BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 G
6 M
4-3-4
Digitized by Google

Digitized by Go

Digitized by Goo

550

II. TOMVS OPERVM
D. AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

COMPLECTENS ILLIVS EPISTOLAS,
non mediocri cura emendatus à viris
doctis, multíſque auctus:

CATALOGVS EORVM, AD QVOS ſcripta ſunt, habetur proxima pagina.

HIC LIBER EST ... FF. EREM. EXCAL. S. AUG.

PARISIIS,
Apud Gulielmum Merlin, in ponte Numulariorum,
ET
Sebaſtianum Niuellium, ſub Ciconiis, via Iacobæa.
1571.

14-19-G-6

CATALOGVS EORVM, AD QVOS SCRIPSIT

D. Auguſtinus epiſtolas quæ extant: & qui ad illum, ordine alphabetico: vbi prior numerus epiſtolæ eſt, poſterior folij.

Acta in deſignando Auguſtini ſucceſſore Eradio.110. fo.106
Albinæ ep.4. fo.298
Albino Piniano,&c.7. fo.200
Alipio Epiſtola.67. fo.67.4.fo.198. & 19.fol.202.
Anaſtaſio epiſtola.144. fo.138
Anonymo ep.177. fo.163
Antonino Epiſtola.126. fo.132
Apringio epi.160. fo.149
Armentario & Paulinæ epi.45. fo.32
Aſellico epi.200. fo.168
Audax Auguſt.epi.139. fo.137
Aodaci epi.140. fo.237
Aurelio Epiſcopo epi.64.fo.65.& epi.76. fo.71.epi.77.fo.71.
Auxilio epiſcopo epi.75. fo.71
Benenato & fratribus.12.& 13. fo.201
Bonifacio epiſcopo epi.25. fo.19
Bonifacio viro militari epi.50. fo.43
Bonifacio comiti epiſt.70 fo.78. & epi.1. fol.188.
Bonifacius Auguſtino & Auguſtinus Bonifacio ep.182.& aliquot ſequentes.fo. 166.& 167.
Cæciliano epi.60. fo.64
Caio epiſtola.84. fo.77
Cæleſtino epi.62. fo.65.& 63.fo.65
Caſtorio ep.18. fol.202
Celeri epi.8. fo.190.& 17.fo.201
Chriſtioo.6. fo.200
Chryſino epi.83. fo.77
Circenſibus epi.130. fo.133
Clero & vniuerſæ plebi ep.137. fo.135.& 138.fo.136.
Conſentio epi 85. fo.78.& 146.fo.139
Cooſentius Aug.1. fo.195
Conſulano ep.86. fo.78
Cornelio epi.115. fo.132
Creſconio ep.9. fo.200
Criſpino epi.172. fo.159.& 173.fo.160
Cyrillo Aug.epi.205. fo.178
Cyrillus Aug.epi.206. fo.180
Dardano epi.57. fol.56
Demetriadi virgini epi.142. fo.172
Deogratiæ epi.49. fo.40
Deuterio epiſcopo epi.74. fo.70
Dioſcoro epi.56. fo.53
Dioſcorus Aog.epi.55. fo.53
Donato proconſuli epi.127. fo.132.& 128. fol.132
Donato presbytero epi.204. fo.171
Donatiſtis epi.166. fo.155.& 171.fo.159
Dulcitio epi.61. fo.64
Ediciæ epi.199. fo.167
Elpidio epi.150. fo.142
Emerito epi.164. fo.154
Eudoxio Abbati epi.81. fo.77
Euodio epi.99.fo.90.& 100.fo.91.& 101. fo.93.& 102.fo.94.
Euodius epiſcop. Augu.epiſt.98.fol.90.& 2.fol.188.& 3.188.
Euſebio epi.168. fo.158.& 169.fol.158
Fabiolæ epi.4. fo.189
Felici & Hilarino epi.136. fo.135
Felici epi.10. fo.195
Felicitati & Ruſtico epi.87. fo.82
Feliciæ virgioi epi.7. fo.189
Feſto epi.167. fo.157
Florentinæ epi.132. fo.134
Floſentio ep.8. fo.200
Fortunatiano epi.111. fo.107
Fortunato & fratribus ep.10. fo.200
Generoſo epi.165. fo.155.& 11.fo.200
Glorio, Eleuſio, Felici Grammatico & aliis noonollis epi.162. fo.149.& 163. fol.152.
Hermogeniano epi.11. fo.178
Heſychio ep.78. fo.71.& 80.fo.72
Heſychius Aug.epi.79. fol.72
Hieronymo epi.8. fu.8.& 9.fo.9.& 10.fo. 9.& 12.fo.13.& 15.fo.13.& 19,fo.15.& 18. fo.20.& 29.fo.23
Hieronymus Alipio & Auguſtino epiſt. 24.fo.20
Hieronymus Aug.ep.11.fo.10.ep.13.fo.13. & 14.fol.13.epi.17.fol.15.ep.18.fu.15.epi. 25.fol.20.epi.26.fol.20.epi.30.fol.25.
Hieronymus Marcellino & Anapſychiæ epi.27.fo.20
Hilario epi.89. fo.82.& 94.fo.88
Hilarius Aug.epi.88. fol.82
Hipponenſi eccleſiæ ep.137.fol.135.& 138. fol.136.& 13.fo.191
Honorato epi.120. fo.119.& epi.161.fol. 149.& 180.fo.165
Ianuario epi.68. fol.67.& 118.fol.115.& 119 fol.116
Innncentio pontifici epi.90. fol.86.& 92. fol.87.& 95.fol.88
Innocentius papa epi.91.fo.85.& 93.fo.88 & 96.fo.90.& 97 fo.90
Italicæ viduæ epi.6.fol.6.& 133.fol.134.& 181.fo.166
Iulianæ Demetriadis matri epi.143.fol.157
Largo epi.82 fol.77
Læto epi.38. fol.29
Licentio epi.39. fo.30
Longiniano epi,20. fo.18.& 22.fo.18
Longiniano Aug.epi.21. fo.18
Macedonio ep.52. fol.48. & 54.fo.50
Macedooius Aug.epi. 51. fol.48.53. fol.49
Marcellino ep.5. fo.4.& 7.fo.7.& 158.fol. 148.& 159.fo.148.& 16.fo.192
Marcellinus Aug.epiſt.4. fol.4
Marciano epiſt.155. fol.145
Madaurenſibus epiſt.42. fol.31
Maximus Aug.epi.43. fol.32
Maximo Grammatico epi.44. fol.32
Maximino epi.203. fol.170
Maximo medico epiſt.66. fo.66
Maximæ epi.141. fo.137
Memorio epi.121. fol.133
Monachis ſeu ſanctimonialibus epiſt. 109. fol.105
Naucelioni Alip.& Aug.epiſt.5.fo.189
Nebridio epi.72.fol.69.& 115.fol.114 & 116.fol.115.& 117.fol.115.& 151.fo.143 & 18.fol.181.& 19.fol.195.
Nebridius Aug.epi.71.fo.65.& 114.fo.114. & 17.fol.194
Nectario epi.202. fol.169
Nectarius Auguſt.201. fol.169
Nouato epi.22.& vlt. fol.203
Olympio epi.124. fol.131.& 129.fo.133
Optato epi.157. fol.146
Orontio epiſt.123. fol.131
Palatino epiſt.6. fol.189
Pammachio epiſt.134. fol.134
Pancario epi.10. fo.190
Paſcentio epi.174. fol.160.& 175.fol.162.& 177.fol.163
Paſcentius comes epi.176. fol.163 & 178.fo.163
Paulinus Aug.epi.31. fol.25.& 33.fo.26.& 58.fo.59
Paulinus Alipio epi 35. fo.26
Paulinus & Theraſia Romaniano epiſtol. 36.fol.28
Paulino ep.32.f.25.& 59.fo.61 & 106.fo.99
Paulino & Theraſiæ ep.34.fo.26.& 65.f.66
Paulinæ epi.112. fo.109
Paulo epi.14. fol.191
Peregrino epi.11. fol.195
Plebs Hipponenſi epiſt.13. fo.191
Poſsidio epi.73. fol.70
Præſidio epiſt.16. fo.14
Proculiano epi.147. fo.141
Profuturo epi.149. fo.142
Probæ epi.121. fo.127.& 156.fo.146
Probæ & Iulianæ epi.179. fol.164
Publicola Aug.epi.153. fo.144
Publicolæ epi.154. fo.135
Quintiano epi.103, fo.95.& 15.fo.201
Reſtituto diacono epi.69. fo.68
Romaniano epi.113. fo.114
Romulo epiſt.9. fo.190
Ruſtico epi.87. fo.82.& 14.fo.201
Sanctimonialibus epi.105. fo.105
Sebaſtiano epi.145. fo.139
Seleucianæ epi.108. fo.104
Seuero ep.135. fo.135.20.fo.202.& 21.fo.203
Seoerus Aug.epi.37. fo.28
Seuerino epi.170. fo.159
Siluano ac cæteris ſynodi Mileuitanæ patribus epi.23. fo.88
Syluanus ac cæteri epiſcopi de concilio Cirtenſi epi.152. fo.143
Sixto presbytero ep.104.fo.95.& 105.f.95
Theodoro epi.3. fo.198
Valentino epi.46. fo.33.& 47.fo.34
Valerio epi.148. fo.141
Victoriano epi.122. fo.130
Victorioo epi.15. fo.191
Vincentio epi.48. fo.34
Vitali Cartha.epi.107. fo.102
Voluſiano epi.1. fo.2.& 3.fo.2
Voluſianus Aog.ep.2. fo.2
Xantippo epi.16. fo.201
Zenobio epi.12. fo.191

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPOnenſis epiſcopi Liber epiſtolarum fœliciter incipit.

Auguſtinus Voluſiano, exhortans illum ad ſcribendum, & indicans quid ex literis ſacris illi potiſsimum ſit legendum. *Epiſtola I.*

A DOMINO illuſtri, & meritò præſtantiſsimo filio Voluſiano, Auguſtinus Epiſcopus.

De ſalute tua, quam & in hoc ſeculo & in Chriſto eſſe cupio, ſanctæ matris tuæ votis ſum fortaſſe etiam ipſe non impar. Vnde meritis tuis reddens ſalutationis obſequium, † hortor vt valeo, vt literarum verè certéque ſanctarum ſtudio te curam non pigeat impendere. Syncera enim & ſolida res eſt, nec fucatis eloquiis ambit ad animum, nec vllo linguæ tectorio inane aliquid ac pendulum crepitat. Multum mouet, non verborum ſed rerum auidum, & multum terret, factura ſecurum. Præcipuè Apoſtolorum linguas exhortor vt legas, ex his enim ad cognoſcendos prophetas excitaberis, quorum teB ſtimoniis vtuntur Apoſtoli. Si quid autem vel cum legis vel cum cogitas, tibi oritur quæſtionis, in quo diſſoluendo videar neceſſarius, ſcribe vt reſcribam. Magis enim hoc fortè domino adiuuante potero, quàm præſentialiter † loqui tecum, non ſolùm propter occupationes varias & meas & tuas (quoniam non cum mihi vacat, occurrit vt & tibi vacet) verumetiam propter eorum irruentem præſentiam, qui plerunque non ſunt apti tali negocio, magisq; linguę certaminibus, quàm ſcientię luminibus delectantur. Quod autem ſcriptum habetur, ſemper vacat ad legendum, cùm vacat legenti: nec onerosum fit præſens, quod cùm voC les ſumitur, cùm voles ponitur.

† officium. *Quid ſit primus legendum.* *† præſens tabula.* *Cōmodius ſcribere.*

Voluſianus Auguſtino proponens illi quæſtiones quo modo deus immenſus claudi potuerit vtero virginis: & an mundi curam deſeruerit interim, & an miraculis ſatis declarata ſit eius diuinitas. *Epiſtola II.*

DOMINO verè ſancto ac meritò venerabili patri Augustino Epiſcopo Voluſianus. Petis à me vir probitatis iuſtitiæq; documētum, vt aliqua ex ambiguis lectionis peritæ diſcenda percunter. Amplector gratiam muneris imperati, mêque libens in diſciplinas tuas offero, veteris ſententiæ authoritatem ſequutus, quæ nullam ad perdiſcendum abundare credit ætatem. Neq; immeritò ſapiens prudentiæ ſtudia nullis terminis neq; fine concluſit, quādo primordiis ſuis remota virtus nunquam adeò referatur adeuntibus, vt omnis protinus ad agnitionem pateſcat. Domine verè ſancte ac meritò venerabilis pater, eſt operæpretium cognoſcere habitam inter nos proximè confabulationem. Quibuſdam amicorum conuentibus aderamus frequentes, proferebantur ſimilic pro ingeniis ſtudiiſque ſententiæ: Erat tamen ſermo * Rhetorica partitio (apud agnoſcentem loquor) nam etiam iſta paulo antè docuiſti. Adſtruebatur quid eſſet inuentio, quæ inuentionis acrimonia, quantus diſponendi labor, quæ tranſlationis gratia, quæ * iconiſmatum pulchritudo, & pro ingenio naturáque ma-

** Hūc titulū Cicero dedit libro ſuo.* ** εἰκὼν, ſimago. εἰκό-νισμα, ſchema eſt in quo imago rei ponitur ob oculus.*

teriæ, appoſita etiam dicendi facultas. Alij rurſus poëD ticam eleuabant fauentes. Ne hanc quidem eloquentiæ partem tacitam aut inhonoratā relinquis, vt conuenienter poëta dixerit, Inter victrices hederas tibi ſerpere lauros. Dicebatur ergo quātus iconiæ eſſet ornatus, quæ metaphorarum venuſtas, quanta in comparatione ſublimitas, iam leues enodesq; verſus, atque vt ita dixerim, cæſurarum modulata variatio. Tunc ad familiarem tuam philoſophiam ſermo deflectitur, quam ipſe Ariſtotelico more tanquam * Eſocraticam fouere conſueueras. Quærebamus & quid egerit præceptor ex Lycio: quid Academiæ multiplex & continuata cunctatio: quid ille diſputator ex porticu: quid Phyſicorum peritia: quid Epicureorum voluptas: quid inter omnes infinita diſputandi libido. Túncque magis ignorata veritas, poſtquam præſumptum eſt quod poſsit agnoſci. Dum in his confabulatio noſtra remoratur, vnus è multis: Et quis, inquit, eſt ſapientia ad perfectum Chriſtianitatis imbutus, qui ambigua in quibus hæreo poſsit aperire, dubióſque ſenſus meos vera vel veriſimili credulitate firmare? Stupemus tacentes. † Tunc in hæc ſponte prorupit: Miror vtrum mundi dominus & rector, intemeratæ fœminæ corpus impleuerit, pertulerit decem menſium longa illa faſtidia mater, & tamen virgo enixa ſit ſolennitate pariendi, & poſt hæc virginitas putetur intacta. * His & alia E ſubnectit: Intra corpuſculum vagientis infantis latet, cui parua * putatur vniuerſitas. patitur pueritatis annos, adoleſcit, iuuentute ſolidatur. tam diu à ſedibus ſuis abeſt ille regnator, atque ad vnum corpuſculum totius mondi cura transfertur: Deinde in ſomnos reſoluitur, cibo alitur, omnes mortalium ſentit affectus, nec vllis competentibus ſignis tantæ maieſtatis indicia clareſcunt, quoniam laruatis illa purgatio, debilium curæ, reddita vita defunctis, hæc & alia ſi cogites, deo parua ſunt. Interuenimus vlterius inquirenti, ſolutoq; conuentu, ad potioris peritiæ merita diſtulimus, ne dum incautius ſecreta temerantur, in culpam deflecteret error innocuus. Accepiſti vir totius gloriæ capax, imperitiæ confeſsionem, quid à partibus noſtris † deſideretur agnoſcis. Intereſt famæ tuæ, vt quæſita nouerimus. Vtcunque abſque detrimēto cultus diuini in aliis ſacerdotibus toleratur inſcitia: at cum ad antiſtitem Auguſtinum venitur, legi deeſt quicquid contigerit ignorari. Incolumem venerationem tuam diuinitas ſumma tueatur domine verè ſancte ac meF ritò venerabilis pater.

Virg. bucolo. 8. ** Eſocraticā, vox noſtra eſt. quidam codex habebat eſotericam ab ἐσωτέρω, vt dicimus meteoricam. Scribēdum opinor Eſotericās. interiorem.* *† tacentes.* *Noua verò quæſtio.* ** aliàs, iuxta Εἰ τῷ mans ſent.* ** aliàs, par re.* *Significat l preſos mūdatos, cæcos ſanatos, & mortuos excitatos.* *† veſtris.*

Auguſtinus Voluſiano ad ſingula reſpondet.
Epiſtola III.

DOMINO illuſtri & meritò inſigni, & præſtātiſsimo filio Voluſiano, Auguſtinus in domino ſalutem. Legi literas tuas, in quibus vidi magni cuiuſdā dialogi ſpecimen, laudabili breuitate comprehenſum. Reſpondere igitur debui, nec pro dilatione aliquid excuſationis opponere. Accidit enim opportunè, vt ab aliis negociis mihi aliquantulum vacaret. Quibus autem dictandis hoc ocium ſtatueram impendere, paululum diſtuli, nequaquam ineptum eſſe arbitratus, vt quem ad quærendum exhortatus ipſe fueram, differrem quærētem. Quis autem noſtrum, qui Cristi (vt poſſumus) gratiam miniſtramus, cū tua verba legerit, ita te velit doctrina inſtrui Chriſtiana, vt tibi tantum ſufficiat ad ſalutem, non huius vitæ quam vaporis eſſe ſimillimam tantillum apparentia & ilico vaneſcentis atque pereuntis, ſermo di-

Eximię cuiuſdam humanitatis ſit Auguſtinus, quod ſubmonet epiſtolam reſpōſo dignam eſt, pbraſi ineptā, ſenſu parum Chriſtianam. *Iaco. 4.*

G uinus admonere curauit, ſed illam ſalutem propter
quam adipiſcendam & in æternũ obtinendam Chri-
ſtiani ſumus? Parum eſt ergo nobis ſic te inſtrui, vt tibi
ſit liberando ſatis. Ingenium quippe & eloquium tu-
um tam excellens támque luculentum prodeſſe debet
etiam cæteris, contra quorum tarditatem ſeu peruerſi-
tatem conuenientiſsimè defendenda eſt tantæ gratiæ
diſpenſatio, quam ſuperbæ animulæ nihili pendunt,
quæ nimis affectant plurimum poſſe, & ad ſua vitia ſa-
nanda vel etiam refrenanda nihil poſſunt. Quæris igi-
tur, vtrum mundi dominus & rector intemeratæ fœ-
minæ corpus impleuerit, pertulerit decem menſium
longa illa faſtidia mater, & tamen virgo enixa ſit ſo-
lennitate pariendi, & poſt hæc virginitas inuiolata
permanſerit. Vtrum intra corpuſculum vagientis in-
al. par vix fantiæ latuerit, cui parua * putatur vniuerſitas, paſſus
fuerit puerilitatis annos, adoleuerit, iuuentute ſolida-
tus ſit, tam diu à ſedibus ſuis abfuerit regnator ille, at-
que in vnum corpuſculum, totius mundi cura tranſ-
lata ſit, deinde in ſomnos reſolutus ſit, cibo alitus, om-
nes mortalium ſenſerit affectus, neque vllis competen-
H tibus ſignis claruerint tantæ maieſtatis indicia. quoni-
Larualis purgatio. am larualis illa purgatio, debilium curæ, reddita vita
defunctis, hæc & alia ſi cogites, deo parua ſunt. Hanc
ſcribis in quodam conuentu amicorum ab vno ex
multis qui aderant illatam eſſe quæſtionem, vos au-
tem interueniſſe vlterius inquirenti, ſolutúmque con-
uentum, ad potioris peritiæ merita diſtuliſſe, ne dum
incautius ſecreta temerantur, in culpam deflecteret er-
ror innocuus. Deinde ad me literarum tuarum dirigis
intentionem, & poſt hanc imperitiæ confeſsionem,
admones vt à partibus noſtris quid deſideretur agno-
ſcam. Adiungis etiam famæ meæ intereſſe, vt quæſita
noueritis, quod vtcunque abſque detrimento diuini
cultus in aliis ſacerdotibus toleratur inſcitia: at cum
ad me antiſtitem venitur, legi deeſſe quicquid conti-
gerit ignorari. Primùm igitur hanc de me opinionem
facilè præſumptam, quæſo deponas, eúmque animum
quamuis erga me beneuolentiſsimum ſoluas atque ex-
uas: ac de me mihi magis quàm vlli alij credas, ſi mihi
Scripturę profunditas. dilectionis vicé rependis. Tanta eſt enim Chriſtianarũ
profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem,
ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſe-
I nectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, meliore inge-
nio conarer addiſcere: Non quo ad ea quæ neceſſaria
ſunt ſaluti, tãta in eis perueniatur difficultate, ſed cum
quiſque ibi fidem tenuerit, ſine qua piè rectéque non
viuitur, tam multa, támque multiplicibus myſterio-
rum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus re-
ſtant, tantáque non ſolum in verbis quibus iſta dicta
ſunt, verumetiam in rebus quæ intelligendæ ſunt, latet
altitudo ſapientiæ, vt annoſiſsimis, acutiſsimis, flagran-
tiſsimisq; cupiditate diſcendi hoc contingat, quod ea-
Eccl. 18. dem ſcriptura quodam loco habet, Cum conſumma-
uerit homo, tunc incipit. Sed quid hinc plura? Veni-
endum potius eſt ad rem quam requiris: Vbi primùm
ſcire te volo, non hoc Chriſtianam habere doctrinam,
quòd ita ſit deus infuſus carni qua ex virgine naſce-
retur, vt curam gubernandæ vniuerſitatis vel deſe-
ruerit vel amiſerit, vel ad illud corpuſculum quaſi
contractam materiam collectámque tranſtulerit. Ho-
minum iſte ſenſus eſt, nihil niſi corporea valentium
cogitare, ſiue iſta craſsiora, ſicut ſunt humor atque
Lux corpus. humus, ſiue ſubtiliora, ſicut aëris & lucis, ſed tamen
corpora, quorum nullum poteſt eſſe vbique totum,
quoniam per innumerabiles partes aliud alibi abeat * *al. alibi, habeat.*
neceſſe eſt. Et quantumcunque ſit corpus, ſeu quantu-
lumcunque corpuſculum loci occupet ſpacium, eun- K
démque locum ſic impleat, vt in nulla eius parte ſit to-
tum, ac per hoc denſari ac rareſcere, contrahi & dila-
tari, in minutias deteri, & grandeſcere in molem, non
niſi corporum eſt: longè aliud eſt animæ natura quàm
corporis, quanto magis dei, qui creator eſt & animæ
& corporis? Non ſic deus dicitur implere mundum,
velut aqua, velut aër, velut ipſa lux, vt minore ſui
parte minorem mundi impleat partem, & maiore ma-
iorem. Nouit vbique totus eſſe, & nullo contineri lo-
co. Nouit venire non recedendo vbi erat. Nouit abire
non deſerendo quò venerat. Miratur hoc mens hu-
mana, & quia non capit, fortaſſe nec credit. Seipſam
primitus ingrata miretur, ſeipſam paululum ſi poteſt
attollat à corpore, & ab iis rebus quas ſolet ſentire per
corpus: & videat ipſa quid ſit quæ vtitur corpore. Sed
fortè non poteſt: Magni quippe eſt ingenij, vt ait qui- *Cicero.*
dam, ſeuocare mentem à ſenſibus, & cogitationem à
conſuetudine abducere. Ipſos ergo corporis ſenſus, a-
liquanto inſuetius & vigilãtius perſcrutetur. Sunt cer- L
tè quinquepartiti corporis ſenſus, qui nec ſine corpo- *Senſus corporis.*
re, nec ſine anima eſſe poſſunt, quia neque ſentire eſt ni-
ſi viuentis, quod ab anima eſt corpori: neque ſine cor-
poreis inſtrumentis, & quaſi vaſis atque organis vide-
mus, audimus, cæteríſque tribus vtimur ſenſibus. In-
tendat hæc anima rationalis, & ſenſus corporis non
ſenſibus corporis, ſed ipſa mente atque ratione conſi-
deret. Certè ſentire homo non poteſt niſi viuat: viuit
autem in carne, antequam morte vtrunque dirima-
tur. Quomodo igitur anima quæ ſunt extra carnem
ſuam ſentit, quæ non niſi in carne ſua viuit? An non
ab eius carne longiſsimè abſunt ſidera in cœlo? An non
in cœlo videt ſolem? An ſentire non eſt videre, cum
ſit in quinque ſenſibus cæteris excellentior viſus? An &
in cœlo viuit, quia & in cœlo ſentit, & ſenſus eſſe non † *eſſe poteſt*
poteſt vbi vita non eſt? An ſentit & vbi non viuit,
quia cùm in ſua tantum carne viuat, ſentit etiam in his
locis quæ præter eius carnem continent ea quæ tangit
aſpectu? Vidéſne quàm hoc ſit latebroſum in ſenſu tam
conſpicuo qui viſus dicitur? Attende & auditum: Nam
& ipſe ſe foras quodammodo diffundit à carne. Vnde
enim dicimus: Foris ſonat, niſi ibi ſentiamus vbi ſo-
nat? Ergo & illic extra carnem noſtram viuimus. An M
ſentire poſſumus & vbi non viuimus, cùm ſenſus ſi-
ne vita eſſe non poſsit? Cæteri tres ſenſus, apud ſeipſos
ſentiunt, quamuis de olfactu vtcunque poſsit dubitari.
De guſtu autem atque tactu nulla controuerſia eſt,
quòd ea quæ guſtamus & tangimus, non alibi quàm in
carne noſtra ſentimus. Proinde iſti tres ſenſus ab hac
conſideratione ſemoueantur. Viſus auditúſque affe-
runt mirabilem quæſtionem: Aut quomodo anima
ſentiat vbi non viuit, aut quomodo viuat vbi non eſt.
Neque enim niſi in carne ſua eſt. Sentit autem etiã prę-
ter carnem ſuam. Ibi quippe ſentit vbi videt, quia & vi-
dere ſentire eſt. Ibi ſentit vbi audit, quia & audire ſen-
tire eſt. Aut ergo & ibi viuit, ac per hoc etiam & ibi
eſt, aut ſentit & vbi non viuit, aut viuit & vbi non eſt.
Hæc omnia mira ſunt, nihil horum affirmari ſine qua-
dã velut abſurditate poteſt: & de ſenſu loquimur mor-
ticino. Quid igitur eſt ipſa anima, præter corporis ſen-
ſum, id eſt in mente qua iſta conſiderat? Neque enim *Mens è rev.*
ſenſu corporis, de ipſis ſenſibus corporis iudicat: & pu-
tamus nobis de omnipotentia dei incredibile dici ali-
quid,

A quid, cum dicitur verbum dei per quod omnia facta ſunt, ſic aſſumpſiſſe corpus ex virgine, & ſenſibus apparuiſſe mortalibus, vt immortalitatem ſuam nõ corruperit, vt æternitatem ſuam non mutauerit, vt poteſtatem ſuam non miouerit, vt adminiſtrationem mundi noo deſeruerit, vt à ſinu patris, id eſt à ſecreto quo cum illo & in illo eſt, non receſſerit? Verbum dei ſic intellige per quod facta ſunt omnia, noo vt eius tranſire aliquid cogites, & ex futuro præteritum fieri. Manet ſicuti eſt, & vbique totum eſt. Venit autem cum manifeſtatur, & cum occultatur abſcedit. Adeſt tamen ſiue occultum ſiue manifeſtum, ſicut lux adeſt oculis & videntis & cæci, ſed videnti adeſt præſens, cæco verò abſens. Adeſt & vox audientibus auribus, adeſt etiam ſurdis, ſed illis patet, iſtos latet. Quid autem mirabilius quàm id quod accidit in vocibus noſtris, verbiſque ſonantibus, in re ſcilicet raptim tranſitoria? Cum enim loquimur, ne ſecundæ quidem ſyllabæ locus eſt niſi prima ſonare deſtiterit, & tamen ſi vnus aſſit auditor, totum audit quod dicimus, & ſi duo aſſint, tantundem ambo audiunt, qood & ſingulis totum eſt. Et ſi audiat multitudo ſilens, non inter ſe particulatim B comminuunt ſonos tanquam cibos, ſed omne quod ſonat, & omnibus totum eſt, & ſingulis totum. Itáne iam non illud eſt potius iocredibile, ſi verbum hominis tranſiens quod exhibetur auribus, verbum dei permanens non exhibetur † rebus: vt quemadmodum hoc ſimul auditur à ſingulis etiam totum, ita illud ſimul vbique ſit totum? Non itaque metuendum eſt corpuſculum infantiæ, ne in illo tantas deus anguſtias paſſus eſſe videatur. Neque enim mole ſed virtute magous eſt deus, qui prouidentia ſua meliorem ſenſum magis formiculis & apiculis dedit quàm aſinis & camelis: Qui ex grano minutiſsimo ſeminis tantam ficulneæ arboris magoitudinem creat, cum ex multo maioribus ſeminibus longè minora multa naſcantur: Qui pupillam tam paruam ditauit acie, qua per oculos emicante, in ictu temporis cœlum propè dimidium luſtraret: Qui ex pũcto & quaſi centro cerebri, ſenſus omnes quioaria diſtributione diffudit: Qui corde membro tam exiguo vitalem motum per corporis cuncta diſpenſat, His atque huiuſmodi rebus inſinuans magna de minimis, qui non eſt paruus in paruis. Ipſa enim magnitudo virtutis ei', quæ nullas in an- C guſto ſentit anguſtias, vterum virginalem oon aduentitio ſed indigena puerperio fœcundauit. Ipſa ſibi animam rationalem, & per eandem etiam corpus humanum, totumq; omnino hominem in melius mutãdum, nullo modo in deterius mutata coaptauit, nomẽ humanitatis ab eo dignanter aſſumens, diuinitatis ei largiter tribuens. Ipſa virtus per inuiolatæ matris virginea viſcera, membra infantis eduxit, quæ poſtea per clauſa oſtia membra iuuenis introduxit. Hic ſi ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum poſcitur, non erit ſingulare. Demus deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inueſtigare non poſſe. In talibus rebus tota ratio facti eſt potentia facientis. Iam illud, quòd in ſomnos ſoluitur, & cibo alitur, & omnes humanos ſentit affectus, hominem perſuadet hominibus, quem non conſumpſit vtique, ſed aſſumpſit. Ecce ſic factum eſt, & tamen quidam hæretici peruerſe mirando laudandóque eius virtutem, naturam humanam in eo prorſus agnoſcere noluerunt, vbi eſt omnis gratiæ commendatio, qua ſaluos facit credentes in ſe, profundos theſauros ſapientiæ & ſcientiæ continens, & fide mentes imbuens, quas ad æternam contemplationem ve- D ritatis incommutabilis proueheat. Quid ſi omnipotens hominem vbicunque formatum, non ex materno vtero crearet, ſed repentinum inferret aſpectibus? Quid ſi nullas ex paruolo in iuuentam mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet ſomnos? nónne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ſuſcepiſſe vllo modo crederetur: & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit? Nunc verò ita inter deum & homines mediator apparuit, vt in vnitate perſonæ copulans vtranque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis temperaret. Quid autem nõ mirum facit deus in omnibus creaturæ motibus, niſi conſuetudine quotidiana viluiſſent? Denique quàm multa viſitata calcantur, quæ conſiderata ſtupentur? ſicut ipſa vis ſeminum, quos numeros habet, & quàm viuaces, quàm efficaces, quàm latenter potentes, quàm in paruo magna molientes, quis adeat animo, quis promat eloquio? Ille igitur ſibi hominem ſine ſemine operatus eſt, qui in rerum natura ſine ſeminibus operatur & ſemina. Ille in ſuo corpore numeros temporum menſuráſque ſeruauit ætatum, qui ſine vlla E ſui mutabilitate mutando contexuit ordinem ſeculorum. Hoc enim creuit in tempore, quod cœpit ex tempore. Verbum autem in principio, per quod facta ſunt tempora, tempus elegit quo ſuſciperet carnem, non tempori ceſsit vt verteretur in carnem. Homo quippe deo acceſsit, non deus à ſe receſsit. Sic autem quidam reddi ſibi rationem flagitant, quomodo deus homini permiſtus ſit, vt vna fieret perſona Chriſti, cum hoc ſemel fieri oportuerit, quaſi rationem ipſi reddant de re quæ quotidie fit, quomodo miſceatur anima corpori, vt vna perſona fiat hominis? Nam ſicut in vnitate perſonæ anima vnitur corpori vt homo ſit, ita in vnitate perſonæ deus vnitur homini, vt Chriſtus ſit. In illa ergo perſona miſtura eſt animæ & corporis, in hac perſona miſtura eſt dei & hominis, ſi tamen recedat auditor à conſuetudine corporum, qua ſolent duo liquores ita commiſceri, vt neuter ſeruet integritatem ſuam, quanquam & in ipſis corporibus aëri lux incorrupta miſceatur. Ergo perſona hominis, miſtura eſt animæ & corporis: perſona autem Chriſti, miſtura eſt dei & hominis. Cum enim verbum dei permiſtum eſt animæ habenti corpus, ſimul & animam ſuſcepit & corpus. Illud quotidie fit ad procreandos homines: F hoc ſemel factum eſt ad liberandos homines. Verum tamen duarum rerum incorporearum commiſtio facilius credi debuit, quàm vnius incorporeæ, & alterius corporeæ. Nam ſi anima in ſua natura non fallitur, incorpoream ſe eſſe comprehendit: multò magis incorporeum eſt verbum dei, ac per hoc verbi dei & animæ credibilior debuit eſſe permiſtio quàm animæ & corporis. Sed hoc in nobis ipſi experimur, illud in Chriſto credere iubemur. Si autem vtrunque nobis pariter inexpertum credendum præciperetur, quid horum citius crederemus? Quomodo nõ fateremur duo incorporea, quàm vnum corporeum alterumq; incorporeum facilius potuiſſe miſceri, ſi tamen non indigne ad iſta miſtionis vel miſturæ nomen admittitur propter cõſuetudinem corporalium rerum, longè aliter ſe habentium aliterq; notarum? Verbum igitur dei, idemque dei filius, patri coæternus, eadémque virtus & ſapientia dei, à ſuperno fine creaturæ rationalis vſque ad infimum finem creaturæ corporalis attingens fortiter, & diſponens omnia ſuauiter, præſens & la-

† *alibi exhiberet.*

Deus homini permiſtus, dura loquutio

Permiſtio.

G tens, nuſquam concluſa, nuſquam diſciſſa, nuſquam tu-
mida, ſed ſine mole vbiq; tota, longè alio modo quo-
dam quàm eo quo creaturis cæteris adeſt, ſuſcepit ho-
minem, ſeq; & illum fecit vnum Ieſum Chriſtum, me-
diatorem dei & hominum, æqualem patri ſecundū di-
uinitatem, minorem patre ſecundum carnem, hoc eſt
ſecundum hominem, incommutabiliter immortalem
ſecundum æqualem patri diuinitatem, eundemq; muta-
aliàs, cognatam. bilem atque mortalem ſecundum cognitam* nobis
infirmitatem, in quo Chriſto eo tempore quod oppor-
tuniſſimum ipſe nouerat, & ante ſecula diſpoſuerat,
venit hominibus magiſterium & adiutorium ad ca-
peſſendam ſempiternam ſalutem. Magiſterium quidem
vt ea quę hic antè dicta ſunt vtiliter vera non ſolum à
prophetis ſanctis qui omnia vera dixerunt, verum
etiam à philoſophis atque ipſis poëtis, & huiuſcemodi
authoribus literarum, quos multa vera falſis miſcuiſ-
ſe quis ambigat? illius etiam in carne præſentata con-
firmaret authoritas, propter eos qui illa non poſſent in
H ipſa intima veritate cernere atque diſcernere. Quæ ve-
ritas & antequam hominem aſſumeret, ipſa aderat om-
nibus qui eius participes eſſe potuerunt. Maximè ve-
rò ſuæ incarnationis exemplo id ſalubriter perſuaſit,
vt quoniam homines plerique diuinitatis auidi, per
poteſtates cœleſtes, quas deos putarent, ritúſque varios
illicitorum non ſacrorum ſed ſacrilegiorum, ambien-
dum ſibi arbitrarentur ad deum. magis ſuperbè quàm
piè, qua in re pro angelis ſanctis eis ſe dæmones ſu-
perbæ cogitationis ſupponunt: ſcirent homines tam
proximum eſſe deum pietati hominum, ad quem ve-
lut longè poſitum per interpoſitas poteſtates ambie-
bant, vt hominem ſuſcipere dignaretur, & cum illo v-
niri quodammodo, vt ei ſic coaptaretur homo totus,
quemadmodum animæ corpus, excepta concretione
mutabili. in quam nō conuertitur deus, & quam vide-
mus quod habeat & corpus & animus Adiutoriū autem
qd ſine gratia fidei quæ ab illo eſt, nemo poteſt vincere
cōcupiſcētias vitioſas, & ſi qua earū reſidua nō vicerit,
veniali remiſſione purgari. Quod ergo ad magiſteriū
eius attinet: quis nunc extremus idiota, vel quæ abiecta
muliercula non credit animæ immortalitatē, vitamq;
I poſt mortē futuram? Quod apud Græcos olim primus
Pherecydes Pherecydes Aſſyrius cùm diſputaſſet, Pythagoram Sa-
Pythagoras mium illius diſputationis nouitate permotum, ex a-
Cicero in thleta in philoſophū vertit. Nunc ergo quod Maro ait,
Tuſculanis & omnes videmus, Amomū Aſſyrium vulgo naſcitur.
Virgilius Quod autem ad adiutorium gratiæ pertinet, quæ in
Eclo. 4. Chriſto eſt, ipſe eſt omnino,

Quo duce ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.

Sed nullis, inquiunt, competentibus ſignis clarue-
runt tantæ maieſtatis indicia, quia larualis illa pur-
gatio, debilium curæ, reddita vita defunctis, ſi &
alia conſiderentur, deo parua ſunt. Fatemur quidem
& nos talia quædam feciſſe prophetas. Nam in his
ſignis quid excellentius quàm mortuos reſurrexiſſe?
3. Reg. 17. Fecit hoc Helias, fecit hoc Heliſæus. Nam de mago-
4. Reg. 4. rum miraculis, vtrum etiam mortuos ſuſcitauerint,
Apuleius. illi viderint qui & Apuleium ſe contra magicarum
artium crimina copioſiſſimè defendentem, conan-
tur non accuſando ſed laudando conuenire. Nos le-
Exod. 7. gimus magos Aegyptiorum artium iſtarum peritiſſi-
& ſequen. mos, à Moyſe famulo dei fuiſſe ſuperatos, cum illi
quædam mira nefandis artibus agerent, ille deo ſup-
†ſimpliciter plicitet † inuocato; machinamenta eorum cuncta ſub-
uerteret. Sed & ipſe Moyſes & cæteri prophetæ vera- K
ciſſimi dominum Chriſtum prophetauerunt, & glo-
riam magnam ei dederunt, hunc non tanquam parem
ſibi, nec in eadem miraculorum potentia ſuperiorem,
ſed planè dominum deum omnium, & hominem pro-
pter homines factum venturum prænunciauerunt. Qui
propterea & ipſe talia facere voluit, ne eſſet abſurdum,
quæ per illos fecerat, ſi ipſe non faceret. Sed tamen &
aliquid proprium facere debuit, naſci de virgine, à
mortuis reſurgere, in cœlum aſcendere. Hoc deo qui
parum putat, quid plus expectet ignoro. Arbitror enim
talia flagitari, qualia gerens hominem facere non de-
buit. Nam in principio erat verbum, & verbum erat
apud deum, & deus erat verbum, & omnia per ipſum *Ioan. 1.*
facta ſunt. Num homine aſſumpto alium mundum
facere debuit, vt eum eſſe crederemus, per quem factus
eſt mundus? Sed nec maior mundus, nec iſti æqualis
in hoc mundo fieri poſſet. Si autem minorem faceret
infra iſtum, ſimiliter hoc quoque parum putaretur.
Quia ergo non oportebat vt nouum faceret mundum,
noua fecit in mundo. Homo enim de virgine procrea-
tus, & à mortuis in æternam vitam reſuſcitatus, & ſu-
per cœlos exaltatus, potentius fortaſſe opus eſt quàm L
mundus. Hic fortè reſpondent, ſe factum hoc eſſe non
credere. Quid ergo fiet hominibus, qui minima con-
temnunt, maiora non credunt? Reddita vita defun-
ctis ideo creditur, quia & alij fecerunt, & parum eſt
deo. Caro propria de virgine creata, & à morte in æter-
na vita ſuper cœlos leuata ideo non creditur, quia ne-
mo fecit, & competit deo: ac per hoc quæ ſibi quiſque
facilia non factu ſed captu putat, æquo animo accipit, *Saluſtius.*
ſupra ea veluti ficta pro falſis ducit. Noli eis eſſe ſimi-
lis, obſecro te. Diſputantur hæc latius, & omnes quæ-
ſtionum neceſſariarum ſinus perſcrutati diſcuſſiq; pan- *Series fidei*
duntur: ſed intellectui fides aditum aperit, infidelitas *Chriſtianæ.*
claudit. Quem non moueat ad credendum tantus ab
initio ipſe rerum geſtarum ordo, & ipſa connexio tem-
porum: præteritis fidem de præſentibus faciens, priora
poſterioribus & recentioribus antiqua cōfirmans? Eli-
gitur vnus ex gente Chaldæorum, pietate fideliſſima *Gene. 12.*
præditus, cui promiſſa diuina poſt tantam ſeculorum
ſeriem nouiſſimis temporibus complenda produntur,
atque in eius ſemine omnes gentes habituræ benedi-
ctionem prænunciantur. Sic vnum deum verum co- M
lens vniuerſitatis creatorem, gignit filium ſenex de
coniuge quam ſpe pariendi penitus deſtitutam ſteri-
litas ætáſque iam fecerat. Propagatur ex illo numero-
ſiſſimus populus, multiplicatus in Aegypto, quò illam
ſtirpem ex orientalibus partibus, promiſſis effectíſque
crebreſcens diſpoſitio diuina tranſmiſerat. Educitur
ex Aegypti ſeruitute gens valida horrendis ſignis atq;
miraculis: pulſiſq; impiis gentibus, in terram promiſ-
ſionis perducta & conſtituta, regno etiam ſublima-
tur. Deinde præualeſcente peccato, ſacrilegis auſibus
deum verum qui eis tanta beneficia † contulerat, ſæpiſ- *† bona.*
ſime offendens, variiſq; flagellata cladibus, & proſpe-
ritatibus conſolata, vſque ad Chriſti incarnationem
declarationémque perducitur. Quem Chriſtum, dei
verbum, dei filium, deum in carne venturum, mori-
turum, reſurrecturum, in cœlum aſcenſurum, præpol-
lentiſſimo ſuo nomine in omnibus gētibus dicatos ſi-
bi populos habiturum, inq; illo remiſſionem peccato-
rum, ſalutémque æternam futuram eſſe credentibus,
omnia gentis illius promiſſa, omnes prophetiæ, ſacer-
dotia, ſacrificia, templum, & cuncta omnino ſacra-

A menta ſonuerunt. Venit Chriſtus, complentur in eius
ortu,vita,dictis,factis,paſsionibus,morte,reſurrectio-
ne, aſcenſione, omnia præconia prophetarum. Mittit
ſpiritum ſanctum, implet fideles vna in domo con-
gregatos, & hoc ipſum promiſſum orando atque deſi-
derando expectantes. Impleti autem ſpiritu ſancto,lo-
quuntur repente linguis omnium gentium, arguunt
fidenter errores, prædicant ſaluberrimam veritatem,
exhortantur ad pœnitentiam præteritæ culpabilis vi-
tæ, indulgentiam de diuina gratia pollicentur,prædi-
cationem pietatis veræq; religionis ſigna congruentia
& miracula conſequuntur. Excitatur aduerſus eos ſæ-
ua infidelitas, tolerant prædicta, ſperant promiſſa,
docent præcepta, numero exigui per mundum diſſe-
minantur,populos facilitate mirabili conuertunt, in-
ter inimicos augentur, perſequutionibus creſcunt, per
afflictionum anguſtias vſque in terrarum extrema di-
latantur. Ex imperitiſsimis,ex abiectiſsimis,ex pauciſ-
ſimis illuminantur, nobilitantur,multiplicantur:præ-
clariſsima ingenia,cultiſsima eloquia, mirabilesq; pe-
ritias acutorum, facundorum atque doctorum ſubiu-
gant Chriſto, & ad prædicandum viam pietatis ſalu-
B tisq; conuertunt: Alternis aduerſitatibus & proſpe-
ritatibus rerum, patientiam & temperantiam vigilan-
ter exercent: mundo declinante in extrema, feſsiſq; re-
bus ætatem vltimam proteſtante,multo fidentius,quia
& hoc prædictum eſt, æternam ciuitatis cœleſtis feli-
citatem expectant. Atque inter hæc omnia contra ec-
cleſiam Chriſti impiarum gentium infidelitas fremit:
euincit illa patiendo,& inconcuſſam fidem inter obſi-
ſtentium ſæuitiam profitendo: reuelatæ veritatis, quæ
din promiſsis myſticis velabatur, ſacrificio ſucceden-
te, illa ſacrificia quibus hoc figurabatur, templi ipſius
euerſione tolluntur: reproba per infidelitatem gens ip-
ſa Iudæorum à ſedibus extirpata, per mundum vſque-
quaque diſpergitur, vt vbique portet codices ſanctos,
ac ſic prophetiæ teſtimonium, qua Chriſtus & eccle-
ſia prænunciata eſt,ne ad tempus à nobis fictum exiſti-
maretur, ab ipſis aduerſariis proferatur, vbi etiam ip-
ſos prędictum eſt non fuiſſe credituros. Templa & ſi-
mulacra dæmonum, ritusq; ſacrilegi paulatim atque
alternatim ſecundum prędicta prophetica ſubuertun-
tur: hæreſes aduerſus nomen Chriſti, ſub velamento
C tamen nominis Chriſti, ad exercendam doctrinā ſan-
ctæ religionis, ſicut prænunciatæ ſunt pullulant. Hæc
omnia ſicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta,
atque ex his iam tot & tantis,quæ reſtant expectantur
implenda. Quæ tandem mens auida æternitatis,vitæq;
præſentis breuitate permota, contra huius diuinæ au-
thoritatis culmen lumenq; contendat? Quæ diſputa-
tiones, quæ literæ quorumlibet philoſophorum, quæ
leges quarumlibet ciuitatum,duobus præceptis,ex qui-
bus Chriſtus dicit totam legem prophetáſque pendere,
vllo modo ſint comparandę: Diliges dominum deum *Matt.22.*
tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex to-
ta mente tua, & proximum tuum tanquam teipſum?
Hic phyſica,quoniā omnes omnium naturarum cauſæ
in deo creatore ſunt. Hic Ethica, quoniam vita bona
& honeſta non aliunde formatur, quàm cùm ea quæ
diligenda ſunt, quemadmodum diligenda ſunt, dili-
guntur,hoc eſt deus & proximus. Hic logica,quoniam
veritas lumenq; animæ rationalis nō niſi deus eſt. Hic
etiam laudabilis reipublicæ ſalus. neque enim condi-
tur & cuſtodiritur optima ciuitas, niſi fundamento &
vinculo fidei, firmæq; concordiæ, cùm bonum com-
mune diligitur,quod ſummū ac veriſsimum, deus eſt, D
atque in illo inuicem ſynceriſsimè ſe diligūt homines,
cum propter illum ſe diligant,cui quo animo diligant,
occultare non poſſunt. Modus autem ipſe dicendi,quo
ſancta ſcriptura contexitur, quàm omnibus acceſsibi- *Scriptura*
lis,quamuis pauciſsimis penetrabilis,ea que aperta cō- *& doctis*
tinet,quaſi amicus familiaris ſine fuco ad cor loquitur *& indoctis*
indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in myſte- *prodita v-*
riis occultat,nec ipſa eloquio ſuperbo erigit, quò non *tiliſque.*
audeat accedere mens tardiuſcula & inerudita, quaſi
pauper ad diuitem, ſed inuitat omnes humili ſermo-
ne, quos non ſolum manifeſta paſcat,ſed etiam ſecre-
ta exerceat veritate, hoc in promptis quod in recondi-
tis habens. Sed ne aperta faſtidirentur,eadem rurſus o-
perta deſiderantur, deſiderata quodammodo reno-
uantur, renouata ſuauiter intimantur. His ſalubriter
& praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna
oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus eſt a-
nimus, qui vel errando eam neſcit eſſe ſaluberrimam,
vel odit ægrotando medicinam. Vides quàm proli-
xam epiſtolam fecerim? Si quid ergo te mouet, atque
inter nos pertractari tanti habes, non tibi faciat angu-
ſtias vſitatarum epiſtolarum velut cuſtodiendus mo- E
dus: quia & optimè noſti quàm grandes eas veteres ha
buerint, cum aliquid agerent quod explicare breuiter
non valerent: & ſi authorum ad alias literas pertinen-
tium mos eſſet alius, noſtrorū nobis in hac re dignius
imitanda præberetur authoritas. Inſpice itaque modū
epiſtolarum Apoſtolicarum, vel eorum etiam qui illa
diuina eloquia tractauerunt, & non pigeat te vel mul-
ta quærenda proponere,ſi multa te permouent, vel ali-
quando diutius verſare quod quæris, vt quantum fieri
per tales quales nos ſumus poteſt, non remaneat du-
bitationis nubilum,quod obſtet lumini veritatis. Scio
enim excellentiam tuam,quorundam perpeti obſtina-
tiſsimas contradictiones,qui propterea putant, vel pu
tari volunt Chriſtianam doctrinam vtilitati non con-
uenire reipublicæ, quia nolunt ſtare rempublicam fir-
mitate virtutum, ſed impunitate vitiorum. Non au-
tem ſicut regi homini † vel cuilibet principi ciuitatis, *† hominum*
ita etiam deo quicquid à multis peccatur,inultum eſt.
Miſericordia verò eius & gratia prædicata hominibus
per hominem Chriſtum, impartita autem per deum,
deiq; filium eundem ipſum Chriſtum, non deſerit eos F
qui ex eius fide viuunt,eumq; piè colunt,ſiue mala hu-
ius vitæ patienter fortiterq; experiātur, ſiue bonis eius
miſericorditer ac temperanter vtantur, æternum pro
vtroque præmium recepturi in ciuitate ſuperna atque
diuina: vbi iam non ſit moleſtè toleranda calamitas,
nec laborioſè frenanda cupiditas,ſed ſola ſine vlla dif
ficultate & perfecta libertate retinenda dei & proximi
charitas. Incolumem felicioremq; te miſericordiſ-
ſima dei omnipotētia tueatur, domine illuſtris & me-
ritò inſignis,ac præſtātiſsime fili. Sanctam & in Chri-
ſto digniſsimè honorandam matrem,cuius pro te deus
preces exaudiat,pro meritis veſtris officioſiſsimè ſalu-
to. Sanctus frater & coëpiſcopus meus Poſidius præ-
ſtantiam veſtram multum ſalutat.

*Marcellinus Auguſtino: narrans quoſdam calumnia-
ri, quòd deus veterem legem abrogarit, quódque doctri-
na Euangelica ſit inutilis reipublicæ, denique Chri-
ſtianos principes multum malorum inuexiſſe reip.*

Epiſtola IIII.

G DOMINO nimiumq; venerabili, & omnibus mihi officiis vnicè percolẽdo patri Auguſtino, Marcellinus. Vir illuſtris Voluſianus beatitudinis tuæ mihi literas legit, imò me quidem cogẽte pluribus legit, quæ ſcilicet omnia quæ à te dicuntur quia verè miranda ſunt, vſquequaque miratus ſum. Sermonis enim diuini gratia humiliter tumens, facilè vt placeret emeruit. Hinc enim plurimum placuit, quòd hominis greſſus aliquãto titubãtes, boni propoſiti exhortatione ſtatuere & firmare cõtendis. Eſt enim nobis cum eodem quotidiana pro viribus noſtris, & pro ingenij paupertate diſputatio. Sanctæ ſiquidem matris *Solæciſmus* eius precatione compulſus, cura mihi eſt cum frequentius ſalutandi gratia conuenire, licet vicem in hac parte reddere etiam ipſe dignetur. Accepta autem venerabilitatis tuæ epiſtola, homo qui à veri dei ſtabilitate multorum (quorum in hac vrbe copia eſt) perſuaſione reuocatur, ita motus eſt, vt ſi quantum ipſe confirmat, literarũ prolixitatem minimè formidaſſet, omne beatitudini tuæ quod habere poteſt, inſinuaſſet ambiguũ. Sed tamen ſatis, ſicut etiam ipſe probare dignaberis, H culto accuratoq; ſermone, & Romanæ eloquentiæ nitore perſpicuo, aliqua ſibi exolui impendiò poſtulauit. Quæ quidem quæſtio vſquequaque detrita eſt, & eorum ſuper hac parte ſatis nota calliditas, qui diſpenſationem dominicæ incarnationis infamant. Sed tamen etiam ego in hac parte, quia plurimis quicquid reſcripſeris profuturum eſſe confido, precator acceſſerim, vt ad ea vigilantius reſpondere digneris, in quibus nihil amplius dominum quàm alij homines facere potuerunt, feciſſe vel geſſiſſe mentiuntur. *Apollonius.* Apollonium ſiquidem ſuum nobis, & Apuleium, *Apuleius.* aliosq; magicæ artis homines in medium proferunt, quorum maiora contendunt extitiſſe miracula. Ipſe autem vir illuſtris ſuperius memoratus, multa eſſe dixit præſentibus aliquantis, quæ huic poſſent iungi non immerito quæſtioni, ſi (vt antè dixit) non ab eius partibus epiſtolaris conſiderata breuitas fuiſſet: quæ tamen licet ſcribere noluerit, tacere non eſt paſſus. Dicebat enim quod & ſi ſibi hodie incarnationis dominicæ ratio redderetur, reddi vix ad liquidũ poſsit, cur hic deus, qui & veteris teſtamenti deus eſſe firmatur, ſpretis veteribus ſa-I crificiis delectatus eſt nouis. Nihil enim corrigi poſſe aſſerebat, niſi quod ante factum non rectè probaretur: vel quod ſemel rectè factum ſit, immutari vllatenus non debuiſſe. Rectè enim facta dicebat mutari niſi iniuſtè non poſſe, maximè quia iſta vanitas inconſtantiæ dominum † poſsit arguere. *† deum.* Tum deinde quòd eius prædicatio atq; doctrina reipublicæ moribus nulla ex parte cõueniat, vtpote, ſicut à multis dicitur, cuius hoc *Matth. 5.* conſtet præceptum, vt nulli malum pro malo reddere debeamus, & percutienti aliam præbere maxillam, & pallium dare perſiſtenti tunicam tollere, & cum eo qui nos angariare voluerit, ire debere ſpacio itineris duplicato: quæ omnia reipublicæ moribus aſſerit eſſe cõtraria. Nam quis tolli ſibi ab hoſte aliquid patiatur, vel Romanæ prouinciæ deprædatori non mala velit belli iure reponere? & cætera quæ dici ad rem † poſſe intelligit venerabilitas tua. *† reliqua.* Hæc ergo omnia, ipſi poſſe adiungi æſtimo quæſtioni, intantum vt per Chriſtianos principes, Chriſtianã religionem maxima ex parte ſeruantes, tanta (etiam ſi ipſe de hac parte taceat) reipublicæ mala eueniſſe manifeſtum ſit: vnde beatitudo tua mecum dignetur agnoſcere. Ad hæc omnia, quoniam multorum manibus ſine dubio tradetur ſanctitatis tuæ deſiderata reſponſio, plenus debet & elucu- K bratus ſolutionis ſplendor oſtendi, maximè quia cum iſta gererentur, eximius Hipponenſis regionis poſſeſſor & dominus præſens aderat, qui & ſanctitatem tuam ſub ironiæ adulatione laudaret, & ſibi cum de iis quæreret, minimè ſatisfactum eſſe contenderet. Ego verò ad hæc omnia promiſsionis nõ immemor ſed exactor, libros confici deprecor eccleſiæ hoc maximè tempore incredibiliter profuturos.

Auguſtinus Marcellino ad hæc reſpondet.

Epiſtola V.

DOMINO eximio & meritò inſigni, chariſsimo ac deſiderantiſsimo filio Marcellino, Auguſtinus in domino ſalutem. Illuſtri viro & eloquentiſsimo, nobiſque dilectiſsimo filio Voluſiano, non amplius quàm ad illud quod inquirendum putauit, reſpondendum fuit. Ad ea verò quæ mihi pertractanda atque ſoluenda in epiſtola tua ipſe miſiſti, ſiue ab illo ſiue etiam ab aliis vel ſuggerantur vel ingerantur, ad te potius pro viribus noſtris pertractata & ſoluta mitti debuerunt: non ſic quemadmodum L agendum eſt de his librorum negocio, ſed quemadmodum poteſt epiſtolari ſat eſſe colloquio, vt ſi tibi viſum fuerit, qui eorum motus quotidianis diſputationibus experiris, & illis legantur hæ literæ. At ſi auriculis eorum minus pietate fidei præcultis, ſermo iſte nõ ſufficit, prius inter nos quod eis putas ſufficere peragatur, tum demum ad illos quod peractũ fuerit perferatur. Multa enim ſunt à quibus ſenſus eorum ſi adhuc abhorret & reſilit, vel vberiore vel ſubtiliore ratione, vel certè authoritate, cui reſiſtere indignum putent, perſuaderi aliquando forſitan poſsit. Ergo in epiſtola tua poſuiſti, moueri quoſdam, cur hic deus qui & veteris teſtamenti deus eſſe firmatur, ſpretis veteribus ſacrificiis, delectatus ſit nouis. Nihil enim corrigi poſſe aſſerunt, niſi quod ante non recte factum probaretur: vel quod ſemel rectè factum ſit, nullatenus immutari debuiſſe. Recte enim facta dicunt mutari niſi iniuſtè non poſſe. Hæc verba ex literis tuis in has meas tranſtuli: Quibus ſi reſpondere copioſè velim, tempus me citius quàm exempla defecerint, quibus rerum ipſa natura, & opera humana certa ratione pro temporum opportunitate mutentur, nec tamen eadem ratio ſit mutabilis qua iſta mutantur. Vnde pauca cõ- M memorem, vt ex his excitata quodammodo iam per plura ſimilia vigil currat intentio. Nónne hyemi æſtas addito ſenſim calore ſuccedit? Nónne diurnis tempora nocturna vertuntur? Quotiens noſtræ variantur ætates? adoleſcentiæ pueritia non reditura cedit, iuuentus adoleſcentiæ non manſura: ſuccedit finiens iuuentutem ſenectus: ſenectus autem morte finitur. Hæc omnia mutantur, nec mutatur diuinæ prouidentiæ ratio, qua fit vt iſta mutentur. Non autem opinor cum agricola æſtate aliud iuſſerit quàm iuſſerat hyeme, ratio mutatur agriculturæ. Et cum mane ſurgit qui nocte quieſcebat, vitæ conſilium non mutauit. Aliud magiſter adoleſcenti quàm puero ſolebat, impoſuit. Doctrina igitur conſtans, mutato præcepto non mutat inſtructionem. Nam magnus ille noſtrorum temporum medicus Vindicianus conſultus à quodam, dolori eius adhiberi iuſsit quod in tempore congruere videbatur. *Vindiciani medici dictum.* adhibitum ſanitas conſequuta eſt. Deinde poſt annos aliquot eadem rurſus corporis cauſa commotus, hoc idem ille putauit adhibendum. adhibitum vertit in peius. Miratus recur-

rit

A rit ad medicum, indicat factum: at ille vt erat acerrimus, ita reſpondit: Ideo malè acceptus es, quia nõ ego iuſsi. vt omnes qui audiſſent, parumq; hominem noſſent, non eum arte medicinali fidere, ſed neſcio qua illicita potentia putarent. Vnde cùm eſſet à quibus poterat † ſtupentibus interrogatus, aperuit quod non intellexerant, videlicet illi ætati iam non hoc ſe fuiſſe iuſſurum. Tantum igitur valet ratione atque artibus non mutatis, quid ſecundum eas ſit pro temporum varietate mutandum. Non itaque verum eſt quod dicitur, Semel rectè factum nullatenus eſſe mutandum. Mutata quippe temporis cauſa, quod rectè ante factũ fuerat, ita mutari vera ratio plerunque flagitat, vt cùm ipſi dicant rectè non fieri ſi mutetur, contrà veritas clamet, Rectè non fieri, niſi mutetur: quia vtrunque tunc erit rectum, ſi erit pro temporum varietate diuerſum. Quod enim in diuerſitate perſonarum vno tempore accidere poteſt, vt huic liceat aliquid impune facere, quod illi non liceat, non quòd diſsimilis ſit res, ſed is qui facit: ita ab vna eademq; perſona diuerſis temporibus tunc oportet aliquid fieri, tunc non oportet, non quòd ſui diſsimilis ſit qui facit, ſed quando facit.

† quibuſdã poſtea.

Terẽtius in Adelphis.

B Hæc quæſtio quàm latè pateat, profectò videt quiſquis pulchri aptique diſtantiam ſparſam quodammodo in vniuerſitate rerum valet, neque negligit intueri. Pulchrum enim per ſeipſum conſideratur atque laudatur, cui turpe ac deforme contrarium eſt. Aptum verò, cui ex aduerſo eſt ineptum, quaſi religatum pẽdet aliunde, nec ex ſemetipſo, ſed ex eo cui connectitur iudicatur. nimirũ etiam decens atque indecens vel hoc idem eſt, vel perinde habetur. Age nunc, ea quæ diximus, refer ad illud vnde agitur. Aptum fuit primis temporibus ſacrificium quod præceperat deus, nunc verò non ita eſt. Aliud enim præcepit quod huic tempori aptum eſſet, qui multo magis quàm homo nouit quid cuique tempori accommodatè adhibeatur: quid quando impertiat, addat, auferat, detrahat, augeat, minuatve, immutabilis mutabilium ſicut creator ita moderator, donec vniuerſi ſeculi pulchritudo, cuius particulę ſunt quæ ſuis quibuſq; temporibus apta ſunt, velut magnum carmen cuiuſdam ineffabilis modulatoris excurrat, atque inde tranſeant in æternam contemplationem ſpeciei qui deum ritè colunt etiam cum tempus eſt fidei. Falluntur autem qui exiſtimant hæc deum iubere cauſa ſuæ vtilitatis vel voluptatis.

22. de Ciuitate dei ca. 4. & 5.

C Et meritò mouentur, cur deus iſta mutauerit, quaſi delectatione mutabili aliud ſibi iubens offerri illo prius tempore, aliud iſto: Non autem ita eſt. Nihil enim deus iubet quod ſibi proſit, ſed illi cui iubet. Ideo * verus eſt dominus, qui ſeruo non indiget, & quo ſeruus indiget. In ea quippe ſcriptura quæ vetus dicitur teſtamentum, & eo tempore quo adhuc illa offerebantur ſacrificia quæ hoc tempore non offeruntur, dictum eſt: Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Nec illorum ergo ſacrificiorum egebat deus, nec cuiuſquam eget vnquam, ſed rerum diuinitus impartitarum vel imbuendo virtutibus animo, vel æternæ ſaluti adipiſcendæ quædam ſigna ſunt, quorum celebratione atque functione, non deo ſed nobis vtilia pietatis officia exercentur. Nimis autem longum eſt conuenienter diſputare de varietate ſignorum, quæ cum ad res diuinas pertinent, ſacramenta appellantur. Sicut autem non ideo mutabilis homo, quia mane aliud, aliud veſpere: illud hoc menſe, illud alio, non hoc iſto anno, quod illo: ita non ideo mutabilis deus, quia vniuerſi ſeculi priore volumine aliud, aliud poſteriore ſibi iuſsit offerri, quò conuenienter ſignificationes ad doctrinã religionis ſaluberrimam pertinentes, per mutabilia tempora ſine vlla ſui mutatione diſponeret.

20. de Ciuitate dei, cap. 5.

**aliàs Ipſe*

Pſal. 15.

Sacramenta.

D Nam vt nouerint homines quos hæc mouent, iam hoc fuiſſe in ratione diuina, nec cum iſta noua conſtituerentur, ſubito priora diſplicuiſſe velut mutabili voluntate, ſed hoc iam fixum & ſtatutum fuiſſe in ipſa ſapientia dei, cui de maioribus etiam rerum mutationibus eadem ſcriptura dicit: Mutabis ea, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es: inſinuandum eſt eis mutationem iſtam ſacramentorum teſtamenti veteris & noui etiam prædictam fuiſſe propheticis vocibus. Ita enim videbunt, ſi poterunt, id quod in tempore nouum eſt, non eſſe nouũ apud eum qui condidit tempora, & ſine tempore habet omnia quæ ſuis quibuſque temporibus pro eorum varietate diſtribuit. Nam & in illo pſalmo vnde commemoraui aliquid quo demonſtrarem nõ egere deum ſacrificiis noſtris, cui dicitur: Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges: paulo pòſt legitur ex perſona Chriſti: Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus, hoc eſt pecorum victimis, quibus prius congregabantur conuenticula Iudæorum. & alibi dicit: Non accipiam de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et alius propheta, Ecce, inquit, dies veniẽt, dicit dominus, & confirmabo ſuper domum Iacob teſtamentum nouum, non ſicut teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum, cum eduxi eos de terra Aegypti. Et alia multa ſunt de hac re teſtimonia, quibus hoc deum facturum eſſe prædictum eſt, quæ commemorare nunc longum eſt. Hic iam ſi ſatis conſtitit, quod rectè alio tempore conſtitutũ eſt, idem rectè alio tẽpore poſſe mutari, mutantis opere, nõ diſpoſitione mutata, quam diſpoſitionem intelligibilis ratio continet, vbi ſine tempore ſimul ſunt quæ in temporibus ſimul fieri non poſſunt, quia tempora non ſimul currunt: quiſpiam fortaſsis expectet cauſas à nobis ipſi* mutationis accipere, quod ipſe noſti quàm prolixi ſit negocij. Veruntamen breuiter dici poteſt, quod homini acuto fortaſſe ſuffecerit, aliis ſacramentis prę nunciari Chriſtum cum venturus eſſet, aliis cum veniſſet annunciari oportuiſſe, ſicut modo nos idipſum loquentes diuerſitas rerum cõpulit etiam verba mutare.

Pſal. 101.

Pſal. 15.

Pſal. 49.

Hiere. 31.

E

F Siquidem aliud eſt pręnunciari, aliud annũciari, aliud cum venturus eſſet, aliud cum veniſſet. Nunc deinde videamus quale ſit illud quod in epiſtola tua ſequitur. Adiecisti enim eos dicere, quòd Chriſti prędicatio atq; doctrina reipublicę moribus nulla ex parte conueniat, cuius hoc conſtet eſſe pręceptum, vt nulli malum pro malo reddere debeamus: & percutienti, aliam prębere maxillã: & pallium dare ei qui tunicam auferre perſtiterit: & cum eo qui nos angariare voluerit, ire debere ſpacio itineris duplicato. quę omnia reipublicę moribus aſſeruntur eſſe contraria. Nam quis, inquiunt, tolli ſibi ab hoſte aliquid patiatur, vel Romanę prouincię deprędatoribus non mala velit belli iure reponere? Hęc atque huiuſmodi verba obtrectantium, ſiue non obtrectando, ſed quęrendo talia loquentium, operoſius fortaſſe refellerem, niſi hę diſceptationes haberentur cũ viris liberaliter inſtitutis. Vnde quid opus eſt vt diui* laborem*, ac non ipſos potius percõtemur, quomodo poterãt gubernare atque augere rempublicam, quam ex parua &

Matth. 5.

Bellum.

G inopi magnam opulentámque fecerunt, qui accepta iniuria ignoſcere quàm perſequi malebant? Quomodo Cæſari adminiſtratori vtique reipublicæ, mores eius extollens Cicero dicebat, quòd nihil obliuiſci ſoleret niſi iniurias? Dicebat enim hoc tam magnus laudator, aut tam magnus adulator. Sed ſi laudator, talem Cæſarem nouerat. Si autem adulator, talem eſſe debere oſtendebat principem ciuitatis, qualem illum fallaciter prædicabat. Quid eſt autem non reddere malum pro malo, niſi abhorrere ab vlciſcendi libidine? Quid eſt, accepta iniuria ignoſcere malle quàm perſequi, & nihil niſi iniurias obliuiſci? Hæc cum in eorum leguntur authoribus, exclamatur & plauditur, deſcribi atque prædicari mores videntur, quibus dignum eſſet exurgere ciuitatẽ, quæ tot gentibus imperaret, quòd accepta iniuria ignoſcere quam perſequi malebant. Cum verò legitur præcipiente authoritate diuina, non reddendum malum pro malo, cum hæc tam ſalubris admonitio congregationibus populorum tanquam publicis vtriuſque ſexus, atque omnium ætatum & dignitatum ſcholis de ſuperiore loco perſonat, accuſatur religio tanquam inimica reipublicæ. Quæ ſi vt dignum eſt audiretur,

in oratione pro Q. Ligario.

H longè melius Romulo, Numa, Bruto, cæteriſq; illis Romanæ gentis præclaris viris conſtitueret, conſecraret, firmaret, augerétque rempublicã. Quid enim eſt reſpublica niſi res populi? Res ergo communis, res vtique ciuitatis. Quid eſt autem ciuitas, niſi multitudo hominum in quoddam vinculum redacta concordię? Apud eos enim ita legitur: Breui multitudo diuerſa atque vaga, concordia ciuitas facta erat. Quæ porrò præcepta concordiæ in ſuis templis vnquã illi legẽda cenſuerunt, quandoquidem miſeri quærere cogebantur, quónam modo ſine offenſione cuiuſquam eorum diſcordes inter ſe deos ſuos colere poſſent? Quod ſi imitari diſcordantes vellent, rupto concordiæ vinculo ciuitas laberetur, quod poſtea paulatim decoloratis corruptiſque moribus agi cœpit per bella ciuilia. Quanta verò præcepta concordiæ non humanis diſputationibus exquiſita, ſed diuina authoritate cõſcripta in Chriſti eccleſiis lectitentur, quis vel ab illa religione alienus, ita ſurdus eſt vt ignoret? Ad hoc enim & illa pertinẽt quæ malunt exagitare quàm diſcere, alteram

Reſpublica. Ciuitas.

I percutienti præbendam eſſe maxillam: volenti auferre tunicam, dandum etiam pallium: cũ angariante duplicandam viam. Hoc quippe fit, vt vincatur bono malus, imò in homine malo vincatur bono malum, & homo liberetur à malo, non exteriore & alieno, ſed intimo ac ſuo, quo grauius & perniciosius, quàm cuiuſuis hoſtis extrinſecus immanitate vaſtatur. Qui ergo vincit bono malum, patienter amittit temporalia commoda, vt doceat quàm pro fide atque iuſtitia contemnenda ſint, quæ ille nimis amando fit malus, ac ſic iniurioſus ab eo ipſo cui fecit iniuriã, diſcat qualia ſint propter quæ fecit iniuriã: atque in concordiã, qua nihil eſt vtilius ciuitati, pœnitens acquiratur, victus non ſæuientis viribus, ſed beneuolentia patientis. Tunc enim rectè fit cum videtur ei profuturum eſſe propter quem fit, ad operandam in eo correctionẽ atque concordiã. Hoc certè animo faciendum eſt, etiã ſi alius exitus cõſequatur, nec corrigi velit atque pacari propter quem corrigendum atque pacandum velut curandum & ſanandum adhibita eſt iſta medicina. Alioquin ſi verba attenderimus, eorumq; proprietati ſeruiendum putauerimus, non eſt præbenda maxilla dextera, ſi ſiniſtra fuerit percuſſa. Quoniã ſi quis te, inquit, percuſſerit in maxillam dexteram, præbe illi & ſiniſtram. Magis autem ſiniſtra percutitur, quod in eã potius partẽ, quàm ad dexterã, facilior ferientis ictus eſt. Sed ſic intelligi

σχῆμα Libr. 1. de ſer. domini in monte. cap. 20. & 21.

K ſolet, ac ſi dictum eſſet: Si quis in te meliora fuerit perſequutus, & inferiora ei præbe, ne vindictæ potius q̃ patientiæ ſtudens, contemnas æterna pro temporalibus, cum potius temporalia pro æternis contemnenda ſint, tanquam ſiniſtra pro dextris. Hæc ſemper fuit ſanctorum martyrũ intentio. vindicta enim vltima iuſtè poſcitur, quãdo nullus iã reſtat correctionis locus, extremo ſcilicet ſummoq; iudicio. Nunc verò cauendũ eſt ne vindicandi cupiditate amittatur (vt nihil aliud dicã ipſa patientia, quę pluris eſt habenda, quàm omne quod poteſt etiam inuito inimicus auferre. Namque alius Euangeliſta in eadem ſententia nullã fecit dexteræ mentionem, ſed tantùm maxillam & alteram nominauit, vt aliquãto diſtinctius intelligeretur in altero, ipſum alterum ſimpliciter eadem patientiam commendare. Paratus itaque debet eſſe homo iuſtus & pius patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, vt numerus potius creſcat bonorum, non vt pari malitia ſe quoque numero addat malorum.

Luc. 6.

L Denique iſta præcepta magis ad præparationem cordis quę intus eſt, pertinere, quàm ad opus quod in aperto fit, vt teneatur in ſecreto animi patientia cum beneuolentia, in manifeſto autem id fiat quod eis videtur prodeſſe poſſe, quibus bene velle debemus, hinc liquidò oſtenditur, quòd ipſe dominus Ieſus exemplum ſingulare patientiæ, cum percuteretur in faciem, reſpondit: Si malè dixi, exprobra de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Nequaquam igitur præceptum ſuum, ſi verba intueamur, impleuit: neque enim præbuit percutienti alteram partem, ſed potius prohibuit, ne qui fecerat iniuriam, augeret: & tamen paratus venerat non ſolùm in faciem percuti, verumetiam pro his quoque à quibus hæc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Nec Paulus apoſtolus præceptũ domini & magiſtri ſui videtur impleſſe, vbi etiam ipſe percuſſus in faciem, dixit principi ſacerdotum: Percutiet te deus, paries dealbate. ſedens iudicas me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti? Et cum à circunſtantibus diceretur, Iniuriam facis principi ſacerdotum: irridenter eos admonere voluit quid dixerit, vt qui ſaperent, intelligerent iam deſtruendum eſſe aduentu Chriſti parietem dealbatum, hoc eſt, hypocriſim ſacerdotij Iudæorum. Ait quippe: Neſciui fratres quia princeps eſt, ſcriptum eſt enim, Principi populi tui non maledices. Cùm proculdubio qui in eodem populo creuerat, atque ibi lege fuerat eruditus, illum principem ſacerdotum neſcire non poſſet, nec eos quibus ita notus erat, vllo modo falleret quòd neſciret. Sunt ergo iſta præcepta patientiæ ſemper in cordis præparatione retinenda: ipſaque beneuolentia, ne reddatur malum pro malo, ſemper in voluntate complenda eſt. Agenda ſunt autem multa etiam cum inuitis benigna quadam aſperitate plectendis, quorum potius vtilitati conſulendum eſt quàm voluntati, quod in principe ciuitatis luculentiſſimè illorum literæ laudauerunt. Nam in corripiendo filio quamlibet aſpere, nunquam profectò amor paternus amittitur. Fit tamen quod uolit & doleat, qui etiam inuitus videtur dolore ſanandus. Ac per hoc ſi terrena iſta reſpu-

Ioan. 18. Luc. 23. Act. 23. Exod. 22.

A blica præcepta Chriſtiana cuſtodiat, & ipſa bella ſi-
ne beneuolentia non gerentur, vt ad pietatis iuſtitiæ-
que pacatam ſocietatem victis facilius conſulatur.
Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur,
quoniam nihil eſt infelicius felicitate peccantium, qua
pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut ho-
ſtis interior roboratur. Sed peruerſa & aduerſa corda
mortalium, felices res humanas putant, cum tectorum
ſplendor attenditur, & labes non attenditur animorũ:
cum theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fun-
damenta virtutum: cum glorioſa eſt effuſionis inſania,
& opera miſericordiæ deridentur: cum ex his quæ diui-
tibus abundant, luxuriantur hiſtriones, & neceſſaria vix
habent pauperes: cum deus qui doctrinæ ſuæ publicis
vocibus contra hoc malum publicum clamat, ab impiis
blaſphematur, & dij tales requiruntur, in quorum ho-
norem ea ipſa theatrica corporum & animorum dede-
cora celebrentur. Hæc ſi deus pollere permittat, tunc
indignatur grauius. Hæc ſi impunita dimittat, tunc pu-
nit infeſtius. Cum verò euertit ſubſidium vitiorum, &
copioſas libidines inopes reddit, miſericorditer aduer-
B ſatur. Miſericorditer enim, ſi fieri poſſet, etiam bella ge-
rerentur à bonis, vt licentioſis cupiditatibus domitis,
hæc vitia perderentur, quæ iuſto imperio vel extirpari
vel deprimi debuerunt. Nam ſi Chriſtiana diſciplina
Belli patrocinium. omnia bella culparet, hoc potius militibus conſilium
ſalutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abiicerent
arma, ſeque militiæ omnino ſubtraherent. Dictum eſt
Luc. 3. autem eis: Neminem concuſſeritis, nulli calumniam
feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Quibus
proprium ſtipendium ſufficere debere præcepit, mi-
litare vtique non prohibuit. Proinde qui doctrinam
Chriſti aduerſam dicunt eſſe reipublicæ, dent exercitũ
talem, quales doctrina Chriſti eſſe milites iuſsit, dent
tales prouinciales, tales maritos, tales coniuges, tales
parentes, tales filios, tales dominos, tales ſeruos, tales re-
ges, tales iudices, tales denique debitorum redditores
& exactores ipſius fiſci, quales eſſe præcepit doctrina
Chriſtiana, & audeant eam dicere aduerſam eſſe rei-
publicæ, imò verò dubitent eam confiteri magnam, ſi
4. de Ciuitate dei cap. 2. ei obtemperetur, ſalutem eſſe reipublicæ. Vt quid au-
tem ad illud reſpondeam quod dicunt per quoſdam
Imperatores Chriſtianos multa mala imperio accidiſ-
ſe Romano? Hæc generalis conqueſtio calumnioſa
C eſt. Nam ſi apertius certè de præteritis Imperatoribus
aliqua commemorarent, poſſem ſimilia vel fortaſſe e-
tiam grauiora de Imperatoribus non Chriſtianis & e-
go commemorare, vt intelligerent vel hominum hæc
eſſe vitia, non doctrinę, vel non Imperatorum, ſed a-
liorum ſine quibus Imperatores agere nihil poſſunt.
Ex quo enim tempore peſſum ire cœperit Romana reſ-
2. de Ciuitate dei. c. 18. publica, ſatis liquet, literæ loquuntur ipſorum, longè
antequam Chriſti nomen eluxiſſet in terris, dictum eſt:
Saluſtius. O vrbem venalem, & maturè perituram, ſi emptorem
inuenerit. In libro etiam belli Catilinæ, antè aduen-
tum vtique Chriſti; idem nobiliſsimus hiſtoricus eo-
rum, non tacet quando primùm inſueuerit exercitus
populi Romani amare, potare, ſigna, tabulas pictas,
vaſa cælata mirari; & ea priuatim & publicè rapere, de-
lubra ſpoliare, ſacra prophanáque omnia polluere.
Quando ergo nec hominibus nec ipſis etiam quos deos
putabant, morum corruptorum & perditorum auari-
tia rapacitáſque parcebat, tunc cœpit perire laudabile
illud decus ſalúſque reipublicæ. Quos deinde vitia peſ-
ſima ſucceſſus habuerint, & quanto humanarũ rerũ ma-
lo illa iniquitas proſperata ſit, nunc longum eſt dicere. D
Audiant ſatyricum ſuum garriendo vera dicentem,

Seruabat caſtas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parua ſinebat *Iuuenalis ſaty. 6.*
Tecta labor, ſomniq; breues, & vellere Thuſco
Vexatæ durę́q; manus, ac proximus vrbi
Hannibal, & ſtantes Collina in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala, ſæuior armis
Luxuria incubuit, victúmque vlciſcitur orbem.
Nullum crimen abeſt, facinúſque libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit.

Quid ergo expectas vt ego exaggerem quanta mala
importauerit ſucceſſu proſpero iniquitas ſubleuata,
quandoquidem & ipſi qui aliquanto prudentius atten-
derunt, plus dolendam viderunt paupertatem, quàm
opulentiam periſſe Romanam? In illa enim, morum
integritas ſeruabatur, per hanc autem non muros vr-
bis, ſed mentes ipſius ciuitatis dira nequitia omni ho-
ſte peior irrupit. Gratias domino deo noſtro, qui con-
tra iſta mala miſit nobis adiutorium ſingulare. Quò
enim non tolleret, quem non inuolueret, in quod
profundum non demergeret fluuius iſte horrendæ E
nequitiæ generis humani, niſi crux Chriſti in tanta
velut mole authoritatis eminentius firmiúſque fige-
retur, cuius apprehenſo robore, ſtabiles eſſemus, ne
malè ſuadentium vel in mala impellentium tam va-
ſto huius mundi gurgite abrepti ſorberemur? In iſta e-
nim colluuie morum peſsimorum, & veteris perditæ
diſciplinæ, maximè venire ac ſubuenire debuit cœ-
leſtis authoritas, quæ voluntariam paupertatem, quæ
continentiam, beneuolentiam, iuſtitiam atque con-
cordiam, verámque pietatem perſuaderet, cæteráſque
vitæ luminoſas validáſque virtutes, non tantùm pro-
pter iſtam vitam honeſtiſsimè gerendam, nec tan-
tum propter ciuitatis terrenæ concordiſsimam ſocie-
tatem, verumetiam propter adipiſcendam ſempiter-
nam ſalutem, & ſempiterni cuiuſdam populi cœle-
ſtem diuinámque rempublicam, cui nos ciues adſciſcit
fides, ſpes, charitas: vt quandiu inde peregrinamur,
feramus eos, ſi corrigere non valemus, qui vitiis im-
punitis volunt ſtare rempublicam, quam primi Roma-
ni conſtituerunt auxerúntque virtutibus, etſi non ha-
bentes veram pietatem erga deum verum, quæ etiam
illos in æternam ciuitatē poſſet ſalubri religione per-
ducere, cuſtodientes tamen quandam ſui generis pro- F
bitatem, quæ poſſet terrenæ ciuitati conſtituendæ, au-
gendæ, conſeruandæque ſufficere. Deus enim ſic o-
ſtendit in opulentiſsimo & præclaro imperio Roma-
norum, quantum valerent ciuiles etiam ſine vera re-
ligione virtutes, vt intelligeretur hac addita fieri ho-
mines ciues alterius ciuitatis, cuius rex veritas, cu-
ius lex charitas, cuius modus æternitas. Quis autem
vel riſu dignum non putet, quòd Apollonium & A-
puleium cæteróſque magicarum artium peritiſsimos,
conferre Chriſto vel etiam præferre conantur? quan-
quam tolerabilius ferendum ſit, quando iſtos ei po-
tius comparant, quàm deos ſuos. Multo enim me-
lior (quod fatendum eſt) Apollonius fuit, quàm tot
ſtuprorum author & perpetrator, quem Iouem nomi-
nant. Iſta, inquiunt, fabuloſa ſunt. Adhuc ergo lau-
dent reipublicæ luxurioſam, licentioſam, planéque ſa-
crilegam felicitatem, quæ iſta deorum probra con-
finxit, quæ non ſolum in fabulis audienda poſuit, ve-
rumetiam in theatris ſpectanda propoſuit: vbi crimi-
na plura eſſent quàm numina†, quæ ipſi dij ſibi exhibe- *† nomina.*

G ri habebant libenter, qui in ſuos cultores vindicare debuerunt, quòd ea ſaltem viderent patienter. Sed non ipſi, inquiunt, ſunt qui talium fabularum mendacio celebrantur. Qui ergo ſunt iſti, qui talium turpitudinũ celebratione placantur? Horum dæmonum peruerſitatem atque fallaciam, per quos & magicæ artes humanas mentes decipiunt, quia prodidit Chriſtiana doctrina, quia mundo vniuerſo patefacit, quia angelos ſanctos ab eorum malignitate diſtinxit, quia cauendos potius, & quemadmodum cauerentur, admonuit, reipublicæ dicitur inimica, quaſi non ſi omnino per iſtos eſſet temporalis obtinenda felicitas, quælibet potius fuerit infelicitas eligenda. Sed neque hinc deus voluit dubitari, qui primum populum vnum verum deum colentem, deos autem falſiſsimos contemnentem, quandiu oportuit teſtamentum vetus (vbi velamentum teſtamenti noui eſt) obumbrari, tanta rerum terrenarum felicitate honeſtauit, vt quiuis intelligat nec ipſam eſſe in dæmonum poteſtate, ſed in illius vnius cui angeli ſeruiunt, quem dæmones contremiſcunt. *Apuleius magus.* Apuleius enim (vt de illo potiſsimum loquamur) qui nobis Afris Afer eſt notior, non dico ad regnum, H ſed nec ad aliquam quidem iudiciariam reipublicæ poteſtatẽ, cum omnibus ſuis magicis artibus potuit peruenire, honeſto patriæ ſuæ loco natus, & liberaliter educatus, magnáque præditus eloquentia. An fortè iſta vt philoſophus voluntate contempſit, qui ſacerdos prouinciæ pro magno fuit vt munera ederet, venatoréſque veſtiret, & pro ſtatua ſibi apud Coënſes locanda, ex qua ciuitate habebat vxorem, aduerſus contradictionem quorundam ciuium litigaret? Quod poſteros ne lateret, eiuſdem litis orationẽ ſcriptam memoriæ commendauit. Quod ergo ad iſtam terrenam pertinet felicitatem, fuit magnus † ille quoad potuit. *† magus.* Vnde apparet eum nihil amplius fuiſſe, non quia noluit, ſed quia non potuit. Quanquam & aduerſos quoſdam qui ei magicarum artium crimen intenderent, eloquentiſsime ſe defendit. Vnde miror laudatores eius, qui eum neſcio quæ feciſſe miracula illis artibus prædicant, contra eius defenſionem teſtes eſſe conari. Sed viderint vtrum verum ipſi perhibeant teſtimonium, & ille falſam defenſionem. Illud ſi ſapiunt, attendant, qui magicas artes non vtique niſi I pro felicitate terrena vel damnabili curioſitate conquirunt, vel ab eis innocentes, periculoſa tamen eas admiratione collaudant, & videant Dauid noſtrum ſine vllis talibus artibus ex paſtore ouium perueniſſe ad regiam dignitatem. cuius & peccata & merita fidelis ſcriptura non tacuit, vt ſciremus & quibus modis non offenderetur deus, & quibus modis placaretur offenſus. Quantum autem attinet ad miracula quæ humanis ſenſibus ſtupenda monſtrantur, multum errant qui prophetis ſanctis miraculorum magnorum nobilitate præſtantibus magos comparant: quanto magis ſi eos comparent Chriſto, quem prophetæ illi quibus magi quilibet nullo modo ſunt comparandi, prænunciauerunt eſſe venturum, & ſecundum carnem, quam ſuſcepit ex virgine, & ſecundum diuinitatem, qua nunquam ſeparatur à patre? Video me feciſſe prolixiſſimam epiſtolam, nec tamen de Chriſto dixiſſe omnia quæ vel eis qui tardiore ingenio diuina non valent aſſequi, vel eis qui licet acutè moueantur, contentioſum tamen ſtudium & præoccupatio diuturni erroris ab intelligendo impedit, ſufficere vtcunque poſsint. Veruntamen cognoſce quid eos contra moueat, atque reſcribe, vt vel epiſtolis, vel libris, ſi ad- K iuuerit deus, ad omnia reſpondere curemus. Sis in domino felix, gratia & miſericordia eius domine eximie & meritò inſignis, chariſsime ac deſiderantiſsime fili.

Auguſtinus Italicæ viduæ, conſolans illam ſuper obitu mariti, ac refellens eorum opinionem, qui dicebant deum videri corporeis oculis.

Epiſtola VI.

DOMINAE eximiæ & meritò præſtantiſsimæ atque in Chriſti charitate honorandæ filiæ Italicæ. Auguſtinus Epiſcopus in domino ſalutem. Non ſolùm literis tuis, verum etiam ipſo referente qui pertulit, comperi, multùm te flagitare literas meas, credentem quòd ex eis conſolationem habere plurimam poſsis. Tu itaque videris quid exinde capias, ego tamen eas negare vel differre non debui. Conſoletur autem te fides & ſpes tua, & ipſa charitas quæ diffunditur in cordibus piorum per ſpiritum ſanctum, cuius nunc aliquid pro pignore accepimus, vt ipſam plenitudinem deſiderare nouerimus. Non enim te deſolatam putare debes, cum in interiore homine habeas præſentem Chriſtum per fidem in corde tuo: L Aut ſic te contriſtari oportet quemadmodum gentes quæ ſpem non habent, cum veraciſsima promiſsione *1.Theſ.4.* ſperemus nos de hac vita, vnde migraturi quoſdam noſtros migrantes non amiſimus, ſed præmiſimus, ad eam vitam eſſe venturos, vbi nobis erunt quanto notiores, tanto vtique chariores, & ſine timore vllius diſſenſionis amabiles. Hic autem & coniunx tuus, cuius abſceſſu vidua diceris, tibi notiſsimus erit: qui quamuis & hic tibi notus eſſet, ſibi tamen notior erat quàm tibi. Et vnde hoc, cum tu eius corporalem faciem videres, quam ipſe vtique non videbat? niſi quia notitia noſtri certior intus eſt, vbi nemo ſcit quæ ſunt homi- *1.Corin.2. & 4.* nis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt: ſed cum venerit dominus, & illuminauerit abſcondita tenebrarum, & manifeſtauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximum in proximo, nec erit quod ſuis quiſque aperiat, abſcondat alienis, vbi nullus erit alienus. Lux verò ipſa qua illuminabuntur hæc omnia quæ modo in cordibus reconduntur, qualis aut quanta ſit, quæ lingua proferat, quis ſaltem infirma mente contingat? Profectò lux illa deus ipſe eſt, quoniam deus lux eſt, & M tenebræ in eo non ſunt vllæ, ſed lux mentium purgatarum, non iſtorum corporis oculorum. Erit ergo tunc mens idonea quæ illam lucem videat, quod nunc videndum non eſt. Hoc autem oculus videre corporis neque nunc poteſt, neque tunc poterit. Omne quippe quod oculis corporis conſpici poteſt, in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec vbique ſit totum, ſed minore ſui parte minorem locum occupet, & maiore maiorem. Non ita eſt deus inuiſibilis & incorruptibilis, qui ſolus habet *1.Tim. 6.* immortalitatem, & lucem habitat inacceſsibilem, quẽ nemo hominum vidit, nec videre poteſt. Per hoc enim videri ab homine non poteſt, per quod videt homo corporeus corporea. Nam etſi mẽtibus piorum eſſet inacceſsibilis, non diceretur, Accedite ad eum, & il- *Pſal.33.* luminamini. Etſi mentibus piorum eſſet inuiſibilis, nõ diceretur: Videbimus eum ſicuti eſt. Nam perſpice to- *1.Ioan 3.* tam ipſam in epiſtola Ioannis ſententiam: Dilectiſsimi, inquit, filij dei ſumus, & nundum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Intantum

ergo

A ergo videbimus,inquantum ſimiles ei erimus, quia &
nunc intantum non videmus, inquantum diſsimiles
ſumus. Inde igitur videbimus, vnde ſimiles erimus.
Quis aotem dementiſsimus dixerit corpore nos vel
eſſe vel futuros eſſe ſimiles deo? Io ioteriore igitur ho-
Coloſ. 3. mine iſta ſimilitudo eſt, qni renouatur in agnitiooem
dei ſecundum imagioem eius qui creauit illum. Et
tanto efficimur ſimiliores illi, quanto magis in eius
2.Cor.4. cogoitione & charitate proficimus, quia & ſi exterior
homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de
die in diem: ita ſanè, vt in hac vita quantuſcunque
profectus ſit, longè abſit ab illa perfectione ſimilitudi-
nis quæ idonea erit ad videndum deum (ſicut dicit
Apoſtolus) facie ad faciem. In quibus certè verbis ſi
corporalem faciem voluerimus accipere, conſequens
erit, vt etiam deus talem habeat faciem: & ſit aliquod
interuallum inter noſtram & ipſius cum eum videbi-
mus facie ad faciem. Et ſi interuallum, vtique finis, &
membrorum habitus terminatus, & cætera abſurda,
dictúque & cogitatu impia: qnibns animalis homo
non percipiens ea quæ ſunt ſpiritus dei, fallaciſsimis
B vanitatibus luditur. Dicunt enim quidam eorum qui
talia garriunt, quantum ad me potuit peruenire, nos
deum videre nunc meote, tunc corpore, ita vt etiam
impios eum pari modo aſſeuereot eſſe viſuros. Vide
quantum in peius proficiunt, cum ſine limite timoris
vel pudoris hac atque illac vagabunda fertur impu-
nita loquacitas. Antea dicebant carni ſuæ tantum hoc
præſtitiſſe Chriſtum, vt corporeis oculis videret de-
um: deinde addiderunt etiam omnes ſanctos rece-
ptis in reſurrectione corporibus eodem modo deum
eſſe viſuros: nunc iam iſtam poſsibilitatem etiam im-
piis dooauerunt. Donent ſanè quãtum volunt, & qui-
bus volunt: nam quis audeat cootradicere hominibus
Ioan.8. de ſuo donantibus? Qui enim loquitur mendacium, de
ſuo loquitur. Tu autem cum iis qui ſanam doctrinam
tenent, nihil iſtorum audeas vſurpare de tuo: ſed
Matth. 5. cum legis: Beati mundo corde, quoniam ipſi deum
videbunt, intellige impios oon viſuros: neque enim
beati & mundi corde ſuot impij. Item cum legis,
1. Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc au-
tem facie ad faciem: intellige inde nos tunc viſuros
facie ad faciem, vnde videmus nunc per ſpeculum in
C ænigmate. Hoc autem vtrunque interioris hominis
munus eſt, ſiue cum in iſta peregrinatione adhuc per fi-
dem ambulatur, in qua vtitur ſpeculo & ænigmate, ſiue
in illa patria cum per ſpeciem contemplabitur. Pro
qua viſione poſitum eſt, Facie ad faciem. Audiat caro
Ioan. 4. carnalibus ebria cogitationibus: Spiritus eſt deus, &
ideo qui adorant deum, in ſpiritu & veritate opor-
tet adorare. Si adorare, quanto magis videre? Quis
enim audeat affirmare dei ſubſtantiam corporaliter
videri, cum eam noluerit corporaliter adorari? Sed
argutè ſibi videntur dicere, & quaſi interrogando
premere: Potuit Chriſtus carni ſuæ præſtare, vt oculis
corporeis videret patrem, an non potuit? Vt ſi non po-
tuiſſe reſpooderimus, omniputentiæ dei nos derogaſ-
ſe proclament. Si autem potuiſſe conceſſerimus, ar-
gumentationem ſuam ex noſtra reſponſione conclu-
dant. Quanto iam tolerabilius deſipiunt, qui carnem
aſſerunt conuerſum iri in ſubſtantiam dei, & hoc
futuram eſſe quod deus eſt? vt ſic eam ſaltem viden-
do deo faciant idoneam, non tanta diuerſitate diſsi-
milem. Quam vanitatem credo iſtos abigere à fide ſua
fortaſſe, & ab auribus. Et tamen ſi interrogatione de

hoc ſimiliter vrgeãtur, poſsitne deus hoc, an non ef- D
ficere poſsit, vtrum eius poteſtati detraheot ſi non poſ-
ſe reſponderint, ao hoc futurum fatebuntur, ſi poſſe
conceſſerint? Quomodo ergo exierint de hoc laqueo
alieno, ſic exeant de ſuo. Deinde cur ſolis oculis cor-
poreis Chriſti hoc donum attributum eſſe contenduot,
nom etiam cæteris ſenſibus? Sonus ergo erit deus, vt
poſsit eius etiam auribus percipi? Et halitus erit, vt ſen-
tiri poſsit eius olfactu? Et liquor aliquis erit, vt poſsit
& bibi? Et moles erit, vt poſsit & tangi? Non, inqui-
unt. Quid ergo? An illud poteſt deus, & hoc non po-
teſt? Si oon poſſe dixerint, cur derogant omnipoten-
tiæ dei? Si poſſe & nolle reſponderint, cur ſolis oculis
fauent, inuident autem cæteris ſenſibus corporis Chri-
ſti? An quouſque volunt deſipiunt? Quanto nos me-
lius, qui non eorum inſipientiæ terminos figimus, ſed
vt deſipiant prorſus nolumus? Multa proferri poſſunt
ad iſtam dementiam refutaodam: ſed ſi aliquando ir-
ruerint auribus tuis, hæc interim eis lege, & quid re-
ſpondeant, non pigeat te reſcribere, vt potes. Ad hoc
enim fide corda noſtra mundantur, quia nobis fidei
merces viſio dei promittitur. Quæ ſi per corporis ocu- E
los erit, fruſtra ad eam percipiendam ſanctorum ani-
mus exercetur. imò verò tam peruerſe ſeotiens animus
non in ſe exercetur, ſed totus in carne eſt. Vbi enim te-
nacius habitabit & fixius, niſi vnde ſe deum viſurum
eſſe præſumit? Quod certè quantum malum ſit, intel-
ligentiæ potius dimitto tuæ, quàm longo ſermone mo-
liar explicare. In protectione domini ſemper habitet
cor tuum, domina eximia & meritò præſtantiſsima, at-
que Chriſti charitate honoranda filia. Honorabiles te-
cum nobiſque in domino dilectiſsimos filios tuos de-
bito meritis noſtris officio reſaluta.

Auguſtinus Marcellino, reſpondens quæſtiuncula: mox oſtendens, quantum ſuis ſcriptis tribui vellet, explicans locum taxatum ex libris de libero arbitrio. Deinde tractat varias opiniones de origine animarum. Poſtremò reiicit quorundam argumentum, qui ideo non credebant Mariam virginem peperiſſe, quòd id nunquam aliàs factum ſit. Epiſtola VII.

DOMINO eximio, & meritò inſigni, mul- F
túmque chariſsimo filio Marcellino, Augu-
ſtinus in domino ſalutem. Epiſtolam tuam
quam per ſanctum fratrem & coëpiſcopum meum Bo-
nifacium accepi, quæſiui vt reſcriberem, nec inueni.
Recolui tamen te in ea quæſiſſe, quomodo inuenerint
magi Pharaonis, conuerſa in ſanguinem tota aqua
Aegypti, vnde ſimile aliquid facereot. Quæ duobus
modis ſolui quæſtio ſolet: Siue quòd marina aqua po-
tuerit offerri, ſiue (quod eſt credibilius) quia in ea re-
gione in qua erant filij Iſraël, iſtæ plagæ non fiebant.
Hoc enim quibuſdam ſcripturę illius locis aperriſsimè
expreſſum, admonet etiam vbi non dictũ eſt, quid in-
telligi debeat. Illæ autẽ literæ tuæ, quas presbyter Vr-
banus attulit, habent quæſtionem mihi propoſitam ex
libris non diuinis, ſed meis, quos ſcripſi de libero ar-
bitrio. In talibus autem quæſtionibus non multum la-
boro, quia etſi defendi ſententia mea liquida ratione
non poteſt, mea eſt, nõ eius authoris cuius ſenſum im-
probare fas non eſt, etiam cum eo non intellecto hoc
inde ſentitur, quod improbandum eſt. Ego proinde
fateor, me ex eorũ numero eſſe conari, qui proficiendo
ſcribunt, & ſcribendo proficiunt. Vnde ſi aliquid vel

G incautius vel indoctius à me poſitum eſt. quod non
ſolùm ab aliis qui videre id poſſunt, meritò reprehendatur,
verumetiam à me ipſo, quia & ego ſaltem
poſtea videre debeo ſi proficio, nec mirandum eſt,
nec dolendum, ſed potius ignoſcendum atque gratulandum,
non quia erratum eſt, ſed quia improbatum.
Nam nimis peruerſe ſeipſum amat, qui & alios
vult errare, vt error ſuus lateat. Quanto enim melius
& vtilius, vt vbi ipſe errauit, alij non errent, quorum
admonitu errore careat? Quòd ſi noluerit, ſaltem
comites erroris non habeat. Si enim mihi deus
quod volo præſtiterit, vt omnium librorum meorum
quæcunque mihi rectiſsime diſplicent, opere aliquo
ad hoc ipſum inſtituto colligam átque demonſtrem:
tunc videbunt omnes homines quàm non ſim acceptor
perſonæ meæ. Vos autem qui me multum diligitis,
ſi talem me aſſeritis aduerſus eos quorum malitia
vel imperitia vel intelligentia reprehendor, vt me
nuſquam ſcriptorum meorum erraſſe dicatis, fruſtra
laboratis, non bonam cauſam ſuſcepiſtis, facilè in ea
me ipſo iudice ſuperamini: quoniam non mihi pla-
H cet, cum à chariſsimis meis talis eſſe exiſtimor, qualis
non ſum. Profectò enim non me, ſed pro me alium
ſub meo nomine diligunt, ſi non quod ſum, ſed quod
non ſum diligunt. Nam inquantum me nouerunt, vel
de me verum credunt, ego ab eis diligor: inquantum
autem mihi tribuunt quod in me non cognoſcunt, a-
Lucani verſus. lium talem qualem me putant pro me diligunt. Romani
maximus auctor Tullius eloquij, nullum vnquam
verbũ, inquit, quod reuocare vellet emiſit. Quæ
quidem laus quamuis præclariſsima videatur, tamen
credibilior eſt de nimium fatuo, quàm de ſapiẽte perfecto.
Nam & illi quos vulgò moriones vocant, quanto
magis à ſenſu communi diſſonant, magiſque abſurdi
& inſulſi ſunt, tanto magis nullum verbum emittunt,
quod reuocare velint, quia dicti mali vel ſtulti
vel incommodi pœnitere, vtique cordatorum eſt. Sed
ſi in bonam partem accipiatur, vt quẽpiam talem fuiſſe
credamus, qui cum ſapienter omnia loqueretur, nullum
vnquam verbum quòd reuocare vellet, emiſit:
hoc potius de hominibus dei, qui ſpiritu ſancto acti
loquuti ſunt, quàm de illo quem ſic Cicero laudat, ſaluberrima
pietate credendum eſt. Ab hac ego excel-
I lentia tam longe abſum, vt ſi nullum verbum quod
reuocare vellem protulero fatuo ſim quàm ſapienti ſimilior.
Illius quippe ſcripta ſumma ſunt auctoritate
digniſsima, qui nullum verbum non quod reuocare
vellet, ſed quod reuocare deberet emiſit. Hoc quiſquis
Secunda partes modeſtiæ. nondum eſt aſſequutus, ſecundas habeat partes modeſtiæ,
quia primas non potuit habere ſapientiæ, quia nõ
valuit omnia non pœnitenda diligenter dixiſſe, pœniteat
quæ cognouerit dicenda non fuiſſe. Cum ergo
non ſicut quidam chariſsimi mei putant, nulla vel pauca,
ſed potius plura fortaſſe quàm etiam maledici opinantur
verba dixerim, quæ mallem reuocare, ſi poſſem,
non mihi Tulliana illa blanditur ſententia, qua
dictum eſt, nullum vnquam verbum quod reuocare
vellet, emiſit: ſed angit me planè Horatiana ſententia,
Neſcit vox miſſa reuerti. Hinc eſt quod periculoſiſsimarum
quæſtionum libros, de Geneſi ſcilicet, & de Trinitate,
diutius teneo quàm vultis & fertis, vt ſi non potuerint
niſi habere aliqua quæ meritò reprehendantur,
ſaltem pauciora ſint quàm eſſe poſſent ſi præcipiti feſtinatione
inconſultius ederentur. Vos enim, vt veſtræ
indicant literæ (nam hoc mihi etiam ſanctus fra-
ter & coëpiſcopus meus ſcripſit Florentius) ideo vt e- K
dantur vrgetis, quo poſsint à me dum in hac carne viuo,
defendi, cum vel ab inimicis mordentibus vel etiam
ab amicis parum intelligentibus, fortaſſe in quibuſdam
cœperint accuſari. Quod vtique propterea
dicitis, quia non putatis eſſe in eis aliquid quod vera
poſsit ratione culpari. Alioquin non me ad eorum editionem,
ſed ad diligentiorem emendationem potius
hortaremini. Ego autem iudices veros, & veritate
ſeueros, magis intueor, inter quos & meipſum primitus
conſtituere volo, vt ad illos ea tantum reprehendẽda
perueniant, quæ à me quamuis ſedulò perſcrutante
minimè videri potuerunt. Quæ cum ita ſint,
hoc tamen quod in tertio libro de Libero arbitrio,
cum de ſubſtantia rationali agerem, ſic à me poſitum
eſt vt dicerem, In corporibus autem inferioribus anima
poſt peccatum ordinata, regit corpus ſuum non
omnimodo pro arbitrio, ſed ſicut leges vniuerſitatis
ſinunt: diligenter aduertant, qui putant me aliquid
de anima humana velut certum ſtatuiſſe atque fixiſſe,
quod vel ex parentibus per propaginem veniat, vel in
actibus vitæ ſuperioris atque cœleſtis peccauerit, vt L
corruptibili carni mereretur includi: & videant ſic à
me verba fuiſſe perpenſa, vt retento eo quod certum
habeo, poſt peccatum primi hominis natos eſſe atque
naſci cæteros homines in carne peccati, cui ſanandæ
venit in domino ſimilitudo carnis peccati, ita omnia
ſonarent, vt nulli præiudicarent opinioni quatuor
illarum quas poſtea digeſsi atque diſtinxi, non
confirmans aliquam, ſed interim quod agebam ſequeſtrata
illarum diſcuſsione determinans, vt quæcunque
illarum vera eſſet, deus ſine dubio laudaretur. Siue enim
ex illa vna omnes animæ propagentur, ſiue ſingillatim
in ſingulis fiant, ſiue extra creatæ mittãtur, ſiue
in corpora ſponte mergantur, proculdubio creatura
iſta rationalis, id eſt humanæ animæ natura, in corporibus
inferioribus, hoc eſt terrenis, poſt peccatum
ordinata, regit corpus ſuum non omnimodo pro
arbitrio interim, quod conſtat poſt peccatum primi
hominis. Non enim dictum eſt, poſt peccatum ſuum,
aut poſtea quàm peccauit: ſed dictum eſt poſt peccatum:
vt quodlibet poſtea ſi fieri poſſet, diſcuſſa ratio
declararet, ſiue peccatum eius, ſiue peccatum parentis
carnis eius, rectè dictum intelligeretur quod di- M
ctum eſt: Poſt peccatum in inferioribus corporibus
ordinata, regit corpus ſuum non omnimodo pro ſuo
arbitrio, quia & caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, *Gala. 5.*
& ingemiſcimus grauati. & corpus quod corrumpitur, *2 Cor. 5.*
aggrauat animum. Et quis omnia enarret carnalis in- *Sap. 9.*
firmitatis incommoda? Quæ vtique non erunt cum
corruptibile hoc induerit incorruptionem, vt abſorbeatur
mortale à vita. Tunc itaque ſpiritale corpus
reget omnimodo pro arbitrio, nunc verò nõ omnimodo,
ſed ſicut leges vniuerſitatis ſinunt, per quas
conſtitutũ eſt vt corpora orta occidant, & aucta ſeneſcant.
Nam illius primi hominis anima ante peccatũ
etiam ſi nondũ ſpiritale corpus ſed animale, tamen pro
arbitrio regebat. Poſt peccatum autem, id eſt, poſtea
quàm peccatũ in illa carne cõmiſſum eſt, ex qua deinceps
ꝓpagaretur caro peccati, anima rationalis ſic eſt
in inferioribus corporibus ordinata, vt non omnimodo
pro arbitrio regat corpus ſuũ. Quod ſi nondum acquieſcunt
in paruulis, qui nulla adhuc peccata propria
cõmiſerunt, iam tamen eſſe carnẽ peccati, quia & huic
ſanandæ cum baptizantur neceſſaria eſt medicina, ſi-

A militudo illa carnis peccati, nec ſic iſtis verbis noſtris
habent quod ſuccenſeant. Conſtat quippe, niſi fallor,
eandem carnem etiam ſi non vitio, ſed natura infirma
eſt, tamen poſt peccatum cœpiſſe naſci, quia neque ita
creatus eſt Adam, neq; aliquem genuit ante peccatum.
Quærant ergo alia quæ recte reprehendant, non ſolum
in aliis feſtinantius editis, verumetiam in his ipſis libris
meis de libero arbitrio. Neque enim eos inuenturos ne-
go vnde mihi beneficium conferant, quoniã ſi illi (quòd
iam in multorum manus exierũt) corrigi non poſſunt,
ego certe quoniam viuo adhuc poſſum. Hęc autẽ verba
tam caute à me poſita, vt nulli de animę exortu, quatuor
illarum opinioni rationive præſcriberem, hi tãtum re-
prehendant, qui reprehendendam putant eandem ip-
ſam de re tam obſcura cunctationẽ meam: contra quos
me non defendo, quod recte faciam in hac quæ-
ſtione cunctari, cum omnino non dubitem & immor-
talem eſſe animam, non ita vt deus, qui ſolus habet im-
mortalitatem, ſed modo quodã ſui generis, & eam eſſe
creaturam, non ſubſtãtiam creatoris, & ſi quid aliud de
natura eius certiſsimum teneo. Sed quia hoc me facere
compellit de animæ exortu caliginoſiſsimæ quæſtionis
B obſcuritas, manum potius porrigant confitenti, & quic-
quid illud eſt noſſe cupienti, & doceant ſi poſſunt, vel
oſtendãt ſi quid de hac re vel certa ratione didicerunt,
vel aperiiſsimo diuino eloquio crediderũt. Si enim ra-
tio contra diuinarum ſcripturarum authoritatem red-
ditur, quamlibet acuta ſit, fallit veriſimilitudine, nã vera
eſſe non poteſt. Rurſus ſi manifeſtiſsimæ certæq; ratio-
ni velut ſcripturarum ſanctarum obiicitur authoritas,
non intelligit qui hoc facit: & nõ ſcripturarum illarum
ſenſum ad quem penetrare non potuit, ſed ſuum potius
obiicit veritati, nec quod in eis ſed quod in ſeipſo velut
pro eis inuenit opponit. Exempli gratia: Diligenter at-
tende quod dicam. Scriptum eſt prope finem libri qui
vocatur Eccleſiaſtes, cum de ſolutione hominis, quæ fit
per mortem iſtam qua dirimitur anima à corpore, ſcri-
Eccleſ. 12. ptura loqueretur: Et conuertatur puluis in terram ſicut
1. Retr. 1. fuit, & ſpiritus reuertatur ad deum qui dedit eum. Sen-
tentia huius authoritatis procul dubio certa eſt, nec quen-
quam decipit falſitate, ſed ſi quiſpiam voluerit eam ſic
interpretari, vt inde animarũ propaginem, quòd ex illa
vna quam deus primo homini dedit, omnes cæteræ ve-
C niant, conetur aſtruere, videtur illi ſuffragari quod ibi
de carne dictum eſt pulueris nomine. Nam vtique pul-
uis & ſpiritus nihil aliud hoc loco quàm caro & anima
intelligitur: vt eo modo affirmet animam reuerti ad
deum, quòd ſit de traduce illius animæ, quam primo ho
mini dedit deus, quemadmodum conuertitur caro in
terram, cum ſit etiam ipſa de traduce illius carnis, quæ
in primo homine de terra facta eſt: ac ſi contendat, ex
hoc quod de carne notiſsimum eſt, debere nos credere
illud quod de anima occultum eſt. De traduce quippe
carnis non ambigitur, ſed de animæ ambigitur. Vtruo-
que autem ita poſitum eſt in hoc teſtimonio, velut ſin-
gula ſingulis pari ratione reddantur: caro ſcilicet con-
uertatur in terram ſicut fuit, inde enim ſumpta eſt quã-
do factus eſt primus homo: & ſpiritus reuertatur ad
deum qui dedit eum, quando inſufflauit in faciem ho-
minis quem finxerat, flatum vitæ, & factus eſt homo in
animam viuam, vt deinceps ex vtraque re vtrinſque rei
propago decurreret. Veruntamen ſi illud eſt verum,
quòd animas non ex illa vna propagatas, ſed alibi crea-
tas ſingulis ſingulas deus dat, etiam huic ſententiæ con-
gruit quod dictum eſt: Spiritus reuertatur ad deum, qui
dedit eum. Solæ ergo reliquæ duæ opiniones videntur D
excludi: quia ſi fieret in ſingulis hominibus animæ pro-
priæ cum creantur, non putaretur dici debuiſſe: Spiri-
tus reuertatur ad deum qui dedit eum, ſed ad deum qui
fecit eum. Dedit enim veluti ſic ſonat, quaſi iam extra
fuerit, quod dari poſſet. Deinde quod dictum eſt, Re-
uertatur ad deum, vrgent verbo & premunt dicentes,
Quomodo reuertetur vbi nunquam antea fuerit? Po-
tius enim dici debuiſſe aſſerunt, & ad deum vel pergat,
vel vadat ad deum, quàm reuertatur ad deum, ſi nun-
quam illic antea ſpiritus iſte fuiſſe credendus eſt. Item
quomodo animæ ſponte labantur in corpus, cum ſcri-
ptum ſit, Dedit eum, non tam in promptu eſt explicare:
ac per hoc, vt dixi, duæ iſtæ opiniones ſub verbis huius
teſtimonij laborant. Vna, qua putantur ſingulæ quæque
animæ in ſingulis ſuis corporibus fieri ſingulæ: alia qua
putantur in corpora ſponte demergi. Duabus autem
illis ſiue de traduce illius vnius veniant, ſiue antea iam
creatæ & apud deum conſtitutæ, ſingulis corporibus
dentur, ſine labore verba iſta coaptantur. Et tamen ſi
aſſertores eius ſententiæ, qua creduntur animæ in ſuis
ſingulis corporibus fieri, affirment, ita eſſe dictum de
ſpiritu qui pro anima poſitus eſt, deus dedit eum, E
quemadmodum recte dicitur dediſſe nobis oculos, vel
aures, vel manus, vel quodlibet aliud, quæ membra vti-
que non extra iam fecerat, & alicubi repoſita habebat,
quæ cum opus eſſet, daret, hoc eſt, adderet & adiunge-
ret: ſed illic ea fecit in corpore cui dediſſe illa dicitur:
quid ei reſpondeatur non video, niſi forte alia vel alia
teſtimonia proferantur, vel certa ratio vnde iſta opi-
nio refellatur. Itémque illi qui putant animas in cor-
pora ſponte defluere, ſic accipiunt dictum, deus dedit
eum, quomodo dictum eſt: Tradidit illos deus in con-
cupiſcentiam cordis eorum. Proinde vnum verbum
relinquitur, quod dictum eſt, Reuertatur ad deum, pro
peccato accipi poſsit reuerti, vbi ante non fuit, ſi animæ
in ſuis quæque corporibus fiunt, quo ſolo verbo vna il-
larum quatuor anguſtatur opinio. Sed neque propter
hoc vnum verbum temere exiſtimo illam ſententiam
eſſe refutandam, ne forte poſsit oſtendi aliquo genere
locutionis, quo ſancta ſcriptura vti ſolet, hoc quoque
recte dici potuiſſe, vt reuerti intelligatur ad deum ſpi-
ritus creatus, tanquam ad authorem à quo creatus eſt,
non tanquam ad eum apud quem primitus fuit. Hæc F
ideo ſcripſi, vt quiſquis illarum quatuor de anima ſen-
tentiarum aliquam voluerit aſtruere atque defendere,
talia proferat vel de ſcripturis in authoritatem eccleſia-
ſticam receptis, quæ non poſsint aliter accipi, ſicuti eſt,
quòd deus hominem fecit: vel rationem tam certam, vt
contradictio aut nulla exiſtat, aut inſanię ſimilis merito
iudicetur: velut ſi quiſquam dicat nec veritatem co-
gnoſcere, nec falli quenquam poſſe niſi viuentem. Ne-
que enim vt videamus quàm ſit hoc verum, ſcriptura-
rum authoritas neceſſaria eſt, ac non ſenſus ipſe com-
munis ita verum eſſe perſpicua ratione proclamet, vt
quiſquis contradixerit, dementiſsimus habeatur. Hoc *1. Retr. 1.*
ſi in iſta obſcuriſsima quæſtione quæ de anima eſt, præ- *2. Retr. 13.*
ſtare aliquis poteſt, adiuuet imperitiam meam. Quod
ſi non poteſt, non culpet cunctationem meam. De vir-
ginitate autem ſanctæ Mariæ, ſi hoc quod ſcripſi non
perſuadet fieri potuiſſe, neganda ſunt omnia quæ mi-
rabiliter in corporibus acciderunt. Quod ſi propterea
non creditur, quia ſemel factum eſt, quære ab amico
quem hoc adhuc mouet, vtrum nihil inueniatur in li-
teris ſecularibus, quod & ſemel factum ſit, & tamen cre-

G ditum non fabuloſa vanitate, ſed ſicut exiſtimant hiſto-
rica fide, quære obſecro te. Si enim tale aliquid in illis
literis inueniri negauerit, admonendus eſt: ſi autem fal-
ſus fuerit, ſoluta quæſtio eſt.

*Auguſtinus Hieronymo: de noua poſt ſeptuaginta vete-
ris teſtamenti verſione, déque Petro reprehenſo à Paulo
Galat. 2. ventilans quæſtionem de mendacio officioſo.
Hæc epiſtola non eſt reddita Hieronymo, quod is cui
tradita fuerat mutato conſilio non eſt profectus, cum
ſcripſerat adhuc presbyter.* a

a. apud S Hieron tom II epist LXXXVI

Epiſtola VIII.

DOMINO dilectiſsimo & cultu ſynceriſsimo
charitatis obſequẽdo, atque amplectẽdo fra-
tri & compresbytero Hieronymo, Auguſti-
nus. Nunquam æque quiſquam tam facie
cuilibet innotuit, quàm mihi tuorum in domino ſtu-
diorũ quieta lætitia, & vere exercitatio liberalis. Quan-
quam ego percupiam omnino te noſſe, tamẽ exiguum
quiddã tui munus habeo, præſentiam videlicet corpo-
ris, quam ipſam etiam poſtea quàm te beatiſsimus nunc
H epiſcopus, tunc vero iam epiſcopatu dignus, frater Aly-
pius vidit, remeánſque à me viſus eſt, negare non poſ-
ſum magna ex parte mihi eſſe relatu eius impreſſam, &
ante reditum, cum te ille ibi videbat, ego videbam, ſed
oculis eius. Non enim animo me atque illum, ſed cor-
pore duos, qui nouerit, dixerit, concordia duntaxat &
familiaritate fidiſsima, non meritis quibus ille antecel-
lit. Quia ergo me primitus communione ſpiritus, quo
† nectimur. in vnum † nitimur, deinde illius ex ore iam diligis, ne-
quaquam impudenter quaſi aliquis ignotus commen-
do germanitati tuæ fratrem Profuturum, quem noſtris
conatibus adiutorio tuo vere profuturum ſperamus, ni-
ſi forte quòd talis eſt vt ipſe tibi per eũ fiam commen-
datior, quàm ille per me. Hactenus fortaſſe ſcribere de-
buerim, ſi eſſe vellem epiſtolarum ſolẽnium more con-
tentus: Sed ſcatet animus in loquelas communicandas
tecum de ſtudiis noſtris quæ habemus in Chriſto Ieſu
domino noſtro, qui nobis multas vtilitates & viatica
quædam demonſtrati à ſe itineris etiam per tuam cha-
ritatem non mediocriter miniſtrare dignatur. Petimus
ergo, & nobiſcum petit omnis Africanarum eccleſia-
I rum ſtudioſa ſocietas, vt interpretandis eorum libris
qui Græce ſcripturas noſtras quàm optime tractauerũt,
curam atque operam impendere non graueris. Potes
enim efficere, vt nos quoq; habeamus tales illos viros,
& vnum potiſsimum quem tu libẽtius in tuis literis ſo-
nas. De vertendis autem in Latinam linguam ſanctis li-
teris canonicis laborare te nollem, niſi eo modo quo
Iob interpretatus es, vt ſignis adhibitis quid inter hanc
tuam & Septuaginta, quorum eſt grauiſsima authori-
tas, interpretationem diſtet, appareat. Satis autem ne-
queo mirari, ſi aliquid adhuc in Hebræis exemplaribus
inuenitur, quod tot interpretes illius linguæ peritiſsi-
18. de Ciui-ta. dei cap. 42. 43. mos fugerit. Omitto enim Septuaginta, de quorum vel
conſilij vel ſpiritus maiore concordia, quàm ſi vnus ho-
mo eſſet nõ audeo in aliquam partem certam ferre ſen-
tẽtiam, niſi quòd eis præeminentẽ authoritatem in hoc
munere ſine controuerſia tribuendam exiſtimo. Illi me
plus mouent, qui cum poſteriores interpretarentur, &
verborum locutionúmque Hebræarum viam atque re-
Prouerb. gulas mordicus, vt fertur, tenerent, non ſolum inter ſe
ὀδὰξ non conſenſerunt, ſed etiam reliquerunt multa, quæ
Dilemma tanto pòſt eruenda & prodenda remanerent. Et aut ob-
ſcura ſunt aut manifeſta. Si enim obſcura ſunt, te quo- K
que in eis falli potuiſſe, non immerito creditur. Si au-
tem manifeſta: ſuperfluum eſt te voluiſſe explanare,
quod illos latere non potuit. Huius igitur rei pro tua
charitate, expoſitis cauſis, certum me facias obſecra-
uerim. Legi etiam quædã ſcripta quæ tua dicerentur, in
epiſtolas Apoſtoli Pauli, quarum vnam ad Galatas cum
enodare velles, venit in manus locus ille, quo Apoſtolus
Petrus à pernicioſa ſimulatione reuocatur. Ibi patroci-
nium mendacij ſuſceptum eſſe vel abs te tali viro, vel à
quopiam, ſi alius illa ſcripſit, fateor, non mediocriter
doleo, donec refellantur, ſi forte refelli poſſunt ea, quæ
me mouent. Mihi enim videtur exitioſiſsime credi ali-
quod in libris ſanctis eſſe mendacium, id eſt, eos homi-
nes per quos nobis illa ſcriptura miniſtrata eſt atque
conſcripta, aliquid in libris ſuis fuiſſe mentitos. Alia
quippe quæſtio eſt, ſit ne aliquando mentiri viri boni,
& alia quæſtio eſt, vtrum ſcriptorem ſanctarum ſcri-
pturarum mentiri oportuerit: Im̃ò vero non alia, ſed
nulla quæſtio eſt. Admiſſo enim ſemel in tantum au-
thoritatis faſtigium officioſo aliquo mendacio, nulla
illorum librorum particula remanebit, quæ non vtcun-
que videbitur vel ad mores difficilis, vel ad fidem in- L
credibilis, eadem pernicioſiſsima regula ad mentientis
authoris cõſilium officiúmque referatur. Si enim men-
tiebatur apoſtolus Paulus, cum apoſtolum Petrum ob-
iurgans diceret: Si tu cum ſis Iudæus, gentiliter & non
Iudaice viuis, quemadmodum gentes cogis Iudaizare? Galat. 2.
& recte illi videbatur Petrus feciſſe, quem non recte fe-
ciſſe & dixit & ſcripſit, vt quaſi animos tumultuantium
deliniret: quid reſpondebimus, cum exurrexerint per-
uerſi homines, prohibentes nuptias, quos futuros ipſe
prænunciauit, & dixerint totum illud, quod idem apo-
ſtolus de matrimoniorum iure firmando locutus eſt,
propter homines, qui dilectione coniugum tumultuari
poterant, fuiſſe mentitum, ſcilicet non quòd hoc ſen-
ſerit, ſed vt illorum placaretur aduerſitas? Non opus eſt
multa commemorare. Poſſunt enim videri etiam de
laudibus dei eſſe officioſa mendacia, vt apud homines
pigriores dilectio eius ardeſcat, atque ita nuſquam certa
erit in libris ſanctis caſtæ veritatis authoritas. Nónne
attendimus eundem apoſtolum, cum ingẽti cura com-
mendandæ veritatis dicere: Si autem Chriſtus non re-
ſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fi- 1. Cor. 15.
des noſtra. Inuenimur autem & falſi teſtes dei, quia M
teſtimonium diximus aduerſus deum, quòd ſuſcita-
uit Chriſtum, quem non ſuſcitauit? Si quis huic diceret,
quid in hoc mendacio perhorreſcis, cum id dixeris,
quod etiam ſi falſum ſit, ad laudem dei maxime perti-
net? Nónne huius deteſtatus inſaniam, quibus poſſet
verbis & ſignificationibus in lucem penetralia ſui cor-
dis aperiret, clamãs non minore aut fortaſſe etiam ma-
iore ſcelere in deo laudari falſitatem, quàm vituperari
veritatem? Agendum eſt igitur, vt ad cognitionem
diuinarum ſcripturarum talis homo accedat, qui de
ſanctis libris tam ſancte & veraciter exiſtimet, vt nolit
aliqua eorum parte delectari per officioſa mendacia,
potiúſque id quod non intelligit tranſeat, quàm cor
ſuum præferat illi veritati. Profecto enim cum hoc di-
cit, credi ſibi expetit, & id agit, vt diuinarum ſcriptu-
rarum authoritatibus non credamus. Et ego quidem
qualibuſcunque viribus quas dominus ſuggerit, omnia
iſta teſtimonia, quæ adhibita ſunt aſtruendæ vtilitati
mendacij, aliter oportere intelligi oſtenderem, vt vbi-
que eorũ firma veritas doceretur. Quàm enim teſtimo-
nia men-

A nia mendacia eſſe non debent, tam non debent fauere mendacio. Sed hoc intelligentiæ relinquo tuæ. Admota enim lectioni diligentiori conſideratione, multo id fortaſſe facilius videbis quàm ego. Ad hanc autem conſiderationem coget te pietas, qua cognoſcis fluctuare auctoritatem ſcripturarum diuinarum, † vt in eis quod vult quiſque credat, quod nõ vult non credat, ſi ſemel fuerit perſuaſum aliqua illos viros p quos nobis hæc miniſtrata ſunt, in ſcripturis ſuis officioſè potuiſſe mentiri: Niſi fortè regulas quaſdam daturus es, quibus nouerimus vbi oporteat mẽtiri, vbi nõ oporteat. Quod ſi fieri poteſt, nullo modo mendacibus dubiiſq; rationibus id explices quæſo, nec me oneroſum, aut impudentem iudices, per humanitatem veraciſſimam domini noſtri. Nam vt non dicam nulla, certè non magna culpa meus error veritati fauet, ſi rectè in te poteſt veritas fauere mendacio. Multa alia cum ſynceriſsimo corde tuo loqui cuperem, & de Chriſtiano ſtudio conferre, ſed huic deſiderio meo nulla epiſtola ſatis eſt. Vberius idipſum poſſum per fratrẽ, quem miſcendum & alendum dulcibus atque vtilibus ſermoci-

† ſcripturũ diuinorũ.

B nationibus tuis, miſiſſe me gaudeo: Et tamen quantum vellem, nec ipſe (quod pace eius dixerim) forſitan capit, quãquam nihilo me illi prætulerim. Ego enim me, fateor tui capaciorẽ, ſed ipſum video fieri pleniorem, quo me ſine dubitatione antecellit: & poſteaquam redierit (quod domino adiuuante proſperatum iri ſpero) cùm eius pectoris abs te cumulati particeps fuero, non eſt impleturus quod in me adhuc vacuum erit atque auidum ſenſorum tuorum. Ita fiet vt & ego etiam tunc egentior ſim, ille copioſior. Sanè idem frater aliqua ſcripta noſtra fert ſecum, quibus legendis ſi dignationem adhibueris, etiam ſynceram atque fraternam ſeueritatem adhibeas quæſo. Non enim aliter intelligo quod ſcriptum eſt: Emendabit me iuſtus in miſericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum: niſi quia magis amat obiurgator ſanans, quàm adulator vngens caput. Ego autem difficillimè bonus iudex lego quod ſcripſerim, ſed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum vitia mea, ſed hæc malo audire à melioribus, ne cùm

Pſal. 140.

C me rectè fortaſſe reprehendero, rurſus mihi blandiar, & meticuloſam potius mihi videar in me quàm iuſtã tuliſſe ſententiam.

Auguſtinus Hieronymo. De titulo libri De ſcriptoribus eccleſiaſticis. Deinde de Petro reprehenſo, de quo ſupra: hortatur illum, vt prodat Origenis & ſingulorum hæreticorum errata. *Epiſtola IX.*

DOMINO dilectiſsimo & cultu ſynceriſsimo charitatis obſeruando, atque amplectendo, fratri & compresbytero Hieronymo, Auguſtinus. Habeo gratiã quòd pro ſubſcripta † ſalutatione, plenam mihi epiſtolã reddidiſti, ſed breuiorem multò, quàm ex te vellem ſumere tali viro, à quo tempora quãtalibet occupet, nullus ſermo prolixus eſt. Quãquam itaq; nos negociorum alienorum, eorumq; ſecularium curis circunſtemur ingentibus, tamen epiſtolæ tuæ breuitati facilè non ignoſcerem, niſi cogitarem quàm paucioribus verbis meis redderetur. Quare aggredere quæſo iſtam nobiſcũ literariã colloqutionem, ne multũ ad nos disiungendos liceat abſentiæ corporali, quãquam ſimus in domino ſpiritus vnitate cõiuncti, etiam ſi ab ſtylo quieſcamus & taceamus. Et libri quidem quos de horreo dominico elaboraſti, penè totum te nobis exhibent. Si enim propterea te non

† prorſus ſcripta.

D nouimus, quia faciem tui corporis non vidimus, hoc modo nec ipſe te noſti. Nam tu quoq; non vides eam. Si autem tibi nõ ob aliud notus es, niſi quia noſti animum tuum, & nos eum nõ mediocriter nouimus in literis tuis, in quibus benedicimus domino, quòd tibi & nobis, omnibuſq; fratribus qui tua legunt, te talem dedit. Liber quidem tuus inter cætera non diu eſt vt venit in manus noſtras: quæ ſit eius inſcriptio, neſcimus adhuc. Nõ enim hoc codex ipſe, vt aſſolet, in liminari pagina prætendebat. Epitaphium tamen appellari dicebat frater, apud quem inuentus eſt. Quod ei nomen tibi placuiſſe vt inderetur, crederemus, ſi eorũ tantum hominum vel vitas vel ſcripta ibi legiſſemus, qui iam defuncti eſſent. Cùm verò multorum & eo tempore quo ſcribebatur, & nunc vſque viuentium ibi commemorẽtur opuſcula, miramur cur hunc ei titulũ vel impoſueris, vel impoſuiſſe credaris. Sanè vtiliter à te conſcriptum eundem librum ſatis approbamus. In expoſitione quoque epiſtolæ Pauli Apoſtoli ad Galatas, inuenimus aliquid quod nos multum moneat. Si enim ad ſcripturas ſanctas admiſſa fuerint velut officioſa mendacia, quid in eis remanebit authoritatis? Quæ tãdem E de ſcripturis illis ſententia proferetur, cuius põdere cõtentioſæ falſitatis obteratur improbitas? Statim enim vt protuleris, ſi aliter ſapit qui contra nititur, dicet illud quod prolatũ erit, honeſto aliquo officio ſcriptorẽ fuiſſe mentitum. Vbi enim hoc nõ poterit, ſi potuit in ea narratione, quam exorſus Apoſtolus ait: Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo quia non mentior, credi, affirmariq; mentitus eo loco vbi dixit de Petro & Barnaba: Cùm viderem quia non rectè ingrediuntur ad veritatem Euãgelij. Si enim rectè illi ingrediebantur, iſte mentitus eſt: ſi autem ibi mentitus eſt, vbi verum dixit? An ibi verum dixiſſe videbitur, vbi hoc dixerit quod lector ſapit? Cùm verò contra ſenſum lectoris aliquid occurrerit, officioſo mẽdacio deputabitur? Non enim deeſſe potuerunt cauſæ, cur exiſtimetur non ſolum potuiſſe, verũetiam debuiſſe mentiri, ſi huic regulæ cõceditur locus. Non opus eſt hãc cauſam multis verbis agere, præſertim apud te, cui ſapiẽter prouidenti dictum ſat eſt. Nequaquam verò mihi arrogauerim, vt ingenium tuum diuino dono aureũ, meis obo- F liſ ditare contendam, nec quiſquam te magis idoneus, qui opus illud emendet. Neq; enim à me docendus es quomodo intelligatur quod idem dicit: Factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerẽ, & cætera quæ ibi dicuntur cõpaſsione miſericordiæ, nõ ſimulatione fallaciæ. Fit enim tanquã ægrotus, qui miniſtrat ægroto: non cùm ſe febres habere mentitur, ſed cũ animo condolentis cogitat quemadmodũ ſibi miniſtrari vellet, ſi ipſe ægrotaret, & ſic ipſe aliis ægrotantibus miniſtrando compatitur. Nam vtique Iudæus erat, Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore quo oportebat, acceperat. Ideoq; ſuſceperat ea celebranda, cum iam Chriſti eſſet Apoſtolus, vt doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent, ſicut à parentibus per legem acceperant, cuſtodire, etiam cum Chriſto crediidiſſent: non tamen in eis iam conſtituerent ſpem ſalutis, quoniam per dominum Ieſum ſalus ipſa, quæ illis ſacramentis ſignificabatur, aduenerat. Ideoque gentibus quòd inſuetos à fidei reuocarẽt onere graui & non neceſſario, nullo modo imponẽda eſſe cenſebat. Quapropter non ideo Petrũ emẽdauit, quòd paternas traditiones obſeruaret, quod ſi facere vellet,

Galat. 1. *Galat. 2.* *1. Corint. 9.*

G nec mendaciter, nec incongruè faceret: quanuis enim iam ſuperflua, tamen ſolita nõ nocerent. Sed quoniam gentes cogebat Iudaizare, quod nullo modo poſſet, niſi ea ſic ageret, tanquam adhuc etiam poſt domini aduentum neceſſaria ſaluti forent, quod vehementer per Apoſtolatum Pauli † veritas diſſuaſit. Nec Apoſtolus Petrus hoc ignorabat, ſed id faciebat, timẽs eos qui ex circuncisione erant. Itaq; & ipſe verè correctus eſt, & Paulus vera narrauit, ne ſancta ſcriptura quæ ad fidem poſteris edita eſt, admiſſa authoritate mendacij, tota dubia nutet & fluctuet. Non enim poteſt aut oportet literis explicari, quanta & quàm inexplicabilia mala conſequantur, ſi hoc conceſſerimus. Poſſet autem opportunè minúſque periculoſe demonſtrari, ſi coram inter nos colloqueremur. Hoc ergo Iudæorum Paulus dimiſerat quod malum habebant, & in primis illud quod ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam iuſtitiam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei nõ ſunt ſubiecti. Deinde quod poſt paſsionem & reſurrectionem Chriſti, dato ac manifeſtato ſacramento gratiæ, ſecundum or-

H dinem Melchiſedech. adhuc putabant ſacramenta vetera, non ex conſuetudine ſolennitatis, ſed ex neceſsitate ſalutis eſſe celebranda. Quæ tamen ſi nunquam fuiſſent neceſſaria, infructuoſe atque inaniter pro eis Maccabæi martyres fierent. Poſtremò illud quod prædicatores gratiæ Chriſtianos, Iudęi tanquam hoſtes legis perſequebantur. Hos itaque atque huiuſmodi errores & vitia dicit ſe damnare, & vt ſtercora arbitratum, vt Chriſtũ lucrifaceret, non obſeruationes legis ſi more patrio celebrarentur, ſicut & ab ipſo celebratæ ſunt ſine vlla ſalutis neceſsitate, ſicut Iudæi celebrãdas putabant, aut fallaci ſimulatione, quod in Petro reprehenderat. Nã ſi propterea illa ſacramenta celebrauit, quia ſimulauit ſe Iudæum, vt illos lucrifaceret: cur non etiam ſacrificauit cum gentibus, quia & iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege factus eſt, vt eos quoque lucrifaceret, niſi quia & illud fecit, vt natura Iudæus, & hoc totum dixit, non vt fallaciter ſe fingeret eſſe quod non erat, ſed vt miſericorditer eis ita ſubueniendũ eſſe ſentiret, ac ſi ipſe in eodem errore laboraret, non ſcilicet mentientis aſtu, ſed compatientis affectu? Sicut eo ipſo loco generaliter intulit: Factus ſum infirmis infir-

I mus, vt infirmos lucrifacerem. vt ſequens concluſio: Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem, ad hæc referenda intelligatur, vt cuiuſque infirmitatem tanquam in ſeipſo miſeratus appareat. Non enim & cùm diceret, Quis infirmatur, & ego non infirmor? infirmitatem alterius ſimulaſſe potius quàm condoluiſſe volebat intelligi. Quare arripe obſecro te ingenuam & verè Chriſtianam cum charitate ſeueritatem, ad illud opus corrigendum atque emendandum, & παλινῳδίαν, vt dicitur, cane. Incomparabiliter enim pulchrior eſt veritas Chriſtianorũ, quàm Helena Græcorum. Pro iſta enim fortius noſtri martyres aduerſus hanc Sodomam, quàm pro illa illi heroës aduerſus Troiam dimicauerunt. Neque hoc ideo dico, vt oculos cordis recipias, quos abſit vt amiſeris, ſed vt aduertas, quos cùm habeas ſanos & vigiles, neſcio qua diſsimulatione auertiſti, vt non intenderes quæ cõſequantur aduerſa, ſi ſemel creditum fuerit poſſe honeſtè atq; piè accipi, ſcriptorem diuinorum librorum in aliqua ſui operis parte mentiri. Scripſeram hinc iam aliquando ad te epiſtolam, quæ non perlata eſt, quia nec perrexit cui perferendam tradideram. Ex qua illud mihi ſuggeſtum eſt, cùm iſtam dictarem, quod in hac quoq; prætermittere non debui, vt ſi alia eſt ſentẽtia tua, ea- K démque eſt melior, timori meo libenter ignoſcas. Si enim aliter ſentis, verumq; tu ſentis (nam niſi verum ſit, melius eſſe nõ poteſt) vt non dicam nulla, certè nõ magna culpa, meus error veritati fauet, ſi rectè in quoquam veritas poteſt fauere mendacio. De Origene autem quod reſcribere dignatus es, iam ſciebam nõ tantum in Eccleſiaſticis literis, ſed in omnib⁹ recta & vera quę inuenerimus approbare atque laudare, falſa verò & praua improbare atque reprehẽdere. Sed illud de prudentia doctrináque tua deſiderabam, & adhuc deſidero, vt nota nobis facias ea ipſa eius errata, quibus à fide veritatis ille vir tantus receſsiſſe conuincitur. In libro etiã quo cunctos quorũ meminiſſe potuiſti ſcriptores eccleſiaſticos, & eorum ſcripta cõmemoraſti, cõmodius vt arbitror fieret, ſi nominatis eis quos hæreſiotas eſſe noſti (quando ne ipſos quidem prætermittere volueris) ſubiungeres etiam in quibus cauẽdi eſſent, quanquam nonnullos etiam præterieris: quod ſcire cuperem quo conſilio factum ſit. Aut ſi illud volumen fortè onerare noluiſti, vt commemoratis hæreticis, nõ L adderes in quibus eos catholica dãnauit authoritas: † peto ne graue ſit literario labori tuo, quo non mediocriter per domini dei noſtri gratiam in Latina lingua ſanctorum ſtudia & accendiſti & adiuuiſti, id quod tibi per humilitatem meam fraterna charitas indicit, vt ſi occupationes tuæ ſinunt, omnium hæreticorum peruerſa dogmata, qui rectitudinem fidei Chriſtianæ vſque ad hoc tempus vel imprudentia vel peruicacia deprauare conati ſunt, vno libello breuiter digeſta edas in notitiam eorum quibus aut non vacat propter alia negocia, aut non valet propter alienam linguam, tam multa legere atque cognoſcere. Diu te rogarem, niſi hoc ſoleret eſſe indicium minus præſumentis de charitate. Hunc interea fratrem noſtrum Paulum in Chriſto multum commendo benignitati tuæ, cuius in noſtris regionibus exiſtimationi bonum coram deo teſtimonium perhibemus.

Hoc nũquã fecit Petr⁹, nec tamen mẽtitus eſt Paulus.

† Apoſtolũ Paulum.

Roma.10.

Fallax ſimulatio.

1. Corin.9.

Helena cauſa belli.

Origenes.

† eccleſia.

Auguſtinus Hieronymo, dehortans à libris teſtamenti veteris ex Hebræo vertendis, & exhortans vt Septuaginta verſionem merè deprauatam ac variantem reddat ſuæ veritati. Nouum teſtamentum ab eo caſtigatum probat.

Epiſtola X. M

DOMINO venerabili & deſiderabili ſancto fratri, & compresbytero Hieronymo, Auguſtinus in domino ſalutem. Ex quo cœpi ad te ſcribere aut tua ſcripta deſiderare, nunquam mihi melior occurrit occaſio, quàm vt per dei ſeruum ac miniſtrum fideliſsimum, mihíque chariſsimum mea tibi afferretur epiſtola, qualis eſt filius noſter Cyprianus diaconus. Per hunc certè ita ſpero literas tuas, vt certius in hoc rerum genere quicquam ſperare non poſsim. Nam nec ſtudium in petendis reſcriptis memorato filio noſtro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in cuſtodiendis, nec alacritas in perferẽdis, nec fides in reddendis. tantum ſi aliquo modo merear, adiuuet dominus, & aſsit cordi tuo & deſiderio meo, vt fraternam voluntatem nulla maior volũtas impediat. Quia ergo duas iam epiſtolas miſi, nullam autẽ tuam poſtea recepi, eaſdem ipſas rurſus mittere volui, credens eas non perueniſſe. Quæ etſi peruenerunt, ac fortaſſe tuæ potius ad me peruenire minimè potuerunt, ea ipſa ſcripta quæ iam miſiſti, iterũ mitte. ſi fortè reſeruata ſunt. Sin minus, rurſus dicta quod legã, dũ ta-

A men his reſpódere ne graueris, quod iam diu eſt, vt ex-
pecto. primas etiam, quas ad te adhuc presbyter literas
præparaueram, mittendas per quendam fratrem no-
ſtrum Profuturum, qui poſtea collega nobis factus iam
ex hac vita migrauit, nec eas tunc ipſe perferre potuit,
quia continuo dum proficiſci diſponit, epiſcopatus ſar
cina detentus, ac deinde in breui defunctus eſt, etiam
nunc mittere volui: vt ſcias in tua colloquia quàm o-
lim inardeſcam, & quam vim patiar, quòd à me tam
longè abſunt ſenſus corporis tui, per quos adire poſsit
ad animum tuum animus meus, mi frater dulciſsime,
† Chriſti. & in domini † membris honorande. In hac autem epi-
ſtola hoc addo, quod poſtea didicimus, Iob ex Hebræo
à te interpretatum, cùm iam quandam haberemus in-
terpretationem tuam eiuſdem prophetæ ex Græco elo-
quio verſam in Latinum, vbi tamen aſteriſcis notaſti
† obelis. quæ in Hebræo ſunt, & in Græco deſunt, obeliſcis † au-
tem quæ in Græco inueniuntur, & in Hebræo nõ ſunt,
tam mirabili diligentia, vt quibuſdam in locis ad ver-
ba ſingula, ſtellas ſignificantes videamus eadem ver-
ba eſſe in Hebræo, in Græco autem non eſſe. Porrò in
hac poſteriore interpretatione, quæ verſa eſt ex He-
B bræo, non eadem verborum fides occurrit, nec parum
turbat cogitantem, vel cur in illa prima tanta diligen-
tia figantur aſteriſci, vt minimas etiam particulas ora-
tionis indicent deeſſe codicibus Græcis, quæ ſunt in
Hebræis: vel cur in hac altera quæ ex Hebræis eſt, ne-
gligentius hoc curatum ſit, vt non eædem particulæ lo
cis ſuis inuenirentur. Aliquid inde, exẽpli gratia volui
ponere. Sed mihi ad horam coram codex defuit, qui ex
Hebræo eſt. Veruntamen quia præuolas ingenio, non
ſolum quid dixerim, verumetiam quid dicere volue-
rim, ſatis vt opinor, intelligis, vt cauſa reddita, quod
mouet ediſſeras. Ego ſanè te mallem Græcas potius
canonicas nobis interpretari ſcripturas, quæ lxx. in-
terpretum authoritate perhibentur. Perdurum erit e-
nim, ſi tua interpretatio per multas Eccleſias frequen-
tius cœperit lectitari, quòd à Græcis Eccleſiis Latinæ
Eccleſiæ diſſonabunt: maximè quia facilè cõtradictor
conuincitur Græco prolato libro, id eſt, linguæ notiſsi-
mæ. Quiſquis autem in eo quod ex Hebræo tranſlatum
eſt, aliquo inſolito permotus fuerit, & falſi crimen in-
tenderit, vix aut nunquam ad Hebræa teſtimonia per-
C uenitur, quibus defendatur obiectum. Quòd ſi etiam
peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas authoritates
damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam conſulti
Hebræi poſſunt aliud reſpondere, vt tu ſolus neceſſa-
rius videaris qui etiam ipſos poſsis conuincere: ſed ta-
† quo index. men qui iudicet, † mirum ſi potueris inuenire. Nam
quidam frater noſter epiſcopus, cùm lectitare inſtituiſ-
ſet in Eccleſia cui præeſt, interpretationẽ tuam, mouit
quiddam lõgè aliter abs te poſitum apud Ionam pro-
phetam, quàm erat omnium ſenſibus ꝗ ibi ꝗ memoriæ-
q; inueteratum, & tot ætatum ſucceſsionibus decanta-
tum. Factus eſt tantus tumultus in plebe, maxime Græ-
cis arguentibus & inflammantibus calumniam falſita-
tis, vt cogeretur epiſcopus (ea quippe ciuitas erat) Iu-
dæorum teſtimonium flagitare. Vtrum autem illi im-
peritia an malitia, hoc eſſe in Hebræis codicibus reſpõ
derunt, quod & Græci & Latini habebant atque dice-
bant. Quid plura? Coactus eſt homo velut mendoſita-
tem corrigere, volens poſt magnum periculum nõ re-
manere ſine plebe. Vnde etiam nobis videtur, aliquan-
do te quoque in nonnullis falli potuiſſe. Et vide hoc
quale ſit in eis literis, quæ non poſſunt collatis vſitata-
rum linguarum teſtimoniis emendari. Proinde non D
paruas deo gratias agimus de opere tuo, quòd Euange-
lium ex Græco interpretatus es, quia pene in omnibus
nulla offenſio eſt, cùm ſcripturam Græcam contuleri-
mus. Vnde ſi quiſpiam veteri falſitati cõtentioſius fa- *Nunc non*
uerit, prolatis collatiſq; codicibus vel docetur facilli- *ignoſcunt.*
mè, vel refellitur. Etſi quædam rariſsima meritò mo-
uent, quis tam durus eſt, qui labori tam vtili non fa-
cilè ignoſcat cui vicẽ laudis referre non ſufficit? Quid
tibi autem videatur, cur in multis aliter ſe habeat He-
bræorum codicum authoritas, aliter Græcorũ quæ di-
citur lxx. vellem dignareris aperire. Neque enim par-
uum põdus habet illa quæ ſic meruit diffamari, & qua
vſos Apoſtolos non ſolùm res ipſa indicat, ſed etiam
te atteſtatum eſſe memini. Ac per hoc plurimum pro-
fueris, ſi eam Græcam ſcripturam quam lxx. operati
ſunt, Latinæ veritati reddideris quæ in diuerſis codici- *Et hodie*
bus ita varia eſt, vt tolerari vix poſsit: & ita ſuſpecta ne *variant.*
in Græco aliud inueniatur, vt inde aliquid proferri aut
probari dubitetur. Breuem putabam futuram hãc epi-
ſtolam, ſed neſcio quomodo ita mihi dulce factum eſt
in ea progredi, ac ſi tecum loquerer. Sed obſecro te per
dominum, ne te pigeat ad omnia reſpondere, & præſta-
re mihi, quantum potueris, præſentiam tuam.

Hieronymus Auguſtino reſpondens ad officioſi mendacij
calumniam, deque tranſlatione veteris teſtamen-
ti, ac de hedera vocabulo apud Ionam.

Epiſtola. X I. + + Tom. II ep. S. Hieron. LXXXIX.

DOMINO verè ſancto & beatiſsimo papæ Au-
guſtino, Hieronymus in domino † ſalutem. *† Chriſto.*
Tres ſimul epiſtolas imò libellos breues, per
diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi, diuer-
ſas vt tu nominas quæſtiones, vt ego ſentio reprehen-
ſiones opuſculorum meorum continentes. Ad quas ſi
reſpondere voluero, libri magnitudine opus erit. Ta-
men conabor quantum facere poſſum, modum non e-
gredi longioris epiſtolæ, & feſtinanti fratri moram nõ
facere, qui ante triduum quàm profecturus erat, à me
epiſtolas flagitauit, vt penè in procinctu, hæc qualia-
cunque ſunt, effutire cõpellerer, & tumultuario reſpon-
dere ſermone, non maturitate ſcribentis, ſed dictantis
temeritate, quę plerunque non in doctrinam, ſed in ca-
ſum vertitur, vt fortiſsimos quoq; milites ſubita bel-
la cõturbant, & antè coguntur fugere quàm poſsint ar- F
ma corripere. Cæterùm noſtra armatura Chriſtus eſt, *Aliènius*
& Apoſtoli Pauli inſtitutio, qui ſcribit ad Epheſios: Aſ- *exordium.*
ſumite arma dei, vt poſsitis reſiſtere in die malo. Et
rurſum: State ſuccincti lumbos veſtros in veritate, &
induti loricam iuſtitiæ, & calciati pedes in præpara-
tionem Euangelij pacis, ſuper omnia accipientes ſcutũ
fidei, in quo poſsitis vniuerſa tela maligni ignita extin
guere: & galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus,
quod eſt verbum dei. His quõdam telis rex Dauid ar- *1. Reg. 17.*
matus procedebat ad prælium, & quinque lapides de
torrente accipiens leuigatos nihil aſperitatis & ſordiũ
inter huius ſeculi turbines in ſenſibus ſuis eſſe mõſtra-
bat bibens de torrente in via, & idcirco exaltatus, ca- *Pſal 109.*
put ſuperbiſsimum Goliam, ſuo potiſsimùm mucrone
truncauit, percutiens in fronte blaſphemum, & in ea
parte corporis vulnerans, in qua & præſumptor ſacer-
dotij Ozias lepra percutitur, & ſanctus gloriatur in do
mino, dicens. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui
domine. Dicamus igitur & nos: Paratum cor meum
deus, paratum cor meum, cantabo & pſallam in gloria
mea. Exurge pſalterium & cithara, exurgam diluculo:

G vt in nobis poſsit impleri, Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Et dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Te quoque ipſum orare non dubito, vt inter nos contendentes, veritas ſuperet. Non enim tuam quæris gloriam, ſed Chriſti. Cúmque tu viceris, & ego vincam, ſi meum errorem intellexero: & econtrario, me vincente, tu ſuperas, quia non filij pa-

2.Corint.12. rentibus, ſed parentes filiis theſaurizant. Et in Paralipomenon libro legimus, quòd filij Iſraël ad pugnandũ proceſſerint mente pacifica, inter ipſos quoque gladios & effuſiones ſanguinis, & cadauera proſtratorum, non ſuam, ſed pacis victoriam cogitantes. Reſpondeamus igitur ad omnia: ac multiplices quæſtiones, ſi Chriſtus iuſſerit, breui ſermone ſoluamus. Prætermitto ſalutationis officia, quibus meum demulces caput: taceo de blanditiis, quibus reprehenſionem mei niteris conſolari. Ad ipſas cauſas veniam. Dicis accepiſſe te librum meum à quodam fratre, qui titulum non ha-

De claris ſcriptorib⁹. beret, in quo ſcriptores Eccleſiaſticos tã Græcos quàm Latinos enumerauerim. Cúmque ab eo quæreres, vt tuis verbis vtar, cur liminaris pagina non eſſet inſcri-

H pta, vel quo cenſeretur nomine, reſpondiſſe, appellari Epitaphium. Et argumentaris, quod rectè ſic vocaretur, ſi eorum tantùm vel vitas vel ſcripta ibi legiſſes, qui iam defuncti eſſent. Cùm verò multorum, & eo tempore quo ſcribebatur, & nunc vſque viuentium commemorarentur opuſcula, mirari te, cur ei hunc titulum impoſuerim. Puto intelligere prudentiam tuam, quod ex opere ipſo titulum potueris intelligere. Legiſti enim & Græcos & Latinos, qui vitas virorum illuſtrium deſcripſerunt, quòd nunquam epitaphium huic operi ſcripſerint, ſed de illuſtribus viris: Verbi gratia, ducibus, philoſophis, oratoribus, hiſtoricis, poëtis, epicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem propriè ſcribitur mortuorum. Quod quidem in dormitione ſanctæ memoriæ) Nepotiani presbyteri olim feciſſe me noui. Ergo hic liber vel de illuſtribus viris, vel propriè de ſcriptoribus Eccleſiaſticis appellandus eſt, licet à pleriſque emendatoribus imperitis, de authoribus dicatur inſcriptus. Secundo loco quæris, cur

Galat.2. dixerim in commentariis epiſtolæ ad Galatas, Paulum id in Petro non potuiſſe reprehendere quod ip-

I ſe fecerat, nec in alio arguere ſimulationem, cuius ipſe tenebatur reus. Et aſſeris reprehenſionem Apoſtolicam non fuiſſe diſpenſatoriam, ſed veram, & me non debere docere mendacium, ſed vniuerſa quæ ſcripta ſunt, ita ſonare vt ſcripta ſint. Ad quæ primum reſpondeo, debuiſſe prudentiam tuam præfatiunculæ commentariorum meorum meminiſſe dicentis ex perſona mea: Quid igitur? ego ſtultus aut temerarius, qui id pollicear, quod ille non potuit? Minimè. Quin potius in eo mihi videor cautior atque timidior, quòd imbecillitatem virium mearum ſentiens, Origenis commen-

Origenes ſuper ad Gal. tarios ſequutus ſum. Scripſit enim ille vir in epiſtolam Pauli ad Galatas quinque propriè volumina, & decimum ſtromatum ſuorum librum, commatico ſuper explanationem eius ſermone compleuit. Tractatus quoque varios & excerpta, quæ vel ſola poſſent ſufficere

Didymus videns. compoſuit. Prætermitto Didymum videntem meum, & Apollinarem Laodicenum, de Eccleſia nuper e-

Apollinaris. greſſum, & Alexandrum veterem hæreticum, Euſebium quoque Emiſenũ, & Theodorum Heracleotem,

Alexãder. Euſebius. Theodor⁹. qui & ipſi nonnullos ſuper hac re commentarios reliquerunt. E quibus vel ſi pauca decerperem, fieret aliquid quod non penitus contemneretur. Itaque vt ſim-

pliciter fatear, legi hæc omnia, & in mente mea plurima coaceruans, accito notario vel mea vel aliena dictaui, nec ordinis, nec verborum interdum, nec ſenſuũ memor. Iam domini miſericordiæ eſt, ne per imperitiam noſtram ab aliis bene dicta diſpereant, & non placeant inter extraneos, quæ placent inter ſuos. Si quid igitur reprehenſione dignum putaueras in explanatione noſtra, eruditionis tuæ fuerat quærere, vtrum ea quæ ſcripſimus, haberentur in Græcis, vt ſi illi non dixiſſent, tunc meam propriè ſententiam condemnares: præſertim cùm libere in præfatione cõfeſſus ſum, Origenis commentarios me eſſe ſequutum, & vel mea vel aliena dictaſſe, † & in fine eiuſdem capituli quod reprehen- K

† dicta eſſe dis, ſcripſerim, Si cui iſte non placet ſenſus, quo nec Petrus peccaſſe, nec Paulus procaciter oſtenditur arguiſſe maiorem, debet exponere, qua conſequentia Paulus in altero reprehendat quod ipſe cõmiſit. Ex quo oſtendi me non ex definito id defendere, quod in Græcis legeram, ſed ea expreſsiſſe quæ legeram, vt lectoris arbitrio derelinquerem vtrum probanda eſſent, an improbanda. Tu igitur ne quod ego petieram non faceres,

L nouum argumentum reperiſti: vt aſſereres gentiles qui in Chriſtum crediſdiſſent, legis onere liberos: eos autem qui ex Iudæis crederent, legi eſſe ſubiectos, vt per vtrorumq́; perſonam, & Paulus rectè reprehenderet eos qui *Galat.2.* legem ſeruarent, quaſi doctor gentium: & Petrus iure reprehenderetur, qui princeps circunciſionis id imperauerit gentibus, quod ſoli qui ex Iudæis erant debuerint obſeruare. Hoc ſi placet, imò quia placet, vt quicũ- *Galat.5.* que credunt ex Iudæis, debitores ſint legis faciendæ, tu vt epiſcopus in toto orbe notiſsimus, debes hanc promulgare ſententiã, & in aſſenſum tuũ omnes coëpiſcopos trahere. Ego in paruo tuguriolo † cum monachis, *† tugurũculo.* id eſt, cum cõpeccatoribus meis, de magnis ſtatuere nõ audeo, niſi hoc ingenuè confiteri, me maiorum ſcripta legere, & in commentariis ſecundum omnium conſuetudinem varias ponere explanationes, vt è multis ſequatur vnuſquiſque quod velit. Quod quidẽ te puto & in ſeculari literatura, & in diuinis libris legiſſe & probaſſe. Hanc autem explanationem, † quam primus Ori- *† expoſitionem.* genes in decimo ſtromatum libro, vbi epiſtolam Pauli ad Galatas interpretatur, & cæteri deinceps inter- *Origenes.* pretes ſunt ſequuti, illa vel maximè cauſa ſubintrodu- M

Porphyr⁹. cunt, vt Porphyrio reſpondeant blaſphemanti, qui Pauli arguit procacitatem, quòd principem Apoſtolorum Petrum auſus eſt reprehendere, & arguere in faciem, ac ratione conſtringere quòd malè fecerit, id eſt, in eo errore fuerit, in quo fuit ipſe qui aliũ arguit delinquentem. Quid dicam de Ioanne, qui dudum in pontifica- *Ioan. Chryſoſtomus.* li gradu Conſtantinopolitanã rexit Eccleſiam, & propriè ſuper hoc capitulo latiſsimum exarauit librum, in quo Origenis & veterũ ſententiam eſt ſequutus? Si igitur me reprehendis errantem, patere me quæſo errare cum talibus, & cùm me erroris mei multos ſocios habere perſpexeris, tu veritatis tuæ ſaltem vnum adſtipulatorem proferre debebis. Hæc de explanatione vnius capituli epiſtolæ ad Galatas. Sed ne videar aduerſus rationem tuam niti teſtium numero, & occaſione virorum illuſtrium ſubterfugere veritatem, nec manum audere cõſerere, breuiter de ſcripturis exempla proponam. In Actibus Apoſtolorum vox facta eſt ad Petrum *Acto.10.* dicens: Surge Petre, occide & manduca, id eſt, omnia animalia quadrupedum & ſerpentium terræ, & volatilium cœli. Quo dicto, oſtenditur nullum hominem ſecundum naturam eſſe pollutum, ſed æqualiter om-

nes ad

A nes ad Chriſti Euangelium prouocari. Ad quod reſpō-
dit Petrus: Abſit, quia nunquam manducaui commu-
ne & immundum. Et vox ad eum de cœlo ſecundò fa-
† purificauit. cta eſt dicens: Quæ deus mundauit, † tu ne commune
dixeris. Iuit itaque Cæſaream, & ingreſſus ad Corne-
lium, aperiens os ſuum dixit: In veritate comperi, quia
non eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni gente
qui timet eum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.
Denique cecidit ſpiritus ſanctus ſuper eos, & obſtupue-
runt ex circunciſione fideles qui venerant cum Petro,
quòd & in nationes gratia ſpiritus ſancti eſſet effuſa.
Tunc reſpondit Petrus: Nunquid aquam quis prohi-
bere poteſt, vt non baptizentur ij qui ſpiritum ſanctum
acceperūt ſicut & nos? Et iuſsit eos in nomine Ieſu Chri-
Act. 10. 11. ſti baptizari. Audierunt autem Apoſtoli & fratres qui
erant in Iudæa, quia & gentes recepiſſent verbum dei.
Cum autem aſcēdiſſet Petrus Hieroſolymam, diſcep-
tabant aduerſus illum qui erant ex circunciſione, di-
centes: Quare introiſti ad viros præputium habentes,
& manducaſti cum illis? Quibus omni ratione expo-
B ſita, nouiſsime orationem ſuam hoc ſermone conclu-
ſit: Si ergo eandem gratiam dedit illis deus ſicut & no-
bis qui credidimus in dominum Ieſum Chriſtum, ego
quis eram qui poſſem prohibere deum? His auditis ta-
Actor. 14. & 15. cuerunt, & glorificauerunt deum, dicentes: Ergo & gē-
tibus deus pœnitentiam ad vitam dedit. Rurſum cum
multo pòſt tempore Paulus & Barnabas veniſſent An-
tiochiam, & congregata eccleſia, retuliſſent quanta fe-
ciſſet deus cum illis, & quia aperuiſſet deùs gentibus
oſtium fidei, quidam deſcendentes de Iudæa docebant
fratres, atque dicebant: Niſi circuncidamini ſecundum
morem Moyſi, non poteſtis ſalui fieri. Commota igi-
tur ſeditione non minima aduerſus Paulum & Bar-
nabam, ſtatuerunt aſcendere & ipſi qui accuſabantur,
& ij qui accuſabant, ad Apoſtolos & presbyteros Hie-
roſolymam ſuper hac quæſtione. Cumque Hieroſoly-
mam perrexiſſent, exurrexerunt quidam de hæreſi Pha-
riſæorum, qui crediderant in Chriſtum, dicētes: Opor-
tet circuncidi, eos & præcipere illis, vt ſeruent legem
Moyſi. Et cū magna ſuper hoc verbo oriretur quæſtio,
Petrus ſolita libertate, Viri, inquit, fratres, vos ſcitis
C quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit deus per os
meum audire gentes verbum Euangelij & credere: &
qui nouit corda, deus teſtimonium perhibuit, dans il-
lis ſpiritum ſanctum ſicut & nobis, & nihil diſcreuit
inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc
autem quid tentatis deum, imponere iugum ſuper cer-
uicem diſcipulorum, quod neque patres noſtri neque
nos portare potuimus? Sed per gratiam domini noſtri
Ieſu Chriſti credimus ſaluari, quemadmodum & illi.
Tacuit autem omnis multitudo, & in ſententiam eius
Iacobus Apoſtolus & omnes ſimul presbyteri tranſie-
runt. Hæc non debent moleſta eſſe lectori, ſed & illi &
mihi vtilia, vt probemus ante Apoſtolum Paulum non
ignoraſſe Petrum, imò principem huius fuiſſe decre-
ti, legem poſt Euangelium non eſſe ſeruandam. Deni-
que tantæ Petrus authoritatis fuit, vt Paulus in epiſto-
Galat. 1. la ſua ſcripſerit, Deinde poſt annos tres veni Hiero-
ſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebus
XV. Rurſumq; in conſequentibus: Poſt annos XIIII.
aſcendi iterum Hieroſolymam cum Barnaba, aſſump-
Galat. 2. to & Tito: Aſcendi autem ſecundum reuelationem,
& expoſui eis Euangelium quod prædico inter gentes.
oſtendens ſe non habuiſſe ſecuritatem Euangelij præ-
dicandi, niſi Petri & qui cum eo erant fuiſſet ſenten-

tia roboratum. Statimque ſequitur: Separatim autem D
iis qui videbantur aliquid eſſe ne forte in vacuum cur-
rerem aut cucurriſſem. Quare ſeparatim, & non pu-
blicè? † Ne forte fidelibus ex numero Iudæorum, qui *† in publico.*
legem putabant eſſe ſeruandam, & ſic credendum in
domino ſaluatore, fidei ſcandalum naſceretur. Ergo &
eo tempore cum Petrus veniſſet Antiochiam, licet hoc
Apoſtolorum acta non ſcribant, ſed affirmanti Paulo
credendum ſit, in faciem illi Paulus reſtitiſſe ſe ſcri-
bit, quia reprehenſibilis erat. Prius enim quàm veni-
rent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat: cum au-
tem veniſſent, ſubtrahebat ſe & ſegregabat, timens eos
qui ex circunciſione erant. Et conſenſerunt cum illo
cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas adduceretur ab his in
illam ſimulationem. Sed cum vidiſſem, inquit, quòd
non rectè ingrediuntur ad veritatem Euangelij, dixi
Petro coram omnibus: Si tu cum ſis Iudæus, gentili-
ter & non iudaice viuis, quomodo cogis gentes iudai-
zare? Et cætera. Nulli ergo dubium eſt, quòd Petrus
Apoſtolus ſententiæ huius cuius nunc præuaricator
arguitur, primus author extiterit. Cauſa autem præ- E
uaricationis, timor eſt Iudæorum. Dicit enim ſcriptu-
ra, quòd primum edebat cum gentibus: cùm autem ve-
niſſent quidam à Iacobo, ſubtrahebat ſe & ſegregabat,
timens eos qui ex circunciſione erant. Timebat au-
tem Iudæos quorum erat Apoſtolus, ne per occaſio-
nem gentilium à fide Chriſti recederent, & imitatoe
paſtoris boni, perderet gregem ſibi creditum. Sicut er-
go oſtendimus Petrum bene quidem ſenſiſſe de abo-
litione legis Moſaicæ, ſed ad ſimulationem obſer-
uandæ eius timore compulſum, videamus an ipſe Pau-
lus qui alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eo-
dem libro: Perambulabat autem Paulus Syriam &
Ciliciam, confirmās eccleſias, perueníτque in Derben,
& Lyſtram, & ecce diſcipulus quidam erat ibi nomi-
ne Timotheus, filius mulieris viduæ fidelis, patre au-
tem gentili. Huic teſtimonium reddebant qui Lyſtris
erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus ſecum pro-
ficiſci, & aſſumens circuncidit eum propter Iudæos qui *Act. 15. & 16.*
erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater
eius gentilis eſſet. O beate Apoſtole Paule, qui in Pe-
tro reprehenderas ſimulationem quare ſubtraxiſſet ſe
à gentibus propter metum Iudæorum qui à Iacobo ve- F
nerant, cur Timotheum filium hominis gentilis vti-
que & ipſum gentilem (neque enim Iudæus erat, qui
non fuerat circunciſus) contra ſententiam tuam cir-
cuncidi coëgiſti? Reſpondebis mihi: Propter Iudæos
qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoſcis in cir-
cunciſione diſcipuli venientis ex gentibus, ignoſce &
Petro præceſſori tuo, quòd aliqua fecerit metu fideli-
um Iudæorum. Rurſum ſcriptum eſt: Paulus verò cum
adhuc ſuſtinuiſſet dies multos, fratribus vale dicens
nauigauit Syriam, & cum eo Priſcilla & Aquila, & to-
tondit ſibi in Cenchreis caput, votum enim habue-
rat. Eſto vt ibi timore Iudæorum compulſus ſit face-
re quod nolebat, quare comam nutriuit ex voto, &
poſtea eam in Cenchreis totondit ex lege, quod Na-
zaræi qui ſe deo vouerint, iuxta præceptum Moyſi fa-
cere conſueuerunt? Verum hæc ad comparationem e-
ius rei quæ ſequitur, parua ſunt. Refert Lucas ſacræ hi-
ſtoriæ ſcriptor: Cùm veniſſemus Hieroſolymam, li- *Act. 21.*
benter ſuſceperunt nos fratres, & ſequenti die Iaco-
bus & omnes ſeniores qui cum eo erant, Euangelio il-
lius comprobato, dixerunt ei: Vides frater quot mi-
lia ſunt in Iudæa qui crediderunt in Chriſto: & hi om-

nes ęmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te quod
diſceſsionem doceas à Moyſe, eorum qui per gentes
ſunt Iudæorum, dicens non debere eos circũcidere fi-
lios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi.
Quid ergo eſt? Vtique oportet conuenire multitudi-
nem. Audierunt enim te ſuperueniſſe. Hoc ergo fac
quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor votum ha-
bentes ſuper ſe. his aſſumptis, ſanctifica te cum ipſis, &
impende in eos vt radant capita, & ſcient omnes quia
quæ de te audierunt, falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cu-
ſtodiens legem. Tunc Paulus aſſumptis viris, poſte-
ra die purificatus cum illis intrauit in templum, an-
nuncians expletionem dierum purificationis, donec
offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. O Paule &
in hoc te rurſus interrogo, Cur caput raſeris, cur nu-
dipedalia exercueris de ceremoniis Iudæorum, cur ob-
tuleris ſacrificia, & ſecundum legem hoſtiæ pro te fue-
rint immolatæ? Vtique reſpondebis: ne ſcandaliza-
rentur qui ex Iudæis crediderant. Simulaſti ergo Iu-
dæum, vt Iudæos lucrifaceres, & hanc ipſam ſimula-
tionem Iacobus & cæteri te docuere presbyteri, ſed ta-
H men euadere non potuiſti. Orta enim ſeditione cùm
occidendus eſſes, raptus es à tribuno, & ab eo miſſus
Cæſaream, ſub cuſtodia militum diligenti, ne te Iu-
dæi quaſi ſimulatorem ac deſtructorem legis occide-
rent: atque inde Romam perueniens, in hoſpitio quod
tibi conduxeras, Chriſtum & Iudæis & gentibus præ-
dicaſti, & ſententia tua Neronis gladio confirmata
eſt. Didicimus quod propter metum Iudæorum &
Petrus & Paulus æqualiter finxerint ſe legis præcep-
ta ſeruare. Qua igitur fronte, qua audacia Paulus in
altero reprehendat quod ipſe commiſit? Ego, imò alij
ante me expoſuerunt cauſam quam putauerant, non
officioſum mendacium defendentes ſicut tu ſcribis, *Mendaciũ officioſum.*
ſed docentes honeſtam diſpenſationem, vt & Apo-
ſtolorum prudentiam demonſtrarent, & blaſpheman-
tis Porphyrij imprudentiam coërcerent, qui Petrum
& Paulum puerili dicit inter ſe pugnaſſe certamine,
imò exarſiſſe Paulum in inuidiam virtutum Petri, &
ea ſcripſiſſe iactanter, quæ vel non fecerit, vel ſi fece-
rit, procaciter fecerit, id in alio reprehendens quod ip-
ſe commiſerit. Interpretati ſunt illi vt potuerunt, tu
I quomodo iſtum locũ ediſſeres, vtique meliora dictu-
rus, qui veterum ſententiam reprobaſti. Scribis ad me
in epiſtola tua, Neque enim à me docendus es quo- *Cor.9.*
modo intelligatur quod idem Apoſtolus dicit: Factus
ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem,
& cætera quæ ibi dicuntur compaſsione miſericordię,
non ſimulatione fallaciæ. Fit enim tanquam æger qui
miniſtrat ægroto, non cum ſe febres habere mentitur,
ſed cum animo condolentis cogitat quemadmodum
ſibi ſeruiri vellet, ſi ipſe ægrotaret. Nam vtique Iudæus
erat: Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacra-
menta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & le-
gitimo tempore quo oportebat acceperat: ideoque ſuſ-
cepit ea celebranda cum iam Chriſti eſſet Apoſto-
lus, vt doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent ſi-
cut à parentibus per legem acceperant cuſtodire, e-
tiam cùm in Chriſto crediſſent, non tamen in eis iam
conſtituerent ſpem ſalutis, quoniam per dominum Ie-
ſum ſalus ipſa quæ illis ſacramentis ſignificabatur, ad-
uenerat. Totius ſermonis tui, quem diſputatione lon-
giſsima protraxiſti, hic ſenſus eſt, vt Petrus non erra-
uerit in eo quod iis qui ex Iudæis crediderant, putaue-
rit legem eſſe ſeruandam, ſed in eo à recti linea deuia-
rit, quòd gentes coëgerit iudaizare. Coëgerit autem K
non docentis imperio, ſed conuerſationis exemplo. Et
Paulus non contraria ſit loquutus iis quæ ipſe geſſe-
rat, ſed quare Petrus eos qui ex gentibus erant iudai-
zare compelleret. Hæc ergo ſumma eſt quæſtionis, imò
ſententiæ tuæ, vt poſt Euangelium Chriſti bene faci-
ant Iudæi credentes ſi legis mandata cuſtodiant, hoc
eſt ſi ſacrificia offerant, quæ obtulit Paulus: ſi filios cir-
cuncidant, ſi ſabbatum ſeruent, vt Paulus in Timo-
theo, & omnes obſeruauere Iudæi. Si hoc verum eſt,
in Cherinthi & Hebionis hæreſim dilabimur: qui cre-
dentes in Chriſto, propter hoc ſolum à patribus ana-
thematizati ſunt, quòd legis ceremonias Chriſti Euan-
gelio miſcuerunt, & ſic noua confeſsi ſunt, vt vetera
non amitterent. Quid dicam de Hebionitis qui Chri-
ſtianos eſſe ſe ſimulant? Vſque hodie per totas orien-
tis ſynagogas inter Iudæos hæreſis eſt quæ dicitur Mi-
neorum, & à Phariſæis nũc vſque damnatur, quos vul-
go Nazaræos nuncupant, qui credunt in Chriſtum fi-
lium dei natum de virgine Maria, & eum dicunt eſſe
qui ſub Pontio Pilato paſſus eſt, & reſurrexit, in quem
& nos credimus. Sed dum volũt & Iudæi eſſe & Chri- L
ſtiani, nec Iudæi ſunt nec Chriſtiani. Oro ergo te, vt
qui noſtro vulnuſculo medendum putas, quod acu fo-
ratum, imò punctum, vt dicitur, huius ſententiæ
medearis vulneri, quod lancea, & (vt ita dicam) pha-
laricæ mole percuſſum eſt. Neque enim eiuſdem eſt
criminis in explanatione ſcripturarum diuerſas maio-
rum ſententias ponere, & hæreſim ſceleratiſsimam
rurſum in eccleſiam introducere. Sin autem hæc no-
bis incumbit neceſsitas, vt Iudæos cum legitimis ſuis
ſuſcipiamus, & licebit eis obſeruare in eccleſiis Chri-
ſti quod exercuerunt in ſynagogis Satanæ, dicã quod
ſentio, non illi Chriſtiani fient, ſed nos Iudæos fa-
cient. Quis enim hoc Chriſtianorum patienter audiat,
quod in tua epiſtola continetur: Iudæus erat Paulus,
Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacramen-
ta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legiti-
mo tempore quo oportebat acceperat, ideoque ſuſce-
pit celebranda ea cum iam Chriſti eſſet Apoſtolus, vt
doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent ſicut à pa-
rentibus per legem acceperant cuſtodire? Rurſum ob-
ſecro te, vt pace tua meum dolorem audias. Iudęorum M
Paulus ceremonias obſeruabat cum iam Chriſti eſſet
Apoſtolus, & dicis eas non eſſe pernicioſas iis qui eas
velint ſicut à parentibus acceperant cuſtodire? Ego e-
contrario loquar, & reclamante mundo, libera voce
pronunciem, ceremonias Iudæorum & pernicioſas eſ-
ſe & mortiferas Chriſtianis. Et quicunque eas obſer-
uauerit, ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus, eum in bara-
thrum diaboli deuolutum. Finis enim legis Chriſtus *Rom.10.*
[eſt] ad iuſtitiam omni credenti, Iudæo ſcilicet atque
gentili. Neque enim omni credenti erit finis ad iuſti-
tiam, ſi Iudæus excipitur. Et in Euangelio legimus: *Lucæ.16.*
Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem Baptiſtam. Et in
alio loco: Propterea ergo magis quærebant eum Iu- *Ioan.5.*
dæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed
& patrem ſuum dicebat eſſe deum, æqualem ſe fa-
ciens deo. Et iterum: De plenitudine eius nos omnes *Ioan.1.*
accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen
data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum
facta eſt. Pro legis gratia quæ præteriit, gratiam Euan-
gelij accepimus permanentem, & pro vmbris & ima-
ginibus veteris inſtrumenti, veritas per Ieſum Chri-
ſtum facta eſt. Hieremias quoque ex perſona dei va- *Hiere.31.*
ticinatur

A ticinatur: Ecce dies veniũt dicit dominus, & conſummabo domui Iſraël & domui Iuda teſtamentũ nouum, nõ ſecundum teſtamentũ quod diſpoſui patribus eorũ, in die quando apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti. Obſerua quid dicat, quòd nõ populo gentilium ei, qui ante non receperat † teſtamẽtum, ſed populo Iudæorũ cui legem dederat per Moyſen, teſtamentum nouum Euangelij repromittat, vt nequaquam viuant in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus. Paulus autem ſuper cuius nomine nunc quæſtio ventilatur, crebras huiuſcemodi ponit ſententias, è quibus breuitatis ſtudio pauca ſubnectam. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circuncidamini, Chriſtus vobis nihil prodeſt. Et iterũ: Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Et infra: Si ſpiritu ducimini, iam non eſtis ſub lege. Ex quo apparet, qui ſub lege eſt, non diſpenſatiue, vt noſtri voluere maiores, ſed verè, vt tu intelligis, eum ſpiritum ſanctum non habere. Qualia ſint autem præcepta legalia, deo docente diſcamus. Ego, inquit, dedi eis præcepta non bona, & iuſtificationes in quibus non

† cũ quo ante non fecerat. *Gala. 5.* *Ezech. 20.*

B viuant in eis. Hæc dicimus, non quo legem iuxta Manichæum & Marcionem deſtruamus, quam & ſanctam & ſpiritalem iuxta Apoſtolum nouimus: ſed quia poſtquam fides venit, & temporum plenitudo, miſit deus filium ſuum natum † ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus, & nequaquam ſub pædagogo, ſed ſub adulto & domino & hærede viuamus. Sequitur in epiſtola tua: Non ideo Petrum emendauit quod paternas traditiones obſeruaret, quod ſi facere vellet, nec mendaciter nec incongrue faceret. Iterum dico: Epiſcopus es eccleſiarum Chriſti magiſter: vt probes verum eſſe quod aſſeris, ſuſcipe aliquem Iudæorum qui factus Chriſtianus, natum tibi filium circuncidat, qui obſeruet ſabbatum, qui abſtineat à cibis quos deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione, qui quartodecimo die menſis primi agnum mactet ad veſperam, & cum hoc feceris; imò non feceris (ſcio enim te Chriſtianum, & rem ſacrilegam non eſſe facturum) velis nolis tuam ſententiam reprobabis, & tunc ſcies † opere difficilius eſſe confirmare ſua, quàm aliena repre-

† factum. *† diſces.*

C hendere. Ac ne forſitan tibi non crederemus, imò non intelligeremus quid diceres (Frequenter enim in longum ſermo protractus, caret intelligentia, & dum non ſentitur, ab imperitis minus reprehenditur) inculcas & replicas, hoc ergo Iudæorum Paulus dimiſerat quod malum habebat. Quod eſt malum Iudæorum, quod Paulus dimiſerat? Vtique illud quod ſequitur, quòd ignorantes, inquit, dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Deinde quòd poſt paſsionem & reſurrectionem Chriſti, dato ac manifeſtato ſacramento gratiæ, ſecundum ordinem Melchiſedech: adhuc putabant vetera ſacramenta non ex conſuetudine ſolennitatis, ſed ex neceſſitate ſalutis eſſe celebranda. Quæ tamen ſi nunquam fuiſſent neceſſaria, infructuoſe atque inaniter pro eis Maccabæi martyres fierent: poſtremo illud quod prædicatores gratiæ Chriſtianos, Iudæi tanquam hoſtes legis perſequerentur. Hos atque huiuſmodi errores & vitia dicit ſe damnare, & vt ſtercora arbitratur, vt Chriſtum lucrifaceret. Didicimus per te, quæ Apoſtolus Paulus mala reliquerit Iudæorum: Rurſum te docente diſcamus, quæ bona eorum tenuerit. Obſeruationes inquies legis quas more patrio celebrant, ſicut

Prolixus Auguſtinus & ſubobſcurus. *Roma. 10.* *Philip. 3.*

D ab ipſo Paulo celebratę ſunt, ſine vlla ſalutis neceſsitate. Id quid velis dicere, ſine vlla ſalutis neceſsitate, nõ ſatis intelligo. Si enim ſalutem non afferunt, cur obſeruantur? Si autem obſeruanda ſunt, vtique ſalutem afferunt, maxime quæ obſeruata martyres faciunt. Non enim obſeruarentur, niſi ſalutem afferrent. Neque etiam indifferentia ſunt inter bonum & malum, ſicut philoſophi diſputant. Bonum eſt continentia, malum eſt luxuria. Inter vtrunque indifferens ambulare, digerere alui ſtercora, capitis naribus purgamenta proiicere, ſputis rheumata iacere: hoc nec bonum nec malum eſt. Sine enim feceris ſiue non feceris, nec iuſtitiã habebis nec iniuſtitiam. Obſeruare autem legis ceremonias, non poteſt eſſe indifferens, ſed aut malum eſt, aut bonum eſt. Tu dicis bonum, ego aſſero malum, & malum non ſolum iis qui ex gentibus, ſed & iis qui ex Iudaico populo crediderunt. In hoc, niſi fallor, loco dum aliud vitas, in aliud deuolueris. Dum enim metuis Porphyrium blaſphemantem, in Hebionis incurris laqueos, iis qui credunt ex Iudæis obſeruandam legem eſſe decernens. Et quia periculoſum intelligis eſ-

E ſe quod dicis, rurſum illud ſuperfluis verbis temperare conaris: ſine vlla ſalutis neceſsitate, ſicut Iudæi celebranda putabant, aut fallaci ſimulatione, quod in Petro reprehenderat Paulus. Petrus igitur ſimulauit legis cuſtodiam, iſte autem reprehenſor Petri, audacter obſeruauit legitima. Sequitur enim in epiſtola tua: Nam ſi propterea illa ſacramenta celebrauit, quia ſimulauit ſe Iudæum, vt illos lucrifaceret: cur non etiam ſacrificauit cum gentibus, quia & iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege factus eſt, vt eos quoque lucrifaceret? niſi quia & illud fecit vt natura Iudæus, & hoc totum dixit, non vt Paulus ſe fingeret eſſe quod non erat, ſed vt miſericorditer ita ſubueniendum eſſe ſentiret, ac ſi ipſe in eo errore laboraret, non ſcilicet mentientis aſtu, ſed compatientis affectu. Bene defendis Paulum, quod nõ ſimulauerit errorem Iudæorum, ſed verè fuerit in errore. Neque imitari voluerit Petrum mentientem, vt quod erat metu Iudæorum diſſimularet, ſed tota libertate Iudæum ſe eſſe diceret. Noua clementia Apoſtoli, dum Iudæos Chriſtianos vult facere, ipſe Iudæus factus eſt. Non enim poterat luxu-

Fallax ſimulatio.

F rioſos ad frugalitatẽ reducere, niſi ſe luxurioſum probaſſet: & miſericorditer vt ipſe dicis ſubuenire miſeris, niſi ſe miſerum ipſe ſentiret. Verè enim miſelli, & miſericorditer deplorandi, qui contentione ſua & amore legis abolitæ, Apoſtolum Chriſti fecere Iudæum. Nec multum intereſt inter meam & tuam ſententiam, quia ego dico & Petrum & Paulum timore fidelium Iudæorũ, legis exercuiſſe, imò ſimulaſſe mandata. Tu autem aſſeris hoc eos feciſſe clementer, non mentientis aſtu, ſed compatientis affectu, dummodo illud conſtet vel metu vel miſericordia eos ſimulaſſe ſe eſſe, quod non erant. Illud autem argumentum, quo aduerſus nos vteris, quod & gentilibus debuerit gentilis fieri, ſi Iudæis Iudæus factus eſt, magis pro nobis facit. Sicut enim non fuit verè Iudæus, ſic nec verè gentilis erat: & ſicut non fuit verè gentilis, ſic nec verè Iudæus erat. In eo autem imitator gentilium eſt, quia præputium recipit in fide Chriſti, & indifferenter permittit veſci cibis quos damnant Iudæi, non cultum vt tu putas idolorum. In Chriſto enim Ieſu nec circunciſio eſt aliquid, nec præputium, ſed obſeruatio mandatorum dei. Quæſo igitur te & iterum atque iterum deprecor, vt ignoſcas diſputatiũculæ meæ,

Bia[illegible] *Gala. 5. & 6.*

G & quod modum meum egreſſus ſum, tibi imputes qui
coëgiſti vt reſcriberē, & mihi cum Steſichoro oculos
abſtuliſti. Nec me putes magiſtrum eſſe mendacij, qui
Ioan.14. ſequor Chriſtum dicentem: Ego ſum via, veritas, &
vita. Nec poteſt fieri, vt veritatis cultor mēdacio col-
la ſummittam. Neque mihi imperitorum plebeculam
concites qui te venerantur vt Epiſcopum, & in eccle-
Declamare ſia declamantem ſacerdotij honore ſuſcipiunt, me au-
tem ætatis vltimæ, & penè decrepitum, ac monaſterij
& ruris ſecreta ſectantem, paruipendunt, & quæras ti-
bi quos doceas ſiue reprehendas. Ad nos enim tantis
maris atque terrarum à te diuiſos ſpacijs, vix vocis
tuæ ſonus peruenit. Et ſi forſitan literas ſcripſeris, ante
eas Italia ac Roma ſuſcipient, quàm ad me cui mit-
tendæ ſunt deferātur. Quod autem in alijs quæris epi
ſtolis, cur mea prior in libris canonicis interpretatio
aſteriſcos habeat, & virgulas prænotatas, & poſtea ali-
am tranſlationem abſque his ſignis ediderim, pace
tua dixerim, videris mihi non intelligere quod quæ-
ſiſti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum
eſt, & vbicunque virgulæ, id eſt obeli ſunt, ſignifica-
H tur quòd ſeptuaginta plus dixerint, quàm habetur in
Hebræo: vbi autem aſteriſci, id eſt, ſtellæ prælucentes,
ex Theodotionis editione ab Origene additum eſt.
Et ibi Græca tranſtulimus, hic de ipſo Hebraico quod
intelligebamus expreſſimus, ſenſuum potius verita-
tem, quàm verborum interdum ordinem conſeruan-
tes. Et miror quomodo ſeptuaginta interpretum li-
bros legas, non puros vt ab eis editi ſunt, ſed ab Ori-
gene emendatos ſiue corruptos per obelos & aſteri-
ſcos, & Chriſtiani hominis interpretatiunculam non
ſequaris, præſertim cùm ea quæ addita ſunt, ex homi-
nis Iudæi atque blaſphemi poſt paſſionem Chriſti e-
ditione tranſtulerit. Vis amator eſſe verus ſeptuagin-
ta interpretum? non legas ea quæ ſub aſteriſcis ſunt,
immò rade de voluminibus, vt veterum te fautorem
probes. Quod ſi feceris, omnes eccleſiarum bibliothe-
cas condemnare cogêris. Vix enim vnus aut alter
inuenietur liber, qui iſta non habeat. Porrò quod di-
cis, non debuiſſe me interpretari poſt veteres, & no-
uo veteris ſyllogiſmo, Aut obſcura fuerunt quæ inter-
pretati ſunt LXX. aut manifeſta. Si obſcura, te quo-
I que in eis falli potuiſſe credendum eſt. ſi manifeſta,
illos in eis falli non potuiſſe perſpicuum eſt. Tuo tibi
ſermone reſpondeo. Omnes veteres tractatores qui
nos in domino præceſſerunt, & qui ſcripturas ſanctas
interpretati ſunt, aut obſcura interpretati ſunt, aut ma
nifeſta. Si obſcura, quomodo tu poſt eos auſus es diſ-
ſerere, quod illi explanare non potuerunt? Si mani-
feſta, ſuperfluum eſt te voluiſſe diſſerere, quod illos
latere non potuit, maxime in explanatione Pſalmo-
rum, quos apud Græcos interpretati ſunt multis vo-
luminibus, Primus Origenes, Secundus Euſebius Cæ-
ſarienſis, Tertius Theodorus Heracleotes, Quartus
Aſterius Scythopolitanus, Quintus Apollinaris Lao-
dicenus, Sextus Didymus Alexandrinus. Feruntur &
diuerſorum in paucos pſalmos opuſcula, ſed nunc de
integro pſalmorum corpore dicimus. Apud Latinos
autem Hilarius Pictauienſis, & Euſebius Vercellen-
ſis epiſcopi, Origenem & Euſebium tranſtulerunt,
Ambroſ. Quorum priorem & noſter Ambroſius in quibuſdam
ſequutus eſt. Reſpondeat mihi prudentia tua, quare tu
poſt tantos & tales interpretes in explanatione pſal-
morum diuerſa ſenſeris? Si enim obſcuri ſunt pſalmi,
te quoque in eis falli potuiſſe credendum eſt. Si ma-
nifeſti, illos in eis falli potuiſſe non creditur: ac per K
hoc vtroque modo ſuperflua erit interpretatio tua: &
hac lege poſt priores nullus loqui audebit: & quodcū-
que alius occupauerit, alius de eo ſcribendi non habe-
bit licentiam: quin potius humanitatis tuæ eſt, in quo
veniam tibi tribuis, indulgere & cæteris. Ego enim nō
tam vetera abolere conatus ſum, quæ linguæ meæ ho-
minibus emendatè de Græco in Latinum tranſtuli,
quàm ea teſtimonia quæ à Iudæis prætermiſſa ſunt,
vel corrupta, proferre in medium, vt ſcirent noſtri
quid Hebræa veritas contineret. ſi cui legere non pla-
cet, nemo compellit inuitum. Bibat vinum vetus cum
ſuauitate, & noſtra muſta contemnat, quæ in expla-
natione priorum edita ſunt, vt ſicubi illa non intelli-
guntur, ex noſtris manifeſtiora fiant. Quod autem ge-
nus interpretationis in ſcripturis ſanctis ſequendum
ſit, liber quem ſcripſi de optimo genere interpretandi,
& omnes præfatiunculæ diuinorum voluminum quas
editioni noſtræ præpoſuimus, explicant, ad illasq; pru-
dentem lectorem remittendum puto. Et ſi me vt dicis
in noui teſtamenti emendatione ſuſcipis, exponiſque
cauſam cur ſuſcipias, quia plurimi linguæ Græcæ ha- L
bentes ſcientiam, de meo poſſent opere iudicare, ean-
dem integritatem debueras etiam in veteri credere te-
ſtamento, quod nō noſtra cōfinximus, ſed vt apud He-
bræos inuenimus, diuina tranſtulimus. Sicubi dubitas,
Hebræos interroga. Sed fortè dices: Quid ſi Hebræi
aut reſpondere noluerint, aut mentiri voluerint? To-
ta frequentia Iudæorum in mea interpretatione reti-
cebit, nullúſque inueniri poterit, qui Hebrææ linguæ
habeat notionem: aut omnes imitabuntur illos Iu-
dæos, quos dicis in Aphricæ repertos oppidulo in me-
am conſpiraſſe calumniam? Huiuſcemodi enim in epi-
ſtola tua texis fabulam. Quidam frater noſter coëpi-
ſcopus, cum lectitare inſtituiſſet in Eccleſia cui præeſt
interpretationem tuam, mouit quiddam longe aliter
à te poſitum apud Ionam prophetam, quàm erat om-
nium ſenſibus memoriæq; inueteratum, & tot ætatum
ſucceſſionibus decantatum. Factus eſt tantus tumultus
in plebe, maximè Græcis arguentibus & inflamman-
tibus calumniam falſitatis, vt cogeretur Epiſcopus (ea
quippe ciuitas erat) Iudæorum teſtimonium flagitare.
Verum autem illi imperitia, an malitia, hoc eſſe in He- M
bræis codicibus reſponderunt, quod & Græci & Lati-
ni habebant atque dicebant. Quid plura? Coactus eſt
homo velut mendoſitatem corrigere, volens poſt ma-
gnum periculum non remanere ſine plebe. Vnde etiam
nobis videtur aliquando te quoque in nonnullis falli
potuiſſe. Dicis me in Iona propheta male quiddam in-
terpretatum, & ſeditione populi conclamante propter
vnius verbi diſſonantiam, Epiſcopum penè ſacerdo-
tium perdidiſſe. Et quid ſit illud quod male interpre-
tatus ſim ſubtrahis, auferens mihi occaſionem defen-
ſionis meę, ne quicquid dixeris, me reſpondente ſolua-
tur: niſi fortè vt ante annos plurimos cucurbita venit
in medium, aſſerente illius temporis Cornelio & Aſi- *Vide Hier.
nio Pollione, me hederam pro cucurbita tranſtuliſſe. in 4. cap.
Super qua re in commentario Ionæ prophetæ plenius Ionæ.* Tomo
reſpondimus. Hoc tantum nunc dixiſſe contēti, quod v. vbi
in eo loco vbi LXX. interpretes cucurbitam, & Aqui- plenius
la cum reliquis hederam tranſtulerunt, id eſt, κισσὸν, in ut infrà
Hebræo volumine ciceion ſcriptum habetur, quā vul- epiſt. 18.
go Syri ciceiam * vocant. Eſt autem genus virgulti,
lata habens folia, in modum pampini, cumq; planta- * *In cōmēt. Ionæ habe-
tum fuerit, cito conſurgit in arbuſculam, abſq; vllis ca- tur elkeron.*
lamorum

A lamorum & haſtilium adminiculis, quibus & cucurbitæ & hederæ indigent, ſuo trunco ſe ſuſtinens. Hoc ergo verbum de verbo ediſſerẽs, ſi ciceion transferre voluiſſem, nullus intelligeret: ſi cucurbitam, id dicerem quod in Hebraico non habetur. hederam poſui, vt cæteris interpretibus cõſentirem. Sin autem Iudæi veſtri, vt ipſe aſſ.ris, malitia vel imperitia hoc dixerunt eſſe in voluminibus Hebræorum, quod in Græcis & Latinis codicibus continetur, manifeſtum eſt eos aut Hebræas ignorare literas, aut ad irridẽdos cucurbitarios voluiſſe mentiri. Peto in fine epiſtolæ, vt quieſcentem ſenem, olimq́; veteranum, militare non cogas, & rurſum de vita periclitari. Tu qui iuuenis es, & in pontificali culmine conſtitutus, doceto populos, & nouis Africæ frugibus Romana tecta locupleta. Mihi ſufficit cum auditore & lectore pauperculo in angulo monaſterij ſuſurrare.

Auguſtinus Hieronymo, negans ſe ſcripſiſſe librum in eum: in hoc errans, quod aliquis prolixam epiſtolam librum appellaſſet. *Epiſtola XII.*

H DOMINO chariſsimo & deſiderantiſsimo & honorando in Chriſto fratri & compresbytero Hieronymo, Auguſtin⁹ in domino ſalutem. Audiui perueniſſe in manus tuas literas meas· ſed quod adhuc reſcripta non merui, nequaquã imputauerim dilectioni tuę. Aliquid proculdubio impedimenti fuit. Vnde agnoſco à me dominũ potius deprecandum, vt tuæ voluntati det facultatem mittendi quod reſcripſeris. Nam reſcribẽdi iam dedit, quia cum volueris facillimè poteris. Etiam hoc ad me ſanè perlatum, vtrum quidem crederem dubitaui, ſed hinc quoque tibi aliquid vtrum ſcriberem dubitare non debui. Hoc autẽ breue eſt. ſuggeſtum eſſe charitati tuæ à neſcio quibus fratribus mihi dictũ eſt, quod librum aduerſus te ſcripſerim, Romámque miſerim. Hoc falſum eſſe noueris, deum noſtrum teſtor, hoc me non feciſſe. Sed ſi fortè aliqua in aliquibus ſcriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid quàm tu ſenſiſſe reperiar, non contra te dictum, ſed quod mihi videbatur, à me ſcriptum eſſe, puto te debere cognoſcere, aut ſi cognoſci non poteſt credere debere. Ita ſanè hoc dixerim, vt ego nõ tantũ paratiſsimus ſim, ſi quid te in meis ſcriptis mouerit, fraternè accipere quid contra ſentias, aut
I de correctione mea, aut de ipſa tua beneuolentia gauiſurus, verumetiam hoc à te poſtulem ac flagitem. O ſi licuiſſet, etſi non cohabitante, ſaltem vicino te in domino perfrui ad crebrum & dulce colloquium. Sed quia id nõ eſt datum, peto vt hoc ipſum, quod in Chriſto quà poſſumus ſimul ſumus, cõſeruari ſtudeas, & augeri, ac perfici, & reſcripta quamuis rara non ſpernere. Saluta obſequio meo ſanctum fratrem Paulinianum, & omnes fratres qui tecum, ac de te, in domino gaudent. Memor noſtri exaudiaris à domino in omni ſancto deſiderio tuo, domine chariſsime & deſiderantiſſime & honorande in Chriſto frater.

Hieronymus Auguſtino, iam accepta epiſtola quæ calumniatur de mẽdacio officioſo, ſed dubitans etiamnum an ſit Auguſtini, negans ſe reſponſurum, niſi certus de authore. Meminit & Ruffini ficto nomine. b.

Epiſtola XIII.

DOMINO verè ſancto, ac beatiſsimo papæ Auguſtino, Hieronymus in Chriſto ſalutem. In ipſo profectionis articulo, ſancti filij noſtri Aſterij hypodiaconi neceſſarij mei, beatitudinis tuæ literæ ſuperuenerunt: quibus ſatisfacis, te D
cõtra paruitatem meam librum Romam non miſiſſe. Hoc nec ego factum audieram, ſed epiſtolæ cuiuſdam quaſi ad me ſcriptæ, per fratrem noſtrum Syſinnium diaconum huc exemplaria peruenerunt. In quibus hortaris me vt παλινῳδίαν ſuper quodam Apoſtoli capitulo canam, & imiter Steſichorum inter vituperationes & laudes Helenæ fluctuantem, vt qui detrahendo oculos perdiderat, laudãdo receperit. Ego ſimpliciter fateor dignationi tuæ, licet ſtylus & ἐπιχειρήματα tua mihi viderẽtur, tamen non temere exemplaribus literarum credendum putaui, ne fortè me reſpondente læſus iuſtè expoſtulares, quod ꝓbare ante debuiſſem tuũ eſſe ſermonem, & ſic reſcribere. Acceſsit ad moram, ſanctæ & venerabilis Paulæ longa infirmitas. Dum enim languenti multo tempore aſſedimus, penè epiſtolæ tuæ, vel eius qui ſub tuo nomine ſcripſerat, obliti ſumus, memores illius verſiculi: Muſica in luctu importuna narratio. Itaque ſi tua eſt epiſtola, aperte ſcribe, vel mitte exemplaria veriora, vt abſque vllo rancore ſtomachi, in ſcripturarum diſputatione verſemur, & vel noſtrum emẽdemus errorem, vel alium fruſtra reprehendiſſe doceamus. Abſit autem a me, vt quicquam de libris beatitudinis tuæ attingere audeam. Sufficit enim mihi probare mea, & aliena non carpere. Cæterum optime nouit prudentia tua, vnumquenque in ſuo ſenſu abundare, & pueriliſ eſſe iactantiæ (quod olim adoleſcentuli facere conſueuerant) accuſando illuſtres viros, ſuo nomini famam quærere. Nec tam ſtultus ſum, vt diuerſitate explanationum tuarum me lædi putem, quia nec tu læderis, ſi nos contraria ſenſerimus. Sed illa eſt vera inter amicos reprehenſio, ſi noſtram peram non videntes, aliorum iuxta Perſium manticam conſideremus. Supereſt vt diligas diligentem, & in ſcripturarum campo, iuuenis ſenem non prouoces. Nos noſtra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus. Nunc te currente, & longa ſpacia tranſmeante†, nobis debetur ocium. ſimúlque vt cum venia & honore tuo dixerim ne ſolus mihi de poëtis aliquid propoſuiſſe videaris, memento Daretis & Entelli: & vulgaris prouerbij, quòd bos laſſus fortius figat pedẽ. Triſtes hęc dictauimus. Vtinam mereremur complexus tuos, & collatione mutua vel doceremus aliqua vel diſceremus. Miſit mihi temeritate ſolita, maledicta ſua Calphurnius cognomento Lanarius, quæ ad Africã quoq; ſtudio eius didici perueniſſe. Ad quæ breuiter ex parte reſpondi, & libelli eius vobis miſi exemplaria, latius opus cum opportunum fuerit primo miſſurus tempore. In quo illud caui, ne in quoquàm exiſtimationem læderem Chriſtianam, ſed tantum vt delirantis imperitiq; mendacium ac vecordiam confutarent. Memento mei ſancte ac venerabilis papa. Vide quantum te diligam, vt ne prouocatus quidem voluerim reſpondere, nec credam tuum eſſe quod in altero fortè reprehenderem. Frater Communis ſuppliciter te ſalutat.

Marginal notes: Eccli. 22. — po. diſt. vti nam. (E) — Perſius, Sed præcedẽti ſpectatur mãtica tergo. — † tranſmittente. — Virgil. 5. Aeneid. — (F) Ruffinus.

Hieronymus Auguſtino, expoſtulans de epiſtola ſeu libro illius per Italiam ſparſo, quo taxabatur locus non rectè expoſitus in epiſtola ad Galatas, hortans Auguſtinum, vt ſi pruriat amore gloriæ, iuuenes iuuenis potius ad certamẽ prouocet, ſenem emeritum ſinat quieſcere. c.

Epiſtola XIIII.

DOMINO verè ſancto & beatiſsimo papæ Auguſtino, Hieronymus in domino † ſalutem. † Chriſto.
Crebras ad me epiſtolas dirigis, & ſepe cõ-

G pellis vt reſpondeam cuidam epiſtolę tuæ, cuius ad me vt ante iam ſcripſi, per fratrem Syſinnium diaconum exemplaria peruenerunt, abſque ſubſcriptione tua, & quæ primum per fratrē Profuturum, ſecundo per quēdam alium te miſiſſe ſignificas, & interim Profuturum retractum de itinere, & epiſcopum conſtitutum, veloci morte ſubtractum: illum cuius nomē retices, maris timuiſſe diſcrimina, & nauigationis mutaſſe conſilium. Quæ cum ita ſint, ſatis mirari nequeo, quomodo ipſa epiſtola & Romæ & in Italia haberi à pleriſque dicatur, & ad me ſolum non peruenerit, cui ſoli miſſa eſt: præſertim cum idem frater Syſinnius inter cęteros tractatus tuos dixerit eam ſe non in Africa, non apud te, ſed in inſula Adriæ ante hoc fermè quinquennium repeYriſſe. De amicitia omnis tollenda ſuſpicio eſt, & ſic cum amico quaſi cum altero ſe eſt loquendum. Nonnulli familiares mei & vaſa Chriſti, quorum Hieroſolymis & in ſanctis locis permagna copia eſt, ſuggerebant non ſimplici à te animo factum, ſed laudem atq; rumuſculos & gloriolam populi requirente, vt de nobis creſceres, vt multi cognoſcerent te prouocare, me

B timere: te ſcribere vt doctum, me tacere vt imperitum: & tandem reperiſſe qui garrulitati meæ modum imponeret. Ego autem vt ſimpliciter fatear, dignationi tuæ primum idcirco reſpondere nolui, quia tuam liquido epiſtolam non credebam, nec vt vulgi de quibuſdam

Litus melle gladius.

prouerbiū eſt, litum melle gladium. Deinde illud cauebam, ne epiſcopo communionis meæ viderer procaciter reſpondere, & aliqua in reprehēdentis epiſtola reprehendere, præſertim cum quædam in illa hæretica iudicarem. Ad extremum ne tu iure expoſtulares & diceres: Quid enim? Epiſtolam meam videras, & notæ tibi manus in ſubſcriptione ſigna deprehenderas, vt tam facile amicum lęderes, & alterius malitiā in meā verteres contumeliam? Igitur vt ante iam ſcripſi, aut mitte eandem epiſtolam tua ſubſcriptam manu, aut ſenem latitātem in cellula laceſſere deſine. Sin autem tuam vis vel exercere vel oſtentare doctrinam, quære iuuenes & diſertos & nobiles, quorum Romæ dicuntur eſſe quamplurimi, qui poſsint & audeant tecum congredi, & in diſputatione ſanctarum ſcripturarum iugum cum epiſcopo ducere. Ego quōdam miles, nunc veteranus, & tuas & aliorum debeo laudare victorias,

I non ipſe rurſus effœto corpore dimicare, ne ſi me frequenter ad reſcribendum impuleris, illius recorder hiſtoriæ, quòd Hannibalem iuueniliter exultantem Q. Maximus patientia ſua fregerit. Omnia fert ætas, animum quoque: ſæpe ego longos Cantando puerum memini me condere ſoles. Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mœrim Iam fugit ipſa. Et vt magis de ſcripturis ſanctis loquar, Berzellai ille Galaaditès, regis Dauid beneficia, omnéſque delicias iuueni delegans filio, oſtendit ſenectutem hæc appetere non debere, nec oblata ſuſcipere. Quod autem iuras te aduerſum me librum non ſcripſiſſe, neque Romam miſiſſe quem nō ſcripſeris, ſed ſi fortè aliqua in tuis ſcriptis reperiantur, quæ à meo ſenſu diſcrepent, non me à te læſum, ſed à te ſcriptum quod tibi rectum videbatur. Quæſo vt me patienter audias. Non ſcripſiſti librum, & quomodo mihi reprehenſionis à te meæ, per alios ſcripta delata ſunt? Cur habet Italia, quod tu non ſcripſiſti? Qua ratione poſcis vt reſcribam ad ea quæ ſcripſiſſe te denegas? Nec tam hebes ſum, vt ſi diuerſa ſenſeris, me à te læſum putem. Sed ſi mea cōminus dicta reprehendas, & rationem ſcriptorum expetas, &

Titus Li.

Virgil. Eclo.9.

Reg.19.

Epiſtolam appellas librum.

quæ ſcripſerim emendare compellas, & ad παλινῳδίαν prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc læditur amicitia, in hoc neceſsitudinis iura violantur. Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus noſtris tribuere materiam contendendi, hæc ſcribo, quia te pure & Chriſtiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod diſtet à labiis. Non enim conuenit, vt ab adoleſcentia vſque ad hanc ętatem, in monaſteriolo cum ſanctis fratribus labore deſudans, aliquid contra epiſcopum communionis meæ ſcribere audeam, & eum epiſcopum, quem ante cœpi amare quàm noſſe, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem poſt me orientem in ſcripturarum eruditione lætatus ſum. Igitur aut tuum negato librum, ſi fortè non tuus eſt, & deſine flagitare reſcriptum ad ea quæ non ſcripſiſti: aut ſi tuus eſt, ingenuè confitere, vt ſi in defenſionem mei aliqua ſcripſero, in te culpa ſit qui prouocaſti, non in me qui reſpondere compulſus ſum. Addis præterea te paratum eſſe, vt ſi quid me in tuis ſcriptis mouerit, aut corrigere voluero, fraterne accipias: & non ſolum mea in te beneuolentia gauiſurum, ſed vt hoc ipſum faciam deprecaris. K

L Rurſum dico quod ſentio. Prouocas ſenem, tacentem ſtimulas, videris iactare doctrinam. Non eſt autem ætatis meæ putari maleuolum erga eum, cui magis fauorem debeo. Et ſi in Euangeliis ac prophetis peruerſi homines inueniunt quod nitantur reprehendere, miraris ſi in tuis libris, & maxime in ſcripturarum expoſitione, quæ vel obſcuriſsimæ ſunt, quædam à recta linea diſcrepare videātur? Et hoc dico, nō quod in operibus tuis quædam reprehendenda iam cenſeam. Neque enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia eſt, præter ſoliloquiorum tuorum libros, & quoſdam commentarios in pſalmos, quos ſi vellem diſcutere, non dicam à me (qui nihil ſum) ſed à veterum Græcorum docerem interpretationibus diſcrepare. Vale mi amice chariſsime, ætate fili, dignitate parens: & hoc à me rogatus obſerua, vt quicquid mihi ſcripſeris, ad me primū facias peruenire.

Obſcuritas ſcripturarū.

Auguſtinus Hieronymo, offenſus aculeis quibuſdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur, blanditiis leniēs ſententiarum aſperitatem, multis verbis deplorans inter Ruffinum & Hieronymum, tam amicos doctos, celebres ſenes, & monachos, tam amarulentam diſcordiam incidiſſe non ſine graui totius eccleſiæ ſcandalo.

Epiſtola XV.

+ Ibidem epiſtola XCIII

DOMINO venerando & deſiderantiſſimo fratri & compresbytero Hieronymo, Auguſtinus in domino ſalutem. Quanuis exiſtimem antequam iſtas ſumeres, veniſſe in manus tuas literas meas, quas per dei ſeruum filium noſtrum Cyprianum diaconum miſi, quibus certiſſime agnoſceres meam eſſe epiſtolam, cuius exēplaria illuc perueniſſe commemoraſti, Vnde iam me arbitror reſcriptis tuis velut Entellinis grādibus atque acribus ceſtibus, tanquam audacem Daretem cœpiſſe pulſari atque verſari: nunc tamen eis ipſis reſpondeo literis tuis, quas mihi per ſanctum filium noſtrum Aſterium mittere dignatus es. In quibus multa in me comperi tuæ beneuolentiſſimæ charitatis, & rurſus quædam nonnullius à me tuæ offenſionis indicia. Itaque vbi mulcebar legēs, ibi continuo feriebar, hoc ſane vel maxime admirans,

Virgil. Aeneid.5.

quòd

A quòd cum dicas te exemplaribus literarum mearũ ideo
temere non putaſſe credendum,ne forte te reſponden-
te læſus iuſte expoſtularem, quòd probare ante debuiſ-
ſes,meum eſſe ſermonem,& ſic reſcribere,poſtea iubeas
ſi mea eſt epiſtola,aperte me ſcribere , aut mittere exem
plaria veriora,vt abſque vllo rancore ſtomachi in ſcri-
pturarũ diſputatione verſemur . Quo pacto enim poſ-
ſumus in hac diſputatione ſine rancore verſari , ſi me
lædere paras?Aut ſi nonparas , quomodo ego te nõ læ-
dente,abs te læſus iuſtè expoſtularẽ, quòd probare ante
debuiſſes,meum eſſe ſermonem , & ſic reſcribere? Hoc
eſt & ſic lædere. Niſi enim reſcribendo læſiſſes , ego iu-
ſtè expoſtulare non poſſem . Proinde cum ita reſcribis
vt lædas , quis locus nobis relinquitur in diſputatione
ſcripturarum ſine vllo rancore verſandi ? Ego quidem
abſit vt lædar, ſi mihi certa ratione volueris & potueris
demonſtrare illud ex epiſtola Apoſtoli , vel quid aliud
ſcripturarum ſanctarum te verius intellexiſſe quàm
me. Imò verò abſit, vt non cum gratiarum actione lu-
cris meis deputem , ſi fuero te docente inſtructus , aut
[ὡς φλυαρῶ.] emendante correctus. Veruntamen tu mihi frater cha-
riſsime,niſi te putares læſum ſcriptis meis, non me pu-
B tares lædi poſſe reſcriptis tuis. Nullo enim modo id de
te opinatus fuero , quòd non te arbitraris læſum , ſi ſic
tamen reſcribis vt lædas . Aut ſi te non ſic reſcribente,
ego propter nimiam ſtultitiam meam lædi poſſe puta-
tus ſum, hoc ipſo læſiſti planè , quòd de me ita ſenſiſti.
Sed nullo modo tu me ; quem nunquam talem exper-
tus es,temere talem crederes , qui literarum mearũ ex-
emplaribus etiam cum ſtylum meũ noſſes , temere cre-
dere noluiſti. Si enim non immeritò vidiſti , me iuſtè
expoſtulaturum fuiſſe , ſi temere crederes eſſe literas
meas , quæ non eſſent meæ : quanto iuſtius expoſtula-
rem meipſum temere putatum talem,qualem me exper
tus non eſſet qui putauiſſet?Nequaquam ergo ita prola-
bereris , vt te non reſcribente quo læderer , me tamen
exiſtimares nimis inſipientem , etiam tali tuo reſcripto
lædi potuiſſe.Reſtat igitur vt lædere me reſcribẽdo diſ
poneres,ſi certo documẽto mea eſſe illas literas noſſes.
Atq; ita quia nõ credo quod iniuſtè me lædendum pu-
tares, ſupereſt vt agnoſcam peccatum meum , quòd
prior te illis literis læſerim , quas meas eſſe negare non
poſſum.Cur itaque conor contra fluminis tractum , ac
C non potius veniam peto ? Obſecro te ergo per manſue-
tudinem Chriſti , vt ſi læſi te, dimittas mihi , ne me vi-
ciſsim lædendo malum pro malo reddas. Lædes autem
me,ſi mihi tacueris errorem meũ, quem fortè inuene-
ris in factis vel dictis meis . Nam ſi ea in me reprehen-
deris quæ reprehendenda non ſunt , te lædis magis
quàm me : quod abſit à moribus & ſancto propoſito
tuo,vt hoc facias voluntate lædendi,culpans in me ali-
quid dente maledico , quod mente veridica eſſe ſcis
non culpandum . Ac per hoc aut beneuolo corde ar-
guas , etiam ſi caret delicto , quem arguendum putas:
aut paterno affectu mulceas , quem abijcere nequeas.
Poteſt enim fieri vt tibi aliud videatur quàm veritas ha
bet,dum tamen abs te aliud non fiat quàm charitas ha-
bet : vt & ego amiciſsimam reprehẽſionem gratiſsime
accipiam , etiam ſi reprehendi non meruit quod rectè
defendi poteſt : aut agnoſcam ſimul & beneuolentiam
tuam, & culpam meam , & quantum dominus donat
in alio gratus,in alio emendatus inueniar . Quid ergo,
fortaſſe dura,ſed certè ſalubria verba tua, tanquam ce-
ſtus Entelli pertimeſcam? Cædebatur ille, non curaba-
tur : & ideo vincebatur , non ſanabatur . Ego autem ſi
medicinalem correptionem tuam tranquillus accepe- D
ro , non dolebo : ſi verò infirmitas velut humana mea,
etiam cùm veraciter arguor,non poteſt niſi aliquantu-
lum contriſtari , melius tumor capitis dolet dum cura-
tur ,quàm dum ei parcitur , & non ſanatur . Hoc eſt e-
nim quod acute vidit , qui dixit , Vtiliores eſſe plerun-
que inimicos iurgantes , quàm amicos obiurgare me-
tuentes. Illi enim dum rixantur , dicunt aliquando ve-
ra quæ corrigamus : iſti autem minorem quàm opor-
tet exhibent iuſtitiæ libertatem , dum amicitiæ timent
exaſperare dulcedinem. Quapropter etſi bos,vt tibi vi-
deris , laſſus ſenectute fortè corporis , non vigore ani-
mi , tamen in area dominica fructuoſo labore deſu-
dans , ecce ſum : ſi quid perperam dixi, fortius fige pe-
dem . Non mihi eſſe debet moleſtum pondus ætatis
tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ . Proinde
illud quod in extremo epiſtolæ tuæ poſuiſti , cum ma-
gni deſiderij ſuſpirio vel lego vel recolo . Vtinam , in-
quis, mereremur complexus tuos , & collatione mutua
vel doceremus aliqua , vel diſceremua. Ego autem di-
co, vtinam ſaltem propinquis terrarum locis habitare-
mus, vt ſi non poſſent miſceri noſtra colloquia , literæ E
poſſent eſſe crebriores, Nunc verò tanto locorum in-
teruallo abſumus à ſenſibus noſtris, vt de illis verbis A-
poſtoli ad Galatas , iuuenem me ad tuam ſanctitatem
ſcripſiſſe meminerim , & ecce iam ſenex necdum re-
ſcripta meruerim , faciliúſque ad te exemplaria epiſto-
læ meæ peruenerint , neſcio qua occaſione præuenien-
te , quàm ipſa epiſtola me curante . Homo enim qui
eam tunc acceperat, nec ad te pertulit, nec ad me retu-
lit. Tantæ autem mihi in literis tuis, quæ in manus no-
ſtras venire potuerunt , apparent res , vt nihil ſtudio-
rum meorum mallem,ſi poſſem , quàm inhærere late-
ri tuo . Quod ego quia non poſſum , aliquem noſtro-
rum in domino filiorum erudiendum ad te mittere
cogito , ſi etiam de hac re tua ſcripta meruero . Nam
neque in me tantum ſcientiæ ſcripturarum diuinarum
eſt,aut eſſe iam poterit,quantum ineſſe tibi video. Et ſi
quid in hac re habeo facultatis,vtcunque impendo po-
pulo dei. Vacare autem ſtudiis diligentius quàm quæ
populi audiunt inſtruẽdis, propter eccleſiaſticas occu-
pationes omnino non poſſum. Neſcio quæ ſcripta ma-
ledica ſnper tuo nomine ad Africam perueniſſe audi-
uimus. Accepimus tamen quod dignatus es mittere,il- F
lis reſpondens maledictis. Quo perlecto, fateor, mul- [Ruffinus.]
tum dolui inter tam charas familiaréſque perſonas,
cunctis penè eccleſiis notiſsimo amicitiæ vinculo co-
pulatas,tantum malum extitiſſe diſcordiæ. Et tu qui-
dem quantum tibi modereris , quantúmque teneas a-
culeos indignationis tuæ , ne reddas maledictum pro
maledicto,ſatis in tuis literis eminet . Veruntamen eas
ipſas cum legiſſem,contabui dolore , & obrigui timo-
re : quid de me illa facerent,quæ in te ille ſcripſit,ſi in
manus meas fortè veniſſent ? Væ mundo ab ſcandalis.
Ecce fit, ecce prorſus impletur quod veritas ait: Quo-
niam abundabit iniquitas , refrigeſcet charitas multo-
rum . Quæ ſibi enim iam fida pectora tutò refundan-
tur ? In cuius ſinum tota ſe proiiciat ſecura dilectio?
Quis denique amicus non formidetur quaſi futurus
inimicus,ſi potuit inter Hieronymũ & Ruffinum hoc
quod plangimus exoriri ? O miſera & miſeranda con-
ditio.O infida in voluntatibus amicorum ſcientia præ-
ſentium, vbi nulla eſt præſcientia futurorum.Sed quid
hoc alteri de altero gemẽdum putem, quando nec ipſe
quidem ſibi homo eſt notus in poſterum? Nouit enim

G vtcunque vix fortè nunc qualis ſit, qualis autem poſtea futurus ſit ignorat. Hæc porrò non tantum ſcientia qualis quiſque ſit, verumetiam præſcientia qualis futurus ſit, ſi eſt in ſanctis & beatis angelis, quomodo fuerit diabolus beatus aliquando, cum adhuc angelus bonus eſſet, ſciens futuram iniquitatem ſuam & ſempiternum ſupplicium, omnino non video. (*Quæſtio curioſa.*) De qua re, ſi tamen eam noſſe opus eſt, vellem audire quid ſentias. Vide quid faciant terræ ac maria, quæ nos corporaliter dirimunt. Si hæc epiſtola mea quam legis ego eſſem, iam mihi diceres quod quæſiui. Nunc verò quando reſcribes? quando mittes? quando perueniet? quando accipiam? Et tamen vtinam quandoque fiat, quod iam cito fieri non poſſe quàm volumus, quanta poſſumus tolerantia ſuſtinemus. Vnde recurro ad illa verba epiſtolæ tuæ dulciſsima, ſanctíque deſiderij tui pleniſsima, & ea facio viciſsim mea. Vtinam mereremur complexus tuos, & collatione mutua vel doceremus aliqua vel diſceremus, ſi tamen eſſe vllo modo poſſet quod ego te docerem. In his autem verbis non iam tuis tantum, ſed H etiam meis vbi delector & reficior, & ipſo quãuis pendente & non attingente vtriuſque noſtrum deſiderio non parua ex parte conſolor: ibi rurſus acerrimis dolorum ſtimulis fodior, dum cogito inter vos, quibus deus hocipſum quod vterque noſtrum optauit, largum prolixúmque concelſerat, vt coniunctiſsimi & familiariſsimi mella ſcripturarum ſanctarum pariter lamberetis, tantæ amaritudinis irrepſiſſe perniciem, quando non, vbi non, cui non homini formidandam, cum eo tempore quo abiectis iam ſarcinis ſecularibus, iam expediti dominum ſequebamini, & in ea terra viuebatis ſimul, in qua dominus humanis pedibus ambulans, (*Ioan.14.*) Pacem meam, inquit, do vobis, pacem meam relinquo vobis, viris ætate maturis, & in eloquio domini habitantibus vobis accidere potuit? (*Iob.7.*) Verè tentatio eſt vita humana ſuper terram. ✝ Heu mihi, qui vos alicubi ſimul inuenire non poſſum, fortè vt moueor, vt doleo, vt timeo, prociderem ad pedes veſtros, flerem quantum valerem, rogarem quantum amarem: nunc vnumquenque veſtrum pro ſeipſo, nunc vtrunque pro alterutro, & pro aliis & maxime infirmis, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, qui vos tanquam in theatro vitæ huius cum magno ſui periculo ſpectant: ne de vobis ea conſcribẽdo ſpargatis, quæ quandoque concordantes delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis, aut quæ concordes legere timeatis, ne iterum litigetis. Verum dico charitati tuæ, nihil me magis quàm hoc exemplum tremuiſſe, cum quædam ad me in epiſtola tua legerem tuæ indignationis indicia, non iam illa de Entello & boue laſſo, vbi mihi potius hilariter iocari, quàm iracunde minari viſus es, q̃ illud quod ſerio te ſcripſiſſe ſatis apparet: vnde ſupra eloquutus ſum, plus fortaſſe quàm debui, ſed non plus quàm timui, vbi aiſti, ne fortè læſus iuſte expoſtulares. Rogo te, ſi fieri poteſt, vt inter nos quæramus & diſſeramus aliquid, quo ſine amaritudine diſcordiæ corda noſtra paſcantur, fiat. Si autem non poſſum dicere quid mihi emendandum videatur in ſcriptis tuis, nec tu in meis, niſi cum ſuſpicione inuidię, aut læſione amicitiæ, quieſcamus ab his, & noſtræ vitæ ſalutiq; parcamus. Minus certè aſſequatur illa quæ inflat, dum non offendatur illa quæ ædificat. Ego me longè eſſe ſentiu ab illa perfectione, de qua ſcriptum eſt: (*Iacobi 3.*) Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Sed planè in dei miſericordia puto me poſſe facilè abs te petere veniam, ſi quid offendi: quod mihi aperire debes, vt cum te audiero, lucreris fratrem tuum. Neque e- K nim quia hoc propter longinquitatẽ terrarum non potes facere inter me & te, propterea debes ſinere errare me. Prorſus quod ad ipſas res quas noſſe volumus, attinet, ſi quid veri me tenere vel ſcio vel credo vel puto, in quo tu aliter ſentis, quantum dat dominus, ſine tua iniuria conabor aſſerere. Quod autem pertinet ad offenſionẽ tuam, cum te indignatum ſenſero, nihil aliud quàm veniã deprecabor. Nec omnino arbitror te ſuccenſere potuiſſe, niſi aut hoc dicerem quod non debui, aut nõ ſic dicerem vt debui, quia nec miror minus nos ſcire inuicem, quàm ſcimur à cõiunctiſsimis & familiariſsimis noſtris. In quorum ego charitatem, fateor, facile me totum proiicio, pręſertim fatigatum ſcandalis ſeculi, & in ea ſine vlla ſolicitudine requieſco. Deũ quippe illic eſſe ſentio, in quem me ſecurus proiicio, & in quo ſecurus requieſco. Nec in hac mea ſecuritate craſtinum illud humanæ fragilitatis incertum, de quo ſuperius gemui, omnino formido. Cùm enim hominem chriſtiana charitate flagrantem, eaq; mihi fidelem amicum factum eſſe ſentio, quicquid ei conſiliorum meorum cogitationúmq; committo, non homini commit- L to, ſed illi in quo manet vt talis ſit. Deus enim charitas (*1.Ioan.4.*) eſt, & qui manet in charitate, in deo manet: quam ſi deſeruerit, tantum faciat neceſſe eſt dolorem, quantum manens fecerat gaudium. Veruntamen ex amico intimo factus inimicus, quærat ſibi poti⁹ quod fingat aſtutus, non inueniat quod prodat iratus. Hoc autem vnuſquiſque facile aſſequitur, non occultando quod fecerit, ſed non faciendo quod occultare velit. Quod miſericordia dei bonis piiſq; cõcedit, vt inter inimicos quoſlibet futuros liberi ſecuríque verſentur, aliena peccata ſibi commiſſa non prodant: quæ prodi timeant ipſi, nulla committant. Cum enim falſum quid à maledico fingitur, aut omnino non creditur, aut certè integra ſalute ſola fama vexatur. Cum autem malum perpetratur, hoſtis eſt intimus, etiam ſi nullius intimi loquacitate aut lite vulgetur. Quapropter quis prudentium non videat, etiam tu quàm tolerabiliter feras amiciſsimi quõdam & familiariſsimi incredibiles nunc inimicitias, conſolante conſcientia, & quemadmodum vel quod iactitat, vel quod à quibuſdam forſitan creditur, in ſiniſtris armis deputes, quibus non minus quàm dextris contra diabolum dimicatur? Veruntamen illum ma- M luerim aliquo modo mitiorem, quàm te iſto modo armatiorem. ✝ Hoc magnum & triſte miraculum eſt, ex amicitiis talibus ad has inimicitias perueniſſe: lætum erit & multo maius, ex inimicitiis talibus ad priſtinam cõcordiam reuertiſſe.

Auguſtinus Præſidio, quem conſacerdotem appellat, quem Hieronymus appellet Diaconum, ſi tamen idem eſt.

Epiſtola XVI.

DOMINO beatiſsimo & meritò venerando fratri & conſacerdoti Præſidio, Auguſtinus in domino ſalutem. Sicut pręſens rogaui ſynceritatem tuam, nunc quoque commoneo, vt literas meas ſancto fratri & compresbytero noſtro Hieronymo mittere non graueris. Vt autem nouerit charitas tua, quemadmodum etiam tu illi pro mea cauſa ſcribere debeas, miſi exemplaria literarum & mearum ad ipſum, & ad me ipſius, quibus lectis pro tua ſancta prudentia facilè videas & modum meum quem ſeruandum putaui, & motum eius quem non fru-

ſtra

A ſtra timui. Aut ſi ego quod non debui, vel quomodo non debui, aliquid ſcripſi, non ad illum de me, ſed ad meipſum potius fraterna dilectione mitte ſermonem, quo correctus petam vt ignoſcat, ſi meam culpam ipſe cognouero.

Hieronymus Auguſt. commendans illi Præſidium, & ſaluere iubens Alipium. *Epiſtola XVII.*

DOMINO verè ſancto & beatiſsimo Papæ Auguſtino Hieronymus in Chriſto ſalutem.

Anno præterito per fratrem noſtrum Aſterium hypodiaconum dignationi tuæ epiſtolam miſeram, promptum reddens ſalutationis officium, quam tibi arbitror redditam. Nunc quoque per ſanctum fratrem meum Præſidium diaconum obſecro primùm vt memineris mei. Deinde vt baiulum literarum habeas commendatum, & mihi ſcias germaniſsimum, & in quibuſcunque neceſsitas poſtulauerit, foueas atque ſuſtentes, non quo aliqua re (Chriſto tribuente) indigeat, ſed quòd bonorum amicitias auidiſsimè expetat, & ſe in his coniungendis maximum putet beneficium conſequutum. Cur autem ad Occidentem nauigauerit, ipſo poteris narrante cognoſcere. Nos in monaſterio con- B ſtituti variis hincinde fluctibus quatimur, & peregrinationis moleſtias ſuſtinemus. Sed credimus in eo qui dixit: Confidite, ego vici mundum: quod ipſo tribuente & præſule, contra hoſtem diabolum victoriam conſequamur. Sanctum & venerabilem fratrem noſtrum papam Alipium vt meo obſequio ſalutes, obſecro. Sancti fratres, qui nobiſcum in monaſterio domino ſeruire feſtinãt, oppidò te ſalutant. Incolumem te & memorem mei, Chriſtus dominus noſter tueatur omnipotẽs, domine verè ſancte & ſuſcipiende papa.

Hieronymus Auguſtino, hoc agens, quanquam illi reſpondeat de mendacio & cucurbita, tamen amicitiam oportere manere incolumem, rogátque vt poſthac abſtineant ab huiuſmodi quæſtionibus, quæ ferè in contentionem exeunt. *Epiſtola. XVIII.*

DOMINO verè ſancto & beatiſsimo papæ Auguſtino Hieronymus in domino ſalutem.

Cùm à ſancto fratre noſtro Firmo ſolicitè quærerem quid ageres, ſoſpitem te lætus audiui. Rur- C ſum cùm tuas literas non dico ſperarem, ſed exigerem, neſciente te de Africa ſe profectum eſſe dixit. Itaque reddo tibi per eum ſalutationis officia, qui te vnico amore complectitur: ſimúlque obſecro vt ignoſcas pudori meo, quòd diu præcipienti vt reſcriberem, negare non potui. Nec ego tibi, ſed cauſæ cauſa reſpondit. Et ſi culpa eſt reſpondiſſe, quæſo vt patienter audias, multo maior eſt prouocaſſe. Sed faceſſant iſtiuſmodi querimoniæ. Sit inter nos pura germanitas, & deinceps non quæſtionum, ſed charitatis ad nos ſcripta mittamus. Sancti fratres, qui nobiſcum domino ſeruiunt, affatim te ſalutant. Sanctos qui tecum Chriſti leue trahunt iugum, præcipuè ſanctum & ſuſcipiendum papam Alipium vt meo obſequio ſalutes, precor. Incolumem te & memorem mei Chriſtus deus noſter tueatur omnipotens. Domine verè ſancte & beatiſsime papa, ſi legiſti librum explanationum in Ionam, puto quòd ridiculam cucurbitæ non recipias quæſtionem. Si autem amicus qui me primus gladio petiit, ſtylo repulſus eſt, ſit humanitatis tuæ atq; iuſtitiæ accuſantem reprehendere, non reſpondentem. In ſcripturarum campo ſi placet, ſine noſtro inuicem dolore ludamus.

D *Auguſtinus Hieronymo accuratius reſpõdet de mendacio officioſo, docens Petrum verè erraſſe, atque à Paulo verè iureq́ reprehenſum: deprecatur'q́ veniam quòd dictis quibuſdam incautioribus Hieronymi animum offenderit, excuſans quòd nulla ſua culpa epiſtola per multorum obambularit manus priuſquam ad eum cui ſcripta erat, perueneræ.* *Epiſtola XIX.*

DOMINO dilectiſsimo, & in Chriſti viſceribus honorãdo, ſancto fratri & compresbytero Hieronymo, Auguſtinus in domino ſalutem. Iam pridem tuæ charitati prolixam epiſtolam miſi, reſpondens illi tuæ, quam per ſanctum filium tuum Aſterium, nunc iam non ſolum fratrem, verumetiam collegam meum miſiſſe te recolis. Quæ vtrum in manus tuas peruenire meruerit, adhuc neſcio, niſi quòd per fratrem ſynceriſsimum Firmum ſcribis, Si ille qui me primum gladio petiit, ſtylo repulſus eſt, vt ſit humanitatis meæ atque iuſtitiæ, accuſantem reprehendere, non reſpondentem. Hoc ſolo tenuiſsimo indicio vtcunque coniicio, legiſſe te illam epiſtolam meam. In ea quippe deploraui tantam inter vos extitiſſe diſcor- E diam, de quorum tanta amicitia, quaquauerſum eam fama diffuderat, charitas fraterna gaudebat. Quod non feci reprehendendo in aliquo germanitatem tuam, cuius in ea re aliquam culpam me cognouiſſe non auſus ſum dicere, ſed dolendo humanam miſeriam, cuius in amicitiis mutua charitate retinendis, quantalibet illa ſit, incerta permanſio eſt. Verùm illud malueram tuis noſſe reſcriptis, vtrum mihi veniam quam popoſceram dederis. Quod apertius mihi intimari cupio, quanuis hilarior quidam vultus literarum tuarum etiam hoc me impetraſſe ſignificare videatur, ſi tamẽ poſt lectam illam miſſæ ſunt, quod in eis minimè apparet. Petis vel potius fiducia charitatis iubes, vt in ſcripturarum campo ſine noſtro inuicem dolore ludamus. Equidẽ quantum ad me attinet, ſerio nos iſta quàm ludo agere mallem. Quod ſi hoc verbum tibi propter facilitatem ponere placuit, ego fateor maius aliquid expeto à benignitate virium tuarum, prudentiáque tam docta & ocioſa, annoſa, ſtudioſa, ingenioſa diligentia, hæc tibi non tantum donãte, verumetiam dictante ſpiritu ſancto, vt in magnis & laborioſis quæſtionibus, non tanquam ludentem in campo ſcripturarum, ſed in monti- F bus anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem quam eſſe inter chariſsimos differentes decet, putaſti dicendum eſſe, ludamus: ſiue illud apertum & planum ſit vnde colloquimur, ſiue arduum atque difficile: hoc ipſum edoce obſecro te, quonam modo aſſequi valeamus, vt cùm fortè aliquid nos mouet, quod nobis etiã non cautius attendentibus, certè tardius intelligentibus non probatum eſt, & quid nobis videatur contra conamur aſſerere, ſi hoc aliquanto ſecuriore libertate dicamus, nõ incidamus in ſuſpicionem puerilis iactantię, quaſi noſtro nomini famam, viros illuſtres accuſando quæramus. Si autem aliquid aſperum quod refellendi neceſsitate depromptum fuerit, quo tolerabile fiat, leniore circunfundamus eloquio, ne litum melle gladiũ ſtringere iudicemur. Niſi fortè ille modus eſt, quo vtrũque hoc vitium vel vitij ſuſpicionem caueamus, ſi cũ doctiore amico ſic diſputemus, vt quicquid dixerit, neceſſe ſit approbare, nec quærendi ſaltem cauſa liceat aliquantulum reluctari. Tum verò ſine vllo timore offenſionis tãquam in campo luditur, ſed mirum ſi nobis nõ illuditur. Ego enim fateor charitati tuæ, ſo- *Diſ. 9. cap. Ego ſolis.*

A bant quo animo à Iudæis fidelibus obſeruari tunc iſta
deberent, propter commendandam ſcilicet authorita-
tem diuinam, & ſacramẽtorum illórum propheticam
ſanctitatem, non propter adipiſcendam ſalutem, quæ
iam in Chriſto reuelabatur, & per baptiſmi ſacramen-
tum miniſtrabatur. Sed illi hoc de Paulo ſparſerant,
qui ſic ea volebãt obſeruari, tanquam ſine his in Euan-
gelio ſalus credentibus eſſe nõ poſſet. Ipſum enim ſen-
ſerant vehementiſsimum gratiæ prædicatorem, & in-
tentioni eorum maximè aduerſum, docentem non per
illam hominem iuſtificari, ſed per gratiã Ieſu Chriſti,
cuius prænunciandæ cauſa illæ vmbræ in lege manda-
tæ ſunt. Et ideo illi inuidiam & perſequutionem mo-
lientes concitare, tanquam inimicum legis mandato-
rumq́; diuinorum criminabantur: cuius falſę crimina-
tionis inuidiã congruentius deuitare non poſſet, quàm
vt ea ipſe celebraret, quæ damnare tanquam ſacrilega
putabatur: atque ita oſtenderet nec Iudæos tunc ab eis
tanquam à nefariis prohibendos, nec gentiles ad ea
tanquam ad neceſſaria compellendos. Nam ſi reuera
ſic ea reprobaret, quemadmodũ de illo auditum erat,
B & ideo celebrãda ſuſciperet, vt actione ſimulata ſuam
poſſet occultare ſententiam, non ei diceret Iacobus, Et
ſcient omnes, ſed diceret, Et putabũt omnes, quoniam
quæ de te audierunt, falſa ſunt: præſertim quia in ipſis
Hieroſolymis Apoſtoli iam decreuerant, ne quiſquam
gentes cogeret iudizare: non autẽ decreuerãt ne quiſ-
quam tunc Iudæos iudaizare prohiberet, quãuis etiam
ipſos iam doctrina Chriſtiana non cogeret. Proinde ſi
poſt hoc Apoſtolorum decretum Petrus habuit illam
in Antiochia ſimulationẽ, qua gentes cogeret iudaiza-
re, quo iam nec ipſe cogebatur, quanuis propter com-
mendãda eloquia dei, quæ Iudeis ſunt credita, nõ pro-
hibebatur: quid mirum ſi cõſtringebat eum Paulus li-
bere aſſerere, quod cũ cæteris Apoſtolis ſe Hieroſoly-
mis decreuiſſe meminerat? Si autẽ hoc (quod magis ar-
bitror) ante illud Hieroſolymitanum cõcilium Petrus
fecit, nec ſic mirum eſt quòd eum volebat Paulus nõ ti
midè obtegere, ſed fidenter aſſerere quod eum pariter
ſentire iam nouerat: ſiue quòd cum eo cõtulerat Euan-
gelium: ſiue quòd in Cornelij Centurionis vocatione
etiam diuinitus eum de hac re admonitum acceperat:
ſiue quòd antequam illi quos timuerat, veniſſent An-
C tiochiam, cum gentibus eum conueſci viderat. Neque
enim negamus in hac ſententia fuiſſe iam Petrum, in
qua & Paulus fuit. Non itaque tunc eum quid in ea re
verum eſſet docebat, ſed eius ſimulationem, qua gẽtes
iudaizare cogebantur, arguebat: nõ ob aliud, niſi quia
ſic illa omnia ſimulatoria gerebantur, tanquam verum
eſſet quod illi dicebant, qui ſine circũciſione præputij
atque aliis obſeruationibus vmbræ futurorũ putabant
32.q.9. ſententiam. credentes ſaluos eſſe non poſſe. Ergo & Timotheum
circuncidit propterea, ne Iudæis, & maximè cognatio-
ni eius maternæ, ſic viderentur qui ex gẽtibus in Chri-
ſtum crediderant, deteſtari circunciſionem, ſicut ido-
lolatria deteſtanda eſt, cùm illam deus fieri præcepe-
rit, hanc Satanas perſuaſerit. Et Titum propterea non
† illa. circuncidit, ne occaſionem daret eis qui ſine vlla † cir-
cunciſione dicebant credentes ſaluos eſſe non poſſe, &
ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum ſentire
iactarent. Quod ipſe ſatis ſignificat, vbi ait: Sed neque
Galat.2. Titus, qui mecum erat, cùm eſſet Gręcus, compulſus eſt
circuncidi: propter ſubintroductos autem falſos fra-
tres, qui ſubintroierãt perſcrutari libertatem noſtram,
vt nos in ſeruitutem redigerent, quibus nec ad horam
ceſsimus ſubiectioni, vt veritas Euangelij permaneat D
apud nos. Hic apparet quid eos captare intellexerit, vt
non faceret quod in Timotheo fecerat, & quòd ea li-
bertate facere poterat, qua oſtenderat illa ſacramenta
nec tanquam neceſſaria debere appeti, nec tanquam ſa-
crilega debere damnari. Sed cauendum eſt videlicet
in hac diſputatione, ne ſicut philoſophi quædam facta
hominum media dicamus inter rectè factum & pec-
catum, quæ neque in rectè factis, neque in peccatis nu- Ceremonia
merentur, & vrgeamur eo, quòd obſeruare legis cere-
monias, non poteſt eſſe indifferens, ſed aut bonum, aut
malum: Vt ſi bonum dixerimus, eas nos quoque ob-
ſeruare cogamur: ſi autem malum, non verè, ſed ſimu-
latè ab Apoſtolis obſeruatas eſſe credamus. Ego verò
Apoſtolis non tam exemplum philoſophorum timeo,
quando & illi in ſua diſputatione veri aliquid dicunt,
quàm forenſium aduocatorum, quando in alienarum
cauſarum actione mentiuntur. Quorum ſimilitudo, ſi
in ipſa expoſitione epiſtolæ ad Galatas ad confirman-
dam ſimulationem Petri & Pauli putata eſt decenter
induci, quid ego apud te timeam nomen philoſopho-
rum: qui non propterea vani ſunt, quia omnia falſa di- E
cunt, ſed quia & falſis pleriſque confidunt, & vbi vera
inueniuntur dicere, à Chriſti gratia, qui eſt ipſa veri-
tas, alieni ſunt? Cur autem non dicam præcepta illa ve- Sacramenta
terum ſacramentorum nec bona eſſe, quia non eis ho- legis non
mines iuſtificantur: vmbræ enim ſunt, prænuncian- ſunt bona.
tes gratiam qua iuſtificamur: nec tamen mala, quia di-
uinitus præcepta ſunt, temporibus perſoniſque cõgru-
entia, cum me adiuuet etiam prophetica ſententia, qua
dicit deus ſe illi populo dediſſe pręcepta nõ bona? For
tè enim propterea non dixit mala, ſed tantum nõ bo-
na, id eſt non talia, vt illis homines boni fiant, aut ſine
illis boni nõ fiant. Vellem me doceret benigna ſynce-
ritas tua, vtrum ſimulatè quiſquam ſanctus orientalis,
cùm Romam venerit, ieiunet ſabbato, excepto illo die
paſchalis vigiliæ? Quod ſi malum eſſe dixerimus, non Diſt.12.
ſolum Romanam Eccleſiam, ſed etiam multa ei vici- Illa.
na, & aliquãto remotiora damnabimus, vbi mos idem
tenetur & manet. Si autem non ieiunare ſabbato ma-
lum putauerimus, tot eccleſias oriẽtis, & multo maio-
rem orbis Chriſtiani partem, qua temeritate crimina-
bimur? Placet ne tibi vt medium quiddam eſſe dica-
mus, quod tamen acceptabile ſit ei qui hoc non ſimu- F
latè, ſed congruenti ſocietate atque obſeruantia fece-
rit? Et tamẽ nihil inde legimus in canonicis libris prę-
ceptum eſſe Chriſtianis: quãto magis illud malum di-
cere non audeo, quod deum præcepiſſe ipſa Chriſtiana
fide negare non poſſum, qua didici, non eo me iuſtifi-
cari, ſed gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum no-
ſtrum? Dico ergo circũciſionem præputij, & cætera hu
iuſmodi, priori populo per teſtamentũ quod vetus di-
citur, diuinitus data ad ſignificationẽ futurorum quæ
per Chriſtum oportebat impleri, quibus aduenienti-
bus remanſiſſe illa Chriſtianis legenda tantum ad in-
telligentiam præmiſſæ prophetiæ, non autem neceſſa-
riò facienda, quaſi adhuc expectandum eſſet vt veniret
fidei reuelatio, quæ his ſignificabatur eſſe ventura. Sed
quanuis gentibus imponenda non eſſent, non tamen
ſic debuiſſe auferri à conſuetudine Iudæorum, tãquam
deteſtanda atque damnanda. Sentim proinde atque
paulatim feruente ſanè prædicatione gratiæ Chriſti,
qua ſola noſſent credentes ſe iuſtificari ſaluóſque fieri,
non illis vmbris rerum antea futurarum, tunc iam ve-
nientium atque præſentium, vt in illorum Iudæorum

G vocatione, quos præſentia carnis domini, & Apoſtolica tempora ſic inuenerant, omnis illa actio cõſumeretur vmbrarum: hoc eis ſuffeciſſe ad commẽdationem, vt non tanquam deteſtãda & ſimilis idololatriæ vitaretur, vltra verò nõ haberet progreſſum, ne putaretur neceſſaria tãquam vel ab illa ſalus eſſet, vel ſine illa eſſe non poſſet. Quod putauarunt hæretici, qui dum volunt & Iudæi eſſe & Chriſtiani, nec Iudæi nec Chriſtiani eſſe potuerunt. Quorum ſentẽtiam mihi cauendam, quãuis in ea nunquam fuerim, tamen beneuolentiſſimè admonere dignatus es. In cuius ſententiæ nõ conſenſionem ſed ſimulationem Petrus timore inciderat, vt de illo Paulus veriſſimè ſcriberet, quod eũ vidiſſet non rectè ingredientem ad veritatem Euãgelij, eique veriſſimè diceret quod gẽtes iudaizare cogebat. Quod Paulus vtique nõ cogebat, ob hoc illa vetera veraciter vbi opus eſſet obſeruans, vt damnanda non eſſe monſtraret: prædicans tamen inſtanter nõ eis, ſed reuelata gratia fidei, fideles ſaluos fieri, ne ad ea quenquam velut neceſſaria ſuſcipienda compelleret. Sic autem credo Apoſtolum Paulum veraciter cuncta illa geſſiſſe, nec tamen nunc quenquam factum ex Iudæo Chri-
H ſtianum vel cogo vel ſino talia veraciter celebrare, ſicut nec tu cui videtur Paulus ea ſimulaſſe, cogis iſtum vel ſinis talia ſimulare. An vis vt etiam ego dicã hanc eſſe ſummam quæſtionis, imò ſententiæ tuæ, vt poſt Euangelium Chriſti bene faciant credentes Iudæi, ſi ſacrificia offerant quæ obtulit Paulus, ſi filios circuncidant, ſi ſabbatum obſeruent, vt Paulus in Timotheo, & omnes obſeruauere Iudæi, dũ hæc ſimulatè ac fallaciter agant? Hoc ſi ita eſt, non iam in hæreſim Hebionis, vel eorum quos vulgo Nazaræos nuncupant, vel quamlibet aliam veterem, ſed neſcio in quam nouam delabimur, quæ ſit eo pernicioſior, quo non errore ſed propoſito eſt ac voluntate fallaci. Quod ſi reſpondeas, vt te ab hac purges ſententia, tunc Apoſtolos iſta laudabiliter ſimulaſſe ne ſcãdalizarẽtur infirmi qui ex Iudæis multi crediderant, & ea reſpuenda nondum intelligebant: nunc verò confirmata per tot gentes doctrina gratiæ Chriſtianæ, † confirmata etiam per omnes Chriſti eccleſias lectione legis & prophetarũ, quomodo hæc intelligenda non obſeruanda recitentur, quiſquis ea ſimulando agere voluerit, videatur inſa-
I nire: cur mihi non licet dicere Apoſtolum Paulum, & alios rectæ fidei Chriſtianos, tunc illa vetera ſacramẽta paululum obſeruando veraciter commendare debuiſſe, ne putarẽtur illę propheticæ ſignificationis obſeruationes à piiſſimis patribus cuſtoditæ, tanquam ſacrilegia diabolica à poſteris deteſtatæ? Iam enim cum veniſſet fides quæ prius illis obſeruationibus prænunciata, poſt mortem & reſurrectionem domini reuelata eſt, amiſerant tanquam vitam officij ſui. Veruntamen ſicut defuncta corpora neceſſariorum officiis deducẽda erant quodammodo ad ſepulturã, nec ſimulatè ſed religioſè, non autem deſerenda cõtinuo, vel inimicorum obtrectationibus tanquam canum morſibus proiicienda. Proinde nunc quiſquis Chriſtianorum, quanuis ſit ex Iudęis, ſimiliter ea celebrare voluerit, tãquam ſopitos cineres eruens, nõ erit pius deductor vel baiulus corporis, ſed impius ſepulturæ violator. Fateor ſanè in eo, quod epiſtola mea continet, quod ideo ſacramenta Iudęorũ Paulus celebrãda ſuſceperat, cum iam Chriſti eſſet Apoſtolus, vt doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent, ſicut à parentibus per legem acceperant, cuſtodire: minus me poſuiſſe, illo duntaxat tempore, quo primum fidei gratia reuelata eſt. Tunc enim K
hoc non erat pernicioſum, progreſſu vero temporis erat pernicioſum, niſi illæ obſeruationes ab omnibus Chriſtianis deſererentur: ne ſi tunc fierent, non diſcerneretur quod deus populo ſuo per Moyſen præcepit, ab eo quod in templis dæmoniorum ſpiritus immundus inſtituit. Proinde potius culpanda eſt negligentia mea, quia hoc non addidi, quàm obiurgatio tua. Verũtamen longe antequam literas tuas accepiſſem, ſcribẽs contra Fauſtum Manichæum quomodo eundem locum, quanuis breuiter explicauerim, & hoc illic non prætermiſerim, & legere poterit ſi nõ dedignetur benignitas tua, & à chariſſimis noſtris, per quos nũc hæc ſcripta miſi, quomodo volueris tibi fides fiat, illud me ante dictaſſe: mihique de animo meo crede, quod coram deo loquens iure charitatis expoſco, nunquã mihi viſum fuiſſe, etiam nunc Chriſtianos ex Iudæis factos, ſacramenta illa vetera quolibet affectu celebrare, & quouis animo debere ab eis nullo modo coli: † cum illud de Paulo ſemper ita ſenſerim, ex quo illius mihi literæ innotuerũt, ſicut nec tibi videtur hoc tempore cuiquam eſſe ſimulanda iſta, cum hoc feciſſe Apoſtolos credas. Proinde ſicut tu è cõtrario loqueris, & licet reclamante (ſicut ſcribis) mundo, libera voce pronũcias L
ceremonias Iudæorũ & pernicioſas eſſe & mortiferas Chriſtianis, & quicunq; eas obſeruauerit, ſiue ex Iudęis ſiue ex gẽtibus eum in barathrum diaboli deuolutum, ita ego hanc vocem tuam omnino confirmo, & addo: Quicunque eas obſeruauerit, ſiue ex Iudęis ſiue ex gẽtibus, non ſolum veraciter, verumetiã ſimulatè, eum in barathrum diaboli deuolutum. Quid quæris amplius? Sed ſicut tu ſimulationem Apoſtolorũ ab huius temporis ratione ſecernis, ita ego Pauli Apoſtoli veracem tunc in his omnibus cõuerſationẽ ab huius temporis, quanuis minime ſimulata ceremoniarum Iudaicarum obſeruatione ſecerno: quoniam tũc fuit approbanda, nunc deteſtanda. Ita quanuis legerimus: Lex & prophetæ vſque ad Ioannem baptiſtã, & quia propterea quærebant Iudæi Chriſtum interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciẽs deo. & quia gratiam pro gratia accepimus, & quoniã lex per Moyſen data eſt, gratia autẽ & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et per Hieremiam promiſſum eſt daturum deũ teſtamentum H
nouum domui Iuda, non ſecundum teſtamentũ quod diſpoſuit patribus eorum: non tamen arbitror ipſum dominum fallaciter à parentibus circuncisum. Aut ſi hoc propter ætatem minime prohibebat, nec illud arbitror eum dixiſſe fallaciter leproſo, quem certè nõ illa per Moyſen præcepta obſeruatio, ſed ipſe mũdauerat: Vade & offer pro te ſacrificiũ quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Nec fallaciter aſcẽdit ad diem feſtum, vſqueadeo non cauſa oſtentationis coram hominibus, vt non euidenter aſcenderit, ſed latenter. At enim dixit idem Apoſtolus: Ecce ego Paulus dico vobis, quia ſi circũcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodeſſe Chriſtum? An quia hoc fallaciter factum eſt, ideo non obfuit? At ipſe hoc nõ poſuit: nec ait, Si circuncidamini veraciter, ſicut nec fallaciter, ſed ſine vlla exceptione dixit: Si circũcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Sicut ergo tu vis hic locum dare ſententiæ tuæ, vt velis ſubintelligi niſi fallaciter, ita non impudenter flagito, vt etiam nos illic intelligere ſinas eis dictum: Si circuncidamini, qui propterea volebant circuncidi,

† Chriſti.

b Retra.1.

† affectu celebrari debere, aut eis vllo modo licere.

Luc.16.

Ioan.5.

Ioan.1.

Hiere.31.

Marci.1.

Galat.5.

A cuncidi, quod aliter ſe putabant in Chriſto ſaluos eſſe nō poſſe. Hoc ergo animo, hac voluntate, iſta intentione quiſquis tunc circuncidebatur, Chriſtus ei nihil omnino proderat, ſicut alibi aperte dicit: *Gala.* Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt? Hoc ergo declarat & quod ipſe commemoraſti: Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini: à gratia excidiſtis. Illos itaque arguit qui ſe iuſtificari in lege credebant, non qui legitima illa in eius honore à quo mandata ſunt, obſeruabant, intelligentes & quia prænunciandæ veritatis ratione mandata ſint, & quouſque debeant perdurare. Vnde eſt illud quod ait: Si ſpiritu ducimini, non adhuc eſtis ſub lege: vnde velut colligis apparere, qui ſub lege eſt, non diſpenſatiue, vt noſtros putas voluiſſe maiores, ſed vere, vt ego intelligo, eum ſpiritum ſanctum non habere, magna mihi videtur quæſtio, quid ſit eſſe ſub lege ſic quemadmodum Apoſtolus culpat. Neque enim hoc eum propter circuncitionem arbitror dicere, aut illa ſacrificia quæ tunc facta à patribus, nunc à Chriſtianis non fiunt, & cætera huiuſmodi, ſed hoc ipſum etiam quod lex iubet, Non concupiſces: quod fatemur certè Chriſtianos de-B bere obſeruare, atque Euangelica maximè illuſtratione prædicari. Legem dicit eſſe ſanctam, & mandatum ſanctum & iuſtum, & bonum. Deinde ſubiun-*Roma.7.* git: Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit: ſed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem, vt fiat ſupra modum peccator aut peccatum per mandatum. Quod autem hic dicit, peccatum per mandatum fieri ſupra modum, *Roma.5.* hoc alibi ait: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et alibi cum ſuperius de diſpenſatione gratiæ loqueretur: quòd ipſa iuſtificet, velut interrogans ait: Quid ergo lex? Atque huic interrogationi continuo reſpondit: *Gala.3.* Præuaricationis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt. Hos ergo damnabiliter dicit eſſe ſub lege, quos reos facit lex, non implentes legem, dum non intelligendo gratiæ beneficium, ad facienda dei præcepta, quaſi de ſuis viribus ſuperba elatione præſumunt. Plenitudo enim legis cha-*Roma.13.* ritas. Charitas vero dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, *Roma.5.* non per noſipſos, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Sed huic rei quantum ſatis eſt explicandæ, C prolixior fortaſſe & ſui proprij voluminis ſermo debetur. Si ergo illud quod lex ait, Non concupiſces, ſi humana infirmitas gratia dei adiuta non fuerit, ſub ſe reum tenet, & præuaricatorem potius damnat, quàm liberat peccatorem, quanto magis illa quæ ſignificationis cauſa præcepta ſunt, circuncitio & cætera, quæ reuelatione gratiæ latius innoteſcente neceſſe fuerat aboleri, iuſtificare neminem poterant? Non tamen ideo fuerant tanquam diabolica gentium ſacrilegia fugienda, etiam cum ipſa gratia iam cœperat reuelari, quæ vmbris talibus fuerat prænunciata: ſed permittenda paululum eis maximè qui ex illo populo cui data ſunt venerant. Poſtea verò tanquam cum honore ſepulta ſunt, à Chriſtianis omnibus irreparabiliter de-*Diſpẽſatio.* ſerenda. Hoc autem quod dicis, non diſpenſatioe, vt noſtri voluere maiores, quid ſibi vult oro te? Aut enim hoc eſt quod ego appello officioſum mendacium, vt hæc diſpenſatio ſit officium velut honeſte mentiendi: aut quid aliud ſit omnino non video, niſi fortè addito nomine diſpenſationis fiat, vt mendacium non ſit mendacium. Quod ſi abſurdum eſt, cur ergo non apertè dicis officioſum mendacium defendendum, niſi D fortè nomen te mouet, quia non tam vſitatum eſt in Eccleſiaſticis libris vocabulum officij, quod Ambro-*Ambroſius* ſius noſter non timuit, qui ſuos quoſdam libros vtilium præceptionum plenos, de officiis voluit appellare? An ſi officioſe mentiatur quiſque, culpandus eſt: ſi diſpenſatiue, approbandus? Rogo te, mentiatur vbi legerit qui hoc putat, quia & in hoc magna quæſtio eſt, ſit'ne aliquando mentiri viri boni, immo viri Chriſtiani, qualibus dictum eſt, Sit in ore veſtro, eſt eſt, *Matt.5.* non non: vt non ſub iudicio decidatis. Et qui cum fide audiunt: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. *Pſal.5.* Sed vt dixi, & alia & magna quæſtio eſt: eligat quod voluerit qui hoc exiſtimat vbi mentiatur, dum tamen à ſcribentibus authoribus ſanctarum ſcripturarum, & maxime canonicarum, inconcuſſe credatur & defendatur omnino abeſſe mendacium: ne diſpenſatores Chriſti de quibus dictum eſt, Hic iam quæritur in-*1.Cor.5.* ter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur, tanquam magnum aliquid ſibi fideliter didiciſſe videantur, pro veritatis diſpenſatione mentiri, cùm ipſa fides in La-*Fides.* tino ſermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit quod dicitur, mentiendi vtique E non eſt locus. Fidelis igitur diſpenſator Apoſtolus Paulus, proculdubio nobis exhibet in ſcribendo fidem; quia veritatis diſpenſator erat, non falſitatis. Ac per hoc verum ſcripſit vidiſſe ſe Petrum non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eique in faciem reſtitiſſe, quòd gentes cogeret Iudaizare. Ipſe verò Petrus, quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, ſancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & ſanctius exemplum poſteris præbuit, quo non dedignarentur, ſicubi forte recti tramitem reliquiſſent, etiam à poſterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus pro defendenda Euangelica veritate ſalua fraterna charitate reſiſtere. Nam cum ſatius multo ſit à tenendo itinere in nullo quàm in aliquo declinare multo eſt tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuiantem. Eſt laus itaque iuſtæ libertatis in Paulo, & ſanctæ humilitatis in Petro: quæ, quantum mihi pro modulo meo videtur, magis fuerat aduerſus calumniantem Porphyrium defendenda, quàm vt ei daretur obtrectandi maior occaſio, qua multo mordacius crimi-F naretur Chriſtianos fallaciter vel ſuas literas ſcribere, vel dei ſui ſacramenta tractare. Flagitas à me vt aliquem ſaltem vnum oſtendam, cuius in hac re ſententiam ſim ſequutus, cum tu tam plures nominatim commemoraueris, qui te in eo quod adſtruis, præceſ-*Immo non adſtruis.* ſerunt, petens vt in eo, ſi te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus: quorum ego (fateor) neminem legi, ſed cum ſint ferme ſex vel ſeptem, horum quatuor authoritatem tu quoque infringis. Nam Laodicenom, cuius nomen taces, de eccleſia dicis nuper egreſſum, Alexandrum autem veterem hæreticum: Origenem verò ac Didymum, reprehenſos abs te lego in recentioribus opuſculis tuis, & non mediocriter, nec de mediocribus quæſtionibus, quamuis Origenem mirabiliter ante laudaueris. Cũ his ergo errare puto quia nec te ipſe patieris, quamuis hoc perinde dicatur, ac ſi in hac ſententia non errauerint. Nam quis eſt qui ſe velit cum quolibet errare? Tres igitur reſtant, Euſebius Emiſenus, Theodorus Heracleotes, & quem paulo poſt commemoras, Ioannes, qui dudum in pontificali gra-

G du Conſtantinopolitanã rexit eccleſiam. Porrò ſi quæ-
ras vel recolas quid hinc ſenſerit noſter Ambroſius,
quid noſter itidem Cyprianus, inuenies fortaſſe nec
nobis defuiſſe, quos in eo quod aſſerimus ſequeremur:
quanquã, ſicut pauloante dixi, tantummodo ſcriptu-
ris canonicis hanc ingenuam debeam ſeruitutem, qua
eas ſolas ita ſequar, vt conſcriptores earum nihil in eis
omnino erraſſe, nihil fallaciter poſuiſſe non dubitem.
Proinde cum quæro tertium, vt tres etiam ego tribus
opponam, poſſem quidem (vt arbitror) facilè reperi-
re ſi multa legiſſem, veruntamen ipſe mihi pro his om
nibus, imò ſupra hos omnes Apoſtolus Paulus occur-
rit. Ad ipſum confugio, ad ipſum ab omnibus qui aliud
ſentiunt literarum eius tractatoribus prouoco, ipſum
interrogans interpello & requiro, in eo quod ſcripſit
ad Galatas, vidiſſe ſe Petrum non rectè ingredien-
tem ad veritatem Euangelij, eique in faciem propter-
ea reſtitiſſe, quòd illa ſimulatione gentes iudaizare
cogebat: vtrum verum ſcripſerit, an fortè neſcio qua
diſpenſatiua falſitate mentitus ſit. Et audio eum paulo
ſuperius in eiuſdem narrationis exordio religioſa vo-
Galat.1. ce mihi clamantem, Quæ autem ſcribo vobis, ecce co-
H ram deo quia non mentior. Dent veniam quilibet a-
liud opinantes, ego magis credo tãto Apoſtolo in ſuis
& pro ſuis literis iurãti, quàm cuiquam doctiſsimo de
alienis literis diſputãti. Nec dici timeo ſic Paulum de-
fendere, quòd non ſimularit errorem Iudæorum, ſed
verè fuerit in errore. quoniam neq; ſimulabat errorem,
qui libertate Apoſtolica (ſicut illi tempori congruebat)
vetera illa ſacramenta, vbi opus erat agendo, commen-
dabat ea, non Satanæ verſutia decipiendis hominibus,
ſed dei prouidenti a prænunciandis rebus futuris pro-
phetice cõſtituta. Nec verè fuerat in errore Iudæorum,
qui non ſolum nouerat, ſed etiam inſtanter & acriter
prædicabat eos errare, qui putabant gentibus imponen-
da, vel iuſtificationi quorumcunque fidelium neceſſa-
ria. Quod autem dixi eum factum Iudæis tanquam Iu-
dæum, & tanquam gentilem gentilibus, non mentien-
tis aſtu, ſed compatientis affectu, quemadmodum di-
xerim, parum mihi viſus es attendiſſe, imò ego for-
taſſe non ſatis hoc explanare potuerim. Neque enim
hoc ideo dixi, quòd miſericorditer illa ſimulauerit, ſed
quia ſic non ea ſimulauit, quæ faciebat ſimilia Iudæis,
I quemadmodum nec illa quæ faciebat ſimilia genti-
bus, quæ tu quoque commemoraſti, atq; in eo me (quod
non ingrate fateor) adiuuiſti. Cum enim abs te quæſiſ-
ſem in epiſtola mea, quomodo putetur ideo factus Iu-
dæis tanquam Iudæus, quia fallaciter ſuſcepit ſacramen
ta Iudæorum, cum & gentibus tanquam gentilis factus
ſit, nec tamen ſuſcepit fallaciter ſacrificia gentium: tu
reſpondiſti, in eo factum gentibus tanquam gentilem,
quòd præputium receperit, quòd indifferenter permi-
ſerit veſci cibis quos damnant Iudæi: Vbi ego quæro,
vtrum & hoc ſimulatè fecerit? Quod ſi abſurdiſsimum
atque falſiſsimum eſt: ſic ergo & illa in quibus Iudæo-
rum conſuetudini congruebat libertate prudenti, non
neceſsitate ſeruili, aut (quod eſt indignius) diſpenſatio-
ne fallaci potius quàm fideli. Fidelibus enim, & iis qui
cognouerunt veritatem, ſicut ipſe teſtatur, niſi forte &
hic fallit, omnis creatura dei bona eſt, & nihil abiicien-
dum, quod cum gratiarum actione accipitur. Ergo &
ipſi Paulo non ſolùm viro, verumetiam diſpenſatori
maxime fideli, non ſolum cognitori, verumetiam do-
ctori veritatis, omnis vtique in cibis creatura dei non
ſimulatè ſed verè bona erat. Cur igitur nihil ſimulatè
ſuſcipiendo ſacrorum ceremoniarúmque gẽtilium, ſed K
de cibis & præputio vera ſentiendo atque docendo, ta-
men tanquam gentilis factus eſt gentibus, & non po-
tuit fieri tanquam Iudæus Iudæis, niſi fallaciter ſuſci-
piendo ſacramenta Iudæorum? Cur oleaſtro inſerto
ſeruauit diſpenſationis veracem fidem, & naturalibus
ramis non extra ſed in arbore conſtitutis, neſcio quod
diſpenſatoriæ ſimulationis velamen obtendit? Cur fa-
ctus tanquam gentilis gẽtibus, quod ſentit docet, quod
ait ſentit: factus autem tanquam Iudæus Iudæis, aliud
in pectore claudit, aliud promit in verbis, in factis, in
ſcriptis? Sed abſit hoc ſapere. Vtriſque enim debebat
charitatem de corde puro, & conſcientia bona, & fide 1.Corin.9.
non ficta. Ac per hoc omnibus omnia factus eſt, vt om
nes lucrifaceret, non mentientis aſtu, ſed compatien-
tis affectu: id eſt, non omnia mala hominum fallaci-
ter agendo, ſed aliorum omnium malis omnibus, tan-
quam ſi ſua eſſent, miſericordis medicinæ diligentiam
procurando. Cum itaque illa teſtamenti veteris ſacra-
menta etiam ſibi agenda minimè recuſabat, non mi-
ſericorditer fallebat, ſed omnino non fallens, atque
hoc modo à domino deo illa vſque ad certi temporis
diſpenſationem iuſſa eſſe commendans, à ſacrilegis ſa-
cris gentium diſtinguebat. Tunc autem non mentien- L
tis aſtu, ſed compatientis affectu, Iudæis tanquam Iu-
dæus fiebat, quando eos ab illo errore quo vel in Chri
ſtum credere nolebant, vel per vetera ſacerdotia ſua
ceremoniarúmque obſeruationes ſe à peccatis poſſe
mundari fierique ſaluos exiſtimabant, ſic liberare cu-
piebat, tanquam ipſe illo errore teneretur, diligens vti-
que proximum tanquam ſeipſum, & hæc aliis faciens,
quæ ſibi ab aliis fieri vellet, ſi hoc illi opus eſſet. Quod
cum dominus monuiſſet, adiunxit: Hæc eſt enim lex Matth.22.
& prophetæ. Hunc compatientis affectum in eadem
epiſtola ad Galatas præcipit, dicens: Si præoccupatus Galat.6.
fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis,
inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, attendens te-
ipſum, ne & tu tenteris. Vide ſi non dixit fieri tanquam
ille, vt illum lucrifacias. Non vtique vt ipſum deli-
ctum fallaciter ageret, aut ſe id habere ſimularet, ſed
vt in alterius delicto quid etiam ſibi accidere poſſet,
attenderet, atque ita alteri tãquam ſibi ab altero vellet,
miſericorditer ſubueniret, hoc eſt, non mentientis aſtu,
ſed compatientis affectu. ſic Iudæo, ſic gentili, ſic cuili- M
bet homini Paulus in errore vel peccato aliquo conſti-
tuto, non ſimulando quod non erat, ſed compatiendo
quia eſſe potuiſſet. tanquam qui ſe hominem cogitaret,
omnib⁹ omnia factus eſt, vt omnes lucrifaceret. Teip-
ſum, ſi placet, obſecro te, pauliſper intuere, teipſum in-
quam erga memetipſum: & recole vel ſi habes conſcri-
pta, relege verba tua in illa epiſtola quam mihi per fra-
trem noſtrum, iam collegam meum Cyprianum bre-
uiorem miſiſti, quàm veraci, quàm germano, quàm ple
no charitatis affectu, cum quædam me in te commiſiſſe
expoſtulaſſes, grauiter ſubiunxiſti, In hoc læditur ami-
citia, in hoc neceſsitudinis iura violantur, ne videa-
mur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel de-
tractoribus noſtris tribuere materiam contendendi.
Hæc abs te verba non ſolum ex animo dicta ſentio, ve-
rumetiam benigno animo ad conſulendum mihi. De-
niq; addis (quod etiam ſi nõ adderes, appareret) & dicis:
Hæc ſcribo, quia purè & Chriſtianè diligere te cupio,
nec quicquam in mea mente retinere quod diſtet à la-
biis. O vir ſancte, mihique (vt deus videt animã meam)
veraci corde dilecte, hoc ipſum quod poſuiſti in literis
tuis,

A tuis, quod te mihi exhibuiſſe non dubito, hoc ipſum
omnino Apoſtolnm Paulum credo exhibuiſſe in lite-
tis ſuis, non vni cuilibet homini, ſed Iudæis & Græcis,
& omnibns gentibus filiis ſuis quos in Euangelio ge-
nuerat, & quos iterum pariendos parturiebat, & dein-
de poſterorum tot milibus fidelium Chriſtianorum,
propter quos illa memoriæ mandabatur epiſtola, vt
nihil in ſua mente retineret, quod diſtaret à labiis.
Certè factus es etiam tu tanquam ego, non mentien-
tis aſtu, ſed compatientis affectu, cum cogitares tam
me non relinquendum in ea culpa in quam me pro-
lapſum exiſtimaſti, quàm nec te velles, ſi eo modo pro-
lapſus eſſes. Vnde agens gratias beneuolæ menti erga
me tuæ, ſimul poſco vt etiã mihi non ſuccenſeas, quòd
cum in opuſculis tuis aliqua me moueret, motum me-
um intimaui tibi, hoc erga me ab omnibua ſeruari vo-
lens, quod erga te ipſe ſeruaui: vt quicquid improban-
dum putant in ſcriptis meis, nec landent ſubdolo pe-
ctore, nec ita reprehendant apud alios, vt taceanr apud
me, hinc potius exiſtimans lædi amicitiam, & neceſ-
ſitudinis iura violari. Neſcio enim vtrum Chriſtia-
B næ amicitiæ putandæ ſint, in quibus magis valet vul-
Terentius. gare prouerbium: Obſequium amicos, veritas odium
Prouer. 27. parit, quàm eccleſiaſticum: Fideliora ſunt vulnera a-
mici, quàm voluntaria oſcula inimici. Proinde cha-
riſsimos noſtros qui noſtris laboribus ſynceriſsimè fa
uent, hoc potius quanta poſſumus inſtantia doceamus,
quo ſciant fieri poſſe, vt inter chariſsimos aliquid al-
rerutro ſermone contradicatur, nec tamen charitas ip-
ſa minuatur, nec veritas odium pariat, quæ debetur a-
micitiæ, ſiue illud verum ſit quod contradicitnr, ſiue
corde veraci qualecunque ſit dicitur, non retinẽdo in
mente quod diſtet à labiis. Credant itaque fratres no-
ſtri familiares tui (quibus teſtimonium perhibes quod
ſint vaſa Chriſti) me inuito factum, nec mediocrem
de hac re dolorem ineſſe cordi meo, quòd literæ meæ
prius in multorum manus venerunt, quàm ad te ad
quem ſcriptæ ſunt peruenire potuerunt. Quo autem
modo id acciderit, & longũ eſt enarrare, & (niſi fallor)
ſuperfluum, cum ſufficiat ſi quid mihi in hoc credi-
tur, non eo factum animo quo putatur, nec omnino
meæ fuiſſe voluntatis aut diſpoſitionis aut cõſenſionis
aut ſaltem cognitionis, vt fieret. Hoc ſi non credunt,
C quod teſte deo loquor, quid amplius faciam non ha-
beo. Ego tamen abſit vt eos credam hæc tuæ ſanctitati
maleuola mente ſuggerere, ad excitandas inter nos ini
micitias, quas miſericordia domini dei noſtri auer-
tat à nobis, ſed ſine vllo nocendi animo, facilè de ho-
mine humana vitia ſuſpicari. Hoc enim me de illis
æquum eſt credere, ſi vaſa ſunt Chriſti, non in contu-
meliam, ſed in honorem facta, & diſpoſita in domo
magna à deo in opus bonum. Quod ſi poſt hanc atte-
ſtationem meam (ſi in notitiam eorum venerit) face-
re voluerint, quàm non rectè faciant, & tu vides. Quod
ſanè ſcripſeram, nullum me librum aduerſus te Ro-
mam miſiſſe, ideo ſcripſeram, quia & libri nomen ab
illa epiſtola diſcernebam. Vnde omnino neſcio quid
aliud te audiſſe exiſtimaueram, nec Romam ipſam epi-
ſtolam, ſed tibi miſeram, & aduerſus te non eſſe arbi-
trabar, quod ſynceritate amicitiæ, ſiue ad admonen-
dum, ſiue ad te vel me abs te corrigendum feciſſe me
noueram. Exceptis autem familiaribus tuis, teipſum
obſecro per gratiam qua redempti ſumus, vt quæcun-
que tua bona quæ tibi bonitate domini cõceſſa ſunt, in
literis meis poſui, non me exiſtimes inſidioſo blandi-

loquio poſuiſſe. Si quid autẽ in te peccaui, dimittas mi- D
hi. Nec illud quod de te neſcio cuius poëtæ factum, in-
eptius fortaſſe quàm literatius à me cõmemoratum eſt,
amplius quàm dixi, ad te trahas, cum continuo ſubiece
rim, nõ hoc ideo me dixiſſe, vt oculos cordis reciperes:
quos abſit vnquam vt amiſeris, ſed vt aduerteres quos
ſanos ac vigiles haberes. Propter ſolã ergo παλινῳδίαν,
ſi aliquid ſcripſerimus, quod ſcripto poſteriore deſtrue-
re debeamus, imitandam, non propter Steſichori cæci-
tatem, quam cordi tuo nec tribui, nec timui, attingen-
dum illud exiſtimaui: atq; identidẽ rogo, vt me fiden-
ter corrigas, vbi mihi hoc opus eſſe perſpexeris. Quan-
quam enim ſecũdum honorum vocabula, quæ iam ec-
cleſiæ vſus obtinuit, epiſcopatus presbyterio maior ſit:
tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor
eſt, licet etiam à minore quolibet nõ ſit refugienda vel
dedignanda correctio. De interpretatione tua iam mi-
hi perſuaſiſti, qua vtilitate ſcripturas volueris transfer-
re de Hebræis, vt ſcilicet ea quæ à Iudæis prætermiſſa
vel corrupta ſunt, proferres in medium. Sed inſinuare
digneris peto, à quibus Iudæis, vtrũ ab eis ipſis qui an-
te aduentum domini interpretati ſunt: & ſi ita eſt, qui- E
bus, vel quonam eorũ: an ab iſtis poſterius, qui propter-
ea putari poſſunt aliqua de codicibus Græcis vel ſub-
traxiſſe, vel i eis corrupiſſe, ne illis teſtimoniis de Chri
ſtiana fide conuincerentur. Illi autem anteriores cur
hoc facere voluerint, non inuenio. Deinde nobis mit-
tas obſecro, interpretationẽ tuam de Septuaginta, quã
te edidiſſe neſciebam. Librum quoque tuũ, cuius men-
tionem feciſti, De optimo genere interpretandi, cupio
legere, & adhuc noſſe quomodo coæquanda ſit in in-
terprete peritia linguarum, coniecturis eorum qui ſcri
pturas ediſſerendo pertractant, quos neceſſe eſt etiam
ſi rectæ atq; vnius fidei fuerint, varias parere in mul-
torum locorum obſcuritate ſententias, quamuis nequa-
quam ipſa varietas ab eiuſdem fidei vnitate diſcordet:
ſicut etiam vnus tractator ſecundum eandem fidem,
aliter atq; aliter eundem locum poteſt exponere, quia
hoc eius obſcuritas patitur. Ideo autem deſidero inter-
pretationem tuam de Septuaginta, vt & tanta Latino-
rum interpretum (qui qualeſcunque hoc auſi ſunt) quã-
tum poſſumus imperitia careamus: & ii qui me inuide-
re putant vtilibus laboribus tuis, tandem aliquando, ſi
fieri poteſt, intelligant propterea me nolle tuam ex He F
bræo interpretationem in eccleſiis legi, ne contra Se-
ptuaginta authoritatem, tanquam nouum aliquid pro-
ferentes, magno ſcandalo perturbemus plebes Chri-
ſti, quarum aures & corda illam interpretationem au-
dire conſueuerunt, quæ etiam ab Apoſtolis approbata
eſt. Vnde illud apud Ionam virgultum, ſi in Hebræo
nec hedera eſt nec cucurbita, ſed neſcio quid aliud,
quod trunco ſuo nixum, nullis ſuſtentandum admini-
culis erigatur, mallem iam in omnibus Latinis cucur-
bitam legi. Non enim fruſtra hoc puto Septuaginta po-
ſuiſſe, niſi quia & huic ſimile ſciebant. Satis me, imò
fortaſſe plus quàm ſatis, tribus epiſtolis tuis reſpondiſ-
ſe arbitror, quarum duas per Cyprianum accepi, vnam
per Firmum. Reſcribe quod viſum fuerit ad nos vel a-
lios inſtruendos. Dabo autem operam diligentiorem,
quãtum me adiuuat dominus, vt literæ quas ad te ſcri-
bo, prius ad te perueniãt, quàm ad quenquam à quo la
tius diſpergantur. Fateor enim nec mihi hoc fieri vel-
le de tuis ad me, quod de meis ad te factum, iuſtiſsimè
expoſtulas. Tamen placeat nobis inuicem non tantùm
charitas, verum etiam libertas amicitiæ, ne apud me

G taceas, vel ego apud te, quod in noſtris literis viciſsim
nos mouet, eo ſcilicet animo qui oculis dei in fraterna
dilectione nõ diſplicet. Quod ſi inter nos fieri poſſe ſi-
ne ipſius dilectioois pernicioſa offenſione nõ putas, nõ
fiat. Illa enim charitas, quam tecũ habere vellem, profe-
cto maior eſt, ſed melior hæc minor, quàm nulla eſt.

Auguſtinus Longiniano Pagano philoſopho, prouocans illum
ad ſcribendum quæ ſit optima ad felicitatem via,
indicans quæ ſit apud Chriſtianos.

Epiſtola XX.

LONGINIANO Auguſtinus. Solere aiunt
quendam veterum dicere, quibus ſatis per-
ſuaſum eſſet, vt nihil mallent ſe eſſe quàm vi-
ros bonos, his reliquam facilem eſſe doctrinam.
Hæc ſententia, ſi rite recolo, Socratica eſt: longè an-
tiquior prophetica præceſſerat, præcipiens homini-
bus breuiter & ſimul, non tantum vt ſe nihil malint eſ-
ſe quàm bonos, verumetiam vnde fiant boni. Diliges,
Matth.22. inquit, dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex
tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proxi-
mum tuum tanquam teipſum. Hoc cui perſuaſum eſ-
H ſet, nõ ei reliquam facilem, ſed eam totam eſſe doctri-
nam duntaxat vtilem ac ſalubrem. Multæ enim doctri
næ ſunt, ſi tamen doctrinæ dicendæ ſunt, vel ſuperfluæ
vel noxiæ. Veterum libris Chriſtus atteſtans, In his,
inquit, duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ.
Proinde quia mihi videor inſpexiſſe tanquam in ſpe-
culo ſermocinationis mecum tuæ, nihil te eſſe mal-
le, quàm virum bonum, deum quo nihil eſt melius, &
vnde humanus animus haurit vt bonus ſit, quonã mo-
do colendum credas, audeo percõtari. nam quod eum
colendum credas, iam teneo. Quæro etiã quid de Chri
ſto ſentias. Quod enim eum non paruipendas, aduerti:
ſed vtrum ea & ſola via quæ ab illo demonſtrata eſt, ad
vitam beatam perueniri poſſe exiſtimes, & aliqua ex
cauſa non eam negligas ire, ſed differas, an & aliam vel
alias ad tam optimam & præ omnibus appetendam
poſſeſsionem vias eſſe arbitreris, & aliquam earum iam
te ingredi credas, noſſe cupio (vt opinor) non impuden
ter. diligo enim te, propter id quod ſupra dixi, méque
abs te diligi nõ temere exiſtimo, nec vlla de re alia in-
ter eos qui ſe beneuole nouerũt, ſermo fructuoſior vel
impenditur, vel repoſcitur, vel accipitur, vel recipi-
I tur, quàm vnde boni beatíque ſimus.

Longinianus Auguſtino ad id reſpondens iuxta Trimegiſtum
& Platonicos, per minores deos perueniri ad ſummum
deum, ſed non ſine ſacris purificatoriis.

Epiſtola XXI.

DOMINO venerando & verè ac meritò per-
colendo ſancto patri Auguſtino, Lõginianus.
Beatus ſum, & relucentis puro virtutis tuæ lu
mine admodum illuſtratus, qui dignum me diuini tui
affaminis honore cumulandum eſſe duxiſti. Sed gra-
ue mihi onus, & difficillimam reſpondendi prouin-
ciam domine venerãde ſatis imponis, & præcipuè tuis
percũctationibus, & ſub hoc tempore in talibus expli-
candis per meæ opinionis ſententiam, id eſt, à Pagano
homine. quæſtionibus ſiquidem abundet, quod ex par-
te vel iamdudum inter nos conuenerit, vel nunc iden-
tidem literis magis magíſque conueniat præceptis, nõ
dicam tãtum Socraticis, nec tuis Romanorum vir ve-
rè optime propheticis, aut paucis Hieroſolymiticis, ſed
etiam Orpheicis atque Ageticis, & Trimegiſticis: lon-
gè ante illis antiquioribus, & penè rudibus adhuc ſecu
lis, diis authoribus enatis, & toti orbi terræ certis limi
tibus partiti trifariam diuinitus oſtẽſis priuſquam no- K
men aut Europa caperet, aut Aſia acciperet, aut Libya
poſsideret, virum bonum, vt tu mediusfidius & eris &
fuiſti. Siquidem adhuc poſt hominum memoriam, ni-
ſi Xenophontis figmentis compoſitæ fabulæ ſchema
concedas, adhuc audierim, legerim, viderim nemi-
nem, aut certè poſt vnum nullum (quod deo teſte bo-
no periculo certóque dixerim) niſi te, deũ conniti ſem
per agnoſcere, & poſſe puritatem animi corporíſque
proiecta grauedine ſectari facillime, & ſpe perfectæ cõ
ſcientiæ non dubia credulitate tenere. Verum qua via
effici poſsit, magis eſt vt tu non neſcias, & mihi nõ in-
ſinuato extrinſecus aliquo diſſeras, quàm vt à me do-
mine percolende ſcias. Quia tunc fateor huius boni in
ſedem profecturus ſufficiens, vt mea expetunt ſacerdo
tia, minimè necdum, & ſi tamen potuero, viaticum
colligo. Verum quid traditum ſanctè atque antiquitus
teneam atq; cuſtodiam, vt potuero paucis edicam. Via
eſt in deum melior, qua vir bonus, piis, iuſtis, puris, ca-
ſtis, veris dictis factíſque ſuis, ſine vlla temporum mu-
tatorum captata iactatione probatus, & deorum comi- L
tatu vallatus, dei vtique poteſtatibus emeritus, id eſt e-
ius vnius & vniuerſi & incomprehenſibilis & ineffabi-
lis infatigabiliſque creatoris impletus virtutibus, quos
(ſi verum eſt) angelos dicitis, vel quid alterum poſt
deum vel cum deo, aut à deo, aut in deum intentio-
ne animi mentíſque ire feſtinat. Via eſt inquam qua
purgati antiquorum ſacrorum piis præceptis expiatio-
nibúſque puriſsimis & abſtemiis obſeruationibus de-
cocti, anima & corpore conſtantes deproperant. De
Chriſto autem tuæ iam credulitatis carnali & ſpiritus
dono per quem in illum ſummum beatum verum &
patrem omnium ire ſecurus es domine pater percolen
de, non audeo nec valeo quid ſentiam exprimere, quia
quod neſcio, difficillimum credo definire. Vt autem
me cultorem tuarum virtutum dignatus es iam olim
ſcienti inſinuare quòd diligas, ſatis ad bonæ vitæ te-
ſtimonium habeo, quòd cum ne tibi diſpliceam, qui
deo per te animámque tuam quotidie inſinuas, cuſto-
dio, intelligis proculdubio quòd & ego te delectabili-
ter diligam, cùm tui iudicij de me habiti normam li-
neámque accipiens teneam. Sed ante omnia quæſo te,
vt exiguæ opinioni meæ veniam concedas, & ſermo-
ni meo ad te, quia coëgiſti, remiſſo fortè incongruo fa- M
cile indulgeas, & me quid de his exiſtimes, vel tu quid
ſentias, ſanctis ſcriptis tuis, vt ille ait, iam non melle,
ſed nectare dulciorib⁹, ſi mereor, informare digneris.
Dei pietate perfruaris domine pater, ac perpetua ſan-
ctitate deo placeas, quod neceſſe eſt.

Auguſtinus Longiniano, cætera probans, hoc tantum expla-
nari quærens, quur putaris opus ſacrificiis ei qui iam
diuinis virtutibus ſit circumuallatus.

Epiſtola XXII.

LONGINIANO Auguſtinus. Cepi fru-
ctum ſcripti mei, reſcriptum ſcilicet beneuo-
lentiæ tuæ. Vnde iam video exortum & exor-
ſum inter nos magnæ hac de re magna diſputationis
quaſi ſementem, hoc eſt quod volebam prius, deinde
quod adhuc volo, deus adiuuabit. Id autem eſt vt hoc
cœptũ debito ac ſalubri fine claudatur. Proinde quod
de Chriſto nihil temere tibi vel negandum vel affir-
mandum putaſti, hoc in Pagani animo temperamen-
tum non inuitus acceperim. Quod verò etiam ſcriptis
meis doceri te cupis de hac re, nequaquam abnuam
neque deſiſtam huic tam bonæ mihíque chariſsimæ

ſeruire

A ſeruire voluntati tuæ. Sed prius opus eſt eliquare quomodo recipiam ſententiam tuam de antiquis ſacris. Cum enim dixiſſes eam viam in deum eſſe meliorem, qua vir bonus piis, iuſtis, puris, caſtis, veris dictis factíſque ſine vlla temporum mutatorum captata iactatione probatus, & deorum comitatu vallatus, dei vtique poteſtatibus emeritus, id eſt, eius vnius & vniuerſi & incomprehenſibilis & infatigabilis ineffabiliſque creatoris adimpletus virtutibus, quos vt verum eſt, angelos dicitis, vel quid alterum poſt deum vel à deo vel cum deo, in deum intentione animi mentiſque ire feſtinat. Quæ verba ex epiſtola tua recognoſcis, cum addidiſti & aiſti: Via eſt, inquam, qua purgati antiquorum ſacrorum piis præceptis, expiationibúſque puriſsimis, & abſtemiis obſeruationibus decocti, anima & corpore conſtantes deproperant. In his verbis ſentio, ni fallor, videri tibi non ſufficere ad viam qua itur ad deum, vti vir bonus piis, iuſtis, puris, caſtis, veris dictis factíſque promereatur deos, quorum comitatu vallatus in illum ſummum deum omnium creatorem ire feſtinet, niſi etiam ſacrorum antiquorum piis B præceptis expiationibúſque purgetur. Quamobrem velim ſcire quid arbitreris eſſe per ſacra purgandum, in eo qui piè, iuſtè, purè veracitérque viuendo promeretur deos & per eos vnum illum deorum deũ. Si enim adhuc ſacris purgandus eſt, vtique mundus non eſt: & ſi mundus non eſt, piè, iuſtè, purè, caſtéque non viuit. Si enim iam ita viuit, iam mũdus eſt. Porrò iam mundum atq; purum quid opus eſt ſacris expiando purgari? Itaque hic nodus eſt diſputationis noſtræ, quo ſoluto conſequẽtia videbimus: Viuátne homo bene vt ſacris purgetur? An ſacris purgetur vt bene viuat? An ipſe quantuſcunque bene viuendi in homine modus nõdum ſit idoneus ad beatam vitam quę ex deo capitur, niſi accedant adiumenta ſacrorum? An bene viuendi quædam velut portio ſit etiam ſacra percipere, ſcilicet vt non aliud ſit bene viuere aliud ſacratè viuere, ſed bene viuendi terminis etiam ſacrata vita claudatur. Horum quatuor quæ propoſui quod potiſsimũ probes, quæſo te literis aperire nõ pigeat. Plurimum quippe intereſt ad id quod ſuſcepimus inter nos colloquendo peragere, ne cum multa non neceſſaria, tanquam ea ſentias quæ fortè non ſentis, refellere molior, tempus neceſſariũ in ſu- C perfluis inſumatur. Onerare te itaq; epiſtola nolui, vt te cito reſcribente cætera contexamus.

Auguſtinus Bonifacio epiſcopo, reſpondens qui fiat vt infantibus in baptiſmo proſit parentum fides, quum poſt baptiſmum non noceat illis parentum impietas. Deinde quomodo ſuſceptores in baptiſmo reſpondeant illos credere, quum paruuli reuera non credant, & incertum ſit an ſint credituri.

Epiſtola XXIII.

De cõſ. diſt. 4. quæris.

BONIFACIO coëpiſcopo, Auguſtinus in domino ſalutem. Quæris à me vtrum parentes baptizatis paruulis ſuis noceant cum eos dæmoniorum ſacrificiis ſanare conantur. Et ſi non nocent, quomodo eis proſit cum baptizantur, parentum fides, quorũ eis non poteſt obeſſe perfidia. Vbi reſpondeo tantam illius ſacramenti, hoc eſt baptiſmi ſalutaris eſſe virtutem in ſancta compage corporis Christi, vt ſemel generatus per aliorum carnalem voluptatem, cùm ſemel regeneratus fuerit per aliorũ ſpiritalem voluntatem, deinceps non poſsit vinculo alienæ iniquitatis obſtringi, cui nulla ſua voluntate conſentit. Et anima enim patris mea eſt, inquit, & anima filij mea eſt. D Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: non autem peccat ipſa, cum parentes ei omnino neſcienti, vel quilibet alius adhibet ſacrilegia dæmoniorum. *Ezech. 18.* Sed ideo ex Adam traxit quod ſacramenti illius gratia ſolueretur, quia nondum erat anima ſeparatim viuens, id eſt, altera anima de qua diceretur: Et anima patris mea eſt, & anima filij mea eſt. *1. q. 4. iam itaque.* Iam itaque cum homo in ſeipſo eſt ab eo qui genuit alter effectus, peccato alterius ſine ſua conſenſione nõ tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, quia vnus erat cũ illo, & in illo à quo traxit, quando quod traxit admiſſum eſt. Non autem trahit alter ab altero, quando ſua vnoquoque propria vita viuente, iam eſt vnde dicatur: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Vt autem poſsit regenerari per officium voluntatis alienæ, cum offertur conſecrandus, facit hoc vnus ſpiritus, ex quo regeneratur oblatus. Non enim ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel miniſtrantium fide: ſed, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu. *Ioan. 3.* Aqua igitur exhibens forinſecus ſacramentum gratiæ, & ſpiritus E operans intrinſecus beneficium gratiæ, ſoluens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerant hominem in vno Chriſto, ex vno Adam generatum. Regenerans ergo ſpiritus, in maioribus offerentibus & paruulo oblato renatóque communis eſt. Ideo per hanc ſocietatem vnius eiuſdemque ſpiritus prodeſt offerentium voluntas paruulo oblato. Quando autem in paruulum maiores peccant, offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum ſacrilegis vinculis, non eſt anima vtrorumque communis, vt etiam culpam poſsint habere communem. *De cõſ. diſt. 4. c. quæris.* Non enim ſic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per ſancti ſpiritus vnitatem. Poteſt enim & in hoc & in illo homine eſſe vnus ſpiritus ſanctus, etiam ſi inuicem neſciant per quem ſit vtriuſque gratia communis. Non autem poteſt ſpiritus hominis eſſe & huius & illius, per quem peccante altero, & altero non peccante, ſit tamen culpa communis. Ac per hoc poteſt paruulus ſemel ex parentum carne generatus, dei ſpiritu regenerari, vt & ex illis obligatio contracta ſoluatur. Non poteſt autem ſemel dei ſpiritu regeneratus, ex parentum carne regenerari, vt obligatio quæ ſoluta eſt, iterum contrahatur. F Et ideo ſemel perceptam paruulus Chriſti gratiam non amittit niſi pròpria impietate, ſi ætatis acceſſu tam malus euaſerit. Tunc enim etiam propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, ſed alia curatione ſanentur. Veruntamen rectè dicuntur parentes, vel quicunque maiores, filios ſeu quoſlibet paruulos baptizatos dæmoniorum ſacrilegiis obligare conantes, ſpiritaliter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt. Rectéque illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur, Nolite occidere paruulos veſtros. Dicit enim & Apoſtolus: Spiritum nolite extinguere. *1. Theſſ. 5.* non quia ille extingui poteſt: ſed quantum in ipſis eſt, extinctores eius meritò dicuntur, qui ſic agunt vt extinctum velint. Iſto ſenſu rectè intelligi poteſt quod ſcripſit beatus Cyprianus in epiſtola de lapſis, cùm eos qui tempore perſecutionis idolis immolauerant, arguens, Ac ne quid deeſſet, inquit, ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impoſiti vel attrectati, amiſerunt paruuli, quod in primo ſtatim natiuitatis exordio fuerant conſequuti. *Cyprianus excuſatur.*

G Amiſerunt, dixit, quãtum attinuit ad illorum ſcelus, à
quibus amittere coacti ſunt. Amiſerunt in eorum men-
te ac voluntate, qui in illos tantum facinus commiſe-
runt. Nam ſi in ſeipſis amiſiſſent, remanſiſſent vtique
diuina ſentẽtia ſine vlla defenſione damnandi. Quod
ſi ſanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defen-
ſionem continuo ſubiiceret, dicens: Nónne illi, cum
iudicii dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec de-
relicto cibo & poculo domini ad prophana contagia
ſponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, pa-
rẽtes ſenſimus parricidas. Illi nobis eccleſiam matrem,
illi patrem deum negauerunt, vt dum parui & impro-
uidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad conſortium
criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc de-
fenſionem non ſubnecteret, niſi iuſtiſsimam crederet,
& in dei iudicio paruulis profuturam. Si enim verè di-
citur: Nos nihil fecimus, anima quæ non peccaue-
rit, ipſa cur morietur? nec illi peribunt ſub dei iuſto
iudicio, quos parentes ſuo ſcelere, quantum ad ſeip-
ſos attinet, perdiderũt. Illud verò quod in eadem com-
memoratur epiſtola, quandam paruulam turbatis in
H fugam parentibus, nutrici derelictam, atque ab eadem
nutrice dæmonum ſacrilegiis impactam, poſtea in ec-
cleſia illatam ſibi Euchariſtiã miris motibus reſpuiſſe:
ideo mihi videtur diuinitus factum, ne maiores puta-
rent nihil ſe in paruulos in illa iniquitate peccare, ſed
potius intelligerent, per illum ſignificantem quodam-
modo geſtum corporis eorum qui loqui non pote-
rant, ſe mirabiliter admoneri quid ipſi facere debe-
rent, qui poſt tantum illud nefas ſacramentis ſaluta-
ribus irruebant, vnde ſe vtique pœnitendo abſti-
nere deberent. Nec cum tale aliquid diuina prouiden-
tia per infantulos agit, ipſos id agere ſcientia vel ra-
tione credendum eſt. Neque enim quia cuiuſdam pro-
phetæ dementiam deus voluit etiam aſina loquente
coërcere, ideo admiranda eſt aſinorum ſapientia. Por-
rò ſicut per animal irrationale ſonuit aliquid homini
ſimillimum, quod miraculo diuino non cordi aſini-
no tribuendum ſit, ita potuit omnipotens per infan-
tis animam, non vbi ratio nulla erat, ſed vbi adhuc ſo-
pita erat, geſtu corporis eius oſtendere, quid illi qui &
in ſe & in paruulos ſuos peccauerant, curare deberent.
Cæterùm cum infans non redeat in parentem, vt cum
illo & in illo vnus homo ſit, ſed omnino alter ſit, ha-
I bens carnem ſuam, & animam ſuam: Anima quæ pec-
cauerit, ipſa morietur. Nec illud te moueat, quod qui-
dam non ea fide ad baptiſmum percipiendum paruu-
los ferunt, vt gratia ſpiritali ad vitam regenerentur
æternam, ſed quòd eos putant hoc remedio tempora-
lem retinere vel recipere ſanitatem. Non enim pro-
pterea illi non regenerantur, quia non ab iſtis hac in-
tentione offeruntur. Celebrantur enim per eos neceſ-
ſaria miniſteria. Filios autem ſeu quoſlibet paruulos,
dæmoniorum ſacrilegiis obligare conantes, ſpiritaliter
ſunt homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem
nõ faciunt, ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt.
Et rectè illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohiben-
tur, Nolite occidere paruulos veſtros. Non autem rectè
his dicitur: Nolite verba ſacramentorum, ſine quibus
conſecrari paruulus non poteſt, recitare. Spiritus au-
tem ille ſanctus, qui habitat in ſanctis, ex quibus vna
illa columba deargentata charitatis igne conflatur, a-
git quod agit etiam per ſeruitutem, aliquando non ſo-
lùm ſimpliciter ignorantium, verumetiam damnabili-
ter indignorum. Offeruntur quippe paruuli ad perci-

Etiã infantibus dabatur Eucharistia.

De cõſ. diſt. 4. quæris.

piendam ſpiritalem gratiam, non tam ab eis quorũ ge- K
ſtantur manibus (quamuis & ab ipſis, ſi & ipſi boni fide-
les ſunt) quàm ab vniuerſa ſocietate ſanctorum atque fi-
delium. Ab omnibus namq; offerri rectè intelliguntur,
quibus placet quod offeruntur, & quorum ſancta atque
indiuidua charitate ad communicationem ſancti ſpi-
ritus adiuuantur. Tota hoc ergo mater eccleſia, quæ in
ſanctis eſt, facit, quia tota omnes, tota ſingulos parit. Nã
ſi Chriſtiani baptiſmi ſacramentum, quod vnum atque
idipſum eſt, etiã apud hæreticos valet & ſufficit ad con
ſecrationem, quamuis ad vitæ æternæ participationem
non ſufficiat, quæ conſecratio reum quidem facit hæ-
reticum extra domini gregem habentem dominicum
characterẽ, corrigendum tamen admonet ſana doctri-
na, non iterum ſimiliter conſecrandum: quanto potius
in catholica eccleſia etiam per ſtipulæ miniſterium, fru
menta purganda portãtur, vt ad maſſæ ſocietatem me-
diante area perducantur? Illud autem nolo te fallat, vt
exiſtimes reatus vinculum ex Adam tractum, aliter nõ
poſſe dirumpi, niſi paruuli ad percipiẽdam Chriſti gra-
tiam à parentibus offerantur. Sic enim ſcribens dicis,
vt ſicut parentes fuerunt authores ad eorum pœnam, L
per fidem parentum identidem iuſtificentur: cum vi-
deas multos non offerri à parentibus, ſed etiam à qui-
buſlibet extraneis, ſicut à dominis ſeruuli aliquando
offeruntur: Et nonnunquam mortuis parentibus ſuis,
paruuli baptizantur ab eis oblati qui in illis huiuſmo-
di miſericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam
quos crudeliter parentes expoſuerunt, nutriendos à
quibuſlibet, nonnunquam à ſacris virginibus colligun
tur, & ab eis offeruntur ad baptiſmum: quæ certè pro-
prios filios non habuerũt vllos, nec habere diſponunt:
ac per hoc nihil aliud hic fieri vides, niſi quod in Eu-
angelio ſcriptum eſt, cum dominus interrogaſſet, quis
illi à latronibus ſauciato, & ſemiuiuo in via derelicto
proximus fuiſſet. Reſponſum eſt enim, Qui in illum
fecit miſericordiam. Difficillimam ſanè quæſtionem
tibi propoſuiſſe viſus es in extremo inquiſitionis tuæ,
ea videlicet intentione qua ſoles vehementer cauere
mendacium. Si conſtituam, inquis, ante te paruulum,
& interrogem, vtrum cum creuerit, futurus ſit caſtus:
vel fur non ſit futurus, ſine dubio reſpondebis, neſcio.
Et vtrum in eadem paruula ætate conſtitutus, cogitet
aliquid boni vel mali, dices, neſcio. Si itaque de mo-
ribus eius futuris nihil audes certi promittere, & de
eius præſenti cogitatione, quid eſt illud quod quando M
ad baptiſmum offeruntur, pro eis parentes tanquam fi-
dedictores reſpondent, & dicunt illos facere, quod
illa ætas cogitare non poteſt, aut ſi poteſt, occultum eſt?
Interrogamus enim eos à quibus offerũtur, & dicimus,
Credit in deum, de illa ætate quæ vtrum ſit deus igno-
rat: reſpondent, credit: & ad cætera ſic reſpondetur ſin-
gula quæ geruntur. Vnde miror parentes in iſtis rebus
tam fidenter pro paruulo reſpondere, vt dicant eũ tan-
ta bona facere quæ ad horam qua baptizatur, baptiza-
tor interrogat, tamen eadem hora ſi ſubiiciam: erit ca-
ſtus qui baptizatur, aut nõ erit fur, neſcio vtrum audet
dicere aliquis, aliquid horũ erit, aut non erit, ſicut mihi
ſine dubitatione reſpõdet, quòd credat in deũ, & quòd
ſe conuertat ad deum. Deinde ſcripta tua concludens
adiungis & dicis: Ad iſtas ergo quæſtiones peto breui-
ter reſpondere digneris, ita vt non mihi de conſuetu-
dine præſcribas, ſed rationem reddas. His literis tuis le
ctis & relectis, & quantum temporis anguſtiæ ſinebant
conſideratis, recordatus ſum Nebridium amicum me-
um,

Societas ſanctorum.

Character.

Lucæ. 10.

Suſceptorũ fideiuſſio.

Nebridius.

A nm, qui cùm eſſet rerum obſcurarũ ad doctrinam pie-
tatis maxime pertinentium diligentiſsimus & acerri-
mus inquiſitor, valde oderat de quæſtione magna re-
ſponſionem breuem. Et quiſquis hoc popoſciſſet, æger-
rime ferebat, eumq́; ſi eius perſona pateretur, vultu in-
dignabundus & voce cohibebat, indignum deputans
qui talia quæreret, cum de re tanta, tam multa dici poſ-
ſe deberéque neſciret. Sed ego tibi non ſimiliter, vt
ſolebat ille, ſuccenſeo. Es enim Epiſcopus, multis cu-
ris occupatus, vt ego: vnde nec tibi facilè vacat proli-
xum aliquid legere, nec mihi ſcribere. Nam ille tunc
adoleſcens qui talia breuiter volebat audire, & multa
in noſtra ſermocinatione quærebat, ab ocioſo quære-
De cõſ. diſt. bat ocioſus. Tu vero cogitans nunc, quis, & à quo iſta
4. quæris. flagites, breuiter de re tanta reſpondere me iubes. Ecce
facio quantum poſſum, dominus adiuuet, vt quod po-
ſtulas poſsim. Nempe ſæpe ita loquimur, vt paſcha pro-
pinquante dicamus, craſtinam vel perendinam do-
mini paſsionem, cum ille ante tam multos annos paſ-
ſus ſit, nec omnino niſi ſemel illa paſsio facta ſit. Nem-
pe ipſo die dominico dicimus: Hodie dominus reſurre
B xit, cum ex quo reſurrexit, tot anni tranſierunt. Cur ne-
mo tam ineptus eſt, vt nos ita loquẽtes arguat eſſe men
titos, niſi quia iſtos dies ſecundum illorum quibus hæc
geſta ſunt ſimilitudinem nuncupamus, vt dicatur ipſe
dies, qui non eſt ipſe, ſed reuolutione temporis ſimi-
lis eius: & dicatur illo die fieri, propter ſacramenti ce-
lebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum
eſt? Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, &
Euchariſtia tamen in ſacramento non ſolùm per omnes paſchæ ſo-
lennitates, ſed omni die populis immolatur: nec vtiq;
mentitur qui interrogatus eum reſponderit immolari?
Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum
rerum quarum ſacramenta ſunt, non haberent, om-
4. di. ſi vero nino ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudi-
4. ſen. diſt. ne plerunque etiam ipſarum rerum nomina accipiũt.
4. c. nec tã. Sicut ergo ſecundum quendam modum ſacramentum
corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: ſacramentum ſan-
guinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita ſacramentũ fidei,
fides eſt. Nihil eſt autem aliud credere, quàm fidem ha
bere. Ac per hoc cum reſpõdetur paruulus credere, qui
fidei nondum habet affectum, reſpondetur fidem ha-
C bere, propter fidei ſacramentum: & conuertere ſe ad
deum, propter conuerſionis ſacramentum, quia & ip-
ſa reſponſio ad celebrationem pertinet ſacramenti: ſi-
Roma. 6. cut de ipſo baptiſmo Apoſtolus, Conſepulti, inquit, ſu-
De cõſ. diſt. mus Chriſto per baptiſmum in mortem. Non ait, ſe-
4. nihil eſt. pulturam ſignificamus, ſed prorſus ait, conſepulti ſu-
mus. Sacramentum ergo tantæ rei non niſi eiuſdem rei
vocabulo nuncupauit. Itaque paruulum, etſi nondum
fides illa quæ in credentium voluntate conſiſtit, iam
tamen ipſius fidei ſacramentum fidelem facit. Nam ſi-
cut credere reſpondetur, ita etiam fidelis vocatur, non
rem ipſa mente annuendo, ſed ipſius rei ſacramentum
De cõſ. diſt. percipiendo. Cùm autem homo ſapere cœperit, non il-
4. quæris. lud ſacramẽtum repetit, ſed intelligit, eiúſque veritati
conſona etiã voluntate coaptabitur. Hoc quandiu non
poteſt, valebit ſacramentum ad eius tutelam aduerſus
cõtrarias poteſtates: & tantum valebit, vt ſi ante ratio-
nis vſum ex hac vita emigrauerit, per ipſum ſacramen-
tum commendante eccleſiæ charitate, ab illa condem-
natione quæ per vnum hominem intrauit in mũdum,
Chriſtiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, &
fieri non poſſe arbitratur, profectò infidelis eſt, etſi ha-
beat fidei ſacramentum: longéque melior eſt ille par-
uulus, qui etiam ſi fidem nondum habeat in cogitatio- D
ne, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis oppo *Obex.*
nit, vnde ſacramentum eius ſalubriter percipit. Reſpõ
di ſicut exiſtimo quæſtionibus tuis, quãtum attinet ad
minus capaces, & ad contentioſos non ſatis: quantum
autem ad pacatos & intelligentes plus fortè quàm ſat
eſt. Nec tibi ad excuſationem meam obieci firmiſsi-
mam conſuetudinem, ſed ſaluberrimæ conſuetudinis
reddidi quam potui rationem.

Hieronymus Auguſtino & Alipio. Aduerſus Hieronymi li-
bros, quos ſcripſit contra Pelagianos, reſcripſerat Ania-
nus quidam Diaconus: hortatur itaque Auguſti-
num vt ipſe potius illi reſpondeat.

Epiſtola XXIIII.

DOMINIS verè ſanctis atque omni affectio-
ne ac iure venerandis, Alipio & Auguſtino e-
piſcopis Hieronymus in Chriſto ſalutem. San
ctus Innocẽtius presbyter (qui huius ſermonis
eſt portitor) anno præterito quaſi nequaquam in Afri-
cam reuerſurus, mea ad dignationem veſtrã ſcripta nõ
ſumpſit. Tamẽ deo gratias agimus, quòd ita euẽnit, vt
noſtrũ ſilẽtium veſtris epiſtolis vinceretis. Mihi enim E
omnis occaſio gratiſsima eſt, per quam ſcribo veſtræ
reuerentiæ, teſtem inuocans deum, quòd ſi poſſet fieri,
aſſumptis alis colũbæ veſtris amplexibus implicarer:
ſemper quidem pro merito virtutum veſtrarum, ſed
nunc maximè quia cooperatoribus & authoribus vo-
bis hæreſis Celeſtina iugulata eſt: quæ ita infecit corda *Celeſtini ii-*
multorum, vt cum ſuperatos damnatóſque eſſe ſe ſen- *dem qui Pe*
tiant, tamen venena mentium non omittant, & quod *lagiani.*
ſolum poſſunt, nos oderint, per quos putant ſe liberta-
tem docendæ hæreſeos perdidiſſe. Quòd autem quæ-
ritis verum reſcripſerim contra libros Aniani pſeudo-
diaconi Celedenſis, qui copioſiſsime paſcitur vt alienę
blaſphemiæ verba friuola ſubminiſtret, ſciatis me ipſos
libros in ſchedulis miſſos à ſancto fratre Euſebio preſ
bytero ſuſcepiſſe nõ ante multũ temporis, & exinde vel
ingruẽtibus morbis, vel dormitione ſanctæ & venera- *Euſtochij*
bilis filiæ veſtræ Euſtochij ita doluiſſe, vt propemodũ *mors.*
contemnendos putarem. In eodem enim luto hæſitat,
& exceptis verbis tinnulis atque emendicatis nihil a-
liud loquitur. Tamen multum egimus, vt dum epiſto-
læ meæ reſpõdere conatur, apertius ſe proderet, & bla- F
ſphemias ſuas omnibus patefaceret. Quicquid enim in
illa miſerabili ſynodo Dioſpolitana dixiſſe ſe denegat,
in hoc opere profitetur: nec grãde eſt ineptiſsimis næ-
niis reſpondere. Si autem dominus vitam tribuerit, &
notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratiun-
culis reſpondebimus, non vt conuincamus hæreſim e-
mortuam, ſed vt imperitiam atque blaſphemiam eius
noſtris ſermonibus confutemus. Meliuſque hoc face-
ret ſanctitas veſtra, ne compellamur contra hæreticum
noſtra laudare. Sancti filij communes Albina Pinia-
nus & Melania plurimum vos ſalutãt. Has literulas de
ſancta Bethleem ſancto presbytero Innocentio dedi
perferẽdas. Neptis veſtra Paula miſerabiliter precatur,
vt memores eius ſitis, & multum vos ſalutat. Incolumes
vos & memores mei, domini noſtri Ieſu Chriſti tuea-
tur clementia, domini verè ſancti, atq; omni affectio-
ne venerabiles patres.

Hieronymus Auguſtino, gratulans illi quòd hæretico-
rum omnium meruerit odium, quod quidem gau-
det ſibi cum illo eſſe commune. De Do-
natiſtis potiſsimum ſentit.

Epiſtola XXV.

G DOMINO ſancto ac beatiſsimo papæ Auguſtino Hieronymus. Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore veneratus ſum,& habitantem in te dilexi dominum ſaluatorem,ſed nunc,ſi fieri poteſt,cumulo aliquid addimus,& plena complemus,vt abſq; tui nominis mentione ne vnam quidem horã præterire patiamur,qui contra flantes ventos ardore fidei perſtitiſti, maluiſtique, quãtum in te fuit,ſolus liberari de Sodomis, quàm cũ pereuntibus cõmorari. Scit quid dicam prudentia tua. Macte virtute in orbe celebraris:catholici te conditorem antiquę rurſum fidei venerantur,atq; ſuſpiciũt : & quod ſignum maioris gloriæ eſt, omnes hæretici deteſtantur:& me pari perſequuntur odio, vt quos gladiis nequeunt,voto interficiãt. Incolumem & mei memorem te Chriſti domini clementia tueatur,domine venerande & beatiſsime papa.

Hieronymus Auguſtino per ænigma ſignificans illi Romam eſſe captam à Gotthis,nec tamen agnoſcere manum dei, ſed accerſitis auxiliis moliri rebellionem.

Ibid. Lxxxi.

Epiſtola XXVI.

H MVLTI vtroque claudicant pede, & ne fractis quidem ceruicibus inclinãtur, habentes affectum erroris priſtini, cum prædicandi eandẽ non habeant libertatem. Sancti fratres qui cum noſtra ſunt paruitate,præcipuè ſanctæ ac venerabiles filiæ tuæ ſuppliciter te ſalutãt. Fratres tuos dominũ meum Alipium,& dominum meũ Euodium, vt meo nomine ſalutes,precor coronam tuam. Capta Hieruſalẽ tenetur à Nabuchodonoſor, nec Hieremiæ vult audire conſilia, quin potius Aegyptum deſiderat, vt moriatur in Taphnes,& ibi ſeruitute pereat ſempiterna.

Hieronymus Marcellino & Anapſychiæ, exponens diuerſas & veterum & recentiũ ſententias de origine animarum,hortans vt reliqua petant ab Auguſtino,indicansq́; quibus ipſe ſit occupatus ſtudiis.

Ibid. Lxxxii.

Epiſtola XXVII.

DOMINIS verè ſanctis atq; omni officiorum charitate venerandis filiis Marcellino & Anapſychiæ, Hieronymus in Chriſto ſalutem. Tandem ex Africa veſtræ literas vnanimitatis accepi,& non me pœnitet impudentiæ qua tacentibus vobis epiſtolas meas frequẽter ingeſsi, vt reſcriptum me-

I rerer,& vos eſſe ſoſpites non aliis nunciantibus,ſed veſtro potiſsimum ſermone cognoſcerem. Super animæ ſtatu memini veſtræ quæſtiunculæ, imò maxime eccleſiaſticæ quæſtionis : Vtrum lapſa de cœlo ſit, vt Pythagoras philoſophus, omnéſque Platonici & Origenes putant,anima : an à propria dei ſubſtantia,vt Stoici,Manichæus & Hiſpaniæ Priſcilliani hæreſes ſuſpicantur : an in theſauro habeantur dei olim conditæ, vt quidam eccleſiaſtici ſtulta perſuaſione confidunt:an quotidie à deo fiant, & mittantur in corpora, ſecundum illud quod in Euangelio ſcriptum eſt: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. an certè ex traduce,vt Tertullianus,Apollinaris,& maxima pars Occidentalium autumant: vt quomodo corpus ex corpore,ſic anima naſcatur ex anima, & ſimili cum brutis animantibus conditione ſubſiſtant. Super quo quid mihi videatur, in opuſculis contra Ruffinum olim ſcripſiſſe me noui aduerſus eum libellũ quem ſanctæ memoriæ Anaſtaſio epiſcopo Romanæ eccleſiæ dedit, in quo lubrica & ſubdola, imò ſtulta confeſsione dum auditorum ſimplicitati illudere nititur, ſuæ fidei,imò

Ioan.5.

K perfidiæ illuſit, quos libros reor ſanctũ parentẽ veſtrũ habere Oceanũ. Olim enim editi ſunt multis, Ruffini libris aduerſus calumnias reſpondentes. Certè habes ibi virum ſanctum & eruditum Auguſtinum epiſcopum, qui viua, vt aiunt, voce docere te poterit, & ſuam imò per ſe noſtram explicare ſententiam. Et Ezechielis volumen olim aggredi volui, & ſponſionẽ creberrimam ſtudioſis lectoribus reddere, ſed in ipſo dictandi exordio ita animus meus Occidentalium prouinciarum,& maximè vrbis Romanæ vaſtatione confuſus eſt, vt iuxta vulgare prouerbium,proprium quoque ignorarem vocabulum, diúque tacui, ſciens tempus eſſe lachrymarum. Hoc autem anno cum tres explicaſſem libros, ſubitus impetus Barbarorum, de quibus tuus dicit Vigilius, Latéque vagantes Barcæi, & ſancta ſcriptura de Iſmahel,contra faciem omnium fratrum ſuorũ habitabit,ſic Aegypti limitem, Palæſtinæ, Phœnices, Syriæ percurrit, inſtar torrentis cuncta ſecum trahens, vt vix manus eorum miſericordia Chriſti potuerimus euadere. Quòd ſi iuxta inclytum oratorẽ ſilent inter arma leges, quanto magis ſtudia ſcripturarum,quæ & librorum multitudine, & ſilentio,ac librariorum ſedulitate, quódque vel proprium eſt, ſe-

Virgilius.

Cicero.

L curitate & ocio dictantium indigent? Duos itaque libros miſi ſanctæ filiæ meæ Fabiolæ,quorum exempla ſi volueris, ab ipſa poteris mutuari (pro anguſtia quippe temporis alios deſcribere non potui) quos cum legeris, & veſtibula videris, facilis coniectura erit qualis ipſa ſit futura domus. Sed credo in dei miſericordia, qui nos adiuuit in difficillimo principio ſupradicti operis, quòd ipſe adiuuet & in penè vltimis prophetæ partibus, in quibus Gog & Magog bella narrantur : & in extremis in quibus ſacratiſsimi & inexplicabilis tẽpli ædificatio, varietas menſuráque deſcribitur. Sanctus frater noſter Oceanus, cui vos cupitis commendari,tantus & talis eſt,& ſic eruditus in lege domini,vt abſque noſtro rogatu inſtruere vos poſsit, & noſtram ſuper cunctis quæſtionibus ſcripturarum pro modulo communis ingenij explicare ſentẽtiam. Incolumes vos & prolixa ætate florentes, Chriſtus deus noſter tueatur omnipotens,domini verè ſancti.

Auguſtinus Hieronymo, recenſens varias de animarum origine ſententias, cupit doceri quæ potiſsimum tenenda ſit,aduerſus Pelagianos.

Epiſtola XXVIII.

M DEVM noſtrum, qui nos vocauit in ſuum regnum & gloriam, & rogaui & rogo, vt hoc quod ad te ſcribo, ſancte frater Hieronyme, cõſulẽs te de iis quę neſcio,fructuoſum eſſe nobis velit. Quanquam enim te multo quàm ego ſum ætate maiorem,tamen etiam ipſe iam ſenex conſulo:ſed ad diſcẽdum quod opus eſt,nulla mihi ætas ſera videri poteſt, quia etſi ſenes magis decet docere quàm diſcere,magis tamẽ diſcere quàm quid doceant ignorare. Nihil equidem moleſtius fero in omnibus anguſtiis meis quas patior in difficillimis quæſtionibus, quàm in tam lõginqua tuæ charitatis abſentia, vt vix poſsim meas dare, vel recipere literas tuas per interualla non dierum, nõ menſium,ſed aliquot annorum:cùm ſi fieri poſſet, quotidie præſentem te habere vellem, cum quo loquerer quicquid vellẽ. Nec ideo tamen nõ debui facere quod potui,ſi nõ potui totum quod volui. Ecce venit ad me religioſus iuuenis,catholica pace frater,ætate filius, honore compresbyter noſter Oroſius,vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans ſtudio, vtile vas in domo domini

A mini eſſe deſiderās, ad refellendas falſas pernicioſaſq; doctrinas, quæ animas Hiſpanorum multo infelicius quàm corpora barbaricus gladius trucidarūt. Nam inde ad nos vſque ab Oceani litore properauit, fama excitus, quòd à me poſſet de iis quæ ſcire vellet, quicquid vellet audire. Neque nullum cepit aduentus ſui fructum: Primò, ne de me multum famæ crederet. Deinde docui hominem quod potui: quod autem non potui, vnde diſcere poſſet admonui, atque vt ad te iret hortatus ſum. Qua in re conſilium vel præceptum meū cum libenter & obedienter acciperet, rogaui eum vt abs te veniens, per nos ad propria remearet. Quam eius pollicitationem tenens, occaſionem mihi credidi à domino eſſe conceſſam, qua tibi ſcriberem de iis quæ per te ſcire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterem, nec mihi facilè occurrebat idoneus & fide agendi, & alacritate obediendi, & exercitatione peregrinandi. Vbi ergo iſtum iuuenem expertus ſum eūipſum eſſe qualem à domino petebam, dubitare non potui. Accipe igitur quæ mihi peto aperiri, ac diſſerere non graueris. Quæſtio de anima multos mouet, in quibus & me eſſe con-

Diuiſio epiſtolæ.

B fiteor. Nam quid de anima firmiſsime teneam, non tacebo. Deinde ſubiūgam, quid mihi adhuc expediri velim. Anima hominis immortalis eſt, ſecundum quendam modum ſuum. Non enim omnimodo ſicut deus, de quo dictum eſt quia ſolus habet immortalitatem. Nam de animæ mortibus ſancta ſcriptura multa commemorat: vnde illud eſt, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sed quod ita moritur alienata à vita dei, vt tamē in natura ſua viuere nō omnino deſiſtat: ita mortalis ex aliqua cauſa inuenitur, vt etiam immortalis nō ſine ratione dicatur. Non eſt pars dei anima. Si enim hoc eſſet, omnino incommutabilis atque incorruptibilis eſſet. Quod ſi eſſet, nec deficeret i deterius, nec proficeret in melius: nec aliquid iu ſemetipſa vel inciperet habere quod non habebat, vel deſineret habere quod habebat, quantum ad eius ipſius affectiones pertinet. Quàm vero aliter ſe habeat, non opus eſt extrinſecus teſtimonio: quiſquis ſeipſum aduertit, agnoſcit. Fruſtra autem dicitur ab eis qui animam dei partem eſſe volunt, hanc eius labem ac turpitudinem quam videmus in nequiſsimis hominibus, hanc denique infirmitatem & ægritudinem quam ſentimus in omnibus hominibus, non ex ipſa illi eſſe, ſed ex corpore. Quid intereſt

Solus deus vere immortalis.

Anima nō eſt pars dei

C vnde ægrotet, quæ ſi eſſet incommutabilis aliquo modo, vndelibet ęgrotare non poſſet? Nam quod verè incommutabile & incorruptibile eſt, nullius rei acceſſu commutari vel corrumpi poteſt. Alioquin non Achillea tantum, ſicut fabulæ ferunt, ſed omnis caro eſſet inuulnerabilis, ſi nullus ei caſus accideret. Non eſt itaque natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua cauſa, aliqua parte mutabilis eſt. Deum autem nefas eſt niſi vere ſumméque incommutabilem credere. Non eſt igitur anima pars dei. Incorpoream quoque eſſe animam, etſi difficile tardioribus perſuaderi poteſt, mihi tamen fateor eſſe perſuaſum. Sed ne verbi controuerſiam vel ſuperfluo faciam, vel merito patiar, quoniam cū de re conſtat, non eſt opus certare de nomine: ſi corpus eſt omnis ſubſtantia vel eſſentia, vel ſi quid aptius nuncupatur id quod aliquo modo eſt in ſeipſu, corpus eſt anima. Item ſi eam ſolam incorpoream placet appellare naturam, quæ ſummè incommutabilis & vbique tota eſt, corpus eſt anima, quoniā tale aliquid ipſa non eſt. Porrò ſi corpus non eſt niſi quod per loci ſpacium aliqua lōgitudine, latitudine, altitudine ita ſiſti-

Achilles inuulnerabilis.

Anima incorporea.

tur vel mouetur, vt maiore ſui parte maiorē locum occupet, & breuiore breuiorē, minuſq; ſit in parte, quàm in toto, nō eſt corpus anima. Per totum quippe corpus quod animat, non locali diffuſione, ſed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius particulas tota ſimul adeſt, nec minor in minoribus, & in maioribus maior, ſed alicubi intentius, alicubi remiſsius, & in omnibus tota, & in ſingulis tota eſt. Neque enim aliter quod in corpore etiam non tóto ſentit, tamen tota ſentit. Nam cum exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur, quamuis locus ille non ſolum totius corporis nō ſit, ſed vix in corpore videatur, animam tamen totam non latet: neque id quod ſentitur, per corporis cuncta diſcurrit, ſed ibi tantum ſentitur vbi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quod non in toto fit, niſi quia & ibi tota eſt vbi fit, nec vt tota ibi ſit, cætera deſerit? Viuunt enim & illa ea præſente, vbi nihil tale factum eſt. Quod ſi fieret, & vtrunque ſimul fieret, ſimul vtrunque totam pariter nō lateret. Proinde & in omnibus ſimul, & in ſingulis particulis corporis ſui, tota ſimul eſſe non poſſet, ſi per illas ita diffunderetur, vt videmus corpora diffuſa per ſpacia locorum minoribus ſuis partibus minora occupare, & amplioribus ampliora. Qua- D

E propter ſi anima corpus eſſe dicenda eſt, non eſt certe corpus quale terrenum eſt, nec quale humidum, aut aëreum, aut æthereum. Omnia quippe talia maiora ſunt in maioribus locis, & minora in minoribus, & nihil eorum in aliqua ſui parte totum adeſt, ſed vt ſunt partes locorum, ita occupantur partibus corporum. Vnde intelligitur anima, ſiue corpus ſiue incorporea dicenda ſit, propriam quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiore ſubſtantia creatam, quæ veraciter non poſsit in aliqua phātaſia corporalium imaginum, quas per carnis ſenſus percipimus, cogitari, ſed mente intelligi, vitaq; ſentiri. Nec hæc perinde loquor, vt te quæ tibi nota ſunt doceam, ſed vt aperiam quid firmiſsimè de anima teneā, ne me quiſquam cum ad ea venero quæ requiro, nihil de anima vel ſcientia vel fide tenere arbitretur. Certus etiam ſum, animam nulla dei culpa, nulla dei neceſsitate vel ſua, ſed propria voluntate in peccatum eſſe collapſam: nec liberari poſſe de corpore mortis huius vel ſuæ voluntatis virtute tanquam ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: nec omnino eſſe

Aīa ſua culpa lapſa ſola dei miſericordia liberatur.

F animam vllam in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quæcunque autem ſine gratia mediatoris & ſacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & in vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem poſt generationem humanam quæ facta eſt ex Adam, regeneretur in Chriſto, ad eius pertinens ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc ſunt quæ de anima firmiſsime teneo. Nunc accipe quæſo quid requiram, & noli me ſpernere, ſic nō te ſpernat qui pro nobis dignatus eſt ſperni. Quæro vbi contraxerit anima reatum, quo trahatur in condemnationem, etiam infantis morte præuenti, ſi ei per ſacramentum quo etiam paruuli baptizantur, Chriſti gratia non ſubuenerit. Non enim es ex illis qui modò noua quædam garrire cœperunt, dicentes nullum reatum eſſe ex Adam tractum, qui per baptiſmum in infante ſoluatur. Quod te ſapere ſi ſcirem, imò niſi te id non ſapere ſcirem, nequaquam

Animę reatus vnde.

Pelagianorum nota.

G hoc abs te quærerem aut quærẽdum putarem. Sed quia
tenemus de hac re ſententiam tuam continentem ca-
tholicæ fundatiſsimæ fidei, qua & Iouiniani vanilo-
quia redarguens adhibuiſti teſtimonium ex libro Iob.
Iob.15. Nemo mundus in conſpectu tuo, nec infans cuius eſt
diei vnius vita ſuper terram. Deinde ſubiũxiſti, Tene-
múrque rei in ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Et
liber tuus in Ionam prophetam ſatis hoc inſigniter di-
lucideq́; declarat, vbi ieiunare paruulos propter ipſum
originale peccatum meritò coactos eſſe dixiſti: non in-
conuenienter abs te quæro, hunc reatũ anima vbi con-
traxerit, vnde oporteat eam etiã in illa ætate per ſacra-
Li.3.de lib. arbi. mentũ Chriſtianæ gratiæ liberari. Ego quidẽ ante ali-
quot annos cum libros quoſdam ſcriberem de libe-
ro arbitrio, qui in multorum manus exierunt, & nunc
habentur à plurimis, quatuor opiniones de animæ
incarnatione, Vtrum ex illa vna quæ primo homini
data eſt, cæteræ propagentur: An ſingulis quibuſque
nouæ etiam modo fiant: An alicubi iam exiſtentes
vel mittantur diuinitus, vel ſponte labantur in corpo-
Quælibet.i. quæcũque. ra: ita putaui eſſe tractandas, vt quælibet earum vera eſ-
ſet, non impediret intentionem meam qua tũc aduer-
ſus eos quantis poteram viribus agebam, qui naturam
H mali ſuo principio præditam, aduerſus deum conãtur
inducere, id eſt contra Manichæos. Nam de Priſcillia-
niſtis adhuc nihil audieram, qui non multum ab iſtis
diſsimiles blaſphemias fabulantur. Ideo quintam opi-
nionem non addidi, quam in tua epiſtola inter cæteras
commemoraſti, ne aliquam præterires, vbi de hac quæ-
ſtione interroganti, reſcripſiſti religioſæ memoriæ vi-
ro nobiſq́; in Chriſti charitate gratiſsimo Marcellino,
quòd anima non ſit pars dei: Primò, quia non de in-
carnatione eius ſed de natura quæritur cum hoc quæ-
ritur. Deinde quia hic hoc ſentiunt illi cõtra quos age-
bam, & id maximè agebam, vt creatoris inculpabilem
inuiolabilemq́; naturã à creaturæ vitiis & labe ſecer-
nerem, cum illi à ſubſtantia mali cui proprium princi-
pium principeſq́; tribuunt, ipſam boni dei ſubſtantiam
ex parte qua capta eſt corruptam & oppreſſam, & ad
peccandi neceſsitatem perductã eſſe contendunt. Hoc
itaque excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor
reliquis opinionibus quænam ſit eligenda ſcire deſi-
dero. Quæcunque enim eligenda eſt, abſit vt impugnet
hãc fidem de qua certi ſumus, omni animæ etiam par-
uuli infantis neceſſariam eſſe liberationem ex obliga-
I tione peccati, eamq́; nullã eſſe niſi per Ieſum Chriſtum,
Singulorũ & hunc crucifixum. Proinde ne longum faciamus, hoc
animæ ſin- certè ſentis, quòd ſingulas animas ſingulis naſcentibus
gulæ. etiã modò deus faciat. Cui ſentẽtiæ ne obiiciatur quòd
omnes creaturas ſexto die cõſummauerit deus, & ſep-
timo die requieuerit, adhibes teſtimonium ex Euange-
Ioan.5. lio: Pater meus vſque nunc operatur, & ego operor. Sic
enim ad Marcellinum ſcripſiſti: in qua epiſtola etiam
mei commemorationem beneuolentiſsime facere di-
gnatus es, quòd hic me haberet in Africa, qui ei ipſam
facilius poſſem explicare ſententiam. Quod ſi potuiſ-
ſem, non ille hoc abs te tam longe poſito inquireret, ſi
tamen id tibi ex Africa ſcripſit. Nam quando ſcripſe-
rit neſcio: tantum ſcio, quòd de hoc bene cognouerit
cunctationem meam. Vnde me inconſulto facere vo-
luit, quanquam etiam ſi conſuleret, magis hortarer, &
gratias agerẽ quòd nobis conferre omnibus poſſet, niſi
tu breuiter reſcribere quàm reſpondere maluiſſes. Cre-
do ne ſuperfluò laborares vbi ego eſſem, quem putabas
id optime ſcire quod ille quæſiuerat. Ecce volo vt illa
ſentẽtia etiam mea ſit, ſed nondum eſſe confirmo. Mi- K
ſiſti ad me diſcipulos, vt ea doceam quæ nondum ipſe
didici. Doce ergo quod doceam. Nã vt doceam multi
à me flagitant, eiſq́; me, ſicut alia multa, & hoc ignora-
re confiteor. Et fortaſſe quamuis in os meum verecun-
dentur, tamen apud ſe dicunt: Tu es magiſter in Iſraël, *Ioan.3.*
& hæc ignoras? Quod quidem dominus ei dixit qui e-
rat vnus illorum quos delectabat vocari Rabbi: vnde
etiam ad verum magiſtrum nocte venerat, quia for-
taſsis erubeſcebat diſcere, qui docere conſueuerat: me
autẽ potius magiſtrum audire, quàm velut magiſtrum
delectat audiri. Recolo enim quid dixerit eis quos præ
cæteris elegit, Vos autem, inquit, nolite vocari ab ho- *Math.23.*
minibus Rabbi, vnus enim eſt magiſter veſter Chri-
ſtus. Nec alius docuit Moyſen per Iethro, nec alius Cor-
nelium etiam per priorem Petrum, nec alius Petrum
etiam per poſteriorem Paulum. A quocunque enim
verum dicitur, illo donante dicitur qui eſt ipſa veri-
tas. Quid ſi ideo adhuc iſta neſcimus, & ea neque oran-
do, neque legendo, neque cogitando & ratiocinando
inuenire potuimus, vt probemur non ſolum indoctos
quãta charitate doceamus, verum à doctis etiam quãta *Argumẽtũ*
humilitate diſcamus? Doce ergo quæſo quod doceam, *Pelagiano-*
doce quod teneam, & dic mihi ſi animæ ſingillatim in *rum.*
ſingulis hodieq́; naſcentibus fiunt, vbi in paruulis pec- L
cent, vt indigeant in ſacramento Chriſti remiſsione
peccati, peccantes in Adam, ex quo caro eſt propagata
peccati: Aut ſi non peccãt, qua iuſtitia creatoris ita pec-
cato obligantur alieno, cum exinde propagatis mem-
bris mortalibus inſeruntur, vt eas niſi per Eccleſiã ſub-
uentum fuerit, damnatio conſequatur, cum in earum
poteſtate non ſit vt eis poſsit gratia baptiſmi ſubueniri?
Tot igitur animarũ milia quæ in mortibus paruulorũ
ſine indulgentia Chriſtiani ſacramenti de corporibus
exeunt, qua æquitate damnantur, ſi nouæ creatæ nullo
ſuo præcedente peccato, ſed voluntate creatoris ſingu-
læ ſingulis naſcentibus adhæſerunt, quibus eas animã-
dis ille creauit & dedit, qui vtique nouerat quòd vna-
quęque earum nulla ſua culpa ſine baptiſmo Chriſti de
corpore fuerat exitura? Quoniam igitur neque de deo
poſſumus dicere quòd vel cogat animas fieri peccatri-
ces, vel puniat innocentes, neque negare fas nobis eſt,
eas quæ ſine Chriſti ſacramento de corporibus exie-
rint, etiam paruulorum, nõ niſi in damnationem trahi, M
Obſecro te quomodo hæc opinio defenditur, qua cre-
duntur animæ nõ ex illa vna primi hominis fieri om-
nes, ſed ſicut illa vna vni, ita ſingulis ſingulæ? Ea verò
quæ dicuntur alia contra hanc opinionem, facilè pu-
to me poſſe refellere, ſicuti eſt illud, quo eam ſibi qui-
dam videntur vrgere, quomodo conſummauerit deus *Gene.2.*
omnia opera ſua ſexto die, & ſeptimo requieuit, ſi no-
uas adhuc animas creat? Quibus ſi dixerimus quod ex
Euangelio in ſupradicta epiſtola poſuiſti: Pater meus *Ioan.5.*
vſque nunc operatur: reſpondent, operatur, dictum eſt
inſtitutas adminiſtrando, non nouas inſtituendo na-
turas, ne ſcripturæ Geneſeos contradicatur, vbi aper-
tiſsimè legitur conſummaſſe deum omnia opera ſua.
Nam & quod eum ſcriptum eſt requieuiſſe, vtique à
creandis nouis creaturis intelligendum eſt, non à gu-
bernandis, quia tunc ea quæ non erant, fecit, à quibus
faciendis requieuit: quia conſummauerat omnia, quæ
antequam eſſent, vidit eſſe facienda, vt deinceps nõ ea
quæ non erant, ſed ex iis quæ iam erant, crearet & fa-
ceret quicquid faceret. Ita vtrunque verum eſſe mon-
ſtratur, & quod dictum eſt, requieuit ab operibus ſuis:

A & quod dictum eſt, vſque nũc operatur, quoniam Geneſi non poteſt Euangelium eſſe contrarium. Verum iis qui hæc ideo dicũt, ne credatur modò deus ſicut illam vnam, nouas animas quæ non erant, facere, ſed ex illa vna quæ iam erat eas creare, vel ex fonte aliquo ſiue theſauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere: facilè reſpondetur, etiam illis ſex diebus multa deum creaſſe ex iis naturis quas iam creauerat, ſicut ex aquis alites & piſces, ex terra autem arbores, fœnum, animalia: ſed quòd ea quæ non erant tunc fecerit, manifeſtum eſt. Nulla enim erat auis, nullus piſcis, nulla arbor, nullum animal: & bene intelligitur ab iis creatis requieuiſſe quæ non erant, & creata ſunt, id eſt ceſſaſſe, ne vltra quæ non erant, crearentur. Sed nunc quod dicitur animas non in neſcio quo fonte iam exiſtentes mittere, nec de ſeipſo tanquam ſuas particulas irrorare, nec de illa vna originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commiſsis, carneis vinculis compedire, ſed nouas creare ſingulas, ſingulis ſuam cuique naſcenti: non aliquid facere dicitur, quod ante non fecerat. Iam enim ſexto die fecerat hominem ad imaginem ſuam, quod vtique ſecundum animam rationalem feciſſe intelligitur. Hoc & nunc facit, non

Animarũ fons.

B inſtituendo quod non erat, ſed multiplicando quod erat. Vnde & illud verum eſt quòd à rebus quæ non erant inſtituendis requieuit. Et hoc verum eſt quod non ſolum gubernando quæ fecit, verumetiam aliquid non quod nondum, ſed quod iam creauerat numeroſius creando vſque nunc operatur. Vel ſic ergo vel alio modo quolibet eximus ab eo quod nobis obiicitur de requie dei ab operibus ſuis, ne propterea non credamus nunc vſque fieri animas nouas, non ex illa vna, ſed ſicut illam vnam. Nam quod dicitur, quare facit animas eis, quos nouit cito morituros? Poſſumus reſpondere, parentum hinc peccata vel conuinci vel flagellari. Poſſumus etiam rectè illius moderationi iſta relinquere, quem ſcimus omnibus temporaliter tranſeuntibus rebus, vbi ſunt etiam animalium ortus & obitus, curſum ornatiſsimum atque ordinatiſsimũ dare, ſed nos iſta ſentire non poſſe, quæ ſi ſentiremus, delectatione ineffabili mulceremur. Non enim fruſtra per Prophetam qui hæc diuinitus inſpirata didicerat, dictum eſt de deo, Qui profert numeroſe ſeculum. Vnde Muſica, id eſt ſcientia ſenſuſve bene modulandi, ad admonitionem magnæ rei, etiam mortalibus rationales habentibus animas dei largitate conceſſa eſt. Vnde ſi homo faciendi carminis artifex, nouit quas quibus moras vocibus tribuat, vt illud quod canitur, decedentibus ac ſuccedentibus ſonis pulcher-

Anima cur datur mox morituris.

Vniuerſi cõcentus.

Eſt apud Eſaiã 40. iuxta edit. 70. ὁ ἐκφέρων κατ' ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ

C rime currat ac trãſeat: quanto magis deus, cuius ſapientia per quam fecit omnia, longe omnibus artibus præferenda eſt, nulla in naturis naſcentibus & occidentibus temporum ſpacia, quæ tãquam ſyllabæ ac verba ad particulas huius ſeculi pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico vel breuius vel productius, quàm modulatio præcognita & præfinita depoſcit, præterire permittit? Hoc cum etiam de arboris folio dixerim, & de noſtrorum numero capillorum, quãto magis de hominis ortu & occaſu, cuius temporalis vita breuius productiúſve non tẽditur, quàm deus diſpoſitor tẽporum nouit vniuerſitatis moderamini conſonare? Id etiam, quod aiunt, Omne quod in tempore cœpit eſſe, immortale eſſe nõ poſſe, quia omnia orta occidunt, & aucta ſeneſcũt, vt eo modo credi cogãt animum humanũ ideo eſſe immortalẽ, quòd ante omnia tempora ſit creatus, nõ mouet fidem noſtram. Vt enim D alia taceam, cœpit eſſe in tempore immortalitas carnis Chriſti, quæ tamen iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Illud vero quod in libro aduerſus Ruffinum poſuiſti, quoſdam huic ſentẽtię calumniari, quòd deum dare animas adulterinis cõceptibus videatur indignum, vnde conantur adſtruere meritis geſtæ ante carnem vitæ, animas quaſi ad ergaſtula huiuſmodi iuſtè poſſe perduci, non me mouet multa cogitantem quibus hæc poſſet calumnia refutari. Et quod ipſe reſpondiſti, nõ eſſe vitium ſementis in tritico, quod furto dicitur eſſe ſublatum, ſed in eo qui frumenta furatus eſt, nec idcirco terram non debuiſſe gremio ſuo ſemina confouere, quia ſator immunda ea proiecerit manu, elegantiſsima ſimilitudo eſt. Quam & antequam legerem, nullas mihi obiectio iſta de adulterinis fœtibus in hac quæſtione faciebat anguſtias, generaliter intuenti multa bona deum facere etiam de noſtris malis, noſtriſq; peccatis. Animalis autem cuiuſcũque creatio, ſi habeat pium prudentemq; conſideratorem, ineffabilem laudem creatori excitat, quanto magis creatio non cuiuſlibet animalis, ſed hominis? Si autem cauſa creandi quæritur, nulla citius & melius reſpõdetur, E niſi quia omnis creatura dei bona eſt. Et quid dignius, quàm vt bona faciat bonus deus, quæ nemo poteſt facere niſi deus? Hæc & alia quæ poſſum, ſicut poſſum dico, aduerſus eos qui hanc opinionẽ qua creduntur animæ ſicut illa vna ſingulis fieri, labefactare conantur. Sed cum ad pœnas ventum eſt paruulorum, magnis mihi crede coarctor anguſtiis, nec quid reſpondeã prorſus inuenio, non ſolum eas pœnas dico, quas habet poſt hanc vitam illa damnatio, quò neceſſe eſt trahantur ſi de corpore exierint ſine Chriſtianæ gratiæ ſacramento, ſed eas ipſas quæ in hac vita dolentibus nobis verſantur ante oculos, quas enumerare ſi velim, prius tempus quàm exempla deficient. Langueſcunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & ſiti cruciantur debilitantur membris, priuantur ſenſibus, vexantur ab immundis ſpiritibus. Demonſtrandum eſt vtique quomodo iſta ſine vlla ſua mala cauſa iuſtè patiantur. Non enim dici fas eſt, aut iſta ignorante deo fieri, aut eum non poſſe reſiſtere facientibus, aut iniuſtè iſta vel facere vel permittere. Nunquidnã ſicut illa animalia irrationabilia rectè dicimus in vſus dari naturis excellen- F tioribus, etſi vitioſis, ſicut apertiſsime in Euangelio videmus porcos ad vſum deſideratum cõceſſos eſſe dæmonib⁹, hoc & de homine rectè poſſumus dicere? Animal eſt enim, ſed rationale, etſi mortale. Anima etſi rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus eſt, deus iuſtus eſt, deus omnipotens eſt: hoc dubitare omnino dementis eſt. Tantorum ergo malorum quæ fiunt in paruulis, cauſa iuſta dicatur. Nempe cum maiores iſta patiuntur, ſolemus dicere, aut ſicut in Iob merita examinari, aut ſicut in Herode peccata puniri. Et de quibuſdam exemplis quę deus manifeſta eſſe voluit, alia quæ obſcura ſunt homini coniectare cõceditur, ſed hoc in maioribus. De paruulis autem quid reſpondeamus ediſſere, ſi pœnis tantis nulla in eis ſunt punienda peccata. Nam vtique nulla eſt in illis ætatibus examinanda iuſtitia. De ingeniorum vero diuerſitate quid dicam, quæ quidem in paruulis latet, ſed ab ipſis exordiis naturalibus ducta, apparet in grandibus, quorum nonnulli tam tardi & obliuioſi ſunt, vt ne prima quidem diſcere literarum elementa potuerint: quidam vero tantæ ſunt fatuitatis,

Rom. 6.

Platonis ſententia.

Matth. 8.

G vt non multum à pecoribus differant, quos Moriones
vulgo vocant. Reſpondetur fortaſſe, corpora hoc fa-
ciunt. Sed nunquid ſecundum hanc ſententiam quam
defendi volumus, anima ſibi corpus elegit, & in eligen-
do cum falleretur errauit? Aut cum in corpus cogere-
tur intrare neceſsitate naſcendi, alia corpora præoccu-
pantibus animarum turbis, ipſa aliud non inuenit? &
ſicut in ſpectaculo aliquo locum, ita carnem non quam
voluit ſed quam valuit occupauit? Nunquid hæc & ta-
lia vel dicere poſſumus, vel ſentire debemus? Doce igi-
tur quid ſentire, quid dicere debeamus, vt conſtet no-
bis ratio nouarũ animarum ſingillatimq; factarum ſin-
gulis corporibus. Ego quidem non de ingeniis, ſed ſal-
tem de pœnis paruulorum quas in hac vita patiũtur, di-
Lib. 3. de libero arbitrio. xi aliquid in libris illis de libero arbitrio. Quod qua-
le ſit, & cur mihi in iſta quam habemus in manibus
quæſtione nõ ſufficiat, intimabo, & eum ipſum de ter-
tio libro locum ſecerptum his literis inſeram. Nam ita
ſe habet: De cruciatibus autem corporis quibus affligũ-
tur paruuli, quorum per ætatem nulla peccata ſunt, ſi
animæ quibus animantur, non prius quàm ipſi homi-
nes eſſe cœperunt, maior querela & quaſi miſericors
H depromi ſolet, cum dicitur, Quid mali fecerunt vt iſta
paterentur? Quaſi poſsit eſſe meritum innocentiæ, an-
tequam quiſquam nocere aliquid poſsit. Cum autem
boni aliquid operatur deus in emendatione maiorum,
cum paruulorum ſuorum qui eis chari ſunt doloribus
ac mortibus flagellantur, cur iſta non fiant, quãdo cum
tranſierint, pro non factis erunt in quibus facta ſunt:
Propter quos autem facta ſunt, aut meliores erunt ſi tẽ-
poralibus incommodis emendati, rectius elegerint vi-
uere, aut excuſationem in futuri iudicij ſupplicio nun
habebunt, ſi vitæ huius angoribus ad æternam vitã de-
ſiderium cõuertere noluerint? Quis autem nouit quid
paruulis de quorum cruciatibus duritia maiorum con-
tũditur, aut exercetur fides, aut miſericordia probatur,
quis inquam ergo nouit quid ipſis paruulis in ſecreto
iudiciorum ſuorum bonę cõpenſationis reſeruet deus?
Quoniam quanquam nihil rectè fecerint, tamen nec
peccantes aliquid iſta perpeſſi ſunt. Non enim fruſtra
etiã infantes illos, qui cum dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus necãdus ab Herode quæreretur, occiſi ſunt, in ho-
nore martyrum receptos cõmendat Eccleſia. Hæc tunc
dixi, cum hanc ipſam de qua nunc agitur vellem com-
I munire ſententiam. Sicut enim paulo ante commemo-
raui, quæcunque illarum de animæ incarnatione qua-
tuor opinionũ vera eſſet, inculpatam ſubſtantiam crea-
toris, & à noſtrorum peccatorum ſocietate remotiſsi-
mam nitebar oſtendere. Et ideo quæcũque illarum ve-
ritate poſſet conuinci & repudiari, ad curam intentio-
nis meę quam tunc habebam non pertinebat: quando-
quidem cũctis diligẽtiore diſputatione diſcuſsis, quæ-
cunque illarum rectè vinceret cæteras, me ſecuriſsimo
fieret, quando etiam ſecũdum omnes id quod agebam
inuictum perſiſtere demonſtrabam. Nunc vero vnam
volo ſi poſſum ratione recta eligere ex omnibus: &
propterea huius ipſius de qua nũc agimus defenſionem
in iis quæ commemoraui de illo libro verbis meis at-
tentius intuens, validam firmamq; nõ video. Nam ve-
lut firmamentum eius illud eſt quod ibi dixi: Quis au-
tem nouit quid paruulis de quorum cruciatibus duri-
tia maiorum contunditur, aut exercetur fides, aut mi-
ſericordia probatur: quis, inquam, ergo nouit quid ip-
ſis paruulis in ſecreto iudiciorum ſuorum bonæ com-
penſationis reſeruet deus? Quoniam quanquam nihil
rectè fecerint, tamen nec peccantes aliquid iſta perpeſ- K
ſi ſunt. Sed hoc non immerito dici video de iis qui vel
pro Chriſti nomine ac vera religione tale aliquid etiã
neſcientes patiuntur, vel ſacramento Chriſti iam im-
buti ſunt, quia ſine ſocietate vnius mediatoris liberari
à damnatione non poſſunt, vt poſsit eis etiam pro illis
malis quæ hic in diuerſis afflictionibus pertulerunt, cõ-
penſatio iſta præſtari. Nunc autem cum iſta quæſtio
non poſsit abſolui, niſi etiam de iis paruulis reſpondea-
tur, qui poſt grauiſsimos cruciatus ſine ſacramẽto Chri
ſtianæ ſocietatis expirant, quæ circa eos compenſatio
cogitanda eſt, quibus inſuper & damnatio præparata
eſt? Nam & de baptiſmo paruulorum in eodem libro,
non quidem ſufficienter, ſed quantum illi operi ſatis
eſſe videbatur, vtcunque reſpondi, quod etiam neſcien
tibus, & fidem ſuam nondum habentibus prodeſt: non
tamen de damnatione eorum paruulorum, qui ſine il-
lo ex hac vita emigrant, nunc aliquid dicendum puta-
ui, quia non quod nunc agitur agebatur. Sed vt omit-
tamus & contemnamus ea quæ breui tempore patiun-
tur, nec tranſacta reuocantur, nunquid ſimiliter con-
temnere poſſumus quòd per vnum hominem mors, &
per vnum hominẽ reſurrectio mortuorum? Sicut enim L
in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes *1. Cor. 15.*
viuificabuntur. Per hanc enim Apoſtolicam diuinam
claramq; ſententiam ſatis euidenter elucet, neminem
ire in mortem niſi per Adam, neminem ire in vitam
æternam niſi per Chriſtum. Hoc eſt quippe omnes &
omnes, quia ſicut omnes homines per primam, hoc eſt
per carnalem generationem pertinent ad Adam: ſic
omnes homines ad ſecundam, id eſt ſpiritalem rege-
nerationem veniunt quicunque ad Chriſtum perue-
niunt. Ideo ergo dictum eſt & hic omnes, & ibi omnes,
quia ſicut omnes qui moriuntur, non niſi in Adam mo
riuntur: ita omnes qui viuificabuntur, non niſi in Chri-
ſto viuificabuntur. Ac per hoc, quiſquis nobis dixerit
quẽquam in reſurrectione mortuorum viuificari poſ-
ſe niſi in Chriſto, tanquam peſtis communis fidei de-
teſtandus eſt. Item quiſquis dixerit quòd in Chriſto vi-
uificabuntur etiam paruuli qui ſine ſacramẽti eius par-
ticipatione de vita exeunt: hic profecto & contra Apo-
ſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat
Eccleſiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis fe-
ſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur aliter eos
in Chriſto viuificari omnino non poſſe. Qui autẽ non M
viuificatur in Chriſto, reſtat vt in eadem damnatione
maneat, de qua dicit Apoſtolus: Per vnius delictum in *Roma. 5.*
omnes homines ad condemnationem. Cui delicto ob-
noxios paruulos naſci, & omnis credit Eccleſia, & ipſe
iam contra Iouinianum diſputans, & exponens Ionam
prophetam, ſicut pauloãte commemoraui, fide veraciſ-
ſima definiſti, credo & in aliis locis opuſculorum tuo-
rum, quæ vel non legi, vel in præſentia non recordor.
Huius igitur damnationis in paruulos cauſam requiro,
quia neque animarum ſi nouæ fiunt ſingulis ſingulæ,
video eſſe vllum in illa ætate peccatum, nec à deo dam
nari aliquam credo, quam videt nullum habere pecca-
tum. An fortè dicendum eſt in paruulo carnem ſolam
cauſam eſſe peccati, nouam vero illi animam fieri, qua
ſecundũ dei præcepta viuẽte in adiutorio gratiæ Chri-
ſti, & ipſi carni edomitæ ac ſubiugatę poſsit incorru-
ptionis meritũ comparare? Sed quia in paruulo anima
nondum id agere poteſt, niſi Chriſti acceperit ſacra-
mentum, per hanc gratiam carni eius acquiritur, quod
illius moribus nondum potuit. Si autem ſine illo ſa-

A cramēto anima paruuli exierit, ipſa quidem in æterna vita erit, vnde eam nullum peccatum potuit ſeparare, caro vero eius non reſurget in Chriſto, non percepto ante mortem illius ſacramēto? Hanc opinionem nunquam audiui, nunquam legi. Sed planè audiui & credidi, propter quod & locutus ſum, quia veniet hora quādo omnes qui in monumentis ſunt, audient vocē eius, & procedent qui bene fecerunt, in reſurrectionē vitæ. Ipſa eſt de qua dicitur: Et per vnum hominem reſurrectio mortuorum. Ipſa eſt qua in Chriſto omnes viuificabuntur. Qui autem male egerunt, in reſurrectionem iudicij. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum eſt, qui priuſquam poſſent agere vel bene vel male, ſine baptiſmo corpore exuti ſunt? Nihil hic de talibus dictum eſt. Sed ſi caro eorum ideo non reſurget, quia nec boni aliquid egerūt nec mali: nec illorum reſurrectura eſt, qui percepta baptiſmi gratia, in illa ætate defuncti ſunt, in qua nihil bene vel male agere potuerunt. Si autem illi inter ſanctos reſurgent. id eſt inter eos qui bene egerunt, inter quos & illi reſurrecturi ſunt, niſi inter eos qui male egerunt, ne aliquas humanas animas credamus corpora ſua non recepturas, ſiue

Ioan. 5.

1 Cor. 15.

B in reſurrectionem vitę, ſiue in reſurrectionem iudicij? Quæ ſententia priuſquam refellatur, ipſa nouitate iam diſplicet. Deinde quis ferat ſi credant ſe illi qui ad baptiſmum cum ſuis paruulis currunt, propter carnes eorum, non propter animas currere? Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens nouū, ſed Eccleſię fidem firmiſſimam ſeruās, ad corrigendum eos qui putabant ante octauum diem natiuitatis non eſſe paruulum baptizandum, non carnem ſed animam dixit eſſe perdendam, & mox natum rite baptizari poſſe, cum ſuis quibuſdam coëpiſcopis cenſuit. Sed contra Cypriani aliquam opinionem, vbi quod vidēdum fuit fortaſſe non vidit, ſentiat quiſque quod libet, tantum cōtra Apoſtolicam manifeſtiſſimam fidem nemo ſentiat, qui ex vnius delicto omnes in condemnationem duci prædicat, ex qua condemnatione non liberat niſi gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, in quo vno omnes viuificātur quicunq; viuificantur. Cōtra Eccleſiæ fundatiſſimum morem nemo ſentiat, vbi ad baptiſmum ſi propter ſola paruulorū corpora curreretur, baptizandi offerrentur & mortui. Quæ cum ita ſint: quærenda cauſa eſt atque reddenda, quare damnē-

Cyprianus. lib. iij. epiſt. viij. ad Fidum.

Rom. 5.

C tur animæ quæ nouæ creantur ſingulis quibuſque naſcentibus, ſi præter Chriſti ſacramentum paruuli moriantur. Damnari enim eas ſi ſic de corpore exierint, & ſancta ſcriptura, & ſancta eſt teſtis Eccleſia. Vnde illa de animarum nouarum creatione ſentētia, ſi hanc fidem fundatiſſimam non oppugnat, ſit & mea: ſi oppugnat, non ſit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac ſententia debere accipi quod ſcriptum eſt: Qui finxit ſpiritum hominis in ipſo, & qui finxit ſingillatim corda eorum. Aliquid fortiſſimum atque inuictiſſimum requirendū eſt, quod nos nō* cogat deum credere vllarū animarum ſine culpa aliqua damnatorem. Nam vel tantundem valet vel plus eſt forſitan creare quàm fingere: & tamen ſcriptum eſt: Cor mundum crea in me deus. Nec ideo putari poteſt anima hoc loco optare ſe fieri priuſquam aliquid eſſet. Sicut ergo iam exiſtens creatur innouatione iuſtitiæ, ſic iam exiſtens fingitur conformatione doctrinæ. Nec illud quod in Eccleſiaſte ſcriptum eſt: Tunc conuertetur in terram puluis ſicut fuit, & ſpiritus reuertetur ad dominū qui dedit illum. Iſtam confirmat ſententiam, quam volumus

Coniunctio non, videtur ſuperfluiſſe.

Sermo pertinet ad argumētatione Pelagiani: Si aīæ ſingulis nouæ creātur, nō traxerūt peccatū ex aīa Adæ. iniuſte igitur damnātur.

eſſe noſtram. Plus enim hoc ſuffragatur eis qui ex vna D putant omnes eſſe animas. Nam ſicut conuertitur, inquiunt, puluis in terram ſicut fuit, & tamē caro de qua hoc dictum eſt, ad hominē non reuertitur ex quo propagata eſt, ſed ad terrā vnde primus homo factus eſt: ſic & ſpiritus ex illius vnius ſpiritu propagatus, nō tamen ad eum reuertitur, ſed ad dominum à quo illi datus eſt. Verum quia hoc teſtimonium ita pro iſtis ſonat, vt non omnimodo huic opinioni qua defendi volo, videatur eſſe contrarium: admonendam tātum credidi prudentiā tuam, ne talibus teſtimoniis ex his anguſtiis me coneris eruere. Nam licet nemo faciat optādo vt verum ſit quod verum non eſt, tamen ſi fieri poſſet optarem vt hæc ſententia vera eſſet, ſicut opto vt ſi vera eſt, abs te liquidiſſime atq; inuictiſſime defendatur. Hæc autem difficultas etiam illos ſequitur, qui iam exiſtentes alibi animas, & ab initio diuinorum operū præparatas, à deo mitti opinantur in corpora. Nam & ab his hoc idem quæritur, ſi animæ inculpatæ obediēter veniunt quò mittuntur, cur in paruulis ſi non baptizati vitam iſtam finierint, puniuntur? Eadem prorſus in vtraque ſententia difficultas eſt. Illi ſibi viden-

E tur de hac facilius exire quæſtione, qui animas aſſeuerant pro meritis vitæ prioris ſingulas ſingulis corporibus implicari. Hoc enim putant eſſe in Adam mori, in carne ſcilicet quę propagata eſt ex Adam, ſupplicia pendere. A quo reatu, inquiunt, gratia Chriſti liberat puſillos cum magnis. Hoc quidē rectè, veraciter, optimeq; quòd gratia Chriſti liberat à reatu peccatorum puſillos cum magnis. Sed in alia ſuperiore vita peccare animas & inde præcipitari in carceres carneos, nō credo, non acquieſco, non conſentio. Primū, quoniam neſcio per quos fieri circūitus id aiunt iſti, vt poſt neſcio quāta volumina ſeculorum iterum ad iſtam ſarcinam corruptibilis carnis & ſupplicia pendenda redeundum ſit: qua opinione quid horribilius cogitari poſſit ignoro. Deinde quis tandem iuſtus defunctus eſt, de quo non ſi iſti vera dicunt, ſoliciti eſſe debeamus, ne in ſinu Abrahæ peccans, in flammas illius diuitis deiiciatur? Cur enim nō & poſt hoc corpus peccari poſſit ſi & ante potuit? Poſtremo, longe aliud eſt in Adam peccaſſe, vnde dicit Apoſtolus: In quo omnes peccauerūt: & aliud eſt extra Adam neſcio vbi peccaſſe, & ideo in Adā, id eſt in carnem, quæ ex Adam propagata eſt, tanquā in carcerem trudi. Illam vero opinionem, quòd ex vna fiant

de ciuit. dei c. 23.

Roma. 5.

F omnes animæ, nō diſcutere volo niſi neceſſe ſit. Atque vtinam iſta de qua nūc agimus, ſi vera eſt, ſic abs te defendatur, vt hoc neceſſe iam non ſit. Quanuis autem deſiderem, rogem, votis ardentibus exoptem & expectem, vt per te mihi dominus huius rei auferat ignorantiam, tamen ſi, quod abſit, minime meruero, patientiam mihi petam à domino deo noſtro: in quē ſic credimus, vt aliqua nobis non aperiri etiam pulſantibus, nullo modo aduerſus eum murmurare debeamus. Memini prius ipſis Apoſtolis dictum: Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. In his, quantum ad me attinet, etiam hoc deputem. Neque qui hoc ſciam, me indigner indignum, nec hoc ipſo etiam conuincar indignior. Multa enim alia ſimiliter neſcio, quæ commemorare vel enumerare non poſſum. Et hoc tolerabiliter ignorarem, niſi metuerem ne aliqua iſtarum opinionū contra illud quod firmiſſima retinemus fide, incautis obreperet mentibus. Sed antequam ſciam quænam earum potius eligēda ſit, hoc me non temere ſentire profiteor, eam quæ vera eſt, non aduerſari robuſtiſ-

Ioan 16.

G ſimę ac fundatiſsimæ fidei, qua Chriſti eccleſia nec paruulos homines recentiſsime natos à damnatione credit niſi per gratiam nominis Chriſti (quam in ſuis ſacramentis commendauit) poſſe liberari.

Auguſtinus Hieronymo, de loco qui eſt Iacobi ſecundo: Qui offenderit in vno, factus eſt omnium reus. multa obiter admiſcens de Stoicis, qui docebant omnia peccata eſſe paria, & quiſquis haberet vnam virtutem, habere omnes: qui careret vna, nullam habere. *Epiſtola* XXIX.

QVOD ad te ſcripſi, honorande mihi in Chriſto frater Hieronyme, quærens de anima humana, ſi naſcētibus ſingulis nouę ſingulę nūc vſq; fiunt, vbi peccati vinculum contrahant, quod per ſacramētum gratiæ Chriſti etiam in infantibus recenter natis ſoluendum eſſe nō dubitamus, cum in non paruum volumen procederet, nolui vlla alia onerare quæſtione, ſed quod vrget acrius, multo minus eſt negligēdum. Proinde quæro, & per deum obſecro vt exponas mihi quod multis exiſtimo profuturum, aut ſi iam vel abs te vel ab alio aliquo expoſitum habes, dirigas nobis, quomodo accipiēdum ſit quod in epiſto-
H la Iacobi Apoſtoli ſcriptum eſt: Quicunq; enim totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. quę res talis ac tāta eſt, vt quod hinc tibi nū iam olim ſcripſi, multum me pœniteat. De agenda nāq; præſenti vita, quomodo ad vitam perueniamus æternam, non de præterita perſcrutanda, quam penitus demerſit obliuio, ſicut eſt illud quod de anima quærēdū putaui, hæc vertitur quæſtio. Eleganter autem dictum eſſe narratur, quod huic rei ſatis apte conuenit. Cum quidam ruiſſet in puteum, vbi aqua tanta erat, vt eum magis exciperet ne moreretur, quàm ſuffocaret ne loqueretur, acceſsit alius, & eo viſo admirans ait. Quomodo huc cecidiſti? At ille, Obſecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniam fatemur & fide catholica tenemus, de reatu peccati tanquam de puteo, etiam paruuli infantis animam Chriſti gratia liberandam, ſatis eſt ei, quòd modum quomodo ſalua fiat nouimus, etiam ſi nunquam quomodo in malum illud deuenerit nouerimus. Sed ideo putaui eſſe quærendum, ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ aliquam teneamus incautius, quæ liberandā prorſus animam paruuli
I contradicat, negans eam eſſe in iſto malo. Hoc igitur firmiſsime retento, quòd anima paruuli de reatu peccati liberanda eſt, nec alio modo liberanda niſi gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ſi poſſumus etiam ipſius mali cauſam & originem noſſe, vaniloquis nō diſputatoribus ſed litigatoribus paratius inſtructiuſq; reſiſtimus. Si autem non poſſumus, nō quia latet miſeriæ principium, ideo pigreſcere miſericordiæ debet officium. Aduerſus eos autem qui ſibi videntur ſcire quod neſciunt, hoc tutiores ſumus, quòd hanc ignorantiam noſtram non ignoramus. Aliud eſt enim quod neſcire malum eſt, aliud quod ſciri vel non poteſt, vel non opus eſt, vel ad vitam quam quærimus indifferens eſt. Hoc vero quod de literis Apoſtoli Iacobi nunc requiro, in hac ipſa qua viuimus, & vt ſemper viuamus deo placere ſtudemus, actione verſatur. Quomodo igitur intelligendum eſt, obſecro te: Quicūque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus? Itane qui furtum fecerit, imò vero qui dixerit diuiti, ſede hic: pauperi autem, tu ſta illic, & homicidij & adulterij & ſacrilegij reus eſt? Quod ſi nō eſt, quomodo qui in vno offendit, factus eſt omnium reus? An illud quod dixit de diuite & paupere, ad iſta K
nō pertinet, quorum ſi quis in vno offenderit, fiet omnium reus? Sed recolendum eſt vnde venerit illa ſententia, & quæ illam ſuperiora pepererint, quibuſq; connexa dependeat. Fratres mei nolite, inquit, in perſonarum acceptione habere fidem domini noſtri Ieſu Chriſti gloriæ. Etenim ſi introierit in conuentum veſtrum vir annulum aureum habēs in veſte cādida, introierit autem & pauper in ſordido habitu, & intēdatis in eum qui indutus eſt veſte præclara, & dicatis ei, Tu ſede hic bene: pauperi autem dicatis, tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum: nónne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationū iniquarum? Audite fratres mei dilectiſsimi, nónne deus elegit pauperes in hoc mūdo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromiſit deus diligentibus ſe? Vos autem exhonoraſtis pauperem, propter illum ſcilicet cui dictum eſt, Sta illic, cum habenti annulum aureum dictum eſſet, tu ſede hic bene. Ac deinde ſequitur eandem ipſam ſententiam latius verſans & explicans: Nónne, inquit, diuites per potentiam opprimunt vos, & trahunt ad iudicia? Nónne ipſi blaſphemant bonum nomen quod in- L
uocatum eſt ſuper vos? Si quidem legem perficitis regalem ſecundum ſcripturam, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, bene facitis. Si autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi tranſgreſſores. Vide quemadmodum tranſgreſſores legis appellat, qui dicunt diuiti, Sede hic: & pauperi, ſta illic. Vnde ne putarent contemptibile eſſe peccatum in hac vna re legē tranſgredi, ſequutus adiunxit: Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit &, Non occides. Quod ſi non occidis, mœcharis autem, factus es tranſgreſſor legis: propter id quod dixerat, Redarguti à lege quaſi tranſgreſſores. Quæ cū ita ſint, conſequens videtur (niſi alio modo intelligendum oſtendatur) vt qui dixerit diuiti, Sede hic: & pauperi, ſta illic: huic non honorem, quem illi deferens, & idololatra & blaſphemus & adulter & homicida, & ne, quod longum eſt, cuncta commemorem, reus omnium criminum iudicandus ſit. Offendens quippe in vno, factus eſt omnium reus. Atenim qui vnam virtutem habet, omnes habet: & qui vnam non habet, nullam habet. Hoc ſi verum eſt, confirmatur iſta ſenten- M
tia. Sed ego eam exponi volo, non confirmari, quæ per ſeipſam apud nos omnibus philoſophorum authoritatibus firmior eſt. Et illud quidem de virtutibus & vitiis ſi veraciter dicitur, non eſt conſequens, vt propter hoc omnia peccata ſint paria. Nam illud de inſeparabilitate virtutum (niſi forſitan fallor) tamē ſi verum memini, quod vix memini, omnibus philoſophis placuit, qui eaſdem virtutes agendæ vitæ neceſſarias eſſe dixerunt. Hoc autem de parilitate peccatorum ſoli Stoici auſi ſunt diſputare, contra omnem ſenſum generis humani: quam eorum vanitatem in Iouiniano illo, qui in hac ſententia Stoicus erat, in aucupandis autem & defenſandis voluptatibus Epicureus, de ſcripturis ſanctis dilucidiſsime conuiciſti. In qua tua ſuauiſsima & præclariſsima diſputatione ſatis euidenter apparuit, non placuiſſe authoribus noſtris, vel ipſi potius quę per eos loquuta eſt veritati, omnia paria eſſe peccata. Quomodo autem fieri poſsit, vt etiam ſi hoc de virtutibus verum eſt, non tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omniū peccatorum, quātum poſſum adiuuante domino aperire conabor. Quod ſi effecero, approbabis: vbi vero

Iaco. 2.
2. Retract. cap. 45.

Facetum.

Stoici peccata fecerũt paria.

A verò cauſæ defuero, tu ſupplebis. Certè hinc perſuadẽt *Virtutum catena.* qui vnam virtutem habuerit, habere omnes: & omnes deeſſe, cui vna defuerit: quòd prudẽtia nec ignaua, nec iniuſta, nec intemperans poteſt eſſe. Nam ſi aliquid horum fuerit, prudentia non erit. Porrò ſi prudentia tunc erit, ſi & fortis & iuſta & temperans ſit, profectò vbi fuerit, ſecum habet cæteras. Sic & fortitudo imprudens eſſe non poteſt vel intemperans vel iniuſta: ſic temperantia neceſſe eſt vt prudens, fortis, & iuſta ſit: ſic iuſtitia non eſt niſi ſit prudens, fortis, & temperans. Ita vbi eſt vna vera aliqua earum, & aliæ ſimiliter ſunt. Vbi autem aliæ deſunt, vera vna illa nõ eſt, etiam ſi aliquo modo ſimilis eſſe videatur. Sunt enim (vt ſcis) quædam vitia virtutibus aperta diſcretione contraria, vt imprudentia prudentiæ. Sunt autem quædã quæ tantum quia vitia ſunt, ideo contraria, quadam tamen ſpecie fallaci ſimilia, vt eidem prudentiæ non imprudentia ſed aſtutia. Nunc enim eam dico aſtutiam, quæ vſitatius in malitioſis intelligi & vocari ſolet, non ſicut noſtra loqui ſcriptura conſueuit, quæ ſæpe aſtutiam in bono ponit. *Matth. 10.* Vnde: Eſtote aſtuti vt ſerpentes. Et illud, Vt & innoB centibus det aſtutiam: quanquam & apud illos Romanæ linguæ diſertiſsimus dixerit, Neque illi tamẽ ad ca- *Dolus & aſtutia in bonum.* uendum dolus aut aſtutia deerant: aſtutiam ponens in bono: ſed apud illos rariſsimum, apud noſtros frequentiſsimum eſt. Itemq; in partibus temperantiæ apertiſſime contraria eſt effuſio parſimoniæ: ea verò quæ tenacitas dici vulgo ſolet, vitium quidem eſt, tamẽ parſimoniæ ſimile, nõ natura, ſed fallaciſsima ſpecie. Item diſsimilitudine manifeſta contraria eſt iniuſtitia iuſtitiæ. Solet autem quaſi imitari iuſtitiam vindicandi ſe libido, ſed vitium eſt. Ignauia fortitudini perſpicuè cõtraria eſt, duritia vero diſtat natura, fallit ſimilitudine. Conſtantia pars quædam virtutis eſt: ab hac, incõſtantia longè abhorret, & indubiè contraſiſtit. Pertinacia vero conſtantia dici affectat, & non eſt, quia illa eſt virtus, hoc vitium. Vt ergo non iterum hæc eadem commemorare neceſſe ſit, exempli gratia ponamus aliquid *Saluſtius.* vnde poſsint cætera intelligi. Catilina, vt de illo ſcripſerũt qui noſſe potuerũt, frigus, ſitim, famem ferre poterat, eratq; patiens inediæ, algoris, vigiliæ, ſupra quàm C cuiquam credibile eſt, ac per hoc & ſibi & ſuis magna præditus furtitudine videbatur. Sed hæc fortitudo prudens non erat, mala enim pro bonis eligebat. Temperans non erat. corruptelis enim turpiſsimis fœdabatur. Iuſta non erat. nam contra patriam coniurauerat. Et ideo nec fortitudo erat, ſed duritia ſibi, vt ſtultos falleret, nomen fortitudinis imponebat. Nam ſi fortitudo eſſet, non vitium, ſed virtus eſſet. Si autem virtus eſſet, à cæteris virtutibus tanquam inſeparabilibus comitibus nunquam relinqueretur. Quapropter dum quæritur etiam de vitiis, vtrum ipſa ſimiliter omnia ſint vbi vnum erit: aut nulla ſint vbi vnum nõ erit: laborioſum eſt id oſtendere, propterea quia vni virtuti duo vitia opponi ſolent, & quod apertè contrarium eſt, & quod ſpecie ſimilitudinis adumbratur. Vnde illa Catilinæ quia fortitudo non erat, quæ eſſet, cum ſecum virtutes alias non habebat, facilius videbatur. Quòd vero ignauia fuerit, vbi exercitatio quaſlibet grauiſsimas moleſtias perpetiendi atque tolerandi ſupra quàm cuiquã credibile eſt fuit, ægre perſuaderi poteſt. Sed forte acutius intuentibus, ignauia apparet ipſa duritia, quia laborem bonorum ſtudiorum quibus vera acquiritur fortitudo, neglexerat. Veruntamen quia ſunt audaces qui timidi non ſunt, & rurſus timidi quibus abeſt audacia, cum ſit vtrunque vitium, quoniam qui vera vir- D tute fortis eſt, nec temere audet, nec inconſulte timet: cogimur fateri vitia plura eſſe virtutibus. Vnde aliquãdo vitium vitio tollitur, vt amore laudis, amor pecuniæ. Aliquando vnum cedit vt plura ſuccedant, velut qui ebrioſus fuerit, ſi modicum biberit, & tenacitatem & ambitionem didicerit. Poſſunt itaq; vitia etiam cedere vitiis ſuccedentibus, nõ virtutibus, & ideo plura ſunt. Virtus vero quò vna ingreſſa fuerit, quoniam ſecum cæteras ducit, profectò vitia cedent omnia quæcunq; inerant. Non enim omnia inerant, ſed aliquando totidem, aliquãdo plura paucioribus, vel pauciora pluribus ſuccedebant. Hæc vtrum ita ſe habeant, diligentius inquirendum eſt. Non enim & iſta diuina ſententia eſt qua dicitur: Qui vnam virtutem habuerit, omnes habet: eique nulla ineſt, cui vna defuerit: ſed hominibus hoc viſum eſt, multum quidẽ ingenioſis, ſtudioſis, ſed tamẽ hominibus. Ego vero neſcio quemadmodum dicam, nõ dico virum à quo denominata dicitur virtus, ſed etiam mulierem, quæ viro ſuo ſeruat thori E fidem, ſi hoc faciat propter præceptum & promiſſum dei, & quæ primitus ſit fidelis, non habere pudicitiam, aut pudicitiam nullam vel paruam eſſe virtutem. Sic & maritum qui hoc idem ſeruat vxori. Et tamen ſunt plurimi tales, quorum ſine aliquo peccato eſſe neminẽ dixerim, & vtique illud qualecunque peccatum ex aliquo vitio venit. Vnde pudicitia coniugalis in viris fœminiſq; religioſis cum proculdubio virtus ſit, nõ enim aut nihil aut vitium eſt, non tamen ſecum habet omnes virtutes. Nam ſi omnes ibi eſſent, nullum eſſet vitium: ſi nullum vitium, nullum omnino peccatum. Quis autem ſine aliquo peccato? Quis ergo ſine aliquo vitio, id eſt fomite quodã vel quaſi ſine radice peccati, cum clamet qui ſupra pectus domini recũbebat: Si dixerimus *1. Ioan. 1.* quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt? Neq; hoc apud te diutius agendum eſt, ſed propter alios qui forte hoc legerint, hæc dico. Nam tu quidem in eodem ipſo opere ſplendido contra Iouinianum etiam hoc de ſcripturis ſanctis diligenter probaſti. Vbi etiam ex hac ipſa epiſtola, cuius verba ſunt quorum nunc intellectum requirimus, po- F ſuiſti quod ſcriptũ eſt: In multis enim offendimus om- *Iacobi 3. & 2.* nes. Non enim ait, Offenditis, ſed offendimus omnes, cum Chriſti loqueretur Apoſtolus. Et cum hoc loco dicat: Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus: ibi non in vno ſed in multis, nec quoſdam ſed omnes dixit offendere. Abſit autem vt quiſquam fidelis exiſtimet tot milia ſeruorũ Chriſti, qui veraciter dicunt ſe habere peccatum, ne ſeipſos decipiant, & veritas in eis non ſit, nullam habere virtutem, cum virtus magna ſit ſapientia. Dixit autem ipſa ſapientia homini: Ecce pietas eſt ſapientia. Abſit ergo vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines dei nõ habere pietatem, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expreſsius & plenius θεοσέβειαν vocant. Quid autem eſt pietas niſi dei cultus? Et vnde ille colitur niſi charitate? Charitas igitur de corde puro & cõ *1. Tim. 1.* ſcientia bona & fide nõ ficta, magna & vera virtus eſt, quia ipſa eſt & finis præcepti. Merito dicta eſt fortis ſi- *Cant. 8.* cut mors, ſiue quia nemo eam vincit ſicut mortem, ſiue quia in hac vita vſque ad mortem eſt menſura charitatis, ſicut dominus ait: Maiorem hac charitatem ne- *Ioan. 15.* mo habet, quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis: ſiue potius, quia ſicut mors animam auellit à ſenſibus carnis, ſic charitas à concupiſcentiis carnalibus.

G Huic ſubſeruit ſcientia cum eſt vtilis, nam ſine illa inflat. Quod verò illa ædificãdo impleuerit, nihil ibi iſta inane quod inflet inueniet. Vtilem porrò ſcientiam definiendo mõſtrauit, vbi cùm dixiſſet: Ecce pietas eſt ſapientia, cõtinuo ſubiũxit: Abſtinere vero à malis, ſcientia eſt. Cur ergo non dicimus, qui hanc virtutem habet, habere omnes, cũ plenitudo legis ſit charitas? An quãto magis eſt in homine, tanto magis eſt virtute præditus? Quanto autem minus, tanto minus eſt virtus, quia ipſa eſt virtus: & quanto minus eſt virtus, tanto maius eſt vitium. Vbi ergo illa plena & perfecta erit, nihil ex vitio remanebit. Proinde mihi videntur Stoici falli, quia proficientem hominem in ſapientia nolunt omnino habere ſapientiam: ſed tunc habere, cum in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum profectũ negant, ſed niſi ex profundo quodam emergendo repẽte emicet in auras ſapientiæ liberas, nulla ex parte eſſe ſapientem. Sicut enim nihil intereſt ad hominem præfocandum, vtrum aquam ſtadiis multis ſuper ſe habeat altã, aut vnum palmum aut digitum, ſic illos qui tẽdunt ad ſapientiam, proficere quidem dicunt, tanquam ab imo gurgitis ſurgentes in aërem, ſed niſi totam ſtultitiam
H velut opprimentem aquam proficiendo velut emergẽdo euaſerint, non habere virtutem, nec eſſe ſapientes. Vbi autẽ euaſerint, mox habere totam, nec quicquam ſtultitiæ remanere, vnde omnino vllum peccatum poſſit exiſtere. Hæc ſimilitudo vbi ſtultitia velut aqua, & ſapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione ſtultitiæ tanquam emergens in ſapientia repente reſpiret, non mihi videtur ſatis accommodata noſtrarum ſcripturarum authoritati: ſed illa potius, vt vitium vel ſtultitia tenebris, luci autem virtus & ſapientia comparetur, quantum iſta ſimilia de corporalibus ad intelligibilia duci poſſunt. Non itaque ſicut de aquis in aërem ſurgens, vbi earum ſummum tranſierit, repente quantum ſufficit inſpiratur, ſed ſicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediẽdo illuminatur. Quod donec pleniſſime fiat, iam eum tamẽ dicimus tanquam de abditiſſima ſpelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egreſſui: vt illud quod in eo lucet, ſit vtique ex lumine quò progreditur: illud autem quod adhuc obſcurum eſt, ſit
Pſal.142. ex tenebris vnde egreditur. Itaque & non iuſtificabitur
Abac.2. in conſpectu dei omnis viuens, & tamen iuſtus ex fide
I viuit. Et induti ſunt ſancti iuſtitia, alius magis, alius minus. Et nemo hic viuit ſine peccato, & hoc alius magis, alius minus: optimus autem eſt, qui minimum. Sed quid ego tanquam oblitus cui loquor, doctori ſimilis factus ſum, cum propoſuerim quid abs te diſcere velim? Sed quia de peccatorum parilitate, vnde in id quod aiebãm incidit quæſtio, examinandam tibi ſententiam meam promere ſtatueram, iam eam tandem
† eſt. aliquando concludam: quia & ſi verum eſſet † eum qui habet vnam, omnes habere virtutes: eum qui vnam nõ habet, nullam habere: nec ſic peccata ſunt paria: quia vbi virtus nulla eſt, nihil quidem rectum eſt, nec tamẽ ideo non prauo prauius eſt, diſtortoq; diſtortius. Si autem (quod puto eſſe verius, ſacriſq; literis congruentius) ita ſunt animæ intentiones, vt corporis membra, non quòd videantur locis, ſed quòd ſentiãtur affectibus, & aliud illuminatur amplius, aliud minus, aliud omnino caret lumine, & tenebroſo inumbratur obſtaculo, profecto ita vt quiſque illuſtratione piæ charitatis affectus eſt, in alio actu magis, in alio minus, in alio nihil: ſic poteſt dici habere aliam, & aliam non habere, aliam magis, aliam minus habere virtutem. Nam &, maior eſt in K
iſto charitas quàm in illo, rectè poſſumus dicere, & aliqua in iſto, nulla in illo, quantum pertinet ad charitatem quæ pietas eſt: & in ipſo vno homine quòd maiorem habuit pudicitiam quàm patientiam, & maiorem hodie quàm heri, ſi proficit: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam miſericordiam. Et vt generaliter breuiterq; complectar quam de virtute habeam notionem, quod ad rectè viuendum attinet: virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt diligitur: *Virtus* hæc in aliis maior, in aliis minor, in aliis nulla eſt. Pleniſſima vero quæ iam non poſſit augeri, quandiu hic homo viuit eſt in nemine: quandiu autem augeri poteſt, profecto illud quod minus eſt quàm debet, ex vitio eſt. Ex quo vitio non eſt iuſtus in terra qui faciat *3.Reg.8.*
bonum, & non peccet. Ex quo vitio non iuſtificabitur *Pſal.142.*
in conſpectu dei omnis viuens. Propter quod vitium, ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. *1.Ioan.1.* Propter quod etiam quantumlibet profecerimus, neceſſarium eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, cum iam om- *Math.6.*
nia ĩ baptiſmo dicta, facta, cogitata, dimiſſa ſint. Quid L
itaque qui rectè videt vnde & quãdo & vbi ſperanda † *† quærẽda.*
ſit illa perfectio, cui nõ ſit quod adiici poſſit? Si autem præcepta non eſſent, non vtique eſſet vbi ſe homo certius inſpiceret & videret, vnde auerteretur, quò conaretur, quare gratularetur, quid precaretur. Magna eſt ergò vtilitas præceptorum, ſi libero arbitrio tãtum detur, vt gratia dei amplius honoretur. Quæ ſi ita ſe ha- *Solutio quæ-*
bent, vnde fiet omnium reus, ſi in vno offendat, qui *ſtionis.*
totam legem ſeruauerit? An forte quia plenitudo legis charitas eſt (qua deus proximúſque diligitur, in quibus præceptis charitatis tota lex pendet & prophetæ) merito fit reus omnium, qui contra illam facit, in qua pendent omnia? Nemo autem peccat niſi aduerſus il-
lam faciendo, quia non adulterabis, non homicidium *Rom.13.*
facies, non furaberis, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, in eo quòd diligis proximum tuum tanquam teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis, charitas. Nemo autem diligit proximum, niſi diligens deum: & hoc quantum poteſt, proximo impẽdat, quem diligit tanquam ſemetipſum: vt & ille diligat deum. quem ſi ipſe non diligit, nec ſe nec proximũ diligit. Ac per hoc qui totam legẽ ſeruauerit, ſi in vno
offenderit, fit omnium reus, quia contra charitatem fa- M
cit, vnde tota lex pendet. Reus itaque fit omniũ, faciendo contra eam in qua pendẽt omnia. Cur ergo non dicantur paria peccata? An forte quia magis facit contra charitatem, qui grauius peccat, minus qui leuius? Et hoc ipſo quod admittit, fit quidem omnium reus, ſed grauius peccãs, vel in pluribus peccans magis reus: leuius autẽ vel in paucioribus peccans, minus reus: tanto maiore ſcilicet reatu, quanto amplius: tanto minore, quanto minus peccauerit: tamen etiam ſi in vno offenderit, reus omnium eſt, quia contra eam facit, in qua pẽdent omnia. Quæ ſi vera ſunt, eo modo & illud abſoluitur
quod ait homo etiam Apoſtolicæ gratiæ: In multis e- *Iaco.3.*
nim offendimus omnes. Omnes enim offendimus, ſed vnus grauius, alius leuius. Quãto quiſq; grauius leuiúſque peccauerit, tanto in peccato committendo maior, quãto in diligẽdo deo & proximo minor. Et rurſus tãto minor in peccati perpetratione, quãto maior in dei & proximi dilectione. Tanto itaq; plenior iniquitatis, quanto inanior charitatis. Et tunc perfecti ſumus in

A charitate, quando nihil reſtat ex infirmitate. Nec ſanè quantum arbitror putandum eſt leue eſſe peccatum in perſonarum acceptione habere fidē domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi illam diſtantiam ſedendi ac ſtandi ad honores eccleſiaſticos referamus. Quis enim ferat eligi diuitem ad ſedem honoris Eccleſiæ contempto paupere inſtructiore atq; ſanctiore? Si autem de quotidianis cōſeſsibus loquitur, quis non hic peccat, ſi tamen peccat, niſi cum apud ſeipſum intus ita iudicat, vt ei tanto melior quanto ditior illo eſſe videatur? Hoc enim videtur ſignificaſſe cum dicit: Nonne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices iniquarū cogitationum? Lex itaq; libertatis, lex charitatis eſt, de qua dicit: Si tamen legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis. Si tamen perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege tanquam tranſgreſſores. Et poſt illam ſententiam ad intelligendum difficilimam, de qua ſatis dixi quod dicendum putaui, eandem legem libertatis commemorans: Sic loquamini, inquit, & ſic facite, ſicut per legem libertatis incipientes iudicari. Et quoniam quid paulo ante dixerit, nouit quoniam in multis offendimus om-

Stare ſedere quod tropice.

Iacob. 2.

B nes, ingerit dominicam tanquam quotidianam quotidianis, etſi leuioribus, tamen vulneribus medicinam. Iudicium enim, inquit, ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam. Hinc enim & dominus, Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Superexultat autem miſericordia iudicium: [Non dictum eſt, Vincit miſericordia iudicium:] non enim eſt aduerſa iudicio, ſed ſuperexultat: quia plures per miſericordiam colliguntur, ſed qui miſericordiam præſtiterunt. Beati enim miſericordes, quia ipſis miſerebitur de⁹. Et hoc vtique iuſtum eſt, vt dimittatur eis, quia dimiſerūt: & detur eis, quia dederunt. Ineſt quippe deo & miſericordia iudicanti, & iudicium miſeranti. Propter quod ei dicitur: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quiſquis velut nimium iuſtus iudiciū ſine miſericordia quaſi ſecurus expectat, iram iuſtiſsimam prouocat, quam timens ille dicit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Vnde dicitur populo contumaci: Quid vultis mecum iudicio contendere? Cum enim rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Quæ igitur ſpes eſt, niſi ſuperexultet miſericordia iudi-

Luc. 6.

κατακαυχᾶται.

Pſal. 100.

Pſal. 142.

Hiere. 2.

C cium? ſed erga illos qui miſericordiam fecerunt, veraciter dicendo, Dimittite nobis ſicut & nos dimittimus, & ſine murmuratione dando: Hilarem enim datorem diligit deus. Denique ſanctus Iacobus iam ex iſto loco de miſericordiæ operibus loquitur, vt quos vehementer illa ſententia terruerat, conſoletur, cum admonet quomodo etiam quotidiana peccata, ſine quibus hic non viuitur, quotidianis remediis expientur, ne homo qui cum in vno offenderit, fiat omnium reus in multis offendendo, quia in multis offendimus propter magnum aggerem reatus ſui minutatim collectum ad tribunal tanti iudicis perueniat, & eam quam nō fecit miſercordiam non inueniat, ſed potius dimittendo atque dando mereatur ſibi dimitti peccata, † reddiq; promiſſa. Multa dixi, quibus tibi tædium fortaſsis inferrē, qui hæc quæ tamen approbas, nō expectas diſcere, quòd ea docere conſueuiſti. Si quid autem eſt in eis, quātum ad rem ipſam pertinet, (nam quali eloquio explicata ſint, non nimis curo) ſi quid ergo in eis eſt quod eruditionem offendat tuam, quæſo vt reſcribendo admoneas, & me corrigere non graueris. Infœlix eſt enim qui non

† debita.

tantos & tam ſanctos tuorum ſtudiorum labores & digne honorat, & de his domino deo noſtro, cui⁹ munere talis es, gratias agit. Vnde cū libentius debeam à quolibet diſcere quod inutiliter ignoro, quàm promptius quoſlibet docere quod ſcio, quanto iuſtius abs te hoc charitatis debitum flagito, cuius doctrina in nomine & adiutorio domini tantū in Latina ligua eccleſiaſticæ literæ adiutæ ſunt, quantū nunquā antea potuerūt: Maxime tamē iſtā ſentētiam: Quicunq; totā legē ſeruauerit, offendat autē in vno, factus eſt omnium reus: ſi quo alio modo exponi melius poſſe nouit dilectio tua, Per dominū obſecro, vt id nobiſcū cōmunicare digneris. D

Hieronymus Auguſtino, laudans quidem illius duos libellos, ſed excuſans cur nō reſponderit. Epiſt. XXX.

DOMINO verè ſancto, & omni mihi affectione venerabili papæ Auguſtino, Hieronymus in Chriſto ſalutē. Virum honorabilē fratrē meū, filiū dignationis tuę Oroſiū presbyterū, & ſui merito & te iubēte ſuſcepi. Sed incidit tēpus difficilimū, quando mihi tacere melius fuit q̄ loqui, ita vt noſtra ſtudia ceſſarent, & iuxta Appiū canina exerceretur facūdia. Itaq; duobus libellis tuis quos meo nomini dedicaſti, eruditiſsimis & omni eloquētię ſplēdore fulgentibus, ad tēpus reſpondere non potui: nō quo quicq̄ in illis reprehendendū putē, ſed quia iuxta apoſtolum vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet, alius quidem ſic, alius autē ſic. Certe quicquid dici potuit, & ſublimi ingenio de ſcripturarū ſanctarū hauriri fontibus, à te poſitum atq; diſſertū eſt. Sed quæſo reuerētiam tuā, parūper patiaris me tuū laudare ingeniū. Nos enim inter nos eruditionis cauſa diſſerimus. Cæterum æmuli & maxime hæretici, ſi diuerſas inter nos ſentētias viderint de animi calūniabuntur rācore deſcēdere. Mihi autē decretū eſt te amare, te ſuſcipere, colere, mirari, tuaq; dicta quaſi mea defendere. Certe & in dialogo quē nuper edidi, tuæ beatitudinis (vt dignū fuerat) recordatus ſum: magiſq; demus operā vt pernicioſiſsima hæreſis de eccleſiis auferatur, quę ſemper ſtimulat pœnitentiā, vt docēdi in eccleſiis habeat facultatē: ne ſi aperta ſe luce prodiderit, foras expulſa moriatur. Sanctæ ac venerabiles filiæ tuæ Euſtochiū & Paula, & genere ſuo & exhortatione tua digne gradiuntur, ſpecialiterq; ſalutāt beatitudinem tuam: omnis quoq; fraternitas, quæ nobiſcum domino ſaluatori ſeruire conatur. Sanctum presbyterū Firmū, anno prēterito ob rem earum Rauennā, & inde Africam Siciliamq; direximus, quem putamus iam in Africæ partibus commorari. Sanctos tuo adhærentes lateri, vt meo obſequio ſalutes, precor. Literas quoque meas ad ſanctū presbyterum Firmū direxi, quæ ſi ad te venerint, ei dirigere nō graueris. Incolumem te & mei memorē, Chriſtus domin⁹ cuſtodiat, domine verè ſancte & beatiſsime papa. Grādē Latini ſermonis in iſta prouincia notariorū patimur penuriā, & idcirco præceptis tuis parere nō poſſumus, maxime in editione Septuaginta, quæ aſteriſcis verubuſq; diſtincta eſt. Pleraq; enim prioris laboris fraude cuiuſdam amiſimus.

Vide chiliades E

Roma. 14.

F

Paulinus epiſcopus Auguſtino gratias agit pro libris quinque, quos aduerſus Manichæos ſcripſerat, dono miſsis, prædicans illius eruditionem, ac viciſsim panem dono mittit, amicitiæ & eiuſdem communionis ſymbolum. Epiſtola XXXI.

DOMINO fratri vnanimo & venerabili Auguſtino, Paulinus & Theraſia peccatores. Charitas Chriſti, quæ vrget nos etiam abſentes, licet per vnitatē fidei alligat, ipſa fidu-

G etiam ad te ſcribendi pudore depulſo præſtitit, teq; per literas tuas viſceribus meis intimauit. quas & de ſcholaſticis facultatibus affluentes, & de cœleſtibus fauis dulces, vt animæ meę medicas & altrices, in quinque libris interim teneo, quos munere benedicti & venerabilis nobis epiſcopi noſtri Alipij, non pro noſtra inſtructione tantum, ſed etiam pro eccleſiæ multarum vrbiũ vtilitate ſuſcepimus. Hos igitur nũc libros lectioni habeo, in his me oblecto, de his cibum capio, nõ illum qui perit, ſed qui operatur vitæ æternæ ſubſtantiam per fidem noſtram qua adcorporamur in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum fides noſtra quę viſibilium negligens, inuiſibilibus inhiat, per charitatem omnia ſecundum veritatem omnipotentis dei credentem, literis & exemplis fidelium roboretur. O verè ſal terræ, quo præcordia noſtra ne poſsint ſeculi vaneſcere errore, cõdiuntur. O lucerna dignè ſupra cãdelabrum eccleſiæ poſita, quæ latè catbolicis vrbibus de ſeptiformi † ligno paſtũ oleo lætitię lumen offundens, denſas licet hęreticorum caligines diſcutis, & lucem veritatis à cõfuſione tenebrarum ſplẽdore clarifici ſermonis enubilas. Vides frater vnanime, admirabilis in Chriſto domino & ſuſpiciende, H quàm familiariter agnouerim te, quanto admirer ſtupore, quàm magno amore cõplectar, qui quotidie colloquio literarũ tuarum fruor, & oris tui ſpiritu veſcor. Os enim tuum fiſtulam aquæ viuæ & venã fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquæ ſalictis in vitam æternam Chriſtus effectus eſt. Cuius deſiderio ſitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit. Ideoq; cum hoc Pentateucho tuo contra Manichæos me ſatis armaueris, ſi qua in alios quoque hoſtes catholicæ fidei munimina comparaſti, quia hoſtis noſter, cui mille nocendi artes, tam variis expugnandus eſt telis quàm oppugnat inſidiis, quæſo promere mihi de armamentario tuo, & conferre non abnuas arma iuſtitiæ. Sum enim laborioſus, & iam nunc ſub magno onere peccator, veteranus in numero peccatorum, ſed æterno regi nouus in corpore tyro militiæ. Sapientiam mundi miſer hucuſque miratus ſum, & per inutiles literas reprobatamq; prudentiam deo ſtultus & mutus fui. Poſtquam inueteraui inter inimicos meos, & euanui in cogitationibus meis, leuaui oculos meos in montes ad pręcepta legis, & gratię dona ſuſcipiens: vnde mihi auxilium venit à domino, qui non ſe- I cundum iniquitates retribuens, illuminauit cæcũ, ſoluit compeditum, humiliauit erectum male, vt erigeret humiliatum pie. Sequor igitur non æquis adhuc paſsibus magna iuſtorum veſtigia, ſi poſsim orationibus veſtris apprehendere, in quo dei miſerationibus apprehenſus ſum. Rege ergo paruulum in terra reptantẽ, & tuis greſſibus ingredi doce. Nolo enim in me corporalis ortus magis quàm ſpiritalis exortus ætatem cõſideres. Quippe ætas mihi ſecundum carnem ea iam eſt, qua fuit ille ab Apoſtolis in porta ſpecioſa verbi poteſtate ſanatus: in natalibus autem animæ illius adhuc mihi tempus infantiæ eſt, quæ intentatis Chriſto vulneribus, immolata digno ſanguine agni, victimam præcucurrit, & dominicam auſpicata eſt paſsionem. Atque ideo vt infantem adhuc verbo Dei & ſpiritali ætate lactentem, educa verbis tuis, vberibus fidei ſapientiæ charitatis inhiantem. Si officium commune conſideras, frater es: ſi maturitatẽ ingenij tui & ſenſuũ, pater mihi es, etſi forte ſis æuo iunior, quia te ad maturitatem meriti honor ſeniorem prouexit, & iuuenem cana prudentia. Foue igitur & corrobora me in ſacris literis & ſpiritalibus ſtudiis, tempore (vt dixi) recentem, & ob hoc poſt longa K diſcrimina, poſt multa naufragia, vſu rudem, vix dum à fluctibus ſeculi emergentem. tu qui iam ſolido littore cõſtitiſti, tuto excipe ſinu, vt in portu ſalutis, ſi dignum putas, pariter nauigemus. Interea me de periculis vitæ iſtius & profundo peccatorum euadere nitentem, orationibus tuis tanquam tabula ſuſtine, vt de hoc mundo quaſi de naufragio nudus euadam. Idcirco enim me leuare ſarcinis, & veſtimentis onerantibus exuere curaui, vt vndoſum hoc, quod inter nos & deum peccatis interlatrantibus ſeparat, præſentis vitæ ſalum, omni amictu carnis, & cura diei ſequentis, iubente & adiuuante Chriſto expeditus enatem: neque id me perfeciſſe glorior, quod & ſi gloriari poſſem, in domino gloriarer, cuius eſt perficere quod nobis adiacet velle. Sed concupiſcit adhuc anima mea deſiderare iudicia domini. Vide quando aſſequatur effectum dei voluntatum, qui adhuc ipſum deſiderare deſiderat. Quod in me tamen eſt, dilexi decorẽ domus ſanctę, & quantum in me fuit, elegerã abiectus eſſe in domo domini. Sed cui placuit ſegregare me ab vtero matris meę, & ab amicitia carnis & ſanguinis ad gratiam ſuam trahere, eidem placuit inopem me omnis boni meriti, ſuſcitare de terra, & de la- L cu miſeriarum, ac de luto fecis educere, vt collocaret me cum principibus populi ſui, & partem meam in tua ſorte poneret, vt te præſtante meritis, officio ſociatus æquaret. Præſumptione igitur non mea, ſed placito & ordinatione domini, fraternitatis tuæ mihi fœdus vſurpans, tãto indignus honore me dignor, quia te pro tua ſanctitate certo ſcio (nam veritatẽ ſapis) non alta ſapere, ſed humilibus congruere. Ideoq; prompte & intimè recepturum ſpero charitatẽ humilitatis noſtræ: quam quidem iam recepiſſe te per beatiſsimum ſacerdotem Alipiũ, quia dignatur patrem noſtrum, cõfido. Is enim ſine dubio de ſe tibi exemplum præbuit nos ante notitiam & ſupra meritum diligendi, qui incognitos ſibi nos, & longinqua ſoli & ſali intercapedine diſparatos, ſpiritu verę dilectionis, qui vbique & penetrat & effunditur, & videre diligendo potuit, & alloquendo pertingere. Hic nobis prima affectus ſui documenta, & charitatis tuæ pignora in ſupradicto munere librorũ dedit. Et quantum ſtuduit impẽdio, vt ſanctitatem tuam non ipſius tantùm verbis, ſed plenius eloquentia & fide tua cognita non poſſemus amare mediocriter, tantopere curaſſe eundem credimus, vt nos viciſsim ipſius imita- M tione plurimum diligas. Gratia dei tecũ, vt eſt, in æternum maneat, optamus frater in Chriſto domino vnanime, venerabilis, deſiderantiſsime. Totam domum, & omnem comitem, & æmulatorem in domino ſanctitatis tuæ plurimo fraternitatis vnanimæ ſalutamus affectu. Panem vnum, quem vnanimitatis indicio miſimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas.

† lino. — Ioan. 4. — Act. 3. & 4. dicitur annorum amplius quàm. 40. — Roma. 12. συναπα-γόμενοι.

Auguſtinus Paulino, amplectens illius beneuolentiam, & mutuum declarans amorem: nonnulla de Licentio, cuius ætati metuebat, ne vergeret ad ea, quæ ſunt mũdi.

Epiſtola XXXII.

DOMINO verè ſancto & venerabili, & eximia in Chriſto laude prædicando, fratri Paulino, Auguſtinus in domino ſalutem. O bone vir & bone frater, latebas animam meam, & ei dico vt toleret, quid adhuc lates oculos meos? & vix obtemperat, imò non obtemperat. An verò tolerat? Cur ergo me excruciat deſiderium tui apud ipſam intus animã? Nam ſi moleſtias corporis paterer, & ſi nõ perturbarẽt æquitatem animi mei, rectè illas tolerare dicerer. Cum

autem

A autem non æquo animo fero quod te non video, intolerabile eſt iſtam appellare tolerantiam. Sed quando ru talis es, eſſe ſine te fortaſſe itolerabilius toleraretur. Bene eſt ergo, quia æquo animo ferre nõ poſſum, quòd ſi æquo animo ferrem, æquo animo ferendus non eſſem. Mirum eſt, ſed tamen verum quod mihi accidit: doleoq; quod te non video, & meipſum cõſolatur dolor. Ita mihi diſplicet fortitudo, qua patienter fertur abſentia bonorum, ſicuti es. Nam & Hieruſalem futuram deſideramus vtique: & quanto impatientius deſideramus ipſam, tanto patientius ſuſtinemus omnia propter ipſam. Quis igitur poteſt non gaudere te viſo, vt poſſet quamdiu te non videt, non dolere? Ergo neutrum poſſum: & quoniã ſi poſſem, immaniter poſſem, non poſſe delector: atque in eo quod delector, nonnullũ ſolatium eſt. Dolentem itaque me non ſedatus, ſed conſideratus conſolatur dolor. Ne reprehendas quæſo ſanctiore grauitate qua præuales, & dicas non rectè me dolere quòd adhuc te nõ nouerim, cũ animum mihi tuum, hoc eſt teipſum interiorem aſpiciẽdum patefeceris. Quid enim ſi vſpiam vel in terrena rua ciuita-
B te didiciſſem fratrem & dilectorem meum, & tantum in domino ac talem virum? nullúmne me dolorẽ ſenſurum fuiſſe arbitrareris, ſi non ſinerer noſſe domum tuam? Quomodo ergo non doleam quòd nondum faciem tuam noui, hoc eſt domum animæ tuæ, quam ſicut meam noui? Legi enim literas ruas fluentes lac & mel, præferentes ſimplicitatem cordis tui, in qua quæris dominum, ſentiens de illo in bonitate, & afferens ei claritatem & honorem. Legerunt fratres & gaudent infatigabiliter & ineffabiliter tam vberibus & tam excellẽtibus donis dei, bonis tuis. Quotquot eas legerũt, rapiunt, quia rapiuntur cum legunt. Quàm ſuauis odor Chriſti, & quàm fragrat ex eis, dici non poteſt, illæ literæ cum te offerunt vt videaris, quantum nos excitent vt quæraris: nam & perſpicabilem faciunt & deſiderabilem. Quanto enim præſentiam tuam nobis quodammodo exhibent, tanto abſentiam nos ferre non ſinunt. Amant te omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur & benedicitur deus, cuius gratia ru talis es. Ibi excitatur Chriſtus, vt ventos & maria tibi placare tendenti ad ſtabilitatẽ ſuã dignetur. Ibi cõiunx excitatur non dux ad mollitiem viro ſuo, ſed ad fortitudinẽ redux in oſſa viri ſui: quam in tuã vnitatem redactã &
C redditam, & ſpiritalibus tibi tanto firmioribus, quãto caſtioribus nexibus copulatã, officiis veſtræ ſanctitati debitis in te vno ore ſalutamus. Ibi cedri Libani ad terram depoſitæ, & in arcæ fabricam compagine charitatis erectæ, mundi huius fluctus imputribiliter ſecãt. Ibi gloria vt acquiratur, contemnitur: & mundus vt obtinearur, relinquitur. Ibi paruuli, ſiue etiam grandiuſculi filij Babylonis eliduntur ad petram, vitia ſcilicet confuſionis ſuperbiæq; ſecularis. Hæc atq; huiuſmodi ſuauiſsima & ſacratiſsima ſpectacula literæ tuæ præbẽt legentibus, literæ illæ literæ fidei nõ fictæ, literæ ſpei bonæ, literæ puræ charitatis. Quomodo nobis anhelant ſitim tuam, & deſideriũ defectumq; animæ tuæ in atria domini? Quid amoris ſanctiſsimi ſpirant? Quantã opulentiam ſynceri cordis exæſtuant? Quas agunt gratias deo? Quas impetrant à deo? Blandiores ſunt, an ardentiores: luminoſiores, an fœcundiores? Quid enim eſt quod ita nos mulcent, ita accendunt: ita compluunt, & ita ſerenæ ſunt? Quid eſt quæſo te, aut quid tibi pro eis rependam, niſi quia totus ſum tuus in eo, cuius totus es tu? Si parum eſt, plus certe non habeo. Tu autem feciſti vt non mihi parum videatur, qui me in illa epiſto- D
la tãris laudibus honorare dignatus es, vt cum tibi me refundo, ſi parum hoc tibi putem, non credidiſſe conuincar. Pudet me quidem tantum boni de me credere, ſed plus piget tibi non credere. Eſt quod faciam. Non me credam talem qualem putas, quoniã non agnoſco: & credam me abs te diligi, quoniam ſentio & planè percipio. Ita nec in me temerarius, nec in te ingratus extitero. Et cum me tibi totum offero, parum non eſt: offero enim quem vehementiſsime diligis: & offero, ſi non qualem me eſſe arbitraris, eum tamen, pro quo vt talis eſſe merear deprecaris. Hoc enim magis iam peto facias, ne minus optes mihi adiici ad id quod ſum, dũ me exiſtimas iam eſſe quod non ſum. Ecce chariſsimus meus eſt, & ab ineunte adoleſcentia mihi familiariter amiciſsimus, qui hanc eximietati tuæ ac præſtãtiſsimæ charitati epiſtolam apportat. Huius nomen eſt in libro De vera religione, quem tua ſanctitas (quantum literis indicas) libẽtiſsime legit. Factus eſt enim tibi etiam tanti viri qui tibi eum miſit, commendatione iucundior. Neque tamen huic tam familiari amico meo velim credas quæ de me forte laudans dixerit. Sẽſi enim E
etiam ipſum ſæpe non mentiendi ſtudio, ſed amandi propenſione falli iudicantem, & arbitrari iam me accepiſſe quædam, quibus accipiendis à domino patente ore cordis inhiarem. Et ſi hoc in os meum, quis non coniiciat quanta de me abſente meliora † q̃ veriora lætus effundat? Librorum autem noſtrorum copiã faciet venerabili ſtudio ruo. nã neſcio me alqiuid ſiue ad eorum qui extra eccleſiam dei ſunt, ſiue ad aures fratrum ſcripſiſſe, quod ipſe non habeat. Sed tu cũ legis mi ſancte Pauline, non te ita rapiant, quæ per noſtram infirmitatem veritas loquitur, vt ea quæ ipſe loquor, minus diligenter aduertas: ne dum auidus hauris bona & recta, quæ data miniſtro, non ores pro peccatis & erratis quæ ipſe cõmitto. In his enim ſi aduerteris quæ tibi rectè diſplicebunt, ego ipſe conſpicior: in his autem quæ per donum ſpiritus, quod accepiſti, rectè tibi placent in libris meis, ille amandus, ille prædicandus eſt, apud quẽ eſt fons vitæ, & in cuius lumine videbimus lumen, & ſine ænigmate & facie ad faciem, nunc autem in ænigmate videmus. In his ergo quæ ipſe de veteri fermẽto eructaui, cum ea legens agnoſco, me iudico cum dolore: in his verò quę de azymis ſynceritatis & veritatis F
dono dei dixi, exulto cum tremore. Quid enim habemus quod non accepimus? Apud deum enim melior eſt, qui maioribus & pluribus, q̃ qui minoribus & paucioribus donis dei diues eſt, quis negat? Sed rurſus melius eſt vel de paruo dei dono gratias ipſi agere, q̃ ſibi agi velle de magno. Hæc vt ex animo ſemper cõfitear, meũq; cor à lingua mea non diſſonet, ora pro me frater. Ora obſecro, vt non laudari volens, ſed laudans inuocem dominum, & ab inimicis meis ſaluus fiam. Eſt etiam aliud, quo iſtum fratrem amplius diligas: nam eſt cognatus venerabilis & vere beati epiſcopi Alipij, quem toto pectore amplecteris, & meritò. nã quiſquis de illo viro benigne cogitat, de magna dei miſericordia & de mirabilibus dei muneribus cogitat. Itaque cum legiſſet petitionem tuam, qua deſiderare te indicaſti, vt hiſtoriam ſuam tibi ſcriberet: & volebat facere propter beneuolentiam tuam, & nolebat propter verecundiam ſuam. Quem cum viderem inter amorem pudoremq; fluctuantem, onus ab illo in humeros meos tranſtuli: nam hoc mihi etiam per epiſtolam iuſsit. Cito ergo, ſi dominus adiuuerit, totum Alipium inſeram

† id eſt, bona potius quàm vera. Sic aliquoties loquitur, Lıuium imitatus.

G præcordiis tuis: Nam hoc ſum ego maximè veritus, ne ille vereretur aperire omnia quæ in eum dominus contulit, ne alicubi minus intelligenti (nnn enim abs te ſolo illa legerentur) non diuina mnnera conceſſa hominibus, ſed ſeipſum prædicare videretur, & tu qui nnſti quomndn hæc legas, propter aliorum canendam infirmitatem, fraternæ notitiæ debitn fraudareris. Quod iam feciſſem, iamq́; illum legeres, niſi prnfectio fratris improuiſa repente placuiſſet. Quem ſic cõmendn cordi & linguæ tuæ, vt ita comitem ei te præbeas, quaſi non nunc illum, ſed mecũ ante didiceris. Si enim cordi tun nõ dubitauerit aperire ſeipſum: aut ex omni aut ex magna parte ſanabitur per linguam tuã. Vnlo enim eum numeroſius cõtundi enrum vocibus, qui amicum non ſeculariter diligunt. Filium autem eius, filium noſtrum, cuius etiam nomen in aliquibus nnſtris libris innenies: etſi ad tuæ charitatis præſentiam ipſe nnn pergeret, ſtatueram literis in manu tua tradere conſolandum, exhortandum, inſtruendum, nnn tam nris ſono, quàm exemplo rnboris tui. Ardeo quippe, vt dum adhuc ætas eius in viridi fœno eſt, zizania conuertat H in frugem, & credat expertis, quod experiri periculoſe deſiderat. Nunc ergo ex eius carmine, & ex epiſtola quam ad eum miſi, intelligit beneuolẽtiſsima & manſuetiſsima prudentia tua, quid de illn doleam, quid timeam, quid cupiam. Nec deſpero affuturum dnminũ, vt per te miniſtrum eius tantis curarum æſtibus liberer. Sanè quia multa ſcripta nnſtra lecturus es, multo erit mihi gratior dilectin tua, ſi ex his quæ tibi diſplicuerint, emendaueris me iuſtus in miſericordia, & argueris me. Nõ enim talis es, cuius oleo timeam impinguari capnt meum. Fratres non ſolum qui nobiſcũ habitant, & qui vbilibet habitantes den pariter ſeruiunt, ſed propè omnes qui nos in Chriſtn libenter nnuerũt, ſalutant, venerantur, deſiderant germanitatem, beatitudinem, hnmanitatem tuam. Nnn audeo petere, ſed ſi tibi ab eccleſiaſticis muneribus vacat, venias & videas quid mecum ſentiat Africa.

Paulinus Auguſtino, non recepto ab eo reſponſo, denuo per alium ſcribit eadem quæ prius. Epiſtola XXXIII.

DOMINO fratri ſancto & vnanimn Auguſtinn, Paulinus & Theraſia peccatnres. Iam dudum frater in Chriſto domino mi vnanime, vt te in ſanctis & piis laboribus tuis neſcientem a-
I gnnui, abſentémque vidi, tota mente complexus, allnquin quoque familiari atque fraternn per literas audire properaui. Et credn in manu & in gratia domini ſermonem meum ad te fuiſſe perlatum: ſed morante adhuc puero quem ad te alioſq́; dilectos æque den ſalutandos, ante hyemem miſeramus, nnn potuimus vltrà & nfficium noſtrum ſuſpendere, & deſiderium ſermonis tui cupidiſsimum temperare. Scripſimus itaque iteratn nũc, ſi prinres ad te literæ noſtræ peruenire meruerunt: aut primn, ſi illis in manus tuas perueniendi fœlicitas non fuit. Sed tu frater ſpiritaliter omnia iudicans, amorem in te noſtrum ne pendas nfficin ſnln, aut tempore literarum. Dominus enim teſtis eſt, qui vnus atque idem operatur in ſuis vbique charitatem ſuam, iam abinde nobis, ex quo te beneficin venerabiliũ epiſcnpnrũ Aurelij & Alipij, per tua in Manichæos npera cognnuimus, ita inditam dilectinnem tuam, vt nobis nnn nnuam aliquam amicitiam ſumere, ſed quaſi veterem charitatem reſumere videremur. Denique nunc etſi ſermone, non tamen tanquam & affectu rudes ſcribimus, teq́; viciſsim in ſpiritu per interiorem hominẽ quaſi recognoſcimus. Nec mirũ ſi & abſentes aſſumus K vobis, & ignoti noſmet nouimus, cum vnius corporis membra ſimus, vnum habeamus caput, vna perfundamur gratia, vno pane viuamus, vna incedamus via, eadem habitemus domo. Denique in omne quod ſumus, tota ſpe ac fide qua ſtamus in præſenti, nitimur in futurum, tam in ſpiritu quàm in corpore dnmini vnum ſumus, ne ſimus nihil ſi ab vnn excidamus. Quantulnm ergn eſt quòd abſentia corporalis nnbis inuidet noſtri, niſi ſanè fructum iſtum qun paſcuntur oculi temporalium expectatores? quamuis nec corporalis quidem gratia, temporalis in ſpiritalibus dici debeat, quibus etiam corporum æternitatem reſurrectio largietur, vt audemus in virtute Chriſti & bonitate dei patris vel indigni præſumere. Quare vtinam hoc quoque nobis munus annueret gratia dei, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt etiam in carne faciem tuam videremus: nnn ſolum deſideriis nnſtris magnum conferretur gaudium, ſed etiã mentibus lumen accreſceret, & ex tua copia locupletaretur inopia noſtra. Quod quidẽ & abſentibus largiri potes, hac præſertim occaſione, qua filij nnſtri vnanimes & chariſsimi nnbis in dominn, L Romanus & Agilis, quos vt nos alteros tibi commẽdamus, in nnmine domini reuertentur, opere charitatis impleto, in quo tuæ charitatis affectu ſpecialiter vtantur rogamus. Nnſti enim quàm celſa prnmittat altiſsimus fratri fratrem adiuuanti. Per hos, ſi quo me gratiæ quæ tibi data eſt, dnnn remunerari vnles, tutò facies. Sunt enim, velim credas, vnum cor & vna nnbiſcum in dnminn anima. Gratia dei tecum, vt eſt, in æternum maneat, frater in Chriſtn domino vnanime, venerabilis, dilectiſsime & deſiderabilis. Omnes in Chriſto ſanctos, quales tibi cnhærere nrn dubium eſt, à nobis ſaluta. Commenda nos omnibus ſanctis, vt tecum prn nobis orare dignentur.

Auguſtinus Paulino ad proximam epiſtolam reſpondet: nam ſuperiorem nondum acceperat.

Epiſtola XXXIIII.

DOMINIS dilectiſsimis & ſynceriſsimis, verè beatiſsimis, atque abundantiſsima dei gratia præſtantiſsimis fratribus Paulino & Theraſiæ, Auguſtinus in domino ſalutem. Cum literas M meas, quibus reſpondi prinribus veſtris, ſi tamen veſtris literis vlln modo à me reſponderi poteſt, celerrime nptauerim venire in veſtræ charitatis manus, vt quo pacto abſens citn poſſem eſſe vobiſcum, lucrum mihi veſtræ epiſtolæ contulit tarditas mea. Bonus dominus, qui nõ tribuit ſæpe quod vnlumus, vt quod malimus attribuat. Aliud eſt enim quod accepta epiſtola mea ſcripturi eſtis, aliud quod non accipiendn ſcripſiſtis. Quod cũ lætiſsime legeremus, defuiſſet nnbis certa iſta lætitia, ſi vt optauimus maximéque vnluimus, citò ad veſtram ſanctitatem nnſtræ literæ permeaſſent. Nunc verò & hæc habere ſcripta, & illa ſperare reſcripta, gaudio cumulatinre delectat. Ita nec nnſtra culpa accuſari poteſt, & domini largior benignitas fecit qund nnſtrn deſiderio conducibilius eſſe iudicauit. Sanctos fratres Rnmanum & Agilem, aliam epiſtolam veſtram audientem voces atque reddentem, & ſuauiſsimam partem veſtræ præſentiæ, qnia vnbis viſendis inhiaramus auidius, cum magna in domino iucunditate ſuſcepimus. Vnde aut quandn aut quomodn vel vos præſtare, vel nos poſſemus exigere, vt nos de vobis tanta ſcribendn doceretis, quanta eorum ore didicimus? Aderat etiam (quod nulli chartæ adeſſe poteſt) tantum

in

A in narrantibus gaudium, vt per ipſum etiam vultum oculoſq; loquentium, vos in cordibus eorum ſcriptos cum ineffabili lætitia legeremus. Hoc quoque amplius erat, quòd pagina qualibet quantacunq; bona ſcripta contineat, nihil ipſa proficit, quamuis ad profectum explicetur aliorum. Hanc autem epiſtolam veſtram, fraternam ſcilicet animam, ſic in eorum colloquio legebamus, vt tanto beatior appareret nobis, quanto vberius conſcripta eſſet ex vobis. Itaque illam ad eiuſdem beatitatis imitationem, ſtudioſiſsime de vobis omnia percontando, in noſtra corda trãſcripſimus. Nec ideo tamen eos tam cito à nobis, licet ad vos remeãtes, ſine moleſtia paſsi ſumus. Videte enim quæſo vos quibus quatiebamur affectibus. tanto vtique dimittendi erant velocius, quanto vobis impẽſius obedire cupiebãt. Sed quanto id cupiebant magis, tãto vos nobis præſentius exhibebant: eo quippe indicabant quàm chara veſtra viſcera eſſent. Tanto igitur eos minus dimittere volebamus, quãto iuſtius vt dimitterentur inſtabant. O rem non ferendam, niſi à nobis iſta diſceſsione non diſce-
B deremus, niſi vnius eſſemus corporis membra, vnũ haberemus caput, vna perfunderemur gratia, vno pane viueremus, vna incederemus via, eadẽ inhabitaremus domo. Cur enim non eiſdem etiam verbis vteremur? Agnoſcis enim credo hæc eſſe ex epiſtola veſtra. Sed cur potius hæc veſtra ſint verba quàm mea? quæ vtique quàm vera ſunt, tam à nobis ab eiuſdem capitis communione proueniunt. Et ſi aliquid proprium vobis do natum habent, tanto magis ea ſic dilexi, vt obſiderent viam pectoris mei, neque à corde ad linguam meam verba tranſire ſinerent, donec tanto priora, quãto ſunt veſtra, procederent. Sancti fratres & dilecti deo, noſtraq; inuicem membra, quis dubitet nos vno ſpiritu vegetari, niſi qui non ſentit qua nobis dilectione vinciamur? Vellem tamẽ ſcire, vtrum hanc abſentiam corporalem vos patientius, quàm nos facilius, toleretis. Si ita eſt, fateor, non amo iſtam fortitudinem veſtram, niſi forte quia nos tales ſumus, vt minus à vobis deſiderari, quàm vos deſiderare debeamus. In me certe ſi eſſet patientia veſtræ abſentiæ perferendæ, diſpliceret mihi: ſegniter enim agerem, vt vos viderem. Quid autẽ abſurdius, quàm fortitudine fieri ſegniorem? Sed qua eccleſiæ cura teñear, ex hoc veſtra charitas oportet attendat, quòd beatiſsimus pater Valerius, qui vos nobiſcũ quantum ſalutet, quantum ſitiat, audietis ex fratribus, nec presbyterum me eſſe ſuum paſſus eſt, niſi maiorem mihi coëpiſcopatus ſarcinam imponeret. Quod quidẽ
C quia tanta eius charitate, tantoq; populi ſtudio dominum id velle credidi, nonnullis iam exemplis præcedẽtibus, quibus mihi omnis excuſatio claudebatur, vehementer timui excuſare. Sed quanquam iugum Chriſti per ſeipſum lene ſit, & ſarcina leuis, tamen propter noſtram aſperitatem atque infirmitatem, ſi quid me mordet hoc vinculum, atque vrget hoc onus, ineffabiliter mihi aliquanto veſtræ præſentiæ ſolatio tolerabilius & portabilius redderetur. Vos audio curis eiuſmodi expeditiores liberioreſq; viuere, quare non impudenter ego rogo vos, & poſtulo, & flagito, vt in Africam maiore talium hominum ſiti, q̃ ſiccitatis nobilitate laborantem, venire dignemini. Scit deus quia non ſolum propter deſiderium meum, neque ſolum propter eos qui vel per nos veſtrum propoſitum, vel vndecũque fama prædicante didicerunt, ſed etiam propter cæteros, qui partim nõ audiunt, partim audita non credunt, tamen poſſunt comperta diligere, vos iſtis terris etiam corporaliter adeſſe cupimus. Quamuis enim ſe- D
dulo atque miſericorditer id agitis, tamẽ etiam coram hominibus regionum noſtrarum luceant opera veſtra, vt videant bona facta veſtra, & glorificent patrem veſtrũ qui in cœlis eſt. Piſcatores vocante domino, quòd nauiculas & retia dimiſerunt omnia ſe dimiſiſſe, & dominum ſequutos eſſe, etiam cõmemorando lætati ſunt. Et reuera omnia contemnit, qui non ſolum quantum potuit, ſed etiam quantum voluit habere, contemnit. Sed in eo quod cupiebatur, oculi dei teſtes ſunt: in eo quod habebatur, etiam hominum. Neſcio quo autem modo, cum ſuperflua & terrena diliguntur, arctius adepta q̃ concupita cõſtringunt. Nam vnde triſtis ille diſceſsit, qui conſilium vitæ æternæ conſequendæ quære- Luc. 18.
bat à domino, cum audiſſet vendenda eſſe omnia ſua, & diſtribuenda eſſe pauperibus, & habendum theſaurum in cœlo, ſi vellet etiã perfectus: niſi quia magnas, vt Euangelium loquitur, habebat diuitias? Aliud eſt enim nolle incorporare quæ deſunt aliud iam incorporata diuellere. Illa velut cibi repudiantur, illa velut mẽbra præciduntur. Quanto igitur & quantum mirabili gaudio noſtris temporibus chriſtiana charitas conſpicit per domini Euangelium cum lætitia fieri, quod ex E
ore domini cum triſtitia diues audiuit? Quanquam nullis verbis explicem cõceptionem ac parturitionem cordis mei: tamen quia prudenter & pie intelligitis nõ eſſe iſtam veſtram, hoc eſt humanam, ſed in vobis domini gloriam. Nam & inimicum cautiſsime intuemini, deuotiſsiméque agitis, vt tanquam diſcipuli Chriſti humiles corde & mites ſitis. Vtilius enim terrena opulentia tenetur humiliter, quàm ſuperbe relinquitur. Quia ergo rectè intelligitis non hanc eſſe veſtram, ſed domini gloriam: videtis q̃ parua & exigua dixerim. Dixi enim de laudibus Chriſti, quibus ſunt linguæ impares angelorum. Hanc ergo Chriſti gloriam etiam oculis noſtrorum hominum cupimus admoueri, in vno coniugio propoſita vtrique ſexui calcandæ ſuperbiæ, non deſperandæ perfectionis exempla. Neſcio ſi quiequam miſericordius agitis, quàm ſi tantum nolitis latere quòd tales eſtis, quantum tales eſſe voluiſtis. Vetuſtinum impiis quoque miſerabilem puerum veſtræ benignitati charitatiq; commendo: cauſas calamitatis & peregrinationis eius audietis ex ipſo. Nam & propoſi- F
tum eius, quo ſeruiturum ſe eſſe pollicetur deo, tempus prolixius, & ætas robuſtior, & tranſactus timor certius indicabunt. Tres libros, atque vtinam tam grandis quæſtionis ita explicatores vt grandes, tanto minus metuens in te laborem legendi, quanto ardorem perſpicio diligendi, miſi ſanctitati & charitati tuæ. nam quæſtio eorum de libero arbitrio eſt. Hos autem non habere, aut omnes non habere fratrem Romanianum ſcio, per quem propè omnia quæ quibuſlibet auribus accommodata ſcribere potui, ſtudio in nos tuo non apportanda dedi, ſed legenda indicaui. Habebat enim iam ille omnia, ſecũmque geſtabat: per eum autem prima reſcripta tranſmiſi. Credo iam expertam ſanctitatem tuam ſagacitate ſpiritali quam tibi dominus tribuit, quid ille vir boni animo gerat, & quæ in illo infirmitate pars claudicet. Vnde humanitati & charitati tuæ tam ipſum q̃ filium eius, legiſti (vt ſpero) qua ſolicitudine commendauerim, & quanta mihi neceſsitudine copulati ſint. Aedificet eos per te dominus, quod ab illo magis petendum eſt: nam id tu quàm velis noui. Aduerſus Paganos te ſcribere didici ex fratribus: ſi quid de tuo pectore meremur, indifferenter mitte vt lega-

G mus: nam pectus tuum tale domini oraculum eſt, vt ex eo nobis placita contra implicita, & aduerſus loquaciſſimas quæſtiones explicatiſſima dari reſponſa præſumamus. Libros beatiſſimi papæ Ambroſij credo habere
Ambroſij. ſanctitatem tuam, eos autem multum deſidero, quos aduerſus nonnullos imperitiſſimos & ſuperbiſſimos,
Nō extant. qui de Platonis libris dominum profeciſſe contendunt, diligentiſſime & copioſiſſime ſcripſit. Beatiſſimus frater Seuerus de condiſciplinatu noſtro Mileuitanæ antiſtes Eccleſiæ, bene apud eandem ciuitatem fratribus cognitus, debito nobiſcum officio ſanctitatem veſtram ſalutat. Fratres quoque omnes nobiſcum domino ſeruientes, tam id faciunt, quàm vos deſiderant: tam vos deſiderāt, quàm vos diligunt: & tam diligunt, quàm eſtis boni. Panis quem miſimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis veſtræ benignitatis. Cuſtodiat vos dominus ab iſta generatione in æternum, domini dilectiſſimi & ſynceriſſimi, vere benigni, & abundantiſſima domini gratia præſtantiſſimi fratres.

Paulinus Alipio Epiſcopo, de libris Auguſtini quos recepit, excuſans quod ſerius miſerit ad illum Euſebij Chronica. Cupit edoceri de ſtatu Alipij, ipſe viciſſim de ſuo nonnulla aperit, velu-
H *ti ſignificans ſe velle Alipij vitam in literas mittere. Tres panes dono mittit. Hoc argumentum præcedit epiſtolam trigeſimam ſecundam.*

Epiſtola XXXV.

DOMINO meritò honorabili, & beatiſſimo patri Alipio, Paulinus & Theraſia peccatores.

Hæc eſt vera charitas, hæc perfecta dilectio, quam tibi circa humilitatem noſtram ineſſe docuiſti, domine verè ſancte & meritò beatiſſime, ac deſiderabilis. Accepimus enim per hominem noſtrum Iulianum de Carthagine reuertentem, literas tantam nobis ſanctitatis tuæ lucem afferentes, vt nobis charitatem tuam non agnoſcere, ſed recognoſcere videremur: quia videlicet ex illo qui nos ab origine mundi prædeſtinauit ſibi, charitas iſta manauit: in quo facti ſumus antè quàm nati, quia ipſe fecit nos, & non ipſi nos,
Pſalm. 99. qui fecit quæ ventura ſunt. Huius igitur præſcientia & opere formati, in ſimilitudinem voluntatum, & vnitatem fidei, vel vnitatis fidem, præueniente notitiam charitate connexi ſumus, vt nos inuicem ante corporales conſpectus reuelante ſpiritu noſceremus. Gratulamur
I itaque & gloriamur in domino, qui vnus atque idem vbiq; terrarum, operatur in ſuis dilectionem ſuam ſpiritu ſancto, quem ſuper omnem carnem effudit, fluminis impetu lætificans ciuitatem ſuam. In cuius te ciuibus principalem cum principibus populi ſui, ſede apoſtolica meritò collocauit: noſq; etiam, quos erexit eliſos, & de terra inopes ſuſcitauit, in veſtra voluit ſorte numerari. Sed magis gratulamur in eo domini munere, quo nos in pectoris tui habitatione conſtituit: quoque ita viſceribus tuis inſinuare dignatus eſt, vt peculiarem nobis charitatis tuæ fiduciam vendicemus, his officiis atque muneribus prouocati, vt nos diffidenter aut leuiter te amare non liceat. Accepimus enim inſigne & præcipuū dilectionis & ſolicitudinis tuæ opus, ſancti & perfecti in domino Chriſto viri fratris noſtri Auguſtini libris quinque confectum, quod ita miramur atque ſuſpicimus, vt dictata diuinitus verba credamus. Itaque fiducia ſuſcipiendæ nobis vnanimitatis tuæ, & ad ipſum ſcribere auſi ſumus, dum nos illi per te & de imperitia excuſandos, & ad charitatē commendādos præſumimus, ſicut & omnibus ſanctis, quorum nos & abſentium officiis ſoſpitare dignatus es, pa-ri proculdubio curaturus affectu, vt per ſanctitatē tuā K noſtris inuicem ſalutentur obſequiis, & in clero ſanctitatis tuæ comites, & in monaſteriis fidei ac virtutis tuæ æmulatores. Nam etſi in populis ac ſuper populum agas, oues paſcuæ domini regens ſolicitis vigil paſtor excubiis, tamen abdicatione ſeculi, & repulſa carnis ac ſanguinis, deſertum tibiipſe feciſti, ſecretus à multis, vocatus in paucis. Sanè vicario aliquatenus munere, licet per omnia tibi impar, vt iuſſeras prouidi illam Euſebij venerabilis epiſcopi Conſtantinopolitani* de cunctis temporibus hiſtoriam. Sed in hoc fuit obtemperandi mora, quòd inſtructu tuo, quia ipſe non haberem hunc codicem, Romæ reperi apud parentem noſtrum verè ſanctiſſimum Dōnionem, qui proculdubio promptius mihi paruit in hoc beneficio, quòd tibi deferendum iudicauit. Veruntamen quia & loca tua mihi ſignificare dignatus es, vt ipſe monuiſti, ad venerabilem ſocium coronæ tuæ, patrem noſtrum Aurelium ita ſcripſimus, vt ſi nunc Hippone Regio degeres, illò tibi literas noſtras, & tranſcribendam in Carthagine membranam mittere dignaretur. Quod & ſanctos viros quos indices charitatis ipſorum tuo ſermone cognouimus, Co- L
mitem & Euodium rogauimus, vt hæc ſcribere ipſi curarēt, ne vel parenti Domnioni diutius codex ſuus deforet, & tibi tranſmiſſus ſine neceſſitate redhibendi maneret. Specialiter autem hoc à te peto, quoniam me immerentem & inopinantem magno tui amore complexi, vt pro hac hiſtoria temporum referas mihi omnem tuæ ſanctitatis hiſtoriam: vt quod genus, vnde ſis domo, tanto vocatus à domino, quibus exordiis ſegregatus ab vtero matris tuæ, ad matrem filiorum dei prole lætantem, abiurata carnis & ſanguinis ſtirpe tranſieris, & in genus regale & ſacerdotale ſis tranſlatus, ediſſeras. Quod enim indicaſti, iam de humilitatis noſtræ nomine apud Mediolanum te didiciſſe cum illic initiareris, fateor curioſius me velle cōdiſcere, vt ex omni parte te nouerim, quo magis gratuler, ſi à ſuſcipiendo mihi patre noſtro Ambroſio vel ad fidem inuitatus es, vel ad ſacerdotium conſecratus, vt eundem ambo videamur habere authorem. Nam ego & ſi à Delphino Burdegaliæ baptizatus, à Lampio apud Barcilonam in Hiſpania, per vim inflammatæ ſubitò plebis ſacratus ſim, tamen Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor. Denique ſuo me clero vendicare voluit, vt etſi diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear. Sed de me ne quid ignores, ſcias antiquiſſimum peccatorem non ita olim de tenebris & vmbra mortis eductum, ſpiritum M
auræ vitalis hauſiſſe, nec ita olim poſuiſſe in aratrō manum, & crucem domini ſuſtuliſſe, quam vt in finem perferre valeamus, orationibus tuis adiuuemur. Accumulabitur hæc meritis tuis merces, ſi interuentu tuo onera noſtra releuaueris. Sanctus enim laborantem adiuuans, quia fratrem non audemus dicere, exaltabitur ſicut ciuitas magna. Et tu quidem ſuper montem ciuitas ædificata es, vel accenſa ſuper candelabrum lucerna in ſeptiformi claritate colluces, nos ſub modio peccatorum deliteſcimus: viſita literis tuis, & profer in lucem in qua ipſe verſaris ſuper aurea candelabra conſpicuus. Eloquia tua lumen ſemitis noſtris erunt, & oleo lucernæ tuæ impinguabitur caput noſtrum. Et accendetur fides cum de ſpiritu oris tui cibum mentis & lumē animæ ſumpſerimus. Pax & gratia dei tecum, & corona iuſtitiæ tibi maneat in die illo, domine pater meritò dilectiſſime, & venerabilis & exoptatiſſime.

Paulinus familiaris Ambroſio. hinc ſumpſit occaſionem, qui ſcripſit vitā Ambroſij.

* Cæſarienſis legendum eſt, niſi author deceptus ſit.

Benedictos

A Benedictos ſanctitatis tuæ comites & æmulatores in domino fratres (ſi dignantur) noſtros, tam in Eccleſiis quàm in monaſteriis Carthagini, Thagaſtæ, Hippone regio, & totis parœciis tuis atque omnibus cognitis tibi per Africam locis, domino catholicè ſeruientes, multo affectu & obſequio ſalutari rogamus. Si ipſam membranam ſancti Domnionis acceperis, tranſcriptã nobis remittere dignaberis. Et hoc rogo ſcribas mihi, quem hymnum meum cognoueris. Panem vnum ſanctitati tuæ vnitatis gratia miſimus, in quo etiam trinitatis ſoliditas continetur. Hunc panem eulogiam eſſe tu facies dignatione ſumendi.

Panis dono miſſus.

Paulinus Romaniano gratulans eccleſiæ Hipponenſi quòd Auguſtinum meruit epiſcopi collegam. Licentium pro quo ſcripſerat Auguſtinus, hortatur & proſa & carmine, vt contempto aulæ faſtu, ſe dedicet Chriſto. Epiſtola XXXVI.

DOMINO meritò prædicabili & honorando fratri Romaniano, Paulinus & Theraſia. Pridie quàm has daremus, reuerſis ex Africa fratribus noſtris, quorum expectatione nos pendêre vidiſti, optatiſsime ſanctorum & chariſsimorum virorum inde epiſtolas receperamus, id eſt Aurelij, Alipij, Auguſtini, Profuturi, Seueri, iam omnium pariter epiſcoporum. Ergo tot ſanctorum talium recentiſsimis ſermonibus gratulantes, properauimus ad te noſtram referre lætitiam, vt tibi quoque expectatum in peregrinatione ſolicita gaudium feſtiuiſsimis cõferremus indiciis. Si forte eadem de venerabilibus & amãtiſsimis viris per aliarum aduentus nauium comperiſti, per nos etiam repetita accipe, & quaſi renouata hilaritate rurſus exulta. Quòd ſi primus hic à nobis tibi nuncius veniet, gratulare tantam nobis in tua patria charitatem Chriſto donante partam, vt quicquid illic diuina prouidẽtia gerat, mirabilis ſemper, vt ſcriptum eſt, in ſanctis ſuis, vel primi, vel cum primis ſciamus. Non autem tantum hoc ſcribimus gratulandum, quòd epiſcopatũ Auguſtinus acceperit, ſed quòd hãc dei curam meruerint Africanæ eccleſiæ, vt verba cœleſtia Auguſtini ore perciperent, qui ad maiorem dominici muneris gratiam nouo more prouectus, ita conſecratus eſt, vt non ſuccederet in cathedra epiſcopo, ſed accederet. Nã incolumi † Valerio Hipponẽſis eccleſiæ epiſcopo, coëpiſcopus Auguſtinus eſt. Et ille beatus ſenex, cui puriſsimam mentem nulla vnquam liuentis inuidiæ macula ſuffudit, dignos ſui cordis pace nunc ab altiſsimo fructus capit, vt quem ſucceſſorem ſacerdotij ſui ſuppliciter optabat, hunc mereretur tenere collegam. Credine hoc potuit antequam fieret? Sed in hoc quoque omnipotentis opere dici euangelicum illud poteſt: Hominibus hæc ardua, apud Deum autem omnia poſsibilia. Exultemus itaque & fatemur in eo qui facit mirabilia ſolus, & qui facit vnanimes habitare in domo, quoniam ipſe reſpexit humilitatem noſtram, & viſitauit in bono plebem ſuam: qui erexit cornu in domo Dauid pueri ſui, & nunc exultauit cornu Eccleſiæ ſuæ in electis ſuis, vt cornua peccatorum (ſicut per prophetam ſpondet) hoc eſt Donatiſtarum Manichæorúmque confringat. Vtinam hæc nunc domini tuba, qua per Auguſtinum intonat, filij noſtri Licentij impulſet auditus, ſed vt illa audiat aure qua Chriſtus ingreditur, de qua non rapit dei ſemen inimicus. Tunc vere ſibi ſummus Chriſti pontifex Auguſtinus videbitur, quia ſe tunc & exauditum ſentiet ab excelſo, ſi quem tibi dignum genuit in literis, hunc & ſibi dignè filium pariat in Chriſto. Nam & nunc, velim credas, flagrantiſsimè de ipſo no-

Gratulatio.

† Hoc fieri vetuit in co [...] *quem ſibi συνεργὸν ex populi cõſenſu deſignauit. Extat actum.*

Matt.19.

B, C (margin letters)

D bis ſolicitudine ſcripſit. Credimus in omnipotentem Chriſtum, quòd adoleſcentis noſtri votis carnalibus ſpiritalia vota Auguſtini præualeant. Vincetur vel inuitus (mihi crede) vincetur piiſsimi parentis fide, ne mala victoria vincat, ſi maluerit in perniciem ſuam vincere, quàm pro ſalute ſuperari. Ne vacuum fraternę humanitatis officium videretur, de buccellato chriſtianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter & filio noſtro Licentio miſimus. Non enim potuimus à benedictione ſecernere, quem cupimus eadẽ nobis gratia penitus annectere. Paucis tamen & ad ipſum loquamur, ne neget ſibi ſcriptum, quod de ſe tibi ſcriptum eſt. Aeſchino enim dicitur, quod audit Mitio. Sed quid de alienis loquar, cum de proprio cuncta poſsimus, & aliena loqui non ſoleat eſſe ſani capitis, quo dei gratia ſano & ſaluo ſumus, quibus caput eſt Chriſtus. Incolumem te ætate quam plurima, & beatum ſemper cum tota domo tua, vt cupimus, habeamus in Chriſto, domine frater meritò honorandiſsime & deſiderantiſsime. Audi ergo fili legem patris tui, id eſt fidem Auguſtini, & noli repellere conſilia matris tuæ, quod æque nomen in te Auguſtini pietas iure ſibi vendicat, qui te tantillum geſtauit ſinu ſuo, & à paruulis primo lacte ſapientiæ ſecularis imbutum, nunc etiam ſpiritalibus lactare & enutrire domino geſtit vberibus: quoniam te adultum ætate corporea, in ſpiritalibus adhuc cunabulis vagientem, videt adhuc infantem verbo dei vixdũ in Chriſto primis paſsibus & veſtigio titubante repentem, ſi tamen Auguſtini doctrina tanquam manus matris & vlna nutricis inſtabilem regat paruulum. Quem ſi audias & ſequaris, vt rurſum te ſermone Salomonis alliciam, fili coronam accipies gratiarum tuo vertici. Et tunc vere eris ille non phantaſmate ſomniatus, ſed ab ipſa veritate formatus conſul & pontifex, vacuas imagines falſi operis implente Chriſto ſolidis ſuæ operationis effectibus. Vere enim pontifex & vere conſul Licenti eris, ſi Auguſtini veſtigiis Propheticis & Apoſtolicis diſciplinis, vt ſacrato beatus Eliſeus Eliæ, vt illuſtri Apoſtolo Timotheus adoleſcens adhæreas, indiuulſo per itinera diuina comitatu, vt & ſacerdotium corde perfecto diſcas mereri, & populis ad ſalutem magiſtri ore conſulere. Sat hoc monitis & hortatuj. Modico enim ſermone & labore te arbitror mi Licenti ad Chriſtum poſſe incitari, iam à pueris ſemper ad ſtudia veritatis & ſapiẽtiæ (quod vtrumque vere eſt Chriſtus, & omnis boni ſummum) venerabilis Auguſtini ſpiritu & ore flammatum. Qui ſi parum apud te pro te valuit, quid ego tanto interuallo poſterior, & omnium illius opum pauper, efficiam? Sed quia & illius facultatis potentia, & tui ingenij humanitate confiſus, pleniora atque maiora in te ſpero elaborata quàm elaboranda, auſus ſum hiſcere duplici gratia, vt & illi viro deuincta charitate compararer in ſolicitudine tui, & inter eos qui ſalutem tuam diligunt, vel conteſtato numerarer affectu. Nam effectus in tui perfectione palmam Auguſtino potiſsimum deſtinatam ſcio. Vereor fili ne aures tuas aſperitate temerarij ſermonis offenderim, & per aures animo etiam tuo tædij mei vulnus intulerim. Sed in mentem venit epiſtola tua, qua te muſicis familiarem modis intellexi. A quo ſtudio ego æui quondam tui non abhorrui. Itaque mihi ad tuam mentem, ſi in aliquo exulceraſſem, deleniẽdam, remedium literas tuas recordatus reperi, vt te ad dominum harmoniæ omniformis artificem, modulamine carminis

Panes benedicti.

E, F (margin letters)

G euocarem. Quæſo te vt aure audias, neque cauſam ſalutis tuæ in verbis meis ſpernas, ſed piam curam & mentem paternam, etiam in deſpiciendis ſermonibus libenter accipias, quibus inſitum Chriſti nomen, quod eſt ſupra omne nomen, hanc deberi venerationẽm facit, vt non poſsit à credente contemni.

Carmen Elegiacum Paulini ad Licentium.

Quare age rumpe moras, & vincla tenacia ſecli,
Nec metuas placidi mite iugum domini.
Pulchra quidem, ſed mira vagis præſentia rerum
Mentibus: at ſapiens non ſtupet iſta animus.
Nunc te ſollicitat variis maleſuada figuris,
Heu validos etiam vertere Roma potens.
Sed tibi nate precor, ſemper pater Auguſtinus
Occurſet, cunctas vrbis ad illecebras.
Illum tanta inter fragilis diſcrimina vitæ
Aſpiciens, & habens pectore, tutus eris.

Odit longã ſeruitutem.

Hoc tamen & repetens iterumq; iterúmque monebo,
Vt fugias duræ lubrica militiæ.
Blandum nomen honos, mala ſeruitus, exitus æger,
Quem nunc velle iuuat, mox voluiſſe piget.
Scandere celſa iuuat, tremor eſt deſcendere celſis,
H Si titubes, ſumma peius ab arce cades.
Nunc tibi falſa placent bona, nunc rapit omnibus auris
Ambitus, & vitreo fert caua fama ſinu.
Aſt vbi te magno damnoſus cinxerit æſtu
Baltheus, & ſterilis fregerit inde labor,
Serus & incaſſum ſpes accuſabis inanes,
Et modò quæ nectis rumpere vincla voles.
Tunc reminiſceris fruſtra patris Auguſtini
Contempſiſſe dolens veridicos monitus.
Quare ſi ſapiens, & ſi pius es puer audi,
Et cape verba patrum, conſiliumq; ſenum.
Quid retrahis fera colla iugo? mea ſarcina lenis,
Suaue iugum Chriſti eſt, vox pia, crede deo:
Et caput adde iugis, da mollibus ora capiſtris,
Demiſſoſq; leui ſubde humeros oneri.
Nunc potes hoc dum liber agis, dum nulla retentant
Vincula, nulla thori cura, nec altus honor.
Hæc bona libertas Chriſto ſeruire, & in ipſo
Omnibus eſſe ſupra: non dominis hominum.
Non vitiis ſeruit, non regibus ille ſuperbis,
Tantùm qui Chriſto ſe dederit domino.
I Nec tibi nobilitas videatur libera, quam nunc
Sublimem attonita conſpicis vrbe vehi.
Quam cernis tanta ſibi libertate videri,
Vt dedignetur flectere colla deo.
Multis ille miſer mortalibus & quoque ſeruis
Seruit, & ancillas vt dominetur emit.
Norunt eunuchos & magna palatia paſsi,
Et quiſquis Romam ſponte miſer patitur:
Quanto ſudoris precio, damnóque decoris
Conſtet ibi chlamydis, hic honor officij!
Nec tamen ipſe potens, qui celſior omnibus eſſe
Emerit vt nulli ſeruiat, aſſequitur.
Cum bene ſe tota dominum iactauerit vrbe,
Seruit dæmoniis, ac ſimulacra colit.
Proh dolor hos propter remoraris in vrbe Licenti,
Et regnum Chriſti ſpernis, vt his placeas?
Hos vocitas dominos, curua & ceruice ſalutas,
Quos ligni ſeruos conſpicis & lapidis?
Nomine diuino argentum venerantur & aurum,
Religio eſt quod amat morbus auaritiæ.
Imprecor hos vt amet, qui non amat Auguſtinum,
Non colat & Chriſtum, cui placet hos colere.
Inde ait ipſe deus, dominis non poſſe duobus
Seruiri, quoniam mens placet vna deo. K
Vna fides, deus vnus, & vnicus è patre Chriſtus,
Haud duplex vni ſeruitus eſt domino.
Quanta etenim cœlo ac terris diſtantia, tanta eſt
Cæſaris & Chriſti rebus & imperiis.
Tollere humo, ſed nunc dum ſpiritus hos regit artus,
Mente polum penetra, nil mora carnis obeſt.
Corporeis iam nunc morere actibus, & bona vitæ
Cœleſtis liquido præmeditare animo.
Spiritus es, quanquam tenearis corpore, ſi nunc
Mente pia victor carnis opus perimas.
Hæc tibi chare puer fidei compulſus amore
Scripſi, ſi recipis, ſuſcipiere deo.
Crede Auguſtinum tibi nunc in me geminatum.
Sume duos vna cum pietate patres.
Spernimur, abſtraheris maiore dolore duobus.
Audimur, pignus dulce duobus eris.
In te læta patrum ſudauit cura duorum,
Et tibi magnus honos lætificaſſe duos.
Sed me Auguſtino dum copulo, non meritorum
Iacto parem, ſolo comparo amore tui.
Nam quid ego effundam, rorans tibi paupere riuo? L
Me præter gemino flumine prolueris,
Frater Alipius eſt, Auguſtinúſque magiſter,
Sanguinis hic conſors, hic ſator ingenij.
Tanto fratre vales & præceptore Licenti,
Et dubitas pennis talibus aſtra ſequi?
Quicquid agas (nam te nec ſperat mundus amicum)
Non daberis terræ, debita Chriſto anima.
Tu thalamos licet & celſos mediteris honores
Nunc, olim domino reſtituêre tuo.
Credo vnum vincent iuſti duo peccatorem,
Et tua fraternæ vota preces abigent.
Ergo redi, qua voce parens, qua ſanguine frater,
Ambo ſacerdotes te remeare iubent.
Ad tua te retrahunt, nam nunc aliena petiſſes.
Hæc mage quæ retinent regna tui tua ſunt.
Hæc repetè, his inhia, externis ne contere tempus,
Si tua nolueris, quiſquam aliena dabit?
Non eris ipſe tuus, miſſuſq; per extera longe
Senſibus heu proprij pectoris exul ages.
Sollicitum ſatis hæc nato ceciniſſe parentem,
Dum tibi quæ mihimet vel volo vel metuo.
Hæc tibi, ſi recipis, feret olim pagina vitam.
Si renuis, eadem hæc pagina teſtis erit.
Incolumem mihi te fili chariſsime, Chriſtus M
Annuat, & ſeruum det ſibi perpetuo.
Viue precor, ſed viue deo, nam viuere mundo
Mortis opus, viua eſt viuere vita deo.

Seuerus Auguſtino è ſeceſſu prouocans illum ad ſcribendum. An hic ſit Seuerus Sulpitius, incertum.

Epiſtola XXXVII.

VENERABILI ac deſiderabili & toto ſinu charitatis amplectẽdo Epiſcopo Auguſtino, Seuerus. Deo gratias frater Auguſtine, cuius donum eſt quicquid in nobis bonorum gaudiorũ eſt. Fateor bene mihi tecum eſt, multum te lego: mirum dicam, ſed verum planè, quàm mihi abſens ſolet eſſe præſentia, tam præſens facta eſt abſentia tui. Nullæ ſe nobis interponunt turbulentæ actiones temporalium rerum. Ago quantum poſſum, etſi non tantum poſſum quantum volo, quid ego dicam quantum volo? Noſti optime quàm auarus ſim tui: nec tamen murmuro, quia nõ tantum ago quantũ volo, quoniam rurſus nõ minus ago quantũ poſſum. Deo ergo gratias frater dulciſsime bene

A bene mihi tecum eſt,gaudeo tecum arctius coniũctus:
& vt ita dicam,vniſsimè quantum poteſt adhærens ti-
bi, redundantiam vberum tuorum ſuſcipiẽs , vires cõ-
paro,ſi poſsim idoneus effici ad ea cõcutienda & expri
mẽda:vt quicquid ſecretius & interius clauſum cuſto-
diunt , remotis pellibus quas adhuc lactenti ſugendas
inſerunt,ipſa mihi viſcera(ſi poſsibile eſt) dignentur ef-
fundere . Viſcera inquam mihi vt refundantur cupio:
viſcera tua , viſcera pinguia ſagina cœleſti , & condîta
omni dulcedine ſpiritali : viſcera tua , viſcera pura,vi-
ſcera ſimplicia , niſi quòd duplici ſunt vinculo redimi-
ta geminæ charitatis: viſcera tua,viſcera perfuſa lumi-
ne veritatis,& refulgẽtia veritatem. Horum me mana-
tioni vel reſultationi ſubiicio , quò nox mea in lumine
tuo deficiat , vt in diei claritate ſimul ambulare poſsi-
mus. O vere artificioſa apis dei, conſtruens fauos diui-
ni nectaris plenos , manantes miſericordiam & verita-
tẽ , per quos diſcurrens deliciatur anima mea, & vitali
paſtu quicquid in ſe minus inuenit,aut imbecillum ſen
tit ,reſarcire & ſuffulcire molitur. Benedicitur domin⁹
per præconium oris tui,& fidele miniſterium:quod ſic
B concinere & reſpondere facis canenti tibi domino , vt
quicquid de eius plenitudine ad nos vſque redũdat,iu-
cundius efficiatur, & gratius per tuum elegãtem famu-
latum,& ſuccinctã mũditiam , & fidele ac caſtum ſim-
pléxque miniſterium:quod ita reſplendere facis per ar-
gutias tuas,& vigilantiam tuam, vt perſtringat oculos,
& in ſe rapiat : niſi tu idem innuas dominum , vt quic-
quid in te delectabile lucet,referentes nos ad illum, ip-
ſius eſſe agnoſcamus , de cuius bonitate tam bonus es,
& de cuius puritate & ſimplicitate & pulchritudine,pu-
rus ſimplex & pulcher es.Et illi agẽtes gratias de bono
tuo domino,qui dono ſuo dignatus eſt nos tibi adiũge-
re,vel quoquo modo ſubiũgere,vt plenius ſubiiciamur
illi cuius te ductu ac moderatione talẽ gaudemus,vt &
tibi contingat gaudere de nobis:quod non diffido fo-
re,ſi tuis me orationibus adiuues, cuius imitatione nõ-
nihil iam profeci , vt talis eſſe deſiderem , Vides quid
facias quòd ſic bonus es , quoniam nos rapias in amo-
rẽ proximi,qui nobis primus ad dilectionem dei & vl-
timus gradus eſt, & quaſi limes quo ſibi vterq; annecti-
C tur,dei & proximi:in quo nos,vt dixi,quaſi limite ſtan-
tes,amborũ calore tangimur,& amborum flagramus a-
more.Sed quantum nos iſte ignis exuſſerit & purgaue-
rit proximi, tantum nos in illum puriorem dei ire com
pellit.In quo iam nullus nobis amandi modus impo-
nitur,quãdo ipſe ibi modus eſt,ſine modo amare. Non
ergo verendum eſt ne plus amemus dominũ noſtrum,
ſed ne minus timendum. Hæc epiſtola ſuperior,quæ ti-
bi me quaſi abſterſa triſtitia, facilitate actionum , de li-
berali ocio quod tecum mihi agere licuit in hoc rure
poſito,(nã ita licere potuit) lætiorẽ offert, antequã ſanè
venerabilis epiſcopus nos viſitare dignaretur,quaſi me-
ta illorum gaudiorum ſcripta eſt, & (quod verè miror)
eodem die venit quo ſcripta eſt. Quid hoc eſt quæſo a-
nima mea? niſi fortè quod nos delectat , tametſi hone-
ſtum eſt , non tamen ſatis vtile , quia in parte eſt? Inte-
rim licet vniuerſo hanc ipſam partem , id eſt noſipſos
quantũ pro peccatis noſtris nobis cedit materia , id eſt
nos ipſi cædimus nobis,elimatiores,& compaginabilio-
res (ſi tamen admittis hoc verbum) aptare moliamur.
Habes epiſtolã non pro tua magnitudine , ſed pro mea
paruitate longiorem, qua & prouocauerim vt iam non
pro mea paruitate , ſed pro tua magnitudine mihi epi-
ſtola mittatur. Quæ tamen quantacũq; erit , mihi lon-
ga non erit , cui totum tempus breue eſt ad legendum. D
Reſcribe mihi quando aut vbi occurrere debeam,pro-
pter illam cauſam qua me iuſsiſti occurrere. Quòd ſi eſt
integra,& non fortè aliud melius placuit , tunc occur-
ram: ſin minus , rogo te, nolo me à curſu retroces meo.
Illa enim ſola viſa eſt,quam præponerem mihi . Fratres
omnes qui nobis in domino conſerui ſunt, & deſidero
multum & ſaluto.

Auguſtinus Læto, qui perfectum mundi contemptum aggreſſus, videbatur ſolicitari per Satanam ad repetenda quæ reliquerat. Hunc animat, vt contemptis cognatorum affectibus fortiter pergat. Eſt quidem & erudita, nec inſans epiſtola, cæterùm plurimum diſſonans à phraſi Auguſtini. Videtur Paulini.

Epiſtola XXXVIII.

DOMINO dilectiſsimo & deſiderantiſsimo
fratri Læto, Auguſtinus in domino ſalutem.
Legi epiſtolam quam miſiſti fratribus con-
ſolari te cupiens , quòd multis tentationibus tua tyro- E
cinia quatiantur . In qua etiam inſinuaſti deſiderare te
literas noſtras . Condolui frater, & ceſſare à ſcribendo
non potui,ne nõ ſolum tuo , ſed etiam meo deſiderio
negarem, quod me videbam officio debere charitatis.
Si te igitur tyronem Chriſti profiteris , caſtra ne deſe-
ras, in quibus tibi etiam edificanda turris eſt illa de qua
in Euangelio dominus loquitur. In ea quippe ſtantem,
& ſub armis verbi dei militantem, nulla ex parte pene-
trare vllæ tentationes valent.Inde & iacta in aduerſa-
rium tela , graui pondere veniunt , & proſpecta firmo
munimine deuitantur.Conſidera etiam dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum, cum ſit rex noſter , tamen à ſo-
cietate qua etiam frater eſſe dignatus eſt , reges appel-
laſſe milites ſuos,& vnumquemque ad bellandum cum
rege qui habet viginti milia , inſtructione decem mi-
lium idoneum eſſe debere præmonuit.Sed paulo ante-
quam de turre & de rege exhortatorias ſimilitudines
poneret,attẽde quid dixerit. Si quis venit ad me , & nõ *Luc.* 14.
odit patrem ſuum , & matrem, & vxorem , & filios , &
fratres,& ſorores,adhuc & animam ſuam , non poteſt
meus eſſe diſcipulus . Et ſi non tulerit crucem ſuam , &
venerit poſt me,non poteſt meus eſſe diſcipulus. Dein-
de ſubiungit : Quis ex vobis volens turrim ædificare,
non primo ſedet & computat ſi ſumptus habet ad con- F
ſummationẽ,ne quando cum poſuerit fundamentum,
& non poſsit ædificare,omnes qui tranſeunt & vident,
incipiant dicere:Hic homo cœpit ædificare,& non po-
tuit perficere? Aut quis rex vadens committere bellum
cum alio rege,non primum ſedet & cogitat ſi potens
eſt cũ decem milibus ei occurrere , qui cum viginti mi-
libus venit ad illum ? Cæterum dum adhuc longè eſt,
mittit legationem,rogans pacem. Quò autem pertine-
rent iſtæ ſimilitudines , ipſa concluſione ſatis aperuit.
Ait enim: Sic ergo omnis ex vobis , qui non renunciat
omnibus quæ ſunt eius, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus.
Itaque & ſumptus ad turrim ædificandã , & bellantium
valentia decem milium aduerſus regem qui viginti ha-
bet,nihil eſt aliud quàm vt renunciet vnuſquiſque om-
nibus quæ ſunt eius. Præloquutio autem ſuperior cum
extrema concluſione cõcordat. In eo enim quòd vnuſ-
quiſq; renunciat omnibus quæ ſunt eius,etiã illud con-
tinetur,vt oderit patrem ſuum, & matrem,& vxorem,
& filios, & fratres,& ſorores , adhuc & animam ſuam.
Omnia enim hæc propria eius ſunt, quæ plerumq; im-
plicant & impediunt ad obtinenda non iſta propria
temporaliter tranſitura,ſed in æternum manſura com-

G munia. Quo enim tibi modo nunc quædã mulier ma-
ter eſt, huc ipſo vtiq; non eſt & mihi. Quapropter hoc
temporale ac tranſitorium eſt: ſicut tranſiiſſe iam vides
quòd te concepit, quòd geſtauit vtero, quòd peperit,
quòd lacte nutriuit. Quòd autem ſoror in Chriſto eſt,
& tibi eſt & mihi, & omnibus quibus vna cæleſtis hæ-
reditas, & pater deus, & frater Chriſtus in eadem chari-
tatis ſocietate promittitur. Hæc æterna ſunt, hæc nulla
temporis labe deteruntur, hæc tantu firmius tenenda
ſperantur, quanto minus priuato, ſed communi potius
iure obtinenda prædicantur. Potes hoc facillime in ip-
ſa tua matre cognoſcere. Nam vnde te nunc irretitum
inuoluit, & ab inſtituto curſu retardatum inflectit &
curuat, niſi ex quo tua propria mater eſt? Nam ex quo
ſuror eſt omnium, quibus eſt pater deus, & mater eccle-
ſia, tam te non impedit, quàm neque me, neque omnes
fratres noſtros, qui eam non priuata, ſicut tu in domo
veſtra, ſed publica in domo Dei charitate diligimus.
Quod ergo tu illi etiam carnali neceſsitudine annecte-
ris, ad ſortem valere debet familiarius colloquendi, &
apertiore ianua conſulendi, vt hoc ipſum quo te priua-
tim diligit, interficiatur in ea, ne quòd ex vtero ſuo te
H genuit, pluris pendat, q̃ quòd ex vtero eccleſiæ genita
eſt tecum. Quod autem de matre dixi, hoc de tali cæte-
ra propinquitate intelligendum eſt. Hoc etiam quiſque
de anima ſua cogitet, vt etiã in ipſa priuatum affectum
oderit, qui proculdubio temporalis eſt. Diligat autem
in ea communionem ſocietatémque illam de qua di-
Act.4. ctum eſt: Erat illis in deum anima vna, & cor vnũ. Sic
enim anima tua nõ eſt propria, ſed omnium fratrum,
quorum etiam animæ tuæ ſunt, vel potius quorum ani-
mæ cum tua non animæ, ſed anima vna eſt Chriſti vni-
ca, quæ de manu canis vt eruatur, canitur in pſalmis.
Inde ad cõtemptum mortis facillimè peruenitur. Nec
ſuccenſeant parentes hoc præcipere dominum, vt eos
oderimus, quando nobis hoc de anima noſtra præcipi-
tur. Nam ſicut nunc de anima iubetur, vt eam propter
Chriſtum cum parentibus oderimus, ita quod alio lo-
co de anima idem dominus dicit, in parentes quoque
Ioan.12. poteſt cõgruentiſsime conuenire. Qui amat, inquit, ani
mam ſuam, perdet eam. Dicam etiam fidenter: Qui a-
mat parẽtes ſuos, perdet eos. De anima quippe hoc ibi
dixit oderit, quod hic perdat. Sicut autem hoc præce-
ptum quo perdere iubemur animam noſtram, non ad
I id valet vt ſe quiſque interimat (quod inexpiabile nefas
eſt) & tamen valet vt interimat in ſe carnalem animæ
affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ præſens
vita delectat (Hoc eſt enim quod dictum eſt, oderit ani
mam ſuam, & perdat eam, quod tamen diligendo fit,
quandoquidem apertiſsimè fructum eiuſdem animæ
acquirendæ, in eodem præcepto commemorat dicens:
Qui perdiderit eam in iſto ſeculo, in vita æternà inue-
niet eam) ita de parentibus rectiſsime dicitur, vt qui
eos amat, perdat eos, non more parricidarum interfi-
ciens, ſed ſpiritali gladio verbo dei carnalem affectum
eorum, (quo & ſeipſos, & eos quos genuerunt, irritamẽ-
tis huius ſeculi obligare conantur) piè fidentérque per-
cutiens & occidens, illud in eis viuere faciat quo fra-
tres ſunt, quo cum filiis ſuis temporalibus, parentes æ-
ternos deum eccleſiamq; cognoſcunt. Ecce rapit teſtu-
dium veritatis cognoſcendę, atq; percipiendæ volunta
tis dei in ſcripturis ſanctis. Rapit Euangelicæ prædica-
tionis officium. Dat ſignum dominus vt vigilemus in
caſtris, vt ædificemus turrim, de qua hoſtẽ ſempiternæ
vitæ & proſpicere & propellere valeamus. Rapit mili-
tem Chriſti, tuba cæleſtis ad prælium, & retinet ma- K
ter. Non planè talis, qualis Maccabæorum fuit, nec ſal-
tem ſimilis Lacedæmoniis matribus, de quibus memo-
riæ proditum eſt, quòd filios ſuos, vt pro terrena patria *ἢ τὰν ἢ*
ſanguinem funderent, multo amplius atque ardentius *ἐπὶ τᾶς.*
in certamina bellica, quàm ſignorum ſonitus excita-
bant. Nam mater quæ te ad diſcendam vitam remo-
ueri à curis ſecularibus non permittit, ſatis oſtendit
quemadmodum te, ſi opus eſſet, ad obeundam mortam
penitus ſeculum repudiare permitteret. Sed quid dicit,
aut quid allegat? Forte decem illos menſes, quibus vi-
ſcera eius onerasti, & dolores parturitionis ac labores
educationis? Hoc hoc interfice verbo ſalutari, hoc per-
de matris, vt in vitã æternam inuenias eam. Hoc me-
mento vt oderis in ea, ſi diligis eam, ſi tyro Chriſti es,
ſi turris fundamenta poſuiſti, ne dicant tranſeũtes: Hic *Luc.14.*
homo cœpit ædificare, & non potuit perficere. Carna-
lis enim affectus eſt iſte, & adhuc veterem hominem
ſonat. Hunc carnalem affectum & in nobis & in noſtris
militia Chriſtiana vt perimamus hortatur: nec tamen
ita vt ingratus ſit quiſque parentibus, & eadem ipſa be-
neficia, quibus in vitam hanc editus, ſuſceptus, atq; nu-
tritus eſt, enumerata derideat: ſeruet potius vbique pie- L
tatem. Habent hæc locum vbi maiora non vocant. Ma-
ter Eccleſia, mater eſt etiam matris tuæ. Hæc nos de
Chriſto concepit, hæc martyrum ſanguine parturiuit,
hæc in ſempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nu-
triuit & nutrit, ciboſq; maiores præparãs, quod adhuc
paruuli, & ſine dentibus vagire vultis, horreſcit. Hæc
mater toto orbe diffuſa, tam variis & multiplicibus er-
rorum infeſtationibus agitatur, vt abortiui iam filij e-
ius aduerſus eam infeſtis armis belligerare non dubi-
tẽt. Ignauia etiam atque torpore quorundam quos gre-
mio continet, membra ſua frigeſcere plurimis locis, &
fouendis paruulis minus idonea fieri dolet. Vnde niſi
per alios filios, vnde niſi per alia membra, quorum è
numero es, iuſtum ac debitum poſcit auxilium? Huiús
ne tu neceſsitates deſerens, ad carnalia vbera conuerta
ris? Nonne hæc grauioribus querelis inſonat auribus?
Nonne hæc chariora viſcera, & cæleſtia vbera oſten-
tat? Adde viri eius ſuſceptionem carnis, ne carnalibus
inhæreres, & à verbo æterno vniuerſa quæ tibi mater
improperat, ne his implicareris aſſumpta: adde contu- M
melias, flagella, mortem, mortem autem crucis. Tali-
bus concepit te ſeminibus, taliq; in vitam nouam con-
nubio procreat: langueſcis & contabeſcis in veterem
hominem? Itáne matrem terrenam non habebat impe-
rator tuus? Quæ tamen cum ei nunciaretur agenti cæ-
leſtia, reſpondit: Quæ mihi mater, aut qui fratres? Et *Matth.12.*
extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit, non perti-
nere ad cognationem ſuam, niſi qui facerent volunta-
tem patris eius: in quo numero profecto etiam ipſam
ſanctam Mariam benignus incluſit: Faciebat enim &
illa voluntatem patris eius. Ita optimus magiſter atque
diuinus, & maternum nomen quod ei quaſi priuatum
propriumq; nunciauerant, quia terrenum erat, in com-
paratione cæleſtis propinquitatis abiecit: & eãdem cæ-
leſtem propinquitatem in diſcipulis ſuis commemo-
rans, quo ſibi rurſum conſortio generis, cũ cæteris ſan-
ctis virgo ſancta cohæreret oſtendit. Et ne iſto ſaluber-
rimo magiſterio, quo contemni carnalem affectum
in parentibus docuit, adminiculum error acciperet
quo matrem habuiſſe à quibuſdam negatur, alio loco
diſcipulos monuit, ne ſe patrem in terris dicãt habere,
vt quomodo illos manifeſtum eſt habuiſſe patres, ſic

ſe

A ſe habuiſſe matrem manifeſtaret, cuius tamen terrena cognatione contempta, contemnendarum talium neceſsitudinum diſcipulis præberet exemplum. Hæc ergo interrumpuntur vocibus matris tuæ, & inter hæc locum inuenit commemoratio prægnantis atque lactantis, vt de Adam & Eua alius Adam naſcereris & nutrireris. Reſpice potiua, reſpice Adam ſecundum de cœlo, & porta iam cœleſtis imaginem, ſicut terreni portaſti. Imò & hic habeant locum materna ipſa beneficia, quæ tibi ad eneruationem cordis enumerãtur. Habeant prorſus locum, noli eſſe ingratus, repende gratiam matri tuæ, repende ſpiritalia pro carnalibus, pro temporalibus ſempiterna. Sed qui non vult ſequi, non impediat. Qui non vult conuerti in melius, caueat ne in deterius peruertat & euertat. Quid intereſt vtrum in vxore, an in matre, dum tamen Eua in qualibet muliere caueatur? Nam iſta vmbra pietatis de foliis illius arboris venit, quibus ſe primùm parentes noſtri in iſta damnabili nuditate texerunt. Et quicquid in illis verB bis atque ſuggeſtione quaſi officium tibi charitatis obtendit, vt à germaniſsima atque ſynceriſsima Euangelij charitate te detorqueat, ad aſtutiam ſerpentis pertinet, & ad duplicitatem regis illius qui habet viginti milia, quam nos docemur decem milium, hoc eſt, cordis, in qua deum quærimus ſimplicitate ſuperare. His potius intende chariſsime, & tolle crucem tuam, & ſequere dominum. Nam cum te præſens animaduerterem domeſticis curis à diuino ſtudio retardari, ferri te potius & duci à cruce tua, non eam te ferre ac ducere ſentiebam. Crucem enim noſtram dominus quam portari à nobis iubet, vt eum expeditiſsimi ſequamur, quid aliud quàm mortalitatem carnis huius ſignificat? Ipſa enim nos cruciat donec abſorbeatur mors in victoriam. Crux ergo hæc ipſa crucifigenda eſt, & tranſfigenda eſt clauis timoris Dei, ne ſolutis & liberis membris reluctantem portare nõ poſsis. Sequi enim dominum niſi eam portans omnino non vales. Nam quomodo eum ſequeris, ſi non es eius? Qui autem Ieſu Chriſti ſunt, ait Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerunt cum paſsionibus & deſideriis. Si quid ſanè pecuniæ res tua familiaris habet, cuius te implicari negocio nec oportet nec decet, reuera tribuendum eſt matri & domeſticis tuis. Horum quippe indigentia, ſi pauperibus vt ſis C perfectus inſtituiſti diſtribuere talia, tui primum apud te locum obtinere debent. Si quis enim ſuis & maxime domeſticis, ait Apoſtolus, non prouidet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Quibus ordinandis rebus, ſi vt collum exueris induendum ſapientiæ vinculis, profectus à nobis es, quid tibi nocet, aut quo pacto te peruellunt matris lachrymæ fluentes carnem, aut ſerui fuga, aut mors ancillarum, aut fratrum morboſa valetudo? Si eſt in te charitas ordinata, ſciens præponere maiora minoribus, & miſericordia moueri, vt pauperes euangelizentur, ne meſsis domini copioſa operariorum inopia in prædam volucribus iaceat, & paratum habere cor ad ſequendam domini voluntatem in eo quod vel flagellãdo vel parcendo agere ſtatuerit cum ſeruis ſuis: hæc meditare, in his eſto, vt profectus tuus manifeſtus ſit in omnibus. Obſecro te vt caueas ne maiorem triſtitiam des bonis fratribus torpore tuo, quàm lætitiam alàcritate iam dederas. Commendare te autem literis quibus voluiſti, tã ſuperfluum putaui, quàm ſi quiſquam te mihi eodem modo commendare voluiſſet.

Gala.5. παθήμασι καὶ ἐπιθυμίαις.

1.Timo.5.

Auguſtinus Licentium iuuenem nobilem & doctum, quondam ipſius diſcipulum, hortatur ad mundi contemptum, abutens ad hoc ipſius Licentij carmine, quod olim ad præceptorem ſcripſerat. Porrò attentus aliquis ex vnica epiſtola fecit tres. Nam Auguſtinus carmen Licentianum ſuæ epiſtolæ intertexuit. Nos tamen numeros reliquimus, ne diſſentiant priorum editionũ codices. D

Epiſtola XXXIX.

VIX reperi occaſionem ſcribẽdi tibi. Quis credat? Sed mihi tamen Licentium neceſſe eſt credere. Nolo te cauſas rationéſque rimari, quæ etiam ſi reddi poſſent, fidei tamen qua mihi credis, non eas debeo. Nam & literas tuas nõ per eos accepi, per quos poſſem ſcripta redhibere. Quæ autem petiſti vt peterem, curaui per epiſtolam quantum promendum videbatur, ſed quid effecerim tu videris. Quod ſi nondum effectum eſt, vel cum ſciero, agam inſtantius, vel cum rurſus ipſe admonueris. Hactenus quæ huius vitæ vincula perſtrepũt, tecum locutus ſum, nunc paucis accipe pectoris mei æſtus de ſpe tua non tranſitoria, quonam modo via tibi pateſcat in Deum. Mi Licenti, etiam atq; etiam recuſantem & formidantem compedes ſapientiæ, timeo te rebus mortalibus va E lidiſsimè & pernicioſiſsimè compediri. Nam ſapientia quos primo alligauerit, & exercitatoriis quibuſdam laboribus edomuerit, ſoluit poſtea, liberatiſq; ſeſe donat ad fruendum: & quos primo temporalibus nexibus erudiuerit, poſt æternis amplexibus alligat. Quo vinculo nec iucundius nec ſolidius cogitari quicquã poteſt. Prima hæc aliquantulum dura eſſe confiteor, illa verò vltima nec dura dixerim, quia dulciſsima ſunt: nec mollia, quia firmiſsima. Quid igitur niſi quod dici nõ poteſt ſed credi, tamẽ & ſperari & amari poteſt? Vincula verò huius mundi, aſperitatem habent veram, iucunditatem falſam: certum dolorem, incertam voluptatẽ: durum laborem, timidam quietem: rem plenam miſeriæ, ſpem beatitudinis inanem. His ne tu inſeras & collum & manus & pedes, eum & honoribus huiuſcemodi ſubiugari affectas, & facta tua non aliter fructuoſa exiſtimas, & ambis inhærere, quò non modo inuitatus, ſed nec compulſus quidem ire debuiſti. Hic tu fortaſſe F Terentiani ſerui mihi reſponſum dederis: Ohe, tu verba fundis hic ſapientia. Cape igitur, vt fundam potius quàm effundam. Aut ſi ego canto, tu autem ad aliam vocem ſaltas nec ſic quidem me pœnitet. Habet enim ſuam hilaritatem ipſa cantatio, etiam cum ad eam membra non mouet, cui plena charitatis modulatione cantatur. Verba quædam in epiſtolis tuis me mouerunt, ſed de his tractare, cum factorum vitæq; totiua tuæ cura excoquat, ineptum putaui.

Terentius.

CARMEN HEROICVM LICENTII AD AVGVSTINVM DECLARANS beneuolentiam erga præceptorem nullis caſibus intermorituram.

Arcanum Varronis iter ſcrutando profundi
Mens hebet, aduerſamque fugit conterrita lucem.
Nec mirum, iacet omnis enim mea cura legendi
Te non dante manum, & conſurgere ſola veretur.
Nam ſimul vt perplexa viri compendia tanti
Voluere ſuaſit amor, ſacróſque attingere ſenſus,
Quis numerum dedit ille tonis, mundúmque tonanti
Diſſeruit canere, & pariles agitare choreas,
Implicuit varia noſtrum caligine pectus,

Orbium cæleſtium concentus.

G Induxitq; animo rerum violentia nubem.
Geometria. Inde figurarum poſitas in puluere formas
Poſco amens, aliaſq; graues offendo tenebras.
Aſtrologia. Ad ſummam, aſtrorum cauſas claroſq; meatus,
Periphraſi Obſcuros quorum ille ſitus per nubila monſtrat.
ſignificauit Sic iacui nutans, vt talem omnino ruinam,
demum ac Nec qui nos prohibet latebras agnoſcere cœli,
Beelzebub. Nec perſona daret functorum freta cauernis.
Georgi. 4. Protea namq; ferunt veterum commenta Pelaſgûm,
Alludit Qui dum ſollicitis non vult aperire futura,
ad Ari- Spumat aper, fluit vnda, fremit leo, ſibilat anguis:
ſteum. Captum aliquando tamen in munera parua volucrum.
At mihi qui nimium curis grauioribus angor,
Dulcia quiq; animæ, ſed dulcia pabula quæro,
Varronis reſponſa latent: quod ſupplice cantu
Præſidium nympham, regemq; & flumina poſcam?
An te voce vocem, clari quem rector Olympi
Fontibus infantum præfecit, & abdita iuſsit
Vbertate animi longè ructare fluenta?
H Ferto magiſter opem, ac tu ne deſere vires
Inualidas, mecumq; ſacras ſubuertere glebas
Incipe, tempus enim, niſi me mortalia fallunt,
Labitur, in ſeniumq; trahit: tibi noſter Apollo
Corda replet, patremq; ſuum patremq; deorum
Conciliat, legemq; bonam pacemq; cruentam
Monſtrat & abducto velamine ſingula pandit.
Viginti emenſus nam longos forſitan orbes
Solis eras, cum te ratio pulcherrima mundi,
Ditior imperiis, & nectare dulcior omni
Corripuit, ſtatuitq; vagum, medioq; locauit,
Omnibus vnde aciem poſſes intendere rebus.
O bone carpe iter annorum, ſapientia quantum
Creſcit amore ſui, inueniens noua culmina ſemper.
Perge viam qua te ſoboles præclara tonantis
Perducit, ſternens in planos ardua campos.
Et cum luciferos præcordia veſper in ortus
Diſtulerit, ſanctumq; ſuper benedixeris ignem,
Sis memor ipſe mei: bibulam qui ponitis aurem
Legibus, inuitis contundite pectora palmis.
Sternite membra ſolo, meritoſq; eiete dolores,
Et prohibete nefas, deus imperat omnibus vnum.
† fulmina. Admonet antiſtes, vecturaq; flumina † terrent.
I O mihi tranſactos reuocet ſi priſtina ſoles
Lætificis aurora rotis, quos libera tecum
Ocia tentantes, & candida iura bonorum
Duximus Italiæ medio, monteſq; per altos.
Non me dura gelu prohiberent frigora cano,
Nec fera tempeſtas Zephyrûm, fremituſq; Borini,
Quin tua ſollicito premerem veſtigia paſſu.
Hoc opus vt iubeas tantum, cruor irriget artus,
Solſtitio Neuros, bruma ſectabimur Iſtrum.
Ignotus Garamas ſoluet mihi vincula Gerris.
Exampeóſque lacus Hypanis fugiens vbi amarus
Callipedum Scythicas reſonat ſpumoſus ad vndas.
Ibimus & Leucos, qua Leucia Solis in ortus
Tenditur: & vaſti deſerta cacumina Caſi,
Queis Epidamneas æquat ſibi Caſia rupes,
Vnde quieſcentem auroram, curruſq; ſolutos,
Sopitamq; diem media ſub nocte viderem,
Te ſuadente petam: nec enim labor aut metus vllus
Terret, vbi inſontem precibus deus audit apertis.
Et nunc Romulidûm ſedes & inania tecti
Culmina, bacchataſq; domos vanóſque tumultus
Deſererem, & totus ſemel in tua corda venirem,
Ni mens coniugio incumbens retineret euntem.
Crede meis, ô docte, malis, veróque dolori, K
Quòd ſine te nullos promittunt carbaſa portus,
Erramúſque procul turbata per æquora vitæ.
Præcipites denſa veluti caligine nautæ,
Quos furor Auſtralis, ſtridens & flatus ab Euro
Perculit, & raptis priuauit turbo magiſtris.
Protinus abruptis miſeri voluuntur in vndis.
Non forus aut proræ, non lintea deinde procellas
Ferre valent, ratioq; iacet ſtupefacta regendi.
Sic me ventus agit, voluúntque cupidinis æſtus
In mare letiferum, nec terræ protenus abſunt.
Sed mecum reputans tua candida verba magiſter
Hæc magis eſſe reor, tibi credere callida res eſt.
Decipit, atque animis molitur retia noſtris.
Præteritos (oblitus enim præſentia) præſto
Nunc tibi chare tuo nos nunc de pectore lapſi.
Hei mihi quò ferar, vnde velim tibi pandere mentem?
Ante ſub Aegeo optabunt pia tecta palumbes,
Et verſa halcyone componet in arbore nidos,
Eſuriens vitulos alet ante leæna ſequaces,
Atque impaſta diu teneros lupa nutriet agnos,
Mutanteſq; ſuis diuiſum partibus orbem,
Aut Bareæus alet Taurum, aut Hyrcania tauros, † *† Sauros.*
Ante Thyeſteis iterum male territa menſis, L
Interrupta dies refugos vaneſcet in ortus,
Ante dabunt imbres Nilum, ſuper æthera damæ
Errabunt, monteſq; canent, & flumina plaudent,
Quàm mihi poſt tergum veniant tua dona magiſter.
Arcet amor, copiámque tenet communis honeſti.
Hic hic regnat amicitiæ decus hoſte fugato.
Nam neque propter opes vitreas, aurúmque rebelle,
Iungimus aſſenſus animorum, nam neque vulgi
Nos fortuna ruens, quæ ſeparat ardua, iunxit.
Sed labor interiora legens, vulgata libellis,
Atque animis inuenta tuis, & nobile dogma
Indictum, contráque bonos reſponſa relatus.
Et mea Calliope, quamuis te comminus altum
Horreat, & vultus abſcondat, inutile tractans:
Hoc tamen hoc animi vinclum, nexuſq; fideles,
Non qui montoſis firmatas rupibus alpes
Fregit, & Italicas preſsit cum mœnibus vrbes,
Rumperet, aut noſtro terreret robore quicquam.
Ite procul latices tumidis anfractibus Oxi,
Aut ab Aremphæis Ripheos aut oppida Caſpi M
Cimmeriáſque domos ſe iungere flumine largo:
Mæotidúmque plagæ, pontus quas obruit Helles,
Europæ atque Aſiæ longè diſcrimina tendant.
Nonne boum per vtrumque latus armenta fatigans
Finibus abſcidit lateri Dodona Moloſſos,
Cognatóſque Arabas? nec pacis fœdus amicum
Sidonios inter manſit regnumq; Pelopum,
Sacrilegoſq; Phryges: quamuis pro tempore cunctis
Hoſpitio commune fuit. quid denique fratrum
Diſsidium, pugnáſque canam? quid honeſta parentum
Verbera? quid matrum furias, natóſque ſuperbos?
Eſt etiam ſuperûm concors diſcordia rerum.
Tótque fluunt ritus, quot dat ſententia leges.
Nec tenet vnus amor. non ſi mihi murmura centum
Det Boreas, totidemque animas, centúmque per ora
Lingua rigens adamante fremat, memorare valebo
Quæ ſociata prius veterum natura locorum
Diſtulit, & tereti limauit glarea mundo.
Sed nos prætereo quòd ab vna exurgimus vrbe,
Quòd domus vna tulit, quòd ſanguine tangimur vno
Scelorum, Chriſtiana fides connexuit: & quòd

A Nos iter immenſum diſterminat,& plaga ponti
Interfuſa coërcet,amor contemnit vtrumque.
Gaudia qui ſperneus oculorum,ſemper amico
Abſente fruitur,quoniam de corde profundo
Pendet,& internæ rimatur pabula fibræ.
Interea venient quæcumque futura bonorum
Scripta ſalutiferi ſermonis,& illa priorum
Aequiparanda fauis,reputans quæ pectore in alto
Conceptum in lucem vomuiſti nectareum mel,
Præſentem ipſa mihi te reddent,ſi mihi morem
Geſſeris,& libros quibus in te lenta recumbit
Libri de Muſica. Muſica,tradideris,nam ferueo totus in illos,
Annue,ſic nobis verum ratione pateſcat,
Sic plus Eridano fluat,& contagia mundi
Nequicquam volitent noſtri circum arua coloni.

RELIQVVM SVPERIORIS EPISTOLAE AVGVSTINI.

Si verſus tuus momentis inordinatis peruerſus eſſet, ſi ſuis legibus non ſtaret, ſi menſuris imparibus aures auditoris offenderet,puderet te certè, nec differres nec B deſiſteres donec ordinares,corrigeres, ſtatueres, æquares verſum tuum,diſcendo & agendo artem metricam acerrimo ſtudio,& labore quolibet. Quod cum inordinatus ipſe peruerteris,cum legibus dei tui ipſe nō ſtas, neque in agenda vita honeſtis tuorum votis,& huic ipſi eruditioni tuæ concinis , abiiciendum poſt tergum putas,& negligēdum,quaſi præ ſono linguę tuæ ſis tibi & voce vilior , & incompoſitis moribus quod offendis aures dei, leuius ſit, quàm ſi incompoſitis ſyllabis tuis grammatica ſuccenſeret authoritas. Scribis:

O mihi tranſactos reuocet ſi priſtina ſoles
Lætificis aurora rotis,quos libera tecum
Ocia tentantes,& candida iura bonorum
Duximus Italiæ medio,montéſque per altos:
Non me dura gelu prohiberent frigora cano,
Nec fera tempeſtas Zephyrûm fremitúſque Borini,
Quin tua ſollicito premerem veſtigia paſſu.
Hoc opus vt iubeas tantum.

C Me miſerū,ſi ego non iubeo,ſi nō cogo atq; impero, ſi non rogo atque ſupplico. Sed ſi aures tuæ aduerſus meas voces clauſæ ſunt,ori tuo pateant,pateāt carmini tuo,exaudi teipſum duriſsime , immaniſsime, ſurdiſsime. Quo mihi linguam aureā,& cor ferreū, quibus ego non carminibus,ſed lamētationibus ſufficiam plāgere carmina tua? In quibus video,quam animam, quod ingenium non mihi liceat apprehēdere, & immolare deo noſtro. Expectas vt ego iubeam, ſis bon⁹,ſis quietus,ſis beatus? quaſi quiddam mihi dierum gratius illuceſcat, q̄ vt ingenio tuo fruar in domino,aut verè tu neſcias q̄ te eſuriam & ſitiam,aut non hoc ipſo id carmine fatearis. Reuoca animū quo iſta ſcripſiſti,tūc mihi dic: Hoc opus vt iubeas tantum. Ecce iuſſum meum, da mihi te, ſi hoc opus eſt tantum, da domino meo te , qui omnium noſtrum dominus eſt, qui tibi illud donauit ingenium. Nam ego quid ſum , niſi ſeruus tuus per ipſum, & conſeruus ſub ipſo? An ipſe non iubet? audi Euange-*Matth. 11.* lium: Stabat , inquit, Ieſus, & clamabat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiā. Tollite iugum meum ſuper vos , & diſcite à me , quia mitis ſum,& humilis corde,& inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum lene eſt , & ſarcina mea leuia. Si hæc non audiuntur , aut vſque ad aures audiuntur , expectáſne Licenti vt Auguſtinus iubeat conſeruo ſuo , & non plangat potius fruſtra iubere dominum ſuum,imò non iubere, ſed inuitare & roga- D re quodāmodo, vt qui laborant,reficiantur ab eo? Sed videlicet fortiſsimo & præfidenti collo , iugum mundi iugo Chriſti eſt iucundius : qui ſi laborare nos cogeret, vide quis cogeret,qua mercede cogeret. Vade in Campaniam, diſce Paulinum egregium & ſanctum dei ſeruum quàm grandem faſtum ſeculi huius, tanto generoſiore,quanto humiliore ceruice incunctanter excuſſerit , vt eam ſubderet Chriſti iugo , ſicut ſubdidit: & nunc illo moderatore itineris ſui quietus & modeſtus exultat. Vade diſce quib⁹ opibus ingenij , ſacrificia laudis ei offerat , refundens illi quicquid boni accepit ex illo,ne amittat omnia , ſi non in eo reponat à quo hæc ſunt. Quid æſtuas? quid fluctuas? quid imaginationibus mortiferarum voluptatū aurem accommodas, & auertis à nobis? Mentiuntur,moriuntur,in mortem trahūt. Mentiūtur Licenti,ſic nobis (ſicuti optas) verum ratione pateſcat, Sic plus Eridano fluat. Non dicit verum niſi veritas, quia Chriſtus eſt veritas. Veniamus ad eum, ne laboremus. Vt ipſe nos reficiat,tollamus iugum eius ſuper nos, & diſcamus ab eo quoniā mitis eſt & humilis corde,& inueniemus requiem animabus noſtris. Iugum enim eius lene eſt,& ſarcina eius leuis eſt. Ornari E abs te diabolus quærit. Si calicem aureum inueniſſes in terra , donares illum eccleſiæ dei. Accepiſti à deo ingenium ſpiritaliter aureū,& miniſtras inde libidinibus, & in illo ſatanæ propinas teipſum? Noli obſecro,ſic aliquando ſentias quàm miſero & miſerando pectore hęc ſcripſerim,& miſerearis iam mei,ſi tibi viluiſti.

Auguſtinus Madaurenſes idololatras hortatur, vt ab impietate ſe conuertant ad veram religionem,oſtendens illis myſterium ſacræ trinitatis,& orbem miris incrementis iuxta prophetarum & euangeliorum oracula Chriſto ſubiectum.

Epiſtola XLII.

DOMINIS prædicabilibus & dilectiſsimis fratribus Madaurēſibus, quorum per fratrem Florentium epiſtolā accepi, Auguſtinus. Si *Idololatras fratres vocat & dominos prædicabiles & fratres chariſs.* forte illi qui inter vos catholici Chriſtiani ſunt, talia mihi ſcripta miſerunt, hoc tantum miror , quòd non ſuo potius q̄ ordinis nomine. Si autem re vera omnes aut propè omnes ordinis viri ad me dignati eſtis literas dare, miror quòd patri & in domino ſalutē ſcripſiſtis,quorum mihi ſuperſtitioſus cultus idolorum , contra quæ idola facilius templá veſtra quàm corda claudūtur , vel potius quæ idola non magis in tēplis quàm F in veſtris cordibus includuntur, cum magno eſt dolore notiſsimus: niſi forte iam de ſalute ipſa quæ in domino eſt,per quam me ſalutare voluiſtis, tandem prudenti conſideratione cogitetis: Nam ſi non ita eſt, quæſo vos,quid læſi,quid offendi beneuolentiam veſtram, vt me titulo epiſtolæ veſtræ irridendum potius q̄ honorandum eſſe putaretis, domini prædicabiles & dilectiſſimi fratres? Quod enim ſcripſiſtis: Patri Auguſtino in domino æternam ſalutem,cū legerem, tanta ſpe ſubitò erectus ſum , vt crederem vos ad ipſum dominum , & ad ipſam æternam ſalutem aut iam eſſe conuerſos , aut per noſtrum miniſterium deſiderare conuerti. Sed vbi legi cætera,refriguit animus meus. Quæſiui tamen ab epiſtolæ perlatore, vtrum iam vel eſſetis chriſtiani , vel eſſe cuperetis. Cuius reſponſione poſtea quàm cōperi nequaquā vos eſſe mutatos , grauius dolui, quòd Chriſti nomen, cui iam totum orbem ſubiectū eſſe conſpicitis,non ſolum à vobis repellendum,ſed etiam in nobis irridendū eſſe credidiſtis. Non enim potui cogitare

G alterum dominum ſecundum quem poſſet Epiſcopus
pater à vobis vocari, præter dominum Chriſtum: Et ſi
eſſet hinc aliqua de interpretatione veſtræ ſentẽtiæ du-
bitatio, ſubſcriptione epiſtolæ tolleretur, vbi aperte po-
ſuiſtis: Optamus te domine in deo & Chriſto eius, per
multos annos ſemper in clero tuo gaudere. Quib⁹ om-
nibus perlectis atq; diſcuſsis, quid mihi aliud occuree-
re potuit, aut cuilibet homini poteſt, niſi aut veridico
aut fallaci ſcribentiũ animo hęc eſſe conſcripta? Sed ſi
veridico animo iſta ſcribitis, quis vobis ad hanc veri-
tatem interclusit viam? Quis aſpera dumeta ſubſtrauit?
Quis rupium prærupta inimicus oppoſuit? Poſtremò
quis baſilicæ ianuam ingredi cupientibus clauſit, vt in
eodem domino per quem nos ſalutatis, eandem ſalu-
tem nobiſcum habere nolitis? Si autem fallaciter atque
irridenter hæc ſcribitis, itáne tãdem mihi negocia ve-
ſtra curanda imponitis, vt nomen eius per quem ali-
quid poſſum, audeatis non veneratione debita attolle-
re, ſed inſultatione adulatoria vẽtilare? Sciatis me cha-
riſsimi cum ineffabili pro vobis tremore cordis hoc
dicere. Noui enim quãto grauiorem & pernicioſiorem
H cauſam ſitis habituri apud deũ, ſi fruſtra vobis hoc di-
xero. Omnia quę præteritis temporibus erga humanũ
genus maiores noſtri geſta eſſe meminerunt, nobíſque
tradiderunt, omnia etiam quæ nos videmus, & poſte-
ris tradimus, quæ tamen pertineſit ad veram religionẽ
quærendam & tenendam, diuina ſcriptura non tacuit,
ſed ita omnino cuncta tranſeunt, vt trãſitura eſſe præ-
Iudæi ſparſi. dicta ſunt. Videtis certè populum Iudæorum auulſum
à ſedibus ſuis, per omnes ferè terras diſſeminatum atq;
diffuſum: Et origo eiuſdem populi & incrementa, &
regni amiſsio & per cuncta diſperſio, ſicut prædicata,
ita facta ſunt. Videtis certè ex ipſo populo verbũ Dei
legemq; prodeuntem per Chriſtum, qui ex illis mirabi-
liter natus eſt, ómnium gentium fidem occupaſſe atque
tenuiſſe. Ita hæc omnia prænunciata legimus, vt vide-
mus. Videtis certè multos præciſos à radice Chriſtia-
næ ſocietatis, quæ per ſedes Apoſtolorum, & ſucceſsio-
nes Epiſcoporum, certa per orbem propagatione dif-
funditur, de ſola figura originis ſub Chriſtiano nomi-
ne quaſi areſcentia ſarmenta gloriari, quas hæreſes &
ſchiſmata nominamus. Præuiſa, prædicta, ſcripta ſunt
omnia. Videtis certè ſimulacrorum templa partim ſi-
I ne reparatione collapſa, partim diruta, partim clauſa,
partim in vſus alios commutata. Ipſaque ſimulacra
vel confringi, vel incendi, vel includi, vel deſtrui: atq;
ipſas huius ſeculi poteſtates, quæ aliquando pro ſimu-
lacris populum Chriſtianum perſequebantur, victas
& domitas, non à repugnantibus, ſed à morientibus
Chriſtianis, & contra eadem ſimulacra pro quibus
Chriſtianos occidebant, impetus ſuos legeſq; vertiſſe,
& imperij nobiliſsimi eminentiſsimum culmen ad
Sepulcrum Petri. ſepulcrum piſcatoris Petri ſubmiſſo diademate ſup-
plicare. Hæc omnia ſcripturæ diuinæ, quæ in manus
omnium iam venerunt, ante longiſsima tempora fu-
tura eſſe teſtatæ ſunt. Hæc omnia tanto robuſtiore fi-
de lætamur fieri, quanto maiore authoritate prædica-
ta eſſe in ſanctis literis inuenimus. Nunquidnam òbſe-
cro vos, nunquidnam ſolum iudicium dei, quod inter
fideles atq; infideles futurum eſſe in eiſdem literis le-
gimus, cum illa omnia ſicut prædicta ſunt venerint,
nunquidnam ſolum iudicium dei venturum non eſſe
putabimus? Imò verè veniet, ſicut illa omnia vene-
runt. Nec quiſquam erit homo noſtrorum temporum
qui ſe in illo iudicio de ſua poſsit infidelitate defen-
dere, cum Chriſtum cantet & iuſtus ad æquitatem, & K
periurus ad fraudem: & rex ad imperium, & miles ad
pugnam: & maritus propter regimen, & vxor propter
obſequiũ: & pater propter præceptum, & filius propter
obedientiam: & dominus per dominationem, & ſer-
uus per famulatum: & humilis ad pietatem, & ſuperbus
ad ęmulationem: & diues vt porrigat, & pauper vt ſu-
mat: & ebrioſus ad phialam, & mendicus ad ianuam:
& bonus vt præſtet, & malus vt fallat: & Chriſtianus
venerator, & Paganus adulator. Omnes Chriſtum can-
tant, & qua voluntate atq; ore cantẽt, eidem ipſi quem
cantant, rationem ſine dubio reddituri ſunt. Eſt quid-
dam inuiſibile, ex quo creatore principio ſunt omnia
quæ videmus, ſummum, æternum, incommutabile, &
nulli effabile niſi tantum ſibi. Eſt quiddam quo ſe ipſa
ſummitas maieſtatis narrat & prædicat, non impar gi-
gnenti atque narranti verbum, quo ille qui verbum
gignit oſtenditur. Eſt quædam ſanctitas omnium quæ
ſanctè fiunt ſanctificatrix, ipſius incommutabilis verbi
per quod narratur illud principium, & ipſius principij
quod pari ſe verbo narrat, inſeparabilis & indiuiſa cõ- L
munio. Quis autem hoc totum quod non dicendo di-
cere conatus ſum, & dicendo non dicere, quis hoc poſ-
ſit ſereniſsima & ſynceriſsima mente contueri, coq; cõ-
tuitu beatitudinem ducere, atque in id quod intuetur
deficiẽs, quodammodo ſe obliuiſci, & pergere in illud
cuius viſione inuiſibilis eſt, quod immortalitate eſt in-
dui, & obtinere æternam ſalutem, per quam me ſalu-
tare dignamini? Quis hoc poſsit niſi qui omnes ſuper-
biæ ſuæ toros inanes, peccata ſua confitens complana-
uerit, ſeq; ſubſtrauerit mitem atque humilem ad exci-
piendum deum doctorem? Quoniam ergo à vanitate
ſuperbiæ prius ad humilitatem deponendi ſumus, vt
inde ſurgentes ſolidam celſitudinem teneamus, nõ po-
tuit hoc nobis tanto magnificentius, quanto blandius
inſpirari, vt noſtra ferocitas non vi, ſed perſuaſione ſe-
daretur, niſi verbum illud per quod ſe angelis indicat
deus pater, quod virtus & ſapientia eius eſt, quod cor-
de humano viſibilium rerum cupiditate cęcato, videri
non poterat, perſonam ſuam in homine agere atque
oſtendere dignaretur, vt magis homo timeret extolli
faſtu hominis, q̃ humiliari exemplo dei. Itaq; nõ Chri- M
ſtus regno terreno decoratus, nec Chriſtus terrenis o-
pibus diues, nec Chriſtus vlla terrena felicitate pręful-
gens, ſed Chriſtus crucifixus per totum terrarum or-
bem prædicatur. Quod riſerunt prius populi ſuperbo-
rũ, & adhuc rident reliquiæ. Crediderunt autem prius
pauci tunc populi, quia tunc ad fidem paucorum & cõ-
tra irriſionem populorũ cum Chriſtus crucifixus præ-
dicaretur, claudi ambulabant, muti loquebantur, ſurdi
audiebant, cæci videbant, mortui reſurgebant. Sic tan-
dem animaduertit terrena ſuperbia, nihil in ipſis terre-
nis eſſe potẽtius humilitate diuina: vt etiam ſaluberri-
ma humilitas humana, contra inſultantem ſibi ſuper-
biam, diuinæ imitationis patrocinio tueretur. Expergi-
ſcimi aliquando fratres mei & parentes mei Madau-
renſes: hãc occaſionem ſcribendi vobis deus mihi ob-
tulit. Quantum potui quidem in negocio fratris Flo-
rentij, per quem literas miſiſtis, ſicut deus voluit, affui
& adiuui: ſed tale negocium erat quod etiam ſine ope-
ra mea facile peragi poſſet. Propè omnes enim domus
ipſius homines qui apud Hipponẽ ſunt, nouerunt Flo-
rentium, & multum eius orbitatem dolẽt. Sed epiſtola
mihi à vobis miſſa eſt, vt non impudens eſſet epiſtola
mea, cum occaſione à vobis accepta, idolorum cultori-

bus

Abus de Chriſto aliquid loqueretur. Sed obſecro vos, ſi eum non inaniter in ea epiſtola nominaſtis, vt non inaniter vobis iſta ſcripſerim. Si autem me irridere voluiſtia, timete illum quem prius iudicatum irriſit ſuperbus orbis terrarum, & nunc iudicem ſubiectus expectat. Erit enim ei teſtis affectus in vos cordis mei, prr hanc, quantum potni, paginam expreſſus. Erit teſtis vobis in iudicio eius, qui credentes ſibi confirmanirus eſt, & incredulos confuſurus. Deus viuus & verus vos ab omni huius ſeculi vanitate liberatos conuertat ad ſe, domini prædicabiles, & dilectiſsimi fratres.

Maximus Madaurēſis Auguſtino, excuſans à Paganis vnum deū varijs nominib⁹ coli, indignās mortuos homines coli pro dijs irridēs Punica quædā nomina, perſtringens oppnor Chriſtianos, quòd venerarentur ſepulchra martyrum, ac notans quòd clanculū ſua ſacra peragerent. Epiſtola XLIII.

AVANS crebrò mis affatibus lætificari, & inſtinctu tui ſermonis, quo me pauloante iucundiſsimè ſalua charitate pulſaſti, paria redhibere non deſtiti, ne ſilentium meum pœnitudinem ap-
B pellares. Sed quæſo vt ſi hęc quaſi ſeniles artus eſſe duxeris, benignatum aurium indulgentia proſequaris. Olympum montem deorum eſſe habiraculum, ſub incerta fide Græcia fabulatur. At verò noſtræ vrbis forum ſalutariū numinum frequentia poſſeſſum nos cernimus & probamus. Equidem vnum eſſe deum ſummum, ſine initio, ſine prole, naturæ ceu patrem magnum atq; magnificum, quis tam demens, tam mente captus neget eſſe certiſsimum? Hoius nos virtutes pee mundanum opus diffuſas, multis vocabulis inuocamus: quoniam nomen eius cuncti proprium videlicet ignoramus. Nam deus omnibus religionibus commune nomen eſt. Ita fit, vt dum eius quaſi quædam membra carptim variis ſupplicationibus proſequimur, totum colere profecto videamue. Sed impatientem me eſſe tanti erroris, diſsimulare non poſſum. Quis enim ferat Ioui fulmina vibranti præferri Mygdonem: Iunoni, Mineruæ, Veneri Veſtæq; Sananē: & cunctis proh nefas, diis immortalibus archimartyrē Nāphanionem, inteequos Lucitas etiā baud minore cultu ſuſpicitue, atque alij interminato numero, diis hominibúſque odioſa nomina, qui conſcientla nefandorum
C facinorum, ſpecie glorioſæ mortis, ſcelera ſua ſceleribus cumulantes, dignnm moribus factiſque ſuis exitum maculati repererunt? Horum buſta, ſi memoratu dignum eſt, reiectis templis, neglectis maiorum ſuorum manibus, ſtulti frequentant, ita vt præſagium vatis illius indigne ferentis emineat:

Lucanus. Inque Deûm templis iurauit Roma per vmbras.

Sed mihi bac tempeſtate propemodnm videtur hellum Actiacum rurſus exortum, quo Aegyptia monſtra in Romanorum deos audeant tela vibrare, minime duratura. Sed illud qnæſo vir ſapientiſsime, vti remoto facūdiæ robore atque exploſo, qua cunctis clatus es, omiſsis etiam quibus pugnare ſolebas Chryſippeis argumentis, poſtpoſita paululum Dialectica, quæ netuotum ſuotum luctamine nibil certi cuiquam relinquere nititue, ipſa re approbes, quis ſit iſte deus, quem vobis Chriſtiani quaſi proprium vendicatis, & in locis abditis præſentem vos videre componitis. Nos etenim deos noſtros luce palam ante oculos omnium, atque aures omnium mortalium piis precibus adoramus, & per ſuaues hoſtias propitios nobis efficimus, & à cunctis hæc cerni & probari contendimus. Sed vlteiius huic certamini me ſenex inualidus ſubtraho, & in ſententiam Mantuani ehetoris libenter pergo: Trahit ſua quemque voluptas. *Vir. in Buco.*

Poſt hæc non dnbito vir eximie, qui à mea ſecta deuia- D ſti, hanc epiſtolam aliquorum furto detractam, flammis vel quolibet pacto peritoram. Quod ſi acciderit, erit damnom chartulæ, noo noſtri ſermonis, cuius exemplar penes omnes religioſos perpetuò retinebo. Dij te ſeruent, per qoos & eorum atque cūctorum mortalium cōmunem patrem, vniuerſi mortales quos terra ſuſtinet, mille modis concordi diſcordia veneramur & colimus.

Auguſtinus Maximo Grammatica reſpondet ad ſuperiora, ſed ſic vt aſtēdat indigna quibus reſpondeatur, digna quæ rideantur Epiſtola XLIIII.

SERIVM'ne aliquid inter nos agimus, an iocari libet? Nam ſicut tua rpiſtola loquitue, vtrum cauſę ipſius infirmitate, an morum tuorum comitate ſit factum, vt malles eſſe facetior, quàm paratioe, incertum habeo. Primò enim Olympi montis, & fori veſtri comparatio facta eſt: quæ neſcio quò pertinuerit, niſi vt me cōmonefaceret in illo monte Iouem caſtra poſuiſſe cum aduerſus patrem bella gereret, vt ea docet hiſtoria, quam veſtri etiam Sacram vocant: & in iſto foro recordarer eſſe in duobus ſimulachris vnum Martem nudum, alterum armatum, quorum dæmoniū infeſtiſsimum ciuibus, porrectis tribus digitis contrà collocata ſtatua humana comprimeret. Ergône vnquam ego crediderim, mentione illius fori facta numinum talium memoriam mihi te renouare voluiſſe, niſi iocari potius quàm ſerio agere maluiſſes? Sed illud planè, quòd tales deos quædam dei vnius magni membra eſſe dixiſti, admoneo, quia dignaris, vt ab huiuſmodi ſacrilegis faceiiis te magnopere abſtineas. Siqnidem illum deum dicis vnum, de quo, vt dictū eſt à veteribus, docti indoctiqne conſentiunt: huiús ne tu membra dicis eſſe, quorum immanitatem, vel (ſi hoc mauis†) potentiam, mortui hominis imago compeſcit? Plura hinc poſſem dicere. Vides enim pro tua prudentia, qnàm locus late iſte pateat reprehenſioni. Sed me ipſe cohibeo, ne à te rhetorice potius quàm veridice agere exiſtimer. Nam quod nomina quædam Punica mortuorum collegeſti, quibus in noſtram religionem feſtiuas (vt tibi viſum eſt) contumelias iaciendas putares, neſcio vtrū refellere debeam, an ſilentio pręterire. Si enim res iſtæ videntur tam leues tuæ granitati q̄ ſunt, iocari F mihi non mnltū vacat. Si antem graues tibi vidētur, miror ꝙ nominum abſurditate commoto, in mentem non venerit, habere tuos & in ſacerdotibus Eucaddires, & in nnminibus Abaddires. Nam puto ego iſta tibi cum ſciberes in animo non fuiſſe, ſed more humanitatis & lepôris tui, commonefacere nos voluiſti ad relaxandum animum, quanta in veſtra ſuperſtitione ridenda ſint. Neque enim vſq; adeo teipſum obliuiſci potuiſſes, vt homo Afer ſcribens Afris, cum ſimus vtrique in Africa conſtituti, Punica nomina exagitanda exiſtimares. Nam ſi ea vocabula interpretemnr, Namphanio quid aliud ſignificat, quàm boni pedis hominem, id eſt, cuius aduentus afferat aliquid feliciratis? ſicut ſolemus dicere, ſecundo pede introiſſe, cuius introitum proſperitas aliqua conſecuta ſit. Quæ lingua ſi improbatur abs te, nega Punicis libris, vt à viris doctiſsimis proditur, multa ſapientee eſſe mandata memoriæ. Pœniteat te certe ibi natum, vbi huiuſmodi linguæ cunabula recalent. Si verò & ſonus nobis non eationabiliter diſplicet, & me bene interpretanim illnd vocabulum recognoſcis, habes qnod ſuccenſeas Virgilio tuo, qui Herculem veſtrum ad ſacra quæ illi ab Euandro celebran-

Sacra hiſtoria. (margin, beside "Sacram vocant") — E (margin, beside "armatum,")

† maius.

Virg. 8. Aeneid.

G tur, inuitat hoc modo: Et nos & tua dxtes adi pede ſacra ſecundo. Secundo pede optat vt veniat. Ergo venire Herculem optat, non Phanionem, de quo tu multũ nobis inſultare dignaris. Veruntamen ſi ridere delectat, habes apud nos magnam materiam facetiarum. Deum Stercutium, deam Cloacinam, Venerem caluam, deum Timorem, deum Pallorem, deam Febrem, & cætera innumerabilia huiuſcemodi, quibus Romani antiqui ſimulacrorum cultores templa fecerunt, & colenda cenſuerunt. Quæ ſi negligis, Romanos deos negligis, ex quo intelligeris non Romanis initiatus ſacris, & tamen Punica numina, tanquam numinum Romanorum altaribus deditus, contemnis ac deſpicis. Sed mihi videris omnino plus quàm nos fortaſſe illa ſacra nihili pendere, ſed ex eis neſcio quam captare ad huius vitæ tranſitum voluptatẽ, quippe qui etiam nõ dubitaueris ad Maronẽ confugere, vt ſcribis, & eius verſu te tueri, quo ait: Trahit ſua quemque voluptas. Nam ſi tibi authoritas Maronis placet, ſicut placere ſignificas, profectò etiam illud placet:

Virgil 2. Aeneid. — *Venus calua.* — *Virg. in bucolicis.* — *Virgil. 8. Aeneid.*

Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.

Et cætera, quibus eum atque huiuſcemodi deos veſtros vult intelligi homines fuiſſe. Legerat enim ille Euhe-

H meri hiſtoriam, vetuſta authoritate roboratam, quam etiã Tullius legerat, qui hoc idem in dialogis plus quàm poſtulare auderemus, commemorat, & perducere in hominum notitiam, quantum illa tempora patiebantur, molitur. Quod autem dicis cò noſtris veſtra ſacra præponi, quòd vos publicè colitis deos, nos autem ſecretioribus conuenticulis vtimur: primum illud abs te quæro, quomodo oblitus ſis Liberum illum, quem paucorũ ſacratorum oculis committendum putatis: deinde tuipſe indicas nihil aliud te agere voluiſſe, cum publicam ſacrorum veſtrorum celebrationem commemorares, niſi vt nobis decuriones & primates ciuitatis per plateas veſtræ vrbis bacchantes ac furentes ante oculos quaſi ſpectacula poneremus. In qua celebritate ſiue numine inhabitamini, certe videtis quale illud ſit quod adimit mentem. Si autem fugitis, quæ ſunt iſta etiam in publico veſtra ſecreta, vel quo pertinet tam turpe mendaciũ? deinde cur nulla futura canitis ſi vates eſtis, aut cur ſpoliatis circunſtantes, ſi ſani eſtis? Cum igitur hæc nos &

j de natura deorum. — *Bacchanalia.*

I alia quæ nunc prætermittenda exiſtimo, per epiſtolam tuam feceris recordari, quid nos derideamus deos veſtros, quos abs te ipſo ſubtiliter derideri nemo non intelligit, qui & ingeniũ tuum nouit, & legit literas tuas? Itaque ſi aliquid inter nos de his rebus vix agamus, quod ætati tuæ prudentiæq́; congruit, quod denique de noſtro propoſito iure à chariſſimis noſtris flagitari poteſt, quære aliquid noſtra diſcuſſione dignum: & ea pro veſtris numinibus cura dicere, in quibus non te cauſæ præuaricatorem putemus, quo nos magis commoneas, quæ cõtra illos dici poſſunt, quàm pro eis aliquid dicas. Ad ſummam tamen, ne te hoc lateat, & in ſacrilega cõuicia imprudentem trahat, ſcias à Chriſtianis catholicis, quorum in veſtro oppido etiam eccleſia conſtituta eſt, nullum coli mortuorum, nihil denique vt numen adorari quod ſit factum & conditum à deo, ſed vnum ipſum deum, qui fecit & condidit omnia. Differentur iſta latius, ipſo vero & vno deo adiuuante, cum te grauiter agere velle cognouero.

Auguſtinus Armentarium Riparium, & huius vxorem hortatur ad perfectum mundi cõtemptum quem iam vouerant, vetans tamen ne coniunx votum exequeretur abſque coniugis conſenſu. K

Epiſtola XLV.

DOMINIS eximiis, meritóque honorabilibus ac deſiderabilibus filiis, Armentario & Paulinæ, Auguſtinus in domino ſalutem. Vir egregius filius meus Ruferius affinis veſter retulit mihi quid domino voueritis. Quo eius narratione hilaratus, & ibidem metuens, ne aliud ſuadeat ille tentator, qui bonis talibus antiquitus inuidet, exhortãdam paucis credidi charitatem tuam domine eximie meritóque honorabilis & deſiderabilis fili, vt cogites quod in diuinis eloquiis legitur, Ne tardes conuerti ad dominum, neque differas *Eccli. 5.* de die in diem: atque arripias curéſque reddẽdum, quod ei te vouiſſe noſti, qui & debita exigit, & promiſſa perſoluit. Nam & hoc ſcriptum eſt: Vouete & reddite domi- *Pſal. 75.* no deo veſtro, quanquam & ſi non vouiſſes, quid aliud tibi ſuadendum fuit, aut quid melius ab homine fieri poteſt, q̃ vt ei ſe reſtituat, à quo inſtitutus eſt, præſertim quia charitatis erga nos dei tantum apparuit atque illuxit indicium, vt filium ſuum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur? Reſtat ergo vt fiat quod apoſtolus ait, propterea mortuum eſſe Chriſtum, vt qui viuũt, *2. Cor. 5.* non ſibi iam viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit: niſi fortè adhuc mundus amandus eſt, tanta L rerum labe contritus, vt etiam ſpeciem ſeductionis amiſerit. Nam quantum illi laudandi atque prædicandi, qui dignati non ſunt etiam cum mũdo florente florere: tantum increpandi & accuſandi ſunt, quos perire cum pereunte delectat. Labores & pericula & exitia huius tranſitoriæ vitæ, ſi pro eadem vita quandoque finienda ſubeuntur, vt mors eius non omnino auferatur, ſed paululum differatur: quanto magis pro æterna ſubeunda ſunt, vbi mortem nec natura ſolicite cauet, nec ignauia turpiter timet, nec ſapientia fortiter ſuſtinet? Nulli quippe erit, quæ non erit. Habeat igitur te vita æterna in dilectoribus ſuis. Nonne cernis, hæc vita miſerabilis & egena, q̃ vehementes habeat, quantúmque ſibi obliget amatores ſuos? qui tamen periculo eius ſæpe turbati, citius eam finiunt eo ipſo quòd finire formidant, & mortem dum declinant, accelerant, veluti ſi quiſquam fluuio rapiendus irruat, latronem beſtiámve fugiendo. Iactant in mare tempeſtate ſæuiente aliquando & alimenta, & vt viuant proiiciunt vnde viuant, ne cito finiatur quod vel in labore viuitur. Quantis laboribus agitur, M vt longiore tempore laboretur, & mors cum impendêre cœperit, ideo cauetur, vt diutius timeatur? Nam inter tot caſus fragilitatis humanæ, quàm multæ mortes timentur, quarum certè vna cum venerit, reſtat cæteras non timeri: & tamen fugitur vna, cum omnes timeantur. Quibus excruciantur doloribus, qui curantur à medicis & ſecantur? Nunquid vt non moriantur, ſed vt aliquanto ſerius moriantur? Multi cruciatus ſuſcipiuntur certi, vt pauci dies adiiciantur incerti. Et nõnunquam ipſis doloribus victi, continuo moriuntur, quos mortis timore ſuſcipiunt. Et cum omnino non eligant vitam finire ne doleant, ſed dolere, ne finiant, accidit eis vt doleant & finiant: non ſolum quia & ſanati vtique vitam finiunt poſt dolores, quæ tantis pœnis comparata nec ſempiterna eſſe poteſt, quia mortalis eſt: nec diuturna, quia tota breuis eſt: nec de ipſo breui ſpacio ſui ſecura, quia ſemper incerta eſt: verumetiam quòd aliquando eam dolore finierunt, quã ne finirent, dolere voluerunt. Habet etiã hoc magnum malum ac vehemẽter execrandum & horrẽdum nimius amor vitæ iſtius, quòd multi,

dum

A duui volunt paulo diutius viuere, grauiter offendunt *Pſal. 35.* deum, apud quem eſt fons vitæ. Atq; ita dum ab eis fruſtra qui neceſſariò futurus eſt vitæ finis metuitur, illinc prohibentur vbi ſine viuitur. Huc accedit quia vita miſera etiam ſi poſſet eſſe perpetua, nullo modo beatæ vitæ etiam breuiſsimæ comparanda eſt, & tamẽ iſti amando miſerrimam atque breuiſsimam, perdunt beatiſsimam ac ſempiternam, cum in hac ipſa quam male diligunt, hoc velint, quod in altera perdunt: quia vtique in iſta nec miſeriam diligũt, (nam beati eſſe volunt) nec breuitatem, (nam eam finiri nolunt) ſed tantum quia vita eſt ſic amatur, vt ſæpe propter eam, licet miſeram & breuem, beata & ſempiterna amittatur. His conſideratis, quid magnum vita æterna iubet amatoribus ſuis, cum ſe iubet ſic amari, quemadmodum hæc amatur à ſuis? An verò dignum eſt vel ferendum, cum contemnuntur omnia quæ amantur in mundo, vt vita poſt paululum finienda, ſaltem ipſum paululum teneatur in mundo: & non contẽnitur mundus, vt obtineatur vita, quæ ſine fine apud illum eſt, *2. Retra. 43.* per quem factus eſt mundus? Modo cùm ipſa Roma B domicilium clariſsimi imperij, Barbarico vaſtaretur incurſu, quàm multi huius vitæ temporalis amatores vt eam vel infeliciter producendam nudàmque redimerent, dederunt omnia quæ illi non ſolum oblectandæ & ornandæ, verumetiam ſuſtentandæ tuendæque ſeruabant? Solent certè amatores illis quas amant, vt eas habeant, multa conferre: iſti amatam ſuam non haberent, niſi amando inopem reddidiſſent, nec ei multa conferrent, ſed cuncta potius auferrent, ne ſibi eam hoſtis auferret. Nec eorum reprehendo conſiliũ. Quis enim neſciat perituram fuiſſe ipſam, ſi non ea periſſent, quæ recondita fuerant propter ipſam? quanuis & quidam perdiderint prius illa, & mox ipſam: quidam verò licet parati cuncta perdere propter ipſam, prius perdiderint ipſam. Sed hinc admonendi ſumus, quales æternæ vitæ dilectores eſſe debeamus, vt propter eam contẽnamus cuncta ſuperflua, cum pro hac tranſitoria vita contempta ſint quæ illi fuerant neceſſaria. Neque enim amatam noſtrã, ſicut illi ſuam, vt teneamus expoliamus, ſed illi æternæ adipiſcendæ iſtã temC poralem velut famulam expeditiorẽ ſeruire facimus, ſi eam nec ornamentorum vanorum vinculis alligemus, nec curarum noxiarum ſarcinis oneremus, audiamuſq; dominum qui nobis illam vitam ſummo ardore deſiderandam fideliſsime pollicetur, velut in to*Matt. 11.* tius mundi concione clamantem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quoniam mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum lene, & onus meum leue eſt. Hæc diſciplina piæ humilitatis, vento*Rom. 5.* ſam & turbidam cupiditatem, auidam rerum extra noſtram poteſtatem conſtitutarum pellit ex animo, & quodammodo expirat. Ibi enim labor, vbi multa quæruntur & diliguntur, quibus adipiſcendis atque retinendis voluntas non ſatis eſt, quia conſequentem non habet facultatem. Iuſta verò vita cum volumus adeſt, quia eam ipſam plene velle, iuſtitia eſt. Nec plus aliquid perficienda iuſtitia eſt, quàm perfectam voluntatẽ requirere. Vide ſi labor eſt, vbi velle ſatis eſt: vn*Luca 2.* de diuinitus dictum eſt, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Vbi pax, ibi requies: vbi requies, ibi finis appetendi, & nulla cauſa laborandi. Sed hæc voluntas vt plena ſit, oportet vt ſana ſit. Erit autem ſana, ſi medicum non refugiat, cuius ſolius gratia ſanari poteſt à D morbo deſideriorum noxiorum. Ipſe eſt ergo medicus qui clamat: Venite ad me omnes qui laboratis, iugum ſuum lene, & onus leue dicens: quia diffuſa per ſpiritum ſanctum charitate in cordibus noſtris, profecto amabitur quod videbitur, & non erit aſperum nec oneroſum, ſi ſub hoc vno iugo quanto minus tumida, tanto magis libera ceruice ſeruiatur. Et hæc eſt vna ſarcina, quia eius baiulus non premitur, ſed leuatur. Diuitiæ ſi diliguntur, ibi ſeruentur, vbi perire non poſſunt. Honor ſi diligitur, illic habeatur vbi nemo indignus honoratur. Salus ſi diligitur, ibi adipiſcenda deſideretur, vbi adeptæ nihil timetur. Vita ſi diligitur, ibi acquiratur vbi nulla morte finitur. Reddite igitur quod vouiſtis, quia vos ipſi eſtis, & ei vos redditis à quo eſtis. Reddite obſecro. Neque enim quod redditis, reddendo minuetur, ſed potius ſeruabitur & augebitur. Benignus enim exactor eſt, non egenus: & qui non creſcit ex redditis, ſed in ſe creſcere faciat redditores. Huic ergo quod non redditur perditur. quod autem redditur, reddenti additur. Imò verò in eo cui redditur, ipſe reddens ſeruatur. Idipſum E quippe erit redditum & redditor, quia idipſum erat debitum & debitor. Deo nanque ſeipſum debet homo, eique reddendus eſt vt beatus ſit, a quo accepit vt ſit. Hoc ſignificat quod in Euangelio dominus ait: Reddite Cæſari quæ Cæſaris ſunt, & deo quæ dei ſunt. *Matth. 22.* Hoc enim dixit, cum ſibi demõſtrato nummo, & quæſito cuius haberet imaginem, reſponſum eſſet, Cæſaris: vt hinc intelligerent quòd deus exigeret ab homine imaginem ſuam in homine ipſo, ſicut ſuam Cæſar exigebat in nummo. Quanto magis ergo reddenda eſt cum promittitur, cui etiam non promiſſa debetur? Quapropter chariſsime, poſſem quidem pro mea quantulacunque facultatula, ſancti propoſiti quod deo vouiſſe vos comperi, vberius laudare fructum, ac demonſtrare quid diſtet inter Chriſtianos dilectores mundi huius, & contemptores, quanuis fideles vtrique dicantur, eodémque vtrique lauacro ſacri fontis abluti ſunt, eiſdem imbuti conſecratíque myſteriis, F vtrique eiuſdem Euangelij non auditores tantum, verum etiam prædicatores. nec vtrique tamen regni dei Inciſq; participes, & vitæ æternæ, quæ ſola eſt beata, cohæredes. Dominus enim Ieſus non ab eis qui non audiunt, ſed eos inter ſe auditores verborum ſuorum, latiſsimo limite, non tenui diſtinctione diſcreuit. Qui audit, inquit, verba mea hæc, & facit ea, ſimilabo eum *Matth. 7. Luca 6.* viro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram: Deſcendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram. Qui autem audit verba mea hęc, & non facit ea, ſimilabo eum viro ſtulto, qui ędificauit domum ſuam ſuper arenam: Deſcendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domum illam & cecidit, & facta eſt ruina eius magna. Audire ergo illa verba, ædificare eſt. In hoc vtrique pares ſunt. In faciendo autem & nõ faciendo quod audiunt, intantum diſpar eſt, quantum ædificium petrę ſoliditatę fundatum, diſpar eſt ei quod ſine vllo fundamento facili arenę mobilitate ſubuertitur. Nec ideo quiſquis omnino non audit, tutius ſibi aliquid comparat. Nihil enim ædificans, ſine vllo tecto multo facilius obruendus, rapiendus, & diſpergendus imbribus, fluuiis, ventiſque donatur. Poſsim etiam pro modulo meo eoſdem ipſos perti-

G nentes ad dexteram regnúmq; cœlorum in ſuis gradi-
bus meritiſq; diſtinguere, atque oſtendere quo differat
vita coniugaiis filios procreantium patrum matrumq;
familias, verũtamen religioſorum ac piorum, ab ea
vita quam vos deo vouiſtis, ſi nunc ad eam vouendam
exhortandus eſſes. ſed quia iam vouiſti, iam te obſtrin-
xiſti, aliud tibi facere non licet. Priuſquam eſſes voti
reus, liberũ fuit quo eſſes inferior, quanuis non ſit gra-
tulanda librrtas, qua fit vt non debeatur quod cum lu-
cro redditur. Nunc verò quia tenetur apud deum ſpon
ſiu tua, non te ad magnã iuſtitiam inuito, ſed à magna
iniquitate deterreo. Non enim talis eris, ſi non feceris
quod vouiſti, qualis manſiſſes ſi nihil tale vouiſſes. Mi-
nor enim tunc eſſes, non peior. Modo autem tanto
(quod abſit) miſerior ſi fidem deo fregeris, quanto bea-
tior ſi perſolueris. Nec ideo te vouiſſe pœniteat, imò
gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimen-
to licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta im-
ple factis: ipſe adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix
33.q.5. vna eſt neceſſitas, quæ in meliora compellit. Vna ſola eſſe
4.ſen. diſ. cauſa poſſet, qua te id quod vouiſti, non ſolũ non hor-
32.cap.1. taremur, verumetiam prohiberemus implere, ſi fortè
H tua coniux hoc tecum ſuſcipere animi ſeu carnis in-
Matrimonium conſummatum & ratum. firmitate recuſaret. Nam & vouenda talia non ſunt à
coniugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi.
Et ſi præproperè factum fuerit, magis eſt corrigenda
temeritas, quàm perſoluenda promiſſio. Neque enim
deus exigit, ſiquis ex alieno aliquid vouerit, ſed potius
vſurpare vetat alienum. Diuina quippe de hac re per
1. Corin. 7. Apoſtolum eſt prolata ſententia: Vxor non habet po-
teſtatem corporis ſui, ſed vir. Similiter & vir non ha-
bet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. ſexum nomi-
ne corporis nuncupauit. Sed cum illam tam paratam
eſſe audiam deo dicare continentiam, vt eo ſolo im-
pediatur, ſi tibi debitum rrddere coniugali iure com-
pellitur, ambo deo reddite, quod ambo vouiſtis, vt illi
perſoluatur quod ab alterutro non exigitis. Si conti-
nentia virtus eſt, ſicuti eſt, cur ad eam ſit promptior
ſexus infirmior, cum virtus à viro potius cognomina-
ta videatur, ſicut ſimilitudo vocabuli reſonat? Noli er-
go vir abhorrere à virtute, quam mulier eſt parata ſu-
ſcipere. Sit veſter conſenſus oblatio ad ſupernum al-
I tare creatoris, & victa concupiſcentia tanto fortius,
quanto ſanctius vinculum charitatis. Gaudeamus de
vobis in abundanti gratia Chriſti, domini eximij me-
ritoq; honorabiles & deſiderabiles filij.

Auguſtinus Valentino, in cuius contubernio quidam erat qui videbatur non rectè ſentire de libero arbitrio, docens nec liberum arbitrium ſic aſſerendum, vt nihil tribuamus gratiæ, nec gratiam ita prædicandã, vt negemus liberum hominis arbitrium.

Epiſtola XLVI.

DOMINO dilectiſſimo, & in Chriſti mem-
bris honorando fratri Valentino, & fratri-
bus qui tecum ſunt, Auguſtinus in domino ſa-
2. Retra. 66. lutem. Venerunt ad nos duo iuuenes, Creſconius &
Felix, de veſtra congregatione ſe eſſe dicentes, qui no-
bis retulerunt monaſterium veſtrum nonnulla diſſen-
ſione turbatum, eo quòd quidam in vobis ſic gratiam
prædicent, vt negent hominis eſſe liberum arbitrium:
& quod eſt grauius, dicant quòd in die iudicij non ſit
vel redditurus deus vnicuique ſecundum opera eius.
Etiam hoc tamen indicauerunt, quòd plures veſtrum
nun ita ſentiant, ſed liberum arbitrium adiuuari fa-
teantur per dei gratiam, vt recta ſapiamus atq; facia-
mus, vt cum venerit dominus reddere vnicuiq; ſecun- K
dum opera eius, inueniat opera noſtra bona, quæ præ-
parauit deus, vt in illis ambulemus. Hoc qui ſentiunt,
bene ſentiunt. Obſecro itaque vos fratrrs, ſicut Corin-
thios obſecrauit Apoſtolus, per nomen domini noſtri
Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in
vobis ſchiſmata. Primò enim dominus noſter Ieſus
Chriſtus, ſicut ſcriptũ eſt in Euanglio Ioannis Apoſto- Ioan. 3.
li, nõ venit vt iudicaret mundũ, ſed vt ſaluaretur mun-
dus per ipſum. Poſtea verò ſicut ſcribit Apoſtolus Pau-
lus, iudicabit deus mundũ quando vẽturus eſt (ſicut to-
ta Eccleſia in ſymbolo cõfitetur) iudicare viuos & mor-
tuos. Si igitur nõ eſt dei gratia, quomodo ſaluat mun-
dum? Et ſi non eſt liberũ arbitrium, quomodo iudicat
mundũ? Proinde librum vel epiſtolam meã, quam ſe-
cum ad vos ſupradicti attulerunt, ſecundũ hanc fidem
intelligite, vt neque negetis dei gratiam, neq; liberum
arbitrium ſic defendatis, vt à dei gratia ſeparetis, tan-
quam ſine illa vel cogitare aliquid vel agere ſecundum
deum vlla ratione poſſimus, quod omnino non poſſu-
mus. Propter hoc enim dominus cũ de fructu iuſtitiæ
loqueretur, ait diſcipulis ſuis. Sine me nihil poteſtis fa- L
cere. Vnde ſupradictam epiſtolam ad Sixtum Romanæ Ioan 15.
Eccleſiæ presbyterum, cõtra nouos hæreticos Pelagia- De gratia
nos noueritis eſſe conſcriptam, qui dicunt gratiam dei & liber. ar-
ſecundũ merita noſtra dari, vt qui gloriatur, non in do- bi. cap. 1
mino, ſed in ſeipſo glorietur, hoc eſt in homine, non in 1. Corin. 1.
domino: quod prohibet Apoſtolns dicens: Nemo glo-
rietur in homine. Et alio loco: Qui gloriatur, inquit, in
domino glorietur. Illi verò hæretici ſeipſos à ſeipſis
iuſtos fieri putantes, quaſi hoc eis non dederit deus, ſed
ipſi ſibi, nõ vtiq; in domino, ſed in ſemetipſis glorian-
tur. Talibus enim dicit Apoſtolus: Quis enim te diſ- 1. Corin. 4.
cernit? Quod ideo dicit, quia de maſſa illius prrditio- Noua inter
nis quæ facta eſt ex Adam, non diſcernit hominem, vt pretatio.
eum faciat vas in honorem non in contumeliam, niſi
deus. Sed quoniam homo carnalis & inaniter inflatus
cum audiſſet: Quis enim te diſcernit, poſſet responde-
re vel voce, vel cogitatione & dicere: Diſcernit me fi-
des mea, diſcernit me oratio mea, diſcernit me iuſti-
tia mea: mox Apoſtolus occurrit cogitationibus eius,
& dixit: Quid enim habes quod non accepiſti? Si au-
tem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Sic
autem gloriantur quaſi non acceperint, qui ſe à ſeipſis M
iuſtificari putant, ac per hoc in ſemetipſis non in do-
mino gloriantur. Propter quod ego in hac epiſtola,
quæ ad vos peruenit, probaui per teſtimonia ſancta-
rum ſcripturarum, quæ ibi poteſtis inſpicrre, & bona
opera noſtra, & pias orationes, & rectam fidem nul-
lo modo in nobis eſſe potuiſſe, niſi hæc acceperimus
ab illo de quo dicit Apoſtolus Iacubus: Omne datum Iacobi. 1.
optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt,
deſcendens à patre luminum. Nec quiſquam dicat
meritis operum ſuorum, vel meritis orationum ſua-
rum, vel meritis fidei ſuæ, ſibi traditam dei gratiam, &
putetur verum eſſe quod illi hæretici dicunt, gratiam
dei ſecundum merita noſtra dari: quod omnino falſiſ-
ſimum eſt: non quia nullum eſt meritum vel bonum
piorum, vel malum impiorum: alioquin quomodo iu-
dicabit deus mundum? Sed miſericordia & gratia dei
conuertit hominem, de qua pſalmus dicit: Deus meus Pſal. 58.
miſericordia eius præueniet me, vt iuſtificetur impius,
hoc eſt, ex impio fiat iuſtus, & incipiat habere meri-
tum bonum, quod deus † coronabit quando iudicabi- † dominus.
tur mundus. Multa erant quæ vobis mittere cupiebã,

quibus

A quibus lectis, totam ipſam cauſam quæ conciliis Epiſcopalibus acta eſt aduerſus eoſdem Pelagianos hæreticos, diligentius & plenius noſſe poſſetis: ſed feſtinauerunt fratres qui ex numero veſtro ad nos venerunt, per quos vobis ooo reſcripſimus iſta, ſed ſcripſimns. Nullas enim ad nos veſtræ charitatis literas attuleruot, tamen ſuſcepimus eos, quoniã ſimplicitas eorum ſatis iodicabat nihil illos nobis potuiſſe confingere. Ideo autem feſtinauerunt, vt apud vos agerent paſcha, quò poſsit adiuuãte domioo tam ſanctus dies veſtram pacem quàm diſſenſionem potius iouenire. Melins autem facitis (quod multum rogo) ſi ipſum à quo dicunt ſe fuiſſe turbatos, ad me mittere non grauemioi. Aut enim non intelligit librum meum, aut forte ipſe non iotelligitnr, quando difficillimam quæſtionem & paucis intelligibilem ſoluere atque enodare conatur. Ipſa eſt enim quæſtio de gratia dei, qnæ fecit vt homines oon intelligentes putarent Apoſtolum Paulum dicere: Faciamus mala, vt veniant bona. Vnde Apoſtolus Petrus in ſecunda epiſtola ſua: Quapropter, inquit, chariſsimi, hæc expectantes ſatagite inuiolati & immacu-
B lati apnd eum reperiri in pace, & domini noſtri patiẽtiam ſalutem exiſtimantes, ſicut & dilectiſsimus frater noſter Paulus, ſecundum eam quæ data eſt ei ſapientiam ſcripſit vobis, vt & io omnibus epiſtolis loquens io eis de iis io quibus ſont quædam difficilia intellectu, quæ indocti & ioſtabiles homines peruertunt, (ſicut & cæteras ſcripturas) ad proprium ſuum interitum. Cauete ergo qood tantus Apoſtolus tam terribiliter dicit, & vbi ſentitis vos non intelligere, ioterim credite diuinis eloquiis, quia & liberum eſt hominis arbitrinm, & gratia dei, ſine cuius adiutorio liberum arbitriium nec conuerti poteſt ad deom, nec proficere in deo. Et quod pie creditis, vt etiam ſapienter intelligatis orate. Et ad hoc ipſum enim, id eſt, vt ſapienter intelligamus, eſt vtique liberum arbitrium. Niſi enim libero arbitrio intelligeremus atque ſaperemus, non
Pſal. 93. nobis præciperetur dicente ſcriptura: Intelligite ergo qui inſipientes eſtis in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Eoipſo quippe qno præceptum & imperatum eſt vt intelligamus atque ſapiamus, obedieotiam noſtram requirit, quæ nulla poteſt eſſe ſine libero arbitrio: Sed
C ſi poſſet hoc ipſum ſine adiutorio dej gratiæ fieri per liberum arbitrium vt intelligeremus atque ſaperemus,
Pſal. 118. non diceretur deo: Da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua. neque in Euangelio ſcriptum eſſet, Tuoc
Lucæ 24. apetuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Nec Ia-
Iacobi 1. cobus Apoſtolus diceret: Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & nun improperat, & dabitur ei. Potens eſt autem domious, qui & vobis dooet & nobis, vt de veſtra pace & pia cõſenſione nunciis celerrimis gaudeamus. Saluto vos non ſolum meo nomine, ſed etiam fratrũ qui mecum ſuot, & rogo vt pro nobis concorditer atque ioſtanter oretis. Sit vobiſcum dominus.

Auguſtinus Valentino de eodem argumento. Hæ duæ epiſtolæ præferuntur duobus libris, quorum alter habet titulum, De gratia & libero arbitrio, alter De correptione & gratia. *Epiſtola XLVII.*

DOMINO dilectiſsimo, & in Chriſti membris honorando fratri Valentino, & fratribus qui tecum ſunt, Auguſtinus in domino ſalutem.

Creſconinm Felicem & alium Felicem dei ſeruos, qui ex veſtra congregatinne ad nos venerunt, nobiſcũ egiſſe paſcha nouerit charitas veſtra. Quos ideo tenuimus aliquanto diutius, vt ioſtructiores ad vos re- D
direot aduerſiis nouos hæreticos Pelagianos, io quorũ errorem cadit, qui putat aliquo merito humano gratiam dei dari, quæ ſola hominem liberat per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Sed rurſum qui putat, quan- *Roma. 7.*
do ad iudicium dominus venerit, non iudicari hominem ſecundum opera ſua, qui iam per ætatem vti potuit libero voluntatis arbitrio, nihilo minus in errore eſt. Soli enim paruuli, qui nondum habent opera propria vel bona vel mala, ſecundum ſolum originale peccatum damnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis non ſubuenit gratia ſaluatoris. Cæteri autem omnes, qui iam vtentes libero arbitrio, ſua propria peccata originali peccato inſuper addiderunt, ſi de poteſtate tenebrarum per gratiam dei non eruuntur, nec transferuntur ad regnum Chriſti, non ſolum ſecundum originis, verumetiam ſecundum propriæ voluntatis merita iudicium reportabnnt. Boni verò etiam ipſi quidem non ſolùm ſecundum ſuæ bonæ voluntatis merita præmium conſequentur, ſed etiam ipſam bonam voluntatem per dei gratiam conſequuti ſunt: E
ac ſic impletur quod ſcriptum eſt: Ira & indignatio, *Roma 7.*
tribulatio & anguſtia, in omoem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. De qua difficillima quæſtione, hoc eſt de voluntate & gratia, oon opus habui etiam io hac epiſtola diutius diſputare, quooiam & aliam iam eis dederam, tanquam citius rediturıs. Et ſcripſi ad vos etiam librum, quem ſi adiuuante domino diligenter legeritis, & viuaciter intellexeritis, nullas exſtimo inter vos de hac re diſſenſiones vlterius iam futuras Portant autem ſecum & alia, quæ vobis dirigenda eſſe credidimus, quibus cognoſcatis, quemadmodum catholica Eccleſia in dei miſericordia Pelagianæ hæreſis venena repulerit. Quod enim ſcriptum eſt ad papam Innocentium Romanæ vrbis Epiſcopum, de coocilio prouinciæ Carthagioenſis, & de concilio Numidiæ, & aliquanto diligentius à quinque Epiſcopis, & quæ ipſe ad tria iſta reſcripſit, item quod papæ Zoſimo de Afri- *Innocentius*
cano concilio ſcriptum eſt, ciuſque reſcriptum ad vni- *Zoſim⁹ pa-*
uerſos totius orbis Epiſcopos miſſum, & quod poſte- *pa.*
riori concilio pleoario totius Africæ contra ipſum errorem breuiter conſt tuimus, & ſupra memoratum li- F
brum menm, quem modo ad vos ſcripſi: hæc omnia & in præſenti legimus cum ipſis, & per eos miſimus
vobis. Legimns eis etiam librum beatiſsimi marty- *Li. de gra-*
ris Cypriani de oratiooe dominica: & oſtendimus *tia & libe-*
quemadmodum docuerit omnia quæ ad mores no- *ro arbitrio.*
ſtros pertinent, quibus recte viuimus, à patre noſtro *cap. 13.*
qui in cœlis eſt, eſſe poſcenda, oe de libero præſumentes arbitrio, à diuina gratia decidamus. Vbi etiam demonſtrauimus, quomodo admonuerit idem glorioſiſsimus martyr, etiam pro inimicis noſtris qui nondum io Chriſtum credideruot, nos vt credant orare debere. Quod vtique ioaniter fieret, niſi Eccleſia crederet etiam malas atque infideles hominum voluntates per dei gratiam in bonum poſſe conuerti. Sed hunc librum ſancti Cypriani qnia dixerunt etiam illic apud vos eſſe, non miſimus. Meam quoque epiſtolam ad Sixtum Romanæ Eccleſiæ presbyterum datam, quam ſecum ad nos attulerunt, legimus cum eis, & oſtendimus aduerſus eos eſſe conſcriptam, qui dicunt gratiam dei ſecundnm merita noſtra dari, hoc eſt adnerſus eoſdem Pelagianos. Quantũ ergo potuimus,

G egimus cum iſtis & veſtris & noſtris fratribus, vt in fide ſana catholica perſeuerent, quæ neque liberum arbitrium negat, ſiue in vitam malam, ſiue in bonam, neque tantum ei tribuit, vt ſine gratia dei valeat aliquid, ſiue vt ex malo conuertatur in bonum, ſiue vt in bono perſeueranter proficiat, ſiue vt ad bonum ſempiternũ perueniat, vbi iam non timeat ne deficiat. Vos quoque chariſsimi etiam in hac epiſtola exhortor, *Roma.12.* (quod nos omnes exhortatur Apoſtolus) non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad temperantiam, ſicut vnicuique deus partitus eſt menſuram fidei. Attendite quid per Salomonem moneat ſpiritus ſanctus: *Prouer.4.* Rectos curſus, inquit, fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, ne declines in dexterã, neque in ſiniſtram: auerte autem pedem tuum à via mala. Vias enim quæ à dextris ſunt nouit dominus, peruerſæ verò ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe autẽ rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet. In his verbis ſanctæ ſcripturæ conſiderate fratres, quia ſi non eſſet liberum arbitrium, non diceretur: Rectos curſus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige: ne declines in dexteram, neque in ſi-
H niſtram. Et tamen ſine dei gratia ſi poſſet hoc fieri, non poſtea diceretur: Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in pace producet. Nolite ergo declinare neque in dexteram neque in ſiniſtram, quamuis laudentur viæ quæ à dextris ſunt, & vituperẽtur quæ ſunt à ſiniſtris. Hoc eſt enim propter quod addidit: Auerte autem pedem tuum à via mala, hoc eſt à ſiniſtra. Quod manifeſtat in conſequẽtibus dicens: Vias enim quæ à dextris ſunt, nouit dominus: peruerſę verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Eas vtique vias ambulare debemus quas nouit dominus, de quibus in pſalmo legi-
Pſal.1. tur: Nouit dominus viam iuſtorum, & via impiorum peribit. Hanc enim non nouit dominus, quia ſiniſtra eſt: ſicut dicturus eſt etiam illis ad ſiniſtram conſtitutis: Non noui vos. Quid eſt autem quod ille non no-
I uit, qui vtique nouit omnia, ſiue bona hominum ſiue mala? Sed quid eſt, Non vos noui: niſi, tales vos ego nõ feci? quemadmodum illud quod dictum eſt de ipſo domino Ieſu Chriſto, quia non nouerat peccatum: quid eſt niſi [non nouerat] niſi quia non fecerat? Ac per hoc quod dictum eſt: Vias quæ à dextris ſunt, nouit dominus: quomodo intelligendum eſt, niſi quia ipſe fecit vias dextras, id eſt, vias iuſtorum, quæ ſunt vtique opera bona, quæ præparauit deus (ſicut dicit Apoſtolus) vt in illis ambulemus. Vias autem ſiniſtras peruerſas, id eſt, vias impiorum, non vtique nouit, quia non eas ipſe fecit in homine, ſed homo ſibi. Propter quod dicit: Odiui autem ego peruerſas vias malorum. ipſæ ſunt à ſiniſtris. Sed reſpondetur nobis, Cur ergo dixit: Ne declines in dexteram neque in ſiniſtram: cum potius dicere debuiſſe videatur: Tene dexteram, & ne declines in ſiniſtram? Si bonæ ſunt viæ quæ à dextris ſunt, cur putamus, niſi quia ita viæ ſunt bonæ quæ à dextris ſunt, vt in dexteram tamen declinare non ſit bonum? Declinare quippe ille eſt intelligendus in dexteram, qui bona ipſa opera quæ ad vias dexteras pertinent, ſibi vult aſsignare, non deo. Et ideo cum dixiſſet: Vias enim quæ à dextris ſunt, nouit dominus, peruerſæ autem ſunt quæ à ſiniſtris ſunt, tanquam diceretur ei: Quomodo ergo non vis vt declinemus ad dexteram? ſequutus adiunxit: Ipſe autem rectos faciet curſus tuos, itinera autem tua in pace producet. Sic ergo intellige quod tibi præceptum eſt, Rectos curſus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige: vt noueris cum hoc facis, à domino deo tibi præſtari vt hoc facias, & non K
declinabis ad dexteram, quamuis ambules in viis dextris, non confidens in virtute tua: & ipſe erit virtus tua qui rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in pace producet. Quapropter dilectiſsimi, quicunque dicit, Voluntas mea mihi ſufficit ad facienda opera bona, declinat in dexteram. Sed rurſus illi qui putant bonam vitam eſſe deſerendam, quando audiunt ſic dei gratiam prædicari, vt credatur, & intelligatur voluntates hominum ipſas ex malis bonas facere, ipſas etiam quas fecerit cuſtodire, & propterea dicunt: Faciamus mala, vt veniant bona: in ſiniſtram declinant. Ideo vo- *Roma.3.*
bis dixit: Non declinetis in dexteram neque in ſiniſtram. Hoc eſt, Non ſic defendatis liberum arbitrium, vt ei bona opera ſine dei gratia tribuatis: nec ſic defendatis gratiam, vt quaſi de illa ſecuri, mala opera diligatis. quod ipſa gratia dei auertat à vobis. Talium quippe verba ſibi præponens Apoſtolus ait: Quid *Roma.6.*
ergo dicemus? Permanebimus in peccato, vt gratia abundet? Atque his verbis hominum errantium, & dei gratiam non intelligentium, reſpondit vt debuit, dicens: Abſit. Si enim mortui ſumus peccato, quomodo viuemus in eo? Nihil potuit dici breuius & melius. L
Quid enim nobis gratia dei vtilius confert in hoc præſenti ſeculo maligno, niſi vt moriamur peccato? Ac per hoc ipſi gratiæ inuenietur ingratus, qui propter illam vult viuere in peccato, per quam morimur peccato. Deus autem qui diues eſt in miſericordia, det vobis & ſanum ſapere, & vſque in finem proficienter in bono propoſito permanere. Hoc pro vobis, hoc pro nobis, hoc pro omnibus qui vos diligũt, & pro eis qui vos oderunt, inſtanter in pace fraterna & vigilanter orate, vt deo viuatis. [Si quid de vobis mereor, veniat ad me frater Florus.]

Auguſtinus Vincentio ex hæreſi Rogatiana, docens ſe fuiſſe aliquando eius ſententiæ, vt arbitraretur, cum hæreticis nulla vi, ſed ſolo dei verbo agendum, verum aliorum ſententiis & exemplis ſuperatum mutaſſe ſententiam, & arbitrari leges principum rectè implorari aduerſus hoſtes fidei, modo id fiat animo corrigendi, non ſtudio vindicandi, aliaq́; multa cõtra anabaptiſmum Donatiſtarum, & pertinaciam illorum. Epiſtola XLVIII.

DILECTISSIMO fratri Vincentio, Augu- M
ſtinus. Accepi epiſtolam quam tuam eſſe non mihi incredibile viſum eſt. Attulit enim eam, quem catholicum Chriſtianum eſſe conſtaret, qui (vt opinor) mihi mentiri non auderet. Sed & ſi fortè non ſunt literæ tuæ, ego ei qui ſcripſit, reſcribendum putaui, nunc me potius quietis eſſe auidum & petentem, quàm tunc cum me adoleſcentẽ viuo adhuc Rogato cui ſucceſsiſti, & apud Carthaginem noueras. Sed Donatiſtæ nimium inquieti ſunt, quos per ordina- *23.q.4.nimium.*
tas à deo poteſtates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione *2.Retra.5.*
gaudemus, qui tam veraciter vnitatem catholicam tenent atque defendunt, & à priſtino errore ſe liberatos eſſe lætantur, vt eos cum magna gratulatione miremur. Qui tamen neſcio qua vi conſuetudinis nullo *De verbis domi ser.6.*
modo mutari in melius cogitarẽt, niſi hoc terrore perculſi, ſolicitam mentem ad conſiderationem veritatis *Cogi ad*
intenderent ne fortè non pro iuſtitia, ſed pro peruer- *fidem quate-*
ſitate & præſumptione hominum ipſas temporales mo *nus expedit.*
leſtias infructuoſa & vana tolerãtia paterẽtur, & apud deum poſtea non inuenirent niſi debitas pœnas impiorum, qui eius tam lenem admonitionem & paterna

flagella

A flagella contempſerint: Ac ſic iſta cogitatione dociles
facti, non in calumniis & fabulis humanis, ſed in diuinis libris promiſſam per omnes gentes inuenirent
Eccleſiam, quam ſuis oculis reddi conſpicerent, in quibus & Chriſtum prænunciatum, etiam non viſum, ſuper cœlos eſſe minime dubitarent. Nunquidnam ego
iſtorum ſaluti inuidere debebam, vt collegas meos ab
huiuſmodi paterna diligentia reuocarem, per quam
factum eſt vt multos videamus accuſare ſuam priſtinam cæcitatem: qui cum ſuper cœlos exaltatum Chriſtum etiam non videntes credebant, gloriam tamen
eius ſuper omnem terram etiam videntes negabant:
cum propheta vtrunq; vna ſententia tanta manifeſta-
Pſal. 107. tione complexus ſit, dicens: Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua? Iſtos ergo atroces quondam inimicos noſtros, pacem & quietem
noſtram variis violentiarum & inſidiarum generibus
grauiter infeſtantes, ſi ſic contemneremus & toleraremus, vt nihil omnino quod ad eos terrendos ac cor-
23. q. 4. Sicut enim. rigendos valere poſſet, excogitaretur & ageretur à nobis, verè malum pro malo redderemus. Si enim quiſ-
Pro bello. quam inimicum ſuum periculoſis febribus phreneti-
B cum factum, currere videret in præceps, nónne tunc
potius malum pro malo redderet, ſi eum ſic currere
permitteret, quàm ſi corripiendum ligandumque curaret, & tamen tunc ei moleſtiſsimus & aduerſiſsimus
videretur, quãdo vtiliſsimus & miſericordiſsimus extitiſſet? Sed plane ſalute reparata, tanto vberius ei gratias ageret, quanto ſibi cum minus peperciſſe ſenſiſſet.
Circuncelliones. O ſi poſſem tibi oſtendere ex ipſis Circuncellionibus,
quàm multos iam catholicos manifeſtos habeamus,
damnantes ſuam priſtinam vitam & miſerabilem errorem, quo ſe arbitrabantur pro Eccleſia dei facere
quicquid inquieta temeritate faciebant, qui tamen ad
hanc ſanitatem non perducerentur niſi legum iſtarum quæ tibi diſplicent, vinculis tanquam phrenetici
ligarentur. Quid illud alterum genus morbi grauiſsimi eorum qui turbulentam quidem audaciam non
habebant, ſed quadam vetuſta ſocordia premebantur,
dicentes nobis, Verum quidem dicitis, non eſt quod
reſpõdeatur, ſed durum eſt nobis traditionem parentum relinquere: nónne ſalubriter regula temporalium
moleſtiarum excutiendi erant, vt tanquam de ſomno
C lethargico emergerent, & in ſalutem vnitatis euigilarent? Quàm multi ex ipſis nunc nobiſcum gaudentes,
priſtinum pondus pernicioſi ſui operis accuſant, & fatentur nos ſibi moleſtos eſſe debuiſſe, ne tanquam mortifero ſomno, ita morbo veternoſæ conſuetudinis interirent? Atenim quibuſdam iſta non proſunt. nunquid ideo negligenda eſt medicina, quia nõnullorum
eſt inſanabilis peſtilentia? Tu non attendis niſi eos
qui ita duri ſunt, vt nec iſtam recipiant diſciplinam.
De talibus enim ſcriptum eſt, Fruſtra flagellaui filios
veſtros, diſciplinam non receperunt. Puto tamen quia
dilectione non odio flagellati ſunt. Sed debes etiam
tam multos attendere, de quorum ſalute gaudemus.
Si enim terrerentur & non docerentur, improba quaſi dominatio videretur. Sed rurſus ſi docerentur &
Terrorem probat cum doctrina coniunctũ, non occiſionẽ ſine doctrina. non terrerentur, vetuſtate conſuetudinis obdurati, ad
capeſſendam viam ſalutis pigrius mouerentur: quandoquidem multi (quos bene nouimus) reddita ſibi ratione & manifeſtata ex diuinis teſtimoniis veritate,
reſpondebant nobis, cupere ſe in Eccleſiæ catholicæ cõmunionem tranſire, ſed & violentas perditorum hominum inimicitias formidare. quas quidẽ pro iuſtitia

& pro æterna vita vtique contemnere debuerunt. Sed D
talium infirmitas, donec firmi efficiantur, ſuſtinenda
eſt, non deſperanda. Nec obliuiſcendum quod ipſe dominus adhuc infirmo Petro ait: Non potes me modò
ſequi, ſequêris autẽ poſtea. Cum verò terrori vtili doctrina ſalutaris adiungitur, vt non ſolum tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ conſuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum
(ſicut dixi) ſalute lætamur, benedicentium nobiſcum
& gratias agentium deo, quòd ſua pollicitatione completa, qua reges terræ Chriſto ſeruituros eſſe promiſit,
ſic curauit morbidos, ſic ſanauit infirmos. Non omnis
qui parcit, amicus eſt: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quàm volũtaria oſcula inimici. Melius eſt cum ſeueritate diligere, quàm cũ
lenitate decipere. Vtilius eſurienti panis tollitur ſi de
cibo ſecurus iuſtitiam negligebat, quàm eſurienti panis
frangitur, vt iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicũ excitat, ambobus moleſtus, ambos amat. Quis nos poteſt amplius amare
quàm deus? Et tamen nos non ſolùm docere ſuauiter,
verumetiam ſalubriter terrere non ceſſat. Fomentis
lenibus quibus conſolatur, ſępe etiam mordaciſsimum E
medicamentum tribulationis adiungens, exercet fame patriarchas etiam pios & religioſos, populum contumacem pœnis grauioribus agitat. Non aufert ab Apoſtolo ſtimulum carnis tertio rogatus, vt virtutem in
infirmitate perficiat. Diligamus etiam inimicos noſtros, quia hoc iuſtum eſt, & hoc præcepit deus, vt ſi- *Math. 5.*
mus filij patris noſtri qui in cœlis eſt, qui facit ſolem
ſuum oriri ſuper bonos & malos: & pluit ſuper iuſtos
& iniuſtos. Sed ſicut iſta dona eius laudamus, ita etiam
flagella eius in eos quos diligit cogitemus. Putas neminem debere cogi ad iuſtitiam, cum legas patrem familias dixiſſe ſeruis: Quoſcunque inueneritis cogite
intrare? Cum legas etiam ipſum primo Saulum, poſtea Paulum, ad cognoſcendam & tenendam veritatem
magna violentia Chriſti cogentis eſſe compulſum, niſi fortè chariorem putas hominibus eſſe pecuniam, vel
quamlibet poſſeſsionem, quàm lucem iſtam quæ oculis carpitur. Hanc ille cœleſti proſtratus lumine ſubitò amiſſam non recuperauit, niſi cum ſanctæ incorporaretur eccleſiæ. Et putas nullam vim adhibendam eſſe homini, vt ab erroris pernicie liberetur? cum ipſum F
deum (quo nemo nos vtilius diligit) certiſsimis exemplis hoc facere videas, & Chriſtum audias dicentem:
Nemo venit ad me niſi quem pater attraxerit, quod fit *Ioan. 6.*
in cordibus omnium qui ſe ad eum diuinę iracundiæ
timore conuertunt: & noueris aliquando furem auertendis pecoribus pabulum ſpargere, & aliquando paſtorem flagello ad gregem pecora errantia reuocare.
Nónne contumacem ancillam data ſibi poteſtate Sa- *Gene. 16.*
ra potius affligebat? Et vtique non eam quam ſuperius
beneficio ſuo matrem fecerat, crudeliter oderat, ſed in
ea ſuperbiam ſalubriter edomabat. Nõ autem ignoras
quod iſtę duę mulieres Sara & Agar, & duo filij earum
Iſaac & Iſmaël, pro ſpiritalibus & carnalibus figurẽtur,
Et cum legamus ancillam & filium eius à Sara paſſos
graues moleſtias, Paulus tamen Apoſtolus dicit quòd *Gala. 4.*
ab Iſmaële perſequutionẽ ſit paſſus Iſaac. Sed ſicut tũc,
inquit, ille qui erat ſecundũ carnem, perſequebatur eũ
qui erat ſecundum ſpiritum, ita & nunc: vt qui poſſunt,
intelligant, magis eccleſiam catholicam perſequutionem pati ſuperbia & impietate carnalium, quos tẽporalibus moleſtiis atque terroribus emendare conatur.

G Quicquid ergo facit vera & legitima mater, etiam ſi
aſperum amarúmque ſentiatur, non malum pro malo
reddit ſed bonum diſciplinæ expellendo, malum ini-
quitatis apponit, non odio nocendi, ſed dilectione ſa-
nandi. Cum boni & mali eadem faciunt, eademq́; pa-
tiuntur, non factis & pœnis, ſed cauſis vtique diſcer-
nendi ſunt. Pharao populum dei duris laboribus atte-
rebat, Moyſes eundem populum impie agentem duris
coërcitionibus affligebat: ſimilia fecerunt, ſed nó ſimi-
liter prodeſſe voluerunt Ille dominatione inflatus, iſte
t dilectióe. zelo † inflammatus eſt. Iezabel occidit prophetas, He-
lias occidit pſeudoprophetas. Puto quòd diuerſa ſint
merita facientium, & diuerſa paſſorum. Aſpice etiam
tempora noui teſtamenti, quando iam ipſa manſue-
tudo charitatis non ſolum in corde erat ſeruanda, ve-
Petri gladius. rumetiam in luce monſtranda, quando Petri gladius
in vaginam reuocatur à Chriſto, & oſtenditur non de-
buiſſe de vagina eximi nec pro Chriſto. Legimus ta-
men non ſolum quòd cæciderunt Iudæi Paulum Apo-
ſtolum, verumetiã quod cæciderunt & Græci pro Pau-
lo Apoſtolo Soſthenem Iudæum. Nónne ſimilitudo fa-
H cti quaſi vtroſque coniungit? & tamen eos cauſæ diſsi-
militudo diſcernit. Nempe deus proprio filio non pe-
Roma.8. percit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ Nempe de
Gala.2. filio ipſo dicitur: Qui me dilexit, & tradidit ſemetip-
Ioan.13. ſum pro me. Nempe & de Iuda dicitur quòd introie-
rit in eum Satanas, vt traderet Chriſtum. Cum ergo
& pater tradiderit filium ſuum, & ipſe Chriſtus cor-
pus ſuum, & Iudas dominum ſuum, cur in hac tradi-
tione deus eſt pius, & homo reus? niſi quia in re vna
quam fecerunt, cauſa non vna eſt ob quam fecerunt.
Tres cruces in loco vno erant, in vna latro liberandus,
in alia latro damnandus: in media Chriſtus, alterum
liberaturus, alterum damnaturus. Quid ſimilius iſtis
crucibus? quid diſsimilius iſtis pendentibus? Traditus
Acto.16. eſt Paulus includendus & colligãdus, ſed quolibet cu-
ſtode carceris peior eſt vtique Satanas, cui tamen ipſe
1.Corin.5. Paulus tradidit hominem in interitum carnis, vt ſpiri-
tus ſaluus ſit in die domini Ieſu. Et hic quid dicimus?
Ecce mitiori tradidit crudelis traditor, crudeliori tra-
didit miſericors traditor. Diſcamus frater in ſimilitu-
dine operum diſcernere animos operantium, ne clau-
I ſis oculis calumniemur, & beneuolos pro nocentibus
1.Timo.1. accuſemus. Item cum ait Apoſtolus tradidiſſe ſe quoſ-
dam Satanæ vt diſcerent non blaſphemare: malum
pro malo reddidit, an potius malos etiam per malum
emendare, bonum opus eſſe iudicauit? Si ſemper eſſet
laudabile perſecutionem pati, ſufficeret domino dice-
Math.5. re: Beati qui perſecutioné patiuntur, nec adderet pro-
2.q.4. ni- pter iuſtitiam. Item ſi ſemper eſſet culpabile perſecu-
mirum. tionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis libris: De-
Pſal.100. trahentẽ proximo ſuo occulte, hunc perſequebar. Ali-
quando ergo & qui eã patitur, iniuſtus eſt: & qui eã fa-
cit, iuſtus eſt. Sed plane ſemper & mali perſequuti ſunt
bonos, & boni perſequuti ſunt malos. Illi nocendo per
iniuſtitiam, illi conſulendo per diſciplinam. Illi imma-
niter, illi temperanter. Illi ſeruientes cupiditati, illi
charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat quemad-
modum laniet: qui autem curat, conſiderat quemad-
modum ſecet. Ille enim perſequitur ſanitatem, ille pu-
tredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt
impios & prophetæ. Flagellauerunt Iudæi Chriſtum,
Iudæos flagellauit & Chriſtus. Traditi ſunt Apoſtoli
ab hominibus poteſtati humanæ, tradiderunt & Apo-
ſtoli homines poteſtati Satanæ. In his omnibus quid
attenditur, niſi quis eorum pro veritate, quis pro ini- K
quitate, quis nocendi cauſa, quis emendandi? Non in- *23.q.4. non*
uenitur exemplum in Euangelicis & Apoſtolicis lite- *inuenitur.*
ris, aliquid petitum à regibus terræ pro Eccleſia, & cõ-
tra inimicos Eccleſiæ. quis negat non inueniri? Sed
nondum implebatur illa prophetia: Et nunc reges in- *Pſal.2.*
telligite, & erudimini qui iudicatis terram. ſeruite do-
mino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod
in eodem pſalmo paulo ſuperius dicitur: Quare fre-
muerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſti-
terunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum
aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Ve-
runtamẽ ſi facta præterita in propheticis libris, figuræ
fuerunt futurorum: in rege illo qui appellabatur Nabu-
chodonoſor, vtrumq́; tempus figuratum eſt, & quod ſub
Apoſtolis habuit, & quod nunc habet Eccleſia. Tem-
poribus itaque Apoſtolorum & martyrum illud im-
plebatur quod figuratum eſt quando rex memoratus
pios & iuſtos cogebat adorare ſimulacra, & recuſan-
tes in flammas mittebat. Nunc autem illud imple-
tur quod paulo poſt in eodem rege figuratum eſt, cum
conuerſus ad honorandum deum verum, decreuit in L
regno ſuo, vt quicunque blaſphemaret deum Sidrac *Danie.3.*
Miſac & Abdenago, pœnis debitis ſubiaceret. Priua
ergo tempus illius regis ſignificabat priora tempo-
ra regum infidelium, quos paſsi ſunt Chriſtiani pro
impiis: poſterius verò tempus illius regis ſignifica-
uit tempora poſteriorum regum iam fidelium, quos
patiuntur impij pro Chriſtianis. Sed planè in eis qui
ſub nomine Chriſti erant ſeducti à peruerſis, ne for-
tè oues Chriſti ſint errantes, & ad gregem aliter re-
uocandæ ſint, temperata ſeueritas & magis manſue-
tudo ſeruatur, vt coërcitione exiliorum atque damno-
rum tribulatione admoneantur conſiderare quid &
quare patiantur, & diſcant præponere rumoribus &
calumniis hominum ſcripturas quas legunt. Quis e-
nim noſtrum, quis veſtrum non laudat leges ab im- *Lex aduer-*
peratoribus datas aduerſus ſacrificia Paganorum? Et *ſus Paga-*
certè longe ibi pœna ſeuerior conſtituta eſt, illius quip- *nos.*
pe impietatis capitale ſupplicium eſt: de vobis autem
corripiendis atque coërcendis habita ratio eſt, qua
potius admoneremini ab errore diſcedere, quàm pro
ſcelere puniremini. Poteſt enim fortaſſe etiam de vo-
bis dici, quod ait Apoſtolus de Iudæis: Teſtimonium *Roma.10.*
illis perhibeo, quia zelum dei habent, ſed non ſecundũ
ſcientiam. Ignorantes enim dei iuſtitiam, & ſuam vo- M
lentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Quid
enim aliud & vos quàm veſtram iuſtitiam vultis con-
ſtituere, quando non dicitis iuſtificari niſi eos qui à vo
bis potuerunt baptizari? In hac ergo Apoſtolica ſen-
tentia quam de Iudæis protulit, hoc diſtatis à Iudæis,
quòd vos habetis ſacramenta Chriſtiana, quibus illi
adhuc carent. Cæterum ad hoc quod ait: Ignorantes
dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, & quod
zelum dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, pa-
res eſtis omnino, exceptis duntaxat illis, quicunque
in vobis ſunt, ſcientes quid verum ſit, & pro animoſi-
tate ſuæ peruerſitatis contra veritatem etiam ſibi no-
tiſsimam dimicantes. Horum quippe impietas eti-
am idololatriam forſitan ſuperat. Sed quia non fa-
cilè conuinci poſſunt (in animo nanque latet hoc ma-
lũ) omnes tanquam non à nobis minus alieni le-
uiori ſeueritate coërcemini. Et hoc quidem vel de
omnibus hæreticis qui Chriſtianis ſacramentis im-
buuntur, & à Chriſti veritate ſiue vnitate diſſentiunt,
vel Do-

A vel Donatiſtis omnibus dixerimus. Quod autem ad vos attinet, qui non ſolum cum illis communiter Donatiſtæ à Donato, verumetiam propriè Rogatiſtæ à Rogato appellamini, mitiores quidem eſſe videmini, *Circumcelliones.* quia cum Circumcellionum immaniſsimis gregibus non ſæuitis, ſed nulla beſtia ſi neminem vulneret propterea manſueta dicitur, quia dentes & vngues non habet. Sæuire vos nolle dicitis, ego non poſſe arbitror. Ita enim eſtis numero exigui, vt mouere vos contra aduerſarias vobis multitudines non audeatis, etſi cupiatis. Sed ponamus vos etiam nolle quod non valetis, ponamus vos Euangelicam ſententiam qua ſcriptum eſt, *Matth. 5.* Si quis tibi voluerit tunicam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium, ſic intelligere, ſic tenere, vt perſequentibus vos non ſolùm nulla iniuria, verumetiam nullo iure reſiſtendum putetis, hunc certè intellectum Rogatus author veſter aut non habuit, aut non impleuit, qui de neſcio quibus rebus (vt dicitis) veſtris, acerrima perſeuerantia etiam forenſi diſceptatione conflixit. Cui ſi diceretur, quis vnquam Apoſtolorum in cauſa fidei res ſuas in-B dicio publico defendit, ſicut tu in epiſtola tua poſuiſti, quis vnquam Apoſtolorum in cauſa fidei res alienas inuaſit? nullum quidem in diuinis literis huius facti reperiret exemplum, ſed tamen fortè inueniret aliquam veram defenſionem, ſi veram Eccleſiam retineret, & non ſub Eccleſiæ vero nomine impudenter aliquid poſsideret. Quod autem pertinet ad terrenarum poteſtatum iuſſa contra ſchiſmaticos aut hæreticos vel impetranda vel exerenda, illi quidem à quibus vos ſeparaſtis, acerrimi fuerunt & contra vos, quantum audire potuimus, & contra Maximianiſtas, quod geſtorum etiam certis documentis probamus: ſed tamen nondum ab eis ſeparati eratis quando Iu- *Iulianus apoſtata.* liano imperatori in ſua petitione dixerunt, quod apud eum ſola iuſtitia locum haberet: quem certè apoſtatam nouerant, & idololatriis deditum ſic videbant, vt aut iuſtitiam eſſe idololatriam faterentur, aut ſe ſceleratè mentitos negare non poſſent, vt apud eum dicerent ſolam locum habere iuſtitiam, apud quem magnum locum cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo, de facto ipſo quid dicis? Si nihil iuſtum ab imperatore petendum eſt, cur à Iuliano pe-C titum eſt, quod iuſtum putatum eſt? An hoc petendum eſt, vt ſua quiſque recuperet, non vt aliquem quo ab imperatore coërceatur, accuſet? Interim & in ſuarum rerum recipiendarum repetitione ab Apoſtolicis exemplis receditur, quia hoc feciſſe nemo inuenitur *Cæcilianus* illorum. Sed tamen cum maiores veſtri ipſum Cæcilianum tunc Eccleſiæ Carthaginenſis epiſcopum (cui tanquam criminoſo communicare noluerunt) apud principem Conſtantinum per Anulinum proconſulem accuſauerunt, non res ſuas amiſſas repetiuerunt, ſed innocentem (ſicut exiſtimamus, & ſicut ipſe iudiciorum exitus docuit) calumnioſe appetiuerunt: quo quid ſceleratius ab eis fieri potuit? Si autem (ſicut falſo arbitramini) verè criminoſum iudicandum terrenis poteſtatibus tradiderũt, quid nobis obiicitis quod veſtrorum præſumptio primitus fecit? quod eos non argueremus quia fecerunt, ſi non animo inuido & noxio, ſed emendandi & corrigendi voluntate feciſſet. Vos autem indubitanter arguimus, quibus crimen videtur de inimicis communionis noſtræ Chriſtiano imperatori aliquid conqueri, cum libellus à maioribus veſtris Anulino proconſuli datus, & Conſtantino imperatori mittendus, ita ſuperſcriptus ſit: Libellus D Eccleſiæ catholicæ, criminũ Cæciliani, traditus à parte maiori. *Libellus criminum.* Illos autem magis hinc arguimus, quia cum apud imperatorem vltrò Cæcilianum accuſaſſent, quem primò vtique apud collegas tranſmarinos conuincere debuerant, ipſo autem imperatore longè ordinatius agente vt epiſcoporum cauſam ad ſe delatam, ad epiſcopos mitteret, nec victi pacem cum fratribus habere voluerunt: ſed rurſus ad eundem imperatorem venerunt, rurſus non Cæcilianum tantum, verumetiam datos ſibi epiſcopos iudices, apud terrenum regem accuſauerunt, rurſus ab alio epiſcopali iudicio ad eundem imperatorem appellauerunt: nec eo ipſo inter partes cognoſcente atque iudicante, vel veritati vel paci cedendum eſſe duxerunt. Quid autem aliud ſtatueret Conſtantinus aduerſus Cæcilianum & ſocios eius, ſi eſſent veſtris maioribus accuſantibus victi, quàm quod ſtatuit in eos ipſus, qui cum vltrò accuſaſſent, nec ea quæ intendebant probare potuiſſent? Noluerunt e- *23. q. 4. nimium.* nim veritati conſentire nec victi. Ille quippe imperator primus conſtituit in hac cauſa, vt res conuictorum & vnitati peruicaciter reſiſtentium, fiſco vendicaren-E tur. Sed videlicet ſi veſtris maioribus accuſantibus atque ſuperantibus, contra communionem Cæciliani imperator tale aliquid decreuiſſet, prouiſores Eccleſiæ, defenſores pacis & vnitatis nominari velletis. Cum verò in eos qui vltro accuſantes nihil probare potuerunt, nec oblato ſibi gremio pacis, quo correcti exciperentur, conſentire voluerunt, ab imperatoribus talia decernuntur, indignum facinus clamitatur, nemi- *πάντα ἀντιστρέφω.* nem ad vnitatem eſſe cogendum, malũ pro malo reddendũ nemini eſſe contenditur. Quid eſt aliud quàm id quod de vobis quidam ſcripſit: Quod volumus, ſan- *Hemiſtichium Tychonij.* ctum eſt? Et nunc non erat magnum neque difficile conſiderare atque cogitare Conſtantini iudicium atque ſententiam contra vos vigere, quæ veſtris maioribus Cæcilianum apud imperatorem totiens accuſantibus & non conuincentibus, aduerſus vos promulgata eſt: eam neceſſario ſequi cæteros imperatores, maxime catholicos Chriſtianos, quotiẽs de vobis aliquid agere veſtræ obſtinationis neceſsitas cogit. Facile erat iſta cogitare, vt vobis ipſis aliquando diceretis: Si Cæcilianus vel innocens fuit, vel nocens & conuinci non F potuit, quid in hoc negocio tam longe latéque diffuſa ſocietas Chriſtiana peccauit? Cur orbi Chriſtiano non licuit ignorare, quod non potuerunt qui accuſauerant demonſtrare? Cur illi quos Chriſtus in agro ſuo, id eſt, in hoc mundo ſeminauit, & inter zizania creſcere vſque ad meſſem præcepit, cur tot milia fidelium in omnibus gentibus, quorum multitudinem ſtellis cœli & arenę maris dominus comparauit, quos in ſemine Abrahæ benedicendos promiſit & reddidit, propterea negantur eſſe Chriſtiani, quia in hac cauſa in qua diſcutienda non interfuerunt, iudicibus potius ſuo periculo iudicantibus, quàm victis litigatoribus credere maluerunt? Certè nullius crimen ma- *23. q. 4. nimium 1. q. 4. nullius.* culat neſcientem. Quomodo fideles toto orbe diffuſi, crimen traditorum cognoſcere poterant, quod accuſatores etiam ſi nouerant, tamen eis oſtendere nõ valebant? Hos ergo ab hoc crimine innocentes eſſe, nempe ipſa ignorantia facillime oſtendit. Cur ergo innocentes falſis criminibus accuſantur, quia crimina aliena ſeu falſa ſeu vera neſcierunt? Quis locus innocentiæ reſeruatur, ſi crimen eſt proprium, neſcire crimen alienum? Porrò ſi tot gentium popu-

G los ipſa ignorantia (ſicut dictum eſt innocentes oſtendit, quàm magnum crimen eſt ab iſtorum innocentium communione ſeparari? Nam & facta nocentium, quæ innocentibus demonſtrari, vel ab innocentibus credi non poſſunt, non inquinant quenquam, ſi propter innocentium conſortium etiam cognita ſuſtinentur. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt: ſicut tolerauerunt prophetæ contra quos tanta dicebãt, nec communionem ſacramentorum illius populi relinquebant: ſicut ipſe dominus nocentem Iudam vſque ad condignum eius exitum tolerauit, & eum ſacram cœnam cum innocentibus communicare permiſit: ſicut tolerarunt Apoſtoli eos qui per inuidiam (quod ipſius diaboli vitium eſt) Chriſtum annunciabant: ſicut tolerauit Cyprianus collegarum auaritiam, quam ſecundum Apoſtolum appellat idololatriam. Poſtremò quicquid tunc inter illos epiſcopos geſtum eſt, etiam ſi fortè ab aliquibus eorum ſciebatur, ſi nõ ſit acceptio perſonarum, nunc ab omnibus ignoratur. Cur ergo non ab omnibus pax amatur? Hæc facillimè cogitare poſſetis, aut
H fortaſſe etiam cogitatis: ſed melius erat vt amaretis poſſeſsiones terrenas, quas timendo perdere, cognitæ veritati conſentiretis, quàm vt amaretis vaniſsimam hominum gloriam, quam vos putatis perdere ſi cognitæ veritati conſenſeritis. Vides itaque iam (vt opinor) non eſſe conſiderandum quod quiſque cogitur, ſed quale ſit illud quò cogitur, vtrum bonum, an malum: non quo quiſque bonus poſsit eſſe inuitus, ſed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animoſitatem, vel ignoratam compellitur cognoſcere veritatem, vt timens vel reſpuat falſum de quo contendebat, vel quærat verum quod neſciebat, & volens teneat iam quod nolebat. Superfluò hoc fortaſſe diceretur quibuſlibet verbis, ſi non tam multis oſtenderetur exemplis. Non illos aut illos homines, ſed multas ciuitates videmus fuiſſe Donatiſtas, nunc eſſe catholicas, deteſtari vehementer diabolicam ſeparationem, diligere ardenter vnitatem, quæ tamen timoris huius (qui tibi diſplicet) occaſionibus catholicæ factæ ſunt per leges imperatorum, à Conſtãtino apud quem
I primum veſtri vltro Cæcilianum accuſauerunt, vſque ad præſentes imperatores, qui iudicium illius quẽ veſtri elegerunt, quẽ iudicibus epiſcopis prætulerunt, iuſtiſsime contra vos cuſtodiendum eſſe decernunt. His ergo exẽplis à collegis meis mihi propoſitis ceſsi. Nam mea primitus ſentẽtia erat, neminem ad vnitatẽ Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agẽdum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non cõtradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota eſſet in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquã fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim cõmemorabantur, vt ipſis rebus agnoſcerẽ etiã in hac cauſa rectè intelligi poſſe quod ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit. Quàm multi enim, (quod certo ſcimus) iam volebant eſſe catholici, maniſeſtiſsima veritate commoti, & offenſionem ſuorũ reuerendo, quotidie differebant? Quàm multos non veritas (in qua nunquam præſumpſiſtis) ſed obduratæ cõſuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa ſententia: Verbis non emendabitur K ſeruus durus. ſi enim & intellexerit, non obediet. Quàm multi propterea putabant veram eccleſiam eſſe partem Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicam veritatem, ſecuritas torpidos, faſtidioſos, pigroſq; faciebat? Quàm multis aditum intrandi obſerabant rumores maledicorum, qui neſcio quid aliud nos in altare dei ponere iactitabant? Quàm multi nihil intereſſe credentes in qua quiſq; parte Chriſtianus ſit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erãt, & eos inde diſcedere, atque ad catholicam nemo tranſire cogebat? His omnibus harum legum terror, quibus promulgãdis reges ſeruiũt domino in timore, ita profuit, vt nũc alij dicãt: Iam hoc volebamus: ſed deo gratias, qui nobis occaſionem præbuit iamq; faciendi, & dilationum morulas amputauit. Alij dicant, Hoc eſſe verum iã ſciebamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur: Gratias domino, qui vincula noſtra dirupit, & nos ad pacis vinculum tranſtulit. Alij dicant: Neſciebamus hic eſſe veritatem, nec eam diſcere volebamus, ſed nos ad eam cognoſcendam metus fecit attentos, quo timuimus ne fortè ſine vllis rerum æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur: Gratias domino, L qui negligentiam noſtram ſtimulo terroris excuſsit, vt ſaltem ſoliciti quæreremus, quod ſecuri nunquam noſſe curauimus. Alij dicant: Nos falſis rumoribus terrebamur intrare, quos falſos eſſe neſciremus, niſi intraremus: nec intraremus, niſi cogeremur: Gratias domino, qui trepidationem noſtram flagello abſtulit, expertos docuit quàm vana & inania de eccleſia ſua mendax fama iactauerit. Hinc iam credimus & illa falſa eſſe, quæ authores huius hæreſis criminati ſunt, quando poſteri eorum tam falſa & peiora finxerunt. Alij dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe vbi fidẽ Chriſti teneremus: ſed gratias domino, qui nos à diuiſione collegit, & hoc vni deo congruere, vt in vnitate colatur, oſtendit. His ergo dominicis lucris impediendis, ad contradicendum me opponerem collegis meis, ne in montibus & collibus veſtris, id eſt, in tumoribus ſuperbiæ veſtræ, Chriſti oues errantes, in pacis ouile colligerentur, vbi eſt vnus grex, & vnus paſtor. Ita ſanè huic prouiſioni contradicere debui, ne res quas dicitis veſtras, perderetis, & ſecuri Chriſtum proſcriberetis: M vt iure Romano teſtamenta conderetis, & iure diuino patribus conditum teſtamentum, vbi ſcriptum eſt, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, calumnioſis criminationibus rumperetis: vt in emptionibus & venditionibus liberos contractus haberetis, & vobis diuidere quod Chriſtus emit venditus, auderetis: vt quod quiſque veſtrum cuiquã donaſſet, valeret, & quod donauit deus deorum à ſolis ortu vſque ad occaſum vocatis filiis, nõ valeret. vt de terra corporis veſtri in exilium nõ mitteremini, & de regno ſanguinis ſui, à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terræ Chriſtũ exulem facere conaremini? Imò verò ſeruiant reges terræ Chriſto, etiã leges ferẽdo pro Chriſto. Maiores veſtri Cæcilianũ & ſocios eius regibus terræ puniẽdos falſis criminibus obiecerũt. conuertãtur leones ad cõminuẽda oſſa calumniantium, nec Daniël ipſe intercedat innocens cõprobatus, & de lacu quo illi pereunt liberatus. Qui enim parat proximo ſuo foueam, ipſe iuſtius cadet in eam. Eripe te frater, dum in hac carne viuis, ab ira quæ ventura eſt pertinacibus & ſuperbis. Terror temporalium poteſtatum quando veritatem oppugnat, iuſtis fortibus glorioſa probatio eſt:

infirmis

...q.4. ...tũ & ca. ...dam ma...ūm.

...q.6. vi...s.

...rior Au...ſtini ſen...ntia con...tiebat cũ ...mberana

...rouer. 9.

Prouer. 29. Phryx plagis.

Mire argumentatur à minore ad maius.

Regũ leges Chriſto ſeruiunt.

A infirmis periculoſa tentatio : quando autem veritatem
prædicat errantibus & diſcordantibus , cordatis vtilis
admonitio eſt , & inſenſatis inutilis afflictio . Non eſt
Roma.13. tamen poteſtas niſi à deo : qui autem reſiſtit poteſtati,
dei ordinationi reſiſtit. Principes enim non ſunt timo-
ri bono operi , ſed malo. Vis autem non timere pote-
ſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Siue e-
nim poteſtas veritati fauens aliquem corrigat, laudem
habet ex illa qui fuerit emendatus : ſiue inimica verita-
ti in aliquem ſæuiat , laudem habet ex illa qui victor
fuerit coronatus . Tu autem non bonum facis, vt time-
re non debeas poteſtatem , niſi forte bonum eſt ſedere,
& non aduerſus fratrem detrahere , ſed aduerſus fra-
tres omnes in omnibus gentibus conſtitutos, quibus te-
ſtimonium perhibent prophetæ , Chriſtus , Apoſtoli,
Gene.26. cum legitur : In ſemine tuo benedicentur omnes gen-
Malach.1. tes. cum legitur: Ab ortu ſolis vſque ad occaſum ſacri-
ficium mundum offeretur nomini meo, quoniam glori-
ficatum eſt nomen meum in gentibus , dicit dominus.
Audi, dicit dominus, non dicit Donatus, aut Rogatus,
aut Vincentius aut Hilarius aut Ambroſius , aut Augu-
B ſtinus, ſed dicit dominus, cum legitur : Et benedicen-
Pſal.71. tur in te omnes tribus terræ , omnes gentes magnifi-
cabunt eum : Benedictus dominus deus Iſraël , qui fe-
cit mirabilia ſolus : Et benedictum nomen gloriæ eius
in æternum, & in ſeculum ſeculi : Et replebitur gloria
eius omnis terra , fiat fiat. Et tu ſedes Cartennis, & cum
decem Rogatiſtis, qui remanſiſtis, dicitis: Non fiat, non
Lucæ.24. fiat. Audis loqui Euangeliũ: Oportebat impleri omnia
quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis & pſalmis de me:
Et tunc aperuit illis ſenſum , vt intelligerēt ſcripturas,
& dixit eis : Quoniam ſic ſcriptum eſt , & ſic oporte-
bat pati Chriſtum , & reſurgere à mortuis tertia die, &
prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsio-
nem peccatorum per omnes gentes , incipientibus ab
Hieruſalem. Legis etiam actus Apoſtolorum quemad-
modum hoc Euangelium cœperit ab Hieruſalem , vbi
primo illos centum viginti ſpiritus ſanctus impleuit,
atque inde in Iudæam atque Samariam , & in omnes
gentes exierit, ſicut eis dixerat aſcenſurus in cœlum:
Actorũ.1. Eritis mihi teſtes in Hieruſalem , & in tota Iudæa &
Samaria , & vſque in fines terræ , quia in omnem ter-
ram exiuit ſonus eorum , & in fines orbis terræ verba
C eorum. Et tu contradicis diuinis teſtimoniis tanta fir-
mitate roboratis, tanta luce manifeſtatis , & ad iſtam
proſcriptionem, Chriſti hæreditatem perducere cona-
ris, vt cum in eius nomine (ſicut dixit) prædicetur pœ-
nitentia in omnibus gentibus, quiſquis hac fuerit præ-
dicatione commotus, in qualibet parte orbis terrarum,
niſi quæſierit & inuenerit latentem in Mauritania Cæ-
ſarienſi Cartennenſem Vincentium , aut aliquem ex e-
ius nouem aut decem conſortibus , dimitti ei peccata
non poſsint. Quid non audeat typhus morticinæ pel-
Typhus præ- liculæ? quò non ſe præcipitet præſumptio carnis & ſan-
ſaſtu fre- guinis? Hoccine eſt bonum opus tuum , propter quod
quens apud non timeas poteſtatem? Tantum ſcandalum ponis ad-
Auguſtinũ uerſus filium matris tuæ , paruulum ſcilicet , & infir-
mum, propter quem Chriſtus eſt mortuus, nondum ci-
bo paterno idoneum , ſed adhuc materno lacte nu-
triendum: & Hilarij libros mihi opponis, vti neges Ec-
cleſiam creſcentē in omnibus gentibus vſque in finem
ſeculi , quam deus contra incredulitatem veſtram cum
iuratione promiſit? Et cum eſſetis infeliciſſimi, ſi tunc
quando promittebatur reſiſteretis , nunc etiam cum
redditur contradicitis. Sed hiſtoricus doctus magnum

aliquid inueniſti , quod contra dei teſtimonia profe- D
rendum putares. Dicis enim, quantum ad totius mun- *Chriſtiano-*
di pertinet partes , modica pars eſt in compenſatione *rũ anguſta*
totius mundi, in qua fides Chriſtiana nominatur : nec *datio.*
vis attendere , aut te noſſe diſsimulas , in quàm multas
iam barbaras nationes tam paruo tempore venerit
Euangelium, vt nec inimici Chriſti dubitare iam poſ-
ſint breui tempore futurum, quod diſcipulis reſpondit
de ſeculi fine quærētibus: Et prædicabitur hoc Euāge-
lium in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus genti-
bus , & tunc veniet finis . Nunc & clama & contende
quantum potes , etiam ſi apud Perſas & Indos Euange-
lium prædicetur , vbi quidem iam diu prædicatur, niſi
quiſquis hoc audierit, Cartennas venerit , vel in vici-
niam Cartennenſium , mundari omnino à delictis ſuis
non poterit. Itáne ſi carueris iſta voce, rideri te metuis:
& cum ea non careas , fleri te non vis? Acutum autem
aliquid videris dicere , cum catholicæ nomen non ex
totius orbis communione interpretaris, ſed ex obſerua-
tione præceptorum omnium diuinorum , atque om-
nium ſacramentorum, quaſi nos etiam, ſi forte hinc ſit
appellata catholica, quòd totum veraciter teneat, cuius E
veritatis nonnullæ particulæ etiã in diuerſis inueniun-
tur hæreſibus , huius nominis teſtimonio nitamur ad
demonſtrandum eccleſiam in omnibus gentibus , &
nō promiſsis dei, & tam multis tamq; manifeſtis oracu-
lis ipſius veritatis . Sed nempe hoc eſt totũ quod nobis
perſuadere conaris , ſolos remanſiſſe Rogatiſtas , qui
catholici rectè appellandi ſunt , ex obſeruatione præ-
ceptorum omnium diuinorum , atque omnium ſacra-
mentorum : & vos eſſe ſolos in quibus inueniat fidem *...ſponia.*
cum venerit filius hominis. Da veniam, non credimus.
Licet enim & hoc audeas forſitan dicere , vt in vobis
poſsit inueniri fides, quam ſe in terra non inuenturum
dominus dixit , & non vos in terra ſed in cœlo eſſe de-
putandos: nos tamen Apoſtolus ita cautos reddidit, vt
etiam angelum de cœlo nobis aliud euangelizantem
præterquam quod accepimus , anathema debere eſſe
præceperit . Quomodo autem confidimus ex diuinis
literis accepiſſe nos Chriſtum manifeſtum , ſi non inde
accepimus & eccleſiam manifeſtam? Quaſlibet quiſque
anſas & vncos aduerſus ſimplicitatem veritatis intexat,
quaſlibet nebulas callidæ falſitatis offundat , ſicut ana- F
thema erit , qui annunciauerit Chriſtum neque paſſum
eſſe, neque tertia die reſurrexiſſe , quoniam in veritate
euangelica accepimus : Oportebat Chriſtum pati , & *Lucæ.24.*
reſurgere à mortuis tertia die: ſic erit anathema quiſ-
quis annunciauerit eccleſiam præter communionem
omnium gentium : quia eadem veritate conſequenter
accepimus & prædicari in nomine eius pœnitentiam
& remiſsionem peccatorum per omes gentes , inci-
pientibus ab Hieruſalem . Et inconcuſſe tenere debe-
mus . quiſquis vobis annunciauerit præterquam quod
accepiſtis, anathema ſit. Si autem vniuerſos Donatiſtas
non audimus ſe pro eccleſia Chriſti ſupponentes , quia
nullum pro ſe teſtimonium de diuinis libris profe-
runt, quo id doceant: quanto minus rogo te Rogatiſtas
audire debemus , qui nec illud pro ſe interpretari co-
nabuntur quod ſcriptum eſt : Vbi paſcis , vbi cubas in
meridie? Si enim hoc loco ſcripturarum meridies A-
frica intelligenda eſt, in parte Donati, quæ ſub cœli fer-
uentiori plaga eſt , omnes vos Maximianiſtæ ſupera-
bunt , quorum ſchiſma in Byzantio & in Tripoli ex-
arſit , Sed confligant cum eis Arzuges, & hoc magis ad
ſe pertinere contendãt, Mauritania tamen Cæſarienſis,

G occidentali quàm meridianæ parti vicitior, quando
nec Africam ſe vult dici, quomodo de meridie glo-
riabitur non dico aduerſus orbem terrarum, ſed ad-
uerſus ipſam partem Donati, vnde pars Rogati, bre-
uiſsimum fruſtum de fruſto maiore præciſum eſt? Quis
autem non impudentiſsimè nitatur aliquid in allego-
ria poſitum pro ſe interpretari, niſi habeat & manife-
ſta teſtimonia, quorum lumine illuſtrentur obſcura?
Quod autē omnibus Donatiſtis dicere ſolemus, quan-
to vobis fortius dicimus, ſi poſſunt (quod fieri non po-
teſt) aliqui habere cauſam iuſtam, qua communionem
ſuam ſeparēt à communione orbis terrarum, eamq; ap-
pellent eccleſiam Chriſti, quòd ſe iuſte ab omnium
gentium cōmunione ſeparauerint, vnde ſcitis in Chri-
ſtiana ſocietate tam longe lateq; diffuſa, ne fortè ante-
quam vos ſepararetis, iam ſe aliqui iuſta cauſa ſepara-
uerint in longinquiſsimis terris, vnde ad vos eorum
iuſtitiæ fama non potuerit peruenire? Quomodo in
vobis poteſt eſſe eccleſia potius quàm in illis, qui ſe
priores fortè ſeparauerunt? Ita fit vt cum hoc neſcitis,
incerti vobiſmetipſis ſitis, quod neceſſe eſt contingat
H omnibus qui pro ſua ſocietate vtuntur teſtimonio non
diuino ſed ſuo. Neque enim poteſtis dicere, ſi hoc con-
tigiſſet, nos latere non poſſet, cum in Africa ipſa quot
iam partes factæ ſint ex parte Donati, ſi interrogemini,
non dicatis: pręſertim quia tanto ſibi videntur qui hoc
faciunt, iuſtiores, quanto fuerint pauciores, & vtique
tanto ſunt latentiores. Ac per hoc incerti eſtis, ne fortè
aliqui pauci iuſti, & ideo minime noti, alicubi longè
contra Africæ meridiem, antèquam pars Donati iuſti-
tiam ſuam à cæterorum hominum iniquitate ſecerne-
ret, ſe primitus cauſa æquiſsima ſeparauerint in latere
Aquilonis, & ipſa ſit potius eccleſia Dei tanquam Sion
ſpiritalis, quæ vos omnes iuſta ſeparatione præuenit,
multoq; præſumptius pro ſe interpretetur quod ſcri-
Pſal 47. ptum eſt: Mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis ma
gni, quàm pro ſe interpretatur pars Donati: Vbi paſcis,
vbi cubas in meridie? Et tamē vereris, ne cum imperia-
libus legibus ad vnitatem cogimini, nomē dei à Iudæis
& Paganis diutius blaſphemetur, quaſi neſciant Iudæi
quemadmodum primus populus Iſraël etiam bello de-
lere voluerit duas illas tribus & dimidiam, quæ vltra
Iordanem terras acceperant, quando eas putauerunt ſe
I ab vnitate ſui populi ſeparaſſe. Pagani verò magis nos
blaſphemare poſſunt de legibus quas contra idolorum
cultores Chriſtiani imperatores tulerūt, & tamē ex eis
multi correcti, & ad deum viuum verumque conuerſi
ſunt, & quotidie conuertuntur. Sed planè & Iudei &
Pagani ſi tam paucos putarent eſſe Chriſtianos, quàm
pauci vos eſtis, (qui ſolos vos Chriſtianos eſſe perhibe-
tis) nec blaſphemare vos dignarentur, ſed & nunquam
ridere ceſſarent. Non timetis ne vobis dicant Iudæi:
Vbi eſt quod Paulus veſter eccleſiam veſtrā intelligit,
Galat.4. vbi dictum eſt: Lætare ſterilis quæ non paris, erum-
pe & exclama quæ non parturis, quoniam multi filij
deſertæ magis quàm eius quæ habet virum: præponens
multitudinem Chriſtianorum multitudini Iudæorum,
ſi Chriſti eccleſia eſt paucitas veſtra? Hoccine illis di-
cturi eſtis: Ideo magis iuſti ſumus, quia pauci ſumus,
Quotlibet nec attenditis eos reſponſuros, quotlibet vos eſſe dica
pro quot- tis, non tamen eſtis illi de quibus dictum eſt: Multi fi-
cunque. lij deſertæ: ſi tam exiguo numero remāſiſtis? Hic tu op-
poſiturus es exemplum iuſti illius in diluuio, qui cum
domo ſua ſolus liberari dignus inuentus eſt. Vides er-
go adhuc quàm longe ſis à iuſtitia prorſus, donec ad

ſeptem remaneas, quibus tu ſis octauus, iuſtum te eſſe K
non dicimus: ſi tamen non iſtam iuſtitiam ſicut dice-
bam, præripuit aliquis ante partem Donati, & cum ſuis
ſeptem iuſta aliqua cauſa commotus, ſe longe alibi ſe-
parauit, & à mundi huius diluuio liberauit. Quod cum
ignoretis an factum ſit, atque ita vobis inauditum, ſi-
cut multis populis Chriſtianorum in longinquis terris
conſtitutorum nomen Donati inauditum eſt, incerti
eſtis vbi ſit eccleſia. Ibi enim erit, vbi primùm forſitan
factum eſt quod poſtea vos feciſtis, ſi potuit eſſe vlla iu-
ſta cauſa, qua vos à communione omnium gētium ſe-
parare poſſetis. Nos autem ideo certi ſumus neminem
ſe à communione omnium gentium iuſtè ſeparare po-
tuiſſe, quia non quiſque noſtrum in iuſtitia ſua, ſed in
ſcripturis diuinis quærit eccleſiam, & vt promiſſa eſt,
reddi conſpicit. Ipſa eſt enim de qua dicitur: Sicut li- *Canti.2.*
lium in medio ſpinarū, ita proxima mea in medio fi-
liarum. quæ nec ſpinæ dici poſſent, niſi malignitate mo
rum: nec filiæ, niſi communione ſacramentorum. Ipſa
eſt quæ dicit: A finibus terræ ad te clamaui, cum anxia- *Pſal.60.*
retur cor meum. Quæ & in alio pſalmo dicit: Tædium *Pſal.118.*
detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem
tuam, & vidi inſenſatos, & tabeſcebam. Ipſa eſt quæ di- L
cit ſponſo ſuo: Vbi paſcis, vbi cubas in meridie? ne for- *Canti.1.*
tè fiam ſicut operta ſuper greges ſodalium tuorum. Id
eſt quod alibi dicitur: Dexterā tuam notam fac mihi, *Pſal.89.*
& eruditos corde in ſapientia. In quibus luce fulgenti-
bus & charitate feruētibus quaſi in meridie requieſcis,
ne fortè velut operta, id eſt occulta & ignorata, irruam
non in gregem tuum, ſed in greges ſodalium tuorum,
id eſt hæreticorum. Quos ita ſodales dicit, ſicut ſpinas
illas filias propter communionem ſacramentorum: de
quibus alibi dicitur: Tu verò vnanimis meus, & dux *Pſal.54.*
meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas
cibos, in domo domini ambulauimus cum conſenſu.
Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum vi-
uentes, ſicut Dathan & Abiron, impiæ ſeparationis au-
thores. Ipſa eſt cui continuo reſpondetur: Niſi cogno- *Canti.1.*
ueris temetipſam ô pulchra inter mulieres, exi tu in ve
ſtigiis gregum, & paſce hœdos tuos in tabernaculis pa-
ſtorum. O reſponſio dulciſsimi ſponſi: Niſi cognoue-
ris temetipſam, inquit: quia vtique non poteſt ciuitas *Matth.5.*
abſcondi ſupra montem conſtituta: & ideo non es o-
perta, vt incurras in greges ſodalium tuorū. Ego enim M
ſum mons paratus in cacumine montium, ad quem ve-
nient vniuerſæ gentes. Niſi ergo cognoueris temetip-
ſam non in verbis calumnioſorum, ſed in teſtimoniis
librorū meorum, Niſi cognoueris temetipſam, quia de
te dictum eſt: Porrige longius funiculos, & palos vali- *Eſa.54.*
dos confirma, etiam atque etiam in dexteram atque ſi-
niſtram extende. Semen enim tuum hæreditabit gen- *Quæ ſit hæc*
tes, & ciuitates quæ deſertæ erant, inhabitabis. Non eſt *verſio ne-*
quod metuas, præualebis enim, nec erubeſcas quod de- *ſcio.*
teſtabilis fueris. Confuſionem enim in æternum obli-
uiſcêris, ignominiæ viduitatis tuæ nō eris memor. Ego
enim ſum dominus qui facio te, dominus nomen ei:
Et qui eruit te, ipſe deus Iſraël vniuerſæ terræ vocabi-
tur. Niſi cognoueris temetipſam ô pulchra inter mulie-
res, quia de te dictum eſt: Cōcupiuit rex ſpeciem tuam, *Pſal.44.*
quia de te dictum eſt: Pro patribus tuis nati ſunt tibi fi-
lij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Niſi
ergo cognoueris temetipſam, exi tu, non ego te eiicio,
ſed exi, vt dicatur de te. Ex nobis exierunt, ſed nō erant
ex nobis. Exi tu in veſtigiis gregum, non in veſtigiis
meis, ſed in veſtigiis gregum: nec vnius gregis, ſed gre-

gum diuer-

A gum diuerſorum & errantium. Et paſce hœdos tuos,
non ſicut Petrus, cui dicitur: Paſce oues meas, ſed pa-
ſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum, non in ta-
bernaculo paſtoris, vbi eſt vnus grex, & vnus paſtor.
Cognoſcit enim ſemetipſam, ne hoc ei contingat, quia
eis contingit hoc, qui ſe in illa non cognouerunt. Ipſa
eſt de cuius paucitate dicitur in comparatione pluri-
Matth.7. morum malorum, quia anguſta & arcta via eſt quæ du-
cit ad vitam, & pauci ſunt qui ambulant in ea. Et rur-
Gene.22. ſus ipſa eſt de cuius multitudine dicitur: Sic erit ſemen
tuum, ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena maris. Iidem quip-
pe fideles ſancti & boni & in comparatione plurimo-
rum malorum pauci ſunt, & per ſe ipſi multi ſunt: quia
Galat.4. multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum.
Matth.8. Et multi ab Oriente & Occidente venient, & recum-
bent cum Abraham, Iſaac, & Iacob, in regno cœlorum:
& quia exhibet ſibi deus populum abundantem æmu-
latorem bonorum operum. Et multa milia quæ nume-
rare nemo poteſt, videntur in Apocalypſi, ex omni tri-
bu & lingua in ſtolis albis palmiſque victricibus. Ipſa
eſt quæ aliquando obſcuratur, & tanquam obnubilatur
B multitudine ſcandalorum, quando peccatores inten-
Pſal.10. dunt arcum, vt ſagittent in obſcura luna rectos corde.
Sed etiam tunc in ſuis firmiſsimis eminet. Et ſi aliqua
in his verbis diuinis diſtributio faciēda eſt, fortaſſe non
fruſtra dictum ſit de ſemine Abrahæ, Sicut ſtellæ cœli,
& ſicut arena quæ eſt ad oram maris: vt in ſtellis cœli
pauciores, firmiores clarioréſque intelligantur, in a-
rena autem maritimi litoris magna multitudo infir-
morum atque carnalium: quæ aliquando tranquillita-
te temporis quieta & libera apparet, aliquando autem
tribulationum & tentationum fluctibus operitur atque
turbatur. Tale tunc erat tempus de quo ſcripſit Hila-
rius, vnde putaſti inſidiandum contra teſtimonia tot
diuina, tanquam perierit eccleſia de orbe terrarum. Po-
tes hoc modo dicere nec tot eccleſias Galatiæ tūc fuiſ-
Galat.3. ſe, quando dicebat Apoſtolus: O ſtulti Galatæ, quis vos
faſcinauit, vt cum ſpiritu cœperitis, nunc carne con-
ſummemini? Sic enim calumniaris docto viro, qui tar-
dicordes & timidos grauiter increpabat, quos iterum
parturiebat, donec Chriſtus formaretur in eis. Quis e-
nim neſcit illo tempore obſcuris verbis multos parui
ſenſus fuiſſe deluſos, vt putarent hoc credi ab Arrianis,
quod etiam ipſi credebant: alios autem timore ceſsiſſe,
& ſimulate conſenſiſſe, non rectè ingredientes ad veri-
tatem Euangelij, quibus tu poſtea correctis ſic quemad-
modum notum eſt, nolles ignoſci? Prorſus non noſti
C literas dei. Lege enim quid de Petro ſcripſerit Paulus,
& quid inde etiam ſenſerit Cyprianus, & non tibi diſ-
pliceat Eccleſiæ manſuetudo, quæ membra Chriſti di-
ſperſa colligit, non collecta diſpergit: quanquam & illi
qui tunc firmiſsimi fuerunt, & verba hæreticorum inſi-
dioſa intelligere potuerunt, pauci quidem in compara-
tione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide
fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Ac ſic
Eccleſia, quæ per omnes gentes creſcit, in frumentis do
minicis conſeruata eſt, & vſque in finem, donec om-
nino gentes omnes etiam barbaras teneat, conſeruabi-
tur. Ipſa eſt igitur eccleſia in bono ſemine, quod ſemi-
nauit filius hominis, & vſque ad meſſem creſcere inter
zizania prænunciauit. Ager autem mundus eſt, meſsis
finis eſt ſeculi. Hilarius ergo decem prouinciarū Aſia-
narum aut zizania non triticum arguebat, aut ipſum
etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur,
quanto vehementius, tanto vtilius arguendum puta-
bat. Habent enim etiam ſcripturæ canonicæ hunc ar- D
guendi morem, vt tanquam omnibus dicatur, & ad
quoſdam verbum perueniat. Quod etiam Apoſtolus
dicit ad Corinthios: Quomodo dicunt quidam in vo- 1. Cor.15.
bis, quia reſurrectio mortuorum non eſt? Manifeſtat
vtique non omnes eſſe tales, veruntamen & tales non
extra, ſed in eis fuiſſe teſtatur, à quibus ne illi ſeduce-
rentur qui non ita ſentiebant, paulo pòſt monuit di-
cens: Nolite ſeduci: Corrumpunt mores bonos collo-
quia mala. Sobrij eſtote iuſtè, & nolite peccare. Igno-
rantiam enim dei quidam habent. Ad reuerentiam vo-
bis loquor. Quod autem dicit: Cum enim ſint inter 1. Cor.3.
vos æmulatio & contentio, nónne eſtis carnales, & ſe-
cundum hominem ambulatis? tanquam omnibus di-
cit. Et vides quàm ſit graue quod dicit. Proinde niſi in
ipſa epiſtola legeremus, Gratias ago deo meo ſemper 1. Cor.1.
pro vobis in gratia dei, quæ data eſt vobis in Chriſto
Ieſu, quia in omnibus ditati eſtis in illo in omni verbo
& ſcientia, ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt
in vobis, ita vt nihil deſit vobis in vlla gratia: putare-
mus omnes Corinthios carnales & animales, non per-
cipientes quæ ſunt ſpiritus dei, contentioſos, æmulos, E
ſecundum hominem ambulantes. Itaque & totus mun- 1. Ioan.5.
dus in maligno poſitus eſt, propter zizania quæ ſunt
per totum mundum: & Chriſtus propitiator eſt pecca-
torum noſtrorum, non tantum noſtrorum, ſed totius
mundi, propter triticum quod eſt per totum mundum.
Refrigeſcet autem charitas multorum, propter ſcanda- Matth.24.
lorum abundantiam, quanto magis magiſq; glorifica-
to Chriſti nomine congregabuntur in communionem
ſacramentorum eius etiam maligni, & perſeuerabunt
omnino peruerſi, ſed tamen tanquam palea de area do-
minica non niſi vltima ventilatione ſeparandi: non
extinguent iſti frumenta dominica, in eorum quidem
comparatione pauca, ſed multa per ſeipſa: non extin-
guent electos dei congregandos in fine ſeculi (ſicut
Euangelium loquitur) à quatuor ventis, à ſummis cœlo-
rum vſque ad terminos eorum. Ipſorum enim vox eſt:
Saluum me fac domine, quomodo † defecit ſanctus? Pſal.11.
Quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominū. De † quoniam.
quibus & dominus dicit inter abundantiam iniquita-
tis: Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Matth.24.
Denique non vnum hominē, ſed plures in eodem pſal- F
mo loqui conſequentia docent, vbi dicitur: Tu domi-
ne ſeruabis nos, & cuſtodies nos à generatione hac in
æternum. Propter hanc enim abundantiam iniquita-
tis quam dominus futuram eſſe prædixit, etiā illud po-
ſitum eſt: Cum venerit filius hominis, putas inueniet fi- Luca.18.
dem in terra? Dubitatio enim cuncta ſcientis noſtram
in illo dubitationem præfigurauit, quando eccleſia ex
multis, de quibus multum ſperauit, ſæpe decepta, quòd
aliter quàm credebantur inuenti ſunt, ſic perturbatur
in ſuis, vt de nullo facilè boni aliquid velit credere. Ip-
ſos tamen quorum inuēturus eſt fidem in terra, per to-
tum agrum cum zizaniis creſcere dubitare fas non eſt.
Ipſa eſt ergo eccleſia quæ intra ſagenam dominicam
cum malis piſcibus natat, à quibus corde ſemper & mo-
ribus ſeparatur atque diſcedit, vt exhibeatur viro ſuo Ephe.5.
glorioſa, non habēs maculam neque rugam. Corpora-
lem autem ſeparationem in litore maris hoc eſt in fine
ſeculi expectat, corrigens quos poteſt, tolerās quos cor-
rigere non valet: non tamen propter eorum quos non
corrigit, iniquitatem, ipſa bonorum deſerit vnitatem.
Noli ergo frater contra diuina tam multa, tam clara, Diſ. 9. noli
tā indubitata teſtimonia colligere velle calumnias ex frater.

G epiſcoporum ſcriptis, ſiue noſtrorum, ſicut Hilarij, ſiue antequam pars Donati ſepararetur, ipſius vnitatis, ſicut Cypriani & Agrippini: Primò, quia hoc genus literarum ab authoritate canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, vt contra ſentire non liceat, ſicubi fortè aliter ſapuerint quàm veritas poſtulat. In eo quippe numero ſumus, vt non dedignemur etiam nobis dictum ab Apoſtolo accipere. Et ſi quid aliter ſapitis, id quoque deos vobis* reuelauit. veruntamē in id quod peruenimus, in eo ambulemus, in illa via ſcilicet quæ eſt Chriſtus, de qua via ita pſalmus loquitur: Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, illuminet vultum ſuum ſuper nos, vt cognuſcamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus ſalutare tuum. Deinde ſi ſancti Cypriani epiſcopi & glorioſi martyris te delectat authoritas, (quam quidem, ſicut dixi, à canonica authoritate diſtinguimus) cur in eo te non delectat quòd vnitatem orbis terræ atque omnium gentium & diligendo tenuit, & diſputando defendit: quòd eos qui ſe tanquam iuſtos ab ea ſeparare voluiſſent, arrogantiſsimos & ſuperbiſsimos iudicauit, irridens eos hoc ſibi aſſumere,

Philip. 3.
ἀπεκάλυψε.
Pſal. 66.

H quod nec Apoſtolis conceſsit dominus, vt ante tempus zizania colligerent, aut tanquam ipſis paleam ferre, & aream purgare conceſſum ſit, paleas conarentur à tritico ſeparare: quòd vnumquenque peccatis alienis maculari non poſſe monſtrauit, quam ſibi omnes impiæ ſeditionis authores ſolam cauſam ſeparationis aſſumunt: quòd in eo ipſo in quo aliter ſapuit, collegas diuerſa ſentientes, nec iudicandos, nec à iure communionis amouendos eſſe decreuit: quòd in ea ipſa epiſtola ad Iubaianum, quæ in concilio, cuius authoritatem ad rebaptizādum ſequi vos dicitis, primitus recitata eſt, cum fateatur in præteritum ſic eſſe admiſſos in eccleſiam qui fuerant alibi baptizati, vt denuo non baptizarentur, vnde illos ſine baptiſmo fuiſſe arbitratur. tantum tamen ponit vtilitatis & ſalubritatis in pace eccleſiæ, vt propter illam non eos credat ab eccleſiæ muneribus ſeparari. Qua in re, ſicut ingenium tuum noui, facillime perſpicis totam cauſam veſtram penitus euerſam & extinctam. Si enim ſacramenta cum peccatoribus communicando, ſicut putatis, periit eccle-

Paleas à tritico ſeparare, dei eſt.
Ἀναβαπτισμός.

I ſia quæ fuerat in orbe terrarum, nam vos ideo ſeparaſtis: iam prius tota perierat, cum ſicut dicit Cyprianus, in eam ſine baptiſmo admittebantur, ac ſic nec ipſe Cyprianus habebat in qua eccleſia naſceretur, quanto magis multo poſterior veſter author paterque Donatus? Si autem illo tempore cum in eam ſinè baptiſmo admittebātur, erat tamen eccleſia quæ pareret Cyprianum, pareret & Donatum, manifeſtum eſt non contaminari iuſtos alienis peccatis quando cum eis ſacramenta communicant. Ac per hanc ſeparationem qua exiſtis ab vnitate, qua excuſatione poſsitis abluere non habetis, impletúrque in vobis ſanctæ ſcripturæ illud oraculum: Filius malus ipſe ſe iuſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit. Meritis autem Cypriani ſic non æquatur, qui propter paria ſacramenta nec ipſos hæreticos audet rebaptizare, ſicut non æquatur meritis Petri quiſquis non cogit gentes iudaizare. Sed illa Petri non tantum claudicatio, verumetiam correctio in ſcripturis canonicis continetur. Cyprianus autem ſenſiſſe aliter de baptiſmo, quàm forma & conſuetudo habebat eccleſiæ, non in canonicis, ſed in ſuis & in concilij literis inuenitur. Correxiſſe autem iſtam ſententiam non inuenitur: non incongruenter tamen de tali viro exiſtimandum eſt quod correxerit, & forK taſſe ſuppreſſum ſit ab eis qui hoc errore nimium delectati ſunt, & tanto velut patrocinio carere noluerunt: quanquam non deſint qui hoc Cyprianum prorſus non ſenſiſſe contendant, ſed ſub eius nomine à præſumptoribus atque mendacibus fuiſſe confictum. Neque enim ſic potuit integritas atque notitia literarum vnius quamlibet illuſtris epiſcopi cuſtodiri, quemadmodum ſcriptura canonica, tot linguarum literis & ordine & ſucceſsione celebrationis eccleſiaſticæ cuſtoditur, contra quam tamen non defuerunt qui ſub nominibus Apoſtolorum multa cōfingerent: fruſtra quidem, quia illa ſic commendata, ſic celebrata, ſic nota eſt. Verum quid poſsit aduerſus literas non canonica authoritate fundatas, etiam hinc demonſtrauit impiæ conatus audaciæ, quòd & aduerſus eas quæ tanta notitiæ mole firmatæ ſunt, ſeſe erigere non prætermiſit. Nos tamen duas ob res non negamus illud ſenſiſſe Cyprianum: quòd & ſtylus eius habet quandam propriam faciem qua poſsit agnoſci: & quòd ibi magis contra vos noſtra cauſa monſtratur inuictior, veſtræq; ſeparationis præſumptio, videlicet ne macularemini peccatis alienis, tota facilitate ſubuertitur, cum apL paret in literis Cypriani, communicata eſſe cum peccatoribus ſacramenta, cum admiſsi ſunt in eccleſiam, qui ſecundum veſtram, & ſicut vultis, illius ſentētiam, baptiſmum non habebant, & tamē eccleſiam non periſſe, ſed in ſui generis dignitate per totum orbem ſparſa dominica frumenta manſiſſe. Ac per hoc ſi perturbati, tanquam ad aliquem portum ſic ad authoritatem Cypriani confugitis, videtis quem illic ſcopulum veſter error offendat. Si autem iam nec illuc confugere audetis, ſine vllo luctamine naufragatis. Porrò autem Cyprianus aut non ſenſit omnino quod eum ſenſiſſe recitatis: aut hoc poſtea correxit in regula veritatis: aut hunc quaſi næuum ſui candidiſsimi pectoris cooperuit vbere charitatis, dum vnitatem eccleſiæ toto orbe creſcentis, & copiuſiſsime defendit, & perſeuerantiſsime retinuit vinculum pacis. Scriptum eſt enim: Charitas cooperit multitudinem peccatorum. Acceſsit huc etiam, quòd tanquam ſarmentum fructuoſiſsimum, ſi quid in eo fuerat emendādum, purgauit pater falce paſſionis. Sarmentum autem, ait dominus, quod in me facit fructum, purgat illud pater meus, vt maiorem fruM ctum afferat. Vnde nisi quia hærens in diffuſione vitis, radicem non deſeruit vnitatis? Nam etſi traderet corpus ſuum ita vt arderet, charitatem autem nō haberet, nihil ei prodeſſet. Attende adhuc paululum in literas Cypriani, vt aduertas quàm inexcuſabilem oſtenderit, qui ſe voluerit ab vnitate eccleſiæ, quam deus in omnibus gentibus promiſit & reddidit, quaſi iuſtitię ſuę cauſa ſeparare: magíſque intelligas quàm ſit vera ſententia pauloante à me commemorata: Filius malus ipſe ſe iuſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit. Ponit in quadam epiſtola ſua, quam ſcripſit ad Antonianū, rem quandam ſatis rei de qua nunc agimus neceſſariam, ſed melius eius verba inſerimus.* Anteceſſores, inquit, noſtri quidam de epiſcopis iſthinc, in prouincia noſtra dandam pacem mœchis non putauerunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt: non tamen à coëpiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt, aut catholicæ eccleſiæ vnitatem vel duritiæ vel cenſuræ ſuæ obſtinatione ruperunt, vt quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de eccleſia ſepararetur, manente concordię vinculo, & perſeuerante catholicę eccleſiæ

Ex ſtylo indicium.
1. Petri. 4.
4. ſenten. dis. 6. ſunt tamen.
** Locus eſt in libri 4. epi. 2. vnde hæc depravatiſsima reſtituimus, & ſcribas impios.*

A ecclesiæ indiuiduo ſacramento. Actum ſuum diſponit
& dirigit vnuſquiſque epiſcopus, rationem propoſiti
ſui domino redditurus. Quid ad hæc dicis frater Vin-
centi? nempe intueris hunc tantum virum pacificum
epiſcopum, & fortiſsimum martyrem nihil vehemen-
tius ſategiſſe, quàm ne vnitatis vinculum rumperetur.
Vides eum parturientem non ſolùm vt paruuli in
Chriſto concepti naſcantur, verumetiam ne iam nati
de ſinu matris excuſsi moriantur. Porrò autem ipſam
rem quam contra impios ſeparatores commemora-
uit, attende. Si adulteris commonicabant, qui pœni-
tentibus adulteris pacem dabant, nunquid illi qui hoc
non faciebant, collegio maculabantur iſtorum? Si au-
tem quod veritas habet, & quod eccleſia merito tenet,
rectè pœnitentibus adulteris pax dabatur, illi qui in to-
tum locum pœnitentiæ contra adulteros claudebant,
impie vtique agebant, qui membris Chriſti ſanitatem
negabant, & claues eccleſiæ pulſantibus ſubtrahebant,
& miſericordiſsimę patientiæ dei, quæ illos propterea
ſinebat viuere, vt pœnitendo ſanarentur ſacrificio con-
triti ſpiritus & contribulati cordis oblato, dura crude-
B litate contradicebant. Nec tamen iſtos miſericordes
& pacificos, cum eis Chriſtiana ſacramenta commu-
nicantes, & eos intra vnitatis retia tolerantes, donec
ad litus perducti ſepararentur, tam immanis eorum
error & impietas inquinabat, vt ſi inquinaret, iam tunc
eccleſia malorum communione deleta eſſet, nec erat
quæ pareret ipſum Cyprianum. Si autem (quod cer-
tum eſt) permanſiſſet eccleſia, certum eſt etiam pecca-
tis alienis in vnitate Chriſti neminem poſſe maculari,
non malorum factis conſentientem, ne ipſis peccatis
commmunicando pollueretur, ſed propter ſocietatem
bonorum, malos tanquam paleas vſque ad vltimam
ventilationem in area dominica tolerantem. Quę cum
ita ſint, vbi eſt præſumptio ſeparationis veſtræ? Nón-
ne filij mali eſtis, qui ipſi vos iuſtos dicitis, exitum au-
tem veſtrum non ablultis? Iam ſi velim & illa comme-
Tychonius Donatiſta. morare quæ Tychonius homo communionis veſtræ
ſcriptis ſuis inſerit, qui magis contra vos pro eccleſia
catholica ſcripſit, fruſtra ſe ab Afrorum quaſi tra-
ditorum communione ſecernens, quo vno eum Par-
menianus ſuffocat, quid reſpondere poteritis, niſi
quod de vobis idem Tychonius dixit, & ego paulo-
C ante recolui, Quod volumus, ſanctum eſt? Scribit enim
ille Tychonius homo (vt dixi) veſtræ communionis, à
ducentis & ſeptuaginta epiſcopis veſtris concilium
Carthagini celebratum: In quo concilio per ſeptuagin-
ta & quinque dies poſtpoſitis omnibus præteritis, lima-
tam eſſe ſententiam atque decretam, vt traditoribus
immenſi criminis reis, ſi baptizari nollent, pro inte-
gris commonicaretur. Deuterium autem Macrinen-
ſem Epiſcopum communionis veſtræ, dicit tradito-
rum plebem congregatam, eccleſiæ miſcuiſſe, & ſecun-
dum ſtatuta illius concilij à ducentis & ſeptuaginta e-
piſcopis veſtris facti, feciſſe cum traditoribus vnitatē,
eique Deuterio poſt hoc factum iugiter communicaſ-
ſe Donatum: nec ſolum huic Deuterio, ſed etiam vni-
uerſis Maurorum Epiſcopis per quadraginta annos,
quos dicit vſque ad perſequutionem per Macharium
factam, traditoribus ſine baptiſmo communicaſſe. Sed
dicis: Quis mihi eſt iſte Tychonius? ille eſt Tycho-
nius, quem Parmenianus reſcribendo compeſcit, &
eum deterret ne talia ſcribat, non tamen refellit ea ipſa
quæ ſcribit: ſed vno, ſicut ſupra dixi, eum premit, quòd
eum talia diceret de eccleſia toto orbe diffuſa, & quòd

neminem in eius vnitate macularent aliena peccata, ab D
Afrorum ſe tamen quaſi traditorum contagione re-
mouebat, & erat in parte Donati. Poſſet autem dicere
Parmenianus, iſta eum omnia eſſe mentitum, ſed ſicut
idem Tychonius commemorat, adhuc viuebant mul-
ti per quos hæc certiſsima & apertiſsima eſſe oſtende-
rentur. Sed de his taceo, contende Tychonium eſſe
mentitum, ad Cyprianum te reuoco, cuius mentio-
nem ipſe feciſti. Prorſus ſecundum ſcripta Cypriani, ſi
peccatis alienis in vnitate quiſque maculatur, iam ante
Cyprianum periit eccleſia, nec erat vnde exiſteret ipſe
Cyprianus. Si autem hoc ſentire ſacrilegum eſt, & cer-
tum eſt eccleſiam permanere, nemo alienis peccatis in
eius vnitate maculatur: fruſtra filij mali iuſtos vos eſſe
dicitis, exitum veſtrum non abluitis, non purgatis. Cur
ergo, inquis, nos quæritis? cur ſic ſuſcipitis quos hæreti-
cos dicitis? Vide quàm facilè breuitérque reſpondeam.
Quærimus vos quia periſtis, vt de inuentis gaudea-
mus, de quibus perditis dolebamus. Hæreticos autem
vos eſſe dicimus, ſed antequam ad pacem catholicam
conuertamini, antequam errore quo irretiti eſtis, exua-
mini. Cum autem tranſitis ad nos, prius vtique relin- E
quitis quod eratis, ne ad nos hæretici tranſeatis. Bapti-
za ergo me, inquis. Facerem ſi baptizatus non eſſes, aut
ſi Donati vel Rogati, non Chriſti baptiſmo baptiza-
tus eſſes. Non ſacramenta Chriſtianą faciunt te hære-
ticum, ſed praua diſſenſio. Non propter malum quod
proceſsit ex te, negandum eſt bonum quod remanſit in
te, quod malo tuo habes, ſi non ibi habes vnde eſt bo-
num quod habes. Ex catholica enim eccleſia ſunt om- *l.7.I.ex catholica.*
nia dominica ſacramenta, quæ ſic habetis & datis,
quemadmodum habebantur & dabantur etiam priuſ-
quam inde exiretis. Non tamen ideo non habetis, quia
ibi non eſtis vnde ſunt quæ habetis. Non in vobis mu-
tamus in quibus nobiſcum eſtis: In multis enim eſtis
nobiſcum. Nam & de talibus dictum eſt, Quoniam in *Pſal. 54.*
multis erant mecum. Sed ea corrigimus in quibus no-
biſcum non eſtis, & ea vos hic accipere volumus, quæ
non habetis illic vbi eſtis. Nobiſcum autem eſtis in
baptiſmo, in ſymbolo, in cæteris dominicis ſacramen-
tis. In ſpiritu autem vnitatis, & vinculo pacis, in ipſa
denique catholica eccleſia nobiſcum non eſtis. Hæc ſi
accipiatis, non tunc aderunt, ſed tunc proderunt ea
quæ habetis. Non ergo ſicut putatis ſuſcipimus ve- F
ſtros, ſed ſuſcipiendo efficimus noſtros, qui recedunt
à vobis, vt ſuſcipiantur à nobis. Et vt incipiant eſſe no-
ſtri, prius deſinunt eſſe veſtri. Nec nobis coniungi
compellimus (operarios quidem erroris deteſtamur)
ſed ideo nobis illos homines coniungi volumus, ne
hoc ſint quod deteſtamur. Sed baptizauit, inquis, poſt
Ioannem Paulus Apoſtolus. Nunquid poſt hæreti-
cum? Aut ſi fortè audes illum amicum ſponſi hæreti-
cum dicere, & in vnitate eccleſiæ non fuiſſe: volo &
hoc ſcribas. Si autem hoc dementiſsimum eſt vel ſen-
tire vel dicere, iam tuæ prudentiæ eſt conſiderare,
quare poſt Ioannem Paulus Apoſtolus baptizauerit. Si
enim poſt æqualem, omnes poſt vos baptizare debe-
tis. Si poſt maiorem, debes & tu poſt Rogatum. Si poſt
minorem, debuit poſt te Rogatus, cum presbyter bap-
tizaſſes. Si autem baptiſmus qui nunc datur, ideo pa-
riter valet in eis quibus datur, quamuis ſint imparis me-
riti per quos datur, quia Chriſti eſt, & non eorum à
quibus miniſtratur, puto quod iam intelligas ideo Pau
lum dediſſe quibuſdam baptiſmum Chriſti, quia Ioan-
nis baptiſmo fuerant baptizati, non Chriſti. Ioannis

G quippe baptiſmus ille dictus eſt, ſicut multis locis diuina ſcriptura teſtatur, quod & ipſe dominus dicit: *Math.21.* Baptiſmus Ioannis vnde erat, de cœlo, an ex hominibus? Baptiſmus autem quem dedit Petrus, non erat Petri, ſed Chriſti: & quem dedit Paulus, non erat Pauli, ſed Chriſti: & quem dederunt qui tempore Apoſtolorum non caſte, ſed per inuidiam Chriſtum annunciabant, non erat eorum, ſed Chriſti: Et quem dederunt qui tempore Cypriani fundos inſidioſis fraudibus rapiebant, vſuris multiplicantibus fœnus augebant, non erat eorũ, ſed Chriſti. Et quia Chriſti erat, ideo quanuis non per æquales daretur, eis tamen quibus dabatur æqualiter proderat. Nam ſi tanto melius quiſque baptizatur, quanto à meliore fuerit baptizatus, non rectè gratias agit Apoſtolus quòd neminem Corinthiorum baptizauerit, niſi Criſpum & Caium, & Stephanæ domum. Tanto enim melius baptizarentur, quanto erat Paulus melior, ſi ab ipſo baptizarentur. Denique cum dicit, Ego plantaui, Apollo rigauit: videtur ſignificare ſe euangelizaſſe, illum baptizaſſe. Nunquid melior A-
H pollo quàm Ioannes? Cur ergo poſt iſtum non baptizauit, qui poſt Ioannem baptizauerat, niſi quia iſte baptiſmus per quemlibet datus, Chriſti erat: ille autem per quemlibet datus, quanuis Chriſto viam præpararet, tamen Ioannis erat? Inuidioſe dici videtur, poſt Ioannem baptizatum eſt, & poſt hæreticos non baptizatur. Sed poteſt & hoc inuidioſe dici, Poſt Ioannem baptizatum eſt, & poſt ebrioſos non baptizatur. Melius enim hoc vitium commemoro, quod nec occultare poſſunt in quibus regnat, & quàm multi vbiq; ſint, quis vel cęcus ignorat? Et tamen inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum dei non poſsidebunt, etiam hoc ponit Apoſto- *Galat.5.* lus, vbi etiam hæreſes enumerat. Manifeſta autem, inquit, ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicationes, immundiciæ, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, cõtentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non poſsidebunt. Hac ergo ratione quanuis baptizatum ſit poſt Ioannem, non baptizatur poſt hæreticum, qua ratione quanuis baptizatum ſit poſt Ioannem, non baptizatur poſt ebrioſum: quoniam
I & hæreſes & ebrietates in eis operibus ſunt, quæ opera qui agunt, regnum dei non poſsidebũt. Nonne tibi videtur quaſi intolerabiliter indignum, vt cum baptizatum fuerit poſt eum qui non ſobrie vinum bibens, ſed vinum omnino non bibens, regno dei viam parauit, non baptizetur poſt ebrioſum, qui regnum dei non poſsidebit? Quid hic reſpondetur, niſi quia ille baptiſmus erat Ioannis, poſt quem Chriſti baptiſmo baptizauit Apoſtolus: iſte autẽ baptiſmus Chriſti eſt, quo baptizauit ebrioſus? Inter Ioannem & ebrioſum à contrario multum intereſt: inter baptiſmum Chriſti & baptiſmum Ioannis non à contrario, ſed tamen multum intereſt. Inter Apoſtolum & ebrioſum multum intereſt: inter baptiſmum Chriſti, quem dedit Apoſtolus, & baptiſmum Chriſti quem dedit ebrioſus, nihil intereſt. Sic inter Ioannem & hæreticum à contrario multum intereſt, & inter baptiſmum Ioannis & inter baptiſmum Chriſti quem dat hæreticus, non à contrario, ſed multum intereſt. Inter baptiſmum autem Chriſti, quem dedit Apoſtolus, & baptiſmum Chriſti quem dat hæreticus, nihil intereſt. Agnoſcitur enim ſacramentorum ſpecies æqualis, etiam cum magna differentia eſt in hominum meritis. Sed da veniam, errraui quando te volui de ebrioſo baptizante conuincere, ex- K
ciderat mihi cum Rogatiſta me rem habere, non cum qualicunque Donatiſta. Potes enim ru in tam paucis collegis tuis, & in omnibus clericis veſtris nullum inuenire forſitan ebrioſum. Vos enim eſtis, qui non ex totius orbis communione, ſed ex obſeruatione præceptorum omnium diuinorum atque omnium ſacramentorum tenetis catholicam fidem: in quibus eam ſolis inuenturus eſt cum venerit filius hominis, quando non inueniet fidem in terra: quia nec terra eſtis, nec in terra, ſed cœleſtes in cœlo habitatis: nec timetis nec attenditis quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus *Iacobi.4.* autem dat gratiam. Nec vos Euangelij locus ipſe compungit, vbi dominus ait: Cum venerit filius hominis *Luca.18.* putas inueniet fidem in terra? Continuo quippe tanquam præſciens nonnullos ſibi ſuperbe arrogaturos hanc fidem, dixit ad quoſdam qui ſibi iuſti videbantur, & ſpernebant cæteros, ſimilitudinem hanc: Duo quidam aſcẽderunt in templum orare, vnus phariſæus, & alter publicanus, & cætera. Iam tibi quæ ſequuntur, ipſe reſponde. Inſpice tamen diligentius ipſos paucos L
veſtros, vtrum nullus illic baptizet ebrioſus. Tam e- *Ebrietas regnabat in Africa.* nim late vaſtat hæc peſtilentia animas, & tanta libertate dominatur, vt multum mirer, ſi non etiam veſtrum gregiculum penetrauit: quanuis ante ipſum aduentum filij hominis vnius boni paſtoris, iam vos oues ab hœdis ſeparaſſe iactetis. Audi ſanè per me vocem dominicorum frumentorum in area dominica vſque ad vltimam ventilationem inter paleam laborantium, per totum ſcilicet mundum, qua deus vocauit terram à Solis ortu vſque ad occaſum, vbi etiam pueri laudant dominum: Quicunque vos ex occaſione legis huius *23.q.7.c.a. quicunque.* imperialis, non dilectione corrigendi, ſed inimicandi odio perſequitur, diſplicet nobis. Et quamuis res quæq; terrena rectè à quoquam poſsideri non poſsit, niſi vel iure diuino, quo cuncta iuſtorum ſunt: vel iure humano, quod in poteſtate regum eſt terræ: ideoque res veſtras falſo appellatis, quas nec iuſti poſsidetis, & ſecũdum leges regum terrenorum amittere iuſsi eſtis: fruſtraque dicatis, nos eis congregandis laborauimus: cum ſcriptum legatis, Labores impiorum iuſti edent. Sed tamen quiſquis ex occaſione huius legis, quam reges terræ Chtiſto ſeruientes, ad emendandam veſtram impietatem promulgauerunt, res proprias veſtras cu- M
pide appetit, diſplicet nobis. Quiſquis denique ipſas *24.q.1.quiſquis.* res pauperum, vel baſilicas congregationum, quas ſub nomine eccleſiæ tenebatis, quæ omnino non debentur niſi ei eccleſiæ quæ vera Chriſti eccleſia eſt, non per iuſtitiam ſed per auaritiam tenet, diſplicet nobis. Quiſquis pro aliquo flagitio vel facinore proiectum à vobis ita ſuſcipit, ſicut ſuſcipiuntur qui excepto errore quo à nobis ſeparamini, ſine crimine apud vos vixerunt, diſplicet nobis. Sed nec facilè iſta monſtratis, & ſi monſtretis, nonnllos toleramus, quos corrigere vel punire non poſſumus: neque propter paleam relinquimus aream domini, neque propter piſces malos rumpimus retia domini, neque propter hœdos in fine ſegregandos, deſerimus gregem domini, neque propter vaſa facta in contumeliã, migramus de domo domini. Tu autem frater, quantum mihi videtur, ſi vanam gloriam hominum non attẽdas, & inſenſatorum contemnas opprobrium, qui dicturi ſunt quare modo ſine dubio tranſies ad eccleſiam, quam veram ſentire te intelligo, nec huius ſententiæ tuæ teſtimonia longe peto. Tu quippe in eiuſdem tuæ epiſtolæ principio, cui

A pio cui nunc reſpondeo, hæc verba poſuiſti: Cum optime, inquis, nouerim te longe adhuc à fide Chriſtiana ſepoſitum, & ſtudiis olim deditum literarum, quietis & honeſtatis fuiſſe cultorem: cumq́; poſtea conuerſus ad Chriſtianam fidem, vt ex multorum relatione cognoui, diſputationibus legalibus operam dares. Certè ſi tu ad me illam epiſtolam miſiſti, hæc verba tua ſunt. Cum ergo fatearis me cõuerſum ad Chriſtianam fidem, cum ego nec ad Donatiſtas nec ad Rogatiſtas conuerſus ſim, ſine vlla dubitatione confirmas & præter Rogatiſtas & præter Donatiſtas eſſe Chriſtianam fidem. Hæc ergo fides, ſicut diximus, in omnibus gentibus dilatatur, quæ ſecundum dei teſtimonium in ſemine Abrahæ benedicuntur. Quid igitur adhuc dubitas tenere quod ſentis, niſi quia id quod non ſentis, vel aliquando ſenſiſſe vel aliud defendiſſe confunderis, & dum erubeſcis corrigere errorem, non erubeſcis permanere in errore, quod vtique potius erubeſcendum fuit? Hoc eſt illud
Eccli.4. quod ſcriptura non tacuit: Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gratiam & gloriam. Confuſio adducit peccatum, cum erubeſcit quiſque pra-
B uam mutare ſententiam, ne aut inconſtans putetur, aut
Pſal.54. diu erraſſe ſe ipſo iudice teneatur. Ita deſcendunt in infernum viuentes, id eſt ſuam perditionem ſentientes,
Nume.16. quos Dathan & Abiron & Core hiatu terræ abſorpti, tanto ante futuros figurauerunt. Confuſio autem adducit gratiam & gloriam, cum erubeſcit quiſque de propria iniquitate, & pœnitendo in melius commutatur: quod te facere piget illa pernicioſa confuſione ſuperatum, ne tibi ab hominibus neſcientibus quid loquãtur,
Gala.2. obiiciatur illa Apoſtolica ſententia: Si enim quæ deſtruxi, hæc eadem iterum ædifico, præuaricatorem me ipſum conſtituo. Quæ ſi dici poſſet etiam in eos qui veritatem correcti prædicant, quam peruerſi oppugnabant, in ipſum Paulum primitus diceretur, in quo eccleſiæ Chriſti magnificabant deum, audientes quòd euan-
De pœni. gelizaret fidem, quam aliquando vaſtabat. Nec quen-
diſ.1. Ne- quem putes ab errore ad veritatem, vel à quocunque
minem. ſeu magno ſeu paruo peccato ad correctionem ſine pœnitentia poſſe tranſire. Sed nimis impudens error eſt, hinc velle calumniari eccleſiam quam tot diuinis teſtimoniis conſtat eſſe eccleſiam Chriſti, quòd aliter tractat illos qui eam deſerunt, ſi hoc ipſum pœnitẽdo cor-
C rigant, aliter illos qui in ea nondum fuerunt, & tunc primùm eius pacem accipiunt, illos amplius humilian do, iſtos lenius ſuſcipiendo, vtroſq; diligẽdo, vtriſque ſanandis materna charitate ſeruiẽdo. Habes epiſtolam prolixiorem fortaſſe quàm velles. Eſſet autẽ multo breuior, ſi te tantùm in reſpondendo cogitarem. Nunc verò etiam ſi tibi nihil proſit, non puto nihil eis profuturam, qui eam legere cũ dei timore, & ſine perſonarum acceptione curauerint. Amen.

Auguſtinus Deogratias presbytero, reſpondens ad quæſtiones à quodam Pagano ipſi propoſitas, admonẽs vt ipſe potius illi reſpondeat, quandoquidem ei quæſtiones erant propoſitæ, propriumq́; librum ſuo nomine mittat ad Paganum: cæterùm Auguſtini librum communicet tantum Chriſtianis. *Epiſtola XLIX.*

SYnceriſsimo fratri & compresbytero Deogratias, Auguſtinus in domino ſalutem.
2.Retra.31. Quæſtiones tibi propoſitas, mihi delegare maluiſti, non (vt opinor) pigritia, ſed quod ea quoque ipſa quæ noſti, libentius per nos audis, dum nos nimis diligis. At ego propterea malebã à te illas aperiri, quòd D
ille ipſe amicus qui eas propoſuit, quantũ ex hoc cõiici datur, quòd mihi ad quaſdam epiſtolas non reſcripſit, quaſi nos verecũdatur ſequi, viderit quam ob cauſam. Hoc tamen ſuſpicor, nec ſuſpicio mea vel maliuola eſt vel abſurda, cum & optime noueris quantum eum diligam, quantoq; mihi dolori ſit quòd nondum Chriſtianus eſt, & vtiq; non inconuenienter arbitrer eum quem video mihi reſcribere noluiſſe, nihil ſibi à me ſcribi voluiſſe. Proinde obſecro te, vt quemadmodum ego tibi parũi, atque inter meas arctiſsimas occupationes tuam ſanctam mihiq; chariſsimã voluntatẽ offendere timui ſi nõ facerẽ quod petiſti, ita tu quoq; facias quod peto. Hoc eſt autem, vt breuiter quemadmodũ à te ſicut mihi indicaſti, poſtulauit, ad omnia illi reſpõdere nõ graueris, quod & ante facere potuiſti. Scies enim cũ legeris, nihil penè à me dictum quod ipſe non noueras, aut quod me tacẽte noſſe nõ poteras. Sed hoc opus meum rogo habeas cum cæteris quorũ ſtudio ſcis conuenire. Tuum verò illud, quod flagito, habeat ipſe cui hoc potiſsimum congruit, & cæteri quos nõ parum iſta delectant, quemadmodum dici poſſunt abs te, inter quos & E
ipſe ſum. Viuas ſemper in Chriſto noſtri memor.

Quæſtionem primam ſoluens, docet reſurrectionem mortuorum talem fore, qualis fuit non Lazari, ſed Chriſti: & quòd Chriſtus poſt reſurrectionem comedit, & cicatrices vulnerum habuit, non fuiſſe fictitium, nec neceſſitatis ſed voluntatis.

MOuet quoſdam, & requirunt de duabus reſur- Quæſtio.
rectionibus, quæ conueniat promiſſæ reſurrectioni, vtrúmnam Chriſti, an Lazari? Si Chriſti, inquiunt, quomodo poteſt hæc conuenire reſurrectioni natorum ex ſemine, eius qui nulla ſeminis conditione natus eſt? Si autem Lazari reſurrectio cõuenire aſſeritur, nec hæc quidẽ congruere videtur. Siquidem Lazari reſurrectio facta ſit de corpore nondum tabeſcente, de eo corpore quo Lazarus dicebatur: noſtra autem multis ſeculis poſt ex cõfuſo eruetur. Deinde ſi poſt reſurrectionẽ ſtatus beatus futurus eſt, nulla corporis iniuria, nulla neceſsitate famis, quid ſibi vult cibatũ Chriſtum fuiſſe, & vulnera monſtraſſe? Sed ſi propter incredulum fecit, finxit: ſi autem verum oſtendit, ergo in reſurrectione accepta futura ſunt vulnera. Quibus re- Solutio.
ſpondetur, ideo non Lazari reſurrectionem, ſed potius F
Chriſti congruere promiſſæ reſurrectioni, quia Lazarus ita reſurrexit, vt iterum moreretur: Chriſtus autem, ſicut de illo ſcriptũ eſt, ſurgens à mortuis, iam non mo- Roma.6.
ritur, & mors illi vltra non dominabitur. Quod etiam promiſſum eſt reſurrecturis in fine ſeculi, & cũ illo regnaturis in æternum. Sic autem non pertinet ad reſurrectionẽ differentia natiuitatis Chriſti & noſtræ, quòd ille ſine virili ſemine, nos autem non ſine viro & fœmina creati ſumus, ſicut etiam non pertinet ad ipſius mortis differentiam. Non enim propterea illius nõ vera mors fuit, quia ſine virili ſemine natus eſt: ſicut nec ipſius primi hominis aliter exorta caro quàm noſtra, quandoquidem ille ſine parentibus de terra creatus eſt, nos verò ex parentibus, aliquid attulit ad differentiam mortis, vt aliter ille moreretur, aliter nos. Sicut autem ad mortis, ſic nec ad reſurrectionis differentiam valet diuerſa natiuitas. Sed ſi nec hoc quod ſcriptum eſt de primo homine, ſimiliter infideles homines volunt credere, quærant vel animaduertant, ſi vel hoc poſſunt, quàm multorum animalium genera ſine parentibus ex terra procreentur, quæ tamen coëundo pariant etiam

G ipſa ſui ſimile, nec propter diuerſitatem natiuitatis in-
terſit aliquid ad naturam eorum quæ procreata ſunt ex
terra, & eorum quæ illis coëuntibus orta ſunt. Simili-
ter enim viuunt, ſimiliterq; moriuntur, quanuis diſsi-
militer nata ſint. Ita non eſt abſurdum, vt ſimiliter re
ſurgãt corpora, quæ diſsimiliter orta ſunt. Huiuſmodi
autem homines non valentes intueri ad quam rem
interſit aliquid diuerſum, & ad quam non interſit, vbi
aduerterint aliquam diſtantiam primordiorum, etiam
omnia conſequentia diſtare oportere contendunt: poſ-
ſunt tales putare oleum ex adipibus non debere nataro
ſuper aquam, ſicut illud quod ex oliua eſt, quoniã lon-
ge eſt vtriuſque origo diſsimilis: quãdo illud ex ligno,
hoc ex carne profluxerit. Quantum autem attinet ad il-
lam differentiam, quòd Chriſti corpus non diſſolutum
tabe atque putredine die tertio reſurrexit, noſtra verò
poſt longum tempus, ex ea in quam ſoluta diſceſſe-
rant confuſione reparabũtur: humanæ facultati vtrun-
que impoſsibile eſt, diuinæ autem poteſtati vtrũque fa-
cillimum. Vt enim radius oculi noſtri non citius per-
uenit ad propinquiora, quàm ad lõginquiora, ſed vtra-
H que interualla parili celeritate contingit: ita cum in
Cor.15. nictu oculi (ſicut Apoſtol⁹ dicit) fit reſurrectio mortuo-
rum, omnipotẽtiæ dei & ineffabili nutui tam facile eſt
quæque recentia, quàm diuturno tempore dilapſa ca-
dauera ſuſcitare. Incredibilia ſunt hęc quibuſdam, quia
inexperta, cum omnis natura rerum tam ſit plena mi-
raculis, vt non quaſi facili peruestigatione rationis, ſed
videndi conſuetudine mira non ſint, atque ob hoc nec
conſideratione nec inquiſitione digna videãtur. Nam
ego, & mecum quicunque inuiſibilia dei per ea quæ fa-
cta ſunt intelligere moliuntur, aut non minus aut am-
plius admiramur, in vno ſeminis tam paruulo grano,
omnia quæ laudamus in arbore tanquam liciata latuiſ-
ſe, quàm mundi huius tam ingẽtem ſinum, quæ de cor-
poribus humanis dum dilabuntur aſſumit, reſurrectio-
ni futuræ tota & integra redditurũ. Quo modo autem
contrarium eſt, & Chriſtum poſt reſurrectionem ciba-
tum, & in reſurrectione quæ promittitur ciborum indi
gentiã non futuram, cum & angelos legamus eiuſdem
modi eſcas eodemq; modo ſumpſiſſe, non ficto & ina-
ni phantaſmate, ſed manifeſtiſsima veritate, nec tamen
I neceſsitate, ſed poteſtate? Aliter enim abſorbet terra a-
quam ſitiens, aliter ſolis radius candẽs. Illa indigẽtia,
iſte potentia. Futuræ ergo reſurrectionis corpus, imper-
fectæ felicitatis erit, ſi cibos ſumere nõ potuerit: imper
fectæ felicitatis, ſi cibis eguerit. Poſſem hic de commu-
tationibus corporalium qualitatum, & de præpotenti
valẽtia in inferiora corpora corporum ſuperiorum la-
tius diſputare: ſed breuiter mihi reſpondere propoſitũ
eſt, & talibus ingeniis hoc ſcribitur, quæ admonere ſuf-
fecerit. Sciat ſanè qui has propoſuit quæſtiones, Chri-
ſtum poſt reſurrectionem cicatrices non vulnera de-
monſtraſſe dubitantibus, propter quos etiam cibum ac
potũ ſumere voluit, non ſemel ſed ſæpius, ne illud non
corpus, ſed ſpiritum eſſe arbitrarentur, & ſibi nõ ſoli-
de ſed imaginaliter apparere. Tunc autem illæ falſæ ci-
catrices fuiſſent, ſi nulla vulnera præceſsiſſent: & tamẽ
nec ipſæ eſſent, ſi eas eſſe noluiſſet. Voluit autem certæ
diſpenſationis gratia, vt eis quos ędificabat in fide nõ
ficta, non aliud pro alio, ſed hoc quod crucifixum vi-
derant, reſurrexiſſe monſtraret. Quid eſt ergo quod di-
citur: Si propter incredulum fecit, finxit: quaſi verò ſi
quiſquam vir fortis pro patria dimicãs, multa aduerſa
vulnera exciperet, & peritiſsimo medico, qui hæc ita
curare valeret, vt cicatrices nullæ apparerẽt, ipſe po- K
tius diceret ſic ſe velle ſanari, vt magis eſſent in corpo-
re ſuo veſtigia vulnerum, tanquã tituli gloriarũ, ideo
ille medicus cicatrices finxiſſe diceretur: quia cum per
artem efficere potuerit vt non eſſent, certa exiſtente
cauſa per artem effecit potius vt eſſent, quæ vno ſolo
modo, ſicut ſuperius dixi, falſæ conuincerẽtur, ſi nulla
vulnera ſanarentur.

Quæſtionem ſecundam ſoluens docet & ante aduentum Chriſti pios ſeruatos fuiſſe per Chriſtum, cuius gratia nulli gẽti, nullo ſeculo vnquam defuit, nec ideo diuerſam eſſe religionem, ſi culturæ modus cõſilio diuino, prout expedit hominum ſaluti, variatur.

ITem alia propoſuerunt, quæ dicerent de Porphy- *Quæſtio.*
rio contra Chriſtianos tanquam validiora decer-
pta. Si Chriſtus ſe, inquiunt, ſalutis viam dicit, gra-
tiam & veritatem, in ſeque ſolo ponit animis ſibi cre-
dentibus reditum, quid egerũt tot ſeculorum homines
ante Chriſtum? Vt dimittam, inquit, tempora ante La-
tium regnatum, ab ipſo Latio quaſi principium huma-
ni nominis ſumamus: In ipſo Latio ante Albã dij cul-
ti ſunt: in Alba æquè religiones ritiuſque valuere tem- L
plorum. Non paucioribus ſeculis ipſa Roma longo ſe-
culorum tractu ſine Chriſtiana lege fuit. Quid, inquit,
actum de tam innumeris animis, qui omnino in cul-
pa nulla ſunt, ſiquidem is cui credi poſſet, nondum ad-
uentum ſuum hominibus commodarat? Orbis quoque
cum ipſa Roma in ritibus templorum caluit. Quare,
inquit, ſaluator qui dictus eſt, ſeſe tot ſeculis ſubduxit?
Sed ne, inquit, dicant, lege Iudaica vetere hominum
curatum genus, longo pòſt tempore lex Iudæorum ap-
paruit ac viguit anguſta Syriæ regione, poſtea verò
prorepſit etiã in fines Italos, ſed poſt Cæſarem Caium,
aut certè ipſo imperante. Quid igitur actum de Roma-
nis animabus vel Latinis, quæ gratia nondum adue-
nientis Chriſti viduatæ ſunt, vſque in Cæſarum tem-
pus? Huic propoſitioni reſpondetur, vt primò ipſi di- *Reſponſio.*
cant, vtrum profuerint hominibus deorum ſuorum ſa-
cra, quæ conſtat certis temporibus inſtituta? Quæ ſi ne-
gãt aliquid profuiſſe ad animarum ſalutem, nobiſcum
ea deſtruunt, & eſſe inania confitentur. Nos quidem
etiam pernicioſa monſtramus, ſed paruum non eſt vt
ipſi interim prius inania fateantur. Si verò ea defen-
dunt, & ſapienter atque vtiliter aſſerũt inſtituta, quæro M
quid actum ſit de iis qui antequam hęc inſtituta eſſent,
morte obierũt? hac enim vtiq; ſalute atq; vtilitate frau- *Iugulat il-*
dati ſunt. Si autem potuerunt alio modo purgari, cur *los ſuo gla-*
non idem modus perſeuerauit in poſteros? Quid opus *dio.*
erat inſtituere nouitias conſecrationes, quæ antiquitus
non fuerunt? Hic ſi dicunt deos quidẽ ipſos ſemper fuiſ-
ſe, & ad liberãdos cultores ſuos pariter vbiq; valuiſſe,
ſed pro varietate rerũ temporalium ac terrenarum, quę
ſciret certis temporibus locisq; congruere, in his aliás
atque aliâs, alibi atq; alibi, aliter atq; aliter ſibi voluiſ-
ſe ſeruiri: cur hãc quæſtionem Chriſtianæ religioni in-
gerunt, in qua nobis ipſi pro diis ſuis aut reſpondere
non poſſunt, aut ſi poſſunt, in eoipſo ſibi etiam pro no-
ſtra religione reſpondeant: Ita nihil intereſſe pro di-
uerſa temporum locorumq; congruentia, quàm diuer-
ſis ſacramentis colatur, ſi quod colitur, ſanctum eſt: ſi-
cut nihil intereſt pro diuerſa linguarum auditorumq;
cõgruẽtia, quàm diuerſis ſonis dicatur, ſi quod dicitur,
verũ eſt: dum hoc ſanè interſit, quòd linguæ ſonos qui-
bus inter ſe ſua ſenſa cõmunicent, etiam homines pacto
quodã ſocietatis ſibi inſtituere poſſunt. Quibus autem
ſacris

A ſacris diuinitati congruerent, voluntatem dei ſequuti ſunt, qui rectè ſapuerunt. Quæ omnino nunquam defuit ad ſalutem iuſtitiæ pietatiq; mortalium, & ſi qua in aliis atque aliis populis vna eademq; religione ſociatis varie celebrantur, quatenus fiat plurimum refert, quo & humana exhortetur vel toleretur infirmitas, & diuina non oppugnetur authoritas. Quãobrem cum Chriſtum dicamus verbum dei, per quod facta ſunt omnia, & ideo filium, quia verbum: nec verbum dictum atque tranſactum, ſed apud incommutabilem patrem incommutabile ipſum atque incõmutabiliter manens, ſub cuius regimine vniuerſa creatura ſpiritalis & corporalis pro congruentia temporum locorumq; adminiſtratur, cuius moderandæ & gubernandæ, quid, quando & vbi, circa eam fieri oporteat, ſapientia & ſcientia penes ipſum eſt profecto & antequam propagaret Hebræorum gentem, per quam ſui aduentus manifeſtationem congruis ſacramentis præfiguraret, & ipſis temporibus Iſraëlitici regni, & deinde cum ſe in carne de virgine accepta mortalibus mortaliter monſtrauit, & deinceps vſque nunc, cum implet omnia quæ per prophetas ante
B prædixit, & abhinc vſque in finem ſeculi, quo ſanctos ab impiis dirempturus eſt, & ſua cuique retributurus, idem ipſe eſt filius dei, patri coæternus, & incommutabilis ſapientia, per quam creata eſt vniuerſa natura, & cuius participatione omnis rationalis anima fit beata. Itaque ab exordio generis humani quicunq; in eum crediderunt, eumq; vtcunq; intellexerunt, & ſecundum eius præcepta pie & iuſtè vixerunt, quãdolibet & vbilibet fuerint, per eum proculdubio ſalui facti ſunt. Sicut enim nos in eum credimus & apud patrem manentem, & qui in carne iam venerit: ſic credebant in eum antiqui & apud patrem manentem, & in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurum prænunciabatur, ideo fides ipſa variata, vel ſalus ipſa diuerſa eſt. Nec quia vna eademque res aliis atque aliis ſacris & ſacramentis vel prædicatur aut prophetatur, ideo alias atque alias res, vel alias atque alias ſalutes oportet intelligi. Quid autem quando fiat quod ad vnam eandemq; fidelium
Cõſiliũ dei. & piorum liberationem pertineat, conſilium deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus. Proinde aliis
C tunc nominibus & ſignis, aliis autem nunc, & prius occultius, poſtea manifeſtius, & prius à paucioribus, poſtea à pluribus, vna tamen eadémque religio vera ſignificatur & obſeruatur. Nec nos eis obiicimus, quòd aliter Numa Pompillus deos colendos Romanis inſtituit, atque aliter ab eis vel Italis antea colebantur, nec quod Pythagoreis temporibus illa philoſophia celebrata eſt, quæ antea vel omnino non erat, vel in pauciſsimis eadem ſentientibus, non tamen eodem ritu viuentibus fortaſſe latitabat: ſed vtrum illi dij veri aut colendi ſint, & vtrum illa philoſophia animarum ſaluti aliquid proſit, hoc cum eis agimus, hoc in quæſtionem vocamus, hoc diſputando cõuellimus. Deſinant igitur obiicere nobis, quod omni ſectæ & omni nomini religionis obiici poteſt. Cum enim non fortuitò labi, ſed diuina prouidentia tempora ordinari fateãtur, quid cuique tempori aptum & opportunum ſit, humanum conſilium prætergreditur, & illinc diſpergitur, vnde ipſa prouidentia rebus conſulit. Si enim dixerint propterea non ſemper nec vbique fuiſſe Pythagoricam diſciplinam, quia Pythagoras homo fuit, neque hoc in poteſtate habere potuit: nunquid hoc etiam dicere poſſunt, eo ipſo tempore quando fuit, & in his terrarum locis vbi illa philoſophia viguit, omnes qui eum audire D potuerunt, etiam credere ſectariq; eum voluiſſe? Ac per hoc magis ſi tantæ poteſtatis fuiſſet Pythagoras, & vbi vellet, & quando vellet, ſua dogmata prædicaret: & ſi haberet etiam cum ea poteſtate ſummam rerum præſcientiam, nuſquam & nunquam appareret, niſi vbi & quando ſibi homines credituros eſſe prænoſceret. Proinde cum Chriſto non obiiciant, quòd eius doctrinam non omnes ſequuntur: (ſentiunt enim & ipſi, nequaquam hoc recte obiici poſſe vel philoſophorum ſapientiæ, vel etiam numini deorum ſuorum) quid reſpondebunt ſi excepta illa altitudine ſapientiæ & ſcientiæ dei, vbi fortaſsis aliud diuinum conſilium longe ſecretius latet, ſine præiudicio etiam aliarum fortè cauſarũ, quæ à prudentibus inueſtigari queunt, hoc ſolum eis breuitatis gratia in huius quæſtionis diſputatione dicamus, tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat & vbi ſciebat eſſe qui in eum fuerant credituri? His enim temporibus & his locis quibus Euangelium eius non eſt prædicatum, tales omnes in eius prædicatione futuros eſſe præſciebat, quales non quidem omnes, ſed E tamen multi in eius corporali præſentia fuerunt, qui in eum nec ſuſcitatis ab eo mortuis credere voluerunt: quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifeſtatione de illo compleantur præconia prophetarum, nolle adhuc credere, & malle humana aſtutia reſiſtere, quàm tam claræ atque perſpicuæ tamq; ſublimi & ſublimiter diffamatæ diuinæ cedere authoritati. Quandiu paruus & infirmus eſt intellectus hominis, diuinæ debet credere veritati. Quid ergo mirum ſi tam infidelibus plenum orbem terrarum Chriſtus prioribus ſeculis nouerat, vt eis apparere vel prædicari meritò nollet, quos nec verbis nec miraculis ſuis credituros eſſe præſciebat? Neque enim incredibile eſt tales fuiſſe tunc omnes, quales ab eius aduentu vſque ad hoc tempus tam multos fuiſſe & eſſe miramur: & tamen ab initio generis humani aliàs occultius, aliàs euidentius, ſicut congruere temporibus diuinitus viſum eſt, nec prophetari deſtitit, nec qui in eum crederent defuerũt, ab Adam vſque ad Moyſen, & in ipſo populo Iſraël, qui ſpeciali quodam myſterio gens prophetica fuit, & in aliis gentibus antequam veniſſet in carne. Cum e- F nim nonnulli commemorantur in ſanctis Hebraicis libris iam ex tempore Abrahę, nec de ſtirpe carnis eius, nec ex populo Iſraël, nec ex aduentitia ſocietate in populo Iſraël, qui tamen huius ſacramenti participes fuerunt, cur nõ credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus aliàs alios fuiſſe, quanuis eos commemoratos in eiſdem authoritatibus nõ legamus? Ita ſalus religionis huius, per quam ſolam veram ſalus vera veraciterque promittitur, nulli vnquam defuit qui dignus fuit, & cui defuit dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanæ vſque in finem, quibuſdam ad præmiũ, quibuſdam ad iudicium prędicatur. Ac per hoc & quibus omnino annunciata nõ eſt, non credituri pręſciebantur: & quibus non credituris tamen annunciata eſt, in illorum exemplo demonſtrantur. Quibus at temere dituris annunciatur, hi regno cœlorum & ſanctorum angelorum ſocietati præparantur.

Quæſtionem tertiam ſoluens docet, immolationem pecudum, & incendium thuris non reprehenſum in Iudæis, quoniã hæc vero deo immolabantur. Latriã nec hominibus piis, nec ange-

G *lis bonis exhibēdam, multo minus ſaxis ac dæmoni-*
bus. Denique non ideo religionem apud Chriſtianos
aliam eſſe quàm fuit apud Iudæos aut pios ante legē,
quòd ritus ſacrificiorum ſunt nouati.

IAm videamus eam quæ ſequitur quæſtionem. Accu-
ſant, inquit, ritus ſacrorum, hoſtias, thura, & cæte-
ra quæ templorum cultus exercuit, cum idem cul-
tus ab ipſis, inquit, vel à deo quem colunt exorſus eſt
temporibus priſcis, cū inducitur deus primitus eguiſſe.
Huic reſpondetur: quoniam ex illo ſcripturarum no-
ſtrarū loco hæc quæſtio propoſita agnoſcitur, vbi ſcri-
Gene. 4. ptum eſt Cain ex fructibus terræ, Abel autem ex primi-
nitiuis ouium obtuliſſe munus deo. Hinc potius eſſe
intelligendum quàm ſit res antiqua ſacrificium, quod
non niſi vni deo vero offerri oportere, veraces & ſacræ
literæ monent, non quòd illo egeat deus, cum in eiſ-
Pſalm. 15. dem ipſis literis apertiſsime ſit ſcriptum: Dixi domi-
no, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non
eges: ſed quòd etiam in his vel acceptandis vel repro-
bandis vel percipiendis, non niſi hominibus conſulat.
Nobis enim prodeſt colere deum, non ipſi deo. Cum
H ergo inſpirat & docet quomodo colēdus ſit, non ſolum
ſua nulla indigentia facit, ſed noſtra maxima vtilitate.
Significatiua ſunt autem omnia talia ſacrificia, & qua-
rundam rerum ſimilitudines, quibus admoneri nos o-
porteat ad ea ipſa quorum ſimilitudines ſunt, ſiue ſcru-
tanda, ſiue noſcenda, ſiue recolenda. De qua re quātum
ſatis eſt diſſerenda, non breuis ſermo flagitandus eſt,
quo nunc reſpondere nobis propoſitum nō eſt, præſer-
10. de ciui- tim quia in aliis opuſculis noſtris de hac re multa iam
tate dei, ca. diximus: & qui ante nos dei eloquia tractauerunt, de ſi-
19. & 20. militudinibus ſacrificiorum veteris teſtamenti, tanquā
vmbris figuriſque futurorum, copioſe loquuti ſunt.
Hoc ſanè nec in iſta breuitate prætereundum eſt, quòd
templum, ſacerdotem, ſacrificium, & alia quæcunq; ad
hæc pertinētia, niſi vni vero deo deberi noſſent dij fal-
Dæmones. ſi, hoc eſt dæmones (qui ſunt præuaricatores angeli) nun
quam hæc ſibi à cultoribus ſuis quos decipiunt expetiſ-
ſent. Verùm hæc cum exhibentur deo ſecundum eius
inſpirationem atq; doctrinam, vera religio eſt: cum au-
tem dæmonibus ſecundum eorum impiam ſuperbiam,
I noxia ſuperſtitio. Quapropter qui Chriſtianas literas
vtriuſque teſtamenti ſciunt, non hoc culpant in ſacri-
legis ritibus Paganorum, quòd conſtruant templa, &
inſtituant ſacerdotia, & faciant ſacrificia, ſed quòd hæc
idolis & dæmoniis exhibeant. Et idola quidem omni
ſenſu carere quis dubitet? Veruntamen cum his locan-
tur ſedibus honorabili ſublimitate, vt à precātibus at-
que immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine ani-
matorum membrorum atq; ſenſuum, quamuis inſenſa-
ta & exanima afficiunt infirmos animos, vt viuere ac
ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione
multitudinis, qua tātus eis cultus dei impenditur. Qui-
bus morbidis & peſtilentioſis affectibus medetur ſcri-
ptura diuina, quæ rem quidē notam, ſed tamen ſalubri
Pſal. 113. remedio admonitionis inculcat, dicens: Oculos habent
& non vident, aures habent & non audiunt, & cætera
talia. Hæc enim verba quo magis aperta & populari-
ter vera ſunt, eo magis incutiunt ſalubrem pudorem
illis, qui cum talibus ſimulacris diuinum cum timore
cultum exhibent, eáque viuentibus ſimilia venerantes
adoranteſq; contuentur, eiſq; velut præſentibus preces
allegant, victimas immolant, vota perſoluunt, ſic affi-
ciuntur omnino, vt ea ſenſu carentia putare non aude-
ant. Ne arbitrentur autem iſti hoc ſolum noſtros li- K
bros velle ſonare, quòd huiuſcemodi affectus humano
cordi ex idolis innaſcitur, apertiſsime ſcriptū eſt, Quo-
niam omnes dij gentium dæmonia. Vnde & Apoſto- *Pſal. 95.*
lica diſciplina nō ſolum dicit quod apud Ioannem le-
gitur, Fratres cauete à ſimulacris, verumetiam quod
apud Paulum, Quid ergo? Dico quòd idolis immola-
tum ſit aliquid, aut idolum eſt aliquid? Sed quæ immo-
lant gentes, dæmoniis & non deo immolant: nolo autē
vos ſocios fieri dæmoniorum. Vnde ſatis intelligi po-
teſt, non tam ipſam immolationem (nam vero deo pri-
ſci ſancti immolauerunt) ſed quòd diis falſis & impiis
dæmoniis immolatur, reprehendi à vera religione in
ſuperſtitionibus gentium. Sicut enim veritas hortatur
homines fieri ſocios ſanctorū angelorū, ita ſeducit im-
pietas ad ſocietatem dæmoniorū, cui præparatur ignis
æternus, ſicut regnum æternum ſocietati ſanctorum.
Neq; illinc excuſant impij ſua ſacrilega ſacra & ſimu-
lacra, quòd eleganter interpretantur quid quæq; ſigni-
ficēt. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam re-
fertur, non ad creatorem, cui vni debetur ſeruitus reli-
gionis illa quæ vno nomine Latria Græce appellatur, *λατρεία.*
Nec nos dicimus terram, maria, cœlum, ſolem, lunam, L
ſtellas, & quaſdam non in promptu ſitas cœleſtes pote-
ſtates eſſe dæmonia: ſed cū omnis creatura partim cor-
poralis ſit, partim verò incorporalis (quam etiam ſpiri-
talem vocamus) manifeſtum eſt, id quod à nobis piè ac
religioſe fit, à voluntate animi proficiſci, quæ creatura
ſpiritalis eſt, & omni corporali præponēda. Vnde col-
ligitur corporali creaturæ non eſſe ſacrificandum. Re-
ſtat ſpiritalis, quæ vel pia, vel impia eſt. Pia ſcilicet in
hominibus & angelis iuſtis & deo rite ſeruientibus, im
pia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam
dæmones dicimus. Ac per hoc nec ſpiritali quamuis iu-
ſtæ creaturæ ſacrificandum eſt: quoniam quanto ma-
gis pia eſt & ſubdita deo, tanto minus ſe tali honore di-
gnatur, quem ſcit nō deberi niſi deo. Quanto ergo per-
nicioſius eſt ſacrificare dæmoniis, hoc eſt iniquæ ſpiri-
tali creaturæ, quæ in hoc proximo & caliginoſo cœlo
inhabitans, tanquam in aëreo carcere ſuo prædeſtinata
eſt ſupplicio ſempiterno? Quamobrem etiam cum ſe
homines ſuperioribus cœleſtibus poteſtatibus, quæ non
ſunt dæmonia, ſacrificare dicunt, & ſolius nominis in- M
tereſſe arbitrantur, quòd illi deos, nos eos angelos ap
pellamus, non ſe opponunt eis ludificandis multiplici
fallacia niſi dæmones, qui errore delectantur & quo-
dammodo paſcuntur humano, quoniam ſancti ange-
li non approbant ſacrificiū niſi quod ex doctrina veræ
ſapientiæ veræque religionis offertur vni vero deo, cui
ſancta ſocietate deſeruiunt. Proinde ſicut impia ſuper-
bia ſiue hominum ſiue dæmonum ſibi hos diuinos
honores exhiberi vel iubet vel cupit, ita pia humili-
tas vel hominum vel angelorum ſanctorum hæc ſibi
oblata recuſauit, & cui deberetur oſtēdit. Cuius rei ma-
nifeſtiſsima in ſacris literis noſtris exempla monſtran-
tur. Diſpertita autem diuinis eloquiis ſacrificia pro tē-
porum congruentia, vt alia fierent ante manifeſtatio-
nem noui teſtamenti (quod ex ipſa vera & in vnius ſa-
cerdotis victima, hoc eſt effuſo Chriſti ſanguine mini-
ſtratur) & aliud nunc (quod huic manifeſtationi eſt cō-
gruum, qui iam declarato nomine Chriſtiani appella-
mur) offeramus, non ſolum Euāgelicis, verumetiā pro-
pheticis literis demōſtratur. Mutatio quippe nō dei, nō
ipſius religionis, ſed ſacrificiorum & ſacramentorum
impudenter nunc videretur prædicata, niſi fuiſſet antè

prædi-

A prædicta. Quemadmodum enim vnus idemq́; homo, ſi deo mane aliud offerat, aliud veſpere, pro congruentia diurni temporis, non deum mutat, non religionem, ſicut nec ſalutem, qui alio modo mane, alio veſpere ſalutat, ita in vniuerſo tractu ſeculorum, cum aliud oblatũ eſt ab antiquis ſanctis, aliud ab eis qui nunc ſunt offertur, non humana præſumptione, ſed authoritate diuina: temporibus congrua ſacra myſteria celebrantur, nõ deus aut religio commutatur.

Quæſtionẽ quartã ſoluẽs oſtendit quomodo perpẽdenda peccatorum & æternæ pœnæ proportio, quódque iuſte deus pro temporarius delictis reddat æterna ſupplicia.

IAm nunc deinde videamus quale ſit quod de menſura peccati atque ſupplicij propoſuit, ſic Euangelio calumniatus. Minatur, inquit, Chriſtus ſibi non credẽtibus æterna ſupplicia. Et alibi ait: In qua menſu- *Math. 7.* ra menſi fueritis, remetietur vobis. Satis, inquit, ridicule atque contrarie. Nam ſi ad menſuram redditurus eſt pœnã, & omnis menſura circumſcripta eſt fine temporis, quid ſibi volunt minæ infiniti ſupplicij? Iſtã quæſtionem à qualicunq; philoſopho eſſe obiectã atq; propoſitam difficile eſt credere, quippe qui ait, omnis men- B ſura circumſcribitur tempore: quaſi nõ ſoleat niſi temporum eſſe mẽſura, ſicut horarũ, & dierum, & annorũ, vel ſicut dicimus breuẽ ſyllabam ſimplũ habere tem- *Rabo.* poris ad ſyllabam longam. Puto enim modios & rabones, vrnas & amphoras, non temporum eſſe menſuras. Quomodo ergo omnis menſura circumſcribitur tempore? Nonne ipſi dicunt ſolem iſtum ſempiternum eſſe, qui tamen quantus ſit ad terram, menſuris geometricis perſcrutari audent & renunciare? Quod ſiue poſſint ſiue non poſsint, conſtat eum tamen propriam ſui orbis habere menſuram: quia & ſi cõprehendunt quantus ſit, menſuram eius comprehendunt: & ſi hoc non aſſequũtur, menſurã eius vtiq; non cõprehendunt: nec ideo nulla eſt, quia homines eam noſſe nõ poſſunt. Poteſt igitur aliquid & ſempiternum eſſe, & certam ſui modi habere menſuram. Secundum ipſos enim de Solis æternitate loquutus ſum, vt ſua ſententia conuincantur, atq; concedant eſſe poſſe aliquid cum menſura ſempiternum. Ac ſic non ideo putent non eſſe credendum de ſupplicio ſempiterno, quod minatus eſt Chri- C ſtus, quia idem dixit, In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Si enim dixiſſet, Quod menſi fueritis, hoc metietur vobis, etiã ſic non omnino ad eandẽ rem ex omni parte neceſſe eſſet referre ſentẽtiam. Poſſumus enim rectè dicere, quod plantaueris, hoc decerpes: quãuis nemo plantet pomum ſed lignum, decerpit autem pomum magis quàm lignum: ſed illud dicimus ſecundum arboris genus, quia non ficum plantat, vnde nucem decerpat. Ita dici poſſet, quod feceris patieris, non vt ſi ſtuprum fecerit, ſtuprum patiatur: ſed quod peccato iſto fecit legi, hoc ei lex faciat, id eſt, quia legem talia prohibentem de ſua vita abſtulit, auferat eum etiam ipſa lex de hominum vita, quam regit. Item ſi dixiſſet, quantum menſi fueritis, tantum remetietur vobis: nec ſic eſſet conſequens, vt omnimodo æquales peccatis pœnas intelligere deberemus. Neque enim æqualia ſunt verbi gratia triticum & hordeum: & profectò dici poſſet, quantum menſi fueritis, tantum remetietur vobis, hoc eſt, quantum tritici, tantum hordei. Quod ſi de doloribus ageretur atque diceretur, Quantum dolorem ingeſſeritis, tantus ingeretur vobis: fieri poſſet vt tantus dolor eſſet, quamuis tempore diuturnior, hoc eſt, mora maior, vi par. Neque enim ſi de duabus lucernis dicamus, tantum ignis iſte caluit quantum ille, ideo D falſum erit, quia vna earum fortè citius extincta eſt. Non itaq; ſi aliquid ſecundum aliud tantum eſt, ſecundum aliud non eſt tantum, quia nõ omnimodo tantum eſt, ideo falſus eſt modus in quo tantum eſt. Cum verò dixerit, In qua menſura menſi fueritis, remetietur *Math. 7.* vobis: quumq́; manifeſtum ſit, aliud eſſe menſuram in qua metitur aliquid, aliud ipſam rem quæ metitur, iam fieri poteſt, vt in qua menſura homines mẽſi eſſent, verbi gratia modium tritici, in ea illis metiantur milia modiorum vt & tam multum intereſſet in quantitate frumenti, & nihil in menſura: vt taceam de ipſarum rerum diuerſitate, quia nõ ſolum fieri poteſt, vt in qua menſura quis menſus fuerit hordeum, in ea illi metiatur triticum: ſed qua menſus fuerit frumentum, in ea illi metiatur aurum: & frumenti ſit vnus modius, auri quamplurimi. Ita cum ſine comparatione rerum ipſarum & genus & quantitas differat, dici tamen rectiſsime poteſt, In qua menſura menſus eſt, in ea illi menſum eſt. Vnde autem hoc dixerit Chriſtus, paulo ſuperi⁹ ſatis elucet. Nolite, inquit, iudicare, vt nõ iudicemini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nunquid ſi iniquo iudicio iudicabunt, iniquo iudicabuntur? Abſit. Nulla quippe iniquitas apud deum. Sed ita dictum eſt, In quo iudicio iudicaueritis, in eo iu- E dicabimini, tanquam diceretur, In qua voluntate benefeceritis, in ipſa liberabimini: vel in qua voluntate malefeceritis, in ipſa puniemini. Velut ſi quiſpiam ad turpem concupiſcentiam oculis vtens, excæcari iuberetur, rectè vtique audiret, In quibus oculis peccaſti, in eis ſupplicium meruiſti. Iudicio enim quiſque animi ſui ſeu bono ſeu malo vtitur vel ad benefaciendum, vel ad peccandum. Vnde non iniquum eſt, vt in quo iudicat, in eo iudicetur. Hoc eſt, vt in ipſo animi ſui iudicio pœnas luat, cum ea mala patitur, quæ male iudicantem animum conſequuntur. Alia nanque ſunt manifeſta tormenta, quæ pòſt futura præparantur, etiam ipſa ex eodem malæ voluntatis cardine extracta. In ipſo autem animo, vbi appetitus voluntatis hominum eſt humanorum menſura factorum, continuò pœna ſequitur culpam, plerunque maior, non ſentientis cæcitate gratiore.† Ideo cum dixiſſet, In quo iudicio iudica- *† gratior.* ueritis, iudicabimini, ſequutus adiunxit. Et qua menſura menſi fueritis, metietur vobis. In voluntate quippe F propria metitur bonus homo bona facta, & in ea metietur ei beatitudo. Itémque in voluntate propria metietur malus homo mala opera, & in ea metietur ei miſeria: quoniam vbi quiſque bonus eſt cum benè vult, ibi etiam malus cum male vult. Ac per hoc ibi etiam fit vel beatus vel miſer, hoc eſt in ipſo ſuæ voluntatis affectu, quæ omnium factorum meritorumq́; menſura eſt. Ex qualitatibus quippe voluntatum, non ex temporum ſpatiis ſiue rectè facta ſiue peccata metimur. Alioquin maius peccatum haberetur arborẽ deiicere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, ictibus multis, hoc vno ictu breuiſsimo tẽpore: pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, ſi perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actum quàm dignus fuerat diceretur, quãuis in ſpacio tẽporali longitudo pœnæ, cũ breuitate facinoris nullo modo ſit comparanda. Quid ergo contrariũ eſt, ſi erunt pariter lõga, vel etiam pariter æterna ſupplicia, ſed aliis alia mitiora, vel acriora: vt quibus tempus æquale eſt, nõ ſit æqualis aſperitas, propter menſurã etiam peccatorũ, nõ in productione temporũ, ſed in voluntate peccantium?

G Voluntas quippe ipſa punitur ſiue animi ſupplicio ſiue
corporis, vt quæ delectatur in peccatis, ipſa plectatur
in pœnis, & vt qui iudicat ſine miſericordia, ſine miſe-
ricordia iudicetur. Et in hac quippe ſententia ad hoc
ſolum eadem menſura eſt, vt quod non præſtitit, non
ei præſtetur. Atque ita quod ipſa iudicatur æternũ erit,
quanuis quod iudicanit, ęternum eſſe nequiuerit. In ea-
dem igitur menſura, quanuis non æternorum malefa-
ctorum, æterna ſupplicia remetiũtur: vt quia æternam
voluit habere peccati perfruitionem, æternam vindi-
ctæ inueniat ſeueritatem. Non autẽ ſinit propoſita bre-
uitas reſponſionis meæ, vt colligam omnia, vel certè
quamplurima quæ de peccatis, & de peccatorũ pœnis,
ſancti libri habent, atq; ex his vnã eruam ſine vlla am-
biguitate ſententiam, ſi tamẽ id valeam viribus mẽtis,
etiam ſi congruum nanciſcar ocium. Nunc tamen ar-
bitror ſatis eſſe monſtratum, non eſſe contrarium æter-
nitati ſuppliciorum, quòd in eadem menſura reddun-
tur, in qua peccata commiſſa ſunt.

Quæſtionem quintam ſoluens docet à
Salomone fieri mentionem filij dei.

H POſt hanc quæſtiouem, qui eas ex Porphyrio pro-
poſuit, hoc adiunxit. Sanè etiã de illo, inquit, me
dignaberis inſtruere, ſi verè dixit Salomon: Filiũ
deus non habet. Cito reſpondetur. Non ſolum hoc non
dixit, verumetiam dixit quòd deus habeat filiũ. Apud
Prouer. 8. eum enim ſapientia loquens ait: Ante omnes colles ge-
nuit me. Et quid eſt Chriſtus, niſi dei ſapientia? Item
Prouer. 30. quodam loco prouerbiorum, Deus, inquit, docuit me
ſapientiam: & ſcientiam ſanctorum cognoui. Quis a-
ſcendit in cœlum, & deſcendit? Quis collegit ventos
in ſinum? Quis conuertit aquam in veſtimento? Quis
tenuit fines terræ? Quod nomen eſt ei, aut quod nomen
eſt filij eius? Horum duorũ quæ in extremo cõmemo-
raui, vnum retulit ad patrem, id eſt, quod nomen eſt ei,
propter quod dixerat, Deus docuit me ſapiẽtiam. Et al
terum euidẽter ad filium, cum ait, Aut quod nomen eſt
filij eius? propter cætera quæ de filio magis intelligun-
tur, hoc eſt, Quis aſcendit in cœlum, & deſcẽdit. Quod
Ephe. 4. Paulus ita commemorat. Qui deſcendit, ipſe eſt & qui
aſcendit ſuper omnes cœlos. Quis collegit ventos in ſi-
num, id eſt animas credentium in occultum atque ſe-
Coloſſ. 3. cretum. Quibus dicitur: Mortui enim eſtis, & vita ve-
ſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quis conuertit
Galat. 3. aquam in veſtimento, vt dici poſſet, Quotquot in Chri-
I ſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quis tenuit fi-
Acto. 1. nes terræ, qui dixit diſcipulis ſuis: Eritis mihi teſtes in
Hieruſalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vſque in
fines terræ.

Quæſtionem ſextam diſſoluens, oſtendit miracula ſa-
cris prodita ſcripturis, aut credenda omnia, aut ne-
gligenda omnia, aperiens allegoriam de Iona à ceto
abſorpto, de hedera, & verme matutino, Deum fa-
ctis loqui, poſtremò in iis quæ Chriſtus interpretatus
eſt, non eſſe liberam hominum diuinationem.

POſtrema quæſtio propoſita eſt de Iona, nec ipſa
quaſi ex Porphyrio, ſed tanquã ex irriſione paga-
norũ. Sic enim poſita eſt, Deinde quid ſentire, in-
quit, debemus de Iona, qui dicitur in ventre ceti tri-
duo fuiſſe, quod ἀπίθανον eſt & incredibile, tranſuo-
ratum cum veſte hominem, fuiſſe in corde piſcis. Aut
ſi figura eſt, hanc dignaberis pãdere. Deinde quid ſibi
etiam illud vult, ſupra euomitum Ionã cucurbitam na-
tam, quid cauſæ fuit vt hæc naſceretur. Hoc enim ge-
nus quæſtiunis multo cachinno à Paganis grauiter ir-
riſum animaduerti. Ad hoc reſpondetur, quod aut om- K
nia diuina miracula credenda non ſint, aut hoc cur nõ
credatur, cauſa nulla ſit. In ipſum autem Chriſtũ, quod
tertio die reſurrexerit nõ crederemus, ſi fides Chriſtia-
norum cachinnum metueret Paganorum. Cum autem
hinc quæſtionem non propoſuerit amicus noſter, vtrũ
credendum ſit vel Lazarum reſuſcitatũ eſſe quarto die,
vel ipſum Chriſtum tertio die reſurrexiſſe, multũ mi-
ror hoc quod factum eſt de Iona, eum pro incredibili
poſuiſſe, niſi fortè facilius putat mortuum de ſepulchro
reſuſcitari, quàm viuum in tam vaſto ventre belluæ po
tuiſſe ſeruari. Vt enim omittam commemorare quan-
ta magnitudo belluarũ marinarum, ab eis qui experti
ſunt indicetur, venter quem coſtæ illæ muniebant, quæ *Coſtæ ceti.*
Carthagine in publico fixæ populo notæ ſunt, quot ho-
mines in ſpacio ſuo capere poſſet? quis nõ cõiiciat, quã-
to hiatu patebat os illud, quod velut ianua ſpeluncæ il-
lius fuit? niſi fortè (vt poſuit) veſtis eſſet impedimento
ne Ionas deuorari poſſet illæſus: quaſi per anguſta ſeſe
coarctauerit, qui per abruptũ aëris præcipitatus, ſic ex-
ceptus eſt, vt prius reciperetur vẽtre beſtiæ, q̃ dente la-
ceraretur: quanquã ſcriptura neq; nudũ neq; veſtitum
in illud antrum deiectũ eſſe dixerit, vt poſsit intelligi L
illuc etiã nudus irruiſſe, ſi fortè opus erat tanq̃ ouo co-
rium, ita illi veſtẽ detrahi, quo facilius ſorberetur. Sic
enĩ ſunt homines de prophetæ huius veſte ſolicīti, qua-
ſi aut per feneſtrã paruã repſiſſe, aut in balneas intraſſe
dicatur, quò etiam ſi neceſſe eſſet intrare veſtitum, vix
moleſtum eſſet, non tamen mirum. Sed habent reuera
quod non credant in diuino miraculo, vaporem ven-
tris quo cibi madeſcunt, potuiſſe ita temperari, vt vitã
hominis conſeruaret. Quanto incredibilius ergo pro-
ponerent tres illos viros ab impio rege in caminũ miſ-
ſos, deambulaſſe in medio ignis illæſos? Quapropter ſi
nulla iſti diuina miracula volunt credere, alia diſputa-
tione refellendi ſunt. Neq; enim debent vnum aliquid
tanquam incredibile proponere, & in quæſtionem vo-
care, ſed omnia quæ vel talia vel etiam mirabiliora
narrantur. Et tamen ſi hoc quod de Iona ſcriptum eſt,
Apuleius Madaurenſis vel Apollonius Tyaneus feciſ- *Apuleius*
ſe diceretur, quorum multa mira nullo fideli authore *Apollon.*
iactitant, quanuis & dæmones nonnulla faciant ſan-
ctis angelis ſimilia, non veritate, ſed ſpecie, non ſa-
pientia, ſed planè fallacia, tamen ſi de iſtis, vt dixi, M
quos magos vel philoſophos laudabiliter nominant,
tale aliquid narraretur, non iam in buccis creparet ri-
ſus, ſed typhus. Ita rideant ſcripturas noſtras: quantum *τύφος.*
poſſunt rideant, dum per ſingulos dies rariores pau-
cioréſque ſe videant, vel moriendo, vel credẽdo, dum
implentur omnia quæ prædixerunt, qui hos contra ve-
ritatem inaniter pugnaturos, vanè latraturos, paula-
tim defecturos, tanto ante riſerunt, nobíſque poſteris
ſuis non ſolùm ea legenda dimiſerunt, verum expe-
rienda promiſerunt. Non ſanè abſurde neque impor-
tune requiritur, quid iſta ſignificent, vt cùm hoc ex-
poſitum fuerit, nõ tantum geſta, ſed etiam propter ali-
quam ſignificationem conſcripta eſſe credantur. Prius
ergo non dubitet, Ionam prophetam in aluo ingenti
marinæ belluæ triduo fuiſſe, qui vult ſcrutari curnam
hoc factum ſit. Non enim fruſtra factum eſt, ſed tamen
factum eſt. Si enim mouent ad fidem quæ figurate tan-
tum dicta nõ facta ſunt, quanto magis mouere debent,
quæ figurate nõ tantum dicta, ſed facta ſunt? Nam ſicut
humana cõſuetudo verbis, ita diuina potentia etiam fa- *Deus factis*
ctis loquitur. Et ſicut ſermoni humano verba noua, vel *loquitur.*

minus

A minus vſitata moderate ac decenter aſperſa ſplendorem addunt, ita in factis mirabilibus congruenter aliquid ſigcificantibus, quodam modò luculentior eſt diuina eloquentia. Proinde quid figurauerit quòd prophetam bellua illa deuoratũ, tertio die viuũ reddidit, cur à nobis quæritur, cum hoc Chriſtus exponat? Generatio, inquit, praua & adultera ſignum quęrit, & ſignum non dabitur ei niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. De ipſo autem triduo mortis domini noſtri Ieſu Chriſti quomodo ratio reddatur, cum à parte totum intelligitur in die primo & nouiſsimo, vt toti tres dies idem cũ ſuis noctibus computentur, longum eſt diſſerere, & in aliis ſermonibus iam ſæpiſsime dictum eſt. Sicut ergo Ionas ex naui in aluum ceti, ita Chriſtus ex ligno in ſepulchrum, vel in mortis profundum. Et ſicut ille pro iis qui tempeſtate periclitabantur, ita Chriſtus pro iis qui in hoc ſeculo fluctuãt. Et ſicut primo iuſſum eſt vt prædicaretur Niniuitis à Iona, ſed non ad eos peruenit prophetia Ionæ, niſi poſteaquã eum cetus euomuit: ita prophetia præmiſſa eſt ad gen-

Matt. 12.
De quæſtionibus Euãgelij lib. 1. cap. 8.
Triduum Chriſti.

B tes, ſed niſi poſt reſurrectionem Chriſti non peruenit ad gentes. Iam verò quod tabernaculum ſibi conſtituit, & conſedit ex aduerſo ciuitatis Niniue, quid ei futurum eſſet expectans, alterius ſignificationis perſonam propheta geſtabat. Præfigurabat enim carnalem populum Iſraël. Nam huic erat & triſtitia de ſalute Niniuitarum, hoc eſt de redemptione & liberatione gentium. Vnde venit Chriſtus vocare non iuſtos ſed peccatores in pœnitentiam. Vmbraculum ergo cucurbitæ ſuper caput eius, promiſsiones erant veteris teſtamenti, vel ipſa iam munera, in quibus erat vtique (ſicut dicit Apoſtolus vmbra futurorum, tanquam ab æſtu temporalium malorum in terra promiſsionis defenſaculum præbens. Vermis autem matutinus quo rodente cucurbita exaruit, idem ipſe rurſus Chriſtus occurrit, ex cuius ore Euangelio diffamato, cuncta illa quæ temporaliter apud Iſraëlitas velut vmbratili prius ſignificatione viguerunt, euacuata marceſcunt. Et nunc ille populus amiſſo Hieroſolymitano regno, & ſacerdotio & ſacrificio (quod totum vmbra erat futuri) in captiua diſperſione magno ęſtu tribulationis aduritur, ſicut Ionas (quod ſcriptum eſt) à ſolis ardore & dolet

Lucæ 5.
Coloſſ. 2.

C grauiter, & tamen dolori eius atque vmbræ quam diligebat, ſalus gentium pœnitentiumq; præponitur. Adhuc cachinnent Pagani etiam vermem Chriſtum, & hanc interpretationem prophetici ſacramenti ſuperbiore garrulitate derideant, dum tamen & ipſos ſenſim paulatímque conſumat. Nam de omnibus talibus Eſaias prophetat, per quẽ nobis dicit deus: Audite me qui ſcitis iudicium populus meus, in quorum corde lex mea eſt, opprobria hominum nolite metuere, & detractione eorũ nt ſuperemini: nec quòd vos ſpernant magni duxeritis. ſicut enim veſtimentum ita per tempus abſumentur, & ſicut lana à tinea comedentur, iuſtitia autem mea in æternum manet. Nos ergo agnoſcamus vermem matutinum, quia & in illo pſalmo cuius titulus inſcribitur: Pro ſuſceptione matutina, hoc ſe ipſe nomine appellare dignatus eſt: Ego, inquit, ſum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Hoc opprobrium de illis opprobriis eſt, quæ iubemur non metuere, per Eſaiam dicentem: Opprobria hominum nolite metuere. Ab iſto verme tanquam à tinea comeduntur, qui ſub eius dente Euangelico per ſingu-

Chriſt⁹ vermis biſariã intelligitur.
Pſal. 21.

los dies paucitate ſua deficiendo minorãtur. Nos hunc D agnoſcamus, & pro ſalute diuina, humana opprobria ſufferamus. Vermis eſt propter humilitatem carnis, fortaſsis etiam propter virginis partum. Nam hoc animal plerunque de carne vel de quacunque re terrena ſine vllo concubitu naſcitur. Matutinus eſt, quia diluculò reſurrexit. Poterat vtiq; illa cucurbita & ſine vllo vermiculo areſcere. Poſtremò ſi habebat deus ad hoc vermem neceſſarium, quid opus erat addere matutinum, niſi vt ille vermis agnoſceretur, qui cantat pro ſuſceptione matutina: Ego autem ſum vermis & non homo? Quid iſta prophetia iam ipſo rerum effectu & adimpletione lucidius? Si irriſus eſt vermis iſte cum penderet in cruce, ſicut in eodem pſalmo ſcriptũ eſt: Loquuti ſunt labiis, & mouerunt caput: Sperauit in deum, eruat eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum: cum completa ſunt quæ ibi prædixit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi verò conſiderauerunt, & conſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem: quod tanta manifeſtatione futurum in libro antiquo prophetatur, quanta manifeſtatione factum in nouo Euangelio recitatur: Sed ſi in hac humilitate (vt E dicere cœperam, iſte vermis irriſus eſt, nunquid adhuc irridendus eſt, cum ea compleri cernimus, quæ conſequentia pſalmus ipſe habet: Commemorabuntur & cõuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ: & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium: Quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium? Sic commemorati ſunt Niniuitæ, & conuerſi ſunt ad dominũ. Hanc ſalutem pœnitentiæ gentiũ tanto antè pręfiguratam in Iona, dolebat Iſraël, ſicut nunc dolet vmbra nudatus, & æſtu ſauciatus. Liceat ſanè cuilibet, quãlibet aliter, dum tamen ſecundum regulam fidei, cætera omnia quæ de Iona propheta myſteriis operta ſunt, aperire: illud planè quòd in ventre ceti triduo fuit, fas non eſt aliter intelligere, quàm ab ipſo cœleſti magiſtro in Euangelio commemorauimus reuelatũ. Propoſita expoſuimus vt potuimus: ſed ille qui propoſuit, iam ſit Chriſtianus, ne fortè cum expectat ante librorum ſanctorum finire quæſtiones, prius finiat vitam iſtam, quàm tranſeat à morte ad vitã. Ferri enim poteſt, quòd antequam Chriſtianis ſacramentis imbuatur, F quærit de reſurrectione mortuorũ. Concedendũ etiam fortaſsis quod de Chriſto quæſiuit, cur tãto pòſt venerit, vel ſi quæ ſunt aliæ paucæ & magnæ quæſtiones, quibus cætera inſeruiunt: ſi autem qualis eſt illa, In qua menſura menſi fueritis, metietur vobis: vel qualis iſta de Iona, etiam omnes tales antequam ſit Chriſtianus finire cogitat, perparum cogitat vel conditionem humanam, vel ætatem iam ſuam. Sunt enim innumerabiles, quæ non ſunt finiendæ ante fidem, ne finiatur vita ſine fide. Sed planè retẽta iam fide, ad exercendam piã delectationem mentium fidelium ſtudioſiſsimè requirendæ, & quod in eis eluxerit, ſine typho arrogantiæ communicandum: quod autem latuerit, ſine ſalutis diſpendio tolerandum.

Auguſtinus Bonifacio viro militari de Cæſaris comitatu, commonſtrãs illi Donatiſtarum hæreſim nihil habere cõmune cum Arriana, & qua moderatione per metũ legum imperialiũ hæretici poſſint ad Eccleſiæ ſocietatem reduci, tum de Donatiſtarum & Circumcellionum immanitate, poſtremò de peccato in ſpiritum ſanctum non remittendo. Idem argumentum tractauit epiſtola 48. *Epiſtola L.*

G LAVDO & gratulor & admiror fili dilectiſsime Boniſaci, quòd inter curas bellorum & armorum vehementer deſideras ea noſſe quæ dei ſunt. Vere hinc te apparet etiam dei ipſa virtute militari, fidei ſeruire quam habes in Chriſto. Vt ergo breuiter inſinuem dilectioni tuæ, inter Arrianorum & Donatiſtarum quid interſit errorem, Arriani patris & filij & ſpiritus ſancti diuerſas ſubſtãtias eſſe dicunt: Donatiſtæ autem non hoc dicunt, ſed vnã trinitatis ſubſtantiam confitentur. Et ſi aliqui ipſorũ minorem filium eſſe dixerunt q̃ pater eſt, eiuſdem tamen ſubſtantiæ non negarunt. Plurimi verò in eis hoc ſe dicũt omnino credere de patre & filio & ſpiritu ſancto, quod catholica credit Eccleſia: nec ipſa cũ illis vertitur quæſtio, ſed de ſola cõmunione infeliciter litigant, & contra vnitatem Chriſti rebelles inimicitias peruerſitate ſui erroris exercent. Aliquãdo autẽ (ſicut audiuimus) nõnulli ex ipſis volentes ſibi Gotthos conciliare, quãdo eos vident aliquid poſſe, dicũt hoc ſe credere quod & illi credũt. Sed maiorum ſuorũ authoritate vincuntur, quia nec Dona-
H tus ipſe ſic credidiſſe aſſeritur, de cuius parte ſe eſſe gloriantur. Non te autem iſta conturbent, fili dilectiſsime. Hæreſes enim & ſcandala futura prædicta ſunt, vt inter inimicos erudiamur, ac ſic & fides & dilectio noſtra poſsit eſſe probatior. Fides vtiq;, ne ab eis decipiamur: dilectio autẽ, vt etiam ipſis corrigendis quantum poſſumus conſulamus, non ſolùm inſtãtes ne infirmis noceant, atque vt ab errore nefario liberentur, ſed etiã orantes pro eis, vt aperiat dominus illis ſenſum, & intelligant ſcripturas, quia in ſanctis libris vbi manifeſtatur domin' Chriſtus, ibi & eius Eccleſia declaratur. Iſti autem mirabili cæcitate, cum ipſum Chriſtum præ-
† *Præter ſcripturas, pro niſi ex ſcripturis.* ter † ſcripturas neſciant, eius tamen Eccleſiam non diuinarum literarum authoritate cognoſcunt, ſed humanarum calumniarum vanitate confingunt. Agnoſcunt nobiſcum Chriſtum in eo quod legitur: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: Ipſi verò conſiderauerunt & conſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtẽ meam miſerunt ſortem: & nolunt agnoſcere Eccleſiã in eo quod
I poſt paululum ſequitur: Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ: & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium, quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium.
Pſal. 2. Agnoſcunt nobiſcũ Chriſtum in eo quod legitur: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. & nolunt agnoſcere Eccleſiam in eo quod ſequitur: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Agnoſcunt nobiſcũ Chriſtum in eo quod ipſe dominus in Euãgelio loqui-
Lucæ 24. tur: Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die. & nolunt agnoſcere Eccleſiã in eo quod ſequitur: Et prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remiſsionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. Et innumerabilia ſunt teſtimonia librorum ſanctorum (quæ in hunc librũ coarctare non debui) in quibus ſicut apparet dominus Chriſtus ſiue ſecundum diuinitatẽ qua æqualis eſt patri, qui in princi-
Ioan. 1. pio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum: ſiue ſecundum ſuſceptæ carnis humilitatem, qua verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: ſic apparet etiam eius Eccleſia non in ſola Africa, ſicut iſti impudentiſsima vanitate delirant, ſed toto orbe
2. Retra. 28. terrarum diffuſa. Teſtimoniis enim diuinis litem ſuam præferunt, quia in cauſa Cæciliani quondam Eccleſiæ Carthaginenſis epiſcopi, cui crimina obiecerunt quæ K
24. q. 1. ſi forte. nec potuerunt probare nec poſſunt, ſe ab Eccleſia catholica, hoc eſt ab vnitate omnium gentium diuiſerunt. Quamuis & ſi vera eſſent quæ ab eis obiecta ſunt Cæciliano, & nobis poſſent aliquando monſtrari, ipſum iam mortuum anathematizaremus: ſed tamen Eccleſiam Chriſti quæ non litigioſis opinionibus fingitur, ſed diuinis atteſtationibus comprobatur, propter quemlibet hominem relinquere non debemus, quia bonum eſt confidere in domino, quàm confidere in homine. Neque enim, quod ſine iniuria innocentiæ illius dixerim, ſi peccauit Cæcilianus, ideo hæreditatem ſuã perdidit Chriſtus. Facile eſt homini ſeu vera ſeu falſa de altero homine credere, ſed ſceleratæ impudentiæ eſt, propter crimina hominis, quæ orbi terrarum non poſsis oſtendere, communionem orbis terrarum velle damnare. Vtrum Cæcilianus à traditoribus diuinorum codicum fuerit ordinatus, neſcio, non vidi, ab inimicis eius audiui: Nõ mihi de lege dei, non de præconio prophetarum, non de ſanctitate pſalmorum, non de Apoſtolo Chriſti, non de Chriſti eloquio recitatur. Eccleſiam verò toto terrarum orbe diffuſam, cui non L communicat pars Donati, vniuerſarum ſcripturarum teſtimonia conſona voce proclamant. In ſemine tuo *Gene. 26.*
benedicentur omnes gentes, lex dei dicit. Ab ortu So- *Mala. 1.*
lis vſque ad occaſum ſacrificium mundum offertur nomini meo: quoniam glorificatum eſt nomen meum in gentibus, per prophetam deus dixit. Dominabitur à *Pſal. 71.*
mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum, per pſalmum dominus dixit. Fructificans & creſcens in vniuerſo mundo, per Apoſtolum *Coloſ. 1.*
dominus dixit. Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in *Lucæ 24.*
tota Iudæa & in Samaria, & vſque ad fines terræ, fi- *Acto. 1.*
lius dei ore ſuo dixit. Cæcilianus Eccleſiæ Carthaginẽſis Epiſcopis humanis litibus accuſatur. Eccleſia Chriſti in omnibus gentibus conſtituta diuinis vocibus cõmendatur. Ipſa pietas, veritas, charitas, nos non permittit contra Cæcilianum eorum hominum accipere teſtimoniũ quos in Eccleſia nõ videmus, cui deus perhibet teſtimonium. Qui enim diuina teſtimonia non ſequuntur, pondus humani teſtimonij perdiderunt. *Cõſtãtinus*
Addo quòd Cæciliani cauſam ipſi ad imperatoris Cõ- *Cæcilian'.*
ſtantini iudicium accuſando miſerunt, imò verò ipſum Cæcilianum poſt epiſcopalia iudicia, vbi eum op- M
primere nõ potuerunt, ad ſupradicti imperatoris examen pertinaciſsimis perſequutoribus perduxerunt. Et quod in nobis modo reprehendunt, vt decipiant imperitos, dicentes non debere Chriſtianos contra inimicos Chriſti aliquid à Chriſtianis imperatoribus po-
ſtulare, ipſi priores fecerunt. Quod etiam in collatio- *2. Retract.*
ne quam ſimul apud Carthaginem habuimus, nega- *40.*
re non auſi ſunt, imò & gloriari auſi ſunt, quòd apud imperatorem maiores eorum criminaliter Cæcilianum fuerint inſequuti, inſuper addentes mendacium, quòd eum illic vicerint, fecerintq; damnari. Quomodo ergo nunc ipſi nõ ſunt perſequutores, qui cum accuſando perſequuti ſint Cæcilianum, & ab eo fuerint ſuperati, falſam ſibi gloriam impudentiſsimo mendacio arrogare voluerunt, non ſolum culpam non putantes, veruntetiam pro ſua laude iactantes, ſi probarent Cæcilianum maioribus ſuis accuſantibus fuiſſe damnatũ?
Quemadmodum autem in ipſa collatione modis om- *2. Retra. 39.*
nibus victi ſint, quoniam valde prolixa ſunt geſta, & tibi aliis rebus Romanæ pacis neceſſariis occupato multum eſt vt legantur, breuiarium eorum tibi legi

A forſitan poterit, quod credo habere fratrem & coëpiſcopum meum Optatum: *Optatus.* aut ſi non habet, poteſt facillime accipere de Eccleſia Sitiuenſi, quandoquidem liber iſte iam ſua prolixitate curis tuis forſitan oneroſus eſt. Hoc enim contigit Donatiſtis, quod accuſatoribus ſancti Daniëlis. Sicut enim in illos leones, ſic in iſtos cõuerſæ ſunt leges, quibus innocentem opprimere voluerunt, niſi quòd propter miſericordiam Chriſti magis pro eis ſunt iſtæ leges, quæ illis videntur aduerſæ: quoniam multi per illas correcti ſunt, & quotidie corriguntur, & ſe eſſe correctos, atque ab illa furioſa pernicie liberatos, gratias agunt: & qui oderant diligunt, moleſtáſque ſibi fuiſſe ſaluberrimas leges quantum in inſania deteſtabantur, tantum recepta ſanitate gratulantur, & in reſiduos cum quibus fuerant perituri, iam ſimili dilectione nobiſcum vt pariter inſtemus ne illi pereant excitantur. *23.q.4. ipſa pietas.* Moleſtus eſt enim & medicus furenti phrenetico, & pater indiſciplinato filio, ille ligando, iſte cædendo, ſed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, iſta potius manſuetudo falſa, crudelitas eſt. Si enim equus & mulus, quibus non eſt intellectus, morſibus & calcibus reſiſtunt B hominibus à quibus eorum curanda vulnera contrectantur, & cum inter dentes eorum & calces ſæpe homines periclitentur, & aliquando vexentur, non tamẽ eos deſerunt donec per dolores & moleſtias medicinales reuocent ad ſalutem: quanto magis homo ab homine, & frater à fratre, ne in æternum pereat, non eſt deſerendus, qui correctus intelligere poteſt quantum ſibi præſtabatur beneficium, quãdo ſe perſequutionem perpeti querebatur? Sicut ergo Apoſtolus dicit, *Gala.6.* Infatigabiles, cum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes, qui poſſunt catholicorum præceptorum † ſermonibus, *† aliàs prędicatorum.* qui poſſunt catholicorum principũ legibus, partim per eos qui diuinis admonitionibꝰ, partim per eos qui iuſsis imperialibus parent, omnes ad ſalutem vocentur, omnes à pernicie reuocentur: qõia & imperatores *Diſ.9. cap. Iperatores. & duobus ſequen. 11.q.3. imperatores.* quando pro falſitate cõtra veritatem conſtituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perſeuerantes. Quando autem pro veritate contra falſitatem conſtituunt bonas leges, terrentur ſæuientes, & corriguntur intelligentes. Quicunque ergo legibus imperatorum quæ contra veritatem dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. C Quicunque autem legibus imperatorum quæ pro dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium. Nam & temporibus prophetarũ omnes reges qui in populo dei non prohibuerunt nec euerterũt quæ contra dei præcepta fuerant inſtituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, ſuper aliorum merita laudantur. *Danie.3.* Et rex Nabuchodonoſor cum ſeruus eſſet idolorum, conſtituit ſacrilegam legem, vt ſimulacrum adoraretur: ſed eius impiæ cõſtitutioni qui obedire noluerũt, pie fideliterque fecerunt. Idem tamen rex diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate conſtituit, vt quicunque diceret blaſphemiam in deum verum Sidrac, Miſac, & Abdenago, cum domo ſua penitus interiret. Hanc legẽ ſi qui cõtempſerũt, & id quod fuerat conſtitutum meritò perpeſſi ſunt, debuerunt dicere (quod iſti dicũt) ſe iuſtos eſſe, quia ex lege regis perſequutionem patiebãtur: quod vtique dicerent ſi ita inſanirent ſicuti iſti inſaniunt, qui diuidunt membra Chriſti, exufflant ſacramenta Chriſti, & de perſequutione gloriantur, quia prohibentur iſta facere legibus imperatorum, quas conſtituerunt pro vnitate Chriſti, & iactant fallaciter innocentiam ſuam: & quam D non poſſunt à domino accipere, ab hominibus quærunt martyrum gloriam. Veri autem martyres illi ſunt, de quibus dominus ait: Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. *Matth.5.* Non ergo qui propter iniquitatem, & propter Chriſtianæ vnitatis impiã diuiſionem, *Lib. de ſer. domini in mõte cap.4.* ſed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, hi martyres veri ſunt. Nam & Agar paſſa eſt perſequutionem à Sara, & illa erat ſancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Nunquid & huic perſequutioni, quam paſſa eſt Agar, comparandus eſt ſanctus Dauid quem perſequutus eſt iniquus Saül? Valde vtique diſtat, non quia patiebatur, ſed quia propter iuſtitiam patiebatur. Et ipſe dominus cũ latronibus crucifixus eſt: ſed quos paſsio iungebat, cauſa ſeparabat. Ideo in pſalmo vox illa intelligenda eſt verorum martyrum, volentium ſe diſcerni à martyribus falſis: Iudica me deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. *Pſal.42.* Non dixit, diſcerne pœnam meam, ſed diſcerne cauſam meam. Poteſt enim eſſe impiorum ſimilis pœna, ſed diſsimilis eſt martyrum cauſa, quorum & illa vox eſt: Iniuſte perſequuti ſunt me, adiuua me. *Pſal.118.* Ideo ſe dignum exiſtimauit qui adiuuaretur iuſtè, quia illi perſequebantur iniuſtè. E Nam ſi iuſtè illi perſequerentur, non fuerat adiuuandus, ſed corrigendus. Si autem putent quòd nemo poſſit iuſtè aliquem perſequi, ſicut in collatione dixerunt illam eſſe veram Eccleſiam, quæ perſequutionem patitur, non quæ facit: omitto dicere quod ſuperius commemoraui: quia ſi ita eſt vt dicunt, Cæcilianus *Cæcilianꝰ.* ad veram Eccleſiam pertinebat, quando eum maiores illorum vſque ad imperatoris iudicium accuſando perſequebãtur. Nos enim dicimus ideo illum ad veram Eccleſiam pertinuiſſe, non quia perſequutionem patiebatur, ſed quia propter iuſtitiam patiebatur: illos autem ideo fuiſſe alienatos ab Eccleſia, non quia perſequebantur, ſed quia iniuſte perſequebantur. Nos itaque hoc dicimus. Illi verò ſi non quærũt cauſas quare quiſque faciat perſequutionem vel quare patiatur, ſed hoc putant eſſe ſignum veri Chriſtiani, ſi perſequutionem non faciat, ſed patiatur: ſine dubio Cæcilianum in ea definitione conſtituunt, qui non faciebat, ſed patiebatur. Maiores autem ſuos ab ea definitione foras mittunt, qui faciebant, non patiebantur. F Sed hoc, vt dixi, omitto: illud dico, ſi Eccleſia vera ipſa eſt quæ perſequutionem patitur, *23.q.4. ſi Eccleſia.* non quæ facit, quærant ab Apoſtolo quam Eccleſiam ſignificabat Sara, quando perſequutionem faciebat ancillæ? *Eccleſiã repetit ex veteri teſtamẽto.* Liberam quippe matrem noſtram cœleſtem Hieruſalem, id eſt veram dei Eccleſiam, in illa muliere dicit fuiſſe figuratam, quæ affligebat ancillam. Si autem melius diſcutiamus, magis illa perſequebatur Saram ſuperbiendo, quàm illam Sara coërcendo. Illa enim dominæ faciebat iniuriam, iſta imponebat ſuperbæ diſciplinam. Deinde quæro, ſi boni & ſancti nemini faciunt perſequutionem, ſed tantummodo patiuntur, cuius putant eſſe in pſalmo vocem vbi legitur: Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant? *Pſal.17.* Si ergo verum dicere vel agnoſcere volumus, eſt perſequutio iniuſta quam faciunt impij Eccleſiæ Chriſti: & eſt iuſta perſequutio, quam faciunt impij Eccleſiæ Chriſti. Iſta itaque beata eſt, quæ perſequutionem patitur propter iuſtitiam: illi verò miſeri, qui perſequutionem patiuntur propter iniuſtitiam. Proinde iſta perſequitur diligendo, illi ſæuiendo. Iſta vt corrigat, illi vt euertant. Iſta vt reuocet ab errore, illi vt præcipitent

G in errorẽ. Deniq; iſta perſequitur inimicos, & compre-
hendit donec deficiant in vanitate, vt in veritate pro-
ficiant. Illi autem retribuentes mala pro bonis, quia eis
conſulimus ad æternam ſalutem, etiam temporalem
nobis conãtur auferre, ſic amantes homicidia, vt in ſe-
ipſis ea perficiant, quando in aliis perpetrare non poſ-
ſunt. Sicut enim charitas laborat Eccleſiæ ſic eos ab il-
la perditione liberare, vt eorum nemo moriatur: ſic eo-
rum laborat furor aut nos occidere, vt ſuæ crudelitatis
paſcant libidinem, aut etiam ſeipſos, ne perdidiſſe vi-
deantur occidendorum hominum poteſtatem. Qui au
tem neſciunt conſuetudinem illorum, putant eos mo-
dò ſeipſos occidere, quando ab eorum inſaniſsima do-
minatione per occaſionem legum iſtarũ quæ pro vni-
tate ſunt conſtitutæ, tanti populi liberãtur. Qui autem
ſciunt & ante ipſas leges quid facere ſoleant, non eo-
rum mirantur mortes, ſed recordantur mores: maxime
quando adhuc cultus fuerat idolorum, ad paganorum
celeberrimas ſolennitates ingentia turbarum agmina
veniebant, non vt idola frangerẽt, ſed vt interficeren-
tur à cultoribus idolorum. Nam illud ſi accepta legiti-
ma poteſtate facere vellent, ſi quid eis accidiſſet, poſ-
H ſent habere qualemcunq; vmbram nominis martyrũ,
ſed ad hoc ſolum veniebant, vt integris idolis ipſi peri-
merentur. Nam ſinguli quique valentiſsimi iuuenes
cultores idolorũ, quis quot occideret, ipſis idolis vo-
uere conſueuerant. Quidam etiam ſe trucidandos ar-
matis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab
eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnun-
quam & à iudicibus tranſeuntibus extorquebant vio-
lenter, vt à carnificibus vel ab officio ferirentur. Vnde
quidam illos ſic illuſiſſe perhibetur, vt eos tanquã per-
cutiendos ligari & dimitti iuberet, atq; ita eorum im-
petum incruentus & illæſus euaderet. Iam verò per ab-
rupta præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeip-
ſos, quotidianus illis ludus fuit. Hęc enim eos tria mor
tis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quando
non inueniebant quem terrerent vt eius gladio feri-
rentur, per ſaxa ſe mitterent, aut ignibus gurgitibúſque
donarent. Quis autem illos hæc docuiſſe credendus eſt
poſsidens cor eorum, niſi ille qui & ſaluatori noſtro vt
ſe de pinna templi præcipitaret, tanquam de lege ſug-
geſsit? Cuius ſuggeſtionem à ſe vtique prohiberent, ſi
I magiſtrum Chriſtum in corde portarent. Sed quia in
ſe diabolo potius dederunt locum, aut ſic pereunt quẽ-
admodum grex ille porcorum quem de monte in ma-
re turba dæmonum deiecit: aut illis mortibus erepti,
pio matris catholicæ gremio collecti, ita liberantur,
quemadmodum eſt à domino liberatus, quem pater ei9
à dæmonio ſanandum obtulit, dicens, quòd aliquan-
do cadere in aquam, aliquando in ignem ſoleret. Vn-
de magna in eos fit miſericordia, cum etiam per iſtas
imperatorum leges ab illa ſecta vbi per doctrinas dæ-
moniorũ mendaciloquorum mala iſta didicerũt, prius
eripiuntur inuiti, vt in catholica poſtea bonis præce-
ptis & moribus ſanentur aſſueti. Nam multi eorum
quorum iam in vnitate Chriſti pium fidei feruorem
charitatémque miramur, cum magna lætitia deo gra-
tias agunt, quòd illo errore caruerunt vbi mala iſta bo-
na putauerunt. Quas gratias modò volentes non agè-
rent, niſi prius etiam nolentes ab illa nefaria ſocietate
diſcederent. Quid de illis dicamus, qui nobis quoti-
die confitentur, quòd iam olim volebant eſſe catholi-
ci, ſed inter eos habitabant, inter quos id quod vole-
bant eſſe non poterant per infirmitatem timoris, vbi

rodigioſa mortes cupi ...itas.

...ca 4.

Marci.5.

Matth.17.

ſi vnum verbum pro catholica dicerent, & ipſi & do- K
mus eorum funditus euerterentur? Quis eſt tam de-
mens, qui neget iſtis debuiſſe per iuſſa imperialia ſub-
ueniri, vt de tanto eruerentur malo, dum illi quos ti-
mebant timere coguntur, & eodem timore aut etiam
ipſi corriguntur, aut certè cum ſe correctos eſſe con-
fingunt, correctis parcunt, à quibus antea timebantur?
Si autem ſeipſos occidere voluerint, ne illi qui liberã-
di ſunt liberentur, & eo modo liberantium terrere pie-
tatem, vt dum timetur ne quidam perditi pereant, non
eruantur perditioni qui vel iam nolebant perire, vel
coërciti poterant non perire, quid hic agit charitas
Chriſtiana, præſertim cum illi qui ſuas mortes volun-
tarias & furioſas minantur, in populorum liberando-
rum comparatione perpauci ſint? Quid agit ergo fra-
terna dilectio? vtrum dum paucis tranſitorios ignes
metuit caminorum, dimittit omnes æternis ignibus
gehennarum: & tam multos vel iam volentes, vel poſt-
ea non valentes per catholicam pacem ad vitam ve-
nire perpetuam, relinquit in interitum ſempiternum,
cauendo ne quidam voluntario moriantur interitu,
qui viuunt ad impedimentum ſalutis aliorum, quos L
non permittunt ſecundum Chriſti doctrinam viue-
re, vt eos doceant quocunque tempore ſecundum con-
ſuetudinem doctrinæ diabolicæ ad eas quæ in illis mo-
dò timentur mortes voluntarias feſtinare, an potius
conſeruat quos poteſt, etſi ſponte pereant quos con-
ſeruare non poteſt? Vt enim omnes viuant, ardenter
exoptat: ſed omnes ne pereant plus laborat. Gratias au-
tem domino, quòd & apud nos, non quidem in omni-
bus, ſed valde in pluribus locis, & per alias Africæ
partes, ſine vllis iſtorum inſanorum mortibus pax ca-
tholica cucurrit & currit. Ibi autem illa funeſta con-
tingunt, vbi eſt tam furioſum & inutile hominum ge
nus, qui & aliis temporibus eadem facere conſueue-
runt. Et prius quidem quàm iſtæ leges à catholicis im-
peratoribus mitterentur, pacis atque vnitatis Chriſti
paulatim doctrina creſcebat, & in eam quiſque ſicut
decebat & volebat & poterat ex ipſa parte tranſibat,
cùm tamen apud illos perditorum hominum demen-
tiſsimi greges in diuerſis cauſis quietem innocentium
perturbabant. Quis non dominus ſeruum ſuum time-
re compulſus eſt, ſi ad illorum patrocinium confugiſ-
ſet? Quis euerſori minari ſaltem audebat authori? Quis M
conſumptorem apothecarum, quis quemlibet poterat
exigere debitorem, auxilium eorum defenſionémque
poſcentem, timore fuſtium & incendiorum mortiſque
præſentis? Peſsimorum ſeruorum vt liberi abſcederent
tabulę frangebantur, extorta debitoribus chirographa
reddebantur. Quicunque dura illorum verba contem-
pſerãt, durioribus verberibus quod iubebant facere co-
gebãtur: innocentium qui eos offenderant, domus aut
deponebantur ad ſolum, aut ignibus cremabantur.
Quidam patres familias honeſto loco nati, & generoſo
cultu educati, vix viui poſt eorum cędes ablati ſunt, vel
vincti ad molam, & eam in gyrum ducere tanquã iu-
menta contemptibilia verbere adacti ſunt. Quod enim
de legibus auxiliũ, à ciuilibus poteſtatibus aduerſus eos
aliquid valuit? quis in præſentia eorum officialis anhe-
lauit? quiſque quod illi noluiſſent exactor exegit? Quis
eos qui eorum cædibus extincti ſunt, vindicare tenta-
uit, niſi quòd propria de illis pœnas poſcebat inſania,
cum alij prouocandis in ſe gladiis hominum, quos vt
ab eis ferirentur morte terrebant, alij per varia præci-
pitia, alij per aquas, alij per ignes ſe in mortes volũta-

rias

A rias vſquequaque mittebant, & animas ferales, à ſe ſibi
illatis ſuppliciis proiiciebant? Horrebant iſta plurimi
in ipſa ſuperſtitione hæretica conſtituti, & cum inno-
centiæ ſuæ ſufficere arbitrarentur, quòd ſibi talia diſpli
cerent, dicebatur eis à catholicis: Si innocentiā veſtrā
mala iſta non polluunt, quomodo dicitis orbem Chri-
ſtianum vel falſis vel certe ignotis Cæciliani peccatis
eſſe pollutum? Quomodo vos nefario ſcelere ab vnita-
te catholica tanquam ab area dominica ſeparatis, quæ
vſque ad tempus ventilationis neceſſe eſt vt habeat &
frumentum in horreo recondendum, & paleam igni-
bus conſumendam? Atque ita quibuſdam ratio redde-
batur, vt aliqui ad vnitatem catholicam etiam inimi-
citias perditorum parati ſuſtinere tranſirent: ſed plu-
res quamuis id vellent, eos tamen homines quibus tan-
ta fuerat licentia ſæuiendi, inimicos facere non aude-
bant. Nonnulli quippe illos cum ad nos tranſiſſent, cru-
deliſsimos paſsi ſunt. Accidit etiam vt apud Carthagi-
nem quēdam diaconum ſuum nomine Maximianum,
contra Epiſcopum ſuum ſuperbientem, quidam epiſco
porum eiuſdem partis facto ſchiſmate, & in plebe Car-
B thaginis diuiſa parte Donati, ordinarent Epiſcopum
contra Epiſcopum. Quod cum eorum pluribus diſpli-
ceret, eundem Maximianum cum aliis duodecim, qui
eius ordinationi præſentes affuerant, damnauerunt, cæ-
teris autem ad eandem ſocietatem ſchiſmatis perti-
nentibus, die conſtituto facultatem redeūdi dederūt.
Sed poſtea ex ipſis duodecim quoſdam, & ex illis qui-
bus dilatio data fuerat, poſt diem poſitum redeuntes,
propter pacem ſuam in ſuis honoribus ſuſceperunt, &
quoſcunque extra ipſorum communionem damnati
baptizauerant, rebaptizare nō auſi ſunt. Cœpit hoc eo-
rum factum contra illos pro catholica multum valere,
vt ora eorum penitus clauderentur. Quæ res cum, ſicut
oportebat, ad ſanādos ab ſchiſmate animos hominum
ſpargeretur inſtantius, & quaquauerſum poterat, ca-
tholicorum ſermonibus ac diſputationibus monſtra-
retur, eos pro pace Donati & damnatos ſuos in hono-
rem ſuum integrum ſuſcepiſſe, & baptiſmū quem dam-
nati vel etiam dilati foris ab eccleſia eorum dederant,
non auſos fuiſſe reſcindere, & orbi terrarum cōtra pa-
cem Chriſti contaminationem neſcio quorum obiice-
re peccatorum, & euacuare baptiſmum in illis quoque
C eccleſiis datum, vnde in Africam venit ipſum Euāge-
lium: plurimi confundebantur, & manifeſtæ veritati
erubeſcentes corrigebantur ſolito crebrius, & multo
magis vbicunque ab eorum ſæuitia reſpirabat aliquan-
ta libertas. Tum verò illi ſic exarſerunt, & tantis ſunt
odiorum ſtimulis incitati, vt contra eorum inſidias at-
que violentias, & apertiſsima latrocinia, vix vllę noſtrę
communionis eccleſiæ poſſent eſſe ſecuræ, vix vlla via
tuta, qua iter agerent quicunque aduerſus eorū rabiem
pacem catholicam prædicarent, eorumq; dementiam
perſpicua veritate conuincerent. Vſque adeo prorſus
non ſolum laicis, vel quibuſlibet clericis, ſed ipſis quo-
que epiſcopis catholicis quodammodo proponebatur
dura conditio. Aut enim tacenda erat veritas, aut eo-
rum immanitas perferēda. Sed ſi veritas taceretur, non
ſolum nemo fuerat eius ſilentio liberandus, ſed multi
etiam illorum ſeductione perdendi. Si autem veritatis
prædicatione furor eorum ad ſæuiendum prouocare-
tur, aliquibus liberatis noſtriſque firmatis, rurſus à ſe-
quēda veritate formido impediret infirmos. Cum igi-
tur his anguſtiis affligeretur eccleſia, quiſquis exiſti-
mat omnia potius ſuſtinenda, quàm dei auxilium, vt
per Chriſtianos imperatores ferretur, fuiſſe poſcēdum, D
parum attendit non bonam de hac negligentia reddi
potuiſſe rationem. Quod enim dicunt qui contra ſuas 23.q.4. ſi
impietates leges iuſtas cōſtitui nolunt, non petiſſe à re- eccleſia.
gibus terræ Apoſtolos talia, non conſiderant aliud fuiſ-
ſe tunc tempus, & omnia ſuis tēporibus agi. Quis enim
tunc in Chriſtum crediderat imperator, qui ei pro pie-
tate contra impietatem leges ferendo ſeruiret, quando
adhuc illud propheticū complebatur: Quare fremue- Pſal.2.
runt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt
reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduer-
ſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. Nondum au-
tem agebatur quod paulò pòſt in eodem pſalmo dici-
tur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis
terram: Seruite domino in timore, & exultate ei cum
tremore. Quomodo ergo reges domino ſeruiunt in ti-
more, niſi ea quæ contra iuſſa domini fiunt, religioſa
ſeueritate prohibēdo atque plectendo? Aliter enim ſer-
uit quia homo eſt, aliter quia etiam rex eſt. Quia ho-
mo eſt, ei ſeruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex
eſt, ſeruit leges iuſta præcipientes & contraria prohi-
bentes conuenienti vigore ſanciendo, ſicut ſeruiuit E
Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa quæ 4.Reg.18.
contra præcepta dei fuerant conſtructa deſtruendo: ſi-
cut ſeruiuit Ioſias talia & ipſe faciendo: ſicut ſeruiuit 4.Reg.23.
rex Niniuitarum, vniuerſam ciuitatem ad placandum Iona.3.
dominum compellendo: ſicut ſeruiuit Darius, idolum Dani 14.
frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos
eius leonibus ingerēdo: ſicut ſeruiuit Nabuchodono- Dani.3.
ſor, de quo iam diximus, omnes in regno ſuo poſitos à
blaſphemando deo lege terribili prohibendo. In hoc
ergo ſeruiunt domino reges, inquātum ſunt reges, cum
ea faciunt ad ſeruiendum illi, quæ non poſſunt facere
niſi reges. Cum itaque nondum reges domino ſerui-
rent temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditaren-
tur inania aduerſus deum & aduerſus Chriſtum eius, vt
prophetarum prædicta omnia complerentur, non vti-
que tunc poſſent impietates legibus prohiberi, ſed po-
tius exerceri. Sic enim ordo temporū voluebatur, vt &
Iudæi occiderent prædicatores Chriſti, putantes ſe offi-
cium deo facere, ſicut prædixerat Chriſtus: & gētes fre-
merent aduerſus Chriſtianos, & omnis patientia mar-
tyrum vinceret. Poſtea verò quàm cœpit impleri quod
ſcriptum eſt: Et adorabunt eum omnes reges terræ, om-
nes gentes ſeruient illi: quis mente ſobrius regibus di-
cat: Nolite curare in regno veſtro à quo tueatur vel op
pugnetur eccleſia domini veſtri: non ad vos pertineat F
in regno veſtro, quis velit eſſe ſiue religioſus ſiue ſacri-
legus, quibus dici non poteſt, non ad vos pertineat in
regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus?
Cur enim cum datum ſit diuinitus homini liberum ar-
bitrium, adulteria legibus puniantur, & ſacrilegia per-
mittantur? An fidem non ſeruare leuius eſt animā deo,
quàm fœminam viro? Aut ſi ea quæ non contemptu, ſed
ignorantia religionis committuntur, mitius vindicā-
da, nunquid ideo negligenda ſunt? Melius eſt quidem
(quis dubitauerit?) ad deū colendum doctrina homines
duci, quàm pœnę timore vel dolore compelli: ſed non
quia iſti meliores ſunt, ideo illi qui tales nō ſunt, negli-
gēdi ſunt. Multis enim profuit (quod experimētis pro-
bauimus) prius timore vel dolore cogi, vt poſtea poſ-
ſint doceri, aut quod iam verbis didicerāt, opere ſecta-
ri. Proponunt nobis quidam ſententiam cuiuſdam ſe-
cularis authoris, qui dixit: Pudore & liberalitate liberos Teren. in
retinere, ſatius eſſe credo quàm metu. Hoc quidem ve- Adel.

G rum eſt, ſed ſicut meliores ſunt quos dirigit amor, ita
plures ſunt quos corrigit timor. Nam vt de ipſo autho-
re iſtis reſpondeatur, apud illum etiam legunt, Tu niſi
malo coactus, rectè facere neſcis. Porrò autē ſcriptura
diuina & propter illos meliores dixit: Timor nō eſt in
charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorē. Et
Prou.23. propter hos inferiores qui plures ſunt, ait, Verbis non
emendabitur ſeruus durus, ſi enim & intellexerit, non
obediet. Cum dixit verbis eum nō emendari: non eum
iuſsit deſeri, ſed tacite admonuit vnde debeat emēdari.
Alioquin non diceret, verbis non emēdabitur, ſed tan-
tummodo diceret, non emēdabitur. Alio quoque loco
dicit, non ſolum ſeruum, ſed etiam filiū indiſciplina-
tum plagis eſſe coërcēdū. Et magno fructu. Nā tu qui-
dē (inquit) percutis eum virga, animā verò eius libera-
Prou.13. bis à morte. Et alibi dicit: Qui parcit baculo, odit filiū
ſuum. Da enim qui recta fide veroq; intellectu, totis
animæ ſuæ viribus dicat: Sitiuit anima mea ad deū fon
tem viuum, quādo veniā & apparebo ante faciem dei?
Et ſi cui tali, non ſolum temporalium pœnarum, vel im
perialium legum ſed nec gehennarum timor eſt neceſ-
ſarius: cui tam deſiderabile bonū eſt adhærere deo, vt
H non ſolum ab illa felicitate alienari, tanquam magnum
ſupplicium perhorreſcat, verumetiam differri moleſte
ferat? Sed tamen antequam dicant boni filij: Concupi-
ſcentiam habemus. diſſolui & eſſe cum Chriſto: multi
prius tanquā mali ſerui & quodammodo improbi fu-
gitiui, ad dominum ſuum temporalium flagellorū ver-
23.q.4. bere reuocantur. Quis enim nos poteſt amplius amare
Quis nos. quàm Chriſtus, qui animā ſuam poſuit pro ouibus ſuis?
Et tamen cum Petrum & alios Apoſtolos ſolo verbo
vocaſſet. Paulum prius Saulum, eccleſiæ ſuæ poſtea ma-
gnum ędificatorem, ſed horrendum antea vaſtatorem,
non ſola voce compeſcuit, verumetiam poteſtate pro-
ſtrauit, atque infidelitatis tenebris ſæuientem, ad deſi-
derandum lumen cordis vt ſurgeret, prius corporis cę-
citate percuſsit. Si pœna illa non eſſet, non ab ea poſt-
modum ſanaretur. Et quando apertis oculis nihil vide-
bat, ſi eos ſaluos haberet, non ad impoſitionem manus
Ananiæ, vt eorum aperiretur obtutus, tanquā ſquamas
quibus clauſus fuerat, inde cecidiſſe ſcriptura narraret.
Vbi eſt quod iſti clamare cōſueuerunt, Liberum eſt cre-
I dere vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem
23.q.6. coëgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum: agnoſcant in
ſchiſmatici. eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docētem: prius
ferientem, & poſtea cōſolantem. Mirum eſt autem quo-
modo ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus
intrauit, plus illis omnibus qui ſolo verbo vocati ſunt,
in euāgelio laborauit: & quem maior timor compulit
ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timo-
rem. Cur ergo nō cogeret eccleſia perditos filios vt re-
dirent, ſi perditi filij coëgerunt alios vt perirēt? Quan-
uis etiam illos quos non coëgerunt, ſed tantummodo
ſeduxerūt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gre-
mio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de
illis multo amplius quàm de iis quos nunquam perdi-
derat gratulatur. An nō pertinet ad diligentiam paſto-
ralem, etiam illas oues quæ non violenter ereptæ, ſed
blande leniterq; ſeductæ, à grege aberrauerint, & ab a-
lienis cœperint poſsideri, inuentas ad ouile dominicū,
ſi reſiſtere voluerint, flagellorum terroribus vel etiam
doloribus reuocare? præſertim quoniam ſi apud fugiti-
uos & prędones ſeruos fœcūditate multiplicentur, plus
habet iuris quod in eis dominicus character agnoſci-
tur, qui in eis quos ſuſcepimus, nec tamē rebaptizamus
minime violatur? Sic enim error corrigendus eſt ouis, K
vt non in ea corrumpatur ſignaculum redemptoris.
Neque enim ſi quiſquam regio charactere à ſignato
deſertore ſignetur, & accipiat indulgentiam, atque ille
redeat ad militiam, ille autem eſſe in militia in quā nō-
dum erat incipiat, in aliquo eorū character ille reſcin-
ditur, an non potius in ambobus agnoſcitur, & honore
debito quoniam regius eſt approbatur? Quia ergo non
poſſunt malum eſſe oſtendere quò coguntur, nec ad bo-
num ſe cogi oportere cōtendūt, ſed à Chriſto coactum
oſtendimus Paulum. Imitatur itaque eccleſia in iſtis co-
gēdis dominum ſuum, quæ prius vt neminem cogeret
expectauit, vt de fide regum atque gentium prædicatio
prophetica compleretur. Etiam hinc enim non abſur-
de intelligitur illa Apoſtolica ſententia, vbi Paulus bea-
tus dicit: Parati vlciſci omnem inobedientiam. cum 2.Cor.10.
completa fuerit prior obedientia veſtra. Vnde & ipſe Luc.14.
dominus ad magnam cœnam ſuam prius adduci iu-
bet cōuiuas, poſtea cogi. Nam cū ei ſerui ſui reſpondiſ-
ſent, Domine factum eſt quod iuſsiſti, & adhuc eſt lo-
cus: Exite, inquit, in vias & ſepes, & quoſcunque inue-
neritis cogite intrare. In illis ergo qui leniter primo ad- L
ducti ſunt, completa eſt prior obedientia: in iſtis autem
qui coguntur, inobedientia coërcetur. Nam quid eſt,
cogite intrare, cum primo dictum eſſet, adducite, & re-
ſponſum eſſet, factum eſt quod iuſsiſti, & adhuc eſt lo-
cus? Si miraculorum terroribus cogendos voluiſſet in-
telligi, magis ad eos qui prius vocati ſunt diuina mira-
cula multa facta ſunt, maxime ad eos de quibus dictum
eſt, Iudæi ſigna petunt. In ipſis quoque gentilibus talia σκληρὸν.
temporibus Apoſtolorum miracula Euangelium com- 1.Cor.1.
mendarent, vt ſi talibus cogi iuberentur, priores, vt
dixi, potius conuiuæ coacti eſſe meritò crederentur.
Quapropter ſi poteſtate quam per religionem ac fidem
regum, tempore quo debuit, diuino munere accepit ec-
cleſia, hi qui inueniūtur in viis & in ſepibus, id eſt, in hę-
reſibus & ſchiſmatibus, coguntur intrare, non quia co-
guntur reprehēdant, ſed quò cogantur attēdant. Con-
uiuium domini, vnitas eſt corporis Chriſti, non ſolum
in ſacramēto altaris, ſed etiam in vinculo pacis. De ip-
ſis ſanè poſſumus veriſsime dicere quòd neminem co-
gant ad bonum. Quoſcunque enim cogunt, non cogūt
niſi ad malum. Verūtamen antequam iſtæ leges, quibus
ad conuiuium ſanctum coguntur intrare, in Africam M
mitterentur, nōnullis fratribus videbatur (in quibus & *Mutauit*
ego eram) quamuis Donatiſtarum rabies vſquequaque *ſententiam.*
ſæuiret, non eſſe petendum ab imperatoribus vt ipſam
hæreſim iuberent omnino non eſſe, pœnam cōſtituen-
do eis qui in illa eſſe voluiſſent: ſed hoc potius cōſtitue-
rent, vt eorū furioſas violentias non paterentur qui ve-
ritatem catholicam vel prædicarent loquēdo, vel lege-
rent cōſtituendo. Quod eo modo fieri aliquatenus poſ- *Lex in hæ-*
ſe arbitrabamur, ſi legem piiſsimę memoriæ Theodoſij *reticos mo-*
quam generaliter in omnes hæreticos promulgauit, vt *derata.*
quiſquis eorum epiſcopus vel clericus vbilibet eſſet in-
uentus, decem libris auri mulctaretur, expreſsius in Do-
natiſtas, qui ſe negabant hæreticos, ita confirmarent, vt
non omnes ea mulcta ferirentur, ſed in quorum regio-
nibus aliquas violentias à clericis vel à Circuncellio-
nibus vel populis eorū eccleſia catholica pateretur: vt
ſcilicet poſt proteſtationem catholicorum qui fuiſſent
iſta perpeſsi, iam cura ordinum ad perſoluendam mul-
ctam epiſcopi ſiue miniſtri cæteri tenerentur. Ita enim
exiſtimabamus eis territis, & nihil tale facere audenti-
bus, poſſe libere doceri & teneri catholicam veritatem,

vt ad

A vt ad eam cogeretur nemo, ſed eam qui vellet ſine formidine ſequeretur, ne falſos & ſimulatores catholicos haberemus. Et quamuis aliis fratribus aliud videretur iam ætate grauioribus, vel multarum ciuitatum & locorum exempla currentibus, vbi firmam & veram catholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus beneficiis dei conſtituta eſſet atque firmata, dum per priorũ imperatorum leges ad communionem homines catholicam venire cogerentur, obtinuimus tamen vt illud potius quod dixi ab imperatoribus peteretur, decretũ eſt in concilio noſtro: legati ad comitatum miſsi ſunt. Sed dei maior miſericordia, qui ſciret, harum legum terror & quædam medicinalis moleſtia quàm multorũ eſſet prauis vel frigidis animis neceſſaria, & illi duritiæ quæ verbis emendari non poteſt, ſed tamen aliquantula ſeueritate diſciplinæ poteſt, id egit vt legati noſtri quod ſuſceperant obtinere non poſſent. Iam enim nos præuenerant ex aliis locis quædam epiſcoporum querelæ grauiſsimæ, qui mala fuerant ab ipſis multa perpeſsi, & à ſuis ſedibus exturbati: præcipue horrenda & incredibilis cædes Maximiani epiſcopi catholici eccleſiæ Va-

B gienſis effecit, vt noſtra legatio iam quid ageret non haberet. Iam enim lex fuerat promulgata, vt tantæ immanitatis hæreſis Donatiſtarum, cui crudelius parci videbatur quàm ipſa ſæuiebat, nõ tantùm violẽta eſſe, ſed omnino eſſe non ſineretur impune, non tamen ſupplicio capitali, propter ſeruãdam etiam circa indignos manſuetudinem Chriſtianam, ſed pecuniariis damnis propoſitis, & in epiſcopos vel miniſtros eorum exilio conſtituto. Sopradictũ quippe epiſcopum Vagienſem, quoniam apud ordinarium iudicem dicta inter partes ſentẽtia, obtinuerat baſilicam quam illi cùm catholica eſſet inuaſerunt, ſtantem ad altare, rruẽtes horrendo impetu & furore crudeli, fuſtibus & huiuſcemodi telis, lignis denique eiuſdem altaris effractis immaniter ceciderunt, pugione etiam percuſſerunt in inguine, quo vulnere ſangois effluens eum exanimem redderet, niſi ei ad vitam maior ſæuitia eorum profuiſſet. Nam cùm grauiter ſauciatum per terram inſuper traherent, exundanti venæ puluis obtruſus ſanguinẽ obtinuit, cuius effuſione ibat in mortem. Deinde cùm ab eis tandem relictum, noſtri cum pſalmis auferre tentarent, illi ira ardentiore ſuccenſi, eum de portantium

Lex pecuniaria in Donatiſtas latrones.

C manibus abſtulerunt, malè mulctatis fugatiſque catholicis, quos ingenti multitudine ſuperabant, & facilè ſæuiendo terrebant. Inde in quandam turrem leuatum, iam defeciſſe arbitrantes, cùm ille adhuc viueret abiecerunt. Sed quodam molli aggere exceptus, & à quibuſdam nocte tranſeũtibus per lucernã conſpectus, agnitus atque collectus, & ad religioſam domum apportatus, adhibita magna cura poſt multos dies cùm ab illa deſperatione recreatus eſſet, occiſum eum tamen fama ſcelere Donatiſtarum, etiam trans mare nunciauerat: Quò poſtea quàm venit, & vita eius inopinatiſsima apparuit, cicatricibus ſuis tam multis tam ingentibus tam recentibus, non fruſtra fama mortuũ ſe nunciaſſe monſtrauit. Auxilium ergo petiuit ab imperatore Chriſtiano, non tam ſui vlciſcendi cauſa, quàm tuẽdæ eccleſiæ ſibi creditæ. Quod ſi prætermiſiſſet, non eius fuiſſet laudanda patientia, ſed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apoſtolus Paulus vitæ ſuæ trãſitoriæ conſulebat, ſed eccleſiæ dei, quando contra illos qui eum occidere conſpirauerant, cõſilium illorum tribuno vt proderetur effecit. Vnde factum eſt vt eum ad locum quo fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne

23. q. 3. Maximianus.

Actor. 23.

illorum pateretur inſidias. Romanas etiam leges im- D plorare minime dubitauit, ciuem Romanũ ſe eſſe proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itẽq; ne Iudæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæſaris popoſcit auxilium, Romani quidem principis, ſed non Chriſtiani. Vbi ſatis oſtendit quid facere deberent poſtea Chriſti diſpenſatores, quãdo imperatores Chriſtianos periclitante eccleſia reperirent. Hinc ego factum eſt, vt imperator religioſus & pius perlatis in notitiam ſuam talibus cauſis, mallet piiſsimis legibus illius impietatis errorem omnino corrigere, & eos qui contra Chriſtum Chriſti ſigna portarent, ad vnitatem catholicã terrendo & coërcendo redigere, quàm ſæuiendi tantommodo auferre licentiam, & errandi ac pereundi relinquere. Iam verò cum ipſæ leges veniſſent in Africam, præcipue illi qui quærebãt occaſionem, aut ſæuitiam ſurentium metuebant, aut ſuos verecundabantur offendere, ad eccleſiam continuo tranſierunt. Multi etiam qui ſola illic à parentibus tradita conſuetudine tenebãtur, qualem verò cauſam ipſa hæreſis haberet, nunquam antea cogitauerant, nunquam quærere & conſiderare voluerant, mox vbi cœperunt aduertere, & nihil in ea dignum inuenire propter quod tan- E ta damna paterentur ſine, vlla difficultate catholici facti ſunt. Docuit enim eos ſolicitudo, quos negligentes ſecuritas ſecerat. Iſtorum autem omnium præcedentium authoritatem & perſuaſionem ſequuti ſunt multi, qui minus idonei erant per ſeipſos intelligere quid diſtaret inter Donatiſtarum errorem, & catholicam veritatem. Ita cùm magna agmina populorũ vera mater in ſinum gaudens reciperet, remanſerunt turbæ duræ, & in illa peſte infelici animoſitate reſiſtentes. Ex his quoque plurimi ſimulando communicauerunt, alij paucitate latuerunt. Sed illi qui ſimulabant, paulatim aſſueſcendo, & prædicationem veritatis audiendo, maxime poſt collationem & diſputationem quæ inter nos & Epiſcopos eorum apud Carthaginem fuit, ex magna parte correcti ſunt. In quibuſdam verò locis, vbi pertinacior & impacatior præualuit multitudo (cui reſiſtere non poterant pauciores, quorum erat melior de communione ſententia) aut turbæ authoritati paucorum potentiorum ſubditæ, in malam partem obtemperarunt, aliquanto diutius laboratum eſt. Ex his ſunt in quibus adhuc laboratur, in quo labore multi catho- F lici, & maxime Epiſcopi & clerici, horrenda & dura perpeſsi ſunt, quæ commemorare longum eſt, quando quorundam & oculi extincti ſunt, & cuiuſdam Epiſcopi manus & lingua præciſa eſt, nonnulli etiam trucidati ſunt. Taceo crudeliſsimas cædes, & domorũ deprædationes per nocturnas aggreſsiones, & incendia non ſolum priuatorum habitaculorum, verumetiam eccleſiarum, in quas flammas non defuerunt qui & codices dominicos mitterent. Sed nos huiuſmodi afflictos malis, conſequens conſolatus eſt fructus. Nam vbicunque à perditis iſta commiſſa ſunt, ibi feruentius atque perfectius vnitas Chriſtiana profecit, & vberius laudatur dominus, qui donare dignatus eſt vt ſerui eius paſsionibus ſuis lucrarentur fratres ſuos, & oues eius mortifero errore diſperſas, in pacem ſalutis æternæ ſuo ſanguine congregarent. Potens eſt dominus & miſericors, quem quotidie rogamus, vt etiam cæteris det pœnitentiam, & reſipiſcant de diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ſecundum ipſius voluntatem, qui non quærunt niſi vnde nobis calumnientur, & retribuant mala pro bonis: quia nec intelligere nouerunt quem cir-

Actor. 25.

Donatiſtarũ immanitas.

G ca eos animum delectationemq́; ſeruemus, & quomodo velimus eos ſecũdum domini præceptum, quod per
Ezech.34. Ezechielem prophetam paſtoribus dedit, reuocare errantes, & perditos inuenire. Illi autem (quod & alibi aliquando diximus) & quod nobis faciunt, ſibi non imputant: & quod ſibi faciunt, nobis imputant. Quis enim noſtrũ velit non ſolum aliquẽ illorum perire, verumetiam aliquid perdere? Sed ſi aliter non meruit pacem
2.Reg.18. habere domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat fuiſſet extinctus, quanuis magna cura mandauerat ſuis vt eum quantum poſſent viuum ſaluumq́; ſeruarent, vt eſſet cui pœnitenti paternus affectus ignoſceret, quid ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita ſuam mœſtitiam conſolari? Sic ergo catholica mater bellãtibus aduerſus eam, quid aliud quàm filius ſuis, quia vtique ex ipſa magna arbore, quæ ramorum ſuurum porrectione toto orbe diffunditur, iſte in Africa ramuſculus fractus eſt, cum eos charitate parturiat vt redeant ad radicem, ſine qua veram vitam habere non poſſunt, ſi aliquorum perditione cæteros tam multos collegit, præſertim quia iſti
H non ſicut Abſalon caſu bellico, ſed ſpõtaneo magis interitu pereunt, dolorem materni cordis leuit & ſanat tantorum liberatione populorum. Quorum ſi videas in Chriſti pace lætitias, frequentias, alacritates & ad hymnos audiendos & canendos, & ad verbum dei percipiendum celebres hilareſq́; conuentus, multorúmq́; in eis cum dolore magno recordationem præteriti erroris, & cum gaudio conſiderationem cognitæ veritatis, & cum indignatione & deteſtatione mendacium magiſtrorum, quod modo cognoſcant de noſtris ſacramentis quàm falſa iactauerint, multorum etiam in eis cõfeſſiones, quòd olim vellent eſſe catholici, nec inter homines tanti furoris auderent: horum ergo populorum congregationes per plurimas Africæ regiones, ab illa perditione liberatorum, ſi ſub vnu cõſpectu videres, tunc diceres nimiæ fuiſſe crudelitatis, ſi dum timeretur ne homines deſperati & iſtorũ innumerabili multitudini nulla æſtimatione cõparandi, ſuis & voluntariis ignibus cremarentur, iſti in æternum perdendi & ſempiternis ignibus cruciandi relinquerentur. Si
23.q.4. enim duo aliqui in vna domo habitarent quam certiſ-
Ipſa pietas. ſime ſciremus eſſe ruituram, nobiſque id prænunciantibus nollent credere, atque in ea manere perſiſterent,
I ſi eos inde poſſemus eruere vel inuitos, quibus imminentem illam ruinam poſtea demonſtraremus, vt redire vlterius ſub eius periculum non auderẽt: puto, niſi faceremus non immerito crudeles iudicaremur. Porrò ſi vnus illorum nobis diceret, quando intraueritis eruere nos, memetipſum continuo trucidabo: alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, ſed neque necare ſe auderet, quid eligeremus: vtrum ambos ruinæ opprimendos relinquere, an vno ſaltem per miſericordiæ noſtram operam liberato, alterum non noſtra culpa, ſed ſua potius interire? Nemo eſt tam infelix, qui non quid fieri in talibus rebus oporteat facillime iudicet. Et de duobus hominibus, vno ſcilicet perdito, & vno liberato ſimilitudinem iſtam propoſui. Quid ergo ſentiendum eſt de quibuſdam paucis perditis, & innumerabili multitudine populorum liberatorũ? Non enim vel tot ſunt illi homines qui ſua volũtate pereunt, quot liberantur per iſtas leges ab illa peſtifera æternaq́; pernicie, fundi, pagi, vici, caſtella, municipia, ciuitates.
23.q.4. Si autem diligentius rem de qua loquimur cogitemus,
Ipſa pietas. puto quòd ſi plurimi eſſent in domo ruitura, & inde ſaltem vnus liberari poſſet, atque id cum facere cona- K
remur, alij ſeipſos præcipitio necarent, dolorem de cæteris noſtrum, de vnius ſaltem ſalute cõſolaremur, non tamen ne ſeipſos alij perderent, perire vniuerſos nullo liberato permitteremus. Quid igitur de opere miſericordiæ, quod pro vita æterna adipiſcẽda & pœna æterna vitanda hominibus debemus impendere, iudicandum eſt, ſi pro ſalute iſta nõ ſolum temporali, ſed etiam breui, ad ipſum tempus exiguum liberanda, ſic nos hominibus ſubuenire, ratio vera & benigna compellit?
Quod autem nobis obiciunt, quòd res eorum concu- 23.q.7.
piſcamus & auferamus: vtinam catholici fiant, & non quod aut.
ſolum quæ dicunt ſua, ſed etiam noſtra in pace nobiſcum & charitate poſſideant. Vſqueadeo autem calumniandi cupiditate cæcantur, vt non attendant quàm ſint inter ſe contraria quæ loquuntur. Ipſi certe dicunt & inuidioſiſsime ſibi conqueri videntur, quòd eos in noſtram communionẽ violento legum imperio coarctamus. Hoc vtique nullo modo faceremus, ſi res eorũ poſſidere vellemus. Quis auarus quærit cõpoſſeſſorem? Quis dominandi cupiditate inflammatus, vel faſtu dominationis elatus, deſiderat habere conſortem? Ipſos L
certe attendant quondam ſuos iam noſtros ſocios, & fraterna nobis dilectione coniunctos, quemadmodum ſua teneant, non ſolum quæ habebant, ſed etiam noſtra quæ non habebãt, quæ tamen ſi pauperum compauperes ſumus, & noſtra ſunt & illorum. Si autem priuatim Sacerdotes
quæ nobis ſufficiant poſſidemus, non ſunt illa noſtra, diſpenſatores, non pro-
ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damna- prietarij.
bili vendicamus. Quicquid ergo nomine eccleſiarum partis Donati poſſidebatur, Chriſtiani imperatores legibus religioſis cum ipſis eccleſiis ad catholicam tranſire iuſſerunt. Cum ergo nobiſcum ſint plebes earũdem eccleſiarũ, nobiſcũ pauperes qui ab eiſdem poſſeſſiunculis alebantur, ipſi potius foris poſiti deſinant concupiſcere aliena, ſed intrent in vnitatis ſocietatem, vt pariter gubernemus non illa tantum quæ dicunt ſua,
verumetiam quæ dicũtur & noſtra. Scriptum eſt enim: 1.Cor.3.
Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem dei. Sub illo capite in vno eius corpore vnum ſimus, & de iſtis talibus rebus faciamus quod ſcriptũ eſt in actibus Apoſtolorum: Erat illis anima vna, & cor vnum, Act.4.
& nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis om- M
nia communia. Amemus quod cantamus. Ecce quàm Pſal.132.
bonum & quàm iocundum, habitare fratres in vnum. vt ſic experiantur & ſciant quàm veraciter ad eos clamet mater catholica, quod ſcribit beatus Apoſtolus ad
Corinthios: Non quæro quæ ſunt veſtra, ſed vos. Si au- 2.Cor.12.
tem conſideremus quod ſcriptum eſt in libro ſapien-
tiæ: Ideo iuſti tulerunt ſpolia impiorum. Item quod le- Sapien.10.
gitur in Prouerbiis: Theſaurizantur autem iuſtis diui- 23.q.7.
tiæ impiorum: tunc videbimus nõ eſſe quærendum qui quẽadmo-
habeant res hæreticorum, ſed qui ſint in ſocietate iuſto- dum.
rum. Scimus quidem illos tantam ſibi arrogare iuſtitiam, vt eam ſe iactent nõ ſolum habere, ſed etiam aliis hominibus dare. A ſe quippe dicunt iuſtificari eum quem baptizauerint, vbi nihil eis reſtat, niſi dicere illis qui baptizatur ab eis, vt in baptizatorem ſuum credat.
Cur enim non faciat, quando Apoſtolus dicit: Credẽti Rom.4.
in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam? In ipſum ergo credat, ſi eũ ipſe iuſtificat, vt deputetur fides eius ad iuſtitiam. Sed puto quòd etiã ipſi ſeipſos horreant, ſi tamen iſta vel cogitare dignantur. Iuſtus enim & iuſtificans nõ eſt niſi deus. Poteſt autem

& de

A & de iſtis dici quod dicit Apoſtolus de Iudæis, quia *Roma.10.* ignorantes dei iuſtitiam,& ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Abſit autem vt quiſquam noſtrum ita ſe iuſtum dicat, vt aut ſuam iuſtitiam velit conſtituere, id eſt, quaſi à ſeipſo ſibi datam, cum dicatur *1.Cor.4.* ei: Quid enim habes quod non accepiſti? aut ſine peccato ſe eſſe iactare audeat in bac vita, ſicut ipſi in noſtra collatione dixerunt in ea ſe eſſe eccleſia quæ iam non *Ephe.5.* habet maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ne- *2.Retra.6.* ſcientes hoc modo in eis compleri, qui vel poſt baptiſmũ continuo, vel dimiſsis debitis quæ dimittenda in oratione poſcuntur, de hoc exeunt corpore, in tota verò eccleſia tunc futurum vt ſit omnino non habẽs maculam aut rugam aut aliquid eiuſmodi, quando dicendum erit: Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? *Eccleſia quomodo ſine macula & ruga.* Aculeus enim mortis eſt peccatum. In hac autem vita vbi corpus quod corrumpitur aggrauat animam, ſi eccleſia eorũ iam talis eſt, non ergo dicant deo, quod dominus nos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. Cum enim in baptiſmo cuncta dimiſſa ſunt, vt quid hoc poſcit eccleſia, ſi iam etiam in hac vita nõ habet maculam at rugam, aut aliquid huiuſmodi? Con-

B temnant & Apoſtolum Ioannem clamantem in epiſto- *1.Ioan.1.* la ſua: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Si autem confeſsi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, qui dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniqui- *Matth.6.* tate. Propter hanc ſpem dicit vniuerſa eccleſia, Dimitte nobis debita noſtra: vt non ſuperbientes ſed confitentes mundet nos ab omni iniquitate, atque ita ſibi dominus Chriſtus exhibeat in illa die glorioſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, quam modò mundat lauacro aquæ in verbo: quia neque aliquid remanet in baptiſmo, quod non dimittatur omnium præteritorum peccatorum, ſi tamen ipſe baptiſmus non fruſtra foris habeatur, ſi aut intus detur, aut ſi iam foris datus eſt, non foris cum illo remaneat: & quicquid ab eis qui poſt acceptum baptiſmum hic viuunt, infirmitate humana cõtrahitur quarumcunque culparum, propter ipſum lauacrum dimittitur. Neque enim aliquid prodeſt non baptizato dice-

C re, Dimitte nobis debita noſtra. Ita modò mundat eccleſiam ſuam lauacro aquæ in verbo, vt tunc eam ſibi *Ephe.5.* exhibeat non habentem maculam neque rugam, aut aliquid eiuſmodi, totam ſcilicet pulchram atque perfectam, quando abſorbebitur mors in victoriam. Nunc ergo inquãtum viget in nobis quod ex deo nati ſumus, ex fide viuentes, iuſti ſumus. Inquãtum autem reliquias mortalitatis ex Adam trahimus, ſine peccato non ſu- *1.Ioan 3.* mus. Et illud enim verum eſt: Qui natus eſt ex deo, non *1.Ioan.1.* peccat. Et illud verum eſt: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & veritas in nobis *Rom.3.* non eſt. Dominus itaque Chriſtus & iuſtus eſt & iuſti- *23. q.7. quẽadmodum.* ficans, nos autem iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Non autem iuſtificat niſi corpus ſuum, quod eſt eccleſia. Et ideo ſi corpus Chriſti tollit ſpolia impiorum, & corpori Chriſti theſaurizantur diuitiæ impiorum, non debẽt impij foris remanere, vt calumnientur, ſed intrare potius vt iuſtificentur. Vnde & illud quod de die iu- *Sapien.5.* dicij ſcriptũ eſt, Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerũt, & abſtulerunt labores eorum: non vtique ſic intelligẽdum eſt, quia ſtabit Chananæus aduerſus Iſraël, cum Chananæi abſtulerint labores Iſraël, ſed ſtabit Nabuthæus aduerſus Achab, quoniam labores Nabuthæi abſtulit Achab. Chananæus quippe impius, Nabuthæus iuſtus. Eodem mo- D

do non ſtabit Paganus aduerſus Chriſtianum qui abſtulit labores eius, quando idolorum expoliata vel donata ſunt templa: ſed ſtabit Chriſtianus aduerſus Paganum, qui abſtulit labores eius, quando martyrum proſtrata ſunt corpora. Sic ergo non ſtabit hæreticus aduerſus catholicum qui abſtulit labores eius, quãdo præualuerunt leges catholicorum imperatorum: ſed ſtabit catholicus aduerſus hæreticũ, qui abſtulit labores eius, quando furores præualebant impiorum Circumcellionum. Ipſa quippe ſcriptura ſoluit quæſtionem, quæ non ait: Tunc ſtabunt homines, ſed tunc ſtabunt iuſti. Et ideo in magna conſtantia, quia in bona conſcientia. Iuſtus autem hic nemo eſt iuſtitia ſua. i. tanquam ſibi à ſeipſo facta, ſed vt dicit Apoſtolus, ſicut vnicuique deus *Roma.12.* partitus eſt menſuram fidei. Sequitur autem & adiungit: Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eoſdem actus habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Ac per hoc nemo poterit eſſe iuſtus quãdiu fuerit ab vnitate huius corporis ſeparatus. Quemadmodum enim membrum ſi præcidatur ab hominis viui corpore, nõ poteſt tene- E re ſpiritum vitæ: ſic homo qui præciditur de Chriſti iuſti corpore, nullo modo poteſt ſpiritum tenere iuſtitiæ, etiam ſi figuram membri teneat quam ſumpſit in corpore. In huius ergo compagem corporis veniant, & labores ſuos non dominandi cupiditate, ſed bene vtendi pietate poſsideant. Nos autem voluntatem noſtram, vt iam dictum eſt, ab huius cupiditatis ſordibus quolibet inimico iudicante purgamus, quãdo eos ipſos quorum labores dicuntur, vt nobiſcum & illis & noſtris in ſocietate catholica vtantur, quantum valemus inquirimus. Sed hoc eſt, inquiunt, quod nos mouet. Si iniuſti ſumus, quare nos quæritis? Quibus reſpondemus: Quærimus vos iniuſtos, ne permaneatis iniuſti. Quærimus perditos, vt de inuentis gaudere poſsimus, dicẽtes: Mor- *Luc.15.* tuus erat frater & reuixit, perierat & inuentus eſt. Quare ergo me, inquit, non baptizas, vt abluas me à peccatis? Reſpondeo: Quia non facio iniuriam characteri imperatoris, cum errorem corrigo deſertoris. Quare, inquit, apud te vel pœnitẽtiam non ago? Imò niſi egeris, ſaluus eſſe nõ poteris. Quomodo enim gaudebis te F eſſe correctũ, niſi doleas fuiſſe peruerſum? Quid ergo, inquit, apud vos cum ad vos tranſimus accipimus? Reſpondeo: Non quidem accipitis baptiſmum, qui vobis extra cõpagem corporis Chriſti ineſſe potuit, prodeſſe non potuit: ſed accipitis vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, ſine qua nemo poterit videre deũ: & charitatem, quæ ſicut ſcriptum eſt, cooperit multitudinem pecca- *1.Petr.4.* torũ. Quòd tam magnum bonum, ſine quo nec linguas hominũ & angelorum, nec ſcientiam omniũ ſacramentorum, nec prophetiam, nec tantam fidem qua montes transferantur, nec omnia quæ poſsidet homo, diſtributa pauperibus, nec corporis in ignibus paſsionem prodeſſe aliquid, Apoſtolus teſtis eſt. Hoc ergo tã magnũ *1.Cor.13.* bonum, ſi paruum vel nullum putatis merito infœliciter erratis, merito ſi in vnitatem catholicã non tranſitis, peritis. Si ergo, inquiunt, oportet vt nos extra eccleſiam & aduerſus eccleſiam fuiſſe pœniteat, vt ſalui eſſe poſsimus, quomodo poſt iſtam pœnitentiam apud vos clerici vel etiam epiſcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam reuera (quod fatendum eſt) fieri non deberet, niſi pacis ipſius cõpenſatione ſanarentur. Sed ſibi hoc dicant, & multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte præciſionis iacent, vt iſto quodam vulnere

G matris catholicæ reuiuiſcant. Cum enim præciſus ramus inſeritur, fit aliud vulnus in arbore, quo poſsit recipi vt viuat, qui ſine vita radicis peribat. Sed cum receptus recipienti coaluerit, & vigor conſequetur, & fructus. Si autem non coaluerit, ille quidem areſcit, ſed vita arboris permanebit. Eſt enim & tale inſerēdi genus, vt nullo præciſo ramo qui intus eſt, ille qui foris eſt inſeratur, non tamen nullo ſed vel leuiſsimo arboris vulnere. Ita ergo & iſti cùm ad radicem catholicam veniunt, nec eis quamuis poſt erroris ſui pœnitentiam honor clericatus aut epiſcopatus aufertur, fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem ſeueritatis.

1.Cor.3.

Veruntamen quia neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ad dei miſericordiā precibus fuſis coaleſcente inſitorum pace ramorum, charitas cooperit multitudinem peccatorum.

Diſ.50. vt conſtituerentur.

Vt enim conſtitueretur in eccleſia, ne quiſquam poſt alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, nō deſperatione indulgentiæ, ſed rigore factum eſt diſciplinæ. Alioquin contra claues datas eccleſiæ diſputabitur, de quibus dictū eſt:

Matth.16.

Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cœlo: ſed

H ne forſitan etiam de cæteris criminibus, ſpe honoris eccleſiaſtici animus intumeſcēs, ſuperbe ageret pœnitentiam, ſeueriſsime placuit, vt poſt actam de crimine damnabili pœnitentiā nemo ſit clericus: vt deſperatione temporalis altitudinis medicina maior & verior eſſet humilitatis. Nam & ſanctus Dauid de criminibus mortiferis pœnitentiam egit, & tamen in honore ſuo perſtitit. Et beatum Petrū quando amariſsimas lachrymas fudit, vtique dominum negaſſe pœnituit, & tamen Apoſtolus manſit. Sed non ideo ſuperuacua putanda eſt poſteriorum diligentia, qui vbi ſaluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo ſalus tutius muniretur, experti credo aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum potentias.

23. q. 4. ipſa pietas. Diſ 50. vt conſtituerentur.

Cogunt enim multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Verum in huiuſmodi cauſis vbi per graues diſſenſionum ſciſſuras nō huius aut illius hominis eſt periculum ſed populorum ſtrages iacent, detrahēdum eſt aliquid ſeueritati, vt maioribus malis ſanandis charitas ſyncera ſubueniat. Habeant ergo iſti de præterito deteſtabili errore (ſicut Petrus habuit de mendaci timo-

I re) amarum dolorem, & veniant ad eccleſiam Chriſti veram, hoc eſt matrem catholicam. Sint in illa clerici, ſint Epiſcopi vtiliter, qui contra illam fuerunt hoſtiliter. Non inuidemus, imò amplectimur, optamus, hortamur, & quos in viis & ſepibus inuenimus, intrare cogimus, & ſic nondum quibuſdā perſuademus, quia non res eorū, ſed ipſos quærimus. Apoſtolus Petrus quando ſaluatorem negauit & fleuit & Apoſtolus manſit, nondum acceperat promiſſum ſpiritum ſanctum. Sed multo magis iſti eum non acceperunt, vbi à corporis compage diuiſi, quod ſolū corpus viuificat ſpiritus ſanctus, extra eccleſiam & contra eccleſiam eccleſiæ ſacramenta tenuerunt, & tanquam ciuili bello noſtris cōtra nos erectis ſignis armiſque pugnauerunt. Veniant, fiat pax in virtute Hieruſalem, quæ virtus charitas eſt. Cui ſanctæ ciuitati dictum eſt:

Pſal.121.

Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Non ſe extollant aduerſus maternam ſolicitudinem, quam pro ipſis & pro tantis populis quos decipiunt vel decipiebant colligendis & habuit & habet, non ſuperbiant, quia ſic eos ſuſcipit: non referant ad elationis ſuæ malum quod facit ipſa propter pacis bonum. Sic multitudinibus per ſchiſmata & hæreſes pereuntibus ſubuenire cōſueuit. Hoc diſplicuit K

Lucifero, quia factum eſt in eis ſuſcipiendis atque ſanandis, qui veneno perierant Arriano: & cui diſplicuit, in tenebras cecidit ſchiſmatis, amiſſo lumine charitatis. Hoc erga iſtos ab initio ſeruauit Africana catholica ex Epiſcoporum ſententia, qui in eccleſia Romana inter Cæcilianum & partem Donati iudicauerūt, damnatóque vno quodam Donato, qui author ſchiſmatis fuiſſe manifeſtatus eſt, cæteros correctos etiam ſi extra eccleſiam ordinati eſſent, in ſuis honoribus ſuſcipiendos eſſe cenſuerunt: nō quo etiam foris ab vnitate corporis Chriſti poſſent habere ſpiritum ſanctum, ſed maxime propter eos quos foris poſiti poſſent decipere, & à ſuſceptione illius muneris impedire. Deinde vt etiam ipſorum infirmitas lenius excepta intus ſanabilis fieret, iam nulla pertinacia claudente oculos cordis aduerſus euidentiam veritatis. Quid autem aliud etiam ipſi cogitauerunt, quādo Maximianiſtas quos in ſacrilego (ſicut eorum concilium indicat) ſchiſmate damnauerant, & in quorum iam locum alios ordinauerant, poſtea quàm viderunt ab eis populos non recedere, ne omnes perderent, in ſuis honoribus receperunt, & baptiſmo quem foris ab eis damnati dederant, nullam contradi- L

ctionem quæſtionemq; mouerunt? Quare ergo mirantur aut queruntur aut calumniantur quod eos ſic ſuſcepimus pro vera pace Chriſti, & non recordantur quid ipſi fecerint pro vana quæ contra Chriſtū eſt pace Donati? Quod eorum factum ſi contra eos teneatur & intelligenter aſſeratur, quid omnino reſpōdeant non habebunt.

Peccatū in ſpiritū ſanctum irremiſsibile.

Quod autem dicunt: ſi peccauimus in ſpiritum ſanctum, quia exufflauimus baptiſmum veſtrum, vt quid nos quæritis, cum remitti nobis hoc peccatū omnino non poſsit, dicēte domino: Qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo neque in futuro? non attendunt, quia ſecundum iſtum ſenſum nemo liberandus eſt. Quis enim non loquitur aduerſus ſpiritum ſanctū, & peccat in eum, ſiue qui nōdum eſt Chriſtianus, ſiue qui eſt hæreticus, Arrianus, aut Eunomianus, aut Macedonianus qui eum dicūt eſſe creaturam, aut Photinianus, qui eius omnino negat aliquam eſſe ſubſtantiam, ſed vnum tantummodo eſſe deum patrem:

Subſtantiā dixit pro perſona.

ſiue alij hæretici quos commemorare lōgum eſt? Nulli ergo iſtorum liberandi ſunt? Aut ipſi Iudæi quibus dominus hoc obiecit, ſi in eū crederent, non M

erant baptizandi? Non enim ait Saluator, In baptiſmo remittetur: ſed, Non remittetur, inquit, neq; in hoc ſeculo neque in futuro.

4. ſenten. diſt. 43. De fide & operibus. ca. 28.

Intelligant ergo non omne, ſed aliquod ſignificatū eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum, quod omnino non remittetur. Sicut enim cum dixiſſet: Si nō venirem, peccatum non haberent: vtique non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magniſq; peccatis, ſed aliquod proprium peccatum, quod ſi non haberēt, poſſent illis omnia dimitti quæ habebant: id eſt, quòd in eum venientem non crediderunt. Hoc enim non haberent peccatum, ſi non veniret. Sic etiam cū dixit, Qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, vel qui verbum dixerit aduerſus ſpiritum ſanctum, non vtique omne quod in ſpiritum ſanctum peccatur facto ſiue dicto, ſed aliquod certum & proprium intelligi voluit.

ἀμετάνοια.

Hoc eſt autem duritia cordis vſque ad finem huius vitæ, qua homo recuſat in vnitate corporis Chriſti, quod viuificat ſpiritus ſanctus, remiſsionem accipere peccatorū. Cum enim dixiſſet diſcipulis, Accipite ſpiritum ſanctum, continuo ſubiecit: Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur ei: ſi cui tenueritis, tenebuntur.

A tur. Huic ergo dono gratiæ dei quicunq; reſtiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus vſq; in finem huius temporalis vitæ, nõ remittetur ei neque in hoc ſeculo neque in futuro. hoc ſcilicet tam grande peccatũ, vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo eſſe commiſſum, niſi cum de corpore exierit. Quandiu verò hic viuit, eum (ſicut dicit Apoſtolus) patientia dei ad pœnitentiã adducit. Sed ſi ipſe perſeuerantiſsima iniquitate (ſicut conſequenter adiungit Apoſtolus) ſecundum duritiam cordis ſui & cor impœnitẽs theſaurizat ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, nõ remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Iſti autẽ cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non ſunt deſperandi. Adhuc enim ſunt in corpore: ſed non quærant ſpiritum ſanctũ niſi in Chriſti corpore, cuius habent foris ſacramẽtum, ſed rem ipſam nõ tenent intus cuius eſt illud ſacramentũ, & ideo ſibi iudicium manducant & bibunt. Vnus enim panis ſacramentum eſt vnitatis: quoniam ſicut Apoſtolus dicit, vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Proinde eccleſia catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput B eſt ſaluator corporis ſui. Extra hoc corpus neminem viuificat ſpiritus ſanctus: quia ſicut ipſe dicit Apoſtolus, charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Non eſt autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis. Non habẽt itaque ſpiritum ſanctum, qui ſunt extra eccleſiam. De illis quippe ſcriptum eſt: Qui ſeipſos ſegregãt, animales, ſpiritum non habẽtes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus eſt in eccleſia, quoniam deinde ſcriptum eſt: Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum. Qui ergo vult habere ſpiritum ſanctum, caueat foris ab eccleſia remanere, caueat in eam ſimulatè intrare. Aut ſi iam talis intranit, caueat in eadẽ ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ. Prolixum tibi librum direxi, & tuis fortaſſe occupationibus oneroſum. Si ergo potuerit tibi vel partibus legi, dabit tibi dominus intellectũ, vt habeas quid reſpondeas eis corrigendis atque ſanandis, quos etiam tibiipſi tanquam fideli filio mater eccleſia vbi potueris, & quomodo potueris, ſiue ipſe loquendo & reſpondendo, ſiue ad doctores eccleſiæ perducendo, in adiutorio domini corrigendos ſanandóſ-C que commendat.

Macedonius Iudex Cæſareus Auguſtino, teſtans ſe ſtatim feciſſe quod ille petierat, eo quòd verecunde peteret, ſeq; legiſſe libros quos ad ſe miſerat, & eorum ingenium ac ſententiam prædicat. *Epiſtola LI.*

DOMINO meritò venerabili, & verè ſuſcipiendo patri Auguſtino Epiſcopo, Macedonius. Miro modo afficior ſapientia tua, & in illis quæ edidiſti, & in iis quæ interueniens pro ſolicitis mittere non grauaris. Nam & illa tantum habent acuminis, ſcientiæ, ſanctitatis, vt nihil ſupra ſit: & hæc tantum verecundiæ, vt niſi faciã quod mandas, culpam penes me remanere, nõ in negocio eſſe diiudicem, domine meritò venerabilis, & verè ſuſcipiẽde pater. Non enim inſtas (quod plerique homines iſtius loci faciunt) vt quodcunque ſolicitus volueris, extorqueas: ſed quod tibi à iudice tot curis obſtricto petibile viſum fuerit, admones ſubſeruiente verecundia, quæ maxima difficiliũ inter bonos efficacia eſt. Proinde ſtatim commendatis effectum deſiderij tribui: nam ſperandi viam ante patefecerã. Explicui tuos libros (neque enim tam languidi aut inertes erant, vt me aliud quàm ſe cu-D rare paterentur) iniecerunt manum, ereptumq; aliis ſolicitudinum cauſis, ſuis vinculis illigauerunt. Ita enim mihi deus propitius ſit, vt ego anceps ſum quid in illis magis mirer, ſacerdotij perfectionẽ, philoſophiæ dogmata, hiſtoriæ plenam notitiam, an facundiæ plenam iucũditatem, quæ ita imperitos etiam illicere poteſt, vt donec explicent, nõ deſiſtant: & cum explicauerint, adhuc requirant. Conuicti naque ſunt impudenter pertinaces, iam inde à bonis quæ memorant ſeculis pro naturæ rerum obſcuritate cõtigiſſe peiora, falſoſq; omnes illitis quadam dulcedine felicitatibus ſuis, per quas nõ ad beatitudinem, ſed ad prærupta ſunt ducti. Hæc verò noſtra præcepta, & ſimplicis veriq; dei myſteria, præter vitam perpetuam quam puriſsimis virtutibus pollicentur, etiam hæc ſecularia, & neceſſariò qui nati ſumus euẽtura mitigare: & vſus es validiſsimo exemplo recentis calamitatis, quo licet firmiſsime cauſam munieris, tamen ſi vtrumuis licuiſſet, id tibi noluiſſem ſuffragari. Sed quando oria inde fuerat conuincendorum ſtultitiæ querela, neceſſe erat inde argumẽta veritatis accerſere. Hæc interim occupatus aliis curis, quæ etſi vanæ ſunt, cum rerum exitum cogitamus, tamen quaſi neceſ-E ſariæ pro naſcendi conditione, reſcripſi. Si ocium fuerit, & ſuperſtes vita, etiam de Italia reſcribam, vt tantæ doctrinæ opus debitis etſi non ſatisfacientibus remuneretur officiis. Incolumem lætámque ſanctitatem tuam deus omnipotens æuo largiſsimo tueatur, domine meritò deſiderabilis & vere ſuſcipiende pater.

Auguſtinus Macedonio, docens nec Epicureos nec Stoicos rectè docuiſſe viam ad veram felicitatem. Non enim eſſe virtutes niſi relatas ad charitatem dei & proximi, quæ à deo donatur, complectens omnes virtutes, nec in hac vita contingere perfectam felicitatem, ſed in futura.

Epiſtola LII.

AVGVSTINVS Epiſcopus famulus Chriſti familiæq; eius, dilecto filio Macedonio in domino ſalutem. Quanuis ſapientiam quam mihi tribuis, in me non agnoſcã, tantæ tamen F erga me beneuolentiæ tuæ, tamq; ſyncerę gratias ago debeoq; plurimas, & meorũ ſtudiorum labores tali ac tãto viro placuiſſe delector. Multo verò amplius, quòd animũ tuum charitate æternitatis & veritatis, atque ipſius charitatis affectũ diuinæ illi cœleſtique reipu. cuius regnator eſt Chriſtus, & in qua ſola ſemper beateq; viuẽdum eſt, ſi rectè hic pieq; viuatur, agnoſco inhiantẽ, video propinquantem, eiuſq; potiundæ amplector ardentẽ. Inde quippe manat etiam vera amicitia, nõ penſanda temporalibus cõmodis, ſed gratuito amore potienda. Nemo enim poteſt veraciter amicus eſſe hominis, niſi fuerit ipſius primit⁹ veritatis. quod ſi gratis nõ fiat, nullo fieri pacto poteſt. De qua re etiam philoſophi multa dixerũt, ſed apud eos vera pietas, id eſt verax veri dei cultus (vnde omnia rectè viuẽdi duci oportet officia) non inuenitur: non ob aliud, quantum intelligo, niſi quia beatam vitam ipſi ſibi quodammodo fabricare voluerunt, potiuſq; patrandam quàm impetrandam putauerunt, cum eius dator non ſit niſi deus. Neque enim facit beatum hominẽ, niſi qui fecit hominem. nam qui tanta creaturæ ſuæ bona bonis maliſq; largitur, vt ſint, vt homines ſint, vt vigentes ſenſibus, valẽtes viribus, affluentes opibus ſint, ſeipſum bonis dabit vt beati ſint, quia eius etiam hoc munus eſt vt boni ſint. Illi ve-

G rò qui in hac ærumnoſa vita, in his morihundis membris,ſub hac ſarcina corruptibilis carnis, authores ſuæ beatæ vitæ & quaſi cōditores eſſe voluerunt,velut proprijs eam virtutibus appetentes, iamq; retinētes,nō ab illo fonte virtutum petentes atque ſperantes,deum ſuperbiæ ſuæ reſiſtentem ſentire minime potuerūt: vnde in errorem abſurdiſsimum lapſi ſunt,vt cum aſſeuerant *Phalaris.* etiam in Phalaridis tauro beatū eſſe ſapientem, cogantur fateri vitam beatam aliquando eſſe fugiendam. Exaggeratis enim malis corporis cedunt, atque in eorum moleſtiis grauiſsimis abſcedēdū ex hac vita eſſe decernunt: vbi nolo dicere quantum ſit nefas ſeipſum hominem occidere inſontem,cum omnino non debeat vel *De vita beata lib. 1.* nocētem. Vnde in primo libro trium illorum,quos benigniſsime & ſtudioſiſsime perlegiſti, multa iam diximus. Sed certe conſideretur, nec ſuperbe ſed ſobrie iudicetur,quomodo vita beata ſit,qua nō ſapiens retenta fruitur, ſed illatis ſibi manibus carere compellitur. Eſt apud Ciceronē in extrema(vt ſcis) parte quinti Tuſculanarū libri locus, propter hoc quod dico animaduertendus. Cum enim de cæcitate corporis ageret,atque af-
H firmaret etiam cæcum beatum eſſe poſſe ſapiētem,multa dixit quæ per aures percipiendo gauderet. Itémque ſi ſurdus eſſet, ea quibus oblectaretur ad oculos trāſtulit. Si autē vtroq; ſenſu orbaretur, & cæcus ſurduſq; fieret, nō eſt auſus hinc ferre ſententiam, eumq; beatū dicere: Sed addidit etiā dolores grauiſsimos corporis, qui eū ſi nō interemerint,ipſe ſe interimat, & ad portum non ſentiendi hac liberatus virtute perueniat. Cedit igitur ſapiēs immaniſsimis cladibus,atque ſuccumbit, intantum vt eis cogatur & in ſeipſum homicidiū perpetrare. Cui iam parcat vt illis careat malis, qui ſibi ipſe non parcit? Certe ſemper beatus eſt, certe beatam vitam in ſua poteſtate conſtitutam nulla vi poteſt vllius calamitatis amittere. Ecce in cæcitate & ſurditate & atrociſsimis cruciatibus corporis aut amiſit beatā vitam: aut ſi & in iſtis afflictionib° adhuc beata eſt, ſit per huiuſmodi doctiſsimorum hominū diſputationes, vt ſit aliquando beata vita,quā ſapiens ferre non poſsit: vel(quod eſt abſurdius)quam ſapiens ferre non debeat,eamq; fugiat, abrumpat, abiiciat, ſeſeq; ab ea ferro etiam ſeu veneno vel alia voluntaria morte ſubducat: vt in portu nō ſentiēdi vel nullus omnino ſit(quod Epicurei & ſi qui alij
I ſimili ſtultitia putauerunt) vel ideo beatus,quoniā fuerit ab illa beata vita tanquam ab aliqua peſte liberatus. O nimium iactās ſuperbia, ſi beata vita eſt in cruciatibus corporis,cur in ea non manet ſapiēs vt fruatur? ſi autē miſeri eſt,quid obſecro te, niſi typhus impedit ne fateatur,ne oret deū, ne iuſto & miſericordi ſupplicet, qui potens eſt & vitæ huius mala vel auertere vel mitigare,vel ad ea toleranda fortitudine armare, vel ab eis omnimodo liberare, & poſt hæc verè beatā vitam dare,quò nullum malum admittatur,& vbi ſummum bonum nunquā amittatur? Hoc piorum præmiū eſt, cuius adipiſcendę ſpe vitam iſtam temporalē atq; mortalem, non tam delectabiliter quàm tolerabiliter ducimus,& mali eius tunc bono cōſilio & diuino munere fortiter ferimus,cum bonorū æternorum fideli dei promiſsione,& fideli noſtra expectatione gaudemus. Ad hoc nos *Roma. 12.* Apoſtolus exhortatus,ait: Spe gaudentes,in tribulatione patiētes. Oſtendit enim quare in tribulatione patientes, præmittendo, ſpe gaudētes. Ad hāc ſpem exhortor per Ieſum Chriſtum dominū noſtrum. Hoc enim deus ipſe magiſter,latente maieſtate diuinitatis,& carnis infirmitate apparente,non ſolū ſermonis oraculo docuit

verumetiā ſuæ paſsionis & reſurrectionis exemplo ro- K
borauit. In altera enim qualia tolerare, in altera qualia debeamus ſperare mōſtrauit. Cuius & illi gratiam mererentur,niſi elati inflatiq; ſuperbia,inaniter conarētur iſtam vitam beatam ipſi ſibi facere,quod ſolus deus veraciter cultoribus ſuis poſt hanc vitam ſe largiturum eſſe promiſit. Sanior quippe eſt eiuſdem Ciceronis illa ſententia,vbi ait: Nam hæc vita quidem mors eſt quam lamentari poſſem ſi liberet. Quomodo ergo ſi rectè lamentatur,beata comprobatur, ac non potius quoniam rectè lamentatur, miſera eſſe conuincitur? Quare aſſueſce,obſecro te vir bone, beatus eſſe interim ſpe, vt ſis etiam re,cum pietati perſeuerātiſsimæ retribuetur merces felicitatis æternæ. Si prolixa epiſtola oneroſus ſum, tute hoc impetraſti tibi, qui me ſapientem appellaſti. Hinc enim auſus ſum hæc ad te loqui,vt tibi ſapiētiam, non qualis mihi ſit,oſtentarem, ſed qualis eſſe debeat oſtenderem. Hæc eſt autem in pręſenti ſeculo verus veri dei cultus,vt ſit eius in futuro ſeculo certus atque integer fructus. Hic conſtantiſsima pietas, ibi ſempiterna felicitas. Ex iſta ſapientia(quæ vna & vera eſt)ſi quid habeo,à deo ſumpſi,non à me præſumpſi: atque ab illo in
me perfici fideliter ſpero,à quo inchoatum eſſe humili- L
ter gaudeo, nec in eo quod adhuc non donauit incredulus,nec in eo quod iam donauit ingratus. Non enim meo vel ingenio vel merito, ſed eius dono ſum ſi quid laudabiliter ſum. Nam quædam acutiſsima & excellentiſsima ingenia tanto in maiores errores ierunt, quanto præfidentius tanquam ſuis viribus cucurrerunt, nec ſuppliciter ac veraciter deum, vt viam ſibi oſtenderet, petiuerunt. Merita verò quorumlibet hominum quæ ſint, quandoquidem ille qui non cum mercede debita, ſed cum gratuita gratia venit,omnes peccatores ſolus à peccatis liber atque liberator inuenit. Si ergo nos virtus vera delectat, ei dicamus quod in eius ſacris literis legimus: Diligā te domine virtus mea. *Pſal. 17.* Et ſi verè beati eſſe volumus(quod nolle non poſſumus)id quod in eiſdem literis didicimus,fido corde teneamus. *Pſal. 39.* Beatus vir, cuius eſt nomen domini ſpes eius,& non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Quanta eſt autem vanitas,quanta inſania, quantumq; mendacium, hominem mortalem, ærumnoſam vitam mutabili & ſpiritu & carne ducentem,tot peccatis oneratum,tot tentationi-
bus ſubditum, tot corruptionibus obnoxium,pœniſq; M
iuſtiſsimis deſtinatū,in ſeipſo fidere vt beatus ſit,quando ne illud quidem,quod habet in naturæ ſuæ dignitate præcipuum,id eſt mentem atque rationē,poteſt vendicare ab erroribus, niſi deus aſsit lux mentium? Abiiciamus itaque,obſecro te,falſorum philoſophorum vanitates & inſanias mendaces: quia nec virtus nobis erit, niſi aſsit ipſe quo iuuemur,nec beatitudo,niſi adſit ipſe quo fruamur,& totū mutabile atque corruptibile noſtrum,quod per ſeipſum imbecille & quædam materiès miſeriarum eſt, dono immortalitatis atque incorruptionis abſorbeat. Quoniam verò te reipub. ſcimus amatorem,non aliunde eſſe beatum hominem, aliunde ciuitatem, vide quàm ſit in illis ſacris literis clarum. Nam quidam in eis ſancto ſpiritu plenus hæc loquitur orans: Exime me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum eſt vanitatem,& dextera eorum dextera iniquitatis: *Pſal. 143.* Quorum filij velut nouellæ conſtabilitæ in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ & ornatæ ſicut ſimilitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus ſuis, boues eorum craſſæ. Non eſt

A ruina maceriæ neque tranſitus, neque clamor in pla-
teis eorum: Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt,
beatus populus, cuius dominus deus ipſius. Vides ex-
aggeratione terrenæ felicitatis, beatum populum non
dici niſi à filiis alienis: id eſt non pertinentibus ad re-
generationem, qua efficimur filij dei, à quorum manu
iſte ſe eximi precatur, ne ab eis in hanc opinionem at-
que in peccata impia pertrahatur. Loquendo quippe
vanitatem, beatum dixerũt populum cui hæc ſunt, quæ
ſupra commemorauit, quibus ea felicitas conſtat, quam
ſolam dilectores huius mundi inquirunt. Et ideo dex-
tera eorum dextera iniquitatis, quia hæc præpoſuerunt
quæ fuerãt poſtponenda, ſicut ſiniſtræ præponitur dex-
tera. Si enim habentur, non in eis beata vita ponen-
da eſt, ſed ſubdita dehent eſſe, non prædita: ſequen-
tia, non ducentia. Huic autem qui ſic orabat, & à fi-
liis alienis, qui beatum dixerunt populum cui hæc ſunt,
eximi diſcerníque cupiebat, tanquam diceremus. Ipſe
quid ſentis? quem beatum populum dicis? non ait: Bea-
tus populus, cuius eſt virtus animi eius. Quod ſi dixiſ-
ſet, diſcreuiſſet quidem etiam iſtum populnm ab illo
qui beatam vitam in iſta viſibili & corporali felicita-
B te conſtituit, ſed nondum tranſcendiſſet omnes vani-
Hierem. 17. tates & inſanias mendaces. Maledictus enim omnis,
(ſicut alibi eædem literæ docent) qui ſpem ſuam ponit
in homine. Ergo nec in ſeipſo quiſquam debet, quia
& ipſe homo eſt. Proinde vt tranſiret omnium vanita-
tum & inſaniarum mendacium limites, atque ibi bea-
tam vitam poneret, vbi verè eſt: Beatus, inquit, popu-
lus, cuius dominus deus ipſius. Cernis igitur vnde pe-
tendum ſit quod omnes docti indoctíq; deſiderant, &
multi errando ac ſuperbiendo vnde petatur, & vbi ac-
cipiatur ignorant. Vtrique autem in quodam diuino
Pſal. 48. pſalmo ſimul reprebenduntur, & qui confidunt in vir-
tute ſua, & qui in abundantia diuitiarum ſuarum glo-
riantur: id eſt & philoſophi huius ſeculi, & abhorren-
tes vel à tali philoſophia, beatúmque dicẽtes populum,
cui ſuppetit terrena opulentia. Ac per boc à domino
deo noſtro, à quo facti ſumus, & virtutem petamus,
qua huius vitæ mala ſuperemus, & beatam vitam, qua
poſt iſtam vitam in eius æternitate perfruamur, vt & in
2. Cor. 10. virtute & in præmio virtutis, ſicut Apoſtolus dicir, qui
gloriatur, in domino glorietur. Hoc nobis velimus,
hoc ciuitati cuius ciues ſumus. Non enim aliunde bea-
C ta ciuitas, aliunde homo, cùm aliud ciuitas non ſit,
quàm concors hominum multitudo. Itaque ſi omnis
prudentia tua, qua conſulere conaris rebus humanis: ſi
omnis fortitudo, qua nullius iniquitate aduerſante ter-
reris: ſi omnis temperantia, qua in tanta labe nequiſ-
ſimæ conſuetudinis hominum te à corruptionibus ab-
ſtines: ſi omnis iuſtitia, qua rectè iudicando ſua cui-
que diſtribuis, id laborat, id nititur, vt hi quibus vis vt
bene ſit, ſalui ſint corpore, & ab omni cuiuſquam im-
probitate tuti atque pacati habeant filios ſicut nouellas
conſtabilitas, filias ornatas ſicut ſimilitudinem templi,
cellaria plena eructantia ex boc in hoc, fœcundas o-
ues, craſſos boues, nec maceriæ ruina deſurmet præ-
dium, nec litigantium clamor perſonet in plateis eo-
rum: ita non erunt verè virtutes tuæ, ſicut nec iſtorum
beatitudo. Hic enim ad verum dicendum, illa mea ve-
recundia quam in tua epiſtola benigno ſermone lau-
daſti, me impedire non debet, ſi quælibet, inquam, ad-
miniſtratio tua, illis quas commemoraui inſtructa vir-
tutibus, hoc intentionis fine determinatur, vt homi-
nes ſecundum carnem nullas iniquas moleſtias patian-
tur: nec ad te exiſtimas pertinere, quò iſtam quietem D
quam præſtare niteris, referant, id eſt vt verbis non am-
biam, quomodo deum verum, vbi eſt quietæ vitæ om-
nis fructus, colant, nihil tibi prodeſt ad vitam verè bea-
tam tantus labor. Inuerecundius hoc dicere videor, &
oblitus quodammodo conſuetudinem interceſsionum
mearum. Sed ſi nihil eſt verecundia, niſi quidam diſ- Verecũdia
plicendi metus, ego in hac cauſa metuendo non vere- quid.
or. Metuo enim ne primùm deo, deinde ipſi amicitiæ,
quam mecum inire dignatus es, iure diſpliceam, ſi mi-
nus liber in admonendo fuero, quàm me admonere
ſaluberrimè exiſtimo. Sum certe verecundior, cum ti-
bi pro aliis intercedo: cùm verò pro teipſo, tanto li-
berior quanto amicior, quia tanto amicior quanto fi-
delior: quanquam hæc ipſa non dicerem, niſi verecun-
dius agerem. Quæ ſi maxima eſt, vt ipſe ſcripſiſti, diffi-
cilium inter bonos efficacia, adiuuet me pro te apud te,
vt in illo te fruar, qui mihi hãc ad te ianuam fiduciám-
que præſtitit: prẹſertim quia id quod ſuggero, iam faci-
le arbitror eſſe animo tuo tot diuinis muneribus admi
niculato & inſtructo. Si enim virtutes quas accepiſti, à
quo acceperis ſentiens, eique gratias agens, eas ad ipſius
cultum etiam in tuis iſtis ſecularibus honoribus confe E
ras, túæque poteſtati ſubditos homines ad eum colen-
dum exemplo religioſæ tuæ vitæ, & ipſo ſtudio conſu-
lendi ſeu fouendo ſeu terrendo erigas & adducas, ni-
hílque aliud in eo quod per te ſecurius viuũt, velis, ni-
ſi vt hinc illum promereantur, apud quem beate viuãt:
& veræ illæ virtutes erunt, & illius opitulatione, cuius
largitate donatæ ſunt, ita creſcent & perficientur, vt
te ad vitam verè beatam, quæ non niſi æterna eſt, ſine
vlla dubitatione perducant: vbi iam nec prudenter diſ-
cernantur à bonis mala, quæ non erunt: nec fortiter to-
lerentur aduerſa, quia non ibi erit niſi quod amemus,
non etiam quod toleremus: nec temperãter libido fre-
netur, vbi nulla eius incitamenta ſentiemus: nec iuſte
ſubueniatur ope indigentibus, vbi inopem atque indi-
gum non habebimus. Vna ibi virtus erit, & idipſum
erit virtus, præmiúmque virtutis, quod dicit in ſanctis
eloquiis homo qui hoc amat: Mihi autẽ adhærere deo Pſal. 72.
bonum eſt. Hæc ibi erit plena & ſempiterna ſapientia,
eadémque veraciter vita iam beata. Peruentio quippe
eſt ad æternum ac ſummum bonum, cui adhærere in
æternum eſt finis noſtri boni. Dicatur hæc & pruden-
tia, quia proſpectiſsime adhærebit bono quod non a- F
mittatur: & fortitudo, quia firmiſsime adhẹrebit bono
vnde non auellatur: & temperantia, quia caſtiſsime ad-
hærebit bono vbi iam non corrumpatur: & iuſtitia,
quia rectiſsime adhærebit bono cui meritò ſubiiciatur.
Quanquam & in hac vita virtus non eſt niſi diligere
quod diligendum eſt. Id eligere, prudentia eſt: nullis
inde auerti moleſtiis, fortitudo eſt: nullis illecebris, tẽ-
perantia eſt: nulla ſuperbia, iuſtitia eſt. Quid autem e-
ligamus quod præcipue diligamus, niſi quo nihil me-
lius inuenimus? Hoc deus eſt, cui ſi diligendo aliquid
vel præponimus, vel æquamus, nos ipſos diligere ne-
ſcimus. Tanto enim nobis melius eſt, quanto magis
in illum imus, quo nihil melius eſt. Imus autem non
ambulando, ſed amando. Quem tanto habebimus
præſentiorem, quanto eundem amorem quo in eum
tendimus, potuerimus habere puriorem. Nec enim lo-
cis corporalibus vel extenditur vel includirur. Ad eũ
ergo qui vbique præſens eſt, & vbique totus, non pe-
dibus ire licet, ſed moribus. Mores autem noſtri non
ex eo quod quiſque nouit, sed ex eo quod quiſque dili-

G git, diiudicari ſolent. Nec faciunt bonos vel malos mores, niſi boni vel mali amores. Prauitate ergo noſtra à rectitudine dei longè ſumus. Vnde rectum amando corrigimur, vt recto recti adhærere poſsimus. Ad illum ergo quãta opera poſſumus, etiam illi vt perueniant agamus, quos tanquã noſmetipſos diligimus, ſi noſmetipſos diligere illum diligendo iam nouimus. Chriſtus

Matth. 22. nanque (id eſt veritas) dicit in his duobus præceptis totam legem prophetáſque pendêre, vt diligamus deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & diligamus proximos tanquam noſmetipſos. Proximus ſanè hoc loco non ſanguinis propinquitate, ſed rationis ſocietate penſandus eſt, in qua ſocij ſunt omnes homines. Nam ſi pecuniæ ratio ſocios facit, quanto magis ratio naturæ, non negociandi, ſed naſcendi lege communis? Hinc & ille Comicus (ſicut luculentis ingeniis non deſit reſplendentia veritatis) cùm ab vno ſene alteri ſeni dictum componeret,

Terent. in Heaut. Tantúmne ab re tua eſt ocij tibi, aliena vt cures, ea quæ nihil ad te attinent? Re-

H ſponſum ab altero reddidit: Homo ſum, humani nihil à me alienum puto. Cui ſentẽtiæ ferunt etiam theatra tota plena ſtultis indoctíſque applauſiſſe. Ita quippe omnium affectum naturaliter attigit ſocietas humanorum animorum, vt nullus ibi hominum niſi cuiuſlibet hominis proximum ſe eſſe ſentiret. Cùm ergo illa dilectione, quam diuina lex imperat, debeat homo diligere deum, & ſeipſum & proximum, non tamen ex hoc tria præcepta data ſunt: nec dictum eſt, in his tribus, ſed in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ: id eſt, in dilectione dei ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximi tanquam ſuiipſius: videlicet vt intelligeretur nullam eſſe aliam dilectionem, qua quiſque diligit ſeipſum, niſi quòd diligit deum. Qui enim aliter ſe diligit, potius ſe odiſſe dicendus eſt. Fit quippe iniquus, priuatúrq; luce iuſtitiæ, qui à potiore ac præſtantiore bono auerſus, atque inde vel ad ſeipſum cõuerſus, ad inferiora & egena vtique conuertitur: fitq; in ipſo quod veraciſsime ſcriptum eſt:

Pſal. 10. Qui autem amat iniquitatem, odit animam ſuam. Quia igitur nemo niſi deum diligendo, diligit ſeipſum, non opus erat vt dato de dei dilectione præcepto, etiam ſeipſum homo diligere iuberetur: cùm in eo diligat ſe-

I ipſum, quòd diligit deum. Debet ergo & proximum

23. q. 4. debet. diligere tanquam ſeipſum, vt quem potuerit hominem vel beneficentiæ conſolatione, vel informatione doctrinæ, vel diſciplinæ coërcitione adducat ad colendum deum, ſciens in his duobus præceptis totam legem prophetáſque pendêre. Hoc qui ſobria diſcretione eligit, prudens eſt: qui nulla hinc afflictione auertitur, fortis eſt: qui nulla alia delectatione, temperans eſt: qui nulla elatione, iuſtus eſt. His virtutibus diuinitus impartitis, per gratiam mediatoris dei cum patre, & nobiſcum hominis Ieſu Chriſti, per quem poſt inimicitias iniquitatis reconciliamur deo in ſpiritu charitatis: His, inquam, virtutibus diuinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & poſtea præmium eius, quæ niſi æterna eſſe non poteſt, beata vita perſoluitur. Hic enim ſunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hic in opere, ibi in mercede: hic in officio, ibi in fine. Itaque omnes boni & ſancti etiam in tormentis quibuſlibet diuino fulti adiutorio, ſpe illius finis beati vocantur, quo fine beati erunt. Nam ſi in eiſdem tormentis & atrociſsimis doloribus ſemper eſſent cum quibuſlibet virtutibus, eos eſſe miſeros nulla ſana ratio dubitaret. Pietas igitur, id eſt, verus veri dei cultus ad omnia prodeſt, & quæ moleſtias huius vitæ auertat K aut leniat, & quæ ad illam vitam ſalutemq; perducat, vbi nec aliquid iam mali patiamur, & bono ſummo ſempiternóque perfruamur. Ad hanc te perfectius aſſequendam & perſeueratiſsime retinendam exhortor, vt meipſum, cuius niſi iam particeps eſſes, tuóſque iſtos honores temporales ei ſeruire oportere iudicares, non Donatiſtis hæreticis ad eos in vnitatem Chriſti pacémque redigendos, per edictum diceres: Pro vobis hoc agitur, pro vobis ſacerdotes incorruptæ fidei, pro vobis imperator Auguſtus, pro vobis nos quoque eius iudices laboramus. Et alia multa quæ in eodem edicto ita poſuiſti, vt te appareat in terreni iudicis cingulo, non parua ex parte cœleſtem rempublicam cogitare. Quare ſi de veris virtutibus & verè beata vita volui diutius loqui tecum, quæſo ne oneroſus deputer tuis occupationibus: Imò verò me non eſſe confido, quando tu adeò magnum animum & mirabiliter laudandũ geris, vt nec illas curas deſeras, & his libentius ac familiarius occuperis. L

Macedonius Auguſtino, quærens num ex pietate ſit quod iudex precibus Epiſcoporum condonat pœnam reis, præſertim ſi probabile ſit illos iterum peccaturos.

Epiſtola LIII.

DOMINO meritò venerabili, & vnicè colendo patri Auguſtino, Macedonius. Optatas admodum ſanctitatis tuæ literas accepi per Bonifacium venerandæ legis antiſtitem, quem eo magis receptum dilexi, quòd ad me deſideratum pertulerat ſermonem ſanctitatis tuæ, & incolumitatem, domine meritò venerabilis, & vnicè colende pater. Itaque ſine mora quod petebat obtinuit: verùm quoniam exiſtit occaſio, hoc ipſum quantulumcunque eſt quod admonitus indulſi, nolo ſine mercede remanere. Cupio enim accipere eam, quæ mihi commodet ſine pendentis incommodo, imò quæ mihi commodet cum gloria depẽdentis. Officium ſacerdotij veſtri eſſe dicitis, interuenire pro reis, & niſi obtineatis, offendi, quaſi quod erat officij veſtri, minime reportetis. Hic ergo vehementer ambigo, vtrum iſtud ex religione deſcendat. Nam ſi à domino peccata adeò pro- M hibentur, vt ne pœnitendi quidem copia poſt primam pœnitentiam tribuatur: quemadmodum nos poſſumus ex religione contendere, vt nobis qualecunq; illud crimen fuerit, dimittatur, quod vtiq; cùm impunitum volumus, probamus.

Non iteranda pœnitentia.

Et ſi conſtat non minus authorem quàm probatorem teneri in omnibus quæ peccantur, certum eſt nos culpæ ſocietate vinciri, quoties eum impunitũ eſſe cupimus, qui culpæ tenetur obnoxius. Tum præterea accedit hoc quod grauius eſt. nam omnia peccata videntur veniabiliora, cùm is qui reus eſt, correctionem promittit. Verum nunc vt mores noſtri ſunt, & ſceleris pœnam cupiunt homines ſibi relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſsidere. Pro his quoq; interueniendum putat ſacerdotium veſtrum, de quibus adeò futuri nulla ſpes eſt, vt etiam in præſenti eadem criminis ratio perſeueret. Nam qui tam peruicaciter tenet propter quæ crimen admiſit, oſtendit ſe vbi licentia fuerit, ſimilia peccaturum. Ob hæc igitur conſulo prudentiam tuam, & me hoc ambiguo quo laboro, abſolui deſidero, nec ob aliam cauſam cõſultum te putes. Cæterùm hoc mihi propoſitum eſt, vt interceſſoribus, præſertim talis meriti qualis tu es, etiam gratiam

A tiam agam. Pleraq; enim quæ ſponte facere videri nolo, ne remiſsio ſeueritatis alios armet in crimina, opto bonis interceſſoribus relaxare, vt quod libẽs cõcedo, ſalua ſeueritate iudicij alterius merito videatur indultum. De ſcriptis ſanctitatis tuæ aliqua mihi promiſeras, & non accepi, quæſo vt vel nunc mittas, & ad hãc meam epiſtolam reſpondeas, vt quia ſanctitatem tuam interim videre non datur, ſaltem ſermonibus tuis paſcar. Incolumem ſanctitatem tuam diuinitas æterna tueatur æuo largiſsimo, domine meritò venerabilis & verè colende pater.

Auguſtinus Macedonio, declarans ſacerdotes piè intercedere pro promittentibus pœnitentiam eccleſiaſticam, & quare hæc pœnitentia non ſoleat niſi ſemel concedi, quin & profani iudicis ſeueritatem clementia temperatam eſſe debere. Multa obiter de reſtitutione fraude quæſitorum.

Epiſtola LIIII.

B AVGVSTINVS Epiſcopus famulus Chriſti familiæque eius, dilecto filio Macedonio in domino ſalutem. Negocioſiſsimum in republica virum, & non ſuis, ſed aliorum vtilitatibus attẽtiſsimum, qualem te eſſe, & tibi gratulamur & rebus humanis, nec deſerere debemus alloquio, nec occupare prœmio. Accipe itaq; quod per me vel noſſe voluiſti, vel verò ipſe noſſem experiri. Quod ſi paruum aut ſuperfluũ iudicares nullo modo inter tam magnas tamq; neceſſarias curas tuas curandum eſſe cenſeres. Quæris à me cur officij ſacerdotij noſtri eſſe dicamus interuenire pro reis, & niſi obtineamus, offendi, quaſi quod erat officij noſtri, minime reportemus. Vbi vehementer te dicis ambigere vtrum iſtud ex religione deſcendat. Deinde adiungis, qua ratione ita mouearis. Nam ſi à domino peccata, inquis, adeò prohibentur, vt nec pœnitendi quidem copia poſt primam pœnitentiam tribuatur, quemadmodum nos poſſumus ex religione contendere, vt nobis qualecunque illud crimen fuerit, dimittatur? Adhuc grauius vrges, & dicis nos probare quod volumus impunitum: & ſi conſtat non minus authorem quàm probatorem teneri in omnibus quæ peccantur, certum eſſe nos culpæ ſocietate vinciri, quoties eum impunitum eſſe volumus qui culpæ tenetur obnoxius. His verbis quem non terreas tuæ lenitatis & humanitatis ignarum? Vnde nos qui te nouimus, & hæc quærendi gratia non decernendi ſcripſiſſe minime dubitamus, aliis verbis tuis ad iſta citius reſpondemus. Tanquam enim nos hæſitare in hac quæſtione nolueris, aut præuidiſti quid dicturi eſſemus, aut admonuiſti quid dicere deberemus. Et aiſti: Tum præterea accidit hoc quod grauius eſt. Nam omnia peccata videntur veniabiliora, cum is qui reus eſt, correctionem promittit. Antequam ergo diſcutiam quid ſit illud grauius, quod in epiſtola tua ſequitur, hoc interim quod dediſti accipiam, eoque vtar ad molem hanc amouendam, qua noſtræ interceſsiones poſſe reprimi videbantur. Ideo quippe quantum facultas datur, pro peccatis omnibus intercedimus, quia omnia peccata videntur veniabiliora, cùm is qui reus eſt, correctionem promittit. Hæc tua eſt, hæc & noſtra ſententia. Nullo modo ergo culpas quas corrigi volumus, approbamus, nec quod perperam committitur, ideo volumus impunitum eſſe, quia placet: ſed hominem miſerantes, facinus autem ſeu flagitium deteſtantes, quanto magis nobis diſplicet vitium, tanto minus volumus inemendatum interire vitioſum. Facile enim eſt atque procliue malos odiſſe, quia mali ſunt: rarum autem & pium, eoſdem ipſos diligere quia homines ſunt, vt in vno ſimul & culpam improbes, & naturam approbes, ac propterea culpam iuſtius oderis, quòd ea fœdatur natura quam diligis. Non eſt igitur iniquitatis, ſed potius humanitatis ſocietate deuinctus, qui propterea eſt criminis perſecutor, vt ſit hominis liberator. Morum porrò corrigendorum nullus alius quàm in hac vita locus: nam poſt hanc quiſque id habebit, quod in hac ſibimet conquiſierit. Ideo compellimur humani generis charitate interuenire pro reis, ne iſtam vitam ſic finiant per ſupplicium, vt ea finita non poſsint finire ſupplicium. Noli ergo dubitare hoc officium noſtrum ex religione deſcendere, cum deus apud quem nulla eſt iniquitas, cuius ſumma poteſtas eſt, qui non tantum qualis quiſque ſit videt, verumetiam qualis futurus ſit præuidet, qui ſolus poteſt iudicando non labi, quia in cognoſcendo non poteſt falli, facit tamen ſicut Euangelium loquitur, ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Cuius mirabilis bonitatis vt ſimus imitatores, dominus Chriſtus exhortans. Diligite, inquit, inimicos veſtros, & benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos perſequuntur, vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Hac indulgẽtia & lenitate diuina multos abuti ad perniciem ſuam quis neſciat? Quos arguens Apoſtolus, & grauiter increpans, dicit. Exiſtimas autẽ ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quoniam tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitẽtiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius. Nunquid quoniam iſti in ſua nequitia perſeuerant, ideo deus in ſua patientia non perſeuerat, perpauca in hoc ſeculo puniens, ne diuina prouidentia non eſſe credatur, & multa ſeruãs vltimo examini, vt futurum iudicium cõmendetur? Non, vt opinor, magiſter ille cœleſtis impietatẽ nos diligere præcepit, cùm præcepit vt noſtros diligamus inimicos, benefaciamus eis qui nos oderũt, oremus pro eis qui nos perſequuntur, cũ proculdubio ſi piè deum colimus, inimicos atq; odiis aduerſum nos acerrimis incitatos ac perſequutores niſi impios habere non poſsimus. Num igitur diligẽdi ſunt impij? Nũ impiis benefaciendum eſt? Num pro impiis etiam orandum eſt? Ita plane. Qui enim hoc præcepit, deus eſt: nec tamẽ nos hoc pacto ſocietati adiungit impiorum, quibus & ipſe parcendo, & vitam ſalutemq; largiendo, non vtiq; ſociatur. Conſiliũ quippe eius, quantũ homini pio noſſe donatũ eſt, exponit Apoſtolus dicẽs: Ignoras quia patientia dei ad pœnitẽtiam te adducit? Ad hanc volumus adduci pro quibus interuenimus, non eorum peccatis vel parcimus vel fauemus. Nam quoſdam quorum crimina manifeſta ſunt, à veſtra ſeueritate liberatos, à ſocietate tamen remouemus altaris, vt pœnitendo placare poſsint, quem peccando contempſerant, ſeq; ipſos puniendo. Nam nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, niſi vt id quod mali fecerit, impunitum eſſe non ſinat. Eo quippe modo ſibi non parcenti ille parcit, cuius altum iuſtumq; iudicium nullus cõtemptor euadit. Quod ſi iniquis & ſceleſtis ille parcendo, eiſq; vitam ſalutemq; largiendo, etiam pleriſq; eorum quos nouit nõ acturos pœnitentiam, tamen exhibet patientiam: quanto magis nos in eos qui correctionem promittunt, &

Marginal notes: C (beside "pæ tenetur obnoxius"); Quæſtio. (beside "res. Quæris à me"); Solutio. (beside "reſpondemus"); D (beside "dem ipſos diligere"); 24. q. 5. non eſt iniquitatis. (beside "ligis. Non eſt igitur iniquitatis"); Math. 5. (beside "mus imitatores"); E (beside "te, inquit, inimicos"); Roma. 2. (beside "lus, & grauiter increpans"); F (beside "rũt, oremus pro eis").

G vtrum faciant quod promittunt, incerti ſumus, miſericordes eſſe debemus, vt rigorem veſtrum pro eis intercedẽdo flectamus. pro quibus & dominum, quem nihil de moribus eorum etiam futuris latet, non tamen impudenter, quia hoc ipſe præcepit, oramus? In tantum autem hominum aliquando iniquitas progreditur, vt etiam poſt actam pœnitentiam, poſt altaris reconciliationem, vel ſimilia vel grauiora committant: & tamen deus facit etiam ſuper tales oriri ſolem ſuum, nec minus tribuit quàm ante tribuebat largiſsima munera vitæ ac ſalutis. Et quanuis eis in eccleſia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, deus tamen ſuper eos ſuæ patientiæ non obliuiſcitur. Ex quorum numero ſi quis nobis dicat: Aut date mihi eundem iterum pœnitendi locum, aut deſperatum me permittite vt faciam quicquid liberit, quantum meis opibus adiuuor, & humanis legibus non prohibeor, in ſcortis omníque luxuria damnabili quidem apud dominum, ſed apud homines pleroſque etiam laudabili. Aut ſi me ab hac nequitia reuocatis, dicite vtrum mihi aliquid proſit ad vitam futurã, ſi in iſta vita illecebroſiſsimæ voluptatis blandimenta cõtempſero, ſi libidi-
H num incitamenta frenauero, ſi ad caſtigandum corpus meum multa mihi etiam licita & conceſſa ſubtraxero, ſi me pœnitẽdo vehemẽtius quàm prius excruciauero, ſi miſerabilius ingemuero, ſi fleuero vberius, ſi vixero melius, ſi pauperes ſuſtentauero largius, ſi charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, flagrauero ardentius: quis noſtrum ita deſipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi iſta proderunt in poſterum, vade ſaltem vitæ huius ſuauitate perfruere? Auertat deus tam immanem ſacrilegámque dementiam. Quanuis ergo caute ſalobritérque prouiſum ſit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel in eccleſia concedatur, ne medicina vilis minus vtilis eſſet ægrotis, quæ tanto magis ſalubris eſt, quanto minus contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere deo: Quare huic homini, qui poſt primam pœnitentiam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterum parcis? Quis audeat dicere erga iſtos non agi quod Apoſtolus ait: Ignoras quia patiẽtia dei ad pœnitentiam te adducit? Aut iſtis exceptis eſſe definitum quod ſcriptum eſt: Beati omnes qui confi-
I dunt in eum? Aut ad iſtos non pertinere quod dicitur: Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in dominum? Cùm igitur ſuper peccatores tanta ſit patientia, tanta miſericordia dei, vt in hac temporali vita, moribus emendatis, non damnentur in æternum, qui nullius quæ ſibi prębeatur expectat miſericordiam, quoniam nemo eſt illo beatior, nemo potentior, nemo iuſtior, quales nos eſſe oportet homines erga homines, qui hanc vitam noſtram, quantacunque laude commendemus, † eam ſine peccato eſſe non dicimus? Quòd ſi dixerimus, nos ipſos, ſicut ſcriptum eſt, decipimus, & veritas in nobis non eſt. Proinde licet accuſatoris alia perſona ſit, alia defenſoris, alia ĩterceſſoris, alia iudicis. de quorum propriis officiis nimis longum eſt & non neceſſarium hoc ſermone differere, ſic tamen etiam ipſos criminum vltores, atque in hoc officio non ira propria concitatos, ſed legum miniſtros, nec ſuarum ſed alienarum examinatarum iniuriarum vindices, quales iudices eſſe debent, terruit cenſura diuina, vt cogitarent ſibi propter ſua peccata dei miſericordiam neceſſariam, nec putarent ad culpam ſui officij pertinere, ſi quid erga eos miſericorditer agerent, quorum vitæ necíſque haberent legitimam poteſtatem. Nam cum ad dominum Chriſtum Iudæi K adduxiſſent mulierem in adulterio comprehenſam, eúmque tentantes dicerent, quòd iuſſa eſſet lege lapidari, ac deinde quærerent quid de illa ipſe præciperet: reſpondit eis: Qui ſine peccato eſt veſtrum, prior in eam lapidem iaciat. Ita nec legem improbauit, quæ huiuſmodi ream iuſsit occidi, & illos terrendo ad miſericordiam reuocauit, quorum iudicio hæc poſſet occidi. Puto quòd hac ſententia domini audita, ſi præſens fuit etiam maritus ipſe qui violatam ſui thori fidem vindicari poſtulabat, exterritus animum ad voluntatem parcendi ab vlciſcendi cupiditate deflexit. Nam quomodo eſt admonitus accuſator ne ſuas perſequeretur iniurias, quando ipſi iudices ita ſunt à iudicando prohibiti, qui in adultera punienda non priuato dolori compellebantur ſeruire, ſed legi? Vnde Ioſeph cui virgo Maria domini mater fuerat deſponſata, cum eam comperiſſet eſſe prægnantem, cui ſe nouerat non eſſe commiſtum, & ob hoc nihil aliud quàm adulteram credidiſſet, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit. Nam hæc voluntas eius etiam iuſtitiæ deputatur. Ita quippe de illo ſcriptum eſt, Et cum eſſet homo iuſtus, & nollet eam diuulgare, ſtatuit L
eam occultè dimittere. Hæc eo cogitante, apparuit illi angelus, qui doceret eſſe numinis, quod ille putauerat criminis. Si ergo cogitata infirmitate communi, & accuſatorius dolor & iudicatorius rigor frangitur, quod tandem cenſes pro reis eſſe debere vel defenſoris vel interceſſoris officium: quandoquidem & vos viri boni qui nũc iudices eſtis, & in foro aliquãdo verſati cauſas hominum ſuſcepiſtis, ſcitis quàm libentius defendere quàm accuſare ſoletis? Et tamen defenſor ab interceſſore plurimum diſtat. Nam ille diluendis vel obtegendis criminibus operam maxime impendit, interceſſor autem etiam cùm de culpa conſtat, pro pœna remouenda vel temperanda curam gerit. Hoc ſunt apud deum pro peccatoribus iuſti, hoc pro ſe ipſi peccantes inuicem vt faciant admonentur. Nam ſcriptum eſt: Confitemini inuicem peccata veſtra, & orate pro vobis. Has ſibi partes humanitatis, vbi poteſt, omnis homo apud hominem vendicat. Nam quod ipſe quiſque domi ſuæ puniret admiſſum, in alterius domo vult impunitum. Siue enim adhibeatur apud amicum, ſiue ille cuiquam in quem poteſtas vlciſcendi eſt, ſe M
præſente ſuccenſeat, ſiue iraſcenti fortuito ſuperueniat, non iuſtiſsimus ſed inhumaniſsimus iudicatur ſi non interueniat. Scio ego teipſum cum aliis amicis tuis in eccleſia Carthaginenſi interceſsiſſe pro clerico cui meritò ſuccenſebat epiſcopus, & vtique nullum ibi diſcrimen ſanguinis ſub incruenta diſciplina timebatur. Nec cum id quod etiam vobis diſplicebat, inultum eſſe velletis, tanquam delicti approbatores vos iudicabamus, ſed tanquam humaniſsimos interceſſores audiebamus. Si ergo vobis fas eſt eccleſiaſticam correptionem intercedendo mitigare, quomodo epiſcopus veſtro gladio non debet intercedere, cum illa exeratur, vt in quem exeritur, bene viuat, iſte ne viuat? Poſtremò ipſe dominus apud homines interceſsit ne lapidaretur adultera, & eo modo nobis interceſsionis commẽdauit officium, niſi quia ille terrendo fecit, quod nos petendo. Ille enim dominus, nos ſerui ſumus. Veruntamen ille ſic terruit, vt omnes timere debeamus. Quis enim eſt noſtrum ſine peccato? Quod cum illis dixiſſet, à quibus ei offerebatur punienda peccatrix, vt qui ſciret ſe eſſe ſine peccato, prior in illam

De pœnitẽ. diſtin. 3. In tãtũ. 4. ſen. diſt. 14. ca. Quod verò.

Iterata pœnitentia.

Diſt. 50. Quanuis. De pœ. di. 3. Quanuis. 4. ſent. diſt. 14. Illud.

Non dabatur ſecũdus pœnitentiæ publicæ locus.

Roma. 2.

Pſal. 30.

† commendemus.

1 Ioan. 1.

Miſericordia domini.

Ioan. 8.

Suſpicio Ioſeph de Maria.

Matth. 1.

Iacobi. 5.

Ioan. 8.

A in illam lapidem mitteret: cecidit ſæuitia, tremēte conſcientia. Tunc enim ex illa iam congregatione dilapſi, ſolam miſericordi miſeram reliquerunt. Cedat huic ſententiæ pietas Chriſtianorum, cui ceſsit impietas Iudæorum. Cedat humilitas obſequentium, cui ceſsit ſuperbia perſequentium. Cedat confeſsio fidelis, cui ceſsit ſimulatio tentatoris. Malis parce vir bone: quanto melior, tanto eſto mitior: quanto ſis celſior poteſtate, tanto humilior fias pietate. Ego quidem intuens mores tuos appellaui te virum bonum: ſed tu in- *Marci. 10.* tuens verba Chriſti, dic tibiipſi: Nemo bonus niſi vnus deus. Quod cum verum ſit (hoc enim veritas dixit) nec ego tamen illud exiſtimari debeo fallaci aſſentatione dixiſſe, & dominicis verbis quaſi contrarius extitiſſe, vt cum ille dicat, Nemo bonus niſi vnus deus, ego te appellauerim virum bonum. Non enim & ipſe *Luca. 6.* dominus contraria ſibi locutus eſt, vbi ait: Bonus ho- *Et quomodo ſolus bonus.* mo de bono theſauro cordis ſui profert bona. Deus ergo ſingulariter bonus eſt, & hoc amittere non poteſt. Nullius enim boni participatione bonus eſt, quoniam bonum quo bonus eſt, ipſe ſibi eſt: homo autem cum bonus eſt, ab illo bonus eſt, quod à ſeipſo eſſe non poteſt. Illius enim ſpiritu bona fiunt, cuius B capax creata eſt noſtra natura per propriam voluntatem. Pertinet ergo ad nos vt boni ſimus, accipere & habere quod dat, qui de ſuo bonus eſt. Quo quiſque neglecto, de ſuo malus eſt. Proinde inquantum homo rectè agit, id eſt ſcienter & amanter & piè bonum operatur, intantum bonus eſt: inquantum autem peccat, id eſt à veritate & charitate & pietate deuiat, intantum malus eſt. Quis autem eſt in hac vita ſine aliquo peccato? Sed eum dicimus bonum, cuius prævalent bona: eúmque optimum, qui peccat minimum. Idcirco ipſe dominus quos dicit bonos propter participationem gratiæ diuinæ, eoſdem etiam malos dicit propter vitia infirmitatis humanæ, donec totum quo cōſtamus, ab omni vitioſitate ſanatum, tranſeat in eam vitam, vbi nihil omnino peccabitur. Nam vtique bonos docebat orare, non malos, quibus præcepit vt di- *Matth. 6.* cerent: Pater noſter qui es in cœlis. Ex hoc enim boni, quo filij dei non natura geniti, ſed gratia facti, tan- *Ioan. 1.* quam hi quibus recipientibus eum, dedit poteſtatem filios dei fieri. Quæ generatio ſpiritalis more ſcriptura- C rum etiam adoptio nominatur, vt diſtinguatur ab illa generatione dei de deo, coæterni de coæterno: Vnde *Eſa. 53.* ſcriptum eſt. Generationem eius quis enarrabit? Cum ergo bonos eſſe demonſtrauerit, quos voluit deo vera- *Matth. 6.* citer dicere, Pater noſter qui es in cœlis: præcepit tamē vt in eadem oratione inter cætera dicerent: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quæ debita eſſe peccata quanuis manifeſtum ſit, poſtea tamen manifeſtius declarauit, dicens: Si enim dimiſeritis peccata hominibus, dimittet vobis & pater veſter peccata veſtra. Hanc orationem baptizati orant, nec eſt prorſus præteritorum aliquid peccatorum, quod non baptizatis in ſancta eccleſia dimittatur. Sed poſtea viuendo in hac fragilitate mortali, niſi contraherent quod dimittendum eſſet, non veraciter dicerent: Dimitte nobis debita noſtra. Boni ergo inquantum non peccant, filij dei ſunt: inquantum autem peccant (quod ſua non mendaci confeſsione teſtantur) vtique mali ſunt. Niſi fortè quis dicat alia bonorum, alia malorum eſſe peccata: quod non vſquequaq; improbabiliter dicitur. Verūtamen dominus Ieſus ſine vlla ambiguitate malos appellauit eoſdē ipſos

quorum patrem dicebat deum. Nam in eodem ſermo- D ne, vbi illam docet orationem, aliu loco exhortans ad precandum deum, ait: Petite & accipietis, quærite & in- *Matth. 7.* uenietis, pulſate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Et paulo poſt: Si ergo vos, inquit, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? Num igitur deus pater malorum eſt? Abſit. Quomodo ergo dicitur pater veſter cœleſtis, quibus dicitur, Cum ſitis mali: niſi quia vtrunque veritas monſtrat, quid ſimus dei dono, quid humano vitio: hoc cōmendans, illud emendans? Meritò ait Seneca (qui temporibus Apoſtolorum fuit, *Seneca ad* cuius etiam quædam ad Paulum Apoſtolum leguntur *Paulum.* epiſtolæ) Omnes odit, qui malos odit: & tamen ideo diligendi ſunt mali, vt non ſint mali: quemadmodum non vt permaneant, ſed vt ſanentur, diliguntur ægroti. Quicquid autem poſt eam quæ fit in baptiſmo ablutionem peccatorum, in hac vita manendo peccamus, etiam ſi non tale ſit, quod à diuinis remouere compellat altaribus, non dolore ſterili, ſed miſericordiæ ſacrificiis expiatur. Quod ergo agimus vt faciatis intercedentibus nobis, deo nos noueritis offerre pro vobis. Indigetis enim miſericordia quam præbetis: & videte E quis dixerit: Dimittite, & dimittetur vobis, Date & da- *Luca. 6.* bitur vobis. Quanquam etiam ſi ita viueremus, vt non *Matth. 6.* eſſet quare diceremus, Dimitte nobis debita noſtra: quanto à nequitia purior animus eſſet, tanto clementia lenior eſſe deberet: vt ſi non cumpungeremur ſententia domini dicentis, Qui veſtrum eſt ſine peccato, prior *Ioan. 8.* in illam lapidem iaciat: ipſius qui hoc dixit ſectaremur exemplum, qui cum eſſet vtique ſine peccato, ait mulieri quam perterriti illi reliquerant: Nec ego te condemnabo, vade, iā deinceps noli peccare. Potuit enim metuere flagitioſa mulier, ne illis diſcedētibus qui ſua peccata cognouerant, vt peccato parcerēt alieno, illam iuſtiſsime iam ipſe damnaret, qui erat ſine peccato. At ille non conſcientia pauidus, ſed plenus clemētia, cum illa reſpondiſſet à nemine ſe fuiſſe damnatam: nec ego te, inquit, damnabo. Tanquam diceret: Si malitia tibi parcere potuit, quid metus innocentiam? Et ne delictorum non donator, † ſed approbator videretur, Vade, ait, *† doctor.* iam deinceps noli peccare: vt ſe homini peperciſſe, nū hominis culpā ſibi placuiſſe monſtraret. Iam vides igi- F tur de religione deſcēdere, nec nos ſocietate criminum obſtringi, quòd intercedimus plerunque etiam pro ſceleratis, & ſi non ſcelerati, tamen pro peccatoribus peccatores, & quod veraciter potius quàm iniurioſe dictū accipias, puto quòd apud peccatores. Nec ideo ſanè *23. q. 5. non* fruſtra inſtituta ſunt poteſtas regis, vis gladij cognito- *fruſtra.* ris, vngulæ carnificis, arma militis, diſciplina dominātis, ſeueritas etiam boni patris. Habent iſta omnia modos ſuos, cauſas, rationes, vtilitates. Hæc cum timētur, & coërcentur mali, & quietius inter malos viuunt boni: non quia boni pronunciandi ſunt, qui talia metuendo non peccant (Non enim bonus eſt quiſpiam timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ) veruntamen non inutiliter etiam metu legum humana coërcetur audacia, & vt tuta ſit inter improbos innocētia, & in ipſis improbis dū formidato ſupplicio frenatur facultas, inuocato deo ſanetur voluntas. Sed huic ordinationi rerum humanarum contrariæ non ſunt interceſsiones Epiſcoporum. Imò verò nec cauſa, nec locus intercedēdi vllus eſſet, ſi iſta nō eſſent. Tanto enim ſunt intercedentium & parcentium beneficia gratiora, quanto peccantium iuſtio-

ra ſupplicia. Nec ob aliud quantum ſapio, in veteri teſtamento, antiquorum temporibus prophetarum ſeuerior legis vindicta feruebat, niſi vt oſtenderetur, rectè iniquis pœnas conſtitutas: vt quod eis parcere noui teſtamenti indulgentia commonemur, aut remedium ſit ſalutis quo peccatis parcatur & noſtris, aut commendatio manſuetudinis, vt per eos qui parcunt, veritas prædicata non tantum timeatur, verumetiam diligatur. Plurimum autem intereſt quo animo quiſque parcat. Sicuti enim eſt aliquando miſericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nam vt exempli gratia manifeſtum aliquid ponam, quis non crudelem verius dixerit eum, qui puero pepercerit volenti obſtinatiſsime de ſerpentibus ludere? quis autem non miſericordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum etiam verberibus emendauerit? Et ideo non vſque ad mortem protendenda eſt diſciplina, vt ſit cui prodeſſe poſsit, quanquam etiam cum homo ab homine occiditur, multum diſtet, vtrum fiat nocendi cupiditate, vel iniuſte aliquid auferendi, ſicut fit ab inimico, ſicut à latrone: an vlciſcendi vel obediendi ordine, ſicut à iudice, ſicut à carnifice: an euadendi vel ſubueniendi neceſsitate, ſicut interimitur latro à

Crudelitas parcens.

23. q. 5. cum homo.

H viatore, hoſtis à milite. Et aliquando qui cauſa mortis fuit, potius in culpa eſt, quàm ille qui occidit: velut ſi quiſquam decipiat fideiuſſorem ſuum, atque ille pro iſto ſupplicium legitimum luat: nec tamen omnis qui cauſa alienæ mortis eſt, reus eſt. Quid ſi enim quiſquam ſtuprum petat, ſeſeque ſi non impetrauerit interimat? Quid ſi filius timens patris pia verbera, præcipitio pereat? Quid ſi alius homine liberato, vel ne alius liberetur, ſibi ipſe mortem inferat? Num propter iſtas alienarum mortium cauſas, aut ſceleri conſentiendum eſt, aut vindicta peccati quæ non fit nocendi ſed corrigendi ſtudio, etiam paterna tollenda, aut opera miſericordiæ cohibenda ſunt? Hæc cum accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa ne accidant, rectè factorum reprimere voluntatem. Sic etiam cum intercedimus pro peccatore damnando, ſequuntur aliquando quæ nolumus, ſiue in ipſo qui noſtra interceſsione liberatur, vt vel immanius impunita graſſetur audacia, ſubdita cupiditati, ingrata lenitati,

I atque vnus morti ereptus plurimos necet: vel ipſo per beneficium noſtrum in melius commutato, moribúſque correpto, alius malè viuendo pereat, ſibíque huius impunitate propoſita, talia vel grauiora committat: non vt opinor hæc mala imputanda ſunt nobis, cũ intercedimus vobis, ſed potius illa bona, quæ cùm id facimus, intuemur & volumus, id eſt commendatio manſuetudinis, ad conciliandam dilectionem verbo veritatis: & vt qui liberantur à temporali morte, ſic viuant, ne in æternam, vnde nunquam liberentur, incurrant. Prodeſt ergo & ſeueritas veſtra, cuius miniſterio quies adiuuatur & noſtra: prodeſt & interceſsio noſtra, cuius miniſterio ſeueritas tẽperatur & veſtra. Non vobis diſpliceat quòd rogamini à bonis, quia nec bonis diſplicet quòd timemini à malis: nam hominum iniquitatem etiam Apoſtolus Paulus non tantum de iudicio futuro, verumetiam de poteſtatibus veſtris ſecularibus terruit, aſſerens & ipſas ad diſpenſationem diuinæ prouidentiæ pertinere. Omnis, inquit, anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à deo. Quæ autem ſunt, à deo ordinata ſunt. Quapropter qui reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi iudicium acquirunt.

23 q. 5. prodeſt.

Roma. 13.

Principes enim non ſunt timori boni operis, ſed mali. K
Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quòd ſi malum feceris, time: non enim fruſtra gladium portat: dei enim miniſter eſt, vindex in irã ei qui malè agit. Ideoque neceſsitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed & propter conſcientiam. ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim dei ſunt, in hoc ipſum perſeuerantes. Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem: nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicẽ diligatis. Hæc verba Apoſtoli vtilitatem veſtræ ſeueritatis oſtendunt. Proinde ſicut dilectionem iuſsi ſunt terrentibus debere qui timent, ita dilectionem iuſsi ſunt timentibus debere qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, ſed omnia conſulendi charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur vltio cognitoris, vt nec interceſſoris religio contemnatur: quia & plectendo & ignoſcendo hoc ſolum bene agitur, vt vita hominum corrigatur. Quòd ſi tanta eſt peruerſitas & impietas, vt ei corrigendæ nec diſciplina poſsit prodeſſe nec venia, à bonis tamen intentione atq; conſcientia, quam deus cernit, ſiue ſeueritate, ſiue lenitate, non niſi officium dile- L
ctionis impleatur. Quod autem in epiſtola tua ſequitur, vbi dicis: Verùm nunc vt mores noſtri ſunt, & ſceleris pœnam cupiunt ſibi homines relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſsidere: peſsimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omnino non prodeſt. Si enim res aliena, propter quam peccatum eſt, cum reddi poſsit, non redditur, nõ agitur pœnitentia, ſed fingitur. ſi autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed, vt dixi, cum reſtitui poteſt. Plerunque enim qui aufert, amittit, ſiue alios patiendo malos, ſiue ipſe male viuendo, nec aliud habet vnde reſtituat. Huic certè non poſſumus dicere, redde quod abſtuliſti, niſi cũ habere credimus & negare. Vbi quidem ſi aliquos ſuſtinet repente cruciatus, dum exiſtimatur habere quod reddat, nulla eſt iniquitas quia & ſi non eſt vnde luat ablatam pecuniam, meritò tamen, dum eam per moleſtias corporales redhibere compellitur, peccati quo male ablata eſt, pœnas luit. Sed inhumanum non eſt etiam pro ta- M
libus intercedere, tanquam pro reis criminum: non ad hoc vt minime reſtituantur aliena, ſed ne fruſtra homo in hominem ſæuiat, ille præſertim, qui iam remiſit culpam, ſed quęrit pecuniam: & ſi fraudari metuit, non expetit vindicari. Denique in talibus cauſis, ſi perſuadere potuerimus, eos pro quibus interuenimus, non habere quod poſcitur, cõtinuò nobis eorum moleſtiæ relaxantur. Aliquando autem miſericordes & in ipſo dubio nolunt homini pro incerta pecunia certa inferre ſupplicia: ad hanc miſericordiam etiam nos prouocare & exhortari decet. Melius enim etiam ſi habet, amittis, quàm ſi non habet, aut excrucias aut occîdis. Sed pro iſtis magis apud eos qui repetunt, quàm apud eos qui iudicant, intercedere conuenit, ne ipſe videatur auferre, qui cum habet poteſtatem non cogit reddere, quamuis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ne amittat humanitatem. Illud verò fidentiſsimè dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne malè ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem quantum honeſte poteſt ad reſtituendum non compellit, ſocium eſſe fraudis & criminis. Nam miſericordius opẽ noſtram talibus ſubtrahimus, quàm impendimus. Non

Iram pœnã vocat.

14. q. 6. capite. 1. De vſuris. cũ tu. De reg. in li. 6. peccatum.

enim

A enim oper fert qui ad peccandum adiuuat, ac non potius ſubuertit atq; opprimit. Sed nunquid ideo nos aut exigere aut ad exigẽdum tradere vel poſſumus vel debemus? Agimus quantum epiſcopalis facultas datur, & humanũ quidem nonnunquam, ſed maximè ac ſemper diuinum iudicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos nouimus & male abſtuliſſe, & vnde reddant habere, arguimus, increpamus, & deteſtamur, quoſdam clàm, quoſdam palàm, ſicut diuerſitas perſonarum diuerſam videtur poſſe recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad maiorem inſaniam concitari. *Quare parcẽdum magnatibus interdum.* Aliquando etiam ſi res magis curanda non impedit, ſancti altaris communione priuamus. Verùm ſæpe accidit vt nos fallant, vel negando ſe abſtuliſſe, vel affirmando ſe vnde reſtituant non habere. Sæpe etiam & vos fallimini putando vel nos non agere vt reddant, vel ipſos habere vnde reddant: & omnes aut penè omnes homines amamus noſtras ſuſpiciones vel vocare vel exiſtimare cognitiones, quãdo credibilibus rerum ſignis mouemur, cùm credibilia nonnulla ſint falſa, ſicut incredibilia nõnulla ſunt vera. Ideo quoſdam commemorans, qui & ſceleris pœnam ſibi cupiunt relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt poſsidere, B addidiſti & aiſti: Pro his quoque interueniẽdum putat ſacerdotium veſtrũ. Fieri enim poteſt, vt tu ſcias quod ego neſcio, & propterea putem pro aliquo interueniendum, quod ſi me fallere potuit, cùm te non potuerit, vt ego eũ non credam poſsidere quod tu poſsidere noſti. Ita fit, vt cũ de reo ſententia non vna ſit noſtra, neutri tamen noſtrum placeat quòd res non redditur aliena. De homine vt homines, diuerſa ſentimus, ſed in ipſa iuſtitia ſimul ſumus. Eo modo etiam fieri poteſt, vt quod ſcio aliquem nõ habere, hoc cum tu habere non certiſsime teneas, ſed credibiliter ſuſpiceris, & ob hoc tibi videar interuenire pro eo, qui & ſceleris pœnã ſibi cupiat relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt poſsidere. Ad ſummam igitur neque apud tales (ſi qui reperiuntur, qualem te eſſe gaudemus) neque apud ipſos qui magno ſtudio aliena ac nihil profutura, multoq; etiam periculoſa ac pernicioſa petunt, neque apud cor meũ, cui teſtis eſt deus, auſim dicere, ſentire, decernere, interueniendum eſſe pro aliquo, vt quod ſcelere C abſtulit, ſceleris impunitate poſsideat: ſed vt remiſſa iniuria, quod iniurioſè abſtulit reddat, ſi tamen habet *14. q. 5. non ſanè.* quod abſtulit, vel aliud vnde illud reſtituat. Non ſanè quicquid ab inuito ſumitur, iniurioſè aufertur. Nam plerique nec medico volunt reddere honorem ſuum, nec operario mercedem, nec tamen hæc qui ab inuito accipiunt, per iniuriam accipiunt, quæ potius per iniuriam non darentur. Sed non ideo debet iudex vende- *11. q. 3 non licet.* re iuſtum iudicium, aut teſtis verum teſtimonium, quia vendit aduocatus iuſtum patrocinium, & iuriſperitus verum cõſilium. Illi enim inter vtranq; partem ad examina adhibentur: iſti ex vna parte conſiſtunt. Cùm autem iudicia & teſtimonia (quæ nec iuſta nec vera vendenda ſunt) iniqua & falſa vẽduntur, multo ſceleratius vtique pecunia ſumitur quia ſceleratè, etiam quanuis à volentibus datur. Ille tamen ſolet tanquam malè ſibi ablatam pecuniam repetere, qui iuſtum iudicium emit: quoniam venale eſſe non debuit. Qui verò pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, niſi timeret vel puderet emiſſe. Sunt aliæ perſonæ inferioris loci, quæ ab vtraque parte non inſolenter accipiunt, ſicut officialis & à quo amouetur, & cui admouetur officiũ, ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti

ſolent, data per tolerabilem conſuetudinem nõ ſolent, D magiſque reprehendimus qui talia inuſitatè repetiuerunt, quàm qui ea de more ſumpſerunt: quoniam multæ neceſſariæ perſonæ rebus humanis vel inuitãtur huiuſmodi commodis, vel tenentur. Iſti ſi viam vitæ mutauerint, aut excellentioris conſcenderint ſanctitatis gradum, facilius ea quæ hoc modo acquiſierũt, tanquã ſua pauperibus largiuntur, quàm eis à quibus accepta ſunt tanquam aliena reſtituant. Qui verò contra ius ſocietatis humanæ, furtis, rapinis, calumniis, oppreſsionibus, inuaſionibus abſtulerit, reddenda potius quàm donanda cenſemus, Zachæi publicani Euangelico exem- *Luca. 19.* plo, qui cum hoſpitio dominum ſuſcepiſſet, in vitam ſanctam repente mutatus, Dimidium, inquit, rerũ mearũ do pauperibus: & ſi cui aliquid abſtuli, quadruplum reddo. Veruntamen ſi iuſtitia ſyncerius conſulatur, iuſtius dicitur aduocato: Redde quod accepiſti, quando contra veritatem ſtetiſti, iniquitati affuiſti, iudicem fefelliſti, iuſtam cauſam oppreſsiſti, de falſitate viciſti. Quod vides multos honeſtiſsimos & diſertiſsimos viros non ſolum impune, verumetiam glorioſe videri ſibi committere, quàm cuiquã in quolibet officio militanti. Redde quod accepiſti, quãdo iubente iudice cui- E cunq; cauſæ neceſſarium hominem tenuiſti, ne reſiſteret vinxiſti, ne fugeret incluſiſti, poſtremò aut permanẽte lite exhibuiſti, aut finita dimiſiſti. Sed illud cur aduocato non dicatur, in promptu eſt, quia ſcilicet ita nõ vult homo repetere, quod patrono vt male vinceret dedit: ſicut non vult reddere, quod ab aduerſario, cum male viciſſet, accepit. Quis tandem aduocatus, aut ex aduocato ita vir optimus facilè reperitur, qui ſuſcepto ſuo dicat: Recipe quod mihi cum tibi male adeſſem dediſti, & redde aduerſario tuo quod me agente inique abſtuliſti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ rectiſsimè pœnitet, etiam hoc facere debet, vt ſi ille qui inique litigauit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis nolit iſte habere mercedem: niſi fortè reſtituendum eſt alienum, quod per furtum clanculo aufertur, & reſtituendum non eſt alienum, quod in ipſo foro vbi peccata puniuntur, decepto iudice & circumuentis legibus obtinetur? Quid *14. quæſt. 4. quid dicã.* dicam de vſuris, quas etiam ipſæ leges & iudices red- F di iubent? An crudelior eſt qui ſubtrahit aliquid vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque huiuſmodi male vtique poſsidentur, & vellem vt reſtituerentur, ſed non eſt quo iudice repetantur. Iam verò ſi prudenter intueamur quod ſcriptum eſt: Fidelis hominis totus mundus diuitiarum eſt, infidelis autem nec obolus: nónne omnes qui ſibi videntur gaudere licite conquiſitis, eíſque vti neſciunt, aliena poſsidere conuincimus? Hoc enim certè alienum non eſt, quod iure poſsidetur: hoc autem iure, quod iuſte: & hoc iuſte quod bene: Omne igitur quod male poſsidetur, alienum eſt: malè autem poſsidet, qui male vtitur. Cernis ergo quàm multi debeant reddere aliena, ſi vel pauci quibus reddantur reperiuntur, qui tamen vbi vbi ſunt, tanto magis iſta cõtemnunt, quanto ea iuſtius poſſidere potuerunt. Iuſtitiam quippe & nemo male habet, & qui non dilexerit, non habet. Pecunia verò & à malis male habetur, & à bonis tanto melius habetur, quanto minus amatur. Sed inter hæc toleratur iniquitas male habentium, & quædam inter eos iura conſtituuntur, *Leges ciuiles mediæ inter Chriſtũ & diabolũ.* quæ appellantur ciuilia, non quòd hinc fiat vt bene vtentes ſint, ſed vt male vtẽtes minus moleſti ſint: donec fideles & pij (quorum iure ſunt omnia) qui vel ex

G illis fiunt, vel inter illos tantiſper viuẽtes, malis eorum
non obſtringũtur, ſed exercentur, perueniant ad illam
ciuitatẽ, vbi hæreditas æternitatis eſt, vbi nõ habet ni-
ſi iuſtus locum, nõ niſi ſapiens principatum, vbi poſsi-
debunt quicunq; ibi erunt, verè ſua. Sed tamen etiã hic
non intercedimus, vt ſecundum mores legeſq; terrenas
non reſtituantur aliena: quanuis placabiles vos veli-
mus malis, non vt placeant vel permaneant mali, ſed
quia ex illis fiunt quicũque fiunt boni, & ſacrificio mi-
ſericordiæ placatur deus, quem niſi propitium haberẽt
mali, nulli eſſent boni. Diu eſt quòd occupationibus
tuis loquendo videor oneroſus, cum tibi homini acu-
to & docto citò ſolui potuerit quod quærebas. Iam du-
dum autem finire deberem, ſi te tantùm ſcirem fuiſſe
lecturum quod flagitaſti vt reſcriberem. Felix in Chri-
ſto viuas fili chariſsime.

*Dioſcorus Auguſtino proponit multas quæſtiones ex libris
de philoſophia Ciceronis, & ex oratore eiuſdem, orans
vt maturè ad eas reſpondeat.*

Epiſtola LV.

H PRoœmiare apud te nõ ſolum ſuperfluum eſt,
ſed etiam moleſtum, qui rem non verba de ſi-
deras. Ideoq; ſimpliciter audi. Senex Alipius
rogatus à me, ſæpius pollicitus erat, tecum reſpondere
dialogorum pauculis interrogantiunculis: & quoniam
in Mauritania dicitur hodiéque eſſe, peto viribus om-
nibus & rogo, vt tu ſolus reſpondere digneris, quod e-
tiam præſente ipſo fratre tuo ſine dubio facturus eras.
Non eſt pecunia, non eſt aurum, quod pro quouis datu-
rus eras proculdubio ſi haberes, nunc verò ſine labore
loqueris, quod requiro. Poſſem te plus & per multos
charos tuos exorare, ſed noui animum tuum, qui non
rogari deſiderat, ſed omnibus præſtare, ſi tantum ab-
ſit quod dedecet, quod in hac re penitus nihil eſt dede-
coris: tamen quodcunque eſt, peto præſtes nauigaturo.
Noſti quàm mihi moleſtiſsimum eſt oneri eſſe, non di-
co ſynceritati tuæ, ſed cuipiã. Solus autem deus nouit,
quoniam nimia neceſsitate impulſus hoc feci. Vobis e-
nim ſaluis & fauente domino nauigaturus ſum, & mo-
res hominum non ignoratis, qui procliues ſunt ad vi-
tuperandum, & quàm ſi interrogatus quis non reſpon-
derit, indoctus & hebes putetur. Vides ergo, obſe-
cro te, ad omnia ſine cunctatione reſponde, ne me tri-
I ſtem dimittas. Sic videam parentes meos, quia propter
hoc ſolum Cerdonem miſi, & ipſum expecto ſolum.
Frater Zenobius, magiſter memoriæ factus eſt, & mi-
ſit nobis euectionem cum annonis. Si ego dignus non
ſum vt reſpondeas interrogatiunculis meis, ſaltem ti-
meantur annonæ. Incolumem te ſumma diuinitas lon-
ga nobis tueatur ætate. Papas plurimum dignationem
tuam ſalutat.

*Auguſtinus Dioſcoro, docens eiuſmodi quæſtiones nec decorè
tractari ab Epiſcopo, nec vtiliter diſci à Chriſtiano, præſer-
tim cùm iam aduerſus Ethnicos nobis non ſit conflictatio,
atque hoc ſtudiorum genus vbique frigeat: hortatur autem
ad Chriſti philoſophiam, quæ ſola docet verum, ſed non
percipitur niſi ab iis qui poſuerint faſtum humanum.*

Epiſtola LVI.

TV me innumerabiliũ quæſtionum turba re-
pente circumuallandum, vel potius obruen-
dum putaſti, etiam ſi vacantem ocioſumque
credidiſti: Quando enim ego in quolibet ocio, tot re-
rum nodos tam feſtinanti, & vt ſcribis, iam penè pro-
† nodis faciles. ficiſcenti poſſem diſſoluere? Numero enim rerum ipſa-
rum impedirer, etiam ſi non difficiles † ad ſoluendum

forent. Tãta ſunt autem perplexitate inuoluti, & tena- K
citate conſtricti, vt etiam ſi pauci eſſent, ocioſiſsimum
me occupantes, magna mora temporis fatigarent intẽ-
tionem, atq; attererent vngues meos. Ego autẽ vellem
te abripere de medio delicioſarũ inquiſitionũ tuarum,
& conſtipare inter curas meas, vt vel diſceres non eſſe
inaniter curioſus, vel curioſitatem tuam cibandam at-
que nutriendam imponere nõ auderes eis quorum in-
ter curas vel maxima cura eſt reprimere ac refrenare cu
rioſos. Quanto enim melius, quantoq; fructuoſius, ſi in
dandis vllis ad te literis tempus atq; opera impẽditur,
ad hoc potius impenditur vt reſecentur vanæ atq; fal-
laces cupiditates tuæ, quæ tanto magis cauendæ ſunt,
quanto facilius decipiunt neſcio qua vmbra honeſtatis
& liberaliũ ſtudiorũ nomine velatę atq; palliatę, quàm
vt noſtro miniſterio, atq; vt ita dixerim, ſatellitio indu-
ratæ, in dominatũ quo tam bonam tuam mentem præ-
mãt, vehementius excitentur? Ecce enim tot dialogi le-
cti, ſi ad videndum finẽ & capeſſendum omniũ actio-
num tuarum nihil te adiuuerũt, quid proſunt, dic mihi?
Nam vbi finem conſtitueris totius huius flagrantiſsimi
ſtudij tui, & tibi infructuoſi & nobis moleſti, epiſtola L
tua ſatis indicas. Cùm enim de ſoluendis quæſtionibus
quas miſiſti tu ad me, per literas ſatageres, ita ſcripſiſti:
Poſſem te, inquis, plus & per multos charos tuos exora-
re, ſed noui animum tuum, qui non rogari deſiderat,
ſed omnibus pręſtare, ſi tantũ abſit quod dedecet, quod
in hac re penitus nihil eſt dedecoris: tamen quodcun-
que eſt, peto præſtes nauigaturo. In his verbis epiſtolæ
tuæ rectè quidem de me exiſtimas, quòd omnibus præ-
ſtare deſiderem, ſi abſit quod dedecet. Sed in hac re
nihil eſſe dedecoris, non mihi videtur. Non enim de-
cora facies rerum attingit ſenſum meum, cum cogito
Epiſcopum eccleſiaſticis curis circũſtrepentibus diſtri-
ctum atque diſtentum, repente quaſi obſurdeſcentem M
cohiberi ab his omnibus, & dialogorum Tullianorum
quæſtiumculas vni ſcholaſtico exponere. Quod quantũ
dedeceat, quanquam tuorum ſtudiorum raptus ardore
prorſus nolis attendere, tu etiam ſentis tamen. Quid e-
nim aliud indicat, quòd cum dixiſſes, in hac re penitus
nihil eſſe dedecoris, ſtatim adiunxiſti, tamẽ quodcun-
que eſt, peto præſtes nauigaturo. Hoc enim ſonat, vi-
deri tibi quidem nihil in hac re eſſe dedecoris, tamen
quodcunque eſt dedecoris, petere te vt pręſtem nauiga-
turo. Sed quid eſt quæſo te, quod addidiſti nauigaturo?
An ego, niſi nauigaturus eſſes, præſtare tibi aliquid de-
decoris non deberem? Nimirũ putas quòd aqua mari-
na dedecus abluatur? Quod ſi ita eſſet, meum certè qui
nauigaturus non ſum, inexpiatum remaueret. Scribis
etiam noſſe me, quàm tibi moleſtiſsimum ſit oneri eſſe
cuipiam, & atteſtaris ſolum deũ noſſe, quòd nimia ne-
ceſsitate impulſus hoc feceris. Hic ſanè cum epiſtolam
tuam legerem, ſatis aduerti animum cognoſcere neceſ-
ſitatem tuam. Cùm ecce mihi affers & dicis, mores ho-
minum non ignoratis, qui procliues ſunt ad vituperã-
dum, & quàm ſi interrogatus quis non reſponderit,
indoctus & hebes putetur. Hoc loco verò exarſi ad
reſcribendum tibi. Hoc enim languore animi tui pe-
netraſti mihi pectus, & irrupiſti in curas meas, vt diſsi-
mulare non poſſem, quãtum me deus adiuuaret, mede-
ri tibi, non vt de tuis quæſtionibus enodãdis explican-
diſq; cogitarem, ſed vt felicitatem tuam pendentem ex
linguis hominum atque nutantem, à tam infelici reti-
naculo abrumperẽ, & cuidam ſedi omnino inconcuſ-
ſæ ſtabilique religarem. Túne ô Dioſcore nec Perſium Perſius.

tuum

A tuum reſpicis inſultantem tibi contorto verſiculo, ſed
planè puerile caput, ſi ſenſus adſit, idoneo colapho con-
tundentem atque coërcentem:

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?

Tot vt ſuperius dixi, legiſti dialogos, tot philoſophorũ
altercationibus cor inſeruiſti, Dic mihi quis eorũ finẽ
actionum ſuarum conſtituerit in fama vulgi, aut in lin-
gua hominum vel bonorum atque ſapiẽtium? Tu autẽ,
& quod magis pudendum eſt, iam nauigaturus, ſatis
præclarè te in Africam proficiſci teſtaris, cum aliam ob
cauſam te oneri non eſſe aſſeris negocioſiſſimis & in a-
lia longe diſtãtia intentis epiſcopis, vt tibi exponãt Ci-
ceronem, niſi quia times homines procliues ad vitupe-
randũ, ne interrogatus ab eis, ſi non reſponderis, indo-
ctus & hebes puteris. O rem dignam vigiliis & lucubra-
tionibus epiſcoporum. Non mihi videris aliunde dies
noctesq; cogitare, niſi vt in ſtudiis tuis atque doctrina
ęquè lauderis ab hominibus. Quod etſi ſemper ad certa
& recta tẽdentibus periculoſum eſſe iudicaui, nunc ta-
mẽ in te maxime experior. Non enim aliunde quàm ex
eadem pernicie nõ vidiſti qua tãdem re poſſemus mo-
B ueri, vt tibi quod petebas daremus. Quàm enim per-
uerſe tu ipſe non ob aliud ad ea diſcenda quæ interro-
gas raperis, niſi vt lauderis, aut non vitupereris ab ho-
minibus, tam peruerſe etiam nos putas in tua petitione
talibus cauſis allegatis moueri: & vtinam poſſemus effi-
cere, vt tu quoque tam inani atque fallaci humanæ lau-
dis bono minime mouereris, cũ tibi nos indicaremus
non ad præſtandum tibi quod petis, quoniam hæc de
te ſcribis, ſed ad te corrigendum moueri. Mores homi-
num, inquis, procliues ſunt ad vituperandum. Quid
deinde? Si interrogatus quis non reſponderit, inquis,
indoctus & hebes putabitur. Ecce ego te interrogo nõ
de Ciceronis libris aliquid, cuius ſenſum fortaſſe legen-
tes indagare non poſſunt, ſed de Epiſtola ipſa tua, & de
ſententia verborum tuorum. Quæro enim cur non di-
xeris, qui non reſponderit, indoctus & hebes manife-
ſtabitur, ſed potius dixeris, qui non reſponderit, indo-
ctus & hebes putabitur, niſi quia ſatis etiam ipſe intelli-
gis, eum qui talia non reſponderit, non eſſe indoctum
& hebetem, ſed putari? At ego te admoneo, eum qui ta-
lium putatorum linguis tanquam falcibus concidi ti-
met, lignum eſſe aridum, & ideo non putari tãtum in-
C doctum & hebetem, ſed verè eſſe atque conuinci. For-
taſſe dixeris, Sed cum hebes animo non ſim, & præci-
pue nõ eſſe ſtudeam, nolo hebes animo vel putari. Re-
ctè, ſed quo fine nolis, id quæro? Quod enim illis quæ-
ſtionibus aperiendis tibi & explicandis, nec nobis one-
ri eſſe dubitaſti, hanc cauſam & hunc finem eſſe dixi-
ſti, & tam neceſſarium, vt eam nimiam neceſſitatem ap
pellares, ne ſcilicet de his interrogatus neque reſpon-
dens, ab hominibus ad vituperandum procliuibus, he-
bes indoctusq; puteris. Ego autẽ quæro, hoccine totum
ſit, cur à nobis iſta deſideres, an etiam indoctus & he-
bes putari propter aliud aliquid nolis? Si hoc totum eſt,
cernis vt arbitror hunc eſſe finem tam vehementis in-
tentionis tuæ, qua nobis quoq; oneri es, vt fateris. Quid
autẽ à Dioſcoro poteſt nobis eſſe oneri, niſi quòd ip-
ſum Dioſcorum etiam neſcientem onerat, quod non
ſentiet niſi cum ſurgere voluerit: atque vtinam non ſic
alligarent hæc onera, & fruſtra etiam humeros cone-
tur excutere. quod non ideo dico, quia iſtæ diſcuntur
Nõ dãnat quæſtiones, ſed quia tali fine diſcuntur. Hunc enim fi-
ſtudium nem iam certè ſentis eſſe nugatorium, inanem, vento-
Ciceronis. ſum. Habet & tumorem, ſub quo etiam tabes gignitur,

& pupilla mentis ad non videndam opulentiam veri- D
tatis offunditur. Crede, ſic eſt mi Dioſcore, ita te fruar
in ipſa voluntate & in ipſa cuius vmbra auerteris di-
gnitate veritatis. Vnde enim tibi, niſi vel hoc modo de
hac re fidem faciam, non inuenio. Non enim vides eũ,
aut vllo modo quandiu linguis humanis ruinoſa gau-
dia conſtruis, potes eam videre. Si autem ibi non finis
eſt harum actionum, atque intentionis tuæ, ſed propter
aliud aliquid indoctus & hebes non vis putari, quæro
quid illud ſit. ſi propterea, ne anguſtior tibi ſit adit⁹ ad
acquirendas temporales diuitias, vxorem impetran-
dam, honores capeſſendos, & cætera huiuſmodi, præci-
piti fluxu tranſcurrentia, atque in ſe lapſos inimum ra-
pientia? Neque ad hunc finem tibi ſeruire nos decet,
imò decet etiam hinc te amouere. Non enim ſic te
prohibemus in incerto famæ finẽ ponere, vt tanquam
de Mincio in Eridanum emigres, quò te ipſe fortaſſe
Mincius etiam non emigrantem impingeret. Cũ enim
non ſatiauerit auidum ſpiritum vanitas laudis huma-
næ, quia nihil ad cibandum affert niſi inane & infla-
tum, cogetur eam ipſa auiditas referre in aliud quaſi
vberius atque fructuoſius, quod nihilominus ſi tempo- E
porali lapſu præterfluit, ita eſt quaſi fluuius ducat in flu-
uium, vt non ſit finis miſeriæ, quãdiu finis officiorum
noſtrorum in re inſtabili collocatur. In aliquo igitur
firmo atque incõmutabili bono te figere volumus con-
ſtantiſſimæ intentionis domuum, & ſecuriſſimam re-
quiem omnis bonæ atque honeſtæ actionis tuæ. Aut
fortè iſtam ipſam terrenam felicitatem quam comme-
moraui, ſi proſperi rumoris aura, aut etiam flatibus ve-
la pandendo ad eam potueris peruenire, hanc etiam co
gitas referre in aliud certum & verum & plenum bo-
num? At mihi non videtur, atque omnino ipſa veritas
negat, vel tantis ad ſe anfractibus, quæ tam proxima
eſt, vel tantis ſumptibus, quæ tam gratuita eſt, perueni-
ri. An ipſa humana laude tanquam inſtrumento vten-
dum exiſtimas, vt aditum per hanc præpares ad ani-
mos hominum, perſuadendo vera atque ſalubria, & ca-
ues ne te cum indoctum atque hebetem putauerint, in-
dignum arbitrentur cui aurem vel intentiſſimam vel
patientiſſimam præbeant, ſiue ad rectè facta quẽquam
exhorteris, ſiue malitiam atque nequitiã peccantis ob-
iurges? Hunc tu finem iuſtitiæ ac beneficentiæ tu in illis
interrogandis quæſtionibus cogitaſti, nos de te male F
meruimus, quibus in epiſtola tua, non id potius quo
moueremur poſuiſti, vt aut libenter daremus quod pe-
tebas, aut ideo non daremus, quia cauſa quælibet alia
fortaſſe prohiberet. Non tamen quia tuæ vanæ cupidi-
tati non ſolum ſeruire, verumetiam non reſiſtere pu-
deret. Quanto enim melius atque ſalubrius, quæſo te,
ipſas veritatis regulas, multo certius & breuius per ſe
ipſas accipis, quibus falſa omnia poſsis ipſe refellere, ne
quod falſum & pudendum eſt, ſi multorum annoſas &
decrepitas falſitates, ſtudio iactantiore quàm pruden-
tiore didiceris, doctum atque intelligentem te eſſe ar-
bitreris? quod iam non exiſtimo tibi videri. Non enim
fruſtra tam diu tam vera Dioſcoro diximus, ex quo in
hac Epiſtola gradimur. Quapropter iam illud videa-
mus, cum te iſtarum rerum ignorantia nequaquam in-
doctum atque hebetem iudices, ſed ipſius potius veri-
tatis, vt quiſquis de his rebus ſcripſit, vel ſcripſerit, aut
ea ſint quæ iam certus tenes, aut ſi falſa ſunt, ſecurus
ignores, neque de diuerſitate cognoſcenda ſententiarũ
alienarum, ne quaſi indoctus & hebes remaneas, inani
ſolicitudine macereris. Cum ergo hæc ita ſint, etiam il-

G lud ſi placet videamus, vtrum aliorum falſa exiſtima-
tio, qui ſunt vt ſcribis, ad vituperandum procliues, ita
vt ſi te iſta ignorare perſenſerint, indoctum atque he-
betem, falſò quidem, ſed tamē putent, ſic te mouere de-
beat, vt etiam ab epiſcopis tibi hæc exponi non incon-
gruenter petas: quandoquidem eo fine iam te iſta cu-
pere credimus, quo illis conſulas ad perſuadendam ve-
ritatem, vitámque eorum corrigendam, qui te ſi in illis
Ciceronis libris indoctum hebetémque putauerint, in-
dignum habebunt à quo aliquid vtilis ſalubriſq; ſcien-
tiæ ſibi accipiendum eſſe arbitretur? Quod non ita eſt,
mihi crede. Primum, quia eſſe aliquos in illis terris vbi
imperitus minimeq; acutus videri times, qui te de iſtis
quæſtionibus quicquam interrogent, omnino non vi-
deo: quandoquidem hic quò ad ea diſcenda veniſti, &
Romæ expertus es quàm negligenter habeantur, & ob
hoc neque doceantur neque diſcantur, & in Africa
vſque adeò de his interrogatorem pateris neminem, vt
nec teipſum qui patiatur inuenias, eáque inopia Epiſco-
pis exponenda ea mittere cogaris: quaſi vero Epiſcopi
iſti etiam ſi adoleſcentes eodem quo tu raperis, animi
H ardore, vel potius errore, quaſi aliquid magnum hæc
diſcere curarunt, vſque ad canos epiſcopales, & vſque
ad cathedras Eccleſiaſticas, ea ſibi in memoria durare
paterentur: aut ſi ipſi vellent, non illa etiam de inui-
torum cordibus curæ maiores grauioreſq; ſecluderēt:
aut ſi aliqua ex eis in animis eorum nimia conſuetudi-
ne remanerent, non etiam ipſa obliuione ſepelire mal-
lent recordata, quàm ineptia reſpondere quæſita: cum
in ipſa etiam ſcholari leuitate & rhetoricis cathedris,
ita obmutuiſſe atque obtorpuiſſe videantur, vt à Car-
thagine Hipponem, quò exponi poſsint mittenda exi-
ſtimentur: vbi tam inſolita atque omnino peregrina
ſunt, vt ſi vellem reſpondendi curam inſpicere, aliquid
volens videre, quomodo ad ſententiam quæ mihi ex-
ponenda eſſet, deſuper veniatur, aut ab ea deinceps quæ
contexeretur oratio, codicē prorſus inuenire non poſ-
ſem. Illi autem Carthaginenſes rhetores, ſi huic tuo ſtu-
dio defuerunt, nō modo à me non reprehēduntur, ſed
etiam approbantur, ſi fortè iam recolunt non Roma-
norum fororum, ſed Græcorum gymnaſiorum iſta ſo-
lere eſſe certamina. Tu vero eum & in gymnaſia cogi-
tationem inieciſti, & ea quoque ipſa inueniſti talibus
I rebus nuda atque frigida, vbi has curas tuas depone-
res, Chriſtianorum tibi baſilica Hipponenſis occurrit,
quia in ea nunc ſedet Epiſcopus qui aliquando iſta pue-
ris vendidit: ſed nec te volo eſſe adhuc puerum, & me
iam eſſe puerilium rerum ſicut non vēditorem, ita nec
largitorem decet. Quæ cum ita ſint, id eſt, cum duæ tā-
tæ vrbes Latinarum literarum artifices, Roma atque
Carthago, nec tædio tibi ſint, vt à te iſta perquirant, nec
tædia tua curent, vt te iſta perquirentem exaudiāt, mi-
ror tantum quantū dici non poteſt, vereri te tam boni
ingenij iuuenem, ne in Græcis atque Orientalibus vr-
bibus quenquā de his rebus moleſtum interrogatorem
feras. Facilius quippe corniculas in Africa audieris,
quàm in illis partibus hoc genus vocis. Deinde ſi fal-
lor, & quiſquam ibi fortè huiuſmodi quæſtionum tan-
to vtique odioſior, quanto in illis locis ineptior percō-
tator extiterit, nònne magis caues ne multo facilius
exiſtant, qui te Græci homines in Græcia conſtitutum,
& Græca imbutum primitus lingua, de ipſis Philoſo-
phorum libris aliqua interrogent, quæ Cicero in ſuis
literis non poſuit? Quod ſi acciderit, quid reſponſurus
es, potius te iſta in Latinorum authorum libris, quàm
in Græcorum noſſe voluiſſe? Qua reſponſione primò K
Græciæ facies iniuriam, & noſti quàm illi homines hoc
non ferant. Deinde iam exulcerati & irati, quàm citò
te, quod nimis non vis, & hebetē iudicabunt, qui Græ-
corum philoſophorum dogmata, vel potius dogmatū
particulas quaſdam diſcerptas atque diſperſas in Lati-
nis dialogis, quàm in ipſorum authorum libris Græ-
cis tota atque contexta diſcere maluiſti: & indoctum,
qui cum tam multa in tua lingua neſcias, earum rerum
fruſta in aliena colligere ambiſti. An fortè illud re-
ſpondebis, non te græcos de his rebus libros contem-
pſiſſe, ſed prius Latinos curaſſe cognoſcere, nunc autem
velle te in Latinis doctum, iam Græcè quærere? Si hoc
non pudet hominem Græcum Latina puerum didiciſ-
ſe, nunc velle diſcere Græca barbarum, pudebit ne tan-
dem in ipſis Latinis ignorare aliqua quæ quàm multi
Latini docti tecum neſciant? Vel hoc ipſo ſentis, quòd
te nobis magna neceſsitate dicis oneroſum, in tāta do-
ctorum multitudine apud Carthaginem conſtitutus.
Poſtremò fac te de omnibus quæ à nobis quæris inter-
rogatum reſpōdere potuiſſe, ecce iam doctiſsimus at-
que acutiſsimus diceris, ecce iam te laudibus in cœlum
Græculus flatus attollit, tu tantùm memēto grauitatis L
tuæ, & illam mereri laudē quo fine volueris, vt ſcilicet
eos leuiter leuia iſta miratos, & beneuolentiſsime atque
auidiſsime iam in tua ora ſuſpenſos, grauiſsimū aliquid
& ſaluberrimum doceas: idipſum quicquid eſt grauiſ-
ſimum & ſaluberrimum, vtrum teneas, & rectè trade-
re noueris, vellem cognoſcere. Ridiculū eſt enim cum
propterea ſuperflua multa didiceris, vt tibi aures ho-
minum ad neceſſaria præparentur, ipſa neceſſaria non
tenere, quibus excipiendis eas per ſuperflua præparaue-
ris: & dum occuparis vt diſcas vnde facias intentos,
nolle diſcere quod infundatur intentis. Sed ſi hoc te
ſcire iam dicis, idq; ipſum Chriſtianam doctrinam eſ-
ſe reſpondes, quam te omnibus pręponere nouimus, &
in ea ſola eſſe præſumere ſpem ſalutis æternæ, non opus
eſt ei cognitione dialogorū Ciceronis, & collectione
emendicatarum diſcordantium ſententiarum aliena-
rum procurari auditores, vt oribus tuis intēti fiant, qui
abs te aliquid tale accepturi ſunt. Nolo prius aliquid
doceas, quod dediſcendum eſt, vt vera doceas. Nam ſi
alienarum ſententiarum diſsidentiū & repugnantium
cognitio aliquid adiuuat inſinuatorem Chriſtianæ ve-
ritatis, vt nouerit quomodo aduerſantes deſtruat falſi- M
tates, ad hoc dūtaxat, ne quis contra diſſerens, non niſi
in refellendis tuis figat oculum, ſua verò ſedulo occul-
tet. Nam cognitio veritatis, omnia falſa, ſi modo pro-
ferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & diiudicare
& ſubuertere idonea eſt. Sed vt non ſolum aperta fe-
riantur, ſed etiam abſcondita eruantur, ſi alienos opus
eſt cognoſcere errores, erige oculos aureſq; oro te, &
vide atque auſculta, vtrū aliquis aduerſus nos de Ana-
ximene & de Anaxagora proferat aliquid: quando iam
ne ipſorum quidem multò recentiorum, multumq; lo-
quacium Stoicorum aut Epicureorum cineres caleant,
vnde aliqua contra fidem Chriſtianam ſcintilla exci-
tetur: ſed circuli atque conuenticula partim fugacia,
partim etiam audacter prompta, vel Donatiſtarum, vel
Maximianēſium, vel Manichæorum, vel etiam ad quo-
rum greges turbamq; venturus es Arrianorum, Euno-
mianorum, Macedonianorum, Cataphrygarum, cæte-
rarumq; peſtium innumerabiliter perſtrepant: quo-
rum omnium errores ſi cognoſcere piget, quid nobis
eſt propter defenſionem Chriſtianę religionis, quęrere

quid

A quid ſenſerit Anaximenes, & olim ſopitas lites inani curioſitate recoquere, cum quorundam etiam hæreticorum, qui nomine Chriſtiano gloriari voluerunt, vt Marcioniſtarum & Sabellianorum, multorumq́; præterea iam diſſenſiones quæſtioneſq́; ſileantur: tamen ſi opus eſt vt dixi, veritati aduerſantes prænoſcere aliquas, & prætractatas habere ſententias, de hæreticis potius qui ſe Chriſtianos vocant, quàm de Anaxagora & Democrito nobis cogitandum fuit. Ille autem quiſquis abs te quęſierit, quæ tu à nobis quæris, audiat quòd ea doctius & prudentius neſcias. *Themiſtocles.* Si enim Themiſtocles non curauit quòd eſt habitus indoctior, cum canere neruis in epulis recuſaſſet, vbi cum ſe neſcire illa dixiſſet, atque ei dictum eſſet, quid igitur noſti? reſpondit, Rempublicam ex parua magnam facere: dubitandum eſt tibi dicere, te iſta neſcire, cum ei qui rogarie quid noueris, reſpōdere poſsis, noſſe te, quomodo etiā ſine iſtis homo eſſe poſsit beatus? Quod ſi adhuc nō tenes, tam peruerſe iſta cōquiris, q̄ peruerſe ſi aliquo corporis periculoſo morbo grauareris, delicioſas & tenerrimas veſtes potius quàm medicamēta medicoſq́; conquireres. B Non enim vllo modo differenda eſt iſta cognitio, aut illa huic, à te præſertim iam in hac ætate vel diſcendi ordine præferenda eſt. Vide autem quàm facilè poſſes hoc ſcire ſi velles. Qui enim quærit quomodo ad beatam vitam perueniat, nihil aliud profecto quærit, niſi vbi ſit finis boni, hoc eſt vbi cōſtitutum ſit, non praua opinione atque temeraria, ſed certa atque inconcuſſa veritate ſummum hominis bonum, quod à quolibet vbi cōſtituatur non inuenitur, niſi aut in corpore, aut in animo, aut in deo, aut in duobus aliquibus horum, aut certè in omnibus. Quod ſi didiceris, neque ſummum bonum, nec aliquam partem ſummi boni omnino eſſe in corpore, duo reſtabunt, animus & deus, quorum vel in vno, vel in ambobus ſit. Si autem adieceris & didiceris hoc idem de animo quod de corpore, quid aliud iam niſi deus occurret, in quo ſummum hominis bonum conſtitutum ſit, non quò alia bona non ſint, ſed ſummum id dicitur quò cuncta referuntur. Eo enim fruendo quiſque beatus eſt, propter quod cætera vult habere, cum illud iam nō propter aliud, ſed propter ſeipſum diligatur. Et ideo finis ibi dicitur, quia iā quò excurrat, & quò referatur, nō inuenitur. Ibi requies appetendi, ibi fruendi ſecuritas, ibi tranquilliſsimum C gaudium optimæ voluntatis. Da igitur qui cito videat, non corpus eſſe animi bonum, ſed animum potius eſſe corporis bonum. Recedetur iam ab inquirendo, vtrum ſummum illud bonum vel aliqua eius pars ſit in corpore. Quòd enim ſtultiſsime negatur meliorem eſſe animum corpore, item ſtultiſsime negatur meliorē eſſe eum qui dat beatam vitam vel partem aliquam beatæ vitæ, quàm eum qui accipit. Non igitur accipit animus à corpore vel ſummum bonum, vel partem aliquam ſummi boni. Hoc qui non vident, cæcati ſunt dulcedine carnalium voluptatum, quam ex indigentia ſanitatis venire non intuentur. Sanitas autem perfecta corporis, illa extrema totius hominis immortalitas erit. Tam potēti enim natura deus fecit animam, vt ex eius pleniſsima beatitudine, quæ in fine temporum ſanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam quod eſt corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis eſt propria, ſed plenitudo ſanitatis, id eſt, incorruptionis vigor. Quod qui non vident, vt dixi, bellant inquietis altercationibus, varie pro ſuo quiſque captu, in corpore conſtituentes ſummum hominis bonum, & carnalium ſeditioſorum turbas cōcitant, inter quos D Epicurei apud indoctam multitudinem excellentiore *Epicurei.* authoritate viguerunt. Da itē qui cito videat animum quoque ipſum non ſuo bono beatum eſſe, cum beatus eſt: alioquin nunquā eſſet miſer, & recederetur à quærendo vtrum in animo ſit ſummum illud, atque, vt ita dixerim, beatificum bonum, vel aliqua pars eius. Nam cum ſeipſo ſibi quaſi ſuo bono animus gaudet, ſuperbus eſt. Cum vero perſpicit ſe eſſe mutabilem, vel hoc vno ſaltē quòd de ſtulto ſapiens efficitur, ſapientiamq́; eſſe incommutabilem cernit, ſimul oportet cernat eſſe illam ſupra ſuam naturam, eiuſq́; participatione atque illuſtratione ſe vberius & certius gaudere, quàm ſeipſo: ita ceſſans atque detumeſcens à iactatione atque inflatione propria, inhęrere deo, atque ab illo incommutabili refici & reformari nititur, à quo eſſe iam capit, non ſolùm omnem ſpeciem rerum omnium, ſiue quæ ſenſu corporis, ſiue quæ intelligentia mentis attinguntur, ſed etiam ipſam capacitatem formationis ante formationem, cum vel informe aliquid dicitur quod formari poteſt. Itaque tanto minus ſe eſſe ſtabilem ſentit, quanto minus hæret deo qui ſumme eſt. Et ideo illum ſumme eſſe, quia nulla mutabilitate proficit ſeu deficit, ſibi autem illam commutationem expedire qua proficit, vt perfectè illi cohæreat: eam vero commutationē E quæ in defectu eſt, eſſe vitioſam, omnem autem defectum ad interitum vergere, quò vtrum aliqua res perueniat, tametſi non appareat, tamen apparere omnibus eò ducere interitum, vt non ſit quod erat. Vnde colligit nō ob aliud res deficere, vel poſſe deficere, niſi quòd ex nihilo factæ ſunt, vt quod in eis eſt quod ſunt & manent, & pro defectibus etiam ſuis ad vniuerſitatis complexum ordinātur, ad eius bonitatem omnipotentiāq́; pertineat qui ſumme eſt & conditor, qui potēs eſt etiam ex nihilo non tantum aliquid, ſed etiam magnum aliquid facere. Primum autem peccatum, hoc eſt primum voluntarium defectum eſſe, gaudere ad proptiam poteſtatem. Ad minus enim gaudet, quàm ſi ad poteſtatem dei gaudeat, quæ vtique maior eſt. Hoc non videntes, & potentias intuentes animi humani, magnámque pulchritudinem factorum atque dictorum, etiam ſi in corpore puduit ponere ſummum bonum, in ipſo tamē animo ponentes, infra vtique poſuerunt, quàm vbi ſynceriſsima ratione ponendum eſt. Inter hos qui ita ſentiunt apud Græcos philoſophos, & numero & diſpu- F tandi ſubtilitate Stoici præualuerunt, qui tamen in na- *Stoici.* turalibus corporea omnia eſſe arbitrantes, magis à carne quàm à corpore animum auertere potuerunt. Inter eos autem qui fruendum deo, à quo & nos & omnia facta ſunt, vnum atque ſummum bonum noſtrum eſſe dicunt, apud illos eminuerunt Platonici, qui non im- *Platonici.* merito ad officium ſuum pertinere arbitrati ſunt, Stoicis & Epicureis maxime & propè ſolis omnino reſiſtere. Iidem quippe Academici qui Platonici, quod docet *Academici* auditorum ipſa ſucceſsio. Arceſilas enim qui primus *Arceſilas.* occultata ſententia ſua, nihil aliud iſtos quàm refellere ſtatuit, quære cui ſucceſſerit, Polemonem inuenies, *Polemon.* Quære cui Polemon, Xenocratem. Xenocrati autem *Xenocrates.* diſcipulo Academiam ſcholam ſuam reliquit Plato. *Plato.* Quantum igitur pertinet ad quæſtionem de ſummo hominis bono, remoue perſonas hominum, atque ipſam diſceptationem conſtitue, profecto reperies duos errores inter ſe aduerſa fronte collidi, Vnum conſtituētem in corpore, alium conſtituentē in animo ſummum bonum. Rationē autem veritatis, qua ſummum

G bonum noſtrum deus eſſe intelligitur, vtrique reſiſtere, ſed non prius docentem vera quàm praua dedocentem. Idipſum rurſum adiunctis perſonis conſtitue, reperies Epicureos & Stoicos inter ſe acerrime dimicantes. Eorum vero litem cunantes diiudicare Platonicos, occultantes ſententiam veritatis, & illorum vanā in falſitate fiduciam conuincentes & redarguentes: ſed non ſicut illi errorum ſuorum, ita Platonici veræ rationis perſonam implere potuerūt. Omnibus enim defuit diuinæ humilitatis exemplum, quod opportuniſſimo tempore per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum illuſtratum eſt: cui vni exemplo in cuiuſuis animo ferociter arrogantis, omnis ſuperbia cedit & frangitur & emoritur. Ideoq; non valentes illi authoritate turbas terrenarū rerum delectatione cæcatas ad inuiſibilium fidem ducere, cum eas viderent Epicureis maxime cōtentionibus commoueri non ſolum ad hauriendam, quò vltro ferebantur, ſed etiam ad defenſitādam corporis voluptatem, vt in ea ſummum bonum hominis conſtitueretur, eos autem qui aduerſus hanc voluptatem, virtutis laude mouerentur, minus difficulter eam contemplari in animis hominum, vnde facta bona, de
H quibus vtcunque poterant iudicare, procederent: ſimul videbant ſi eis conarentur inſinuare aliquam rem diuinam, & ſuper omnia incommutabilem, quæ nullo attingeretur corporis ſenſu, ſed ſola mente intelligeretur, quæ tamen etiam naturam ipſius mentis excederet, cúmque eſſe deum propoſitum animo humano ad fruendum, purgatum ab omni labe humanarum cupiditatum, in quo vno acquieſceret omnis beatitudinis appetitus, & in quo nobis vno honorum omnium finis eſſet, non eos intellecturos, ſed repugnantibus vel Epicureis vel Stoicis, multo quàm ſibi facilius palmam daturos: ita vt vera ſalubriſq; ſententia, quod pernicioſiſſimum eſt generi humano, imperitorum populorum irriſione ſordeſceret: & hoc in moralibus. In naturalibus autem quęſtionibus ſi iſti dicerent effectricem omnium naturarum eſſe incorpoream ſapientiam, illi autem à corpore nuſquam diſcederent, cum alij atomis, alij quatuor elementis, in quibus ad efficienda omnia ignis præualeret, principia rerum darent: quis non videret ſtultorum abundantiam corpori deditam, cum incorpoream potentiam conditricem rerum nequaquam valeret intueri, in quorum potius ſuffragium ra-
I peretur? Reſtabat pars rationalium quæſtionum. Noſti enim quicquid propter adipiſcendam ſapientiam quæritur, aut de moribus, aut de natura, aut de ratione quęſtionem habere. Cum ergo Epicurei nunquam ſenſus corporis falli dicerent, Stoici autē falli aliquando concederent, vtriq; tamen regulam comprehendendæ veritatis in ſenſibus ponerent, quis iſtis contradicentibus audiret Platonicos? Quis non modò in ſapientium ſed omnino in hominum numero habendos putaret, ſi ab eis prompte diceretur, non ſolum eſſe aliquid quod neque tactu corporis, neque olfactu vel guſtatu, neq; his auribus aut oculis percipi poſſit, neque omnino talium rerum quæ ita ſentirentur, aliqua imaginatione cogitari: ſed id ſolum vere eſſe, atque id ſolum poſſe percipi quia incommutabile & ſempiternum eſt: percipi autem ſola intelligentia, qua vna veritas quomodo attingi poteſt attingitur? Cum ergo talia ſentirent Platonici, quæ neque docerēt carni deditos homines, neque tanta eſſent authoritate apud populos, vt credenda perſuaderent, donec ad eum habitū perduceretur animus quo iſta capiuntur, elegerunt occultare ſentētiam ſuam, & contra eos diſſerere, qui verum ſe inueniſſe ia- K
ctarent, cum inuentionem ipſam veri in carnis ſenſibus ponerent: & eorum quidem conſilium quale fuerit, quid attinet quærere? diuinum certè vel diuina aliquā authoritate præditum non fuit. Tantùm illud attende quoniam Plato à Cicerone multis modis apertiſſime oſtenditur in ſapientia non humana, ſed planè diuina, (vnde humana quodammodo accenderetur) in illa vtique ſapientia prorſus immutabili atque eodem modo ſemper ſe habente veritate conſtituiſſe & finem boni, & cauſas rerum, & ratiocinandi fiduciam: oppugnatos autem eſſe nomine Epicureorum & Stoicorum à Platonicis eos, qui in corporis vel in animi natura ponerent & finem boni, & cauſas rerum: & ratiocinandi fiduciam eo ſucceſſione temporum eſſe deuolutam, vt cum Chriſtianæ etiam ætatis exordio, rerum inuiſibilium atque æternarum fides per viſibilia miracula ſalubriter prædicaretur hominibus qui nec videre nec cogitare aliquid præter corpora poterant, beato Apoſtolo Paulo, qui eandem fidem gentibus præſeminabat, iidem ipſi Epicurei & Stoici in Actibus Apoſtolorum cōtradixiſſe inueniantur. Qua in re ſatis mihi videtur demonſtratum eſſe, errores gentium, ſiue de mo- L
ribus, ſiue de natura rerum, ſiue de ratione inueſtigandæ veritatis, qui quanuis eſſent multi atque multiplices, in his tamen maxime duabus ſectis eminebant, expugnātibus doctis, & tanta diſſerendi ſubtilitate atque copia ſubuertentibus, duraſſe tamen vſque in tempora Chriſtiana. Quos iam certè noſtra ætate ſic obmutuiſſe conſpicimus, vt vix iam in ſcholis Rhetorum commemoretur tantùm quæ fuerint illorum ſententiæ, certamina tamen etiam de loquaciſſimis Græcorum gymnaſiis eradicata atque compreſſa ſunt, ita vt ſi qua nunc erroris ſecta contra veritatem, hoc eſt, contra Eccleſiam Chriſti emerſerit, niſi nomine cooperta Chriſtiano, ad pugnandum proſilire non audeat. Ex quo intelligitur ipſos quoque Platonicæ gentis philoſophos, paucis mutatis quæ Chriſtiana improbat diſciplina, inuictiſſimo vni regi Chriſto pias ceruices oportere ſubmittere, & intelligere verbum dei homine indutū, qui iuſſit & creditum eſt quod illi vel proferre metuebant. Huic te mi Dioſcore vt tota pietate ſubdas velim, nec aliam tibi ad capeſſendam & obtinendam veritatem viam munias, quàm quæ munita eſt ab illo qui greſſuum noſtrorum tāquam deus videt infirmitatem. M
Ea eſt autem prima humilitas, ſecunda humilitas, tertia humilitas: & quoties interrogares, hoc dicerē, non quò alia non ſint præcepta quæ dicantur, ſed niſi humilitas omnia quæcunque bene facimus, & præceſſerit & comitetur & conſecuta fuerit, & propoſita quam intueamur, & appoſita cui adhæreamus, & impoſita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu ſuperbia. vitia quippe cætera in peccatis, ſuperbia vero etiam in rectè factis timēda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittantur. Itaque ſicut Rhetor ille nobiliſſimus cum interrogatus eſſet quid ei primū videretur in eloquentiæ præceptis obſeruari oportere, pronunciationem dicitur reſpōdiſſe: cum quæreretur quid ſecundo, eandem pronunciationem: quid tertio, nihil aliud quàm pronunciationem dixiſſe. ſi interrogares, & quoties interrogares de præceptis Chriſtianæ religionis, nihil me aliud reſpondere niſi humilitatem liberet, etſi forte alia dicere neceſſitas cogeret. Huic humilitati ſaluberrimæ, quā dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt

Demoſthenes.

A ſtus vt doceret humiliatus eſt, huic inquam maxime
aduerſatur quædam, vt ita dicam, imperitiſsima ſcien-
tia, dum nos ſcire gaudemus quid Anaximenes, quid
Anaxagoras, quid Pythagoras, quid Democritus ſenſe-
rint, & cæteri huiuſmodi, vt docti eruditiq; videamur,
cum hoc à vera doctrina & eruditione lõge abſit. Qui
enim didicerit deum non diſtendi aut diffundi per lo-
cos neque finitos neque infinitos, quaſi in aliqua parte
maior ſit, in aliqua minor, ſed totum vbique eſſe præ-
ſentem, ſicut veritatem, cuius nemo ſobrie dicit partem
eſſe in iſto loco, & partem in illo, quoniam veritas vtiq;
deus eſt, nequaquã eum mouebit quod de infinito aëre
ſenſit quicunque ſenſit quod ipſe deus eſſet. Quid ad il-
lum ſi neſciat quam dicant iſti corporis formam? eam
quippe dicunt quæ vndique finita ſit. Et verum refellen
di cauſa tanquam Academicus Anaximeni Cicero ob-
iecerit, formam & pulchritudinem deum habere opor-
tere, quaſi corpoream ſpeciem cogitans, quia ille cor-
poreum deum eſſe dixerat. Aër enim corpus eſt: án ne
ipſe ſentiebat eſſe formam & pulchritudinem incor-
poream veritati, qua ipſe animus informatur, & per
B quam omnia ſapientis facta pulchra eſſe iudicamus: vt
non tantum refellendi gratia, ſed etiam veriſsime di-
xerit, quòd deum pulcherrima ſpecie deceat eſſe, quia
nihil eſt pulchrius ipſa intelligibili atque incommuta-
bili veritate. Quod autem ait ille gigni aërem, quem ta-
men deum eſſe cenſebat, nullo modo mouet hunc vi-
rum, qui intelligit non ſicut aër gignitur, id eſt, aliqua
cauſa vt ſit efficitur, cum omnino deus non ſit, ita ge-
nitum eſſe verbum dei, deum apud deum, ſed lõge alio
modo, quem nemo niſi cui ipſe deus inſpirarit, intel-
ligit. Illum autem etiam in ipſis corporalibus deſipere
quis non videat, cum aërem gigni dicat, & deum velit,
eum autem à quo aër gignitur, non enim à nullo gigni
poteſt, non dicat deum? Cum autẽ dicitur aër eſſe ſem-
per in motu, nequaquam conturbat hominem, vt pro-
pterea illum deum putet, qui nouit omnis corporis mo
tum inferiorem eſſe, quàm eſt motus animi. Motum au-
tem animi longe pigriorem quàm eſt motus ſummæ
atque incommutabilis ſapientiæ. Item Anaxagoras, ſiue
quilibet, ſi mentem dicit ipſam veritatem atque ſapien-
tiam, quid mihi eſt de verbo cum homine contendere?
Manifeſtum eſt enim omnium rerum deſcriptionem
C & modum de illa fieri, eamq; non incongrue dici infi-
nitam, non per ſpacia locorum, ſed per potentiam quæ
cogitatione humana comprehendi non poteſt. Neque
quòd informe aliquid ſit ipſa ſapientia. hoc enim cor-
porum eſt, vt quæcunque infinita fuerint, ſint & infor-
mia. Cicero autem ſtudio refellendi (quantum videtur)
propter aduerſarios corporaliter ſentientes, negat in-
finito aliquid iungi poſſe, quia ex ea parte qua quicquã
adiungitur, neceſſe eſt eſſe in corporibus aliquẽ finem.
Ideo ait non eum vidiſſe atque motum ſenſui iunctum
& continentem, id eſt, continua copulatione adhæren-
tem infinito, id eſt, infinitæ rei vllum eſſe potuiſſe, qua-
ſi de corporibus ageret, quibus nihil iungi niſi per fines
locorum poteſt. Sic autẽ addidit: Neque ſenſum omni-
no quo non tota natura pulſa ſentiret. quaſi ille dixiſ-
ſet mentem illam ordinatricem & moderatricem re-
rum omnium habere ſenſum, qualem haberet anima
per corpus. Nã manifeſtum eſt totam ſentire animam,
cum per corpus aliquid ſentit. Nam totam vtique non
latet, quicquid illud eſt quod ſentitur. Ad hoc autem
dixit totam naturam ſentire, vt illi quaſi auferret quod
ait mentem infinitam. Quomodo enim tota ſentit, ſi
infinita eſt? Senſus enim corporis ab aliquo loco inci- D
pit, nec percurrit totum niſi ad cuius finem peruenerit,
quod in infinito dici non poteſt. Sed neque ille de ſen-
ſu corporis aliquid dixerat. Et aliter dicitur totũ quod
incorporeum eſt, quia ſine finibus locorũ intelligitur,
vt & totum & infinitum dici poſsit: totum propter in-
tegritatem, infinitum propter hoc, quia locorũ finibus
non ambitur. Deinde inquit: Si mentem ipſam quaſi
animal aliquod eſſe voluit, erit aliquid interius ex quo
illud animal nominetur, vt mens iſta quaſi corpus ſit,
& habeat intus animam, vnde animal appelletur. Vide
quemadmodũ corporali conſuetudine loquitur. Quo-
modo enim ſolent videri animalia propter ſenſum
craſſum, vt opinor, eorum contra quos diſſerit, & tamẽ
dixit rem quę illos ſi euigilare poſſent, ſatis admoneret,
omne quod ſicut corpus viuum animo occurrit, magis
animam habere & eſſe animal, quàm animam eſſe co-
gitari oportere. Hoc eſt enim quod ait: Erit aliquid in-
terius, ex quo illud animal nominetur, ſed adiungit:
Quid autem interius mẽte? Non ergo poteſt mens ha-
bere interiorem animam vt ſit animal, quia ipſa eſt in-
terior. Ergo corpus habeat extrinſecus cui ſit interior, E
vt ſit animal. Hoc eſt enim quod ait: Cingatur igitur
corpore externo. quaſi Anaxagoras dixerit, niſi anima-
lis alicuius eſſet, mentem eſſe non poſſe. Si mentem ip-
ſam ſolam ſapientiam eſſe ſentiebat, quæ nullius quaſi
animantis propria eſt, quia omnibus animis ſe frui va-
lentibus veritas communiter præſto eſt. Et ideo vide
quàm vrbane concludat. Quod quoniam non placet,
inquit, hoc eſt non placet Anaxagoræ, vt illa mens quã
dicit deum, cingatur corpore externo, quo animal eſſe
poſsit, aperta ſimplexq; mens nulla re adiuncta qua ſen-
tire poſsit, id eſt, nullo corpore adiuncto per quod ſen-
tire poſsit, fugere intelligẽtiæ noſtræ vim & notionem
videtur. Nihil verius, quàm fugere hoc vim & notio-
nem intelligentiæ Stoicorum & Epicureurum, qui niſi
corporalia cogitare nõ poſſunt. Quod autẽ ait, Noſtræ,
humanæ intelligi voluit: & bene nõ ait fugit, ſed fuge-
re videtur. Hoc enim illis videtur, neminem hoc poſ-
ſe intelligere, & ideo nihil tale eſſe arbitrãtur. Sed quo-
rundam intelligentiam quãtum homini datum eſt, nõ
fugit eſſe apertam ſimplicemq; ſapientiam atq; verita-
tem, quæ nullius animantis ſit propria, ſed qua commu
niter omnis quæ id poteſt anima, ſapiens & vera effi-
citur. Quam ſi ſenſit eſſe Anaxagoras, eamq; deum eſ- F
ſe vidit, mentemq; appellauit, non ſolum nomen Ana-
xagoræ, quod propter literatam vetuſtatem omnes, vt
militariter loquar, literatiores libenter ſufflant, nos do-
ctos & ſapiẽtes non facit, ſed ne ipſa quidem eius co-
gnitio qua id verum eſſe cognouit. Non enim mihi pro-
pterea veritas chara eſſe debet, quia non latuit Anaxa-
goram, ſed quia veritas eſt, etiam ſi nullus eam cogno-
uiſſet illorum. Si igitur nec eius hominis qui verũ for-
ſitan vidit, cognitio nos inflare debet, vt ea quaſi docti
eſſe videamur, ſed ipſius veri ſoliditate, qua vere docti
eſſe poſſumus, quãto minus eorum hominum, qui falſa
ſenſerunt, nomina & dogmata noſtram poſſunt adiu-
tare doctrinam, & latentia cognita facere? Cum ſi ho
mines ſumus, magis nos contriſtari deceat tot & tam
nobilitatorum hominum erroribus, ſi eos audire con-
tigerit, quàm hæc propterea ſtudioſe quærere, vt inter
eus qui illa neſciunt, iactatione inaniſsima vẽtilemur.
Quanto enim melius ne audiſſem quidem nomen De-
mocriti, quàm cum dolore cogitarem neſcio quẽ ſuis *Democritus*
temporibus magnũ putatum, qui deos eſſe arbitraretur *de deo.*

G imagines, quæ de ſolidis corporibus fluerent, ſolidæq;
ipſæ non eſſent, eaſq; hàc atque hàc motu proprio cir-
cumeundo atque illabendo in animos hominum face-
re vt vis diuina cogitetur, cum profectò illud corpus
vnde imago flueret, quãto ſolidius eſt, præſtãtius quo-
que eſſe iudicetur? Ideoq; fluctuauit eius (ſicut iſti dicũt)
nutauitq; ſententia, vt aliquando naturam quandam
de qua fluerent imagines, deum eſſe diceret, qui tamen
cogitari non poſſet niſi per eas imagines quas fundit
ac emittit, id eſt, quæ de illa natura, quam neſcio quam
corpoream & ſempiternam, ac etiam per hoc diuinam
putat, quaſi vaporis ſimilitudine continua velut ema-
natione ferrentur, & venirent atque intrarent in ani-
mos noſtros, vt deum vel deos cogitare poſſemus. Nul-
lam enim aliam cauſam cuiuſlibet cogitationis noſtræ
opinantur iſti, niſi cum ab his corporibus quæ cogita-
mus, veniunt atque intrant imagines in animos no-
ſtros: quaſi non multa ac propè innumerabilia cogiten-
tur incorporaliter atque intelligibiliter ab eis qui ta-
lia cogitare nouerunt, ſicut ipſa ſapientia & veritas.
Quam ſi iſti non cogitant, miror quomodo de illa vt-
cunque diſputent. Si autem cogitant, vellem mihi di-
H cerent, vel de quo corpore, vel qualis in eorum animos
veniat imago veritatis. Quanquam Democritus etiam
hoc diſtare in naturalibus quæſtionibus ab Epicuro di-
citur, quòd iſte ſentit ineſſe cõcurſioni atomorum vim
quandam animalem & ſpiritalem: qua vi eum credo &
imagines ipſas diuinitate præditas dicere, non omnes
omnium rerum, ſed deorum, & principia mentis eſſe
in vniuerſis quibus diuinitatem tribuit, & animantes
imagines quæ vel prodeſſe nobis ſoleant vel nocere.
Epicurus vero neque aliquid in principiis rerum ponit
præter atomos, id eſt, corpuſcula quædam tam minuta,
vt etiam diuidi nequeant, neque ſentiri aut viſu aut ta-
ctu poſſint: quorum corpuſculorum concurſu fortui-
to, & mundos innumerabiles, & animantia, & ipſas a-
nimas fieri dicit, & deos quos humana forma non in
aliquo mundo, ſed extra mundos, atque inter mundos
conſtituit: & non vult omnino aliquid præter corpora
cogitare: quæ tamen vt cogitet, imagines dicit ab ipſis
rebus quas atomis formari putat, defluere, atque in ani-
mum introire ſubtiliores quàm ſunt illæ imagines quæ
ad oculos veniunt. Nam & videndi cauſam hanc eſſe
I dicit, ingentes quaſdã imagines, ita vt vniuerſum mun
dum complectantur extrinſecus. Intelligis autem iam,
vt arbitror, quas iſti opinentur imagines. Miror non
admonuiſſe Democritum, vel hoc ipſo falſa eſſe quæ
dicit, quia venientes tam magnæ imagines in tam bre-
uem animum noſtrum, ſi corporeus, vt illi volunt, tam
paruo corpore includitur, totæ illum tangere non poſ-
ſunt. A magno enim corpore cum paruum corpus at-
tingitur, à toto ſimul attingi nullo pacto poteſt. Quo
modo igitur totæ ſimul cogitantur, ſi intantũ cogitan-
tur, inquantum venientes atque intrantes animum at-
tingunt, quæ nec totæ intrare poſſunt per tam paruum
corpus, nec totæ tam paruum animum attingere? Me-
mento me ſecundum illos hæc dicere, non enim ego
talem animum ſentio: aut ſi incorporeum Democritus
animum exiſtimat, Epicurus quidem ſolus iſta ratione
vrgeri poteſt. Sed etiam ille quare non vidit non opus
eſſe nec fieri poſſe, vt incorporeus animus aduentu at-
que contactu corporearum imaginum cogitet? De vi-
ſu certe oculorum ambo pariter redarguuntur. Tam
breues enim oculos, tam grandium imaginum corpo-
ra tota attingere nullo modo poſſunt. Cum autem quæ-
ritur ab eis, quare vna imago videatur corporis alicu- K
ius, à quo innumerabiliter imagines fluunt: reſpon-
dent, eo ipſo quo frequenter fluunt & tranſeunt ima-
gines, quaſi quadam earum conſtipatione & denſitate
fieri, vt ex multis vna videatur. Quam vanitatem Ci-
cero ita refellit, vt eo ipſo neget æternum deum eorum
poſſe cogitari, quo innumerabiliter fluentibus & labẽ-
tibus imaginibus cogitatur. Et quoniam innumerabili-
tate atomorum ſuppeditante dicunt fieri formas deo-
rum ſempiternas, cum ita diſcedunt quædam corpu-
ſcula de diuino corpore, vt alia ſuccedant, & diſſolui
illam naturam eadem ſucceſſione non ſinant: Omnia
ergo, inquit, æterna eſſent, quia nulli deeſt iſta innume-
rabilitas atomorum, quæ perpetuas ruinas ſubinde ſup-
pleat. deinde quomodo non vereatur iſte deus ne in-
tereat, cum ſine vlla intermiſſione pulſetur agiteturq;
atomorum incurſione ſempiterna? Pulſari enim dicit
illud corpus, quod irruentibus atomis feriatur, & agi-
tari quod penetretur. Deinde cum ex ipſo imagines de
quibus iam ſatis dictum eſt, ſemper affluant, quomodo
poteſt de immortalitate eſſe ſecurus? In quibus omni-
bus deliramentis hæc opinantium, illud præcipue do- L
lendum eſt, quòd non ſufficit enarrari, vt nulla cuiuſ-
quam diſputatione aduerſante reſpuantur. Sed acutiſ-
ſimorum hominum ingenia id etiam negotium ſuſ-
ceperunt, vt copioſe iſta refellerent, quæ ſtatim dicta
etiam à tardiſſimis derideri abiicique debuerunt. Si e-
nim conceſſeris eſſe atomos, ſi conceſſeris etiam con-
curſu fortuito ſeipſas pellere & agitare, num & illud
eis fas eſt concedere, vt inter ſe atomi fortuito concur-
rentes, rem aliquam ita conficiant, vt eam forma mo-
dificent, figura determinent, æqualitate poliant, colore
illuſtrent, anima vegetent: quæ omnia nullo modo ni-
ſi arte diuinæ prouidentiæ fieri videt quiſquis magis
mente quàm oculis amat videre, idque ab eo expetit à
quo factus eſt. Nam nec ipſas atomos eſſe vllo modo
concedendum eſt, quod omiſſa ſubtilitate quæ de diui-
ſione corporum à doctis traditur, vide quàm facilè ſe-
cundum ipſorum opinionẽ poſſit oſtendi. Certè enim
ipſi dicũt omnia quæ ſint naturæ, nihil eſſe aliud quàm
corpora & inania, quæq; his accidant, quod credo mo-
tum & pulſum dicere & conſequentes formas. Dicant
ergo in quo genere ponant imagines, quas de corpori-
bus ſolidioribus affluere putant, ipſas minime ſolidas, M
ita vt tactu niſi oculorum cum videmus, & animi cum
cogitamus, ſentiri non poſſint, ſi & ipſa corpora ſunt?
Nam ita cenſent, vt exire à corpore & venire ad ocu-
los vel ad animum poſſint, quem nihilominus dicunt
eſſe corporeum. Quæro vtrum etiam ab ipſis atomis
affluant imagines? Si affluunt, quomodo iam ſunt ato-
mi à quibus aliqua corpora ſeparantur? Si non affluunt,
aut poteſt aliquid ſine imaginibus cogitari, quod vehe-
menter nolunt, aut vnde norunt atomos quas nec co-
gitare potuerunt? Sed iam pudet me iſta refellere, cum
eos non puduerit iſta ſentire. Cum vero auſi ſint etiam
defendere, non iam eorum, ſed ipſius generis humani
me pudet, cuius aures hæc ferre potuerunt. Cum igitur
tanta ſit cæcitas mentium per ingluuiem peccatorum
amorémque carnis, vt etiam iſta ſententiarum porten-
ta doctores conterere diſputando [non] potuerint,
dubitabis tu Dioſcore, vel quiſquam vigilanti ingenio
præditus, vllo modo ad ſequendam veritatem melius
conſuli potuiſſe generi humano, quàm vt homo ab ip-
ſa veritate ſuſceptus ineffabiliter atque mirabiliter, &
ipſius in terris perſonam gerens, recta præcipiendo, &
diuina

A diuina faciendo, ſalubriter credi perſuaderet, quod nõdum prudenter poſſet intelligi? Huius nos gloriæ ſeruimus, huic te immobiliter atque conſtanter credere hortamur, per quem factum eſt, vt non pauci, ſed populi etiam qui non poſſunt iſta diiudicare ratione, fide credãt, donec ſalutaribus præceptis adminiculati euadant ab his perplexitatibus in auras puriſsimæ atque ſynceriſsimæ veritatis. Cuius anthoritati tanto deuotius obtemperari oportet, quanto videmus nullum iam errorem ſe audere extollere ad congregandas ſibi turbas imperitorum, qui non Chriſtiani nominis velamenta conquirat. Eos autem ſolos ex veteribus præter Chriſtianum nomen in conuenticulis ſuis aliquanto frequentius perdurare, qui ſcripturas eas tenent, per quas annunciatum eſſe ipſum dominum Ieſum Chriſtum, ſe intelligere & videre diſsimulant. Porro illi qui cum in vnitate atque communione catholica non ſint, Chriſtiano tamen nomine gloriãtur, coguntur aduerſari credentibus, & audent imperitos quaſi ratione traducere, quando maxime cum iſta medicina dominus venerit, vt fidem populis imperaret. Sed hoc facere coguntur, vt dixi, quia iacêre ſe abiectiſsime ſentiunt, ſi
B eorum authoritas cum authoritate catholica conferatur. Conantur ergo authoritatem ſtabiliſsimam fundatiſsimæ Eccleſiæ quaſi rationis nomine & pollicitatione ſuperare. Omnium enim hæreticorum quaſi regularis eſt iſta temeritas. Sed ille fidei imperator clementiſsimus, & per cõuentus celeberrimos populorum atque gentium, ſedeſq; ipſas Apoſtolorum arce authoritatis muniuit Eccleſiam, & per pauciores pie doctos & vere ſpiritales viros copioſiſsimis apparatibus etiam inuictiſsimæ rationis armauit. Verum illa rectiſsima diſciplina eſt, in arcem fidei quàm maxime recipi infirmos, vt pro eis iam tutiſsime poſitis, fortiſsima ratione pugnetur. Platonici vero, qui falſorum philoſophorum erroribus illo tempore circunlatrantibus, non habentes diuinam perſonam qua imperarent fidem, ſententiam ſuam tegere quærendã, quàm polluendam proferre maluerunt, cum iam Chriſti nomen terrenis regnis admirantibus perturbatiſq; crebreſceret, emergere cœperant, ad proferendum atq; aperiendum quid Plato ſenſiſſet. Tunc Plotini ſchola Romæ floruit, habuítque condiſcipulos multos acutiſsimos & ſolertiſsimos viros. Sed aliqui eorum magicarum artium curio-
C ſitate deprauati ſunt, aliqui dominum Ieſum Chriſtum ipſius veritatis atque ſapientiæ incommutabilis quam conabantur attingere cognoſcentes geſtare perſonam, in eius militiam tranſierunt. Itaque totum culmen authoritatis lumenq; rationis in illo vno ſalutari nomine atque in vna eius Eccleſia, recreando atque reformando humano generi conſtitutum eſt. Hæc me tibi diutiſsime in hac Epiſtola locutum, & ſi alia forte tu malles, omnino non pœnitet: Probabis enim hæc magis quanto magis in veritate proficies, & tunc probabis conſilium meum, quod nunc vtilitati ſtudiorum tuorum minus obſecutum putas. Quanquam etiam illis ipſis quæſtionibus tuis, non ſolum quibuſdam in hac epiſtola, ſed etiam cæteris penè omnibus in ipſis membranis, in quibus eas miſiſti, vt potui breuiter annotando reſponderim. In quibus ſi me parum egiſſe, aut aliud quàm volebas egiſſe arbitraris, non rectè cogitas mi Dioſcore, à quo nunc iſta quæſieris. Oratoris autem libros, & quæ ſunt de oratore, omnes prætermiſi. Neſcio quis enim nugator mihi eſſe viſus ſum, ſi ea exponenda perſequerer. Nam de cæteris poſſem etiam decenter interrogari, ſi mihi quiſquam res ip- D ſas, non de libris Ciceronis, ſed per ſeipſas tractandas diſſoluendáſque proferret. In illis autem res ipſæ nunc noſtræ profeſsioni minus congruunt. Hæc autẽ omnia non facerem, niſi me poſt ægritudinem in qua eram cum homo tuus veniſſet, aliquantum ab Hippone remouerem, quibus item diebus perturbatione valetudinis febribúſque repetitus ſum. Inde factum eſt vt tardius quàm poſſent, tibi hæc mitterentur. Quæ quomodo acceperis, reſcripta flagito.

Auguſtinus Dardano reſpondet ad duas quæſtiones, oſtendens quomodo deus dicatur alicubi eſſe, aut non eſſe, & quomodo Chriſtus non ſit vbique, & rurſus ſit vbique.

Epiſtola LVII.

FAteor me frater dilectiſsime Dardane, illuſtrior mihi in charitate Chriſti, quàm in huius ſeculi dignitate, literis tuis tardius reſpondiſſe quàm debui. Cuius rei cauſas nollem quæreres, ne moleſtius me feras diutius excuſantem, quàm pertuliſti tardius reſcribentem. Cum ergo te malim offenſioni meæ facilè ignoſcere, quàm de mea defenſione E iudicare, quæcunque illæ cauſæ fuerint, crede nullum tui apud me eſſe potuiſſe contemptum. Immo enimuero citiſsime reſcripſiſſem, ſi te contempſiſſem. Nec modo quia tandem aliquando reſcripſi, ideo ſaltem tandem aliquando dignum aliquid te lectore molitus ſum, & quod merito poſsim tuo nomine prænotare. Sed reſcribere vtcunque iam malui, quàm pati & hanc ætatem me huius officij debitore trãſire. Nec tua me dignitas terruit fecítque cunctantem, cum ſit humanitas tua gratior, quàm illa ſuſpectior. Sed vnde te magis amo, hinc difficilius vnde ſufficiam tantæ auiditati religioſi tui amoris inuenio. Huc acceſsit quòd præter mutuæ charitatis flammam, qua fit vt etiam eos quos nunquam vidimus diligamus, dum eos habere quod diligimus credimus, vbi me vtique præueniſti, feciſtíque vt verear in me decipi opinionem atque expectationem tuam. Præter hoc ergo mihi tales quæſtiones in tua epiſtola propoſuiſti, quæ ſi à quolibet propoſitæ forent, ocio quoque meo quod mihi deſit, non paruum negocium facerent. Cum vero abs te proponuntur, cui profunda rimanti ſolutionis earum ſu- F perficies nequaquam ſat eſt, & proponuntur occupatiſsimo, aliarúmque curarum molibus vallato & obſtricto, tuæ prudentiæ eſt & beneuolentiæ, cogitare quàm te placatum habere debeam, vel quod diu non reſpondi, vel ſi etiam nunc pro tuæ intentionis granditate non reſpondero. Quæris igitur: Mediator dei & *Quæſtio.* hominum homo Chriſtus Ieſus, quomodo nunc eſſe *1.Timo.2.* credatur in cœlo, cum pendens in ligno, iámque moriturus latroni credenti dixerit: Hodie mecum eris in *Luc.23.* paradiſo. Et hinc fortaſſe intelligendum dicis paradiſum, quaſi in aliqua cœli parte compoſitum, aut quia vbique deus ſit, hominem quoque illum qui in deo ſit vbique diffuſum, ex hoc nimirũ intelligi volens, etiam in paradiſo eſſe potuiſſe qui vbique ſit. Vbi ergo quæro *Solutio.* vel potius agnoſco, quemadmodum accipias hominem Chriſtum, non vtique ſicut quidam hæretici verbum dei & carnem, hoc eſt ſine anima humana, vt verbum eſſet carni pro anima, vel verbum dei & animam & carnem, ſed ſine mente humana, vt verbum dei eſſet animæ pro mente humana. Non vtique ſic accipis hominem Chriſtum, ſed ſicut ſuperius locu-

G tus es, vbi aisti, Christum omnipotentem deum, ea te ratione credulitatis accipere, vt deum non crederes, niſi perfectum etiam hominem credidiſſes, profecto cum dicis hominem perfectum, totam illic naturam humanam vis intelligi. Non eſt autem homo perfectus, ſi vel anima carni, vel animæ ipſi mens humana defuerit. Si ergo ſecundum hominem quem verbum deus ſuſcepit, putamus dictum eſſe: Hodie mecum eris in paradiſo: non ex his verbis in cœlo exiſtimandus eſt eſſe paradiſus. Neque enim ipſo die in cœlo futurus erat homo Chriſtus Ieſus, ſed in inferno ſecundum animam, in ſepulcro autem ſecundum carnem. Et de carne quidem quòd eo die in ſepulcro ſit poſita, manifeſtiſsimum eſt Euangelium. Quòd vero illa anima in infernum deſcenderit, Apoſtolica doctrina prædicat: *Act. 2.* quandoquidem beatus Petrus ad hanc rem teſtimonium de pſalmis adhibet, vbi de ipſo prædictum eſſe demonſtrat: *Pſal. 15.* Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum eſt, quia non ibi eſt derelicta vnde tam cito remeauit: illud de corpore quod in ſepulcro corrumpi celeri reſurrectione non potuit. Sed in ſepulcro paradiſum nullus in-
H telligit. Et ſi quiſquam eſſet ita abſurdus, vt hoc ſapere conaretur, eo quod illud ſepulcrum in horto erat, certè hinc ab iſta opinione reuocaretur, quòd ille cui dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo, non illo die fuit cum Chriſto in illo ſepulcro: nec eius fidei pro magno munere offerretur ſepultura carnis nihil gaudij vel doloris in morte ſentientis, cum ille de requie vbi ſenſus eſt, cogitaret. Reſtat igitur vt ſi ſecundum hominem dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo, in inferno intelligatur eſſe paradiſus, vbi erat eo die futurus ſecundum humanam animam Chriſtus. Vtrum autem ſinus ille Abrahæ, vbi diues impius cum in tormentis eſſet inferni, requieſcentem pauperem vidit, vel paradiſi cenſendus vocabulo, vel ad inferos pertinere exiſtimandus ſit, non facilè dixerim. De illo quippe diuite legimus dictum eſſe: *Luca. 16.* Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno: *Aliter diſtinguunt Græci.* Et cum apud inferos in tormentis eſſet. In pauperis autem morte vel requie non ſunt inferi nominati: Sed contigit, inquit, mori inopem illum, & auferri ab angelis in ſinum Abrahæ. *Abrahã in inferno.* Deinde ardenti diuiti dicit Abraham: Inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, tanquam inter inferos
I ſedéſque beatorum. Non enim facilè alicubi ſcripturarum inferorum nomen poſitum inuenitur in bono. *Inferi in malum.* Vnde etiam quæri ſolet, ſi non niſi pœnalia recte intelliguntur inferna, quomodo animam domini Chriſti pie credamus fuiſſe in inferno? Sed bene reſpondetur, ideo deſcendiſſe, vt quibus oportuit ſubueniret. *Acto. 2.* Vnde beatus Petrus eum dicit ſoluiſſe dolores inferni, in quibus impoſsibile erat teneri eum. Porrò ſi vtraque regio & dolentium & requieſcentium, id eſt, & vbi diues ille torquebatur, & vbi pauper ille lætabatur, in inferno eſſe credenda eſt, quis audeat dicere Dominum Ieſum ad pœnales inferni partes veniſſe tantummodo, nec fuiſſe apud eos qui in Abrahæ ſinu requieſcunt? vbi ſi fuit, ipſe eſt intelligendus paradiſus, quem latronis animæ illo die dignatus eſt polliceri. Quæ ſi ita ſunt, generale paradiſi nomen eſt, vbi feliciter viuitur. *Paradiſus.* Neque enim quia paradiſus eſt appellatus vbi Adã fuit ante peccatum, propterea ſcriptura prohibita eſt etiam Eccleſiam vocare paradiſum cum fructu pomorum. Eſt autem ſenſus multo expeditior, & ab his omnibus ambiguitatibus liber, ſi non ſecundum id quod K
homo erat, ſed ſecundum id quod deus erat, dixiſſe accipiatur: Hodie mecum eris in paradiſo. *3. ſent. diſt. 22. ca. Nec quæritur.* Homo quippe Chriſtus illo die ſecundum carnem in ſepulcro, ſecundum animam in inferno futurus erat, deus vero idem ipſe Chriſtus vbique ſemper eſt. *Chriſtus vbique.* Eſt enim lux quæ lucet etiam in tenebris, quamuis eam tenebræ non comprehendant. *Ioan. 1.* Eſt virtus & ſapientia dei, de qua ſcriptum eſt quòd attingat à fine vſque ad finem fortiter, & diſponat omnia ſuauiter, *Sapien. 8.* & attingat vbique propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrat. *Sapien. 7.* Vbicunque ergo ſit paradiſus, quiſquis beatorum ibi eſt, cum illo ibi eſt qui vbique eſt. Cum enim ſit Chriſtus deus & homo, deus vtique vnde dicit, Ego & pater vnum ſumus: *Ioan. 10.* homo autem vnde dicit, Pater maior me eſt, *Ioan. 14.* idémque filius dei vnigenitus à patre, & filius hominis ex ſemine Dauid ſecundum carnem, vtrunque in illo obſeruandum eſt cum loquitur, vel cum de illo ſcriptura loquitur, & quid ſecundum quid dicatur intuendum. Nam ſicut vnus homo eſt anima rationalis & caro, ſic & vnus Chriſtus eſt verbum & homo. Proinde quod ad verbum atti- L
net, creator eſt Chriſtus. Omnia enim per ipſum facta ſunt. *Ioan. 1.* Quod vero ad hominem, creatura eſt Chriſtus. Factus eſt enim ex ſemine Dauid ſecundum carnem, *Roma. 1.* & in ſimilitudinem hominum factus. Item quia in homine duo ſunt, anima & caro: *Chriſt⁹ quomodo creatura.* ſecundum animam triſtis fuit vſque ad mortem, ſecundum carnem paſſus eſt mortem. Nec tamen cum filium dei Chriſtum dicimus, hominem ſeparamus, aut cum eundem Chriſtum filium hominis dicimus, ſeparamus deum. Secundum hominem nanque in terra erat, non in cœlo, vbi nunc eſt, quando dicebat, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo: *Secundum hominẽ, pro eo quod eſt ſecundũ humanam naturam.* quãuis ſecundum id quod filius dei erat, eſſet in cœlo, ſecundum id vero quod filius hominis erat, adhuc eſſet in terra, nondúmque aſcendiſſet in cœlum. *Ioan. 3.* Similiter cum ſecundũ id quod filius dei eſt, ſit dominus gloriæ, ſecundum id autem quod eſt filius hominis, crucifixus ſit, ait tamen Apoſtolus: Si enim cognouiſſent, nunquã dominum gloriæ crucifixiſſent. *1. Cor. 2.* Ac per hoc & filius hominis ſecundum deum erat in cœlo, & filius dei ſecundum hominem crucifigebatur in terra. Sicut ergo po- M
tuit rectè dici dominus gloriæ crucifixus, cum ad ſolam carnem illa paſsio pertineret, ita rectè dici potuit, Hodie mecum eris in paradiſo: cum iuxta humanam humilitatem, per carnem in ſepulcro, per animam in inferno illo die futurus eſſet. iuxta diuinam vero immutabilitatem nunquã de paradiſo, quia vbiq; eſt ſemper, receſsiſſet. Noli itaque dubitare ibi nũc eſſe hominem Chriſtum Ieſum, vnde venturus eſt: memoriterq; recole & fideliter tene Chriſtianam confeſsionem, quoniam reſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris, nec aliunde quàm inde venturus eſt ad viuos mortuoſq; iudicandos. Et ſic venturus eſt illa angelica voce teſtante, quemadmodum ire viſus eſt in cœlum, id eſt in eadem carnis forma atq; ſubſtantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abſtulit. Secundum hanc formam non eſt putandus vbique diffuſus. *Chriſtus nõ vbique.* Cauẽdum eſt enim, ne ita diuinitatẽ adſtruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non eſt autem cõſequens, vt quod in deo eſt, ita ſit vbiq; vt deus. Nam & de nobis veriſsima ſcriptura dicit, quod in illo viuimus mouemur & ſumus, *Acto. 17.* nec tamen ſicut ille vbiq; ſumus, ſed aliter homo ille in deo, quoniam aliter &

deus

A deus ille in homine proprio quodam & ſingulari modo. Vna enim perſona deus & homo eſt, & vtrunque eſt vnus Chriſtus Ieſus, vbique per id quod deus eſt, in cœlo autem per id quod homo. Quāquam & in eo ipſo quod dicitur deus vbique diffuſus, carnali reſiſtendum eſt cogitationi, & mens à corporis ſenſibus auocāda, ne quaſi ſpacioſa magnitudine opinemur deum per cūcta diffundi, ſicut humus, aut humor, aut aër, aut lux iſta diffunditur: (omnis enim huiuſcemodi magnitudo minor eſt in ſui parte quàm in toto) ſed ita potius ſicuti eſt magna ſapientia etiam in homine cuius corpus eſt paruum. Et ſi duo ſint ſapientes, quorum ſit alter corpore grandior, neuter ſapientior, non eſt illa in maiore maior, minor in minore, aut minor in vno quàm in duobus, ſed tanta in hoc quanta in illo, & tanta in vnoquoque quanta in vtroque. Neque enim ſi æqualiter ſunt omnino ſapientes, plus ſapiunt ambo q̃ ſinguli, quemadmodum ſi æqualiter ſint immortales, non plus viuunt ambo quàm ſinguli. Ipſa denique immortalitas corporis, quæ in Chriſti carne præceſsit, nobiſq; in fine futura promittitur, cū magna ſit res, nō

1.ſen.di.37. ſitamen.

B eſt profectò mole magna, ſed licet corporaliter habeatur, incorporea quædam excellentia eſt. Nam cum ipſum immortale corpus minus ſit in parte quàm in toto, immortalitas eius tam plena eſt in parte quàm in toto: & cum ſint aliis alia maiora, non tamen aliis alia immortaliora ſunt membra. Sicut nūc quando ex omni parte ſani ſumus ſecundum modum præſentis in corpore ſanitatis, nō quia maior eſt manus tota quàm digitus, ideo manus totius ſanitatem maiorem dicimus eſſe quàm digiti: ſed in illis inæqualibus æqualis eſt ipſa, quando ita breuiora grandioribus comparantur, vt quod tam magnum eſſe non poteſt quàm eſt aliud, poſsit tamen eſſe tam ſanum. Eſſet autem maior ſanitas in maioribus membris, ſi eſſent maiora ſaniora. Cum verò non eſt ita, ſed maiora atque minora tam ſana ſunt, diſpar eſt profectò in membrorum molibus quantitas, ſed par eſt in diſparibus ſanitas. Cum ergo ſit corpus aliqua ſubſtantia, quantitas eius eſt in magnitudine molis eius: ſanitas verò eius non quantitas, ſed qualitas eius eſt. Non ergo potuit obtinere quan-

C titas corporis, quod potuit qualitas. Nam ita diſtantibus partibus quæ ſimul eſſe non poſſunt, quoniam ſua quæq; ſpacia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit eſſe in ſingulis quibuſq; partibus tota vel tanta, ſed amplior eſt quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta quanta per totum. Qualitas verò corporis quæ ſanitas dicitur, cum ſanum corpus eſt totum, tanta eſt in maioribus, quanta in minoribus partibus. Non enim quæ minus magnæ ſunt, ideo minus ſanæ ſunt: aut quæ ampliores, ideo ſaniores. Abſit ergo, vt quod poteſt in corpore qualitas creati corporis, non poſsit in ſe ipſa ſubſtantia creatoris. Eſt ergo deus per cuncta diffuſus. Ipſe quippe ait per prophetam: Cœlum & terram ego impleo. Et quod pauloante poſui de ſapientia eius: Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Itémque ſcriptum eſt: Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Eique dicitur in quodam pſalmo: Quò abibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: ſi deſcendero ad infernum, ades: quia ſubſtantialiter Deus vbique diffuſus. Sed ſic eſt deus per cuncta diffuſus, vt non ſit qualitas mundi: ſed ſubſtantia creatrix mundi, ſine labore regens, & ſine onere continens

Hire.23. *Sapien.8.* *Sapien.1.* *Pſal.138.*

mundum. Non tamen per ſpacia locorum quaſi mole D diffuſa, ita vt in dimidio mundi corpore ſit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atque ita per totum totus, ſed in ſolo cœlo totus, & in ſola terra totus, & in cœlo & in terra totus ſolus: & nullo contentus loco ſed in ſeipſo vbique totus. Ita pater, ita filius, ita ſpiritus ſanctus, ita trinitas vnus deus. Neque enim mundum inter ſe in tres partes diuiſerunt, quas ſingulas ſinguli implerent, quaſi non haberet vbi eſſet filius aut ſpiritus ſanctus in mundo, ſi totum occupaſſet pater. Non ita ſe habet vera incorporea immutabiliſque diuinitas. Non enim corpora ſunt, quorum amplior ſit in tribus quàm in ſingulis magnitudo: nec loca ſuis molibus tenent, vt diſtantibus ſpaciis ſimul eſſe non poſsint. Si enim anima in corpore conſtituta, non ſolum nullas anguſtias, verumetiam quandam latitudinem inuenit, non corporalium locorum, ſed ſpiritalium gaudiorum, cum ſit quod ait Apoſtolus, Neſcitis quoniam corpora veſtra templum in vobis ſpiritus ſancti eſt, quem habetis à deo? nec dici niſi ſtultiſsime poteſt, non habere locum in noſtro corpore ſpiritum ſanctum, quòd totum noſtra anima impleuerit: quanto ſtultius dicitur illis anguſtiis impediri alicubi trinitatem, vt pater & filius & ſpiritus ſanctus vbique ſimul eſſe non poſsint? Verum illud eſt multo mirabilius, quòd cum deus vbique ſit totus, non tamen in omnibus habitat. Non enim omnibus dici poteſt quod ait Apoſtolus, vel quod iam dixi, vel etiam illud: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Vnde econtrario de quibuſdam idem dicit: Quiſquis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Quis porrò audeat opinari, niſi quiſquis inſeparabilitatem penitus trinitatis ignorat, quòd in aliquo habitare poſsit pater aut filius, in quo non habitat ſpiritus ſanctus: aut in aliquo ſpiritus ſanctus, in quo non & pater & filius? Vnde fatendum eſt vbique eſſe deum per diuinitatis præſentiam, ſed non vbique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, vbi proculdubio gratia dilectionis eius agnoſcitur, non dicimus, Pater noſter qui es vbique, cum & hoc verum ſit: ſed, Pater noſter qui es in cœlis: vt templum eius potius in oratione commemoremus, quod & nos ipſi eſſe debemus: & inquantum ſumus,

1.ſen.di.37. ſatamen. *1. Cor.6.* *1.ſen di.37. ſciendum.* E *Deus quomodo alicubi non eſt.* *Roma.8.* *Math.6.*

F intantum ad eius ſocietatem & adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus Dei nondum factus æqualis angelis eius, adhuc in iſta peregrinatione dicitur templum eius, quanto magis eſt templum eius in cœlis, vbi eſt populus angelorum, quibus aggregandi & coæquandi ſumus, cum finita peregrinatione quod promiſſum eſt ſumpſerimus? Cum igitur qui vbique eſt, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vnde eſt illud quod Heliſæus popoſcit, vt dupliciter in eo fieret ſpiritus Dei qui erat in Helia? Et vnde in omnibus ſanctis ſunt alij aliis ſanctiores, niſi abundantius habendo habitatorem deum? Quomodo ergo verum ſupra diximus quòd Deus vbique ſit totus, quando in aliis eſt amplius, in aliis minus? Sed non eſt negligenter intuendum quod diximus, in ſeipſo eſſe vbique totum. Non ergo in eis, quia alij plus eum capiunt, alij minus. Ideo enim vbique eſſe dicitur, quia nulli parti rerum abſens eſt. Ideo totus, quia non parti rerum partem ſuam præſentem præbet, & alteri parti alteram partem, æquales æqualibus, minori verò minorem, maiorique maiorem, ſed non ſolum vniuerſi-

4. Reg.2.

G tati creaturæ. verumetiam cuilibet parti eius totus pa-
riter adeſt. Hiq; ab eo longe eſſe dicuntur, qui peccan-
do diſsimillimi facti ſunt: & hi ei propinquare, qui eius
ſimilitudinem pie viuendo recipiunt. Sicut rectè dicũ-
tur oculi tanto eſſe ab hac luce longius, quanto fuerint
cæciores. Quid enim tam longe eſt à luce quàm cæ-
citas, etiam ſi lux præſto ſit, atque oculos perfundat
extinctos? Propinquare autem luci merito perhiben-
tur oculi qui ſanitatis acceſſu aciem recipiendo, lucem
recipiunt. Porrò autem quod parum diſtinctè puta-
uimus poſſe intelligi, cum diceremus deum eſſe vbiq;
totum, niſi adderemus in ſeipſo, video diligentius ex-
ponendum. Quomodo enim vbique, ſi in ſeipſo? Vbi-
que ſcilicet, quia nuſquam eſt abſens. In ſeipſo autem,
quia non continetur ab eis quibus eſt præſens, tan-
quam ſine eis eſſe non poſsit. Nam ſpacia locorum tol-
le corporibus, nuſquam erunt: & quia nuſquam erunt,
nec erunt. Tolle ipſa corpora qualitatibus corporum,
non erit vbi ſint. & ideo neceſſe eſt vt non ſint. Etenim
cum per totam ſuam molem corpus æqualiter ſanum
eſt, aut æqualiter candidum, non eſt in vna quàm in
H alia parte eius ſanitas maior aut candor, nec maior in
toto quàm in parte eius: quia non ſanius aut candidius
totum conſtat eſſe quàm partem. Si autem inæquali-
ter ſit ſanum aut inæqualiter candidum, fieri poteſt vt
in minore parte ſit ſanitas maior aut candor, cùm
minora quàm maiora ſaniora vel candidiora ſunt
membra: vſqueadeo non mole conſtat quod in qua-
litatibus magum dicitur eſſe vel paruum. Verunta-
men ſi moles ipſa corporis, quantacunque vel quan-
tulacunque ſit, penitus auferatur, qualitates eius non
erit vbi ſint, quamuis non mole metiendæ ſint. At ve-
rò deus non ſi minus capitur ab illo cui præſens eſt,
ideo ipſe minor eſt. Totus enim in ſeipſo eſt, nec in
quibus eſt, ita eſt vt indigeat eis, tanquam non poſsit
eſſe niſi in eis. Sicut autem nec ab illo abeſt in quo non
habitat, & totus adeſt quamuis eum ille non habeat: ita
I & illi in quo habitat, totus eſt præſens, quamuis eum
non ex toto capiat. Neque enim ad habitandum diui-
Li.8,q.42. dit ſe per hominum corda ſeu corpora, aliam ſui par-
tem huic tribuens, illi aliam, ſicut lux iſta per aditus
& per feneſtras domorum: ſed potius ſi quemlibet ſo-
num, cum corporea res ſit ac tranſitoria, ſurdus non
capit, ſurdaſter non totum capit, atque in iis qui au-
diunt, cum pariter ei propinquent, tanto magis alius a-
lio capit quanto eſt acutioris, tanto autem minus, quã-
to eſt obtuſioris auditus, cum ille non varie magis mi-
1. ſen. diſt. núſve inſonet, ſed in eo loco in quo ſunt, omnibus æ-
37. ve autẽ. qualiter præſto ſit: quanto excellentius deus natura
incorporea & immutabiliter viua, qui non ſicut ſonus
per moras temporum tendi & diuidi poteſt, nec ſpa-
cio aëreo tanquam loco ſuo indiget, vbi præſentibus
præſto ſit, ſed æterna ſtabilitate in ſeipſo manens, to-
tus adeſſe rebus omnibus poteſt, & ſingulis totus: quã-
uis in quibus habitat, habeant eum pro ſuæ capacita-
tis diuerſitate, alij amplius, alij minus, quos ipſe ſibi di-
lectiſsimum templum gratia ſuæ bonitatis ædificat?
Et donationum quidem dictæ ſunt diuiſiones tan-
quam per partes & membra vnius corporis, vbi & ſi-
mul omnes vnum templum, & ſinguli ſingula tem-
pla ſumus, quia non eſt deus in omnibus quàm in ſin-
gulis maior. Et fit plerunque vt plures eum minus ca-
1. Cor. 12. piant, vnus amplius. Sed cum dixiſſet Apoſtolus, Di-
uiſiones autem donationum ſunt, continuo ſubiecit:
Idem autem ſpiritus. Item cum ipſas donationum di-
uiſiones commemoraſſet, Omnia autem hæc, inquit, K
operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens propria
vnicuique prout vult. Diuidens ergo non ipſe diuiſus,
quia ipſe vnus atque idem. Illæ verò diuiſiones dictæ
ſunt ſicut membrorum in corpore: quia non idem va-
lent aures quod oculi, atque ita membra cætera diuer-
ſis officiis concorditer diſtributa: quæ tamen cum ſa-
ni ſumus, vna neque diuerſa, nec alibi maiore, alibi mi-
nore, ſed cum ſint ipſa diſparia, communi & pari li ſa-
lute congaudent. Huius corporis caput eſt Chriſtus,
huius corporis vnitas noſtro ſacrificio commenda-
tur: quod breuiter ſignificauit Apoſtolus dicens: Vnus *1. Cor. 10.*
panis vnum corpus multi ſumus. Per caput noſtrum
reconciliamur deo, quia in illo eſt diuinitas vnigeni-
ti facta particeps mortalitatis noſtræ, vt & nos par-
ticipes eius immortalitatis eſſemus. Hoc ſacramen-
tum longe eſt à cordibus ſapientium ſuperborum, &
ideo non Chriſtianorum, ac per hoc nec vere ſapien-
tium. Illorum etiam dico ſapientium, qui cognoue-
runt deum, quia cognoſcentes deum, ſicut dicit Apo- *Rom. 1.*
ſtolus, non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias ege- L
runt. Noſti autem in quo ſacrificio dicatur, Gratias a- *τῦφος καὶ*
gamus domino deo noſtro. A cuius ſacrificij humilita- *θορνος. pro*
te longè abeſt typhus & cothurnus illorũ. Et ideo mul *arrogãtia.*
tum mirabilis res eſt quemadmodum quorundã non- *1. ſen. diſ.*
dum cognoſcẽtium deum ſit inhabitator deus. & quo- *37 capite*
rundam cognoſcẽtium non ſit. Nec illi enim ad tem- *illud.*
plum dei pertinent, qui cognoſcentes deum non ſicut
deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: & ad tem-
plum dei pertinent paruuli ſanctificati ſacramento *Baptiſmi*
Chriſti, regenerati ſpiritu ſancto, qui certè regenerati *paruulorũ.*
per ætatem nondum poſſunt cognoſcere deum. Vnde
quem potuerunt illi noſſe nec habere, iſti potuerũt ha-
bere antequam noſſe. Beatiſsimi autem ſunt, quibus
hoc eſt deum habere quod noſſe. Ipſa quippe notitia
pleniſsima, veriſsima, feliciſsima eſt. Hinc iam opor-
tet etiam illam quam poſt epiſtolæ tuæ ſubſcriptio-
nem addidiſti, pertractare quæſtionem, Si adhuc igno- *Secunda*
rant paruuli deum, quomodo Ioãnes etiam antequam *quæſtio.*
naſceretur, ad aduentum & præſentiam matris domi-
ni, in ſuæ matris vtero potuit exultare? Cum enim con-
memoraſſes te legiſſe librum meum de baptiſmo par-
uulorum: addidiſti & aiſti, De prægnantibus quid ſen-
tias opto cognoſcere, cum credulitatis fidem pro pue- M
ro mater Ioannis Baptiſtæ reſponderit. Hæc ſunt cer- *Solutio.*
tè verba Elizabeth matris Ioannis: Beata tu inter mu- *Luc. 1.*
lieres, & beatus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi,
vt veniat mater domini mei ad me? Ecce enim vt fa-
cta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit
in gaudio infans in vtero meo. Hoc autem vt diceret,
(ſicut Euangeliſta prælocutus eſt) repleta eſt ſpiritu ſan-
cto, quo proculdubio reuelãte cognouit quid illa ex-
ultatio ſignificaſſet infantis, id eſt illius veniſſe ma-
trem, cuius præcurſor ipſe & demonſtrator eſſet futu-
rus. Potuit ergo eſſe iſta ſignificatio rei tantę à maiori- *4. ſen. diſ. 1.*
bus cognoſcendæ, non à paruulo cognitæ. Nam ne- *cap. illud.*
que cum hoc ante in Euãgelio narraretur, dictum eſt,
Credidit infans in vtero eius, ſed exultauit. Neque ip-
ſa dixit, exultauit in fide infans in vtero meo, ſed ex-
ultauit in gaudio. Videmus autem exultationem non
ſolum paruulorum, ſed etiam pecorum, non vtique de
aliqua fide vel religione, vel quacunque rationali co-
gnitione venientem. Sed hæc planè inuſitata & no-
ua extitit, quia in vtero, & ad eius aduentum quæ ho-
minum ſaluatorem fuerat paritura. Ideo mira, ideo
in magnis

A in magis ſignis deputanda. Ideo hæc exultatio, & tanquam matri domini reddita reſalutatione, ſicut ſolent miracula fieri, facta eſt diuinitus in infante, nõ humanitus ab infante. Quanquã etiam ſi vſq; adeo eſt in illo puero acceleratus vſus rationis & voluntatis vt intra viſcera materna iam poſſet agnoſcere, credere, cõſentire, quod in aliis paruulis ætas expectatur vt poſſint, etiam hoc in miraculis habendũ diuinæ potentię, non ad humanæ trahendum eſt exemplar naturæ. *Num. 22.* Nam quando deus voluit, etiam iumẽtum mutum rationa- *Super Gene. ad literam. 11. capite. 29.* biliter eſt locutum. Nec ideo ſunt admoniti homines in deliberationibus ſuis etiam aſinina expectare conſilia. Quocirca nec quod factum eſt in Ioanne contẽno, nec inde regulam quid ſentiendum ſit de paruulis figo. Imò id in illo propterea mirabiliter prædico, quia in aliis non inuenio. Habet quidem aliquid ſimi- *Gene. 25.* le etiam illa in Rebeccæ vtero lucta geminorum. Verum & hoc vſqueadeo prodigium fuit, vt diuinũ propterea mulier oraculũ quæreret, & audiret, duobus illis infãtulis duos populos fuiſſe figuratos. Neſcire autem diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint,

B ſi verbis velimus oſtendere, vereor ne ipſis ſenſibus noſtris facere videamur iniuriam, quando id loquendo ſuademus, vbi omnes vires officiũmque ſermonis facillime ſuperat euidentia veritatis. An non videmus etiam cum articulatæ vocis qualiacunque ſigna edere cœperint, atque ad initium fandi tranſire ab infantia, adhuc eos talia ſentire ac dicere, in quibus ſi remãſiſſent, anniſque accedentibus tales eſſe perſiſterẽt, nullus eos vel fatuus nimium fatuos eſſe dubitaret? Niſi fortè id reſtat, vt in vagitu infantiæ, vel in ipſo adhuc vteri ſilentio credamus paruulos fuiſſe ſapientes, poſtea verò quàm nobiſcum cœperunt loqui, ad hãc ignorantiam quam ridemus, creſcendo veniſſe. Quod opinari vides quàm ſit abſurdum, cum puerorum ſenſus in qualiacũque verba prorumpens qui certè ad ea quæ maiores ſapiunt penè nullus eſt, tamen comparatus illi in quo naſcuntur, intelligentia dici poteſt. Vnde au- *Baptiſmum dux.* tem in ipſo tanto ſalutis præſidio, quando eis Chriſtiana gratia ſubuenitur, quod vocibus quibus poſſunt & motibus reluctantur, nõ eis imputatur, atq; omnis reniſus ipſorum nihili penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id quod de originali damnatione tractum eſt expietur, niſi quia in tantũ neſciũt quid faciunt, vt nec facere iudicentur? Porrò ſi iam vterentur rationis & voluntatis arbitrio, quo illi ſanctificationi adhiberi deberet aſſenſus, quantum mali eſſet reſiſtere tantæ gratiæ, quamq; non ſolum nihil prodeſſet quod fieret, verumetiam inde reatus accreſceret, quis Chriſtianus ignoret? Dicimus ergo in baptizatis paruulis, quanuis id neſciant, habitare ſpiritum ſanctum. Sic enim eum neſciunt quanuis ſit in eis, quemadmodum neſciunt & mentem ſuam: cuius in eis ratio qua vti nõdum poſſunt, velut quædam ſcintilla ſopita eſt, excitãda ætatis acceſſu. Neque hoc in paruulis mirum debet videri, cum Apoſtolus quibuſdam etiam maio- *1. Cor. 6.* ribus dicat: Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? De qualibus paulo antè dixerat: *1. Cor. 2.* Animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Quos etiam paruulos vocat, non carnis ætate, ſed mentis. Non itaque percipiebant cognitione ſpiritum ſanctum qui habitabat in eis, & habitãte in ſe ſpiritu ſancto adhuc animales nondum ſpiritales erant, quia nondum poterant inhabitatorem ſuum ſpiritum cognitione percipere. Habitare autem ideo & in tali-

bus dicitur, quia in eis occulte agit, vt ſint templum D eius, idque in proficientibus & proficiendo perſeuerãtibus perficit. Spe enim ſalui facti ſumus, ſicut Apoſto- *Roma. 8.* lus dicit: cùm alio loco dicat: Saluos nos fecit per la- *Titum. 3.* uacrum regenerationis. Cũ ergo hic dicat, ſaluos nos fecit: tanquam ſalus ipſa iam data ſit, quemadmodum intelligendum ſit, illic exponit, vbi ait: Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autẽ quę videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non vide- *Facta qua ſperantur.* mus, ſperamus, per patientiam expectamus. Multa itaque dicuntur in ſcripturis tanquam facta ſint, cum in ſpe adhuc eſſe intelligantur. Vnde eſt & illud quod dominus diſcipulis ait: Omnia quæ audiui à patre meo, *Ioan. 15.* nota feci vobis. Quod vſqueadeo ſecundum ſpem dictum eſt futurorum, vt eis poſtmodum dicat: Multa *Ioan. 16.* habeo vobis dicere, ſed nõ poteſtis illa portare modo. Agit ergo in quibus mortalibus adhuc habitat, ipſam ædificationem habitaculi ſui, quam non in iſta, ſed in alia poſt hanc vitã perficit, quando abſorbebitur mors in victoria, dicetúrque illi: Vbi eſt mors victoria tua? *1. Cor. 15.* Vbi eſt mors aculeus tuus? Quid eſt autem mortis aculeus niſi peccatum? Propter quod nunc etiam renati ex aqua & ſpiritu, omnibusq; peccatis ſiue origi- E nis ex Adam in quo omnes peccauerunt, ſiue factorũ, dictorum, cogitationúmque noſtrarum, in illius lauacri mundatione deletis, tamen quia manemus in hac vita humana, quæ tentatio eſt ſuper terram, meritò dicimus: Dimitte nobis debita noſtra. Et hanc ora- *Matth. 6.* tionem dicit vniuerſa eccleſia, quam mundat Saluator lauacro aquæ in verbo, vt eam ſibi exhibeat glorio- *Epheſ. 5.* ſam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiuſmodi. tunc vtiq; [cum] perficietur in re, vbi nunc proficiẽdo ambulatur in ſpe. Nam quomodo eſt nunc non habens maculam aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, quæ vel in omnibus ad eam pertinentibus hominibus, qui iam ratione mentis vtuntur, & voluntatis arbitrio, mortaliſque carnis ſarcinam portant, vel certè (quod etiam ipſos contentioſos neceſſe eſt fateri) in multis ſuis membris veraciter dicit: Dimitte nobis debita noſtra? Cum itaque proficientes (in quibus mortalibus habitat dum de die in diem renouantur) magis magiſque iuſtificet, exaudiat orantes, mundet confi- F tentes, vt exhibeat ſibi templum immaculatum in æternum, meritò dicitur non habitare in eis qui cognoſcentes deum, non ſicut deum glorificauerunt, vel gratias egerunt. Colendo enim & ſeruiendo creaturæ *Roma. 1.* potius quàm creatori, non vnius veri dei templum ſe eſſe voluerũt. Atque ita dum volunt eum habere cum multis, facilius effecerunt vt eum non haberent, quàm vt diis multis falſis vel miſcerent. Et meritò dicitur habitare in eis, quos ſecundum propoſitum vocatos, iuſtificãdos glorificandóſque ſuſcepit, etiam antequam incorpoream (quæ vbique tota eſt) valeant eius noſſe naturam, quantum noſci ex parte per ſpeculum & in ænigmate ab homine in hac vita cum plurimum profecerit, poteſt. Sunt enim in quibus habitat, multi tales, qualibus dicit Apoſtolus: Non potui vobis loqui *1. Cor. 3.* quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. His quippe etiam illud dicit: Neſcitis quia tem- *1. Cor. 6.* plum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Hos tales ſi etiam antequam perueniant ad ſpiritalem mentis ætatem, vbi non lacte alantur, ſed ſolido cibo, dies vitæ huius extremus inuenerit, perficiet in eis habi-

G tatorillorum. quicquid hic intelligẽtiæ minus habue-
runt: quoniam & ab vnitate corporis Chriſti, qui no-
bis via factus eſt, & à templi dei ſocietate non receſſe-
runt. Vnde vt non recedant, regulam fidei puſillis ma-
gniſq; communem in eccleſia perſeueranter tenent, &
in quod peruenerunt, in eo ambulant, donec eis deus
reuelet, ſi quid aliter ſapiunt, cogitationes ſuas carna-
les non dogmatizant: qui non obdurant contentio-
ſis defenſionibus immanẽdo, ſed quodammodo am-
bulando, id eſt proficiendo deſudant, intelligẽtiæ per-
ſpicuitatem impetrantes per fidei pietatem. Quæ cum
ita ſint, duo iſta quæ in vno fiunt homine, naſci & re-
naſci, ad duos homines pertinẽt. Vnum ad illum pri-
mum Adam, alterum ad ſecundum qui dicitur Chri-
1.Cor.15. ſtus. Sed nõ prius, ait Apoſtolus quod ſpiritale eſt, ſed
quod animale, poſtea ſpiritale. Primus homo de terra
terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Qualis ter-
renus, tales & terreni, & qualis cœleſtis, tales & cœle-
ſtes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus &
imaginem eius qui de cœlo eſt. Item dicit: Per vnum
hominem mors, & per vnum hominem reſurrectio
H mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur,
ita & in Chriſto omnes viuificabũtur. Omnes & om-
nes ideo dixit: quia in mortem nemo niſi per illum, in
vitam nemo niſi per iſtum. In primo patuit quid ho-
minis arbitrium valeret ad mortem, in ſecundo au-
tem quid dei adiutorium valeret ad vitam. Denique
primus homo non niſi homo, ſecundus verò deus &
homo. Peccatum enim factum eſt relicto deo, iuſtitia
nõ fit ſine deo: ac per hoc nec moreremur niſi per car-
nalem propaginem de membris illius veniremus, nec
viueremus niſi per ſpiritalem connexionem membra
huius eſſemus. Ideo nobis opus fuit naſci & renaſci, il-
li autem propter nos tantummodo naſci. Nos enim à
peccato ad iuſtitiam renaſcendo tranſimus, ille autem
à nullo peccato ad iuſtitiam tranſitum fecit: ſed in eo
quod baptizatus eſt, noſtræ regenerationis ſacramen-
tum ſua humilitate altius commendauit: veterem ta-
men hominem noſtrum paſsione, nouum autem re-
ſurrectione ſignificans. Inobedientia nanque concu-
piſcentiæ quæ habitat in carne mortali, qua fit vt ea-
dem etiam membra præter voluntatis moueantur ar-
bitrium, ad eum modum redigitur iuſtitia coniugali,
I vt licite copulatis parentibus generentur, quibus ſit
neceſſarium regenerari. Non tamen per huiuſmodi cõ-
uenientiam maris & fœminæ venire voluit carnem
ſuam Chriſtus, ſed de virgine nihil tale in eius conce-
ptu concupiſcente, ſimilitudinem carnis peccati ſum-
pſit ille pro nobis, qua caro peccati mundaretur in no-
Roma.5. bis. Sicut enim per vnius delictum, ait Apoſtolus, in
omnes homines ad condemnationem ita per vnius iu-
ſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem
vitæ. Nemo enim naſcitur niſi operante concupiſcen-
tia carnali, quæ tracta eſt ex primo homine qui eſt A-
dam: & nemo renaſcitur niſi operante gratia ſpiritali,
quæ data eſt per ſecundum hominem qui eſt Chriſtus.
4.ſen. diſt. Quapropter ſi ad illum naſcendo pertinemus, ad hunc
6.c.illud. renaſcẽdo, nec renaſci quiſquam poteſt antequam na-
tus ſit, profecto ille ſingulariter natus eſt, cui renaſci
non opus fuit: quia non ex peccato in quo nunquam
fuit, tranſitum fecit, neque in iniquitate conceptus eſt,
aut eum in delictis mater eius in vtero aluit: quia ſpi-
Luca.1. ritus ſanctus ſuperuenit in eam, & virtus altiſsimi ob-
umbrauit eam: vnde quod natum eſt ex ea, ſanctum vo
catur filius dei. Nuptiarum enim bonum non extin-
guit, ſed modificat inobedientium membrorum ma- K
lum. vt limitata quodammodo concupiſcentia carna-
lis, fiat ſaltem pudicitia coniugalis. Virgo autem Ma-
ria cui dictum eſt: Et virtus altiſsimi obumbrabit tibi
in ſanctam concipiendo prolem, ſub tali vmbraculo
nullo ardore concupiſcentiæ huius æſtuauit. Hoc er-
go excepto lapide angulari, non video quomodo ædi-
ficentur homines in domum dei ad habendum in ſe
inhabitantem deum, niſi cum fuerint renati, quod nõ
poſſunt eſſe antequam nati. Quamlibet itaque ſenten-
tiam de prægnantibus, imò de hominibus habeamus
adhuc intra materna viſcera conſtitutis, vtrum exiſti-
memus eos necne donari poſſe aliquo ſanctificationis
modo: vel propter Ioannem, qui nondum in hanc e- Luc.1.
ditus lucem, tamẽ exultauit in gaudio (quod vtique ni-
ſi operatione ſpiritus ſancti fieri potuiſſe quis credat?)
vel propter Hieremiam cui dominus dicit: Priuſquam Hiere.1.
exires de vulua, ſanctificaui te: tamen illa ſanctifica- 1.ſen.diſ.6.
tio qua efficimur & ſinguli templa dei, & in vnum om c.illud etiã
nes templum dei, nõ eſt niſi renatorum, quod niſi na-
ti homines eſſe nõ poſſunt. Nullus autem vitam in qua
natus eſt, bene finiet, niſi renatus antequã finiat. Quod L
ſi quiſquam dicit iam eſſe natum hominem etiam cum
adhuc eſt in vtero matris, teſtimoniumq; adhibet ex
Euangelio, quia dictum eſt ad Ioſeph de prægnante
virgine domini matre: Quod enim in ea natum eſt, Natus pro
de ſpiritu ſancto eſt: nunquid nam huic natiuitati ac- conceptus.
cedit ſecunda natiuitas? Alioquin non erit iam ſecun- Matth.1.
da, ſed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur:
Niſi quis inquit, renatus fuerit denuo, eam ſcilicet cõ- Ioan.3.
putans primam natiuitatem, quæ fit matre pariente, nõ
concipiente atque prægnante, quæ fit ex ea, non quæ
fit in ea. Neque enim renatum dicimus hominem quẽ
mater peperit, tanquam iterum natus ſit, qui iam ſe-
mel natus fuerat in vtero. Sed illa natiuitate non com-
putata quæ grauidam facit, natus dicitur homo partu,
vt poſsit renaſci ex aqua & ſpiritu: ſecundum quam
ex matre natiuitatem, etiam ipſe dominus in Bethle- Matth.2.
em Iudæ dicitur natus. Si igitur homo regenerari per
gratiam ſpiritus in vtero poteſt, quoniã reſtat illi ad-
huc naſci, renaſcitur ergo antequam naſcitur: quod
fieri nullo modo poteſt. Proinde in compagem cor-
poris Chriſti tanquam in viuam ſtructuram templi M
dei (quæ eſt eius eccleſia) nati homines non ex operi-
bus iuſtitiæ quæ fecerunt, ſed renaſcendo per gratiam
transferuntur, tanquam de maſſa ruinæ ad ædificij fir-
mamentum. Præter hoc enim ædificium quod beati-
ficandum conſtruitur ad æternam habitationem dei,
vita hominis omnis infelix, & mors eſt potius appel-
landa quàm vita. Quiſquis ergo inhabitabitur à deo,
ne ira dei maneat ſuper eum, ab hoc corpore, ab hoc
templo, ab hac ciuitate non erit alienus. Omnis autem
non renatus, alienus eſt. Sacramentum porrò regene-
rationis noſtræ manifeſtum eſſe voluit manifeſta-
tus mediator. Erat autem antiquis iuſtis aliquod oc-
cultum, cum tamen & illi eadem fide ſalui fierent, quæ
fuerat ſuo tempore reuelanda. Non enim audemus fi-
deles temporis noſtri præferre amicis dei per quos no-
bis iſta prophetata ſunt, cum deum Abraham & deum
Iſaac & deum Iacob ita ſe deus eſſe commendet, vt
hoc dicat ſuum nomen æternum. Quòd ſi circuncíſio
antiquis ſanctis pro baptiſmo fuiſſe creditur, quid re-
ſpondebitur de iis qui antequam hoc præceptum eſ-
ſet, deo placuerunt, non tamen ſine fide? Quia ſine fi-
de, vt ſcriptũ eſt ad Hebræos, impoſsibile eſt deo pla- Hebr.11.
cere. Ha-

A cere. Habentes autem, inquit Apoſtolus, eundem ſpi-
1.Corin. 4. ritum fidei, propter quod ſcriptum eſt, Credidi, pro-
Pſal. 115. pter quod & locutus ſum: & nos credimus, propter
quod & loquimur. Non diceret eundem, niſi & illo-
rum idem ipſe eſſet ſpiritus fidei. Sicut autem illi quan-
do idem ſacramentum occultum erat, credebãt Chri-
ſti incarnationem futuram, ſic & nos credimus fa-
ctam. Et à nobis autem & ab aliis futurus expectatur
ad iudicium eius aduentus. Non eſt enim aliud dei
myſteriũ niſi Chriſtus, in quo oportet viuificare mor-
1.Corin. 15. tuos in Adam, quia ſicut in Adam omnes moriuntur,
ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur, quemadmo-
dum ſuperius diſſeruimus. Quamobrem deus qui vbi-
que præſens eſt, & vbique totus, non in omnibus ha-
bitat, ſed in eis tantùm quos efficit beatiſsimum tem-
plum ſuum, vel beatiſsima templa ſua, eruens eos à po-
Coloſſ. 1. teſtate tenebrarum, & trãsferens in regnum filij cha-
ritatis ſuæ, quod incipit à regeneratione. Aliter autem
dicitur templum eius in ſignificatione, cum fit per ma-
nus hominum de rebus inanimis, ſicut tabernaculum
lignis, velis, pellibus atque huiuſmodi mobilibus, ſi-
cut etiam per Salomonem regem, templum lapidibus,
B lignis, metallis conſtructum: aliter verò re ipſa vera,
quæ illis ſignificationibus figurata eſt: vnde dicitur: Et
1.Pet. 2. vos tanquam lapides viui, ædificamini domus ſpiri-
2.Corin. 6. talis. Et vnde item ſcriptum eſt: Nos enim templa
dei viui ſumus, ſicut deus dicit: Quoniam inhabita-
bo in illis & inambulabo, & ero illorum deus, & ipſi
erunt mihi plebs. Nec mouere nos debet quòd per
quoſdam ad hoc templum non pertinentes vel non-
dum pertinentes, id eſt in quibus non habitat, vel non-
dum habitat, deus aliquid virtutis operatur: ſicut per
illum qui in nomine Chriſti expellebat dæmonia, cum
Chriſtum non ſequeretur, quem permitti iuſsit pro-
Matt. 7. pter multis vtilem commemorationem nominis ſui.
Multos quoque ait ſibi in nouiſsima die dicturos: In
nomine tuo virtutes multas fecimus. Quibus vtique
non reſponderet: Non vos noui, ſi ad templum dei
quod inhabitando beatificat, pertinerent. Cornelius
Acto. 10. etiam Centurio antequam regeneratione incorpora-
4. ſen. di. 6. cap. illud. retur huic templo, miſſum ad ſe angelum videt, audit-
que dicentem quòd exauditæ ſint orationes eius, & e-
leemoſynæ acceptæ. Agit enim hæc deus tanquam v-
bique præſens, vel per ſanctos angelos ſuos. Nam illa
C priuſquã exiret de vulua ſanctificatio Hieremiæ, quan-
quam nonnulli hoc in typum ſaluatoris accipiant, qui
regeneratione non eguit, tamen etiam ſi de ipſo pro-
pheta accipiatur, poteſt & ſecundum prædeſtinatio-
nem non inconuenienter intelligi: ſicut filios dei ap-
Ioan. 11. pellat Euangelium nondum regeneratos, vbi Caiphas
cum de domino dixiſſet, Expedit vobis vt vnus mo-
riatur homo pro populo, & non tota gens pereat,
mox Euangelium ſecutum adiunxit: Hoc autem à ſe-
metipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius,
prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gente, &
non tantum pro gente, ſed vt filios dei, qui erant di-
ſperſi, congregaret in vnum. Filios dei appellauit vti-
que præter Hebræam gentem, in cæteris etiam omni-
bus gentibus conſtitutos, nondum fideles, nondum
baptizatos. Quomodo ergo dei filios, niſi ſecundum
prædeſtinationem, ſecundum quam & apoſtolus di-
Epheſ. 1. cit quod nos elegerit deus in Chriſto ante conſtitu-
tionem mundi? Illa verò in vnum congregatio, factura
eos erat filios dei. Neq; enim in vnum dictum eſt ali-
quem corporalem locum, cum de tali vocatione gen-
tium propheta prædixerit: Et adorabunt eum vnuſ- D
quiſque de loco ſuo, omnes inſulæ gentium: Sed con-
gregaret in vnum dictum eſt, in vnum ſpiritum, & in
vnum corpus, cuius vnum caput eſt Chriſtus. Talis
congregatio ædificatio eſt templi dei. Talem congre-
gationem non generatio carnalis, ſed regeneratio ſpi-
ritalis facit. Habitat itaque in ſingulis deus tanquam
in templis ſuis, & in omnibus ſimul in vnum congre-
gatis, tanquam in templo ſuo. Quod templum quan-
diu ſicut arca Noe in hoc ſeculo fluctuat, fit quod in
pſalmo ſcriptum eſt: Dominus diluuium inhabitat.
Quamuis & propter multos in omnibus gentibus po- *Pſal. 28.*
pulos fidelium, quos aquarum nomine Apocalypſis
ſignificat, poſsit intelligi congruenter: Dominus di-
luuium inhabitat. Sequitur autem: Et ſedebit domi-
nus rex in æternum. Vtique in ipſo templo ſuo iam in
vita ſua æterna poſt fluctuationem huius ſeculi conſti-
tutum. Deus igitur vbique præſens eſt, & vbique totus
præſens, nec vbique habitans, ſed in templo ſuo cui
per gratiam benignus eſt & propitius. Capitur autem
habitans ab aliis amplius, ab aliis minus. De ipſo verò
capite noſtro apoſtolus ait: Quia in ipſo inhabitat o- *Coloſſ. 2.*
mnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Non ideo E
corporaliter, quia corporeus eſt deus, ſed aut verbo
tranſlato vſus eſt, tanquam in templo manufacto non
corporaliter ſed vmbraliter habitauerit, id eſt præfi-
gurantibus ſignis. Nam illas omnes obſeruationes,
vmbras futurorum vocat, etiam ipſo tranſlato voca-
bulo. Summus enim deus, ſicut ſcriptum eſt, non in
manufactis templis habitat. Aut certe corporaliter di- *Actu. 17.*
ctum eſt, quia & in Chriſti corpore quod aſſumpſit
ex virgine, tanquam in templo habitat deus. Hinc eſt
enim quòd Iudæis ſignum petentibus, cum dixiſſet,
Soluite templum hoc, & in triduo reſuſcitabo illud, *Ioan. 2.*
Euangeliſta quid hoc eſſet conſequenter exponens ait:
Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Quid er-
go eſt? Hoccine intereſſe arbitramur inter caput &
membra cætera, quòd in quolibet quamuis præcipuo
membro, velut in aliquo magno propheta aut apo-
ſtolo, quamuis diuinitas habitat, non tamen ſicut in
capite, quod eſt Chriſtus, omnis plenitudo diuinita-
tis? Nam & in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis *3. ſen. diſt.*
membris, ſed non tantus quantus in capite, vbi pror- *13. cap. 1.*
ſus omnis eſt quinquepartitus. Ibi enim & viſus, &
auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus. In cæteris au- F
tem ſolus eſt tactus. An etiam præter hoc quòd tan-
quam in templo in illo corpore habitat omnis pleni-
tudo diuinitatis, eſt aliud quod interſit inter illud ca-
put, & cuiuſlibet membri excellentiam? Eſt planè,
quòd ſingulari quadam ſuſceptione hominis illius
vna facta eſt perſona cum verbo. De nullo enim ſan-
ctorum dici potuit, aut poteſt, aut poterit: Verbum *Ioan. 1.*
caro factum eſt. Nullus ſanctorum qualibet præſtan-
tia gratiæ, vnigeniti nomen accepit, vt quod eſt ip-
ſum dei verbum ante ſecula, hoc ſimul cum aſſum-
pto homine diceretur. Singularis eſt ergo illa ſuſce-
ptio, nec cum hominibus aliquibus ſanctis quantali-
bet ſapientia & ſanctitate præſtantibus, vllo modo
poteſt eſſe communis, vbi diuinæ gratiæ ſatis perſpi-
cuum clariſsimque documentum eſt. Quis enim tam
ſit ſacrilegus, vt audeat affirmare aliquam poſſe ani-
mam per meritũ liberi arbitrij vt alter ſit Chriſtus ef-
ficere? Vt ergo ad perſonam verbi vnigeniti pertine-
ret, quo pacto per liberum arbitrium communiter o-
mnibus & naturaliter datum, vna ſola anima meruiſ-

G ſet, niſi hoc ſingularis gratia præſtitiſſet, quam fas eſt
prædicare, de qua nefas eſt velle indicare? Hæc ſi pro
viribus noſtris quantum dominus adiunit rite tracta-
uimus, quando deum vbique præſentem, & non ſpa-
ciis diſtantibus quaſi aliqua mole vel diſtenſione dif-
fuſum, ſed vbique totum cogitare te extendis, auerte
mentem ab omnibus imaginibus corporum quas hu-
mana cogitatio voluere conſueuit. Non enim ſic ſa-
pientia, non iuſtitia, non ſic denique caritas cogita-
1.Ioan.4. tur, de qua ſcriptum eſt: Deus charitas eſt. Cum ve-
rò habitationem eius cogitas, vnitatem cogita con-
gregationémque ſanctorum, maxime in cœlis: vbi pro-
pterea præcipuè dicitur habitare, quia ibi fit voluntas
eius perfecta eorum in quibus habitat obedientia. De-
inde in terra, vbi ædificans habitat domum ſuam, in
fine ſeculi dedicandam. Chriſtum autem dominum
noſtrum vnigenitum dei filium æqualem patri, eun-
démque hominis filium, quo maior eſt pater, & vbi-
que totum præſentem eſſe non dubites tãquam deum,
& in eodem templo dei eſſe tanquam inhabitantem
deum, & in loco aliquo cœli propter veri corporis
modum. Sed cum me delectat loqui tecum, neſcio
H vtrum ſeruauerim ſermonis ſufficientis modum, quaſi
diuturnum ſilentium loquacitate compenſem. Verùm
quia religione & beneuolentia qua me præoccupaſti,
ita inuiſceratus es cordi meo, vt tanquam cum ami-
co vere colloquar, quicquid in opere ſtyli noſtri
vtiliter elaboratum eſſe cognoſcis, deo gra-
tias age. Si qua autem vitia mea per-
ſpicis, vti chariſsimus amicus igno-
ſce, eadem ſcilicet ſynceritate
dilectionis mihi optans
medicinam, qua
concedis &
veniam.

Paulinus Auguſtino proponit nouem quæſtiones
ex diuerſis ſcripturarum locis.
Epiſtola LVIII.

I DE paucis quæ nunc iam
ad nauem currente lite-
rarum perlatore, & mi-
hi in ipſis feſtinatio-
ne properanti in men-
tem venerunt, ne ſine
corollario mihi reſcri-
bas, aliqua proponam:
Quæ ſi fortè lucida ſũt,
& mihi vidẽtur obſcu-
ra, nemo prudentium
filiorum, qui fortè de
noſtris in hora lectiun-
culæ huius circa te ſteterint, de inſipientia mea rideat,
ſed potius beneuolentia fraternæ charitatis faueat in-
ſtruendo, vt efficiar videntium particeps, & ex doctri-
na tua illuminatis mentibus conſiderantium mirabilia
Pſal.15. de lege domini. Dic ergo mihi benedicte doctor Iſ-
raël, quid ſit quod dicitur in pſalmo. 15. Sanctis qui in
terra ſunt eius, mirificauit omnes voluntates ſuas inter
illos. Multiplicatæ ſunt enim omnes infirmitates eo-
rum, poſtea accelerauerũt. Quos ait ſanctos, qui in ter-
ra ſint ſancti. Num illos Iudæos, qui filij carnis Abra-
hæ, & non filij repromiſsionis excluduntur à ſemine
quod in Iſaac vocatum eſt? Ideo ſanctos in terra, quia
ſancti genere carnali, vita autem ſenſuq́; terreni ſunt, K
qui terrena ſapiunt, & carnali obſeruantia in vetuſtate
literæ conſeneſcunt: non renaſcentes in nouam creatu-
ram, quia non receperunt eum per quem vetera tranſi-
erunt, & facta ſunt omnia noua. Sic enim fortè eos in
hoc pſalmo ſanctos appellat, quomodo & in Euãgelio
iuſtos, vbi dicit: Nõ veni vocare iuſtos, ſed peccatores: Matt.9.
id eſt illos iuſtos, qui in ſanctitate generis & litera legis
gloriãtur: quibus dicitur: Nolite gloriari in patre Abra- Matt.3.
ham: quia potens eſt deus de lapidibus iſtis excitare fi-
lios Abrahę. Quorum forma in illo Phariſęo proponi-
tur, qui iuſtitias ſuas tanquam neſcienti domino reco-
lens, prędicabat in templo: nõ orans vt exaudiretur, ſed
exigens quaſi debitum meriti pro operibus bonis qui-
dem, ſed ingratis deo, quia quod iuſtitia ædificauerat,
ſuperbia deſtruebat: nec idipſum ſilentio ſed voce cla-
mabat, vt appareret eum non diuinis auribus loqui, qui
& ab omnibus vellet audiri. Atq; ideo non placuit deo, Pſal.52.
qui placebat ſibi: quoniam diſsipauit dominus oſſa ho-
minum ſibi placẽtium. Confuſi ſunt, inquit, quia ſpre-
uit illos, qui cor humile & contribulatum non ſpernit.
Denique & in ipſa Euangelij parabola, qua phariſæi & Luc.18.
publicani perſona cõfertur, euidenter oſtendit ipſe do L
minus quid in homine ſuſcipiat, quid repellat, ſicut ſcri Iacob.4.
ptum eſt: Quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem
dat gratiam. Ideo proteſtatur magis iuſtificatum abiiſ-
ſe è templo publicanum de confeſsione peccatorum
ſuorum, quàm phariſæum de imputatione iuſtitiarum
ſuarum. Meritò antẽ ille laudator ſui repudiatus abſceſ-
ſit à facie dei, qui cum ipſo nomine etiam peritiam le-
gis præferret, oblitus fuerat in propheta dicentem do-
minum: Super quem habitabo, niſi ſuper humilem & Eſa.66.
quietum, & trementem ſermones meos? Ille autem in
corde contrito ſui accuſator accipitur, & obtinet ve-
niam de cõfeſsis peccatis propter gratiam humilitatis,
ſancto illo phariſæo, quales Iudæi ſancti ſunt, reportan-
te ſarcinam peccatorum de iactantia ſanctitatis. Ipſius
nimirum ſunt forma Iudęi illi, de quibus apoſtolus ait,
quòd ſuam iuſtitiam ſtatuere cupientes, quæ ex lege eſt, Roma.10.
iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti, quæ eſt ex fide, quæ repu-
tata eſt patri noſtro Abraham ad iuſtitiam, non ex ope-
ribus, quia ſecundum omnipotentiã dei credidit deo:
apud quem ille verè iuſtus eſt, qui ex fide viuit: nec ſan-
ctus in terra eſt, ſed in cœlo: quia non carne, ſpiritu am-
bulat: cuius conuerſatio in cœlis eſt, non gloriantis in
circũciſione carnis, ſed in circũciſione cordis, quę non M
litera, ſed ſpiritu agitur inuiſibiliter, vnde laus eius non
ex hominibus, ſed ex deo. Deinde quod iungit in eo-
dem verſiculo, Miras fecit voluntates ſuas inter illos Pſal.15.
credo ex eo dicit, quòd ipſis primùm lucernã legis ac-
cendit, & præcepta viuendi dedit. Notas enim, inquit,
fecit vias ſuas Moyſi, & filiis Iſraël voluntates ſuas. De-
inde ipſum pietatis ſuæ ſacramentum in ipſis operatus
eſt, natus in carne ex virgine deus in gente ipſorum, &
de carne ipſorum factus ex ſemine Dauid homo. De-
inde virtutes ſanitatum, quas in ipſis & corã ipſis per-
fecit. Qui per hæc nõ modo creditus nõ eſt, ſed & bla-
ſphematus eſt ab eis, cũ dicerent: Hic homo ſi à deo eſ- Ioan.9.
ſet, non curaret ſabbatis Et, Non eiicit dæmonia niſi in Matt.12.
Beelzebub principe dæmoniorũ. Propter hanc mẽtem
obdurata impietate cæcatam, multiplicatæ ſunt infir-
mitates & tenebræ eorum. Sed quid eſt quod ait: Poſt-
ea accelerauerunt? Vtrum in pœnitentiam, ſicut illi in
actibus Apoſtolorum, cap. 2. qui beati Petri prædica-
tione compuncti, crediderunt in eum quem crucifixe-
rant: &

A rant: & feſtinantes tanto expiari peccato, ád domum gratiæ concurrerunt? An verò quia virtutes animæ ex fide & charitate dei roborãtur, illis impiis vtroque vacuis multiplicatæ ſunt infirmitates animæ ex impietate ſcelerum mortiferis languoribus occupatæ? Chriſtus etenim lumen & vita credentium eſt, & ſanitas ſub pennis eius. Vnde nõ mirum ſi & tenebrę & infirmitates eorum multiplicatæ ſunt in interitum, qui vitam & lucem non receperunt, neq; ſub pẽnis eius manere voluerunt. Quos & ipſe flens in Euãgelio proteſtatur, ſæpe voluit congregare ipſos ſub alas ſuas, ſicut gallina congregat pullos ſuos, & noluerunt. Multiplicatis ergo infirmitatibus quò accelerauerunt, fortè in crucem domini conclamandam, & inuito Pilato nefariis vocibus extorquendam, vt adimplerent menſuram patrum ſuorum, vt iſti dominum prophetarum occiderent, quorum patres ipſos prophetas interfecerunt, à quibus hic mundi Saluator eſſe venturus nunciabatur.

† domum gratiæ concurrerunt.

Pſal. 13. Poſtea accelerauerunt. Veloces enim pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Contritio & infelicitas in B viis eorum, & viam pacis nõ cognouerunt, id eſt Chriſtum, qui dicit: Ego ſum via. *Ioan. 14.* In conſequenti pſalmo illud mihi exponi deſidero, quid dicat: *Pſal. 16.* De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum. Saturati ſunt porcina, vel (ſicut in quibuſdam pſalteriis ſcriptũ audio) ſaturati ſunt filiis, & reliquerunt quæ ſuperfuerunt paruulis ſuis. Rurſus in alio pſalmo admirari ſoleo, filium ad patrem loqui intelligens, in pſalmo quinquageſimo octauo, vbi de Iudæis inimicis, de quibus ſupra dixerat. Ecce ipſi loquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum, paulo infra dicit: *Pſal. 58.* Ne occideris eos, ne quãdo obliuiſcantur legis tuæ. Diſperge illos in virtute tua, & deſtrue eos domine. Quod in his vſque in hodiernum diem videmus impleri. Deſtructi ſunt enim à veteri ſua gloria, ſine templo & ſine ſacrificiis, ac ſine prophetis in omnium gentium diſperſione viuentes. Sed quid miramur quòd iam per prophetam pro eis non occidendis rogabat, pro quibus & ſub ipſo tempore paſsionis iam ad crucem eum ducentibus precabatur, dicens: Pater dimitte eis, non enim ſciunt quid faciunt. *Luc. 23.* Verùm quod adiecit: Ne vnquam obliuiſcantur legis tuæ, tanquam propter hoc neceſſaria eſſet etiã C ſine fide Euangelij vita eorum, obſcurum mihi fateor.

ὑἱῶν filiis, ὑῶν ſuib[*]. Hieronym[*] tamen ex Hebræo vertit filiis.

Quid enim his ad ſalutem, quæ ſola fide quæritur, prodeſt in legis memoria & meditatione verſari, niſi fortè propter honorem legis ipſius, vel generis Abraham, vt etiam in parte terrena carnalis ſeminis eius, qua videntur ſecundum arenam maris computari, legis antiquæ litera perſeueret, ne fortè aliqui legendo legem, illuminentur ad fidem Chriſti, qui & legis & prophetarum finis eſt, & in omnibus eorum libris præfiguratus ac prophetatus elucet? Aut quia ex ipſis impiis eorum generatio ventura eſt electorum, qui de ſingulis tribubus electi, in duodenis milibus ſignabuntur, quibus ipſa reuelatio beati Ioannis ex voce angeli prænũciantis hoc teſtimonium perhibet, quia comitatui regis æterni familiarius adhærebunt penitus immaculati, & humanę coniunctionis expertes? De quibus ſpecialiter ait: *Apo. 14.* Sequuntur agnum quocunque ierit, quia cum mulieribus ſe non coinquinauerũt, virgines enim ſunt. In ſexageſimoſeptimo præter alia illud mihi obſcuriſsimum eſt, quod ait: *Pſal. 67.* Veruntamen deus conquaſſauit capita inimicorum ſuorum, verticem capilli perambulantium in delictis ſuis: quid ſit verticem capilli perambulantium in delictis. Non enim dixit: Verticem capitis, ſed verticẽ capilli, qui ſine ſenſu eſt. D An repletum peccatis hominem vult oſtendere? Scriptum eſt: Omne cor in dolore à pedibus vſque ad caput. Et paulo infra quod ait: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo. A quo ipſo? Et nunquid canes dei dici poſſunt gentiles, quos ipſe in Euangelio canes nominat? *Matth. 15.* Aut ne forte ipſos canes dei dicat, quales æſtimari poſſunt, ſi qui in nomine Chriſtiano gentiliter viuant, quorum pars cum infidelibus ponitur, quia deũ quem verbis colunt, factis negãt? Hæc interim de pſalmis, nunc & de Apoſtolo quodcunque proponam. Dicit ad Epheſios, quod in alia epiſtola dixerat de gradibus vel ordinibus diſpoſitionum dei operante ſpiritu ſancto diuiſiones gratiarum: *Ephe. 4.* *1. Cor. 12.* Et quoſdam quidẽ dedit Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, & reliqua. Hoc opto diſtinguas mihi in hac diuerſitate nominum, quæ ſit cuique nomini officiorum vel gratiarum proprietas. Quid proprium ſit Apoſtolorum, quid prophetarum, quid Euãgeliſtarum, quid paſtorum, quidve doctorũ. E In omnibus enim his diuerſis nominibus ſimile & propè vnum doctrinæ officium video fuiſſe tractatũ. Hos autem prophetas, quos poſt Apoſtolos poſuit, nõ puto illos eſſe, qui ordine temporũ ante Apoſtolos fuerunt, ſed illos, quibus iam ſub Apoſtolis per gratiam donabatur aut interpretatio ſcripturarum & inſpectio mẽtium, aut prædictio tẽporis ſecuturi, vt Agabus cernebat, qui & famem inſtantem prædixit, & quæ beatus Paulus in Hieroſolymis paſſurus eſſet, & verbo denunciauit, & ſigno zonæ eius oſtendit. *Acto 11. & 21.* Inter paſtores ſpecialiter & doctores quid interſit, dinoſcere volo, quia præpoſitis eccleſiæ vtrunque nomẽ adſcribi ſolet. Item quod ait ad Timotheum: *1 Timo. 2.* Obſecro igitur primũ omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: quæſo expones mihi quod diſcrimen ſit in hac diuerſitate verborum, cum omnia mihi quæ gerẽda dixit, orationis officio conuenire videãtur. Item quod ad Romanos ait, *Cap. 2.* interrogo & rogo vt ediſſeras mihi. Multum enim cæcutire me fateor in hac Apoſtoli ſententia de Iudæis quod ait: *Roma. 11.* Secundum Euãgelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem chariſsimi propter patres, F quomodo iidem inimici propter nos, qui credidimus ex gentibus, tanquam non potuerint gentes credere, niſi Iudæi non credidiſſent? Aut ipſe vnus omnium creator deus, qui omnes homines ſaluos fieri vult, *1. Timo. 2.* & ad agnitionem veritatis venire, capax non fuit acquiſitionis vtriuſque, niſi alterum pro altero poſsideret? Deinde ſi chariſsimi propter patres, quomodo aut vnde chariſsimi, ſi non credant, & inimici deo eſſe perſiſtant? Nónne, inquit, qui oderant te deus, oderam illos, *Pſal. 138.* & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos. Certè hoc puto, paterna vox loquitur ad filium per prophetam in eodem pſalmo, vbi ſupra de parte credentium dixerat: Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. Quid autẽ illis prodeſt ad ſalutem, quæ non niſi per fidem & gratiam Chriſti capitur, ſi propter fidem patrum chariſsimi ſunt? cui bono diliguntur quos neceſſe eſt propter hoc damnari, quod propter ſuam infidelitatem à prophetarum & patriarcharum parentum fide diſcrepãtes, inimici ſunt Euangelio Chriſti? Si ergo chariſsimi deo, quomodo peribũt? & ſi nõ credunt, quomodo non peribũt? Si propter pa-

G tres ſine ſuo merito diliguntur, quomodo & propter
patres non ſaluabuntur? Sed & ſi fuerint Noë, Daniel
Ezech.14. & Iob in medio eorum, filios impios non ſaluabunt,
ſoli ſalui erũt. Adhuc aliud obſcurius mihi erue de pro
fundo, & in vadum profer. In epiſtola Coloſſenſium
Colo.2. omnino colligere non poſſum quod ait: Nemo vos ſe-
ducat volens in humilitate & religione angelorũ, quæ
non vidit, ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ,
& non tenens caput, de quibus angelis dicit? ſi de ini-
micis & malis, quæ illorum religio, aut quæ humilitas,
aut quis ſit magiſter ſeductionis huius, qui per obten-
tum neſcio cuius angelicæ religionis quaſi viſa & com-
perta doceat quę nõ vidit. Sine dubio hæretici, qui do-
ctrinas dæmoniorum & ſequuntur, & promunt con-
ceptis ab eorum ſpiritu adinuentionibus, quæ non vi-
derunt phantaſmata quaſi viſa fingentes, & peſtiferis
diſputationibus in corda male credula ſeminantes, hi
ſunt qui non tenent caput, id eſt Chriſtum fontem ve-
ritatis, cuius doctrinæ quicquid aduerſatur, inſanũ eſt.
Matth. 15. Et hi cęci duces cæcorum, de quibus dici puto: Me de-
Hiere.2. reliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi lacus
H contritos, qui non tenent aquam. Deinde in ſequenti
capite adiecit: Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque
cõtrectaueritis, quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu
ſecundum præcepta & doctrinas hominum, rationem
quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humili-
tate ad non parcendũ corpori, nõ in honore aliquo ad
ſaturitatem carnis. Quæ ſunt iſta quibus rationem ſapi-
entiæ ineſſe teſtatur magiſter veritatis, & tamen ipſam
veritatem religionis ineſſe abneget? Ne forte de tali-
2. Timo.3. bus loquitur, de quibus ad Timotheum dicit: Haben-
tes autem ſpeciem pietatis, virtutem eius abnegantes?
Rogo ergo ſpecialiter hæc capitula duo de Coloſſen-
ſiũ epiſtola per ſingula mihi verba diſſoluas, quia lau-
dabilibus execrãda permiſcuit. Quid eſt enim tam lau-
dabile, quàm ratio ſapientiæ? & quid tam execrabile,
quàm ſuperſtitio erroris? Humilitas quoque & deo pla-
cita, & maxime in vera religione laudabilis, cum ra-
Coloſ.1. tione ſapientiæ ipſis datur, de quorum doctrinis &
Rom.14. actibus dicitur nobis: Ne tetigeritis, neque guſtaue-
Pſal. 32. ritis quæ ſunt in interitũ, quia non ſunt ex deo: & om-
Roma.8. ne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt. Deus autem diſſi-
Pſal.93. pauit conſilia ſapientum, qui deo ſtulti ſunt per pru-
I dentiam carnis, quæ non poteſt legi dei eſſe ſubiecta.
Scit enim cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt.
Qualem humilitatem, qualémque rationem ſapientiæ
ſuperſtitioni ex hominum doctrinis venienti ineſſe di-
Coloſ.2. cat, requiro. Et quod ait: Ad non parcendum corpo-
ri, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis. Pror-
ſus hęc parum intelligo, quia in eadem ſententia ma-
gna mihi videtur eſſe diſcretio. arbitror enim eum de
abſtinentia qualibet ficta vel inutili (qualis ſolet ab hæ-
reticis affectari) hoc dicere, Ad non parcendum corpo-
ri. Quod autem adiecit: Non in honore aliquo, quia
ſancti operis ſpeciem non in fide veritatis exercentes,
nullius gloriæ honore vel fructu agunt, quod in ma-
gna erroris peruerſi reprehenſione conficiunt: transfi-
gurantes ſe in miniſtros iuſtitiæ. Sed quod adiecit, Ad
ſaturitatem carnis: contrarium mihi videtur illi quod
dicit, Ad non parcendum corpori. videtur enim mihi
ille non parcere corpori, qui carnem ieiuniis domat,
1.Cor.9. ſicut Apoſtolus dicit: Liuidum facio corpus meum, &
in ſeruitutem redigo, à quo opere ſaturitas carnis alie-
na eſt: niſi forte & ipſam ſaturãdæ carnis curam, quæ
maxime obſeruantiam religionis prætẽdentibus pro-
broſa eſt, non parcere corpori, dixit ſecundũ illud ho- K
neſtatis præceptum, quod alibi dicit, Vt vnuſquiſque *1.Theſ.4.*
ſuum vas honorificè poſsidere nouerit, vt hoſtiam vi-
uam & placentem deo ſuum corpus exhibeat: non in
ſaturitate carnis, quia diſtentio corporis, animę ſobrie-
tatem necat, & inimica eſt caſtitati. Reſtat vt aliquid
& de euangelicis locis ſuggeram beatitudini tuæ: non
quidẽ quanta legenti per ocium occurrere ſolent, (nec
enim nunc vacabat diſperſa per libros quærere, aut in
reminiſcẽdis memoriam ventilare) ſed vel pauca quæ
ad horam dictationis huius in mẽtem veniunt, ſciſci-
tabor. De reſurrectionis forma non grandem, ſed ple-
nam fidei inſtructione epiſtolam, qua ſecũdæ conſulta-
tioni meæ, dum Carthagini hyemarem, reſcripſeras, ſi
habes relictã in ſchedis, rogo vt mittas, aut certè rete-
xas eam mihi, quod tibi facile eſt. Nam & ſi ſcripta nõ
extat, quia fortè breuis epiſtola vt tumultuaria tibi in-
ter libros tuos haberi ſpreta ſit, renoua eam mihi in
eodem ſenſu pruniptam de theſauro cordis tui, & mit-
te ad me inter alia reſponſa quæ reddes mihi, vt ſpero,
præſtante mihi ac tibi cummeatum dierum Chriſto,
vt eam (quo labor tuus in me fructificet) accipiam. Se- L
cundum hæc capitula ſcripturarum, de quibus te qui
vides quaſi per deum interrogaui, vt audiam quid in
te vel ex te mihi loquatur deus. Hoc autem rogo luce-
re mihi facias, quomodo vel qua ratione dominus
poſt reſurrectionem vel mulieribus quæ primæ ad ſe-
pulchrum venerunt, vel poſtea illis duobus in via, de-
inde diſcipulis ſuis & non agnitus ſit, & agnitus. In eo-
dẽ enim corpore reſurrexit, in quo & paſſus eſt. Et quo
modo non eadem erat eiuſdem corporis forma quæ
fuerat: aut ſi eadem erat, quomodo non agnoſcebatur
ab his qui eum nouerant? Illud verò ſacramenti eſſe cre *Luc.24.*
do, quòd qui in via ambulantibus non fuerat agnitus,
in fractione panis reuelatus eſt. Idipſum tamẽ tuo ſen-
ſu volo tenere, non meo. Et quod ad Mariam ait: Noli *Ioan.20.*
me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem: ſi com-
minus ſtantem nõ ſinebatur attingere, quomodo eum
tangeret cum aſcendiſſet ad patrẽ, niſi fortè fidei pro-
fectu & mentis aſcenſu, qua deus homini fit longin-
quus aut proximus, & illa dubitauerat de Chriſto, quẽ
hortulanum putauerat. Ideo fortaſsis audire meruit:
Noli me tangere. Indigna enim iudicabatur vt tange-
ret manu Chriſtum, quem necdum fide apprehende- M
rat, nec intellexerat deum, cum hortulanum putaſſet:
de quo pauloante ab angelis audierat: Quid quæritis *Luc.24.*
viuentem cum mortuis? Noli ergo me tangere, quia
tibi nondum aſcendi ad patrem, cui adhuc tantùm ho-
mo videor: poſtea me tanges, cum ad agnoſcendũ me
credendo conſcenderis. De illis etiam beatiſsimi Si-
meonis verbis quid ſentias, ediſſere mihi, vt ſequar ſen-
ſum tuũ, quibus cum ad videndũ ex oraculo dei Chri-
ſtum agente ſpiritu veniſſet in templum, & acceptum
ſinu benedixiſſet infantem dominum, ait ad Mariam: *Luc.2.*
Ecce hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem mul-
torum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur: & tuam
ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur mul-
torum cordium cogitationes? Nunquid de paſsione
Mariæ, quæ nuſquam ſcripta eſt, hoc prophetaſſe cre-
dẽdus eſt? An verò de materno eius affectu, quo poſt-
ea in tempore paſsionis aſsiſtens cruci, qua hoc erat fi-
xum quod ipſa pepererat, maternorum viſcerum do-
lore confixa eſt, & animam illius, illa quæ eius ſecun-
dum carnem filium ipſa ſpectante confoderat, crucis
romphæa penetrabat? Video enim & in pſalmis de

Ioſeph ita

A Ioſeph ita dictum eſſe: Humiliauerunt in compedibus
Pſal. 104. pedes eius, ferrum pertranſiit animã eius: ſicut in Euã-
gelio dixit Simeon: Et tuam ipſius animam pertranſi-
bit gladius. Non ait carnem, ſed animam, in qua pieta-
tis affectio continetur, & doloris aculeus quaſi gladius
operatur: cum aut aliqua carnis ſuæ iniuria afficitur,
vt in Ioſeph, qui non mortis, ſed iniuriarum pertulit
paſsiones, in ſeruum venditus, & in reum vinculatus,
& carceri datus: aut cum affectionis internæ triſtitia
vel dolore cruciatur, vt in Maria, quam vtique ad cru-
cem domini (in quo tunc ſui tantum corporis filium
cogitabat) materna mens duxerat, vt cum eum vidiſ-
ſet mortuum, humana infirmitate lugeret, ſepeliendũ-
q; colligeret, nihil ſibi de ipſius reſurrectione præſu-
mens, quia ſubſecuturæ admirationis fidem, in oculis
ex λnρόr. poſita paſsionis pœna cæcabat. Quamuis eandẽ aſtan-
tem cruci ſuæ, dominus non morientis infirmitate
trepidans conſolatus ſit, ſed ipſam (qua obibat vo-
lens) in poteſtate habens mortem, plena virtute viuen-
tis, & conſtantia reſurrecturi de cruce admonet dicens
de beato Apoſtolo Ioanne: Mulier, ecce filius tuus. I-
Ioan. 19. B témque illi ibidem conſiſtenti: Ecce mater tua. Iam
ſcilicet ab humana fragilitate, qua erat natus ex fœmi-
na, per crucis mortem demigrans in æternitatem dei,
vt eſſet in gloria dei patris, delegat homini iura pieta-
tis humanæ, & ex diſcipulis ſuis adoleſcentiorem eli-
git, vt conuenienter aſsignet virgini Apoſtolo virginẽ
matrem: duo pariter in eadem ſententia docens, for-
mam pietatis relinquens nobis, cum eſt de matre ſolli-
citus, vt quam relinquebat corpore, nõ relinqueret cu-
ra. Sed nec corpore relictura, quia quem videbat mo-
rientem, mox erat viſura rediuiuum. Et illud quod ad
fidem omnium pertineret, ſalutiferum pietatis ſuæ ſa-
cramentum, arcana diuini ratione conſilij ſub hac vo-
ce deſignans, vt & alij matrem delegaret pro matre ha-
bendam, & vice ſua conſolandam, atque illi viciſsim
nouum filium vice corporis ſui traderet, imò, vt ita
dixerim, gigneret: quo oſtenderet eam præter ſe, qui
ex ea virgine natus eſſet, nec habuiſſe filium, nec habe-
† de ſolatio re: quia nec ſaluator tãtopere curam deſolationis † ha-
buiſſet eius, ſi illi vnicus non fuiſſet. Sed redeamus ad
C verba Simeonis, in quorũ clauſula intellectum meum
Luc. 2. caligare fateor: Et tuam, inquit, animam pertranſibit
framea vel gladius, vt reuelentur multorum cordium
cogitationes. Secundum literam hoc mihi penitus ob-
ſcurum eſt, quia nec Mariam beatiſsimam vſquam le-
gimus occiſam, vt de corporali gladio ſanctus ille ei
futuram paſsionem prophetaſſe videatur. Sed & quod
ſubiecit: Vt reuelentur multorum cordium cogitatio-
Pſal. 7. nes. Scrutans enim, inquit, corda & renes deus. Et de
1. Corin. 4. futuru iudicio Apoſtolus ait. Quia tunc manifeſtabit
deus operta cordium, & occulta tenebrarum. Itidem
Apoſtolus ſpiritaliter exprimens arma cœleſtia, qui-
Ephes. 6. bus in interiori noſtro debeamus armari, gladium ſpi-
ritus dicit verbũ dei. de quo ad Hebræos ait: Viuus eſt
Hebr. 4. ſermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio an-
cipiti, pertingens, inquit, vſque ad diuiſionem animæ
& ſpiritus: & reliqua quæ noſti. Quid ergo mirum, ſi
iſtius verbi ignita vis, & ancipitis gladij penetrabilior
acies, & ſancti Ioſeph olim, & poſtea beatæ Mariæ ani-
mam pertranſiuit? Nam neque in illius, neque in hu-
ius corpore ferrum tranſiſſe cognouimus: atque vt ma-
gis pateat ibi prophetam ferrum pro verbi gladio po-
Pſal. 104. ſuiſſe, ſtatim ſubſequente verſiculo ait: Sermo domini
igniuit illum. Sermo enim dei & ignis & gladius eſt,
verbo ipſo deo vtrunque dicẽte de ſe. Ignem enim, in- D
quit, veni mittere in terrã, & quid volo niſi iam accen- Math. 10.
datur? Item alibi dicit: Non veni pacem mittere, ſed
gladium. Vides cum vnam vim doctrinæ ſuæ diuerſo
ignis & gladij nomine deſignaſſe. Aut quomodo Ma-
riæ illata per gladiũ paſsio vel tribulatio perſtaret? Ita-
que hoc ſcire cupio quid ad Mariam pertineret, vt re-
uelarentur multorum cordium cogitationes: aut vbi
apparuit quia ex eo quòd animam eius ſiue carnalis in
ferro, ſiue ſpiritalis gladius in verbo dei pertranſiuit,
exinde multorũ cordium cogitationes reuelatæ ſint?
Expone ergo hanc maxime de verbis Simeonis clau-
ſulam mihi, quia lucere non dubito ſanctæ animæ
tuæ, quæ de interioris oculi puritate meruit illumina-
tionem ſpiritus ſancti, per quem ſcrutari & inſpicere
poſsit etiam alta dei. Deus miſereatur mei per ora-
tiones tuas, & illuminet vultum tuum ſuper me per lu-
cernam verbi tui, ſancte domine beatiſsime frater in
domino Chriſto vnanime magiſter me⁹ in fide verita- E
tis, & ſuſceptor meus in viſceribus charitatis.

*Auguſtinus Paulino reſpondet ad nouem propoſitas quæ-
ſtiones. Epiſtola LIX.*

BEatiſsimo & venerabiliter deſiderabili, &
deſiderabiliter venerabili ſancto ſanctéque
chariſsimo fratri & coëpiſcopo Paulino, Au-
guſtinus in domino ſalutem. Quod de peruentione
tam proſpera fratris & compresbyteri noſtri Quinti,
& qui cum eo nauigauerunt, citò nos dominus exhi-
larauit, nũciantibus literis ſanctitatis tuæ, gratias agens
ei qui recreat afflictos, & humiles cõſolatur, & ſynce-
ritati cordis tui occaſione filij & cõdiaconi noſtri Ruf-
fini, quæ proxima occurrit, nũc reſcripta perſoluo. De
litore nanq; Hipponenſi profectus eſt: & approbo mi-
ſericordiæ conſilium, quod tibi dominus inſpirauit.
mihiq; inſinuare dignatus es. Ipſe & hoc adiuuet, ipſe
proſperet, qui iam curam noſtram ex magna parte le-
niuit, quia peruectus & commendatus eſt chariſsimus
homo non ſolum bonis operibus, ſed etiã ſanctis ora-
tionibus tuis. Literæ ſanè venerationis tuæ, vbi multa
quæſiſti, & quærenda admonuiſti, & quærendo docui-
ſti, ad me peruenerunt. Sed quas ipſe continuo reſcri- F
pſi per homines eorundem ſanctorum ſolatiorum no-
ſtrorum, ſicut his meis recentioribus comperi, non ſunt
redditæ venerationi tuæ. In quibus quidem, quatenus
ad interrogata reſponderim, recolere non valui. nec
earum exẽplum eum requiſiſſem, vbi hæc omnia poſ-
ſem recognoſcere, inueni. Ad nonnulla tamen me re-
ſpondiſſe certus omnino ſum, & ideo non ad omnia,
quia vt citò finirem, feſtinatio perlatoris vrgebat. Si-
mul etiam miſerã, ſicut iuſſeras, & illius epiſtolę exem-
plum, quam tuæ charitati apud Carthaginem de cor-
porum reſurrectione ſcripſeram, vbi de vſu membro-
rum exorta erat quæſtio. Nunc ergo & hoc miſi, & al-
terum alterius, quia nec ipſam in manus tuas perueniſ-
ſe conieci, eo quòd iterum interrogaſti quædam, quæ
iam me in ea reſpondiſſe lego & agnoſco. Sed iſta per
quem dixerim, neſcio. Scripta quippe charitatis tuæ,
quibus ea reddidi, ſicut etiam ipſa indicant, miſſa ſunt
mihi ab Hippone à noſtris, cum eſſem apud ſanctum
fratrem & coëpiſcopum noſtrum Bonifacium: nam
eorum perlatorem non vidi, & continuo reſcripta non
diſtuli. Quia ergo, ſicut tunc ſcripſi, non potueram in- Solutio pri-
ſpicere codices Græcos propter quædam pſalmi xvi ma quę-
inſpexi poſtea quos inueni. Et vnus habebat, quod & ſtionis.

G Latini noſtri: Domine perdens de terra diſpertire eos. Alius ſicut ipſe poſuiſti: A paucis de terra. Et illud quidem apertum habet ſenſum: Perdēs de terra quam eis dediſti, diſpertire eos in gentibus, quod & factum eis eſt, cùm graui bello expugnati atque ſubuerſi ſunt. Illud autem alterum quomodo accipiēdum ſit, non mihi occurrit, niſi quia in comparatione perditæ multitudinis, eorum reliquiæ ſaluę factæ ſunt vtique in paucis, à quibus eos diſpertiendos, hoc eſt diuidendos atque ſeparandos, ſcriptura prænunciauit dicens: Domine, à paucis id eſt à reliquiis quas ex illa gente ſaluas feciſti, de terra diſpertire eos, vt terram intelligamus eccleſiam hæreditatemq; fidelium atque ſanctorum, quæ dicitur terra viuentium, & quę etiam illo loco rectè intelligi poteſt: Beati mites, quoniā ipſi hæreditate poſsidebunt terram. Cum autem dictum eſſet, A paucis de terra diuide eos, additum eſt, in vita eorum: vt in manifeſto futurum intelligeretur dum hic viuunt. Separantur enim multi ab eccleſia, ſed cum moriuntur, qui tamen cum viuunt, per ſacramentorum communionem vnitatiſq; catholicæ videntur eccleſiæ copulati. Iſti ergo diuiſi ſunt à paucis, qui diuiſi ſunt de terra, quam ſicut agrum ſuum excolit pater agricola. Di-
H uiſi autem in vita ſua, id eſt hic in manifeſto, ſicut videmus. Sequitur autē: Et de abſcōditis tuis adimplet⁹ eſt venter eorum: id eſt præter hoc quod in manifeſto diuiſi ſunt, etiam de abſconditis tuis, quæ in occulto reddis, retributione malorum adimpletus eſt vener eorum. Ventrem poſuit pro internorum latentiumq; ſecretis. Quod verò ſequitur: Saturati ſunt porcina: iam quid mihi ex hoc videretur, aperui. Sed quod alij codices habent, & verius habere perhibentur diligentiora exemplaria quę per accentus notam eiuſdem verbi Græci ambiguitatem Græco ſcribendi more diſſoluunt, obſcurius eſt quidē, ſed electiori ſententiæ videtur aptius conuenire. Quia enim dixerat, Et de abſcōditis tuis adimpletus eſt venter eorum: quibus verbis occulta dei iudicia ſignificata ſunt (occulta quippe ſunt miſeris, qui etiam gaudent in malis, quos tradidit deus in cōcupiſcentias cordis eorum) velut quæreretur vnde poſsint cognoſci qui in abſcōdito ira dei adimpleti ſunt: & reſpōderetur quod in Euangelio dictum eſt, Ex fructibus eorum cognoſcetis eos: continuo ſub-
I iunctum eſt, Saturati ſunt filiis: hoc eſt fructibus: quod euidētius dicitur operibus ſuis. Vnde alibi legitur: Parturiuit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et alibi: Dein concupiſcentia cū conceperit, parit peccatum. Mali ergo filij, mala opera, quib⁹ cognoſcuntur & qui de abſconditis dei iudiciis internis cogitationum ſuarum tanquam in ventrem adimpleti ſunt. Bona opera, boni filij ſunt: vnde ad ſponſam eccleſiam dicitur: Dentes tui ſicut grex detonſarū aſcendens de lauacro, quę omnes geminos creant, & ſterilis non eſt in illis. In quo gemino fœtu geminum opus dilectionis agnoſcitur, dei ſcilicet & proximi. In quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Iſte autem ſenſus quo ita exponitur quod ſcriptum eſt, Saturati ſunt filiis: non mihi occurrerat, cum ante reſcriberem, ſed recenſui breuiſsimam quandam eiuſdē pſalmi expoſitionem quam iam olim dictaueram, & hoc ſatis breuiter à me poſitum reperi. Inſpexi etiam codices Græcos, vtrum datiuus caſus eſſet quod dictum eſt, filiis, an genitiuus, quo illa lingua vtitur pro ablatino, & inueni genitiuum. Quod ſi ad verbū interpretaretur, ſcriptum eſſet, Saturati ſunt filiorum, ſed rectè interpres ſententiam ſecutus eſt, & Latino more dixit, Sa- K
turati ſunt filiis. Quod verò ſequitur, Et reliquerunt reliquias paruulis ſuis: exiſtimo paruulos accipiendos manifeſtos carnis filios. Vnde etiam ſecundum iſtam, non de porcina, ſed de filiis expoſitionem, manet illa ſententia qua dixerunt: Sanguis huius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Ita enim reliquerunt operū ſuorum reliquias paruulis ſuis. In quintodecimo autē pſalmo quod ſcriptum eſt: Mirificauit (vel mirificet) omnes voluntates ſuas inter illos. nihil prohibet intelligi, imò & conuenientius videtur non inter illos, ſed in illis. Sic enim & Græci codices habent. Sæpe autem quod habet illa lingua in illis, noſtri interpretantur inter illos, vbi videtur ſententiæ cōuenire. Accipamus ergo, Sanctis qui ſunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates ſuas in illis: quod plerique codices habent. Et intelligamus voluntates eius, munera gratiæ, quæ gratis data eſt, id eſt, quia voluit, non quia debebatur. Vnde eſt: Scuto bonæ volūtatis tuæ cuſtodiſti † nos. Et, In voluntate tua deduxiſti me. Et, Volūtarie genuit nos verbo veritatis. Et, Pluuiam voluntariam ſegregans deus hæreditati tuæ. Et, Diuidens propria vnicuique prout vult: & alia innumerabilia. Proinde, Mirificauit omnes voluntates ſuas in illis, in quibus, niſi in ſanctis qui in terra ſunt eius? Si enim terra, ſicut ſupra oſtendi- L
mus, poteſt accipi in bono & vbi non additum eſt eius, quanto magis vbi dicitur terra eius? Miras ergo fecit omnes voluntates ſuas in illis. Miras omnino fecit, quia eos ex deſperatione mirabiliter liberauit. Ex hac admiratione exclamat Apoſtolus: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei. Supra quippe dixerat: Concluſit enim deus omnes in infidelitate, vt omniū miſereatur. Nam hoc etiam hic ſequitur: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Infirmitates poſuit pro peccatis: ſicut ad Romanos Apoſtolus dicit, Si enim Chriſtus cum infirmi eſſemus, adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus eſt: hos dixit infirmos, quos impios. Deinde paulo poſt eandem ſententiam repetens, Commendat, inquit, ſuam charitatem deus in nobis, quoniā cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Quos infirmos ſupra, eos hic peccatores appellauit. Item in conſequentibus hoc idem aliis verbis verſans, Si enim cum inimici eſſemus, inquit, reconciliati ſumus deo per mortem filij M
eius. Ac per hoc in eo quod dictum eſt: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum: intelligūtur multiplicata peccata eorum. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret delictum. Sed quoniā vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia, ideo poſtea accelerauerunt. Non enim venit ille vocare iuſtos, ſed peccatores: quia non eſt opus ſanis medicus, ſed ægrotantibus, quorum ſcilicet multiplicatæ ſunt infirmitates, vt eis ſanandis eſſet neceſſaria tantæ gratiæ medicina, & cui dimittuntur peccata multa, diligeret multum. Hoc cinis vaccæ & aſperſio ſanguinis, & cruentarum multiplicatio victimarum ſignificabat, non efficiebat. Ideo deinceps dicit: Non cōgregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: id eſt illorum ſacrificiorum, quæ immolabātur in figura ſanguinis Chriſti. Nec memor ero nominum eorum per labia mea. Nomina quippe illorum erant in multiplicatione infirmitatum: fornicatores, idolis ſeruientes, adulteri, molles, maſculorum concubitores, fures, auari, raptores, ebrioſi, maledici, & quicunque alij regnum dei nō poſsidebunt. Sed vbi abundāte peccato ſuperabundauit gratia, poſtea accelerauerunt. Hæc quidem

fuerunt,

Auguſtin⁹ conſulit Græcos codices.

Math. 5.

Pro υἱῶν, ὑῶν legiſſe videtur qui vertit porcinam.

Math. 7.

Pſal. 7.

Iaco. 1.

Cant. 4.

Math. 22.

Math. 27.

Pſal. 15.

Solutio quæſtionis ſecunda.

Pſal. 5.

Pſal. 72.

Iaco. 1.

† coronaſti.

Pſal. 67.

1. Corin. 12.

Pſal. 15.

Rom. 11.

Pſal. 15.

Roma. 5.

Math. 9.

Pſal. 15.

Epheſ. 5.

A fuerunt, ſed abluti ſunt, ſed ſanctificati ſunt, ſed iuſtifi-
cati ſunt io nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & io
ſpiritu dei oostri. Iden non memor erit oominnm il-
Noſtri cõtra babẽt, αὐτῶ. lorum per labia ſua. Sanè codices emendatiores & ele-
ctioris authoritatis, non habent voluotates ſuas, ſed vo-
luntates meas, quod tantundem valet, quia ex perſona
filij dei dicitur. Ipſe quippe loquitur, quem verba illa
Acto. 2. euidenter oſtendunt, quibus & apoſtoli vſi ſunt: Noo
derelinques animam meam in inferno, oec dabis ſan-
ctum tuum videre corruptionem. Eadem ſunt vtique
munera gratiæ patris & filij & ſpiritus ſancti. Et ideo
rectiſsime & filius eas poteſt dicere voluntates ſuas.
Pſal. 58. Quod verò in pſalmo lviij. de Iudæis intelligitur, dicẽ-
te: Ne occideris eos, ne quando obliuiſcantur legis tuæ:
conuenienter mihi videtur iotelligi ita eſſe prænuncia-
tum, eandem gentem etiam debellatam atque ſubuer-
ſam, in populi victoris ſuperſtitinnes non fuiſſe ceſſu-
ram, ſed in veteri lege manſuram, vt apud eam eſſet te-
ſtimooium ſcripturarum toto orbe terrarum, vnde ec-
cleſia fuerat euocanda. Nullo enim euidentiore docu-
mento oſteoditur gentibus, quòd ſaluberrime aduer-
B titur non inopinatum & repeotinum aliquid inſtitu-
tum ſpiritu præſumptionis humanæ, vt Chriſti nomen
in ſpe ſalutis æternæ tanta authoritate præpolleat, ſed
olim fuiſſe prophetatum atque conſcriptum. Nam ip-
ſa prophetia quid aliud niſi à noſtris putaretur eſſe con-
ficta, ſi non de inimicorum codicibus probaretur? Ideo
ne occideris eos, oe ipſius geotis nomen extinxeris, ne
quando obliuiſcantur legis tuæ. Quod vtique fieret, ſi
ritus & ſacra gentilium colere compulſi penitus quale-
cunque oomen religionis ſuæ minime retinerent. Quod
Geneſ. 4. in eorum figura etiam de Cain ſcriptum eſt, quòd con-
ſtituit in eo dominus ſignum, ne quis occideret eum.
Denique cum dixiſſet: Ne occideris eos, ne quando ob-
Pſal. 48. liuiſcantur legis tuæ: velut quæreretur quid de illis eſ-
ſet faciendum, vt in aliquos vſus teſtimonij veritatis
non occidantur, id eſt noo conſumantur, neque obli-
uiſcantur legis dei, continuo ſubiunxit: Diſperge illos
io virtute tua. Si enim in vno loco eſſent terrarum, non
adiuuarent teſtimonio prædicationem Euangelij, quæ
C fructificat toto orbe terrarum. Ideo diſperge illos io
virtute toa, vt eius ipſius cuius fuerunt negatores, per-
ſecutores, interfectores, vbique ſint teſtes per ipſam
legem, quam non obliuiſcuntur, in qua eſt ille prophe-
tatus quem non ſequuntur. Neque enim eis aliquid
prodeſt, quòd eam noo obliuiſcuntur. Aliud eſt enim
legem dei habere in memoria, aliud in intellectu & effe-
Quæſtionis ctu. Io LX. autem vel I I. pſal. quod quæris quid ſit, Ve-
3. ſolutio. runtamen deus conquaſſabit capita ioimicorũ ſuorum,
verticem capilli perambulaotium in delictis ſuis: non
mihi videtur aliud dictum, quam deus conquaſſabit ca-
pita inimicorum ſuorũ nimium ſuperbientiũ, nimium
Hyper- ſe extollentium in delictis ſuis. Per hyperbolen quippe
bole. ſignificauit ſuperbiam taotum ſe extollentem, & tan-
ta elatione incedeotem, quaſi capilli verticem peram-
bulando calcaret. Item in eodem pſal. quod ſcriptum
eſt: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo: non
Eſa. 56. ſemper in malo accipiendi ſunt canes, alioquin ooo
reprehenderentur apud prophetam canes neſcientes
latrare, & amaotes dormitare. Profecto enim lauda-
biles canes eſſent, ſi & latrare ſcirent, & vigilare ama-
Iudic 7. reot. Et certe illi trecenti io numero per crucis lite-
ram ſacratiſsimo non eligerentur ad victoriam faci-
endam, qui tanquam canes lamberent aquam, niſi ali-
quid magoum ſignificarent. Vigilant enim & latrant
boni canes, & pro domo & pro domino, & pro grege, D
& pro paſtore. Denique & hinc in eccleſiæ laudibus,
cùm prophetia exerceretur, lingua canum eſt cõmemo-
rata, non deotes. Tuorum autem canum dixit ex ini-
micis, id eſt vt qui erant ioimici tui fierent canes tui: &
latrarent pro te, qui ſæuiebant io te. Addidit autem,
Ab ipſo: vt non à ſeipſis hoc factum intelligerent, ſed
ab ipſo, id eſt miſericordia eius & gratia. De prophe- *Queſt. 4. ſolutio.*
tis quod ait apoſtolus. Quoſdam quidem dedit deus
in eccleſia apoſtolos, quoſdam autem prophetas: hoc *Epheſ. 4.*
ita intelligo quod ipſe ſcripſiſti, prophetas eos dictos
iſto loco (ex quibus Agabus erat) noo illos qui ventu-
rum in carne dominum prophetauerunt: Euangeliſtas
verò inuenimus, quos apoſtolos fuiſſe non legimus,
ſicut fuerunt Lucas & Marcus. Paſtores autem & docto-
res quos maxime vt diſcerneren voluiſti, eoſdem pu-
to eſſe (ſicut & tibi viſum eſt) vt non alios paſtores, alios
doctores intelligamus, ſed ideo cum prædixiſſet, paſto-
res, ſubiunxiſſe doctores, vt intelligerent paſtores ad *Epiſcopus*
officium ſuum pertinere doctrinam. Ideo enim noo *doctor.*
ait, Quoſdam autem paſtores, quoſdam verò doctores: E
ſed cum ſuperiora ipſo locutionis genere diſtingueret
dicendo, quoſdam autem apoſtolos, quoſdam autem
prophetas, quoſdam verò Euangeliſtas, hoc tanquam
vnum aliquid duobus nominibus amplexus eſt, quoſ-
dam autem paſtores & doctores. Illa planè difficili- *Queſt. 5.*
me diſcernuntur, vbi ad Timotheum ſcribens ait: Ob- *1. Tim. 2.*
ſecro itaque primum omnium fieri obſecrationes, ora-
tiones, interpellationes, gratiarum actiones. Secundum
Græcũ enim eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri *Græca lau-*
interpretes vix reperiuntur, qui ea diligenter & ſcien- *dantur.*
ter transferre curauerint. Ecce enim ſicut ea ipſe po-
ſuiſti: Obſecro fieri obſecrationes: non eodem verbo
vtrunque dixit apoſtolus, qui vtique Græce illam ſcri-
pſit epiſtolam, ſed pro eo quod io Latino eſt obſecro,
ille Græce dixit παρακαλῶ. Pro eo verò quod Latinus
veſter habet obſecrationes, ille poſuit δεήσεις. Proinde
alij codices in quibus & noſtri ſunt, oon habent obſe-
crationes, ſed deprecationes. Tria porrò quæ ſequuntur,
orationes, interpellationes, gratiarum actiones, plerique
Latini codices ſic habent. Vnde ſi velimus ſecũdum La- F
tinæ linguæ proprietates iſta diſcernere more loquen-
di, noſtram vel qualẽcunque ſcientiam fortaſſe tene-
bimus, ſed mirum ſi ſententiam Græci ſermonis vel
conſuetudinis obtinebimus. Precationem & depreca-
tionem multi noſtri idem putant, & hoc quotidiano
vſu iam omnino præualuit. Qui autem diſtinctius La-
tine locuti ſunt, precationibus vtebantur in optandis
bonis, deprecationibus verò in deuitandis malis. Pre-
cari enim dicebant eſſe precando & bona optare: im-
precari mala: quod vulgo iam dicimus maledicere. De-
precari autem mala precando depellere. Sed vſitatum
iam loquendi modum potius ſequamur, & ſiue preca-
tiones ſiue deprecationes inuenerimus, quod Græci
δεήσεις vocant, non putemus emendandum eſſe. Ora-
tiones verò, quas Græcus habet προσευχὰς, diſtinguere
à precibus vel precationibus omnino difficile eſt. Quod
verò quidem codices non habent orationes ſed adora-
tiones, quia noo dictum eſt in Græco εὐχὰς, ſed προσευ-
χὰς, noo arbitror ſcienter interpretatum. προσευχὰς e-
nim orationes dici à Græcis notiſsimum eſt. Et vti-
que aliud eſt orare, aliud eſt adorare. Denique non iſto
verbo, ſed alio legitur in Græco: Dominum deum tuum *Mat. 4.*
adorabis. Et, Adorabo ad templum ſanctum tuum: & *Pſal. 5.*
ſi qua ſimilia. Pro interpellationibus autem quod no-

G ſtri habent, ſecundum codices credo veſtros poſtulationes poſuiſti. Hæc interim doo, id eſt quod alij poſtulationes, alij interpellationes interpretati ſunt, vnum *Poſtulationes.* verbum transferre voluerunt quod Græcus habet ἐντεύξεις. Et profectò aduertis: ſed noſti aliud eſſe interpellare, aliud poſtulare. Non enim ſolemus dicere, poſtulant interpellaturi, ſed interpellant poſtulaturi. Veruntamen ex vicinitate verbum vſurpatum, cui propinquitas ipſa impetrat intellectum, non eſt velut cenſoria notatione culpandum. Nam & de ipſo domino *Roma. 8.* Ieſu Chriſto dictum eſt quòd interpellat pro nobis. Nunquid interpellat, & non etiam poſtulat? Imò verò quia poſtulat, pro eo poſitum eſt interpellat. Euiden- *1. Ioan. 2.* ter quippe alibi de eo dicitur: Et ſi quis peccauerit, aduocatum habemus ad patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Quanquam fortaſsis codices apud vos etiam in eo loco de domino Ieſu Chriſto non habent interpellat pro nobis, ſed poſtulat pro nobis. In Græco enim quo verbo hic poſitæ ſunt interpellationes, quas ipſe poſuiſti poſtulationes, ipſum & illic verbum eſt, vbi ſcriptum eſt, interpellat pro no- H bis. Cum igitur & qui precatur oret, & qui orat precetur, & qui interpellat deum, ad hoc interpellet, vt oret & precetur, quid ſibi vult quòd iſta ita poſuit apoſtolus, ve nô ſit eorum negligenda diſtinctio? Excepto itaque nomine generali, & ſalua loquendi conſuetudine, ſecũdum quam ſiue dicas precationem, ſiue orationẽ, ſiue interpellationem, vel poſtulationem, vna eadémque res intelligitur, aliqua etiam ſingulorum iſtorum proprietas inquirenda eſt, ſed ad eam liquido peruenire difficile eſt. Multa quippe hinc dici poſſunt quæ improbanda non ſint, ſed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequentat eccleſia, vt *Preces ante conſecrationem.* precationes accipiamus dictas quas facimus in celebratione ſacramentorum antequam illud quod eſt in domini menſa, incipiat benedici: orationes cum benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis eccleſia dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicunt εὐχὴν, rarò ita ſcriptura ponit vt intelligatur oratio, ſed plerunque & multo vſitatius votum appellat I εὐχὴν. προσευχὴν verò, quod verbum ita poſitum eſt, vnde tractamus, ſemper orationem vocat. Vnde hanc verbi originem, ſicut ſuperius dixi, nõnulli minus erudite intuentes, προσευχὴν non orationem ſed adorationem dicere voluerunt, quæ potius προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdum dicitur, quæ vocatur εὐχὴ, adoratio putata eſt προσευχὴ. Porrò ſi vſitatius, vt dixi in ſcripturis votum appellatur εὐχὴ, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda eſt oratio, quam facimus ad votum, id eſt πρὸς εὐχὴν. Vouentur autem omnia quæ offeruntur deo, maximè ſancti altaris oblatio, quo ſacramento prædicatur noſtrum *† illud.* aliud votum maximum, quo nos vouimus in Chriſto eſſe manſuros, vtique in compage corporis Chriſti. *1. Cor. 10.* Cuius rei ſacramentum eſt, quod vnus panis vnũ corpus multi ſumus. Ideo in huius ſanctificatione & diſtributionis præparatione, exiſtimo apoſtolum iuſsiſſe propriè fieri προσευχάς, id eſt orationes, vel, vt nonnulli minus perite interpretati ſunt, adorationes. hoc eſt enim ad votum, quod vſitatius in ſcripturis nuncupatur εὐχὴ. Interpellationes autem, ſiue, vt veſtri co- *Benedictio ſacerdotis.* dices habent poſtulationes, fiunt cum populus benedicitur. Tunc enim antiſtites velut aduocati, ſuſceptos

ſuos per manus impoſitionem miſericordiſsimæ offe- K runt poteſtati. Quibus peractis, & participato tanto ſacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam commendauit apoſtolus. Hæc autem cauſa præcipua fuit iſta dicendi, vt his breuiter perſtrictis atque ſignificatis, non putaretur negligendum eſſe quod ſequitur: Pro omnibus homini- *1. Tim. 2.* bus, pro regibus, & iis qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & charitate: ne quiſquam (ſicut ſe habet humanæ cogitationis infirmitas) exiſtimaret non eſſe iſta facienda pro his à quibus perſecutionem patiebatur eccleſia, cum membra Chriſti ex omni eſſent hominum genere colligenda. Vnde adiungit & dicit: Hoc enim bonum & acceptum eſt coram ſaluatore noſtro deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et ne quiſquam diceret poſſe eſſe ſalutis viam in bona conuerſatione, & vnius dei omnipotentis cultu, ſine participatione corporis & ſanguinis Chriſti, Vnus enim deus, inquit, & vnus mediator dei & ho- *Ibidem.* minum homo Chriſtus Ieſus: vt illud quod dixerat, L Omnes homines vult ſaluos fieri: nullo alio modo intelligatur præſtari, niſi per mediatorem, non deum quod ſemper verbum erat, ſed hominem Chriſtum Ieſum, cum verbum caro factum eſt, & habitauit in no- *Ioan. 1.* bis. Vnde nec illud moueat te, quod de Iudæis idẽ apoſtolus ait: Secundum Euangelium quidem inimici pro- *Rom. 11.* pter vos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres. Altitudo quippe illa diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, & illa inſcrutabilia iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius, hinc fidelibus cordibus magnam ingerunt admirationem, qui de illius ſapientia pertingente à fine vſque ad finẽ fortiter & omnia ſuauiter diſponente non dubitant quid ſit quod ei placet vt naſcantur, creſcant ac multiplicentur hi quos & ſi malos ipſe non fecit, tamen malos futuros eſſe præſciuit. Nimis enim conſilium eius in abdito eſt, quo etiam malis bene vtitur ad profectum bonorum etiam in hoc mirificans omnipotentiam bonitatis ſuæ: quia ſicut illorum nequitiæ eſt male vti bonis operibus eius, ſic illius ſapientiæ eſt bene vti malis operibus eorum. Hanc igitur altitudinem ſacramenti ſic commendat apoſtolus: Nolo vos ignorare fratres hoc ſacramentum, vt non M ſitis vobis ſapientes, quia cæcitas ex parte in Iſraël facta eſt, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. Ex parte dixit, quia non omnes excæcati ſunt. Erant enim ex illis qui Chriſtum cognouerunt. Plenitudo autem gentium in his intrat, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: & ſic omnis Iſraël ſaluus fiet, quia & ex Iudæis & ex gentibus qui ſecũdum propoſitum vocati ſunt, ipſi verus ſunt Iſraël, de quo dicit idem apoſtolus: Et ſuper Iſraël dei. Illos autem dicit Iſraël ſecundum carnem: Videte, inquit, Iſraël ſecundum carnem. Deinde interponit teſtimonium prophetæ: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impieta- *Eſa. 59.* tem ab Iacob, & hoc illis à me teſtamentum cum abſtulero peccata eorum, non vtique omnium Iudæorum, ſed electorum. Hinc adiungit ea quæ inquirenda poſuiſti, Secundum Euangelium quidem inimici propter vos. Precium quidem redemptionis noſtræ ſanguis eſt Chriſti, qui vtique non niſi ab inimicis potuit occidi. Hic eſt ille vſus malorum in profectum bonorũ. Quod verò adiungit, Secundum electionem autem dilecti propter patres, hinc oſtendit non illos inimicos, ſed electos eſſe dilectos. Sed ſcripturæ mos eſt ita loqui de

parte

A parte tanquam de toto, ſicut Corinthios in primis epiſtolæ ſuæ partibus ita laudat tãquam omnes tales ſint, cum eſſent laudabiles quidam eorum: & poſtea in nonnullis epiſtolæ ipſius locis ita reprehendit tanquã omnes culpabiles eſſent propter quoſdam qui tales erant.

Generalis ſermo partẽ dũtaxat deſignans.

Iſtam diuinarum ſcripturarum conſuetudinem per omne corpus literarum eius creberrime ſparſam quiſquis diligenter aduerterit, multa diſſoluit quæ inter ſe videntur eſſe contraria. Inimicos ergo alios dicit, alios dilectos. Sed qui in vno populo erant, velut eoſdem ipſos dicere videtur, quanquam & ex ipſis inimicis qui crucifixerunt dominum, plerique conuerſi ſunt, & apparuerunt electi. Tunc electi, quando conuerſi quantum ad ſalutis initium: quantum verò ad dei præſcientiam non tunc electi, ſed ante conſtitutionem mundi, ſicut idem dicit Apoſtolus quòd elegerit nos ante mundi conſtitutionem. Duobus itaque modis ipſi inimici qui dilecti, ſiue quia in vno populo vtrique fuerant, ſiue quia ex inimicis ſæuientibus vſque ad ſanguinem Chriſti, quidam eorũ dilecti facti erant ſecundum electionem quæ latebat in præſciẽtia dei. Ad hoc enim addidit, propter patres, quia id quod patribus

Ephe. 1.

B promiſſum eſt, oportebat impleri, ſicut circa finem epiſtolæ ad Romanos ait: Dico enim Chriſtum miniſtrũ fuiſſe circuncisionis propter veritatem dei ad confirmandas promiſsiones patrum, gentes autem ſuper miſericordia glorificare deum. Secundum iſtam miſericordiam dictum eſt: Inimici propter vos, quod & ſupra dixerat, illorum delicto ſalus gẽtibus. Cum autem dixiſſet, Secundum electionem propter patres, addidit, Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio dei. Vides certè illos ſignificari qui pertinent ad numerum prædeſtinatorum, de quibus alio loco dicit: Scimus quia diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Qui verò electi, ipſi ſunt ſecundum propoſitum vocati, in quibus dei proculdubio præſcientia falli non poteſt. Hos præſciuit & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, illos & vocauit. Hæc vocatio eſt ſecundum propoſitum, hæc eſt ſine pœnitentia. Quos autem vocauit, illos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit. Si deus pro nobis, quis contra nos? Non

Roma. 15.
Roma. 11.
Rom. 8.
Matth. 22.

C ſunt in iſta vocatione, qui in fide quæ per dilectionem operatur, etiam ſi aliquantum ambulant, non perſeuerant vſque in finem: & vtique potuerunt rapi, ne malitia mutaret intellectum eorum, ſi ad illam prædeſtinationem & vocationem, quæ ſecundum propoſitum & ſine pœnitentia eſt pertinerent. At ne quiſquã præſumptor ita de occultis iudicet alienis, vt dicat. Ideo nõ rapti ſunt ex hac vita antequã eſſent fidei deſertores, quia in eadem vita non fideliter ambulabant, & hoc in eorum cordibus nouerat dominus, quamuis hominibus aliter appareret: quid dictur⁹ eſt de infantulis paruulis, qui plerique accepto in illa ætate Chriſtianæ gratiæ ſacramento, cum ſine dubio pertinerent ad vitam æternam regnúmque cœlorum ſi continuo ex hac vita emigrarent, ſinuntur creſcere, & nonnulli etiam apoſtatæ fiunt? Vnde? niſi quia non pertinent ad illã prædeſtinationem, & ſecundum propoſitum ac ſine pœnitentia vocationem? Cur autem ad eam alij pertineant, alij non pertineant, occulta cauſa eſſe poteſt, iniuſta non poteſt. Nunquid enim iniquitas apud deum? Abſit. Nam & hoc ad illam pertinet altitudinem iudiciorum, quam mirans tanquã expauit Apoſtolus. Ideo

Sapi. 4.

D quippe illa iudicia vocat, ne quiſquam talia fieri putet ſiue iniquitate, ſiue temeritate facientis, ſiue caſu & fortuito labentibus vllis partibus tam diſpoſitorum ſub tanta ſapientia dei ſeculorum. In epiſtola porrò ad Coloſſenſes quod ſcriptum eſt: Nemo vos ſeducat volens in humilitate, & cætera quæ ſequuntur, quouſque tibi obſcura eſſe dixiſti, nec ego adhuc ſine caligine intelligo, atque vtinam præſens de me iſta quæſiſſes. In eo quippe ſenſu quem mihi in his verbis habere videor, adhibẽda eſt quædam pronunciatio in vultu & modo vocis, qui exprimi literis non poteſt, vt ex aliqua parte aperiatur, quod ideo fit obſcurius, quia nõ rectè ſicut exiſtimo pronũciatur. Quod enim ſcriptum eſt: Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne attaminaueritis: tanquam præceptum putatur Apoſtoli neſcio quid tangere, guſtare, attaminare prohibentis. Contra eſt autem, ſi tamen in tanta obſcuritate iſta non fallor. Per irriſionem quippe verba poſuit eorum, à quibus eos nolebat decipi atque ſeduci, qui diſcernentes cibos ſecũdum culturam angelorum, atque ita de hoc mundo decernentes, dicunt: Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne attaminaueritis, cum ſint omnia munda mundis, & omnis creatura dei bona ſit. Quod in alio loco ipſe euidenter commendat.

Quæſtionis 7. ſolutio.
Coloſ. 2.
μυχωτι κῶς.

E Totam ergo ipſius ſententiæ circunſtantiam videamus. Ita enim Apoſtoli intẽtione perſpecta, ſenſum eius quantum valemus, fortaſſe tenebimus. Quibus enim ita ſcribit, metuebat eos ſeduci vmbris rerum dulci nomine ſcientiæ, & auerti à luce veritatis, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hanc autem ſub nomine ſapientiæ vel ſcientiæ curam vanarum ſuperfluarúmve obſeruationum, & de ſuperſtitione gẽtilitatis, maximeq; ab eis qui Philoſophi ſunt nuncupati, & à Iudaiſmo cauendam eſſe cernebat, vbi erant vmbræ futurorum remouendæ, quoniam lumen earum iam Chriſtus aduenerat. Cum ergo commemoraſſet & commendaſſet quantum certamen pro eis haberet, & pro iis qui Laodiceæ fuerant, & quicunque non viderant faciem eius in carne, vt cordibus conſolarentur copulati in charitate, & in omnibus diuitiis plenitudinis intellectus, ad cognoſcendum myſterium dei, quod eſt Chriſtus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, hoc dico, inquit, vt nemo vos circũueniat in veriſimili ſermone. Quia veritatis amore ducebãtur, veriſimilitudinem illis timuit ne

Coloſ. 2.
πιθανο λογίᾳ.

F deciperentur, & ideo commendauit in Chriſto quod dulciſsimum habebant, theſaurũ ſcilicet ſapientiæ & ſcientiæ, cuius nomine & promiſsione induci poterant in errorem. Nam & ſi corpore, inquit, abſens ſum, ſpiritu vobiſcum ſum, gaudens & videns veſtram ordinationẽ, & id quod deeſt fidei veſtræ in Chriſto. Ideo illis timebat, quoniam quid eis adhuc deeſſet, videbat. Sicut ergo accepiſtis, inquit, Ieſum Chriſtum dominũ noſtrũ, in ipſo ambulate radicati & ſuperædificati in ipſo, & cõfirmati in fide, ſicut & didiciſtis, abũdãtes in ea in gratiarũ actione. Vult eos fide nutriri, vt capaces fiant participandorũ theſaurorum ſapientiæ & ſcientiæ qui ſunt abſconditi in Chriſto: ne antequã ſint ad hæc idonei, veriſimili ſermone capiantur, & à veritatis itinere deuient. Deinde apertius quid eis timeat oſtendens, Videte, inquit, ne quis vos decipiat per philoſophiam & inanem ſeductionem ſecundum traditionem hominum ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ideo corporaliter dixit, quia

G illi vmbraliter ſeducebant, tranſlato verbo vſus, ſicut etiam vmbræ nomen in his rebus non eſt vtique verbum proprium, ſed quadā ſimilitudinis ratione tranſlatū. *Coloſ.2.* Et eſtis in illo, inquit, repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. Per principatus enim & poteſtates ſuperſtitio gentiliū vel philoſophi ſeducebant, prædicantes illam quam vocant theologiam per elementa huius mundi. Caput autem omnium Chriſtum, principium omnium voluit intelligi, ſicut ipſe ait cum *Ioan.8.* ei dictum eſſet: Tu quis es? Reſpondit: Principium, qui *Ioan.1.* & loquor vobis. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Mirabiliter autē vult eos eſſe horū velut mirabilium contēptores, cum eos oſtendit corpus factos illius capitis, dicendo: Et eſtis in illo re- *Coloſ.2.* pleti, qui eſt caput omnis principat⁹ & poteſtatis. Hinc iam ne vmbris Iudaiſmi ſeducantur, adiungit: In quo etiam circuncisi eſtis, circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis. Vel ſicut aliqui habent, in expoliatione corporis peccatorū carnis circuncisionis Chriſti, conſepulti ei in baptiſmum, in quo & conſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui ſuſcitauit illum à mortuis. Vide quemadmodū & hic corpus Chri- H ſti eos oſtendit, vt iſta contemnant, cohærentes tanto capiti ſuo, mediatori dei & hominum Chriſto Ieſu, & nullum falſum vel inualidum medium per quod deo cohæreant requirentes. Et vos, inquit, cum eſſetis mortui in delictis & præputio carnis veſtræ. Præputiū vocauit quod ſignificatur præputio, hoc eſt, delicta carnalia quibus expoliādi ſumus. Viuificauit, inquit, cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis, quia reos lex faciebat, quæ ſubintrauerat vt abundaret delictū. Tollēs, inquit, illud de medio & affigens illud cruci, exuens ſe carne principatus & po- *Exemplare ἐδειγμάτισεν.* teſtates exemplauit, fiducialiter triumphans eos in ſemetipſo: non vtiq; bonos ſed malos principatus & malas poteſtates, diabolicas ſcilicet & dęmoniacas exemplauit, id eſt exemplū de illis dedit, vt quemadmodum ipſe ſe exuit carne, ſic ſuos oſtenderet exuendos carnalibus vitiis, per quę illi eis dominabantur. Iam hic diligenter attende quemadmodum inferat propter quod cuncta iſta cōmemorauimus. Nemo ergo vos, inquit, I iudicet in cibo, tanqnam propterea omnia illa dixerit, quia iſti per huiuſmodi obſeruationes ſeducebantur à *Ioan.8.* veritate qua liberi fiebant. De qua dictum eſt in euan- *ἐλευθερώσει.* gelio. Et veritas liberabit vos, id eſt liberos faciet. Nemo ergo vos, inquit, iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei feſti, aut neomenię aut ſabbatorum, quod eſt vmbra futurorum: hoc propter Iudaiſmū. Deinde ſe- *καταβραβευέτω.* quitur propter ſuperſtitiones gētilium, Corpus autem Chriſti, inquit, nemo vos conuincat. Turpe eſt, inquit, & nimis incongruum, & à generoſitate veſtræ libertatis alienum, vt cum ſitis corpus Chriſti, ſeducamini vmbris, & conuinci videamini veluti peccantes, ſi hæc *ἐθελόσοφος. miſta eſt vox Græca Latina, ſicut in cōpresbyter, coepiſcopus, ſubdiaconus, cōdiaconus, rebaptizare.* obſeruare negligitis. Corpus ergo Chriſti, nemo vos conuincat volens in humilitate cordis. Hoc ſi per verbum Græcum diceretur etiam in Latina conſuetudine populari, ſonaret vſitatius. ſic enim & vulgo dicitur, qui diuitem affectat, thelodiues, & qui ſapientem, thelosapiens, & cætera huiuſmodi. Ergo & hic thelohumilis, quod plenius dicitur thelon humilis, id eſt volēs humilis, affectans humilitatem, quod intelligitur volens videri humilis, affectans humilitatem. Hoc enim in talibus obſeruationibus agitur, vt cor hominis velut religione humile reddatur. Addidit autem & cul- turam angelorum, vel ſicut veſtri codices habent, reli- K gionem angelorum, quæ Græce θρησκεία dicitur, angelos volēs intelligi principatus, quos elementorū mundi huius præpoſitos, in his obſeruationibus colendos eſſe arbitrantur. Nemo ergo vos, inquit, cōuincat cum ſitis corpus Chriſti, volens videri humilis corde in cultura angelorum, quæ nō vidit inculcans. Vel ſicut qui- *inculcans. ἐμβατεύων.* dam codices habent: Quæ vidit inculcans. Aut enim ſic dicere voluit: Quæ non vidit inculcans, quia homines iſta ſuſpicionibus & opinionibus agunt, non quòd viderint iſta eſſe facienda. Aut certè quæ vidit inculcans, ideo magna exiſtimans, quia vidit ea quibuſdam locis obſeruari alibi ab hominibus quorum authoritati haberet fidem etiam ratione non reddita: & ideo ſibi magnus videtur, quia ei contigit quorūdam ſacrorum videre ſecreta. Sed plenior ſenſus eſt, quæ non vidit. inculcans, fruſtra inflatus mente carnis ſuæ. Mirabiliter ibi eum dixit inflatū mente carnis ſuæ, vbi thelohumilem ſupra dixerat. Fit enim miris modis in anima hominis vt de falſa humilitate magis infletur, quàm ſi apertius ſuperbiret. Et non tenens, inquit, caput, quod vult Chriſtū intelligi, ex quo omne corpus *Coloſ.2.* cōpactum & connexum ſubminiſtratū & copulatum L creſcit in incrementum dei. Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? His dictis inſerit verba eorum qui decernunt de hoc mūdo, per has obſeruationes quaſi rationabiles affectata vanitate humilitatis inflati, Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne attaminaueritis. Recolamus quod dictū eſt ſuperius, vt hoc intelligamus. Non vult enim eos in his obſeruationibus iudicari vbi dicitur: Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne attaminaueritis, quæ ſunt omnia, inquit, in corruptionem per abuſionem. Omnia hæc, inquit, magis ad corruptionem valēt, cum ſuperſtitioſe ab eis abſtinetur, vt eis homo abutatur, id eſt non eis vtatur ſecundum præcepta & doctrinas hominū. Hoc planum eſt, ſed quod ſequitur, multum requiris. Quæ ſunt quidem *σκληρὸν. ἀφειδίᾳ.* rationem habētia ſapientiæ in obſeruatione & humilitate cordis, & vexatione corporis. Vel ſicut alij interpretati ſunt: Ad non parcendum corpori, non in ho- M nore aliquo ad ſaturitatem carnis. Cur, inquis, hæc dicit rationem habere ſapientiæ, quæ ita reprehendit? Dicam quod & ipſe in ſcripturis potes aduertere, ſæpe ſapientiam poſitā etiam in ſedibus mūdi huius, quam dicit expreſsius ſapientiam huius mundi. Nec moueat quòd hic non addidit, mundi. Non enim & in alio loco, cum ait: Vbi ſapiens, vbi ſcriba, addidit huius mun- *1. Cor.1.* di, vt diceret vbi ſapiēs huius mundi, & tamē hoc intelligitur. Sic & iſta ratio ſapientiæ. Nihil enim ab eis dicitur in huiuſmodi ſuperſtitioſis obſeruationibus, vbi non mūdi huius elemēta, naturarūq; rerum ratio quædam ſapientiæ reddi videatur. Nam & cum dicit: Cauete ne quis vos decipiat per philoſophiam: nō ait, huius mundi. Et quid eſt philoſophia Latine niſi ſtudium ſapientiæ? Sunt ergo, inquit, iſta rationem quidem habentia ſapientiæ, id eſt de quibus aliqua ratio reddatur, ſecundum elementa mundi huius, & principatus ac poteſtates in obſeruatione & humilitate cordis. Id enim agunt iſta, vt ſuperſtitionis vitio cor humilietur ad nō parcendum corpori, dū fraudatur iſtis eſcis, quibus compellitur abſtinere, non in honore aliquo ad ſaturitatē carnis: non quod honoratius illo magis quàm illo cibo caro ſaturaretur, cum ad eius neceſsitatē non pertineat, niſi quolibet valetudini apto alimento refi-

ci atque

A ci atque fulciri. De Euangelio inquiſitio tua ſolet mul-
Quæſtionis tos mouere, quomodo dominus poſt reſurrectionem,
8 ſolutio. cum in eodem corpore ſurrexerit, à quibuſdam qui eũ
nouerãt vtriuſque ſexus hominibus & agnitus non
ſit, & agnitus ſit. Vbi primum quæri ſolet, vtrũ in eius
corpore, an potius in illorum oculis aliquid factũ ſit
Lucæ.24. quo non poſset agnoſci? Cum enim legitur: Teneban-
tur oculi eorum ne agnoſcerent eum, impedimentum
quoddam agnoſcendi videtur in luminibus factũ eſ-
Marci.16. ſe cernentium. Cum verò aperte alibi dicitur, Appa-
ruit eis in alia effigie, vtique in ipſo corpore, cuius alia
erat effigies, aliquid factum fuiſſe, quo impedimẽto te-
nerentur, id eſt, moram agnoſcendi paterentur oculi
eorũ. Sed ego miror, cum duo ſint in corpore, quibus
cuiuſque ſpecies agnoſcatur, lineamenta & color, cur
ante reſurrectionem, quod in monte ita trãſfiguratus
eſt, vt fieret vultus eius ſplendidus ſicut ſol, neminem
mouet eum vſque ad tantam excellentiam fulgoris &
lucis colorem ſui corporis mutare potuiſſe: & poſt re-
ſurrectionem mouet aliquatenus lineamenta mutata
eſſe, vt non poſſet agnoſci: & rurſum eadem potentiæ
B facultate, ſicut tunc priſtinum colorem, ſic & poſt re-
ſurrectionem priſtina lineamenta reuocaſſe. Nam &
illi tres diſcipuli, ante quorum oculos in monte tranſ-
figuratus eſt, non eum agnoſcerent, ſi ad eos talis aliũ-
de veniſſet: ſed quia cum illo erant, ipſum eſſe certiſsi-
me retinebant. At enim corpus ipſum erat in quo re-
ſurrexit. Quid hoc ad rem? Nam illud vtique ipſum
corpus erat, in quo in monte trãſfiguratus eſt, & ipſum
erat iuuenis in quo natus eſt: & tamen ſi quis eum re-
pente iuuenem vidiſſet, qui non niſi infantulum noſ-
ſet, non vtique agnoſceret. An verò ad lineamenta mu-
tanda nõ poteſt celeriter dei poteſtas, quod poteſt per
annorum moras hominis ætas? Quod autem Mariæ
Ioan.20. dixit, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad pa-
trem: nihil aliud noueris me intelligere quàm tu. Ita
enim ſignificare voluit tactum ſpiritalem, id eſt acceſ-
ſum fidei ſe requirere, qua creditur eum excelſum eſſe
cum patre. Et quod ab illis duobus in fractione panis
eſt agnitus, ſacramentum eſſe quo nos in agnitionem
Quæſtionis ſuam congregat, nullus debet ambigere. De verbis Si-
9. ſolutio. meonis, vbi ait virgini matri domini: Et tuam ipſius
C animam pertranſibit framea: in alia epiſtola, cuius ex-
emplũ etiã modò miſi, dixi quid mihi videatur, quod
etiam tibi inter cætera viſum eſt. Et quod adiunxit, Vt
denudentur multorum cordium cogitationes: hoc in-
telligendum puto, quia per domini paſsionem, & inſi-
diæ Iudæorum, & diſcipulorum infirmitas patuit. Tri-
bulationem igitur, gladij nomine ſignificatã eſſe, cre-
dibile eſt, quo materna anima vulnerata eſt doloris af-
fectu. Ipſe fuit gladius in ore perſecutorum, de quibus
in pſalmo dicitur: Et gladius in ore eorum. Ipſi enim
Pſal.58. erant filij hominum, quorum dẽtes arma & ſagittæ, &
lingua eorum gladius acutus. Nam & ferrũ quod per-
tranſiit animam Ioſeph, pro dura tribulatione poſitum
mihi videtur. Aperte quippe dicitur: Ferrum per-
Pſal.56. tranſiit animam eius, donec veniret verbum eius, id
eſt, tandiu fuit in dura tribulatione, donec fieret quod
prædixit. Hinc enim magnus eſt habitus, & ab illa tri-
bulatione liberatus. Sed ne humanæ ſapientiæ tribue-
retur quòd venit verbum eius, id eſt factum eſt quod
prædixit, more ſuo ſcriptura ſancta deo inde dat glo-
riam, & continuò ſubiungit: Eloquium domini igni-
Pſal. 104. uit eum. Vt potui nõ defui interrogationibus tuis ad-
iutus orationibus tuis, & ipſis quas miſiſti diſputatio-
nibus tuis. Cum enim interrogando diſputas, & quæ- D
ris acriter, & doces humiliter. Vtile eſt autem vt de
obſcuritatibus diuinarum ſcripturarum, quas exercita-
tionis noſtræ cauſa deus eſſe voluit, multæ inuenian-
tur ſententiæ, cum aliud alij videtur, quæ tamen om-
nes ſanæ fidei doctrinæq; concordent. Dabis ſanè ve-
niam ſtylo meo multum feſtinanti, vt iam in naui
conſtituto occurrerem perlatori. Filium autem no-
ſtrum Paulinum in Chriſti charitate dulciſsimum, in
hac potius epiſtola reſaluto, & paucis vt feſtinus ex-
hortor, vt miſericordiæ domini, qui ſciens dare auxi-
lium de tribulatione, eum turbulentiſsima tempeſtate
miſit in portum, quò tu pelago tranquilliore permea-
ſti, ipſi marinæ tranquillitati minime credens, & qui
eius rudimentis excipiendis atque nutriendis te de-
dit, gratias agat quantas poteſt, & omnia eius oſſa di-
cant, Domine, quis ſimilis tibi? Non enim vberiore
fructu legit vel audit me docentem ac diſſerentem,
vel quibuſlibet exhortationibus accendentem, quàm
inſpicit te viuentem. Reſalutant ſanctam & ſynceriſ- E
ſimam benignitatem tuam conſerui mei qui mecum
ſunt. Condiaconus autem noſter Peregrinus, ex quo
à me profectus eſt cum ſancto fratre noſtro Vrbano,
quando epiſcopatus ſarcinam ſubire perrexit, non-
dum remeauit Hipponem. Saluos eos tamen in no-
mine Chriſti, & literis eorum & fama nunciante co-
gnoſcimus. Compresbyterum Paulinum, & omnes
qui tua præſentia in domino perfruuntur, germano ſa-
lutamus affectu.

Auguſtinus Cæciliano præſidi, vt ſuo edicto coerceat Donatiſtas iuxta Hipponem, quemadmodum alibi fecerat.

Epiſtola LX.

DOMINO eximio, & in Chriſti charitate ve-
rè meritoq; honorabili ac ſuſcipiẽdo filio Cæ-
ciliano, Auguſtinus. Adminiſtrationis tuæ
claritas & fama virtutum, pietatis quoque Chriſtianæ
laudanda diligentia & fida ſynceritas, quæ tibi diui-
na munera eo donante gaudes tributa, à quo ſperas
promittente potiora, excitauerunt me, vt hoc epiſtola-
ri alloquio, æſtus cauſarum mearum excellentiæ ape- F
rirem tuæ. Quantum enim per alias Africæ terras
te vnitati catholicę mirabili efficacia conſuluiſſe gau-
demus, tantum dolemus regionem Hipponenſium, &
ei vicinas partes cõfines Numidiæ, prętidali edicti tui
vigore nondum adiuuari meruiſſe, domine eximie &
in Chriſti charitate verè meritóque honorabilis ac
ſuſcipiende fili. Quod ne meæ potius negligentiæ de-
putetur, qui epiſcopalem ſarcinam Hippone ſuſtineo,
tuæ magnificentiæ non tacendum putaui. Quantum
etiam in campo Hipponenſi hæretica præſumat au-
dacia, ſi ex fratribus & collegis meis, qui hæc tuæ ſubli-
mitati narrare potuerint, vel ex presbytero, quem cum
literis miſi, fueris audire dignatus, adiuuante domino
deo noſtro, proculdubio prouidebis vt tumor ſacrile-
gæ vanitatis terrendo ſanetur potius, quàm vlciſcen-
do reſecetur.

Auguſtinus Dulcitio Tribuno, vt Donatiſtas edicto ſuo corrigat, non occidat, deq; mira veſania quorũdam qui ſibi necem conſciſcebant.

Epiſtola LXI.

DOMINO eximio & honorabili filio Dulci- *De iſto*
tio, Auguſtinus ſalutem in domino. Non *Dulcitio vi*
debui contemnere petitionem tuam, qua de- *de. 2. retra-*
ſideraſti à me inſtitui quemadmodum te oporteat hæ- *ctа. 59. &*
reticis reſpõdere, quorũ ſalus in domini miſericordia, *63.*

G inſtantia quoque tuæ ſtrenuitatis inquiritur. Quamuis enim ingentes eorum multitudines, vnde plurimum gratulamur, quidam tamen eorum & deo & hominibus miſerabili inſtinctu furoris ingrati, niſi ſuis cædibus nos vaſtare nõ poſſunt, ſuo nos exitio terrere ſe credunt, aut lætitiam ſuam quærẽtes de mortibus noſtris, aut triſtitiam noſtram de mortibus ſuis. Sed non debet tot tantorumq; populorum ſalutem furioſus error hominum impedire paucorum: quid eis velimus, non ſolum deus & prudentes homines, verumetiam ipſi cũ ſint nobis inimiciſsimi, ſentiunt. Cum enim ſuæ prouinciæ terrendos putant, non dubitant nos timere ne pereant. Sed quid faciamus, videntes quod multi adiuuãte domino per occaſionem veſtram viam pacis inueniant? Nunquid prohibere nos poſſumus vel debemus ab hac vnitatis inſtantia, dum metuimus ne quidam duriſſimi & in ſeipſos crudeliſsimi, nõ noſtra ſed propria voluntate ſe perdant? Optaremus quidem vt omnes qui contra Chriſtum portant ſignum Chriſti, & contra Euangelium de ipſo Euãgelio (quod non in-
H telligunt) glorientur, à ſua peruerſitate diſcederẽt. Sed quoniam deus occulta ſatis diſpoſitione, ſed tamẽ iuſta nõnullos eorũ pœnis prædeſtinauit extremis, proculdubio melius incomparabili numeroſitate plurimis ab illa peſtifera diuiſione & diſperſione redintegratis atq; collectis, quidam ſuis ignibus pereũt, quàm pariter vniuerſi ſempiternis ignibus gehennarum merito ſacrilegæ diſſenſionis ardebunt. Sic enim pereuntes dolet eccleſia, quemadmodum rebellem filium ſanctus Dauid, de cuius ſalute ſeruanda ſolicita dilectione mandauerat. Nam eum merito nefandæ impietatis extinctum, etiã cum teſtimonio lachrymoſæ vocis ingemuit. Veruntamen ſuperbo & maligno diſcedente in locum ſuum, populus dei qui fuerat illius tyrannide diuiſus, agnouit regem ſuum, & de amiſſo filio mœrorem patris, perfectio conſolata eſt vnitatis. Non itaque reprehendimus domine eximie & honorabilis fili, quòd tales homines apud Tamugadẽ prius edicto admonendos exiſtimaſti: ſed quòd ibi dixiſti, Noueritis vos debitę neci dãdos: putauerũt (ſicut eorũ reſcripta indicant) hoc te fuiſſe comminatum, quòd tu illos apprehenſos fueras occiſurus, non intelligẽtes de illa nece, quam ipſi ſibi volunt ingerere, te locutũ. Non
I enim tu in eos ius gladij vllis legibus accepiſti, aut imperialibus conſtitutis, quorum tibi iniuncta eſt executio, hoc præceptum eſt vt necentur. Secundo ſanè edicto dilectionis tuæ planius quid volueris aperuiſti. Quòd autem etiam ipſum epiſcopum illorum putaſti literis alloquendum, humaniſsimè oſtendiſti quanta manſuetudine tẽperati ſint in catholica eccleſia, etiam qui poteſtate Chriſtiani imperatoris, ſiue terrendo ſiue plectendo corrigendis præficiuntur erroribus, niſi quòd honorificentioribus eum verbis tractaſti, quàm decebat hæreticum. Sed quod eius reſponſioni me reſpondere voluiſti, credo te arbitratum etiã hoc Tamugadenſibus debere præſtare, vt fallax doctrina ipſius à quo ſeducebantur, aliquanto diligẽtius refellatur: verùm nos & occupatiſsimi ſumus, & iam plurimis opuſculis noſtris huiuſmodi vaniloquia refutauimus. Iam enim neſcio quotiẽs diſputando & ſcribendo monſtrauimus, nõ eos poſſe habere martyrum mortem, quia Chriſtianorum non habent vitam, cum martyrem non faciat pœna, ſed cauſa. Docuimus etiã liberum arbitrium ſic homini datum, vt tamẽ & diuinis legibus & humanis rectiſsimè grauiũ ſupplicia cõ-

Mira in hæreticos clementia.

ſtituta ſint peccatorum: & pertinere ad religioſos re- K
ges terræ, non ſolum adulteria vel homicidia, vel huiuſmodi alia flagitia ſeu facinora, verumetiã ſacrilegia ſeueritate congrua cohibere: multumq; illos falli, qui putant à nobis iſtos tales ſuſcipi, quales ſunt, quia non eos rebaptizamus. Quomodo enim tales ſuſcipiuntur quales ſunt, cum ſint hæretici, & ad nos tranſeundo fiant catholici? Neque enim propterea corda deprauata non licet corrigi, quia ſacramenta ſemel data non licet iterari. De mortibus autẽ furioſiſsimis, quas quidam eorũ ipſi ſibi inferunt, de quibus ſolent deteſtabiles & abominabiles eſſe multis etiam ſuis, quorum mẽtes dementia nõ tanta poſſedit, eis ſecundum ſcripturas rationẽmque Chriſtianorum ſæpe reſpondimus: quoniam ſcriptum eſt, Qui ſibi nequam, cui bonus? Aut certè in eiſdem poſitum tentationibus, mori volentem occidat & proximum, qui ſibi expedire & licere putat occidere ſeipſum, quoniam ſcriptura dicit, Diliges proximum tuum tãquam teipſum. Nullis autem iubentibus legibus vel legitimis poteſtatibus, non licere alterum occidere etiam volentem & petentem, & viuere iam non valentem, ſatis indicat ſcriptura Regnorum, vbi rex Dauid regis Saulis interfectorẽ iuſ- L
ſit occidi, cum ille dixiſſet ab eo iam ſaucio atq; ſemiuiuo petitum ſe fuiſſe vt hoc faceret, & animam corporis nexibus obluctantem ſoluiq; cupiẽtem, vno ictu vulneris ab illis cruciatibus liberaret. Proinde quia omnis qui ſine vlla legitimæ poteſtatis authoritate hominem occidit, homicida eſt. Quiſquis ſeipſum occidit, non ſit homicida, ſi nõ homo eſt. Hęc omnia multimodis in aliis plurimis noſtris ſermonibus & literis diximus. Veruntamen, quod fatendum, de iſto Razio ſeniore, quem ſumma exemplorum inopia coarctati ſe in Maccabæorum libris, quaſi ad authoritatem ſceleris quo ſeipſos perdunt, perſcrutatis omnibus eccleſiaſticis authoritatibus, vix aliquãdo inueniſſe gloriantur, adhuc eis nunquam reſpondiſſe me recolo: ſed quod tuæ charitati & prudentibus quibuſque ſufficiat ad iſtos redarguendos, ſi ad vitam Chriſtianorum de Iudæa gente atq; illis literis parati ſunt omnium ſanctorum exempla transferre, tunc & hoc trãſferãt. Si autem illic ſunt plurima eorum quoq; hominum, qui literarum illarum veritate laudati ſunt, vel M
huic iam tempori non conuenientia, vel etiam illo tẽpore non rectè facta, tale etiam hoc eſt quod in ſeipſum Razius iſte commiſit: qui cum eſſet & apud ſuos nobilis, & multũ in Iudaiſmo profeciſſet, quę ſibi in cõparatione iuſtitiæ Chriſtianæ, damna & ſtercora fuiſſe dicit Apoſtolus, & propter hoc idem Razius Iudæorum pater appellatur: quid mirum eſt ſi tanquam homini elatio ſuperba ſubrepſit, vt mallet manu propria perimi, quàm poſt illã in ſuorum aſpectibus celſitudinem, ſuſtinere indignam in hoſtium manibus ſeruitutem? Solent in literis gentilium iſta laudari. In his autẽ Maccabæorũ libris, quamuis homo ipſe fuerit ipſe laudatus, factum tamen eius narratum eſt, non laudatũ, & iudicandum potius q̃ imitandum, quaſi ante oculos conſtitutum: non ſanè noſtro iudicio iudicandum, quod nos quoq; vt homines habere poſſemus, ſed iudicio doctrinæ ſobriæ, quæ in ipſis quoque libris veteribus clara eſt. Lõgè quippe fuit iſte Razius à verbis illis vbi legitur, Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe, & in dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe. Non ergo fuit iſte vir eligendæ mortis ſapiens, ſed ferendæ humilitatis impatiens. Scriptum eſt quod

Spontanea mors.

Eccleſiaſtici 14.

Leuit. 19.

Matt. 22.

2. Reg. 1.

2. Mac. 14.

Razias.

Eccleſiaſtici 2.

voluerit

A voluerit nobiliter & viriliter mori, ſed nunquid ideo ſapienter? Nobiliter ſcilicet, ne libertatem ſui generis captiuus amitteret. Viriliter autem, quòd tantas vires animi haberet, qnibus idoneus eſſet vt ſe ipſe perimeret, quod gladio cum implere non poſſet, de muro ſe præcipitem dedit, & ſic adhnc viuus abruptam cucurrit ad petram, atque ibi exanguis inteſtina ſua produxit, quæ vtraque manu diſsipata ſpargebat in populum, ac deinde poſtèa defeſſus occubuit. Magoa hæc ſunt, nec tamen bona. Non enim bonũ eſt omne quod magnum eſt, quoniam ſunt magna etiam mala. Deus dixit, Innocentem & iuſtum ne occidas. Si ergo iſte innocens & iuſtus nõ fuit, cur proponitur imitandus? Si autem innocens & iuſtus fuit, quare interfector innocẽtis & iuſti, id eſt ipſius Razij inſuper putatur eſſe laudandus? Hęc interim, ne nimium prolixa fiat, huic epiſtolæ implendæ ſatis ſint. Debeo autem Tamugadenſibus eiuſmodi miniſterium charitatis, quoniam mihi & noto tuo & ab honorabili & chariſsimo filio meo Eleuſino, qui tribunatum apud eos egit bene, inſinuati ſunt, vt ambabus epiſtolis Gaudentij Donatiſtarum epiſcopi, & maxime poſteriori, quam ſecundum ſcripturas ſanctas ſe feciſſe arbitratur, ita reſpondeam, ne aliquid prætermiſſum putetur.

Exod.23.

2.Retra.59.

B

Auguſtinus Cæleſtino Diacono de mutua beneuolentia.

Epiſtola. LXII.

DOmino venerabili nimiúmque deſiderabili, ſancto fratri & cõdiacono Cœleſtino, Auguſtinus in domino ſalutem. Quannis longe abſens fuerim, quando per Proiectum clericum ad me directa Hipponem ſanctitatis tuæ ſcripta venerunt, tasnen poſteaquam veni, eiſq; lectis, reſcriptorum debitorem me factum eſſe cognoui, reddendi tempus operiebar: & ecce ſubitò profecturi à nobis chariſsimi fratris noſtri Albini acoluthi gratiſsima occurrit occaſio. De tua igitur, quę mihi exoptatiſsima eſt, ſalute lętatus, ſanctitati tuæ ſalutationem debitã reddo. Semper autem debeo charitatem, quæ ſola etiam reddita, ſemper detinet debitorem. Redditur enim cum impenditur, debetur autem etiam ſi reddita fuerit, quia nullnm eſt tempus quando impendenda iam non ſit: nec cum redditur amittitur, ſed potius reddẽdo multiplicatur: habendo enim redditur, non carendo. Et cum reddi non

C poſsit niſi habeatur, nec haberi poteſt niſi reddatur: imò etiam cum redditur ab homine, creſcit in homine: & tanto maior acquiritur, quanto pluribus redditur. Quomodo autem negetur amicis, quæ debetur & inimicis? Sed inimicis cauta impenditur, amicis ſecura rependitnr. Agit tamen quantum poteſt vt ab iis etiam quibns pro malis bona retribnit, id recipiat quod impendit. Optamus quippe fieri amicum, quem veraciter diligimus inimicum: quia non eum diligimus niſi velimus bonum: quod vtique non erit niſi amiſerit inimicitiarum malum. Non ergo ſic impenditur charitas vt pecunia. Excepto enim quòd impendendo illa diminuitur, hæc augetur: etiã illo inter ſe differunt, quòd pecuniam cui dederimus, tunc ei beneuolentiores erimns, ſi recipere non quæramus: non autem poteſt eſſe verus charitatis impenſor, niſi fuerit benignus exactor: quoniam pecunia cum recipitur, accedit cui datur, ſed recedit à quo datur: charitas verò nõ ſolum apud eum creſcit qui hanc ab eo quem diligit, exigit, etiam ſi non recipit, ſed etiam ille à quo eam recipit, tunc incipit habere cum reddit. Proinde domine frater mutuam tibi charitatem libẽs reddo, gaudenſq; recipio: quã recipio adhuc repeto, quam reddo adhuc debeo. Vnum enim magiſtrum apud quẽ cõdiſcipuli ſumus, per eius Apoſtolũ dociles audire debemus præcipientẽ ac dicẽtem, Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.

D

Roma.13.

Auguſtinus Cæleſtino de triplici rerum ordine.

Epiſtola LXIII.

AVguſtinus Cœleſtino. O vtinam poſſem aſſidue tibi aliquid dicere. Id autẽ aliquid eſt, vt curis exueremur inanibus, & curis indueremur vtilibus. Nã de ſecuritate neſcio vtrũ quicquam in hoc mũdo ſperandum ſit. Scripſi, nec recepi vlla reſcripta. Miſi aduerſum Manichæos libros quos paratos & emẽdatos mittere potui, nec quicquam ex illis iudicij motúſque noſtri notum mihi factum eſt. Nunc eos repetere iam me, vos autem reſtituere conuenit. Peto itaque ne differatis eos remittere cum reſcriptis, quibus noſſe cupio quid de illis geritis, vel adhuc ad illum errorem expugnandum quid armaturæ vobis opus eſſe arbitremini. Sanè quoniam te noui, accipe hoc quoddam grande & breue. Eſt natura per locos & tẽpora mutabilis, vt eſt corpus. Et eſt natura per

E locos nullo modo ſed tantum per tempora etiam ipſa mutabilis, vt anima. Et eſt natura quæ nec per locos nec per tempora mutari poteſt, hoc deus eſt. Quod hic inſinuaui quoquo modo mutabile, creatura dicitur: quod immutabile, creator. Cum autem omne quod eſſe dicimus, inquantum manet dicamus, & inquantum vnum eſt, omnis porrò pulchritudinis forma vnitas ſit, vides profecto in iſta diſtributione naturarum, quid ſumme ſit: quid infime, & tamẽ ſit: quid mediè, maiuſq; infimo, & minus ſummo ſit. Summũ illud eſt ipſa beatitas. Infimum, quod nec beatum eſſe poteſt, nec miſerũ. Quod verò medium, viuit inclinatione ad infimum, miſere: cõuerſione ad ſummum, beatè viuit. Qui Chriſto credit, non diligit infimum non ſuperbit in medio, atque ita ſummo inhærere fit idoneus: & hoc eſt totum quod agere iubemur, monemur, accendimur.

B. de Gene. ad literam c.25. & 26. & ſen.diſt. 37.cap.& duob.ſeq.

Auguſtinus presbyter Aurelio epiſcopo, lamentans temulentiam, contentiones ac dolos mire regnare apud Afros, etiam in ſolennibus conuiuiis in honorem martyrum fieri ſolitis, oſtendens quibus modis poſsit illis mederi.

Epiſtola LXIIII.

F

AVrelio epiſcopo, Auguſtinns presbyter. Qua gratia reſponderem literis ſanctitatis tuæ, cũ diu hæſitans non reperirẽ (omnia enim vicit affectus animi mei, quem iam ſponte ſurgentem lectio epiſtolæ tuæ multu ardentius excitauit) com miſi me iam deo, qui pro viribus meis operaretur in me, vt ea reſcriberem quæ vtrique noſtrum ſtudio in domino & curæ Eccleſiaſticæ pro tua præſtantia & mea obſecundatione congruerent. Atque illud primum, quod orationibus meis te adiuuari credis, non ſolùm non defugio, verumetiam libenter amplector, Ita enim & ſi non meis, certe tuis, me dominus nunc † exaudiet. Quod fratrem Alipium in noſtra coniunctione manſiſſe, vt exemplo ſit fratribus curas mundi huius vitare cupientibus, beneuolentiſsime accepiſti, ago gratias quas nullis verbis explicare poſsim: dominus hoc rependat in animam tuam. Omnis itaque fratrum cœtus qui apud nos cœpit coaleſcere, tanta tibi prærogatiua obſtrictus eſt, vt locis terrarum tantum longe diſiunctis ita nobis cõſulueris tanquam

† noſter.

G præſentiſsimus ſpiritu. Quapropter precibus quantum
gregem. valemus incumbimus, vt † locum tibi commiſſum te-
cum dominus ſuſtinere dignetur, nec te vſpiam deſe-
rere, ſed adeſſe adiutor in opportunitatibus, faciens cũ
Eccleſia ſua miſericordiam per ſacerdotium tuũ, quale
ſpiritales viri vt faciat, lachrymis cum gemitibuſq; in-
terpellant. Scias itaque domine beatiſsime & pleniſsi-
ma charitate venerabilis, non deſperare nos, imò ſpe-
rare vehementer, quòd dominus & deus noſter per au-
thoritatem perſonæ quam geris, quam non carni, ſed
ſpiritui tuo impoſitam eſſe confidimus, multas carna-
les fœditates & ægritudines, quas Africana Eccleſia
in multis patitur, in paucis gemit, conſiliorum graui-
tate & tua poſsit ſanare. Cum enim Apoſtolus tria bre
uiter genera vitiorum deteſtanda & vitanda vno in lo-
co poſuerit, de quibus innumerabilium peccatorũ ex-
ſurgit ſeges, vnũ horum quod ſecũdo loco poſuit, acer-
rime in Eccleſia vindicatur, duo autem reliqua, id eſt,
primum & vltimum, tolerabilia videntur hominibus,
atque ita paulatim fieri poteſt, vt nec vitia iam puten-
Rom. 13. tur. Ait enim vas electionis: Non in comeſſationibus
& ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, nõ in
H. contentione & dolo, ſed induite vos dominum Ieſum
Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in concupiſcen-
tiis. Horum ergo trium cubilia & impudicitiæ, tã ma-
gnum crimen putãtur, vt nemo dignus non modo Ec-
cleſiaſtico miniſterio, ſed ipſa etiam ſacramentorum
communione videatur, qui ſe iſto peccato maculaue-
44. diſ. ca. comeſſatio-nes. rit. Et rectè omnino. Sed quare ſolum? Comeſſationes
enim & ebrietates ita conceſſæ & licitæ putantur, vt in
honorem etiam beatiſsimorum martyrum, non ſolùm
per dies ſolennes (quod ipſum quis non lugendum vi-
deat qui hæc non carnis oculis inſpicit?) ſed etiam quo-
tidie celebrentur. Quam fœditatem, ſi tantum flagitio-
ſa & non etiam ſacrilega eſſet, quibuſcunque toleran-
tiæ viribus ſuſtentandam putaremus. Quanquam vbi
eſt illud, quod cum multa vitia enumeraſſet idẽ Apo-
ſtolus (inter quæ poſuit ebrioſos) ita concluſit, vt dice-
1. Corin. 5. ret cum talibus nec panem edere. Sed feramus hæc in
luxu & labe domeſtica, & eorum conuiuiorũ quæ pri-
uatis parietibus continentur, accipiamuſq; cum eis cor-
pus Chriſti cum quibus panem edere prohibemur: ſal-
tem de ſanctorum corporum ſepulchris, ſaltem de lo-
cis ſacrorum, de domibus orationum tantum dedecus
arceatur. Quis enim audet vetare priuatim, quod cum
I frequentatur in ſanctis locis, honor martyrum nomi-
Ebrioſi in honorem martyrum. natur? Hæc ſi prima Africa tentaret auferre à cæte-
ris terris, imitatione digna eſſe deberet. Cum verò &
per Italiæ maximam partem, & in aliis omnibus aut
prope omnibus trãſmarinis Eccleſiis, partim quia nun-
quam facta ſunt, partim quia vel orta vel inueterata,
† debita. ſanctorum & vere de vita† futura cogitantium epiſco-
porum diligentia & animaduerſione extincta atq; de-
leta ſint, dubitamus quomodo poſſumus tantam mo-
rum labem, vel propoſito tam lato exemplo emendare?
& nos quidẽ illarum partium hominem habemus epi-
ſcopum, vnde magnas agimus gratias deo: quanquam
eius modeſtiæ atque lenitatis eſt, eius denique pruden-
tiæ & ſolicitudinis in domino, vt etiam ſi Afer eſſet,
cito illi de ſcripturis perſuaderetur curandum, quod li-
centioſa & male libera conſuetudo vulnus infixit. Sed
tanta peſtilentia eſt huius mali, vt ſanari prorſus, quan-
Concilium contra ebrios. tum mihi videtur, niſi concilij authoritate non poſsit.
Aut ſi ab vna Eccleſia inchoãda eſt medicina, ſicut vi-
detur audaciæ, mutare conari quod Carthaginẽſis Ec-
cleſia tenet, ſic magnæ impudentiæ eſt, velle ſeruare K
quod Carthaginẽſis Eccleſia correxit. Ad hanc autem
rem quis alius epiſcopus eſſet optandus, niſi qui ea dia-
conus execrabatur? Sed quod erat tunc dolendum, nũc
auferendum eſt, non aſpere, ſed ſicut ſcriptum eſt, in
ſpiritu lenitatis & manſuetudinis. Dant enim mihi fi- *Gala. 6.*
duciam literæ tuæ indices germaniſsimæ charitatis, vt
tecum tanquam mecum audeam colloqui. Non ergo
aſpere, quantum exiſtimo, non duriter, non modo im- *Conſuetudo quomodo tollenda.*
perioſo iſta tollantur, magis docendo quàm iubendo,
magis monendo quàm minando. Sic enim agendum
eſt cum multitudine peccantium: ſeueritas autem ex- *44. diſt. ca. comeſſatio-nes.*
ercenda eſt in peccata paucorum. Et ſi quid minamur,
cum dolore fiat, de ſcripturis comminando vindictam
futuram, ne nos ipſi in noſtra poteſtate, ſed deus in no-
ſtro ſermone timeatur. Itaq; prius mouebuntur ſpirita-
les vel ſpiritalibus proximi, quorum authoritate & le-
niſsimis quidem ſed inſtãtiſsimis admonitionibus cæ-
tera multitudo frangatur. Sed quoniam iſtæ in cœmi-
teriis ebrietates & luxurioſa conuiuia, non ſolùm ho-
nores martyrum à carnali & imperita plebe credi ſo-
lent, ſed etiam ſolatia mortuorum, mihi videtur faci- L
lius illis diſſuaderi poſſe iſtam fœditatem ac turpitudi-
nem, ſi & de ſcripturis prohibeatur, & oblationes pro *Sacrificia*
ſpiritibus dormientium, (quas vere aliquid adiuuare *p mortuis.*
credendum eſt) ſuper ipſas memorias non ſint ſum-
ptuoſæ, atque omnibus petentibus ſine typho & cum
alacritate præbeantur, neque vendantur. Sed ſi quis
[pro religione] aliquid pecuniæ offerre voluerit, in
præſenti pauperibus erogetur. Ita nec deſerere vide-
buntur memorias ſuorum, (quod poteſt gignere non
leuem cordis dolorem) & id celebrabitur in Eccleſia
quod pie honeſtéque celebratur. Hæc interim de co-
meſſationibus & ebrietatibus dicta ſint. De conten- *Contentio*
tione autem & dolo quid me attinet dicere, quando *& dolus.*
iſta vitia non in plebe, ſed in noſtro numero grauio-
ra ſunt? Horum autem morborum mater ſuperbia eſt,
& humanæ laudis auiditas, quæ etiam hypocriſim ſæ-
pe generat. Huic non reſiſtitur niſi crebris diuinorum
librorum teſtimoniis incutiatur timor & charitas dei;
ſi tamen ille qui hoc agit, ſeipſum præbeat patientiæ
atque humilitatis exemplum, minus ſibi aſſumendo
quàm offertur, ſed tamen ab eis qui ſe honorant, nec
totum nec nihil accipiendo, & id quod accipitur lau-
dis aut honoris, non propter ſe qui totus coram deo M
eſſe debet, & humana contemnere, ſed propter illos ac- *Authori-*
cipiatur quibus conſulere non poteſt ſi nimia deiectio- *tas.*
ne vileſcat. Ad hoc enim pertinet quod dictum eſt:
Nemo iuuentutem tuam contemnat: cum hoc ille di- *1. Tim. 4.*
xerit, qui alio loco ait: Si hominibus placere vellem, *Gala. 1.*
Chriſti ſeruus non eſſem. Magnum eſt de honoribus
& laudibus hominum non lætari, ſed omnem pom-
pam inanem præcidere, & ſi quid inde neceſſarium
retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium ſalu-
témque conferre. Non enim fruſtra dictum eſt: Deus *Pſal. 52.*
confringet oſſa hominum placere volentium. Quid
enim languidius, quid tam ſine ſtabilitate ac fortitu-
dine, quod oſſa ſignificant, quàm homo, quem male
loquentium lingua debilitat, cum ſciat falſa eſſe quæ
dicuntur? Cuius rei dolor nullo modo animæ viſcera
dilaniaret, ſi non amor laudis oſſa eius confringeret.
Præſumo de robore animi tui. Itaque iſta quæ tecum
confero, mihi dico, dignaris tamen credo mecum con-
ſiderare, quàm ſint grauia, quàm difficilia. Non enim
huius hoſtis vires ſentit, niſi qui ei bellum indixerit:

quia &

A quia & ſi cuiquam facile eſt laude carere dum denegatur, difficile eſt ea non delectari cum offertur: & tamen tanta mentis in deum debet eſſe ſuſpenſio, vt ſi nõ merito laudemur, corrigamus eos quos poſſumus: ne arbitrentur aut in nobis eſſe quod non eſt, aut noſtrum eſſe quod dei eſt, aut ea laudent, quæ quamuis non deſint nobis, aut etiam ſuperſint, nequaquam tamen ſunt laudabilia: velut ſunt bona omnia quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impiis hominibus. Si autem meritò laudamur, propter deum gratulemur eis quibus placet verum bonum: non tamen pro his quia placemus hominibus, ſed ſi corã deo tales ſumus quales nos eſſe credunt, & non tribuitur nobis ſed deo, cuius dona ſunt omnia quæ vere meritóq; laudãtur. Hæc mihi ipſe canto quotidie, vel potius ille cuius ſalutaria præcepta ſunt, quæcunq; ſiue in diuinis lectionibus inueniuntur, ſiue quæ intrinſecus animo ſuggeruntur: & tamen vehementer cum aduerſario dimicans, ſæpe ab eo vulnera capio, cum delectationẽ oblatæ laudis mihi auferre nõ poſſum. Hæc propterea ſcripſi, vt ſi tuæ ſanctitati iam non ſunt neceſſaria, ſiue quòd plura huiuſmodi ipſe cogites atque vtiliora, ſiue quòd tuæ ſancti-

Laudes bonorum quomodo accipienda.

B tati medicina iſta non opus ſit, mala tamen mea nota ſint tibi, ſciaſq; vnde pro mea infirmitate deum rogare digneris: quod vt impenſiſsime facias, obſecro per humanitatem illius qui præceptum dedit, vt inuicem onera noſtra portemus. Multa ſunt quæ de vita noſtra & conuerſatione deflerem, quæ nollem per literas ad te venire, ſi inter cor meum & cor tuum vlla eſſent miniſteria præter os meum & aures tuas. Si autem venerabilis nobis omniumq; noſtrum tota ſynceritate chariſsimus, cuius in te vere fraternam cum præſens eſſem, benignitatem ſtudiumq; perſpexi, ſenex Saturninus dignatus fuerit, quando opportunũ videbitur ad nos venire, quicquid cũ eius ſanctitate & ſpeciali affectu colloqui potuerimus, aut nihil aut non multum diſtabit, ac ſi cum tua dignatione id ageremus. Quod vt nobiſcum ab eo petere atque impetrare digneris, tantis precibus poſco, quantis verba nulla ſufficiunt. Abſentiam enim meam tantam longe Hipponenſes vehementer nimiſq; formidant, neque vllo modo mihi ſic volunt credere, vt & ego vobis. Agrum fratribus datum prouiſione & liberalitate tua didicimus ante epiſtolam tuam, per ſanctum fratrem & conſeruũ noſtrum Parthenium, à quo multa alia quæ audire deſiderabamus, audiuimus. Præſtabit dominus vt etiam cætera quæ ad-

C huc deſideramus impleantur.

Auguſtinus Paulino, cupiens ab illo plenius explicari quomodo voluntas hominis ſubditur voluntati diuinæ.

Epiſtola LXV.

SAnctis & deo dilectiſsimis meritò venerabilibus, & multũ deſiderabilibus fratribus, Paulino & Theraſiæ, Auguſtinus in domino ſalutem. Chariſsimus frater Celſus cum reſcripta repeteret, debitum reddere feſtinaui. Sed vere feſtinaui. Cum enim eum putarem adhuc aliquot dies nobiſcum moraturum, repente comperta occaſione nauigij, mihi pridianam ſuam profectionem iam nocte ſuggeſsit. Quid facerem cum eum temere non poſſem, & quia ad vos cũ quibus ei melius eſſet properabat, nec ſi poſſem deberem? Proinde pauca ilico hæc arripui dictanda atque mittenda, prolixioris epiſtolæ me confitens debitorem, cum poſt reditum venerabilium fratrum noſtrorum collegarum Theraſij & Euodij, primum ve-

D ſtri ex parte ſatiatus fuero. Vberius enim ad vos in eorum pectoribus & orationibus nos eſſe venturos, iamiámque in Chriſti nomine atque adiutorio ſperamus. Cum hæc ſcriberemus, etiam per vnanimem filium noſtrum Carthaguſtinenſis † Eccleſiæ presbyterum Fortunatianum Romam nauigaturum, aliam epiſtolã paucis ante diebus iam dederam. Nunc ergo quod ſoleo rogo, vt quod ſoletis faciatis. Oretis pro nobis, vt videat deus humilitatem noſtram & laborem noſtrum, & dimittat omnia peccata noſtra. Colloqui autem vobiſcũ talia cupio, ſi dignemini, literis, qualia colloqui poſſemus ſi coram veſtris ſenſibus adeſſemus. Ecce illã quæſtiunculam quam nuper propoſueram, tanquam ſi præſens præſenti inter dulces loquelas obderẽ, planè Chriſtiano intellectu & deuotione ſoluiſti, ſed nimis curſim & breuiter. poſſet quippe ibi aliquanto diutius & vberius habitare gratia oris tui, ſi cũ dixiſſes ita te illo quo feliciter vteris loco perſeuerare decreuiſſe, vt ſi quid de te aliud domino placuerit, eius voluntatẽ præferas tuæ, idipſum aliquanto apertius explicares, quonam modo voluntatem dei quæ noſtræ voluntati præponenda eſt, nouerimus. Vtrum tantùm in ea re quam

† Thaguſtinenſis.

E propterea præferre deberemus, quia & inuiti cogeremur. Ibi enim fit quidem quod nolumus: ſed ideo nos cogimur vt velimus, quia ille vult cuius volũtatis nec excellentiam fas eſt recuſare, nec omnipotentiam licet euitare: ſicut Petrum alter cinxit & tulit quò noluerat: veruntamen quò nollet iit, ſed volens mortem ſubiit. Aſperrimum eſt, ibi vbi eſt poteſtas, non mutare ſententiam, quãuis aliud occurrat in quo potius appareat voluntas dei ad mutandam ſententiam nos vocantis, non quia noſtra mala erat, ſed in qua rectè permaneretur, niſi ab illo in alteram vocaremur. Neque enim malum fuit Abrahæ nutrire & educare filium, quoad poſſet, quantum in ipſo eſſet, vſq; ad finem vitę ſuæ: ſed repente iuſſus occidere, mutauit vtique non prius malam ſententiam, ſed quæ mala eſſet ſi potioribus mutata non eſſet. Hinc quoque non dubito nihil aliud videri tibi, ſed plerunq; non voce de cœlo, non per prophetam, non per reuelationem, vel ſumnij, vel exceſſu mentis, qui dicitur ecſtaſis, ſed rebus ipſis accidentibus, & ad aliud quàm ſtatueramus vocantibus cogimur agnoſcere dei voluntatem aliam [eſſe] quàm erat noſtra. Quod ſi proficiſci ſtatueremus, & aliquid oriretur

F quod conſulta de officio noſtro veritas vetaret deſerere, aut decernentibus ibi manere, nunciaretur aliquid quod eadem veritate conſulta nos compelleret proficiſci, de hoc tertio genere cauſarum mutandæ ſententiæ, quid tibi videatur peto mecum plenius & enodatius colloquaris. Sæpe nos quippe conturbat, & difficile eſt nos aliquid quod magis faciendum erat omittere, dum illud mutare volumus, in quo prius permanere ſtatueramus, non quidem malum, verum iam ideo malum, quia id quod potius agendum eſt, occurrens deſeritur, quod ſi non occurreret, non ſolum ſine vituperatione ſed etiam cum laude, in illo priore perduraretur. Hic nõ falli difficile eſt, hic omnino vox prophetica præualet, Delicta quis intelligit? Hinc oro participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere ſoleas, vel faciendum eſſe reperias.

Pſal. 18.

Auguſtinus Maximo medico, recens ad Eccleſiam catholicam conuerſo, hortans illum vt ſtudeat & alios eodem adducere, præſertim quum nonnullos in errorem adduxiſſet authoritate ſua, inſtruens illum aduerſus eos qui de trium perſonarum eadem eſſentia impie diſputant. *Epiſtola LXVI.*

G DOmino eximio meritóque honorabili & re-
ligioſo fratri Maximo, Alipius & Auguſti-
nus in domino ſalutem. Cum à ſancto fra-
tre & coepiſcopo noſtro Peregrino de tua tuorúmque
non corporali ſed ſpiritali ſalute præcipue quærere-
mus, de tua quidem lætos, de tuorum verò triſtes nos
eius reſponſa fecerunt, quòd non ſunt Eccleſiæ ca-
tholicæ ſalubri correctione ſociati. Et quia id cito fu-
turum ſperabamus, adhuc non eſſe factum [multum]
dolemus, domine eximie meritoq; honorabilis & reli-
gioſe frater. Proinde charitatem tuam in domini pace
ſalutantes, & præcipimus & rogamus, vt eos quod di-
dicisti docere non differas, vnum ſcilicet deum eſſe ſo-
lum cui ſeruitus illa debetur quæ latria Græco vocabu-
lo nuncupatur. Ipſum enim verbum eſt in lege vbi ſcri-
Math. 4. ptum eſt: Dominum deum tuum adorabis, & illi ſo-
li ſeruies. quem ſi deum patrem tantummodo dixeri-
mus, reſpondebitur nobis, ergo latria filio nō debetur:
quod nefas eſt dicere. Si autem debetur, quomodo er-
go vni tantùm debetur deo, ſi & patri & filio debetur,
niſi quia vnus cui per latriam ſeruire iuſsi ſumus, ita
dicitur ſolus, vt & pater intelligatur & filius, imò verò
H etiam ſpiritus ſanctus? De illo quippe dicit Apoſtolus:
1. Corin. 6. Neſcitis quia corpora veſtra templum ſunt in vobis ſpi
ritus ſancti, quem habetis à deo, & non eſtis veſtri? Em-
pti enim eſtis magno precio, glorificate deum & porta-
te in corpore veſtro. Quem deum niſi ſpiritum ſan-
ctum, cuius corpora noſtra dixerat eſſe templum? De-
betur ergo latria ſpiritui ſancto. Nam ſi templum ei
facere, ſicut Salomon fecit de lignis & lapidibus, iube-
remur, vtiq; faciendo templum latriam exhibere con-
uinceremur, quanto magis latriam debemus cui non
templum facimus ſed ſumus? Ac per hoc ſi patri & fi-
lio & ſpiritui ſancto latria debetur & exhibetur à no-
bis, de qua dictum eſt: Dominum deum tuum adora-
bis, & ſoli illi ſeruies, proculdubio dominus deus no-
ſter cui ſoli per latriam ſeruire debemus, non eſt pater
ſolus, nec filius ſolus, nec ſolus ſpiritus ſanctus, ſed ipſa
trinitas vnus deus ſolus, pater & filius & ſpiritus ſan-
ctus: non vt pater ſit ipſe qui filius, vel ſpiritus ſanctus
ipſe ſit aut pater aut filius, cùm ſit in illa trinitate pa-
ter filij ſolius, & filius patris ſolius, ſpiritus autem ſan-
ctus & patris & filij ſit ſpiritus: ſed propter vnam ean-
demq; naturam atque inſeparabilem vitam, ipſa trini-
I tas quantum ab homine poteſt fide præcedente intel-
ligitur vnus dominus deus noſter, de quo dictum eſt:
Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, &
Roma. 11. quem prædicat Apoſtolus. Ait enim: Quoniam ex ipſo
& in ipſo & per ipſum ſunt omnia, ipſi gloria in ſecu-
la ſeculorum, amen. Non enim ſic ex deo patre vnige-
nitus filius, quemadmodum ex illo eſt vniuerſa crea-
tura quam ex nihilo creauit. Hunc quippe de ſua ſub-
ſtantia genuit, non ex nihilo fecit: nec eum ex tempo-
re genuit, per quem cuncta tempora condidit. Quoniā
ſicut flamma ſplendorem quem gignit, tempore non
præcedit, ita pater nunquā ſine filio fuit. Ipſe eſt quip-
Sapien. 7. pe ſapientia [dei patris,] de qua ſcriptum eſt: Splendor
eſt enim lucis æternæ. Luci ergo cuius candor eſt, id eſt
deo patri ſine dubio coæterna eſt. Et ideo non ſicut in
principio fecit deus cœlum & terram, ita in principio
fecit verbum, ſed in principio erat verbum. Spiritus
quoq; ſanctus nō ſicut creatura ex nihilo eſt factus. ſed
ſic à patre filioq; procedit, vt nec à patre nec à filio ſit
factus. Hæc trinitas vnius eſt eiuſdemq; naturæ atque
ſubſtantiæ, non minor in ſingulis q̃ in omnibus, nec
maior in omnibus quàm in ſingulis, ſed tanta in ſolo K
patre vel in ſolo filio, quanta in patre ſimul & filio, &
tanta in ſolo ſpiritu ſancto, quanta ſimul in patre & fi-
lio & ſpiritu ſancto. Neque enim pater vt haberet filiū
de ſeipſo, minuit ſeipſum: ſed ita genuit de ſe alterum
ſe, vt totus maneret in ſe, & eſſet in filio tantus quantus
& ſolus. Similiter & ſpiritus ſanctus integer de inte-
gro, non præcedit vnde procedit, ſed tantus cum illo
quantus ex illo, nec minuit eum procedēdo, nec auget
hærendo. Et hæc omnia nec confuſe vnū ſunt, nec di- Commode
ſtincte † tria ſunt, ſed cum ſint vnum tria ſunt, & cum accipe, tria
ſint tria vnum ſunt. Proinde qui tam multis cordibus vnum, cum
fidelium ſuorum donauit vt eſſent cor vnum, quanto tres ſint v-
magis conſeruat in ſeipſo vt ſint hæc tria & ſingula num.
deus, & ſimul omnia nō tres dij ſed vnus deus? Hic eſt † diſsimilē.
vnus dominus deus noſter, cui vniuerſa pietate ſerui-
tur, cui ſoli latria illa debetur: qui cum in rebus quæ na
ſcuntur in † tempore, ſua bonitate effecerit, vt ſuæ ſub- † ex.
ſtantiæ prolem quælibet res gignat, id eſt homo homi-
nē, non alterius naturæ ſed eius cuius ipſe eſt, vide quā
impie dicatur ipſe non genuiſſe id quod ipſe eſt. Hæc
enim propinquitatis ſunt nomina, non naturæ, & ideo
ad aliquid vel relatiue dicuntur, quæ aliquando eadem L
ſunt, aliquando diuerſa. Eadem ſcilicet cum frater re-
fertur ad fratrem, amicus ad amicum, vicinus ad vici-
num, cognatus ad cognatum, & ſi qua ſimilia, quæ infi-
nitum eſt velle omnia percurrere. In his enim quod eſt
iſte ad illum, hoc eſt ille ad iſtum. Diuerſa ſunt autem,
ſicut pater ad filium, filius ad patrem, ſocer ad generū,
gener ad ſocerum, dominus ad ſeruū, ſeruus ad domi-
num. Non eſt quidem hoc iſte ad illum, quod ille ad
iſtum, ſed ambo tantum homines ſunt. Relatio diuer-
ſa eſt, non natura: quoniam ſi attendas quid ſit alter ad
alterum, non eſt hoc ad illum iſte, quod ad iſtum ille:
quia iſte pater, ille filius: aut iſte ſocer, ille gener: aut ille
dominus, ille ſeruus. Si autem attēdas quid quiſque ſit
vel ad ſeipſum vel in ſeipſo, hoc eſt ille quod iſte.
quia ille homo eſt ſicut iſte. Vnde intelligit prudentia
tua non ab eis rationabiliter dici à quorum errore te
dominus liberauit, ideo dei patris & dei filij naturam
eſſe diuerſam, quia iſte pater eſt, ille filius. Et deum pa-
trem non genuiſſe id quod eſt ipſe, quia non genuit pa-
trem filij ſui, quod eſt ad illum ipſe. Quis enim non vi-
deat iſta vocabula non in ſeipſis demonſtrare natu- M
ras, ſed alterius ad alterum ſignificare perſonas? Tale
eſt etiam illud quod ſimili loquuntur errore, Ideo fi-
lium alterius eſſe naturæ, diuerſæq; ſubſtantiæ, quia pa-
ter deus non eſt de altero deo, filius autem deus eſt qui-
dem, ſed de patre deo: & hic enim non indicatur ſub-
ſtantia ſed origo, id eſt, non quid ſit, ſed vnde ſit quiſ-
que vel non ſit. Neque enim Abel & Adam ideo non
vnius naturæ atque ſubſtantiæ fuerunt, quia iſte fuit
homo de homine illo, ille de nullo, Si ergo vtriuſque
natura quæratur, homo Abel, homo Adam. Si autem
origo, primus homo ex quo Abel, nullus homo ex quo
Adam. Item in deo patre & deo filio, ſi vtriuſque natu-
ra quæratur, vterque deus, nec magis ꝙ magnus ꝙ alter al
tero deus. Si autem origo, pater eſt deus de quo filius
deus: de quo autem pater, nullus eſt deus frustra itaque
ad hoc reſpondere conātes dicunt, ſed homo cum paſ-
ſione generat, deus autem ſine paſsione genuit filium.
Hoc enim nō ſolum ipſos nihil, ſed nos adiuuat pluri-
mum Nam ſi tēporalibus & paſsibilibus rebus deus tri-
buit, vt quod ſunt hoc generēt, quāto magis ipſe ætern⁹
& impaſsibilis, non aliud quàm eſt ipſe generauit vnus
vnicum,

A vnicum, ideo noſtra inenarrabili admiratione, quoniam ſine paſsione, & tanta ſecum æqualitate, vt eũ nec poteſtate præcederet nec ætate. Sed ideo totum quod habet, quod poteſt, non tribuit ſibi, ſed patri, quia non eſt à ſeipſo, ſed à patre. Aequalis eſt enim patri, ſed hoc quoque accepit à patre: nec ſic accepit vnde eſſet æqualis, quaſi prius fuerit inæqualis, ſed natus æqualis, ſicut ſemper natus, ita ſemper æqualis. Non itaque inæqualem genuit, & æqualitatem iam nato addidit. ſed gignendo eam dedit, quia æqualem non imparẽ genuit. Ideo in forma dei æqualem eſſe deo, non ei rapina fuerat, ſed natura: quoniam id naſcendo ſumpſit, non ſuperbiendo præſumpſit. Propterea verò patrem dicit eſ- [† ſeu di. 16.] ſe maiorem, [notandum.] quia ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, non amittens dei: propter quam formam ſerui, non tantùm patre, verumetiam ſeipſo & ſpiritu ſancto minor factus eſt. Nec tantum hac excellentiſsima trinitate, ſed etiam minoratus eſt paulo minus ab angelis. hominibus quoque minor fuit, quando parentibus ſubditus fuit. Propter hanc itaque formam ſerui quam veniente plenitudine temporis exinanitus accepit, dixit: [Ioan. 10.] Pater maior me eſt. Propter illam formam [Ioan. 14.] verò quam nec exinanitus amiſit, dixit: Ego & pater

B vnũ ſumus: & homo ſcilicet factus, & permanens deus. Homo enim aſſumptus eſt à deo, non in homine conſumptus eſt deus. Ideo valde rationabiliter & patre minor eſt homo Chriſtus, & patri æqualis eſt idem ipſe deus Chriſtus. Cum igitur huic rectæ atque catholicæ fidei præſentibus nobis cum magna exultatione populi dei conſociatum te eſſe gaudeamus, quare adhuc de tuorum ſegnitia triſtes ſumus? obſecramus te per miſericordiam dei, vt ipſo adiuuante auferas iſtum mœrorem de cordibus noſtris. Neque enim credendum eſt authoritatem tuam ad peruerſitatem tuorum plurimum valere potuiſſe, & ad correctionem nihil valere poſſe. An forte contẽnunt te, quia in Eccleſiæ catholicæ participationem hac ætate veniſti, cum te amplius debeant admirari atque venerari, quia vetuſtiſsimum errorem ſenili quadam iuuentute viciſti? Abſit vt ipſi reſiſtant tibi vera dicenti, cui conſenſerant à veritate deuianti. Abſit vt nolint tecum recta ſentire, cum quo eos delectauit errare: tu tantum ora pro eis, & inſta eis. Imò verò adduc eos ad domum dei tecum, qui in domo tua ſunt tecum: vel te non pigeat in domum dei

C cum illis venire, qui in domũ tuam ſoliti fuerant conuenire, præſertim cùm catholica mater aliquos à te petit, aliquos repetit. Petit eos quos apud te inuenit, repetit eos quos per te perdidit. Non excrucietur damnis, ſed potius lætetur lucris. Acquirat filios quos non habuit, non plangat quos habuit. Oramus ad deum vt facias quod hortamur, & ſperamus de miſericordia eius, quod literis ſancti fratris & coëpiſcopi noſtri Peregrini, & reſcriptis dilectionis tuæ, cito de hac re gaudio replebitur cor noſtrũ, & lingua noſtra exultatione.

Auguſtinus Alipio ſeni, de Gabiniano miraculis conuerſo ad Chriſtianiſmum. Epiſtola LXVII.

AVguſtinus Alipio ſeni. Frater Paulus hic eſt incolumis, apportat negociorum ſuorum ſecundas curas, præſtabit dominus vt etiam ipſæ vltimæ ſint: multũ vos ſalutat, & narrat gaudia de Gabiniano, quòd ab illa ſua cauſa, miſericordia dei liberatus, non ſolũ Chriſtianus, ſed etiam fidelis ſit valde bonus, per paſcha proxime baptizatus, in corde atq; in ore habens gratiam quam percepit. Quãtum eum deſiderem, quando explicabo? Sed noſti vt eum D diligam Architheater etiam Dioſcorus Chriſtianus fidelis eſt ſimul gratiam conſecutus. Audi etiam quemadmodum, neq; enim ceruicula illa vel lingua niſi aliquo prodigio domarentur. Filia eius in qua vnica acquieſcebat, ægrotabat, & vſque ad totam deſperationẽ ſalutis temporalis, † [† corporalis.] eodem ipſo patre renunciante peruenit. Dicitur ergo & conſtat, cum mihi hoc & ante fratris Pauli reditũ, comes Peregrinus vir laudabilis & bene Chriſtianus, qui cum eis eodẽ tempore baptizatus eſt, indicarit: Dicitur ergo ille ſenex tandem conuerſus ad implorandam Chriſti miſericordiam, voto ſe obligaſſe Chriſtianum fore ſi illam ſaluam videret. Factum eſt. At ille quod vouerat, diſsimulabat exoluere, ſed adhuc manus excelſa. Nam repentina cæcitate ſuffunditur, ſtatímque venit in mentem vnde illud eſſet: exclamauit confitens, atque iterum vouit, ſe recepto lumine impleturum eſſe quod vouerat. Recepit, impleuit, & adhuc manus excelſa. Symbolum non tenuerat, aut fortaſſe tenere recuſauerat, & ſe non potuiſſe excuſauerat, deus viderit. Iam tum poſt feſta omnia rece-

E ptionis ſuæ † [† iam tamẽ poſt cõfeſſa omnia dece ptionis ſuæ.] in paralyſim ſoluitur multis ac penè omnibus membris [& etiam lingua.] Tunc ſomnio admonitus confitetur per ſcripturam, ob hoc ſibi dictum eſſe accidiſſe, quòd ſymbolum non reddiderit. Poſt illam confeſsionem redduntur officia omnium membrorum niſi linguæ ſolius: ſe tamen didiciſſe ſymbolum, ideoque memoria iam tenere nihilominus in eadem tentatione literis faſſus eſt: ſicq; omnis eſt ab eo deleta nugacitas, quæ vt ſcis multum decolorabat † [† dedecorabat.] naturalem quandam eius benignitatem, eúmque inſultantem Chriſtianis faciebat valde ſacrilegum. Quid dicam, niſi domino hymnum canamus, & ſuperexaltemus eum in ſecula?

Clerici Hippone catholici Ianuario primæ ſedis epiſcopo, partis Donatianæ, De immanitate Circumcellionum aduerſus catholicos. Stylus eſt Auguſtini, quanquam communi clericorum nomine ſcripta eſt epiſtola.

Epiſtola LXVIII.

IAnuario Clerici catholici regionis Hipponenſium. Clerici & Circumcelliones veſtri noui generis & inauditæ crudelitatis perſecutione in nos ſæuiunt. Qui ſi malum pro malo red- F derent, etiam ſic contra legem facerent Chriſti: Nunc verò conſideratis omnibus factis noſtris & veſtris, inuenimur hoc pati quod ſcriptũ eſt: Retribuebant mihi [Pſal. 34.] mala pro bonis. Et in alio pſalmo: Cum iis qui oderunt [Pſal. 119.] pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, debellabant me gratis. Nam cum ſis in tam grandi conſtitutus ætate, arbitramur te optime noſſe, quòd pars Donati quæ primò apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accuſauit Cæcilianum tunc epiſcopum Eccleſiæ Carthaginenſis, apud imperatorem illum antiquum Conſtantinum. Sed ne forte aut oblita hoc ſit grauitas tua, aut te noſſe diſsimules, aut etiam, quod non putamus, fortaſſe neſcias, exemplum relationis tunc Anulini Proconſulis, quem pars Maiorini tunc interpellauit, vt ea crimina quæ obiiciebat Cæciliano, ad memoratum imperatorem ab eodem Proconſule mitterentur, his noſtris literis inſeruimus. Anulinus nunc Proconſul Africæ. Scripta cœleſtia maieſtatis veſtræ, accepta atque adornata, Cæciliano & iis qui ſub eodem [Exemplum epiſtolæ.] agunt, quiq; clerici appellãtur deuotio [mea apud acta] paruitatis meæ inſinuare curauit, eoſdẽq; hortata eſt, vt

G vnitate conſenſu omnium facta, cum omni omnino munere indulgentia maieſtatis veſtræ liberati eſſe videantur catholici, cuſtodita ſanctitate legis debite reuerentiæ ac diuinis rebus inſeruiant. Verùm poſt paucos dies extiterunt quidam adonata ſecum populi multitudine, qui Cæciliano contradicendũ putarent, quiq; faſciculum in aluta ſignatum [& libellum ſine ſigno] obtulerunt dicationi noſtræ, atque impendio poſtularunt, vt ad ſacrum & venerabilem comitatum numinis veſtri dirigerem, quæ manente Cæciliano in ſtatu ſuo, ſubiectis eorundem actis, quæ cuncta maieſtas veſtra poſsit dignoſcere, paruitas mea dirigere curauit.

Hactenus videtur exemplum epiſtolæ.

Tranſmiſsi libelli duo, vnus in aluta ſubſcriptus ita, Libellus Eccleſiæ catholicæ criminum Cæciliani traditus à parte Maiorini. Item alius ſine ſigillo cohærens eidem alutæ, datus die x v i i. Kal. Maias Carthagine, domino noſtro Conſtantino Auguſto tert. cos. Poſt hanc relationem ad ſe miſſam iuſsit imperator venire partes ad epiſcopale iudicium in vrbe Roma faciendum, vbi quemadmodum cauſa dicta atque finita ſit, & Cæcilianus innocens iudicatus ſit, indicant geſta Eccleſiaſtica. Iam vtique poſt pacificum moderamen epiſcopalis iudicij, omnis contentionis & animoſitatis per-

H tinacia debebat extingui. Sed rurſus maiores veſtri ad imperatorem redierunt, & non rectè iudicatam, neque omnem cauſam auditam eſſe conqueſti ſunt. Vnde ille alterũ epiſcopale iudicium dedit habendum in Arelatenſi Galliæ ciuitate, vbi multi veſtri vana & diabolica diſſenſione damnata, cum Cæciliano in concordiam redierunt. Alij verò pertinaciſsimi & litigioſiſsimi ad eundem imperatorẽ appellauerunt: poſtea & ipſe coactus epiſcopalem cauſam inter partes cognitam terminauit, & primus contra veſtram partem legem conſtituit, vt loca congregationum veſtrarum fiſco vendicarentur. quarum omnium rerum documenta ſi vellemus inſerere, nimium longas literas faceremus. Illud tamen nullo modo prætermittendum eſt, quomodo Felicis Aptungenſis, quem fontem omnium malorum in concilio Carthaginenſi, ab ſecundo Tigiſitano primate patres veſtri fuiſſe dixerunt, vrgentibus apud imperatorẽ veſtris, publico iudicio cauſa diſcuſſa atque finita ſit. Nam memoratus imperator in hac ipſa cauſa veſtros apud ſe accuſatores & aſsiduos interpellatores, literis ſuis fuiſſe teſtatur, quarum exem-

I plum infra ſcripſimus.

Exemplum epiſtolæ.

Imperatores Cæſares, Flauius Conſtantinus Maximus, & Valerius Licitianus Licinius, ad Probianum Proconſulem Africæ. Helianus prædeceſſor tuus, meritò dum vir perfectiſsimus Verus vicarius præfectorum tunc per Africam veſtram, incommoda valetudine teneretur, eiuſdem partibus functus, inter cętera etiam id negocium, vel inuidiam quę de Cæciliano epiſcopo Eccleſiæ catholicæ videtur eſſe commota, ad examen ſuum atque iuſsionem credidit eſſe reuocandam. Etenim cum iam Superium centurionem & Cæcilianum magiſtratum Aptunginorum & Saturninum Excuratorẽ & Calibium iuniorem eiuſdem ciuitatis curatorem, atq; ſolum ſeruum poblicum ſupraſcriptæ ciuitatis, præſentes eſſe feciſſet, audientiam præbuit competentem, adeò vt cum Cæciliano fuiſſet obiectum, quòd à Felice eidem epiſcopatus videretur eſſe delatus, cui diuinarum ſcripturarum proditio atque exuſtio videretur obiecta, innocentem de eo Felicem fuiſſe conſtiterit. Denique cum Maximus Vigentium decurionem Ziquenſium ciuitatis, epiſtolam Cæciliani ex diuino † iure falſaſſe contenderet,

† duũviris.

K eundem ipſum Vigentium ſuſpenſum actis quæ ſuberant peruidimus, & ideo minime tortum, quòd ſe decurionẽ Ziquenſium [ciuitatis eſſe] aſſeuerauerit. Vnde volumus vt eũdem ipſum Vigentium ſub idonea proſecutione ad comitatum meum Conſtantini Auguſti mittas, vt illis qui impræſentiarum agunt, atque diurnis diebus interpellare nõ deſinunt, audientibus & coram aſsiſtentibus apparere & intimari poſsit, fruſtra eos Cæciliano epiſcopo inuidiam comparare, atque aduerſus eum violenter inſurgere voluiſſe. Ita enim fiet, vt omiſsis ſicut oportet eiuſmodi contentionibus, populus ſine diſſenſione aliqua religioni propriæ cum debita veneratione deſeruiat.

Hactenus epiſtola.

Hæc cum videas ita ſe habere, quid eſt quod nobis de imperatorum iuſsionibus, quæ contra vos cõſtituuntur, inuidiam concitatis, cum hoc totum vos potius antea feceritis? Si nihil debent in his cauſis imperatores iubere, ſi ad imperatores Chriſtianos hæc cura pertinere non debet, quis vrgebat maiores veſtros cauſam Cæciliani ad imperatorem per Proconſulem mittere, & epiſcopum, contra quem abſentem iam ſententiam quoquo modo dixeratis, iterum apud imperatorem accuſare, quo innocente pronunciato, ordinatori eius Felici alias apud eundem imperatorem calumnias machinari? & nũc quid aliud quàm

L ipſius maioris Conſtantini iudicium contra veſtram partem viuit, quod maiores veſtri elegerunt, quod aſſiduis interpellationibus extorſerunt, quod epiſcopali iudicio prætulerunt? Si diſplicent imperialia iudicia, qui primitus imperatores ad ea vobis excitanda coëgerunt? Sic enim modo contra catholicam clamatis in iis quæ contra vos ab imperatoribus decernuntur, quemadmodum ſi vellent aduerſus Danielem clamare qui liberato illo, eiſdem leonibus conſumendi miſsi ſunt, à quibus eum ipſi primitus conſumi voluerunt. Scriptum eſt enim: Nihil intereſt inter minas regis & iram leonis. Danielem calumnioſi inimici in lacum leonum mitti coëgerunt: vicit innocentia eius illorum malitiam: illæſus inde leuatus eſt, ipſi illuc miſsi perierunt. Similiter maiores veſtri Cæcilianum & eius ſocietatem, regiæ iræ conſumendam obiecerunt, cuius innocentia liberata, ab eiſdem regibus eadem vos patimini, quæ illos veſtri pati voluerunt: quoniam ſcriptum eſt, Qui parat proximo foueam, ipſe incidet in eam. De

Prouer.19.

Eccle.27.

M nobis ergo quod queramini nõ habetis, & tamẽ Eccleſiæ catholicæ manſuetudo etiam ab his imperatorum iuſsionibus omnino conquieuerat, niſi veſtri clerici & Circumcelliones, per ſuas immaniſsimas improbitates furioſaſque violentias quietem noſtram perturbantes atque vaſtantes, hæc in vos recoli & moueri coëgiſſent. Nam priuſquam recentiores leges iſtæ, de quibus modo queritini, veniſſent in Africam, inſidias in itineribus noſtris epiſcopis tetenderunt, clericos noſtros plagis immaniſsimis quaſſauerunt, laicis quoque & plagas grauiſsimas inflixerunt, & intulerunt eorum ædificiis incendia. Presbyterum etiam quendam, quia propria libera voluntate vnitatem noſtræ communionis elegit, de domo ſua raptum, & pro arbitrio immaniter cæſum, in gurgite etiam cœnoſo volutatum, burda veſtitum, cum quibuſdam dolendum, quibuſdam ridendum in pompa ſui facinoris oſtentaſſent, abductum inde quò voluerunt, vix poſt dies duodecim dimiſerunt. Vnde conuentus municipalibus geſtis à noſtro epiſcopo Proculianus, cum ab inquirenda cauſa diſsimulaſſet, & iterum continuo conuentus eſſet, nihil ſe dicturum amplius geſtis expreſsit.

Burda, al. Buda.

A preſsit. Et hodie illi qui hoc fecerunt, presbyteri veſtri ſunt, adhuc nos inſuper territantes, & ſicut potuerunt perſequentes. Nec tamen de his iniuriis & perſecutionibus, quas Eccleſia catholica in regione noſtra tūc pertulit, imperatoribus conqueſtus eſt epiſcopus noſter. Sed facto concilio placuit, vt pacifice conueniremus, quo, ſi fieri poſſet, haberetis inter nos collationē, vt errore ſublato, fraterna charitas pacis vinculo lætaretur. Et in ipſa conuētione quid Proculianus primo reſponderit quod concilium facturi eſſetis, & aliàs & illic viſuri quid reſpondere deberetis. Deinde quid poſtea cum propter ſuam promiſsionem denuo conuentus eſſet, actis expreſſerit, recuſans pacificam collationem, ipſa geſta inſtruant grauitatem tuam. Deinde cum veſtrorum clericotum & circūcellionum notiſsima omnibus non ceſſaret immanitas dicta cauſa eſt, cum Criſpinus iudicatus hæreticus, nec pœna decem librarum auri quæ in hæreticos ab imperatoribus fuerat conſtituta, per manſuetudinem catholicam feriri permiſſus eſt, & tamen ad imperatores appellandum putauit. *Pœna pecuniaria in hæreticos.* Cuius appellationi quod ita reſponſum eſt, nónne veſtrorum præcedens improbitas, & eadem ipſius appellatio extorſit vt fieret? nec tamen etiam poſt ipſum reſcri-

B ptum, intercedentibus apud imperatorem noſtris epiſcopis, eadem auri condemnatione mulctatus eſt. Ex concilio autem noſtri epiſcopi legatos ad comitatum miſerunt, qui impetrarent, vt non omnes epiſcopi & clerici partis veſtræ ad eandem condemnationem decem librarum auri, quæ in omnes hæreticos conſtituta eſt tenerentur, ſed ij ſoli in quorum locis aliquas à veſtris violētias Eccleſia catholica pateretur. Sed cum legati Romam venerunt, iam cicatrices epiſcopi catholici Vagitani horrendæ ac recentiſsimæ imperatorem commouerant, vt leges tales mitterentur, quales & miſſæ ſunt. Quibus in Africam venientibus, cum vtique non ad malum ſed ad bonum cœpiſſetis vrgeri, quid facere debebatis niſi & vos mittere ad epiſcopos noſtros, vt quomodo vos ipſi conuenerant, ſic conuenirentur à vobis, & potius collatione veritas appareret? Non ſolum autem non feciſtis, ſed peiora mala nobis veſtri nunc faciunt, non tantum nos fuſtibus quaſſant, ferroq; cōcidunt, verumetiam in oculos extinguendos, calcem miſto aceto incredibili excogitatione

C ſceleris mittunt. Domus inſuper noſtras compilantes, arma ſibi ingentia & terribilia fabricarunt, quibus armati per diuerſa diſcurrunt cōminantes atq; anhelātes cædes, rapinas, incendia, cæcitates. *Mira crudelitas Circūcellionum.* Quibus rebus compulſi ſumus tibi primitus conqueri, vt conſideret grauitas tua quàm multi veſtrum, imò vos omnes qui vos pati dicitis perſecutionem, ſub ipſis quaſi terribilibus imperatotum catholicorum legibus, in poſſeſsionibus veſtris & alienis ſecuri ſedeatis, & nos à veſtris tam inaudita mala patiamur. Vos dicitis pati perſecutionem, & nos ab armatis veſtris fuſtibus & ferro concidimur. Vos dicitis pati perſecutionem, & noſtræ domus ab armatis veſtris compilando vaſtantur. Vos dicitis pati perſecutionem, & noſtri oculi ab armatis veſtris calce & aceto extinguuntur. Inſuper etiam ſi quas mortes ſibi vltro ingerunt, nobis volunt eſſe inuidioſas, vobis glorioſas. Quod nobis faciunt, ſibi non imputant: & quod ſibi faciunt, nobis imputant. Viuunt vt latrones, moriuntur vt Circuncelliones, honorantur vt martyres: & tamen nec latrones aliquando audiuimus eos quos deprædati ſunt excæcaſſe. Occiſos auferunt luci, viuis auferunt lucem. Nos interim ſi quando

D veſtros tenemus, cum magna dilectione ſeruamus illæſos, loquimur illis, & legimus omnia quibus error ipſe conuincitur, qui fratres à fratribus ſeparat, facimus quod dominus per Eſaiam prophetā præcepit dicens: Audite qui pauetis verbum domini, dicite fratres noſtri eſtis, iis qui vos oderunt, & qui vos execrantur, vt nomen domini honorificetur & appareat illis in iocunditate, ipſi autem erubeſcant. Ac ſic aliquos eorum conſiderantes euidentiam veritatis & pulchritudinem pacis, non baptiſmo quem iam ſicut regalem characterem tanquam deſertores acceperant, ſed fidei quæ illis defuit, & ſpiritus ſancti charitati & Chriſti corpori ſociamus. Scriptum eſt enim: Fide mundans corda eorū. *Act. 15.* Itemq; ſcriptum eſt: Charitas cooperit multitudinem peccatorum. *1. Petri 4.* Si autem vel nimia duritia, vel pudore nō ferentes eorum inſultationem, cum quibus contra nos tam multa falſa iactabant, & tam multa mala excogitabant, vel magis timore, ne qualia nobis antea faciebant, talia nobiſcum iam patiātur, vnitati Chriſti conſentire noluerunt, ſicut illæſi retenti ſunt, ſic à nobis dimittuntur illæſi: hoc quantum poſſumus monemus etiam laicos noſtros, vt eos illæſos teneāt, & nobis corripiendos inſtruendoſq; perducant.

E Sed aliqui nos audiunt, & ſi poſſunt faciunt. Alij cum illis quemadmodum cum latronibus agunt, quia eos reuera tales patiuntur. Aliqui ictus eorum ſuis corporibus imminentes feriendo repellunt, ne ab eis ante feriantur. Aliqui apprehenſos iudicibus offerunt, nec nobis intercedentibus eis parcunt, dum ab eis pati mala immania pertimeſcunt. In quibus omnibus illi non deponunt facta latronum, & honorem ſibi exigunt martyrum. Hoc eſt ergo deſiderium noſtrum, quod tuæ grauitati per has literas & per fratres quos miſimus allegamus. Primum ſi fieri poteſt, vt cum epiſcopis noſtris pacifice conferatis, vt in quibus fuerit inuentus, non homines ſed error ipſe tollatur, vt homines non puniantur, ſed corrigantur, vt vos modo cōueniatis, quia eorum conuentionem antea contempſiſtis. Quanto melius enim hoc inter vos facitis, vt quod egeritis, conſcriptum & ſubſcriptum imperatori mittatis, quàm vt hæc apud terrenas poteſtates fiant, quæ non poſſunt niſi iam datis contra vos legibus ſæuire? Veſtri enim collegæ qui nauigauerant, apud præfectos dixerunt ſe audiri veniſſe. *Venit audiri, vt audiatur.* Et nominauerunt ſanctum patrem noſtrum catholicum epiſcopum Valētinum, qui tunc in comitatu erat,

F dicentes cum illo ſe velle audiri: quod eis non poterat iudex concedere, qui iam ſecundum leges quæ contra vos conſtitutæ ſunt iudicabat: nec ille epiſcopus ita venerat, aut aliquod tale mandatum à ſuis epiſcopis acceperat. Quanto ergo melius ipſe imperator, qui non eſt eiſdem legibus ſubditus, & qui habet in poteſtate alias leges ferre, cum ei collatio veſtra fuerit recitata, de tota ipſa cauſa poterit iudicare, quanuis iam olim dicta fuerit terminata? *Imperator ſupra leges ſed non extra.* Sed ideo nos conferre volumus, non vt cauſa iterum finiatur, ſed vt eis qui neſciunt, iam finita monſtretur. Quod ſi hoc facere veſtri epiſcopi voluerint: quid inde perditis, & non potius acquiritis, quia voluntas veſtra innoteſcit, ne diffidentia merito reprehendatur? An forte putatis non licere fieri, cum non vos lateat, quod dominus Chriſtus etiam cum diabolo de lege locutus eſt? Quod cum Paulo Apoſtolo non ſolum Iudæi, ſed etiam de hæreſi Stoicorum & Epicureorum philoſophi gentium contulerunt? An forte iſtæ leges imperatoris vos non permittunt noſtros epiſcopos con-

G uenire? Ecce interim epiſcopos noſtros qui ſunt in re-
gione Hipponenſi (vbi à veſtris tanta mala patimur)
conuenite. Quanto enim licentius & liberius ad nos
per veſtros veſtra ſcripta quàm eorum arma perueniũt?
Poſtremò per iſtos ipſos fratres noſtros quos ad vos
miſimus, talia reſcribite. Si autem & hoc non vultis,
ſaltem cum veſtris à quibus talia patimur, nos audite.
Oſtẽdite nobis veritatem pro qua vos pati dicitis per-
ſecutionem, cum patiamur nos veſtrorum tantam cru-
delitatem. Si enim nos eſſe in errore conuiceritis, forte
conceditis nobis vt non rebaptizemur à vobis, iuſtum
exiſtimantes, vt nobis hoc præſtetis, qui baptizati ſu-
mus ab eis quos nullo iudicio damnaſtis, quod præſti-
tiſtis eis quos Felicianus Muſticanus, & Prætextatus
Aſſuritanus per tam longum tempus baptizauerant,
quãdo eos per iudicum iuſſa de Baſilicis pellere cona-
bamini, quia Maximiano communicabant, cum quo à
vobis in concilio Bagaitano expreſſe nominatímque
damnati ſunt. Quæ omnia geſtis iudicialibus & mu-
nicipalibus demonſtramus, vbi & ipſum concilium ve-
ſtrum allegaſtis, dum vultis iudicibus oſtendere, quòd
H ſchiſmaticos veſtros de Baſilicis pelleretis. Et tamen
qui ab ipſo ſemine Abrahæ (in quo omnes gentes bene-
dicuntur) ſchiſma feciſtis, de Baſilicis pelli non vultis,
non per iudices, ſicut ſchiſmaticis veſtris vos feciſtis,
ſed per ipſos reges terræ qui completa prophetia Chri-
ſtum adorant, apud quos Cæcilianum accuſantes victi
receſsiſtis. Si autem nec audire nec docere nos vultis,
venite aut mittite nobiſcum in regionem Hipponen-
ſium, qui videant armatum exercitum veſtrum, quan-
uis nullus miles numero armorum ſuorum calcem &
acetum addidit ad oculos Barbarorum. Si neque hoc
vultis, ſaltem ſcribite ad illos, vt iam iſta non faciant,
vt iam ſe à cædibus noſtris, à rapinis, ab excæcatione
compeſcant. Nolumus dicere, damnate illos: Vos enim
videritis quomodo vos nõ inquinẽt, quos modo oſten-
dimus in veſtra cõmunione latrones, & nos inquinent,
quos nunquã potuiſtis oſtendere traditores. Ex his om-
nibus eligite quod volueritis. Si autẽ querelas noſtras
contempſeritis, nos minime pœnitebit ordine pacifico
agere voluiſſe. Aderit dominus Eccleſiæ ſuæ, vt vos po-
tius humilitatem noſtram contempſiſſe pœniteat.

I

Auguſtinus Reſtituto, Quatenus mali tolerandi in Eccleſia. Epiſtola LXIX.

DOmino deſiderantiſsimo & honorifica ſyn-
ceritate chariſsimo fratri & diacono Reſti-
tuto, Auguſtinus in domino ſalutem. Aeſtus
indicantes piam flammam cordis tui, indicauit mihi
fideliſsimus vt ſis particeps eorum frater Deogratias.
Lege itaque Tychonium, quem bene noſti, non quidem
omnia probaturus: nam quæ in illo cauenda ſint, be-
ne noſti. Hanc tamen quæſtionem, quomodo in Eccle-
ſia dei ſi qua forte peruerſa vel etiam ſcelerata corri-
gere atque extinguere non valemus, ſaluo vnitatis vin-
culo tolerãda ſint, ſtrenue videtur mihi tractauiſſe atq;
ſoluiſſe: quanquam in eius literis tantummodo inten-
tione correcta, ad ipſos diuinarum ſcripturarũ fontes
recurrere nos oportet, vt ibi videamus quàm plurima †
† pauca. de hac re teſtimonia ſententiarum, vel exempla geſto-
rum [poſuit,] & quoniam nemo poſsit omnia pone-
re, niſi qui penè omnes ſanctorum librorum paginas in
ſua ſcripta transferre voluerit. Ita propè nulla eſt, quæ
non non admoneat intus in ipſa ſocietate ſacramento-
rum, quibus imbuimur ad vitam æternam, cum iis qui K
oderunt pacem, eſſe debere pacificos, donec ingemiſcẽ-
do noſtra longinqua peregrinatio tranſeat, atque in
virtute Hieruſalẽ matris æternæ ſecuriſsima pace per-
fruamur, & in turribus eius abundantia verorum fra-
trum, quorum nunc inter multos falſos gemimus pau-
citatem. Quæ eſt autem virtus illius ciuitatis, niſi deus
eius deus noſter? Vides igitur in quo ſolo fiat pax, & ſin
gulis hominibus qui ſecum ſine illo bellum gerunt, &
in nullo † extrinſecus oborto ſcandalo, omnibus ſimul, † vllo.
qui quanquam in hac ſe vita diligant, & amicitiæ fidæ
nexibus teneantur, tamẽ nec præſentia corporis nec cõ-
feſsione animi ſumme perfectẽ que copulantur. Confor
tetur cor tuum in domino, memor noſtri.

Auguſtinus Bonifacio Comiti, qui concepto prius voto monachiſmi, põſt ex ipſius conſilio ſuſcepit comitis poteſtatem, ac duxit vxorem præter ipſius conſilium, multiſq́; bellis feliciter geſtis, in multis peccauit. Hunc literis ſecretis hortatur ad vetus propoſitum, ſi per vxorem liceat; ſi non liceat, poteſtate mandana vtatur in bonum, non malum. Epiſtola LXX.

DOmino filio in præſentem & in æternam ſa-
lutem dei miſericordia protegendo & regen- L
do Bonifacio, Auguſtinus. Fideliorem ho-
minem, & qui faciliores haberet acceſſus ad aures tuas
ferens literas meas, nũquam potui reperire, quàm nunc
obtulit dominus ſeruum & miniſtrum Chriſti, diaco-
num Paulum, ambobus nobis chariſsimum: vt aliquid
tibi loquerer, non pro potentia tua & honore quem ge-
ris in iſto ſeculo maligno, nec pro incolumitate carnis
tuæ corruptibilis atque mortalis, quia & ipſa tranſito-
ria eſt, & quandiu ſit, ſemper incertum eſt, ſed pro illa
ſalute quam nobis promiſit Chriſtus: qui propterea hic
exhonoratus atque crucifixus eſt, vt doceret nos bona ητιμάσθη
huius ſeculi magis contemnere quàm diligere, & hoc
amare & ſperare ab illo, quod in ſua reſurrectione mõ-
ſtrauit. Reſurrexit enim à mortuis, iam nec moritu- Roma.6.
rus, & mors ei vltra non dominabitur. Scio non deeſſe
homines, qui te ſecundum vitã mundi huius diligunt,
& ſecundũ ipſam tibi dant cõſilia, aliquando vtilia, ali-
quando inutilia, quia homines ſunt, & ſicut poſſunt ad
præſens ſapiunt, neſciẽtes quid contingat ſequenti die.
Secundum autem deum, ne pereat anima tua, non faci-
lè tibi quiſquam conſulit, non quia deſint qui hoc faci- M
ant, ſed quia difficile eſt inuenire quando tecũ iſta poſ-
ſint loqui. Nam & ego ſemper deſideraui, & nunquam
inueni locum vel tempus vt agerem tecum quod me a-
gere oportebat cum homine quem multum diligo in
Chriſto. Scis autem qualem me apud Hipponem vide-
ris, quando ad me venire dignatus es, quia vix loquebar
imbecillitate corporis fatigatus. Nunc ergo fili audi me
ſaltem per literas tibi ſermocinantem, quas in periculis
tuis nunquam tibi mittere potui, periculum cogitans
perlatoris, & cauens ne ad eos ad quos nollem, mea
epiſtola perueniret. Vnde peto vt ignoſcas ſi me pu-
tas plus timuiſſe quàm debui, tamen dixi quod ti-
mui. Audi ergo me, imò dominum deum noſtrum per
miniſterium infirmitatis meæ: Recole qualis fueris
adhuc in corpore conſtituta religioſæ memoriæ prio-
re coniuge tua, & recenti eius obitu quomodo tibi va-
nitas ſeculi huius horruerit, & quomodo concupie-
ris ſeruitutem dei. Nos nouimus, nos teſtes ſumus quid 17.q.2.nos
nobiſcum apud Tubunas de animo & voluntate tua nouimus.
fuerimus collocuti. Soli tecum eramus ego & frater
Alipius.

A Alipius. Non enim exiſtimo, tantũ valuiſſe terrenas cu-
ras quibus impletus es, vt hoc de memoria tua penitus
delere potuerint. Nempe omnes actus publicos quibus
occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in ocium ſan
ctum conferre, atque in ea vita viuere in qua ſerui dei
Monachi. monachi viuunt. Vt autem non faceres, qnid te reuoca-
uit, niſi quia conſideraſti oſtendentibus nobis, quãtum
prodeſſet Chriſti eccleſiis quod agebas, ſi ea ſola inten-
tione ageres, vt defenſæ ab infeſtationibus Barbarorũ,
quietam & tranquillam vitam agerent, ſicut dicit Apo-
1. Tim. 2. ſtolus, in omni pietate & caſtitate. Tu autẽ ex hoc mun-
do nihil quæreres, niſi ea quæ neceſſaria eſſent huic vi-
tæ ſuſtentãdæ tuæ ac tuorum, accinctus baltheo caſtiſ-
ſimæ continentiæ, & inter arma corporalia ſpiritalibus
armis tutius fortiuſque munitus. Cnm ergo te eſſe in
hoc propoſito gauderemus, nauigaſti, vxorémque du-
Rom. 13. xiſti: ſed nauigaſſe obedientiæ fuit, quam ſecundum A-
poſtolum debebas ſublimioribus poteſtatibus: vxorem
autem non duxiſſes, niſi ſuſceptam deſerens continen-
tiam, concupiſcentia victus eſſes. quod ego cum com-
periſſem, fateor miratus obſtupui: dolorẽ autem meum
ex aliqua parte conſolabatur, quòd audiui te illam du-
B cere noluiſſe, niſi prius catholica fuiſſet facta: & tamẽ
Ariana hæreſis. hæreſis eorum qni verum filium dei negant, tantũ præ-
ualuit in domo tua, vt ab ipſis filia tua baptizaretur. Iã
verò ſi ad nos non falſa perlata ſunt (quæ vtinam falſa
† ancillæ deo dicatæ. ſint) quòd ab ipſis hæreticis etiam ancillæ à deo datæ †
rebaptizatæ ſint, quantis tantum malũ plangendum eſt
fontibus lachrymarum? Ipſam quoque vxorem non ti-
bi ſuffeciſſe, ſed cõcubinarum neſcio quarum commi-
ſtione pollutum loquuntur homines, & forſitan men-
tiuntur. Iſta omnibus patent tot & tanta mala, quæ te
poſteaquam coniugatus es conſequuta ſunt. Quid ergo
dicam? Chriſtianus es, cor habes, deũ times, tu ipſe con
† volo. ſidera quæ volo † dicere, & inuenies de quantis malis
debeas agere pœnitentiam, propter quam tibi credo do
minum parcere, & à periculis omnibus liberare, vt agas
eam ſicut agenda eſt. Sed ſi illud audias quod ſcriptum
Eccli. 5. eſt: ne tardes conuerti ad dominum, neque differas de
die in diem. Iuſtam quidem dicis habere te cauſam, cu-
ius iudex ego non ſum: quoniam partes ambas audire
nõ poſſum. Sed qualiſcunque ſit tua cauſa de qua mo-
do quærere vel diſputare non opus eſt, nunquid coram
C deo potes negare, quòd in iſtam neceſſitatem non per-
ueniſſes, niſi bona ſeculi huius dilexiſſes, quæ tanquam
ſeruus dei (quem te ante noueramus) cõtemnere omni-
no, & pro nihilo habere debniſti: & oblata quidem ſu-
mere, vt eis vtereris ad pietatem, non autem negata vel
delegata ſic quærere, vt propter illa in iſtam neceſſita-
tem perducereris: vbi cum amantur vana, perpetran-
tur mala, pauca quidẽ à te, ſed multa propter te: & cum
timentur quæ ad exiguum tempus nocent, ſi tamen no-
cent, committuntur ea quæ verè in æternum noceant?
De quibus vt vnũ aliquid dicam, quis non videat, quòd
multi homines tibi cohæreant ad tuendã tuam poten-
tiam vel ſalutẽ, qui etiam ſi tibi omnes fideles ſint, nec
aliquorum vllæ timeantur inſidiæ, nempe tamen ad ea
bona quæ ipſi quoque non ſecundum deum, ſed ſecun-
dum ſeculum diligunt, per te cupiunt peruenire: ac per
hoc qui refrenare & compeſcere debuiſti cupiditates
tuas, explere cogeris alienas. Quod vt fiat, neceſſe eſt
multa quæ deo diſplicent fiant, nec ſic tamen explẽtur
tales cupiditates. Nam facilius reſecantur in eis qui
deum diligunt, quàm in eis qui mundum diligunt, ali-
quando ſatiantur. Propter quod dicit diuina ſcriptura:
Nolite diligere mũdum, nec ea quæ in mundo ſunt. Si D
quis dilexerit mundũ, dilectio patris non eſt in eo, quia *1. Ioan. 2.*
omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, &
concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ nõ eſt
à patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concu-
piſcentia eius. Qui autem facit voluntatem dei, manet
in æternum, ſicut & deus manet in æternum. Quando
ergo poteris tot hominum armatorum, quorum fouen-
da eſt cupiditas, timetur atrocitas: quãdo, inquam, po-
teris eorum cõcupiſcentiam qui diligunt mũdum, non
dico ſatiare (quod fieri nullo modo poteſt) ſed aliqua ex
parte paſcere, ne vniuerſa plebs pereat, niſi tu facias quæ
deus prohibet & facientibus cõminatur? Propter quod
vides tam multa contrita, vt iam vile aliquid quod
rapiatur, vix inueniatur. Quid autem dicã de vaſtatio-
ne Africæ, quam faciunt Afri Barbari reſiſtente nullo,
dum tu talis tuis neceſſitatibus occuparis, nec aliquid
ordinas vnde iſta calamitas auertatur? Quis autem cre-
deret, quis timeret, Bonifacio domeſticorum & Africæ
comite in Africa conſtituto cum tam magno exercitu
& poteſtate, qui tribunus cum paucis fœderatis omnes E
ipſas gentes expugnando & terrendo pacauerat, nunc
tantum fuiſſe Barbaros auſuros, tantum progreſſuros,
tãta vaſtaturos, tãta rapturos, tanta loca quæ plena po-
pulis fuerãt, deſerta facturos? Qui non dicebant quan-
docunque tu comitiuam ſumeres poteſtatem, Afros
Barbaros nõ ſolum domitos, ſed etiam tributarios fu-
turos Romanæ reipublicæ? Et nunc quàm in contrariũ
verſa ſit ſpes hominum, vides, nec diutius hinc tecum
loquẽdum eſt, quia plus ea tu potes cogitare, quàm nos
dicere. Sed fortè ad iſta reſpondes, illis hoc eſſe potius
imputandum qui te læſerunt, qui tuis officioſis virtuti-
bus non paria, ſed contraria reddiderunt. Quas cauſas
ego audire & iudicare non poſſum: tuam cauſam po-
tius aſpice & inſpice, quam non cum hominibus qui-
buſlibet ſed cum deo habere te cognoſcis: quia in Chri-
ſto fideliter viuis, ipſum debes timere ne offẽdas. Nam
cauſas ego ſuperiores potius attendo, quia vt Africa tã-
ta mala patiatur, ſuis debent homines imputare pecca-
tis. Veruntamen nolim te ad eorum numerum pertine-
re, per quos malos & iniquos deus flagellat pœnis tem-
poralibus quos voluerit. Ipſis nãque iniquis, ſi correcti F
non fuerint, ſeruat æterna ſupplicia, qui eorum malitia
iuſte vtitur, vt aliis mala ingerat temporalia. Tu deum
attende, Ieſum Chriſtum cõſidera, qui tanta bona præ-
ſtitit, & tãta mala pertulit. Quicunque ad eius regnum
cupiunt pertinere, & cum illo ac ſub illo ſemper beate
viuere, diligunt etiam inimicos ſuos, benefaciunt illis *Matth. 5.*
qui eos oderunt, & orant pro eis à quibus perſequutio-
nem patiuntur. Et ſi quando adhibent pro diſciplina
moleſtam ſeueritatem, non tamen amittunt ſynceriſ-
ſimam charitatẽ. Si ergo tibi bona ſunt præſtita, quan-
uis terrena, tranſitoria ab imperio Romano, quia & ip-
ſum terrenum eſt non cœleſte, nec poteſt præſtare niſi
quod habet in poteſtate: ſi ergo bona in te collata
ſunt, noli reddere mala pro bonis. Si autem mala tibi *1. Theſſ. 5.*
irrogata ſunt, noli reddere mala pro malis. Quid iſto-
rum duorum ſit, nec diſcutere volo, nec valeo iudica-
re, ego Chriſtiano loquor. Noli reddere vel mala pro
bonis, vel mala pro malis. Dicis mihi fortaſſe, in tanta
neceſſitate quid [vis vt] faciam? Si conſilium à me ſe-
cundum hoc ſeculum quæris, quomodo iſta ſalus tua
tranſitoria tuta ſit, & potentia atque opulentia vel iſta
ſeruetur quam nunc habes, vel etiam maior addatur:
quid tibi reſpondeam neſcio. Incerta quippe iſta, cer-

G tum conſilium habere non poſſunt. Si autem ſecundum deum me conſulis, ne anima tua pereat, & times
ua.9. verba veritatis dicentis: Quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur? habeo planè quod dicam. Eſt apud me conſilium quod à me audias. Quid autem opus eſt vt aliud dicam quàm illud quod ſupra dixi. Noli diligere mundum, nec ea quæ in mundo ſunt? Si quis autẽ dilexerit mundum, non eſt charitas patris in illo: quoniam omnia quæ in mundo ſunt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt à patre, ſed ea mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Qui autem fecerit voluntatem dei, manet in æternum, ſicut & deus manet in æternum. Ecce conſilium arripe, & age. Hic appareat ſi vir fortis es, vince cupiditates quibus iſte diligitur mundus. age pœnitentiam de præteritis malis, quando ab eis cupiditatibus victus per deſideria bona trahebaris. Hoc conſilium ſi acceperis, ſi tenueris, atque ſeruaueris, & ad bona illa certa peruenies, & cum ſalute animæ tuæ inter iſta incerta verſaberis. Sed forte iterum quæris à me,
H quomodo iſta facias tantis mundi huius neceſsitatibus implicatus. Ora fortiter, & dic deo quod habes in pſalmo: De neceſsitatibus meis erue me. Tũc enim finiuntur iſtæ neceſsitates, quãdo vincuntur illæ cupiditates. Qui exaudiuit te, & nos pro te, vt liberareris de tot tãtiſque periculis viſibilium corporaliumq; bellorum, vbi ſola iſta vita quandoq; finienda periclitatur, anima verò non perit, ſi non malignis cupiditatibus captiua teneatur, ipſe te exaudiet vt interiores & inuiſibiles hoſtes, id eſt ipſas cupiditates inuiſibiliter & ſpiritaliter vincas, & ſic vtaris hoc mundo tanquam non vtens, vt ea bonis eius bona facias, non malus fias, quia & ipſa bona ſunt, nec dantur hominibus niſi ab illo qui habet omnium cœleſtium & terreſtrium poteſtatem. Sed ne putentur mala, dantur & bonis: ne putentur magna vel ſumma bona, dantur & malis. Itemq; auferuntur iſta & bonis vt probentur, & malis vt crucientur. Quis enim neſciat, quis ita ſit ſtultus, vt non videat, quòd ſalus huius mortalis corporis, & membrorũ corruptibiliũ virtus, & victoria de hominibus inimicis, & honor atque potentia temporalis, & cętera iſtius mundi bona terrena & bonis dantur & malis, & bonis auferuntur & ma-
I lis? Salus verò animæ cum immortalitate corporis, virtúſque iuſtitiæ, & victoria de cupiditatibus inimicis, & gloria & honor & pax in æternum non dantur niſi bonis. Iſta ergo dilige, iſta concupiſce, iſta omnibus modis quære. Propter hæc acquirenda & obtinenda fac eleemoſynas, funde orationes, exerce ieiunia, quantum ſine læſione corporis tui potes. Bona verò illa terrena noli diligere quantalibet tibi abundent. Sic eis vtere, vt bona multa ex illis, nullum autem malum facias propter illa. Omnia quippe talia peribunt, ſed bona opera non pereunt, etiam quæ de bonis pereuntibus fiũt. Si enim coniugem non haberes, diceremus tibi quod & Tu-
† Tribuno. bunis† diximus, vt in ſanctitate cõtinentiæ viueres. Adderem quod tunc fieri prohibuimus, vt iam te quantũ rerum humanarum ſalua pace potuiſſes, ab rebus bellicis abſtraheres, & ei vitæ vacares in ſocietate ſanctorum, cui tunc vacare cupiebas, vbi in ſilentio pugnant milites Chriſti, non vt occidant homines, ſed vt expugnent principes & poteſtates & ſpiritalia nequitiæ, id eſt diabolum & angelos eius. Hos enim hoſtes ſancti vincunt, quos videre non poſſunt, & tamen quos non vident vincunt, iſta vincendo quæ ſentiunt. Sed vt te ad iſtam vitam non exhorter, coniunx impedimẽto eſt, K
ſine cuius conſenſione continenter tibi non licet viuere: quia etſi tu eam poſt illa tua verba Tubunẽſia ducere non debebas, illa tibi tamẽ nihil eorum ſciens, innocenter & ſimpliciter nupſit. Atque vtinam poſſes ei perſuadere continentiam, vt ſine impedimento redderes deo quod te debere cognoſcis. Sed ſi cum illa agere non potes, ſerua ſaltem pudicitiam coniugalẽ, & roga deũ, qui te de neceſsitatibus eruit, vt quod nõ potes modo, poſsis aliquando. Veruntamen vt deum diligas, non diligas mũdum: vt in ipſis bellis, ſi adhuc in eis te verſari opus eſt, fidem teneas, pacem quęras, vt ex mundi bonis facias bona opera, & propter mundi bona non facias opera mala: aut non impedit coniuna, aut impedire nõ debet. Hæc ad te fili dilectiſsime vt ſcriberem, charitas iuſsit qua te ſecundum deum, non ſecundum hoc ſeculum diligo, quia & cogitans quod ſcriptum eſt, Corripe Prou.9.
ſapientem, & amabit te: corripe ſtultũ & adiiciet odiſſe te: non te vtiq; ſtultum ſed ſapientẽ debui cogitare.

Nebridius Auguſtino proponit quæſtionem de intellectu & memoria quæ phantaſias accipit à ſenſibus. L
Epiſtola LXXI.

AVGVSTINO Nebridius. Epiſtolas tuas perplacet ita ſeruare vt oculos meos. Sunt enim magnæ, nõ quantitate, ſed rebus, & magnarum rerum magnas continent probationes. Illæ mihi Chriſtum, illæ Platonem, illæ Plotinũ ſonabunt. Erunt igitur mihi & ad audiendũ propter eloquentiam dulces, & ad legendum propter breuitatẽ faciles, & ad intelligendum propter ſapientiam ſalubres. Curabis ergo quod tuæ menti ſanctum bonumq; fuerit viſum, me docere. His autem literis reſpõdebis, cum de phantaſia & memoria ſubtilius aliquid diſputaris. Mihi enim ita videtur, quòd quanuis non omnis phantaſia cum memoria ſit, omnis tamen memoria ſine phãtaſia eſſe non poſsit. Sed dices, quid cũ recordamur nos intellexiſſe aut cogitaſſe aliquid? Cõtra hæc ergo reſpondeo, & dico propterea hoc eueniſſe, quia cum intelleximus vel cogitauimus, corporeũ aut temporale aliquid gerimus,† quod ad phantaſiam pertinet. Nam aut ver- † genuimus
M ba intellectui cogitationibuſq; noſtris adiunximus, quæ verba ſine tempore non ſunt, & ad ſenſum vel phantaſiam pertinent: aut tale aliquid intellectus noſter cogitatióve † paſſa eſt, quod in animo phantaſticam memoriam facere potuiſſet. Hæc ego inconſiderate ac perturbatè, vt ſoleo, dixi: tu explorabis, & falſo reiecto, veritatẽ in literis conferes. Audi aliud: Cur, quæſo te, non à ſe potius q̃ à ſenſu phantaſiam habere omnes imagines dicimus? Poteſt enim, quemadmodũ animus intellectualis ad intelligibilia ſua videnda à ſenſu admonetur potius q̃ aliquid accipit, ita & phãtaſticus animus ad imagines ſuas contemplandas, à ſenſu admoneri potius q̃ aliquid aſſumere. Nam forte inde contingit, vt ea quæ ſenſus non videt, ille tamen aſpicere poſsit: quod ſignũ eſt in ſe & à ſe habere omnes imagines. De hac re quoque quid ſentias reſpondebis. † cogitatione paſſus.

Auguſtinus Nebridio, aperit triplicem phantaſiarum naturam. Epiſtola LXXII.

AVGVSTINVS Nebridio. Prooemio ſuperſedebo, & cito incipiam quod me iamiamq; vis dicere, præſertim nõ cito deſiturus.

A Memoria tibi nulla videtur eſſe poſſe ſine imaginibus vel imaginariis viſis, quæ phantaſiarum nomine appellare voluiſti. Ego aliud exiſtimo. Primùm ergo videndum eſt, non nos ſemper rerum prætereuntium meminiſſe, ſed plerunque manentium. [Quare] cum ſibi memoria præteriti temporis vendicet tenacitatem: conſtat eam tamen partim eorum eſſe quæ nos deſerũt, partim eorum quæ deſerũtur à nobis. Nam cum recordor patrem meum, id vtique recordor quod me deſeruit, & nunc non eſt: Cum autem Carthaginem, id quod eſt, & quod ipſe deſerui. In vtroque tamen generum horum, præteritum tempus memoria tenet. Nam & illum hominem, & iſtam vrbẽ ex eo quod vidi, non ex eo quod video memini. Hic tu fortaſſe quęris, quorſum iſta? præſertim cum animaduertas vtrumlibet horum nõ poſſe in memoriam venire, niſi viſo illo imaginario. At mihi ſatis eſt ſic interim oſtendiſſe, poſſe dici earum etiam rerum quæ nondum interierunt, memoriam. Verùm quid me adiuuet facito intentus accipias. Nonnulli calumniantur aduerſus Socraticum illud nobiliſsimum inuentum, quo aſſeritur, non nobis ea quæ diſcimus

B veluti noua inſeri, ſed in memoriam reuocari: dicentes memoriam præteritarum rerum eſſe: hæc autem quæ intelligendo diſcimus, Platone ipſo authore, manere ſemper, nec poſſe interire, ac per hoc non eſſe præterita: qui non attendunt illam viſionem eſſe præteritam, qua hæc aliquando vidimus mente, à quibus quia defluximus, & aliter alia videre cœpimus, ea nos reminiſcendo reuiſere, id eſt per memoriam. Quamobrem ſi vt alia omittam, ipſa æternitas ſemper manet, nec aliqua imaginaria figmẽta requirit, quibus in mentem quaſi vehiculis veniat, nec tamen venire poſſet niſi eius meminiſſemus, poteſt eſſe quarundam rerum ſine vlla imaginatione memoria. Iam verò quod tibi videtur anima etiam non vſa ſenſibus corporis corporalia poſſe imaginari, falſum eſſe conuincitur iſto modo. Si anima priuſquam corpore vtatur ad corpora ſentienda, eadẽ corpora imaginari poteſt, & melius (quod nemo ſanus ambigit) affecta erat antequam his fallacibus ſenſibus implicaretur, melius afficiuntur animæ dormientiũ quàm vigilantiũ, melius phreneticorũ quàm tali peſte carentium. his enim afficiuntur imaginibus, quibus ante iſtos ſenſus vaniſsimos nuncios afficiebantur:

Scientia reminiſcẽtia.

C & aut verior erit ſol quem vident illi, quàm ille quem ſani atque vigilantes: aut erunt veris falſa meliora. Quæ ſi abſurda ſunt, ſicuti ſunt, nihil eſt aliud illa imaginatio mi Nebridi, quàm plaga inflicta per ſenſus, quibus non vt tu ſcribis commemoratio quędam fit vt talia formẽtur in anima, ſed ipſa huius falſitatis illatio, ſiue vt expreſsius dicatur, impreſsio. Quod ſanè te mouet, quo fiat vt eas facies formáſque cogitemus, quas nũquam vidimus, acute mouet. Itaque faciam quod vltra ſolitum modum hanc epiſtolam porrigat, ſed non apud te, cui nulla eſt pagina gratior, quàm quæ me loquaciorem apportat tibi. Omnes has imagines, quas phãtaſias cum multis vocas, in tria genera commodiſſime ac veriſsime diſtribui video. Quorum eſt vnũ ſenſis rebus impreſſum, alterum putatis, tertium ratis. Primi generis exempla ſunt, cum mihi tuam faciem, vel Carthaginem, vel familiarem quondam noſtrum Verecundum, & ſi quid aliud manẽtium vel mortuarum rerum, quas tamẽ vidi atque ſenſi, in ſe animus format. Alteri generi ſubiiciãtur illa quæ putamus ita ſe habuiſſe vel ita ſe habere, velut cum diſſerendi gratia quędam ipſi fingimus nequaquam impedientia veritatem, vel

Phãtaſiarũ triplex genus.

D qualia figuramus cum legitur hiſtoria, & cum fabuloſa vel audimus vel componimus vel ſuſpicamur. Ego enim mihi vt libet atque vt occurrit animo, Aeneæ faciem fingo, ego Medeę cum ſuis anguibus alitibus iunctis iugo, ego Chremetis & alicuius Parmenonis. In hoc genere ſunt etiã illa quæ ſiue ſapientes aliquid veri talibus inuoluẽtes figuris, ſiue ſtulti variarum ſuperſtitionum conditores pro vero attulerunt, vt eſt tartareus Phlegethon, & quinque antra gentis tenebrarum, & ſtylus ſeptentrionalis continens cœlum, & alia poëtarum atque hæreticorum mille portenta. Dicimus tamen & inter diſputandum puta eſſe tres ſuper inuicem mũdos, qualis hic vnus eſt. Et puta quadrata figura terram contineri, & ſimilia. Hæc enim omnia vt ſe cogitationis tẽpeſtas habuerit, fingimus & putamus. Nam de rebus quod ad tertium genus attinet imaginum, numeris maxime atque dimẽſionibus agitur: quod partim eſt in rerum natura, velut cum totius mundi figura inuenitur & hanc inuentionem in animo cogitãtis imago ſequitur: partim in diſciplinis tanquam in figuris geometricis & rhythmicis muſicis, & infinita varietate numerorum, quæ quãuis vera (ſicut ego autumo) compre- E

E hendũtur, gignunt tamen falſas imaginationes, quibus ipſa ratio vix reſiſtit: tametſi nec ipſam diſciplinam diſſerendi carere hoc malo facile eſt, cum in diuiſionibus & concluſionibus quoſdã quaſi calculos imaginamur. In hac tota imaginum ſylua credo tibi non videri primum illud genus ad animam priuſquam inhæreat ſenſibus pertinere, neque hinc diutius differẽdum: de duobus reliquis iure adhuc quæri poſſet, niſi manifeſtum eſſet, animam minus eſſe obnoxiam falſitatibus, nondum paſſam ſenſibilium ſenſuumq; vanitatem. At iſtas imagines quis dubitauerit iſtis ſenſibilibus multo falſiores? Nam illa quæ putamus & credimus ſiue fingimus, & ex omni parte omnino falſa ſunt, & certe longè vt cernis veriora ſunt quæ videmus atque ſentimus. Iam in illo tertio genere quodlibet ſpacium corporale animo figurauero, quanquam id rationibus diſciplinarum minimè fallẽtibus cogitatio peperiſſe videatur, ipſis rurſum rationibus arguentibus falſum eſſe conuinco. Quò fit vt nullo pacto animam credam nondum corpore ſentientem, nondum per ſenſus vaniſsimos mortali & fugaci ſubſtantia verberatam, in tãta falſitatis ignominia F

F tacuiſſe. Vnde ergo euenit vt quæ non vidimus cogitemus? Quid putas eſſe niſi vim quãdam minuendi & augendi animę inſitam, quam quocunque venerit neceſſe eſt afferat ſecũ? Quæ vis in numeris præcipue animaduerti poteſt. hac fit, verbi gratia, vt corui quaſi ob oculos imago conſtituta, quæ videlicet aſpectibus nota eſt, demendo & addendo quædam, ad quamlibet omnino nunquam viſam imaginem perducatur. Hinc euenit, vt per conſuetudinem voluentibus ſeſe in talibus animis, figuræ huiuſcemodi velut ſua ſpõte cogitationibus irruant. Licet igitur animæ imaginanti, ex iis quæ illi ſenſus inuexit, demendo, vt dictũ eſt, & addẽdo, ea gignere quæ nullo ſenſu attingit tota, partes verò eorum in aliis atque aliis rebus attigerat. Ita nos pueri apud mediterraneos nati atque nutriti, vel in paruo calice aqua viſa, iam imaginari maria poteramus: cùm ſapor fragorum & cornorum, antequam in Italia guſtaremus, nullo modo veniret in mẽtem. Hinc eſt quòd à prima natiuitate † cæci cum de luce coloribúſque interrogantur, quod reſpondeant non inueniunt. Non enim coloratas vllas patiuntur imagines, qui ſenſerunt nullas. Nec mirere quo pacto ea quæ in rerum natura figuran-

† atræ.

G tur & fingi poſſunt, non primò in anima quæ omnibus ineſt commiſta voluantur, cum ea nunquam extrinſecus ſenſerit. Nam etiam nos cum indignando aut lætando, cęteriſq; huiuſcemodi animi mutibus, multos in noſtro corpore vultus coloréſque formamus, prius noſtra cogitatio quod facere poſſumus tales imagines cócipit. Conſequuntur iſta miris illis modis, & cómittendis cogitationi tuæ, cũ in anima ſine vlla corporalium figura falſitatum numeri agitantur occulti. Ex quo intelligas velim, cum tam multos animi motus eſſe ſentias expertes omniũ de quibus nunc quæris imaginum, quolibet alio motu animam ſortiri corpus, quàm ſenſibilium cogitatione formarum, quas eam priuſquã corpore ſenſibúſque vtatur, nullo modo arbitror pati poſſe. Quamobrem pro noſtra familiaritate, & pro ipſius diuini iuris fide ſedulo monuerim chariſsime mihi ac iucundiſsime, nullam cum iſtis infernis vmbris copules amicitiam, néve illam quæ copulata eſt cunctetis diuellere. Nullo enim modo reſiſtitur corporis ſenſibus, quæ nobis ſacratiſsima diſciplina eſt, ſi per eos inflictis plagis vulneribuſq; blandimur.

H *Auguſtinus Poſsidio de cultu & fucis & inauribus etiam virorum. Epiſtola LXXIII.*

DOMINO dilectiſsimo & venerabili fratri & conſacerdoti Poſsidio & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus & qui mecum ſunt fratres in domino ſalutem. Magis quid agas cum eis qui obtemperare nolũt, cogitandũ eſt, quàm quemadmodum eis oſtendas non licere quod faciunt. Sed nunc epiſtola ſanctitatis tuæ, & occupatiſsimum me reperit, & celerrimus baiuli reditus, neque reſcribere tibi, neque ad ea quæ conſuluiſti, ita vt oportet reſpondere permiſit. Nolo tamen de ornamẽtis auri vel veſtis præproperam habeas in prohibendo ſententiam: niſi in eos qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeant deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, niſi quòd capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare Apoſtolus iubet, nec maritatas decet. Fucari autem pigmentis, quo vel rubicundior vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt, qua nó dubito etiam ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminæ ornari, ſecundum

1. Cor. 7.

De cõſ. diſ. ... fucare.

I veniam, non ſecundum imperium. Nam verus ornatus maxime Chriſtianorum & Chriſtianarum, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem veſtiſque pompa, ſed mores boni ſunt. Execranda autem ſuperſtitio ligaturarum, in quibus etiam inaures virorum, in ſummis ex vna parte auriculis ſuſpenſæ deputantur, non ad placendum hominibus, ſed ad ſeruiendum dæmonibus adhibetur. Quis autem poſsit ſpeciales nefariarum ſuperſtitionum prohibitiones in ſcripturis inuenire, cum generaliter Apoſtolus dicat: Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum? Et iterum: Quæ enim conſonantia Chriſti ad Belial? Niſi forte quia Belial nominauit, & generalem ſocietatem dæmoniorum prohibuit, licet Chriſtianos ſacrificare Neptuno, quia nihil proprie de Neptuno vetitũ legimus. Moneãtur interim miſeri, vt ſi obtẽperare nolunt præceptis ſalubrioribus, ſaltem ſacrilegia ſua non defendant, ne maiori ſe ſcelere implicent. Quid autem cum eis agendũ ſit, ſi ſoluere inaures timent, & corpus Chriſti cum ſigno diaboli accipere non timent? De ordinãdo autem qui in parte Donati baptizatus eſt, author tibi eſſe non poſſum. Aliud eſt enim facere ſi cogaris, aliud conſulere vt facias.

1. Cor. 6.

Inaures ſignum diaboli.

K *Auguſtinus Deuterio epiſcopo ſignificat ſe Victorinum hypodiaconum, qui clàm docuerat hæreſim Manichęorum, deprehenſum, è clericorum ordine ſubmouiſſe, admonens ne illic recipiatur ad pœnitentiam, niſi prodat quotquot nouit eodem infectos errore. Docet autem qui apud Manichæos fuerint auditores, qui electi.*

Epiſtola LXXIIII.

DOMINO beatiſsimo & venerabiliter chariſſimo fratri & coëpiſcopo Deuterio, Auguſtinus in domino ſalutem. Nihil melius me facere poſſe arbitratus ſum, quàm vt tuæ ſanctitati potiſsimum ſcriberem, ne per negligentiam in noſtra prouincia domini noſtri Ieſu Chriſti ouile vaſtet inimicus, qui nõ deſinit inſidiari, vt perdat animas tam magno precio comparatas. Mallianenſem quendã ſubdiaconum Victorinum, apud nos conſtitit eſſe Manichæũ, & in tam ſacrilego errore ſub nomine clerici latitabat. nam eſt etiam ætate iam ſenex. Ita eſt autẽ manifeſtatus, vt etiam ipſe à me interrogatus, antequam à teſtibus coargueretur, negare non poſſet. Tot enim & tales iam eſſe ſciebat, quibus ſe incautus effuderat, vt nihil aliud ſi negare tentaret, quàm non dico impudẽtiſſimus, ſed inſaniſsimus appareret. auditorem ſanè Manichæorum, nõ electum ſe eſſe confeſſus eſt. Auditores autem qui appellantur apud eos, & carnibus veſcuntur, & agros colunt, & ſi voluerint vxores habent: quorum nihil faciunt qui vocantur electi. Sed ipſi auditores, ante electos genua figunt, vt eis manus ſupplicibus imponatur, non à ſolis epiſcopis vel presbyteris aut diaconis, ſed à quibuſlibet electis. Solem etiam & lunã cum eis adorant. Die quoque dominico cum illis ieiunant, & omnes blaſphemias cum illis credunt, quibus Manichæorum hæreſis deteſtanda eſt, negantes ſcilicet Chriſtum natum eſſe de virgine, nec eius carnem veram confitẽtes fuiſſe, ſed falſam: ac per hoc & falſam eius paſsionem, & nullam reſurrectionem fuiſſe contendũt: patriarchas prophetáſque blaſphemant, legem per famulum dei Moyſen datã, non à vero deo dicunt ſed à principe tenebrarum: animas non ſolũ hominum ſed etiam pecorũ, de dei eſſe ſubſtantia, & omnino partes dei eſſe arbitrantur. Deum deniq; bonum & verum dicunt cum tenebrarum gente pugnaſſe, & partẽ ſuam tenebrarum principibus miſcuiſſe, eamq; toto mundo inquinatam & ligatam, per cibos electorum ſuorum ac per ſolem & lunam purgari aſſeuerant: & quod purgari de ipſa parte dei non potuerit, in fine ſeculi æterno ac pœnali vinculo colligari, vt non ſolũ violabilis & corruptibilis & contaminabilis credatur deus, cuius pars potuit ad mala tanta perduci, ſed non poſsit ſaltem totus à tanta coinquinatione & immũditia & miſeria vel in fine ſeculi purgari. Has cum illis intolerabiles blaſphemias ſubdiaconus iſte quaſi catholicus non ſolum credebat, ſed quibus viribus poterat edocebat. Nam docens patefactus eſt, cum ſe quaſi diſcentibus credidit. Rogauit me quidem poſteaquam ſe Manichęorum auditorem eſſe confeſſus eſt, vt eum in viam veritatis doctrinæ catholicæ reuocarem. Sed fateor, eius fictionem ſub clerici ſpecie vehemẽter exhorrui, cumq; coërcitũ pellendum de ciuitate curaui. Nec mihi hoc ſatis fuit, niſi & tuæ ſanctitati eum meis literis intimarem, vt à clericorũ gradu congruè & eccleſiaſtica ſeueritate deiectus, cauendus omnibus innoteſcat. Petenti autẽ pœnitentiæ locum, tunc credatur, ſi & alios quos illic nouit eſſe, manifeſtauerit nobis, non ſolum in Malliana,

L

Auditores & electi qui.

M

ſed in

A ſed in ipſa omnino prouincia.

Auguſtinus ſenex Auxilio epiſcopo iuueni, vt aut anathematis ſententiam reſcindat, aut doceat quibus adductus cauſis putet ob vnius peccatum totam familiam excommunicari poſſe. *Epiſtola LXXV.*

DOMINO dilectiſsimo & venerabili fratri &
conſacerdoti Auxilio, Auguſtinus. Vir ſpe-
ctabilis filius noſter Claſsicianus, grauiter a-
pud me literis queſtus eſt, quòd ſit anathema-
tis iniuriam à tua ſanctitate perpeſſus, narrans quod ve-
nerit ad eccleſiam, apparitione paucorum ſuæ poteſtati
congrua comitatus, & egerit tecum, ne contra ſalutem
ſuam faueres eis qui per Euangelium peierãdo, adiuto-
riũ violandæ fidei, in ipſa fidei domo requirebãt. Quos
tamen conſiderantes quid male fecerint, nõ inde vio-
lenter abductos, ſed ſpõte dicit egreſſos, atque hinc ve-
nerationem tuam ita ſibi ſuccenſuiſſe, vt eccleſiaſtico-
rum confectione geſtorũ cum omni domo ſua anathe-
matis ſententia feriretur. Quibus literis lectis, non me-
diocriter æſtuans cogitationibus, magna cordis tempe-
ſtate fluctuantibus, apud charitatẽ tuam tacere non po-
24 q.3.ſi habes. tui: vt ſi habes de hac re ſententiam certis rationibus
vel ſcripturarum teſtimoniis exploratam, nos quoque
B docere digneris, quomodo rectè anathematizetur pro
patris peccato filius, aut pro mariti vxor, aut pro domi-
ni ſeruus, aut quiſquam etiam in domo nondum natus,
ſi eodem tempore quo vniuerſa domus eſt anathemate
obligata, naſcatur, nec ei poſsit per lauacrum regenera-
tionis in mortis periculo ſubueniri. Neque enim hæc
corporalis eſt pœna, qua legimus quoſdam contempto-
res dei cum ſuis omnibus qui eiuſdem impietatis parti-
cipes nõ fuerunt, pariter interfectos. tunc quidẽ ad ter-
rorem viuentiũ mortalia corpora perimebantur, quan-
doque vtique moritura. Spiritalis autem pœna, qua fit
Matth.16. quod ſcriptum eſt, Quæ ligaueris in terra, erũt ligata &
in cælo: animas obligat, de quibus dictũ eſt: Anima pa-
Ezech.18. tris mea eſt, & anima filij mea eſt. Anima quæ peccaue-
rit, ipſa morietur. Audiſti fortaſſe aliquos magni nomi-
nis ſacerdotes cum domo ſua quẽpiam anathematizaſ-
ſe peccantium, ſed forte ſi eſſent interrogati, reperiẽ-
tur idonei reddere inde rationem. Ego autem, quoniã
ſi quis ex me quærat vtrũ rectè fiat, quid ei reſpondeam
non inuenio. nunquam hoc facere auſus ſum, cum de
C quorũdam facinoribus immaniter aduerſus eccleſiam
perpetratis grauiſsimè permouerer. Sed ſi tibi quàm iu
ſte fiat, dominus reuelauit, nequaquam iuuenilem ætã-
tem tuam, & honoris eccleſiaſtici rudimenta contem-
no. En adſum, ſenex à iuuene coëpiſcopo, & epiſcopus
tot annorum à collega needum annieulo paratus ſum
diſcere, quomodo vel deo vel hominibus iuſtam poſ-
ſumus reddere rationem, ſi animas innocentes pro ſce-
lere alieno, ex quo non trahunt ſicut ex Adam (in quo
omnes peccauerunt) originale peccatum, ſpiritali ſup-
plicio puniamus. Etenim Claſsiciani filius etſi traxit ex
patre primi hominis culpam ſacro fonte baptiſmatis
expiandam, tamen quicquid poſtea quàm genuit pec-
cati pater eius admiſit, vbi particeps ipſe non fuit, ad
eum nõ pertinere quis ambigit? Quid de tot animabus
in vniuerſa familia? Vnde ſi vna anima per iſtam ſeue-
ritatem, qua tota domus iſta anathematizata eſt, ſine
Baptiſmate de corpore exeundo perierit, innumerabi-
lium mors corporum, ſi de eccleſia homines innocen-
tes violenter abſtrahantur & interficiantur, huic dam-
no non poteſt comparari. Si ergo de hac re potes red-
dere rationem, vtinam & nobis reſcribendo præſtes vt
poſsimus & nos. ſi autem nõ potes, quid tibi eſt incon- D
ſulta commotione animi facere, vnde ſi fueris interro-
gatus, rectam rationem non vales inuenire? Hæc autem
dixi, etiam ſi filius noſter Claſsicianus aliquid admiſit,
quod tibi anathemate plectẽdum iuſtiſsime videretur.
Cæterùm ſi veras ad me literas miſit, nec ſolus in do-
mo ſua debuit iſta ſententia coërceri. Sed hinc cum tua
ſanctitate nihil ago, niſi tantùm peto ignoſcas petenti
veniam, ſi agnouerit culpam. ſi autem nihil eum pec-
caſſe prudenter agnoſcis, quoniam ipſe in domo fidei
iuſtius flagitabat fidem debere ſeruari, ne ibi frangere-
tur vbi docetur: fac quod ſanctum virum facere opor-
tet, vt ſi ſibi contigit tanquam homini, quod vtique
homo dei dicit in Pſalmo, Turbatus eſt præ ira oculus Pſal.6.
meus: exclames ad deum: Miſerere mei domine, quo-
niam infirmus ſum: vt porrigat dexteram ſuam, & cõ-
primat iracundiam tuam, & tranquillet mentem tuam
ad videndam faciendamq; iuſtitiam. Sicut enim ſcri-
ptum eſt, iracũdia viri iuſtitiam dei non operatur. Nec Iacobi.1.
arbitreris ideo nobis non poſſe ſubrepere iniuſtã com-
motionem, quia epiſcopi ſumus, ſed potius cogitemus
inter laqueos tentationum nos periculoſiſsime viuere, E
quia homines ſumus. Aufer itaque geſta eccleſiaſtica,
quæ perturbatior fortaſſe feciſti, & redeat inter vos cha
ritas, quam cum illo & catechumenus habuiſti. Aufer
litem, & reuoca pacem, ne tibi pereat homo amicus, &
de vobis gaudeat diabolus inimicus. Potens eſt autem
miſericordia dei noſtri, quæ & me exaudiat orantem,
ne mea triſtitia de vobis augeatur, ſed potius quæ eſt
exorta ſanetur, & erigat per gratiam ſuam, & lætificet
iuuentutẽ tuam non contemnentem ſenectutem meã.
Vale.

Auguſtinus Aurelio, diſputans an monachi qui ſponte ſua de monaſteriis receſſerunt, recipi debeant alibi in numerũ clericorum. *Epiſtola LXXVI.*

DOMINO beatiſsimo & debita obſeruantia
venerabili, ſynceriterque chariſsimo fratri &
conſacerdoti papæ Aurelio, Auguſtinus in do
mino ſalutem. Literas nullas tuæ venerabi-
litatis, ex quo ab inuicem corporaliter digreſsi ſumus,
accepi. Nunc verò legi epiſtolam benignitatis tuæ de
Donato & fratre eius, & quid reſponderẽ, diu fluctua- 16.q.1.legi
ui. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti quid ſit vti- epiſtolam.
le ſaluti eorum quibus in Chriſto nutriendis ſeruimus, F
nihil mihi aliud occurrere potuit, niſi non eſſe iſtam
viam dandam ſeruis dei, vt ſe facilius putent eligi ad a-
liquid meli⁹, ſi facti fuerint deteriores. Et ipſis enim fa
cilis lapſus, & ordini clericorum fit indigniſsima iniu-
ria, ſi deſertores monaſteriorũ ad militiam clericatus
eligantur, cum ex iis qui in monaſterio permanẽt, non
tamen niſi probatiores atque meliores in clerum aſſu-
mere ſoleamus: niſi forte, ſicut vulgares dicunt, Malus
choraula, bonus ſymphoniacus eſt: ita iidem ipſi vulga-
res de nobis iocabuntur dicentes: Malus monachus, bo
nus clericus eſt. Nimis dolendum, ſi ad tam ruinoſam
ſuperbiam monachos ſurrigamus, & tam graui contu-
melia clericos dignos putemus, in quorum numero ſu-
mus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bo-
num clericum faciat, ſi adſit ei ſufficiens continentia:
& tamen deſit inſtructio neceſſaria, aut perſonæ regu-
laris integritas. Sed de iſtis credo arbitrata ſit beatitu-
do tua, quòd noſtra voluntate, vt ſuis potius corregio-
nalibus vtiles eſſent, de monaſterio receſsiſſent. Sed fal
ſum eſt, ſponte abierunt, ſpõte deſeruerunt, nobis, quã-
tum potuimus, pro eorum ſalute renitentibus. Et de

G Donato quidem, quia iam factum eſt, vt antequam de
hac re aliquid in conſilio ſtatueremus, ordinaretur, ſi
forte à ſuperbiæ peruerſitate correctus eſt, quod vult
prudẽtia tua de ſuo faciat: de fratre verò eius, cuius vel
maxime cauſa de monaſterio etiam ipſe Donatus abſ-
ceſsit, cùm intelligas quid ſentiam, neſcio quid reſpon-
deam. Contradicere tamen prudentię, honori, charita-
tiq; tuæ non audeo: & ſanè ſpero id te facturum, quod
membris eccleſiæ ſalubre perſpexeris.

Auguſtinus & Alipius Aurelio, gratulans de dono doctrinæ. *Epiſtola LXXVII.*

DOMINO beatiſsimo & venerabiliter ſuſci-
piendo, ſynceriſsiméque chariſsimo fratri, &
verè ſancto papæ Aurelio, Alipius & Auguſti-
Pſal. 125. nus in domino ſalutem. Impletum eſt gaudio os no-
ſtrum, & lingua noſtra exultatione, nunciantibus lite-
ris tuis, ſanctam cogitationem tuam, adiuuante domi-
no qui eam inſpirauit, & ad effectum eſſe perductam,
de omnibus ordinatis fratribus noſtris, & præcipue de
ſermone presbyterorum, qui te præſente populo infun-
H ditur, per quorum linguas clamat charitas tua maiore
voce in cordibus hominum, quàm illi in auribus, Deo
gratias. Nam quid melius & animo geramus, & ore
promamus, & calamo exprimamus, quam Deo gratias?
Hoc nec dici breuius, nec audiri lętius, nec intelligi grã-
dius, nec agi fructuoſius poteſt. Deo gratias, qui te & tã
fideli pectore ditauit erga filios tuos, & id quod in inti-
mo animæ habebas, quò humanus oculus nõ penetrat,
eduxit in lucem, donando tibi non ſolum vt bene vel-
les, verumetiam in quibus poſſet apparere quod velles.
Math. 5. Ita planè fiat, luceant hæc opera coram hominibus, vt
videant, gaudeant, glorificent patrem qui in cœlis eſt.
Talibus delecteris in domino, vt ipſe te pro eis orãtem
dignetur exaudire, quem tu per eos loquentem non
dedignaris audire. Eatur, ambuletur curratur in via do-
mini, benedicãtur puſilli cum magnis, iocundati in iis
Pſal. 121. qui dicunt eis. In domum domini ibimus: præcedat il-
li, & ſequantur iſti, imitatores facti eorum, ſicut & illi
Chriſti. ferueat iter ſanctarum formicarum fragrent o-
pera ſanctarum apium, feratur fructus in tolerãtia cum
I ſalute perſeuerandi vſque in finem. Nec ſinat dominus
1. Cor. 10. tentari ſupra quàm poſſumus ferre, ſed faciat cum ten-
tatione etiam exitum, vt poſsimus ſuſtinere. Orate pro
Forte, fa- nobis digni exaudiri, cum tanto ſacrificio acceditis ad
cito. deum ſynceriſsimæ dilectionis & laudis eius in operi-
bus veſtris. orate vt & in nobis hæc luceant, quoniam
nouit ille quem oratis, cum quanto noſtro gaudio in
vobis luceant. Hæc ſunt vota noſtra, hæ multitudines
ſolatiorum ſecundum multitudinem dolorum noſtro-
rum in corde noſtro, iocundant animam noſtram. Ita
eſt, quia ita promiſſum eſt, ita erit quod reſtat ſicut pro-
miſſum eſt. Obſecramus te per eum qui tibi iſta dona-
uit, & populum cui ſeruis, ac per te benedictione per-
fudit, vt iubeas ſingulos quos volueris ſermones eorũ
ſeorſum conſcriptos & emendatos mitti nobis. Nam &
ego quod iuſsiſti non negligo, & de Tychonij ſeptem
regulis vel clauibus, ſicut ſæpe iam ſcripſi, cognoſcere
quid tibi videatur expecto.

Auguſtinus Heſychio, de die ſupremo mundi non inquirendo, déque Hebdomadibus Danielis. *Epiſt. LXXVIII.*

DOMINO beatiſsimo Heſychio, Auguſtinus.
Ad ſanctitatem tuam filio tuo compresby-
tero noſtro remeãte Cornuto, per quem lite-
ras tuæ venerationis accepi, quibus exiguitatem meam K
viſitare dignatus es, & tandem reſcripta perſoluo, &
debitum reſalutationis obſequiũ, multum me commẽ-
dans acceptiſsimis domino precibus tuis domine bea-
tiſsime frater. De propheticis autem dictis ſiue prædi-
ctis, de quibus voluiſti vt aliquid ſcriberẽ, melius mihi
viſum eſt ſancti Hieronymi hominis doctiſsimi expo-
ſitiones eorundem verborum (ne illas forte nõ habeas)
de opuſculis eius excerptas, dirigere beatitudini tuę. Si
autem iam eas habebas, nec inquiſitioni tuæ ſatisfacie-
bant, quid de his ſentias, peto mihi reſcribere non gra-
ueris, & quemadmodum ipſe eadem prophetica oracu-
la intelligas. Ego enim maxime illud de hebdomadi-
bus Danielis ſecundum tempus quod iam trãſactum
eſt, intelligendum puto. nam de ſaluatoris aduentu qui
expectatur in fine, tempora dinumerare non audeo: nec
aliquem prophetam de hac re numerum annorum exi-
ſtimo præfiniſſe, ſed illud potius prȩualere, quod ipſe
domin⁹ ait: Nemo poteſt cognoſcere tẽpora quæ pater Act. 1.
poſuit in ſua poteſtate. Quod etiam in alio loco ait, De Math. 24.
die autem illa & hora nemo ſcit, ſunt qui ſic accipiunt,
vt putent ſe poſſe tempora computare, diem verò tan- L
tummodo ipſum & horam neminem ſcire. vbi omitto
dicere quemadmodum ſoleant ſcripturæ diem vel ho-
ram etiã pro tempore ponere. Sed certè illud de igno-
rantia temporum apertiſsime dictum eſt. Nã cum hinc
dominus interrogatus eſſet à diſcipulis ſuis, Nemo, in-
quit, poteſt cognoſcere tempora quæ pater poſuit in
ſua poteſtate. Nõ enim dixit, diem vel horam, ſed tem-
pora, quæ in breui ſpacio non ſolent dici ſicut dies vel
hora, maxime ſi Græcum intueamur eloquium, ex qua
lingua in noſtrum eundem librum vbi hoc ſcriptum
eſt, ſcimus tranſlatum, quamuis latine ſatis exprimi
non potuerit. Ibi enim Græcè legitur χρόνους ἢ καιρούς.
Noſtri autem vtrunq; hoc verbum tempora appellant,
ſiue χρόνους ſiue καιρούς, cum habeant hæc duo inter ſe
non negligendã differentiam. καιροὺς quippe appellant
Græci tempora quidem, non tamen quæ in ſpaciorum
voluminibus tranſeunt, ſed quæ in rebus ad aliquid op-
portunis vel importunis ſentiũtur: ſicut meſsis, vinde-
mia, calor, frigus, bellum, & ſi qua ſimilia. χρόνους autem M
ipſa ſpacia temporum vocãt. Et hoc certè ipſi Apoſtoli
non ita quęſierũt, quaſi vnũ nouiſsimũ diem vel horam
exiguã diei partem ſcire voluiſſent, ſed vtrum iam eſſet
opportunum tempus, quo regnum repræſentaretur Iſ-
raël. Tunc audierunt: Nemo poteſt cognoſcere tempo- Act. 1.
ra quæ pater poſuit in ſua poteſtate. id eſt, χρόνους ἢ και-
ρούς: qđ ſi latine diceretur, tẽpora aut opportunitates,
nec ſic quod dictũ eſt, eſſet expreſſum, quia ſiue oppor-
tuna ſiue importuna ſint tempora, καιροί dicũtur. Tem-
pora ergo computare, hoc eſt χρόνους, vt ſciamus quãdo
ſit finis huius ſeculi vel aduentus domini, nihil mihi a-
liud videtur, quàm ſcire velle quod ipſe ait ſcire nemi-
nem poſſe. Opportunitas verò illius temporis profecto
non erit antequam prædicetur Euangelium in vniuer-
ſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus. Apertiſsima
enim de hac re legitur ſententia ſaluatoris dicentis: Et
prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe Math. 24.
in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.
Tunc veniet, quid eſt, niſi ante nõ veniet? Quanto poſt
ergo veniat, incertum nobis eſt: ante tamen non eſſe
venturum dubitare vtique non debemus. Si ergo ſuſci-
perent hunc laborem ſerui dei, vt peragrato orbe terra-
rum, quantum poſſent colligerent quod remanſit gen-
tium vbi nondum eſt Euangelium prædicatum, hinc
aduertere

A aduertere vtcũque poſſemus,quantũ hoc tempus lõgè
ſit à fine ſeculi.Quod ſi propter quędã loca inacceſsibi
lia & inhoſpita fieri poſſe non creditur , vt à ſeruis dei
peragretur orbis,& quot quantæq; ſint adhuc gentes ſi-
ne Chriſti Euangelio,fideliter renuncietur: multo mi-
nus exiſtimo in ſcripturis poſſe cõprehendi , quãta vſq;
ad finem futura ſint tempora,quandoquidè in eis legi-
mus:Nemo poteſt cognoſcere tẽpora quæ pater poſuit
in ſua poteſtate. Vnde ſi iam nobis certiſsimè nunciatũ
fuiſſet in omnibusgentibus Euãgelium prædicari, nec
ſic poſſemus dicere quantũ temporis remaneret vſque
ad finẽ , ſed magis magiſq; iam appropinquare merito
diceremus: Niſi quis fortè reſpondeat , tanta celeritate
prædicato Euangelio,Romanas gentes & pleraſq; Bar-
baras occupatas,atque ita nonnullas non paulatim,ſed
ſubitò ad fidẽ Chriſti fuiſſe conuerſas, vt non ſit incre-
dibile,paucis annis,etſi non vitæ noſtrę,qui iam ſenui-
mus,certe iuuenum qui venturi ſunt ad ſenectam,vni-
uerſas omnino reſiduas gentes Euangelio poſſe cõple-
ri.Sed ſi ita erit,facilius cum factum fuerit, probari ex-
periendo,quàm legendo antequam fiat inueniri poteſt.
B Hoc me compulit dicere cuiuſdam opinio, quem preſ-
Hieronym' byter quoque Hieronymus temeritatis notat,quòd au-
ſus fuerit Danielis hebdomadas de aduentu Chriſti fu-
turo,nõ de præterito exponere.Si quid autem pro me-
ritis potioribus ſanctæ humilitati cordis tui dominus
melius reuelauit,ſiue reuelauerit, peto nobiſcum cõmu
nicare digneris,& hæc noſtra reſcripta ſic accipere, tan
quam hominis,qui mallem quidem eorũ quæ à me in-
quiſiſti habere ſcientiam, quàm ignorantiam . ſed quia
id nondum potui, magis eligo cautam ignorantiã con
fiteri,quàm falſam ſcientiam profiteri.

Heſychius Auguſtino, docens diem ſupremum inquirendum eſſe. *Epiſtola LXXIX.*

DOMINO beatiſsimo & charitate ſynceriſ-
ſima venerãdo fratri & coëpiſcopo Auguſti-
no , Heſychius in domino ſalutem . Deſi-
deranti & expectanti mihi ſanctus compreſ-
byter noſter Cornut' literas pertulit tuas,quæ me læti-
ficauerunt,quia memoriam noſtri bonã habere digna-
tus es,qui & mihi paucis ſermone proprio ſanctæ men-
tis tuæ de his quę petierã in tranſitu ſignificaſti.Aliquã-
ta autem de opuſculis ſancti cõpresbyteri Hieronymi
C adiũxiſti,vt meam quæſtionem lectione eius operis de
ſanctis ſcripturis explere poſſem.Et quia dignatus es id
petere à nobis,vt quid ſentirem' de ipſis quæſtionibus
per literas tuæ ſynceriſsimæ charitati inſinuaremus: ad
ea de quibus ſcripta legi,prout intellectus exiguus meę
mediocritatis ſentire potuit aut intelligere , infra ſcri-
pſi.Cum dei omnipotẽtis cõditoris totius creaturæ ar-
bitrio & poteſtate cuncta gerantur vel quæ facta ſunt,
vel quæ etiam futura ſunt, ſanctorum prophetarum vo
cibus cognoſcuntur, qui priuſquam fierent ea quæ futu
ra erant,voluntate diuina hominibus ſunt loquuti.Vn-
de ſatis admiratione plenum eſt,ſi ea deus,quæ prædici
voluit,ad hominum ſenſus penitus non poſſe perueni-
re conſtituit,ſecundum hoc capitulum,quod dominus
Act. 1. beatis Apoſtolis loquutus eſt,dicens : Nemo poteſt co-
gnoſcere tempora vel momenta quæ pater poſuit in
ſua poteſtate . Primùm quia in antiquiſsimis libris ec-
cleſiarum non ita ſcriptum eſt: Nemo poteſt , ſed ſcri-
ptum eſt:Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momẽta
quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Quæ ratio ſermonis
ſequenti verbo rectè completur , cum dicit : Sed eritis
mihi teſtes in Hieruſalem, & in Iudæa , & Samaria , &
vſque ad vltimũ terræ.Non ergo Apoſtolos teſtes con- D
ſummationis mundi,ſed nominis & reſurrectionis ſuæ
voluit intelligi.Nam de temporibus cognoſcendis ip-
ſe dominus monet : Quis nam eſt fidelis ſeruus & pru-
dens quem cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam , vt *Luca. 12.*
det illis cibum in tempore ? Beatus ille ſeruus, quẽ ve-
niens dominus eius inuenerit ſic facientem . Familia
Chriſti verbo prędicationis paſcitur, & fidelis famulus
inuenitur,qui in tempore expectantibus dominum,ne-
ceſſariam eſcam credẽtibus præſtat.Malus enim ſeruus
ſic reprehenditur:Quod ſi dixerit malus ſeruus , morã
facit dominus meus venire:veniet dominus eius in die
qua neſcit,& hora qua ignorat : & reliqua . Item arguit
quare tempus non cognoſcatur, dicendo : Hypocritæ,
faciem cœli noſtis probare, tempus hoc quare non co-
gnoſcitis?Itẽ Apoſtolus: In nouiſsimis diebus inſtabunt *2. Tim. 3.*
tempora periculoſa:& reliqua.Item Apoſtolus: De tem *1. Theſſ. 5.*
poribus autem & momentis non neceſſe habemus vo-
bis ſcribere:Vos enim ipſi diligenter ſcitis quia dies do
mini ſicut fur in nocte,ita veniet . Cum enim dixerint,
pax & ſecuritas,tũc ſubitaneus illis apparebit interitus, E
quomodo dolores parturientis,& non effugient . Item
Apoſtolus:Nõ retinetis memoria,quia cum eſſem apud *2. Theſſ. 2.*
vos,hæc dicebam vobis?& nunc quid detineat ſcitis,vt
reueletur in ſuo tempore . Nam myſterium iniquitatis
iam operatur,tantùm,vt qui tenet,modo teneat,donec
de medio fiat,& tunc reuelabitur ille iniquus,quem do
minus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui.Item dominus in
Euãgelio increpat Iudæos:Et tu ſi cognouiſſes tempus *Luca. 19.*
viſitationis tuæ,forſitan permanſiſſes : nunc autem ab-
ſconſa ſunt ab oculis tuis . Et dominus ſic prædicat ad
Iudæos:Pœnitẽtiam agite,completa ſunt tempora, cre- *Marci. 1.*
dite Euangelio . Et ad Iudæos quidem recte completa
dicebat,quia eorum tempora poſt eius prędicationem,
& triginta & quinq; vel quadraginta annos finita ſunt.
Et in Daniele: Quoaduſque interfecta eſt beſtia,periit, *Daniel. 7.*
& corpus eius datum eſt vt comburatur, & reliquarum
beſtiarum regnum tranſlatum eſt: & magnitudo vitæ
data eſt eis vſque ad tempus & tempus,quod Græcè di-
citur ἕως χρόνου καὶ καιροῦ. Et inſequitur.Et ecce cum nu-
bibus cœli quaſi filius hominis veniens . Myſterium
beſtiæ , è reliquarum beſtiarum tranſlatione , intelli-
gentibus ſcripturam manifeſtum eſt.Aduentus domini
diligendus eſt & expectandus . Eſt etiam magna beati- F
tudo diligentibus eius aduentum,ſicut teſtimoniũ per-
hibet beatus Apoſtolus Paulus:De cætero,inquit, repo- *2. Tim. 4.*
ſita eſt mihi corona iuſtitiæ , quam reddet mihi domi-
nus iuſtus iudex in illa die: non autem mihi ſolum,ſed
& iis qui diligunt aduentum domini . Et dominus in
Euangelio: Tunc iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno pa- *Matth. 13.*
tris ſui.Item propheta: Ecce enim tenebræ & caligo o- *Eſa. 60.*
perient terram ſuper gentes,in te verò apparebit domi
nus,& maieſtas eius in te videbitur.Item propheta: Qui *Eſa. 40.*
verò expectant dominum,exultabũt cum virtute , pro-
ducent pennas ſicut aquilæ , current & non laborabũt,
ambulabunt & non eſurient . Et plurima talia quæ ad
beatitudinem eorum petinent,qui diligunt aduentum
domini, inueniuntur . Quòd autem nemo poſsit men-
ſuras temporum colligere,manifeſtum eſt: Euãgelium
quippe dicit: De die illa & hora nemo ſcit : ego autem *Matth. 24.*
pro poſsibilitate intellectus mei dico,neque diem , ne-
que menſem, neque annum aduentus ipſius ſciri poſſe,
ſed ſigna quæ ſunt aduentus , videndo & credendo &
expectare me conuenit , & credentibus eſcam hanc re-
tribuere , vt expectantes diligant aduentum eius , qui

G dixit: Hæc omnia cum videritis, ſcitote quoniam pro-
pe eſt in ianuis. Signa ergo Euangelica & prophetica,
quæ in nobis completa ſunt, aduentum domini mani-
feſtant. nam fruſtra aut qui quærunt, aut qui calumnian
tur, dies & annos in computo comprehendere quærũt:
Mar.13. cum ſcriptũ ſit: Quia niſi abbreuiati fuiſſent dies illi,
non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuia-
buntur dies illi. Certum eſt tempus carere computo,
quod breuiãdum eſt à domino, qui tempora cõſtituit,
appropinquaſſe autem aduentum eius, cuius ſigna ali-
qua videmus ex iis quæ facta ſunt, eſſe completa. & ite-
Luca.21. rum dicit: His autem fieri incipiẽtibus, reſpirabitis, &
leuabitis capita veſtra, quoniam appropinquabit redẽ-
ptio veſtra. Quæ autem ſigna dixit videnda, manifeſtũ
eſt in Euãgelio ſancti Lucæ: Et Hieruſalem calcabitur à
gentibus, donec impleantur tempora gentiũ. hoc factũ
eſt, & fieri nulli dubium eſt. Et inſequitur: Et erũt ſigna
in Sole & Luna & in ſtellis, & in terra preſſura gentiũ.
Cauſa, quæ patimur, confiteri, & pœna compellit, ſi
forte non curet volũtas. Nam in vno tempore & ſigna
in cœlo & preſſurãm gentium in terris ab hominibus
videri & ſuſtineri manifeſtũ eſt. Et inſequitur: Areſcen-
tibus hominibus præ timore & expectatione quæ ſu-
peruenient vniuerſo orbi. Nullam patriam, nullum lo-
H cum noſtris temporibus non affligi aut humiliari cer-
tum eſt, ſicut dictũ eſt, præ timore & expectatione quæ
ſuperueniẽt vniuerſo orbi: & omnia ſigna quæ ſuperius
Euangelium legentibus manifeſtat, ex maxima parte
Matth.24. completa ſunt. Quod autem dictum eſt, Et prædicabi-
tur Euangelium in vniuerſo mundo, & tunc veniet fi-
nis: Primum, quòd ipſius domini repromiſsio talis fuit,
vt ipſi Apoſtoli eius nominis & reſurrectionis teſtes fie
rent in Hieruſalem, & in Iudæa, & in Samaria & vſque
ad extremum terræ, & Apoſtolus hac authoritate do-
Rom.10. cet: Sed dico, nunquid non audierunt? In omnem ter-
ram exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eo-
Coloſſ.1. rum. Item, Propter ſpem quæ repoſita eſt vobis, quam
ante audiſtis in verbo veritatis Euangelij, quod adue-
nit in vos, ſicut & in omni mundo eſt fructificans &
creſcens. Sed ab Apoſtolis nunciata fides in gentibus,
habuit multos perſequutores, vt retenta tardius inua-
leſceret, vt illud impleretur: Ante hæc omnia primum
in vos manus immittent ſuas, & perſequentur, & tradẽt
I vos in Synagogas & in cuſtodias, ducentes ad reges &
ad præſides propter nomen meum, vt illud impleretur
quod ſcriptum erat: Et velociter reædificaberis à qui-
bus deſtructa es. Nam ex quo clementiſsimi imperato-
res Chriſtiani dei voluntate eſſe cœperunt: quanquam
paulatim fides cauſa perſequutionis creſcebat in ſecu-
lis, factis regibus Chriſtianis vbique in paruo tempore
Chriſti Euangelium penetrauit. Expoſitio ſanè beati
Danielis de hebdomadibus, quam vir ſanctus cõpreſ-
byter noſter Hieronymus expoſuit, qualiter doctores
† lectorẽ attentũ quærit. eccleſiarum tradidiſſent, lectorem ſuſpendit. † Nam ſi
ipſe doctiſsimus vir compresbyter noſter ait periculo-
ſum eſſe de magiſtrorum eccleſiarum iudicare ſenten-
tiis, & alterum præferre alteri, quanto magis hoc lector
facere non poteſt, quod magiſter facere dubitauit? Nos
Matth.5. autem credimus quod dominus ait: Quia cœlũ & terra
tranſient, iota autem vnum vel vnus apex non tranſiet
à lege, donec omnia fiant. Quomodo ergo myſterium
hebdomadarum ſit impletum vſque ad natiuitatem &
paſsionem Chriſti, admiror, cum illud quod in dimi-
dio hebdomadæ propheta loquutus eſt dicendo: In di-
midio hebdomadæ tolletur ſacrificium meum, & de-
ſolationum ſupplicatio interitus, & ad ſacrificium abo- K
minatio. Hæc ergo abominatio ſi iam completa fuerat, Dani.9.
quomodo dominus monet & dicit: Cum videritis abo Matt.24.
minationem deſolationis, quod dictum eſt per Danie-
lem prophetam, ſtantem in loco ſancto, qui legit intel-
ligat. Ego autem ne petitionis beatitudinis tuæ contem
ptor eſſem, hæc quemadmodum ſenſi, ſcripſi ad tuam
charitatem. Plenius autẽ dignare nos verbo gratiæ tuæ
reſcribendo inſtruere & lætificare.

Auguſtinus Heſychio, commonſtrans quomodo ſint intelligenda ſcripturæ loca quæ variè loquũtur de fine ſeculi: quódq; præſtat non inquirere diem illum, ſed hoc agere, vt vnuſquiſque ad ſua vitæ ſupremum diem ſit paratus. *Epiſtola LXXX.*

DOMINO beatiſsimo & venerabiliter ſuſci-
piendo fratri & coëpiſcopo Heſychio, Augu-
ſtinus in domino ſalutem. Accepi literas
venerationis tuæ, quibus valde ſalubriter ex-
hortaris, vt Saluatoris noſtri diligatur & deſideretur
aduentus. Facis hoc vt ſeruus bonus eiuſdem patrisfa-
milias, auidus lucrorum domini tui, & volens habere
plurimos ſocios dilectionis qua ipſe præcipue & perſe-
ueranter accẽderis. Intuentes igitur quod commemo- L
raſti de Apoſtolo, quia dominũ dixit redditurũ coro- 2.Tim.4.
nam iuſtitiæ non tantùm ſibi, ſed & omnibus qui dili-
gũt manifeſtationẽ eius, ita rectè viuimus, & in hoc ſe-
culo tanquã peregrini agimus, cum ſe in hac dilectio-
ne cor noſtrum proficienter extẽdit, ſiue citius ſiue tar-
dius veniat quàm putatur, cuius manifeſtatio fideli cha
ritate diligitur, & pio deſideratur affectu. Seruus quip-
pe ille qui dicit: Morã facit dominus meus, & percutit Luca.12.
conſeruos ſuos, manducat & bibit cùm ebrioſis, nõ vti-
que diligit manifeſtationem eius. Ex moribus enim ap-
paret animus eius, quos mores licet breuiter ideo magi-
ſter bonus curauit exprimere, id eſt, ſuperbiam atq; lu-
xuriam, ne quod dicebat, Moram facit dominus meus,
deſiderio domini ſui dicere crederetur, quo ardebat
ille qui dicebat: Sitiuit anima mea ad deũ viuum, quan Pſal.41.
do veniam & apparebo ante faciem dei? Dicẽdo enim
quando veniam? moras ſe perpeti moleſte ferebat, quia
etiam quod tempore acceleratur, deſiderio tardum vi-
detur. Quomodo autem tardus eſt eius aduentus, vel
quomodo longè venturus eſt, cum ipſi Apoſtoli tem-
pore quo adhuc erãt in carne, dixerint: Nouiſsima ho- M
ra eſt: quãuis à domino audierint: Non eſt veſtrum ſci-
re tempora? Hoc ergo neſciebãt quod neſcimus & nos,
quantum ad me attinet, dico, & eos qui hoc mecũ ne-
ſciunt: & tamen quibus dictum eſt, Non eſt veſtrum
ſcire tempora quæ pater poſuit in ſua poteſtate: dilige-
bant eius manifeſtationem, & dabant cõſeruis in tem-
pore cibaria, nec percutiebant eos dominando eis, nec
luxuriabantur cum amatoribus mũdi, dicẽtes: Moram
facit dominus meus. Alia eſt ergo ignorantia tempo-
rum, alia labes morum, amorq; vitiorum. Nam & Apo-
ſtolus Paulus quando dicebat, Non cito moueamini 2.Theſſ.2.
mente, neq; terreamini, ſiue per verbum ſiue per epiſto-
lam tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies domi-
ni: nolebat vtique vt crederẽt eis qui iam propinquare
domini arbitrabãtur aduentum: nec tamen volebat vt
tanquam ſeruus ille dicerent: Moram facit dominus Luca.12.
meus venire: & traderẽt ſe ſuperbiæ luxuriæq; perden-
dos. ſed ſic eos nolebat de propinquãte die nouiſsimo
falſis auſcultare rumoribus, vt tamẽ vellet eos paratos
ad aduentum domini ſui lumbis accinctis, & lucernis
ardentibus

A ardentibus operiri:quibus dicit:Vos autem fratres non
1.Theſſ.5. eſtis in tenebris , vt vos dies ille tanquam fur compre-
hendat.Omnes enim vos filij lucis eſtis & filij diei,non
ſumus noctis neque tenebrarum . Ille autem qui ſic di-
cit : Moram facit dominus meus venire , vt percutiat
conſeruos ſuos,epuletur cum ebrioſis,non eſt lucis, ſed
tenebrarum:& ideo eum tanquam fur dies ille compre-
hendet·quod vnuſquiſque debet etiam de die huius vi-
tæ ſuæ nouiſsimo formidare.in quo enim quenque in-
uenerit ſuus nouiſsimus dies , in hoc eum comprehen-
det mundi nouiſsimus dies:quoniam qualis in die iſto
quiſq; moritur,talis in die illo iudicabitur.Ad hoc per-
tinet quod in Euangelio ſecundum Marcum ita ſcri-
Marci.13. ptum eſt: Vigilate ergo , quia neſcitis quando dominus
domus veniat, ſerò, an media nocte , an gallicantu, an
mane , ne cum venerit repente,inueniat vos dormien-
tes . Quod autem vobis dico , omnibus dico , vigilate.
Quibus enim omnibus dicit, niſi electis & dilectis ſuis
ad corpus eius pertinentibus,quod eſt eccleſia?Non ſo-
lùm ergo illis dixit quibus tunc audientibus loqueba-
tur,ſed etiam illis qui fuerunt poſt illos ante nos, & ad
nos ipſos , & qui erunt poſt nos vſque ad eius nouiſsi-
B mum aduentum . Nunquid autem omnes inuenturus
eſt dies ille in hac vita , aut quiſquam dicturus eſt quod
ad defunctos etiã pertineat quod ait . Vigilate,ne cum
repente venerit,inueniat vos dormiẽtes?Cur itaq; om-
nibus dicit,quod ad eos ſolos pertineat qui tunc erunt,
niſi quia eo modo ad omnes pertinet , quomodo dixi?
Tunc enim vnicuiq; veniet dies ille , cũ venerit ei dies
vt talis hinc exeat, qualis iudicandus eſt illo die.Ac per
hoc vigilare debet omnis Chriſtianus , ne imparatum
inueniat eum domini aduentus. Imparatum autem in-
ueniet ille dies,quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ hu
ius vltimus dies.Certè enim hoc ſaltem manifeſtum e-
rat Apoſtolis , non eorum temporibus eum hîc in car-
ne viuerent,dominum eſſe venturum: & tamẽ quis du-
bitet eos præcipue vigilaſſe , & ſeruaſſe quod omnibus
dixit,ne imparatos repente veniens inueniret?Nõdum
ſanè intelligo quónam modo accipi debeat quod ſcri-
pſit ſanctitas tua , propterea dixiſſe dominũ Apoſtolis:
Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta quæ pa-
Acto.1. ter poſuit in ſua poteſtate : quoniam ſequutus adiunxit:
Sed eritis mihi teſtes in Hieruſalem , & in Iudæa , & in
Samaria , & vſque ad vltimum terræ . Quem ſcripturæ
ſenſum ſic exponis, vt dicas, ergo non Apoſtolos teſtes
C conſummationis mundi , ſed nominis & reſurrectio-
nis ſuæ voluit intelligi . Non quidem ille ait: Non eſt
veſtrum prædicare tempora : ſed non eſt veſtrum noſ-
ſe . Verùm ſi ita vis intelligi quod ait : Non eſt veſtrum
ſcire : ac ſi diceret , non eſt veſtrum ſcientes facere , id
eſt, non eſt veſtrum hoc docere : quis noſtrum docere
audeat, vel ſcire præſumat, quod deus ille magiſter nec
eos diſcipulos docuit, à quibus præſentibus interroga-
tus eſt præſens , nec illi tam ſancti magníque doctores
eccleſiam docere potuerunt? An reſpondebitur , hæc
non docuiſſe Apoſtolos,ſed prophetas? Hoc enim aiſti
& verum eſt, quòd ea quæ futura ſunt , ſanctorum pro-
phetarum vocibus cognoſcuntur , qui priuſquam fie-
rent , inquis , ea quæ futura erant voluntate diuina ho-
minibus ſunt loquuti . Sed ſi veneratio tua ſatis admi-
ratione plenum eſſe dicit,ſi ea deus quę prędici voluit,
ad hominum ſenſus penitus non poſſe peruenire con-
ſtituit,quãto maiore admiratione plenum eſt, ſi ea quæ
prophetæ hominibus ſunt loquuti,hęc Apoſtoli vel ſci
re ſunt prohibiti vel docere? Quomodo autem pro-
phetæ iſta de quibus agitur tempora docentes , non in- D
telligerentur ab Apoſtolis,ſi intelliguntur à nobis?Aut
ſi eos Apoſtoli intellexerunt iſtam menſuram tempo-
ris prophetantes , quomodo non docerent quod intel-
lexerunt , quando per eorum præconium & ipſi pro-
phetæ innoteſcebant, qui eos ſuis libris iſta docuerunt?
Et ideo per quas literas ea ipſi didicerant , per eaſdem
poterant alij quoque in his gentibus diſcere , in quibus
Apoſtoli authoritatem propheticam commendabant.
Cur ergo eis dictum eſt , Non eſt veſtrum ſcire : vel ſi
ita intelligendum eſt : Non eſt veſtrum docere tem-
pora quæ pater poſuit in ſua poteſtate : quandoqui-
dem ſic ea docebant cum ij in quorum literis diſceren-
tur,per illos innoteſcebant? Vnde credibilius eſt , non
deum noluiſſe ſciri , ſed noluiſſe prædicari : quòd no-
luit prædicari quod videbat non vtiliter ſciri . Cur er-
go, inquis, de temporibus cognoſcendis ipſe dominus
monet vbi dicit: Quiſnam eſt fidelis ſeruus & prudens Matth. 24.
quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam , vt det
illis cibuum in tempore? Imò verò monet , non vt bo-
nus ſeruus cognoſcat temporum finem , ſed vt omni
tempore in opere bono vigilet : quia neſcit temporum
finem . Non monet vt tempora quæ pater poſuit in ſua E
poteſtate , aſſequamur ſuper Apoſtolos , ſed monet vt
quoniam neſciamus quando veniat dominus, in cordis
præparatione imitemur Apoſtolos : vnde iam ſupra
ſatis loquutus ſum . Arguit autem Iudæos , quare tem-
pus non cognoſcant , dicens : Hypocritæ,faciem cœli Lucæ.12.
poteſtis probare, & reliqua:quoniam illud tempus non
cognoſcebant, quod iam volebat cognoſci, id eſt, pri-
mi aduentus ſui quo in eum crederent , qui alterum e-
ius aduentum vellent expectare , vigilantes quando-
cunque futurus eſſet.Qui enim aduentum domini non
cognouerit primum,præparare ſe non potuit ad ſecun-
dum , credendo in eum fideliterque vigilando , ne il-
lum tanquam fur in tenebris comprehendat , ſiue tar-
dius venerit,ſiue citius quàm ſperatur . Dicit etiã ſicut
admones, apoſtolus Paulus: In nouiſsimis temporibus 2 Tim.3.
inſtabunt tempora periculoſa, & reliqua. Sed nunquid
ideo docet tẽpora quę pater poſuit in ſua poteſtate?Aut
ideo quiſquã nouit quàm longa vel breuia ſint eadem
ipſa quæ fatendum eſt eſſe nouiſsima? Cogitare quippe
debemus quàm olim dictũ ſit: Fratres , nouiſsima hora 1.Ioan.2.
eſt . Rurſus eundem apoſtolum dixiſſe commemoras:
De temporibus autem & momentis non neceſſe habe-
mus ſcribere vobis, vos enim ipſi diligenter ſcitis quia 1.Theſſ.5.
dies domini ſicut fur in nocte ita veniet. Et cum dixe- F
rint,pax & ſecuritas,tunc ſubitaneus illis apparebit in-
teritus,quomodo dolores parturientis, & nõ effugient.
Et hic non dixit poſt quantum temporis hoc futurum
ſit,ſed quomodo futurum ſit:id eſt , non quanta erit æ-
tatis breuitas vel prolixitas, ſed quãrumlibet interual-
lum ſit ſpaciumq; temporis , non tamen eis hoc veniet
malum nouiſsimum,niſi cum dixerint,Pax& ſecuritas.
Quibus verbis videtur apoſtolus huius nouiſsimi diei
vel ſpem vel timorem ab hoc noſtro tempore remouiſ-
ſe.Nõ enim videmus ipſos amatores huius ſeculi , qui-
bus ſubitaneꝰ apparebit interitus,iam dicere,Pax & ſe-
curitas . Quid ergo ſcire ſufficiat, ſatis ipſe demonſtrat
apoſtolus dicendo : De temporibus & momentis non
opus habemus vobis ſcribere: vel ſicut alij codices ha-
bent : Non opus habetis vobis ſcribi.Nec ſequutus ad-
iunxit,vos enim ipſi diligenter ſcitis quantũ temporis
reſtet , ſed ait , Vos enim ipſi diligenter ſcitis quia hora
domini ſicut fur in nocte, ita veniet. Hoc ergo ſcire o-

G Opus eſt, vt curent filij lucis eſſe, & parato corde vigilare, qui noluit ab illa hora ſicut à nocturno fure comprehendi. Nam ſi ad cauendum hoc malum, id eſt, ne hora domini tanquam fur inueniat imparatum, opus eſſet noſſe temporum ſpacia, non diceret Apoſtolus non opus eſſe vt hoc ſcriberet, ſed hoc potius eis eſſe ſcribendum tanquam doctor prouidentiſſimus iudicaret. Nunc autem nec illis hoc opus eſſe monſtrauit, quibus ſufficiebat vt ſcirent imparatis atque dormientibus horam domini ſicut furem eſſe venturam, atque hoc ſciendo eſſent ipſi vigilanter parati poſt quantalibet tempora veniret: & ſuum ſeruauit modum, vt licet apoſtolus, non tamen præſumeret alios docere, quod apoſtolis dominum dixiſſe cognouerat, Non eſt veſtrum ſcire. Ponis etiam quod idem ipſe dixit apo-

2.Theſſ.2. ſtolus: Non retinetis memoria, quia cum eſſem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore. Nam myſterium iam operatur iniquitatis, tantùm qui tenet modo, teneat, donec de medio fiat. Et tūc reuelabitur ille iniquus, quem

20. De ciuitate dei, ca. 19. dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. Quæ verba Apoſtolica vtinam non tantummodo ponere, verumetiam exponere dignareris: Ita ſanè obſcura ſunt & my-

H ſtice dicta, vt tamen appareat eum nihil de ſtatutis dixiſſe temporibus, nullumque eorum interuallum ſpaciúmque aperuiſſe. Ait enim: Vt reueletur in ſuo tempore, nec dixit poſt quantum temporis hoc futurum ſit. Deinde ſubiunxit: Iam enim myſterium operatur iniquitatis. Hoc iniquitatis myſterium quomodolibet intelligatur quid ſit, ab alio ſic, ab alio autem ſic, quandiu tamen operetur, occultum eſt. Neque id expreſſit apoſtolus tanquam homo ex eorum numero quibus dictum eſt: Non eſt veſtrum ſcire tempora. Quanuis enim nondum inter eos erat quando eis hoc dictum eſt, ad eorum tamen collegium atque ſocietatem etiam ipſum non ambigimus pertinere. Item quod ſequitur: Tantùm qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui: docet nos Antichriſtum manifeſtum futurum. Siquidem ipſum videtur aliquanto euidētiori ſignificatione tetigiſſe interficiendum ſpiritu oris domini Ieſu Chriſti, ſed poſt quantum temporis iſtud erit, nec ſaltem obſcure loquutus

I eſt. Quiſnam ſit enim qui modo tenet, vel quid teneat, vel quid ſibi velit quod ait, de medio fiat: poteſt quiſq; ſe coarctare vt intelligat, vel aliquatenus ſuſpicetur, quoniam quoquo modo ſcriptum legit. Quādiu autem teneat, & poſt quanta temporum ſpacia de medio fiat, hoc omnino tacetur. Item dominus, inquis, in Euange-

Luca.19. lio increpat Iudæos, dicens: Et tu ſi cognouiſſes tempus viſitationis tuæ, forſitan permanſiſſes, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Sed hoc ad tempus primi aduentus domini pertinet, non ſecundi, de quo nunc quæſtio eſt. De ſecundo quippe aduentu ſuo dixit, Non eſt veſtrum ſcire tempora: non de primo. De illo enim ab eo quæ ſierunt diſcipuli, quem ſperabant, non de iſto

1.Cor.2. quem iam videbant. Si enim primum eius aduentum Iudæi cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent: & ideo non euerti ſed permanere potuiſſent.

Marci.1. Iam verò quod ait ad eos, Pœnitentiam agite, completa ſunt tempora, credite Euangelio: etiam ipſe firmaſti de his temporibus dictum eſſe Iudæorum quæ continuo poſt paucos annos fuerāt tranſitura, & nunc nouimus iam eſſe tranſacta, euerſa ſcilicet ciuitate in qua regnum eorum fuerat conſtitutum. Proinde quod ex Da-

K niele de interfecta beſtia poſuit venerabilitas tua, & de reliquarum beſtiarum regno, & inter hæc de filio hominis veniēte cum nubibus cœli, manifeſtū eſſe dixiſti intelligētibus ſcripturā. Sed ſi dignatus fueris exponere quomodo iſta pertineant ad cognoſcendum temporū ſpacium, poſt quod erit ſaluatoris aduentus, ita vt inueniantur ſine vlla ambiguitate manifeſta, fatebor etiam ipſe cū magna actione gratiarum, illud quod ait dominus, Non eſt veſtrum ſcire tempora, tantummodo apoſtolis eſſe dictum, non poſteris eorum qui ea fuerant cogniturі. Diligendus ergo eſt & expectandus domini (ſicut ſanctè hortaris) aduentus, magnamq; dicis eſſe beatitudinem diligentibus eius aduentum, & adhibes apo

ſtoli teſtimoniū, cuius verba ſic ponis: De cætero repo- *2.Tim.4.*

ſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi dominus iuſtus iudex in illa die. Nō ſolùm autem mihi, ſed & iis

qui diligunt aduentū domini. Tunc enim (ſicut ex Euā- *Matth.13.*

gelio cōmemoras) iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno pa

tris ſui. Et quod propheta dicit: Ecce enim caligo & te- *Eſa.60.*

nebræ operient terram ſuper gentes, in te vero apparebit dominus, & maieſtas eius in te videbitur. Item quod

ſcriptum eſt: Qui verò expectant dominum, exultabunt *Eſa.40.*

eum virtute. producent pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non eſurient. Hoc pla- L

nè piiſsime & veriſsime dicis. commendās eorum beatitudinem, qui diligunt aduentum domini. Sed & illi

quibus dicebat Apoſtolus, Non citò moueamini men- *2.Theſſ.2.*

te, quaſi inſtet dies domini, diligebant vtique aduētum domini. Nec eos hoc docens doctor gentium ab illa dilectione frangebat, qua vt inflammarentur volebat: & ideo nolebat vt crederent eis à quibus audiebant inſtare diem domini, ne fortè eum tranſiſſet tempus quo eum crediderant eſſe venturum, & veniſſe non cernerent, etiam cætera fallaciter ſibi promitti arbitrantes, & de ipſa mercede fidei deſperarent. Non ergo ille diligit aduentum domini, qui eum aſſerit propinquare, nec ille qui eum aſſerit non appropinquare: ſed ille potius qui eum ſiue prope ſiue longe ſit, ſynceritate fidei, firmitate ſpei, ardore charitatis expectat. Nam ſi tanto magis diligitur dominus, quanto magis creditur & prædicatur citius eſſe venturus, magis eum diligebant qui eius aduentum iam inſtare dicebant, quàm ij quos apoſtolus eis credere prohibebat, vel ipſe apoſtolus qui hoc vtique non credebat. Si autem onerosa non eſt in-

firmitas mea ſanctitati tuæ, peto apertius non graueris M

exponere, quomodo dixeris neminem poſſe temporum menſuras colligere, ne fortè & hoc mihi videatur, quod etiam charitati tuæ, & fruſtra quilibet noſtrum inſtrui expectet ab altero. Cum enim hoc dixiſſes, deinde ſubdidiſti & aiſti, Euangelium quidem dicit, De die & hora nemo ſcit. Ego autem, inquis, pro impoſsibilitate intellectus mei dico, neq; menſem neque annum aduentus ipſius ſciri poſſe. Ita enim hoc videtur ſonare, tanquam non poſsit ſciri quo anno venturus ſit: ſed poſsit ſciri qua hebdomade annorum, vel qua decade, tanquam dici poſsit atq; definiri intra illos vel illos ſeptem annos, aut intra illos vel illos decē annos. Quod ſi ne hoc quidem comprehēdi poteſt, quæro vtrum ſic ſaltem poſsit definiri tempus aduētus eius, vt eum venturū eſſe dicamus intra iſtos verbi gratia quinquaginta vel centum annos, vel quotlibet ſeu maioris numeri ſeu minoris annorum, ſed in quo eorum, nos ignorare. Hoc ſi iam comprehēdiſti, multum eſt quod comprehendere potuiſti. Idipſum eſt autem quod rogo vt nobis benignus impertias, adhibens idonea documenta

A menta, quibus id potueris indagare. Si autem neque
hoc te comprehendiſſe præſumis, hoc ſentis quod ego.
Nouiſsima enim eſſe iſta tempora, multis rerum ſignis
apparentibus quæ dominum prædixiſſe legimus, om-
nes qui ea credimus, ceruimus. Sed & mille anno-
rum tempus, ſi eorum finis eſſet ſeculi finis, poſſet vni-
uerſum dici nouiſsimum tempus, vel etiam nouiſsi-
Pſal. 89. mus dies, quia ſcriptum eſt: Mille anni ante oculos tu-
os, tanquam dies vnus: vt quicquid per eoſdem mil-
le annos gereretur, nouiſsimo tempore vel nouiſsimo
die diceretur geri. Iterum enim dico quod in hac cau-
ſa ſæpe dicendum eſt: Conſideremus ante quàm mul-
1. Ioan. 2. tos annos dixerit beatus Ioannes Euangeliſta: Nouiſ-
ſima hora eſt. Nam ſi tunc eſſemus hoc audito, quan-
do crederemus tot annos poſtea tranſituros, ac non
potius ipſo adhuc Ioanne in corpore conſtituto do-
minum ſperaremus eſſe venturum? Neque enim di-
xit, Nouiſsimum tempus eſt, aut nouiſsimus annus,
aut menſis, aut dies, ſed nouiſsima hora eſt. Et ecce
iſta hora quàm longa eſt, nec tamen eſt ille menti-
tus, ſed vtique intelligendus eſt horam pro tempore
poſuiſſe. Quod nonnulli ſic accipiunt, vt ſex anno-
B rum milia conſtituant velut vnum diem, eúmque in
partes velut horas duodecim partiantur, vt ſic quin-
gentos annos poſtremos, hora videatur habere poſtre-
ma. In quibus annis iam Ioannes, inquiunt, loque-
batur quando nouiſsimam horam eſſe dicebat. Sed a-
liud eſt noſſe aliquid, aliud ſuſpicari. Cur enim non
potius, ſi ſex annorum milia deputandus eſt vnus dies,
non duodecima, ſed viceſimaquarta pars eius vna ho-
ra eſt: id eſt, non quingenti, ſed ducenti quinqua-
ginta anni? Totus enim dies, totus circumitus ſolis
verius nuncupatur, non ab Oriente vſque in Occiden-
tem, ſed ab Oriente vſque in Orientem, vnde toto die
peracto, id eſt viginti & quatuor horis, rurſus exori-
tur: ac per hoc hora iſta nouiſsima, ex quo tempore
id loquutus eſt Ioannes, ante fermè ſeptuaginta annos
vt minimum dicam, iam reperitur eſſe tranſacta, &
nondum venit terminus ſeculi. Huc accedit, quia in-
ſpecta diligenter eccleſiſtica hiſtoria, reperitur Ioan-
nes Apoſtolus longè ante fuiſſe defunctus, quàm quin-
que milia quingenti anni à generis humani exordio
complerentur. Nondum erat itaque hora nouiſsima,
C ſi ſex milium annorum pars duodecima, id eſt, quin-
genti anni, velut vnius horæ ſpacium deputatur. Por-
rò ſi ſecundum ſcripturas vnum diem mille annos eſſe
ponamus, multo magis olim tranſiit tam longæ diei
hora nouiſsima, non dico ſi viceſimaquarta pars eius,
qui ſunt anni paulo amplius quadraginta, ſed ſi duo-
decima deputetur quæ illos annos duplos habet. Vn
de conuenientius ille Apoſtolus creditur horam po-
ſuiſſe pro tempore, quæ hora quàm longa ſit, igno-
ramus: quia non eſt noſtrum ſcire tempora quæ pa-
ter poſuit in ſua poteſtate: quamuis eam nouiſsimam
eſſe nouerimus, multo magis vtique nos, quàm qui fue-
runt ante nos, ex quo eſſe vel dici cœpit hora nouiſsi-
ma. Quod autem ideo videtur venerationi tuæ com-
prehendi non poſſe temporum menſuras, vt definia-
tur quo anno futurus eſt finis, quia ſecundum promiſ-
ſionem domini breuiabuntur dies illi, prorſus non in-
telligo. Si enim ſic breuiabnutur, vt fiant ex pluribus
pauciores, quæro ſecundum quam veritatem futuri e-
rant plures, niſi breuiarentur? Hebdomades enim ſan-
cti Danielis non ad primom domini aduentum (ſicut
pluribus viſum eſt) ſed ad ſecundum potius exiſtimas
pertinere. Itáne ergo breuiabuntur, vt vel vna in eis D
hebdomada minus futura ſit: & falſa erit prophetia,
quæ tanta diligentia numerum hebdomadarum defi-
nire curauit, vt quiddam diceret etiam dimidio heb-
domadis implendum? Miror ſi per prophetiam Chri-
ſti deſtruitur prophetia Danielis. Deinde quale eſt vt
putemus ignoraſſe Danielem, vel potius angelum, à
quo iſta diſcebat, breuiaturum dominum dies illos, &
erraſſe vt hoc diceret, vel ſciſſe quidem, ſed ei quem
docebat fuiſſe mentitum? Quod ſi abſurdum eſt, cur
non potius credimus ſecundum id quod breuiaturus
eſt dominus dies illos, tot hebdomadas prophetaſſe
Danielem, ſi tamen ad ſecundum domini adoentum,
(quod neſcio quemadmodum poſsit oſtendi) ille nu-
merus refertur annorum? Poſtremò multo certius ſe-
curiúſque dicitur domini aduentum intra ſeptuagin-
ta, aut vt plurimum intra centum annos futurum, ſi
hebdomades iſtæ ipſum prænunciant. Anni enim qua-
dringenti nonaginta ſunt in hebdomadibus ſeptua-
ginta. A natiuitate autem domini hodie computan-
tur anni fermè quadringenti viginti: à reſurrectione
autem vel aſcenſione eius, anni plus minus cccxc. Ac
per hoc, ſi ex quo natus eſt computetur, ſeptuaginta E
ſunt reliqui: ſi ex quo paſſus eſt, circiter centum rema-
nent, intra quos Danielis omnes hebdomades, ſi de
nouiſsimo eius aduentu prophetatę ſunt, implebuntur.
Qui ergo dicit intra tot annos erit, nunc falſum dicit ſi
vltra erit. Sed quia breuiabuntur, pauciores poterunt eſ-
ſe, nuo plures. Rectè itaque dicitur, intra hos erit, quo-
niam quantumlihet breuientur, verum erit. Ipſa nanque
breuiatio ſi eo modo intelligenda eſt vt pauciores fiant,
vltra eos diem domini venire non patitur, ſed magis
magíſque intra eos quanto fuerint pauciores. Non igi-
tur iſta breuiatio turbat computatorē, qui eo modo de-
finierit, vt dicat intra tot annos diem domini eſſe ven-
turum, ſed adiuuat potius, quoniam quanto magis ad
paucitatem redigētur dies, tanto magis erit intra, & vl-
tra eſſe non poterit: atque ideo verum erit quod ita de-
finitur, vt dicatur intra tot annos erit, quāuis neſciatur
quo anno futurum ſit. Proinde tota quæſtio eſt, vtrum
Danielis hebdomades primo aduentu domini imple-
tæ ſint, an finem ſeculi prophetauerint, an ad vtrunque
pertineant. Neque enim qui etiam hoc ſaperent defue-
runt, dicētes, tempore primi aduentus Chriſti eſſe com- F
pletas, & inde vſque ad finem ſeculi totidem rurſus eſ-
ſe complendas. Equidem video quia ſi primus eas non
compleuit aduentus, neceſſe eſt vt ſecundus eas com-
pleat: quoniam prophetia illa non poteſt eſſe falſa. quæ
ſi tempore primi aduentus impleta eſt, non cogit intel-
ligi quod etiam de fine ſeculi implebitur. Ac per hoc
incertum eſt etiam ſi verum eſt, neque negandum qui-
dem, ſed neque præſumendum eſt id futurum. Relin-
quitur itaque, vt qui vult cogere iſtam prophetiam cre-
di ſeculi fine complendam, cōtendat quantum poteſt,
& oſtendat ſi poteſt, primo aduentu domini non fuiſ-
ſe completam, contra tot expoſitores diuinorum elo-
quiorum, qui hanc non ſolùm computatione temporū,
verumetiam rebus ipſis completam fuiſſe demōſtrant,
maxime quod ibi ſcriptum eſt: Et vngetur ſanctus ſan- Danie. 9.
ctorum, vel propter quod in eadem prophetia Hebræi
codices expreſsius habēt: Occidetur Chriſtus, & non e-
rit eius,* id eſt, non erit eius ciuitatis, quoniā ſic aliena- * Hieronymus legit, gens popul⁹.
tus eſt à Iudęis, qui eum propterea ſaluatorē redempto-
rémque ſuum non eſſe crediderunt, quia occidere po-
tuerunt. Neque enim in fine ſeculi vngendus, aut occi-

G dendus eſt Chriſtus, vt iſta prophetia Danielis tunc ex-
pectetur implenda, nondum credatur impleta. Quod
autem de ſignis Euangelicis & propheticis quę fieri cer-
nimus, propinquum domini aduentum ſperare debea-
mus, quis negat? Quotidie quippe magis magiſque fit
proximus. Sed quanto interuallo propinquet, hoc, di-
ctum eſt, non eſt veſtrum ſcire. Vide quando dixit apo-
Roma 13. ſtolus: Nunc enim propior eſt noſtra ſalus quàm cum
credidimus, Nox præceſsit, dies autem appropinqua-
uit. Ecce quot anni tranſierunt, nec tamen quod dixit
falſum eſt: Quanto magis nunc dicendum eſt propin-
quare domini aduentum, quando tantus eſt ad finem
1 Tim. 4. factus acceſſus? Apoſtolus certè, Spiritus, inquit, ma-
nifeſte dicit, quia in nouiſsimis temporibus recedent
quidam à fide. Nondum vtique erant eadem tempora,
hæreticorum ſcilicet & talium quales eodem ſermo-
ne deſcribit, ſed iam venerunt, ac per hoc in nouiſsi-
mis temporibus videmur etiam per ipſos de fine ſecu-
2 Tim. 3. li commoneri. Itémque alibi dicens: Hoc autem ſci-
tote, quoniam in nouiſsimis diebus inſtabunt tempora
χαλεπά. ſæua, vel ſicut alij codices habent, periculoſa. Deinde
qualia futura ſint exprimens, Erunt enim homines,
inquit, ſeipſos amantes, amatores pecuniæ, elati, ſu-
H perbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati,
ſceleſti, irreligioſi, ſine affectione, detractores, incon-
tinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proca-
ces, cæcati, voluptatum amatores magis quàm dei, ha-
bentes ſpeciem pietatis, virtutẽ autem eius abnegantes.
Mirum ſi tales homines aliquando defuerũt. Denique
quia & tunc erant, adiungit ac dicit: Et hos deuita Ex
his enim ſunt qui penetrant domos. Non ait, Pene-
trabunt, tanquam & hic futurum prænuncians, ſicut
ſuprà dixerat, Inſtabunt tempora periculoſa: ſed ait,
Penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas.
Non ait, ducent vel ducturi ſunt, ſed iam ducunt. Nec
putandus eſt hoc loco, pro temporis futuri verbis, præ-
ſentis temporis verba poſuiſſe, quandoquidem illos ab
eo cui ſcribit euitari admonebat. Nec tamen fruſtra
dixit, In nouiſsimis dibus inſtabunt tempora pericu-
loſa, & hinc ea periculoſa futura demonſtrans, tales
homines futuros eſſe prædixit, niſi quia tanto plures
erunt, magiſque abundabunt, quanto magis propin-
quatur ad finem. Videmus ergo tales nunc abundare.
Sed quid ſi abundantiores erunt poſt nos, & omnino
I abundantiſsimi, quando iamiámque ipſe finis inſtabit,
qui quandiu aberit ignoratur? Nouiſsimi quippe dies
dicti ſunt & in ipſis primis Apoſtolorum diebus, cum
domini in cœlum recens eſſet aſcenſus, quãdo die pen-
tecoſtes miſit promiſſum ſpiritum ſanctum, & quidam
ſtupebant admirantes eos qui linguis quas non didice-
rant loquebantur, quidam verò irridentes, muſto ple-
Act. 2. nos eſſe dicebant. Quo die Petrus loquens ad illos qui
de hac re varie mouebantur. Non enim ſicut, inquit,
ſuſpicamini, ebrij ſunt iſti, cum ſit hora diei tertia. Sed
attendite, quoniam hoc eſt quod dictum eſt per pro-
Iohel. 2. phetam: Erit in nouiſsimis diebus, dicit dominus, Ef-
fundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, &cæt.
Iam tunc ergo erant dies nouiſsimi, quantu magis nũc,
etiam ſi tantum dierum remanſit vſque in finem, quan-
tum ad hunc diem à domini aſcenſione tranſactum
eſt, vel aliquid ſiue minus reſtet ſiue amplius, quod
profecto neſcimus: quia non eſt noſtrum ſcire tem-
pora quæ pater poſuit in ſua poteſtate, cum tamen
ſciamus in nouiſsimis temporibus, in nouiſsimis die-
bus, in nouiſsima hora nos agere, ſicut Apoſtoli: ſed

multo magis qui fuerunt poſt illos ante nos, & multo K
magis nos, & magis quàm nos, qui erunt poſt nos, do-
nec ad illos veniatur qui erunt (ſi dici poteſt) nouiſsi-
morum nouiſsimi, atque ad ipſum omnino nouiſsi-
mum, quem vult intelligi dominus, vbi dicit: Et re- Ioan. 6.
ſuſcitabo eum in nouiſsimo die, qui quàm longè abſit,
comprehendi non poteſt. Signa quæ in Euangelio fu-
tura prædicta ſunt, ſicut commemorat ſanctitas tua ſe-
cundum Lucam, eadem ſunt ſecundum Matthæum, &
ſecundum Marcum. Hi enim tres narrant quæ dixe-
rit dominus cum interrogatus eſſet à diſcipulis ſuis
quando futura eſſent quæ de templi euerſione prædi-
xerat, & quod ſignum eſſet aduentus eius, & conſum-
mationis ſeculi. Non enim diſcrepant rebus, ſi alius
aliquid dicit quod alius tacet, aut alio modo dicit: ma-
gis autem collata inuicem iuuant, vt legẽtis intellectus
regatur. Sed de omnibus diſputare nunc longum eſt.
Interrogantibus enim dominus ea reſpondit quæ iam
ex illo tempore fuerãt ſecutura, ſiue de excidio Hieru-
ſalem, vnde orta eſt ipſius interrogationis occaſio: ſi-
ne de aduentu ſuo per eccleſiam, in qua vſque ad fi-
nem venire non ceſſat. in ſuis enim veniẽs agnoſcitur, L
dum eius quotidie membra naſcũtur. De quo aduen-
tu ait: Amodo videbitis filium hominis venientem in Matth. 26.
nubibus, de quibus nubibus dictum eſt per prophe-
tam: Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam: ſi- Eſaia. 5.
ue de ipſo fine, in quo apparebit viuos iudicaturus &
mortuos. Cum itaque ſigna dicat, quæ ad iſta tria per-
tinent, id eſt, ad excidium illius ciuitatis: ad aduentum
eius in corpore ſuo, quod eſt eccleſia: ad aduentum e-
ius in capite eccleſiæ, quod eſt ipſe: quod eorum ſigno-
rum, ad quod horum trium referendum ſit, diligen-
ti conſideratione cernendum eſt: ne fortè quod perti-
net ad euerſionem Hieruſalem, ad finem ſeculi referẽ-
dum putemus: aut econtrario quod ad finem ſeculi per-
tinet, affirmemus ad ciuitatis illius excidium pertine-
re: aut quod pertinet ad eius aduentum in corpore ſuo,
quod eſt eccleſia, dicamus pertinere ad eius aduentum
nouiſsimũ in corpore ſuo, quod eſt caput eccleſiæ: aut
rurſus quod pertinet ad aduẽtum eius nouiſsimum per
ſeipſum, ad eum pertinere aſſeueremus aduentum, qui
eſt per eccleſiam. In quibus omnibus ſunt quædam ma-
nifeſta, quædam verò ſic obſcura, vt vel laborioſum ſit
ea diiudicare, vel temerarium, quandiu non intelligun
tur de his aliquid definire. Quis enim non videat ad M
illam ciuitatem pertinere quod dictum eſt: Cum autem
videritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſci-
tote quia appropinquabit deſolatio eius? Item quis non
videat ad aduentum domini nouiſsimum pertinere
quod dictum eſt: Cum videritis hæc fieri, ſcitote quo-
niam prope eſt regnum dei? Illud autem quod dictum
eſt. Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: O-
rate autem vt non fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato:
erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab ini-
tio mundi neque fiet: ſic eſt poſitum ſecundum Mat-
thæum, & ſecũdum Marcum, vt incertum ſit vtrum de
excidio illi⁹ ciuitatis, an de ſeculi fine intelligi debeat.
Sic enim hoc ipſum legitur apud Marcum: Væ autem Marci. 13.
prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: Orate vt
hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis ta-
les, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam cõdi-
dit deus, vſque nunc, neque fient. Et niſi breuiaſſet do
minus dies illos, non fuiſſet ſalua omnis caro: ſed pro-
pter electos, quos elegit, breuiabit dies. Nõ diſsimiliter Matth. 24.
& Matthæus. Hoc autẽ Lucas ita poſuit, vt appareat ad Luca. 21.
illius

A illius ciuitatis excidium pertinere. Nam ſic apud eum legitur: Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hieruſalē calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum. Vnde autem ad hoc ventum eſt, Matthæus ita ſcribit. *Matth. 24.* Cum ergo videritis abominationem deſolationis quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto, qui legit intelligat: tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes: & qui in tecto, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam ſuam. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus &c. Marcus verò ita, Cum videritis abominationem deſolationis ſtantem vbi non debet, qui legit intelligat: tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes: & qui ſuper tectum, ne deſcendat in domum, nec introëat vt tollat quid de domo ſua: & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: & reliqua. Lucas verò vt oſtenderetur tunc factā fuiſſe abominationem deſolationis quæ à Daniele prædicta eſt,

B quando expugnata eſt Hieruſalem, hæc eodem loco domini verba commemorat: Cum autem videritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquabit deſolatio eius. Apparet itaque tunc ibi poſitam deſolationis abominationem, de qua duo illi Euangeliſtæ locuti ſunt. Denique etiam iſte ſimiliter ſequitur: Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes. Et pro eo quod dixerunt illi, Et qui ſuper tectum, ne deſcendat in domum, nec introëat vt tollat quid de domo: iſte dixit, Et qui in medio eius ſunt, diſcedant: vt oſtenderetur illis verbis apud alios Euangeliſtas poſitis feſtinationem fugæ fuiſſe præceptam: & pro eo quod illi poſuerunt, Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum, apertius iſte ait, Et qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies vltionis hi ſunt, vt impleantur omnia quæ ſcripta ſunt. Deinde ſimiliter etiam iſte ſequitur, vt prorſus manifeſtum ſit de hac ipſa re omnium trium eſſe hunc Euangelij locum, Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus, & cætera ad hoc pertinentia, quæ iam

C commemoraui ſuperius. Lucas ergo patefecit quod eſſe poſſet incertum, non ad ſeculi finem, ſed ad expugnationem Hieruſalem pertinere id quod dictum eſt de abominatione deſolationis, & quod dictum eſt de dierum breuiatione propter electos, quia etſi ea ipſe non dixit, dixit tamen apertius cætera de hoc ipſo, quò & iſta pertinere monſtrauit. Non enim debemus ambigere, quando euerſa eſt Hieruſalem, fuiſſe in illo populo electos dei, qui ex circunciſione crediderant, ſiue fuerāt credituri, electi ante conſtitutionem mundi, propter quos breuiarentur dies illi, vt tolerabilia mala fierent. Nam quidam conuenientius intellexiſſe mihi videntur, mala ipſa ſignificata nomine dierum, ſicut dicti ſunt dies mali in alijs diuinæ ſcripturæ locis. Neque enim dies ipſi mali ſunt, ſed ea quæ fiunt in eis. Ipſa ergo dicta ſunt breuiari, vt deo donante tolerantiā minus ſentirētur, ac ſic quæ magna eſſent, breuia fierent. Sed ſiue iſto modo intelligenda ſit dierum illa breuiatio, ſiue quòd ad paucitatem redigerentur, ſiue quòd curſu ſolis celeriore breuiarentur: non enim deſunt qui & hoc exiſtiment, ita ſcilicet dictos breuiores dies futuros, ſicut fuit longior dies orante Ieſu Naue: Tamen Lucas Euangeliſta & hanc dierum breuiationem & abominationem deſolationis, quę duo D ipſe non dixit, ſed Matthæus Marcúſque dixerunt, ad euerſionem Hieruſalem docuit pertinere, alia cum eis dicens apertius de hac eadem re, quæ illi poſuerunt obſcurius. Nam Ioſephus qui Iudaicam ſcripſit hiſto- *Ioſephus.* riam, talia mala dicit illi populo tunc accidiſſe, vt vix credibilia videantur. Vnde non immeritò dictum eſt, talem tribulationem nec fuiſſe à creaturæ initio nec futuram. Sed & ſi tempore Antichriſti talis aut maior forſitan erit, intelligendum eſt de illo populo dictum, quòd ei talis amplius futura non erit. Si enim Antichriſtum illi primitus & præcipue recepturi ſunt, facturus eſt tunc idem populus tribulationem potius quàm paſſurus. Non eſt ergo cur putemus hebdomadas prophetæ Danielis vel propter dierum breuiationem fuiſſe turbatas, vel illo iam tempore non fuiſſe completas, ſed in fine ſeculi eſſe complendas. Non enim ante paſsionem domini impletæ ſunt: quod qui putant, rectiſsime tua ſententia refelluntur: quia dixiſti, Hæc ergo abominatio ſi iam completa fuerat, quomodo dominus monet & dicit: Cum videritis abo- *Matth. 24.* minationem deſolationis, quod dictum eſt per Danielem prophetam, ſtantem in loco ſancto, qui legit E intelligat? His verbis beatitudinis tuæ illi meritò corrigendi ſunt, qui dicunt eam cum hæc dominus loqueretur, vel ante paſsionem reſurrectionémque eius fuiſſe completam. Qui autem dicunt, ſicut apertiſsime etiam Lucas Euangeliſta teſtatur, tunc fuiſſe factam quando euerſa eſt Hieruſalem, quid eis reſpondeatur videre debent, qui in fine ſeculi vel circa finem exiſtimant hæc futura. quanquam ipſa deſolationis abominatio propter obſcuritatem dicti non vno modo ab hominibus potuerit intelligi. Et quod dictum eſt, Qui eſt in tecto, non deſcendat tollere aliquid de do- *Ibidem.* mo ſua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam *Marci. 13.* ſuam: poteſt congruentius intelligi ſpiritualiter, quod in tribulationibus omnibus eſt cauendum, ne quiſque deuictus ad carnalem vitam de ſpiritali ſublimitate deſcendat: aut qui profecerat in anteriora ſe extendens, deficiēdo in poſteriora reſpiciat. Quod ſi in omni tribulatione, quanto magis in illa cauendum præcipi debuit, quæ talis futura prædictà eſt illi ciuitati, qualis non fuit ab initio neque fiet? Et ſi in iſta, quanto magis F in illa quæ nouiſsima futura eſt orbi terræ, id eſt, eccleſiæ toto orbe diffuſæ? Nam & ipſe Lucas, non quidem quando à diſcipulis ſuis de aduentu ſuo dominus interrogatus eſt, vbi hoc Matthæus commemorauit & Marcus, ſed alio loco vbi Phariſæi quæſierunt ab illo, quādo veniet regnum dei, tale aliquid eum dixiſſe narrauit: In illa, inquit, hora, qui fuerit in tecto, & vaſa eius *Lucæ. 17.* in domo, & qui in agro ſimiliter, non redeat retro. Sed nunc propter computationem temporum de Danielis hebdomadibus agitur, quæ ſi circa tempora primi aduentus domini completæ non ſunt, atque in fine complendæ ſunt, apoſtolos hoc ignoraſſe, vel ſciſſe quidem, ſed docere prohibitos fuiſſe quis credat? Quanquam ſi hoc ita eſt, vtiliter neſciunt gentes quod dominus docere prohibuit eos quos gentium voluit eſſe doctores. Si autē iam completæ ſunt, quia iam eſt vnctus ſanctus ſanctorum, iam occiſus eſt Chriſtus, vt nō eſſet ciuitatis eius, iam de templo illo ſublatū eſt ſacrificium, ſublata eſt vnctio, meritò apoſtolis de fine quærētibus reſponſum eſt, Non eſt veſtrum ſcire tempora quæ pater in ſua poteſtate poſuit: quoniam tempora quæ per Danielis prophetiam ſcire poterāt, non ad finem ſeculi

G de quo quæſierant pertinebant. Signa verò de cœlo &
terra, nunquid maiora nos vidimus quàm qui fuerunt
ante nos? Nónne ſi gentium legatur hiſtoria, tanta mi-
ra reperiũtur extitiſſe de cœlo terráque, vt aliqua etiam
nunc credantur? Sed vt multa omittam, quæ proſequi
longum eſt, Duos ſoles quando nos vidimus, quos vi-
ſos literis mandauerunt, qui tunc fuerunt antequam
dominus veniſſet in carne? Quando nos vidimus So-
lem ſic obſcuratũ quemadmodum obſcuratus eſt cum
lumen mundi penderet in ligno? niſi fortè defectus ſo-
lis & lunæ, quos conſueuerunt computatores ſiderum
annotare atque prædicere, inter cœleſtia prodigia nu-
merabimus, quia Lunam ſæpius in ſua plenitudine,
Solem verò rarius, ſed tamen vidimus in fine Lunæ ſe-
cundum eorum computum defeciſſe? Non erat talis
Solis ille defectus quando crucifixus eſt Chriſtus, &
ideo verè mirabilis erat & prodigioſus. Paſcha quippe
fuerat Iudæorum, quod non niſi in plenitudine lunæ
celebratur. Secundum Aſtrologorum autem numeros
certum eſt ſolem quando luna plena eſt non poſſe de-
ficere, ſed quando finis eſt lunæ, non quidem ſemper,
ſed aliter nunquam, cum ſecundum illos numeros de-
H ficit. Quid ergo tale vnquam quiſquam meminit ap-
paruiſſe de cœlo ex quo dominus illa prædixit, quale
apparuit quando paſſus eſt? Quare ſic apparebunt e-
tiam talia, ſi non ſpiritaliter potius intelligenda ſunt?
Tunc apparebunt, quando finis ſic appropinquabit vt
debeãt apparere. Bellis autẽ per diuerſa interualla tem-
porum & locorum quando non terra contrita eſt? Nam
vt nimis antiqua prætereani, ſub imperatore Galieno,
cum Romanas prouincias Barbaries vſquequaque per-
uaderet, quàm multos fratres noſtros, qui tunc erant
in carne, putamus propinquum finem credere potuiſ-
ſe, quoniam longè poſt aſcenſionem domini factum
eſt: ac per hoc etiam iſta qualia futura ſint, cum fuerit
omnino finis proximus, ignoramus: ſi tamen hæc non
ita prædicta ſunt, vt in eccleſia potius intelligi debe-
ant. Duæ quippe gentes ſunt, & duo regna, vnum ſci-
licet Chriſti, alterum diaboli, de quibus dici potuit:
Marci.13. Exurget gens contra gentem, & regnum ſuper regnum:
Math.4. quod non deſinit fieri, ex quo dictum eſt, Agite pœ-
nitentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum.
Quod vide quando dictum eſt, & ex illo quot anni
tranſierunt, & tamen veriſsime dictum eſt. Nouiſsi-
mis enim diebus dominus per virginem venit. Nec di-
ceretur iſta hora nouiſsima, niſi regno appropinquan-
te cœlorum, per quam totam horam ſunt quæ domi-
nus propinquante ſuo regno futura prædixit. Sed hæc
hora quanto ſpacio protendatur, ſi apoſtolis dictum
Acto.1. eſt, Non eſt veſtrum ſcire: quanto magis quilibet ho-
mo, qualis ego ſum, modum ſuum debet agnoſcere,
ne plus ſapiat quàm oportet ſapere? Sed conſiteri nos,
inquis, pœna noſtra compellit, adeſſe iam finem; dum
Lucæ.21. impletur quod prænunciatum eſt: Areſcentibus homi-
nibus præ timore & expectatione quæ ſuperuenient v-
niuerſo orbi. Nullam inquis patriam, nullum locum
noſtris temporibus non affligi aut tribulari certum eſt,
ſicut dictum eſt: Præ timore & expectatione quæ ſu-
peruenient vniuerſo orbi. Si ergo iſta mala quæ nunc
patitur genus humanum, certa ſunt indicia iam domi-
1.Theſſ.5. num eſſe venturum, quid eſt quod ait apoſtolus: Cùm
dixerint pax & ſecuritas? Cum enim dixiſſet Euange-
lium, Areſcentibus hominibus præ timore & expecta-
tione, continuo ſubiunxit, Nam virtutes cœlorum mo-
uebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem
in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Videamus K
itaque ne fortè melius intelligantur non eo modo im-
pleri quæ prædicta ſunt illis verbis, ſed tunc potius eſ-
ſe ventura quando ſic erit tribulatio vniuerſo orbi, vt
ad eccleſiam pertineat quæ vniuerſo orbe tribulabitur,
non ad eos qui tribulabunt eam. Ipſi enim dicturi ſunt,
Pax & ſecuritas, vt repentinus illis ſuperueniat interi-
tus, & eos aduentus domini ſicut fur in nocte compre-
hendat: quando è contrario gaudebunt & exultabunt,
qui diligunt manifeſtationem domini. Nunc autem
iſta mala quæ tanquam ſumma & extrema creduntur,
vtrique genti, & vtrique regno, & Chriſti ſcilicet &
diaboli videmus eſſe communia. Pariter quippe his &
boni affligimur & mali, nec eſt qui dicat, pax & ſecu-
ritas, vbicunque contingunt, vel metuitur ne contin-
gant. Inter quæ tamen mala adhuc vſquequaque fre-
quentantur luxurioſa conuiuia, feruet ebrioſitas, aua-
ritia graſſatur, perſtrepunt laſciui cantus, organa, ti-
biæ, lyræ, citharæ, teſſeræ, multa & varia genera ſonorũ
atque ludorum. Hóccine eſt areſcere præ timore, an po-
tius madeſcere præ libidine? Sed hæc filij tenebrarum
abundantius habebunt, & exercebunt cum dixerint,
pax & ſecuritas. Quid ipſi filij lucis & filij dei, qui nõ
ſunt in tenebris, vt eos tanquam fur dies ille compre-
hendat? Nónne adhuc vtuntur hoc mundo tanquam L
non vtentes? Quia etſi ante multos annos Apoſtolo-
rum temporibus dictum eſt, pia tamen ſolicitudine co-
gitant quod dictum eſt, Tempus breue eſt. Nónne à
maxima parte eorum nouellatur, ædificatur, emitur,
poſsidetur, geruntur adhuc honores, ducuntur vxores?
de his loquor qui expectantes dominum ſuum quando
veniat à nuptiis, non ſe tamen abſtinent à carnalibus
nuptiis, ſed obedientiſsima charitate audiunt Apoſto-
lum præcipientem, quemadmodum viuere debeant
vxores cum viris, viri cum vxoribus, filij cum parenti-
bus, parẽtes cum filiis, ſerui cum dominis, domini cum
ſeruis. Nónne hi omnes in his omnibus vtũtur hoc mũ-
do? Arant, nauigant, cómparant, generant, militant,
adminiſtrant. Puto quod non erunt ſic quando erunt
quæ in Euangelio prædicta ſunt ſigna in ſole & luna &
ſtellis, & in terris preſſuræ gentium præ confuſione ſo-
nitus maris & fluctuum, areſcẽtibus hominibus præ ti-
more & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo or-
bi. nam virtutes cœlorum mouebuntur. Hæc quippe in M
eccleſia melius exiſtimo intelligi, ne dominus Ieſus ap-
propinquãte ſecundo aduentu ſuo ea pro magno præ-
dixiſſe videatur, quæ huic mundo & ante primum e-
ius aduentum conſueuerant euenire, & irrideamur ab
eis qui hæc quæ velut nouiſsima & omnium maxima
horreſcimus, plura in hiſtoria gentium, & multo ma-
iora legerunt. Eccleſia eſt enim ſol & luna & ſtellæ, cui
dictum eſt: Specioſa ſicut luna, electa ſicut ſol. Ab hac *Canti.6.*
adoratur Ioſeph noſter in hoc mundo velut in Aegy-
pto ex humillimo ſublimatus. Nam illum Ioſeph mater
certè adorare non potuit, quæ antè defuncta eſt quàm
Iacob veniſſet ad filium, vt illius ſomnij prophetici ve-
ritas adimplenda Chriſto domino ſeruaretur. Quando
enim ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum,
& ſtellæ cadẽt de cœlo & virtutes cœlorum commoue-
bũtur, ſicut ab aliis duobus Euangeliſtis hic locus com
memoratus eſt, eccleſia non apparebit, impiis tunc per-
ſecutoribus vltra modum ſæuiẽtibus, & remoto timo-
re tanquam arridente mundi felicitate dicentibus, Pax
& ſecuritas: tunc ſtellæ cadẽt de cœlo, & virtutes cœlo-
rum commouebuntur: quoniã multi qui gratia fulgere
vide-

A videbantur, perſequentibus cedẽt & cadent, & quidam fideles firmiſsimi turbabuntur. Idem autem ſecundum Matthæum & Marcum poſt tribulationem dierum illorum dicitur hoc futurum, non quia tranſacta tota illa perſequutione accident iſta, ſed quia præcedet tribulatio, vt ſequatur quorundam defectio: & quia per omnes dies illos ita fiet, propterea poſt tribulationem dierum illorum, ſed tamẽ in eiſdem diebus fiet. Quod ergo dictũ eſt ſecundum Lucam, *Lucæ 21.* Et in terris preſſuræ gentium, gentes voluit intelligi non pertinentes ad ſemen Abrahæ, in quo benedicentur omnes gentes, ſed gentes quæ ad ſiniſtram ſtabunt, quando congregabuntur ante iudicem viuorum & mortuorum omnes gentes. Vtraq; pars enim erit in omnibus gẽtibus, vna quę premat, altera quæ prematur. Vna quæ dicat, Pax & ſecuritas: altera in qua ſol obſcuretur, & non det luna lumẽ ſuum, & de qua cadent ſtellæ, & in qua virtutes cœlorũ moueãtur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Quod video duobus modis accipi poſſe, ſiue in eccleſia tanquam in nube venientem, ſicut etiam nunc venire non ceſſat, ſecundum id quod ait, *Matth. 26.* Amodo videbitis filium B hominis ſedentem à dextris virtutis, & venientem in nubibus cœli. Sed ideo tunc cum poteſtate magna & maieſtate, quia maior poteſtas & maieſtas illius apparebit ſanctis, quibus magnam virtutẽ dabit, ne tanta perſequutione vincantur: ſiue in corpore ſuo, in quo ſedet ad dexteram patris, in quo etiam mortuus eſt, & reſurexit, & aſcendit in cœlum, ſecundum quod ſcriptum eſt in actibus Apoſtolorum, *Actor. 1.* His dictis nubes ſuſcepit eum, & ſublatus eſt ab eis. Et quia illic etiam dictum eſt ab angelis: Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eũ euntem in cœlum: meritò credendus eſt non ſolum in eodem corpore, verumetiam in nube venturus: quoniam ſic veniet ſicut abiit, & nubes eum ſuſcepit abeuntem. Sed horum duorum quid hic potius eligendum ſit, iudicare difficile eſt. Promptior quidẽ ſenſus eſt, vt quiſque cum audierit vel legerit, Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate: ipſum prorſus accipiat eius aduentum, non C per eccleſiam, ſed per ſeipſum, quando venturus eſt ad viuos & mortuos iudicandos. Sed quoniam ſcripturæ ſcrutandæ ſunt, nec earum ſuperficie debemus eſſe contẽti, quæ ad exercitationẽ noſtram ita modificatæ ſunt, vt altius ſe penetrari velint, diligenter ſunt inſpicienda ſequentia. Cum enim dixiſſet, Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna, & maieſtate, adiunxit atque ait: *Lucæ 21.* His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Et dixit illis ſimilitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores: cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitis quoniam prope eſt æſtas. Ita & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quoniam prope eſt regnum dei. Cum ergo dicit, Cum videritis hæc fieri: quæ intelligere poterimus, niſi ea quæ ſupra commemorata ſunt? In his eſt autem etiã quod ait: Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Proinde etiam hoc cum viſum fuerit, non iam erit regnum dei, ſed prope erit. Hunc ordinem videmus & duos alios Euangeliſtas tenere. *Marci 13.* Apud Marcum enim cum dictum eſſet, Et virtutes quæ ſunt in cœlis, mouebuntur: Et tunc, inquit, videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria. Deinde ſubiungit, quod Lucas non dixit, Et tunc mittet angelos ſuos, & congregabit electos ſuos à quatuor ventis, à ſummo terræ vſ- D que ad ſummum cœli: quod ille de ficu & de aliis arboribus, iſte de ſola ficu ponens, A ficu autem diſcite, inquit, parabolam. cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas. ſic & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis. Quid eſt, cum videritis hæc fieri, niſi ea quæ ſupra dixit? In quibus eſt etiam illud quod ait, Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria: Et tunc mittet angelos ſuos, & congregabit electos ſuos. Non itaq; tunc erit finis, ſed tunc erit in proximo. An dicendum eſt, non omnia quæ ſupra commemorata ſunt, eſſe intelligenda vbi ait, Cum videritis hæc fieri, ſed aliqua eorũ, hoc videlicet excepto quod dictum eſt: Et tunc videbunt filium hominis venientem: &c. Ipſe quippe finis erit, non tunc proximus erit. Sed Matthæus aperuit nullis exceptis eſſe accipiendum quod poſitum eſt, Cum videritis hæc fieri. Nam & apud ipſum cum dictum *Matth. 24.* eſſet, Et virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc apparebit, inquit, ſignum filij hominis in cœlo, & tũc plangent omnes tribus terræ, E & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli in virtute multa & maieſtate, & mittet angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis cœlorum vſque ad terminos eorum. Ab arbore autem fici diſcite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas: Ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in ianuis. Tunc ergo ſcimus prope eſſe cum viderimus non aliqua eorum ſed hæc omnia, in quibus & hoc eſt quod videbitur filius hominis veniẽs, & mittet angelos ſuos, & de quatuor mũdi partibus, id eſt de toto orbe terrarũ congregabit electos ſuos: quod tota hora nouiſsima facit, veniens in ſuis membris tanquam in nubibus, vel in tota ipſa eccleſia, quod eſt corpus eius, tanquam in nube magna fructificante atque creſcente in vniuerſo mundo, ex quo cœpit prædicare & dicere: Agite pœni- *Matth. 3.* tentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum: ita vt fortaſſe omnia quæ ab his tribus Euangeliſtis dicta F ſunt de eius aduentu, diligentius inter ſe collata atque diſcuſſa, inueniantur ad hoc pertinere, quod quotidie venit in corpore ſuo, quod eſt eccleſia: de quo aduentu ſuo dixit: Amodo videbitis filium hominis ſedentem *Matth. 26.* à dextris virtutis, & venientem in nubibus cœli: exceptis his locis vbi ab eo ille aduentus vltimus in ſeipſo, quando eſt viuos iudicaturus & mortuos, ita promittitur vt propinquare dicatur: & quod in vltimo ſermonis ſecundum Matthæũ ipſe omnino aduentus euidenter exprimitur, cuius ſuperius quibuſdam ſignis propinquitas intelligenda monſtratur. Ad hoc quippe apud Matthæum ſermo ipſe concluditur: Cum autem vene- *Matth. 25.* rit filius hominis, inquit, in maieſtate ſua, & omnes angeli cũ eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, tunc congregabuntur ante eum omnes gentes: & cætera vſque ad illud vbi ait, Et ibũt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. Hoc enim nullus ambigit de Chriſti aduentu nouiſsimo, & de fine ſeculi prædictum fuiſſe. Nam & illas quinque & quinque virgines non defuerunt qui non contemptibili diſputatione docere voluerint ad hunc eius aduentum, qui nunc fit per eccleſiam, pertinere. Sed hæc non ſunt temere pollicenda, ne aliquid occurrat quod valide contradicat, præſertim quia in talibus diuinorum eloquiorum obſcuritatibus, quibus noſtras intelligẽtias deo placuit

G exercere, non ſolum alius alio mouetur acutius eorum
qui ſcripturas ſanctas non improbabiliter tractant, ſed
etiam quilibet vnus illorum aliquando minus, aliquan
do melius intelligit. Neſcio tamen vtrum intueri ali-
quid certius in hac quæſtione poſſemus, ſi vlla ratio-
ne ſeu facultate poſſemus, quàm illud quod in epiſtola
priore iam poſui, Quando Euangelio mundus vniuer-
ſus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam
hoc per ipſos apoſtolos factum, non ita eſſe certis do-
cumentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc eſt, in A-
frica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus non-
dum eſſe prædicatum Euangelium, ex iis qui ducun-
tur inde captiui, & Romanorum ſeruitiis iam miſcen-
tur, quotidie nobis addiſcere in promptu eſt. Pauci ta-
men anni ſunt, ex quo quidam eorum rariſsimi atque
pauciſsimi, qui pacati Romanis finibus adhærent, ita
vt non habeant reges ſuos, ſed ſuper eos præfecti à Ro-
mano conſtituantur imperio, & illi ipſi eorum præfe-
cti Chriſtiani eſſe cœperunt. Interiores autem, qui ſub
nulla ſunt poteſtate Romana, prorſus nec religione
H Chriſtiana in ſuorum aliquibus detinentur, neque vl-
lo modo rectè dici poteſt iſtos ad promiſsionem dei
non pertinere. Non enim Romanos, ſed omnes gen-
tes dominus ſemini Abrahæ media quoque iuratione
promiſit. Ex qua promiſsione iam factum eſt, vt non-
nullæ gentes, quæ non tenentur ditione Romana, re-
ciperent Euangelium, & adiungerentur eccleſiæ, quæ
fructificat & creſcit in vniuerſo mundo. Adhuc enim
habet quò creſcat, donec fiat quod de Chriſto in Sa-
Pſal.71. lomonis figura prophetatum eſt: Dominabitur à mari
vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis
terræ. A flumine ſcilicet vbi baptizatus eſt, quia inde
cœpit Euangelium prædicare. A mari autem vſque ad
mare totus eſt orbis cum omnibus gentibus, quoniam
mari Oceano cingitur vniuerſus. Quomodo autem
Pſal.85. implebitur aliter illa prophetia: Omnes gentes quot-
quot feciſti, venient, & adorabunt coram te domine?
Non enim de locis ſuis migrando venient, ſed in locis
ſuis credendo. De credentibus quippe dominus dixit:
Ioan.6. Nemo poteſt venire ad me, niſi datum fuerit ei à patre
meo. Propheta autem dicit: Et adorabunt eum vnuſ-
quiſq; de loco ſuo, omnes inſulæ gentiũ. Omnes inſu-
læ dixit, tanquam diceret, etiam omnes inſulæ, hinc o-
I ſtendens quàm nulla pars relinquatur orbis terrarum,
vbi non ſit eccleſia, quando nulla relinquitur inſularũ,
quarum nonnullæ etiam in Oceano ſunt conſtitutæ, &
quaſdã earũ Euangelium iam ſuſcepiſſe didicimus: atq;
ita & in inſulis ſingulis quibuſq; impletur quod dictum
eſt, Dominabitur à mari vſque ad mare, quo vnaquæq;
inſula cingitur, ſicut in vniuerſo orbe terrarũ, quæ tan-
quam omnium quodammodo maxima eſt inſula, quia
& ipſam cingit Oceanus, ad cuius litora in occidenta-
libus partibus eccleſiã perueniſſe iam nouimus, & quo-
cunque litorum eius nondum peruenit, peruentura eſt
vtiq; fructificando atque creſcendo. Si ergo quia pro-
pheta veritatis mentiri non poteſt, neceſſe eſt vt om-
nes gẽtes quotquot fecit deus adorent eum, quomodo
adorabunt eum niſi inuocent eum? Quomodo autem
Roma.10. inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo
credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem au-
dient ſine prædicante? Aut quomodo prędicabunt niſi
mittantur? Mittit enim angelos ſuos, & congregat ele-
ctos ſuos à quatuor ventis, id eſt ab vniuerſo orbe ter-
rarum. In quibus ergo gentibus nondum eſt eccleſia, o-
portet vt ſit, non vt omnes qui ibi fuerint, credant. Om
nes enim gẽtes promiſſæ ſunt, nõ omnes homines om- K
nium gẽtium. Non enim omnium eſt fides. Credit ita-
que omnis gens in omnibus qui electi ſunt ante conſti-
tutionem mundi, in cæteris non credit, & credentes
odit. Quomodo enim & illud implebitur, Eritis odio *Matth.24.*
omnibus gentibus propter nomen meum: niſi in om-
nibus gẽtibus ſint & qui oderint, & quos oderint? Quo
pacto igitur ab apoſtolis eſt prædicatio iſta completa,
quando adhuc vſque ſunt gentes (quod certiſsimum eſt
nobis) in quibus modo cœpit, & in quibus nondum cœ
pit impleri? Non itaque ſic dictum eſt Apoſtolis, Eritis *Acto.1.*
mihi teſtes in Hieruſalem & in tota Iudæa & Samaria
& vſq; in extremum terræ, tanquam ipſi ſoli quibus tũc
loquebatur, tantum munus fuerint impleturi: ſed ſicut
eis ſolis videtur dixiſſe quod dixit, Ecce ego vobiſcum *Matth.28.*
ſum vſque in conſummationẽ ſeculi: quod tamen eum
vniuerſæ eccleſiæ promiſiſſe, quæ aliis morientibus aliis
naſcentibus hic vſque in ſeculi conſummationem futu
ra eſt, quis non intelligat? ſicut eis & illud ait quod ad
eos omnino non pertinet & tamen ſic dictum eſt, tan-
quam ad ſolos etiam pertineret, Cum videritis hæc om
nia, ſcitote quia prope eſt in ianuis. Ad quos enim hoc L
pertinet, niſi ad eos qui in carne tunc erunt cum om-
nia complebũtur? Quanto magis illud quod ex magna
parte per eos agendum fuit, quamuis & poſteris eorum
eadem actio ſeruaretur? Quod autem dixit Apoſtolus: *Roma 10.*
Nunquid non audierunt? In omnem terram exiit ſo-
nus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quam-
uis loquutus ſit præteriti temporis verbis, tamen quod
futurum fuerat dixit, non quod iam factum atque com
pletum: ſicut ipſe propheta, quo vſus eſt teſte, non ait,
In omnem terram exiturus, ſed exiit, inquit, ſonus eo-
rum, quod vtique nondum factum erat: quale eſt etiam
illud, Foderunt manus meas & pedes meos: quod tam *Pſal.21.*
longè poſtea factum nouimus. Sed ne iſtas tantum pro-
pheticas loqnutiones non & Apoſtolicas fuiſſe creda-
mus, nónne idem Apoſtolus ait, Quæ eſt eccleſia dei vi *1.Tim 3.*
ui, columna & firmamentũ veritatis? Et ſine dubio ma-
gnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum
eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis,
prædicatum eſt in gentibus, creditum eſt in mundo, aſ-
ſumptũ eſt in gloria. Nempe manifeſtum eſt hoc quod
in extremo poſuit, etiam nunc nondum eſſe comple- M
tum, quanto magis tunc quando iſta dicebantur? Eccle-
ſia quippe tunc aſſumetur in gloria, quando dicetur,
Venite benedicti patris mei, percipite regnum: & ta- *Matth 25.*
men tanquam factum fuiſſet, hoc dictum eſt quod cer-
to ſciebatur futurũ. Multo minus mirandum eſt quòd
etiam verbis præſentis temporis vſus eſt in eo quod il-
lum identidem dixiſſe memoraſti, Propter ſpem quæ
repoſita eſt nobis, quam ante audiſtis in verbo verita-
tis Euangelij, quod aduenit in vos, ſicut & in omni
mundo eſt fructificans & creſcens: quamuis Euange-
lium nondum mundum tenebat vniuerſum: ſed fru-
ctificare illud in vniuerſo mundo dixit & creſcere, vt
ita ſignificaret, quouſque fuiſſet fructificando & cre-
ſcendo venturum. Si ergo latet quando eccleſia fructi-
ficante atque creſcente vniuerſus omnino à mari vſ-
que ad mare orbis implebitur, proculdubio latet quan-
do finis erit, ante quippe non erit. Vt autẽ tibi tanquam
ſancto homini dei, & ſynceriſsimo fratri aperiam de
hac quæſtione quid ſentiam error quidem in vtroq; vi-
tandus eſt, quantum ab homine vitari poteſt, ſiue citius
ſiue tardius quàm futurum eſt, dominus venturus eſſe
credatur. Sed mihi quiſquam non videtur errare, cum

A aliquid neſcire ſe ſcit,ſed cum ſe putat ſcire quod ne-
ſcit. Remoueamus itaque de medio ſeruum illum ma-
Luca.12. lum,qui dicẽs in corde ſuo, Morã facit dominus meus
venire,dominatur conſeruis ſuis,& ebrioſis conuiuan-
do miſcetur. iſte quippe proculdubio dominĩ ſui odit
aduentum. Quo ſeruo malo remoto, cõſtituamus ante
oculos tres ſeruos bonos familiam dominicam dili-
genter ſobrieq; tractantes,aduentum domini ſui ſitien-
ter deſiderantes,vigilanter expectãtes, fideliter aman-
tes. Si vnus eorum citius,alter tardius dominum putat
eſſe venturum,tertius vero ſuam de hac re ignorãtiam
confitetur,quanquã omnes conſonent Euangelio,quia
omnes diligunt manifeſtationem domini, & eam de-
ſideranter & vigilanter expectant, videamus tamen
quis amplius conſonet. Vnus dicit: Vigilemus & ore-
mus,quia citius venturus eſt dominus. Alter dicit, Vigi-
lemus & oremus, quia breuis & incerta eſt vita, quan-
uis tardius venturus ſit dominus. Tertius dicit, Vigile-
mus & oremus, quia & breuis & incerta eſt iſta vita, &
neſcimus tempus quando venturus eſt dominus. Euan-
Mar.13. gelium dicit, Videte, vigilate & orate, neſcitis enim
quando tempus ſit. Obſecro te quid aliud dicere audi-
B mus hunc tertium quàm quod dicere audimus Euan-
gelium? Omnes quidem præ deſiderio regni dei hoc
volunt eſſe verum quod dicat primus, ſed hoc ſecun-
dus negat, tertius vero non negat aliquid horum, ſed
ignorare ſe fatetur quis verum dicat illorum. Proinde
ſi hoc factum fuerit quod prædixerat primus, gaude-
bunt cum illo ſecundus & tertius. Omnes enim mani-
feſtationem domini diligunt. Exultabunt itaque ci-
tius veniſſe quod diligunt. Si autem factum non fue-
rit,& apparere cœperit hoc potius eſſe verum quod di-
cebat ſecundus,metuendũ eſt ne inter ipſas moras per-
turbentur qui crediderant quod dixerat primus, & in-
cipiant domini aduentum non tardum putare ſed nul
lum, qui vides quantus ſit interitus animarum. Quod
ſi tantæ fidei fuerint,vt ſe ad ſecundi prædicta conuer-
tant,& dominum etiam tardantem fideliter & patien-
ter expectent, abundabunt tamen opprobria & inſul-
tationes atque irriſiones inimicorum multos infirmos
à Chriſtiana fide auertentium, dicendo tam fallaciter
eis regnum eſſe promiſſum, quàm fallaciter dicebatur
cito eſſe venturum. Qui autem credunt quod ſecundus
dicit,tardius dominum eſſe venturum, ſi falſum fuerit
C inuentum citius domino veniente, nullo modo qui et
crediderant turbabuntur in fide,ſed inopinato gaudio
perfruentur. Quapropter qui dicit dominum citius eſ-
ſe venturum,optabilius loquitur,ſed periculoſius falli-
tur. Vtinam ergo ſit verum,quia erit moleſtum ſi non
erit verum. Qui autem dicit dominum tardius eſſe ven
turum,& tamen credit,ſperat, amat eius aduentũ,pro-
fecto de celeritate eius etiã ſi fallitur, feliciter fallitur.
Habebit enim maiorem patientiam,ſi hoc ita erit: ma-
iorem lætitiam, ſi non erit. Ac per hoc ab eis qui dili-
gunt manifeſtationem domini, ille auditur ſuauius,
iſti creditur tutius. Qui autem quid horum ſit verum
ignorare ſe confitetur,illud optat,hoc tolerat, in nullo
eorum errat, quia nihil eorum aut affirmat aut negat.
Obſecro te vt me talem non ſpernas, quia & ego te di-
ligo id affirmantem quod verum eſſe deſidero, & tan-
to magis nolo fallaris, quanto magis amo quod polli-
ceris,& quanto magis video periculoſum ſi falleris. Da
veniam ſi oneroſus fui ſanctis ſenſibus tuis. Quanto
enim rarius prouenit, tanto me tecum ſaltem per lite-
ras loqui diutius delectauit.

Auguſtinus Eudoxio Abbati monachorum inſulæ Caprariæ, D
exhortans vt ocio ad pietatem non ad ignauiam vtantur; & ſi-
cubi Eccleſia requirat illorum operam,ne detrectent.

Epiſtola LXXXI.

DOmino dilecto & exoptatiſsimo fratri & com
presbytero Eudoxio,& qui tecum ſunt fratri-
bus,Auguſtinus,& qui mecum ſunt fratres, in
domino ſalutem. Quando quietem veſtram cogi-
tamus quam habetis in Chriſto,etiam nos, quamuis in
laboribus variis aſperiſque verſemur, in veſtra chari-
tate requieſcimus. Vnum enim corpus ſub vno capite
ſumus,vt & vos in nobis negocioſi, & nos in vobis o-
cioſi ſimus: quia ſi patitur vnum membrum, compa- 1.Cor.12.
tiuntur omnia membra: & ſi glorificatur vnum mem-
brum,congaudent omnia membra. Admonemus er-
go & petimus & obſecramus per Chriſti altiſsimã hu-
militatem & miſericordiſsimam celſitudinem, vt no-
ſtri memores ſitis in ſanctis orationibus veſtris, quas
vos vigilantiores & magis ſobrias habere credimus:
Noſtras enim ſæpe ſauciat & debilitat caligo & tumul-
tus ſecularium actionum, quas etſi noſtras non habe- E
mus, eorum tamen qui nos angariant mille paſſus, & Matth.5.
iubemur ire cum eis alia duo, tantæ nobis ingeruntur
vt vix reſpirare poſsimus. Credentes tamen quod ille
in cuius conſpectu intrat gemitus compeditorum,per-
ſeuerãtes nos in eo miniſterio in quo dignatus eſt col-
locare,cum promiſſa mercede, adiuuantibus orationi-
bus veſtris,ab omni anguſtia liberabit: Vos autem fra- 16.q.1.vos
tres exhortamur in domino,vt propoſitum veſtrũ cu- autem fra-
ſtodiatis,& vſque in finem perſeueretis: ac ſi quã ope- tres.
ram veſtram mater Eccleſia deſiderauerit, nec ela-
tione auida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpua-
tis,ſed miti corde obtemperetis deo,cum manſuetudi-
ne portantes eum qui vos regit,qui dirigit mites in iu-
dicio,qui docet mãſuetos vias ſuas. Nec veſtrum ociũ
neceſsitatibus Eccleſiæ præponatis,cui parturiẽti ſi nul
li boni miniſtrare vellent, quomodo naſceremini non
inueniretis. Sicut autem inter ignem & aquam tenen-
da eſt via, vt nec exuratur homo nec demergatur: ſic
inter apicem ſuperbiæ & voraginem deſidiæ iter no-
ſtrum temperare debemus,ſicut ſcriptum eſt, Non de-
clinantes neque ad dexteram neque ad ſiniſtram. Sunt
enim qui dum nimis timent ne quaſi in dexteram ra-
pti extollantur, in ſiniſtram lapſi demerguntur. Et ſunt
rurſus qui dum nimis ſe auferunt à ſiniſtra, ne torpida
vacationis mollitie ſorbeantur, ex altera parte iactan- F
tiæ faſtu corrupti atque cõſumpti in fauillam fumumq;
vaneſcunt. Sic ergo dilectiſsimi diligite ocium, vt vos
ab omni terrena delectatione refrenetis, & memine-
ritis nullum locum eſſe,vbi non poſsit laqueos tendere
qui timet ne reuolemus ad deum, & inimicũ omnium
bonorum cuius captiui fuimus vindicemus: nullamq;
nobis eſſe perfectam requiem cogitemus,donec tranſ-
eat iniquitas, & in iudicium iuſtitia conuertatur. Item
cum aliquid ſtrenue atque alacriter agitis, & impigre
operamini,ſiue in orationibus, ſiue in ieiuniis, ſiue in
eleemoſynis, vel tribuẽtes aliquid indigẽtibus, vel do-
nantes iniurias,ſicut & deus in Chriſto donauit nobis,
ſiue edomantes pernicioſas cõſuetudines, caſtigantéſ-
que corpus,& ſeruituti ſubiicientes,ſiue ſufferentes tri-
bulationem, & ante omnia voſipſos inuicem in dile-
ctione:(quid enim ſufferat qui fratrem non ſuffert?)ſiue
proſpicientes aſtutiam atque inſidias tentatoris,& ſcu-
to fidei iacula eius ignita repellentes & extinguentes,
ſiue cantantes & pſallẽtes in cordibus veſtris domino,

G vel vocibus à corde nō diſſonis, omnia in gloriam dei
facite, qui operatur omnia in omnibus. Ita feruentes ſpi
ritu, vt in domino laudetur anima veſtra: ipſa eſt enim
actio recti itineris, quæ oculos ſemper habet ad domi-
num, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes. Talis actio
nec frangitur negocio, nec frigida eſt ocio: nec turbu-
lenta nec marcida eſt: nec audax, nec fugax, nec præ-
2. Cor. 13. ceps, nec iacens. Hæc agite, & deus pacis erit vobiſcum.
Nec importunū me exiſtimet charitas veſtra, quia vo-
bis vel per epiſtolā loqui volui. Non enim hoc vos mo
nui, quod vos non arbitror facere, ſed credidi me non
parum commendari deo à vobis, ſi ea quæ munere il-
lius facitis, cum allocutionis noſtræ memoria faciatis.
Nam & ante iam fama & nunc fratres qui venerunt à
vobis, Euſtathius & Andreas, bonum Chriſti odorem
de veſtra ſancta conuerſatione ad nos attulerūt. Quo-
rum Euſtathius in eam requiē præceſsit, quæ nullis flu-
ctibus ſicut inſula tunditur, nec Caprariam deſiderat,
quia nec cilicio iam quærit indui.

Auguſtinus Largo dira perpeſſo, admonet vt vel ex afflictione redd atur melior. Epiſtola LXXXII.

H DOMINO inſigni & præſtantiſsimo & deſi-
derantiſsimo filio Largo, Auguſtinus in do-
mino ſalutem. Accepi literas eximietatis
tuæ, quibus me ad te petis vt ſcriberem. Quod quidem
nō deſiderares, niſi & hoc quod me poſſe ſcribere exi-
ſtimaſti, gratum haberes atque iucundum. Id autem
eſt, vt vana ſeculi huius ſi inexperta concupiſti, exper-
ta contemnas. Fallax eſt enim in eis ſuauitas etiam, &
infructuoſus labor, & perpetuus timor, & periculoſa
ſublimitas. Initium ſine prudentia, & finis cum pœni-
tentia. Ita ſe habent omnia quæ in iſta mortalitatis æ-
rumna cupidius quàm prudentius appetuntur. Alia eſt
autem ſpes piorum, alius laboris fructus, alia periculo-
rum merces. Nam in hoc mundo non timere, non do-
lere, non laborare, non periclitari, impoſsibile eſt. Sed
plurimum intereſt, qua cauſa, qua expectatione, quo ter
mino iſta quiſque patiatur. Ego quidem cum amato-
res ſeculi huius intueor, neſcio quādo poſsit eſſe ad eo-
rum animos ſanandos opportuna ſapientia. Quando
enim res velut proſperas habent, faſtu reſpuunt ſalu-
bres monitus, & quaſi anilem reputant cantilenam:
Quando autem in aduerſis agunt, magis cogitant eua-
dere vnde ad præſens anguntur, quàm capere vnde cu-
I rentur, & vnde perueniant vbi angi omnino non poſ-
ſint. Aliquando tamen quidam cordis aures admouēt
atque adhibent veritati, rarius inter proſpera, crebrius
inter aduerſa, ſed tamen pauci ſunt, ita enim prædicti
ſunt: inter quos te eſſe cupio, quia veraciter diligo do-
mine inſignis & præſtantiſsime ac deſiderātiſsime fili.
Hæc admonitio tibi ſit mea reſalutatio, quia etſi te de-
inceps talia perpeti qualia pertuliſti nolo, plus tamē do
leo hæc ipſa te ſine aliqua in melius vitę mutatione fuiſ
ſe perpeſſum.

Auguſtinus Chryſino, conſolans ne deficiat in aduerſis. Epiſtola LXXXIII.

DOMINO verè ac meritò chariſsimo & præ-
dicando fratri Chryſino, Auguſtinus in do-
mino ſalutem. Rumor ad me detulit (deus
faciat vt non ſit) ſic te animo perturbatum: vt multum
mirer prudentiā tuam & Chriſtianum animum parum
cogitare rerum terrenarum cōditionem nullo modo
æquari poſſe cœleſtibus, vbi cor noſtrum & ſpes noſtra
collocāda eſt. Vir cordate, nunquid aut totum bonum
tuum in his rebus erat, quas nunc videris amittere: aut
tam magnum bonum illic deputabas, vt eo ſubtracto K
ſic tenebreſcat mens nimia triſtitia, quaſi lumen eius,
non deus, ſed terra ſit? Audiui enim (iam dixi, deus fa-
ciat vt falſum audierim) quod tibi manus etiam velles
inferre, quod melius non credo aut aſcendiſſe in cor
tuum, aut exiſſe de ore tuo Sed tamen quia ita pertur-
batus es, vt hoc de te dici potuerit grauiter de te con-
triſtatus, hoc literarum alloquio putaui conſolandam
charitatem tuam: quanquam non dubitem dominum
deum noſtrum in corde tuo loqui meliora. Noui enim
quàm pio ſtudio ſemper audieris verbum eius. Erige
itaque animum frater in Chriſto chariſsime, deus no-
ſter non perit à ſuis, nec perdet ſuos, vult autem mo-
nere nos quàm ſint hæc fragilia & incerta, quæ nimis
diligunt homines, vt ſoluamus ab eis † vinculum cupi † *vt ſoluat à nobis.*
ditatis, per quod implicatos nos trahunt, & totum amo
rem noſtrum conſuefaciamus in eum currere, in quo
nulla damna timeamus. Ipſe te hortatur per miniſte-
rium noſtrum, viriliter cogites te fidelē eſſe Chriſtia-
num, & eius redemptum eſſe ſanguine, qui non ſolum
æterna ſapientia, ſed etiam per mala præſentia docuit
nos temperanter proſpera ſeculi huius contemnere, &
fortiter aduerſa tolerare, eius felicitatis mercedem pol L
licens, quam nemo poſsit à nobis auferre. Scripſi ſanè
etiam ad virum laudabilem comitem: quam epiſtolam
in tuo erit arbitrio vtrum dari velis. Nam per quem
detur, non dubito deeſſe non poſſe, adiuuante domino
vel epiſcopum vel presbyterum vel quemlibet.

Auguſtinus Caio, quam ſua diſputatione traxerat ad Eccleſiam. Mittit illi ſuos libros legendos & iudicandos, adhortans vt perſeueret in bono propoſito. Epiſtola LXXXIIII.

CAIO Auguſtinus. Vt abs te abſceſsimus, dī
ci non poteſt quanta ſuauitate nos perfude-
rit recordatio tui, ac ſæpe perfundat. Recoli-
mus enim ardore inquiſitionis tuæ, cum eſſet mirabi-
lis, non fuiſſe perturbatam modeſtiam diſputandi.
Nam neque flagrantius percontantem, neque tranquil-
lius audientem quenquam facile inuenerim. Vellem
itaque tecum multum loqui, non enim multum eſſet,
quantumcunque eſſet, ſi tecum loquerer. Sed quia dif-
ficile eſt, quid opus eſt cauſas quærere? Prorſus difficile
eſt. Erit fortaſſe aliquando facillimum, ita deus velit:
nūc certè aliud eſt. Dedi ergo negocium fratri, per quē
literas miſi, vt omnia noſtra legenda præbeat pruden- M
tiſsimæ charitati tuæ. Non enim aliquid meum incul-
cabit inuito. Noui enim quid benignitatis in nos ani-
mo geras: quæ tamen lecta probaueris, vera peruideris,
noſtra eſſe non putes, niſi quia data ſunt, eoq; te conuer
tas licet, vnde tibi quoque eſt vt ea probares datum.
Nemo enim quod legit, in codice ipſo cernit verum
eſſe, aut in eo qui ſcripſerit, ſed in ſeipſo potius, ſi eius
menti quoddam non vulgariter candidum, ſed à fæco
corporis remotiſsimum lumē veritatis impreſſum eſt.
Quod ſi falſa aliqua atque improbanda compereris, de
humano nubilo irrorata ſcias, & ea vere noſtra eſſe non
dubites. Hortarer autem te ad quærendum, niſi videre
mihi viderer hiantia quædam ora cordis tui: hortarer
etiam, vt quod verum cognoueris, viriliter teneas, niſi
patefaceres euidentiſsimum robur animi & cōſilij tui.
Totum enim ſe mihi breui tempore diſcuſsis corporeis
tegumentis, quod in te viuit, aperuit. Neque vllo mo-
do ſiuerit domini noſtri miſericordiſsima prouiden-
tia, vt catholico Chriſti gregi tu vir tam bonus & egre-
gie cordatus alienus ſis.

A *Auguſtinus Conſentio, reſpondet deum omnium rerum eſſe ſimpliciſſimum, minimèque corporeum aut materialem.*

Epiſtola LXXXV.

AVguſtinus Conſentio. Cogitationis carnalis compoſitionem vanumq; figmentum vbi vera ratio labefactare icipit, cõ imò illo intus adiuuãte atque illuminante, qui cũ talibꝰ dolis in cordibus noſtris habitare non vult, ita iſta confringere atque à fide noſtra quodammodo excutere feſtinamus, vt ne puluerem quidem vllum phãtaſmatum illic remanere patiamur. Quamobrem niſi rationem diſputationis qua forinſecus admoniti, ipſa intrinſecus veritate lucente hæc falſa eſſe perſpicimus, fides in corde noſtro anteceſsiſſet, quæ nos indueret pietate, incaſſum quæ vera ſunt audiremus. Ac per hoc quoniam id quod ad eam pertinebat fides egit, ideo ſubſequens ratio aliquid eorum quæ inquirebat inuenit. falſæ itaque rationi, non ſolùm ratio vera (qua id quod credimus intelligimus) verumetiam fides ipſa rerum nondum intellectarum ſine dubio præferenda eſt. Melius eſt enim quamuis nondum viſum credere quod verum

B eſt, quàm putare te verum videre quod falſum eſt. Habet nãque fides oculos ſuos, quibus quodammodo videt verum eſſe quod nondum videt, & quibus certiſsime videt nondum ſe videre quod credit. Porrò autem qui vera ratione iam quod tantũmodo credebat intelligit, profecto præponendus eſt ei qui cupit adhuc intelligere quod credit. ſi autem nec cupit, & ea quæ intelligenda ſunt, credenda tantummodo exiſtimat, cui

Fides adhæret charitati. rei fides proſit ignorat. Nam pia fides ſine ſpe & ſine charitate eſſe non vult. Sic igitur homo fidelis debet credere quod nondum videt, vt viſionem & ſperet & amet. Et viſibilium quidem rerum præteritarum quæ temporaliter tranſierunt, ſola fides eſt, quoniam non adhuc videnda ſperantur, ſed facta & tranſacta creduntur:

1.Pet.3. ſicut eſt illud quòd Chriſtus ſemel pro peccatis

Rom.6. noſtris mortuus eſt & reſurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Ea vero quæ nondum ſunt, ſed futura ſunt, ſicut noſtrorum ſpiritalium corporum reſurrectio, ita creduntur vt etiam vidẽda ſperentur, ſed oſtendi modò nullo poſſunt modo. Quæ vero ita ſunt, vt neque prætereant neque futura ſint,

C ſed æterna permaneant, partim ſunt inuiſibilia, ſicut iuſtitia, ſicut ſapientia: partim viſibilia, ſicut Chriſti im-

Rom.1. mortale iam corpus. Sed inuiſibilia intellecta conſpiciuntur, ac per hoc & ipſa modo quodam ſibi congruo videntur: & cum videntur, multo certiora ſunt quàm ea quæ corporis ſenſus attingit: ſed ideo dicuntur inuiſibilia, quia oculis iſtis mortalibus videri omnino non poſſunt. At illa quæ viſibilia ſunt permanentia, poſſunt ſi oſtendantur etiam his mortalibus oculis conſpici, ſicut ſe diſcipulis poſt reſurrectionem dominus oſtendit, ſicut etiam poſt aſcenſionem Apoſtolo Paulo & Stephano diacono. Proinde iſta viſibilia permanentia credimus, vt etiam ſi non demouſtrentur, ſperemus ea nos quandoque viſuros. Nec ea tenemur ratione intellectuq; comprehendere, niſi vt ea quia viſibilia ſunt, ab inuiſibilibus diſtinctius cogitemus: & cum cogitatione qualia ſint imaginamur, ſatis vtique nouimus ea nobis nota non eſſe. Nam & Antiochiam cogito incognitam, ſed non ſicut Carthaginem cognitam. Illam quippe viſionem cogitatio mea fingit, hanc recolit: nequaquam tamen dubito ſiue quod de illa teſtibus multis, ſiue quod de iſta meis aſpectibus credidi. Iuſtitiam vero & ſapientiam, & quicquid eiuſmodi eſt, non aliter imaginamur, aliter contuemur: ſed hæc in- D

uiſibilia ſimplici mentis atque rationis intentione in- *Ibidem.*

tellecta conſpicimus ſine vllis formis & molibus corporalibus, ſine vllis lineamentis figuriſq; membrorum, ſine vllis localibus finibus, ſine ſpaciis infinitis. Ipſumque lumẽ quo cuncta iſta diſcernimus, in quo nobis ſatis apparet, quid credamus incognitum, quid cognitũ teneamus, quam formam ſenſu corporis recordemur, quam cogitatione fingamus, quid corporis ſenſus attingat, quid imaginetur animus ſimile corpori, quid certum & omnium corporum diſsimile, intelligentia contempletur. Hoc ergo lumen vbi hæc cuncta diiudi- *12. de Gen.*

cantur, non vtique ſicut huius Solis & cuiuſq; corporei *ad literam,*

luminis fulgor per localia ſpacia circumq; diffunditur, *ca. 6. & 7.*

mentemq; noſtram quaſi viſibili candore illuſtrat, ſed inuiſibiliter & ineffabiliter, & tamen intelligibiliter lucet: tamq; nobis certũ eſt, quàm nobis efficit certa quæ ſecundum ipſum cuncta conſpicimus. Cum igitur tria ſint rerum genera quæ vidẽtur, vnum corporalium, ſicut hoc cœlũ & terra, & quicquid in eis corporeus ſenſus cernit & tangit: Alterum ſimile corporalibus, ſicut ſunt ea quæ ſpiritu cogitata imaginamur, ſiue recorda- E

ta vel oblata quaſi corpora contuemur, vnde ſunt etiã viſiones quæ vel in ſomnis vel in aliquo mentis exceſſu his localibus quantitatibus ingeruntur: Tertium ab vtroq; diſcretum, quod neque ſit corpus, neque habeat vllam ſimilitudinem corporis: ſicut eſt ſapientia, quæ mente intellecta cõſpicitur, & in cuius luce de his omnibus veraciter iudicatur. in quo iſtorũ genere credendum eſt eſſe iſtam quam noſſe volumus trinitatem? Profecto aut in aliquo, aut in nullo. Si in aliquo, eo vtique quod eſt aliis duobus præſtantius, ſicut eſt ſapientia. Quòd ſi donum eius in nobis eſt, & minus eſt quàm illa ſumma & incommutabilis quæ dei ſapientia dicitur, puto quòd non debemus dono ſuo inferius cogitare donantem. Si autem aliquis ſplendor eius in nobis eſt, (quæ noſtra ſapiẽtia dicitur, quantùmque eius per ſpeculum & in ænigmate capere poſſumus) oportet eam & ab omnibus corporum ſimilitudinibus ſecernamus. Si autem in nullo iſtorum genere eſſe putanda eſt iſta trinitas, & ſic eſt inuiſibilis, vt nec mente videatur, multo minus de illa huiuſmodi opinionem habere debemus, vt eam rebus corporalibus vel corpora- F

lium rerum imaginibus ſimilem eſſe credamus. Non enim corpora pulchritudine molis aut magnitudine ſuperat, ſed diſsimilitudine aut diſparilitate naturæ. Et ſi diſcreta eſt à comparatione bonorum animi noſtri, qualia ſunt ſapientia, iuſtitia, charitas, & cætera talia, quæ profecto non mole corporis pendimus, nec eorũ quaſi corporeas formas cogitatione figuramus, ſed ea quando rectè intelligimus, ſine aliqua corpulentia vel ſimilitudine corpulentiæ in luce mentis aſpicimus, quanto eſt ab omnium qualitatum & quantitatum corporalium comparatione diſcretior: non eam tamen à noſtro intellectu omnino abhorrere Apoſtolus teſtis eſt, vbi ait, Inuiſibilia enim à conſtitutione mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus ac diuinitas. Ac per hoc cum eadem trinitas fecerit & corpus & animam, ſine dubitatione eſt vtroque præſtantior. Anima ita conſiderata maxime humana & rationalis atque intellectualis, quæ ad eius imaginẽ facta eſt, ſi cogitationes noſtras & intelligẽtias non euicerit, ſed eius quod habet præcipuũ, id eſt, ipſam mentem atque intelligentiam, mente atque intelligentia potuerimus apprehendere, nõ erit for

G taſsis abſurdum, vt eam ad ſuum quoque creatorē in-
telligēdum ipſo adiuuante meditemur attollere. Si au-
tem in ſe ipſa deficit, ſibiq; ſuccumbit, pia fide contenta
ſit quandiu peregrinatur à domino, donec fiat in ho-
mine quod promiſſum eſt, faciente illo qui potens eſt,
1.Cor.5. ſicut ait Apoſtolus, facere ſupra quàm petimus aut in-
Ephe.3. telligimus. Reſtat itaque vt ita credamus vnius ſubſtan-
tiæ trinitatem, vt ipſa eſſentia non aliud ſit quàm ipſa
trinitas. Ad quam videndam quantumlibet in hac vi-
ta proficiamus, per ſpeculum erit & in ænigmate quod
videbimus. Cum vero (quod in reſurrectione promit-
titur) ſpiritale corpus habere cœperimus, ſiue illam men
te, ſiue mirabili modo, (quoniam ineffabilis eſt ſpirita-
lis corporis gratia) & corpore videamus, non tamē per
locorum interualla, nec in parte minorem, in parte ma
iorem, quoniam non eſt corpus, & vbique tota eſt, pro
noſtra capacitate videbimus. Quod vero poſuiſti in e-
piſtola tua, videri tibi, vel potius quod videbatur tibi,
nihil viuum ſecundū ſubſtantiam ineſſe iuſtitiæ, ideoq;
te non poſſe adhuc deum, id eſt, viuentem naturam iu-
ſtitiæ ſimilem cogitare: quia iuſtitia (ſicut dicis) non in
ſe ſed in nobis viuit, imò nos potius ſecundum illam
H viuimus, ipſa vero per ſe iuſtitia nequaquam viuit: ad
hoc vt tibi ipſe reſpondeas, illud intuere vtrum rectè
dici poſsit, vitā ipſam non viuere, qua fit vt viuat quic-
quid non falſò dicimus viuere. Puto enim abſurdū ti-
bi videri, vt per vitam viuatur, & vita non viuat. Por-
rò ſi vita ipſa præcipue viuit, qua viuit omne quod vi-
uit: recole obſecro quas dicit ſcriptura diuina animas
mortuas, profecto inuenies iniuſtas, impias, infideles.
Nam licet per illas viuant corpora impiorum, de qui-
Matth.8. bus dictum eſt quòd mortui ſepeliant mortuos ſuos, &
ibi intelligantur etiam iniquæ animæ non eſſe ſine ali-
qua vita, (nō enim aliter ex eis poſſent corpora viuere,
niſi qualicunque vita qua omnino animæ carere non
poſſunt, vnde immortales meritò vocantur) non tamē
ob aliud amiſſa iuſtitia dicuntur mortuæ, niſi quia &
animarum, licet immortaliter vita qualicunque viuen-
tium, verior & maior vita iuſtitia eſt tāquam vitarum:
quæ cum ſunt in corporibus, etiam ipſa corpora viua
ſunt, quæ per ſe ipſa viuere nequeūt. Quapropter ſi ani-
mæ non poſſunt niſi etiam in ſeipſis vtcunque viuere,
quia ex eis viuunt & corpora, à quibus deſerta moriun-
I tur: quanto magis vera iuſtitia etiam in ſeipſa viuere
intelligenda eſt, ex qua ſic viuunt animæ, vt hac amiſ-
ſa mortuæ nuncupentur, quamuis quantulacunque vita
non deſinant viuere? Ea porrò iuſtitia quæ viuit in ſe
ipſa, proculdubio deus eſt, atque incōmutabiliter viuit.
Sicut autem cum ſit in ſe ipſa vita, etiam nobis fit vita
cum eius efficimur participes: ita cum in ſe ipſa ſit iu-
ſtitia, etiam nobis fit iuſtitia, cum ei cohærendo iuſte
viuimus: & tanto magis minúſve iuſti ſumus, quanto
1.Cor.1. magis illi minúſve cohæremus. Vnde ſcriptum eſt de
vnigenito filio dei, cum ſit vtique patris ſapientia atque
iuſtitia, & ſemper in ſeipſo ſit, quòd factus ſit nobis à
deo ſapientia & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio,
Hiere.9. vnde quēadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur, in do-
1.Cor.10. mino glorietur. Quod quidem & ipſe vidiſti addēdo
atque dicendo, Niſi forte non hæc humanæ æquitatis,
ſed illa quæ deus eſt, ſola eſſe aſſeratur iuſtitia. Eſt pla-
nè ille ſummus deus vera iuſtitia, vel ille verus deus
ſumma iuſtitia, quam profecto eſurire & ſitire debe-
mus. ea noſtra eſt in hac peregrinatione iuſtitia: & qua
poſtea ſaturari, ea noſtra eſt in æternitate plena iuſti-
tia. Non ergo deum noſtrę iuſtitię ſimilem cogitemus,
ſed cogitemus nos potius tanto ſimiliores deo, quanto K
eſſe poterimus eius participatione iuſtiores. Si ergo ca-
uendum eſt ne iuſtitiæ noſtræ ſimilem putemus deum,
quoniam lumē quod illuminat, incomparabiliter ex-
cellentius eſt illo quod illuminatur: quanto magis ca-
ueri oportet, ne aliquid inferius & quodāmodo deco-
loratius eum eſſe credamus, quàm eſt noſtra iuſtitia?
Quid eſt autem aliud iuſtitia, cum in nobis vel quæli-
bet virtus qua rectè ſapienterq; viuitur, quàm interio-
ris hominis pulchritudo? Et certè ſecundum hanc pul-
chritudinē magis quàm corporis, facti ſumus ad ima-
ginem vnde nobis dicitur, Nolite conformari huic ſe- Rom.12.
culo ſed renouamini in nouitate mētis veſtræ, ad pro-
bandum vos quæ ſit voluntas dei, quod bonum & be-
neplacitum & perfectum. Si ergo non in mole neque
in diſtantibus per loca ſua partibus ſicut corpora ſiue
cernuntur ſiue cogitantur, ſed in virtute intelligibili
qualis eſt iuſtitia, mētem dicimus ſeu nouimus ſeu vo-
lumus pulchram, & ſecūdum hanc pulchritudinem re-
formamur ad imaginē dei, profecto ipſius dei qui nos
reformauit & reformat ad imaginem ſuam, non aliqua
mole corporea ſuſpicanda eſt pulchritudo, eoq; iuſto-
rum mētibus credendus eſt incōparabiliter pulchrior, L
quo eſt incomparabiliter iuſtior.

*Auguſtinus Caſulano presbytero, de ieiunio ſabbati ac re-
liquorum dierum aduerſus Vrbicum quendam, qui ſtul-
tiſsime de hac re ſcripſerat. Epiſtola LXXXVI.*

Dilectiſsimo & deſiderantiſsimo fratri & com-
presbytero Caſulano, Auguſtinus in domino
ſalutem. Neſcio vnde ſit factum, vt primis
tuis literis meas non redderem, non tamē tui
cōtemptu id me feciſſe ſcio. Nam & ſtudiis tuis & ipſo
ſermone delector, téque in iſta ætate iuuenili proficere
in verbo dei & abundare ad ędificationem Eccleſiæ, &
opto & exhortor. Nunc verò ſcriptis tuis alteris ſum-
ptis, quibus tibi tandem aliquādo reſponderi iure cha-
ritatis (in qua vnum ſumus) fraterno & æquiſsimo fla-
gitas, differendum tuæ dilectionis vlterius deſiderium
non putaui, & inter arctiſsimas occupationes meas ſuſ-
cepi iſto me debito apud te abſoluere. Quòd ergo me
conſulis, vtrum liceat ſabbato ieiunare, Reſpondeo, ſi
nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos
dies nec Moyſes nec Helias nec ipſe dominus ieiunaſ-
ſet. Verùm iſta ratione concluditur etiam dominico M
die non illicitum eſſe ieiunium. Et quiſquis tamen hunc
diem ieiunio decernendum putauerit, ſicut quidam ie-
iunantes ſabbatum obſeruant, non paruo ſcandalo erit
Eccleſiæ. Nec immerito: In his enim rebus de quibus Diſt.12.c.4.
nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos populi dei vel in bis.
inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. De quibus ſi
diſputare voluerimus, & ex aliorum cōſuetudine alios
improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore
ſermocinationis cum certa documenta nulla veritatis
inſinuet, vtique cauendum eſt, ne tēpeſtate contentio-
nis ſerenitas charitatis obnubiletur. Quod periculum
vitare neglexit, cuius mihi prolixam diſputationem
vt ei reſponderem cum tuis prioribus literis exiſtima-
ſti eſſe mittendam. Non autem vſque adeò mihi ſpa-
cia temporum larga ſunt, vt ea refellendis ſingulis ſen-
tentiis eius impendam, quæ aliis operibus magis vrgen
tibus explicandis habeo neceſſaria. Sed de eo quo te
mihi in tuis epiſtolis oſtendis ingenio quod in te do-
num dei admodum diligo, eundem ſermonem cuiuſ-
dam vt ſcribis Vrbici paulò diligentius ipſe conſide-
ra, & videbis cum pene vniuerſam Eccleſiam Chriſti,

ab ortu

A ab ortu ſolis vſque ad occaſum ſcilicet verbis iniurioſiſsimis nequaquam lacerare timuiſſe. Nec dixerim penè vniuerſam, ſed planè vniuerſam. Nam neque ipſis quorum conſuetudinem ſibi videtur defendere, inuenitur pepercisſe Romanis, ſed quomodo in eos quoq; redundet conuiciorum eius impetus neſcit, quoniam non aduertit. Nam cum eum argumenta deficiūt quibus probet ſabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia & nequiſsimas ebrietates inſultabondus inuehitur, quaſi non ieiunare, hoc ſit inebriari. Quod ſi hoc eſt, quid ergo prodeſt Romanis ſabbato ieiunare? quandoquidem aliis diebus quibus non ieiunant, neceſſe eſt eos ſecundum diſputationem huius ebrioſos & ventricolas iudicari. Porrò ſi aliud eſt grauare corda in crapula & ebrietate, (quæ ſemper eſt malum) aliud eſt autem modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, quod certè cum fit die dominico, reprehenſorem non habet Chriſtianum, prandia prius ſanctorum à voracitate & ebrioſitate ventricolarum iſte diſcernat, ne Romanos ipſos quando non ieiu-

B nant, ventricolas faciat, & tunc inquirat, non vtrum liceat inebriari ſabbato, (quod nec die dominico licet) ſed vtrum nec ſabbato ieiunandum ſit, ſicut dominico non ſolet. Quod vtinam ſic quæreret, aut ſic affirmaret, vt toto terrarum orbe diffuſam, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertiſsime non blaſphemaret Eccleſiam. Nunc verò quis ferat per omnes Oriētales, & multos etiam Occidentales populos Chriſtianos de tot tantiſq; famulis famulabuſq; Chriſti, ſabbato ſobrie modeſteq; prandentibus, ab iſto dici quòd in carne ſint, & deo placere non poſsint, & quòd de illis ſit ſcriptum: Recedāt iniqui à me, viam eorum noſſe nolo, & quod ſint ventricolæ, Iudæam Eccleſiæ præponentes, & ancillæ filios, & lege non iuſta, ſed voluptaria conſulentes ventri, non diſciplinæ ſuccumbentes, & quòd caro ſint, & mortem ſapiant, & cætera huiuſmodi. Quæ ſi de vno quopiam dei famulo diceret, quis cum audire, quis non deuitare deberet? Cum ergo his opprobriis atque maledictis inſectatur Eccleſiā per totum mundum fructificantem atque creſcentem, & die ſabbati penè vbique prandētem, admoneo quiſquis eſt, vt ſeſe cohibeat. Nam cuius me nomen ignorare voluiſti, profectò de illo me iudicare noluiſti. Filius hominis, inquit, ſabbati dominus eſt, in quo maxime be- *Matth. 12.*

C ne quàm male facere licet. Si ergo male facimus quando prādemus, nullo die dominico bene viuimus. Quod autem fatetur apoſtolos ſabbato manducaſſe, & dicit vt tunc ieiunaretur, temporis non fuiſſe, propter quod ait dominus: Venient dies vt auferatur ſponſus ab eis, *Matth. 9.* & tunc ieiunabūt filij ſponſi, quia tunc tempus gaudij, & nunc tempus eſt luctus: primùm attendere debuit, quòd illic dominus de ieiunio, non de ſabbati ieiunio loquebatur. Deinde cum vult intelligi luctum ieiunio, cibo gaudium deputandum, cur non cogitat quicquid eſt illud quod ſignificare deus voluit in eo quod ſcriptum eſt, cum die ſeptimo requieuiſſe ab omnibus operibus ſuis, *Gene. 2.* non ibi luctum ſignificatum eſſe, ſed gaudiū? niſi forte dicturus eſt, in illa requie dei & ſanctificatione ſabbati gaudium Iudæis, luctum ſignificarum eſſe Chriſtianis. Et tamen nec quando ſanctificauit deus diem ſeptimum, quia in illo requieuit ab omnibus operibus ſuis, aliquid de ieiunio vel prādio ſabbati expreſſit: nec cum poſtea populo Hebræo de ipſius diei obſeruatione mandauit, aliquid de alimentis vel ſumendis vel non ſumendis locutus eſt. Vacatio tantum homi-

num à ſuis, vel à ſeruilibus operibus imperatur, quam D prior populus in vmbra accipiens futurorum, ſic vacauit ab operibus, quemadmodum nunc Iudæos vacare conſpicimus, non, vt putatur, Iudæis carnalibus nō rectè intelligentibus quod non rectè intelligunt Chriſtiani. Neque enim melius hoc intelligimus quàm prophetæ, qui tamen in eo tempore quo ita fieri oportuit, ſeruauerunt hanc ſabbati vacationem quam Iudæi putant adhuc eſſe ſeruandam. Vnde illud eſt quòd lapidare deus hominē iuſsit, *Num. 15.* qui ſabbato ligna collegerat: nuſquam autem legimus lapidatū, vel aliquo dignum ſupplicio iudicatum, ſiue ieiunātem ſabbato ſiue prandentem. Quid tamen horum duorum quieti cōueniat, quid labori, iſte ipſe viderit, qui gaudium manducantibus, luctum ieiunantibus deputauit, vel à domino deputari intellexit, vbi de ieiunio reſpondens ait: Non *Matt. 9.* poſſunt lugere filij ſponſi qoandiu cum eis eſt ſponſus. Quod autem propterea dicit ſabbato apoſtolos manducaſſe, quia nondum erat tempus vt ſabbato ieiunarent, quod ſcilicet veterum traditio prohibebat: nunquid ergo erat tempus vt ſabbato non vacarent? Nónne & hoc traditio veterum prohibebat, & vacare co- E

gebat, & tamē eo ipſo ſabbato die, quo Chriſti legimus *Matth. 12.* manducaſſe diſcipulos, vulſerunt vtique ſpicas, quod ſabbato non licebat, quia veterum traditio prohibebat? Videat igitur ne cōgruentius ei reſpondeatur. Ideo dominum die illo à diſcipulis hæc duo fieri voluiſſe: vnum de ſpicis vellendis, alterum de alimentis ſumendis: vt illud eſſet aduerſus eos qui ſabbato volunt vacare, hoc autem aduerſus eos qui cogunt ſabbato ieiunare: cum illud mutato tempore iam ſuperſtitioſum eſſe ſignificaſſet: hoc autem vtroque tempore liberum eſſe voluiſſet. Neque id confirmando dixerim, ſed quid ei multo aptius, quàm ſunt ea quæ loquitur reſponderi poſsit oſtenderim. Quomodo, inquit, non cum phariſæo damnabimur bis in ſabbato ieiunantes? *Luca 18.* tanquam phariſæus ideo damnetur, quia bis in ſabbato ieiunabat, & non quia ſuper publicanum ſe tumidus extollebat. Poteſt autem iſte dicere, etiam illos qui omnium fructuum ſuorum decimas dant pauperibus, cum phariſæo damnari, quia hoc quoq; ille inter ſua opera prædicabat, quod cupimus à multis fieri Chriſtianis, & vix paucisſimos inuenimus. Aut vero qui non fuerit iniuſtus, adulter & raptor, cum phariſæo damnabitur, quia ille ſe talem non eſſe iactabat? quod certe quiſquis F

ſentit, inſanit. Porrò ſi hæc ſine dubio bona quæ ſibi phariſæus ineſſe commemorabat, non habenda ſunt cum ſuperbiente iactantia quæ in illo apparebat, ſed tamen habenda ſunt cum pietate humili, quæ in illo non erat: ſic & bis in ſabbato ieiunare, in homine qualis fuerat ille phariſæus, infructuoſum eſt: in homine autem humiliter fideli vel fideliter humili, religioſum eſt, quanuis Euangelica ſcriptura non dixerit damnatum phariſæum, ſed magis iuſtificatum dixit publicanum. Verùm ſi hoc modo putat iſte intelligendum quod ait dominus: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm *Matth. 5.* ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum, vt niſi amplius quàm bis in ſabbato ieiunemus, hoc præceptum non poſsimus implere, bene quòd ſeptem dies ſunt qui volumine temporum per ſua veſtigia reuocantur. Cum ergo ex his biduum quiſque detraxerit, ne ſabbato dominicóque ieiunet, remānent dies quinque, in quibus phariſæum ſuperare poſsit bis in ſabbato ieiunantem. Puto enim quòd ſi ter in ſabbato quis ieiunat, iam ſuperat phariſæum qui bis in ſab-

G bato ieiunabat. Quod ſi & quater, vel etiam vt nullus dierum excepto ſabbato & dominico prætermittatur, in hebdomade quinquies ieiunatur, quod multi tota vita ſua faciunt, maxime in monaſteriis conſtituti, non ſolum phariſæus qui in his ſabbato ieiunabat, verumetiam Chriſtianus qui quarta & ſexta feria & ipſo ſabbato ieiunare cõſueuit, quod frequẽter Romana plebs facit, in labore ieiunij ſuperabitur: & tamen neſcio quis iſte, vt dicis, Vrbicus diſputator, etiam ſi quis quinque continuis præter ſabbatum & dominicum diebus ita ieiunet, vt nullo † die omnino reficiat corpus, eum carnalem vocat, quaſi cibus & potus cæteris diebus non pertineat ad carnem: & ventricolam iudicat, quaſi ſolius ſabbati prandium deſcendat in ventrem. Huic ſane non ſufficit quòd ad vincendum phariſæum iam ſufficit, vt ter in ſabbato ieiunetur, ſed excepto dominico ſex cæteris diebus ita ieiunare compellit, vt dicat, antiqua remota labe, duo in carne vna Chriſti iam ſub diſciplina manentes, non debent cum filiis ſine lege & cum principibus Sodomorum, & cum plebe Gomorræ ſabbatorum voluptaria conuiuia exercere, ſed cum ſanctimoniæ incolis ac deo deuotis ſolenni &

H eccleſiaſtico iure magis ac magis legitime ieiunare, vt ſex dierum vel leuis error, ieiunij, orationis & eleemoſynæ fontibus abluatur, quo poſsimus dominica alogia † refecti omnes æquali corde digne cantare: Saturaſti domine animam inanem, & potaſti animam ſitientem. Iſta dicens, & à frequentia ieiunandi ſolum diem dominicum excipiens, non tantum Orientis & Occidentis populos Chriſtianos in quibus ſabbato nemo ieiunat, verum & ipſam Romanam eccleſiam improuidus & incautus accuſat. Cum enim dicit, ſub diſciplina Chriſti manentes non debere cum filiis ſine lege cum principibus Sodomæ, cum plebe Gomorræ voluptaria ſabbatorum exercere conuiuia, ſed cum ſanctimoniæ incolis ac deo deuotis, ſolenni & eccleſiaſtico iure magis ac magis legitime ieiunare: ac deinde definiens quid ſit legitime ieiunare, ſubiungit & dicit, vt ſex dierum vel leuis error, ieiunij, orationis & eleemoſynæ fontibus abluatur: profecto eos qui minus quàm ſex diebus in hebdomade ieiunant, non putat legitime exercere ieiunium, nec deo eſſe deuotos, nec maculas erroris, quæ de iſta mortalitate contrahuntur, abluere. Videant ergo Romani quid agant, quia etiam

I ipſi nimium contumelioſe huius diſputatione tractantur, apud quos omnibus iſtis ſex diebus præter pauciſſimos clericos aut monachos quotus quiſque inuenitur, qui frequentet quotidiana ieiunia, maxime quia ibi ieiunandum quinta ſabbati non videtur. Deinde quæro ſi vniuſcuiuſque diei vel leuis error ipſius diei ieiunio ſoluitur vel abluitur. Sic enim dicit, vt ſex dierum vel leuis error ieiunij quoque fontibus abluatur: quid faciemus de illo errore qui ſubrepſerit dominico die, in quo ſcandalum eſt ieiunare? Aut ſi die ipſo nullus Chriſtianis error obrepit, videat homo iſte qui ventricolas tanquam magnus ieiunator accuſat, quantum honoris & vtilitatis ventribus tribuat, ſi tunc non erratur quando prandetur. An forte in ieiunio ſabbati tantum bonum conſtituit, vt aliorum ſex dierum, hoc eſt ipſius etiam dominici, vel leuem ſicut dicit errorem ſolum ieiunium ſabbati poſsit abolere, & ſolo ipſo die non erretur, quo toto vtique ieiunatur? Quid eſt ergo quòd diem dominicum ſabbato velut Chriſtiano iure præponit? Ecce ſecundum ipſum dies ſabbati multo ſanctior inuenitur, in quo & non erratur cum eius toto ſpacio ieiunatur: & eodem ieiunio ſex cæterorum K dierum, ac per hoc ipſius dominici error abluitur: puto quòd tibi non placet iſta præſumptio. Iam vero cum ſe hominem ſpiritalem videri velit, & tanquam carnales pranſores ſabbati accuſet, attende quemadmodum dominici diei non parco prandio reficiatur, ſed alogia delectetur. Quid eſt autem alogia, quod verbum ex Græca lingua vſurpatum eſt, niſi cum epulis indulgetur, vt à rationis tramite deuietur? Vnde animalia ratione carentia dicuntur aloga, quibus ſimiles ſunt ventri dediti, propter quod immoderatum cõuiuium, quo mens in qua ratio dominatur, ingurgitatione veſcendi ac bibendi quodammodo obruitur, alogia nũcupatur. Inſuper etiam propter cibum ac potum non mentis ſed ventris alogia diei dominici dicit eſſe cantandum, Saturaſti domine animam inanem, & potaſti animam ſitientem. O virum ſpiritalem, O carnalium reprehenſorem, O magnum ieiunatorem, & non ventris cultorem. Ecce qui nos admonet ne lege ventris, legem domini corrumpamus, ne panem cœli vendamus eſca terrena. Et adiungit: Quia eſca Adam paradiſo periit, eſca Eſaü primatus amiſit. Ecce quid di- L

cit. Eſt enim ſatanæ viſitata calumnia, tentatio ventris, cui modicum ſuadet, vt auferat totum. Et horum, inquit, interpretatio præceptorum ventricolas minus incuruat. Nónne his verbis ſuis id agere videtur, vt etiã die dominico ieiunetur? Alioquin ſanctior erit ſabbati dies, quo dominus in monumẽto requieuit, quàm dominicus quo à mortuis reſurrexit. Sanctius eſt enim profecto ſabbatum, ſi ſecundum verba huius in ſabbato per ieiunium peccatum omne vitatur, & quod diebus aliis contractum eſt, aboletur: in dominico autem per eſcam ventris tentatio non cauetur, & diabolicæ calumniæ locus datur, & paradiſo peritur, & primatus amittitur. Quid ergo eſt quod rurſus ſibi ipſe contrarius admonet, vt non prandio modeſto, ſobrio, Chriſtiano, reficiamur dnmimico die, ſed in alogia lætantes plaudenteſq; cantemus: Saturaſti domine animam inanem, & putaſti animam ſitientem? Nempe ſi tunc non erramus quando ieiunamus, & aliorum ſex dierum errores tunc abluimus cum ſabbato ieiunamus, nullus erit die dominico deterior, nullus ſabbato melior. Crede dilectiſsime frater, nemo legẽ ſicut iſte intelligit, niſi qui non intelligit. Si enim Adam non cibus ſed prohibitus cibus perdidit, & Eſaü nepotem ſan- M

cti Abrahæ non eſca, ſed vſque ad contemptum ſacramenti, quod in primatu ſuo habuit, concupita eſca damnauit: ſic à ſanctis & fidelibus pie prandetur, quemadmodum à ſacrilegis & incredulis impie ieiunatur. Præponitur ergo dies dominicus ſabbato fide reſurrectionis, non conſuetudine refectionis, aut etiam vinolentæ licentia cantionis. Moyſes, inquit, quadraginta diebus panem non manducauit, nec bibit aquam. Cur autem hoc dixerit, ſubiunxit atq; ait: Ecce Moyſes amicus dei, nubis inquilinus, delator legis, & populi dux, ter bina ſabbata ieiunio celebrans, non offenſam, ſed meritum collocauit. Nunquid attendit quid huic poſſit conſequenter opponi? Quia vtique ſi Moyſi ieiunantis propterea ponit exemplum, quoniam in illis quadraginta diebus ter bina, ſicut loquitur, ſabbata ieiunauit, & ex hoc vult perſuadere vt ſabbato ieiunetur: ex hoc ergo perſuadeat vt & duminico ieiunetur, quia in illis quadraginta diebus nihilominus Moyſes ter binos dominicos ieiunauit. Sed addit ac dicit: Et adhuc cum Chriſto dominicus dies imminenti Eccleſiæ ſeruabatur.

† vt in illo.

† Logia, legendũ, quæ voce vſus eſt & D. Paulus. 1. Cor. 16. in prin. niſi quis malit legere eulogia. eſt autē logia, conuentus, collatio, collectio, collecta, eleemoſyna.

A nabatur. Quod cur dixerit neſcio. Si enim propterea, quia multo magis ieiunandum eſt poſtea quàm venit cum Chriſto dominicus diea: ergo, quod abſit, etiam ipſo dominico ieiunetur. Si autem timuit ne propter dierum quadraginta ieiunium obiiceretur etiam dominico ieiunandum, & ideo addidit, quod adhuc cum Chriſto imminenti Eccleſiæ dies dominicus ſeruabatur, vt videlicet ea cauſa intelligatur ieiunaſſe Moyſes etiam die qui ſequitur ſabbatum, quia nondum venerat Chriſtus, per quem factus eſt ipſe dies dominicus, quo non expediat ieiunari: cur ipſe Chriſtus quadraginta diebus ſimiliter ieiunauit? Cur non in illis diebus quadraginta ter binis qui ſequebantur ſabbatum, ieiunium ſoluit, vt iam dominici diei prandium commendaret etiam ante reſurrectionem ſuam, ſicut ſanguinem ſuum potandum dedit ante paſsionem? Vides certè dlerum quadraginta ieiunium, quod iſte commemorat, ſic ad rem non pertinere vt ſabbato ieiunemus, quomodo ad rem non pertinet vt dominico ieiunemus. Prorſus non attendit, quid ei de die dominico poſsit opponi, quando ſicut accuſanda ſunt ebrio- B ſa conuiuia, & omnis vorax ac temulenta luxuries, ſic accuſat prandia ſabbatorum, cum poſsint & ipſa eſſe modeſtorum atque ſobriorum. Et ideo non eſt illi ad ſingula reſpondendum, quoniam pro ſabbati prandio vitia luxuriæ reprehendendo, eadem atque eadem ſæpe dicit, aliud non inueniendo quod dicat, niſi quod inaniter & ad rem non pertinens dicit. Vtrum non ſit ſabbato ieiunandum quæritur, non vtrum ſabbato non ſit Inxuriandum: qnod nec dominico fatiunt qui deum timent, quanuis in illo vtique non ieiunẽt. Quis autem diceret, qnod iſte auſus eſt dicere? Quomodo, inquit, pro nobis, aut per nos rata erunt deo aut digna, quæ noa ſanctificata die ad peccatum cogunt? Sanctificatam diem ſabbati confitetur, & ad peccatum dicit cogi homines quia prandetur. Ac per hoc ſecundum iſtum aut dies dominicus ſanctificatus non eſt, & incipit eſſe ſabbatum melius: aut ſi eſt & dominicus dies ſanctificatus, ad peccatum cogimur, quia prandemus: & conatur teſtimoniis probare diuinis, ſabbato ieiunandum. Sed vnde hoc probet, omnino nõ inuenit. Manducauit, inquit, & bibit Iacob vinum, & ſa- *Exod.32.* tiatus eſt, & receſsit à deo ſalutari ſuo, & ceciderunt *Deut.32.* vna die vigintitria milia: quaſi dictum ſit, Prandit C ſabbato Iacob, & receſsit à deo ſalutari ſuo. Et Apoſtolus quando commemorauit cecidiſſe tot milia, non *1.Cor.10.* ait, Neque prandeamus ſabbato ſicut illi pranderunt, ſed ait, Neque fornicemur ſicut quidam eorum fornicati ſunt, & ceciderunt vna die vigintitria milia. Quid ſibi etiam vult quod ait, Sedit autem populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere? Poſuit quidem & apoſtolus hoc teſtimonium, ſed vt à ſeruitute idolorum non à ſabbati prandio prohiberet. Sabbato autem illud factum eſſe iſte non probat, ſed vt libitum eſt ſuſpicatur. Sicut autem fieri poteſt vt ieiunetur, & cum ieiunium ſoluitur, ſi quis ebrioſus eſt, tunc inebrietur: ita fieri poteſt vt non ieiunetur, & ſi temperantes ſunt homines, modeſtiſsime prandeatur. Quid eſt ergo quòd ſabbati volens perſuadere *Ephe.5.* ieiunium, adhibet apoſtolum teſtem dicentem, Nolite inebriari vino, in quo eſt omnis luxuria: quaſi diceret, Nolite prandere ſabbato, quia ibi eſt omnis luxuria. Sicut autem hoc præceptum Apoſtolicum ne inebrientur vino, in quo eſt omnis luxuria, obſeruatur à Chriſtianis deum timentibus quando prandetur die dominico, ita obſeruatur quando prandetur & ſab- D bato. Vt expreſsius, inquit, errantibus contradicam, nemo ieiunio & ſi non promeretur offendit. porrò & non offendere promereri eſt. Quis hoc diceret niſi qui nollet conſiderare quid diceret? Ergo Pagani quãdo ieiunant, non ideo magis offendunt deum? Aut ſi de Chriſtianis voluit quod dlxit intelligi, quis non deum offendet, ſi velit cum ſcandalo totius quæ vbique dilatata eſt Eccleſiæ, die dominico ieiunare? Deinde ſubiicit teſtimonia de ſcripturis ad cauſam quam ſuſcepit nihil valentia. Ieinnio, inquit, Helias paradiſo donatus in corpore regnat: quaſi ieiunium non prædicent qui ſabbato non ieiunant, ſicut ieiunium prædicant, qui tamen die dominico non ieiunant. Aut Helias eo tempore ieiunauerit, quo populus dei etiam ſabbato ieiunabat. Quod autem reſpondimus de quadraginta diebus ieiunij Moyſi, hoc deputa eſſe reſpondendum & de quadraginta diebus Heliæ. Ieiunio, inquit, Daniel leonum ſiccam rabiem illæſus euaſit: quaſi legerit quòd ſabbato ieiunauerit, aut etiam cum ipſis leonibus ſabbato fuerit, vbi tamen legimus quòd & ranſerit. Ieiunio, inquit, trium fida germanitas ignibus coruſcanti carceri dominata regi hoſpitio ſuſceptum dominum adorauit. Hæc exempla ſanctorum, E nec ad perſuadendum cuiuſcunque diei ieiunium valent, quanto minus ſabbati, quandoquidem non ſolum non legitur tres viros ſabbato fuiſſe miſſos in caminum ignis ardentem, ſed ne illud quidem legitur, tandiu illic eos fuiſſe, vt poſsit quiſquam dicere eos ieiunaſſe, imò vero vix vnius horæ ſpacium eſt, quo eorum confeſsio hymnuſq; cantatur. Nec amplius inter illas flammas innoxias deambulauerunt, quàm canticum illud terminauerunt. Niſi forte ab iſto etiam vnius horæ ſpacium ieiunio deputatur. Quod ſi ita eſt, non habet quòd ſuccenſeat pranſoribus ſabbati. Vſque ad horam enim prandij multo quàm in illo camino prolixius ieiunatur. Adhibet & illud apoſtoli teſtimonium, vbi ait: Non eſt regnum dei eſca & potus, ſed iu- *Rom.14.* ſtitia & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Et regnum dei Eccleſiã vult intelligi in qua dominus regnat. Obſecro te, nunquid hoc agebat apoſtolus cum iſta loqueretur, vt ſabbato à Chriſtianis ieiunaretur? Sed nec de ipſo cuiuſcunque diei ieiunio loquebatur cum hæc diceret. Dictum eſt enim aduerſus eos qui more Iudæorum ſecundum veterem legẽ in obſeruatione quo- F rundam ciborum putabant eſſe munditiam, & ad eorum fratrum admonitionem, per quorum eſcam & potum indifferenter acceptum ſcandalizabantur infirmi. Ideo cum dixiſſet, Noli illum in eſca tua perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt: &, Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum: tunc adiunxit: Non enim eſt regnum dei eſca & potus, & cætera. Nam ſicut verba hæc apoſtoli intelligit, vt regnum dei quod eſt Eccleſia, non ſit in eſca & potu, ſed in ieiunio: non dico ſabbatis ieiunare, ſed nunquam omnino cibum ac potum ſumere deberemus, ne de iſto dei regno vnquam recederemus. Puto autem quia iſto conſitente aliquanto religioſius die dominico ad Eccleſiã pertinemus, quando tamen & ipſo concedente prandemus. Cur, inquit, ſacrificium potiori domino charum murmuramus offerre, quod ſpiritus deſiderat & angelus laudat? Deinde adiungit angeli teſtimoninm dicentis: Bona eſt *Tobie.12.* oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Quid dixerit potiori domino, neſcio, niſi forte ſcriptor errauit, & te fugit, vt quod mihi legendum miſiſti, non emendares.

G Sacrificium ergo domino charum, ieiunium vult in-
telligi, quaſi de ieiunio verſetur hæc quæſtio, & non de
ieiunio ſabbati. Neque enim dominicus dies ſine ſa-
crificio quod deo charum eſt peragitur, quia non ieiu-
natur. Sequitur adhuc, & ingerit teſtimonia à cauſa
quam defendendam ſuſcepit, penitus aliena. Immola,
inquit, deo ſacrificium laudis, & iſtam vocem diuini
pſalmi, volens ad quod agitur neſcio quomodo con-
nectere: vtique, inquit, non ſanguinis aut ebrietatis
conuiuium, quo non laudes debitæ deo; ſed blaſphe-
miæ diabolo ſuffragante ſylueſcunt. O improuidam
præſumptionem. Non ergo immolatur ſacrificium
laudis dominico die, quia non ieiunatur, ſed agitur e-
brietatis conuiuium, & blaſphemiæ diabolo ſuffragan-
te ſylueſcunt. Quod ſi nefas eſt dicere, intelligat non
Pſal. 49. ieiunium ſignificare in eo quod ſcriptum eſt, Immo-
la deo ſacrificium laudis. Ieiunium quippe certis die-
bus & maxime feſtis non agitur. ſacrificium vero lau-
dis ab eccleſia toto orbe diffuſa diebus omnibus im-
molatur. Alioquin quod nullus non dico Chriſtianus,
ſed nec inſanus dicere auderet, dies illi quinquaginta
H poſt Paſcha vſque ad Pentecoſten, quibus non ieiuna-
tur, erunt ſecundum iſtum à ſacrificio laudis alieni,
quibus tantummodo diebus in multis Eccleſiis, in om-
nibus autem maxime cantatur halleluia: quam vocem
laudis eſſe nullus Chriſtianus quālibet imperitus igno-
rat. Confitetur tamen etiam ipſo die dominico non in
ebrietate, ſed in iucunditate pranderi, cum dicit de-
bere nos ex Iudæis & gentibus multis Chriſtiani no-
minis fide paucos electos veſpertino ſabbatorum in-
cenſo pro pecudum victimis ieiunium deo placitum
laudibus immolare, cuius feruore cremata deficiant
opera delictorum. Et mane, inquit, exaudiet nos à no-
bis auditus, & erunt nobis domus ad manducandum
& bibendum, non in ebrietate, ſed in iucunditate do-
minica celebritate perfecta. Tunc enim eulogia, non,
vt ſuperius ait, alogia celebratur. Sed quid eum offen-
dit ſabbati dies, quem dominus ſanctificauit, ignoro,
vt in eo non putet poſſe manducari & bibi cum tali iu-
cunditate quæ careat ebrietate, cum ſic ante ſabbatum
ieiunare poſſimus, quomodo dicit ante dominicum
ſabbato ieiunandum: an continuo biduo pranderi ne-
fas eſſe arbitratur? Videat ergo quanta afficiat contu-
melia ipſam quoque Romanam Eccleſiam, vbi & his
hebdomadibus in quibus quarta & ſexta & ſabbato ie-
iunatur, tribus tamen diebus continuis, dominico ſci-
I licet ac deinde ſecunda & tertia prandetur. Ouium vi-
tam certum eſt, inquit, arbitrio pendere paſtorum. Sed
Eſa. 5. væ qui dicunt quod bonum malum, & tenebras lu-
cem, & lucē tenebras, & amarum dulce, & dulce ama-
rum. Quid ſibi velint hæc verba eius, non ſatis intel-
ligo. Si enim hæc ſcribis, ſicut Vrbicus dicit, in vrbe,
plebs pendens ex paſtoris arbitrio cum epiſcopo ſuo
ieiunat ſabbato. Si autem ad te iſta ſcripſit, quia in Epi-
ſtola tua & ipſe quiddam tale ſcripſiſti, non tibi per-
ſuadeat vrbem Chriſtianam ſic laudare ſabbato ieiu-
nantem, vt cogaris orbem Chriſtianum damnare prā-
dentem. Cum enim dicit: Væ qui dicunt quod bo-
num malum, & tenebras lucem, & lucem tenebras, &
amarum dulce, & dulce amarum: ieiunium ſabbati vo-
lens intelligi bonum & lucem & dulce: prandium ve-
ro malum & tenebras & amarum, quis eum dubitat in
omnibus Chriſtianis ſabbato prandentibus vniuerſum
orbem damnare terrarum? Nec ſe ipſe reſpicit, nec qui-
bus dicat attendit, vt ſcriptis ſuis ab iſta præcipiti co-
hibeatur audacia? Continuò quippe ſubiunxit: Nemo K
ergo vos iudicet in eſca, aut in potu: quod ipſe vtique Coloſſ. 2.
facit qui ſabbato ſumentes eſcam potúmque ſic arguit:
quantum erat vt hinc ei veniret in mentem, etiam il-
lud quod idem apoſtolus alibi dicit: Qui manducat, Rom. 14.
non manducantem non ſpernat: & qui non mandu-
cat, manducantem non iudicet. Iſto modo hoc tempe-
ramentum quo ſcandala deuitaret inter ieiunantes ſab-
bato & manducantes teneret, vt & ipſum non man-
ducantem manducans quiſque non ſperneret, & ipſe
non manducans manducantem non iudicaret. Petrus
etiam, inquit, apoſtolorum caput, cœli ianitor & Ec-
cleſiæ fundamentum, extincto Simone (qui fuerat dia-
boli non niſi ieiunio vincendi figura) idipſum Roma- Sabbati ie-
nos edocuit, quorum fides annunciatur vniuerſo orbi iunii vnde
terrarū. Nunquid ergo cæteri Apoſtoli prandere Chri-
ſtianos contra Petrum docuerunt in vniuerſo orbe ter-
rarum? Sicut itaque inter ſe vixerunt concorditer Pe-
trus & condiſcipuli eius, ſic inter ſe concorditer viuant
ſabbato ieiunantes, quos plantauit Petrus: & ſabbato
prandentes, quos plantauerunt condiſcipuli eius. Eſt
quidem & hæc opinio plurimorum, quanuis eam per-
hibeant eſſe falſam plerique Romani, quòd apoſtolus L
Petrus cum Simone mago die dominico certaturus,
propter ipſum magnæ tentationis periculum, pridie
cum eiuſdem vrbis Eccleſia ieiunauerit, & conſecuto
tam proſpero glorioſoque ſucceſſu, eūdem morem te-
nuerit, eumq; imitatæ ſint nonnullæ Occidentis Eccle-
ſiæ. Sed ſi vt iſte dicit, Simon magus figura erat diabo-
li: non planè ſabbatarius aut dominicarius, ſed quoti-
dianus eſt ille tentator. Nec tamen aduerſus eum quo-
tidie ieiunatur, quando & diebus dominicis omnibus,
& quinquaginta poſt Paſcha, & per diuerſa loca die-
bus ſolennibus martyrum & feſtis quibuſque prande-
tur: & tamen diabolus vincitur, ſi oculi noſtri ſint ſem-
per ad dominum, vt ipſe euellat de laqueo pedes no- Pſal. 24.
ſtros: & ſiue manducamus, ſiue bibimus: ſiue quodcun- 1. Cor. 10.
que facimus, omnia in gloriam dei faciamus, & quan-
tum in nobis eſt, ſine offenſione ſimus Iudæis & Græ-
cis & Eccleſiæ dei. Quod parum cogitant qui cum of-
fenſione manducant, vel cum offenſione ieiunant, &
per vtramlibet intemperantiam ſcandala concitant,
quibus non ſuperatur diabolus, ſed lætatur. Quod ſi re-
ſpondetur, hoc docuiſſe Iacobum Hieroſolymis, Ephe-
ſi Ioannem cæteróſque aliis locis, quod docuit Romæ
Petrus, id eſt, vt ſabbato ieiunetur: ſed ab hac doctrina M
terras cæteras deuiaſſe, atque in ea Romam ſtetiſſe: &
econtrario refertur Occidentis potius aliqua loca, in
quibus Roma eſt, non ſeruaſſe quod apoſtoli tradide-
runt, Orientis vero terras, vnde cœpit ipſum Euange-
lium prædicari, in eo quod ab omnibus ſimul cum
ipſo Petro Apoſtolis traditum eſt, ne ſabbato ieiune-
tur, ſine aliqua varietate manſiſſe: Interminabilis eſt
iſta contentio generans lites, non finiens quæſtiones.
Sit ergo vna fides vniuerſæ quæ vbique dilatatur Ec-
cleſiæ, tanquam intus in membris, etiam ſi ipſa fidei
vnitas quibuſdam diuerſis obſeruationibus celebratur,
quibus nullo modo quod in fide verum eſt, impeditur.
Omnis enim pulchritudo filiæ regis intrinſecus: illæ
autem obſeruationes, quæ variæ celebrantur, in eius
veſte intelliguntur. Vnde ibi dicitur, In fimbriis au- Pſal. 44.
reis circumamicta varietate. Sed ea quoque veſtis ita Hoc nūc ſit.
diuerſis celebrationibus varietur, vt non aduerſis con-
tentionibus diſſipetur. Poſtremo, inquit, ſi Iudæus ſab-
batum colendo dominicum negat, quomodo Chri-
ſtianus

A ſtianus obſeruat ſabbatum? Aut ſimus Chriſtiani, & dominicum colamus, aut ſimus Iudæi, vt ſabbatum obſeruemus. *Matth.6.* Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Nónne ita loquitur tanquam ſabbati alius dominus ſit, alius dominici? Nec illud audit quod & ipſe cõmemorauit, *Luca.6.* Dominus eſt enim ſabbati filius hominis. Quod autem ita nos vult eſſe à ſabbato alienos, ſicut Iudæi ſunt à dominico alieni? nónne tantum errat vt poſsit etiam dicere, ita nos non debere accipere legem nec prophetas, ſicut Iudæi non accipiunt Euangelium nec apoſtolos? Quod qui ſapit, quid mali ſapiat vtique intelligis. Sed vetera, inquit, omnia tranſierunt, & in Chriſto facta ſunt noua. Hoc verum eſt. Nam propterea ſicut Iudæi ſabbatis non vacamus etiam ſi ad ſignificandam requiem, quæ illo die ſignificata eſt, Chriſtiana ſobrietate & frugalitate ſeruata, ieiunij vinculum relaxamus. Et ſi aliqui fratres noſtri requiem ſabbati relaxatione ieiunij ſignificandam eſſe non putant, nequaquam de veſtis regiæ varietate litigamus, ne ipſius reginæ vbi vnam fidem etiam de ipſa requie retinemus, interiora membra vexemus. Etſi enim B quia vetera tranſierunt, cum eis tranſiit etiam carnalis vacatio ſabbati: non tamen quia ſabbato ſine ſuperſtitioſa vacatione prandemus, ideo duobus dominis ſeruimus, quia & ſabbati & dominici vnus eſt dominus. Iſte autem qui vetera tranſiſſe ſic dicit, vt in Chriſto cederet ara altari, gladi⁹ ieiunio, precibus ignis, pani pecus, poculo ſanguis, neſcit altaris nomen magis legis & Prophetarum literis frequentatum, & altare deo prius in tabernaculo, quod per Moyſen factum eſt collocatum: Aram quoque in Apoſtolicis literis inueniri vbi martyres clamant ſub ara dei. Dicit ceſsiſſe ieiunio gladium, non recordans illum quo milites Euangelici armantur ex vtroque teſtamẽto gladium bisacutum. Dicit ceſsiſſe precibus ignem, quaſi non & tunc preces deferebantur in templum, & nunc à Chriſto ignis eſt miſſus in mundum. Dicit ceſsiſſe pani pecus, tanquam neſciens & tunc in domini menſa panes propoſitionis poni ſolere, & nunc ſe de agni immaculati corpore partem ſumere. Dicit ceſsiſſe poculo ſanguinem, non cogitans etiam nunc ſe accipere in poculo ſanguinẽ. Quanto ergo melius & congruẽ- C tius vetera tranſiſſe, & noua in Chriſto facta eſſe ſic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, ſanguis ſanguini? Videmus quippe in his omnibus carnalem vetuſtatem ſpiritali cedere nouitati. Sic ergo intelligendum eſt, ſiue in iſto die volubili ſeptimo prandeatur, ſiue à quibuſdã etiam ieiunetur, tamen ſabbato ſpiritali ſabbatũ carnale ceſſiſſe, quando in iſto ſempiterna & vera requies concupiſcitur, in illo vacatio tẽporalis iam ſuperſtitioſa contemnitur. Cætera quæ ſequuntur quibus ſuam diſputationem iſte concludit, ſicut alia quædam quæ inde commemoranda non arbitratus ſum, multo magis ad cauſam non pertinẽt, in qua de ieiunio ſabbati vel prãdio diſputatur. Sed ea tibi ipſi maxime, ſi in iis quæ à me dicta ſunt aliquid adiuuaris, aduertenda & iudicanda dimitto. Si autem quoniam huic quantum potui ſufficienter reſpondiſſe me puto, de hac re ſententiam meam quæris, ego in Euangelicis & Apoſtolicis *Inſtrumẽtũ.* literis, totoq; inſtrumento quod appellatur teſtamentũ nouum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel apoſtolorum non inuenio definitum. Ac per hoc ſentio, non

D quidem ad obtinendam quã fides obtinet iuſtitiam (in qua eſt pulchritudo filiæ regis intrinſecus) ſed tamẽ ad ſignificandam requiem ſempiternam (vbi eſt verũ ſabbatum) relaxationẽ quàm contritionem† ieiunij aptius cõuenire. *† cõſtrictionem.* Verũtamen in huius ſabbati ieiunio ſiue prãdio, in his nihil mihi videtur tutius pacatiusq; ſeruari, quàm vt qui manducat, non manducantem non ſpernat: *Roma.14.* & qui non manducat, manducantem non iudicet: quia neq; ſi manducauerimus abundabimus, neq; ſi nõ manducauerimus egebimus cuſtodita ſcilicet eorũ inter quos viuimus, [& cum quibus deo viuimus,] in his rebus inoffenſa ſocietate. Sicut enim quod ait apoſtolus, verũ eſt, malũ eſſe homini qui per offenſionẽ manducat, ita malum eſt homini qui per offenſionem ieiunat. Nõ itaq; ſimus eis ſimiles, qui videntes Ioannẽ non manducantem nec bibentem, dixerunt: Dæmonium habet. Sed ne rurſus eis qui videntes Chriſtum manducãtem & bibentẽ, dixerunt: *Matth.11.* Ecce homo vorax & vinoſus, amicus publicanorũ & peccatorum. Rem quippe valde neceſſariam his dictis dominus ipſe ſubiecit, atq; ait: Et iuſtificata eſt ſapientia in filiis ſuis. Qui ſint autem iſti, ſi requiris, lege quod ſcriptum eſt: Filij ſapi- E entiæ eccleſia iuſtorũ. ij ſunt qui quãdo manducant, nõ manducantes non ſpernunt: quando non manducant, manducantes nõ iudicant. ſed eos planè qui per offenſionem non manducant ſiue manducant, vel ſpernunt, vel iudicãt. Et de die quidem ſabbati facilior cauſa eſt: quia & Romana ieiunat Eccleſia, & aliæ nõnullæ, etiãſi paucæ ſiue illi proximæ ſiue longinquæ: Die autẽ dominico ieiunare ſcandalum eſt magnũ, maxime poſteaquam innotuit deteſtabilis multumq; fidei catholicæ ſcripturiſque diuinis apertiſsime contraria hæreſis Manichæorum, *Manichæi ieiunãt die dominico.* qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tanquam conſtituerunt legitimum diem, per quod factum eſt, vt ieiunium diei dominici horribilius haberetur. Niſi fortè aliquis idoneus ſit nulla refectione interpoſita vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio xl. dierum quantum potuerit appropinquet, ſicut aliquos feciſſe cognouimus. Nam & ad ipſum quadragenarium numerum perueniſſe quendã, à fratribus fide digniſsimis nobis aſſeueratum eſt. Quemadmodũ enim veterum patrum temporibus Moyſes & Helias F nihil contra prandia ſabbatorum fecerunt, cum diebus quadraginta ieiunauerunt: ita qui potuerit ſeptem dies ieiunando tranſire, non ſibi ad ieiunandum eligit dominicum diem, ſed in iis eum inuenit quos ieiunaturum ſe vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, ſi in hebdomade ſoluẽdum eſt, nullo congruentius quàm dominico die ſoluitur. *Ieiuniũ votiuum multorũ dierũ.* Si autem poſt hebdomadem corpus reficitur, non vtique ad ieiunandum dies dominicus eligitur, ſed in numero quem vouere placuit inuenitur. Nec illũ moueat quod Priſcillianiſtæ Manichæorum ſimillimi ad ieiunandum die dominico ſolent teſtimonium de Apoſtolorum actibus adhibere, cum eſſet Apoſtolus Paulus in Troade. Sic enim ſcriptum eſt: *Act.20.* In vna autem ſabbati congregatis nobis frangere panem, Paulus diſputabat illis exiturus alia die, produxitque ſermonem vſque ad medium noctis. Deinde cum deſcendiſſet de cœnaculo, vbi congregati erant, ad reſuſcitandum adoleſcentem, qui grauatus ſomno de feneſtra ceciderat, & mortuus ferebatur, de ipſo apoſtolo ſcriptura ſic loquitur, Aſcendens autem, inquit, cum fregiſſet panem atque guſtaſſet, ſatiſque eſſet alloquutus vſque ad diluculum, ſic profectus eſt: abſit vt hoc ſic acci-

G piatur, tanquam ſolerent Apoſtoli dominico die ſolẽniter ieiunare. Vna enim ſabbati tunc appellabatur dies qui nunc dominicus appellatur quod in Euangelijs apertius inuenitur. Nam dies reſurrectionis domini, prima ſabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus vna ſabbati dicitur: quem conſtat eum eſſe, qui dominicus poſtea appellatus eſt. Aut ergo poſt peractum diem ſabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtique nox iam ad diem dominicum, hoc eſt, ad vnam ſabbati pertinebat: & ita eadem nocte fracturus panẽ, ſicut frangitur in ſacramento corporis Chriſti, produxit ſermonem vſque ad medium noctis, vt poſt ſacramenta celebrata, rurſus vſque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum feſtinabat, luceſcente proficiſceretur dominico die. Aut certe ſi in vna ſabbati non per noctem ſed per diem hora dominici fuerant congregati, eo ipſo quod dictũ eſt, Pau-

H lus diſputabat illis exiturus alia die, expreſſa eſt cauſa producendi ſermonis, quia fuerat exiturus, & eos ſufficienter inſtruere cupiebat. Non ergo ſolenniter die dominico ieiunabant, ſed neceſſarius ſermo, qui ſtudij feruentiſsimi audiebatur ardore, reficiendi corporis cauſa interrumpendus eſſe non viſus eſt profecturo Apoſtolo, qui eos propter alios ſuos vſquequaque diſcurſus, vel aliàs nunquam, vel rariſsime viſitabat præſertim quia tunc ex illis terris (ſicut conſequentia docent) ita diſceſſurus erat, vt iam non eſſet eos in carne viſurus. Ac per hoc magis oſtẽditur dominicis diebus ſolita illis non fuiſſe ieiunia, quia ne hoc crederetur, curauit ſcriptor libri cauſam producendi ſermonis exponere. vt ſciremus ſi aliqua neceſsitas oriatur, vrgentiori actioni non eſſe prandium præferendum: quamuis ab iſtis auidiſsime audientibus, & ipſum fon-

I tem cogitantibus profecturum, atque ideo magna ſiti non aquæ, ſed verbi, ſine ſatietate quicquid influebat haurientibus, non tantum carnale prandium, verum etiam cœna contempta eſt. Sed tunc quamuis dominico die ſolita illis ieiunia non fuiſſent, non erat tamen Eccleſiæ tam inſignis offenſio, ſi aliqua tali neceſsitate, qualem apoſtolus Paulus habuit, die toto dominico, vſque ad medium noctis, vel etiam vſque ad diluculum reficere corpora non curarent. Nunc verò poſtea quàm hęretici maximè impiiſsimi Manichæi ieiunia diei dominici nõ aliqua neceſsitate occurrenti peragere, ſed quaſi ſacra ſolennitate ſtatuta dogmatizare cœperunt, & innotuerunt populis Chriſtianis, profecto nec tali neceſsitate qualem Apoſtolus habuit, exiſtimo faciendum eſſe quod fecit: ne maius malum incurratur in ſcandalo, quàm bonum percipiatur ex verbo. Quicquid tamen cauſæ vel neceſsitatis extiterit, cur homo Chriſtianus die dominico ie-

Act. 27. iunare cogatur, ſicut etiam illud in actibus Apoſtolorum inuenimus, in naufragij periculo, vbi & ipſe Apoſtolus nauigabat, quatuordecim diebus, ac per hoc duobus dominicis ieiunatum nullo modo dubitare debemus, dominicum diem quando non plures dies ſine vlla refectione continuandi vouentur, inter ieiuniorum dies non eſſe ponendum. Cur autem quarta & ſexta maxime ieiunet Eccleſia, illa ratio reddi videtur, quòd conſiderato Euangelio, ipſa quarta ſabbati (quam vulgo quartam feriam vocant) conſilium reperiuntur ad occidendum dominum feciſſe Iudæi. Intermiſſo autem vno die, cuius veſpera dominus Paſcha cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei quem vocamus quintam ſabbati: deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbati, qui K dies paſsionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit à veſpera incipiens. Sed Matthæus Euangeliſta quintam ſabbati dicit fuiſſe primam diem azymorum, quia eius veſpera ſequente futura erat cœna Paſchalis, qua cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam ſabbati fuiſſe quando ait dominus: Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Matth. 26. Ac per hoc dies ipſe ieiunio deputatus eſt: quia ſicut Euangeliſta ſequitur & dicit, Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. Intermiſſo autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? Hoc ergo die intermiſſo paſſus eſt dominus, quod nullus ambigit, ſexta ſabbati: quapropter & ipſa ſexta recte ieiunio deputatur. L Ieiunia quippe humilitatem ſignificant: vnde dictum eſt. Et humiliabam in ieiunio animam meam. Psal. 34. Sequitur ſabbatum, quo die caro Chriſti in monumento requieuit, ſicut in primis operibus mundi requieuit deus illo die ab omnibus operibus ſuis. Hinc exorta eſt iſta in regia illa veſte varietas, vt alij, ſicut maxime populi Orientis, propter requiem ſignificandam mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis domini ieiunare, ſicut Romana & nonnullæ Occidentis Eccleſiæ. Quod quidem vno die quo Paſcha celebratur, propter renouandam rei geſtæ memoriam, quia diſcipuli humanitus mortem domini doluerunt, ſic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi ſabbati ieiunium deuotiſsime celebrent, qui cæteris per totum annum ſabbatis prandẽt, vtrumque videlicet ſignificantes, & in vno anniuerſario die luctum diſcipulorum, & cæteris ſabbatis quietis bonum. Duo quippe ſunt quæ iuſtorum beatitudinem & omnis miſeriæ finem ſperari faciunt, mors, & reſurrectio mortuorum. In morte requies eſt, de qua dicitur per prophetam: Plebs mea intra in cellaria tua, abſcondere puſillum, donec tranſeat ira domini. Esa. 26. In reſurrectione autem in homine toto, id eſt, in carne & ſpiritu perfecta felicitas. Hinc factum eſt vt M horum duorum vtrunque non ſignificandum putaretur labore ieiunij, ſed potius refectionis hilaritate, excepto Paſchali vno ſabbato, quo diſcipulorum, ſicut diximus, luctus propter rei geſtæ memoriã fuerat ieiunio prolixiore ſignificandus. Sed quoniam non inuenimus (vt iam ſuprà commemoraui) in Euangelicis & Apoſtolicis literis quæ ad noui teſtamenti reuelationem proprie pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obſeruanda eſſe ieiunia: & ideo res quoque illa ſicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile eſt, inuenit in veſte illius filiæ regis, hoc eſt Eccleſiæ, varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti reſponderit venerandus Ambroſius, à quo baptizatus ſum, Mediolanenſis epiſcopus. Nam cum in eadem ciuitate mater mea mecum eſſet, & nobis adhuc catechumenis parum iſta curantibus, illa ſolicitudinem gereret, vtrum ſecundum morem noſtræ ciuitatis ſibi eſſet ſabbato ieiunandum, an eccleſiæ Mediolanẽſis more prandendũ, vt hac eam cũctatione liberarem, interrogaui hoc ſupradictum hominem dei. Ambroſius Diſs. ualla At ille, Quid poſſum, inquit, hinc docere amplius quàm

ipſe fa-

A ipſe facio? Vbi ego putaueram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, niſi vt ſabbato pranderemus. Hôc quippe ipſu facere ſciebam, ſed ille ſecutus adiecit. Quando hic ſum, non ieiuno ſabbato: quando Romæ ſum, ieiuno ſabbato: & ad quancunque Eccleſiam veneritis, inquit, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eique ſuffecit, nec dubitauit eſſe obediendum, hoc etiam nos ſecuti ſumus. Sed quoniã contingit maxime in Africa, vt vna Eccleſia vel vnius regionis Eccleſiæ, alios habeant ſabbato prandentes, alios ieiunãtes, mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorũ congregatio regenda commiſſa eſt. Quapropter ſi conſilio meo, præſertim quia in hac cauſa plus fortè quàm ſatis fuit te petente atque vrgente locutus ſum, libenter acquieſcis, epiſcopo tuo in hac re noli reſiſtere, & quod facit ipſe, ſine vllo ſcrupulo vel diſceptatione ſectare.

Auguſtinus Felicitati & Ruſtico de malis & fraterna correptione patienter tolerandis.
Epiſtola LXXXVII.

B DILECTISSIMAE & ſanctiſsimę matri Felicitati, & fratri Ruſtico, & ſororibus quæ vobiſcum ſunt, Auguſtinus & qui mecum ſunt in domino ſalutem. Bonus eſt dominus, & miſericordia eius vbique diffuſa, quæ nos de veſtra charitate in ſuis viſceribus conſolatur. Quantum enim diligat credentes & ſperantes in ſe, & illum æque inuicem diligentes, & quid eis in poſterum ſeruet, hinc maxime oſtendit, cum infidelibus & deſperatis [& peruerſis] quibus in mala voluntate vſque in finem perſeuerantibus, ignem cum diabolo æternum minatur, in hoc tamen ſeculo bona tanta largitur: qui facit oriri ſolem

Math. 5. ſuum ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, breuiter enim aliquid dictum eſt, vt plura cogitentur. Quàm multa enim habeant impij in hac vita munera & dona gratuita ab illo quem contemnunt, enumerare quis poteſt? Inter quæ illud magnum, quod exemplis interpoſitarum tribulationum, quas huius ſeculi dulcedini tanquam bonus medicus miſcet, admonet eos ſi attendere velint, fugere ab ira vẽtura, & cum

C in via ſunt, id eſt in hac vita, concordare cum ſermo-

†male viuẽdo fecerũt. ne dei, quem ſibi aduerſarium † habent male viuendo. Quid ergo non miſericorditer præſtatur hominibus à domino deo, à quo etiam tribulatio beneficium eſt?

γνώμη. Nam res proſpera donum eſt conſolantis, res autem aduerſa donum eſt admonentis dei. Et ſi hæc præſtat (vt dixi) etiam malis, quid præparat ſuſtinentibus ſe? quorum in numero vos per illius gratiam congregatos eſſe gaudete, ſuſtinentes inuicem in dilectione, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Non enim deerit quod in vobis inuicem ſufferatis, niſi cum

Ephe. 4. vos ita purgauerit dominus abſorpta morte in victo-

1. Cor. 15. riam, vt ſit deus omnia in omnibus. Diſſenſiones autem nunquam debent amari, ſed aliquando tamen aut à charitate naſcuntur, aut charitatem probant. Quis enim facilè inuenitur qui velit reprehendi? & vbi eſt

Prouer. 9. ille ſapiens de quo dictum eſt: Corripe ſapientem, & amabit te? Nunquid tamen ideo non debemus reprehendere & corripere fratrem, ne ſecurus tẽdat in mortem? Solet enim fieri, & frequenter accidit, vt ad horam contriſtetur cum reprehenditur, & reſiſtat & contendat, & tamen poſtea conſideret ſecum in ſilentio, vbi nemo eſt niſi deus & ipſe, & timet diſplicere hominibus quia corripitur, ſed timet diſplicere deo quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud in quo iu- D ſte reprehenſus eſt, & quantum odit peccatum ſuum, tantum diligat fratrem, quem ſenſit hoſtem peccati ſui. Si autem de illo numero eſt, de quo dictũ eſt, Cor- *Ibidem.* ripe ſtultum, & adiiciet vt oderit te, non de charitate illius diſſenſio naſcitur, ſed tamen charitatem reprehenſoris ſui exercet & probat, quia non ei rependitur odium, ſed dilectio quę cogit reprehendere, imperturbata perdurat etiam cum ille qui reprehenſus eſt odit. Si autem ille qui corripit, reddere vult malum pro malo ei qui corripienti indignatur, non fuit dignus qui corriperet, ſed dignus planè qui etiam ipſe corripi deberet. Hęc agite vt inter vos aut non exiſtant indignationes, aut exortæ ſtatim celerrima pace perimantur. Maiorem date operam concordandis vobis quàm redarguendis: quia ſicut acetum corrumpit vas, ſi diutius ibi fuerit, ſic ira corrumpit cor, ſi in alium diem durauerit. Hæc ergo agite, & deus pacis erit vobiſcum, orantes ſimul & pro nobis, vt ea quæ bene monemus, alacriter impleatis.

Hilarius Auguſtino proponens illi quæſtiones aliquot, de quibus cupit edoceri. E
Epiſtola LXXXVIII.

DOMINO ſancto iure ac meritò venerabili, & per omnia colendo Auguſtino epiſcopo, Hilarius. Sanctitatis tuæ gratia, quæ omnibus nota eſt, paruitati meæ perſuaſit, vt veſtris de Syracuſano Hipponem remeantibus, has ad laudandam mihi venerabilitatem tuam literas erogarem, poſcẽs ſummam trinitatem, vt incolumis & vegetus dei noſtri fauore hoc meum ſcriptum ad recenſendum ſuſcipias, domine ſancte iure ac meritò venerabilis, & per omnia colende. Proinde rogo vt mei memor in ſanctis orationibus tuis eſſe digneris, atque imperitiam noſtram informare de eo quod quidam Chriſtiani apud Syracuſas exponunt, dicentes, poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata dei facile cuſtodire ſi velit. Infantem non baptizatum morte præuentum non poſſe perire meritò, quoniam ſine peccato naſcitur. Diuitem manentem in diuitiis ſuis, regnum dei non poſſe in- F gredi, niſi omnia ſua vendiderit, nec prodeſſe eidem poſſe, ſi fortè ex ipſis diuitiis fecerit mandata. Non debere iurare omnino. Et de Eccleſia quæ ſit de qua ſcriptum eſt, non habere rugam neque maculam, vbi hæc ſit, an in qua nunc congregamur, an illa quam ſperamus. Quidam autem putant Eccleſiam hanc eſſe, quæ nunc frequentatur populis, & ſine peccato eſſe nõ poſſe. De his omnibus rogo quantis valeo precibus ſanctitatem tuam, vt iubeas nos apertius inſtrui, quo nouerimus quatenus ſentire debeamus. Dei noſtri miſericordia ſanctitatem tuam incolumem conſeruet annis innumeris opto, domine ſancte iure ac meritò venerabilis, & per omnia colende.

Auguſtinus Hilario reſpondens ad illius percontationes.
Epiſtola LXXXIX.

AVGVSTINVS epiſcopus ſeruus Chriſti & eius Eccleſiæ, dilectiſsimo filio Hilario in domino ſalutem. Ex literis tuis didici, non ſolùm incolumitatem tuã, ſed etiã religioſum ſtudium tuũ circa verbum dei, & piam curam pro ſalute tua quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vnde gratias deo agens non diſtuli reſcripta perſoluere. *Quæſtio 1.* Si ergo quæris, in hac vita verum quiſquam ita iuſti- *ἀναμαρτία.* tiæ perfectione proficiat, vt hic ſine vllo viuat omni-

G no peccato: attende quid dixerit Ioannes Apoſtolus,
quem dominus inter diſcipulos ſuos præcipue dilige-
1. Ioan.1. bat: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus,
noſipſos decipimus: & veritas in nobis non eſt. Si er-
go illi de quibus mihi ſcripſiſti, ſe dicunt eſſe ſine pec-
cato, vides quia ſeipſos decipiunt, & veritas in eis non
eſt. Si autem ſe eſſe peccatores fatentur vt dei miſeri-
cordiam poſsint mereri, compeſcant ſe ab aliis etiam
decipiendis, quibus hanc ſuperbiam perſuadere conan
tur. Omnibus enim neceſſaria eſt oratio dominica,
quam etiam ipſis arietibus gregis, id eſt Apoſtolis ſuis
Matth.6. dominus dedit, vt vnuſquiſque deo dicat: Dimitte no-
bis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus
noſtris. Cui enim hæc in oratione verba neceſſaria non
fuerint, ipſe hic ſine peccato viuere pronunciãdus eſt.
Quales ſi aliquos futuros dominus præuideret, melio-
res vtique quàm extiterunt eius Apoſtoli, aliam ora-
tionem illos doceret, qua non peterent dimitti ſibi pec
cata, quibus in baptiſmo fuerant omnia iam dimiſſa.
Nam ſi Daniël ſanctus non coram hominibus quaſi
humilitate fallaci, ſed coram deo, id eſt, in oratione
Dan.3.9. qua deum precabatur, nõ ſolum peccata populi ſui, ſed
H etiam ſua cõfitebatur, ſicut eius ore veridico expreſſum
eſt: nihil aliud mihi videtur dicendum iſtis, niſi quod
per prophetam Ezechielem cuidam ſuperbo dominus
Ezech.28. mandat: Nunquid tu ſapiẽtior quàm Daniel? Sed pla-
nẽ qui miſericordia dei adiutus & gratia ſe ab eis pec-
catis abſtinuerit, quæ etiam crimina vocantur, atque
illa peccata ſine quibus non hic viuitur, mundare ope-
ribus miſericordiæ & piis orationibus non neglexerit,
merebitur hinc exire ſine peccato, quamuis cum hic vi-
ueret, habuerit nonnulla peccata: quia ſicut iſta nõ de-
fuerunt, ita etiam remedia quibus purgarentur adfue-
runt. Quiſquis autem hac velut occaſione comperta,
cum audierit neminẽ hic arbitrio ſuo ſine peccato vi-
uere, dederit ſe libidinibus, & criminibus nefariis obli
gauerit, atque in his criminoſis conſceleratiſque mo-
ribus vſque in diem ſuum vltimum perdurauerit, quaſ-
libet inter hæc eleemoſynas faciat, & infeliciter ducit
vitam, & infelicius finit. Sed iſti vtcunque tolerandi
ſunt, quando dicunt vel eſſe vel fuiſſe hic aliquem pre-
ter vnum ſanctũ ſanctorum, qui nullum haberet om-
nino peccatum: Illud verò quod dicunt ſufficere ho-
Queſtio 2. de libero arbitrio. mini liberũ arbitrium ad dominica præcepta implen-
da, etiam ſi dei gratia & ſpiritus ſancti dono ad opera
bona non adiuuetur, omnino anathematizandum eſt,
I & omnibus execrationibus deteſtandum. Qui enim
hoc aſſerunt, à gratia dei penitus alieni ſunt: qui igno-
Roma.10. rantes dei iuſtitiam (ſicut de Iudæis dicit Apoſtolus) &
ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubie-
Roma.13. cti. Plenitudo quippe legis nõ eſt niſi charitas. Et vtiq;
Rom.5. charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos
ipſos, nec viribus propriæ voluntatis, ſed per ſpiritum
ſanctum, qui datus eſt nobis. Valet itaque liberum ar-
bitrium ad opera bona, ſi diuinitus adiuuetur, quod fit
humiliter petendo & faciendo. Deſertum verò diuino
adiutorio qualibet ſcientia legis excellat, nullo modo
habebit iuſtitiæ ſoliditatem, ſed inflationem impię
ſuperbię, & exitioſum tumorem. Docet hoc eadem
ipſa dominica oratio. Fruſtra enim rogantes deum di-
Matth.6. cimus: Ne nos inferas in tentationem, ſi hoc in noſtra
ſic poſitum eſt poteſtate, vt nullo illius adiutorio id va
leamus adimplere. Dictum eſt enim: Ne nos inferas
in tentationem: quod intelligitur ne nos inferri deſe-
1. Cor.10. rendo permittas. Fidelis enim deus, ait apoſtolus, qui
non vos permittit tentari ſupra id quod poteſtis, ſed fa K
ciet cum tentatione etiam exitum, vt poſsitis ſuſtine-
re. Vt quid hoc dixit deum facere, ſi hoc ſine ipſius ad-
iutorio in ſola noſtra eſt poteſtate? Nam & ipſa lex in
hoc adiutorium data eſt illis qui ea legitime vtuntur,
vt per illam ſciant vel quid iuſtitiæ iam acceperint,
vnde gratias agant, vel quid adhuc eis deſit, quod in-
ſtanter petant. Qui autẽ ſic audiunt quod ait lex: Non Rom.7.
concupiſces, vt hoc quia didicerint, ſufficere ſibi arbi-
trentur, nec adiutorio gratię dei ad faciendũ quod iuſ-
ſum eſt, dari ſibi virtutem credant & petant, ad hoc eis
lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, quod dictũ eſt
de Iudæis. Parũ enim eſt quia non implent quod præ-
cepit lex, Non concupiſces, ſed inſuper ſuperbiunt, &
ignorantes dei iuſtitiam, (id eſt quam deus dat, qui iu-
ſtificat impium) & ſuam volentes conſtituere (tanquam
ſuæ voluntatis viribus factã) iuſtitiæ dei non ſunt ſub-
iecti. Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni cre-
denti, qui vtique ideo venit, vt vbi abũdauit delictum,
ſuperabundet gratia. Cui gratiæ ſi fuerunt inimici, dei
ignorantes iuſtitiam, & ſuam volẽtes conſtituere, qua- L
re ſunt & iſti inimici, ſi in eum crediderunt, quem illi
occiderunt? An vt illi accipiant præmium, qui occiſo
Chriſto ſuam impietatẽ accuſauerunt, & ſe illius gra-
tiæ cognitæ ſubdiderunt: & iſti portent iudicium, qui
ſic in Chriſtum volunt credere, vt eius ipſam gratiam
conentur occidere? Ad hoc quippe in eum credũt qui
rectè credunt, vt eſuriant ſitiantq; iuſtitiam, & eius gra
tia ſaturentur. Omnis enim (ſicut ſcriptum eſt) qui in- Ioelis.2.
uocauerit nomen domini, ſaluus erit. Non vtique ſalu-
te corporis, quam multi habent & qui non inuocãt no- Rom.10.
men domini, ſed illa ſalute de qua ipſe dicit: Non eſt Matth.9.
opus ſanis medicus, ſed ægrotantibus. & quid dixerit,
conſequẽter exponens, Non veni, inquit, vocare iuſtos,
ſed peccatores. Iuſtos ergo ſanos, peccatores autem di-
xit ægrotos. Non itaq; de ſuis viribus præſumat ægro-
tus, quia in multitudine virtutis ſuæ non erit ſaluus. Pſal.32.
nam ſi inde præſumit, videat ne vires iſtæ nõ ſint qua-
les ſolent eſſe ſanorum, ſed quales ſolent eſſe phrene-
ticorum: qui cum ſint inſani, adeo ſe ſanos putant, vt
nec medicum quærant, & tanquam importunum in-
ſuper cædant: ſicut iſti Chriſtum inſana ſuperbia quo-
dammodo cędunt, cuius gratiæ tam benignum adiu-
torium ad faciendam iuſtitiã dato legis præcepto ne-
ceſſarium non eſſe contendunt. Deſinant ergo ſic inſa-
nire, & ad hoc ſe intelligant habere quantum poſſunt M
liberum arbitrium, non vt ſuperba voluntate reſpuant
adiutorium, ſed vt pia voluntate inuocent dominum.
Hæc enim voluntas libera tanto erit liberior, quanto
ſanior: tanto autem ſanior, quanto diuinæ miſericor-
diæ gratięq; ſubiectior. Ipſa quippe fideliter orat & di-
cit: Itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, & ne Pſal.118.
dominetur mihi omnis iniquitas. Quomodo enim
libera eſt, cui dominatur iniquitas? Vt ei autem nõ do-
minetur, vide ab illa quis inuocetur. Non enim ait: Iti-
nera mea dirige ſecundum liberum arbitriũ, quia non
dominatur mihi omnis iniquitas: ſed, Itinera mea, in-
quit, dirige ſecundum verbum tuum, & ne dominetur
mihi omnis iniquitas. Precatur, non pollicetur: cõfite-
tur, nõ profitetur: optat pleniſsimã libertatẽ, non iactat
propriã poteſtatem. Non enim omnis qui viribus ſuis
confidit, ſed omnis qui inuocat nomen domini, ſaluus Roma.10.
erit. Quomodo autẽ inuocabũt, inquit, in quẽ non cre-
diderũt? Ad hoc ergo credũt, qui rectè credũt, vt inuo
cẽt in quẽ crediderũt, & valeant facere quod in præce-

A ptis legitimis acceperunt: quoniam id quod lex imperat, fides impetrat. Nam vt interim omittamus legis
multa pręcepta, & hoc inde commemoremus, quod ad
commemorandũ elegit Apoſtolus, cum dicit lex, Non
concupiſces: quid videtur aliud imperare, niſi ab illicitis cupiditatibus cõtinentiam? Animus quippe velut
pondere, amore fertur, quocunq; fertur. Iubemur itaq;
detrahere de põdere cupiditatis, quod accedat ad põdus charitatis, donec illud cõſumatur, hoc perficiatur.
Roma. 13. Plenitudo enim legis eſt charitas, & tamen de ipſa con
Sapien. 8. tinentia vide quid ſcriptum ſit, Et cum ſcirem, inquit,
quia nemo poteſt eſſe continẽs niſi deus det: & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donũ, adij dominum, & deprecatus ſum illum. Nunquid dixit: Et
cum ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens niſi per
proprium liberum arbitrium, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire à meipſo eſſe hoc bonum? Non planè hoc dixit, quod quidem in ſua vanitate dicunt, ſed quod fuit
in ſanctæ ſcripturæ veritate dicendum. Cum ſcirem,
inquit, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi deus det.
Iubet ergo deus cõtinentiam, & dat continentiam: iubet per legem, dat per gratiam. iubet per literã, dat per
B ſpiritum. Lex enim ſine gratia facit abũdare delictum,
2. Cor. 3. & litera ſine ſpiritu occidit. Iubet ideo, vt facere iuſſa
conati, & in noſtra infirmitate ſub lege fatigati, adiutorium gratiæ poſcere nouerimus, & ſi quid facere potuerimus operis boni, ei qui adiuuat, non ſimus ingrati.
hoc & iſte fecit. Id enim eum ſapiẽtia docuit, cuius eſſet hoc donum. Neque enim voluñtatis arbitrium ideo
tollitur, quia iuuatur: ſed ideo iuuatur, quia non tollitur. Qui enim deo dicit, adiutor meus eſt, confitetur
ſe velle implere quod iuſſit, ſed ab eo qui iuſſit, adiutorium poſcere vt poſſit. Sic & iſte cum ſciret neminem
eſſe poſſe cõtinentem niſi deus det, adiit dominum, &
deprecatus eſt. Vtiq; volens adiit, volens deprecatus eſt,
nec petiſſet niſi eſſet voluntas. Sed niſi petiſſet, quãtum
poſſet voluntas? Quia & ſi poſſit antequam petat, quid
ei prodeſt, niſi illi agat gratias ex eo quod poteſt, à quo
petendum eſt quod nondũ poteſt? Vnde etiã qui iam
continens eſt, non habet vtiq; continentiam, niſi adſit
1. Corin. 4. voluntas: ſed niſi accepiſſet, quid haberet volũtas? Quid
enim habes, inquit, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi nõ acceperis? Id eſt, quid gloriaris quaſi à teipſo habeas: quod ſi non accepiſſes, à te-
C ipſo habere non poſſes? Hoc autem dictum eſt, vt qui
gloriatur, non in ſeipſo, ſed in domino glorietur: & qui
nondum habet vnde glorietur, non à ſeipſo ſperet, ſed
dominum precetur. Satius eſt enim minus quenq; habere quod à deo petat, quàm plus habere quod ſibi tribuat: quoniam expedit ab imo ſurgere, quàm ex alto
Iacob. 4. cadere. Deus enim, ſcriptum eſt, ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiam. Ad abundantiã igitur delictorum lex nos docet quid velle debeamus, niſi adiuuet
gratia, vt quod volumus, valeamus: & quod valuerimus, impleamus. Adiuuabit autẽ, ſi non de noſtris præſumentes alta ſapiamus, ſed humilibus cõſentientes, &
de iis quæ iam poſſumus, gratias agamus, & pro iis quæ
nondum poſſumus, deũ ſuppliciter inhiante voluntate
poſcamus, adminiculantes orationem noſtram nunc
fructuoſis operibus, dando, vt detur nobis: dimittẽdo,
Quæſtio vt dimittatur nobis. Quod autẽ dicunt infantẽ mor-
tertia de te præuentum non baptizatum perire non poſſe, quo-
peccata o- niam ſine peccato naſcitur: non hoc dicit Apoſtolus:
riginis. & arbitror eſſe melius vt Apoſtolo potius quàm iſtis
Roma. 5. credamus. Dicit enim ille doctor gentiũ, in quo Chri-

ſtus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intra- D
uit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes
homines pertranſiit, in quo omnes peccauerũt. Et paulo poſt dicit: Nam iudicium quidem ex vno delicto in
condemnationem, gratia autem ex multis delictis in
iuſtificationem. Proinde iſti quem forte inuenerint infantem nõ ex illius vnius hominis cõcupiſcentia procreatum, ipſum dicant illi damnationi non eſſe obnoxium, nec per Chriſti gratiam ab illa damnatione eſſe
liberandum. Quid eſt enim ex vno delicto in cõdemnationẽ, niſi illo delicto quo deliquit Adã? Et quid eſt
ex multis delictis in iuſtificationem, niſi quia Chriſti
gratia nõ ſolum illud delictũ ſoluit, quo obſtringuntur
infantes ex illo vno homine procreati, ſed etiam multa delicta, quæ cum creuerint homines, addunt malis
moribus ſuis? Tamen & illud vnum quo eſt obligata
propago carnalis, quæ ab illo primo homine originem ducit, ſufficere dicit ad condemnationẽ. Ideo nõ
eſt ſuperfluus baptiſmus paruulorum, vt qui per generationem illi condẽnationi obligati ſunt, per regenerationem ab eadẽ condẽnatione liberentur. Sicut enim
non inuenitur homo qui præter Adã carnaliter generetur, ſic non inuenitur homo qui præter Chriſtũ ſpi- E
ritaliter regeneretur. Carnalis autem generatio delicto
illi vni & damnationi eius obnoxia eſt: ſpiritalis verò regeneratio non ſolum illud vnũ propter quod baptizantur infantes, ſed multa delicta facit aboleri, quæ
homines male viuendo ad illud in quo generati ſunt
addiderũt. Ideo ſequitur & dicit: Si enim ob vnius de- *Roma. 5.*
lictum mors regnauit per vnũ, multo magis qui abundantiam gratiæ & iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt
per vnum Ieſum Chriſtum. Itaque ſicut per vnius delictum in omnes homines ad cõdemnationem, ita per
vnius iuſtificationẽ in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam iuſti conſtituuntur multi. Quid ad iſta dicturi ſunt? aut quid eis reſtat, niſi vt Apoſtolum erraſſe
contendant? Clamat vas electionis, doctor gentiũ, tuba
Chriſti, Iudicium ex vno in condemnationẽ. Et reclamant iſti, aſſerentes paruulos quos ex illo vno homine
de quo loquitur, ducere propaginem confitentur, non
ire in condemnationẽ, etiam ſi non fuerint baptizati.
Iudicium, inquit, ex vno in condemnationẽ. Quid dicit ex vno, niſi delicto? ſequitur enim: Gratia autem ex F
multis delictis in iuſtificationem. Ergo inde iudicium
etiam ex vno delicto ducit in condemnationem: hinc
autem gratiam etiam ex multis delictis ducit in iuſtificationem. Quapropter ſi non audent reſiſtere Apoſtolo, exponant nobis quare iudicium ex vno delicto ducat in condemnationem, cum ex multis delictis homines dãnandi veniant ad iudicium? Aut ſi propterea ita
dictum putant, quia initiũ peccati ex Adam factum eſt,
quod imitati cæteri ſunt, vt ſic ex vno illo delicto in iudicium condemnationẽmque traherentur, qui cum
imitando multa peccarunt: cur non etiam de gratia
& iuſtificatione ſic dictum eſt? Cur non dixit ſimiliter: Et gratia ex vno delicto in iuſtificationem? Sicut enim hominum multa delicta inter illud vnum
quod imitati ſunt, & iudicium quo puniuntur, media
reperiuntur: ab vno quippe ad multa venerũt, vt à multis ad iudicium damnationẽmque ducerentur: ſic eadem multa delicta inter hoc ipſum vnum, cuius imitatione commiſſa ſunt, & gratiam qua dimittuntur, eodẽ modo media ſunt, quoniã ex illo vno ad multa ve-

G nerunt, vt ex multis ad gratiam iuſtificandi venirent.
Cum ergo in vtroq;, id eſt & iudicio & gratia, quod at-
tinet ad vnũ & multa delicta, vna eademq́; ratio ſit, di-
cant iſti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto
ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis
delictis in iuſtificationem: aut acquieſcant ideo ſic eſſe
dictum, quia in hac cauſa duo conſtituuntur homines:
Adam, ex quo conſiſtit generatio carnalis: & Chriſtus,
ex quo regeneratio ſpiritalis. Sed quia tantùm ille ho-
mo, iſte autem & deus & homo, non quomodo illa ge-
neratio vno delicto obligat, quod eſt ex Adam, ita iſta
regeneratio vnũ delictum ſolũ ſoluit, quod eſt ex Adã.
Sed illi quidem generationi ſufficit ad cõdemnationẽ
vnius delicti cõnexio. quicquid enim poſtea homines
ex malis ſuis operibus addunt, nõ pertinet ad illam ge-
nerationem, ſed ad humanã conuerſationem: huic au-
tem regenerationi non ſufficit illud delictũ tantũmo-
do ſoluere quod ex Adam trahitur, ſed quicquid etiam
poſtea ex iniquis operibus humanæ conuerſationis ac-
cedit. Ideo iudicium ex vno in condemnationẽ, gratia
autem ex multis delictis in iuſtificationem. Si enim
ob vnius delictum mors regnauit per vnum, à quo de-
H licto paruuli per baptiſmum expiantur, multo magis
qui abundantiam gratiæ & iuſtitiæ accipiunt, in vita
Roma.5. regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Multu magis
vtique in vita regnabunt, quia æternæ vitæ regnũ erit,
mors autem in eis temporaliter trãſit, non in æternum
regnabit. Itaque ſicut per vnius delictum in omnes ho-
mines ad cõdemnationem, de qua cõdemnatione par-
uuli per ſacramentum baptiſmi liberandi ſunt, ita per
vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtifica-
tionem vitæ. Et hic omnes dixit, & ibi, non quia om-
nes homines venirent ad gratiam iuſtificationis Chri-
ſti, cum tam multi alienati ab illa, in æternum mori-
antur: ſed quia omnes qui renaſcuntur in iuſtificatio-
nem, non niſi per Chriſtũ renaſcuntur: ſicut omnes qui
naſcuntur in cõdemnationem, non niſi per Adam na-
ſcuntur. Nemo quippe eſt in illa generatione præter-
Adam: nemo in iſta regeneratione præter Chriſtum:
ideo omnes & omnes. Eoſdẽ autẽ omnes etiam multos
poſtea dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam
vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ſic &
per vnius hominis obedientiã iuſti conſtituũtur multi.
Qui multi? niſi quos iã paulo ante omnes dixerat. Vide
I quemadmodum cõmendat vnũ & vnum, id eſt, Adam
& Chriſtum: illum ad condemnationem, hunc ad iu-
ſtificationem, cum tanto poſt Adam venerit Chriſtus
in carne, vt ſciamus etiam antiquos iuſtos, quicunq; eſ-
ſe potuerunt, non niſi per eandem fidem liberatos, per
quã liberamur & nos, fidẽ ſcilicet incarnationis Chri-
ſti, quæ illis prænunciabatur, ſicut à nobis facta annun-
ciatur. Ideo idem Chriſtum hominem dicit, cum ſit &
deus, ne quis exiſtimet antiquos iuſtos per deum tan-
tummodo Chriſtum, id eſt per verbum quod erat in
principio, non etiam per fidem incarnationis eius, qua
& homo Chriſtus dicitur, potuiſſe liberari. Sententia
quippe iſta deſtrui non poteſt, de qua & alibi dicit: Per
1.Corin.15. vnum hominem mors, & per vnum hominem reſurre-
ctio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriũtur,
ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vtique reſur-
rectionem dicit iuſtorum, vbi eſt vita æterna: nõ reſur-
rectionem iniquorũ, vbi mors erit æterna. Ideo ait vi-
uificabũtur, quia illi dãnabuntur. Hinc & in veteribus
ſacramẽtis circuncisio paruulorũ octaua die fieri præ-
cepta eſt, quoniam Chriſtus (in quo fit delicti carnalis
expoliatio, quam ſignificat circuncisio) die dominico K
reſurrexit, qui poſt ſeptimum ſabbati octauus eſt. Hæc
ergo fides etiam antiquorum iuſtorum fuit: vnde & A-
poſtolus dicit: Habentes autem eundem ſpiritum fi- *2.Corin.4.*
dei, propter quod ſcriptum eſt: Credidi, propter quod
locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loqui-
mur: non diceret eundem ſpiritum fidei, niſi admo-
nens etiam antiquos iuſtos habuiſſe ipſum ſpiritum fi-
dei, hoc eſt, incarnationis Chriſti. Sed quia illis futura
prænunciabatur, quæ iam facta à nobis annunciatur,
& tempore veteris teſtamenti velabatur. quæ tempore
noui teſtamenti reuelatur, ideo eius ſacramenta varia-
ta ſunt, vt alia eſſent in veteri teſtamento, alia in nouo,
cum fides varia non ſit, ſed vna ſit: quia ſicut in Adam
omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabũ-
tur. Quod vero illis verbis quæ tractabamus, adiun-
git, & dicit: Lex autem ſubintrauit, vt abundaret de-
lictum, (quod trahitur ex Adam, de quo dicebam ſupe-
rius, Mors regnauit per vnũ) legem quidẽ ſiue naturalẽ
intelligamus, quæ in eorũ apparet ætatibus, qui iam ra-
tione vti poſsint: ſiue cõſcriptã, quæ data eſt per Moy-
ſem, qa nec ipſa viuificare potuit, & liberare à lege pec-
cati & mortis, quæ tracta eſt ex Adã, ſed magis addidit L
præuaricationis augmẽta. Vbi enim lex nõ eſt (ait idem
Apoſtolus) nec præuaricatio. Proinde quoniam lex eſt
etiam in ratione hominis, qui iam vtitur arbitrio li-
bertatis, naturaliter in corde conſcripta, qua ſuggeri-
tur ne aliquid faciat quiſque alteri, quod pati ipſe non
vult: ſecundum hanc legem præuaricatores ſunt om-
nes etiam qui legẽ per Moyſen datam nõ acceperunt,
de quibus in pſalmo legitur: Præuaricatores æſtimaui *Pſal.118.*
omnes peccatores terræ. Non enim omnes peccatores
terræ legẽ per Moyſen datam præuaricarũt, ſed tamen
niſi aliquam præuaricaſſent, non appellarentur præua-
ricatores. Vbi enim lex nõ eſt, nec præuaricatio. Præua-
ricata ergo lege, quæ in paradiſo data eſt, naſcitur ho-
mo ex Adam cũ lege peccati & mortis, de qua dicitur.
Video aliã legem in membris meis repugnantem legi
mentis meæ, & captiuũ me ducẽtem in legem peccati,
quæ eſt ex mẽbris meis: quæ tamẽ niſi mala poſtea con-
ſuetudine roboretur, facilius vincitur, nun tamen niſi
gratia dei: lege autẽ alia præuaricata, quæ ‹.›t in vſu ra-
tione animæ rationalis in ætate hominis iam ratione M
vtentis, præuaricatores fiunt omnes peccatores terræ.
præuaricata verò lege etiam illa, quæ data eſt per Moy-
ſen, multo amplius abundat delictũ. Si enim data eſſet
lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. *Galat.3.*
Sed cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio
ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Hæc verba ſi
agnoſcis, Apoſtolica ſunt. de qua lege iterum dicit: Lex
præuaricationis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen
cui promiſſum eſt, diſpoſitũ per angelos in manu me-
diatoris: Chriſtum cõmendans, cuius gratia ſalui fiunt
omnes ſiue paruuli à lege peccati & mortis, cum qua
nati ſumus: ſiue maiores, qui male vtentes arbitrio vo-
luntatis præuaricati ſunt legem naturalem ipſius ra-
tionis: ſiue qui legem acceperũt quæ data eſt per Moy-
ſen, eamq́; præuaricantes litera occiſi ſunt. Cum verò
etiam euangelica præcepta homo præuaricatur, velut
quatriduanus mortuus putet: nec de illo tamen deſpe-
randũ eſt propter eius gratiã, qui nõ lente dixit, ſed ma
gna voce clamauit: Lazare, veni foras. Lex ergo ſub- *Ioan.11.*
intrauit, vt abundaret delictum, ſiue cum homines ne-
gligunt quod deus iubet, ſiue cum de ſuis viribus præ-
ſumentes, adiutorium gratię non implorant, & addunt
infirmitati

A infirmitati ſuperbiam. Cum autem vocatione diuina intelligant cur ſit ingemiſcendum, & inuocant eum in *Pſal.50.* quem rectè credunt, dicentes: Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Et, Ego dixi, domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui *Pſal.40.* tibi: In tua iuſtitia viuifica me. Et, Viā iniquitatis amo- *Pſal.118. & 35.* ue à me, & lege tua miſerere mei. Et, Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Et, Itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, & ne *Pſal.36.* dominetur mei omnis iniquitas. A domino enim greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet. Et alia multa, quæ propterea ſcripta ſunt, vt nos admonerent ad implenda ea quæ nobis iubentur, ab illo petendū adiutorium in quo iubentur. Cum ergo ſe homo ad illum *Roma.5.* extenderit, & ſic ingemuerit, fiet quod ſequitur: Vbi *Lucæ 7.* abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. &, Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et diffunditur in corde charitas dei, vnde fiat legis plenitudo non per vires arbitrij quod eſt in nobis, ſed per ſpiritum ſanctū, qui datus eſt nobis. Nouerat quip- *Rom.7.* pe ille legem, qui dicebat: Condelector enim legi dei ſecundum interiorem hominem. & tamen adiunge- B bat, Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati, quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrū. Cur non dixit potius, per meum liberum arbitrium, niſi quia libertas ſine gratia non eſt libertas, ſed con- *Roma.15.* tumacia? Cum ergo dixiſſet Apoſtolus: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia: ſecutus adiunxit: Vt quemadmodum regnauit peccatum in morte, ſic & gratia regnet per iuſtitiam in vita æterna per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Modo cum dixiſſet, Vt quemadmodum regnauit peccatum in morte, non ait, per vnum hominem, [aut per primum hominem,] C aut per Adam, quia iam dixerat: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, quæ abundantia delicti non pertinet ad primi hominis propaginem, ſed ad conuerſationis humanæ præuaricationem, quæ illi vni delicto, quo ſolo obſtricti tenentur infantes, iam in maioribus ætatibus ex abundantia iniquitatis adiecta eſt. Sed quoniam hoc totum, etiam quod non pertinet ad illius vnius delicti originem, tamen idonea eſt ſoluere gratia Saluatoris: ideo cum dixiſſet, Sic & gratia regnet per iuſtitiam in vita æterna: addidit, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Nullæ itaque argumentationes contra hæc Apoſtolica verba prolatæ, impediant paruulos ad ſalutem, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Tanto magis enim pro eis loqui debemus, quanto ipſi pro ſe loqui non poſſunt. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Sicut ab illo vno homine, ſic ab eodem peccato infantes immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum reſoluantur. Vſque enim ad legem peccatum in mundo fuit. Non quia deinceps in nemine fuit, hoc dictum eſt, ſed quia non poterat per literam legis auferri, quod ſolo poterat ſpiritu gratiæ. Ne quiſquam ergo fidens de viribus non dico voluntatis, ſed potius vanitatis ſuę, putaret libero arbitrio legem potuiſſe ſufficere, & Chriſti gratiam derideret, ideo ait Apoſtolus: Vſque enim ad legem peccatum in mundo fuit: peccatum autem nō deputabatur, cū lex non eſſet. Non dixit, non erat, ſed nō D deputabatur: quia lex non erat qua arguente demōſtraretur ſiue lex rationis in paruulo, ſiue lex literæ in populo. Sed regnauit, inquit, mors ab Adam vſque ad Moyſen, quia nec lex data per Moyſen potuit regnum mortis auferre, quod ſola Chriſti abſtulit gratia. In quos autem regnauerit, vide: in eos, inquit, qui non peccauerūt in ſimilitudine præuaricationis Adæ. Regnauit ergo & in eos qui non peccauerunt. Sed cur regnauerit, oſtēdit cum ait, In ſimilitudine præuaricationis Adæ. Iſte eſt enim melior intellectus horum verborum, vt cum dixiſſet, Regnauit mors in eos qui non peccauerunt, quaſi nos moneret quare in eos regnauerit qui nō peccauerūt adderet, in ſimilitudine præuaricationis Adæ, id eſt, quia inerat eorum in membris ſimilitudo præuaricationis Adæ. Poteſt & ſic intelligi. Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, & in eos qui non in ſimilitudine præuaricationis Adæ peccauerunt, quia in ſemetipſis cum iam nati eſſent, nec ratione adhuc vterentur, qua ille vtebatur quando peccauit: nec præce- E ptum accepiſſent quod ille tranſgreſſus eſt, ſed ſolo originali vitio tenerentur obſtricti per quod eos regnum mortis traheret ad condemnationem. Quod regnum mortis in eis tantùm non eſt, qui Chriſti gratia renati, ad eius regnum pertinent: quoniam mors temporalis, quamuis & ipſa de originali delicto propagata ſit, corpus in eis interimit: animam verò ad pœnam non trahit, vbi voluit regnum mortis intelligi: vt anima renata per gratiam, iam non moriatur in gehennam, id eſt, à vita dei non alienetur, non ſeparetur. Temporalis autem mors corporis etiam in iis qui Chriſti morte redimuntur, relinquatur interim ad exercitationem fidei, & agonem præſentis luctationis, in quo & martyres certauerunt: abſumatur verò & ipſa in renouatione corporis, quam reſurrectio pollicetur. Ibi enim penitus abſorbebitur mors in victoriā, cui modo gratia Chriſti adimit regnum, ne ſuorum animas ad pœnas tartari trahat. Nonnulli ſanè codices non habent, In eos qui non peccauerunt, ſed in eos qui peccauerunt in ſimilitudine præuaricationis Adę. Quibus quidē verbis nullo modo iſte ſenſus aufertur. ſecundū hoc quippe intelliguntur peccaſſe in ſimilitudine pręuaricationis Adę, ſecundū quod ſuprà dictū eſt, In quo omnes peccauerunt. Sed tamē Græci codices (vnde in Latinū ſcriptu- *Græci codices.* ra trāſlata eſt) illud plures habēt quod diximus. Quod vero adiunxit de Adam, qui eſt forma futuri. neq; hoc vno intelligitur modo. Aut enim forma Chriſti à contrario eſt, vt quēadmodū in illo omnes moriuntur. ſic F & in Chriſto omnes viuificētur: & quomodo per ipſi' inobediētiā peccatores cōſtituti ſunt multi, ſic per iſti' obedientiā iuſti conſtituantur multi. Aut formā futuri eū dixit, quòd ipſe inflixerit formā mortis poſteris ſuis. Ille tamē eſt melior intellectus, vt à cōtrario forma eſſe credatur, quam multū cōmendat Apoſtolus. Deniq; ne omnino ex æquo in hac forma eadē contraria penſentur, adiungit & dicit: Sed nō ſicut delictū, ita & dona- *Roma.5.* tio. Si enim ob vnius delictū multi mortui ſunt, multo magis gratia dei, & donū in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abūdauit: vt intelligatur nō in magis multos, cū iniqui magis multi ſint, qui damnabūtur, ſed magis abundabit: quòd in iis qui per Chriſtū redimuntur, temporaliter valet forma mortis ex Adam: in æternum autē valebit vitæ forma per Chriſtū. Quamuis ergo, inquit, Adā futuri forma ſit à contrario, plus tamē præſtat Chriſtus regeneratis, quàm eis nocuerat ille ge-

G neratis: & non ſicut per vnũ peccatum, ita eſt & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condẽnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Non ſolum in hoc, inquit, non æqualis eſt forma, quia ille temporaliter nocuit eis, quos in æternum Chriſtus redemit: verumetiam quia illius vno delicto poſteri niſi à Chriſto redimantur, traduntur in condemnationem. Chriſti autẽ redemptio etiam multa delicta diſſoluit, quæ illi vni abundantia præuaricatricis iniquitatis adiecit, vnde iam ſuperius diſputauimus. Contra hæc Apoſtoli verba ſanúmque intellectum nemini acquieſcas, ſi vis Chriſto & in Chriſto viuere. Nam ſi, quemadmodũ illi dicunt, propterea iſta commemoraſſet Apoſtolus, vt intelligeremus ad primum hominam peccatores ideo pertinere, quia non delictum ex illo naſcendo traximus, ſed eum imitãdo peccauimus, diabolum potius poneret. quia & prior peccauit, & de quo nullam ſubſtantiæ propaginem traxit genus humanum, ſed eum ſola imitatio ſubſecuta eſt: vnde dici-

H tur pater impiorum, ſicut noſter dicitur pater Abrahã propter imitationem fidei, non propter originem carnis. Nam ideo de ipſo diabolo dictum eſt: Imitantur autem illum, qui ſunt ex parte ipſius. Deinde ſi propter imitationem hoc loco Apoſtolus commemoraret primum hominem, quia primus peccator in hominibus fuit, vt ideo ad illum omnes homines peccatores diceret pertinere, cur non ſanctum Abel poſuit, qui primus in hominibus iuſtus fuit, ad quem iuſti omnes propter imitationem iuſtitiæ pertinerent, ſed poſuit Adam, contra quem non poſuit niſi Chriſtum? Quia ſicut ille homo delicto ſuo vitiauit poſteritatem ſuam, ſic iſte deus homo iuſtitia ſua ſaluauit hæreditatem ſuam. Ille traiiciendo carnis immunditiam, quod non poterat impius diabolus, ille donãdo ſpiritus gratiam, quod nõ poterat Abel iuſtus. Multa de iis quæſtionibus in aliis noſtris opuſculis & Eccleſiaſticis ſermonibus diximus, quoniam fuerunt etiam apud nos quidam, qui vbicunque poterant, hæc ſui erroris noua ſemina ſpargerent, quorum nõnullos per miniſterium noſtrũ fratrúmque noſtrorum miſericordia domini ab illa peſte ſanauit. Nec tamen hic deeſſe aliquos arbitror, maxime apud Carthaginem, ſed iam occulte muſsitant ti-

I mentes Eccleſiæ fundatiſsimam fidem. Nam vnus eorum nomine Cœleſtius in eiuſdem ciuitatis Eccleſia iam ad presbyterij honorem ſurrepere cœperat, ſed fideliſsima libertate fratrum propter has ipſas contra Chriſti gratiam diſputationes vſque ad iudicium epiſcopale perductus eſt, tamen coactus eſt confiteri propter baptizandos paruulos, quòd & ipſis redemptio ſit neceſſaria. Vbi quanquam noluerit de originali peccato aliquid expreſsius dicere, tamen ipſo redemptionis nomine non parum ſibi præſcripſit. Vnde enim redimendi ſunt niſi à diaboli poteſtate, in qua eſſe non poſſent, niſi originalis obligatione peccati? Aut quo precio redimuntur, niſi Chriſti ſanguine, de quo apertiſsimè ſcriptum eſt, quòd in remiſsionem effuſus ſit peccatorum? Sed quia magis conuictus & ab Eccleſia deteſtatus, quàm correctus & pacatus abſceſsit, veritus ſum ne forte ibi ſit ipſe qui veſtram fidem perturbare conatur. Ideo nominis ipſius commemorationem putaui eſſe faciendam. Sed ſiue ipſe ſit ſiue alij conſortes eius erroris, plures enim ſunt quàm ſperare poſſumus, & vbi non redarguuntur, etiam alios ad ſuam ſectam ſeducunt, & ſic crebreſcunt vt neſciam quò ſint erupturi: nos tamen malumus eos in Eccleſiæ compage ſanari, quàm ex illius corpore velut inſanabilia K
membra reſecari, ſi tamen hoc permittit ipſa neceſsitas. Timendum eſt enim, ne plura putreſcant, dum putribus parcitur. Potens eſt autem miſericordia domini noſtri, quæ potius eos ab hac peſte liberet, quod ſine dubio faciet, ſi fideliter aduertant teneántque quod ſcriptum eſt: Qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit.

Audi iam pauca de diuitibus, quod in epiſtola tua ſequitur inquirendum. Hoc enim poſuiſti illos dicere: Diuitem manentem in diuitiis ſuis, regnum dei non poſſe ingredi, niſi omnia ſua vendiderit, nec ei prodeſſe, ſi fortè ex ipſis diuitiis mandata fecerit. Euaſerunt iſtorum diſputationes, patres noſtri Abraham & Iſaac, & Iacob, qui tanto antè ex hac vita migrarunt. Habebant quippe hi omnes non paruas diuitias, ſicut fideliſsima ſcriptura teſtatur: multos tamen venturos ab Oriente & Occidente, & non ſupra ipſos vel extra ipſos, ſed cum ipſis recubituros in regno cœlorum, ille ipſe qui propter nos factus eſt pauper, cum verè diues eſſet, veraciſsima promiſsione prædixit. Et quamuis ſuperbus diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, mortuus apud inferos torqueretur, tamen ſi pauperis vlceroſi, qui ante ianuã eius contemptus iacebat, miſertus fuiſſet, mereretur & ipſe miſericordiam. Et ſi pauperi illi meritum eſſet inopia, non iuſtitia, non vtique ab angelis in Abrahæ gremiũ, qui diues hic fuerat, tolleretur. Sed vt no- L
bis oſtenderetur nec in iſto paupertatem per ſeipſam diuinitus honoratam, nec in illo diuitias fuiſſe damnatas, ſed in iſto pietatem, in illo impietatem ſuos exitus habuiſſe, ſic ſuſcepit impium diuitem cruciatus ignis, vt tamen pium pauperem ſuſciperet ſinus diuitis.

Qui ſanè cùm hic diues viueret, diuitias ſic habebat, & eas præ dei præceptis tam paruipendebat, vt etiam cũ ipſius filij immolatione nollet offendere deũ iubentem, quem ſuarum diuitiarum & ſperabat & optabat hæredem. Hic vtique dicunt, ideo patres antiquos non vendidiſſe omnia quæ habebant, & dediſſe pauperibus, quia hoc eis non præceperat dominus. Nõdum enim reuelato teſtamento nouo, (quod non fieri niſi plenitudine temporis oportebat) nec eorum virtus fuerat reuelanda, qua virtute hoc eos facillimè poſſe, M
deus in eorum cordibus nouerat, qui teſtimonium illis tam inſigne perhibebat, vt cùm ſit omnium ſanctorum deus, tanquam de præcipuis amicis ſuis dicere dignaretur: Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob, hoc mihi nomen eſt in æternum. Poſtea verò quàm magnum pietatis ſacramentum manifeſtatum eſt in carne, & vocandis omnibus gentibus Chriſti aduentus illuxit, in quem etiam illi patres crediderant, ſed huius fidei oliuam ſuo tempore manifeſtandam, in illius arboris de qua Apoſtolus loquitur tanquam radice ſeruabant, dictum eſt diuiti: Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlis, & veni ſequere me. Hæc ſi dicant, videntur aliquid rationabiliter dicere. Sed totum audiant, totum aduertant, non in parte aures aperiant, in parte ſurdeſcant. Cui enim dominus hæc præcepit? Profecto illi diuiti, qui vitæ æternæ conſequendæ conſilium quærebat accipere. Hoc enim domino dixerat: Quid faciam vt vitam æternam conſequar? Ille autem non ei reſpondit: Si vis venire ad vitam, vade vende omnia quæ habes, ſed: Si vis venire ad vitam, ſerua mandata. Quæ iuuenis cum ſibi à domino ex lege commemorata ſe ſeruaſſe dixiſſet, & quæſiſſet quid adhuc ſibi deeſſet, reſpõſum acce-

pit; Si

Marginal notes: *Sapien. 2.* — *Cœleſtius Pelagian⁹.* — *Matth. 26.* — *Ioelis 2.* — *Quæſtio 4. de relinquẽdis facultatibus.* — *Matth. 9.* — *Lucæ. 16.* — *Exod. 3.* — *Matth. 19* — *Matt. 19.*

A pit: Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quæ habes, *Matth.19.* & da pauperibus. Et ne ſe illa quæ multum amabat, hoc *Mar.10.* modo perdere exiſtimaret: Et habebis, inquit, theſaurum in cœlis. *Luca.18.* Deinde addidit: Et veni ſequere me, ne cuiquam, cum hæc fecerit, aliquid prodeſſe exiſtimetur, ſi non ſequitur Chriſtum. At ille quidem triſtis abſceſſit, qui viderit, quemadmodum illa legis mandata ſeruauerat. Puto enim quòd ſe arrogantius quàm verius ſeruaſſe reſpõderat. Veruntamen magiſter bonus mandata legis ab iſta excellẽtiore perfectione diſtinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, ſerua mandata: hic autem: Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quæ habes, & cætera. Cur ergo negamus diuites, quamuis ab illa perfectione abſint, venire tamen ad vitam, ſi mandata ſeruauerint, & dederint vt detur illis, & dimiſerint vt dimittatur illis? Credimus enim miniſtrum noui teſtamenti fuiſſe apoſtolum, cum ſcribens ad Timo- *1.Timo.6.* theum diceret: Præcipe diuitibus huius mundi non ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in deo viuo, qui pręſtat nobis omnia abundãter ad fruendum. Benefaciant diuites, ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam, de qua & illi adoleſcenti dictum eſt: Si vis venire B ad vitam. Puto quòd iſta præcipiens, diuites inſtruebat, non fallebat Apoſtolus: qui non ait, Præcipe diuitibus huius mundi vt vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & ſequantur dominum: ſed, non ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum. Iſta ſuper- *Luca 16.* bia diuitem illum, qui iacẽtem ante ianuam ſuam contemnebat pauperem iuſtum, & iſta ſpes in incerto diuitiarũ, qua ſe propter purpuram, byſſum & epulas ſplendidas beatum putabat, non ipſæ diuitiæ perduxerunt ad inferni tormenta. An forte quia dominus adiunxit: *Matth.19.* Amen dico vobis, difficilè diues intrabit in regnum cœlorum: &, Iterum dico vobis, Facilius intrabit camelus per foramen acus, quàm diues in regnum cœlorum: ideo putant iſti diuitem, etiam ſi faciat iſta quæ diuiti- C bus præcipienda ſcripſit Apoſtulus, in regnum cœlorum intrare non poſſe? Quid ergo eſt? Vtrum Apoſtolus contra dominum loquitur, an iſti neſciunt quid loquuntur? Quid horum credat eligat Chriſtianus. Puto melius nos credere iſtos neſcire quid loquantur, quàm Paulum contra dominũ loqui. Deinde cur non in conſequentibus etiam ipſum dominum audiunt dicentem diſcipulis pro miſeria diuitum contriſtatis: Quod hominib' impoſsibile eſt, deo facile eſt? Sed ideo, inquiũt hoc dictum eſt, quia futurum erat vt audito Euangelio, diuites vẽdito patrimonio, erogatóque pauperibus, dominum ſequerentur, & intrarent in regnũ cœlorum, atque ita fieret quod difficile videbatur, non vt manentes in diuitiis ſuis præcepta Apoſtoli cuſtodiendo, id eſt, non ſuperbe ſapiendo, neque ſperando in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo, benefaciẽdo, facile tribuendo & communicando indigentibus, veram apprehendant vitam, ſed etiam iſta præcepta Apoſtolica venditis omnibus ſuis rebus implerent. Hæc ſi dicunt (ſcio quippe eos illa dicere) non attendunt primitus quemadmodum dominus contra eorum dogma, ſuam gratiam prædicauerit. Non enim ait: Quod hominibus impoſsibile videtur, facile eſt hominibus ſi voluerint: ſed quod hominibus, inquit, impoſsibile eſt, deo facile eſt: oſtendens quando iſta recte fiunt, nũ fieri hominis potentia, ſed dei gratia. Hæc ergo attendant iſti, & ſi reprehendunt eos qui gloriantur in diuitiis ſuis, caueant

ipſi in ſua virtute confidere. Simul enim vtrique repre- D henduntur in pſalmo, qui cõfidunt in virtute ſua, & qui *Pſal.48.* in abundantia diuitiarum ſuarum gloriantur. Audiant itaque diuites. Quòd hominibus impoſsibile eſt, deo facile eſt: & ſiue manentes in diuitiis ſuis, [atque ex eis bona opera facientes] ſiue illis venditis, & per indigentias pauperum diſtributis intrent in regnum cœlorum, gratiæ dei tribuant, non propriis viribus bonum ſuũ. Quod enim hominibus impoſsibile eſt, non hominibus ſed deo facile eſt. Audiant hoc & iſti, & ſi iam omnia ſua vendiderunt, & pauperibus tribuerunt, vel adhuc id agunt atque diſponunt, & hoc modo præparant intrare in regnum cœlorum, non hoc tribuant virtuti ſuæ, ſed eidem gratiæ diuinæ. Quod enim hominibus impoſsibile eſt, non ipſis, quia & ipſi homines ſunt, ſed deo facile eſt. Hoc quippe illis & Apoſtolus dicit: Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem ope- *Philip.2.* ramini. Deus enim eſt, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Certe ideo ſe dicunt de ſuis rebus vendendis perfectionis à domino ſuſcepiſſe cõſilium, vt ſequantur dominum, quoniam illic addi- E tum eſt: Et veni ſequere me. Cur ergo in iis bonis, quæ faciunt, de ſua tantum voluntate præſumunt, nec audiunt dominum, quem ſequi ſe dicũt increpantem atque teſtantem: Sine me nihil poteſtis facere? Si autem *Ioan.15.* Apoſtolus ita dixit: Pręcipe diuitibus huius mundi nõ *1.Tim.6.* ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, vt vendant omnia quæ poſsident, & ea precia diſtribuendo indigẽtibus, faciant quod ſequitur: Facile tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamẽtum bonum in futurum, & aliter eos in regnum cœlorum intrare poſſe nõ credit. Fallit ergo eos quorum domos tam diligenter doctrinæ ſanitate cõponit, admonens & præcipiens quales ſe pręberè debeãt vxores viris, viri vxoribus, filij parentibus, parentes filiis, ſerui dominis, domini ſeruis. Nam quomodo hæc agi poſſunt ſine domo, & ſine aliqua re familiari? An hoc eos mouet quod ait dominus: Quicunque dimiſerit omnia ſua propter *Matth. 19.* me, accipiet in hoc ſeculo centuplum, & in futuro vitam æternam poſsidebit? Aliud eſt dimiſerit, aliud eſt vendiderit. Nam & in iis quæ dimittenda mandauit, etiam vxor cõmemorata eſt, quam nullis humanis legibus licet vendere, Chriſti autem legibus nec dimittere, excepta cauſa fornicationis. Quid ſibi ergo volunt F iſta præcepta? Non enim poſſunt inter ſe eſſe contraria, niſi quia occurrit aliquando neceſsitatis articulus, vbi aut vxor dimittatur, aut Chriſtus: vt alia omittam, ſi ipſi vxori maritus diſplicuerit Chriſtianus, eique propoſuerit aut à ſe diuortium, aut à Chriſto: hic ille quid eligat niſi Chriſtum, & dimittat vxorem laudabiliter propter Chriſtum? Ambobus quippe Chriſtianis dominus præcepit ne quiſquam dimittat vxorem, excepta cauſa fornicationis. Vbi autem quælibet ex eis perſona infidelis eſt, conſilium Apoſtoli attendatur: vt ſi infi- *1.Cor.7.* delis conſentit habitare cum viro fideli, vir nõ dimittat vxorem. Similiter & vxor fidelis virum, ſi cum illa habitare conſenſerit. Quòd ſi infidelis, inquit, diſcedit, diſcedat. Non eſt enim ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi, id eſt, ſi infidelis noluerit eſſe cũ coniuge fideli, hic agnoſcat fidelis ſuam libertatem, ne ita ſe ſubiectum deputet ſeruituti, vt ipſam dimittat fidẽ, ne coniugem amittat infidelem. Hoc & de filiis atque parentibus, hoc de fratribus & ſororibus intelligitur, propter Chriſtum omnes eſſe dimittẽdos, cum proponitur iſta conditio vt Chriſtum dimittat, ſi illos ſecum

G habere deſiderat. Hoc ergo & de domo atq; agris, hoc
& de iis rebus quæ iure pecuniario poſsidentur, hoc lo-
co accipiendum eſt. Simul enim etiam de his non ait:
Quæcunque vendiderit propter me quæcunque licitum
eſt vendere: ſed, quicunque dimiſerit. Fieri enim poteſt
vt dicatur Chriſtiano ab aliqua poteſtate, Aut Chriſtia-
nus non eris, aut ſi in hoc permanere volueris, domum
poſſeſsionéſque non habebis. Cum verò etiam illi diui-
tes qui in ſuis diuitiis ſic ſtatuerãt permanere, vt ex ea-
rum bonis operibus promererentur deum, hæc dimit-
tant potius propter Chriſtum, quàm propter hęc Chri-
ſtum, vt accipiant in hoc ſeculo centuplum, cuius nu-
meri perfectione ſignificantur omnia. fideli quippe ho-
mini totus mundus diuitiarum eſt, ſiúntque hoc mo-
do quaſi nihil habentes, & omnia poſsidẽtes, vt in fu-
turo ſeculo poſsideant vitam æternam, ne propter iſta
dimiſſo Chriſto in mortem præcipitentur æternam.
Hac quippe lege & conditiune non illi tantũ qui men-
tis excellentia perfectionis conſilium receperunt, vt
H vendita ſua pauperibus diſtribuerent, & humeris ab
omni ſeculi huius ſarcina liberioribus leuem Chriſti
ſarcinam ferrent, ſed etiam quiſquis infirmior, & illi
glorioſiſsimæ perfectioni minus idoneus, qui tamen ſe
meminit veraciter eſſe Chriſtianum, cum audierit ſibi
proponi, quòd niſi hæc omnia dimiſerit, dimiſſurus eſt
Chriſtum, apprehendet potius turrim fortitudinis à fa-
cie inimici: quia cum eam in ſua ædificaret fide, cum-
putauit ſumptus quibus perfici poſſet. id eſt, eo animo
acceſsit ad fidem, vt huic ſeculo non ſolum verbis re-
nunciaret. quia & ſi emit aliquid, tanquam non poſsi-
dens erat: & ſi vtebatur hoc mundo, tanquam nõ vtens
erat, non ſperans in incerto diuitiarũ, ſed in deo viuo.
Cum enim omnis qui renunciat huic ſeculo, ſine du-
bio renunciet omnibus quæ ſunt eius, vt poſsit Chriſti
eſſe diſcipulus: (ipſe enim, cum de ſumptibus ad turris
ædificium neceſſariis, & de bello aduerſus regem alte-
rum præparando, ſimilitudines præmiſiſſet, adiunxit
Lucæ.14. ſic: Qui non renunciat omnibus quæ ſunt eius, non po-
teſt meus eſſe diſcipulus) profectò renunciat etiam di-
uitiis ſuis, ſi quas habet: aut ſic vt eas omnino non dili-
gens, totas diſtribuat indigentibus, & ſuperfluis exone-
retur ſarcinis: aut ſic, vt plus diligens Chriſtum, ſpem
ab eis transferat in ipſum, atque ita vtatur illis, vt faci-
I le tribuens & communicans theſaurizet in cœlo, para-
túſque ſit quemadmodum parentes & filios & fratres
& vxorem, hoc modo & iſtas relinquere, ſi talis condi-
tio propoſita fuerit, vt niſi dimiſſo Chriſto eas habere
non poſsit. Nam ſi aliter huic ſeculo renunciat, quan-
do accedit ad fidei ſacramentum, facit quod de lapſis
Cyprianus. beatus Cyprianus ingemuit dicens: Seculo verbis ſolis
renunciantes, & non factis. De hoc quippe dicitur, cum
veniente tentatione magis iſta metuit amittere, quàm
Chriſtum negare: Ecce homo qui cœpit ædificare, &
Lucæ.14. non potuit perficere. Ipſe eſt etiam, qui cum adhuc
longe eſſet aduerſarius eius, miſit legatos quærens pa-
cem: id eſt, nondum affligente, ſed adhuc imminente
ac minante tentatione, vt iis non careat quæ plus dili-
git, ad relinquendum Chriſtum negandumq; conſen-
tit. Et multi ſunt tales, qui etiam putant ſibi ad augen-
das opes ſuas & multiplicanda delectamenta terrena,
religionem ſuffragari debere Chriſtianam. Sed nõ ſunt
tales diuites Chriſtiani, qui licet iſta teneant, nõ tamen
ab eis ita tenentur, vt hæc Chriſto antepõnant, quia ve-
raci corde ſeculo renunciarunt, vt nullam ſpem in ta-
libus ponant. Hi vxores & filios vniuerſaſque familias
ad Chriſtianam religionem tenendam ſana erudiunt K
diſciplina. Horum domus hoſpitalitate feruentes, reci-
piunt iuſtum in nomine iuſti, vt mercedem iuſti acci-
piant. Frangunt eſurienti panem ſuum, nudum veſtiũt.
captiuum redimuut, theſaurizant ſibi fundamentum
bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Et
ſi fortè pro fide Chriſti pecuniaria damna perpetienda
ſunt, oderunt diuitias ſuas: ſi ſuorum orbitates vel ſe-
parationes pro Chriſto minatur hic mundus, oderunt
parentes, fratres, filios, vxores: poſtremò ſi de ipſa hu-
ius corporis vita cum aduerſario paciſcendum eſt, ne
deſertus deſerat Chriſtus. oderunt inſuper animam
ſuam. De his quippe omnibus mandatum acceperunt,
quòd aliter diſcipuli Chriſti eſſe non poſsint. Nec ta-
men quia pręceptum eſt eis vt oderint pro Chriſto &
animas ſuas, vendendas eas habent, aut illatis ſibi ma-
nibus effundendas: ſed parati ſunt eas amittere pro
Chriſti nomine moriendo, ne mortui viuãt Chriſtum
negando. Sic etiam diuitias, ad quas vendendas para-
ti non fuerunt monente Chriſto, ad perdendas eas de-
bent parati eſſe pro Chriſto, ne cum eis pereant perdi- L
to Chriſto. Habemus hinc vtriuſque ſexus diuites clariſ-
ſimáſque perſonas martyrij gloria ſublimatas. Ita mul-
ti, quos rerum ſuarum venditione piguerat antè perfi-
ci, Chriſti imitata paſsione ſunt repente perfecti: & qui
nonnullam infirmitatem carnis & ſanguinis ſuis diui-
tiis perfecerunt, ſubito aduerſus peccatum pro fide vſ-
que ad ſanguinem certarunt. Quibus autem non pro-
uenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vẽ-
dendis rebus ſuis conſilium tam grande tamq; præcla-
rum receperũt, & tamen à damnabilibus immunes cri-
minibus eſurientem Chriſtum pauerũt, ſitienti potum
dederunt, nudũ veſtierunt, peregrinantem ſuſceperũt,
non ſedebunt quidem cum Chriſto ſublimiter iudica-
turi, ſed ad ipſius dexteram ſtabunt miſericorditer iu-
dicandi. Beati enim miſericordes, quoniam ipſorum Matth.5.
miſerebitur deus. Et iudiciũ ſine miſericordia fiet illi Iacobi.2.
qui non fecit miſericordiam. Superexultat autem mi-
ſericordia iudicio. Proinde iſti deſinant contra ſcri-
pturas loqui, & in ſuis exhortationibus ad maiora ſic
excitent, vt minora non damnent. Num enim & ſanctã
virginitatem aliter exhortãdo perſuadere poſſunt, niſi
coniugalia vincula damnauerint, cũ docente Apoſto- 1.Cor.7.
lo vnuſquiſque donum propriũ habeat à deo, alius ſic,
alius autẽ ſic? Ambulent itaque perfectionis viam, ven-
ditis omnibus ſuis reb⁹, & miſericorditer erogatis. Sed M
ſi verè pauperes Chriſti ſunt, & nõ ſibi ſed Chriſto col-
ligũt, infirmiora eius membra quare puniũt antequam
ſedes iudiciarias acceperint? Si enim tales erunt quali-
bus dominus dicit: Sedebitis ſuper duodecim ſedes iu- Matth.19.
dicantes duodecim tribus Iſraël: & de qualibus Apo-
ſtolus dicit, Neſcitis quoniam angelos iudicabimus? 1.Corin.6.
pręparent potius non criminoſos ſed religioſos diuites
recipere in tabernacula æterna, à quibus amici facti
ſunt de mãmona iniquitatis. Puto enim quòd quidam
eorum qui hæc impudenter atq; imprudenter garriunt,
à diuitibus Chriſtianis & piis in ſuis neceſsitatibus ſu-
ſtentãtur. Habet enim eccleſia quodammodo ſuos mi-
lites, & quodammodo prouinciales. Vnde dicit Apo-
ſtolus: Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Habet & 1.Cor.9.
vineam & plantatores, habet gregem & paſtores. Vnde
conſequenter dicit: Quis plantat vineam, & de fructu
eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non
percipit? Quamuis talia diſputare qualia iſti diſputant,
non ſit militare ſed rebellare, non ſit plantare vineam
ſed

A ſed eradicare,non ſit paſcendos congregare,ſed perden-
dos à grege ſeparare. Sicut autem ipſi qui diuitum reli-
gioſis obſequiis alũtur atque veſtiuntur: (neq; enim ad
ſuas neceſsitates nihil accipiunt niſi ab eis qui res ſuas
vendunt) non tamen iudicantur atque damnãtur ab ex-
cellẽtioribus Chriſti membris, qui maiori virtute (quam
multũ commẽdat apoſtolus) ſuis ſe manibus tranſigunt:
ſic nec iſti damnare debent infirmioris meriti Chriſtia-
nos, quorum operibus tranſiguntur, ſed rectè viuendo
& rectè docendo magis eis dicere, Si nos vobis ſpiri-
talia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia meta-
mus? Multo quippe minori impudentia ſerui dei, qui
manuum ſuarũ honeſtis operibus venditis viuunt, dam-
nant iſtos à quibus nihil accipiunt, quàm iſti qui pro-
pter aliquam corporis infirmitatem non valentes mani-
bus operari, damnant eos ipſos de quorum facultatibus
viuunt. Ego qui hæc ſcribo, profectionem de qua domi-
Mat. 19. nus locutus eſt, quando ait diuiti adoleſcenti: Vade, vẽ-
de omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis the-
ſaurum in cœlo, & veni ſequere me: vehementer adama-
Auguſti- ui & non meis viribus, ſed gratia ipſius adiuuante ſic fe-
nus omnia ci. Neque enim quia diues non fui, ideo minus mihi im-
dimiſit. putabitur. Nam neque ipſi Apoſtoli, qui priores hoc fe-
cerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit,
qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit.
B Quantum autem in hac perfectionis via profecerim,
magis quidem noui ego, quàm quiſquam alius homo,
ſed magis deus quàm ego. Et ad hoc propoſitum quan-
tis poſſum viribus alios exhortor, & in nomine domi-
ni habeo conſortes, quibus hoc per meum miniſterium
perſuaſum eſt: ſic tamen, vt præcipue ſana doctrina te-
neamur, nec eos qui iſta non faciunt, vna contumacia iu-
dicemus, dicentes eis nihil prodeſſe quòd pudice quan-
uis coniugaliter viuunt, quòd domos ſuas & familias
Chriſtiane regunt, quòd operibus miſericordiæ ſibi the-
ſaurizant in poſterum: ne iſta diſputando, non ſcriptu-
rarum ſanctarum tractatores, ſed eorum accuſatores in-
ueniamur. Quod ideo cõmemoraui, quoniam iſti quan-
do talia dicere prohibentur ab eis qui hoc domini con-
ſilium non cœperunt, reſpondent eos talia diſputari nol-
le, quoniam vitiis ſuis fauent, & dominica præcepta im-
plere detrectant: quaſi non (vt de his taceam qui licet in-
C firmiores, religioſe tamen vtuntur diuitiis) etiam ipſi cu-
pidi & auari male his vtentes, & in terreno theſauro cor
luteum figentes, quia & ipſos neceſſe eſt vſque ad finem
portet eccleſia, ſicut illa retia vſque ad littus piſces ma-
los tolerabiliores in ea ſint quàm iſti, qui talia ſermoci-
nando & diſſeminando, ita ſe videri magnos volunt,
quia diuitias ſuas, vel quantulacunque patrimonia ex
præcepto domini vendiderũt, vt eius hæreditatem, quæ
vſque ad fines terræ dilatatur atque diffunditur, hac do-
ctrina non ſana perturbare atque euertere moliantur.
Queſt. 5. de non iuranda. Vnde quia ex hac quidẽ occaſione, ſed tamẽ iam bre-
uiter dixi quid etiam de eccleſia Chriſti in hoc ſeculo
ſentiam, id eſt, quia vſque ad finem huius ſeculi neceſſe
eſt portet bonos & malos, quoniam & hoc inter tuas
quæſtiones interrogaſti: prolixam epiſtolam iam tan-
dem aliquando cõcludam. Iurationem caue quantum
potes. Melius quippe nec verum iuratur, quàm iurandi
conſuetudine & in periurium ſæpe caditur, & ſemper
periurio propinquatur. Sed illi quantum aliquos eorum
audiui, quid ſit iurare, prorſus ignorant: putant enim ſe
non iurare, quando in ore habent, Scit deus: &, Teſtis
eſt deus: &, Teſtem deum inuoco ſuper animam meam:
quia non dicitur, Per deum: & quia talia reperiuntur in
Apoſtolo Paulo. Sed etiam illa ibi contra eos inuenta D
eſt, quam † non confitentur eſſe iurationem vbi ait Apo- *† quem eſſe*
ſtolus: Quotidie morior, per veſtram gloriam fratres *fiten.*
quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro. In Græcis *1. Cor. 15.*
enim codicibus reperitur omnino eſſe hãc iurationem,
ne quis in Latina lingua hoc ſic intelligat dictum, per *vũ.*
veſtram gloriam, quomodo dictũ eſt, per meum aduen-
tum iterum ad vos, & multa ſimilia, vbi dicitur per ali-
quid, & non eſt iuratio. Sed non ideo quia in ſuis lite-
ris iurauit Apoſtolus, vir in veritate firmiſsimus, ludus
nobis debet eſſe iuratio. Multo enim tutius, vt dixi, quã-
tum ad nos attinet, nunquam iuramus, vt ſit in ore no-
ſtro, eſt eſt, non non, ſicut dominus monet. Non quia
peccatum eſt verum iurare, ſed quia grauiſsimum pecca-
tum eſt falſum iurare, quo citius cadit qui conſueuit iu-
rare. Accepiſti quod mihi videtur, melius exponant
iſta meliores, non iſti quorum noui iam ſententiam
reprobandam, ſed alij qui veraciter poſſunt. Nam &
ego paratior ſum diſcere quàm docere, & tu magnum
conferes beneficium, ſi ea quæ à ſanctis fratribus ad-
uerſus iſtorum vaniloquia differuntur, non me facias
ignorare. In domino rectè & fideliter viuas dilectiſ-
ſime fili.

Patres concilij Carthaginenſis, Innocentio Pontifici
Romano de actu aduerſus Pelagium & E
Cœleſtium. Epiſtola XC.

DOMINO beatiſsimo & honorandiſsimo fra-
tri ſancto Innocentio papæ, Aurelius, Mun-
dius, Ruſticanus, Fidentius, Euagrius, Anto-
nius, Palatinus, Adeodatus, Vincẽtius, Publica-
nus, Theaſius, Tutus, Pantonius, Victor, Reſtitutus,
Ruſticus, Fortunatianus, alius Reſtitutus, Ampelius, A-
nimus, Felix, Donatianus, Adeodatos, Octauius, Seroti-
nus, Maiorinus, Poſthumanus, Triſpulus, Victor, alius
Victor, Leucius, Macianus, Fructuoſus, Fauſtinianus,
Quod vult deus, Candorius, Maximus, Megarius, Ruſti-
cus, Ruſianus, Proculianus, Thomas, Ianuarius, Octa-
uianus, Prætextatus, Sixtus, Quod vult deus, Penthadius,
Quod vult deus, Cyprianus, Semilius, Pelagius, Marcel-
lus, Venantius, Didymus, Saturninus, Tiazacenus, Ger-
manus, Germanianus, Innentius, Maiorinus, Inuentius, F
Candidus, Cyprianus, & Aemilianus, Romanus, Africa-
nus, & Marcellinus, qui in concilio eccleſiæ Carthagi-
nenſis affuimus. Cum ex more ad Carthaginenſem ec-
cleſiam ſolenniter veniremus, atq; ex diuerſis cauſis con-
gregata ex nobis ſynodus haberetur, compresbyter no-
ſter Oroſius nobis literas ſanctorum fratrum & conſa-
cerdotum noſtrorum dedit Herodis & Lazari, quarum
formam his conſtituimus eſſe ſubdendam. His ergo le-
ctis, Pelagium & Cœleſtium authores nefarij prorſus
& ab omnibus nobis anathematizandi erroris aduerti-
mus. Vnde factum eſt, vt recenſendum peteremus, quid *2. Retract.*
ante ferme quinquennium ſuper Cœleſtij nomine hic *33. & 50.*
apud eccleſiam Carthaginenſem fuerit agitatum. Quo
recitato, ſicut ex ſubſequentibus aduertere poterit ſan-
ctitas tua, quamuis iudicatio manifeſta conſtaret, quia
illo tempore epiſcopali iudicio exciſum hoc vulnus tan-
tum ab eccleſia videretur, nihilominus tamen id com-
muni deliberatione cenſuimus, & huiuſmodi perſuaſio-
nis authores, quamuis ad presbyterium idem Cœleſtius
poſtea perueniſſe dicatur, niſi hæc apertiſsime anathe-
matizauerint, ipſos anathematizari oportere, vt ſi ipſo-
rum non potuerit, ſaltem eorum qui ab eis decepti ſunt,

G vel decipi puſſunt, cognita ſenientia quæ in eos laia eſt, ſanitas procuretur. Hoc itaque geſtum domine frater ſanćte, charitati tuæ intimandum duximus, vt ſtatutis (Apoſtolica ſedes.) noſtræ mediocritatis etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas, pro tuenda ſalute multorum, & quorundam peruerſitate etiam corrigenda. Id enim agunt iſti damnabilibus diſputationibus ſuis, vt non defendendo, ſed potius in ſuperbiam ſacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locum gratiæ dei, qua Chriſtiani ſumus, qua & ipſum noſtræ voluntatis arbitrium verè ſit liberum, dum à carnalium concupi- (Ioan. 8.) ſcentiarum dominatione liberatur, dicente domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis quod auxilium fides impetrat, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Iſti autem aſſerunt, ſicut à fratribus qui etiam eorum libros legerunt, cognouimus, in eo dei gratiam deputandam, quòd talem hominis inſtituit creauítque naturam, quę per propriam voluntatem legem dei poſsit implere, ſiue naturaliter in corde conſcriptam, ſiue in literis datam. Eandem quoque legem ad gratiam pertinere, quòd illam deus in adiutorium hominibus dedit. Illam verò gratiam qua, vt dictum eſt, Chriſtiani ſumus,
H cuius apoſtolus prædicator eſt dicens, Condelector e- (Rom. 7.) nim legi dei ſecundum interiorem hominem: Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis: Miſer ego homo, qui me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: nolunt omnino cognoſcere, ſed nec aperte quidem oppugnare audēt. Sed quid aliud agunt, cum hominibus animalibus non percipientibus quæ ſunt ſpiritus dei, perſuadere non ceſſant ad operandam perficiendámque iuſtitiam, & dei mandata complenda, ſolam ſibi humanam ſufficere poſſe (Rom. 8.) naturam? non attendentes quod ſcriptum eſt, Spiri- (Rom. 12.) tus adiuuat infirmitatem noſtram. Et non volentis eſt neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Et quod vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, habentes dona diuerſa ſecundum gra- (1. Cor. 15.) tiam quæ data eſt nobis. Et, Gratia dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed plus omnibus illis laboraui, non ego autem, ſed gratia dei mecum. Et, Gratias deo qui dedit nobis victoriam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et, Quia
I non idonei ſumus cogitare aliquid quaſi ex nobiſmet ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Et, Habemus (2. Cor. 3.4.) theſaurum noſtrum in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis ſit dei, & non ex nobis. Et innumerabilia quæ de ſcripturis omnibus ſi colligere velimus, tempus nō ſufficit. Et veremur ne apud te iſta commemorando, quæ maiore gratia de ſede Apoſtolica prædicas, inconueniēter facere videamur. Sed ideo facimus, quia eò quòd infirmiores ſumus, quaquauerſum quiſque noſtrum verbo dei prædicando putatur attentior, crebrius eos pati- (2. Retra. 47.) mur & audacius inſurgentes. Si ergo Pelagius epiſcopalibus geſtis, quæ in oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi iuſte viſus fuerit abſolutus, error tamen ipſe & impietas quæ iam multos aſſertores habet per diuerſa diſperſos, etiam authoritate Apoſtolicæ ſedis anathematizanda eſt. Conſideret ergo ſanctitas tua, & paſtoralibus nobis compatiatur viſceribus, quàm ſit peſtiferum & exitiabile ouibus Chriſti, quòd iſtorum ſacrilegas diſputationes neceſſariò ſequitur, vt nec orare (Mat. 6.) debeamus, ne intremus in tentationem, quod dominus & diſcipulos monuit, & poſuit in oratione quam docuit aut ne deficiat fides noſtra, quòd pro Apoſtolo K Petro ſe rogaſſe ipſe teſtatus eſt. Si enim poſsibilitate naturæ, & arbitrio voluntatis in poteſtate ſunt conſtituta, quis non ea videat à domino inaniter peti, & fallaciter orari, cùm orando poſcuntur quæ naturæ noſtræ iam ita conditæ ſufficientibus viribus obtinentur? Nec debuiſſe dicere dominum Ieſum, Vigilate & orate: ſed (Mat. 26.) tantummodo, Vigilate, ne intretis in tentationem. nec beatiſsimo Petro primo Apoſtolorum, Rogaui pro te, (Lucæ 22.) ſed moneo te, vel impero ac præcipio ne deficiat fides tua. Contradicitur etiam iſtorum contentione benedictionibus noſtris, vt incaſſum ſuper populum dicere videamur, quicquid eis à domino precamur, vt rectè ac pie viuendo illi placeant: & illa quæ pro fidelibus precatur Apoſtolus dicens, Flecto genua mea ad patrē do- (Epheſ. 3.) mini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtute corroborari per ſpiritum eius. Si ergo voluerimus benedicendo ſuper populum dicere, Da illis domine virtute corroborari per ſpiritum tuum: iſtorum nobis diſputatio contradicit, affirmans negari liberum arbitrium, ſi hoc à deo poſcitur, quod in noſtra eſt poteſtate. Virtute enim corroborari, ſi volumus, inquiunt poſſumus ea poſsibilitate naturæ, quā non nunc accipimus, ſed cum crearemur accepimus. Paruulos e- L tiam propter ſalutem quæ per ſaluatorem Chriſtum datur, baptizandos negant, ac ſic eos mortifera iſta doctrina in æternum nocent: promittentes etiam ſi nō baptizentur, habituros vitam æternam: nec pertinere ad eos de quibus dominus ait, Venit enim filius hominis quæ- (Lucæ 19.) rere & ſaluare quod perierat: quia iſti, inquiunt, non perierant, nec eſt quod in eis ſaluetur, vel tanto precio redimatur: quia nihil eſt in eis vitiatū, nihil tenetur ſub diaboli poteſtate captiuum, nec pro eis fuſus eſt ſanguis qui fuſus eſſe in remiſsionem legitur peccatorum quanquam per baptiſmum Chriſti etiam paruulorum fieri redemptionem libello ſuo Cœleſtius in Carthaginenſi eccleſia iam confeſſus eſt. Sed multi qui eorum perhibentur eſſe vel fuiſſe diſcipuli, hæc mala quibus fundaménta Chriſtianæ fidei conantur euertere, quantumcunque poſſunt affirmare non ceſſant. Vnde etiam ſi Pelagius Cœleſtiúſque correcti ſunt, vel ſe iſta nunquam ſenſiſſe dicunt, & quæcunque ſcripta contra eos prolata fuerint, ſua eſſe negabunt, nec eſt quemadmodum ne M mendacio conuincantur: generaliter tamen quicunque dogmatizat & affirmat humanam ſibi ad vincēda peccata dei mandata facienda ſufficere poſſe naturam, & eo modo gratiæ dei, quæ ſanctorum euidentius orationibus declaratur, aduerſarius inuenitur, & quicunq; negat paruulos per baptiſmum Chriſti à perditione liberari, & ſalutem percipere ſempiternam, anathema ſit. Quæcunque autem alia ab eis obiiciuntur, non dubitamus venerationem tuā cum geſta epiſcopalia perſpexerit, quæ in Oriente in eadem cauſa confecta dicuntur, id iudicaturam, vnde omnes in dei miſericordia gaudeamus. Ora pro nobis domine beatiſsime papa.

Innocentius Romanus Pontifex ſuperiori reſpondet epiſtolæ Epiſtola XCI.

INNOCENTIVS Aurelio & omnibus ſanctis (2. Retra. 50.) epiſcopis, vel cęteris qui in concilio Carthaginenſis affuerūt eccleſiæ, dilectiſsimis fratribus in domino ſalutem. In requirendis de his rebus quas omni cum ſolicitudine decet à ſacerdoti-

bus

A bus, maxime à veru iuſtoq; & catholico tractari concilio, antiquę traditionis exempla ſeruantes, & eccleſiaſticæ memores diſciplinæ, veſtræ religionis vigorem nó minus nunc in conſulendo, quàm antea cum pronunciaretis, vera ratione firmatis, qui ad nuſtrum referendum approbaſtis eſſe iudicium, ſcientes quid Apoſtolicæ ſedi, cum omnes hoc loco puſiti ipſum ſequi deſideremus Apoſtolum, debeatur, à quo ipſe epiſcopatus & tota authoritas nominis huius emerſit. Quem ſequẽtes tam mala iam damnare nuuimus, quàm probare laudanda. vel id verò quod patrum inſtituta ſacerdotali cuſtodientes officio non cenſetis eſſe calcanda, quod illi non humana, ſed diuina decreuere ſententia, vt quicquid de diſiunctis remotíſque prouinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, niſi ad huius ſedis notitiam perueniret: vbi tota huius authoritate iuſta quæ fuerit pronunciatio firmaretur, indeq; ſumerent cętere eccleſiæ velut de natali ſuo fonte aquæ cunctæ procederent, & per diuerſas totius mundi regiones puri capitis incorruptæ manarent, quid præcipere, quos abluere, quos velut in cœno inemundabili ſordidatos mundis digna corporibus vnda vitaret. Gratulor

Sedes Apoſtolica.

B igitur fratres chariſsimi, quòd per fratrem & coëpiſcopum nuſtrum Iulium literas ad nos deſtinaſtis, & cum illis curam geritis, quibus præſidetis eccleſiis, ſolicitudinem veſtram pro omni vtilitate monſtratis, & per cunctas totius orbis terrarum eccleſias omnibus vnà quod proſit decernendum eſſe depoſcitis: vt ſuis conſtabilita regulis eccleſia, ex hoc quod illos caueat pronunciationis iuſtæ firmata decretalibus pauere non poſsit, qui peruerſis inſtructi verborum argutiis, ſub imagine catholicæ fidei diſputantes, velut peſtiferum exhalantes virus, vt hominum rectè ſentientium in deteriorem partem corda corrumpant, totam veri dogmatis quærunt euertere diſciplinam. Sanandum ergo celerius, ne longius execrãdus animis morbus inſerpat, vt ſi medicus cum viderit huius terreni corporis aliquem eſſe languorem, magnum ſuæ artis æſtimat documentum, ſi cito quis illius interuentu deſperatus eua-

Hæreſibus pullulãtib⁹ celeriter obuiandũ eſt.

C dat: vel cùm putre vulnus aſpexerit, adhibet fomenta vel cætera quibus illud poſsit quod natũ fuerat vulnus obduci: ac ſi id manens ſanari non poterit, ne corpus reliquum ſua tabe corrumpat, ferro amputat quod nocebat: quod reliquum integrũ eſt, ſeruat intactum. Præcidendum id ergo eſt quod velut puro ſanoq; nimium corpori vulnus obrepſit, ne cum tardius abſtergitur, in ipſis penè viſceribus huius mali non exhaurienda pòſt ſentina conſidat. Nam quid nos de his poſthac rectum mentibus exiſtimemus, qui ſibi ſe putant debere quòd boni ſunt, nec illum conſiderant cuius quotidie gratiam conſequuntur? Sed item iſti qui tales ſunt, nullam dei gratiam conſequentur, qui ſine illo tantum ſe aſſequi poſſe confidunt, quantum vix illi qui ab illo poſtulant & accipiunt, promerẽtur. Quid enim tam iniquum poteſt eſſe, tam Barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Chriſtianis mentibus inimicum, quàm huic te negare debere quicquid in quotidiana gratia conſequeris, cui te ipſe confiteris debere quod natus es? Ergo eris tibi in prouidendo præſtantior, quàm poteſt in te eſſe qui te vt eſſes effecit? Et cui putes debere quòd viuis, quomodo te non putas illi debere quòd quotidianam eius cõſequendo gratiam taliter viuis? Et qui nos adiutorio negas indigere diuino, quaſi ex noſtra in totum poſsibilitate perfecti: quomodo verò adiutorium in nos, cum tales à nobis etiam eſſe poſſumus, prouocamus? Qui enim adiutorium dei negat, vellem interro- D gare quid dicat, non nos mereri, an illum hoc non poſſe præſtare? An nihil eſſe propter quod vnuſquiſq; hoc debeat poſtulare? Poſſe hoc deũ, opera ipſa teſtantur: & adiutorio quotidiano nos egere negare non poſſumus. Hoc enim, ſeu bene viuimus, precamur vt melius ſanctiuſq; viuamus: ſeu praua ſentiẽtes, à bonis auertimur vt ad rectam redeamus viam eius auxilio plus egemus. Nam quid tam mortferum, tam præceps videatur ad caſum, tam expoſitum ad omnia pericula, ſi hoc ſolum nobis putantes poſſe ſufficere, quòd liberum arbitrium cum naſceremur accepimus, vltra iam à domino nihil quæramus? Id eſt, authoris noſtri obliti, eius potentiam vt nos oſtẽdamus liberos, abiuremus, quaſi iã amplius quod poſsit dare non habeat, qui te in tuo ortu liberum fecit: neſciẽtes quòd niſi magnis precibus gratia in nos implorata deſcẽdat, nequaquam terrenæ labis & mundani corporis vincere conemur errores, cum parea nos ad reſiſtendum non liberum arbitrium ſed dei ſolum facere poſsit auxilium. Nã ſi ille clamat adiutoriũ ſibi opus eſſe diuino, qui digne hoc non quæreret, ſi cui liberum arbitrium plus prodeſſet, quippe cum vir beatus E & iam electus à domino nihil egeret, tamen ita deum deprecatur poſtulans: Adiutor meus eſto, ne derelin- *Pſal. 26.* quas me, neque deſpicias me deus ſalutaris meus. Nos nobis liberũ arbitrium, ille deum poſtulat adiutorem: quod nati ſumus, poſſe ſufficere nos dicimus, ille deum ne derelinquatur exorat. Nos ergo dicimus manifeſte, quid oremus? cum ille tantopere beatus, vt ſupra diximus, vir ne deſpiciatur exorat. Illi enim neceſſe eſt ita arguãt, qui iſta confirmãt. Dauid enim orationis ignarus, & ſuæ naturæ neſcius, accuſetur: qui cum ſciat tantum in ſua ineſſe natura, adiutorem ſibi deum & aſsiduum adiutorem inuocat: nec illi ſufficit aſsiduum, ſed ne aliquando illum deſpiciat, orationibus pronus exoptat, & per corpus omne pſalterij hoc & prędicat & clamat. Si ergo hoc illi tã magnũ ſit, vt aſsidue diceret, ita neceſſariũ eſt cõfeſſus, vt doceret, quemadmodũ Pelagius Cœleſtiuſq; ſepoſita omni reſpõſione pſalmorum, taliq; abdicata doctrina ſuaſuros ſe aliquibus eſſe confidũt, nos adiutorium dei nec debere quærere, nec egere, cũ omnes ſancti nihil ſe ſine hoc agere poſſe teſten- F tur? Liberum enim arbitrium olim ille perpeſſus, dum ſuis inconſultius vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda demerſus, nihil quemadmodum exinde ſurgere poſſet inuenit, ſuaq; in æternũ libertate deceptus, huius ruinæ iacuiſſet oppreſſus, niſi eum pòſt Chriſti pro ſua gratia releuaſſet aduẽtus: qui per nouæ regenerationis purificationem, omne præteritum vitiũ ſui baptiſmatis lauacro purgauit, & eius firmãs ſtatum quo rectius ſtabiliuſq; procederet, tamen ſuam gratiam in poſterum non negauit. Nam quãuis redemiſſet hominem à pręteritis ille peccatis, tamen ſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quemadmodum poſſet illum & poſt iſta corrigere, multa ſeruauit. Quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti confiſiq; nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Neceſſe eſt enim vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur. Sed poſſem plura dicere, niſi vos conſtaret cuncta dixiſſe. Quiſquis ergo huic aſſentiens videtur eſſe ſententiæ, quò dicat adiutorio nobis non opus eſſe diuino, inimicum ſe catholicæ fidei & deì beneficiis profitetur ingratum. Nec noſtra communione ſunt digni, quam prædicando taliter polluerunt. Sic enim ſua ſponte dum ſequuntur illa quæ dicunt, lõgius

G à vera religione fugerunt. Cum enim hoc totum in no-
ſtra profeſsione conſiſtat, quotidianiſq; precibus nihil
agamus, niſi quemadmodum dei miſericordiam con-
ſequamur, quemadmodum ferre poſsimus iſta iactan-
tes? Quis rogo tantus illorum pectora error obcæcat,
vt ſi nullam gratiam ſentiunt, quia nec digni ſunt, nec
merentur, nec de aliis conſiderent quid quotidie ſin-
gulis gratia diuina largitur? Sunt quidem iſti omni cæ-
citate digniſsimi, qui nec hoc ſibi reliquerunt, vt ſe au-
xilio credant reuocati ab erroribus poſſe diuino. Ne-
gantes enim adiutorium, non aliis ſed ſibi hoc penitus
abſtulerunt, qui auellendi ſunt longius, & ab eccleſiæ
procul remouendi viſceribus, ne diutius multa occu-
pans inſanabilis pòſt error increſcat. Si enim diu fue-
rint in hac impunitate verſati, neceſſe eſt multos in hãc
ſuæ prauitatem mentis inducant decipiantq; innocen-
tes, vel potius imprudentes, qui fidem catholicam non
ſequuntur. Putabunt enim eos rectè ſentire, quos ad-
H huc viderint in eccleſia perdurare. Separetur ergo à ſa-
no corpore vulnus inſanum, remotoq; morbi ſæuientis
afflatu cautius quæ ſunt ſyncera perdurent, & grex pu-
rior ab hac mali pecoris cõtagione purgetur. Sit totius
corporis illibata perfectio, quã vos ſequi & tenere hac
in illos pronunciatione cognouimus, & vnà vobiſcum
pari aſſenſione ſeruamus. Qui ſi tamẽ aliquod in ſe dei
adiutorium (quod hucuſque negauerũt) prouocauerint,
& opus ſibi eius auxilium eſſe cognouerint, vt de hac
labe in quã ſui cordis incuruatione corruerant liberen-
tur, quaſi in lucem de fœda tracti caligine, remotis ab-
dicatiſque omnibus quibus totus ne verũ aſpiceret fœ-
dabatur & caligabat aſpectus, damnent hæc quæ huc-
uſque ſenſerunt, & aliquando animum rectis diſputa-
tionibus commodantes, ab hac aliquantulum labe cor-
recti, veris ſe ſanãdos conſiliis tribuant atque ſubmit-
tant. Quod ſi fecerint, erit in poteſtate pontificum, iſtis
aliquatenus ſubuenire, & talibus aliquam curam præſta-
re vulneribus, quam ſolet lapſis cum reſipuerint eccle-
ſia nõ negare: vt à ſuis reuocati præcipitiis, intra ouile
domini redigantur, ne foris poſiti, & tanto præſidio à
I fide munitionis excluſi, periculis omnibus exponãtur,
deuorandi luporum dẽtibus atque vexãdi, quibus ob-
ſiſtere hac qua illos in ſe irritauerant doctrinæ peruer-
ſitate non poſſunt. Sed ſatis veſtris monitis, & ſic ſatis
abundantibus noſtræ legis exemplis probatur eſſe re-
ſponſum, nec quicquam ſupereſſe duximus quod dica-
mus, cum nihil prætermiſſum à vobis, nihil conſtet eſſe
ſuppreſſum, quo illi refutati & penitus cognoſcantur
eſſe cõuicti. Ideoque à nobis teſtimonia nulla ponun-
tur, quia & his plena relatio eſt, & ſatis conſtat vt do-
ctiſsimos ſacerdotes cuncta dixiſſe, nec decet crede-
re vos aliquid quod ad cauſam poſsit proficere, præ-
teriſſe. Et alia manu, Bene valete fratres. Et ad latus. 5.
Calendas.

*Auguſtinus & cæteri epiſcopi Mileuitani concilij, Inno-
centio, de cohibendis Pelagianis.*

Epiſtola XCII.

DOMINO beatiſsimo meritoq; venerabili &
in Chriſto honorando papæ Innocentio, Sil-
uanus, Valentinus, Aurelius, Donatus, Reſti-
tutus, Lucianus, Alipius, Auguſtinus, Placen-
tius, Seuerus, Fortunatus, Poſsidius, Nouatus, Secũdus,
Maurẽtius, Leo, Fauſtinianus, Creſconius, Malcus, Lit-
torius, Fortunatus, Donatus, Ponticanus, Saturninus,
Chriſtonius, Honorius, Lucius, Adeodatus, Proceſ-
ſus, Creſconius Secundus, Felix, Aſiaticus, Rufinianus,
Fauſtinus, Seruus, Terentius, Creſconius, Sperantius, K
Quadratus, Lucillus, Sabinus, Fauſtinus, Creſconius,
Victor, Gignãtius, Poſidonius, Antoninus, Innocẽtius,
Præſidius, Creſcentius, Felix, Antonius, Victor, Hono-
ratus, Donatus, Petrus, Præſidius, Creſconius, Lãpadius,
Delphinus, ex cõcilio Mileuitano in domino ſalutem.

Quia te dominus gratiæ ſuæ præcipuę munere in ſe-
de Apoſtolica collocauit, talémque noſtris temporibus
præſtitit, vt nobis potius ad culpam negligẽtię valeat,
ſi apud tuam venerationem, quæ pro eccleſia ſuggeren-
da ſunt, tacuerimus, quàm ea tu poſsis vel faſtidioſe vel
negligẽter accipere, magnis periculis infirmorum mẽ-
brorum Chriſti paſtoralem diligentiam quæſumus ad-
hibere digneris. Noua quippe hęreſis & nimium perni-
cioſa tempeſtas ſurgere inimicorum gratię Chriſti cœ-
pit, qui nobis etiam dominicam orationem impiis diſ-
putationibus conantur auferre. Cũ enim dominus do-
cuerit vt dicamus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & *Math. 6.*
nos dimittimus debitoribus noſtris: iſti dicũt poſſe ho-
minẽ in hac vita præceptis dei cognitis ad tantam per-
fectionem iuſtitiæ ſine adiutorio gratiæ Saluatoris per
ſolum liberum volũtatis arbitrium peruenire, vt ei nõ
ſit iam neceſſarium dicere, Dimitte nobis debita no- L
ſtra. Illud verò quod ſequitur, Ne nos inferas in tenta-
tionem, non ita intelligendum tanquam diuinum ad-
iutorium poſcere debeamus ne in peccatum tentati de-
cidamus, ſed hoc in noſtra eſſe poſitum poteſtate, & ad
hoc implendum ſolam ſufficere voluntatem hominis,
tanquam fruſtra Apoſtolus dixerit, Nõ volentis neque *Rom. 9.*
currentis, ſed miſerentis eſt dei: &, Fidelis deus, qui nõ *1. Cor. 10.*
permittet vos tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet
cum tentatione etiam exitum, vt poſsitis ſuſtinere. fru-
ſtra etiam dominus dixerit Apoſtolo Petro, Rogaui *Luc. 22.*
pro te, ne deficiat fides tua. Et omnibus ſuis, Vigilate & *Math. 26.*
orate ne intretis in tentationem: ſi hoc totum eſt pote-
ſtatis humanæ. Pueros quoque paruulos, ſi nullis inno-
uentur Chriſtianæ gratiæ ſacramentis, habituros vitam
æternam, nequam præſumptione cõtendunt, euacuan-
tes quod dicit Apoſtolus, Per vnum hominem pecca- *Rom. 5.*
tum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita
in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaue-
runt. Et alio loco, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic *1. Cor. 15.*
& in Chriſto omnes viuificabuntur. Vt ergo alia omit-
tamus, quę contra ſanctas ſcripturas plurima diſſerunt, M
hæc interim duo, quibus omnino totũ quod Chriſtia-
ni ſumus nituntur euertere, quę fidelia corda ſuſtinẽt,
non eſſe rogandũ deum, vt contra peccati malum atq;
ad operandam iuſtitiã ſit noſter adiutor: & non opitu-
lari paruulis ad conſequendam vitam æternam, Chri-
ſtianæ gratiæ ſacramentum: hæc inſinuantes Apoſtoli-
co pectori tuo, non opus habemus multa dicere, & tan-
tam impietatẽ verbis exaggerare, cum proculdubio te
ita permoueant, vt ab eis corrigendis, ne latius ſerpant
multoſq; contaminẽt, vel potius interimant, dum ſub
nomine Chriſti, à gratia Chriſti penitus alienant, om-
nino diſsimulare non poſsis. Huius autem pernicioſiſ-
ſimi erroris authores eſſe perhibentur Pelagius & Cœ-
leſtius, quos quidem in eccleſia ſanari maluimus, quàm
deſperata ſalute ab eccleſia reſecari, ſi neceſsitas nulla
compellat. Quorum vnus, id eſt Cœleſtius etiam ad
presbyterium in Aſia dicitur perueniſſe: de quo ante
paucos annos quid geſtum fuerit, ſanctitas tua de Car-
thaginenſi eccleſia melius inſtruetur. Pelagius verò ſi-
cut à quibuſdam fratribus noſtris miſſæ loquuntur epi-
ſtolæ, Hieroſolymis conſtitutus nonnullos fallere aſ-

A ſcritur, veruntamen multo plures qui eius ſenſus diligentius indagare potuerunt, aduerſus eum pro gratia Chriſti & catholicæ fidei veritate confligunt, præcipue ſanctus filius tuus frater & compresbyter ooſter Hieronymns. Sed arbitramur, adiuuante miſericodia domini dei noſtri Ieſu Chriſti, qui te & regere conſulentem, & orantem exaudire dignatur, authoritati ſanctitatis tuæ, de ſanctarum ſcripturarum authoritate deprõptæ, facilius eos qui tam peruerſa & pernicioſa ſentiunt, eſſe ceſſurus, vt de correctione potius eorũ cõgratulemur, quàm contriſtemur interitu. Quodlibet autem ipſi eligant, certè vel aliis quos plurimos poſſunt, ſi ab eis diſſimuletur, ſuis laqueis implicare, cernit veoerabilitas tua inſtanter & celeriter prouidendũ. Hæc ad ſanctitatẽ tuam de concilio Numidiæ ſcripta direximus, imitantes Carthaginenſis eccleſiæ, Carthaginenſis prouinciæ coëpiſcopos noſtros, quos ad ſedem Apoſtolicã, quam beatus illuſtras, de hac cauſa ſcripſiſſe comperimus. Et alia manu, Memor noſtri in deum gratia augearis domine beatiſsime, meritóque venerabilis, & in Chriſto honorande ſancte pater.

B

Innocentius Rom. Pont. patribus concilij Mileuitani comprobans illorum acta aduerſus Pelagianos. Euſdem genij epiſtola eſt.

Epiſtola XCIII.

INNOCENTIVS Siluano ſeni, Valentino, & cæteris qui in Mileuitana ſynodo interfuerũt, dilectiſsimis fratribus in domino ſalutẽ.

Romana eccleſia.

Inter cæteras Romanæ eccleſiæ curas, & Apoſtolicæ ſedis occupationes, quibus diuerſorum conſulta fideli ac modica diſceptatione tractamus, frater & coëpiſcopus noſter Iulius, dilectionis veſtræ literas, quas ex Mileuitano concilio cura fidei propenſiore miſiſtis, mihi inopinanter ingeſsit, Carthaginẽſis etiam ſynodi querelæ parilis ſcripta ſubiungẽs. Nimiruoi exultat eccleſia tantam ſulicitudinem commiſsis gregibus exhibere paſtores, vt non ſolum ex his nemioẽ patiantur errare: ſed ſi quas magis ouium obſcœnæ delectationis herba ſeduxit, ſi in errore permanſerint, aut ſegregari penitus

C

veliot, aut illicẽter dudum petita vitãtes, cuſtodiæ priſtinæ circunſpectiooe tutari, in vtraque parte videlicet conſuleotes, ne vel ſuſcipiendo tales ſimili cæteræ ducantur exemplo, vel ſpernendo redeuntes lupotũ morſibus videantur ingeſtæ. Prudens admodum & catholicæ fidei plena conſolatio. Quis enim aut tolerare poſſit errantem, aut oon recipere corrigẽtem? Nam vt durum arbitror cõniueotiam præbere peccantibus, ita impium iudico manum negare cõuertis. Diligenter ergo & cõgruè Apoſtolico conſulitis honori, honori inquã illius, quem præter illa quæ ſunt extrinſecus, ſolicitudo manet omnium eccleſiarum, ſuper anxiis rebus quæ ſit teoenda ſententia, antiquæ ſcilicet regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe mecũ noſtis eſſe ſeruatam. Verùm hæc miſſa facio: neque enim hoc veſtram credo latere prudentiam. Qui id etiã actione firmaſtis, niſi ſcientes quòd per omnes prouincias de Apoſtolico ſonte petentibus reſponſa ſemper emaoent. Præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiſcopos noſtros, non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris authorem referre debere, velut nunc retulit veſtra dilectiò, quod per totum mundum poſsit omnibus eccleſiis in cõmune prodeſſe. Fiãt enim neceſſe eſt cautiores, cum inuẽtores malorum ad duplicis relationem ſynodi ſententię veſtræ ſtatutis viderint ab eccleſiaſtica cõmunione ſeiunctos. Gemino igitur bono charitas veſtra fungitur. Nam & canonum

D

potiemini gratia ſeruatorum, & beneficio veſtro totus orbis vtetur. Quis enim catholicorum virorũ cum aduerſariis Chriſti velit vlterius miſcere ſermonem? quis ſaltem ipſam lucem vitæ cõmunione partiri? Noui hæreſeos nimirum fugiantur authores. Quid enim acerbius in deum fingere potuerunt, quàm cũ adiutoria diuina caſſarent, cauſamq; diuinæ id eſt, quotidianæ precationis anferrent, hoc eſt dicere. quid mihi opus deo? Meritò in hos dicat hymnidicus: Ecce homines qui nõ poſuerunt deũ adiutorem ſibi. Negantes ergo auxilium dei, inquiunt hominem ſibi poſſe ſufficere, nec gratia hunc egere diuina, qua priuatus neceſſe eſt diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia vitę perficiẽda mandata, ſola tantummodo libertate contendat. O prauiſsima mentiũ peruerſa doctrina. Aduerte tandem quòd primum hominẽ ita libertas ipſa decepit, vt dum indulgẽtius frenis eius vtitur, in præuaricationem præſumptione cõciderit, nec ex hac potuit erui, niſi ei prouidẽtia regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti domini reformaſſet aduentus. Audi Dauid dicentem: Adiutorium noſtrum in nomine domini. Et, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neque deſpicias me deus ſalutaris meus. quæ incaſſum dixit, ſi tantũ in eius

Pſal. 113. 26.

E

erat poſitum volũtate, quod à domino flebili ſermone poſcebat. Quę cum ita ſint, cum in omnibus diuinis paginis voluntati liberæ nõ niſi adiutorium dei legamus eſſe nectẽdum, eamq; nihil poſſe cœleſtibus auxiliis deſtitutam, quonam modo huic ſoli poſsibilitatem hanc pertinaciter vt aſſeritis defendentes, ſibimet, imò quòd eſt dignius dolore communi, plurimis Pelagius Cœleſtiuſq; perſuadent? Multiſariis equidem ad deſtruẽdum tale magiſterium vti poſſemus exemplis, niſi ſciremus ſanctitatem veſtram ad plenum ſcripturas omnes callere diuinas, præſertim cum veſtra relatio tãtis ac talibus teſtimoniis ſit referta, vt his ſolis valeat præſens dogma reſcindi, opuſq; non eſſe reconditis, cum ex iis quæ facilè vobis occurrentia poſuiſtis, nec audeant obuiare nec poſsint. Ergo dei gratiam conantur auferre, quam oeceſſe eſt etiam reſtituta nobis ſtatus priſtioi libertate quæramus. quippe qui nec alias diaboli machinas, niſi eadem poſſumus iuuãte vitare. Illud verò quòd eos veſtra fraternitas aſſerit prædicare, paruulos æter-

F

næ vitæ pręmiis etiam ſioe baptiſmatis gratia poſſe donari, perſatuum eſt. Niſi enim manducaueriot carnem filij hominis, & biberint ſanguinem eius, nõ habebunt vitam in ſemetipſis. Qui autem hanc eis ſine regeneratione defendunt, videntur mihi ipſum baptiſmum velle caſſare, cum prędicant hos habere quod in eos creditur non niſi baptiſmate cõferendum. Si ergo nihil volunt officere non renaſci, fateantur neceſſe eſt nec regenerationis ſacra fluenta prodeſſe. Verùm vt ſuperfluorum hominũ praua doctrina celeri veritatis poſsit ratione diſcindi, proclamat hoc dominus in Euangelio dicens: Sinite infantes venire ad me, & nolite eos prohibere. talium eſt enim regnum cœlorum. Quare Pelagium Cœleſtiumq;, id eſt inuentores vocum nouarum, quæ (ſicut dixit Apoſtolus) ædificationis nihilũ, ſed magis vaniſsimas conſueuerint parere quæſtiones, eccleſiaſtica cõmunione priuari, Apoſtolici vigoris † authoritate cenſemus, dooec reſipiſcant de diaboli laqueis à quo captiui teneotur ſecundũ ipſius voluotatem, eoſq; interim dominico ouili non recipi, quod ipſi peruerſæ viæ ſecuti tramitem deſerere voluerunt. Abſcindeodi ſunt enim qui vos conturbant, & volunt conuertere

Ioan. 6.

Etiam Romana eccleſia credid. Eucharistiã paruulis neceſſariam.

Luc. 14.

2. Timo. 2.

† rigoris,

Euangelium Chriſti. Simul autem præcipimus vt quicunque id pertinacia ſimili defenſare nituntur, par eos vindicta conſtringat. Non ſolùm enim qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, quia non multum intereſſe arbitror inter committentis animum, & conſentientis fauorem. Addo amplius, plerunque dediſcit errare, cui nemo conſentit. Hæc igitur fratres chariſsimi in ſupradictos maneat fixa ſentẽtia, abſint atriis domini, careant cuſtodia paſtorali, ne duarum ouium dira contagia ſerpant fortitan per vulgus incautum, rapaciq; lupus corde lætetur intra ouile dominicum tantas ouium fuſas cateruas, dum à cuſtodibus diſsimulanter habetur vulnus duarum. Proſpiciendum eſt ergo ne permittendo lupos, mercenarij magis videamur eſſe, quàm paſtores. Iubemus ſanè, quoniam Chriſtus dominus propria voce ſignificauit nolle ſe mortem morientis, tantùm vt reuertatur & viuat, ſi vnquam ſani depoſito praui dogmatis errore reſipuerint, damnarintq; ea
H quorum ſe ipſi præuaricatione damnarunt, eis medicinam ſolitam, id eſt receptaculum ſuum ab eccleſia non negari. ne dum eos redeuntes forſitan prohibemus, verè extra ouile remanẽtes, expectantis hoſtis rabidis faucibus glutiantur, quos in ſemetipſis ſpiculis malæ diſputationis armauit. Bene valete. Datum VI. Calend. Februarias, Honorio & Conſtantio viris clariſsimis conſulibus.

Auguſtinus Hilario de Pelagio duobus conciliis damnato.

Epiſtola XCIIII.

DOMINO beatiſsimo & in Chriſti veritate venerando fratri & conſacerdoti Hilario, Auguſtinus in domino ſalutem. Honorabilis filius noſter Palladius cum de noſtro littore nauigaret, beneficium poſcendo magis dedit, vt non ſolum eum benignitati tuæ, verumetiã meipſum tuis orationibus commendarem, domine beatiſsime & in Chriſti charitate venerande frater. Quod cum facio, profecto & ſanctitas tua faciet quod de te ambo præſumimus. Quæ autem circa nos ſint, quoniam ſcio dilectionẽ veſtrã pro nobis, ſicut & noſtrã pro vobis eſſe ſolicitam,
I à memorato perlatore audiet ſynceritas tua. Veruntamen quod maxime neceſſariũ eſt breuiter dicam: Noua quædã hæreſis inimica gratiæ Chriſti contra eccleſiam Chriſti conatur exurgere, ſed nondum euidenter ab eccleſia ſeparata eſt, hominum ſcilicet qui tãtum audent infirmitati humanæ tribuere poteſtatis, vt hoc ſolum ad dei gratiam pertinere cõtendant, quòd cum libero arbitrio & nõ peccandi poſsibilitate creati ſumus, & dei mandata, quę à nobis implerẽtur accepimus: ceterum ad eadem mandata ſeruanda & implenda nullo diuino adiutorio nos egere. Neceſſariam verò nobis eſſe remiſsionẽ peccatorum, quia ea quæ à nobis in præteritum male facta ſunt, infecta facere nõ valemus: cauendis autem futuris vincẽdiſq; peccatis, omnibúſque tentationibus virtute ſuperãdis, ſine vllo deinceps adiutorio gratiæ dei naturali poſsibilitate humanam ſufficere voluntatem: nec paruulos indigere gratia Saluatoris, qua per eius baptiſmum à perditione liberentur, eo quòd nullum ex Adam cõtagium damnationis traxerint. Quàm ſint hæc inimica gratiæ Chriſti, quæ per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum humano generi indulta eſt, & quemadmodũ totius fidei Chriſtianæ fundamenta euertere moliantur, peruidet nobiſcum venerabilitas veſtra, neque apud vos tacere debuimus, vt eiuſmodi homines, quos quidẽ ſanari in eccleſia quàm ex illa reſecari magis volumus & optamus, cura paſtorali caueatis. Iam enim cum iſta ſcriberem, cognouera- K
mus in eccleſia Carthaginenſi aduerſus eos epiſcopalis concilij conditum fuiſſe decretum, per epiſtolam ſancto & venerabili papæ Innocentio dirigendum, & nos de concilio Numidię ad eandem Apoſtolicam ſedem iam ſimiliter ſcripſeramus. Omnes enim qui ſpem habemus in Chriſto, huic peſtiferæ impietati reſiſtere, eãq; concorditer damnare & anathematizare debemus, quę contradicit etiam orationibus noſtris, concedens quidem vt dicamus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & *Math. 6.*
nos dimittimus debitoribus noſtris, & hoc ita concedens, vt aſſerat hominem in hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam, poſſe ſuis viribus ad tãtam iuſtitiã peruenire, vt neq; hoc illi ſit dicere neceſſarium: Dimitte nobis debita noſtra. Illud verò quod ſequitur, Ne nos inferas in tentationem: non ſic accipiunt, tanquam deus orandus ſit quo nos ad ſuperãdas tentationes adiuuet peccatorum, ſed ne quiſquam irruens corporaliter nos humanus caſus affligat, quoniam peccatorum tẽtationes vincere ita ſit iam in noſtra poſitum poteſtate poſsibilitate naturę, vt hoc inaniter impetrãdum orantibus arbitremur. Non poſſumus vna epiſtola breui omnia vel plurima tantæ impietatis argumen- L
ta colligere, præſertim quia cum iſta cõſcriberem, perlatores nauigaturi me immorari diutius non ſinebant. Puto autẽ onerosum me nõ fuiſſe ſanctis ſenſibus tuis, quòd de tanto malo, omniumq; vigilantia domino adiuuante vitando, tacere non potui.

Aurelius aliique epiſcopi, inter quos Auguſtinus, Innocentio Papæ, de Pelagio quem audierat iam ad presbyterij honorem euectum. Videtur Auguſtinus, cuius haud dubie huius epiſtolæ ſtylus eſt, velle mitigare ſententiam in Pelagium latam, ne irritatus excitaret maius incendium. oſtendit autem quibus modis mederi poſſet ſcandalo per ipſum exorto, vel negando librum eſſe ipſius, vel dicendo quædam ab aliis admixta, vel explicando quæ diſcipuli perperam interpretabantur.

Epiſtola XCV.

DOMINO beatiſsimo meritoq; honorandiſsimo fratri Innocentio Papæ, Aurelius, Alipius, Auguſtinus, Euodiús, & Poſsidius ſalutem. *2. Retra. 50.*

De conciliis duobus prouinciæ Carthaginenſis atque Numidiæ ad tuam ſanctitatem à nõ par- M
uo epiſcoporum numero ſubſcriptas literas miſimus, contra inimicos gratiæ Chriſti, qui cõfidunt in virtute ſua, & creatori noſtro quodammodo dicunt, Tu nos feciſti homines: iuſtos autẽ ipſi nos fecimus. Qui naturam humanam ideo dicũt liberam, ne quærant liberatorem: ideo ſaluam, vt ſuperfluum iudicẽt ſaluatorem. Tantum enim dicũt valentem, vt ſuis viribus in origine ſuæ creationis acceptis, poſsit per liberũ arbitrium, nihil vlterius adiuuãte illius gratia qui creauit, domare & extinguere omnes cupiditates, tentationéſque ſuperare. Multiq; eorum inſurgunt aduerſum nos, & dicunt animæ noſtræ, non eſt ſalus illi in deo eius. Fami- *Pſal. 3.*
lia Chriſti quæ dicit, Cum infirmor, tunc potens ſum, *2. Cor. 12.*
& cui dicit dominus eius, Salus tua ego ſum, ſuſpenſo *Pſal. 34.*
corde cum timore & tremore adiutoriũ domini etiam per charitatem tuæ venerationis expectat. Audiuimus enim eſſe in vrbe Roma, vbi ille diu vixit, nonnullos, qui diuerſis cauſis ei faueant, quidam ſcilicet quia vos talia perſuaſiſſe perhibent: plures verò qui eum talia ſentire non credunt, præſertim quia in Oriente vbi degit, geſta eccleſiaſtica facta eſſe iactantur, quibus putatur eſſe purgatus: vbi quidem ſi epiſcopi eum catho-

licum

A licum pronunciarunt, nō ob aliud factum eſſe creden-
dum eſt, niſi quia ſe dixit dei gratiā confiteri, & ait poſ-
ſe hominem ſuo labore ac voluntate iuſte viuere, vt ad
hoc adiuuari dei gratia non negaret. His enim auditis
verbis, catholici antiſtites nullam aliam dei gratiā in-
telligere potuerūt, niſi quam in libris dei legere & po-
pulis dei prædicare conſueuerunt. Eam vtique de qua
Gala. 2. dicit Apoſtolus: Non irritam facio gratiam dei. Nam
ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi-
ne dubio gratiam qua iuſtificamur ab iniquitate, & qua
ſaluamur ab infirmitate, non qua creati ſumus cū pro-
pria volūtate. Nam ſi intellexiſſent illi epiſcopi eam il-
lum dicere gratiam, quam etiam cum impiis habemus,
cum quibus homines ſumus, negare verò eam qua Chri
ſtiani & filij dei ſumus, quis eum patienter catholico-
rum ſacerdotum non dicimus audiret, ſed ante oculos
ſuos ferret? Quapropter nō culpandi ſunt iudices, quia
eccleſiaſtica conſuetudine nomē gratiæ audierunt, ne-
ſcientes quid huiuſmodi homines vel in ſuæ doctrinæ
libris vel in ſuorum ſolent auribus ſpargere. Non agi-
tur de vno Pelagio (qui iam fortaſſe correctus eſt, quod
vtinam ita ſit) ſed iam multis, quibus loquaciter con-
B tendentibus, & infirmas atque ineruditas animas velut
conuictas trahentibus, firmas autem & in fide ſtabiles
ipſa contentione fatigantibus vſquequaque iam plena
ſunt omnia. Aut ergo à tua veneratione acciendus eſt
Romam, & diligenter interrogandus, quam dicat gra-
tiam qua fateatur (ſi tamen iam fateatur) ad non peccan
dum iuſteq; viuendum homines adiuuari: aut hoc ip-
ſum cum eo per literas agendum, & cum inuentus fue-
rit hanc dicere, quam docet eccleſiaſtica & Apoſtolica
veritas, tūc ſine vllo ſcrupulo eccleſiæ ſine latibulo am-
biguitatis vllius abſoluēdus eſt, tunc eſt re vera de eius
purgatione gaudēdum. Siue enim gratiam dixerit eſſe
liberum arbitrium, ſiue gratiam eſſe remiſsionē pecca-
torum, ſiue gratiam eſſe legis præceptum, nihil eorum
dicit quod per ſubminiſtrationē ſpiritus ſancti pertinet
ad concupiſcentias tentationeſq; vincendas, quē ditiſ-
ſime effudit in nos, qui aſcendit in cœlum, & captiua-
uit captiuitatē, dedit dona hominibus. Hinc enim ora-
mus vt peccatorum tentationem ſuperare poſsimus, vt
ſpiritus dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmita-
Matth. 6. tem noſtram. Qui autē orat & dicit, Ne nos inferas in
tentationem: non vtique id orat vt homo ſit, quod eſt
natura: neq; id orat vt habeat liberum arbitrium, quod
C iam accepit cum crearetur ipſa natura: neq; orat remiſ-
ſionem peccatorum, quia hoc ſuperius dicitur, Dimitte
nobis debita noſtra: neq; orat vt accipiat mādatum. Si
enim in tentationem inductus fuerit, hoc eſt, in tenta-
tione defecerit, facit vtiq; peccatū, quod eſt cōtra man-
datum. Orat ergo vt non peccet, hoc eſt, ne quid faciat
mali, quod pro Corinthiis orat Apoſtolus Paulus, di-
2. Cor. 13. cens: Oramus autem ad dominū ne quid faciatis mali.
Vnde ſatis apparet quòd ad non peccandum, id eſt, ad
non male faciendum, quamuis eſſe non dubitetur arbi-
trium voluntatis, tamen eius poteſtas non ſufficiat, niſi
adiuuetur infirmitas. Ipſa igitur oratio, clariſsima eſt gra
tiæ teſtificatio. Hanc ille confiteatur, & eū gaudebimus
siue rectum ſiue correctum. Diſtinguenda eſt lex & gra
tia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet niſi
eſſet voluntas, nec gratia iuuaret ſi ſat eſſet voluntas. Iu
Pſal. 31. 118. betur vt habeamus intellectum, vbi dicitur, Nolite eſſe
ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus: & tamē
oramus vt habeamus intellectum, vbi dicitur: Da mi-
hi intellectum vt diſcam mandata tua. Iubetur vt ha-

beamus ſapientiam, vbi dicitur: Si quis autem veſtrum D
indiget ſapientia, poſtulet à deo qui dat omnibus af- Iacobi. 1.
fluenter, & non improperat, & dabitur ei. Iubetur vt ha-
beamus cōtinentiam, vbi dicitur: Cum ſcirem quia ne- Sapien. 8.
mo poteſt eſſe continēs niſi deus det, & hoc ipſum erat
ſapiētia, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij dominum &
deprecatus ſum eum. Poſtremo ne nimium longum ſit
cuncta percurrere, iubetur vt nō faciamus malum, vbi
dicitur. Declina à malo: & tamen oratur vt non facia- Pſal. 36.
mus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad dominum
ne quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi
dicitur: Et fac bonum: & tamē oramus vt faciamus bo-
num, vbi dicitur, Non ceſſamus pro vobis orantes & Coloſſ. 1.
poſtulantes. Atque inter cætera pro illis orans dicit: Vt
ambuletis digne deo in omne placitum, in omni ope-
re & ſermone bono. Sicut ergo agnoſcimus volūtatem
cum hæc præcipiūtur, ſic & ipſe agnoſcat gratiam cum
petuntur. Miſimus reuerentiæ tuæ librum, quem dede-
runt quidam religioſi & honeſti adoleſcētes ſerui dei,
quorum etiam nomina non tacemus. Nam Timaſius
& Iacobus vocantur: qui ſicut audiuimus, & iam noſſe
dignaris, ipſius Pelagij exhortatione ſpem quam habe-
bant in ſeculo, reliquerunt, & nunc cōtinenter deo ſer- E
uiunt. Qui cum eodem errore tandem aliquando per
qualemcunq; operam noſtram domino inſpirante ca-
ruiſſent, protulerunt eundem librum, Pelagij eſſe dicen
tes: & vt ei reſponderetur impendiò rogauerūt. Factum
eſt. Ad eoſdem reſcripta eſt ipſa reſponſio. Agentes gra
tias reſcripſerunt. Vtrunque miſimus, & cui reſponſum
eſt, & quod reſponſum eſt. Et ne nimium eſſemus one-
roſi, ſigna fecimus his locis, vbi petimus inſpicere non
graueris, quemadmodum ſibi obiecta quæſtione, quòd
gratiam dei negaret, ita reſpondit vt eam eſſe non di-
ceret niſi naturam in qua nos condidit deus. Si autem
hunc eſſe ſuum librum negat, aut eadem in libro loca,
non contendimus, anathematizet ea, & illam confitea-
tur apertiſsime gratiam, quam doctrina Chriſtiana de-
mōſtrat & prædicat eſſe propriam Chriſtianorum, quæ
non eſt natura, ſed qua ſaluatur natura, non auribus ſo-
nante doctrina vel aliquo adiumēto viſibili, ſicut plan-
tatur quodāmodo & irrigatur extrinſecus, ſed ſubmi-
niſtratione ſpiritus & occulta miſericordia, ſicut facit
ille qui dat incrementum deus. Etſi enim quadam non Gratia na-
improbanda ratione dicitur gratia dei, qua creati ſu- tura dici-
mus, vt nō nihil eſſemus, nec ita eſſemus aliquid vt ca- tur.
dauer quod non viuit, & arbor quæ non ſentit, aut pe- F
cus quod non intelligit, ſed homines, qui & eſſemus, &
viueremus, & ſentiremus, & intelligeremus, & de hoc
tāto beneficio creatori noſtro gratias agere debeamus:
vnde merito & iſta gratia dici poteſt, quia non præce-
dentium aliquorum operum meritis, ſed gratuita dei
bonitate donata eſt: alia eſt tamen qua prædeſtinati vo-
camur, iuſtificamur, glorificamur, vt dicere poſsimus:
Si deus pro nobis, quis cōtra nos? Qui filio ſuo proprio Roma. 8.
non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. De
hac gratia quæſtio vertebatur, quando ab iis quos Pe-
lagius grauiter offendebat atque turbabat, dicebatur ei
quòd eam ſuis diſputationibus oppugnaret: quibus aſ-
ſereret non ſolum ad facienda, verumetiam ad perfi-
cienda mandata diuina per liberum arbitrium huma-
nam ſibi ſufficere naturam. Hanc Apoſtolica doctrina
gratiam iſto nomine appellat, qua ſaluamur & iuſtifi-
camur ex fide Chriſti. De hac ſcriptum eſt, Non irri-
tam facio gratiam dei. Nam ſi per legem iuſtitia, ergo Gala. 2. 5.
Chriſtus gratis mortuus eſt? De hac ſcriptum eſt: Eua-

G cuati eſtis in Chriſto: qui in lege iuſtificamini, à gratia
Rom.11.4. excidiſtis. De hac ſcriptum eſt: Si autem gratia, iam non
ex operibus: alioquin gratia non eſt gratia. De hac ſcri-
ptum eſt: Ei autem qui operatur, merces non imputatur
ſecundum gratiā, ſed ſecundum debitum. Ei autem qui
non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat im-
pium, reputatur fides eius ad iuſtitiā. Et multa alia, quæ
melius potes ipſe meminiſſe, & intelligere prudētius, &
illuſtrius prædicare. Illam verò gratiam qua creati ſu-
mus homines, etiā ſi ita appellandam nō immeritò in-
telligimus, mirum eſt tamē ſi ita appellatam in vllis le-
gitimis, propheticis, Euāgelicis, Apoſtolicisq; literis le-
gimus. Cum itaque de hac gratia Chriſtianis fidelibus
catholicisq; notiſsima, illi obiiceretur quæſtio, vt eam
oppugnare deſineret, quid eſt quod cum hæc ſibi in li-
bro ſuo velut aduerſante perſona idem ipſe obieciſſet,
vt ſe reſpondendo purgaret, nihil aliud reſpondit, niſi
naturam creati hominis referri gratiam creatoris: atq;
ita ſe dicere ſine peccato implere poſſe iuſtitiam per li-
berum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratiæ, quòd
deus hoc dederit homini ipſa poſsibilitate naturæ? Cui
meritò reſpondetur, Ergo euacuatū eſt ſcandalum cru-
cis, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Non enim ſi non
H moreretur propter delicta noſtra, & reſurgeret propter
Pſal. 67. iuſtificationem noſtram, nec aſcendens in altum capti-
uans captiuitatem daret dona hominibus, iſta naturæ
poſsibilitas quam defendit, in hominibus non eſſet. An
forte dei mandatum deerat, & ideo Chriſtus mortuus
eſt? imò iam & hoc erat ſanctum & iuſtum & bonum.
Iam dictum fuerat: Non concupiſces. Iam dictū fuerat:
Exod.20. Diliges proximum tuum tanquam teipſum. In quo ſer-
Leui.19. mone Apoſtolus omnē legem dicit impleri. Et quoniā
Matth.22. niſi diligat deum, nemo diligit ſeipſum: ideo dominus
in his duobus præceptis totam legem prophetasq; dicit
pendêre. Quæ duo præcepta iam erant hominibus di-
uinitus data. An æternū præmium iuſtitiæ promiſſum
nondum erat? Hoc ipſe non dicit, qui in ſuis literis po-
ſuit etiam in vetere teſtamento regnum cœlorum eſſe
promiſſum. Si ergo ad faciendam perficiendámque iu-
ſtitiam iam erat naturæ poſsibilitas per liberum arbi-
trium, iam erat legis dei ſanctum & iuſtum bonúmque
mandatum, iam erat promiſſum præmiū ſempiternum,
ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Ergo neq; per legem
iuſtitia, neque per naturæ poſsibilitatem, ſed ex fide &
I dono dei per Ieſum Chriſtū dominum noſtrum, vnum
mediatorem dei & hominum: qui niſi in plenitudine
temporis mortuus eſſet propter delicta noſtra, & reſur-
rexiſſet propter iuſtificationē noſtram, profectò & an-
tiquorum fides euacuaretur, & noſtra. Fide verò eua-
cuata, quæ homini iuſtitia remaneat, cum iuſtus ex fi-
Abac.2. de viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatum
Roma.5. intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in
omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerūt,
proculdubio à corpore mortis huius vbi alia lex repu-
gnat legi mētis, neminem liberauit aut liberat ſua poſ-
ſibilitas, quæ perdita redemptore indiget, ſaucia ſalua-
tore: ſed gratia dei per fidem vnius mediatoris dei &
hominum, hominis Chriſti Ieſu, qui & deus cum eſſet,
hominem fecit, & manens deus, homo factus refecit ip
ſe quod fecit. Puto autem quòd eum lateat, fidem Chri-
ſti, quæ poſtea in reuelationem venit, in occulto fuiſſe
temporibus patrum noſtrorum, per quam tamen etiam
ipſi dei gratia liberati ſunt, quicūque omnibus generis
temporibus liberari potuerunt, occulto iudicio dei, nō
2.Cor.4. tamen vituperabili. Vnde dicit Apoſtolus: Habētes au-
tem ſpiritum fidei, vtique eundem quem & illi, ſecun- K
dum quod ſcriptū eſt: Credidi, propter quod & locutus
ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Inde
eſt quod ait ipſe mediator, Abrahā pater veſter cōcupi- Ioan.8.
uit videre diem meū, & vidit & gauiſus eſt. Inde Mel-
chiſedech prolato ſacramento menſæ dominicæ, nouit Gene.14.
æternum eius ſacerdotium figurare. Iam verò data in
literis lege, quam dicit Apoſtolus ſubintraſſe vt abun-
daret delictum, & de qua dicit: Si ergo ex lege hæredi- Gala.3.
tas, iam non ex promiſsione: Abrahæ autem per repro-
miſsionē donauit deus. Quid autem lex? Tranſgreſsio-
nis gratia propoſita eſt, donec veniret ſemen, cui pro-
miſſum eſt diſpoſitum per angelos in manu mediato-
ris. Mediator autem vnius non eſt, deus autem vnus eſt.
Lex ergo aduerſus promiſſa dei? Abſit. Si enim data eſ-
ſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſti-
tia. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt pro-
miſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Nonne
ſatis oſtenditur hoc actum eſſe per legem, vt peccatum
agnoſceretur, & præuaricatione augeretur? Vbi enim Roma.4.
lex non eſt, nec præuaricatio, & ſic aduerſus victoriam
peccati ad diuinam gratiam quæ in promiſsionibus eſt
confugeretur: atque ita lex non eſſet aduerſus promiſſa L
dei, quia ideo per illam fit cognitio peccati, & ex præ-
uaricatione legis abundantia peccati, vt ad liberationē
quærantur promiſsiones dei, quod eſt gratia dei, & in-
cipiat eſſe in homine iuſtitia nō ſua, ſed dei, hoc eſt, da-
ta dono dei. Quam etiā nunc quidam, ſicut tunc de Iu-
dæis dictum eſt, ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam vo- Roma.10.
lentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Per le-
gem quippe & illi iuſtificari ſe arbitrantur, ſufficiente
ſibi ad eam cuſtodiendam libero arbitrio, hoc eſt, iuſti-
tia ſua prolata ex natura humana, non donata ex gra-
tia diuina propter quod iuſtitia dei dicitur. Vnde item
ſcriptum eſt, Per legem enim cognitio peccati. Nunc
autem ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt, teſtificata Roma.3.
per legē & prophetas. Cum dicit manifeſtata eſt, oſten-
dit quia tunc erat, ſed tanquā illa pluuia quam Gedeon
impetrauit, tunc velut in vellere occulta, nunc autem
velut in area manifeſtata. Cum ergo lex ſine gratia non
mors peccati potuiſſet eſſe, ſed virtus: (ſic enim dictum
eſt: Aculeus mortis peccatum, virtus autem peccati lex) 1.Cor.15.
ſicut confugiunt multi à facie regnantis peccati ad
gratiam velut aream nunc patentem, ita pauci ad eam
confugiebant velut in vellere tunc latentem. Hæc ve- M
rò temporum diſtributio refertur ad altitudinem di-
uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, de qua dictum eſt,
Quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles Roma.11.
viæ eius. Quapropter ſi & ante tempus legis & tempore
ipſo legis, iuſtos patres, & ex fide viuentes, non poſsibi-
litas naturæ infirmæ & indignę ac vitiatæ & ſub pecca-
to venundatæ, ſed dei gratia per fidem iuſtificat, & nūc
eadem in apertum iam veniens reuelata iuſtificat: ana-
themet ergo Pelagius ſcripta ſua, vbi contra eam, etſi
non per contumaciam, tamen per ignorantiam diſpu-
tat, poſsibilitatem defendendo naturæ ad vincēda pec-
cata, & implenda mandata. Aut ſi ſua eſſe negat, aut ſcri
ptis ſuis ab inimicis ſuis dicit immiſſa quæ ſua negat, a-
nathemet ea tamen & damnet paterna exhortatione,
& authoritate ſanctimoniæ tuæ. Si vult ergo onero-
ſum tibi, & pernicioſum eccleſiæ diſcat ſcandalum au-
ferre, quod ſcandalum auditores & in peruerſum dile-
ctores eius vſquequaq; ſpargere non quieſcunt. Si enim
cognouerint eundem librum, quem illius vel putāt eſſe
vel norunt, epiſcoporum catholicorum authoritate &

maxime

A maxime ſanctitatis tuæ, quam apud eum eſſe maioris ponderis minime dubitamus, ab eodem ipſo anathematum atque damnatum, non eos vlterius exiſtimamus auſuros loquendo contra gratiam dei, quæ reuelata eſt per paſsionem & reſurrectionem Chriſti, pectora fidelia & ſimpliciter Chriſtiana turbare: ſed potius adiuuante miſericordia domini, concertantibus nobiſcũ charitate ac pietate flagrantibus orationibus tuis, non ſolùm vt in æternum beati, verumetiam iuſti & ſancti ſint, non in ſua virtute, ſed in eadem gratia confiſuros. Vnde & ad ipſum ſcriptam ab vno noſtrum epiſtolam, ad quem per quendam Orientalem diaconum, ciuem autem Hipponenſem tanquam purgationis ſuæ quædam ſcripta tranſmiſit, tuæ beatitudini potius credimus dirigendam, melius iudicantes & petẽtes vt eam ei mittere ipſe digneris. Sic enim eam legere potius nõ dedignabitur, magis in illa eũ qui miſit quàm qui ſcripſit attendens. Illud verò quod dicunt poſſe hominem eſſe ſine peccato, & mandata dei facilè cuſtodire ſi velit, quamuis cum hoc per adiutorium gratiæ, quæ tamen per incarnationem vnigeniti eius reuelata atque donata eſt dicitur, tolerabilius dici videatur: tamẽ quoniam B non immeritò mouere poteſt, vbi & quando per eandem gratiam id efficiatur in nobis, vt ſine vllo prorſus peccato ſimus, vtrum in hac vita quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, an in illa cum fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Gala.5. Vbi eſt mors victoria tua, vbi eſt mors 1.Cor.15. aculeus tuus? aculeus enim mortis eſt peccatum: diligentius pertractandum, propter alios quoſdam qui ſenſerunt, atque in ſuis literis memoriæ mandauerunt, etiam in hac vita eſſe poſſe homines ſine peccato, non ab initio natiuitatis ſuæ, ſed conuerſione à peccatis ad iuſtitiam, & à vita reproba ad bonam vitam. Sic enim Luca.1. intellexerunt quod de Zacharia & Elizabet ſcriptũ eſt, ambulaſſe eos in omnibus iuſtificationibus domini ſine querela. Hoc quod dictum eſt, ſine querela, ſine peccato dictum acceperunt, non quidem negantes, imò etiam (quod aliis locis in literis eorũ inuenitur) pie confitentes adiutorium gratiæ domini noſtri, non per naturalem ſpiritum hominis, ſed per principalem ſpiritum dei, qui parum videntur conſideraſſe ipſum Zachariam fuiſſe vtique ſacerdotem. Omnes autem tunc ſacerdotes neceſſe habebant ex lege dei primitus pro C peccatis ſuis offerre ſacrificium, deinde pro populo, ſicut nunc per orationis ſacrificium conuincimur, non Matth.6. eſſe ſine peccato, quoniam iuſsi ſumus dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Ita & tunc per ſacrificia victimarum animaliũ conuincebantur, ſacerdotes ſine peccato non eſſe, qui pro ſuis peccatis iubebantur offerre. Quod ſi res ita ſe habet, vt per gratiam Saluatoris proficiamus quidem in hac vita, deficiente cupiditate, creſcente charitate, perficiamur autẽ in illa vita, cupiditate extincta, charitate completa, profecto illud quod ſcriptum eſt: 1.Ioan.3. Qui natus eſt ex deo, non peccat: ſecundum ipſam charitatem dictum eſt, quæ ſola non peccat. Ad natiuitatem quippe quæ ex deo eſt augenda & perficienda, pertinet charitas, non ea quæ minuenda eſt & conſumenda cupiditas, quæ tamen quandiu eſt in membris noſtris, lege quadam ſua repugnat legi mentis. Sed natus ex deo, nec obediens deſideriis eius, nec exhibẽs membra ſua arma iniquitatis peccato, poteſt dicere: Iam nõ Roma.7. ego operor illud, ſed illud quod habitat in me peccatũ. Sed quoquo modo ſe habeat iſta quæſtio, quia etſi non inuenitur homo in hac vita ſine peccato, id tamen dicitur poſſe fieri per adiutorium gratiæ & ſpiritus dei: quod vt fiat, conandum atque poſcendum eſt, tolerabi- D liter in id quiſque fallitur: nec diabolica impietas, ſed Error tolerabilis. error humanus eſt, elaboranda & optanda affirmare, etiam ſi quod affirmat, non poſsit oſtendere. Id enim credit fieri poſſe quod certe laudabile eſt velle. Nobis autẽ ſufficit quòd nullus in eccleſia dei fidelium reperitur in quolibet profectu, excellẽtia atque iuſtitia, qui ſibi audeat dicere non neceſſariam precationẽ orationis dominicæ: Dimitte nobis debita noſtra, & dicat ſe Matth.6. non habere peccatum, ne ſeipſum decipiat, & veritas in ἄμεμπτοι. eo non ſit, quamuis iã ſine querela viuat. Non enim qualecunq; etiam tentationis humanæ, ſed graue peccatum eſt, quod in querelã venit. Cætera quę illi obiecta ſunt, ſicut geſtis defenſa peruiderit, ita de his proculdubio tua beatitudo iudicabit. Dabit ſanè nobis veniam ſuauitas mitiſsima cordis tui, quòd prolixiorem epiſtolam fortaſsis quàm velles tuę miſimus ſanctitati. Non enim riuulum noſtrum tuo largo fonti augẽdo refundimus, ſed in hac non parua tentatione temporis vnde nos liberet, cui dicimus: Ne nos inferas in tẽtationem: verum etiam noſter licet exiguus ex eodem quo etiam tuus abundans emanet capite fluentorum, hoc à te probari volumus, tuiſque reſcriptis de communi participatione vnius gratiæ conſolari. E

Innocentius ſuperiori reſpondet ſuo more, ſanus potius quàm eruditus, & ad damnandum quàm docendum inſtructior. Epiſt. XCVI.

INNOCENTIVS Aurelio, Alipio, Auguſtino, Euodio, Poſsidio, epiſcopis ſalutem. a.Retra.50 Fraternitatis veſtræ literas plenas fidei totóque religionis catholicæ vigore firmatas à duobus miſſas conciliis per fratrem & coëpiſcopum noſtrum Iulium pergrato ſuſcepimus animo, quòd earum tenor omníſque contextio eſt in conſideratione quotidianæ gratiæ dei: & in eorum correctione, qui contrà ſentiunt, integra ratione conſiſtit, vt & illis omnem tollere poſsit errorẽ, & idoneum dato cuiuis noſtræ legis exemplo, quem ſequi debeat dignum poſsint præbere doctorẽ. Sed de his iam ſatis, vt opinor, ſupra diximus, cũ veſtris relationibus reſpondentes reſcripſimus quid vel de illorũ perfidia, vel de veſtra ſentẽtia ſentiremus. Sed ſubinde contra eos ſubuenit & ſuppeditat quod dicatur, nec poteſt aliquando eſſe quod vincat, cum tam miſerum impiúmque ſit quod noſtræ fidei virtute & ipſa plenius veritate vincatur. Qui enim omnem vitæ F ſpem reſpuit atque contempſit, inimica damnabili cor ſuum diſputatione confundens, cum credit nihil eſſe quod à deo accipiat, nec aliquid ſupereſſe quod petat ad ſanandum ſe, qui ſibi hoc abſtulit, vlterius quid relinquit? Si ergo ſunt aliqui quos in ſui defenſionẽ peruerſitas tanta deuinxit, qui huic ſe dogmati dant atq; coniugant, ſperantes hoc ad catholicam pertinere doctrinam, quod abhorrẽs longius & penitus approbatur aduerſum, infecti illorum & monitis, & verbis vt laberentur inducti, quatenus ad rectum viæ tramitem redeant feſtinabunt, ne diutius mentem obſidens velut eorum ſenſibus paſtus error inuadat. Nam ſi Pelagius quocunque reſtitit loco, eorum animos qui facilè vel ſimpliciter crederent diſputanti, hac affirmatione decepit: ſeu hac illi in vrbe ſint, (quod neſcientes nec manifeſtare poſſumus, nec negare, cũ & ſi ſunt lateant, nec aliquando audeant vel illum prædicantem iſta defendere, vel talia aliquo noſtrorum præſente iactare, & in tanta populi multitudine deprehendi aliquis facilè, nec alicubi poſsit agnoſci) ſiue in quouis terrarum loco degant,

G dei noſtri miſericordia gratiáq; credimus quòd facilè
corrigantur audita eius damnatione qui fuerit perti-
nax & reſiſtens huius dogmatis author inuẽtus:nec in-
tereſt vbi iſti fuerint,dum vbicunq; inueniri potuerint,
ſint ſanandi : nobis tamen nec perſuaderi poteſt eum
eſſe purgatum,quanuis ad nos à noſtris quibuſdam lai-
cis ſint geſta perlata, quibus ille auditum ſe crederet &
abſolutum:quę vtrũ vera ſint dubitamus,quòd ſub nul-
la illius proſecutione venerunt , nec eorum aliquas ac-
cepimus de hac re literas apud quos iſtius rei iſte præſti
tit cauſas. Quod ſi de ſua ille potuiſſet purgatione con-
fidere,hoc magis credimus quòd egiſſet , quod multo
verius eſſe poruerat , vt illos cogeret epiſtolis ſuis quid
iudicauerũt indicare verum:cum ſint aliqua in ipſis po
ſita geſtis,quę obiecta partim ille vitãdo ſuppreſsit,par-
tim multa in ſe verba retorquendo tota obſcuritate cõ-
fudit,aliqua magis falſis argumentis quàm vera ratio-
ne,vt ad tempus poterat videri,purgauit negando,alia
falſa interpretatione vertendo. Sed vtinam, quod op-
tandum magis eſt, etiam ſe ille ad veram fidei viam ab
illo ſui tramitis errore conuertat,vt cupiat velitq; pur-
gari,conſiderans quotidianã dei gratiam,adiutoriúm-
H que cognoſcens , vt videatur verum , & approbetur ab
omnibus manifeſta ratione correctus nõ geſtorum iu-
dicio, ſed ad catholicam fidem corde conuerſo. Vnde
non poſſumus illorum nec culpare nec approbare iu-
dicium,cum neſciamus vtrum vera ſint geſta,aut ſi ve-
ra ſunt,illum conſtet magis ſubterfugiſſe, quàm ſe tota
veritate purgaſſe. Qui ſi confidit, nouítque non noſtra
dignum eſſe damnatione , quod dicat iam totum hoc
ſe refutare quod dixerat, non à nobis accerſiri,ſed ipſe
debet potius feſtinare vt poſsit abſolui . Nam ſi adhuc
taliter ſentit , quando ſe noſtro iudicio quibuſuis acce-
ptis literis cum ſciat damnãdum eſſe,committet. Quòd
ſi accerſendꝰ eſſet,ab iis melius fieret, qui magis proxi-
mi & non longo terrarum ſpacio videntur eſſe diſiun-
cti:ſed non deerit cura , ſi medicinæ præbeat ille mate-
riam . Poteſt enim damnare quæ ſenſerat , ac datis lite-
ris erroris ſui, vt regreſſum ad nos decet,veniam poſtu
lare. Librum ſanè qui eius eſſe diceretur , nobis à veſtra
charitate trãſmiſſum euoluimus:in quo multa blaſphe-
mia,nihil quod placeret ,nihil quod non penitus diſpli
ceret,à quouis damnandum atq; calcandum,cui ſimilia
I niſi qui iſta ſcripſerat, nemo alter in mentem reciperet
atq; ſentiret. Nam hoc loco latius de lege diſputare ve-
lut coram poſito repugnanteq; Pelagio neceſſariũ eſſe
non duximus , cum vobiſcum totum ſcientibus pariq;
nobiſcum aſſenſione gaudentibus colloquamur. Tunc
enim melius hæc exempla ponunrur , quando cum iis
quos harum conſtat rerum imprudentes eſſe tractamus.
Nam de naturæ poſsibilitate , de libero arbitrio, & de
omni dei gratia,& quotidiana gratia , cui non ſit rectè
ſentienti vberrimum diſputare ? Anathematizet ergo
iſta quæ ſenſit , vt illi qui eius ſermonibus fuerant præ-
ceptiſq; collapſi,quid tandem habeat fides vera cogno
ſcant . Facilius enim reuocari poterunt , cùm iſta à ſuo
ſenſerint authore damnari . Quòd ſi ille pertinaciter
in hac voluerit impietate perſiſtere, agendum eſt qua-
liter vel iis poſsit ſubueniri quos non ſcelus huc ſed ma
gis error induxit : ne & illis hæc medicina pereat, cu-
ius iſte talem non admittit nec poſtulat curam . Deus
vos incolumes cuſtodiat fratres chariſsimi . Datum V.
Kalend. Februarias.

Innocentius Aurelium & Auguſtinum ſalutat tantum.

Epiſtola XCVII.

INNOCENTIVS Aurelio & Auguſtino e- K
piſcopis. Acceptiſsimi mihi germani com-
presbyteri illò recurſus vacuus officio veſtro
eſſe non debuit. Per charos enim ſalutare chariſsimos,
naturale quodãmodo videtur & conſequens . Gaudere
ergo in domino veſtrã germanitatẽ amantiſsimi cupi-
mus,& pro nobis paria ad deum vota rependere preca-
mur,quia vt bene noſtis , communibus & alternis plus
agimus orationibus quàm ſingularibus aut priuatis.

Euodius Auguſtino proponit aliquot quæſtiones.

Epiſtola XCVIII.

EVODIVS epiſcopus Auguſtino epiſcopo.
Pridem quęſtiones miſi ad ſanctitateẽ tuã.
Vnam de ratione & deo, puto per Iobinum
qui ſeruit ancillis dei . Alteram de corpore ſaluatoris,
de quo æſtimatur quòd ſubſtãtiam dei videat. Tertiam
dico nunc. Anima rationalis, quam ſaluator cum cor-
pore aſſumpſit,vtrũ in vna de opinionibus eſt illis quę
proponũtur,cum de animæ origine quæritur,ſi qua ibi
poteſt veritate fulciri : an quanquam rationalis ſit,non
tamen ex iis ſpeciebus quæ de animalium anima dicun
tur , ſed in alia habetur . Quartam interrogo , qui ſunt
illi ſpiritus de quibus in epiſtola ſua ponit Petrus teſti- L
monium de domino dicens: Mortificatus carne ,viui- 1. Petr. 3.
ficatus ſpiritu , in quo & eis qui in carcere erant ſpiriti-
bus veniens prædicauit , & cætera : hoc inſerens quòd
in inferno fuerunt , & deſcendens Chriſtus omnibus
euangelizauit ,omnéſque à tenebris & pœnis per gra-
tiam liberauit, vt à tempore reſurrectionis domini, iu-
dicium expectetur exinanitis inferis. Quid ergo in hac
re ſanctitati tuæ videatur,cupio noſſe.

Auguſtinus Euodio,reſpondens ad duas quæſtiones,
quarum altera eſt de loco obſcuro,primæ Petri
tertio cap. altera de anima Chriſti.

Epiſtola XCIX.

DOMINO dilectiſsimo fratri & coëpiſcopo
Euodio, Auguſtinus in domino ſalutẽ. Quæ-
ſtio quã mihi propoſuiſti ex epiſtola Apoſtoli M
Petri,ſolet nos (vt te latere nõ arbitror) vehe-
mẽtiſsime commouere, quomodo illa verba accipien-
da ſint tanquam de inferis dicta. Replico ergo tibi ean-
dem quæſtionem,vt ſiue ipſe potueris, ſiue aliquem qui
poſsit inueneris,auferas de illa atque finias dubitationẽ
meam. Quod ſi prior potuero,cum id donauerit domi-
nus,tibíque impartiri valuero,non fraudabo dilectio-
nem tuam:nunc autem quæ me ibi moueant intimabo,
vt ſecundum hæc de illis verbis Apoſtolicis vel ipſe co
gites,vel quem idoneum repereris conſulas. Quum di-
xiſſet Chriſtum mortificatũ carne , viuificatum ſpiritu,
continuo ſubiecit,In quo & iis qui in carcere erant con
cluſi ſpiritibus veniens prædicauit ,qui increduli fuerũt
aliquando, quando expectabat dei patientia in diebus
Noë,cũ fabricaretur arca,in qua pauci , id eſt octo ani-
mæ ſaluæ factæ ſunt per aquã . Deinde ſubiunxit & ait:
Quod & vos nunc ſimili forma baptiſma ſaluos fecit.
Mouet itaque ſi apud inferos dominus quando mor-
tuus eſt,in carcere concluſis ſpiritibus prædicauit ,quid
boni ſoli meruerint,vt dominus ad inferna deſcende-
ret : & de iſtis tantum duobus dictum fuiſſe illi diuiti:
Inter vos & nos chaos magnum firmatum eſt , vt ij qui
volunt hinc tranſire ad vos non poſsint , neq; inde huc
tranſmeare: neſcio vtrum quiſquam ſit cui non videa-
tur abſurdum. Porrò ſi plures quàm duo ibi erant,quis
audeat dicere non ibi fuiſſe patriarchas & prophetas,
quibus in ſcripturis dei iuſtitiæ pietatíſque tam inſi-

gne te-

A gne teſtimonium perhibetur, qui tunc infideles fuerũt, cum fabricaretur arca? Etenim poſt tempora Noë, multa milia tot gentium vſque ad paſsionem Chriſti mortua ſunt, quæ potuit apud inferos inuenire: non vtique eorum qui in deum crediderant, ſicut prophetæ & patriarchæ de ſtirpe Abrahæ, ſicut ipſe retro Noë & tota domus eius, quæ ſalua facta eſt per aquam, excepto fortaſsis vno filio, qui poſtea reprobatus eſt, ſicut etiã præter progeniem Iacob alij fuerunt credentes in deum, ſicut Iob, ſicut ciuitas Niniue, & ſi qui alij ſunt qui vel apparent in ſcripturis, vel in genere humano latent: ſed eorum dico multa milia hominũ, qui deum ignorantes, & dæmonum vel ſimulachrorum cultui dediti à temporibus Noë vſque ad paſsionem Chriſti, ex hac vita emigrarũt, quos apud inferos Chriſtus inueniens, quomodo illis non prædicauit, ſed illis tantùm qui in diebus Noë increduli fuerunt cum fabricaretur arca? Aut ſi omnibus prædicauit, cur illos ſolos Petrus commemorauit, prætermiſſa multitudine tam innumerabili cæterorum? Et dominum quidem carne mortificatum veniſſe in infernum ſatis conſtat. Neque enim

B contradici poteſt vel prophetiæ quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno: quod ne aliter quiſquam ſapere auderet, in actibus Apoſtolorum idem Petrus exponit: vel eiuſdem Petri illis verbis, quibus eum aſſerit ſoluiſſe inferni dolores, in quibus impoſsibile erat eum teneri. Quis ergo niſi infidelis negauerit fuiſſe apud inferos Chriſtum? Quod ſi mouet aliquem, quemadmodum accipiendum ſit inferni ab illo ſolutos dolores (neque enim cœperat in eis eſſe tanquam in vinculis, & ſic eos ſoluit tanquam ſi catenas ſoluiſſet, quibus fuerat alligatus) facile eſt intelligere ſic eos ſolutos, quemadmodum ſolui poſſunt laquei venantium ne teneant, non quia tenuerunt. Poteſt & ſic, vt eos dolores eum ſoluiſſe credamus, quibus teneri ipſe non poterat, ſed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Verùm quinam iſti ſint, temerarium eſt definire. Si enim omnes omnino dixerimus tunc eſſe liberatos qui illic inuenti ſunt, quis nõ gratuletur ſi hoc poſsimus oſtendere, præſertim propter quoſdam qui nobis literario labore ſuo familiariter innotuerunt, quorum eloquium ingeniũmque miramur, non ſolum poëtas & oratores, qui eoſdem ipſos falſos deos gentium, multis opuſculorum ſuorum locis con-

Pſal. 15.

Acto. 2.

li. 12. de Gen. ad literam. cap. 33.

C temnendos ridendoſq; monſtrarunt, & aliquando etiã vnum deum verumq; confeſsi ſunt, quamuis illa ſuperſtitioſa cum cæteris colerent: verumetiam illos qui hęc non cantando vel declamando, ſed philoſophando dixerunt. Multos etiam quorum literas non habemus, ſed in illorum literis didicimus ſecundum quendam modum laudabiles vitas, qui excepto dei cultu, in quo errauerunt, colentes vana quæ publice colenda fuerant inſtituta, & creaturæ potius quàm creatori ſeruientes, in cæteris moribus parſimoniæ, continentiæ, caſtitatis, ſobrietatis, mortis pro patriæ ſalute contemptu, ſeruataq; fidei non ſolum ciuibus, verum & hoſtibus, imitandi meritò proponantur. Quæ quidem omnia quãdo non referuntur ad finem rectæ veræq; pietatis, ſed ad faſtum inanem humanæ laudis & gloriæ, etiam ipſa inaneſcũt quodammodo, ſteriliáque redduntur: veruntamen quadam indole animi ita delectant, vt eos in quibus hæc fuerunt, vellemus vel præcipue vel cum cæteris ab inferni cruciatibus liberari, niſi aliter ſe haberet ſenſus humanus, aliter iuſtitia creatoris. Quæ cum ita ſint, ſi omnes inde ſoluit ſaluator, & ſicut requirens ſcripſiſti, exinaniuit infer- D na, vt deinceps iudicium iam expectaretur extremum: hæc ſunt quæ in hac re non immeritò mouent, quæ mihi interim cogitanti ſolent occurrere. Primum, qua authoritate firmetur iſta ſententia. Quod enim ſcriptum eſt in morte Chriſti factum ſolutis doloribus inferni, vel ad ipſum poteſt intelligi pertinere, quod eos hactenus ſoluerit, hoc eſt, irritos fecerit, ne ab eis ipſe teneretur, præſertim quia ſequitur: In quibus impoſsibile erat teneri eum. Vel ſi cauſa quæritur cur voluerit venire in infernũ, vbi dolores illi eſſent, quibus teneri omnino non poterat, quia erat, vt ſcriptum eſt, inter mortuos liber, in quo princeps & præpoſitus mortis non inuenit aliquid quod ſupplicio deberetur, hoc ſcilicet quod ſcriptum eſt, Solutis doloribus inferni, nõ in omnibus, ſed in quibuſdam accipi poteſt, quos ille dignos iſta liberatione iudicabat: vt neque fruſtra illuc deſcendiſſe exiſtimetur, nulli eorum profuturus qui ibi tenebantur incluſi: nec tamẽ ſit conſequens, vt quod diuina quibuſdam miſericordia iuſtitiaque conceſsit, omnibus conceſſum eſſe putandum ſit. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quod eum E ibidem ſoluerit, eccleſia ferè tota conſentit: quod eam non inaniter credidiſſe credendum eſt, vndecunque hoc traditum ſit, etiam ſi canonicarum ſcripturarum hinc expreſſa non proferatur authoritas: quanquam illud quod in libro Sapientiæ ſcriptum eſt, Hæc illum qui primus factus eſt patrem orbis terrarum, cum ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit illum à delicto ſuo, & dedit ei virtutem continendi omnia: magis pro hac ſententia quàm pro vllo alio intellectu facere videatur. Addũt quidam hoc beneficium antiquis etiam ſanctis fuiſſe conceſſum, Abel, Seth, Noë, & domui eius, Abraam, Iſaac & Iacob, aliiſque patriarchis & prophetis, vt cum dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſoluerentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham, in cuius ſinum pius etiam pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non video: explicant fortaſſe qui poſſunt. Solos autem duos, id eſt, Abraham & Lazarum, in illo memorabilis quietis ſinu fuiſſe antequam dominus in inferna deſcenderet, & de iſtis tantùm duobus dictum fuiſſe illi diuiti: Inter vos & nos chaos magnum firmatum eſt, vt ij qui volunt hinc tranſire ad vos nõ poſsint, neque inde F huc tranſmeare: neſcio vtrum quiſquam ſit cui non videatur abſurdum. Porrò ſi plures quàm duo ibi erant, quis audeat dicere non ibi fuiſſe patriarchas & prophetas, quibus in ſcriptura dei iuſtitiæ pietatiſque tam inſigne teſtimoniũ perhibetur? Quid his ergo præſtiterit, qui dolores ſoluit inferni, in quibus illi non fuerunt, nondum intelligo: præſertim quia ne ipſos quidem inferos vſpiam ſcripturarum locis in bono appellatos potui reperire. Quod ſi nuſquam in diuinis authoritatibus legitur, non vtique ſinus ille Abrahæ, id eſt, ſecretæ cuiuſdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum eſſe credenda eſt: quanquam in his ipſis tanti magiſtri verbis, vbi ait dixiſſe Abraham, Inter vos & nos chaos magnum firmatum eſt, ſatis, vt opinor, appareat non eſſe quandam partem & quaſi membrum inferorum tantæ illius felicitatis ſinum. Chaos enim magnum, quid eſt niſi quidam hiatus, multum ea ſeparans, inter quæ non ſolum eſt, verumetiam firmatus eſt? Quapropter ſi in illum Abrahæ ſinum Chriſtum mortuum veniſſe ſancta ſcriptura dixiſſet, non nominato inferno, eiuſq; doloribus, miror ſi quiſquam ad inferos eum deſcen-

Pſal. 87.

Sapien. 10.

Luca 16.

χάος.

G diſſe aſſerere auderet. Sed quia euidentia teſtimonia & infernum commemorant & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illò credatur veniſſe ſaluator, niſi vt ab eius doloribus ſaluos faceret. Sed verum omnes quos in eis inuenit, an quoſdam quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro. Fuiſſe tamē eum apud inferos, & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium præſtitiſſe non dubito. Vnde illis iuſtis qui in ſinu Abrahæ erāt, cum ille in inferna deſcenderet, nondum quid contuliſſet inueni, à quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis nunquam video receſsiſſe: ſicut etiam eodem ipſo die quo mortuus eſt, promiſit la-
Lucæ.23. troni quòd cum illo in paradiſo fuiſſet futurus, quando ad ſoluendos inferni dolores fuerat deſcenſurus. Profecto igitur in paradiſo atque ſinu Abrahæ etiam antè iam erat beatificante ſapientia, & apud inferos iudicante potentia. Vbi enim non eſt, nullo loco obſeſſa diuinitas? veruntamen ſecundum creaturam, quam ex quodam tempore ſuſcipiendo manens deus homo factus eſt, hoc eſt, ſecundum animam eum fuiſſe apud inferos, aperte ſcriptura declarat, & per prophetiam præmiſſa, & per Apoſtolicum intellectum ſatis expoſi-
H ta, qua dictum eſt, Non derelinques animam meam in inferno. Scio quibuſdam videri, morte domini Chriſti iam talem reſurrectionem præſtitam iuſtis, qualis
Math.27. nobis in fine promittitur, quoniam ſcriptum eſt, illo terræmotu quo in eius paſsione petræ ſciſſæ & monumenta aperta ſunt, multa corpora reſurrexiſſe iuſtorum, & viſa cum illo quando reſurrexit, in ſancta ciuitate: Qui vtique ſi non iterum repoſitis corporibus dormierunt, videndum eſt quemadmodum intelliga-
Apoc.1. tur Chriſtus primogenitus à mortuis, ſi eum in illa reſurrectione tot præceſſerunt. Quod ſi reſpondetur hoc dictum eſſe per anticipationem, vt monumenta quidem illo terræmotu aperta intelligantur, cum Chriſtus in cruce penderet, reſurrexiſſe autem iuſtorum corpora non tunc, ſed cum ille prior reſurrexiſſet, quanuis tunc (vt dixi) anticipando fuiſſet adiunctum vt & Chriſtus primogenitus à mortuis ſine ambiguitate credatur, & illis iuſtis continuo conceſſum, vt ipſo præeunte in æternam incorruptionem atque immortalitatem reſurgerent: illud adhuc reſtat quod moueat, quomodo à Petro dici potuerit, quod vtique veriſsime di-
I ctum eſt, quando per illam prophetiam non de Dauid,
Actu.2. ſed de Chriſto aſſeruit fuiſſe prædictum, carnem eius non vidiſſe corruptionem: quod & adiunxit de Dauid, apud eos eſſe monumentum eius: vnde illos vtique nō conuincebat, ſi corpus eius ibi iam non erat: quia etſi ante in recenti ſua morte reſurrexiſſet, nec caro eius vidiſſet corruptionem, poſſet nihilominus illud monu-
David an reſurrexerit. mentum manere. Durum autem videtur, vt Dauid nō fuerit in illa reſurrectione iuſtorum, ſi eis iam æterna donata eſt, cuius Chriſtus ex ſemine tam crebro, & tanta euidentia, tantaq; honorificentia commendatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Hebræos de iuſtis an-
Hebr.11. tiquis dicitur: Quia pro nobis meliora prouiderunt, ne ſine nobis perfecti perficerentur, ſi iam in illa reſurre-
1.Petr.3. ctionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur. Cur ergo Petrus eos tātum cōmemorare voluerit, quibus in carcere incluſis Euangelium prædicatum eſt, qui in diebus Noë cum fabricaretur arca, increduli fuerunt, vides quàm latebroſum ſit, & quæ me moueant ne affirmare hinc aliquid audeam. Huc accedit, quia cum dixiſſet Apoſtolus, quod & vos nunc ſimili forma baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed cōſcientiæ bonæ interroga- K
tio in deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt in dextera dei, deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur, profectus in cœlos ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & virtutibus, continuo ſubiecit: Chriſto igitur in carne paſſo, & vos eadem ſcientia arma- ἔννοιαν.
mini, quia qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis, in 1.Petri.4.
hoc, vt iam non hominum deſideriis, ſed volūtate dei quod reliquum eſt in carne viuat tempus. Deinde ait, Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem hominum cōſummatum, ambulantes in libidinibus & concupiſcētiis & ebrietate, comeſſationibus, potationibus, & illicitis idolorum ſeruitutibus, in quo ſtupeſcunt nō concurrere vos in eandem luxuriæ confuſionem blaſphemantes, quoniam reddent rationem ei qui paratus eſt iudicare viuos & mortuos. His dictis ſubnectit, Propter hoc enim & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne, viuant autem ſecundum deum ſpiritu. Quem non moueat iſta profunditas? Mortuis dicit euangelizatum, quos profecto ſi intellexerimus, qui de corpore exierunt, illi opinor erunt, de quibus ſupra dixit: Qui increduli fuerunt in diebus Noë: aut certe omnes quos apud inferos Chri- L
ſtus inuenit. Quid ſibi ergo vult vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne, viuant autem ſecundum deum ſpiritu? Quomodo iudicantur in carne, quā non habent ſi apud inferos ſunt, vel quam nondum receperunt, ſi etiam à doloribus inferni ſoluti ſunt? Neq; enim ſi (vt quærēdo dicis) exinaniti ſunt inferi, omnes etiam qui tunc ibi fuerunt, in carne reſurrexiſſe credēdi ſunt: aut qui reſurgentes apparuerunt cum domino, ad hoc carnem receperunt, vt in ea iudicarētur ſecundum hominē: quod nec de illis video quomodo accipi poſsit, qui increduli fuerunt in diebus Noë. non enim eos in carne vixiſſe ſcriptum eſt, aut credi poteſt ideo ſolutos dolores inferni, vt qui inde liberarentur, carnem ad luendam pœnam reciperent. Quid eſt ergo vt iudicentur ſecundum homines in carne, viuant autem ſecundum deum ſpiritu? An forte hoc præſtitum eſt eis quos apud inferos Chriſtus inuenit, vt per Euangelium viuificarentur ſpiritu, quanuis futura reſurrectione in carne iudicandi ſint, vt per aliquam carnis pœnam tranſeant in regnum dei? Quod ſi ita eſt, cur hoc tantum de illis qui quondam non crediderunt in diebus Noë, ac nō etiam de cæteris, quos illic Chriſti viſitatio cōperit, M
per Euangelij prædicationem ſpiritu reuixerūt, poſtea tranſitoria pœna in carne iudicandi? Quod ſi de omnibus acceperimus, manet quæſtio, quare Petrus eos tantū cōmemorauit qui tunc increduli fuerunt cum fabricaretur arca? Mouet etiam illud, quod ij * qui de hac re co- *
nantur reddere rationem, ideo dicunt Chriſto ad inferos deſcendēte, iis qui ibi inuēti ſunt, illa loca pœnalia tanquā carceres exinanitos, quia non audierant Euangelium, quod illis viuentibus nondum toto orbe terrarum prædicabatur, & iuſtas habebant cauſas cur nō credidiſſent, quod eis non fuerat annunciatū: deinceps autem non habituros excuſationem, qui prædicationem Euangelij per omnes gentes celebratam diffuſamq; contemnunt, & ideo illis tunc euacuatis carceribus iam iuſtum reſtare iudicium, quo contumaces & infideles etiā æterno igne puniantur. Nec attendūt qui hoc ſentiunt, hanc excuſationem habere poſſe omnes qui etiam poſt reſurrectionem Chriſti, antequam ad eos euangelium perueniret, ex hac vita emigrarunt. Neque enim poſtea quàm dominus remeauit ab inferis, nemo permiſ-

ſus eſt

[* [illegible] etiam [illegible] in [illegible] [illegible] in hac vita [illegible] [illegible] beneficio [illegible] [illegible] illi [illegible] de salute philosophorum, et proborum virorum, qui in inferis à Christo illuminati, [illegible] liberati fuerint .]

A ſus eſt iterum ire ad inferos, niſi audito Euangelio,
cum tam multi morerentur in toto orbe terrarum an-
tequam ad eos hæc annunciatio perueniret, qui omnes
habebunt excuſationem, quæ ablata dicitur eis quibus
dominus cum veniſſet, qui ante non audierant, in in-
ferno dicitur prædicaſſe. Vbi forte dicatur, etiam iſtos
qui poſt domini reſurrectionem, nondum ſibi annun-
ciato Euangelio mortui ſunt ſiue moriuntur, illic apud
inferos audire potuiſſe vel poſſe, vt illic credant quod
de Chriſti veritate credendum eſt, & habeãt etiam ipſi
remiſsionem ac ſalutem, quam illi meruerunt quibus
ipſe Chriſtus annunciauit. Neque enim quia rurſus a-
ſcendit Chriſtus ab inferis, ideo ibi fama eius extincta
eſt. nam & hinc aſcendit in cœlum, & tamen eius an-
nunciatione qui in eum crediderint ſalui erunt. Ideo
Philip. 2. quippe exaltatus eſt, & donatum eſt ei nomen quod eſt
ſuper omne nomen, vt in nomine eius omne genu fle-
ctatur, nõ ſolum cœleſtium & terreſtrium, verumetiam
infernorum. Sed hanc opinionem ſi admittimus, qua
putari poteſt, homines qui cum viuerẽt minime credi-
derunt, poſſe in Chriſtum apud inferos credere, quis fe
rat? Quæ conſequentur abſurda, fideique contraria? Pri-
mum, ne fruſtra dolere videamur eos qui ſine iſta gra-
B tia de corpore exierunt, fruſtráque curam gerere atque
inſtanter hortari, vt eam homines priuſquam morian-
tur percipiant, ne ſempiterna morte puniantur: aut ſi
illi tantum apud inferos inutiliter atque infructuoſe
credunt, qui Euangelio ſibi annunciato hic credere no
luerunt: illis autem proderit credere, qui non hic con-
tempſerunt quod audire minime potuerunt: aliud ſe-
quitur abſurdius, vt hic non ſit Euangelium prædican-
dum: quoniam omnes vtique morituri ſunt, & ſine vl-
lo reatu contempti euangelij venire ad inferos debẽt,
vt eis prodeſſe poſsit cum ibi crediderint. Quod ſenti-
re, impiæ vanitatis eſt. Quamobrem teneamus firmiſ-
ſime quod fides habet fundatiſsima authoritate firma-
ta, quia Chriſtus mortuus eſt ſecundum ſcripturas, &
quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum
ſcripturas, & cætera quæ de illo teſtante veritate con-
ſcripta ſunt. In quibus etiam hoc eſt, quòd apud infe-
ros fuit ſolutis eorum doloribus, quibus eum erat im-
poſsibile teneri, à quibus etiam recte intelligitur ſoluiſ
ſe & liberaſſe quos voluit, corpúſq; quod in cruce reli-
querat in ſepulchro poſitum recepiſſe. In illa vero quã
C propoſuiſti de verbis Petri Apoſtoli quæſtione, quoniã
quæ me moueant perſpicis, & alia fortaſſe ſi diligen-
tius diſcutiantur, poſſunt mouere, vel apud nos ea co-
gitando, vel quos dignum eſt, & ſi poſſumus conſulen-
do quæramus. Conſidera tamen ne forte totum illud
quod de concluſis in carcere ſpiritibus, qui in diebus
Noë non crediderant, Petrus Apoſtolus dicit, omnino
ad inferos non pertineat, ſed ad illa potius tempora
quorum formam ad hæc tempora tranſtulit. Illa quip-
pe res geſta, forma fuerat futurorũ, vt ij qui modo non
credunt Euangelio, dum in omnibus gentibus ædifi-
catur eccleſia, illis intelligantur eſſe ſimiles, qui tunc
non crediderunt cum fabricaretur arca. Illi autem qui
crediderunt, & per baptiſmum ſalui fiunt, illis compa-
rentur, qui tunc in eadem arca ſalui facti ſunt per aquã.
Vnde ait: Sic & vos ſimili forma baptiſma ſaluos fa-
cit. Ad hanc igitur formæ ſimilitudinem cætera etiam
de incredulis coaptemus, & nõ ſuſpicemur quòd apud
inferos ad faciendos fideles atque liberandos Euange-
lium prædicatum ſit, vel adhuc etiam prædicetur, qua-
ſi & ibi ſit eccleſia cõſtituta. Ad illum ergo ſenſum qui

te mouet, ideo videntur attracti qui hoc Petrum ſen- D
ſiſſe crediderunt, quia dixit, concluſis in carcere ſpiri-
tibus prædicatum, quaſi animæ non poſsint intelligi
ſpiritus qui tunc erant in carcere, atque ignorantiæ
tenebris velut carcere claudebantur: de quali carcere
ſe deſiderat liberari ille qui dicit: Educ de carcere ani- Pſal. 142.
mam meam, vt confiteatur nomini tuo. quæ alibi vm-
bra mortis appellatur: de qua non vtique apud infe-
ros, ſed hic liberati ſunt, de quibus ſcriptum eſt: Qui ſe- Eſa. 9.
debant in vmbra mortis, lumen ortum eſt eis. Illis au-
tem in diebus Noë fruſtra prædicatum eſt, quia non
crediderunt, cum expectaret eos dei patientia per tem-
pus centum annorum quibus arca eadem fabricata eſt.
Nam eius etiam fabricatio quodammodo prædicatio
fuit. Sicut modo ſimiles eorum non credunt, qui ſub
eadem forma ignorantiæ tenebris velut carcere con-
cluduntur, fruſtra intuẽtes eccleſiam toto mundo con-
ſtrui imminente iudicio tanquam diluuio, quo tunc
omnes increduli perierunt. Ait quippe dominus: Si- Lucæ 17.
cut in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis.
Manducabant, bibebant, nubebant, vxores ducebant,
donec intrauit Noë in arcam, & venit diluuiũ, & per-
didit omnes. Sed quia ea res geſta etiam futuram rem E
ſignificabat, ideo ibi diluuium & baptiſmũ ſignificauit
fidelibus, & infidelibus pœnã. Sicut in figura nõ rei ge-
ſtæ, ſed tantummodo dictæ, quod de lapide ſcriptum
eſt, quo ſignificatus eſt Chriſtus: duo quædam prænun-
ciata ſunt, & infidelibus offendiculum, & fidelibus ædi-
ficium. Aliquando autem in eadem figura vel geſta vel
dicta, etiam duæ res aliquid vnum ſignificant: ſicut fi-
deles ſignificauerunt ligna quæ in arcæ fabricam coa-
ptata ſunt, eoſdemq; etiam animæ octo quæ in eadem
arca liberatæ ſunt: quomodo in illa Euangelica ſimili-
tudine de ouili, idem ipſe Chriſtus eſt & paſtor & ia-
nua. Nec moueat ad impediendum iſtum intellectum,
quòd eundem Chriſtum dixit Apoſtolus Petrus prædi-
caſſe illis in carcere concluſis, qui quondam non cre-
diderant in diebus Noë, vt ideo nõ arbitremur hoc in-
telligendum, quia illo tempore nõdum venerat Chri-
ſtus. Nondum enim venerat, ſcilicet in carne, ſicut ve-
nit quando poſt hæc in terra viſus eſt, & cum homini- Baruch. 3.
bus conuerſatus eſt. Veruntamen ab initio generis hu-
mani, vel ad arguendos malos, ſicut ad Cain, ac prius
ad ipſum Adam vxoremq; eius, vel ad conſolandos bo- F
nos, vel ad vtroſq; admonendos, vt alij ad ſalutẽ ſuam
crederent, alij ad pœnam ſuam nõ crederent, ipſe vtiq;
non in carne, ſed in ſpiritu veniebat, viſis congruis al-
loquens quos volebat ſicut volebat. Quod autem dixi,
in ſpiritu veniebat: & ipſe quidem filius in ſubſtantia
deitatis, quoniam corpus nõ eſt, vtique ſpiritus eſt. Sed
quid facit filius ſine ſpiritu ſancto, vel ſine patre, cum
inſeparabilia ſunt omnia opera Trinitatis? Ipſa quoque
ſcripturæ verba, de quibus agitur, ſatis hoc vt puto in-
dicant eis qui diligenter attendunt: Quia Chriſtus, in- 1. Petri. 3.
quit, ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro
iniuſtis, vt nos adducat deo, mortificatus quidem car-
ne, viuificatus autem ſpiritu. In quo & iis qui in carce-
re concluſi erant ſpiritibus adueniens prædicauit, qui
increduli fuerant aliquando, quãdo expectabat dei pa- ἐξεδέχετο.
tientia in diebus Noë, cum fabricaretur arca. Iam vt ar-
bitror, attenditur forma verborum, Chriſtus mortifi-
catus carne, viuificatus autem ſpiritu. In quo ſpiritu ad-
ueniens prædicauit & illis ſpiritibus qui increduli fue-
rant aliquãdo in diebus Noë: quoniam priuſquã veni-
ret in carne pro nobis moriturus, quod ſemel fecit, ſæpe

G antea veniebat in ſpiritu ad quos volebat, viſis eos admonẽs ſicut volebat vtique in ſpiritu, quo ſpiritu & viuificatus eſt, cum in paſsione eſſet carne mortificatus. Quid eſt enim quod viuificatus eſt ſpiritu, niſi quòd eadem caro qua ſola fuerat mortificatus, viuificãte ſpiritu reſurrexit? Nam quòd fuerat anima mortificatus Ieſus, hoc eſt, eo ſpiritu qui hominis eſt, quis audeat dicere: cum mors animæ non ſit niſi peccatum, à quo ille omnino immunis fuit cum pro nobis carne mortificaretur? Si enim omnium hominum animæ ex illa vna ſunt, quæ inſufflata eſt primo homini, per quem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit: aut non eſt inde anima Chriſti, quoniam nullum habuit omnino peccatũ, vel originale, vel proprium, propter quod ei mors debita videretur, pro nobis eam quippe quam nõ debebat exſoluit, in quo princeps mundi mortiſque præpoſitus nihil inuenit (neque enim abſurdum eſt, vt qui primo homini animã creauit, crearet & ſibi) aut ſi & ipſa inde eſt, eam ſuſcipiendo mundauit, vt ſine vllo prorſus peccato vel perpetrato vel traducto ad nos veniẽs de virgine naſceretur. Si autem animæ non ex illa vna pro-

Roma. 5.

Quæſtio 1. de anima Chriſti vnde ſit.

H pagantur, & ſola ex Adam caro trahit originale peccatum, ita ſibi creauit animam dei filius, vt cæteris creat, quam non tamen carni peccati miſcuit, ſed ſimilitudini carnis peccati. Sumpſit enim ex virginè veram quidem carnis ſubſtantiam, non tamen peccati carnem, quia non ex carnali concupiſcentia ſiue ſeminatam ſiue conceptam, mortalem ſanè ac per ætates mutabilem, tanquam carni peccati ſine peccato ſimillimam. Ac per hoc quæcunque de anima opinio vera ſit, quarum nullam temere affirmare adhuc audeo, niſi tãrum illam repudiare qua creduntur animæ pro meritis neſcio quorum ſuperiorum actuum ſuorum, ſingulæ in ſingula corpora tanquam in carceres trudi: certè anima Chriſti non ſolùm immortalis ſecundum cæterarum naturam, ſed etiam nullo mortificata peccato vel damnatione punita eſt: quibus duabus cauſis mors animæ intelligi poteſt, & ideo non ſecundum ipſam dici potuit Chriſtus viuificatus ſpiritu. In ea re quippe viuificatus eſt, in qua fuerat mortificatus. ergo de carne dictum eſt: Ipſa enim reuixit anima redeunte, quia ipſa erat mortua anima recedẽte. Mortificatus ergo carne dictus eſt, quia ſecundum ſolam carnem mortuus eſt: viuificatus

I autem ſpiritu, quia illo ſpiritu operante in quo ad quos veniebat & prædicabat, etiam ipſa caro viuificata ſurrexit, in qua modo ad homines venit. Proinde etiam illud quod poſtea dictum eſt de incredulis, qui reddant rationem ei qui paratus eſt viuos & mortuos iudicare, non eſt conſequens vt eos hic intelligamus mortuos, qui de corpore exierunt. Fieri enim poteſt vt mortuos dixerit infideles, hoc eſt in anima mortuos, de qualibus dicitur, Dimitte mortuos vt ſepeliant mortuos ſuos. Viuos autem, qui credunt in eum, non fruſtra audientes, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. De qualibus etiam ipſe dominus dicit: Veniet hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Proinde etiã quod ſequitur & dicit Petrus, Propter hoc & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne, viuant autem ſecundum deum ſpiritu: nõ cogit apud inferos intelligi. Propterea enim in hac vita & mortuis euangelizatum eſt, id eſt infidelibus & iniquis, vt cum crediderint, iudicentur quidem ſecundum homines in carne, hoc eſt in diuerſis tribulatio-

Math. 8.

Ephe. 5.

Ioan. 5.

1. Petr. 4.

nibus, & in ipſa morte carnis. Vnde idem Apoſtolus a- K lio in loco dicit, tempus eſſe vt iudicium incipiat à domo domini: viuant autem ſecundum deum ſpiritu, quia & in ipſo fuerant mortificati, cum in morte infidelitatis & impietatis detinerentur. Hæc expoſitio verborum Petri cui diſplicet, vel cui etiam ſi nõ diſplicet, nõ tamen ſufficit, quærat ea ſecundum inferos intelligere: qui ſi valuerit illa quibus me moueri ſupra commemoraui, ita ſoluere, vt eorum auferat dubitationem, impartiat & mihi. quod ſi factum fuerit, poterunt illa verba vtroque modo intelligi. iſta ſententia de nulla falſitate conuincitur. Ad illas autem quæſtiones, quas ante miſiſti, excepta dei viſione per corpus, vnde maius op' moliendum eſt, vt potui reſpondi, & per Aſellum diaconũ miſi, quod te accepiſſe iam puto. In recẽti autem commonitorio tuo, cui nunc reſpondi, duo quæſieras, quorum vtrunq; tractatum eſt, vnum latius, alterũ breuius, de Petri ſcilicet Apoſtoli verbis, & de anima domini. Exemplum ſanè literarum tuarũ quæ continent interrogationem vtrum dei ſubſtantia corporaliter velut in loco videri poſsit, & apud nos neſcio quomodo aberrauerunt, nec inueniri cum diu quærerentur potuerũt, iterum admoneo mittere ne graueris. L

Auguſtinus Euodio, de anima ſoluta corpore, & de viſis prodigioſis. Epiſtola C.

DOMINO beatiſsimo & venerabili fratri ac conſacerdoti meo Euodio, & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus & qui mecũ ſunt fratres in domino ſalutem. Frater iſte nomine Barbarus, ſeruus dei, iam diu apud Hipponé conſtitutus, & verbi dei feruidus ac ſtudioſus auditor, deſiderauit ad tuam ſanctitatem literas noſtras, in quibus tibi eum in domino cõmendamus, tibiq; per eum ſalutem debitam dicimus. Literis autem ſanctitatis tuæ, quibus ingentes texuiſti quæſtiones, reſpondere operoſiſsimum eſt etiã ocioſis, & multo maiore quàm nos ſumus præditis facultate differendi, & acrimonia intelligendi. Duarũ ſanè epiſtolarum tuarum, quibus multa & magna cõquiris, vna neſcio quomodo aberrauit, & diu quæſita non potuit reperiri. Altera verò quæ inuenta eſt, habet commendationem ſuauiſsimam ſerui dei boni & caſti adoleſcentis, quomodo ex hac vita migrauerit, & quibus viſionum fraternarum atteſtationibus meritum eius nobis inſinuari potuerit. Deinde ex hac occaſione proponis & verſas de anima obſcuriſsimam quæſtionem, M vtrum cum aliquo corpore egrediatur e corpore, quo poſsit ad corporalia loca ferri, vel locis corporalib' cõtineri. Huius igitur rei tractatus, ſi tamen ad liquidum à talibus quales nos ſumus examinari poteſt, curam atque operam negocioſiſsimam poſtulat, ac per hoc mentem ab his occupationibus ocioſiſsimam. Si autem breuiter vis audire quid mihi videatur, nullo modo arbitror animam è corpore exire cum corpore: viſiones autem illæ futurorumq; prædictiones quomodo fiant, ille iam explicare conetur, qui nouit qua vi efficiantur in vnoquoque animo tanta cum cogitat. Videmus enim planéque cernimus in eo fieri rerum multárum viſibilium, & ad cæteros corporis ſenſus pertinentium innumerabiles imagines: quæ non intereſt quàm ordinatè vel turbidè fiant, ſed tantùm quia fiunt, quod manifeſtum eſt, qua vi & quomodo fiant, quiſquis potuerit explicare (quæ omnia certe quotidiana ſunt atque continua) audeat præſumere aliquid ac definire etiam de illis rariſsimis viſis. Ego autem tanto minus hoc audeo, quanto minus id quoque in nobis quod vita continua

vigilantes

A vigilantes dormiētéſque experimur, quo pacto fiat explicare ſufficin. *De cura pro mortuis, cap 11.* Nam cum ad te dictarem hanc epiſtolam, teipſum animo contuebar, te vtique abſente atqne neſciente, & quomodo poſsis his verbis moueri, ſecundum notitiam quæ mihi de te ineſt imaginabar, atque id qnnnam modo in animo meo fieret, capere ac inueſtigare non poteram, certus tamen non fieri corporeis ninlibus, nec corporeis qualitatibus cum corpori ſimillimum fieret. Hoc interim habeas, vt ab occupato & feſtinante dictatum. In duodecimo autem libro eorum quos de Geneſi ſcripſi, verſatur hæc qnæſtio vehementer, *de Gene. ad literā, li. 12.* & ex multis rerum expertarum atqne credibiliter auditarum diſputatin illa ſylueſcit. Quid in ea ponierimus vel effecerimus, cum legeris iudicabis, ſi tamen dominus dignabitur donare vt eos mihi libros quantum poſſum coggruenter emendatos iam liceat edere multorum fratrum expectationi, non iam longa diſputatione ſuſpendere. Narrabo autem vnum aliquid breuiter vnde cogites: Frater noſter Gēnadius nutiſsimus ferè omnib⁹, nobiſq; chariſsimus medicus qui nunc apud Carthaginem degit, & Romæ ſuæ artis exercitatione præpolluit, vt hominem religioſum noB ſti, atque erga pauperum curam impigra miſericordia facillimoq; animo benigniſsimū: dubitabat tamen aliquando (vt modo nnbis retulit, cum adhuc eſſet adoleſcens, & in his, eleemoſynis feruentiſsimus) vtrum eſſet vlla vita pnſt mortem. Huius igitur mentem & opera miſericordiæ quoniam deus nullo modo deſereret, apparuit illi in ſomnis conſpicuus iuuenis & dignus intendi, *Viſio.* eiq; dixit, Sequere me. quem dum ſequeretur, venit ad quandam ciuitatem vbi audire cœpit à dextera parte ſonos ſuauiſsimæ cantilenæ vltra ſolitā notamq; ſuauitatem. Tunc ille intentn quidnā eſſet, ait hymnos eſſe beatorum atque ſanctorum. Siniſtra autem parte quid ſe vidiſſe retulit, non ſatis memini. Euigilauit, & ſomnium fugit, tantúmque de illo, quantum de ſomnio cogitauit. Alia vero nocte ecce idem ipſe iuuenis eidem rnrſus apparuit, atq; ab illo vtrum cognnſceretur interrogauit. Reſpōdit iſte, quòd eum bene planeq; cognoſceret. Tunc ille quæſiuit vbi ſe noſſet. Nec memoriæ defuit quod iſte identidem reſpōderet, totumq; viſum illud hymnóſque ſaoctorum ad quos audiēdos eo duce venerat, qua recētiſsimos recordabatur faciliC tare narrauit. Hic ille percontatus eſt, vtrumnam id quod narrauerat, in ſoomis vidiſſet, an vigilās? Reſpondit, in ſomnis. At ille, Bene, inquit, recolis: verum eſt, in ſomnis illa vidiſti. Sed etiam nunc in ſomnis te videre ſcias. Hic cum audiſſet iſta, ita eſſe credidit, atque id reſponſione firmauit. Tunc qui hominem docebat, adiecit & ait: Vbi eſt modo corpus tuum? Ille reſpondit, in cubiculo meo. Sciſue, inquit ille, in eodem corpuſculo nunc illigatos eſſe & clauſos & ocioſos oculos tuos, nihilque illis neulis te videre? Reſpōdit, ſciu. Tunc ille, Qui ſunt ergn, inquit, iſti oculi quib⁹ me vides? Ad hoc iſte non inueniens quid reſponderet, obticuit. Cui hæſitāti, ille quod his interrogatiooibus docere moliebatur aperuit, & cōtinun, ſicut, inquit, illi oculi carnis tuę vtique in durmiente atque in lectulo iacente nunc vacant, nec aliquid operantur, & tamen ſunt iſti quibus me intueris, & iſta veris viſinne: ita cū defunctus fueris, nihil agentibus oculis carnis tuę vita tibi inerit qua viuas, ſenſuſq; quo ſentias. Caue iam deinceps ne dubites vitam manere poſt mortem. Ita ſibi homo fidelis ablatam dicit huius rei dubitationem. Quo docēte, niſi prouidentia & miſericordia dei? Iſta narratione di- D xerit aliquis tantæ rei nos non ſoluiſſe, ſed auxiſſe quęſtionem: veruntamen cum his verbis credere vel non credere liberum coique ſit, ſeipſum quiſque habet quò ſe auocet ad profundiſsimam quæſtionē. Et vigilat homo, & dormit homo quotidie, & cogitat homo: dicat vnde fiant iſta ſimilia formis, ſimilia qualitatibus, ſimilia motibus corporum, nec tamē materie corporali, dicat ſi poteſt. Si autem nnn poteſt, quid ſe præcipitat de rariſsimis aut inexpertis quaſi definitā ferre ſententiā, cū cnntinua & quotidiana non ſoluat? Ego autē quamuis quomodo fiant iſta veluti corporea ſine corpore, verbis prorſus explicare nnn poſſum, tamen ſicut ſcio non ea corpore fieri, vtinam ſic ſcirem quomodo diſcernerentur quæ videntur aliquando per ſpiritum, & per corpus videri putantur: quóve modo diſtinguantur viſa eorum quos error vel impietas plerunque deludit, quādo viſis piorum atque ſanctorum ſimilia pleraque narrātur: quorum exempla ſi commemnrare voluiſſem, tempus mihi potius quàm copia defuiſſet. In domini miſericordia vegeteris domine beatiſsime & venerabilis, & deſiderabilis frater. E

Auguſtinus Euodio, quomodo anima cernat ſine corpore déque viſis prodigioſis. Epiſtola CI.

DOMINO beatiſsimn & venerabili fratri & coëpiſcopo ſancto Euodio, & tecum fratribus, Auguſtinus & mecum fratres in dominu ſalutem. Multa quæris ab homine multū occupato, & quod eſt grauius, ea putas præcipitari debere dictando, quæ ſunt tam difficilia, vt cum magna diligentia dictata vel ſcripta vix perduci poſsint ad intellectum etiam talium qualis ipſe es. Huc accedit, quia non tu & tales tantummodo cogitādi eſtis lecturi eſſe quod ſcribimus, ſed vtique & illi qui mious acutn minuſq; exercitato ingenio præditi, eo tamē ſtudio ferūtur ad cognoſcendas literas noſtras, ſiue amico ſiue inimico aoimo, vt eis ſubtrahi omnino non poſsint. Iſta cogitanti cernis quanta cura in ſcribendo eſſe debeat, præſertim de rebus ita magnis, vt in eis & magni laborent. Si autem cum aliquid in manibus habeo, intermittendum eſt & differendum, vt ad ea potius reſpōdeatur quæ ſuperuenientia requiruntur, quid fiet ſi etiam ipſis dum reſpondetur, alia ſuperuenerint? Num placet vt etiam his omiſsis illa ſuſcipiantur, & ſemper priora fiant quæ poſteriora oboriuntur, eáque ſola terminare contingat, F quibus cum ſcribuntur non ſuperuenerit aliquid quod quæratur? Qund vt mihi accidat, difficillimum eſt, ſed nnn npinor tibi hoc placere. Non ergo debui alia interrumpere cum tua ſuperueniſſent, ſicut nec tua ſi alia rurſus irruerint: & tamen ſeruare hanc iuſtitiam nnn ſinor. Nam ecce vt tibi hæc ipſa reſcriberem, quibus id admonerem, intermiſi quæ agebam, & animum meum ad hanc epiſtolam ab alia magna intentione detorſi. Facile autem fuit hanc excuſatinnem, vt arbitror, non iniquam, literis inditam tibi remittere, reſpondere autem inquiſitionibus tuis nō ita facile eſt, *2. Retra. ca. 15. & 24.* & puto in ipſis opuſculis quæ me nunc intentiſsimum detinent, non defutura quædam loca vbi hæc ipſa expediam quæ requiris, ſi dominus fauerit. Iam etiam ex iis quæſtionibus quas modò miſiſti, multa ſnluta ſunt in eis libris quos nondum edidi, ſiue de Trinitate, ſiue de Geneſi: quanquam & illa ſi relegas quæ tibi iam diu nota ſunt, vel niſi fallor, fuerunt, quia ea fortaſſe oblitus es quæ te conferente mecum ac ſermucinante conſcripſi, ſiue de animæ quantitate, ſiue de libero arbitrio, inuenies vnde diſſoluas & ſine mea opera dubitationes tuas,

G adhibito ſcilicet nonnullo labore cogitationis, vt iis
Retr. 1.8. quæ ibi ad intellectum liquidum certúmque perdu-
cta ſunt, conſequentia nectantur. Habes etiam in libro
Retra. 13. de vera religione, quem ſi recoleres atque perſpiceres,
nunquam tibi videretur ratione cogi deum eſſe, vel ra
tiocinando effici deum eſſe debere: quandoquidem in
ratione numerorum, quam certè in vſu quotidiano ha
bemus, ſi dicimus, ſeptem & tria decem eſſe debent, mi-
nus cõſiderate loquimur, non enim decẽ eſſe debent,
ſed decem ſunt. De quibus itaque rebus rectè dicatur
quòd eſſe debeant, ſiue iam ſint, ſiue vt ſint, ſatis quan-
tum arbitror diſputauimus in eis libris quos comme-
moraui. Homo enim ſapiẽs eſſe debet, ſi eſt vt maneat,
ſi nondum eſt vt fiat: deus autem ſapiens non eſſe de-
bet, ſed eſt. Illa quoque de viſis quæ tibi nuperrime ſcri-
pſi, & ea cõmemoras ſubtiliter dicta, ſed maioribus te
quæſtionibus implicaſſe, recenſe etiam atque etiam, &
cogita diligentius, nec pertranſeat ſed habitet in eis cõ
ſideratio tua, & inde fortaſſe vtcunque coniicies quo-
modo ſit anima pręſens vel abſens. In eis quippe viſis
demoratur in ſomnis, cum abeſt à ſenſu præſentiáque
H cernendi, quam præbet oculis vigilans: hanc autem
ab oculis, hoc eſt, tanquam à luminaribus corporis a-
nimæ abſentiam, quæ fit cum dormimus, ſi vis maior
augeat, vt totum quod eſt inde ſubtrahatur, mors eſt.
Sicut ergo à cernendi ſenſu ad viſa ſomniorum, non
cum aliquo corpore abſcedit (niſi forte illa quæ viden-
tur in ſomnis corporea, nóſque ipſos inter illa ferri ac
referri cum aliquo corpore exiſtimabimus, quod iam ti
bi arbitror nõ videri) ita ſi tota penitus abſtrahatur at-
que abſit, quod fit in morte, non ſecum putanda eſt au-
ferre aliquod corpus ex corpore. Nam ſi auferret, profe
cto etiam cum dormimus, & abſcedit ab oculis, inquã-
tum eos relinquit, intãtum oculos ſecum auferret quã-
libet ſubtiliores, corporeos tamen, quod non facit: ve-
runtamen aufert ſecum quoſdam ſimillimos, ſed non
corporeos, quibus viſa ſimillima cernit in ſomnis, ſed
nec ipſa corporea. Porrò ſi aliquis cum credit etiam vi-
ſa ſomniorum (quæ ſimilia corporibus apparent) non
eſſe niſi corporea, videatur ſibi aliquid dicere, nec iſta
ingenij tarditas facilè conuincitur. multorum quippe
eſt etiam non mediocriter acutorum, quoniam parum
attendunt quantum videant imagines corporum, quæ
fiunt in ſpiritu, nec omnino ſunt corpora. Cum verò
I eas coguntur intueri, ſi rectè aduerterint, atque compe-
rerint nõ eas eſſe corporeas, ſed corporum ſimillimas,
rationem tamen de his non continuo valent reddere,
quibus cauſis & quemadmodum fiant, qua denique na-
tura ſua ſubſiſtant, vel in quo ſubiecto ſint: vtrum ita in
animo fiant, vt in membrana ex atramento literæ, vbi
vtraque ſubſtãtia eſt, membrana ſcilicet, & atramentũ:
an ſicut ſigillũ in cera, vel figura quælibet, cui cera ſub-
iectum eſt, illa in ſubiecto: an vtroque modo fiant iſta
in ſpiritu noſtro, aliquando ſic, aliquando autem ſic.
Mouent enim non ſolum vt cogitemus ea quæ abſunt
à ſenſibus corporis, & in noſtra reperiuntur memoria,
vel quæ noſipſi vt libitum eſt, facimus, diſponimus, au-
gemus, minuimus, ſed etiam ſitu, habitu, motu, innu-
merabilibus qualitatibus formiſq; variamus. Talia ſunt
fortaſsis etiam illa quibus deludimur dormiẽtes, quã-
do non diuinitus admonemur, niſi quod hæc volentes
agimus, illa præter arbitrium patimur. Non ſulum hæc
mouent, quæ in animo de ipſo animo fieri non abſurde
quis putat, quamuis & hoc cauſis occultioribus, quibus
agitur vt iſtud potius quàm illud in conſpectu animi
veniat, ſed etiam quod ait propheta: Et dixit mihi an- K
gelus qui loquebatur in me. Neque enim forinſecus vo- *Zach. 1.*
ces ad aures corporeas prophetæ veniſſe credẽdum eſt,
cum dicit, loquebatur in me, non ad me: vtrum voces
erant de ſpiritu factæ, corporalibus ſimiles quales agi-
mus cum apud nos taciti multa memoriter plerunque
etiam cantando trãſcurrimus, ſed tamen editæ ab an-
gelo ſibi ſuggerẽte: & quod in Euangelio ſcriptum eſt,
Ecce angelus dei apparuit illi in ſomnis dicens. Quo *Matt. 1.*
modo enim apparuerit, vel corpus angelicum oculis
clauſis? Abrahę quippe vigilanti ſic apparuerunt, vt eos *Gene. 18.*
etiam cum pedes lauit eis, contrectãdo ſentiret: vel ſpi-
ritus ſpiritui dormientis in ſpecie aliqua ſimili corpo-
ri, ſicut noſipſi nobis videmur tali figura etiam per lo-
ca moueri ſomniantes, longè aliter quàm membra in
ſtratis iacentia mouentur. Hæc & ideo mira ſunt, quia
occultiorem habent rationem quàm vt videri vel red-
di ab homine homini poſsit. Nam iſtæ cauſæ ſunt ad-
mirationis, cum vel ratio cuiuſque rei latet, vel eadem
res vſitata non eſt, quòd aut ſingularis, aut rara eſt. Ex il
la ergo cauſa latẽtis rationis, ego dixi in epiſtola quam
te legiſſe commemoras, cum eis reſponderem qui ne- L
gant eſſe credendum quod Chriſtum virgo peperit,
virgo permanſerit: Si ratio quæritur, non erit mirabile.
Hoc enim dictum eſt non quòd ratione res careat, ſed
quòd eos lateat, quibus hoc deus voluit eſſe mirabile.
Ex alia vero admirationis cauſa, quæ ideo eſt, quia in-
ſolitum aliquid occurrit, ſcriptum eſt de domino quòd
miratus ſit Centurionis fidem. Neque enim eum rei vl- *Luca. 7.*
lius ratio potuit latere, ſed admiratio pro laude poſita
eſt eius cuius par in populo Hebræo non apparuerat.
Vnde ipſa admiratio ſatis expoſita eſt, cum dominus
ait: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſ-
raël. Quod autem adieci in eadem epiſtola, Si exem-
plum poſcitur, non erit ſingulare: fruſtra tibi viſus es
velut exempla inueniſſe de vermiculo qui in pomo na-
ſcitur, & aranea quæ filum textrinæ ſuæ corpore velut
integro parit. Dicuntur enim aliqua argute cuiuſdã ſi-
militudinis gratia, alia remotius, alia congruentius, ſed
ſolus Chriſtus natus eſt ex virgine: vnde iam intelligis,
quantum exiſtimo, cur hoc eſſe dixerim ſine exemplo.
Habent itaque omnia cauſas ſuas, atque rationes rectas
& inculpabiles, quæ deus vel vſitata vel inuſitata opera-
tur. Sed hæ cauſæ atque rationes cum latent, miramur
quæ fiunt: cum autem patent, conſequenter ea vel con-
uenienter fieri dicimus, nec mirandum eſſe, quia facta
ſunt, quæ ratio exigebat vt fierent. Aut ſi miramur: non M
inopinata ſtupẽdo, ſed excellentia laudando miramur.
Quo genere admirationis Centurio ille laudatus eſt.
Nec ideo reprehendenda eſt ſententia, qua dictum eſt,
Si ratio quæritur, non erit mirabile, quoniam eſt aliud
genus admirationis etiam cum ratio manifeſta eſt ad-
miranti. Neque enim propterea culpatur ſententia qua
dictum eſt: Deus neminem tentat, quoniam eſt aliud *Iaco. 1.*
genus tentationis, propter quod rectè itidem dictum
eſt, Tentat vos dominus deus veſter. Nec quiſquam *Deut. 13.*
exiſtimet ideo meritò poſſe dici, corporeis oculis à fi-
lio patrem videri, ac non potius ſic, vt à patre filium:
quia illi qui hoc putant, cum in reddenda ratione de-
fecerint, poſſunt & ipſi dicere, ſi ratio quæritur, non e-
rit mirabile. hoc enim dictum eſt, non quia non eſt ra-
tio, ſed quia latet. Illius autem non miraculi, ſed erro-
ris, demonſtrare debet nullam eſſe rationem, quiſquis
id opinãtes refellere aggreditur. Sicut enim nulla ratio
eſt, qua dei natura moriatur, aut corrumpatur, aut pec-
cet, &

A cet, & cum hoc deum non poſſe dicimus, non derogamus poteſtati eius, ſed æternitatem veritatemq; laudamus: ita cum dicimus nō poſſe videri oculis corporeis, non latet ſed patet ratio bene intelligentibus, qua perſpicuum eſt deum corpus non eſſe, nec aliquid corporeis oculis cerni poſſe, niſi quod alicuius interualli interpoſitione cernatur. Id autem non niſi corpus eſſe, eamq; ſubſtantiam quæ minor ſit in parte quàm in toto, quod de deo credere nefas eſſe debet, etiam iis qui hoc intelligere nondum valent. Latet ratio diuerſarum commutationum. Hinc eſt omnium viſibilium ſylua miraculorum. Nunquid tamen ideo latet eſſe corpora, habere nos corpus, nullum eſſe quantulomcunque corpuſculum quod non pro ſuo modo loci occupet ſpacium? Nec in eo quod occupat, vbique ſit totum, ſed minus ſit in parte quàm in toto? Hęc quoniam non latent, his contexenda ſunt conſequentia, quod nunc facere nimis longum eſt, quibus oſtendatur non rationem la-

B tere, ſed rationem omnino nullam eſſe qua credi debeat, vel poſsit intelligi, deum qui vbique totus eſt, per ſpacia locorum corporea mole diffundi, in qua neceſſe habeat partibus maioribus minoribúſque conſtare, cerni corporeis oculis poſſe. Vnde plura dicerē ſi hoc in epiſtola iſta ſuſcepiſſem, in cuius longitudinem non ſentiens progreſſus ſum, penè oblitus occupationum mearum, ita vt fortaſſe, quod non arbitrabar, attentioni tuæ ſatisfecerim, qui potes paucis admonitus plura cogitare quæ competunt, ſed non etiam eorum in quorum manus non inaniter venire iſta poſſunt, ſi diligentius & copioſius diſſerantur. Laborant autem homines in diſcendo, & breuia non valent intelligere, prolixa non amant legere. Laborant itidem in docendo, qui & pauca tardis, & multa pigris fruſtra ingerunt. Mitte & illius epiſtolæ exemplum, quæ apud nos aberrans non potuit inueniri. γνώμη.

Auguſtinus Euodio, de quæſtionibus ad ſalutem non neceſſariis, de ſimilitudinibus non per omnia congruentibus rebus diuinis, de ſacroſancta trinitate quid credere ſufficiat.

Epiſtola CII.

AVGVSTINVS epiſcopus, Euodio epiſcopo. Si ea quę me magis occupant, à quibus in aliud auerti nolo, ſanctitas tua noſſe tanti habet, mitte aliquem qui tibi deſcribat. Iam

C enim plura perfecta ſunt, quæ hoc anno ante Paſcha propinquante quadrageſima à nobis fuerant inchoata. Nam tribus illis libris de ciuitate dei contra dæmonicolas inimicos eius, duos alios addidimus, quib⁹ quinque libris ſatis diſputatum arbitror aduerſus eos qui propter præſentis vitæ felicitatem deos colendos putāt, eamq; felicitatem à nobis impediri opinātes, Chriſtiano nomini infeſti ſunt. Deinceps dicendum eſt, ſicut primo libro polliciti ſumus, aduerſus eos qui propter vitā poſt mortem futuram neceſſarium exiſtimant cultum deorum ſuorum, propter quam vitā nos Chriſtiani ſumus. Dictaui etiam trium pſalmorū expoſitionem, nō paruis voluminibus, ſexageſimi & ſeptimi, ſeptuageſimi & primi, ſeptuageſimi & ſeptimi. Reliqui nōdum dictati neq; tractati, vehementer à nobis expectātur atque flagitantur. Ab his me reuocari & retardari irruentibus de tranſuerſo quibuſlibet quæſtionibus nolo, ita vt nec libros de Trinitate, quos diu in manibus verſo, nondumq; cōpleui, modo attendere velim, quoniam nimis operoſi ſunt, & à paucis eos intelligi poſſe arbitror, vnde magis vrgent quæ pluribus vtilia fore ſperamus. Non enim, vt ſcribis, qui ignorat ignorabi-

2.Retra.43. — 1.De ciuit. dei.ca.36. — 2.Retra.15.

tur, de hac re dixit Apoſtolus, tanquā iſta perua ille plectendus ſit, qui non valet intelligētia ſic diſcernere in-

D effabilem trinitatis vnitatē, ſicut diſcernitur in animo noſtro memoria, intellectus, voluntas. Aliunde hoc dicebat Apoſtolus. Lege, & videbis quòd ea loquebatur quæ fidem vel mores multorum ædificarent, non quæ vix ad paucorum, eamq; exiguam, quātulacūque in hac vita de re tanta eſſe poteſt, intelligentiam peruenirent; id eſt, vt linguis prophetia præponeretur, vt nō perturbatè illa gererentur, quaſi prophetiæ ſpiritus etiam inuitos loqui cogeret, vt mulieres in Eccleſia tacerent, vt omnia honeſte & ſecundum ordinem fierent. Hæc cum ageret, ait: Si quis videtur eſſe propheta aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia domini eſt mandatum. ſi quis autē ignorat, ignorabitur. His verbis coërcens & ad pacificum ordinem reuocans inquietos, tanto ad ſeditionem faciliores, quanto ſibi videbantur ſpiritu excellere, cum ſuperbiendo cuncta turbarent. Si quis ergo videtur propheta eſſe aut ſpiritalis, cognoſcat, inquit, quę ſcribo vobis, quia domini eſt mādatū.

E Si quis videtur eſſe, & vtique non eſt. nam qui eſt, ſine dubitatione cognoſcit, nec admonitione & cohortatione opus habet, quia omnia iudicat, & à nemine iudicatur. Illi ergo ſeditiones & perturbationes in Eccleſia faciebant, qui videbantur eſſe in Eccleſia, quod non erant. Hos docet cognoſcere domini eſſe mandatum, quia non eſt ſeditionis deus, ſed pacis. Si quis autē ignorat, ignorabitur, id eſt, improbabitur. Non enim deus, ſi ad ſciētiam referas, ignorat eos quibus dicturus eſt, Nō noui vos, ſed eorum improbatio hoc verbo innuata eſt. Cum autē dominus dicat: Beati mundo corde, quoniam ipſi deū videbunt: eáque viſio nobis in fine ſummum præmium promittatur, non eſt metuendum, ſi nunc ad liquidum quæ de dei natura credimus, conſpicere non valemus, ne inde ſit dictum, Qui ignorat, ignorabitur. Quia enim in ſapientia dei non cognouit mundus per ſapientiam deum, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Hæc ſtultitia prædicationis, ac ſtultum dei (quod ſapientius eſt hominibus) multos contrahit ad ſalutem, vt non ſolū qui nondum certa valent intelligentia cōſpicere naturam

F dei, quam fide tenent, verumetiam qui nondum in ipſa anima ſua ita incorpoream ſubſtantiam à corporis generalitate diſcernunt, quemadmodum certi ſunt ſe viuere, noſſe, velle ideo ſint alieni à ſalute, quam ſtultitia illa prædicationis fidelibus confert. Nam ſi propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt iſta diſcernere, penè fruſtra in Eccleſia laboramus. ſi autem (quod veritas habet) infirmi populi credētium ad medicum currunt, ſanandi per Chriſtum, & hunc crucifixum, vt vbi abundauit peccatum, ſuperabūdet gratia, miris fit modis per altitudinem diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ dei, & per inſcrutabilia iudicia eius, vt & nonnulli à corporibus incorporea diſcernentes, cum ſibi ex hoc magni videntur, & irrident ſtultitiā prædicationis, qua ſalui fiunt credētes, ab vnica via longè exirent, quæ ad vitam æternam ſola perducit, & multi in cruce iuſti glориantes, & ab eadem via non recedentes, etiā ſi iſta quæ ſubtiliſsime diſſerūtur ignorant, quia non perit vnus ex illis pro quibus mortuus eſt, ad eandem perueniant æternitatem, veritatem, charitatem, id eſt, ad ſtabilem, certam, plenámque felicitatem, vbi manentibus, videntibus, amantibus, ſunt cuncta perſpicua. Proinde in vnum deum patrem & filium & ſpiritum ſanctum firma pietate credamus: ita

1.Cor.14. — Ibidem. — Matth.7. — 1.Cor.1. — Stultitia dei.

G vt nec filius credatur eſſe qui pater eſt, nec pater qui filius eſt, nec pater nec filius qui vtriuſque ſpiritus eſt. Nihil putetur in hac trinitate temporibus locisve diſtare, ſed hæc tria æqualia eſſe & coæterna, & omnino eſſe vna natura: non à patre aliam, & à filio aliam, & à ſpiritu ſancto aliam conditam eſſe creaturam, ſed omnia & ſingula quæ creata ſunt vel creantur, trinitate creante ſubſiſtere: nec quenquam liberari à patre ſine filio & ſpiritu ſancto, aut à filio ſine patre & ſpiritu ſancto, aut à ſpiritu ſancto ſine patre & filio: ſed à patre & filio & ſpiritu ſancto vno, vero, veréque immortali, id eſt omnimodo incommutabili ſolo deo. Multa autem etiam ſeparatim in ſcripturis de ſingulis dici, vt inſinuetur quanuis inſeparabilis trinitas, tamen trinitas: vt quemadmodum ſimul dici non poſſunt, cum ſonis corporalibus commemorantur, quanuis ſimul ſint inſeparabiliter: ita & quibuſdam ſcripturarum locis, & per quaſdam creaturas ſigillatim viciſsimq; monſtrentur: ſicut pater in voce, qua ſonuit, Tu es filius meus: & filius in homine, quẽ ſuſcepit ex virgine: & ſpiritus ſanctus in columbæ ſpecie corporali. Hæc ſeparatim quidem, ſed nullo modo ſeparata tria illa demonſtrant.

H Ad hoc vtcũque intelligẽdum aſſumimus memoriam, intelligentiam, voluntatem. Quanuis enim hæc ſuis ſeparatiſq; temporibus ſigillatim ſingula enũciemus, nihil tamẽ horum ſine aliis duobus agimus aut dicimus. Nec ideo putanda ſunt hæc tria trinitati ſic comparata, vt omni ex parte conueniant. Cui enim ſimilitudini in diſputando conuenientia tanta conceditur, vt ei rei cui adhibẽda eſt, ex omni parte coaptetur, vel quando ex creatura ad creatorem aliquid ſimile aſſumitur? Primò ergo in hoc inuenitur iſta ſimilitudo diſsimilis, quòd tria hæc, memoria, intelligentia, voluntas, animæ inſunt, non eadem tria eſt anima. Illa vero trinitas nõ ineſt, ſed ipſa deus eſt. Ideo ipſa mirabilis ſimplicitas commendatur, quia non ibi aliud eſt eſſe, aliud intelligere, vel ſi quid aliud de dei natura dicitur. Anima vero quia eſt etiam dum non intelligit, aliud eſt quidem eſſe, aliud eſt quod intelligit. Deinde quis audeat dicere patrem non intelligere per ſeipſum, ſed per filium, ſicut memoria non intelligit per ſeipſam, ſed per intellectum: vel potius anima ipſa, cui hæc inſunt, per intellectum tantũmodo intelligit, ſicut per memoriam tan-

I tummodo meminit, & per voluntatẽ tantũmodo vult? Ad hoc ergo adhibetur iſta ſimilitudo, vt quoquo modo intelligatur, quemadmodum horũ trium in anima, cum ſingula nomina enunciantur, quibus eadem ſingola demonſtrãtur: tamen vnumquodq; nomẽ his tribus cooperantibus enunciatur, cum & reminiſcẽdo & intelligendo & volẽdo dicitur. Ita nullam eſſe creaturam, in qua vel ſolus pater, vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus demõſtretur, quam nõ ſimul trinitas operetur, quę inſeparabiliter operatur. Ac per hoc nec vocẽ patris, nec animam & carnem filij, nec columbã ſpiritus ſancti eſſe factam niſi eadem cooperante trinitate. Nec ſanè ſonus ille vocis, qui continuo eſſe deſtitit, coaptatus eſt in vnitatem patris. Nec illa columbę ſpecies corporalis coaptata eſt in vnitatẽ perſonæ ſpiritus ſancti. Nam ipſa quoq; ſicut nubes illa lucida quæ operuit in monte cum tribus diſcipulis ſaluatorem, vel potius ſicut ille ignis qui eundem ſpiritum ſanctum demonſtrauit, officio ſignificationis impleto mox eſſe deſiuit: ſed ſolus homo, quia propter ipſam naturã liberandam illa omnia fiebant, in vnitatem perſonæ verbi dei, hoc eſt vnici filij dei mirabili & ſingulari ſuſceptione coaptatus eſt, permanente tamen verbo in ſua natura in- K

Coaptatus pro vnitus.

commutabiliter, in qua nihil compoſiti cum quo ſubſiſtat vlla phantaſia humani animi, ſuſpicandum eſt. Legitur quidem & ſpiritus ſapientiæ multiplex, ſed rectè dicitur etiam ſimplex. Multiplex enim quoniam multa ſunt quæ habet: ſimplex autem, quia non aliud quàm quod habet eſt: ſicut dictus eſt filius habere vitam in ſemetipſo, & eadem vita ipſe eſt: homo autem verbo acceſsit, nõ verbum in hominem conuertibiliter acceſsit: atque ita & filius dei ſimul cum homine ſuſcepto dicitur: vnde idem filius dei incõmutabilis eſt atque coęternus patri, ſed in verbo ſolo: & ſepultus eſt filius dei, ſed in carne ſola. Proinde quæ de filio dei verba dicuntur, videndum eſt ſecundum quid dicantur. Non enim homine aſſumpto, perſonarũ numerus auctus eſt, ſed eadem trinitas mãſit. Nam ſicut in homine quolibet præter vnum illum, qui ſingulariter ſuſceptus eſt, anima & corpus vna perſona eſt: ita in Chriſto verbum & homo vna perſona eſt. Et ſicùt homo verbi gratia philoſoph⁹ non vtique niſi ſecũdum animam dicitur: nec ideo tamen abſurde, ſed congruentiſsima & vſitatiſsima loquutione dicimus philoſophum cæſum, philoſophum mortuum, philoſophum ſepultum, cum totum ſecun- L dum carnem accidat, non ſecũdum illum quod eſt philoſophus: ita Chriſtus deus dei filius, dominus glorię, & ſi quid huiuſmodi ſecundum verbum dicitur, & tamen rectè dicitur deus crucifixus, cum hunc eum ſecundum carnem paſſum eſſe, non ſecũdum illud quod dominus gloriæ eſt, non habeatur incertum. Sonitus autem ille vocis, & columbæ ſpecies corporalis, & linguæ diuiſæ velut ignis, qui inſedit ſuper vnumquenque eorum, ſicut illa in monte Sina quæ terribili ſpecie facta ſunt, & ſicut columna illa nubis per diem, & flammæ per noctem, ſignificatiua operatione acta atq; tranſacta ſunt. Illud in his maxime cauendum eſt, ne cuiquam dei natura vel patris vel filij vel ſpiritus ſancti commutabilis & conuertibilis eſſe credatur. Nec moueat quòd aliquando res quæ ſignificat, nomen eius rei quam ſignificat accipit. Spiritus ſanctus dictus eſt corporali ſpecie tanquam columba deſcendiſſe & manſiſſe ſuper eum. Sic enim & petra Chriſtus, quia ſignificat Chriſtum. Miror autem tibi videri ſonitum vocis illius qua dictum eſt, Tu es filius meus, non mediante anima, ſed diuino nutu ſola corporali natura ſic fieri potuiſſe, & M non tibi videri eodem modo poſſe fieri animantis cuiuſlibet ſpeciem corporalem, motúmque viuenti ſimilem diuino nutu, nullo animali interpoſito ſpiritu. Si enim obtemperat deo creatura corporea ſine viuificantis animæ miniſterio, vt edantur ſoni quales edi ex corpore animato ſolent, vt forma loquutionis articulatæ auribus inferatur, cur non obtemperet vt ſine animæ viuificantis miniſterio figura motúſque volucris eadem potentia creatoris ingeratur aſpectibus? An ſenſus audiendi hoc mereri poteſt, videndi non poteſt, cũ ex iacenti materia corporis vtrũque formetur & quod inſonat auribus, & quod apparet aſpectibus & vocis articuli, & lineamenta membrorum, & audibilis & viſibilis motus, vt & verum ſit corpus quod ſentitur corporis ſenſu, & nihil ſit amplius quàm quod ſentitur corporis ſenſu? Anima enim nullo ſenſu corporis vel in aliquo animante ſentitur. Non igitur eſt opus quærere, quomodo apparuerit columbæ ſpecies corporalis, ſicut nõ quærimus quomodo ſonuerint voces articulatę corporis. Si enim potuit anima nõ eſſe media, vbi vox non quaſi vox dicitur facta: quanto magis potuit

Sapien. 7.

Simile.

Luc. 3.

Act. 2.

Exod. 19.

Exod. 13.

A tuit vbi dicitur colũba, hoc verbo ſignificata ſola ſpe-
cie corporali oculis reddita, non natura viuentis ani-
Act. 2. mantis expreſſa? Hoc modo etiam illud dicitur: Factus
eſt ſubito de cœlo ſonus quaſi ferretur flatus vehemens,
& viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ velut ignis. vbi dicitur
ſpecies quædam quaſi flatus, & velut ignis ſenſibilia
vſitatis ſimilis notíſque naturis, non ipſæ vſitatæ no-
téq́; naturæ ad tempus factæ ſignificari videntur. Si au-
tem ſubtilior ratio vel excellentior rei veſtigatio de-
monſtrat eam naturam, quæ nec tẽporaliter nec loca-
liter mouetur, non moueri niſi per illam quæ tempora-
liter tantùm, non localiter moueri poteſt: conſequens
erit vt omnia illa per miniſterium creaturæ viuentis
effecta ſint, ſicut per angelos fiunt. Vnde diligẽtius diſ-
ſerere & longum eſt, & non neceſſarium. Huc acce-
dit, quia ſunt viſiones quæ apparent ſpiritui tanquam
corporis ſenſibus, non ſolum dormientibus vel furen-
tibus, ſed aliquando ſanæ mentis vigilantibus: non per
fallaciam illudentium dæmonum, ſed per aliquam re-
uelationem ſpiritalem, quæ fit per formas incorporeas
corporibus ſimiles: quæ diſcerni omnino non poſſunt,
B niſi diuino adiutorio plenius reuelentur, & mentis
intelligentia diiudicentur, vix aliquando cum fuerint,
ſed plerunque poſtea cum tranſierint. Quæ cum ita
ſint, ſiue in naturis corporeis, ſiue ſola ſpecie corporali,
natura autem ſpiritali noſtro ſpiritui tanquam ſenſibus
corporis apparere videantur, quando hæc ſacra ſcriptu-
ra commemorat, cuius iſtorum duorum generis ſint,
& vtrum mediante viua creatura fiant, ſi corpore fiunt,
iudicare temere non debemus: dum tamen creatoris,
hoc eſt, ſummæ atque ineffabilis trinitatis inuiſibilem
incommutabilémque naturam, & à mortalium car-
nalium ſenſibus, & ab omni conuertibilitate ſiue in
melius ſiue in deterius, ſiue in quodlibet aliud atque a-
liud, remotam atque diſcretam vel ſine vlla dubitatio-
ne credamus, vel qualicunque etiam intelligentia ca-
piamus. Hæc tibi de duabus quæſtionibus, hoc eſt, de
trinitate & columba, in qua ſpiritus ſanctus non ſua na
tura, ſed ſignificatiua ſpecie demonſtratus eſt, ſicut &
Pſal. 109. filius dei non ſua natiuitate, de qua pater dixit: Ante
luciferum genui te: ſed in homine ſuſcepto ex vtero
virginis, à Iudæis crucifixus eſt, videris quàm ocioſo
ego tamen occupatiſsimus ſcribere potui. Nec putaui
omnia pertractanda quæ poſuiſti in literis tuis, verùm
C ad illa duo, quæ ex me audire voluiſti, me reſpondiſſe,
etſi non ſufficienter auiditati tuæ, tamen charitati o-
1. Retra. 45 bedienter exiſtimo. Præter autem illos duos libros,
quos tribus me adiunxiſſe ſupra commemoraui, & triũ
pſalmorum expoſitionem, ſcripſi etiam librum ad ſan-
ctum presbyterum Hieronymum de animæ origine,
conſulens eum quomodo defendi poſsit illa ſenten-
tia, quam religioſæ memoriæ Marcellino ſuam eſſe
ſcripſit, ſingulas animas nouas naſcentibus fieri, vt non
labefactetur fundatiſsima Eccleſiæ fides, qua incõcuſſe
credimus, quòd in Adam omnes moriuntur, & niſi
Chriſti gratia liberentur, qui per ſuum ſacramentum
etiam in paruulis operatur, in condemnationem tra-
huntur. Scripſi alium ad eundem, quomodo illi videa-
tur accipiendum eſſe quod ſcriptum eſt in epiſtola Ia-
Iac. 2. cobi: Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offen-
2. Retra. 45 dat autem in vno, factus eſt omnium reus. Sed in hoc
dixi etiam quid mihi videatur: in illo autem de ani-
mæ origine tantum quid ei videatur, cõſultatoria qua-
dam diſputatione quæſiui. Occaſionem quippe cuiuſ-
dã ſanctiſsimi & ſtudioſiſsimi iuuenis presbyteri Oro-
ſij, qui ad nos ab vltima Hiſpania, id eſt, ab Oceani lit- D
tore ſolo ſanctarum ſcripturarum ardore inflamma-
tus aduenit, amittere nolui, cui vt ad illũ quoque per-
geret perſuaſi. Huic etiam ipſi Oroſio ad quædam in-
terrogata, quæ illum de Priſcillianiſtarum hæreſi, &
Origenis quibuſdam opinionibus, quas nõ recepit Ec-
cleſia, permouebant, vno libro non grandi, quanta po-
tui breuitate & perſpicuitate reſpondi. Scripſi etiam
grandem quendam librum aduerſus Pelagij hæreſim,
cogentibus nonnullis fratribus, quibus contra gratiam
Chriſti opinionem pernicioſiſsimam ille perſuaſerat.
Hæc omnia ſi habere volueris, aliquem mitte qui tibi
cuncta deſcribat. Me autem permitte his vacare quærẽ-
dis atque dictandis, quæ quoniam multis ſunt neceſſa-
ria, præponenda eſſe arbitror ad valde paucos pertinen
tibus inquiſitionibus tuis.

Auguſtinus Quintiano, commendat matrem viduam cum filia virgine, quæ deferebant reliquias Stephani martyris.

Epiſtola CIII.

DOMINO beatiſsimo & meritò venerabili
fratri & coëpiſcopo Quintiano, Auguſtinus *Vetera habet Quintiliam.*
in domino ſalutem. Honorabiles dei fa-
mulas, & precioſa Chriſti membra Gallam viduam
ſancti Propoſiti, & eius filiam Simpliciolam virginem E
ſacram, matri ætate ſubditam, ſanctitate prælatã, quas
verbo domini aluimus vt potuimus, venerationi tuæ
in Chriſti dilectione commendo & tanquam mea ma-
nu per hanc epiſtolam trado conſolandas, & in omni-
bus adiuuandas, quæ vtilitas earum vel neceſsitas po-
ſtulat: quod & ſine mea commendatione proculdubio
faceret ſanctitas tua. Si enim nos propter ſupernam
Hieruſalem (cuius nos omnes ciues ſumus, & in qua con
cupierunt habere excellentiorem ſanctitatis locũ) non
ſolum ciuicum, verumetiam fraternũ eis debemus affe-
ctum: quanto magis vos, apud quos earum etiam carna-
lis eſt patria, in qua ſecularem nobilitatem pro Chriſti
amore contemnunt dominæ illæ? Officium quoque ſa-
lutationis per illas meum ea charitate peto digneris ſu
mere, qua direxi: & meminiſſe noſtri in orationibus
tuis. Portant ſanè ſecum reliquias beatiſsimi & glo-
rioſiſsimi martyris Stephani, quas non ignorat ſancti-
tas veſtra, ſicut & nos fecimus, quàm conuenienter ho-
norare debeatis.

Auguſtinus Sixto presbytero, qui contra Pelagianos ſcripſerat, vt pergat impudentes cohibere, diſsimulantibus mederi. F

Epiſtola CIIII.

DOMINO venerabili & in Chriſti charitate
ſuſcipiendo ſancto fratri & cõpresbytero Six- 2. Retra. 45
to, Auguſtinus in domino ſalutem. Ex quo
Hipponem literæ benignitatis tuæ per ſanctũ fratrem
noſtrum Firmum presbyterum directæ me abſente ve-
nerunt, poſtea quàm illas cum remeaſſem, quamuis iam
inde profecto earum perlatore legere potui, hæc prima
eademq́; gratiſsima reſcribẽdi occurrit occaſio per di-
lectiſsimum filium noſtrum Albinum acoluthũ. Quod
autẽ, quibus ſimul ſcripſiſti, tũc non eramus ſimul, ideo
factum eſt, vt ſingulorum ſingulas, non vnam amborũ
epiſtolã ſumeres. A me quippe digreſſus eſt perlator hu
ius per venerabilem fratrem & coepiſcopum meũ Ali-
pium qui tuæ ſanctitati aliam reſcriberet tranſiturus, ad
quem etiam ipſas quas ego iam legerã, literas tuas ipſe
portauit. Quæ nos quanta lætitia perfuderint (quid ho-
mo nitatur loqui, quod non poteſt eloqui?) nec teipſum
ſatis noſſe arbitror, ſed nobis crede, quantum boni fe-
ceris talia nobis ſcripta mittẽdo. Sicut enim tu teſtis es

G animi tui, ita nos noſtri, quemadmodum ſit affectus illarum ſynceritate lucolentiſsima literarum. Si enim breuiſsimam epiſtolam tuam, qoam de hac ipſa re ad beatiſsimum ſenem Aurelium per Leonem acoluthum direxiſti, exultanti alacritate deſcripſimus, & quibus poteramus magno ſtudio legebamus, vbi nobis expoſuiſti quid de illo pernicioſiſsimo dogmate, vel quid contrà de gratia dei, quam puſillis magniſque largitur, cui eſt illud inimiciſsimum ſentias: quanta nos putas iſta tua prolixiora ſcripta vel exultatione legiſſe, vel cura vt legantur, quibus valuimus aliis obtuliſſe, atque adhuc quibus valemus offerre? Quid enim gratius legi vel audiri poteſt, quàm gratiæ dei tam pulchra defenſio aduerſus inimicos eius, ex ore eius, qui eorundem inimicorum magni momenti patronus antè iactabatur? Aut vnde vberiores deo debemus agere gratias, quàm quòd eius ſic defenditor gratia ab eis quibus datur, aduerſus eos quibus vel nõ datur, vel ingratum eſt quod datur? Quia vt eis gratum ſit, occulto & iuſto iudicio dei non datur. Quapropter domine venerabilis, & in Chriſti charitate ſuſcipiende ſancte frater, quan-
H uis optime facias cum de hac re ſcribis ad fratres, apud quos ſe illi de tua ſolent efferre amicitia, tamen hæc cura maior tibi reſtat, vt non ſolum ſalubri ſeueritate plectantur, qui errorem illũ Chriſtiano infeſtiſsimum nomini audent garrire liberius, ſed etiam ij diligẽtiſsime caueantur vigilantia paſtorali propter infirmiores & ſimpliciores dominicas oues, qui eum preſsius quidem ac timidius, ſed tamen inſuſurrare non ceſſant, penetrantes domos, ſicot ait Apoſtolus, & cætera quæ ſequuntur exercitata impietate facientes: nec illi negligendi ſunt, qui vſque ad profundum ſilentium ſupprimunt timore, quod ſentiunt, ſed tamẽ eandem peruerſitatem ſentire non deſinunt. Nonnulli quippe eorum, antequam iſta peſtilentia manifeſtiſsimo etiam ſedis Apoſtolicæ iudicio damnaretur, vobis innoteſcere potuerunt, quos nunc repente reticuiſſe perſpicitis: nec vtrum ſanati ſint ſciri poteſt, niſi cum non ſolum dogmata illa falſa tacuerint, verumetiam illis vera contraria eo quo illa ſolent ſtudio defenſauerint, qui tamen lenius profecto ſunt tractandi. Quid enim eos terreri opus eſt, quos ſatis territos ipſa taciturnitas monſtrat? *Leuitas in hæreticos.* Nec ideo tanquã ſani prætereundi ſunt diligentia me-
I dicinæ, quorum vulnus in abdito eſt. Etſi enim terrendi non ſunt, tamen docendi ſunt: & quãtum exiſtimo, facilius poſſunt, dum in eis timor ſeueritatis doctorem adiuuat veritatis, vt opitulante domino, gratia eius intellecta atque dilecta, etiam loquẽdo expugnent, quod iam loqui non audent.

Auguſtinus Sixto presbytero, inſtruens illum aduerſus Pelagianorum argumenta.

Epiſtola CV.

2.Retra.42. DOmino in domino dominorũ dilectiſsimo ſancto fratri & compresbytero Sixto, Auguſtinus in domino ſalutem. In epiſtola quam per chariſsimum fratrem noſtrum Albinum acoluthũ miſi, prolixiorem me miſſurum eſſe promiſi per ſanctum fratrem & compresbyterum noſtrum Firmom, qui nobis literas atulit ſynceritatis tuæ, plenas fidei tuæ, quæ nobis tantum gaudium contulerunt, quãtum magis poſſumus habere quàm dicere. Quod enim fatendum eſt charitati tuæ, triſtes eramus animo nimis, cum fama iactaret inimicis Chriſtianæ gratiæ te fauere. Sed vt hæc triſtitia de noſtris cordibus tergeretur, primò te priorem anathema eis in populo frequentiſſimo pronunciaſſe eadem fama nõ tacuit. Deinde cum K
literis Apoſtolicæ ſedis de illorum dãnatione ad Africam miſsis, tuæ quoque literæ ad venerabilem ſenẽ Aurelium conſecutæ ſunt, quæ tametſi breues erant, tuum tamen vigorem aduerſus eorum errorem ſatis indicabant. Nunc vero cum apertius & latius quid de illo dogmate contraq́; ſeotires, vt literis tuis fides ipſa nobiſcom ratione Eccleſiæ loqueretur, cui potiſsimum beatus Apoſtolus Paulus de gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, multa & multipliciter eſt locutus, non ſolum illud omne triſtitiæ nubilum fugit de cordibus noſtris, ſed etiam tantum ibi lætitiæ lumen infulſit, vt nihil egiſſe in nobis videretur ille mœror & timor, niſi ſucceſſu horum, ampliorem flagrantiam gaudiorum. Itaque te frater chariſsime quãuis non videamus nos oculis carnis, animo tamen in fide Chriſti, in gratia Chriſti, in membris Chriſti tenemus, amplectimur, oſculamur, & remeante à nobis ad te noſtrorum innicem colloquiorum ſanctiſsimo & fideliſsimo perlatore, quem voluiſti eſſe apud nos non ſolũ aduectorem ſcriptorum tuorum, verumetiam narratorem te- L
ſtemq́; factorũ, reſcripta perſoluimus, & aliquanto diutius tecum ſermocinamur, admonentes, vt docẽdis inſtes, quibus terrendis ſatis quantum comperimus inſtitiſti. Sũt enim quidam, qui iuſtiſsime damnatas impietates adhuc liberius defendẽdas putant: & ſunt qui occultius penetrãt domos, & quod in aperto iam clamare metuunt, in ſecreto ſeminare non quieſcũt. Sunt autem qui omnino ſiluerũt magno timore compreſsi, ſed adhuc in corde retinent, quod ore iam proferre nõ audent: qui tamen eſſe poſſunt fratribus ex priore ipſius dogmatis defenſione notiſsimi. Proinde alij ſeuerius coërcendi alij vigilantius veſtigandi, alij tractãdi quidem lenius, ſed non ſegnius ſunt docendi, vt ſi non timentur ne perdant, non tamen negligantur ne pereãt. Quod enim putant auferri ſibi liberum arbitriũ, ſi nec ipſam bonam volũtatem ſine adiutorio dei hominem habere conſenſerint, non intelligunt nõ ſe firmare humanum arbitrium, ſed impellere vt per inania feratur, non in domino tanquam in petra ſtabili collocetur. Paratur enim voluntas à domino. Quod autem perſonarum acceptorem deum ſe credere exiſtimant, ſi credant quòd ſine vllis præcedentibus meritis, cuius vult M
miſeretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit, parum attendunt quòd debita reddatur pœna dãnato, indebita gratia liberato: vt nec ille ſe indignum queratur, nec dignum ſe iſte glorietur: atq; ibi potius acceptionem nollam fieri perſonarum, vbi vna eademq; maſſa damnationis & offenſionis inuoluit, vt liberatus de non liberato diſcat quòd etiam ſibi ſupplicium cõueniret, niſi gratia ſubueniret. Si autem gratia: vtique nullis meritis reddita, ſed gratuita bonitate donata. Sed iniuſtum eſt, inquiunt, in vna eademq; mala cauſa hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iuſtum eſt vtrunque puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias ſaluatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in dãnatione ſimilium etiam nobis debitũ fuiſſe cognoſcimus. Si enim vtrique liberarentur, lateret quid peccato per iuſtitiam debeatur: ſi nemo, quid gratia largiretur. Vt ergo in hac difficillima quęſtione verbis potius vtamur Apoſtoli: Volens deus oſtendere irã, *Rom.9.* & demonſtrare potentiam ſuam, attulit in molta patientia vaſa iræ, quę perfecta ſunt in perditionem: & vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, cui non poteſt figmentum dicere, Quare ſic me feciſti:

cum

A cum habeat poteſtatem ex eadẽ maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Vbi quia vniuerſa iſta maſſa meritò damnata eſt, contumeliam debitam reddit iuſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogatiua, non fati neceſsitate, non temeritate fortunæ, ſed altitudine diuitiarum ſapientię & ſciẽtiæ dei, quam non aperit, ſed clauſam miratur Apoſtolus, clamans: *Rom. 11.* O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini: aut quis conſiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum amen. Nolunt autem vt ſit ipſi gloria in iuſtificandis impiis gratuita gratia, *Rom. 10.* qui eius ignorantes iuſtitiam, ſuam volunt conſtituere: vel iam cõclamantium religioſorum & piorum vocibus preſsi, ita ſe fatentur ad habendam ſeu faciendam iuſtitiam diuinitus adiuuari, vt ſui præcedat aliquid meriti, quaſi priores volentes dare vt retribuatur eis ab illo *Rom. 11.* de quo dictum eſt: Quis prior dedit illi, B & retribuetur ei? & ſuo putantes præire merito illum de quo audiunt, aut potius audire nolunt, Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Quarum autem diuitiarum eſt altitudo ſapientiæ & ſcientiæ eius, ex his ſunt diuitiæ gloriæ eius in vaſa miſericordiæ quæ vocauit in adoptionem, quas diuitias notas vult facere etiam per vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionẽ. Et quæ ſunt viæ inueſtigabiles, niſi de quibus in Pſalmo canitur: *Pſal. 24.* Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas? Igitur inueſtigabiles ſunt miſericordia & veritas eius: quoniam cuius vult miſeretur, non iuſtitia ſed miſericordiæ gratia: & quem vult obdurat, non iniquitate, ſed veritate vindictæ. Quæ tamen miſericordia & veritas ita ſibi occurrunt, quia ſcriptum eſt, *Pſal. 84.* Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: vt nec miſericordia impediat veritatẽ, qua plectitur dignus: nec veritas miſericordiã, qua liberatur indignus. Quæ igitur ſua merita iactaturus eſt liberatus, cui ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? Nullàne igitur ſunt merita iuſtorum? Sunt planè, quia iuſti ſunt. Sed vt iuſti fierent, merita non fuerunt. Iuſti enim facti ſunt, cum iuſtificati ſunt: ſed ſicut dicit Apoſtolus, *Rom. 3.* Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Cum igitur huic C gratiæ inimici infeſtiq; ſint iſti, Pelagius tamen in Eccleſiaſtico iudicio Palęſtino, (non enim aliter inde impunitus exiſſet) anathematizauit eos qui dicunt gratiam dei ſecundum merita dari. Sed nihil aliud in eorum etiam poſterioribus diſputationibus inuenitur, quàm meritis dari etiam gratiam. De cuius commendatione maxime ad Romanos Apoſtolica epiſtola loquitur, vt inde ſe prædicatio eius velut à capite orbis toto orbe diffunderet. Ea eſt enim qua iuſtificatur impius. id eſt fit iuſtus, qui prius erat impius. Et ideo percipiendæ huius gratiæ merita nulla præcedunt: quoniam meritis impij, non gratia ſed pœna debetur. Nec iſta eſſet gratia ſi non daretur gratuita, ſed debita redderetur. Sed cum ab iſtis quæritur, quam gratiam Pelagius cogitaret ſine vllis præcedentibus meritis dari, quando anathematizabat eos qui dicunt gratiam dei ſecũdum merita noſtra dari: reſpondent ſine vllis præcedentibus meritis gratiam ipſam humanam eſſe naturam in qua conditi ſumus. Neque enim antequam eſſemus, mereri aliquid poteramus vt eſſemus. Abiiciatur à Chriſtianorum cordibus iſta fallacia. Nam omnino non illam gratiam commendat Apoſtolus qua creati ſumus vt homines eſſemus, ſed qua iuſtificati ſumus D vt homines iuſti eſſemus. Iſta eſt enim gratia per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Etenim Chriſtus non pro nullis vt homines cũderentur, ſed pro impiis mortuus eſt vt iuſtificarentur. quippe homo erat, qui dicebat: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Rom. 7.* Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Poſſunt quidem dicere remiſsionem peccatorũ eſſe gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti poſſunt peccatores? Sed nec ipſa remiſsio peccatorũ ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. Neque enim nullum eſt meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius eſto mihi peccatori, *Luca 18.* & deſcendit iuſtificatus meritò fidelis humiliatus, quoniam qui ſe humiliat exaltabitur. Reſtat igitur vt ipſam fidẽ vnde omnis iuſtitia ſumit initium (propter quod dicitur ad Eccleſiam in Cantico cãticorum, Venies & pertranſies ab initio fidei, non humano (quo iſti extolluntur) tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis: quoniam inde incipiunt bona quæcunque ſunt merita, ſed gratuitum donũ dei eſſe fateamur ſi gratiam veram, id eſt ſine meritis cogitamus: quia E ſicut in eadem epiſtola legitur, *Rom. 12.* Deus vnicuique partitur menſuram fidei. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, ſine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. *Rom. 14.* Quapropter ne ſe vel ipſius orationis merito extollat, etiam ad vincendas temporalium rerum cupiditates, & diligenda bona æterna, atque ipſum fontem omnium bonorum, domini adiutorium datur oranti, fides erat quæ data eſt non oranti, quæ vtique niſi data eſſet, orare non poſſet. Quomodo enim inuocabũt, in quem non crediderunt? *Rom. 10.* Quomodo credent quem non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Proinde miniſter Chriſti huius fidei prædicator, ſecundum gratiam quæ data eſt illi, plantator eſt & rigator: nec tamen qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus, *1. Cor. 3.* qui vnicuique partitur menſuram fidei. Vnde & alibi dicitur: *Ephe. 6.* Pax fratribus & charitas cum fide. quam ne ſibi tribuerent, continuo ſubiunxit, A deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto: quia nec omnium eſt fides, qui audiunt verbum, ſed quibus F deus partitur menſuram fidei: ſicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, ſed quibus deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, & ſi miraculum in eorũ conſpectu fiat, ambo idem vident: altitudo eſt diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, & apud quem non eſt iniquitas, dum cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. neque enim propterea ſunt iſta iniuſta, quia occulta. Deinde poſt remiſsionẽ peccatorum, niſi mundatam domum habitet ſpiritus ſanctus, nónne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus, *Matth. 12.* & erunt nouiſsima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet ſpiritus ſanctus, nónne vbi vult ſpirat, *Ioan. 3.* & charitas dei (ſine qua nemo bene viuit) diffunditur in cordibus noſtris, nõ à nobis, ſed per *Rom. 5.* ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Hãc enim fidem Apoſtolus definiuit dicens: *Gala. 5.* Neque circuncisio eſt aliquid neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur. Iſta quippe fides eſt Chriſtianorum, non dæmoniorum. nam & dęmones credunt & cõtremiſcunt. *Iac. 2.* ſed nunquid & diligunt? Nam ſi non crederẽt, non dicerent, *Luca 4.* Tu es ſanctus dei: vel, Tu es filius dei. *Matt. 8.* Si autem

G diligerent, non dicerent, Quid nobis & tibi? Fides igitur ad Christum nos trahit, quæ niſi deſuper gratuito munere nobis daretur, non ipſe diceret: Nemo poteſt *Ioan.6.* venire ad me, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum. Vnde & paulò pòſt ait: Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, ſed ſunt quidã ex vobis qui non credunt. Deinde Euangeliſta ſubiungit. Sciebat enim ab initio Ieſus qui eſſent credentes, & quis eſſet traditurus eum. Et ne quiſquam exiſtimaret credentes ſic ad eius præſcientiam pertinere, quomodo non credẽtes, id eſt, vt non eis fides ipſa deſuper daretur, ſed tantummodo voluntas eorum prænoſceretur, mox adiecit atque ait: Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datũ à patre meo. Hinc erat quòd eorum qui audierant loquentem de carne ſua & ſanguine ſuo, quidam ſcandalizati abſceſſerunt, quidam credendo manſerunt: Quia nemo poteſt venire ad illum, niſi cui datum eſt à patre, ac per hoc & ab ipſo filio, & à ſpiritu ſancto. Neque enim ſeparata ſunt dona vel opera inſeparabilis trinitatis, ſed H filius ſic honorans patrem, non affert vllius diſtantiæ documentum, ſed magnum præbet humilitatis exemplum. Hic iterum iſti liberi arbitrij defenſores, imò deceptores, quia inflatores, & inflatores quia præſumptores, non aduerſum nos, ſed aduerſus Euangelium loquuturi; quid aliud dicunt quàm id quod Apoſtolus ſibi quaſi à talibus diceretur obiecit: Dicis itaque mihi, *Rom.9.* Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? Hanc contradictionem ſibimet ipſe tanquam ab altero oppoſuit, velut ex eorum voce qui nolunt accipere quod ſuperius dixerat: Ergo cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. Talibus itaq; dicamus cum Apoſtolo, non enim melius illo inuenire poſſumus quid dicamus: O homo, tu quis es qui reſpondeas deo? Quærimus nanque meritum obdurationis, & inuenimus. Merito nanque peccati vniuerſa maſſa damnata eſt, nec obdurat deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Quibus enim non imperti- *1.ſen.diſt. 40.ca.quicunque.* tur: nec digni ſunt, nec merentur: at potius vt non impertiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum miſericordiæ, nec inuenimus, quia nullum eſt, ne gratia euacuetur ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur. Si enim dixerimus fidẽ præceſſiſſe, in qua eſſet meritũ gratiæ, quid meriti habebat homo ante fidem, vt acciperet fidẽ? *1.Cor.4.* Quid enim habet quod non I accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi nõ accepeꝛit? Sicut enim non haberet homo ſapientiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, ſcientiam, pietatem, timorem dei, niſi ſecundum propheticum eloquium accepiſſet ſpiritum ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis ac timoris dei: ſicut nõ haberet virtutem, charitatem, continentiam, niſi accepto *Rom.8.* ſpiritu, de quo dicit Apoſtolus: Nõ enim accepiſtis ſpiritum timoris, ſed virtutis & charitatis & continentiæ: ita non haberet fidem niſi accepiſſet ſpiritum fidei, de quo idem ipſe dicit: Habentes autem eundem ſpiri- *2.Cor.4.* tum fidei, ſecundum quod ſcriptum eſt: Credidi, propter quod loquutus ſum, & nos credimꝰ, propter quod & loquimur. Non autẽ merito accepiſſe, ſed miſericordia eius qui cuius vult miſeretur, manifeſtiſsime oſten- *1.Tim.1.* dit, vbi de ſeipſo ait: Miſericordiam cõſequutus ſum vt *De gratia & lib.arb. cap.30.& 31 & 32.* fidelis eſſem. Si dixerimus meritum præcedere orationis, vt donum gratiæ conſequatur, impetrãdo quidem oratio quicquid impetrat, euidenter donum dei eſſe oſtendit, ne homo exiſtimet à ſeipſo ſibi eſſe, quod ſi in poteſtate haberetur, nõ vtique poſceretur: veruntamen K ne ſaltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, ſed iam nec gratia eſſet, quia debita redderetur, etiam ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur. Quid enim oremus, ait doctor *Rom.8.* gentium, ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid eſt autem interpellat, niſi interpellare nos facit? Indigẽtis enim certiſsimum indicium eſt interpellare gemitibꝰ. Nullius autem rei eſſe indigentem fas eſt credere ſpiritum ſanctum. Sed ita dictum eſt interpellat, quia interpellare nos facit, nobíſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum, ſicut illud in Euangelio. Nõ enim *Matth.10.* vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Neque enim & hoc ita fit de nobis tanquam nihil facientibus nobis. Adiutorium igitur ſpiritus ſancti ſic expreſſum eſt, vt ipſe facere diceretur, quod vt faciamus facit. Nam non eſſe intelligendum ſpiritum noſtrum de quo dictum eſt, Interpellat gemitibus inenarrabilibus, ſed ſpiritum ſanctum quo noſtra infirmitas adiuuatur, ſatis ipſe demonſtrat Apoſtolus. Inde enim cœpit: Spiritus, inquit, adiuuat infirmitatem *Roma.8.* noſtram. deinde ita ſubiunxit, Quid enim oremus ſi- L cut oportet, neſcimus. & cætera. De hoc quippe ſpiritu apertius alibi dicit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, abba pater. Ecce hic non dixit quòd ipſe ſpiritus clamet orando, ſed in quo clamamus, abba, pater. alio tamen loco ait: Quoniam *Galat.4.* filij dei eſtis, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, abba, pater. Non hic ait. In quo clamamus, ſed ipſum ſpiritum ſanctum clamantem dicere maluit, quo efficitur vt clamemus, ſicut ſunt illa. Ipſe ſpiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus, &, Spiritus patris veſtri eſt qui loquitur in vobis. Sicut ergo nemo rectè ſapit, rectè intelligit, rectè conſilio ac fortitudine præualet, nemo ſcienter pius eſt, vel pie ſciens, nemo timore caſto deum timet, niſi acceperit ſpiritũ ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis & timoris dei, nec habet quiſquam virtutem veram, charitatem ſynceram, continentiam religio- ſam, niſi per ſpiritum virtutis & charitatis & conti- M nentiæ: ita ſine ſpiritu fidei non eſt rectè quiſpiam crediturus, nec ſine ſpiritu orationis ſalubriter oraturus. Non quia tot ſunt ſpiritus, ſed omnia hæc operatur v- *1.Cor.12.* nus atque idem ſpiritus, diuidẽs propria vnicuiq; pro- *Ioan.3.* ut vult: quia ſpiritus vbi vult ſpirat, ſed quod fatendum eſt, aliter adiuuat nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nam nondum inhabitans adiuuat vt ſint fideles, inhabitans adiuuat iam fideles. Quod eſt ergo meritũ hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum noſtrum non in nobis faciat niſi gratia, & cum deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet quàm munera ſua? Sicut enim ab *2.ſen.di.25. ex muneribus.* initio fidei miſericordiam conſequuti ſumus, non quia fideles eramus, ſed vt eſſemus: ſic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos (ſicut ſcriptum eſt) in miſe- *De gratia & li.ar.c. 15.& 16.* ratione & miſericordia. Non itaque fruſtra deo cantatur, Et miſericordia eius præueniet me: & miſericor- *Pſal.102. 58.& 22.* dia eius ſubſequetur me. Vnde & ipſa vita æterna quæ vtique in fine ſine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur, non ob aliud niſi quia gratis datur,

nec

A nec ideo quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur. Vbi autẽ inuenimus etiam vitã æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defenſorem Apoſtolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors eſt, gratia autem dei vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vide, obſecro te, in quanta breuitate, quàm vigilanter verba poſuerit, quibus diligenter conſideratis, quæſtionis huius aliquantulum dilucéſcat obſcuritas. Cum enim dixiſſet, Stipendium peccati mors: quis non congruentiſſime & conſequenter addere iudicaret. Stipendium autem iuſtitiæ vita æterna? Et verum eſt, quia ſicut merito peccati tanquam ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitiæ tanquam ſtipendium vita æterna. Aut ſi nollet dicere iuſtitiæ, diceret fidei: quoniam iuſtus ex fide viuit: vnde etiã & merces appellatur plurimis ſanctarum ſcriptuarum locis. nuſquam porrò dicta eſt merces iuſtitia vel fides, quia iuſtitiæ vel fidei redditur merces. Quod eſt autem merces operanti, hoc militanti ſtipendium. Sed beatus Apoſtolus aduerſus ela-

De gratia & lib. ar. cap. 20. & 21. *Roma. 6.* *Abac. 2.*

B tionem, quæ vſque adeo magis tentat irrepere, vt & ſibi propter ipſam dicat datum angelum ſatanæ, à quo colaphizaretur ne verticẽ præſumptionis erigeret, Aduerſus hanc ergo elationis peſtem vigilantiſsime militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Recte ſtipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iuſtitia de humano ſe extolleret bono merito, ſicut humanum meritum malum non dubitatur eſſe peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium iuſtitię vita ęterna, ſed gratia, inquit, dei vita æterna. Et hæc ne præter mediatorem aliqua alia via quæreretur, adiecit, In Chriſto Ieſu domino noſtro. tanquam diceret. Audito quòd ſtipendium peccati ſit mors, quid te diſponis extollere? O humana non

C iuſtitia, ſed nomine iuſtitiæ planè ſuperbia, quid te diſponis extollere, & contrariam morti vitam æternam tanquam debitum ſtipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera iuſtitia eſt. Si autem vera iuſtitia eſt, ex te non eſt, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum, vt haberes eam. Si tamen habes eam, profecto accepiſti. Quid enim habes quod non accepiſti? Quapropter ô homo, ſi accepturus es vitam æternam, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa iuſtitia. Tibi enim tãquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia cui debetur. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus non ſolum gratiam, qua nunc iuſte in laboribus vſque in finem viuimus, ſed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie poſtea ſine fine viuamus. Hoc nihil ſalubriꝰ fides credit, quia nihil verius intellectus inuenit. Et debemus audire prophetam dicentem: Niſi credideritis, non intelligetis: Sed excuſabunt ſe, inquit, homines, qui nolunt recte & fideliter viuere, dicentes: Quid nos fecimus qui male viuimus, quandoquidem gratiam vnde bene viueremus, non accepimus? Non poſſunt veraciter dicere nihil mali ſe feciſſe, quia male viuunt. Si enim nihil mali faciunt, bene viuunt. Si autem male viuunt, de ſuo male viuunt, vel quod originale traxerunt, vel quod inſuper addiderunt. Sed ſi vaſa ſunt iræ, quæ perfecta ſunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, ſibi hoc imputent, quia ex ea maſſa facta ſunt, quam propter vnius peccatum (in quo omnes peccauerunt) meritò deus iuſteque damnauit. Si autem vaſa ſunt miſericordiæ, quibus ex eadem maſſa factis ſupplicium debitum reddere noluit, non ſe inflent, ſed ipſum glorificent, qui

1. Corin. 4. *Eſa. 7.*

eis miſericordiam non debitam pręſtitit, & ſi quid aliter ſapiant, & hoc quoque illis ipſe reuelauit. poſtremo quónam ſe iſti excuſabunt modo? Nempe illo quem breuiter tanquam ex eorum voce ſibi obiecit Apoſtolus, vt dicant: Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? Hoc eſt enim dicere: Quid de nobis ſit querela quòd deum offendamus male viuendo, cum illius voluntati nemo poſsit reſiſtere, qui nos obdurauit miſericordiam non præſtando? Si ergo illos non pudet hac excuſatione, non nobis ſed Apoſtolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apoſtolus, hæc idem atque identidem dicere: O homo, tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare ſic me feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa vtique meritò rectéque damnata facere aliud vas in honorem indebitum propter miſericordiæ gratiam, aliud in contumeliam debitam propter iræ iuſtitiam, & vt notas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, ſic oſtendens quid eis largiatur, cum id ſupplicium recipiẽt vaſa iræ, quod pariter omnibꝰ debebatur? Satis ſit interim Chriſtiano ex fide adhuc viuenti, & nondum cernẽti quod perfectum eſt, ſed ex parte ſcienti, noſſe vel credere quòd neminem deus liberet niſi gratuita miſericordia per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & neminem damnet niſi æquiſsima veritate per eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cur autẽ illum potius quàm illum liberet aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt iudiciorum eius tam magnum profundum, veruntamen caueat præcipitium. Nunquid enim eſt iniquitas apud deum? Abſit. Sed inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Et in maioribus duntaxat ætatibus meritò dici poteſt: Hi noluerunt intelligere vt bene agerent, hi (quod grauius eſt) intellexerunt & non obedierunt: quia ſicut ſcriptũ eſt, verbis non emendabitur ſeruus doloſus. ſi enim & intellexerit, non obediet. Vnde non obediet, niſi ſua peſsima voluntate, cui grauior damnatio diuina æquitate debetur? Cui enim plus datur, plus exigitur ab eo. Iſtos quippe ſcriptura dicit inexcuſabiles, quos non latet veritas, & in eis perſeuerat iniquitas. Reuelatur enim ira dei de cœlo, ait Apoſtolus, ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum qui veritatem in iniuſtitia detinent: quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, vt ſint inexcuſabiles. Si ergo iſtos inexcuſabiles dicit qui inuiſibilia illius per ea quæ facta ſunt intellecta conſpicere potuerunt, nec obedierunt tamen veritati, ſed iniqui & impij permanſerunt (neque enim non cognouerunt, ſed cognoſcentes, inquit, deum, non vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt) quanto magis inexcuſabiles ſunt, qui ex lege eius inſtructi confidunt ſeipſos duces eſſe cæcorum, & alios docentes, ſeipſos non docent: qui prædicant non furandum, & furantur, & cætera quæ de ipſis Apoſtolus loquitur? Eis quippe dicit: Propterea inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim alium iudicas, teipſum condemnas. eadem enim agis quæ iudicas. Dicit enim ipſe dominus in Euangelio: Si non veniſſem & eis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Non vtique peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis multiſq; peccatis: ſed hoc peccatum vult intel-

D *Roma. 9.* E *Prouer. 28.* *Roma. 1.* F *Roma. 2.* *Ioan. 15.*

G ligi non eos habituros fuiſſe, ſi non veniſſet, qui cum
audiſſent eum, non crediderunt in eum. hanc eos ex-
cuſationem non habere aſſerit qua poſsint dicere, non
audiuimus, ideo non credidimus. Humana quippe ſu-
perbia tanquam præſumens de viribus liberi arbitrij
excuſatam ſe putat, quando ignorantiæ non volunta-
tis videtur eſſe quod peccat. Secundum hanc excuſa-
tionem inexcuſabiles dicit ſcriptura diuina quoſcun-
que ſcientes peccare conuincit: dei tamen iuſtum iudi-
Roma.2. cium nec illis parcit qui non audierunt. Quicunque e-
nim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Et quan-
uis ſe ipſi excuſare videantur, non admittit hanc excu-
ſationem qui ſcit ſe feciſſe hominē rectum, eique obe-
dientiæ dediſſe præceptum, nec niſi eius quo male vſus
eſt libero voluntatis arbitrio, etiam quod tranſiret in
poſteros manaſſe peccatum. Neque enim damnantur,
qui non peccauerunt, quandoquidem illud ex vno in
omnes pertranſiit, in quo ante propria in ſingulis qui-
H buſque peccata omnes communiter peccauerunt. Ac
per hoc inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu o-
riginis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, ſi-
ue qui nouit, ſiue qui ignorat, ſiue qui iudicat, ſiue qui
non iudicat: quia & ipſa ignorantia in eis qui intelli-
gere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt: in eis au-
tem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in vtriſ-
que non eſt iuſta excuſatio, ſed iuſta damnatio. Ideo au-
tem diuina eloquia eos inexcuſabiles dicunt, qui non
ignorantes ſed ſcientes peccant, vt ſecundum iudiciū
ſuperbiæ ſuæ quo multū confidunt de viribus propriæ
voluntatis, ſe inexcuſabiles videant, quia de ignoran-
tia iam non habent excuſationem, & nondum eſt iu-
ſtitia cui præſumebant ſufficere voluntatem. At verò
ille cui dominus & ſciendi & obediendi largitus eſt
gratiam, Per legem enim, inquit, cognitio peccati: &
Roma.3. peccatum non cognoui niſi per legem: Nam concupi-
ſcentiam neſciebam, niſi lex diceret. Non concupiſces.
Nec vult intelligi hominem præceptricis legis igna-
rum, ſed liberatricis indignum gratiæ, vbi dicit: Con-
Roma.7. delector legi dei ſecundum interiorem hominem, &
cum hac non ſolum ſcientia, verumetiam & delecta-
tione legis, poſtea dicit: Miſer ego homo, quis me li-
berabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum
I Chriſtum dominum noſtrum. Nemo itaque liberat à
vulneribus illius trucidatoris, niſi huius gratia ſalua-
toris. Nemo liberat venundatos ſub peccato à vincu-
lis captiuantis, niſi gratia redimentis: ac per hoc vni-
uerſi qui ſe in nequitiis & iniquitatibus excuſatos vo-
lunt, ideo iuſtiſsime puniuntur, quoniam qui liberen-
tur, non niſi gratia liberantur. Nam ſi excuſatio illa iu-
ſta eſſet, non inde iam gratia, ſed iuſtitia liberaret.
Cum verò non liberat niſi gratia: nihil iuſtum inue-
nit in eo quem liberat non voluntatem, non operatio-
nem, non ſaltem ipſam excuſationem. nam ſi hæc iu-
ſta eſt, quiſquis ea vtitur, merito non gratia liberatur.
Nouimus enim liberari per gratiam Chriſti quoſdam
Roma.9. etiam eorum qui dicūt: Quid adhuc cōqueritur? Nam
voluntati eius quis reſiſtit? Quæ ſi iuſta eſt excuſatio,
non iam gratuita gratia, ſed propter huius excuſatio-
nis iuſtitiam liberantur. Si autem gratia eſt qua libe-
rantur, profecto hæc excuſatio iuſta non eſt. Tunc e-
nim vera gratia eſt, qua homo liberatur, ſi non ſecun-
dum debitum iuſtitiæ retribuitur. Nihil ergo fit in eis,
qui dicunt: Quid adhuc conqueritur? Nam volunta-
ti eius quis reſiſtit? niſi quod legitur in libro Salomo-
Prouer. 19. nis; Inſipientia viri violat vias eius, deum autem cau-
ſatur in corde ſuo. Quanuis itaque deus faciat vaſa
iræ in perditionem, vt oſtendat iram, & demōſtret po-
tentiam ſuam, qua bene etiam vtitur malis, & vt no-
tas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ
fecit in honorem, non damnabili maſſæ debitum, ſed
ſuæ gratiæ largitate donatum: tamen in eiſdem iræ va-
ſis propter meritum maſſæ in contumeliam debitam
factis, id eſt, hominibus propter naturæ quidem bo-
num creatis, ſed propter vitia ſupplicio deſtinatis, ini-
quitatem, quam rectiſsime veritas improbat, damna-
re nouit ipſe, non facere. Sicut enim voluntati eius tri-
buitur humana natura nullo dubitante laudanda, ſic
hominis voluntati culpa tribuitur nullo recuſante
damnanda. Quæ voluntas hominis aut hæreditari-
um vitium tranſmiſit ad poſteros, quos in ſe habuit
cum peccaret, aut acquiſiuit etiam cætera vitia, cum
in ſeipſo vnuſquiſque perdite viueret. Sed neque ab il-
lo quod originaliter contrahitur, neque ab iis quæ
vnuſquiſque in vita propria vel intelligendo vel no- L
lendo intelligere mala congregat, vel etiam inſtru-
ctus ex lege additamento præuaricationis exaggerat,
quiſquam liberatur & iuſtificatur, niſi gratia dei per
Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, non ſolùm re-
miſsione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fi-
dei & timoris dei, impartito ſalubriter orationis affe-
ctu & effectu, donec ſanet omnes languores noſtros, Pſal.102.
& redimat de corruptione vitam noſtram, & coronet
nos in miſeratione & miſericordia. Verùm iſti qui
perſonarum acceptorem fieri exiſtimant deum, ſi in
vna eadémque cauſa ſuper alios veniat miſericordia
eius, ſuper alios verò maneat ira eius nempe totas vi-
res argumentationis humanæ in paruulis perdunt.
Nam vt interim taceam quod non eſt præter paruu-
los quamlibet materno vtero recentiſsimos ea pœna
de qua loquens Apoſtolus ait: Per vnius delictum in Roma.5.
omnes homines ad condemnationem, vnde non libe-
rat, niſi vnus ille, de quo idem ait: Per vnius iuſtifica-
tionem in omnes homines ad iuſtificationem vitæ: vt
ergo hoc interim omittam, & hoc ſolum de paruulis
dicam, quòd ipſi quoque authoritate Euangelica ter-
riti, vel potius Chriſtianorum populorum concordiſ-
ſima fidei conſpiratione perfracti, ſine vlla excuſatio-
ne concedunt, quod nullus paruulus niſi renatus ex a-
qua & ſpiritu intrat in regnum cœlorum: quem quæſo M
allaturi ſunt cauſam quòd alius ſic gubernatur vt ba-
ptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus
vel etiam fidelium, priuſquam ab eis baptizandus offe-
ratur, expiret? An hoc fato vel fortunæ daturi ſunt? Nō
opinor eos in tantam dementiam prodituros, quan-
tulumcunque nomen Chriſtianum tenere cupientes.
Cur ergo in regnum cœlorum non accepto regenera-
tionis lauacro paruulus nullus intrabit? Nunquidnam
ipſe ſibi parentes infideles vel negligentes de quibus
naſceretur elegit? Quid dicam de inopinatis & re-
pentinis innumerabilibus mortibus, quibus ſæpe eti-
am religioſorum Chriſtianorum præueniuntur & ba-
ptiſmo præripiuntur infantes, cum econtrario ſacrile-
gorum & inimicorum Chriſti aliquo modo in Chri-
ſtianorū manus venientes, ex hac vita non ſine ſacra-
mēto regenerationis emigrēt? Quid hinc dicturi ſunt,
qui vt gratia dari poſsit, nōnulla præcedere merita hu-
mana contendūt, ne ſit perſonarū acceptor deus? Quæ
tandem hic merita præceſſerunt? ſi eorūdem cogitaue-
ris paruulorum, nulla ſunt propria, vtriſq; eſt illa maſſa
communis. Si parētum attenderis, bona ſunt illa quo-

rum

A rum filij repentinis mortibus ſine Chriſti baptiſmate perierunt: mala verò illa, quorum filij per Chriſtianorum aliquam poteſtatem ad ſacramenta Eccleſiæ peruenerunt. Et cur prouidentia dei cui noſtri capilli numerati ſunt, ſine cuius voluntate non cadit paſſer in
Math. 10 terram, quæ nec fato premitur, nec fortuitis caſibus impeditur, nec vlla iniquitate corrumpitur, vt renaſcantur ad hæreditatem cœleſtem, non conſulit omnibus paruulis filiorum ſuorum, & nonnullis conſulit etiam paruulis impiorum? Iſte infans de fidelibus coniugatis ortus, lætitia parentum ſuſceptus, matris vel nutricis
**aliàs, exſors & exterris.* ſomnolentia ſuffocatus fit exterus * & expers ſuorum fidei. Ille infans de ſacrilego ſtupro naſcitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum miſericordi pietate colligitur, eorum Chriſtiana ſolicitudine baptizatur, fit æterni conſors & particeps regni. Iſta cogitent, iſta conſiderent, hinc audeant dicere deum vel acceptorē in ſua gratia perſonarum, vel remuneratorem præce-
B dentium meritorum. Nam & ſi conabuntur maioris ętatis aliqua merita ſuſpicari, ſeu bona ſeu mala: quid de iſtis infantibus dicent, quorum nec iſte ſibi vllis propriis meritis malis potuit acquirere violentiam ſuffocantis, nec bonis ille diligentiam baptizantis? Nimiæ vanitatis & cæcitatis ſunt, ſi etiam his conſideratis
Roma. 11. nondum dignantur exclamare nobiſcum: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Non itaque miſericordiæ gratuitæ dei pertinaciſsima aduerſentur inſania.
Luca. 19. Sinant filium hominis in qualibet ætate quærere & ſaluum facere quod perierat. Nec de inſcrutabilibus iudiciis eius audeant iudicare, cur in vna eadémque cauſa ſuper alium veniat miſericordia eius, ſuper alium maneat ira eius. Qui enim ſunt iſti qui
Rom. 9. reſpondeant deo, quandoquidem ille Rebeccę haben-
C ti geminos ex vno concubitu Iſaac patris noſtri, cum illi nondum nati nihil egiſſent boni vel mali, vt ſecundum electionem propoſitum eius maneret, electionem ſcilicet gratiæ non debiti, electionem qua eligendos facit ipſe, non inuenit, non ex operibus, ſed ex vocante dicit minori ſeruiturum eſſe maiorem. In quam ſententiam beatus Apoſtolus etiam teſtimonium pro-
Malach. 1. phetæ longe poſterioris aſſumpſit, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui: vt intelligeretur hoc apertum poſtea per prophetam, quod antequam illi naſcerentur, erat in dei prædeſtinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Iacob antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum? Et quid oderat in Eſaü antequam feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret iuſtitiam, quam nullam ille fecerat: neque in iſto odiſſet naturam, quam bonam ipſe perfecerat. Mirum autem cum his coarctantur anguſtiis, in quanta ſe abrupta
Hoc Ambroſius. præcipitent metuentes retia veritatis. Ideo, inquiunt, nondum natorum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera præuidebat. Quis iſtum acutiſsimum ſenſum defuiſſe Apoſtolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut aduerſantis obiecta quæſtione, non id potius tam breue, tam apertum, tam, ſicut iſti putant, verum abſolutúmque reſpondit. Cum enim rem ſtupendam propoſuiſſet, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali rectè dici potuerit, quòd vnum deus dilexerit, alium odio habuerit, ipſe ſibi obiecta quæſtione motum exprimens auditoria, Quid ergo dicemus? inquit.
Roma. 8. Nunquid iniquitas apud deum? Abſit. Hic ergo erat locus vt diceret quod iſti ſentiūt. Futura enim deus ope- D
ra præuidebat, quando minori maiorem ſeruiturum eſſe dicebat. Non autem hoc Apoſtolus dicit, ſed potius ne quiſquam de ſuorum operum audeat meritis gloriari, ad dei gratiam & gloriam commendandam voluit valere quod dixit. Cum enim dixiſſet, Abſit vt ſit iniquitas apud deum. tanquam ei diceremus, Vnde hoc oſtendis, cum aſſeras non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, Maior ſeruiet minori: Moyſes enim dicit, inquit, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam pręſtabo, cui miſericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Vbi nunc merita, vbi opera vel præterita vel futura tanquam liberi arbitrij viribus adimpleta vel adimplenda? Nónne apertam protulit Apoſtolus de gratuitæ gratiæ, hoc eſt veræ gratiæ commendatione ſententiam? Nónne ſtultam fecit deus hæreticorum ſapientiam? Quid autem agebatur, vt hoc Apoſtolus diceret, vt eorum geminorum commemoraret exemplum? Quid perſuadere moliebatur? Quid inculcare cupiebat? Nempe hoc quod ipſorum oppugnet amentia, quod ſuperbia non E
capiunt, quod ſapere nolunt. Qui ignorantes dei iuſti- *Roma. 10.*
tiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. De ipſa quippe gratia ſatisagebat Apoſtolus, & ideo promiſsionis filios commēdabat. Quod enim promittit deus, non facit niſi deus. habet nanque aliquid rationis & veritatis, vt homo promittat, & deus faciat: vt autē homo ſe facęre dicat quod promiſerit deus, ſuperbæ impietatis eſt reprobus ſenſus. Commendans ergo filios promiſsionis, hoc primum ſignificatum oſtendit per Iſaac filium Abrahæ. Euidentius nanque opus dei apparet in eo, quem non genuit vſitatus ordo naturæ de ſterilibus viſceribus & ſenectute confectis, vt in filiis dei qui futuri prænunciabantur, hoc eſſet ſignum diuini operis, non humani. In Iſaac, inquit, vocabitur tibi ſemen, hoc eſt, non *Rom. 9.*
qui filij carnis, hi filij dei, ſed filij promiſsionis deputantur in ſemine. Promiſsionis enim verbum hoc eſt: Ad hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Non ſolum autem illa, ſed & Rebecca ex vno concubitu habens Iſaac patris noſtri: quo pertinuit vt adderet ex vno F
concubitu, niſi vt non ſolū de ſuis, neque de parentum meritis aliorum, ſed ne de ipſius quidem vnius patris mutata forte in melius voluntate gloriaretur Iacob dicens, ideo ſe à creatore non derelictum quia pater eius quando eum ſeminauit, melioribus laudabilior moribus fuit. Ex vno, inquit, concubitu, vnum tunc ad eos ſeminandos meritum patris, vnum ad concipiendos meritū matris. Quia etſi mater eos donec pareret viſceribus portauit incluſos, & forte voluntates affectionéſque variauit, non vni, ſed ambobus vtique variauit, quos pariter ventre portauit. Intentio igitur intuenda eſt Apoſtoli, quomodo propter gratiam commendādam nolit eum de quo dictum eſt, Iacob dilexi, niſi in domino gloriari: vt cum ex eodem patre, eadē matre, vno concubitu, antequam aliquid egiſſent boni aut mali, alterum deus diligit, odit alterum, intelligat Iacob ex illa maſſa originalis iniquitatis, vbi fratrem ſuum (cum quo habuit communem cauſam) videt per iuſtitiam meruiſſe damnari, non niſi per gratiam ſe potuiſſe diſcerni. Nondum enim naſcentibus, nec agentibus bonū aut malum, vt ſecundum electionem propoſitū dei maneret, nō ex operibus ſed ex vocante dictum eſt ei: Maior ſeruiet minori. Electionem autem gratiæ nullis fieri operum præcedentibus me-

G ritis, alio loco apertiſsime idem Apoſtolus oſtendens, *Roma. 11.* Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Secundum hanc ergo gratiam etiam propheticum teſtimonium conſequenter aſſumens, Sicut ſcriptum eſt, inquit, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui. & cõtinuo, *Roma. 9.* Quid ergo dicemus, inquit, Nunquid inquitas eſt apud deum? Abſit. Sed quare abſit? An propter opera quæ futura præſciebat amborum? Imò & hoc abſit. Moyſes enim dicit, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei. Atque vt in vaſis quæ perfecta ſunt in perditionem, quæ damnatæ debita eſt maſſæ, agnoſcant vaſa ex eadem maſſa in honorem facta, quid eis miſericordia diuina largita ſit: Dicit enim, inquit, ſcriptura ad Pharaonem, Quia ad hoc te excitaui, vt oſtendam in te potentiam meam, & vt glorificetur nomen meum

H in vniuerſa terra. Denique ad vtrunque concludit, Ergo cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. Hoc facit apud quem non eſt iniquitas. Miſeretur itaque gratuito dono, obdurat autem iuſtiſsimo merito. Sed dicat adhuc vel ſuperbi infidelis elatio, vel puniti damnabilis excuſatio, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis reſiſtit? Dicat & audiat quod conuenit homini: O homo, tu quis es qui reſpondeas deo? & cætera, de quibus iam quantum potui ſatis ac ſæpe diſſerui. Audiat hæc, & non contemnat. Quod ſi contempſerit, etiam vt contemneret ſe inueniat obduratum. Si non contempſerit, etiam vt non contemneret eſſe credat adiutum, ſed obduratum debito, adiutum gratia. Neque enim ſi duorum de Iſaac patriarcha geminorum (quod quidem iam oſtendimus quanta cæcitate dicatur) futura præuidit deus opera, quia vixerunt atque ſenuerunt, & propterea Iacob dilexit, Eſaü *Roma. 9.* autem odio habuit: ideo moriturorum etiam paruulorum poteſt quiſquam dicere, vt huic ad percipiendum baptiſmum non conſulat, illi autem conſulat, deum futura eorum opera præuidere. Quomodo enim futura dicũtur, quæ nulla erũt? Sed deus, inquiunt, in eis quos hinc aufert, præuidet quemadmodum victurus eſſet

I quiſque ſi viueret: & ideo quem nequiter nouit fuiſſe victurum, ſine baptiſmo facit & mori: ſic in eo puniens opera mala, non quæ fecit, ſed quæ facturus fuit. Si ergo diuinitus etiam quæ commiſſa non ſunt mala opera puniuntur: primo attendant quàm falſò pollicea ntur in damnationem paruulos non ituros, qui ſine baptiſmate moriuntur, qui propterea nõ baptizantur, quia mali victuri erant ſi viuerent. propter ipſam quippe malam vitam proculdubio damnabuntur, ſi etiam mala quæ fuerant futura damnantur. Deinde ſi eis ad percipiendum baptiſmatis conſulitur ſacramentum, quos nouit deus ſi viuerent bene fuiſſe victuros, cur nõ omnes tenentur in vita quam bonis operibus ornaturi ſunt? Cur etiam eorum qui baptizantur quidam diu viuentes peſsime viuunt, & vſque ad apoſtaſiam aliquando perueniunt? Cur ipſum primum coniugium peccatorum, quos vtique nouerat deus peccaturos, non de paradiſo ante proiecit, ne ibi committerent quod tam ſancto loco eſſet indignum, ſi iuſte peccata etiam nondum commiſſa puniuntur? *Sapien. 4.* Quid denique præſtatur ei qui rapitur ne malitia mutet intellectum eius, & ne fictio decipiat animam eius: ſi iuſte etiam illa puniuntur, quæ licet non fecerit, fuerat tamen viuendo facturus? Poſtremò cur non ad percipiendum regenerationis lauacrum, ei magis conſulitur morituro qui male fuerat victurus ſi viueret, vt ei peccata quæ fuerat commiſſurus, remittantur in baptiſmo? Quis enim eſt tam vecors qui ea neget per baptiſmum poſſe dimitti, quæ ſine baptiſmo dicit poſſe puniri? Sed diſputando aduerſus eos qui vſquequaque conuicti etiam non commiſſorum peccatorum deum perſuadere moliuntur vltorem, verendum eſt, ne nos in eos iſta fingere exiſtimemur, illi autẽ nullo modo tam hebetes eſſe credantur, vt hæc vel ſentiant vel cuiquam perſuadere conentur: veruntamen niſi eos hæc dicere audiſſem, refellenda eſſe non arbitrarer. Circunſtipantur enim & diuinarum authoritate lectionum, & antiquitus tradito & retento firmo Eccleſiæ ritu in baptiſmate paruulorum, vbi apertiſsime demonſtrantur infantes & cum exorcizantur, & cum ei per eos à quibus geſtantur, renunciare reſpondent, à diaboli dominatione liberari, & non inuenientes quà exeant, pergunt in præcipitem L

ſtultitiam, dum nolunt mutare ſententiam. Illud ſanè ſibi vidẽtur acutiſsime dicere, quomodo peccatũ tranſit in filios fidelium, quod in parentibus non dubitamus dimiſſum eſſe per baptiſmum, quaſi propterea poſſit non habere generatio carnalis, quod ſola tollit regeneratio ſpiritalis. Aut vero in baptiſmo concupiſcentiæ carnis infirmitas continuò ſanatur, ſicut continuo reatus eius aboletur, ſed gratia renaſcendi, non conditione naſcendi. *De Gen. ad literã li. 10 cap. 13.* Vnde quiſquis per hanc concupiſcentiam etiam de renato naſcitur, ſine dubitatione oberit nato, niſi & ipſe ſimiliter renaſcatur. Verùm quicquid eſt in hac quæſtione difficultatis, ita in agro Chriſti non impedit operarios eius quo minus ab eis in remiſsionem peccatorum baptizentur infantes, ſiue de fidelibus, ſiue de infidelibus nati ſint, ſicut agricolas non impedit quo minus ab eis inſerendi cura in oleas conuertantur oleaſtri, ſiue de oleaſtris, ſiue de oleis oriantur. Nam & hoc ſi vt reſpondeat ruſtico propouatur, quæ cauſa ſit vt cum aliud ſit olea, aliud oleaſter, non tamen niſi oleaſter de ſemine vtroque naſcatur, non omittit inſerendi curationem, etiam ſi non poſsit iſtam ſoluere quæſtionem. Alioquin dum ex olinæ ſemine exorta virgulta non aliud quàm oleas eſſe exiſtimat, efficit deſidia vanitatis, vt totus ille ager amara ſterilitate ſylueſcat. Nam illud quod excogita- M

uerunt cum veritatis pondere premerentur, quia fidelis dominus in verbis ſuis, & propterea eius Eccleſia nullo modo fallaciter paruulos in remiſsionem peccatorum baptizat, ſed vt fide agatur quod agitur, vtique fit quod dicitur. Quod ergo excogitauerũt cum hæc eos apertiſsima moles veritatis vrgeret, quis non Chriſtianus irrideat quamlibet verſutiſsimum cernat? Dicunt enim, veraciter quidem reſpondere paruulos per ora geſtantium, in remiſsionem ſe credere peccatorum, non tamen quia ſibi remittuntur, ſed quia credant quòd in Eccleſia vel in baptiſmo remittantur in quibus inueniuntur, non in quibus nulla ſunt. Ac per hoc nolunt eos ita baptizari in remiſsionem peccatorum, tanquam in eis fiat ipſa remiſsio, quos contendũt nullum habere peccatum. Sed quoniam licet ſine peccato, in eo tamen baptiſmate baptizãtur, quo fit in quibuſque peccatoribus remiſsio peccatorum, fieri quidẽ poteſt vt hæc verſipellis aſtutia ſubtilius & acutius ex ocio refellatur: veruntamen ſecundum iſtam ſuã calliditatem non inueniunt quid ad hoc reſpondeãt, quòd exorcizãtur & exufflantur infantes. hoc enim procul-

dubio

A dubio fallaciter fit, ſi diabolus eis non dominatur. Si autem dominatur, & ideo non fallaciter exorcizantur & exufflantur, per quid dominatur niſi per peccatum princeps vtique peccatorum? Proinde ſi iam erubeſcunt nec audent dicere hęc in Eccleſia mendaciter geri, fateãtur quod perierat etiam in paruulis quæri. neque enim niſi propter peccatum perierat, quod niſi per gratiam non poteſt quæri, nõ poteſt inueniri. Sed deo gratias, quòd ſaltem cum argumentantur contra remiſsionem peccatorum, ne fieri credatur in paruulis, iam tamen quamuis per corda & ora maiorum credere paruulos confitentur. Sicut ergo audiunt dominum dicentem: Qui non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non introibit in regnum cœlorum: propter quod eos baptizandos eſſe concedunt: ſic audiant eundem dominum dicentem: Qui non crediderit, condẽnabitur: quia ſicut eos renaſci per miniſterium baptizantium, ita etiam credere per corda & ora confitentium cõfitemur. Audeant ergo dicere, quòd à iuſto deo innocens condẽnabitur, ſi nullo vinculo peccati origi-B nalis innectitur. Si ſermo iſte prolixus eſt & oneroſus occupationibus tuis, da veniã: quia vt hæc ad te ſcriberem, & occupatus literis tuis indicibus erga nos beneuolentiæ tuæ tecum iſta colloquerer, etiam ego vim feci interrumpendis occupationibus meis. Si qua illos alia excogitare aduerſus fidem catholicam ſcieritis, & quæcunque aduerſus eos, ne dominici gregis infirma deuaſtẽt, vos quoque fideli & planè paſtorali dilectione diſſeritis, nota facite nobis. Hæreticorum quippe inquietudine, vt ſcripturas vigilantius perſcrutemur, vnde ne ouili Chriſti noceãt, eis poſsit occurri, tanquam de ſomno ignauiæ noſtra excitatur induſtria: ita per C multiplicem gratiam ſaluatoris etiam quod inimicus in perniciem machinatur, deus conuertit in adiutorium: quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Semper in deo viuas, memor noſtri frater chariſsime.

Ioan.3. Marci.16. Roma.8.

Auguſtinus & Alipius Bonifacio, ſiue vt alij codices habebant, Paulino, laudans librum aduerſus Pelagianos ab eo conſcriptum, & plenius eum inſtituens aduerſus eam hæreſim. *Epiſtola CVI.*

DOMINO beatiſsimo & in Chriſti viſceribus germanitus amplectendo, pluſquam dici poteſt deſiderabili fratri & coëpiſcopo Paulino, Alipius & Auguſtinus. Tandem aliquando prouidit deus nobis literatum fideliſsimum perlatorẽ omnium noſtrum meritò chariſsimum fratrem Ianuariũ, per quem etiamſi non ſcriberemus, omnia quæ circa nos ſunt poſsit ſynceritas tua tanquam per viuentem atque intelligentem epiſtolam noſcere. Pelagium quẽ credimus, vt ab illo diſtingueretur qui Pelagius Tarẽti dicitur, Britonem fuiſſe cognominatum, quòd vt ſeruum dei dilexeris nouimus: nunc autem quemadmodum diligas ignoramus. Nam & nos non ſolùm dileximus, verumetiam diligimus eum. Sed aliter nunc diligimus, aliter aliquãdo dileximus. Tunc enim quia nobis rectæ fidei videbatur, nunc autem vt ab iis quæ inimica & aduerſa gratiæ dei ſentire dicitur, illius miſericordia liberetur. Nam cum hoc de illo aliquandiu fama iactaret, non vtique facilè credendum fuit. Solet quippe fama mentiri. Sed propius vt crederemus acceſsit, quòd librum quendã eius, ea prorſus perſuadere molientem, quæ gratiam dei per vnum mediatorem dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum generi D humano impertitam, de fidelium cordibus creditam deleant, legimus, traditum nobis à famulis Chriſti, qui eum talia docentẽ ſtudioſiſsimè audierant, fueranteque ſectati. Cui quidem libro eiſdem rogantibus, quia id fieri oportere videbamus, tacito nomine authoris, ne offenſus inſanabilior redderetur, vnius noſtrum diſputatione reſponſum eſt, quod libro continetur, & multipliciter atque abundanter aſſeritur: quod etiam quibuſdam literis agit ad tuam venerationem datis, vbi dicit ſe non debere exiſtimari ſine gratia dei defendere liberum arbitrium, cum poſsibilitatem volendi atque operandi (ſine qua nihil boni velle atque agere valeremus) à creatore nobis inſitam diceret, vt videlicet hæc intelligatur doctore ipſo gratia dei, quæ Paganis atque Chriſtianis, impiis & piis, fidelibus atque infidelibus communis eſt. Hæc mala, quibus Saluatoris euacuaretur aduentus, vbi hoc poſſumus dicere, quod de lege dicit Apoſtolus, Si per naturam iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, refellebamus vt poteramus in cordibus eorum qui iſta ſentirent, vt his cognitis, etiam ille ſi fieri poſſet non laceſsitus iſta emendaret, atque ita & pernicies deſtrueretur erroris, & hominis verecundiæ parceretur. Sed poſtea quàm ad nos literæ de Oriente venerunt, eandem cauſam apertiſsime ventilantes, nullo modo iam qualicunque epiſcopali authoritate deeſſe Eccleſiæ debueramus. Miſſæ ſunt itaque de hac re ex duobus conciliis Carthaginenſi & Mileuitano relationes ad Apoſtolicam ſedem, antequam geſta Eccleſiaſtica, quibus apud epiſcopos prouinciæ Palęſtinæ Pelagius perhibetur eſſe purgatus, vel in manus noſtras, vel in Africam perueniſſent. Scripſimus etiam ad beatæ memoriæ papam Innocentium, præter conciliorum relationes, literas familiares, vbi de ipſa cauſa aliquanto diutius egimus. Ad omnia nobis ille reſcripſit eodem modo, quo fas erat atque oportebat Apoſtolicæ ſedis antiſtitem. Quæ omnia modo legere poteris, ſi eorum forte ad te vel nulla vel non cuncta peruenerant: vbi videbis ſeruata erga hominem moderatione quæ debuit, ne damnaretur ſi praua damnaret, ipſum tamen nouellum & pernicioſum errorem F ſic Eccleſiaſtica authoritate compreſſum, vt multum miremur eſſe adhuc quoſdam, qui per quemlibet errorem gratiæ dei conentur obſiſtere, ſi tamen hæc geſta didicerunt: quòd gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum (quod fides vera & catholica tenet) ſemper Eccleſia puſillos cum magnis à morte primi hominis, ad vitam ſecundi hominis transfert: non ſolùm peccata delendo, verumetiam ad non peccandum rectéque viuendum, eos qui iam vti poſſunt voluntatis arbitrio, ſic adiuuando, vt niſi adiuuet, nihil pietatis atque iuſtitiæ, ſiue in opere, ſiue etiam in ipſa voluntate habere poſsimus. Deus quippe operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nam quis nos niſi qui venit quærere & ſaluare quod perierat, ab illa perditionis maſſa & contentione† diſcernit? Vnde Apoſtolus interrogat dicens: Quis enim te diſcernit? Vbi ſi dixerit homo, Fides mea, voluntas mea, bonum opus meum. reſpondetur ei, Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Hoc vtique totum ideo, non vt homo nõ glorietur, ſed vt qui gloriatur, in domino glorietur, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Non quia bona opera iſta pia cogitatione fruſtran-

Gala.2. E Apoſtolica ſedes. Philip.2. † contentione. 1.Corin.4. 1.Corin.1.

G tur, cum deus reddat vnicuique ſecundum opera eius,
Roma.2. ſitq; gloria & honor & pax omni operanti bonum: ſed
quia opera ex gratia, non ex operibus gratia: quoniam
fides quæ per dilectionem operatur, nihil operaretur,
Roma.5. niſi ipſa dilectio dei diffunderetur in cordibus noſtris
per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Nec ipſa fi-
Roma.12. des eſſet in nobis, niſi deus vnicuique partiretur men-
ſuram fidei. Bonum eſt igitur homini, vt cum totis vi-
Pſal.58. ribus liberi arbitrij ſui veraciter dicat, Fortitudinem
meam ad te cuſtodiam: quia ille qui putauit ſine ipſius
Luca.15. adiutorio ſe poſſe cuſtodire quod dedit, profectus in
longinquam regionem, & viuens prodige cuncta con-
ſumpſit, & miſeria duræ ſeruitutis attritus, reuerſuſ-
que in ſemetipſum, dixit: Surgam & ibo ad patrem
meum. Quam cogitationem bonam quando haberet,
niſi & ipſam illi in occulto pater miſericordiſsimus
inſpiraſſet? Quod intelligens miniſter ille noui teſta-
2.Corin.3. menti, Non quia idonei ſumus inquit, cogitare aliquid
à nobis quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficiẽtia noſtra ex
Pſal.58. deo eſt. Vnde & ille cum dixiſſet, Fortitudinem meam
ad te cuſtodiam, ne vel hoc ipſum, quia cuſtodit, ſuis
H viribus arrogaret, tanquam ei veniſſet in mentem, quia
Pſal.126. niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilant
Pſal.120. qui cuſtodiunt eam, & non dormit neque dormitat
qui cuſtodit Iſraël: adiunxit cauſam vnde fiat idoneus
cuſtodire, vel quo potius cuſtode ſeruetur: Quoniam
deus, inquit, ſuſceptor meus es. Recolat igitur iſte ſi po-
teſt merita ſua vnde factum ſit vt deus dignaretur eius
eſſe ſuſceptor, ac ſi deus eſſet ſuſceptus. Recolat vtrum
Luca.19. quæſierit an quæſitus ſit, ab illo ſcilicet qui venit quæ-
rere & ſaluare quod perierat. Nam ſi quærere volue-
rit ante gratiam quid meruerit vt acciperet eam, ma-
la ſua poterit homo inuenire, non bona, etiam ſi eum
vnius diei vitam habentem ſuper terram gratia Sal-
uatoris inuenerit: quia ſi aliquid boni operatur ho-
mo, vt gratiam mereatur: non ei merces imputatur ſe-
Rom.4. cundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Si autem cre
dit in eum qui iuſtificat impiũ, vt deputetur fides eius
Abac.2. ad iuſtitiam (iuſtus enim ex fide viuit) profecto ante-
quam gratia iuſtificetur, vt iuſtus efficiatur, impius
quid eſt niſi impius? Quem ſi debitum ſequeretur,
I quid ei os merito niſi ſupplicium redderetur? Si ergo
Roma.11. gratia, iam non ex operibus eſt: alioquin gratia iam
non eſt gratia. Operibus enim debitum redditur, gra-
tia gratis datur, vnde etiam nuncupatur. Si quis au-
tem dixerit quòd gratiam bene operandi fides me-
reatur, negare non poſſumus, imò verò gratiſsime
confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, qua
impetrent charitatem, quæ ſola vere bene operatur,
iſti fratres noſtri, qui multum de ſuis operibus gloriã-
tur. Charitas autem vſque adeo donum dei eſt, vt
deus dicatur. Qui ergo habent fidem quia impetrent
iuſtificationem, per dei gratiam peruenerunt ad legem
2.Corin.6. iuſtitiæ. Vnde dicitur: Tempore acceptabili exaudi-
ui te, & in die ſalutis adiuui te. Proinde in iis qui per
electionem gratiæ ſalui fiunt, adiutor deus operatur
Philip.2. & velle & operari pro bona voluntate: quoniam di-
Roma.8. ligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Si
omnia, vtique & ipſam dilectionem, quam fide impe-
tramus, vt eum qui nos prior dilexit, vt in illum cre-
deremus, per eius gratiam diligamus, & diligamur
quod operati non ſumus. Qui verò ſuis meritis præ-
mia tanquam debita expectant, nec ipſa merita dei
gratiæ tribuunt, ſed viribus propriæ voluntatis, ſicut
dictũm eſt de carnali Iſraël, perſequentes legem iuſti-
tiæ, in legem iuſtitiæ non perueniunt, Quare? Quia K
non ex fide, ſed tanquam ex operibus. Ipſa eſt enim
iuſtitia ex fide, quam gentes apprehenderunt, de qui-
bus dictum eſt. Quid ergo dicemus? Quia gentes quæ Roma.9.
non cognouerunt iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam.
Iuſtitiam autem quæ ex fide eſt: Iſraël autem perſe-
quens legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non per-
uenit. Quare? Quia non ex fide, ſed tanquam ex ope-
ribus. Offenderunt enim in lapidem offenſionis, ſi-
cut ſcriptum eſt: Ecce pono in Sion lapidem offenſio- Eſa.28.
nis, & petram ſcandali: & qui crediderit in eum, non
confundetur. Ipſa eſt iuſtitia ex fide, qua credimus nos
iuſtificari, hoc eſt, iuſtos fieri gratia dei, per Ieſum Chri-
ſtum dominum noſtrum, vt inueniamur in illo non
habẽtes noſtram iuſtitiam, quæ ex lege eſt: ſed eam quę
eſt per fidem Chriſti. Quæ ex deo iuſtitia in fide? vti-
que in fide qua credimus nobis iuſtitiam diuinitus da-
ri, non à nobis in nobis noſtris viribus fieri. Nam cur
illam iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſuam dixit Apoſtolus,
non ex deo, quaſi lex non ſit ex deo? Quis hoc niſi im-
pius ſenſerit? Sed quia lex per literam iubet, non per
ſpiritum iuuat, quicunque ſic audit literam legis, vt L
ei ſufficere videatur cognouiſſe quid iubeat aut pro-
hibeat, quo id ſe arbitrij ſui virtute impleturũ eſſe con-
fidat, nec fide confugiat adiuuandus ad ſpiritum viui-
ficantem, ne reum factum litera occidat: is profecto Roma.10.
zelum dei habet, ſed non ſecundum ſcientiam. Igno-
rans enim dei iuſtitiam, id eſt, eam quæ datur ex deo,
& ſuam volens conſtituere, vt tantummodo ex lege
ſit, iuſtitiæ dei non eſt ſubiectus. Finis enim legis Chri-
ſtus ad iuſtitiam omni credenti, ſicut idem Apoſtolus
dicit, vt nos ſimus iuſtitia dei in ipſo, Iuſtificati igi- Roma.5.
tur ex fide pacem habemus ad deum per dominum no- 2.ſen di.26
ſtrum Ieſum Chriſtum, Iuſtificati autem gratis per gra- cap.& ſi.
tiam ipſius, ne fides ipſa ſuperba ſit. Nec dicat ſibi,
ſi ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides mere-
tur, cur non potius redditur quàm donatur? Non di-
cat iſta homo fidelis, quia cum dixerit, Vt merear iuſti-
ficationem, habeo fidem: reſpondetur ei, Quid enim 1.Corin.4.
habes quod non accepiſti? Cum ergo fides impetrat 2.ſen.di.26
iuſtificationem, ſicut vnicuique deus partitus eſt etiam cap.itaque.
ipſius menſuram fidei, non gratiam dei aliquid me-
riti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur au-
geri, vt aucta mereatur perfici, comitante non ducen-
te pediſequa non præuia voluntate. Vnde ille qui di-
xit, Fortitudinem meam ad te cuſtodiam: cauſam- M
que reddit dicens: Quoniam deus ſuſceptor meus
es: tanquam requirens quibus id meritis fuerit con-
ſecutus, nihilque in ſe inueniens ante gratiam dei,
Deus meus, inquit, miſericordia eius præueniet me. Pſal.58.
Quantumcunque, inquit, cogitauero antecedentia
merita mea, miſericordia eius præueniet me. Pro-
inde ab illo attributam fortitudinem ſuam ad illum
cuſtodiens, eodem ſeruatore non perdit quod eodem
largitore ſuſcepit. Nec ob aliud meretur ampliora, ni-
ſi pie fideliterque ſciendo à quo ſibi bona ſunt om-
nia, & hoc ſciendo non ex ſeipſo, ne vel hoc ſit in eo
quod non ſit ex deo. Vnde optime Apoſtolus, Nos, 1.Corin.2.
inquit, non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpi-
ritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ à deo donata ſunt
nobis. ac per hoc & ipſum hominis meritum donum
eſt gratuitum. Nec à patre luminum, à quo deſcendit
omne datum optimum, boni aliquid accipere quiſquã
meretur, niſi accipiendo quod non meretur. Multum
eſt autem indulgentius & ſine vlla dubitatione gratui-
tum, quod

A tum, quod dei gratia per Ieſum Chriſtum dominum
noſtrum præſtatur infantibus, vt eis non obſit ex Adā
generatio, & proſit in Chriſto regeneratio, in quibus
& ipſum accipiendi ſenſum tanto ante miſericordia
dei præuenit: qui certè ſi in hac paruula ætate de cor-
pore exierint, vitam æternam regnúmque cœlorum
ſcientes accipiunt, eius muneris merito quod hic cum
vtique profuit neſcierunt. Certè in his poſt priorum do
ctrinam, ita non niſi priora ſunt dona, in quibus do-
nandis dei gratia ſic operatur, vt nec voluntas accipi-
entium vel præmittatur vel adiungatur vel ſubſequa-
tur: quandoquidem tantum beneficium non ſolum
non libentibus, verumetiam reluctantibus datur quod
eis ad magnum imputaretur ſacrilegiū, ſi iam in iis ali-
quid valeret voluntatis arbitrium. Hoc diximus pro-
pter eos qui non valentes in cauſa gratiæ inſcrutabi-
lia dei iudicia perſcrutari, cur ex Adam maſſa, (quæ
profecto ex vno in condemnationem tota collapſa
eſt, illud vas faciat in honorem, illud in contumeliam:
tamen audent paruulos reos propriorum conſtituere
peccatorum, vt qui bona maláve cogitare nō poſſunt,
B putentur per liberum arbitrium vel pœnam mereri
poſſe vel gratiam: cum potius Apoſtolica veritas di-
Roma.5. cendo, Ex vno omnes in condemnationem: ſatis oſten
dat quòd naſcantur in pœna, vt non merito ſed miſe-
Rom.11. ricordia renaſcantur in gratia. Alioquin gratia iam
non eſt gratia, ſi non diuinis operibus gratis datur, ſed
humanis meritis redditur. Quæ ſola ſic diſcernit à
pœna, vt cum pœna ſit ex Adam omnibus debita, gra-
tia verò per vnum Ieſum Chriſtum nulli debita, ſed
gratuita, vt vere ſit gratia, inſcrutabilia iudicia dei tan-
quam deus eſſe poſsint, cum paruulos ipſe diſcernat,
quos merita nulla diſcernunt, ſed iniqua eſſe non poſ-
Pſal.24. ſint, quia vniuerſæ viæ domini miſericordia & veri-
tas. Vnde cum præbetur alteri miſericordiæ gratia,
non habet quod de humano merito glorietur, quoni-
am non ex operibus, ne forte quis extollatur. Cum
verò alteri vindictæ redditur veritas, non habet cur
iuſtè queratur. Id enim redditur quod peccato iure de-
betur, quoniam vnus in quo omnes peccauerunt, vti-
C que etiam in ſingulis quibuſque punitur. In quorum
pœna clarius oſtenditur, quid vaſis miſericordiæ per
non debitam, ſed veram gratiam, hoc eſt gratuitatem,
conferatur. Vnde ergo argumentantur aduerſus Apo-
Rom.5. ſtolum apertiſsime dicentem: Per vnum hominem
peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors,
& ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes
peccauerunt, dicentes etiam paruulos propria per li-
berum arbitrium habere peccata. tædet attendere pi-
gétque proferre, ſed magis compellimur dicere.
Quod enim potuerunt magna & acuta ingenia cogi-
tare, aut inopiæ eſt tacendo vitare, aut arrogantiæ con-
temnendo præterire. Ecce, inquiunt, Eſaū & Iacob in-
tra viſcera materna luctantur, & dum naſcuntur, al-
ter ſupplantatur ab altero, atque in pede præcedentis
manus conſequentis & tenentis inuenta, perſeuerans
quodammodo lucta conuincitur. Quomodo ergo in
infantibus hæc agentibus nullum eſt vel ad bonum
vel ad malum propriæ voluntatis arbitrium: vnde
præmia ſiue ſupplicia meritis præcedentibus ſubſe-
quantur? Ad hoc nos dicimus, ideo motus illos & tan-
quam litigium paruulorum ſignum rerum futile ma-
gnarum, quia non fuit arbitrium, ſed prodigium. Ne-
que enim daturi ſumus & aſinis liberum arbitrium
voluntatis, quoniam huius generis iumentum, ſicut
ſcriptum eſt & ſubiugale ſine voce, hominis voce re- D
ſpondens vetuit prophetæ dementiam. Hi autem qui Nume.22.
tales non prodigioſos motus, ſed voluntarios actus,
nec de paruulis, ſed à paruulis factos eſſe contendunt,
quid Apoſtolo reſponſuri ſunt, qui cum & hos gemi-
nos ad documentum gratuitæ gratiæ commemoran-
dos videret. Nondum enim natis, inquit, nec aliquid
agentibus boni aut mali, vt ſecundum electionem pro-
poſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante
dictum eſt, quia maior ſeruiet minori. Deinde adiun-
gens teſtimonium prophetæ longè poſt quidem iſta
dicentis, ſed tamen de hac re antiquum dei conſilium
declarantis, Sicut ſcriptum eſt, inquit, Iacob dilexi,
Eſaū autem odio habui? Nempe doctor gentium in
fide & veritate iſtos geminos nondum natos nihil bo-
ni aut mali egiſſe teſtatur, vt gratia commendetur,
vt quod dictum eſt, Maior ſeruiet minori: non ex o- Rom.9.
peribus, ſed ex vocante dictum intelligatur, vt ſecun- Mala.1.
dum electionem dei propoſitum maneret, non me-
ritum hominis anteiret. Non enim dicit, electionem
voluntatis humanæ ſiue naturæ, cum par eſſet in vtro- E
que mortis damnationíſque conditio, ſed electionem
proculdubio gratiæ, quæ non inuenit eligendos, ſed
facit, de qua & in conſequentibus eiuſdem epiſtolæ
loquens ait: Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per Rom.11.
electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autem gratia,
iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gra-
tia. Cui loco ſatis locus iſte concordat, vbi comme-
moratur non ex operibus ſed ex vocante dictum,
Maior ſeruiet minori. Vt quid ergo præclariſsimo
gratiæ commendatori de infantum libero arbitrio,
& nondum natorum actibus, tam impudenter reſi-
ſtitur? Cur meritis præueniri gratia perhibetur, quæ
gratia non eſſet ſi ſecundum meritum imputaretur?
Cur contra ſalutem quæ miſſa eſt perditis, quæ ve-
nit indignis, quamlibet acuta, quamlibet copioſa &
ornata, mirum tamen ſi Chriſtiana diſputatione con-
tenditur? Sed quomodo, inquiunt, non eſt iniquitas
apud deum, ſi diligēdo diſcernit quos merita operum
nulla diſcernunt? Ita nobis hoc dicitur, tanquam id
Apoſtolus ipſe non viderit: non propoſuerit: non re- F
ſponderit. Vidit vtique quid his auditis humana poſ-
ſet infirmitas vel ignorantia cogitare, & eandem quæ-
ſtionem ſibi ipſe proponens, Quid ergo dicemus, in- Rom.9.
quit? Nunquid iniquitas apud deum? Continuo re-
ſpondit, Abſit. Rationémque reddens cur abſit, id eſt,
cur nōn ſit iniquitas apud deum, non ait, Merita enim
vel opera iudicat etiam paruulorum, etiam ſi adhuc
ſint in materno vtero cōſtituti. Quomodo enim hoc
diceret qui iam dixerat de nondum natis, & de iis qui
nihil adhuc egerant boni vel mali, quòd non ex ope-
ribus, ſed ex vocante dictum ſit, Maior ſeruiet mino-
ri? Sed cum vellet oſtendere cur in his non ſit iniqui-
tas apud deum, ait, Moyſi enim inquit, Miſerebor
cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui mi-
ſericors fuero. Quid nos hic docuit, niſi ex illa maſ-
ſa primi hominis, cui meritò mors debetur, non ad
merita hominum, ſed ad dei miſericordiam pertinere
quod quiſque liberatur, atque ita non eſſe iniquitatem
apud deum, quia neque permittendo neque exigendo
quod debetur iniuſtus eſt? Ibi enim grata eſt indul-
gentia, vbi iuſta poſſet eſſet vindicta. Et hinc euiden-
tius apparet, à pœna debita liberato & gratis iuſti-
ficato quantum beneficij conferatur, quòd alter æqua-
liter reus ſine punientis iniquitate punitur. Denique

G ſubiungit & dicit, Igitur non volentis neque currentis,
ſed miſerentis eſt dei : hoc propter eos dictum eſt, qui
per gratiam liberati iuſtificantur. Propter eos antem
ſuper quos ira dei manet, quia & ipſis deus bene vti-
tur ad docendos alios, quos liberare dignatur, ſubiun-
xit atque ait, Dicit enim ſcriptnra Pharaoni, Quia ad
hoc te excitaui, vt oſtendam in te potentiam meam, &
vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. De-
inde ad vtrunq; concindẽs, Ergo, inquit, cuius vult mi-
ſeretur, & quem vult obdurat: profecto neutrum aliqua
iniqnitate, ſed vtrunque miſericordia & veritate. Et
adhuc tamen audax mouetur infirmitas eorum ſcili-
cet, qui ſecundum coniecturas cordis humani inſcru-
tabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conan-
H tur. Hanc quæſtionem ſibi ex aduerſo opponens Apo-
ſtolus ait, Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueri-
tur? Nam voluntati eius qnis reſiſtit? Nobis hoc dictum
putemus. Quid ergo aliud quàm quod reſpondit Apo-
ſtolus, reſpondere debemus, aut ſi & nos talia mouent,
quia & nos homines ſumus, ſimul oportet omnes au-
diamus dicentem, O homo, tu qnis es qui reſpondeas
deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quare
me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti ex
eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in
contumeliam? Hæc maſſa ſi eſſet ita media, vt quem-
admodum nihil boni ita nec mali aliquid mereretur,
non fruſtra videretur iniquitas, vt ex ea fierent vaſa
in contumeliam. Cum verò per liberum arbitrium
primi hominis in condemnationem vniuerſa deflu-
I xerit, proculdubio quòd ex ea fiunt vaſa in honorem,
non ipſius iuſtitiæ, quæ gratiam nulla præceſsit, ſed dei
miſericordiæ: quod verò in contumeliam, non iniqui-
tati dei, quæ abſit vt ſit apud deum, ſed iudicio depu-
tandum eſt. Hoc quiſquis cum Eccleſia ſapit, non con-
tra gratiam pro meritis diſputat, ſed miſericordiam
& iudicium domino cantat, vt nec miſericordiam re-
cuſet ingratus, nec iudicium accuſet inuitus. Alia eſt
nanque illa conſperſio, de qua idem dicit Apoſtolus,
Roma. 11. Si autem delibatio ſancta eſt, & conſperſio: & ſi radix
ſancta eſt, & rami. Illa eſt ex Abraham non ex Adam,
id eſt, ex communione ſacramenti, & ſimilitudine fi-
dei, non ex propagine mortali. Iſta verò vel conſper-
φύραμα. ſio, vel (ſicut in pleriſque codicibus legitur) maſſa, quo-
Roma. 5. niam tota mortis eſt, cnm per vnum hominem pec-
catum intrauit in mnndum, & per peccatum mors, &
ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes pec-
cauerũt, miſericordia ex illa fit aliud vas in honorem,
iudicio autem in contumeliam. Neque ibi præcedunt
merita gratiam liberantis, neque hic effugiunt pecca-
ta iuſtitiam punientis: quod quidem in ætatibus ma-
ioribus aduerſus contentioſos non tam euidenter ap-
paret, vbi pro meritis hominum qualicunq; velnt pro-
tecti obſcuritate confugiunt: ſed ideo contra eorum
contentionem illos inuehit Apoſtolus, in quibus non-
dum natis neque agentibus aliquid boni aut mali, non
ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, Maior ſeruiet
minori. Qua in re nimis alta & inſcrutabilia ſunt iu-
dicia dei, & inueſtigabiles viæ eius: interim teneat ho-
mo non eſſe iniquitatem apud deum, ſed qua æquita-
te cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat, ſe tan-
quam hominem ignorare fateatur. Ita ſanè, vt pro-
pter illud quod inconcuſſum tenetur, non eſſe iniqui-
tatem apud deum, quamuis nemo ab illo iuſtificetur
meritis præcedentibus, neminem tamen obdurari niſi
meritò nouerit. pie nanque & veraciter creditur deus
nocentes atque impios iuſtificando à pœnis debitis li- K
berare. Quenquam verò immeritum & nulli obnoxi-
um peccato ſi deus damnare creditur, alienus ab ini-
quitate non creditur. Vbi ergo liberatur indignus, tan-
to debetur maior actio gratiarum, quanto pœna iu-
ſtior debebatur. Vbi autem damnatur dignus, nec mi-
ſericordia nec veritas damnatur. Quomodo, inquiunt,
Eſaü non damnatur indignus, ſi non ex operibus, ſed
ex vocante dictum eſt, Quia maior ſeruiet minori? Si-
cut enim illius nulla præceſſerant opera bona vt ad
gratiam pertineret, ſic nec huius mala, vt ad pœ-
nam pertinere deberet. Nulla planè in vtroque opera
vel bona vel mala, ſed propria. vterque autem illi vni
obnoxius erat, in quo omnes peccauerunt, vt omnes in
illo morerentur. Quicunque enim ex illo vno multi
in ſeipſis futuri erant, tunc in illo vnus erant: pro-
inde illud peccatum ſolius eſſet, ſi ex illo nullus exiſ-
ſet. Porrò antem in qno erat natura communis, ab eius
vitio eſt nullus immunis: ſed ambo, qui nondum pro-
pria vel bona vel mala operabantur, rei tamen ex ori- L
gine naſcebãtur. Laudet miſericordiam qui liberatnr,
non culpet iudiciũ qui punitur. Hic ſi dixerimus, quã-
to melius ambo liberarentur: nihil nobis conuenien-
tius dicetur, quàm, ô homo tu quis es qui reſpondeas Roma. 9.
deo? Nouit quippe ille quid agat, & quantus numerus
eſſe debeat primitus omnium hominum, deinde ſan-
ctorum, ſicut ſiderum, ſicut angelorum: atq; vt de ter-
renis loquamur, ſicut pecorum, piſcium, volatilium, ſi-
cut arborum & herbarum, ſicut denique foliorum, ca-
pillorumq; noſtrorum. Nam nos humana cogitatione
adhuc poſſumus dicere, quoniam bona ſunt cũcta iſta
quæ fecit, quanto melius illa duplicaſſet & multiplicaſ-
ſet, vt multo eſſent plura quàm ſunt? Si enim non, ea
caperet mundus, nunquid non poſſet etiam ipſum fa-
cere quantum vellet ampliorem? Et tamen quantum-
cunque faceret, vel illa plura, vel iſtum capaciorem at-
que maiorem, nihilominus eadem de multiplicandis
eis dici poſſent, & nullus eſſet immoderatus modus. M
Etenim etiam illud dici poteſt, ſiue ſit gratia qua iuſti-
ficantur iniuſti, de qua nobis dubitare fas non eſt: ſiue
vt quidam volnnt, ſemper præcedat liberum arbitriũ,
cuius meritum ſequatur vel pœna vel præmium, cur
omnino creati ſunt, quos deus ita peccaturos, vt æter-
no eſſent igne damnandi, ſine dubitatione præſciuit?
Quamuis enim peccata non fecerit, naturas tamen ip-
ſas, quæ per ſe ipſas ſine dubio bonæ ſnnt, quibus tamẽ
ex arbitrio voluntatis futura eſſent vitia peccatorum,
& in multis talia quibus eſſet æterna pœna reddenda,
quis niſi deus creauit? Quare? niſi quia voluit Quare au-
tem voluerit, ô homo tu quis es qui reſpondeas deo?
Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quare ſic me
feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem
cõſperſione facere aliud quidem vas in honorẽ, aliud
autem in contumeliam? Atque vtinam diſcamus quod
ſequitur, Si autem volens deus oſtendere iram, & de-
monſtrare potentiam ſuam, pertulit in multa patien-
tia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem, vt no-
tas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ.
Ecce etiam ratio reddita eſt homini, quanta debuit ho-
mini, ſi tamen vel iſtam capit qui pro ſui arbitrij liber-
tate infirmitatis ſeruitute contendit. Ecce dictæ ſunt
cauſę. Tu ergo quis es qni reſpõdeas deo, ſi volens deus
oſtendere iram, & demõſtrare potentiam ſuam, quod
& malis bene vti optime poſsit, malis duntaxat non
conditione diuina, ſed vitiata volũtatis iniquitate na-
tura,

A tura, quæ à deo conditore condita eſt bona pertulit in
multa patientia vaſa iræ aptata in interitum: non quòd
illi eſſent neceſſaria, ſiue angelica, ſiue humana pecca-
ta, cui nec iuſtitia creaturæ cuiuſquam eſt neceſſaria,
ſed vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſeri-
cordiæ, ne ſe in bonis operibus tanquam de propriis
extollerent viribus, ſed humiliter intelligerent, niſi il-
lis dei gratia non debita ſed gratuita ſubueniretur, id
fuiſſe reddēdum meritis ſuis, quod aliis in eadem maſ-
ſa redditum cernerent. Certus eſt ergo dei præſcientiæ
definitus numerus, & multitudo ſanctorum, quibus
diligentibus deum quod eis donauit per diffuſum in
Roma.8. cordibus eorum ſpiritum ſanctum, omnia cooperan-
tur in bonum, iis qui ſecūdum propoſitum vocati ſunt,
quos ante præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri
imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fra-
B tribus. Quos autem prædeſtinauit, illos & vocauit. Hic
ſubaudire debemus, ſecundum propoſitum. Sunt enim
& alij vocati, ſed non electi, ac per hoc non ſecundum
propoſitum vocati. Quos autem vocauit, hoc eſt, ſecū-
dum propoſitum, illos & iuſtificauit. Quos autem iu-
ſtificauit, illos & glorificauit. Hi ſunt filij promiſsionis,
hi ſunt electi, qui per electionem gratiæ ſalui fiunt, vbi
Roma.11. dictum eſt: Si autem gratia, iam non ex operibus, alio-
quin gratia iam non eſt gratia. Hæc ſunt vaſa miſeri-
cordiæ, in quibus deus etiam per vaſa iræ notas facit
diuitias gloriæ ſuæ. Horum fit per ſpiritum ſanctū cor
vnum, & anima vna, quæ benedicit deum, & non obli-
Pſal.102. uiſcitur omnes retributiones eius, qui propitius fit om-
nibus iniquitatibus eius, qui ſanat omnes lāguores eius,
qui redimit de corruptione vitam eius, qui coronat
Roma.9. eam in miſericordia: quia non volentis neque curren-
tis, ſed miſerentis eſt dei. Cæteri autem homines ad
iſtam ſocietatem non pertinentes, quorum tamen &
animam & corpus dei bonitas operata eſt, & quicquid
habet ipſa natura præter vitium, quod eidem inflixit
ſuperbientis voluntatis audacia, propter hoc à deo pre-
ſciente creati ſunt, vt in his oſtenderet liberum deſer-
toris arbitrium ſine ſua gratia quid valeret, & in eorum
iuſtis & debitis pœnis vaſa miſericordiæ, quæ non ſuo-
rum operum meritis, ſed gratuita dei gratia ſunt ab il-
C la concretione diſcreta, quid ſibi collatum eſſet addi-
1.Corin.1. ſcerent, vt omne os obſtruatur: & qui gloriatur, in do-
mino glorietur. Quiſquis aliter docet, & non acquie-
ſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, qui
Luca.19. dixit: Venit filius hominis quærere & ſaluare quod pe-
rierat: Non enim ait quod periturum fuerat, ſed quod
perierat: quid oſtendens niſi peccato primi hominis
vniuerſi generis humani periſſe naturam? Qui ergo a-
liter docet, & non acquieſcens ei quæ ſecundum pieta-
tem eſt doctrinæ, contra gratiam Saluatoris, & con-
tra ſanguinem redemptoris tanquam ſaluam & libe-
ram naturam defendit humanam, & Chriſtiano ta-
men cenſeri vocabulo affectat, quid de paruulorum diſ-
cretione dicturus eſt, cur alius in vitam ſecundi ho-
minis aſſumatur, alius in morte primi hominis relin-
quatur? Si dixerit liberi arbitrij merita præceſsiſſe, re-
ſpondet Apoſtolus quæ ſupra diximus de nondum na-
tis neque aliquid agentibus boni aut mali. Si autem di-
xerit quod adhuc in libris quos nuperrime Pelagius
perhibetur ediditſſe, defenditur, quamuis iam videatur
anathematizaſſe in epiſcopali iudicio Palęſtino eos qui
dicūt quòd peccatum Adæ ipſum ſolum læſerit, & non
genus humanum. Si dixerit ambos ſine iudicio natos,
nec aliquid de primi hominis dānatione traxiſſe, pro-
fecto quoniam negare non audet in regnum cœlorum D
adoptari eum qui fuerit regeneratus in Chriſto, reſpon-
deat quid de illo futurum ſit, qui nulla ſua culpa non
baptizatus iſta fuerit temporali morte præuentus, ſi nō
putamus eſſe dicturum, quod innocentem deus, nec ha-
bentem originale peccatum ante annos quibus habere
poterat proprium, æterna morte damnauit? Cogitur
itaque reſpondere quod Pelagius in eccleſiaſtico iudi-
cio, vt aliquo modo catholicus pronunciaretur, ana-
thematizare compulſus eſt: infantes etiam ſi non ba-
ptizentur, habere vitam æternā. Hac enim negata quid
niſi mors æterna remanebit, ac per hoc contra ſenten-
tiam domini diſputabit dicentis: Patres veſtri mandu- *Ioan.6.*
cauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: hic eſt pa-
nis, qui de cœlo deſcendit, vt ſi quis ex ipſo manduca-
uerit, non moriatur. Non enim de iſta morte loqueba-
tur, quam neceſſe eſt patiantur etiam qui de ipſo pane
manducant. Et paulopoſt, Amen amen dico vobis, niſi
manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius
ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: vtique il-
lam quæ poſt hanc mortem futura eſt: & contra Apo-
ſtolicæ ſedis authoritatem, vbi de hac ipſa re cum age-
retur, hoc teſtimonium adhibitum eſt Euangelicum, ne E
paruuli non baptizati vitam poſſe habere credantur, &
contra ipſius Pelagij verba apud epiſcopos, à quibus au-
diebatur expreſſa: vbi anathematizauit eos, qui dice-
rent infantes non baptizatos habere vitam æternam.
Quod propterea commemorauimus, quoniam quidem
apud vos, vel in veſtra potius ciuitate (ſi tamen verum
eſt quod audiuimus) tanta pro iſto errore quidam ob-
ſtinatione nituntur, vt dicant facilius eſſe vt etiam Pe-
lagium deſerant atque contemnant qui hæc ſentientes
anathematizauit, quàm ab huius ſententiæ (ſicut eis vi-
detur) veritate diſcedant. Si autem cedunt ſedi Apoſto
licæ, vel potius ipſi magiſtro & domino Apoſtolorum,
qui dicit non habituros vitam in ſemetipſis, niſi man-
ducauerint carnē filij hominis, & biberint ſanguinem,
quod niſi baptizati nō vtique poſſunt, nempe aliquan-
do fatebuntur paruulos non baptizatos vitam habere
non poſſe, ac per hoc quamlibet tolerabilius omnibus
qui etiam propria peccata committunt, tamen æterna
morte mulctari. Quæ cum ita ſint, audeant diſputare,
& quibus poſſunt perſuadere cōtendant, deum iuſtum
(apud quem non eſt iniquitas) paruulos à peccatis pro- F
priis innocentes, ſi nec illo ex Adam obligati & obſtri-
cti ſunt, morte perpetua damnaturum. Quod ſi abſur-
diſsimum eſt, & à iuſtitia dei penitus alienum, & tamē
nullus qui ſe meminit catholicæ fidei Chriſtianum, ne-
gat aut dubitat paruulos non accepta gratia regene-
rationis in Chriſto ſine cibo carnis eius & ſanguinis *Eucbari-*
potu, non habere in ſe vitam, ac per hoc pœnæ ſempi- *ſtiā infan-*
ternæ obnoxios: profecto reſtat, vt quia ipſi non ege- *tibus neceſ-*
runt aliquid boni aut mali, ideo mortis eorum iuſta ſit *ſariam pu-*
pœna, quia in illo moriuntur in quo omnes peccaue- *tat.*
runt: vnde in iſto ſolo iuſtificantur à quo peccatū nec
originale trahi potuit, nec proprium perpetrari. Ipſe
vocauit nos non ſolum ex Iudæis, verumetiam ex gen-
tibus, quoniam & illius Hieruſalem filios, quæ interfe-
cit prophetas, & lapidauit miſſos ad ſe, quāuis ipſa no-
lente collegit ipſe quos voluit, & ante incarnationem
ſuam ipſos prophetas, & poſtea quàm verbum caro fa-
ctum eſt, ſicut Apoſtolos & hominum milia, qui & pre-
cia rerum ſuarum ante pedes Apoſtolorum poſuerunt.
Omnes quippe illi filij ſunt Hieruſalem nolentis vt col-
ligerentur, qui tamen illa nolente collecti ſunt, de qui-

G bus dicit, Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij ve-
Math.12. ſtri in quo eiiciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. de his
prædictum erat: Si fuerint filij Iſraël ſicut arena ma-
ris, reliquiæ ſaluæ fient. Non poteſt excidere verbum
Rom. 9. 11. dei, nec repulit plebem ſuam quam præſciuit, quæ ta-
men reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt.
Si autem gratia, quod ſæpe dicendum eſt, iam non ex
operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia: non hæc
vtique noſtra, ſed Apoſtoli verba ſunt. Quod ergo ad
Hieruſalem nolentem colligi filios ſuos ille clamabat,
hoc nos clamamus aduerſus eos qui filios volentes ec-
cleſiæ colligi, nolunt. Nec ſaltem poſt iudicium quod
de ipſo Pelagio in Palæſtina factum eſt, corriguntur:
de quo damnatus exiſſet, niſi obiecta ſibi contra gra-
tiam dei dicta quæ obſcurare non potuit, ipſe damnaſ-
ſet. Præter illa enim quæ quomodo potuit auſus eſt
qualicunque ratione defendere, obiecta quædam ſunt,
quæ niſi remota omni tergiuerſatione anathematizaſ-
ſet, ipſe anathematizatus eſſet. Obiectum eſt enim eum
dicere, quia Adam ſiue peccaret ſiue non peccaret, mo-
riturus eſſet: & quòd peccatum eius ipſum ſolum læ-
H ſerit, & non genus humanum: & quòd infantes nuper
nati in illo ſtatu ſint in quo Adam fuit ante præuari-
cationem: & quòd neque per mortem vel per præuari-
cationem Adæ omne genus humanum moriatur, ne-
que per reſurrectionem Chriſti omne genus humanum
reſurgat: & infantes etiam ſi non baptizentur, habere
vitam æternam: & diuites baptizatos, niſi omnibus ab-
renuncient, ſi quid boni viſi fuerint facere, non repu-
tari illis, nec eos habere poſſe regnum dei. & gratiam
dei atque adiutorium non ad ſingulos actus dari, ſed
in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina: & dei
gratiam ſecundum merita noſtra dari, & filios dei non
poſſe vocari, niſi omnino abſque peccato fuerint effe-
cti: & non eſſe liberum arbitrium, ſi dei indiget au-
xilio: quoniam in propria voluntate habet vnuſquiſ-
que facere aliquid, vel non facere: & victoriam no-
ſtram non ex dei adiutorio eſſe, ſed ex libero arbitrio:
& quòd pœnitentibus venia non detur ſecundum gra-
tiam & miſericordiam dei, ſed ſecundum meritum
& laborem eorum qui per pœnitentiam digni fuerint
miſericordia. Hæc omnia Pelagius ſic anathematiza-
uit, quod ſatis geſta ipſa teſtantur, vt nihil ad ea quo-
quo modo defendenda diſputationis attulerit: vnde
I ſit conſequens, vt quiſquis ſequitur illius epiſcopalis
authoritatem iudicij, & ipſius Pelagij confeſsionem,
hæc tenere debeat, quæ ſemper tenuit catholica eccle-
ſia, Adam niſi peccaſſet, non fuiſſe moriturum. Quòd
peccatum eius non ipſum ſolum læſerit, ſed & genus
humanum. Et quòd infantes nuper nati non ſint in il-
lo ſtatu, in quo Adam fuit ante præuaricationem, vt
ad ipſos pertineat etiam quod breuiter ait Apoſtolus:
1.Corin.15. Per vnum hominem mors, & per vnum hominem re-
ſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes
moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur:
vnde fit quòd infantes non baptizati, non ſolum re-
gnum cœlorum, verumetiam vitam æternam habere
non poſsint. Confiteatur etiam diuites baptizatos, e-
tiam ſi diuitiis ſuis non careant, & ſint tales quales ad
1.Timo.6. Timotheum deſcribit Apoſtolus dicens: Præcipe di-
uitibus huius mundi non ſuperbe ſapere, neque ſpera-
re in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo, qui præſtat
omnia abundanter ad fruendum: diuites ſint in operi-
bus bonis, facile tribuant, communicent, theſaurizent
ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehen-
dant veram vitam, non eos regno dei poſſe priuari. Fa- K
teatur gratiam dei & adiutorium etiam ad ſinguloa
actus dari, eámque non dari ſecundum merita no-
ſtra, vt vera ſit gratia, id eſt, gratis data per eius miſe-
ricordiam, qui dixit: Miſerebor cui miſertus ero, & mi- *Exod.33.*
ſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Fateatur
filios dei vocari poſſe illos qui quotidie dicunt: Dimit- *Math.6.*
te nobis debita noſtra: quod vtique veraciter non di-
cerent, ſi eſſent omnimodo ſine peccato. Fateatnr eſ-
ſe liberum arbitrium, etiam ſi diuino indiget adiuto-
rio. Fateatur quando contra tentationes concupiſcen-
tiáſque illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus
propriam voluntatem, non tamen ex illa, ſed ex adiu-
torio dei noſtram prouenire victoriam. Non enim ali-
ter verum erit quod Apoſtolus ait: Non volentis ne- *Rom.9.*
que currentis, ſed miſerentis eſt dei. Fateatur ſecun-
dum gratiam & miſericordiam dei veniam pœnitenti-
bus dari, non ſecundum merita eorum, quandoqui-
dem etiam ipſam pœnitentiam donum dei dixit Apo-
ſtolus, vbi ait de quibuſdam: Ne forte det illis deus pœ- *2.Tim.2.*
nitentiam. Hæc omnia ſimpliciter ſine vllis fateatur
ambagibns, ſi quis in authoritatem catholicam & in ip- L
ſius Pelagij expreſſa eccleſiaſticis geſtis verba conſen-
tit. Neque enim illa quæ his ſunt contraria, veraciter
anathematizata eſſe credẽdum eſt, niſi hæc quibus ſunt
contraria, fideli corde teneantur, & aperta confeſsione
promantur. Nec in iſtis libris recentioribus, quos idem
Pelagius poſt illud iudicium dicitur edidiſſe, quanuis
adiutorio diuinæ gratiæ conſentire videatur, quid de
hac re ſentiat, ſatis euidenter apparet. Aliquando enim
ita paribus momentis poteſtatem voluntatis æqua lan-
ce perpendit, vt aliquantum etiam ad non peccandum
valere definiat: quod ſi ita eſt, nullus locus adiutorio
gratiæ reſeruatur, ſine qua nos dicimus ad non peccan-
dum nihil voluntatis arbitrium valere. Aliquando au-
tem quotidiano gratiæ dei muniri nos confitetur au-
xilio, quanuis habeamus ad non peccandum forte ac
firmum liberum arbitrium, quod vtique inualidum &
infirmum debuit confiteri, donec ſanentur omnes lan- M
guores animæ noſtræ. Non enim pro infirmitate cor-
poris precabatur qui dicebat: Miſerere mei domine,
quoniam infirmus ſum, ſana me domine, quoniam cõ- *Pſal.6.*
turbata ſunt oſſa mea. Nam vt oſtenderet pro anima
ſe rogare, ſecutus adiunxit: Et anima mea turbata eſt
valde. Videtur ego auxilium gratię tanquam ex abun-
danti putare concedi, id eſt, vt etiam ſi non conceda-
tur, habeamus tamen ad non peccandum forte ac fir-
mum liberum arbitrium. Quod ne exiſtimemur de il-
lo temere ſuſpicari, & fortaſſe quis dicat ſic eum ſenti-
re forte ac firmum ad non peccandum liberum arbi-
trium, quanuis ſine dei gratia id efficere atque adim-
plere non poſsit, ſicut ſanos oculos firmos dicimus ad
videndum, quod tamen nullo modo facere poſſunt, ſi
deſit lucis auxilium: alio loco quid diceret, vel quid pu
taret, oſtendit, vbi ait ideo dei gratiam hominibus da-
ri, vt quod facere per liberum iubentur arbitrinm, fa-
cilius poſsint implere per gratiam. Vtique cum dicit
facilius, quid vult intelligi, niſi & gratia ſi deſit, poſſe
per liberum arbitriũ, vel facile vel etiam difficile quæ
diuinitus iubentur impleri? Vbi eſt ergo, Quid eſt ho- *Pſal.8.*
mo quòd memor es eius? Vbi poſtremò illa teſtimo-
nia, quæ Hieroſolymitanæ antiſtes eccleſiæ, ſicut in
eiſdem geſtis legitur, ipſi Pelagio ſe dixiſſe comme-
morat, cum ad eum perlatum eſſet, quòd ſine gratia dei
diceret abſque peccato hominem eſſe poſſe? Hæc ſunt
enim

A enim ab illo dicta tria teſtimonia valde magna contra huiuſmodi impiam præſumptionem, quod Apoſtolus 1.Corin.15. ait, Plus omnibus illis laboraui, nõ ego autem, ſed gratia dei mecum: Nun volentis neque currentis, ſed miſe Roma.9. rentis eſt dei. Et, Niſi dominus ædificauerit domum, in Pſal.126. vanum laborauerunt ædificantes eam. Quomodo ergo quod deus iubet, ſine adiutorio ipſius vel difficilè impletur, cum ſi dominus non ædificet, in vanum ædificãs laboraſſe dicatur? Neque ſcriptum ſit, Eſt quidem volentis atque currentis, facilius autem miſerentis dei: ſed ſcriptum ſit, Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei: non quia in illa eſt hominis atque voluntatis concurſus, ſed quia nihil poteſt niſi ille miſereatur. Nec Apoſtolus dixerit, Et ego. ſed dixerit, Non ego autem, ſed gratia dei mecum. Non quia ipſe nihil boni agebat, ſed quia nihil ageret, ſi illa non adiuuaret. Quãquam illa poſsibilitas liberi arbitrij tam in bonũ quàm in malum ex æqua lance perpenſione huic facilitati locum relinquit, quam ſaltem videtur eſſe confeſſus, dicendo, facilius poſſunt implere per gratiam, facilius impletur, facillime autẽ ſine gratia fit malum: profectò iſta poſsibilitas non æqua lance perpenditur. Sed

B quid plura? Non ſolùm ad iſtos vitandos cauti eſſe debemus, verumetiam ad docendos vel monendos, ſi patiantur, pigreſcere nõ debemus. Plus eis tamen ſine dubitatione præſtamus, ſi vt corrigantur oremus, ne cum tantis ingeniis vel pereant, vel alios perdant præſumptione damnabili, quia zelum dei habent, ſed nõ ſecundum ſcientiam, id eſt, iuſtitiam quæ à deo eſt ignoran- Roma.10. tes, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Quibus vtique quoniam Chriſtiani appellantur, magis obſeruãdum eſt quàm Iudæis, de quibus hæc Rom.9. dixit Apoſtolus: Ne offendant in lapidem offenſionis, velut argutè defendendo naturam & liberũ arbitrium, quemadmodũ philoſophi huius mundi, qui vehementer egerunt vt putarentur vel putarent ſibi beatam vitam virtute propriæ voluntatis efficere. Caueant ergo iſti ne per ſapientiam verbi euacuent crucem Chriſti, & hoc ſit eis offendere in lapidem offenſionis. Natura enim humana etiam ſi in illa integritate in qua condita eſt, permaneret, nullo modo ſeipſam creatore ſuo

C non adiuuante ſeruaret. Cum igitur ſine dei gratia ſalutem non poſſet cuſtodire quam accepit, quomodo ſine dei gratia poteſt reparare quam perdidit? Nõ autem ideo pro iſtis non orare debemus, quia ſi nõ corriguntur, eorum imputandum eſt voluntati, qui nolunt credere etiam ad hoc ipſum ſibi neceſſariam gratiam Saluatoris, quod putant cõſiſtere in ſolis viribus voluntatis. Nã & illi quibus ſunt iſti in hac cauſa omnino ſimillimi, de quibus hoc dixit Apoſtolus, quòd ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti: profectò ſuæ volũtatis vitio non credebant. Non enim vt eſſent infideles, cogebantur in vitium, ſed nolendo credere infidelitatis crimine non carebant. Et tamen quia voluntas vt ad vera credenda mouecatur, non ſibi ſufficit niſi per gratiam dei opitule- tur, dicente ipſo domino, cum de non credentibus lo- Ioan.6. queretur: Nemo venit ad me, niſi ei datum fuerit à patre: propter hoc & Apoſtolus, quanuis eis inſtãter Euãgelium prædicaret, parum tamen eſſe credebat niſi pro Roma.10. illis etiam oraret vt crederent. Ait enim, Fratres bona voluntas quidem cordis mei & deprecatio ad deum fit pro illis ad ſalutem: & tunc adiunxit illa quæ diximus: Teſtimonium enim illis perhibeo: quia zelum dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, &c. Oremus ergo

pro illis ſancte frater. Cernis quippe nobiſcum quàm D malo errore teneantur. Fragrat enim epiſtolæ tuæ odore ſynceriſsimo Chriſti, vbi germaniſsimus gratiæ ipſius dilector & confeſſor appares. Sed quod diu tecũ ex hac re loquendum putauimus, primo quia iucundiſsimum eſt fecimus. Quid enim debet eſſe iucundius vel infirmis gratia qua ſanantur, vel pigris gratia qua excitantur, vel nolentibus gratia qua iuuãtur? Deinde, vt ſi quid noſtra diſputatione deo adiuuante poſſemus, tua non fides, ſed fidei contra tales adminiculetur aſſertio, ſicut nos quoque in hanc facultatem tuæ germanitatis literis adiuuamur. Quid enim vberius & veraciſsima confeſsione plenius, quàm illud eſt in quadam epiſtola tua, vbi naturam noſtram non manſiſſe vt condita eſt, ſed vitiatam eſſe per illum generis humani patrem humiliter deploraſti dicens: Pauper ego & dolens, qui adhuc terrenæ imaginis ſqualore concretus ſum, & plus de primo quàm de ſecundo Adam carnis ſenſibus & terrenis actibus refero, quomodo tibi audebo me pingere, cum cæleſtis imaginis inficiator pro- E bet corruptione terrena? Vtrinq; me concludit pudor. Erubeſco pingere quod ſum, nun audeo pingere quod non ſum: odi quod ſum, & non ſum quod amo. Sed quid miſero mihi proderit odiſſe iniquitatem, & amare virtutem, cum id potius agam quod odi, nec elaborem piger id potius agere quod amo, ipſe diſcors & inteſtino bello diſtrahor, dum ſpiritus aduerſus carnem, caro aduerſus ſpiritum dimicat, & lex corporis lege peccati legem mentis impugnat? Infelix ego, qui in me venenatum inimicæ arboris guſtum, nec crucis ligno digeſsi. Durat enim mihi illud per Adam virus paternum quo vniuerſitatem generis ſui pater præuaricatus infecit. Et cætera, quæ de hac miſeria multa connectis ingemiſcendo, expectans redemptionem corporis tui, & nondum re, ſed ſpe ſaluum te eſſe cognoſcens. Sed fortaſsis tu alium in te transfiguraſti cum hæc diceres, nec aliquas de carne concupiſcente aduerſus ſpiritum, quanuis ei non conſentias, moleſtias importunas pate- F ris & odioſas. Veruntamen & tu, & quiſquis hæc patitur, & gratiam Chriſti per quam de corpore mortis huius liberari expectat, nundum quidem euidenter in ſeipſo, ſed in illo homine latenter ibi erat, quando cibus vetitus tangebatur, & concupiebatur longe lateq; per cunctos itura perditio. De orando autem & gemitibus flagitando proficiendi ac rectè viuẽdi adiutorio, quem tua non ferret epiſtola? Quid eſt tui quantuncunque ſermonis, vbi nõ ſit ſparſum gemebunda pietate quod in oratione dicimus, Ne nos inferas in tẽtationem? Inuicem itaque nos & conſolemur in his omnibus, & exhortemur, & quantum dat dominus adiuuemus. Quæ autem & de quibus audierimus quæ multum dolemus & facilè credere nolumus, audiet à cõmuni amico ſanctitas tua, quo in dei miſericordia cum ſalute remeante ſperamus nos de omnibus fieri poſſe certiſsimos.

Auguſtinus Vitali Carthaginenſi, delato quod doceret non orandum pro incredulis, ſed tantum illis impartiendam doctrinam: cui proponit duodecim regulas, minitans ni deſinat obſtrepere precibus ab eccleſia fieri ſolitis, ſe cenſuris eccleſiaſticis cum eo acturum.

Epiſtola CVII.

AVGVSTINVS epiſcopus ſeruus Chriſti, & per ipſum ſeruus ſeruorum ipſius, Vitali fratri in ipſo ſalutem. Cum de te mihi eſſent

G nunciata non bona, & rogaui dominum, & donec mihi bona nuncientur, adhuc rogo, vt literas meas nec aſpernanter ſumas, & ſalubriter legas. Si hanc exaudit pro te orationem meam, etiam de te gratiarum actionem donat vt offeram. Quod ſi impetro, proculdubio non contradices huic ipſi principio epiſtolæ meæ. Hoc enim pro te oro, vt ſis rectę fidei. Si ergo pro charis noſtris non tibi diſplicet vt oremus, ſi hanc orationem recognoſcis eſſe Chriſtianam, ſi & tu pro charis tuis talia vel orare te recolis, vel orare te debere cognoſcis, quomodo dicis quod te audio dicere, vt recte credamus in deum, & Euangelio conſentiamus, non eſſe donum dei, ſed hoc nobis eſſe à nobis, id eſt ex propria voluntate quam nobis in noſtro corde non operatus eſt ipſe? Et ad hoc cum audieris, quid eſt ergo quod ait Apoſtolus, Deus in nobis operatur & velle & perficere? reſpondes, per legem ſuam, per ſcripturas ſuas deum operari vt velimus quas vel legimus vel audimus, ſed eis conſentire vel non conſentire, ita noſtrum eſt, vt ſi
H velimus fiat. ſi autem nolimus, nihil in nobis operationem dei valere faciamus. Operatur quippe ille, dicis, quantum in ipſo eſt, vt velimus, cum nobis nota fiunt eius eloquia. ſed ſi eis acquieſcere nolumus, nos vt operatio eius nihil in nobis proſit, efficimus. Quæ ſi dicis, profectò noſtris orationibus contradicis. Dic ergo apertiſsime, nos pro iis quibus Euangeliũ prædicamus, non debere orare, vt credant, ſed eis tãtummodo prędicare. Exerce contra orationes eccleſiæ diſputationes tuas, & quando audis ſacerdotem dei ad altare exhortantem populum dei, orare pro incredulis vt eos deus conuertat ad fidem, & pro catechumenis vt eis deſiderium regenerationis inſpiret, & pro fidelibus vt in eo quod eſſe cœperunt eius munere perſeuerent, ſubſanna pias voces, & dic te non facere quod hortatur, id eſt, deum pro infidelibus, vt eos fideles faciat, nõ rogare, eo quòd non ſint iſta diuinæ miſerationis beneficia, ſed humanæ officia voluntatis. Et homo in Carthaginenſi eruditus eccleſia, etiã beatiſsimi Cypriani librum de dominica oratione condẽna, quam doctor ille cum exponeret, ea petenda eſſe oſtendit à deo patre, quæ tu dicis eſſe homini ab homine, hoc eſt à ſeipſo. Quod ſi de precibus eccleſiæ, & de martyre Cypriano parum putas eſſe quod dixi, audi maiora, reprehende Apoſtolum qui dixit: Oramus ad deum ne quid faciatis mali. *Corin. 13.* Neque enim dicturus es, nihil mali eum facere, qui non credit in Chriſtum, aut qui fidem deſerit Chriſti. ac per hoc qui dicit: Ne quid faciatis mali, nec iſta vult fieri. Satiſque illi non eſt præcipere, ſed confitetur ſe deum rogare ne fiant, ſciens hominis voluntatem ab ipſo corrigi ac dirigi, vt iſta non faciat. *Pſal. 36.* A domino enim greſſus hominis dirigũtur, & viam eius volet. Non dixit: Et viã eius diſcet, aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid huiuſmodi, quod poſſes dicere à domino quidem dari, ſed homini iam volenti, vt ſcilicet beneficium dei quo greſſus hominis dirigit, vt viam eius diſcat, teneat, gradiatur, ſua homo voluntate præcedat, & hoc dei donum præcedente ſua voluntate mereatur. Sed ideo dixit: A domino greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet: vt intelligeremus ipſam voluntatem bonam, quia incipimus velle credere, quoniam dei via quid eſt niſi fides recta, illius eſſe donum qui greſſus noſtros propterea dirigit primitus vt velimus. *Pſal. 36.* Non enim ait ſcriptura, A domino greſſus hominis diriguntur, quia viam eius voluit: ſed diriguntur, inquit, & volet. Non igitur quia voluit diriguntur, ſed quia diriguntur volet. K Hic tu rurſus fortaſſe dicturus es hoc fieri à domino, dum doctrina eius legitur vel auditur, ſi homo veritati quam legit vel audit, ſua conſentiat volũtate. Si enim lateret eum, inquis, doctrina dei, non dirigerentur greſſus eius, quibus directis vellet viam dei. Ac per hoc tantum putas à domino greſſus hominis dirigi ad eligendam viam dei, quia ſine doctrina dei non ei poteſt innoteſcere veritas, cui propria voluntate conſentiat. Cui ſi cõſentit, inquis, quod in eius libero arbitrio conſtitutum eſt, rectè vtique dicuntur ab illo dirigi greſſus eius, vt viam eius velit, cuius doctrinam ſuaſione præcedẽte, ſubſequente conſenſiu ne ſectatur: quod libertate naturali ſi vult facit, ſi non vult non facit, pro eo quod fecerit præmium vel ſupplicium recepturus. L Hæc eſt illa Pelagianorum mala, male diffamata, meritòque reprobata, & ab ipſo etiam Pelagio timente damnari in Orientalium epiſcoporum iudicio damnata ſententia, qua dicunt gratiam dei non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina: & vſque adeo frater erimus graues corde, vt de gratia dei, imò aduerſus gratiam dei eam Pelagianam ſententiam teneamus, quam pectore quidem ficto, ſed tamen catholicos iudices timens Pelagius ipſe damnauit? Et quomodo, inquies, reſpondebitur? quomodo cenſes facilius & apertius, quàm vt illud quod de orando deo ſuperius egimus, ſic amplectamur, vt hoc menti noſtræ nulla ſubtrahat obliuionis irreptio, nulla calliditas argumentationis extorqueat? Si enim quod ſcriptũ eſt, A domino greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet: &, Præparatur voluntas à domino: &, Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle: *Philip. 2.* & multa huiuſmodi quibus cõmendatur vera dei gratia, hoc eſt quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſed dat merita ipſa cum datur, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam cuiuſquam inuenit in corde, ſed facit: Si ergo ita præpararet atque operaretur deus hominis voluntatem, vt tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero eius adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque ſecreta ſic eius ageret ſenſum, vt eidem legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum, M proculdubio eam legere, vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prędicare ſufficeret, nec opus eſſet orare vt deus ad fidem ſuam infidelium corda conuerteret, & conuerſis proficientem perſeuerantiam eiuſdem gratiæ ſuæ largitate donaret. Si ergo hæc à domino poſcenda eſſe nõ renuis, quid reſtat frater Vitalis, niſi vt ab illo ea donari fatearis, à quo poſcenda eſſe conſentis? Si autem negas ab illo nos poſcere iſta debere, eidem doctrinæ ipſius contradicis, quia & hoc in ea didicimus, vt ab illo iſta poſcamus. Orationem dominicam noſti, nec dubito te deo dicere: Pater noſter qui es in cœlis, &c. *Math. 6.* Lege expoſitorem eius beatiſsimũ Cyprianum, *Cyprianus.* & quemadmodum expoſuerit quod ibi dicitur, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, diligenter attende, & obedienter intellige: profectò docebit te orare pro infidelibus inimicis eccleſiæ ſecundum præceptum domini dicentis: Orate pro inimicis veſtris, *Math. 5.* & hoc orate, vt fiat voluntas dei ſicut in eis qui iam fideles ſunt, & portant imaginem cœleſtis hominis, & propterea cœli nomine digni ſunt, ita & in eis qui per infidelitatem non niſi imaginem terreni hominis portant, & ob hoc terra meritò nuncupantur. Nempe iſti pro quibus inimicis dominus nos iuſsit orare, & gloriſiſsimus martyr ſic expoſuit quod in oratione dicimus. Fiat volun-

A tas tua ſicut in cœlo & in terra , vt ipſis etiam poſca-
mus fidem quam fideles habent. Nempe ergo iſti Chri-
ſtianæ pietatis inimici ,legem dei atque doctrinam qua
† *prædicatur.* Chriſti meditatur † fides , vel omnino audire nolunt,
vel ad hoc audiunt ſiue etiam legnnt , vt irrideant &
deteſtentur, & quanta poſſunt contradictione blaſphe-
ment . Inaniter igitur & perfunctorie potius quàm ve-
raciter pro eis , vt doctrinæ cui aduerſantur,credendo
conſentiant,deo fundimus preces , ſi ad eius non perti-
net gratiam conuertere ad fidem ſuam ipſi fidei con-
trarias hominum voluntates. Inaniter etiam & perfun
ctorie potius quàm veraciter magnas cum exultatio-
ne agimus deo gratias , quando aliqui eorum credunt,
ſi hoc in eis ipſe non facit . Non fallamus homines,
nam deum fallere non valemus . Prorſus non oramus
deum, ſed orare nos fingimus,ſi noſipſos nõ illum cre-
dimus facere quod oramus . Prorſus non gratias deo
agimus,ſed nos agere fingimus,ſi vnde illi gratias agi-
mus, ipſum facere non putamus. Labia doloſa ſi in ho-
minum quibuſcunque ſermonibus ſunt, ſaltem in ora-
tionibus non ſint . Abſit vt quod facere deum roga-
mus oribus & vocibus noſtris , eum facere negemus
B cordibus noſtris.Et quod eſt grauius , ad alios etiã de-
cipiendos hoc non taceamus diſputationibus noſtris,
& dum volumus apud homines defendere liberum ar-
bitrium, apud deum perdamus orationis auxilium , &
gratiarum actionem non habeamus veram , dum ve-
ram non agnoſcimus gratiam. Si vere volumus defen-
dere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde fit li-
berum . Nam qui oppugnat gratiam , qua noſtrum ad
declinandum à malo & faciendum bonum liberatur
arbitrium,ipſe arbitriũ ſuum adhuc vult eſſe captiuum.
Coloſſ.1. Reſponde obſecro quomodo dicit Apoſtolus , Gratias
agentes patri idoneos facienti nos in parte ſortis ſan-
ctorum in lumine , qui eruit nos de poteſtate tenebra-
rum , & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ,ſi non
ipſe arbitrium noſtrum,ſed ipſum arbitrium ſe liberat?
Mendaciter ergo agimus gratias patri , tanquam ipſe
faciat quod ipſe non facit. Et errauit qui dixit quòd
ipſe nos faciat idoneos in parte ſortis ſanctorum in lu-
mine , quia ipſe nos eruit de poteſtate tenebrarum , &
tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Reſponde quo
modo ad declinandum à malo, & faciendum bonum
liberum habebamus arbitrium , quando erat ſub pote-
C ſtate tenebrarum , vnde nos ſi quemadmodum dicit
Apoſtolus , deus eruit , ipſe vtique illud liberum fecit:
quod tam magnum noſtrum bonum , ſi per ſuæ do-
ctrinæ prædicationem tantummodo facit , quid de iis
dicemus , quos de ipſa tenebrarum poteſtate nondum
eruit, prædicanda tantùm illis eſt doctrina diuina , an
etiam orandum pro eis,vt de tenebrarum poteſtate di-
uinitus eruantur ? Si tantummodo prædicandum eſſe
dicis , iuſſioni domini & orationibus eccleſiæ contra-
dicis.ſi autem fateris pro eis orandum,id vtique oran-
dum fateris , vt eidem doctrinæ arbitrio liberato à te-
nebrarum poteſtate conſentiant. Ita fit , vt neque fide-
les fiant niſi libero arbitrio , & tamen illius gratia fi-
deles fiant , qui eorum à poteſtate tenebrarum libera-
uit arbitrium . Sic & dei gratia non negatur , ſed ſine
vllis humanis præcedentibus meritis vera monſtratur,
& liberum ita defenditur, vt humilitate ſolidetur, non
elatione præcipitetur arbitrium : & qui gloriatur , non
in homine, vel quolibet alio, vel ſeipſo, ſed in domi-
no glorietur . Poteſtas enim tenebrarum quid eſt niſi
poteſtas diaboli & angelorum eius ? qui cum fuiſſent
angeli lucis,in veritate per liberum arbitrium non ſtan D
tes,ſed inde cadentes facti ſunt tenebræ?Non te iſta do
ceo, ſed quæ noſti , vt recorderis admoneo. Huic igi-
tur poteſtati tenebrarum , per illius ruinam cui primo
homini ab ea poteſtate præuaricatio perſuaſa eſt , & in
quo omnes cecidimus , ſubiectum eſt genus huma-
num , propter quod de hac poteſtate tenebrarum eru-
untur & paruuli cum regenerantur in Chriſto . Neque
hoc apparet in eorum arbitrio liberato,niſi cum ad an-
nos peruenerint rationis vtentis ætatis , habentes con-
ſentientem doctrinæ ſalutari in qua nutriti ſunt vo-
luntatem,& in ea finientes iſtam vitam ſi electi ſunt in
Chriſto ante conſtitutionem mundi , vt eſſent ſancti
& immaculati in conſpectu eius in charitate prædeſti-
nati in adoptionem filiorum . Hæc autem poteſtas te-
nebrarum , id eſt diabolus, qui dicitur etiam princeps *Ephe.6.*
poteſtatis aëris, operatur in filiis diffidentiæ , princeps *Coloſſ.3.*
iſte rector tenebrarum , id eſt diabolus diffidentiæ fi-
liorum regens eos ad arbitrium ſuum, quod neque ip-
ſe habet liberum ad benefaciendum , ſed ad maximam
maleuolentiam pœna ſui ſceleris obduratum: vnde ne-
mo ſanæ fidei credit aut dicit hos apoſtatas angelos E
ad priſtinam pietatem correcta aliquando voluntate
conuerti. Quid ergo operatur hæc poteſtas in filiis dif-
fidentiæ , niſi opera ſua mala , & in primis maximéque
ipſam diffidentiam & infidelitatem qua ſunt inimici
fidei, per quam ſcit eos poſſe mundari , poſſe ſanari,
poſſe perfectiſsime liberos (quod eis vehementer inui-
det) in æternitate regenerari † . Itaque aliquos eorum, † *regnare.*
per quos amplius decipere affectat , ſinit habere non-
nulla velut opera bona , in quibus laudantur per quaſ-
que gentes , præcipuéque in gente Romana , qui præ-
clare glorioſiſsiméque vixerunt. Sed quoniam ſicut ve-
riſsima ſcriptura dicit,omne quod non eſt ex fide,pec- *Roma.14.*
catum eſt : & ſine fide impoſsibile eſt vtique placere *Heb.11.*
deo, non hominibus, nihil ſic agit hic princeps, quàm
vt non credatur in deum , nec ad mediatorem (à quo
ſoluuntur opera eius) credendo veniatur. Sed ipſe me-
diator intrat in domum fortis , id eſt , in hoc ſeculum
mortalium, ſub poteſtate diaboli , quantum ad ipſum
pertinet, cõſtitutum. De ipſo quippe ſcriptum eſt, quòd
poteſtatem habeat mortis . Intrat in domum fortis, id
eſt , in ſuo dominatu habentis genus humanum , & F
prius alligat eum , id eſt , eius coërcet & cohibet pote-
ſtatem, poteſtatis ſuæ fortioribus vinculis, & ſic eripit
vaſa eius quæcunque prædeſtinauit eripere , arbirrium
eorum ab eius poteſtate liberans, vt illo non impedien-
te credant in iſtum libera voluntate. Proinde hoc opus
eſt gratiæ, non naturæ. Opus eſt inquam gratiæ , quam
nobis attulit ſecundus Adam: non naturæ, quam totam
perdidit in ſemetipſo primus Adam . Opus eſt gratiæ
tollentis peccatum & viuificantis mortuum peccato-
rem, non opus legis oſtendentis peccatum , nec à pec-
cato viuificantis. Nam ille magnus gratiæ prædicator,
Peccatum, inquit, non cognoui niſi per legem. Et ſi da- *Roma.7.*
ta eſſet, inquit, lex quæ poſſet viuificare, omnino ex le-
ge eſſet iuſtitia . Opus eſt hoc gratiæ , quam qui acci-
piunt doctrina ſalutari ſcripturarum ſanctarum , etſi
fuerunt inimici, fiunt amici, non opus eiuſdem doctri-
næ , quam qui audiunt & legunt ſine gratia dei , peio-
res eius efficiuntur inimici . Non eſt igitur gratia dei
in natura liberi arbitrij ,& in lege atque doctrina , ſicut
Palagiana peruerſitas deſipit, ſed ad ſingulos actus da-
tur illius voluntate, de quo ſcriptum eſt . Pluuiam vo- *Pſal.67.*
luntariam ſegregans deus hæreditati ſuæ , quia & li-

G berum arbitrium ad diligendum deum primi peccati
grandiiate perdidimus,& lex dei atque doctrina quan
uis ſancta & iuſta & bona, tamen occidit, ſi non viuifi-
cet ſpiritus, per quē fit non vt audiēdo, ſed vt obedien-
do, neque vt lectione ſed vt dilectione teneatur. Qua-
propter vt in deum credamus, & pie viuamus, non vo-
lentis neque currentis, ſed miſerentis eſt dei, non quia
velle non debemus & currere, ſed quia ipſe in nobis &
velle operatur & currere. Vnde & ipſe dominus Ieſus
credentes à non credētibus, id eſt ab iræ vaſis vaſa mi-
Ioan.6. ſericordiæ diſcernens. Nemo, inquit, venit ad me, niſi
fuerit ei datum à patre meo. Et vtique vt hoc diceret, in
eius doctrina fuerant ſcandalizati diſcipuli eius, qui eū
poſtea non ſunt ſecuti. Non ergo gratiam dicamus eſſe
doctrinā, ſed agnoſcamus gratiam quæ facit prodeſſe
doctrinam, quæ gratia ſi deſit videmus etiam obeſſe do
ctrinam. Propterea deus vt omnia futura opera ſua in
prædeſtinatione præſciuerit, ſic illa diſpoſuit, vt quoſ-
dam non credentes ad fidem ſuam orationes creden-
tium pro eis exaudiendo conuertat, vnde refutentur &
H ſi ille eſt eis propitius, corrigantur qui putant gratiam
dei eſſe naturam liberi arbitrij cum qua naſcimur, aut
gratiam dei eſſe doctrinam, quamuis vtile quæ per lin-
guas & literas prædicatur. Non enim hoc oramus pro
infidelibus, vt fiat eorum natura, id eſt, vt homines
ſint, aut vt doctrina eis prædicetur quam male ſuo au-
diunt ſi non credunt. Et plerunque pro eis oramus qui
cum legant vel audiant, nolunt credere. Sed oramus vt
voluntas corrigatur, doctrinæ conſentiatur, natura ſa-
netur. Iam verò vt perſeuerent in eo quod eſſe cœpe-
rūt, etiam pro ſeipſis orant fideles. Vtile eſt quippe om
nibus vel pene omnibus propter humilitatem ſaluber-
rimam, vt quales futuri ſint, ſcire non poſſint. Ad hoc
1.Cor.10. dicitur. Qui videtur ſtare, videat ne cadat. Propter hu-
ius timoris vtilitatem ne regenerati & pie viuere inci-
pientes, tanquam ſecuri alta ſapiamus, quidam nō per-
ſeueraturi perſeueraturis dei permiſſione vel prouiſio-
ne ac diſpoſitione miſcentur, quibus cadentibus ter-
riti cum timore & tremore gradiamur viā iuſtam, do-
nec ex hac vita (quæ tentatio eſt ſuper terram) tranſea-
mus ad aliam, vbi iam non ſit elatio comprimēda nec
contra eius ſuggeſtiones tentationeſq; luctandum. Sed
de hac re, id eſt, cur quidam non permanſuri in fide &
ſanctitate Chriſtiana, tamen accipiant ad tempus hanc
I gratiam, & diutius ſinantur hic viuere donec cadant, cum
poſſint rapi de hac vita ne malitia mutet intellectum
eorum, quod de ſancto immatura ætate defuncto ſcri-
Sapien.4. ptum eſt in libro Sapiētiæ, quærat quiſque vt potuerit,
& ſi inuenerit præter hanc quæ à me reddita eſt, aliam
probabilem rationem, à recta fidei regula non recedēs,
teneat eam, & ego cum illo, ſi me non latuerit: verunta-
men in quod peruenimus, in eo ambulemus donec no-
bis deus reuelet ſi quid aliter ſapimus, ſicut Apoſtolicis
literis admonemur. Peruenimus autem in ea quæ ad fi-
dem veram & catholicam pertinere firmiſſime ſcimus,
in quibus ita nobis ambulandum eſt adiuuante illo at-
Pſal 85. que miſerante, cui dicimus, Deduc me domine in via
Duodecim tua, & ambulabo in veritate tua, vt ab eis nullo modo
ſententia cō deuiemus. Quoniam ergo propitio Chriſto Chriſtiani
tra Pelagia catholici ſumus, Scimus nondum natos nihil egiſſe in
nos. 1 vita propria boni ſeu mali, nec ſecundum merita prio-
ris alicuius vitæ, quæ nulla propria ſinguli habere po-
tuerunt, in huius vitę venire miſerias. Sed tamē ſecun-
dum Adam carnaliter natos contagium mortis anti-
quæ prima natiuitate contrahere, nec liberari à ſuppli-
cio mortis æternæ, quod trahit ex vno in omnes tran- K
ſiens iuſta damnatio, niſi per gratiam renaſcantur in
Chriſto. Scimus gratiam dei nec paruulis nec maiori- 2
bus ſecūdum merita noſtra dari. Scimus maioribus ad 3
ſingulos actus dari. Scimus non omnibus hominibus 4
dari, & quibus datur, non ſolum ſecūdum merita ope-
rum non dari: ſed nec ſecundum merita voluntatis eo-
rum quibus datur, quod maxime apparet in paruulis.
Scimus eis quibus datur, miſericordia dei gratuita da- 5
ri. Scimus eis quibus non datur iuſto iudicio dei nō da 6
ri. Scimus quòd omnes adſtabimus ante tribunal Chri- 7
ſti, vt ferat vnuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus
geſſit, non ſecundum ea quæ ſi diutius viueret geſturus
fuit, ſiue bonū ſiue malum. Scimus etiam paruulos ſe- 8
cundum ea quæ per corpus geſſerūt, recepturos vel bo-
num vel malum. Geſſerunt autē non per ſeipſos, ſed per
eos quibus pro illis reſpondentibus & renunciare dia-
bolo dicuntur, & credere in deum: vnde & in numero
fidelium computantur, pertinentes ad ſententiam do-
mini dicētis: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus *Marci. 16.*
erit. Propter quod & illis qui hoc ſacramentum nō ac-
cipiunt, contingit quod ſequitur: Qui autem non cre-
diderit, cōdemnabitur. Vnde & ipſi, ſicut dixi, ſi in illa
parua ætate moriuntur, vtique ſecundū ea quæ per cor- L
pus geſſerunt, id eſt, tempore quo in corpore fuerunt,
quando per corda & ora geſtantium crediderunt vel
non crediderunt, quando baptizati vel non baptizati
ſunt, quando carnem Chriſti manducauerunt, vel non *Eucharistia*
manducauerunt, quando & ſanguinē biberunt vel non *infantium.*
biberunt: ſecundum hæc ergo quæ per corpus geſſerūt,
non ſecundum ea quæ ſi diu hic viuerent, geſturi fue-
rant, iudicantur. Scimus felices eſſe mortuos qui in do- 9
mino moriuntur, nec ad eos pertinere, quicquid acturi
fuerant ſi tēpore diuturniore vixiſſent. Scimus eos qui 10
corde proprio credunt in dominum, ſua id facere vo-
luntate, ac libero arbitrio. Scimus pro eis qui nolūt cre 11
dere, nos qui iam credimus, recta fide agere cum deum
oramus vt velint. Scimus pro eis qui ex illis crediderūt 12
tanquam de beneficiis rectè atque veraciter & debere
nos deo agere gratias, & ſolere. Recognoſcis me, vt pu-
to, in iis quæ nos ſcire dixi, non omnia quæ ad fidem
catholicam pertinent, commemorare voluiſſe, ſed ea
tantum quæ ad iſtam quæ inter nos agitur de dei gra-
tia quæſtionem, vtrum præcedat hæc gratia, an ſubſe-
quatur hominis voluntatem, hoc eſt, vt planius id elo- M
quar, vtrū ideo nobis detur, quia volumus, an per ipſam
deus etiā hoc efficiat vt velimus. Si ergo iſtas duodecim
ſentētias, quas nos dixi ſcire ad fidem rectam & catho-
licam pertinere, etiā tu frater nobiſcum tenes, ago deo
gratias quas profecto non veraciter agerem, niſi gratia
dei fieret vt teneres. Quæ tibi tenenti nullum omnino
remanet nobiſcum de hac quęſtione certamen. Vt e-
nim eadē duodecim breui expoſitione percurrā, quo-
modo voluntatis humanæ, meritum ſequitur gratia, cū
detur & paruulis qui hoc nondū poſſunt velle ſeu nol-
le? Quomodo gratiam vel in maioribus dicuntur prę-
cedere merita voluntatis, ſi gratia vt vera ſit gratia, nō
ſecundum merita noſtra datur? quam ſententiā catho-
licam Pelagius ipſe ſic timuit, vt eos qui dicūt gratiam
dei ſecūdum merita noſtra dari, ſine dubitatione dam-
naret, ne à catholicis iudicibus damnaretur. Quomo-
do dicitur gratia dei in natura eſſe liberi arbitrij, vel
in lege atque doctrina, cum & iſtam ſantentiam Pela-
gius ipſe damnauerit, proculdubio confitens gratiā dei
ad ſingulos actus dari eis vtique qui iā libero arbitrio
vtuntur?

A

vtuntur? Quomodo dicitur omnes homines eam fuiſſe accepturos, ſi non illi quibus non donatur, eam ſua voluntate reſpuerent, quoniam deus vult omnes homines ſaluos fieri, cùm multis non detur paruulis, & ſine illa plerique moriantur, qui non habēt contrariam voluntatem, & aliquando cupiētibus feſtinantibúſque parentibus, miniſtris quoque volentibus ac paratis, deo nolente non detur, cum repente antequam detur expirat, pro quo vt acciperet currebatur? Vnde manifeſtum eſt, eos qui huic reſiſtunt tam perſpicuæ veritati, non intelligere omnino qua locutione ſit dictum, quòd omnes homines vult deus ſaluos fieri, cum tam multi ſalui nō fiant, non quia ipſi, ſed quia deus non vult, quod ſine vlla caligine manifeſtatur in paruulis. Sed ſicut illud quod dictum eſt, Omnes in Chriſto viuificabūtur cum tam multi æterna morte puniantur, ideo dictū eſt, quia omnes quicunque vitam ęternam percipiunt, non percipiunt niſi in Chriſto: ita quod dictum eſt, omnes homines vult deus ſaluos fieri, cum tam multos nolit ſaluos fieri, ideo dictum eſt, quia omnes qui ſalui fiūt, niſi ipſo volente non fiunt, & ſi quo alio modo illa verba Apoſtolica intelligi poſſunt: vt tamen huic apertiſsimæ

1.Tim.2.

1.Cor.15.

B

veritati, in qua videmus tam multos volentibus hominibus, ſed deo nolente ſaluos non fieri, contraria eſſe non poſsint. Quomodo vt detur gratia diuina, voluntas meretur humana, ſi eis quibus datur gratuita miſericordia, datur vt vera ſit gratia? Quomodo in hac re merita penſantur voluntatis humanæ, quandoquidem illis quibus gratia iſta non datur, nullo plerunque merito, nulla voluntate diſtantibus, ſed ſimilem cum eis quibus datur habentibus cauſam, iuſto tamen iudicio dei non datur? Non enim eſt iniquitas apud deum, vt intelligant quibus datur, quam gratis eis detur, quando iuſte vtique non daretur, quoniam ſimilem habentibus

C

cauſam iuſte non datur. Quomodo non gratię dei eſt, non ſolùm credendi voluntas ab initio, verumetiam perſeuerandi vſque in finem, cum finis ipſe vitæ huius non in hominis, ſed in dei ſit poteſtate, & poſsit vtique deus etiam hoc beneficium non perſeueraturo conferre, vt rapiatur ex corpore, ne malitia mutet intellectum illius? Non enim recipiet homo ſeu bonum ſeu malum, niſi ſecundum ea quæ per corpus geſsit, non ſecundum ea quæ ſi diutius viueret, geſturus fuit. Quomodo dicitur propterea quibuſdam non dari, quibuſdam morituris paruulis dei gratia dari, quia eorum futuras præuidet voluntates, quas habituri eſſent ſi viuerent, cum ſecundum ea quæ per corpus geſsit, nō ſecundum ea quæ geſturus eſſet ſi diutius fuiſſet in corpore, vnuſquiſque recipiat ſiue bonum ſiue malum, ſicut Apoſtolus definit? Quomodo ſecundum voluntates ſuas futuras homines iudicantur, quas habituri fuiſſe dicuntur ſi diutius tenerentur in carne, cum dicat ſcriptura, Felices mortui, qui in domino moriuntur? quorum ſine dubio certa & ſecura felicitas non eſt, ſi & ea quę non egerūt, ſed acturi fuerant ſi eſſet eis hæc vita prolixior, iudicabit deus: nullúmque accipit beneficium, qui rapitur ne malitia mutet intellectum eius, quia & pro illa malitia, cui forſitan imminenti ſubtractus eſt, pœnas luit: nec gaudendū eſt de iis quos in fide recta & vita bona nouimus eſſe defunctos, ne ſecundum aliqua ſcelera iudicentur, quæ fuerant ſi viuerent fortaſſe facturi: nec dolendi vel deteſtandi ſunt ij qui vitam iſtam in infidelitate ac perditis moribus finierūt, quia forte ſi viuerent, acturi fuerant pœnitentiam, pieq; victuri, & ſecundum iſta ſunt iudicandi: totuſq; ille de mortalitate liber glo-

Apoc.14.

rioſiſsimi martyris Cypriani reprobandus & abiiciendus eſt, in quo tota eius intentio eſt, vt ſciamus bonis fidelibus gratulandum eſſe morientibus, quando huius vitæ tentationibus auferuntur, deinceps in beatiſsima ſecuritate manſuri. Sed quoniam hoc falſum non eſt, & ſine dubitatione felices ſunt mortui qui in domino moriuntur, ridendus eſt & execrandus error, quo putatur quòd homines ſecundum ſuas futuras, quæ morientium non ſunt futuræ, iudicandi ſunt voluntates. Quomodo dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur omnem hominem quiſquis ſuo corde credit in deum, nō niſi ſua libera credere voluntate, cum potius illi oppugnent arbitrium liberum, qui oppugnant dei gratiam, qua vere ad bona eligenda & agēda fit liberum? Quomodo dicitur quòd per legem dei atque doctrinam ſcripturarū fiat, quod eadē ſcriptura dixit: Præparatur voluntas à domino, ac nō potius per occultam inſpirationem gratiæ dei: quādoquidem pro eis qui eidem doctrinæ contradicentes nolunt ei credere, ipſum deū fide recta rogamus vt velint? Quomodo deus expectat voluntates hominum, vt præueniant eum, quibus det gratiam, cum gratias ei non immeritò agamus de iis quibus non ei credentibus & eius doctrinam voluntate impia perſequentibus miſericordiam prærogauit, eoſq; ad ſeipſum omnipotentiſsima facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit? vt quid ei inde gratias agim*, ſi hoc ipſe nō fecit? vt quid tanto magis eum magnificamus, quāto magis nolebāt credere, quos credidiſſe gaudemus, ſi gratia diuina voluntas in melius non mutatur humana? Apoſtolus Paulus, Erā, inquit, ignotus facie eccleſiis Iudææ quæ ſunt in Chriſto, tantùm autem audiebant, quia qui aliquando nos perſequebatur, nunc euangelizat fidem, quam aliquando vaſtabat, & in me magnificabant deum. Vt quid magnificabant deum, ſi non deus ad ſeipſum cor illius viri ſuæ gratiæ bonitate conuerterat, quando (vt ipſe confitetur) miſericordiam conſecutus eſt, vt fidelis eſſet ea fide quam aliquādo vaſtabat? Ipſum etiam verbum quod poſuit, quem niſi deum hoc tantū magnum bonum feciſſe declarat? Quid eſt enim, In me magnificabant deum: niſi in me deum magnificum prædicabant? Quomodo autem eum magnificum prædicabant, ſi magnum illud factū de Pauli conuerſione ipſe non fecerat? & quo pacto ipſe fecerat, ſi volentem credere ex nolente ipſe non fecerat? Nempe manifeſtum eſt ex illis duodecim ſententiis, quas pertinere ad catholicam fidem negare non ſineris, non ſolum omnibus, verumetiam ſingulis id confici, vt confiteamur gratia dei præueniri hominum voluntates, & per hanc eas potius præparari, quàm propter eorum meritum dari. Aut ſi aliquid corū duodecim eſſe verum negas, quorum propterea commēdo etiam numerum, vt facilius memorię mandentur, diſtinctiuſq; teneantur, nō te pigeat reſcribere, vt ſciam, & ea quam mihi dominus dederit facultate reſpondeam. Ego enim hæreticum quidem Pelagianum te eſſe nō credo, ſed ita te eſſe volo, vt nihil illius ad te tranſeat, vel in te relinquatur erroris. Sed inter hæc duodecim reperies fortaſſe aliquid quod negādum vel dubitandū putes, & vnde nos operoſius diſputare compellas. Nunquid & orare prohibebis eccleſiam pro infidelibus, vt ſint fideles: pro iis qui nolunt credere, vt velint credere: pro iis qui ab eius lege doctrinaq; diſſentiunt, vt legi eius doctrinæq; conſentiant, vt det illis deus quod per prophetā promiſit, cor cognoſcendi eum, & aures audiendi, quas vtique acceperant, de

D

Cyprianus de mortalitate.

E

Galat.1.

Atqui Græce eſt ἐδόξαζον, nō ἐμεγάλυνον.

F

G quibus ſaluator ipſe dicebat: Qui habet aures audiendi
Math.13. audiat? Nunquid vbi audieris ſacerdotem dei ad eius
altare populum hortantem ad deum orandum, vel ip-
ſum clara voce orantem, vt incredulas gentes ad fidem
ſuam venire compellat, non reſpondebis, Amen? An e-
tiam huius fidei ſanitati contraria diſputabis? Nunquid
beatiſsimum Cyprianum in hoc erraſſe clamabis vel
ſuſurrabis, vbi pro inimicis fidei Chriſtianæ, vt etiam
ipſi ad eam conuertantur, orare nos docet? Nũquid po-
ſtremò Apoſtolum Paulum pro Iudęis infidelibus ha-
Roma.10. bentem talia vota culpabis? de quibus ait: Bona volun
tas quidem cordis mei & deprecatio ad deum pro illis
2.Theſſ.3. in ſalutem. Quinetiam Theſſalonicẽſibus dicit: De cæ-
tero fratres orate pro nobis, vt verbum domini currat
& glorificetur, ſicut etiam apud vos, & vt eruamur ab
iniquis & malis hominibus: non enim omnium eſt fi-
des. Quomodo curreret & glorificaretur verbum dei,
niſi ad fidem conuertis eis quibus prædicaretur, quan-
doquidem iam credentibus dicit, quemadmodum &
apud vos? Scit certe hoc ab illo fieri quem vult rogari
vt hoc faciat, vt etiã eruatur ab iniquis & malis homi-
nibus, qui profectò & illis orantibus non erant credi-
H turi. Propter quod addidit: Non enim eſt omniũ fides:
tanquam diceret: Non enim apud omnes etiam nobis
orantibus glorificabitur verbum dei, quia ipſi vtique
fuerant credituri, qui ordinati erãt in vitam ęternam,
prædeſtinati in adoptionem filiorum per Ieſum Chri-
ſtum in ipſum, & electi in ipſo ante mundi cõſtitutio-
nem. Sed ideo deus per orationes credentium nõdum
credentes credere facit, vt oſtendat quia ipſe facit. Ne-
mo eſt enim tam imperitus, tam carnalis, tã tardus in-
genio, qui non videat deum facere quod rogari ſe præ-
cepit vt faciat. Hęc & alia teſtimonia diuina quę cõme-
morare longum eſt, oſtendunt deum gratia ſua auferre
infidelibus cor lapideũ, & præuenire in hominibus bo-
narum merita voluntatum, ita vt voluntas per antece-
dentem gratiam præparetur, non vt gratia merito vo-
luntatis antecedente donetur: hoc eſt gratiarum actio
indicat quod oratio, oratio pro infidelibus, gratiarum
actio pro fidelibus. Qui enim eſt orandus vt faciat, illi
eſt actio gratiarum reddenda cum fecerit. Vnde idem
Ephe.1. dicit Apoſtolus ad Epheſios: Propter hoc & ego audita
fide veſtra in domino Ieſu & in omnes ſanctos, nõ ceſ-
ſo gratias agere pro vobis. Loquimur autem nũc de ip-
ſis initiis, cum homines qui erant auerſi & aduerſi, cõ-
uertuntur ad deum, & velle incipiunt quod nolebãt, &
I habere fidem quã non habebãt: quod vt fiat in eis, ora-
tur pro eis, quamuis nõ oretur ab eis. Ipſi enim quomo-
Roma.10. do inuocabunt in quem non crediderũt? Cum verò fa-
ctum fuerit quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiæ &
pro eis & ab eis. De orationibus autem iam fideliũ quas
& pro ſe & pro aliis fidelibus faciunt, vt proficiãt in eo
quod eſſe cœperunt, & de gratiarum actionibus quia
proficiunt, confligendum eſſe tecum non puto. Contra
Pelagianos eſt iſte conflictus tibi nobiſq; communis. Il-
li quippe omnia ad fidelem piamq; vitam hominũ per-
tinentia ita tribuunt libero voluntatis arbitrio, vt ha-
benda ex nobis, non à domino putent eſſe poſcẽda. Tu
autem ſi ea quæ de te audio, vera ſunt, initium fidei, vbi
eſt etiam initium bonæ, hoc eſt piæ voluntatis, non vis
donum eſſe dei, ſed ex nobis nos habere contẽdis vt
credere incipiamus, cætera autem religioſæ vitæ bona
deum per gratiam ſuam iam ex fide petentibus, quęren
tibus, pulſantibus donare conſentis. Nec attendis ideo
pro infidelibus deum rogari vt credant, quoniam deus
donat & fidẽ. Ideo pro eis & qui crediderint, deo gra- K
tias agi, quoniam donat fidem. Quamobrem vt hũc ad
te ſermonem aliquando concludam, ſi negas orandum
eſſe, vt qui nolunt credere velint credere, ſi negas agen-
das eſſe deo gratias, quoniam credere voluerũt qui no-
lebant credere, aliter tecum agendum eſt vt non ſic er-
res, aut ſi errare perſiſtis, ne mittas alios in errorem. Si
autem (quod de te magis credo) ſentis atque conſentis
orare nos deum debere ac ſolere pro nolentibus crede-
re, vt velint credere, & pro eis qui aduerſantur & con-
tradicunt legi eius atque doctrinæ, vt ei credant eamq;
ſectentur: ſi ſentis atque conſentis debere nos etiam
deo agere gratias ac ſolere pro talibus, quòd ad fidem
eius doctrinamq; cõuerſi volentes ex nolentibus fiant,
oportet ſine dubitatione fatearis voluntates hominum
dei gratia præueniri, & vt bonũ velint homines quod
nolebant, deum facere, qui rogatur vt faciat, & cui nos
nouimus agere gratias dignum & iuſtum eſſe cum fe-
cerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus, domi
ne frater.

Auguſtinus Seleucianæ, de baptiſmo & pœnitentia Petri, contra Nouatianos. L

Epiſtola CVIII.

RELIGIOSISSIMAE & in Chriſti dilectio-
ne honorandæ famulæ dei Seleucianæ, Au-
guſtinus epiſcopus in domino ſalutem. Le-
ctis literis tuis de ſalute veſtra lætatus, ad ea quæ ſcri-
pſiſti, reſpondere non diſtuli. Et primum miratus ſum
quomodo dicat Nouatianus iſte Petrum baptiza-
tum non fuiſſe, cum paulo ſuperius ſcripſeris eum di-
xiſſe quòd apoſtoli fuerunt baptizati. Vnde autem illi
videatur quòd inter apoſtolos baptizatos Petrus non
fuerit baptizatus, ignoro. Et ideo exemplum epiſtolæ
tuæ, ne forſitan tu non habeas, miſi tibi, in quo diligen-
tius conſiderares ad ea me reſpondere quę inueni in li-
teris tuis. Si enim notarius non mendoſe excepit, aut
ſcripſit, neſcio quale cor habeat, qui cum apoſtolos
baptizatos dicat, Petrum baptizatum neget. Quod au-
tem dicitur Petrum egiſſe pœnitentiam, cauendum eſt
ne ita putetur egiſſe quomodo agunt in eccleſia qui
proprie pœnitentes vocantur. Et quis hoc ferat, vt pri- *Pœnitẽtes.*
mum apoſtolorum, inter tales pœnitentes numeran- M
dum putemus? Pœnituit enim eum negaſſe Chriſtum,
quod eius indicant lachrymæ. Sic enim ſcriptum eſt, *Math. 26.*
quia fleuit amare. Nondum enim fuerant reſurrectio-
ne domini confirmati, & illo aduentu ſpiritus ſancti,
qui apparuit die Pentecoſtes, vel illa inſpiratione quam
demonſtrauit dominus poſtea quàm reſurrexit à mor-
tuis, cum inſufflauit in eorum faciem dicens: Accipite *Ioan.20.*
ſpiritum ſanctum. Vnde rectè dici poteſt, quia cum Pe-
trus negauit dominum, nondum fuerant apoſtoli bap-
tizati, non tamen aqua, ſed ſpiritu ſancto. Hoc enim
eis dixit poſtquam reſurrexit, & conuerſatus eſt cum
eis, Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem ſpiritu *Acto.1.*
ſancto baptizabimini, quem & accepturi eſtis non poſt
multos hos dies. Aliqui autem codices habent: Vos au-
tem ſpiritu ſancto baptizabimini, quẽ & accepturi eſtis
non poſt multos hos dies. Aliqui autem codices habẽt:
Vos autem ſpiritu ſancto incipietis baptizari. Sed ſiue *Incipietis.*
dicatur baptizabimini, ſiue incipietis baptizari, ad rem *μέλλετε.*
nihil intereſt. Nam in quibuſcunque codicibus inue- *Immo ver-*
nitur, baptizabitis, aut incipietis baptizari, mendoſi *bũ medium*
ſunt. qui ex Græcis facillime conuincuntur. Si autem *eſt.*
dicimus aqua non fuiſſe baptizatos, metuendum eſt ne
grauiter in eis erremus, ne demus hominibus authori-

A tatem contēnendi baptiſmum, quem vſq; adeo non cō-
temnendum ipſa Apoſtolica diſciplina commēdat, vt
Act.10. Cornelius centurio & ij qui cū illo erant, etiā iam acce-
pto ſpiritu ſancto fuerint baptizati. Sicut antiqui iuſti
ſi non circunciderentur, non erat eis peccatum: poſtea
vero quàm iuſsit deus vt circūcideretur Abrahā, eiuſq;
Gene. 17. poſteritas, iam ſi nō fieret, graue peccatū fuit: ſic etiam
poſtquā dominus Chriſtus in eccleſia ſua ſacramentum
noui teſtamenti pro circunciſione carnis ſanctum ba-
Ioan 3. ptiſmum dedit, & apertiſsime dixit: Si quis nō renatus
fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō intrabit in regnum
cœlorū: iam nō debemus quærere, quando quiſq; fue-
rit baptizatus, ſed quoſcūque legimus in corpore Chri-
ſti, quod eſt eccleſia, pertinere ad regnū cœlorum, non
niſi baptizatos intelligere debemus, niſi forte quos an-
guſtia paſsionis inuenit, & nolentes negare Chriſtum,
Baptiſmus antequam baptizarentur, occiſi ſunt, quibus ipſa paſsio
ſanguinis. pro baptiſmo deputata eſt. Sed nunquid hoc poſſumus
de Apoſtolis dicere, qui vſque adeo largum tempus ha-
buerunt quo baptizarentur, vt alios etiā baptizauerint?
Sed non omnia quæ facta ſunt, etiam ſcripta inueniun-
tur, veruntamen facta eſſe ex cæteris documentis pro-
B bantur. Scriptum eſt quando baptizatus ſit Apoſtolus
Paulus: & ſcriptum non eſt quando baptizati ſint alij
Apoſtoli: veruntamen etiam ipſos baptizatos intelli-
gere debemus: quemadmodum ſcriptum eſt quando
baptizatæ ſunt plebes eccleſiarum in Hieruſalem & Sa-
maria: quando autem baptizatæ ſint aliæ plebes gen-
tium quibus Apoſtoli epiſtolas miſerunt, non eſt vtiq;
ſcriptum: & tamen etiam ipſas baptizatas vtique mini-
me dubitamus, propter illam domini ſententiam, Niſi
Ioan.4. quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intra-
bit in regnum cœlorum. Vtrunque autem de domino
ſcriptum eſt, & quia baptizabat plures quàm Ioannes,
& quia ipſe non baptizabat, ſed diſcipuli eius, vt intel-
ligeremus & ipſum quidem baptizaſſe præſentia maie-
ſtatis, non tamen ipſum baptizaſſe manibus ſuis. Ipſius
enim erat baptiſmi ſacramentum, ad diſcipulos autem
baptizandi miniſterium pertinebat. Tunc ergo quādo
Ioan 3. dicit Ioannes euangeliſta in Euangelio ſuo, Poſt hæc
exiit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram, & illic
morabatur cum eis, & baptizabat. Tunc paulopoſt de
illo loquens ait: Vt ergo cognouit Ieſus quia audierunt
Ioan.4. phariſæi quòd Ieſus plures diſcipulos faceret, & bapti-
zaret plures quàm Ioannes, quanquam Ieſus non bapti-
zaret, ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam, & abiit iterum
in Galilæam. Tunc ergo quando ab Hieroſolymis exiit
C cum diſcipulis ſuis in Iudæam terram, & illic moraba-
tur cum eis, baptizabat non per ſeipſum, ſed per diſci-
pulos ſuos, quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos, ſi-
ue baptiſmo Ioannis (ſicut nonnulli arbitrantur) ſiue
(quod magis credibile eſt) baptiſmo Chriſti. Neque e-
nim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptiza-
tos ſeruos per quos cæteros baptizaret, qui non defuit
memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis
lauit pedes, & petenti Petro vt non tantùm pedes, ve-
rumetiam manus & caput ei lauaret, reſpondit: Qui
Ioan.13. lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mun-
dus totus: vbi intelligitur quòd iam Petrus baptiza-
tus fuerat. Quomodo autem iſte dicat quod in epiſto-
la tua poſuiſti, quòd Apoſtoli dederint pœnitentiam
pro baptiſmo, non euidenter expreſſum eſt. Si enim
pro baptiſmo ideo dicit, quia per pœnitentiam remit-
tuntur peccata, habet aliquid rationis quod dicit. Sed
talis pœnitentia poſt baptiſmū poteſt vtilis eſſe, ſi quis

peccauerit. Iſte autem quoniam negat poſt baptiſmum D
dari pœnitentiæ locum, cum dicit, ſicut ſcripſiſti pœni-
tentiam ſolam ante baptiſmum eſſe, datur intelligi ſic
eum dixiſſe quòd Apoſtoli dederint pœnitentiam pro
baptiſmo, vt ante baptiſmum eam dederint, atq; ij qui-
bus data ſit, poſtea nō fuerint baptizati: quia eis illa pro
baptiſmo fuit, quod Nouatianos dicere nunquam au-
diui. Vnde quære diligenter, ne forte alicuius alterius
erroris ſit, & Nouatianum ſe eſſe confingat vel putet.
Aut ſi & hoc Nouatiani dicunt, neſcio. Illud tamē ſcio,
quoniā quiſquis hoc dicit, à regula fidei catholicæ & à
doctrina Chriſti & Apoſtolorū prorſus alienus eſt. A- *De cōſ diſt.*
gunt enim homines ante baptiſmum pœnitentiam de *4. agunt ho-*
ſuis prioribus peccatis, ita tamen vt etiā baptizentur, ſi- *mines.*
cut ſcriptum eſt in actibus Apoſtolorū, loquente Petro
ad Iudæos & dicente: Agite pœnitentiam, & baptizetur *Act.2.*
vnuſquiſq; veſtrum in nomine domini Ieſu Chriſti, &
dimittentur vobis peccata veſtra. Agūt etiam homines *Peccata ob*
pœnitentiam, ſi poſt baptiſmū ita peccauerint, vt excō- *quæ excom-*
municari & poſtea reconciliari mereantur, ſicut agunt *municamur*
in omnibus eccleſiis illi qui proprie pœnitentes appel-
lantur. De tali enim pœnitentia loquutus eſt Apoſto- E
lus Paulus, vbi ait: Ne iterum cum venero, humiliet me *2.Cor.12.*
deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui ante pecca-
uerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immundi-
tia & luxuria & fornicatione quam egerunt. Neque e-
nim ſcribebat iſta niſi eis qui iam baptizati fuerant.
Habemus etiam in Actibus Apoſtolorum, Simonem *Act.8.*
iam baptizatum, cum pecunia vellet emere vt per im-
poſitionem manus eius daretur ſpiritus ſanctus, admo-
nitum à Petro vt de hoc graui peccato ageret pœniten-
tiam. Eſt etiam pœnitentia bonorum & humilium fide-
lium penè quotidiana, in qua pectora tundimus dicen
tes: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittim⁹ *Matth.6.*
debitoribus noſtris. Neque enim ea nobis dimitti vo-
lumus, quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed il-
la vtique quæ humanæ fragilitati quamuis parua ta-
men crebra ſubrepunt, quæ ſi collecta cōtra nos fuerint, *Venialia*
ita nos grauabunt & oppriment ſicut vnum aliquod *multa ob-*
grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, *ruunt.*
vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur,
an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam & per negli-
gentiam derelicta atque contempta impleat nauem
atque ſubmergat? Propter hæc ieiunia & eleemoſynæ
& orationes inuigilant, in quibus cum dicimus, Di- *Matth.6.*
mitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, ma- F
nifeſtamus habere nos quod nobis dimittatur, atque
in his verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam
quodammodo agere pœnitentiam non ceſſamus. A
ea quæ ſcripſiſti, puto me breuiter ſed ſufficienter r
ſpondiſſe. Supereſt vt ille non ſit contentioſus propt
quē lucrandum ad me tales literas deſtinandas putaſ

Auguſtinus monachas, quæ dum ſtudent mutare Præpoſitam, inde center fuerant tumultuatæ, reuocat ad concordiam, præſcribens illi vitæ regulam.

Epiſtola. *CIX.*

SICVT parata eſt ſeueritas peccata quæ inue-
nerit vindicare, ita non vult charitas quod
vindicet inuenire. Hæc cauſa fecit, vt ad vos
non venirē cum meā præſentiā quæreretis, non ad pa-
cis veſtræ gaudiū, ſed ad diſſenſionis veſtræ augmentū.
Quomodo enim contemnerē & impunitum relinque-
rem, ſi & me præſente tantus veſter tumultus exiſteret,
quātus me abſente, etſi oculos meos latuit, tamen aures

o

G ineas veſtris vocibus verberauit? Nam fortaſsis etiam maior eſſet veſtra ſeditio in præſentia mea, quàm neceſſe eſſet vobis non concedi, quæ in pernicioſiſsimum exemplum contra ſanam diſciplinam, quod vobis non expedit, petebatis: ac ſic quales non volo inuenirẽ vos, & ipſe inuenirer à vobis qualem non volebatis. Cùm ergo ſcribat Apoſtolus ad Corinthios dicens, Teſtem deum facio ſuper animam meam, quia parcens vobis nondum veni Corinthum, non quia dominamur fidei veſtræ, ſed cooperatores ſumus gaudij veſtri, hoc ego etiam dico vobis, quia parcens vobis non ad vos veni. Peperci etiã mihi, ne triſtitiam ſuper triſtitiã haberem, & elegi non vt exhiberem faciem meam vobis, ſed effunderem cor meum deo pro vobis, & cauſam magni periculi veſtri, non apud vos verbis, ſed apud deum lachrymis agerem, ne conuertat in luctum gaudium meum, quo ſoleo gaudere de vobis, & inter tãta ſcandala (quibus vbique abundat hic mundus) aliquando conſolari cogitans copioſam congregationẽ, & caſtam dilectionem, & ſanctam conuerſationem veſtram, & largiorem gratiam dei, quæ data eſt vobis, vt non ſolum carnales nuptias contemneretis, verumetiam eli-

H geretis in domo ſocietatem vnanimes habitandi, vt ſit vobis anima vna & cor vnum in deum. Hæc in vobis bona, hæc dei dona conſiderans, inter multas tempeſtates quibus ex alijs malis quatitur cor meum ſoleo vtcunque requieſcere. Currebatis bene, quis vos faſcinauit? Suaſio illa non eſt ex deo qui vocauit vos. Modicũ fermenti, nolo dicere quod ſequitur. Hoc enim magis cupio & oro & hortor, vt ipſum fermentũ conuertatur in melius, ne tota maſſa, ſicut penè iam fecerat, cõuertatur in peius. Si ergo repullulaſtis ſanũ facere, orate ne intretis in tentationẽ, ne iterum in contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſensiones, detractiones, ſeditiones, ſuſurrationes. Non enim ſic plantauimus & rigauimus hortum dominicum in vobis, vt ſpinas metamus iſtas ex vobis. Si autem adhuc veſtra tumultuatur infirmitas, orate vt eruamini de tentatione. Quæ autem conturbant vos, ſi adhuc conturbant vos, niſi correxerint portabunt iudiciũ quæcũque illæ fuerint. Cogitate quid mali ſit, vt cum in dogmatis vnitate gaudeamus, in-

I terna ſchiſmata in monaſterio lugeamus. Perſeuerate in bono propoſito, & non deſiderabitis mutare Præpoſitam, qua in monaſterio illo per tam multos annos perſeuerante, & numero & ætate creuiſtis, quę vos mater non vtero, ſed animo ſuſcepit. Omnes enim quæ illuc veniſtis, ibi eam aut ſanctæ Præpoſitæ ſorori meæ ſeruientem, placentem, aut etiã ipſam Præpoſitam quæ vos ſuſcepit, inueniſtis ſub ipſa eſtis eruditæ, ſub illa velatæ, ſub illa multiplicatæ, & ſic tumultuamini vt eam vobis mutetis, cum lugere deberetis ſi eam vobis mutare vellemus. Ipſa eſt quam noſtis, ipſa eſt ad quã veniſtis, ipſa eſt quam per tot annos habendo creuiſtis. Nouum non accepiſtis niſi Præpoſitum, aut ſi propter illum quæritis nouitatem, & in eius inuidiam contra matrem veſtram ſic rebellaſtis, cur non potius id petiſtis, vt ipſe vobis mutetur? Si autem hoc exhorretis, quia noui quomodo eum in Chriſto venerabiliter diligatis, cur non potius illam? In vobis nanque regendis ſic præpoſiti rudimenta turbantur, vt magis velit vos ipſe deſerere quàm iſtam ex vobis famam & inuidiam ſuſtinere, vt dicatur nõ vos aliam quæſituras fuiſſe Præpoſitam, niſi ipſum cœpiſſetis habere Præpoſitũ. Tranquillet ergo deus & componat animos veſtros, non in vobis præualeat opus diaboli, ſed pax Chriſti vincat in

1.Cor.1.

cordibus veſtris: nec dolore animi quia non ſit quod K vultis, vel quia pudet voluiſſe quod velle nõ debuiſtis, erubeſcendo curratis in mortem, ſed potius pœnitendo reſipiatis, † nec habeatis pœnitentiam Iudæ traditoris, ſed potius lachrymas Petri paſtoris. Hæc ſunt quæ vt obſeruetis præcipimus in monaſterio conſtitutę. Primum propter quod eſtis in vnum congregatæ, vti vnanimes habitetis in domo, & ſit vobis cor vnum & anima vna in deo. Et non dicatis aliquid proprium, ſed ſint vobis omnia cõmunia, & diſtribuatur vnicuique veſtrum à Præpoſita veſtra victus & tegumentum: non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, ſed vnicuique ſicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apoſtolorum: Quia erant eis omnia communia, & diſtribuebatur ſingulis prout cuique opus erat. Quæ aliquid habebant in ſeculo quando ingreſſæ ſunt monaſterium, libenter velint illud eſſe commune. Quæ autem non habebant, non ea quærant in monaſterio, quæ nec foris habere potuerunt: ſed tamen earum infirmitati quod opus eſt tribuatur, etſi pauperies earum quando foris erant, nec ipſa neceſſaria poterat inuenire: ac non ideo putent ſe eſſe felices, quia inuenerunt L victum & tegumentum, quale foris inuenire non potuerunt: nec erigant ceruicem quia ſociantur eis ad quas foris accedere non audebant, ſed ſurſum cor habeant, & terrena bona non quærant, ne incipiant monaſteria eſſe diuitibus vtilia, non pauperibus, ſi diuites illic humiliantur, & pauperes illic inflantur. Sed rurſus etiam illæ quæ aliquid eſſe videbantur in ſeculo, nõ habeant faſtidio ſorores ſuas quæ ad illam ſanctam ſocietatem ex paupertate venerunt. Magis autem ſtudeant non de parentum diuitum dignitate, ſed de pauperum ſororum ſocietate gloriari. Nec extollantur ſi cõmuni vitæ de ſuis facultatibus aliquid cõtulerunt: nec de ſuis diuitijs magis ſuperbiant, quia eas monaſterio partiuntur, quàm ſi eis in ſeculo fruerentur. Alia quippe quęcunque iniquitas in malis operibus exercetur vt fiant: ſuperbia verò bonis operibus inſidiatur vt pereant. Et quid prodeſt diſpergere dando pauperibus & pauperem fieri, ſi anima miſera ſuperbior efficiatur contemnendo quàm fuerat poſsidendo? Omnes ergo vnanimiter & concorditer viuite, & honorate in vobis inuicem deum, cuius templa factæ eſtis: orationibus M inſtate horis & temporibus conſtitutis. In oratorio nemo aliquid agat niſi ad quod eſt factum, vnde & nomen accepit: vt ſi aliquæ etiam præter conſtitutas, ſi eis vacat, orare voluerint, non eis ſint impedimento quæ ibi aliquid agere voluerint. Pſalmis & hymnis cum oratis deũ, hoc verſetur in corde quod profertur in voce: & nolite cantare niſi quod legitis eſſe cantandum: quod autem non ita ſcriptum eſt vt cantetur, non cantetur. Carnem veſtram domate ieiunijs & abſtinentia eſcæ & potus, quantum valetudo permittit. Quãdo autem aliqua non poteſt ieiunare, non tamen extra horam prãdij aliquid alimentorum ſumat niſi cum ægrotat. Cùm acceditis ad mẽſam, donec inde ſurgatis, quod vobis ſecundum conſuetudinem legitur, ſine tumultu & contentionibus audite. Nec ſolæ vobis fauces ſumãt cibum, ſed & aures percipiant dei verbum. Quæ infirmæ ſunt ex priſtina conſuetudine, ſi aliter tractantur in victu: nõ debet alijs moleſtum eſſe, nec iniuſtum videri, quas fecit alia conſuetudo fortiores. Nec illas feliciores putent, quia ſumũt quod nõ ſumũt ipſæ: ſed ſibi potius gratulẽtur, quia valent, quod nõ valent illæ. Et ſi eis quæ venerunt ex moribus delicatioribus ad mona-

† reſumatis

Regula beati Auguſtini quã dedit ſanctimonialibus.

12.q.1.non dicatis.

Acto 4.

Diſt. 42. in oratorio.

Cantus monacharum.

ſterium

A ſteriũ, aliquid alimentorũ, veſtimentorũ, ſtramentorũ, operimentorũ datur, quod aliis fortioribus, & ideo felicioribus nõ datur, cogitare debeot quibus non datur, quantum de ſua ſeculari vita illæ ad iſtã deſcenderint, quãuis vſq; ad aliarũ, quæ ſunt corpore fortiores frugalitatẽ perueoire nequiuerint. Nec illæ debent cõturbari, quòd eas vidẽt amplius, nõ quia honorãtur, ſed quia tolerantur accipere, ne cõtingat deteſtaoda peruerſitas, vt in monaſterio, vbi quantũ poſſunt fiunt diuites laborioſæ, fiant pauperes delicatæ. Sanè quẽadmodũ ægrotantes neceſſe habent minus accipere ne grauentur: ita poſt ægritudinẽ ſic tractandæ ſunt, vt citius recreentur, etiã ſi de humillima ſeculi paupertate venerũt, tãquam hoc illis contulerit recẽtior ægritudo, quod diuitibus anterior conſuetudo. Sed cum vires priſtinas recuperauerint, redeant ad feliciorẽ conſuetudinem ſuã, quæ famulas dei tanto amplius decet, quãto minus indigẽt: nec ibi eas teneat voluntas iam vegetas, quo neceſsitas leuarat infirmas. Illæ ſe exiſtiment ditiores, quæ fuerint in ſuſtinẽda parcitate fortiores. Melius eſt enim minus egere, q̃ plus habere. Nõ ſit notabilis habitus veſter, nec affectetis veſtibus placere, ſed moribus. Nec ſint vobis tam tenera capitũ tegmina, ne retiola ſubter appa-

Notabilis habitus.

B reant. Capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec foris vel ſpargat negligentia, vel cõponat induſtria. Quãdo proceditis, ſimul ambulate: cũ veneritis quò itis, ſimul ſtate. In inceſſu, in ſtatu, in habitu, in omnibus motibus veſtris nihil fiat quod illiciat cuiuſquam libidinẽ, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem. Oculi veſtri & ſi iaciuntur in aliquem, figantur in neminem. Neque enim quando proceditis, viros videre prohibemini, ſed appetere aut ab ipſis appeti velle criminoſum eſt. Nec ſolo tactu, ſed affectu quoq; & aſpectu appetitur & appetit fœmina. Nec dicatis vos habere animos pudicos, ſi habeatis oculos impudicos: quia impudic⁹ oculus, impudici cordis eſt nuncios. Et cum ſe iouicem ſibi etiam tacente lingua conſpectu mutuo corda nunciant impudica, & ſecundum cõcupiſcentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immũda violatione corporibus fugit caſtitas ipſa de moribus. Nec putare debet quæ in maſculũ figit oculum, & illius in ſeipſam diligit fixum, non ab aliis videri eum hoc ſacit, videtur omnino & à quibus videri non arbitratur. Sed ecce lateat, & à nemine hominũ videatur: quid faciet de illo ſuperno inſpectore, quẽ latere nihil poteſt? An ideo

23. q. 5. nec ſolo.

C potandus eſt nõ videre, quia tanto videt patiẽtius quãto ſapiẽtius? Illi ergo timeat ſancta fœmina diſplicere, ne velit viro male placere. Illum cogitet omnia videre, ne velit viro male videri. Illius nanq; & in hac cauſa commendatus eſt timor, vbi ſcriptũ eſt: Abominatio eſt domino defigens oculum. Quando ergo ſimul eſtis in eccleſia, & vbicunq; vbi & viri ſunt, inuicem veſtrã pudicitiam cuſtodite. Deus enim qui habitat in vobis, etiam iſto modo vos cuſtodiet ex vobis. Et ſi hanc de qua loquor, oculi petulantiã in aliqua veſtrûm aduerteritis, ſtatim admonete ne cœpta progrediantur, ſed ex proximo corrigantur. Si autẽ & poſt admonitionem iterum, vel alio quocunq; die idipſum eam facere videritis, iam velut vulneratã ſanandam prodat quæcũque inuenire potuit: hoc prius tamen & alteri vel tertiæ demonſtratam, vt duarum vel trium poſsit ore conuinci, & cõpetenti ſeueritate coërceri. Nec vos iudicetis eſſe maleuolas, quando hoc iodicatis. Magis quippe innocentes non eſtis, ſi ſorores veſtras, quas indicando corrigere poteſtis, tacẽdo perire permittitis. Si enim ſoror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari. D dum timeret ſecari, nõnne crudeliter abs te ſileretur, & miſericorditer indicaretur? Quanto ergo potius eã debes manifeſtare, ne pernicioſius putreſcat in corde? Sed antequam aliis demonſtretur, per quas conuincenda eſt, ſi negauerit, prius Præpoſitæ debet oſtendi, ſi admonita neglexerit corrigi, ne forte poſsit ſecretius correpta innoteſcere cæteris. Si autem negauerit, tunc neganti adhibendę ſunt aliæ, vt iam coram omnibus poſſit non ab vna teſte argui, ſed à duabus tribuſve conuinci. Conuicta verò, ſecundum Præpoſitæ vel presbyteri arbitrium debet emendatoriam ſuſtinere vindictam: quam ſi ferre recuſauerit, & ſi ipſa nun abſceſſerit, de veſtra ſocietate proiiciatur. Non enim & hoc fit crudeliter, ſed miſericorditer, ne contagione peſtifera plurimas perdat. Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicandis, conuincendis, vindicandiſq; peccatis diligenter obſeruetur, cum dilectione hominũ, & odio vitiorum. Quæcunq; autem in tantũ progreſſa fuerit malum, vt occultè ab aliquo literas vel quælibet munuſcula accipiat, ſi hoc vltro cõfitetur, parcatur illi, & oretur pro ea. Si autem deprehenditur atq; conuincitur, ſecũdum arbitrium Præpoſitæ vel presbyteri vel etiam Epiſco-

5. q. 5. non iudicetis.

Hoc nunc obſeruetur.

12. q. 1. non dicatis.

E pi grauius emendetur. Veſtes veſtras in vno loco habete ſub vna cuſtode, vel duabus, vel quot ſufficere potuerint ad eas excutiendas, ne à tinea lædaotur. Et ſicut paſcimini ex vno cellario, ſic induamini ex vno veſtiario. Et ſi fieri poteſt, non ad vos pertineat quid vobis induendum pro temporis congruentia proferatur, vtrum hoc recipiat vnaquæque veſtrûm quod depoſuerat, an aliud quod altera habuerat, dum tamen vnicuiq; quod opus eſt non negetur. Si autẽ hinc inter vos contentiones & murmura oriuntur, & conqueritur aliqua deterius aliquid ſe accepiſſe, quàm prius habuerat: & indignam ſe quæ non ita veſtiatur ſicut alia ſoror eius veſtiebatur, hinc vos pbate quantum vobis deſit in illo interiore ſancto habitu cordis, quæ pro habitu corporis litigatis. Tamẽ ſi veſtra toleratur infirmitas, vt hoc recipiatis quod poſueratis, in vno tamẽ loco ſub communib⁹ cuſtodib⁹ habete quod ponitis, ita ſanè vt nulla ſibi aliquid operetur, ſiue vnde induatur, ſiue vbi iaceat, ſiue vnde cingatur vel operiatur, vel caput conte- F gat: ſed omnia opera veſtra in commune fiant maiore ſtudio, & frequẽtiori alacritate, quàm ſi vobis ppria faceretis. Charitas enim, de qua ſcriptũ eſt quòd non quærit quæ ſua ſunt, ſic intelligitur, quia cõmunia propriis, nõ propria cõmunibus anteponit. Et ideo quanto amplius rem cõmunem quàm propriam curaueritis, tanto amplius vos profeciſſe noueritis, vt in omnibus quibus vtitur trãſitura neceſsitas, ſuperemineat quæ permanet charitas. Conſequens ergo eſt, vt etiam illud quod ſuis vel filiabus, vel aliqua neceſsitudine ad ſe pertinentibus in monaſterio conſtitutis aliquis vel aliqua contulerit, ſiue veſtem, ſiue quodlibet aliud inter neceſſaria deputandũ, non occulte accipiatur, ſed ſit in poteſtate Præpoſitæ, vt in cõmune redactum, cum neceſſarium fuerit præbeatur. Quòd ſi aliqua rem ſibi collatã celauerit, furti iudicio cõdemnetur. Indumenta veſtra ſecundum arbitrium Præpoſitæ lauentur, ſiue à vobis, ſiue à fullonibus, ne interiores animę ſordes contrahat mundæ veſtis nimius appetitus. Lauacrum etiam corporum, vſuſq; balnearum non ſit aſsiduus, ſed eo quo ſolet interuallo temporis tribuatur, hoc eſt, ſemel in menſe. Cuius autem infirmitatis neceſsitas cogit lauan-

1. Cor. 13.

Balnea menſtrua.

G dum corpus, non longius differatur: Fiat ſine murmu-
Balnea mēſtrua. re de conſilio medici, ita vt etiam ſi nolit, iubente Præ-
poſita faciat quod faciendum eſt pro ſalute. Si autem
velit, & fortè nō expedit, ſuæ cupiditati non obediatur.
aliquando enim etiā ſi noceat, prodeſſe creditur quod
delectat. Deniq; ſi latens eſt dolor in corpore famulæ
dei, dicenti quid ſibi doleat, ſine dubitatione credatur:
ſed tamen vtrum ſanādo illi dolori quod delectat, ex-
pediat, ſi nō eſt certum, medicus conſulatur. Nec eant
ad balneas, ſiue quocūq; ire neceſſe fuerit, minus quàm
tres. Nec illa quæ habet aliquò eūdi neceſsitatem, cum
quibus ipſa voluerit, ſed cum quibus Præpoſita iuſſerit,
ire debebit. Aegrotantiū cura, ſiue poſt ægritudinē refi-
ciēdarum, ſiue aliqua imbecillitate etiam, ſiue febribus
laborātium, alicui debet iniungi, vt ipſe de cellario pe-
tat quod cuique opus eſſe perſpexerit. Siue autem quæ
cellario, ſiue quæ veſtib⁹, ſiue quæ codicibus præponū-
tur, ſine murmure ſeruiant ſororibus ſuis. Codices cer-
ta hora ſingulis diebus petantur, extra horam quæ pe-
tiuerint non accipiant. Veſtimenta vero & calciamen-
ta quando fuerint indigenti neceſſaria, dare non dif-
H ferant ſub quarum cuſtodia ſunt quæ poſcuntur. Lites
aut nullas habeatis, aut quàm celerrime finiatis, ne ira
creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca, & ani-
mam faciat homicidam. Neque enim ad ſolos viros
Ioan 3. pertinet quod ſcriptum eſt, Qui odit fratrem ſuum,
homicida eſt: ſed in ſexu maſculino, quem primum de⁹
fecit, etiam fœmineus præceptum ſexus accepit. Quæ-
cunque conuicio vel maledicto, vel etiam criminis
obiectu alteram læſerit, meminerit ſatisfactione quan-
tocyus curare quod fecit: & illa quæ læſa eſt, ſine diſ-
ceptatione dimittere. Si autem inuicem ſe læſerunt,
inuicem ſibi debita relaxare debebunt propter oratio-
nes veſtras, quas vtique quanto crebriores habetis tan-
to ſanctiores habere debetis. Melior eſt autē, quæ quan-
uis ira ſæpe tentatur, tamen impetrare feſtinat vt ſibi
dimittat cui ſe feciſſe agnoſcit iniuriam, quàm quæ tar-
dius iraſcitur, & ad veniam petendam difficilius incli-
natur. Quæ non vult dimittere ſorori, non ſperet acci-
pere orationis effectum. Quæ autem nunquam vult pe-
tere veniam, aut non ex animo petit, ſine cauſa eſt in
monaſterio, etiam ſi non inde propellatur. Proinde vo-
bis à verbis durioribus parcite, quæ ſi emiſſa fuerint ex
ore veſtro, non pigeat ex ore ipſo proferre medicamē-
I ta, ex quo facta ſunt vulnera. Quando autem neceſsi-
tas diſciplinæ minoribus coërcendis dicere vos verba
16. diſtinc. Quando. dura compellit, ſi etiam in ipſis modum vos exceſsiſſe
ſentitis, non à vobis exigitur vt ab eis veniam poſtule-
tis, ne apud eas quas oportet eſſe ſubiectas, dum nimia
ſeruatur humilitas, regendi frangatur authoritas: ſed
tamen petenda eſt venia ab omnium domino, qui no-
uit etiam eas quas plus iuſto forte corripitis, quanta be-
neuolentia diligatis. Non autem carnalis, ſed ſpiritalis
inter vos debet eſſe dilectio. nam quæ faciunt pudoris
immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter
& ludendo, non ſolū à viduis & intactis ancillis Chri-
ſti in ſancto propoſito conſtitutis, ſed omnino nec à
mulieribus nuptis, nec à virginibus ſunt facienda nu-
pturis. Præpoſitæ tāquam matri obediatur, honore ſer-
uato, ne in illa offendatur deus: multo magis preſbyte-
ro, qui omnium veſtrûm curam gerit. Vt ergo cuncta
iſta ſeruentur, & ſi quid ſeruatum non fuerit, non ne-
gligenter prætereatur, ſed emendandū corrigendumq;
curetur, ad Præpoſitā præcipue pertinet. ita vt ad preſ-
byterum qui vobis intendit, referat quod modum vel
vires eius excedit. Ipſa verò non ſe exiſtimet poteſtate K
dominante, ſed charitate ſeruiente felicem. Honore *Præpoſita.*
coram hominib⁹ prælata ſit vobis, coram deo ſubſtra-
ta ſit pedibus veſtris. Circa omnes ſeipſam bonorum
operum præbeat exemplum. Corripiat inquietas, con-
ſoletur puſillanimes, ſuſcipiat infirmas, patiens ſit ad
omnes, diſciplinam libens habeat, metuens imponat.
Et quamuis vtrunq; ſit neceſſarium, tamen plus à vobis
amari appetat quàm timeri, ſemper cogitans deo ſe pro
vobis reddituram eſſe rationē. Vnde magis obediēdo
nō ſolum veſtri, verumetiā ipſius miſeremini, quæ in-
ter vos quanto in loco ſuperiore, tanto in periculo ma-
iore verſatur. Donet dominus vt obſeruetis hæc omnia
cum dilectione, tāquam ſpiritalis pulchritudinis ama-
trices, & bono Chriſti odore de bona cōuerſatione fra-
grantes, non ſicut ancillæ ſub lege, ſed ſicut liberæ ſub
gratia conſtitutæ. Vt autem in hoc libello tanquam in
ſpeculo vos poſsitis inſpicere, ne per obliuionē aliquid
negligatis, ſemel in ſeptimana vobis legatur: & vbi vos
inueneritis ea quæ ſcripta ſunt facientes, agite gratias
domino bonorum omnium largitori. Vbi autem ſibi
quæcūque veſtrûm videt deeſſe aliquid, doleat de præ-
terito, caueat de futuro, orās vt & debitum dimittatur, L
& in tentationem non inducatur.

Acta excepta à notariis in deſignando Eradio presbytero, qui Auguſtino ſuccederet, & interim ſenem aliqua parte curarum ſubleuarit. CX.

GLORIOSISSIMO Theodoſio duodecies, &
Valentiniano Auguſto iterum conſule vj. cal.
Octobris, cum Auguſtinus epiſcopus vnà cū
Religiano & Martiniano coëpiſcopis ſuis conſediſſet
in eccleſia pacis Hipponenſium regionum, præſentibus
Saturnino, Leporio, Barnaba, Fortunatiano, Ruſtico,
Lazaro, & Eradio presbyteris, aſtante clero, & frequen-
ti populo, Auguſtinus Epiſcopus dixit, Quod heſter-
no die promiſi charitati veſtræ, propter quod vos vo-
lui frequentius conuenire, & video frequentius con-
ueniſſe, mora omni poſtpoſita hoc agendum eſt. Si e-
nim aliud velim loqui, in illud ſuſpenſi, minus auditis.
Omnes in hac vita mortales ſumus, & dies huius vitæ
vltimus, omni homini eſt ſemper incertus: veruntā-
men in infantia ſperatur pueritia, & in pueritia ſpera-
tur adoleſcentia, & in adoleſcentia ſperatur iuuentus,
& in iuuentute ſperatur grauitas, & in grauitate ſpera-
tur ſenectus: vtrum contingat, incertum eſt, eſt tamen M
quod ſperatur. Senectus autem aliam ætatem quā ſpe-
ret non habet. incertum eſt enim ipſa ſenectus quan-
diu ſit homini, illud tamen certum eſt nullam remane-
re ætatem quæ poſsit ſuccedere ſenectuti: quia voluit
deus. Ad iſtam ciuitatem enim vigore ætatis adueni,
& tamen iuuenis fui, & ſenui. Scio poſt obitus Epiſco-
porum per ambitioſos aut contentioſos ſolere eccle-
ſias perturbari: & quod ſæpe expertus ſum & dolui,
debeo quātum ad me attinet, ne contingat huic proſpi-
cere ciuitati. Sicuti nouit charitas veſtra, in Mileuita-
na eccleſia modo fui. Petierant enim me fratres, & ma-
xime ſerui dei qui ibi ſunt, vt venirem, quia poſt obi-
tum beatæ memoriæ fratris & coëpiſcopi mei Seueri
nonnulla ibi perturbatio populi timebatur. Veni, &
quomodo voluit dominus adiuuit nos pro ſua miſeri-
cordia, vt cū pace epiſcopū acciperent, quē viuus deſig- *Epiſcopus*
nauerat epiſcopus eorū. Hoc enim eis cum innotuiſſet, *olim ex ſuf-*
voluntatem præcedentis & decedentis Epiſcopi ſui li- *fragio popu-*
benter amplexi ſunt. Minus tamen aliquid factum erat *li deſigna-*
vnde nōnulli cōtriſtabantur, quia frater Seuerus credi- *batur.*
dit poſſe

A dit poſſe ſufficere vt ſucceſſorem ſuum apud clericos deſignaret, ad populum inde non eſt loquutus: & erat inde aliquorum nonnulla triſtitia. Quid plura? Deo placuit, triſtitia fugata eſt, gaudium ſucceſsit. Ordinatus eſt Epiſcopus, quem præcedens Epiſcopus deſignauerat. Ergo ne aliquis de me queratur, voluntatem meam, quam credo dei eſſe, in omnium veſtrum notitiam profero, presbyterum Eradium mihi ſucceſſorem volo. A populo acclamatum eſt: Deo gratias, Chriſto laudes, dictum eſt vicies ter. Exaudi Chriſte, Auguſtino vita, dictum eſt ſexies decies. Te patrem, te Epiſcopum, dictum eſt octies. Cúmque reticeretur, Auguſtinus Epiſcopus dixit: Non opus eſt me de laudibus eius aliquid dicere, faueo ſapientiæ, & parco verecundiæ. Sufficit quia noſtis eũ, & hoc me velle dico, quod vos velle ſcio: & ſi ante neſcirem, hodie probarem. Hoc ergo volo, hoc à domino deo noſtro nunc etiam in ætate frigida votis feruentibus poſco, hoc vt mecum oretis exhortor, admoneo, rogo, vt omnium in pace Chriſti collatis & conflatis mentibus confirmet deus quod operatus eſt in nobis. Qui miſit mihi eum, ſeruet eum, ſeruet incolumem, ſeruet ſine crimine, vt qui facit

Mos acclamandi.

B gaudium viuentis, locum ſuppleat morientis. A notariis eccleſiæ ſicut cernitis excipiuntur quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis, & meus ſermo & veſtræ acclamationes in terram non cadunt. Apertius vt dicam, eccleſiaſtica nunc geſta conficimus. Sic enim hoc eſſe, quantum ad homines attinet, confirmatum volo. A populo acclamatum eſt trigeſies ſexies, Deo gratias, Chriſto laudes. Exaudi Chriſte, Auguſtino vita, dictum eſt tredecies. Te patrem, te epiſcopum dictum eſt octies. Dignus & iuſtus eſt, dictum eſt vicies. Bene meritus, bene dignus, dictum eſt quinquies. Cúmque reticeretur, Auguſtinus epiſcopus dixit: Ego vt dicebam voluntatem meam & voluntatem veſtram geſtis Eccleſiaſticis, quantum ad homines attinet, confirmatam volo, quantum verò ad latentem omnipotentis voluntatem, omnes vt dixi oremus, vt confirmet deus quod operatus eſt in nobis. A populo acclamatum eſt: Iudicio tuo gratias agimus, dictum eſt ſedecies. Fiat fiat, dictum eſt duodecies. Te patrem Eradium Epiſcopum, dictum ſexies. Cúmque reticeretur, Auguſtinus Epiſcopus dixit: Scio quod ſcitis & vos, ſed nolo de illo fieri quod de

C me factum eſt. Quod autem factum ſit, multi ſcitis. Illi ſoli neſciunt qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem ſciendi. Adhuc in corpore poſito beatæ memoriæ patre & Epiſcopo meo ſene Valerio, Epiſcopus ordinatus ſum, & ſedi cum illo, quod concilio Niceno prohibitum fuiſſe neſciebam, nec ipſe ſciebat. Quod ergo reprehenſum eſt in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum eſt: Deo gratias, Chriſto laudes, dictum eſt tredecies. Cúmque reticeretur, Auguſtinus Epiſcopus dixit: Erit presbyter vt eſt, quando deus voluerit, futurus Epiſcopus. Sed planè modo facturus ſum adiuuante miſericordia Chriſti, quod adhuc vſque non feci. Noſtis ante aliquot annos quid facere voluerim, & non permiſiſtis. Placuit mihi & vobis propter curam ſcripturarum, quam mihi fratres & patres mei coëpiſcopi duobus conciliis Numidiæ & Carthaginis imponere dignati ſunt, vt per quinque dies nemo mihi moleſtus eſſet. Geſta cõfecta ſunt, placuit, acclamaſtis. Recitatur placitum veſtrum, & acclamatio veſtra. Paruo tempore ſeruatum eſt circa me, & poſtea violenter irruptum eſt, & non permittor ad quod volo vacare ante meridiem, poſt meridiem occupationibus hominum teneor. Obſecro vos & obſtrin- D go per Chriſtum, vt hinc iuueni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine Chriſti deſigno Epiſcopum ſucceſſorem mihi patiamini refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum eſt, Iudicio tuo gratias agimus, Dictum eſt vicies ſexies. Cúmque reticeretur, Auguſtinus Epiſcopus dixit: Ego charitati & beneuolẽtiæ veſtræ apud dominum deum noſtrum gratias ago, imò de illa deo gratias. Ergo fratres quicquid eſt quod ad me perferebatur, ad illum perferatur: vbi neceſſarium habuerit conſilium, meum non negabo auxilium. Abſit vt me abſtraham, tamen quicquid illud eſt quod ad me perferebatur, ad illum perferatur. Ipſe me autem conſulat, ſi forte non inuenit quid facere debeat, aut poſcat adiutorem quem nouit patrem: vt & vobis nihil deſit, & ego tandem aliquando, ſi quantulumcunque ſpacium mihi huius vitæ donauerit deus, ipſam meam quantulamcunque vitam non dem ſegnitiei, nec donem inertiæ, ſed in ſanctis ſcripturis, quantum ipſe permittit & largitur exerceam. hoc & ipſi proderit, & per ipſum etiam vobis. Nemo ergo inuideat ocio meo, quia meum ocium magnum

E habet negociũ. Video me de hac re, propter quam vos inuitaui, omnia vobiſcum egiſſe quæ debui. Hoc ad vltimum rogo, vt geſtis iſtis dignemini ſubſcribere qui poteſtis. Hic mihi reſponſione veſtra opus eſt, teneam reſponſionem veſtram, de hac aſſenſione aliquid acclamate. A populo acclamatum eſt, Fiat fiat, dictum vicies quinquies. Dignum eſt, iuſtum eſt, dictum vicies octies. Fiat fiat, dictum quater decies. Olim dignus, olim meritus, dictum vicies quinquies. Iudicio tuo gratias agimus, dictum tredecies. Exaudi Chriſte, Eradium conſerua, dictum octies decies. Cúmque reticeretur, Auguſtinus Epiſcopus dixit: Bene habet, vt ea quæ dei ſunt, circa ſacrificium eius agere valeamus, in qua hora ſupplicationis noſtræ maximæ commẽdo charitati veſtræ vt omnes veſtras cauſas & negocia intermittatis, & pro iſta eccleſia & pro me, & pro presbytero Eradio domino precem fundatis.

Subſcriptio.

Auguſtinus Fortunatiano Epiſcopo Siccenſi, vt Epiſcopum quendam ipſi reconciliet, quem literis aſperioribus offenderat, præſertim hoc dicto, quòd ſcripſerat nos his corporeis oculis non viſuros deum. Apparet autem illum Epiſcopum, quem non nominat, cum Anthropomorphitis ſenſiſſe, Diligenter interim explicans quomodo deus videtur, & quatenus.

Epiſtola CXI.

SICVT præſens rogaui, & nunc commoneo, vt fratrem noſtrum, de quo collocuti ſumus, videre & rogare digneris, vt ignoſcat mihi ſi quid durius & aſperius in ſe dictum accepit in Epiſtola

G quam me illo modo ſcripſiſſe non pœniter, quia dixi
iſtius corporis oculos nec videre deum, nec eſſe viſuros.
Cauſam quippe adiunxi cur hoc dixerim, ne ſcilicet
deus ipſe corporeus eſſe credatur, & in loci ſpacio in-
teruallóque viſibilis. Nihil enim videre aliter iſtius cor-
1.Cor.13. poris oculus poteſt. Et ne illud quod dictum eſt, Facie
ad faciem, ſic accipiatur, tanquam membris corporis
terminatus ſit deus. Ideo me ergo dixiſſe illud non pœ-
niter, ne de ipſo deo tam impie ſentiamus, vt cum non
vbique totum, ſed per localia ſpacia diuiſibilem exiſti-
memus. Talia quippe his oculis nouimus. Cæterum ni-
hil tale de deo ſentiens, ſed eum incommutabilem &
incorporalem ſpiritum vbique totum eſſe credens, ſi
tantam quiſque mutationem huius corporis futuram
putat, cum ex animali fuerit ſpiritale, vt etiam ſubſtan-
tiam incorporalem non locorum interuallis vel ſpaciis
diuiſibilem, vel etiam membrorum liniamentis ac fini-
bus terminatam, ſed vbique totam per tale corpus vi-
dere poſsimus, volo & me doceat ſi verum ſapit: ſi au-
tem in hoc falſum ſentit, longè tolerabilius eſt, corpori
aliquid arrogare, quàm deo derogare. Et ſi vera eſt iſta
ſententia, non erit contraria verbis meis quæ in illa Epi-
H ſtola poſui. Iſtius nanque corporis oculos dixi non vi-
ſuros deum, hoc intuens quod iſtius corporis oculi
omnino non poſſunt cernere, niſi corpora quæ ab eis
aliquo loci interuallo ſeparata ſunt. nam ſi nullum in-
teruallum ſit, nec ipſa corpora per eos videmus. Porrò
autem ſi in tantam ſui diſsimilitudinem noſtra corpo-
ra mutabuntur, vt oculos habeant per quos videatur
illa ſubſtantia, quæ non per locorum ſpacia vel diffun-
ditur vel finitur, alibi habens aliam partem, alibi aliam,
in minore loco minorem, in maiore maiorem, ſed vbi-
que incorporaliter tota eſt, longè aliud erunt hæc cor-
pora, & non erunt ipſa: nec ſola detracta mortalitate
atque corruptione & ponderis grauitate aliud erunt,
ſed in virtutem ipſius mētis quodammodo conuerten-
tur, ſi videre poterunt, quomodo tunc menti, nunc au-
tem nec ipſi menti videre conceſſum eſt. Si enim mu-
tatis moribus dicimus hominem non eſſe qui fuit, ſi de-
nique mutatis ætatibus ipſum corpus non dicimus eſſe
quod fuit: quanto magis ipſum non erit tanta conuer-
ſione mutatum, vt non ſolum immortaliter viuat, ve-
rumetiam inuiſibilem videat? Quapropter ſi videbunt
I deum, non iſtius corporis oculi videbūt, quia & in hoc
non erit ipſum corpus vſque in illam vim potentiám-
que mutatum: & non eſt contraria iſta opinio illis ver-
bis Epiſtolæ meæ. Si autem hactenus non erit ipſum,
quia nunc mortale tunc immortale, nunc aggrauās ani-
mam, tūc nullo pondere ad omnem motum erit facili-
mum: ad videnda verò ea quæ locorum ſpaciis inter-
uallíſque cernuntur, ſi non aliud quàm ipſum erit, ſub-
ſtantiam incorporalem & vbique totam nullo modo
videbit. Siue ergo hoc ſiue illud verum ſit, ſecundum
vtrunque verùm eſt, quòd iſtius corporis oculi deum
non videbunt. Aut enim iſtius erunt & non videbunt,
aut non erunt iſtius, ſi videbunt: quoniam tanta com-
mutatione longè alterius corporis erunt. Sed paratus
ſum, ſi quid de hac re meli⁹ nouit hic frater, vel ab ipſo,
vel ab alio à quo didicit, diſcere. Quod ſi irridenter di-
cerem, etiā illud de deo corporali membriſque per loca
diuiſibili, dicerem paratum me eſſe diſcere, quod non
dico, quia non irridēter loquor, & talem deum non eſſe
omnino non ambigo, & ne talis eſſe crederetur, illā epi-
ſtolam ſcripſi: in qua dum eſſem in admonendo ſoli-
citus, quam nominibus tacitis conſcripſi, in corripiēdo
nimius atque improuidus fui, nec fraternam & epiſco- K
palem perſonam ſicut frater & Epiſcopus, quemadmo-
dum fuerat dignum cogitaui: hoc non defendo, ſed re-
prehendo, hoc non excuſo, ſed accuſo. Ignoſcatur peto,
recordetur noſtram dilectionem priſtinam, & obliui-
ſcatur offenſionem nouam. Faciat certe quod me non
feciſſe ſuccenſuit. Habeat lenitatē in danda venia, quam
ego non habui in illa epiſtola conſcribēda. Hoc per tuā
charitatem rogo, quod præſens præſentem rogare vo-
lueram ſi eius haberem copiam. Quod cum conatus eſ-
ſem, ſcribēte ad eum viro venerabili, nobiſque omnibus
honore præferēdo, venire noluit, dolum forſitan meum
ſicut pleraque humana ſunt, quantum exiſtimo, ſuſpica-
tus, à quo me longè abeſſe, tu illi fac fidem quātum po-
tes, qui præſens faciliùs potes. Indica ei cum quanto &
quàm vero dolore de offenſione animi eius tecum fue-
rim collocutus. Nouerit quàm nō eum contemnam, &
quātum in illo deum timeam, & cogitem caput noſtrū
in cuius corpore fratres ſumus. Ad locū in quo habitat,
ideo mihi putaui non eſſe veniendum, ne ſpectaculum
faceremus ridendum alienis, noſtris dolendum, nobis
pudendum. Per tuam ſanctitatem & charitatem totum
rectè agi poteſt. Ab illo quippe agitur, qui per fidem L
ſuam habitat in corde tuo, quem credo quòd non ſper-
nit in te cum agnoſcit in ſe. Ego certe in hac cauſa quid
melius facerem non inueni, quàm vt veniam peterem à
fratre qui læſum ſe literarū mearum aſperitate conque-
ſtus eſt. Faciet & ipſe vt ſpero quod ſibi imperari nouit
ab eo qui per Apoſtolū loquens ait: Donātes vobiſmet- Coloſ.3.
ipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut & Epheſ.5.
deus in Chriſto donauit vobis. Eſtote ergo imitatores
dei ſicut filij dilectiſsimi, & ambulate in charitate ſicut
& Chriſtus dilexit vos. In hac charitate ambulantes, ſi
quid diligentius poſſumus, de ſpiritali corpore quod in
reſurrectione habebimus, cōcorditer inquiramus. Quia Philip.3.
& ſi quid aliter ſapimus, hoc quoque nobis deus reuela-
bit, ſi in illo maneamus. Qui autem manet in charitate, 1.Ioan.4.
in deo manet, & deus in illo manet, quia deus charitas
eſt, ſiue tanquam eius fons ineffabiliter exiſtendo, ſiue
illam nobis per ſpiritum ſuum largiendo. Si ergo do-
ceri poteſt, quòd charitas corporalibus oculis aliquan-
do videbitur, poterit fortaſsis & deus. Si autem iſta nū-
quam poterit, multo minus iſte fons eius, vel ſi quid
dici excellentius & conuenientius de tanta re poteſt. M
Magni quidam viri & in ſcripturis ſanctis doctiſsimi,
qui plurimum eccleſiam & bona ſtudia fidelium ſuis
literis adiuuerunt vbi eis occaſio data eſt, dixerūt inuiſi-
bilem deum inuiſibiliter videri, hoc eſt, per eam natu-
ram quæ in nobis quoque inuiſibilis eſt, munda ſcilicet
mente vel corde. Beatus Ambroſius de Chriſto cum a- Ambroſius.
geret ſecundum id quod verbum eſt, Non enim corpo-
ralibus, inquit, ſed ſpiritalibus oculis Ieſus † videtur. Et † Deus.
paulo pòſt, Non eum viderūt, inquit, Iudæi, obcæcatum
enim erat inſipiens cor eorum, hinc oſtendens vnde vi-
deatur. Item cum de ſancto ſpiritu loqueretur, interpo-
ſuit verba domini dicētis: Rogabo patrem, & alium pa- Ioan.14.
racletum dabit vobis, qui vobiſcum ſit in æternum, ſpi-
ritum veritatis, quem hic mundus non poteſt accipere,
quia non vidit eum, nec cognouit eum. Meritò ergo ſe,
inquit, in corpore demonſtrauit, quoniam in diuinita-
tis ſubſtantia non videtur. Vidimus ſpiritum, ſed in
ſpecie corporali. Videamus & patrem, ſed quia videre
non poſſumus, audiamus. Et paulo poſt, Audiamus
ergo, inquit, patrem, inuiſibilis enim pater, ſed & fi-
lius inuiſibilis ſecundum diuinitatem. Deum enim Ioan.1.
nemo

A nemo vidit vnquā. Cum ergo filius deus, in eo vtiq; ꝙ deus eſt filius, nō videtur. Sanctus autē Hieronymꝰ ait: Videre deū ſicuti eſt in natura ſua, oculus hominis non poteſt. Non ſolū homo, nec angeli, nec throni, nec poteſtates, nec dominationes, nec omne nomē quod nominatur. Neq; enim creatura poteſt aſpicere creatorem ſuū. His verbis vir doctiſsimus ſatis oſtēdit, quid etiam de futuro ſeculo ſenſerit quod ad hāc rē attinet. Quantumlibet enim oculi corporis noſtri mutētur in meliꝰ, angelorū oculis ęquabūtur. Hic autē & ipſis & vniuerſę omnino cœleſti creaturæ inuiſibilē naturam dixit eſſe creatoris. Aut ſi & hinc ſit quæſtio, & infertur vlla dubitatio, vtrum non ſimus futuri angelis potiores, ipſius domini eſt hinc aperta ſentētia, vbi ait de reſurrecturis in regnum: Erunt æquales angelis dei. *Luc. 20.* Vnde idem ipſe ſanctus Hieronymꝰ alibi ſic dicit: *Matth. 18.* Homo igitur dei faciem videre nō poteſt. Angeli autē etiam minimorū in Eccleſia ſemper vident faciem dei. Et nunc in ſpeculo videmus, & in ænigmate, nunc autē facie ad faciē, quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apoſtolo dicere: Nos autē omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, in eandem imaginem

B transformamur à gloria in gloriam, tāquam à domini ſpiritu, licet faciem dei iuxta naturæ ſuæ proprietatem nulla videat creatura, & tunc mente cernatur, quando inuiſibilis creditur. In his verbis hominis dei, multa conſideranda ſunt: Primum, quia ſecundum apertiſsimam domini ſentētiam, etiā ipſe ſentit tunc viſuros faciem dei, cum in angelos profecerimus, id eſt, æquales angelis facti fuerimus, quod erit vtiq; in reſurrectione mortuorum. Deinde Apoſtolico teſtimonio ſatis apparuit, nō exterioris ſed interioris hominis faciem intelligendam, cum videbimus facie ad faciē. De facie quippe cordis loquebatur Apoſtolus, cū diceret quod hinc cōmemorauit: *2. Cor. 3.* Nos autem reuelata facie gloriā domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur. Quod ſi quiſquam dubitat, recenſeat eūdem locum, & attendat vnde Apoſtolus loquebatur, de velamine ſcilicet quod manet in lectione veteris teſtamenti, donec quiſque tranſeat ad Chriſtum, vt auferatur velamen. Ibi quippe dicit: Nos autem reuelata facie gloriā domini ſpeculātes, quæ facies in Iudæis nō erat reuelata, de quibus dicit: Velamen ſuper cor eorum poſitum eſt, vt o-

C ſtendat cordis faciē nobis eſſe reuelatā velamine ablato. Poſtremò ne quiſquam iſta minus intuens, minúſque diſcernēs, viſibilē deum vel angelis vel hominibus, cū æquales angelis facti fuerimus, ſiue nunc eſſe, ſiue futurum eſſe crederet, euidentiſsime quid ſentiret expreſsit, dicens quòd faciem dei iuxta naturæ ſuæ proprietatem nulla videat creatura, & tunc mente cernatur quando inuiſibilis creditur. Vnde ſufficienter ſignificauit, quando viſus eſt ab hominibus per oculos corporis, tāquam ipſe corporeus, nō cum ſecundum naturæ ſuæ proprietatem fuiſſe viſum, in qua tunc mente cernitur, quando inuiſibilis creditur. Quibus inuiſibilis? niſi aſpectibus corporalibus etiam cœleſtibus, ſicut ſupra de angelis & poteſtatibus & dominationibus dixit, *Angelis tribuit corpora.* quanto magis terreſtribus. Vnde alio loco euidentius dicit, nō ſolum patris diuinitatem, ſed nec filij quidem & ſpiritus ſancti (quæ vna in Trinitate natura eſt) poſſe oculos carnis aſpicere, ſed oculos mentis, de quibus ipſe ſaluator ait: *Matth. 5.* Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Quid hac manifeſtatione lucidius? Si enim tantummodo dixiſſet nec patris nec filij nec ſpiritus ſancti diuinitatē poſſe oculos carnis aſpicere, nec deinceps ad-

D didiſſet, ſed oculos mentis, fortè diceretur carnem iam non eſſe appellandam, cum corpus fuerit ſpiritale. Addendo ergo, & dicendo, Sed oculos mētis ab omni genere corporis alienauit huiuſmodi viſionem. Ne quis autem putaret eum tantum de præſenti tempore loquutum, ſubiecit etiam domini teſtimonium volens oſtendere quos dixerat oculos mentis, quo teſtimonio non præſentis ſed futuræ viſionis ꝓmiſsio declaratur. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbūt. Beatiſsimus quoq; Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, *Athanaſi.* cum ageret aduerſus Arrianos, qui tantummodo deum patrem inuiſibilem dicūt, filium verò & ſpiritum ſanctū viſibiles putant, æqualem Trinitatis inuiſibilitatē ſcripturarum ſanctarum teſtimoniis, & diligentia ſuæ diſputationis aſſeruit, inſtantiſsime ſuadens deum nō eſſe viſum niſi aſſumptione creaturæ: ſecundum deitatis autem ſuæ proprietatem omnino deum eſſe inuiſibilem, id eſt, deum patrem & filium & ſpiritū ſanctum, niſi inquantum mente ac ſpiritu noſci poteſt. Gregorius etiā ſanctus Epiſcopus Orientalis *Gregorius Nazanzenus.* apertiſsime dicit deum natura inuiſibilē quādo patribus viſus eſt, ſicut Moyſi, cum quo facie ad faciem loquebatur alicuius conſpicabilis materiæ diſpoſitiōe aſſumpta, ſalua ſua inuiſibili-

E tate videri potuiſſe. Hoc eſt quod etiā noſter dicit Ambroſius, *Ambroſius ſuper Luc. cap. 1.* & patrem & filium & ſpiritū ſanctum ea ſpecie videri, quam voluntas elegerit, nō natura formauerit: vt & illud verum ſit, quòd Deum nemo vidit vnquam, *Ioan. 1.* quæ vox ipſius domini Chriſti eſt: & quem nemo hominum vidit, nec videre poteſt, *1. Tim. 6.* quæ vox Apoſtoli, imò eius per Apoſtolum Chriſti eſt: & illa non repudientur teſtimonia ſcripturarū, quibus deus viſus eſſe narratur, quia & inuiſibilis eſt per propriā deitatis naturā, & cū vult videri poteſt per aſſumptā ſicut placuerit creaturā. Porrò ſi natura ipſius eſt inuiſibilis ſicut incorruptibilis, non mutabitur vtiq; in futuro ſeculo illa natura, vt de inuiſibili viſibilis fiat, quia neque poterit de incorruptibili corruptibilis fieri. Simul enim & incōmutabilis eſt. Et vtiq; naturā eius cōmendauit Apoſtolus, cū duo iſta ſimul poneret dicens: *1. Tim. 1.* Regi autē ſeculorū inuiſibili, incorruptibili, ſoli deo, honor & gloria in ſecula ſeculorum. Vnde non audeo ego iſta diſtinguere, vt dicam, Incorruptibili quidē in ſecula ſeculorū, inuiſibili autem nō in ſecula ſeculorū, ſed tantū in hoc ſeculo. Verū quia

F nec iſta teſtimonia falſa eſſe poſſunt, Beati mundo corde, *Matth. 5.* quoniā ipſi deū videbunt. &, Scimus quia cū apparuerit, *1. Ioan. 3.* ſimiles ei erimꝰ, quoniā videbimus cū ſicuti eſt. negare nō poſſumus filios dei viſuros deū, ſed ſicut videntur inuiſibilia, ſicut ſeipſum oſtenſurum promittebat, qui hominibus apparebat in carne viſibilis quādo dicebat: Et ego diligā eum, & oſtendā meipſum illi, cū ante oculos hominum conſpicuus loqueretur. Vnde autem inuiſibilia videntur, niſi oculis cordis? de quibus pauloante dixi quid Hieronymus ſenſerit ad videndā deum. Hinc eſt etiā quod memoratus Mediolanenſis *Ambroſius* Epiſcopus in ipſa reſurrectione dixit non facile eſſe videre deū niſi iis qui mundo corde ſunt, & ideo ſcriptum eſſe: Beati mundo corde, quoniā ipſi deū videbūt. Quantos beatos, inquit, iam numerauerat, & tamē eis videndi deum non promiſerat facultatem? Deinde adiungit & dicit, Si ergo ij qui mundo ſunt corde, deum videbūt, vtiq; alij deum nō videbunt. Et ne alios illos acciperemus de quibus dictum eſt, Beati pauperes, beati mites &c. continuo ſubiunxit: Neq; enim indigni deum videbunt. Indignos vtiq; illos volēs intelligi, qui licet reſurgant, deum videre non poterunt, quoniam ad dam-

G nationem reſurgent, quia per fidem verā, quæ per dile-
Gala.5. ctionem operatur, cor mundare noluerunt. Et ideo ſe-
quitur & dicit: Neque is qui deū videre noluerit, poteſt
deum videre. Deinde quia occurrebat etiā impios om-
nes velle videre deū, ſtatim vt oſtēderet quare dixerit,
qui deū videre noluerit, quia vtique illo modo nō vult
deum videre impius, quia cor mundare non vult, quo
ille videri poterit: ſequutus adiunxit, & ait: Nec in loco
deus videtur, ſed mundo corde, nec corporalib⁹ oculis
de⁹ quæritur, nec circūſcribitur viſu, nec tactu tenetur,
nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Quibus verbis
beatus Ambroſius voluit admonere, quid debeant ho-
mines præparare, qui volunt deum videre, hoc eſt cor
mūdare per fidē, quæ per dilectionē operatur dono ſpi-
ritus ſancti, vnde pignus accepim⁹, quo illā viſionē de-
ſiderare nouerimus. Nam de membris dei, quæ aſsidue
ſcriptura cōmemorat, ne quiſquā ſecundū carnis huius
formam & figurā nos eſſe crederet ſimiles deo, ꝓpterea
& eadē ſcriptura & alas habere deū dixit. quas nos vti-
Pſal.16. que non habemus. Sicut ergo alas cum audimus, prote-
ctionē intelligimus: ſic & cum audimus manus, opera-
tionem intelligere debemus: & cum audimus pedes,
H præſentationē: & cum audimus oculos, viſionem, qua
† notitiam. cognoſcitur: & cùm audimus faciē, iuſtitiam † qua in-
noteſcit. Et ſi quid aliud eadē ſcriptura tale cōmemo-
rat, puto ſpiritaliter intelligendū. Neq; hoc ego tantū,
aut ego prior, ſed omnes qui qualicūque ſpiritali intel-
ligētia reſiſtunt eis qui ob hoc anthropomorphitæ no-
minātur. Ex quorū literis ne multa cōmemorando ma-
Hierony- iores moras faciā, hoc vnū ſancti Hieronymi interpo-
mus. no, vt nouerit iſte frater, non ſe de hac re mecum magis
quàm cū prioribus agere debere, ſi quid eum cōtra per-
mouet. Cū ergo ille vir in ſcripturis doctiſsimus, pſal-
Pſal.39. mum exponeret vbi dictum eſt: Intelligite ergo qui inſi
pientes eſtis in populo, & ſtulti aliquando ſapite: Qui
plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non
conſiderat? Inter cætera, iſte locus, inquit, aduerſus eos
maxime facit, qui anthropomorphitæ ſunt, qui dicunt
deū habere membra quæ etiā nos habemus. Verbi cau-
ſa dicitur deus habere oculos, Oculi domini aſpiciunt
Gene.3. omnia, manus domini facit omnia. Et audiuit, inquit,
Adam ſonū pedum domini deambulantis in paradiſo:
I Hæc ſimpliciter audiunt, & humanas imbecillitates ad
dei magnificentiā referunt. Ego autē dico, quod deus
totus ocul⁹ eſt, totus manus eſt, totus pes eſt. Totus ocu-
lus eſt, quia omnia videt. Totus manus eſt, quia omnia
operatur. Totus pes eſt, quia vbiq; eſt. Ergo videte quid
dicat. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit
oculos, non conſiderat? Et non dixit, qui plantauit au-
rem, ergo ipſe aurē non habet? Nō dixit, Ergo ipſe ocu-
los non habet: ſed quid dixit? Qui plantauit aurem, non
audiet: qui finxit oculos, non conſiderat? membra tulit,
efficientias dedit. Hæc omnia de literis eorū & Latino-
rum & Græcorū qui priores nobis in catholica eccle-
ſia viuētes diuina eloquia tractauerūt, ideo cōmemorā-
da arbitratus ſum, vt ſciat iſte frater, ſi quid aliter quàm
iſte ſentit, depoſita diſſenſionis amaritudine, & frater-
næ charitatis ſuauitate ſeruata, atq; in integrū reſtituta,
diligenti & tranquilla cōſideratione quærēdum vel di-
Autorib⁹ ſcendum, vel docēdum. Neq; enim quorūlibet diſputa-
quatenus tri- tiones, quāuis catholicorum & laudatorum hominum
buendum. velut ſcripturas canonicas habere debemus, vt nobis
non liceat ſalua honorificentia, quæ illis debetur homi-
nibus, aliquid in eorū ſcriptis improbare atq; reſpuere,
ſi fortè inuenerimus quòd aliter ſenſerint quàm veri-
tas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à K
nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, tales volo eſſe
intellectores meorū. Deniq; in iis omnibus quæ de opu
ſculis ſanctorū atq; doctorum cōmemoraui, Ambroſij,
Hieronymi, Athanaſij, Gregorij, & ſi qua aliorum talia
legere potui, quæ commemorare longum putaui, deum
non eſſe corpus, nec formæ humanæ habere mēbra, nec
eum eſſe per locorum ſpacia diuiſibilem, & eſſe natura
incōmutabiliter inuiſibilem: nec per eandē naturā atq;
ſubſtantiā, ſed aſſumpta viſibili ſpecie, ſicut voluit ap-
paruiſſe iis quib⁹ apparuit: quando per corporis oculos
in ſcripturis ſanctis viſus eſſe narratur, in adiutorio do-
mini incōcuſſe credo, & quātō ipſe donat intelligo. De
ſpiritali autem corpore, quod in reſurrectione habebi-
mùs, quantā capiat in melius cōmutationem, vtrum in Dubitatio
ſimplicitatē ſpiritus cedat, vt totus homo iam ſpiritus periculoſa.
ſit: an quod magis puto, ſed nōdum pleno iudicio † cō- † plena fi-
firmo, ita futurū ſit ſpiritale corpus, vt propter ineffabi- ducia.
lem quandā facilitatem, ſpiritale dicatur, ſeruet tamen
ſubſtantiā corporalem, quæ per ſeipſam viuere ac ſen-
tire nō poſsit, ſed per illū qui ea vtitur ſpiritum. Neque
enim & nunc, quia corpus dicitur animale, eadē eſt a-
nimæ natura quæ corporis: & vtrum ſi corporis quāuis
iam immortalis atq; incorruptibilis natura ſeruabitur,
adiuuet tunc aliquid ſpiritū ad vidēdum ipſa viſibilia,
id eſt corporalia, ſicut nunc tale aliquid niſi per corpus L
videre nō poſſum⁹. An verò etiā tunc ſine organo cor-
poris valeat ſpirit⁹ noſter noſſe corporalia. Neq; enim
& de⁹ talia per ſenſus corporis nouit, & multa alia quæ
in hac quæſtione mouere poſſunt, fateor me nondum a-
licubi legiſſe, quod mihi ſufficere exiſtimarē, ſiue ad di-
ſcendum, ſiue ad docendum, ac per hoc ſi non diſplicet
huic fratri mea qualiſcunque cautela, interim propter
quod ſcriptū eſt: quoniā videbimus eū ſicuti eſt, quan- 1.Ioan.3.
tum poſſumus, cor mundū ad illā viſionē ipſo adiuuan
te præparemus. De corpore autē ſpiritali pacatius & di-
ligentius inquiramus, ne fortè aliquid certū ac liquidū
ſi nobis hoc vtile eſſe nouit, ſecūdū ſcripturas ſuas deus
dignetur demōſtrare. Si enim hoc inuenerit inquiſitio
diligentior tātam corporis futurā mutationē, vt poſsit
videre inuiſibilia, non vt opinor, talis potētia corporis
menti auferet viſionem, vt exterior homo videre deum
tunc poſsit, nō poſsit interior: quaſi tātum foris ſit deus
ad hominē, & intus nō ſit in homine, cum apertiſsime M
ſcriptū ſit, Vt ſit deus omnia in omnib⁹: aut ita ſit intus 1.Cor.15.
ille, qui ſine vllis locorū ſpaciis vbiq; totus eſt, vt foris
tantum videri ab exteriori homine poſsit, intus autem
ab interiori homine nō poſsit. Quæ ſi abſurdiſsime ſen-
tiuntur (magis enim ſancti pleni erunt deo, non inanes
intrinſecus, ab illo circundabuntur extrinſecus, nec cæ-
ci intrinſecus, eum quo pleni erunt, nō videbunt, & tan
tum forinſecus oculati eum quo circundabuntur vi-
debunt) reſtat vt interim de viſione dei ſecundum in-
teriorem hominē certiſsimi ſimus. Si autē etiam corpus
mira cōmutatione hoc valuerit, aliud accedet, non il-
lud abſcedet. Melius ergo illud affirmamus vnde mi-
nime dubitamus, quòd homo interior videbit deum,
qui modo ſolus poteſt videre charitatem, quę cum lau-
daretur dictum eſt, Deus charitas eſt. ſolus poteſt vi- 1.Ioan.4.
dere pacem & ſanctificationem, ſine qua nemo pote-
rit videre deum. Neque enim charitatē, pacem, ſancti-
ficationem, & ſi qua ſunt ſimilia, videt modo vllus car-
nalis oculus. quæ tamen omnia iam videt quantum po-
teſt mentis oculus, tanto purius quanto purior: vt ſine
dubitatione deum nos viſuros eſſe credamus, ſiue inue-

niamus,

A niamus, ſiue non inueniamus quod de qualitate futuri corporis quærimus, cum tamen corpus reſurrecturũ & immortale atq; incorruptibile futurum non ambigamus, quoniam hinc ſanctarum ſcripturarum ſententias apertiſsimas firmiſsimaſq; retinemus. Si autem iſte frater, quod de ſpiritali corpore adhuc requiro, iã ſibi firmat eſſe certiſsimum, niſi placidus audiero docẽtẽ, ita vt ille quoq; placidus me audiat inquirentem, habebit vnde iure ſuccenſeat. Nunc tamen per Chriſtum obſecro, vt de illa aſperitate literarum mearũ, qua eum non immeritò offenſum eſſe didici, veniã mihi ab illo impetres, & me reſcriptis domino adiuuante lætifices.

Auguſtinus Paulinæ anui religioſæ, per eam reſpõdens quibuſdam qui carpebant epiſtolam ipſius in qua ſcripſerat, deum non videndum oculis humanis, declarans varios modos videri deum. *Epiſtola CXII.*

1. Retra. 4. AVGVSTINVS. Memor debiti quod ex tua petitione & mea promiſsione factũ eſt, religioſa famula dei Paulina, perſolutionis quoque eius negligens eſſe nõ debui. Cum enim *Proœmium.* petiuiſſes vt de inuiſibili deo, vtrum per oculos corporeos poſsit videri, prolixè aliquid copioſeq; ad te ſcri-
B berem, negare nõ potui, ne ſanctũ tuum ſtudium offenderem, ſed promiſſum diſtuli, ſiue propter alias occupationes meas, ſiue quod à me id flagitaretur, vnde aliquanto diutius cogitari oportebat. Sed cum tanta res eſſet, quæ cogitãdo non tam quid de ea ſentiẽdum dicendúmve eſſet, quàm quonam modo perſuadendum iis qui aduerſa ſentirent, fieret difficilior, finẽ aliquando dilationi adhibendum putaui, ſperans diuinum adiutorium magis mihi ſcribenti quàm differenti affuturum. *Vita potior inquiſitiõe.* Quamobrem primum mihi videtur, plus valere in hac inquiſitione viuendi quàm loquendi modum. *Matth. 11.* Nam qui didicerunt à domino Ieſu Chriſto mites eſſe & humiles corde, plus cogitando & orando proficiunt quàm legẽdo & audiendo. Nec ideo tamen agere partes ſuas ſermo ceſſauerit, ſed cum plantator & rigator officium ſui geſſerit muneris, cætera illi qui dat incrementum relinquit. Ille quippe etiam ipſum plantatorẽ rigatoremq; formauit. Secundum interiorẽ igitur hominem percipe verba intellectus. *2. Cor. 4.* Ipſe enim renouatur de die in diem, etiã cum exterior iſte corrumpitur, ſiue caſtigatione abſtinentiæ, ſiue aliqua morbida valetudi-
C ne, ſiue quolibet caſu, vel certe (quod neceſſe eſt etiam iis qui ſano corpore diu viuunt) ipſo ætatis acceſſu. Erige itaque ſpiritum mentis tuæ qui renouatur in agni-
Coloſſ. 3. tione dei ſecundum imaginem eius qui creauit eum, vbi per fidẽ in te habitat Chriſtus, vbi non eſt Iudæus & Græcus, ſeruus & liber, maſculus & fœmina, vbi non morieris cum ſolui corpore cœperis, quia nec marcui-
Cap. 1. ſti, cum ſis annis grauis. Hoc interiore tuo erecta intende, & vide quæ loquor. Nolo authoritatem meam ſequaris, vt ideo putes tibi aliquid neceſſe eſſe credere, quoniam à me dicitur, ſed aut ſcripturis canonicis credas, ſi quid nõdum quàm verum ſit vides: aut interius demonſtranti veritati, vt hoc planè videas. Exempli gratia dicam aliquid quo ad hæc certius præſtruaris, & inde potiſsimum vnde nobis in hoc ipſo opere propoſitus eſt diſputandi labor. Credimus videri deum, non quia videmus vel per oculos corporis, ſicut videmus hunc ſolem, vel mentis obtutu ſicut ſe quiſque interius videt viuentem, videt videre volentem, videt quærentem, videt ſcientem, videt neſcientem. Tu itaque lectis ipſa his literis, ſolem quidem te vidiſſe recolis per oculos corporis: potes etiam ſtatim videre, ſi eſt id tempo-

ris, & eo loci es, vbi ex ea parte cœlum oculis tuis vſq; D
ad ſolem contuendum patet. Ad illa verò videnda quæ mente cõſpici dixi, id eſt, quòd viuas, quòd videre deũ velis; quòd id requiras, quòd te viuere & velle & quærere ſcias, quomodo autem deus videatur neſcias: ad hæc inquã omnia videnda non oculos corporis adhibes, nec interuallum loci per quod intẽdatur obtutus, vt ad ea cernenda perueniat, ſentis aut quæris: ſic vides vitam tuã, voluntatem, inquiſitionem, ſcientiam, ignorantiam, quia nec ipſa eſt contemnenda viſio, videre quod neſcias. Sic inquam vides hæc omnia, vt in te videas, apud te habeas, ac ſine vllis figurarum liniamentis colorumq; nitoribus, tanto clarius & certius quanto ſimplicius interiuſq; conſpicis. Cum igitur nec corporis oculis (ſicut corpora ſiue cœleſtia ſiue terreſtria) nec mentis affectu (ſicut ea ſunt quorum nonnulla commemoraui, quę apud temetipſam certiſsime intueris) nunc videamus deum, cur credimus eũ videri, niſi quia ſcripturæ accommodamus fidem, vbi legitur: Beati mũdo *Matth. 5.*
corde, quoniã ipſi deum videbunt? Et ſi qua alia in hac ſententia eadem diuina authoritate conſcripta ſunt, cui non credere nefas ducimus, credere autem pietatis eſſe minime dubitamus. Hãc itaq; diſtinctionem tene, E
vt ſi quid te admonuero diſſerendo, quo ita videas oculis carnis, vel vllo alio ſenſu eius ſentias, ſeu te ſenſiſſe recolas, ſicut ſentiuntur colores, fragores, odores, ſapores, feruores, & ſi quid aliud per corpus cernẽdo, audiendo, olfaciendo, guſtando, tangendo, ſentiamus: aut ita videas mentis intuitu, vt vides vitam, voluntatem, cogitationem, memoriam, cognitionẽ, intelligentiam, ſcientiam, fidem tuam, & quicquid aliud mente conſpicis, atque ita eſſe nõ tantum credendo, ſed planè videndo nõ dubitas: hoc me iudices oſtendiſſe. Quod autem non ſic oſtẽdero, vt aut corporis aut animi ſenſu viſum perceptũq; teneatur, & tamen dixero aliquid quod aut verum quidem aut falſum eſſe neceſſe ſit, ſed nullo illorum duûm genere videatur, reſtat vt tantummodo credatur vel nõ credatur. Sed ſi diuinarum ſcripturarum, earum ſcilicet quæ canonicæ in eccleſia nominantur, perſpicua firmatur authoritate, ſine vlla dubitatione credendum eſt. Aliis verò teſtibus vel teſtimoniis, quibus aliquid credendum eſſe ſuadetur, tibi credere vel non credere liceat, quantum ea momenti ad faciendam fidem vel habere vel non habere F
perpenderis. Si enim ea quæ non vidimus, hoc eſt, in præſenti apparentia non ſenſimus vel mente vel corpore, neque de ſcripturis ſanctis vel legendo vel audiẽdo didicimus, nulla omnino crediſſemus, vnde ſciremus eſſe ciuitates vbi nunquam fuimus, vel à Romulo conditam Romam, vel vt de propinquioribus loquar, Conſtantinopolim à Conſtantino? Vnde poſtremo ſciremus quinam parentes nos procreauiſſent, quibus patribus, auis, maioribus geniti eſſemus? Talium quippe cum plurima ſciamus, non tamen ea vel vllo ſenſu præſentia, ſicut ſolem, ſicut noſtri animi voluntatẽ, vel canonicorum eloquiorum authoritate, ſicut Adam fuiſſe primum hominem, aut Chriſtum in carne natum paſſumq; reſurrexiſſe didicimus, ſed aliis referentibus, de quorum teſtimonio in hoc duntaxat rerum genere minime dubitandum eſſe putauimus. In quibus ſi alicubi fallimur credendo, vel ita eſſe quod non eſt, vel nõ ita eſſe quod ita eſt nihil periculi eſſe iudicamus, ſi non ſit cõtra illam fidem qua pietas informatur. Hæc prælocutio mea nondum propoſitam diſcutit quæſtionem, ſed te atque alios qui iſta lecturi ſunt, præſtruit quales ſeu

G meorum ſeu quorumlibet ſcriptorum iudices eſſe debeatis, ne vel ſcire vos opinemini quod neſcitis, vel temere credatis quod neque corporia ſenſibus aut animi contuitu in eiuſdem rei quæ cognoſcēda eſt euidentiā percepiſtis: neque canonicarum ſcripturarum authoritate, etiam ſi non affuit ſenſibus vel animi vel corporis

Cap. 2. veſtri, tamen credendum eſſe didiciſtis. Iám ne ergo venimus ad cauſam, an adhuc lecturus inſtruendus eſt? Nonnulli enim putant ipſum quod dicimus credere, cum rés vera creditur, hoc ſolum eſſe mente contueri. Quod ſi ita eſt, fallitur iſta noſtra ſuperior prælocutio, in qua diſtinximus aliud eſſe aliquid ſentire per corpus, ſicut in cælo ſolem, & in terra montem, arborem corpúſve quodlibet: & aliud mentis intuitu, rem nihilominus euidentem, ſicut noſtra voluntas à nobiſmetipſis intus aſpicitur, cum aliquid volumus, vel cogitatio cum cogitam°, vel memoria dum recordamur, vel tale aliquid in animo ſiue in corpore: aliud autem credere, quod in corporis mentiſve conſpectu nec adeſt, nec affuiſſe recolitur: ſicut ſine parentibus creatū Adā, & natum ex virgine paſſúmque reſurrexiſſe Chriſtum. hæc enim etiam corporaliter facta ſunt, & videri per

H corpus ſi tunc adeſſemus, vtique potuerunt: nunc autē non adſunt ſicut adeſt iſta lux quæ oculis cernitur, aut voluntas qua nunc aliquid volumus, quæ mente conſpicitur. Sed quia hæc diſtinctio falſa non eſt, profecto illa præſtructio minus habebat, quod inter credere & aliquid præſens menre cōſpicere, ne omnino vnum atque idem putaretur, parum clara fuerat elocutione diſcretum. Quid ergo dicimus? Num ſatis eſt vt inter videre & credere hæc diſtare dicamus, quia præſentia videntur, creduntur abſentia? Planè forſitan ſatis eſt, ſi præſentia illa hoc in loco intelligamus dicta, quæ præſto ſunt ſenſibus ſiue animi ſiue corporis, vnde etiā ducto vocabulo præſentia nominantur. Sicut enim hanc lucem corporis ſenſu, ſic & meā voluntatem plane video, quia præſto eſt animi mei ſenſibus, atq; intus mihi præſens eſt. Si quis verò mihi indicet voluntatem ſuam, cuius os & vox mihi præſens eſt, tamen quia ipſa voluntas, quā mihi indicat, latet ſenſum corporis & animi, credo, non video: aut ſi eum mentiri exiſtimo, non credo, etſi forte vt dicit ita ſit. Creduntur ergo illa quæ abſunt à ſenſibus noſtris, ſi videtur idoneum quod eis

I teſtimoninm perhibetur. Videntur enim quæ præſto ſunt (vnde & præſentia nominantur) vel animi vel corporis ſenſibus. Nam cum ſint quinque corporis ſenſus, cernendi, audiendi, olfaciendi, guſtandi, tangēdi, viſus quidem in eis præcipue oculis attributus eſt: veruntamen hoc verbo vtimur & in cæteris. Non enim tantùm dicimus, vide quid luceat, ſed etiam vide quid ſonet, vide quid oleat, vide quid ſapiat, vide quid caleat. Nec quia dixi ea credi quæ abſunt à ſenſibus noſtris, ſic accipiantur vt inter illa deputentur, quæ aliquando vidimus, & nos vidiſſe retinemus, certiq; ſumus, quanuis tunc non præſto ſint cū recoluntur à nobis. Neq; enim inter credita ſed inter viſa deputātur: & ideo nota ſūt, non quia fidem adhibuimus aliis teſtibus, ſed quia nos vidiſſe ſine dubio recordamur & ſcimus. Conſtat igitur noſtra ſcientia ex viſis rebus & creditis, ſed in his quæ vidimus vel videmus, nos ipſi teſtes ſumus: in his autem quæ credimus aliis teſtibus mouemur ad fidem, cum earum rerum quas nec vidiſſe nos recolimus, nec videmus, dantur ſigna vel in vocibus vel in literis vel in quibuſq; documētis, quibus viſis non viſa credātur. Non autem immeritò ſcire nos dicimus non ſolum ea

Videre omniū ſenſuū commune.

quæ vidimus aut videmus, verùm & illa quæ idoneis K ad quanque rem commoti teſtimoniis vel teſtibus credimus. Porrò ſi ſcire non incongruenter dicimur etiā illud quod certiſsimum credimus, hinc factum eſt vt etiam rectè credita, etſi non adſint ſenſibus noſtris, videre mente dicamur. Scientia quippe menti tribuitur, ſiue per corporis ſenſus, ſiue per ipſum animum aliquid perceptum cognitumq; retineat: & fidès ipſa mente vtique videtur, quanuis hoc fide credatur quod nō videtur. Vnde & Apoſtolus Petrus dicit: In quem modo 1. Petr. 1. non videntes creditis. Et ipſe dominus: Beati qui non Ioan. 20. viderunt, & crediderunt. Cum itaque dicitur homini, Crede Chriſtū reſurrexiſſe à mortuis: ſi credit, attende quid videat: attende quid credat, & vtrunque diſcerne. Videt hominem cuius audit vocem, & ipſa vox in viſis corporalibus deputatur ſecūdum ea quæ ſupra diximus. Hæc duo ſunt, teſtis, & teſtimonium, quorum ad oculos vnum, ad aures alterum pertinet. Sed hunc teſtem fortaſſe aliorum teſtimoniorum authoritas confirmat, diuinarum ſcilicet ſcripturarum, vel quorumlibet aliorum quibus eſt motus ad fidem. Scripturæ ad viſa pertinēt corporis oculorum, ſi eas legit: vel auriū, ſi eas audiuit. Videt autem animo quicquid figuris lite- L rarum ſoniſve ſignificari intellexit. Videt ipſam fidem ſuam, qua ſe credere ſine cunctatione reſpondet. Videt cogitationem qua cogitat quid ei poſsit prodeſſe quod credit. Videt voluntatem qua acceſsit ad ſuſcipiendam religionem, videt etiam ipſius reſurrectionis quandam imaginem in animo ſuo factam, ſine qua intelligi non poteſt quicquid factū corporaliter dicitur, ſiue credatur ſiue non credatur. Sed vt puto diſtinguis quo- Cap. 3. modo videat fidem ſuam, qua credit: & quomodo videat illam reſurrectionis imaginem in animo ſuo factam, quam ſi hoc audit, videt etiam qui non credit. Hæc ergo omnia videt, partim corpore, partim mente: voluntatem verò eius à quo audit vt credat, & ipſam Chriſti reſurrectionem non videt, ſed credit, & tamen eam videre dicitur quodā mentis obtutu, magis ſecundum teſtimoniorum fidem quàm rerum præſentia creditarum. Illa enim quæ videt, adſunt ſenſib° vel animi vel corporis: quæ autem credit, abſunt à ſenſibus & animi & corporis: quāuis voluntas eius à quo audit vt credat non ſit præterita, ſed maneat in loquente: quam in ſeipſo idem ipſe qui loquitur videt: ille verò qui audit, M non eam videt ſed credit. Reſurrectio autem Chriſti præterita eſt, quam nec illi viderunt homines qui tunc fuerunt. Nam qui viderunt viuentem Chriſtum, quem viderant morientem, ipſam tamen reſurrectionē cum fieret non viderunt, ſed eam certiſsime crediderūt, videndo & tangendo viuum quem nouerant mortuum. Nos totum credimus, & quòd reſurrexerit, & quòd ab hominibus tunc viſus & contrectatus ſit, & quòd nunc viuat in cœlis, nec iam moriatur, & mors illi vltra non Rom. 6. dominabitur: res autem ipſa nec corporis noſtri ſenſibus adeſt, ſicut adeſt hoc cœlū & terra: nec noſtræ mentis obtutibus, ſicut adeſt fides ipſa qua hoc credimus. Sed iam ſatis vt puto iſta mea prælocutione cognouiſti, quid ſit videre vel mente vel corpore, & quid ab eis diſtet credere. Quod quidē fit mente, & videtur mente, quoniā menti noſtræ fides noſtra conſpicua eſt. Sed tamen quod eadē fide credimr, abeſt & ab aſpectu corporis noſtri, ſicut abeſt corpus in quo Chriſtus reſurrexit, & ab aſpectu mentis alterius, ſicut abeſt ab aſpectu mentis meæ fides tua, quāuis eam eſſe in te credam, cum eam non videam corpore, quod nec tu potes, nec

mente

A mente quod tu potes, ſicut ego meã, quam tu nõ potes.
1.Cor.2.& 4. Nemo enim ſcit quid agatur in homine,niſi ſpiritus ho
minis qui in ipſo eſt, donec veniat dominus & illumi-
net abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes
cordis, vt eas non ſolum quiſque ſuas videat, ſed & a-
liorum.Secundum hoc enim dixit Apoſtolus, nemině
ſcire quid agatur in homine niſi ſpiritum hominis qui
in ipſo eſt, ſecundum quod videmus in nobis. Nam ſe-
cundum id quod credimus, nec videmus, & multos fi-
Cap.4. deles eſſe nouimus,& multis noti ſumus. Si ergo iam
iſta diſtincta ſunt, veniamus ad cauſam. Scimus poſſe
Matth.5. deum videri, quoniam ſcriptum eſt, Beati mundo cor-
de,quoniam ipſi deum videbunt.An forte nõ debui di-
cere, ſcimus, ſed credimus, quoniam deum nec corpo-
re aliquãdo vidimus ſicut hanc lucem, nec mente ſicut
ipſam in nobis qua id credimus fidem, ſed tantùm quia
ſcriptũ eſt in ea ſcriptura cuius fideles ſumus, quod ve-
rum ſit minime dubitamus. Apoſtolus tamen Ioannes
1.Ioan.3. cum tale aliquid diceret: Scimus, inquit, quia cum ap-
paruerit, ſimiles ei erimus,quoniam videbimus eum ſi-
cuti eſt. Ecce ſcire ſe dixit, quod nõdum factum fuerat,
nec videndo ſed credendo cognouerat. Rectè itaque
B diximus,ſcimus deum poſſe videri,quãuis eum non vi-
derimus, ſi diuinæ authoritati quæ in ſanctis libris con-
tinetur credimus. Quid ergo eſt quod eadem dicit au-
thoritas, Deũ nemo vidit vnquam?An fortaſſe reſpon-
detur quòd illa teſtimonia de vidẽdo deo ſunt, non de
viſo?Ipſi enim deum videbunt, dictum eſt, non vide-
runt: & nõ vidimus,ſed videbimus eum ſicuti eſt. Pro-
inde his ſententiis non eſt contrarium, Deum nemo
vidit vnquam. Videbunt enim quem non viderunt,qui
mundo corde filij dei eſſe voluerunt. Quid eſt ergo,
Geneſ.32. Vidi deum facie ad faciẽ, & ſalua facta eſt anima mea?
An & hoc non eſt contrarium illi quod dictum eſt,
Ioan.1. Deum nemo vidit vnquam? Et illud quod de Moyſe
Exod.33. ſcriptum eſt, Quia loquebatur cum deo facie ad faciẽ,
ſicut quis loquitur ad amicum ſuum.Et illud quod pro-
Eſa.6. pheta Eſaias vel de ipſo loquens ait, Vidi dominum ſa-
baoth ſedentem in throno: & ſi qua alia ſolent ſimilia
teſtimonia ex eadem authoritate proferri, quomodo
non ſunt cõtraria ſententiæ qua dictum eſt, Deum ne-
mo vidit vnquam? Quanquam & ipſum Euangelium
poteſt putari ſibi eſſe contrarium. Quomodo enim ve-
Ioan.14. rum eſt quod in eo dicitur, Qui me videt, videt & pa-
C trem, ſi deum nemo vidit vnquam? Quomodo verum
Matt.18. eſt, Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, ſi
deum nemo vidit vnquam? Qua igitur regula intelli-
gentiæ iſta veluti contraria & repugnãtia,non eſſe con-
traria nec repugnare probabimus? Neq; enim fieri vllo
modo poteſt, vt hæc ſcripturarum authoritas aliqua ex
parte mentiatur. Si dicimus in eo quod ſcriptum eſt,
Ioan.1. Deum nemo vidit vnquam,homines tantummodo in-
1.Cor.2. telligẽdos:ſicut etiam illud dictum eſt, Nemo ſcit quid
agatur in homine niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt,
nemo vtique ſcilicet hominum.Neq; enim hoc de deo
Ioan.2. accipi poteſt, cum de Chriſto ſcriptum ſit, Non opus
fuiſſe vt quiſquam illi teſtimonium perhiberet de ho-
mine, quoniam ipſe ſciebat quid eſſet in homine. Nam
1.Tim.6. hoc Apoſtolus planius explicans, Quem nemo, inquit,
hominum vidit, nec videre poteſt. Si ergo ita dictum
Ioan.1. eſt,Deum nemo vidit vnquã, ac ſi diceretur,nemo ho-
minum: hactenus illa quæſtio ſoluta videbitur, vt non
Matt.18. ſit huic ſententiæ cõtrarium quod dominus ait:Angeli
eorum ſemper vident faciem patris mei: vt ſcilicet an-
gelos deum videre credam*, quem nemo vidit vnquã,
ſcilicet hominum. Quomodo ergo deum vidit Abra- D
ham,Iſaac,Iacob,Iob,Moyſes, Michæas, Eſaias, & ſi qui
alii ſunt, de quibus veraciſsima ſcriptura teſtatur quòd
deum viderint, ſi deum nemo vnquam hominum vi-
dit, nec videre poteſt? Quanquam nonnulli volentes
etiam probare impios viſuros deum, à diabolo quoque
ipſo deum viſum putant: ſic accipientes quod ſcriptum
eſt in libro Iob, veniſſe cum angelis & diabolũ in con- *Iob.1.et 2.*
ſpectu dei, vt iam & illud veniat in quæſtionem, quo-
modo dictum ſit,Beati mũdo corde, quoniã ipſi deum
videbunt. Et illud, Pacem ſectamini cum omnibus, & *Hebr.12.*
ſanctificationem, ſine qua nemo poterit videre deum.
Multũ enim miror, ſi eo vſque progrediuntur qui exi-
ſtimant impios viſuros deum,& diabolo viſum deum,
vt eos & mundo corde eſſe, & pacem & ſanctificatio-
nem cum omnibus ſectari aſſeuerent. Nam quod do-
minus ait, Qui me videt,videt & patrem, poteſt paulo *Ioan.14.*
attentius conſideratum non videri eſſe contrarium ei
quod dixit, Deum nemo vidit vnquam. Neque enim *Ioan.1.*
dixit, Quia vidiſtis me,vidiſtis & patrem:ſed dicendo,
Qui me videt,videt & patrem: oſtendere voluit vnita-
tem ſubſtantiæ patris & filij, ne in aliquo inter ſe puta-
rentur eſſe diſsimiles, ac per hoc quoniam vere dictum E
eſt, Qui me videt, videt & patrem: profecto quoniam
deum nemo hominum vidit vnquam,nec patrem quiſ-
quam putandus eſt vidiſſe, nec filium ſecundum quod
deus eſt & filius, & cum patre vnus deus. Nam ſecun-
dum id quod homo eſt,vtique in terra viſus eſt,& cum *Baruch.3.*
hominibus conuerſatus eſt. Sed magna quæſtio eſt, *Cap.3.*
quomodo non ſit cõtrarium,quia tot antiqui viderunt
deum,ſi deum nemo vnquam vidit,quem nemo homi-
num vidit,nec videre poteſt? Vides quàm difficilẽ mi-
hi propoſueris quæſtionem, vnde me aliquid prolixe
copioſeq; ſcribere voluiſti ex occaſione breuis epiſtolæ
meæ,quæ tibi viſa eſt diligentius & vberius explicanda.
Viſne ergo attendere quæ apud alios interim compe-
ri diuinarum ſcripturarum egregios tractatores, quid
de viſione dei ſenſerint? ne forte ſufficiant deſiderio
tuo, quamuis ea forſitan noueris. Pauca ergo iſta atten-
de ſi placet. Cum euãgelium exponens beatus Ambro- *Ambroſius ſuper*
ſius Mediolanenſis Epiſcopus, veniſſet ad eum locum *Lucã.libr.*
vbi angelus apparuit in templo Zachariæ ſacerdoti, ex *1.cap.1.*
hac occaſione vide,quanta & qualia de dei etiã viſione
diſſerit. Nõ immeritò,inquit,angelus videtur in tem-
plo, quia veri ſacerdotis iam nunciabatur aduentus, & F
cœleſte ſacrificium parabatur, in quo angeli miniſtra-
rent, Et bene apparuiſſe dicitur ei, qui eum repente cõ- *ὤφθη, imò*
ſpexit. Hoc ſpecialiter aut de angelis aut de deo ſcri- *dicitur viſus.*
ptura diuina tenere conſueuit, vt quod non poteſt vi-
deri,apparere dicatur.Sic habes,Apparuit deus Abrahæ *Geneſ.18.*
ad ilicem Mambre. Nam qui ante non præſentitur,ſed
repentino videtur aſpectu,apparere memoratur. Nam
enim ſimiliter ſenſibilia videntur, & is in cuius volun-
tate ſitum eſt,videri, & cuius naturæ eſt non videri, vo-
luntatis videri.Nam ſi non vult, non videtur:ſi vult, vi-
detur.Apparuit enim de⁹ Abrahæ quia voluit:aliis quia
noluit non apparuit. Viſus eſt etiam Stephano cum la- *Acto.7.*
pidaretur à populo aperire cœlum. Viſus eſt etiam Ie-
ſus ſtans ad dexteram dei,& non eſt viſus à populo. Vi-
dit Eſaias deum ſabaoth, ſed & alius videre non potuit:
quia cui placuit apparuit. Et quid de hominibus loqui-
mur, cum etiam de ipſis cœleſtibus virtutibus & pote-
ſtatibus legerimus,quia deum nemo vidit vnquam? Et
addidit quod vltra cœleſtes virtutes & poteſtates, vni-
genitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Aut

G acquieſcatur igitur neceſſe eſt, ſi deũ patrem nemo vidit vnquam, filium viſum eſſe in veteri teſtamento, & deſinant hæretici ex virgine ei principium dare, qui antequam naſceretur ex virgine, videbatur. Aut certe refelli non poteſt, vel patrem vel filium, vel ſpiritum ſanctum (ſi tameu eſt ſpiritus ſancti viſio) ea ſpecie videri, quam voluntas elegerit, non uatura formauerit, quoniam ſpiritum quoque viſum accepimus in columba. Et ideo deum nemo vidit vnquam, quia eam quæ in Chriſto habitat plenitudinem diuinitatis, nemo conſpexit, nemo mẽte aut oculis comprehẽdit. Vidit enim, ad vtrunque referendum eſt. Denique cum additur, Vnigenitus filius ipſe enarrauit, mentium magis quàm oculorum viſio declaratur. Species enim videtur, virtus verò enarratur. Illa oculis, hæc mente comprehenditur. Sed quid de trinitate dicam? Seraphin quando voluit, apparuit, & vocem eius Eſaias ſolus audiuit. Apparuit angelus, & nunc præſto eſt, ſed non videtur. Neq; enim in poteſtate noſtra eſt videre ſed iu poteſtate illius apparere. Tamen etſi poteſta[illegible] eſt videndi, eſt gratia promerẽdi, vt videre poſ[illegible]mus. Et ideo qui habuit gra-
H tiam, meruit copiam: nos copiam non meremur, quia deum videndi gratiam non habemus. Et quid mirum ſi in præſenti ſeculo niſi quando vult dominus non videtur? In ipſa quoque reſurrectione nõ facile eſt deum vidêre, niſi iis qui corde ſunt mũdo. Et ideo beati mundo corde, ipſi enim deũ videbunt. Quantos beatos iam numerauerat, & tamen videndi his deum non promiſerat facultatẽ? Si ergo ij qui mundo ſunt corde, deum videbunt, vtique alij non videbunt. Neq; enim indigni deum videbunt, neque is qui deum videre noluerit, poteſt deum videre. Nec deus in loco videtur, ſed mundo corde, nec corporalibus oculis deus quæritur, nec circſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Et cum abſens putatur videtur, & cum præſens eſt non videtur. Denique nec Apoſtoli omnes
Ioan.14. Chriſtum videbant: & ideo ait: Tanto tẽpore vobiſcum ſum, & adhuc me non cognouiſtis? Qui enim cognouit quæ ſit latitudo & lõgitudo & altitudo & profundum, & ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, videt & Chriſtum, videt & patrem. Nos enim iam ſecundum carnem non nouimus Chriſtum, ſed ſecundum ſpiritum. Spiritus enim ante faciem noſtram Chriſtus dominus, qui nos in omnem plenitudinem dei miſeri-
I cordia ſua implere dignetur, vt videri poſsit à nobis.

Cap.6. Si hæc verba intelligis, quid reſtat quod à me amplius requiratur, cum iam illa quæ difficilis videbatur, ſoluta
Ioan.1. ſit quæſtio? Diſcretum eſt quippe quomodo dictum ſit:
1.Ioan.4. Deum nemo vidit vnquam, & quomodo deum iuſti antiqui viderint. Sed illud propterea dictum eſt, quoniam deus natura inuiſibilis eſt. illi autem ideo viderunt, quicunque deum viderunt, quia cui voluerit ſicut voluerit apparet ea ſpecie quã voluntas elegerit, etiam latente natura. Nam ſi quando patres deum viderunt, ipſa illis natura eius apparuit, quanuis ſi noluiſſet, vtique non apparuiſſet, quomodo deum nemo vidit vnquam cum eo volẽte ipſa eius à tot patribus natura conſpecta ſit? Quod ſi dicitur filius à patribus viſus, vt de deo patre accipiatur dictum quòd cum nemo vnquam viderit, non quidem amiſit occaſionem Ambroſius, vt hinc quoſdã hæreticos redargueret, id eſt Photinianos, qui principium filio dei ex vtero virginis tribuunt, nec volunt credere quòd & antea fuerit. Sed quia videbat alios, id eſt, Arrianos perniciosius inſidiantes, quorum proculdubio error aſtruitur, ſi patris natura inuiſibilis, filij verò viſibilis eſſe creditur, vtriuſq; vnam pariterque K
inuiſibilem aſſeruit eſſe naturam, adiungens etiam ſpiritus ſancti. Quod breuiter quidem ſed admirabiliter intimauit, vbi ſecutus ait: Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Aut certe refelli non poteſt, vel patrem, vel filium, vel certe ſpiritum ſanctum (ſi tamen eſt ſpiritus ſancti viſio) ea ſpecie videri quam voluntas elegerit, non natura formauerit. Potuit dicere, non natura monſtrauerit, ſed maluit dicere, formauerit, ne ipſam ſpeciem in qua deus elegit apparere, de ſua natura formare putaretur: & ex hoc vtique conuinceretur conuertibilis eſſe mutabiliſque ſubſtantiæ: quod ipſe deus à fide piorũ miſericors & benignus auerterit.

Inuiſibilis eſt igitur natura deus, non tantũ pater, ſed *Cap.7.*
& ipſa trinitas, vnus deus. Et quia non tantum inuiſibilis, verumetiam incommutabilis, ſic apparet quibus voluerit, in qua voluerit ſpecie, vt apud eũ integra maneat eius inuiſibilis incommutabiliſq; natura. Deſiderium autem veraciter piorum quo videre deũ cupiunt, & inhianter ardeſcunt, non opinor in eam ſpeciem cõtuendam flagrat, qua vt vult apparet quod ipſe non eſt, ſed in eam ſubſtantiã qua ipſe eſt quod eſt. Huius enim L
deſiderij ſui flammam ſanctus Moyſes fidelis famulus eius oſtendit, vbi ait deo cum quo vt amicus facie ad faciem loquebatur, Si inueni gratiam ante te, oſten- *Exod.33.*
de mihi temetipſum. Quid ergo? ille non erat ipſe? Si non eſſet ipſe, non ei diceret, Oſtẽde mihi temetipſum, ſed oſtende mihi deum: & tamen ſi eius naturam ſubſtantiamq; conſpiceret, multo minus diceret, Oſtende mihi temetipſum. Ipſe ergo erat in ea ſpecie qua apparere voluerat, non autem ipſe apparebat in natura propria, quam Moyſes videre cupiebat. Ea quippe promittitur ſanctis in alia vita. Vnde quod reſpõſum eſt Moyſi, verum eſt, quia nemo poteſt faciem dei videre & viuere, id eſt, nemo poteſt eum in hac vita videre viuens ſicuti eſt, Nam multi viderunt, ſed quod voluntas elegit, non quod natura formauit. Et illud quod ſanctus Ioannes ait, ſi rectè intelligitur, Dilectiſsimi nunc fi- *1.Ioan.3.*
lij dei ſumus, & nondũ apparuit quod erimus: Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt, non ſicut eum homines viderunt quando voluit in ſpecie qua voluit, non in natura qua in ſemetipſo etiam cum videretur latuit, ſed ſicut eſt, quod ab eo petebatur, cum ei diceretur, Oſtende mihi M
temetipſum, ab eo qui cum illo facie ad faciem loque- *Exod.33.*
batur. Non quia dei plenitudinẽ quiſquam non ſolùm oculis corporis, ſed vel ipſa mente aliquando comprehendit. Aliud eſt enim videre, aliud eſt totum viden- *Cap.8.*
do comprehendere: quandoquidem id videtur: quod præſens vtcunque ſentitur: totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circunſpici poſſunt, ſicut te nihil latet præſentis voluntatis tuæ, circunſpicere autem potes fines annuli tui. Exempli gratia, duo poſui, quorũ alterum ad mentis obtutum, alterũ ad corporales oculos pertinet. Viſus enim, ſicut ille ait, ad vtrunque referendus eſt, id eſt & ad oculos, & ad mentem. Porrò ſi propterea deum nemo vidit vnquam, quia ſicut ait diſputator cuius verba conſideramus, plenitudinem diuinitatis eius nemo conſpexit, nemo mente aut oculis comprehendit. vidit enim ad vtrunque referẽdum eſt: reſtat inquirere quomodo angeli deum videant, propter illud quod ex Euangelio commemoraui, Angeli *Matt.18.*
eorum ſemper vident faciem patris mei. Si enim & ipſis non ſicuti eſt ſed latente ſua natura in ſpecie qua vo-

luerit

A luerit apparet ,magis magiſq; requirendũ eſt, quomo-
do eum nos videbimus ſicuti eſt , & ſicut Moyſes de-
ſiderauit cum peteret,vt deus qui in cõſpectu eius erat,
oſtenderet illi ſemetipſum. Hoc enim nobis ſummum
Matth.18. præmium in reſurrectione promittitur, quòd erimus
æquales angelis dei : ac per hoc ſi nec ipſi eum vidẽt ſi-
cuti eſt,quomodo nos ita viſuri ſumus cum eis æquales
in reſurrectione facti fuerimus? Sed vide quid conſe-
quenter dicat noſter Ambroſius.Denique,inquit, cum
additur, Vnigenitus filius ipſe enarrauit,mentium ma-
gis quàm oculorum viſio declaratur. Species enim vi-
detur, virtus verò narratur. Illa oculis,hæc mẽte com-
prehenditur.Qui paulo ante dixerat viſionẽ ad vtrun-
que referẽdam , nunc eam non menti,ſed oculis dedit,
non(vt opinor)negligẽter ſua verba reſpiciẽs , ſed quia
vſitatius in loquendo ſolemus oculis attribuere viſio-
nem,ſicut ſpeciem corpori. Nam & hic mos loquendi
crebrius vſurpatur in rebus quæ locis continentur, va-
riãturq; coloribus. Sed ſi nulla ſpecies eſſet mente cõ-
Pſal.44. tuenda,non diceretur ille ſpecioſus forma præ filiis ho
minum. Neque enim hoc ſecundum carnem dictum
eſt , ſed ſecundum ſpeciem ſpiritalem. Dicitur ergo &
B ſpecies pertinens ad mentis obtutum,ſed quia vſitatius
in corporibus dicitur vel in ſimilitudinibus corporũ,
ideo dixit , Species videtur , virtus verò narratur : illa
oculis,hæc mente comprehenditur . Proinde narrante
vnigenito qui eſt in ſinu patris , narratione ineffabili,
creatura rationalis munda & ſancta impletur viſione
dei ineffabili, quam tunc conſequemur cũ æquales an-
gelis facti fuerimus : quia ſicut videntur iſta viſibilia
corporis ſenſib⁹ nota,deum nemo vidit vnquam:quo-
niam ſi aliquando eo modo viſus eſt, non ſicut iſta na-
tura videtur , ſed voluntate viſus eſt , ſpecie qua voluit
apparens, latente natura, atque in ſe incommutabiliter
permanẽte.Eo autẽ modo quo videtur ſicuti eſt , nunc
fortaſſe videtur à quibuſdam angelis,à nobis antẽ tunc
Cap.9. ita videbitur,cum eis facti fuerimus æquales. Deinde
cum addidiſſet,quia nec poteſtates cœlorum , ſicut Se-
raphim,niſi cum volunt & quemadmodum volunt vi-
dentur, vt hinc etiam coniiceretur quanta ſit inuiſibi-
litas Trinitatis , tamen ,inquit, etſi poteſtas non eſt vi-
dẽdi,eſt gratia promerẽdi vt videre poſsimus. Et ideo
qui habuit gratiam , meruit copiam : nos copiam non
meremur , quia deum videndi gratiam non habemus.
C His itaque verbis quia non ſua docet , ſed Euangelium
exponit,non hoc voluit intelligi, quòd quidam eorum
videbunt deum,quidã verò non videbunt,quibus cre-
dentibus dedit poteſtatẽ filios dei fieri,cum ad eos om
nes pertineat quod dictum eſt , Videbimus eum ſicuti
eſt.Sed dicẽdo,nos copiam non meremur , quia deum
videndi gratiam non habemus , de hoc ſeculo ſe loqui
ſignificauit,vbi quibuſdam deus licet non in ſua natu-
ra , ſed in qua voluit ſpecie dignatus eſt apparere , ſicut
† Eſaiæ. Abrahæ,ſicut Iſaac †, aliiſque ſimilibus, cæteris verò in-
numerabilibus , quamuis ad ſuum populum & hæredi-
tatem æternam pertinẽtibus nulla vel tali ſpecie ſe de-
mõſtrat,in futuro autem ſeculo qui regnum accepturi
ſunt quod eis ab initio præparatũ eſt,omnes eum cor-
de mundo videbunt,nec in illo regno niſi tales erunt.
Cap.10. Attende itaque quid adiungat iam de illo ſeculo di-
cere incipiens,Et quid mirum, inquit, ſi in præſenti ſe-
culo niſi quando vult dominus non videtur? In ipſa
quoque reſurrectione non facile eſt deum videre niſi
eis qui mundo ſunt corde . Et ideo beati mũdo corde,
ipſi enim deum videbunt. Quantos beatos iam nume-
rauerat,& tamen his videndi deũ non promiſerat fa- D
cultatem.Si ergo ij qui mundo ſunt corde,deum vide-
bunt , vtique alij non videbunt. Neque enim indigni
deum videbunt,neque is qui deum videre noluerit,po
teſt deum videre. Cernis quàm circunſpecte loquatur
iam de iis qui in futuro ſeculo videbunt deum : Neque
enim omnes,ſed qui digni ſunt.Reſurgent enim digni
& indigni regno illo,vbi videbitur deus:quoniam om
nes qui in monumentis ſunt,audient vocẽ eius , & pro-
cedent,ſed cum magna differentia. Nam qui bene fe- Ioan.5.
cerunt,in reſurrectionẽ vitæ : qui verò male egerunt, Ioan.3.
in reſurrectionem iudicij. Hoc iudicium pœnam æter-
nam ſignificat : ſicut etiam illud dictum eſt , Qui non
credit , iam iudicatus eſt . Quod ergo ait ſanctus Am- Ambroſius
broſius,Neque is qui deum videre noluerit, poteſt deũ ſuper Lucã.
videre:quid aliud intelligi voluit,niſi quia iis qui mun
dando cordi curam tantæ rei dignam non vult impen-
dere,non vult deum videre?Vide proinde quid adiun-
gat. Nec in loco,inquit,deus videtur , ſed mundo cor-
de.Quid euidentius,quid expreſsius dici potuit?Ab hac
igitur viſione diabolus & omnes angeli eius & omnes
cũ eis impij ſine vlla nebula dubitationis excluſi ſunt,
quoniam mundo corde nõ ſunt:ac per hoc quod ſcrip- E
tum eſt in libro Iob,veniſſe angelos in cõſpectum dei, Iob.2.
& veniſſe cum eis diabolum, non ideo diabolus deum
vidiſſe credẽdus eſt.Ipſi enim dicti ſunt veniſſe in con-
ſpectum dei,non deus in conſpectum eorum. Veniunt
autem in conſpectum noſtrũ quæ videmus, non à qui-
bus videmur. Venerunt ergo ſicut in multis codicibus
legitur,vt aſsiſterent corã deo,nõ vt coram ipſis deus.
Nec eſt opus hoc loco immorari, vt pro viribus noſtris
conemur oſtendere quomodo & hoc temporaliter fiat,
cum in dei conſpectu ſint omnia ſemper. Nunc enim
quæritur quomodo videatur deus,non ea ſpecie qua &
in iſto ſeculo quibuſdam voluit apparere, quando non
ſolum cum Abrahã aliiſq; iuſtis , verumetiã cum Cain
fratricida locutus eſt , ſed quomodo videatur in illo
regno vbi eum videbunt filij eius ſicuti eſt. Tunc quip-
pe ſatiabitur in bonis deſiderium eorum , quo deſide-
rio flagrabat Moyſes,cui loqui ad deum facie ad faciem
non ſufficiebat , & dicebat : Oſtende mihi temetipſum Exod.33.
manifeſte,vt videam te.tanquam diceret quod in pſal-
mo ex eodem deſiderio canitur , Satiabor cum mani- Pſal 16.
feſtabitur gloria tua . Quo deſiderio ardebat & Phi-
lippus,& ſic ſatiari cupiebat dicens,Oſtende nobis pa- Ioan.14.
trem,& ſufficit nobis. De hac viſione loquens eius etiã F
ipſe amator & deſiderator Ambroſius, Non in loco,
inquit,deus videtur , ſicut ad ilicem Mambre , ſicut in
monte Sina ,ſed mundo corde.Et ſequitur, ſciens quid
deſideret , & quid æſtuet,& quid ſperet: Nec corpora-
libus, inquit, oculis deus quæritur quibus ſe oſtendit
Abrahæ,Iſaac,Iacob,& aliis in hoc ſeculo. Nec circun-
ſcribitur viſu,propter illud quod dictum eſt,Poſterio-
ra mea videbis. Nec tactu tenetur , ſicut luctatus etiam
eſt cum Iacob. Nec auditur affatu,ſicut non ſolum à tot
ſanctis,verumetiam à diabolo auditus eſt. Nec ſentitur
inceſſu , ſicut aliquando cum in paradiſo deambularet
ad veſperam . Vides quemadmodum vir ſanctus eni-
tatur noſtras mentes ab omnibus carnis ſenſibus ſeuo-
care,vt aptas faciat ad videndum deum.& tamen quid
agit talis extrinſecus plantator & rigator , niſi intrin-
ſecus operetur qui dat incrementum deus? Quis enim
ſine adiutorio ſpiritus dei cogitare valeat eſſe aliquid,
magiſque eſſe quàm omnia quæ per corpus ſentiuntur,
quod nec in loco videatur , nec quærendum ſit oculis,

G nec audiatur affatu, nec tactu teneatur, nec ſentiatur in-
ceſſu, & videatur tamen, ſed mundo corde? Neq; enim
de hac vita ille loquebatur cũ hoc diceret, quãdoquidẽ
ab hoc ſeculo in quo deus apparuit, non ſicuti eſt, ſed
in ſpecie qua voluit, quibus voluit, ſatis diſereuit ſeculi
futuri vitam, diſcretione apertiſsima, vbi ait, Et quid
mirum ſi in pręſenti ſeculo niſi quando vult, dominus
non videtur? In ipſa quoque reſurrectione non facile
Matt.5. eſt deum videre, niſi iis qui corde ſunt mundo. Et ideo
beati mundo corde, quoniã ipſi deum videbunt. Hinc
iam de illo ſeculo dicere exorſus eſt, vbi deũ videbunt,
non omnes qui reſurgent, ſed qui reſurgent ad vitam
æternam: non indigni, de quibus dictum eſt, Tollatur
impius ne videat claritatem dei: ſed digni, de qualibus
Ioan.14. dixit ipſe dominus cum præſens non videretur, Qui
diligit me, mãdata mea cuſtodit. Et qui diligit me, di-
ligetur à patre meo, & ego diligam eum, & oſtendam
meipſum illi. Nec ij quibus dicetur, Ite in ignem æter-
num, qui paratus eſt diabolo & angelis eius: ſed ij qui-
Matth.25. bus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite re-
gnum quod vobis præparatum eſt ab initio mundi. Illi
quippe ibunt in combuſtionem æternam, iuſti autem
H in vitã æternam. Et quæ eſt vita æterna, niſi quod ipſa
Ioan.17. vita alibi dicit, Hæc eſt autẽ vita æterna, vt cognoſcãt
te vnum deũ verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum?
Sed ſic, quomodo promiſit oſtenſurum ſe ipſum dile-
ctoribus ſuis cum patre vnum deum, non quomodo in
hoc ſeculo in corpore viſus eſt à bonis & à malis, & in
iudicio futuro, quo ſic vẽturus eſt quomodo viſus eſt
iens in cœlum: hoc eſt, in eadem forma filij hominis
Matth. 25. eandem formam videbũt, quibus dicturus eſt, Eſuriui,
Zacha.12. & non dediſtis mihi manducare: quia & Iudæi vide-
Philip.2. bunt in quẽ pupugerunt: non illam dei formam in qua
non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo, in illa dei
forma tunc videbunt eum, qui videbunt eum ſicu-
ti eſt. Nec ideo videbunt, quia pauperes ſpiritu in hac
vita fuerunt, quia mites, quia lugentes, quia eſurientes
& ſitientes iuſtitiam, quia miſericordes, quia pacifici,
quia perſecutionem paſsi propter iuſtitiam, quanuis &
hæc omnia iidem ipſi paſsi ſunt, ſed quia mundo ſunt
corde. Ideo quippe inter illas beatitudines, cum omnia
faciant qui cor mundum habent, non eſt tamen alicu-
Matth.5. bi poſitum, deum videbunt, niſi vbi dictum eſt, Beati
I mundo corde: quoniam mundo corde videbitur, qui
nec in loco videtur, nec oculis corporalibus quæritur,
nec circunſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur
affatu, nec ſentitur inceſſu. Deum enim nemo vidit vn-
quam, vel in hac vita ſicuti ipſe eſt, vel etiam in ange-
lorum vita, ſicut viſibilia iſta quæ de corporali viſione
Ioan.1. cernuntur: quia vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris,
ipſe enarrauit. Vnde non ad oculorum corporalium,
ſed ad mentium viſionem dictum eſt pertinere quod
Cap.12. narrat. Sed rurſus ne deſiderium noſtrum à corpo-
ris ſenſu ad alium corporis ſenſum migraret, hoc eſt
ad aures ab oculis: ideo cum dixiſſet, nec corporalibus
deus oculis quæritur, nec circũſcribitur viſu, nec tactu
tenetur, addidit etiã, nec auditur affatu, vt ſi poſſumus,
vnigenitum filiũ qui eſt in ſinu patris, ſic intelligamus
narrantem, quoniam & verbum eſt non ſonus auribus
ſtrepens, ſed imago mentibus innoteſcens, vt illic in-
terna & ineffabili luce clareſcat quod dictum eſt, Qui
me videt, videt & patrem: quod hic Philippo diceba-
tur quando videbat & non videbat. Sequitur enim hu-
Ambroſius ius viſionis eximius concupitor Ambroſius, dicens, Et
ſuper Lucã. cum abſens putatur, videtur: & cum præſens eſt, nõ vi-
detur. Non dixit cum abſens eſt, ſed cum abſens puta- K
tur. Nuſquam enim abſens eſt, qui cœlum & terram im-
plet: nec ſpaciis includitur paruis, magniſq; diffũditur,
ſed vbiq; totus eſt, & nullo cõtinetur loco. Hoc qui ex-
cedente mente intelligit, videt deũ & cum abſens pu-
tatur. Qui autem hoc non poteſt, oret & agat vt poſſe
mereatur: nec ad hominẽ diſputatorem pulſet, vt quod
non legit legat, ſed ad deum ſaluatorem, vt quod non
valet valeat. Vnde autem dixerit, Et cum præſens eſt,
non videtur, conſequenter aperuit dicens, Deniq; nec
Apoſtoli omnes Chriſtum videbant: & ideo ait, Tãto Ioan.14.
tempore vobiſcum ſum, & adhuc me non cognouiſtis?
Ecce quomodo de⁹ præſens erat, & nõ videbatur. Sed
quare non auſus eſt dicere, denique nec Apoſtoli Chri-
ſtum videbant, ſed ait, Nec Apoſtoli omnes, tanquam
aliqui tunc viderent ea viſione in qua ipſe & pater vnũ
ſunt? An forte illud attendit, quod cum Petrus dixiſſet,
Tu es Chriſtus filius dei viui, reſponſum accepit, Bea- Matth.16.
tus es Simon bar Iona, qui non tibi reuelauit caro &
ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt? Quanuis illa re-
uelatio vtrum per fidem tantæ rei creditæ, an per viſio-
nem conſpectæ facta in eius mente fuerit, non mihi vi- L
deatur elucere, cũ & ipſe Petrus tam paruulũ ſe adhuc
illi oſtenderet, vt timeret ne amitteret morientem quẽ
filium dei viui, hoc eſt, vitæ fontem fuerat paulo ante
confeſſus. Deinde poteſt mouere, quomodo iã ipſa Cap.12.
dei ſubſtantia videri potuerit à quibuſdam in hac vita
poſitis, propter illud quod dictũ eſt ad Moyſen, Nemo Exod.33.
poteſt faciem meam videre, & viuere: niſi quia poteſt
humana mens diuinitus rapi ex hac vita ad angelicam
vitam, antequam per iſtam communem mortem car-
ne ſoluatur. Sic enim raptus eſt qui audiuit illic ineffa- 2.Cor.12.
bilia verba, quæ non licet homini loqui: vbi vſque ad-
eo facta eſt ab huius vitæ ſenſibus quædam intentionis
auerſio, vt ſiue in corpore, ſiue extra corp⁹ fuerit, id eſt,
vtrum ſicut ſolet in vehementiori eſtaſi, mens ab hac
vita in illam vitam fuerit alienata manente corporis
vinculo, an omnino reſolutio facta fuerit qualis in ple-
na morte contingit, neſcire ſe diceret. Ita fit vt & illud
verum ſit quod dictum eſt, Nemo poteſt faciem meam
videre, & viuere: quia neceſſe eſt abſtrahi ab hac vita
mentem, quando in illius ineffabilitatem viſionis aſſu- M
mitur, & non ſit incredibile quibuſdam ſanctis non-
dum ita defunctis, vt ſepelienda cadauera remanerent,
etiam iſtam excellentiam reuelationis eius conceſſam
fuiſſe: Quod exiſtimo cogitaſſe illum qui noluit dice-
re, Nec Apoſtoli Chriſtum videbant, ſed ait, nec Apo-
ſtoli omnes Chriſtum videbant, credens quibuſdam
eorum diuinitatis quoque ipſius viſionẽ de qua loque-
batur, etiam tũc potuiſſe donari: certe propter beatum
Paulum, quia & ipſe quanuis nouiſsimus vtique Apo-
ſtolus erat, qui de ſua illa ineffabili reuelatione non ta-
cuit. Quanquam & illi fideliſsimo antiquo famulo dei
Moyſi mirum ni in hac terra laboraturo, populúmque
illum adhuc recturo, conceſſum eſt quod petiuit, vt cla-
ritatem domini videret, cui dixerat: Si inueni gratiam Exod.33.
ante te, oſtende mihi temetipſum manifeſte. Accepit
enim in præſentia congruum reſpõſum, quòd faciem
dei videre non poſſet, quam nemo videret & viueret,
hoc modo ſignificãte deo alterius potioris vitæ illam
eſſe viſionem. Deniq; in verbis dei futuræ Chriſti eccle-
ſiæ myſterium figuratum eſt. Geſtauit quippe Moyſes
typum populi Iudæorum in Chriſtum paſſum poſtea
credituri: Ideo dictum eſt illi, Cum tranſiero, poſterio-
ra mea videbis. Et cætera quæ ibi dicuntur, mirabili ſa-

A cramento prænunciant eccleſiam pòſt futuram , vnde
modo longum eſt diſputare. Quod autem dicere inſti-
tueram deſiderio eius etiam illud quod petierat , fuiſſe
Num.12. conceſſum, in libro Numerotum poſtea demõſtratum
eſt, vbi dominus arguit contumaciam ſororis ipſius, &
dicit aliis prophetis in viſione ſe apparere & in ſomno,
Moyſi autem per ſpeciem, nõ per ænigmata , vbi etiam
addidit dicens: Et gloriã domini vidit . Quid ergo eſt
quòd eum ſic fecit exceptũ , niſi forte quia illa contem-
platione dignum etiam tũc habuit populi ſui talem re-
ctorem & miniſtrum in tota domo ſua fidelẽ, vt quem-
admodum concupiuerat, videret deum ſicuti eſt , quæ
Cap.13. contemplatio cunctis filiis in fine promittitur ? Iſta
credo conſiderans vir ille ſanctus cuius verba tracta-
mus, Nec Apoſtoli, inquit, omnes Chriſtum videbant,
quoniam forte aliqui eorum etiam ipſo tempore vide-
rant ſecundum iſta quæ dixi . Vt autem probaret quod
dixit, quia non omnes videbant, continuo ſubiecit : Et
Ioan.14. ideo ait : Tanto tempore vobiſcum ſum , & adhuc me
nõ cognouiſtis? Deinde ſubiungẽs à qualibus deus vi-
Ephe.3. deatur illa contemplatione ſicuti eſt, Qui enim cogno-
uit, inquit, quæ ſit latitudo, & longitudo, & altitudo, &
B profundũ, & ſupereminentem ſcientiæ charitatẽ Chri-
ſti, videt & Chriſtum, videt patrẽ. Ego hæc verba Apo-
ſtoli Pauli ſic intelligere ſoleo, In latitudine bona ope-
ra charitatis , In longitudine perſeuerantiam in bonis
vſque in finem, In altitudine ſpem cœleſtium præmio-
rum , In profundo inſcrutabilia iudicia dei , vnde iſta
gratia in homines venit . Et hunc intellectum coapta-
re etiam ſacramento crucis, vt in latitudine accipiatur
tranſuerſum lignum quo extenduntur manus propter
operum ſignificationem. In longitudine ab ipſo vſque
in terram vbi totum corpus crucifixum ſtare videtur.
quod ſignificat perſiſtere, hoc eſt, longanimiter perma-
nere. In altitudine ab ipſo trãſuerſo ligno ſurſum ver-
ſus, quod ad caput eminet , propter expectationem ſu-
pernorum, ne illa bona opera atque in eis perſeuerãtia
propter beneficia dei terrena atque tẽporalia facienda
credantur , ſed potius propter illud quod deſuper ſem-
piternum ſperat fides, quæ per dilectionẽ operatur . In
Gala.5. profundo autem pars illa ligni quæ in terræ abdito de-
C fixa latet , ſed inde conſurgit omne illud quod eminet,
ſicut ex occulta dei voluntate vocatur homo ad parti-
cipationem tantæ gratiæ, alius ſic, alius autem ſic . Su-
pereminentem verò ſcientiæ charitatem Chriſti , eam
profecto vbi illa eſt pax quæ præcellit omnem intelle-
ctum . Sed ſiue hoc in his Apoſtolicis verbis etiam ille
ſenſerit Euangelicus diſputator , ſiue aliud aliquid for-
taſſe congruentius, vides tamen etiam hoc, ni fallor , à
regula fidei non aberrare. Vnde autem nunc agimus
propter contuitum ſpiritalem cum dixiſſet, Qui cogno
uit quæ ſit latitudo & longitudo & altitudo & profun-
dum , & ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti,
videt & Chriſtum, videt & patrẽ: ne alicui tardiſſimo
de corporali viſione dicere videretur , Nos enim , in-
quit , iam ſecundum carnem non nouimus Chriſtum,
ſed ſecundum ſpiritum. Spiritus enim ante faciem no-
ſtram Chriſtus dominus. Quod ait hoc loco, nouimus,
ſecundum fidem dixit, quæ nunc eſt, nõ ſecundum con-
templationẽ quæ tunc erit: quia & illud nouimus, quic-
2.Cor.5. quid fide non ficta, etiam ſi nondum per ſpeciem con-
tuendo, iam tamẽ inconcuſſe credẽdo retinemus . De-
nique cum dixiſſet iam non ſe ſecundũ carnem Chri-
ſtum noſſe, ſicut Apoſtolus ait, & addidiſſet teſtimoniũ
Thre.4. de propheta , Spiritus enim ante faciem noſtrã Chri-
ſtus dominus : continuò ſubiecit , Qui nos in omnem D
plenitudinem dei miſericordia ſua implere dignetur,
vt videri poſsit à nobis . Certe manifeſtum eſt quòd il-
lam notitiã vbi dixerat, nouimus, ex fide poſuit, ex qua
modo iuſtus viuit , non ex contemplatione qua deum
videbimus ſicuti eſt. Hanc enim ſibi & nobis cõſequen-
ter optauit, futuramq; ſignificauit, dicendo: Qui nos in
omnem plenitudinem dei miſericordia ſua implere di
gnetur, vt videri poſsit à nobis. Hanc plenitudinem Cap.14.
dei quidam † in ſermone Apoſtoli ſic intellexerunt , vt †Emauria
putarent nos hoc futuros omnino quod deus eſt . Hæc nos hæreti-
enim verba (ſicut recognoſcis) Apoſtolus poſuit ita lo- cos intelli-
quens, Cognoſcere etiã ſupereminentem ſcientiæ cha- git.
ritatem Chriſti , vt impleamini in omnem plenitudi- Ephe.3.
nem dei. Quapropter, inquiunt, ſi aliquid minus quàm
deus habebimus, & in aliquo minores erimus , quomo-
do implebimur in omnem plenitudinem dei? Sed quo-
niam implebimur, profecto erimus æquales. Aucrſaris
iſtum vtiq; & deteſtaris humanæ mentis errorem, ſcio,
& recte facis . Sed quomodo intelligẽda ſit iſta pleni-
tudo qua dictum eſt implendos nos eſſe in omnẽ ple-
nitudinem dei, poſtea ſi deus voluerit, pro viribus quas
dederit diſſeremus. Nunc autem quod mihi propoſue- E
ras, & ad explicandum difficile videbatur, vtrum expli- Epilogus
catum ſit, diligenter attende recolendo quæ dicta ſunt. ante diſſer-
Si enim quæris, verum poſsit deus videri? Reſpondeo, tatum.
poteſt. Si quæris, vnde ſciam? Reſpondeo, quia in vera-
ciſsima ſcriptura legitur, Beati mũdo corde, quoniam Matth.5.
ipſi deum videbũt: & cætera talia . Si quæris quomodo
dictus ſit inuiſibilis, ſi videri poteſt: Reſpondeo inuiſi-
bilem eſſe natura, videri autem cum vult ſicut vult. plu
rimis enim viſus eſt non ſicuti eſt , ſed quali ſpecie illi
placuit apparere. Si quæris, quomodo eũ vidit vel Cain Gene.4.
ſceleratus, quando de ſuo ſcelere ab illo interrogatus &
iudicatus eſt: vel etiã ipſe diabolus, quando venit cum Iob.1.& 2.
angelis vt cum illo aſsiſteret , ſi beati mundo corde,
quoniam ipſi deum videbunt? Reſpondeo non quidem
eſſe conſequens , vt etiam videant deum qui voces ab
eo factas aliquãdo audiunt. Neque enim videtunt eum
qui audierunt quando dixit ad filium, Et clarificaui, & Ioan.12.
clarificabo iterum . Veruntamen non eſſe mirandum,
ſi aliqui etiam non mundo corde vident deum in ſpe- F
cie, quã voluntas eius fecerit , latente inuiſibili & apud
ſe incõmutabili manente natura. Si quęris vtrum etiam
ſicuti eſt. poſsit aliquãdo videri ? Reſpondeo , filiis hoc
eſſe promiſſum, de quib9 dictum eſt , Scimus quia cum 1.Ioan.3.
apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum
ſicuti eſt. Si quæris, vnde eum videbimus? Reſpondeo,
vnde angeli vident, quibus tunc erimus æquales. Sicut
enim videntur iſta quæ viſibilia nominãtur , deum ne- Ioan.1.
mo vidit vnquam, nec videri poteſt, quoniã lucem ha- 1.Tim.6.
bitat inacceſsibilẽ, & eſt natura inuiſibilis ſicut incor-
ruptibilis, quæ cõtextim poſuit Apoſtolus dicens , Re-
gi autem ſeculorum inuiſibili, incorruptibili: quia ſicut 1.Timo.1.
nunc incorruptibilis nec poſtea corruptibilis, ita non
ſolum nunc, ſed etiam ſemper inuiſibilis . Nec in loco
enim videtur, ſed mũdo corde, nec corporalibus ocu-
lis quæritur, nec circũſcribitur viſu , nec tactu tenetur,
nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu . Vnigenitus au-
tẽ filius qui eſt in ſinu patris, diuinitatis naturam atque
ſubſtantiam inſonabiliter narrat , & ideo dignis ido-
neiſque tanto conſpectu oculis etiã inuiſibiliter mon-
ſtrat. Ipſi enim ſunt oculi de quibus Apoſtolus dicit, Il- Ephe.1.
luminatos oculos cordis veſtri . Et de quib9 dicitur, Il- Pſal.12.
lumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in mor-

G te, nequando dicat inimicus &c. Dominus enim ſpi-
1.Cor.3. ritus eſt. Vnde qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt.
1.Cor.6. Proinde qui poteſt deum inuiſibiliter videre, ipſe deo
Cap.15. poteſt incorporaliter adhærere. Puto iam non eſſe
in quæſtiune quam propoſuiſti, amplius quod requiras.
Sed in hac tota noſtra diſputatione conſidera quid vi-
deris, quid credideris, quid adhuc neſcias, ſiue quia nõ
dixi, ſiue quia non intellexiſti, ſiue quia non iudicaſti
eſſe credendum: & ea quæ vera eſſe vidiſti, adhuc diſ-
cerne vnde videris, vtrum recolendo illa te vidiſſe per
corpus, ſicut corpora cœleſtia vel terreſtria, an verò
nunquã corporalibus ea attigeris viſibus, ſed ſola men-
te intuens vera & certa eſſe perſpexeris, ſicut volunta-
tem tuã, de qua ego tibi credere loquenti poſſum, eam
verò vt abs te videtur, videre ipſe non poſſum. Et cum
hæc ita diſcreueris, etiam id attende vnde diſcernas.
quanuis enim alia corpore, alia mente videamus, horũ
tamen duorum generum ipſa diſcretio videtur mente,
non corpore: & ea quæ mẽte conſpiciuntur, non indi-
gẽt vllo corporis ſenſu, vt ea vera eſſe nouerimus. Quæ
autẽ per corpus vidẽtur, niſi mens adſit, quæ talia nun-
ciata ſuſcipiat, nulla poſſunt ſcientia contineri: & quæ
nunciata quaſi ſuſcipere perhibetur, foris ea relinquit.
H Sed eorum imagines, id eſt, incorporeas ſimilitudines
corporum incorporaliter cõmendat memoriæ, vnde
cum voluerit & potuerit, velut de cuſtodia productas
atque in conſpectum cogitationis exhibitas iudicet. Et
cum volet, etiam iſta duo diſcernit, quid in ſpecie cor-
porali foris reliquerit, quid ei ſimile intus inſpiciat, &
illud abſens, hoc præſens eſſe dignoſcit: ſicut me ab-
ſente faciem mei corporis cogitas, & illa tibi eſt imago
præſens: abſens autem facies, cuius imago eſt hoc cor-
pus: illa verò incorporea corporis ſimilitudo eſt. His er-
go quæ vides diligenter fidenterq; perſpectis atque di-
ſtinctis, attẽde quæ credis in hoc ipſo ſermone toto, ex
quo ad te loqui his literis cœpi, & in eis ipſis quibus non
viſis accommodas fidem, ipſa teſtium pondera diſcer-
nendu perpẽde. Neque enim mihi ſic credis, quemad-
Ambroſ. modum Ambroſio, de cuius libris tanta illa teſtimo-
nia poſui. Aut ſi ambubus nobis æqua lance putas eſſe
credẽdum, nunquid vllo modo Euangelio nos com-
parabis, aut ſcripta noſtra ſcripturis canonicis coæqua-
bis? Profectò ſi rectè in diiudicãdo ſapis, longe nos in-
fra vides ab illa anthoritate diſtare. Et me quidem lon-
I gius, ſed vtrūq; noſtrum quantumlibet credas, vtrunq;
illi excellẽtiæ nequaquam cõparas. Quocirca id quod
Ioan.1. ſcriptum eſt, Deum nemo vidit vnquã: &, Lucem habi-
1.Tim.6. tat inacceſsibilem, quem nemo hominũ vidit, nec vi-
Matth.5. dere poteſt. &, Beati mundo corde, quoniam ipſi deum
videbunt: & quicquid aliud ex illis libris ſanctis com-
memoraui, firmius credis quàm id quod dixit Ambro-
ſius: Nec in loco deus videtur, nec corporalibus oculis
quæritur, nec circũſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec
auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Talem quippe eſſe
intellexit vel credidit deum, qui mundo corde conſpi-
citur. Hanc autem etiam meam ſententiam eſſe confi-
teor. Aliter ergo iſta, aliter illa diuina verba in fide re-
cipis. De nobis enim tibi ſubeſt fortaſſe aliquis ſcrupu-
lus, ne in his diuinis eloquiis aliquid minus dilucide
intelligamus, & non ſicut dicta ſunt, ſed ſicut ſuſpica-
mur, exponantur à nobis. Fortaſſe enim dicis apud te-
ipſam: Quid ſi & mundo corde videtur deus, & in lo-
co tamen videtur? aut quid ſi oculis etiam corporalibus
1.Cor.15. deum videbunt qui mundo ſunt corde, cum corrupti-
Lucæ.20. bile hoc induerit incorruptionẽ, quãdo erimus æqua-
les angelis dei? Quãtum ergo nobis credere debeas vel K
nõ debeas, fortaſsis ignoras, & vel plus vel minus quàm
debes nobis credendo, ne fallaris attendis: diuinis autẽ
ſcripturis, etiam nondum perſpicue intellectis creden-
dum eſſe non dubitas. Sed hanc conſiderationem cre-
dendi vel non credendi, & difficultatẽ ſcientiæ, & du-
bitationẽ æſtus, & piam fidem quæ diuinis debetur af-
fatibus, in tua mente ita vt ſunt attẽdis & vides, nec de
his omnino quòd apud te ita ſint, ſiue vt ego dixi, ſiue
vt ipſa potius noſti, aliquid ambigis. Vides itaq; fidem
tuam, vides dubitationem tuam, vides ſtudium tuum
voluntatemq; diſcendi: & cum authoritate diuina mo-
uearis ad credenda quæ nõ vides, hæc te tamen credere
incunctanter vides, diſtribuis & diſcernis hæc omnia.

Num ergo iis oculis cordis tui, quibus hæc omnia Cap.16.
vera & certa eſſe contueris, tibiq; præſentia inuiſibili-
ter certus atque diſcernis, vllo modo corporeos oculos
comparabis? Cum etiam de ipſis rebus viſibilibus, quæ
corporalium oculorum acie quodammodo radiantur,
& de ipſis corporeis oculis eorumq; acie, qualiſcunque
& quantacũque ſit, quantum diſtet ab inuiſibilibus, non
excellentioribus (quibus etiam nobis non viſis fidẽ de-
bes) ſed ab iis quæ cõmemoraui (quæ non credis abſen-
tia ſed præſentia) mente cõtueris, non eiſdem ipſis car- L
nis oculis ſed illis interioribus iudices. Cum ergo inte-
riores oculi iudices ſint oculorum exteriorum, iſti au-
tem illis quodam officio nunciandi & miniſterio fa-
mulentur, multaq; illi videant quæ iſti non vident, ni-
hil iſti videant vnde non illi tanquam præſides iudi-
cent, quis non illos iſtis incõparabili æſtimatione præ-
ponat? Quæ cum ita ſint, obſecro te, cũ agitur in teipſa
hoc tam grande negocium, cum ab exterioribus inte-
riora diſtinguis, atque illa iſtis ineffabiliter anteponis,
cumq; iſtis foris relictis in illis intrinſecus demoraris,
& ea ſuis quibuſdam incorporalibus finibus metiendo
iudicas, in nulla te putas, an in aliqua luce verſari? Ego
enim exiſtimo ꝙ tanta ibi & talia, tam vera, tam clara,
tam certa videri ſine luce non poſſunt. Ipſam igitur lu-
cem in qua cuncta illa perſpicis, intuere, & vide vtrum
ad eam poſsit accedere vllus corporeorum radius ocu-
lorum. Profecto non poteſt. Attende etiam vtrum in
ea videas vlla locorum ſpacia vel interualla, reſponde.
Nihil ibi tale vt arbitror inuenis, ſed vigilanter abigis
ab aſpectu intimo quicquid imaginum corporaliũ ex-
terioris hominis ſenſus inuexit. Sed forte difficile eſt:
irruit enim de conſuetudine corporalis vitæ in ipſos M
quoque interiores oculos turba phantaſmatũ in ſimi-
litudinibus corporum: cui reſiſtere conatus, ſaltem
authoritate diuina, exclamaui dolens in illa breui epi-
ſtola & dixi, Audiat caro carnalibus cogitationibus
ebria: Spiritus eſt deus. Neque enim cuiuſquam magis Ioan.4.
quàm etiam ipſam meam mentem ab huiuſmodi va-
nitate illa increpatione compeſcui. Facilius quippe in-
clinamur ad ſolita, & amicum eſt infirmitati humanæ
animæ corporalem conuerſationem introrſus vel mit-
tere vel admittere, non vbi ſana conſiſtat, ſed vbi lan-
guida quodammodo aut incumbat, aut iaceat. Proinde
ſi non potes aciem mentis tuæ à corporearum ſimilitu-
dinum quaſi nubilo perſpicuè ſerenare, eas ipſas apud
teipſam vigilanter attende, intuere cœlum & terram
cogitando, ſicut oculis corporis cernendo conſueuiſti,
eaſque imagines cœli & terrę, quæ ante oculos cogita-
tionis productæ ſunt, vide ſimilitudines corporum eſ-
ſe, non corpora. Sic ergo iudica contra teipſam pro te-
ipſa, ſi non potes omnifariam corporalium qualitatum
imaginarias

A imaginarias formas ab acie tuæ mentis abigere, & vnde vinceris inde conuince. Neque enim eſt, vt opinor, quiſquam etiam talibus imaginationibus ita deditus, vt credat ſic eſſe in memoria ſua, vel in ipſo conſpectu cogitationis ſuę ſolem, lunam, ſtellas, amnes, maria, montes, colles, vrbes, parietes denique domus ſuæ, vel etiam cubiculi ſui, & quicquid per oculos corporis tale cognouit & tenet, vt locorum ſpaciis atque interuallis ſiue ſtent ſiue moueantur. Porrò ſi ea quæ in animo noſtro ſunt corporibus locíſque ſimillima, non tamen locorum ſpaciis atque finibus continentur, nec interuallis localibus in noſtra memoria reponũtur, quanto magis illa quæ nullam gerunt ſimilitudinem corporum,

Gala. 5. charitas, gaudium, longanimitas, pax, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, nulla locorum ſpacia tenent, nulla intercapedine ſeparantur, aut aliqua oculi cordis, quò radios ſuos mittant & ea videant interualla, conquirunt? Nónne omnia in vno ſunt ſine anguſtia, & ſine terminis nota ſunt, ſine circuitu regionum? Aut dic in quo loco videas charitatem, quæ tamen intantum tibi cognita eſt, inquantum eam potes mentis acie contueri: quam non ideo magnam noſti,

B quia ingentem aliquam molem conſpiciendo luſtraſti: nec cum tibi intus loquitur, vt ſecũdum eam viuas, vllis perſtrepit ſonis: nec vt eam cernas, corporalium lumen erigis oculorum: nec vt eam fortiter teneas, corporalium vires præparas lacertorum: nec cum tibi venit in mẽtẽ, ſentis eius inceſſum. Ecce etiam charitas quantulacunque in noſtra voluntate conſiſtit, nobíſque conſpicua eſt, nec in loco videtur, nec corporalibus oculis quæritur, nec circũſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu, quanto magis deus ipſe, cum hoc ipſe in nobis eſt? Nam ſi interior homo noſter quantulacunq; imago eius, nõ de illo genita, ſed ab illo creata, quamuis adhuc renouetur de die in diem,

2. Cor. 4. 10. de Gen. ad literam. cap. 24. 25. & 32.

iam tamen in tali luce habitat, quò nullus oculorũ corporalium ſenſus accedit: ſi ea quæ in illa luce cordis oculis intuemur, & diſcernuntur inter ſe, & nullis locorum ſpaciis ſeparantur: quanto magis deus qui lucem habitat inacceſsibilem corporis ſenſibus, quò nec ipſi* niſi mundi poteſt eſſe cordis acceſſus? Cum igitur lucem iſtam omni corporali luci non ſolùm iudicio ra-

C tionis, ſed amoris quoq; appetitu prępoſuerimus, quanto id magis valebimus, tanto melius valebimus, donec ſanentur omnes languores animæ noſtræ ab illo

Pſal. 102. qui propitius fit omnibus iniquitatibus noſtris. In hac enim viuaciore vita facti ſpiritales poterimus omnia diiudicare, ipſi verò à nemine diiudicari. Animalis au-

1. Cor. 2. tem homo non percipit quæ ſunt ſpiritus dei Stultitia enim eſt illi, & non poteſt ſcire quoniam ſpiritaliter di-

Caput 17. iudicatur. Quòd ſi nondum poſſumus præferre lucem iudicantem, ei luci de qua iudicatur: præferre vitam intelligentem, vitæ tantummodo ſentienti: præferre naturam non alibi hoc, & alibi aliud, ſed omnia quæ habet, in vno ſimul habentem ſicuti eſt noſtra intelligentia, ei naturæ quæ ita partibus conſtat, vt minus ſit dimidia quàm tota, ſicuti eſt omne corpus, ſuperfluò de rebus tantis ac talibus diſputamus. Si autem hoc iam poſſumus, aliquid melius quàm intellectũ no-

Philip. 4. ſtrum deũ eſſe credamus: vt pax eius quæ præcellit omnem intellectum, cuſtodiat corda noſtra & intelligentias noſtras in Chriſto Ieſu. Ipſa enim pax, quæ præcellit omnem intellectum, non eſt vtique minor noſtro intellectu: vt cum iſte ſit oculis corporalibus inuiſibilis, illa putetur eſſe viſibilis. An aliud pax dei, aliud

D ſplendor dei: cum idem ipſe ſit vnigenitus filius, cuius & illa charitas quæ ſupereminet ſcientiæ, cuius cognitione implebimur in omnem plenitudinem dei, nõ eſt noſtræ mentis luce inferior, quæ illa illuminante tribuitur? Porrò ſi iſta inacceſsibilis eſt oculis carnis, quãto magis illa quæ huic incomparabiliter eſt ſupereminens, ac per hoc cum ſit aliquid noſtrum viſibile ſicut hoc corpus, aliquid verò inuiſibile ſicut homo interior, & cum optimum noſtri, hoc eſt mens atque intelligentia inuiſibile ſit oculis corporis, quomodo id quod eſt melius optimo noſtri, viſibile erit inferiori noſtro?

Caput 18. Arbitror te iam concedere his omnibus conſideratis, rectè dictum eſſe quòd deus nec in loco videtur, ſed mundo corde, nec corporalibus oculis quæritur, nec circunſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Et ſi quid in his minus intelligimus, vel aliter ſapimus, id quoque nobis reuelabit, ſi in quod peruenimus, in eo ambulemus. Peruenimus autem vt credamus deum nõ corpus eſſe, ſed

Ioan. 1. 1. Ioan. 1. Iacobi 1. ſpiritum. Peruenimus etiam vt credamus quòd deum nemo vidit vnquam, & quòd deus lux eſt, & quòd tenebræ in eo non ſunt vllæ, & quòd apud eum non eſt commutatio, nec momenti obumbratio, & quòd lu- E

1. Timo. 6. cem habitat inacceſsibilẽ, quam nemo hominum vidit, nec videre poteſt, & quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus vnus deus eſt ſine vlla diuerſitate & ſeparatione naturæ, & quòd mundicordes eum videbunt, & quòd

1 Ioan. 5. 1. Ioan. 3. 1 Ioan. 4. Hebr. 12. 1. Cor. 15. ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt, & quòd deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo manet, & quòd pacem & ſanctificationem ſectari debemus, ſine qua nemo poterit videre deum, & quòd corruptibile hoc & mortale corpus noſtrum in reſurrectione commutabitur, & induet

Philip. 3. incorruptionẽ atque immortalitatem, & quia ſeminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale, transfigurante domino corpus humilitatis noſtræ, vt conforme faciat corpori gloriæ ſuæ, & quòd deus fecit hominem

Gene. 1. Ephe. 4. ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, & quòd ſpiritu mentis noſtræ renouamur in agnitionem dei ſecundum imaginem eius qui creauit nos. In his atque huiuſmodi ſcripturarum ſanctarum authoritatibus per fidem ambulantes, qui dato vel diuinitus adiuto intellectu ſpiritaliter profecerunt, & ſpiritalia ſpiritalibus

F comparare potuerunt, viderunt melius videri mente quàm corpore, & ea videri mente, quæ non continentur locis, nec ſi locorum interuallis ſepararentur, minora eſſent in parte quàm in toto. Hinc eſt quòd fiducialiter ille dicit, quòd nec in loco deus videtur, ſed mundo corde, nec corporalibus oculis quæritur, nec circunſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Vnde quia & inuiſibilis in ſcripturis ſanctis eius ſubſtantia commendatur, & viſus eſſe à plurimis per corpus & corporalibus locis in eiuſdem authoritatibus inuenitur, aut ſpiritu quo corporales cernuntur imagines, per aliquam licet incorpoream, tamen ſimilitudinem corporis, ſicut in ſomniis vel in ecſtaſi, ſecernit ille vir ſanctus dei naturam ab huiuſmodi viſionibus, eáſque dicit eſſe quas dei voluntas elegiſſet, non quas natura formaſſet. Facit enim deus iſtas quibus vult, vt vult, vt cui vult quando vult appareat, ſua latente atque in ſe incommutabiliter manente ſubſtantia. Si enim voluntas noſtra apud ſe manens & latens ſine vlla ſui commutatione, per quas ſe vtcunque oſtendat exprimit voces, quanto facilius deus omnipotens ſua latente atque incommuta-

G biliter manẽte natura, in qua voluerit ſpecie poteſt cui
voluerit apparere, qui ex nihilo creauit omnia, atque in
Caput.19. ſe manens innuuat omnia? Ad eam verò viſionem
qua videbimus deum ſicuti eſt, mundanda corda commonuit.
Quia enim corpora cõſuetudine loquendi viſibilia nominãtur,
propterea deus inuiſibilis dicitur ne corpus eſſe credatur,
non quia corda munda ſuæ ſubſtantiæ contemplatione fraudauit,
cum hæc magna & ſumma merces deum colentibus & diligentibus
promittatur, dicente ipſo domino, quando corporalibus
oculis viſibiliter apparebat, & inuiſibilem ſe contuendum
Ioan.14. dum mundis cordibus promittebat: Qui diligit me,
diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & oſtẽdam
meipſum illi. Hæc quippe natura eius æqualiter cum patre
inuiſibilis, ſicut æqualiter incorruptibilis eſt, quæ ſicut
ſupra dictum eſt, continuatim Apoſtolus poſuit, diuinam
ſubſtantiam qua potuit hominibus prædicatione commendans:
quam ſi oculi corporales in reſurrectione mutata corporum
qualitate conſpicient, viderint qui hoc poſſunt aſtruere: me
plus mouet illius ſententia, qui nec in ipſa reſurrectione
hoc corporalibus
Caput.20. oculis, ſed mundis cordibus tribuit. Et de ſpiritalis
H quidem corporis qualitate quod reſurrecturis promittitur,
vel diſcere aliquid adhuc vel quærere non recuſo: ſi tamen
de hac re diſputantes illis vitiis carere poſſumus, quæ
plerunq; ſtudiis humanis & cõcertationibus excitantur, dum
ſupra quàm ſcriptum eſt vnus pro al-
Altercationis periculum. tero inſletur aduerſus alterum, ne dum altercando
quærimus veſtigare quomodo poſsit videri deus, ipſam
pacem ſanctificationẽmque perdamus, ſine qua nemo poterit
videre deum: quod ipſe auertat à cordibus noſtris, vt ea
ſuæ contemplationi munda reddat atque cuſtodiat. Illud tamen
quia non dubito, non requiro, quòd dei natura nũquam videatur
in loco. Iam vtrum poſsit huius corporis oculis videri aliquid
quod in loco non videtur, ab eis qui valent diſſerendo
monſtrare, cum pace dilectionis audire paratus ſum, & quod
me mouet in commune conferre. Sunt enim quidam
ἀνθρωπομορφῖται qui deum ipſum omnino corpus eſſe præſumunt,
putantes quicquid corpus nõ eſt, nullam prorſus eſſe
ſubſtantiam. Iſtos omnimodo auerſandos cenſeo. Sunt
autem alij deum quidem ipſum corpus non eſſe minime
dubitantes, ſed ideo eos qui ad vitam æternam reſurgent,
etiam per corpus deum viſuros putant, quo-
I niam talem ſperant ſpiritalis corporis qualitatem, vt etiam
ipſa quæ caro fuerat, ſpiritus fiat. Quod ſi ita eſt, quantum
diſtet à ſuperiori opinione, & quàm hoc ſit tolerabilius
etiam ſi verum non ſit, puto facillime iudicari. Primò quia
multum intereſt, vtrum de creatore an de creatura aliter
aliquid ſentiatur quàm veritas habet. Deinde quia conatus
mẽtis vtcunque ferendus eſt volentis corpus conuertere in
ſpiritum, non in corpus deum. Poſtremò quia id quod ego in
illa epiſtola mea dixi de iſtis noſtræ carnis oculis, quia
neque nunc poſſunt, neque tunc poterũt deum videre, etiam
ſic verum eſt. Non enim dictum eſt niſi de oculis
corporalibus, quod tunc non erunt, ſi corpus ipſum ſpiritus
erit: ac per hoc corporei oculi nunquam deum videbunt, quia
cum videbitur, ſpiritus eum non corpus videbit. Tota igitur
quæſtio iam remanſit de corpore ſpiritali, quatenus induat
incorruptionem & immortalitatem hoc corruptibile atque
mortale, & quatenus ex animali in ſpiritale mutetur: quæ
diligentius ſoliciti ùſque tractanda eſt, maxime propter
corpus ipſius domini, qui transfigurat corpus humilitatis
noſtræ cõforme corpori glo-
riæ ſuæ, vt poſsit ſibi ſubiicere omnia. Cum enim & K
deus pater videat filium, & filius patrem, proculdubio non
ſunt audiendi qui viſionem nolunt tribuere niſi corporibus.
Neque enim dici fas eſt quòd filium pater non videat, aut
vt & ipſe videat, corpore indutus eſt, ſi non niſi ad corpus
pertinet viſus. Quid quòd in ipſo mundi exordio antequam
filio eſſet vlla forma ſerui ſuſcepta, vidit deus lucem quia
bona eſt, & firmamen- *Gene.1.*
tum & mare & aridam, & omne fœnum atque omne lignum, ſolem,
lunam, ſtellas, reptilia animarum viuarum, volatilia cœli,
animam viuã: poſtremo vidit deus omnia quæ fecit, & ecce
bona valde. Quod cum per quaſque ſcilicet creaturas ſcriptura
toties repetiſſet, miror vnde nata fuerit illa opinio, qua
putatum eſt tãtùm ad corpora pertinere viſionem. Quæ opinio
de quocunque loquendi more orta ſit, ſcripturæ tamen ſanctæ
non ſic loqui ſolent, quæ niſi non tantùm corpori, verumetiam
ſpiritui, magiſque ſpiritui quàm corpori
tribuerent viſionem: non prophetas proprie videntes *1.Reg.9.*
appellauiſſent, qui non corpore, ſed ſpiritu etiam futura
viderunt. Sed cogitandum eſt, ne quid inſolenter *Caput 21.*
audiamus, ſi dixerimus corpus nõ ſolum mortalitatem
& corruptibilitatem, verumetiam hoc ipſum quod cor- L
pus eſt, per gloriam reſurrectionis amittere, & ſpiritum
fieri. Eo modo quippe aut conduplicabitur ſubſtantia
ſpiritus, ſi & corpus ſpiritus erit: aut ſi verus erit
ſpiritus hominis, ita vt commutato & conuerſo in ſpiritum
corpore, neque germinatione neque incremento conduplicetur,
nec omnino vllius acceſſu quantitatis augeatur, metuendum eſt
ne nihil aliud dici videatur, quàm corpora non illa mutatione
immortalia manſura, ſed nulla potius futura, & omnino
peritura. Quapropter donec diligenti inquiſitione, ſi dominus
adiuuerit, reperiatur quid ſecundum ſcripturas de ſpiritali
corpore quod in reſurrectione promittitur, probabilius
ſentiendum ſit, interim nobis ſufficiat quòd vnigenitus
filius idẽmque mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus
ita videt patrem, ſicut videtur à patre. Nos autem ad illam
viſionem dei, quæ nobis in reſurrectione promittitur, non ex
hoc mundo iſtam concupiſcentiam oculorũ transferre conemur,
ſed mundandis cordibus pio ſtudeamus affectu: nec corporalem
faciem cogitemus, cum dicit Apoſtolus, Videmus nunc *1.Cor.13.*
per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem:
præſertim quia Apoſtolus expreſsius dixit: Nũc ſcio ex
parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Si M
ergo nunc corporali deum facie cognoſcemus, corporali eius
nunc facie cogniti ſumus. Tunc enim cognoſcam, inquit, ſicut
& cognitus ſum. Vnde quis eum non intelligat eo loco etiam
noſtram faciem illam ſignifi-
care voluiſſe, de qua dicit alio loco, Nos autem reuela- *2.Cor.3.*
ta facie gloriam domini ſpeculantes, in eandem imaginem
transformamur de gloria in gloriam, tanquam à domini ſpiritu?
de gloria ſcilicet fidei, in gloriam contemplationis æternæ.
Hoc quippe agit hæc transforma-
tio, qua interior homo renouatur de die in diem: de *1.Petr.3.*
quo & Apoſtolus Petrus, cum eum moneret ornari, nõ quæ à
foris, inquit, ornantur capillurum incriſpationibus, aut
auro, aut magaritis, vel veſte precioſa, ſed ille abſconditus
cordis homo, qui eſt ante deum diues. In qua enim facie
velamen habent Iudæi non tranſeundo ad Chriſtum (quoniam cum
tranſierit quiſque ad Chriſtum, auferetur velamen) ea nos
facie reuelata in eandem imaginem trãsformamur. Apertiſsime
autem dicit, velamẽ ſuper corda eorum poſitum eſt. Ibi eſt igitur

facies

A facies qua reuelata nunc in fide, quamuis per ſpeculum
& in ænigmate contuemur, tũc autem facie ad faciem.
Caput 22. Quæ ſi approbas, tene mecum ſancti viri Ambro-
ſij ſententiam, iam non eius authoritate, ſed ipſa veri-
tate firmatam. Neque enim & mihi propterea placet,
quia per illius os potiſsimum me dominus ab errore li-
berauit, & per illius miniſterium gratiam mihi bapti-
ſmi ſalutaris indulſit, tanquã plãtatori & rigatori meo
nimium faueã: ſed quia de hac re & ipſe hoc dixit quod
pie cogitanti & rectè intelligẽti loquitur etiam ille qui
incrementum dat deus. In ipſa ergo reſurrectione non
Matth.5. facile eſt deum videre, niſi iis qui corde ſunt mundo. Et
ideò beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbũt.
Quantos beatos iam numerauerat, & tamen videndi
his deum nõ promiſerat facultatem? Si ergo ij qui mun
do ſunt corde, deum videbunt, vtique alij non vide-
bunt. Neque enim indigni deum videbunt, neque is
qui deum videre noluerit, poteſt eum videre. Nec in lo
co deus videtur, ſed mundo corde: nec corporalibus
oculis deus quæritur, nec circunſcribitur viſu, nec tactu
tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Et cum
abſens putatur, videtur: & cum præſens eſt, non vide-
B tur. Denique nec Apoſtoli omnes Chriſtum videbant,
Ioan.14. & ideo ait, Tanto tẽpore vobiſcum ſum, & adhuc me
non cognouiſtis? Qui enim cognouit quæ ſit latitudo,
& lõgitudo, & altitudo, & profundum, & ſupereminen-
tem ſcientiæ charitatem Chriſti, videt & Chriſtum, vi-
2.Cor.5. det & patrem. Nos enim iam ſecundum carnem non
nouimus Chriſtum, ſed ſecundum ſpiritum. Spiritus e-
Threñ.4. nim ante faciem noſtram Chriſtus dominus, qui nos in
omnem plenitudinem dei miſericordia ſua implere di
gnetur, vt videri poſsit à nobis. Hæc verba ſancti viri,
quæ non carnalia ſed ſpiritalia ſunt, inquantum intelli
gis, & vera eſſe non quia ipſe dixit, ſed quia veritas ſi-
ne ſtrepitu clamat, agnoſcis: intantum intelligis vnde
adhæreas domino, teq; ipſam intrinſecus præparas in-
corporalem locum manſionis eius ad audiẽdum ſilen-
tium narrationis eius, & videndam inuiſibilem formã
eius. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deum vi-
debunt. Non tamen eis ſicut corpus ex aliquo loci in-
teruallo apparebit, ſed cum venerit ad eos, & manſionẽ
fecerit apud eos, quoniam ſic implebuntur in omnem
plenitudinem dei, non cum fuerint & ipſi plenus deus,
ſed cũ perfecti fuerint pleni deo. Si autem non niſi cor-
C pora cogitamus, & nec illud ſaltẽ digne cogitare poſſu-
mus vnde vel ipſa corpora cogitemus, non quæramus
quid aduerſum noſipſos loquamur, ſed ab hac potius
carnali conſuetudine orando, & in anteriora nos extẽ-
dendo corda mundemus. Vt enim non tantum quod
beatus Ambroſius, verumetiam quod ſanctus Hierony
mus, dicam, non ſolum patris diuinitatem, ſed nec filij
quidem, nec ſpiritus ſancti, quia vna in trinitate natura
eſt, poſſunt oculi carnis aſpicere, ſed oculi mentis, de
quibus ipſe ſaluator ait, Beati mũdo corde, quia ipſi deũ
videbunt. Nanq; ſicut alibi idem Hieronymus breuiter
ac veraciter definiuit, res incorporalis corporalibus o-
culis non videtur. Has ſententias de re tãta virorũ tan-
torum non ob hoc interponere volui, vt cuiuſquã ho-
minis ſenſum tanquam ſcripturæ canonicæ authorita-
tem ſequendũ arbitreris: ſed vt illi qui aliter ſapiunt, co
nentur mẽte videre quod verum eſt, & in ſimplicitate
cordis quærere deum, ne tam doctos diuinorũ eloquio-
rum tractatores temere reprehendant. Nec te moueat,
quod à quibuſdã minus conſiderate dicitur, Quid tũc
videbunt oculi corporales, ſi deũ non videbunt? an for

te cæci erunt, vel ſine cauſa erunt? Neq; enim attendunt C
qui hæc loquuntur, quia ſi non erunt corpora, nec illi
corporales profecto oculi erunt. Si autem erunt corpo-
ra, erunt quæ videre poſsint oculi corporales. Sed hæc 22 de Ciui-
iam ſatis dicta ſint, quæ ab initio huius opuſculi mei di tate dei. ca.
ligenter lecta & relecta conſiderans, ſine vlla fortaſſe 29.
dubitatione perſpicies, ad videndum deum per eius au
xilium cor mundum te debere præparare. De corpore
verò ſpiritali, ſi domin⁹ iuuerit, opere alio experiemur
quid diſputare valeamus.

Auguſtinus Romaniano, hortans vt ocium datum bene collocet. Epiſtola CXIII.

NON hæc epiſtola ſic inopiam chartæ indicat,
vt membranas ſaltem abundare teſtetur. Ta-
bellas eburneas, quas habeo, auunculo tuo cũ
literis miſi. Tu enim huic pelliculæ facilius
ignoſces, quia differri non potuit quod ei ſcripſi, & ti-
bi non reſcribere etiam ineptiſsimum exiſtimaui. Sed
tabellas ſi quæ ibi noſtræ ſunt, propter huiuſmodi ne-
ceſsitates, mittas peto. Scripſi quidem de Catholica re-
ligione quantum dominus dare dignatus eſt, quod ti-
bi volo ante aduentum meum mittere†, ſi charta inte-
rim non deſit. Tolerabis enim qualemcunque ſcriptu- E
ram ex officina maiorum. De codicibus præter libros
de Oratore, totum mihi excidit. Sed nihil amplius re-
ſcribere potui, quàm vt ipſe ſumeres quos liberet, &
nunc in eadem maneo ſententia. Abſens enim quid
plus faciam non inuenio. Gratiſsimum mihi eſt, quòd
in vltima epiſtola me participem domeſtici tui gaudij
facere voluiſti. Sed

Mẽne ſalis placidi vultum, fluctúſque quietos Virgil.5.
Ignorare iubes? Quãquam nec me iubes, nec ipſe Aeneid.
ignoras. Quare ſi ad melius cogitãdum quies aliqua da-
ta eſt, vtere diuino beneficio. Nec enim debemus nobis
cum iſta proueniunt, ſed illis per quos iſta proueniunt
gratulari, quoniam iuſta & officioſa, & pro ſuo genere
pacatior atque tranquillior rerum temporalium admi-
niſtratio recipiendorum æternorum meritum gignit, ſi
non teneat cum tenetur, nec multiplicet † cum multi- † implicet.
plicatur, ſi non cum pacatur inuoluat. Ipſius enim veri-
tatis ore dictum eſt, Si in alieno fideles nõ fuiſtis, quod Luca.16.
veſtrum eſt quis dabit vobis? Laxatis ergo curis mutabi-
lium rerum, bona ſtabilia & certa quæramus, ſuperuole-
mus terrenis operibus noſtris. Nam in mellis copia, nõ
fruſtra pennas habet apicula, nectit † enim hærentem. † necat.

Nebridius Auguſtino, deplorans illum quòd nimium interpelletur ciuium negociis ab ocio contemplationis. F

Epiſtola CXIIII.

ITáne eſt mi Auguſtine, fortitudinem ad to-
lerãtiam negociis ciuium præſtas, needũ tibi
redditur illa exoptata ceſſatio? quæſo qui te tã
bonum homines interpellant? credo qui neſciunt quid
ames, quid concupiſcas. Nullúſne tibi eſt amicorum qui
eis amores referat tuos, nec Romanianus, nec Lucinia-
nus? Me certe audiant. Ego clamabo, ego teſtabor te
deum amare, illi ſeruire atque inhærere cupere. Vellem
ergo te in rus meum vocare, ibiq; acquieſcere. Non e-
nim timebo me ſeductorem tui dici à ciuibus tuis, quos
nimium amas, & à quibus nimium amaris.

Auguſtinus Nebridio, quomodo motus animi noſtri à ſpiritibus ſentiantur, & ab his quomodo afficiantur. Et vnde motus iræ, de differentiis inſenſibilibus, de idea rerum. Hæc epiſtola ſic erat deprauata, vt planè diuinandum eſſet aliquot locis. Non videtur fuiſſe iuſta epiſtola, ſed fragmenta ſparſim annotata literis Nebridij. Epiſtola CXV.

G QVANQVAM mei animi cognitor ſis, for-
taſſe tamē ignoras quantum velim præſentia
tua frui. Verùm hoc tam magnum beneficiũ
deus quandoq; præſtabit. Legi rectiſsimā epi
ſtolam tuā, in qua de ſolitudine queſtus es, & quadam
deſertione à familiaribus tuis, cum quibus vita dulciſ-
ſima eſt. Sed quid aliud hic tibi dicam, niſi quod te non
dubito facere? Confer te ad tuum animum, & illum in
deum leua, quātum potes. Ibi enim certius habes & nos,
non per corporeas imagines, quibus nunc in noſtra re-
cordatione vti neceſſe eſt, ſed per illam cogitationem
qua intelligis non loco eſſe nos ſimul. Epiſtolas tuas cũ
conſiderarem, quibus non dubium tibi quærēti magna
reſpondi, vehementer me illa terruit qua percunctaris
quomodo fiat, vt nobis à ſuperioribus poteſtatibus vel
à dæmonibus & cogitationes quædam inſerantur, &
ſomnia. Magna enim res eſt, cui tu quoq; pro tua pru-
dentia perſpicis, non epiſtola, ſed aut præſenti collocu-
tione, aut aliquo libello reſpondendum eſſe. Tentabò
tamen callens ingenium tuum quædam quæſtionis hu-
ius limina præſeminare, vt aut cætera tecum ipſe con-
texas, aut poſſe ad rei tantæ probabilem inueſtigatio-
H nem perueniri minime deſperes. Arbitror enim omnē
motum animi aliquid facere in corpore, id autem vſq;
de Ge. ad ad noſtros exire ſenſus, tam hebetes tamq; tardos, cum
literā. ca. 9. ſint maioris animi motus, velut cum iraſcimur, aut tri-
& 10. et. 11. ſtes aut gaudentes ſumus. Ex quo licet coniicere, cum
etiam cogitamus aliquid, neq; id nobis in noſtro cor-
pore apparet, apparere tamen poſſe aëreis æthereiſve
Angeli ani- animantibus, quorum & ſeoſus acerrimus, & in cuius
mantia. comparatione noſter ne ſenſus quidem putandus eſt.
Igitur ea quæ vt ita dicam veſtigia ſui motus animus fi-
git in corpore, poſſunt & manere & quendam quaſi ha-
bitum facere, quæ latenter cum agitata fuerint & con-
trectata, ſecundum agitantis & contrectantis volun-
tatem ingerunt nobis cogitationes & ſumnia, atque id
de Ge. ad fit mira facilitate. Si enim noſtrorum corporum ter-
literam. ca. renorum & tardiſsimorum exercitationes, agendis or-
2. & 14. ganis muſicis ſeu in funambulo, cæteriſque huiuſmodi
& 17. ſpectaculis innumerabilibus ad quædam incredibilia
perueniſſe manifeſtum eſt, nequaquam eſt abſurdum,
eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corpori-
bus agunt, quæ naturali ordine penetrant, longe maio-
re vti facilitate ad mouendum quicquid volunt, non
I ſentientibus nobis, & tamen inde aliquid perpetienti-
bus. Neque enim etiam quomodo fellis abũdantia nos
ad iram crebriorē cogat ſentimus, & tamen cogit cum
hæc ipſa quam dixi abundantia facta ſit iraſcentibus
nobis. Sed hoc tamen ſi non vis ſimile à nobis præter-
eunter accipere, verſa id cogitatione quantum potes.
Nam ſi animo exiſtat aſsidue aliqua difficultas agendi
atque implendi quod cupit, aſsidue iraſcimur. Ira eſt au
Ira. tem (quātum mea fert opinio) turbulentus appetitus au
ferendi ea quæ facilitatem actionis impediunt. Itaque
plerunque non hominibus tantum, ſed calamo iraſci-
mur in ſcribendo, eumq; collidimus atque frangimus,
& aleatores teſſeris, & pictores penicillo, & cuique in-
ſtrumento quilibet ex quo difficultatem ſe pati arbitra-
tur. Hac autem aſsiduitate iraſcendi fel creſcere etiam
medici affirmant. Cremento autem fellis rurſus & fa
cile ac propè nullis cauſis exiſtentibus iraſcimur. Ita
quod ſuo motu animus fecit in corpore, ad eum rurſus
commouendum valebit. Poſſunt latiſsime iſta tractari,
& multis rerum teſtimoniis ad certiorem plenioremq;
perduci notitiam. Sed huic epiſtolæ adiunge illā quam
tibi nuper de imaginibus & de memoria miſi, & eam K
diligentius pertracta. Nam minus plene à te intellecta
reſcripto tuo mihi apparuit. Huic ergo quam nunc le-
gis, cum adiunxeris de illa quod dictum ibi eſt de na-
turali quadam facultate animi minuētis & augentis co
gitatione quidlibet: fortaſſe etiam formæ corporũ, quas
nunquam vidimus, vel cogitando apud nos vel ſom-
niando figurantur, tametſi actus animi nullo modo eſt
iis quas videmus comparandus. Si autem animum ita
vt æquum eſt, animo conferas, magis idem vel cogita-
re vel contemplari, aut ſi aliquid aliud commodius di-
citur, ſi vllus eis ineſt animus, ſidera quàm homines cō-
ſideranda ſunt. Cæterum in corporũ motibus, ſi vt ſo-
les diligenter attēdas, nihil omnino à duobus idem fie-
ri poteſt. An tu cum deambulamus ſimul, ſtatim idem
nos agere exiſtimas? abſit à prudentia tua. Septentrio-
ni nanque vicinior noſtrum qui deambulat, aut alterũ
pari motu antecedat, aut tardius ingrediatur neceſſe
eſt, neutrum tamen ſentiri poteſt. Sed tu, ni fallor, quid
intelligamus non quid ſentiamus expectas. Quod ſi ab
axe in meridiem tendamus, coniuncti nobis atque in-
hærētes quantum valemus, innitamurq; marmori læui L
& æquali, vel etiam ebori, tamen non magis poteſt eſſe
ambotum idem motus, quàm venæ pulſus, quàm for-
ma, quàm facies. Remoue nos, & pone † illā Glauciam *† Pone aliā*
prolem, nihil egeris. quippe hic etiam ſi in illis geminis *prolem.*
tanta eſt neceſsitas, vt prope moueantur, quanta fuit vt
ſinguli naſcerentur. At enim hoc, inquies, ratione tan-
tum: quod autem ſol ab aſtris differt, ſenſibus etiam cla
rum atque manifeſtum eſt, ſi magnitudinem me cogis
reſpicere. Noſti de interuallis quàm multa dicantur, &
ad quàm incertũ perſpicuitas iſta reuocetur. Sed vt cō-
cedā ita eſſe vt apparet (ſic enim & credo) cuius tandem
& ſenſum fefellit illa proceritas, ne ſeptem pedes lon-
giores, quanquam ſex longiſsima, cui te credo nimium
quæſiſſe hominem æqualem, & cum minime reperiſſes,
vſque in eius formam noſtram epiſtolam tendere vo-
luiſſe. Quare cum in terris quoque tale aliquid exiſtat,
nihil de cœlo puto eſſe mirandum. Si autem te mouet,
quòd præter ſolem nullius ſideris lumen implet diem,
quis quæſo de hominibus tantus apparuit, quantus ho-
mo ille, quem deus ſuſcepit longe aliter quàm cæteros
ſanctos atque ſapientes? Quem ſi cum aliis hominibus
conferas, maiore diſtantia continetur, quàm collatio-
ne ſolis cætera ſidera. Quam ſanè ſimilitudinem dili-
genter intuere. Fieri enim poteſt mente qua excellis, vt M
quandam quæſtionem de homine Chriſto ad id propo-
ſitam tranſeunter diſſoluerimus. Item quæris vtrũ ſum-
ma illa veritas & ſumma ſapientia, & forma rerum, per
quam facta ſunt omnia, quam filium dei vnicum ſacra
noſtra prophetantur, generaliter hominis, an etiam v-
niuſcuiuſq; noſtrum rationem contineat? Magna quæ-
ſtio. Sed mihi videtur quod ad hominem faciendum
attinet, hominis quidem tantum, non meam vel tuam
ibi eſſe rationem. Quod autem ad orbem temporis, va-
rias hominũ rationes in illa ſynceritate viuere. Verùm
hoc cum obſcuriſsimum ſit, qua ſimilitudine illuſtrari
poſsit ignoro, niſi forte ad artes illas, quæ ſunt in animo
noſtro, confugiendum eſt. Nam in diſciplina metiendi
vna eſt anguli ratio, vna quadrati. Itaq; quoties demon-
ſtrare angulũ volo, non niſi vna ratio anguli mihi oc-
currit. Sed quadratum nequaquam ſcriberem, niſi qua-
tuor ſimul angulorum rationem intuerer. Ita quilibet
homo vna ratione qua homo intelligitur factus eſt, at
vt populus fiat, quamuis & ipſa vna ratio eſt, non tamen
hominis

A hominis ratio, ſed hominũ. Si ergo pars huius vniuerſi eſt Nebridius ſicut eſt, & omne vniuerſum partibus cõſtat: non potuit vniuerſi conditor deus, partium rationem non habere. Quamobrem quod prima hominum ibi ratio eſt, non ad ipſum hominem pertinet, quanquã miris rurſum modis ad vnum omnia redigantur. Sed tu id commodius cogitabis. His contentus ſis interim peto, quanquam iam exceſſerim veniam.

Auguſtinus Nebridio, de conuictu & ſeceſſu altiſsimo à tumultu rerum mundanarum, ac tranquillitate mentis. Erat & hæc deprauatiſsima. Epiſt. CXVI

NVNQVAM æque quicquam tuarum inquiſitionum me in cogitando tenuit æſtuãtem, atq; illud quod recentiſsimis literis tuis legi, vbi nos arguis, quòd cõſulere negligamus, vt vnà nobis viuere liceat. Magnum crimen, & niſi falſum eſſet, periculoſiſsimũ. Sed cum probabilis ratio demõſtrare videatur hic nos potius quàm Carthagini vel etiam ruri ex ſententia poſſe degere, quid tecum agam mi Nebridi, prorſus incertus ſum. Mittatúrne ad te accommodiſsimum tibi vehiculum? nam baſtarna innoxie te vehi poſſe noſter Lucinianus author eſt. At matrẽ B cogito, vt quæ abſentiam ſani non ferebat, imbecilli multo minus eſſe laturam. Veniámne ipſe ad vos? At hic ſunt qui neque venire mecum queant, & quos deſerere nefas putem. Tu enim potes & apud tuam mentem ſuauiter habitare, ij verò vt idem poſsint ſatagitur. Eámne crebro, & redeam, & nunc tecum, nunc cum ipſis ſim? At hoc neque ſimul, neque ex ſententia viuere eſt. Non enim breuis eſt via, ſed tanta omnino, cuius peragendæ negocium ſæpe ſuſcipere, nõ ſit ad optatum ocium perueniſſe. Huc accedit infirmitas corporis, qua ego quoque, vt noſti, non valeo quod volo, niſi omnino deſinam quicquã plus velle quàm valeo. Profectiones ergo, quas quietas & felices habere nequeas, per totam cogitare vitam, non eſt hominis de illa vna vltima quæ mors vocatur cogitantis, de qua vel ſola intelligis vere eſſe cogitandum. Dedit quidem deus paucis quibuſdam, quos gubernatores eccleſiarum eſſe voluit, vt & illam non ſolum expectarent fortiter, ſed alacriter etiam deſiderarent, & earum obeundarum labores ſine vllo angore ſuſciperent: ſed neque iis qui ad huiuſmodi adminiſtrationes temporalis honoris amore raptantur, neque rurſum iis qui cum ſint priuati, nego- C cioſam vitam appetunt, hoc tantum bonum cõcedi arbitror, vt inter ſtrepitus inquietoſq; conuentus atq; diſcurſus cum morte familiaritatem quam quærimus faciant. deificari enim vtriſque in ocio licebat. Aut ſi hoc falſum eſt, ego ſum omnium ne dicã ſtultiſsimus, certe ignauiſsimus, cui niſi proueniat quædam ſecura ceſſatio, ſyncerum illud bonum guſtare atq; amare non poſſum. Magna ſeceſsione à tumultu rerum labentium, mihi crede, opus eſt, vt non duritia, non audacia, non cupiditate inanis gloriæ, non ſuperſtitioſa credulitate fiat in homine, nihil timere. Hinc enim fit illud etiam ſolidum gaudiũ, nullis omnino lętitiis vlla ex particula conferendum. Quod ſi in naturam humanam talis vita non cadit, cui aliquando euenit iſta ſecuritas? cur tanto euenit crebrius, quanto quis in mentis penetralibus adorat deum? cur in actu etiam humano plerunque iſta tranquillitas manet, ſi ex illo adyto ad agendum quiſq; procedat? cur interdum & cum loquimur, mortem non formidamus: cum autem nõ loquimur, etiam cupimus? Tibi dico, non enim hoc cuilibet dicerem, tibi inquam dico, cuius itinera in ſuperna bene noui, túne, cum experctus ſæpe ſis quàm dulce viuat, cum amori corporeo D animus moritur, negabis tãdem totam hominis vitam poſſe intrepidam fieri, vt rite ſapiens nominetur? aut hanc affectionẽ, qua ratio nititur, tibi accidiſſe vnquã, niſi cum in intimis tuis ageres, aſſerere audebis? Quæ cum ita ſint, reſtare vnum vides, vt tu quoque in commune conſulas, quo viuamus ſimul. Quid enim cũ matre agendum ſit, quam certe frater Victor non deſerit; tu multo melius calles quàm ego. Alia ſcribere, ne te ab iſta cogitatione auerterem, nolui.

Auguſtinus Nebridio, ſignificans ei, quantum profecerit in ſeceſſu, contemplatione rerum æternarum. Epiſtola CXVII.

MIRVM admodum eſt quàm mihi præter ſpẽ euenerit, quòd cum requiro quibus epiſtolis tuis mihi reſpondendum remanſerit, vnam tantùm inueni, quæ me adhuc debitorem teneret, qua petis vt tanto noſtro ocio, quantum eſſe arbitraris tecum, aut nobiſcum cupis, indicemus tibi quid in ſenſibilis atque intelligibilis naturæ diſcernẽtia profecerimus. Sed non arbitror occultum tibi eſſe, ſi falſis opinionibus tanto quiſque inſeritur, quanto magis in eis familiariúſque volutatur, multo id facilius in rebus veris animo accidere. Ita tamen paulatim in perfectum E hominem proficimus. Quippe cum plurimùm inter puerum & iuuenẽ diſtet, nemo à pueritia quotidie interrogatus ſe aliquando iuuenem dicet. Quod nolo in eam partem accipias, vt nos in his rebus quaſi ad quandam mentis iuuentutem firmioris intelligentiæ robore perueniſſe exiſtimes. Pueri enim ſumus, ſed, vt dici aſſolet, forſitan belli, & non mali. Nam plerunque perturbatos, & ſenſibilium plagarum curis refertos, illa tibi notiſsima ratiuncula, in reſpirationẽ leuat, mentem atque intelligentiam oculis & hoc vulgari aſpectu eſſe meliorem: quod non ita eſſe, niſi magis eſſent illa quæ intelligimus, quàm iſta quæ cernimus. Cui ratiocinationi vtrum nihil valide inimicum ſit, peto mecum conſideres. Hac ego interim recreatus, cum deo in auxilium deprecato, & in ipſum & in ea quæ veriſsime vera ſunt, attolli cœpero, tanta nonnunquam rerum manentium præſumptione compleor, vt mirer interdum illa mihi opus eſſe ratiocinatione, vt hæc eſſe credam, quæ tanto inſunt præſentia, quanto ſibi quiſque ſit præſens. Recole tu quoque, nam te fateor huius rei eſſe F diligentiorem, ne quid forte neſciens reſcriptis adhuc debeam. Nam mihi non facit fidem tam multorum onerum, quæ aliquando numerauerã, tam repentina depoſitio, quanuis te accepiſſe literas meas non dubitem, quarum reſcripta non habeo.

Auguſtinus Ianuario reſpondet, docens quid agendum ſit in iis in quibus regionum aut eccleſiarum conſuetudines variant, & in quibus conſentiunt. Tuta de ſacramentis, feſtis diebus, ieiunio, & Euchariſtia. Epiſt. CXVIII.

DILECTISSIMO filio Ianuario, Auguſtinus in domino ſalutem. a retra. 20. Caput 1. Ad ea quæ me interrogaſti, mallem prius noſſe quid interrogatus ipſe reſponderes. Ita enim vel approbando vel emẽdando reſponſiones tuas, multo breuius poſſem reſpondere, & te facillime aut confirmare aut corrigere. Hoc quidem vt dixi mallem. Sed tamẽ vt nunc reſponderem, malui longiorem facere ſermonem quàm dilationẽ. Primò itaq; tenere te volo quod eſt huius diſputationis caput, dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, ſicut Matth. 11. ipſe in Euangelio loquitur, leni iugo ſuo nos ſubdidiſſe Iugũ Chriſti. & ſarcinæ leui. Vnde ſacramentis numero paucíſsimis,

G obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtātiſsimis, *Sacramēta duo præcipua.* ſocietatem noui populi colligauit, ſicuti eſt baptiſmus trinitatis nomine conſecratus. communicatio corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in ſcripturis canonicis cōmendatur, exceptis iis quæ ſeruitutē populi veteris pro congruētia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinq; libris Moyſi legūtur. *Diſ. 11. illa.* Illa autem quæ non ſcripta ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dātur intelligi vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis conciliis (quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas) commendata atque ſtatuta retineri, ſicuti quòd domini paſsio, *Feſta pāciſsima.* & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduētus de cœlo ſpiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Et ſi quid aliud tale occurrerit quod ſeruatur ab vniuerſa *Caput. 2.* quacunque ſe diffundit Eccleſia. Alia verò quæ per loca terrarum regionéſq; variantur, ſicuti eſt quod alij *De eccleſiaſticis dogmatibus ca 22.* ieiunant ſabbato, alij verò non: Alij quotidie communicāt corpori & ſanguini dominico, alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi ſabbato tantum & dominico, alibi tantū dominico, & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti H poteſt, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes, nec diſciplina vlla eſt in his melior graui pru*Cōſuetudo.*dentiq; Chriſtiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam ad quancunq; forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum: & pro eorū inter quos viuitur, ſocietate ſeruandum eſt. Credo te aliquando ex me audiſſe, ſed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me conſecuta, inuenit Eccleſiam ſabbato non ieiunantem. cœperat perturbari & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam: ſed propter ipſam cōſului de hac re beatiſsimæ memoriæ virum Ambroſium. Reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret, quia ſi melius noſſet, id potius obſeruaret. Cùmque ego putaſſem, nulla reddita ratione, authoritate ſola ſua nos voluiſſe admonere ne ſabbato ieiunaremus, ſubſecutus eſt, & ait mihi: Cum Romam venio, ieiuno ſabbato. cum hic ſum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam forte Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquā non vis eſſe ſcandalo nec quenquam tibi. Hoc cū matri renunciaſſem, libenter ample-I xa eſt. Ego verò de hac ſententia etiam atq; etiam cogitans, ita ſemper habui, tanquam eam cœleſti oraculo ſuſceperim. Senſi enim ſæpe dolens & gemēs multas infirmorum perturbationes fieri per quorundam fratrum cōtentioſam obſtinationem, & ſuperſtitioſam timiditatem, qui in rebus huiuſmodi quæ neq; ſcripturæ ſanctæ authoritate, neque vniuerſalis Eccleſiæ traditione, neque vitæ corrigendæ vtilitate ad certum poſſunt terminum peruenire, tantum quia ſubeſt qualiſcunque ratiocinatio cogitantis, aut quia in ſua patria ſic ipſe conſueuit, aut quia ibi vidit vbi peregrinationē ſuam quo remotiorē à ſuis, eo doctiorem factam putat, tam litigioſas excitant quęſtiones, vt niſi quod ipſi faciunt, ni*Caput 3.*hil rectum exiſtiment. Dixerit aliquis non quotidie *Eucharistia.* accipiēdam Euchariſtiam. Quæſieris, quare? Quoniam, inquit, eligendi ſunt dies, quibus purius homo cōtinentiúſque viuit, quò ad tantum ſacramentum dignius ac*De conſ. di. 2. ca. quotidie 4. ſea. diſ. 2. c. vl. 1. Cor. 11.*cedat. Qui enim manducauerit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Alius contrà. Imò, inquit, ſi tanta eſt plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamēta talia differenda ſint, authoritate antiſtitis debet quiſq; ab altario remoueri ad agendā pœnitentiam, & eadem

authoritate reconciliari. Hoc eſt enim indigne accipe- K re, ſi eo tempore accipiat quo debet agere pœnitentiam, nō vt arbitrio ſuo, cum libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat. Cæterum ſi peccata tanta non ſunt, vt excommunicandus quiſquam homo iudicetur, nō ſe debet à quotidiana medicina dominici corporis ſeparare. Rectius inter eos fortaſſe quiſquā dirimit litem, qui monet vt præcipue in Chriſti pace permaneant. Faciat *de cōſ. di 2. c. Quotidie.* autem vnuſquiſq; quod ſecundum fidem ſuam pie credit eſſe faciendum. Neuter enim eorū exhonorat corpus & ſanguinem domini, ſi ſaluberrimum ſacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri prępoſuit, Zachæus, & ille centurio, cum alter eorum gaudēs *Luca. 19.* in domum ſuam ſuſceperit dominum, alter dicit, Non *Math. 8.* ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Ambo ſaluatorem honorificantes, diuerſo & quaſi cōtrario modo: ambo peccatis miſeri. ambo miſericordiam conſecuti. Valet etiam ad hanc ſimilitudinem quod in primo po- *1. Retra. 20.* pulo vnicuique manna ſecundum propriam voluntatem in ore ſapiebat, ſic in ore cuiuſq; Chriſtiani ſacramentum illud quomodo ſumatur æſtimandum. Nam & ille honorando non audet quotidie ſumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Con- L temptum ſolum non vult cibus ille, ſicut manna faſtidium. Inde enim & Apoſtolus indigne dicit acceptum ab eis qui hoc non diſcernebant à cæteris cibis veneratione ſingulariter debita. Continuò quippe cum dixiſſet, Iudicium ſibi māducat & bibit: addidit vt diceret, *1. Cor. 11.* Non diiudicās corpus domini. quod ſatis toto ipſo loco in epiſtola ad Corinthios prima, ſi diligenter attendatur, apparet. Sit aliquis peregrinus in eo forte lo- *Caput 4.* co, vbi perſeuerātes in obſeruatione quadrageſimę, nec quinta ſabbati lauāt, relaxantq; ieiunium, Non, inquit, *Ieiunium.* hodie ieiunabo. Quęritur cauſa, Quia non fit, inquit, in patria mea. Quid aliud ille niſi conſuetudinem ſuam cōſuetudini alterius pręponere conatur? Non enim mihi de libro dei hæc recitaturus eſt, aut vniuerſæ quacunq; dilatatur eccleſiæ plena voce certabit, aut oſtendet iſtum contra fidem facere, ſe autem ſecundum fidem, moreſq; hinc optimos aut illum violare, aut ſe cuſtodire cōuincet. Violant ſanè quietem & pacem ſuam de ſuperflua quæſtione rixando. Mallem tamen in re- M bus huiuſmodi, vt & ille in huius, & hic in illius patria ab eo quod cæteri faciunt non abhorreret. Si verò etiā in aliena patria cum peregrinetur, vbi maior & frequētior eſt populus dei, vidit verbi gratia bis offerri quinta ſabbati hebdomadæ vltimæ quadrageſimæ & mane & ad veſperam, veniēſq; in patriam ſuam, vbi fine diei mos eſt offerri, male illiciteq; fieri contendat, quoniam alibi aliter ipſe viderit: puerilis eſt ſenſus ille, cauendus in nobis, tolerandus & corrigendus in noſtris. Pri- *Caput 5.* ma ergo inquiſitio tua quam in commonitorio poſuiſti, ex quo trium iſtorum generum ſit attende. Quæris enim his verbis, quid per quintam feriam vltimæ heb- *Euchariſtia bis in die.* domadis Paſchæ fieri debeat: an offerendum ſit mane, & rurſus poſt cœnā propter illud quod dictum eſt: Similiter poſtquam cœnatum eſt: an ieiunandum, & poſt cœnam tantummodo offerendum: an etiam ieiunandum, & poſt oblationē ſicut facere ſolemus cœnādum. Ad hæc itaq; ita reſpondeo, vt quid horū ſit faciendum, ſi diuinæ ſcripturę pręſcribit authoritas. nō ſit dubitandum quin ita facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodo faciendum, ſed quomodo ſacramentū intelligendum ſit, diſputemus. Similiter etiā ſi quid horum

tota

A tota per orbem frequentat eccleſia. Nam hoc quin ita faciendum ſit, diſputare inſolentiſsimæ inſaniæ eſt. Sed neque hoc neque illud ineſt in eo quod tu quæris. Reſtat igitur vt de illo tertio genere ſit, quod per loca regioneſq; variatur. Faciat ergo quiſque quod in ea eccleſia in quam venit, inuenerit. Non enim quicquam eorum contra fidem fit, aut cõtra mores hinc vel inde meliores. His enim cauſis, id eſt, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat vel inſtitui quod non fiebat. Ipſa quippe mutatio conſuetudinis, etiã quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Quapropter quæ vtilis non eſt, perturbatione infructuoſa conſequenter noxia eſt. Nec ideo putari debet inſtitutum eſſe multis locis, vt illo die poſt refectionem offeratur, quia ſcriptum eſt identidem: Et calicem accipiens poſt cœnam dicens, &c. Ipſam enim potuit appellare cœnam, qua iam corpus acceperant, vt deinde calicem acciperent. Apoſtolus nanque alibi dicit:

1. Cor. 11. Conuenientibus ergo vobis in vnum, non eſt dominicam cœnam manducare: hanc ipſam acceptio-

Caput 6. nem Euchariſtiæ dominicam cœnam vocans. Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die

B illa vel offerrent vel ſumerent Euchariſtiam, quod in

Math. 26. Euangelio dicitur: Cum autem illi manducarent, accepit Ieſus panem, & benedixit: cum etiam ſuperius dixiſſet, Cum ſero factum eſſet, recumbebat cum duodecim: & manducantibus eis dixit, Quoniã vnus ex vobis me

De cõſe. di. 2. liquido. tradet. Poſt enim tradidit ſacramentum. Et liquidò apparet, quando primum acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem domini, nõ eos accepiſſe ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſæ eccleſiæ, quod à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit ſpiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramenti, in os

4 ſen. di. 8. ca. hic aut. Chriſtiani prius dominicum corpus intraret quàm exteri cibi. Nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neq; enim quia poſt cibos dedit dominus, propterea prãſi aut cœnati fratres ad illud ſacramẽtum accipiendum conuenire debent, aut ſicut faciebant quos Apoſtolus arguit & emendat, menſis ſuis iſta miſcere. Nanque ſaluator quò vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memorię diſcipulorum, à quibus ad paſsionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis per quos eccleſias

C diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Nam ſi hoc ille monuiſſet, vt poſt cibos alios ſemper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variaſſet. Cum verò ait Apoſtolus de hoc ſacramento loquens, Propter quod

1. Cor. 11. fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate: ſi quis eſurit, domi manducet, vt non ad iudicium conueniatis: ſtatim ſubtexuit, Cætera autem cum venero ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat; vt in epiſtola totum illum agendi ordinem inſinuaret, quem vniuerſa per orbem ſeruat eccleſia, ab ipſo ordinatum eſſe quòd nulla morum diuerſitate variatur.

Caput 7. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectauit, vt vno certo die per annum, quo ipſam cœnam dominus dedit, tanquàm ad inſigniorem commemorationẽ poſt cibos offerri & accipi liceat corpus & ſanguinẽ domini. Honeſtius autẽ arbitror ea hora fieri, vt qui etiam ieiunauerit, poſt refectionem quæ hora nona fit, ad oblationem poſsit occurrere. Quapropter neminẽ cogimus dominica illa cœnã prandere, ſed nulli etiam contradicere audemus: hoc tamen non arbitror inſtitutum, niſi quia plures & propè omnes in pleriſq;

locis eo die cœnare † conſueuerunt. Et quia nonnulli D etiam ieiunium cuſtodiunt, mane offertur Chriſto pro- † *lauare.* pter prandentes, quia ieiunia ſimul & lauacra tolerare non poſſunt, ad veſperam verò propter ieiunantes. Si autem quæris, cur etiam lauandi mos ortus ſit: nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, niſi quia baptizandorum corpora per obſeruationẽ quadrageſimæ ſordidata, cum offenſione ſenſus ad fontem tractarentur, niſi aliqua die lauarentur. Iſtum autem diem potius ad hoc electum, quo cœna dominica anniuerſarie celebratur. Et quia conceſſum eſt hoc baptiſmum accepturis, multi cum his lauare voluerunt, ieiuniumq; relaxare. His vt potui diſputatis, moneo, vt ea quæ prælocutus ſum ſerues quantũ potes, vt decet Eccleſiæ prudentẽ ac pacificum filium. Alia quæ interrogaſti, ſi deus voluerit, alio tempore expediam.

Auguſtinus Ianuario, copioſius differens de ritibus eccleſiæ, vel iis quos negligi nefas eſt, vel iis qui pro tempore locóque ſeruari poſſunt, aut omitti: vel iis qui tollendi ſunt, ſi citra mauus incommodum liceat. Has duas epiſtolas Auguſtinus recenſet inter libros, ob hanc prolixiorem.

Epiſtola CXIX.

Caput 1. LECTIS literis tuis, vbi me commonuiſti vt debitum redderẽ de reſiduis enodãdis quæ- E ſtionibus, quas iam lõge ante quæſiueras, gratiſsimum mihiq; chariſsimũ deſiderium ſtudij tui amplius differri tolerare nõ potui, & quanuis in medijs aceruis occupationũ mearũ, hanc feci præcipuã, vt ad ea quę me interrogaſti, reſponderem tibi. Diutius autem de tua epiſtola diſputare nolo, ne hoc ipſum me impediat iam tandem reddere quod debeo. Quęris quæ

Quæſtio prima de natali Chriſti. cauſa ſit, cur anniuerſarius dies celebrandæ dominicæ paſsionis, non ad eundem redeat anni diem, ſicut dies qua traditur natus. Et deinde ſubiungis, ſi hoc ſit propter ſabbatũ & lunã, quid tibi velit in hac re obſeruatio ſabbati & lunæ. Hîc primum oportet vt noueris, diem natalis domini, non in ſacramento celebrari, ſed tantũ in memoriam reuocari quòd natus ſit, ac per hoc nihil opus erit, niſi reuolutũ anni diem, quo ipſa res acta eſt, feſta deuotione ſignificari. Sacramentũ eſt autẽ in alia celebratione, cum rei geſtæ ita rememoratio fit, vt aliquid etiã ſignificari intelligatur, quod ſancte accipiendum eſt. Eo itaq; modo agimus Paſcha, vt non ſolum *Paſcha.* in memoriam quod geſtum eſt reuocemus, id eſt, quòd mortuus eſt Chriſtus & reſurrexit, ſed etiam cætera quę F circa ea atteſtantur ad ſacramenti ſignificationem, non omittamus. quia enim ſicut dicit Apoſtolus, mortuus *Roma. 4.* eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, tranſitus quidem de morte ad vitam in illa paſsione domini & reſurrectione ſacratus eſt. Nã etiam vocabulum ipſum, quod Paſcha dicitur, nõ Græcum, ſicut vulgo videri ſolet, ſed Hebræũ eſſe dicũt, qui linguam vtranq; nouerunt. Neq; enim à paſsione, quoniã Græce πάσχειν dicitur pati, ſed ab eo quod tranſitur, vt dixi, de morte ad vitam, Hebræo verbo res appellata eſt: in quo eloquio Paſcha tranſitus dicitur, ſicut perhibent qui hoc ſciunt. Quod voluit & ipſe dominus tangere cũ dicit: Qui credit in me, trãſiet de morte ad vitã. *Ioan 5.* Et maxime idẽ Euangeliſta hoc exprimere voluiſſe intelligitur, cũ celebraturo domino Paſcha cũ diſcipulis ſuis, vbi cœnã eis myſticã dedit, Cũ vidiſſet, inquit, Ieſus *Ioan. 13.* quia venit eius hora vt tranſiret de mundo ad patrem. Trãſitus ergo de hac vita mortali in aliã vitã immortalẽ (hic eſt enim de morte ad vitã) in paſsione & in reſurrectione domini cõmendatur. Hic tranſitus à nobis *Caput 2.*

G modo agitur per fidem, quæ nobis eſt in remiſsionem
peccatorum, in ſpem vitæ æternæ diligentibus deum &
Gal. 5. proximum, quia fides per dilectionem operatur, & iu-
Abac. 2. ſtus ex fide viuit. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes.
Roma. 8. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non
videmus ſperamus, per patientiam expectamus. ſecun-
dum hanc fidem, & ſpem & dilectionem qua cœpimus
eſſe ſub gratia, iam commortui ſumus cum Chriſto, &
conſepulti illi per baptiſmum in morte, ſicut dicit A-
Roma. 6. poſtolus: Quia & vetus homo noſter ſimul confixus
eſt cruci cum illo, & reſurreximus cum illo: quia ſimul
nos excitauit, & ſimul ſedere fecit in cœleſtibus. Vnde
Coloſſ. 3. eſt & illa exhortatio, Si autem reſurrexiſtis cum Chri-
ſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexte-
ram dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper
terram. Sed quia ſequitur & dicit: Mortui enim eſtis, &
vita veſtra abſcondita eſt cũ Chriſto in deo, cum Chri-
ſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum
illo in gloria: ſatis indicat quid velit intelligi, quia tũc
trãſitus noſter de morte ad vitam, qui fit per fidem, ſpe
peragitur futuræ in fine reſurrectionis & gloriæ, cum
1. Cor. 15. corruptibile hoc, id eſt, caro iſta in qua gemimus mo-
do, induet incorruptionem, & mortale hoc induet im-
mortalitatem. Nunc enim quidem iam habemus pri-
H mitias ſpiritus per fidem, ſed adhuc in nobiſipſis inge-
miſcimus adoptionem, expectantes redemptionẽ cor-
poris noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. In hac ſpe cum
ſumus, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum,
ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam. Sed vide quid
Roma. 8. ſequitur: Si autem ſpiritus eius, inquit, qui ſuſcitauit
Chriſtũ à mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Chri-
ſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra
per inhabitantẽ ſpiritum eius in vobis. Hoc igitur vni-
uerſa Eccleſia, quæ in peregrinatione mortalitatis in-
uenta eſt, expectat in fine ſeculi quod in domini noſtri
Ieſu Chriſti corpore præmonſtratum eſt, qui eſt ex mor-
tuis primogenitus, quia & corpus eius cuius caput eſt
Caput 3. ipſe, non niſi Eccleſia eſt. Nonnulli enim atten-
dentes verba quæ aſsidue dicit Apoſtolus, Quia & mor
tui ſumus cum Chriſto, & reſurreximus cum eo: nec in-
telligentes quatenus dicatur, arbitrati ſunt iam factam
eſſe reſurrectionem, nec vllam vlterius in fine tempo-
2. Timo. 2. rum eſſe ſperandam. Ex quibus eſt, inquit, Hymenæus
& Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes
I reſurrectionem iam factam eſſe: & fidem quorundam
ſubuerterunt. Idem Apoſtolus eos arguens deteſtatur,
qui tamen dicit nos reſurrexiſſe cum Chriſto. Vnde?
niſi quia hoc per fidem & ſpem & dilectionem factum
Roma. 8. eſſe dicit in nobis ſecundum primitias ſpiritus? Sed
quia ſpes quæ videtur, non eſt ſpes, & ideo ſi quod non
videmus ſperamus, per patientiam expectamus: reſtat
vtique redemptio corporis noſtri quam expectantes
Roma. 12. in nobiſmetipſis ingemiſcimus. Vnde eſt illud: Spe
gaudentes, in tribulatione patientes. Hæc igitur inno-
uatio vitæ noſtræ eſt quidam tranſitus de morte ad vi-
tam, qui primò fit per fidem, vt in ſpe gaudeamus, &
in tribulatione patientes ſimus, dum adhuc exterior no
ſter homo corrumpitur, ſed interior renouatur de die
in diem, propter initium nouæ vitæ, propter nouum
2 Cor. 4. hominem quem iubemur induere, & exuere veterem.
1. Cor. 5. Expurgantes vetus fermentum vt ſimus noua conſper-
ſio, quoniam Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.
Propter hanc ergo vitæ nouitatem, primus menſis in
anni menſibus celebrationi huic attributus eſt. Nam &
ipſe dicitur menſis nouorum. Quia verò in toto tem-
pore ſeculi nunc tertium tempus apparuit, ideo reſur- K
rectio domini triduana eſt. Primum enim tempus eſt
ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia, vbi
iam manifeſtatio eſt ſacramenti prius occulti in pro-
phetico ænigmate. Hoc ergo & in lunari numero ſi-
gnificatur. Quia enim ſeptenarius numerus ſolet in ſcri
pturis ad quãdam perfectionem myſticus apparere, ter
tia hebdomada lunæ Paſcha celebratur, id eſt, qui dies
occurrerit à quartadecima in viceſimamprimam.

Eſt illic & aliud ſacramentum, quod ſi tibi obſcu- Caput 4.
rum fuerit, quia in talibus inquiſitionibus minus erudi
tus es, non contriſteris. Nec ideo me putes meliorem,
quia hæc in ſtudiis pueri libris didici. Qui enim gloria-
tur, in eo glorietur, inquit, ſcire & intelligere, quoniam Hiere. 9.
ego ſum dominus. Nõnulli ergo ſtudioſi talium rerum
quæſiuerunt multa de numeris & motibus ſiderum. Et
qui ſubtilius iſta ſcrutati ſunt, incrementa & decre-
menta lunaria ex conuerſione globi eius coniecerunt,
non quòd aliquid ſubſtantiæ vel accedat ei cum auge-
tur, vel decedat cum minuitur: quod deliramentum
imperiti Manichæi opinantes, repleri eam dixerunt, ſi- Manichæi
cut repletur nauis, ex fugitiua dei parte, quam com- de luna.
mixtam principibus tenebrarum, & eorum ſordibus
inquinatam corde ac ore ſacrilego & credere & loqui
non dubitant. Hinc ergo impleri lunam dicunt cum L
magna pars dei magnis laboribus ab inquinamen-
to purgata de toto mundo atque omnibus cloacis fu-
giens, redditur deo lugenti dum redeat. Repleri ve-
rò per menſem dimidium, & alio dimidio in ſolem
refundi velut in aliam nauem. Nec tamen inter iſtas a-
nathematizandas blaſphemias aliquid vnquam finge-
re potuerunt, cur vel incipiens lucere vel deſinens cor-
niculato lumine fulgeat, aut cur à dimidio menſe in-
cipiat minui, & non ad refundendum plena perueni-
at. Illi autem qui hoc certis numeris indagarunt, ita vt
& defectus ſolis & lunæ non ſolùm cur fierent, ſed e-
tiam quando futuri erant, longè ante prædicerent, &
eos determinatis interuallis temporum canonica ſup-
putatione præfigerent, literiſque mandarent (quas mo-
do qui legunt atque intelligunt, nihilominus eos præ-
dicunt, nec aliter aut aliâs accidunt quàm prædicunt)
Tales ergo quibus non eſt ignoſcendum, ſicut ſancta
ſcriptura dicit, quia cum tantum valerent vt poſſent æ-
ſtimare ſeculum, quomodo dominum eius ſupplici
pietate non facilius inuenerunt, ex ipſis cornibus lunæ
quæ à ſole auerſa ſunt, ſiue creſcentis, ſiue decreſcentis, M
coniecerunt eam vel à ſole illuſtrari: & quanto magis
ab eo recederet, tanto magis ab ea parte quę terris appa
ret, radios eius excipere: quanto autem ad eum magis
poſt diuidium mẽſem ex alio ſemicirculo propinqua-
ret, tanto magis à ſuperiori parte illuſtrata ab ea parte
quàm terris aduerteret, non poſſe excipere radios, &
propterea videri decreſcere: vel ſi haberet ſuum lumẽ,
illud haberet ex vna parte in hemiſphærio, quam par-
tem cum recedens à ſole paulatim terris oſtenderet, do
nec totam oſtenderet, quaſi augmenta monſtrare, dum
non addatur quod deerat, ſed perdatur quod inerat, ac
rurſus paulatim abſcondere quod patebat, & ideo vi-
deri decreſcere. Sed quodlibet horum ſit duorũ, illud
certum atque manifeſtum eſt, & cuiuis aduertẽti facile
cognitum, quod luna non augeatur ad oculos noſtros
niſi à ſole recedendo, neque minuatur niſi ad ſolem ex
parte alia propinquando. Attende nunc quod in Caput 5.
Prouerbiis legitur. Sapiẽs ſicut ſol permanet, ſtultus au- Eccli. 27.
tem ſicut luna mutatur. Et quis eſt ſapiens qui perma-

net, niſi

A net, niſi ſol ille iuſtitiæ, de quo dicitur: Ortus eſt mihi ſol iuſtitiæ, & quem ſibi non fuiſſe ortum in die nouiſ- *Sap.5.* ſima plangentes impij dicturi ſunt: Et iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol iuſtitiæ non ortus eſt nobis? Nam *Matt.5.* iſtum carnis oculis viſibilem ſolem oriri facit ſuper bonos & malos deus, qui etiam pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Ducuntur autem ſemper ex rebus viſibilibus inui- *Luna allegoria.* ſibilium congruæ ſimilitudines. Quis eſt ergo ille ſtultus qui tanquam luna mutatur, niſi Adam in quo omnes peccauerunt? Anima quippe humana recedens à ſole iuſtitiæ, ab illa ſcilicet interna contemplatione incõmutabilis veritatis, omnes vires ſuas in terrena conuertit, & eo magis magiſq; obſcuratur in interioribus ac ſuperioribus ſuis: ſed cum redire cœperit ad illam incommutabilem ſapientiam, quanto magis ei appropin *2.Cor.4.* quat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem, omniſq; lux illa ingenij, quæ ad inferiora vergebat, ad ſuperiora conuertitur, & à terrenis quodammodo aufertur, vt magis magiſq; huic ſeculo moriatur, & vita eius *Coloſſ.3.* abſcondatur cum Chriſto in deo. Mutatur ergo in de- *Eccle.10.* terius ad exteriora progrediens, & in vita ſua proiiciẽs *Pſal.9.* intima ſua: & hoc terræ id eſt eis, qui terrena ſapiunt, B melius videtur, cũ laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ: & qui inique gerit, benedicitur. Mutatur autem in melius cum intentionem ſuam & gloriam à terrenis quæ in hoc ſeculo apparent, paulatim auertit, & ad ſuperiora ab inferioribus conuertit, & hoc terræ, id eſt eis qui terrena ſapiunt, deterius videtur. Vnde illi impij poſtremò infructuoſam agentes pœnitẽtiam, etiam *Sap.5.* hoc inter multa dicturi ſunt. Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam. Ac per hoc ſpiritus ſanctus de viſibilibus ad inuiſibilia & de corporalibus ad ſpiritalia ſacramenta ſimilitudinem ducens, trãſitum illum de alia vita in aliam vitam (quod Paſcha nominatur) à quartadecima luna voluit obſeruari, vt non ſolum propter tempus tertium quod ſupra cõmemoraui, quia inde incipit hebdomada tertia, ſed etiam propter ipſam tertiam conuerſionem ab exterioribus ab interiora de luna ſimilitudo aſſumeretur: vſq; ad viceſimam vero & primam, propter ipſum numerum ſeptenarium, quo vniuerſitatis ſignatio ſæpe figuratur, qui etiã ipſi Eccleſiæ tribuitur propter inſtar C vniuerſitatis. Ideo Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi *Cap.6.* ad ſeptem ſcribit Eccleſias. Eccleſia vero adhuc in iſta mortalitate carnis conſtituta, propter ipſam mutabilitatem lunæ nomine in ſcripturis ſignatur. Vnde eſt *Pſal.10.* illud: Parauerunt ſagittas ſuas in pharetra, vt ſagittent in obſcura luna rectos corde. Prius enim quàm fiat il- *Coloſſ.3.* lud quod dicit Apoſtolus, Cũ Chriſtus apparuerit vita veſtra, tũc & vos apparebitis cum ipſo in gloria: obſcura videtur Eccleſia in tempore peregrinationis ſuæ, inter multas iniquitates gemens, & tunc ſunt timẽdæ inſidiæ fallacium ſeductorum, quas nomine ſagittarum intelligi voluit. Vnde alio loco propter nuncios fideliſsimos veritatis, quos vbiq; parit Eccleſia, dicitur: Lu- *Pſal.88.* na teſtis in cœlo fidelis. Et cum de regno domini pſal- *Pſal.71.* mus cantaret: Orietur, inquit, in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec interficiatur luna: id eſt, abundantia pacis intantum creſcet, donec omnem mutabi- *1.Cor.15.* litatem mortalitatis abſumat. Tunc nouiſsima inimica deſtruetur mors, & quicquid nobis reſiſtit ex infirmitate carnis, vnde nobis perfecta pax nondũ eſt, conſumetur omnino, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalita- D tem. Vnde & illius ciuitatis muri, quæ Hiericho appellatur, quia in Hebræo eloquio luna interpretari dicitur, *Ioſue.6.* ſeptimo circuitu teſtamenti arcæ corruerunt. Quid enim nunc aliud agit annunciatio regni cœlorum (quam circuitio arcæ ſignificauit) niſi vt omnia munimenta mortalis vitæ, id eſt, omnis ſpes huius ſeculi, quæ reſiſtit ſpei futuri ſeculi, in dono ſeptenario ſpiritus ſancti per liberum arbitrium deſtruatur? Ob hoc enim circũ- *Liberũ arbitrium.* eunte arca, non impulſu violento, illi muri ceciderunt, ſed ſponte. Sunt & alia teſtimonia ſcripturarum, quæ nobis ingerunt per commemorationem lunæ, Eccleſiæ ſignificationem, quæ in iſta mortalitate ab illa Hieruſalem, cuius ciues angeli ſunt, in ærumnis & laboribus peregrinatur. Non ideo tamen putare debent ſtulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda eſſe illa luminaria, quia ducitur ex eis aliquando ſimilitudo ad diuina myſteria figuranda. ex omni enim creatura ducitur. Nec ideo debemus in ſententiam damnationis irruere, quæ ore Apoſtolico de quibuſdam profertur, qui coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm crea- *Rom 1.* tori, qui eſt benedictus in ſecula. Sicut enim non adoramus pecora, quamuis dictus ſit Chriſtus & agnus & E vitulus: nec feram, quia dictus eſt leo de tribu Iuda: nec lapidem, quia petra erat Chriſtus: nec montem Sion, quia in ipſo figuratur Eccleſia: ſic nec ſolem nec lunã, quamuis ex ea cœleſti creatura, ſicut ex multis terreſtribus, ſacramentorum figuræ ad informationes myſticas aſſumantur. Quapropter Manichæorũ vel Mathe- *Cap.7.* maticorum deliramenta cum deteſtatione irridenda ſunt: quibus cum obiecerimus vana commenta, vnde homines in errorem præcipitant quò prius præcipitati ſunt, garruli ſibi videtur, cum dicunt nobis: Cur & vos ad ſolis & lunæ cõputationem Paſcha celebratis? quaſi nos ordines ſiderum, ac viciſsitudines temporum à ſummo atque optimo deo conditas arguamus, & non eorum peruerſitatem, quæ rebus ſapientiſsime conditis ad ſtultiſsimas opiniones abutitur. Nam ſi Mathematicus nobis contradicturus eſt de ſideribus & luminaribus cœli ad ſacramenta myſtice figuranda ſimilitudines ducere, contradicant & augures ne dicatur nobis: Eſtote ſimplicea vt columbæ. Contradicant & Marſi *Matt.10.* ne dicatur nobis: Aſtuti ſicut ſerpentes. Contradicant hiſtriones, ne in pſalmis citharã nominemus. Ac quia ex his rebus ad myſteria verborum dei, ſimilitudinum F ſigna ſumuntur, dicant, ſi placet, vel auſpicia nos captare, vel venena conficere, vel theatricas affectare luxurias, quod dementiſsimũ eſt dicere. Non igitur nos de ſole & luna annuis menſtruíſve temporibus actionum noſtrarum euenta coniicimus, ne in vitæ humanæ periculoſiſsimis tempeſtatibus tanquam in ſcopulos miſeræ ſeruitutis illiſi, à libero arbitrio naufragemus: ſed ad rem ſacratè ſignificandam ſimilitudines aptas religioſiſsima deuotione ſuſcipimus, ſicut de cætera creatura, de vẽtis, de mari, de terra, de volatilibus, de piſcibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibus, ad ſermonem quidem multipliciter, ad celebrationem vero ſacramentorum iam Chriſtiana libertate parciſsime, ſicut de aqua, de frumento, de vino, de oleo. In ſeruitute autẽ veteris populi etiam multa celebrari imperata ſunt, quæ nobis tantummodo intelligenda traduntur. Non itaque dies obſeruamus & annos & menſes *Galat.4.* & tempora, ne audiamus ab Apoſtolo: Timeo ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis. Eos enim inculpat qui dicunt: Non proficiſcar, quia poſterus dies eſt, aut quia

G luna ſic fertur: vel, proficiſcar vt proſpera cedant, quia ita ſe habet poſitio ſiderum. Non agam hoc menſe commercium, quia illa ſtella mihi agit menſem: vel agam, quia ſuſcepit menſem. Non plantem hoc anno vineam, quia biſſextus eſt. Non autem quiſquam ſapiens arbitretur obſeruatores temporum reprehendendos, qui dicunt, Non proficiſcar hodie, quia tempeſtas exorta eſt: aut non nauigem, quia adhuc ſunt hybernæ reliquiæ: aut tempus ſeminandi eſt, quia imbribus autumnalibus terra ſatiata eſt, vel ſi qui forte alij naturales effectus circa motum aëris & humoris ad variandas temporum qualitates in ſiderum ordinatiſſima conuerſione notantur, de quibus dictum eſt cum conderentur: Gen. 1. Et ſint in ſignis & temporibus & diebus, & in annis. Si quæ autem figuræ ſimilitudinum non tantum de cœlo & de ſideribus, ſed etiã de inferiori creatura docuntur ad diſpenſationem ſacramentorum, eloquẽtia quædam eſt doctrinæ ſalutaris, mouendo affectui diſcentium accommodata, à viſibilibus ad inuiſibilia, à corporalibus ad ſpiritalia, à temporalibus ad æterna.

Cap. 8. Nec quiſquam noſtrum attendat quòd eo tempore quo Paſcha celebramus, ſol in ariete eſt, ſicut illi appel- H lant quendam ſiderum locum, vbi reuera menſe nouorum ſol inuenitur: ſed ſiue illi arietẽ, ſiue aliquid aliud eandem partem cœli vocare voluerint, nos de ſcripturis ſanctis hoc didicimus, quòd omnia ſidera deus condidit, & locis cœleſtibus quibus voluit, ordinauit, quæ ſtellis diſtincta & ordinata in quaſlibet partes diuidãt, quibuslibet vocabulis vocent, vbicũque ſol eſſet menſe nouorum, illic eũ reperiet hæc celebratio propter ſimilitudinem ſacramenti renouandæ vitæ, de qua ſatis ſupra diſſeruimus. Quod ſi etiam locus ille ſiderum aries vocari poſſet propter aliquam figuræ congruẽtiam, neq; de huiuſmodi timeret ſermo diuinus aliquam ſacramenti ſimilitudinem ducere, ſicut de aliis nõ ſolum cœleſtibus, ſed etiam terreſtribus creaturis, ſicut de Orione & Pleiadibus, ſicut de monte Sina, & de monte Sion, ſicut de fluminibus quæ vocantur Geon, Phiſon, Tigris, Euphrates: ſicut de ipſo toties in ſanctis myſteriis nobilitato fluuio Iordane rerum figuratè inſinuandarum myſticas ſimilitudines adduxit. Sed quantum interſit inter ſiderum obſeruationes ad aëreas qualitates accommodatas ſicut agricolæ vel nautæ obſeruant: aut ad notandas partes mundi, curſumq; aliquò & aliunde dirigendum, quod gubernatores nauium faciũt, & ii qui per ſolitudines arenoſas in interiora Auſtri nulla ſemita certa vel recta gradiũtur: aut cum ad aliquid in doctrina vtili figuratè ſignificãdum, fit nonnullorũ ſiderum aliqua commemoratio. Quantum ergo interſit inter has vtilitates, & vanitates hominum ob hoc obſeruantium ſidera, vt nec aëris qualitates, nec regionum vias, nec ſolos temporum numeros, nec ſpiritalium ſimilitudines, ſed quaſi fatalia rerum iam euenta perquirant, quis non intelligat? Cap. 9. Sed iam deinceps videamus cur etiam id obſeruetur, cum Paſcha celebratur, vt ſabbatum occurrat. Sabbati myſterium. Hoc enim proprium Chriſtianæ religionis eſt. Nam Iudæi menſem nouorũ tantummodo & lunam obſeruant à quartadecima vſque ad viceſimam primam. Et quia illud eorũ Paſcha, quo paſſus eſt dominus, ita occurrit, vt inter mortem eius & reſurrectionem medius eſſet ſabbati dies, addẽdum patres noſtri cenſuerunt, vt & noſtra feſtiuitas à Iudæorũ feſtiuitate diſtingueretur: & quod non fruſtra factum eſſe credendum eſt ab illo qui eſt ante tempora, & per quem facta ſunt tempora, & qui venit in plenitudine temporum, & qui poteſtatẽ habebat ponendi K animam ſuam, & iterum recipiendi eam, & ideo non fatalem, ſed opportunam ſacramento, quod commendare inſtituerat, horam expectabat, cum diceret: Nondum venit hora mea. Ioan. 2. Vt igitur anniuerſaria paſſionis eius celebratione à poſteris ſeruarẽtur (quod enim nũc vt ſuperius dixi, fide ac ſpe gerimus, atque vt ad id perueniamus, dilectione ſatagimus, requies eſt quędam ab omni labore omnium moleſtiarum ſancta atque perpetua) in eadem nobis ex hac vita fit trãſitus, quem dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua paſſione demonſtrare ac conſecrare dignatus eſt. Ineſt autem in illa requie non deſidioſa ſegnitia, ſed quædam ineffabilis trãquillitas actionis ocioſæ. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requieſcitur, vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in dei laude agitur, ſine labore membrorum, ſine angore curarum, nõ ad eam ſic trãſitur per quietem, vt ipſe labor ſuccedat: id eſt, nõ ſic eſſe incipiat actio, vt eſſe deſinat quies. Neque enim redditur ad labores & curas, ſed permanet in actione quod ad quietem pertinet. neq; enim in opere laboratur, ne- L que in cogitatione fluctuatur. Quia ergo per requiem ad primam vitam reditur, vnde anima lapſa eſt in peccatum, propterea ſabbato requies ſignificatur. Illa autẽ vita prima, quæ de peregrinatione redeuntibus, & primam ſtolam accipientibus redditur, per vnam ſabbati, quem diem dominicum dicimus, figuratur. Quære ſeptem dies Geneſim legẽs, Inuenies ſeptimũ ſine veſpera, quia requiem ſine fine ſignificat. Prima ergo vita nõ fuit ſempiterna requies peccanti, requies autem vltima ſempiterna eſt, ac per hoc & octauus ſempiternam beatitudinem habebit, quia requies illa quæ ſempiterna eſt, excipitur ab octauo, non extinguitur. neque enim aliter ſempiterna eſſet. Ita ergo erit octauus qui primus, vt prima vita non tollatur, ſed reddatur æterna. Cap. 10. Sabbatum tamen commendatum eſt priori populo in ocio corporali temporaliter, & vt figura eſſet ſanctificationis in requiẽ ſpiritus ſancti. Nuſquam enim legimus in Geneſi ſanctificationem per omnes priores dies, ſed de ſolo ſabbato dictum eſt: Gen. 2. Et ſanctificauit deus diem ſeptimum. Amant enim requiem ſiue piæ animæ, ſiue iniquæ: ſed an perueniãt ad illud quod plurimum amãt, neſciunt: nec aliquid appetunt etiam ipſa corpora ponderibus ſuis, niſi quieſcere à motibus ſuis. M Nam ſicut corpus tãdiu nititur pondere, ſiue deorſum verſus, ſiue ſurſum verſus, donec ad locũ quò nititur veniens, conquieſcat (pondus quippe olei ſi dimittatur in aërem, deorſum: ſi autem ſub aquis, ſurſum nititur) ſic animæ ad ea quæ amant propterea nituntur, vt perueniendo requieſcant. Et multa quidem per corpus delectant, ſed non eſt in eis æterna requies, nec ſaltem diuturna, & propterea magis ſordidant animam, & aggrauant potius, vt ſyncerum eius pondus, quo in ſuperna fertur, impediant. Cum ergo anima in ſeipſa delectatur, nondum re incommutabili delectatur, & ideo adhuc ſuperba eſt, quia ſe pro ſummo habet, cum ſuperior ſit deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat Iaco. 4. gratiam. Cum autem deo delectatur, ibi veram, certã, æternam inuenit requiem, quam in aliis quærebat, nec inueniebat. Proinde admonetur in Pſalmo: Psal. 36. Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Rom. 5. Quia ergo charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, ideo ſanctificatio in ſeptimo die commemorata eſt, vbi requies commendatur.

A datur. Quia vero nec bene operari poſſumus, niſi do-
Philip.2. no eius adiuti, ſicut dicit Apoſtolus: Deus enim eſt qui
operatur in nobis & velle & operari pro bona volun-
tate: nec agere nec requieſcere poterimus poſt omnia
bona opera noſtra, quæ in hac vita gerimus, niſi eius
dono ad æternitatem ſanctificati atque perfecti: pro-
Gene.1. et 2. pterea de ipſo deo dicitur: Cũ feciſſet omnia opera val-
de bona, ſeptimo die requieuit ab omnibus operibus
ſuis quæ fecit. Futuram enim requiem ſignificabat, quã
poſt bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut
enim cum bene operamur, ipſe dicitur operari in no-
bis, cuius munere operamur: ita cum requieſcimus, ipſe
requieſcere dicitur, quo donante requieſcimus.

Cap.11. Hinc eſt quòd etiã in tribus primis præceptis deca-
logi (quæ ad deum pertinent, cætera enim ſeptem ad
proximum pertinent, id eſt, ad hominem, quia in duo-
Matth.22. bus præceptis tota lex pendet) tertium ibi de obſerua-
tione ſabbati poſitum eſt: vt in primo præcepto patrem
intelligamus, vbi prohibetur coli aliqua in figmentis
hominum dei ſimilitudo, non quia non habet imagi-
nem deus, ſed quia nulla imago eius coli debet, niſi illa
B quæ hoc eſt quod ipſe, nec ipſa pro illo, ſed cum illo. Et
Rom.8. quia creatura mutabilis eſt, ac propterea dicitur, Om-
nis creatura vanitati ſubiecta eſt, quoniã natura etiam
vniuerſa in parte demõſtratur, ne quiſquam filium dei
verbum, per quod facta ſunt omnia, putaret eſſe crea-
Exod.20. turam: ſequitur aliud præceptum: Non accipies in va-
Deut.5. num nomen dei tui. Spiritus autem ſanctus, in quo no-
Rom.5. bis illa requies tribuitur, quam vbique amamus, ſed ni-
ſi deum amãdo, non inuenimus, cum charitas eius dif-
funditur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui
datus eſt nobis. Quia ergo ſanctificauit deus diem ſe-
ptimum in quo requieuit, tertio præcepto legis inſinua-
tur quod ſcriptum eſt de obſeruatione ſabbati, non vt
iam in iſta vita nos quieſcere exiſtimemus, ſed vt om-
nia quę bene operamur, non habeant intentionem niſi
in futuram requiem ſempiternam. Memento enim ma-
xime (quod iam ſupra commemoraui) qua ſpe ſalui fa-
Rom.8. cti ſimus: ſpes enim quæ videtur, non eſt ſpes. ad ipſum
autem ignem amoris nutriendum & flammandũ quo-
dammodo, quo tanquam pondere ſurſum vel intror-
ſum feramur, ad requiem hæc omnia pertinent, quæ
C inſinuantur nobis figurate. Plus enim mouent & accen
dunt amorem, quàm ſi nuda & ſine vllis ſacramento-
rum ſimilitudinibus ponerentur. Cuius rei cauſam dif-
ficile eſt dicere. Sed tamen ita ſe habet, vt aliquid per
Allegoria. allegoricam ſignificationem intimatum plus moueat,
plus delectet, plus honoretur, quàm ſi verbis propriis
diceretur apertiſsime: Credo quòd ipſe animæ motus
quandiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius in-
flammatur: ſi vero feratur ad ſimilitudines corporales,
& inde feratur ad ſpiritalia, quæ illis ſimilitudinibus fi-
gurantur, ipſo quaſi tranſitu vegetatur, & tanquam in
facula ignis agitatus accenditur, & ardentiore dilectio-
ne rapitur ad requiem & quietem.

Cap.12. Ideoque inter omnia illa decem præcepta ſolum
ibi quod de ſabbato poſitum eſt, figurate obſeruandum
præcipitur, quam figuram nos intelligendam, non etiã
per ocium corporale celebrandam ſuſcepimus. Cum
enim ſabbato ſignificetur ſpiritalis requies, de qua di-
Pſal.45. ctum eſt in Pſalmo: Vacate & videte, quoniã ego ſum
deus, & quo vocantur homines ab ipſo domino dicen-
Matth.11. te: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,
& ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, &
diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inue-
nietis requiem animabus veſtris: Cætera tamen ibi prę- D
cepta proprie ſicut præcepta ſunt, ſine vlla figurata ſi-
gnificatione obſeruamus. Nã & idola non colere ma- *Exod.20.*
nifeſte didicimus, & non accipere in vanũ nomen do- *Deut.5.*
mini dei noſtri, & honorare patrem & matrem, & non
mœchari, non occidere, nõ furari, non falſum teſtimo-
nium dicere, non concupiſcere vxorem proximi, non
concupiſcere vllam rem proximi, non figurate aliud
prætendunt, & myſtice aliud ſignificant, ſed ſic obſer-
uantur vt ſonant. Obſeruare tamen diem ſabbati non
ad literam iubemur ſecundum ocium ab opere corpo-
rali, ſicut obſeruãt Iudæi: & ipſa eorum obſeruatio quia
ita præcepta eſt, niſi aliam quãdam ſpiritalem requiem
ſignificet, ridenda iudicatur. Vnde non inconuenien-
ter intelligimus ad amorem excitãdum, quo ad requiẽ
tendimus, valere omnia quæ figurate in ſcripturis di-
cuntur, quandoquidem non ſolum id in decalogo fi-
gurate præcipitur, vbi requies commendatur, quæ vbi-
que amatur, ſed in ſolo deo certa & ſancta inuenitur.

Dies tamen dominicus non Iudæis, ſed Chriſtia- *Cap.13.*
nis reſurrectione domini declaratus eſt, & ex illo ha-
bere cœpit feſtiuitatem ſuam. Animæ quippe omnium E
ſanctorum ante reſurrectionem corporis ſunt quidem
in requie, ſed in ea non ſunt actione, qua corpora re-
cepta vegetantur. Talem quippe actionẽ ſignificat dies
octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiem
ſed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas
ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corru- *1.Cor.15.*
ptibile hoc indui incorruptionẽ, & mortale hoc indui
immortalitatem. Quapropter ante reſurrectionem do-
mini, quamuis ſanctos patres plenos ſpiritu prophetico
octauæ ſacramentum nequaquam lateret, quo ſignifi- F
catur reſurrectio (nam & pro octaua Pſalmus inſcribi-
tur, & octauo die circuncidebantur infantes, & in Ec-
cleſiaſte ad duorum teſtamẽtorum ſignificationem di- *Eccleſ.11.*
citur, illis ſeptem & illis octo reſeruatum eſt) tamen il-
lis eſt occultatum, & ſolum celebrandum ſabbatum tra-
ditum eſt, quia erat antea requies mortuorum: reſurre-
ctio autem nullius erat donec veniret Chriſtus, qui re- *Rom.6.*
ſurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vl-
tra non dominaretur. Sed poſtquam facta eſt talis re-
ſurrectio in corpore dominico, vt præiret in capite Ec-
cleſiæ, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine, iam etiam
dies dominicus, id eſt octauus, qui & primus, inciperet
celebrari, ipſa etiam cauſa intelligitur cur obſeruãdum
Paſcha, vbi agnũ occidere & comedere iubentur, quod
manifeſtiſsime paſsionem domini præfigurat, non eis
ita præceptum, vt attenderent occurrere ſabbatum &
cum menſe nouorum, & tertiam lunæ hebdomadam
concurrere, vt eundem quoque diem dominus potius
ſua paſsione ſignaret, qui etiam dominicum, id eſt o-
ctauum, qui & primus eſt, declaraturus aduenerat.

Attende igitur ſacratiſsimum triduum crucifixi, ſe-
pulti, ſuſcitati. Horum trium quod ſignificat crux, in *Cap.14.*
præſenti agimus vita: quod autem ſignificat ſepultura
& reſurrectio, fide ac ſpe gerimus. Nunc enim dicitur
homini: Tolle crucem tuam, & ſequere me. Cruciatur *Coloſſ.3.*
autem caro, cũ mortificantur membra noſtra quæ ſunt
ſuper terram, fornicatio, immunditia, luxuria, auaritia,
& cætera huiuſmodi, de quibus idem dicit: Si ſecũdum *Rom.8.*
carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta car-
nis mortificaueritis, viuetis. Hinc etiam de ſeipſo dicit:
Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo. Et in alio *Ephe.6.*
loco: Scientes, inquit, quia vetus homo noſter ſimul cõ- *Rom.6.*
fixus eſt cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati, vt

G vltra non ſeruiamus peccato. Quandiu ergo id agunt opera noſtra vt euacuetur corpus peccati, quandiu exteriò homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, tempus eſt crucis. Hæc ſunt etiam bona opera quidem tamen adhuc laborioſa, quorum merces eſt requies. Sed ideo dicitur: Spe gaudentes, vt cogitantes requiem futuram, cum hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatē ſignificat crucis latitudo in tranſuerſo ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim opera intelligimus: per latitudinem hilaritatem operantis, quia triſtitia facit anguſtias. per altitudinem verò cui caput adiungitur, expectationem retributionis de ſublimi iuſtitia dei, qui reddet vnicuique ſecundū opera ſua iis quidem qui ſecundum tolerantiā boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem, quærentibus vitam æternam. Itaque etiam lōgitudo, qua totum corpus extenditur, ipſam tolerantiam ſignificat, vnde longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum autem quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti præfigurat. Recordaris enim, niſi fallor, quæ verba Apoſtolus in iſta deſignatione crucis expediat, vbi ait: In charita-

μακρόθυ-μοι. *Ephe. 3.*

H te radicati atque fundati, vt poſsitis comprehendere cū omnibus ſanctis quæ ſit lōgitudo, latitudo, altitudo, & profundum. Ea vero quæ nondum videmus & nōdum tenemus, ſed fide & ſpe gerimus, in alio biduo figurata ſunt. Hæc enim quæ nunc agimus, tāquam clauis præceptorum in dei timore confixis, ſicut ſcriptū eſt, Confige clauis á timore tuo carnes meas: in neceſſariis deputantur, non in eis quæ per ſeipſa appetenda & concupiſcenda ſunt. Vnde illud quod eſt optimum ſe dicit concupiſcere, diſſolui & eſſe cum Chriſto. Manere autem in carne neceſſarium, inquit, propter vos. Quod ergo inquit, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto, inde incipit requies, quæ non interrumpitur reſurrectione, ſed clarificatur: quæ tamen nunc fide retinetur, Quia iuſtus ex fide viuit. An ignoratis, inquit, quoniam quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti ergo illi ſumus per baptiſmum in mortem. Vnde, niſi fide? Neque enim iam in nobis perfectum eſt, adhuc in nobiſmetipſis ingemiſcentibus, & adoptionem expectātibus redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid

Pſal. 118. *Philip. 1.* *Abac. 2.* *Rom. 6.* *Rom. 8.*

I ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quod memento quàm ſæpe commemorem, ne iam nunc in iſta vita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac ſic in anguſtiis rerū temporalium aduerſus deū ore ſacrilego murmuremus, quaſi non exhibeat quod promiſit. Promiſit quidem etiam huic vitæ neceſſaria, ſed alia ſunt ſolatia miſerorum, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, ſecundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis, de qua dicitur. Spe gaudentes: quia ſequitur, In tribulatione patientes. Noua ergo vita in fide nunc inchoatur, & ſpe geritur nam tunc perfecta erit, cum abſorbebitur mortale à vita, cum abſorbebitur mors in victoriam, cum illa nouiſsima inimica deſtruetur mors, cum immutati fuerimus, & ęquales angelis facti. Omnes enim, inquit, reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Et dominus, Erunt, inquit, æquales angelis dei. Apprehenſi enim ſumus modo in timore per fidem, tunc autem apprehēdemur in charitate per ſpeciem. Quādiu enim

Pſal. 93. *Rom. 12.* *1. Cor. 15.* *ἰσάγγελοι.* *Marc. 12.*

ſumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, nō per ſpeciem. Ipſe itaque Apoſtolus, qui dicit, Tunc apprehēdam ſicut apprehēſus ſum, apertè ſe non apprehendiſſe confitetur. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendiſſe. Sed tamen quia ipſa ſpes ex promiſsione veritatis certa nobis eſt, cum diceret, Conſepulti igitur ſumus illi per baptiſmum in mortem, ſubiunxit & ait: Vt quemadmodum ſurrexit Chriſtus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ambulamus ergo in re laboris ſed in ſpe quietis, in carne vetuſtatis, ſed in fide nouitatis. Dicit enim: Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem viuit propter iuſtitiā. Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis: hoc ex authoritate diuinarum ſcripturarum & vniuerſæ Eccleſiæ, quæ toto orbe diffunditur, conſenſione per anniuerſarium Paſcha celebratur. In magno vtique, ſicut iam intelligis, ſacramento, & in ſcripturis quidem veteribus ad agendum Paſcha non eſt præceptum tempus, niſi ex meſe nouorum, à luna quartadecima vſque ad viceſimamprimam: ex Euangelio tamen, quia iam manifeſtum eſt quo etiā die dominus crucifixus ſit, & in ſepultura fuerit, & reſurrexerit, adiuncta eſt etiam ipſorum dierum obſeruatio per patrū concilia: & orbi vniuerſo Chriſtiano perſuaſum eſt eo modo paſcha celebrari oportere. Quadrageſima ſanè ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moyſi & Heliæ: & ex Euangelio, quia totidem diebus dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire á lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſi lex, in perſona Heliæ prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte glorioſus apparuit, vt euidētius emineret quod de illo dicit Apoſtolus, teſtimonium habens á lege & á Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contigua dominicæ paſsioni? Quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi amicitia ieiunetur, quæ vtique fallaciter blādiri, & illecebrarum fucos circūſpergere atq; iactare non ceſſat. Numero autem quadragenario vitam iſtam propterea figurari arbitror, quia denarius, in quo eſt perfectio beatitudinis noſtrę, ſicut in octonario, quia redit ad primum: ita in hoc mihi videtur exprimi, quia creatura quæ ſeptenario figuratur, adhæret creatori: in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuerſum mundum temporaliter annuncianda: quia mundus & à quatuor ventis delimatur, & quatuor elementis erigitur, & quatuor anni temporum vicibus variatur. Decem autem quaterni in quadraginta conſumuntur: quadragenarius autem partibus ſuis computatus, addit ipſum denarium, & fiunt quinquaginta tanquam merces laboris & continentiæ. Neque enim fruſtra ipſe dominus & quadraginta dies poſt reſurrectionem in hac vita & terra cum diſcipulis conuerſatus eſt: & poſteaquam aſcendit in cœlum, decem diebus interpoſitis promiſſum miſit ſpiritum ſanctum, completo die Pentecoſtes: qui dies quinquageſimus habet aliud ſacramētum, quòd ſepties ſeptem quadragintanouem fiunt: & cum reditur ad initium, quod eſt octauus, qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebrantur poſt domini reſurrectionem, iā in figura non laboris, ſed quietis & lætitiæ: propter hoc & ieiunia relaxantur, & ſtantes oramus, quod eſt ſignum reſurrectionis. Vnde etiā

2. Cor. 15. *Philip 3.* *Roma. 6.* *Rom. 8.* *Cap. 15.* *Quadrageſima ieiuniorum.* *τεσσαρα-κοστή.* M *Orare ſtantes.*

omnibus

A omnibus diebus dominicis, id ad altare obſeruatur, &
hallelu ia canitur, quod ſignificat actionem noſtram fu
turam non eſſe niſi laudare deum, ſicut ſcriptum eſt:
Pſal.83. Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſecu-
Cap.16. lorum laudabunt te. Sed dies quinquageſimus & in
ſcripturis commendatur, non tantùm in Euangelio,
quia tunc ſpiritus ſanctus aduenit, ſed etiam in veteri-
bus libris. Nam & ibi poſteaquam paſcha occiſo agno
celebrauerunt, dies quinquaginta numerantur vſq; ad
diem quo lex data eſt in monte Sina famulo dei Moy-
ſi, digito dei ſcripta: in libris autẽ Euãgelij apertiſsimè
declaratur digitũ dei ſignificare ſpiritũ ſanctum. Cum
Lucæ.11. enim vnus Euangeliſta dixiſſet, In digito dei eiicio dæ-
Matth.12. monia: alius hoc idem ita dixit, In ſpiritu dei eiicio dę-
monia. Quis hanc lætitiam diuinorum ſacramentorũ,
cum ſanæ doctrinæ luce clareſcunt, non præferat vni-
uerſi mundi huius imperiis, etiam inuſitata felicitate
pacatis? Nónne tanquam duo Seraphim clamant adin-
Eſa.6. uicem concinẽtiam laudis altiſsimo: Sanctus, Sanctus,
Sanctus dominus deus Sabaoth, ita duo teſtamenta fi-
deliter concordantia ſacratam cõcinunt veritatẽ deo?
B Occiditur ouis, celebratur paſcha, & interpoſitis quin-
quaginta diebus datur lex ad timorem ſcripta digito
dei. Occiditur Chriſtus, qui tanquam ouis ad immolan
Eſaiæ.53. dum ductus eſt, ſicut Eſaias teſtatur: celebratur verum
Paſcha: & interpoſitis quinquaginta diebus, datur ad
charitatem ſpiritus ſanctus, qui eſt digitus dei, contra-
rius hominibus ſua quærentibus, & ideo iugũ aſpetum
& ſarcinam grauem portantibus, nec inuenientibus re-
1.Cor.13. quiem animabus ſuis, quia charitas non quærit quæ ſua
ſunt. Ideo animoſitas hęreticorum ſemper inquieta eſt,
quos magorum Pharaonis habere conatum, declarat
2.Tim.3. Apoſtolus dicens: Sicut enim Iamnes & Mambres re-
ſtiterunt Moyſi, ſic & iſti reſiſtunt veritati, homines
mente corrupti, reprobi circa fidem, ſed vltra non pro-
ficient. Dementia vero eorum erit manifeſta omnibus,
ſicut & illorum fuit. Quia enim per ipſam corruptio-
nem mentis inquietiſsimi fuerunt, in ſigno tertio defe-
cerunt, fatẽtes ſibi aduerſum eſſe ſpiritum ſanctum qui
erat in Moyſe. Nam deficientes dixerunt: Digitus dei
eſt hic. Sicut autem conciliatus & placatus ſpiritus ſan-
ctus requiem præſtat mitibus & humilibus corde, ita
contrarius & aduerſus immites ac ſuperbos inquietu-
Exod.8. dine exagitat. Quam inquietudinem muſcæ illæ gra-
C niſsimæ ſignificauerũt, ſub quibus magi Pharaonis de-
fecerunt dicentes: Digitus dei eſt hic. Exodum lege, &
vide vbi Paſcha celebrauerunt, poſt quot dies data ſit
lex. Loquitur deus ad Moyſen in monte Sina die ter-
tio menſis tertij. Nota ergo vnum diem egreſſus ipſius
tertij menſis, & vide quid dicat inter cætera. Deſcende,
inquit, teſtare populo, & purifica illos hodie & cras, &
lauent veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium.
Exod.19. Tertia enim die deſcendit dominus in montem Sina
coram omni populo, tunc data eſt lex, tertio ſcilicet die
tertij mẽſis. Numera itaque à quartodecimo primi mẽ-
ſis die quo factum eſt Paſcha, vſque ad diem tertiũ tertij
menſis, & inuenies decem & ſeptem dies primi menſis,
triginta ſecundi, tres tertij, qui fiunt quinquaginta. Lex
in arca eſt ſanctificatio in corpore domini, per cuius
reſurrectionẽ nobis requies futura promittitur, ad quã
percipiendam ſpiritu ſancto charitas inſpiratur. Spiri-
Ioan.7. tus autem nondum erat datus, cum Ieſus nondum erat
Pſal.131. clarificatus. Vnde prophetia illa cantata eſt: Exurge do
mine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.
Vbi requies, ibi ſanctificatio. Vnde nunc vt amemus

& deſideremus, pignus accepimus. Vocantur autem ad D
requiem alterius vitæ quò ab iſta tranſitur, quod Pa-
ſcha ſignificat, omnes in nomine patris & filij & ſpiri-
tus ſancti. Propterea quinquagenarius numerus ter Cap.17.
multiplicatus, addito ad eminentiam ipſius ſacramen-
ti ipſo ternario, in illis magnis piſcibus inuenitur, quos Ioan.21.
iam dominus poſt reſurrectionem nouam vitam de-
monſtrans, à dextera parte leuari imperauit, nec retia
rupta ſunt, quia tunc hæreticorum inquietudo nõ erit.
Tunc homo perfectus & quietus, purificatus in anima
& in corpore per eloquia domini caſta, argentum igne Pſal.11.
examinatum, terræ purgatum ſeptuplum, accipiet mer-
cedem denarium, vt ſint decem & ſeptem. Nam & in
hoc numero ſicut in aliis multiplices figuras exhiben-
tibus, ſacramentum mirabile reperitur. Nec immeritò
etiam pſalmus ſeptimuſdecimus in Regnorũ libris ſo- 2.Reg.22.
lus integer legitur, quia regnum illud ſignificat vbi ad-
uerſarium non habebimus. Titulus enim eius eſt, In die
qua eruit eum dominus de manu omniũ inimicorum
eius, & de manu Saül. Quis enim figuratur in Dauid,
niſi ille qui venit ſecundum carnem ex ſemine Dauid?
Qui vtique in corpore ſuo quod eſt Eccleſia, adhuc pa- E
titur inimicos. Vnde illi perſecutori quẽ voce macta-
nit, & in ſuum corpus traiiciens quodammodo mandu
cauit, ſonuit de cœlo: Saule Saule, quid me perſequeris? Act.9.
Quando autem eruetur hoc corpus de manu omnium
inimicorũ eius, niſi cum & illa nouiſsima inimica de-
ſtruetur mors? Ad hoc tempus pertinet numerus ille
centum quinquagintatrium piſcium. Nam & ipſe nu-
merus ſeptimuſdecimus ſurgens in trigonum, centum
quinquagintatrium ſummam complet. Ab vno quippe
vſque ad decem & ſeptem ſurgens, omnes medios ad-
de, & inuenies: ad vnum ſcilicet adde duo, fiunt vtique
tria, adde tria fiunt ſex, adde quatuor fiunt decem, ad-
de quinque fiunt quindecim, adde ſex fiũt viginti vnũ,
adde ita cæteros & ipſum decimũſeptimum, fiunt cen-
tum quinquagintaria. Hæc de ſcripturis firmiſsime te-
nentur, id eſt, Paſcha & Pentecoſte. Nam vt quadragin-
ta illi dies ante Paſcha obſeruentur, Eccleſiæ conſuetu-
do roborauit, ſic etiam vt octo dies Neophytorum di-
ſtinguantur à cęteris, id eſt, vt octauus primo concinat.
Vt autem Hallelu ia per illos ſolos dies quinquaginta Hallelu ia.
in Eccleſia cãtetur, non vſquequaque obſeruatur. Nam F
& in aliis diebus varie cãtatur alibi atque alibi, ipſis au-
tem diebus vbiq;. Vt autẽ ſtantes in illis diebus & om-
nibus dominicis oremus, verũ vbique ſeruetur, ignoro:
tamen quid in eo ſequatur Eccleſia, dixi vt potui, & ar-
bitror eſſe manifeſtum. De lauandis vero pedi- Cap.18.
bus, cũ dominus hoc propter formã humilitatis (pro-
pter quam docẽdam venerat) commẽdauerit, ſicut ipſe
conſequenter expoſuit, quæſitum eſt, quonam tempo-
re potiſsimum res tanta etiam facto doceretur, & illud
tempus occurreret, quo ipſa cõmẽdatio religioſius in- Lotio pedũ.
hæreret. Sed ne ad ipſum ſacramentũ baptiſmi videre-
tur pertinere, multi hoc in cõſuetudinem recipere no-
luerunt. Noonulli etiam de conſuetudine auferre non
dubitauerũt. Aliqui autẽ, vt hoc ſacratiore tempore cõ-
mendaretur, & à baptiſmi ſacramento mutaretur, vel
diem tertiũ octauarum, quia ternarius tertiũ in multis
ſacramentis maxime excellit, vel etiam ipſum octauũ,
vt hoc facerent elegerũt. Miror ſane quid ita volueris, De variis
vt de iis quæ varie per diuerſa loca obſeruantur, tibi conſuetudi-
aliqua conſcriberem, cum & nõ ſit neceſſarium, & vna nibus.
in his ſaluberrima regula retinenda ſit, vt quę non ſunt
contra fidem, neq; cõtra bonos mores, & habẽt aliquid

G ad exhortationem vitę melioris, vbicunque inſtitui videmus, vel inſtituta cognoſcimus, non ſolum non improbemus, ſed etiam laudando & imitando ſectemur, ſi aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum ſit. Si enim eo modo impediat, vt maiora ſtudiorum lucra ſperanda ſint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, ſine dubitatione faciẽdum eſt, maxime illud quod etiã de ſcripturis defendi poteſt, ſicut de hymnis & pſalmis canendis, cum & ipſius domini & Apoſtolorum habeamus documenta & exempla &
1. Retra. 19. præcepta de hac re tam vtilia. Ad mouendum pie animum, & accẽdendum diuinæ lectionis affectum, varia conſuetudo eſt, & pleraque in Africa Eccleſiæ membra pigriora ſunt, ita vt Donatiſtæ nos reprehẽdant, quòd ſobrie pſallimus in Eccleſia diuina cantica prophetarũ, cum ipſi ebrietates ſuas ad cãticum pſalmorum humano ingenio cõpoſitorum, quaſi tubas exhortationis inflamment. Quando autem non eſt tempus, cũ in Eccleſia fratres congregantur, ſancta cantandi, niſi cũ legitur aut diſputatur, aut antiſtites clara voce deprecãtur, aut communis orátio voce diaconi indicitur?

Cap. 19. Alius vero particulis temporum quid melius à con-
H gregatis Chriſtianis fiat, quid ſanctius, omnino non video. Quod autem inſtituitur præter conſuetudinem, vt quaſi obſeruatio ſacramenti ſit, approbare non poſſum, etiam ſi multa huiuſmodi propter nõnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quę in diuinis libris ſaluberrima pręcepta ſunt, minus curantur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, vt grauius corripiatur qui per octauas ſuas terram nudo pede tetigerit, quàm qui
12. diſt. o῀īa. mentẽ vinolentia ſepelierit. Omnia itaq; talia quæ neque ſanctarũ ſcripturarum authoritatibus continentur, nec in cõcliis Epiſcoporũ ſtatuta inueniuntur, nec conſuetudine vniuerſæ Eccleſiæ roborata ſunt, ſed diuerſorum locorũ diuerſis moribus innumerabiliter variãtur, ita vt vix aut omnino nunquã inueniri poſsint cauſæ quas in eis inſtituendis homines ſecuti ſunt, vbi facultas tribuitur, ſine vlla dubitatione reſecanda exiſtimo. Quamuis enim neque hoc inueniri poſsit, quomodo contra fidem ſint, ipſam tamen religionem, quam paucisſimis & manifeſtisſimis celebrationum ſacramẽtis miſericordia dei eſſe liberam voluit, ſeruilibus one-
I ribus premunt, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiam ſi tempus libertatis nõ agnouerint, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubii-
Eccleſia multa tolerat. ciuntur. Sed Eccleſia dei inter multam paleam multaq; zizania conſtituta, multa tolerat, & tamen quæ ſunt cõtra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet,
Cap. 10. nec facit. Itaque illud quod ſcripſiſti, quoſdam fratres ita temperare à carnibus edẽdis, vt immundos qui comederint arbitrentur, apertisſime contra fidem ſanámque doctrinam eſt. Sed hic ego ſi diutius diſputare voluero, poteris putare ante in illis obſcuri aliquid hinc Apoſtolum præcepiſſe, qui inter multa quæ de hac re dixit, ſic deteſtatus eſt hæreticorum impiam opi-
1. Tim. 4. nionem, vt diceret: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouisſimis temporibus recedent quidam à fide, intendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinæ dæmoniorum in hypocriſi mendaciloquorum, cauteriatam habentes conſcientiam ſuam, prohibentes nubere, ab-
Ciborum delectus. ſtinere à cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerũt veritatem, quia omnis creatura dei bona eſt, & nihil abiiciendum eſt quod cum gratiarum actione percipitur. K
Sanctificatur enim per verbum dei, & orationẽ. Et alio loco de his rebus loquitur: Omnia, inquit, munda mun- Titum. 1.
dis, immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta ſunt eorum & mens & conſcientia. Tu ipſe lege cætera, & recita quibus potes, ne in ſe irritam faciant gratiam dei, quia in libertate vocati ſunt, tantùm ne libertatem in occaſionem carnis aſſumant. Et ideo iam voluit refrenandæ carnalis concupiſcentiæ cauſa à quibuslibet cibis temperari, quia non eis hoc permittitur ſuperſtitioſe atque infideliter facere. Hi vero qui 26. q. 2. ij
de paginis Euangelicis ſortes legunt, etſi optandum eſt qui ſortilegi.
vt hoc potius faciant, quàm vt ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negocia ſecularia & ad vitæ huius vanitatem propter aliam vitã loquentia oracula diuina velle conuertere. Hæc tibi ſi ſatis eſſe ad ea quæ requiſiſti non Cap. 11.
putaueris, nimis ignoras & vires & occupationes meas. Tantum enim abſum ab eo quod putaſti nihil me latere, vt nihil in epiſtola tua legerim triſtius, quia & apertisſime falſum eſt, & miror quia hoc te latet, quòd non ſolùm in aliis innumerabilibus rebus multa me latent, ſed etiam in ipſis ſanctis ſcripturis multo neſciam plu- L
ra quàm ſciam. Et ideo ſpem in nomine Chriſti non infructuoſam gero, quia non ſolum credidi deo meo in illis duobus præceptis totam legem prophetaſq; pẽde- Matth. 22.
re, ſed etiam expertus ſum experiorq; quotidie, quãdoquidem nullum mihi ſacramentum, aut aliquis ſermo admodum obſcurior de ſacris literis aperitur, vbi non eadem præcepta reperiam. Finis enim præcepti eſt cha- 1. Tim. 1.
ritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Et plenitudo legis charitas. Itaque & tu charisſime, Rom. 13.
ſiue iſta ſiue alia ſic lege, ſic diſce, vt memineris verisſime dictum: Scientia inflat, charitas ædificat. Charitas 1. Cor. 13.
autem non æmulatur, non inflat. Sic itaque adhibeatur ſcientia tanquam machina quædam, per quam ſtructura charitatis aſſurgat, quę maneat in æternum, etiam cum ſcientia deſtruetur, quæ ad finem charitatis adhibita multum eſt vtilis, per ſe autem ipſam ſine tali fine non modo ſuperflua, ſed etiam pernicioſa probata eſt. Scio autem quàm te cogitatio ſancta cuſtodiat ſub vmbraculo alarum domini dei noſtri. Sed ideo hæc etſi breuiter monui, quoniam noui eandem ipſam charitatem tuam, quæ non æmulatur, hanc epiſtolam multis M
daturam atque lecturam.

Auguſtinus Honorato reſpondens ad illius quinque quæſtiones, quibus de ſuo addidit ſextam, obiter exponens Pſalmum 21. perſtringens interim & Pelagianos. Hoc libello (nam ipſe librũ appellat) ſeſe exercuit vir ſanctisſimus ad tractationem ſcripturarum, & ipſe titulum addidit.

Epiſtola CXX.

QVINQVE mihi propoſuiſti pertractandas 2. Retra. 36.
quæſtiones atque ſoluendas, dilectisſime mi frater Honorate, hinc inde raptas, ſicut te vel legentem mouere vel cogitanti tibi in mentẽ venire potuerunt, & in cõſpectum meum fuſas quodam
modo. Quarum ſolutionẽ ſi velim diſſerendo ordina- Præfatio.
re, vt nõ carptim ſicut propoſitæ ſunt de ſingulis diſſeram, ſed vno quodam tenore ſermonis eas inter ſe connectam atque contexam, difficile opus videtur. Et tamen puto facilius eas ſolui, ſi hoc fecero. Inuicem quippe adiuuabunt, ſi altera pendebit ex altera, donec omnes veniant in ſeriem diſputationis, non ſingillatim ſeparatis locis, quaſi vnaquæque in ſua priuata intẽtione habitet, ſcilicet vnum aliquid intuẽtes, & vnum col-

laborantes

A laborantes ſociali ratione, & indiuidua veritate.
Cap. 1. Voluiſti ergo & ſcripto commonuiſti exponi atque
Pſal. 21. aperiri tibi, quid ſibi velit vox illa domini: Deus deus
meus vt quid me dereliquiſti? Et quid ſit quod Apoſto-
Ephe. 3. lus ait: Vt in charitate radicati & fundati, præualeatis
comprehēdere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo,
lōgitudo, altitudo & profundum. Et quæ ſint virgines
Matth. 25. quinq; ſtultæ, quæ ve ſapiētes. Et quæ ſint tenebræ exte-
Matth. 22. riores. Et quomodo intelligendum ſit, Verbum dei ca-
Ioan. 1. ro factum eſt. Hæ ſunt certè quinq; tā breuiter à me cō-
memoratæ, q̄ abs te propoſitæ quæſtiones. Proinde ſi
† potiſſimū. placet addamus & ſextam, & illud paratiſſimū † requi-
ramus, quæ ſit gratia noui teſtamenti. Hanc omnes illæ
intueātur, & in hāc vt opportune quæq; potuerit, opus
ſuum conferat nobis, non eo ſcilicet ordine quo eas &
tu propoſuiſti, & ego recolui, ſed vnaquæq; cum fuerit
neceſſaria, velut vocata reſpondeat, & officium ſui ope-
Cap. 2. ris impleat. Ergo ita naſcatur exordium. Eſt quæ-
dā vita hominis carnalibus ſenſibus implicata, gaudiis
carnalibus dedita, carnalem fugitans offenſionem, vo-
luptatemq; conſectans. Huius vitæ felicitas temporalis
eſt. ab hac vita incipere neceſsitatis eſt, in ea perſiſtere
voluntatis. In hac quippe ex vtero matris infans fundi-
B tur, huius offenſiones quantū poteſt refugit, huius appe
tit voluptates, nihil amplius valet. Sed poſtea q̄ venerit
in ætatem qua in eo rationis vſus euigilet, poterit adiu-
ta diuinitus voluntate eligere alterā vitam, cuius in mē
te gaudium eſt, cuius interna atq; æterna felicitas. Ineſt
quoque homini anima rationalis, ſed intereſt, eiuſdem
rationis vſu quonam potius voluntatē conuertat, vtrū
ad bona exterioris & inferioris, an ad bona interioris
ſuperioriſq; naturæ, id eſt, vtrum vt fruatur corpore &
tēpore, an vt fruatur diuinitate atq; æternitate. In qua-
dam quippe medietate poſita eſt, infra ſe habens corpo-
ralem creaturam, ſupra ſe animi ſui & corporis creato-
rem. Poteſt igitur anima rationalis etiam temporali &
corporali felicitate bene vti, ſi non ſe dederit creatu-
ræ creatore neglecto, ſed eam potius felicitatem fece-
rit ſeruire creatori, qui & ipſam ſuæ bonitatis abundan-
tiſsima largitate donauit. Sicut enim bona ſunt omnia
quæ creauit deus ab ipſa rationali creatura vſque ad in-
fimū corpus: ita bene agit in his anima rationalis, ſi or-
dinem ſeruet, & diſtinguēdo, eligendo, pendēdo, ſub-
C dat minora maioribus, corporalia ſpiritalibus, inferio-
ra ſuperioribus, temporalia ſempiternis, ne ſuperiorum
neglectu, & appetitu inferiorum (quoniam hinc fit ipſa
† mittat. deterior) & ſe & corpus ſuum mittat † in peius: ſed po-
tius ordinata charitate ſe & corpus ſuum conuertat in
melius. Cum enim ſint omnes ſubſtātiæ naturaliter bo-
næ, ordo in eis laudatus honoratur, peruerſitas culpata
damnatur. Nec efficit anima peruerſe vtens creaturis,
vt ordinationem effugiat creatoris: quoniam ſi illa ma-
le vtitur bonis, ille bene vtitur etiam malis: ac per hoc
illa peruerſe bonis vtendo fit mala, ille ordinate etiam
malis vtēdo permanet bonus. Qui enim iniuſte ſe or-
dinat in peccatis, iuſte ordinatur in pœnis. Volens itaq;
deus oſtendere etiam terrenam temporalemq; felici-
tatem ſuum donum eſſe, nec aliunde niſi ab ipſo ſpera-
ri oportere, præ omnibus ſeculi temporibus diſpenſan-
dum iudicauit teſtamentū vetus, quod pertineret ad ho
minem veterem, à quo iſta vita neceſſe eſt incipiat. Sed
illæ felicitates patrum, dei beneficio cōceſſæ prædican-
tur, quamuis ad iſtam vitam tranſitoriam pertinentes.
Illa quippe terrena munera in manifeſto promitteban-
tur & tribuebantur. In occulto autem illis omnibus re-
bus nouum teſtamentum figuratè prænunciabatur, & D
capiebatur intelligentia paucorum, quos eadem gratia
prophetico munere dignos fecerat. diſpenſabant ergo
illi ſancti pro congruentia temporis teſtamentū vetus,
pertinebant vero ad teſtamētum nouum. Nam & quan
do temporalem felicitatem agebāt, æternam veram &
præferendā intelligebāt, & iſtam miniſtrabant in my-
ſterio, vt illam conſequerentur in præmio. Et ſi quando
patiebantur aduerſa, ad hoc patiebantur, vt euidentiſsi-
mo diuino adiutorio liberati, glorificarent deum om-
nium bonorum largitorem, nō ſolum ſempiternorum
quæ piè ſperabant, verumetiā tēporalium, quæ prophe-
ticè gubernabant. Cum autē venit plenitudo tempo- Cap. 3.
ris, vt gratia quæ occultabatur in veteri teſtamēto, iam Gala. 4.
reuelaretur in nouo, miſit deus filium ſuum, factum ex
muliere, quo nomine proprietate Hebraicæ linguæ om
nis fœmina nuncupatur, ſiue viro intacta, ſiue iam mix-
ta. Quem autem filium miſerit, fieríque ex muliere vo-
luerit, quantus ille deus ſit, qui hanc humilitatem pro
ſalute fidelium ſuſcipere dignatus ſit, vt agnoſcas, nunc
attende Euāgelium: In principio erat verbum, & verbū Ioan. 1.
erat apud deū, & deus erat verbū, hoc erat in principio
apud deum: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa E
ctum eſt nihil. Quod factum eſt, in ipſo vita erat, & vita
erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ
eam non cōprehenderunt. Hic ergo deus verbum dei,
per quod facta ſunt omnia, filius dei eſt, incommutabi-
liter manens, vbiq; præſens, nullo clauſus loco, nec par-
tiliter per cuncta diffuſus, tanquam minorem partē ha-
beat in minori loco, & in maiori maiorē, ſed vbique to-
tus, atque ita non abſens etiā mentibus impiorum, quā-
uis eum non videant, ſicut nec iſta lux videtur oculis
præſentata cæcorum. Lucet ergo & in tenebris talibus,
quales Apoſtolus ſignificat vbi dicit: Fuiſtis aliquando Ephe. 5.
tenebræ, nunc autem lux in domino, ſed eam tales te-
nebræ non comprehenderunt. Suſcepit itaque hominē
quem videre homines poterant, vt ſanati per fidē, poſt-
ea viderent quod tunc videre non poterant. Sed ne ho-
mo Chriſtus eo ipſo quo viſibiliter apparebat, non cre-
deretur & deus, tantumq; illi tribueretur, quantum ho-
mini excellentiſsimæ gratiæ atque ſapientiæ, ideo fuit
homo miſſus à deo cui nomen erat Ioannes: Hic venit Ioan. 1.
in teſtimonium, vt teſtimoniū perhiberet de lumine, vt
omnes crederent per illum. Non erat ille lumen, ſed vt F
teſtimonium perhiberet de lumine. Tātus enim homo
debuit perhibere teſtimoniū de illo, qui nō tantum ho
mo verūetiam deus erat, vt de illo diceretur q̄ in natis
mulierum nemo exurgeret maior Ioanne Baptiſta. Sic
enim ille cui Ioannes teſtimoniū perhibebat, intellige-
retur hoc eſſe maior, quo nō tantū homo, ſed etiā deus
erat. Lumē ergo & Ioannes, ſed tale lumē quali teſtimo
nium perhibet ipſe dominus, dicēs: Ille erat lucerna ar-
dens & lucēs: quod & diſcipulis ſuis, dicēs: Vos eſtis lu- Ioan. 5.
men mundi. atq; vt oſtenderet quale lumē, ſecutus ad- Matt. 5.
iunxit: Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub mo-
dio, ſed ſuper cādelabrum, vt luceat omnibus qui in do
mo ſunt. Sic luceat lumen veſtrum coram hominibus.
Iſtæ ſimilitudines datæ ſunt, vt quantū poſſumus intel-
ligamus, vel ſi hoc nōdum poſſumus, ſine vlla dubita-
tione credamus, animā rationalem nō eſſe naturam dei,
illa quippe incōmutabilis eſt, ſed tamen eam poſſe par-
ticipando illuminari. Lucernæ quippe accendi indigēt,
& extingui poſſunt. Ideo quod dicitur de Ioanne, Non
erat ille lumen, ad illud reſpicit lumē, quod non parti-
cipādo illuminatur, ſed eius participatione illuminan-

G tur quæ ab illo illuminantur. Denique ſequitur: Erat
lumen verum. & tanquam quæreremus, quomodo diſ-
cerneretur lumen verum à lumine illuminato, id eſt,
Chriſtus a Ioanne: Erat, inquit, lumen verum quod
illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-
dum. Si omnem hominem, ergo & Ioannem. Atque
vt magis oſtenderet huius diuinitatem longè præſtan-
tiore diſtantia, In hoc mundo, inquit, erat, & mundus
per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit.
Neque enim habet vim cognoſcendi eum niſi ratio-
nalis creatura. Quamuis etiam mundus iſte viſibilis
per eum factus ſit, hoc eſt cœlum & terra, ſed mundum
non cognoſcentē increpando, ſignificauit infideles cō-
ſtitutos in mundo. Deinde adiungit: In ſua propria ve-
nit, & ſui eum non receperunt. Siue quia & ipſi infide-
les inquantum homines ſunt, eius ſunt per quem creati
ſunt. Siue ſuos proprie Iudæos intelligi voluit, ex quib*
naturam carnis aſſumpſit, nec tamen omnes eum non
receperūt. Sequitur enim & dicit: Quotquot autē rece-
perunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, creden
tibus in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex
H voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex deo nati
ſunt. Hæc eſt gratia noui teſtamenti, quod in vetere la-
tuit, nec tamen figuris obumbrantibus prophetari præ-
nunciariq; ceſſauit, vt intelligat anima deū ſuum, & gra
tia eius renaſcatur illi. Hæc quippe natiuitas ſpiritalis
tantū eſt, ideo nō ex ſanguinibus, non ex voluntate vi-
Cap.4. ri neque ex voluntate carnis, ſed ex deo. Hæc etiam
adoptio vocatur. Eramus enim aliquid antea q̄ eſſemus
filij dei, & accepimus beneficium vt fieremus quod nō
eramus: ſicut qui adoptatur, anteq̄ adoptaretur nōdum
erat filius eius à quo adoptatur, iā tamen erat qui ado-
ptaretur: & ab hac generatione gratię diſcernitur ille fi-
lius, qui cū eſſet filius dei, venit vt fieret filius hominis,
donaretq; nobis qui eramus filij hominū, filios dei fie-
ri. Factus eſt quippe ille quod non erat, ſed tamen ali-
quid aliud erat. Et hoc ipſum aliquid verbum dei erat,
per quod facta ſunt omnia, & lumen verum quod illu-
minat omnem hominem venientem in hunc mūdum,
& deus apud deum. Nos quoque per eius gratiam facti
ſumus quod non eramus, id eſt, filij dei: ſed tamen ali-
quid eramus, & hoc ipſum aliquid multo inferius, hoc
eſt, filij hominum. Deſcendit ergo ille vt nos aſcende-
remus, & manens in natura ſua factus eſt particeps na-
I turæ noſtræ, vt nos manentes in natura noſtra, effice-
remur participes naturæ ipſius. Non tamen ſic: Nam il-
lum naturę noſtrę participatio non fecit deteriorē: nos
Galat.4. autē facit naturę illius participatio meliores. Miſit itaq;
deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege.
Nā legis ſacramenta percepit, vt eos qui ſub lege erant,
redimeret, id eſt, quos lex reos tenebat occidēte litera,
dum præceptū non impleretur, antequā viuificaret ſpi-
Rom.5. ritus: quia charitas dei, quæ pręceptū implet, diffūditur
in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt
Galat.4. nobis. Proinde cum dixiſſet, Vt eos qui ſub lege erant
redimeret, continuò ſubiunxit: Vt adoptionem filiorū
reciperemus, vt videlicet huius gratiā beneficij diſcer-
neret ab illa filij natura, qui miſſus eſt filius, non per ad-
optionem factus, ſed ſemper genitus filius, vt partici-
pata natura filiorum hominum ad participandā ſuam
naturā adoptaret filios hominū. Quapropter etiam cū
Ioan.1. dixiſſet, Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, modumq;
adiunxiſſet, ne carnalis intelligeretur natiuitas, quod
ſcilicet eis pręſtiterat id quod credunt in nomine eius,
& per gratiam renaſcūtur ſpiritalem, non ex ſangui ni-
bus, neq; ex volūtate viri, neq; ex voluntate carnis, ſed K
ex deo, mox cōmendauit quaſi huius viciſsitudinis ſa-
cramentum. Tanquam enim mirari tantum bonum nō
auderemus optare, ſtatim ſubiunxit: Et verbum caro fa
ctum eſt, & habitauit in nobis. Quod vnū eſt ex quinq;
illis quæ tibi exponi voluiſti. tanquam diceret: O homi
nes nolite deſperare vos fieri poſſe filios dei, quia & ip-
ſe filius dei, hoc eſt, verbum dei caro factum eſt, & habi-
tauit in nobis. Reddite vicē, efficimini ſpiritus, & habi-
tate in illo qui caro factus eſt, & habitauit in vobis.
Neque enim iam deſperādum eſt, participatione verbi
fieri poſſe homines filios dei, quando filius dei partici-
patione carnis factus eſt filius hominis. Nos itaque mu-
tabiles in melius cōmutādi, participes efficimur verbi:
verbum autē incommutabile nihil in deterius commu-
tatum, particeps carnis effectū eſt rationali anima me-
diante. Neq; enim homo Chriſtus (vt Apollinariſtæ hæ-
retici putauerunt) aut non habuit animam, aut non ha-
buit rationalē, ſed more ſuo ſcriptura vt Chriſti humi-
litatem magis oſtenderet, ne carnis nomen quaſi indi-
gnum aliquid refugiſſe videretur, carnem pro homine
poſuit. Neq; enim quia ſcriptum eſt, Videbit omnis ca- Eſaæ. 40.
ro ſalutare dei, animæ ibi nō ſunt intelligendæ, nihilq; L
proinde aliud dictum eſt, Verbum caro factū eſt, quàm Lucæ.3.
ſi diceretur, Filius dei filius hominis fact* eſt: qui cū in Ioan.1.
forma dei factus eſſet, ſicut dicit Apoſtolus, non rapinā Philip.2.
arbitratus eſt eſſe æqualis deo. Neq; enim vſurpationis
erat, vt rapina diceretur, ſed naturæ inerat vt eſſet æqua-
lis. Semetipſum tamen exinaniuit, non formā dei amit-
tens, ſed formam ſerui ſuſcipiens, humiliauit ſemetip-
ſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem
crucis. Vides quemadmodum eundem hominē, quem 3 ſen. di.6.
deum commendat, vt perſona vna ſit, etiam filium ho- ca. ne antē.
minis proteſtetur, ne nō trinitas ſed quaternitas indu-
catur. Sicut enim nō augetur numerus perſonarū cum
accedit caro animæ, vt ſit vnus homo, ſic non augetur
numerus perſonarum cum accedit homo verbo, vt ſit
vnus Chriſtus. Legitur itaque, Verbum caro factum eſt,
vt intelligamus huius perſonæ ſingularitatem, non vt
ſuſpicemur in carnem mutatam diuinitatem.

Itaque Chriſtus homo, vt per eum reuelaretur noui Cap.5.
gratia teſtamenti, quoniam nō ad temporalem, ſed ad
æternam vitam pertinet, non vtique terrena felicitate
commendandus fuit. Inde ſubiectio, inde paſsio, inde
flagella, ſputa, contumeliæ, crux, vulnera, & tanquam ſu-
perato ſubiectoq; mors ipſa, vt fideles eius diſcerēt qua- M
le pietatis præmium ab illo cuius filij facti eſſent, petere
atque ſperare deberent: ne ad hoc pro magno ſeruirent
deo, vt terrenam felicitatem adipiſci quærerent qui ſer-
uirent ipſi, abiicientes & cōculcantes fidem ſuam, æſti-
mando eam mercede viliſsima: vnde beneficentiſsima
prouidentia omnipotens deus terrenam felicitatem
conceſsit & impiis, ne pro magno quæreretur à bonis.
Hinc ille pſalmus ſeptuageſimus & ſecundus inducit
hominem pœnitentem quòd aliquando corde non re-
cto deo pro hac mercede ſeruierit, quia cum pollere at-
que excellere impios videret, turbat* cœperat cogitare
quòd deus humana nō curet. Et cum ab iſta cogitatio-
ne eum ſanctorum ad deum pertinentiū reuocaret au-
thoritas, ſuſcepit atque intendit agnoſcere tam grande
ſecretū, quod ei laboranti nō patefactum eſt, donec in-
traret ſanctuariū dei, & intelligeret in nouiſsimo, hoc
eſt, donec accepto ſpiritu ſancto diſceret deſiderare
potiora, & proſpiceret quæ pœna futura ſit impiis etiam
qui fœnea quadam felicitate temporaliter floruiſ-
ſent.

A ſeut. Hunc pſalmum ſeptuageſimum ſecundum, nocte qua illuceſcebat ſolẽnitas beatiſsimi Cypriani, per miniſterium noſtrum expoſitum lege & diligeuter aduerte. Proinde homo Chriſtus idémque deus Chriſtus cuius miſericordiſsima humanitáte, atque in cuius forma ſeruili diſcere deberemus, quid in hac vita contemnendum, & quid in alia ſperãdum eſſet, in ipſa paſsione, in qua ſibi eius inimici magni victoréſque videbantur, ſuſcepit vocem infirmitatis noſtræ, qua ſimul crucifigebatur vetus homo noſter, vt euacuaretur corpus peccati, & dixit: Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti? & hoc vnũ de quinque propoſitis tuis. Sic incipit pſalmus viceſimus primus, qui de paſsione ipſius & reuelatione gratiæ quam fidelibus faciendis liberandíſque attulit in prophetia, tanto ante cantarus eſt.

Caput 6. Proinde eundem pſalmum cuius propheriam dominus ad ſe pertinere demonſtrans, eius primum verſum exclamauit cum penderet in ligno, commemorãdo exponẽdoq; percurram, vt ex hoc intelligas quemadmodum gratia teſtamenti noui nec eo tempore tacebatur, quando in vetere homine velabatur. Dicitur enim ex B perſona Chriſti, quod ad formam ſerui attinet, in qua portatur noſtra infirmitas. Dixit enim & de illo Eſaias, *Eſa.53.* Ille infirmitates noſtras portat, & pro nobis in doloribus eſt. Ex huius igitur infirmitatis voce de qua Pau- *2.Cor.12.* lus in eo quod petebat non exauditus, & ideo quodammodo derelictus, audit tamen à domino: Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Ex voce ergo huius infirmitatis noſtræ, quam in ſe transfigurauit caput noſtrum, dicitur in hoc pſalmo: Deus meus deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti? In eo quippe derelinquitur deprecans, in quo non exauditur. Hanc in ſe vocem transfigurauit Ieſus, vocem ſcilicet corporis ſui, hoc eſt, Eccleſiæ ſuæ à vetere homine in nouum reformandæ, vocem ſcilicet infirmitatis ſuæ humanæ, cui deneganda fuerant bona veteris teſtamenti, vt bona noui teſtamenti optare atque ſperare iam diſceret. In illis autẽ veteris teſtamenti bonis ad vererem hominẽ pertinentibus, præcipue cõcupiſcitur vitæ huius productio temporalis, vt aliquanto diutius teneatur, quia ſemper nõ poteſt. Ideo diem mortis omnes quidem affuturum ſciunt, & eum tamen omnes aut C penè omnes differre conantur, etiam qui poſt mortem ſe beatius credunt eſſe victuros. Tãtam habet vim car- *Ephe.5.* nis & animæ dulce conſortium. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, & propterea non vult anima vel ad tempus ab eius etiam infirmitate diſcedere, quamuis eam ſe ſine infirmitate in æternum recepturam eſſe confidat. Proinde mente ſeruiens legi dei, carne autem trahens deſideria peccati, quibus obedire vetat Apoſtolus, mentis quidem ratione concupiſcit homo pius diſſolui, & eſſe cum Chriſto, ſed id ſenſu carnis recuſat & refugit, & ſi fieri poſsit, non vult expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur mortale à vita, id eſt, vt ab infirmitate ad immortalitatem etiam ipſum corpus ſine morte media transferatur. Sed hæc verba quibus humanus dies & vitæ huius prolixitas concupiſcitur, verba ſunt delictorum, & longe ſunt ab ea ſalute, cuius nondum rem ſed iam ſpem gerimus, de qua *Roma.8.* ſcriptum eſt: Quia ſpe ſalui facti ſumus. Spes autẽ quæ videtur, nõ eſt ſpes. Ideoq; & in iſto pſalmo cum dixiſ- *Pſal.21.* ſet: Deus meus deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti, continuo ſubiungit: Longe à ſalute mea verba delictorum meorum, id eſt, hæc verba delictorum meorum ſunt, & longe ab illa ſalute mea ſunt quam mihi non veteris, ſed noui teſtamenti gratia pollice- D tur. Quanquam etiam ſic diſtingui poſſet: Deus meus deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti longe à ſalute mea: tanquam diceret, relinquẽdo me, hoc eſt, non me exaudiendo, longe factus es à ſalute mea, præſenti ſcilicet ſalute huius vitæ: vt alius ſenſus ſit, verba delictorum meorum, id eſt, iſta quæ dixi, verba ſunt delictorum meorum, quia verba ſunt carnalium deſideriorum. Hæc ex perſona ſui corporis Chriſtus dicit, quod eſt Eccleſia. Hęc ex perſona dicit infirmitatis carnis peccati, quam transfigurauit in eam quam ſumpſit ex virgine ſimilitudinem carnis peccati. Hæc ſponſus ex perſona ſponſæ loquitur, quia vniuit eam ſibi. quomodo & apud Eſaiam, vbi dicit: Sicut ſponſo alligauit *Eſaia 61.* mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento. Alligauit mihi & ornauit me, tanquam vnius vox eſt, & tamen ſponſum & ſponſam Chriſtum intelligimus & Eccleſiam. Sed erunt duo in carne vna. Sacramentum magnum (dicit Apoſtolus) in Chriſto & in *Ephe.5.* Eccleſia. Igitur non iam duo, ſed vna caro. Si ergo caro vna, profecto competenter etiam vox vna. Quid hic E quæris humana infirmitas vocem verbi, per quod fa- *Ioan.1.* cta ſunt omnia? Audi potius vocem carnis, quæ facta eſt inter omnia, quoniam verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Audi potius medicinæ vocem, qua ſanaris vt videas deum, quem tibi vidẽdum diſtulit, hominem autem videndum attulit, occidendum obtulit: mirandũ † contulit, credendum trãſtulit, vt iſta fide ad *†imit.andũ* videndũ deum mentis oculus ſanaretur. Quid ergo dedignamur audire vocem corporis ex ore capitis? Eccleſia in illo patiebatur, quãdo pro Eccleſia patiebatur. Sicut etiam in Eccleſia patiebatur ipſe, quando pro illo Eccleſia patiebatur. Nam ſicut audiuimus Eccleſiæ vocem in Chriſto patientis: Deus deus meus reſpice, &c. *Pſal.21.* ſic etiam audiuimus Chriſti vocem in Eccleſia patientis: Saule Saule, quid me perſequeris? *Act.9.* Cum itaq; non *Caput 7.* exaudimur ad temporalia bona retinenda vel adipiſcenda quando pro his deprecamur deũ: in eo quo nos non exaudit, derelinquit nos, ſed ad potiora, quæ vult vt intelligamus & præferamus & concupiſcamus, non nos derelinquit. Vnde ſequitur pſalmiſta, & dicit: Cla- *Pſal.21.* maui ad te per diem, nec exaudies, & nocte: etiam hic ſubauditur, nec exaudies. Sed vide quid adiũgit: Et non F ad inſipientiam mihi. Hoc ergo dicit: Non me quidem exaudies clamantem per diem, id eſt, in rebus proſperis, vt eas non amittam: & nocte, id eſt, in rebus aduerſis, vt proſpera quæ amiſſa ſunt redeant. Verum hoc mihi non ad inſipientiam facies, ſed potius vt ſapiã, quid iam per noui teſtamenti gratiam à te expectare, quid deſiderare, qoid poſcere debeam. Clamo quippe ego, vt hic mihi bona temporalia non auferãtur. Tu autem in ſancto habitas laus Iſraël. Nolo vt derelinquas concupiſcentiam meam, qua carnalem felicitatẽm requiro. Verùm hæc eſt in ſordibus vetuſtatis, tu autem quæris munditiam nouitatis: non exaudiendo iſtam cupiditatem relinquis, quia charitatẽ in qua habites requiris. Charitas autem dei diffunditur in cordibus noſtris, *Roma.5.* ſed per ſpiritũ ſanctum qui datus eſt nobis. Ideo in ſancto habitas laus Iſraël, laus videntium te, quia non in ſe laudãtur, ſed in te. Quid enim habẽt quod non acceperũt? vt qui gloriatur, in domino glorietur. Hæc eſt gratia noui teſtamenti. Nam in veteri teſtamento quando commendabas non niſi à te peti ſperariq; debere etiam ipſam terrenam temporalémque felicitatem, In te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt, & eruiſti eos: ad

G te clamauerunt, & ſalui facti ſunt: in te ſperauerunt, &
non ſunt confuſi. Illos quippe patres inter inimicos
ſuos viuentes, & diuitiis impleſti, & ab hoſtibus erui-
ſti, glorioſaſque victorias reportare feciſti, & de diuer-
Gene.22. ſis eos mortibus liberaſti. Pro alio, id eſt, pro Iſaac, ſub-
Iob.42. ieciſti ne feriretur, arietem. Alium, id eſt, Iob de putre-
dine ſanum, & ei dupla quæ amiſerat reddidiſti. Ali-
Danie.14. um, id eſt Danielem inter leones eſurientes illæſum
Danie.3. integrúmque ſeruaſti. Aliorum, id eſt, Ananiæ, Azariæ,
Miſaël inter flammas deambulantium grata voce lau-
datus es. Tale aliquid in Chriſto expectabant fieri Iu-
dæi, vnde probarent ſi vere filius dei eſſet. Ex eorum
Sap.2. perſona & in libro Sapientiæ dicitur: Morte turpiſsi-
ma condemnemus illum. Erit enim reſpectus in ſer-
monibus ipſius. Si enim vere filius dei eſt, ſuſcipiet
eum & liberabit eum de manibus contrariorum. Hæc,
inquit, cogitauerunt & errauerunt, excæcauit enim
eos malitia eorum. Attendentes quippe tempus vete-
ris teſtamenti, & illam patrum etiam temporalem fe-
licitatem, in qua illis exhibenda demonſtrauit deus
etiam talia dona ſua eſſe, non viderunt iam eſſe tem-
H pus quo reuelaretur in Chriſto, bona æterna proprie
deum præſtare iuſtis, qui bona temporalia præſtat &
Caput 8. impiis. Denique cum dixiſſet, In te ſperauerunt
patres noſtri, ſperauerunt, & eruiſti eos: Ad te clama-
uerunt, & ſalui facti ſunt: in te ſperauerunt & non ſunt
Pſal.21. confuſi: vide quid adiunxerit: Ego autem ſum vermis,
& non homo. Quod videtur quidem ad commendan-
dam humilitatem ſimpliciter dictum, vt ſe in oculis
perſequentium, abiectiſsimum quiddam & contemptiſ
ſimum demonſtraret. Sed non eſt contemnenda alti-
tudo ſecreti profunditáſque myſterij, præſertim in eis
verbis quæ tanto ſaluatori in prædicatione prophetiæ
coaptantur. Dictus eſt hic ſenſus elegantiſsimus à prio-
ribus, ideo ſe hoc nomine Chriſtum prænunciari vo-
luiſſe, quia vermis de carne ſine concubitu naſcitur, ſi-
Iob.25. cut ille natus eſt de virgine. Sed in libro ſuo Iob cum
de creaturis cœleſtibus loqueretur, quòd in dei conſpe-
ctu etiam vix ipſæ mundæ ſint, quanto magis, inquit,
homo putredo, & filius hominis vermis? Putredinem
pro mortalitate poſuit, quæ iam velut conceptam ge-
ru moriendi neceſsitatem, in quam peccando contru-
I ſus eſt homo, & filium hominis vermem natum de
putredine quaſi putrem, hoc eſt, de mortalitate mor-
talem. Ac per hoc in his verbis pſalmi aliũ ſenſum nos
quærere admonuit, illo quidem ſaluo, neq; reprobato:
Pſal.22. vt non ſolum ſcrutemur quod ait: Ego autem ſum ver-
mis, ſed etiam illud quod addidit: Et non homo, ſecun
dum illud quod de libro Iob commemoraui, tanquam
diceret: Ego autem ſum filius hominis, & non homo:
non quòd homo non ſit Chriſtus, de quo dicit Apoſto-
1.Timo.2. lus: Vnus eſt mediator dei & hominum, homo Chri-
ſtus Ieſus: (omnis enim filius hominis homo eſt) ſed ad
quendam reſpicit ſenſus iſte, qui ſic homo fuerit, vt nõ
eſſet filius hominis, id eſt Adam. Forte ergo ſic eſt di-
ctum, Ego autem ſum vermis & non homo, id eſt, Ego
autem ſum filius hominis, & non homo, tanquam di-
ceretur: Ego autem ſum Chriſtus, in quo omnes viui-
ficantur: non Adam, in quo omnes moriuntur. Ac per
hoc homines diſcite per gratiam noui teſtamenti iam
vitam cõcupiſcere ſempiternam. Quid pro magno ita
vos vultis à domino de morte liberari, ſicut liberati
ſunt patres veſtri, quando commendabat deus etiam
terrenæ felicitatis præter ſe non eſſe alium largitorem?
Illa felicitas ad veterem hominem pertinet, quæ ve-
tuſtas ab Adam cœpit. Ego autem ſum vermis & non K
homo, Chriſtus non Adam. A veteri veteres fuiſtis, à
nouo noui eſtote. Ab Adam homines, à Chriſto filij ho-
minum. Non enim ſine cauſa familiariſsime dominus Matt.17.
in Euangelio ſe filium hominis dicit magis quàm ho-
minem, nec ſine cauſa in alio pſalmo: Homines, inquit, Pſal.35.
& iumenta ſaluos facies domine, ſicut multiplicata eſt
miſericordia tua deus. Abs te quippe iſta ſalus homi-
nibus iumentiſque communis. Sed habent aliam homi-
nes noui propriam quandam & ab animatorum con-
ſortio ſeparatam, quæ ad nouum pertinet teſtamentum.
Habent omnino. Nam de illa ibidem ſequitur & di-
cit: Filij autem hominum ſub tegmine alarum tuarum
ſperabunt. Inebriabũtur ab vbertate domus tuæ, & tor-
rente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te eſt
fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Certe &
hic cum ſuperius dixiſſet Homines, poſterius dixit, Filij
autem hominum: tanquam diſtinguens ab hominibus
filios hominum. In illa quippe felicitate eius ſalutis
quæ communis eſt hominibus & iumentis, eo nomine
illos appellare voluit, quo demonſtrarentur ad illum
primum hominẽ pertinere quo vetuſtas cœpit & mors, L
qui ſic fuit homo, vt non eſſet filius hominis. Iſtis au-
tem poſterioribus qui ſperant aliam felicitatem, & fon-
tis vitæ ineffabilem voluptatem, & ſempiterni lumi-
nis lumen, hoc nomen impoſuit, quo ſe familiarius ap-
pellari voluit dominus eorum, in quos talis gratia re-
uelata eſt, eoſq; filios hominũ potius quàm homines ap-
pellauit. Nõ autem exiſtimes quaſi locutionis regulam
figi perpetua lege ſeruãdam, vt vbicunq; legeris homi-
nes aut filios hominum, ſecũdum hanc diſtinctionem
ſemper intelligas, ſed vt ſe habuerit circunſtantia le-
ctionis, vnde ſenſus ſi patet hauritur, ſi latet eruitur: ſi-
cut in hoc loco pſalmi huius quem non moueat diſtin-
ctionis intentio, cum ille qui dixerat: In te ſperauerunt
patres noſtri, & eruiſti eos: ad te clamauerunt, & ſalui
facti ſunt: In te ſperauerunt, & non ſunt confuſi: ſubiun- Pſal.21.
git, Ego autem: non enim ait, ſic & ego: ſed ego autem.
Quid ergo iſte qui ſe ita diſtinguit? Ego autem ſum ver-
mis, inquit, & non homo, tanquam illis quos exaudiſti
& eruiſti, eam commendares felicitatem, quæ ad vetus
pertinet teſtamẽtum, quæ homini veteri tribuenda eſ-
ſet, qui cœpit ab Adam. Ego autem ſum vermis, hoc eſt, M
filius hominis, non homo ſicut ille homo qui non fuit
filius hominis. Ac per hoc & quod ſequitur: Oppro- Cap.9.
brium hominũ, & abiectio plebis: omnes qui conſpicie-
bant me, ſubſannabant me, & locuti ſunt labiis, & mo-
uerũt caput. Sperauit in deum, eruat eum, ſaluum faciat
eum, quoniam vult eum. Hoc in labiis non in corde di
xerunt, inſultando quod non fieret, nõ credendo quod
futurum eſſet. Factum eſt autẽ & hoc, ſed ſicut fieri opor
tebat in filio hominis, in quo ſpes æternæ vitæ fuerat
reuelanda ad nouum pertinens teſtamentum, non ſicut
illi expectabant, & quia fieri nõ videbant, tanquam ſu-
perato inſultabant, pertinẽtes ad teſtamentum vetus, &
hominẽ in quo omnes moriuntur, non ad filiũ hominis
in quo omnes viuificabuntur. Mortem quippe intulit
homo ſibi filióque hominis, vitam vero attulit homini
moriens & reſurgẽs filius hominis, opprobrium homi-
num & abiectio plebis. Vſq; ad mortẽ enim hoc voluit
pati in conſpectu inimicorũ, quo eum tanquã derelictũ
putarent, vt gratia cõmendaretur noui teſtamenti, qua
diſceremus aliã quærere felicitatẽ, quæ nunc eſt in fide,
poſtea vero erit in ſpecie. Quãdiu enim ſumus in corpo 2.Cor.5.
re, ait Apoſtolus, peregrinamur à domino. Per fidẽ enĩ

A ambulamus,non per ſpeciem, & ideo nunc in ſpe, tunc
in re. Denique reſurrectionem ſuam, quam nō ſicut no
ſtram in longum differri oportebat vt in exemplo car-
nis eius diſceremus quid in noſtra ſperare deberemus,
noluit alienis demonſtrare,ſed ſuis:alienis dico,nō na-
tura, ſed vitio quod ſemper eſt contra naturam. Mor-
tuus eſt ergo in conſpectu hominū, reſurrexit autem in
conſpectu filiorum hominum, quia mors ad hominem
1.Cor.15. pertinebat, reſurrectio ad filium hominis. Sicut enim
in Adam omnes moriuntur,ſic & in Chriſto omnes vi-
uificabuntur. Vt igitur exemplo ſuæ carnis exhortare-
tur fideles ſuos temporalem pro æterna felicitate con-
temnere,vſque ad mortem pertulit perſequentes atque
ſæuientes,& quaſi victo & oppreſſo ſuperbe illudētes.
Quod autem carnem ſuam reſuſcitauit, & diſcipulorū
conſpectibus & contactibus reddidit, eiſque vidētibus
† expectare. aſcēdit in cœlū,ipſos ædificauit,& quod prædicare† de-
berent, euidentiſsima veritate monſtrauit. Illos autem
à quibus tanta mala vſque ad mortem pertulerat, quaſi
de illo ſuperato & extincto gloriantes, in ea opinione
dereliquit, vt quiſquis eorum ſalute æterna ſaluus fieri
B vellet,hoc de illi⁹ mortui reſurrectione crederet,quod
ij qui viderunt, ſignis conteſtātibus prædicauerunt, &
pro ea prædicatione ſimilia perpeti non dubitauerunt.
Caput.10. Quapropter etiam Iacobus vnus ex Apoſtolis eius in
epiſtola ſua cum hortaretur fideles qui poſt paſsionem
& reſurrectionem Chriſti adhuc in iſta vita teneban-
tur,diſpenſationem veteris teſtamenti nouique diſtin-
Iacobi.5. guēs,Suſtinentiam,inquit,Iob audiſtis, & finem domi-
ni vidiſtis: ne ideo patienter ſuſtinerēt temporalia ma-
la, vt ſibi hoc reſtitueretur quod recepiſſe legimus Iob.
Iob.42. Nam & ab illo vulnere atq; putredine ſaluus factus eſt,
& ei cuncta quæ amiſerat, duplicata ſunt reſtituta: vbi
etiam cōmendata eſt reſurrectionis fides.Nam filij non
dupli ſed totidem redditi,etiam illos quos amiſerat re-
ſurrecturos ſignificauerūt. Sic ipſi quoq; illis prioribus
iuncti,à reſtitutione dupli nō inueniētur alieni. Vt er-
go nō talem remunerationē ſperaremus quando mala
temporalia pateremur,nō ait:Suſtinētiam & finem Iob
audiſtis,ſed ait: Suſtinentiam Iob audiſtis,& finem do-
mini vidiſtis:tanquam diceret:Mala tēporalia ſicut Iob
ſuſtinete, ſed pro hac ſuſtinentia non temporalia bona
C ſperate,quæ illi aucta redierunt, ſed æterna potius quæ
in domino præceſſerunt.Iob ergo de illis patribus erat
qui exclamauerunt.& ſalui facti ſunt. Cum enim dicit,
Pſal.21. Ego autē,ſatis inſinuat qua ſalute illos ſaluos eſſe factos
velit intelligi,in qua ipſe vtiq; derelictus eſt, non quòd
illi à ſalute æterna fuerint alieni, ſed in occulto tunc
erat quod in eis fuerat reuelandum.In veteri quippe te-
ſtamēto velamen eſt,quod tunc auferetur, cū ad Chri-
Math 27. ſtum quiſq; inde tranſierit.Quo crucifixo velum etiam
templi ſciſſum eſt,vt ſignificaretur quod Apoſtolos de
velamine veteris teſtamenti dixit,quomodo in Chriſto
euacuatur. Nam & in illis patribus quamuis rariſsima,
tamen fuerunt & vſque ad mortem exempla patientiæ,
Lucæ 11. à ſanguine Abel vſque ad ſanguinem Zachariæ, quo-
rum ſanguinem dicit dominus Ieſus & ab eis exigen-
dum, qui in patrum ſuorū, à quibus illi occiſi ſunt, ini-
quitate perſiſterent. Et in nouo teſtamento nec defuit
nec deeſt bonorum fidelium multitudo, qui etiam in
iſta temporali felicitate præpolleant, & in ea largito-
ris dei bonitatem miſericordiamq; experiantur,tenen-
tes tamen quod diſpenſator noui teſtamenti diuitibus
1.Tim.6. huius ſeculi Apoſtolus præcepit,nō ſuperbè ſapere, ne-
que ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo, qui

præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum, vt be- D
nefaciāt diuites, ſint in operibus bonis, facile tribuant,
communicent,theſaurizent ſibi fundamentum bonum
in futurum, vt apprehendant veram vitam: qualis in
Chriſti non tantum ſpiritu, verumetiam carne mani-
feſtata eſt cum reſurrexit à mortuis, non qualem Iudæi
in illo peremerunt,quando eum de manibus eorū deus
non eruit,eūq; dereliquiſſe viſus eſt exclamantē, Deus
meus deus me⁹ vt quid me dereliquiſti? vt eo modo in
ſe transfiguraret martyres ſuos, qui etſi mori nollent,
quod etiam Petro dixit: Alter te cinget, & feret quò Ioan 21.
tu non vis, ſignificans qua morte clarificaturus erat
deum: & ob hoc à deo ſuo derelicti viderentur ad tem
pus,cum eis præſtare nollet quod vellent,illam vocem
cordis emitterent, illumq; adhiberent pietatis affectū,
quem paſsione impendente ore proprio dominus ex-
preſsit,eos in ſe identidem transfigurans, Verum non Math.26.
quod ego volo, ſed quod tu vis pater. In quo enim Caput 12.
primitus niſi in ipſo capite noſtro apparere debuit,
propter quam cauſam Chriſtiani ſumus? Propterea non
ait: Deus meus deus meus dereliquiſti me, ſed cauſam Pſal. 21.
commouit requirendam,cum addidit: Vt quid dere- E
liquiſti me, id eſt, quare, propter quid, quam ob cau-
ſam? Profecto enim erat aliqua cauſa, eaq; non parua,
vt Noë liberaret de diluuio, Loth de cœleſti incendio,
Iſaac de imminenti gladio, Ioſeph de calumnia mu-
lieris & cuſtodia carceris,Moyſen ab Aegyptiis,Rahab
ab excidio ciuitatis, Suſannam à teſtibus falſis, Danie-
lem de lacu leonum,tres viros ab ignibus, alióſque pa-
tres qui exclamauerunt & ſalui facti ſunt, & Chriſtum
de manibus Iudæorum non liberaret, eúmque in pote-
ſtate ſæuientium vſque ad mortis exitum derelinque-
ret. Vt quid hoc? propter quid hoc? niſi propter illud
quod paulopoſt in eodem pſalmo dicit: Non ad inſi-
pientiam mihi,hoc eſt,corpori meo,Eccleſiæ meæ, mi-
nimis meis. Nam & in Euangelio, Quod vni ex mini- Math.25.
mis meis feciſtis,inquit, mihi feciſtis. Sic itaq; dictum
eſt:Et non ad inſipientiam mihi:quomodo dictum eſt:
Mihi feciſtis. Et ſic dictum eſt: Quare me dereliquiſti?
quomodo dictū eſt: Qui vos recipit, me recipit: & qui Lucæ.10.
vos ſpernit, me ſpernit. Non ergo ad inſipientiam no-
bis, ſed vt ſapiamus: non propter iſtam vitam, in qua
nos deus aliquando vſque ad mortem perſequentium F
manibus derelinquit, ſed propter illam ſempiternam
nos debere eſſe Chriſtianos, quia hoc in illo præceſsiſ-
ſe intuemur, ex cuius nomine ſic vocamur. Ecce ita fa-
ctum eſt, tamen multi non ob aliud volunt eſſe Chri-
ſtiani, niſi vt huius vitæ felicitate perfruantur, ideo-
que illa deficiente deficiunt. Quid ſi non in ipſo no-
ſtro capite tam inſigne conſtitueretur exemplum, quo
diſceremus pro cœleſtibus terrena contemnere,non re-
ſpicientes quæ videntur, ſed quæ non videntur? Quæ
enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non vi- 2.Cor.4.
dentur, æterna. Quos in ſe vocibus illis transfigurare
dignatus eſt.Nam quantum ad ipſum attinet, quomo-
do vellet liberari ab illa hora, qui propterea venerat
in illam horam? Aut quomodo ſic loquebatur quaſi
quod nollet ei accideret, cum poteſtatem habuerit po-
nendi animam ſuam,& iterum ſumendi eam, nec eam Ioan.10.
quiſquam tolleret ab illo,ſed eam ipſe poneret & reſu-
meret,ſicut in Euāgelio dicit? Sed proculdubio nos in
illis vocibus eramus, & caput pro ſuo corpore loque-
batur,non diſiuncta ſignificatione vocis,vbi connexio
non diſiungitur vnitatis. Denique in pſalmo ſequitur, Caput 12.
& orans aduerte quid dicat: Et tu, inquit, extraxiſti me

G de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te iactatus ſum ex vtero, de ventre matris meæ deus meus es tu: tanquam diceret, de alia re & ab alia re in aliam rem me traiecisti, vt tu ſis mihi bonum pro terrenis bonis mortalitatis huius, quam in matris ventre ſortitus ſum, cuius vbera ſuxi. Hæc enim vetuſtas eſt de qua me tu extraxiſti, & illa carnalis natiuitatis bona ſunt, à quibus tu ſpes mea es. Inde enim ad te conuerſus ſum ex vtero, id eſt, ex iis quæ in vtero inchoaui. In te iactatus ſum, ad te ſcilicet tranſiens, totum me tibi committens. Ideoque de ventre matris meæ, id eſt, de bonis carnis quam ſumpſi in ventre matris meæ, deus meus es tu, vt de his tu ſis bonum meum: ea locutione dictum eſt, ac ſi diceretur verbi gratia, de terra cœlum habito, hoc eſt, hinc illò emigraui: & iſta noſtra in illum transfiguratio eſt, qui per gratiam teſtamenti noui mutamus vitam, tranſeuntes de vetere ad nouam. Nam ille hanc rem ſacramento ſuæ paſsionis reſurrectioniſque ſignificans, carnem mutauit de mortalitate ad immortalitatem, vitam vero non mutauit de vetuſtate in nouitatem, quæ nunquam fuit in impietate,
H vnde tranſiret ad pietatem. Quanquam non defuerunt qui hoc quod dictum eſt, De ventre matris meæ deus meus es tu, ideo ad ipſum caput noſtrum pertinere ſentirent, quoniam pater intantum eſt deus eius, inquantum homo eſt in forma ſerui, nō inquantum illi æqualis in forma dei eſt. Ideo de ventre matris meæ deus meus es tu, ac ſi diceret, ex eo quod homo factus ſum, deus meus es tu. Sed quid eſt, tu extraxiſti me de ventre, ſi ad ipſum Ieſum de virgine procreatum refertur? quaſi alios deus non extrahat, in cuius prouidentia eſt omnis ordo naſcendi: an inde ſignificare voluit partum virginis ſeruata virginis integritate mirabili, cum ait: Tu extraxiſti me de ventre matris meæ, vt quod illic mirabiliter factum eſt, cum deus feciſſe dicitur, nemini incredibile videatur? Quid ergo eſt & illud: Spes mea ab vberibus matris meæ? Quomodo & hoc ad ipſum caput Eccleſiæ referri poteſt, quaſi ſpes eius, quæ in deo eſt, à matris vberibus ei cœperit, non & ante in ipſo vtero? Neque enim ſpes alia intelligenda eſt, niſi quia futurum erat vt deus eum exaltaret à mor-
I tuis. Totum hoc quippe ſecundum id quod homo factus eſt dicitur. An forte quia vbera fœminarum ab ipſo conceptu in vbertatem promoueri perhibētur, ſic intelligi voluit, ab vberibus, tanquam diceret, ex quo carnem ſumpſi, cui carni fuerat ſperanda immortalitas: vt non ante ſpes ei eſſet cum in forma dei eſſet, in qua nihil in melius mutandum eſſet, ſed ab vberibus matris, id eſt, ab ipſa ſuſceptione carnis, quæ concipiebatur in ſpe, cuius ſpei res futura erat, cum ad immortalitatem de morte tranſiret. Sed quod dictum eſt, In
Pſal. 21. te iactatus ſum ex vtero, quomodo coaptari capiti poſſit, ignoro, quaſi in vtero cum eſſet, non in deo fuerit,
Acto. 17. in quo viuimus, mouemur & ſumus, aut illius infantis anima rationalis, ex quo caro proceſsit ex vtero, deum ſperare cœperit. Niſi forte credēdum eſt, iam nato animam rationalem acceſsiſſe, quæ intra viſcera matris adhuc ei defuiſſet. Et quoniam eadem anima quæ carni iam natæ addita eſt, deo inhærebat, ideo ſecundum eandem carnē dictum eſſe exiſtimādum eſt, In te iactatus ſum ex vtero: tanquā diceret, Eam ſortitus ſum animam ex vtero, quę tibi cohæret. Sed quis audeat in hāc ſe temere præcipitare ſententiam, cum ratio de aduentu vel exortu animæ in tanto naturæ profundo ſic lateat, vt ſatius ſit eam ſemper quærere quandiu in hac vita ſumus, quàm aliquando inueniſſe præſumere? Ex K
illa vero in ſeipſum transfiguratione noſtra quemadmodum poſſent hæc accipi, dictū eſt. Si quid autem dici potuit conuenientius vel potuerit, nullius pręiudicamus ingenio, doctrinæ nullius inuidemus. Iam illud Caput 13.
quod ſequitur, Ne diſcedas à me, quoniam tribulatio proxima eſt: inde iam eminet quemadmodū dictū eſt, Quare me dereliquiſti. Quomodo enim dereliquit, cui dicitur: Ne diſcedas à me, niſi quia dereliquit vitæ veteris temporalem felicitatem? Rogatur autem ne diſcedat & deſerat ſpem vitæ æternæ. Sed quid eſt, quoniam tribulatio proxima eſt? quaſi ei paſsio adhuc immineret, cū ipſe media paſsione iſta dicere intelligatur, quæ de illo in hoc pſalmo prophetata ſunt. Hic enim dicturus eſt etiam quæ in euangelio apertiſsime ſcripta ſunt:
Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam Matth. 27.
miſerunt ſortem: quod factum eſt cum iam penderet in ligno. Quid eſt ergo, tribulatio proxima eſt, in qua media loquebatur? Sed nimirū illud vult intelligi, quia cū caro in doloribus eſt & in pœnis, profecto anima tunc habet magnum agonem patientiæ, in quo ne deficiat, laborandum & orādum eſt. Nihil eſt autem animæ ſua L
carne propinquius. Ideo mundi huius quālibet magnus perfectuſq; cōtemptor, cum alibi patitur, nihil patitur. Poteſt enim adhibere vigilem rationē, cum amittit bona quæ extrinſecus ſunt: & ab animo ſapientis, qui ex cupiditate nō hæret, ſine dubio longe ſunt, & nō curare quod patitur, quia nec patitur. Cum vero amittit præcipua corporis bona, id eſt corporis vitam ac ſalutem, iam tribulatio proxima eſt animi bonis, quibus ipſe intus tanquam corporis eſt dominus quid faciet qualibet ratione, vt non doleat cum corpus vulneratur aut vritur, cui tanto implicatur cōſortio, vt pati poſsit, dolere non poſsit? Ideo & diabolus hunc nocendi ordinem tenens, illius magni viri quem poſtulauerat tentandum, prius externa bona accepit in poteſtatē, quibus ablatis & perditis, cum illum inconcuſſum videret, dixerat enim: Dominus dedit, dominus abſtulit: ſicut domino Iob. 1.
placuit, ita factū eſt, ſit nomen domini benedictū: etiam carnem cruciandam vulnere poſtulauit, tali cū eo confligens certamine, vt bona proxima inuaderet, hoc eſt, corporis bona, quib⁹ ille perditis ſi forte ſuccumberet, atque ad impietatem cor inclinaret, etiam bona animi deperirent, quibus perdendis iam in corpore ſæuiens vicinius tentator inſtabat. Deniq; ille vir, qui in tanta M
animi tentatione erat, vbi erat animi bonis proxima tribulatio, quāuis multa prophetice loquatur, longe tamen loquitur aliter, quàm cum illa eaterna bona deperiſſent, in quibus filios non amiſerat ſed præmiſerat. Clamat ergo martyris anima transfigurata in Chriſtū, cum iam in carne tribulari cœperit, & dicit deo à quo derelicta eſt in terrena felicitate, ſed quæ cū illo eſt in ſpe vitæ æternæ: Ne diſcedas à me, quoniam tribulatio proxima eſt. Non eſt in agro meo, non in auro, non in pecore, nō in tectis atq; parietibus, non in meorum orbitatibus, ſed in carne mea eſt cui copulor, cui connector, cuius ſenſum non habere non poſſum, vnde me de proximo vrget, vt à patientiæ virtute nō deficiā. Ne diſcedas à me, quoniam non eſt qui adiuuet, neq; amicus, neq; propinquus, neq; humana laus, neque præteritæ recordatio voluptatis, neq; aliquid eorū quo terrenæ felicitatis ruina fulcitur, neque ipſa quę in animo eſt meo humana virtus, quia ſi tu deſeris, quæ hominis virtus?

Quid eſt enim homo niſi ꝙ memor es eius? Circundederunt me vituli multi, hoc eſt, minures in plebe. Caput 14.

Tauri

A Tauri pingues obſederunt me, hoc eſt, ſuperbi ac diui-
tes principes plebis aperueruut in me os ſuum, claman-
Lucæ 23. tes, Crucifige crucifige. Quaſi leo rapiens & rugiens ra-
puerunt eum, comprehenſum adducentes ad Præſidē,
& rugierunt petendo eius mortem. Sicut aqua effuſus
ſum, tanquam in me lapſi caderent perſecutores mei.
Diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Quid ſunt oſſa, niſi cor-
poris firmamenta, corpus autē Chriſti Eccleſia? Firma-
mēta ergo Eccleſiæ qui, niſi Apoſtoli, qui etiam colūnæ
alibi nuncupantur? Hi vtique diſperſi ſunt cum ad paſ-
ſionem ipſe duceretur, vel cum eſſet paſſus & mortuus.
Factum eſt ergo cor meum tanquam cera liqueſcens
Pſal. 21. in medio ventris mei. Hoc ſanè quemadmodum ca-
piti noſtro ipſius corporis ſaluatori coaptetur, inueni-
re difficile eſt. Neque enim niſi magno pauore contin-
git, vt cor velut cera liqueſcat humanum, quod vnde
Ioan. 10. in illo fieri poſſet, qui poteſtatem habebat ponendi &
recipiendi animam ſuam? Sed profectò aut infirmo-
rum ſuornm in ſe tranſtulit cauſam: ſiue illorum qui
metu mortis paueſcūt, ſicut ipſe Petrus ex egregio præ-
ſumptore tam creber negator effectus, ſiue illorum qui
B triſtitia ſalubri cōtabeſcunt, ſicut idem ipſe Petrus cum
amarè fleuit. Nam & triſtitia quaſi ſoluit cor. Vnde di-
citur etiam Græcè λύη, quòd hinc appellata ſit λύπη.
Aut certe profundum ſacramenmm nos intelligere vo
luit, vt cordis ſui nomine ſignificaret ſcripturas ſuas, v-
bi eius vtique latebat conſilium, quod tūc apertum eſt,
cum ea quæ de illo prophetata fuerunt, paſſus impleuit.
Solutæ ſunt ergo ſcripturæ eius in iis quæ perfecta ſunt
aduentu eius, natiuitate, paſſione, reſurrectione, glorifi-
catione. Quis enim iam ea non intelligit in prophetis,
quando vſque ad intellectum etiam carnalis multitu-
dinis peruenerunt, quam fortaſſe ſignificauit in medio
vētris ſui, vt in eius corpore quod eſt Eccleſia, quaſi vē-
tris locum habeat carnalis & infirmior multitudo? Aut
ſi ventris nomen magis interioribus competit, ad eos
potius qui perfectiores ſunt, ſcripturarum intellectum
pertinere monſtratum eſt, cum cor eius, id eſt, ſcriptu-
ræ eius quæ cōtinent conſilium eius, in medio eorum,
hoc eſt, in cogitatione eorum tāquam cera diſſoluitur,
hoc eſt, feruore ſpiritus aperitur, diſputatur, exponitur.
Caput 15. Exaruit velut teſta virtus mea. Teſta igne firmata eſt,
C ſic & virtus corporis Chriſti non ſicut fœnū igne con-
ſumitur, ſed ſicut teſta paſſione velut igne firmatur. Va
Eccl. 27. ſa enim figuli probat fornax, ſicut alio loco ſcriptura
dicit, & homines iuſtos tētatio tribulationis. Et lingua
mea adhæſit faucibus meis. Poteſt quiden ſilētium eius
ſignificatum videri, quod alius Propheta commendat
Eſa. 53. cum dicit: Sicut agnus corā tondēte fuit ſine voce. Sed
ſi linguā eius, eos in ei' corpore (quod eſt Eccleſia) intel
ligamus, per quos ſuum loquitur Euāgelium, tunc eius
faucibus adhærent, cum à preceptis eius non recedunt.
Quod verò ſequitur: Et in puluerem mortis deduxiſti
me: quomodo capiti coaptabitur, quandoquidem cor-
pus eius, quod tertia die reſurrexit, non eſt vtiq; in pul-
Act. 2. uerem diſſolutū? Nec aliter expoſuerūt Apoſtoli, quod
Pſal. 15. in alio pſalmo poſitū eſt: Neq; dabis ſanctum tuum vi-
dere corruptionem, niſi quia eius caro nō eſt corrupta,
quæ tam celeriter reſurrexit. Vnde item in alio pſalmo
Pſal. 29. dicit: Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in
corruptionem? Nunquid cōfitebitur tibi puluis, aut an-
nunciabit veritatem tuā? Hoc ſcilicet dicens, quòd ſi eo
modo quo & cæteri mortuus dimitteretur in puluerē,
& caro eius reſurrectioni vltimæ ſeruaretur, nulla eſ-
ſet vtilitas in ſanguine eius: quia nihil prodeſſet mors

eius, nec annunciaretur veritas dei, quæ illum continuo D
reſurrecturū eſſe prædixerat. Quid ſibi vult ergo quod
hoc loco ait: Et in puluerem mortis deduxiſti me? Niſi
corpus eius accipiamus Eccleſiā, in qua illi qui pro eius
nomine paſſi ſunt vel patiuntur, non ita vt ipſe cito re-
ſurgunt, ſed in mortis puluerem deducuntur, tunc re-
ſurrecturi, cum illud tēpus venerit, de quo in Euange-
lio dicit: Veniet hora quando omnes qui in monumen- Ioan. 5.
tis ſunt, audient vocem eius, & procedēt. Aut certe tro-
pice puluerem mortis ipſos Iudæos intelligi voluit, in
quorum manus deductus eſt. Scriptū eſt enim: Non ſic Pſal. 1.
impij non ſic, ſed tanquam puluis quem proiicit ven-
tus à facie terræ. Deniq; ſequitur: Quoniam circun- Caput 16.
dederunt me canes multi, concilium malignantiū ob- Pſal. 21.
ſedit me: tanquā ipſos dixerit puluerē mortis, in quem
deductus eſt, quos dixit canes multos & concilium ma-
lignantium, canes eos videlicet appellans, qui plerun-
que contra innocentes latrant, cum quibus non habent
conſuetudinem. Iam vero in iis quæ ſubiungit, tāquam
Euangelium recitatur. Crucifixio quippe eius exprimi-
tur in eo quod dicit: Foderunt manus meas & pedes Ibidem.
meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi vero con- E
ſiderauerunt & conſpexerunt me. Foſſæ ſunt enim cla-
uis manus & pedes eius, & cum extenderetur in ligno,
quodammodo numerata ſunt oſſa eius. Conſideratus
eſt autem atque conſpectus quid illi futurum eſſet, &
vtrum veniret Helias, & liberaret eum. Iam illud quod
ſequitur, nullius expoſitionis indiget. Diuiſerunt ſibi
veſtimenta mea, & ſuper veſtem meā miſerunt ſortem.
Verba deinde quæ ſubtexuntur, orantis ſunt, tam in
perſona capitis, id eſt hominis mediatoris, quàm ex per-
ſona corporis, quod eſt Eccleſia, quam dicit etiam vni-
cam ſuam. Tu autem domine, inquit, ne longe facias
auxilium tuum: hoc ad eius carnem pertinet, cuius re-
ſurrectio non in longum eſt miſſa vt aliorum. In de-
fenſionem meam aſpice: ne quid noceant inimici, qui
ſibi videntur aliquid potuiſſe, carnem perimēdo mor-
talem. Non autem nocent, ſi defendente gratia dei, non
eis ad malum anima ſuperata cōſentiat. Sic enim & ali-
bi prophetatum eſt: Terra tradita eſt in manus impij,
hoc eſt, caro terrena. Erue à framea animam meam.
Framea gladius eſt. Nec vtique tali ferro Chriſtus oc- F
ciſus eſt, ſed cruce: nec latus eius gladio, ſed lancea per-
cuſſerunt. Tranſlato ergo verbo frameā linguam dixit
perſequentium, ſicut in alio pſalmo dicitur: Et lingua Pſal. 56.
eorum gladius acutus. Vnde quia in eius carne lingua
præualuit malignorū, orat vt animæ nihil noceat cum
dicit: Erue à framea animam meam. vt hæc in prophe-
tia oratio, ſi ad caput corporis referas, non videatur
velut indigentis petitio, ſed potius rei futuræ figurata
prædictio. Aut certe quia corpus eius, hoc eſt, Eccleſia
graues perſecutiones fuerat perpeſſura, frameam di-
xit, qua maxime trucidati ſunt martyres, vnde vult eo-
rum animas erui, ne timeant eos qui corpus occidunt, Matt. 10.
animam autem occidere non poſſunt, & conſentiant ad
illicita. Aut etiam in ipſorum paſſionibus, inimico-
rum linguam frameam dicit, vnde animam ſuam,
hoc eſt, animam corporis ſui, animam ſanctorum ſuo-
rum vult erui. Quod autem ſequitur, Et de manu ca-
nis vnicam meam: nihil aptius quàm vnica Eccleſia
mihi videtur intelligi. Canem vero appellauit mun-
dum, non ratione ſed conſuetudine contra inſolitam
veritatem latrantem. Hæc eſt enim canum natura, vt
cum quibus habent conſuetudinem, ſiue illi boni ſiue
mali ſint, non ad eos latrent, inſolitorū autem perſonis

G viſis, etiam innocentibus, irritentur. Manu autem ca-
nis poteſtatem mundi ſignificauit, cuius etiam regnum
infeſtum fututum corpori ſuo, id eſt Eccleſiæ ſuæ, leo-
nis nomine figurauit in eo quod adiunxit: Saluum me
rouer.19. fac de ore leonis. Vnde eſt ſcriptum: Nihil intereſt in-
ter minas regis, & iram leonis. quanquam & diabolum
Petr.5. Apoſtolus Petrus leoni comparet rugienti & quærenti
circumeundo quem deuoret. Superboſq; huius mũdi,
Chriſtianis humilibus aduerſaturos oſtendens, conſe-
quenter dicit: Et à cornibus vnicornium humilitatem
meam. Ideo quippe in vnicornibus ſuperbi intelligun-
tur, quia ſuperbia odit conſortium, & quantum in ipſo
apit 17. eſt, ſolus cupit eminere omnis ſuperbus. Iam nunc
attende vbi ſit fructus, vel quòd derelictus eſt ne exau-
diretur pro terrena felicitate, non ad inſipientiam, ſed
vt ſaperemus quid noui gratia teſtamenti deſiderare
debeamus: vel quod non eſt derelictus, ſed exauditus,
in eo quod ait, Ne diſcedas à me: qui dixerat: Quare me
dereliquiſti? quod vtique contrarium eſt, niſi illud ad
aliud, hoc ad aliud referatur. Attende & audi quantum
H ſapis, hauri quantum capis, quantumq; ipſe rem tantam
eloqui valeo, imò quantum tribuit ille qui nos exaudit,
& in Chriſto inquantum homo mediator eſt inter nos
& deum, & cum Chriſto inquantum deus eſt, æqualis
Ephe.3. deo, & potens eſt facere, vt ait Apoſtolus, ſupra quàm
petimus aut intelligimus. Vide in hoc pſalmo teſtamen
ti noui gratiam, vide illius derelictionis, tribulationis,
deprecationis fructum, quid agatur, quid inſinuetur,
commende-tur. quid mũdetur,† quid illuſtretur. Intuere quid legamus
tanto ante prophetatũ, quid iam cernamus impletum.
Pſal.21. Narrabo nomen tuum, inquit, fratribus meis: in me-
dio Eccleſiæ cantabo te. Fratres illius ſunt de quibus in
Ioan.20. Euangelio ait: Vade, & dic fratribus meis. Eccleſia illa
eſt quam modo dixit vnicam ſuam, hæc eſt vnica ca-
tholica, quæ toto orbe copioſa diffunditur, quæ vſque
ad vltimas gentes creſcendo porrigitur. Vnde in Euan
Matth.24. gelio dicit: Et prædicabitur hoc Euangelium in vni-
uerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc
veniet finis. Quod autem ait: Cantabo, hoc eſt illud
Pſal.95. canticum nouum, de quo in alio pſalmo dicitur: Can-
tate domino canticum nouum, cantate domino om-
nis terra. Habes hic vtraque, ex quo cantico cantatu-
I rum ſe dixerit, & in cuius Eccleſiæ medio. illud per-
tinet ad nouum canticum, hoc ad omnem terram. Ip-
ſe quippe cantat in nobis, cuius gratia cantamus, ſicut
2.Cor.13. dicit Apoſtolus: An vultis experimentum eius acci-
pere, qui in me loquitur Chriſtus? Medium vero Ec-
cleſiæ ad eminentiam licet referas & ad ipſam mani-
feſtationem, quia omnia quanto clarius nota ſunt, tan-
to magis in medio eſſe dicuntur: vel certe ad interio-
res Eccleſiæ, quia interiora ſunt media. Neq; enim om-
nis qui labiis perſonat, cantat canticum nouum, ſed qui
eo modo cantat, vt Apoſtolus admonet dicens: Can-
Ephe.5. tantes & pſallentes in cordibus veſtris domino. Intus
enim eſt hoc gaudium, vbi vox laudis & canitur, & au-
ditur, quia voce laudatur qui gratis amandus eſt toto
corde, tota anima, tota mente, amatorémque ſuum
accendit in ſe gratia ſpiritus ſui ſancti. Quid enim a-
liud eſt canticum nouum, quàm laus dei? Deni-
Capite 18. que ſequitur, & hoc euidentius demonſtrat. Cum enim
Pſal.21. dixiſſet: Narrabo nomen tuum fratribus meis, quia
Ioan.1. deum nemo vidit vnquam, ſed vnigenitus filius, qui eſt
in ſinu patris, ipſe enarrauit, atque adiunxiſſet: In me-
dio Eccleſiæ cantabo te: quomodo cantauit, id eſt, quia
in nobis cantauit cũ proficimus in nomine quod nar-
rauit fratribus ſuis: & quia laudem dei cantauit in no- K
bis, continuo manifeſtauit dicens: Qui timetis domi-
num, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, niſi
qui ſynceriter amat? Tantundem eſt ergo ac ſi diceret:
Qui timetis dominum, amate eum. Dixit enim homini
ſicut ſcriptum eſt: Ecce pietas eſt ſapientia. Porrò pie-
tas cultus dei eſt, nec colitur ille niſi amando. Summa
igitur & vera ſapientia eſt in præcepto illo primo: Di- Matth.22.
liges dominum deũ tuum ex toto corde tuo, & ex tota
anima tua. Ac per hoc ſapiẽtia eſt charitas dei, nec dif- Roma.5.
funditur in cordibus noſtris niſi per ſpiritum ſanctum,
qui datus eſt nobis. Initium autem ſapientiæ timor do- Eccli.1.
mini. Et timor nõ eſt in charitate, ſed perfecta charitas 1.Ioan.4.
foras mittit timorem. Proinde præmiſſus timor in cor
noſtrum, pellit inde cõſuetudinem malorum operũ, &
ſeruat charitati locum, qua tanquam domina veniẽte,
vt illa inſideat, abſcedit. Ergo qui timetis dominũ, lau-
date eum, vt deum nõ ſeruiliter ſed libere colatis: eum
amare diſcite, quem timetis, & poteritis laudare quod
amatis. Timẽtes enim deum homines veteris teſtamen-
ti, propter literam terrentem & occidentem, nondum L
habentes ſpiritum viuificantem, currebant cum ſacri-
ficiis ad templum. Et quamuis in figuram futuri ſangui-
nis quo redempti ſumus, tamen neſcientes quid per eas
præfiguraretur, cruentas victimas immolabant. Nunc
vero in gratia noui teſtamenti, qui timetis dominum,
laudate eum. Ipſe quippe in alio pſalmo illa mutanda
prænuncians, quæ tunc in vmbra futuri offerebantur:
Non accipiam, inquit, de manu tua vitulos, neque de Pſal.49.
gregibus tuis hircos. Et paulo poſt vt oſtenderet ſacri-
ficium noui teſtamenti, quando illo illa fuerant ceſſa-
turo, Immola, inquit, deo ſacrificium laudis, & redde al
tiſsimo vota tua. Et in fine eiuſdem pſalmi: Sacrificium,
inquit, laudis glorificabit me, & illic via eſt qua oſten-
dam illi ſalutare meum. Salutare dei Chriſtus eſt, quem
infantem Simeon ſenex cum agnouiſſet in ſpiritu,
eumque ſumpſiſſet in manus, Nunc dimittis, inquit, do- Luca.2.
mine ſeruum tuum ſecundum verbum tuum in pace.
quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum. Qui ti- Capite 19.
metis ergo dominum, laudate eum, vniuerſum ſemen
Iacob magnificate eum: Non vacat quod ei non ſuffi-
cit dicere ſemen Iacob, niſi adderet vniuerſum, ne in
ſolis eis intelligeretur, qui ex Iſraëlitis fuerant creditu-
ri. Semen Iacob ipſum eſt ſemen Abrahæ. omnibus au- M
tem in Chriſtum credentibus, non ſolis qui ex Iſraël
fuerant fideles, Apoſtolus dicit: Ergo Abrahæ ſemen Gala.3.
eſtis, ſecundum promiſsionem hæredes. Ibi namque
commemorauit præfigurationem noui teſtamenti, in
eo quod ſcriptum eſt: In Iſaac vocabitur tibi ſemen,
non vtique in Hiſmaël ancillæ filio. In quibus duobus
filiis Abrahæ ſeruo & libero, & duabus mulieribus, an-
cilla & libera, ſcribens ad Galatas, duo teſtamenta di- Galat.4.
cit in allegoria præfigurata. Vnde dicit: Non qui filij Roma.9.
carnis, ij ſunt filij dei, ſed filij promiſsionis deputan-
tur in ſemine. Promiſsionis enim verbum hoc eſt: Ad
hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Multum eſt &
nimis longum, diligenter enucleare cur filij promiſ-
ſionis pertinentes ad Iſaac, noui teſtamenti gratiæ de-
putentur. Breuiter tamen attingam, vnde tanto fru-
ctuoſius cogitabis, quanto magis pie cogitaueris. Non
omnia deus quæ prædicit, promittit. Prædicit enim
etiam illa quæ non ipſe facit, quia eſt omnium præ-
ſcius futurorum. Prædicit ergo & peccata hominum,
quæ potuit præſcire, non facere. Promittit autem
quæ ipſe facturus eſt, nec ea mala, ſed bona. Quis enim
promit-

A promittit mala? Quamuis itaque mala inferat, mala non peccata ſed ſupplicia, minatur tamen ea potius quàm promittit. Omnia largitur & præſcit, ſed peccata prædicit, ſupplicia minatur, beneficia pollicetur. Filij ergo promiſsionis, filij ſunt beneficij. Hæc eſt gratia quæ gratis datur, non meritis operantis, ſed miſeratione donantis. Hinc gratias agimus domino deo noſtro, quod eſt magnum ſacramentum in ſacrificio noui teſtamenti, quod vbi & quando & quomodo offeratur, cum fueris baptizatus inuenies. *Caput 20.* Deinde ſequitur & dicit, Timeat eum omne ſemen Iſraël. Qui Iacob, ipſe & Iſraël, vnus homo erat habens duo nomina, non in paruo ſacramento: ſed vno libro non poſſunt dici omnia, in quo iam multum progreſsi ſumus, & nondum de aliis tribus quæſtionibus aliquid diximus, hoc eſt, de tenebris exterioribus, & latitudine & longitudine, altitudine & profundo, & de quinque & quinque virginibus. Quod ergo dixit ſupra, Vniuerſum ſemen Iacob, hic conſequenter ait: Omne ſemen Iſraël. Sed quare ſuperius, Magnificate eum: & poſterius, Timeat eum? Magnificatio laudi congruit, de qua dixerat, Qui B timetis dominum, laudate eum: vnde iam multa diſſerui. Ibi quippe amor vel charitas dei perfecta foras *1.Ioan.4.* mittit timorem. Cur ergo iterum timeat eum omnis Iſraël? Non enim accepiſtis, inquit Apoſtolus, ſpiritum *Roma.8.* ſeruitutis iterum in timorem. *Roma.11.* Sed idem Apoſtolus oleaſtro inſerto in oliuam, timorem præcipit, hoc eſt, gentibus additis radici Abraham, Iſaac, Iacob, vt & ipſi fierent Iſraël, id eſt, pertinerent ad ſemen Abrahæ: Quam inſertionem oleaſtri amputatis propter infidelitatis ſuperbiam naturalibus ramis; etiam ipſe dominus in Euangelio prædixit occaſione illius Centurionis, qui in eum ex gentibus credidit: Tunc enim ait: *Matt.8.* Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſraël. Et adiunxit, Ideo dico vobis, quia multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham Iſaac & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni ibunt in tenebras exteriores: illic erit ploratio, & ſtridor dentium. Ita ſignificans inſeri oleaſtrum propter humilitatem. Dixerat quippe ille Centurio: Non ſum dignus vt ſub tectum meum intres, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus. Confractionem autem ramorum C naturalium propter ſuperbiam ſcilicet eorum qui ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. De his quippe vana elatione tumentibus dictum eſt quòd ibunt in tenebras exteriores, quia iactantes ſe de ſemine Abrahæ, ſemen Abrahæ fieri noluerũt, vt eſſent filij promiſsionis, quia fidem noui teſtamenti non receperunt, vbi iuſtitiam dei contempſerunt, & ſuam conſtituere volentes, id eſt, tanquam de ſuis meritis & operibus præfidentes ſpreuerunt eſſe filij promiſsionis, hoc eſt filij gratiæ, filij miſericordiæ, vt qui gloriatur, in domino glorietur, credens in eum qui iuſtificat impium, hoc eſt, qui ex impio facit pium, vt deputetur fides eius ad iuſtitiam, & impleatur in eo non quod poſtulabat eius meritum, ſed quod à domino promiſſum eſt beneficium. Cum his igitur agens Apoſtolus qui oliuæ per gratiam inſerebantur, Dicis, inquit, fracti ſunt rami, vt ego inſerar. *Roma.11.* Bene, propter incredulitatem fracti ſunt. Tu autem fide ſta, noli altum ſapere, ſed time. Dei eſt enim beneficium, non meritum tuum: quod & alibi dicit: Gra- *Ephe.2.* tia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed dei donum eſt, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Ieſu Chriſto, in operibus bonis, quæ præparauit deus, vt in illis ambulemus. D In hoc itaque intellectu gratiæ ineſt timor, de quo dicitur: Noli altum ſapere, ſed time. *Roma.11.* Timor autem iſte alius eſt, non eſt ille ſeruilis, quem cha- *1.Ioan.4.* ritas foras mittit. Illo enim timetur, ne iudicetur in tormentum supplicij: iſto autem ne amittatur gratia beneficij. *Caput 21.* Quapropter quamuis fidelibus ad nouum teſtamentum pertinentibus dicat Apoſtolus quod paulo ante commemoraui, Non enim accepiſtis ſpiritum *Roma.8.* ſeruitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ in quo clamamus Abba pater, id eſt, vt fides in nobis ſit, quæ per dilectionem operatur, non *Gala.5.* tam timendo pœnam, quàm amando iuſtitiam: tamen quia non fit anima iuſta, niſi participatione melioris, qui iuſtificat impium; quid enim habet quod non ac- *1.Cor.4.* cepit? non debet ſibi tribuendo quod dei eſt, ita gloriari tanquam non acceperit. Ob hoc enim dictũ eſt: No- *Roma.11.* li altum ſapere, ſed time. Et timor iſte præcipitur iis etiam qui ex fide viuentes hæredes ſunt noui teſtamẽti, atque in libertatem vocati. Altum enim ſapere, dictum eſt ſuperbire: quod alio loco econtrario ſans E oſtendit, vbi ait: Non alta ſapientes, ſed humilibus *Roma.12.* conſentientes. Ex hoc quod ait humilibus conſentientes: vtique aperuit nihil aliud ſe dixiſſe alta ſapientes, quàm ſuperbientes. Timor ergo non eſt in charitate, quia perfecta charitas foras mittit timorem, ſed *1.Ioan.4.* illum ſeruilem quo cum ſe quiſque ob opere malo abſtinet, pœna terretur, non iuſtitia delectatur. Hunc charitas foras mittit, quam non delectat iniquitas, etiam ſi proponatur impunitas. Non illum quo timet anima ne amittat ipſam gratiam, qua in illa factum eſt, vt eam non peccare delectet, quo timet ne deus eam deſerat, etiam ſi nullis dolorum cruciatibus puniat. Hic timor caſtus eſt, non eum charitas eiicit, ſed adſciſcit. De illo quoque ſcriptum eſt: Timor domini caſtus permanens *Pſal.18.* in ſeculum ſeculi. Nequaquam iſtum diceret permanentem, niſi ſciret alium qui non permaneret. Et bene iſtũ caſtum dixit: Hoc enim non caret amor, quo anima inhæret deo, quæ dicit in alio pſalmo, Perdidiſti om- *De verbis* nem qui fornicatur abs te, mihi autem adhærere deo *Apoſtoli* bonum eſt. Nam & coniunx quæ adulterinum animum *ſer.13.18.&* gerit, etiam ſi timore viri non adulterium perpetrat, *19.* tamen quod deeſt operi, ineſt voluntati. Caſta verò a- F liter timet. Nam & ipſa timet virum, ſed caſte. Deni- *3 ſent. diſ.* que timet illa ne vir infeſtus adueniat, iſta ne offenſus *34. nõ potes.* abſcedat. Non amanti enim præſentia viri moleſta eſt, amanti autem abſentia. Timore itaque caſto permanenti in ſeculum ſeculi, timeat deum omne ſemen Iſraël. Timeant quem diligunt, non alta ſapiendo, ſed humilibus cõſentiendo, cum timore & tremore ſuam ipſorum ſalutem operando. Deus eſt enim qui operatur in eis & velle & operari pro bona voluntate. *Caput 22.* Hæc eſt iuſtitia dei, hoc eſt quod deus donat homini, cũ iuſtificat impium. Hanc dei iuſtitiam ignorantes ſuperbi Iudæi, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. hac ſuperbia deiiciuntur, vt humilis inſeratur oleaſter. Et illi ibunt in tenebras exteriores, de *Tenebræ exteriores.* quibus inter alia requiſiſti, venientibus ab Oriente & Occidente multis, qui recumbant cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum. Sunt enim modo in exteris tenebris, vnde correctio deſperanda non eſt. quam ſi contempſerint, ibunt in tenebras exteriores, vbi correctionis locus non erit, quoniã deus lux eſt, & tenebræ *1.Ioan.1.* in eo non ſunt vllæ. Sed lux cordis non iſtorum qui in carne ſunt oculorum, nec omnino talis qualis huius lu-

[illegible] ſ [illegible]antaſia cogitatur, quáquam & ibi eſt vi[illegible] longe aliter, longe diſsimiliter. Qualis enim [illegible] la charitas, quis verbis explicet? Quis earum [illegible]m, quæ ſenſibus carnis ſubiacent, vllo demonſtret exemplo? An forte lux non eſt charitas? Audi Apoſtolum Ioannem. Ipſe quippe dixit, quod modo cómemoraui, quoniam deus lux eſt, & tenebræ non ſunt in eo vllæ. Qui rurſum dicit: Deus charitas eſt. Ac per hoc ſi deus lux eſt, & deus charitas eſt, profecto charitas lux ipſa eſt quæ diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Item dicit: Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt vſque adhuc. Iſtæ ſunt tenebræ, in quas diabolus & angeli eius multũ ſuperbiendo progreſsi ſunt. Charitas enim non æmulatur, nó inflatur. Ideo non æmulatur, quia non inflatur. Vbi enim præcedit inflatio, cótinuo ſequitur æmulatio, quoniam ſuperbia mater eſt inuidentiæ. Diabolus igitur & angeli eius à luce atque feruore charitatis auerſi, & nimis in ſuperbiam inuidiamq́ progreſsi, velut glaciali duritia torpuerunt: & ideo per figuram tanquam in Aquilone ponũtur. Vnde cum generi humano diabolus incubaret, ventura gratia Saluatoris, dicitur in Cantico canticorum: Exurge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata. Exurge qui irruiſti, qui ſubditis incũbis, qui poſſeſſos premis. Exurge vt à tuo pondere releuati erigantur, quorum animas premendo curuaſti. Et veni Auſter, inquit, ſpiritum inuocans gratiæ flantem de meridie, velut à parte feruida & luminoſa, vt fluant aromata. Vnde Apoſtolus dicit: Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Hinc etiam dicitur in quodam pſalmo: Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in Auſtro. Captiuitatem ſcilicet qua ſub diabolo tanquam ſub Aquilone tenebãtur, vbi abundante iniquitate friguerant, & quodãmodo congelauerant. Hinc enim & euangelium dicit: Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. At verò flante Auſtro glacies reſoluitur, & torrentes fluũt, id eſt, peccatis remiſsis, populi ad Chriſtum charitate concurrunt. Hinc & alibi ſcriptũ eſt: Sicut glacies in ſereno, ita ſoluentur peccata tua. Proinde rationalis creatura, ſiue in angelico ſpiritu, ſiue in anima humana, ita facta eſt, vt ſibi ipſa bonũ quo beata fiat, eſſe non poſsit, ſed mutabilitas eius ſi conuertatur ad incommutabile bonum, fiat beata: vnde ſi auertatur, miſera eſt. auerſio eius vitium eius, & cóuerſio eius virtus eius eſt. Natura ergo non eſt mala, quia creatura ſpiritus vita eſt rationalis, quæ etiam priuata bonu, cuius participatione beatificatur, id eſt, etiã vitioſa, melior eſt eo corpore quod ſummum eſt in corporibus, id eſt, hac luce quæ ſentitur oculis carnis, quia & ipſa eſt corpus. Omni autem corpore qualibet incorporea natura præſtantior, non mole, quia non niſi corporum eſt moles, ſed vi quadã qua ſupergreditur omnem phantaſiam, quam volutat animus hauſtam de ſenſibus corporis. Sed quémadmodum in ipſis corporibus ea quæ inferiora ſunt, ſicut terra & aqua & ipſe aër, meliora fiunt participatione melioris, id eſt, cum luce illuminantur, & feruore vegetantur: ſic incorporeæ creaturæ rationales ipſius creatoris fiunt participatione meliores, cum ei cohærent puriſsima & ſanctiſsima charitate, qua omnimodo ſi caruerint, tenebreſcunt & obdureſcunt quodammodo. Proinde infideles homines tenebræ ſunt, qui per fidem conuerſi ad deum quadam præmiſſa illuminatione lux fiunt. In qua proficiendo ſi ex fide ad ſpeciem peruenerint, vt id quod credunt, etiam cóſpicere, ſicut tantum bonum poteſt conſpici, mereantur, perfectam recipient imaginem dei. Talibus enim dicit Apoſtolus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Porrò diabolus & angeli eius, tenebræ ſunt infidelibus hominibus deteriores. Plus enim ab illa charitate auerſi, in ſuum faſtum obſtinationemq́ progreſſi ſunt. Et quoniam extremo iudicio Chriſtus dicturus eſt eis quos ad ſiniſtram diſcernet, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, his malignis ſpiritibus coniungendos ſimulq́ damnandos, dicet ituros in tenebras exteriores, id eſt, in ſocietatẽ pœnalem diaboli & angelorum eius. Huic pœnæ contrarium eſt quod bono ſeruo dicitur: Intra in gaudiũ domini tui: vt quanto ſunt iſtæ tenebræ exteriores, tãto ſit lumen illud interius. Non hæc per locorum interualla inani phantaſmate cogitanda ſunt: Localia ſpacia non occupant, niſi corporum moles. Non eſt hoc ſpiritus vitæ, non eſt hoc anima rationalis, multo minus deus omnium benigniſsimus conditor, & iuſtiſsimus ordinator. Voluntatibus & affectibus iſta vel propinquare, vel longe fieri, vel intrare, vel exire dicuntur. ſed quia malo opere, id eſt tenebroſo delectãtur facientes, ſecutura eſt pœna quæ torqueat. ideo domin' vbi dixit tenebras exteriores, addidit etiã, Ibit erit fletus, & ſtridor dentium: ne talibus oblectationibus, qualibus hic iniqui perfruuntur, quando infidelitate atque iniuſtitia tenebreſcunt, etiam in illo ſupplicio ſe victuros clementer exiſtiment. Quia enim volentes iniuſte vtuntur bonis, iuſte noléntes cruciabuntur malis. Vnde poſſunt etiam tenebræ exteriores intelligi pœnæ corporales. Corpus quippe eſt anima exterius: vt ſint animæ mala, quibus à charitatis luce auerſa mens in peccatis oblectatur, exteræ tenebræ: corporis autem mala quibus æternis in finem torquebitur, exteriores tenebræ, quas ſolas timent, qui ſeruili adhuc timore detinentur. Nam ſi eis liceret in illis exteris quæ ſunt in peccatis, impune ſemper volui & inuolui, profecto nunquam vellent accedere ad deum & illuminari, & inhærere illi per charitatem, vbi eſt timor caſtus permanens in ſeculum ſeculi, qui timor non cruciat, ſed tenaciorem facit animam boni illius, quod ſi dimiſerit, cadet.

Timeat eum omne ſemẽ Iſraël. Et vide cauſam quã coniungit: Quoniam non ſpreuit, inquit, neque deſpexit precem pauperis. Pauperem humilem dicit. Hinc eſt, Noli altum ſapere, ſed time. Timeat ergo eum omne ſemen Iſraël, quoniam nó deſpexit eius precem, qui non altum ſapuit, ſed timuit. Poteſt hoc & capiti coaptari, quia ipſe ſaluator corporis propter nos pauper factus eſt cum diues eſſet, vt eius paupertate ditaremur. Ex forma enim ſerui pauper factus eſt, ex qua & precem fudit. In ea quippe ſe humiliauit factus obediẽs vſque ad mortem. Vide ergo quid dicat: Quoniam non ſpreuit neque deſpexit precem pauperis, neque auertit faciem ſuam à me. Vbi eſt illud, Quare me dereliquiſti, ſi nõ auertit faciem ſuam ab eo, niſi quia & derelinquẽs non derelinquit, quãdo in bonis temporalibus non exaudit, & non ad inſipientiam nobis, ſed vt ſapiamus quid auferat, & quid offerat nobis. Non, inquit, ſpreuit neque deſpexit precem pauperis, neque auertit faciem ſuam à me: & cum clamarem ad eum, exaudiuit me. Fecit ergo quod paulo ante rogatus eſt, vbi cum deprecãs dixit: Ne diſcedas à me. Si enim exaudiuit, profecto fecit, nó vtique diſceſsit, non ergo dereliquit hoc modo qui alio modo dereliquit, vt ſaperemus, quomodo magis non ab eo derelinqui velle debemus. Apud

Marginalia (left): [illegible].4. — [illegible].4.5. — 1.Ioan.2. — 1.Cor.13. — H — Canti. 4. — [2.C]or.2. — [P]ſal.125. — Matth.24. — Eccleſ.3. — Capite 3.

Marginalia (right): K — Ephe.5. — Matth.25. — L — Capite 24. — M

A te laus mea. Quid ergo nocent qui tanquam victo in-
ſultant, quòd me in temporalibus dereliqueris? In ec-
cleſia magna confitebor tibi, non quanta iſta ſynagoga
eſt quæ irridet mortem derelicti, ſed in eccleſia ma-
gna diffuſa per omnes gentes quę credit in reſurrectio-
nem nō derelicti. Hæc eſt vnica illa quam petit de ma-
nu canis erui, de qua etiam paulo ante dixit: In medio
eccleſiæ cantabo tibi. Et nunc quod ait, Confitebor ti-
bi: in eis vtique qui confitebuntur, in quibus & loqui-
tur. Confeſsio autem non tantùm peccatotum eſt, ſed
Matth. 11. & laudis dei, ſicut ipſe in Euangelio, Confitebor tibi,
inquit, pater domine cœli & terræ, quia abſcōdiſti hæc
à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.
Ideo ſequitur & dicit: Vota mea reddam coram timen-
tibus eum. Edent pauperes & ſaturabuntur, & lauda-
bunt dominum qui requirūt eum. Ipſi ſunt paruuli de
quibus dixit, Et reuelaſti ea paruulis: timentes eum, &
pauperes, id eſt, humiles qui non alta ſapiunt, ſed ti-
ment timore illo caſto, non quo pœna formidatur, ſed
quo gratia commendatur. Vota verò ſua, ſacrificium
vult intelligi corporis ſui, quod eſt fidelium ſacramen-
tum. Ideo cum dixiſſet, Vota mea reddam coram ti-
B mentibus eum, continuò ſubiunxit: Edent pauperes &
ſaturabuntur: Ipſi enim ſaturabuntur pane qui de cœlo
deſcendit, qui ei cohærentes & eius pacem dilectio-
némque ſeruantes imitantur eius humilitatē. Ideo pau-
peres in hac paupertate & ſaturitate præcipue Apoſtoli
claruerunt. Et laudabunt dominum, inquit, qui requi-
runt eum, intelligentes non meritorum ſuorum, ſed il-
lius eſſe gratiæ quòd ſaturati ſunt. Requirūt enim eum,
quia non ſunt ex eis qui ſua quærunt, nō quæ Ieſu Chri-
ſti. Denique & ſi caro eorum qui eum laudant, patitur
temporalem tribulationem vel mortem, viuent corda
eorum in ſeculum ſeculi. Hæc vita cordis non eſt in
ſenſibus corporis, ſecreta eſt in luce quæ intus eſt, non
in tenebris quæ foris ſunt, in finem præcepti, non in
1. Tim. 1. initio peccari. Finis autem præcepti charitas eſt de cor-
1. Cor. 13. de puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Charitas
quæ non æmulatur, non inflatur, quia non altum ſapit,
ſed timet, & ideo cohæret timore caſto permanente in
ſeculum ſeculi. Initium autem omnis peccati ſuperbia,
qua diabolus irreuocabiliter in exteriora progreſſus eſt,
C hominemq; inuidendo & ei ſimile aliquid ſuadēdo de-
Eccli. 10. iecit. Cui homini in quadam ſcriptura dicitur, Quid
ſuperbit terra & cinis? Quoniam in vita ſua proiecit
intima ſua. In vita ſua dictum eſt, tanquam in propria
ſua, & quaſi priuata, qua delectatur omnis ſuperbia.

Cap. 15. Vnde charitas in commune magis quàm in priua-
tum conſulens, dicitur non quærere quæ ſua ſunt. Hac
viuunt corda in ſeculum ſeculi, tanquam ſaturata pa-
Ioan. 6. ne cœleſti, de qua ſaturitate ipſe dicit: Niſi manduca-
ueritis carnem meam, & ſanguinem meum biberitis,
non habebitis vitam in vobis. Meritò ergo iſtorum qui
ſaturantur, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Vi-
ta enim Chriſtus eſt qui habitat in cordibus eorum, in-
1. Cor. 13. terim per fidem, pòſt etiam per ſpeciem. Vident enim
nunc in ænigmate per ſpeculum, tunc autem facie ad
faciem. Vnde ipſa charitas nunc in bonis operibus di-
lectionis exercetur, qua ſe ad ſubueniendum quaqua-
uerſum poteſt, porrigit, & hæc latitudo eſt: nunc lon-
ganimitate aduerſa tolerat, & in eo quod veraciter te-
nuit, perſeuerat, & hæc eſt longitudo. hoc autem totum
propter adipiſcendam vitam facit æternam, quæ illi
promittitur in excelſo, & hæc altitudo eſt. Exiſtit ve-
rò ex occulto iſta charitas vbi fundati quodammodo

& radicati ſumus, vbi cauſæ voluntatis dei non inueſti- D
gantur, cuius gratia ſumus ſalui facti, non ex operibus Ephe. 2.
iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum eius miſericor- Titum 3.
diam. Voluntarie quippe genuit nos verbo veritatis, & Iacobi. 1.
hæc voluntas eius in abdito eſt. Cuius ſecreti profun-
ditatem quodammodo expaueſcens Apoſtolus cla-
mat, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, Roma. 11.
quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles
viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? Et hoc
eſt profundum. Altitudo quippe commune nomen eſt
excelſo & profundo. Sed cum in excelſo dicitur, ſubli-
mitatis eminentia commendatur: cum autem in pro-
fundo, difficultas inueſtigationis & cognitionis. Vnde
& illud de deo dicitur: Quàm magnificata ſunt opera Pſal. 91.
tua domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes
tuæ. Et iterum: Iudicia tua velut abyſſus multa. Hinc Pſal. 35.
igitur eſt illud Apoſtoli quod requirendum inter cæte-
ra poſuiſti. Huius rei gratia, inquit, flecto genua mea ad Ephe. 3.
patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis pa-
ternitas in cœlis & in teera nominatur, vt det vobis
ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutem corroborari
per ſpiritum eius, in interiori homine habitare Chri- E
ſtum per fidem in cordibus veſtris, vt in charitate radi-
cati & fundati per fidem præualeatis comprehendere
cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo & latitudo,
altitudo, & profundum, Scire etiam ſupereminentem
ſcientiam charitatis Chriſti, vt impleamini in omnem
plenitudinem dei. Attende omnia diligenter. Huius Cap. 16.
rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrem domini
noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis
& in terra nominatur. Quæris, cuius rei gratia? hoc ſu-
pra dixerat, Propter quod peto non infirmari in tri- Ephe. 3.
bulationibus meis pro vobis. Hoc ergo eis optat, vt nō
infirmentur in tribulationibus Apoſtoli, quas pro illis
ſuſtinebat, & propter hoc genua flectebat ad patrem.
Proinde non infirmari vnde illis ſit, ſequitur & dicit:
Vt det vobis ſecūdum diuitias gloriæ ſuæ virtutē cor-
roborari per ſpiritum eius. Hæ ſunt diuitiæ, de quibus
dicit, O altitudo diuitiarum. Abditas enim habet cau- Roma. 11.
ſas, vbi nullis meritis præcedentibus quid habemus
quod non accepimus? Deinde ſequitur, & quid optet Ephe. 3.
adiungit, In interiori, inquit, homine habitare Chri-
ſtum per fidem in cordibus veſtris. Hæc eſt vita cor- F
dium qua viuimus in ſeculum ſeculi, ab initio fidei vſ-
que ad finem ſpeciei: vt in charitate, inquit, radicati &
fundati præualeatis comprehēdere cum omnibus ſan-
ctis. Iſta eſt communio cuiuſdam diuinæ cœleſtiſq; rei-
publicæ: hinc ſaturantur pauperes, non ſua quærentes,
ſed quæ Ieſu Chriſti, id eſt, non commoda priuata ſe-
ctantes, ſed in commune vbi ſalus omnium eſt conſu-
lentes. Nam de ipſo pane quo tales ſaturantur, quodam
loco Apoſtolus dicit: Vnus panis vnum corpus multi 1. Cor. 10.
ſumus. Quid ergo comprehendere? quæ ſit, inquit, lati-
tudo ſicut iam dixi, in bonis operibus, quibus beneuo-
lentia porrigitur vſque ad diligendos inimicos: & lon-
gitudo, vt longanimitate pro hac latitudine moleſtiæ
tolerentur: & altitudo, vt pro his æternum quod in ſu-
pernis eſt pręmium, non vanum aliquid, aut tempora-
le ſperetur: & profundum, vnde gratuita gratia dei ſe-
cundum ſecretum & abditum voluntatis eius exiſtit.
Ibi enim radicati, ibi ſumus fundati. Radicati propter
agriculturam, fundati propter ædificationem: quę quo-
niam non eſt ab homine, dicit alio loco idem Apoſto-
lus: Dei agricultura eſtis, dei ędificatio eſtis. Hoc totum 1. Cor. 3.
agitur cum in hac noſtra peregrinatione, fides per dile-

G ctionem operatur. In futuro autem ſeculo perfecta &
plena charitas ſine vlla malorum tolerantia, non fide
credit quod non videt, nec ſpe deſiderat quod non te-
net, ſed in ęternum veritatis incommutabilem ſpeciem
contemplabitur, cuius ſine fine quietum opus erit. lau-
dare quod amat, & amare quod laudat. De hac ſequen-
Ephe. 3. ter dicit: Scire etiam ſupereminentem ſcientiam chari-
tatis Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem
dei. In hoc myſterio figura crucis oſtenditur. qui enim
quia voluit mortuus eſt: quomodo voluit mortuus eſt.
Non fruſtra igitur tale genus mortis elegit, niſi in eo
quoque latitudinis huius & longitudinis & altitudi-
nis & profunditatis magiſter exiſteret. Nam latitudo
eſt in eo ligno, quod tranſuerſum deſuper figitur. Hoc
ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus.
Longitudo in eo quod ab ipſo ligno vſque ad terram
conſpicuum eſt. Ibi enim quodammodo ſtatur, id eſt,
perſiſtitur & perſeueratur, quod longanimitati tribui-
tur. Altitudo eſt in ea ligni parte, quæ ab illo quod
tranſuerſum figitur, ſurſumverſus relinquitur, hoc eſt,
ad caput crucifixi, quia bene ſperantium ſuperna expe-
H ctatio eſt. Iam verò illud ex ligno quod non apparet,
quod fixum occultatur, vnde totum illud exurgit, pro-
funditatem ſignificat gratuitæ gratiæ: in quo multo-
rum ingenia conteruntur id veſtigare conantia, vt ad
Roma. 9. extremum eis dicatur: O homo, tu quis es qui reſpon-
deas deo? Viuent ergo corda ſaturatorum pauperum
in ſeculum ſeculi, hoc eſt, humilium charitate flagran-
tium, non ſua quærentium, ſed ſanctorum ſocietate gau
dentium. Hoc primitus in Apoſtolis factum eſt: Sed
laudando deum, id eſt, prædicando gratiam dei, quo-
niam dictum eſt: Laudabunt dominum qui requirunt
eum, quid populorum acquiſierint, in eo quod ſequi-
Cap. 21. tur vide. Commemorabuntur, inquit, & conuerten-
tur ad dominum vniuerſi fines terræ, Et adorabunt in
conſpectu eius vniuerſæ patrię gentium. Quoniam do-
mini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium. Ille irri
ſus, ille crucifixus, ille derelictus hoc regnum acquirit,
& tradet in fine deo & patri, non vt ipſe amittat, ſed
quod in fide ſeminauit cū venit minor patre, hoc per-
ducat ad ſpeciem, in qua æqualis non receſsit à patre.

Manducauerūt & adorauerunt omnes diuites terræ.
Diuites terræ ſuperbos intelligere debemus, ſi rectè ſu-
I perius pauperes humiles intelligebamus, de quibus in
Math. 5. Euangelio dominus dicit: Beati pauperes ſpiritu, quo-
niam ipſorum eſt regnum cœlorum. Ipſi enim ſunt mi-
tes, lugentes, eſurientes, & ſitientes iuſtitiam, miſericor
des, mundicordes, pacifici, & qui perſecutionē patiun-
tur propter iuſtitiam, quibus prædicationibus ſingilla-
tim beatitudinem adiunxit. Contrà ergo diuites terræ
hoc loco ſuperbi intelligendi ſunt. Neque enim fruſtra
Pſal. 21. ita diſtincti ſunt, vt de pauperib⁹ ſupra diceretur: Edēt
pauperes & ſaturabuntur. Hic verò: Manducauerunt &
adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipſi quippe addu-
cti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore &
ſanguine eius: ſed adorant tantùm, non etiam ſaturan-
1. Pet. 2. tur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pau-
perem, dedignantur eſſe pauperes: quia Chriſtus pro
nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, vt ſequa-
mur veſtigia eius. Veruntamen quòd humiliauit ſemet-
ipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem
autem crucis, aſpernantur diuites, & ſimilia perpeti re-
ſpuunt, timore non magnitudine: infirmitate ergo, nō
Philip. 2. ſanitate. Sed quia deus excitauit eum à mortuis, &
donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt
in nomine Ieſu flectatur omne genu, cœleſtium, terre- K
ſtrium & infernorum, fama celſitudinis eius, & gloria
nominis eius in eccleſia vſquequaque diffuſa, permoti
& ipſi veniunt ad menſam, manducāt & adorant, non
tamen ſaturantur, quia nō eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.
Tales enim ſaturabuntur, quanquam perfecta ſaturi-
tas in illa vita æterna erit, cum ex iſta peregrinatione
venerimus ex fide ad ſpeciem, ab ſpeculo ad faciem, ab
ænigmate ad perſpicuam veritatem. Non tamen in-
conuenienter ſaturatus dicitur paupertate Chriſti, qui
pro iuſtitia eius, hoc eſt, pro participatione verbi æter-
ni, quam inchoauit interim fide, omnia temporalia
non ſolùm temperanter contemnit bona, verumetiam
patienter ſuſtinet mala. Tales fuerunt piſcatores & pu-
blicani, quia abiecta huius mundi elegit, vt confunde- *1. Cor. 1.*
ret fortia. De his dictum eſt: Edent pauperes & ſatu- *Pſal. 21.*
rabuntur. Sed quia iſtam ſaturitatem non apud ſeip-
ſos tenuerunt, quodammodo enim ructantes domi-
num laudauerunt, id eſt, prædicauerūt quærentes eum,
non ſua quærentes, ſed in eum charitate flagrantes, eo-
rum prædicatione commotus eſt mundus, vt comme-
morarentur & conuerterentur ad dominum vniuerſi
fines terræ. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ L
patriæ gentium: Quoniam domini eſt regnum; & ip-
ſe dominabitur gentium. Hac Eccleſiæ dilatatione e-
tiam ſuperbi, id eſt, diuites terræ adducti ſunt, & man-
ducauerunt, & quamuis non ſaturati, tamen adorant.
Hunc quoque ordinem prophetia pſalmi hoc loco te-
nuit, quem videmus impleri. Adiungit autem, in con-
ſpectu eius procident omnes qui deſcendunt in ter-
ram, id eſt, omnes bona amando terrena, non in cœ-
lum aſcendunt. Non enim faciunt quod ait Apoſtolus:
Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, *Coloſ. 3.*
vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt
ſapite, non quæ ſuper terram: ſed potius quanto ſibi
bonis terrenis feliciores videntur, tanto magis in ter-
ram deſcendunt, hoc eſt, in terrena deprimuntur. Et
ideo in conſpectu eius procident, id eſt, vbi ipſe videt
nōn vbi homines vident, qui eos excelſos ſubliméſque
arbitrantur. Et anima, inquit, mea ipſi viuet. Ipſi vti- *Cap. 18.*
que non ſibi, ſicut ſuperborum priuato bono ſuo lætan-
tium, & à communi omnium bono, quod deus eſt, ina-
ni elatione reſilientium. Hoc vtique deuitemus, & com
muni potius vero omnium bonorum perfrui, quàm M
priuato noſtro gaudere quæramus: vt qui viuit, iam
non ſibi viuat, ſicut ait Apoſtolus: ſed ei qui pro ipſis *2. Cor. 5.*
mortuus eſt & reſurrexit. Pro hoc enim mediator effe-
ctus eſt, vt nos reconciliet deo per humilitatem, à quo
per impiam ſuperbiam longe receſſeramus. Neque e-
nim tantum illud ſcriptum eſt quod ſupra poſui, Ini-
tium omnis peccati ſuperbia: ſed etiam hoc ibi legitur,
Initium omnis ſuperbiæ, homines apoſtatare à deo. *Eccli. 10.*
Non ergo ſibi viuat quiſque, ſed Chriſto, faciens non
ſuam ſed ipſius voluntatem, & manens in eius chari-
tate, ſicut & ipſe fecit voluntatem patris, & manet
eius charitate. Hæc quippe nos admonens & exemplo
ſuo exhortans, in Euangelio ſuo locutus eſt. Si autem
ipſe cum in forma dei æqualis eſſet patri, tamen per for
mam ſerui, quam propter nos accepit, nō ſuam volun-
tatem, ſed patris ſe facere commendauit: quanto ma-
gis nos propria priuatáque noſtra voluntate contem-
pta, qua tenebrati ſumus, ad illud commune lumen, vt
illuminentur vultus noſtri, & non erubeſcant, debe-
mus accedere, quod illuminat omnem hominem ve- *Ioan. 1.*
nientem in hunc mundum, vt anima noſtra ipſi viuat.

Hoc enim

A Hoc enim de nobis conſequenter adiungit, cum dicit: Et ſemen meum ſeruiet illi, quoniam qui ſeminat bonum ſemen, filius eſt hominis: bonum autem ſemen
Cap.29. hi ſunt filij regni. Hæc porrò omnia quæ in pſalmo iſto dicta ſunt, quia non ad præſens tempus, ſed ad futurorum prophetiam pertinebant, ſicut etiam ipſis rebus apparet, ſic eum concludere voluit, vt oſtenderet ſe non præſentia demonſtrare, vel narrare præterita, ſed futura prophetare. Annunciabitur, inquit, domino generatio ventura, & annunciabunt cœli iuſtitiam eius
4. ſeu. diſt. populo qui naſcetur, quem fecit dominus. Non ait: An-
45. cap ſed nunciabitur dominus generationi venturæ, ſed an-
forte. nunciabitur domino generatio ventura. Quod non ſic accipiendum eſt, tanquam neſcienti aliquid annuncietur vt ſciat, ſed ſicut annunciant angeli non ſolum nobis beneficia dei, verumetiam illi preces noſtras.
Tobiæ 12. Nam ſcriptum eſt vbi angelus hominibus dicit: Ego obtuli memoriam orationis veſtræ: non vt tunc deus nouerit quid velimus, vel quo indigeamus: Nouit enim
Matt.6. pater veſter, ait dominus, quid vobis neceſſarium ſit priuſquam petatis ab eo: ſed quia neceſſe habet rationalis creatura obtemperans deo, temporales cauſas ad
B æternam veritatem referre, ſiue petendo quid erga ſe fiat, ſiue conſulendo quid faciat, qui prius mentis affectus eſt, vt ipſa conſtruatur, non vt deus inſtruatur. Nam & hæc quædam conteſtatio rationalis creaturæ eſt, quòd non ſibi ipſa ſit bonum quo beata fiat, ſed illud incommutabile cuius participatione etiam ſapiens efficitur. Siue ita dictum eſt, Annunciabitur domino generatio ventura: ac ſi diceretur, domino placebunt qui annunciabunt non ſibi, vt ita ſit domino annun-
Roma.14. ciare, ſicut eſt domino viuere. Sic dictum eſt: Qui manducat, domino manducat: & qui non manducat, domino non manducat. Ad hoc quippe addidit, Et gratias agit deo, vt oſtenderetur quid eſſet, domino facit, id eſt, in eius laudem facit. Tunc enim rectè, tunc iuſte, tunc pie fit, cum opus bonum in eius laudem fit, cuius gratia donatur vt fiat. Ac per hoc etiam ſi eo modo quiſpiam hæc verba intelligere velit, vt eorum iſte ordo ſit, Annunciabitur domino generatio ventura, id eſt, generatio annunciabitur, quæ domino ventura eſt, generatio ſcilicet piorum atque ſanctorum: quia impiorum & ſceleratorum generatio non domino, ſed ſi-
C bi ventura eſt: ab eadem ſignificatione non receditur, qua intelligatur animæ participatio in idipſum, id eſt, rationalem creaturam cum ſit mutabilis, non fieri beatam niſi à proprio ſuo mutabili ad immutabile bonum, idemque commune quod deus eſt, à quo ſuperba impietate abſtitit, humili pietate conuerſa ſubſiſtat. In quo affectu proficiens, quicquid boni facit, domino facit, hoc eſt, in eius laudem, cuius gratiam percepit vt faciat, vnde eſt actio gratiarũ, quæ intimo fidelium myſte-
Cap.30. rio celebratur. Illud autem quod ſequitur, Et annunciabunt iuſtitiam eius populo qui naſcetur, quem fecit dominus: ſuperioris ſenſus confirmatio eſt. Nam quod ibi dictum eſt, Annunciabitur domino generatio ventura: hic eſt dictum, hæc annunciabit iuſtitiam eius. Ipſa quippe generatio quæ ventura prophetata eſt piorum atque ſanctorum: iuſtitia dei eſt, non ipſorum:
Rom.10. ne ſint ex illis qui ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Illa namque iuſtitia dei commendatur in eo quod dicitur, Ignorantes dei iuſtitiam, qua nos ex eius gratia iuſti ſumus, vt ipſa dei iuſtitia nos ſimus, cum iuſte viuimus, credentes in eum qui iuſtificat impium. non illa quâ ipſe iuſtus eſt æterna ſua & incommutabili iuſtitia. Hæc D itaque iuſtitia, qua nos dei munere iuſti ſumus, ſignificatur in pſalmo illo vbi ſcriptum eſt: Iuſtitia tua ſicut Pſal.35. montes dei. Montes quippe dei, ſancti eius ſunt, de quibus alibi dicitur: Suſcipiant montes pacem populo tuo. Pſal.71. Et multa de his montibus ſcripta ſunt figurata locutione, quæ commemorare nunc loogum eſt. Sed quia hoc ipſum quòd deus iuſtificat homines, nimis occulto iudicio facit, quoniam gratuita gratia: Si autem gra- Rom.11. tia, non ex operibus, alioquin gratia iam non eſſet gratia. Ex hoc quippe incipiunt opera bona, ex quo iuſtificamur, non quia præceſſerunt iuſtificamur. Et hoc eſt profundum de quo ſuperius iam multa diximus. Continuò in eodem pſalmo cum dixiſſet, Iuſtitia tua Pſal.35. velut montes dei, ſubiunxit: Iudicia tua velut abyſſus multa. Inde venit ad ſalutem hominibus iumentiſque communem, quia & ipſa ex miſericordia dei eſt, & dicit: Homines & iumẽta ſaluos facies domine, ſicut multiplicata eſt miſericordia tua deus. Vt hinc intelligamus etiam illam ſalutẽ ſempiternam & immortalem, de qua dicit Apoſtolus: Spe enim ſalui facti ſumus, ſimi- Rom.8. liter vt iſtam, quæ hominibus iumentiſque communis E eſt, gratis nos accipere, non ex operibus, ne forte quis extollatur, quia opera ſua ex ipſius iuſtificatione operamur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ephe.2. Ieſu in operibus bonis quæ præparauit deus, vt in illis ambulemus. Et illa ſalus ergo gratuita eſt, de qua in alio pſalmo dicitur: Domini eſt ſalus, & ſuper populum Pſal.3. tuum benedictio tua. Sicut ergo quod legitur, Domini eſt ſalus, non ea ſalus intelligitur qua dominus ſaluus eſt, ſed qua ſalui ſunt quos ipſe ſaluos facit: ſic cum legitur dei iuſtitia, in eo quod ſcriptum eſt, Ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, non eſt Rom.10. illa intelligenda qua deus iuſtus eſt, ſed qua iuſti ſunt homines quos gratia ſua iuſtificat. Inde enim ſalui vnde iuſti, quoniam quod ait: Non eſt opus ſanis medic- Matth.9. ſed male habentibus, expoſuit in conſequentibus dicens: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Non igitur ſecundum opera iuſtitiæ quæ nos fecimus, ſed ſe- Titum.3. cundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis. In qua gratia ſpe ſalui facti ſumus. Vnde in illo pſalmo ſubiungitur: Filij autem hominum ſub tegmine alarum tuarum ſperabũt, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis F tuæ potabis eos: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Prætẽde miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſtitiam tuam iis qui rectò ſunt corde. Huic igitur iuſtitiæ dei contraria ſuperbia eſt, qua fiditur tanquam de operibus propriis: ideoque ibi ſequitur: Non veniat mihi pes ſuperbiæ. Hæc iuſtitia dei, qua cius fide iuſti ſunt interim viuentes ex fide, donec perfecta iuſtitia perducantur ad ſpeciem, ſicut ſalute perfecta, etiam ad ipſius corporis immortalitatem, gratia noui teſtamenti. Vnde alio loco dicit Apoſto- 2.Cor.5. lus: Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto reconciliari deo. ac inde ſubiungit: Eum qui non nouerat peccatum, peccatum pro nobis fecit, id eſt, ſacrificium pro peccatis. Nam & ipſa in lege peccata appellabantur, quæ pro peccatis offerebantur. Vt nos ſimus iuſtitia dei in ipſo, id eſt, in eius corpore quod eſt Eccleſia, cui caput eſt. Nos ſumus iuſtitia dei, quam ignorantes illi, & Roma.10. ſuam volentes conſtituere, id eſt, tanquam de ſuis operibus glorıantes, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Inde & in hoc pſalmo cum dixiſſet, Annunciabunt iuſtitiam Pſal.21.

G eius,ſequitur & adiungit,Populo qui naſcetur,quem fe-
cit dominus. Quis eſt iſte enim populus quem non fe-
cit dominus,ſecūdū id quòd homines ſunt,qui etiam
pecora creauit, à quo eſt omnis vita, omníſque facta &
creata natura? Sed ita intelligendum eſt: Quem fecit
dominus, vt non ſolum quòd homines ſunt, verume-
tiam quòd iuſti ſunt, ab illo facti intelligantur, ſecun-
dum illud quod iam nō ſemel commemoraui ab Apo-
Epheſ.2. ſtolo dictum, Ipſius enim figmentum ſumus, creati in
Chriſto Ieſu in operibus bonis,quæ præparauit deus,vt
Cap.31. in illis ambulemus. Animę igitur rationalis muta-
bilitas admonetur, quo nouerit niſi participatione in-
commutabilis boni,iuſtam,ſaluam,ſapientem, beatam
ſe eſſe non poſſe,nec ſibi eam bonum eſſe poſſe propria
voluntate,ſed malum. Propria quippe voluntate auer-
titur à bono incommutabili, eáque auerſione vitiatur,
nec ſanari per ſeipſam poteſt,ſed gratuita miſericordia
ſui creatoris, quæ in hac vita eam ex fide viuentem in
ſpe conſtituit ſalutis æternæ: Vnde non altum ſapiat,
ſed timeat, eoq; timore caſto inhæreat deo, qui eam à
propria immunditia qua inordinate bona inferiora
H dilexit, velut à quadam fornicatione ſpiritali munda-
Virgines fatuæ. uit: nec humanis laudibus extollatur,nec ſit in virgini-
bus ſtultis aliena laude lætātibus(hoc enim de quæſtio-
nibus tuis reſtat extremum) & propter ipſam inanem
laudem,non propter conſcientiam ſuam,vbi illis teſtis
eſt deus,bona operantibus: ſed ſit in virginibus ſapien-
2.Cor.1. tibus, vbi dicat quod ait Apoſtolus: Nam gloria no-
ſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Hoc e-
nim eſt oleum ferre ſecum, non à vendentibus emere,
hoc eſt ab adulantibus. Adulatores nanque laudem
ſuam tanquam oleum venditant ſtultis. De hoc oleo
Pſal.140. dicitur in pſalmo: Emendabit me iuſtus in miſericor-
dia & arguet me,oleum autem peccatoris non impin-
guabit caput meum.Elegit à iuſto miſericorditer repre
hendi,& quodammodo colaphizari, quàm vt ei caput
in ſuperbiam creſcat, peccatoris adulatione laudari.
Irridentium quippe reſponſio mihi videtur, cum eis à
Matth.25. ſapientibus virginibus dicitur,Ite potius ad vendentes
& emite vobis, ſicut in quodam libro Sapientiæ ſcri-
Prouer.1. ptum eſt, vbi contemptoribus dicit:Et ego perditioni
veſtræ ſuperridebo. Illa autem reſponſione qua peten-
tibus oleum dictum eſt, Ne forte non ſufficiat nobis,
I non deſperanter, ſed humiliter dictum eſt. Quis enim
ſic præſumat de conſcientia ſua, vt certus ſit eam ſibi
in iudicio dei poſſe ſufficere,niſi miſericors miſericor-
Iaco.2. diter iudicet? Iudicium enim ſine miſericordia illi qui
non fecit miſericordiam. Ipſæ autem ſunt lampades
accenſæ,opera ſcilicet bona, de quibus dominus dicit:
Matth.5. Luceant bona opera veſtra, & glorificent patrem ve-
ſtrum qui in cœlis eſt. Hucuſque pertendit intētio vir-
ginum ſapientium, vt ideo velint videri ab homini-
bus opera ſua bona, non quò ab eis laudentur ipſæ, ſed
vt glorificetur deus, à quo illis eſt quod bene operan-
tur. Ac per hoc interiori bono gaudent, quod eſt co-
ram deo, vbi eleemoſynam in occulto, pater qui videt
in occulto, reddat. Et ideo non deficiunt lampades,
quia interiori oleo vegetantur,id eſt, intentione bonæ
conſcientiæ, qua coram deo fit in eius gloriam, quic-
quid coram hominibus in bonis operibus lucet. At ve-
ro ſtultarum virginū hoc oleum non ſecū portantium
deficiunt lampades,id eſt, nō perſeueranter bona ope-
ra lucent, cum laus humana fuerit ſubtracta, propter
quam illa faciebant, hucuſque intentionem ſuam per-
ducentes,vt viderentur ab hominibus, nō vt glorifica-
retur pater qui in cœlis eſt: quæ intentio perennis eſt K
gloriæ, qua nouit anima deo ſe debere quòd iuſtificata
eſt ad facienda bona opera, & ideo in illo nō in ſe lau-
dari amat. Vnde alibi homo dei cātat:In domino lau- Pſal.33.
dabitur anima mea, vt qui gloriatur, in domino glo- 1.Cor.1.
rietur. Sed quid eſt quod in eadem Euangelij le- Cap. 32.
ctione ſcriptum eſt, omnes ſponſo tardante dormiſſe? Matth.25.
Somnum iſtum ſi intellexerimus, quòd velut tardante
iudicio,ad quod faciendū venturus eſt Chriſtus,abun-
dante iniquitate charitas refrigeſcit, quomodo ibi po-
nemus virgines ſapientes, cum potius in illis ſint, de
quibus dicitur: Qui autem perſeuerauerit vſque in fi- Matth. 24.
nem,hic ſaluus erit? Dictum eſt ergo, dormierunt om-
nes:quia non tantùm ſtulti, qui propter humanam lau-
dem bona operantur coram hominibus, verumetiam
ſapientes,qui hoc propterea faciunt, vt laudetur deus,
experiuntur iſtam mortem. Ex vtroque enim genere
moriuntur. Et iſta mors ſæpe in ſcripturis dormiētium
dicitur, propter futuram reſurrectionem velut euigi-
lationem.Hinc Apoſtolus dicit: De dormientibus au- 1.Theſſ. 4.
tem nolo vos ignorare fratres. Et alio loco: Ex quibus 1.Cor.15.
plures manent vſque adhuc, quidam autem dormie- L
runt. Et alia innumerabilia in hoc teſtimonia aperte
per ſcripturas vtriuſque teſtamenti reperiuntur. Vnde
& ille ait: Conſanguineus leti ſopor. Et ſi aduertas, Virg.6.
multa inuenies etiam in ſecularibus literis vbi mors Aeneid.
ſomno comparatur. Significauit ergo dominus futu-
rum eſſe tempus, quo inter tribulationes & tentationes
ſeculi huius iamiamq; eius expectaretur aduentus, tan-
quam propinquus atque imminens, ad quem ſe præpa-
rent qui in eius familia videntur. Hoc eſt enim quod
ait,exiſſe obuiam ſponſo & ſponſæ. Sponſo quidem fi-
lio dei,ſponſæ autem,ſiue quia in eo corpore venturus
eſt quod ſumpſit ex virgine,ſiue quia ipſa Eccleſia tunc
clarior apparebit,vt ad vniuerſi corporis congregatio-
nem membra concurrant quibus concurrentibus, eius
magnitudo monſtrabitur. Virgines propter conti- Cap.33.
nentiam nōcupauit.Decem vero,id eſt quinq; & quin-
que,propter numerum quo cenſentur corporis ſenſus,
in quibus habitat continentia, cum à voluptatibus tur-
pibus & illicitis abſtinetur.Lampades,ſicut dictum eſt,
bona ſunt opera, maximeq; ad miſericordiam pertinē-
tia,& ipſa quæ etiam coram hominibus lucet laudabi-
lis conuerſatio. Sed magni intereſt, qua mentis inten-
tione fiat. Ideo dicit alias ſapientes, ſtultas alias. Sed
hinc eas diſcernit, quòd ſtultæ non ſumpſerunt oleum
ſecum,ſapientes autem acceperunt oleum ſecum in va- M
ſis ſuis,hoc eſt,in cordibus ſuis, vbi fit ipſa participatio
intimi ac ſuperni boni. Vnde in pſalmo quodam, cum
dictum eſſet, Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate Pſal.4.
in domino:multi,inquit,dicunt,quis oſtēdit nobis bo-
na? Deinde vt manifeſtaret cuius boni amore debea-
mus operari iuſtitiam,hoc eſt,ſacrificare ſacrificium iu-
ſtitiæ & ſperare, Signatum eſt, inquit, in nobis lumen
vultus tui domine, dediſti lætitiam in corde meo. Cu-
ius boni aliquantum participati,& plenius perfectiuſq;
participandi intentione qui bene operatur, & lauda-
biliter etiam in conſpectu hominum conuerſatur, ha-
bet oleum ſecum, quo bona opera eius etiam in cōſpe-
ctu hominum lucentia non extinguantur, quia non in
eo charitas refrigeſcit abundante iniquitate, ſed perſe-
uerat vſque in finem. Hoc oleum ſtultæ virgines non
habent ſecum, quoniam ſibi tribuendo ſi quid boni o-
peris faciunt, neceſſe eſt inflentur ſuperbia, & propter
hoc vitium ſic laude delectentur humana, vt eius gau-

A dio ſi quid boni agunt feruere & lucere videantur.
Cap.34. Tardante autem ſponſo dormierunt omnes. Non
enim tunc veniet, cum ſperatur, ſed media nocte cum
valde obſcurum, id eſt occultũ erit an veniat. Vnde di-
Matth. 25. cit media nocte clamorem factum: Ecce ſponſus venit,
exite obuiam ei. Nimirum clamor iſte ipſe eſt tuba illa
1.Cor.15. quam commemorãs Apoſtolus dicit. Canet enim tuba,
& mortui reſurgent incorrupti. tubæ nomine aliquod
euidentiſsimum & pręclariſsimum ſignum vult intelli-
1.Theſſ.4. gi: quã vocem archangeli & tubam dei alio loco dicit.
Ioan.5. Quæ etiam vox ipſius domini Ieſu Chriſti in Euãgelio
dicitur, quã audient ij qui in monumentis ſunt, & pro-
cedent. Surgunt ergo omnes virgines illæ & ſapientes
& ſtultæ, & aptant lampades ſuas, id eſt, rationem præ-
parant reddere de operibus ſuis. Sed tunc in illius cla-
moris euidẽtia & reſurrectione mortuorum, quia nul-
la erit dubitatio iam inſtãtis præſentiſq; iudicij, ſubtra-
hetur omne ſolatium laudis humanæ. Neque enim va-
cabit de alio diſceptare, vel de alio iudicare, aut gratifi-
cari atq; ſuffragari alteri quando vnuſquiſque propriũ
onus portabit, & de ſuorum factorum reddenda ratio-
ne cogitabit: ac per hoc feretur animus quidem virgi-
B num ſtultarum conſuetudine propria, ſed non inuentis
laudibus humanis deficiet. Neque enim germanitus di-
Pſal.22. xerunt, Apud te laus mea, vel, In domino laudabitur a-
Pſal 33. nima mea. Aut in domino gloriatæ ſunt, cum ignoran-
Roma.10. tes dei iuſtitiã, ſuam iuſtitiam conſtituerent, ac per hoc
petunt à ſapientibus oleum, hoc eſt, aliquam cõſolatio-
nem, nec inueniunt nec accipiunt, illis reſpondentibus
ſe neſcire vtrum ſibi ſufficiat ipſa conſcientia qua expe-
ctant miſericordiam ſub illo iudice, qui cum in throno
ſederit, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis
gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? niſi ſuperexultet
miſericordia iudicio, quæ ſuper eos erit, qui miſericor-
diæ opera illa intẽtione fecerũt, vt eorum miſereretur,
à quo ſe ſciebant accepiſſe quod habebant: nec gloria-
bantur quaſi non acceperint, ſed per ipſos haberint
quod placebant, ſicut ſtulti qui & ſibi placent tanquam
de bono à ſe ſibi parato, & ab adulantibus vel erranti-
bus ita laudantur ac ſi ipſi ſint aliquid. Qui autem pu-
Gala.6. tat ſe eſſe aliquid, cum nihil ſit, ſicut dicit Apoſtolus, ſe-
ipſum ſeducit. Opus autẽ ſuum probet vnuſquiſque, &
tunc in ſeipſo tantùm gloriam habebit, & nõ in altero.
C hoc eſt, portare oleũ ſecum, non ex aliena laude depen-
dêre. Sed quam gloriam in ſe habebit, niſi eam cui dici-
tur: Gloria mea, & exaltans caput meum? vt quod ſæpe
dicendum eſt, qui gloriatur, in domino glorietur. Pro-
inde ſapientia quę in ſapientibus virginibus habitat, ſe-
cundum illud quod ante prædixit, cum ait contempto-
Prou.1. ribus & ſanam doctrinã accipere recuſantibus, Et ego
veſtræ perditioni ſuperridebo, dicit ſtultis virginibus:
Matth.25. Ite potius ad vendentes, & emite vobis, tanquam dice-
ret: Vbi ſunt qui vos fallebant mendoſiſsimis laudibus,
quando & à vobis fallebamini, quia in vobis nõ in deo
gloriabamini? Quod autem dicit, Et dum eunt emere,
venit ſponſus, & quæ paratæ erant, intrauerũt cum eo:
hoc mihi videtur intelligendum, quod vitioſo cordis
affectu inhiabant inani gloriæ, quã vana mentis elatio-
ne ſectatæ ſunt. Et ipſe appetitus ſignificatus eſt in eo
quod dictum eſt, Dum eunt emere, venit ſponſus, & in-
troierunt cum eo ad nuptias quæ paratæ erant, hoc eſt,
quæ veram fidem verámque pietatem corde geſtabant,
qua poſſent contemperari numero ſocietatiq; ſancto-
rum, non in ſeipſis ſed in domino gloriantiũ, vt intra-
rent cum eis in illud gaudium, de quo dicitur: Intra in
gaudium domini tui: vbi erit perfecta participatio in- D
commutabilis boni, cuius modo velut arra quædã per
fidem tenetur, vt ſecundum hanc gratiam viuamus, in
quantum deo non nobis viuimus. Proinde quod Cap.35.
ſequitur, Nouiſsime veniunt & reliquæ virgines dicen- Matt.25.
tes: Domine domine aperi nobis. non dictum eſt eas e-
miſſe oleum, & ſic veniſſe, neq; enim iam erat vnde, ſed
miſericordiam ſero quæſiſſe cum iam tempus iudicandi
eſſet, & probos & reprobos ſeparandi. Recte autem illis
reſpondetur, Amen dico vobis, neſcio vos. Ille quippe
hoc dicit, quem non latet aliquid. Sed neſcio vos, nihil
aliud eſt, quàm neſcitis me, quando de vobis potius eli-
gitis conſiderari quàm de me. Cum enim dicitur quòd
nos cognoſcit deus, cognitionem ſui nobis præſtat, vt
per hoc intelligamus, ne hoc quidẽ nobis eſſe tribuen-
dum, quòd nos ſcimus deum, ſed eam quoque ſciẽtiam
illius miſericordiæ tribuamus. Vnde cum quodam lo-
co Apoſtolus diceret, Nunc autem cognoſcẽtes deum:
correxit & ait: Imò cogniti à deo, quid aliud volens
intelligi, niſi quòd eos ipſe fecerit cognitores ſuos? Ne-
mo autem cognoſcit deum, niſi qui intelligit illum eſſe
ſummum atque incommutabile bonum, cuius partici- E
patione fit bonus. Quod in huius pſalmi concluſione
poſitum eſt: Annunciabunt iuſtitiam eius populo qui Pſal.21.
naſcetur, quem fecit dominus. Inde eſt & illud in alio
pſalmo: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Hoc enim non ad Pſal.99.
eam naturam qua homines ſumus, (cuius naturæ idem
ipſe creator eſt cœli & terræ & ſiderum omniúmque a-
nimantium) ſed ad illud potius referendum eſt, quod
Apoſtolus ait: Ipſius enim ſumus figmẽtum, creati in Ie- Ephe.2.
ſu Chriſto in operibus bonis quæ pręparauit deus vt in
illis ambulemus. Arbitror tibi ſatis eſſe ſolutas tuas Cap.36.
quinq; quæſtiones, dum in iſta mea veluti ſexta immo-
rarer, quã mihi propoſui de gratia noui teſtamẽti, pro-
pter quam verbũ caro factũ eſt, id eſt, qui filius dei erat, Ioan.1.
homo factus eſt, naturã ſuſcipiendo noſtram, non mu-
tando † ſuam: per quod & nobis ſuam recipientibus ea † amittẽdo.
poteſtas daretur, vt qui eramus homines, filij dei fiere-
mus participatione incommutabilis boni in melius cõ-
mutati, non ad temporalem felicitatem, ſed ad vitæ æ-
ternæ, quæ ſola beata eſt, adoptionem. Vnde placuit e- Epilogus.
tiam propheticum pſalmum percurrere. Cuius primum
verſum in paſsione commemorauit, oſtendens quomo
do nos deus derelinquat, & quo alio modo nõ recedat
à nobis, ad bona æterna nos colligens, temporalia verò F
aliquando vtiliter tribuens, & aliquãdo vtiliter ſubtra-
hens, vt eis non hærere diſcamus: ne cõtempta luce in-
teriore, quę ad nouam pertinet vitam (vnde etiam pſal-
mus iſte ipſe pro ſuſceptione matutina, tãquam pro lu-
ce noua nomen accepit) in exteris tenebris libenter
habitemus: vnde in exteriores mittũtur, qui ex iſtis ex-
teris, non ſe ad interiora conuertunt, ne diabolo & an-
gelis eius ſociati, extrema damnatione puniamur. Intel
ligentes igitur peregrinationem noſtram in hac vita,
mundo crucifigamur, extendentes manus in latitudi-
nem bonorũ operum, & longanimitate vſque in finem
perſeuerantes, atq; habẽtes cor ſurſum, vbi Chriſtus eſt
in dextera dei ſedens, totumq; hoc non nobis, ſed illius
miſericordiæ tribuentes, cuius profunda iudicia om-
nem ſcrutatorem fatigant. Hæc eſt enim non inaniter
fabuloſa, ſed vtiliter verax latitudo, lõgitudo, altitudo,
profundum, vnde perueniamus ad eam ſupereminen-
tem ſcientiam charitatis Chriſti, & impleamur in om-
nem plenitudinem dei. Scio autem quàm non ſuper- Cap 37.
uacua ſolicitudine, per hanc occaſionem quæſtionum

G mihi à te propoſitarum, noui teſtamenti gratiam tibi
volucrim copioſius commẽdare. Habet etum aduerſa-
rios qui eius profunditate turbati, non deo tribuere, ſed
potius ſibi volunt arrogare quòd boni ſunt. Nec tales
ſunt quos facilè contemnas, ſed continenter viuentes,
atque in bonis operibus laudabiles, nec falſum Chriſtũ
ſicut Manichæi, aliiq; plurimi hæretici, ſed eundem ve-
rum æqualemq; patri & coęternum, veraciterq; homi-
nem factum, & veniſſe credentes, & venturũ expectan-
Rom.10. tes: ſed tamen ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam conſti-
tuere volentes. Neque enim fruſtra dominus, cum & il-
las cõmemoraret quæ ſecum intrauerunt ad nuptias, &
Matth.25. illas contra quas ianuas clauſit, & quibus reſpõdit, Ne-
ſcio vos, vtraſque virgines dixit, propter cõtinentiam:
& quinque, propter cõcupiſcentiam carnis edomitam,
quinario prædità ſenſu: ornatas vtraſque lampadibus,
propter bonorum operum bonæq; conuerſationis in
conſpectu hominum luculẽtiſsimam laudem: vtraſque
obuiam ſponſo euntes, propter expectationẽ qua Chri-
ſti ſperatur aduentus. Sed tamen alias ſapiẽtes, alias ſtul
tas, quòd ſapientes oleum acceperunt in vaſis ſuis, ſtul-
H tæ hoc non ferebant ſecum: in tam multis pares, hoc ſo
lo eas diſpares demonſtrat, hoc ſolo diuerſa eis & con-
traria nomina imponit. Quid enim iam coniunctum
quàm virgines & virgines, & quinq; & quinque, & lam-
padibus ornatæ obuiam ſponſo euntes & iſtę & illæ? Et
quid tam contrarium quàm ſapientes & ſtultæ? videli-
cet quòd iſtæ oleum in vaſis, hoc eſt, intelligẽtiam gra-
tiæ dei portãt in cordibus ſuis, ſciẽtes quòd nemo poſ-
Sapien.8. ſit eſſe cõtinens niſi deus det, & hoc ipſum ſapiẽtiæ de-
putantes, ſcire cuius hoc donum ſit. Illæ autem largito-
ri omnium bonorum gratias non agentes, euanuerunt
in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor
Roma.1. earum, dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtultæ factæ ſunt. De
quibus ſanè nullo modo nunc deſperandum eſt ante-
quam dormiamus. Sed ſi ita dormierint, cũ factus fue-
rit clamor ille quo adeſſe iam nunciabitur ſponſus, &
euigilantes, hoc eſt, reſurgentes remanſerint foris, non
quia virgines nõ ſunt, ſed quia neſcientes vnde habeãt
quod ſunt, ſtultæ virgines ſunt, merito foris erunt, quia
† al. quia interna aſfectũ gratia non ſecutæ ſunt. intranea non ſecutæ fuerunt †. Quando tales ergo re-
pereris non tibi perſuadeant inanitatem valorum ſuo-
rum, ſed tu eis potius plenitudinem. Vnde ait Apoſto-
lus: Quiſquis ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quem-
admodum oporteat ſcire. Et mox oſtendens quid dixe-
1.Cor.8. rit, quiſquis autem, inquit, diligit deũ, hic cognitus eſt
I ab illo. Nec ſic dicere voluit, cognouit eum, ſed dicen-
do, cognitus eſt ab illo, expreſsius voluit commendare
etiam hoc ab illo nobis eſſe vt eum diligamus. Chari-
Roma.5. tas enim dei diffunditur in cordibus noſtris, non per
noſipſos, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.
Neceſſe eſt autem vt parum diligat eum, qui non ab il-
lo, ſed à ſeipſo bonũ ſe arbitratur effectũ. Vnde autẽ fie-
ri poteſt vt talis nõ in ſeipſo, ſed in domino glorietur?
Qui enim gloriatur quòd ſit bonus, in illo debet glo-
riari, à quo factus eſt bonus: ac per hoc qui ſe à ſemetip-
ſo factum bonum arbitratur, conſequens eſt vt in ſeip-
ſo nõ in domino glorietur. Omnis autem intentio gra-
Iacobi.1. tiæ noui teſtamẽti, qua ſurſum cor habemus, (quia om-
ne datum optimum, & omne donum perfectum deſur-
ſum eſt) id agit ne ſimus ingrati: atque in ipſa gratiarum
actione nihil aliud agitur, niſi vt qui gloriatur, in do-
mino glorietur. Habes librũ, etſi prolixũ, tamẽ, quan-
tum exiſtimo, non ſuperfluum. Sed ama etiam eccleſia-
ſticas legere literas, & non multa inuenies quæ requiras
ex me, ſed legendo & ruminando, ſi etiam pure domi- K
num largitorem bonorum omnium depreceris, omnia
quæ cognitione digna ſunt, aut certe plurima, ipſo ma-
gis inſpirante, quàm hominum aliquo commonente
perdiſces: quanquam eoipſo quo forinſecus bene admo
nentem iudicio non errante approbamus, quid aliud
quàm internum lumen magiſtrũ nos habere teſtamur?

Auguſtinus Probæ viduæ dimitti præſcribit quomodo ſit orandus deus. Epiſtola CXXI.

AVGVSTINVS Epiſcopus ſeruus Chriſti ſer
uorumq; Chriſti, religioſæ famulæ dei Probæ
in domino dominorum ſalutẽ. Et petiſſe Cap.1.
te & promiſiſſe me recolens, vt de orãdo deo
ad te aliquid ſcriberem, vbi tribuente ipſo quem ora-
mus, tempus facultáſque conceſſa eſt, oportuit vt debi-
tum meum iamiamq; perſoluerem, & pio ſtudio tuo in
Chriſti charitate ſeruirem. Quàm me autem lætificaue-
rit ipſa petitio tua, in qua cognoui quantam rei tantæ
curam geras, verbis explicare non poſſum. Quod enim L
maius oportuit eſſe negocium viduitatis tuæ, quàm
perſiſtere in oratione nocte ac die ſecundum Apoſtoli
admonitionem? Ille quippe ait: Quæ autem vere vidua 1.Tim.5.
eſt & deſolata, ſperat in domino, & perſiſtit in ora-
tione nocte ac die. Vnde mirum videri poteſt, cum ſis
ſecundum hoc ſeculum nobilis, diues, tantæq; familiæ
mater, & ideo licet vidua, non tamen deſolata, quo
modo occupauerit cor tuum, præcipuéque ſibi vendi-
cauerit orandi cura, niſi quia prudenter intelligis quòd
in hoc mundo & in hac vita nulla anima poſsit eſſe ſe-
cura. Proinde qui tibi eam cogitationem dedit, profe-
cto facit quod diſcipulis ſuis, non pro ſeipſis, ſed pro
humano genere contriſtatis, & deſperantibus quen-
quam poſſe ſaluari, poſteaquam ab illo audierunt, fa- Matth.19.
cilius eſſe camelũ intrare per foramen acus, quàm di-
uitem in regnum cœlorum, mirifica & miſericordiſ-
ſima pollicitatione reſpondit, Deo eſſe facile, quod ho-
minibus impoſsibile eſt. Cui ergo facile eſt vt etiam di-
ues intret in regnum cœlorum, inſpirauit tibi piam ſo-
licitudinem, de qua me conſulendum putaſti, quonam
modo tibi eſſet orandum. Ille nanque cum etiam hic
adhuc eſſet in carne, Zachæum diuitem in regnum cœ-
lorum miſit, & reſurrectione atque aſcenſione glorifi- M
catus, multos poſtea diuites impartito ſpiritu ſancto
fecit huius ſeculi contemptores, & finita diuitiarum
cupiditate ditiores. Quomodo enim tu ſic ſtuderes o-
rare deum, niſi ſperares in eo? Quomodo autem ſpera-
res in eo, ſi ſperares in incerto diuitiarum, & contem-
neres præceptum ſaluberrimum, quo Apoſtolus ait:
Præcipe diuitibus huius mundi non ſuperbè ſapere, ne- 1.Tim.6.
que ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo, qui
præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum, vt di-
uites ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communi-
cent, theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futu-
rum, vt apprehendant veram vitam. Debes itaque Cap.2.
præ amore huius veræ vitæ, etiam deſolatam te putare
in hoc ſeculo, in quantalibet eius felicitate verſeris.
Nam ſicut eſt illa vera vita, in cuius comparatione
vtique iſta quæ multum amatur, quamlibet iucunda
atque producta ſit, nec vita dicenda eſt: ſic eſt etiam
ſolatium verum, quod per Prophetam dominus pro-
mittit dicens: Dabo illis ſolatium verum, pacem ſu-
per pacem, ſine quo ſolatio quæcunque ſunt terrena ſo-
latia, magis in eis deſolatio quàm conſolatio reperitur.

Diuitiæ

A Diuitiæ quippe atque faſtigia dignitatum, cæteráque huiuſmodi, quibus ſe felices eſſe putant mortales veræ illius felicitatis expertes, quid afferunt conſolationis, cum ſit eis non indigere quàm carere præſtantius, quæ plus excruciant adeptæ timore amiſsionis, quàm cõcupitæ adeptionis ardore? Talibus bonis non fiunt homines boni, ſed aliunde boni facti bene vtendo faciunt vt iſta ſint bona. Non ſunt ergo in his vera ſolatia, ſed ibi potius vbi vera vita. Nam inde neceſſe eſt vt fiat homo beatus, vnde fit bonus. Homines autem boni videntur etiam in hac vita præſtare non parua ſolatia. Nam ſi paupertas angit, ſi luctus mœſtificat, ſi dolor corporis inquietat, ſi contriſtat exilium, ſi vlla calamitas alia vexat, aſsint boni homines, qui non ſolùm gaudere cum gaudentibus, verumetiam flere cum flentibus norunt, & ſalubriter alloqui & colloqui ſciunt, plurimum illa aſpera leniuntur, releuantur grauia, ſuperantur aduerſa. Sed ille hoc in eis & per eos agit, qui ſpiritu ſuo bonos fecit. Econtra ſi diuitiæ circumfluant, nulla orbitas accidat, aſsit ſanitas carnis, incolumi habitetur in patria, & cohabitent mali ho-
B mines, in quibus nemo ſit cui fides adhibeatur, à quo non dolus, fraus, iræ, diſcordiæ, inſidiæ timeantur atque ſuſtineantur: nónne illa omnia fiunt amara & dura, nec aliquid lætum vel dulce eſt in eis? Ita in quibuslibet rebus humanis nihil eſt homini amicum ſine homine amico. Sed quotuſquiſque talis inuenitur, de cuius animo & moribus ſit in hac vita certa ſecuritas? Nam ſicut ſibi quiſque, nemo alter alteri notus eſt, & tamen nec ſibi quiſque ita notus eſt, vt ſit de ſua craſtina conuerſatione ſecurus: proinde quamuis ex fructibus ſuis multi cognoſcantur, & alij quidem bene viuendo proximos lætificent, alij male viuendo contriſtent, tamen propter humanorum animorum igno-
1.Cor.4. ta & incerta, rectiſsime Apoſtolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus, donec veniat dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. In his igitur vitæ huius tenebris, in quibus pere-
2.Cor.5. grinamur à domino quandiu per fidem ambulamus, non per ſpeciem, deſolatam debet ſe Chriſtiana anima putare, ne deſiſtat orare: & ſcripturarum diuinarum ſanctarúmque ſermoni diſcat tanquam lucernæ
C in obſcuro loco poſitæ, fidei oculum intendere, donec
2.Petr.1. dies luceſcat, & lucifer oriatur in cordibus noſtris. Huius enim lucernæ quidam fons ineffabilis lumen illud eſt, quod ſic lucet in tenebris, vt non comprehendatur à tenebris, cui videndo, fide corda mundanda ſunt.
Act.15. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deum vide-
Matt.5. bũt. Et ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei e-
1.Ioan.3. rimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Tunc erit vera vita poſt mortem, verúmque ſolatium poſt deſolationem. Illa vita eximet animam noſtram de mor-
Pſal.114. te, & illud ſolatium oculos noſtros à lachrymis. Et quoniam ibi iam non erit vlla tentatio, ideo ſequitur in eodem pſalmo: Pedes meos à lapſu. Porrò ſi nulla tentatio, iam nulla oratio. Non enim ibi adhuc erit promiſsi boni expectatio, ſed redditi contemplatio. Vnde, Placebo, inquit, domino in regione viuorum, vbi tunc erimus, non in deſerto mortuorum, vbi nunc
Coloſ.3. ſumus. Mortui enim eſtis, ait Apoſtolus, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Hæc eſt enim vera vita, quam iubentur bonis operibus apprehendere diuites: & ibi eſt verum ſolatium, quo ſolatio nunc vidua deſolata, etiam quæ D
filios & nepotes habet, & domum ſuam pie tractat, *1.Timo.5.*
agens cum omnibus ſuis vt ponant in deo ſpem ſuam, dicit tamen in oratione: Sitiuit in te anima mea, quàm *Pſal.41.*
multipliciter tibi caro mea, in terra deſerta & ſine via & ſine aqua: quòd iſta moribunda vita, quibuslibet mortalibus ſolatiis frequentetur, quibuslibet itinerantibus comitetur, quantalibet rerum copia cumuletur, noſti quippe iſta omnia quàm incerta ſint. Et in illius promiſſæ felicitatis comparatione quid eſſent, etiam ſi incerta non eſſent? Hæc dixi quoniam ſermonem meum vidua diues & nobilis, & tantæ familiæ mater de oratione quæſiſti, vt etiam tecum in hac vita permanentibus & obſequentibus tuis, te ſentias deſolatam, nondum vtique apprehenſa illa vita vbi eſt ve- E
rum certúmque ſolatium, vbi implebitur quod in prophetia dictũ eſt: Satiati ſumus mane miſericordia tua, *Pſal.89.*
& exultauimus & iocundati ſumus in omnibus diebus noſtris. Iocundati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti, annis quibus vidimus mala. Antequam er- *Caput 3.*
go iſta conſolatio veniat, quantacunque temporalium bonorum felicitate circumfluas, vt perſiſtas in orationibus die ac nocte, deſolatam te eſſe memineris. Non enim Apoſtolus qualicunque viduæ hoc munus tribuit, ſed quæ vere, inquit, vidua eſt & deſolata, ſpe- *1.Tim.5.*
rat in domino, & perſiſtit in orationibus die ac nocte. Quod vero ſequitur, vigilantiſsime caue, Quæ autem in deliciis agit, viuens mortua eſt. Agit enim homo in his quæ diligit, quæ pro magno appetit, quibus beatum ſe eſſe credit. Quapropter quod ſcriptura dixit de diuitiis: Diuitiæ ſi affluant, ne apponas cor: hoc etiam *Pſal.61.*
de deliciis tibi dico: Deliciæ ſi affluant, ne apponas cor. Non ideo te magnipendas, quòd non deſunt, quòd affatim ſuppetunt, quòd velut ex fonte largiſsimo terrenæ felicitatis fluunt. Omnino hæc in te deſpice atque contemne, ne in iis quicquam requiras præter integram corporis valetudinem. Hæc enim con- *Bona valetudo.*
temnenda non eſt propter neceſſarios vſus huius vitæ, antequam mortale hoc induatur immortalitate, hoc *1.Cor.15.*
eſt, vera & perfecta & perpetua ſanitate, quæ non temporali deficiens infirmitate, corruptibili voluntate reficitur, ſed cæleſti firmitate perſiſtens, æterna incor- *Roma.13.*
ruptione vegetatur. Nam & ipſe Apoſtolus, carnis, in- F
quit, prouidentiam ne feceritis in concupiſcentiis, quia gerimus curam carnis, ſed ad neceſsitatem ſalutis. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſicut *Ephe.5.*
item ipſe dicit. Hinc eſt enim quod Timotheum, ni- *1.Tim.5.*
mium, ſicut apparet, corporis caſtigatorem admonet, vt modico vino vtatur, propter ſtomachum, & frequentes ſuas infirmitates. Has ergo delicias, in quibus vidua ſi agit, hoc eſt, ſi in delectatione carnis hæret atque habitat, viuens mortua eſt multi ſancti & ſanctæ omnimodo cauentes, ipſas velut matres deliciarum diuitias diſpergendo pauperibus abiecerunt, & tali modo in cœleſtibus theſauros tutius condiderunt. Quòd ſi tu deuincta aliquo pietatis officio non facis, tu ſcis quomodo de his rationem reddas deo. Nemo enim ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis *1.Cor.2.*
qui in ipſo eſt. Nos non debemus ante tempus quicquam iudicare, donec veniat dominus, qui & illumi- *1.Cor.4.*
nabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Pertinet tamen ad vidualem curam tuam, deliciæ ſi affluant, ne apponas cor, ne in eis putreſcendo moriatur, quod ſurſum eſſe debet vt viuat. Te in illorum numero de-

G puto, de quibus ſcriptum eſt: Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. *Pſal. 21.* Audiſti qualiter ores, nunc audi & quid ores, vnde me maxime conſulendum putaſti, quoniam te permouet quod ait Apoſtolus: *Cap. 4.* *Rom. 8.* Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus, & timuiſti ne magis tibi obſit non ſicut oportet orare, quàm non orare. Quod ſic vtique dici breuiter poteſt: Ora beatam vitam. Hãc enim habere omnes homines volunt. Nam & qui peſſime & perdite viuunt, nullo modo ita viuerent, niſi eodẽ modo ſe eſſe vel poſſe fieri beatos putarent. Quid ergo aliud oportet te orare, niſi id quod cupiũt & mali & boni, ſed ad quod perueniunt non niſi boni? *Cap. 5.* Hic fortaſſe iam quæras, quid ſit ipſa beata vita. In qua quæſtione multorum Philoſophorum ingenia otiáque cõtrita ſunt, qui tamen eam tanto minus inuenire potuerunt, quanto minus eius fontem honorauerunt, eíque gratias egerunt. Prius itaque attende, vtrum acquieſcendum ſit eis qui dicunt eum beatum eſſe, qui ſecundum ſuam viuit voluntatem. Sed abſit vt hoc verum eſſe credamus. *13 de Tri. cap. 4.* Quid ſi enim nequiter velit viuere: Nónne tanto miſerior eſſe conuincitur quanto facilius mala eius voluntas impletur? H Merito hanc ſententiam etiam ipſi qui ſine cultu dei philoſophati ſunt reſpuerunt. Nam quidam eorum vir eloquentiſsimus ait: *Cicero.* Ecce autem alij non Philoſophi quidem, ſed prompti tamen ad diſputandum, omnes aiunt eſſe beatos qui viuunt vt ipſi velint. falſum id quidem. Velle enim quod non deceat, idem ipſum miſerrimum: nec tam miſerum eſt non adipiſci quod velis, quàm adipiſci velle quod non oporteat. Quid tibi videntur hæc verba? Nónne ab ipſa veritate per quemlibet hominem dicta ſunt? Poſſumus ergo hic dicere quod Apoſtolus ait de quodam Propheta Cretenſi, *Titum. 1.* cum eius illi ſententia placuiſſet, Teſtimonium hoc verum eſt. Ille igitur beatus eſt, qui omnia quæ vult habet, nec aliquid vult quod non decet. Quod ſi ita eſt, vide iam quæ homines non indecenter velint. Alius vult coniugari, alius coniugio viduatus deinceps continenter eligit viuere, alius nullum concubitũ nec in ipſis nuptiis experiri. Etſi aliud hic alio melius reperitur, nullum tamen iſtorum poſſumus dicere indecenter aliquid velle: ſic & optare filios, nuptiarum ſcilicet fructum, & eis qui ſuſcepti fuerint, vitam ac ſalutem, quo voto plerunque occupatur etiam continentia vidualis. I Nam etſi ſpreto coniugio iam non optant etiam filios procreare, optant tamen quos procreauerunt incolumes viuere. Ab hac omni cura immunis eſt virginalis integritas. Habent tamen omnes charos & charas, quibus non indecenter optãt etiam temporalem ſalutem. Sed cum iſtam ſalutem in ſeipſis & in eis quos diligunt, adepti homines fuerint, num poterimus eos dicere iam beatos? Habent enim aliquid quod non dedecet velle. Sed ſi alia non habent maiora atque meliora & vtilitatis decoríſque pleniora, adhuc à beata vita longe abſunt. *Cap. 6.* Placétne igitur vt per ſalutem iſtam temporalem optent ſibi ac ſuis honores & poteſtates? Sanè ſi vt per hoc conſulant eis qui viuunt ſub eis, non propter hæc ipſa, ſed propter aliud quod inde fit bonũ, decet ea velle: ſi autem propter inanem faſtum elationis pompámque ſuperfluam, vel etiam noxiam vanitatis, non decet. Quocirca ſi optant ſibi ac ſuis etiam ſufficientiam rerum neceſſariarum, de qua ſic Apoſtolus loquitur: *1. Tim. 6.* Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum, ſed nec auferre hinc aliquid poſſumus. Victum & tegumentum habentes, his contenti ſumus. K Nam qui volũt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum, & deſideria multa, ſtulta & noxia, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaritia, quam quidam appetentes à fide errauerunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Hanc ergo ſufficientiam non indecenter vult quiſquis vult, nec amplius vult, alioquin non ipſam vult, & ideo nec decenter vult. Hanc optabat & pro hac orabat qui dicebat: *Prou. 30.* Diuitias & paupertatem ne dederis mihi: conſtitue autem mihi quæ neceſſaria ſunt ſufficienter, vt ne ſatiatus mendax efficiar, & dicam quis me videt? aut pauper factus furer, & periurem nomen dei mei. Vides certe & iſtam ſufficientiam nõ appeti propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, quo habitu non ſit inconueniens eis cum quibus honeſte officioſeque viuendum eſt. In his itaque omnibus incolumitas hominis & amicitia propter ſe ipſa appetuntur: ſufficientia vero rerum neceſſariarum non propter ſeipſam, ſed propter duo ſuperiora quæri ſolet cum decenter quæritur. L Incolumitas porrò in ipſa vita ac ſalute atque integritate animi & corporis conſtituta eſt. Itémque amicitia non anguſtis finibus terminanda eſt. Omnes enim quibus amor & dilectio debetur, amplectitur, quamuis in alios propenſius, in alios ſuſpenſius inclinetur. Peruenit autem vſque ad inimicos, pro quibus etiam orare præcipimur. Ita nemo eſt in genere humano cui nõ dilectio, etſi non pro mutua charitate, pro ipſa tamen communis naturæ ſocietate debeatur. Sed ij nos multum *Cap. 7.* iuſtéque delectant, à quibus viciſsim ſancte caſteq; diligimur. Iſta cum habentur, vt teneantur: cum autem non habentur, vt habeantur, orandum eſt. Hoccine totum & hæc ſunt omnia, quibus beatæ ſumma vitæ colligitur, an aliquid aliud veritas docet quod his omnibus præferatur? Nam & illa ſufficientia, & ipſa incolumitas, vel propria, vel amicorum, quandiu temporalis eſt, pro æternæ vitæ adeptione abiicienda eſt: quanquam fortaſſe corpus, animus vero nullo modo ſanus exiſtimandus eſt, qui non temporalibus æterna præponit. Neque enim in tempore vtiliter viuitur, niſi ad cõparandum meritum quo in æternitate viuatur. Ad illam ergo vnam vitam, qua cum deo & de deo viuitur, M cætera quæ vtiliter & decenter optantur, ſine dubio referenda ſunt. In eo quippe noſmetipſos diligimus, ſi deum diligimus: & ex alio præcepto proximos noſtros ſicut noſmetipſos ita vere diligimus, ſi eos ad dei ſimilem dilectionem quantum in nobis eſt perducamus. Deum igitur diligimus propter ſeipſum, & nos ac proximos propter ipſum: nec cum ita viuimus, iam nos in ipſa beata vita conſtitutos exiſtimemus, quaſi nihil ſit amplius quod oremus. Quomodo enim iam beate viuimus, cum illud adhuc deſit, propter quod vnum bene viuimus? Vt quid ergo per multa diſpergimur, *Cap. 8.* & quærimus quid oremus, timentes ne forte ſicut non oportet oremus, ac non potius cum pſalmo dicimus: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt habitem in *Pſal. 26.* domo domini omnibus diebus vitæ meæ: Vt contempler delectationem dei, & viſitem templum ſanctum eius? Ibi nanque omnes dies non veniendo & tranſeundo fiunt omnes, nec initium alterius eſt finis alterius, omnes ſine fine ſimul ſunt, vbi nec ipſa vita habet finem, cuius illi dies ſunt. Propter hanc adipiſcendam vitam beatam ipſa vera vita beata nos orare docuit non in multiloquio, tanquam eò fiat, vt exaudiamur,

quo lo-

A quo loquaciores ſumus, cum eum oremus, qui nouit, ſicut ipſe dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit, priuſquam petamus ab eo. Vnde mirum videri poteſt, quanuis multiloquium prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit priuſquã *Matth.6.* petamus ab eo, vt diceret, Oportet ſemper orare & non *Luca.18.* deficere, viduæ cuiuſdam propoſito exemplo, quæ de ſuo aduerſario cupiens vindicari, iudicem iniquum ſæpe interpellando flexit ad audiendum, non iuſtitia nec miſericordia permotum, ſed tædio ſuperatum: vt hinc admoneremur, quanto certius nos exaudiat miſericors & iuſtus dominus deus ſine intermiſsione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit aſsidua interpellatione contemni, & quàm libens atque placatus bona deſideria impleat eorum à quibus aliena peccata nouit ignoſci, ſi quò cupiebat illa *Luca.11.* peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico ſibi tres panes cupiẽs commodari, quibus fortaſſe ipſa Trinitas vnius ſubſtantiæ figurata eſt, iam cum ſuis ſeruis dormientem petitor inſtantiſsimus & moleſtiſsimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipſe vitando tædium quàm beneuolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus, ſi dare cogitur qui cũ B dormiat, à petente excitatur inuitus, quanto det benignius qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc eſt & illud: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & quærens inuenit, & pulſanti aperietur. Aut quis eſt ex vobis homo, à quo filius ſuus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? Aut ſi piſcem petit, nunquid ſerpentem porrigit illi? Aut ſi ouum petit, nunquid porrigit ei ſcorpium? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe? Cum ergo ſecundum tria illa, quę commẽdat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquam baptiſmi, vel quòd in huius ſeculi fluctibus integra eſt, cui contrarius eſt ille ſerpens, qui vt non crederetur deo, venenoſa fraude perſoaſit: Spes in ouo, quia vita pulli nondum eſt, ſed futura eſt, nec iam videtur, ſed adhuc ſperatur. *Roma.8.* Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes: cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat C æternam vitam, quæ retro ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retro reſpicere, ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, qua venenatam & *1.Corin. 13.* aculeatam caudam retrorſum habet. Charitas, in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtique vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatem. Siue aliud aliquid congruentius iſta ſignificent, tamen qui nouit bona data dare filiis ſuis, petere nos & quærere & pulſare compellit. Quod quare faciat qui nouit quid nobis neceſſarium ſit priuſquam petamus ab eo, mouere animum poteſt, niſi intelligamus quòd dominus & deus noſter non voluntatem noſtram ſibi velit innoteſcere, quam non poteſt ignorare, ſed exerceri in orationibus deſiderium noſtrum, quo poſsimus capere quod præparat dare. Illud enim valde magnum eſt, ſed nos ad accipiendum parui & anguſti ſumus. Ideo nobis dicitur: *2.Corin.16.* Dilatamini, ne ſitis iugum ducentes cum infidelibus. Tanto quippe illud quod valde magnum eſt, quod nec oculus vidit, quia non eſt color, nec auris audiuit, quia non eſt ſonus: nec in cor hominis aſcẽdit, quia cor hominis illuc debet aſcendere, ſumemus capacius, quanto id & fidelius credimus, & ſperamus firmius, & deſideramus ardentius. D In ipſa ergo fide & ſpe & charitate *Capit.9.* continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ideo per certa interualla horarũ & temporũ etiam verbis rogamus deum, vt illis rerum ſignis noſipſos admoneamus, quãtumq; in hoc deſiderio profecerimus, nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc agendũ noſipſos acrius excitemus. Dignior enim ſequerur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apoſtolus, Sine *1.Theſſ.5.* intermiſsione orate, quid eſt aliud quàm beatã vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo qui eã ſolus dare poteſt, ſine intermiſsione deſiderate? Semper ergo hanc à domino deo deſideremus & oremus ſemper. Sed ideo ab aliis curis atq; negociis, quibus ipſum deſiderium quodammodo tepeſcit, certis horis ad negocium orandi mentem reuocamus, verbis orationis noſipſos admonentes in id quod deſideramus intendere, ne quod tepeſcere cœperat, omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebrius inflammetur. Vnde & illud quod idẽ Apoſtolus ait, Poſtulationes veſtræ innoteſcant apud *Coloſſ.4.* deum: non ſic accipiendum eſt, tanquã deo innoteſcãt, qui eas & antequam eſſent vtiq; nouerat, ſed nobis innoteſcant apud deũ per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. E Aut forte etiam innoteſcant angelis qui ſunt apud deum, vt quodammodo eas offerant deo, & de his conſulant, & quod eo iubẽte implendum eſſe cognouerint, ſicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter vel latenter apportent. Dixit enim angelus homini: Quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem veſtram in cõſpectu claritatis dei. *Tobiæ.12. Caput.10.* Quæ cum ita ſint, etiam cum diu orare vacat, id eſt, cum alia bonarum & neceſſariarum actionum non impediuntur officia, quamuis & in eis, vt dixi, deſiderio illo ſemper orandum ſit, non eſt improbũ nec inutile. Neq; enim, vt nonnulli putant, hoc eſt orare in multiloquio ſi diutius oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo domino ſcriptũ eſt quòd *Luca. 6.* pernoctauerit in orãdo, & quòd prolixius orauerit. vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tẽpore precator opportunus cum patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breuiſsimas & raptim quodãmodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat *Breuis & crebra oratio.* atq; hebetetur intẽtio. F Ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt, hanc intentionẽ, ſicut non eſt obtundenda, ſi perdurare non poteſt, ita ſi perdurauerit, non cito eſſe rumpendã. Abſit enim ab oratione multa loquutio, ſed non deſit multa precatio ſi feruẽs præſeuerat intentio. Nam multum loqui, eſt in orando rem neceſſariã ſuperfluis agere verbis. Multũ autẽ precari, eſt ad eum quẽ precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulſare. Nã plerunq; hoc negocium plus gemitibus quàm ſermonibus agitur, plus fletu quàm affatu. Ponit autẽ lachrymas noſtras in conſpectu ſuo, & gemitus noſter nõ eſt abſconditus ab eo qui omnia per verbũ condidit, & humana verba non quærit. Nobis ergo verba neceſſaria ſunt, *Capit.11.* quibus commoneamur, & inſpiciamus quid petamus, non quibus dominum ſeu docendum ſeu flectendum eſſe credamus. Cum ergo dicimus: Sanctificetur nomẽ *Luca.11.* tuum, noſipſos admonemus deſiderare, vt nomen eius *Expoſitio orationis dominicæ.* quod ſemper ſanctum eſt, etiam apud homines ſanctũ habeatur, hoc eſt, non contemnatur, quod non deo ſed hominibus prodeſt. Et in eo quod dicimus: Adueniat regnum tuum, quod ſeu velimus ſeu nolimus, vtiq; ve-

G niet,deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus,
vt nobis veniat, atq; nos in eo regnare mereamur. Cum
dicimus: Fiat volũtas tua ſicut in cœlo & in terra, nobis
ab illo precamur ipſam obedientiam vt ſic in nobis
fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cœleſtibus ab
angelis eius. Cum dicimus, Panem noſtrum quotidia-
num da nobis hodie, per id quod dicitur, hodie, ſigni-
ficatur hoc tempore, vbi vel illam ſufficientiam peti-
mus, à parte quæ excellit, id eſt nomine panis totam ſi-
gnificantes, vel ſacramentũ fidelium, quod in hoc tem-
pore neceſſarium eſt, non tamen ad huius temporis,
ſed ad illam æternam felicitatem aſſequendam. Cum
dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos di-
mittimus debitoribus noſtris, nos admonemus & quid
petamus, & quid faciamus vt accipere mereamur. Cum
dicimus, Ne nos inferas in tentationem, nos admone-
mus hoc petere, ne deſerti eius adiutorio, alicui tenta-
tioni vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti.
Cum dicimus, Libera nos à malo, nos admonemus co-
gitare nondum nos eſſe in eo bono, vbi nullum patie-
mur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in domi-
H nica oratione poſitum eſt, tam late, támq; euidenter &
manifeſte patet, vt homo Chriſtianus in qualibet tribu-
latione conſtitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachry-
mas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc
terminet orationem. His enim verbis res ipſas memo-
Caput.12. riæ noſtræ commendari oportebat. Nam quamli-
bet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præce-
dendo format vt clareat, vel conſequendo attendit vt
creſcat, nihil aliud dicimus quàm quod in iſta domi-
nica oratione poſitum eſt, ſi recte & congruenter ora-
mus. Quiſquis autem id dicit quod ad iſtam Euangeli-
cam precem pertinere non poſsit, etiam ſi non illicite
orat, carnaliter orat: quod neſcio quemadmodum nõ
dicatur illicite, quandoquidem ſpiritu renatos non niſi
Eccli.36. ſpiritaliter decet orare. Qui enĩ dicit verbi gratia: Cla-
rificare in omnibus gentibus ſicut clarificatus es in no-
bis, & prophetæ tui fideles inueniãtur: quid aliud dicit,
Psal.79. quam Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit: Deus vir-
tutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam & ſalui e-
rimus: quid aliud dicit, quàm Veniat regnum tuũ? Qui
Psal.118. dicit: Itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, & ne
dominetur mei omnis iniquitas: quid aliud dicit, quã
I Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra? Qui di-
Prouer. 30. cit: Paupertatẽ & diuitias ne dederis mihi: quid aliud
dicit, quàm Panem noſtrum quotidianũ da nobis ho-
Psal.131. die? Qui dicit: Meméto domine Dauid & omnis man-
Psal.7. ſuetudinis eius: aut, Domine ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas
in manibus meis, ſi reddidi retribuentibus mihi mala:
quid aliud dicit, quàm Dimitte nobis debita noſtra, ſi-
cut & nos dimittimus debitoribus noſtris? Qui dicit:
Eccli.23. Aufer à me concupiſcentias ventris, & deſiderium cõ-
cubitus ne apprehendat me: quid aliud dicit, quàm Ne
Psal.58. nos inferas in tentationem? Qui dicit: Erue me de ini-
micis meis deus, & ab inſurgentibus ſuper me libera
me: quid aliud dicit, quàm Libera nos à malo? Et ſi per
omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quan-
tum exiſtimo, nihil inuenies quod non iſta dominica
contineat & concludat oratio. Vnde liberum eſt aliis
atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, ſed
non debet eſſe liberum alia dicere. Hæc & pro nobis,
& pro noſtris, & pro alienis, atque pro ipſis inimicis ſi-
ne fluctu dubitationis oranda ſunt: quanuis alius pro
iſto, alius pro illo, ſicut ſe habẽt propinquitates vel lon-
ginquitates neceſsitudinum, in corde orantis oriatur
aut extollat affectus. Qui autem dicit in oratione, ver- K
bi gratia: Domine multiplica diuitias meas, aut da mi-
hi tantas quantas illi vel illi dediſti, aut honores meos
auge, aut fac me in hoc ſeculo præpotentem atque cla-
rentem, vel ſi quid huiuſmodi eſt, & hæc dicit eorum
habens concupiſcentiam, non id attendens, vt ex his
ſecundum deum proſit hominibus, puto eum non in-
uenire in oratione dominica quò poſsit hæc vota co-
aptare. Quamobrem pudeat ſaltem petere quæ non
pudet cupere, aut ſi & hoc pudet, ſed cupiditas vin-
cit, quanto melius hoc petitur, vt etiam ab iſto cupi-
ditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Habes quantum arbitror, non ſolum qualis ores, *Caput.13.*
verumetiã quid ores, non me docente, ſed illo qui om-
nes nos docere dignatus eſt. Beata vita quærenda eſt,
hæc à domino deo petenda eſt. Quid ſit beatum eſſe, à
multis multa ſunt diſputata, sed nos ad multos & ad
multa vt quid dicimus? Breuiter in ſcriptura dei veraci- *Psal.143.*
térque dictum eſt: Beatus populus cuius eſt dominus
deus ipſius. In ipſo populo vt ſimus, atque ad eum con-
templandum, & cum eo ſine fine viuendum peruenire
poſsimus, finis præcepti eſt charitas de corde puro, & *1.Tim.1.*
conſcientia bona, & fide nõ ficta. In eiſdem tribus, pro
conſcientia bona ſpes poſita eſt. Fides ergo & ſpes & L
charitas ad deum perducunt orantem, hoc eſt, creden-
tem, ſperantem, deſiderantem, & quæ petat à domino
in dominica oratione conſiderantem. Ieiunia, & ab a-
liis voluptatibus ſine ſalutis neglectu carnalis concu-
piſcentiæ refrenatio, maximéque eleemoſynæ multum
adiuuant orationem, vt poſsimus dicere, In die tribu- *Psal.76.*
lationis meæ deum exquiſiui manibus meis, nocte co-
ram eo, & non ſum deceptus. Quomodo enim deus
incorporalis & impalpabilis manibus exquiritur, niſi o-
peribus exquiratur? Adhuc eſt fortaſſe quod quæ- *Caput.14.*
ras, cur Apoſtolus dixerit: Quid enim oremus ſicut o- *Rom.8.*
portet neſcimus. Neque enim vllo modo credendum
eſt vel ipſum, vel quibus iſta dicebat, dominicam ne-
ſciſſe orationem. Cur ergo putamus hoc eum dixiſſe,
quod nec temere potuit nec mendaciter dicere, niſi
quia moleſtiæ tribulationesque temporales plerunque
proſunt vel ad ſanandum tumorem ſuperbiæ, vel ad
probandam exercendámve patientiam, cui probatæ &
exercitatæ clarior merces vberiorq; ſeruatũ, vel ad quæ-
cunque flagellanda & abolenda peccata: tamẽ nos ne-
ſcientes quid iſta proſint, ab omni tribulatione opta- M
mus liberari. Ab hac ignorantia nec ſeipſum Apoſto-
lus oſtendit alienum, niſi forte quid oraret ſicut opor-
tet ſciebat, quando in reuelationũ magnitudine ne ex- *2.Corin.12.*
tolleretur datus eſt illi ſtimulus carnis angelus Satanæ,
qui eum colaphizaret: propter quod ter dominũ roga-
uit vt eum auferret ab eo, vtique ſicut oportet neſciens
quid oraret. Deniq; dei reſponſum cur non fieret quod
vir tantus orabat, & quare fieri non expediret, audiuit:
Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate per-
ficitur. In his ergo tribulationibus quæ poſſunt & pro-
deſſe & nocere, quid oremus ſicut oportet neſcimus, &
tamen quia dura, quia moleſta, quia contra ſenſum no-
ſtræ infirmitatis ſunt, vniuerſali humana voluntate vt à
nobis hæc auferantur oramus. Sed hoc deuotionis de-
bemus domino deo noſtro, vt ſi ea non abſtulerit, non
ideo nos ab eo negligi exiſtimemus, ſed potius pia pa-
tiẽtia malorum, bona ſperemus ampliora. ſic enim vir-
tus in infirmitate perficitur. Nõnullis quippe impatien-
tibus dominus deus quod petebant conceſsit iratus, ſi-
cut cõtrà Apoſtolo negauit propitius. Nam legimus Iſ- *Nume.11.*

A raëlitæ quid & quomodo rogauerint & acceperint, ſed
expleta concupiſcentia, impatientia eſt grauiter caſti-
1.Reg. 8. gata. Dedit & regem petentibus ſecundum cor eorum,
ſicut ſcriptum eſt. non ſecundum cor ſuum. Dedit e-
Iob.1. & 2. tiam quod diabolus poſtulauit, vt probandus eius fa-
Lucæ. 8. mulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos
ſpiritus, vt in multos ſues legio dæmonum mitteretur.
Hæc ſcripta ſunt, ne forte ſe quiſque magnipendat ſi
fuerit exauditus cum aliquid impatienter petit, quod
non inpetrare plus proſit: aut ſe abiiciat, & de diuina
erga ſe miſeratione deſperet, ſi non exaudiatur cum
forte aliquid petit quo accipiendo affligatur atrocius,
vel à proſperitate corruptus penitus euertatur. In tali-
bus ergo quid oremus ſicut oportet neſcimus. Vnde
ſi aliquid contrà quàm oramus acciderit, patienter fe-
rendo & in omnibus gratias agendo, hoc potius opor-
tuiſſe quod dei, non quod noſtra voluntas habuit, mi-
nime dubitare debemus. Nam & huiuſmodi exemplũ
Matth. 26. præbuit nobis ille mediator, qui cum dixiſſet: Pater, ſi
fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte, humanam in ſe vo-
luntatem ex hominis ſuſceptione transformans, conti-
B nuò ſubiecit, Verum non quod ego volo, ſed quod tu
Roma. 5. vis pater. Vnde non immeritò per vnius obedientiam
iuſti conſtituuntur multi. Quiſquis autem illam vnam
petit à domino, & hanc requirit, certus ac ſecurus petit,
nec timet ne forte obſit cum acceperit, ſine qua nihil
prodeſt quicquid aliud ſicut oportet acceperit. Ipſa eſt
enim vna, vera & ſola beata vita, vt contemplemur
domini delectationem in æternum, immortales at-
que incorruptibiles corpore & ſpiritu. Propter hanc
vnam cætera requiruntur, & non indecenter petun-
tur. Iſtam quiſquis habuerit, omnia quæ vult habebit,
nec aliquid ibi velle eſt, qui nec habere poterit quod
non decebit. Ibi quippe eſt fons vitæ, quem ſitire nunc
oportet in oratione, quandiu in ſpe viuimus, & quod
ſperamus nondum videmus, in protectione alarum
Pſal. 35. eius, ante quem eſt omne deſiderium noſtrum, vt in-
ebriemur ab vbertate domus eius, & torrente volupta-
tis eius potemur: quoniam apud eum eſt fons vitæ, &
in lumine eius videbimus lumen: quando ſatiabitur in
bonis deſiderium noſtrum: & nihil erit vltra quod ge-
C mendo quæramus, ſed quod gaudendo teneamus. Ve-
runtamen quia ipſa eſt pax quæ præcellit omnem in-
tellectum. etiam ipſam in oratione poſcendo, quid o-
Rom. 8. remus ſicut oportet, neſcimus. Quod enim ſicuti eſt
cogitare non poſſumus, vtique neſcimus: ſed quicquid
cogitanti occurrerit, abiicimus, reſpuimus, improba-
mus, non hoc eſſe quod quærimus nouimus, quanuis
Caput. 15. illud nondum quale ſit nouerimus. Eſt ergo in no-
bis quædam, vt ita dicam, docta ignorantia, ſed docta
ſpiritu dei, qui adiuuat infirmitatem noſtram. Nam cũ
dixiſſet Apoſtolus: Si autem quod non videmus ſpera-
mus, per patientiam expectamus. Ibi ſubiecit, Simili-
ter & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Quid e-
nim oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus in-
terpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui au-
tem ſcrutatur corda, ſcit quid ſpiritus ſapiat, quia ſe-
cundum deum interpellat pro ſanctis. Quod non ſic
eſt intelligendum, vt exiſtimemus ſanctum ſpiritum
dei (qui in trinitate incommutabilis deus eſt, & cum
patre & filio vnus deus) tanquam aliquem qui non ſit
quod deus eſt, interpellare pro ſanctis. Dictum quip-
pe eſt: Interpellat pro ſanctis, quia interpellare ſanctos
Deut. 13. facit, ſicut dictum eſt: Tentat vos dominus deus ve-
ſter, vt ſciat ſi diligatis eum, hoc eſt vt ſcire vos faciat.

Interpellare vtique ſanctos facit gemitibus inenarrabi- D
libus, inſpirans eis deſiderium etiam adhuc incogni-
tæ tantæ rei, quam per patientiam expectamus. Quo-
modo enim narratur, quando deſideratur quod igno-
ratur? Nam vtique ſi omnimodo ignoraretur, non de-
ſideraretur: & rurſus ſi videretur. non deſideraretur,
nec gemitibus quæreretur. Hæc omnia conſide- Caput. 16.
rans, & ſi quid aliud de hac re tibi dominus inſinuaue-
rit, quod vel mihi non occurrit, vel dici à me longum
fuit, concerta in oratione vincere hoc ſeculum, ora in
ſpe, ora fideliter & amanter, ora inſtanter atque patien-
ter, ora ſicut vidua Chriſti. Quamuis enim ad omnia
membra eius, hoc eſt ad omnes qui in eum credunt, &
eius corpori ſociãtur, ſicut docuit, orare pertineat, ſpe-
cialiter tamen diligentior cura orationum in ſcriptura
eius viduis inuenitur iniuncta. Nam duæ fuerũt Annæ
honorabiliter nominatæ: vna coniugata, quę ſanctũ Sa- 1.Reg. 2.
muelem peperit. alia vidua, quæ ſanctum ſanctorũ cum
adhuc infans eſſet agnouit. Orauit & coniugata in do-
lore animi & afflictione cordis, quia filios nõ habebat:
tunc ipſum Samuëlem impetrauit, & acceptũ deo red- E
didit, quia cum poſceret vouit. Sed oratio eius quomo-
do ad orationẽ illam dominicam pertineat, non facilè
reperitur, niſi quia in eo quod ibi poſitũ eſt: Libera nos Matth. 6.
à malo, non paruum malum videbatur, & nuptã eſſe, &
fructu carere nuptiarum, cum ſola excuſet nuptias pro-
creandorũ cauſa filiorũ. De illa verò Anna vidua vide
quid ſcriptum ſit: Quia non diſcedebat de templo, ieiu- Lucæ. 2.
niis & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die. Nec aliũ-
de Apoſtolus quod & ſupra cõmemoraui, Quæ autem 1.Tim. 5.
verè vidua eſt, inquit, & deſolata, ſperat in domino,
& perſiſtit in orationibus nocte ac die. Et dominus cũ
ſemper ad orandum & non deficiendum nos hortare- Lucæ. 18.
tur, viduam cõmemorauit, quæ iniquũ licet & impium
iudicem, ac dei & hominum contemptorẽ, ad audien-
dam cauſam ſuã aſsidue interpellando cõuertit. Quàm
ergo prę cæteris viduæ debeant vacare orationibus, ſa-
tis hinc intelligi poteſt, quòd omnibus ad ſuſcipiẽdum
orandi ſtudium de viduis propoſitũ eſt exhortationis
exemplum. Quid autem in hoc operis genere in viduis
electum eſt, niſi deſtitutio & deſolatio? Quapropter ſi ſe
omnis anima intelligat in hoc ſeculo deſtitutam atque
deſolatam quamdiu peregrinatur à domino, profecto F
quandam viduitatem ſuam deo defenſori aſsidua & im
penſiſsima precatione commendat. Ora ergo vt vidua
Chriſti nondum habens eius conſpectum, cuius preca-
ris auxiliũ. Et licet ſis ditiſsima, ſicut pauper ora Non-
dum enim veras futuri ſeculi diuitias habes, vbi nulla
damna formides. Licet habeas filios & nepotes, nume-
roſamq; familiam, quod & ſupra dictum eſt, ſicut de-
ſolata ora. incerta ſunt enim omnia temporalia, etiam
vſq; in finem vitæ huius in noſtram conſolationẽ man
ſura. Tu autem ſi ea quæ ſurſum ſunt quæris & ſapis, æ-
terna & certa deſidera, quæ quandiu nondum habes,
etiam ſaluis omnibus atq; obſequentibus tuis tanquam
deſolatã deputare te debes. Et ſi tu, profecto etiam tuo
exemplo religioſiſsima nurus tua, & aliæ ſanctæ viduæ
virginéſque ſub veſtra cura ſecurius conſtitutæ. Quan-
to enim magis domum veſtram pie tractatis, tanto im-
penſius orationibus inſtare debetis, rerum præſentium
non occupatæ negociis, niſi quæ flagitat cauſa pietatis.
Sanè memineritis & pro nobis non negligenter ora-
re. Nolumus enim ſic nobis honorem quem periculo-
ſum gerimus deferatis, vt adiutoriũ quod neceſſarium
nouimus auferatis. A familia Chriſti oratum eſt pro

G Petro, oratum eſt pro Paulo, & nos in eius familia eſſe gaudemus, & incomparabiliter plus quàm Petrus & Paulus orationum fraternarum auxiliis indigemus. Orate certatim concordi ſanctóque certamine. non enim aduerſus alterutrum certatis, ſed aduerſus diabolum ſanctis omnibus inimicum. In ieiuniis & vigiliis, & omni caſtigatione corporis quamplurimum adiuuatur oratio. Faciat quæq; veſtrum quod poterit: quod altera minus poteſt, ea quæ poteſt faciat, ſi in altera diligit, quod ideo quia non poteſt, ipſa non facit. proinde quæ minus valet, non impediat plus valentem, & quæ plus valet, non vrgeat minus valentem. Conſci-
Roma.13. entiam quippe veſtram deo debetis. Nemini autem veſtrum aliquid debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Exau-
Ephe.3. diat te dominus, qui potens eſt facere ſupra quàm petimus aut intelligimus.

Auguſtinus Victoriano presbytero, conſolans eum ad tolerantèr accipienda mala quæ Barbari in Italiam & Hiſpaniam incurſionem facientes, inferebant ſanctis viris & ſacris virginibus.

Epiſtola CXXII.

H DOMINO dilectiſsimo & deſiderãtiſsimo fratri & compresbytero Victoriano. Auguſtinus in domino ſalutem. Literæ tuæ impleuerũt grandi dolore cor noſtrum, quibus petiſti, vt prolixo opere aliqua reſpõderem, cum talibus malis magis prolixi gemitus & fletus quàm prolixi libri debeantur. Totus quippe mũdus tãtis affligitur cladibus, vt penè pars nulla terrarum ſit, vbi non talia qualia ſcripſiſti committantur atq; plangantur. Nam ante paruum tempus etiã in illis ſolitudinibus Aegypti, vbi monaſteria ſeparata ab omni ſtrepitu quaſi ſecura degebant, à Barbaris interfecti ſunt fratres. Iam vero quæ modo in regionibus Italiæ, quæ in Galliis nefaria perpetrata ſint, etiã vos latere non arbitror. De Hiſpanis quoq; tot prouinciis, quæ ab his malis diu videbantur intactæ, cœperunt iam talia nunciari. Sed quid longe imus? Ecce in regione noſtra Hipponenſi quoniam eam Barbari non attigerunt, clericorum Donatiſtarum, & Circuncellionum latrocinia ſic vaſtant eccleſias, vt Barbarorum fortaſſe facta minora ſint. Quis enim Barbarus excogitare po-
I tuit quod iſti, vt in oculos clericorum noſtrorum calcem & acetum mitterent, quorum membra etiam cætera plagis horrendis vulneribúsque ſauciarunt? Deprædantur etiam domos, aliquas & incendunt, fructus aridos diripiunt, humidos fundunt: & talia cæteris comminãdo, multos etiam rebaptizari compellunt. Pridie quàm iſta ad te dictarẽ, ex vno loco per huiuſmodi terrores quadraginta & octo animæ mihi rebaptizatæ nũciatæ ſunt. Plangenda ſunt hæc, non miranda, & exclamandum ad deum, vt non ſecundum merita noſtra, ſed ſecundum miſericordiã ſuam à tãtis malis liberet nos, Nam quid vtique ſperandum fuit generi humano, cum hæc & in prophetis & in euangelio tanto ante prædicta ſint? Non itaq; debemus tam nobiſipſis eſſe contrarij, vt credamus quãdo leguntur, & queramur quando complentur: ſed potius & illi qui increduli fuerãt cum hæc in ſanctis libris conſcripta legerent vel audirent, nunc ſaltem credere debent cum compleri iam vident: vt de his tam magnis preſſuris tanquam in torculari domini dei noſtri, ſicut amurca infidelium murmurantium & blaſphemantium fluit, ita oleum quoque fidelium confitentium & orantium exprimi & liquari non
1. de Ciuitate dei.c.30. ceſſet. Illis enim qui contra Chriſtianam fidem querelas impias iactare non quieſcunt, dicentes quòd ante-quam iſta doctrina per mundum prædicaretur, tanta K
mala non patiebatur genus humanum, facile eſt ex euangelio reſpondere. dominus enim dicit: Seruus ne- Luc.12.
ſciens voluntatem domini ſui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis: Seruus autem ſciens voluntatem domini ſui, & faciens digna, plagis vapulabit multis. Quid ergo mirum ſi Chriſtianis temporibus iſte mundus tanquam ſeruus iam ſciens voluntatem domini ſui, & faciens digna, plagis vapulat multis? Attendunt quanta celeritate euangelium prædicatur, & non attendunt quanta peruerſitate contemnitur. Serui autem dei humiles & ſancti qui dupliciter mala tẽporalia patiũtur, quia & ab ipſis impiis, & cum ipſis patiuntur: habẽt conſolationes ſuas, & ſpem futuri ſeculi. Vnde dicit Apoſtolus: Non ſunt condignæ paſsiones huius tempo- Rom.8.
ris ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Proinde chariſsime etiam illis quorum verba dicis te perferre non poſſe, quoniam dicunt, Si nos peccatores iſta meruimus, quare & ſerui dei Barbarorum ferro perempti ſunt, & ancillæ dei captiuæ ductæ ſunt? humiliter & veraciter & pie reſponde. Quantamlibet enim iuſti- L
tiam ſeruemus, quãtamlibet domino obedientiam exhibeamus, nunquid meliores eſſe poſſumus illis tribus viris, qui in caminũ ignis ardentis pro conſeruanda lege dei proiecti ſunt? Et tamen lege quid illic dicat Azarias vnus ex tribus, qui aperiens os ſuũ, in medio ignis
dixit: Benedictus es domine deus patrum noſtrorũ, & Daniel.3.
laudabile & glorioſum nomen tuum in ſecula, quoniam iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis, & omnia opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, & omnia iudicia tua veritas, & iudicia veritatis feciſti per omnia quæ intuliſti nobis & ciuitati ſanctæ patrum noſtrorum Hieruſalem: quoniã in veritate & iudicio intuliſti nobis omnia hæc propter peccata noſtra, quoniam peccauimus, & legi tuæ non paruimus, & mandatis tuis nõ obaudiuimus, vt bene nobis eſſet: & omnia quę intuliſti nobis, iudicio vero intuliſti, & tradidiſti nos in manus iniquorum inimiciſsimorum transfugarum, & regi iniuſto & peſsimo vltra vniuerſam terram. Et nunc non eſt
vt poſsimus aperire os. Vere confuſio & opprobrium M
facti ſumus ſeruis tuis, & eis qui te colunt. Ne tradideris nos in perpetuum propter nomen tuum domine, & ne deſpexeris teſtamentum tuum domine, & ne abſtuleris miſericordiam tuam à nobis, propter Abraham qui à te dilectus eſt, & propter Iſaac ſeruum tuum, & Iſraël ſanctum tuum, quibus loquutus es, multiplicaturum te ſemen eorũ vt aſtra cœli, & arenam maris: quoniam domine minimi facti ſumus præ omnibus nationibus, & ſumus humiles hodie in terra propter peccata noſtra. Vides certe frater, quales viri, quàm facti, quàm fortes in medio tribulationis, vbi tamen eis parcebatur, & eos vrere ipſa flamma verebatur, peccata ſua cõfitebantur, pro quibus ſe digne & iuſte humiliari nouerant nec tacebant. Nunquid etiam meliores eſſe poſſumus ipſo Daniele, de quo per Ezechielem prophetã di-
cit deus ad principẽ Tyri: Nunquid tu ſapientior quàm Ezech.28.
Daniel? Et qui ponitur vnus in tribus iuſtis quos dicit deus ſolos ſe eſſe liberaturum, oſtendens vtique in il-
lis tres quaſdam formas iuſtorum, quos ita ſe liberatu- Ezech.14.
rum dicit, vt nec filios ſuos ſecum liberent, ſed ipſi ſoli liberentur, Noë, Daniel & Iob? Lege tamẽ etiam precem Danielis, & vide quemadmodũ in captiuitate poſitus peccata non tantum populi ſui, verumetiam ſua confiteatur, & pro his dicat per iuſtitiam dei ſe ad illam captiuitatis pœnam & opprobria perueniſſe. Sic enim

ſcriptum

A ſcriptum eſt: Et dedi faciem meam ad dominum deum
Daniel.9. vt quærerem preces & obſecrationes in ieiunationibus
& ſacco, & precatus ſum dominum deum meũ, & con-
feſſus ſum, & dixi: Domine deus magne & mirabilis,
& qui ſeruas teſtamentum tuum, & miſericordiam di-
ligentibus te, & ſeruantibus præcepta tua, peccauimus,
aduerſus legem fecimus, impie egimus, & receſſimus &
declinauimus à præceptis tuis, & à iudicijs tuis, & non
exaudiuimus ſeruos tuos prophetas, qui loquebantur in
nomine tuo ad reges noſtros, & ad omnem populum
terræ. Tibi domine iuſtitia, nobis autem cõfuſio faciei,
ſicut dies hic viro Iuda & habitantibus Hieruſalem, &
omni Iſraël, qui proximi ſunt & qui longè ſunt in om
ni terra in qua eos diſſeminaſti propter contumaciam
eorum, quia improbauerunt te domine. Nobis autem
cõfuſio faciei, regibus noſtris, principibus noſtris, & pa
tribus noſtris, quia peccauimus tibi domine deo noſtro
miſerationis & propitiationis, quoniã receſſim⁹ & nõ
audiuimus vocẽ domini dei noſtri, vt eſſemos in præ-
ceptis legis huius, quam dedit in conſpectu noſtro per
manus ſeruorum eius prophetarũ omnium Iſraël. Pec-
cauerunt enim aduerſus legẽ tuam, & declinauerunt ne
B audirent vocem tuam, & superuenit nobis maledictio
& iuſiurandum, quod ſcriptum eſt in lege Moyſi ſerui
dei: quoniã peccauimus, & ſtatuit ſermones ſuos quos
loquutus eſt ad nos, & ad iudices noſtros, qui iudicabãt
in nos, ſuperducere mala magna, quæ nunquam facta
ſunt ſub omni cœlo, ſecundũ ea quæ facta ſunt in Hie-
ruſalẽ, ſicut ſcriptũ eſt in lege Moyſi. Omnia mala hęc
venerunt ad nos, & non rogauimus dominũ deum no-
ſtrum vt auerteret à nobis delicta noſtra, & vt intelli-
geremus omnẽ veritatem tuam. Et vigilauit dominus
deus ad omnẽ ſanctum ſuum, & perduxit ea quæ fecit
ad nos, quoniam iuſtus dominus deus noſter in omni
mundo ſuo quem fecit, & non audiuimus vocẽ eius. Et
nũc domine deus noſter, qui eduxiſti populum tuũ de
terra Aegypti in manu forti, & feciſti tibi nomen ſicut
dies hic, delicta aduerſus legem tuam fecimus, domine
in omnibus miſericordia tua. Auertatur itaque impetus
tuus, & ira tua à ciuitate tua Hieruſalem, & monte ſan-
cto tuo. Propter peccata enim noſtra, & iniquitates pa-
C trum noſtrorum, Hieruſalem & populus tuus in con-
fuſionem venit omnibus qui circum nos ſunt. Et nunc
exaudi deus noſter preces ſerui tui, & orationem eius,
& oſtende nobis faciem tuam ad ſanctificationem tuã,
quæ deſerta eſt. Propter te inclina domine deus meus
aurem tuã & exaudi, aperi oculos tuos, & vide interitũ
noſtrũ, & ciuitatis tuæ Hieruſalem, ſuper quã inuocatũ
eſt nomen tuum: quoniam non in noſtra iuſtitia iacta-
uimus preces noſtras in cõſpectu tuo, ſed ad miſericor-
diam tuam quæ magna eſt. Exaudi domine, propitiare
domine, intende domine, & ne tradideris propter te
deus meus, quoniam nomen tuum inuocatum eſt in ci-
uitate tua ſuper populum tuum. Et adhuc me loquente
& orante & enumerante peccata mea & peccata popu-
li mei, audiui vocem dicentem mihi: Daniel intellige
verba quæ loquor tibi, quia ego miſſus ſum ad te &c.
Vide quemadmodum ſua peccata prius dixit, & poſtea
populi ſui. Et hanc dei commendat iuſtitiam, & hanc
dei laudem dicit: quia non iniuſte, ſed pro peccatis eo-
rum flagellat etiã ipſos ſanctos ſuos. Si ergo iſta dicunt
qui excellẽtiſſima ſanctitate ignes & leones circa ſe in-
noxios habuerunt, quid nos oportet dicere in humili-
tate noſtra, qui tam longè illis impares ſumus, quantã-
cunq; iuſtitiam ſeruare videamur? Sed ne aliquis exiſti-
met illos dei ſeruos, quos dicis à Barbaris interfectos, D
ſic illam mortem euadere debuiſſe, quomodo tres illi
viri ab ignibus, & Daniel à leonibus liberatus eſt, ſciat
illa propterea facta miracula, vt eos verum deum cole-
re crederent reges à quibus in illa ſupplicia tradeban-
tur. Hoc enim erat in occulto iudicio & miſericordia
dei, vt illis regibus eo modo cõſuleret ad ſalutem. An-
tiocho autẽ regi, qui Maccabæos pœnis crudelibus in-
teremit, noluit ita conſulere, ſed eorum glorioſiſſimis
paſſionibus cor duri regis acriori ſeueritate puniuit. Le
ge tamẽ, etiam vnus illorum qui ſexto loco patiebatur,
quid dicat. Ita enim ſcriptum eſt: Et poſt hunc ſextum *2. Macc. 7.*
applicuerunt. Cumq; hic tormentis excruciatus more-
retur, dixit: Noli te ſeducere propter nos. hæc patimur
peccantes in deum noſtrum, & facta ſunt hæc digna
nobis. Tu autem noli te putare impunitum futurum,
qui aduerſus deum & legem eius legibus tuis pugnare
voluiſti. Vides etiam iſti quàm humiliter & veraciter
ſapiant, qui pro peccatis ſuis ſe flagellari à domino con-
fitentur. De quo ſcriptum eſt: Quem enim diligit do- *Prouer.3.*
minus, corripit, flagellat autem omnem filium quẽ re- *Hebræ.12.*
cipit. Vnde & Apoſtolus: Si enim noſmetipſos iudica- *1.Corint.11.*
remus, à domino non vtique iudicaremur. Cum iudi- E
camur autem, à domino corripimur, ne cum hoc mun
do damnemur. Hæc fideliter lege, fideliter prædica, &
quantũ potes caue, & cauendum doce, ne aduerſus deũ
in his tẽtationibus & tribulationibus murmuretur. Bo-
nos dicis dei ſeruos & fideles & ſanctos, gladio Barba-
rorũ peremptos. Quid autem intereſt, vtrum eos febris
an ferrum de corpore ſoluerit? Non qua occaſione ex-
eant, ſed quales ad ſe exeant, dominus attendit in ſeruis
ſuis, niſi quòd maiorẽ habet pœnã languor diuturnus,
quàm citiſſimus exitus: & tamen etiam ipſum languorẽ
diuturnũ & horrendum legimus qualem paſſus eſt Iob
ille, cuius certe iuſtitiæ deus ipſe qui falli non poteſt, ta-
le perhibet teſtimonium. Grauiſſima ſanè & multũ do- *1. de Ciuita*
lenda eſt illa captiuitas fœminarum caſtarum atq; ſan- *te dei.c.14.*
ctarum: ſed non eſt captiuus earũ deus, nec captiuas de-
ſerit ſuas, ſi nouit ſuas. Nam & illi ſancti quorũ paſſio-
nes & confeſſiones de ſcripturis ſanctis cõmemoraui,
ab hoſtibus ducti atq; in captiuitate poſiti, illa dixerũt
quæ conſcripta leguntur à nobis, vt diſcamus captiuos
dei ſeruos non deſeri à domino ſuo. Vnde autẽ ſcimus
quid etiam per iſtas omnipotens & miſericors deus in F
ipſa terra Barbarica fieri velit mirabilium ſuorũ? Tan-
tum ne ceſſeris pro illis ingemiſcere ad deũ, & quærere
quantum poteſtis, & quantum ipſe permittit, cum tẽpus
& facultatem dederit, quid de illis factũ ſit, vel quæ ve-
ſtra poſſint habere ſolatia. Nam Sitiſenſis ante paucos
annos Seueri epiſcopi neptis ſanctimonialis à Barbaris
ducta eſt, & per mirabilem dei miſericordiam, cum ho
nore magno ſuis parentibus reſtituta eſt. Domus enim
illa Barbarorum vbi captiua ingreſſa eſt, ſubita cœpit
dominorum infirmitate iactari, ita vt omnes ipſi Bar-
bari, tres, niſi fallor, vel amplius fratres periculoſiſſima
infirmitate laborarent. Quorum mater animaduertit
puellam deo deditã, & credidit quòd eius orationibus
ſui filij poſſent ab imminentis iam mortis periculo li-
berari. petiuit vt oraret pro eis, pollicens quòd ſi ſalui
facti eſſent, eam ſuis parentibus redderent. Ieiunauit
illa & orauit, & exaudita continuò eſt. Ad hoc enim fa-
ctum erat, quantum exitus docuit. Ita illi tam repenti-
no dei beneficio ſalute percepta, mirantes eam & ho-
norantes, quod eorum mater promiſerat impleuerunt.
Ora ergo deum pro eis, & roga vt etiam ipſas doceat

G talia dicere, qualia ſupra memoratus ſãctus Azarias inter cætera in oratione & cõfeſsione ſua fudit ad deum. Sic enim ſunt illæ in terra captiuitatis ſuæ, quomodo erant illi in ea terra vbi nec ſacrificare more ſuo poterant domino, ſicut nec iſtæ poſſunt vel ferre oblationẽ ad altare dei, vel inuenire ibi ſacerdotem per quem offerant deo. Donet ergo eis dominus vt ei dicant quod

Daniel.3. Azarias dixit in conſequentibus precum ſuarum. Non eſt in hoc tempore princeps & propheta & dux, nõ holocauſta neque oblatio, neque ſupplicationes nec locus ad ſacrificandum in conſpectu tuo, & inuenire miſericordiam, ſed in anima contrita & ſpiritu humilitatis accipiamur. Sicut in holocauſtomatibus arietum & taurorũ, & in multitudine agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrũ in conſpectu tuo hodie perficere ſubſequentes te, quoniã non erit confuſio iis qui in te confidunt. Et nunc ſequimur toto corde & timemus te, & quærimus faciem tuam domine, ne confundas nos, ſed fac nobiſcum ſecundum manſuetudinem tuam, & ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ, & libera nos ſecundum mirabilia tua, & da gloriam nomini tuo domine, & reuereantur omnes qui oſtendunt ſeruis tuis

H mala, & confundantur ab omnipotentia tua, & virtus eorum cõteratur, & ſciant quoniã tu es dominus deus ſolus, & glorioſus in vniuerſo orbe terræ. Hæc illis di-

32. q. 5. ad deum. centibus & ad deum ingemiſcentibus, omnino ſuis aderit qui ſuis adeſſe conſueuit. Et aut nihil in earũ caſtiſſimis membris libidine hoſtili perpetrari permittet, aut ſi permittet, cum earum animus nulla cõſenſionis tur-

s. de Ciuitate dei.c. 16. 18. & 19. pitudine maculatur, etiam carnẽ ſuam defendet à crimine. Et quicquid in ea nec commiſit nec permiſit libido patientis, ſolius erit culpa facientis, omniſque illa violentia nõ pro corruptionis turpitudine, ſed pro paſſionis vulnere deputabitur. Tantum enim in mente valet integritas caſtitatis, vt illa inuiolata nec in corpore poſsit pudicitia violari, cuius membra potuerũt ſuperari. Hæc epiſtola pro tuo deſiderio breuis, pro meis tamen occupationibus multum prolixa, & propter perlatoris feſtinationem nimis accelerata, ſufficiat charitati tuæ. Multo vberius vos dominus conſolabitur ſi ſcripturas eius intentiſsime legeritis.

Auguſtinus Orontio reſalutans illum.

Epiſtola CXXIII.

I DOMINO eximio meritoq; honorabili & ſuſcipiẽdo filio Orontio, Auguſtinus. Ago gratias quòd aduẽtũ eximietatis tuæ literis etiam præuenire dignatus es, & ante cõtuitũ miſiſti colloquiũ, vt tuo prius affatu quàm aſpectu frueremur, & diu deſideratã notitiam epiſtulari ſolatio quodam modo prægustantes, expectaremus auidius & ardẽtius, quod iocundius gratiúſque caperemus, domine eximie meritoq; honorabilis & ſuſcipiende fili. Reddo itaque meritis tuis & præcurrẽtibus officiis debitũ reſalutationis obſequium, incolumitatem tuam gaudens nunciatam, optanſq; continuam. Et quod reſcripta exiguitatis meæ iure prærogatę beneuolentię repoſcendo, addidiſti dicẽs, Si tamen id de tanta ſanctitate poſſumus promereri: nullo modo audeo deſperare, ſanctitatis eiuſdẽ cuius hauſtu pro noſtro modulo aliquid ſumus, ipſum fontem non ſolum laudandum, verumetiã nobiſcum participandum, & tuæ prudentię placiturũ, vt deus incomparabiliter atque incõmutabiliter bonus, qui per ſuam potentiam tam bonæ tuæ mentis eſt inſtitutor, ſit etiam per gratiam reſtitutor. Incolumem te deus omnipotens feliciorémque tueatur domine eximie meri- toque honorabilis ac ſuſcipiende fili. K

Auguſtinus Olympio ad dignitatem prouecto, vt ea recte vtatur, commendans ei cauſam Bonifacij.

Epiſtola CXXIIII.

DOMINO dilectiſsimo & in Chriſti membris honorabiliter amplectendo filio Olympio, Auguſtinus. Quicquid ſis ſecundum ſeculi huius curſum, nos tamẽ chariſsimo & ſynceriſsimo conſeruo Olympio Chriſtiano fideliſsime ſcribimus. Hoc enim tibi eſſe ſcimus omni gloria glorioſi⁹, & omni ſublimitate ſublimius. Fama quippe ad nos pertulit honorẽ te adeptum eſſe celſiorẽ, quæ vtrũ vera eſſet, nondum apud nos fuerat confirmatũ, cum hęc ſcribendi prouenit occaſio Sed quoniam nouimus te à domino didiciſſe, nõ alta ſapere, ſed humilibus cõſentire, *Roma.12.* quolibet culmine prouectus eſſes, nõ aliter quàm ſoles literas noſtras te accepturum eſſe præſumimus, domine dilectiſsime, & in Chriſti membris honorabiliter amplectende fili. Temporali verò felicitate ad æterna lucra te prudenter vſurum minime dubitamus, vt quãto plus potes in hac terrena republica, tanto plus impen- L das cœleſti illi quæ te in Chriſto peperit ciuitati, quod tibi vberius rependatur in regione viuentium, & in vera pace ſecurorum ac ſine fine gaudiorum. Sancti fratris & coëpiſcupi mei Bonifacij petitionem tuæ rurſus charitati cõmendo, ne forte nunc fieri poſsit quod ante non potuit. Cum enim poſſet ſine vlla fortitan quęſtione quod præceſſor eius, quanuis ſub alieno nomine cõparauerat, & ſub eccleſiæ nomine poſsidere iam cœperat, conſequenter etiã ipſe retinere: nolumus tamẽ quoniã fiſci debitor fuit, hunc ſcrupulum habere in conſcientia. Neq; enim fraus iſta, quia fiſco fiebat, ideo non fiebat. quia ille quidem Paulus, poſtquam Epiſcopus factus eſt, renunciaturus ſuis omnibus rebus propter immenſum cumulum fiſcalium debitorũ, exacta quadam cautione, in qua certũ ei põdus debebatur argenti, hos exiguos agellos † vnde victum ſuſtẽtaret, tanquã eccle- *† aliàs, hac exiguo ſacello.* ſiæ comparauit, ſub nomine tunc potentiſsimæ domus, vt etiã ex ipſis morem ſuum ſequens cum fiſco nõ ſolueret, nullas exactorum moleſtias pateretur. Iſte autem, qui eidem eccleſiæ illo defuncto eſt ordinatus, timuit hos agros ſuſcipere, & cũ poſſet pro ſolis fiſcalibus debitis, quę de memoratis poſſeſsiunculis ille cõtraxerat, imperiale beneficium poſtulare, totum maluit cõfiteri, M quod eas Paulus de argento proprio, cum eſſet fiſco obnoxius, de haſtario* emerat, vt eas eccleſia ſi fieri poteſt, ** aſcario. forte, ærario.* nõ occulta epiſcopi iniquitate, ſed manifeſta Chriſtiani imperatoris liberalitate poſsideat. Quod ſi fieri non poteſt, melius inopiæ laborem ſerui dei tolerant, quàm vt neceſſariorum facultatẽ cum conſcientia fraudis obtineant. Ad hoc tuum ſuffragium petimus impartiri digneris: quia id quod primò impetratum eſt, noluit allegare, ne iterum ſupplicandi ſibi intercluderet facultatem. non enim erat ad deſiderata reſponſum. Nunc verò cum ſis eadem benignitate qua ſoles, ſed amplior poteſtate, nõ deſperamus adiuuante domino, meritis tuis hoc facilè poſſe concedi: cum etiam ſi tuo nomine eadem loca peteres, & memoratæ eccleſiæ ipſe donares, quis reprehenderet, aut quis nõ maxime prædicaret petitionem tuam, non terrenæ cupiditati ſed Chriſtianæ pietati ſeruientem? Domini dei noſtri miſericordia te in Chriſto feliciorem tueatur domine fili.

Auguſtinus Cornelio ſcortis dedito, admonẽs illum, vt vxoris defunctæ pudicitiã imitetur, ſi velit illius impetrare laudes.

Epiſtola CXXV.

A DOMINO dilectiſsimo & honorabili fratri Cornelio, Auguſtinus. Scripſiſti mihi vt ad te aliquam prolixam epiſtolam, cõſolatoriam darem, quòd grauiter optimæ vxoris morte mouearis, ſicut ſanctum Paulinum ad Macarium feciſſe meminiſti. Et illa quidem anima in ſocietatẽ recepta fidelium atq; caſtarum, laudes nec curat, nec quærit humanas: ſed quia propter eos fiunt iſta qui viuunt, prius eſt vt tu qui conſolari eius laude deſideras, ita viuas, vt illic vbi ipſa eſt, eſſe merearis. Neq; enim dubito quòd eam non credas ibi eſſe, vbi illæ ſunt quæ vel adulteriis lectulũ coniugalem polluerunt, vel nullo coniugio deligatæ, fornicatione fluxerunt. Quare de illius laude viro longè diſsimili quaſi fugare velle mœſtitiã, adulatio eſt, nõ conſolatio. Nam ſi eam diligeres, ſicut ipſa te dilexit, ſeruaſſes ei quod tibi ipſa ſeruauit. Et cum illa ſi prior obiiſſes, nullo modo credenda ſit cuiquam fuiſſe nuptura, nónne ſi vere obitum eius laudibus eius conſolandus doleres; ne vnam quidem ac licitam poſt illam coniugem quæreres? Hic tu dicturus es: Quid mecum aſpere agis? quid durè obiurgas? Nónne inter hæc B verba ecce ſenuimus, dum vita ducitur prius finienda quàm corrigenda? Vis vt ignoſcam exitiabili ſecuritati tuæ? quanto ſatius tu ignoſceis ſi non amabili, certe miſerabili ſolicitudini meæ? Inimico quidem animo Tullius inuehebatur, & longè alia erat terrenam rempublicam gubernantis intentio, & tamen ait: *Catilinaria.1. circa prin.* Cupio patres conſcripti, me eſſe clementem, cupio in tantis reipublicæ periculis non diſſolutum videri. Quanto iuſtius ego dico, cum ipſe noueris quàm tibi amicum animum geram, in æternæ ciuitatis ſeruitio conſtitutus miniſter verbi ſacramentíque diuini, cupio frater Corneli, me eſſe clementem, cupio in tantis tuis meiſque periculis non diſſolutum videri? Plebs mulierum excubat lateribus tuis, creſcit in dies pellicum numerus, eiuſdem autem numeri dominum, imò verò ſeruũ inſatiabilem per tot ſcorta libidinibus diffluentẽ, & laudes defunctæ caſtæ coniugis à nobis velut ad mitigandam mœſtitiam ſuam iure amicitiæ flagi- C tantem, Epiſcopi patienter audimus? Qui cum eſſes non dico catechumenus, ſed in errore nobiſcum perniciosiſsimo conſtitutus iuuenis, iunioribus nobis ab hoc te vitio temperatiſsima voluntate cohrexeras, quò nõ poſt longum tempus ſordidius es reuolutus. Deinde in extremo vitæ periculo baptizatus, non dicam te ſene, nobis certe iam ſenibus & inſuper Epiſcopis nondum emẽdaris. Vis de bonæ vxoris morte per nos conſolari, nos de hac tua veriore morte quis conſolatur? An quia non poſſumus obliuiſci tãta erga nos merita tua, ideo cruciãdi adhuc ſumus moribus tuis? ideo contemnendi, & pro nihilo habendi quãdo gemimus ad te de te? Sed fatemur nos non eſſe aliquid ad te corrigendum ac ſanandum, deus attendatur, Chriſtus cogitetur, Apoſtolus audiatur dicens: *1.Corin. 6.* Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Si qualiſcunque Epiſcopi amici tui verba ſpernis in corde tuo, corpus domini tui cogita in corpore tuo. Poſtremò quomodo de die in diem differendo peccas, cum extremum diem tuum neſcias? Nunc probabo quas tu ab ore noſtro laudes Cyprianæ deſideres. Certè ſi adhuc *Verba vendere.* in ſchola rhetorum verba diſcipulis vẽderem, prius ab eis mercedem ſumerem. Vendere tibi volo laudem pudiciſsimæ coniugis tuæ, prius mihi mercedem da, pudicitiam tuam. Da, inquam, & accipe. Humanum dico propter infirmitatem tuam, puto quòd non ſit apud te digna Cypriana, cuius laudibus anteponis amorem D concubinarum tuarum, quod vtique facies, ſi permanere in illo amore, quàm ad iſtas laudes peruenire malueris. Quid mihi vis extorquere poſcendo, cum pro te videas eſſe quod poſco? Quid precaris ſubiectus, quod potes iubere correctus? Mittamus munera ſpiritalia cõiugi tuæ, tu imitationem, ego laudem: quanquam ſicut ſupra dixi, laudem ab hominibus iam illa non quærat, imitationẽ vero tuam tantum quærit etiam defuncta, quantum te dilexit etiam diſsimilem viua. Faciam de illa quod vis, cum tu feceris quod & ego volo & illa. Si enim diues ille ſuperbus atq; impius (ſicut in Euãgelio *Luca.16.* dominus loquitur) qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplẽdidè, cum malorũ meritorum pœnas apud inferos lueret, neque de digito contempti ante ianuam ſuam pauperis aquæ ſtillam impetrare valuiſſet, recordatus eſt quinq; fratres ſuos, & rogauit ad eos eundem pauperem mitti, cuius requiem in ſinu Abrahæ longè proſpiciebat, ne & ipſi venirẽt in illum lo- E cum tormentorum: quãto magis tua coniunx te recordatur? quanto magis te caſta non vult ad pœnas venire mœchorum? Si fratres ſuos nec ſuperbus ad pœnas venire voluit ſuperborum, & cum frater nollet fratribus in malis ſe eſſe coniunctum: quãto minus vult in bonis conſtituta coniunx virum in malis habere ſeparatum? Lege ipſum locum in Euangelio: Chriſti eſt vox pia, Crede deo. Doles videlicet coniugem mortuam, & putas ſi eam laudauero, quòd meis affatibus conſolaberis, diſce quod doleas ſi cum illa nõ eris. An magis tibi dolendum eſt, quòd à me nondum laudatur, quàm mihi quòd à te non amatur? Nam vtiq; ſi amares, cũ illa eſſe poſt mortẽ deſiderares: quod profecto non eris, ſi qualis es talis eris. Ama ergo cuius exigis laudem, ne quod mẽdaciter exigis, iuſte denegem. Et alia manu. Dominus nobis præſtet de tua ſalute gaudere domine dilectiſsime & honorabilis frater.

Auguſtinus Antonio gratias agit pro laudibus, collaudans quòd ingenue profeſſus ſit dogma catholicum. F

Epiſtola CXXVI.

AVGVSTINVS Antonio. Cùm à duobus tibi ſcripta deberentur, cumulatiſsime maior pars reddita eſt, quòd vnum noſtrum præſentẽ vides, cuius ex ore cum me quoq; accipis, poteram non reſcribere, niſi ipſo iubente feciſſem, quo proficiſcente ſuperuacaneum videbatur eſſe quod feci. Quapropter fertilius fortaſſe tecum colloquor, quàm ſi coram adeſſem, cum & epiſtolam meam legis, & eum audis, in cuius pectore me habitare optime noſti. Cum magno gaudio literas ſanctitatis tuæ conſideraui atque digeſſi, quòd & Chriſtianum animum tuum ſine vllo fuco iniqui temporis & in nos amiciſsimum præ ſe gerunt. Gratulor tibi, & gratias ago deo & domino noſtro de ſpe & fide & charitate tua, tibique apud eum, quòd de nobis tam bene exiſtimas, vt fideles dei ſeruos eſſe credas, idq; ipſum in nobis corde puriſsimo diligas: quanquam hinc etiam gratulandum beneuolentiæ tuæ potius, quàm gratiæ tibi agendæ ſunt. Tibi enim prodeſt ipſam diligere bonitatem, quam profecto diligit qui eum diligit, quem credit bonum, ſiue ille ſe ita, ſiue aliter quàm creditur habeat. Vnus tantum in hac re cauendus eſt error, ne quiſque non de homine, ſed de ipſo hominis bono aliter ſentiat quàm veritas poſtulat. Tu vero frater dilectiſsime, qui nullo modo erras credendo vel ſciendo, magnũ bonum eſſe libenter deo caſteq; ſeruire, cum quemlibet hominũ propterea diligis,

G quòd huius boni participem credis, tecum eſt fructus
tuus, etiã ſi ille nõ ita ſit. Quapropter tibi de hac regra-
tulandum eſt, illi autem nõ ſi propterea diligitur, ſed ſi
talis eſt qualẽ eſſe exiſtimat, à quo propterea diligitur.
Quales itaq; nos ſimus, quantumq; in deum promoue-
rimus, ipſe viderit, cuius non ſolum de hominis bono,
ſed homine ipſo nõ poteſt errare iudiciũ. Tibi ad mer-
cedem beatitudinis, quod ad hanc rem attinet, ſatis eſt
quòd nos tales credẽs quales oportet eſſe ſeruos dei, to-
tu ſinu cordis amplecteris. Gratias vero tibi vberes agi-
mus, quod nos cum laudas tanquã tales ſimus, mirabi-
liter hortaris vt tales eſſe cupiamus: vberiores etiã, ſi nõ
ſolum te commendes orationibus noſtris, ſed etiã non
prętermittas orare pro nobis. Gratior eſt enim deo pro
fratre deprecatio, vbi ſacrificiũ charitatis offertur. Par-
uulum tuum plurimum ſaluto, & ſecundum præcepta
domini ſalutaria opto grandeſcere. Domui quoq; tuæ
vnam fidem & deuotionem veram, quæ ſola catholica
eſt, prouenire deſidero & precor: in quam rem, ſi quam
fortè aliam noſtram operam neceſſariam exiſtimas, ne
tibi vendicare dubites & communi domino fretus &
iure charitatis. Illud ſanè admonuerim religioſiſsimã
prudentiam tuam, vt timorem dei non irrationabilem
H vel inſeras infirmiori vaſi tuo, vel nutrias, diuina le-
ctione grauíque colloquio. Nemo enim ſolicitus de
ſtatu animæ ſuæ atque ob hoc ſine pertinacia inquiren-
dæ voluntati domini intentus eſt, qui bono demonſtra-
tore vſus non dinoſcat quid inter ſchiſma quodlibet
atque vnam catholicam interſit.

Auguſtinus Donato Proconſuli Africæ, vt Donatiſtas coerceat, non occidat.

Epiſtola CXXVII.

DOMINO eximio meritóque honorabili inſi-
gniterq; laudabili filio Donato Auguſtinus in
domino ſalutem. Nollem quidem in his af-
flictionibus eſſe Africanam eccleſiam conſtitutam,
vt terrenæ vllius poteſtatis indigeret auxilio. Sed quia
Roma. 13. ſicut Apoſtolus dicit, non eſt poteſtas niſi à deo: pro-
culdubio cum per vos ſynceriſsimos catholicæ ma-
Pſal. 123. tris filios eidem ſubuenitur, auxilium noſtrũ in nomi-
ne domini eſt, qui fecit cœlum & terrã. Quis enim non
ſentiat in tantis malis non paruam nobis cõſolationẽ
diuinitus miſſam, cũ tu vir talis, & Chriſti nominis a-
I mantiſsimus, Proconſularibus es ſublimatus inſigni-
bus, vt ab ſceleratis & ſacrilegis auſibus inimicos eccle-
ſiæ bonæ tuæ voluntati poteſtas ſociata cohiberet, do-
mine eximie meritoq; honorabilis inſignitérque lauda-
23. quæſt 5. vnum. bilis fili? Deniq; vnũ ſolum eſt quod in tua iuſtitia per-
timeſcimus, ne fortè quoniã quicquid mali cõtra Chri-
ſtianam ſocietatẽ ab hominibus impiis ingratiſq; com-
mittitur, profecto grauius eſt & atrocius, quàm ſi in ali-
os talia committantur, tu quoque pro immanitate faci-
norum, ac non potius pro lenitatis Chriſtianæ conſi-
deratione cẽſeas coërcendum, quod te per Ieſum Chri-
ſtum ne facias obſecramus. Neque enim vindictam de
inimicis in hac terra requirimus, aut vero ad eas angu-
ſtias animi nos debent coarctare quæ patimur, vt obli-
uiſcamur quid nobis præceperit, pro cuius veritate ac
nomine patimur, qui diligimus inimicos noſtros, & o-
ramus pro eis. Vnde ex occaſione terribilium iudicum
Hæreticos corrigi vult ac legũ, ne in æterni iudicij pœnas incidant, corrigi eos
cupimus, non necari, nec diſciplinam circa eos negli-
gi volumus, nec ſuppliciis quibus digni ſunt exerceri.
Sic igitur eorum peccata compeſce, vt ſint quos pœni-
teat peccaſſe. Quæſumus igitur vt cum eccleſiæ cauſas
audis, quamlibet nefariis iniuriis appetitam vel affli- K
ctam eſſe cognoueris, poteſtatem occidendi te habere
obliuiſcaris, & petitionem noſtram non obliuiſcaris.
Non tibi vile ſit neque contemptibile fili honorabili-
ter dilectiſsime, quod vos rogamus ne occidantur, pro
quibus dominum rogamus vt corrigantur, excepto e-
tiam quòd á perpetuo propoſito recedere nõ debemus
vincendi in bono malum. Illud quoque prudentia tua
cogitet, quòd cauſas eccleſiaſticas inſinuare vobis ne-
mo præter eccleſiaſticos curat. Proinde ſi occidẽdos in *23 q. 5. vnũ*
his ſceleribus homines putaueritis, deterrebitis nos
ne per operam noſtrã ad veſtrum iudicium aliquid ta-
le perueniat: quo comperto illi in noſtram perniciem
licentiore audacia graſſabuntur, neceſsitate nobis im-
pacta & indicta, vt etiam occidi ab eis eligamus quàm
eos occidẽdos veſtris iudiciis ingeramus. Hanc admo-
nitionem, petitionem, obſecrationem meam, ne quæſo
aſpernanter accipias. Neque enim te arbitror, nõ reco-
lere, magnã me ad te, & multo quàm nũc es altius ſub-
limatum, etiam ſi Epiſcopus nõ eſſem, fiduciam tamen
habere potuiſſe. Cito interim per edictum excellentiæ L
tuæ nouerint hæretici Donatiſtæ manere leges contra
errorem ſuum latas, quas iam nihil valere arbitrantur
& iactant, ne vel ſic nobis parcere aliquatenus poſsint.
Plurimum autem labores & pericula noſtra quòd fru-
ctuoſa ſint adiuuabis, ſi eorum vaniſsimã & impiæ ſu-
perbiæ pleniſsimam ſectam non ita cures imperialibus
legibus comprimi, vt ſibi vel ſuis videantur qualeſcun-
que moleſtias pro veritate atq; iuſtitia ſuſtinere, ſed eos
cum hoc abs te petitur, rerũ certarum manifeſtiſsimis
documẽtis apud acta vel præſtantiæ tuæ vel minorum
iudicũ conuinci atq; inſtrui patiaris, vt & ipſi qui te iu-
bente attinẽtur, duram ſi fieri poteſt, flectant in melius
voluntatem, & ea cæteris ſalubriter legant. Oneroſior *γνώμη.*
eſt quippe quàm vtilior diligentia, vt quáuis magnum
deſeratur malum, & magnum teneatur bonũ, cogi tan-
tum homines, non doceri.

Auguſtinus eidem Donato, blande extimulans ad vitã verè Chriſtianam. *Epiſtola* CXXVIII.

DOMINO eximio & ſynceriſsima dilectione
honorabili fratri Donato, Auguſtinus in do-
mino ſalutẽ. Quòd te adminiſtrantẽ multum
deſiderans, etiã cum Tibilim veniſſes, videre M
non potui, credo propterea factũ eſſe, vt animo tuo cu-
ris publicis expedito potius fruerer, quàm vt illa ſaluta-
tio, me apud te ocioſo, & te negocioſo, neuter noſtrum
quantum ſatis eſſet, deſiderium temperaret. Recolens
quippe honeſtatem ab ineunte ætate indolis tuæ, abun-
danter idoneum tuum pectus exiſtimo cui ſe Chriſtus
largiſsime infundat, vt fructus ei afferas æterna & cœ-
leſti gloria, quàm temporali & terreno præconio di-
gniores. A multis enim, imò prorſus ab omnibus, quos
vel percontari vel vltro etiam prædicantes audire po-
tui, caſtitatem virtutémque adminiſtrationis tuæ con-
ſtanter omnino laudantibus atque præferentibus, & ſi-
ne vllo ſcrupulo diſſonę varietatis accepi, & eo certius,
quòd ignorabant neceſsitudinem noſtram, & vtrum te
vel tenuiter noſſem, penitus neſciebãt prædicatores tui,
ne magis eos auribus meis ſe dediſſe quàm vera de te
ſpargere crederem. Ibi enim eſt à vanitate remota lau-
datio, vbi etiã vituperatio ab offenſione ſecura eſt. Ve-
runtamen ô frater eximie, & ſynceriſsima dilectione
honorabilis, non nunc docendus es, ſed fortaſſe admo-
nendus, omnem iſtam gloriam famámque popularem
non in ore vulgi eſſe lętabilem, ſed in rebus ipſis, quæ

A etiam ſi vulgo diſpliceant, proprio tamen fulgore ac
pondere non imperitorum commendatione precioſæ
ſunt: magisq; miſerandus eſt qui talia improbat, quàm
ille qui de talibus improbatur, iudicandus miſer. Cum
vero placēt, & ſibi debita laude populariter quoq; præ-
dicantur, nec ſic quidem ipſæ maiores melioresq; fiunt
alieno iudicio, quoniam integrārur intima veritate, &
ſolius conſcientię robore ſolidantur. Vnde magis ho-
minibus rectè exiſtimantibus, quàm ei de quo vulgus
bene exiſtimat, aliquid ex eo felicitatis accidit. Quæ
cum optimè noueris, vir bone, intuere vt cœpiſti fortiſ-
ſima cordis acie dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,
& ab omni inani faſtu omnino detumeſcēa, aſſurge in
illum, qui non ventoſe alleuat conuerſos ad ſe, ſed cer-
tis fidei paſsibus innitentes atque aſcendentes collocat
in ſempiterno faſtigio cœleſtis atque angelicę dignita-
tis. Per quē te obſecro vt reſcribas mihi, tuosq; omnes,
quos in Siniteſi vel Hipponenſi habes, ad catholicæ
Eccleſiæ communionem comiter & benignè adhorte-
ris. In cuius gremio etiam patrem tuum laudabilem &
egregium virum abs te genitum eſſe cognoui, quem vt
debito meritis eius à me officio ſalutes peto, & nos vi-
B ſere non graueris. Quod etiam propter rem tuā, quam
hic habes meliorem apud deum faciēdam, non impru-
denter expoſco. Dei miſericordia te circumplectatur,
& ab omni iniquitate conſeruet.

Auguſtinus Olympio Comiti, vt leges Cæſaris aduerſus
Donatiſtas exulget. Epiſtola CXXIX.

DOMINO eximio & merito præſtantiſsimo
multumq; in Chriſti charitate honorando fi-
lio Olympio, Auguſtinus in domino ſalutē.
Quamuis mox vt audiuimus te merito ſub
limatum, cum ipſa fama nōdum nobis certiſsima eſſet,
nihil aliud de animo tuo credidimus erga Eccleſiā dei,
cuius te veraciter filiū eſſe gaudemus, quàm quod tuis
literis mox aperuiſti: tamē etiam illis lectis, quibus vl-
tro dignatus es etiam ſi pigri & cunctantes eſſemus, ex-
hortationem beneuolentiſsimam mittere, vt inſtruen-
te humilitate noſtra per religioſam obediētiam tuam,
dominus cuius munere talis es, Eccleſiæ ſuæ iamiamq;
ſubueniat, maiore fiducia tibi ſcribimus domine eximie
& merito præſtantiſsime multumq; in Chriſti charita-
te honorande fili. Et fratres quidem multi ſancti colle-
C gæ mei, grauiter Eccleſia perturbata profecti ſunt penè
Comitatus. fugientes ad glorioſiſsimum Comitatum, quos ſiue iā
videris, ſiue literas eorum ab vrbe Roma opportunita-
tis cuiuſquam occaſione acceperis, ego tamen licet nul-
lum conſilium cum eis communicare potuerim, nō po
tui prætermittere per hūc fratrem & compresbyterum
meum, qui vrgēte neceſsitate pro ſalute ciuis ſui etiam
media hyeme quomodocunque ad illas partes venire
compulſus eſt, & ſalutare & admonere charitatē tuam
quā habes in Chriſto Ieſu domino noſtro, vt opus tuū
bonum diligentiſsima acceleretur inſtantia, quo noue-
rint inimici Eccleſiæ, leges illas quæ de idolis confrin
gendis & hæreticis corrigēdis viuo Stilichone in Afri-
cam miſſę ſunt, ex voluntate Imperatoris piiſsimi & fi-
deliſsimi conſtitutas, quo neſciente vel nolēte factum
ſiue doloſe iactant, ſiue libenter putant, atque hinc ani
mos imperitorum turbulentiſsimos reddunt, nobisq;
periculoſe ac vehementer infeſtos. Hoc autem quod pe
tendo vel ſuggerendo admoneo præſtantiā tuam, non
dubito omnium per Africam collegarum meorum fie-
ri voluntate: arbitrorq; quacūque primitus exorta oc-
caſione facillime poſſe ac debere maturari, vt nouerint
ſicuti dixi homines vani, quorum & aduerſantium ſa- D
lutē requirimus, & leges quæ pro Chriſti Eccleſia miſ-
ſæ ſunt, magis Theodoſij filium quàm Stilichonem cu-
raſſe mittendas. Propterea quippe memoratus presby-
ter harum perlator, cum de regione ſit Mileuitana, ab
Epiſcopo ſuo venerabili fratre meo Seuero (qui tuam
mecum ſynceriſsimam dilectionē multum ſalutat) per
Hipponem regium, vbi ego ſum, tranſire iuſſus eſt: quia
cum forte ſimul eſſemus in magnis Eccleſiæ tribulatio-
nibus & perturbationibus, quærebamus occaſionē ſcri-
bendi ad eximietatem tuam, & nō inueniebamus. Iam
quidem vnam epiſtolam miſeram in negocio ſancti
fratris & collegæ mei Bonifacij Epiſcopi Cataquenſis:
ſed nondum ad nos peruenerāt grauiora, quæ nos ve-
hementius agitarent, quibus comprimendis vel corri-
gendis quemadmodum meliore ſecūdum Chriſti mi-
ſericordiam conſilio cōſulatur, commodius Epiſcopi
qui propterea nauigauerunt, cum tanta benignitate tui
cordis acturi ſunt, qui potuerunt communi cōſilio di-
ligentius deliberatum aliquid ferre, quantum tempo-
ris permittebat anguſtia. Illud tamen quò animum cle-
mētiſsimi & religioſiſsimi principis erga Eccleſiā pro- E
uincia nouerit, nullo modo eſſe differēdum, ſed etiam
antequā Epiſcopos qui profecti ſunt videas, quàm pri-
mum tua pręſtantiſsima pro Chriſti membris in tribu-
latione maxima conſtitutis vigilantia potuerit accele-
randum ſuggero, peto, obſecro, flagito. Neque enim
paruum in his malis ſolatium dominus obtulit, quòd
te voluit multo amplius poſſe quàm poteras quando
iam de tuis multis ac magnis operibus bonis gaudeba-
mus. Multum ſanè de quorundam neque paucorum fi-
de firma & ſtabili gratulamur, qui ex occaſione legum
ipſarum ad Chriſtianam religionem vel catholicā pa-
cem conuerſi ſunt, pro quorum ſalute ſempiterna nos
in hac temporali etiam periclitari delectat. Propterea
enim maxime ab hominibus nimium durèque peruer-
ſis, nunc inimicitiarum grauiores impetus ſuſtinemus,
quos nonnulli eorum nobiſcū patientiſsime ſuſtinent:
ſed plurimum infirmitati meruimus donec diſcant &
valeant adiuuāte miſericordiſsima gratia domini, ſe-
culum præſens & hominum diem cum robore cordis
valentiore contemnere. Commonitorium quod miſi
fratribus Epiſcopis, quia ſicut puto nōdum ibi ſunt, ab F
eximietate tua illis tradatur cū venerint. Tantam quip-
pe tui ſynceriſsimi pectoris habemus fiduciam, vt adiu
uante domino deo noſtro, non ſolum impertitorē au-
xilij te velimus, verumetiam conſilij participem.

Auguſtinus Cirtenſibus à factione Donatiſtarum conuerſis
ad Eccleſiæ catholicæ ſocietatem gratulatur, admonens vt
ex animo faciant quod faciunt, & in eo perſiſtant.
Epiſtola CXXX.

DOMINIS honorabilibus & meritò ſuſcipiē-
dis, chariſsimis ac deſiderantiſsimis fratribus
in omni honorum gradu, Cirtenſibus, Augu
ſtinus Epiſcopus. Si id quod in veſtra ciuitate nos
grauiter contriſtabat, abſumptum eſt, ſi duritia cordis
humani reſiſtens manifeſtiſsimæ & quodammodo pu-
blicæ veritati, eiuſdem veritatis vi cuicta eſt, ſi ſapit
dulcedo pacis, vnitatisq; charitas, & non iam reuerbe-
rat oculos ſaucios, ſed ſanos illuſtrat ac vegetat, non
ſunt hæc opera noſtra, ſed dei, non hæc humanis ope-
ribus omnino tribuerem, nec ſi cum apud vos eſſemus,
tanta conuerſio multitudinis nobis loquētibus & hor-
tantibus proueniret. Hoc agit ille & efficit, qui per mi-
niſtros ſuos rerū ſignis extrinſecus admonet, rebus au-

tem ipſis per ſeipſum intrinſecus docet. Nec ideo pigrius moueri nos oportet ad viſendos vos, quoniam quicquid in vobis laudabile eſt factum, nõ à nobis, ſed ab illo factum eſt qui facit mirabilia ſolus. Multo enim alacrius debemus accurrere ad ſpectanda opera diuina quàm noſtra, quia & nos ſi quid boni ſumus, opus illius non hominum ſumus: vnde Apoſtolus dixit, Neq; qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Xenocrates Polemonem (vt ſcribitis, & nos ex illius literis recordamur) de fruge temperantiæ diſputando, non ſolùm ebrioſum, verumetiam tunc ebrium, ad mores alios repente conuertit. Quãquam ergo ille ſicut prudenter & veraciter intellexiſtis, nõ deo fuerit acquiſitus, ſed tantum à dominatu luxuriæ liberatus, tamen ne idipſum quidem quod melius in factũ eſt, humano operi tribuerim, ſed diuino. Ipſius nãque corporis quod eſt infimum noſtrum, ſi qua bona ſunt, ſicut forma & vires & ſalus, & ſi quid eiuſmodi eſt, non ſunt niſi ex deo creatore ac perfectore naturæ, quanto magis animi bona donare nullus alius poteſt? Quid enim ſuperbius vel ingratius cogitare poteſt humana vecordia, ſi putauerit cum carne pulchrum faciat deus hominem, animo caſtũ ab homine fieri? H Hoc in libro Chriſtianæ ſapientiæ ſic ſcriptum eſt, Cum ſcirem, inquit, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi deus det, & hoc ipſum erat ſapiẽtiæ ſcire cuius eſſet hoc donum. Polemo ergo ſi ex luxurioſo continens factus, ita ſciret cuius eſſet hoc donum, vt cum abiectis ſuperſtitionibus gentium piè coleret, non ſolum cõtinens, ſed etiam veraciter ſapiens & ſalubriter religioſus exiſteret: quod ei non tantùm ad præſentis vitę honeſtatem, verum & ad futuræ immortalitatem valeret. Quanto minus igitur mihi arrogare debeo conuerſionem iſtam veſtram vel populi veſtri, quam modo nobis nũciaſtis, quæ me nec loquẽte, nec ſaltem præſente proculdubio diuinitus facta eſt, in quibus veraciter facta eſt? Hoc itaque præcipue cognoſcite, hoc pie humiliterque cogitate: deo fratres, deo gratias agite, deum timete, ne deficiatis, amate vt proficiatis. Si autem adhuc quoſdam amor hominis occulte ſegregat, & timor hominis fallaciter congregat, obſeruent qui tales ſunt, quoniã deũ, cui nuda eſt humana cõſcientia, nec teſtem fallunt, nec iudicem fugiunt. Si quid autem illos de quæſtione ipſius vnitatis, pro ſuæ ſalutis ſolicitudine permouet, hoc ſibi quantum exiſtimo iuſtiſsimum extorqueant, vt de catholica Eccleſia, id eſt, toto orbe diffuſa potius id credant quod diuinæ ſcripturæ dicunt, non quod linguæ humanæ male dicunt. De ipſa verò diſſenſione quæ inter homines orta eſt, qui qualeſlibet fuerint, non vtique præiudicant promiſsis dei, qui dixit ad Abraham, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, quod creditum eſt cum audiretur prædictum, & negatur cum videtur impletum, hoc tãtum interim breuiſsimum, & niſi fallor inuictiſsimum cogitẽt, aut actam eſſe iſtam cauſam in eccleſiaſtico tranſmarino iudicio, aut nõ eſſe actam. Si acta ibi non eſt, innocẽs eſt Chriſti ſocietas per omnes tranſmarinas gentes, cuius ſocietatis nos communione gaudemus, & ideo ab eis innocentibus vtique ſacrilega direptione ſeparantur. Si vero acta eſt ibi iſta cauſa, quis non intelligat, quis non ſentiat, quis non videat eos in ea victos quorum inde communio ſeparata eſt? Eligant ergo, vtrum malint credere quod pronũciauerunt eccleſiaſtici cognitores, aut quod murmurãt victi litigatores. Aduerſus iſtam complexionem dictu breuiſsimam, intellectu faciliimam, attẽdite pro veſtra prudentia diligenter, quàm nihil ſobrium reſponderi K poſsit, & tamen malus Polemo magis ebrietate inueterati erroris vertitur. Date veniam prolixiori fortaſsis epiſtolę quàm iucundiori: veruntamen vt arbitror, vtiliori quàm blãdiori, domini honorabiles & merito ſuſcipiendi, chariſsimi, ac deſiderantiſsimi fratres. De aduentu autem noſtro ad vos, vtrorũq; deſiderium deus impleat. Quanto enim charitatis ardore accendamur ad viſendos vos, verbis explicare nõ poſſumus, ſed vos benigne credere minime dubitamus.

Cor.1.3. — Xenocrates — Sapien.8. — Gene.12.

Auguſtinus Memorio Epiſcopo commendat Poſſidium, damnans diſciplinas liberales, niſi adſit ſtudiũ pietatis. Multa de libris quos ſcripſit de Muſica, Item de verſibus Dauidicis. *Epiſtola CXXXI.*

DOMINO beatiſsimo & venerabiliter chariſsimo & ſynceriter deſiderantiſsimo fratri & coepiſcopo Memorio, Auguſtinus in domino ſalutem. Nullas iam reddere debui literas ſanctæ charitati tuæ ſine his libris quos à me ſancti amoris iure violentiſsimo flagitaſti, vt hac ſaltem obedientia reſponderẽ epiſtolis tuis, quibus me magis onerare quàm honorare dignatus es. L Quanquam vbi ſuccumbo quia oneror, ibi etiã quia diligor, ſubleuor. Neque enim à quolibet diligor, ſubleuor & erigor, ſed ab eo viro & domini ſacerdote, quem ſic acceptum deo ſentio, vt cum animam tuam tam bonam leuas ad dominum, quoniã in illa me habes, leuea & me. Debui ergo nunc libros mittere, quos emendaturũ me eſſe promiſeram: & ideo non miſi, quia non emendaui: non quia nolui, ſed quia non potui, curis videlicet multis & multum prævalentibus occupatus. Nimis autem ingratum ac ferreum fuit, vt te, qui nos ſic amas, hic ſanctus frater & collega noſter Poſsidius, in quo noſtram non paruam præſentiam reperies, vel non diſceret, vel ſine literis noſtris diſceret. Eſt enim per noſtrum miniſterium, non literis illis quas variarum ſerui libidinum liberales vocant, ſed dominico pane nutritus, quantus ei potuit per noſtras anguſtias diſpenſari. Quid enim aliud dicendum eſt eis, qui cum ſint iniqui & impij, liberaliter ſibi videntur eruditi, niſi quòd in literis vere liberalibus legimus, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis? Ioan.8. Per eum nanque præſtatur, vt ipſę etiã quæ liberales diſciplinę ab eis qui in libertatem vocati non ſunt appellantur, quid in ſe habeant liberale noſcatur. M Neque enim habent congruum libertati, niſi quod habent congruum veritati. Vnde ille ipſe filius, Et veritas, inquit, liberabit vos. Non ergo illæ innumerabiles & impiæ fabulæ, quibus vanorum plena ſunt carmina poëtarum, vllo modo noſtrę conſonant libertati: Non oratorum inflata & expolita mendacia: Non denique ipſorum philoſophorum garrulę argutię, qui vel deum prorſus non cognouerunt, vel cum cognouiſſent deũ, non ſicut deum glorificauerũt, aut gratias egerunt, ſed euanuerũt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, & dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: & immutauerunt gloriam incorrupti dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum atque quadrupedum & ſerpentium, vel qui iſtis ſimulacris non dediti, aut non nimis dediti, coluerunt tamen & ſeruierũt creaturæ potiusquàm creatori. Abſit omnino vt iſtorum vanitates & inſaniæ mendaces, ventoſæ nugæ ac ſuperbus error, rectè liberales literæ nominentur, hominum ſcilicet infelicium, qui dei gratiam per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum (qua ſola liberamur de corpore mortis huius) non cognouerunt,

Contra liberales diſciplinas.

A runt, nec in eis ipſis quæ vera ſunt, ſenſerunt. Hiſtoria
Hiſtoria. ſanè (cuius ſcriptores fidem ſe præcipue narratiunibus
ſuis debere profitentur) fortaſsis habeat aliquid cogni-
tione dignum liberis, cum ſiue bona ſiue mala homi-
num tamen vera narrantur. Quanuis in eis cognoſcen-
dis qui ſpiritu ſancto non adiuti ſunt, rumoréſque col-
ligere ipſa humanæ infirmitatis conditione compulſi
ſunt, quemadmodum non fallerentur in plurimis, om-
nino non video. Eſt tamen in eis aliqua propinquitas
libertatis, ſi voluntatem mentiendi non habẽt, nec ho-
mines fallũt, niſi cum ab hominibus humana infirmi-
tate falluntur. Verùm quia in omnibus rerum moti-
bus qui numeri valeant, facilius conſideratur in voci-
bus, eaq́; conſideratio quibuſdam quaſi gradatis itine-
ribus nititur ad ſuperna intima veritatis, in quibus viis
oſtendit ſe ſapientia hilariter, & in omni prouidentia
occurrit amantibus, initio noſtri ocij, cum à curis ma-
1. Retra. 10. ioribus magiſque neceſſariis vacabat animus, volui per
iſta quæ à nobis deſideraſti ſcripta proludere, quan-
do conſcripſi de ſolo rhythmo ſex libros, & de melo
ſcribere alios forſitan ſex, fateor, diſponebam, cum mi-
hi ocium futurum ſperabam. Sed poſtea quàm mihi cu-
B rarum Eccleſiaſticarum ſarcina impoſita eſt, omnes il-
læ deliciæ fugêre de manibus, ita vt vix nunc ipſum co-
dicem inueniam, quoniam tuam voluntatem, nec pe-
titionem, ſed iuſsionem contemnere nequeo. Quod ſa-
nè opuſculum ſi potuero mittere, non quidem me tibi
obtemperaſſe, verumtamen te hoc à me tantopere fla-
gitaſſe pœnitebit. Difficillime quippe intelliguntur in
eo quinque libri, ſi non adſit qui non ſolum diſputan-
tium poſsit ſeparare perſonas, verumetiam pronunciã-
do ita ſonare morulas ſyllabarum, vt eis exprimantur,
ſenſumq́; aurium feriant genera numerorum: maxime
quia in quibuſdam etiã ſilentiorum dimenſa interual-
la miſcentur, quæ omnino ſentiri nequeunt, niſi audi-
torem pronũciator informet. Sextum ſanè librum quẽ
emendatũ reperi, vbi eſt omnis fructus cæterorum, nõ
diſtuli mittere charitati tuæ, fortaſsis ipſe tuã non mul-
tum refugiet grauitatem. Nam ſuperiores quinque vix
filio noſtro & cõdiacono Iuliano, quoniam & ipſe iam
nobiſcum commilitat, lectione & cognitione digni
videbuntur. Quem quidem nõ audeo dicere plus amo
quàm te, quia nec veraciter dico, ſed tamen audeo di-
C cere, plus deſidero quàm te. Mirum videri poteſt quẽ-
admodum quem pariter amo, amplius deſiderem, ſed
hoc mihi facit ſpes amplior videndi eum. Puto enim
quòd ſi ad nos te iubente vel mittente venerit, & hoc
faciet quod adoleſcentem decet, maxime quia nõdum
curis maioribus detinetur, & teipſum mihi expeditius
apportabit. Quibus numeris conſiſtant verſus Dauidi-
ci, non ſcripſi, quia neſcio. Neque enim ex Hebræa lin-
gua (quam ignoro) potuit etiam numeros interpres ex-
primere, ne metri neceſsitate ab interpretandi veritate
amplius quàm ratio ſententiarum ſinebat, digredi co-
geretur: certis tamen eos conſtare numeris, credo illis
qui eam linguam probe callent. Amauit enim vir ille
ſanctus Muſicam piam, & in ea ſtudia nos magis ipſe
quàm vllus alius author accendit. Habitetis omnes in
æternum in adiutorio altiſsimi, qui habitatis vnanimes
in domo, pater materq́; fratres filiorum, & cũcti vnius
patris filij, memores noſtri.

Auguſtinus Florentinæ puellæ ſtudioſæ, offerens ſuam
docendi operam, ſi proferat quid velit exponi.
Epiſtola CXXXII.

DOMINAE eximiæ meritóque honorabili in D
Chriſto ac ſuſcipiendæ filiæ Florentinæ, Au-
guſtinus Epiſcopus in domino ſalutẽ. San-
ctum propoſitum tuum & inuiſceratus cordi
tuo timor domini caſtus permanens in ſeculum ſeculi, *Pſal. 18.*
curam pro te noſtrã non ſolùm in precibus apud deũ,
verumetiam in admonitionibus ad te ipſam non me-
diocriter ſuſcitat. Quod quidem in epiſtolis meis, quas
ad matrem reuerentiæ tuæ, debito mihi cũ honore no-
minandam, dedi, non ſemel feci. Sed quia hoc mihi re-
ſcribere dignata eſt, prius te velle accipere literas meas,
tunc demum ſi quid fortè opus eſſet tibi ex miniſte-
rio meo, quod venerando ſtudio tuo omniúmque ta-
lium, quãtum poſſum libera ſeruitute debere me noui,
non te eſſe tacituram, & reſcribendo inſinuaturã. Ecce
feci quod te voluiſſe, quanuis nõ per te, comperi, ne vi-
derer tibi oſtium fiduciæ inhumaniter claudere: ſuper-
eſt vt promas ipſa, ſi quid ex me quærẽdum putas. Aut
enim ſcio quod inquiſieris, & non negabo: aut ita ne-
ſcio, vt nullo fidei ſalutiſq́; detrimẽto neſciã, & de hoc
etiam teipſam ſi potuero faciã reddita ratione ſecurã. E
Aut certe ſi & neſcio, & tamen ſciendum eſt, vel impe-
trabo à domino ne tibi deſim, (nam ſæpe officium im-
pertiendi meritum eſt accipiendi) vel ita tibi reſpõde-
bo, vt noueris pro hac ipſa re quã pariter neſcimus ad
quem pulſare debeamus. Hæc ideo prælocutus ſum, ne
te pro certo ſperes quicquid à me quæſiueris auditurã,
& cum hoc non prouenerit, audacter potius q̃ pruden-
ter me feciſſe arbitreris, quod tibi quærendi ſi quid
voles facultatem dedi. Hoc enim feci non doctor per-
fectus, ſed cum docendis perficiendus, domina eximia
meritóque honorabilis in Chriſto ac ſuſcipienda filia.
Equidem etiam in iis rebus quas vtcunq́; ſcio, magis te
cupio eſſe ſcientem, quàm ſcientiæ noſtræ indigentem.
Neque enim vt quod ſcimus doceamus, aliorum igno-
rantiam optare debemus. Multo quippe melius omnes
ſumus dociles deo, quod vtique in illa ſuperna patria,
cum in nobis completum fuerit quod promiſſum eſt,
perficietur, vt nõ dicat homo proximo ſuo, Cognoſce *Hiere. 31.*
dominum. Omnes enim cognoſcent eũ, ſicut ſcriptum
eſt, à minore vſque ad maiorem eorum. Et ſolicitiſsi-
me cauendum eſt in docendo ſuperbię vitium, quod
in diſcendo non ita eſt. Vnde & ſancta ſcriptura nos
admonet dicens: Sit omnis homo velox ad audien- *Iaco. 1.*
dum, tardus autem ad loquendum. Et ille in Pſalmo
ait. Auditui meo dabis exultationem & lætitiam: con- *Pſal. 50.*
tinuóque ſubiecit, Ex exultabunt oſſa humiliata. Vi- F
dit enim in audiendo facillimè ſeruari humilitatem,
quæ difficilis eſt in docendo, quoniã neceſſe eſt vt do-
ctor habeat ſuperiorem locum, vbi laborioſum eſt ob-
tinere ne ſubrepat elatio. Vidés ne quemadmodum pe-
riclitemur à quibus hoc expectatur, vt non ſolum do-
ctores ſimus, verumetiam cum ſimus homines, diuina
doceamus? Sed laborum periculorúmque noſtrorũ ſin-
gulare eſt ſolatium, cum ita proficitis, vt illò perueniatis,
vbi nullius hominis doctoris egeatis. Iſto autem pe-
riculo non tantum nos, nam ad illum de quo dicturus
ſum, quid ſumus nos? Non ergo nos tantum periculo
iſto, ſed etiam ille doctor gentium periclitatum ſe eſſe
teſtatur, cum dicit: Ne in magnitudine reuelationum *2. Corin. 12.*
mearum extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis &c.
Vnde & ipſe dominus tumoris huius admirabilis me-
dicus, Nolite, inquit, ab hominibus vocari rabbi, vnus *Matth. 23.*
eſt enim magiſter veſter Chriſtus. Quod retinẽs idem
ipſe doctor gentiũ dicit: Neque qui plantat eſt aliquid, *1. Cor. 3.*

G neque qui rigat,ſed qui incrementum dat deus. Hoc &
ille meminit, qui in natis mulierum quanto magnus
erat, tanto ſe in omnibus humiliabat, indignum ſe af-
Luca.3. firmãs qui Chriſti calciamenta portaret. Quid enim
Ioan.1. aliud oſtendit vbi ait: Qui habet ſponſam, ſponſus eſt,
Ioan.3. amicus autem ſponſi ſtat & audit eum, & gaudio gau-
det propter vocem ſpõſi? Hic eſt ille auditus de quo
Pſal.50. pauloante commemoraui in Pſalmo poſitum, Auditui
meo dabis exultationem & lætitiam, & exultabunt oſ-
ſa humiliata. Proinde tanto me certius, tanto ſolidius,
tanto ſanius gaudere ſcias de fide & ſpe & dilectione
tua, quanto minus indigueris non tantùm à me quic-
quam diſcere, ſed ab vllo prorſus hominum. Veruntа-
men quia cum illic eſſem, te quidem per ætatem vere-
cundante, boni parentes & amantiſsimi bonorum ſtu-
diorum tuorum, quanto pietatis veræq; ſapientiæ ar-
dore flagrares, mihi intimare dignati ſunt, & beneuo-
lentiſsime petierunt, ne tibi inſtruendę in quo opus eſ-
ſet meam operulam denegarem: admonendam te his
literis credidi, ſecundum ſupradictas optiones, vt quæ-
ras quod vis, ne ſim ſuperfluus ſi conatus fuero docere
quod ſcis, dum tamen firmiſsime teneas, quod etſi ali-
quid ſalubriter per me ſcire potueris, ille te docebit qui
eſt interioris hominis magiſter interior, qui in corde
H tuo tibi oſtendit verum eſſe quod dicitur, quia neque
qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incremẽ
tum dat deus.

*Auguſtinus Italicæ cuidam de clade Romanorum à Bar-
baris illata, de perpetiendis malis ſpe vitæ cœleſtis.*

Epiſtola CXXXIII.

RELIGIOSISSIMAE atq; in Chriſti mem-
bris meritò ſanctéque laudabili famulæ dei
Italicæ, Auguſtinus in domino ſalutẽ. Tres
epiſtolas tuæ benignitatis acceperã cum iſta
reſcripſi. Vnam, quæ adhuc meas literas exigebat: alte-
ram, quæ ad te iam perueniſſe indicabat: tertiam, quæ
beneuolentiſsimam pro nobis coram tuam etiã de do-
mo clariſsimi & egregij iuuenis Iuliani, quæ noſtris
adhæret parietibus, continebat. Qua accepta continuò
reſpõdere non diſtuli, quia procurator eximietatis tuæ
citò ſe Romam poſſe mittere ſcripſit, cuius literis gra-
uiter contriſtati ſumus, quòd ea quæ illic in vrbe vel
circa vrbem geruntur, non nobis inſinuare curauit, vt
certum apud nos fieret quod incertæ famæ credere no-
lebamus. Fratrum quippe literis ante tranſmiſsis, quan
uis moleſta & dura, multo tamẽ leuiora nunciata ſunt.
I Plus ſanè quàm dici poteſt miratus ſum, quòd nec tan-
ta occaſione hominum tuorum fratres ſancti Epiſcopi
ſcripſerint, nec epiſtola tua quicquam nobis de tantis
tribulationibus veſtris inſinuauerit, quæ vtique per vi-
ſcera charitatis & noſtræ ſunt, niſi forte faciendũ non
putaſti quod nihil prodeſſe duxiſti, aut nos tuis literis
mœſtificari noluiſti. Prodeſt aliquid (quantum ego ar-
bitror) etiam iſta cognoſcere. Primò, quia iniuſtum eſt
Roma.12. gaudere velle cum gaudentibus, & flere non velle cum
Roma.5. flentibus. Deinde quia tribulatio patientiam operatur,
patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non
confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus no-
ſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Abſit
itaque vt recuſemus audire etiam quæ amara & triſtia
ſunt erga chariſsimos noſtros. Neſcio quo enim modo
1.Corin.12. minus fit quod patitur vnum membrum, ſi compatiun
tur alia membra. Nec ipſa mali releuatio fit per cõmu-
nionem cladis, ſed per ſolatium charitatis, vt quamuis
alij ferendo patiuntur, alij cognoſcendo compatiũtur,
communis ſit tamen tribulatio, quibus probatio, ſpes, G
dilectio, ſpiritúſque communis eſt. Omnes autem nos
dominus conſolatur, qui & hæc temporalia mala præ-
dixit, & poſt hæc bona æterna promiſit. Nec debet cum
præliatur infringi, qui vult poſt prælium coronari, vi-
res illo ſubminiſtrante certantibus, qui præparat inef-
fabilia dona victoribus. Reſcripta illa noſtra non tibi
ad nos auferant ſcribendi fiduciam, præſertim quia ti-
morem noſtrum non improbabili defenſione leniſti.
Paruulos tuos reſalutamus, & in Chriſto tibi grande-
ſcere optamus, qui iam in hac ætate cernunt quàm ſit
amor huius ſeculi periculoſus & noxius. Atque vtinam
cum magna & dura patiuntur, parua & flexibilia cor-
rigantur. De domo illa quid dicam, niſi benigniſsimæ
tuæ curæ gratias agam? Nam eam quam dare poſſumus
nolunt, quam volunt autem dare non poſſumus. Neq;
enim ſicut falſo audierunt, à deceſſore meo relicta eſt
Eccleſiæ, ſed inter antiqua eius prædia poſsidetur, &
antiquæ alteri Eccleſię ſic cohęret, quemadmodum iſta
de qua agitur, alteri.

Auguſtinus Pammachio viro ſenatori, gratulatur quòd eam L
*Numidiæ partem cui præerat adhortatus ſit literis, vt à
Donatiſtis ſe conferrent ad Eccleſiæ communionem.*

Epiſtola CXXXIIII.

DOMINO eximio & meritò ſuſcipiendo, at-
que in Chriſti viſceribus dilectiſsimo filio
Pammachio, Auguſtinus in domino ſalutẽ.
Bona opera tua Chriſti gratia germinan-
tia, te nobis in membris eius honorãdum, & planè no-
tiſsimum dilectiſsimumq; fecerunt. Neq; enim ſi quo-
tidie faciem tuam viderem, notior mihi eſſes, quàm cũ
interiorem tuum pacis decorem, pulchrum ac verita-
tis luce radiantem, in vnius tui facti candore conſpexi,
conſpexi & agnoui, agnoui & amaui. Huic nunc lo-
quor, huic ſcribo dilecto amico meo, qui mihi corpo-
re abſenti abſens innotuit. Veruntamen iam ſimul era-
mus, & coniuncti ſub vno capite viuebamus, in cuius
charitate niſi radicatus eſſes, nõ tibi tam dilecta catho-
lica vnitas foret, nec colonos tuos Afros, eò terrarum
vnde Donatiſtarum furor exortus eſt, hoc eſt, in media
conſulari Numidia conſtitutos tali admoneres allo-
quio, tãto feruore ſpiritus animares, vt deuotione prõ-
ptiſsima ad ſequendum eligerent, quod te talem ac tan
tum virum non niſi agnita veritate ſequi cogitarẽt, & M
tam longe à te locorum interuallis remoti irent ſub
idem caput, atque in eius membris in æternum tecum
deputarentur, cuius præcepto tibi temporaliter ſeruiũt.
In hoc ergo tuo facto te cognitum amplectens, exulta-
ui vt gratularer tibi in Chriſto Ieſu domino noſtro, ti-
bique has gratulatorias literas mitterem, qualecunque
ſpecimen cordis & amoris erga te mei. Neque enim
amplius potui. Sed quæſo ne tu hactenus quicquid te
diligo metiaris, perlectam tranſi hanc epiſtolam tranſ-
itu inuiſibili qui intus fit, & perge cogitando in pectus
meum; & cerne quid illic de te agatur. Patebit enim
oculo charitatis cubiculũ charitatis, quod claudimus
aduerſus nugas tumultuoſas ſeculi, cum illic deũ ado-
ramus: & videbis ibi delicias lætitiæ meæ de tam bono
opere tuo, quas nec lingua effari, nec ſtylo exprimere
valeo, calentes atque flagrantes in ſacrificio laudis eius,
quo inſpirante hoc voluiſti, & quo adiuuante potuiſti.
Gratias deo ſuper inenarrabili dono eius. O quàm mul
torum tecum pariter ſenatorum, pariterque ſanctæ Ec-
cleſi filiorũ, tale opus deſideramus in Africa, de qua-
li tuo lætamur. Sed illos periculoſum eſt exhortari, tibi
ſecurum

A ſecurum eſt gratulari. Illi enim forte non facient, & tanquam nos in animo eorum vicerint inimici eccleſiæ, decipiendis inſidiabuntur infirmis. Tu vero iam feciſti vnde inimici eccleſiæ, liberatis confundantur infirmis. Proinde ſufficere viſum eſt, vt ipſe quib⁹ Chriſtiano iure potueris, amica fiducia iſtam epiſtolam legas. Sic enim ex tuo facto fieri poſſe in Africa credẽt, quod forte dum putant fieri non poſſe, pigreſcũt. Inſidias autem quas ipſi hæretici diſtorto corde moliuntur (quoniam niſi eos arbitratos valere aliquid in poſſeſsione Chriſti) animo tuo nec reſcribere volui. Audies tamen hæc à fratribus meis, quos plurimum commendo eximietati tuæ, ne in tã magna tamq; inopinata ſalute hominum, de quibus per te catholica mater exultat, aſperneris etiam ſuperflua metuentes.

Auguſtinus Seuero abbati, blandiſsime monens, ne mutuis laudibus certet, ſed potius ea tractet, quæ propius pertinent ad pietatem. *Epiſtola* CXXXV.

DOMINO beatiſsimo atque dulciſsimo, venerabili nimiumq; deſiderabili fratri & conſa-
B cerdoti Seuero, & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus & qui mecũ ſunt fratres in domino ſalutem. Epiſtola mea quam peruexit chariſsimus filius & cõdiaconus noſter Timotheus, iam parata erat profecturo, quando filij noſtri Quodvultdeus & Gaudentius ad nos venerunt cum literis tuis. Inde factũ eſt vt continuo proficiſcens non afferret reſponſionẽ meã, quoniam poſt illorum aduentum quantulumcunque apud nos immoratus eſt, & profecturus per horas ſingulas videbatur. Sed & ſi per eum reſpondiſſem, adhuc debitor forem. Nam & tunc quod videor reſpondiſſe debitor ſum, nõ dico charitatis (quam tanto magis debemus, quanto amplius impenderimus, cuius nos perpetuos debitores oſtẽdit Apoſtolus, dicẽs, Nemini quic-
Rom. 13. quam debeatis, niſi vt inuicem diligatis) ſed ipſius epiſtolæ tuæ. Quando enim ſufficiam tuæ ſuauitati, tãtæq; auiditati animi tui, quam mihi lecta nunciauit? Rem quidem mihi in te notiſsimam inſinuauit, verũtamen etſi non mihi rei notæ inſinuatrix, noua tamen reſcriptorum exactrix fuit. Miraris fortaſſe, cur me huius debiti perſolutorem imparem dicam, cum tu de me tam multum ſentias, qui me tanquam anima mea noueris. Sed hoc ipſum eſt quod mihi magnam difficultatem
C facit reſpondendi literis tuis, quia & quantus mihi videaris, parco dicere propter verecũdiam tuam, & vtiq; minus dicendo (cum tu in me tantam laudem contuleris) quid niſi debitor remanebo? Quod non curarem ſi ea quæ de me ad me locutus es, non ex charitate ſynceriſsima dicta ſcirem, ſed adulatione inimica amicitiæ. Hoc quippe modo nec debitor fierem, quia talia repẽdere non deberem: ſed quanto magis noui quàm fideli animo loqueris, tanto magis video quanto debito grauer. Vide autem quid mihi contigit, vt me quodãmodo ipſe laudauerim, qui me à te fideliter laudatũ dixerim. Sed quid aliud dicerem, quàm id quod de te admonui quem noſti? Ecce mihi nouam feci quęſtionem, quam tu non propoſuiſti, & eam fortaſsis expectas vt ſoluam. Ita mihi parum erat quòd debitor eram, niſi etiam me ampliore debito ipſe cumularem. quanquam hoc facile ſit oſtendere: & ſi non oſtendam, facile tibi videre, & vera infideliter dici poſſe, & non vera fideliter. Qui enim ſic credit vt loquitur, etſi non vera loquitur, fideliter loquitur. Qui autem nõ credit quæ loquitur, & ſi vera loquitur, infideliter loquitur. Nũquid ergo dubito quòd ea de me credas quæ ſcripſiſti? Quæ cum in me non agnoſco, potuiſti fideliter de me non D
vera dicere. Sed nolo te vel beneuolentia ſic falli cui beneuolẽtiæ debitor ſum, quia & tam fideliter & tam beneuole ea quæ vera ſunt poſſem de te dicere, niſi, vt ſupra dixi, verecundiæ tuæ parcerem. Ego autem quando laudor à germaniſsimo & familiariſsimo animæ meæ, velut à meipſo lauder ſic habeo. Quod cernis quàm moleſtum ſit, etiã vera ſi dicantur. Quanto potius, quia etiam cum ſis altera anima mea, imò vna ſit anima tua & mea, ſic in me falleris putando mihi adeſſe quæ deſunt, quomodo & de ſe ipſe vnus homo falli poteſt? Quod non tam ideo nolo, ne quem diligo tu fallaris, verumetiam ne minus ores vt ſim quod iam me eſſe credis: nec in eo ſum tibi debitor, vt eodẽ progreſſu beneuolentiæ credam & loquar de te bona, quę adhuc & tu tibi deeſſe cognoſcis, ſed vt animo tam quidem beneuolo ea tantùm dicam bona tua, dona dei, de quibus in te certus ſum. Quod non ideo non facio, ne fallar in eis, ſed ne tu à me laudatus, ipſe te laudaſſe videaris: & propter illam iuſtitiæ regulam, quia mihi fieri nolo. E
Quod ſi fieri debet, eligo eſſe debitor quãdiu puto non eſſe faciendum. Si autem fieri non debet, nec debitor ſum. Sed noui quid mihi ad hæc reſpondere poſsis, Ita iſta loqueris quaſi prolixam epiſtolam tuam de laudibus meis deſiderauerim. Abſit vt hoc de te credam: ſed epiſtola tua, nolo dicere quam veris vel quàm non veris, plena tamen laudibus meis, hoc de me vt reprehenderem, etiam te nolente flagitauit. Nam ſi quid aliud volebas vt ſcriberem, largitorem me deſiderabas, non redditorem. Porrò iuſtitiæ ordo ſic ſe habet, vt debitũ prius reddamus, tũ deinde cui reddimus ſi hoc placet aliquid & donemus: quanquam etiam talia qualia deſideraſti vt ſcriberem, ſi diligentius præcepta dominica cogitemus, reddimus potius quàm donamus, ſi nemini quicquam debendum eſt niſi vt inuicem diligamus. Ipſa quippe dilectio exigit debitum, vt fraternæ charitati ſeruientes, eum qui ſe adiuuari rectè velit, in quo poſſumus adiuuemus. Sed mi frater & tu credo quòd noueris quanta ſint in manibus meis, quibus ob diuerſas curas quas noſtræ ſeruitutis neceſsitas habet, vix mihi paucisſimæ guttæ temporis ſtillantur, quas a- F
liis rebus ſi impendero, contra officium meum mihi facere videor. Quod enim vis vt ad te prolixam epiſtolam ſcribam, & hoc quidem debeo fateor, debeo prorſus hoc tam dulci, tam ſynceræ, tã meræ voluntati tuæ. Sed quia bonus es amator iuſtitiæ, inde te admoneo, vt de illa quam diligis hoc à me libentius audias. Cernis prius eſſe quod & tibi & aliis quàm quod tibi tantummodo debeo, & tempus ad omnia mihi non ſufficit, quando nec ad illa quæ priora ſunt. Vnde omnes chariſsimi & familiariſsimi mei, quorum in nomine Chriſti inter primos mihi es, rem faciẽt officij ſui, ſi nõ ſolum alia mihi ſcribenda ipſi non imponant, verumetiam cæteros quanta poſſunt authoritate & ſancta benignitate prohibeant, ne videar ego durus cum à ſingulis petita non dedero, dum ea volo magis reddere quæ omnibus debeo. Denique cum ſicut ſperamus & promiſſum tenemus, ad nos venerit venerabilitas tua, ſcies quibus operibus literarum & quantum occupatus ſim, & inſtantius facies quod rogaui, vt & alios quos potueris mihi aliquid aliud ſcribẽdum volentes iniũgere, à me demoliaris. Dominus deus noſter impleat cordis tui tam grandem & tam ſanctum ſinum quem ipſe fecit, domine beatiſsime.

G *Auguſtinus Felici & Hilarino Epiſcopis, adhortans vt aſflictiones patienter ferant, Bonifacium presbyterum liberans inuidia, quòd diceretur ab ipſo ſubmotus ex ordine presbyterij.* *Epiſtola CXXXVI.*

DOMINIS dilectiſsimis meritóque honorandis fratribus Felici & Hilarino, Auguſtinus
in domino ſalutem. Nō miror ſatanam fidelium animos perturbātem, cui reſiſtite permanentes in ſpe promiſſorum dei, qui fallere non poteſt,
qui non ſolùm nobis in ſe credētibus & ſperantibus, &
in eius charitate vſque in finem perſeuerantibus polliceri pręmia æterna dignatus eſt, verumetiam temporalia ſcandala non defutura prædixit, quibus fidem no-
Mat.24. ſtram exerceri & probari oporteret. Ait enim: Quoniā
abūdabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. ſed
continuo ſubiecit, Qui autem perſeuerauerit vſque in
finem, hic ſaluus erit. Quid ergo mirum ſi homines ſer
uis dei detrahunt, & qui eorum vitam peruertere non
póſſunt, famam decolorare conātur, cum ipſum deum
& dominum eorum quotidie blaſphemare nō ceſſent,
H cum eis diſplicet quicquid contra eorum voluntatem
iuſto & occulto iudicio facit? Vnde exhortor prudentiam veſtram, domini dilectiſsimi meritoq; honorandi fratres, vt ſcripturam dei qui nobis hæc omnia futura prænunciauit, & aduerſus ea nos firmos eſſe debere
præmonuit, contra hominum maledica vaniloquia ſuſpicionéſq; temerarias corde Chriſtianiſsimo cogitetis. Breuiter itaque dico charitati veſtræ, Bonifacium
presbyterum in nullo crimine apud me fuiſſe detectū,
nequaquam me de illo tale aliquid credidiſſe vel credere. Quomodo ergo iuberē de numero presbyterorum nomen eius auferri, vehementer terrente Euange-
Mat.7. lio vbi dominus ait: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini? Cū enim cauſa quæ inter illum & Spem exorta eſt, ſub diuino examine pendeat ſecundum placitum eorū, quod vobis ſi volueritis poterit recitari, quis
ego ſum vt audeam dei præuenire ſententiam in delendo vel ſupprimendo eius nomine, de quo nec ſuſpicari temere mali aliquid Epiſcopus debui, nec dilucide
iudicare homo de occultis hominum potui, cum in ipſis cauſis ſecularibus, quando ad maiorem poteſtatem
2.q 1.nonne. refertur arbitrium iudicandi, manentibus ſicuti erant
omnibus rebus, expectetur illa ſententia vnde iam non
liceat prouocari, ne ſuperiori cognitori fiat iniuria, ſi
I eius pendente iudicio aliquid fuerit commutatum? Et
vtique multum intereſt inter diuinam & humanam
quamlibet excelſiſsimam poteſtatem. Domini dei
noſtri miſericordia nunquam vos deſerat, domini dilectiſsimi & honorandi fratres.

Apparet quendam è ſodalitio Auguſtini parum ſecundæ famæ iuuenem intendiſſe crimen Bonifacio presbytero Auguſtini, quòd ab eo fuerit de ſtupro interpellatus. Cum res euidentibus argumētis nec refelli nec coargui poſſet, iuſſus eſt vterque adire ſepulchrum martyris, vt miraculo trāſigeretur iudicium. Id vt clam fieret, curarat Auguſtinus. Verū quoniam res eruperat in notitiā hominum, hortatur omnes, ne temere iudicent, néue ob paucorum delicta vel ipſi deficiāt à pietate, vel de omnibus male ſuſpicentur, declarans nullā fuiſſe tam felicem ſodalitatem, in qua non aliquod flagitium extiterit. *Epiſtola CXXXVII.*

DILECTISSIMIS fratribus, Clero, ſeniorib⁹,
& vniuerſę plebi Eccleſiæ Hipponēſis, cui ſeruio in dilectione Chriſti, Auguſtinus in domino ſalutem. Vtinam ſcripturæ dei ſolicita
mente intendentes, in quibuſq; ſcandalis adiutorio no- K
ſtri ſermonis non egeretis, & ille vos potius conſolaretur qui conſolatur & nos: qui nō ſolum bona quæ ſanctis & fidelibus ſuis eſt redditurus, verumetam mala
quibus erat hic mundus abundaturus, antè prædixit,
antè cōſcribenda curauit, vt bona poſt ſeculi finem ſecutura certiores expectaremus, quàm mala ſimiliter
prænunciata ante ſeculi finem præcedētia ſentiremus.
Vnde & Apoſtolus dicit: Quęcunque enim antè ſcri- Roma.15.
pta ſunt, vt nos doceremur ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus
ad deum. Quid autem opus erat vt ipſe dominus Ieſus
non ſolùm diceret: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in re- Matth.13.
gno patris ſui, quod poſt ſeculi finem futurum eſt, verumetiam exclamaret, Væ mundo ab ſcandalis: niſi vt Matth.18.
nobis non blandiremur venire nos poſſe ad ſedes felicitatis æternæ, niſi temporalibus malis exerciti non
defecerimus? Quid opus fuit vt diceret: Quoniā abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum, niſi vt
illi de quibus continuo locutus adiunxit, Qui perſeue- Matt.24.
rauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: cum hac iniquitatis abundantia refrigeſcentem charitatem viderent,
non perturbarentur, non expaueſcerent, non quaſi rebus inſperatis & inopinatis contriſtati deficerent, ſed
potius videntes accidere quæ futura prædicta ſunt ante
finem, patienter perſeuerarēt vſque in finem, vt ſecuri L
mererentur regnare poſt finem in ea vita quæ non habet finem? Proinde chariſsimi in iſto ſcandalo quo de
Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur, non vobis dico vt non doleatis. Qui enim iſta nō dolent, non
eſt in eis charitas Chriſti: qui autem etiam de talibus
gaudent, abundat in eis malignitas diaboli. Non quia
in memorato presbytero apparuit aliquid quod dignū
dānatione iudicaretur, ſed quia duo de domo noſtra
talem habent cauſam, vt vnus eorum ſine dubio perditus habeatur, & ſit alterius fama apud quoſdam mala, apud quoſdam dubia, etiam ſi non ſit maculata conſcientia. Dolete iſta, quoniam dolenda ſunt. Non tamen ſic, vt eo dolore veſtra charitas à bene viuēdo refrigeſcat, ſed potius ad dominum deprecandum inardeſcat, vt ſi innocens eſt presbyter noſter (quod magis
credo, quia cum ſenſiſſet alterius motū impudicum &
immundum, nec cōſentire voluit nec tacere) cito eum
ſua diuina ſententia manifeſtatum miniſterio proprio
repræſentet. Si autem male ſibi conſcius, quod ſuſpicari non audeo, voluit alterius exiſtimationem lædere,
cum eius pudicitiam contaminare non poſſet, ſicut dicit ipſe cū quo habet cauſam, non eum permittat ſuam M
occultare nequitiam, vt quod homines inuenire non
poſſunt, de quolibet eorum diuino iudicio propaletur.
Cum enim iſta me cauſa diu cruciaſſet, nec inuenirem
quomodo vnus è duobus conuinceretur, quanuis magis presbytero credidiſſem, cogitauerā primò ſic ambos deo relinquere, donec in vno eorū qui mihi ſuſpectus erat, aliquid exiſteret vnde non ſine iuſta & manifeſta cauſa de noſtro habitaculo proiiceretur. Sed cum
promoueri in clericatu, ſiue illic per me, ſiue alibi per
literas meas vehemētiſsime conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini de quo tātum mali exiſtimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam alicui fratri meo eum ſubintroducere, turbulentius agere cœpit, vt ſi ipſe in clericatu
nō promoueretur, nec presbyter Bonifacius in ſuo gradu eſſe permitteretur. In qua eius prouocatione cū viderem Bonifacium nolle quibuſlibet infirmis & ad ſu-
ſpicionem

A ſpicionem propenſis de ſuæ vitæ dubitatione ſcandalũ
fieri, paratumq; eſſe honoris ſui apud homines dãnum
perpeti potius, quàm in ea contentione, in qua nõ poſ-
ſet ignorantibus & dubitantibus vel ad male ſuſpican-
dum procliuioribus ſuam demonſtrare conſcientiam,
vſque ad Eccleſiæ perturbationem inaniter progredi,
elegi aliquid medium, vt certo placito ſe ambo cõſtrin-
gerent ad locum ſanctum ſe peregrinaturos, vbi terri-
biliora opera dei non ſanam cuiuſque conſcientiã mul-
to facilius aperirent, & ad confeſsionem vel pœna vel
timore compellerẽt. Vbique quidem deus eſt, & nullo
continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, &
eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet
adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iu-
ſtificet & coronet. Veruntamen ad iſta quę hominibus
viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius cõſilium perſcru-
tari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non
fiant? Multis enim notiſsima eſt ſanctitas loci, vbi beati
Loci ſanctitas. Fœlicis Nolenſis corpus cõditum eſt, quò volui vt per-
gerent, quia inde nobis facilius fideliusq; ſcribi poteſt,
quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatũ.
Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam ſan-
B ctorum, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones confi-
tentur, furem quendam quia ad eum locum venerat vt
falſum iurando deciperet, compulſum fuiſſe confiteri
furtum, & quod abſtulerat reddere. Nunquid non &
Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? Et
tamen nuſquam hic ſcimus talia fieri. Sicut enim (quod
1.Cor.12. Apoſtolus dicit) non omnes ſancti habent dona cura-
tionum, nec omnes habent diiudicationem ſpirituum,
ita nec in omnibus memoriis ſanctorum iſta fieri vo-
luit ille, qui diuidit propria vnicuiq; prout vult. Qua-
propter cum ego noluiſſem hunc grauiſsimum dolo-
rem cordis mei vobis perferri in notitiã, ne vos atro-
citer & inaniter contriſtando turbarem, fortaſsis ideo
deus noluit vos latere, vt nobiſcum orationibus incũ-
batis, vt quod ipſe in hac cauſa nouit, nos autem noſſe
2.q.1.nomẽ non poſſumus, etiam nobis manifeſtare dignetur. No-
men autem presbyteri propterea non auſus ſum de nu-
mero collegarum eius vel ſupprimere vel delere, ne di-
uinæ poteſtati ſub cuius examine cauſa adhuc pendet,
facere viderer iniuriam, ſi illius iudicium meo vellem
iudicio præuenire: quod nec in negociis ſecularibus iu-
C dices faciunt, quando cauſę dubitatio ad maiorem po-
teſtatem refertur, vt pendente relatione aliquid audeãt
commutare. Et in Epiſcoporum concilio conſtitutum
eſt, nullum clericum, qui nondum conuictus ſit, ſuſpen
di à communione debere, niſi ad cauſam ſuam exami-
nandam ſe non præſentauerit. Bonifacius tamen hanc
humilitatem ſuſcepit, vt nec literas acciperet quibus in
peregrinatione honorem ſuum quæreret, vt in eo loco
vbi ambo ignoti ſũt, circa ambos æqualitas ſeruaretur.
Et nunc ſi vobis placet vt nomẽ eius non recitetur, ne
2.Cor.11. iis qui ad Eccleſiam accedere nolunt, ſicut ait Apoſto-
lus, demus occaſionem quærentibus occaſionem, non
erit noſtrum hoc factum, ſed eorum quorum cauſa fue-
11.q.3.quid obeſt. rit factum. Quid enim obeſt homini, quod ex illa tabu-
la non vult eum recitari humana ignorãtia, ſi de libro
viuorum non eum delet iniqua conſcientia? Proinde
fratres mei qui timetis deum, memẽtote quod ait Apo-
1.Pet.5. ſtolus Petrus: Quoniã aduerſarius veſter diabolus tan-
quam leo rugiens circũit quærens quem deuoret. Quẽ
non poteſt deuorare ſeductum ad nequitiam, famam
ipſius inquinare conatur, vt ſi fieri poteſt, opprobriis
hominum, & malarum linguarũ detractione deficiat,

& ſic in eius fauces ruat. Si autem nec famam innocen- D
tis maculare potuerit, hoc ei perſuadere tentat, vt per
maleuolas ſuſpiciones de fratre ſuo iudicet, & ſic ab il-
lo implicatus abſorbeatur. Et quis omnes eius captio-
nes & circũuentiones vel comprehendere vel enume-
rare ſufficiat? Aduerſus tamen hæc tria quæ ad cauſam
præſentem pertinent propius, ne mala exempla imitan-
do ad nequitiã ſeducamini, ita vos per Apoſtolum al-
loquitur deus: Ne ſitis iugum ducẽtes cum infidelibus. *2.Cor.6.*
Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut
quæ ſocietas luci ad tenebras? Itẽ alio loco, Nolite, in- *1.Cor.15.*
quit, ſeduci: Corrumpũt mores bonos colloquia mala.
Sobrij eſtote iuſti, & nolite peccare. Vt autem linguis
detrahentium non deficiatis, ſic per Prophetam domi-
nus dicit. Audite me qui ſcitis iudicium, populus meus *Eſa.51.*
in quorum corde lex mea eſt. Opprobria hominum no
lite metuere, & detractione eorum ne ſuperemini, nec
quòd vos ſpernant, magni duxeritis. Sicut enim veſti-
mentum ita per tempus abſumentur, & ſicut lana à ti-
nea comedentur, iuſtitia autem mea in æternum ma-
net. Iam vero ne maleuolo animo de ſeruis dei falſa
ſuſpicando pereatis, illud Apoſtolicum recordamini
vbi ait: Nolite ante tempus iudicare quicquam, donec *1.Cor.4.*
veniat dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, E
& manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit vni-
cuique à deo. Et item illud quod ſcriptum eſt, Quæ ma-
nifeſta ſunt vobis: quæ autẽ occulta ſunt, domino deo
veſtro. Manifeſtum eſt quidem, quia iſta in Eccleſia nõ
accidunt ſine graui triſtitia ſanctorum atque fidelium,
veruntamen conſoletur nos qui cuncta prędixit, atque
vt abundãtia iniquitatis non refrigeſcamus, ſed vſque
in finẽ perſeueremus, vt ſalui eſſe poſsimus admonuit.
Nam quantum ad me attinet, etſi eſt in me quantula-
cũque charitas Chriſti, quis veſtrum infirmatur, & ego *2.Cor.11.*
non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego nõ vror? No-
lite itaque augere cruciatus meos deficiendo vel in ſu-
ſpicionibus falſis, vel in peccatis alienis. Nolite obſecro
vos, ne dicam de vobis: Et ſuper dolores vulnerũ meo-
rum addiderunt. Nam illi qui gaudent de iſtis dolori-
bus noſtris, de quibus in perſona corporis Chriſti tãto
ante prædictum eſt, Aduerſus me inſultabant qui ſede- *Pſal.68.*
bant in porta, & in me pſallebant qui bibebant vinum:
multo tolerabilius ſuſtinẽtur, pro quibus tamen etiam
ipſi orare & bonum eis velle didicimus. Ad quid enim
aliud ſędent iſti, & quid aliud captant, niſi vt quiſquis
Epiſcopus vel clericus vel monachus vel ſanctimonia-
lis ceciderit, omnes tales eſſe credant, ſed non omnes F
poſſe manifeſtari? Et tamen etiam ipſi cum aliqua mari-
tata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores ſuas, nec
accuſant matres ſuas. Cum autem de aliquibus qui ſan-
ctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falſi
ſonuerit vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt,
vt de omnibus hoc credatur. Hos ergo de noſtris do-
loribus ſuauitatem ſuæ malæ linguæ captãtes, facile eſt
vt illis canibus comparemus, ſi forte in malo intelligẽ-
di ſunt, qui lingebant vulnera pauperis illius, qui ante *Luca.16.*
ianuam diuitis iacebat, & quouſque veniret ad requiẽ
ſinus Abrahæ, laborioſa & indigna omnia tolerabat.
Vos me nolite amplius cruciare, qui aliquam ſpem ha-
betis ad deum. Vos nolite illa vulnera quæ illi lingebãt
multiplicare. Vos pro quibus periclitamur, omni hora *2.Cor.7.&*
habentes foris pugnas, intus timores, periculum in ci- *11.*
uitate, periculum in deſerto, periculum ex gentibus,
periculum ex falſis fratribus, ſcio quia doletis, ſed nũ-
quid acrius quàm ego? Scio quia conturbati eſtis, & ti-

G meo ne inter linguas maledicorum deficiatis, & pereat infirmus, propter quem Chriſtus mortuus eſt. Non ex vobis increſcat dolor noſter, quia non culpa noſtra factus eſt veſter. Nam hoc eſt quod præcauere conatus ſum, vt ſi fieri poſſet, hoc malum nec vitandum negligeretur, nec in veſtram notitiã perferretur, vbi infructuoſe cruciaremur firmi, & periculoſe turbarentur infirmi. Sed qui hoc cognito permiſit vos tentari, det vobis vires ſuſtinendi, & erudiat vos ex lege ſua. Doceat *Pſal. 93.* vos & mitiget à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Audio nonnullos veſtrum hoc amplius contriſtari, quòd de lapſu duorũ illorũ diaconorũ, qui ex parte Donati venerant, tanquã diſciplinæ Proculiani inſultauerint, velut gloriantes de nobis, quòd ex noſtra diſciplina nihil tale in clericis extitiſſet. Quod quicunq; feciſtis, fateor vobis, nõ bene feciſtis. Ecce docuit *Hiere. 9.* nos de⁹, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Nec obiiciatis hæreticis, niſi quia non ſunt catholici, ne ſimiles eis ſitis, qui non habendo quod in cauſa ſuę diuiſionis defendant, nõ niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſsime iactant: vt quia ipſam diuinæ ſcripturæ veritatem, qua vbique diffuſa Chriſti H ecclesia commendatur, criminari & obſcurare nõ poſſunt, homines per quos prædicatur, adducãt in odium, de quibus & fingere quicquid in mentem venerit poſſunt. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in illo docti eſtis. Ipſe quippe fideles ſuos ſecuros fecit etiam de diſpenſatoribus malis, mala *Matth. 23.* ſua facientibus, & bona eius loquentibus, vbi ait, Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt *1. Corin. 9.* enim, & non faciunt. Orate quidem pro me, ne forte alijs prædicans, ipſe reprobus inueniar. Verũtamẽ cum *47. di. quã* gloriamini, nõ in me, ſed in domino gloriemini. Quã*tumlibet.* tumlibet enim vigilet diſciplina domus meæ, homo ſum, & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo, *Gene. 49.* vt domus mea melior ſit quàm arca Noë, vbi tamẽ inter octo homines reprobus vnus inuentus eſt: Aut me*Gene. 21.* lior ſit quàm domus Abrahæ, vbi dictum eſt, Eiice ancillam, & filium eius. Aut melior ſit quàm domus Iſaac, *Malach. 1.* cui de duobus geminis dictũ eſt, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui. Aut melior ſit quàm domus ipſius Ia*Gene. 49.* cob, vbi lectum patris filius inceſtauit. Aut melior ſit *2. Reg. 11.* quàm domus ipſius Dauid, cuius filius cum ſorore cõ I cubuit, cuius alter filius contra patris tã ſanctam manſuetudinem rebellauit. Aut melior quàm cohabitatio *2. Cor. 7.* Pauli Apoſtoli, qui tamen ſi inter omnes bonos habitaret, non diceret quod ſuperius commemoraui, Foris pugnæ, intus timores: nec diceret cum de ſanctitate *Philip. 2.* & fide Timothei loqueretur, Neminem habeo qui germanè de vobis ſolicitus ſit. Omnes enim ſua quærunt, non quæ ſunt Ieſu Chriſti. Aut melior quàm cohabitatio ipſius domini Chriſti, in qua vndecim boni perfi*47. diſtin.* dum & furem Iudam tolerauerunt. Aut melior ſit po*quãtũlibet.* ſtremò quàm cœlum, vnde angeli ceciderunt. Simpliciter autem fateor charitati veſtrę coram domino deo noſtro, qui teſtis eſt ſuper animam meam, ex quo deo ſeruire cœpi, quomodo difficile ſum expertus meliores quàm qui in monaſteriis profecerunt, ita non ſum expertus peiores quàm qui in monaſteriis ceciderunt, ita *Apoc. 22.* vt hinc arbitrer in Apocalypſi ſcriptum, Iuſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc. Quapropter etſi contriſtamur de aliquibus purgamentis, conſolamur tamẽ etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi veſtri offenduntur, torcularia deteſtari, vnde apothecæ dominicæ fructu olei luminoſioris implentur. Domini dei noſtri miſericordia vos ad- G uerſus omnes inſidias inimici in ſua pace cuſtodiat dilectiſsimi fratres.

Auguſtinus Clero & populo Hipponenſi excuſat abſentiam ſuam, adhortans vt in ſubleuandis pauperibus ſolito ſint alacriores ob afflictiones temporarias.

Epiſtola CXXXVIII.

DILECTISSIMIS fratribus conclericis & vniuerſæ plebi, Auguſtinus in domino ſalutem. In primis peto charitatẽ veſtram, & per Chriſtum obſecro, ne vos mea contriſtet abſentia corporalis. Nã ſpiritu & cordis affectu puto vos non dubitare nullo modo me à vobis poſſe diſcedere, quãuis me amplius cõtriſtet quàm forte voſipſos, quòd infirmitas mea ſufficere nõ poteſt omnibus curis quas de me exigũt membra Chriſti, quibus me & timor eius & charitas ſeruire compellit. Illud enim nouerit dilectio veſtra, nunquam me abſentem fuiſſe licentioſa libertate, ſed neceſſaria ſeruitute, quæ ſæpe ſanctos fratres & collegas meos etiam labores marinos & tranſmarinos cõpulit ſuſtinere, à quibus me ſemper non in- L deuotio mentis, ſed minus idonea valetudo corporis excuſauit. Proinde dilectiſsimi fratres ſic agite, vt quod ait Apoſtolus, ſiue adueniens & videns vos, ſiue abſens *Philip. 1.* audiam de vobis quia ſtatis in vno ſpiritu, vno animo collaborantes fidei euangelicæ. Si vos aliqua moleſtia temporalis exagitat, ipſa vos magis admonere debet quemadmodum de illa vita cogitare debeatis, vbi ſine aliquo labore viuatis, euadentes non moleſtas anguſtias temporis parui, ſed horrẽdas pœnas ignis æterni. Nam ſi modo tanta cura, tanta intentione, tanto labore agitis ne in aliquos cruciatus tranſitorios incidatis, quantum vos oportet eſſe ſolicitos, vt ſempiternas miſerias fugiatis? Et ſi mors ſic timetur, quæ finit tẽporalem laborem, quomodo timẽda eſt quæ mittit in æternum dolorem? Et ſi deliciæ ſeculi hui⁹ breues & ſordidæ ſic amantur, quanto vehementius futuri ſeculi gaudia pura & infinita quærenda ſunt? Iſta cogitantes nolite eſſe pigri in operib⁹ bonis, vt ad veſtri ſeminis meſſem ſuo tempore veniatis. Nunciatum enim eſt mihi, quòd morem veſtrum de veſtiẽdis pauperibus fueritis obliti, ad quam miſericordiam cum præſens eſſem, vos exhortatus ſum, & nunc exhortor, ne vos vincat & pigros faciat contritio huius mundi, cui talia videtis accidere, qualia dominus & redemptor noſter, qui mẽti- M ri non poteſt, ventura prædixit. Non ſolùm ergo non debetis minus facere opera miſericordię, ſed etiam debetis amplius quàm ſoletis. Sicut enim ad loca muni- *Simile elegans.* tiora feſtinatius migrãt, qui ruinam domus vident cõtritis parietibus imminere: ſic corda Chriſtiana quanto magis ſentiunt mũdi huius ruinam crebreſcentibus tribulationibus propinquare, tãto magis debẽt bona quæ in terra recondere diſponebãt, in theſaurum cœleſtem impigra celeritate transferre: vt ſi aliquis humanus caſus acciderit, gaudeat qui de loco ruinoſo emigrauit. ſi autem nihil tale fuerit ſubſecutum, nõ contriſtetur qui quandoq; moriturus, immortali domino ad quem venturus eſt, bona propria commẽdauit. Itaque fratres mei dilectiſsimi, ex eo quod quiſque habet, ſecundum ſuas vires quas ipſe nouit, facite quod ſoletis, alacriore animo quàm ſoletis, & inter omnes ſeculi huius moleſtias apoſtolicam exhortationẽ corde retinete, vbi ait: Do- *Philip. 4.* minus in proximo eſt, nihil ſoliciti fueritis. Talia mihi de vobis nuncientur, quibus nouerim, non propter meam præſentiam, ſed propter dei præceptum qui nũ-

quam

A quam eſt abſens, vos ſolere facere, quod multis annis
me præſente,& aliquãdo etiam me abſente feciſtis. Do-
minus vos in pace conſeruet dilectiſsimi fratres,& ora-
te pro nobis.

Audax Auguſtino, flagitans illius ſcripta.
Epiſtola CXXXIX.

DOMINO vere prædicabili ac nimium ſuſpi-
iendo,omniq; laudum genere proſequendo
patri Auguſtino, Audax in domino ſalutem.
Habeo gratiã beatitudini tuæ,quòd liben-
ter mei ſumpſeris teotamẽta ſermonis. Tunc enim bo-
næ fidei filiis datur audacia, cum paterni fontis imbri-
bus fuerit irrorata. Prouocaui itaque te dulcis antiſtes,
non vt prælargi pectoris puſillum libamen acciperem,
ſed vt ingens diuinis vbertim flumen haurirem. Theſau-
rum ſapientiæ deſideraui, ſed minus accepi quàm vo-
lui, licet minus non debet dici, ſed munus, quod oracu-
lum legis contulerit Auguſtinus, ſacrator iuſtitiæ, in-
ſtaurator ſpiritalis gloriæ, diſpenſator ſalutis æternæ.
Tam tibi mundanus orbis notus eſt, quàm notatus: tam
tu ei cognitus, quam probatus. Opto itaque ſapientiæ
B floribus paſci, & viui fontis hauſtibus irrigari. Præſta
cupienti quod vtique proſit. Poteſt enim ſeminudi ro-
boris velamen genitale viridari, ſi meruerit tuis ſenſim
fluentis augeri. Itaque humilitatis meæ præſentiã ſpon-
deo nõ tam ſtylo quàm voto, ſi venerabilitatis tuæ ſcri-
pta pro viſo relegero. Diuina te elementia tueatur an-
nis innumeris domine venerabilis.

Cur mihi fons orbis paruo ſermone meauit?
An minus apta ſuis ſperauit corda fluentis?
Cum pateat mens omnis aquis, ſpectetq; loquacem.
Relligionis opem, gratos da ſenſibus imbres,
Verſus heptameter. Expectat quos plena fides Chriſti de ſtipite pendens.

*Auguſtinus Audaci, excuſat occupationes ſuas, admo-
nens vt vel intendat euoluendis ipſius libris, vel præſens
audiat ipſum loquentem.* *Epiſtola* CXL.

DOMINO dilectiſsimo & in Chriſto prædi-
cãdo nimiùmque deſiderabili fratri Audaci,
Auguſtinus in domino ſalutem. Breuem epi-
ſtolam tuam, ſed planè vehementem flagitatricem pro-
lixæ epiſtolæ meæ, non inuitus, imò etiam lætus ac-
cepi: nõ quòd facilè ſufficerem auiditati, ſed quòd gra-
tularer charitati tuæ, quia etſi non de idoneo expetis,
C bonum eſt tamen quod expetis. Et ad longam quidem
epiſtolam conſcribendam magis mihi ocium quàm fa-
cultas deeſt, occupatiſsimo ſcilicet eccleſiaſticis curis,
à quibus pauculæ temporũ ſtillæ vix recreant vel cogi-
tantem aliquid, vel ea quæ magis vrgent, & mihi vi-
dentur pluribus profutura, dictantem, vel reficientem
corporis vires noſtræ neceſſarias ſeruituti. Nam verba
non deſunt, quibus poſsit multa charta compleri, ſed
quòd à nobis in eadem ſermonis prolixitate deſideras,
ad hoc me idoneum non eſſe reſpondeo. Theſaurum
enim ſapientiæ te deſideraſſe dixiſti, ſed minus acce-
piſſe quàm voluiſti, cum ego ex illo theſauro mendica-
bunda prece quotidianam ſtipem rogem, vixque impe-
trem. Oraculum autem legis quomodo ſum, de cuius la-
tis atque abditis penetralibus neſcio longe plura quàm
ſcio, eiuſq; multiplices ſinus opacóſque receſſus adire ac
penetrare non valeo ſicut volo, & me non aliud quàm
minus dignum eſſe cognoſco? Porrò ſacrator iuſtitiæ
quis ego, cui me ſacratum eſſe permagnũ eſt? Iam verò
quod inſtauratorem ſpiritalis gloriæ me appellas, da
veniam, multũ cui loquaris ignoras. Ipſe quippe adhuc
in hac gloria ſic inſtauror, vt de die in diem non ſolum
quantum accedam, ſed vtrum omnino aliquid accedã, D
latere me fatear. Diſpenſator planè ſalutis æternæ, cum
cæteris innumerabilibus conſeruis meis ſum. Quod ſi
volens facio, mercedem habeo. Si autem inuitus, tãtùm 1.Corin.9.
diſpẽſatio mihi credita eſt. neque enim eſſe ſalutis illius
diſpenſatorẽ per verbum ac ſacramentum, iam hoc eſt
etiam eſſe participem. Nam ſi per bonos non diſpenſa-
retur, non rectè apoſtolus diceret: Imitatores mei eſto- 1.Cor.4.
te, ſicut & ego Chriſti. Rurſus ſi per malos non diſpen-
ſaretur, non de quibuſdã dominus diceret: Quæ dicunt Matt.23.
facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & 1.Corin.4.
non faciunt. Multi ergo diſpenſatores ſunt, per quorum 1.Corin.7.
miniſterium peruenitur ad æternam ſalutẽ. Sed quæri- Roma.12.
tur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur, & in-
ter ipſos fideles, in quorũ me numero ille qui non falli-
tur computet, alius eſt ſic, alius autẽ ſic, ſicut vnicuique
deus partitus eſt menſuram fidei. Itaq; frater chariſsime
atq; dulciſsime, paſcat te dominus potius ſapientiæ flo-
ribus,& viui fontis hauſtibus irriget. Si quid autem per
operulam meam religioſiſsimo ſtudio tuo cõferri poſ-
ſe arbitraris, quia & capacem te eſſe intelligo,& auidum
ſentio, magis in alia noſtra opuſcula, quæ multis volu- E
minibus cõprehenduntur, tibi animus intendendus eſt,
quàm per epiſtolas aliquid ſperandum, quod tuum de-
ſideriũ poſsit explere. Aut certe in præſentia ſume quod
potero, quam te puto tuã nobis ideo non exhibere, quia
non vis. Quid enim magnum eſt adiuuante domino vt
homo liber à cuiuſquam loci munere venias ad nos, ſi-
ue nobiſcum diu futurus, ſiue peracto ſaltem pauxillo
temporis rediturus? Ecce penè factũ eſt, quod in quin-
que verſuum tuorũ tertio poſuiſti, vt magis loquacem
quàm eloquentem haberes epiſtolam meam. Quod au-
tem in quinto atq; vltimo verſu ſeptem pedes ſunt, ne-
ſcio vtrum numerus tuum fefellit auditum, an experiri
voluiſti, vtrum ego adhuc iſta diiudicare meminerim,
quæ forte iam obliti ſunt, qui talium aliquando ſtudio-
ſi, poſtea plurimum in eccleſiaſticis literis profecerunt.
Pſalterium à ſancto Hieronymo tranſlatum ex Hebræo
non habeo. Nos autem non interpretati ſumus, ſed co-
dicum Latinorum nonnullas mẽdoſitates ex Græcis ex-
emplaribus emẽdauimus. Vnde fortaſsis fecerimus ali-
quid commodius quàm erat, non tamen tale quale eſſe
debebat. Nam etiam nunc, quæ forte nos tunc præte-
rierunt, ſi legentes mouerint, collatis codicibus emen- F
damus. Ita illud quod perfectum eſt, tecum nos quo-
que requirimus.

*Auguſtinus Maximæ ſtudioſæ fœminæ, conſolans il-
lam ſuper afflictione Barbarorum & Donatiſtarum.*
Epiſtola CXLI.

HONORABILI & eximiæ atque in membris
Chriſti laudabili famulæ dei Maximæ, Augu-
ſtinus in domino ſalutem. Quantum nos
ſtudium ſanctum lætificat, tantum rurſus con
triſtat quòd per errores noxios & pernicioſiſsimos pro-
uinciam veſtram nimium periclitari ſignificas. Sed quia
iſta futura prædicta ſunt, mirãdum non eſt quòd exur-
gant, ſed vigilandum eſt ne noceant. Hęc autem deus li-
berator noſter exurgere nõ permitteret, niſi ſanctis eius
etiam per huiuſmodi tentationes erudiri expediret.
Comparant ſibi quidem illi ſua voluntate peruerſa, &
præſentis meritum cæcitatis,& futuri æterni ſupplicij, ſi
per contumaciam indociles fuerint, ſeque cum in hac
vita ſunt, corrigere atque emendare neglexerint. Verun-
tamen ſicut ipſi male vtuntur bonis dei, qui facit ſolem Matt.5.
ſuum oriri ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & Roman.2.

G iniuſtos, qui eos per patienſiam ſuam ad pœnitenſiam
vocat, cum theſaurizãt ſibi iram in die iræ, & reuelatio-
nis iuſti iudicij dei. Sicut ergo ipſi benignitate & patien
tia, id eſt, bonis dei male viuntur, dum nõ corriguntur:
ſic contrà deus etiam malis eorum bene vtitur, non ſo-
lum ad iuſtitiam ſuam, qua his digna in fine retribuet,
ſed etiam ad exercitationẽ & profectũ ſanctorum ſuo-
rum, vt ex ipſa etiam malorum peruerſitate boni profi-
ciant, & probentur & manifeſtentur, ſicut Apoſtolus
1.Corin. 11. ait: Oportet hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant inter
vos. Nam ſi nullus etiam malorum bonus vſus eſſet deo
ad vtilitatem electorum ſuorum, qui etiam de malo Iu-
dæ tantum boni præſtitit, vt CHRISTI ſanguine re-
dimeremur, poterat eos aut naſci non permittere, quos
malos futuros eſſe præſciebat, aut in ipſo eorum initio
malignitatis extinguere. Sed tantum eos permittit eſſe,
quantum nouit expedire atque ſufficere admonendæ
atque exercendæ ſanctæ domui ſuæ. Ideo noſtram de il-
lis triſtitiam conſolatur: quia & ipſa triſtitia quam pro il
lis habemus, nos releuat, illos autem in ſua peruerſitate
perſeuerantes grauat. Gaudium verò quod percipimus
quando aliqui ex eis correcti in melius commutantur,
H & ſanctorum ſocietati copulantur, nulli gaudio in hac
Prouer. 9. vita comparari poteſt. Propterea ſcriptum eſt, Fili, ſi ſa-
piens fueris, tibi ſapiens eris, & proximis tuis: ſi autem
malus euaſeris, ſolus hauries mala. Qua cum gaudemus
de fidelibus & iuſtis, & illis & nobis prodeſt bonum eo-
rum: cum autem contriſtamur de infidelibus & iniquis,
illis ſolis nocet & eorum malitia, & noſtra triſtitia. Nos
autem etiam hoc plurimum adiuuat apud deum, quòd
pro eis miſericorditer contriſtamur, & pro ipſa triſtitia
cõgemiſcimus & oramus. Vnde honorabilis & in Chri
ſto laudabilis famula dei, & mœſtitiam tuam de talibus,
& vigilantiam atque cautelam contra tales quam tuis li-
teris expreſsiſti, multum approbo & laudo, atque vt in
hac via perſeueranter ambules, pro meis viribus quia
hoc exigis, & hortor & moneo, vt miſerearis eorum tã-
quam ſimplex vt columba, caueas autem illos tanquam
aſtuta ſicut ſerpens, deſque operam quantum potes, vt
qui tibi adhærent, tecum in recta fide permaneant, aut
ad fidem rectam, ſi forte in aliquo aliqui deprauati ſunt,
corrigantur. De homine autem, quem ſuſcepit verbum
dei, cum caro factum eſt, & habitauit in nobis, emenda-
rem aliquid, ſi in eo quod credis, falſum aut peruerſum
I inuenirem. Hoc ergo crede quod credis, quia in illo ho
mine totam naturam noſtrãm ſuſcepit filius dei, id eſt,
& animam rationalem & carnem mortalem ſine pec-
cato. Infirmitatis enim noſtræ particeps factus eſt, non
iniquitatis, vt per infirmitatem communem ſolueret
iniquitatem noſtram, & adduceret nos ad iuſtitiã ſuam,
bibens mortem de noſtro, & propinans vitam de ſuo.
Sed ſi habes aliquam ſcripturam eorum, in qua aſſerunt
quod huic fidei ſit contrarium, dignare eam mittere, vt
non ſolum fidem noſtram dicamus, ſed eorum quoque
perfidiam quantum poſſumus refellamus. Sine dubio
enim hoc ipſum quod peruerſe & impie ſentiunt, ali-
quibus teſtimoniis diuinarum ſcripturarum conantur
adſtruere. In quibus eis oſtendendum eſt, quàm non re-
ctè intelligant literas ſacras conſcriptas ad fidelium ſa-
lutem: tanquam ſi quiſquam ſe medicinalibus ferramẽ-
tis grauiter vexet, quæ vtique non ad vulnerandum,
ſed ad ſanandum ſunt inſtituta. Multum autem labo-
rauimus & laboramus, quantum dominus donat con-
tra diuerſos errores arguendos. Sed laborum noſtro-
rum opuſcula ſi forte habere deſideras, mitte qui tibi
deſcribant. Voluit enim deus vt hoc facillime poſſis,
qui tibi dedit vnde poſsis.

CXIII.

HOc loco ſequebatur Epiſtola prolixa ad Demetria-
dem virginẽ, quam inuenies in fine Tomi repoſitã.

*Auguſtinus & Alipius Iulianæ viduæ matri Deme-
triadis virginis, ne fallatur epiſtola quam eloquens qui-
dam ad illam ſcripſit. Quidam ſuſpicantur eſſe Iulia-
ni, ſed non alienam ab errore Pelagianorum.*

Epiſtola CXLIII.

DOMINAE debitis in
Chriſto officiis hono-
randæ & merito illuſtri
filiæ Iulianæ Alipius &
Auguſtinus in domino
ſalutem. Grate admo-
dum nobis iocunde que
accidit, vt ſimul nos cõ-
ſtitutas apud Hipponẽ
tuæ reuerentiæ literæ re-
perirent, quibus hæc re-
ſcripta pariter redderc-
mus, cognita veſtra in- L
columitate gaudentes, viciſsimq́; noſtrum quam vobis
charam eſſe confidimus, mutua dilectione nunciantes,
domina, debitis in Chriſto officiis honoranda, & meri-
tò illuſtris filia. Scire autem vos optime ſcimus, quãtum
vobis debeamus religionis affectum, quantaq́; nobis &
apud deũ & inter homines ſit cura de vobis. Licet enim
vos per literas primũ, deinde etiam præſentia corporali
pia & catholica, hoc eſt, vera membra Chriſti exiguitas
noſtra cognouerit, tamen etiam per miniſterium no-
ſtrum, cum accepiſſetis verbum auditus dei, ſicut dicit
Apoſtolus, Accepiſtis non vt verbum hominum, ſed ſi- 1.Theſſ. 2.
cut eſt vere, verbum dei. Cuius miniſterij noſtri adiuuã-
te gratia & miſericordia ſaluatoris in domo veſtra tan-
tus fructus exortus eſt, vt humanis nuptiis iam paratis,
ſancta Demetrias ſpiritalem ſponſi illius præferret am-
plexum, cui ſpecioſo præ filiis hominum ad habendam
ſpiritus vberiorem fœcunditatem, nec ad amittendam
carnis integritatem virgines nubũt. Neſciremus autem
quemadmodum noſtra illa tunc exhortatio à fideli &
nobili virgine fuiſſet accepta, niſi nobis profectis, cum
poſt paululum profeſſa fuiſſet ſanctimoniam virgina-
lem, hoc ingens dei donum, quod per ſeruos quidem M
ſuos plantat & rigat, ſed per ſeipſum dat incrementum,
nobis operariis prouenitſe, veſtrarum literarum lætiſsi-
mo nuncio & veraci teſtimonio diſceremus. Quæ cum
ita ſint, nemo nos improbos dixerit, ſi in vobis admo-
nendis vt cõtraria gratiæ dei dogmata deuitetis, neceſ-
ſitudine ſumus propẽtiore ſoliciti. Nam licet nos Apo-
ſtolus nõ ſolũ opportune, verũ etiã importune prędicã-
do verbo inſtare præcipiat, non tamen in eorũ hominũ
numero vos habemus, quibus ſermo vel pagina noſtra
importuna videatur, quãdo id quod ad ſanam doctrinã
non pertinet, vos vt vigilãter euitetis alloquimur. Hinc
ergo eſt ꝙ admonitionẽ noſtram tam grato animo ſu-
ſcepiſtis, vt in epiſtola tua ad quã nunc reſcribimus, di-
ceres, Sanè ꝙ me hortatur reuerẽtia veſtra, ne aures in-
dulgeã his hominibus qui prauis tractatibus venerandã
fidẽ ſæpe corrũpunt, gratias vberes ago tã piæ admoni-
tioni. Qđ itaq; adiungis & dicis. Sed nouerit ſacerdotiũ
veſtrũ, longe me ac domunculã meã ab huiuſmodi per-
ſonis eſſe diſcretã, omniſq; familia noſtra adeo catholi-
cã ſequitur fidẽ, vt in nullã hæreſim aliquãdo deuiaue-
ſit, nec

A rit, nec vnquã lapſa ſit, nõ dico in eas ſectas quæ vix ex-
piantur, ſed nec in eas quæ paruos habere videntur er-
rores, hoc eſt quod nos magis magiſq́; compellit non
tacere apud vos de iis qui etiam illa quæ ſana ſunt, vi-
tiare conantur. Domũ enim veſtram non paruã Chri-
ſti eccleſiam deputamus. Nec ſanè paruus eſt error il-
lorum, qui putãt ex nobiſipſis nos habere, ſi quid iuſti-
tiæ, continentiæ, pietatis, caſtitatis in nobis eſt, eo quòd
ita nos condiderit deus, vt vltra, præter quod nobis re-
uelet ſcientiam, nihil nos adiuuet, vt ea quæ facienda
diſcendo nouimus, etiam diligendo faciamus, naturam
ſcilicet atque doctrinam definientes tantummodo eſ-
ſe gratiam dei & adiutorium, vt rectè iuſtéq́; viuamus.
Ad habendam verò bonam voluntatem, vbi eſt hoc ip-
ſum quod iuſte viuimus, & ipſa charitas quæ in omni-
bus dei donis ita excellit, vt etiã deus dicta ſit, (qua vna
adimpletur in nobis ſi quid diuinę legis & admonitio-
nis implemus) nolunt nos diuinitus adiuuari, ſed noſ-
ipſos dicunt arbitrio proprio nobis ad iſta ſufficere.
Non vobis videatur error iſte mediocris, profiteri vel-
le Chriſtianos, nec velle audire Apoſtolum Chriſti, qui
Rom.5. cum dixiſſet, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus no-
B ſtris, ne quiſquam eam ſe habere non niſi per proprium
putaret arbitrium, cõtinuo ſubiunxit, Per ſpiritum ſan-
ctum qui datus eſt nobis. Hanc eſſe magnam gratiam
Pſal.67. ſaluatoris, qui aſcendens in altum, captiuauit captiuita-
tem, & dedit dona hominibus, quiſquis nondum con-
fitetur, quantum & quàm exitiabiliter erret, intelligis.
Quomodo ergo à vobis, quibus tantam dilectionẽ de-
bemus, admonẽdis vt talia caueatis, diſsimulare poſſe-
mus, cum legiſſemus librum quem ad ſanctam Deme-
triadem quiſnam ſcripſerit, vel vtrum ad vos peruene-
rit, veſtris potius reſcriptis noſſe volumus: In quo libro
ſi fas eſt, legat virgo Chriſti vnde credat virginalem
ſuã ſanctitatem, omneſq́; ſpiritales diuitias non niſi ex
ſeipſa ſibi eſſe, atq́; ipſa priuſquam ſit pleniſsime beata,
diſcat deo eſſe (quod abſit) ingrata. Verba enim ad illam
ſcripta in eodem libro ſunt iſta: Habes ergo & hic, in-
quit, per quæ merito præponaris aliis, imò hinc magis,
Nam corporalis nobilitas atque opulentia, tuorum in-
telliguntur eſſe, non tua. Spiritales verò diuitias nul-
lus tibi præter te conferre poterit. In his ergo iure lau-
danda, in his meritò cæteris præferenda es, quæ niſi ex
C te & in te eſſe non poſſunt. Cernis nempe quanta in his
verbis ſit cauenda pernicies. Nam vtique quod dictum
eſt, Non poſſunt eſſe iſta bona niſi in te, optime & ve-
riſsime dictum eſt, Iſte planè cibus eſt. Quod verò ait,
Non niſi ex te, hoc omnino virus eſt. Abſit vt hæc libẽ-
ter audiat virgo Chriſti, quæ piè intelligit propriã pau-
pertatem cordis humani, & ideo illic niſi ſponſi ſui
donis neſcit ornari. Audiat ergo potius Apoſtolum di-
centem, Deſponſaui vos vni viro, virginem caſtam ex-
2.Cor.11. hibere Chriſto. Timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſe-
duxit in verſutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrumpan-
tur à caſtitate quæ eſt in Chriſto. Et propterea de his
quoque ſpiritalibus diuitiis, non iſtum qui dicit, Nul-
lus tibi eas præter te conferre poteſt, & niſi ex te & in te
2.Cor.4. eſſe non poſſunt: ſed illum audiat qui dicit, Habemus
theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt eminentia vir-
tutis ſit dei, & non ex vobis. De ipſa quoque ſacra con-
tinentia virginali, quòd non ſibi ſit ex ſeipſa, ſed ſit dei
donum, quamuis credenti volentiq́; collatum, eundem
audiat veracem piumq́; doctorem, qui cum hinc ageret
1.Cor.7. ait, Vellem omnes eſſe ſicut meipſum, Sed vnuſquiſque
propriũ donum habet à deo, alius ſic, alius autẽ ſic. Au-

diat etiã ipſum, non tantũ ſuum, ſed vniuerſæ eccleſiæ D
vnicum ſponſum, de tali caſtitate atque integritate di-
centem, Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus Matt.19.
datum eſt: vt intelligat ex eo quòd habet tam magnum
bonum atq́; præclarũ, ſe potius deo & domino noſtro
gratias agere debere, quàm cuiuſquam verba, quòd ve-
lut ex ſeipſa id habeat, vt non dicamus aſſentantis adu-
latoris, ne de occultis hominũ temere iudicare videa-
mur, certe errantis laudatoris audire. Omne quippe da- Iaco.1.
tum optimum & omne donum perfectum, ſicut dicit
etiam apoſtolus Iacobus, deſurſum eſt deſcendens à pa-
tre luminum. Hinc ergo & ſancta virginitas, qua te fi-
lia volentem gaudentémque vicit natu poſterior, actu
prior, genere ex te, honore ante te, ætate ſubſequẽs, ſan-
ctitate præcedens, in qua etiam tuum eſſe cœpit quod in
te eſſe non potuit. Illa quippe carnaliter non nupſit, vt
non tãtùm ſibi, ſed etiam tibi vltra te ſpiritaliter auge-
retur: quoniã & tu ea cõpenſatione minor illa es, quòd
ita nupſiſti vt naſceretur. Hæc dei dona ſunt, & veſtra
quidem ſunt, ſed nõ ex vobis. Habetis enim theſaurum 2.Cor.4.
iſtum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus tan-
quam in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis ſit dei, &
non ex vobis. Nec miremini quia dicimus & veſtra eſ- E
ſe, & ex vobis nõ eſſe. Nam & panem quotidianum di- Luc.11.
cimus noſtrum, ſed tamen addimus, da nobis, ne pute-
tur eſſe ex nobis. Proinde ſicut ſcriptum eſt, Sine inter- 1.Theſ.
miſsione orate, in omnibus gratias agite: oratis vt per-
ſeueranter & proficienter habeatis: gratias agitis, quia
non ex vobis habetis. Quis enim vos ab illa ex Adam
maſſa mortis perditioniſq́; diſcernit? Nónne ille qui Luc.19.
venit quærere & ſaluare quod perierat? An verò quãdo
apoſtolo dicente audierit homo: Quis enim te diſcer- 1.Cor 4.
nit? reſponſurus eſt, Bona volũtas mea, fides mea, iuſti-
tia mea, & non cõtinuò quod ſequitur auditurus: Quid
enim habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti,
quid gloriaris quaſi non acceperis? Nolumus ergo vt
virgo ſacra cum audit vel legit, Spiritales diuitias nul-
lus tibi præter te cõferre poterit: in his iure laudãda, in
his meritò cæteris præferenda es, quæ niſi ex te & in te
eſſe non poſſunt. Nolumus prorſus ita glorietur quaſi
non acceperit. Dicat quidem: In me ſunt deus vota tua, Pſal.55.
quę reddã laudes tibi. Sed quia in illa non etiam ex illa,
meminerit etiam dicere, Domine in volũtate tua præ- Pſal.29.
ſtitiſti decori meo virtutem; quia etſi etiam ex illa pro- F
pter arbitriũ proprium, ſine quo nõ operamur bonum,
non tamen ſicut iſte dixit, nõ niſi ex illa. Propriũ quip-
pe arbitriũ niſi dei gratia iuuetur, nec ipſa bona volun-
tas eſſe in homine poteſt. Deus eſt enim, inquit Apoſto- Philip.2
lus, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona
volũtate, non ſicut iſti ſentiunt, tantũmodo ſcientiã re-
uelãdo vt nouerimus quid facere debeamus, ſed etiam
inſpirãdo charitatẽ, vt ea quæ diſcẽdo nouimus, etiam
diligẽdo faciamus. Nã vtiq́; nouerat ille quàm magnũ
bonũ eſſet cõtinẽtia, qui dicebat: Et cũ ſcirẽ quia nemo Sapien.8
poteſt eſſe cõtinens niſi deus det. Non ſolũ ergo ſciebat
quãtum eſſet hoc bonum, & quàm deſiderabiliter eſſet
concupiſcendũ, verũetiam quòd niſi dãte deo eſſe non
poſſet. Docuerat enim eum ſapiẽtia. Nam hoc dicit, Et
hoc ipſum erat ſapiẽtiæ, ſcire cuius eſſet hoc donũ. Nec
tamen ei ſcientia ſuffecit, ſed ait, Adij dominum, & de-
precatus ſum illum. Non igitur tantũmodo in hoc nos
adiuuat deus, vt ſciamus quid agẽdum ſit, verũetiam vt
amando agamus quod diſcẽdo iam ſcimus. Nemo itaq́;
poteſt eſſe nõ ſolũ ſciens verũetiam continens, niſi deus
det. Vnde cum iam ille haberet ſcientiam, precabatur

G vt haberet & continentiam, vt eſſet in illo quod ſciebat quia non eſſet ex illo: aut ſi propter liberum arbitrium proprium aliquantum & ex illo, non tamen niſi ex illo quia nemo poteſt eſſe cõtinens niſi deus det. Iſte autem de ſpiritalibus diuitiis, in quibus eſt vtiq; etiam ipſa luminoſa & ſpecioſa cõtinentia, non ait, In te & ex te eſſe poſſunt, ſed ait, niſi ex te & in te eſſe nõ poſſunt: vt quẽadmodum nõ ei ſunt alibi niſi in illa, ſic ei non aliunde niſi ex illa eſſe poſſe credantur, & ob hoc (quod miſerator dominus à corde eius auertat) ſic glorietur quaſi nõ acceperit. Et nos quidẽ de ſanctæ virginis diſciplina & humilitate Chriſtiana, in qua nutrita & educata eſt, hoc exiſtimamus, quòd illa verba cum legeret, ſi tamen legit, ingemuit, & pectus humiliter tutudit, ac fortaſsis & fleuit, dominumq; cui dicata & à quo ſanctificata eſt, fidenter orauit: vt quomodo illa nõ ſunt verba ipſius, ſed alterius, ita non ſit talis & fides eius qua ſe aliquid habere credat, de quo in ſe nõ in domino glorietur. Nam gloria quidẽ eius in ipſa eſt, non in verbis alienis, ſicut

Gala.6. Apoſtolus dicit: Opus autẽ ſuum probet vnuſquiſq;, & tunc in ſemetipſo gloriã habebit, & non in altero. Sed

Pſal.3. abſit vt gloria ſua ipſa ſit, & non ille cui dicitur, Gloria mea, & exaltans caput meum. Ita quippe eſt in ea ſalu-

H briter gloria eius, cum deus qui in illa eſt, ipſe eſt gloria eius, à quo habet omnia bona quib⁹ eſt bona, & habebit omnia quibus melior erit, inquantum in hac vita melior eſſe poterit, & quibus perfecta erit, quando fue-

Pſal 3. rit diuina gratia non humana laude perfecta. In domino enim laudabitur anima ei⁹, qui ſatiauit in bonis deſiderium eius, quia & hoc deſiderium ipſe inſpirauit, ne virgo eius ſic in aliquo bono glorietur, quaſi non acceperit. De hoc ergo eius affectu vtrumnam fallamur, inde nos fac potius reſcribendo certiores. Nam illud optime nouimus, cũ omnibus veſtris cultores vos eſſe & fuiſſe indiuiduæ Trinitatis. Sed non hinc ſolùm error humanus obrepit, vt aliquid ſecus ſentiatur de in-

I diuidua Trinitate. Sunt enim & alia in quibus pernicioſiſsime erratur, ſicuti hoc eſt, vnde diutius fortaſſe quàm ſatis eſſet veſtræ fideli caſtæq; prudentiæ in hac epiſtola locuti ſumus: quanquam qui bonum quod ex deo eſt, negat eſſe ex deo, neſcimus cui faciat iniuriam niſi deo, ac per hoc illi vtiq; Trinitati: quod malũ abſit à vobis, ſicuti abeſſe credimus. Abſit omnino vt tale aliquid in animo non dicimus tuo, vel ſacræ virginis filiæ tuæ, ſed in cuiuſque extremi meriti famuli vel famulæ veſtræ liber iſte fecerit, ex quo nonnulla verba quæ facilius intelligi poſſent, ponenda credidimus. Si autem diligentius intendatis, etiam illa quæ ibi videntur velut pro gratia ſiue adiutorio dei dicere, ſic inuenietis ambigua, vt poſsint referri vel ad naturã vel ad doctrinam, vel ad remiſsionem peccatorum. Nam & quòd coguntur cõfiteri, orare nos debere ne intremus in tẽtationem: poſſunt ad hoc referre, vt hactenus nos ad id reſpondeant adiuuari, quatenus orantibus atque pulſantibus nobis aperiatur intelligentia veritatis, vbi diſcamus quid facere debeamus, non vt vires accipiat voluntas noſtra quibus id quod diſcimus faciamus. Et quod nobis in gratia vel adiutorio dei dicunt dominũ Chriſtum bene viuẽdi propoſitum exemplum, ad eandem doctrinam reuocãt, quia ſcilicet in eius exemplo diſcimus quemadmodũ viuere debeamus. Non autem volunt ad hoc nos iuuari, vt quod diſcendo cognoſcimus, etiam diligendo faciamus. Aut certe in eodẽ libro inuenite aliquid, ſi poteſtis, vbi excepta natura, excepto quod ad eandem naturam pertinet arbitrio volũtatis,

excepta remiſsione peccatorum, & reuelatione doctri- K
næ, tale dei adiutorium confiteatur, quale confitetur ille qui dixit, Cum ſcirẽ quia nemo poteſt eſſe continens Sapien. 8.
niſi deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij dominũ, & deprecatus ſum illum. Neque enim iſte aut naturam precando volebat accipere in qua cõditus erat, aut de naturali voluntatis arbitrio ſatagebat cum quo cõditus erat, aut remiſsionem peccatorum deſiderabat, quin potius continentiam ne peccaret optabat, vel quid faciendum eſſet ſcire cupiebat, cum iam ſe ſcire fateretur cuius eſſet hoc donum. Sed vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere ſpiritu ſapientiæ, qui ſufficere ad implendam magnitudinem continentiæ. Si ergo tale aliquid illic inuenire potueritis, vberrimas gratias agimus, ſi reſcribendo inſinuare dignemini. Satis enim dici non poteſt quantum cupiamus in eorum hominum ſcriptis, qui propter acrimoniam atque facundiam leguntur à plurimis, apertam confeſsionem illius
gratiæ reperiri, quam vehementer commendat Apo- Heb. 11.
ſtolus, qui etiam ipſius menſuram fidei, ſine qua impoſ- Abac. 2.
ſibile eſt deo placere, ex qua iuſtus viuit, quæ per dile- Gala. 5.
ctionem operatur, ante quam & ſine qua omnino nul- Roma. 14.
la cuiuſquam bona opera exiſtimanda ſunt, quoniam L
omne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt, deum dicit vnicuique partitum: nec ſola reuelatione ſcientiæ nos diuinitus adiuuari vt pie iuſteq; viuamus, quæ ſine charitate inflat, verumetiam inſpiratione charitatis ipſius, quæ plenitudo legis eſt, & quæ cor noſtrum vt ſcientia non inflet, ædificat. Sed adhuc nuſquam tale aliquid in eorum literis potuimus inuenire. Maxime autem hoc in iſto libro eſſe vellemus, ex quo deſcripta illa verba poſuimus, vbi virginem Chriſti ita laudans tanquam ſpiritales diuitias nullus ei præter ipſam conferre poſſit, & tãquam niſi ex ipſa eſſe non poſsint, non vult eam in domino gloriari, ſed ſic gloriari quaſi nõ acceperit. In quo libro quamuis nec ipſius nec tuæ reuerentiæ nomen expreſſerit, tamen à matre virginis vt ad eam ſcriberet, à ſe poſtulatum eſſe commemorat. In quadam verò epiſtola ſua idem Pelagius, vbi & nomen ſuum apertiſsime ponit, nec nomen ſacræ virginis tacet, dicit ad eam ſe ſcripſiſſe, & eiuſdem ſui operis teſtimonio pro-
bare nititur ſe gratiam dei quam vel tacere vel negare M
aſſeritur, apertiſsime confiteri. Sed vtrum ipſe ſit liber in quo de ſpiritalibus diuitiis illa verba poſuit, vel verũ ad veſtram peruenerit ſanctitatẽ, reſcriptis veſtris petimus nos dignemini facere certiores.

Auguſtinus Anaſtaſio, exhortans ad amorem charitatis, quæ nobis non contingit niſi ex dono dei. Epiſt. CXLIIII.

DOMINO fratri ſancto & deſiderabili Anaſtaſio, Auguſtinus in domino ſalutem. Salutandi ſynceritatẽ tuam fidiſsima occurrit occaſio honorabilium ſeruorum dei, fratrũ noſtrorum Lupicini & Concordialis, per quos etiã ſi non ſcriberẽ, poſſet charitas tua omnia quæ apud nos aguntur, addiſcere. Scio enim quantum nos in Chriſto diligas, quia & tu ſcis quantum in illo viciſsim diligaris à nobis. Et ideo nõ dubitaui te contriſtari potuiſſe, ſi eos vidiſſes ſine literis meis, quos à nobis profectos & tãta nobis familiaritate coniunctos ignorare non poſsis. Simul etiam quia reſcriptorum debitor fui. Nam ex quo ſumpſi epiſtolam tuam, niſi nunc primum reſcripſiſſe me neſcio. Tantis enim curis obſtricti & diſtenti ſumus, vt etiam hoc neſciam. Vobis autem quemadmodum ſit, & verũ vobis aliquam requiem, quãtum in hac

A terra poteſt, domious præſtiterit, valde noſſe cupimus: qnoniam ſi glorificatur vnum membrum, congaudent 1.Cor.12. omnia membra: atque ita plerunque contingit, vt dum aliquos fratres noſtros in quantulacunque requie conſtitutos in mediis noſtris anxietatibus cogitamus, non parua ex parte recreemur, tanquam & nos in ipſis quietius tranquilliuſq; viuamus, quanuis etiam cum moleſtiæ in huius vitæ fragilitate crebreſcunt, æternam requiem nos deſiderare compellunt. Mundus quippe iſte periculoſior eſt blandus quàm moleſtus, & magis cauendus cum ſe illicit diligi, quàm cum admonet cogitq; contemni. Nam cum omnia quæ in illo ſunt, con- 1.Ioan.2. cupiſcentia ſint carnis & concupiſcentia oculorum & ambitio ſeculi, ſæpe etiam iis qui talibus ſpiritalia, inuiſibilia, æterna præponunt, inſerit ſe terrenæ ſuauitatis affectus, & delectationibus ſuis noſtra comitatur offi- 2 ſen.diſt. cia. Quanto enim ſunt charitati futura meliora, tanto 26. ca. nam ſunt infirmitati violentiora præſentia. Et vtinam ij qui vt. ea videre & gemere nouerunt, vincere & euadere mereantur. Quod ſine dei gratia nullo modo voluntas implet humana, quia nec libera dicenda eſt, quandiu eſt B vincētibus & vinciētibus cupiditatibus ſubdita. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Et ſi 2.Pet.2. Ioan.8. vos filius liberauerit, ait ipſe dei filius, tunc vere liberi eritis. Lex itaque docendo & iubendo quod ſine gratia impleri non poteſt, homini demonſtrat ſuam infirmitatem, vt quærat demonſtrata infirmitas ſaluatorem, à quo ſanata voluntas poſsit quod infirma non poſſet. Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, diffundit ſpiritus charitatem, implet chari- Gala.3. tas legem. Ideo lex pædagogus vocatur, ſub cuius minacißima ſeueritate qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt in quem non Roma.10. crediderunt? Proinde ne litera ſine ſpiritu occidat, ſpiritus viuificans credentibus & inuocantibus datur, charitas verò dei diffunditur in cordibus noſtris per ſpiri- Roma.5. tum ſanctum qui datus eſt nobis, vt fiat quod idē Apo- Roma.13. ſtolus dicit: Plenitudo legis charitas. Ita bona eſt lex illi qui ea legitime vtitur. vtitur autem legitime qui intelligens quare ſit data, per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem. Huic gratiæ qua iuſtificatur impius, quiſquis ingratus velut ad legem implen- Roma.10. dam de ſuis viribus fidit, ignorans dei iuſtitiā, & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ dei non eſt ſubiectus. Ac C per hoc fit ei lex non abſolutionis adiutorium, ſed vinculum criminis. Non quia lex malum eſt, ſed quia peccatum (ſicut ſcriptum eſt) per bonum talibus operatur mortem. Per mandatum enim grauius delinquit, qui per mandatum ſcit quàm malum ſit quod admittit. Inaniter autem putat victorem ſe eſſe peccati, qui pœnæ timore non peccat: quia etſi non impletur foris negocium malæ cupiditatis, ipſa tamen mala cupiditas intus eſt hoſtis. Et quis coram deo innocens inuenitur, qui vult fieri quod vetatur, ſi ſubtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipſa voluntate reus eſt qui vult facere quod non licet fieri, ſed ideo non facit, quia impune non poteſt fieri. Nam quantum in ipſo eſt, mallet non eſſe iuſtitiam peccata prohibentem atque punientem. Et vtique ſi mallet non eſſe iuſtitiam, quis dubitauerit quòd eam ſi poſſet auferret? Ac per hoc quomodo iuſtus eſt, iuſtitiæ talis inimicus, vt eam ſi poteſtas detur præcipientem auferat, ne comminantem vel iudicantem ferat? Inimicus ergo iuſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: amicus autem erit, ſi eius amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, ſed ardere. Ille autem D peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit. Ipſe eſt timor domini caſtus permanens in ſecu- Pſal.18. lum ſeculi. Nam ille timor pœnæ tormentum habet, & non eſt in charitate, cùmque perfecta charitas foras mit- 1.Ioan.4. tit. Tantum porrò quiſque peccatum odit, quantum iuſtitiam diligit, quod non poterit lege terrente per literam, ſed ſpiritu ſonante per gratiam. Tunc fit quod apoſtulus admonet, Humanum dico propter infirmi- Roma.6. tatem carnis veſtræ. ſicut enim exhibuiſtis membra veſtra deſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniuſtitiam, ſic nunc exhibete membra veſtra deſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Quid enim eſt, ſicut illud, ita & hoc, niſi, quemadmodum ad peccandum nullus vos cogebat timor ſed ipſius libido voluptaſq; peccati, ſic ad iuſte viuendum non vos ſupplicij metus vrgeat, ſed ducat delectatio charitaſq; iuſtitiæ? Et hæc quidem (quantum mihi videtur) nondum eſt perfecta, ſed quodammodo adulta iuſtitia. Neque enim fruſtra præmitteret, Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ, niſi quia plus aliquid dicendum fuit, ſi iam illi ferre potuiſſent. Plus quippe ſeruitutis debetur iuſtitiæ, quàm peccato ſolent homines exhibere. Nam pœna E corporis etſi non à voluntate, tamen reuocat ab opere peccati. Nec facilè quiſquam eſt qui palàm committat quod per illicitam & immundam percipiat voluptatem, ſi cruciatus vindictæ certum eſt continuo ſecuturos. Iuſtitia verò ſic amanda eſt, vt ab eius operibus etiam pœnæ corporis nos cohibere non debeant, atque inter manus crudelium inimicorum luceāt ope- Matth.5. ra noſtra coram hominibus, vt quibus placere poſſunt, glorificent patrem noſtrum qui in cœlis eſt. Hinc eſt quod ille fortiſsimus iuſtitiæ dilector exclamat, Quis Roma.8. nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptum eſt, Quoniam propter Pſal.43. te mortificamur tota die: deputati ſumus vt oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperuincimus per eum qui dilexit nos. Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neq; præſentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vide quemadmodum non vtcunque ait, Quis nos ſeparabit à Chriſto, ſed oſtendens vnde cohæreamus Chriſto, F quis nos, inquit, ſeparabit à charitate Chriſti? Charitate igitur Chriſto, non pœnæ timore cohæremus. Deinde commemoratis eis quæ videntur habere violentiam, nec tamen habent valentiam ſeparandi, ita concluſit, vt eandem diceret charitatem dei, quam dixerat Chriſti. Et quid eſt à charitate Chriſti, niſi à charitate iuſtitiæ? De illo quippe dictum eſt, Qui factus eſt no- 1.Cor.1. bis ſapientia à deo & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio: vt, quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur, in Hiere.9. domino glorietur. Sicut ergo ille eſt iniquiſsimus, quē nec pœnæ corporales deterrent ab immundis operibus ſordidæ voluptatis: ita ille iuſtiſsimus, qui nec pœnarū corporalium terrore reuocatur à ſanctis operibus luminoſiſsimæ charitatis. Quæ charitas dei (quod perpetua cogitatione tenendum eſt) diffunditur in cordibus Roma.5. noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Cum ergo nos huius charitatis qua lex veriſsime impletur, pauperes egenteſque ſentimus, non de inopia noſtra diuitias eius exigere, ſed orando petere, quærere & pulſare debemus, vt

G ille apud quē eſt fons vitæ, det nobis inebriari ab vbertate domus ſuæ,& voluptatis ſuæ potari torrente, quo *Pſal.35.* mundati atque vegetati, non ſolum triſtitia non abſorbeamur, verumetiam gloriemur in tribulationibus, ſcientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia *Roma.5.* probationem, probatio ſpem, ſpes verò non confundit: non quia per noſipſos hoc poſſumus, ſed quoniam charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui natus eſt nobis. Delectauit me iſta ſaltem per literas loqui tecum, quæ cum præſente nō potui, & hoc non propter te, qui non alta ſapiens conſentis humilibus, ſed propter quoſdam qui nimium arrogant humanæ voluntati, quam lege data putant ad eam implendam ſibi poſſe ſufficere, nulla ſuper doctrinā legis gratia ſanctæ inſpirationis adiutam. Per quorum diſputationem infirmitati hominum miſeræ atque indigæ ſuadetur, vt nec orare debeamus ne intremus in tentationem. Non quia hoc audent aperte dicere, ſed eorum ſententiam velint nolint hoc vtique ſequitur. Nam vt *Math.26.* quid nobis dicitur: Vigilate & orate ne intretis in tentationem? Vt quid etiam ſecundum hanc exhortationem cum doceret orare, præcepit vt dicamus, Ne nos H inferas in tentationem, ſi hoc non impletur ex adiutorio gratiæ diuinæ, ſed id totum eſt in arbitrio voluntatis humanæ? Quid plura? Saluta fratres qui tecum ſunt, & orate pro nobis vt ſalui ſimus ſecundum illam ſalu*Math.9.*tem de qua dicitur, Nō eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Orate ergo pro nobis vt iuſti ſimus: quod quidem homo non poteſt niſi norit & velit, & erit continuo qui plene voluerit, ſed hoc ipſum in eo nō erit niſi gratia ſpiritus ſanetur & adiuuetur vt poſsit.

Auguſtinus Sebaſtiano, de pia triſtitia, quam boni ferunt ex impietate malorum. Hanc epiſtolam ſubſcripſit Alipius.

Epiſtola CXLV.

DOMINO ſancto deſiderabili & in Chriſti honore ſuauiſsimo fratri Sebaſtiano, Auguſtinus in domino ſalutem. Quanuis ab animo noſtro nullo modo te ſeparatum eſſe permittat dulce vinculum charitatis, & indeſinēter tuos ſanctos mores atq; colloquia recolamus, tamen bene feciſti & gratias agimus quòd nobis etiam corporalis ſalutis tuæ nuncios apices mittendo, nos plurimum exhilaraſti. Senſi autem in epiſtola tua, quòd tædium te detinuerit à peccatoribus relinquentibus legem dei. Illo enim ſpi*Pſal.118.*ritu viuis quo dictum eſt: Vidi inſenſatos, & tabeſcebā.

I Pia eſt iſta triſtitia, &, ſi dici poteſt, beata miſeria, vitiis alienis tribulari, nō implicari: mœrere, non hærere: dolore contrahi, non amore attrahi. Hæc eſt perſecutio quam patiuntur omnes qui volunt in Chriſto pie viuere, ſecundum Apoſtolicam mordacem veramq; ſentētiam. Quid enim hic magis perſequitur vitam bonorum, quàm vita iniquorū? non cum cogit imitari quod diſplicet, ſed cum cogit dolere quod videt: quoniam coram pio viuens impie, etſi non obligat conſentientē, cruciat ſentientem. Nam ſæpe & diu impiorum corporibus à ſecularibus poteſtatibus, & quorumlibet vexationibus parcitur, piorum autem cordibus à malis hominum moribus nunquā, vſque ad huius ſeculi finem. Sic ergo potius impletur quod commemoraui dixiſſe *2.Tim.3.* apoſtolum: Quia omnes qui volunt in Chriſto Ieſu pie viuere, perſecutionē patientur, & tanto amarius, quanto interius, donec diluuiū tranſeat, vbi arca continet coruum & columbam. Sed inhære frater illi à quo audiſti, *Math.24.* Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Cōiungere domino, vt creſcat in nouiſsimis vita tua. Scio K enim non deeſſe recreationē cordis de fratribus bonis, Huic adiunge promiſsiones dei fideles, magnas, certas, ſempiternas, ipſiusq; tolerantiæ imperturbabilem ineffabilemq; mercedē. Et vide quàm verum domino can*Pſal.93.*tes, Secūdum multitudinem dolorum meorū in corde meo, cōſolationes tuæ iocundauerunt animam meam. Mitte fratri Firmo literas noſtras. Sanctitatem tuam & familiam dei, quæ tuo miniſterio gubernatur, fratres & ſorores quæ apud nos ſunt nobiſcū in domino reſalutāt. Et alia manu. Incolumes pro nobis oretis dilectiſsimi & ſancti fratres. Ego Alipius impenſiſsime ſaluto ſynceritatem tuam, omneſq; tibi in domino coniunctos. Atque vt hanc tanquam meam epiſtolam deputes peto. Etſi enim aliam propriam mittere potuiſſem, tamen malui huic ſubſcribere, vt vnanimitatem noſtram vna etiam pagina teſtaretur.

Auguſtinus Conſentio, reſpondens illius quæſtionibus de corpore Chriſti & noſtris corporibus, qualia futura ſint in reſurrectione.

Epiſtola CXLVI.

DILECTISSIMO fratri Conſentio, Auguſtinus. Quantum ad oculos attinet corporales, quoſdam videmus nec nouimus, quorū L à nobis ſtudia vitaq; neſciūtur: quoſdam nouimus nec videmus, quorum nobis charitas & affectus innotuit, in quibus & te annumeramus, & ideo te magis videre deſideramus, vt in iis ſis quos & videmus & nouimus. Nam illi qui ignoti noſtris oculis ingeruntur, non ſolum deſiderabiles non ſunt, ſed vix tolerabiles ſunt, niſi aliquibus ſignis pulchritudo in his hominis interioris appareat. Quorum autem ſicut tuus nobis prius animus intelligendo quàm videndo corpus apparuit, iam quidem nouimus eos, ſed ideo etiam videre deſideramus, vt per illud quod conſpicitur oculis, multo iucundius & familiarius eo quem iam nouimus amico interiore perfruamur. Verū & hoc de te nobis deus fortaſſe donabit, quietioribus & trāquillioribus ſicut optamus rebus humanis, vt id honeſtæ charitatis ſit potius quàm moleſtę neceſsitatis. Nunc ad ea reſpondeam ſicut domino adiuuante potuero, quæ præter epiſtolam in alia chartula à me quærenda miſiſti. Quæris vtrum nunc corpus domini oſſa & ſanguinem habeat, aut reliqua carnis liniamenta. Quid ſi adderes, vtrum etiam veſti- M menta, nónne augeretur quæſtio, qua cauſa, niſi quia ea quæ in vſu vitę huius noſtræ corruptibilia nouimus, ſine corruptione cogitare vix poſſumus, cum diuinorū miraculorum quædam documenta iam data ſint, ex quibus liceat coniectare maiora? Nam ſi veſtis Iſraëlitarum per tot annos in eremo ſine tritura eſſe potuit, ſi morticina pellis calciamētorum tam diu ſine labe durauit, poteſt vbique deus quorumlibet corporum, per quantum voluerit tempus incorruptā protēdere qualitatem. Ego proinde domini corpus ita in cœlo eſſe cre- *Deus veſtitus eſt in cœlo.* do, vt erat in terra quando aſcendit in cœlum. Dixerat autem diſcipulis, vt in Euangelio legimus, de ſua reſurrectione dubitantibus, & illud quod videbant, non corpus ſed ſpiritū eſſe putantibus, Videte manus meas *Luc.24.* & pedes: palpate & videte: quia ſpiritus oſſa & carnem non habet, ſicut me videtis habere. Sic eorum cum eſſet in terra contrectatus eſt manibus, ſic eorum eſt cū iret in cœlum deductus aſpectibus. Ibi vox angelica ſonuit, Sic veniet quēadmodum eum videtis euntem in cœlū. Fides aſsit, & nulla quæſtio remanebit. Niſi forte de ſanguine requirendum eſt, quia cum dixiſſet, Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet: non ad-

A didit, ſanguinem. Non ergo & nos addamus inquirere,
quod ille non addidit dicere. Et de compeodio, ſi pla-
cet, finita ſit quæſtio. Fortaſsis enim, accepta occaſione
ſanguinis, vrgebit nos moleſtior perſcrutator, & di-
cet, Si ſanguis; cur non & piruita, cur non & fel flauum,
& fel nigrum, quibus quatuor humoribus naturam car-
nis temperari etiam medicinæ diſciplina teſtatur? Sed
quodlibet quiſq; addat, corruptionem addere caueat,
ne ſuæ fidei ſanitatem caſtitatémque corrumpat. Ex
conſuetudine rerum expertarum, inexperta opera di-
uina, infirmitas metitur humana, & argutule ſe garri-
re arbitratur cum dicit, Si caro eſt, & ſanguis eſt: ſi ſan-
guis, & cæteri humores: ſi cæteri humores, ergo & cor-
ruptio. Eo modo diceret, Si flamma eſt, & ardet: ſi ar-
det, & vrit: ſi vrit, ergo virorum trium in fornacem
ignis ab impio rege miſſorum corpora incendit. Si au-
tem hoc in tribus viris miraculum factum eſſe non du-
bitat quiſquis de diuinis operibus rectè ſapit, cur non
creditur qui fecit illa corpora non poſſe igni corrum-
pi, feciſſe illud corpus nec igne nec fame nec morbo
nec ſenio, nec vlla vi alia, qua ſolet humana corpora
B labefactare corruptio? Quod ſi quiſquam dicit nō car-
ni trium illorum virorum additam contra ignem in-
corruptionem, ſed ipſi igni detractam corrumpendi
facultatem, quid veremur ne carnem facere nequiue-
rit non poſſe corrumpi, qui fecit ignem non poſſe cor-
rumpere? Nam ſi illud non de carnis, ſed de ignis mu-
tatione intelligitur, multo eſt mirabilius. Simul enim
& hominum corpora non vrebat, ne poſſet nocere, &
ligna fornacis vrebat vt poſſet ardere. Sed qui etiam
iſta non credunt, nimium de diuina poteſtate diffidūt,
nec cum eis vel ad eos nunc ſermo nobis eſt. Qui au-
tem iſta credunt, ex his etiam illa vtcunque coniiciant
quæ fideliter quærunt. Valet igitur diuina potentia de
iſta viſibili atque tractabili natura corporum quibuſ-
dam manentibus auferre quas voluerit qualitates: ac
per hoc valet etiam membra mortalia formæ liniamē-
tis manentibus, corruptione verò mortalitatis emor-
tua, ſtabili vigore firmare: vt abſit labes, adſit effigies:
adſit motio, abſit fatigatio: adſit veſcendi poteſtas, abſit
eſuriendi neceſsitas. Quod ergo legitur apud Apoſto-
1. Cor. 15. lum, Caro & ſanguis regnum dei non poſsidebunt: ſol-
uitur quidem quæſtio etiam iſto modo quem tu com-
C memoraſti, vt carnis & ſanguinis nomine, opera car-
nis & ſanguinis intelligantur. verùm quia non de ope-
ribus, ſed de modo reſurrectionis loquebatur Apoſto-
lus, & eam quæſtionem diſputando verſabat, melius
eo loco intelligitur caro & ſanguis pro corruptione
carnis & ſanguinis poſita. Si enim nomen carnis ſi-
gnificat operationem, cur non ſignificet etiam corru-
Eſa. 40. ptionem, ſicut dictum eſt, Omnis caro fœnum? Nam &
hic ipſa corruptibilitas ſignificata eſt. Sequitur enim,
Et omnis honor carnis vt flos fœni: fœnum aruit, flos
decidit. Nunquidnam hoc etiam illi carni competit,
Luc. 24. de qua dictum eſt, Palpate & videte, quia ſpiritus oſ-
ſa & carnem non habet, ſicut me videtis habere? Nam
quomodo areſcat aut decidat, cum ſcriptum ſit, quòd
Rom. 6. Chriſtus ſurgens à mortuis, iam non moritur, mors
ei vltra non dominabitur? Proinde ipſam Apoſtoli-
cam ſententiam deſuper inſpice, totámque conſidera:
cum reſurrectionem mortuorum perſuadere vellet eis
qui dicebant, quòd reſurrectio mortuorum non eſt,
Chriſti reſurrectione præmiſſa in exemplum, inter cæ-
tera quæ ibi diſſeruit, intulit ſibi quæſtionem, atque ait:
1. Cor. 15. Sed dicet aliquis, quómodo reſurgent mortui, quo au-

tem corpore venient, id eſt, quali corpore? Deinde adhi- D
bens documenta ſeminum, Stulte, inquit, tu quod ſe-
minas, non viuificatur, niſi prius moriatur: & quod ſe-
minas, non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nu-
dum granum ferè tritici, aut alicuius cæterorum: Deus
autem illi dat corpus quomodo voluerit, & vnicuique
ſeminum proprium corpus. Secundum hoc ergo dixe-
rat: Non corpus quod futurum eſt ſeminas. Neq; enim
nō triticum erit ex tritico: ſed quia nemo ſeminat her-
bam vel ſtipulam, & multiplicia in palea tegumenta
granorum, cum quibus tamen ſemina exurgunt: ideo
ait, Sed nudum granum: hinc volens oſtendere, quia ſi
deus poteſt addere quod non erat in nudo ſemine, mul
to magis poteſt reparare quod erat in hominis corpo-
re. Iam verò quod adiungit, ad differentiam pertinet
reſurgentium, propter diuerſas glorias fidelium atque
ſanctorum. Non omnis, inquit, caro eadem caro. alia
quippe hominum, alia autem caro pecorum, alia volu-
crum, alia piſcium, & corpora cœleſtia, & corpora ter-
reſtria: ſed alia eſt cœleſtium gloria, alia terreſtrium:
& alia gloria ſolis, alia gloria lunæ, & alia gloria ſtel-
larum. Stella enim à ſtella differt in gloria, ſic & reſur-
rectio mortuorum. In his omnibus ille ſenſus eſt, Si ge- E
nera carnis cum ſint cuncta mortalia, differunt tamen
inter ſe pro diuerſitatibus animantium: & ſi corpora
cum ſint omnia viſibilia, differunt tamen pro diuerſi-
tatibus locorū, vnde alia eſt cœleſtium gloria, alia ter-
reſtrium: & ſi in locis ſublimibus cum ſint cuncta cœ-
leſtia, differunt etiam ipſa claritatibus luminum, non
mirum eſt quòd in reſurrectione mortuorum diſta-
bit gloria meritorum. Hinc iam venit ad illud, quod
communiter habet omnis caro quæ ad vitam reſurgit
æternam, & dicit: Seminatur in corruptione, ſurget in 1. Cor. 15.
incorruptione: ſeminatur in cōtumelia, ſurget in gloria:
ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur
corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. In his verbis A-
poſtoli nunquid fas eſt putare melius corpora noſtra
reſurrectura quàm Chriſti? cum de illo ſit propoſitum
exemplum, quod fideliter intendere & per eius gratiam
ſperare debeamus. Ac per hoc nullo modo potuit cor-
pus Chriſti cum corruptione reſurgere, ſi noſtrum in
incorruptione reſurrecturū promittitur: nec potuit il-
lud ſine gloria, ſi noſtrū reſurget in gloria. Quæ autem
ibi gloria, vbi adhuc corruptio? Nimis itaq; abſurdum
eſt, vt credamus illud corpus & in infirmitate eſſe ſe- F
minatū, id eſt, mortificatū, & in infirmitate reſurrexiſ-
ſe, cum corpus noſtrum ſeminetur in infirmitate, reſur-
gat in virtute. & dicat idem Apoſtolus de Chriſto: Etſi 2. Cor. 13.
crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute dei.
Quis verò tam abſurde ſapiat, vt credat illud corpus
animale ſeminatum, animale reſuſcitatum, ſi noſtrum
ſeminatur animale, reſurget ſpiritale? Conſtat itaque,
neque vllo modo dubitādum eſt, corpus Chriſti, quod
licet corruptionem putredinis in ſepulchro non vide-
rit, vnde ſcriptum eſt, Nec dabis ſanctum tuum videre Pſal. 15.
corruptionem, clauis tamē & lancea perrumpi potuit,
nunc omnino in incorruptione conſiſtere: & quod in
contumelia paſsionis mortiſq; ſeminatum eſt, nunc eſ-
ſe in gloria vitæ æternæ: & quod ex infirmitate potuit
crucifigi, nunc in virtute regnare: & quod erat corpus
animale, quoniam ex Adam ſumptum eſt, nunc eſſe ſpi-
ritale, quoniam ſpiritui iam inſeparabiliter copulatum
eſt. Cum enim vellet Apoſtolus de corpore animali
adhibere teſtimonium ſcripturarum, illud poſuit quod
in Geneſi legitur: Si eſt, inquit, corpus animale, eſt & 1. Cor. 15.

G ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt, Factus eſt primus Adam in
animã veniẽtem, vel in animam viuam. Recolis certe
Gene. 2. quemadmodum ſcriptum ſit: Et inſufflauit deus in fa-
ciem eius flatum vitæ, & factus eſt homo in animam
Gene. 1. viuam. Dictum eſt autem etiam de animalibus: Produ-
cat terra animam viuam. Intelligitur ergo corpus ani-
male dici ſimile cæteris animalibus propter mortis
diſſolutionem & corruptionem, quæ quotidie cibo re-
ficitur, & poſtea ſuperata animantis compago diſſolui-
tur. Spiritale autem corpus, quod iam cum ſpiritu im-
Origenicũ. mortale eſt: quamuis nonnulli arbitrentur tunc fieri
corpus ſpiritale, cum iam & ipſum corpus mutatur in
ſpiritũ, & quod homo erat ex corpore & ſpiritu, vtrun-
que ac totum ſpiritus erit: quaſi dixerit Apoſtolus: Se-
minatur corpus, ſurget ſpiritus. Dixit autem, Semina-
tur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Proinde ſi-
cut animale corpus nõ eſt anima, ſed corpus, ita & ſpi-
ritale corpus non ſpiritum debemus putare, ſed corpus.
Quis porrò audeat opinari, vel Chriſti corpus non ſpi-
ritale reſurrexiſſe, vel ſi ſpiritale ſurrexit, iam non cor-
pus fuiſſe, ſed ſpiritum? cum hanc opinionem diſcipu-
lorum refellat, vbi cum eum videntes exiſtimarent ſe
Luca. 24. ſpiritum videre, ait. Palpate & videte, quia ſpiritus car-
H nem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Iam igi-
tur illa caro ſpiritale erat corpus, nec tamen ſpiritus
erat, ſed corpus, nulla vlterius morte ab anima reſol-
uendum atque ſeparandum ſicut corpus animale, quale
animatum eſt dei flatu, cum factus eſt homo in animam
viuam, etiam ipſum ex animali ſpiritale ſine mortis in-
teruentu futurum, niſi tranſgreſsio præcepti prius com-
miſſo peccato infligeret pœnam, quàm deus ſeruatæ iu-
ſtitiæ daret coronam. Vnde dominus Chriſtus per nos
ad nos venit, cum peccatores iuſtus inuenit, per ſtratũ
quodammodo humilitatis noſtræ, ſed non cum morbo
iniquitatis noſtræ. Nam per animale nobis, hoc eſt, per
mortale corpus apparuit, qui vtique ſi voluiſſet, cũ cor-
pore immortali primitus aduenit ſſet. Sed quia nos hu-
militate filij dei ſanari oportebat, vſque ad noſtram in-
firmitatem deſcendit, & fidei noſtræ meritum ac præ-
mium virtute ſuæ reſurrectionis oſtendit. Ideo ſequi-
tur Apoſtolus, & dicit: Nouiſsimus Adam in ſpiritum
1. Cor. 15. viuificãtem: ſiue intelligatur primus Adam, qui de pul-
uere antè formatus eſt: nouiſsimus autem Adam, qui de
virgine procreatus eſt. ſiue in vnoquoq; homine vtrũq;
cõpleatur, vt primus Adam ſit in corpore mortali, no-
I uiſsimus Adam idem ipſe in corpore immortali: tamen
inter animam viuentem & ſpiritum viuificantem hoc
intereſſe voluit, vt illic ſit corpus animale, hic ſpirita-
le. Anima quippe in corpore animali viuit quidem, ſed
non viuificat vſque ad auferendam corruptionem. In
corpore verò ſpiritali quoniam perfectè adhærens do-
mino, vnus ſpiritus eſt, ſic viuificat vt ſpiritale corpus
efficiat, abſumens omnem corruptionem, nullam me-
1. Cor. 15. tuens ſeparationem. Proinde ſequitur: Sed non prius
quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea quod ſpiri-
tale. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo
de cœlo cœleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qua-
lis cœleſtis, tales & cœleſtes. Sicut portauimus imagi-
nem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo
eſt. Quid eſt, Qualis terrenus, tales & terreni: niſi mor-
tales ex mortali? Et quid eſt, Qualis cœleſtis, tales & cœ-
leſtes: niſi immortales per immortalem? Illud per Adã,
hoc per Chriſtum. Dominus enim ad hoc terrenus fa-
ctus eſt, cum eſſet cœleſtis, vt eos qui terreni erant, fa-
ceret cœleſtes: hoc eſt, ideo ex immortali mortalis fa-
ctus eſt, aſſumendo ſerui formam, non domini mu- K
tando naturam, vt eos qui mortales erant, faceret im-
mortales, impertiendo dominicam gratiam, non ſer-
uilem iniuriam retinendo. Cum igitur de reſurrectio-
ne corporis Apoſtolus diſputãs, doceret noſtra corpo-
ra futura ex corruptibilibus incorruptibilia, ex con-
temptibilibus glorioſa, ex infirmis fortia, ex animali-
bus ſpiritalia, hoc eſt, ex mortalibus immortalia, ſubie-
cit vnde agitur, atque ait, Hoc autem dico fratres, quia
caro & ſanguis regnum dei poſsidere non poſſunt. Et
ne quiſquam putaret ſecundum ſubſtantiam carnis
hoc Apoſtolum definiſſe, aperuit quid diceret, ſubiun-
gendo, Neque corruptio incorruptionem poſsidebit.
Tanquam diceret, quod dixi, caro & ſanguis regnum
dei non poſsidebunt: ideo dixi, quia corruptio incor-
ruptionem non poſsidebit. Hoc ergo loco nomine
carnis & ſanguinis corruptionem mortalitatis intel-
ligi voluit. Denique tanquam ei diceretur, Quomo-
do caro erit, & caro non erit? Caro quippe erit, quo-
niam dominus poſt reſurrectionem ait, Palpate & vi-
dete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me
videtis habere. Caro autem non erit, quoniam caro &
ſanguis regnum dei non poſsidebunt. Exponit quid L
dixerit, adiiciens: Ecce myſterium vobis dico, Omnes
quidem reſurgemus, vel ſicut Græci codices habent,
Omnes quidem dormiemus, non tamen omnes im-
mutabimur. Hanc immutationem vtrum in deterius
an in melius intelligi voluerit, inferiora demonſtrant.
In atomo, inquit, hoc eſt in puncto temporis, quod
diuidi non poteſt. In ictu oculi, hoc eſt in ſumma cele-
ritate. In nouiſsima tuba, hoc eſt, in nouiſsimo ſigno,
quod dabitur vt iſta compleantur. Canet enim tuba,
inquit, & mortui reſurgent incorrupti, & nos com-
mutabimur. Ergo iſtam commutationem in melius
ſine dubitatione oportet intelligi, quia omnes & iuſti
& iniuſti reſurrecturi ſunt. Sed, ſicut dominus in Euan-
gelio loquitur, qui bene fecerunt, in reſurrectionem Ioan 5.
vitæ: qui male egerunt, in reſurrectionem iudicij:
Iudicium appellans pœnam ſempiternam, ſicut alio
loco, Qui non credit, inquit, iam iudicatus eſt. Proinde Ioan 3.
illi qui ad iudicium reſurrecturi ſunt, non commuta-
buntur in illam incorruptelam, quæ nec doloris cor-
ruptionem pati poteſt. Illa nanque fidelium eſt atque
ſanctorum, iſti verò perpetua corruptione cruciabun-
tur, quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eo- Eſaiæ 66.
rum non morietur. Quid ſibi ergo vult iſta diſtinctio, M
Et mortui reſurgent incorrupti, & nos commutabi-
mur: niſi quia omnes incorrupti reſurgent? Sed ex his
etiam iuſti immutabuntur in illam incorruptelam, cui
omnino nulla poſsit nocere corruptio: ac per hoc qui
in ea nõ commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent
integritate membrorum, ſed tamen corrumpendi do-
lore pœnarum, cum audierint: Ite maledicti in ignem Mat. 25.
æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. A quo
auditu malo iuſtus non timebit. De illa verò commu- Pſal. 111.
tatione iuſtorum cum dixiſſet, Nos commutabimur,
tanquam quæreremus quomodo iſtud fiat, vel qualis
illa commutatio futura ſit, adiungit & dicit: Opor- 1. Cor. 15.
tet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, &
mortale hoc induere immortalitatem. Non, vt opinor,
dubitandum eſt ſecũdum hoc dictum, Caro & ſanguis
regnum dei non poſsidebũt: quia nõ ibi erit corruptio
& mortalitas carnis & ſanguinis. Secundum has enim
qualitates hoc loco carnem & ſanguinem nuncupauit.
Quocirca, vt aliquid exẽpli gratia ponã, quod interim
occurrit,

A occurrit, ſicut ſcriptum eſt. Ne forte tentauerit vos qui
1.Theſſ.3. tentat, & inanis ſit labor veſter: atque hic intelligitur
diabolus, tanquam deus omnino non tentet: de quo a-
Iacobi.1. lio loco ſcriptura dicit: Ipſe autem neminem tẽtat. nec
Deut.13. cõtraria eſt iſta ſententia ei qua dicitur: Tentat vos do-
minus deus veſter: ſed ſoluitur quæſtio, cũ vocabulum
tentationis diuerſas intelligentias habeat, eo ꝙ alia ſit
tentatio deceptionis, alia tẽtatio probationis. ſecundũ
illã nõ intelligitur qui tentat niſi diabolus: ſecundum
hanc vero tentat deus. Ita cum dicitur, Caro poſsidebit
regnũ dei, & caro nõ poſsidebit regnum dei: etiã huius
nominis intelligẽtia diſcernatur, & nulla erit quæſtio:
quoniã caro ſecundum ſubſtantiam, ſecundũ quam di-
Lucæ.24. ctum eſt, Spiritus oſſa & carnem non habet (ſicut me
videtis habere) poſsidebit regnum dei: caro autem cum
1.Cor.15. ſecundum corruptionem intelligitur, non poſsidebit.
Hoc enim expoſitum eſt cũ diceretur, Caro & ſanguis
regnum dei non poſsidebunt: in eo quod continuò ad-
ditum eſt, Neque corruptio incorruptionẽ poſsidebit,
Quæſtio ſe- ſicut ſatis quantũ arbitror diſſeruimus. Quod autem
cũda, an ſin- quæris, verũ ſingillatim à creatore deo corporũ linea-
bulo corpo- menta formentur: non te mouebit, ſi quantũ poteſt hu-
rà reformẽ- mana mens potentiam diuinæ operationis intelligas.
tur. Quomodo enim negare poterimus deum etiam nunc
Ioan.5. operari cuncta quæ creantur, cum dominus dicat: Pa-
B ter meus vſque nunc operatur? Vnde illa ceſſatio ſepti-
mi diei ab ipſis naturis condendis intelligenda eſt fa-
cta, non ab earum adminiſtratione, qua conditæ refe-
runtur. Cùm ergo natura rerum à creatore adminiſtre-
tur, & per ordines præfinitis locis & temporibus ſuis
cuncta naſcantur, deus vſque nunc operatur. Nam ſi
Hiere.1. deus nunc iſta non formar, quomodo legitur: Priuſquã
te formarem in vtero, noui te? Quomodo etiam accipi
Matth.6. poteſt, Quòd ſi fœnõ agri, quod hodie eſt & cras in cli-
banum mittitur, deus ſic veſtit: niſi forte credendum
eſt fœnum à deo veſtiri, & à deo corpora non formari?
Cum enim dixit, veſtit, non de præterita ordinatione,
ſed de præſenti operatione ſatis indicat. Vnde eſt etiam
illud Apoſtoli de ſeminibus, quod ſupra commemora-
1.Cor.15. ui. Non, inquit, corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed
nudum granũ, ferè tritici, aut alicuius cæterorum: De⁹
autẽ illi dat corpus quomodo voluerit. Non dixit, de-
dit aut diſpoſuit, ſed dat, vt creatorem intelligas effica-
C ciam ſapientiæ ſuæ rebus quæ quotidie ſuis temporibus
oriuntur, condendis adhibere: de qua ſapientia dictum
Sap.8. eſt: Pertẽdit à fine vſque in finem fortiter, & non dixit,
diſpoſuit, ſed diſponit omnia ſuauiter. Multum eſt au-
tem vel tenuiter ſapere quomodo commutabilia &
temporalia non commutabilibus & temporalibus crea-
toris motibus, ſed æterna & ſtabili virtute condantur.
Quæſtio. 3. De illo ſanè quod percontandũ putaſti, vtrum bapti-
zati omnes, ſi abſque pœnitẽtia diuerſis criminibus ir-
10. de Gen. retiti de corpore exierint, veniã quolibet tempore con-
ad literam ſecuturi ſint, librum non paruæ quantitatis iam ſcripſi,
capite.23. quem ſi deſcribere curaueris, fortaſſe nihil vlteri⁹ hinc
Quæſt.4. requires. Vis etiã per me ſcire, vtrum dei flatus ille in
7. de Gene. Adam idem ipſe ſit anima. Breuiter reſpondeo: Aut ip-
ad literam ſe eſt, aut ipſo anima facta eſt. Sed & ſi ipſe eſt, factus
ca. 2. 3. 4. eſt. De anima quippe loquitur per Eſaiam prophetam
& 5. deus, vbi dicit: Omnem flatum ego feci. quod ſequẽtia
Eſa.42. & ſatis indicãt. Sequitur enim: propter peccatum modi-
57. cum quid contriſtem illum? Id eſt, ipſum flatum, & cæ-
tera, quæ niſi de anima humana intelligi nequeunt. In
hac enim quæſtione maxime cauendum eſt, ne anima
non à deo facta natura, ſed ipſius dei ſubſtantia tanquã
vnigenitus filius, quod eſt verbum eius, aut aliqua eius D
particula eſſe credatur, tanquam illa natura atque ſub-
ſtantia, qua deus eſt quicquid eſt, commutabilis eſſe poſ
ſit. Quod eſſe animam nemo non ſentit, qui ſe animam
habere ſentit. Cum iſta dictarem, perlator iam ventum
expectans, me vehementer vt nauigaret vrgebat. Itaq;
ſi quid hic incondite atque inculte dictum legeris, vel
ſi totum ita eſſe perſpexeris, doctrinæ da operã, linguæ
veniam.

Auguſtinus Proculiano Epiſcopo, vt apparet partis Donatianæ, inuitans illum, vt mutua collatione ſchiſma componatur.

Epiſtola CXLVII.

DOMINO honorabili & dilectiſsimo Procu-
liano, Auguſtinus. Propter imperitorum ho-
minũ vanitates diutius apud te de titulo epi-
ſtolæ meæ diſputare non debeo. Cum enim
nos reuocare inuicem ab errore conamur, quãuis ante
pleniſsimam diſcuſsionẽ cauſę quibuſdam videri poſsit
quis noſtrum erret, incertum: ſeruimus tamen inuicem
nobis, ſi bono animo nobiſcum agimus, vt à peruerſita-
te diſcordiæ liberemur. Quod me ſyncero corde agere
& cum tremore Chriſtianæ humilitatis, etiam ſi pleriſ-
que hominibus apertum non eſt, videt tamen ille cui E
nulla corda clauduntur. Quid autẽ in te honorare non
dubitem, facilè intelligis. Non enim errorem ſchiſma-
tis, vnde omnes homines, quantum ad me attinet, cu-
pio ſanari, dignum honore aliquo exiſtimo. Sed te an-
te omnia, quòd ipſius nobis humanæ ſocietatis vinculo
aſtringeris, & quòd nonnulla in te præminent placi-
dioris mentis indicia, quibus nullo modo deſperãdum
eſt facilè te poſſe veritatem, cum fuerit demonſtrata,
complecti, ſine vllo ęſtu dubitationis honorãdũ puto.
Dilectionis autem tantum tibi debeo, quantum nobis
imperat ipſe qui nos dilexit vſq; ad crucis opprobrium.
Sed ne mireris quòd apud beneuolentiam tuam diu ta-
cui, non putabã in hac te eſſe ſententia, quam mihi fra-
ter Euodius, cui fidem non habere nõ poſſum, gaudens
indicauit. Nam cum forte contigiſſet, vt in vnam do-
mũ conueniretis, & ſermo inter vos de ſpe noſtra, hoc
eſt, de Chriſti hæreditate ortus eſſet, ait dixiſſe benigni-
tatem tuam, velle te bonis viris ſedentibus conferre
nobiſcum. Quod te multum gaudeo noſtræ humilita-
ti offerre dignatum. Neque vllo modo poſſum tantam
occaſionem benigni animi tui deſerere, vt quantum F
vires dominus præbere dignabitur, quæram tecum at-
que diſcutiam, quæ cauſa, quæ origo, quæ ratio in eccle-
ſia Chriſti, cui dixit, Pacem meam do vobis, pacẽ meam Ioan.14.
relinquo vobis, tam lugendæ atque plangendæ diſceſ-
ſionis extiterit. Audiui quidem de memorato fratre te
fuiſſe conqueſtum, quòd neſcio quid tibi contumelioſe
reſponderit: quod quæſo te ne illam contumeliam de-
putes, quam certũ mihi eſt non de ſuperbo animo pro-
ceſsiſſe: noui enim fratrem meum, ſed ſi quid in diſpu-
tando pro fide ſua, & pro eccleſiæ charitate dixit for-
taſſe feruentius, quàm tua grauitas nollet audire, non
illa contumacia, ſed fiducia nominanda eſt. Collatorẽ
enim & diſputatorem, non aſſentatorem & adulatorẽ
ſe eſſe cupiebat. Nam hoc eſt oleũ peccatoris, quo pro- Pſal.140.
pheta non vult impinguari caput. Ita enim dicit: Emẽ-
dabit me iuſtus in miſericordia, & arguet me, oleũ autẽ
peccatoris non impinguet caput meum. Mauult enim
ſeuera miſericordia iuſti emẽdari, quàm leni adulatio-
nis vnctione laudari. Vnde etiam illud propheticum
eſt: Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt. Eſa.3.
Ideoque de homine, quem falſæ blanditiæ faciunt ar-

παροιμία rogantē, rectè etiā vulgo dicitur: Creuit caput. Impin-G guatū eſt enim oleo peccatoris, hoc eſt, nō aſpera veritate corrigētis, ſed leni falſitate laudantis. Neque hoc in eam partem peto accipias, quaſi ego te à fratre Euodio tanquam à iuſto emendatum intelligi velim. Vereor enim ne me quoque aliquid contumelioſe in te dicere exiſtimes, quod vehementer caueo quantum poſſum. Sed iuſtus eſt ille qui dixit: Ego ſum veritas. Itaque de cuiuſlibet hominis ore nobis verum cum aliqua aſperitate ſonuerit, non ab illo homine qui forte peccator eſt, ſed ab ipſa veritate, hoc eſt, à Chriſto qui iuſtus eſt, emendamur, ne noſtrum caput blande, ſed pernicioſæ adulationis vnctio, hoc eſt, oleum peccatoris impinguet. Quanquam etiam ſi frater Euodius aliquantum pro ſuæ communionis defenſione turbatior, aliquid elatius animo cōmotiore dixiſſet, ætati hominis & neceſsitatis cauſa te oporteret ignoſcere. Illud tamen quod promittere dignatus es, peto memineris, vt ſedētibus quos ipſe delegeris, dummodo verba noſtra non inaniter ventilentur, ſed ſtylo excipiantur: vt & tranquillius & ordinatius diſſeramus, & ſi quid forte à nobis dictum de memoria lapſum fuerit, recitatione re-H uocetur: rem tam magnam & ad ſalutem omnium pertinentem cum concordia requiramus. Aut ſi placet, nullo medio interpoſito, prius nobiſcū ſiue per epiſtolas, ſiue per collocutionē atque lectionem vbi placuerit conferamus, ne forte intemperantes nonnulli auditores malint quaſi noſtrum expectare certamen, quàm de noſtra ſalute in noſtra collocutione cogitare, vt quod fuerit inter nos terminatū, poſtea per nos populus nouerit: aut ſi per epiſtolas agi placet, ipſæ plebibus recitētur, vt aliquādo nō plebes, ſed plebs vna dicatur. Prorſus ſicut volueris, ſicut iuſſeris, ſicut tibi placuerit, libenter amplector. Et de animo beatiſsimi & venerabilis mihi patris Valerij nunc abſentis tota ſecuritate polliceor hoc eum cum magna lætitia cogniturum. Nouit enim quantum diligat pacem, & nulla vani faſtus inanitate iactetur. Rogo te, quid nobis eſt cum veteribus diſſenſionibus, vt hucuſq; vulnera illa durauerint, quæ animoſitas hominū ſuperborum noſtris membris inflixit? quorum vulnerum putrefactione etiam dolorem perdidimus, quo ſolet medicus implorari. Vides quāta & quàm miſerabili fœditate Chriſtianæ domus fami-I liæq; turbatæ ſint. Mariti & vxores de ſuo lecto ſibi conſentiunt, & de Chriſti altari diſſentiunt. Per illum ſibi iurant, vt inter ſe pacem habeant, & in illo habere non poſſunt. Filij cum parentibus vnam domum habent ſuam, & domum dei non habent vnam. Succedere in eorum hæreditatem cupiunt, cū quibus de Chriſti hæreditate rixantur. Serui & domini cūmunem deum di-Philip. 2. uidunt, qui formam ſerui accepit, vt omnes ſeruiendo liberaret. Honorant nos veſtri, honorant vos noſtri. Per coronā noſtram nos adiurant veſtri, per coronam veſtram vos adiurant noſtri. Omnium verba ſuſcipimus, neminē offendere volumus. Quid nos ſolus Chriſtus offendit, cuius mēbra laniamus? Et homines quidē cauſas ſuas ſeculares apud nos finire cupientes, quando eis neceſſarij fuerimus, ſic nos ſanctos & dei ſeruos appellant, vt negocia terræ ſuæ peragant. Aliquando agamus & negocium ſalutis noſtræ, & ſalutis ipſorū. Non de auro, non de argento, non de fundis & pecoribus, (pro quibus rebus quotidie ſubmiſſo capite ſalutamur, vt diſſenſiones hominū terminemus) ſed de ipſo capite noſtro tam turpis inter nos & pernicioſa diſſenſio eſt. Quantumlibet capita ſubmittant qui nos ſalutant, vt eos concordes in terra faciamus, de cœlo vſq; ad cru-K cem ſubmiſſum eſt caput noſtrum, in quo concordes non ſumus. Rogo te atq; obſecro, ſi eſt in te aliqua humanitas (quam multi prædicant) hic appareat bonitas tua, ſi nō propter honores trāſitorios ſimulatur, vt contremiſcant in te viſcera miſericordiæ, & velis aliquando rem diſcuti inſtando nobiſcum orationibus, & omnia pacifice conferendo: ne miſeræ plebes, quæ noſtris honoribus obſequuntur, premant nos obſequiis ſuis in iudicio dei, ſed potius noſtra nō ficta charitate nobiſcum reuocatæ ab erroribus & diſſenſionibus, in veritatis & pacis itinera dirigantur. Opto te coram oculis dei beatum eſſe, domine honorabilis & dilectiſsime.

Auguſtinus Valerio Epiſcopo ſuo, cui erat collega, præſertim in diſpēſando verbo dei, demōſtrat q̄ difficile ſit ſacerdotem pium agere, obſecrans vt patiatur ipſum in ſeceſſu precibus & ſtudio hoc agere, vt ſit idoneus impoſito muneri. Epiſtola CXLVIII.

DOMINO beatiſsimo & venerabili, in cōſpectu domini ſyncera charitate chariſsimo patri Valerio, Auguſtinus presbyter in domino ſalutem. Ante omnia peto, vt cogitet religioſa pru- 40 *diſt. ante omnia.* dentia tua, nihil eſſe in hac vita, & maxime hoc tempore facilius & lætius, & hominibus acceptabilius Epi- L ſcopi aut presbyteri aut diaconi officio, ſi perfunctoriè atq; adulatoriè res agatur: ſed nihil apud deū miſerius & triſtius & dānabilius, itē nihil eſſe in hac vita, & maxime hoc tēpore difficilius, laborioſius, periculoſius epiſcopi aut presbyteri aut diaconi officio, ſed apud deū nihil beatius, ſi eo modo militetur quo noſter imperator iubet. Quis autem iſte ſit modus, nec à pueritia, nec ab adoleſcentia mea didici: & eo tempore quo diſcere cœperā, vis mihi facta eſt, merito peccatorum meorum. Nam quid aliud exiſtimem neſcio, vt ſecundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noueram. Sed arbitror dominum meum propterea me ſic emendare voluiſſe, quòd multorum peccata nautarū, antequā expertus eſſem quid illic agatur, quaſi doctior & melior reprehendere audebam. Itaque poſtquā miſſus ſum in medium, tūc ſentire cœpi temeritates reprehenſionum mearum, quanquam & antea periculoſiſsimum iudicarem hoc miniſterium. Et hinc erant lachrymæ illæ, quas me fundere in ciuitate ordi- M nationis meæ tempore nonnulli fratres animaduerterunt, & neſciētes cauſas doloris mei, quibus potuerunt ſermonibus, qui omnino ad vulnus meū non pertinerent, tamē bono animo conſolati ſunt. Sed multo valde multo amplius expertus ſum quàm putabā, nō quia nouos aliquos fluctus aut tempeſtatē vidi, quas ante nō noueram, vel non audierā, vel non legeram vel non cogitaueram, ſed ad eas euitandas aut perferendas ſolertiam & vires meas omnino non noueram, & alicuius momenti arbitrabar. Dominus autem irriſit me, & rebus ipſis oſtendere voluit meipſum mihi. Quod ſi non dānando ſed miſerādo fecit (hoc enim ſpero) certe vel nunc cognita ægritudine mea debeo ſcripturarum eius medicamenta omnia perſcrutari, & orando ac legendo agere, vt idonea valetudo animæ meæ ad tam periculoſa negocia tribuatur: quod ante nō feci, quia & tempus non habui. Tunc enim ordinatus ſum, cum de ipſo actionis tempore ad cognoſcendas diuinas ſcripturas cogitaremus, & ſic nos diſponere vellemus, vt nobis ocium ad hoc negocium poſſet eſſe. Et quod verum eſt, nondum ſciebam quid mihi deeſſet ad tale opus, quale

A me nunc torquet & conterit. Quod ſi propterea in re ipſa didici quid ſit homini neceſſarium qui populo miniſtrat ſacramentum & verbum dei, vt iam non mihi liceat aſſequi, quod me nõ habere cognoui: iubes ergo vt peream pater Valeri? Vbi eſt charitas tua? Certe diligis me, certe diligis ipſam eccleſiã, cui me ſic miniſtrare voluiſti, & tamen certus ſum quòd & me & ipſam diligis. Sed putas me idoneum, cum ego melius me nouerim, qui tamen nec ipſe me noſſem, niſi experiendo didiciſſem. Sed dicit fortaſſe ſanctitas tua: Vellem ſcire quid deſit inſtructioni tuæ. Tam multa autem ſunt, vt facilius poſsim enumerare quę habeo, quàm quæ habere deſidero. Audeo enim dicere, ſcire me & plena fide retinere quid pertineat ad ſalutem noſtram. Sed hoc ipſum quomodo miniſtrem ad ſalutem aliorum, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant? Et ſunt fortaſſe aliqua, imò non eſt dubitandum eſſe in ſanctis libris conſcripta conſilia, quibus cognitis & apprehenſis poſsit homo dei rebus eccleſiaſticis ordinatioribus miniſtrare, aut certe inter manus iniquorum vel viuere conſcientia ſaniore vel mori, vt illa

B vita non amittatur, cui vni Chriſtiana corda humilia & manſueta ſuſpirant. Quomodo autem hoc fieri poteſt, niſi quemadmodum ipſe dominus dicit, petendo, quærendo, pulſando, id eſt, orando, legendo, plangendo? Ad quod negocium mihi paruũ tempus vel vſque ad Paſcha impetrari volui per fratres à tua ſyncerisſima & venerabili charitate, & nunc per has preces volo. Quid enim reſpõſurus ſum domino iudici, Non poteram iſta iam quærere, cum eccleſiaſticis negociis impedirer? Si ergo mihi dicat, Serue nequam, ſi villa eccleſiæ calumnioſum aliquem pateretur, cuius fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro quem rigaui ſanguine meo, ſi quid agere pro ea poſſes apud iudicem terræ, nónne omnibus conſentientibus, nonnullis etiam iubentibus & cogentibus pergeres, & ſi contra te iudicaretur, etiam trans mare proficiſcereris, atque hoc modo vel annuam vel amplius abſentiam tuam nulla querela reuocaret, ne alius poſsideret terram, non animæ ſed corpori pauperum neceſſariam, quorum tamen famem viuæ arbores meæ multo facilius mihíque gratius ſi diligenter colerẽtur explerent?

C Cur ergo ad diſcendam agriculturam meam, vacationem temporis tibi defuiſſe cauſaris? Dic mihi quid reſpondeam rogo te. An forte vis dicam, Senex Valerius dum me omnibus rebus inſtructũ eſſe credidiſſet, quãto amplius me dilexit, tanto minus iſta diſcere permiſit? Attende omnia iſta ſenex Valeri, obſecro te per bonitatem & ſeueritatẽ Chriſti, per miſericordiam & iudiciũ eius, per eum qui tantam tibi inſpirauit erga nos charitatem, vt te nec pro lucro animæ noſtræ audeamus offendere. Sic autem mihi deum & Chriſtum teſtem facis innocentiæ & charitatis, & ſynceri affectus quem circa nos habes, quaſi ego non de his iurare omnib⁹ poſsim. Ipſam ergo charitatẽ & affectum imploro, vt miſerearis mei, & concedas mihi ad hoc quod rogaui tempus quantum rogaui, atque adiuues me orationibus tuis, vt non ſit inane deſiderium meũ, nec infructuoſa eccleſiæ Chriſti atque vtilitati fratrum & conſeruorum meorũ abſentia mea. Scio quòd illã charitatẽ pro me orantem, maxime in tali cauſa, non deſpiciet dominus, & eam ſicut ſacrificium ſuauitatis accipiens, fortaſsis breuiore tempore quàm poſtulaui, me ſaluberrimis conſiliis de ſcripturis ſuis reddet inſtructum.

Auguſtinus Profuturo, de toleranda aduerſa valetudine & cohibenda ira. D

Epiſtola CXLIX.

FRATRI Profuturo Auguſtinus. Secundũ ſpiritum, quantum domino placet, atque vires ipſe præbere dignatur, recte ſumus, corpore autẽ ego in lecto ſum. Nec ambulare enim nec ſtare nec ſedere poſſum, rhagadis vel exochadis dolore & tumore. Sed etiam ſic, quoniam id domino placet, quid aliud dicendum eſt, niſi quia recte ſumus? Potius enim ſi id nolumus quod ille vult, nos culpãdi ſumus, q̃ ille non recte aliquid vel facere vel ſinere exiſtimãdus eſt. Noſti hæc omnia, ſed quia mihi es alter ego, quid libentius tecum loquerer, niſi quod mecum loquor? Cõmendamus ergo ſanctis orationibus tuis & dies & noctes noſtras, vt oretis pro nobis, ne diebus intemperanter vtamur, vt noctes æquo animo toleremus, vt etiam ſi ambulemus in medio vmbræ mortis, nobiſcum ſit dominus ne timeamus mala. Quod ſenex Megalius defunctus ſit, iam vos audiſſe quis dubitet? Erant autem à depoſitione corporis eius cum hæc ſcriberem, dies fermè vigintiquatuor. Vtrum iam videris (diſponebas enim ſucceſſorem primatus eius) ſi fieri poteſt noſſe volumus. Non deſunt ſcandala, ſed neque refugium. Non deſunt mœrores, ſed neq; conſolationes. Atq; inter hæc quàm vigilandum ſit, ne cuiuſquam odium cordis intima teneat, neque ſinat vt oremus deum in cubili noſtro clauſo oſtio, ſed aduerſus ipſum deum claudat oſtium, noſti optime frater. Subrepit autem dum nulli iraſcenti ira ſua videtur iniuſta. Ita enim inueteraſcens ira fit odium, dum quaſi iuſti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vaſe detinet, donec totum aceſcat, vaſq; corrumpat. Quapropter multo melius nec iuſte cuiquam iraſcimur, quàm velut iuſte iraſcendo in alicuius odium iræ occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hoſpitibus ignotis iſta ſolemus dicere, multo eſſe melius malum hominem perpeti, quàm forſitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contra eſt. Nam incomparabiliter ſalubrius eſt etiã iræ iuſtè pulſanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere nõ facilè receſſuram, & peruenturam de ſurculo ad trabẽ. audet quippe impudenter etiam creſcere citius quàm putatur. Non enim erubeſcit in tenebris, cum ſuper eam ſol occiderit. Recolis certe qua cura & quanta ſolicitudine iſta ſcripſerim, ſi recolis quid mecum nuper in itinere quodã loquutus ſis. Fratrem Seuerum, & qui cum eo ſunt ſalutamus. Etiam fortaſſe ipſis ſcriberemus ſi per feſtinationẽ perlatoris liceret. Peto autẽ vt apud eundẽ fratrẽ noſtrum Victorẽ (cui ago etiam apud tuã ſanctitatem gratias quòd Conſtantinam dum pergeret indicauit) petendo adiuues propter negociũ quod ipſe nouit, de quo grauiſsimum pondus pro ea re multum deprecantis Nectarij maioris patior, per Calamam remeare ne grauetur: ſic enim promiſit mihi. Vale.

Rhagades Celſus, Plinius & Dioſcorides, aliiq; medici referunt inter vitia ſedis: quorũ autem ſciſſuram comitatur tumor addidit & alterum vocabulum exochadis.

E

γνώμη.

F

Auguſtinus Elpidio, qui videbatur cum Arrianis nonnihil ſentire, declarans de rebus ineffabilibus parciſsime loquendum. *Epiſtola* CL.

DOMINO eximio meritóque honorabili & deſiderabili Elpidio, Auguſtinus. Quis noſtrũ erret in fide vel in cognitione Trinitatis, alia quæſtio eſt. Gratũ ſane habeo quòd me quamuis incognitum facie, tamen quia errare credidiſti, reuocare ab errore conatus es. Huius tibi beneuolentiæ

G mercedem retribuat deus, & noſſe te faciat quod noſſe
te putas. Res enim ardua eſt, vt exiſtimo: & quæſo te ne
in vllam contumeliæ partem acceperis, quòd tibi tan-
tæ cognitionis munus optaui. Vereor enim ne opinatæ
ſcientiæ præiudicium, ſi nō præcepta vera, quæ nequa-
quam ad te mihi arrogauerim, at certè bona vota no-
ſtra, quæ mihi etiam indocto habere de te licet, non e-
nim perite, ſed amice exhibenda ſunt, repellat ab auri-
bus tuis, potiuſq; mihi ſuccenſeas quòd nō tibi iam ſim
ſapienti gratulatus, quàm gratias agas quòd tibi ſapien-
tiam deprecatus ſim. Veruntamen ſi ego portans epi-
ſcopalis nominis ſarcinam, libentiſsime amplector be-
neuolentiam tuam, quòd me Bonoſo & Iaſoni, vt ſcri-
bis, doctiſsimis viris etiam trans mare mittere digna-
tus es, ad reportandos ex eorum diſputationibus vberes
fructus: quòd deniq; ad detegendas totius erroris cali-
gines libellum cuiuſdā Epiſcopi veſtri, ingenio & vi-
ribus elaboratum, ad me perferēdum ſolicita benigni-
tate curaſti: quanto eſt æquius te bono animo accipere,
quòd ea quæ nullo humano ingenio & virib⁹ dari poſ-
ſunt, a domino deo tibi vt concedātur optaui? Apoſto-
.Cor.2. lus enim inquit: Non ſpiritū huius mundi accepimus,
H ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ à deo dona-
ta ſunt nobis, quæ & loquimur non in doctis humanæ
ſapientię verbis, ſed docti ſpiritu, ſpiritalibus ſpiritalia
comparantes. Animalis autem homo non percipit quæ
ſunt ſpiritus dei. ſtultitia eſt enim illi. Magis ergo tecū,
ſi fieri poſſet, mallem quærere quouſq; appellandus ſit
animalis homo, vt ſi eum iam tranſcendimus, recte
fortaſſe illa quæ ſupra humanam mentem atque intel-
ligentiam incommutabiliter manent, aliqua ex parte
nos attigiſſe gaudeamus. Cauendum eſt enim ne pro-
pterea videatur ſtultum, cum filium patri audimus æ-
qualem, quia hominem animalem adhuc agimus, de
quo dictum eſt quod ſtultitia ſunt illi quæ ſunt ſpiri-
tus dei, quanquam ſanè maieſtas illa ſupra cuncta ſub-
limis à ſpiritalibus cogitari poſsit, à nullo autem poſ-
ſit effari. videte tamen (quātum arbitror) facile eſt, non
eſſe factum, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo fa-
ctum eſt nihil. Si enim per ſeipſum factus eſt, erat ante-
quam fieret, vt fieri per ſe poſſet. Quod certe tanto ab-
ſurdius dicitur, quanto vanius cogitatur. Si autem non
per ſe factus eſt, non eſt per quem facta ſunt omnia:
quoniā quicquid factū eſt, per ipſum factum eſt. Omnia
I enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.
Ioan.1. Miror parum attendi quæ tam expreſſe Euāgeliſta vo-
luit intimare, vt neminem diſsimulare permitteret. Nō
enim ſatis fuit dicere, Omnia per ipſum facta ſunt, niſi
adderet, Et ſine ipſo factum eſt nihil. At ego quamuis
tardus, & nondum deterſa caligine ſaucium mentis
oculum gerens ad intuēdam patris & filij incompara-
bilem ineffabilémque præſtantiam, tamen hoc tota fa-
cilitate complector, quod nobis in Euangelio propter-
ea præſeminatum eſt, non vt hinc comprehendere-
mus illam diuinitatem, ſed vt hinc admoneremur non
oportere nos de temeraria comprehenſione iactare. Si
enim omnia per ipſum facta ſunt, quicquid non per
ipſum factum eſt, non eſt factum: ipſe autem per ſe fa-
ctus non eſt. Non eſt igitur factus, & omnia per ipſum
facta eſſe ab Euangeliſta credere cogimur. Ab eodem
ergo cogimur eum factum eſſe non credere. Item ſi ſi-
ne ipſo factum eſt nihil, ipſe ergo nihil eſt: aut factum
non eſſe, non autem ſine ſe factum eſſe reſtat vt fatea-
mur, aut non ſine ſe factum eſſe, quia ſine ſe factus eſt.
Quòd ſi opinari ſacrilegum eſt, non poſſumus dicere,
Si enim ipſe ſe fecit, iam erat antequam fieret. Si autem K
ad ſe faciendum alteri à quo factus eſt, adiutoriū præ-
buit nihilominus vt ſe adiuuante ipſe fieret, iam erat
antequam fieret. Relinquitur itaque vt ſine ſe factus
ſit. Quicquid autem ſine illo factum eſt, nihil eſt. Aut
nihil eſt igitur, aut factus non eſt: ſed non eſt nihil, fa-
ctus igitur non eſt. At ſi factus nō eſt, & tamen filius eſt,
ſine dubio natus eſt. Quomodo, inquis, potuit de ſolo
patre naſci filius æqualis ei de quo natus eſt? Iam hoc e-
narrare non poſſum, & cedo prophetiæ dicenti, Gene- Eſaia.53.
rationem eius quis enarrabit? Quod ſi tu de humana
generatione qua per virginem natus eſt, accipiendum
putas, ipſe te diſcute, & interroga animam tuam, vtrum
ſi in humana generatione defecit, audeat enarrare di-
uinam. Noli ergo, inquis, dicere æqualem. Cur non di-
cam quod dixit Apoſtolus: Non rapinā, inquit, arbitra- Philip.2.
tus eſt eſſe ſe æqualem deo? Etſi enim æqualitatem illam
non explicauit humanæ menti nondum purgatæ, po-
ſuit tamen in verbo quod in re poſsit inueniri purga-
ta. Demus itaque operam mundando cordi noſtro, vt
inde exurgat acies qua iſta videre valeamus. Beati e- Matth.5.
nim, inquit, mundicordes, quoniā ipſi deum videbunt.
Ita excedētes animalis hominis caliginoſas imagines, L
ad ſerenitatem illam ſynceritatemq; veniemus, qua vi-
dere poſsimus quod dici non poſſe videamus. Nam li-
bello quem dignatus es mittere, ſi mihi ſit ocium, facul-
taſq; tribuatur ad ſingula reſpōdere, arbitror te cogni-
turum, tanto minus quemque veſtiri lumine veritatis,
quanto magis ſibi videtur nudam depromere veritatē.
Quis enim ferat, vt alia omittam, & hoc ſolum inte-
rim commemorem quod maxime ingemui, cum Apo-
ſtolus Paulus dicat: Videmus nunc per ſpeculum in æ- 1.Cor.13.
nigmate, tunc autem facie ad faciem: iſtum iam dicere
omni integumento reiecto nudā ſe depromere verita-
tem, qui ſi diceret nudam videmus veritatem, nihil eſ-
ſet cæcius iſta arrogantia viſionis? Non autem dixit vi-
demus, ſed depromimus: vt non ſolùm iam veritas in-
tentioni mentis patêre, ſed etiam poteſtati linguæ ſub-
iacere videatur. Multa ſunt quæ de Trinitatis ineffabi-
litate dicantur, nō vt ipſa dicatur, alioquin nō eſt inef-
fabilis, ſed vt illis dictis, illa dici non poſſe intelligatur.
Verùm iam vt arbitror modum exceſsit Epiſtola mea,
cum per tuā me admonueris breuiter ſcribere. Sed quia
inſtitutione veterum te excuſare dignatus es, non tibi
abſurdus videbor, ſi modum quarundam Epiſtolarum M
Ciceronis, quia eius quoque in literis tuis mentionem
feciſti, non te pigeat recordari.

Auguſtinus Nebridio, quibus in rebus ſita ſit vera beatitudo.

Epiſtola CLI.

NEBRIDIO Auguſtinus. Vtrum neſcio quo,
vt ita dicam, blandiloquio tuo factū putem,
an verè ita ſe res habeat, incertū apud me eſt.
Nam repēte accidit, nec ſatis deliberatum eſt
quatenus debeat cōmitti fidei. Expectas quid iſtud ſit.
Quid cenſes? Propè perſuaſiſti mihi, nō quidem beatū
eſſe me (nam id ſolius ſapientis prædium eſt) ſed certe
quaſi beatum vt dicimus hominem, quaſi hominem in
comparatione illius quem Plato nouerat, aut quaſi ro-
tunda, & quaſi quadra ea quæ videmus, cum longe ab
eis abſit quæ paucorum animus videt. Legi enim lite-
ras tuas ad lucernam iam cœnatus, proxima erat cubi-
tio, ſed non ita etiam dormitio. Quippe diu mecum in
lecto ſitus cogitaui, atq; has loquelas habui, Auguſtinus
ipſe cum Auguſtino. Nónne verum eſt quod Nebridio

placet

A placet,beatos nos eſſe?Non vtique. Nam ſtultos adhuc
eſſe nec ipſe audet negare. Quid ſi etiam ſtultis beata
vita contingit?durũ, quaſi vero parua vel alia vlla mi-
ſeria ſit quàm ipſa ſtultitia. Vnde ergo illi viſum eſt,
an lectis illis libellis etiam ſapientẽ me auſus eſt crede-
re?Non vſq; adeo temeraria eſt lætitia geſtiens, præſer-
tim hominis cuius quãti ponderis cõſideratio ſit,bene
nouimus. Illud igitur ſcripſit quod nobis putauit dul-
ciſsimum fore,quia & illi dulce factũ eſt, quicquid po-
ſuimus in his literis:&ſcripſit gaudens,nec curauit quid
1.Retra.4. committẽdum gaudenti calamo eſſet. Quid ſi Solilo-
quia legiſſet?lætaretur multo exundantius, nec tamen
reperiret plus aliquid quod me appellaret quàm beatũ.
Cito ergo ſummum nomen effudit in me, nec ſibi ali-
quid reſeruauit,quod de me lætior aſſeueret. Vide læti-
tia quid faciat. Sed vbi eſt iſta beata vita? vbi? vbinam?
O ſi ipſa eſſet,repelleret atomos Epicuri. O ſi ipſa eſſet,
ſciret nihil deorſum eſſe præter mundum. O ſi ipſa eſ-
ſet, noſſet extrema ſphæræ tardius rotari quàm mediũ,
& alia ſimilia quæ ſimiliter nouimus. Nunc verò quo-
modo vel qualiſcunq; beatus ſum,qui neſcio cur tantus
mundus ſit,cum rationes figurarum per quas eſt, nihil
B prohibeãt eſſe quanto quis voluerit ampliorẽ?Aut quo-
modo nõ mihi diceretur, imò nõ cogeremur confiteri
corpora in infinitũ ſecari, vt à certa velut baſi in quan-
titatem certam certus corpuſculorum numerus ſurge-
ret? Quare cum corpus nullum eſſe minimum ſinitur,
quo pacto ſinamus eſſe ampliſsimum, quo amplius eſſe
non poſsit:niſi forte illud quod Alipio aliquando dixi
occultiſsime,habet magnam vim: vt quoniam nume-
rus ille intelligibilis infinite creſcit, non tamen infini-
te minuitur.nam non eum licet vltra monadem reſol-
uere.Contrà ſenſibilis.nam quid eſt aliud ſenſibilis nu-
merus,niſi corporeorum vel corporum quantitas? mi-
nui quidẽ infinite,ſed infinite creſcere nequeat. Et ideo
fortaſſe meritò philoſophi in rebus intelligibilibus di-
uitias ponunt,in ſenſibilibus egeſtatem.Quid enim æ-
rumnoſius quàm minus atque minus ſemper poſſe fie-
ri?Quid ditius quàm creſcere quantũ velis, ire quò ve-
lis,redire cum velis, quouſq; velis, & hoc multũ amare
quod minui non poteſt? Quiſquis nanque intelligit i-
ſtos numeros, nihil ſic amat vt monadem: nec mirum,
cum per eam fiat vt cæteri amentur. Sed tamẽ cur tan-
tus eſt mundus?Poterat enim eſſe vel maior vel breui-
C or. neſcio. Tale eſt enim. Et cur hoc loco potius quàm
illo? Nec in ea re debet eſſe quæſtio, vbi quicquid eſſet,
quæſtio eſſet. Vnum illud multum mouebat, quod infi-
nite corpora ſecarentur. Cui fortaſſe reſponſum eſt de
vi contraria intelligibilis numeri. Sed expecta, videa-
mus quid ſit hoc neſcio quid quod ſoggeritur menti.
Certe ſenſibilis mũdus, neſcio cuius intelligibilis ima-
go eſſe dicitur. Mirum autem eſt quod in imaginibus
videmus quæ ſpecula referunt. nam quamuis ingentia
ſpecula ſint,nõ reddunt maiores imagines quàm ſunt
corpora etiam breuiſsima obiecta. In paruis autem ſpe-
culis,ſicut in pupillis oculorum, etſi magna facies ſeſe
opponat, breuiſsima imago pro modo ſpeculi forma-
tur.Ergo & imagines corporum minui licet, ſi ſpecula
minuantur:augeri ſi augeãtur non licet? Hic profecto
aliquid latet, ſed nunc dormiendum eſt. Neque enim
Nebridio beatus quærendo videor,ſed fortaſſe aliquid
inueniendo.Id autem aliquid quid eſt? an illa ratioci-
natio,cui tanquam vnicæ meæ blandiri ſoleo, & ea me
nimis oblectare. Vnde conſtamus? ex animo & corpo-
re.Quid horum melius? videlicet animus. Quid lauda-
tur in corpore? nihil aliud video quàm pulchritudinẽ. D
Quid eſt corporis pulchritudo? congruentia partium
cum quadã coloris ſuauitate. Hæc forma vbi vera me-
lior,an vbi falſa? Quis dubitet vbi vera eſt, eſſe melio-
rem? Vbi ergo vera eſt? in animo ſcilicet. Animus igi-
tur magis amandus quàm corpus. Sed in qua parte ani-
mi eſt iſta veritas? in mente atque intelligentia. Quid
huic aduerſatur? ſenſus.Reſiſtẽdum ergo ſenſibus totis
animi viribus liquet. Quid ſi ſenſibilia nimiũ delectãt?
Fiat vt non delectent. Vnde fit? conſuetudine his ca-
rendi, appetẽdiq; meliora. Quid ſi moritur animus?
ergo moritur veritas, aut non eſt intelligentia veritas.
aut intelligentia non eſt in animo, aut poteſt mori ali-
quid in quo aliquid immortale eſt?Nihil autem horum
fieri poſſe Soliloquia noſtra iam continent, ſatiſq; per-
ſuaſum eſt,ſed neſcio qua conſuetudine malorum ter-
ritamur atque titubamus.Poſtremò etiam ſi moritur a-
nimus(quod nullo modo poſſe fieri video) non eſſe ta-
men beatam vitam in lætitia ſenſibilium, hoc ocio ſa-
tis exploratum eſt.His rebus fortaſſe atque talibus Ne-
bridio meo ſi non beatus, at certe quaſi beatus videor:
videar & mihi. quid inde perdo, aut cur parcam bonæ
opinioni? Hæc mihi dixi. Deinde oraui vt ſolebã,atq; E
dormiui. Hæc placuit ſcribere tibi. Delectat enim me
quod mihi gratias agis, ſi nihil te quod in buccam ve-
nerit celem,& gaudeo quia ſic tibi placeo. Apud quem
ergo libentius ineptiam, quàm cui diſplicere non poſ-
ſum?At ſi in poteſtate fortunæ eſt vt hominẽ amet ho-
mo,vide q̃ beatus ſim, qui de fortuitis tam multũ gau-
deo, & talia bona fateor deſidero mihi vbertim accre-
ſcere.Fortunę autẽ bona veriſsimi ſapientes (quos ſolos
beatos fas eſt vocari)nec timeri voluerunt,nec cupi, an
cupiri,tu videris.Et belle accidit. Nam volo me decli-
nationis huius gnarũ facias. Cum enim adiungo verba
ſimilia,incertior fio. Nam ita eſt cupio, vt fugio,vt ſa-
pio, vt iacio, vt capio, ſed vtrum fugiri an fugi,vtrum
ſapiri an ſapi, ſit modus infinitus, ignoro. Poſſem at-
tendere iaci & capi, ni vererer ne me caperet & pro lu-
dibrio iaceret quò vellet, qui aliud iactum & captum,
aliud fugitum,cupitum,ſapitum eſſe conuinceret. Quæ
item tria, vtrum penultima longa, an inflexa, an graui
breuique pronuncianda ſint,ſimiliter neſcio. Prouoca-
uerim te ad epiſtolam longiorem, peto vt paulo diu-
tius te legam. Nam nequeo tantum differere,quantum F
volupe eſt legere te.

Auguſtinus ad populum factionis Donatianæ, quomodo illorum Epiſcopi in concilio conuicti ſint, hortans vt nunc ſaltem redeant ad Eccleſiæ communionem,ne poſt non feciſſe ſero pœniteat.

Epiſtola CLII.

SILVANVS ſenex, Valentinus, Aurelius,In- 2.Retr.40.
nocentius,Maximinus,Optatus, Auguſtinus,
Donatus, & cæteri Epiſcopi de concilio Cir-
tenſi ad Donatiſtas. Cum in auribus noſtris fama cre-
breſceret, hoc vobis veſtros Epiſcopos dicere, cogni-
torem præmio fuiſſe corruptũ. vt contra eos ſententia
proferretur,vos autem iſta facile credere, ac propterea
multos veſtrum adhuc nolle acquieſcere veritati, pla-
cuit nobis cogente domini charitate ex concilio no-
ſtro hæc ad vos ſcripta dirigere, quib⁹ primitus admo-
neremini illos vobis victos atque conuictos hæc men-
dacia iactare: qui etiam in ſuo mandato quod pro illa
collatione fecerũt,& ſuis nominibus atque ſubſcriptio-
nibus firmauerunt, nos illic traditores & perſecutores
ſuos eſſe dicentes,in falſitate atque mendacio manife-

G ſtiſſimo detecti atq; conuicti ſunt, ita vt volentes gloriari de multitudine coepiſcoporũ ſuorũ, inter aliquorum abſentiũ nomina etiã mortui nomẽ insererent. Et cum quæreretur vbi eſſet, ſubita perturbatione cæcati, ipſi eum cõfiterentur in itinere defeciſſe. Et cũ interrogarẽtur quomodo potuerit apud Carthaginẽ ſubſcribere qui in itinere iam defecerat, vehemẽtius perturbati, alio mendacio ſe obligauerunt, reſpondentes eum à Carthagine redeuntẽ fuiſſe defunctum. De quo mẽdacio exire omnino minime potuerũt. Ecce quib' creditis vel de antiqua traditione, vel de cognitoris corruptione, qui mandatum ſuum vbi nobis obiecerũt, crimẽ traditionis nõ potuerunt cõſcribere ſine crimine falſitatis. Proinde quæ maxime neceſſaria credidimus, his literis tanquã breuiario collecta inſeruimus, ne forte ad magna geſtorũ volumina vel peruenire non facilè poſſitis, vel ea legere laborioſum putetis. Carthaginem venimus & nos & Epiſcopi veſtri, & quod prius nolebant & indignum eſſe dicebant, in vnũ conuenimus. Electi ſunt ex nobis & ex ipſis, ſeptem hinc, & ſeptem inde, qui
H pro cauſa omnium loquerentur. Electi ſunt alij ſeptem hinc, & ſeptẽ inde, cum quibus vbi opus erat conſilium pertractarent. Electi ſunt quatuor hinc, & quatuor inde, qui geſtis conſcribendis cuſtodes eſſent, ne infalſatum aliquid ab aliquo diceretur. Dati ſunt etiam à nobis & ab ipſis notarij quatuor hinc, & quatuor inde, vt bini cum exceptoribus iudicis alternarent, ne aliquis noſtrum ſe dixiſſe aliquid cauſaretur quod non fuiſſet exceptum. Huic tantæ diligentiæ etiam illud eſt additum, vt & nos & ipſi quemadmodum ipſe iudex verbis noſtris ſubſcriberemus, ne quiſquam diceret in illis geſtis aliquid vel poſtea fuiſſe corruptum. Cum enim adhuc viuẽtibus eis qui ſubſcripſerunt, innotuerint eadem geſta omnibus locis in quibus oportet vt innoteſcant, ſic etiam ad poſteros cõfirmata veritas perdurabit. Nolite ergo eſſe ingrati tãtæ miſericordiæ dei, quæ per iſtam diligentiam vobis miniſtrata eſt. Nulla excuſatio iam remanſit. nimiũ dura, nimium diabolica ſunt hominum corda, quæ adhuc tantæ manifeſtationi veritatis obſiſtunt. Ecce Epiſcopi partis veſtræ (quos omnes elegerunt vt pro omnibus loquerẽtur) conati ſunt quantum potuerunt, vt omnino ipſa cauſa non agere-
I tur, propter quam tantus numerus Epiſcoporũ vtriuſq; partis de vniuerſa Africa & de tam longinquis locis Carthaginem venerat. Et cum omnis anima ſuſpenſa expectaret in tãta collectione quid ageretur, illi vehementer inſtabant vt nihil ageretur. Quare hoc, niſi quia cauſam ſuã malam ſciebant, & facillime ſe poſſe conuinci ſi ageretur dubitare non poterant? Ipſe ergo animus eorum quo timebãt ne cauſa ageretur, iam victos eos eſſe mõſtrabat. Si enim extorquerent quod volebant, vt iam collatio ipſa nõ fieret, nec diſputationibus noſtris veritas appareret, redeuntes à Carthagine quid vobis erant reſponſuri? quid demonſtraturi? Credo prolaturi erant geſta, & dicturi vobis, Nos inſtabamus vt cauſa non ageretur, illi inſtabant vt ageretur. Vos expectatis videre quid egerimus. Ecce legite vbi eos vicimus, vt nihil ageremus. Forte & vos reſponderetis ſi cor haberetis: Nihil ergo acturi vt quid iſtis? vel potius, qui nihil egiſtis, vt quid rediſtis? Denique poſteaquam non potuerunt efficere quod conati ſunt, id eſt, vt cauſa non ageretur, ipſa actio demonſtrauit quid timuerint, quando in omnibus victi ſunt. Confeſſi ſunt enim contra eccleſiam catholicam, quæ toto terrarum orbe diffunditur, nihil ſe habere quod dicerent,

quia diuinis ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis op- K
preſſi ſunt, quib' eccleſia deſignatur, incipiens ab Hieruſalem creuiſſe per loca in quibus Apoſtoli prædicauerunt, & nomina eorundem locorum in ſuis epiſtolis & actis conſcripſerunt, & inde diffundi per cæteras gentes. contra iſtam eccleſiam ſe non habere cauſam manifeſta voce profeſſi ſunt, vbi eſt euidentiſſima in nomine dei noſtri victoria. Cum enim confirmant eccleſiam, cui nos communicare, ipſos autem non communicare manifeſtum eſt, olim ſe victos eſſe teſtantur, & vobis, ſi ſapitis, apertiſſime indicant, quid dimittere & quid tenere debeatis, non in ea falſitate qua vobis non ceſſant adhuc vſq; mentiri, ſed in illa veritate quã victi coacti ſunt confiteri. Quiſquis ergo ab hac catho- *23. q. 4. § quis à ca-*
lica eccleſia fuerit ſeparatus, quantumlibet laudabiliter *tholica.*
ſe viuere exiſtimet, hoc ſolo ſcelere quòd à Chriſti vnitate diſiunctus eſt, non habebit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum. Quiſquis autem in hac eccleſia bene vixerit, nihil ei præiudicãt aliena peccata, quia vnuſquiſque in ea proprium onus portabit, ſicut Apoſtolus di- *Galat. 6.*
cit: Et quicunq; in eã corpus Chriſti manducauerit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Nam etiã hoc *1. Cor. 11.*
ipſe Apoſtolus ſcripſit. Cum autem dicit, Iudicium ſibi manducat, ſatis oſtendit quia nõ alteri iudicium man- L
ducat, ſed ſibi. Hoc nos egimus & oſtendimus & obtinuimus, quia communio malorum non maculat aliquem participatione ſacramentorum, ſed conſenſione factorum. Nam ſi in factis malis non eis quiſque conſentiat, portat malus cauſam ſuam & perſonam ſuam: nec præiudicat alteri, quem in conſenſione mali operis, ſocium non habet criminis. Hoc enim ipſi voce apertiſſima coacti ſunt confiteri, non tunc quando iſta dicebamus, ſed poſtea cum aliud ageretur. Nam cum ventum fuiſſet ad cauſam etiam Cæciliani, quam nos ab eccleſiæ cauſa diſtinguebamus, vt ſi forte malus eſſet inuentus, ipſum anathematizaremus, non tamen propter ipſum eccleſiã Chriſti relinqueremus, cui per malam ſuam cauſam præiudicare non poſſet. Cum ergo etiam ad ipſam Cæciliani cauſam ventum fuiſſet, & legiſſent illi concilium Carthaginenſe, vbi recitabant ſeptuaginta plus minus Epiſcoporum ſententias contra Cæcilianum abſentem prolatas, reſpondimus eis, ſic non obeſſe illud Epiſcoporum cõcilium abſen- M
ti Cæciliano, quemadmodum nõ obſuit plurium Epiſcoporum partis Donati concilium abſenti Primiano, quando eum in Maximiani cauſa plus minus centum Epiſcopi damnauerant. Tunc illi nominata cauſa Maximiani, vnde ſciunt ſe etiam quos damnauerant, in honore integro ſuſcepiſſe, & baptiſmum in ſacrilego Maximiani ſchiſmate datum ſe confirmaſſe, & non deſtruxiſſe, & in ſua Vagaitana ſententia, qua eos damnauerunt, quibuſdam qui in ipſo ſchiſmate fuerunt, dilationem dediſſe, & dixiſſe quòd eos nõ polluerint ſacrilegi ſurculi Maximiani plantaria: Iſta ergo cauſa poſteaquam eorum aures percuſſit, expaueſcentes & perturbati & obliti vnde ſuperius contra nos contendebant, cõtinuò dixerunt, Nec cauſa cauſæ, nec perſona perſonæ præiudicat. & confirmauerunt verbis ſuis quod nos antea de eccleſia dicebamus: quia non ſolum catholicæ tranſmarinæ (contra quam ſe confeſſi ſunt non habere quod dicerent) verumetiam catholicæ Africanæ (quæ illi vnitatis communione coniungitur) cauſa & perſona Cæciliani, qualiſcunque fuiſſet, præiudicare non poſſet: ſi Maximianus, qui cum cæteris ſociis ſuis Primianum damnauit, ſi etiam Felicianus,

qui ſimul

qui ſimul Primianum damnauit, & poſtea in cauſa Primiani à Donati parte damnatus eſt, non præiudicat parti Donati, cui modo Epiſcopus ſicut antea fuerat receptus, adiungitur: ſic etiam ipſis ſociis ſuis Maximianus non præiudicat, quibus iſti dilationem dederunt dicentes eos ab illo cum quo fuerunt non fuiſſe pollutos, quia nec cauſa cauſæ præiudicat, nec perſona perſonæ. Quid ergo quæritis amplius? Multis quidem verbis ſuperfluis geſta onerauerunt, & quia non potuerunt efficere vt cauſa non ageretur, hoc fecerunt multum loquendo, vt quod actum eſt, difficile legeretur. Sed debent vobis etiam iſta eorum pauca verba ſufficere, ne propter neſcio quæ, neſcio quorum hominum crimina, oderitis vnitatem catholicæ eccleſiæ: quia ſicut ipſi dixerunt, relegerunt, ſubſcripſerunt, nec cauſa

Cæcilianus. cauſæ præiudicat, nec perſona perſonæ. Nam & in ipſa cauſa Cæciliani, quam licet ad eccleſiæ cauſam non pertinentem, tamen defendendam ſuſcepimus, vt etiam ibi calumniæ manifeſtarentur ipſorum, apertiſsime victi ſunt, nihilque eorum quæ in Cæcilianum intendebant, probare potuerunt. Inſuper etiã de criminibus traditionis nos epiſcopalia geſta protulimus, vnde recitauimus

B aliquos eorum Epiſcoporum, qui ſententias in abſentem dixerãt Cælicianum, manifeſtiſsimos fuiſſe traditores. Contra ipſa geſta illi quia non habebant quod dicerent, falſa eſſe dixerunt, ſed nullo modo probare potuerunt. Inſuper etiã confeſsi ſunt, vel potius pro magna gloria profeſsi ſunt, Cæcilianum apud Conſtantinum imperatorem à ſuis præceſſoribus accuſatum. Et addiderunt mẽdacium, quòd illis accuſantibus fuerit ab imperatore damnatus. Ecce & hinc victi ſunt, vnde vobis ſolent nebulas erroris offundere, concitantes nobis inuidiam, & in odium veſtrum nos adducẽtes, quia eccleſiæ cauſam apud imperatores agimus. Ecce maiores eorum de quorum nominibus gloriantur, eccleſiæ cauſam egerunt apud imperatorem, perſecuti ſunt accuſando Cæcilianum, apud imperatorem damnatum dixerunt. Iam non vos inducant vaniſsimis & mendaciſsimis verbis, redite ad cor veſtrum, timete dominum, cogitate veritatem, relinquite falſitatem. Quicquid enim iam paſsi fueritis imperialibus legibus, quod non pro iuſtitia, ſed pro iniquitate patimini, non poteritis dicere ideo nos eſſe iniuſtos, quia ſic vobiſcum agi non debuit, vt impera-

C tor vos ab iſta iniquitate cõpeſceret. Epiſcopi enim veſtri confeſsi ſunt maiores ſuos ſic egiſſe cum Cæciliano, quomodo vobiſcũ agi non vultis, & tamẽ quòd Cæcilianum apud imperatorẽ perſecuti fuerint, etiam ipſis confitentibus, & profitentibus ſatis conſtitit. Quod autem Cæcilianus fuerit ab imperatore damnatus, omnino non conſtitit: imò etiam conſtitit eum accuſantibus & perſequẽtibus maioribus eorum, & bis numero, prius ab epiſcopis, & ab ipſo poſtea imperatore fuiſſe purgatum. Hoc etiam ipſi confirmauerunt talia poſtea quaſi pro cauſa ſua proferendo, vt magis contra ipſos eſſe inuenirentur, & pro cauſa Cæciliani etiam illa quæ protulerunt recitarentur. Quoſcunſque ergo accuſare voluerunt, nullis certis documentis probare potuerunt. Quicquid autem nos & pro eccleſiæ cauſa & pro Cæciliani cauſa diximus, & verbis ſuis & lectionibus à ſe prolatis etiam ipſi confirmauerunt. Nam protulerunt

Optatus. primo codicem Optati, vnde quaſi probarent Çæcilianum ab imperatore damnatum. Qui codex cum contra illos legeretur, & magis oſtenderet Cæcilianum fuiſſe purgatum, ab omnibus riſi ſunt. Sed quia ipſe riſus non potuit ab exceptoribus excipi, verbis ſuis apud

acta riſos ſe eſſe teſtati ſunt. Iterum recitauerunt, & pro- D

tulerunt libellum imperatori Conſtantino à ſuis maio- *Conſtantinus.* ribus datum, vbi queſti ſunt quòd eos memoratus imperator grauiter perſequeretur, ac ſic eodem libello manifeſtarunt ſe apud imperatorem à Cæciliano fuiſſe ſuperatos, falſumq; eſſe quod dixerunt eum ab imperatore damnatum. Tertio protulerunt literas eiuſdem Conſtantini ad vicarium Verinum datas, vbi eos grauiter *Verinus.* deteſtatur, & propterea dicit de exilio relaxandos, & furori ſuo dimittendos, quia iam deus cœperat in illos vindicare. Ac ſic etiam iſtis imperatoris literis confirmauerunt ſe falſum dixiſſe, quòd Cæcilianus ab imperatore damnatus ſit, cum potius imperator ipſos à Cæciliano victos eſſe monſtrauerit, quando eos vehementer execratus, ideo iuſsit vt de exilio dimitterentur, vt deo iudice ſicut etiam cœperant punirentur. Poſtea Felicis Abtungenſis ordinatoris Cæciliani in medium cauſam miſerunt, dicentes eundem Felicem fuiſſe traditorem, à quo Cæcilianus fuerat ordinatus. Et eiuſdem Conſtantini imperatoris pro Cæciliano contra ſeipſos literas protulerunt, vbi ad Proconſulem ſcripſit, vt ad comitatum ſuum mitteret Vigẽtium. Iſte autem Vigentius confeſſus fuerat in cognitione Heliani E

Proconſulis, falſum ſe feciſſe aduerſus Felicem Cæciliani ordinatorem. Dicebant ergo iſti non ſine cauſa voluiſſe imperatorẽ, vt ad ſe mitteretur Vigentius, niſi quia Cæciliani adhuc cauſa pendebat: & conabantur immittere ſuſpicionem vaniſsimam, quòd poſtea quàm Vigentius ad comitatum directus eſt, tunc imperator contra Cæcilianum protulerit iudicare, & illud iudicium ſuum quod nos recitaueramus, vbi inter partes cognouerat, Cæcilianúmque purgauerat, ſententia poſteriore reſcindere. Sed dicebatur eis, vt hoc potius legerent: & nihil omnino præferebant. Illæ autem literæ imperatoris, quibus ad ſe mitti iuſsit Vigentium, quas contra ſeipſos pro Cæciliano recitauerunt, hoc continent, quòd Helianus Proconſul in cauſa Felicis audientiam præbuerit competentem, eundémque Felicem à crimine traditionis innocentem fuiſſe conſtiterit. Sed Vigentium ad comitatum ſuum propterea iubere tranſmitti, vt illis qui ibi erant, & diuturnis diebus eum interpellare non deſinebant, apparere & intimari poſ-

ſet, & fruſtra eos Cæciliano inuidiam comparare, & F

aduerſus eum violenter inſurgere voluiſſe. Quis eos crederet iſta contra ſe recitaſſe pro nobis, niſi dei omnipotentis nutu factum eſſet, vt non ſolùm verba eorum geſtis tenerentur, ſed etiam manus ſubſcribentium legerentur? Nam & ordinem conſulum & dierum qui geſtis expreſſus eſt, ſi quis nunc diligenter aduertat inueniet, primo Cæcilianum Epiſcopali iudicio fuiſſe purgatum. Deinde non multo poſt Felicis Abtungenſis cauſa ab Heliano Proconſule examinata eſt, vbi eum conſtitit innocentem. In qua cauſa ad comitatum mitti iuſſus eſt Vigentius, & longè poſtea ipſe imperator cauſam inter partes cognouit atque finiuit. In qua cognitione Cæcilianum innocentem, illos autem calumnioſiſsimos iudicauit. In quo ordine conſulum & dierum ſatis oſtenditur fallaciter eos & calumnioſe dixiſſe, quòd imperator miſſo ad comitatum Vigentio, iudicium ſuum mutauit, & Cæcilianum quem prius purgauerat, poſtea condemnauit. Non ſolum autem nihil de hac re legere potuerunt, & contra ſeipſos tanta legerunt, ſed etiam per ordinem conſulum euidentius conuincuntur, poſt cauſam Felicis Proconſulari iudicio terminatam, in qua iuſſum eſt, vt ad co-

G mitatum Vigentius mitteretur, nec paruo interuallo ſed longe poſtea memorati imperatoris iudicio inter partes habito, Cæcilianum fuiſſe purgatum. Non ergo vobis dicant, quia præmio corrupimus iudicem. Quid enim aliud ſolent victi homines dicere? Aut ſi aliquid dedimus iudici, vt contra illos pro nobis pronunciaret, ipſis quid dedimus, vt contra ſe pro nobis tanta non ſolùm dicerent, verumetiam recitarent? An forte volunt vt eis apud vos gratias agamus, quia cum dicant iudicem præmio à nobis eſſe corruptum, ipſi tam multa quæ pro nobis contra ſeipſos dixerunt & recitauerũt, gratis nobis omnia præſtiterunt? Aut certe ſi propterea dicunt quòd nos vicerint, quia melius egerunt cauſam Cæciliani quàm nos, hoc planè credatis illis. Nos enim duas lectiones pro illo ſufficere putaueramus: illi autem quatuor protulerunt. Sed quid vos pluribus literis oneremus? Si vultis nobis credere, credite, & teneamus pariter vnitatem quam iubet & diligit deus. Si autem nobis non vultis credere, geſta ipſa legite, aut vobis vt legãtur admittite, & an vera ſint quæ ſcripſimus vobis, ipſi probate. Si autem nihil horum facere vultis, & manifeſtiſsima veritate conuictam partis Donati falſitatẽ
H adhuc ſequi deſideratis, mundi erimus à pœna veſtra quando vos ſero poſtea pœnitebit. Si verò id quod vobis præſtitit deus, non contempſeritis, & poſt cauſam tã diligenter actam, & tam diligenter manifeſtatam, peruerſam conſuetudinem relinquentes, paci Chriſti & vnitati conſenſeritis, de veſtra correctione gaudebimus: & ſacramenta Chriſti quæ in ſacrilegio ſchiſmatis ad iudicium habetis, vtilia & ſalubria vobis erunt, cum in catholica pace habueritis caput Chriſtum, vbi charitas
1. Pet. 4. cooperit multitudinem peccatorum. Hæc ad vos ſcripſimus octauodecimo Kalend. Iulias, piiſsimo Honorio Auguſto imperante, vt quando poſſunt ad quoſque veſtrum miſſæ literæ peruenirent.

Publicola Auguſtino proponit multas quæſtiones
Epiſtola CLIII.

Deut. 32. DILECTO & venerabili patri Auguſtino Epiſcopo, Publicola. Scriptũ eſt, Interroga patrẽ tuum, & indicabit tibi: ſeniores tuos, & dicẽt tibi. Vnde & mihi exquirẽdã legem de ore ſacerdotis iudicaui in cauſa tali. Quæ qua-
I lis ſit, per literas expono, ſimul etiam vt ego inſtruar in diuerſis cauſis. Singulas autem quæſtiones & diuerſas per capitula ſignari feci, ad quas ſingillatim dignare reſpondere. In Arzugibus, vt audiui, decurioni qui limiti præeſt vel tribuno ſolent iurare barbari, iurantes per dæmones ſuos qui ad ducendas baſtagas pacti fuerint, vel aliqui ad ſeruandas fruges ipſas: ſinguli poſſeſſores vel conductores ſolent ad cuſtodiendas fruges ſuſcipere quaſi iam fideles epiſtolam decurione mittente, vel ſinguli tranſeuntes per eos tranſire. Mihi diſceptatio in corde nata eſt, ſi ille poſſeſſor qui ſuſceperit barbarum, cuius fides per dæmonum iurationem firma viſa eſt, non coinquinatur, vel ipſe, vel illa quæ cuſtodit, vel ille qui deducitur à deductore barbaro. Sed hoc debes ſcire quia qui iurat barbarus, à poſſeſſore pro ſeruandis frugibus accipiat aurum, vel à viatore deductor: ſed tamen cum hac veluti mercede quæ ſolet dari à poſſeſſore vel à viatore, iuramentum etiam illud in medio eſt mortale datum decurioni vel tribuno. Quod perturbat me ne polluat illum qui ſuſcipit barbari iuramentum, vel illa quæ cuſtodit barbarus. Quacunque enim conditione etiam K
auro dato & obſidibus datis, vt audiui, tamen iuramentum iniquum medium interceſsit. Dignare autem mihi definitè reſcribere, & non ſuſpenſè. Quod ſi ipſe ſcribas dubitanter, ego maiores dubitationes incidere poſſum quàm antequam interrogaſſem. Hoc etiam audiui, quia ipſi homines conductores qui præſunt rei meæ, iuramentum per dæmones ſuos iurantibus barbaris accipiunt pro reſeruandis frugibus. Si ergo cum illi iurant per dæmones ſuos vt cuſtodiant fruges, non polluunt ipſas fruges, vt ſi inde manducauerit Chriſtianus ſciens, vel de pretio ipſarum rerum fuerit coinquinatus, ſignificare dignare. Item ab alio audiui quòd conductori non iuratur à barbaro, & alter dixit, quia iuratur conductori. Si etiam falſum mihi dixit ille qui dixit iurari conductori, ſi iam pro hoc quod ſolum audiui non debeo vti de ipſis frugibus, vel de pretio ipſarum propter auditum ſolum, quia dictum eſt, Si autem quis dixerit hoc immolatitium eſt idolis, 1. Cor. 10.
nolite manducare propter illum qui indicauit, ſi tamen etiam hæc cauſa ſimilis eſt cauſæ de immolatitio? Quod ſi ita eſt, quid debeo de ipſis frugibus, vel de pretio ipſarum facere? Si debeo requirere de vtroque qui L
mihi dixit, quia non iuratur conductori, aut qui dixit quia iuratur conductori, & dictum vniuſcuiuſque probare per teſtes, qui verum dixit de illis duobus, & tandiu non contingere de ipſis frugibus, vel de pretio, quandiu mihi probatum fuerit ſi verum dixit ille qui dixit quia non iuratur conductori? Si barbarus qui per iuramentum ſuum iurat malum, fecerit illum Chriſtianum conductorem vel tribunum qui limiti præeſt, iurare ſibi pro fide illi ſeruanda pro cuſtodiendis frugibus, per ipſum iuramentum mortale per quod ipſe iurat, ſi ſolus ille Chriſtianus coinquinatus ſit, an non illa quorum cauſa iurat. Aut ſi paganus qui limiti præeſt iurauerit barbaro pro fide illi ſeruanda per mortale iuramentum, ſi nõ coinquinat pro quibus iurat. Si quem miſero ad Arzuges ſi licet iuramentum accipere à barbaro illud mortale, & ſi non coinquinatur ſi ſuſceperit tale iuramentum Chriſtianus? Si de areã trituratoria tritici vel cuiuſcunque leguminis, aut torculari, de qua dæmoni oblatum eſt, ſi licet inde manducare Chriſtianum ſcientem? De luco ſi licet ad aliquẽ vſum ſuum Chriſtianum ſcientem ligna tollere? Si quis vadens ad M
macellum vt emat carnem quæ non ſit immolatitia, & cogitationes duas habuerit in corde, quòd immolata ſit, & non ſit immolata, & illam tenuerit cogitationem qua non immolata, ſi manducauerit, an peccat? Si quis bonam rem de qua dubitat an bona aut mala ſit, faciat & putat bonam, cum tamen putaſſet & malam, ſi peccatum aſſcribatur ei? Si quis dixerit quod immolatitium eſt mẽtiens, & poſtea dixerit iterum quia mentitus eſt, & ad fidem verè mentitus eſt, ſi licet Chriſtianum inde manducare aut vendere, & de pretio vti ex eo quod audiuit? Si Chriſtianus aliquis ambulans paſſus neceſsitatem, victus fame vnius diei vel bidui, vel multorum dierum, vt iam durare non poſsit, ita occurrerit vt in ipſa neceſsitate famis in qua ſibi videt iam mortem proximare, inuenerit cibum in idolio poſitum vbi nullus ſit hominum, & non poſsit inuenire alium cibum, debet mori, aut exinde cibari? Si Chriſtianus videat ſe à barbaro vel à Romano velle interfici, debet eos ipſe Chriſtianus interficere ne ab illis interficiatur? Vel ſi licet ſine interfectione eos repellere vel impugnare, quia dictum eſt, Non reſiſtere ma- Mat. 5.
lo? Si

A loʔSi murum poſſeſsioni debet Chriſtianus facere propter hoſtem,& ſi ille Chriſtianus qui fecerit murũ,cauſa non exiſtit homicidij cum inde aliqui cœperint pugnare,& interficere hoſtesʔ Si licet de fonte bibere, vel de puteo,vbi de ſacrificio aliquid miſſum eſtʔ Si de puteo qui in templo eſt & deſertum factũ eſt, debet Chriſtianus bibereʔ Si in templo quod colitur idoli, puteus ibi ſit vel fons, & nihil ibi factum ſit in eodẽ puteu vel fonte, ſi debet haurire aquas inde Chriſtianus & bibereʔSi Chriſtianus debet in balneis lauare,vel in thermis in quibus ſacrificatur ſimulachrisʔSi Chriſtianus debet in balneis quibus in die feſto ſuo Pagani loti ſunt lauare,ſiue cum ipſis ſiue ſine ipſisʔSi in ſolio vbi deſcenderunt pagani ab idolis venientes in die feſto ſuo & aliquid illic in ſolio ſacrilegij ſui fecerint,& ſcierit Chriſtianus,ſi debet in eodem ſolio deſcendereʔSi Chriſtianus inuitatus ab aliquo appoſitam habuerit carnem in eſcam,de qua dictum fuerit illi quia immolatitia eſt, & non manducauerit eam: poſtea autem ab aliquo tranſlatam ipſam carnem aliquo caſu inuenerit venalem & emerit eam,aut appoſitã habuerit ab aliquo alio inuita-
B tus,& non cognouerit eã & manducauerit, ſi peccatʔ Si de horto vel de poſſeſsione idolorũ, vel ſacerdotũ eorum debet Chriſtianus ſciens olus emere vel aliquem fructum,& inde edereʔ Sanè de iuramento vel de idolis,vt laborem non patiaris in requirẽdo,quæ vt dominus donauit,inuenimus,ante oculos tuos volui proponere:ſi quid autem aliud apertius aut melius in ſcripturis inueneris, dignare mihi ſignificare. Vnde quę inue-
Gene.31. nimus,hæc ſunt,vbi Laban dixit ad Iacob, Deus Abraham,& deus Nachor: quem autem deum, non ſignifi-
Gene.26. cauit ſcriptura. Et iterum ad Abimelech quando venit ad Iſaac vbi iurauit,vel qui cum illo erant, ſed quale iuramentum,nõ ſignificauit ſcriptura.Iterũ de idolis,vbi
Iudicum 6. ad Gedeon dictum eſt à domino in libro Iudicũ, vt de vitulo quem occiderat,holocauſtum faceret.Et in Ieſu
Ioſue 6. Naue de Hiericho, vt omne aurum, argentum & æramentum inferretur in theſauris domini, & ſanctum vocatum eſt de ciuitate quæ anathema eſt.Et quid eſt illud
Deut.7. quod in Deuteronomio poſitũ eſt:Non inferes abominationem in domum tuam, & anathema eris ſicut hoc ipſum eſtʔ Dominus te ſeruet, ſaluto te,ora pro me.

Auguſtinus Publicolæ diſſoluit aliquot ex propoſitis quæſtionibus. Epiſtola CLIIII.

C

HONORABILI & dilectiſsimo filio Publicolæ,Auguſtinus in domino ſalutẽ. Aeſtus animi tui poſteaquam didici literis tuis, etiã mei cõtinuò facti ſunt,nõ quò me omnia talia permouerent,qualibus indicaſti te eſſe permotum, ſed quomodo tibi auferrentur hi æſtus,fateor, æſtuaui,maxime quia petis vt definite tibi reſcriberẽ,ne in maiores dubitationes incideres,q̃ antequam interrogaſſes. Hoc enim video non eſſe in mea poteſtate. Nam quomodolibet ſcripſero quæ mihi videntur eſſe certiſsima, ſi tibi non perſuaſero,proculdubio eris incertior. Non autem ſicut mihi adiacet ſuadere, eo modo adiacet etiam
22.q.1. Mouet. perſuadere cuilibet. Verumtamẽ ne tuæ dilectioni negarem operulam meã,poſt aliquantam deliberationem
3 ſent. diſ. 39 cap. poſt hæc. reſcribendum putaui. Mouet te certe, vtrum eius fide vtendum ſit,qui vt eam ſeruet, per dæmonia iurauerit. Vbi te volo prius conſiderare, vtrum ſi quiſpiam per
Prima quæſtio de iureiurando. deos falſos iurauerit ſe fidem ſeruaturũ,& eam non ſeruauerit, non tibi videatur bis peccaſſeʔ Si enim tali iuratione promiſſam cuſtodierit fidem,ideo tantum peccaſſe iudicaretur,quia per tales deos iurauit. Illud autẽ D
nemo rectè reprehẽderet,quia fidem ſeruauit.Nunc vero quia & iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidẽ fecit quod non debuit,bis vtiq; peccauit. Ac per hoc qui vtitur fide illius quem conſtat iuraſſe per deos falſos,& vtitur nõ ad malam rem, ſed ad licitã & bonam, nõ peccato eius ſe ſociat quo per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius quo fidem ſeruauit. Neque hic eandem fidẽ dicu ſeruari qua fideles vocantur qui baptizantur in Chriſto.Illa enim longè alia eſt,longeq; diſcreta à fide humanorũ placitorum atq; pactorũ. Verumtamen ſine vlla dubitatione minus malum eſt per *22 q 1.ſed quæritur.*
deum falſum iurare veraciter,quàm per deũ verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur, magis eſt ſanctum, tanto magis eſt pœnale periuriũ. Alia ergo quæſtio eſt,vtrum non peccet qui per falſos deos ſibi iurari fecit, quia ille qui ei iurat per deos falſos, eos colit. *3 ſen.diſt. 39.ca poſt hæc.*
Cui quæſtioni poſſunt illa teſtimonia ſuffragari, quæ ipſe commemoraſti de Laban & Abimelech, ſi tamen Abimelech per deos ſuos iurauit,ſicut Laban per deum Iacob.Hæc vt dixi, alia quæſtio eſt, quæ me meritò fortaſsis moueret,niſi illa exempla occurriſſent de Iſaac & E
Iacob,& ſi qua alia poſſunt inueniri.Si tamen illud non adhuc mouet quod in nouo teſtamento dictum eſt: Ne omnino iuremus. Quod quidem mihi propterea dictum videtur,non quia verum iurare peccatum eſt, ſed quia peierare immane peccatum eſt. A quo nos longè eſſe voluit, qui omnino ne iuremus admonuit. Sed tibi aliud videri ſcio, vnde nunc diſputandum non eſt, vt illud potius agamus vnde me conſulendum putaſti. *22.q.1.in nono.* *Matth.5.*
Proinde ſicut nõ iuras,ita nec alium,ſi hoc placet,iurare compellas,quamuis dictum ſit ne iuremus. Nuſquam autem in ſcripturis ſanctis legi meminerim, ne ab alio iurationem accipiamus. Alia vero quæſtio eſt, vtrum ea pace debeamus vti, quæ inter alios inuicem iurantes facta eſt.Quod ſi noluerimus,vbi viuam* in terris,neſcio verum inuenire poſsimus. Neque enim tantummodo limiti, ſed vniuerſis prouinciis pax conciliatur iuratione barbarica. Vnde & illud ſequetur,vt non fruges tantùm quæ ab eis cuſtodiuntur qui per deos falſos iurauerunt, ſed vbique inquinata ſint omnia, quæ ipſa pace muniuntur,quam iuratio illa confirmat. Quod ſi abſurdiſsimum eſt dicere,nec illa te moueant quæ mouebant.Item ſi de area vel torculari tollatur aliquid ad ſacrificia dæmoniorum ſciente Chriſtiano, ideo peccat ſi fieri permittit,vbi prohibendi poteſtas eſt. Quod F *22.q.1.quamuis.* *26.q.2.ſi de area.*
ſi factum non comperit, aut prohibendi poteſtatem non habuit,vtitur mundis reliquis fructibus, vnde illa ſublata ſunt,ſicut fontibus vtimur de quibus hauriri aquam ad vſum ſacrificiorum certiſsime ſcimus. Eadem eſt etiam ratio lauacrorum. Neque enim ſpiritum deducere de aëre dubitamus, in quem ſcimus ire fumum ex aris omnibus & incenſis dæmoniorum. Vnde apparet illud eſſe prohibitum, ne in honorem alienorum deorum aliqua re vtamur, aut vti exiſtimemur,ſic eam accipiendo, vt quamuis animo contemnamus, eos tamen qui noſtrum animum ignorant,ad hæc honoranda ædificemus. Et cum templa, idola, luci, & ſi quid huiuſmodi data poteſtate euertuntur, quamuis manifeſtum eſt, cum id agimus, non ea nos honorare, ſed potius deteſtari: ideo tamen in vſus noſtros priuatos duntaxat & proprios non debemus inde aliquid vſurpare, vt appareat nos pietate iſta deſtruere, non auaritia. Cum vero in vſus communes non proprios ac priuatos, vel in honorẽ dei veri conuertuntur, hoc de illis

A habui diu amicum, habeo iam verum amicum. Acceſsit enim etiã rerum conſenſio diuinarum, quoniã qui mecum temporalem vitam quondam iucundiſsima benignitate duxiſti, nunc ſpe vitæ æternæ mecum eſſe cœpiſti. Modo vero etiã de rebus humanis inter nos nulla diſſenſio eſt, qui eas rerum diuinarũ cognitione penſamus: ne plus eis tribuamus, quàm modus earũ iuſtiſſimus poſtulat: nec eas in aliquo contemptu abiiciendo, creatori earum domino rerum cœleſtium atque terreſtrium faciamus iniuriam. Ita fit vt inter quos amicos non eſt rerum conſenſio diuinarum, nec humanarum plena eſſe poſsit ac vera. Neceſſe eſt enim vt aliter quàm oportet humana æſtimet, qui diuina contemnit, nec hominem recte diligere nouerit, quiſquis eum non diligit qui hominem fecit. Proinde non dico, nunc mihi plenius amicus es qui eras ex parte: ſed quantum ratio indicat, nec ex parte eras, quando nec in rebus humanis mecum amicitiam veram tenebas. Rerum quippe diuinarum ex quibus recte humana penſantur, ſocius mihi nondum eras, ſiue quando nec ipſe in eis eram, ſiue poſtea quàm ego eas vtcunque ſapere cœpi, à qui- B bus tu longe abhorrebas. Nolo autem ſuccenſeas, nec tibi videatur abſurdum, quòd illo tempore cum in vana huius mundi æſtuarem, quamuis me multum amare videreris, nondum eras amicus meus, quando nec ipſe mihi amicus eram, ſed potius inimicus. Diligebam quippe iniquitatem, & re vera quia diuina ſententia *Pſal.10.* eſt, qua ſcriptum eſt in ſanctis libris: Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Cum ergo odiſſem animam meam, verum amicum quomodo habere poteram, ea mihi optantem in quibus ipſe meipſum patiebar inimicum? Cum verò benignitas & gratia ſaluatoris noſtri illuxit mihi, non ſecundum merita mea, ſed ſecundum ipſius miſericordiam, tu ab hac alienus, quomodo eſſe poſſes amicus meus, qui vnde beatus eſſe poſſem, penitus ignorabas, & non in hoc me amabas, in quo mihi ipſe iam fueram vtcunque amicus effectus? Gratias itaque deo, quòd te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc enim nobis eſt rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & charitate conſenſio in Chriſto Ieſu domino noſtro veriſſima pace noſtra. Qui duobus præceptis cuncta præco- C nia diuina concluſit, dicẽs: Diliges dominum deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum. In his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetę. In illo primo rerum diuinarum, in hoc ſecundo rerum humanarum eſt cum beneuolentia & charitate conſenſio. Hæc duo ſi mecum firmiſsime teneas, amicitia noſtra vera ac ſempiterna erit, & non ſolum nos inuicem, ſed etiam ipſi domino ſociabit. Quod vt fiat, exhortor grauitatem & prudẽtiam tuam, vt iam etiam fidelium ſacramenta percipias. Decet enim ætatem, & congruit quantum credo moribus tuis. Memento quid mihi dixeris profecturo, comicum quidem de Terentio recolens verſum, ſed tamen aptiſsimum & vtiliſsimum. *Terentius in Andria.* Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores poſtulat. Quod ſi veraciter dixiſti, ſicut de te dubitare non debeo, iam profectò ſic viuis, vt ſis dignus baptiſmo ſalutari remiſsionem præteritorum accipere peccatorum. Iam omnino non eſt cui alteri præter dominum Chriſtum dicat genus humanum,

Virgilius eclo. 4.
Te duce ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.

Quod ex Cumæo, id eſt, ex Sibyllino carmine ſe faſſus eſt tranſtuliſſe Virgilius, quoniam fortaſsis etiã illa va- D tes aliquid de vnico ſaluatore in ſpiritu audierat quod neceſſe habuit confiteri. Hæc tibi domine merito ſuſcipiende & in Chriſto dilectiſsime, ac deſiderãtiſsime frater, ſiue pauca, ſiue forſitan multa ſint, vtcũque occupatiſsimus ſcripſi, tua mereri ſcripta deſidero, & te nomen dediſſe inter cõpetentes, vel daturum eſſe, iamiamq; cognoſcere. Dominus deus noſter in quem credidiſti, & hic & in futuro ſeculo te cõſeruet domine meritò ſuſcipiende & in Chriſto dilectiſsime ac deſiderantiſsime frater.

Auguſtinus Probam reſalutat, & gratias agit quòd de ſalute ipſius fuerit ſolicita. *Epiſtola CLVI.*

DOMINAE inſigni & meritò illuſtri & præſtantiſsimæ filiæ Probæ, Auguſtinus. Eſt quidem ita vt dicis, quòd in corpore corruptibili anima conſtituta, terrena quadam contagione conſtringitur, & tali onere quodammodo depreſſa curuatur, vt in imo multa quàm in ſummo vnum facilius concupiſcat & cogitet. Nam hoc etiam ſancta ſcriptura ita dicit: Corpus enim quod corrumpitur, ag- *Sapien.9.* E grauat animã, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Sed ideo venit ſaluator noſter, qui mulierem illam in Euangelio per decem & octo an- *Luc.13.* nos curuam (quæ fortaſſe hoc ſignificabat) verbo ſalutis erexit, vt anima Chriſtiana non fruſtra audiat, Surſum cor. Nec fruſtra reſpõdeat, ſe habere ad dominum. Quod intuens, rectè facis, mala huius mundi tolerabilia ducere ſpe futuri. Sic enim vſu quodam bono conuertuntur in bonum dum non augent noſtram cõcupiſcentiam, ſed exercent patientiam: de qua re Apoſtolus ait: Scimus quoniam diligentibus deum, omnia coope- *Roma.8.* rantur in bonum. Omnia, inquit. Non ſolùm ergo illa quæ appetuntur vt ſuauia verumetiam illa quæ vt moleſta vitantur, quando alia ſic ſumimus ne capiamur, alia ſic ferimus ne frangamur. Et ſecundum præcepta diuina in omnibus gratias agimus ei de quo dicimus: Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius *Pſal.33.* in ore meo. &, Bonum eſt mihi quoniã humiliaſti me, *Pſal.118.* vt diſcam iuſtificationes tuas. Neque enim re vera ſi fallacis proſperitatis ſemper hic tranquillitas arrideret, anima humana portum illum veræ certæq; ſecuritatis appeteret, domina inſignis & merito illuſtris & præ- F ſtantiſsima filia. Reddens itaque debitum præſtãtiæ tuę ſalutationis obſequium, agénſque gratias quòd ſalutis noſtræ religioſiſsimam curam geris, poſco tibi à domino futuræ vitæ præmia, præſentíſque ſolatia, omniumq; veſtrum in quorum cordibus per fidem habitat Chriſtus, me dilectioni orationiq; commẽdo. Et alia manu.

Deus verus & verax veraciter conſoletur cor tuum, & protegat ſalutem tuam, domina inſignis & meritò illuſtris ac præſtantiſsima filia.

Auguſtinus Optato demonſtrat, quid de animarum origine certum ſit, quid adhuc ſalua fidei rectitudine quæri neſcirive poſsit.

Epiſtola CLVII.

DOMINO beatiſsimo & ſyncera dilectione deſiderabili fratri & coëpiſcopo Optato, Auguſtinus in domino ſalutem. Quamuis tuæ ſanctitatis nullas ad meipſum datas acceperim literas, tamen quia illæ quas ad Mauritaniam Cæſarienſem miſiſti, me apud Cæſaream præſente venerunt, quò nos iniuncta nobis à venerabili Papa Zozimo Apoſto- *a.retra.56* licæ ſedis Epiſcopo Eccleſiaſtica neceſsitas traxerat, factum eſt vt ea quæ ſcripſiſti, etiam ipſe perlegerem, tradente mihi eandem epiſtolam tuam famulo dei ſancto

G Renato, in Chriſto nobis fratre chariſsimo. Quo pe-
tente,& mihi licet aliis occupato vehementer inſtante,
ad ea ſum reſpódere compulſus. Acceſsit huc etiam al-
terius ſancti & cum debito honore nominandi fratris
noſtri, & (quantum ab illo comperi) neceſſarij tui Mu-
reſsis cum in ſupradicto oppido remoraremur aduen-
tus, qui mihi retulit etiam ſibi miſſas de hac re lite-
ras venerationis tuæ. Et me de hac ipſa quæſtione con-
ſuluit, vt quid inde ſentirem, vel meis vel ſuis reſcri-
ptis ad te faceret peruenire, vtrum ſcilicet animæ (vt
corpora) propagatione naſcantur, ſintq́ ex illa vna quæ
primo homini creata eſt. An creator omnipotens, qui
vtique vſque nunc operatur, ſine vlla propagatione
nouas faciat ſingulis proprias. De qua re antequam a-
liquid admoneam, ſynceritatem tuã ſcire volo, in tam
multis opuſculis meis nũquam me fuiſſe auſum de hac
quæſtione definitam proferre ſententiam, & impu-
denter referre in literas ad alios informandos, quod a-
pud me non fuerit explicatum. Quarum autem rerum
atq; cauſarum conſideratione permouear, vt in neutrã
aſſertionem meus inclinetur aſſenſus, ſed adhuc inter
H vtrãque diſceptem, nimis longum eſt hac epiſtola ex-
primere: nec tam neceſſarium, vt hoc omiſſo nõ poſsit
de hac quæſtione quod ſatis eſt diſputari, & ſi non ad
auferendam cũctationem, certe ad cauendam temeri-
tatem. Illud enim vbi vel maxime fides Chriſtiana con
ſiſtit, quod per hominem mors, & per hominem reſur-
1.Cor.15. rectio mortuorum (ſicut enim in Adam omnes mo-
Roma.8. riuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur) & quòd
per vnũ hominem peccatum in hunc mũdum intrauit,
& per peccatum mors, & ita in omnes homines pertrã-
ſiit, in quo omnes peccauerunt, & quòd iudicium qui-
dem ex vno in cõdemnationem, & quòd per vnius de-
lictum in omnes homines ad condemnationem, & per
vnius iuſtificationem in omnes homines in iuſtificatio-
nem vitæ: & ſi qua alia teſtimonia declarant neminem
naſci ex Adam, niſi vinculo delicti & damnationis ob-
ſtrictum, neminemq́; inde liberari niſi renaſcendo per
Chriſtum: tam inconcuſſe tenere debemus, vt ſciamus
eum qui hoc negauerit, nullo modo ad Chriſti fidem,
& ad eam quæ per Chriſtũ datur puſillis & magnis dei
gratiam pertinere. Vnde ſi origo animæ lateat, dum ta-
men redemptio clareat, periculum nõ eſt. Neq; enim in
I Chriſtum credimus vt naſcamur, ſed vt renaſcamur,
quomodocunq; nati fuerimus. Hactenus autem dici-
mus ſine periculo latere animæ originem, vt non tamẽ
eam partem dei eſſe credamus, ſed creaturã: nec de deo
natam, ſed ab illo factam, atq; in eius genus adoptan-
dam mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate
naturæ. Nec eam corpus eſſe, ſed ſpiritum, non creato-
rem vtiq;, ſed creatum. Nec ideo veniſſe in hoc corpus
corruptibile quo grauatur, quòd illuc eam vitæ in cœ-
leſtibus vel in quibuſlibet aliis partibus mundi antea
malæ geſtæ merita compulerint. Nondum enim na-
Roma.9. tos Apoſtolus, cum de Rebeccę geminis loqueretur, ni-
hil egiſſe dicit boni vel mali, vt non ex operibus qui-
bus nullis alter diſtinguebatur ab altero, ſed ex vocan-
te diceretur minori ſeruiturum eſſe maiorem. His igi-
tur firmiſsime conſtitutis, ſi tam reconditum atque ab-
ditum eſt in occultis operibus dei, vt nec ſcripturarum
diuinarum manifeſto eloquio declaretur, vtrum pro-
pterea nihil boni vel mali nondum nati egiſſe creden-
di ſint, quia non ex aliis propagatas, ſed mox ex nihi-
lo creatas animas ſinguli accipiunt: an quia cum eſ-
ſent originaliter in parentibus, adhuc ipſi nulli erant,
qui ſuas & proprias vitas agerent, illa tamen ſit fides K
ſalua qua credimus nullum hominum, ſiue maioris ſi- 3.ſen.diſt.
ue paruulæ quamlibet & recentis ætatis liberari à con- 25.Cap.1.
tagione mortis antiquæ, & obligatione peccati quod
prima natiuitate contraxit, niſi per vnum mediatorem 1.Timo 2.
dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, cuius ho-
minis eiuſdémque dei ſaluberrima fide, etiam illi iuſti
ſalui facti ſunt, qui priuſquam veniret in carne, credi-
derunt in carne venturũ. Eadem namq; fides eſt & no-
ſtra & illorũ, quoniã hoc illi crediderũt futurum, quod
nos credimus factũ. Vnde dicit Apoſtolus Paulus. Ha- 2.Cor.4.
bentes autẽ eundem ſpiritũ fidei, ſecundũ quod ſcriptũ Pſal.115.
eſt: Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credim⁹,
propter quod & loquimur. Si ergo eundem ſpiritũ fidei
& illi habebãt qui venturũ in carne Chriſtum prænun-
ciarunt, quẽ etiam illi qui eum veniſſe nũciarunt, ſacra-
menta eſſe potuerũt pro temporum diuerſitate diuerſa,
ad vnitatẽ tamen eiuſdem fidei cõcordiſsime recurrẽ-
tia. Scriptũ eſt in Actibus Apoſtolorũ, loquẽte Apoſto- Acto.15.
lo Petro: Nũc ergo quid tentatis deũ, imponere iugum
ſupra collũ diſcipulorũ, quod neq; patres noſtri neque
nos portare potuimus, ſed per gratiã domini Ieſu cre- L
dim⁹ nos ſaluos fieri quẽadmodũ & illi? Si ergo & illi,
id eſt, patres portare iugũ legis veteris nõ valentes, per
gratiã domini Ieſu ſaluos ſe fieri crediderũt, manifeſtũ
eſt ꝙ hæc gratia etiã antiquos iuſtos viuere fecit ex fi-
de. Iuſtus enim ex fide viuit. Lex autẽ ſubintrauit vt abũ Abac.2.
daret delictũ, vt ſuperabũdaret gratia per quã ſanaretur Roma.5.
delicti abundantia. Si enim data eſſet lex quæ viuifica-
re poſſet, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Cui tamen bono
lex data ſit, cõſequenter adiunxit dicens: Sed concluſit Gala.3.
ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio ex fide Ieſu
Chriſti daretur credentibus. Danda itaq; fuerat lex quę
manifeſtius ſibi ipſum oſtenderet hominem, ne ſuper-
bus animus humanus à ſeipſo ſe poſſe eſſe iuſtum pu-
taret, & ignorans dei iuſtitiam, id eſt, quæ homini ex Roma.10.
deo eſt, & ſuam volens cõſtituere, id eſt, quaſi ſuis viri-
bus partam, iuſtitiæ dei ſubiectus non fieret. Oportebat
itaque vt addito mandato cuius vox eſt, Non concu- Roma.7.
piſces, ſuperbo peccatori etiam præuaricationis crimen
accederet, atque ita gratiæ medicinam non ſanata per 3.ſen.diſt.
legem ſed conuicta infirmitas quæreret. Proinde cum 25.cap.2.
omnes iuſti, hoc eſt, veraces dei cultores, ſiue ante in- M
carnationem, ſiue poſt incarnationem Chriſti, nec vi-
xerint, nec viuant, niſi ex fide incarnationis Chriſti,
in quo eſt gratiæ plenitudo, profecto quod ſcriptum
eſt, non eſſe aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat Acto.4.
ſaluos fieri nos: ex illo tempore valet ad ſaluandum ge-
nus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt genus hu-
manum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & 1.Cor.15.
in Chriſto omnes viuificabuntur: quia ſicut in regno
mortis nemo ſine Adam, ita in regno vitæ nemo ſine
Chriſto. Sicut per Adam omnes iniuſti, ita per Chri-
ſtum omnes iuſti homines: Sicut per Adam omnes
mortales in pœna facti ſunt filij ſeculi, ita & per Chri-
ſtum omnes immortales in gratia fiunt filij dei. Cur au-
tem creentur etiã illi quos creator præſciuit ad damna-
tionem non ad gratiã pertinere, beatus Apoſtolus tanto
ſuccinctiore breuitate, quãto maiore authoritate com-
memorat. Deum enim dicit volentem oſtendere iram, Roma.9.
& demonſtrare potentiam ſuam, attuliſſe in multa pa-
tientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem, & vt
notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericor-
diæ, quem ſuperius dixerat tanquam figulum luti ex ea-
dem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in con-
tume-

A tumeliam. Meritò autem videretur iniuſtum, quòd fiant vaſa iræ ad perditionem, ſi non eſſet ipſa vniuerſa ex Adam maſſa damnata. Quod ergo fiunt inde naſcendo vaſa iræ, pertinet ad debitam pœnam. Quod autem fiunt renaſcendo vaſa miſericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Oſtendit ergo deus iram ſuam, nõ vtique animi perturbationem, ſicut eſt quæ ira hominis nuncupatur, ſed iuſtam fixamq; vindictam, quæ de ſtirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atque ſupplicij. Et homo natus ex muliere, ſicut in libro Iob ſcriptum eſt, breuis eſt vitæ, & plenus iracundiæ. *Iob.14.* Eius enim rei vas eſt, qua plenus eſt, vnde iræ vaſa dicũtur. Oſtendit & potentiam ſuam, qua bene etiam vtitur malis, multa illis naturalia & temporalia bona largiens, eorumq; malitiam ad exercendos & comparatione admonendos bonos accommodans, vt in eis diſcant agere gratias deo, quod ab eis non ſuis meritis qui in eadem maſſa pares fuerunt, ſed illius miſeratione diſcreti ſunt. Quod maxime apparet in paruulis, de quibus cum per Chriſti gratiam renaſcuntur, & iſtam vitam in illa tenera ætate finientes, in æternam tranſeunt & beatam, dici non poteſt quòd libero diſcernuntur ar-
B bitrio ab aliis infantibus qui ſine hac gratia in ipſius maſſæ damnatione moriuntur. Si autem hi ſoli crearentur ex Adam, qui eſſent per gratiam recreandi, & præter illos qui in dei filios adoptantur, nulli alij homines naſcerentur, lateret beneficium quod donaretur indignis, quia nullis ex eadem damnabili ſtirpe venientibus debitum ſupplicium redderetur. Cum verò attulit in multa patientia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem, non ſolùm oſtendit iram, & demonſtrauit potẽtiam ſuam redhibendo vindictã, & bene vtendo non bonis, ſed etiam notas fecit diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Ita enim quid præſtetur ſibi, diſcit gratis iuſtificatus, dum non ſuo merito, ſed gloria largiſsimæ dei miſericordiæ diſcernitur à damnato, cũ quo eadem iuſtitia fuerat & ipſe damnãdus. Tam multos autẽ creando naſci voluit, quos ad ſuã gratiam non pertinere præſciuit, vt in multitudine incõparabili plures ſint illis quos in ſui regni gloriã filios promiſsionis prædeſtinare dignatus eſt, vt etiã ipſa reiectorũ multitudine oſtẽderetur, quàm nullius momẽti ſit apud deũ iuſtum quantalibet numeroſitas iuſtiſsime damnatorũ.
C Atque vt hinc quoque intelligant qui ex ipſa damnatione redimũtur, hoc fuiſſe debitum maſſæ illi vniuerſæ, quod tam magnæ parti eius redditum cernerent, nõ ſolùm in eis qui originali peccato multa addunt malæ volũtatis arbitrio, verumetiam in tam multis paruulis, qui tantummodo vinculo peccati originalis obſtricti, ſine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe iſta maſſa iuſtæ damnationis reciperet debitũ, niſi ex ea faceret non ſolum iuſtus ſed etiam miſericors figulus alia vaſa in honorem ſecundum gratiam, non ſecundum debitum, dum & paruulis ſubuenit, quorum nulla merita dici poſſunt, & maiores præuenit, vt habere aliqua merita poſsint. Quæ cum ita ſint: ſi aſſertio tua non eò tendit, vt nouas animas dicas propter innocentiam nouitatis ſuæ, antequam ad peccandum libero vtantur arbitrio, damnationi originali obnoxias eſſe non poſſe, ſed eas fide catholica confiteris, etiam ſi in illa tenera ætate de corpore exierint, in damnationem perditionis ituras, niſi ſacramento mediatoris, (qui venit quærere & ſaluum facere quod perierat) *Luca.19.* liberentur, quære vbi, vel vnde, vel quando cœperint damnationis meritũ habere, ſi nouæ ſunt, ita ſanè vt deum non facias, nec aliquam naturam quam non condidit D deus, vel peccati earum vel innocentium damnationis authorem. Et ſi inueneris quod te quærere admonui, quod ipſe adhuc fateor non inueni, defende quantum potes atque aſſere animarum infantium eiuſmodi eſſe nouitatem, vt nulla propagatione ducantur, & nobiſcũ quod inueneris fraterna dilectione cõmunica. Si autem non inueneris quare vel quómodo fiant animæ infantium peccatrices, & nihil in ſeipſis habentes malitiæ, à quo cogantur ex Adam trahere vnde damnentur, cũ eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, ſed nouas atq; inſontes includi carne peccati: nec ſic iam temere in aliam ſententiam tua deflectatur aſſenſio, vt eas ex illa vna credas propagando traduci, ne forte alius inuenire poſsit, quod ipſe non poſsis, aut aliquando inuenias quod nunc non potes. Nam & illi qui animas ex vna propagari aſſerũt, quam deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, ſi Tertulliani opinionẽ ſequuntur profectò eas non ſpiritus, ſed corpora eſſe contendunt, & corpulentis ſeminibus exoriri. Quo peruerſius quid dici poteſt? Neque hoc Tertullianum ſomniaſſe mirandum eſt, qui etiam ipſum creatorem deum nõ eſſe niſi corpus opinatur. *Tertulliani error.* Qua demen- E tia repulſa à corde atque ore Chriſtiano, quiſquis animam (ſicuti eſt) non eſſe corpus ſed ſpiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci, in eo quidem nullis coarctatur anguſtiis, quòd omnes animas etiã paruulorũ quos Eccleſia non vtiq; in falſa, ſed in vera peccatorum remiſsione baptizat, vera fides prædicat trahere originale peccatum propria primi hominis volũtate cõmiſſum, & in omnes poſteros generatione tranſmiſſum, ac ſola regeneratione purgandũ. Sed cum conſiderari & pertractari cœperit quid dicatur, mirum ſi vllus ſenſus comprehẽdit humanus, quonã modo tanquã lucerna de lucerna accendatur, & ſine detrimento alterius alter inde ignis exiſtat, ſic anima de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prolem: Vtrum incorporeum ſemen animæ, ſua quadã occulta & inuiſibili via ſeorſum ex patre currat in matrẽ, cum fit conceptus in fœmina: an (quod eſt incredibilius) in ſemine corporis lateat. Cùm autem fluunt irrita ſine vllis conceptibus ſemina, vtrum ſemen animæ non ſimul exeat, an ſumma celeritate atque atomo temporis vnde exierat recurrat, an pereat? Et ſi perit, quomodo ipſa cu- F ius mortale ſemen eſt, immortalis eſt anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur vt viuat, ſicut iuſtitia quando formatur vt ſapiat: & quo pacto eam deus fingat in homine, etiam ſi anima ſeminaliter trahatur ex anima, ſicut fingit in homine corporis membra, quamuis corpus ſeminaliter trahatur ex corpore? Si enim non ſpiritalis creatura fingeretur à deo, non ſcriptum eſſet: Qui fingit ſpiritum hominis in ipſo. *Pſal.32.* Et in eo quod legitur: Qui finxit ſingillatim corda hominum: ſi per corda ſignificatæ ſunt animæ, fingi eas poſſe quis dubitet? Sed quæritur, vtrum ex vna anima hominis primi, ſicut fingit ſingillatim facies hominum, ex vno tamen corpore hominis primi. Cum hæc atque huiuſmodi de hac re multa quærantur, quæ nullo ſenſu carnis † explorari poſſunt, *† cordis.* & à noſtra experientia longe remota ſunt, atque in abditiſsimis naturę ſinibus latent, non erubeſcendũ eſt homini confiteri ſe neſcire quod neſcit, ne dum ſe ſcire mentitur, nũquam ſcire mereatur. Quis autem negat nõ vnius tantum ſed omnis animæ creatorẽ deum atq; factorẽ, niſi qui eius eloquiis apertiſsime refragatur? Sine vlla quippe am-

G biguitate per prophetam dicit: Omnem flatum ego feci, *Eſaie 42. & 57.* animas videlicet intelligi volens, quod verba conſequentia manifeſtant. Non itaque vnum quem facto ex terra homini primo inſpirauit, ſed omnẽ flatum ipſe fecit, ipſe adhuc facit. Quæritur tamen, vtrum omnẽ flatum ex illo vno flatu, ſicut omne corpus bomini ex vno illo corpore faciat: an vero noua quidem corpora faciat ex vno, animas autem nouas ex nihilo. Quis enim congrua ſuis originibus genera rerum etiam de ſeminibus facit, niſi qui ipſa ſemina ſine ſeminib⁹ fecit? Sed vbi res naturaliter obſcura noſtrum modulum vincit, & aperte diuina ſcriptura non ſubuenit, temere hinc aliquid definire humana coniectura præſumit. Secundũ vitas autem quas proprias habere incipiũt, nouos homines dicimus naſci, ſiue anima, ſiue corpore. At vero ſecundum originale peccatum veteres naſcuntur, ideo baptiſmate renouantur. Aliquid ergo certum de auimæ origine nõdum in ſcripturis canonicis cõperi. Nam ij qui nouas ſine vlla propagine aſſerunt animas fieri, inter teſtimonia quibus id nituntur oſtendere, ponunt etiam illa duo quæ paulo ante cõmemoraui: H Qui fingit ſpiritũ hominis in ipſo: &, Qui finxit ſingillatim corda hominum. De quibus vides quemadmodũ poſsit à reſiſtentibus reſponderi. Verum enim cum fingit ex alio fingat, an ex nihilo, incertum eſt. Illud tamen inter cætera teſtimonium mihi videtur eſſe præcipuũ, quod in *Eccle. 12.* libro Salomonis Eccleſiaſte legitur. Et reuertetur puluis in terram ſicut erat, & ſpiritus reuertetur ad deum qui dedit eum. Sed facillime reſpondetur: Corpus in terram de qua factum eſt primum hominis corpus, & ſpiritus ad deum à quo facta eſt prima hominis anima. Sicut enim noſtrum corpus, inquiunt, quanuis ex primo illo corpore progagatum ſit, eò tamen redit vnde ipſum primum corpus effectum eſt: ſic anima noſtra quanuis ex illa anima propagata, non ad nibilum, quia immortalis eſt, ſed ad illum redit à quo ipſa prima anima facta eſt. Ac per hoc illud quod ſcriptum eſt de ſpiritu cuiuſque hominis, quod redeat ad deum qui dedit eum, nõ ſoluit iſtam obſcuriſsimã quæſtionem, quia ſiue ex illo vno, ſiue ex nullo alio, deus vtiq; dedit eum.

Itẽmque illi qui propaginem animarum inconſiderata I temeritate defendunt, inter alia teſtimonia quæ ſuæ cauſæ ſuffragari arbitrantur, nullum quaſi manifeſtius & expreſsius pro ſe poſſunt putare proferendum, quàm *Gene. 46.* id quod in Geneſi ſcriptum eſt: Omnes autem animæ quæ introierunt cum Iacob in Aegyptum, qui exierunt de femoribus eius. Hoc enim velut euidentiſsimo teſtimonio poſſunt credi animæ in filios ex parentibus propagari, quoniam ſatis aperte dictum videtur, animas etiam de femoribus Iacob, non ſola exiſſe corpora filiorum: vt eo modo etiam illud intelligi velint à parte totum, quod dixit Adam, cum illi mulier eius oſten*Gene. 2.*deretur. Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Non enim dixit: Et anima de anima mea: ſed ita fieri poteſt, vt carne nominata vtrunque intelligatur, ſicut hic animas nominauit, & tamen etiam corpora in filiis intelligi voluit. Sed hoc teſtimonium certe, quaſi tam clarum atque manifeſtum enodandæ huic quæſtioni non ſufficeret, nec ſi ita legeretur genere fœminino, Quæ exierunt de femoribus eius, vt animas intelligeremus vſquequaque exire. Ideo autem non ſufficeret, quoniam & animæ nomine corpus ſolum poſſe ſignificari, modo quodam locutionis oſtenditur, quo ſignificatur per id quod cõtinetur, illud quod continet, *Maro.* ſicut ait quidam: Vina coronãt, cum coronarentur vaſa vinaria. Vinum enim cõtinetur, & vas continet. Si- K cut ergo appellamus eccleſiam baſilicã, qua continetur populus, qui vere appellatur eccleſia, vt nomine eccleſiæ, id eſt populi, qui cõtinetur, ſignificemus locum qui continet: ita quòd animæ corporibus continentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas poſſunt. Sic enim melius accipitur etiã illud quod lex inquina- *Nume. 19.* ri dicit eum qui intrauerit ſuper animã mortuam, hoc eſt, ſuper defuncti cadauer, vt nomine animæ mortuæ, mortuum corpus intelligatur, quod animam continebat: quia & abſente populo, id eſt eccleſiã, locus tamen ille nihilominus eccleſia nuncupatur. Hæc reſponderentur, ſi, vt dixi, fœminino genere poſitum eſſet, quæ exierunt de femoribus Iacob, id eſt, quæ animæ. Nunc verò cum maſculinum genus ſit poſitum, id eſt, qui exierũt de femoribus Iacob, quis nõ ita intelligere malit, omnes animæ eorum qui exierunt de femoribus eius, id eſt, animæ bominum, vt etiã ſic poſsint intelligi ſecundum corpus tantummodo exiſſe bomines de femoribus patris, quorum erant illæ animæ, per quarum numerum intelligũtur tot homines? Vellem autem legere libellum tuum, cuius mẽtionem feciſti in literis tuis, ne L forte aliqua ibi teſtimonia non ambigua poſuiſti. A me autẽ cum quæſiſſet amicus mihi chariſsimus, & diuinarum ſtudioſiſsimus literarum, quid de hac quæſtione ſentirem, eique remota verecundia hinc æſtus meos & ignorãtiam faſſus eſſem, ſcripſit inde longe trans mare ad doctiſsimũ virũ cui reſcripſit ille, vt potius me con- *Hieronymus.* ſuleret, neſciẽs quod iam fecerat, nec aliquid à me certum ac definitũ audire potuerat. Significauit tamen in eadẽ breui epiſtola ſua, ſe potius fieri quàm propagari animas credere. Simul etiam admonens animarũ propaginem, quia ipſe in Oriente eſt, Occidentalem eccleſiam ſolere ſentire. Hac ego maiore occaſione comperta, ſcripſi ad eum non breuẽ librum, conſulens eum & petens vt prius me doceat, & tunc ad me mittat quos doceã. Qui liber meus nõ vt doctoris, ſed inquiſitoris, & potius diſcere cupientis apud me legi poteſt: mitti vero vſpiam non debet, vel cuiquam foras dari, niſi cũ reſcripta domino adiuuante percepero, id quod ille ſentit, prõptiſsime ac libẽtiſsime defenſurus, ſi me docere potuerit, quomodo animæ non ex Adam veniant, M & tamen ex illo iuſtam ſortem damnationis inueniant, niſi ad remiſsionem peccatorum renaſcendo perueniant. Abſit enim vt credamus vel animas paruulorum in lauacro regenerationis falſam accipere peccatorum mundationem, vel deum eſſe, aut aliquam naturam quam non condidit deus, illius ex qua mundantur inquinationis authorem. Donec ergo aut ille reſcribat, aut ego ſi deus voluerit aliquo modo diſcam, ſi nullam de illa peccatrice originem ducit, quæ cauſa ſit animæ ſubeundi originale peccatum, quod neceſſe eſt eſſe in omnibus paruulis, ad quod eam nec deus cogit inſontem, quia peccãdi author non eſt, nec vlla mali natura, quæ non eſt, nihil tale audeo prædicare. Te autem, ſi libenter vel patienter admittis, chariſsime frater, admoneo, ne hæreſim nouã minus cautus incurras, quæ antiquiſsimæ fidei ſtabilita molitur fundamenta conuellere aduerſus dei gratiam diſputando, quam dominus Chriſtus puſillis & magnis ineffabili bonitate largitur: cuius vel authores, vel certe acerrimi notiſsimique ſuaſores cum Pelagius & Cœleſtius extitiſſent, conciliorum Epiſcopalium vigilantia in adiutorio ſaluatoris, qui ſuam tuetur Eccleſiam, etiam à duobus venerabilibus antiſtitibus apoſtolicæ ſedis, Papa Innocentio &

Papa

A Papa Zozimo, niſi correcti etiam egerint pœnitẽtiam, toto Chriſtiano orbe damnati ſint. De quibus exempla recentium ſcripturarum, ſiue quæ ſpecialiter ad Afros; ſiue quæ vniuerſaliter ad omnes epiſcopos de memorata ſede manarunt, ne forte ad veſtram ſanctitatem nõdum peruenerint, vobis curauimus mitti ab eis fratribus, quibus & has literas vt tuæ venerationi dirigerent, dedimus. Hi autem non ideo ſunt hæretici, quia dicunt animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod vel aliqua fortaſſe ratione vera dici poteſt, vel ſine fidei labe neſciri: ſed hinc conantur efficere (vnde omnino apertiſsimi hæretici iudicantur) animas paruulorum nihil mali ex Adam trahere, quod ſit lauacro regenerationis expiandum. Nam Pelagij de hac re argumentatio, quæ inter alia eius damnabilia etiam literis Apoſtolicæ ſedis adiuncta eſt, ita ſe habet. Si anima, inquit, ex traduce non eſt, ſed ſola caro tantum habet traducem peccati, ſola ergo pœnam meretur. Iniuſtum eſt enim, vt hodie nata anima, non ex maſſa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum:
B quia nulla ratione conceditur, vt deus qui propria peccata dimittit, vnum imputet alienum. Si ergo ita potes animarũ aſſerere ſine vlla propagine nouitatem, vt ratione iuſta & à fide catholica nõ aliena, etiam ſic peccato primi hominis oſtendantur obnoxiæ, aſſere quod ſentis, vt potes. Si autem non eas aliter potes à propagatione facere alienas, niſi vt ſimul facias ab omni peccati vinculo liberas, cohibe te ab huiuſmodi diſputatione omnimodo. Non eſt enim falſa etiam in paruulorum baptiſmate remiſsio peccatorum, nec verbotenus dicitur, ſed veraciter agitur. Nam vt iã verbis vtar quæ in ipſa epiſtola beatiſsimi antiſtitis Zozimi leguntur: Fidelis dominus in verbis ſuis, eiuſq; baptiſmus re ac verbis, id eſt, opere, confeſsione & remiſsione vera peccatorũ, in omni ſexu, ætate, conditione generis humani eandem plenitudinem tenent. Nullus enim niſi qui peccati ſeruus eſt, liber efficitur, nec redemptus dici poteſt, niſi qui vere per peccatũ fuerit ante captiuus,
Ioan. 8. ſicut ſcriptum eſt: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Per ipſum enim renaſcimur ſpiritaliter. Per ipſum crucifigimur mũdo. Ipſius morte mortis ab Adam omnibus nobis introductæ atque tranſmiſſæ vniuerſæ a-
C nimæ, illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum antequam per baptiſmum liberetur non tenetur obnoxius. In his enim verbis apoſtolicæ ſedis, tam antiqua atque fundata certa & clara eſt catholica fides, vt nefas ſit de illa dubitare Chriſtiano. Quoniam ergo morte Chriſti, non vnius aut aliquarum, ſed vniuerſæ animæ propagatione contractum mortis chirographum rumpitur, ſi potes animas ſic alienas à propagatione defendere, vt tamẽ hoc chirographo quod ſola Chriſti morte rumpendum eſt, rectiſsima ratione demonſtrentur obſtrictæ, nec ſua propagatione, ſed carnis hoc debito iuſte appareant obligatæ, non ſolum nemine prohibente defende, verumetiam id nobis quomodo tecum defendere poſsimus, oſtende. Si autem aliter non potes quod de animarũ nouitate ſentis, aſſerere, niſi vt eas dicas peccato primi hominis nũ teneri, aut per propagationem non ſuã, ſed carnis, authore deo, vel neſcio qua mali natura innocentiſsimas fieri peccatrices, melius origo animæ latet, dum tamen eam non dubitemus dei eſſe creaturã, quàm vel deus peccati author dicatur, vel contra deũ aliena mali natura introducatur, vel baptiſma paruulorum irritum ducatur. Vt autem & à me tua dilectio de hac quæſtione aliquid audiat definitum, nõ D parui æſtimandum, imò præcipue neceſſarium atque retinẽdum, quomodolibet ſe origo habeat animarum, ſiue ex illa vna, ſiue ex nulla alia propagentur, mediatoris tamẽ animam nullum ex Adam traxiſſe peccatum dubitare fas non eſt. Si enim nulla propagatur ex altera, vbi omnes tenentur propagata carne peccati, quanto minus credendum eſt ex propagine peccatricis animam venire potuiſſe, cuius caro venit ex virgine, non libidine concepta, ſed fide, vt eſſet in ſimilitudine carnis peccati, non in carne peccati. Si autem peccato primæ animæ peccatricis ideo cæteræ tenentur obnoxiæ, quia ex illa ſunt propagatæ, profecto illa quã ſibi vnigenitus coaptauit, aut peccatũ inde non traxit, aut omnino inde non tracta eſt. Neque enim non potuit animam ſibi trahere ſine peccato, qui ſoluit noſtra peccata: aut qui nouam creauit ei carni, quam ſine parente fecit ex terra, non potuit nouam creare carni, quam ſine viro ſumpſit ex fœmina. Hoc ſicut potui non quidem ad me datis, ſed tamen ad chariſsimos noſtros ſanctita- E tis tuæ literis, nõ peritia quã deſideraſti, ſed ſolicita dilectione reſpondi. Si grate accipis, & admonitionẽ fraternam etiam vtilem, non errando, ſed prudenter conſiderando cum Eccleſiæ pace conſeruas, deo gratias. Si autem me iſta nondum noſſe miraris, vel etiam nec miraris, & me aliquid certum de origine animarum ſalua iſta fide quæ certiſsima atq; clariſsima eſt, mutua charitate docere non renuis, multò vberius deo gratias. Memor noſtri domino ſemper viuas, domine beatiſsime & ſyncera dilectione deſiderabilis frater.

Auguſtinus Marcellino, vt quæ aduerſus Donatiſtas in cõcilio Epiſcoporum decreta ſunt publicentur, rogans, vt qui nolunt reſipiſcere caſtigentur, ſed citra mortis pœnam.

Epiſtola CLVIII.

DOMINO meritò inſigni multúmq; chariſsimo ac deſiderantiſsimo filio Marcellino, Auguſtinus in domino ſalutẽ. Geſta quæ promiſit præſtantia tua, vehemẽter expecto, & in eccleſia Hipponẽſi iamiã cupio recitari, ac ſi fieri poteſt per omnes eccleſias etiam in noſtra diœceſi conſtitutas: vt audiant homines plenéque agnoſcant confeſſores iniquitatis, non dei timore extorquente pœnitentiam, ſed iudiciaria diligentia crudeliſsimorum pecto- F rum aperiente duritiam: ſiue illorum qui de homicidio & de excæcato ac debilitato presbyteri corpore confeſsi: ſiue illorum qui ſi illa ſcire potuiſſent, quamuis ſibi dicerent diſplicere, negare non auſi ſunt, refugientes catholicam pacem, velut ne criminibus polluantur alienis, & in illo ſchiſmatis ſacrilegio inter ſceleratorum tam immanium tantam multitudinem perdurantes: ſiue etiam illorum qui ſe inde non receſſuros etiam demonſtrata ſibi catholica veritate, & Donatiſtarum peruerſitate dixerunt. Non eſt leue quod deus agi voluit per operam tuam. Vtinam tales eorum cauſas crebras ſic audias, & facinora eorum, atq; inſana pertinacia ſic ſæpe prodatur, eadémque publicata geſta in omnium notitiam perferantur. Quòd autem ſcripſit eximietas tua dubitare te, vtrum in theopropia debeas eadem geſta iubere proponi, fiat, ſi poteſt illuc frequens confluere multitudo. Alioqnin alius locus celebrior prouidendus eſt, non tamen vllo modo prætermittendum. Pœna ſanè illorum quamuis de tantis ſceleribus confeſſorum, rogo te vt præter ſupplicium mortis ſit, & propter conſcientiam noſtram, & propter catholicam manſuetudinem commẽdandã. Ipſe enim fructus

Theopropia ſeu theopropiũ Græcis oraculũ. Videtur ſic appellatus locus vbi ſolent Cæſarũ edicta promulgari. 23 q. 5 pœna:

G ad nos peruenit confeſsionis illorum, quia inuenit eccleſia catholica vbi ſuã erga atrociſsimos inimicos ſeruet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe crudelitate quæcunq; præter ſanguinem vindicta proceſſerit, magna lenitas apparebit. Quod etſi modo quibuſdam noſtris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quaſi diſſolutionis & negligentiæ ſimile, tranſactis tamen motibus animorum, qui recẽtioribus factis ſolent turbulentius excitari, egregiè luculenta bonitas apparebit, & ob hoc magis eadem geſta legere atque oſtendere delectabit, domine meritò inſignis multũq; chariſsime ac deſiderantiſsime fili. Ibi eſt ſanctus frater & coëpiſcopus meus Bonifacius, & per diaconum Peregrinum, qui cum illo perrexit, commonitorium direxi, quod ſic habe tãquam præſentiam meam. Et quod vobis in cõmune pro eccleſiæ vtilitate placuerit, hoc adiuuante domino fiat, qui potens eſt miſericorditer opitulari in tantis malis. Modo Macrobius Epiſcopus eorum, ſtipatus cuneis perditorum vtriuſque ſexus, hac atque illac circumit, aperuitq; ſibi baſilicas quas poſſeſſorum quantuluſcunq; timor clauſerat. Præſente autem procuratore viri clariſsimi Celeris Spõdeo, quem tuæ H dilectioni commẽdaui, multúmque commendo, vtcũque eorum frangebatur audacia: nunc verò poſteaquã Carthaginem profectus eſt, etiam in fundis ipſius baſilicas aperuit, populos congregat. Cum ipſo etiam eſt ille Donatus diaconus rebaptizatus, qui cum fuerit colonus eccleſiæ, verſatus eſt in illa cæde præcipuus. Qui tales non cum eo ſunt, quando & ille cum ipſo eſt? ſi Procõſul vel ſimul ambo in illos eſtis ſententiam prolaturi. Et forte ille perſiſtit velle gladio vindicare, quãquam ſit Chriſtianus, & quantum aduertere potuimus, non ſit ad hæc cruenta procliuis, tamen ſi neceſſe fuerit, etiam geſtis iubete allegari epiſtolas meas, quas de hac re ſingulas vobis mittendas putaui. Soleo enim audire in poteſtate eſſe iudicis mollire ſententiam, & mitius vindicare quàm iubeant leges. Si autem nec literis meis ad hoc conſenſerit, hoc ſaltem præſtet, vt in cuſtodiam recipiantur, atque hoc de clementia Imperatoris impetrare curabimus, ne paſsiones ſeruorũ dei, quæ debent eſſe in eccleſia glorioſæ, inimicorum ſanguine dehoneſtentur. Scio enim in cauſa clericorum I Anaunenſium, qui occiſi à gẽtilibus nunc martyres honorantur, imperatorem rogatum facilè conceſsiſſe, ne illi qui eos occiderant & capti iam tenebantur, pœna

2.retra.33. ſimili punirentur. Libros de Baptiſmo paruulorũ, cum iam codicem ipſum præſtantiæ tuæ miſiſſem, cur abs te rurſus acceperim, oblitus ſum: niſi forte cum inſpicerem, mendoſos eos reperi & emendare volui, quod mirabiliter impeditus adhuc vſque nõ feci. Epiſtolam quoque ad te ſcribẽdam & his adiungendam quã cum ibi eſſem iam dictare cœperam, paulo addito ſic eſſe imperfectam ſcias. Si autem rationem omnium dierum & lucubrationum aliis neceſsitatibus impenſarum tibi poſſem reddere, grauiter contriſtatus mirareris quanta me diſtendant quæ differri omnino non poſſunt, & nec agere illa permittant, in quæ me petendo & admonendo vrges volentem, & ineffabiliter quia non poſſum dolentem. Cum enim ab eorum hominum neceſsitatibus aliquantulum vaco, qui me ſic angariant, vt eos nullo modo liceat euitare, nec cõtemnere oporteat, non deſunt quæ dictanda præpono, ſic in articulis temporum cõſtituta, vt dilationem temporum non fe-

2.retra.35. rant: Sicut mihi fuit breuiatio geſtorũ collationis noſtræ ſatis operoſa, cum viderem neminem ſe velle tanto aggeri literarũ legendo committere. Sicut mihi fuit K

etiam epiſtola ad ipſos laicos Donatiſtas, de hac eadem 2.retra.40.

collatione noſtra, quam modo aliquot lucubrationib[9] terminaui. Sicut epiſtolæ duæ non breues, vna ad dilectionem tuam, altera ad virum illuſtrem Voluſianum, quas vos accepiſſe iam credo. Sicut nunc in manibus 2.retra.36.

habeo librum ad Honoratum noſtrum de quæſtionibus quibuſdã quinque, quas mihi propoſuit, & per literas intimauit, cui nõ continuo reſpondere vides quàm minime oporteat. Charitas enim quæ tanquam nutrix fouet filios ſuos, non ordine amandi, ſed ordine ſubueniẽdi infirmiores fortioribus anteponit, quos tales vult eſſe, quales iam illi ſunt, quos non contemnendo, ſed de his confidendo interim præterit. Tales ergo mihi neceſsitates dictandi aliquid, quod me ab eis dictationibus impediat, quibus magis inardeſco, deeſſe non poſſunt, cum paululum ſpacij vix datur inter aceruos occupationum, quibus nos alienæ vel cupiditates vel neceſsitates angariatos trahunt. Et quid faciam, prorſus neſcio. Audiſti vnde mecum dominum depreceris, ſed etiam quod tam inſtanter, & tam crebro me admones, nolo ceſſes, non nihil agens. Commendo etiam ego ex- L

cellentiæ tuæ eccleſiam in Numidia conſtitutam, propter cui[9] neceſsitates ſanctus frater & coëpiſcopus me[9] Delphinus à fratribus & coëpiſcopis meis ibi collaborantibus & compericlitantibus miſſus eſt. Nec de hac re plura ſcribo, cum ipſe præſente ſis auditurus. Cætera in commonitoriis inuenies, quæ ad presbyterum miſi, ſiue modo, ſiue per diaconum Peregrinum, ne mihi ea toties iterare neceſſe ſit. Semper in Chriſto cor tuũ vigeat, domine meritò inſignis multúmque chariſsime ac deſiderantiſsime fili. Filium noſtrum Rufinum Circenſem principalem commendo eximietati tuæ.

Auguſtinus Marcellino tribuno, vt Donatiſtas in quæſtione cõfeſſos atrocia facinora, puniat citra ſupplicium capitis, non quòd illi mereantur hanc clementiam, ſed quòd ita congruat Eccleſiæ manſuetudini. *Epiſtola* CLIX.

DOmino eximio & meritò inſigni atque chariſſimo filio Marcellino, Auguſtinus in domino 23.q. 5. circũcelliones.

ſalutem. Circuncelliones illos & clericos partis Donati, quos de Hipponẽſi eccleſia ad M

iudicium pro factis eorum publicæ diſciplinæ cura deduxerat, à tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, quod in Reſtitutum catholicum presbyterũ commiſerunt, & de cæde Innocẽtij alterius catholici presbyteri, atq; de oculo eius effoſſo, & de digito præciſo fuiſſe confeſſos. Vnde mihi ſolicitudo maxima incuſſa eſt, ne forte ſublimitas tua cenſeat eos tanta legum ſeueritate plectendos, vt qualia fecerunt, talia patiantur. Ideoq; his literis obteſtor fidẽ tuam quam habes in Chriſto, per ipſius domini Chriſti miſericordiã, vt hoc nec facias, nec fieri omnino permittas. Quãuis Orat pro homicidis hæreticis.

enim ab eorum interitu diſsimulare poſſemus, qui non accuſantibus noſtris, ſed illorum notoria, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præſentati videantur examini: nolumus tamen paſsiones ſeruorum dei, quaſi vice talionis paribus ſuppliciis vindicari. Nõ quò ſceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, ſed hoc magis ſufficere volumus, vt viui & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine inſana ad ſanitatis ocium legum coërcitione dirigãtur, vel à malignis operibus alicui vtili operi deputentur. Vocatur quidem & iſta damnatio. Sed quis non intelligat

A llgat magis beneficium quàm ſupplicium nuncupandum, vhi nec ſæuiendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina ſubtrahitur? Imple Chriſtianę iudex pij patris officium, ſic ſuccenſe iniquitati, vt cōſulere humanitati memineris. Nec in peccatorum atrocitatibus exerceas vlciſcendi libidinem, ſed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipſa inquiſitione ſeruaſti, quando tantorum ſcelerum confeſsionem, non extendente eculeo, non ſulcantibus vngulis, non vrentibus flammis, ſed virgarum verberibus eruiſti. Qui modus coërcitionis & à magiſtris artium liberalium, & ab ipſis parentibus, & ſæpe etiam in iudiciis ſolet ab epiſcopis haberi. Noli ergo atrocius vindicare quod lenius inueniſti. Inquirendi quàm puniendi neceſsitas maior eſt. Ad hoc enim & mitiſsimi homines facinus occultatum diligemter atque inſtanter examinant, vt inueniant quibus parcant. Vnde plerunque neceſſe eſt, exerceatur acrius inquiſitio, vt manifeſtato ſcelere ſit vbi appareat

Mat.5. manſuetudo. Omnia quippe bona opera amant in luce conſtitui, non propter humanam gloriam, ſed vt vi-

B deāt, ait dominus, bona opera veſtra, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et ideo non ſuffecit apoſtolo monere, vt manſuetudinem ſeruaremus, ſed vt

Philip.4. eam etiam notam omnibus faceremus. Māſuetudo, in-

Titum.3. quit, veſtra nota ſit omnibus hominibus. Et alio loco: Manſuetudinem oſtentantes ad omnes homines. Vnde

1.Reg.24. nec illa ſancti Dauid quando inimico ſibi in manus tradito clementer pepercit, præclariſsima lenitas emineret, niſi poteſtas pariter appareret. Nō te ergo exaſperet vindicandi poteſtas, cui lenitatem non excuſsit examinandi neceſsitas. Noli facinore inuēto quærere percuſſorem, in quo inueniendo noluiſti adhibere tortorem. Poſtremò pro eccleſiæ vtilitate miſſus es. Hoc eccleſiæ catholicæ, aut vt modum diſpēſationis meæ non ſupergredi videar, hoc eccleſiæ ad Hipponenſium regionū diœceſim pertinenti prodeſſe, hoc expedire conteſtor. Si non audis amicum petentem, audi epiſcopum conſulentem. Quanuis, quoniam Chriſtiano loquor, maxime in tali cauſa non arroganter dixerim, audire te epiſcopum conuenit iubentem, domine eximie & meritò inſignis atque chariſsime fili, vnde ſcio quidem cauſas eccleſiaſticas excellentiæ tuæ potiſsimum iniun-

C ctas. Sed quia credo iſtam curam ad virū clariſsimum atque ſpectabilem Procōſulem pertinere, ad eum quoque literas dedi: quas rogo vt ipſe illi tradere & allegare ſi opus eſt non graueris, atque ambos obſecro ne importunam arbitremini vel interceſsionem, vel ſuggeſtionem, vel ſolicitudinē noſtram: & paſsiones catholicorum ſeruorum, quæ infirmis ad ædificationem ſpiritalem vtiles eſſe debent, haud reciproca inimicorum à quibus paſsi ſunt pœna decoloretis, ſed potius refracta iudiciaria ſeueritate, & veſtram fidem quia filij eſtis eccleſiæ, & ipſius matris manſuetudinem commendare minime negligatis. Deus omnipotens præſtantiam tuam bonis omnibus augeat, domine eximie & meritò inſignis atque chariſsime fili.

Auguſtinus Apringium iudicem rogat ac monet, vt Circumcelliones atrocia confeſſos mitius puniat, memor eccleſiaſticæ manſuetudinis.

Epiſtola CLX.

DOMINO inſigni & meritò ſublimi ac præſtantiſsimo filio Apringio, Auguſtinus.

Non dubito in hac poteſtate, quā tibi deus homini in homines dedit, cogitare te diuinum iudicium, vbi & iudices ſtabunt rationem de ſuo D iudicio reddituri. Chriſtiana quippe fide te imbutum ſcio, vnde mihi ad excellētiam tuam maior fiducia tribuitur non ſolùm petendi, verumetiam monendi propter illum dominum, in cuius familia nobiſcū cœleſti iure cenſeris, in quo ſpem vitæ æternę pariter habemus, & quē pro vobis in ſacroſanctis myſteriis inuocamus. Proinde domine inſignis & meritò ſublimis ac præſtātiſsime fili, primum quæſo, vt non tibi videar importunus irruere actibus tuis, ea ſolicitudine quam me pręcipue gerere oportet pro eccleſia mihi credita, cuius vtilitatibus ſeruio, cui non tam pręeſſe, quàm prodeſſe deſidero. Deinde obſecro, vt quod moneo vel rogo, non dedigneris accipere, nō cuncteris acquieſcere. Circuncelliones quoſdam & clericos Donatiſtas cura eorum qui diſciplinæ publicæ inſeruiunt, præmiſſa notaria ad iudicia legéſque perduxit. Hi cum audirētur à viro clariſsimo & ſpectabili tribuno & notario fratre tuo, filio meo Marcellino, nō tormentis vngularum atque flammarum, ſed virgarum coërciti, horrenda facinora in fratres & compresbyteros meos à ſe perpetrata confeſſi ſunt, quo ſcilicet vnum eorum exceptum inſidiis tru- E cidauerūt, alterum è domo raptum, oculo effoſſo, digitóque amputato truncauerunt. Hæc cum comperiſſem illos fuiſſe confeſſos, Ideoq; minime dubitarem ſub iura tua ſecuros eſſe venturos, hás ad tuam nobilitatem literas acceleraui, quibus deprecor, & per miſericordiā Chriſti obſecro, quo ſic de tua maiore atq; certiore felicitate gaudeamus, vt eis paria nō retribuantur, quanquam lapidis ictibus digitum præcidere, oculumq; cōuellere leges puniendo non poſſunt quod iſti ſæuiēdo potuerunt. Vnde ſecurus ſum de iis qui hoc ſe feciſſe confeſsi ſunt, quòd hanc viciſsitudinem non reportabunt, ſed ne vel ipſi vel illi, quorum homicidium patefactum eſt, per tuæ poteſtatis ſententiam mulctentur, hoc timeo, hoc ne fiat & Chriſtianus iudicem rogo, & Chriſtianum epiſcopus moneo. De vobis quidem dixiſſe Apoſtolum legimus, quòd non ſine cauſa gladium geratis, & miniſtri dei ſitis vindices in eos qui male agunt. Sed alia cauſa eſt prouinciæ, alia eſt eccleſiæ. Illius terribiliter gerenda eſt adminiſtratio, huius clementer commendanda eſt manſuetudo. Si apud indicem non Chriſtianum mihi ſermo eſſet, aliter agerem, F nec tamen etiā ſic eccleſiæ cauſam deſererē, & quātum admittere dignaretur inſtarem, ne paſsiones ſeruorum dei catholicorum, quæ prodeſſe debent ad exempla patientiæ, inimicorum ſuorum ſanguine fœdarentur: & ſi nollet acquieſcere, inimico animo eum reſiſtere ſuſpicarer. Nunc vero quando apud te res agitur, alia mihi ratio eſt, alia conſultatio. Rectorem te quidem præcelſæ poteſtatis videmus, ſed etiam filium Chriſtianæ pietatis agnoſcimus. Subdatur ſublimitas tua, ſubdatur fides tua. Cauſam tecum tracto communem, ſed tu in ea potes, quod ego non poſſum. Confer nobiſcum conſilium, & porrige auxilium. Diligenter actum eſt, vt inimici eccleſiæ, qui ſolent vaniloquio ſeductionis ſolicitare animos imperitos, tanquam de perſecutione gloriantes, quam ſe perpeti iactant, horrenda facinora ſua in catholicos clericos perpetrata faterentur, & ſuis verbis implicarentur. Legenda ſunt geſta ad ſanandas animas, quas peſtifera ſuaſione venenauerunt. Nunquid placet tibi, vt ad finem geſtorum, ſi cruentum iſtorum ſupplicium continebit, legendo peruenire timeamus, vbi ponimus & ipſam cōſcientiam, ne malum pro malo qui paſsi ſunt reddidiſſe videantur? Si ergo nihil

Roma.13.

G aliud conſtitueretur frenandæ malitiæ perditorum, extrema fortaſſe neceſsitas, vt tales occiderentur vrgeret: quanquam quod ad nos attinet, ſi nihil mitius eis fieri poſſet, mallemus eos liberos relaxari, quàm paſsiones fratrum noſtrorum fuſo eorum ſanguine vindicari. Nunc verò quoniam aliquid fieri poteſt, quo & mitis commendetur eccleſia, & immitium cohibeantur audacia, cur non flectas in partem prouidentiorem leniorémque ſententiam, quod licet iudicibus facere etiam non in cauſis eccleſiæ? Time ergo nobiſcum iudicium dei patris, & commenda manſuetudinem matris. Cum enim tu facis: eccleſia facit propter quam facis, & cuius filius facis. Contende ergo bonitate cum malis. Illi ſcelere immani membra de corpore viuo auulſerunt: tu opere miſericordi effice, vt illa quæ nefandis operibus exercebant, alicui vtili operi integra eorum membra deſeruiant. Illi non pepercerunt correctionem ſibi prædicantibus dei ſeruis: tu parce comprehenſis, parce indoctis †, parce conuictis. Illi impio

† ductis.

ferro fuderunt ſanguinem Chriſtianum: tu ab eorum ſanguine etiam iuridicum gladium cohibe propter Chriſtum. Illi miniſtro Eccleſiæ occiſo extorſerunt

H ſpacium viuendi: tu inimicis eccleſiæ viuentibus relaxa ſpacium pœnitendi. Talem te oportet eſſe in cauſa eccleſiæ iudicem Chriſtianum, petentibus, monentibus, intercedentibus nobis. Solent homines quando cum inimicis eorum conuictis lenius agitur, à mitiore ſententia prouocare. Sed inimicos noſtros ita diligimus, vt niſi de tua Chriſtiana obediētia præſumamus, à tua ſeuera ſententia prouocemus. Deus omnipotens excellentiam tuam auctiorem, fœliciorémque conſeruet, domine inſignis & meritò ſublimis ac præſtantiſſime fili.

Auguſtinus Honorato Donatianæ partis: hortatur vt per literas placide reddat rationem, quod modo nomen eccleſia ad ipſos ſolos reciderit.

Epiſtola CLXI.

HONORATO Epiſcopo partis Donati, Auguſtinus Epiſcopus partis eccleſiæ catholicæ.

Cōſilium tuum nobis multū placuit quod per fratrem Erotem chariſsimum nobis, & in Chriſto laudabilem virum mandare dignatus es, vt literis inter nos agamus, vbi nullus turbarum tumultus

I perturbare poſsit diſpoſitionem noſtram, quæ cum tota lenitate & pace animi ſuſcipienda & agēda eſt, ſicut

1.Timo.2.

dicit Apoſtolus: Seruum autem domini litigare non oportet, ſed mitem eſſe ad omnes, docibilem, patientem, in modeſtia corripientem diuerſa ſentiētes. Itaque breuiter inſinuamus, quid à te reſponderi deſideremus. Quoniam eccleſiam dei quæ catholica dicitur, ſicut de illa prophetatum eſt, per orbem terrarum diffuſam videmus, arbitramur nos non debere dubitare de tam euidentiſsima completione ſanctæ prophetiæ, quā dominus etiam in Euāgelio confirmauit, & Apoſtoli per quos eadem eccleſia dilatata eſt, ſicut de illa prædictum erat. Nam & in capite ſacroſancti Pſalterij ſcriptum eſt

Pſal.2.

de filio dei: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Et ipſe dominus Ieſus Chriſtus dicit Euangelium ſuum in omnibus gentibus futurum. Et Apoſtolus Paulus antequam ſermo dei in Africam perueniſſet, in ipſo capite

Roma.1.

epiſtolæ, quam ſcribit ad Romanos: Per quem accepimus, inquit, gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gētibus pro nomine eius. Deinde ipſe

ab Hieruſalem in circumitu per totam Aſiam vſque in K Illyricum Euangelium prædicauit, eccleſias conſtituit atque fundauit, non ipſe, ſed gratia dei cum eo, ſicut ipſe teſtatur. Quid autē euidentius apparere poteſt, quàm cum in eius epiſtolis nomina etiam regionum vel ciuitatum inuenimus? Ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes, ad Coloſſenſes ſcribit. Ioannes etiam ſcribit ad ſeptem eccleſias, quas cōmemorat in illis partibus conſtitutas. In quibus etiam vniuerſas eccleſias ſeptenario numero intelligimus commendari, Epheſum, Smyrnam, Sardos, Philadelphiam, Laodiciam, Pergamum, Apoc.2.

Thiatyram. Quibus omnibus eccleſiis nos hodie communicare manifeſtum eſt: ſicut manifeſtum eſt vos iſtis eccleſiis non communicare. Quærimus ergo vt nobis reſpondere non graueris, quam cauſam forte noueris, qua factum eſt, vt Chriſtus amitteret hæreditatem ſuā per orbem terrarum diffuſam, vt ſubitò in ſolis Afris, nec ipſis omnibus remaneret. Etenim eccleſia catholica eſt etiam in Africa, quia per omnes terras eam deus eſſe voluit & prædixit. Pars autem veſtra quæ Donati dicitur, non eſt in omnibus illis locis in quibus & literæ & ſermo & facta apoſtolica cucurrerunt. Sed ne di- L

catis, non vocari eccleſiam noſtram catholicam, ſed Macarianam, ſicuti eam vos appellatis, noſſe debes, quod facillime poteſt in illis omnibus partibus, vnde iſtas terras euangelium Chriſti perfudit, nec nomen Donati ſciri, nec nomen Macarij. Veſtra autem quæ Donati pars dicitur, nec vos negare poteſtis, & omnibus notum eſt vbicunque eſt veſtra communio. Dignare ergo reſcribere nobis, vt ſciamus quomodo fieri poſsit, vt eccleſiam ſuam Chriſtus de toto orbe perdiderit, & in vobis ſolis habere cœperit. Veſtrum enim eſt hæc oſtendere, nam nobis ſufficit ad cauſam noſtram quòd compleri prophetiam & ſcripturas ſanctas per orbem terrarum videmus. Hoc autem ego Auguſtinus dictaui, quia olim volo loqui inde tecum. Videtur enim mihi, vel propter ipſam vicinitatem poſſe nos per literas de hac re colloqui ſine aliquo tumultu, adiuuante deo quantum ipſa neceſsitas poſtulat.

Auguſtinus oſtendit Epiſcopis Donatiſtarum, quanta impudentia perſiſtant in ſuo ſchiſmate, tot iudiciis conuicti.

Epiſtola CLXII. M

DOMINIS dilectiſsimis & meritò prædicandis fratribus Glorio, Eleuſio, Felici Grammatico, & cæteris omnibus, quibus hoc gratū eſt, Auguſtinus. Dixit quidem Apoſtolus Pau- 24 q.3. dicit Apoſtolus.

lus: Hæreticū hominem poſt vnam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt eiuſmodi, & peccat, & eſt à ſemetipſo damnatus. Sed qui ſententiam ſuam, quan- Tit.3.

uis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia præſumptionis ſuæ pepererunt, ſed à ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi. Tales ergo vos niſi eſſe crederem, nullas fortaſſe vobis literas mitterem. Quanquam & ipſum hæreticum quamlibet odioſa ſuperbia tumidum & peruicacia malæ contentionis inſanum, ſicut vitandum monemus, ne infirmos & paruulos fallat, ita nō abnuimus quibuſcunque modis poſſumus corrigendum. Vnde factum eſt, vt etiam ad nonnullos Donatiſtarum primarios ſcriberemus, non communicatorias literas, quas iam olim propter

A ſuam peruerſitatem ab vnitate catholica, quæ toto orbe diffuſa eſt non accipiunt, ſed tales priuatas, qualibus nobis vti etiam ad paganos licet, quas illi etſi aliquando legerunt, reſpondere tamen eis ſiue noluerunt, ſiue (vt magis creditur) nequiuerunt. Vbi nobis ſatis viſum eſt impleuiſſe nos officium charitatis, quam non ſolùm noſtris ſed & omnibus nos debere ſanctus ſpiritus do-
1.Theſſ.3. cet, qui nobis ait per Apoſtolum: Vos autem dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate in inui-
1.Timo.2. cem & in omnes. Monet etiam alio loco, in modeſtia corripiendos diuerſa ſentientes, ne forte, inquit, det illis deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant de diaboli laqueis, captiuati ab ipſo in ipſius voluntatem. Hæc prælocutus ſum, ne quis me exiſtimet impudentius vobis quàm prudentius ſcripta miſiſſe, & hoc modo vobiſcum de negocio animæ veſtræ aliquid agere voluiſſe, quia noſtræ communionis non eſtis, cum tamen ſi de negocio fundi, aut alicuius pecuniariæ litis dirimendæ vobis aliquid ſcriberem, nemo fortaſſe reprehenderet. Vſqueadeo charus eſt hic mundus hominibus, vt ſibimetipſis viluerint. Erit ergo mihi ad defenſionem teſtis hæc epiſtola in iudicio dei,
Matt.5. qui nouit quo animo fecerim, & qui dixit: Beati pacifi-
B ci, quia ipſi filij dei vocabuntur. Ergo vt meminiſſe dignamini, cum eſſemus in veſtra ciuitate, & nonnulla vobiſcum de communione Chriſtianæ vnitatis ageremus, prolata ſunt à partibus veſtris geſta quædam, qui-
Cæcilianus bus recitatum eſt quòd ſeptuaginta ferme Epiſcopi Cæcilianum quondam noſtræ communionis epiſcopum Carthaginenſis eccleſiæ cum ſuis collegis & ordinatoribus damnauerunt. Vbi etiam Felicis Aptungitani cauſa multo præ cæteris inuidioſius & crimino ſius ventilata eſt. Quæ cum eſſent cuncta perlecta: reſpondimus non eſſe mirandum, ſi homines qui tunc illud ſchiſma fecerunt, non ſine confectione geſtorum, eos in quos fuerant ab æmulis & perditis concitati, abſentes cauſa incognita temere damnandos eſſe putauerunt. Nos autem alia habere geſta eccleſiaſtica, in quibus Secundus Tigiſitanus, qui tunc agebat in Numidia primatum, præſentes & confeſſos traditores reliquit deo iudicandos, & eos in epiſcopalibus ſedibus ſicuti erant manere permiſit, quorum nomina inter damnatores Cæciliani numerantur, cum etiam Se-
C cundus ipſe concilij eiuſdem principatum teneret, vbi abſentes quaſi traditores per eorum ſententias damnauit, quibus præſentibus & confeſſis ignouit. Deinde diximus aliquanto poſt Maiorini ordinationem, quem contra Cæcilianum nefario ſcelere leuauerunt, erigentes altare contra altare, & vnitatem Chriſti diſcordiis furialibus diſſipantes, eos petiſſe à Conſtantino tunc Imperatore iudices epiſcopos, qui de ſuis quæſtionibus quæ in Africa exortæ pacis vinculum dirimebant, arbitro medio iudicarent. Quod poſtea quàm factum eſt, præſente Cæciliano, & illis qui ad-
Melciades. uerſus eum nauigauerant, iudicante Melciade tunc Romanæ vrbis epiſcopo cum collegis ſuis, quos ad preces Donatiſtarum miſerat Imperator, in Cæciliano nihil probari potuiſſe, ac per hoc illo in epiſcopatu confirmato, Donatum qui aduerſus eum tunc aderat, improbatum. Quibus peractis rebus, cum illi omnes in pertinacia ſceleſtiſsimi ſchiſmatis permanerent, pòſt apud Arelatum memoratum Imperatorem eandem cauſam diligentius examinandam terminandamq; curaſſe. Illos verò ab eccleſiaſtico iudicio prouocaſſe, vt cauſam Conſtantinus audiret. Quò poſtea quàm ventum eſt, vtraque parte aſsiſtente, innocentem Cæcilia- D
num fuiſſe iudicatum, atque illos receſsiſſe ſuperatos, & in eadem tamen peruerſitate manſiſſe. Nec de Felicis Aptungitani cauſa negligentiam conſecutam, ſed ad eiuſdem principis iuſsionem Proconſularibus geſtis etiam ipſum fuiſſe purgatum. Sed quia hæc omnia dicebamus tantùm, non etiam legebamus, minus profectò vobis agere videbamur, quàm de noſtra expectabatis inſtantia. Quod vbi ſenſimus, ad ea quæ legenda promiſeramus, non diſtulimus mittere. Quæ omnia dum excurrimus ad eccleſiam Gelizitanam, inde ad veſtrum oppidum reuerſuri, bidui non pleni intermiſsione venerunt, atque (vt noſtis) quātum tempus permiſit, vno die recitata ſunt vobis. Primo vbi Secundus Tigiſitanus confeſſos traditores à collegio ſuo remouere non auſus eſt, cum quibus poſtea non confeſſum, ſed abſentem Cæcilianum aliòſque ſuos collegas damnare auſus eſt. Deinde geſta Proconſularia, vbi Felix diligentiſsimo examine probatus eſt innocens. Hæc ante meridiem vobis lecta eſſe meminiſtis. Poſt meridiem verò recitauimus preces eorum ad Conſtantinum, datiſque ab eo iudicibus, geſta eccleſiaſtica in Romana vrbe habita, quibus illi improbati ſunt: Cæcilianus autem in epiſcopali honore firmatus. Poſtremò Con- E
ſtantini Imperatoris literas, quibus omnia multo maxime teſtatiſsima clauerunt. Quid vultis amplius homines, quid vultis amplius? Non de auro & argento veſtro agitur: non terra, non prædia, non denique ſalus corporis veſtri in diſcrimen vocatur, de adipiſcenda vita æterna & fugienda morte æterna compellamus animas veſtras. Expergiſcimini aliquando, non in aliqua obſcura quæſtione verſamur, non recondita ſecreta rimamur, quibus penetrandis vel nulla vel rara humana corda ſufficiant: res in aperto eſt. Quid eminet clarius, quid cernitur citius? Dicimus temerario concilio quamlibet numeroſiſsimo innocentes abſentéſque fuiſſe damnatos. Probamus hoc Proconſularibus geſtis, quibus ab omni traditionis crimine alienus iudicatus eſt ille quem maxime crimino ſum à veſtris prolata concilij geſta ſonuerunt. Dicimus à traditoribus confeſsis, in eos qui traditores dicerentur, dictas fuiſſe ſententias. Probamus hoc eccleſiaſticis geſtis, vbi nominatim declarantur, in quibus Secundus Tigiſitanus ea quæ cognouit, velut contuitu pacis ignouit: F
& cum quibus poſtea non cognouit, diſciſſa pace damnauit. Vnde apparuit eum etiam primò non paci conſuluiſſe, ſed ſibi timuiſſe. Obiecerat ei nanque Purpurius Liniacenſis, quòd etiam ipſe cum detentus eſſet à curatore & ordine vt ſcripturas traderet, dimiſſus eſt, vtique non fruſtra, niſi quia tradidit, aut tradi aliquid iuſsit. Hanc ille ſuſpicionem ſatis probabilem metuēs, accepto conſilio à minore Secundo conſanguineo ſuo, conſultiſque cæteris qui cum eo erant epiſcopis, manifeſtiſsima crimina deo iudicanda dimiſit, atque ita paci proſpexiſſe viſus eſt, quod falſum erat, cum ſibi proſpexerit. Nam ſi in eius corde cogitatio pacis habitaret, non apud Carthaginem poſtea cum traditoribus, quos præſentes atque confeſſos deo dimiſerat, damnaret crimine traditionis, quos abſentes apud eum nemo convicerat. Tanto magis enim timere debuit ne pax vnitatis violaretur, quanto erat Carthago ciuitas ampla & illuſtris, vnde ſe per totum Africæ corpus malum quod ibi eſſet exortum, tanquam à vertice effunderet. Erat etiam tranſmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vnde non mediocris vtique

G authoritatis habebat epiſcopum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cum ſe videret & Romanæ Eccleſiæ (in qua ſemper Apoſtolicæ cathedræ viguit principatus) & cæteris terris vnde euangelium ad ipſam Africam venit, per communicatorias literas eſſe coniunctum, vbi paratus eſſet cauſam ſuam dicere ſi aduerſarij eius ab eo illas eccleſias alienare conarentur. Quia ergo venire noluit ad hoſpitium collegarum, quos à ſuis inimicis contra veritatem ſuæ cauſæ peruerſos eſſe ſentiebat vel ſuſpicabatur, vel, vt ipſi aſſerunt, ſimulabat, tanto magis Secundus ſi veræ pacis cuſtos eſſe voluiſſet, cauere debuit ne damnarentur abſentes, qui iudicio eorum omnino intereſſe noluerunt. Neque enim de presbyteris aut diaconis aut inferioris ordinis clericis; ſed de collegis agebatur, qui poſſent aliorum collegarum iudicio, præſertim apoſtolicarum eccleſiarum, cauſam ſuam integram reſeruare: vbi contra eos ſententiæ dictæ in abſentes, nullo modo aliquid valerent, quando eorum iudicium non primò aditum poſtea deſeruerunt, ſed ſuſpectum ſemper habitum nunquam adire voluerunt.

Romana ſedis principatus.

Hæc res maxime ſolicitare debuit Secundum, qui tunc

H erat primas, ſi propterea cõcilium regebat, vt paci conſuleret. Facilè enim fortaſsis rabida in abſentem ora placata vel frenata comprimeret, ſi diceret, Videtis fratres poſt tantam ſtragem perſecutionis miſericordia dei à principibus ſeculi pacem eſſe conceſſam: non debemus nos Chriſtiani & epiſcopi vnitatem dirumpere Chriſtianam, quam iam paganus non inſequitur inimicus. Itaque aut iſtas omnes cauſas, quas clades turbulentiſsimi temporis inflixit eccleſiæ, deo iudici dimittamus. Aut ſi aliqui in vobis ſunt, qui certa iſtorum crimina ita nouerint, vt ea facilè valeant edocere, negantéſque conuincere, & talibus communicare formidant, pergant ad fratres & collegas noſtros tranſmarinarum eccleſiarum epiſcopos, & ibi prius de iſtorum factis & contumacia conquerantur, quòd ad iudicium collegarum Afrorum male ſibi conſcij venire noluerunt, vt inde illis denuncietur vt veniant, ibique obiectis reſpondeant. Quod ſi non fecerint, ibi etiam eorum prauitas & peruerſitas innoteſcet, miſſaque tractatoria ſuper eorum nomine per totum orbem terrarum quacunque iam Chriſti eccleſia dilatata eſt, ab omnibus eccleſiis eorum communio præcidetur, ne

I aliquis error in cathedra eccleſiæ Carthaginis oriatur. Tum demum ſecuri epiſcopum alium plebi Carthaginis ordinabimus, cum à tota eccleſia iſti fuerint ſeparati: ne forte cum alius modo fuerit ordinatus, non ei communicetur ab eccleſia tranſmarina, quia iſte ab honore depoſitus non videbitur, quem iam ordinatum fama celebrauit, & ad eum commeare communicatorias literas fecit, atque ita magnum ſcandalum ſchiſmatis in vnitate Chriſti iam pacatis temporibus oriatur, dum præpopere noſtras volumus præcipitare ſententias, & non contra Cæcilianum, ſed contra orbem terrarum, qui ei per ignorantiam communicat, altare alterum erigere audeamus. Huic tam ſano rectóque cõſilio quiſquis infrenis obtemperare noluiſſet, quid eſſet facturus, aut quomodo aliquem abſentium collegarum eſſet damnaturus, cum in poteſtate acta concilij non haberet contradicente primate? Quòd ſi tanta & aduerſus primam ſedem ſeditio naſceretur, vt nonnulli damnare iam vellẽt quos volebat illi differre, quanto melius à talibus inquieta & impacata moliensibus, quàm à totius orbis communione diſſentiretur? Sed quia non erant quæ in Cæcilianum & ordinatores eius K tranſmarino iudicio probarentur, propterea nec prinſquam in eum ſententias dicerent, differre voluerunt, nec poſteaquam dixerunt, perſeuerãter id agere, vt eccleſiæ tranſmarinæ in notitiam perferretur, quorum traditorum in Africa damnatorum communionem vitare deberet: quia ſi id facere tentauiſſent, adeſſent ſibi Cæcilianus & cæteri, & ſuam cauſam aduerſus fallaces criminatores apud tranſmarinos eccleſiaſticos iudices diligentiſsima diſcuſsione purgarent. Itaque concilium illud peruerſum atque nefarium, maxime (vt creditur) traditorum fuit, quibus confeſsis Secundus Tigiſitanus ignouerat: vt quoniam de traditione fama crebruerat, infamatis aliis à ſe auerterent ſuſpicionem, vt cum homines per Africam totam credentes epiſcopis falſa de innocentibus loquerentur, quòd damnati eſſent apud Carthaginem traditores, tãquam in nebula mendaciſsimi rumoris, ipſi qui vere tradiderant latitarent. Vnde videtis chariſsimi, fieri potuiſſe, (quod veriſimile non eſſe quidam veſtrum dicebant) vt L qui eſſent de ſua traditione confeſſi, cauſamque ſuam impetrauiſſent deo dimitti oportere, iidem iudices damnatoreſq; tanquam traditorum abſentium poſtea conſediſſent. Magis enim amplexi ſunt occaſionem qua poſſent alios falſa criminatione perfundere, & conuerſas in eos linguas hominum inquiſitione criminum ſuorum hoc modo declinare. Alioquin ſi fieri non poſſet, vt quiſque mala quæ ipſe committeret, in alio iudicaret, non diceret quibuſdam Paulus Apoſtolus: Propterea inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim alium iudicas, temetipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. *Rom. 2.* Quod illi omnino fecerunt, vt hæc verba Apoſtolica integrè in eos aptéque conueniant. Non ergo tunc Secundus quando eorum crimina deo dimiſit, paci vnitatiq; cõſuluit: alioquin magis hoc apud Carthaginem prouideret, ne ſchiſma fieret, vbi nullus aderat cui confeſſo crimen donare cogeretur. Sed quod erat facillimum, tota conuerſatio pacis eſſet abſentes nolle damnare. Itaq; iniuriam facerent innocentibus, etiam ſi eis non conuictis neque confeſſis, neque omnino præſentibus ignoſcere voluiſſent. Ille quippe accipit veniam, cuius culpa certiſsima eſt. Quanto ergo immaniores & certiores fuerunt, qui ea ſe putauerunt poſſe damnare quæ incognita nec do- M nare potuiſſent? Sed illic cognita dimiſſa ſunt deo, ne alia quærerentur: hîc incognita damnata ſunt, vt illa tegerentur. Sed dicit aliquis: Cognouerunt. quod & ſi cõcedam, etiam ſic abſentibus vtique parci oportebat. Neque enim iudicium deſeruerant, vbi nunquam omnino conſtiterant, nec in illis ſolis Epiſcopis Afris erat eccleſia, vt omne iudicium eccleſiaſticum vitaſſe viderẽtur, qui ſe iudicio eorum præſentare noluiſſent. Milia quippe collegarum tranſmarina reſtabant, vbi apparebat eos iudicari poſſe, qui videbantur Afros vel Numidas collegas habere ſuſpectos. Vbi eſt enim quod ſcriptura clamat: Antequam interroges, ne vituperes quemquam: & cum interrogaueris, corripe iuſte? *Eccli. 11.* Si ergo nec vituperari, nec corripi niſi interrogatum ſpiritus ſanctus voluit, quanto ſceleratius nõ vituperati aut correpti, ſed omnino damnati ſunt, qui de ſuis criminibus nihil abſentes interrogari potuerunt? Sed tamen iſti, qui licet abſentium, & nequaquam iudicium deſerentium, quia nunquã affuerunt, & ſemper ſibi cunctum illum ſuſpectum eſſe declarauerunt, tamẽ cognita crimina ſe dãnaſſe dicunt, quæſo vos fratres mei, quomodo cogno-

A do cognouerunt?Reſpondetis:Neſcimus. Quandoquidem ipſa cognitio in illis geſtis explicata non eſt. Sed ego vobis oſtendam quomodo cognouerunt. Attendite cauſam Felicis Aptungitani, & primo legite quàm vehementiores in eum fuerunt. Sic ergo & cæterorum cauſam nouerant, ſicut huius qui poſtea innocentiſsimus diligēti & terribili inquiſitione probatus eſt. Quāto itaque iuſtius & tutius & citius innocentes eos exiſtimare debemus, quorum crimina ab iſtis leuius accuſata ſunt, & parciore reprehenſione damnata, quando ille inuentus eſt innocens, in quem multo immanius ſæuierunt? An forte ſicut quidam dixit, quod quidem cum vobis diceretur, diſplicuit, ſed tamen prætermittendum non eſt. Ait enim quidam: Non debuit epiſcopus Proconſulari iudicio purgari. Quaſi verò ipſe ſibi hoc comparauerit, ac non Imperator ita quæri iuſſerit ad cuius curam de qua rationem deo redditurus eſſet, res illa maxime pertinebat. Arbitrum enim & iudicem cauſæ traditionis & ſchiſmatis, illi cum fecerant, qui ad eum etiam preces miſerant, ad quem poſtea prouocarunt, & tamen iudicio eorum acquieſcere noluerunt. Itaque ſi culpandus eſt quem iudex terrenus abſoluit, B cum ipſe ſibi hoc non popoſciſſet, quāto magis culpādi ſunt qui terrenum regem ſuæ cauſę iudicem eſſe voluerunt? Si autem criminis non eſt prouocare ad Imperatorem, non eſt criminis audiri ab Imperatore. Ego nec ab illo cui cauſam delegauerit Imperator. Quendam etiam ſuſpenſum eculeo in cauſa Felicis epiſcopi amicus ille voluit criminari, vt quid etiā vngulis vexaretur. Nunquid poterat Felix contradicere, ne tanta diligentia vel ſeueritate quæreretur, cum eius cauſam inueniendam cognitor agitaret? Quid enim erat illud nolle ſic quæri, quàm de crimine confiteri? & tamen ille ipſe Procōſul inter præconum terribiles voces, & cruentas carnificum manus nunquam collegam damnaret abſentem, qui iudicio eius ſe præſentare noluiſſet, cum haberet aliud quod poſſet audiri. Aut ſi damnaret, certe etiam ipſis ſecularibus legibus pœnas iuſtas & debitas lueret. Quòd ſi geſta Procōſularia diſplicent, eccleſiaſticis cedite. Omnia vobis ordine recitata ſunt. An forte non debuit Romanæ eccleſiæ Melciades epiſcopus cum collegis tranſmarinis Epiſcopis illud ſibi vſur-
C pare iudicium, quod ab Afris ſeptuaginta, vbi primas Tigiſitanus præſedit, fuerat terminatum? Quid quòd nec ipſe vſurpauit? Rogatus quippe Imperator iudices miſit epiſcopos, qui cum eo ſederēt, & de tota illa cauſa quod iuſtum videretur ſtatuerent. Hoc probamus & Donatiſtarum precibus & verbis ipſius Imperatoris. Vtraque enim vobis lecta meminiſtis, & inſpiciendi ac ſcribendi licentiam nunc habetis. Legite & conſiderate omnia. Videte quanta cura pacis atque vnitatis conſeruandæ vel reſtituendæ cuncta diſcuſſa ſint, quemadmodum accuſatorum perſona tractata, & quorundam eorum quibus maculis improbata ſit, præſentiumq; vocibus liquidò cōſtiterit, nihil eos habuiſſe quod in Cæcilianum dicerent, ſed totam cauſam in plebem de parte Maiorini, hoc eſt, ſeditioſam & ab eccleſiæ pace alienatam multitudinem transferre voluiſſe: vt ab ea videlicet turba Cæcilianus accuſaretur, quam ſolis tumultuoſis clamoribus nulla documentorum atteſtatione, nullo veritatis examine ad ſuam voluntatem animos iudicum detorquere poſſe arbitrabantur: niſi forte furioſa, & poculo erroris atque corruptionis ebria multitudo, vera in Cęcilianum crimina diceret, vbi ſeptuaginta epiſcopi, ſicut de Felice Aptungitano conſtitit, abſentes & innocentes collegas tam inſana temerita- D te damnarunt. Quali enim turbæ illi conſenſerant, vt aduerſus innocentes non interrogatos proferrent ſententias, à tali turba etiam rurſus accuſari Cæcilianum volebant. Sed planè tales inuenerant iudices, quibus illam dementiam perſuaderent. Poteſtis enim pro veſtra prudentia & illorum peruerſitatem illic attendere, & iudicum grauitatem, quemadmodum ad extremum perſuaderi non poſſent, vt à plebe partis Maiorini, quæ certam perſonam non habebat argueretur Cæcilianus, & requirin ab eis eſſent vel accuſatores, vel teſtes, vel quoquo modo cauſæ neceſſarij, qui ſimul cum eis ex Africa venerant, & eos præſentes fuiſſe, atque à Donato ſubtractos eſſe diceretur. Promiſit idem Donatus quòd eos eſſet exhibiturus: quod cum non ſemel, ſed ſępius promiſiſſet, amplius ad illud iudicium accedere noluit, vbi iam erat tanta confeſſus, vt nihil aliud deinceps non accedendo, niſi præſens damnari noluiſſe videretur, cum tamen ea quæ damnanda eſſent, eo præſente atque interrogato manifeſtata fuerint. Acceſsit & aliud, vt à quibuſdam aduerſus Cæcilianum denunciationis libellus daretur: poſt quod factum, quemadmo- E dum ſit rurſus agitata cognitio, & quæ perſonæ illum libellum dederint, quóque modo nihil in Cæcilianum probari potuerit, quid dicam, cum & audieritis omnia, & quoties volueritis legere poſsitis? De numero autem ſeptuaginta epiſcoporum, cum quaſi grauiſsima opponeretur authoritas, quæ fuerint dicta meminiſtis: & tamen viri grauiſsimi ab infinitis quæſtionibus catena quadam inexplicabili ſeſe nectētibus ſuum temperare arbitrium maluerunt, nequaquam curantes quàm multi eſſent illi epiſcopi, aut vnde collecti, quos videbant tanta temeritate cæcatos, vt in abſentes & non interrogatos collegas tam præcipites auderent proferre ſententias: & tamen qualis ipſius beati Melciadis vltima eſt prolata ſententia, quàm innocens, quàm integra, quàm prouida atque pacifica: qua neque collegas in quibus nihil cōſtiterat, de collegio ſuo auſus eſt remouere, & Donato ſolo, quem totius mali principem inuenerat, maxime culpato, ſanitatis recuperandæ optionem liberam fecit cæteris, paratus communicatorias literas mittere etiam iis quos à Maiorino ordinatos eſſe conſtaret, ita vt quibuſcunque locis duo eſſent epiſco- F pi, quos diſſenſio geminaſſet, eum confirmari vellet qui fuiſſet ordinatus prior, alteri autem eorum plebs alia regenda prouideretur. O virum optimum, O filium Chriſtianæ pacis, & patrem Chriſtianæ plebis. Conferte nunc iſtam paucitatem cum illa multitudine epiſcoporum, neque numerum numero, ſed pondus ponderi comparate: hinc modeſtiam, inde temeritatem: hinc vigilantiam, inde cæcitatem. Hic nec manſuetudo integritatem corrupit, nec integritas manſuetudini repugnauit: ibi autem & furore timor tegebatur, & timore furor incitabatur. Iſti enim conuenerant cognitione verorum criminum falſa reſpuere, illi falſorum damnatione vera celare. Illis ne ſe tandem Cæcilianus audiendum iudicandumq; committeret, cum haberet tales apud quos ſi ei cauſa moueretur, innocentiā ſuam facillime oſtenderet? non ſe illis omnino committeret, nec ſi peregrinus eccleſiæ Carthaginēſis ſubito epiſcopus eſſet ordinatus, & ignoraret quid ad corrumpendos animos vel improborum vel imperitorum poſſet tunc pecunioſiſsima mulier quædam Lucilla, quam pro diſciplina eccleſiaſtica corripiendo idem cum eſſet diaconus læſerat: etiam hoc idem acceſſerat malum ad il-

G ſtam perficiendam iniquitatem. Nam in illo concilio,
vbi a confeſsis traditoribus abſentes atque innocentes
damnati ſunt, pauci quidam erant qui crimina ſua in-
famatis aliis tegere cupiebãt, vt homines à veritatis in-
quiſitione auerterentur falſis rumoribus auocati. Pauci
ergo erant qui hoc negocium maxime curabant, quan-
uis in eis eſſet maior authoritas propter ipſius Secundi
ſocietatem, qui eis pepercerat territus. Cæteri autem
Lucillæ pecunia maxime aduerſus Cæcilianum empti
& inſtigati perhibentur. Extant geſta apud Zenophi-
lum conſularem, vbi Nundinarius quidam diaconus à
Syluano Cirtenſi Epiſcopo, quantum ipſis geſtis intel-
ligitur degradatus, cum eis ſatisfacere per aliorum epi-
ſcoporum literas fruſtra conatus eſſet, multa patefecit
iratus, & in iudicium publicum protulit: inter quæ id
quoque commemoratum legitur, quòd Lucillæ pecu-
nia corruptis epiſcopis in Carthaginenſi eccleſia in
Africæ capite altare cõtra altare leuatum eſt. Scio quòd
hæc geſta vobis non legerimus, ſed tempus non fuiſſe
meminiſtis. Inerat etiam nonnullus dolor animi de
typho ſuperbiæ veniens, quòd non ipſi ordinauerant
Carthagini Epiſcopum. Quibus omnibus rebus cum
H eos non veros iudices, ſed inimicos atque corruptos
Cæcilianus conueniſſe cognoſceret, quando fieri poſ-
ſet vt vel ipſe vellet, vel populus cui præſidebat permit-
teret, vt relicta eccleſia iret in domum priuatam, non
collegarum diſcutiendus examine, ſed factionis cu-
neo, & odiis muliebribus trucidandus: cum ſibi præſer-
tim videret apud eccleſiam tranſmarinã à priuatis ini-
micitiis & ab vtraq; parte diſſenſionis alienam, incor-
ruptum & integrum examen ſuæ cauſæ remanere. Vbi
ſi nihil aduerſarij agere vellẽt, ipſi ſe ab orbis terrarum
innocentiſsima communione præciderent. Si autem il-
lic eum accuſare tentaſſent, tunc ſibi adeſſet, tunc inno-
centiam ſuam aduerſus eorum machinamenta defen-
deret, ſicut poſtea factum eſſe didiciſtis. Cum tamen il-
li nimis ſerò quæſiſſent iudicium tranſmarinum iam
ſchiſmatis rei, iam leuati altaris horrendo ſcelere ma-
culati. Primò enim facerent ſi veritate niterentur, ſed
falſis rumoribus temporis diuturnitate firmatis, quaſi
vetuſta fama præiudicante ad iudicium venire nolue-
rũt. Aut, quod magis credendum eſt, damnato prius,
ſicut libuit, Cæciliano, quaſi ſecuri ſibi videbantur præ-
I fidentes numero ſuo, nec audentes alibi commouere
cauſam tam malam, vbi nulla corruptione operante
poſſet veritas inueniri. Sed poſteaquam ipſis rebus ex-
perti ſunt cum Cæciliano permanere communionem
orbis terrarum, & ad eum à tranſmarinis eccleſiis com-
municatorias literas mitti, non ad illum quem ipſi ſce-
lerate ordinauerant: puduit eos ſemper tacere, quia poſ-
ſet eis obiici, cur paterentur ignaram per tót gentes ec-
cleſiam communicare damnatis. Et cur ſe ipſi ab inno-
centis orbis terrarum communione præciderent, cum
tacendo ſinerent epiſcopo quem Cartaginenſibus or-
dinaſſent, à toto orbe non communicari. Elegerunt ſi-
cut dicitur, ad duas fraudes agere cauſam cum Cæci-
liano apud eccleſias tranſmarinas, parati ad vtrunque,
vt ſi eum potuiſſent quacunque verſutia falſæ crimina-
tionis euincere, ſatiarent pleniſsime cupiditatem ſuam:
Si autem non poſſent, in eadem quidem peruerſitate
durarent, ſed iam tamen quaſi haberent quod dice-
rent, malos iudices ſe eſſe perpeſſos, quæ vox eſt om-
nium malorum litigatorum, cum fuerint etiam mani-
feſtiſsima veritate ſuperati: quaſi non eis ad hoc dici
poſſet, & iuſtiſsime dici: Ecce putemus illos epiſcopos
qui Romæ iudicarunt, non bonos iudices fuiſſe: reſta- K
bat adhuc plenarium eccleſiæ vniuerſæ concilium, vbi
etiam cum ipſis iudicibus cauſa poſſet agitari, vt ſi ma-
le iudicaſſe conuicti eſſent, eorum ſententiæ ſolueren-
tur. Quod vtrum fecerint, probent. Nos enim non fa-
ctum eſſe facile probamus ex eo, quòd totus orbis non
eis communicat. Aut ſi factum eſt, etiam ibi ſunt victi,
quod ipſa eorum ſeparatio manifeſtat. Sed tamen quid
poſtea fecerint, Imperatoris literis ſufficiẽtiſsime oſten
ditur. Iudices enim eccleſiaſticos tantæ authoritatis
epiſcopos, quorum iudicio & Cæciliani innocentia &
eorum improbitas declarata eſt, non apud alios colle-
gas, ſed apud Imperatorem accuſare auſi ſunt, quod
male iudicarint. Dedit ille aliud Arelatenſe iudicium,
aliorum ſcilicet epiſcoporum, non quia iam neceſſe e-
rat, ſed eorum peruerſitatibus cedens, & omnimodo cu
piens tantam impudentiam cohibere. Neque enim au-
ſus eſt Chriſtianus Imperator ſic eorum tumultuoſas &
fallaces querelas ſuſcipere, vt de iudicio epiſcoporum,
qui Romæ ſederant, ipſe iudicaret, ſed alios, vt dixi,
epiſcopos dedit, à quibus tamen illi ad ipſum rurſum
Imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos
quemadmodũ deteſtetur audiſtis, atque vtinam ſaltem L
ipſius iudicio inſaniſsimis animoſitatibus ſuis finẽ po-
ſuiſſent, atque vt eis ipſe ceſsit, vt de illa cauſa poſt epi-
ſcopos iudicaret, à ſanctis antiſtitibus poſtea veniã pe-
titurus, dum tamen illi quod vlterius dicerent non ha-
berent, ſi eius ſententiæ non obtemperarent, ad quẽ ipſi
prouocauerunt: ſic & illi aliquando cederent veritati.
Iuſsit enim ille vt ei partes ad agendã cauſam Romam
occurrerent. Quò cum Cæcilianus neſcio qua cauſa nõ
occurriſſet, interpellatus ab eis, præcepit vt ſe Mediola-
num ſequerentur. Tunc ſe aliqui eorum ſubtrahere cœ-
perũt, fortaſſe indignati, quia non eſt eos imitatus Con-
ſtantinus, vt iam ſtatim atq; velociter Cæcilianũ dam-
naret abſentem. Quod vbi cognouit prouidus Impera-
tor, reliquos ab officialibus cuſtoditos fecit Mediola-
num peruenire. Quò cum etiam Cæcilianus perueniſ-
ſet, ipſum quoque ſicut ſcripſit exhibuit, cognitaq; cau-
ſa, qua diligentia, qua cautela, qua prouiſione, ſicut eius
indicant literæ, Cæcilianum innocentiſsimũ, illos im-
probiſsimos iudicauit. Et adhuc baptizant extra eccle-
ſiam, & ſi poſsint, rebaptizant eccleſiam, ſacrificant in
diſſenſione & ſchiſmate, & pacis nomine populos ſalu- M
tant, quos à pace ſalutis exterminãt. Conſcinditur vni-
tas Chriſti, blaſphematur hæreditas Chriſti, exufflatur
baptiſma Chriſti: & nolunt in ſe iſta per ordinarias hu-
manas poteſtates flagellis tẽporalibus emendari, ne in
æternas pœnas pro tantis ſacrilegiis deſtinentur. Nos
eis obiicimus furorem ſchiſmatis, rebaptizationis inſa-
niam, ab hæreditate Chriſti, quæ per omnes gentes dif-
fuſa eſt, nefariam ſeparationem. De codicibus non tan-
tùm noſtris, ſed etiam eorum recitamus eccleſias, qua-
rum nomina hodie legunt, & quibus hodie non com-
municant. Quæ cũ recitantur in conuenticulis eorum,
lectoribus ſuis dicunt: Pax tecum. & cum ipſis plebibus,
quibus illæ literæ ſcriptæ ſunt, pacem nõ habent. Et ipſi
nobis obiiciũt vel falſa crimina mortuorum, vel etiam
ſi vera, tamẽ aliena, non intelligentes in iis quæ nos eis
obiicimus, omnes illos teneri. in iis vero quæ nobis ob-
iiciũt, paleam vel zizaniã meſsis dominicæ reprehẽdi,
ad frumenta autem crimen nõ pertinere: neque conſi-
derantes quia quibus mali placent in vnitate, ipſi com-
municant malis: quibus autem diſplicent, & eos emen-
dare non poſſunt, neque ante tempus meſsis audent zi-
zania

A zania eradicare, ne ſimul eradicent & triticum, non factis eorum, ſed altari Chriſti cõmunicant: ita vt non ſolùm non ab eis maculentur, ſed etiã diuinis verbis laudari prædicariq́; mereantur, quoniam ne nomẽ Chriſti per horribilia ſchiſmata blaſphemetur, pro bono vnitatis tolerant, quod pro bono æquitatis oderunt. Si habent aurer, audiãt quid ſpiritus dicat eccleſiis. Sic enim

Apoc. 2. in Apocalypſi Ioannis legitur: Angelo, inquit, eccleſiæ Epheſi ſcribe: Hæc dicit qui tenet ſeptem ſtellas in dextera ſua, qui ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum: Scio opera tua & laborem & patientiam, & quia non potes ſuſtinere malos, & tentaſti eos qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, & non ſunt, & inueniſti eos mendaces: & patientiam habes & ſuſtinuiſti eos propter nomen meum, & nõ defeciſti. Quod ſi de angelo ſuperiorum cœlorum, & non de præpoſitis eccleſiæ vellet intelligi, non conſequenter diceret: Sed habeo aduerſum te quòd charitatem tuam primã reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi & monebo cãdelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris. Hoc ſuperioribus angelis dici nõ poteſt, qui perpetuam retinent

B charitatem: vnde qui defecerunt & lapſi ſunt, diabolus eſt & angeli eius. Ergo primam charitatem dicit, quia ſuſtinuit pſeudoapoſtolos propter nomen Chriſti, quã iubet vt repetat, & faciat priora opera ſua. Et obiiciuntur nobis crimina malorum hominum, non noſtra, ſed aliena, & ipſa partim incognita: quæ ſi etiã vera & præſentia videremus, & zizaniis propter frumenta parcentes, pro vnitate toleraremus, non ſolùm nulla reprehenſione, ſed etiam non parua laude nos dignos diceret, quicunque ſcripturas ſanctas nõ corde ſurdus audiret. Tolerat Aaron multitudinem idolum exigentem & fabricantẽ & adorãtem. Tolerat Moyſes aduerſus deum tot milia murmurantia, & toties offendentia ſanctũ nomen eius. Tolerat Dauid Saülem perſecutorem ſuum, ſceleratis moribus cœleſtia deſerẽtem, magicis artibus inferna quærentem, occiſum vindicat, Chriſtum etiam domini propter ſacramẽtum venerandæ vnctionis appellat. Tolerat Samuël nefandos filios Heli, peruerſosq́; filios ſuos, quos populus quia tolerare noluit, diuina veritate accuſatus, diuina ſeueritate correptus eſt. Tolerat denique ipſum populum ſuperbum contemptorem

C dei. Tolerat Eſaias in quos tam multa vera crimina iaculatur. Tolerat Hieremias à quibus tanta perpetitur. Tolerat Zacharias Phariſæos & ſcribas, quales illo tempore fuiſſe ſcriptura teſtatur. Scio me multos prætermiſiſſe, legant qui volunt, legant qui poſſunt eloquia cœleſtia, inueniẽt omnes ſanctos dei ſeruos & amicos ſemper habuiſſe quos in ſuo populo tolerarent, cum quibus tamen illius temporis ſacramenta communicãtes, non ſolùm non inquinabantur, ſed etiam laudabiliter ſuſti-

Ephe. 4. nebant, ſtudentes (ſicut ait Apoſtolus) ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Attendant etiam poſt domini aduentum, vbi multo plura huius tolerantiæ per totum orbem inueniremus exempla, ſi omnia ſcribi & in authoritatem redigi potuiſſent, tamen hæc ipſa quæ habemus aduertite. Tolerat ipſe dominus Iudam diabolum, furem & venditorem ſuum: ſinit accipere inter innocentes diſcipulos, quod fideles nouerunt precium noſtrum. Tolerant Apoſtoli pſeudoapoſtolos: & inter ſua quærentes non quæ Ieſu Chriſti, Paulus non ſua quærens, ſed quæ Ieſu Chriſti, cum glorioſiſsima tolerantia conuerſatur. Poſtremò (quod paulo ante commemoraui) diuina voce laudatur ſub angeli nomine præpoſitus eccleſiæ, quòd cum odiſſet malos, eos tamen tẽtatos D & inuẽtos pro nomine domini tolerauit. Ad ſummam ſeipſos interrogent: Nónne tolerantur ab eis cædes & incendia Circumcellionum, qui ſunt veneratores præcipitatorum vltro cadauerum, & ſub incredibilibus malis vnius Optati per tot annos totius Africæ gemitus? Parco iam dicere ſingularũ per Africam regionum & ciuitatum & fundorum tyrannicas poteſtates, & publica latrocinia. Melius enim vobis hæc vos ipſi dicitis, ſiue in aurem, ſiue palàm, ſicut libitũ fuerit. Quocunque enim oculos verteritis, occurret quod dico, vel potius quod taceo: neq; hinc iſtos, quos ibi diligitis accuſamus. Non enim nobis diſplicent, quia tolerãt malos, ſed quia intolerabiliter mali ſunt propter ſchiſma, propter altare contra altare, propter ſeparationẽ ab hæreditate Chriſti toto orbe diffuſa, ſicut tanto ante promiſſa eſt. Violatam pacem, conſciſſam vnitatem, iterata baptiſmata, exufflata ſacramenta, quæ in ſceleratis quoque hominibus ſancta ſunt, plangimus & lugemus. Quæ ſi paruipendunt, intueantur exempla quibus demõſtratum eſt quanti hæc penderit deus. Qui fecerunt idolum, viſitata gladij morte perempti ſunt: qui verò ſchiſma facere voluerunt, hiatu terræ principes deuorati, & turba conſentiens igne conſumpta eſt. Diuerſitate pœnarum, diuerſitas agnoſcitur meritorum. Traduntur in perſecutione ſancti codices, confitentur traditores, & deo dimittuntur. Non interrogantur innocentes, & ab hominibus temerariis damnãtur. Probatur integer certis indiciis, qui inter abſentes damnatos multo vehementius cæteris criminatus eſt. Iudicium epiſcoporum ad Imperatorẽ appellatur. Iudex eligitur Imperator, iudicans contemnitur Imperator. Quæ tũc acta ſunt legiſtis, quæ nunc agantur videtis: ſi de illis in aliquo dubitatis, iſta iam cernite. Certe non chartis veteribus, non archiuis publicis, nõ geſtis forenſibus aut eccleſiaſticis agimus. Maior liber noſter orbis terrarum eſt: in eo lego cõpletum, quod in libro dei lego promiſſum. Dominus, inquit, dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: *Pſal. 2.* Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Huic hæreditati qui nõ communicat, quoſlibet libros teneat, exhæredatum ſe eſſe cognoſcat. Hanc hæreditatẽ quiſquis expugnat, alienũ ſe eſſe à familia dei ſatis indicat. Certe de traditione diuinorum librorum vertitur quæſtio, vbi hære- F ditas iſta promiſſa eſt. Ille ergo credatur teſtamentũ tradidiſſe flammis, qui contra voluntatem litigat teſtatoris. Quid tibi fecit ô pars Donati, quid tibi fecit eccleſia Corinthiorum? Quod autem de iſta dico, de omnibus talibus & tam longe poſitis intelligi volo. Quid vobis fecerunt quæ nec omnino quid feceritis, nec quos infamaueritis noſſe potuerunt? An quia Lucillam Cæcilianus in Africa læſit, lucem Chriſti orbis amiſit? Tandem ſentiant quod fecerũt, merito certo annorum interuallo in oculos eorum reuolutum eſt opus ipſorum. Quærite per quam fœminam Maximianus, qui dicitur eſſe Donati propinquus, ſeſe à Primiani communione præciderit, & quemadmodum congregata epiſcoporum factione, Primianum damnarit abſentem, & aduerſus eum epiſcopus ordinatus ſit: quemadmodum Maiorinus per Lucillam congregata epiſcoporũ factione Cæcilianum damnauit abſentem, & contra eum epiſcopus ordinatus eſt? An forte quod à cæteris Afris ſuæ communionis epiſcopis contra factionem Maximiani Primianus purgatus eſt, valere vultis: & quod à transmarinis vnitatis epiſcopis aduerſus factionem Maiorini

G Cæcilianus purgatus eſt, valere non vultis? Rogo fra-
tres mei, quid magnum peto, quid difficile à vobis in-
telligi cupio? Multum quidem intereſt & incomparabi-
liter diſtat vel authoritate vel numero Africana eccle-
ſia, ſi cum cæteris orbis partibus conferatur: & lõge mi-
nor eſt etiam ſi vnitas hic eſſet, longe omnino minor
eſt comparata cæteris Chriſtianis omnibus gentibus,
quàm pars Maximiani comparata parti Primiani: pe to
tamen & iuſtum eſſe arbitror, vt tantum valeat conci-
lium Secundi Tigiſitani, quod Lucilla conflauit aduer-
ſus abſentem Cæcilianum & Apoſtolicam ſedem, to-
tumq; orbem Cæciliano communicantem quantũ va-
let concilium Maaimianenſium, quod ſimiliter fœmi-
na neſcio quæ cõflauit aduerſus abſentem Primianum,
& cæteram per Africam multitudinem Primiano com
municantem. Quid apertius cernitur? Quid æquius po-
ſtulatur? Videt hæc omnia & noſtis & gemitis, & ta-
men videt & deus quod & vos in tam peſtifera & ſacri-
lega præciſione nulla res cogit remanere, ſi pro adipi-
ſcẽdo ſpiritali regno carnalem ſuperetis affectũ, & ami-
citias hominum, quæ in iudicio dei nihil proderũt, pro
deuitandis ſempiternis pœnis non timeatis offendere.
H Ecce ite, conſulite quid cõtra hæc noſtra poſsint reſpõ-
dere cognoſcite: ſi proferunt chartas, proferimus char-
tas. ſi falſas noſtras eſſe dicũt, hoc nos de ſuis dicere nõ
indignentur. Nemo delet de cœlo conſtitutionem dei,
nemo delet de terra eccleſiam dei: ille totum orbẽ pro-
miſit, iſta totum orbẽ repleuit, & malos habet & bonos,
ſed nec in terris amittit niſi malos, nec in cœlum admit
tit niſi bonos. Erit autem vobis hic ſermo, quem de mu-
nere dei nouit ipſe, quanta & pacis & veſtra dilectione
deprõpſimus, correctio ſi velitis, teſtis vero etſi nolitis.

*Auguſtinus refert quæ cœpta ſint agi de concordia cum Fortunio.
Donatiſtarum Epiſcopo, monens & hortans, vt ſine tumultu, quod
placide cœptum eſt, perficiatur conuentu frequentiore.*

Epiſtola CLXIII.

DOMINIS dilectiſsimis & prædicabilibus fra-
tribus Eleuſio, Glorio, & Felici, Auguſtinus.
Fortunium, quem Tuburſicum habetis epi-
ſcopum, per eandem ciuitatem, quanquam fe-
ſtinantiſsime, cum ad Cirtẽſem eccleſiam pergeremus,
experti ſumus, ita omnino vt de illo ſoletis benigniſsi-
I me polliceri. Eam ipſam quippe veſtram de illo nobis
ſermocinationem cum ei renunciaremus volentes eum
videre, non abnuit. Venimus itaque ad eum, quia ætati
eius id à nobis deferẽdum videbatur potius, quàm exi-
gendum vt ipſe ad nos veniret prior. Pereximus ergo
comitantibus non paucis, quos forte aggregatos nobis
illud tempus inuenerat. Cum autem apud eum conſe-
diſſemus, rumore diſperſo nõ parua præterea turba cõ-
fluxit, ſed in tota illa multitudine perpauci apparebant
qui vtiliter ac ſalubriter agi cauſam illam, & tantam,
reiq; tantæ quæſtionem prudenter & pie diſcuti cupe-
rent. Cæteri vero magis ad ſpectaculũ quaſi altercatio-
nis noſtræ propè theatrica conſuetudine, quàm ad in-
ſtructionem ſalutis Chriſtiana deuotione cõuenerant.
Quapropter nec ſilentium nobis præbere, nec intente
nobiſcum atque modeſte ſaltem & ordinate colloqui
potuerunt, exceptis (vt dixi) paucis, quorum religioſa &
ſimplex apparebat intentio. Itaque libere pro ſui cuiuſ-
que animi motu immoderate loquentium omnia ſtre-
pitu turbabantur, nec euincere ſiue nos ſiue ipſe rogan-
do, interdum etiam obiurgãdo potuimus, vt nobis mo-
deſtum ſilentium præberetur. Res tamen vtcunque agi K
cœpta eſt, & aliquot horas in alterno ſermone protra-
ximus, quantum vocibus interquieſcentibus varie tu-
multuantium ſinebamur. Sed in ipſo diſputationis ex-
ordio, cum videremus ea quæ dicebantur ſubinde labi
de memoria vel noſtra, vel eorũ quorum ſalutem ma-
xime curabamus: & vt eſſet nobis cautior modeſtiorq;
tractatio, ſimul vt & vos atque alij fratres qui abſentes
erant, quid inter nos actum eſſet, legendo cognoſcere-
tis, poſtulauimus vt à notariis verba noſtra exciperen-
tur: vbi diu ab illo vel ei cõſentientibus reluctatum eſt,
poſtea tamen ipſe conceſsit. Sed notarij qui aderant, at-
que id ſtrenue facere poterant, neſcio qua cauſa excipe-
re noluerunt. Egimus ſaltem vt fratres qui nobiſcum
erant, quanquam in hac re tardius poſſent exciperent,
pollicentes nos ibi eaſdem tabulas relicturos. Conſen-
ſum eſt. Cœperunt verba noſtra excipi, & aliqua ab in-
uicem ad tabulas dicta ſunt. Poſtea inordinatas perſtre-
pẽtium interpellationes, & propterea noſtram quoque
turbulentiorem diſputationem notarij nõ valentes ſu- L
ſtinere, ceſſerunt, nobis ſanè nõ deſiſtẽtibus, & vt cuiq;
facultas dabatur multa dicentibus. Ex quibus omnibus
verbis noſtris, quantum recordari potui, cauſæ totius
actione dilectionem veſtram fraudare nolui. Poteſtis e-
nim ei literas meas legere, vt vel approbet vera me ſcri-
pſiſſe, vel ipſe vobis, ſi quid melius recolit, incunctãter
inſinuet. Primò enim vitam noſtrã, quam vobis bene-
uolentius fortaſſe quàm verius narrantibus, ſe cõperiſ-
ſe dicebat, prædicare dignatus eſt, adiungens ſe dixiſſe
vobis, nos omnia quæ de nobis inſinuaueratis, bene fa-
cere potuiſſe, ſi in eccleſia faceremus. Deinde quærere
cœpimus, quænam illa eſſet eccleſia, vbi viuere ſic o-
porteret, vtrum illa quæ ſicut ſancta tanto antè ſcriptu-
ra prædixerat, ſe terrarum orbe diffunderet, an illa
quam pars exigua vel Afrorum vel Africæ contineret.
Hic primò aſſerere conatus eſt vbique terrarum eſſe
communionem ſuam. Quærebã vtrum epiſtolas com-
municatorias, quas formatas dicimus, poſſet quò vel- *Formata.*
lem dare, & affirmabam quod manifeſtum erat omni-
bus, hoc modo facillime illam terminari poſſe quæ-
ſtionem. Parabam autem, vt ſi conſentiret, ad illas ec-
cleſias à nobis tales literæ mitterentur, quas in Apoſto-
licis authoritatibus pariter legeremus illo iam tempore
fuiſſe fundatas. Sed quia res aperte falſa erat, permixtis
verbis cito inde diſceſſum eſt: inter quæ verba Euan- M
gelicam illam domini admonitionem cõmemorarit,
qua dixit: Cauete à pſeudoprophetis, multi ad vos ve- *Matth. 7.*
nient in veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces:
Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Quæ verba domi-
ni cum diceremus eadem de illis à nobis poſſe recita-
ri, ventum inde eſt ad exaggerationem perſecutionis
quam ſæpe ſuam partem pertuliſſe dicebat, hinc vo-
lens oſtendere ſuos eſſe Chriſtianos, quia perſecutio-
nem paterentur. Inter quæ verba cum ego pararem ex
Euangelio reſpondere, idem capitulum commemora-
uit prior, vbi dominus ait: Beati qui perſecutionem pa- *Matth. 5.*
tiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnũ
cœlorum. Quo loco ego gratulatus, ſubieci ſtatim, id
ergo eſſe quærendum, vtrum illi perſecutionem pro-
pter iuſtitiam paſsi fuerint. In qua quęſtione diſcuti cu-
piebam (quod quidem omnibus clarum erat) vtrum
eos in vnitate eccleſiæ conſtitutos, an ſchiſmate iam
diuiſos, Macariana tempora inuenerint, vt qui videre
vellent, vtrum propter iuſtitiam perſecutionem paſsi
fuerint: id potius attenderent, vtrum ſe recte à totius
orbis

A orbis vnitate præciderint. Quod ſi iniuſte feciſſe inuenirẽtur, manifeſtum eſſet eos propter iniuſtitiã potius, quàm propter iuſtitiã paſſos perſecutionem: & ideo numero beatorum adiungi non poſſe, de quibus dictum
Matt. 5. eſt: Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam. Ibi commemorata eſt famoſior quàm certior codicum illa traditio. Sed reſpondebatur à partibus noſtris, principes illorũ potius fuiſſe traditores. Quòd ſi in hac re noſtrorum literis nollent credere, nec nos cogi oportere vt literis credamus ipſorum. Sed tamen ſequeſtrata iſta dubia quæſtione, quærebam quomodo ſe iſti iuſte ſeparaſſent ab innocentia cæterorum Chriſtianorum qui per orbem terrarum ſucceſsionis ordinem cuſtodientes, in antiquiſsimis eccleſiis conſtituti, penitus ignorarent qui fuerint in Africa traditores, qui certè non poſſent communicare, niſi eis quos ſedere in ſedibus Epiſcopalibus audiebãt. Reſpondit tam diu tranſmarinarum partium eccleſias manſiſſe innocentes, donec conſenſiſſent in eorum ſanguinem quos Macarianam perſecutionem pertuliſſe dicebat. Vbi ego poſſem quidem dicere, nec inuidia Macariani temporis innocentiam tranſmarinarum eccleſiarum cõtaminari potuiſſe, quandoquidem nullo modo probaretur illis authoribus feciſſe etiam quæ fecerat. Sed de compendio quærere malui, ſi Macarij ſæuitia, ex quo in eam cõſenſiſſe dicebantur tranſmarinæ eccleſiæ, ſuam innocen-
B tiam perdiderunt, vtrum ſaltem probaretur vſq; ad illa tempora Donatiſtas cum Orientalibus eccleſiis cæteriſq; orbis partibus in vnitate manſiſſe. Tunc protulit quoddam volumen, vbi volebat oſtendere Sardicenſe cõcilium ad Epiſcopos Afros qui erant communionis Donati, dediſſe literas. Quod cũ legeretur, audiuimus Donati nomẽ inter cæteros Epiſcopos, quibus illi ſcripſerant. Itaq; flagitare cœpimus vt doceretur, vtrum ipſe eſſet Donatus de cuius parte iſti cognominantur: fieri enim potuiſſe, vt alicui Donato alterius hęreſis Epiſcopo ſcripſerint cum maxime in illis nominibus nec Africę mentio facta fuerit. Quomodo ergo poſſet probare Donatum partis Donati Epiſcopum nomine illo accipiendum eſſe, quãdo ne id quidem probare poſſet, vtrũ ad Africanarum ſpecialiter eccleſiarũ Epiſcopos illæ literæ miſſæ fuerint? Quanquam enim Donati nomen Afrum eſſe ſoleat, non tamen repugnaret à vero, vt vel partiũ illarum aliquis vocaretur nomine Afro,
C vel aliquis Afer in illis partibus conſtitueretur Epiſcopus. Neq; enim in eis vel diẽ vel conſulem inuenimus, vt ſaltem conſideratis tẽporibus certi aliquid eluceret. Sanè quoniã neſcio quando audieramus Arrianos, cũ à cõmunione catholica diſcrepaſſent, Donatiſtas in Africa ſibi ſociare tentaſſe, ad aurẽ mihi hoc ipſum frater Alipius ſuggeſsit. Tũc accepto ipſo volumine, eiuſdem concilij ſtatuta conſiderans, legi Athanaſium Epiſcopum Alexandrinum catholicũ, cuius maxime aduerſus Arrianos acerrimarum diſputationum conflictus eminuit, & Iulium eccleſiæ Romanæ Epiſcopũ, nihilo minus catholicum, illo concilio Sardicenſi fuiſſe improbatos. Vnde apud nos conſtitit Arrianorũ fuiſſe concilium, quibus iſti Epiſcopi catholici vehementiſsime reſiſtebant. Itaq; ad diligentiorẽ etiam temporum diſcuſſionem voluimus ipſum volumẽ accipere, atq; auferre nobiſcum. Qui noluit dare, dicẽs ibi nos haberre illud, quando aliquid in eo conſiderare vellemus. Rogaui etiam vt manu mea notari permitteret, (fateor) timẽs ne mihi forte cauſa exigente cum petendum eſſet, pro illo aliud proferretur, neq; hoc voluit. Deinde mihi cœpit inſtare, vt ad interrogationẽ ſuam breuiter reſponde- D rem, quærens à me quem iuſtum putarẽ eum qui perſequeretur, an eũ qui perſecutionẽ pateretur. Cui reſpondebã, non recte ita interrogari. fieri enim poſſe, vt ambo iniqui ſint, fieri etiam poſſe vt iniquiorẽ iuſtior perſequatur. Nõ ergo eſſe conſequẽs, vt ideo ſit quiſq; iuſtior, quia perſequutionem patitur, quamuis id plerunq; iuſtiori contingat. Deinde cum viderem in hoc eum multum immorari, vt iuſtitiam ſuæ partis ex eo certam vellet intelligi, quia perſequutionẽ paſſa fuerit, quæſiui ab eo, vtrum iuſtum & Chriſtianum putaret Epiſcopũ Mediolanenſis eccleſiæ Ambroſium. Cogebatur vtiq; negare quòd ille vir Chriſtianus eſſet & iuſtus, quia ſi fateretur, ſtatim obiiceremus quòd eum rebaptizãdum eſſe cenſeret. Cum ergo eloqui cogeretur, quibus ille nõ eſſet habendus Chriſtianus & iuſtus, cõmemoraui quãtam perſequutionẽ pertulerit, circundata etiã militibus armatis eccleſia. Quæſiui etiam, vtrum Maximianum (quia & is apud Carthaginem ſchiſma fecerat) & iuſtum E & Chriſtianum putaret. Non poterat niſi negare. Commemoraui ergo etiã illum talem perſequutionem pertuliſſe, vt eccleſia eius vſq; ad fundamenta dirueretur. His igitur exemplis ei ſi poſſem perſuadere moliebar, vt iam deſineret dicere perſecutionis perpeſsionẽ Chriſtianæ iuſtitiæ certiſsimum eſſe documẽtum. Narrauit etiã in ipſa ſchiſmatis nouitate maiores ſuos cum cogitarent culpã Cæciliani, ne ſchiſma fieret, quoquo modo velle ſopire dediſſe quendam interuentorẽ populo ſuę cõmunionis apud Carthaginem conſtituto, antequam Maiorinus aduerſus Cæcilianũ ordinaretur. Hunc ergo interuentorẽ in ſuo conuenticulo à noſtris dicebat occiſum. Quod fateor nunquam antea prorſus audieram, cum tam multa ab eis obiecta crimina refellerentur, & redarguerentur à noſtris, atque in eos plura & maiora iacerentur. Sed tamen poſtea quàm hoc narrauit, rurſus à me inſtanter cœpit quærere quem iuſtum putarem, eũm ne qui occidit, an eum qui occiſus eſſet: quaſi iam mihi probauiſſet, ita vt narrauerat eſſe cõmiſſum. Dicebã ergo prius, vtrum verum eſſet eſſe quærendum. Non enim temere credi oportere quæcunque dicuntur, & tamen fieri potuiſſe vt vel ambo æque mali eſſent, vel etiã priorem quiſquã malus occideret. Re vera eni fieri poteſt, vt ſceleratior ſit rebaptizator totius F hominis, quàm ſolius corporis interemptor. Vnde etiã illud quod à me poſtea quæſiuit, iam quærendum nõ erat. Ait enim etiam malum nõ debuiſſe occidi à Chriſtianis & iuſtis, quaſi nos eos qui hæc in catholica faciunt, iuſtos vocemus, quæ tamen nobis ab iſtis dici facilius quàm probari ſolent, cum tam multas violentiſsimas cędes & ſtrages pleriq; ipſorum & epiſcopi & preſbyteri & quilibet clerici congregatis turbis hominum furioſiſsimorum, non catholicis tantum, ſed nonnunquam etiam ſuis, vbi poſſunt, inferre non ceſſent. Quæ cum ita ſint, diſsimulans tamẽ ab ſceleratiſsimis factis ſuorum, quæ ipſe plus nouit, vrgebat vt dicerem, quis iuſtorum vel malum aliquem occideret? Quod etiam ſi ad cauſam iam non pertinebat fatebamur enim hæc vbicunq; ſub nomine Chriſtiano fieri, non fieri à bonis, ſed tamen vt admoneretur quid eſſet quærendum. reſpondimus, quærentes vtrum Helias iuſtus ei videretur fuiſſe: quod negare non potuit. Deinde ſubiecimus quàm multos pſeudoprophetas ſua manu peremerit. Hic reuera vidit quod videndum erat, alia licuiſſe tunc iuſtis. Hæc enim prophetico ſpiritu authoritate dei faciebãt, qui proculdubio nouit cui etiam proſit occidi.

G Exigebat ergo vt docerem iam noui teſtamenti tempo-
ribus, qui iuſtorum aliquẽ occiderit, etiam ſceleratum
& impium. Tunc reditum eſt ad ſuperiorem tractatum,
quo volebamus oſtendere, neq; nos illis debere obiice-
re ſuorum ſcelera, neq; illos nobis, ſi qua inuenirentur
talia facta noſtrorum. De nouo enim teſtamento oſten-
Nõ occidit iuſtus. di quidem non poſſe, quòd iuſtus quiſquã interfecerit
aliquẽ, ſed tamen illud probari poſſe ipſo exemplo do-
mini, ſceleratos ab innocẽtibus fuiſſe toleratos. Tradi-
torem enim ſuum, qui iam precium eius acceperat, vſq;
ad vltimum pacis oſculum inter innocẽtes ſecum eſſe
perpeſſus eſt. Quibus non tacuit eſſe inter illos tanti ſce
leris hominem, & tamen primum ſacramentum corpo
ris & ſanguinis ſui, nondum illo excluſo communiter
omnibus dedit. Quo exemplo cum propè omnes mo-
uerentur, tentauit dicere, ante paſsionem domini com-
munionem illam cum ſcelerato non obfuiſſe Apoſto-
lis, quia nondum habebant baptiſmũ Chriſti, ſed ba-
ptiſmum Ioannis. Quod poſtea quàm dixit, cœpi ab eo
quærere, quemadmodum ergo ſcriptum eſſet, quòd Ie-
H ſus baptizauerit plures quàm Ioannes, cum ipſe nõ ba-
ptizaret, ſed diſcipuli eius, hoc eſt, per ſuos diſcipulos
baptizaret? Quomodo ergo dabant quod non acce-
perant? quod ipſi maxime ſolent dicere. An forte Chri-
ſtus baptiſmo Ioannis baptizabat? Deinde in hac ſen-
tentia multa quæſiturus eram, quomodo ab ipſo Ioan-
ne nunc quæſitum ſit de baptiſmo domini, & reſpon-
derit quòd ille haberet ſponſam, & ille eſſet ſponſus.
Nunquid ergo fas erat vt baptiſmo Ioannis baptiza-
ret ſponſus, id eſt, baptiſmo amici vel ſerui? Deinde
quomodo poterant Euchariſtiam accipere nondum
baptizati? aut quomodo Petro volenti vt totum ſe la-
Ioan.13. uaret, reſponderit: Qui lotus eſt ſemel, non eum opor-
tet iterum lauari, ſed eſt mundus totus? Perfecta enim
mundatio non in Ioannis, ſed in domini baptiſmo eſt,
ſi eo ſe dignum qui accipit præbeat. ſi autem indi-
gnum, ſacramenta in eo non ad ſalutem, ſed ad per-
niciem permanebunt. Tamen cum ego iſta quæſiturus
eſſem, etiam ipſe vidit de baptiſmo diſcipulorum do-
mini non ſibi fuiſſe quærendum. Inde itum eſt in a-
liud, multis vt poterant vtrinque ſermocinantibus:
inter quę dictum eſt, quòd adhuc eos noſtri perſecuto-
ri eſſent, nobiſque dicebat videre ſe velle quales nos eſ-
ſemus in illa perſecutione præbituros, vtrum conſen-
I ſuri eſſemus tali ſæuitiæ, an nullum commodaturi con-
ſenſum. Nos dicebamus deũ videre corda noſtra, quæ
ipſi non poſſent: & illos temere ſibi adhuc iſta metuere,
quæ ſi contigerint, à malis contingere, quibus deterio-
res ipſi habent: nec tamen ideo nos à catholica cõmu-
nione ſegregare debere, ſi quid forte nobis inuitis, vel
etiam, ſi valuerimus, cõtradicentibus, factum fuerit, cũ
tolerantiam pacificam didicerimus, dicente Apoſtolo:
Ephe.4. Sufferentes inuicẽ in dilectione, ſtudentes ſeruare vni-
tatem ſpiritus in vinculo pacis. Quam pacem atque to-
lerantiam illos non tenuiſſe dicebamus qui ſchiſma fe-
cerunt, vt nunc inter ſuos qui mitiores eorum ſunt gra
uiora tolerẽt, ne ſcindatur quod ſciſſum eſt, cum leuio-
ra nollent pro ipſa vnitate tolerare. Dicebamus etiam
nondum fuiſſe temporibus veterum pacem vnitatis, &
tolerantiam tanta commendatione prædicatam, ſicut
exemplo domini & noui teſtamenti charitate: & tamẽ
Prophetas illos & ſanctos viros dicere ſolere in popu-
lum ſcelera eorum, cum tamen ſe ab illius populi vni-
tate & à communione pariter accipiendorum ſacra-
mentorum, quæ tunc fuerunt, diuellere non tentaſ-
ſent. Inde neſcio quomodo ventum eſt ad commemo- K
rationem beatę memorię Genethlij Epiſcopi, quòd ne-
ſcio quam conſtitutionem datam contra illos compreſ-
ſerit, & effectum habere non ſiuerit. Laudabant illum
omnes, & benigniſsime præferebant. Inter quas laudes
à nobis ſubiectũ eſt, quòd etiam ipſe tamen Genethlius
ſi in eorum manus incidiſſet, rebaptizandus cẽſeretur.
Et hæc iam ſtantes loquebamur, quia diſcedendi tem-
pus vrgeret. Ibi planè ille ſenex dixit, iam formam eſſe
factam, vt quiſquis ad eos fidelium à nobis venerit ba-
ptizetur. quod eum inuitũ & cum dolore animi dice-
re, quantũ poterat, apparebat. Sanè cum etiam ipſe mul-
ta mala ſuorum apertiſsime gemeret, atque oſtenderet,
(quod totius ciuitatis eius teſtimonio probabatur) quã
eſſet remotus à talibus factis, & quæ ipſis ſuis dicere ſo-
leat modeſta conqueſtione proferret, nóſque comme-
moraremus illud Ezechielis Prophetæ, vbi aperte ſcri-
ptũ eſt, nec filij culpam patri, nec patris culpã filio eius
imputandam: vbi dictum eſt: Sicut enim anima patris
mea eſt, ita & anima filij mea eſt: anima enim quæcun- *Ezech.18.*
que peccauerit, ſola morietur: placuit omnibus in tali- L
bus diſputationibus violẽta facta malorum hominum
nobis abinnicem obiici non debere. Remanebat ergo
ſchiſmatis quæſtio. Itaque hortati eum ſumus, vt etiam
atq; etiam placido atq; pacato animo annitatur nobiſ-
cum, vt diligenti examinatione tanta inquiſitio termi-
num ſumat. Vbi ille benigne cum diceret, nos ſolum
iſta quærere, nolle autẽ noſtros hæc quæri, ea facta pol-
licitatione diſceſsimus, vt exhiberemus ei plures colle-
gas noſtros, certe vel decẽ, qui tanta beneuolentia & le-
nitate & tam pio ſtudio id quæri vellent, quantũ in no-
bis eũ iam animaduertiſſe atq; approbare ſentiebamus.
Hoc etiam de ſuorũ numero & ipſe pollicitus eſt. Vn-
de vos hortor & obteſtor per domini ſanguinẽ, vt eum
promiſsi ſui cõmoneatis, & gnauiter inſtetis, vt res cœ-
pta peragatur, quam propè ad finem perueniſſe iam cer
nitis. Quantum enim arbitror, difficillime poteſtis in-
uenire in Epiſcopis veſtris tam vtilem animum & vo- M
luntatem, quàm in iſto ſene perſpeximus. Poſtero enim
die ipſe ad nos venit, & hæc iterum quærere cœpera-
mus. Sed quia ordinandi Epiſcopi neceſsitas nos inde
iam iámque rapiebat, diutius cum illo eſſe nequiuimus.
Iam enim miſeramus ad Maiorem Cœlicolarũ, quem
audieramus noui apud eos baptiſmi inſtitutorem inſti-
tuiſſe, & multos illo ſacrilegio ſeduxiſſe, vt cum illo
quantum ipſius temporis patiebantur anguſtiæ, aliquid
loqueremur. Quem poſteaquam venturum comperit,
videns nos aliud ſuſcepiſſe negocium, cum & ipſum
neſcio quæ neceſsitas profectionis vrgeret, benigne à
nobis placidéque diſceſsit. Videtur autem mihi, vt tur-
bulentas turbas & impedimentum potius quàm adiu-
mentum afferentes omnino deuitemus, & vere ex ani-
mo amico atq; tranquillo ſuſceptum tam magnum ne-
gocium domino opitulante peragamus, ad aliquã vil-
lam nos conuenire debere non magnam, vbi nullius
noſtrum eſſet eccleſia: quam tamen villam communi-
ter poſsident homines & noſtræ communionis & ip-
ſius, ſicuti eſt villa Titiana. Siue ergo in Tubuſicenſi, ſi-
ue in Tagaſtenſi talis locus, vel ille quem commemo-
raui, vel aliquis alius inuentus fuerit, faciamus codices
canonicos præſto eſſe. Et ſi qua proferri potuerint ex
vtraque parte documẽta, vt poſtpoſitis cæteris, nulla ſi
domino placuerit interpellãte moleſtia, quotquot die-
bus poterimus ad hoc vacantes, & vnuſquiſq; noſtrum
apud ſuum hoſpitem dominum deprecantes, adiuuãte
ipſo

A ipſo cui pax Chriſtiana gratiſsima eſt, rem tantam & bono animo cœptam ad inquiſitionis terminum perducamus. Reſcribite ſanè quid de hac re vel vobis vel illi videatur.

Auguſtinus Emeritum Donatiſtam, ſed alioqui virum probum & liberaliter eruditum inuitat, vt reſpondeat qua iuſta cauſa ſchiſma mouerint.

Epiſtola CLXIIII.

2. retrac. ca. 46. & 51.

DESIDERABILI & dilecto fratri Emerito, Auguſtinus. Ego cum audio quenquam bonu ingenio præditum, doctriniſque liberalibus eruditum, quanquam non ibi ſalus animæ conſtituta ſit, tamen in quæſtione facillima ſentire aliud quàm veritas poſtulat, quo magis miror, eo magis exardeſco noſſe hominē, & cum eo colloqui: vel ſi id non poſsim, ſaltem literis quæ longiſsime uolant, attingere mentem eius, atque ab eo viciſsim attingi deſidero: ſicut te eſſe audio talem virum, & ab eccleſia catholica, (quæ ſicut ſancto ſpiritu prænūciata eſt, toto orbe diffunditur) diſcerptum doleo atque ſecluſum, quam ob cauſam neſcio. Nam certum eſt magnæ parti Romani orbis, ne dicam etiam Barbaris gētibus, quibus quoque debitorem ſe dicebat Apoſtolus, quorum Chriſtianæ fidei communio noſtra cōtexitur, ignotam eſſe partem Donati. Nec eos omnino ſcire vel quādo vel quibus cauſis exorta ſit iſta diſſenſio. Quos utique omnes Chriſtianos ab eis criminibus quæ Afris obiicitis, niſi innocentes eſſe fatearis, cogeris dicere, omnium malefactis obnoxios, cum apud vos perditi (vt mitius dixerim) latent, vos omnes eſſe pollutos. Non enim neminem de veſtra communione pellitis: aut tunc primum pellitis, cum primum illud vnde pellendus eſt fecerit. An non aliquanto tempore latentem, & poſtea proditum conuictumq́; damnatis? Quæro igitur, vtrum vos contaminauerit eo tempore quo latebat? Reſpondebis, nullo modo. Nullo ergo tempore contaminaret, etiam ſi ſemper id lateret: nam & mortuorum nonnulla ſæpe commiſſa produntur, nec fraudi eſt Chriſtianis, qui eis communicauere viuentibus. Cur ergo vos tam temeraria atque ſacrilega dirēptione præcidiſtis à communione innumerabilium eccleſiarum Orientalium, quas ſemper latuit & adhuc latet quod in Africa geſtum eſſe aut docetis aut fingitis? Alia enim quæſtio eſt, vtrum C illa vera dicatis, quæ quidem nos multo probabilioribus documentis falſa eſſe cōuincimus, & in veſtris magis eaipſa quæ obiicitis, tunc probata declaramus. Sed hæc vt dixi, alia quæſtio eſt, tunc aggredienda & diſcutienda cum opus fuerit. Illud nunc attendat vigilātia mentis tuæ, neminem contaminari poſſe ignotorum ignotiſque criminibus. Vnde manifeſtum eſt à cōmunione orbis, cui ſeu falſa ſeu vera crimina, quę Afris intenditis, prorſus ignota ſunt, & ignota ſemper fuerunt, ſacrilego ſchiſmate vos eſſe ſeparatos: quanquam & illud non eſt tacendum, etiam cognitos malos bonis nō obeſſe in eccleſia, ſi eos à communione prohibendi aut poteſtas deſit, aut aliqua ratio conſeruandæ pacis impediat. Qui ſunt enim qui apud Prophetam Ezechielem, & ante vaſtationem perditorum ſignari meruerunt, & cum illi vaſtarentur, euadere illæſi, niſi (vt ibi manifeſtiſsime oſtenditur) qui mœrent & gemunt peccata & iniquitates populi dei quæ fiunt in medio eorum? Quis autem quod ignorat gemit & mœret? Ex eadem ratione etiam Paulus Apoſtolus falſos fratres tolerat. Non enim de incognitis ait: Omnes ſua quærūt, non quæ Ieſu Chriſti, quos tamen ſecum fuiſſe manifeſtat. Ex quo

Rom. 1.

Philip. 2.

autem genere ſunt qui vel thurificare idolis vel codices D diuinos tradere quàm mori maluerunt, niſi ex eorum qui ſua quærunt, non quæ Ieſu Chriſti? Multa teſtimonia ſcripturarum prætereo, ne longiorem quàm neceſſe eſt epiſtolā faciam, & eruditioni tuæ plura per teipſum conſideranda permitto. Quod tamen ſatis eſt, video. Obſecro ſi tam multi iniqui in vno populo dei, eos quos conteſtabantur, non fecerunt tales quales ipſi erant, ſi multitudo illa falſorum fratrum Apoſtolū Paulum in vna cum eis eccleſia conſtitutum, non fecit ſua quærentem, non quæ Ieſu Chriſti, manifeſtum eſt non hoc effici hominem, quod eſt malus quiſquam, cū quo ad altare Chriſti acceditur, etiam ſi nō ſit incognitus, ſi tantum non approbetur, & à bona conſcientia diſplicendo ſeparetur. Manifeſtum eſt igitur non eſſe aliud cum fure cōcurrere, niſi vel furari cum eo, vel furtum eius cordis placito accipere. Hoc nos dicimus, vt quæſtiones infinitas atq; ſuperfluas de factis hominum, quæ rationem noſtram nihil impediunt, auferamus. Sed & vos niſi hoc ſentiatis, tales eritis omnes qualis Optatus in veſtra communione vobis non ignorantibus fuit. Quod abſit ab Emeriti moribus, aliorumq́; taliū, quales E apud vos eſſe non dubito longe à factis illius alienos. Neq; enim vobis obiicimus, niſi ſchiſmatis crimen, quā etiā hæreſim male perſeuerando feciſtis. Quanti autem diuino iudicio pēdatur hoc facinus, lege quod te legiſſe nō ambigo. Inuenies Dathā & Abiron hiatu terrę deuoratos, cæteroſq; omnes qui eis conſenſerant, igne de medio eorū exiſtente conſumptos. Illud ergo ſcelus ad exemplum deuitandi dominus deus præſenti ſupplicio denotauit, vt cum talibus patiētiſsime parcit, quali vltimo iudicio reſeruet oſtenderet. Neq; enim reprehendimus rationes veſtras, ſi eo tēpore quo veſana potentia furere iactabatur Optatus, cū eius accuſator eſſet totius Africæ gemitus congemiſcentibus vobis: ſi tamen talis es, qualē te prędicat fama, quod ſcit deus me & credere & velle. Non ergo reprehendimus ſi eo tempore, ne multos ſecum excommunicatos traheret, & cōmunionem veſtram ſchiſmatis furore præcideret, eum excommunicare noluiſtis. Sed hoc ipſum eſt quod vos arguit in iudicio dei, frater Emerite, quòd cum videritis tam magnum malum eſſe, diuidi partem Donati ne Optatus potius in communione tolerandus exiſtimaretur, quàm illud admitteretur, permanetis in eo malo F quod in diuidenda eccleſia Chriſti à veſtris maioribus perpetratum eſt. Hic fortaſſe reſpondendi anguſtia tentabis defendere Optatum. Noli frater, noli obſecro, nō te decet: & ſi aliquem alium forte deceat, ſi tamē quicquam decet malos, Emeritum certe non decet defendere Optatū, ſed fortaſſe nec accuſare. Ita ſit ſanè. Vtere voce media & dic, Vnuſquiſque ſarcinam ſuam portat. Tu quis es qui iudicas ſeruum alienum? Si ergo ad teſtimonium totius Africæ, imò vero terrarum omniū quaquaverſum Gildonis fama feruebat (ſimul enim & ille notus erat) non auſi eſtis vnquam de Optato iudicare, ne temere de incognitis iudicaretis, nos tandem poſſumus aut debemus de iis qui ante nos vixerunt, ad veſtrum tantummodo teſtimonium temerariam de incognitis ferre ſententiam, vt parum ſit quòd vos ignota criminamini, niſi & nos ignota iudicemus? Non enim Optatū etiā ſi forte falſa periclitatur inuidia, ſed te defendis eū dicis, Ignoro qualis ille fuerit. Quāto magis ergo quales fuerint Afri, quos ignotiores arguis, orientalis orbis ignorat? à quibus tamē eccleſiis quarū nomina habes in libris & recitas, nefaria diſſenſione diiun-

Thurificati.

Libellati.

Nume. 16.

Rom. 14.

G geris. Si Tamugadenſem Epiſcopum veſtrum famoſiſ-
ſimum & peſsime diffamatum,nō dico Cæſarienſis, ſed
Sitifenſis collega eius eiuſdémque tēporis ignorabat,
quomodo traditores Afros quicunque illi fuerint, ec-
cleſia Corinthiorum,Epheſiorum, Coloſſenſium, Phi-
lippenſium,Theſſalonicenſium,Antiochenorum,Pon-
ti,Galatiæ, Cappadociæ,cæterarúmque orbis partium
ab Apoſtolis in Chriſto ædificatarum,aut noſſe potuit,
aut damnari à vobis meruit,quia non potuit? & tamen
eis non communicatis, & dicitis non eſſe Chriſtianos,
& eos rebaptizare conamini. Quid dicam? quid querar?
aut quid exclamem? Si cum homine cordato loquor,
indignationis huius aculeos tecum participo. Nam vi-
des profectò quæ dicerem ſi vellem dicere. An forte fe-
cerunt inter ſe maiores veſtri concilium & damnaue-
rūt præter ſe totum orbem Chriſtianum? Ita ne ad hoc
perducta eſt rerum exiſtimatio, vt cōcilium Maximia-
nenſium qui de veſtra præciſione præciſi ſunt, quia vo-
bis comparati paucisſimi ſunt, nō valeat aduerſus vos,
& veſtrum concilium valeat aduerſus gentes, hæredi-
tatem Chriſti, & poſſeſsionem eius terminos terræ? Mi-
ror ſi habes in corpore ſanguinem, qui de hac re non
erubeſcit. Reſcribe ad iſta quæſo. A nónullis enim qui-
H bus non potui non credere, audiui te reſcripturum ſi ti-
bi ſcriberem. Iam enim pridem miſi vnā epiſtolam quā
vtrum acceperis vel ei reſponderis, & forte ego tuam
non acceperim, neſcio. Nunc interim peto ad hæc re-
ſpondere ne graueris, quod tibi videtur. Sed noli te in
alias tollere quæſtiones. Hinc enim caput eſt ordinatiſ-
ſimæ inquiſitionis, cur ſchiſma factū ſit. Nam & terre-
næ poteſtates cum ſchiſmaticos perſequūtur, ea regula
Rom. 13. ſe defendunt, qua dicit Apoſtolus: Qui poteſtati reſi-
ſtit, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſi-
bi iudicium acquirunt. Principes enim non ſunt timo-
ri bono operi, ſed malo. Vis autem non timere poteſta-
tem? Bonum fac, & habebis laudē ex illa. Dei enim mi-
niſter eſt, tibi in bonum. Quòd ſi malum feceris, time.
Non enim fruſtra gladium portat. Dei enim miniſter
eſt, vindex in iram ei qui male agit. Tota igitur quæ-
ſtio eſt, vtrum nihil mali ſit ſchiſma, aut vtrum ſchiſma
non feceritis, vt pro bono opere poteſtatibus reſiſtatis,
non pro malo, vnde vobis acquiratis iudicium. Pro-
Matth. 5. pterea prouidentisſime dominus non ait: Beati qui per-
ſequutionem patiūtur, tantùm, ſed addidit, propter iu-
I ſtitiam. Si ergo iuſtitia eſt quam operati eſtis in illa
diſſenſione in qua etiam permanetis, ſecundum ea quæ
ſupra dixi, noſſe abs te cupio. Si autem iniquitas eſt or-
bem Chriſtianum damnare inauditum, vel quia non
audiunt quæ vos audiſtis, vel quia non ei probatum eſt
quod temere credidiſtis, aut ſine certo documento ac-
cuſaſtis, & ideo rebaptizare velle tot eccleſias ipſius do
mini cum hic adhuc eſſet in carne, & Apoſtolorum
eius prædicatione ac labore fundatas: quia vobis licet,
aut neſcire Afros collegas veſtros malos ſimul viuen-
tes, ſimul ſacramenta tractantes, aut etiam ſcire, ſed to-
lerare, ne pars Donati diuidatur: illis autem in orbe re-
motisſimo conſtitutis, non licet neſcire quod vos de
Afris aut noſtis, aut creditis, aut audiſtis, aut fingitis:
quæ tanta eſt peruerſitas amplecti ſuam iniquitatem, &
poteſtatum accuſare ſeueritatē? At enim & malos Chri-
ſtianis non licet perſequi. Eſto non liceat, ſed nunquid
hoc poteſtatibus ad hoc ipſum ordinatis fas eſt obii-
cere? An Apoſtolum delebimus? Aut non habent co-
dices veſtri quę pauloante commemoraui? Sed vos, in-
quies, talibus communicare non debetis. Quid ergo?

Vos Flaniano quondam vicario partis veſtræ homini, K
quia legibus ſeruiens, nocentes quos inuenerat occide-
bat, non communicaſtis? Sed à vobis, inquies, Roma-
ni principes aduerſum nos prouocantur. Imò à vobis
aduerſum voſipſos, qui eccleſiam, cuius illi ſicut tan-
to ante prædictum eſt, iam membra ſunt, De Chriſto Pſal. 71.
enim dictum eſt: Et adorabunt eum omnes reges ter-
ræ: & præciſione laniare auſi eſtis, & rebaptizare perti-
naciter audetis. Noſtri autē aduerſus illicitas & priua-
tas veſtrorum violentias (quas & vos ibi, qui talia non
facitis, doletis & gemitis) à poteſtatibus ordinatis tui-
tionem petunt, non qua vos perſequātur, ſed qua ſe de-
fendant, ſicut Apoſtolus Paulus aduerſus Iudæos con- Act. 23.
iurantes vt eum necarēt, antequā eſſet Romanum im-
perium Chriſtianum, egit vt ſibi tuitio etiam armato-
rum daretur. Sed illi principes qualibet occaſione co-
gnoſcentes veſtri ſchiſmatis nefas, conſtituunt aduer-
ſus vos pro ſua ſolicitudine ac poteſtate quod volunt.
Non enim fruſtra gladium portant, dei enim miniſtri
ſunt, vindices in iram in eos qui male agunt. Poſtremò
etiam ſi aliqui noſtrorum non Chriſtiana moderatione
iſta faciunt, diſplicet nobis: ſed tamen non propter eos
relinquimus Catholicam eccleſiam, ſi eam ante vlti-
mum tempus ventilationis à palea purgare non poſſu- L
mus, quando & vos propter Optatum, cum eum pelle-
re non audebatis, partem Donati non reliquiſtis. At e-
nim dicitis, quare nos adiungi vobis vultis, ſi ſcelera-
ti ſumus? Quia viuitis adhuc, & corrigi poteſtis ſi veli-
tis. Cum enim nobis coniungimini, hoc eſt, eccleſiæ
dei, hæreditati Chriſti, cuius poſſeſsio ſunt termini ter-
rę, vos corrigimini vt in radice viuatis. De ramis enim
fractis ſic ait Apoſtolus: Potens eſt enim deus iterū in- Roma. 11.
ſerere illos. Vos ergo mutamini ex ea parte qua diſſen-
tiebatis, quamuis ſacramēta quæ habebatis, cum eadem
ſint in omnibus, ſancta ſint. Quapropter vos mutari vo-
lumus à peruerſitate, id eſt, vt denuo radicetur veſtra
præciſio. Nam ſacramenta quæ non mutaſtis, ſicut ha-
betis, approbantur à nobis: ne forte cum veſtram pra-
uitatem corrigere volumus, illis myſteriis Chriſti, quæ
in veſtra prauitate deprauata nō ſunt, ſacrilegam facia-
mus iniuriam. Neq; enim & Saül deprauauerat vnctio-
nem quam acceperat, cui vnctioni tantum honorē rex
Dauid pius dei ſeruus exhibuit. Propterea ergo vos nō
rebaptizamus, quia radicē vobis reddere cupimus, for-
mam tamen præciſi ſarmenti ſi non mutata eſt, appro- M
bamus: quæ tamē quamuis integra, nullo modo eſt ſine
radice fructuoſa. Alia quæſtio eſt de perſecutionibus,
quas vos dicitis pati in tanta manſuetudine & lenitate
noſtrorum, cum vere illicite ac priuatim veſtri faciant
grauiora: alia de baptiſmate, quod non quærimus vbi
ſit, ſed vbi pro ſit. Nam vbicunque eſt, ipſum eſt, ſed nō
etiam ille qui hoc accipit, vbicunque eſt, ipſe eſt. Itaque
priuatam hominum impietatem deteſtamur in ſchi-
ſmate, baptiſmū vero Chriſti vbique veneramur: quia
ſi deſertores ſecum imperatoris ſigna traducant, illis
vel damnatione punitis, vel indulgentia correctis, ſal-
ua ſigna recipiuntur, ſi ſalua manſerunt. Et ſi quid de
hac re diligentius quærendum eſt, alia eſt, vt dixi, quæ-
ſtio. Hoc enim obſeruandum eſt in his rebus, quod ob-
ſeruat eccleſia dei. Quæritur autē vtrum veſtra, an no-
ſtra ſit eccleſia dei. Quapropter illud quærendum eſt
à capite, cur ſchiſma feceritis. Si non reſcripſeris, ego a-
pud deum quantum credo facilem cauſam habeo, quia
viro quem audiui excepto ſchiſmate bonum & libe-
raliter inſtructum, pacificantes literas miſi. Tu videris
quid

A quid illi reſpondeas, cuius nunc laudanda patientia, in
fine vero timēda ſententia eſt. Si autem reſcripſeris ea
cura, qua tibi ſcriptum vides, aderit miſericordia dei,
vt aliquando error qui nos dirimit, & amore pacis &
ratione veritatis intereat. Memēto quod de Rogaten-
ſibus non dixerim, qui vos Firmianos appellare dicun-
tur, ſicut nos Macarianos appellatis. Neque de Ruca-
tenū Epiſcopo veſtro, qui cum Firmo pactus perhibe-
tur incolumitatem ſuorū, vt ei portæ aperirentur, & in
vaſtationem darentur catholici, & alia innumerabilia.
Deſine ergo locis communibus exaggerare facta homi
num vel audita vel cognita. Vides enim quæ de veſtris
taceam, vt de origine ſchiſmatis, vbi tota cauſa eſt, res
agatur. Dominus deus inſpiret tibi cogitationem pa-
cificam deſiderabilis & dilecte frater.

Auguſtinus cum cæteris, per Generoſum reſpondet
cuiuſdam Donatiſtæ presbyteri literis,
de ſchiſmate Donatiſtarum.
Epiſtola CLXV.

B DILECTISSIMO & honorabili fratri Ge-
neroſo, Fortunatus, Alipius, Auguſtinus in do
mino ſalutem. Quoniam nobis notam eſ-
ſe voluiſti Epiſtolam quam ad te Donatiſta-
rum presbyter dedit, quanquam eam tu quoque catho-
licus animo deriſeris, tamen vt ei potius ſi non deſpe-
rate deſipit conſulas, hęc ad eum reſcripta petimus per-
feras. Ille enim ordinem Chriſtianitatis ciuitatis ve-
ſtræ tibi vt inſinuaret iuſſiſſe ſibi angelum ſcribit, cum
tu teneas Chriſtianitatem, non ciuitatis tuæ tantùm,
nec tantùm Africæ vel Afrorum, ſed totius orbis ter-
ræ, quæ annunciata eſt & annunciatur omnibus gen-
tibus. Vnde illis parum eſt quòd præciſos eſſe non pu-
det, nec ſibi ſubueniunt, vt cum poſſunt redeant ad
radicem, niſi etiam ſecum alios præcidere, & ſicut li-
gna arida in ignem deſtinare conentur. Quapro-
pter ſi tibi ipſi angelus aſtitiſſet, quem ſibi ille propter
te aſtitiſſe, quantum arbitramur, aſtuta nouitate con-
fingit, & hæc ipſa tibi dixiſſet, quæ iſte mandato il-
Galat. 1. lius tibi ſe inſinuare dicit, oporteret te Apoſtolicæ ſen-
tentiæ memorem fieri, qui ait: Licet ſi nos aut angelus
de cœlo vobis euangelizauerit præter id quod euan-
C gelizauimus vobis, anathema ſit. Euangelizatum eſt e-
nim tibi per vocem ipſius domini Ieſu Chriſti, quòd
Galat. 3. omnibus gentibus annunciabitur Euangelium eius, &
Gene. 12. tunc finis erit. Euangelizatum tibi eſt per propheticas
& Apoſtolicas literas, quòd Abrahæ dictæ ſunt pro-
miſsiones, & ſemini eius, quod eſt Chriſtus, cum ei di-
ceret deus: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.
Has ergo promiſsiones tenent, ſi tibi angelus de cœ-
lo diceret, Dimitte Chriſtianitatem orbis terræ, & tene
partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in Epiſtola
Epiſcopi tuæ ciuitatis, anathema eſſe deberet: quia te
à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur,
& alienare à promiſsis dei. Si enim ordo Epiſcoporum
ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius
Matth. 16. & vere ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius
Petrus Ec- Eccleſiæ figuram gerenti dominus ait: Super hanc pe-
cleſiæ totius tram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum
figuram ge- nō vincent eam. Petro enim ſucceſsit Linus, Lino Cle-
rit. mens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus, Eua-
riſto Alexander, Alexandro Sixtus, Sixto Theleſpho-
rus, Theleſphoro Iginus, Igino Anicetus, Aniceto Pius,
Pio Soter, Soteri Eleutherius, Eleutherio Victor, Vi-
ctori Zepherinus, Zepherino Calixtus, Calixto Vrba-
nus, Vrbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthe-

ro Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lu- D
cio Stephanus, Stephano Sixtus, Sixto Dionyſius, Dio-
nyſio Felix, Felici Eutychianus, Eutychiano Gaius,
Gaio Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcello
Euſebius, Euſebio Melciades, Melciadi Sylueſter, Syl-
ueſtro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio
Damaſus, Damaſo Siricius, Siricio Anaſtaſius. In hoc
ordine ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inue-
nitur. Sed ex tranſuerſo ex Africa ordinatum miſerūt,
qui paucis præſidens Afris in vrbe Roma Monten-
ſium, vel Cuzupitarum vocabulum propagauit. In il-
lum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ip-
ſo Petro vſque ad Anaſtaſium, qui nunc eandem ca-
thedram ſedet, etiam ſi quiſquam traditor per illa tem-
pora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & inno-
centibus Chriſtianis: quibus dominus prouidens ait de
præpoſitis malis, Quæ dicunt facite, quæ autem faci- *Matth. 23.*
unt facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Vt certa
ſit ſpes fidelis, quæ non in homine, ſed in domino col-
locata, nunquam tempeſtate ſacrilegi ſchiſmatis diſsi-
petur: ſicut iſti diſsipati ſunt, qui legunt in codici-
bus ſanctis Eccleſias quibus Apoſtoli ſcripſerunt, & E
nullum in eis habent Epiſcopum. Quid autem peruer-
ſius & inſanius, quàm lectoribus eaſdem Epiſtolas le-
gentibus dicere, Pax tecum, & ab earum Eccleſiarum
pace ſeparare, quibus ipſæ Epiſtolæ ſcriptæ ſunt? Ta-
men ne tibi etiam de Conſtantinenſi, hoc eſt, ciuitatis
veſtræ Epiſcoporum ordine blandiatur, recita illi ge-
ſta apud Numacium Felicem Flauium procuratorem
tunc eiuſdem ciuitatis veſtræ, Diocletiano octauo, &
Maximiano ſeptimo, Conſulibus, xj. Kalend. Iunias,
quibus liquidò conſtitit ita Paulum Epiſcopum tradi-
diſſe, vt Siluanus tunc eius ſubdiaconus fuerit, & cum
illo tradiderit proferens inſtrumenta dominica, etiam
quæ diligenter fuerant occultata, capitulatam argen-
team, & lucernam argenteam, ita vt ei diceret Victor
quidam: Mortuus fueras, ſi non illas inueniſſes. Quem
iſte Siluanus manifeſtiſsimum traditorem pro magno
commemorat in Epiſtola qua ſcribit à Secundo Ti-
giſitano primæ ſedis Epiſcopo Epiſcopum tunc ordi-
natum. Quieſcat ergo ſuperba eorum lingua, & co-
gnoſcat crimina ſua, ne delirans loquatur aliena. Re-
cita illi etiam ſi voluerit, geſta Eccleſiaſtica eiuſdem F
Secundi Tigiſitani in domo Vrbani Donati habita,
vbi confeſſos traditores iudici deo dimiſit, Donatum
Maſculitanum, Marinum ab aquis Tibilitanis, Do-
natum Calamenſem, cum quibus confeſsis traditori-
bus memoratum traditorem Siluanum eis ordinauit
Epiſcopum. Recita illi geſta apud Zenophilum conſu-
larem, vbi Nundinarius quidam diaconus iratus Sil-
uano, quòd ab eo fuerit excommunicatus, hæc omnia
iudiciis prodidit, quæ certis documentis & reſponſio-
nibus teſtium, & recitatione geſtorum, & multarum
Epiſtolarum luce clarius conſtiterunt. Multa ſunt alia
quæ illi recites, ſi non contentioſe agere, ſed prudenter
audire voluerit: Preces Donatiſtarum ad Conſtanti-
num, vt propter ipſam cauſam inter Afros Epiſco-
pos dirimendam iudices ex Gallia Epiſcopos mitte-
ret. Literas etiam eiuſdem imperatoris, vbi Epiſcopos
miſit ad vrbem Romam. Geſta quoque in vrbe Roma,
vbi ab Epiſcopis quos ille miſerat, cauſa cognita atque
diſcuſſa eſt. Itemque alias literas, vbi declarat memo-
ratus imperator eos apud ſe de collegarum ſuorum iu-
dicio, id eſt, Epiſcoporum, quos ad vrbem Romam mi-
ſerat, fuiſſe conqueſtos: vbi etiam alios Epiſcopos vo-

G luit apud Arelatum iudicare: vbi iſti & ab ipſorum iu-
dicio ad eundem imperatorem appellauerunt: vbi po-
ſtremò cauſam inter partes ipſe cognouit: vbi eos ve-
hemētiſsime deteſtatur innocētia Cæciliani fuiſſe ſu-
peratos. Quæ ſi voluerit, audiet, & tacebit, & deſinet
inſidiari veritati. Quanquam nos non tam de iſtis do-
cumentis præſumamus, quàm de ſcripturis ſanctis, vbi
hæreditas Christi vſque ad terminos terræ promiſſa
eſt in omnibus gentibus: vnde iſti nefario ſchiſmate
ſeparati, iactant crimina in paleam meſsis dominicæ,
quæ neceſſe eſt vſque ad finem permixta toleretur, do-
nec vltimo iudicio tota area ventiletur. Vnde mani-
feſtum eſt iſta crimina ſeu vera ſeu falſa non pertine-
re ad frumenta dominica, quæ per totum agrum, id
eſt, iſtum mundum vſque in finem ſeculi oportet cre-
ſcere: ſicut non falſus angelus in huius errore, ſed do-
minus in Euangelio loquitur. Ideoque in Chriſtianos
innocentes, qui per totum orbem malis Chriſtianis
tanquam paleæ ſuæ vel zizaniis permixti ſunt, multa
falſa crimina & vana iactantibus his miſeris Donati-
ſtis meritò deus reddidit, vt Maximianiſtas apud Car-
H thaginem ſchiſmaticos ſuos Primiani damnatores,
extra Primianum baptizatores, poſt Primianum reba-
ptizatores vniuerſali cōcilio ſuo damnarent: vt ex eo-
rum numero poſt nō paruum tempus quoſdam in ho-
noribus epiſcopatus ſui, Felicianū Muſitanum & Præ-
textatum Aſſuritanum cogēte Optato Gildoniano ſu-
ſciperent cum omnibus quos damnati extra baptiza-
uerunt. Quod ſi ab eis quos ore proprio tanquam ſce-
leratos & ſacrilegos damnauerunt, & quos illis primis
ſchiſmaticis, quos viuos terra obruit, compararunt,
non maculantur, cum eis rurſus in honore ſuo rece-
ptis communicāt, euigilent aliquando, cogitent quan-
ta cæcitate, & quanta inſania dicant, orbem terrarum
ignotis Afrorum criminibus eſſe maculatum, & hære-
ditatem Chriſti, quæ promiſſa exhibita eſt in omnibus
gentibus, peccatis Afrorum per contagionem com-
municationis fuiſſe deletam, quando ſe nolunt dele-
tos & maculatos videri, dum eis communicant quo-
rum crimina cognita iudicarunt. Quapropter cum Pau
2.Cor.11. lus Apoſtolus iterum dicat, quia ipſe Satanas transfi-
gurat ſe in angelum lucis, vnde non eſſe mirum, ſi
miniſtri eius transfigurant ſe ſicut miniſtros iuſtitiæ,
ſi verè iſte aliquem angelum vidit erroris nuncium, &
I de vnitate catholica Chriſtianos ſeparare cupientem,
ipſe paſſus eſt angelum Satanæ transfigurantem ſe ve-
lut angelum lucis. Si autem mentitur & nihil tale vi-
dit, ipſe eſt miniſter Satanæ, transfigurans ſe velut mi-
niſtrum iuſtitiæ. Et tamen iſta omnia conſiderans, ſi
nimium peruerſus & pertinax eſſe noluerit, poterit ab
omni vel aliena vel propria ſeductione liberari. Nos
enim per occaſionem tuam ſine aliquo odio conueni-
mus, hoc circa eum ſeruantes quod Apoſtolus dicit,
2.Timo.2. Seruum autem domini litigare non oportet, ſed mi-
tem eſſe ad omnes, docibilem, patientem, in modeſtia
corripientem diuerſa ſentientes, ne forte det illis deus
pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipi-
ſcant de diaboli laqueis, captiuati ab ipſo in ipſius vo-
luntatem. Si ergo aliquid aſpere diximus, non ad ama-
ritudinem diſſenſionis, ſed ad correctionem dilectio-
nis valere cognoſcat. Incolumis viuas in Chriſto di-
lectiſsime & honorabilis frater.

*Auguſtinus Donatiſtas redarguit, & hortatur ad vnita-
tem eccleſiæ. Non enim cōuenire, vt qui communiter agno-
ſcerent Chriſtum eccleſiæ caput è ſacris literis, eccleſiam il-
lius corpus ex iiſdem non agnoſcerent, cum pariter vtrun-
que doceant.* K *Epiſtola CLXVI.*

AVGVSTINVS Epiſcopus catholicus, Do-
natiſtis. Charitas Chriſti, cui omnem homi- 2.Petr.2.40.
nem quantum ad noſtram pertinet volunta-
tem lucrari volumus, tacere vobis nō permit-
tit. Si propterea nos odiſtis, quia pacem vobis catholi-
cam prædicamus, nos domino ſeruimus dicenti, Beati Math.5.
pacifici, quoniam ipſi filij dei vocabūtur. Et in Pſalmo
ſcriptum eſt, Cum iis qui oderunt pacē eram pacificus, Pſal.119.
cum loquebar eis, debellabāt me gratis. Propterea mā-
dauerunt nobis quidam presbyteri partis veſtræ dicen-
tes, Recedite à plebibus noſtris, ſi non vultis vt inter-
ficiamus vos. Quanto iuſtius eis nos dicimus, imò vos
non recedite, ſed accedite pacati ad plebes nō noſtras,
ſed illius cuius omnes ſumus: aut ſi nō vultis & impaca
ti eſtis, vos potius recedite à plebibus, pro quibus Chri-
ſtus ſuum ſanguinem fudit: quas ideo vultis veſtras fa-
cere ne Chriſti ſint, quamuis eas ſub eius nomine poſsi-
dere conemini: tanquam ſi ſeruus furetur oues de gre-
ge domini ſui, & quæcunque ex illis nata fuerint, cha-
racterem domini ſui eis infigat, ne furtum eius poſsit a-
gnoſci. Sic enim fecerunt maiores veſtri, ſeparauerunt L
ab eccleſia Chriſti populum habentem baptiſmū Chri-
ſti, & quicunque illis accreuerunt, baptiſmo Chriſti eos
rebaptizauerunt. Sed dominus & fures punit ſi non ſe
correxerint, & oues ab errore reuocat ad gregem, nec
in eis ſuum exterminat characterem. Dicitis nos tradi-
tores: quod nec maiores veſtri in maiores noſtros po-
tuerunt, nec vos in nos probare vllo modo poteritis.
Quid vobis vultis faciamus, qui quādo vobis dicimus
vt cauſam noſtram & veſtram patienter audiatis, non
noſtis niſi ſuperbire & inſanire? Nam vtiq; oſtendere-
mus vobis, quia potius illi traditores fuerunt, qui Cæci-
lianum & ſocios eius quaſi traditionis crimine damna-
uerunt, & dicitis: Recedite à plebibus noſtris quas do-
cetis vt vobis credant, & in Chriſto non credant? Vos
enim eis dicitis, propter traditores, quos nō oſtenditis,
remanſiſſe eccleſiā Chriſti in ſola Africa partis Donati,
quod non de lege, non de propheta, non de pſalmo,
non de apoſtolo, non de euangelio, ſed de corde ve-
ſtro & de parentum veſtrorū calumniis recitatis. Chri-
ſtus autem dicit prædicari in nomine ſuo pœnitētiam Lucæ 24.
& remiſsionem peccatorū per omnes gentes incipien-
tibus ab Hieruſalem. Cui eccleſiæ ex ore Chriſti mani-
feſtatæ vos nō communicatis; & alios in veſtram perdi- M
tionem trahentes, liberari nō vultis. Si autem ideo vo-
bis diſplicemus, quia per Imperatorū iuſsiones ad vni-
tatem cogimini, hoc vos feciſtis qui vbicunq; vellemus
prædicare veritatē, vt eam quiſq; ſecurus audiret & vo-
lens eligeret, nunquam permiſiſtis per violentias & ter-
rores veſtros. Nolite ſtridere, & perturbare animas ve-
ſtras, patienter, ſi fieri poteſt, cōſiderate quod dicimus,
& recolite facta Circumcellionum veſtrorū, & clerico-
rū qui duces eorū ſemper fuerūt, & videbitis quæ cau-
ſa vobis hoc excitauerit. Vnde iniuſtè querimini, quia
vobis omnia iſta vt iuberētur coëgiſtis. Nam vt longè
præterita & multa non repetamus, ſaltem recētia facta
veſtra cogitate: Marcus presbyter Caſphalianēſis à ne-
mine coactus, propria voluntate catholicus factus eſt.
Quare illū veſtri perſequuti ſunt, & penè occidiſſent, ni
ſi dei manus per homines ſuperuenientes violētias eo-
rum compreſſiſſet? Reſtitutus Victorianēſis ad catholi-
cā nullo cogēte ſe tranſtulit. Quare raptus eſt de domo Bruda.
ſua, cæſus, in aqua volutatus, bruda † veſtitus, & neſcio † Buda.

quot

A quot dies in captiuitate retentus eſt, nec libertati propriæ fortaſſe reſtitutus eſſet, niſi iam penè propter ipſam cauſam Proculianus ſibi exhibitionem videret imminere. Marcianus Vrgēſis catholicam vnitatem propria voluntate delegit. Quare ſubdiaconum eius, cum ipſe fugiſſet, propè vſque ad mortem cæſum, clerici veſtri lapidibus obruerunt? quorum domus pro ſuo ſcelere euerſæ ſunt. Quid amplius dicamus? Modo præconem miſiſtis qui clamaret Siniti, Quiſquis Maximiano communicauerit, incendetur domus eius: qui antequam ipſe ad catholicam conuerſus eſſet, & nondum de transmarinis remeaſſet, ad quid aliud presbyterum Siniti miſeramus, niſi vt nulli moleſtus noſtros viſitaret, & in domo iuris ſui poſitus, pacem catholicam volentibus prædicaret, quem vos inde cum graui iniuria proieciſtis? Quid aliud agebamus, quando vnus noſtrum Calamenſis Epiſcopus Poſidius ibat ad fundum Fugilinenſem, niſi vt noſtri quamuis pauci qui illic erant viſitarentur, & audito verbo dei ad vnitatem Chriſti qui vellent conuerterentur? Cui ambulanti viam ſuam, latronum more inſidiati ſunt, & quia in eorum inſidias cadere non potuit, cum aperta violentia B in fundo Liuetenſi penè viuum cum domo quò fugerat incenderant, niſi tertio ſuppoſitas flammas coloni eiuſdem fundi propter periculum ſuæ ſalutis extinguerent. Et tamen cum Criſpinus propter hoc factum in Proconſulari iudicio cōuinceretur hæreticus, eiuſdem Epiſcopi Poſidij interceſſu decem libras auri non eſt exactus. Cui beneuolentiæ & manſuetudini ingratus, ad imperatores Catholicos auſus eſt appellare, vnde hanc in vos iram dei de qua murmuratis, multo importunius & vehementius prouocauit. Videtis quia uos contra pacem Chriſti violenter inſurgitis, & patimini non pro ipſo, ſed pro iniquitatibus veſtris. Quæ eſt iſta dementia, vt cum male viuitis, latronum facta faciatis? & cum iure punimini, gloriam martyrum requiratis? Si ergo vos priuata veſtra audacia tam violenter cogitis homines aut ire in errorem, aut permanere in errore, quanto magis nos debemus per ordinatiſsimas poteſtates (quas deus ſecundum ſuam prophetiam ſubdidit Chriſto) reſiſtere furoribus veſtris, vt miſeræ animæ de veſtra dominatione liberatæ, eruantur C de vetuſtiſſima falſitate, & aſſueſcant in apertiſſima veritate? Nam quos à nobis nolentes dicitis cogi, multi etiam ſe cogi volunt, quod nobis antea & poſtea confitentur, vt vel ſic euadant oppreſſiones veſtras: & tamen quid eſt melius, proferre veras Imperatorum iuſſiones pro vnitate, an falſas indulgentias pro peruerſitate? quod vos feciſtis, & mendacio veſtro ſubitò totam Africam impleſtis. In quo facto nihil aliud oſtendiſtis, niſi partem Donati ſemper de mendacio præſumentem, omni vento iactari & circunferri, ſicut ſcriptum eſt, Qui fidit in falſis; hic paſcit ventos. *Prouer.10.* Sicut enim vera fuit iſta indulgentia, ſic vera ſunt crimina Cæciliani, & traditio Felicis Aptungenſis per quem ordinatus eſt, & quicquid aliud contra catholicos dicere conſueſtis, vt à pace eccleſiæ Chriſti infelices ſeparetis & infeliciter ſeparemini. De nulla quidem nos hominis poteſtate præſumimus, quamuis vtique multo ſit honeſtius præſumere de Imperatoribus, quàm præſumere de Circūcellionibus: præſumere de legibus quàm præſumere de ſeditionibus. Sed meminimus ſcriptum eſſe, Maledictus omnis qui ſpem ſuam ponit in homine. *Hiere.17.* Vnde ergo præſumimus, ſi vultis noſſe, illum cogitate de quo Propheta prænunciauit dicens, Adorabunt *Pſal.71.* eum omnes reges terræ, & omnes gentes ſeruient illi. D Et ideo hac Eccleſiæ poteſtate vtimur, quam ei dominus & promiſit & dedit. Imperatores enim ſi in errore eſſent (quod abſit) pro errore ſuo contra veritatem leges darent, per quas iuſti & probarentur & coronarentur, non faciendo quod illi iuberēt, quia deus prohiberet, ſicut iuſſerat Nabuchodonoſor vt aurea ſtatua adoraretur: quod qui facere noluerunt, deo talia prohibenti placuerunt. *11.q.3. Imperatores.* Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipſa veritate contra errorem iubent quod quiſquis contempſerit, ipſe ſibi iudicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud deum frontem † non habebit, qui hoc facere noluit, quod ei per cor regis ipſa veritas iuſsit: *fortem.* ſicut ipſe Nabuchodonoſor poſtea miraculo ſalutis trium puerorum commotus atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum propoſuit, *Daniel.3.* vt quicunque blaſphemarēt deum Sidrac, Miſac, & Abdenago, in interitum irent, & domus eorum in diſperſionem. Et non vultis vt tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Chriſtianj, cum ſciant à vobis in eis quos rebaptizatis Chriſtum exufflari. Si iuſsiones regum non pertinent ad prædicandam religionem & ſacrilegia prohibenda, quare ad edictum regis talia iubentis etiam ipſi vos ſignatis? An ignoratis verba regis eſſe, Regi Nabuchodonoſor oſtendi ſigna & oſtenta, quæ fecit mihi dominus deus excelſus, placuit mihi in conſpectu meo annunciare, quàm magnum, & potens ſit regnum eius, regnum ſempiternum & poteſtatis eius in ſecula ſeculorum? An cum hoc audieritis non reſpondetis, amen, & hoc dicto clara voce ad edictum regis vos in ſancta ſolennitate ſignatis. Sed modo quia nihil apud Imperatores poteſtis, nobis inde vultis facere inuidiam. Si autem aliquid poſſetis, quanta faceretis quando nihil poteſtis & non ceſſatis? Scitote quòd primi maiores veſtri cauſam Cæciliani ad Imperatorem Conſtantinum detulerunt. Exigite hoc à nobis, probemus vobis: & ſi non probauerimus, facite de nobis quicquid potueritis. Sed quia Conſtantinus non eſt auſus de cauſa Epiſcopi iudicare, eam diſcutiendam atque finiendam Epiſcopis delegauit. Quod & factum eſt in vrbe Roma præſidente Melciade Epiſcopo illius Eccleſiæ cum multis collegis ſuis. Qui cum Cæcilianum innocentem pronunciaſſent, & Donatum qui ſchiſma Carthagini fecerat, E ſententia percuſsiſſent, iterum veſtri ad imperatorem venerunt, & de iudicio Epiſcoporum in quo victi fuerant, murmurarunt. Quomodo enim poteſt malus litigator laudare iudices, quibus iudicantibus victus eſt? Iterum tamen clementiſsimus Imperator alios iudices Epiſcopos dedit apud Arelatum Galliæ ciuitatem, & ab ipſis veſtri ad ipſum Imperatorem appellarunt, donec etiam ipſe cauſam cognoſceret, & Cæcilianum innocentem, illos calumnioſos pronunciaret. Nec ſic totiens victi quieuerunt, ſed de Felice Aptungitano (per quem Cæcilianus fuerat ordinatus) quotidianis interpellationibus ipſi Imperatori tædium fecerunt, dicentes eum eſſe traditorem, & ideo Cæcilianum Epiſcopum eſſe non poſſe, quòd à traditore fuerit ordinatus, donec & ipſe Felix iuſſu imperatoris cauſa cognita ab Heliano Proconſule innocens probaretur. Tunc Conſtantinus prior contra partem Donati ſeueriſsimam legem dedit. Hunc imitati filij eius talia præceperunt: Quibus ſuccedens Iulianus deſertor Chriſti & inimicus, *Iulianus.* ſupplicantibus veſtris Rogatiano & Pontio, libertatem perditioni partis Donati per-

 miſit.

G miſit. Denique tunc reddidit baſilicas hæreticis, quando templa dæmoniis, eo modo putans Chriſtianum nomen poſſe perire de terris, ſi vnitati Eccleſiæ de qua lapſus fuerat inuideret, & ſacrilegas diſſenſiones liberas eſſe permitteret. Hæc erat eius prædicanda iuſtitia, quam ſupplicantes Rogatianus & Pontius laudauerũt, dicentes homini apoſtatæ, quòd apud eum ſola iuſtitia haberet locum. Huic ſucceſsit Iouinianus, qui quoniam cito mortuus eſt, nihil de rebus talibus iuſsit. Deinde Valentinianus, legite quæ cõtra vos iuſſerit. Inde Gratianus & Theodoſius, legite quando vultis quæ de vobis conſtituerint. Quid ergo de filiis Theodoſij miramini, quaſi aliud in hac cauſa ſequi debuerunt, quàm Conſtantini iudicium per tot Chriſtianos Imperatores firmiſsime cuſtoditum? Ad Conſtantinum autem ſicut diximus, ſicut vobis quando vultis, ſi tamẽ ignoratis, oſtendemus: maiores veſtri cauſam Cæciliani vltro detulerunt. Defunctus eſt Conſtantinus, ſed iudicium Conſtantini contra vos viuit, quò veſtri cauſam miſerunt, apud quem iudices Epiſcopos reprehenderunt, ad quem à iudicibus Epiſcopis appellauerunt, quẽ tædioſiſsime de Felice Aptungitano interpellauerunt, H à quo toties conuicti & confuſi redierunt, & à pernicie furoris & animoſitatis ſuæ non receſſerũt, eámque vobis poſteris ſuis hæreditariam reliquerunt, vt tam impudenter de iuſsionibus Chriſtianorum Imperatorum faciatis inuidiam, cum ſi vobis liceret, non quidem iam Conſtantinum Chriſtianum, quia veritati fauit, contra nos appellaretis, ſed apoſtatam Iulianum ab inferis excitaretis quaſi verò ſi aliquid tale contingeret, eſſet magnum malum niſi vobis. Quæ eſt enim peior mors animæ, quàm libertas erroris? Sed iam tollamus iſta omnia de medio, amemus pacem, quam omnis doctus & indoctus intelligit præponendam eſſe diſcordiæ, diligamus & teneamus vnitatem. Hoc iubent Imperatores, quod iubet & Chriſtus: quia cum bonum iubent, per illos non iubet niſi Chriſtus Et nos etiam per Apoſtolum obſecrat, vt idipſum dicamus omnes, & nõ ſint in nobis ſchiſmata. Neque dicamus, Ego quidem ſum *1. Cor. 1.* Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Chriſti, ſed ſimul omnes non ſimus niſi Chriſti, quia nec diuiſus eſt Chriſtus. Nec Paulus crucifixus eſt pro nobis, quanto minus Donatus? nec in nomine Pauli baptizati ſumus, quanto minus in Donati? Hoc dicunt I & Imperatores, quia Chriſtiani catholici ſunt, non idolorum ſerui, ſicut veſter Iulianus: Non hæretici, ſicut quidam fuerunt, & Eccleſiam catholicam perſecuti ſunt, quando veri Chriſtiani non pro hæretico errore pœnas iuſtiſsimas ſicut vos, ſed pro catholica veritate paſsiones glorioſiſsimas pertulerunt. Attendite quàm manifeſtiſsima veritate per cor regis quod in manu dei eſt, ipſe deus dixerit in iſta ipſa lege quam contra vos prolatam dicitis. Eſt autem, ſi intelligatis, prolata pro vobis. Attendite quid habeant verba principis: Nam ſi in eis qui primò initiati ſunt, idcirco religio baptiſmatis iudicatur infirma, quòd ij à quibus accipitur, peccatores putentur, totiens renouari neceſſe erit traditum ſacramentum, quotiens indignus fuerit inuentus collati baptiſmatis adminiſtrator: & fides noſtra non ex noſtræ voluntatis arbitrio, neque ex diuini muneris gratia, ſed ex meritis ſacerdotum & clericorum qualitate pendebit. Faciant mille concilia Epiſcopi veſtri, huic vni ſententiæ reſpondeant, & ad quod volueritis conſentimus vobis. Videte enim quàm peruerſe & impie dicatur, quod dicere ſoletis, quia ſi bonus ſit homo, ipſe ſanctificat eum quem baptizat, K ſi autem malus ſit, & neſciat ille qui baptizatur, tunc deus ſanctificat. Hoc ſi verum eſt, optare ergo debent homines vt à malis ignoratis baptizentur potius quàm à notis bonis, vt magis à deo quàm ab homine poſsint ſanctificari. Sed abſit à nobis iſta dementia. Quare ergo non verum dicimus, & recte ſapimus: quia ſemper dei eſt illa gratia & dei ſacramentum, hominis autem ſolum miniſterium? qui ſi bonus eſt, adhæret deo, & operatur cum deo, ſi autem malus eſt, operatur per illum deus viſibilem ſacramenti formam, ipſe autem donat inuiſibilem gratiam. Hoc ſapiamus omnes, & non ſint in nobis ſchiſmata. Concordate nobiſcum fratres, diligimus vos, hoc vobis volumus quod & nobis. Si propterea nos grauius odiſtis, quia errare vos & perire non permittimus, hoc deo dicite, quem timemus minantem malis paſtoribus & dicentem: Quod *23 q. 6 qd errauerat.* errauerat non reuocaſtis, & quod perierat non inquiſiſtis. *Ezech. 34.* Hoc vobis per nos deus ipſe facit, ſiue obſecrando, ſiue minando, ſiue corripiendo, ſiue damnis, ſiue laboribus, ſiue per ſuas occultas admonitiones vel viſitationes, ſiue per poteſtatum temporalium leges. Intelligite quid vobiſcum agatur, perire vos non vult deus L in ſacrilega diſcordia alienatos à matre veſtra catholica. Nihil in nos aliquando probare potuiſtis, veſtri Epiſcopi conuenti à nobis, nunquam nobiſcum pacifice conferre voluerunt, quaſi fugientes cum peccatoribus loqui. Quis ferat iſtam ſuperbiam, quaſi Paulus Apoſtolus non contulerit cum peccatoribus & cum valde ſacrilegis? Legite actus Apoſtolorum, & videte. Quaſi ipſe dominus nõ cum Iudæis à quibus crucifixus eſt, ſermones de lege habuerit, eiſque cõgruenter reſponderit? Poſtremò diabolus eſt primus omnium peccatorum, qui conuerti ad iuſtitiam nunquam poterit: & tamen nec ipſe dominus de lege dedignatus eſt ei reſpõdere, vt intelligatis iſtos ideo nobiſcum nolle conferre, quia cauſam ſuam perditam norunt. Nos ignoramus quid aduerſus ſeipſos homines iactant qui calumnioſis diſſenſionibus gaudent. In ſcripturis didicimus Chriſtum, in ſcripturis didicimus Eccleſiã. Has ſcripturas communiter habemus, quare non in eis & Chriſtum & Eccleſiam communiter retinemus? Nos *Gala. 3.* vbi agnouimus eum de quo dicit Apoſtolus, Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones & ſemini eius: Nõ dicit, & ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſe- M mini tuo quod eſt Chriſtus. Ibi agnouimus Eccleſiam, de qua dicit deus ad Abraham, In ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes. *Gene. 12.* Vbi agnouimus Chriſtum in Pſalmo de ſe prophetantem, Dominus dixit ad me, filius *Pſal. 2.* meus es tu, ego hodie genui te: ibi agnouimus Eccleſiã in eo quod ſequitur, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Chriſtum in eo quod ſcriptum eſt, Deus deorum dominus loquutus eſt: ibi agnouimus & Eccleſiam in eo quod ſequitur, Et vocauit terram à ſolis ortu vſque ad occaſum. *Pſal. 49.* Vbi agnouimus Chriſtum in eo quod ſcriptum eſt, Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currẽdam viam: *Pſal. 18.* ibi agnouimus & Eccleſiam in eo quod paulo ſuperius dicitur: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: In ſole poſuit tabernaculũ ſuum. Ipſa eſt Eccleſia in ſole poſita, hoc eſt, in manifeſtatione omnibus nota vſque ad terminos terræ. Vbi agnouimus Chriſtum in eo quod ſcriptum eſt, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt *Pſal. 21.*

omnia

A omnia oſſa mea: Ipſi vero conſiderauerunt & aſpexe-
runt me, & diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper ve-
ſtimentum meum miſerunt ſortem: ibi agnouimus &
Eccleſiam in eo quod paulo poſt in Pſalmo ipſo dici-
tur, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum
vniuerſi fines terræ: Et adorabunt in cõſpectu eius vni-
uerſæ patriæ gentium: Quoniam domini eſt regnum,
& ipſe dominabitur gentium. Vbi agnouimus Chri-
Pſal.106. ſtum in eo quod ſcriptũ eſt, Exaltare ſuper cœlos deus:
ibi agnouimus & Eccleſiam in eo quod ſequitur, Et ſu-
per omnem terram gloria tua. Vbi agnouimus Chri-
Pſal.71. ſtum in eo quod ſcriptum eſt, Deus iudicium tuum re-
gi da, & iuſtitiam tuam filio regis: ibi agnouimus & Ec-
cleſiam in eo quod de ipſa in Pſalmo ipſo dicitur, Et
dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque
ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Ae-
thiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharſis
& inſulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona
adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes
gentes ſeruient illi. Vbi agnouimus Chriſtũ in eo quod
Danie.2. ſcriptum eſt, lapidem de monte ſine manibus præciſum
fregiſſe omnia regna terrarum, vtique illa quæ de cul-
B turis dæmonum præſumebant, ibi agnouimus & Eccle-
ſiam in eo quod dictum eſt, lapidem ipſum creuiſſe, &
factum mõtem magnum, & repleuiſſe omnem terram.
Vbi agnouimus Chriſtum in eo quod ſcriptũ eſt, Præ-
ualebit dominus aduerſus eos, & exterminabit omnes
deos gentium terræ: ibi agnouimos & Eccleſiam in eo
quod illic ſequitur, Et adorabũt in cõſpectu eius vnuſ-
quiſque de loco ſuo omnes inſulæ gentium. Vbi agno-
Abac.3. uimus Chriſtum in eo quod ſcriptũ eſt, Deus ab Afri-
co veniet, & ſanctus de monte vmbroſo, operiet cœlos
virtus eius: ibi agnouimus Eccleſiam in eo quod ſequi-
tur, Et laudis eius plena eſt terra. Ab Africo enim poſi-
Ioſue.18. ta eſt Hieruſalem, ſicut legitur in libro Ieſo Naue, vn-
de nomen Chriſti diffuſum eſt: & ibi eſt mons vmbro-
ſus, mons Oliueti, vnde aſcendit in cœlum vt cooperi-
ret cœlos virtus eius, & impleretur Eccleſia per omnẽ
terram laudis eius. Vbi agnouimus Chriſtũ in eo quod
Eſa.53. ſcriptum eſt, Sicut ouis ad immolandum ductus eſt, &
ſicut agnus coram tondente ſe fuit ſine voce, ſic non
aperuit os ſuum, & cætera quæ illic de eius paſsione di-
cuntur: ibi agnouimus & Eccleſiam in eo quod illic di-
Eſa.54. citur, Lætare ſterilis quæ non paris: erumpe & exclama
C quæ non parturis, quoniam multi filij deſertæ magis
quàm eius quæ habet virum. Dixit enim dominus, Di-
lata locum tabernaculi tui, & aulas tuas confige, nõ eſt
quod parcas: porrige longius funiculos, & palos vali-
dos confirma, etiam atque etiam in dexteram atque ſi-
niſtram extende. Semen enim tuum hæreditabit gen-
tes, & ciuitates quæ deſertæ erant inhabitabis. Non eſt
quod metuas, præualebis enim: nec erubeſcas quòd de-
teſtabilis fueris. Cõfuſionem enim in perpetuum obli-
uiſceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor,
quoniam ego ſum dominus qui feci te, dominus nomẽ
eius. Et qui eruit te, ipſe deus Iſraël vniuerſæ terræ vo-
cabitur. Non nouimus quid de traditoribus dicatis,
quos nunquam conuincere, nunquam oſtendere potui-
ſtis. Non dico quia veſtri potius in tali crimine detecti
& confeſsi manifeſtantur: quid ad nos pertinet de ſar-
cinis alienis, niſi vt quos poſſumus corrigamus vel cor-
reptione, vel quacunque diſciplina in ſpiritu manſue-
tudinis & diligentia charitatis? Quos autem corrigere
non valemus, etiam ſi neceſsitas cogit pro ſalute cæte-
rorum, vt dei ſacramẽta nobiſcum communicent, pec-
catis tamen eorum non communicemus, quod non fit D
niſi conſentiendo & fauẽdo. Sic enim eos in iſto mun-
do in quo Eccleſia catholica per omnes gentes diffun-
ditur, quem agrum ſuum dominus dixit, tanquam zi-
zania inter triticum, vel in hac vnitatis area tanquam
paleam permixtam frumento, vel intra retia verbi &
ſacramenti tanquam malos piſces cum bonis incluſos
vſque ad tempus meſsis aut ventilationis aut littoris to-
leramus, ne propter illos eradicemus & triticũ, aut gra-
na nuda ante tempus de area ſeparata, non in horreum
mittenda purgemus, ſed volatilibus colligenda proii-
ciamus, aut diruptis per ſchiſmata retibus, dum quaſi
malos piſces cauemus, in mare pernicioſæ libertatis
exeamus. Propter hoc enim his atque aliis ſimilitudi-
nibus dominus ſeruorum ſuorum tolerantiam confir-
mauit, ne dum ſe boni putant malorum permixtione
culpari, per humanas & temerarias diſſenſiones aut par-
uulos perdant, aut paruuli pereant. Quod vſque adeo
cœleſtis magiſter cauendum præmonuit, vt etiam de
præpoſitis malis plebem ſecuram faceret, ne propter il-
los doctrinæ ſalutaris cathedra deſereretur, in qua co-
guntur etiam mali bona dicere. Neque enim ſua ſunt E
quæ dicũt, ſed dei, qui in cathedra vnitatis doctrinam
poſuit veritatis. Proinde ille verax & ipſa veritas de
præpoſitis ſua mala faciẽtibus, & dei bona dicentibus,
ait, Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere noli- *Mat.23.*
te, dicunt enim & non faciunt. Non vtique diceret,
quæ faciunt, facere nolite: niſi manifeſtaſſent mala quæ
faciunt. Non ergo propter malos in mala diſſenſione
pergamus, † quamuis veſtros maiores non execrato- *† al. petra-uimus.*
res malorum, ſed accuſatores innocentium fuiſſe, ſi ve-
litis, poſsimus oſtendere. Sed quicunque illi & qualeſ-
cunque fuerint, portãt ſarcinas ſuas. Ecce ſcripturę com
munes, ecce vbi nouimus Chriſtum, ecce vbi nouimus
Eccleſiam. Si Chriſtum ipſum tenetis, ipſam Eccleſiam
quare nõ tenetis? Si in ipſum Chriſtum, quem legitis &
non videtis, tamẽ propter veritatem ſcripturarum cre-
ditis: quare Eccleſiam negatis, quam & legitis & vide-
tis? Hæc vobis dicendo, & ad hoc bonum pacis & vni-
tatis & charitatis vos compellendo, inimici vobis facti
ſumus, & mãdatis quia occideretis nos qui veritatem vo
bis dicimus, & in errore vos perire quantum poſſumus
non permittimus. Vindicet nos deus de vobis, vt ip-
ſum errorem veſtrũ in vobis occidat, & nobiſcũ de ve-
ritate gaudeatis. Amen. F

Aug. Feſto, docens rectè legibus ſanari Donatiſtas, & indicãs in regione Hipponenſi nondum eos Feſti literis correctos, ſed adhuc intolerabiliter graſſari.

Epiſtola CLXVII.

DOMINO dilectiſsimo & honorabili ac ſuſ-
cipiendo filio Feſto, Auguſtinus in dominõ
ſalutem. Si pro errore homines & damna-
bili diſſenſione & conuicta, modis omnibus falſitatẽ
tanta præſumunt, vt eorum ſalutem requirenti catho-
licæ Eccleſiæ tam audacter inſidiari minarique nõ ceſ-
ſent, quanto magis æquum eſt, & oportet eos qui pacis
& vnitatis Chriſtianæ aſſerunt veritatem omnibus etiã
diſsimulantibus & cohibentibus manifeſtam, ſatagere
inſtanter atque impigrè, non ſolum pro eorum muni-
mine qui iam catholici ſunt, verumetiam pro eorum
correctione qui nondum ſunt? Nam ſi pertinacia inſu-
perabiles vires habere conatur, quantas debet habere
conſtantia, quæ in eo bono quod perſeueranter atque
infatigabiliter agit, & deo placere ſe nouit, & procul-
dubio non poteſt hominibus prudentibus diſplicere?

G Quid autem infelicius atque peruerſius, ſicut Donati-
ſtæ faciunt, qui ſe perſequutionem perpeti gloriantur,
quàm de coërcitione iniquitatis ſuæ non ſolùm neſcire
confundi, ſed etiam velle laudari, ignorantes cæcitate
mirabili vel animoſitate damnabili, ſeu ſcire diſsimu-
lantes, quòd martyres veros non faciat pœna, ſed cau-
ſa? Et hoc quidem aduerſus eos dicerem, quos ſola cali-
go hæretici erroris inuolueret, pro quo ſacrilegio pœ-
nas digniſsimas luerent, nec tamen vlla quenquam vio-
lenta inſania lædere auderent. Aduerſus autē iſtos quid
dicam, quorum tam pernicioſa peruerſitas, vel damno-
rum terrore coërcetur, vel docetur exilio, quàm vbiq;
diffuſa ſit Eccleſia, ſicut futura prædicta eſt, quam ma-
lunt oppugnare quàm agnoſcere? Et ſi ea quæ per mi-
ſericordiſsimam diſciplinam patiuntur, comparentur
eis factis quæ furioſa temeritate committunt, quis non
videat qui magis perſecutores vocandi ſunt? Quanquā
filij mali eo tantùm quòd perdite viuunt, etiam ſi nul-
las violenter inferant manus, parentum pietatem gra-
uius perſequūtur, quàm cum illos pater aut mater, quā-
to amplius diligunt, tāto amplius ad bonam vitam ſine
H vlla diſsimulatione compellunt. Extant publicorū mo-
nimentorum firmiſsima documenta, quæ potes legere
ſi volueris, imò peto & hortor vt legas, quibus proba-
tur quòd maiores eorum qui primi ſe ab Eccleſiæ pace
diuiſerunt, vltro per Anulinum tunc Proconſulē apud
Conſtantinum Imperatorem accuſare auſi ſunt Cæci-
lianum. In quo vtiq; iudicio ſi viciſſent, quid erat Cæ-
cilianus ab Imperatore paſſurus, niſi quod in iſtos poſt-
eaquam victi ſunt, pronunciauit? Sed videlicet ſi eis ac-
cuſantibus atque ſuperantibus Cæcilianus eiúſque col-
legæ pellerētur ſedibus quas tenebant, vel etiam in ſua
conſpiratione durantibus grauius punirentur, (neque
enim poterat victos & reſiſtentes regia cenſura cōtem-
nere) tunc iſti prouiſionem ſuam & pro Eccleſia ſolici-
tam curam prædicandam laudibus ventilarent. Nunc
autem quia ipſi ſuperati ſunt, quia ea quæ intendebant,
probare minime potuerunt, ſi quid pro ſua iniquitate
patiuntur, perſecutionem vocant: nec tantum furorem
perditum minime reprimunt, verumetiam honorem
martyrum quærūt: quaſi vero Chriſtiani catholici Im-
peratores aduerſus eorum pertinaciſsimam iniquitatē
aliud ſequantur quàm Conſtantini iudicium apud quē
vltrò Cæciliani accuſatores fuerūt, cuius authoritatem
I omnibus tranſmarinis Epiſcopis prætulerunt, vt non
ad illos, ſed ad illum Eccleſiæ cauſam deferrent, vt ab
eo datum in vrbe Roma Epiſcopale iudicium, in quo
primum victi ſunt, rurſus apud illum accuſarent, vt ab
altero apud Arelatum dato epiſcopali iudicio ad illum
appellarent, apud quem tamen nouiſsime ſuperati in
ſua peruerſitate permanſerunt. Puto quòd ipſe diabo-
lus, ſi authoritate iudicis quē vltro elegerat, toties vin-
ceretur, non eſſet tam impudens vt in ea cauſa perſi-
ſteret. Sed hæc humana iudicia deputentur, & circun-
uenire ac falli vel etiam corrumpi potuiſſe dicantur.
Cur ergo adhuc accuſatur Chriſtianus orbis terrarum,
& neſcio quib⁹ traditorum criminibus infamatur, qui
vtique nec potuit nec debuit niſi electis iudicibus po-
tius quàm victis litigatoribus credere? Habent apud
deum illi iudices cauſam ſuam ſiue bonam ſiue malam,
quid fecit Eccleſia toto orbe diffuſa, quæ non ob aliud
ab iſtis rebaptizanda cenſetur, niſi quia in ea cauſa in
qua quid veri eſſet iudicare non potuit, eis potius qui
iudicare potuerunt, quàm eis qui nec ſuperati ceſſerūt,
credendum putauit? O magnum crimen omnium gen-
tium, quas in ſemine Abrahæ benedicendas promiſit K
deus, & ſicut promiſit exhibuit, quæ cum vna voce di-
xerint, quare nos vultis rebaptizare? reſpondetur eis,
quia neſcitis qui fuerint in Africa ſanctorum codicum
traditores, & in eo quod neſciebatis, iudicibus magis
quàm accuſatoribus credere voluiſtis. Si crimen alie-
num non grauat quenquam, quid pertinet ad orbem
terrarum quod in Africa quiſque commiſit? Si crimen
incognitum non grauat quenquam, vnde potuit orbis
terrarum cognoſcere vel crimen iudicum vel reorum?
iudicate qui cor habetis. Hæc eſt hæretica iuſtitia, vt
quia orbis terrarum non damnat crimen incognitum,
pars Donati damnet orbem terrarum inauditum. Sed
ſanè ſufficit orbi terrarum tenere promiſsiones dei, &
in ſe videre compleri quod prophetæ tanto ante præ-
cinuerūt, in eiſdem ſcripturis agnoſcere Eccleſiam, vbi
& rex eius Chriſtus agnoſcitur. Vbi enim de Chriſto
talia prædicta ſunt, qualia completa in Euangelio le-
gimus, illic prædicta ſunt de Eccleſia qualia compleri
toto orbe iam cernimus. Niſi forte quenquam pruden-
tium permouebit, quod de baptiſmo ſolent dicere, tunc
eſſe verum baptiſmum Chriſti, cum ab homine iuſto
datur: cum & hinc teneat orbis terrarum euidentiſsi- L
mam & Euangelicam veritatem, vbi Ioannes ait, Qui *Ioan.1.*
me miſit baptizare in aqua, ipſe mihi dixit, Super quem
videris ſpiritum deſcēdentem quaſi columbam, & ma-
nentem ſuper eum, ipſe eſt qui baptizat in ſpiritu ſan-
cto. Vnde ſecura Eccleſia ſpem non ponit in homi-
ne, ne incidat in illam ſententiam in qua ſcriptum eſt,
Maledictus omnis qui ſpem ſuā ponit in homine, ſed *Hiere.17.*
ſpem ſuam ponit in Chriſto, qui ſic accepit formam
ſerui, vt non amitteret formam dei: de quo dictum eſt,
Ipſe eſt qui baptizat. Proinde homo quilibet miniſter
baptiſmi eius, qualemcunque ſarcinam portet, non iſte
ſed ſuper quem columba deſcendit, ipſe eſt qui bapti-
zat. Illos autem vana ſentientes, tanta abſurditas ſequi-
tur, vt quò ab ea fugiant, non inueniant. Cum enim fa-
teantur ratum & verum eſſe baptiſmum, quando bapti-
zat apud eos aliquis criminoſus cuius crimina latent,
dicimus eis, quis tunc baptizat, nec habent quid reſpō-
deant, niſi deus. Neque enim poſſunt dicere quòd ho-
mo adulter quenquam ſanctificet. Quibus reſponde-
mus, ſi ergo cum baptizat homo iuſtus manifeſtus, ipſe
ſanctificat, cum autem baptizat homo iniquus occul-
tus, tunc non ipſe ſed deus ſanctificat: optare debēt qui M
baptizantur, ab occultis malis hominibus potius bapti-
zari quàm à manifeſtis bonis. Multo enim eos melius
deus, quàm quilibet homo iuſtus ſanctificat. Quod ſi
abſurdum eſt, vt quiſque baptizandus optet ab occul-
to adultero potius baptizari, quàm à manifeſto caſto,
reſtat vtique vt quilibet miniſtrorum hominum acceſ-
ſerit, ideo ratus ſit baptiſmus, quia ſuper quem deſcen-
derit columba, ipſe baptizat. Et tamen cum tam perſpi-
cua veritas aures & corda hominum feriat, tanta quoſ-
dam malæ conſuetudinis vorago ſubmergit, vt omni-
bus authoritatibus rationibúſq; reſiſtere, quàm conſen-
tire malint. Reſiſtunt autem duobus modis, aut ſæuien-
do, aut pigreſcēdo. Quid igitur hic faciat Eccleſiæ me-
dicina ſalutem omnium materna charitate cōquirens,
tanquā inter phreneticos & lethargicos æſtuans? Nun-
quid contemnere, nunquid deſiſtere vel debet vel po-
teſt? Vtriuſque ſit neceſſe eſt moleſta, quia neutris eſt
inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargi-
ci nolunt excitari. Sed perſeuerat diligentia charita-
tis phreneticum caſtigare, lethargicum ſtimulare, am-
bos

A bos amare. Ambo offenduntur, ſed ambo diliguntur:
ambo moleſtati, quandiu ægri ſunt indignantur, ſed
ambo ſanati gratulantur. Denique non ſicut putant &
ſicut iactant tales eos ſuſcepimus quales fuerũt, ſed om-
nino mutatos: quia eſſe catholici non incipiunt, niſi hę-
retici eſſe deſtiterint. Neque enim ſacramenta eorum
nobis inimica ſunt, quæ cum illis nobis ſunt commu-
nia, quia nõ humana ſunt, ſed diuina. Proprius eorum
error auferendus eſt, quem male imbiberunt: non ſacra-
menta quæ ſimiliter acceperunt, quæ ad pœnam ſuam
portant & habent, quanto indigniùs habent, ſed tamen
habent. Errore itaque derelicto, ſeparationis prauitate
correcta, ab hæreſi ad Eccleſiæ pacem tranſeunt, quam
non habebãt, ſine qua illis pernicioſum fuerat quod ha-
bebant. Sed ſi cum tranſeunt ficti ſunt, non eſt hoc iam
noſtrum, ſed dei iudicium. Et tamen quidam cum ficti
putarentur, quoniam iuſsionis ad nos terrore tranſie-
runt, tales poſterius in nonnullis tentationibus inuen-
ti ſunt, vt quibuſdam veteribus catholicis præferrẽtur.
Num ergo nihil agitur cum inſtãter agitur? Neq; enim
ſolis humanis terroribus murus duræ cõſuetudinis ex-
B pugnatur, ſed etiam diuinis authoritatibus atque ratio-
nibus fides & intelligentia mentis inſtruitur. Quę cum
ita ſint, nouerit benignitas tua homines veſtros, qui in
regione Hipponenſi ſunt, adhuc eſſe Donatiſtas, nec
apud eos quicquam valuiſſe tuas literas. Cur autem non
valuerint, nõ opus eſt ſcribere: ſed mitte aliquem tuo-
rum vel domeſticorum vel amicorum, cuius hoc fidei
poſsis iniungere, qui non ad ea loca, ſed ad nos primi-
tus veniat illis omnino neſcientibus, & nobiſcum pri-
mitus conſilio pertractato, quod agẽdum domino ad-
iuuante viſum fuerit agat. Neque enim tantùm pro eis
agimus cum hoc agimus, ſed etiam pro noſtris iam fa-
ctis catholicis, quibus illorum vicinitas ſic infeſta eſt,
vt cõtemni à nobis nullo modo poſsit. Et hoc quidem
breuiter ſcribere poteram, ſed volui te habere aliquid
literarum noſtrarum, quo rationem curæ meæ non ſo-
lum ipſe cognoſceres, ſed etiam cuicunque diſſuadẽti,
ne tuorum correctioni operam inſtanter impẽdas, no-
biſq; detrahẽti quòd talia velimus, habeas quod reſpõ-
deas. Quod ſi ſuperfluo feci, quòd iam iſta vel didiceras,
vel ipſe cogitaueras, aut oneroſus fui quòd curis publi-
C cis tam occupato prolixam Epiſtolam ingeſsi, peto des
veniam, dum tamen quod ſuggeſsi & rogaui non ſper-
nas. Sic te tueatur miſericordia dei.

Auguſtinus Euſebio narrat immane factum iuuenis qui matrẽ cædere ſolitus, demum & mortem minatur, tranſiit ad Donatiſtas, & ab illis iterato baptizatus eſt. Rogat vt cauſa presbyteri cuiuſdam placide tractetur apud graues viros.

Epiſtola CLXVIII.

DOMINO meritòque ſuſcipiẽdo eximio atque
honorabili fratri Euſebio, Auguſtinus. Scit
deus (cui manifeſta ſunt arcana cordis huma-
ni) quãtum pacem diligo Chriſtianam, tãtum
me moueri ſacrilegis eorum factis, qui in eius diſſenſio-
ne indigne atque impie perſeuerãt, eúmque motũ ani-
Nunc exa- mi mei eſſe pacificum, neq; me id agere, vt ad commu-
ruatur. nionem catholicam quiſquam cogatur inuitus, ſed vt
omnibus errãtibus aperta veritas declaretur, & per no-
ſtrum miniſterium deo iuuante manifeſtata ſe ample-
ctendam atque ſectandam ſatis ipſa perſuadeat. Quid
enim execrabilius quęſo te, vt alia taccã, quàm id quod
nunc accidit? Corripitur ab Epiſcopo ſuo iuuenis, cre-
bris cædibus matris inſanus, & impias manus nec illis
diebus cum etiam ſeueritas legũ ſceleratiſsimis parcit,
à viſceribus vnde natus eſt reuocans. Minatur eidẽ ma- D
tri ſe in partem Donati tranſlaturum, & eam (quam in-
credibili furore ſolet cædere) peremptorũ. Minatur ei,
tranſit ad partem Donati, rebaptizatur furens, & in ma
ternum ſanguinem fremens albis veſtibus candidatur.
Conſtituitur intra cancellos eminens atque cõſpicuus,
& omnium gementiũ oculis matricidij meditator tan-
quam renouatus opponitur. Hæccine tandem tibi pla-
cẽt, vir grauiſsime? Nequaquam hoc de te crediderim.
Noui conſiderationem tuam. Cæditur mater carnalis
in membris, quibus genuit & nutriuit ingratum: prohi-
bet hæc Eccleſia mater ſpiritalis, cæditur & ipſa in ſa-
cramentis quibus genuit & nutriuit ingratum. Nónne
tibi videtur dixiſſe parricidaliter frẽdẽs, Quid faciam
Eccleſiæ quæ me prohibet cædere matrem meam? In-
ueni quid faciam: Iniurijs quibus poteſt etiam ipſa fe-
riatur, fiat in me aliquid vnde membra eius doleant.
Vadam mihi ad eos qui nouerunt exufflare gratiam in
qua ibi natus ſum, deſtruere formam quam in vtero
eius accepi. Ambas matres meas ſæuis cruciatibus tor-
queam: quæ me poſterior peperit, efferat prior. Ad hu-
ius dolorem ſpiritaliter moriar, ad illius cædem carna-
liter viuam. Quid aliud expectamus, vir honorabilis E
Euſebi, niſi vt in miſeram mulierem ſenectute decre-
pitam, viduitate deſtitutam, à cuius cædibus in catho-
lica prohibebatur, iã Donatiſta ſecurus armetur? Quid
enim aliud furibundo corde concepit cum diceret ma-
tri, Trãsferam me in partem Donati, & bibam ſangui-
nem tuum? Ecce iam conſcientia cruentus, veſte deal-
batus, perficit partem pollicitationis ſuæ: reſtat pars al-
tera, vt matris ſanguinem bibat. Si ergo placẽt iſta, vr-
geatur à clericis & ſanctificatoribus ſuis, vt intra octa-
uas ſuas totum quod voult exòluat. Potens eſt quidem
dextera domini quæ furorem illius à miſera vidua &
deſolata compeſcat, & eum quibus modis nouit à tam
ſcelerata diſpoſitione deterreat. Veruntamen ego tan-
to animi dolore percuſſus, quid facerem niſi ſaltem lo-
querer? An vero iſta illi faciunt & mihi dicitur, tace?
Auertat à me dominus hanc amentiam. Et cũ ipſe mi-
hi imperet per Apoſtolum ſuum, & dicat, ab Epiſcopo *Ad Tit. 1.*
refelli oportere docentes quę non oportet, ego illorum
indignationibus territus taceam? Quòd enim publicis
geſtis hærere volui tam ſacrilegum nefas, ad hoc vtiq;
volui, ne me quiſquam, maxime in alijs ciuitatibus vbi
opportunum fuerit, iſta deplorãtem fingere aliquid ar- F
bitretur, quando etiam apud ipſam Hipponem iam di-
citur, non hoc Proculianum mandaſſe, quod publicum
renunciauit officium. Quid autem modeſtius agere poſ-
ſumus, quàm vt tam grauem cauſam per te tamẽ agam
virum & clariſsima dignitate præditum, & conſide-
rantiſsima voluntate tranquillum? Peto igitur ſicut iam
petiui per fratres noſtros bonos atque honeſtos viros,
quos ad tuam eximietatem miſi, vt quærere digneris,
vtrum Proculiani presbyter Victor nõ hoc ab Epiſco-
po ſuo mandatũ acceperit, quod officio publico renun-
ciauit: an forte eum & ipſe Victor aliud dixerit, falſum
illi apud acta proſecuti fuerint, cum ſint communio-
nis eiuſdem? Aut ſi conſentit vt ipſam totam quæſtio-
nem diſſenſionis noſtræ placidè pertractemus, vt error
qui iam manifeſtus eſt, manifeſtius innoteſcat, liben-
ter amplector. Audiui enim quod dixerit, vt ſine tu-
multu populari aſsint nobiſcum deni ex vtraque parte
graues & honeſti viri, & ſecundum ſcripturas quid in
vero ſit perquiramus. Nam illud quod rurſus eum di-
xiſſe nonnulli ad me pertulerunt, cur non ierim Con-

G ſtantinam, quando ibi plures ipſi erant, vel me debere ire Mileuim, quòd illic (ſicut perhibent) concilium proxime habituri ſunt, ridiculum eſt dicere, quaſi ad me pertineat cura propria niſi Hipponenſis Eccleſiæ. Mihi tota huius quæſtionis ratio maxime cum Proculiano eſt. Sed ſi forte imparem ſe putat, cuius voluerit collegæ ſui imploret auxilium. In aliis enim ciuitatibus tantum agimus quod ad Eccleſiam dei pertinet, quantum vel nos permittunt, vel nobis imponunt earundem ciuitatũ Epiſcopi fratres & conſacerdotes noſtri. Quanquam & iſte qui ſe tot annorum Epiſcopum dicit, quid in me tyrone timeat, quo minus mecum velit conferre ſermonem, nõ ſatis intelligo. Si doctrinam liberalium literarum non nouit, quas forte ipſe aut non didicit, aut minus didicit, quid hoc pertinet ad eam quæſtionẽ quæ vel de ſanctis ſcripturis, vel documentis Eccleſiaſticis, aut publicis diſcutienda eſt, in quibus ille per tot annos verſatur, vnde in eis deberet eſſe peritior? Poſtremo eſt hic frater & collega meus Samſucius Epiſcopus Turtenſis Eccleſiæ, qui nullas tales didicit, quales iſte dicitur formidare. Ipſe adiit, agat cum illo. Rogabo
H eum, & vt confido in nomine Chriſti facilè mihi concedet, vt ſuſcipiat in hac re vicem meam, & eum dominus pro veritate certantem, quamuis ſermone impolitum, tamen vera fide eruditum ſicut confidimus adiuuabit. Nulla ergo cauſa eſt cur ad alios neſcio quos deferat, ne inter nos quod ad nos pertinet peragamus. Nec tamen (vt dixi) etiam illos defugio, ſi eorum ipſe poſcit auxilium.

Auguſtinus Euſebium hortatur, vt curet vt admonito Proculiano, non ſecundam clericorum ſuorum licentiam coerceat, alioquo ſe Romam rem delaturum.

Epiſtola CLXIX.

DOMINO eximio meritóque ſuſcipiẽdo & dilectiſsimo fratri Euſebio, Auguſtinus. Non ego recuſanti voluntati tuæ iudicium (ſicut dicis) inter Epiſcopos ſubeundum moleſtus exhortator aut deprecator impoſui: quod quidem etiam ſi ſuadere voluiſſem, poſſem fortaſſe facilè oſtendere q̃ valeas iudicare inter nos in tam manifeſta atque aperta cauſa, & quale ſit illud quod facis, vt nõ auditis partibus iam ferre non dubites pro vna parte ſententiam, qui iudiciũ reformidas. Sed hoc (vt dixi) interim omitto. Nihil autem rogaueram aliud honorabilem beni-
I gnitatem tuam (quod quæſo tandem in hac ſaltem epiſtola digneris aduertere) niſi vt quæreres à Proculiano, vtrum hoc ipſe dixerit Victori presbytero ſuo, quod ab eo ſibi dictum publicum officium renunciauit: an forte qui miſsi ſunt, non quod à Victore audierunt, ſed falſum geſtis proſecuti ſint. Deinde quid illi tuo de tota ipſa quæſtione inter nos diſcutienda videretur. Arbitror autem non iudicem fieri eum qui rogatur vt interroget aliquem, & quod ei reſponſum fuerit, reſcribere dignetur. Hoc ergo etiam nũc rogo vt facere non graueris, quia literas meas (ſicut etiam expertus ſum) nõ vult accipere. Quòd ſi voluiſſet, non vtique per tuam eximietatem id agerem. Cum autem id non vult, quid poſſum minus agere quàm vt per te talem virum, & qui eum diligis interrogetur aliquid, vnde me tacere mea ſarcina prohibet? Quòd autem mater à filio cæſa, tuæ grauitati diſplicuit: ſed ille, dixiſti, ſi ſciret, à communione ſua tam nefarium iuuenem prohibitus eſſet, breuiter reſpõdeo, Modo cognouit, modo prohibeat. Ad-
23.q.1.ſub diaconus. do etiam aliud; Subdiaconus quondam Spanienſis Eccleſiæ vocabulo Primus, cum ab acceſſu indiſciplinato ſanctimonialium prohiberetur, atque ordinata & ſa- K na præcepta contemneret, à clericatu remotus eſt, & ipſe irritatus aduerſus diſciplinam dei, tranſtulit ſe ad illos, & rebaptizatus eſt. Duas etiã ſanctimoniales concolonas ſuas de fundo catholicorum Chriſtianorum, ſiue idem tranſtulit, ſiue illum ſecutæ etiam ipſæ, tamẽ rebaptizatæ ſunt. Et nunc cum gregibus Circuncellionum inter vagabundos greges fœminarum, quæ propterea maritos habere noluerunt, ne habeant diſciplinam, in deteſtabilis vinolentiæ bacchationibus ſuperbus exultat, gaudens latiſsimam ſibi apertam eſſe licentiam malæ conuerſationis, vnde in catholica prohibebatur. Et hoc fortaſſe Proculianus ignorat. Ergo per tuam grauitatem atque modeſtiam eidem in notitiam perferatur. Iubeat eum qui non ob aliud illam communionem delegit, niſi quia in catholica clericatum amiſerat, propter inobedientiam & perditos mores à ſua communione remoueri. Etenim ego, ſi domino placet, iſtum modum ſeruo, vt quiſquis apud eos propter diſciplinam degradatus ad catholicam tranſire voluerit, in humiliatione pœnitentiæ recipiatur, quò & ipſi eum fortitan cogerent, ſi apud eos manere voluiſſet. Ab eis vero conſidera quæſo te, quàm execrabiliter fiat, vt L quos male viuẽtes Eccleſiaſtica diſciplina corripimus, perſuadeatur eis vt ad lauacrum alterum veniant, atque vt id accipere mereantur paganos ſe eſſe reſpondeant, quæ vox ne procederet de ore Chriſtiano, tantus ſanguis martyrum fuſus eſt: deinde quaſi renouati & quaſi ſanctificati, diſciplinæ quam ferre non potuerunt, deteriores facti, ſub ſpecie nouæ gratiæ, ſacrilegio noui furoris inſultent. Aut ſi male facio, per tuam beneuolentiam iſta corrigenda curare, de me nullus queratur, ſi hæc illi perferri in notitiam per codices publicos fecero, qui mihi negari vt arbitror in Romana ciuitate non poſſunt. Nam cum deus imperet vt loquamur & prædicemus verbum, & docentes quæ non oportet refellamus, & inſtemus opportune atque importune, ſicut dominicis & Apoſtolicis literis probo, nullus hominum mihi ſilentium de his rebus perſuadendum arbitretur. Violenti autem vel latrocinantes ſi quid audendum putauerint, non deerit dominus ad tuẽdam Eccleſiam ſuam, qui iugo ſuo in gremio eius toto orbe diffuſo omnia terrena regna ſubiecit. Nam cũ Eccleſiæ quidam colonus filiam ſuam, quæ apud nos fuerat catechumena, & ab illis ſeducta eſt, inuitis parentibus vt M ibi baptizata etiam ſanctimonialis formam ſuſciperet, ad communionem catholicam paterna vellet ſeueritate reuocare, & ego fœminam corruptæ mentis niſi volentem, & libero arbitrio meliora diligentem ſuſcipi noluiſſem, ille ruſticus etiam plagis inſtare cœpit, vt ſibi filia conſentiret: quod ſtatim omnimodo fieri prohibui. Tamen per Spanianam trãſeuntibus nobis, preſbyter ipſius ſtans in medio fundo catholicæ ac laudabilis fœminæ, voce impudentiſsima poſt nos clamauit quòd traditores & perſecutores eſſemus: qui conuicium etiam in illam fœminam iaculatus eſt, quæ communionis eſt noſtræ, in cuius medio fundo ſtabat. Quibus vocibus auditis, nõ ſolum meipſum à lite refrenaui, ſed etiam multitudinem, quæ me comitabatur compeſcui. Et tamen ſi dicam, quæratur qui ſint vel fuerint traditores vel perſecutores. Reſpõdetur mihi, diſputare nolumus, & rebaptizare volumus. Nos oues veſtras inſidiantibus moribus luporum more deprædemur, vos ſi boni paſtores eſtis, tacete. Quid enim aliud mandauit Proculianus, ſi vere ipſe mandauit, Si Chriſtianus

es, ſerua

A es,ſerua hoc indicio dei,niſi,Nos faciamus,tu tace.Auſus eſt etiam idem presybter homini ruſticano conductori fundi Eccleſiæ comminari. Hæc quoque omnia per te quæſo nouerit Proculianus, coërceat inſaniam clericorum ſuorum,Vide honorabilis Euſebi, nõ apud te tacui,dignaberis itaque non quid tu de his omnibus ſentias,ne tibi arbitreris à me iudicis onus imponi,ſed quid illi reſpondeant,mihi reſcribere. Miſericordia dei te incolumem tueatur domine eximie & merito ſuſcipiende ac dilectiſsime frater.

Auguſtinus Seuerino conſanguineo ſuo,qui videtur fuiſſe Donatiſta,deteſtatur ſchiſma ſceleſtum & impudens.

Epiſtola CLXX.

DOMINO multum deſiderabili & valde chariſsimo fratri Seuerino, Auguſtinus. Literas fraternitatis tuæ etſi valde ſero,etſi prçter quod ſperaueram,tamen lætus accepi,maximéque ampliori gaudio perfuſus ſum, cũ cognouiſſem hominem veſtrum hac ipſa ſola cauſa veniſſe Hipponẽ, vt ad me literas tuæ fraternitatis afferret. Cogitaui enim non ſine cauſa hoc exortum eſſe in animo tuo, vt recoleres conſanguinitatem noſtram:niſi quia fortaſſe perſpicis,
B ſicut noui non leue pondus prudẽtiæ tuæ,quàm ſit dolendum,vt qui ſecundum carnẽ fratres ſumus,in Chriſti corpore non vna ſocietate viuamus: præſertim quia facile tibi eſt attendere & videre ciuitatem ſuper montem conſtitutã,de qua dominus ait in Euangelio,quòd abſcondi non poſsit. Ipſa eſt enim Eccleſia catholica: vnde καθολικὴ Grçce appellatur,quòd per totũ orbem terrarum diffunditur. Hãc ignorare nulli licet, ideo ſecundum verbum domini noſtri Ieſu Chriſti, abſcondi non poteſt. Pars autem Donati in ſolis Afris calumniatur orbi terrarum, & non conſiderat ea ſterilitate qua fructus pacis & charitatis noluit afferre, ab illa radice Orientalium Eccleſiarum ſe eſſe præciſam, vnde Euangelium in Africam venit: vnde terra ſi eis afferatur,adorant:fidelis autem ſi inde veniat,exufflãt & rebaptizant etiam. Hoc enim prædixit filius dei qui veritas eſt,ſe eſſe vitem,ſuos autem filios eſſe ſarmenta,& patrem ſuum agricolam. Sarmentum,inquit, quod in
Ioan.15. me non dat fructum,pater meus tollet illud. Sarmentum autem quod in me dat fructum, purgat illud, vt maiorem fructum afferat. Non ergo mirum eſt ſi de illa vite quæ creuit & omnes terras impleuit, præciſi
C ſunt illi qui fructum charitatis afferre noluerunt. Qui ſi vera crimina obieciſſent collegis ſuis, maiores eorũ qui ſchiſma fecerunt,ipſi obtinuiſſent cauſam ſuã apud Eccleſiam trãſmarinam, vnde ad iſtas partes Chriſtianæ fidei manauit authoritas, vt illi eſſent foris,quibus eadem crimina obiiciebant. Nunc autem cum illi inueniuntur intus cõmunicare Eccleſiis Apoſtolicis,quarum nomina in libris ſanctis habent & recitant, iſti autem foris poſiti,& ab illa cõmunione ſeparati ſint,quis non intelligat eos habuiſſe cauſam bonam, qui eã apud medios iudices obtinere potuerunt? Aut ſi cauſam bonam habebant, & eam tranſmarinis Eccleſiis probare non potuerunt,quid illos lçſit orbis terrarum,vbi Epiſcopi collegas ſuos qui apud eos obiectis criminibꝰ cõuicti non erant,temere damnare non poſſent? Itaq; innocentes rebaptizantur & Chriſtus in innocẽtibus exſufflatur. Si autem iidem Donatiſtæ Afrorum collegarum ſuorum vera crimina nouerant,& neglexerunt ea demonſtrare & probare tranſmarinis eccleſiis, ipſi ſe ab vnitate Chriſti ſceleratiſsimo ſchiſmate præciderunt, non habent quod excuſent:& vos noſtis maxime, quia tam multi ſcelerati apud eos emerſerunt, & tole- D
rauerunt illos per tot annos,ne partem Donati cõſcinderent,& non dubitauerunt illo tempore, falſas ſuſpiciones ſuas obiicientes,pacem Chriſti vnitatémque dirumpere,& vos uidetis. Sed neſcio quæ carnalis cõſuetudo frater Seuerine ibi vos tenet:& olim doleo, olim gemo, maxime prudentiam tuam cogitans,& olim te videre deſidero,vt de hac re tecũ loquerer. Quid enim prodeſt vel ſalus vel cõſanguinitas temporalis, ſi æternam Chriſti hæreditatem ſalutemq; perpetuam in noſtra cognatione contemnimus? Hæc me Interim ſcripſiſſe ſufficerit,quæ duris cordibus valde pauca ſunt & propé nulla,animo autem tuo (quem bene noui) valde multa ſunt, & valde magna. Non enim mea ſunt, qui nihil ſum, niſi quòd expecto miſericordiam dei, ſed ipſius dei omnipotẽtis,quem quiſquis in hoc ſeculo cõtempſerit patrem,inueniet in futuro iudicem.

Sub perſona Eccleſiæ catholicæ cohortatur omnes Donatiſtas,vt reſipiſcentes redeant ad communionem.

Epiſtola CLXXI.

VOBIS Donatiſtæ,catholica Eccleſia dicit:Fi- 2.Retr. 40.
lij hominum vſquequo graues corde,vt quid Pſal.4.
diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?
Vt quid vos à totiꝰ orbis vnitate nefario ſchi- E
ſmatis ſacrilegio diuiſiſtis? Attẽditis falſa quç vobis dicuntur ab hominibus aut mentientibus, aut errantibus de traditione codicum diuinorum,vt in hçretica ſeparatione moriamini,& nõ attẽditis quod vobis ipſi codices dicunt,vt in catholica pace viuatis. Quaré aperitis aures ad ſermonem hominum dicentiũ, quod nunquam probare potuerunt,& ſurdi eſtis aduerſus ſermonem dei dicentis: Dominus dixit ad me,filiùs meus es Pſal.2.
tu,ego hodie genui te:Poſtulá à me,& dabo tibi gentes hçreditatem tuam,& poſſeſsionem tuam terminos terræ? Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones & ſemini eius. Nõ Galat.3.
dicit,& ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno,& ſemini tuo quod eſt Chriſtus. In ſemine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes. Erigite oculos cordis & conſiderate totum orbem terrarũ, quomodo in ſemine Abrahæ benedicuntur omnes gentes. Tunc ab Gene.22.
vno credebatur quod nondum videbatur. Iam vos videtis,& adhuc inuidetis. Paſsio domini precium eſt orbis terrarum. Ille totum orbem redemit,& vos cũ toto orbe ad lucrum veſtrũ non concordatis, ſed potius ad damnum veſtrum in parte litigatis, vt totum perdatis. F
Audite in Pſalmo, quo precio redempti ſumus, Fode- Pſal.21.
runt,inquit,manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi vero cõſiderauerunt & conſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,& ſuper veſtimentum meum miſerunt ſortem. Quare diuiſores veſtimẽtorum domini eſſe vultis, & tunicam illam charitatis deſuper textam, quam nec perſecutores eius diuiſerunt,tenere cum toto orbe non vultis? In Pſalmo ipſo legitur,quia totus orbis eam tenet. Commemorabuntur, inquit, & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ: & adorabunt in cõſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium: quoniam ipſius eſt regnum, & ipſe dominabitur gẽtium. Aperite aures cordis & audite, quia Pſal.49.
deus deorum dominus locutus eſt, & vocauit terram à ſolis ortu vſque ad occaſum, ex Sion ſpecies decoris eius. Si hoc non vultis intelligere,audite Euangelium, iam per os proprium loquente ipſo domino & dicente: Quia oportebat de Chriſto compleri omnia quæ de il- Luca.24.
lo ſcripta ſunt in lege & prophetis & pſalmis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionẽ om-

G nium peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab
Hieruſalem. Quod in pſalmo dixit, Vocauit terram à
ſolis ortu vſque ad occaſum, hoc in euangelio, Per om-
nes gẽtes. Et quod in pſalmo dixit, Ex Sion ſpecies de-
coris eius, hoc in euangelio dixit, Incipiẽtibus ab Hie-
ruſalem. Fingitis vos ante tẽpus meſsis fugere permix-
ta zizania, quia vos eſtis ſola zizania, Nam ſi frumen-
ta eſsetis, permixta zizania toleraretis, & à ſegete Chri-
ſti nõ vos diuideretis. De zizaniis quidem dictum eſt,
Quoniã abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas mul-
Matth. 24. torum. Sed & de tritico dictum eſt, Qui perſeuraue-
rit vſque in finem, hic ſaluus erit. Quare creditis cre-
uiſſe zizania & mũdum repleuiſſe, triticum autem de-
creuiſſe, & in ſola Africa manſiſſe? Chriſtianos vos di-
Matth. 13. citis, & Chriſto contradicitis. Ipſe dixit, Sinite vtraque
creſcere vſque ad meſſem. Non dixit, creſcant zizania,
decreſcant frumenta. Ipſe dixit, Ager eſt hic mundus,
non dixit, ager eſt Africa. Ipſe dixit, Meſsis eſt finis ſe-
culi, non dixit, meſsis eſt pars Donati. Ipſe dixit, Meſ-
ſores angeli ſunt, non dixit, meſſores principes Circũ-
cellionum ſunt. Sed quia pro zizaniis triticum accuſa-
tis, vos eſſe zizania demonſtraſtis, & (quod eſt grauius)
H ante tempus vos à tritico ſeparaſtis. Maiores enim ve-
ſtri (quorum in ſacrilega præciſione perſeueratis) quidã
geſtis municipalibus codices ſanctos & inſtrumẽta Ec-
cleſiæ perſecutoribus tradiderunt: quidam eos fatentes
dimiſerunt, & eis communicauerunt, & vtrique Car-
thaginẽ furioſa factione conuenerunt: de crimine tra-
ditionis (de quo ipſi inter ſe iam conſenſerant) inaudi-
tos damnauerunt: epiſcopum contra epiſcopum ordi-
nauerunt: altare contra altare erexerunt. Poſtea literas
ad Imperatorem Conſtantinum vt inter Afros epiſco-
pi tranſmarini iudicarent, miſerunt, datis iudicibus
quos poſtulauerant, & Romæ iudicãtibus non obtem-
perauerunt. Epiſcopos apud Imperatorem tãquam ma-
le iudicauerint arguerunt. Ab aliis rurſus Epiſcopis ad
Arelatum miſsis ad ipſum Imperatorem appellauerũt:
ab ipſo auditi & calumniatores inuenti, in eodem ſce-
lere permanſerunt. Euigilate ad ſalutem, amate pacem,
redite ad vnitatem. Hæc vobis quemadmodum geſta
ſunt, quando vultis omnia recitamus. Ille communicat
malis, qui conſentit factis malorum, non qui tolerat in
agro dominico zizania vſque ad meſſem, vel paleam
vſque ad vltimam vẽtilationem. Si malos odiſtis, vos
I ipſi mutamini ab ſcelere ſchiſmatis. Si malorum per-
mixtionem timeretis, Optatum inter vos in apertiſsi-
ma iniquitate viuentem per tot annos non teneretis.
Quem cum modo martyrem dicitis, ſupereſt vt eum
propter quem mortuus eſt Chriſtum dicatis. Poſtre-
mò quid vos offendit orbis Chriſtianus, à quo vos ne-
fario furore præcidiſtis? Et quid apud vos promeruerũt
Maximianiſtæ, quos à vobis damnatos, & per iudicia
publica de baſilicis perturbatos, in ſuo rurſus honore
recepiſtis? Quid vos offendit pax Chriſti, contra quam
vos diuiditis ab eis quos infamatis? Et quid vos pro-
meruit pax Donati, pro qua ſuſcipitis quos damnatis?
Felicianus Muſticanus modo vobiſcum eſt. Legimus
enim prius in veſtro concilio damnatum, & à vobis
poſtea in iudicio Proconſulis accuſatum, & in Muſti-
cana ciuitate geſtis municipalibus oppugnatum. Si tra-
ditio codicum ſcelerata eſt, quam deus in regẽ qui Hie-
remiæ librum incẽdit morte publica vindicauit,
quanto ſceleratius eſt ſacrilegium ſchiſmatis, cuius au-
thores quibus Maximianiſtas comparaſtis, aperta ter-
ra viuos abſorbuit? Quomodo ergo crimen traditionis
nobis obiicitis quod non probatis, & ſchiſmaticos ve- K
ſtros & damnatis & accepiſtis? Si propterea iuſti eſtis,
quia perſecutionem per imperatores paſsi eſtis, iuſtio-
res vobis ſunt iſti Maximianiſtæ quos per iudices ab
imperatoribus catholicis miſſos vos ipſi perſecuti eſtis?
Si baptiſmum vos ſoli habetis, quid apud vos facit ba-
ptiſmus Maximianiſtarum in eis quos baptizauit Feli-
cianus damnatus, cum quibus eſt ad vos poſtea reuo-
catus? Vel vobis laicis ad iſta reſpondeant Epiſcopi ve-
ſtri, ſi nobiſcum loqui nolũt, & cogitare pro ſalute ve-
ſtra quale ſit hoc ipſum quod nobiſcum loqui nolunt.
Si lupi concilium fecerunt vt paſtoribus non reſpon-
deant, quare oues concilium perdiderunt, vt ad luporũ
ſpeluncas accedant?

*Auguſtinus Criſpinum Donatiſtam vrget, propoſitis breui-
ter aliquot argumentis, ad ea ſi poteſt reſpondeat per literas.*

Epiſtola CLXXII.

QVIA humilitatem noſtram veſtri reprehen-
dunt, ideo ſic epiſtolam prænotaui, quod in
tuam contumeliam feciſſe videar, ſi non ita
mihi abs te vt reſcribatur expecto. De Carthagi-
nenſi promiſsione tua, vel noſtra inſtantia, quid mul-
ta commemorem? Quomodolibet ea geſſerimus, trãſ- L
ierint ne quod reſtat impediant. Nunc excuſatio, niſi
fallor, nulla eſt, adiuuante domino, ambo in Numidia
ſumus, & nobis loco terrarũ inuicem propinquamus.
Rumor ad me detulit adhuc te velle mecum diſputan-
do experiri de quæſtione quæ noſtram dirimit cõmu-
nionem. Vide quàm breuiter omnes auferantur amba-
ges. Ad hanc epiſtolã reſponde ſi placet, & fortaſſe ſuf-
ficiet nõ ſolùm nobis, ſed & eis qui nos audire deſide-
rant: aut ſi non ſufficiet, ſcripta atque reſcripta, donec
ſufficiat, repetentur. Quid enim nobis commodius po-
terit exhibere vrbium quas incolimus tanta vicinitas?
Ego enim ſtatui nihil de hac re agere vobiſcum niſi per
literas, vel ne cui noſtrũ de memoria quod dicitur ela-
batur, vel ne fraudentur talium ſtudioſi, qui forte in-
tereſſe nõ poſſunt. Soletis de præteritis rebus geſtis quę
vultis falſa iactare, forte non mentiendi ſtudio, ſed er-
rore. Proinde ſi placet de præſentibus illa metiamur.
Proculdubio te non fugit prioris populi temporibus &
idololatriæ ſacrilegium fuiſſe cõmiſſum, & à rege con-
temptore librum propheticum incenſum, quo vtroque
crimine ſchiſmatis malum non puniretur atrocius, niſi
grauius pẽderetur. Profecto enim recordaris quemad- M
modum ſchiſmatis authores viuos dehiſcens terra ſor-
buerit, & eos qui conſenſerant, cœlo irruens ignis ab-
ſumpſerit. Sic nec fabricatũ & adoratum idôlum, nec
ſacer liber exuſtus meruit vindicari. Cur ergo qui ſo-
letis nobis obiicere non ſolùm in noſtris non probata,
ſed potius in veſtris probata crimina eorum qui formi-
dine perſecutionis impulſi dominicos libros concre-
mandos ignibus tradiderunt: vos eos quos pro ſcelere
ſchiſmatis, plenarij cõcilij veſtri veridico (ſicut ibi ſcri-
ptum eſt) ore damnaſtis, in eodem ipſo Epiſcopatu rece-
piſtis, in quo damnaſtis, Felicianum dico Muſticanum,
& Prætextatum Aſſuritanum? Neque enim (ſicut igno-
rãtibus dicitis) ex eo numero fuerunt iſti quibus veſtrũ
cõcilium diem prorogauerat & præfixerat, intra quem
niſi ad veſtram communionem remeauiſſent, eadem
ſentẽtia tenerẽtur: ſed de illo numero iſti fuerunt, quos
eo die ſine dilatione damnaſtis, quo illis dilationẽ de-
diſtis. Probabo ſi negaueris. Concilium veſtrum loqui-
tur, Proconſularia geſta habemus in manibus, quibus
id non ſemel allegaſtis. Aliam ergo defenſionem para
ſi potes,

A ſi potes, ne dum negas quod cõuincã, moras faciamus. Felicianus igitur & Prætextatus ſi innocentes erãt, quare ſic damnati ſunt? Si ſcelerati, quare ſic recepti ſunt? Si probaueris innocentes, cur non credamus à multo paucioribꝰ maioribus veſtris falſo crimine traditionis innocentes potuiſſe damnari, ſi à trecẽtis decem ſucceſſoribus eorum, vbi etiam pro magno ſcriptum eſt, plenarij concilij ore veridico, in falſo crimine ſchiſmatis innocentes damnari potuerunt? Si autem probaueris rectè fuiſſe damnatos, quæ reſtat defenſio cur in eodem Epiſcopatu recepti ſint, niſi vt exaggerãs vtilitatem ſalubritatemq́; pacis, oſtendas etiam iſta pro vnitatis vinculo toleranda? Quod vtinam non oris, ſed cordis viribus ageres: profectò perſpiceres, quàm nullis calumnijs per orbem terrarum eſſet violanda pax Chriſti, ſi licet in Africa etiam in ſacrilego ſchiſmate damnatos, in eodem ipſo Epiſcopatu recipi pro pace † Donati. Item ſoletis nobis obiicere quod vos per poteſtates terrenas perſequamur. Qua in re non diſputo vel quid vos pro immanitate tãti ſacrilegij mereamini, vel quãtum nos Chriſtiana temperet manſuetudo: illud dico, ſi hoc crimen eſt, cur eoſdem Maximianiſtas per iudi-

† parte.

B ces ab eis imperatoribus miſſos, quos per Euangelium genuit noſtra communio, grauiter inſectati de baſilicis quas tenebant, in quibus eos inuenit ipſa conciſio, & controuerſiarum ſtrepitu & iuſsionum potentatu & auxiliorum impetu perturbaſtis? In qua conflictatione quæ paſsi ſint per loca ſingula, recentia rerum veſtigia conteſtantur, quæ iuſſa ſint chartæ indicant, quæ facta ſint terræ clamant, in quibus etiam Optati illius tribuni veſtri ſancta memoria prædicatur. Item dicere ſoletis, quod nos Chriſti baptiſmum non habeamus, & præter veſtram communionem nuſquam ſit. Poſſem hinc vberius aliquanto diſſerere. Sed contra vos iam nihil opus eſt, qui cum Feliciano & Prætextato etiam Maximianiſtarum baptiſmum recepiſtis. Quotquot enim baptizauerunt quando Maximiano communicabant, cum etiam ipſos nominatim, id eſt, Felicianum & Prætextatum de baſilicis eorum (ſicut geſta teſtantur) diuturno conflictu iudiciorum expellere conaremini: Quotquot ergo eo tempore baptizauerunt, nũc ſecum & vobiſcum habent, non ſolum per ægritudinum pericula, ſed etiam per ſolennitates Paſchales in tot eccleſiis ad ſuas ciuitates pertinentibus, & in ipſis tam ma-

C gnis ciuitatibus foris in ſcelere ſchiſmatis baptizatos, quorum nulli baptiſma repetitum eſt. Atque vtinam probare poſſetis eos quos foris in ſcelere ſchiſmatis Felicianus & Prætextatus tanquam inaniter baptizauerant, ab eis receptis intus quaſi vtiliter denuo baptizatos. Si enim rurſus baptizandi erant iſti, rurſus ordinandi erant illi. Amiſerant enim epiſcopatum recedentes à vobis, ſi extra communionem veſtram baptizare non poterãt. Nam ſi diſcedentes epiſcopatum nõ amiſerant, baptizare vtique poterant. Si autem amiſerant, ergo vt eis quod amiſerant redderetur, redeuntes ordinari debebant. Sed noli timere, ſicut certũ eſt cum eodem illos epiſcopatu cum quo exierant remeaſſe, ita certum eſt omnes quos in Maximiani ſchiſmate baptizarunt, ſine vlla baptiſmi repetitione ſecum veſtræ cõmunioni recõciliaſſe. Quibus igitur ſufficimus lachrymis plangere recipi baptiſmum Maximianiſtarum, & exufflari baptiſmum orbis terrarum? Siue auditos ſiue inauditos, ſiue iuſte ſiue iniuſte, damnaſtis Felicianum, damnaſtis Prætextatum. dic mihi, quem Corinthiorum epiſcopum audiuit aut dãnauit aliquis veſtrum? quem

D Galatarum? quẽ Epheſiorum? quem Coloſſenſium? Philippenſium? Theſſalonicenſium? cæterarumq́; omnium ciuitatum, de quibus dictum eſt, Adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium. Ergo iſtorum baptiſmus acceptatur, & illorum exufflatur, qui nec iſtorum eſt nec illorum, ſed illius de quo dictum eſt, Hic eſt qui baptizat. Sed non hinc ago: ad illa quæ præſto ſunt, aduerte ea quæ oculos etiam cæcos feriunt, intuere: damnati habent baptiſmum, & inauditi non habent. Nominatim in ſcelere ſchiſmatis expreſsi & eiecti habent, & ignoti longe peregrini nunquam accuſati, nunquam iudicati non habent? Qui de præciſa parte Africæ rurſus præciſi ſunt habent, & vnde ipſum Euangelium in Africam venit, non habent? Quid pluribus onero? Ad iſta reſponde: Attende ſacrilegium ſchiſmatis veſtro conſilio Maximianiſtis exaggeratum: attende perſecutiones per iudiciarias poteſtates, quas eis irrogaſtis: attende baptiſmum eorum quem cum eis quos damnaſtis recepiſtis, & reſpõde ſi potes, vtrum habeatis aliquid vnde iniiciatis nebulas imperitis, cur ab orbe terrarũ lõge maiore ſcelere ſchiſmatis ſeparemini, quàm quod in Maximianiſtis vos damnaſſe gloriamini? Pax Chriſti vincat in corde tuo. E

Pſal. 21.

Ioan. 1.

Expoſtulat cum Criſpino, qui quoſdam mercede attractos rebaptizarat, adiurans illum vt ad obiecta reſpondeat.

Epiſtola CLXXIII.

DEVM quidem timere debuiſti, ſed quia in rebaptizandis Mapalienſibus ſicut homo timere voluiſti, cur non valeat iuſsio regalis in prouincia, ſi tantum valuit iuſsio prouincialis in villa? Si perſonas compares, tu poſſeſſor, ille imperator. Si loca compares, tu in fundo, ille in regno. Si cauſas cõpares, ille vt diuiſio reſarciatur, tu vt vnitas diuidatur. Sed nos te de homine non terremus. Nam poſſemus agere, vt decem libras auri ſecũdum imperatoria iuſſa perſolueres. An forte propterea non habes vnde reddas quod dare iuſsi ſunt rebaptizatores, dum multum erogas, vt emas quos rebaptizes? Sed nos te (vt dixi) de homine non terremus. Chriſtus te potius terreat, cui volo ſcire quid reſpondeas ſi tibi dicat, Criſpine carum fuit precium tuum ad emendum timorem Mapalienſium, & vilis mors mea ad emendum amorem omnium gentium? Plus valuit rebaptizandis colonis tuis quod numeratum eſt de ſacculo tuo, quàm rebaptizandis populis meis quod manauit de latere meo? Scio te plura audire poſſe, ſi Chriſto aurem præbeas, & ex ipſa tua poſſeſsione admoneri, quàm impia contra Chriſtũ loquamini. Si enim humano iure præſumis firmè te F poſsidere quod emiſti argento tuo, quanto firmius diuino iure poſsidet Chriſtus quod emit ſanguine ſuo? Et ille quidem inconcuſſe poſsidebit totum quod emit, de quo dictum eſt, Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terræ. Sed certè quomodo confidis non te perditurũ quod in Africa videris emiſſe, qui Chriſtum dicis toto orbe perdito ad ſolam Africam remanſiſſe? Quid multa? Si voluntate ſua Mapalienſes in tuam communionem tranſierunt, ambos nos audiant, ita vt ſcribãtur quæ dicemus, & à nobis ſubſcripta eis Punice interpretẽtur, & remoto timore dominationis eligãt quod voluerint. Ex his enim quæ dicemus apparebit, vtrum coacti in falſitate remaneant, an volentes teneant veritatem. Si enim hæc non intelligunt, qua temeritate traduxiſti non intelligentes? Si autem intelligunt, ambos vt dixi audiant, & quod voluerint faciant. Si quæ etiam plebes à vobis

Pſal. 71.

G ad nos tranſierunt, quas putas à dominis coactas, hoc & ibi fiat, ambos nos audiant, & eligant quod placuerit. Si autem non vis hoc fieri, cui nõ appareat non vos de veritate præſumere? Sed cauenda eſt ira dei & hic & in futuro ſeculo. Adiuro te per Chriſtum, vt ad iſta reſpondeas.

Auguſtinus Paſcentio comiti hæreſeos Arrianæ, qui in profeſſione fidei eluſerat, ac poſt iactarat Auguſtinum ab ipſo ſuperatum, ſcripto reddit rationem fidei ſuæ de tribus perſonis, & vno deo, deq; verbo homuſij.

Epiſtola CLXXIIII.

VOLVERAM quidem petente te atque inſtãte (vt meminiſſe digneris) imò pro merito ætatis ac dignitatis tuæ, iubẽte te de fide Chriſtiana, etiam præſens cum præſente, inquantum mihi facultatem dominus largiretur, cõferre ſermonem: ſed quia tibi poſt prandium diſplicuit, quod inter nos mane placuerat, vt à notariis verba noſtra exciperentur, ne vlterius dicas quod te audiui non tacere, non me fuiſſe auſum tibi dicere fidem meam, his literis accipe quod & tu legas, & cui volueris legendũ tradas, H & quod volueris viciſsim ſcribendo ipſe reſpondeas. Iniquum eſt enim, vt quiſque de alio iudicare velit, & iudicari de ſe nolit. Et de præterito quidem placito noſtro quod condicto meridiano implere noluiſti, facilè exiſtimari poteſt quis noſtrum fidei ſuæ fiduciam non habuerit: vtrum qui volebat vt diceretur, & timebat ne teneretur. an qui vſqueadeo nolebat eam diſceptãtium iudicio ſubtrahi, vt mandata literis vellet etiam legẽtium memoriæ commẽdari, ne quiſquam vel obliuione opinatus, vel diſſenſione irritatus diceret ab aliquo noſtrum aut nõ eſſe dictum quod dictum erat, aut dictum eſſe quod dictum non erat? In his enim ſolent latebras ſuæ malæ defenſionis inquirere, qui contentionis ſunt cupidiores, quàm veritatis. Hoc autẽ nec à te, nec à me, nec de te, nec de me dici poſſet, ſi in fide cõdicti permaneres, vt verba noſtra exciperentur, & ſcriberentur, præſertim quia tu ipſe in iis verbis quibus fidem tuam pronunciaſti, quoties ea repetiſti, toties variaſti, quod nulla credo fraude, ſed obliuione factũ eſſe. Nam primò dixiſti, Credere te in deum patrem omnipotẽtem, inuiſibilem, ingenitum, incapabilem: & in Ieſum Chriſtum filium eius, deum natum ante ſecula, I per quem facta ſunt omnia: & in ſpiritum ſanctum. Quibus ego auditis, cum reſpondiſſem, nondum à te quicquam dictum quod meæ fidei repugnaret, & ideo ſi ea ſcripſiſſes, me his etiam poſſe ſubſcribere: ad hoc neſcio quomodo res perducta eſt, vt accepta charta, ea ipſa quæ dixeras velles etiam literis tua manu exprimere. Quod cum mihi ad legendum dediſſes, animaduerti minus te ſcripſiſſe patrem, cum ſcripſiſſes deũ omnipotẽtem, inuiſibilem, ingenitum, innatum. Quod vbi commemoraui, non poſt multam allegationem addidiſti patrem: & incapabilem quidem, quod verbis dixeras, ſcripto prætermiſeras. Sed nulla hinc à me facta commemoratio eſt. Deinde cum dixiſſem me paratum eſſe ſubſcribere, adhuc illa verba etiam mea eſſe poſſe, prius quæſiui, ne quod in mentẽ venerat laberetur, vtrũ alicubi ſcripturarum diuinarum legeretur pater ingenitus. Hoc autem feci, quia in exordio ſermonis noſtri cum Arrius & Eunomius commemorati eſſent, non à me, ſed à fratre meo Alipio, requirente quẽmnam eorum ſecutus eſſet Auxentius, qui abs te fuerat non parua prædicatione laudatus, exclamando anathematizaſti & Arrium & Eunomium, tamen continuo flagitaſti, vt & nos anathematizaremus homuſion, quaſi quiſ- K quam homo eſſet qui hoc vocaretur, ſicut Arrius & Eunomius. Deinde vehementer exigebas, vt hoc verbum tibi in ſcripturis oſtenderemus, & ſtatim nobis communicares. Reſpondebatur à nobis, quia nos Latine loqueremur, & illud Græcum eſſet, prius quærendum eſſet, quid ſit homuſion, & tunc exigendum vt in libris ſanctis oſtenderetur. Tu contrà verbum ipſum crebrò repetens, & inuidioſe ventilans, atque in conciliis maiorum noſtrorum conſcriptum commemorans, vehementer vrgebas, vt ipſum omnino verbum, quod eſt homuſion, in ſanctis libris oſtenderemus, nobis etiam atque etiã reuocantibus, quia lingua noſtra Græca non eſſet, prius interpretandum & exponendum eſſe quid ſit homuſion, tum demum in diuinis literis requirendum, quia etſi fortaſſe nomen ipſum non inueniretur, res tamen ipſa inueniretur. Quid eſt enim contentioſius, quàm vbi de re cõſtat, certare de nomine? Hæc ergo quia inter nos iam collocuti fueramus, poſteaquam ad id ventum eſt, vt fidem tuam ſicut commemoraui ſcriberes, quanquam nihil in eis verbis viderem noſtræ fidei eſſe contrarium, & propterea me dicerem pa- L ratum eſſe ſubſcribere, quæſiui vt dixi, vtrum ſcriptura dei contineret hoc verbum, quod pater eſſet ingenitus: & cum ſcriptum eſſe reſpondiſſes, inſtantius quærebam vt oſtenderes. Tunc vnus ex iis qui aderant (quantum intelligi datur) fidei tuæ ſocius, ait mihi, Quid ergo? Tu patrem genitum dicis? Reſpondi, non dico. Et ille, Si ergo genitus non eſt, inquit, vtique ingenitus eſt. Cui ego, vides, inquam, poſſe fieri, vt etiam de verbo quod in ſcriptura dei non eſt, reddatur tamen ratio vnde rectè dici oſtendatur. Sic ergo & Homuſion quod in authoritate diuinorum librorum cogebamur oſtendere, etiam ſi vocabulum ipſum ibi non inueniamus, fieri poſſe vt illud inueniamus cui hoc vocabulum rectè adhibitum iudicetur. Quibus dictis quid hinc tibi videretur attendi vt audirem. Et aiſti, Rectè factum eſſe, vt ingenitus pater in ſcripturis ſanctis non diceretur, ne illi vel tali verbo fieret iniuria. Ergo, inquã, modo facta eſt iniuria deo, & hoc manu tua? Quo audito fateri iam cœpiſti, nec te hoc dicere debuiſſe. Sed cũ admonerem, vt ſi tibi tale videretur hoc verbum, vt ad dei pertineret iniuriam, deleres illud. Inde vbi ſcriptu- M ras conſideraſti, credo poſſe id rectè dici, & poſſe defendi: & rurſus aiſti, prorſus ego hoc dico. Tum ego illud quod iamiam dixeram, repetiui ita fieri poſſe, vt etiam homuſion neque ſcriptum in ſanctis paginis inueniatur, & tamen dictum in aſſertione fidei defendatur, ſicut patrem in illis libris nuſquam ingenitum legimus, & tamen dicendum eſſe defenditur. Tunc à me chartam quam dederas abſtuliſti & conſcidiſti, & conſtituimus poſtmeridianum tempus, vt adeſſent notarij ad excipienda verba noſtra, atque inter nos iſta quantum poſſemus diligentius tractaremus. Venimus (vt noſti) ad horam cõdictam, notarios adduximus, & vt tui adeſſent conſedimus. Dixiſti rurſus fidem tuam, atque in verbis tuis non audiui ingenitum patrem. Credo quòd cogitaueris quid inde mane dictũ fuerit, & præcauere volueris. Deinde popoſciſti, vt ego etiã dicerẽ fidem meam. Vbi cum poſtulaſſem commemorãs antemeridianum placitum noſtrum, vt ea quæ dixeras dictare potius dignareris, tũc exclamaſti calumniam parare nos tibi, & ideo verba tua conſcripta velle retinere. Ibi quid reſponderim, recordari nõ libet, atque vtinam nec tu memineris. Seruaui tamen debitam hono-

rificentiam

32.q. 6 iniquum.

ἀγέννητος

A rificētiam honori tuo,nec maledictum deputaui, quod
non à veritate,ſed à poteſtate audire meruiſſem. Tamē
quia vel ipſa verba repetiui vt preſſa voce dicerem,itá-
ne calumniam paramus nos tibi? Vt ignoſcas peto. Sed
tu his auditis rurſus fidem tuam ſono clariore repeti-
ſti,atque in verbis tuis non audiui deum filium , quod
nunquam quotiens eam dixiſti tacueras. Hic ego tam
modeſtè ut nuſquam pulſarem , vt de excipiendis ver-
bis noſtris quod inter nos placuerat impleretur,etiā ip-
ſam vtilitatem de præſenti experimento ſuggeſsi , di-
cens teipſum non potuiſſe in memoria verba tua tibi
vſitatiſsima retinere,quando nunquam ea repetere va-
luiſſe videbamus, cum non aliquid maxime neceſſariū
parares : quanto minus poſſe illos qui nos audirent,ita
noſtrorum meminiſſe verborū , vt ſi quid forte vel tu
de meis vel ego de tuis verbis vellem retractare atque
diſcutere, valerent ſeu dictum ſeu non dictum liquidò
recordari , in qua nobis difficultate facilè notariorum
recitatio ſubueniret. Tunc indignanter dixiſti , melius
fuiſſe vt meam famam ſemper audires , eo quòd longe
inferiorem me expertus eſſes , quàm tibi illa iactaſſet.
Tunc ego commemoraui,cum te ante prandium ſalu-
B taremus,& eam famam nobis prædicaſſes , hoc me di-
xiſſe, quod de me illa mentita ſit. Hic ſanè aiſti verum
me dixiſſe. Proinde cum duo tibi de me diuerſa locuti
ſint, aliud fama mea, & aliud ego , magis vtique gau-
dere debeo me potius quàm illam repertum eſſe vera-
Roma. 3. cem. Sed quia ſcriptū eſt , Solus deus verax, omnis au-
tem homo mendax : vereor ne hoc quoque de me te-
mere dixerim. Neque enim in nobis ipſis vel per noſ-
ipſos veraces ſumus cum ſumus , ſed cum ille in ſeruis
ſuis loquitur qui ſolus eſt verax. Hæc ſi vt narraui ge-
ſta eſſe recolis, vides quàm nō debeas iactare apud ho-
mines , quòd non auſus ſim tibi aſſerere fidem meam ,
quandoquidem in fide noſtri placiti ſtare noluiſti: &
vir tantus qui pro fide quam reipublicæ debes , non ti-
mes maledicta prouincialium, pro fide quam Chriſto
debes,times calumnias Epiſcoporum. Deinde cum diſ
putationi noſtræ etiam honoratos viros intereſſe cu-
pieris,miror quomodo in ipſa deuitatione calumniæ
verba tua times à notariis conſcribi,& ex ore tuo à cla-
riſsimis teſtibus non times audiri. Nónne conſideras
difficile eſſe , vt homines ſuſpicentur te à nobis vllam
formidaſſe calumniam vt verba tua excipi nolles , ſed
C cum cogitaſſes retentum te fuiſſe in verbo ante pran-
dium manu tua conſcripto, ſimul etiam cogitaſſe non
tam facilè te notariorum tabulas delere potuiſſe,quàm
facilè illam chartulam conſcidiſti? Si autem dicis non
illa ita geſta eſſe vt à me narrata ſunt , aut tu obliuione
falleris (non enim audeo dicere mentiris) aut ego vel
ſimiliter fallor,vel mentior. Vides ergo quàm rectè di-
cam ea quæ de his maxime rebus geruntur , excipi atq;
conſcribi oportere,& quàm tibi quoque hoc ipſum re-
cte placuerat , niſi poſtmeridianus timor antemeridia-
Fides Auguſtini. num placitum frangeret. Audi ergo iam fidē meam,
Potens eſt miſericordia domini dei noſtri,quæ præſtet
me quod credidi ſic loqui , vt nec eius offendam veri-
tatem, nec humanitatem tuam. In omnipotētem deum
patrem me credere profiteor , eumq; æternum ea æter-
nitate,hoc eſt immortalitate,dico,quam ſolus deus ha-
bet : hoc & de filio eius vnigenito credo in forma dei,
hoc & de ſpiritu ſancto qui ſpiritus eſt dei patris & fi-
lij eius vnigeniti. Sed quia ipſe dei patris vnigenitus fi-
lius, dominus & deus noſter Ieſus Chriſtus , poſteaquā
Galat. 4. venit plenitudo temporis opportuni , ad diem ſalutis
noſtræ formam ſerui accepit , multa de illo in ſcriptu- D
ris ſecundum formam dei dicuntur , multa ſecundum
formam ſerui. Quorum exempli gratia , duo quædam
commemoro,vt ſingula ad ſingula referantur. Secun-
dum formam dei de ſeipſo dixit , Ego & pater vnum *Ioan. 10.*
ſumus. Secundum formam ſerui, Quoniam pater ma- *Ioan. 14.*
ior me eſt. Quod autem de deo ſcriptum eſt : Qui ſo- *1. Timo. 6.*
lus habet immortalitatem : & , Inuiſibili ſoli deo ho- *1. Timo. 1.*
nor & gloria,& cætera huiuſmodi , non de patre tantū
accipimus,ſed etiam de filio , quod ad formam dei at-
tinet , & de ſpiritu ſancto. Pater enim & filius & ſpiri-
tus ſanctus vnus deus eſt , & ſolus verus deus, & ſolus
immortalis ſecundum incommutabilem omnino ſub-
ſtantiam. Si enim de carne diuerſi ſexus dictum eſt ,
Qui adhæret meretrici , vnum corpus eſt : & de ſpiritu
hominis qui non eſt quod dominus , conſequēter ſcri-
ptum eſt , Qui autem adhæret domino , vnus ſpiritus *1. Corin. 6.*
eſt: quanto magis deus pater in filio,& deus filius in pa
tre,& deus ſpiritus patris & filij vnus deus eſt, vbi nul- *6. de Trini*
la eſt diuerſa natura , cum pro diuerſis modo quodam *tate. cap. 3.*
ſibi cohærentibus dicatur vel ſpiritus vnus, vel corpus
vnum? Et cum pro anima & corpore ſibi cohæren- E
tibus dicatur vnus homo , cur non multo magis patre
& filio ſibi cohærentibus dicatur vnus deus , cum ſibi-
met inſeparabiliter cohæreant quomodo non corpus
& anima? Et cū corpus & anima ſit vnus homo , quan-
uis corpus & anima non ſint vnum , cur non multo
magis ſit pater & filius vnus deus , cum pater & filius
vnum ſint , ſecundum illam veritatis vocem , Ego & *Ioan. 10.*
pater vnum ſumus? Item cum homo interior & homo
exterior non ſint vnum , neque eiuſdem naturæ eſt ex-
terior cuius interior, quia exterior cum nūcupato cor-
pore dicitur homo , interior autem in ſola rationali
anima intelligitur , vtrunque tamen ſimul non homi-
nes duo, ſed vnus dicitur : quanto magis pater & filius
vnus deus eſt , cum pater & filius vnum ſint , quia
eiuſdem naturæ vel ſubſtantiæ ſunt , vel ſi quo alio
vocabulo congruentius dicitur id quod deus eſt, vnde
dictum eſt , Ego & pater vnum ſumus? Itaque vnus
ſpiritus domini , & vnus ſpiritus hominis,& non ſunt
vnum , & tamen ille cum cohæret domino † non ſunt † *deo.*
duo,ſed vnus ſpiritus : Et vnus homo interior & vnus
homo exterior non ſunt vnum , & tamen eius conne-
xione vinculi naturalis ſimul vtrunque non duo , ſed F
vnus homo. Multo magis igitur cum filius dei dicat ,
Ego & pater vnum ſumus, vnus eſt deus pater, & vnus
eſt deus filius , & tamen ſimul vtrunque non duo ſed
vnus deus. Quod enim fecit in multis ſanctis in ado-
ptionem filiorum vocatis cohæredibus Chriſti, vna fi-
des & vna ſpes & vna charitas , vt eſſet eis vna anima
& cor vnum in deum : hoc præcipue cogit intelligi
vna eademq; patris & filij natura , ſi ita dicendum eſt
deitatis , vt pater & filius qui vnum ſunt , & inſepara-
biliter vnum ſunt, & ſempiterne vnum ſunt , non ſint
duo dij,ſed vnus deus. Illi enim homines per cōſortiū
& communionem vnius eiuſdemq; naturę, qua omnes
homines erant,vnum erant. Et ſi aliquando ſecundum
diuerſitates voluntatum & ſententiarum , opinionum
morúmque diſsimilitudines non erant vnum , erunt
autem plenè perfectéque vnum , cum peruentum fue-
rit ad eum finem vt ſit deus omnia in omnibus. Deus
autem pater & filius eius , verbum eius deus apud
deum ſemper atque ineffabiliter vnum ſunt,vnde ma-
gis non duo dij , ſed vnus deus. Homines autem mi-
nus intelligentes quid propter quid dicatur , potentes

G volunt habere ſententias: & ſcripturis non diligenter
ſcrutatis, cum arripiunt defenſionem cuiuſque opinio-
nis, & ab ea vel nunquam vel difficilè deflectũtur, dum
docti atque ſapientes magis putari quàm eſſe concupi-
ſcunt, ea quæ propter formam ſerui dicta ſunt, volunt
transferre ad formam dei. Et rurſus quæ dicta ſunt vt
ad ſe inuicem perſonæ referantur, volunt nomina eſſe
naturæ atque ſubſtantiæ. Fides autem noſtra eſt, patrem
& filium & ſpiritum ſanctum vnum deum credere &
confiteri, nec tamen eum qui filius eſt patrẽ dicere, nec
eum qui pater eſt filium, nec eum qui ſpiritus patris &
.de Trini- filij eſt, aut patrem aut filium nuncupare. His enim ap-
tate.cap.11. pellationibus hoc ſignificatur, quod ad ſe inuicem refe
runtur, non ipſa ſubſtantia qua vnum ſunt. Nam & pa-
ter cum dicitur, non niſi alicuius filij dicitur, & filius
non niſi alicuius patris intelligitur, & ſpiritus ſecundũ
id quod ad aliquid refertur, ſpirantis alicuius eſt, & ſpi
rans vtique ſpiritu ſpirans eſt. Non autem iſta corpo-
raliter ſentiuntur, nec vſitato modo intelliguntur in
Ephe.3. deo. Qui potens eſt facere, ſicut dicit Apoſtolus, ſupra
quàm petimus & intelligimus. Si autem facere, quan-
H to magis eſſe? Nam hoc nomen quod ſpiritus dicitur,
4.de Tri- non ſecundum id quod refertur ad aliquid, ſed ſecun-
nitate.c.16. dum id quod aliqua natura ſignificatur, omnis incor-
porea natura ſpiritus in ſcripturis appellatur: vnde non
tantùm patri & filio & ſpiritui ſancto, ſed omni ratio-
Ioan.4. nali creaturæ & animæ hoc vocabulum congruit. Vn-
de dominus dicit: Spiritus eſt deus: & ideo qui adorãt
deum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Scriptum
Pſal.103. eſt etiam, Qui facit angelos ſuos ſpiritus. Dictum eſt
Pſal.77. & de hominibus quibuſdam: Quoniam caro ſunt &
ſpiritus ambulans, & non reuertens. Et Apoſtolus ait:
1.Corin.2. Nemo ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus homi-
Eccle.3. nis qui in ipſo eſt. Item ſcriptum eſt: Quid ſcit ſpiritus
filiorum hominum ſi aſcendat ipſe ſurſum, & ſpiritus
pecoris ſi deſcendat ipſe deorſum in terram? Dicitur
etiam ſpiritus in ſcripturis ſecundum quãdam diſtin-
ctionem in ipſa vna vnius hominis anima. Vnde A-
1.Theſ.5. poſtolus dicit: Vt integer ſpiritus veſter & anima &
corpus in diem domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.
1.Corin.14. Item in alio loco, Si orauero lingua, ſpiritus meus orat,
mens autem mea infructuoſa eſt. Quid ergo eſt? Ora-
bo ſpiritu, orabo & mente? Proprio autem modo quo-
I dam dicitur ſpiritus ſanctus, ſecundum quod refertur
ad patrem & filium, quod eorum ſpiritus ſanctus ſit.
Nam ſecundum ſubſtantiam, quoniam ſemel dictum
eſt: Spiritus eſt deus, & pater ſpiritus eſt, & filius, &
ipſe ſpiritus ſanctus, nec tamen tres ſpiritus, ſed vnus
ſpiritus, ſicut nõ tres dij, ſed vnus deus. Quid miraris?
Tantum valet pax, non qualiſcunque vt ſolet intel-
ligi, nec talis qualis laudatur in hac vita per concor-
diam charitatémque fidelium, ſed illa pax dei, quæ (ſi-
Philip.4. cut dicit Apoſtolus) ſupergreditur omnem intellectũ.
Quem? niſi noſtrum, id eſt, omnis rationalis creaturæ?
Quapropter conſiderantes infirmitatem noſtram, &
Philip.3. audientes Apoſtolum confitentem & dicentem: Fra-
1.Corin.8. tres ego me nõ arbitror apprehendiſſe. Et qui ſe putat
aliquid ſcire, nondum ſcit quemadmodum oportet
ſcire: cum diuinis ſcripturis quantum poſſumus col-
loquamur ſine contentione pacati, non inani ac pue-
rili animoſitate ſtudentes alterutrum vincere, vt pax
Chriſti potius vincat in cordibus noſtris, quãtum eam
nobis & in hac vita percipere poſſe donauit: vt cogitã-
tes quid eadem pax inter fratres egerit, quorum ex tam
multis animis & multis cordibus fecit animam vnam
& cor vnum, in deum debita pietate credamus: mul- K
to maxime in illa pace dei, quæ ſuperat omnem intel-
lectum, & patrem & filiũ & ſpiritum ſanctum non eſſe
tres deos, ſed vnum deũ, tanto excellentius quàm iſto-
rum erat anima & cor vnum, quanta illa pax quæ ſu-
perat omnem intellectũ, excellẽtior eſt iſta pace quam
tenebat omnium illorum cor vnum & vna anima in
deum. Filium autem hominis eundem dicimus quem
filium dei, non tamen propter formam dei, in qua eſt
æqualis deo patri, ſed propter acceptam formam ſerui,
qua maior eſt pater. Et quia eundẽ filium hominis di-
cimus, propter hoc & filium dei crucifixum fatemur,
non ex virtute diuinitatis, ſed ex infirmitate humani-
tatis: non ex ſuæ naturæ permixtione, † ſed ex noſtræ *† perman-*
ſuſceptione. Iam nunc paululum intuere quæ ſcriptu- *ſione.*
rarum eloquia nos cogant vnum dominum deũ con-
fiteri, ſiue tantum de patre, ſiue tantum de filio, ſiue tã-
tum de ſpiritu ſancto, ſiue ſimul de patre & filio & ſpi-
ritu ſancto interrogemur. Certe ſcriptum eſt, Audi Iſ- *Deute.6.*
raël, dominus deus tuus deus vnus eſt. De quo dictum
putas? Si tantùm de patre, non eſt dominus deus noſter
Ieſus Chriſtus. Et vbi eſt vox illa tangentis & claman- *Ioan.20.*
tis, Dominus meus, & deus meus: quàm Chriſtus ipſe L
non reprehendit, ſed approbauit dicens, Quia vidiſti
me credidiſti? Porrò ſi & filius dominus deus eſt, & pa-
ter dominus deus eſt, & ambo iam duo domini & duo
dij, quomodo erit verũ, Dominus deus tuus deus vnus
eſt? An forte pater eſt vnus dominus, filius autem non
vnus dominus, ſed tãtũ dominus, ſicut ſunt dij multi,
& domini multi, non ſicut ille vnus de quo ſcriptũ eſt,
Dominus vnus eſt? Quid ergo reſpondebimus Apo-
ſtolo dicẽti, Nam etſi ſunt qui dicuntur dij ſiue in cœ- *1.Corin.8.*
lo ſiue in terra, ſicuti ſunt dij multi & domini multi,
nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia, & nos in
ipſo, & vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem
omnia, & nos per ipſum? Porrò ſi quod de vno deo pa-
tre dicitur, cogit inde filium ſeparare, dicãt qui audẽt,
non poſſe iam intelligi dominum patrem, quia vnus,
inquit, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nã ſi vnus, vti-
que ſolus. Si ſolus, quomodo & pater: niſi quia & ipſe
& pater vnus deus & ſolus deus, non ſeparato ſpiritu
ſancto? Vnus ergo deus pater, & cum illo filius vnus
deus, quamuis non cum illo vnus pater. Itemq; vnus do
minus Ieſus Chriſtus, & cum illo vnus dominus pater, M
quamuis non cum illo vnus Ieſus Chriſtus, tanquam &
pater ſit Ieſus Chriſtus. Hoc enim nomen ex diſpenſa-
tione miſericordiæ ſuſceptæq; humanitatis aſſumptum
eſt. An forte quod ait Apoſtolus, Vnus dominus no- *1.Corin.8.*
ſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, non vultis adiun-
gi quod dictum eſt vnus, ad id quod eſt dominus, ſed
ad id quod ait, per quem omnia, vt nõ vnus dominus,
ſed vnus per quem omnia intelligatur, vt non ſit pater
per quem omnia, ſed pater ſolus ex quo omnia, & filius
ſolus per quem omnia? Si ita eſt, iam tandem fatemi-
ni vnum dominum & deum noſtrum eſſe patrem & fi-
lium. Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis
conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retri- *Roma.11.*
buetur ei? Quoniã ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt
omnia, ipſi gloria. Neque enim dixit, Ex patre omnia,
& per filium omnia, ſed ex ipſo & per ipſum & in ipſo:
quo? niſi domino, de quo ait, Quis enim cognouit ſen-
ſum domini? Ex domino ergo & per dominum & in
domino omnia, nõ alio illo & alio iſto, ſed vno domi-
no: quia non dixit, ipſis gloria, ſed ipſi gloria. Quod ſi
quiſquam dicit id quod ait Apoſtolus: Vnus dominus

A Ieſus Chriſtus per quem omnia, non intelligi vnus dominus, nec vnus per quem omnia, ſed vnus Ieſus Chriſtus, qui vnus Ieſus Chriſtus etiã dominus dicitur. non tamen vt vnus dominus ſit, ſed vt vnus Ieſus Chriſtus: quid dicturus eſt cum audierit eundem Apoſtolũ clamantem, *Ephe. 4.* Vnus dominus, vna fides, vnũ baptiſma, vnus deus & pater omnium? Cum enim deum patrem hic commemoraret vbi ait, Vnus deus & pater omnium: procul dubio id quod ibi dixit, Vnus dominus, quẽ niſi Ieſum Chriſtum voluit intelligi? Si ergo eis placet, deſinat eſſe dominus pater, quia vnus eſt & dominus Ieſus Chriſtus. Quod ſi abſurdum & impium eſt opinari, diſcamus intelligere vnitatem patris & filij & ſpiritus ſancti, vt quod de vno ſolo deo dictum fuerit, nõ cõtinuò prohibeamur de filio vel de ſpiritu ſancto intelligere, quia pater quidem non eſt filius, & filius non eſt pater, & ſpiritus vtriuſque non eſt pater aut filius, ſed tamen & pater & filius & ſpiritus ſanctus, vnus ſolus eſt verus dominus deus. Neque enim ſpiritus ſanctus ſi aut deus aut verus deus non eſſet, templum eius *1. Corin. 6.* eſſent corpora noſtra. Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra templum in vobis eſt ſpiritus ſancti quem habetis B à deo? Et ne quiſquam ipſum ſpiritum negaret deum, continuò ſecutus ait, Et non eſtis veſtri, empti enim eſtis precio magno. Glorificate ergo & portate deum in corpore veſtro, eum ſcilicet cuius templum corpora veſtra eſſe prædixerat. Iam hoc mirabile eſt, ſi verum eſt quod vos audio dicere, ita eſſe ſpiritũ ſanctum minorem filio, ſicut patre minor eſt filius. Cum enim corpora noſtra membra ſint Chriſti, ſicut dicit Apoſtolus, itemq́; corpora noſtra templum ſint ſpiritus ſancti, ſicut idem ipſe dicit Apoſtolus, nimiũ miror quomodo ſint membra maioris, templum minoris. An forte iam placet dicere ſpiritum ſanctũ domino Ieſu Chriſto eſſe maiorem? Videtur enim ſuffragari huic opinioni etiam *Matth. 12.* illa ſententia, Quoniam qui dixerit verbum aduerſum filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit aduerſus ſpiritũ ſanctum, non remittetur ei neque in hoc *De verbis domini, ſer. 11.* ſeculo neque in futuro. Periculoſius enim peccatur in maiorem quàm in minorem. Nec ſeparari fas eſt filium hominis à filio dei, quia ipſe filius dei factus eſt filius hominis, nõ mutando quod erat, ſed aſſumendo quod non erat. Sed abſit etiam talis impietas, vt ſpiritus ſanctus maior filio eſſe credatur. Non ergo facilè in per-C uerſum moueant quæ ita dicuntur, quaſi oſtendant alterum altero eſſe maiorem. Nam quædam etiam ſic dicuntur, vt hominibus parum intelligentibus & ipſe filius maior patre videatur. Quis enim cum fuerit interrogatus, quid ſit maius, verum, an veritas, nõ potius reſpondeat veritatem eſſe maiorem? Ab illa enim vera ſunt quæcunque vera ſunt. Non autem ita eſt in deo. Nam filium maiorem patre vtique non dicimus, & ta-*Ioan. 14.* men filius dicitur eſſe veritas. Ego ſum, inquit, via, veritas & vita. De patre autem tantummodo vos vultis *Ioan. 17.* intelligi quod ait: Vt cognoſcant te vnum verum deũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vbi nos ſubaudimus etiam Ieſum Chriſtum verum deum, vt hæc ſit ſententia, Te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, cognoſcant vnum verum deum: ne illa conſequatur abſurditas, vt ſi propterea non eſt verus deus Ieſus Chriſtus, quia dictum eſt patri, Te vnum verum deum: propterea non ſit dominus pater, quia dictũ eſt de Chriſto, vnꝰ dominus. Veruntamen ſecundũ prauũ intellectũ vel potius errorem, maior eſt deus veritas, quàm deus verus. quia verus à veritate eſt. Maior ergo patre filius, quia iſte eſt veritas, ille verus. Hãc peruerſitatẽ pellit ex animo, qui D didicerit patrẽ verũ deum eſſe gignendo, veritatẽ non participando. Non eſt autem alia ſubſtantia veri gignentis, & alia genitæ veritatis. Sed cum ad hæc contemplanda infirmus ſit oculus cordis humani, accedit vt de contentione etiã turbulentius ſit. Et quando iſta conſpiciet? Dicit ſcriptura, filium dei dominum & ſaluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum, verbũ dei eſſe, & veritatem & ſapientiam: & homines eum ante incarnationem quàm de Maria virgine accepit, ſine vlla omnino ſuſceptione corporeæ creaturæ, per ipſam naturã & ſubſtantiã ſuam qua verbum dei eſt & ſapientia dei, viſibilem & corruptibilẽ dicunt, dum ſibi volunt conſtare quod ſentiunt, & de patre tantummodo eſſe dictum, Inuiſibili incorruptibili ſoli deo. Rogo te, verbũ hominis non eſt viſibile, nedum verbum dei. Iam verò ſapientia illa de qua dictum eſt: Attingit vbique pro- *Sapien. 8.* pter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit, & in ſeipſa manens innouat omnia, & ſi qua ſimilia quæ numerari non poſſunt. Si corruptibilis eſt, neſcio quid dicã, niſi vt doleam præſumptionẽ humanam, & mirer patientiam diuinam. E Cum verò de illa *Sapien. 7.* dictum ſit: Candor eſt enim lucis æternæ, nec veſtri vt arbitror iam dicunt lucem patris, quæ quid eſt niſi eius ſubſtantia fuiſſe aliquando ſine candore à ſe genito, ſicut iſta in diuinis & ſpiritalibus & in corporeis & incõmutabilibus credi, & vtcunque intelligi poſſunt. Audio enim iam eos emendaſſe, an forte falſum eſt hoc eos aliquando dixiſſe, quòd fuerit aliquando pater ſine filio, tanquam fuerit lux æterna ſine candore quem genuit. Quid ergo dicemus? Si natus eſt filiꝰ dei de patre, iam pater deſtitit gignere: & ſi deſtitit, cœpit. Si autem cœpit gignere, fuit aliquando ſine filio: ſed nunquã fuit ſine filio, quia filius eius ſapientia eius eſt, quæ candor eſt lucis æternæ. Ergo ſemper gignit pater, & ſemper naſcitur filius. Hic rurſus timendum eſt ne putetur imperfecta generatio, ſi nõ dicimus natum eſſe ſed naſci. Compatere mecum obſecro in his anguſtiis humanæ cogitationis & linguæ, & pariter confugiamus ad ſpiritum dei per prophetam dicentem, Generationẽ eius *Eſaiæ. 53.* quis enarrabit? Hoc vnum peto interim, vt diligenter exquiras, verũ alicubi diuina ſcriptura de diuerſis ſubſtantiis dixerit quòd vnum ſint. Si enim non inueni- *Inuenitur.* tur dictũ niſi de iis rebus quas conſtat eſſe vnius eiuſ-F demq́; ſubſtantiæ, quid opus eſt vt rebellemus aduerſus verã & catholicam fidem? Si autem inueneris alicubi hoc ſcriptũ etiam de diuerſis ſubſtantiis, tunc aliud cogar inquirere, vnde oſtendam rectè homuſion dictum patrem & filium. Nam ſi illi qui ſcripturas noſtras aut neſciunt, aut non laborioſe ſcrutantur, & tamen filium eiuſdem ſubſtantiæ & æqualẽ patri credunt, dicant eis qui hoc nolunt credere, cum tamen deum patrẽ filium habere vnigenitum credant, noluit deus habere æqualem filium, aut non potuit? Si noluit, inuidus eſt: ſi non potuit, infirmus eſt. Vtrumuis autem horũ de deo ſentire ſacrilegum eſt: neſcio vtrum poſſint inuenire quid dicant ſi nolint res abſurdiſsimas & ſtultiſsimas dicere. Ecce quantũ potui expoſui tibi fidem meam: & plura quidẽ dici poſſunt, & diligentius diſputari. Sed vereor ne iſta ipſa quę dixi, oneri ſint occupationibꝰ tuis: tamen ea non ſolum dictata conſcribi volui, ſed etiã manu mea ſubſcribenda curaui, quod quidem & antea voluerã, ſi quod inter nos placuerat ſeruaretur. Sed modo certe puto iã nõ à te debere dici, timuiſſe me tibi dicere fidẽ meã, quando non ſolũ dixi, ſed ſcriptam ſub-

G ſcripſi, ne me quiſquam dicat aut dixiſſe quod non dixi, aut non dixiſſe quod dixi. Hoc fac & tu, ſi iudices quæris non qui in ore tuo reuereãtur perſonam tuam, ſed qui in literis tuis exerant libertatẽ ſuã. Si enim calumniam times (quod nullo modo auderẽ dicere, niſi hoc ipſe dixiſſes) licet tibi non ſubſcribere. Nam & ego propterea nolui nomen meum ſcribi in his meis literis, ne hoc forte noluiſſes. Facile eſt vt quiſq; Auguſtinum vincat, videris vtrũ veritate, an clamore. Non eſt meũ dicere, niſi quia facile eſt vt quiſque Auguſtinum vincat, quanto magis vt viciſſe videatur? Aut & ſi non videatur, viciſſe dicatur facile eſt. Hoc nolo magnũ putes, nolo pro magno appetas. Nam cũ aduerterint homines in hac re tam ingentem famẽ † cordis tui, multi gaudebunt ſe inueniſſe occaſionem, vt ad pauca euge euge tam potentem virum faciant amicum. Nolo dicere quia ſi non faueant, vel ſi contrariam ſententiam proferant, etiam formidare poterunt inimicum, inepte quidem & ſtulte, ſed tamen pleriq; homines ita ſunt. Noli ergo attendere quomodo vincatur Auguſtinus, qualiſcunq; vnus homo, ſed attende potius vtrũ vinci poſsit Homuſion, non ipſum verbũ Græcum, quod fa-

flammam

H cile eſt non intelligentibus irridere, ſed illud quod ſcriptum eſt, Ego & pater vnum ſumus: &, Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Item paulò poſt, Non pro his autem rogo tantum, inquit, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnũ ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnũ ſint: vt mundus credat quia tu me miſiſti: & ego claritatem quã dediſti mihi dedi illis, vt ſint vnum ſicut & nos vnũ ſumus. Ego in eis, & tu in me. vt ſint conſummati in vnũ. Vide quotiens dixit, Sint vnum ſicut & nos vnũ ſumus, nuſquam tamen dixit, Ipſi & nos ſimus vnum, ſed ſicut ego & tu ſumus vnũ, ſic & ipſi in nobis ſint vnum: quia ſicut illi erant vnius eiuſdemq́; ſubſtantiæ, quos etiam vnius participes vitæ æternæ facere volebat, ita de patre & filio propterea dictum eſt, Vnũ ſumus, quia vnius ſunt eiuſdẽq; ſubſtantiæ, & non participes vitæ æternæ, ſed ipſa principaliter vita æterna. Et poterat dicere ſecundum formam ſerui Et ipſi vnũ ſumus, aut vnum ſimus: nec tamen hoc dixit, quia vnam ſubſtantiã patris & ſuam, & vnam illorũ volebat oſtendere. Si autẽ dixiſſet, Vt tu & ipſi vnum ſitis, ſicut ego & tu vnum ſu-

Ioan. 10.

Ioan. 17.

Lib. 1. de Trinitate cap. 3.

I mus: aut, Vt tu & ego & ipſi vnũ ſimus ſicut ego & tu vnum ſumus: nemo noſtrum recuſaret poſſe dici vnum ſunt, etiam diuerſas ſubſtantias. Nũc autẽ vides quàm non ita ſit, quia non ita dixit, & ſæpe dicẽdo vehementer commendauit quod dixit. Inuenis ergo aliquid in ſcripturis vnum de diuerſis naturis, ſicut ſupra oſtendimus, ſed additur vel ſubauditur, quid vnum, ſicut ex anima & corpore dicimus vnum animal, & vna perſona, & vnus homo vel eſt vel ſunt. Sine aliqua verò adiunctione dici vnum ſunt, ſi inueneris in ſcripturis, niſi de iis quæ vnius ſubſtantiæ ſunt, iuſtiſsime flagitabis, vt aliud proferamus vnde homuſion demonſtremus. Sunt enim & alia multa, ſed interim de hoc vno cogita depoſito ſtudio contẽtionis, vt habeas propitiũ deum. Non enim bonum hominis eſt, hominem vincere, ſed bonũ eſt homini vt eum veritas vincat volentem, quia malũ eſt homini vt eũ veritas vincat inuitũ. Nam ipſa vincat neceſſe eſt ſiue negantem ſiue confitentem. Da veniam ſi quid liberius dixi, nõ ad contumeliam tuam, ſed ad defenſionem meam. Præſumpſi enim de grauitate & prudentia tua, quia potes conſi-

K derare, quantam mihi reſpondẽdi neceſsitatem impoſueris: aut ſi hoc nõ rectè feci, & huic da veniam. Huic ſcripturæ à me dictatæ & relectæ ego Auguſtinus ſubſcripſi.

Auguſtinus Paſcentio de eadem re, vrgens vt explanet fidem ſuam. *Epiſtola CLXXV.*

SI dicis te mihi dixiſſe fidem tuam, & me tibi noluiſſe dicere fidẽ meam (quod te audio non tacere) recordare obſecro quàm vtrunque ſit falſum. Nam nec tu mihi voluiſti dicere fidẽ tuã, & ego tibi fidẽ meam non dicere nolui, ſed ita dicere volui, vt nemo poſſet dicere, aut dixiſſe me aliquid quod non dixerim, aut non dixiſſe quod dixerim: diceres autem mihi fidem tuam, ſi hoc diceres, vnde diſſentis à nobis. Si diceres, Credo in deum patrem, qui filiũ fecit primam creaturam ante omnes cæteras creaturas, & in ipſum filium, nec æqualem patri, nec ſimilem, nec verum deum, & in ſpiritum ſanctum factum per filiũ poſt filium: Hæc enim vos audio dicere. Aut ſi forte falſum eſt quod iſta dicatis, hoc poti⁹ abs te volo ſcire. Si autem verum eſt quia iſta dicitis, volo ſcire quemadmodum ea de ſcripturis ſanctis defendatis. Nunc autẽ dixiſti, credere te in deum patrem omnipotentem, in- L uiſibilem, immortalem, non ab aliquo genitum, & ex quo ſunt omnia. Et in filium eius Ieſum Chriſtum, deũ natũ ante ſecula per quẽ facta ſunt omnia. Et in ſpiritũ ſanctum. Hæc fides non eſt tua, ſed vtriuſque noſtrum, quemadmodum ſi adiungeres quòd eundem filiũ dei Ieſum Chriſtum etiam Maria virgó peperit, quod pariter credimus, & ſi qua alia communiter confitemur. Si voluiſſes ergo tuam dicere, non iſtam diceres, quæ communis eſt nobis, ſed illã potius in qua diſſentimus à vobis. hæc & præſens dicerem, ſi quemadmodũ placuerat verba noſtra exciperentur. Sed quia hoc noluiſti, dicens te à nobis timere calumniã, & à placito cui mane conſenſeras, poſt prandiũ receſsiſti, vt quid dicerem, quod quemadmodũ velles me dixiſſe narrares, & ego non haberem vnde oſtenderem quid vel quemadmodũ dixerim? Noli ergo vlterius iactare quòd tu fidẽ tuam dixeris, & ego meam non dixerim: quia ſunt homines qui conſiderent me potius habuiſſe fiduciam fidei meæ, qui eam ſcribi voluerim, te autẽ non habuiſſe, dum quaſi calumniam pertimeſcis. Paratus ergo eras negare ſi tibi obiiceretur quòd contra fidem meam ali- M quid dixeris. Vide ergo quid de te ipſe ſentiri feceris. Quòd ſi obiectum non eras negaturus, cur dictũ ſcribi noluiſti præſertim cum magnopere voluiſſes etiã honoratos viros noſtro intereſſe ſermoni? Cur ergo volens calumniam deuitare notariorũ, ſtylum timebas, & clariſsimorum teſtimoniũ nõ timebas? Si autem ſic vis vt etiam ego dicam fidem meam quomodo te dicis dixiſſe tuam, ego etiã breuius poſſum dicere, Credere me in patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Si autem proprium aliquid vnde diſſentis à me vis audire, Credo in patrem & filium & ſpiritum ſanctum, nec filium dicẽs patrem, nec patrem filiũ, nec vtriuſq; ſpiritũ ſanctum, vel patrem vel filiũ, & tamẽ patrem deũ, & filiũ deum, & ſpiritũ ſanctum deum, ſolum æternũ & immortalem propria ſua ſubſtãtia, ſicut deus ſolus & æternus & immortalis eſt ea diuinitate quæ eſt ante ſecula. Hoc ſi tibi diſplicet. & placet à me audire quẽadmodũ de ſcripturis ſanctis aſſeratur, lege etiam illud quod prolixius conſcriptũ miſi benignitati tuæ. Si autem illud tibi nõ vacat legere. nec mihi vacat fruſtra verba iactare. Poſſum tamẽ quãtũ dominus dederit facultatis vel dictãti

tibi vel

A tibi vel ſcribenti, ego quoque vel dictando vel ſcribendo, ad quod volueris reſpondere. Huic ſcripturæ à me dictatæ & relectæ ego Auguſtinus ſubſcripſi.

Paſcentius Auguſtinum contumelioſe cōpellat, vrgens vt proferat quis è tribus perſonis ſit vnus deus, ad conflictum ſub arbitris prouocans. Epiſt. CLXXVI.

OPTAVERAM te frater dilectiſsime priſtini erroris tui conſilium deponere, non miror te in ipſo adhuc permanere, ſicut epiſtola quā ad me miſiſti, clamat. Nam ita eſt dignatio tua, ſicut ſitiens nimio calore accenſus, ſi inuenerit aquam cœnoſam, & ſe ingurgitauerit, poſtea etiā ſi limpidiſsimam & frigidam reperiens biberit, nō ſatis proficere poteſt, quandoquidē cœno ſemel eius cor & anima obruitur. Denique quod pace tua dicam, ita eſt conſilium præſtantiæ tuæ, ſicut arbor curua & nodoſa quæ nihil in ſe rectum habet, & aciem peruertit oculorum. Reſcribit mihi ſanctitas tua, patrem deum, filiū deum, ſpiritum ſanctum deum, ſed vnum deum. Quis è tribus vnus deus? An forte eſt vna perſona triformis quæ hoc nomine nuncupetur? Tu ſi voluiſſes & conſideres de profeſsione tua, reſideres mecum cum coëpiſcopis B tuis puro ac pacifico animo & ſpiritu, & conferres de iis quæ ſunt dei, & quæ ad gloriam & gratiam ſpiritalem pertinent. Vnde quid opus eſt ſcribere & reſcribere quod nos non ædificat?

Auguſtinus deum vnum profitetur, triformem negat, conflictum non detrectat, ſi excipiantur quæ dicuntur. Epiſtola CLXXVII.

LITERAE tuæ nec ad reddenda conuicia me prouocare, nec à reddendis literis reuocare potuerunt. Ea quippe quæ ſcripſiſti mouerent me, ſi à veritate dei nō à poteſtate hominis dicerentur. Dixiſti conſilium meum arborem curuam & nodoſam, quę nihil in ſe rectum habet, & aciem peruertit oculorum. Quid in me diceres ſi à placito quod inter nos mane ſtatueramus, ego receſsiſſem, & in re facilima quę rectè placuerat, curuam refragationem & nodos difficultatis poſuiſſem? Neque enim aqua cœnoſa ingurgitatum me iudicares, ſed perfidiæ (quod multo peius eſt) ebrietate ſubmerſum, ſi non talis poſt prandiū rediſſem, qualis ante prandium receſsiſſem. Sed ecce nunquid non reſcripſiſti quod voluiſti, & nullā calumniam formidaſti? Sic ergo potes & cætera, vt ſit quod C vel noſipſi vel alij poſsint cōſiderare & iudicare. Quod enim dicis triformem dei perſonam me credere, ſi legere dignatus fuiſſes quod aliud aliquando prolixius miſi, & ad ea quæ ibi ſcripta ſunt reſpondere voluiſſes, hoc fortaſſe non diceres. Sed tamē ecce & hoc ipſum quod triformem dei perſonam dicam, & dictaſti & conſcriptum miſiſti, & nullam calumniam timuiſti. Ecce oſtendiſti verum eſſe quod dico, non ideo te ſicut placuerat cum ſimul eſſemus verba tua dictare noluiſſe, quia calumniam timebas, ſed quia de veritate non confidebas: modo quia iam tibi placuit dictare, an triformem dei perſonam credam, reſpondeo non me ita credere. Vna quippe forma eſt, quia vna, vt ita dicam, deitas, & ideo vnus deus pater & filius & ſpiritus ſanctus. Tu autem peto digneris breuiter reſpondere, quomodo accipias

1.Corin.6. quod ait Apoſtolus, Qui adhæret meretrici, vnum corpus eſt, qui autem adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Diuerſi enim ſexus corpora ſibi adhærentia, vnum corpus dixit. Et cum ſpiritus humanus nullo modo poſsit dicere, Ego & dominus vnum ſumus: tamen cum adhæret domino, vnus ſpiritus eſt: quanto magis ille qui veriſsime dixit, Ego & pater vnum ſumus, quia inſeparabiliter patri cohæret, ipſe & pater vnus deus eſt? Si ta- Ioan.10. men vel hoc verbum admittitur in illa diuinitate, vt dicamus cohæret, quod nunquam omnino vel fuit vel eſſe poterit vlla diſtantia ſeparatum. Ad hoc reſponde, vtrum tibi placeat biformem ſpiritum dici, quando qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Quod ſi tibi nō placet, nec ego triformem deum dixi patrem & filium & ſpiritum ſanctum, ſed vnum deum. Si autem in præſentia vis vt collocamur, gratiam quidem habeo dignationi & beneuolentiæ tuæ. Sed ſicut iam mihi aliud quod voluiſti reſcribere dignatus es, ita dignare reſcribere dictaturos nos eſſe quæ dicturi ſumus, & nō deero voluntati tuæ, quantum me adiuuerit dominus. Nam ſi ſcribis, & ſcribo, non nos ædificat, quomodo nos ædificat: dicis, dico, vbi poſt verborum ſtrepitum nō inuenimus quod legendo recenſeamus. Auguſtinus hæc dictaui, & relictis ſubſcripſi. Abſtineamus nos à conuitiis, ne tempus inaniter impendamus, & ad id quod agitur inter nos potius aduertamus.

D

Non eſt epiſtola, ſed altercatio, ad quam prouocarat Paſcentius Arrianus, homo ſimpliciter impudens. Habita eſt autem notariis quæ dicebantur excipientibus, E *arbitro Laurentio, Hippone regio, in domo Anicia, ſecundum Auguſtini ſententiam pronunciatum eſt. Mirum eſt autem Paſcentium tam male inſtructum ad certamen veniſſe, cum tam glorioſe prouocarit.*

Epiſtola CLXXVIII.

LAVRENTIVS vir clariſsimus partibus & perſonis in commune poſitis dixit: Dei diſcutiendum eſt negocium, naturæq; eius in qua plerique labuntur homines, examinanda perfectio, ſi poſt illud totum quod pars parti, perſona perſonæ conuicij intulit pridem, iam in vtriuſque maneat ſerenitas animorum, venerande Auguſtine & Paſcenti nobiliſsime dignamini profiteri. De domino enim diſputans animus debet ſerenior inueniri, quia repulſis animoſitatis caliginibus, menti ſe puræ ad intelligendam naturæ ſuæ magnitudinem facilius offeret. Fidem igitur veſtram ex profeſsione opinionum primitus agnoſcere volo, tum demum requirere vtrum liceat præter ſcripturarum diuinarum eloquia vſurpatiuæ defenſionis merito aliquid affirmare. Auguſtinus Epiſcopus dixit: Sunt aliqua fidei neceſſaria à patribus poſita, quæ in verbis diuerſarum linguarum aliter ſonant, aliud in- F tus continent in ſecreto: ſicut ipſa caro Chriſti dei & hominis, hominis pleni infirmitatem oſtendebat exterius, diuinitatis virtutem gerebat interius. Tamen fidem reipublicæ debens vir clariſsimus Paſcentius, qua ipſe extitit prouocatur, fidei quoque ſuæ quam Chriſto debet, qua etiam ſuam credit animā gubernari, dignetur nomen edicere, quia poteſtatis, ætatis etiam, ſimulq; prouocationis eius ordo ſic fieri iuſtiſsime flagitat. Mihi enim placet te iudicem præſidere, quod etiā ipſi placuiſſe manifeſtiſsime comprobatur. Laurentius vir clariſsimus dixit: Tuæ excellentiæ merito, Paſcenti vir nobiliſsime, nos admodum paruiſſe clarū eſt. Tremens enim in tantæ rei negocio paruus præſideo cognitor, formidans ne de tantæ omnipotentiæ natura ſecus quid credens reatum incurram. Sacramento enim me, meum animū animamq; memini conſtrinxiſſe, ne tuas intentiones vlla intētione palpare, nec aliquid à iuſtitia longius cohibere. Tua enim dilectione iudex in cognitione fidei inter viroſq; videor præſidere. Patris ergo è diuerſo ſiſtētis, cui defenſionis verba Auguſtin⁹ vir gra-

G uiſsimus ſe impenſurum oſtendit, poſtulationem quam
petit, quia & ratione non caret, dignare effectui antici-
pare, noménque ſimul propriꝗ religionis edicere. Pa-
ſcentius vir clariſsimus dixit: Nec præſens prudentiſsi-
mus ſuæ fidei Epiſcopus Auguſtinus me negare poteſt
Chriſtianum: in patrem ingenitũ, & in filium genitum,
& in ſpiritum ſanctum me credere profiteor, ſed non
vnius æqualiſq; ſubſtantiæ vel naturæ. Et quoniam he-
ſterna die, cum laudabiliter ſanctum virum & omnis
ſcientiæ Auxentium nominarem, & quem idem vir è
duobus fuiſſet ſecutus, vtrum Arrium an Eunomium
idem frater Auguſtinus ſcrupuloſius inquireret, ego
anathema memoratum continue Arrio & Eunomio
dicere non dubitaui, flagitans vt ipſe quoque homuſion
anathematizaret, eo quod ſcriptum in libris domini-
Homuſi- cis minime reperiatur. Quod facere omnino in nullo
ani. conſenſit, vnde ſe proculdubio homuſianum euidenter
oſtēdit: & quàm pergraue ſit, ipſe prorſus aduertis, ſcri-
pturarũ authoritate calcata, illud ponere quod eadem
ſcriptura non dixit. Si quid enim præter authoritatem
diuinorum voluminum ponitur, vacuum approbatur.

Laurentius vir clariſsimus dixit: Aduertiſne vene-
H rabilis Auguſtine, quid pro ſua proſecutione deſignet,
vel quàm integro proſecutionis modo ſentētiam ſuam
vir clariſsimus Paſcentius firmet? Auguſtinus Epi-
ſcopus dixit: Catholicum me homuſion in ſancta Tri-
nitate credentem hac profeſsione reſpondeo, firmetur
tantummodo eiuſdem viri ſpectabilis Paſcentij reſpon-
ſio, ſi nihil præterquam quod ſcriptum eſt, quiſquam
noſtrum debeat vel audeat in defenſione fidei applicās
nominare. Aut enim licebit, & nulli, maxime Græcis
vbi fides orta eſt, denegabitur: aut non licebit, & ca-
lumnia iuſtiſsime repelletur. Poſtea tamen homuſion
verbum Græcum vnitatem oſtendens, quid contineat,
quid habeat, quidve maneat, exponetur. Lauren-
tius vir clariſsimus dixit: Etiam ab Auguſtino hono-
rabili viro rectiſsime reſpondetur. Aut enim vt ipſe
proſecutus eſt, licebit aliquid quod ſcriptum non eſt,
defendendæ fidei merito ponere, & ponendum eſt li-
cite: aut non licebit, & vtrunque penitus denegandum
eſt integre: vnde opus non eſt agnito iam vocabulo ſo-
nante profeſsionem vlterius quicquam inquirere, niſi
vt ipſum homuſion nobis venerabilis Auguſtinus ſuæ
religionis Epiſcopus ſcriptum oſtendat in lege. Au-
I guſtinus Epiſcopus reſpondit: rectiſsimam iuſtitiæ li-
neam tenens, O nobiliſsimæ fidei vir præſidens, agnoſce
rationémque perpende, quia de tuo non ſolum alij ſa-
pientiſsimi viri iudicio iudicabunt, verum etiam deus
veriſsimus, qui eſt omnium iudex, plenius iudicabit.
Non enim differentis dei ſpernendum eſt iudicium,
nonnunquam & in præſenti iudex vltor aſſurgit. Fi-
dei ergo noſtræ iam dignare rationem inquirere, ſym-
bolúmque quo fides vtcunque conſtat, ſingolos præci-
pe tuis auribus coram omnibus recitare. Laurentius
vir clariſsimus dixit: A iuſtitia nulla ratione diſcor-
dat, vt ipſe digneris qui petitor es, Paſcenti vir clariſ-
ſime, tuæ fidei ſymbolum recitare. Tunc Paſcentius
ſono clariori ſymbolum recitans, credere ſe in deum
patrem omnipotentem, inuiſibilem, ingenitum, & in-
capabilem dixit, & in Ieſum Chriſtum filium eius deum
natum ante ſecula, per quem facta ſunt omnia, & in
ſpiritum ſanctum. Auguſtinus Epiſcopus reſpon-
dit: Memorem eſſe amplitudinem veſtram in dei ne-
gocio, præſidens cognitor proſecutionis noſtræ, nō du-
bito, quia vir clariſsimus Paſcentius nihil ponendum
eſſe in fidei ratione, præterquam quod ſcripturæ conti- K
nent, aſſeruit: qui licet fidei catholicæ homuſion verbō
pro macula nominis ſecundum ſuos authores nitatur
opponere, ex eo quod poſuit, vel potius vetuit, hinc ma-
gis & homuſiō à Græcis ſacerdotibus poſitum verbum
in aſſertionem fidei dici debere rectè defendimus, &
aliqua quæ ſcripta non ſunt, ab ipſis potius temere po-
ſita vel dicta modo probamus. Laurentius vir cla-
riſsimus dixit: Curſum, vt video, honorabilis Auguſti-
nus negocij præſentis calcem ſeſe obtinuiſſe declarat,
ſeſeq; docturum aſtruens aliqua quæ ſcripta non ſunt,
tuæ Paſcenti clariſsime authores fidei poſuiſſe, quæ ſe-
queris. Quæ ſi in lege nō poſita, & à vobis propria vſur-
patione fidei merito poſita eſſe docuerit, iam quæren-
dum erit, quia iam licere manifeſtum erit, quid in in-
timis homuſion verbum habeat, ad quam rem perti-
neat, cuíque rei rectè hoc verbum adhibitum iudicetur,
iuſtéque inuentum vel poſitum ipſa fidei perfectio ro-
borabit. Paſcentius vir clariſsimus dixit: Non de-
cet nos aliquid ſine authoritate ſcripturarũ ponere di-
uinarum, quid eſt tamen ſepoſito calumniæ artificio,
quod dicit vel proponit è diuerſo defendēs frater Au-
guſtinus, abſque legis authoritate non alicubi poſuiſſe L
vel dicere, publicer palàm: & ſi cōuicerit, nec homuſion
iniuſte ab ipſis poſitum, etiam ego iam publice concla-
mabo, ſtatimque eorum communioni ſocius fio. Lau-
rentius vir clariſsimus dixit: Nihil tam optimum tamq;
libertati fideiq; & animæ congruum, quàm longa ter-
giuerſatione, quam potuit ſtoliditas enutrire, ocyus de-
relicta, animoſitatis qua deo fit iniuria, obſtinata ali-
quandiu nebula repellatur, atque quæ occulta in lin-
guis variis ſunt euidentius luce pandantur. Sed ne in
longum negocium iam propè victoria pacatum oratio
protrahat diuturna, quod abſque legis authoritate à
Paſcentio viro clariſsimo, vel ab eius authoribus recla-
mas poſitum, dignare iam Auguſtine vir ſanctiſsime
publicare. Auguſtinus Epiſcopus reſpondit: In aſ-
ſertione fidei patrem ingenitum & incapabilem dixit,
cum nec ingenitum nec incapabilem ſcriptura patrem
alicubi teſtetur: qui licet ingenitus pater ſit, quia hoc
ipſum vtrique confitemur, tamen hoc nullius ſcriptu-
ræ ſeu veteris ſeu nouæ continet textus. Eſt enim inge-
nitus, qui à nullo eſt genitus: ſed hoc eſt ingenitus quod
genitus, vtpote de deo deus. Non enim quia Adam in-
genitus approbatur, idcirco eſt homo: & Abel quia de M
ipſo eſt genitus, non eſt homo: hominem genuit quod
eſt, ingenitus homo: deus quod eſt genuit eiuſdem ſub-
ſtantiæ, eiuſdem eſſentiæ, ſine tempore ſibi coæternum
genuit. Ante quem nihil eſt temporis, non accipit mo-
dum. Eſt igitur ingenitus pater, quia vt dictum eſt, à
nullo eſt genitus, ſed eſt genito coæternus: quomodo
ignis in ſubſtantia ſua, in qua eſt à creatore creatus, eſt
quidem ingenitus, ſed genito à ſe ſplendori cōſubſtan-
tialis eſt & coæternus. Hanc dei Trinitatis ſubſtantiam
vnam homuſion verbo Græci complecti breuiter ma-
luerunt. Non enim nomen eſt, ſed res terribilis in ver-
bo huiuſcemodi ſonans. Quod verbum aperte ipſe
filius declarat, cum dicit: Ego & pater vnum ſumus. *Ioan.10.*
In iſto vno conſiſtit ſubſtantia vna. nam ex eo quod
eſt vna, & ipſe filius manet in ea, vnde etiam iam cir-
cumamictus carnis veræ trahea dicit: Nemo nouit fi- *Matt.11.*
lium niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui
voluerit filius reuelare? Ecce & filius per ſeipſum inui-
ſibilis approbatur. Quid eſt quod quaſi acutius in fidei
ponere aſſertione nituntur? Incapabilem autem nec

A legunt, nec iuſte defendunt. Quomodo enim incapabilis pater, quem capit filius totum, ipſo dicente: Joan.14. Ego in patre, & pater in me? De quo etiam Paulus Apoſtolus dicit: Philip.2. Quoniam cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo. qui formam implet dei, nihil habet minus deo. Quomodo ergo incapabilis pater dicitur, qui capitur totus a filio? Ecce enim quæ ſcripta non ſunt in lege vſpiam, a vobis temere ponuntur in ſymbolo, vbi nihil magis aliter oportet inſeri, prætérquam ſcripturæ veridicæ continet modus. Cur vobis de homuſion verbo viſum eſt fidei catholicæ inuidiam excitare, quæ ſubſtantiam dei vnam ſimpliciter credens, hoc verbum à Græcis patribus in aſſertionem fidei defendendo accepit? In concione enim, hoc eſt in ſymbolo quod eſt inter animas noſtras & deum, quid viſum eſt hominibus aliquibus ponere, quæ ſcripta nõ reperiuntur in lege? Neque enim alicubi ingenitus aut incapabilis pater. Laudantes enim deũ, dicere ſolemus in precibus, eius magnitudinem admirantes: Qui capit omnia, quem capit nemo, ſcilicet hominum. Nam totus capitur à filio, cuius formam implet filius vnius incommutabilis naturæ ſecreto. Ergo neque ſolus B inuiſibilis pater, ſed & filius inuiſibilis. Sicut hominibus inuiſibilis pater, ita inuiſibilis hominibus filius, ſecundum illud ſecretum quod manet in patre. Non ergo iuſte poſitus eſt inuiſibilis ſolus pater in ſymbolo, ſed inuiſibilis tota trinitas deus, excepta carne ſuſcepta 1.Timot.1. à filio, de qua dicit Apoſtolus: Inuiſibili ſoli deo honor & gloria in ſecula ſeculorum. Totus ergo habitat pater in filio, cuius patris formam idem filius non ex parte, ſed implet in pleno. Hanc Apoſtoli Pauli ſententiam, qua dicit intimatq; dei mortalibus ſecreta, Qui cum in Philip.2. forma dei eſſet, aliqui male pronunciantes male ſentiendo bene digeſta, non eſſe auſum filium dei per imparilitatem æqualem, ſed per rapinam fieri deo patri prorſus affirmant: quod inique ſentitur. Si enim diceret, Qui cum deus eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, poſſet anguſtiis fidei ſuæ quilibet qualecũque etſi debile de qua ſine mora excluderetur, ſpacium inuenire. nunc verò quia cum in forma dei eſſet, dixit, omnem machinationis iniuſtæ aditum intercluſit: vbi eſt forma, nihil habet prorſus minus omnino 2.Corin.5. natura. Deus enim, ait idem Apoſtolus, erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Quomodo enim C ſuſciperet minor maiorem, niſi ſe vna natura cognoſceret parem? Neque enim lineamentis ſpaciiſque membrorum hæc dei forma diſtenditur, vt pater filium in ſe ſuſcipiat habitantem, aut in ſe filius patrem oſten- Ioan.14. dat manentem, ſicut ipſe ait: Pater in me manens, facit opera mea. aut euacuatur cum ſpiritum ſanctum ſuum pater & filius omnem creaturam ſuam proferat illuſtrantem, quomodo cogitari non poteſt, quomodo explicari non poteſt, ſimul ſecum vnum eſſe, quod ſecundum incommutabilem omnino ſubſtantiam in trinitate deus eſt. Ecce quid eſt homuſion, quod exprobratur iniuſte. Non enim verbum ſolum, ſed res in verbo: nec ſolus ſermo ſonans auribus, ſed ſubſtantia vna eſt dei credenda in mentibus. Si enim in homine credente in ſe totus deus credendus eſt habitare, quomodo filium totum in ſe pater, aut filius patrem non credatur excipere? Ac per hoc ipſe in patre, & pater in eo manet, & ex patre & filio ſanctus credendus eſt ſpiritus non ſolum proceſsiſſe, ſed ſemper ad peragenda opera trinitatis omnino procedere, ſicut eadem trinitas Abraham amicum ſuum in vnitate nominis di-

gnata eſt viſitare. Quid eſt quod calumniantur de ho- D muſion verbo Græco, quia ſcriptũ in lege minime inuenitur? Cur nõ vident culpam ſuam? Cur ſibi nõ diſplicent, cum ponũt in ſymbolo verba vel nomina quæ non ſunt vlla ſcriptura digeſta? Qui diſponit arguere, non faciat vnde alium nititur accuſare. Inſiciunt de verbo ſimplici, & ratione fidei pleno, quaſi de ſtipula oculum fratris, & ſuum ſauciatũ præter ſcripturas ponendo quod credunt tãquam de immanitate non peruidẽi trabis. Ecce homuſion rectè probamus poſitum, & in aſſertionem fidei, qua trinitatis vnitas à catholicis creditur à Græcis patribus dictum. Quid ſi Græcus ipſe obiiciat, non Latino, non Barbaro ſed ſibi magis licere verba ad fidem pertinentia diuulgare? Nam ſciẽdum eſt, Amen & Halleluia, quod nec Latino nec Barbaro licet in ſuam linguam trãsferre, Hebræo cunctas gentes vocabulo decantare. Non enim in Africa aut in cuncta Barbaria, ſed in Syria vel Græcia (vbi & ipſa caro voluit de virgine naſci dominica) decuit vel oportuit verba fidei compendioſe firmare. Denique nõ Latino, non Barbaro ſtylo venerandus ille Moyſes, nõ Prophetæ, non Apoſtoli, non ipſi Euangeliſtæ, ſed aut E Hebræo aut Græco ſcripturas eloquio dominicas firmauerunt, quas poſtea viri probati ac diſertiſsimi in omnibus periti linguis, de Hebræo primitus in Græco, de Græco in Latino ſtylo ediſſerere cum labore nimio maturarunt. ὁμόυσιος ergo exponitur vnius ſubſtantiæ pater & filius & ſpiritus ſanctus. Nemo ergo iam calũnietur verbo: quia licet ſcriptum nõ ſit, quod habet interius vel ſonat, oſtendit, non per aliquem aliũ, ſed per vnam diuinitatis ſubſtantiam, in qua filius patri loquitur, dicẽs: Tua omnia mea ſunt. & mea tua. Ioan.17. Iam ipſi viderint qualiter auſi fuerint, nomina quæ ſcripta in lege non ſunt, vel verba in ſymbolo cõtinuare, nõ aliud niſi oſtendere genitum ab ingenito (quòd ſit incapabilis) potentia patris filium ſegregare. Deus enim pater ſubſtantia ſua genuit filium æqualem ſibi. docet hoc veridicus ille ſecretorum interpres diuinorum Ioannes. Propterea Iudæi volebant, inquit, eum interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum di- Ioan.5. cebat deum, æqualem ſe faciens deo. Conſubſtãtialem itaque ſibi genuit filium pater, quia non accepit tanquã creatura indigẽs vnde genuiſſet. Tota copia quod ipſe eſt hoc genuit, perfectum genuit: quia ſine tempore eſt ipſe qui genuit, & quem genuit. Si homo generat quod F eſt, deus non potuit generare quod eſt? Accepit homo ab ipſo deo, & tamen licet acceperit, hoc generat quod accepit. à nullo accipiens pater deus quod eſt, generare non potuit? Hanc æqualitatem ſubſtantiæ ὁμόυσιον ſermo Græcus oſtendit, nihil auſterum, ſed optimum dulceq;, & hoc quod credẽdum eſt, humanis cordibus introducit. Etſi enim verbũ ipſum in lege ſcriptũ non inuenitur, quia æqualis eſt patri filius, per beatum Ioannẽ primitus, & per Paulum poſtea comprobatur. Ioannes enim æqualitatem dixit, Paulus formam impleuit. In Deut.17. duobus, inquit ſcriptura, aut tribus teſtibus ſtabit omne Matth.18. verbum. Per duos enim veriſsimos teſtes iam probauimus vnius ſubſtantiæ eſſe, æqualeſq; patrem & filium, addamus & tertium, Thomam illum diſcipulum poſt dubitationem fortius confitentem dominum & deum, quem nec reſurrexiſſe crediderat crucifixũ. Dominus Ioan.20. meus, inquit, & deus meus. Approbat filius dictũ, quia ſe cognoſcit à ſua creatura iuſtiſsime deum & dominum proclamatum, patri vtiq; & ſancto ſpiritui coæternum. Homuſion vtiq; verbum eſt Græcum, & Chri-

G ſtus Græcum eſt nomen. Qui accuſat per iniuſticiam de verbo quod non intelligit, fidem nõ accipiat & de nomine nomen. Homuſion verbum vnius einſdemq; ſubſtantiæ ſonat in Græco, non quenquam infirmum, ſed patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Iam ergo nemo improbet quaſi verbum, ſed aperte ſeparet quiſquis & quod non poteſt, homuſion patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Contra hoc pugnetur quod poſsidet, quod habet, quod docet verbum Græcum, non contra ipſum verbum, quod auribus tetinnit ſyllabis articulatum: contra diuitias, contra ęqualitatem naturæ, quam poſsidet verbum ipſum Græcũ non contra exteriorem veluti corticem ab eo qui ſe audere dicit, ſi præualet repugnetur. Abſit erubeſcamus catholici in vniuerſo manentes, nos appellari propter fidem veram vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ, à nonnullis verbum Græcum nõ intelligentibus Homuſiones, qui nos appellari gaudemus de Chriſti nomine Chriſtianos.

Homuſiones.

Neque enim in parte accipiendum eſt verbum Græcum, & in parte alia refellendum. Nemo ergo vtatur Chriſti nomine ex vocabulo Græco. Erubeſcat ſe dici Chriſtianum, quia nomen eſt Græcum. Non accipiatur Paulus, qui dicit Ro-

H manis ſcribens, In quo clamamus abba pater, in vno nomine duabus vtitur linguis. Dicit enim abba Græco vocabulo patrem, & Latine nominat identidem patrem.

Roma. 8. *Abba.*

Contemnatur idem Apoſtolus Paulus, & in nouiſsimis partibus ad Corinthios Epiſtolæ, vbi plebem arguens, ſimul Græco & Syro vtitur verbo. Si quis, inquit, non amat dominum, ſit anathema maranatha. Anathema Græco ſermone dixit condemnatus: maranatha, donec dominus redeat.

1. Corin. 16. *Maranatha.*

Iam ergo nemo appellet oleũ quo fideles vnguntur Græco nomine chriſma: homuſion reprobatur vnam Trinitatem reſonãs, eandemq; naturam. Quid eſt enim quod dixit beatiſſimus Paulus. Si quis non amat dominum: niſi, ſi quis humiliat ſe deo: Nõ ergo rectè dicitur dominũ amare, qui dei & domini vnius audet ſubſtantiam ſeparare, de quo dicitur in lege: Audi Iſraël, domin⁹ deus tuus, deus vnus eſt.

Deute. 6.

Non corpore vtique, liniamentiſq; corporeis extenſus, ſed vna pater & filius & ſpiritus ſanctus deitate perfectus. Plura quidem Græco verbo definita reperiuntur in lege, ſed pro multis hæc pauca quæ dicta ſunt, ſapientibus credo ſufficere. Si æqualitas non eſt,

I non auderet inferior dicere ſuperiori: Omnia mea tua ſunt, & tua mea. Nec auderet dicere, Volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum. Non, inquam, diceret, Volo, ſed diceret, ſupplicans rogo.

Ioann. 17.

Abſurdum igitur non eſt, vt in conciliis patrum Græco verbo patris & filij & ſpiritus ſancti vna ſubſtantia firmaretur, cum ſuper Apoſtolos primitus ſpiritus ſancti propria largitate linguarũ varietas fundaretur. Audiuimus enim eos, ait ſcriptura Actuum Apoſtolorum, loquentes variis linguis magnalia dei.

Acto. 2.

Magnalia vtique ſunt non deorum, ſed dei. Græca lingua vnam ſubſtantiam credi patris & filij & ſpiritus ſancti. Hebraicè igitur, Gręcè & Latinè ſuper crucem domini à Pilato fuit cauſa eius ſcripta. Si licuit vti Gręca lingua, vel imò permiſit ipſe dominus, vt cauſa mortis eius eſſet ſcripta, cur abhorret vt ſubſtantia eius qua deus eſt æqualis cum patre, Græco vocabulo approbetur oſtenſa? Si minime licet patris & filij & ſpiritus ſancti vnam ſubſtantiã lingua exeri Græca, ergo nec deũ laudari decet & Barbara. Sicut enim Græca lingua, quod eſt homuſion, vna dicitur vel creditur à fidelibus Trinitatis omnino ſubſtantia, ſic vna rogatur vt miſereatur, à cunctis Latinis & Barbaris vnius dei natura, vt à laudibus dei vnius nec ipſa lin-

K gua barbara ſit vt Latinis aliena. Latinè enim dicitur, Domine miſerere: Sola ergo hæc miſericordia ab ipſo vno deo patre & filio & ſpirito ſancto lingua debet Hebræa vel Græca, & ipſa ad poſtremum poſtulari Latina, non autem & Barbara.

Gr… *Græce lingua Romanæ* …

Si enim licet dicere, non ſolum Barbaris lingua ſua, ſed etiam Romanis ſiboraarmen, quod interpretatur, domine miſerere, cur non liceret in conciliis patrum in ipſa terra Gręcorum, vnde vbiq; deſtinata eſt fides, lingua propria homuſion confiteri, quod eſt patris & filij & ſpiritus ſancti vna ſubſtãtia? Nam ſubiectionem filij patri debitam ex carnis infirmitate ſuſceptam, etiam nos (quia iuſtum eſt, veriſſime confitemur, in qua cum infirmitate nõ ſolum ſubditum, ſed & ſeruum eundem iſsime cõfitemur, ipſo dicente in prophetia ad patrem: O domine quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillę tuę, id eſt, Mariæ.

Pſal. 115.

Patet ergo in quo ſit æqualis patri filius, in quo ſit non ſolum ſubditus aut inferior, ſed etiam humiliſſimus ſeruus. Ipſe inquam, oſtendit in quo ſit humilis, in quo ſit ęqualis, vnde omnipotens, vnde infirmus, vnde abiectus, vnde ſpecioſus, vnde diues, vnde egeſtati ſubiectus.

Laurentius vir clariſſimus dixit: Euidentiſ- L ſime claruit defenſionem aſſertionis fidei ſuæ Auguſtinum virum clariſsimum communiſſe, multáque magis tuos authores vir clariſsime Paſcenti abſque ſcriptura temere poſuiſſe, nec eſſe nomen fidei homuſion, ſed æqualitatem magis ipſius Trinitatis. Sed ſi inueniuntur in lege verba quę improbata ſunt, dignare vir nobiliſſime reſpondere, vt certe nobis pares ire poſsitis.

Sententia.

Nam proculdubio intueris à nobis præſentem virum Auguſtinum ſuis aſſertionibus nimium tranſilire. Apud te enim nobiliſsime vir eligo quàm apud deum perennis reatus culpas incurrere.

Paſcentius vir clariſsimus reſpondit: Scripta quæ propoſui, nõ ſunt quidem in lege, ſed debere propter honorem patris aſtrui rectè defenduntur.

Laurentius vir clariſsimus dixit: Sic ergo & homuſion, quod in dubium veniebat te proponente, & ſi ſcriptum non eſt, res ipſa tamen, quę latet in verbo, vera eſt. Credatur honorifice vnitati, ne fiat iniuria Trinitati.

Auguſtinus Probæ & Iulianæ nobilibus viduis gratulatur de Demetriade, quæ virginitatis velum acceperat, agens gratias pro munuſculo miſſo. M

Epiſtola CLXXIX.

DOMINARVM honore digniſsimis, merito illuſtribus & præſtantiſsimis filiabus Probæ & Iulianę, Auguſtinus in domino ſalutẽ. Impleſtis gaudio cor noſtrũ, tanto iucũdius quãto charius, tanto gratius quanto citius. Veſtræ nanque ſtirpis ſanctimoniam virginalem, quoniam quacunque innotuiſtis, ac per hoc vbique fama celeberrima prædicat, velociſsimum volatum eius fideliore atque certiore literarum nuncio præueniſtis, & prius nos feciſtis exultare de cognito tam excellenti bono, quàm dubitare de audito. Quis verbis explicet? quis digno præconio proſequatur, quantum incomparabiliter glorioſius, atque fructuoſius habeat ex veſtro ſanguine fœminas virgines Chriſtus, quàm viros conſules mundus? Nam volumina temporum, ſi magnum atque præclarum eſt nominis dignitate ſignare, quanto eſt maius atque præclarius, cordis & corporis integritate tranſcendere? Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior ſanctitate, quòd ſit per diuinum conſortium præcipuam in cœlis conſecutura ſublimitatem,

A ſublimitatem, quàm ſi eſſet per humanum connubium prolem propagatura ſublimem. Generoſius quippe elegit Anicians poſteritas tam illuſtrem familiam beare nuptias neſciendo, quàm multiplicare patiendo, & in carne iam imitari vitam angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc eſt vberior fœcundiorq́; fœlicitas, non ventre graueſcere, ſed mente grandeſcere: nõ lacteſcere pectore, ſed corde candeſcere: non viſceribus terram, ſed cœlum orationibus parturire. Dominarum honore digniſsimæ filiæ, perfruamini in illa quod defuit vobis, perſeueret vſque in finẽ adhærens coniugio quod non habet finem. Imitentur eam multæ familiæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelſæ excelſius humilem, virgines quæ ſibi optant Aniciorum claritatem, eligant ſanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando aſſequentur? Hoc autem ſi plene cupierint, mox habebunt. Protegat vos incolumes & fœliciores dextera altiſsimi, dominæ honore digniſsimæ, & præſtantiſsimæ filiæ: pignora ſanctitatis veſtræ, præcipue ipſam ſanctitatem [veſtram] B præcipuam debito veſtris meritis officio dilectione domini ſalutamus. Velationis apophoretum gratiſsime accepimus.

Auguſtinus Honorato Epiſcopo, diſtinctius explicat, quibus, quãdo, & quomodo fugiendum, imminente periculo.

Epiſtola CLXXX.

SANCTO fratri & coëpiſcopo Honorato, Auguſtinus in domino ſalutem. Charitati tuæ miſſo exemplo Epiſtolæ quam fratri Quoduultdeo noſtro coëpiſcopo ſcripſi, putabam me hoc onere caruiſſe, quod mihi impoſuiſti, quærendo conſilium quid in his periculis quæ tempora noſtra inuenerunt, facere debeatis. Quamuis enim Epiſtolam illam breuiter ſcripſerim, nihil me tamen prætermiſiſſe arbitror, quod & reſpondenti dicere, & quærenti audire ſufficeret: quandoquidem dixi, nec eos eſſe prohibendos, qui ad loca, ſi poſſunt, munita migrare deſiderant, & miniſterij noſtri vincula, quibus nos Chriſti charitas alligauit, ne deſeramus Eccleſias quibus ſeruire debemus, non eſſe rumpenda. Iſta quippe verba ſunt quæ in illa ipſa Epiſtola poſui: Reſtat ergo, inquam, vt nos, quorum miniſterium quantulæcunque plebi dei C vbi ſumus manenti, ita neceſſarium eſt, vt ſine hoc eam non oporteat remanere, dicamus domino: Eſto nobis in deum protectorem & in locum munitum. *Pſal. 30.* Sed hoc conſilium tibi propterea non ſufficit, vt ſcribis, ne contra domini præceptum vel exemplum facere nitamur, vbi fugiendum eſſe de ciuitate in ciuitatem monet. Recolimus enim verba dicentis: *Mat. 10.* Cum autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Quis autem credat ita hoc dominum fieri voluiſſe, vt neceſſario miniſterio, ſine quo viuere nequeunt, deſerãtur greges quos ſuo ſanguine comparauit? *Matt. 2.* Nunquid hoc fecit ipſe, quãdo portantibus parentibus in Aegyptum paruulus fugit, qui nondum Eccleſias congregauerat, quas ab eo deſertas fuiſſe dicamus? *2. Cor. 11.* Nunquid quando Apoſtolus Paulus, ne illum comprehenderet inimicus, per feneſtram in ſporta ſubmiſſus eſt, & effugit manus eius, deſerta eſt quæ ibi erat Eccleſia neceſſario miniſterio, & *1 murum. Act. 9.* non ab aliis fratribus ibidem conſtitutis quod oportebat impletum eſt? Eis quippe volentibus hoc Apoſtolus fecerat, vt ſeipſum ſeruaret Eccleſiæ, quem propriè perſecutor ille quærebat. Faciant ergo ſerui Chriſti, miniſtri verbi & ſacramenti eius, quod præcepit ſiue permiſit. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quãdo eo- D rum quiſquam ſpecialiter à perſecutoribus quæritur, vt ab aliis qui non ita requiruntur, nõ deſeratur Eccleſia, ſed præbeant cibaria conſeruis ſuis, quos aliter viuere non poſſe nouerunt. Cum autem omnium, id eſt, Epiſcoporum & clericorum eſt commune periculum, ij qui aliis indigent, non deſerantur ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes tranſeant, aut qui habent remanendi neceſsitatem, non relinquantur ab eis, per quos illorum eſt Eccleſiaſtica ſupplenda neceſsitas, vt aut pariter viuant, aut pariter ſufferant, quod eos paterfamiliás volet perpeti. Quod ſi cõtigerit, vt ſiue alij maius, alij minus, ſiue omnes æqualiter patiantur, qui eorum ſint qui aliis patiuntur apparet, illi ſcilicet qui cum ſe poſſent talibus malis eripere fugiendo, ne aliorum neceſsitatem deſererent, manere maluerunt: hinc maxime probatur illa charitas, quam Ioannes Apoſtolus commendat dicens. Sicut Chriſtus animam ſuam *1. Ioan. 3.* pro nobis poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Nam qui fugiunt, vel ſuis deuincti neceſsitatibus fugere non poſſunt, ſi comprehenſi patiuntur, pro ſeipſis non pro fratribus vtique patiuntur. Qui ve- E ro propterea patiuntur, quia fratres qui eis ad Chriſtianam ſalutem indigebant deſerere noluerunt, ſine dubio ſuas animas pro fratribus ponunt. Vnde illud quod Epiſcopum quendam dixiſſe audiuimus: Si dominus nobis imperauit fugam in eis perſequutionibus vbi poteſt fructus eſſe martyrij, quanto magis debemus fugere ſteriles paſsiones, quando eſt barbaricus & hoſtilis incurſus? Verum eſt quidem & acceptabile, ſed his quos Eccleſiaſtici officij non tenent vincula. Nam qui clades hoſtiles ideo non fugit, cum poſsit effugere, ne deferat miniſterium Chriſti, ſine quo non poſſunt homines vel fieri vel viuere Chriſtiani: maiorem charitatis inuenit fructum, quàm qui non propter fratres, ſed propter ſeipſum fugiens atque comprehenſus non negat Chriſtum, ſuſcipitque martyrium. Quid eſt ergo quod in Epiſtola tua priore poſuiſti? Dicis enim, Si in Eccleſiis perſiſtendum eſt, quid ſimus nobis vel populo profuturi nõ video, niſi vt ante oculos noſtros viri cadant, fœminæ conſtuprentur, incendãtur Eccleſiæ, nos ſub tormentis deficiamus, cum de nobis quæritur quod non habemus. Potens eſt quidem deus audire preces fa- F miliæ ſuæ, & hæc quæ formidantur auertere, nec ideo tamen propter iſta quæ incerta ſunt, debet noſtri officij eſſe certa deſertio, ſine quo eſt plebi certa pernicies non in rebus vitæ huius, ſed alterius incomparabiliter diligentius ſolicitiuſq́; curandæ. Nam ſi certa eſſent iſta mala quæ timẽtur, ne in locis in quibus ſumus, forte cõtingant, prius inde fugerent omnes, propter quos ibi manendum eſt, & nos manendi neceſsitate liberos redderent. Non enim quiſquam eſt, qui dicat miniſtros manere oportere, vbi iam non fuerint quibus neceſſe ſit miniſtrare. Itaque quidam ſancti Epiſcopi de Hiſpania profugerũt, prius plebibus partim fuga elapſis, partim peremptis, partim obſidione conſumptis, partim captiuitate diſperſis. Sed multo plures, illic manẽtibus propter quos manerent, ſub eorundem periculorũ denſitate manſerunt. Et ſi aliqui deſeruerunt plebes ſuas, hoc eſt quod dicimus fieri non debere. Neque enim tales docti authoritate diuina, ſed humano vel errore decepti, vel timore ſunt victi. Cur enim ſibi putant indifferenter obtemperandum eſſe præcepto, vbi legunt de ciuitate in ciuitatem eſſe fugiendum, & mercenarium non exhorrent qui videt lupum venientem, & fugit,

G quoniam non eſt ei cura de ouibus? Cur non iſtas duas dominicas veráſque ſententias, vnam ſcilicet vbi fuga ſinitur aut iubetur, alteram vbi arguitur atq; culpatur, ſic intelligere ſtudent, vt inter ſe reperiantur non eſſe contrariæ, ſicut non ſunt? Et hoc quomodo reperitur, niſi attendatur quod iam ſuperius diſputaui tunc de locis in quibus ſumus premēte perſequutione fugiendum eſſe Chriſti miniſtris, quando ibi aut plebs Chriſti non fuerit, cui miniſtretur, aut etiā fuerit, & potest impleri per alios neceſſarium miniſterium, quibus non eſt eadem cauſa fugiendi: ſicut in ſporta ſubmiſſus, quod ſupra memoraui, fugit Apoſtolus, cum à perſecutore propriè ipſe quæreretur, aliis vtique neceſsitatem ſimilem non habentibus, à quibus illic miniſterium abſit vt deſereretur Eccleſiæ: ſicut fugit ſanctus Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, cū cū ſpecialiter apprehendere Conſtantius cuperet Imperator, nequaquam à cæteris miniſtris deſerta plebe catholica, quæ in Alexandria commanebat. Cum autem plebs manet & miniſtri fugiunt, miniſteriumque ſubtrahitur, quid erit niſi mer-

H cenariorum illa fuga damnabilis, quibus non eſt cura de ouibus? Veniet enim lupus, non homo, ſed diabolus qui plerūque fideles apoſtatas eſſe perſuaſit, quibus quotidianum miniſterium dominici corporis defuit, & peribit infirmus in tua non ſcientia, ſed ignorantia, frater propter quem Chriſtus mortuus eſt. Quòd autem ad eos attinet, qui in hac re non falluntur errore, ſed formidine ſuperantur, quare non potius contra ſuum timorem domino miſerante atque adiuuante fortiter dimicant, ne mala ſine comparatione grauiora, quæ multo amplius ſunt tremenda, contingant? Fit hoc vbi dei charitas flagrat, non mundi cupiditas fumat. Cha-

2. Cor. 11. ritas enim dicit: Quis infirmatur, & non ego infirmor? Quis ſcandalizatur, & non ego vror? Sed charitas ex deo eſt. Oremus ergo vt ab illo detur, à quo iubetur. Et per hanc magis timeamus ne oues Chriſti ſpiritalis nequitiæ gladio in corde, quàm ne ferro in corpore trucidentur, vbi quandocunque quocunque mortis gene-

32. q. 5. magis. re morituri ſunt. Magis timeamus ne ſenſu interiori corrupto, pereat caſtitas fidei, quàm ne fœminæ violenter conſtuprentur in carne: quia violentia non violatur pudicitia, ſi mente ſeruatur, quoniam nec in carne violatur quando voluntas patientis ſua turpiter carne non vtitur, ſed ſine conſenſione tolerat quod alius

1. de Ciuita. dei ca. 16. & 18. operatur. Magis timeamus ne lapides viui extinguantur deſerentibus nobis, quàm ne lapides & ligna terrenorum ædificiorum incendantur præſentibus nobis. Magis timeamus ne membra corporis Chriſti deſtituta ſpiritali victu necentur, quàm ne membra corporis noſtri oppreſſa hoſtili impetu torqueantur. Non quia iſta non ſunt vitanda cum poſſunt, ſed quia potius ferenda ſunt, quando vitari ſine impietate non poſſunt: niſi forte quiſquam contenderit non eſſe miniſtrum, impium, qui tunc ſubtrahit miniſterium pietati neceſſarium, quando magis eſt neceſſarium. An non cogitamus, cum ad iſtorum periculorum peruenitur extrema, nec eſt poteſtas vlla fugiendi, quantus in Eccleſia fieri ſoleat ab vtroque ſexu, atque ab omni ætate concurſus, aliis baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipſius actionem, omnibus conſolationem & ſacramentorum confectionem & erogationem? Vbi ſi miniſtri deſint, quātum exitium ſequatur eos qui de iſto ſeculo vel non regenerati exeunt vel ligati? Quantus eſt etiam luctus fidelium ſuorum, qui eos ſecum in vitæ æternæ requie non habe-

bunt? Quantus denique gemitus omnium, & quorundam quanta blaſphemia de abſentia miniſteriorum & miniſtrorum? K

Vide quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo ſit acquiſitio malorum æternorum. Si autem miniſtri aſsint pro viribus, quas eis dominus ſubminiſtrat, omnibus ſubuenitur: alij baptizātur, alij reconciliantur, nulli dominici corporis communione fraudantur, omnes conſolantur, ædificantur, exhortantur, vt deum rogent qui potēs eſt omnia quæ timentur auertere, parati ad vtrunque, vt ſi non poteſt ab eis calix iſte tranſire, fiat voluntas eius qui malum aliquid non poteſt velle. Certe iam vides quod te ſcripſeras non videre, quantum boni conſequantur populi Chriſtiani, ſi in præſentibus malis non eis deſit præſentia miniſtrorum Chriſti: quorum vides etiam quantum obſit abſentia, dum ſua quærunt, nō quæ Ieſu Chriſti, nec habent illam de qua dictum eſt, Non quærit quæ ſua ſunt nec imitantur eum qui dixit: Non quæro quod mihi vtile, ſed quod multis, vt ſalui fiāt. Qui etiam perſecutoris principis illius inſidias nō fugiſſet, niſi ſe aliis quibus neceſſarius erat, ſeruare voluiſſet propter quod ait: Compellor autem ex duobus concupiſcentiam habens, diſſolui, & eſſe cum Chriſto multo magis optimum, manere in carne neceſſarium propter vos. Philip. 2. 1. Corin. 10. Philip. 1. L

Hic forte quis dicat, ideo debere dei miniſtros fugere à talibus imminentibus malis, vt ſe pro vtilitate Eccleſiæ temporibus tranquillioribus ſeruēt. Recte hoc fit à quibuſdam, quando nō deſunt alij per quos ſuppleatur eccleſiaſticum miniſteriū, ne ab omnibus deſeratur, quod feciſſe Athanaſium ſupra diximus. Nam quantum neceſſarium fuerit Eccleſiæ, quantúmque profuerit quòd vir ille manſit in carne, catholica fides nouit, quæ aduerſus Arrianos hæreticos ore illius & amore defenſa eſt. Sed quando eſt commune periculum, magíſque timendum eſt, nè quiſquam id facere credatur, non conſulendi voluntate, ſed timore moriendi, magíſque fugiendi obſit exemplo, quàm viuendi proſit officio, nulla ratione faciendum eſt. Denique ſanctus Dauid, ne ſe committeret periculis prçliorum, & fortaſsis extingueretur, ſicut ibi dictum eſt, Lucerna Iſraël, à ſuis hoc petentibus ſumpſit, non ipſe præſumpſit, Alioquin multos imitatores feciſſet ignauiæ, qui eum crederent hoc M feciſſe non conſideratione vtilitatis aliorum, ſed ſuæ perturbatione formidinis. Occurrit aliquādo alia quæſtio, quam contemnere non debemus. Si enim hæc vtilitas negligenda non eſt, vt aliqui miniſtri propterea fugiant imminente aliqua vaſtitate, vt ſeruentur qui miniſtrent eis, quos poſt illam cladem reſiduos potuerint inuenire, quid fiet vbi omnes videntur interituri, niſi aliqui fugiant? Quid ſi enim hactenus ſæuiat illa pernicies, vt ſolos miniſtros Eccleſię perſequatur? Quid dicam, an relinquenda eſt à miniſtris fugientibus Eccleſia, ne à morientibus miſerabilius relinquatur? Sed ſi laici non quæruntur ad mortem, poſſunt occultare quoquo modo Epiſcopos & clericos ſuos, ſicut ille adiuuerit, in cuius poteſtate ſunt omnia, qui poteſt & non fugientem per mirabilem conſeruare potentiam. Sed ideo quærimus, quid nos facere debeamus, ne in omnibus fugiendo diuina miracula tentare dominum iudicemur. Non quidem talis eſt iſta tempeſtas, quādo laicorum & clericorum eſt commune periculum, ſicut in naui vna commune periculum eſt mercatorum atque nautarum. Verùm abſit vt tanti pendenda ſit hæc nauis noſtra, vt debeant eam nautæ, & maxime gubernator periclitantem deſerere, etiam ſi in ſcapham tran-

ſiliendo

A ſiliendo vel etiã notando poſsit effugere. Quibus enim metuimus ne noſtra deſertione pereant, non temporalem mortem, quæ quandoque ventura eſt, ſed æternam quæ poteſt ſi non caueatur venire, & poteſt ſi caueatur etiam non venire, metuimus. In communi autem periculo vitæ huius cur exiſtimamus vbicunque fuerit hoſtilis incurſus, omnes clericos & non etiam omnes laicos eſſe morituros, vt ſimul finiant hanc vitam, cui ſunt clerici neceſſarij? Aut cur non ſperemus ſicut laicos aliquos ſic etiam clericos remãſuros, à quibus eis neceſſarium miniſterium valeat exhiberi? Quãquam inter hos dei miniſtros inde ſit diſceptatio, qui eorum maneant, ne fuga omnium: & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia. Tale quippe certamen erit inter eos, vbi vtriq; ferueant charitate, & vtrique placeant charitati. Quæ diſceptatio ſi aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant & qui fugiãt forte legendi ſunt: Qui enim dixerint ſe potius fugere debere aut timidi videbuntur, quia imminens malum ſuſtinere noluerunt: aut arrogantes, quia ſe magis qui ſeruandi eſſent, neceſſarios Eccleſię iudicarunt. Deinde B fortaſsis ij qui meliores ſunt, eligent pro fratribus animas ponere: & hi ſeruabũtur fugiendo, quorum eſt minus vtilis vita, quia minor conſulendi & gubernandi peritia. Qui tamen ſi pie ſapiunt, contradicent eis quos vident, & viuere potius oportere & magis mori malle quàm fugere. Ideo ſicut ſcriptum eſt, contradictiones ſedat ſortitio, & inter potentes definit. Melius enim deus in huiuſcemodi ambagibus quàm homines iudicat, ſiue dignetur ad paſsionis fructũ vocare meliores, & parcere infirmis, ſiue iſtos facere ad mala perferenda fortiores, & huic vitæ ſubtrahere, quorũ non poteſt dei Eccleſiæ tantum quantum illorum vita prodeſſe. Res quidem fiet minus vſitata, ſi fiat iſta ſortitio. Sed ſi facta fuerit, quis eam reprehendere audebit? Quis non eam niſi imperitus aut inuidus congrua prædicatione laudabit? Quod ſi non placet facere cuius facti non occurrit exemplum, nullius fuga faciat vt Eccleſiæ miniſterium maxime in tantis periculis neceſſarium ac debitum deſit. Nemo excipiat perſonam ſuam, vt ſi aliqua gratia videtur excellere, ideo ſe dicat vita & ob hoc fuga eſſe digniorem. Quiſquis enim hoc putat, nimiũ ſibi C placet. Quiſquis autem etiam hoc dicit, omnibus diſplicet. Sunt ſanè qui arbitrantur Epiſcopos & Clericos non fugientes in talibus periculis, ſed manentes facere vt plebes decipiantur, cum ideo non fugiunt, quia manere ſuos præpoſitos cernunt. Sed facile eſt hanc reſpõſionem vel inuidiã declinare, alloquendo eaſdem plebes atque dicendo, Non vos decipiat quod de loco iſto non fugimus. Non enim propter nos ſed propter vos potius hic manemus, ne vobis non miniſtremus quicquid ſaluti veſtræ quæ in Chriſto eſt, nouimus neceſſarium. Si ergo fugere volueritis, & nos ab iſtis quibus tenemur vinculis, ſoluiſtis. Quod tunc puto eſſe dicendum, quando vere videtur vtile eſſe ad loca tutiora migrare. Quo audito ſi vel omnes vel aliqui dixerint, In illius poteſtate ſumus, cuius iram nullus quocunq; vadit, euadit, cuius miſericordiam vbicunq; ſit poteſt inuenire, qui nuſquam vult ire, ſiue certis neceſsitatibus impeditus, ſiue laborare nolens, ſed incerta ſuffugia & non ad finienda, ſed ad mutanda pericula, proculdubio iſti deſerendi non ſunt miniſterio Chriſtiano. Si autem hoc audito abire maluerint, nec illis manendum eſt qui propter illos manebant: quia ibi iam non ſunt propter quos manere adhuc debeant. Quicunq; igitur iſto mo-do fugit, vt Eccleſiæ neceſſarium miniſteriũ illo fugiẽ- D te non deſit, facit quod dominus præcepit ſiue permiſit. Qui autem ſic fugit, vt gregi Chriſti ea quibus ſpiritaliter viuit, alimenta ſubtrahãtur, mercenarius ille eſt, qui videt lupum veniẽtem & fugit, quoniam non eſt ei cura de ouibus. Hæc tibi quia me conſuluiſti frater dilectiſsime, qua exiſtimaui veritate & certa charitate reſcripſi, ſed ne meliorem ſi inueneris ſequaris ſententiam, non præſcripſi. Melius tamen quod in his periculis faciamus inuenire nõ poſſumus, quàm orationes ad dominum deum noſtrum, vt miſereatur noſtri. Quod ipſum vt ſcilicet dei Eccleſias non deſererent, dei dono nõnulli prudẽtes & ſancti viri & velle & facere meruerũt, & inter dentes obtrectãtium à ſui propoſiti intentione minime defecerunt. E

Prouer.18. (margin note)

CLXXXI.

Hoc numero ſequebatur Epiſtola cum inſcriptione ad Italicam, decerpta ex Epiſtola 112. ad Paulinam: quod ab ocioſo ſcriba factum eſſe liquet. Nam ſi Auguſtinus hæc eadẽ ſcribere voluiſſet ad ambas, adieciſſet aliqua propria, aut certe hoc ipſum teſtatus fuiſſet ſe fragmentum illius Epiſtolæ mittere.

EPISTOLA CLXXXII.

DOmino ſublimi ſemper magnifico filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Ornet mores tuos pudicitia cõiugalis, ornet ſobrietas & frugalitas. Bene enim agere, & illicita non prohibere, conſenſus erroris eſt. Quædam dum de Eccleſia egreditur Chriſti virgo ſacrata, ebriam Gothi Herpæ mentem & corpus incurrit. Habeat quæſo miles ſub comite poſitus diſciplinam. Graue eſt enim vt quem nõ vincit homo, vincat libido: Aut volutetur vino, qui non vincitur ferro. F

EPISTOLA CLXXXIII.

DOmino meritò honorabili patri Auguſtino Epiſcoporum ſummo Bonifacius. Tuæ ſanctitatis epiſtolam admonitu me terrificante ſuſcepi. Etenim venerabilis papa ſi thorus ille legitimus pauidos habet acceſſus, quo debet puniri ſupplicio, diuinas qui temerat rationes? Arguetur ergo profecto qui diuina atque humana neglexit, & quem libido præuenit, gladius vltor abſumet: eũmque quem inſobrium in tantis anguſtiis fama veridica publicauit, carceris periturum quocunque ſupplicio cuſtodia retinebit.

EPISTOLA CLXXXIIII.

EGo quos diligo arguo & caſtigo, non occidi deſidero, nec carcere pleno ſqualore retrudi, Sola ſufficit admonitio. Poterit enim, ſi ei diuinitus concedatur tempus, pœnitentiæ condonari, qui domini templum auſus eſt violare. Sit ergo ipſe qui fecit, ſui arbiter voti. Fas enim non eſt vt reus Epiſcopi ſuggeſtionibus occidatur, qui veniæ ſi pœnituerit reſeruatur. Nam ſi in Barbarorum erroribus velimus cũ decet exercere vindictam, paucos reperiemus, nec ipſos animoſos ad pugnam fore.

G

Epiſtola clxxxv.

DOmino ſublimi ſempérque magnifico filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Africæ littus, vt audio, miles attigit tranſmarinus: ſed huius meriti dux à catholica veritate diſſentit. Quid orem ſicut oportet ignoro. Ab Italia hoſtis eſt publicus nunciaciatus contra victricia ſigna ſuperbas erigens haſtas. Pacem inter nos fieri vellem, ſi ſcirem plenius quod ignoro. Adeſt quidem Africæ olim paratum in Italia bellum, ſed tamen non inuideo filij chariſsime Romaniæ. Sed dico quod ſentio. Non dabit diuinitate iuuante catholicus hæretico terga. Tui cordis intentio dirigatur ad dominum, non militem timebis, non Gothum, non Hunnum.

Epiſtola clxxxvi

DOmino ſancto patri Auguſtino Epiſcopo, Bonifacius. Scio quòd ſit tua ſanctitas pro mea vita ſolicita: & quæ aduerſus me tyrannus ille ordinauerit ac diſponat, antequam tuum ſacerdotium ſcriberet, noui. Obuiamus ad mortem vltro tendentibus, quos noſtræ victoriæ, vt credimus, faciet Chriſtus H addictos. Sed ſi erga me meóſque omnes aliud voluerit ordinare diuinitas, precare vt animam liberet deus, & dabitur competens aduerſario ſecunda vice reſponſio. In pugna enim vtriuſque deſæuit furor, ſed deus inſpicit cauſas. Igitur ora vt dixi, & vincet vna Trinitas nobis.

Epiſtola clxxxvii.

57.q.4. *Miror.* DIlectiſsimo & ſpectabili viro filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Miror quomodo tam ſubito fidei murum aries ruperit inimici. Noui enim qua religione ſemper ſis Eccleſiam dei veneratus. Quo inſtigante facere auſus es? hominem de Eccleſia rapuiſti. Tuus ſi de tuo amico forte præſumeret fugitiuus, poſſet proculdubio interceſſoris cauſa veniam promereri. Ergo ſi amicus intenditur, cur deus offendi*Daniel. 4.* tur? Sed ſi de poteſtate præſumitur, Nabuchodonoſor regem intende, qui cauſa ſuperbiæ in bouem eſt ex homine commutatus. Non vt confundam te hæc ſcribo, ſed vt filium meum chariſsimum moueo. Eccleſiæ igitur illæſum reuoca, quem vt irreligioſiſsimus rapuiſti. Oblatio vero domus tuæ à clericis ne ſuſpiciatur, indixi: communionemq́ tibi interdico, donec peracta pro I autibus vel errore à me definita tibimet pœnitentia, & tempore condonato, pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras ſacrificium deo.

Epiſtola clxxxviii.

HVmilis ſaluto, quod primum eſt. Suſcepi autem tremens ſanctitatis tuæ verba verberibus plena. Scio quòd veniæ præparatur, qui ab Auguſtino perfectiſsimo ſacerdote corripitur: nec debet Epiſcopo denegare quod voluntas facit aut caſus. Ipſe enim ſibi denegat curam, qui ſuam medico non publicat cauſam. Hominem ergo piiſsime pater è liminibus Eccleſiæ raptum, tuis ſanctis aſpectibus iuſsio mea furórque ſubduxit. Alieno non ſunt iſta facta conſilio, dei & ſanctorum eius regimine viuo. Illum itaque virum morte digniſsimum, quem (vt dixi) meus de Eccleſiæ foribus furor abſtraxit, vitæ tuis iuſsionibus donamus illæſum. Agnoſco culpas. Indignæ meæ lachrymæ iungantur tuis fletibus iuſtis, quò poſsit hæc nota nigro ſcripta titione deleri. Eccleſiæ mihi introitus non negetur. Illinc ſpero veniam, vbi admiſi culpam. Oblatio vero domus meæ vt tua ſanctitas iuſsit, ad cœleſtis regis mēſam eius manibus offeretur.

Epiſtola clxxxix. K

DOmino ſublimi, ſemperq́ magnifico filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Dum quodam in loco poſitus tuæ eximietatis tranſitus intuerer, placuit meis aſpectibus tuæ ſublimitatis mitis ille ac terribilis greſſus. Sed poſtquam illud leuigatum ſacro chriſmate caput portā cum paucis ciuitatis exiuit, ſubito vomunt æquites domus, ciuitas fundit exercitum, ſtrepunt arma, concrepant tubæ, cunctis criſpatæ ventis ſtuppæ dependent, ferreæ tunicæ virorum fortium membra conſtringunt, ſeſſoris & equi renibus ſetigera veſtitur, † intenſus geritur arcus, pulchra cūcta conſpexi, nihil melius Bonifacio comite vidi. Sed poſtquam ad palmas vt comperi tua ſublimitas venit, ad illum breuem quidem, ſed plenum periculis maris tranſitum (quod vix aliquando naue tranſitur) pręceperas matutino tempore tranſmeare, ne noctis obſcuritas mali aliquid procuraret. Gudila eximietatis tuæ fideliſsimus ſeruus equo ipſius maris dum natat in brachio, interdicti littoris tetigit oras, nec ſtatim licuit reuerti profecto. Maris enim tumor increſcens reuerſuro tranſitum denegauit. Hoc illos tuos vigilantiſsimos ſenſus latere L non potuit. Iram ratio prouocauit, culpa iuuenem ſuaſit ad fugam, ſed fœlix fuga eſt quæ currit ad vitam. Memoratus Gudila ad patronum tuum ſanctum Stephanum primum martyrem confugit. Ipſe mihi & imperauit vt pro eodem apud religionem tuam poſtulator accedam. Habeat igitur quæſo veniam, quoniam nec turbatus vndis equus caruit, nec gurges altus abſorbuit, quem deus eruit, & aqua ſeruauit. Valeat apud te epiſtolaris iſta (rogo) ſuggeſtio. Eris enim vt deprecor ab ira domini alienus, quotiens petitus à te offenſus non fuerit Auguſtinus.

† *alias, ſerigena theca veſtitur.*

Epiſtola cxc.

DOmino beatiſsimo & venerabili ſancto patri Auguſtino Epiſcopo, Bonifacius. Furens parco qui obuius bello ſanctitatis tuæ frangor imperio. Gudilam fortiſsimum ſemper quem volo viuere virum, metuo ne eum aliquando iuuentutis ſuæ leuitas faciat interire. Poteſt quidem præcinctus armis quantos inimicos repererit trucidare. Sed apud belligeros viros victus dicitur victor occiſus. Nam equo vectus, maris brachium quod natando perrexit, luxuriæ non fuerat, ſed virtutis. Arbitror enim quod nocte cogitarit ali- M quid hoſtibus facere, cui ſole ingreſſo finis diei conſilia parata ſubduxit. Hoc verò dolui, quòd natatione longiſsima ab equo poſſet & aquis occidi. Vt iubes ergo ſancti beatíque Stephani imperata iuſſa veſtra refero. Spondeo enim ipſi tibíque, quod Gudila vobis eſt iubentibus veniæ condonatus.

Epiſtola cxci.

DOmino venerabili ſancto patri Auguſtino Epiſcopo, Bonifacius. Caſtiuus ille, priuatus ex conſule, vitæ meæ ac nominis (omnibus vt notum eſt) perſecutor, peiores committens ac furens factiones, quaſi rerum à me geſtarum immemorem Edaciū Italia fugiēs, meis ſe in Africam defenſionibus tradidit committendum. Omitto beatiſsime pater olim mihi ab eodem ingeſtas miſerias, oſtenſa pericula fugiens cum nunc vſq; viuo. Thrax natus, vix Scythā euaſi, duraui inuido ſub conſule miles. Sed diuina potentia quæ nouit planare ſublimia, & altiua eleuare proſtrata, fecit de ſuperbo quod voluit, & aduerſus hoſtem meū me quieto victoriam mihi quam nouit adduxit. Sufficit pro funere victi, tanta deiectio: adorauit Sarathan clauus, timuit ſe

nator

A natorbarbarum caput,tremuit militẽ dux. Doloris dicuntur iſta pater ſancte coi hurno. Nã veneror illuſtriſſimum conſulem,& primũ conſpicio ſenatorem:ſed ne conſueta fallacia mali erga me,vt ſolet,aliquid moliatur,putétq; ſe ſuis fraudibus Romanis ducibus profuturum, & in meo verſetur exitio, integrũ de ſuis ſenſibus det tuæ beatitudini ſacramentum,ſi nullus in eius corde vertitur dolus. Ego autẽ per omnia quæ ſancta ſunt iuro, quoniam ſi apud eum animi repetero puritatem, eum incolumem ac ſublimem Italiæ reddam,fruſtratis inimicis eius & domitis. Hoſtis autem erit ſuæ animæ, ſi aliquid in eo ſiniſtræ partis inuenero.

EPISTOLA CXCII.

DOmino inſigni meritóq; ſublimi filio Bonifacio.Auguſtinus Epiſcopus. Vir illuſtriſſimus Caſtinus ſacramẽto ſe prodidit,quòd ſit ab omni culpa & erroribus alienus. Quem tibi(vt dicit)fœderatus ille Sonia adhuc te in palatio poſitum falſis ſuggeſtionibus concitabat. Sed ne totum quod tũc agebatur, mittatur in medium,detur prolixitati cõpendium. Dauid ille opilio regnũ parcendo inimicis obtinuit Chri- B ſtus pro Iudæis (qui cum crucis patibulo confixerunt) patrem ne iraſceretur rogauit, & indignis hominibus veniam miſericors condonauit. Crede igitur homini, qui mihi fidele tradidit ſacramẽtum, & quærit me pollicitante tua defenſione vitæ ſubſidiũ. Scio enim quòd eius ſalutis mihi promiſſa complebis.

EPISTOLA CXCIII.

DOmino venerabili ſancto patri Epiſcopo Bonifacius. Graue nobis eſt bellum:Inimici mucro noſtra pectora pulſat. Deo funde preces vt ſoles,tua ſit nobis comes oratio:rauca buccina,terrifica tuba,puto quod & ſydera terreat: hoſtiũ clamor immanis adeſt,ſed his non terremur. Nouimus enim iſta non hodie. Ergo venerande Chriſti ſacerdos, pete deum vt iacula in hoſtes dirigat noſtra, ac ſe ipſi trucident mutua cæde.

EPISTOLA CXCIIII.

DIlectiſſimo & ſpectabili viro Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Graui de pugna conquereris: dubites nolo,vtile tibi tuiſque dabo conſilium, arripe manibus arma,oratio aures pulſet authoris: quia quando pugnatur,deus apertis oculis ſpectat,& partem C quam inſpicit iuſtam,ibi dat palmam.

EPISTOLA CXCV.

DOmino venerabili ſancto patri Auguſtino Epiſcopo,Bonifacius. Manus ſuperba deo iuuãte cecidit, quæ ante paululum audax gladium erecta portabat. Multi ex aduerſis ceciderunt,de noſtris autem Chriſto iuuante nullus eſt vulneratus. Ora igitur venerabilis papa vt talis de inimicis vltio ſæpe procedat.

EPISTOLA CXCVI.

DOmino inſigni meritóq; ſublimi filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Lecto me vacare, nobilitatem tuam latere non credo, vltimúmque diem mihi exopto venire. Gaudeo tuæ victorię. Ciuitatem quæſo ſerua Romanam,Tuos vt bonus rege comes. Nihil de viribus propriis præſumas, de authore gloriare virtutum, & nullum curabis penitus inimicũ, Vale.

EPISTOLA CXCVII.

NVnquam diuinitas preces ac lachrymas deſpicit peccatorum. Cupis ipſe quidem de hac vita ſecurus ad cœli regna migrare: ſed nobis opus es feſsis in tantis adhuc periculis conſtitutis. Itaq; D ora nobiſcum vt tua nobis ſalus aliquãtulum temporis condonetur.

CXCVIII.

Quæ hic erat,tranſtulimus in locum Epiſtolæ III.-quam loco ſubmouimus, eò quòd haberet indoctam loquacitatem, & omnino nihil Auguſtini.

Mulier quædam inſcio marito ſuſceperat votum cõtinentiæ. Pòſt tamen maritus aſſenſus eſt, & continenter cum ea vixit.non ſinens tamen vt monacha veſtem ſumeret. Tandem inſcio marito duobus facultates omnes veluti pauperibus erogauit,cum haberet filium puerum ex eodem viro. Maritus ſuſpicans eos monachos eſſe ex eorum numero qui penetrant ac prædantur domos alienas,reſiliit à propoſito, & cœpit mœchari. Hanc obiurgat de perperam factis,hortans,vt quantum poteſt reconcilietur viro ſuo.

Epiſtola CXCIX.

DOMINAE religioſiſsimæ filiæ Edlciæ, Auguſtinus in domino ſalutem. Lectis literis reuerentiæ tuæ, & earum perlatore interrogato quæ interroganda reſtabant, vehementer doluiſi ſic te voluiſſe agere cum marito, vt ædificium continentiæ,quod in eo iam conſtrui cœperat, amiſſa perſeuerantia in adulterij ruinam miſerabiliter laberetur. E Cum enim lugendus eſſet, ſi poſt continentiam votam deo, iamq; actu ipſo moribúſq; ſuſceptam reuerteretur ad coniugis carnem, quanto magis nunc demerſus in interitum profundiorem lugẽdus eſt, qui tam abrupta diſſolutione mœchatur,iratus tibi,pernicioſus ſibi,tanquam in te acerbius ſæuiat, ſi ipſe pereat. Hoc autem tantum mali accidit,dum tu eius animum non qua debuiſti moderatione tractaſti: quia etſi carnali conſortio iam ex conſenſu vobis non miſcebamini,in cæteris tamen rebus coniugali obſequio viro tuo mulier ſeruire debuiſti: præſertim cum ambo eſſetis membra corporis Chriſti. Et vtique ſi maritum infidelem fidelis habuiſſes, agere te conuerſatione ſubdita oportuit, vt eum domino lucrareris, ſicut Apoſtoli monuerunt. *1.Cor.7.* Omitto enim quòd ipſam continentiam illo nondum volente non ſecundum ſanam doctrinam te ſuſcepiſſe cognoui. Neque enim corporis tui debito fraudandus fuit, priuſquam ad illud bonum quod ſuperat pudiciciam coniugalem, tuæ voluntati voluntas quoque eius F accederet, niſi forte non legeras, nec audieras, vel non attenderas Apoſtolum dicentem: Bonum eſt homini *Ibidem.* mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Vxor non habet poteſtatem corporis ſui,ſed vir:ſimiliter autem & vir non habet poteſtatem corporis ſui,ſed mulier. Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum *33.q.5.ſecũdũ verba.* ad idipſum eſtote,ne vos tẽtet Satanas, propter intemperantiam veſtram. Secundum hæc verba Apoſtolica, etiam ſi ſe ipſe continere voluiſſet,& tu noluiſſes,debitum tibi reddere cogeretur, & illi deus imputaret continentiam, ſi non ſuæ,ſed tuæ cedens infirmitati, ne in adulterij damnabile flagitium caderes, maritalem tibi concubitum non negaret: quanto magis te, quam magis ſubiectam eſſe decuerat, ne ipſe quoque in adulterium diabolica tentatione traheretur,in reddendo huiuſmodi debito voluntati eius obtemperare conuenerat, cum tibi voluntatem continendi acceptaret deus, quia propterea nõ faceres, ne periret maritus. Sed hoc,

G vt dixi, meritò omitto, quoniam poſtea tibi nolenti ſibi ad reddenda coniugalia debita conſentire, ad eadem continentiæ pacta ipſe conſenſit, & tecum continentiſſime diu vixit, ſuóque conſenſu à pacto illo, quo ei debitum carnis negabas, ipſe te abſoluit. Non ergo iam in tua cauſa iſta vertitur quæſtio, vtrum redire debeas ad concubitum viri. *33. quæſtione. 5. quod deo.* Quod enim deo pari conſenſu ambo voueratis, perſeueranter vſque in finem reddere ambo debuiſtis: à quo propoſito ſi lapſus eſt ille, ſaltem conſtantiſſime perſeuera. Quod te non exhortarer, niſi quia tibi ad hoc ipſe conſenſerat. Nam ſi nunquam tenuiſſes eius aſſenſum, numerus te nullus defendiſſet annorum, ſed poſt quantumlibet tempus me conſuluiſſes, nihil tibi aliud reſponderem, niſi quod ait Apoſtolus: Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. de qua poteſtate ſic tibi iam permiſerat continentiam, vt eam tecum & ipſe ſuſciperet. Sed illud eſt quod minus te obſeruaſſe contriſtor, quia tanto humilius & obedientius ei obſequi in domeſtica conuerſatione debuiſti, quanto ille religioſius tibi rem tam magnam etiam imitando conceſſerat. Non

H enim quia pariter temperabatis à commixtione carnali, ideo tuus maritus eſſe deſtiterat, imò vero tanto ſanctius inter vos coniuges manebatis, quanto ſanctiora concorditer placita ſeruabatis. Nihil ergo de tua veſte, nihil de tuo auro vel argento, vel quacunque pecunia, aut rebus vllis terrenis tuis ſine arbitrio eius facere debuiſti, ne ſcandalizares hominem, qui deo tecum maiora vouerat, & ab eo quod de tua carne licita poteſtate poſſet exigere, continenter abſtinuerat. Denique factum eſt, vt vinculum continentiæ, quo ſe dilectus ille innexuerat, contemptus abrumperet, & iratus tibi, non parceret ſibi. Sicut enim mihi retulit perlator Epiſtolæ tuæ, cum cognouiſſet quòd omnia, vel pene omnia quæ habebas, neſcio quibus duobus *Monachi.* tranſeuntibus monachis tanquam pauperibus eroganda donaueris. tunc ille deteſtans eos tecum, & non dei ſeruos, ſed domus alienæ penetratores, & tuos captiuatores, & deprædatores putans, tam ſanctam ſarcinam, quam tecum ſubierat, indignatus abiecit. Infirmus enim erat, & ideo tibi quæ in communi propoſito fortior videbaris, non erat præſumptione turbandus: quia etiam ſi ad ipſas eleemoſynas largius faciendas forte pi-

I grius mouebatur, poſſet & iſta condiſcere, ſi tuis inopinatis non feriretur expenſis, ſed expectatis inuitaretur obſequiis: vt etiam hoc quod temere ſola feciſti, multo conſultius dilectione concordi, multóque ordinatius & honeſtius ambo faceretis, ne blaſphemarentur ſerui dei: ſi tamen hi fuerunt qui marito abſente atque neſciente, ab ignota muliere & ab aliena vxore tanta ſumpſerunt, & laudaretur deus in operibus veſtris, quorum eſſet tam fida ſocietas, vt à vobis communiter teneretur non ſolùm ſumma caſtitas, verumetiam glorioſa paupertas. Nunc autem inconſiderata feſtinatione attende quid feceris. Vt enim de illis monachis, à quibus te ipſe non ædificatam ſed ſpoliatam eſſe conqueritur, ego bene ſentiam, nec homini præ ira turbatum oculum habenti, contra dei fortaſſe famulos facilè conſentiam, nunquid tantum bonum eſt quòd pauperum carnem largioribus eleemoſynis refeciſti, quantum malum eſt, quòd viri tui mentem à tam bono propoſito ſubruiſti? An cuiuſquam tibi vitæ temporalis ſalus charior eſſe debuerat quàm huius æterna? Nónne ſi ampliorem miſericordiam cogitans, ideo pauperibus res tuas erogare differres, ne ſcandalizatus maritus tuus deo periret, vberiores tibi deus K eleemoſynas imputaret? Proinde ſi recolis quid acquiſiueras quando lucrata fueras virum tuum, vt tecum Chriſto ſanctiore caſtitate ſeruiret, intellige per illas eleemoſynas tuas quibus cor eius euerſum eſt, quanto grauiore damno percuſſa fueris, quàm ſunt illa lucra quæ cœleſtia cogitabas. Si enim habet ibi magnum locum panis fractus eſurienti, quãtum locum ibi credenda eſt habere miſericordia, qua homo eripitur diabolo tanquam leoni rugienti, & quem deuoret inquirenti? Neque hoc ita dicimus, vt ſi quiſquam ſcandalizatus fuerit de bonis operibus noſtris, ab eis deſiſtendum putemus: ſed alia cauſa eſt alienarum, alia neceſſariarum in ſocietate aliqua perſonarum: alia fidelis, alia infidelis: alia parentum erga filios, alia filiorum erga parẽtes. Alia poſtremò ea quæ in his rebus vel maxime intuenda eſt viri & vxoris, vbi mulierem coniugatam non licet dicere, Facio quod volo de meo: cum & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui, hoc eſt viri ſui. Nam ſic quædam (vt commemorat Apoſtolus Petrus) mulieres ſanctæ, quæ *1. Petri. 3.* in deum ſperabant, ornabant ſe ſubiectæ ſuis viris, ſicut Sara obſequebatur Abrahæ, dominum eum vocãs, Cuius, inquit, factæ eſtis filiæ, cum ad Chriſtianas non ad Iudæas fœminas loqueretur. Quid autem mirum, ſi pa- L ter communem filium nolebat huius vitę ſuſtentaculis à matre nudari, ignorans quid ſectaturus eſſet, cum in ætate grandiuſcula eſſe cœpiſſet, vtrum monachi profeſsionem, an Eccleſiaſticum miniſterium, an coniugalis neceſsitudinis vinculum? Quanuis enim ad meliora excitandi & erudiendi ſint filij ſanctorum, vnuſquiſque tamen proprium donum habet à deo, alius ſic, alius autem ſic. *1. Cor. 7.* Niſi forte talia proſpiciens & præcauens reprehendendus eſt pater, cum beatus Apoſtolus dicat: *1. Tim. 5.* Quiſquis autem ſuis & maxime domeſticis non prouidet, fidem denegat, & eſt infideli deterior. Cum verò de faciendis ipſis eleemoſynis loqueretur, ait, Non vt aliis refectio ſit, vobis autem anguſtia. Pariter ergo cõſilium de omnibus haberetis, pariter moderaremini quid theſaurizandum eſſet in cœlo, quid ad vitæ huius ſufficientiam vobis & veſtris veſtróque filio relinquendum, ne aliis eſſet refectio, vobis autem anguſtia. Et in his diſponendis atque faciendis ſi quid tibi forte melius videretur, ſuggereres viro reuerenter, eiuſdémque authoritatem tanquam tui capitis ſequereris obe- M dienter: vt omnes qui ſanum ſapiunt, ad quos poſſet hoc bonum veſtrum fama perferre, de domus veſtræ fructu ac pace gauderent, & aduerſarius revereretur, nihil habens de vobis dicere praui. Porrò ſi de faciẽdis eleemoſynis, & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere & magno tam euidentia præcepta ſunt domini, cum viro tuo fideli, & tecum ſanctæ continentię pacta ſeruante, conſilium communicare deberes, eiuſdemque non ſpernere voluntatem, quãto magis de habitu atque veſtitu nihil tibi præter eius arbitrium mutandum vel vſurpandum fuit, vnde nihil diuinitus legimus imperatum? Scriptum eſt quidem mulieres eſſe *1. Timo. 2.* debere in habitu ornato: aurique circumpoſitio, & intortio crinium, & cætera huiuſmodi, quæ vel ad inanẽ pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi ſolent, meritò reprehenſa ſunt. Sed eſt quidam pro modulo per- *33. quæſt. 5.* ſonæ habitus matronalis à viduali veſte diſtinctus, qui *quod deo.* poteſt fidelibus coniugatis ſalua religionis obſeruantia cõuenire. Hunc te maritus ſi deponere noluit, ne te velut viduam illo viuente iactares, puto quia non fuerat in hac re vſque ad diſſenſionis ſcandalum perducendus,

A dus,magis inobedientiæ malo,quàm vllius abſtinentię
bono.Quid enim eſt abſurdius,quàm mulierem de hu-
nııli veſte vırn ſuperbire ,cui te potius expediret obtē-
pērare candidis moribus, qnàm in nigellis veſtibus re-
pugnare?Quia etſi te Induınentũ monachæ delectabat,
etiam hoc graııus poſſet marito obſeruato exoratóque
ſumi, quàm illo inconſulto contemptóque præſumi.
Quod ſi omnino non ſineret, quid tuo propoſito de-
periret?Abſit vt hinc diſpliceres deo,quòd coniuge tuo
nondum defuncto,non indueréris ſicut Anna,ſed ſicut
Suſanna. Neque enim & ille qui tecum iam cœperat cu-
ſtodire tam magnum continentiæ bonum, etiam ſi cō-
iugale non viduale vnluiſſet vt acciperes indumētum,
ad ındecentem quoque te compuliſſet ornatum. Quò
& ſi aliqua dura conditione cogereris, poſſes habere in
ſuperbo cultu cor humilc. Nempe apud patres Heſter
illa regina deum timens,deum colens,deo ſubdita,ma
rito regi alienigenæ non eundem ſecum colenti deum,
tamen ſubiecta ſeruiebat: quæ cum extremo periculo,
non ſuo tantùm,ſed etiam gentis ſuæ(qui tunc erat po-
pulus dei) domino proſterneretur orando, ın ipſa ora-
tinne ſua dixit, ita ſibı eſſe ornatum regium,ſicut pan-
B num menſtrualem: & ita orātem confeſtim exaudiuit,
qui cordis inſpector eam verum dicere ſciuit. Et vtiq;
maritum habebat multarum mulierum virum, & deo-
rum alienorum falſorúmque cultorem. Tu autem ſi &
ille in propoſitn quod tecũ ſuſceperat, perduraret, nec
à te offenſus in flagitium corruiſſet, maritum habebas
non ſolùm fidelem, & verum denm tecũ colentem, ſed
etiam continentem, qui proculdubio propoſiti veſtri
non ımmemor,etſi ad coniugalia te cogeret indumen-
ta,ad ſuperba tamen ornamenta non cogeret. Hæc tibi
ſcripſi,quoniam me conſulendum putaſti, nō vt tunm
rectum inſtiıutum ſermone men frangerem, ſed quòd
te inordinate & incaute agente, viri tui factum dolc-
rem. De cuius reparatinne debes vehementiſsime cogi-
tare,ſi verè ad Chriſtum vis pertinere. Indue itaque hu-
milıtatē mentis:& vt te deus conſeruet perſeuerantem,
noli maritum contemnere pereuntem. Fnnde pro illo
pias & aſsiduas orationes,ſacrifica lachrymas tanquam
vulnerati ſanguinem cordis. Et ſcribc ad eum ſatisfa-
ctinnē,petens veniam,quia in eum peccaſti, quòd præ-
ter eius conſilium & volnntatem de rebus tuis fecıſti
quod faciendũ putaſti,non vt te pœniteat tribuiſſe pau-
C peribus,ſed cum tui boni nperis participem & modera-
torem habere noluiſſe. Promitte decætero in adiutorin
domini,ſi & illum ſuæ turpitudinis pœnituerit,& con-
tinētiam quam deſeruerit repetiuerit, te illi ſicut decet
2.Tim.2. in omnibus ſeruituram, ne forte, vt ait Apoſtolus, det
illi deus pœnitentıam,& reſipiſcat de diaboli laqueis,à
quo captiuus tenetur ſecundum ipſius voluntatem. Fi-
lium autem veſtrum quoniam de legitimis eum & ho-
neſtıs nuptiis ſuſcepiſti, magis in patris quàm in tua eſſe
poteſtate quis neſciat?Et ideo ei negari non pnteſt,vbi-
cunquc illum eſſe cognouerit,& iure popoſcerit: ac per
hoc vt ſecundum tuam voluntatem in dei poſsit nutri-
ri & erudiri ſapientia, neceſſarıa eſt illi etiam veſtra cō-
cordia.

Auguſtinus Aſellico Epiſcopo monſtrat Chriſtianos eſſe quidem Iſraelitas & Iudæos iuxta ſenſum ſpiritalem, eſſe tamen ab hoc vocabulo vulgo temperandum,eo quòd Chriſtiani non ſolum liberi ſint à Iudaicis obſeruationibus, verumetiam ab eo quòd præceptorum obſeruationem non tribuunt ſuis viribus, vt ſolent Iudæi.

Epiſtola CC.

DOMINO beatiſsimo fratri & coëpiſcopo A- D
ſellico,Auguſtinus iu domino ſalutem. Li-
teras ſanctitatis tuæ quas ad venerabilem ſe-
nem Donatianum de cauendi Iudaiſmi diſce-
ptatione miſiſti,ad me ipſe dignatus eſt mittere, atq; vt
cis reſponderē petendo vehementius impetrauit: quem
veritus contemnere, vt poſſum domino adiuuante re-
ſpondeo, gratum exiſtimans etiam charitati tuæ, quòd
ad te ſcribendn, illi iubenti, quem pro ſuis meritis am-
bo veneramur, obtemperare nnn renui. Chriſtianos
maxime ex gentibus venientes, iudaizare non oporte-
re, Paulus Apoſtolus docet vbi ait, Dixi Petro coram Galat.2.
nmnibus,Si tu cum ſis Iudæus,gentiliter & nnn Iudaice
viuis,quemadmodum gentes cogis iudaizare? Et ſecu-
tus adiunxit,Nos natura Iudæi,& non ex gentibns pec-
catores: ſcientes autem qunniam nnn iuſtificatur ho-
mo ex operibus legis niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos
in Ieſu Chriſto credidimus vt iuſtificemur per fidem
Chriſti,& non ex nperibus lagis, quoniam ex operibus
legis non iuſtificabıtur omnis caro. Non ſnlum autem
illa opera legis quæ ſunt in veteribus ſacramentis, &
nunc reuelato teſtamentn noun non obſeruantur à
Chriſtianis,ſicuti eſt circūciſio præputij, & ſabbati car-
nalis vacatio,& à quibuſdam eſcis abſtinentia,& peco- E
rum in ſacrificiis immolatio, & nenmenia & azymum,
& cætera huiuſmodi, vetumetiam illud qnod in lege
dictum eſt, Non concupiſces, quod vtique & Chriſtia-
nus nullus ambigit eſſe dicendum,nnn iuſtificat homi-
nem niſi per fidem Ieſu Chriſti, & gratiā dei per Ieſum
Chriſtum dominnm noſtrum. Idem ipſe quippe dicit
A poſtolus, Quid ergn dicemus? Lex peccatum eſt? Ab- Roma.7.
ſit. Sed peccatum non cognoui niſi per legem. Nā con-
cupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret: Non cnncu-
piſces. Occaſione autem accepta, peccatum per manda-
tum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Si-
ne lege enim peccatum mortnum eſt. Ego antem viue-
bam aliquando ſine lege. Adneniente autem mandatn
peccatum reuixit. Egn autem mortuus ſum, & inuētum
eſt mihi mandatũ quod erat in vitam, hoc eſſe in mnr-
tem. Peccatum enim occaſione accepta per mandatum
fefellit me,& per illud occidit. Itaque lex quidem ſan-
cta,& mandatum ſanctum,& iuſtum & bonum. Quod
ergo bonnm eſt, mihi factum eſt mnrs? Abſit. Sed pec-
catum vt appareat peccatum, per bonum mihi opera- F
tum eſt mortem, vt fiat ſupra modum peccatum pec-
cans per mandatum. Scimns enim quia lex ſpiritalis
eſt, ego autem carnalis ſum, vennndatus ſnb peccatn.
Quod enim operor, ignorn. Non enim quod vnlo hoc
ago, ſed quod odı illud facio. Si autem qund nolo hoc
facio,conſentio legi quoniam bona eſt. Videmus itaq;
in his apoſtolicis verbis legem non ſolùm nō eſſe pec-
catum, ſed etiam eſſe ſanctam, & mandatum ſanctum
& iuſtum & bonum, qun dictum eſt, Non concupiſces.
Sed peccatum per bonũ fallit, & per illud nccidit eos,
qui cum ſint carnalcs, pntant ſuis viribus legem ſpirita-
lem ſe poſſe cnmplere: & per hnc fiunt non ſolùm pec-
catores(quod eſſent etiam ſi legem non accepiſſent)ſed
etiam præuaricatores, quod non eſſent niſi legem acce-
piſſent. Sic enim alio loco dicit, Vbi lex nnn eſt, nec Roma.4.
præuaricatio. Lex ergo ſubintrauit, ſicut alibi ipſe teſta- Roma.5.
tur, vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit deli-
ctum, ſuperabnndauit & gratia. Hæc eſt igitnr vtilitas
legis, quia oſtendit homınem ſibiipſi, vt ſciat infirmita-
tem ſuam, & videat quemadmodum per prohibitio-
nem augeatur potius carnalis concupiſcentia quàm ſa-

G netur. Appetuntur enim ardentius quæ vetantur, dum
id quod ſpiritaliter iubetur, carnalis obſeruare compel-
litur. Vt autem ſit ſpiritalis qui legē impleat ſpiritalem,
non ſit ipſa lege, ſed gratia: hoc eſt, nō imperio, ſed be-
neficio: non iubente litera, ſed adiuuante ſpiritu. Inci-
pit autem homo ſecundum gratiam in interiori homi-
ne renouari, vt mente agat quod amat, nec carni con-
ſentiat agenti quod odit, id eſt, vt non omnino non
concupiſcat, ſed vt poſt concupiſcentias ſuas non eat.
Quod quidem tam magnum eſt, vt ſi omnimodo fie-
ret, & quanuis inſint dum ſumus in corpore mortis hu-
ius deſideria peccati, nulli eorum tamen adhiberemus
aſſenſum, non eſſet vnde diceremus patri noſtro qui eſt
Mat.6. in cœlis, Dimitte nobis debita noſtra. Nec tamen ideo
tales iam eſſemus, quales erimus cum mortale hoc in-
duerit immortalitatem. Tunc enim nō ſolum nulli de-
ſiderio peccati obediemus, ſed nulla erunt deſideria ta-
lia quibus non obedire iubeamur. Nunc ergo vbi dici-
Roma.6. tur, Iam non ego operor illud, ſed id quod in me habi-
tat peccatum. de concupiſcentia carnis dicitur, quæ o-
peratur in nobis motus ſuōs etiam quādo eis non obe-
dimus, dum non regnat peccatum in noſtro mortali
H corpore ad obediendum deſideriis eius, nec exhibemus
membra noſtra arma iniquitatis peccato: in qua iuſti-
tia nondum conſummata perſeueranter proficientes,
ad eius conſummationem quandoque veniemus, vbi
peccati concupiſcentia non cohibenda atque frenan-
da, ſed nulla ſit. Hoc enim lex poſuit dicendo, Non cō-
cupiſces: nō quòd hic valeamus, ſed ad quod proficien-
do tendamus. Verùm hoc fit non lege quæ hoc impe-
rat, ſed fide quæ hoc impetrat: non litera qua iubetur,
ſed ſpiritu quo donatur. Non ergo meritis operantis
hominis, ſed largientis gratia ſaluatoris. Vtilitas itaque
legis eſt, vt hominem de ſua infirmitate conuineat, &
gratiæ medicinam quæ in Chriſto eſt, implorare com-
pellat. Omnis enim qui inuocauerit nomen domini,
Roma.10. ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabunt in quem non
crediderunt? Quomodo credent quem non audierunt?
Vnde paulopoſt dicit, Igitur fides ex auditu, auditus au-
tem per verbum Chriſti. Quę cum ita ſint, qui ſe Iſraëli-
tas eſſe carnaliter gaudent, & præter gratiam Chriſti in
lege gloriantur, ij ſunt de quibus idem Apoſtolus ait,
Roma.10. quòd ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſti-
I tuere, iuſtitię dei non ſunt ſubiecti. Dei quippe dixit iu-
ſtitiam, quæ homini ex deo eſt: ſuam verò, quam putant
ſibi ſufficere ad facienda mandata ſine adiutorio & do-
no eius qui legem dedit. His autem ſimiles ſunt, qui cū
profiteantur ſe eſſe Chriſtianos, ipſi gratiæ Chriſti ſic
aduerſantur, vt ſe humanis viribus diuina exiſtiment
implere mandata: ac ſic etiam ipſi ignorantes dei iuſti-
tiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei nō ſunt
ſubiecti, non quidem nomine, ſed tantùm errore iudai-
zātes. Hoc genus hominum capita ſibi inuenerat Pela-
giom & Cœleſtium impietatis huius aſſertores acerri-
mos: qui recenti iudicio dei per diligentes & fideles
ſeruos eius etiam catholica communione priuati ſunt,
& propter cor impœnitens adhuc in ſua damnatione
perſiſtunt. Quiſquis ab iſto carnali & animali, atque
ideo non immeritò reprehenſibili atque damnabili Iu-
daiſmo eſſe quærit alienus, non ſolùm veteres illas ob-
ſeruationes à ſe facere debet alienas, quæ iam reuelato
teſtamento nouo, poſteaquam venerunt ea quæ per il-
las ſignificabantur eſſe futura, proculdubio eſſe neceſ-
ſaria deſtiterunt, vt non iudicetur in cibo & potu & in
parte diei feſti & neomeniæ & ſabbatorum, quod eſt

vmbra futurorum, verumetiam illa quæ in lege ita prę- K
cepta ſunt, vt valeant ad infirmandos mores fidelium:
id eſt, vt abnegantes impietatem & ſeculares cupidita-
tes, temperanter & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo.
Vnde eſt etiam hoc quod ex lege maxime commen-
dandum elegit Apoſtolus, Non cōcupiſces: & quæcun- Roma.7.
que de deo & proximo diligendo ſine vllis figuris ſa-
cramentorum præcipiuntur in lege, in quibus duobus
præceptis etiam ipſe dominus Chriſtus dicit totam le- Matth.
gem prophetáſque pendêre: ſic accipit: ſic amplectitur,
ſic obſeruanda eſſe non dubitat, vt quicquid in eis pro-
ficit, non ſibi tribuat, ſed gratiæ dei per Ieſum Chriſtum
dominum noſtrum. Verūtamen cum quiſque iſto mo-
do fuerit verus germanúſque Chriſtianus, vtrum etiam
Iudæus aut Iſraëlita dicēdus ſit, meritò quæritur. Quod
quidem ſi non carne ſed ſpiritu hoc eſſe intelligitur,
non debet ipſum nomen ſibi in conſuetudine ſermo-
nis imponere, ſed ſpiritali intelligētia retinere, ne pro-
pter ambiguitatem vocabuli (quam nō diſcernit quoti-
diana locutio) illud profiteri videatur, quod eſt inimi-
cum numini Chriſtiano. Hanc autem quæſtionem, id
eſt, vtrum qui Chriſtianus eſt, etiam Iudæus vel Iſraëli- L
ta poſſit intelligi, idem beatus nobis aperit & diſſoluit
Apoſtolus, vbi dicit, Circunciſio quidem prodeſt, ſi le- Roma.2.
gem cuſtodias. Si autem præuaricator legis ſis, circun-
ciſio tua præputium facta eſt. Si igitur præputium iu-
ſtitias legis cuſtodiat, nónne præputium ei in circun-
ciſionem reputabitur, & iudicabit quod ex natura eſt
præputium legem perficiens, te qui per literam & cir-
cunciſionem præuaricator legis es? Non enim qui in
manifeſto Iudæus eſt, neque quæ manifeſta in carne eſt
circunciſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt & cir-
cunciſio cordis, quæ ſpiritu non litera, cuius laus non
ex hominibus, ſed ex deo eſt. Cum igitur audiamus A-
poſtolum Chriſti commendantem nobis Iudæum in
abſcondito, non in carnis circunciſione, ſed cordis, &
ſpiritu, non litera: quis eſt iſte niſi Chriſtianus? Sic ita-
que ſumus Iudæi, non carnaliter ſed ſpiritaliter, quem-
admodum ſumus ſemen Abrahæ, non ſecundum car-
nem, ſicut illi qui de ipſo nomine carnali ſuperbia glo-
riantur: ſed ſecundum ſpiritum fidei, quod non illi.
Scimus enim nos fuiſſe promiſſos, quando ei dixit de- M
us, Patrem multarum gentium poſui te. Et quàm mul- Gene.17.
ta de hac re dicat Apoſtolus, nouimus. Dicimus enim, Roma.4.
inquit, quoniam deputata eſt Abrahæ fides ad iuſti-
tiam. Quomodo ergo deputata eſt? An cum in circun-
ciſione eſſet, an cum eſſet in præputio? Non in circun-
ciſione, ſed in præputio. Et ſignum accepit circunci-
ſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio, vt
ſit pater omnium credentium per præputium, vt de-
putetur & illis ad iuſtitiam, vt ſit pater circunciſionis
non iis ſolùm qui ex circunciſione ſunt, ſed & iis qui
ſequuntur veſtigia fidei quæ eſt in præputio patris no-
ſtri Abraham. Et paulopoſt, Ideo inquit ex fide, vt ſe-
cundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non
ei tantùm quod ex lege eſt, ſed & ei quod ex fide eſt
Abraham, qui eſt pater omnium noſtrum, ſicut ſcri-
ptum eſt, Quia patrem multarum gentium poſui te. Gene.17.
Item ad Galatas, Abraham, inquit, credidit deo, & de- Galat.3.
putatum eſt illi ad iuſtitiam. Intelligite ergo quoniam
qui ex fide, hi ſunt filij Abraham. Prouidens autem
ſcriptura quia ex fide iuſtificat gentes deus, prænuncia-
uit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes, ita
vt qui ex fide ſunt, benedicantur cum fideli Abraham.
Iam aliquanto pòſt in eadem Epiſtola, Fratres: inquit,
ſecundum

A ſecundum hominem dico, tamen hominis confirma-
tum teſtamentum nemo irritum facit aut ſuperordi-
nat. Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones, & ſemini eius.
Non dicit, & ſeminibus, tanquam in multis, ſed tan-
quam in vno, & ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Item pau-
lo poſt, Omnes enim vos, inquit, vnum eſtis in Chriſto
Ieſu. Si autem vos eſtis Chriſti, ergo Abrahæ ſemẽ eſtis
ſecundum promiſsionem hęredes. Secundum iſtum er-
go intellectum Apoſtolicum inueniuntur Iudæi, qui
Chriſtiani non ſunt, cum ex carne Abrahæ originem
ducant, nõ eſſe filij Abrahæ. Cum enim dicit: Intelligi-
te ergo, quoniam qui ex fide, hi ſunt filij Abrahæ: pro-
fectò ſignificat eos qui ex fide non ſunt, non eſſe filios
Abrahę. Ac per hoc niſi Iudæis eo modo ſit pater Abra-
hã quo modo eſt nobis, quid eis prodeſt quòd de car-
ne eius exorti ſunt, & nomen ſine virtute tenuerunt?
Cum autem ad Chriſtum tranſeunt & incipiunt eſſe ex
fide filij Abrahæ, tunc erunt Iudæi nõ in manifeſto, ſed
in abſcondito, circuncisione cordis, ſpiritu non litera,
quorum laus non ſit ex hominibus, ſed ex deo. Ab hac
autem fide alienati, in ramis fractis deputabũtur ex il-
B la olea, in cuius radicem idem dicit Apoſtolus inſeri
oleaſtrum, id eſt gentes: quod vtiq; non fit per carnem,
ſed per fidem: neque per legem, ſed per gratiam: nec
per literam, ſed per ſpiritum: neq; carnis circũciſione,
ſed cordis: nec in manifeſto, ſed in abſcondito: nec lau-
de ex hominibus, ſed ex deo, vt ſit vnuſquiſq; Chriſtia-
nus ſicut nõ carnalis, ſed ſpiritalis Abrahæ filius: ita nõ
carnalis, ſed ſpiritalis Iudæus: nec carnalis ſed ſpiritalis
Iſraëlita. Nam & de iſto nomine ſic Apoſtolus loqui-
Roma. 9. tur: Non enim omnes qui ex Iſraël, hi ſunt Iſraël: neque
qui ſunt ſemen Abraham, omnes filij: ſed in Iſaac voca-
bitur tibi ſemen: hoc eſt, nõ ij qui filij carnis hi filij dei,
ſed filij promiſsionis deputantur in ſemen. Nónne mi-
rabilia magna ſunt iſta, profundumq; myſteriũ, vt mul-
ti ex Iſraël non nati, ſint Iſraël: & multi non ſint filij,
cum ſint ſemẽ Abrahæ? Quomodo enim non ſunt quo
modo nos ſum⁹, niſi quia nõ ſunt filij promiſsionis ad
Chriſti gratiam pertinentes, ſed filij carnis nomem in-
ane geſtantes? ac per hoc nec illi ſunt Iſraël ſicut ſumus
nos, nec nos ſumus Iſraël ſicut ſunt illi. Nos enim ſu-
mus ſecundum ſpiritalem regenerationem, illi ſecun-
C dum carnalem generationem. Intuendum eſt quippe
ac diſcernendum, alium eſſe Iſraël qui propter carnem
nomen accepit, alium verò qui propter ſpiritũ rem quę
illo nomine ſignificatur obtinuit. Nunquid enim ex
Agar ancilla Saræ nati ſunt Iſraëlitæ? Nónne Iſmaël
ex illa natus eſt, & non Iſraëlitarum ſed Iſmaëlitarum
gentem ſuo ſemine propagauit? De Sara nanque venit
Iſraël per Iſaac, qui ex promiſsione natus eſt Abrahæ.
Tamẽ cum ſecundum propaginem carnis ſe ita res ha-
beat, venitur ad intellectum ſpiritalem, & inueniuntur
ad Saram nõ pertinere carnales Iſraëlitæ, qui ex illa car-
nis originem ducunt: & pertinere ad eam potius Chri-
ſtiani, qui non ſecundum Iſmaël filij ſunt carnis, ſed
ſecundum Iſaac filij ſunt promiſsionis, non ad ipſius
Iſaac carnale ſemen, ſed ad ſpiritale myſteriũ pertinen-
Gala. 4. tes. Ita quippe ad Galatas Apoſtol⁹ loquitur: Dicite mi-
hi ſub lege eſſe volentes, legem non audiſtis? Scriptum
eſt enim, quòd Abraham duos filios habuit, vnum de
ancilla, & vnum de libera. Sed ille quidem qui de an-
cilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libe-
ra, per repromiſsionem, quæ ſunt in allegoria. Hæc e-
nim ſunt duo teſtamenta. Vnum quidem à monte Si-
na in ſeruitutem generans, quod eſt Agar. Sina enim
mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt huic quæ nunc D
eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filiis ſuis. Quæ autem ſur-
ſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.
Scriptum eſt enim, Lætare ſterilis quæ non paris: erum- Eſa. 54.
pe & exclama quæ non parturis: quia multi filij deſer-
tæ magis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fra-
tres ſecundum Iſaac promiſsionis filij ſumus. ſed ſicut
tunc qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequeba-
tur eum qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc. Sed quid
dicit ſcriptura? Eiice ancillam, & filium eius. Nõ enim
hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ, Nos autem
fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua liber-
tate Chriſtus nos liberauit. Ecce ſecundum iſtam ſpi-
ritalem atque Apoſtolicam intelligentiam nos potius
pertinemus ad liberam Saram, qui ex illa nullam car-
nis propaginem trahimus. Iudæi autem qui ex illa car-
nis propaginem trahunt, ad Agar potius ancillam per-
tinere monſtrantur, de qua carnis propagationem
non trahunt. In nepotibus etiam Abrahæ & Saræ, id
eſt, filiis Iſaac & Rebeccæ, illis geminis Eſaü & Iacob
(qui poſtea vocatus eſt Iſraël) hoc ipſum magnum &
profundum myſterium reperitur: de quo idem Apo- E
ſtolus loquens, cum per Iſaac promiſsionis filios com-
memoraſſet ad Chriſti gratiam pertinentes: Non ſo-
lum autem illa, inquit, ſed & Rebecca ex vno concubi- Roma. 9.
tu habens Iſaac patris noſtri. Nondum enim natis, nec
qui egerint aliquid boni aut mali, vt ſecundum electio-
nem propoſitum dei maneret, non ex operibus, ſed ex
vocante dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori, ſicut
ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui. Hæc Malach. 1.
certè doctrina Apoſtolica atque Catholica ſatis eui-
denter indicat nobis, ſecundum originem carnis ad
Saram Iudæos, id eſt Iſraëlitas, ad Agar vero Iſmaëli-
tas pertinere. Secundum autem myſterium ſpiritus, ad
Saram Chriſtianos, ad Agar Iudæos. Item ſecundum
originẽ carnis ad Eſaü, qui dictus eſt etiam Edom, gen-
tem Idumæorũ, ad Iacob autem qui dictus eſt etiam Iſ-
raël, gentem Iudæorum. Porrò ſecundũ myſterium ſpi-
ritus, ad Eſaü Iudæos, ad Iſraël pertinere Chriſtianos.
Ita quippe impletur quod ſcriptum eſt: Maior ſeruiet
minori: id eſt, prior natus populus Iudæorum, poſterio-
ri nato populo Chriſtianorum. Ecce quemadmodum
ſumus Iſraël adoptione diuina, non humana cogna- F
tione glориantes: nec in manifeſto, ſed in occulto: nec
litera, ſed ſpiritu: nec carnis, ſed cordis circunciſione
Iudæi. Quæ cum ita ſe habeant, non tamen debemus
conſuetudinem ſermonis humani inepta loquacitate
confundere, & in rebus diſcernendis frequentata vo-
cabula perturbata ſignificatione miſcere, vt eos qui
Chriſtiani ſunt, & appellatione viitatiſsima Chriſtia-
ni vocantur, inuſitato vocabulo aliquis affectet appel-
lare Iudæos: vel cum ſit ipſe vocetúrque Chriſtianus,
Iſraëlitæ potius nomine delectetur: & quod in myſte-
rio debet ſemper intelligere, parcius autem ore pro-
ferre, hoc in quotidiana loquendi conſuetudine magis
eligat frequentare inepta inſolentia, & (ſi dici poteſt)
imperita ſcientia. Nunquid enim Apoſtoli, per quos
ea didicimus, iſta neſciebant, quomodo nos potius ſi-
mus ſemen Abrahæ ſecundum Iſaac promiſsionis hæ-
redes, & Iudæi ſpiritu non litera, cordis circunciſione
non carnis, & non ſecundum carnem Iſraël, ſed Iſraël
dei? Sciebant vtiq; iſta multo ſapientius certiusq; quàm
nos, & tamẽ in loquendi cõſuetudine Iudæos & Iſraë-
litas eos apellabant, qui ſecundum carnem de Abra-
hæ ſtirpe tunc exiſtebant. Nanque ait Apoſtolus, Iudæi 1. Cor. 1.

G ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt: nos autem
prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcan-
dalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis
Iudæis & Græcis, Chriſtum dei virtutem, & dei ſapien-
tiam. Quod dixit Græcos, hos etiam Gentium nomine
ſignificauit, eo quòd hæc lingua maximè excellit in
gentibus: Iudæos tamen ipſos vocauit, quos omnes hoc
nomine appellauit. Nam ſi Chriſtiani ipſi ſunt Iudæi,
Chriſtianis eſt ergo ſcandalum Chriſtus crucifixus, de
Cor.10. quo dictum eſt, Iudæis quidem ſcandalum. Quis hoc
niſi inſaniſsimus ſentiat? Item dicit: Sine offenſione e-
ſtote Iudæis & Græcis, & Eccleſiæ dei. Quomodo iſta
diſtingueret, ſi & Eccleſiam dei in quotidiana loquen-
di conſuetudine Iudæos appellare deberet? Item ait:
Roma.9. Quos & vocauit nō ſolùm ex Iudæis, ſed etiam ex Gen-
tibus. Quomodo vocauit ex Iudæis ſi potius ex non Iu-
dæis vocauit vt eſſent Iudæi? Item de Iſraëlitis, Quid
ergo dicemus, inquit? Quia gētes quæ non ſpectaban-
tur iuſtitiam, apprehenderūt iuſtitiam, iuſtitiam autem
quæ ex fide eſt: Iſraël autem perſequens legem iuſtitiæ,
Roma.10. in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fi-
H de, ſed quaſi ex operibus. Offenderunt enim in lapidem
offenſionis. Item, ad Iſraël autem quid dicit? Tota die
extendi manus meas ad populum non credentem, &
Roma.11. contradicentem. Et ſecutus adiungit, Dico ergo: Nun-
quid repulit deus plebem ſuam? Abſit. Nam & ego Iſ-
raëlita ſum ex ſemine Abrahæ, de tribu Beniamin. Non
repulit deus plebem ſuam quam præſciuit. Quomodo
hic appellauit Apoſtolus Iſraël non credentem, & con-
tradicentem, ſi Chriſtiani ſunt Iſraël? vel quomodo ſe
appellauit Iſraëlitam? Nunquid ex eo quòd Chriſtia-
nus factus erat? Non vtique, ſed ex eo quòd ſecundum
carnem fuerat ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin:
quod non ſumus nos ſecundum carnē, quamuis ſecun-
dum fidem ſimus ſemen Abrahæ, ac per hoc & Iſraël.
Sed aliud eſt quod agnoſcit altioris intelligentia ſacra-
menti, aliud quod expoſcit quotidiana conſuetudo vo-
cabuli. Denique Aptius iſte neſcio quis de quo ſcripſi-
ſti quòd doceat iudaizare Chriſtianos, eo modo ſicut
inſinuauit ſanctitas tua, Iudæum & Iſraëlitam vocat,
vt ab eis prohibeat, à quibus pro temporis illius con-
gruentia lex per ſanctum famulum dei Moyſen data
I prohibebat, & cæteras illius tēporis obſeruationes iam
nūc apud Chriſtianos abolitas remotáſque perſuadeat,
quas vmbras futurorum appellat Apoſtolus, vt & pro-
phetia in illis intelligatur, & eorum obſeruatio iam e-
uacuata monſtretur. vnde apparet quare ſe iſte Aptius
velit Iſraëlitam Iudæúmque vocitari, non ſpiritaliter,
ſed omnino carnaliter. Nos autem nec illis obſerua-
tionibus quæ nouo teſtamento reuelato euacuatæ ſunt,
tenemur obſtricti, & præcepta legis huic etiam tempo-
Exod.20. ri neceſſaria, qualia ſunt, Non adulterabis, non ho-
Leuiti.15. micidium facies, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud
mandatum, quod in hoc ſermone recapitulatur, Dili-
ges proximum tanquam teipſum: non viribus huma-
nis, quaſi noſtram conſtituentes iuſtitiam, ſed gratia
dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, in ea iu-
ſtitia quæ nobis ab illo eſt, obſeruanda eſſe didicimus,
docemus. Nec tamen ideo nos negamus ſemen Abra-
Gala.3. hæ, quibus dicit Apoſtolus, vos ergo Abrahæ ſemen
eſtis: aut Iudæos in abſcondito, de qualibus idem dicit:
Roma.2. Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in
manifeſto in carne eſt circuncisio, ſed qui in abſcon-
dito Iudæus eſt, & circuncisio cordis, quę eſt ſpiritu nō
litera: cuius laus nō ex hominibus, ſed ex deo eſt: aut Iſ-
raëlitas ſpiritales, ad eum ſcilicet pertinentes, cui mi- K
nori prædictum eſt ſeruiturum eſſe maiorem. Sed hæc
vocabula nobis non indecenter imponimus, eaq; my-
ſteriorum intelligētia continemus, non verborum in-
ſolentia ventilamus.

Nectarius Auguſtinum rogat, vt intercedat pro ſuis ciuibus. Epiſtola CCI.

DOMINO inſigni & merito ſuſcipiendo fratri Auguſtino Epiſcopo, Nectarius. Quanta ſit charitas patriæ, quoniā noſti, prætereo. Sola eſt enim quæ parentum iure vincat affectum: cui ſi vllus eſſet conſulendi modus aut finis bonis, dignè iam ab eius muneribus meruimus excuſari. Sed quoniam creſcit in dies ſingulos dilectio & gratia ciuitatis, quantúmque ætas fini proxima eſt, tantum incolumem ac florentem relinquere patriam cupimus, idcirco gaudeo primum quòd apud inſtructum diſciplinis omnibus virum mihi hic eſt ſermo inſtitutus. In Calamenſi colonia multa ſunt quæ meritò diligamus, vel quòd in ea geniti ſumus, vel quòd eidem magna contuliſſe videmur officia. Hæc ergo domine præſtantiſsime & meritò ſuſcipiende, nō leui populi ſui errato pro- L
lapſa eſt. Quod quidē ſi iuris publici rigore metiamur, debet plecti ſeueriori cenſura. Sed Epiſcopum fas non eſt niſi ſalutem hominibus impertire, & pro ſtatu meliore cauſis adeſſe, & apud omnipotentē deum veniam aliorum mereri delictis. Quamobrem quanta poſſum ſupplicatione depoſco, vt ſi defendenda res eſt, innoxius defendatur, ab innocentibus moleſtia ſeparetur. Præſta hoc quod ſecundum naturam tuā peruides poſtulari: de damnis facilis poteſt haberi taxatio: tantùm ſupplicia deprecamur. Acceptior deo viuas domine inſignis & meritò ſuſcipiende frater.

In ciuitate quadam idololatræ contra recens Cæſaris edictum per occaſionem ſacrorum ſuorum impetum fecerant in Chriſtianos, trucidatis aliquot, ac ſpoliatis multis. quum ob tam immane facinus formidarent Cæſaris iram, Nectarius rogat Auguſtinum, vt intercedat, ne innocentes cum innocentibus plecterentur. Auguſtinus reſpondet, illic alios nocentiores, alios minus nocentes, alios nocentiſsimos inueniri poſſe, innocentem neminem. Promittit tamen, vt reſipiſcentibus parcatur, & cum nocentibus etiam agatur mitius, ſed hactenus, ne cæteri impu- M
nito exemplo ad audenda ſimilia prouocentur.

Epiſtola CCII.

DOMINO eximio meritóque honorabili fratri Nectario Auguſtinus. Iam ſenio frigeſcentibus membris, feruere animum tuum patriæ charitate nec miror, ſed laudo, téque non tantùm non tenere memoriter, verumetiam vita ac moribus demonſtrare, quòd nullus ſit patriæ cōſulendi modus aut finis bonis, non inuitus imò etiam libens accipio. Vnde ſupernæ cuiuſdam patriæ, in cuius ſancto amore pro noſtro modulo inter eos quibus ad illam capeſſendam conſulimus, periclitamur atque laboramus, talem etiam teipſum ciuem habere vellemus: vt eius portiunculæ in hac terra peregrinanti, nullum conſulendi modum finémque cenſeres, tanto effectus melior, quanto meliori ciuitati officia debita prærogares, in eius æterna pace nullum gaudendi finem inuenturus, cuius ad tēpus laboribus nullum tibi finem ſtatueris conſulendi. Verum hoc donec fiat, neque enim deſperandum eſt illam te patriam poſſe acquirere, vel iam acquirendam prudentiſsime cogitare, ad quam te pater etiam qui in iſta genuit, anteceſsit: Hoc

donec

A donec fiat da nobis veniam ſi propter patriã noſtram quam cupimus nunquam relinquere, contriſtamus patriam tuam, quam cupis florentem relinquere: de cuius quidem floribus ſi cum tua prudentia diſputemus, non eſt verendum ne tibi difficilè perſuadeatur, aut verò etiam nõ facilè occurrat quemadmodum florere ciuitas debeat. Commemorauit Poëta ille veſtrarum clariſsimus literarum quoſdam flores Italiæ: ſed nos in veſtra patria nõ tam experti ſumus quibus floruit terra illa viris, quàm quibus arſerit armis. Imò verò non armis ſed flammis, nec arſerit, ſed incenderit. Quod tantum ſcelus ſi fuerit impunitũ, nulla digna correctione prauorum florentem te patriam putas relicturum. O flores non planè fructuũ, ſed ſpinarum. Compara nunc, verũ malis florere patriam tuam pietate an impietate, correctis moribus an ſecuris auſibus: Compara iſta & vide, vtrum in patriæ tuæ amore nos vincas, vtrum eam magis veriusq; cupias florere quàm nos. Intuere paululum ipſos de republica libros, vnde illum affectum amantiſſimi ciuis ebibiſti, quod nullus ſit patriæ conſulendi modus aut finis bonis. Intuere, obſecro te, & cerne B quantis ibi laudibus frugalitas & continentia prædicetur, & erga coniugale vinculum fides, certíque honeſti ac probi mores, quibus cum præpollet ciuitas, verè florere dicenda eſt. Hi autem mores in Eccleſiis toto orbe creſcentibus, tanquam in ſanctis auditoriis populorũ docentur atque diſcuntur, & maxime pietas, qua verus & verax colatur deus: qui hæc omnia, quibus animus humanus diuinæ ſocietati ad inhabitandam æternam cœleſtemq; ciuitatem inſtruitur & aptatur, non ſolùm iubet aggredienda, verumetiam donat implenda. Inde eſt quòd deorum multorum falſorumq; ſimulachra & prædixit euerſum iri, & præcepit euerti. Nihil enim homines tam inſociabiles reddit vitæ peruerſitate, quàm illorum deorum imitatio, quales deſcribũtur & commendantur literis eorum. Denique illi doctiſsimi viri qui rempublicam ciuitatémque terrenam qualis eis eſſe debere videbatur, magis domeſticis diſputationibus requirebant vel etiam deſcribebant, quàm publicis actionibus inſtituebant atq; formabant, egregios atque laudabiles, quos putabant homines potius, quam deos ſuos imitando proponebant erudiendæ indoli iuuentutis. Et re vera Terentianus ille adoleſcẽs, qui ſpectans tabulam pictam in pariete, vbi pictura inerat de C adulterio regis deorum, libidinem qua rapiebatur, ſtimulis etiam tantæ authoritatis accendit, nullo modo in illud flagitium vel concupiſcendo laberetur, vel perpetrando immergeretur, ſi Catonem maluiſſet imitari quàm Iouem. Sed quo pacto id faceret cum in templis adorare cogeretur Iouem potius quàm Catonem? Verùm hæc ex Comœdia, quibus impiorum luxus & ſacrilega ſuperſtitio conuinceretur, proferre forſitan non debemus. Lege vel recole in eiſdem libris quàm prudenter diſſeratur, nullo modo potuiſſe ſcriptiones & actiones recipi Comœdiarum, niſi mores recipientium conſonarent: ita clariſſimorum virorum in republica excellentium, & de republica diſputantium authoritate firmatur, nequiſsimos homines fieri deorum imitatione peiores, non ſanè verorum, ſed falſorum atque fictorum. Atenim illa omnia quæ antiquitus de vita deorum moribúſque conſcripta ſunt, longe aliter ſunt intelligenda atque interpretanda ſapientibus. Ita verò in templis populis congregatis, recitari huiuſcemodi ſalubres interpretationes heri & nudiuſtertius audiuimus. Quæſo te, ſiccine cæcum eſt humanum ge-

De diuinatione dæmonum, ca. 9

In Eunucho.

nus aduerſus veritatem, vt tam aperta & manifeſta D non ſentiat? Tot locis pingitur funditur, tũditur, ſculpitur, ſcribitur, legitur, agitur, cantatur, ſaltatur Iupiter, adulteria tanta committens, quantum erat, vt ſuo ſaltem Capitolio iſta prohibens legeretur? Hæc mala dedecoris impietatiſq; pleniſsima, ſi nemine prohibẽte in populis ferueant, adorentur in templis, rideantur in theatris, cum his victimas immolant, vaſtetur pecus etiam pauperum, cum hæc hiſtriones agunt & ſaltant, effundantur patrimonia diuitum, ciuitates florere dicuntur. Horum planè florum non terra fertilis, non aliqua opulens virtus, ſed illa dea Flora digna mater inuenta eſt, cuius ludi ſcenici tam effuſiore & licentiore turpitudine celebrantur, vt quiuis intelligat quale dæmonium ſit quod placari aliter non poteſt, niſi illic non aues, non quadrupedes, non denique ſanguis humanus, ſed multo ſceleſtius pudor humanus tanquam immolatus intereat. Hæc dixi propter quod ſcripſiſti, quantum tibi ætas fini proxima eſt, cupere te vt patriam tuam incolumẽ ac florentem relinquas. Tollantur iam iſta omnia vana & inſana, conuertantur homines ad verum dei cultum, moréſque caſtos E & pios: tunc patriam tuam florentem videbis, non opinione ſtultorum, ſed veritate ſapientium, cum hæc patria carnalis generationis tuæ, portio fuerit illius patriæ, cui non corpore ſed fide naſcimur, vbi omnes ſancti & fideles dei poſt labores, velut hyemales vitæ huius, interminata æternitate florebunt. Nobis itaque cordi eſt, neque Chriſtianam amittere manſuetudinem, neque pernicioſum cæteris imitationis exemplum in illa ciuitate relinquere. Quomodo id agamus, aderit deus, ſi eis nõ ita grauiter indignetur. Alioquin & manſuetudo, quam ſeruare cupimus, & diſciplina qua vti moderate nitimur, impediri poteſt, ſi deo aliud in occulto placet, ſiue iudicanti hoc tantum malum flagello acriore plectendum, ſiue etiam vehementius iraſcenti, ſi non correctis nec ad ſe conuerſis ad tempus eſſe voluerit impunitum. Præſcribit nobis quodam modo prudentia tua de perſona epiſcopali, & dicis patriam tuam non leui populi ſui errato prolapſam. Quod quidẽ ſi iuris publici rigore metiamur, debet plecti ſeueriori cenſura. Sed Epiſcopum, inquis, fas non eſt, niſi ſalutem hominibus impertire, & pro ſtatu meliore cau- F ſis adeſſe, & apud omnipotentem deum veniam aliorum mereri delictis. Hæc omnino ſeruare conamur, vt ſeueriore cenſura nemo plectatur neque à nobis, neque ab alio vllo intercedentibus nobis: ſalutem hominibus cupimus impertire, quæ poſita eſt in rectè viuendi fœlicitate, non in male faciendi ſecuritate. Veniam quoque non tantùm noſtris, verum & aliorum inſtamus delictis mereri, quod impetrare niſi pro correctis omnino non poſſumus. Adiungis etiam & dicis: Quanta poſſum ſupplicatione depoſco, vt ſi defendenda res eſt, innoxius defendatur, ab innocentibus moleſtia ſeparetur. Accipe breuiter quæ commiſſa ſint, & noxios ab innocentibus ipſe diſcerne. Contra recentiſsimas leges, Calendis Iuniis ſexto † Paganorum ſacrilega ſolennitas agitata eſt, nemine prohibente, tam inſolenti auſu, vt quod nec Iuliani temporibus factum eſt, petulantiſsima turba ſaltantium in eodem prorſus vico ante fores tranſiret Eccleſiæ. Quam rem illicitiſſimam atque indigniſsimam clericis prohibere tentantibus, Eccleſia lapidata eſt. Deinde poſt dies ferme octo, cum leges notiſsimas Epiſcopus ordini replicaſſet, & dum ea quæ iuſſa ſunt, velut implere diſponunt,

Flora.

† feſto.

G iterum Eccleſia lapidata eſt. Poſtridie noſtris ad imponẽdum perditis, metum, quod videbatur apud acta dicere volentibus, publica iura negata ſunt. Eodémque ipſo die, ne vel diuinitus terreretur, grando lapidationibus reddita eſt: qua tranſacta, cõtinuò tertiam lapidationem, & poſtremò ignes Eccleſiaſticis tectis atque hominibus intulerunt, vnum ſeruorum dei qui oberrans occurrere potuit occiderunt. cæteris partim vbi potuerant latitantibus, partim quò potuerant fugientibus, cum interea contruſus atque coarctatus quodam loco ſe occultaret Epiſcopus, vbi ſe ad mortem quærentium voces audiebat, ſibiq; increpantium, quòd eo non inuento gratis tantum perpetraſſent ſcelus. Geſta ſunt hæc ab hora ferme decima vſque ad noctis partem non minimam. Nemo compeſcere, nemo ſubuenire tentauit illorum quorum eſſe grauis poſſet authoritas, præter vnum peregrinum, per quem & plurimi ſerui dei de manibus interficere conantium liberati ſunt, & multa extorta prædantibus: per quem clarũ factum eſt, quàm facilè illa vel omnino nõ fierent, vel cœpta deſiſterent, ſi ciues maximeq; primates ea fieri perfici vetuiſſent.

H Proinde in vniuerſa illa ciuitate non innocentes à nocentibus, ſed minus nocentes à nocentioribus poteris fortaſſe diſcernere. Nam in paruo peccato illi ſunt, qui metu deterriti, maximéque ne offenderent eos, quos in illo oppido plurimum poſſe & inimicos Eccleſiæ nouerant, opem ferre non auſi ſunt. Scelerati autem omnes, quibus etſi non facientibus, neq; immittentibus, tamen volentibus iſta commiſſa ſunt, ſceleratiores qui commiſerunt, ſceleratiſsimi qui immiſerũt. Sed de immiſsione ſuſpicionem putemus eſſe, non veritatem: nec ea diſcutiamus quæ niſi tormentis eorum per quos inquirũtur, inueniri omnino non poſſunt. Demus etiam veniam timori eorum qui potius deum pro Epiſcopo & ſeruis eius deprecandum, quàm potentes inimicos Eccleſiæ offendendos eſſe putauerunt. Quid? eos qui reſtant, nullane cenſes diſciplina coërcendos, & proponendum exiſtimas impunitum tam immanis furoris exemplum? Non præterita vendicando paſcere irã noſtram ſtudemus, ſed miſericorditer in futurum conſulendo ſatagimus. Habẽt homines mali vbi & per Chriſtianos non ſolùm manſuetè, verumetiam vtiliter ſalubriterque plectantur. Habent enim quòd corpore in-

I columi viuunt, habent vnde viuunt, habent vnde male viuunt. Duo prima ſalua ſint, vt quos pœniteat ſint, hoc optamus, hoc quantum in nobis eſt etiam impenſa opera inſtamus. Tertium vero ſi deus voluerit tanquam putre noxiúmque reſecari, valde miſericorditer puniet. Si autem vel amplius voluerit, vel ne hoc quidem permiſerit, altioris & profecto iuſtioris conſilij ratio penes ipſum eſt: à nobis curam officiúmque oportet impendi, quouſque videre conceditur, deprecantibus eum, vt animum noſtrum approbet, quo cũctis volumus eſſe conſultum, nihilque fieri ſinat per nos quod & nobis & Eccleſiæ ſuæ non expedire longe melius nouit ipſe quàm nos. Modo cum apud Calamam eſſemus, vt noſtri in tam graui dolore vel conſolarentur afflicti, vel ſedarentur accenſi, quantum potuimus quod in tempore oportuiſſe exiſtimauimus, cum Chriſtianis egimus. Deinde etiam ipſos Paganos mali tanti caput & cauſam petentes, vt ab eis videremur admiſimus, vt hac occaſione admoneremus eos, quid facere deberent ſi ſaperent, non tantùm pro remouenda præſenti ſolicitudine, verumetiam pro inquirenda ſalute perpetua: multa à nobis audierunt, multum etiam ipſi rogauerunt, ſed abſit vt tales ſerui ſimus, quos ab eis rogari de- K lectet, à quibus noſter dominus nõ rogatur. Vnde peruides pro viuacitate mentis tuæ, ad hoc eſſe nitendum ſeruata manſuetudine & moderatione Chriſtiana, vt aut cæteros deterreamus eorum imitari peruerſitatem, aut cæteros optemus eorũ imitari correctionem. Damna quæ illata ſunt, vel tolerantur à Chriſtianis, vel reſarciuntur per Chriſtianos. Animarum vero lucra quibus acquirendis cum periculo etiam ſanguinis inhiamus, & in loco illo quæſtuoſius prouenire, & aliis locis illo exemplo non impediri deſideramus. Dei miſericordia nobis præſtet de tua ſalute gaudere.

Auguſtinus presbyter Maximino Epiſcopo Donatiſtæ, qui diaconum orthodoxum baptizaſſe dicebatur, vt aut fateatur factum, aut profiteatur ſe orthodoxum, inuitans illum vel ad colloquium, vel ad reſcribendum, vt concordia Eccleſiæ ſarciatur.

Epiſtola CCIII.

DOMINO dilectiſsimo & honorabili fratri Maximino, Auguſtinus presbyter Eccleſię catholicæ in domino ſalutem. Priuſquam ad rem veniam, de qua tuæ beneuolentiæ ſcribere volui, L tituli huius epiſtolæ, ne vel te vel alium quẽpiam moueat, rationem breuiter reddam. Domino ſcripſi, quia ſcriptum eſt: Vos in libertatem vocati eſtis fratres, *Gala.5.* tantùm ne libertatem in occaſionem carnis detis, ſed per charitatẽ ſpiritus ſeruite inuicẽ. Cum ergo vel hoc ipſo officio literarum per charitatem tibi ſeruiam, non abſurde te dominum voco propter vnum & verum dominum noſtrum, qui nobis iſta præcepit. Dilectiſsimo autem quod ſcripſi, nouit deus quòd non ſolum te diligam, ſed ita diligam vt meipſum: quandoquidem bene mihi ſum conſcius, bona me tibi optare quæ mihi. Honorabili vero quod addidi, non ad hoc addidi, vt honorarem Epiſcopatum tuum, mihi enim Epiſcopus non es: neque hoc cum contumelia dictum acceperis, ſed ex animo, quo in ore noſtro debet eſſe, eſt eſt, non non. Neque enim ignoras, aut quiſquàm hominum qui nos nouit ignorat, neque te eſſe epiſcopum meum, neque me presbyterum tuum. Honorabilem igitur ex ea regula te libenter appello, qua noui te eſſe hominem, & noui hominem ad imaginem dei & *Gene.1.* ſimilitudinem factum, & in honore poſitum ipſo ordine & iure naturæ, ſi tamen intelligendo quæ intelli- M genda ſunt ſeruet honorem ſuum. Nam ita ſcriptum eſt: Homo in honore poſitus non intellexit, compara- *Pſal.48.* tus eſt iumentis inſenſatis, & ſimilis factus eſt illis. Cur ergo te honorabilem inquantum homo es non appellem, cum præſertim de tua ſalute, atque correctione quandiu in hac vita es, deſperare non audeam? Fratrem vero vt vocem, non te latet præceptum nobis eſſe diuinitus, vt etiam eis qui negant ſe fratres noſtros eſſe dicamus, Fratres noſtri eſtis: & hoc vehementer valet ad cauſam propter quã ſcribere volui fraternitati tuæ. Iam enim reddita ratione, cur epiſtolæ talem ianuam fecerim, audi placidiſsime quæ ſequuntur: Ego cum in iſta regione conſuetudinem hominum lugendam atq; plangendam, qui cum Chriſtiano nomine glorientur, Chriſtianos rebaptizare non dubitant, quibus verbis poteram deteſtarer, non defuerunt laudatores tui, qui mihi dicerent te iſta non facere. Fateor primò non credidi: deinde conſiderans poſſe fieri, vt animam humanam de futura vita cogitantem dei timor inuaderet, vt ſe ab ſcelere apertiſsimo temperaret, gratulatus credidi quòd tali propoſito ab eccleſia catholica noluerit

A noluer is eſſe nimis alienus. Quærebam ſanè occaſio-
nem loquendi tecum, vt ſi fieri poſſet, ea quæ parua re-
manſerat inter nos diſſenſio tolleretur. Cum ecce ante
paucos dies diaconum noſtrum Mutugennenſem te
rebaptizaſſe nunciatum eſt. Dolui vehementer & illi-
us miſerabilem lapſum, & tuum frater inopinatum ſce-
lus. Noui enim quæ ſit Eccleſia catholica. Gentes ſunt
hæreditas Chriſti, & poſſeſsio Chriſti termini terræ.
Noſtis & vos, aut ſi non noſtis, aduertite, facillime à
volentibus ſciri poteſt. Rebaptizare igitur hæreticum
hominem, qui hæc ſanctitatis ſigna perceperit, quæ
Chriſtiana tradidit diſciplina, omnino peccatum eſt:
rebaptizare autem catholicum, immaniſsimum ſce-
lus eſt. Tamen non adeò credens, quia de te mihi be-
ne perſuaſum tenebam. Mutugennam ipſe perrexi: &
eum quidem miſerum videre non potui: à parentibus
vero eius audiui quòd veſter iam etiam diaconus fa-
ctus ſit. Et tamen tam bene adhuc de tuo corde ſentio,
vt eum rebaptizatum eſſe non credam. Quare te fra-
ter dilectiſsime per diuinitatem & humanitatem do-
mini noſtri Ieſu Chriſti obſecro, vt reſcribere mihi di-
B gneris quid geſtum ſit: & ſic reſcribere, vt noueris me
in Eccleſia fratribus noſtris epiſtolam tuam velle reci-
tare. Quod ideo ſcripſi, ne cum id poſtea facerem, quod
me non ſperares eſſe facturum, offenderem charita-
tem tuam, & iuſtam de me apud communes amicos
querelam deponeres. Quid ergo te impediat ad reſcri-
bendum, non video. Si enim rebaptizas, nihil eſt quod
homines de tuo collegio formides, cum id te reſcrip-
ſeris facere, quod te illi facere etiam ſi nolles iuberent.
Cum autem id quantis potueris documentis facien-
dum eſſe defenderis, non ſolum non ſuccenſebunt, ſed
etiam prædicabunt. Si autem non rebaptizas, arripe li-
bertatem Chriſtianam frater Maximinc. Arripe, quæſo
te: non cuiuſquam hominis in contemplatione Chri-
ſti aut reprehenſionem verearis, aut exhorreas pote-
ſtatem. Tranſit honor huius ſeculi, tranſit ambitio. In
futuro Chriſti iudicio nec apſidæ gradatæ, nec ca-
thedræ velatæ, nec ſanctimonialium occurſantium at-
que cantantium greges adhibebuntur ad defenſionem,
vbi cœperit accuſare conſcientia, & conſcientiarum
arbiter iudicare. Quæ hîc honorant, ibi onerant: quæ
hîc releuant, ibi grauant. Iſta quæ pro tempore propter
C Eccleſiæ vtilitatem honori noſtro exhibentur, defen-
dentur forte bona conſcientia, defendere autem non
poterunt malam. Quod ergo tam pio & tam religioſo
animo facis, ſi tamen facis, vt Eccleſiæ catholicæ ba-
ptiſmum nõ iteres, ſed approbes potius tanquam vnius
veriſsimæ matris, quæ omnibus gentibus, & regene-
randis ſinum pandit, & regeneratis vbera infundit tan-
quam vnius poſſeſsionis Chriſti ſeſe vſque ad terræ
terminos porrigentis, ſi hoc vere facis, cur non crum-
pis in exultantem & liberam vocem? Cur lucernæ tuæ
tam vtilem ſplendorem premis ſub modio? Cur non
diſciſſis atque abiectis veteribus pellibus timidæ ſer-
uitutis, Chriſtiana potius indutus fiducia exiſtis & di-
cis: Ego vnum baptiſmum noui, patris & filij & ſpiri-
tus ſancti nomine conſecratum atque ſignatum? Hanc
formam vbi inuenio neceſſe eſt vt approbem: non
deſtruo quod dominicum agnoſco, non exufflo vexil-
lum regis mei. Veſtem Chriſti & qui diuiſerunt, non
violauerunt: & illi adhuc Chriſtum non reſurrectu-
rum crediderant, ſed morientem videbant. Si à per-
ſecutoribus veſtis non conſciſſa eſt pendentis in cru-
ce, cur à Chriſtianis deſtruitur ſacramentum ſeden-
tis in cœlo? Si veteris populi temporibus Iudæus eſſem, D
quando alius eſſe melius non poſſem, accepiſſem vti-
que circunciſionem. Quod ſignaculum iuſtitiæ fidei
tãtum illo tempore valuit, antequam domini euacua-
retur aduentu, vt infantem filium Moyſi angelus præ- *Exo 4.*
focaſſet, niſi mater arrepto calculo circuncidiſſet pue-
rum, & hoc ſacramento imminentem perniciem de-
puliſſet. Hoc ſacramentum etiam Iordanem fluuium
refrenauit, & reduxit in fontem. Hoc ſacramentum
ipſe dominus quamuis euacuauerit crucifixus, tamẽ na-
tus accepit. Non enim ſignacula illa damnata ſunt, ſed
ſuccedentibus opportunioribus deceſſerunt. Nam ſi-
cut circunciſionem abſtulit domini primus aduentus,
ſic baptiſmum auferet ſecundus aduentus. Sicut enim
nunc poſteaquam venit libertas fidei, & remotum eſt
ſeruitutis iugum, nullus Chriſtianus circunciditur car-
ne: ſic tunc regnantibus iuſtis cum domino damnatiſq;
impiis nemo rebaptizabitur: ſed illud quod iſta præfi-
gurant, id eſt, circunciſio cordis, & mũdatio conſcien-
tiæ, manebit in æternum. Si ergo illo tempore Iudæus
eſſem, & veniret ad me Samaritanus, vellétque illo er-
rore derelicto, (quẽ etiam dominus improbauit dicẽs: E
Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſci- *Ioan 4.*
mus: quoniam ſalus ex Iudæis eſt:) vellet ergo Samari-
tanus, quẽ Samaritani circunciderant, fieri Iudæus, va-
caret certè iterationis audacia, & id quod apud hære-
ſim factnm erat, quod præceperat deus, nõ repetere ſed
approbare cogeremur. Quòd ſi in carne circunciſi ho-
minis non inuenirem locum vbi circunciſionem repe-
terem, quia vnum eſt illud membrum: multo minus in-
uenitur locus in vno corde vbi baptiſmum Chriſti re-
petatur. Ideo qui duplicare baptiſmum vultis, neceſſe
eſt omnino vt corda duplicia requiratis. Clama ergo
rectè te facere ſi non rebaptizas: & non ſolum ſine tre-
pidatione, ſed etiam cum gaudio mihi inde reſcribe.
Nulla te tuorum conſilia frater exterreant. Si enim hoc
eis diſplicuerit, non ſunt digni qui te habeant. Si au-
tem placuerit, credimus de miſericordia domini, qui
timentes ſibi diſplicere, & conantes placere, nunquam
deſerit, quòd inter vos & nos cito pax erit, ne propter
honores noſtros (de qua ſarcina periculoſa ratio redde-
tur) miſeræ plebes credentes in Chriſtum habeãt in do-
mibus ſuis communes cibos, & menſam Chriſti com-
munẽ habere non poſsint. Nónne ingemiſcimus quòd F
vir & vxor vt fideliter coniungant corpora ſua, iurant
ſibi plerunq; per Chriſtum, & ipſius corpus Chriſti di-
uerſa communione dilaniant? Hoc tantum ſcandalum,
tantus diaboli triumphus, tanta pernicies animarum, ſi
per tuam modeſtiam & prudentiam & dilectionem,
(quam debemus ei qui pro nobis ſuum ſanguinem fu-
dit) ablata de medio in his regionibus fuerit, quis expli-
cet verbis quam tibi palmam præparet dominus, vt ad
cætera membra ſananda quæ per totam Africam tabe-
facta miſerabiliter iacent, à te proficiſcatur tam imita-
bile medicinæ documentum? Quàm vereor quoniam
cor meum videre non potes, ne tibi cum inſultatione
potius quàm cum dilectione loqui videar. Sed certè
amplius quid faciam non inuenio, niſi vt inſpiciẽdum
ſermonem meum tibi offeram, animum deo. Tollamus
de medio inania obiecta, quę à partibus imperitis iacta-
ri contra inuicem ſolent: nec tu obiicias tempora Ma-
cariana, nec ego ſæuitiam Circuncellionum. Si hoc ad
te non pertinet, nec illud ad me. Area dominica non-
dũ ventilata eſt, ſine paleis eſſe non poteſt. Nos ortmus
atque agamus quantum poſſumus vt frumẽtom ſimus.

G Ego rebaptizato diacono noſtro ſilere nō poſſum. Scio enim quam mihi ſilentium pernicioſum ſit. Non enim cogito in Eccleſiaſticis honoribus tēpora vētoſa tranſigere, ſed cogito me principi paſtorum omnium, rationem de commiſsis ouibus redditurum. Si forte nolleา vt hæc tibi ſcriberē, oportet te frater ignoſcere timori meo. Multum enim timeo, ne me tacente & diſsimulante, alij quoque rebaptizentur à vobis. Decreui ergo quantum vires & facultatem dominus præbere dignatur, cauſam iſtam ſic agere, vt pacificis collationib⁹ noſtris omnes qui nobis communicant, nouerint, ab hæreſibus aut ſchiſmatibus quantū catholica diſtet Eccleſia, & quantum ſit cauenda pernicies vel zizaniorū vel præciſorum de vite domini ſarmentorum. Quam collationem mecum ſi libenti animo ſuſceperis, vt cōcordibus nobis amborum literæ populis recitentur, ineffabili exultabo lætitia. Si autem id æquo animo non accipis, quid faciā frater, niſi vt te quoque inuito Epiſtolas noſtras populo catholico legā, quò eſſe poſsit inſtructior? Quod ſi reſcribere dignatus non fueris, vel meas H ſolas legere decreui, vt ſaltem diffidentia veſtra cognita rebaptizari erubeſcant. Neque id agam cum miles præſens eſt, ne quis veſtrum arbitretur tumultuoſius me agere voluiſſe, quàm ratio pacis deſiderat: ſed poſt abſceſſum militis: vt omnes qui nos audiunt, intelligant non hoc eſſe propoſiti mei, vt inuiti homines ad cuiuſquam cōmunionem cogantur, ſed vt quietiſsimè quærentibus veritas innoteſcat. Ceſſabit à noſtris partibus timor temporalium poteſtatum. Ceſſet etiam à veſtris partibus terror congregatorum Circuncellionum. Re agamus, ratione agamus, diuinarum ſcripturarum authoritatibus agamus: quieti atque tranquilli quantum poſſumus petamus, quæramus, pulſemus, vt accipiamus & inueniamus, & aperiatur nobis, ne forte fieri poſsit vt adiuuante domino concordes conatus & orationes noſtras tanta deformitas atque impietas Africanarum regionum de veſtris terris incipiat aboleri. Si non credis poſt diſceſſum militum me velle agere, poſt diſceſſum militum tu reſcribe. Si enim ego præſente milite literas meas legere populo voluero, prolata Epiſtola mea demonſtrabit me fidei violatorem. Quod miſericor- I dia domini auertat à moribus atq; inſtituto meo, quod mihi per iugum ſuum inſpirare dignatus eſt. Epiſcopus meus beneuolentiæ tuæ fortaſſe potius literas miſiſſet, ſi eſſet præſens, aut ego illo vel iubente vel permittente ſcripſiſſem: ſed illo abſente cum diaconi rebaptizatio recens eſſe dicitur, frigeſcere actionem ipſam dilatione non paſſus ſum, de fraterna & vera morte acerbiſſimi doloris aculeis excitatus. Quem dolorem meum adiuuante miſericordia & prouidentia domini, pacis fortaſſe compenſatio lenitura eſt. Deus & dominus noſter tibi mentem pacatam inſpirare dignetur, domine dilectiſsime frater.

Auguſtinus Donato presbytero Donatiſtæ, qui cum citaretur ad concilium, conatus ſit ſibi vim inferre, ſuadet vt re ſobrie perpenſa reſipiſcat, docens prauam voluntatem rectè cogi ad meliora.

Epiſtola CCIIII.

DONATO presbytero partis Donati, Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ catholicæ. Si poſſes videre dolorem cordis mei & ſolicitudinem pro ſalute tua, fortaſsis miſereris animæ tuæ placens deo in audiendo verbo non noſtro ſed ipſius, nec eius ſcripturas ſic in memoria tua figeres, vt contra eas cor clauderes. Diſplicet tibi quia traheris ad ſalutē, *23.q.4. diſplicet.* cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Quid K enim volumus niſi te comprehēdi & præſentari & ſeruari ne pereas? Quòd autem in corpore læſus es, ipſe tibi feciſti: qui iumento tibi mox admoto vti noluiſti, & te ad terram grauiter colliſiſti. Nam vtiq; alius qui adductus eſt tecum collega tuus, illæſus venit, qui talia ſibi ipſe non fecit. Sed neq; hoc putas tibi fieri debuiſſe, quia neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit. *1.Timo.3.* Et tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta quæ nolūt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiēdi operis boni. Quanto magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & perducendi ad veritatē vel cognoſcendam vel eligendam, non ſolùm vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſsimè pereatis? Dicis deum dediſſe liberum arbitrium: ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi de quibus ſupra dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod cōſiderare non vis. Ideo voluntas bona miſericorditer L impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat nec damnari hominem niſi merito malæ voluntatis, nec liberari niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impune & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittēda eſt libertati, quare Iſraëlitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſsionis compellebantur? Si voluntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus nō eſt permiſſus vti peſsima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiā, ſed proſtratus eſt vt excæcaretur, & excæcatus eſt vt mutaretur, mutat⁹ vt mitteretur, miſſus vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis, filium durum non ſolùm verbis *Eccli.30.* corripere, ſed etiam latera eius tundere, vt ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem *Prouer.23.* eius liberas à morte. Si mala voluntas ſemper ſuæ per- M mittenda eſt libertati, quare corripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocaſtis, *Ezech.34.* perditam non inquiſiſtis? Et vos oues Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideo vobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm conſentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Noli ergo iam dicere, quod te aſsiduè audio dicere: Sic volo errare, ſic volo perire. Melius enim nos hoc omnino non permittimus quantū poſſumus. Modo quòd te in puteum vt morereris miſiſti, vtiq; libera voluntate feciſti. Sed quàm crudeles eſſent ſerui dei, ſi huic malæ tuæ voluntati te permitterent, & non te de illa morte liberarēt? Quis eos nō meritò culparet? quis *1. de Ciuit. dei.ca.17.* non impios rectè iudicaret? Et tamen tu te volens in aquam miſiſti vt morereris: illi te nolentem de aqua leuauerunt, ne morereris. Tu feciſti ſecundum voluntatē tuam, ſed in perniciem tuam: illi contra voluntatem tuam, ſed propter ſalutem tuam. Si ergo ſalus iſta corporalis ſic cuſtodienda eſt, vt etiam in nolentibus ab eis qui eos diligunt ſeruetur, quanto magis illa ſpiri-

talis

A talis, in cuius deſertione mors æterna metuitur. Quin
quam in iſta morte, quam tibi tuipſe inferre voluiſti,
non ſolùm ad tempus, ſed etiam in æternum moreteris,
quia & ſi non ad ſalutem, non ad eccleſiæ pacem,
non ad Chriſti corporis vnitatem, non ad ſanctam
& indiuiduam charitatem, ſed ad mala aliqua
cogereris, nec ſic tibi ipſe mortem inferre debuiſti.
Conſidera ſcripturas diuinas, & diſcute quantum potes,
& vide vtrum hoc fecerit aliquis aliquando iuſtorum
atque fidelium, cum ab eis tanta mala perpeſſi ſint,
qui eos ad æternum interitum non ad vitam
æternam (quò tu compelleris) adigebãt. Audiui quod
dixeris apoſtolum Paulum ſignificaſſe hoc fieri debere,
1.Corin.13. vbi ait: Et ſi tradidero corpus meum vt ardeam:
quia videlicet omnia bona dicebat, quæ ſine charitate
nihil proſunt, ſicut ſunt linguæ hominum & angelorum,
& omnia ſacramenta, & omnis ſcientia, &
omnis prophetia, & omnis fides ita vt montes transferantur,
& rerum ſuarum diſtributio pauperibus
proſit: ideo videtur tibi etiam inter bona numeraſſe,
vt ſibi quiſque inferat mortem. Sed attende diligen-
B ter, & agnoſce quemadmodum dicat ſcriptura, quòd
1.de ciuita. tradat quiſque ſuum corpus vt ardeat. Non vtique vt
dei.cap.18. ipſe ſe in ignem mittat, quando perſequentem pati-
&19. tur inimicum: ſed quando ei proponitur, vt aut mali
aliquid faciat, aut mali aliquid patiatur, eligat non
facere mala, quàm non pati mala. Atque ita corpus
Danie.3. ſuum tradat in poteſtatem interfectoris, ſicut tres illi
viri fecerunt, qui auream ſtatuam cogebãtur adorare,
& niſi facerent, minabatur eis ille qui cogebat, caminum
ignis ardentem. Idôlum adorare noluerunt, non
ipſi ſe in ignem miſerunt, & tamen etiam de illis ſic
ſcriptum eſt, quòd tradiderunt corpora ſua, vt neque
ſeruirent, neque adorarent vllum deum, ſed deum
1.Corin.13. ſuũ. Ecce quomodo dixit apoſtolus: Si tradidero corpus
meum vt ardeam. Quod autem ſequitur, vide:
Si charitatem non habeam, nihil mihi prodeſt: ad
iſtam charitatem vocaris, ab iſta charitate perire non
ſineris, & putas tibi aliquid prodeſſe, ſi te ipſe præcipites
in interitum, cum tibi nihil prodeſſet, etiam
ſi alter te occideret charitatis inimicum? Foris autem
ab eccleſia conſtitutus, & ſeparatus à compage vnitatis
& vinculo charitatis, æterno ſupplicio punireris,
C etiam ſi pro Chriſti nomine viuus incendereris. Hoc
eſt enim quod ait apoſtolus. Et ſi tradidero corpus
meum vt ardeam, charitatem autem non habeam,
nihil mihi prodeſt. Reuoca mihi animum ad ſanam
conſiderationem, & ſobriam cogitationẽ: attende diligenter,
vtrum ad errorem & impietatem voceris, &
patere pro veritate quaſlibet moleſtias. Si autem tu
potius in errore atque in impietate verſaris, quò autem
vocaris, ibi eſt veritas & pietas, quia ibi eſt Chriſtiana
vnitas, & ſancti ſpiritus charitas, quid adhuc
tibi eſſe conaris inimicus? Ideo præſtitit miſericordia
dei, vt & nos & Epiſcopi veſtri tam frequenti numeroſóque
conuentu Carthaginem veniremus, atque
inter nos de ipſa diſſenſione ordinatiſsimè conferremus.
Geſta conſcripta ſunt, noſtræ etiam ſubſcriptiones
tenentur. Lege, vel patere vt tibi legantur,
& tunc elige quod volueris. Audiui quòd dixeris
poſſe te nobiſcum de ipſis geſtis aliquid agere, ſi omittamus
verba Epiſcoporum veſtrorum vbi dixerunt,
Nec cauſa cauſæ, nec perſona perſonæ præiudicat.
Hæc verba vis omittamus, vbi per eos neſcien-

tes veritas ipſa locuta eſt. Sed tu dicturus es hîc eos D
erraſſe, & in falſam ſententiam incautius cecidiſſe.
Nos autem dicimus hoc eos verum dixiſſe, & hoc
per teipſum facilime probamus. Si enim Epiſcopi
veſtri electi ab vniuerſa parte Donati qui cauſam omnium
ſuſtinerent, & ſi quid egiſſent, gratum & acceptum
cæteri haberent, tamen in eo quod illos temerè,
& non rectè dixiſſe arbitraris, non vis vt tibi præiudicent.
Verum ergo dixerunt, quia nec cauſa cauſæ,
nec perſona perſonæ præiudicat. Et ibi debes agnoſcere,
quia etſi perſona tot epiſcoporum tuorum
in illis ſeptem conſtitutorum non vis vt præiudicet
perſonæ Donati Mutugennenſis presbyteri, quanto
minus nõ debet præiudicare Cæciliani perſona, etiam
ſi mali aliquid in illo eſſet inuentum, vniuerſæ vnitati
Chriſti, quæ non in vna villa Mutugenna concluditur,
ſed toto terrarum orbe diffunditur? Sed ecce
facimus quod voluiſti, ſic tecũ agimus ac ſi non dixerint
veſtri, Nec cauſa cauſæ nec perſona perſonæ præiudicat.
Tu inueni quid illic dicere debuerint cum eis
obiecta eſſet cauſa & perſona Primiani, qui dãnatores
ſuos & damnauit cum cæteris, & damnatos ac dete- E
ſtatos in ſuos rurſus honores ſuſcepit, & baptiſmum
quem mortui dederant, quia de ipſis in illa præclara
ſententia dictum erat, quod mortuorum funeribus
plena ſint littora, agnoſcere potius & acceptare, quàm
exufflare & reſcindere maluit, totumque diſſoluit.
Quod male intelligentes dicere ſoletis: Qui baptiza- Eccleſ.34.
tur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid ei prodeſt
lauacrum eius? Si ergo non dicerent, Nec cauſa
cauſæ, nec perſona perſonæ præiudicat, rei tenerentur
in cauſa Primiani. Cum autem hoc dixerunt, immunem
fecerunt eccleſiam catholicam, ſicut nos aſſerebamus,
à cauſa Cæciliani. Sed cætera lege, & cætera
diſcute. Vide vtrum in ipſum Cæcilianum, de cuius
perſona præiudicare conabantur eccleſiæ, aliquid mali
probare potuerint. Vide vtrum non potius etiam
pro illa multa egerunt, & pluribus lectionibus, quas
contra ſe protulerunt & recitauerunt, cauſam eius bonam
omnino firmauerint. Lege iſta, vel legantur tibi.
Conſidera omnia, retracta diligenter, & elige quid
ſequaris: vtrum nobiſcum in Chriſti pace, in eccleſiæ
catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere: F
an pro nefaria diſſenſione, pro Donati parte, pro ſa- 13.q.4. diſ-
crilega diuiſione importunitatem noſtræ circa te di- plicet.
lectionis diutius ſuſtinere. Attendis enim, & ſæpe repetis
ſicut audio, quod in Euangelio ſcriptum eſt, receſſiſſe
à domino ſeptuaginta diſcipulos, & arbitrio
ſuæ malæ atque impiæ diſceſsionis fuiſſe permiſſos,
cæteriſque duodecim qui remanſerant, fuiſſe reſpon-
ſum: Nunquid & vos vultis ire? Et non attendis, quia Ioan.6.
tunc primum eccleſia nouello germine pullulabat,
nondúmque in ea fuerat completa illa prophetia: Et Pſal.71.
adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient
illi. Quod vtique quanto magis impletur, tanto
maiore vtitur eccleſia poteſtate, vt non ſolùm inuitet,
ſed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc domi- ñ ie Su-
nus ſignificare volebat, qui quanuis haberet magnam gic.
poteſtatem, prius tamen elegit commendare humilitatẽ.
Hoc & in illa conuiuij ſimilitudine ſatis euidenter
oſtendit, vbi miſit ad inuitatos, & venire noluerunt,
& ait ſeruo: Exi in plateas & vicos ciuitatis, & Lucæ.14.
pauperes & debiles & cæcos & claudos introduc huc.
Et ait ſeruus domino: Factum eſt vt imperaſti, & ad

G hue locus eſt. Et ait dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Vide nunc quemadmodum de his qui prius venerũt dictum eſt: introduc eos: non dictum eſt, compelle. Ita ſignificata ſunt eccleſiæ primordia adhuc creſcentis, vt eſſent vires etiam compellendt. Proinde quia oportebat eius iam viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad conuiuium ſalutis æternæ, poſtea quàm dictum eſt, Factum eſt quod iuſsiſti, & adhuc eſt locus: Exi, inquit, in vias & ſepes, & compelle intrare. Quapropter ſi ambularetis quieti extra hoc conuiuium ſanctæ vnitatis eccleſiæ, tanquam in viis vos inueniremus. Nunc verò quia per multa mala & ſæua quæ in noſtros committitis tanquam ſpinis & aſperitate pleni eſtis, vos tanquam in ſepibus inuenimus, & intrare compellimus. Qui compellitur, quò non vult cogitur. Sed cum intrauerit, iam volens paſcitur. Cohibe itaque tam iniquum & impacatum animum, vt in vera eccleſia
I Chriſti inuenias ſalutare conuiuium.

Erudita Epiſtola commendans Demetriadis virginis vitæ inſtitutum, cum ſaluberrimis bene viuendi præceptis, niſi quòd libero arbitrio nimium concedit. Cuius nonnulli errores refelluntur ab Auguſtino in epiſtola CXLIII. Dicitur eſſe Iuliani Pelagiani.

Cap.1. SI ſummo ingenio parique fretus ſcientia officium ſcribendi facilè me implere poſſe crederem, tamen tam arduum hoc opus ingredi ſine magno difficultatis timore non poſſem. Scribendum tamen eſt ad Demetriadem virginẽ Chriſti, virginem nobilem, virginem diuitem: & quod his maius eſt, ardore fidei nobilitatem diuitiáſque calcantem. Quam vtique pro tam inſignis admiratione virtutis, vt laudare omnibus facile, ita docere difficile eſt. Cui enim oratio deeſſe poſsit in eius laude celebranda, quæ ſummo loco nata, in ſummis opibus deliciiſque nutrita, tantis támque variis huius vitæ blandimentis velut tenacißimis quibuſdam irretita vinculis ſubitò eruperit, cunctáque ſimul corporis bona cum virtute mutauerit: quæ florem adhuc ipſum ineuntis ætatis, quodam fidei gladio, id eſt voluntate ſucciderit, & crucifigens cum Chriſto carnem ſuam, viuam ſanctámque hoſtiam ſacrauerit deo, ac nobiliſsimi ſanguinis poſteritatem virginitatis amore contempſerit? Prona autem & facilis dicandi via eſt, quæ ipſa vbertate materiæ curſum orationis accendit. Sed nobis alio magis itinere pergendum eſt, quibus propoſitum eſt inſtitutionem K
virginis, non laudem ſcribere: nec tam paratas iam virtutes eius exprimere, quàm parandas: magíſque reliquam ordinare vitam, quàm ornare præteritam. Eſt autem difficilimum cum eius perſona facere, in qua cupiditas tanta dicendi eſt, tantúſque perfectionis ardor, vt ei quælibet perfecta doctrina par eſſe vix poſsit. Meminit enim rectéque meminit, quas mundi opes gloriámque reſpuerit, quibus voluptatibus renunciauerit, quas denique contempſerit vitæ præſentis illecebras. Et ideo contenta non eſt communi hoc mediocríque genere viuendi, & quod facilè ipſa multorum ſocietate vileſcat, nouum aliquid & inuſitatum requirit, præcipuum ac ſingulare quoddam flagitat, non minus conuerſationem ſuam quàm conuerſionem vult eſſe mirabilem. In ſeculo nobilis, apud deum cupit eſſe nobilior: tam precioſa requirit in moribus, quàm contempſit in rebus. Hunc itaque tam deuotæ mentis ardorem, hanc tantæ perfectionis ſitim, quod vnquam ſatiabit flumen ingenij? Quæ vis aliquando orationis, quæ copia tantum exprimere verbis poterit, quantum parata eſt virgo L
rebus implere? Nobis vero donanda eſt venia, qui ad ornandum domini tabernaculum ſecundum vires noſtras munus offerimus. Nec veremur ne temere ſcribendo ad tantæ nobilitatis virginem, vltro nos morſibus tradamus inuidiæ. Scribimus enim petente ſancta matre eius, imò iubente, idque à nobis tranſmarinis miro cum deſiderio animi flagitante: quæ facilè oſtendit, quo ſtudio quantáque cura in filia germen cœleſte plantauerit, dum illud tam ſolicitè cupit ab aliis irrigari. Remoti ergo à temeritate, & ab ambitione liberi, propoſito inſudemus operi: nec de mediocritate diffidam* ingenij, quod credimus & fide matris & merito virginis adiuuari.

Cap.2. *Exordium cõmendationis boni naturæ humanæ.*

Quoties mihi de inſtitutione morum, & ſanctæ vitæ conuerſatione dicendum eſt, ſoleo primò humanæ naturæ vim qualitatémque monſtrare, & quid effici poſsit oſtendere, ac iam inde audientis animum ad ſpecies incitare virtutum, ne nihil proſit ad ea vocari, quæ forte ſibi impoſsibilia eſſe præſenſerit. Nunquam enim virtutum viam valemus ingredi, niſi ſpe ducamur comite. Siquidem appetendi omnis conatus perit, conſequendi deſperatione. Quem ego exhorta- M
tionis ordinem cum in aliis quoque opuſculis tenuerim, tum hic maximè obſeruandum puto, vbi eò plenius naturæ bonum declarari debet, quo inſtituenda eſt vita perfectior: ne tanto remiſsior ſit ad virtutem animus ac tardior, quanto minus ſe poſſe credat, & dum quod ineſſe ſibi ignorat, id ſe exiſtimat non habere. Proferenda ſemper in notitiam ea res eſt, cuius vſus deſideratur, & explicandum quicquid bonum natura poteſt, cum quicquid poſſe probatur, implendum eſt. Hæc igitur prima ſanctæ ac ſpiritalis vitæ fundamenta iaciantur, vt vires ſuas virgo agnoſcat, quas demum bene exercere poterit, cum eas ſe habere didicerit. Optima enim animi incitamenta ſunt, cum docetur aliquis poſſe quod cupiat. Nam & in bello ea exhortatio maxima eſt, eáque plurimum authoritatis habet, quæ pugnatorem de viribus ſuis admonet. Primum itaque debes naturæ humanæ bonum de eius authore metiri, deo ſcilicet, qui cum vniuerſa mũdi & quæ intra mundum ſunt, opera bona & valde bona feciſſe referatur, quanto putas præſtãtiorem ipſum ho-

minem

A minem fecit, propter quem omnia etiã intelligitur il-
la condidiſſe? Quem dum ad imaginem & ſimilitudinẽ
ſuam facere diſpoſuit, antequã faceret, qualem eſſet fa-
cturus, oſtendit. Deinde cum ſubiecit ei vniuerſa ani-
malia, cúmque etiam conſtituit eorum dominum, quæ
vel mole corporis, vel virium magnitudine, vel armis
dentiũ, multo valentiora homine fecerit, declarat quã-
do pulchrius ſit homo ipſe conditus, quẽ vel ex hoc vo-
luit naturæ ſuæ intelligere dignitatem, dum fortia ſibi
ſubiecta miratur animalia. Neque enim nudum illum
ac ſine præſidio reliquit, nec diuerſis periculis velut ex-
poſuit infirmũ: ſed quem inermem extrinſecus fecerat,
melius intus armauit, ratione ſcilicet atq; prudentia: vt
per intellectum vigoremq; mentis, quo cæteris præſta-
bat animalibus, factorem omnium ſolus agnoſceret, &
inde ſeruiret deo, vnde aliis dominabatur. Quem ta-
men iuſtitiæ dominus voluntarium eſſe voluit, non co-
Eccle. 15. actum. Et ideo reliquit eum in manu conſilij ſui poſuit-
que ante eum vitam & mortem, bonum & malum: &
quod placuerit ei, dabitur illi. Vnde etiam in Deutero-
Deut. 30. nomio legimus: Vitam & mortem dedi ante faciem
B tuam, benedictionem & maledictionem, elige tibi vi-
Cap. 3. tam vt viuas. Hinc iam prouidendum eſt, ne forte
illud remordeat te, in quo temere imperitum vulgus of-
fendit, & ideo non vere bonum factum hominem pu-
tes, quia is facere malum poteſt: nec ipſa naturæ violen-
tia aſtringitur ad immutabilis boni neceſsitatem. Nam
ſi diligenter retractes, & ad ſubtiliorem intellectum co-
gas animum, hinc tibi melior ſtatus hominis ac ſupe-
rior apparebit, vnde putatur inferior. In hoc enim ge-
mini itineris diſcrimine, in hac vtriuſque partis liber-
tate, rationabilis animę decus poſitum eſt. Hinc, inquam,
totus naturæ noſtræ honor conſiſtit: hinc dignitas, hinc
denique optimi quique laudẽ merentur: hinc præmium
nec eſſet omnino virtus vlla in bono perſeuerantis, ſi is
ad malum tranſire non potuiſſet. Volens namque deus
rationabilem creaturam voluntarij boni munere & li-
beri arbitrij poteſtate donare, vtriuſq; partis poſsibili-
tatẽ homini inſerẽdo, proprium eius fecit eſſe quod ve-
lit: vt boni ac mali capax, naturaliter vtrunque poſſet, &
ad alterutrum voluntatem deflecteret. Neque enim ali-
ter ſpontaneum habere poterat bonum, niſi ea creatura
C quæ etiam malum habere potuiſſet. Vtrunque nos poſſe
voluit optimus creator, ſed vnum facere, bonum ſcilicet,
quod & imperauit: malique facultatem ad hoc tantũ de-
dit, vt voluntatem eius ex noſtra voluntate faceremus.
Quod cum ita ſit, hoc quoq; ipſum q etiam mala face-
re poſſumus, bonum eſt: Bonum, inquã, quia boni partẽ
meliorem facit. Facit enim ipſam voluntariam, ſui iu-
ris, non neceſsitate deuictam, ſed iudicio liberam. Licet
enim nobis eligere, refutare, probare, reſpuere. Nec eſt
quo magis rationabilis creatura cæteris præferatur, niſi
quòd cum omnia alia conditionis tantùm ac neceſsi-
tatis bonum habeant, hæc ſola habeat etiam voluntatis.
Sed plerique non impie minus quàm imperite, cum ſu-
per ſtatu hominis quæritur (vereor dicere) quaſi repre-
hendentes opus domini, talem illum aiunt debuiſſe fie-
ri, qui omnino facere non poſſet malum. Dicit itaque
Roma. 9. ei figmentum qui ſe finxit, quid me feciſti ſic? Et impro-
biſsimi hominum dum diſsimulant id ipſum bene ad-
miniſtrare quod facti ſunt, aliter ſe factos eſſe maluiſſent,
vt qui vitam ſuam emendare nolunt, videantur emen-
dare velle naturam: cuius bonum ita generaliter con-
ctis, inſtitutum eſt, vt in gentilibus quoque hominibus,
(qui ſine vllo cultu dei ſunt) ſe nonunquam oſtendat

ac proferat. Quàm multos enim Philoſophorum & au- D
diuimus & legimus, & ipſi vidimus, caſtos, patientes,
modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, & honores
mundi ſimul & delicias reſpuentes, & amatores iuſtitiæ
non minus quàm ſcientiæ? Vnde, quæſo, hominibus a-
lienis à deo, iſta quæ deo placent? Vnde autem illis bo-
na, niſi de naturæ bono? Et cum iſta quæ dixi, vel om-
nia in vno, vel ſingula in ſingulis haberi videamus, cum
omnium natura vna ſit, exemplo ſuo ſibi inuicẽ oſten-
dunt, omnia in omnibus eſſe poſſe, quæ vel omnia in
omnibus, vel ſingula in ſingulis inueniantur. Quòd ſi
etiam ſine deo homines oſtendunt quales à deo facti
ſunt: vide quid Chriſtiani facere poſſunt, quorum in
melius per Chriſtum natura & vita inſtructa eſt, & qui
diuinæ quoque gratiæ iuuantur auxilio. Age iam ad Cap. 4.
animæ noſtræ ſecreta veniamus: ſeipſum vnuſquiſque
attentius reſpiciat. Interrogemus quid de hoc ſentiant
propriæ cogitationes: ferat ſententiam de naturæ bono
ipſa conſcientia: inſtruamur domeſtico magiſterio ani-
mi, & mentis bona non aliunde magis quæque quàm E
ab ipſa mente diſcamus. Quid illud obſecro eſt, quòd
ad omne peccatum aut erubeſcimus, aut timemus, &
culpam facti nunc rubore vultus, nunc pallore mõſtra-
mus: ac trepidãte animo, etiam in minimis delictis te-
ſtem effugimus, conſcientia remordemur: ex diuerſo
autem in omni bono læti, conſtantes, intrepidi ſumus:
Idq; ſi occultum eſt, palam etiam fieri cupimus, & volu-
mus: niſi quòd teſtimonio ſibi eſt ipſa natura, quæ hoc
ipſo declarat bonum ſuũ, quo ei in malum diſplicet: &
dum in bono opere confidit, quid ſolum eam deceat,
oſtendit? Hinc illud eſt, quòd frequenter carnifice oc-
culto in authorem ſceleris conſcientiæ tormenta de-
ſæuiunt, & latentem reum ſecreta mentis pœna perſe-
quitur: nec vllus poſt culpam impunitatis locus eſt, dũ
ſit reatus ipſe ſupplicium. Hinc eſt quòd econtrario in-
nocens etiam inter ipſa tormenta fruitur conſcientiæ
ſecuritate: & cum de pœna metuit, de innocentia glo-
riatur. Eſt enim, inquã, in animis noſtris naturalis quæ-
dam, vt ita dixerim, ſanctitas, quæ velut in arce animi
præſidens, exercet mali bonique iudicium: & vt honeſtis
rectiſque actibus fauet, ita ſiniſtra opera condemnat, at-
que ad conſcientiæ teſtimonium diuerſas partes do-
meſtica quadam lege diiudicat. Nec vllo prorſus inge- F
nio, aut fucato aliquo argumentorum colore decipit:
ipſis nos cogitationibus fideliſsimis & integerrimis ſa-
nè teſtibus aut arguit aut defendit. Huius legis ſcribens
ad Romanos meminit Apoſtolus, quam omnibus in-
ditam, velut in quibuſdam tabulis cordis ſcriptam eſſe
teſtatur, cum inquit, Gentes quæ legem non habent, na- Rom. 2.
turaliter quæ legis ſunt faciunt, huiuſmodi legem non
habentes, ipſi ſibi ſunt lex qui oſtendunt opus legis ſcri-
ptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente eis con-
ſcientia eorum, & inter ſe inuicem accuſantium cogi-
tationum aut etiam defendentium. Hac lege vſi ſunt
omnes quos inter Adam atque Moiſem ſancte vixiſſe
atque placuiſſe deo ſcriptura commemorat. Quorum
tibi exempli cauſa aliqui proponendi ſunt, vt facile in-
telligas quantum ſit naturæ bonum cùm eam legis vi-
cẽ docuiſſe iuſtitiam probaueris. Abel primus hanc Cap. 5.
magiſtram ſecutus, ita dominum promeruit, vt dum ei Geneſ. 4.
offerret hoſtiam, tam grate ſacrificium eius acceptum
deo fuerit, vt fratrem in inuidiam concitaret. Quem Mat. 14.
iuſtum in Euangelio dominus ipſe commemorans, bre-
uiter perfectionem eius expoſuit. Omnis enim virtu-
tum ſpecies vno iuſtitiæ nomine continetur. Beatum

G Enoch ita placuiſſe deo legimus, vt eum ex medio mor-
Geneſ. 5. talium raperet, & in mundo conſummatum de mundi
Eccle. 44. habitatione transferret. Noë iuſtus in generatione ſua
& perfectus aſſeritur: cuius ſanctitas eo magis eſt admi-
rabilis, quò prorſus à iuſtitia declinante mundo, ſolus
iuſtus inuētus eſt. Nec ab alio ſanctitatis, quæ fuit, exem-
plum, ſed ipſe præbuit. Et ideo totius orbis imminente
Geneſ. 7. naufragio, ſolus ex omnibus meruit audire: Intra tu &
domus tua in arcam, quia te vidi iuſtum in generatio-
ne iſta corā me. Ante deum autèm ille iuſtus probatur,
Geneſ. 14. qui corpore ſanctus eſt & corde. Melchiſedech ſacer-
dos dei legitur: cuius meritū facilè ex hoc intelligi po-
teſt, quod multo poſt futurum domini ſacramentum antè
ſignauit, ac ſacrificio panis & vini myſterium corporis
& ſanguinis expreſsit, ac ſacerdotij ſui typo Chriſti ſa-
Pſal. 109. cerdotium figurauit, cui à patre dicitur: Tu es ſacerdos
in æternum ſecūdum ordinem Melchiſedech. Nā & be-
Geneſ. 17. nedixit Abrahā principem Patriarcharum, qui per cir-
cumciſionem pater Iudæorum, per fidem gentium, illius
ſignantiſsime oſtendit figuram, qui per fidem ſuam Iu-
Geneſ. 19. dæis donauit benedictionem, & gentibus. Loth quoque
H ſancti Noë virtutem ſecutus, inter tot peccantium exē-
pla iuſtitiam nō reliquit. Et vt illum totius mūdi exem-
plum non vidie, ita hic tota illa in qua habitabat regio-
ne peccante, contra multitudinis vitia tenuit ſanctita-
2. Pet. 2. tem: qui vt beatus apoſtolus Petrus ait, viſu & auditu
iuſtus erat, & inter peſsimos poſitus, mala eorū & oculis
auerſabatur & auribus: atque ideo ſimili exēplo, vt ille di-
luuio ita hic eſt ereptus, incendio. Quid Abraham ami-
cum dei, quid Iſaac & Iacob memorem? Quàm perfecte
impleuerint domini volūtatem, vel hinc poſſumus æſti-
mare, quod familiari quadam & præcipua dignitate, eorum
Exod. 3. ſe deum voluit nominari: Ego ſum, inquit, deus Abra-
ham, deus Iſaac, & deus Iacob: hoc nomen meum ſem-
piternum, & memoriale in generationes generationū.
Ioſeph fidelis domini ſamulus à puero tribulationibus
magnis iuſtus oſtenditur, qui primùm à fratribus Iſmaë-
litis in ſeruum addictus eſt, ab eiſque venditus, à quibus ſe
viderat adorandum, deinde Aegyptio domino tradi-
tus, ſemper tamen ingenuæ animæ tenuit dignitatem,
docuitque exemplo ſuo & ſeruos liberos in non peccan-
do: & nō cōditionē cuiquā obeſſe, ſed mentē. Hic quæ-
I ſo remorare paulìſper, & caſtum animum ſolicitè vir-
go conſidera. Concupiſcitur à domina fœmina adole-
ſcens, nec ad concupiſcentiam reuocatur. Rogatur & fu-
git: vna hac in re & blanditur & ſupplicat, quæ in cæteris
imperabat. Amator dei, mulieris amore non vincitur.
Caſtum animū nec ætas adoleſcentiæ permouet, nec di-
ligentis authoritas. Contempta frequēter domina pro-
piores adoleſcenti inſidias tēdit. In ſecreto ac ſine teſti-
bus manu impudens apprehendit, ac procacioribus ver-
bis hortatur ad crimen. Nec quidem hinc vincitur, ſed
vt verba verbis, ita res rebus refert. Nam qui frequenter
rogatus negauerat, nunc comprehenſus aſtringitur: &
Mat. 5. antequā illud Euangelicū diceretur, Qui viderit mu-
lierem ad concupiſcēdam eam, iam mœchatus eſt eam
in corde ſuo: iſte non aſpectu ſolùm, ſed ipſo penè com-
plexu prouocatus à fœmina, fœminam non concupiuit.
Caſtitatis virtutem hucuſque mirata es. Nunc reſpice
benignitatem. Priuſquā Propheta diceret, Vnuſquiſque
malitiam proximi ſui non reminiſcatur in corde ſuo:
ille pro odio reddidit charitatem, & cum videret fratres
Geneſ. 45. ſuos, imò inimicos ex fratribus, cumque ab eis cognoſci
velle, dilectionis affectum pio dolore teſtatus eſt: de-
oſculabatur ſingulos, & irriguis fletibus pauentiū colla
perfundens odium fratrum charitatis lachrymis ablue- K
bat: quos tam viuo patre quàm mortuo, germano ſem-
per dilexit amore. Nec recordatus eſt illum in quem ob
necem fuit deiectus lacum: non cogitauit addictā ger-
manitatem precio, ſed pro malis bonum retribuēs, apo-
ſtolicum præceptum ſub naturæ adhuc lege compleuit.

Quid de beato Iob dicam famoſiſsimo illo athleta *Cap. 6.*
dei, qui poſt direptas opes & funditus deleta patrimo-
nia, poſt filiorum ac filiarum vnum ſubito interitum, ad
vltimum proprio cōtra diabolum corpore dimicauit?
Auferūtur omnia quæ extrinſecus poſsidebat: & extra-
nea bona repentè decidunt, vt magis propria clareſcāt.
Omnibus prorſus velut indumentis exuitur, vt expedi-
tius & fortius nudus triumphet: & hoſtem, quē ferendo
damna ante ſuperauerat, rurſus tolerando ſupplicia de-
uincat. De quo tale ipſius domini teſtimonium eſt: Nū- *Iob 1.*
quid conſideraſti puerum meum Iob? Non eſt enim ſi- *& 2.*
milis ei quiſquam in terris, homo ſine querela, verus dei
cultor, abſtinens ſe ab omni malo. Nec immeritò. Sem-
per enim, vt ipſe ait, tanquam tumētes ſuper ſe fluctus ti- *Iob 31.*
mebat dominū, & præſentiæ eius pondus ferre nō pote-
rat: nec audebat aliquando contēnere, quem ſemper ad- L
eſſe credebat, dicebàtque: Secutus ſum, non enim repre- *Iob 27.*
hendit me cor meū in omni vita mea. Qui antequā do- *Mat. 5.*
minus inimicos præciperet eſſe diligendos, dicere pote-
rat: Si in malis inimici mei gauiſus ſum, ſi dixi in corde *Iob 31.*
meo, bene factū eſt: Necdum Euangelicum illud ſonue-
rat: Omni petenti te tribue: & iam ille dicebat: Si exire *Lucæ 6.*
paſſus ſum inopem ianuam meam ſine viatico: Nōdum *Iob 31.*
legerat illud apoſtoli: Domini, quod iuſtum eſt & æquū *Coloſ. 4.*
ſeruis præſtate: & confidens clamabat ad dominum: Si *Iob 31.*
ſeruo nocui: ſi ancillam: læſi omnia, tu ſcis domine. Priuſ- *1. Tim. 6.*
quam quidem apoſtolus præciperet diuitibus non ſub-
lime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarū, ſic habuit
ille diuitias, vt ſe alibi diuitem eſſe monſtraret: In diui- *Iob 31.*
tiis, inquam, non confidebam, nec in lapide precioſo. &
hoc non verbis tantùm, ſed ipſis quoque rebus probauit,
dicebàtque per ſingula, Dominus dedit, dominus abſtu- *Iob 1.*
lit, ſicut domino placuit, ita factum eſt: ſit nomē domi-
ni benedictum in ſecula. Nudus exiui de vtero matris
meæ, nudus redeā illuc. Quo enim affectu poſsideamus
aliquid docemus, cū id amiſimus: & cupiditatem fruē-
di, carendi dolor prodit: quem qui in carendo non ha- M
buit, in poſsidendo quodammodo habuit? O virum an-
te Euangelia euangelicum, & apoſtolicum ante apoſto-
lica præcepta, diſcipulum apoſtolorum, qui aperiens
occultas diuitias naturæ, & in medium proferens ex ſe,
quid omnes poſsimus oſtendit: docuitque quantus ſit ille
theſaurus animæ, quē nos ſine vſu poſsidemus, & quod
proferre nolumus, nec habere nos credimus. Poſt *Cap. 7.*
multa quæ de natura diximus, etiam ſanctorum exem-
plis bonum eius oſtendimus, ac probauimus. Et ne econ-
trario ad ipſius culpam pertinere putetur, quòd aliqui
iniqui fuerint, ſcripturarum vtar teſtimoniis, quæ pec-
cantes vbique crimine voluntatis grauant, non excuſant
neceſsitate naturæ. In Geneſi legimus: Simeon & Leui *Geneſ. 49.*
fratres conſummauerunt iniquitatem ſuam ex volun-
tate ſua. Ad Hieruſalem dominus locutus eſt: Propter *Hiere 9.*
quod ipſi dimiſerunt viam meam, quā dedi ante faciem
eorum, & non exaudierunt vocem meam, ſed abierunt
poſt voluntatem cordis ſui mali. Ac rurſus idem Pro-
pheta. Et peccaſtis deo, & non exaudiſtis vocem eius,
& in mandatis illius & in legitimis & in teſtimoniis
eius ambulare noluiſtis. Per Eſaiam quoque Prophetam
dominus locutus eſt: Si volueritis & audieritis me, quæ *Eſa. 1.*
ſunt

A ſunt bona terræ mãducabitis. Si autem nolueritis neq;
Eſa.65. audieritis me, gladius vos conſumet. Et rurſum: Om-
nes vos occiſione decidetis, quia vocaui vos, & nõ ex-
audiſtis: locutus ſum, & neglexiſtis, & feciſtis malum
ante conſpectum domini, & quæ nolebam elegiſtis. Ip-
Mat.23. ſe quoque dominus in Euangelio ait: Hieruſalem Hie-
ruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te
miſsi ſunt, quotiès volui congregare filios tuos quem-
admodum gallina congregat pullos ſuos ſub alis ſuis,
& noluiſti? Vbi velle videmus, & nolle eligere & refu-
De arbitrij tare, ibi nõ vis naturæ, ſed libertas intelligitur. Volũ-
humani li- tatis plena ſunt vtriuſque teſtamenti volumina, quibus
bertate. tam bonum eſſe, quàm malum, volũtarium ſemper aſ-
ſcribitur quæ nos modo breuitatis cauſa omittimus:
maxime cum ſciamus te ſacræ lectioni deditam de ip-
Nimia libe ſo vberius fonte potare. Neque verò nos ita defen-
ri arbitrij dimus naturæ bonum, vt eam dicamus malum nõ poſ-
excellentia. ſe facere, quam vtiq; boni ac mali capacem etiam pro-
Cap.8. fitemur: ſed ab hac eam tantummodo iniuria vindica-
mus, ne eius vitio ad malum videamur impelli, qui nec
bonum ſine voluntate faciamus vel malum, & quibus
B liberum eſt vnum ſemper ex duobus agere, cum ſem-
per vtrũque poſsimus. Vnde enim alij iudicaturi ſunt,
alij iudicandi, niſi quòd in eadem natura diſpar volũ-
tas eſt: & quia cum omnes idem poſsimus, diuerſa fa-
ciamus? Itaq; vt hoc ipſum clarius lucere poſsit, alia ex-
empla ſunt proferenda. Adam de paradiſo eiicitur: E-
noch de mundo rapitur: in vtroque dominus liberta-
tem arbitrij oſtendit. Vt enim placere potuit ille qui
deliquit, ita potuit peccare iſte qui placuit. Non enim à
iuſto deo aut ille puniri meruiſſet, aut hic eligi, niſi v-
terque vtrunque potuiſſet. Hoc de Cain & Abel fratri-
bus, hoc etiam de Iacob & Eſaü geminis intelligẽdum
eſt, ac ſciendum, ſolam voluntatem cauſam eſſe, quòd
in natura eadem, merita diuerſa ſint: & Sodomorum
crimina, Loth ſanctitas iudicauit. Nec illud eſt paruũ
argumentum ad probandum naturæ bonum, quòd il-
li primi homines per tot annorũ ſpacia abſque vlla ad-
monitione legis fuerunt, nõ vtique quòd deo aliquan-
do creaturæ ſuæ cura non fuerit, ſed quia ſe talem ſcien-
bat hominum feciſſe naturam, vt eis pro lege ad exer-
cendam iuſtitiam ſufficeret. Denique quandiu recen-
C tioris adhuc naturæ vſus viguit, nec humanæ rationi
velut quãdam caliginem longus vſus peccandi obdu-
xit: ſine lege dimiſſa natura eſt. Ad quã domin⁹ nimiis
iam vitiis obrutam, & quadam ignorãtiæ rubigine in-
fectam, limam legis admouit, vt huius frequẽti admo-
nitione expoliretur, & ad ſuum poſſet redire fulgorẽ.
Neque verò alia nobis cauſa difficultatem quoque be-
ne faciendi facit, quàm longa conſuetudo vitiorum,
quæ nos infecit à paruo, paulatimq; per multos corru-
pit annos, & ita poſtea obligatos ſibi & addictos tenet,
vt vim quodammodo videatur habere naturæ. Omne
illud tempus, quo negligẽter edocti, id eſt, ad vitia eru-
diti ſumus, quo mali etiam eſſe ſtuduimus, cum ad in-
citamenta nequitiæ innocentia pro ſtultitia ducere-
tur: nunc nobis reſiſtit, contràque nos venit, & nouam
voluntatem impugnat vſus vetus. Et miramur cur no-
bis per ocium atque deſidias neſcientibus etiam quaſi
ab alio ſanctitas conferatur, qui nullam conſuetudi-
nem boni facimus, cum malum tandiu didicerimus.
Epilogus Hęc de naturę bono curſim quaſi in alieno opere di-
dictorum cta ſint: quod ideo nobis faciendũ fuit, vt tibi planiorẽ
de naturæ viam ad perfectam iuſtitiam ſterneremus, quam eo fa-
bono. cilius currere poſsis, quò in ea nihil aſperum, nihil in-
acceſsibile eſſe cognouèris. Nam ſi etiam ante legem, D
(vt diximus) & multo ante noſtri ſaluatoris aduentum
iuſte quidam vixiſſe & ſancte referantur, quanto ma-
gis poſt illuſtrationem aduentus eius nos id poſſe cre-
dẽdum eſt, qui inſtructi per Chriſti gratiam, & in me-
liorem hominem renati ſumus, qui ſanguine eius ex-
piati atque mundati, illiuſq; exemplo ad perfectam iu-
ſtitiam incitati, meliores illis eſſe debemus, qui ante le-
gem fuerunt, meliores etiam quàm fuerunt ſub lege, di-
cente Apoſtolo: Peccatum in vobis iam non domina- *Roma.6.*
bitur: non eſtis enim ſub lege ſed ſub gratia. Et quo- *Cap.9.*
niam ſufficienter de his (vt puto) diximus, nunc inſti-
tuamus perfectam virginem, quæ ex vtroque ſemper
accenſa & naturæ ſimul & gratiæ bonum morum ſan- *Prima vir-*
ctitate teſtetur. Prima igitur virginis cura, primúmque *ginis cura,*
ſtudium ſit, ſcire volũtatem domini ſui, & quid ei pla- *primumq;*
ceat, quídve diſpliceat, diligenter inquirere: vt ſecun- *ſtudium.*
dum Apoſtolum, rationabile deo reddat obſequium, *Roma.12.*
totúmque vitæ ſuæ curſum ex eius poſsit ordinare ſen-
tentia. Impoſsibile eſt enim ei quenquam placere, cui
quid placeat ignorat: fieriq; poteſt vt etiam obſequen-
di voto offendat, qui quomodo obſequi debeat, antè E
non didicit: & vt maius eſt voluntatem domini face-
re, quàm noſſe, ita prius eſt noſſe q̃ facere. Illud enim
merito præcedit, hoc ordine: vnde Propheta dicit: Et
tu Iſraël noli ignorare. Et beatus Paulus: Qui autem *1.Cor.14.*
ignorat, ignorabitur. Itemq; alibi: Propterea nolite fie- *Ephe.5.*
ri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas do-
mini. Initium obedientiæ eſt, quid præcipiatur velle
cognoſcere: & pars eſt obſequij didiciſſe quid facias.
Scito itaque in ſcripturis diuinis (per quas ſolas potes
plenam dei intelligere voluntatem) prohiberi quędam,
præcipi quædam: concedi aliqua, nonnulla ſuaderi.
Prohibentur mala, præcipiuntur bona: conceduntur
media, perfecta ſuadentur. In duobus illis quæ priori
loco ſunt, peccatum omne concluditur. In vtroque e-
nim dei continetur imperium, & non ſolum præcipe-
re, ſed & prohibere ipſum, iubentis eſt. Generaliter nã-
que omnibus mãdatur iuſtitia, quam ſaluator in Euã-
gelio breuiter quidem, ſed pleniſsime comprehen-
dens, ait: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines *Matt.7.*
bona, hæc & vos facite illis. hoc eſt, vt nihil mali infe-
ramus aliis, & præſtemus omne quod bonum eſt, quia
volumus hoc ab aliis in nos vtrunque ſeruari. Hæc ſen- F
tentia æquo iure pręcepti vniuerſos tenet, nec vlli om-
nino tranſgredi licet, quod omnibus imperatum eſt:
apertuſq; contemptus dei eſt, vel facere prohibita, vel
iuſſa non facere. Duo verò reliqua quæ ſequuntur, quo-
rum vnum conceditur, & ſuadetur aliud, in noſtra po-
teſtate dimiſſa ſunt, vt aut cum minori gloria conceſsis
vtamur, aut ob maius præmium etiã ea quæ nobis per-
miſſa ſunt reſpuamus. Conceduntur quidem nuptiæ,
carnium vſus & vini: ſed horum omnium abſtinen-
tia conſilio perfectiore ſuadetur. Ad virginitatis hono-
rem pertinet licentia nuptiarum, & eſcarum indulgen-
tia virtutem abſtinentiæ clariorem facit. Contempſi-
ſti virgo coniugium, licitum tibi prius quàm contem-
neretur. Maioris præmij amore flagrans vouiſti deo
non imperatam, ſed laudatam virginitatem: & conſi-
lio Apoſtoli legem tuam feciſti latiorem. Certaminis
ingreſſa campum, non tam laborem curſus quàm bra-
uium victoriæ cogitaſti. Legeras credo illud Euange-
licum de perpetua caſtitate præconium, & ipſius te do-
mini ſermo ad amorem ſeruandæ virginitatis accen-
derat, qui Petri ſuper hoc ſententiam ipſa rei magni-

G tudine ac difficultate laudauit,& voluntariis ſpadoni-
Matt 19. bus regnum cœlorum promittẽs ait:Qui poteſt capere,
capiat. Rem itaq; tam magnam non impero, nõ impo-
no,ſed offero:neq; quenquã ad hoc cogo,ſed prouoco.
Quanquã enim de viris tãtùm ſonare videatur,nõ ſolis
tamen viris,ſed æqualiter vtriq; ſexui virginitatis pal-
1. Cor.7. ma promittitur. Et Apoſtolus de virginibus præceptũ
2. Cor.13. quidem ſe dicit non habere dei,ſed dat conſilium. Di-
cit itaque: An experimẽtum quæritis eius qui in me lo-
Cap.10. quitur Chriſtus? Perfectionis igitur ſerua conſilium:
beatitudinẽ ſpecialis aggreſſa propoſiti, ſerua generale
mandatum. Dixi, idemq; nunc repeto, in cauſa iuſtitiæ
omnes vnum debemus, virgo, vidua, nupta, ſummus,
medius, medius & imus gradus, æqualiter iubemur im-
plere præcepta. Nec à lege ſoluitur, qui ſupra legẽ face-
re proponit: quinimo nullus magis illicita vitare de-
bet, quàm qui reſpuit quæ licebant. Nec quiſquam ita à
ſe mandata pollicetur implenda, vt ille qui amore per-
fectionis ſupra mandata conſcendit: & cum amplius
ſtatuit facere quàm præceptum eſt, oſtendit minus ſibi
præceptum eſſe quàm potuerit. Deinde qui tãtę ſe obe-
H dientiæ profitetur, vt etiam conſilium diuinum liben-
ter audiat, quomodo non debet audire præceptum? Illa
enim res perfectionis eſt, iſta neceſsitatis. De virginita-
te dicitur: Qui poteſt capere, capiat. De iuſtitia non di-
citur, Qui poteſt facere faciat. ſed, Omnis arbor quæ nõ
facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
Conſidera quæſo, quantum à conſilio diſtet imperium.
Ibi aliquos excepit, hic generaliter omnes comprehen-
dit. Ibi pręmium proponit, hic pœnam. Ibi inuitat vt fa-
cias, hic niſi feceris comminatur. Hæc igitur optima ra-
tione diſtinguens, animaduerte quid offeras, animad-
uerte quid debeas: imò quia vtrũque iam debes, & vir-
ginitatem quam vltro obtuliſti deo, & iuſtitiam quam
ipſe pręcepit, integrũ vtrunque perſolue. Ille ſeruus do-
mino placet, qui ita aliquid vltro operis exercet, ut ta-
men etiam imperata perficiat: qui non facit aliud pro
alio ſed vtrũque: nec mutat, ſed addit obſequium. Nec
te earum exempla decipiant, quæ ſibi in ſola caſtitate
plaudentes, vt poſt ſuas voluptates eant, dei volũtatem
abiiciunt: quæ perpetuæ caſtitatis bonum, non cum iu-
ſtitia, ſed pro iuſtitia offerre volunt, & in compẽſatio-
ne peccatorum pręmium virginitatis annumerant atq;
I pro præmio impunitatem petunt: vel certè impuden-
tiori vecordia coronandas eſſe ſe putant, & in regno
cœlorum cæteris præferendas, quæ ſibi tranſgreſsione
mandatorum aditum clauſere cœlorum. Non omnis,
Matt.7. Chriſtus inquit, qui dicit mihi domine domine, intra-
bit in regnum cœlorum: ſed qui facit volũtatem patris
mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum.
Meminerint ſtultas virgines à ſponſi ianuis repellen-
Matt.25. das, & dicendũ eis: Neſcio vos, illiſq; iungendas eſſe, de
Matt.7. quibus dominus ipſe ait: Multi dicent mihi in illa die,
domine domine nónne in nomine tuo dæmonia eie-
cimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tũc
confitebor illis: Amen dico vobis, neſcio vos: diſcedite
à me omnes qui operamini iniquitatem. Tibi vero lõ-
ge eſt alia via ingrediendum, quæ ſeculi amore calca-
to, ſemper cogitando quæ dei ſunt, Apoſtolicam te ex-
hibere vis virginem, quæ tam ſpiritu ſancto, quàm cor-
pore domini præſtolaris aduentum, & animę tuæ lam-
padi ſanctorum iugiter operum infundis oleum, & ſa-
pientibus iuncta virginibus, in ſponſi obuiam prꝗpara-
ris. Fugienda tibi lata via eſt, quam multorum ad mor-
tem euntium comitatus terit, & ad vitam æternam an-
guſti illius itineris, quod pauci reperiũt, callis tenẽdus K
eſt. Depoſuiſti iam impedimenta vel maxima: & omne
quicquid à ſpiritalis vitæ curſu vel retardat vel reuo-
cat, prima ſtatim conuerſione viciſti. Reſpuiſti coniu-
gij voluptatẽ, poſteritatis curam, illecebras deliciarũ,
ſeculi pompam, diuitiarum cupidinem, & cum Paulo
potes dicere: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo. Galat 6.
Cuius tale principium eſt, qualis debet eſſe perfectio?
Hanc mihi tu virtutem, hunc animum etiam in reli-
quis affer: eáque vi mẽtis qua vitiorum occaſiones de-
puliſti, vitia nunc ipſa reſpue. Ornetur morum ſancti-
tate virginitas, & per fectum gradũ vitæ perfectio ſub-
ſequatur. Certè ſi ſecularis vita tibi placuiſſet, dares o-
peram, ne quis te diuitiis, ne quis corporalibus orna-
mentis, ne quis rerum omnium copia & honore præ-
cederet: & nunc diuerſitas ſtudij diuerſam vitam deſi-
derat. Cura ne quis te in bene viuendo tranſcendat, ne
quis morum ſanctitate ſuperet, ne quis tibi in virtuti-
bus præferatur. Et in illis quæ antè diximus, non erat
tuum vt tu aut omnes vinceres, aut nemo te. Cuncta e-
nim illa foris petuntur: & quicquid aliunde ſperatur,
alienum eſt. Hęc vero in tua poteſtate ſunt, & vere pro- L
pria, quæ non extrinſecus veniunt, ſed in ipſo corde ge-
nerantur. Illa enim nec omnis qui quærit inuenit, nec
qui inuenerit ſemper tenet. vt ea cõmodare, ita & eri-
pere caſus poteſt. Hæc autem & omnis qui quærit in-
uenit: & qui inuenerit, eripi ſibi nunquam timet. Iſta e-
nim ſola bona ſunt, quæ ſine voluntate nõ inuenimus
aliquando, nec perdimus. Habes ergo hic per quæ Cap.11.
meritò præponaris aliis: imò hic magis. Nam corpo- Verba ab
ralis nobilitas atque opulẽtia, tuorum intelliguntur eſ- Auguſtino
ſe, non tua: ſpiritales verò diuitias nullus tibi præter te in epiſtola
conferre poterit. In his ergo vere laudanda, in his me- cxliij. com-
ritò cæteris præferenda es, quæ niſi ex te & in te eſſe nõ memorata.
poſſunt. An ſola iſta vita eſt, quæ certamen non habeat Error ab
de profectu, & in qua vnuſquiſque hoc tantùm debeat eodẽ dam-
permanere quod cœpit, nec vllo augmenti deſiderio natus.
ad maiora contendat? Et cum in omnibus mundi ſtu-
diis profecto non ſatientur homines, hic tantùm cœ-
piſſe ſufficiet? Feruentiſsimi in terrenis, frigidiſsimi in
cœleſtibus ſumus: & ſummam in rebus paruis exhiben-
tes alacritatem, ad maiora torpeſcimus. Conſiderare
pudet quãtus ſit feruor in ſeculo, qua cura ſingula quæ-
que ſtudia hominum quotidie ad perfectiora nitãtur.
Literarum ardor nulla prorſus ætate extinguitur, imò, M
vt ſecularis authoris vtar ſentẽtia, ipſa magis ætate in-
flammatur. Diuitiarum amor inſatiabilis eſt: expleri ne-
ſcit honorum cupido: celerem habituræ res finem, ſine
fine quæruntur. Nos diuinam ſapientiam, cœleſtes di-
uitias, immortales honores, pigra quadam diſsimula-
tione negligimus, & ſpiritales diuitias aut ne attingi-
mus quidẽ: aut ſi leuiter deguſtauerimus, continuò nos
putamus eſſe ſatiatos. Aliter nos diuina ſapiẽtia ad ſuas
inuitat epulas. Qui edunt me, inquit, adhuc eſurient: & Eccle.24.
qui me bibunt, adhuc ſitient. Nullus vnquam talibus
expletur epulis, nec aliquando patitur de ſatietate faſti-
dium. Tanto vnuſquiſque capacior, tanto auidior erit,
quanto inde plus hauſerit. Dominus in Euãgelio: Bea- Matt.5.
ti, ait, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſa-
turabuntur. Vult enim eſurire nos hic ſemper ac ſitire
iuſtitiam, vt in futuro iuſtitiæ retributione ſatiemur.

Conſideranda vis ipſa verborum eſt, & ita nobis Cap.12.
deſideranda eſt iuſtitia, vt in fame vel ſiti cibus deſi-
deratur ac potus: & in hoc commune omnibus eſt di-
cendum his qui immortalis vitæ præmia deſiderant.

Iam

A Iam tuum eſt æſtimare quantum animo præſtare debeas, quæ maioris præmij deſiderio plus facere propoſuiſti, quam vel alios neceſſe eſt. Apoſtolus definiẽs Chriſti virginem, longe eam ſeparauit à nupta, & diuerſis *1.Cor.7.* ſtudiis ſingularitatis meritum cõiugijq; diuiſit. Innupta inquit, & virgo cogitat quæ dei ſunt, quomodo placeat deo vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: quę autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro ſuo. Quæ corpore & ſpiritu ſancta eſt, nec in membris nec in mente delinquit. Delinquere autem non in cauſa caſtitatis tantùm eſſe poteſt, ſed etiam in quacunque parte iuſtitiæ. Quamuis enim virgo corpore, virgo ſit ſpiritu, & nihilo minus aut manibus, aut oculis, aut auribus peccet, aut lingua, quomodo corpore ſancta dicenda eſt: Deinde ſi vel odio infecta, vel inuidia, vel auaritia, vel iracundia ſit: quomodo ſpiritu obtinet ſanctitatẽ? Et ſi nupta, quæ amore coniugij cogitat quo modo placeat viro ſuo, quantum liberis relinquat, quę variis mundi aſtricta curis, rarius ad voluntatem dei reſpicit, tamen de peccatis excuſare ſe non poteſt: quid faciet virgo, quæ ſoluta ab omnibus huius mundi im-B pedimentis ac libera ſcholam quandam caſtitatis ingreſſa eſt? *Cap.13.* Si vis itaque propoſiti tui magnitudinem æquare moribus, & per omnia deo copulari, ſi leue ac ſuaue iugum Chriſti ſuauius tibi leuiúſque vis facere, nunc maxime in beata vita curam impende, nunc ſtude, vt calentem recentis fidem cõuerſionis nouus ſemper ardor accendat, & in tenera adhuc ætate facilius ſanctæ cõuerſationis vſus inoleſcat. Quicquid in te primum inſtitueris, hoc manebit, & ad initiorum tuorum regulã reliqua vita decurret. Finis in ipſo exordio cogitandus eſt: qualis ad illum vltimum diem peruenire cupis, talis nunc iam eſſe conare. Conſuetudo eſt, quæ aut vitia aut virtutes alit, quæque in his plurimum valet, cum quibus ab ineunte ætate ſimul creuerit. Optimi ſunt ad inſtitutionem morum primi quique anni. Habent enim in ſe lentum quiddam & molle, quod facilè formari queat, atque ad arbitrium volentis trahi: & in cunctis ferè rebus citius aſſueſcitur omne quod tenerum eſt. Nouellas adhuc & vix firmæ radicis arbuſculas, dum ad omnem ductum ſequaces ſunt, in quam libet partem flecti facile eſt, quæ natura plerunque curuatæ, cito ad arbitrium colentis corriguntur. Tenera C adhuc & primæ ætatis animalia, ſine labore domari ſolent: quanto citius à vagandi libertate deſueta ſunt, tãto facilius vel colla iugo, vel frenis ora inſueſcunt. Ipſa quoque literarum ſtudia teneris melius inſerũtur ingeniis: idq; penitus inhærere ſenſibus ſolet, quod prius ſederit in mente. Hoc idem plurimum etiam in bene viuẽdi ratione valet, dum adhuc mobilis eſt ætas, & animus duci facilis, exercenda boni cõſuetudo, & iugi meditatione firmanda eſt. Occupãdum eſt optimis rebus ingenium, & ſanctæ conuerſationis vſus altius inſerẽdus eſt. Tunc verò ad perfectionis faſtigium animus aſcendit, & longæ cõſuetudinis beneficio vtitur ad bene viuẽndi facultatem, & virtutes ſuas etiam ipſe miratus, ſecum quodammodo in ſe putabit natũ eſſe quod *Cap.14.* diſcit. Reſpice obſecro quantum à te ſanctitatis auia materq; expectant, quæ cum te quaſi nouum & illuſtre quoddam lumen generi ſuo natum eſſe putãt, nunc in te ſolam omnem curam animi trãſtulerunt, & propoſiti tui curſum miris ſtudiis ac fauore ſuccendunt. Cũq; ipſæ te ad honeſtatem morum ab ineunte ætate formauerint, nunc à te vinci cupiũt, tuamq; victoriam ſuam laudem eſſe putant. Quarum egregia erga deum fides, in profeſſione tua maxime claruit, cum te iam nuptiis D pręparatã, ſimul atque aliud velle didicerunt, mira cõtinuò aſſenſus celeritate ad id quod elegeras cohortatæ ſunt, & trepidam pro ætate ſententiam voluntatis ſuæ authoritate firmauerunt, tuumq; votum commune fecerunt. Quæ cum multos ſuorum in altiſſimo dignitatis gradu viderint, de nullo ita, vt de te, aliquãdo lætatę ſunt. nihil enim ita magnum, nihil tam præclarum in quoquam viderant. Sola quippe præſtitiſti generi tuo, quod longa retro ætate nõ habuit. Licet ediderit virilis ſexus memorabiles conſulatus, & ampliſſimi ordinis ſtatus illuſtris familiæ nomina fræquens adierit, nihil vnquam tamen in genere veſtro hoc tuo honore fuit præſtantius, qui non corporali albo, ſed libro memorię immortalis inſertus eſt. Cum exceperint illi theatrales toto orbe plauſus, miraq; acclamandi cõſpiratione inſignia conſulum merita lætum vulgus expreſſerit, lõge tamen tui honoris eſt gloria maior, quæ gaudium in cælis fecit, angelisq; lætitiam. Per te enim non meretriculæ locupletantur, ſed aluntur virgines Chriſti: non venator & auriga ditantur, ſed ſuſtentantur paupẽres Chriſti. Ad conſulatum eorũ diuerſæ totius orbis pro- E uinciæ, ad quas domus veſtræ potentia extenditur, peregrinas feras, & ignota animalia trãſmiſerunt, quæ crudelis arenæ ſolum, vel ſuo, vel hominũ ſanguine cruẽtarent: ad te verò electæ quæq; virgines mittũtur, quas tu precioſiſsimum munus offeras deo, tuoq; exemplo ad perpetuam prouoces caſtitatem, nõ tibi, ſed tecum deo ſerituras. Hæc profeſſionis tuæ gloria rumore celebri vulgata eſt per cunctos: & ita ad conuerſionẽ tuam totus exultauit orbis, vt quod præ ingenti gaudio vix adhuc homines credere poterant, id ſemper videantur optaſſe. Multum his initiis, multũ famę tuæ odore ſuſpenſi omnes, mirum de te neſcio quid audire deſiderant, & qui profeſsionis tuæ cognouẽre virtutem, nunc cõuerſationis expectant. In te nunc puta cunctorũ ora oculosq; conuerſos, & ad ſpectaculum vitæ tuæ totum conſediſſe mundum. Caue ne per te tantorum animi offendantur, nec minus in te inueniant, quàm requirũt. Verũ quid ego tecũ de hominibus ago, eorumq; de te expectationem ad cohortationem tuã traho? Deus ipſe omnium rector ac dominus, cum omni angelorũ militia certamen tuum expectat, tibiq; contra diabolũ dimicanti parat æternitatis coronam: & cœleſte pręmiũ, F incitamentum victoriæ facit. Huic tãto ſpectaculo vide quem animum, quam debeas offerre virtutẽ, & certaminis magnitudinem de expectãtium dignitate metire. Hæc tibi itaq; in hoc agone ſubeundi præcipua *Cap.15.* cura ſit, hic primus accinctus, internecionis bellũ virtute deuincere, & aduerſum diaboli caſtra in omnia pręcepta dei iurare, nec tantummodo declinare vetita, ſed iuſſa complere. Neq; enim tibi ſufficit à malis ocioſam eſſe, ſi ocioſa fueris à bonis, cũ lex dei duplici mandatorum genere diſtincta ſit, & mala prohibens, bona imperet, atq; ab vtraque parte contemptum vetet. Non enim tantùm ille ſeruus cõtempſit dominum, qui prohibita fecerit, ſed & qui iuſſa non fecerit. Dicta à nobis paulo ante ſententia eſt: Omnis arbor quæ nõ facit fru- *Matt.7.* ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: & blandimur nobis ſi à malis fructibus non grauemur, qui dãnandi ſumus ſi à bonis ſteriles manſerimus. Iuxta hanc intelligentiam abſcindet pater omnem palmitem fructum non ferentem in filio: & qui acceptum talẽtum in ſudario abſcondit, quaſi inutilis ſeruus & nequã damnatur à domino, nec minuiſſe ſolùm, ſed & non auxiſſe

G culpabile eſt. Non ideo aliqua putes contemnenda eſſe
mandata, quia leuiora ſint. Tã enim maxima illa quàm
minima à deo imperata ſunt, & contemptus cuiuſcũq;
præcepti, præcipientis iniuria eſt. Vnde beatus Paulus
Philip. 2. clamat & docet, Omnia facite ſine murmuratione &
hęſitatione, vt ſitis irreprehẽſibiles & ſimplices, ſicut fi-
lij dei immaculati in medio nationis prauę & peruerſę,
Cap. 16. inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo. Remo-
remur hîc virgo pauliſper, & precioſiſsimas margaritas
quibus exornanda eſt ſponſa Chriſti, per ſingula Apo-
ſtoli verba penſemus. Omnia, inquit, facite. Non enim
quaſi ad arbitrium noſtrum quædam ex mandatis dei
debemus eligere, ſed generaliter vniuerſa complere:
nec aliqua præcepta eius quaſi vilia munuſcula ac par-
ua contemnere, ſed imperãtis in omnibus maieſtatem
aſpicere. Nullum quippe mandatum dei cõtemptibile
nobis videri poteſt, ſi eius ſemper cogitemus authorẽ,
ſine murmuratione & hæſitatione. Viles & ignobiles
dominos palàm contemni videmus à ſeruulis, eiſq; ad
minima quæque præcepta in faciem reſiſtimus. Et hoc
in perſonas nobiles iam non admittitur: quãtóque po-
H tentiores domini, tanto ſerui ad obedientiam prom-
ptiores ſunt. Cumq; difficiliora pręcipiunt, libẽtius au-
diũtor. Certe ad regis imperium ita omnes parati ſunt,
& in procinctu obedientiæ conſtituti, vt etiam optent
iuberi: & non ſolùm bene merituros eſſe ſe credunt ſi
iuſſa fecerint, ſed tanquam iam meruiſſent quod iuſsi
ſunt, ita pro dignitate præcipientis ſeruitium beneficij
loco ducitur. Nobis verò deus ipſe, æterna illa maie-
ſtas, ineffabilis atque inæſtimabilis poteſtas, ſacras lite-
ras, & vere adorandos præceptorũ ſuorum apices mit-
tit: & non ſtatim cum gaudio ac veneratione ſuſcipi-
mus, nec pro magno ducimus beneficio tã illuſtris po-
teſtatis imperium, maximè cum non iubentis quæritur
commodum, ſed utilitas ſubſequentis: verùm econ-
trario faſtidioſo ac remiſſo animo, ſuperborum ac ne-
quam ſeruorum more, in os domini reclamamus & di-
cimus, Durum eſt, arduum eſt, non poſſumus: homines
ſumus, fragili carne circundamur. O cæcam inſaniam.
O profanam temeritatem. Duplici ignorantia accuſa-
mus deum ſcientiæ, vt videatur neſcire quod fecit, ne-
ſcire quod iuſsit: quaſi oblitus fragilitatis humanæ (cu-
I ius author ipſe eſt) impoſuerit homini mãdata quæ fer-
re non poſsit. Simulq; proh nefas, adſcribimus iniqui-
tatem iuſto, pio crudelitatem, dum eum primo impoſ-
ſibile aliquid præcepiſſe conquerimur: deinde pro his
damnandum putamus hominem ob ea quæ vitare non
potuit: vt quod etiam ſuſpicari ſacrilegium eſt, videatur
deus non tam ſalutem noſtram quęſiſſe, quàm pœnam.
Itaq; Apoſtolus ſciens à domino iuſtitiæ ac maieſtatis,
nihil impoſsibile eſſe pręceptum, aufert à nobis vitium
murmurandi: quod tunc vtiq; naſci ſolet, cum aut ini-
qua ſunt quæ iubentur, aut iubentis minus digna perſo-
na eſt. Quid tergiuerſamur incaſſum: & præcipienti op-
ponimus naturæ fragilitatem? Nemo magis nouit mẽ-
ſuram virium noſtrarũ, quàm qui ipſas vires nobis de-
dit: nec quiſquã melius quid poſsimus intelligit, quàm
qui ipſam virtutẽ nobis noſtri poſſe donauit. Nec im-
poſsibile aliquid voluit imperare, qui iuſtus eſt, nec dã-
naturus hominem fuit pro eo quod vitare non potuit
Cap. 17. qui pius eſt. Sequitur, Vt ſitis irreprehẽſibiles & ſim-
Philip. 2. plices ad omnem morum perfectionem. Vnũ hoc ſuf-
ficere verbum poteſt, quod etiam in Epiſcopo eligẽdo
deus quæri iubet. Quàm enim circunſpecta vita eſt, q̃
ſancta eſt, quæ nihil reprehenſionis incurrit? Quis autẽ
ſanctior poteſt eſſe, quàm qui veræ ſimplicitatis virtu- K
tem tenens, nunquam aliud corde promittit, aliud ore
vultuq; mentitur, ſicut filij dei immaculati? Non eſt ex-
hortatio vehementior, quàm qua nos ſcriptura diuina
filios dei vocat. Quis enim nõ erubeſcat & metuat tã-
to patre agere aliquid indignum, vt qui dicitur dei fi-
lius, ipſe efficiatur vitij ſeruus? Et idcirco adiungit: Vt
ſimus immaculati. Neque enim conuenit in filiis dei,
(quia ipſe eſt fons iuſtitiæ) peccati maculam reperiri in
medio nationis prauæ & peruerſæ: hoc eſt dicere, Quã-
uis infinita vos cingat peccantium multitudo, & innu-
mera ſint exempla vitiorum, vos tamen ita cœleſtis na-
tiuitatis memores eſſe debetis, vt inter malos viuẽtes,
omne malum vincatis: Inter quos lucetis, ait, ſicut lu- *Philip. 2.*
minaria in hoc mũdo. Et rurſum in Euãgelio legimus:
Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. *Matt. 13.*
Comparatur vita præmio, vt qui in futuro ſolis fulgo-
re donandi ſunt, hic iam ſimili iuſtitię claritate reſplẽ-
deant, & infidelium cæcitatem operibus ſanctitatis il-
luminent. Huic loco ille ſenſus aptandus eſt, quem ad
Corinthios idem Apoſtolus deferens ait: Alia claritas *1. Cor. 15.*
ſolis, alia claritas lunæ, alia claritas ſtellarum. Stella au- L
tem à ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mor-
tuorum. Diſpares ſunt in regno cælorum per ſingulo-
rum merita manſiones. Diuerſitas enim operum, diuer-
ſitatem facit præmiorum: quantùmq; aliquis hic in ſan-
ctitate fulſerit, tantum ibi fulgebit in honore. Nunc er-
go ad omnem morum perfectionem mentis aciem in-
tende, & ad cæleſte præmium cœleſtem vitam para.
Reſplẽdeat omnibus clariſsimi in modum ſideris ſan-
ctitas virginis, & futuri præmij magnitudinem de no-
uitate conuerſationis oſtendat. Tibi facilior in bonis
curſus eſt, quam malorum animi conſuetudo non reti-
net. Nec timemus ne te à virtutibus vitia retardent, &
maligno diaboli ſemine Chriſti frugem necent. Nam
ſi etiam illi, qui longo peccandi vſu bonum quodam-
modo obruêre naturæ, inſtaurari per pœnitẽtiam poſ-
ſunt, & mutata voluntate viuendi, cõſuetudinem con-
ſuetudine extinguere, ac optimi quoq; de peſsimis fie-
ri: quanto magis tu potes illa ſuperare, à quibus non ſu-
perata es? Cui non tam expellenda ſunt vitia, quàm re-
fellenda: quæ vtique non ſuſcipere facilius eſt, quàm ſe-
mel ſuſcepta deponere. Nec verò eorum tanta dul- *Cap. 18.*
cedo eſt, vt ea debeamus præferre virtutibus, cum nec M
in omnibus ſit delectationis illecebra, & à pleriſque ea
etiam quæ videntur dulciſsima, reſpuantur. Duo nan-
que ſunt ex omnibus vitia quæ maxime homines de-
cipiunt ſui voluptate, gula ſcilicet, ac libido: quæ de-
ponere eo difficilius eſt, quo eis vti dulcius eſt: & tamẽ
hæc vitia tam moleſta támque delectatione ſui pericu-
loſa, ita à multis calcari vidimus, vt tota ætate virgines
permanſerint in ſumma abſtinentia: vt de illis taceam,
quæ poſt deliciarum longum luxum, & inueteratum
vſum libidinis, caſtitati ac temperantiæ ſe dederint, &
vtrunque vitium contraria ſibi virtute mutauerint. A-
liorum vero vitiorum eſt longe diuerſa ratio, quæ cum
nihil habeant iucunditatis, tam multum amaritudinis
habent: quæq; cum ad vitandum multo ſint faciliora,
raro à quibus vitentur inuenias. Quid oro te inuide,
delectationis præſtat inuidia, quem ſecretis quibuſdam,
conſcientiæ vngulis liuor ipſe decerpit, & alienam fœ-
licitatem tormentum eius facit? Quid verò alter ab
odio mercedis accipit, niſi horribiles animæ tenebras,
& confuſæ mentis horrorem? qui vultu ſemper ani-
móque mœrente, voto quo alteri vult nocere, ſeipſum
cruciat?

A cruciat? Quid autem iracundo furor ſuus cõfert, quem
ſæuiſsimis exagitatum ſtimulis conſcientiæ, ira ab om-
ni conſilio ac mẽte deturbat, vt dum iraſcitur, inſanire
credatur? Similiter curre per ſingula, inuenies tot ani-
mæ tormẽta, quot vitia: quæ vtiq; eo facilius vinci poſ-
ſunt, quo nulla illiciunt nos voluptate. Quanto illud
difficilius, quãto durius, vt de caſtitatis labore taceam,
abſtinere à vino carnibusq;, ipſo quoque etiam oleo, &
vilem ſine his cibum poſt biduum interdũ triduumq;
vix capere, fracta ieiunio membra vigiliisq;, fomenta
balnei contemnere, neceſſarias res negare corpori, &
vim quandam inferre naturæ? Da tãtam in cæteris ma-
gnitudinem animi, & vide quid nõ poſsis efficere. Sed
nos, proh pudor, quadam delectatione peccati, cum in
quibuſdam oſtendimus quandam vim naturæ noſtræ,
in aliis omnino torpeſcimus: & qui voluptates corpo-
ris virtutum amore contempſimus, rurſum amore vi-
tiorum tormẽta ſuſcipimus, atque ita malis noſtris cre-
dimus, vt ea nec putem* poſſe deponi. Quod hoc quæ-
ſo conſilium tuum? Quænam hæc noua viuendi ratio
eſt? Res difficiles & laboris plenas ſecurus aggredior, &
B faciliora non poſſe fieri credo: vinco maxima, vincen-
dus à paruis. Excelſa & ardua indefeſſus exupero: & cũ
venitur ad plana, deficio. Libẽter fugio quod delectat,
& non volo vitare quod cruciat. Verùm hęc eorũ ſunt
qui dei voluntate cõtempta, id ſolum petunt quod lau-
dem facilius inuenit & cito exit in famam: morũ verò
bona quæ ſecretiora ſunt, negligunt. Tu verò quæ cal-
caſti mundum & cõcupiſcentias eius, vt calcato eo gra-
dum tibi quendam aſcẽdendi ad cœlum faceres, mun-
di gloriam ne requiras. Illi tãtùm placere ſtude, cui ſæ-
pe diſplicet quod hominibus placet, & qui ipſa ho-
minum iudicia iudicaturus eſt. Abſtinentia tua & ie-
iunium eò magis deo grata ſunt, quò cum bonis mo-
ribus offeruntur: vt quæ in aliis ſunt vmbracula vitio-
Cap. 19. rum, in te ſint ornamenta virtutum. Reſpice obſe-
cro ad ipſam qua apud deum illuſtrata es dignitatem:
qua per baptiſmum in dei filio renata es, rurſumq; per
conſecrationem virginitatis ſponſa Chriſti eſſe cœpi-
ſti. Ex vtroque hic tuus honor te ad ſolicitudinem tui
propoſiti admoneat. At nullus debet eſſe ibi negligen-
C tiæ locus, vbi tam præclara ſeruanda ſunt. Precioſior
quæque veſtis diligentia timidiore cuſtoditur à macu-
la: multo quęſita auro gemma maiori ſolicitudine poſ-
ſidetur: & generaliter grandi cura magna quæque ſer-
uantur. Vnde & tu ſi te ipſam bene cuſtodire cupis, de-
bes honorem tuum ſemper preciúmque cogitare. Tan-
to enim ſe vnuſquiſque negligentius vtitur, quanto ſe
exiſtimat viliorem. Non ob cauſam aliam magis no-
bis in ſcripturis diuinis tam frequẽter filiorum dei no-
men imponitur, vt illud quod dicitur per Prophetas:
Et ego ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios,
Ephe. 5. dicit dominus omnipotens. Et Apoſtolus: Eſtote imi-
tatores dei ſicut filij chariſsimi. Et beatus Ioannes in-
1. Ioan. 3. quit: Chariſsimi, nunc filij dei ſumus, & nondum ap-
paruit quid erimus, ſcimus quoniam cum apparuerit,
ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt:
vt qui habet hanc ſpem, ſanctificet ſe, ſicut & ille ſan-
ctus eſt. Vult nobis doctrinæ cœleſtis dignitatem, qua
donati ſumus, frequẽter ingerere, & honorem noſtrum
peccandi pudorem facere. Vnde etiam dominus ipſe
Matth. 5. ad perfectam nos benignitatem vocans, ait: Diligite
inimicos veſtros, benefacite iis qui oderunt vos, & o-
rate pro perſequentibus & calumniantibus vos: vt ſitis
filij patris veſtri qui in cœlis eſt. Non eſt enim quod ſic
homines deo faciat amabiles, vt pietas mentis & boni- D
tas, quæ tota in Chriſtiano eſſe debet, vt etiam in ma-
lis abundet: deíque imitetur beneuolentiam, qui ſolem Ibidem.
ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iu-
ſtos & iniuſtos. Hòc itaque vèl in primis abſit, vt ne-
mini vel in verbo etiam noceas, vt in omnibus qui-
buſcunque prodeſſe ſtudeas: & ne vicem quidem mali
reddens, bona pro malis (Apoſtolo dicente) reſtituas. Roma. 12.
Nunquam detractio ex ore virginis procedat. Vilium
ſatis hominum eſt, & ſuam laudem quærentium, alios
viles facere, quia alterius vituperatione ſe laudari pu-
tant: & qui ſuo merito placere non poſſunt, placere vo-
lunt in comparatione peiorum. Parum diximus, non
ſolùm ipſa non detrahas, ſed ne detrahenti quidem a-
liquando credas. Peſsimum eſt hoc vitium, quod alte-
rum vilem facit videri. Non minus auribus quàm lin-
gua fugias detractionem. Scripturæ memor eſto, quæ
dicit: Non eris conſentaneus cum derogantibus ad-
uerſus proximum tuum: & non accipies ſuper illo pec-
catum. Et alibi: Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire lin- Eccle. 28.
guam nequam. Accuſator eſt enim auditor, qui facit
detractorem: qui ſi auerterit aures, & vultum contra- E
hat, ac oculos abnuendo contineat, male loquentem
etiam tacens arguit: vt diſcat non libẽter dicere, quod
didicerit non libenter audiri. Solicitam ſatis ori tuo
cuſtodiam pone. Non eſt quicquam enim in nobis quo
facilius peccare poſſumus, quàm lingua. Vnde ſanctus
Iacobus illum eſſe perfectum dicit, qui non offendit in Iaco. 3.
verbo. Et ſcriptura dicit: Mors & vita eſt in manibus Prouer. 18.
linguæ. Mentiri autem, maledicere & iurare lingua tua Sap. 1.
neſciat: quia & os quod mentitur, occidit animam. Et
qui maledicunt, regnũ dei non poſsidebũt, iuxta Apo- Galat. 5.
ſtolum. Et iurare ipſe Chriſtus prohibuit, qui dixit: Ego Matth. 5.
autem dico vobis, non iurare omnino. Et rurſum: Sit
autem ſermo veſter, eſt eſt, non non: quod autem am-
plius eſt, à malo eſt. Apoſtolus breuiter oris vitia reſe-
cans ait: Omnis ſermo malus ex ore veſtro non proce- Ephe. 4.
dat, ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gra-
tiam audientibus. Sit autem ſermo virginis prudens,
modeſtus, & rarus: nec tam eloquentia precioſus quàm
pudore. Mirentur omnes tuam te tacente verecũdiam,
loquente prudentiam. Mite ac placidum ſemper elo- F
quium tuum ornet mixta cum grauitate ſuauitas, cum
pudore ſapientia: ſit certa atque librata ſuiq; opportu-
nitate gratiſsima ſilentij verbique ratio. Nec vnquam
omnino virginis os loquatur, vt tacuiſſe melius ſit. Cũ
ingenti cautione debet loqui, cui non ſolum malus, ſed
etiam ocioſus ſermo vitandus eſt. Summa tibi ſciẽ- Cap. 20.
tia ſit, notitia ſumma, vitia virtuteſq; diſtinguere. Quę
quanquam ſemper contraria ſibi ſint, aliqua tamen ex
eis tanta iunguntur ſimilitudine, vt diſcerni omnino
vix poſsint. Quàm multi enim ſuperbiam libertatis lo-
co ducunt, adulationem pro humilitate ſuſcipiunt, ma-
litiam prudentiæ amplectuntur vice, & ſtultitiæ ſim-
plicitatis nomen imponũt, atque fallaci ac peſsima de-
cepti ſimilitudine, vitiis pro virtutibus gloriantur? Et
quanquam hæc omnia ſubtiliſsima intelligentia de-
beas ſeparare, cunctáſque virtutes cum ſuis lineis inſe-
quendo nuſquam prorſus abſcedere, præcipue tamen
fictam humilitatem fugiens, illam ſectare quæ vera
eſt, quam Chriſtus docuit humilitatem, in qua non ſit
ſuperbia incluſa. Multi enim huius virtutis vmbram,
veritatem eius ſequuntur pauci. Perfacile eſt enim ali-
quam veſtem habere contemptam, ſalutare ſubmiſsius,
manus & genua deoſculari, inclinato in terram capite

G oculiſq; deiectis humilitatem ac mãſuetudinem polli-
ceri, lĕta voce tenuique ſermones infringere, ſuſpirare
crebrius, & ad omne verbum peccatorem ac miſerum
ſe clamare, & ſi vel leui ſermone offenſus ſit, continuò
attollere ſupercilium, leuare ceruicem, & delicatum il-
lum oris ſonum inſano repĕtè clamore mutare. Aliam
nos humilitatē Chriſtus docuit, qui nos ad exemplum
Matth. 11. ſuum hortatur dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, &
1. Pet. 2. humilis corde. Qui cum malediceretur, non maledice-
bat: cum pateretur, non cõminabatur. Quam nobis hu-
1. Pet. 3. militatem beatus Petrus inſinuat: miſericordes, inquít,
& humiles, non reddentes malum pro malo, nec male-
dictum pro maledicto. Auferãtur omnia figmēta ver-
borum, ceſſent ſimulati geſtus, & ante occaſionem ſer-
mo placidus. Verum humilem patientia oſtendit iniu-
riæ. Nullus ergo vnquam in mēte tua vllius ſit vitij lo-
cus: nihil in te ſuperbum, nihil arrogãs, nihil in te faſti-
dioſum. Apud deum nõ eſt quicquam humilitate ſub-
Iſa. 66. limius. Ipſe loquitur per Prophetam: Super quem alium
reſpiciam, niſi ſuper humilem & quietum, & tremētem
ſermones meos? Et nunquam in irã exardeſcat animus,
H quod eſt ſeminarium odij. Tantus mentē tuam repleat
timor dei, vt indignari omnino non audeas, & irã me-
tu vincas. Beatus Apoſtolus mundans animã noſtram,
eámque in habitaculum dei præparans, clamat & dicit:
Ephe. 4. Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor &
blaſphemia auferatur à vobis cum omni malitia.

Cap. 21. Adulatores vt inimicos caue, quorum ſermones ſu-
per oleum molles, & ipſi ſunt iacula. Corrumpunt fictis
laudibus leues animas, & malè credulis mentibus blã-
dum vulnus infligunt. Creuit hoc in noſtra ætate vitiũ,
& in vltimo fine ſtetit, nec augeri poteſt. In hanc om-
nes nos ſcholam ſtudiumq; dedimus, vt officium pute-
mus illudere: quodq; ipſi ab alijs libenter accipimus, id
alijs quaſi quoddam munus offerimus: & ſpe recipiēdæ
laudis, eos à quibus laudari volumus, ante laudamus.
Sæpe adulantium reſiſtimus verbis ad faciem, & in ſe-
creto mentis fauemus, maximumq; fructum cepiſſe nos
ducimus, ſi vel fictis laudibus prædicamur. Nec cogita-
mus quid ipſi ſim⁹, ſed quid alteris eſſe videamur. Vn-
de eò perducta res eſt, vt neglecta veritate meriti, de
ſola opinione curemus, qui teſtimoniũ vitæ noſtræ nõ
I à conſcientia noſtra, ſed à fama petimus. Beata mēs eſt
quæ perfectè hoc vitium vincit, nec adulatur aliquan-
do, nec adulãti credit, quæ nec decipit alterum, nec ip-
ſa decipitur, tantumq; hoc malum nec facit aliquando
nec patitur. Nihil vnquam in te fictum ſit, nihil omni-
no fucatum. Conſcientiam tuam, quæ certe deo ſem-
per patet in multitudine verſari puta. Nunquam aliud
corde, aliud ore prætendas. Quicquid pudet dicere, pu-
deat etiam cogitare. Illud verò notum iam omnibus
atque diuulgatum eſt, quàm vtilis quamq; huic propo-
ſito neceſſaria eſt ieiuniorum & abſtinentię virtus, ma-
xime in his annis in quibus corpori maior æſtus ineſt.
Non manducare itaque carnem, neque bibere vinum,
Apoſtolica voce laudatũ eſt. Quicquid illud eſt quod
inflammare corpus poteſt, quod fomētum ſuggerit vo-
luptati, caſtitatis amore fugiendum eſt. Nec tamen ita
magno huius rei labore grauari te volumus, vt ſub ip-
ſo ſtatim onere ſuccumbas: per quod multi dum nimio
feruore mentis rationem ſuarum virium non haberēt,
ſubito conciderunt, & penè ante debilitatem quàm
ſanctitatem de propoſito ſuo conſecuti ſunt. Optimus
eſt in omni re modus, & laudabilis vbique menſura.
Corpus non frangendum, ſed regendum eſt. Sint ergo
moderata & ſancta, ſimplicia in omni mentis humili- K
tate ieiunia, quæ ita attenuent corpus, ne animum ele-
nent, ne res humilitatis gignat ſuperbiam, & vitia de
virtute naſcãtur. Ego, inquit, cum mihi moleſti eſſent, *Pſal. 34.*
induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam
meam. Veſtis abiectio, cibi vilitas, ieiunij laſsitudo,
extinguere debent non nutrire ſuperbiam. Quis rem
medicinæ vulnus faciat, & inde ſanè lædat quoque,
vnde iam læſa curãda ſunt? Aut quæ ſupererit ſpes ſalu-
tis, ſi iſta animæ remedia ipſa ſint venena? Laborem *Cap. 22.*
ieiunij tui, miſericordiæ opera commendent, & abſti-
nentia tua pauperum refectione ſit gratior. Dominus
loquitur per Prophetam, Miſericordiam volo, & non *Oſee 6.*
ſacrificium. In Euangelio Chriſti verba legimus: Beati *Matt. 5.*
miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequē-
tur. Sed quæſo hanc curam vitæ tuæ auia materque ſu-
ſcipiant: illæ has partes pro te agant, illę theſaurũ tuum
in cœlum leuent. Illarum ſit eſurientes alere cibo, veſti-
re nudos, viſitare infirmos, peregrinos tecto ſuſcipere,
& æternæ ſpe premij Chriſto in pauperibus fœnerari,
qui dixit: Quodcunq; feciſtis vni ex his fratribus meis *Matt. 25.*
minimis, mihi feciſtis. Tibi verò maxime dum in pro- L
poſito matureſcat animus, ab omnibus occupationi-
bus recedendum eſt, & omne ſtudium, omniſque cu-
ra in ornandis moribus exhibenda. Quibus ita vacare
debes, & totam occupare mentem, vt non diuitem te
ſentias eſſe, nec dominam. Nobilitatis ad hoc tantùm
memineris, vt cum claritate generis, morum ſanctita-
te contendas: & cum nobilitate corporis, animi virtu-
te nobiliter proficias, magiſque illa nobilitate glorie-
ris, quæ filios dei & cohæredes Chriſti facit. Ad quam
ſi ſemper inſpicias, dum credis gaudium te habere
quod maius eſt, deſinis de eo quod minus eſt gloriari.
Omnis iſta præclari generis dignitas, & illuſtris auiti
ſanguinis decus, ad animam transferantur. Ille clarus,
ille ſublimis: ille ſit nobilis: ille tunc integram nobili-
tatem ſuam ſeruare ſe putet, ſi dedignetur ſeruire vitiis,
ab eiſque non ſuperari. A quo enim quis ſuperatur, hu- *2. Petr. 2.*
ius & ſeruus eſt. Quid enim hac ſeruitute animi indi-
gnius, quidve turpius, quàm cum in eo aut dominatur
odium aut regnat inuidia? quàm cum eum aut auaritia
poſsidet, aut captum ira tenet, vel certè cętera ſibi vitia
vendicant? Non eſt quòd ſibi aliquis de nobilitate ge- M
neris blandiatur, ſi ex meliore parte ſit famulus. Multò
eſt indignius mēte ſeruire, quàm corpore. Superfluum
arbitror te monere, quàm parca in procedendo debeas
eſſe, quàm rara, cum te hoc etiam ſecularis ab infantia
honeſtas docuerit, & facilè intelligas, id tibi multo ma-
gis in hac vita eſſe ſeruãdum, quam maxime ſecretum
decet. Illud admoneo, vt ipſis quoque ſalutationibus
quæ tibi in cubiculo tuo exhibendæ ſunt, certiſsimum
modum ponas: non ſint nimiæ, neque quotidianæ, ne
non tam officium quàm inquietudinem præſtare vi-
deantur. Et quanquam omne vitæ tuæ tempus diui- *Cap. 23.*
no debeas operi conſecrare, & nullam prorſus horam
à ſpiritali profectu vacuam eſſe conueniat, cum tibi in
lege domini die ac nocte meditandum ſit, debet ta- *Pſal. 1.*
men aliquis eſſe determinatus & conſtitutus horarum
numerus, quò plenius deo vaces, & qui te ad ſummam
animi intentionem velut quadam lege cõtineat. Opti-
mum eſt ergo huic operi matutinum deputari tempus,
id eſt, meliorem diei partem, & vſque ad horam ter-
tiam quotidie in cœleſti agone certãtem, hoc velut ſpi-
ritalis quodam palæſtræ exerceri gymnaſio. His tu per
ſingulos dies horis in ſecretiori dom⁹ parte ora, clau-
ſo cubi-

A ſo cubiculo tuo. Adhibe tibi etiam in vrbe ſolitudinẽ,
& remota pauliſper ab omnibus, propius deo iungere,
aſpectuiq; tuorũ reddita, lectionis fructum & orationis
oſtende. Nihil enim in hoc ſecreto magis agere debes,
q̃ animã diuinis eloquiis paſcere, & quãtum ei per totã
ſufficere poſsit diẽ, hoc eam veluti cibo pinguiore ſa-
tiare. Ita ſcripturas ſanctas lege, vt ſemper memineris
dei illa verba eſſe, qui legem ſuã non ſolũ ſciri, ſed etiã
impleri iubet. Nihil enim prodeſt facienda didiciſſe &
non facere. Optime vteris lectione diuina, ſi tibi eam
adhibeas ſpeculi vice, vt tibi velut ad imaginem ſuam
anima reſpiciat, & vel fœda queq; corrigat, vel pulchra
plus ornet. Lectionẽ frequenter interrumpat oratio, &
animã iugiter adhærẽtem deo grata viciſsitudo ſancti
operis accendat. Nunc te igitur ordo inſtruat cœleſtis
hiſtoriæ. Nunc ſanctũ Dauid oblectet canticum. Nunc
Salomonis erudiat ſapientia. Nunc ad timorẽ domini
incitent dicta Prophetarũ. Nũc Euangelica & Apoſto-
lica perfectio te Chriſto in omnium morum ſanctitate
coniungat. Quæ paranda ſunt, memoriæ penitus inſe-
re, eaq; iugi meditatione cõſerua. quę maturanda ſunt,
frequenter reuolue, vt diuinum hoc ſtudium & cœleſtis
B ſchola, & mores ſimul virginis ornent & ſenſum, tra-
dantq; tibi cũ ſapientia ſanctitatem. Vnde ſcriptura di-
cit: Qui quærunt deum, inueniunt ſapientiã cum iuſti-
tia. Sit autẽ ipſa lectio tẽperata, cui finem conſiliũ, non
laſsitudo imponat. Nam vt immoderata ieiunia & ar-
dor abſtinẽtiæ, & enormes inordinateq; vigiliæ intem-
perantiæ coarguũtur, idq; nimietate pariunt, vt hęc ip-
ſa poſtea quidem nec mediocriter fieri poſsint: ita ſtu-
dium lectionis in reprehenſionem intemperans cadit,
quodq; laudabile eſt in genere ſuo, fit de nimietate ſui
Caput.24. culpabile. Generaliter quidẽ ſtrictimq;, ſed breuiter
dicendum eſt. In bonis quoque rebus, quicquid modũ
exceſſerit, vitium eſt. Magna eſt, magna inquã, & quæ
grãdi ſtudio conſtat, perfectæ vitæ ratio, cõſummataq;
ſapiẽtiæ eſt, ſcire quid, quo inſequaris modo, & ad om-
nem actum præferẽdo conſilium, nihil facere quod fe-
ciſſe pœniteat. Intra vnius horæ ſpacium mutatur ha-
bitus, ieiunare, abſtinere pſallere, vigilare, non tam ſtu-
dio opus habent q̃ voluntate. Quilibet incipiẽs ſtatim
vt voluerit ad iſta perfectus eſt, imò illi hoc facilius fa-
cere poſſunt, qui recentis corporis vires de ſeculo ad
propoſitum afferũt. Mores verò mutare, ſingulaſq; vir-
C tutes animi formare in ſe atq; perficere, grandis ſtudij
eſt, & longæ cõſuetudinis. Itaq; multi in hoc propoſito
ſeneſcimus. & ea propter quę ad ipſum propoſitum ve-
nimus non habemus. Tua verò conuerſatio noua eſſe
debet, mira grauitas, patientia, manſuetudo, pietas.
Quicquid ſanctius eſt, atq; perfectius, quicquid magis
deo te cõmendare poteſt, & maiorem in cœlo facere, id
ſemper ſequere, id ſemper amplectere. Sponſa Chriſti
nihil debet eſſe ornatius. Tanto maiore placẽdi ſtudio
opus eſt, quanto maior eſt ille cui placẽdum eſt. Seculi
verò virgines, quæ ſe nuptiis pręparant, & indulgentiã
magis Apoſtoli q̃ conſilium ſequi malunt, magiſq; am-
plectuntur incontinentiæ remedium, q̃ præmium con-
tinentiæ, vt ſponſis placeant, eoſq; in amorem ſui ma-
gis incitent: mira ſe ſolicitudine formare ſtudẽt, & na-
turalem corporis pulchritudinem ornãdi arte cõmen-
dant. Hæc eſt illis per dies ſingulos cura præcipua, de-
centibus fucis colorare faciem, implicare auro crinẽ, &
ardẽtes concharum lapides capitis honorẽ facere, ſuſ-
pendere ex auribus patrimonia, brachia ornare moni-
libus ac latera, & incluſas auro gemmas à collo in pe-

ctus demittere. Non minorem ſpõſus tuus requirit or- D
natum, qui cum vniuerſam eccleſiam ſalutaris aquæ la-
uacro purificatã ſine macula rugaq; reddiderit. quoti-
die cupit eam fieri pulchriorẽ, vt ſemel à vitiis pecca-
tiſq; mundata, ſemper ornetur decore virtutũ. Et ſi hoc
à tota requirit eccleſia, in qua & viduæ continentur &
nuptæ, quantum putas expectat à virgine, quæ ex pul-
cherrimo hoc quodam eccleſiæ prato, velut auguſtior
quidam flos videtur electa? Aſſume ergo omne illũ or-
natum per quẽ placere Chriſto potes. Satis placere deo
crede tuam faciem, ſi hominibus pulchra apparere non
ſtudeas. Iſtud ornamentũ ſerua capitis, quod acquiſiui-
ſti chriſmatis ſacramento, cũ tibi in cœleſtis regni my-
ſterium diadema quoddã regalis vnctionis impoſitum
eſt. Optima ornamẽta ſunt aurium, verba dei: ad ea ſo-
la paratus eſſe debet auditus virginis, eaq; precioſiſsi-
mis lapidibus anteferre. Omnia prorſus membra deco-
rẽtur operibus ſanctitatis, totaq; virginalis animæ pul-
chritudo gẽmati monilis inſtar, vario virtutũ fulgore
reſplendeat. Tunc vere cõcupiſcet rex decorem tuum,
dicetq; tibi: Tota formoſa es proxima mea, & macula *Cant.4.*
non eſt in te. Et hæc tibi ornamenta quæ dixi etiã erũt E
munimenta maxima, & quæ te ipſam ornare deo, &
contra diabolum armare poſsint, qui per leue interdũ
quodcũq; vitiũ ad animã ingreditur: & ſi virtutũ pro-
pugnacula nõ reſiſtant, noſtro nos repellit loco, & cõti-
nuò de hoſte fit dominus. Propter quod ſcriptura nos
adhortatur, & dicit: Si ſpiritus poteſtatẽ habẽtis aſcen- *Eccles.10.*
derit ſuper te, locũ tuum ne dimiſeris. Ab eo iam tẽ- *Caput.25.*
pore quo primũ per virginitatis profeſsionem domino
conſecrata es, aduerſarij in te creuit odiũ, & qui aliena
lucra pro ſuis damnis habet, ſe amiſiſſe dicit, quicquid
te poſſeſſurã dolet. Grandi tibi opus eſt vigilãtia, gran-
diq; cura, & tãto ſolicitius cauendus eſt inimicus, quan-
to apud eum ditior eſſe cœpiſti. Vacuus viator & nu-
dus non timet latronis inſidias. Securus à nocturnis fu-
ribus dormit pauper, etiam ſi clauſtra non muniat. Di-
uiti verò opes ſuæ latronis ſemper imaginãtur occur-
ſum, & iugi ſolicitudine noctium ſomnum adimunt;
Vnde tuæ quoq; diuitiæ, cœleſtis theſaurus, iſta cautio-
ne indigent atq; cuſtodia. Quanto ditior es, tanto de-
bes eſſe vigilantior. Qui enim plus poſsidet, plus debet
timere ne perdat. Inuidere non ceſſat author inuidiæ. F
Et qui ſemel à deo ipſe proiectus eſt, tanto maiori li-
uore torquetur, quanto aliquem apud eum viderit cla-
riorem. Qui inuidit Euæ paradiſum, quanto magis in-
uidet tibi regnum cœlorum? Cuncta, mihi crede, illẽ
nunc circumit: vt beatus Petrus ait, deuorandi te cu-
pidus: in modum rugientis leonis ingreditur, vel mo-
re doloſi hoſtis vniuerſa perluſtrans, explorat omnes
aditus animæ tuæ, an ſit aliquid infirmũ, & minus tu-
tum, per quod poſsit irrepere. rimatur nũc ille omnia;
& ſingula quæq; pertentans, quærit vulneri locũ. Cuius
tu inſidias ſolicite debes præuidere: vt cum Paulo non
ignores aſtutias eius. Qui cum terribiles diaboli pote-
ſtates principatúſque deſcribat, nos nihilo minus hor-
tatur ad pugnã, hoſtiúmque vim pandit, vt augeat ſo-
licitudinem militum. Non enim vult nos eſſe timidos,
ſed paratos: denique non fugã ſuadet, ſed arma ſugge-
rit. Propterea, inquit, accipite arma dei, vt poſsitis reſi- *Ephe.6.*
ſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. Ac ſta-
tim inſtrumenta ſingula ſpiritalis pugnæ tradẽs, addi-
dit & dixit: State ergo ſuccincti lumbos veſtros in ve-
ritate, & induti lorica iuſtitiæ, & calceati pedes in præ-
paratione Euangelij pacis, in omnibus aſſumẽtes ſcutũ

G fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsimi ignta extin-
gnere,& gladiũ ſpiritus, quod eſt verbum dei, per oĕm
oratio-ĕ. Et quoniam de hoc bello licet etiam fœminis
triumphare, ſuſcipe hæc arma Pauli, & tãti hortatione
ducis certam præſume victoriã. Hæc enim ſi tu omnia
inſtrumenta poſsideas, ſecura procedas ad prælium ſpi-
ritale, nec pauebis diabolum cũ toto exercitu ſuo. Ca-
Pſal.90. dẽt enim à latere tuo mille, & decẽ milia à dextris tuis,
ad te autem non appropinquabunt. Beatus quoque Ia-
cobus ille Chriſti miles emeritus, nõ minore nobis au-
Iacobi.4. thoritate de hoc bello victoriã pollicetur: Subditi, in-
quit, eſtote deo: reſiſtite autẽ diabolo & fugiet à vobis.
Oſtendit quomodo reſiſtere debeamus diabolo, ſi vtiq;
ſimus ſubditi deo, eiúſq; faciendo voluntatem, vt diui-
nam etiam mereamur gratiam, & facilius nequam ſpi-
ritui auxilio ſancti ſpiritus reſiſtamus. Neq; vero aper-
ta contra nos pugnat acie, nec publica nobiſcum frõte
congreditur, ſed dolo vincit ac fraude, noſtraq; contra
nos vtitur volũtate. De cõſenſu noſtro aduerſari⁹ vires
accipit, noſtróq; nos, vt dici ſolet, iugulat gladio. Infir-
mus hoſtis eſt, qui nõ poteſt vincere niſi volẽtẽ. Procul
à nobis deſperatio, procul à nobis omnis recedat pa-
uor aduerſariorum. Nõ adiuuemus, ſed vincamus ad-
H uerſarios. Dant illi quidem conſilium, ſed noſtrum eſt
vel eligere vel reſpuere quid ſuggerunt Non enim co-
gendo, ſed ſuadendo nocent: non extorquẽt à nobis cõ-
Act. 5. ſenſum, ſed expetunt. Vnde etiã Ananiæ dicitur: Qua-
re tentauit cor tuum Satanas, mẽtiri te ſpiritui ſancto?
Quod vtiq; illi Apoſtolus nunq̃ imputaret, ſi id abſque
ipſius voluntate diabolus feciſſet. Ipſa etiã Eua ideo cõ
dẽnatur à domino, quia ab eo quẽ poterat ſuperare ſu-
perata eſt. Nec enim meruiſſet à domino iuſtitia puniri,
Caput.26. quæ victa nõ eſt, niſi vicere ipſa potuiſſet. Hui⁹ nequiſ
ſimi hoſtis eſt illa vel prima calliditas, & ars doli plena,
fatigare cogitationib⁹ rudes animas, & nouellis in pro-
poſito mentibus de ipſa interdum conuerſatione affer-
re mœrorem, vt facile ab huius rei profectu deterrea-
tur animus, cuius initia amara cognouerit. Itaque ſolet
tã ſordidas nonnũquam & impias cogitationes inſere-
re menti, vt qui tentatur, dum ſuũ illud putat eſſe quod
cogitat, deteriorem ſe per ſpiritũ immundum propoſi-
to ſuo arbitretur effectum: multoq; puriorem animam
habuiſſe ſe credat, cum adhuc res ſeculi amaret. Vult e-
I nim iis quibus inuidet callidiſsimus inimicus, horrorẽ
propoſiti ex deſperatione facere ſanctitatis: vt eos obſi-
dente triſtitia, etſi à propoſito non reuocat, certe reti-
neat à profectu. Propter quod maxime ſanctarum tibi
ſcripturarum ſtudium diligendũ eſt, illuminanda diui-
nis eloquiis anima: & coruſcante dei verbo, diaboli re-
pellendæ ſunt tenebræ. Citò enim fugit ille ab ea ani-
ma quam ſermo diuinus illuminat, quæ cæleſtib⁹ ſem-
per cogitationib⁹ occupatur. In qua aſsiduũ eſt dei ver-
bum, cuius vim nequam ſpiritus nõ poteſt ferre. Et id-
circo beatus illud Apoſtolus ſpiritalis belli inter cętera
Ephes.6. inſtrumenta gladio cõparauit. Eſt autem totiſsimũ at-
que perfectum vt aſſueſcat animus ſolicita ſemper per-
uigiliq; cuſtodia diſcernere cogitationes ſuas, & ad pri
mum animi motum vel probare vel reprobare quod
cogitat, vt vel bonas cogitationes alat, vel ſtatim extin-
guat malas. Hic nanque fons eſt boni, & origo peccan-
di, omníſq; ingẽtis delicti in corde principium eſt co-
gitatio, quæ vnumquodque opus velut in quadam cor-
dis tabula depingat antequam faciat. Nam ſiue ille a-
ctus ſine ſermo ſit, vt proferatur, ante diſponitur: & co-
gitationum conſilio diſcernitur quod futurum eſt. Vi-
des quàm breui interdum momento quęq; iſta quis co- K
gitet, cogitatáq; perficiat: nec quicquã omnino vel lin-
gua vel manu cæteríſq; mẽbris agitur niſi cogitationes
ante dictauerint. Vnde & dominus in Euãgelio dicit:
De corde hominis procedũt cogitationes malæ, adul- *Matth.15.*
teriũ, fornicatio, homicidia, furta, falſa teſtimonia, a-
uaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, bla-
ſphemia, ſuperbia, ſtultitia: Hæc ſunt quæ coinquinant
homines. Omnis ergo ſolicitudo tua omni intentio-
ne debet eſſe in cuſtodia: ibi te maxime oportet obſer-
uare peccatum, vbi naſci ſolet, ſtatímq; ad primam ten-
tationis repugnare faciem, & malũ antequam creſcat
extinguere. Nec enim expectandum eſt augmentũ eius
rei quæ timeri debet à paruo, & quæ tanto facilius vin-
citur, quanto ei citius repugnatur. Ideo clamat ſcriptu-
ra diuina: Omni cuſtodia ſerua cor tuum. ex ipſo enim *Prouer.4.*
exitus vitæ. Diſtinguendum eſt autem inter iſtas co- *Caput 27.*
gitationes quibus voluntas fauet, quas cum dilectio-
ne amplectitur, & inter eas cogitationes quæ tenuis
vmbræ modo præteruolare mentem ſolent, ſeſéq; tan-
tummodo vel tranſeundo mõſtrare, quas Græci τύφυς
vocant, vel certe illas quæ repugnanti ac inuito animo L
ſuggeruntur, quibus mẽs cum horrore quodã renititur
ac reſiſtit: quibus vt cõtriſtatur admiſsis, ita gaudet ex-
pulſis. In quibus quidem quę ſe leuiter menti oſtendũt,
& quaſi fugiendo demonſtrant ſe, nec peccatum om-
nino nec pugna eſt. In iis autem cum quibus aliquan-
diu anima luctatur, quibus reſiſtit voluntas, ęquale cer-
tamen eſt, Aut enim conſentimus, & vincimur: aut re-
ſpuimus & vincimus, & acquirimus de pugnatione vi-
ctoriam. In illa ergo tantummodo cogitatione pecca-
tum eſt, quæ ſuggeſtioni conſenſum mentis dedit, quæ
malum ſuum blande fouet, quæ in factũ geſtit irrumpe-
re. Huiuſmodi cogitatio etiã ſi ex aliquo impedita ca-
ſu non impleat voluntatem, nihilo minus actione cri-
minis condẽnatur à domino, vt illud in Euangelio le-
gimus: Qui viderit, inquit, mulierẽ ad cõcupiſcẽdũ eã, *Matth.5.*
iam mœchatus eſt eam in corde ſuo apud deũ, cui nota
ſunt omnia etiã anteq̃ fiant. Voluntas perfecta faciẽdi,
reputatur pro opere facti. Qua de re debes (ſæpe enim
repeto) quod fieri ſemper volo, ſanctas ſcripturas ſine
intermiſsione meditari, híſq; tuã replere mentẽ, & ma- M
lis cogitationibus locũ auferẽs, diuinis animũ ſenſibus
occupare. quantúnq; deum diligas, ex dilectione legis
eius oſtendere. Vnde ſcriptura dicit: Qui timẽt domi- *Ecclesiasti-*
num, inquirent quod beneplacitum eſt illi: & qui dili- *ci.2.*
gunt eum, replebuntur lege eius. Tunc ſenties quãtum
ad eius amorem adiuuet te ſapiẽtia, quãtum ſit in te di-
uinæ legis auxiliũ, & domino cũ Dauid læta cantabis:
In corde meo abſconde eloquia tua, vt non peccem ti- *Pſal.118.*
bi. Excitãdus eſt enim ſpiritalibus ſtimulis ſemper ani-
mus, & maiore quotidie ardore renouãdus. Orationis
inſtantia, illuminatio lectionis, ſolicitudo vigiliarũ, &
diurna & nocturna, eius incitamenta ſunt. Nihil enim
in hoc propoſito ocio deterius eſt, quod nõ ſolummo-
do nõ acquirit noua, ſed etiam parata cõſumit. Sanctæ
vitæ ratio proceſſu gaudet & creſcit, ceſſatione torpe-
ſcit & deficit. Quotidianis & recentibus incremen-
tis mens inſtauranda eſt, & viuendi nobis hoc iter non
de tranſacto, ſed de reliquo metiendum. Quandiu ſu-
mus in hoc corpore, nunquã nos ad perfectum veniſ-
ſe credamus. ſic enim melius peruenitur. Tandiu non
relabimur retro, quandiu ad priora contendimus. At
vbi cœperimus ſtare, deſcẽdimus: noſtrũq; nõ progredi,
iã reuerti eſt. Ceſſet omnis ignauia, & inutilis de præ-
terito

A terito labore ſecuritas. Si volumus non redire, curren-
dum eſt. Beatus Apoſtolus de die in diẽ viuens deo, nec
quid ante feciſſet, ſed quid facere deberet ſemper attẽ-
Philip. 3. dens, dicebat: Fratres, ego me non arbitror cõprehen-
diſſe aliquid. Vnum autem, quæ quidẽ ſunt retro obli-
uiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora, me extendens, ad
deſtinatũ perſequor brauium ſupernæ vocationis dei.
Si beatus Paulus ille vas electionis, qui ita Chriſtũ in-
Galat. 2. dutus erat, vt diceret: Viuo autẽ iam nõ ego, viuit verò
in me Chriſtus: adhuc tamẽ ſe extendit, creſcit, & pro-
ficit: quid nos facere debemus, quibus optandum eſt vt
in fine noſtro Pauli principio comparemur? Ergo tu
1. Cor. 4. hunc imitare qui dixit: Imitatores mei eſtote, ſicut &
ego Chriſti. Obliuiſcere omne præteritum, & quotidie
inchoare te puta, ne pro pręſenti die, quo debes ſeruire
deo, præteritum imputes. Optime quæſita cuſtodies, ſi
ſemper inquiras: damnum parata ſentient, ſi parare ceſ-
Caput. 28. ſaueris. Dicas forſitan, grandis labor eſt, ſed reſpi-
ce quod promiſſum eſt. Omne opus leue fieri ſolet, cum
eius precium cogitatur, & ſpes præmij ſolatium eſt la-
boris. Sic durus agricola inaratum diu campũ, & pin-
guiores ocio glebas, violẽto vomere ſcidiſſe ſe gaudet,
& mirum in modum ipſa operis difficultate lætus, ſpẽ
B ſegetis de labore metitur. Sic negociator auidus maria
contẽnit, ſpectare auſus fluctuum ſpumas, rabiẽq; ven-
torum: dumq; in omni labore ac periculo lucrum co-
gitat, & laſsitudinem ſimul obliuiſcitur & timorẽ. Cõ-
ſidera quæſo magnitudinem præmij tui, ſi tamen con-
ſiderari poteſt quicquid immenſum eſt. Poſt abſceſſum
animæ, poſt carnis interitum, poſt fauillas & cinerẽ, in
meliorem ſtatum virgo reparãda es, mandatum terræ
corpus in cœlum eleuandum eſt. Poſt hæc angelorũ eſt
donanda conſortio, regnum acceptura cœlorum, & in
Pſal. 115. perpemum regnatura cũ Chriſto. Quid ergo retribues
domino pro omnibus quę retribuit tibi? Quid tãto re-
muneratore dignum facies? Aut quem laborem durum
putabis, cuius tãta ſunt pręmia? Vnde beat⁹ Apoſtolus,
Roma. 8. Nullæ, inquit, ſunt condignæ paſsiones huius temporis
ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quid
enim dignum vel facere vel pati poſſumus in breui hoc
tempore vitæ noſtræ, cum id immortalitate ſit recom-
Caput 29. penſandum? Propter quod idem Apoſtolus ait: Id
2. Cor. 4. enim quod in præſenti ſeculo eſt momentaneum ac
leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimita-
te æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Reſpuã-
C tur honores, deſpiciantur diuitiæ, ipſa quoque vita no-
ſtra martyrij amore contemnatur. Et hæc omnia etiam
ſi pro æternitatis præmio non darentur, eſſent tamen
quandoque peritura. Amittunt etiam hoc illi qui ſem-
per cupiunt poſsidere. Quàm multos memoria noſtra
retines in maximis honoribus ac diuitiis conſtitutos,
repente de ſummo illo potentiæ faſtigio concidiſſe: &
eos qui tumore elati, aliud quiddam quàm homines
eſſe ſe putabant, exim tandem ſuo docuiſſe nos quid
fuerint? Quid enim in hoc mundo ſtabile? Quid verò
firmum eſt? Quid porrò non breue & incertum, & ca-
ſui non ſeruiens? Quale iſtud bonum eſt, quod ſemper
timeas amittere? quod vel auferendum abs te metuas,
vel à te relinquendum ſcias? Nam etſi nullo eripiatur
caſu, vel morte certè perdendũ eſt. Et ſi vita noſtra tẽ-
datur per mille annos, & ad extremũ illum totius diem
ætatis, quotidiana deliciarũ voluptate veniamus, quale
hoc quæſo diu eſt, quod ſine deletur? Aut quis illius vo-
luptatis fructus eſt, qui ſtatim vt ceſſauerit, videbitur
tibi non fuiſſe? Age iam, tranſactum vitæ tuæ tempus

animo reuolue. Nónne videbitur tibi vmbra quædam D
fuiſſe, quod tranſiit, & inſtar ſomnij tenuis incertum
eſſe omne quod videtur? Hoc idem & decrepitus ſenex
ſentire poteſt: cui conuenit dicere cum Propheta, Dies
mei ſicut vmbra declinauerunt, & ego ſicut fœnum Pſal. 101.
arui. Quòd ſi hæc etiam hic poſſumus dicere (vbi Caput. 3.
quamuis breuis, tamen quia præſens eſt, vita iſta ma-
gnipenditur) quid in futuro dicturi ſumus, vbi maiori
ætatis ſcientia, trãſactum omne pro nihilo eſt? Hæc tu
tecum diligenter reuoluens, & breuitatem vitæ huius
æternitatis contemplatione deſpiciens, ipſum quoque
contemptum mundi maiori cum virtute contemne, &
ad illum tantum diem para te, in quo mundi gloria fi-
nienda eſt. Illum inquam diem, quem ſaluator diluuio
comparauit, qui multos fallaci ſecuritate deceptos, fur-
tiuo, vt ait Apoſtolus, cõprehendet aduentu. Quẽ bea- 1. Theſſ. 5.
tus quoque Petrus deſcribens ait: Adueniet autem dies 2. Petri. 3.
domini ſicut fur, in qua cœli magno impetu tranſibũt,
elementa verò calore ſoluentur. Cum hæc omnia diſ-
ſoluenda ſint, quales oportet nos eſſe in ſanctis con-
uerſationibus & pietatibus expectantes & properan-
tes in aduentu domini dei, in quo cæli ardentes ſoluẽ-
tur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Recens factum E
eſt, & quod ipſa audiſti, com ad ſtridulæ buccinæ ſonũ
Gothorũq; clamorem lugubri oppreſſa metu domina
orbis Roma cõtremuit. Vbi tunc nobilitatis ordo? vbi
certi & diſtincti vllius dignitatis grad⁹? Permixta om-
nia & timore confuſa, omni domui planctus, & æqua-
lis fuit per cũctos pauor. Vnum erat ſeruus & nobilis,
eadem omnibus imago mortis. Niſi quia magis eam
timebant illi, quibus fuerat vita iucundior. Si ita mor-
tales timemus hoſtes, & humanam manum, quid fa-
ciemus cum clangore terribili tuba intonare de cœlo
cœperit? & ad illam archãgeli vocẽ omni buccina cla-
riorem, totus ſimul remugiet mũdus? Cum viderimus
ſuper nos non manufacta arma concuti, ſed & virtu-
tes cœlorum commoueri, ſicut Propheta dicit: cum ve-
nerit dominus ponere orbem terræ deſertũ, & pecca-
tores perdere ex eo, quis tunc nobis pauor, quæ caligo,
quæ tenebræ, cum nos ſæpius ac totiens admonitos, &
tamen imparatos dies repererit? Tunc, inquit, plangent Matth. 24.
ſuper ſe omnes tribus terræ: & videbũt filium hominis Luca. 21.
venientem in nubibus cœli cum virtute multa & ma-
ieſtate. Tõc dicent montibus, Cadite ſuper nos: & col- F
lib⁹, Operite nos: & petris, Aperire vos nobis. Verũ hęc
eorum ſint, qui variis huius mundi detẽti curis, de mũ-
di non cogitant fine. Tu verò cui aduẽtus Chriſti die-
rum noctiumq; meditatio eſt, cui pro conſcientiæ pu-
ritate domini eſt optanda præſentia, quæ conſumma-
tionem ſeculi quaſi certũ præmij tui tempus expectas,
exultationẽ de cœlo capies, non timorẽ. Tunc enim tu
ſanctorũ mixta choris, & ſanctis comitata virginibus,
in ſponſi obuiã ſubuolabis, & dices, Inueni quẽ quęſiuit Cant. 3.
anima mea. Nec vllius iam temporis ſeparationẽ time-
bis, quæ ſemel immortalitatis gloria & incorruptionis
ſplendore donanda es, & cũ Chriſto ſemper futura es,
apoſtolo dicente: Quoniã ipſe dominus in iuſſu, & in 1. Theſſ. 4.
voce archãgeli, & in tuba dei deſcẽdet de cœlo, & mor-
tui qui in Chriſto ſunt, reſurgẽt primi: deinde nos qui
viuim⁹, qui relinquimur, ſimul rapiemur cũ illis in nu-
bibus obuiã domino in aëra, & ita ſemper cum Chriſto
erimus. Hæc ſit igitur cura tua ſemper, hoc ſtudium:
hæc iugiter virginis corde voluantur, In his totius diei
verſetur labor, in his noctis ſomnus reponatur, in
hoc anima rurſus euigilet. Etenim nullus labor du-

G rus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria
æternitatis acquiritur.

Sancti Auguſtini ad Cyrillum Hieroſolymitanum Epiſcopum, de magnificis admirandiſque ſancti Hieronymi virtutibus ac præconiis, elegantiſſimo ſtylo diſſerentis.

Epiſtola CCV.

GLORIOSISSIMI Chriſtianæ fidei athletæ,
ſanctæ matris Eccleſiæ lapidis angularis, in
quo admodum firmata cõſtit: nunc verò in
cœleſti gloria dei ſideris radiantis olim Hieronymi
presbyteri laudes venerabilis pater Cyrille ſilẽdúm ne
putas, aut lingua balbutiẽtis pueri, virum pollutum la-
biis me locuturũ fore reris? Cœli enarrant gloriam dei,
& omnia quæ fecit dominus, eum in ſanctis ſuis lau-
dant. Silere debet rationalis creatura à laude dei, irra-
tionali nõ ſilẽte? Taceam, an loquar? Cum ſi taceã, lapi-
dibus iubetur clamare. Certe loquar, & nõ tacebo, totis
viribus & nitibus laudare Hieronymum: Qui quamuis
indignus & inſufficiens laudator exiſtam, cum non ſit
pulchra in ore peccatoris laus, tamẽ ab eiuſdem laudi-
H bus minime ceſſabo. Firmetur itaque manus, & lingua
noſtra palato nõ adhæreat: quoniam certe magnus eſt
iſte vir ſanctiſsimus, mirabilis, & metuendus ſuper om-
nes qui in circuitu noſtro ſunt, magnus certe in vitæ
excellentiſsimæ ſanctitate, magnus in ſapientiæ ineffa-
bilis profunditate, magnus in maioris nũc gloriæ quã-
titate. Mirabilis in prodigiis inſuetis, metuendus ob ſi-
bi à domino traditam poteſtatem. Quàm itaque ma-
gnus ſit iſte glorioſiſsimus Hieronymus in ſuæ vitæ
excellentiſsimæ ſanctitate, quomodo patefaceret mea
lingua, cum præcipue cunctorum non ſufficerent mor-
talium linguæ, vt eius excellentiam explicarent?
Liceat ergo dici, alter hic Helias, alter hic Samuel,
alter hic Ioannes Baptiſta vitæ excellentiſsimæ ſancti-
tate. Helias & Ioannes eremitæ magnis ciborum &
veſtium aſperitatibus carnem macerauerunt: Non mi-
noris vitæ Hieronymus glorioſiſsimus, eremita idem
per quadriennium in eremo ferarum tantũ ſocius per-
ſtitit. Quinquaginta annis (vt venerabilis Euſebij eiuſ-
dem diſcipuli literæ, quas pridie recepi, plenius fatebã-
tur, & vt me certius tu idem noſti,) vinum & ſiceram
aliqualiter non guſtauit. Ab omni carnium & etiã pi-
I ſcium eſu ita ſe abſtinuit, quòd vix ea nominare vole-
bat. Coctum quid non niſi in vltima ægritudine bis
comedit. Cilicino ſacco carnem veluti AEthiopis ma-
cerans, deſuper panno viliſsimo ſe tegebat. Stratum a-
liud niſi terram nunquam ſciuit. Non niſi ſemel fru-
ctibus aut herbarum foliis ſiue radicibus paſtus in die,
poſt veſperas ſe orationibus præbẽs, deinceps vſque ad
ſecundam noctis horam quotidie vigilabat: poſtmodũ
verò ſomno feſſus in terra dormiẽs vſque ad mediam
noctem quieſcebat: qua quidem continuò ſurgens, le-
ctionibus & ſcripturis ſanctiſsimis, quibus tota radiat
eccleſia vti lapidibus præcioſis, intentus, vſque ad eſus
horam perdorabat. Ita leuiſsima flebat peccata, vt quis
eum æſtimaſſet hominem intereniſſe. Ter in die car-
nem diris verberibus flagellabat, ita vt ex eius corpore
riuuli ſanguinis effluerent. Quin verbum ocioſum ali-
quod vt peſtem maximam fugiebat. Sibi ocium nullũ
erat, ſemper aut ſacris lectionibus, aut ſcribẽdo, aut do-
cendo cũctos exercitabatur. Quid plura loquar? Si ſan-
ctorum ſingulorum perquirerem vitas: eo vt puto ma-
iorem neminem inuenirem. Sed quia eum ſuperius al-
terum Samuelem nominauimus, fuiſſe huic ſimilem
Samuelẽ oſtendamus. Hic certe Samuel, qui de variis K
literarum ſtudiis verberibus euocatus, ſacræ ſcripturæ
miniſterio deputatur. In cui⁹ vult⁹ lumine diuina gra-
tia influente, vtriuſque teſtamenti lumen vidimus, &
in cuius brachij fortitudine hæreticorum pars maxima
eſt diſperſa. Hic certe gloria virtutis noſtræ transferens
vtrunque teſtamẽtum ex Hebræorũ lingua in Græcam
pariter & Latinam, diſponẽnſque ipſum poſteris in æ-
ternum, declarans ænigmata, & obſcura dubia & no-
doſa, præparans officiorum ſeriem cũctis eccleſiæ mi-
niſtris, totam penè eccleſiã ædificauit. Vnde bene ma-
gnus apparet in ſapientiæ ineffabilis profunditate. Li-
berales autem ſcientias ita perfecte ſciuit, quòd rela-
tione omniũ nullus adhuc ſibi ſimilis apparet. De ſcri-
pturis verò ſacris (vti multarum ſuarum epiſtolarum
quas ad me direxit, experiẽtia didici) æqualem ſibi ne-
minem vnquam noui. Hebraicorum, Græcorum, Chal-
dæorum, Perſarum, & Medorum, Arabicorum, & penè
omnium nationum linguas & literas, tanquam ſi fuiſ-
ſet in eiſdem natus & educatus, ſciuit. Quid plura di-
cam? Quæ Hieronymus ignorauit in natura, nullus ho-
minum vnquam ſciuit. Non me iſta venerabilis pater L
exiſtimes dicere, vt putẽ te Hieronymi & vitam & vir-
tutes peius me ſcire, cum ſibi ſocius extiteris multo tẽ-
pore. Sed teſtor deum, quoniam ob tam ineffabilis viri
ſanctitatem, ſi voluiſſem tacere, non potuiſſem. Confi-
tentur mirabilia opera ſanctitatem ſuam & ipſi cœli,
in quibus magnus habitat ſine fine. Nulli itaque dubiũ
eſt intra patris manſiones, ipſum vnam ex maioribus
& ſublimioribus ſedibus obtinere. Cũ enim homo ibi-
dem ſecũdum opera præmietur, & iſte perfectioris pe-
nè vitæ extiterit, clarè patet ipſum vnum de maiori-
bus & ſublimioribus cœleſtis Hieruſalem ciuibus fore.
Quod vt à nobis plenius & certius credatur, in mundo
præ cunctis quorum noſtra recordatur ætas, valde mi-
rabilis apparet prodigiis inſuetis, & miraculis infini-
tis, quorum mihi aliqua venerabilis Euſebius ſuis lite-
ris intimauit. De cæteris verò prodigiis, quæ mirabili-
ter fiunt quotidie: vt continue intelligo relationibus
cupiens plurimorum auidius peraudire, tibi pater cha-
riſsime ſupplico, vt mihi in breui volumine quæcun-
que poteris vera & vtilia miracula collecta, quàm ci-
tius facultas aderit, eiuſdẽ Hieronymi ſanctiſsimi de-
uotione tranſmittere non deneges. Sed vt multa me- M
rita Hieronymi ſanctiſsimi non lateant: quid erga me
diuina annuente clementia, in ipſo ſui obitus die acci-
derit enarrabo. Eodem nanque die & hora qua exutus
putredinis & immũditię carnis toga Hieronymus ſan-
ctiſsimus veſtimentum perpetuæ immortalitatis, inæ-
ſtimabilis lætitiæ & gloriæ induit, erã Hippone in cel-
lula mea quieſcens, auidè cogitãs qualis ineſſet anima-
bus beatorũ, qui cum Chriſto gaudẽt, gloriæ, & lętitia-
rum quantitas, cupiens inde ex hac materia breuem cõ-
ponere tractatũ præcibus cõpulſus noſtri Seueri quon-
dam venerabilis Martini Turonenſis epiſcopi diſcipu-
li, charta, calamo, pugillariq; in manibus ſuſceptis, vt
breuẽ ſcriberẽ epiſtolã ſanctiſsimo Hieronymo deſti-
nandã, vt quicquid ex hoc ſentiret reſponderet. Sciebã
enim in tam difficili quæſtione à nullo alio viuentium
me poſſe melius doceri & euidentius. Cũq; iam ſcribẽs
ſalutationis exordiũ Hieronymo prænotarẽ, ineffabile
ſubitò lumen noſtris inuiſum tẽporibus, noſtriſq; mini-
me linguis declarãdum, cũ ineffabili inauditáq; odorũ
oim fragrãtia cellulã in qua ſtabã intrauit, hora iã cõ-
pletorij. Quo à me viſo, ſtupore admirationeq; cõmo-
tus,

A tus,animi & membrorũ virtutes repentè amiſi.Neſcie-
bam enim tũc quòd dextera mirabilis dei exaltaſſet ſer-
uum ſuum , notas faciens iu popnlis virtutes ſuas. Ne-
ſciebam etenim quòd deus antiquæ miſerationis ſeruũ
ſuum fidelem à carnis immnnditiis diſſoluiſſet, & tam
ſublimem ei in cœlo ſedem paraſſet. Neſciebam certè
iuueſtigabiles vias domini. Neſciebam theſauros in-
finitæ dei ſapientiæ & ſcientiæ. Seereta & occulta dei
iudicia nõ cognoſcebam:quoniam quos vult facit ſua
ineffabili ſapientia ad ſui agnitionem venire. Quos au-
tem prædeſtinat, vocat, iuſtificat, & beatificat, prout
decernit conuenire. Itaque quia talem oculi mei nun-
quam perſpexerant lucem, olfactus mens odorem non
ſenſerat, tam nouis, tam inauditis miris obſtupeſce-
bam. Inter hæc autem meis in me perſtrepentibus co-
gitationibus quid hoc eſſet, de luce hæc dicens verba
vox emicuit:Auguſtine,Auguſtine,quid quæris? Putàs
ne breui immittere vaſculo mare torum? Breui inclu-
dere pugillo terrarum orbem? Cœlum firmare ne vſi-
tatos exerceat motus? Quæ oculus nullius hominum
videre poruit,tuus videbit?Quæ auris nulla per ſonum
hauſit, audiet tua? Quæ cor humanum nullatenus in-
B tellexit, nec etiam cogitauit, exiſtimas te poſſe intelli-
gere? Infinitæ rei quis erit finis? Immenſa, qua menſu-
ra metiêris? Potius totum mare in arctiſsimo clande-
retur vaſculo. potius terrarum orbem paruulus teneret
pugillus,potius cœlũ à motu continuo deſiſteret,quàm
gaudiorum & gloriæ quibus beatorum animę ſine fine
potiũtur,vel minorem intelligeres particulam,niſi(vti
ego)experientia doceeris. Diſcurre adhuc breue tem-
poris ſpaciũ. Impoſsibilia facere ne coneris,donec im-
pleatur tuus vitæ curſus. Hic non quæras quæ non ali-
bi, niſi quo tam feliciter properas, inneniri poſſunt.
Hic ſatage talia exercere opera,vt poſtmodum ibi quæ
aliqualiter hic intelligere cupis, in æternum habeas:
vnde, qui intrant, nullatenus exeunt. Ad hæc ego pa-
uore ſtupens,admiratione tam inuiſa penè amens,om-
ni quaſi vigore carens, his verbis aliqualem ſumens
audaciam, tremebunda voce dixi: Fas vtinam mihi
foret, qui tam felix es, tam glorioſus, tam honorifice
ad illa properans gaudia, qui tam dulcia eloquia gut-
turi meo faris, non ambigere. At ille inquit: Nomen
meum qnæris? Hierouymi illlius presbyteri, cui tranſ-
mittendam epiſtolam iam ſcribens cœpiſti, ſum ani-
C ma, quæ hac in bora in Bethleem Iuda carnis onere
depoſito, Chriſto omníque cœleſti comitata cohorte,
omni decorata pulchrirudine, omni illuſtrata ſplen-
dore, illo induta immortalitatis deaurato veſtimen-
to, circumamicta omnium bonorum & gaudiorum
varietate, terrenorum omninm triumphatrix, omni
diademate coronata, omni beatirudine & felicitate
vallata, iam nullum deinceps expecto gloriæ defe-
ctum,ſed augmentum. Tam glorioſe támque ineffabi-
liter pergo ad regna cœlorum ſine fine mãſura. Quan-
do iterum iungar corpori glorificando, & non mori-
turo, ſed glotiam quam nunc ſola habeo, habituro, in
illa ſcilicet vniuerſæ carnis reſurrectionis die. Tunc
ego amplius animi in me collectis viribus, præ gaudio
à lachrymis non ceſſans,ſic reſpondi: Vtinam virorum
eximie,tui mererer fieri pediſſequus. Sed quæſo tui ſer-
uuli,quanquam viliſsimi,quem dilexiſti in mundo ni-
mia charitatis affectione, recorderis: vt ruis interuen-
tionibus à peccatis emender, tua gubernatione recto
calle inoffenſo pede procedam, tuis defenſionibus aſ-
ſiduis ab inimicis mihi continue inſidiantibus prote-
gar:tuóque ſancto ductu ſalutis portum attingam.Pla- D
ceret vtinam voluntati tuæ, aliqua mihi interroganti
reſpõdere.At illa:Quid optas,dicito,me omni tuę vo-
luntati reſponſuram ſciens. Vellem, inquam, intelli-
gere, vtrum beatorũ animæ qnædam velle præſumant,
quæ obtinere nequeãt? At illa: Vnum Auguſtine noue-
ris, quòd ſanctorum animæ ita in illa æterna gloria in
deo ſunt ſolidatæ & firmatę, quòd nulla ipſis ineſt alia
volũtas niſi dei, quòd nil velle aliud poſſunt, niſi quod
deus vult: & ideo quę volunt obtinere poſſunt. Ete-
nim quæcunque volunt, & deus vult, & adimplet.
Nemo quippe noſtrum ſuis fraudarur deſidetiis, qnia
nil pręter deum aliquis noſtrum optat. Quoniam verò
ſemper vt volumus deum habemus, noſtra ſemper de-
ſideria ſunt pleniſsime adimpleta. Longa quidẽ pater
chariſsime Cyrille verborum texererur ſeries,ſi omnia
quę glorioſa illa anima mihi perſcrutanti patefecit,
ſcriberem in hac breuitatis epiſtola. Spero enim quòd
Bethleem ad tantas reliquias viſitandas permittente
deo veniam non poſt multos annorum circulos, vbi
tunc quæ audiui,& in ſcriptis tradidi,videbis perſpica-
citer. Pluribus itaque horis illa glorioſiſsima anima E
ibidem mecum manens,trinitatis ſanctiſsimæ vnitatẽ,
& vnitatis trinitatem, filij à patre generationem,ſpiri-
tus ſancti à patre & filio proceſsionem, angelicas hie-
rarchias & ordines, & eorundem beatorum ſpirituum
myſteria, beatarum etiam animarum felicia gaudia, &
alia vtilia & grauia humanis intellectibus,quàm ſubti-
liter,quàm euidẽter,q̃ mirabiliter & delectabiliter mi-
hi patefecerit auido,ſi omnium hominũ linguis loque-
rer,non explicarem ſermone. Deinde à meis quidẽ ocu-
lis lux illa diſparuit: ſed multis poſtmodũ diebus inef-
fabilis odoris ſuauitas remanſit. Quàm mirabilis ergò
iſte eſt, faciens tot mirabilia, tot & tanta inſueta pro-
digia hominibus?Ad ipſum ergo ore noſtro clamemus
& exultemus, demúſque gloriam laudi eius, quouiam
certe dignus eſt omni laude, nec ſumus ſufficientes ip-
ſum laudare. Introiuit enim in domum domini can-
didus & pulcherrimus, vbi ſine dubio de ſublimiori-
bus & præclarioribns gloriæ ſedem obtinet. Quod vt
iterum clarius veritatis lumen pateat pluribus teſtibus
quàm vno, cenſui quid ſuprà dictus noſter Seuerus vir
doctrina & ſapientia pollens, cum tribus aliis in ipſo
die & hora obitus Hieronymi in Turonenſi ciuitate F
viderit, meæ addere viſioni: de qno mihi quidem ſo-
lummodo ipſemet pridie ad me veniens fuit teſtis. Vo-
lens itaqne deus vt ſublimis Hieronymi gloria mun-
dum non lateret, veluti ſanctitas ſublimis, & penè cun-
ctorum viuentium excellentiſsima non latebat, ne il-
li quos ſanctitatis illius delectabat ſequi veſtigia, reci-
piendum præmium ignorantes, aliquando à ſanctitatis
deniarent tramite: & vt etiam alij ſibi tot & tanta elar-
giri cernentes præmia, illius ſanctitatis & virtutis in-
hærerent veſtigiis(minuit enim laborem põderis, prę-
miorum ſpes)die & hora qua idem glorioſus Hierony-
mus feliciter expirauit, elargiendam ſibi gloriam, Se-
uero & tribus aliis cum eo ſtantibus taliter declarauit.
Hora completorij die illo in domo ſua Seuerus cũ tri-
bus aliis viris catholicis (quorum duo monaſterij quõ-
dam venerabilis Martini erant monachi) in diuinis le-
gens locutionibus, in cœlo, in æthere terraque canticũ
ſuauiſsimorum inauditorum, ineffabiliũ & incredibi-
lium infinitas repentè audiuit voces, & organorũ, tym-
panorum, pſalteriorum, & totius ſymphoniæ, & inſtru-
mentorum ſonos, quibus cœlũ & terra, & omnia, vt ſibi

G videbatur, vndiq; reſonabant: quorum ſuauitatibus eo-
rum animæ penè à corporibus exhalabant. Stupefacti
ilico omnes illi eleuantes oculos, cœlū totum, ęthera &
omnia quæ eorum continentur ambitu, quadā viderūt
luce ſepties ſolis luce præclariore clareſcere: ex qua om-
nium odorum aromata erūpebant. Hæc illi tam mirā-
da cernentes, deum exorauerūt precibus, vt eos cur ta-
lia fierent non lateret. Quibus vox de cœlo veniēs iſta
dixit: Nulla vos moueat admiratio, nec vobis videatur
admirabile, ſi talia & videtis & auditis. Hodie enim
regum rex, & dominus dominantiū, Chriſtus dominus
exeunti de hoc nequā ſeculo animæ glorioſiſsimi Hie-
ronymi presbyteri in Bethleem Iudæ commorantis, to-
tus feſtiuus obuiam venit, vt eam præ cęteris tanto ho-
norificentius, tanto & excellentius & ſublimius ad ſua
introducat regna quāto præ cæteris ſublimioris & ſan-
ctioris vitæ meritis fulget. Hodie omnium angelorum
ordines exultantes, & talibus vocibus alternatim cūcti
concinentes ſuo ciui ſociātur. Hodie omnium patriar-
charum & prophetarum cœtus, hodie apoſtolorum &
diſcipulorum chorus, hodie omnes ſancti martyres,
hodie confeſſores, hodie glorioſa dei genitrix ſanctis
omnibus comitata virginibus, hodie omnium beato-
H rum animæ lętabundæ & feſtinę ſuo occurrunt compa-
triotæ & ciui. His auditis vox ſiluit, ſed tamen lux &
cantus & odor per horā poſtmodum perdurātes ceſſa-
uerunt. Itaque liquidò patet ipſum de ſublimioribus &
maioribus ciuibus fore: quo & magnus & mirabilis eſt
& metuendus ſuper pene omnes ſanctos ob ſibi tradi-
tam poteſtatem. Nulli ſit dubium, ita præ cæteris quę
vult poſſe ipſum alloqui, ſicut præ cęteris ſua volun-
tas diuinæ magis cohęret voluntati. Nullus verò me
tantæ audaciæ putet, vt fatear ipſum Ioanne Baptiſta,
(quo, teſtante ipſo ſaluatore, nullus maior inter natos
mulierū ſurrexit) Petro & Paulo & cęteris duodecim
Apoſtolis, qui ab ipſo Chriſto electi & ſanctificati ſunt,
maiorem habere gloriam. Sed tamen etſi prohibeat ra-
tio, ipſum illis maiorem obtinere gloriam in cœli re-
gno, aliquem audere confirmare: tamen nullas video
rationes, cur ſit nefas dicere, æqualem illis in gloria
Hieronymum fore, dummodo illis in vitæ ſanctitate
diſcors non fuerit, cum non ſit perſonarum acceptor
deus, ſed ſingulorum merita dicernens, & reddēs vni-
cuique quod meruit. At ſi cuiquam videatur minorem
I Ioanne & apoſtolis Hieronymum, parum videatur mi-
norem ipſum obtinere gloriam, cum & illius ſanctita-
tis merita, illius laboris grauia illius ſcripturę & veriſ-
ſimæ tranſlationis vtriuſque teſtamenti, officiorúmque
ordinationis fructus non ſolùm pręſentibus, ſed etiam
futuris, perſpicaciter cernat paulo minus fore nil ip-
ſum ab eiſdem in gloria diſcordem: verum teſtor deū,
(puto) iudicabit. Porrò ne aliquibus deridendi laqueū
initiare videar, dum Ioanni & Apoſtolis in ſanctitate
& gloria æqualem eſſe Hieronymum ſanctiſsimum fa-
teor: vnum quod expletis nondum diebus quatuor in
viſione vidi, enarrabo, vt veritas non lateat: & ne quis
me has laudes retexere credat vel amore carnali, quo
homo à veritatis cognitione maxime deuiat, vel ve-
ſanæ mentis imperitia, vel alia quacunque cauſa: me
hoc ſciat non ab homine intellexiſſe, ſed per reuela-
tionem quam dedit deus omnipotens, qui ſuos exaltat
ſanctos, & exaltando magnificat. Quarta præeunte
nocte mihi auide cogitanti, quid laudis quídve debi-
tæ reuerentiæ Hieronymi in breui retexerem epiſtola,
reuelauit hoc modo. Dum itaque vt dixi, diſponens
hanc epiſtolam tibi ſcribere, cogitarem aptam laudis K
materiam inuenire, hora adueniente noctis mediæ,
me ſomnus oppreſsit, & ecce maxima mihi affuit an-
gelorum multitudo, inter quos fulgentes plus infini-
to ſole duo erant viri, ita ſimiles & vniformes vt nul-
la in eis videretur differentia, qua alter ab altero differ-
re poſſet, niſi quòd tria ſerta ferebat vnus in capite ex
auro & lapidibus precioſis alter verò duo. Hi cādidiſ-
ſimis induti colobiis, vndique auro & gemmis cōtex-
tis, tantæ erant pulchritudinis, vt non valeret quiſpiam
imaginari. Accedentes itaque illi ambo prope me, ſub
ſilentio pauliſper ſteterunt. Deinde ille qui tria fere-
bat ſerta, his me verbis allocutus eſt: Cogitas Augu-
ſtine quid laudis debeas de Hieronymo in veritate
proferre. Et certe diu cogitans nondum noſti, ſed huc
ambo venimus vt eius tibi gloriā indicemus. Hic cer-
te meus ſocius quem vides, Hieronymus ipſe eſt: qui
ſicut æqualis mihi in vitæ ſanctitate fuit, ita per om-
nia in gloria æqualis eſt: & quæ poſſum, ipſe poteſt: &
quæ volo, & ipſe vult: & ſicuti deum video, & ipſe vi-
det, & cognoſcit, & intelligit. In quo omnis noſtra &
ſanctorum omnium conſiſtit beatitudo & gloria. Nec L
habet maiorem vel minorem gloriam alter ab altero
ſanctorum, niſi inquantum magis & minus diuinam
contemplatur ſpeciem ſiue cognoſcit. Sertum vero ter-
tium quid plus illo fero, aureola martyrij eſt, quo vitā
finiui corporis: quia iſte etſi in mundo labores pluri-
mos & ærumnas, afflictiones, verbera, contumelias, &
hominum opprobria, & deriſiones, & cætera valde
grauia ita pacifice pertulit, & ita gaudenter propter
deū, vt in infirmitatibus exultaret, & verus martyr ex-
titerit, & præmia martyrij non amiſerit: tamen quia
gladio vitam non finiuit, aureolam quæ in ſignum da-
tur martyrij, talis non habet. Serta verò duo alia quæ
habemus, aureolę ſunt, quæ ſolùm virginibus & docto-
ribus dantur, vt ab aliis diſcernantur. Ad hæc (vt mihi
videbatur) ita reſpondi: Quis enim es domine mi? Et
ille: Ioannes, inquit, Baptiſta ego ſum, qui huc ad te de-
ſcendi, vt nunciarem tibi Hieronymi gloriā quatenus
ipſam gentibus nūcies. Hoc enim noueris: quia honor
& reuerentia quæ ſingulis ſanctorum exhibetur, cæte-
ris omnibus exhibetur, ne putes quòd in cœlo ſit ali-
qua inuidia vt in mundo. Sicut enim in mundo quili- M
bet hominum cæteris præeſſe potius vellet quàm ſub-
eſſe, ita in cœlo propter charitatem ineffabilem, qua ſe
inuicem diligunt beatæ animæ, quilibet ſanctorum ita
alterius gloria gaudet, ſicut ſua. Quin & vellet quiſque
maior, vt quiſq; minor ſibi eſſet ęqualis, & penè maior,
quia eiꝰ gloria eſſet ſua: & ita minor maioris gloria gau
det, ſicuti ſi eam haberet: nec vellet eam habere vt ille
nō haberet, imò potius de ſua, ſi fas eſſet, impartiret. Vn-
de gloria ſingulorum eſt gloria cūctorū, & gloria cun-
ctorum eſt gloria ſingulorū. His dictis ſocietas omnis
illa diſceſsit. Expergefactus itaq; à ſomno, tantos in me
ſubitò ſenſi charitatis ardores quātos in me nunq̄ ſen-
ſerā. Nam deinceps hactenus nunquam aliqualis in me
vel inuidiæ vel ſuperbiæ ſiue arrogantia fuit appetitus
vel cogitatio. Teſtis enim eſt deus qui omnia antequā
fiāt nouit, quòd deinde tantus in me extitit charitatis
feruor, quòd plus alieno bono gaudeo q̄ meo, plus affe-
cto omnibus ſubeſſe, q̄ ſupra eſſe. Hęc idcirco dixerim,
nō vt laudis humanæ acquirā famā, ſed vt quis hæc nō
putet vana fuiſſe ſomnia, quibus ſæpe deluditur mens
noſtra. Sæpe etenim deus abſcondita & maxima per
ſomnia referat. Magnificemus ergo dominum in ſan-

cto ſuo,

A ctoſuo, magnificemus opera ſua, quoniam perfecta ſunt: nec eſt in eis iniquitas. Sanctum domini Hieronymum propter deum cum quo regnat, ſecurè magnificemus, quoniam in vita ſua magnifice fecit, in morte ſua magnifica recepit. Quapropter magnus eſt in medio noſtri: & ſanctus & excelſus in vitæ excellentiſſimæ ſanctitate. Magnus ſanctus & excelſus in ſapientiæ ineffabilis profunditate. Magnus ſanctus & præexcelſus in maioris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis & laudabilis & glorioſus in prodigiis inuiſis, inauditis, & inſuetis: metuendus, colendus, & venerandus, ob ſibi traditam à domino poteſtatem, honorem, & gloriam ſempiternam. Magnificemus ergo obſecro eum, ne taceamus, quoniam maior eſt omni laude. Notas faciamus in populis gloriæ ſuæ laudes. Non miretur homo ſi eum quem deus magnificauit & coluit, laudemus. Non hominem pigeat venerari & colere, quem deus coluit & veneratus eſt. Non putet quiſpiam Ioanni & Apoſtolis in gloria & ſanctitate æquando Hieronymum, Ioanni & apoſtolis exercere iniuriam: quoniam ipſum illis præſtare & gloria & ſanctitate ſi poſſent, optarent. Gloria enim & beatitudo eius, eorum eſt

B gloria: & beatitudo eorum eſt ſua. Honor laus & reuerentia à nobis exhibita Hieronymo, eorum ſingulis exhibetur: & quæ illis ſingillatim exhibetur, Hieronymo exhibetur. Si ergo cupis Ioannem Baptiſtam & Apoſtolos venerari, ſimul venerare illum, quoniã ipſis per omnia eſt æqualis. Secura igitur mente, omni depulſa formidine, Ioannem Baptiſtam Hieronymo æqualem, & non maiorem, quoniam nullus maior ſurrexit, omni deuotione & reuerentia fateamur: quoniam ſi minorem facimus, Ioannis gloriæ derogamus, & magis iniurias exercemus ad laudes. Huius mei imperiti ſermonis opus quanquã inſufficienter, quanquã viliſſime, quanquã nihili, tamen deuote & reuerẽter expletum, ad te venerabilis pater puro corde, & magna animi deuoti affectione dirigo, ſupplicans vt ingenioli mei verbula, quæ de meæ imperitiæ pauperie in laudes eximij Hieronymi obtuli, non deridendo, ſed charitate debita æquanimiter tolerando legas, & quæ minus debita dixi, ad tanti viri laudes, & meæ imputes imperitiæ & epiſtolæ breuitati, & eius laudum immenſæ immẽſitati: quoniam certè ſi omnium mortalium linguæ

C ſolùm eius laudes promerent, minus debito ſatis eſſet. Mei peccatoris venerabilis pater eſto memor, vt dum in illo ſteteris loco, quo illud ſacrũ eximij Hieronymi cadauer quieſcit, eius me interuentionibus recommendes: quoniam nulli dubium eſt, quòd ea quæ optat idẽ Hieronymus, poteſt continuo obtinere. Non enim ſuo aliunaliter defraudatur deſiderio.

Beati Cyrilli ad ſanctum Auguſtinum, de miraculis beati Hieronymi presbyteri poſt mortem celebratis, accuratè diſertiſſiméque ſcribentis.

Epiſtola CCVI.

Epiſtolam hanc non credo eſſe Cyrilli, vt nec præcedẽtem Auguſtini.

VENERABILI viro, Epiſcopo eximio Auguſtino Hipponenſi præſuli, Cyrillus Hieroſolimitanus pontifex, & omnium ſacerdotum intimus, illius inſequi veſtigia, cuius in terris ſanctitas radiare non ceſſat: illius ſcilicet Hieronymi glorioſi, cuius memoria in benedictione in ſeculum ſeculi. Qui quantus ſit, & tu ſimiliter bene noſti, eius vſus maxime colloquiis & doctrinis, de quo me velle differere cum ſim reprobus in toto & indignus, quaſi reputo audaciam. Sed tamen quia tua me cogit dilectio, vt tibi aliqua ſcribam de prodigiis hominibus inſuetis, quæ D per illum in diebus noſtris fecit dominus, vt eum celebrem in mundo faceret, & cunctis hominibus glorioſum, tamẽ tuis confiſus orationibus, opus aggrediar vt tua poſcit deuotio, & breuiloquio perſtringam de multis pauca. Glorioſum huius viri obitum, viſionémque meam, necnon & mirifica tunc temporis peracta te noſſe non ambigo. Nam vir vtiq; reuerendus & memoriç obliuioni non dandæ, Euſebius nobilis Cremonenſis eius diſcipulus, in quo magiſtri refulſit ſanctitas & doctrina, cuius ſapientiam & probitatem & excellentiam non ignoras, qui poſt biennium à noſtræ mortalitatis miſeria ereptus, ſuum prędilectiſſimum magiſtrum Hieronymũ in cœli patria eſt ſecutus, vt nobis indicant eius crebra miracula, de quibus etiam inferius aliqualiter pertractabo, reuerendo patri Damaſo Portuenſi Epiſcopo, & Theodonio Romanorum ſenatori eius fratri, Seuero probiſſimo viro, Euſtochio ſanctiſſimæ mulieri, & tibi & multis aliisquos ſingillatim nominari non eget, tunc temporis per ſuas literas totius eius obitus ſeriem intimauit: vnde amplius ea quæ noſti, reiterare foret ſuperfluum, & dicendorum impedimentum. His ergo omiſſis, ad eiuſdem quę non E ceſſant continue clarere miracula, noſter ſe ſtylus vertat, vt tua poſcit deuotio. Et primo ab Euſebio viro ſanctiſſimo eiuſdem Hieronymi ſanctiſſimi diſcipulo ſumat initium.

Error ortus poſt obitum beati Hieronymi.

POſt obitum glorioſi Hieronymi, quædam hæreſis, id eſt ſecta inter Græcos ſurrexit, quæ ad Latinos vſq; deuenit, quæ ſuis nefandis nitebatur rationibus probare, quòd animæ beatorũ vſq; ad vniuerſalis iudicij diem (in quo eorũ corporibus erũt iterum coniungẽdæ) viſione & cognitione diuina (in quo tota conſiſtit beatitudo ſanctorũ) priuabũtur, & damnatorum animæ ſimiliter vſq; ad diẽ illum nullis cruciabũtur pœnis. Quorũ ratio talis erat, Sicut anima cum corpore meruit vel peccauit: ita cum corpore recipiet pręmia ſiue pœnas. Aſſerebant etiam illius ſectæ nequiſſimi, nullum fore purgatorij locum, in quo animæ quæ nondum de ſuis peccatis in mundo plenã egiſſent pœnitentiã, purgarentur. Qua quidem ſecta peſtifera crebreſcente, tantus in nos dolor irruit, vt nos amplius pigeret viuere. Quocirca meis cunctis ſuffraganeis Epiſcopis, & aliis viris catholicis conuocatis, eis ieiunia & orationes indixi, vt ſuã ſic agitari eccleſiam diuina nõ permitteret bonitas. Mira res, & forte huic ſimilis nunquam viſa. F Tribus expletis diebus ieiuniorum & orationum, ſubſequenti nocte glorioſus Hieronymus ſuo prædilectiſſimo filio Euſebio orationibus incumbenti manifeſte apparens, benignáque eum allocutione confortans, ei dixit, In hac ſecta peſtifera minime formida, cum ſibi finis iam imponendus erit. Quem Euſebius nimio fulgentem ſplendore, ita vt in eum oculis humanis aſpicere nõ valeret, intuitus, quaſi de graui ſomno euigilans, dulces per oculos fundens lachrymas, ita vt penè formare vocem non poſſet, quantum poterat clamare cœpit: Pater meus Hieronymus es? Quare meam ſocietatem ſpernis? Certe teneo te, nec dimittam, nec ſine tuo quem dilexiſti filio gradieris. Ad quẽ glorioſus Hieronymus, Non te fili dilectiſſime deſeram: confortare: nanque viceſimo die me ſequêris, & ſimul in gaudio permanebimus ſine fine. Sed Cyrillo cunctiſque fratribus nuncia, vt die craſtina iuxta præſepe domini, vbi meum quieſcit corpus, omnes in vnũ conueniant, tam catholici quàm etiam illius ſectæ viri.

Recurſus ad dominũ contra errorem.

G Et tu trium hominum qui in hac ſunt vrbe hac nocte
defunct, cadauera inhumata in locum in quo meum
eſt humatum corpus, facies deportari: ſuper quibus
ſaccum quo vtebar, ponens, ſtatim vitæ priſtinæ reddi-
ti, hanc radicitus hæreſim extirpabunt. Cui vale dicens
glorioſus Hieronymus diſparuit. Mane autem facto,
ad me qui Bethleem tūc eram, venerabilis Euſebius ve-
niens, cuncta quæ viderat enarrauit. Quo audito, im-
menſas creatori gratias agēs, & glorioſo Hieronymo,
omnibus in prędicto loco, in quo pro nobis de inteme-
rata virgine ſaluator natus eſt, & vbi etiā ſacratiſsimū
Hieronymi cadauer humatū eſt, cōgregatis, prædicto-
rum defunctorum cadauera deferri fecit. O mira erga
homines dei miſerantis diſpenſatio. Quot modis in ſe
ſperantes ſcit iuuare? Quantis & quot honoribus ſuos
exaltat ſanctos? Fiebat interea ab illius ſectæ cultoribus
deriſio, credētibus quòd foret exinanita manus domi-
ni. Lætetur itaque omnis fidelium cœtus: & deo in vo-
ce exultationis pſallāt, quoniam ſuſcepimus miſericor-
diam domini in medio templi eius. Accedēs nanq; vir
venerabilis Euſebius ad ſingulorū cadauera, flexis ge-
H nibus, manibúſque in cœlum extenſis, cunctis audiēti-
bus ſic orauit: Deus cui nihil eſt impoſsibile, nihil gra-
ue, inuictæ fortitudinis & virtutis, qui facis mirabilia
magna ſolus, & nullum in te ſperantium ſpernis: nunc
preces tuorum exaudi fidelium, & vt tua quā dediſti fi-
des, intemerata inuiolatáq; per ſecula maneat, ac etiam
vt horum error appareat per merita & interceſsio-
nes glorioſi Hieronymi dilecti tui introduc in hæc ca-
dauera animas quas de ipſis egredi voluiſti. Qua qui-
dem oratione finita, ſingulorū cadauera ſacco quo ſu-
pra carnē glorioſus Hieronymus vtebatur, tāgens, pro-
tinus in ea vitæ ſpiritum introduxit. Qui homines a-
pertis oculis, omnibúſq; vitæ ſignis oſtentis, ſunt perfe-
cte reſuſcitati, & cœperūt beatarum animarū gloriam,
& peccatorum pœnas tā purgatorij q̄ inferni clara vo-
ce omnibus intimare. Nā vt mihi poſtmodū interro-
ganti dixerunt, beatus Hieronymus eos cōduxerat ſe-
cum in paradiſum, in purgatoriū, & in infernū: vt quæ
ibi agebātur, patefacerēt vniuerſis. Sibíq; dixerat, q̄ ad
corpora redirent, & de perpetratis peccatis ibi agerent
pœnitentiā: qui eo die & hora qua venerabilis Euſebius
migraturus erat, & ipſi iterum morituri erant, ac etiam
I ſi bene agerent pœnitentiā, cum eo gloriam adepturi.
Quod & factū eſt, vt inferius declarabo. His igitur per-
actis, multitudo maxima populorum tam fidelium
quàm etiam illius ſectæ defenſorum, qui ad tam gran-
de concurrerant ſpectaculum, tam certum erroris in-
dicium & veritatis experimentum, necnon beati Hie-
ronymi merita egregia cernentes, magnis vocibus im-
menſas laudes referunt creatori, qui ſuos in ſe ſperan-
tes non deſerit. Et ſic, Auguſtine chariſsime, pius do-
minus nauiculam ſuæ fidei ſacratiſsimæ in huius mun-
di mari irruentibus malorum hominum fluctibus a-
gitari permittit: ſed minime naufragari. Quamobrem
forti (quæſo) eſto animo: viriliter age, non formides
contra fidei perſecutores magnanimiter dimicare ſub
vmbra alarum tam pij patris, qui ſuorum fidelium
preces inefficaces eſſe non ſinit, dummodo tota ſpe &
puro fiant animo. Non enim aliter noſtræ nequeūt ex-
audiri preces, niſi cum vel in deo noſtra non perfecte
ſpes conſiſtit, vel quia petimus non petenda. Ad ip-
ſum erga dominum non tantùm ore, ſed toto cor-
de clamemus dum affligimur: & ipſe qui dominatur
in virtute ſua, & nos quotidie oculo reſpiciet pietatis,
non permittet nos tentari ſupra id quod poſſumus. Sed K
ne nimis deuius à propoſito modo gradiar: ad ince-
pta redeo, & venerabilis Euſebij obitum explens pri-
mo, & virorum illorum trium ſimiliter, quos reſuſci-
tatos noſti, migrationem ſcribens: quia eadē hora ſunt
& die qua Euſebius, de huius mundi & valle miſeriæ
exempti. Aliqua Hieronymi miracula introducam, de
multis pauca.

ADueniente itaque die quo venerabilis Euſebius
à beato Hieronymo in viſione de qua ſupra fa-
tus ſum, ſe migraturum ſciebat, die tertia præ-
Dies lāguoris beati Euſebij.
eunte, languore febrium concuſſus validè, ſe ſuper ter-
ram (magiſtri non immemor) nudū deferri fecit à fra-
tribus, & ſingulos oſculans fratres, benigna eos conſo-
latione confortauit, & vt in ſancto manerent propo-
ſito admonuit. Deinde ſaccum quo glorioſus indue-
batur Hieronymus, deferri fecit, & ſupra ſe poni iuſ-
ſit, ordinauítque ſe nudum inſtar glorioſi magiſtri
in eccleſia in qua iacebat ſancti Hieronymi corpus ſe-
peliri. Poſt hæc communione ſacratiſsimi corporis
Ieſu Chriſti ſe muniens, domino ſe & beato Hierony-
mo commendauit: & per triduum loquutione corpo- L
ralíque viſione priuatus iacuit, circunſtantibus fratri-
bus alternatim pſalterium, paſsionem domini, & a-
lia ſacra continue legentibus. Durum quippe, & cun-
Res formidabilis ipſo die mortis eius.
ctis rectè in mundo degentibus formidabile hoc quod
narro euenit. Die enim quo moriturus erat, per duas ho-
ras ante animæ beatæ exitum, venerabilis Euſebius tam
terribiles actus cœpit peragere, quòd circunſtantes
monachi pauore perterriti, velut amentes in terra ia-
cebant. Nam quandoque tranſuerſis oculis, manibus
ſimul iunctis, facie terribili, vocéque dira, quaſi ſe-
dens clamabat: Non faciam, non faciam: mentiris,
mentiris. Poſt hæc ad terram rediens, faciem firmabat
in terram, quantum potuit clamans: Adiuuate me fra-
tres ne peream. Quod monachi videntes, lachryman-
tes, & trementes cum interrogauerunt: Quid habes
pater? Ad quod ille: Non videtis dæmonum agmi-
na, quæ me debellare cupiunt? Et illi: Quid te factu-
rum volebant, cum dicebas, Non faciam, non faciā? Et
ille: Conantur nanque vt diuini nominis blaſphemus
inueniar: & ideo me hoc non facere clamabam. Et il-
li: Quare pater faciem abſcondebas in terram? Et il-
le: Ne eorum aſpectū cernerē, qui tam turpis & terribi- M
lis eſt, quòd omnes penè formidines quę in mūdo ſunt,
reſpectu eius nihil ſunt. Inter hæc verba actus priores
reiterans, ſic ad extremam horam vſque deuenit. Fra-
tres autem qui adſtabāt, pauore & dolore perterriti, ve-
lut mortui ſtabant, quid facere neſcientes. Glorioſus
deus in ſanctis ſuis, mirabilis in maieſtate ſua, beni-
gnus & ſe amantibus miſericors, ſanctos ſuos nū dere-
linquit in tempore neceſsitatis. Ad extremam nanque
horam venerabili Euſebio peruenienti, glorioſus Hie-
ronymus apparuit, eum benignè confortans: Cuius ad-
uentu omnis illa dæmonum turba, quaſi infinita, eius
timore perterrita, ab eo velut fumus euanuit: vt plures
teſtantur monachi qui propriis oculis diſpēſatione di-
uina ſe hoc vidiſſe dicunt. Sed hoc magis approbatur:
nam omnes circunſtātes audierunt has ab Euſebio vo-
ces, Vnde venis pater? Quare tantū moratus es? quæſo
filiū tuū ne derelinquas. Cui ſubitò cunctis audientibus
alia vox reſpondit: Expecta fili, ne formides: quia te nō
deſeram, quem tantum diligo. Qua audita voce breui
inde decurſa morula, venerabilis Euſebius expirauit.
Qua quidē hora & illi tres qui reſuſcitati ſunt migra-
uere,

A nere, & vt pnto cum Euſebio ad æterna gaudia peruenerunt. Nam per illos omnes viginti dies, quibus poſtquam (vt noſti) reſuſcitati ſunt, ſe in tanta pœnitentia tradiderũt, quòd ſine dubio æterna beatitudine potiuntur. Silentio prætereundum nequaquam puto, quæ ab iiſdem tribus viris per illos dies quibus vixerunt didici, continuo toto boc tempore cum aliquo eorum ſecreta vitæ illius quam poſt hanc breuem & momentaneam expectamus, rimari cupiens: à tertia diei hora diem ducens ad veſperam. Sed quanuis multa ab eiſdem didicerim, tamen ad præſens breuitatis cauſa quędam ſolùm referam: cętera verò aliâs ea dicturus omittam. Quadam vice ad vnum eorum me iuiſſe contigit: quem dure lachrymantem, nec meis verbis conſolationem aliquam admittentem comperiens, tanti fletus cauſam ab eo cœpi inquirere. Qui pluries de hoc à me interrogatus, nec tamen ad interrogata reſpondens, tandem meis coactus importunitatibus ſic reſpõdit: Si quæ pridie ſum expertus, non ignorares, tibi ineſſet ſemper cauſa fletus. Ad quem ego: Quæſo vt quæ vidiſti, ediſſeras. Tunc ille pauliſper tacens dixit:

B Quales credis pœnas & tormenta non ſolùm damnatis, ſed etiam in purgatorio exiſtentibus præparari? Ad quem ego: De incertis quænã vera poteſt proferri ſententia? Vt enim puto, noſtris quibus affligimur pœnis æquari non poſſunt. Ad quod ille: Si omnes quę in mũdo cogitari poſſent pœnæ, tormenta, afflictiones, minori quæ illic habetur pœnæ & tormento comparentur, ſolatia erunt. Mallet enim quilibet viuentium omnes quæ hîc videntur pœnæ & tormenta, ſi illas experientia noſceret pœnas, vſque ad finem mundi omnibus his ſimul ſine remedio cruciari, quas omnes homines ab Adam hucuſque ſingillatim pertulerunt, quàm vno die in inferno ſiue in purgatorio, minori quæ illic habetur pœna torqueri. Et ideò ſi cauſam mei fletus interrogas, timor pœnarum eſt quæ peccatoribus iuſte dantur. Scio nanque me erga deum meum peccaſſe: & ipſum iuſtum fore non dubito. Qua de re non mireris ſi plango: cum potius ſi non plangerem, vehementer admirari deberes. Sed potius admirare quare homines, qui ſe mori non dubitant, ſaltem aliorum experimento tanta hîc ſecuritate viuunt: nec tantas cogitant euadere pœnas.

Pœnarum purgatorij grauitas.

C Ad hæc dolore tactus intrinſeco, ita vt vix verba formare poſſem, dixi: Heu quid audio! Sed quæſo in quo tormenta differunt infernalia ab iis quæ ſunt in purgatorio, dicas. Et ille: Nihil inter ſe differunt: quia eædem ſunt magnitudine pœnæ purgatorij & inferni: ſed vnum eſt quo differre poſſunt: quia infernales finẽ nõ expectãt, ſed augmentum, ſcilicet in iudicij vniuerſalis die: quãdo corpora ibidem cruciabũtur cum animabus: & purgatorij ſunt cum fine. Nam poſt expletam pœnitentiam inde exempti, gaudiis beatiſsimis perfruentur. Ad hæc ego: Sunt omnibus in purgatorio exiſtentibus æqualia tormẽta, vel diuerſa? Ad hæc ille: Diuerſa quidẽ. In aliquibus maiora, in aliquibus verò leuiora, iuxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiam beatorum omnes animæ glorioſæ diuinam contemplantur ſpeciem, in quo omnis conſiſtit gloria. Quæ quãuis ſingulę tãta habeant gaudia, quanta velle vel cogitare poſſunt: tamen in gaudiis nõ ſunt pares: quia maiora hęc poſsidet, minora illa, iuxta opera quæ fecerunt. Sed ſi tibi aliqua ex hoc oriretur admiratio, quomodo ſanctis poſsit ineſſe diuerſitas gaudiorũ, quorũ cauſa eſt ſolus ipſe deus, in quo nulla potuit vnq̃ fore diuerſitas: ſolutio ſatis patet.

Cõparatio pœnarũ infernalium & purgatorij.

Diuerſitas pœnarũ inferni.

Diuerſitas gaudiorũ cœleſtium.

D Nam cũ diuina cõtemplatio & cognitio ſiue intelligentia ſit tota merces & gloria: in aliquo poteſt eſſe ſanctorum minor, in aliquo verò maior. Idcirco cum omnes ſimul animæ deũ ſicuti eſt videãt & cognoſcãt: aliqua minus videt & intelligit, & ſic minor ſibi ineſt gloria: aliqua verò clarius videt & ſubtilius intelligit, & ſic maiorẽ poſsidet gloriam. Sic etiã de illorũ miſerorum damnatorũ pœnis dici poteſt. Nam cũ omnes animæ damnatorũ in vno conſiſtãt pœnarum loco: tamen diuerſis cruciãtur pœnis iuxta vitiorũ qualitates. Tantum ſiquidẽ differt inter Chriſtianorũ qui ibi torquentur, pœnas, & Paganorũ: vt Paganorũ cruciamenta reſpectu eorũ quæ falſi Chriſtiani & peccatores ſuſtinent, ſint quaſi nulla: quanq̃ ineffabilia ſunt, nec à viuentibus cogitabilia vt dignum eſt. Nã illi gratiã dei in vacuum receperũt, nec voluerũt à peccatis corrigi, dũ vixerunt: ſacris cõtinue vociferãtibus ſcripturis, quas pro nihilo putauere. Tum ego, Horribile eſt, inquã, quid dicis: & vtinã ſedulò mortalium inſiſteret mentibus, vt vel tãtarum pœnarum terrore à prauis ceſſarent, ſi nollent amore gloriæ. Sed quæſo quid erga te pridie exeũte anima peractum eſt, breuiter innoteſce. Ad quod ille. Adueniente, inquit, mortis meæ hora, tãta in loco quò migraturus iacebam, nefandorum affuit ſpirituũ multitudo,

Differentia pœnarum damnatorũ Chriſtianorum & Paganorum.

E ꝙ prę multitudine dinumerari omnino nõ poſſent: quorũ ſpecies talis erat, ꝙ ea nil pœnoſius, nil ve horribilius excogitari poteſt. Potius enim quilibet hominũ flãmis ardẽtibus arſurum ſe exponeret, q̃ earum formarũ ictu oculi viſione perſtringi: qui ad me veniẽtes, omnia quęcunq; perpetraui opera contra deũ, ad meã memoriam reuocabant, ſuadentes mihi vt amplius diuinam miſericordiam, quam tam grauiter offenderam, non ſperarem. Et certe noueris, ꝙ niſi me diuina miſeratio adiuuiſſet, eis reſiſtere nõ valuiſſem. Nam dum omni vigore ſpiritus deſtitutus, eorũ verbis paululum aſſentirẽ, glorioſus affuit Hieronymus, magno vallatus agmine angelorũ, ſepties ſole ſplendidior, me confortans: Qui vbi illos ſpiritus immundos fuit intuitus me tam dure exacerbantes, valde commotus erga eos, voce terribili eis dixit: Quid ad hunc nequitiæ & omnis maledictionis ſpiritus veniſtis? Neſciebatis hunc meis fore fouendum auxiliis? Protinus hunc relinquentes, abite: & veſtras ab eo elongate nequitias, quantũ diſtat

De grauitate viſionis dæmonum ante exitũ animæ.

F Oriens ab occaſu. Hic illa maledictorum ſpirituum ſocietas perterrita, diris vlulatibus & clamoribus limen loci in quo iacebam, exceſsit. Tunc glorioſus Hieronymus aliquibus imperans angelis, ne à me diſcederent, ſed quouſque reuerteretur expectarẽt: cum cæteris angelis feſtinanter abſceſsit. Eo itaque abeunte, angeli qui ad me cuſtodiendum remanſerant, me conſortare cœpere, blanda & dulcia promittentes, ſi forti animo perdurarem. Inter hæc autem conſolationis colloquia, hora quaſi decurſa, ſecũdò beatus Hieronymus veniens, ſtanſq; in limine, Velociter, inquit, venite. Tũc ſubitò anima corpus relinquit tam grauiter & acerbe, quòd certe quãtæ fuerint preſſuræ & anguſtiæ, intellectu non caperet mens humana, niſi (vt ego) per experiẽtiam didiciſſet. Si enim omnis humana intelligentia quas vellet anguſtias & dolores ęſtimaret reſpectu animæ diſſolutionis à corpore: tamen illa pro nihilo computaret. Hæc & alia non minus ardua, & valde mortalibus formidanda, quæ pro lõgitudine præſenti operi nõ inſcribã, audiui eo loquẽte. Incipiebat itaq; claudi dies occaſu ſolis, quo neceſſe fuit, quid ei poſt mortem cõtigerit non explere. Sed quia id præ cæteris affectabã

Acerbitas exitus animæ à corpore.

G ſcire, ſequenti die, duobus aliis cũ eo inſimul cõuocatis, ad narrationis illius ſeriẽ redij, hoc cupiens ab illis etiã duobus aliis peraudire, vt trium teſtimonio ſolidius edocerer. Itaq; cum hi iam dictare inciperent, ſic reſpódi. Quanquam hæc vtilia ſint, nec tæderet ſæpius ipſa fari, tamen iis quæ iã audiui omiſsis, quæſo vt quid vobis poſt diſſolutionẽ corporis euẽnerit, meo hianti detegatis animo. Ad hoc ille qui mihi quæ audiſti tranſacto narrauerat die: Quod Cyrille, inquit, interrogas, non eſt poſsibile plenè fari: quoniam ſpiritalia noſtris minime ſenſibus comprehenduntur. Scis nanque non te exanimem fore, tamen quid aut qualis ſit anima, non cognoſcis. Deum certè ſcis omnium eſſe principium & finem, à quo incipiunt omnia, atq; ad quem tendunt, & tamẽ quid ſit deus, aut qualis, dum carnis iſtius grauiſsimę corruptibile portas onus, non intelligi, niſi per ſpeculum ſcilicet & in ænigmate: ſic etiam de angelis, & cæteris incorporeis idem liquet. Cũ enim multa quæ ſunt notiſsima in natura, noſtræ paruæ intelligentiæ defectu intelligere nõ poſsimus, ſupercœleſtia & ſpiritalia omnino aliena à naturæ cognitione quomodo intelligemus? Vt dicis, inquã, eſt, ſed vt potes quæſo dicas. At ille, Circunloquar, inquit, id quod optas: & dicam paulo minus quod poſſum.

Quæſtio de animabus iſtorum poſt egreſsionẽ.

H At hi qui mecũ ea quę pridie dixi ſunt experti, ſi ita eſt teſtificabũtur. Mea pridie anima à corpore tot vt ſuprà fatus ſum preſſuris & doloribꝰ diſſoluta, ſubitò in ictu oculi ineffabiliter fuit ante dei iudicãtis præſentiam deportata. Sed à quibus, & quomodo, non cognoſco. Nec certe mirum. Nam nunc carnis mole aggrauor, tunc autem eram anima ſine carne. Fuerunt etiam ibidem iſtorum animæ, terroribus inexcogitabilibus quid iudex ageret formidãtes. Heu cur mortales neſciunt, quibus hoc eueniet quod tunc nobis? certe ſi illorũ non foret ignorantia, totiẽs non peccarẽt. Nullum quę toto tempore geſsimus peccatorum, iudicem latere potuit: imò cuncta quæ fecimus, tanquam ſi forent præſentia, cunctis aſtantibus clara erant: ita vt minimum noſtrorum cogitaminum, ſicuti fuerat apparebat. Conſidera quibus & quot agitabamur terroribus. Hinc dæmonum multitudo ſtabat, mala teſtificantes quæ fecimus: locum, modum, & tempora declarantes. Hinc nos ipſi ad ea quæ obiiciebantur, nullatenus contradicere poteramus: tum quia iudicem cuncta ſcientem, tum quia ipſum quilibet noſtrum iuſtiſsimum cognoſcebat.

Præſentatio animæ ante iudicem.

Accuſatio à dæmonibus & peccatis.

I Heu quid dicam? Quam ſententiam præſtolabimur, ob eius memoriam nunc formido. Hinc mala vndique vindictã iudici acclamabant, nec vllum penè apparebat bonum quo miſericordiam ſperaremus. Hinc nos dignos ſupplicio omnes qui aderant exclamabant. Cúmque iam nihil deeſſet niſi ſententiam publicari, quæ peccatoribus digne datur, ecce glorioſus Hieronymus cunctis ſplendidior aſtris, beato Ioanne Baptiſta, ſummóque Apoſtolorum principe Petro, necnon angelorum ingenti multitudine comitatus, ad præſidentis iudicis thronum veniens, noſtram ſententiam ſuſpendi modico temporis: nóſque ſibi dari ob reuerentiam & deuotionem, quam ſibi contuleramus, & propter erroris deſtruendi neceſsitatem, vt voluit, impetrauit. Deinde nos ſecum ducens, omni illa beata vallatus ſocietate, vbi fidelium animæ inæſtimabili gloria perpetuo perfruuntur, quæ ibi gerebantur, vt redderemus teſtimonium, declarauit. Poſt hæc ad purgatorium & infernum nos deducens, non ſolum quæ ibi erant indicauit: ſed voluit vt pœnarum experientiam probaremus.

Succurſus beati Hieronymi.

K His igitur omnibus ſic peractis, hora qua noſtra cadauera ſacco quo beatus vſus fuit Hieronymus, tetigit venerabilis Euſebius, idem glorioſus Hieronymus nobis imperauit, vt ad corpora rediremus, mandans vt de iis quæ vidimus teſtaremur, promitténſque nobis, viceſimo die, ſi de perpetratis peccatis nos contingeret debitam pœnitentiam exercere, cum beato Euſebio, qui tunc erat ex hoc ſeculo migraturus, gloriã finis neſciam adipiſci. Sicq; corporibus noſtræ animæ ſunt coniunctæ. Multa quidem Auguſtine chariſsime formidanda, quæ mortaliũ impreſſa mentibus, ab eiſdem labentiũ omnium terrenorũ amorem & curã peruigilem, qua tot aberrãt homines, vt puto, funditus extirparent, patenter didici: quæ ſi his chartis imprimerẽ, plus cogitato opus procederet, nec eſſem cõpos ſoluere iam promiſſa. *Secundum.* Itaq; cum de proximo te expectem viſitaturũ glorioſi Hieronymi reliquias, vt tuæ quas pridiè recepi, literæ fatebantur, cætera quæ tunc ad meam reducere potero memoriam, declarabo. Hæc omnia hoc fine claudã, tangẽs, venerabilis Euſebij ſepulturã, vt ad miracula redeã enarranda, quæ ſuperius ſum pollicitus enarrare.

L Obitus nãq; Euſebij venerabilis & triũ hominũ prædictorum ſeriẽ in præcedentibus quàm breuius potui inſerui, quædam tibi, vt puto, affectuoſa interponens. Sed prædictorũ ſepulturæ ſeries ita patet. Mortuo nanq; venerabili Euſebio, plura ſunt miracula cunctis viſa, quę præcedẽtis vitæ ſanctitatẽ teſtata fuerũt. Quorum ad præſens duo ſolùm dicam. Monachus quidam eiuſdẽ cœnobij præ lachrymis & vigiliis priuatus corporali lumine oculorũ, ſtatim vt Euſebij corpus venerandum facie tetigit, priſtinæ lucis gratiã eſt adeptus. *Primum.* Dæmoniacus autem quidã dum ſacrũ corpus ad Eccleſiam duceremus, eidem obuians eſt protinus liberatus. *Secundum.* Iuxta Eccleſiã in qua glorioſi Hieronymi cadauer ſanctiſsimum eſt humatũ, venerabilis Euſebij corpus honore debito magiſtri inſtar ſepeliuimus. In cuius etiam cœmeterio hominũ illorum trium qui eadem ſunt hora mortui, fuerunt corpora tumulata. His ergo dictis venerabilis Euſebij cuncta ſileant, vt prægrãdia & ineffabilia locũ teneant prodigia eximij beati Hieronymi iam promiſſa.

Poſt mortẽ Euſebij miracula.

IN amœno igitur & iucundiſsimo mirabilium geſtorum ſanctiſsimi Hieronymi prato poſitus, vti ſertũ faciens, præcipuos & decoros miraculorum flores ad huius opuſculi venuſtatem, & noſtræ poſterorúmve ſaluti vtiles, legam pro poſſe. M Quorum omnium quid pridie erga Sabinianum hæreſiarcham peſtiferum (quem agnoſcis) peractum eſt, primò dicam. Sabinianus nanque hæreſiarcha hæreticorum fautor, duas in Chriſto aſſerebat voluntates, & quod peius eſt, inter ſe quandoque diſcordes. Ad cuius tam inopinabilia falſitatis probationem introducebat illud quod in euangelio Chriſtus dixit, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: *Matth. 26.* eliciens ex hoc rationes grauiſsimas, & penè inextricabiles, quòd paſsionem Chriſtus voluerit vna fugere voluntate, & altera eandem coactè ſubire oportuerit paſsionem. Et ex his dicebat quòd multa Chriſtus voluit, quæ obtinere nõ potuit: & tantũ in nos dolorẽ explicuit, quòd magnitudinẽ explicare nequimus. Peruertebat nanq; idem peſtifer anguis, & lupus rapax, ſe veſtimẽto ouium induens, nobis commiſſum gregem: & vt ſæuiriam diri pectoris efficacius exerceret, opuſculum quoddam cõpilauerat, falſis probãs rationibus hoc ſic eſſe. Quod quidẽ opuſculũ vt fidem ei daremus, glorioſo Hieronymo totius veritatis ſpeculo

intitula-

A intitulauerat. Cuius falſitatis notitiam comperiens, ſciens tibi glorioſum Hieronymum epiſtolam ſuper huius erroris deſtructione non multum ante ſui obitum edidiſſe, prædictum hęreſiarcham cum ſuis diſcipulis, & eiuſdem nequitiæ miniſtris inuitaui quodam dominico die in eccleſiam Hieroſolymitanam ad diſputādum, & ſuum errorem nequiſsimum comprobādum. Quo die vniuerſis meis ſuffraganeis Epiſcopis & aliis quàm pluribus orthodoxis, necnon & ipſo hęreſiarcha cum ſuis nefandis diſcipulis in prædicta Eccleſia adunatis, diſputatio à nona incepta, ad veſperas vſque tetendit. Cum autem idem hęreſiarcha contra nos opuſculum ab ipſo compoſitum, quod falſò glorioſo intitulabatur Hieronymo, allegaret: has tantas beati Hieronymi iniurias ferre non valens bonæ memoriæ Syluanus ſanctæ Nazareth Eccleſiæ Archiepiſcopus (qui tanta beatum Hieronymum affectione animi & deuotione colebat, vt ſi quid faceret, diuinum nomen & beati Hieronymi præmitteret, vnde & quaſi ab omnibus Hieronymus dicebatur) prædicto hæreſiarchæ protinus inſurrexit, dirè eum increpans, quòd tot & tātas exercuiſſet nequitias. Dum autem inter eos longa B oriretur contentio, & vterque opprobria ſibi inuicem pro poſſe dicerent, in fine ſic ambo pariter ſtatuerunt, quòd ſi vſque in ſubſequentis diei horam nonam beatus Hieronymus hoc opus falſò compoſitum euidenter oſtenderet, prædictus hæreſiarcha capite puniretur: ſin autem, Archiepiſcopus. Quibus finitis ſinguli ad propria remearunt. Per totam autem noctem quiſque noſtrum orationibus vacans, orabat vt nobis in opportunitatibus auxilium eueniret à domino, qui nemi-

Pſal. 144. nem vnquam in ſe ſperantium ſpreuit. Magnus dominus & laudabilis nimis, cuius certe ſapientiæ non eſt numerus. Statuto autem die & hora, lætus hæreſiarcha in eccleſiam cum ſuis nequitiæ filiis veniens, huc illúcque diſcurrens quærebat dei ſeruum & filium, tanquam leo rugiens paratus eum deuorare, veluti ſi foret deus non intelligens, nec ſuorum ſeruorum preces exaudiēs. Sed tamen cum ſolidius ſe fatuus ſtare crederet, miſerabilius cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in eccleſia, quilibet ſancti Hieronymi clamans nomen. Clauſerat ſiquidem glorioſus Hieronymus aures, fingens ſe dormire, orationes ſupplicantium non inten-C dens, vt mirabilior appareret. At ego totus perfuſus lachrymis, ſtupens & admirans cur Hieronymus ſic abeſſet, quid deinceps accideret expectabam. Deniq; cum nil miraculi appareret, ſæuire cœpit hereſiarcha canina rabie, vt Syluanus quod promiſerat, iam expleret. Ad locum autem quo decollandus erat Syluanus ſanctiſsimus, gaudens & intrepidus tanquam ad nuptias veniens, Epiſcopos & omnes alios catholicos qui ad hoc conuenerant, his confortabat verbis: Exultate mecum chariſsimi, gaudete, & nolite contriſtari, quoniam non derelinquit deus ſperantes in ſe. Si non exaudiar, plus meis iam perpetratis merui peccatis. Poſt hæc genua flectens, ſancte, inquit, Hieronyme adeſto mihi, ſi placet: & quanquam hoc & maiori ſim dignus ſupplicio, tamen ne falſitas locum teneat, veritati ſuccurre. Quòd ſi fas non eſt vt adiuuer, propitius mihi eſto in hora mortis, ne gloriæ finis neſciæ ſim expers. Hæc dicens, ſpiculatori collum prębuit: vt feriat, ipſum rogat. Eleuat autem ſpiculator enſem, antiſtitis venerandi caput vno ictu cupiens amputare. Adeſt ſubitò Hieronymus glorioſus: cunctis cernentibus manu extenſa tenet enſem, Syluano imperans vt exurgat: deinde hæreſiarcham increpans, ſcripturas falsò compo- D ſitas innuens, eique minans, ab omnium euanuit oculis. Quod huic, eius ſimilibus vtinam eueniret. Confeſtim vt glorioſus Hieronymus diſparuit: hæreſiarchæ caput terram petiit à corpore detruncatum, tanquam ſi enſe ſpiculatoris manus amputaſſet ictu vno. Quod tam mirabile cūcti videntes qui aderant, illico ſtupefacti, deo gratias egerunt & Hieronymo glorioſo, & ad veritatis tramitem hæreſiarchæ diſcipuli rediere. Ecce quantum venerabilis antiſtitis fiducia in domino & beato Hieronymo fuit efficax, qui pro veritate mori minime formidauit. Exemplar certe factus eſt venerandus antiſtes cæteris Chriſtianis. Non enim Chriſtianus ille eſt, qui pro veritate mori timet. Si enim Chriſt⁹ pro nobis animam ſuam poſuit, vt nos ab omni redimeret ſeruitute: & nos pro ipſo cum tempus eſt, animas ponere minime timeamus: quia nemo niſi legitime certans, poteſt coronam gloriæ obtinere.

VErùm quia de Syluano aliquid dictum noſti, aliud quoddam non minus (vt puto) mirabile erga eum factum narro, cuius tot fuerunt teſtes, quot Nazareth vrbs & Bethleem tenent: qui propriis oculis hoc viderunt. Serpens ille antiquus diabolus ob E ſuam deiectus ſuperbiam in inferni profundum, venerandi antiſtitis Syluani nimiæ inuidens ſanctitati, in eum dolis (vt callidior cunctis animātibus) grauiter eſt commotus: qui vt virum dei infamem redderet, quatenus qui ſuo ſanctitatis exemplo releuabantur ad rectæ cōuerſationis ſemitas, ſuo caſu deciderent ad peiora, nocte quadam formam ſancti viri ſumens, cuidam mulieri nobiliſsimæ iam in ſtratu quieſcenti apparuit, & ſe ad eā illicite accedere fingens, conſenſum ſui corporis requirebat. Ad quod perterrita mulier, viri ignorans ſpeciem, dum ſe cum homine ſolam in thalamo cerneret, nec quid faceret ſciret, diras cœpit voces emittere, ita vt clamoribus aſsiduis omnes excitatētur dormientes, & non ſolùm de illa domo, ſed etiam conuicini: qui omnes ad prædictæ mulieris thalamum accurrentes, quid hoc eſſet interrogauere pauidam mulierem. Intereà callidus ſerpens ſub toro ſe ponens cœpit latere. Qui autem accurrerant, hoc audientes, quis hic homo fuerit, vbique perquirere inceperunt. Verùm illi diu perſcrutantes, tandem ad locum venientes vbi peſtifer latitabat anguis, aliena ſpecie occultatum ho- F minem inuenerunt. Qui eundem candelis accenſis intuentes, Syluanum Archiepiſcopum crediderunt. Ad quod omnes qui aderant ſtupefacti, & veluti amentes effecti, quaſi quid agerent, quidve dicerent ignorabant, ſcientes eiuſdem ſanctitatis nomen. Et quia hoc tam deteſtabile inopinabilèq; cernebant: eum interrogauerunt, cur tantas nequitias perpetraſſet. At ille, Quid, inquit, male feci, ſi mulier hæc me ad huiuſmodi negociū inuitauit? Quod mulier audiens, eum fore mendacem lachrymans reſpondit. Tunc ille, vt homines erga dei virum ad maius odium incitaret, quatenus illum citius diffamarent, talia cœpit, & tam abhorrenda verba fari, quòd nullus præ turbatione auribus poterat ſuſtinere. Quocirca eum contumeliis & opprobriis exacerbantes, vi extra domicilium expulerunt. Mane autem facto quæ geſta fuerant enarrantes: Syluanum Archiepiſcopum, hypocritam & dignum incendio acclamabant. Qua de re quaſi tota eſt ciuitas Nazareth commota aduerſus Archiepiſcopum, ita vt audiendo eius nomen quilibet blaſphemaret. Mira huius viri patientia, & magnæ ſanctitatis indicium. Volat ad innoxij an-

G tiſtitis anres tanti ſama criminit, os tamen oon mouetur ad iniurias. Inter tot aduerſa cor maoet immobile: ad nullam ſe vertens impatientiã. Gratias diuioo ſemper agens nomini, ſua hæc confitetur noxia meruiſſe. Heu quid dicam Auguſtine? non ſolùm ioiurias & opprubria ferre vt poſtum fugio, ſed etiam quibuſq; verbulis frãgor: præmia opto, nec de laboribus curo, quãquam ſciam ad regna cœlorum oon aliter quempiam, niſi laborum & afflictioonm tramite peruenire. Quid enim aliud debeo iudieare, cùm me à ſanctis moribus & vita diſeordem inuenio, niſi & diſcordem in morte & præmio reperiri? Flebilia & grauia mihi adſuot, ſi ſanctorum vitam & meam recordor. Miro quippe auditu ſanctorum geſta reuoluũt homines, vti ego, & tamen nil ipſi volunt peragere. Porro hoc ad meam detegendam ioſipieotiam eſt, quod dicam. Plnries me ab eiuſdem Syluani ore audiſſe ſcio, nunquam tam ſe fœlicem fuiſſe, quàm cùm ſe ab hominibus deſpiei & conculcari cerneret. Creuit intantum eius ioſamia, quòd eius opinio vſque ad Alexandriam, Cyprum, & per ciuitates affines penè ore omnium eſt delata. Atqui limen domus ioooxij antiſtitis ealx tangere non
H audebat. Manens enim io ſupernis dominus ſpectator omoium, ſuos ſinit labi ſanctos in tribulatiooũ ærumnas, vt tũe fideles patientia eos reddat, ſed eos exigente neeeſſitate in preſſuris minime derelinquit. Reuoluto itaque anoo quo diaboli aſtutia talia erga dei hominẽ perpetrauerat, eiuitatem Nazareth, vt illarum gentium aliqualiter ſcandalum mitigaret, vir dei occulte deſerens, ad eccleſiam in qua glorioſi Hierooymi humatũ quieſcit corpus, taoquam ad refugij portum veniens, ſe in ſepultnræ loco poſuit oraturus. Quo per duarum horarum ſpacium ſie manente, vir quidam nequitiæ ſpiritu inflammatus, in prædictam eccleſiam intrans, ſanctúmq; reperiens ſuper ſepulturam in oratione poſitũ, ad eum velut draco cucurrit, ei improperans quòd mulierum mentes ad libidinoſas ſuas voluptates continue incitaret. Cui agnua inoocens Syluanus ſe deſpici gaudens, humilitate ſolita, vt iſta ſæpe ei diceret, blandis colloquiis iouitabat. Quod peſsimus ille latro audiens, gladium ex vagina ſuo pendente lateri impudica trahens dextera, ipſum, vt in Syluani antiſtitis guttnr immergeret, eleuauit. Cui cum hoc verbum, Suecurre Hieronyme glorioſe, venerãdus aotiſtes opponeret, in gut-
I tur proprium eleuatum gladium immerſit, viri illius dextera retrouerſa: & ſic vt decebat, ſeipſum vir neqniſſimus interemit, vt in lacũ eaderet quem effoderat. Admirabile hoc, ſed non minus eſt mirabile id quod reſtat. Caſu itaque alius ſuperueoiens vir oequiſſimus, hoc quod vltione diuioa perpetratum fuerat, vt vidit, protinns gladium arripiens, à dei viro hominem illum æſtimans interemptum, Syluanum ioterficere conabatur. Ne nimia verba loquar, id quod primo acciderat, huic euenit Quin oondum vir iſte ſecuodus in terram ceciderat, quum duo alij viri eccleſiam intrauere: qui id videntes, diuini ignari iudicij, hoc tantum fuiſſe peractum ſcelus à dei homioe putauerunt. Quorum vnus id præ alio grauè ferens, furia veſaniæ vodique inflammatus latro, cœpit quantum poterat exclamare, Vſquequo tua viget malitia? Tn mulieres ad tuas libidinoſas cogis voluptates, & homines interfieis io occulto? Certe tuæ hodie nequitiæ finis erit, & ſubito pro poſſe cucurrit, vt eum extingueret vibrato & denudato enſe. At vbi Syluanus more ſolito, Succurre glorioſe Hierooyme, exclamauit: vir ille, vt duo primi, ſe manu & enſe proprio interfecit. Vir autem alius qui cum K
ipſo venerat, hoc intuens, tremebũdus ob viſionem ad eccleſiæ fores cucurrit. Qui id quidem maleficus ſactum putans, quantum poterat exclamare cœpit: Huc omnes accurrite, ecce maleficus Syluanus Archiepiſcopus oon ſolùm mulieres ſtuprat, ſed ſuis etiam incantationibus necat homines toto poſſe. Fit his auditis oimnius virorum & mulierum concurſus. verberãt aërem voces, combuſtione dignum Sylnanum Archiepiſcopum oequiſsimnm acclamantes. Hæc ad meas ſonant aures. Triſtis ego & lachrymans ad tantũ pergo monſtrum. Stabat agnus inter lupos atrociſsimos ſæuientes vt canes famelici rabie non minima, mitiſsimus & lætus tãquam fungens proſperis, nil dicẽs aliud niſi, Hoc iuſte patior, quia in deum meum peccaui grauiter. Verberatur vir ionocens, capitur ab omnibus, vt ad ſupplicia taoto lętior, quanto pœna grauior, dedueatur. At dum ego manu ſilentium populo, eius optans furorem nimium mitigare, iuſinuo, eò amplius iracundia & furore populus inflammatur. Cúmque iam captus Syluanus extra eccleſiam duceretur, ſubitò glorioſus Hieronymus, vt viſum eſt, de loeo io quo iacebat ſurgens, tanto circunfuſus lumine quòd radiis in eum intuen- L
tium oculi reuerberarentur, cunctis apparuit ſuo deuotiſſimo antiſtiti auxilia dooaturus: qui ſua dextera Syluani venerandi capiens dexteram, his qui eundem captum retinebant antiſtitem, voce terribili vt eundem dimitterent, imperauit. Tantæ autem fuit virtutis hæc viſio, vt antequam finiretur vox talis, omnes repentè tantus timor inuaſerit, quòd omni vigore corporis deſtituti in terram velut mortui caderent. Inter hæc mulier quædam à nefando ſpiritu obumbrata, catenis vincta, compedibus manicíſque ferreis alligata, plurium hominũ manibus, liberationis obtioeodæ cauſa, ad eccleſiam deportatur. At vbi mulieris pes tangit eccleſiæ limẽ, vlulatus & voces terribiles, Miſerere mei glorioſe Hieronyme, nam per te crucior ante tempns, diabolus emittere oon ceſſabat. Cui Hieronymus glorioſns, Nefande, inquit, ſpiritus ab hac exi famula dei, & tuas detege quas erga Syluanũ ſtrnxiſti fallacias, in Syluani forma omnibus te demonſtrãs. Tunc diabolus, vt glorioſus Hieronymus iuſſerat, ita vt ab omnibus Syluanns Epiſcopus putaretur, apparuit, & rem quam fecerat vt infamem redderet dei famulum, enarrauit. His di- M
ctis, diris clamoribus & vlulatibus nefandus ſpiritus de templo diſparuit. Quod vbi tam mirabile negociũ eſt peractum, glorioſus Hieronymus antiſtitis ſui dexteram non derelinquens, Quid optas, ioquit voce leni, Sylnane chariſſime, tibi placitum faciam? Ar ille, Mi domine, vt me hîc amplius noo relinquas. Ad quem glorioſus Hieronymus reſpondit, Quod poſtulas, ita fiet. Poſt me velociter ergo veni. & hæc dicens, cunctorum viſui ſe oegauit: interuallo autem horæ vnius facto Syluaous Archiepiſcopus expirauit. Fit ob hoc cunctis ſtupor & admiratio inaudita. Vndique virorũ & mulierum, necnoo & puerorum confluit multitudo. Lachrymarum effuſione terra madet, voces, lamentationes, vlulatus, gemitus, & ſuſpiria in Rama ſonant. Quilibet ſe reum eò quòd in Syluaoum commiſiſſet, veniam petens clamabat. Per toiam autem ſequentem noctem gentium multitudo ab eccleſia non receſſit. Itaque maoe facto, elero ad aotiſtitis funus præparato, corpus eiuſdem ad Nazareth eccleſiam hooore coogruo deportatur, tã iſtius ciuitatis quàm illius ſcilicet Bethleem populi multitudine comitatum. In qua quidem eccleſia

dem eccleſia

A dem eccleſia Nazareth, curpus illud venerandum humauimus vt decebat. Longa certe verba ac etiam admiranda, Syluani venerandi pręſulis merita plene promererent: ſed quia dicendorum prægrandis patet arca, eiuſdem venerandi præſulis act::s finiam, quædam alia non minus grandia breui verborum ſchemate narraturus.

EN arrandum puto quoddam ſatis mirabile, quod partim relatione veridicorũ teſtium didici, partim oculorum viſu. Duo viri nobiliſsimi in rebus tranſitoeiis locupletes, licet catholicæ fidei veritatis inſcij, tamen (vt in gentili ritu geniti) ſatis boni, glorioſi Hieronymi mirabilia audientes, ex ciuitate Alexandria multis adunatis opibus, deuotione eiuſdẽ feruidi cœperũt iter, vt einſdem glorioſi Hieronymi reliquias viſitarent. Cùmque iam incepto itinere quoddã à tramite deuij introiſſent nemus, vbi nulla huminũ aut equorum veſtigia videbantur, beati Hieronymi inuocantes nomen, eiuſdem ſe cuſtodiæ tradiderunt. In eodem ſiquidem nemore quidam latronum habens ſub ſe plu-ees quingentis latronibus habitabat princeps, hos & illos ad aliquod prædeſtinans iter, vt tranſeuntes inter-B ficerent, & ad eundem & cæteros ſpolia reportarent. Is itaque princeps bos trãſeuntes intuens, tribus conuocatis latronibus, vt ad eos interficiẽdum accederent, impeeauit. Qui ſui principis implere iuſſa cupientes, aſſumptis armis, illorſum via qua gradiebantur Alexandrini, concito curſu tendunt. Magna quidem gloeioſi Hieronymi merita, maiora & prodigia, forte (vt puto) à ſanctis modicis talia nunquam viſa. Accelerant latrones vt tranſeuntes mactent. Sed dum prope fuerunt, quos prius ſolùm cernebant duos, paulopòſt innumerabiles eſſe vident. Inter quos vir præibat tanto lumine circumluſtrans, vt intuendi in eum aliqualiter fas non eſſet. Apprehendit timor, ſtupor & admiratio hos latrones: quid aliud poſsint facere neſciunt, niſi ad latrones alios remeare. At vbi iam forent à longe redeuntes retrouerſi, ſolùm duos homines, vt prius, reuiderunt. Mirantur nimis latrones, & ſe illuſos arbitrantes, cœperunt ad tranſeuntes homines retrogradi. At vbi appropinquarunt, vti prius videeãt, tunc viderunt. Magis ac magis ſtupefacti latrones, cernentes in vacuum ſe eediſſe, terga verterunt, & velucitee ad ſuum quid hi feciſſent expectantem principem deuenerunt. C Increpat eos princeps, quid tãdiu peregiſſent. Sed cum rem geſtã audiſſet, eos inſipientes & fatuos exiſtimans, duodecim aliis latronibus conuocatis, cum eiſdem ipſemet verſus homines tranſeuntes meat curſum. A longe duos cernunt, ſed propinqui, vti primi viderant, ſic & iſti. Eorundem protinus tremunt baſes, trepidat cor, fiunt velut amentes omni vigore animi deſtituti. Tandem in ſe eedenntes, eos latentee ſequuntur, cupientes quid deinceps accidat, edoceri. Teepidant verò huius neſcij tranſeuntes hos videntes homines, & inter ſe qui hi ſint auide percontantur. Denique iam occaſu ſolis inclinata die, cum quid in nocte faciant neſciunt, illos duodecim latrones v[illegible]res exiſtimantes, ad eoſdem conſulendũ ſtatuunt declinaee. At vbi ad latrones veniendi iter carpunt, eoſdem latrones ſolùm duos cernunt. Quo vigorem latrones adepti, tranſeuntibus & ipſi protinus obuiarunt. Qui omnes inuicem iuncti ſe ſimul ſalutarunt. Interim interrogãt latrones, qui ſint, vnde veniant, & quò pergant? At illi inquiunt, Sumus de Alexandria, inde venientes Bethleem petimus, vt gloeioſi Hieronymi reliquias viſitemus. Ad hæc latronum princeps: Qui, inquit, fuerunt viri qui hucuſq; vo- D biſcum tãtummodo veniebant? Mirantur hos talia ſari viatores: & ſe poſtquam nemus intrauerũt, neminem niſi ipſos & tres alios vidiſſe vel audiſſe dicũt. Quæ geſta fuerant, tunc latronum narrat princeps, illos obſecrans, vt ipſi ob quam cauſam hoc acciderit, ſi noſcunt, velit indicare. Quibus illi, nõ ob aliã cauſam, niſi quia glorioſi Hieronymi cuſtodiæ ſe dederunt, hoc cueniſſe ſe putare dicũt. Ad hoc latrones, ſpiritu ſancto qui vbi vult ſpirat ſubitò inſpirante, omni quam prius habebãt ferocitate depoſita, in terram eorum pedibus prouolu ti, pro excogitatis flagitiis veniam poſtulantes, illos ad latrones alios perduxerunt. Sed quod dicã, non minus patet ad cuntuendum. Hora prima noctis ad latrones expectantes deueniunt: poſt hoc quid acciderat declarant, eoſdem ſuppliciter exorantes, vt flagitiis ſolitis iam expulſis, ad glorioſum viſitãdum cadauer Hieconymi ſecum irent. Fit bis verbis cæteris latronibus irriſio. Promittunt ſiquidem ſuo peincipi & illis aliis necem duriſsimam, ſi audeant amplius iſta fari. Non ceſſantibus autem illis peiora iterũ loqui verba, latronum quamplurimi canis rabie furibundi, mox in eos inſurgũt enſibus denudatis. Et potuerunt quidem chó- E phæas eleuare, ſed ipſis glorioſi Hieronymi auxilia poſtulãtibus, enſes deponere quãdiu illi qui fuerant occidendi, à Hieronymo poſtularũt, nullatenus valuerunt. O ineffabilis clementia Saluatoris, quot modis quos vult facit ad agnitionem ſui nominis deuenire? Repentè hæc tam inſueta, omnis illa latronum vidẽs concio, altis deo & glorioſo Hieronymo vocibus debitas agũt laudes, eiuſdem ſe vouẽtes reliquias viſitare. Facto igitur mane plures trecentis hominibus, qui tũc temporis ibi erant talia perpetrãtes flagitia, cum eiſdem Alexandrinis ex illo exeuntes nemore ad glorioſi Hieronymi tumulũ deuenerunt: cunctis tam inſueta prodigia enarrantes. Baptizantue itaque gentiles Alexãdrini, & cunctis mundi vanitatibus conculcatis, religioſam in quodam cœnobio vitam ducunt. Latrones autem illi ſimiliter ad lucem veritatis ſanctæq; & laudabilis vitę diuina gratia & glorioſi Hieronymi meritis peruenerunt.

SIcut Conſtantinopolitanis literis hac de re mihi ſpecialiter directis tranſacto non longo dierum ſpacio intellexi, ſimile penè miraculum illi quod ſupra fatus ſum, duobus accidit Romanis iuuenibus à F Romana vrbe Bethleem venientibus pro glorioſi Hieconymi viſitando corpore. Quod tractabo ſicuti breuius potero. Cum igitue duo illi iuuenes cuidã appropinquarẽt prædio, à Conſtãtinopoli per duodecim ferè diſtanti miliariorum ſpacium, antequam prædiũ à duobus miliaribus introirent, eãdem ferè via qua veniebãt, duos cõtigerat homines interimi. Quorum mortis rumore in prædicti reſonante prædio, loci einſdem vicei inſimul congregati circunquaque quis horum fuerit interfector, cœperunt inquirere vehementer. Cúmque diligenter perquireeent, adeſſe certum neminem, niſi prædictos iuuenes, qui iam propè venerant, reperiẽtes, eoſdem protinus tenuerunt, ab eiſdem credentes fore homines interfectos. Mirantur itaque huius ignari iuuenes, & horũ ſe nil ſcire totis niſibus proteſtabãtur. At illi eorum pro nihilo computantes verba, captos eoſdẽ ad prædiũ conãtur ducere feſtinãter. Poſt hoc de prædio, quòd ad eoſdẽ viros iuſtitia non ſpectabat, cum accuſationibus ad Conſtantinopolitanum dominum capti iuuenes deſtinantur. Et ne nimis longus ſiam veebis, quod non feeerant, tormentorum rigore iuue-

G nibus iam confeſsis adiicitur more ſolito ſententia de-
collandi. Heu quale cor audiendo tot lamenta inno-
cẽtium, quos & iuuẽtutis & pulchritudinis maxima ve-
nuſtas & ortus nobiliſsimus decorabant, poſſet ſe à la-
chrymis continere? Flentes itaque iuuenes, grauibus la-
chrymis pallidas facies irrigantes, vlulatus, gemitúſque
& ſuſpiria promere non ceſſantes: Glorioſe, dicebant,
Hieronyme, hoc talène eſt præmium quod obſequen-
tibus tibi præſtas? Eſt tale quod labore tui meruimus
itineris? Heu Romana vrbs noſtri cõſcia ortus, non ſic
te credebamus neſciam noſtræ finis. Ad locum itaque
tanti ſupplicij, ibidem gentium multitudine maxima
expectante, innoxij iuuenes ducuntur. O ineffabilis
miſericordia dei noſtri, qua cœlum redundat & ter-
ra, nec vllius ad ſe currentis obliuiſcitur miſereri. Fle-
xis in loco quo plectendi erant genibus, in cœlũ vtriq;
iuuenes manibus eleuatis: Glorioſe, magna voce in-
quiunt, Hieronyme noſtræ ſalutis & auxilij portus, no-
ſtræq; ſpei anchora ſaluberrima & vitalis, hac inclina
hora noſtris indignis ſupplicationibus pias aures, vt ſi
H hoc ꝑ quo punimur ſcelus nõ fecimus, tuæ liberationis
opes pietate ſolita ſentiamus. Quòd ſi fecimus, exigẽte
iuſtitia condemnemur. Hæc vbi dixerunt, colla exten-
dunt carnificibus feriẽda, nil dicẽtes aliud, quàm, Suc-
curre, ſuccurre Hieronyme glorioſe. Quid mirum ſi tot
lachrymis cunctorum ad ſe currentium miſericors opi-
fex Hieronymus ſe à miſerendo non potuit abſtinere,
cum circunſtantium omnium & carnificum corda ad
compaſsionem mouerẽtur? Eleuatis ſiquidem enſibus,
iuuenum carnifices colla feriunt, ſed colla percuſsionũ
ſigna quaſi porphyretici lapides forẽt recipiunt. Mirã-
tur carnifices, credentes ſe ictus fefelliſſe: denuo eleuãt
vt plus poſſunt enſes, & feriunt, ſed tamen vt prius in-
ſenſibilia iuuenum colla manent. At illi iterum atque
iterum feriunt, ſed enſes quaſi eſſent paleæ, iuuenes nũ-
quam lædunt. Oritur ex hoc inter aſtantes admiratio,
& ſtupor vehemẽtiſsimus omnes capit. Hinc inde gen-
tium ad tam inſuetam viſionem confluit multitudo.
Audit hoc & ipſe ſententiæ lator, & accurrit, iubet iterũ
carnificibus, vt ſe vidente denuo feriant, & tamen om-
nimode illæſa iuuenum colla manent. Stupens magis
ac magis iudex, tantiq; ignarus miraculi, nil ſcit aliud
I cur hæc fiant, quàm veneficia cogitare. Præcepit itaque
miniſtris omni mora poſtpoſita, nudos tradi arſuros
iuuenes rogi flammis. Circa illos mox copioſus ignis
accenditur, infunditur lignis oleum & pix, vt eorũ vi-
ta citius deſtruatur. Quid mirandum, ſi compos prote-
gẽdi ab enſibus glorioſus Hieronymus, à flammis ſuos
ſe inuocantes ſedulis vocibus iuuenes potuit liberare?
Surſum ignium flammæ in immenſum ſcandunt: at
iuuenes ſub alis conſiſtentes Hieronymi glorioſi, ſalu-
briter permanent, veluti in amœno ſi quieſcerent viri-
dario & iucundo. Poſt hæc iudex verum hoc aſſcriben-
dum miraculis an veneficiis, certius cupiens experiri,
vt ſi hi diebus octo ſuſpenſi viuerent, quo vellent abi-
rent ſoluti & liberi, cenſuit. Suſpenſis itaque illis, mox
Hieronymi glorioſi præſentia minime defuit, qui plã-
tas manibus tenens pedum, illæſos & viuaces ſtatutis
diebus mirabiliter conſeruauit. Currunt igitur octauo
die totius ciuitatis & circumadiacentium villarum vi-
ri, currit & iudex. Cernũt clare glorioſum miraculum,
patefacientibus quæ viderunt, qui ad cuſtodiendos iu-
uenes fuerant deputati. Mirãtur omnes, vocibus in ex-
celſis laudes peragunt creatori & Hieronymo glorio-
ſo. Mox de eculeo innoxij iuuenes deponuntur, & ma-
ximis honorum exequiis ab omni populo venerantur. K
Verum qui in vrbem Cõſtantinopolitanam capti cum
dolore vehementiſsimo intrauerant, liberi honorifice
& cum gaudio ineffabili exierunt, & tandem annuente
deo à multis Cõſtãtinopolitani populi comitati Beth-
leem attingẽtes, veneratione debita glorioſi Hierony-
mi reliquias viſitarunt: ſtatímque depoſita ſecularium
omniũ cura, cœnobiũ in quo vixit glorioſus Hierony-
mus, intrauerunt, & vacantes die noctúque pœnitentiæ
& orationibus in cœlibe vita ſanctitatis perſpicuæ in
prædicto cœnobio adhuc manent.

MAgnæ admirationis, gaudij, deuotioníſque
præcedens iuuenum miraculum extitit, ſed
multæ formidinis conſtat ſequens in ſacris
ordinibus maxime conſtitutis. Apud ſuperiorem The-
baidem quoddam dominarum fuiſſe ante duos annos
dicitur eximium & diues monaſterium, omni pulchri-
tudine & excellentia decoratum: in quo penè ducentæ
dominæ vitæ honeſtæ ſub religionis recluſione cõtinua
decoriſq; moribus permanebant. Ad hoc qui adſunt fi-
gant aures, ne quod vna hauſerit auricula, fundat al- L
tera. Nauis quantumcunque ſana ſit & integra, modi-
cum, imò nil prodeſt ſi alta volens ſecare maria, par-
uum quod fundo ineſt foramen relinquat, vt dira nau-
fragia non admittat. Cur hæc ſim fatus, præſentis nar-
rationis hiſtoria reſerabit. Multis itaque pollens præ-
dictum monaſterium virtutibus, vnum peſsimum, quo
ruit, ſimoniæ vitium retinebat. Nam inſtigante diabo-
lo, in eiſdem dominabus hæc obſeruabatur abuſio, vt ſi
quam vellent in monialem recipere, non tantùm in-
tuitu charitatis & miſericordiæ, recipiendæq; bonitate,
quantum recipiebant reſpectu pecuniæ. Nulla enim in
monaſterium intrare manſura poterat, niſi certa pecu-
niæ quantitas ſecum iret. In hoc itaque erat monaſterio
ſanctimonialis quædã domina, ætate grandæua, quæ ab
infantia ſua ieiuniis & orationibus ſeruiens omni re-
ſoluta cœno, deo vixerat, quæ vitium illud quamplurri-
mum abhorrebat. Cui nocte quadam, vt erat ſolita, in
oratione poſitæ, glorioſus Hieronymus apparens, locũ
illum immenſo luſtrans lumine, eidem præcepit, vt ad
abbatiſſam cæteráſque illius cœnobij moniales mane
pergeret, nuncians quòd niſi à peccato iam inueterato M
manum extraherent, vltionem diuinam ſubitò expe-
ctarent. His dictis diſparuit. Perterrita viſione inſueta
ſanctimonialis domina, quis hic fuerit iubẽs talia nun-
ciari, in ſeipſa auide pertractans, totam illam noctem
peregit inſomnem. Crepuſculo diei adueniente, omnes
in capitulo moniales pulſato tintinnabulo congrega-
uit. Quibus admirantibus ad quæ forent tanta feſti-
natione in capitulo conuocatæ: ſanctimonialis domi-
na ex earum aſſurgens medio, quæ viderat & audierat,
omnibus patefecit. Fit illico ex hoc monialibus cun-
ctis irriſio: hanc exclamant fatuam, multíſque garriunt
deriſionibus, hanc forte illa nimia ebrietate ſomniaſſe.
Illa verò accepta contumelia, patientiæ ſcuto ſe mu-
niens, de earum quidem pertinacia nimium dolens,
ſed de ſua deſpectione gaudens, ad ſolitas rediit oratio-
nes, ſupplicans continuò, ne ſuis monialibus quod au-
dierat eueniret. Tranſactis igitur diebus decem, nocte
media prædictæ ſanctimoniali dominæ hac pro re de-
uotis orationibus incumbenti, glorioſus iterum appa-
ruit Hieronymus, eidem vt quæ prius nunciauerat mo-
nialibus, denuo intrepidè nunciaret, allocutione man-
dauit benigna. Ad quem illa, Quis, inquit, es domine
talia mihi mandans? Hieronymus, inquit; ſum, & ab
eiuſdem

A eiuſdem euanuit oculis. Illa verò ſciens earũ duritiem,
quid ageret,quídve diceret,neſciebat. Tandem malens
à monialibus inſana & ebria reputari quàm diuinis cõ-
traire præceptis, congregatis iterũ monialibus quæ vi-
derat & audierat voluit intimare. Aſt vt eam aſſurge-
re moniales peſtiferæ conſpexerunt, diuini neſciæ iu-
dicij ſibi de proximo affuturi, antequã verba inciperet,
è capitulo cũ magnis cachinnationibus exierunt. Quin
tranſactis inſuper diebus tribus dormienti prædictæ
ſanctimoniali dominæ glorioſus Hieronymus ineffa-
bili quaſi ſocietate vallatus angelorum, nocte apparens
media eam excitauit,eíque iuſsit protinus vt de illo exi-
ret monaſterio, nec ſubitò futuram ſententiam expe-
ctaret. Cum illa verò multis lachrymis ſupplicaret, ne
hoc fieret, glorioſus inquit Hieronymus: Ad abbatiſ-
ſam & cæteras pergito omni mora poſtpoſita, eiſdem
nuncians,quòd niſi pœniteant, hac nocte diuinam ſen-
tient vltionem. ſi autem in ſua permanebunt duritia,
ſtatim exiens amplius in monaſterio non moreris. His
finitis abſceſsit.Hæc igitur audiens ſanctimonialis,an-
xia plenaq; triſtitiis,capitulum adiit,& campanam cœ-
pit vehementer,vt ad capitulum accederent moniales,
B pulſare. Quo abbatiſſa de ſomno euigilans, cogno-
ſcénſque ab hac fore campanam pulſatam,cum iracun-
dia ad capitulum properauit. At vbi illam vidit, diris
eam minis increpãs, nullum voluit audire verbũ: pro-
mittens quòd niſi ceſſaret hoc agere, ſecum in mona-
ſterio amplius non maneret.Cui ſanctimonialis domi-
na,Ne tárdes,inquit,quæſo agere quæ promittis.Profe-
cto me noſcas hoc in loco amplius non manſuram.
Glorioſus ſiquidem Hieronymus apparens mihi tantũ-
modo hoc ſtatim monaſterio futurum iudicium pate-
fecit. Hæc audiens abbatiſſa deridere cœpit, hanc æſti-
mans veſano capite iſta fari, & oſtiariã conuocans, iuſ-
ſit vt hãc de monaſterio protinus fugaret, mandans ei-
dem, vt aliqua hora ſic extra dimiſſam poſtmodum fa-
ceret introire, vt ſic ab inceptis operibus iam ceſſaret.
Hac de re læta ſanctimonialis domina,quàm citius po-
tuit è monaſterio eſt egreſſa: lachrymis tamen perfuſa
doloribúſque repleta pro iis quæ monaſterio nouerat
euenire. Terribilis ſiquidem deus fortis atque potens,&
quis reſiſtet ei? Heu cur eum homines non formidant,
ſcientes ſe nullatenus poſſe ab eius effugere manibus,vt
C eos magnum & inenarrabile iudicium eius non com-
prehendat? Saltem his miſeri terreantur exemplis. Au-
diãt qui in ſuis confidunt diuitiis, quíque in ira conci-
tant excelſum dominum ſuæ auaritiæ ſiccitate, quale
huic monaſterio à deo propter pecuñias faciem auertẽ-
ti,de cœlo eſt iudicium iaculatum. Vix benè limen oſtij
ſanctimonialis domina exceſſerat, quum ſubitò totum
corruit monaſterium, omnes opprimens moniales, ita
quòd ex eis viua aliqua non remanſit. Sanctimonialis
verò illa in quodam venerabili dominarum monaſte-
rio,quod eſt apud inferiorem Thebaidem, hactenus in
ſanctitate præcipua viua manet.

DIgnum cenſui præmiſsis miraculis aliqua alia
diuini contra peccantes manifeſti iudicij de-
claratiua iungere, vt ſi forte præ iudiciorum
multitudine, peccatorum corda tenacia & plus quàm
lapidea in carnea verterentur,cum ſe ob peccata cerne-
rent beluas, rationem & cognitionem ſui conarentur,
vt fierent homines, adipiſci. Abiecta etenim ratione
qua ſunt homines,infra bruta animalia redigũtur. Græ-
corum quidam hæreticus die quadam cum ſacerdote
quodam in Hieroſolymitana eccleſia publice diſputa-
bat. Cúmque ſacerdos ob ſuæ partis defenſionẽ autho- D
ritatem quãdam glorioſi Hieronymi allegaret,vt Græ-
ci deſtrueret rationes, temerario peſtifer Græcus ore
glorioſum fuiſſe Hieronymum totius veritatis lumen,
mentitum non erubuit voce fari. At qui voce talem ne-
quitiam perpetrauerat, vocem deinceps vllatenus non
formauit.

QVidam inſuper alius hæreticus peſtifer Arria-
norum in quadam diſputatione cuidam glo-
rioſi Hieronymi authoritatem cõtra eum in-
ducenti, Vt mẽtitur: ſua temeritate reſpon-
dens, ſubitò fuit diuina vltione percuſſus. Nam nondũ
verbum voce finiens,clamare per totum diem ſine ali-
qua ceſſatione nõ deſiit: Miſerere mei Hieronyme glo-
rioſe, quia à te pœnis duriſsimis torqueor. Et hoc per
totum illum diem quãtis vocibus poterat clamãs,hora
completorij miſerabiliter, cunctis qui ad hæc concur-
rerant,cernentibus expirauit.

HÆreticus quidam alius peſtiferæ hæreſis Ar-
rianæ, cui ante meum obitum finem pius im-
ponat dominus, in ecclesia Sion glorioſi Hie-
ronymi imaginem cernens, Vtinam, inquit, ſic te cum
viuebas meis manibꝰ tenuiſſem: quia te meo gladio iu- E
gulaſſem. Hæc vt dicta dedit, gladium euaginans tota
vi ipſum in imaginis illius guttur infixit. Quàm magnꝰ
iſte Hieronymus tot faciens mirabilia, cui ſecundũ ſua
opera ſimilis non apparet? Potuit quidem imbecillis in
imaginis gutture gladium figere dextera, ſed de imagi-
ne gladium, & à gladio manum quouſque res innotuit,
extrahere nullatenus fuit compos. Mox quoque ex per-
cuſsionis loco tanquam ex hominis corpore viui ſan-
guinis vnda fluxit, quæ vſque modo pro miraculo de-
clarando fluere nunquam ceſſat. Eadem inſuper hora
qua res ſic acta eſt,iudici in atrio exiſtenti idem glorio-
ſus Hieronymus cum gladio gutturi infixo apparens,
pro offenſione huiuſmodi vindictam fieri poſtulauit,
narrans equidem ſibi factam:& hæc dicens abiit. Stupe-
factus itaque iudex, cum cæteris qui aſtabant, ad eccle-
ſiam properans, hæreticum manu gladium infixum te-
nentem reperit. Qui protinus vt hi viderunt, manum
fuit compos à gladio remouendi. Captus itaque hære-
ticus,in ſua permanens duritia, ob aliud ſe non dolere,
niſi quòd viuum non teneret Hieronymum,garriens,à
populi multitudine lapidibus,lignis,enſibus,& lanceis F
iugulatur.

NEpos meus Ioannes, quem agnoſcis, omni ful-
gens pulchritudine, quem mihi in locum filij
adoptaui, vt puto, tibi pridie quid ei euenerit,
enarrauit: ſed tamen vt præſtantius memoriæ commẽ-
detur, ſilentio non tranſibo. Captus itaque idem Ioan-
nes ante duos annos à Perſis, & Perſarum regis mini-
ſtris venditus, propter eminentem ſuam pulchritudi-
nem ad regis exercẽda obſequia deputatur. Cúmque per
annum in curia non paruo dolore & tædio permanſiſ-
ſet,eodẽ reuolutionis anni die,prandenti regi ſeruiens,
præ triſtitia ſe à lachrymis non potuit continere. Hoc
rex intuens, lachrymarum ab eo auidè quærit cauſam.
Qua comperta, in quodam eum caſtro cuſtodiri fecit.
Ibi nocte quadam exiſtenti diris lachrymis vndique
madefacto,in ſomnis eidem glorioſus Hieronymus ve-
niens,manúmq; eius,vt ſibi videbatur,capiens,ad ciui-
tatem Hieruſalem ſecum duxit. Expergefactus mane,
putans ſe in caſtro à militibus retineri, in domo qua
maneo, ſe inuenit. Qui admiratione velut amens,
vtrum in caſtro vel in domicilio meo ſtaret, nullatenus

G diſcernebat. in ſe poſtremò rediens, emiſſa voce dor-
mientem familiam excitauit. Currunt igitur ad me fa-
muli adeſſe Ioannē ineffabili gaudio nunciātes. Quare
dubius accurrēs, quem à Perſis vinctum putabam, præ-
ſentem cerno. Quo quidem quid ei acciderat enarran-
te, deo & glorioſo Hieronymo laudes maximæ perſol-
uuntur.

SAnctimonialis quædam domina, omnium penè
pulcherrima fœminarū, ætate iuuencula, ſed ani-
mi ſapientia valde cana, beati Hieronymi deuo-
tiſsima, in quodam cœnubio dominarum multa ſan-
ctitate, vt opinor, adhuc viuit: cui quod audies dicitur
contigiſſe. Sit mulier hæc aliis in exemplum quæ huc
illúcque per plateas & vicos diſcurrere non ceſſant, ſua
ſtultorum hominū illaqueantes animas viſione. Nullo
tot diabolus animas rete capit, quot laqueo peſsimo
mulierum. Sanctimonialis hæc, vt omnium domina-
rum teſtimonio comprobatur, nunquam niſi eam ma-
xima compellat neceſsitas, extra ſuam cellam gradum
figit. Neque enim aliud agit opus, quàm aut orationib⁹
vacat, aut lectionibus & meditationibus implicatur,
aut corpus reficit dormiendo. His durus ſerpens anti-
H quus diabolus operibus inuidens, vt eam à ſancto pro-
poſito reuocaret, cuiuſdam nobiliſsimi iuuenis animū
in eiuſdem ſanctimonialis intantum incitauit concu-
piſcētiam, quòd nil poterat die noctúq; aliud niſi quo-
modo poſſet eam attingere, cogitare. Circa monaſte-
rium veri luminis obcæcatus cōtinuè pergens, nullum
remedium aliud reperire quibat. Tanta nāque inſcitiæ
nube caligabat, vt multotiens ſe ſuis pernicioſis tur-
batum affectibus cernens, voluerit ſe aquis tradere ſuf-
focandum. Stulti amoris ſtultum iuuenem ita catena
de die in diem ſtringit, vt hæc ad ſanctimonialis aures
inſinuare, ob illius non audeat pudicitiam. Qua de re
omni ad hoc auxilio deſtitutus, quendam inueniens
magum, veneficia dæmonum incantationes nefandis
artibus exercentem, magnam promittit, ſi quod optat
adeptus fuerit, pecuniæ quātitatem. Tunc magus vene-
ficiorum ſuorum carminibus euocatum dæmonem
decipiendi cauſa nocte media feſtinè ad ſanctam deſti-
nat monialem. Ad cellulam itaque accedens dæmon
tranſire, vltra cellulæ Hieronymi imaginis in cella pi-
ctæ timore nimio nequit limen. Mira res Auguſtine,
vt multiplicibus patet exemplis, tantus glorioſi Hie-
I ronymi timor diabolo ineſt, vt etiam ſuæ picturæ non
audeat apparere. Nam ſi cui ab eodem obſeſſo corpori
precioſa demonſtretur imago, ab eodem cōtinuò dia-
bolus effugatur. Igitur commiſſum ſtupri opus nequam
ſpiritus deſperans, ad mittentem reuertitur, ſibíque ne-
gari ad monialem introitum pandit ob glorioſi Hiero-
nymi imaginem in cella pictam: quem deridens ma-
gus dimiſit. Mòxque euocatum aliū dæmonem quàm
poteſt mittit citius ad huiuſmodi opera finienda. Fitq;
ſecundo id quod primo. At ſecundus per horam forte
manens coactus excelſas cœpit voces emittere, Si me
Hieronyme hinc ſinis recedere, huc vlterius nō reuer-
tar. Ad hæc ſtupefacta mulier, quæ in orationibus in
cellula inhærebat, quis iſtas fundat voces, nimio pauo-
re percontatur. Non ceſſante diabolo ſic clamare, exci-
tatæ illius cœnobij moniales, timore percuſſæ grandi,
tremulæ ad illam accurrunt cellam, cruce domini præ-
euntc. At vbi illum fore nequam ſpiritum ſciunt, eun-
dem cōiurant, vt debeat qua de cauſa venerit, intima-
re. Narrans itaque diabolus rei ſeriem, ſeque gemiti-
bus & vlulatibus pandēs catenis ignis vinctum à Hie-
ronymo retineri, rogat eas vt ſuis mereatur precibus K
abeundi gratiā inuenire. At vbi hæc moniales audiunt,
deo & glorioſo Hieronymo laudes reddūt, ſuppliciter
poſtulantes vt dæmonem hunc nullatenus reuerſurum
de eodem cœnobio effugaret. Vix orationum verbis fi-
nitis, diabolus magnis ſtridoribus ex eodem loco rece-
dens magum adiit, cúmque capiens tantis verberibus
& cruciatibus flagellauit, vt per multa horarum ſpacia
aliquod vitale ſignum vix appareret, diris clamans vo-
cibus: Mei cruciatus cauſa fuiſti, ad illam me deſtinans
monialem: certe in te eiſdem verberibus vindicabor.
Inter hæc autem verba tam horrida magus cum ſe penè
perniciei proximum cerneret, ſuas videns artes nullum
ſibi auxilium adhibere, ad totius refugij portum Hiero-
nymum glorioſum iam naufragus ſe dirigens, Glorio-
ſe, inquit, Hieronyme, huic ad tuam clementiā ſubueni
miſero accurrenti, ei ſolita miſericordiæ dona prægrā-
dia nū denegans. Promitto nāque ſi tuis hac hora adiu-
tus auxiliis, perniciei tam horribili nō ſuccumbā, quòd
deinceps cunctis exutus fallaciis, à tuis obſequiis nō re-
cedam. His finitis, velut fumus ab eodem nequam ſpi-
ritus euanuit. Per annum autem idem iacuit verberibus
afflictus magus intantum ſui corporis impos, quòd non L
niſi alieno auxilio potuit ſe mouere. Mox idē accepta
pœnitentia magus, antequam de lecto ſurgeret, cunctis
combuſtis codicibus, quibus artes illas nequiſsimas
exercebat, vendiíſque omnibus quæ habebat, & pau-
peribus erogatis, completo anno in illa ſe ob pœni-
tentiam peragendam in quadam ſpelunca claudens,
eremo in qua per quadriennium glorioſus ſtetit Hiero-
nymus, multa ſanctitate & vitæ & pœnitentiæ aſperita-
te pollet. Huc quæſo iuuenes omnes currant, & inſani
iuuenis exemplo diſcant, ne quod illi cōtigit, ſibi poſt-
modum doleant contigiſſe. Inſanus itaque iuuenis tan-
tis circumligatus luxuriæ laqueis, videns ſe omnimodò
ſuæ miſerrimæ voluptatia deſiderio nefandiſsimo de-
frandari, quadam nocte laqueo ſe ſuſpendit, & ſic ſe in-
felix temporali vita, quin potius & perpetua priuauit.
Ecce quot malorum cauſam turpiſsimum luxuriæ vitiū
fore liquet. Nihil tam ruinæ animæ pariter & corporis
promptum, quantū iſtud nequiſsimum arbitror ſcelus.
Ex ipſo nanque homicidia, ebrietates, contentiones, &
penè vniuerſa oriuntur mala, vt veteris & noui teſta-
menti infinitis patet exemplis, necnon & cōtinuis ma-
nifeſtiſque experientiis declaratur. Ad hoc autem vt M
maior iuuenibus detur aſtutia ſe tuēdi (nam ſtatus nul-
lus periculoſior eſt inſipiētis iuuentutis ſtatu) aliud cen-
ſui exemplum mei nepotis Rufi, ætatis forte annorum
decem & octo, quanquam dolore nimio, ſubrogare.

NOn eſt ambiguum, iſta quæ incipio enarrare,
magnis tribulationibus meæ memoriæ reuo-
cari, ſed tamen (vt præmiſſum eſt) vt omnibus
& maxime iuuenibus proueniat in exemplum, ſilentio
illa nequeo præterire. Nepos quidam meus, Rufus no-
mine, vtroque priuatus parente, anniculus ad meas de-
uenit manus, qui vtinam ex matris viſceribus nō exiſ-
ſet. ne illi quod ſuſtinet, contigiſſet: quem tāta diligen-
tia ſuo infortunio enutriui, vt à pluribus à me genitus
putaretur. Creſcens itaque in diem puer infelix ætate,
ſed non ſapientia, ingenti pulchritudine corporis, ſed
non animæ decoríſq; & probis moribus, honeſtate, bo-
nitate, & multæ ſapientiæ elegantia: quanquam vane
decoratus, à cunctis dilectione ſuperflua colebatur. Is
nanque in decimooctauo ætatis ſuæ anno imbecillis
& miſerrimus expirauit. Propter quem tantus ab om-

A nibus inſonuit luctus, vt vix per meoſem finem potoerit inueuire. Sed certe luctus pro eo quod euenerar nũ ſuffecit. Aſt ego eius oiniæ iucumbeos dilectioni, pluries glorioſum rogaui Hieronymum, vt mihi quid nepoti meo acciderat, reuelaret. Igitur meis annuens glorioſus Hieronymus precibus, obtinni quod gliſcebam. Oranti enim mihi die quodam hora nona, tantus euenit fœtor, quòd naribus nullatenus poteram tolerare. Hæc dũ mecum tacitus reputans, vnde hic tantus adeſſet fœtor, admirarer, ſupra meũ verticem eleuatis oculis infœlicem nepotem vidi terribilis viſionis, ita quòd ic eunt viſum imprimere non audebam. Nam catenis igueis circumligatus fornacis inſtar flammas fœtidiſſimas eructabat. Ad hanc itaque viſionem ſubitò me tam vehemens timor irrepſit, vt dum pluries loqui vellem, formãdi vocem nullatenus compos eram. Poſtremò aliquantulum in me rediens, ſi meus erat uepos voce cœpi perquirere tremebunda. Ad hæc ille vlulatibus & ſuſpiriis, Vtinam, ioquit, non fuiſſem, ne tam diris eſſem cruciatibus deputatus. Nam ſcias me tartareis oianſionibus perpetuis temporibus permanſurum. Heu quid dicam? His dictis tantus mihi dolor affuit, vt ſim B pluries admiratus quomodo vita protinus non diſceſſit. Longis autem expletis colloquiis ab eodem ſciſcitatus fui, cur diuinæ fuiſſet miſericordiæ ſic expers, cùm in muodo tot virtutibus ſic polleret. Pro nulla, inquit, me ſcias cauſa fore damnatum, oiſi quia in ludis maximè delectabar. At quia io morte accepta pœniteutia quaſi ſtulta ignorantia poſtpoſui coofiteri, diuinam nõ oierui veuiam adipiſei. Et hæc dicens, à meis diſparuit oculis. Talis auteoi eo abeuute remanſit fœtor, vt io locum illum hactenus nullus audeat introire. Ecce quantum turpiſſimum ludi ſcelus diuinæ abhorreot maieſtatis oculi. Timeamus ergo, ne nos bonorum rapiat inermes tam repeotinus iuteritus, ne non pœoitere nos vitiorum contingat, dum tempus ineſt, quia poſtmodũ pœnitentia foret fruſtra. Vt igitur Chriſtianus tautæ ruioæ ludi procul effugiat nefas, imò vt omniũ memoria deleatur, exempla alia quædam quàm breuius potero ſurrogabo.

IN Samaria quindecim nõdum expletis diebus, dum miſer quidam ludẽs, quaſi omnia quę habere poterat conſumpſiſſet, glorioſi cœpit Hieronymi nomẽ auſu temetario blaſphemare. Quem nefanda blaſphemiæ vix C finieotem verba, videntibus & ſtupentibus cũctis mox è cœlo fulmen veuiens interemit.

TRibus aliis in Tyro ludẽtibus hoc accidit quod enarro. Cum enim illi ſuum vellent incipere ludum, vt ij qui ſe boc ab eiſdem audiſſe, & totam rei ſeriem etiam ſe vidiſſe fantur, & referũt, ſic dixerũt, Quancunque potes exerce vim Hieronyme, quia te inuito ludum iſtum alacriter finiemus. His ita dictis ſuũ ioceperũt ludum, quo quidem primordiato, quaſi vno elapſo inſtanti, ſe terra aperiens, illos ſolum abſorbuit, ita vt nil ex eis amplius fuerit viſum.

QVod viſu noſcitur, veriſsimo teſtimonio comprobatur. Idcirco quæ dico quanquam multis poſſeot cõprobari teſtibus, tamen meipſo teſte, qui ea viſione propria didici, cõprobabo. Iuxta meã in qua in Hieruſalẽ habito ędẽ, nobiliſsimus quidam miles fuit, tranſitoriis nimirum locuples, qui vnicum habens filium, eiuſdem ſtultiſsimi amoris cæcitate percuſſus, non ſolum à prauis eum noo corrigere, ſed etiam eum ipſemet praoa inſtruere conabatur. Pareutes fatui & iſti ſimiles, mentis quæſo oculos huc inclinent, vt quis finis eueniat, uon ignorent. Multi D enim bomines magnas animæ & corporis inciderunt ruinas ob prauorum parentum inſipientiam. Creſcens nanque illius militis filius, cunctis moribus bonis deſtitutus, de die in diem peierando, totum ſuum tempus amittens in ludis & blaſphemiis, cunctiſque immunditiis, patre cauſaote, autum attingit duodenũ. Qui quodam adueſperaſcente die ſolitis cum patre ludis inſiſtens, ludum eodem vt gliſcebat noo babente, primò prorupit in bæc verba. Si quid ille poteſt Hieronymus, qui ludos prohibet, iam exerceat: nã ſe inuito biuc uon niſi victor exurgam. Verùm hæc duntaxat ipſo proſequente, uequam ſpiritus teterrimi bominis ſpecie cunctis videntibus locum in quo ludebat veloci gradu adiens, eũdem puerum infœlicem rapuit. Sed quo eum detulit, nulli hactenus hominum eſt compertum. Verùm, vt puto, eum detulit in infernum. Eadem uamque hora caſu ad quandam meæ domus feneſtram, quæ loco in quo ludentes degebant pater & filius, ex oppoſito ſita eſt, me poſueram, ex quo me videre fuit neceſſe veritate perſpicua ſeriem tam furmidandæ rei geſtæ. Diſcant ergo iuuenes io iuuentutis tempore, quod cæteris eſt præſtantius, expetendis moribus ſe fulcire, ne vili- E bus caducíſque moribus iuuenilis animus informatus, ſtatum io canicie nequeat permutare. Quod eoim nouę chartæ inſcribitur, de facili non deletur. Diſcant etiam parentes fatui filios correctionibus & verberibus erudire, nec vitiorum ſinant vepres radices figere oon faciliter euellendas, ne flendi & hîc & in futuro cedant euentus. Nam niſi fallor, ad æternorum gaudiorum patriam deueniendi arctiſsima & ſine ambiguitate aliqua à pauciſsimis certe cognita extat via: eundi ad perditionem iter latiſsimum, & multis imo peoè infinitis limitibus plenum fore conſtat. Quodlibet enim mortalium peccatorum ad perditionem ſuũ tramitem ſtruit: quo dum hominum non ſolùm Pagauorum, ſed etiam illorum quos ſacri baptiſmatis vnda lauit (nam de Paganis uulla oritur quæſtio quin damnentur) maiorem fore liquet numerum multiplicibus inſiſtentium flagitiis, quorum oulla penè vnquam cognoſcitur emendatio: quinimmo (reſpectiuè quidem dico) pariter bonis & malis hominibus conſideratis, non eſt qui faciat bonum, nou eſt vſque ad vnum, ſed omnes poſt ſuas improbas & peſsimas ambulant voluptates. Conſequenter cõcludi debet, quòd ad æternæ beatitudinis gaudia F rariſsimi gradiantur. Infinitæ, quinimmo omnes penè ſacræ ſcripturæ authoritates hoc teſtantur. Infinita ſiquidem exempla poſſemus perſpicaciter intueri ad huiuſmodi veritatem ſufficientius demonſtrandam. Hoc ex omnibus vnum cenſeri decet, nec ab hoc diſcrepare poteſt, nullum ſcilicet ad æterna modo aliquo peruenire poſſe gaudia, niſi omnibus non particulariter, ſed totaliter vitiis extirpatis, virtutum ſtudeat itinere feſtinare. His iam fine dato, exempla & prodigia quædã iã huius operis fini propinquus breuiter introducam. Et duo præcipue admiranda, quæ à venerabili viro Nicolao Cretenſis inſulæ archiepiſcopo referẽte didici, primò dicam.

VEnerabilis idem archiepiſcopus pridie glorioſi Hieronymi deuotione nimia Bethleẽ veniens, vt eiuſdem cunctis honoribus colendas reliquias viſitaret, vt totus charitate feruidus, redire noluit donec me ſua gratiſsima viſitatione eximiis lætitiis adimpleret. Qui (vti donator præcipuus) vt gratiſſima mihi dooaria ſuperabundantiſsimè more ſolito

G impertiret, me viſitare minime contentus, mecum dignatus eſt iam diebus pluribus commorari: & etiam adhuc manet, quod vtinam tempore longo duret. In Chriſto namq; Auguſtine chariſsime venerabilis idem pontifex te ſalutat. Quampluries igitur mihi ſuorum verborum auido venerabilis idem pontifex enarrauit, hoc tale in ciuitate Candia cõtigiſſe. Sacerdos quidam ſuus ſuæ maioris Eccleſiæ cuſtos, impudicus, luxuriæ & ebrietati deditus, nondum completo anno de hoc ſeculo migrauit. Cuius corpore in cæterorum ſepulto barathro ſacerdotum, vt eius punitio cunctis innoteſceret ad exemplum, ſubſequenti nocte tantus in Eccleſia, eiuſq; cœmeteriis fuit ſtrepitus, quòd rumore nimio in vrbe illa commorantes excitati, pauore ingenti velut amentes ad Eccleſiam cucurrerunt. Stant itaque omnes circa Eccleſiam, ſtrepitus vehementes, campanarumq; ſonitus audientes. Diuinam quidem exorant clementiam, quatenus cur iſta fiãt debeat reuelare: ſed nullum exauditionis ſentiunt adiuuamẽ. Diluculo hoc ceſſante, cuncta quæ fuerant in Eccleſia reperiunt reuoluta, H & quaſi vndique flammis ignium violata. Ad hoc memoratus pontifex orationes indicens populo, quid ſequenti eueniat nocte præcipit expectari. Ne nimis ſuccumbam verbis, ſequenti nocte duplex ſtrepitus & pauoris tribulatio eſt ſecuta. Qua de re, repletus populus amaritudine & dolore, cernens nullum ſibi à domino adiutorium euenire, ſicut vulnerati qui in monumentis proiecti dormiũt, exiſtebant. Die autem illuceſcẽte, omnibus in Eccleſia ad orationes congregatis, glorioſus Hieronymus ſubitò ſepties ſole ſplendidior in Eccleſiam veniẽs, ad altaréque gradiens cunctis videntibus & mirantibus, per horam ferè ſub ſilentio manens, obſtupenti populo, hoc propter ſacerdotis illius miſerũ cadauer ſacris indignè locis conditum ad terrorẽ peccantium cõtigiſſe intimauit: eidémque mandans vt cadauer miſerum tartareis poſt reſurrectionem omnium manſionibus deputandum, diſſepultum flammis traderent protinus concremandum: alioquin incepta peſtilentia non abiret. Et ſic ab intuentium oculis eſt inuiſus. Quod vt ordinauerat, lætabundus populus protinus adimpleuit, deo & beato Hieronymo laudes præcipuas perſoluendo: & ſic peſtis iſta ceſſauit. Qui deinI ceps beatiſsimum Hieronymũ omnes vnanimiter deuotione maxima inceperunt colere.

In eadem inſuper ciuitate quidam pulcherrimus extitit iuuenis, Titus nomine, honeſtis moribus, lucu-lentus, carnali non ignobiliori natus progenie, prædiues valde, totam penè deuotionem & fiduciam habẽs in beato Hieronymo. Hic ſiquidem iuuenis virgineo nitens candore, in eiuſdem ſanctæ virginitatis propoſito vſque ad viceſimum annum probis vitæ moribus perdurauit. Quo tandem tempore completo, ſui fratris nefando cõſilio incitatus, ſpretis tam nobiliſsimis virginitatis gemmis, auri precioſiſsimum metallum calcans, ad carnis ſpurcitias & lutum ac fœtorem vehementer declinans, puellam quandam omni pulchritudine corporis renitentem ſibi in matrimonio copulauit. Cuius amoris retibus ita ſe capiens, quòd aliud præter ipſam poterat minime cogitare, de die in diem cœpit diuina obſequia obliuiſci. At quia miſer dereliquit iuſtitiam, oblitus fuit deum alẽtem ſe, oblitus fuit ſibi dominus miſereri. Completo nanque anno, quo cũ puella iuuenis inſenſatus ſteterat, nun vt matrimonio fungeretur, ſed cauſa explẽdæ libidinis copulatus, fugerẽte diabolica aſtutia, iuuenis frater puellæ illaqueatus amore, auidè diu quærens eius amplexibus frui, tanK dem quod optauerat eſt adeptus. Huc accurrant iuuenes, & exemplo iuuenis ſint experti. Fiunt nota iuueni puellæ viro iam peracta. Tacens idẽ cogitat auidè quo valeat modo rei certitudinem reperire. Expectat diebus aliquot ſe ſimulans hoc neſcire. At die quodam ordinat vrbem deſerens peregre proficiſci. Et latens per diem in ciuitate, nocte media domum veniens, reſeratis ſeris à puella ſeruitrice clam, vt prius ſimul ordinauerant ambo, vſque ad thalamum in quo eius frater & vxor in lecto ſtabant, procedens ſibi poſtulat aperiri. Mirantur illi, & timore perterriti vehementi, pulſanti negligunt oſtium reſerare. Tandem confractis ſeris thalami, iuuenis ira & furore nimio fornacis inſtar ardentis vndique inflãmatus, vxorem primo euaginato gladio interfecit: deinde ſub thoro proprium latitantem fratrem inueniens interemit. His ita geſtis ex ciuitate exiens, multo tempore per mundum huc illúcq; errans, cum quibuſdam aliis cœpit quoſdam tranſeuntes in itinere deprædari, ac etiam iugulare. Permanenti itaque eidem Tito per decem annos talibus negociis impliL cato, glorioſiſsimus Hieronymus ſalubre refugium & vitale, die quadam iam adueſperaſcente luce in modũ mercatoris ſe monſtrauit, ne ille ſolummodo habitæ deuotionis premiis priuaretur. Nam ille quãquam tot & tanta vitia abhorrenda continue exerceret, tamen in beato Hieronymo deuotionem aliquam retinebat, ita vt eidem quotidie ſe commẽdans, boni aliquid diebus ſingulis ad eius honorem facere nullatenus poſtponebat. Cernens itaque Titus mercatorem, nefandis ſociis ad ſolita nequitiæ opera conuocatis, concito eũ eiſdem pergens curſu vibratis lanceis Hieronymo mercatoria inſtar obuiat venienti. Móxque in eum inſurgens, à ſociis eundem præcepit retineri, donec eius lateri gladium infigatur. Deinde manum eleuat, interficiẽdi gladium retinentem, vt ſcelus tantum valeat iam explere. Ad hæc Hieronymus glorioſus, Amore, inquit, Hieronymi, quem tu diligis, aliqua loquẽdi breuis licentia mihi detur: poſtmodum ſi volueris, facito id quod optas. Ad hæc & Titus, Amore, inquit, eius quem nominaſti, & loquendi & viuendi licentia tibi vt poſtulas conceM datur: tantùm quæ portas mercimonia iam depone. At glorioſus Hieronymus, Ego ipſe ſum Hieronymus, qui huc propter tuam liberationem veni, ne mihi à te impenſa obſequia in vacuum præterirent. Te tot quæ geſſiſti peccaminum iam pœniteat, ad teipſum redeas, ne formides: hucuſque me noueris propter tuam ſalutem & animæ & corporis ſupplicem pro te apud iratam diuinam iuſtitiam extitiſſe, ne in te dignas tibi ſæuitias exerceret. Ad pœnitentiæ igitur quàm citius perge callem, & peccatorum onera iam depone: alioquin me tui cuſtodem & apud deum ſupplicem non habebis. His dictis Hieronymus glorioſus ab illorum oculis diſparuit. Ad hoc ſtupefactus Titus, (& qui cum illo erant) timore & admiratione tam ingẽti ad terram procidẽs, per horam non potuit eleuari. Tunc ſubitò in Titum, & qui cum illo erant, ſpiritus ſancti gratia eſt effuſa, & lux eos cœlitus illuſtrauit. Qui protinus in viros alteros iã mutati ſpretis cunctis ſpurcitiis vitiorũ, ad pœnitentiæ tramitem redlere: deinde ad eremorum antra deuia & ignota properantes, in magnis ſe corporum aſperitatibus, & vita ſanctiſsima tradiderunt.

Miraculum aliud quod veridicorum teſtimonio ſolidiſsime in ſuperioribus AEgypti partibus peractum intellexi, quatenus hominibus &

A bus & maxime iuuenibus quantumcunque caſtis proueniat in exemplum ad euitandum periculum mulierum, præcedenti miraculo addere cogito fore gratum. Monachus quidam iuuenis & decorus, honeſtate præcipuus, moribus maturus, qui ſenex virginalis pudicitię cuſtos, cunctiſque illius monaſterij monachis ſpeculũ ſanctitatis, glorioſiſsimi Hieronymi amator deuotiſsimus fuit, duodecim degẽs annis in monaſterio, cótinuè orationibus vacãs, & ſtudio ſcripturarũ. Hic amore caſtitatis timens ne cor aliqualiter violaret, mulierum viſus ineffabiliter abhorrebat, ita vt earum memoriam formidaret. Huic propoſito diabolus antiquus ſerpens, & hominum inimicus, inuidens, ſuæ nequitiæ inueteratæ contra eum dolos & artes multiplices incitauit, continue cogitationum ſtimulis iuuenem peſsimus tẽtator affligens, die noctúq; à tẽtationibus duobus menſibus non ceſſauit. Iuuenis verò prouidus ſeſe domini & beati Hieronymi (cuius dilectionis ardore feruebat) commendans cuſtodiæ victrici, tentamenta diabolica ieiuniis & orationibus triũphabat. Confluant huc quæſo iuuenes atque ſenes, & quanti ſit caſus mulierum fal-B lax pulchritudo, hîc doceãtur, maximè per exemplum. Cernens ſe aſperis perfidus diabolus à iuuene ſuperari, tanquam leo rugiens ſubtiliores nocendi artes cœpit quærere, vt iuuenem deuoraret. fit itaque inter eos pugna grauis. Hinc aſtutiis conſuetis caſtra aduerſus iuuenem ſtruit peſsimus inimicus: hinc iuuenis orationes & glorioſi Hieronymi protectio caſtrorum ſternunt munitiones, & vires eorum triumpho nobili vilipendunt. Interea genitoris ad mortem ægrotantis viſitationis cauſa ingruente, ex monaſterio in ciuitatem ad paternam ædem venire iuuenis eſt compulſus. Nam ſe pater dolore nimio moriturum ſi viſione fruſtraretur filij, crebris clamoribus acclamabat. Ob hoc dolens monachus, timens ne mulierum viſu cor mundum & virgineo cãdore nitidum violaret, potius (niſi fratrum ſui cœnobij fuiſſet ſupplicationibus inclinatus) erga patrem crudelitatem volebat propter dominum exercere, quàm eidem infirmanti compati à monaſterio recedendo. Sciebat enim monacho nil tam nocuum, deteſtabile, & mortale, quàm vicos & ciuitates & gẽtium multitudinem circumire. Nulla certe permanet in ho-C mine quies mentis, qui multorum verboſitatibus & vaniloquiis implicatur. Quod aqua piſcibus, monachis idem præcipuè ſilentium operatur. In paterna itaq; manens æde monachus, diebus tribus tædio tam vehemẽti affectus eſt, quòd ſibi potius videbatur tetris ſe fore carceribus mãcipatum. Completo die tertio, dum cum cum ſorore ſua quadam pulchritudinis inauditæ, infirmitatis cauſa patris crura ſimul contingeret confricare, caſu ſororis dextera eiuſdem tangente dexterã, tam diris libidinis & eiuſdem ſororis ineptæ & abominabilis concupiſcẽtiæ fuit ſubito iaculis cor eiuſdem monachi inſtigante diabolo vulneratum, quòd penè eam ad illicita, & omnino ab hominibus abhorrenda, niſi extitiſſet timor verecũdiæ, inuitabat. Heu quid dicam? Quæ monachis illis inerit obſeruantia caſtitatis, qui continue mulierum viſibus potiuntur in ſimul colloquendo? Sic manet in caſtitate homo faciem intuens aſsidue mulierum, ſicut manet palea ſtans in igne. Fallax certe & ruinæ maxime propinquus caſus, ineuitabiléque periculum eſt fœminæ pulchritudo. Timor certe monacho euenit, quẽ timebat & ſibi accidit quod tanto tempore verebatur: nec ſine exemplo maximo aliorũ, non illud iuſſum eſt parentibus obedire, in quo animæ periculum formidatur. A monaſterio inuitè mona-D chus egreditur: ſed ardore libidinis tã nefandæ cor inflammãte, nil aliud quàm ſororis hoc neſcientis ſcelus, faciẽ improbis oculorum viſibus videre cogitãs, nullũ penè vnquam fuiſſe monaſterium recordatur. Sanatur interim pater, at monachus excuſationibus adinuentis tardat de die in diem ad monaſterium remeare. Manente eodem in paterna domo tribus menſibus, hinc monachos, hinc patrẽ maxima mouit admiratio, omnémq; familiam, cur iſtum tã vehemens irrepſerit mutatio, & alteratio inaudita. Ignorant ſiquidèm rei cauſam, idcirco effectum eos contingit ignorare. Ad monaſterium cum duobus ad ſe ex monaſterio deſtinatis monachis tandem reuertitur, illud referens tædium redeundo, quod prius detulerat exeũdo. Cœpit itaque in monaſterio corpus degere monachi, cor verò à ſorore aliqualiter nõ recedit: hoc ſibi fit ſtudiũ ſcripturarum, vt attingat peſsima quæ affectat. Hæc contemplatio diuinorum, vt peccatorum modum inueniat explendorũ. Percutitur alienus ſui, & à veritatis cognitione deuius continue à diabolo, cuius iugo grauiſsimo imbecille collum ſubmiſit libidinis nouæ telis. Sicut fumus deficiunt dies eius, confringuntur ſicut in frixorio oſſa E eius, & infirmatur in doloribus vita eius, irrationabili fit ſimilis animali. Obliuiſcitur in toto diuinam clemẽtiam exorare, tota die cogitans, quis modus appareat habilis, vt poculum mortis valeat deguſtare. Heu quàm ſunt inopes & miſeri, & omnibus bonis egentes & exules, qui à domino ſe elongant. Tãto fit peius brutis animalibus vir in peccatis, quibus ab anima deus maiori ſpacio elongatur, quàm id quo cœlum à terra diſtat, & Oriens ab occaſu, quàm ab eiſdem præſtat cum diuina gratia eſt fulcitus. Cogitanti denique monacho, veritatis luminis neſcio, nefandiſsimæ & auditui horribilis voluptatis adipiſcendæ reperire modum: mali conſilij ſeminator diabolus, hoc ſibi tale inſinuat cõſilium occulto cogitamine vani cordis, vt ſcilicet intempeſtæ noctis medio cunctis dormientibus, veſte depoſita monachali, ſumptóque habitu laicali ex monaſterio exiẽs, paternas clàm adeat manſiones, & domum crepuſculo noctis latenter intrans ſub thoro ſororis lateat, donec dormiente ipſa ad eandem accedat, ſuæ voluptatis libidines expleturus. Placet inſanæ mentis imperitiæ F conſilium erogatum, ſtudétque ipſum toto poſſe quàm poteſt breuius effectui mancipare. Sequentis igitur aduenienti noctis medio, ſub ſilẽtio ad fores cœnobij claues gerens manibus properat, ſed ad oſtia veniens per totam illam noctem huc illúcque diſcurrẽs, quo ſint in loco poſita nõ inuenit. Stupore & admiratione perterritus, cur hæc ſint neſciens intueri, iam matutinali qua ad laudes debitas dominicas monachi excubabãt, propinquante hora, compellitur ille ad cellulam retrogredi. Manet in cellula ille admirans per diem illum: proponit ſequenti nocte facere quod non fecit, audet imbecillis dextera quæ non poteſt, ſperat ſtultũ pecus contra leonem pugnans triumphi gloriam adipiſci. Quid inſenſate reris? Putas agere vile pecus quæ leo fortiſsimus Hieronymus contradicit? Ceſſa imagini glorioſiſſimi Hieronymi genua flectere, ipſum vlterius non ſalutes, & tibi poteſtas protinus concedetur, vt cadas in foueam quam effodis, vt dira naufragia iam admittas. Non poſſunt impenſa glorioſiſsimo Hieronymo ſeruitia, quoquo modo fiant, mercedibus vacuari. Retinebat ſiquidem in cellula monachus ille deuius & errans, & diabolico domino mancipatus, imaginem glorioſi

G Hieronymi tabula inſignitam, coi diebus ſingulis antiqua conſuetudine flectens genua, ſe eidem pluries cōmendabat. Idcirco vt eius mira clemētia cunctis innoteſceret, illo eum die retinebat ne malum faceret quod volebat. Ignorans verò hæc ille monachus, ſubſequenti nocte ad cœnobij iterum fores pergit. Sed quod præcedenti nocte fecerat, id hac fecit. Ne igitur inhæream verbis, per vnum ferè menſem ſingulis noctibus continue hoc euenit. Completo itaque (vt puto) menſis circulo, in ſomnis beatus Hieronymus ſanctiſsimo cuidā illius monaſterij monacho apparuit in ſtrato ſuo quieſcenti nocte, eidem reuelando quid iſte monachus faciebat, mandānſq; illi vt debeat eidem monacho ſic erranti declarare quomodo ipſe eum ob ſibi impenſam reuerantiam cuſtodiuit, vt oſtia non videret ad cogitatum perpetrandum ſcelus: & quòd niſi ſibi velox de inceptis ſubſequatur emendatio, ſeſe de ipſius cuſtodia remouebit: diſceſsitq; protinus ab eodem. Mane autem facto, quæ viderat monachus, alteri monacho enarrauit. At ille ſe, quid hic dicat, non intelligere pluribus deteſtans ſacramentis, cœpit dicere propter cerebri
H vacuitatem hæc ſomnia eueniſſe. Tacet monachus & recedit. hic gaudens proponit nocte ſequēti, nullam amplius exhibens ſolitam Hieronymo reuerentiam, oſtia monaſterij ad nequam opus quod tandiu affectauerat peragendum, ad ſuum libitum reſerare. Vt breuiter dicam, quod miſer diu inanti animo cogitauerat, mala operandi à Hieronymo honore ſolito priuato, ſibi tradita poteſtate, vt voluit ſic effecit: ſed tamē in fine glorioſiſsimi Hieronymi clementia nō defecit. Recedens itaque ille de monaſterio nocturna hora, alieno habitu occultatus, patris domum adueniens per diem illū vndiq; circumiuit. Cumq; noctis crepuſculo domum intraſſet, ad lectum in quo virgo ſoror quieſcere tunc ſolebat, clam procedens, tam diu ſub eodē latitauit quandiu ſororem dormire potuit æſtimare. Tunc idē exiēs, expoliatis veſtibus, ſororis ſe dextero lateri applicauit. Ad hæc ſoror leui ſomno dormiēs excitatur, & virum iuxta ſe nudu ſentiens admodum expaueſcens, diris emiſsis clamoribus ad ſe omnes pariter euocauit. Currunt ad puellæ thalamum cuncti cum lumine, & tandem in lecto inueniunt hunc iacentem. Mirantur pa-
I rentes & ſtupent, cernunt hoc cuncti qui cucurrerant, & condolent. Interrogat à filio pater diſcriminis tanti cauſam, reatum ſuum filius ſilentio confitetur. Vt enim dixi, voluit glorioſus Hieronymus hunc ſuam ſtultitiā experiri, vt in poſterum humilior & aſtutior fieret ad cauendum, & in prælio ſe tuendum: & ne amplius exemplo ſuo quis de ſanctitate confideret & ſperaret. Quanto enim maior ineſt homini ſanctitas, dum in mari mundi huius proceloſo, & inimicorum agminibus pleno, imbecilli carnis nauicula nauigat: tanto maior eſt timor & aſtutia ſe tuendi. Infinitas peſsimus ille tentator diabolus nocendi poſsidet artes. Qui incautus pergit, leuiſsime capitur. Qui in cunctis timet, ab omnibus diabolis hic timetur. Certe plus nil nocet, quàm ſpreto aliorum conſilio, vt propria voluntas præcipit ambulare. Qui ſuæ tantùm voluntati credit in cunctis quæ facit, finem odibilem adinueniet. Magnus exēplo iam ſinito timor de fragilitate noſtra maxima, & de diabolica calliditate & aſtutia nobis omnibus demonſtratur: magna & ſpes veniæ peccatoribus declaratur. Cernens namque ſe monachus ſic à diabolo deturbatū, deluſum, ac etiam in tanta miſeria captiuatum, protinus ſuffragiis glorioſiſsimi Hieronymi, cuius ſemper deuotus extiterat, ſuam miſeriam & culpam vehemen- K tiſsimam recognoſcens in ſeipſum rediit, & de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abiecta lugēs & dolens ad fontē pœnitentiæ properauit. Deinde verò in ſuo monaſterio per annos duos in tanta ſe abſtinentiæ aſperitate afflixit, vt foret cor hominum inſufficiens cogitare: & completo annorum duorum ſpacio, ante dies modicos ex hoc ſeculo fœliciter expirauit.

VEnerabilis Damaſi Portuenſis Epiſcopi pridie receptis literis, aliqua eis inſcripta corde auido intellexi, quæ ob eius reuerentiam non dimittam. Romæ cardinalis quidā Caleſtinus nomine, Hieronymi glorioſi æmulus & detractor, dum die quodam in conuentu exiſtens cardinalium, more ſolito ore audaci & temerario in eiuſdem iniuriæ verba prorumperet, dolore ſubito viſcerum impellēte, ad occulta naturæ loca properans, viſcera omnia protinus emanauit: & antequam illinc recederet, expirauit.

ALius quoque presbyter cardinalis Andreas nomine, iſti non ſimilis, ſed glorioſiſsimi Hieronymi deuotiſsimus atque cultor, pridie in eadem Romana vrbe multis circum aſtantibus expira- L uit. Qui cum iam in Eccleſia eſſet, paratis exequiis quæ ſolent fidelium tumulandis exhiberi corporibus, aſsiſtente ſummo pontifice cum penè toto clero & populo Romanorum, qui ad eundem Andream conuenerant honorandum, emiſsis vlulatibus & crebris gemitibus in feretro cunctis ſtupentibus, & veluti amentibus effectis, tanquam ſi à ſomni dormitione excitaretur, mirabiliter exurrexit. Cumq; à Romano pontifice remoto de Eccleſia maiori beati Petri Apoſtoli vniuerſo populo, clausiſque foribus interrogaretur, intulit iſta verba: Dum ſtarem diuino examini iudicandus, & iam propter veſtium & ciborum quibus hactenus vſus eram nimiam ſuperfluitatem tartareis cruciatibus condemnarer, ſubitò adueniens quidam ſole ſplendidior, niueq; candidior (quem fuiſſe glorioſum Hieronymum ad ſe inuicem referentibus qui aſtabant intellexi) præſidenti iudici flexis genibus animam meo corpori iungi porrectis precibus impetrauit. Quibus finitis verbis, in ictu oculi inde recedens, anima (vti cernitis) corpori eſt cō- M iuncta. Ad hoc miratur ſummus pontifex & cæteri audientes. Fiunt hæc nota populo extra Eccleſiam expectanti, & confractis Eccleſiæ foribus protinus Eccleſiā intrant, omnes magnis vocibus deū & glorioſum Hieronymum collaudantes.

MVlta nos mentis afflictio commouet & cōtriſtat, intellecto quòd quāplurimi Epiſcoporū deum & dominū Ieſum Chriſtū (cuius vicem gerunt) abnegātes, terrenorū, quorū deus venter eſt, veſtigiis inhærentes, de ſtipendiis pauperum & ſanguine Ieſu Chriſti delicatiſsimis ferculis, cum hiſtrionibus & cæteris diuitibus ſuam vētris replent ingluuiem, ad fœditatem luxuriæ incitādam: veſtimētorūmque de die in diem ſuperfluitatibus abutūtur, de pauperibus (quorum mercedem raptam manu latrocinij deuorāt, fame morientibus & frigore) nō curantes. Hi certe nō Epiſcopi, ſed diaboli vocādi ſunt. Epiſcopus autē aut ſanctiſsim⁹ aut diabolicus eſt. Magni certe meriti eſt ſtatus Epiſcopalis, ſed periculi infiniti. Leuiſsimum peccatū aliis imputandum, grauiſsimum Epiſcopo imputatur. Pōtificis etenim vitiū in ſubditos diffunditur per exemplū. Maiora recipienti, ratio maior creſcit. Quot enim ouium Chriſti vel negligentia Epiſcopi, vel exēplo in peccata deuiant, de tot tenetur domino reddere rationem. Heu

quid

A quid Auguſtine chariſsime dicam: Graue nobis ineſt
pondus,grauis ſarcina. Sed debiles ego habẽs humeros,
quid portabo? Sunt certe anguſtię mihi,vndiq; me tor-
quentes. At dum graues mihi promptos caſus intueor,
timore maximo ſuccreſcente continuè affligor & con-
triſtor. Securius eſt Epiſcopalem ſtatũ fugere,quàm ap-
petere. Laudo certè Epiſcopatum tanquam vicariatum
domini noſtri Ieſu Chriſti: ſed illos qui in eo vitã agũt
militum terrenorum, qui mundi gloriã & pompas ap-
petunt,non collaudo: imò eis conſulo vt eum fugiant,
quantum poſſunt. Melius certe fuiſſet eis cum terrenis
vitam agere terrenorum, quàm in pontificali culmine
hoc agentes ad infima & profundiora loca deſcende-
re: tanto præ cæteris cruciandi,quanto præ cæteris plu-
ra donaria receperunt. Intelligo enim Epiſcoporũ plu-
rimos,potius nomen gerere quàm eſſentiam: potius lu-
pos rapaces fore Chriſti ouium quàm paſtores: deſtru-
ctores magis eſſe Chriſti eccleſiæ quàm rectores: qui
Chriſtianorum eleemoſynas deprædantes, mercedem
pauperum lupinis faucibus in ſuperfluitatibus ciborum
B & veſtium deuorant & cõſumunt; quod abſurdum eſt,
abominabile,& deflẽdum. Hæc idcirco dixerim, vt ta-
lis abominatio cunctis gentibus innoteſcat,quatenus ſi
deum non metuunt,homines verẽtes, à ſuis aliqualiter
abominationibus retardentur. Audiant quæſo hi tales
Epiſcopi quæ narrando proponimus,& ſaltem aliorum
calamitatibus terreantur.

IN ſuperioribus Aegypti partibus in deſerto quodã
ab hominibus propter vitæ incõmoda inhabitabili,
quidã degebat Monachus Helias nomine, antiquiſ-
ſimus,& magna vitæ ſanctitate radiãs: qui viuente bea-
tiſsimo Hieronymo,eidem familiaris valde fuit: quem
beatiſsimus Hieronymus habuiſſe prophetię ſpiritũ plu-
ries enarrauit. Hic die quodã (vt plures mihi teſtificarũt
monachi,vita venerabiles fideq; digni, qui ſe id dixerũt
ab eiuſdẽ ſancti viri ore multotiens audiuiſſe) ſolitis in-
cumbens orationibus, ſomno repẽtino adueniente ali-
quantulum obdormiuit: & ecce in viſione (quo quidem
modo multotiens deus omnipotẽs grandia & occulta
ſuis fidelibus reſerat ſacramẽta) in quodam palatio mi-
ræ pulchritudinis, ineffabilis & à mortalibus nunquam
viſæ,vt ſibi videbatur,erat. Cum per horã per palatium
illud huc illucq; gradiens, eius admiraretur pulchritu-
C dinem vehementem, vidit quoddã præparari tribunal
à quibuſdã nimiæ pulchritudinis iuuenibus, ſtratis ta-
petis & veſtibus auro & gemmis & multa artificij va-
rietate decoratis circũquaque pariete inuoluto. In quo
poſtmodum rex quidã maximus & decorus,cuius aſpe-
ctus tantę erat ſuauitatis,vt nihil vellet aliud qui habere
magna deſiderat,virorum ſole lucidiorũ comitatus ſo-
cietate veniens ſe poſuit vt iudicia exerceret. Inter hæc
cuiuſdam anima (quem fuiſſe Anconitanum præſulem
ab aliquibus ibidem conſiſtentibus poſtmodum intel-
lexit) à nequam ſpiritus catenis igneiſque vinculis vin-
cta,inſtar fornacis flammas erũpens ſulphureas,depor-
tata maieſtati regiæ præſentatur. Quæ prius quàm de a-
liquo interrogaretur, cœpit diris vocibus ſe infernali-
bus manſionibus digniſsimã acclamare: hanc inter cæ-
teras maxime aſsignans principalem cauſam, quoniam
vanis pompis intenta,in conuiuiis,& veſtibus & huiuſ-
modi ſtultitiis delectata eſſet. Quibus finitis,lata per iu-
dicem ſententia vt pœnis infernalibus traderetur cru-
cianda,donec corpori iuncta,duplices pœnas in perpe-
tuum ſuſtineret: mox illam ſecum ferens omnis illa ne-
quam ſpirituũ turba, inde cum diris clamoribus rece-
ſerũt. Deinde alterius cuiuſdã anima (quã fuiſſe Theo- D
donij ſenatoris fratris venerabilis Damaſi prædicti E-
piſcopi Portuẽſis ſimiliter intellexit) ante maieſtatẽ re-
giam circunſtantibus multis nequam ſpiritibus eũ gra-
uiſsime accuſantibus præſentatur. Cumq; à diabolis in
lõgum accuſatio traheretur, & nullus exaduerſo aliqua
reſponderet, vir quidam ſepties ſole ſplẽdidior,& vt ſi-
bi videbatur,penè cæteris aſtantibus eminentior,ad re-
gis ſedens dexteram,in pedibus ſe erexit. Quo quidem
ſurgente,ſilentium rex manu propria à cunctis fieri im-
perauit. tunc qui ſteterat,omnibus ſe opponẽs accuſan-
tibus,hunc ſuum fuiſſe fideliſsimũ & deuotum,& ei cõ-
tinue exhibuiſſe reuerentiam ſpecialem, eiſdẽ mox lo-
quẽdi audaciam abſtulit, & taciturnitatem prænotauit.
Poſtmodũ verò ille flectens ante regem genua,huic ſuo
fideliſsimo veniam & æternã requiem ſolita pietate &
miſericordia infinita clementiſsime elargiri, ita tamen
quòd pro cõmiſsis in mũdo flagitiis in purgatorio pur-
garetur,ſuis precibus (vt voluit) eſt adeptus. Tũc omnis
illa nefandorum ſpirituum multitudo gemens & vlu-
lans de illo loco protinus ſe remouit. Interuallo autem
facto horæ vnius,iuuenis quidam pulcherrimus conci- E
to gradu per palatium veniens,ad huncq; accedens,qui
tam eminens & præclarus in auxiliũ exurrexerat Theo-
donij ſenatoris, ſe fore dixit à Petro patricio Romano-
rum eius deuotiſsimo miſſum, quatenus eiuſdẽ preces
exaudiens, ſibi impetrare à domino filium dignaretur.
Ad hæc rex: Quod, inquit, à filio meo Hieronymo Pe-
trus poſtulat, certè fiat. His omnibus ſic finitis,à ſomno
illo mox Helias monachus excitatur, laudes immenſas
deo reddens,& Hieronymo glorioſo. Qui diem illum
in quo tam miranda viderat,prænotans, eodem poſtea
intellexit die Epiſcopum Anconitanum & Theodo-
nium ſenatorem ex hoc ſeculo migrauiſſe. Quo liqui-
dè patet,hæc vana ſomnia non fuiſſe.

MAgnam putabas Auguſtine chariſsime aliquibus
admirationẽ inducere, veluti ſi quid nouum &
inauditum eis proponens, dum in tuis priſtinis literis
quas recepi, Ioanni Baptiſtæ & cæteris Apoſtolis Hie-
ronymum ſanctiſsimum æqualem in ſanctitate & glo-
ria,rationibus ſine dubio efficacibus, & viſionibus mi-
rificis cõprobabas. Certe non eſt aliqualis ambiguitas,
veriſsima & omni fide & deuotione digniſsima hæc
ita fore. Nec puto aliquibus eius vitam ſanctiſsimam,&
eius tanta prodigia hominibus inſueta non ignoranti- F
bus, admirationis aliquid euenire. Sed quoniam tales
tuæ fuerunt rationes, ad veritatẽ huiuſmodi declaran-
dam,quòd meas leuiſsimas & imperitas nũc illis oppo-
nere non deceret, ideo omiſsis omnibus viſionem mi-
rabilem, quam venerabilis vir Cyrillus Epiſcopus Ale-
xandrinus ſe vidiſſe ſuis ad me diebus plurimis iam e-
lapſis deſtinatis literis affirmabat,breuiter introducam.
Poſt beati Hieronymi obitum glorioſum anno cõple-
to,in die natiuitatis glorioſiſsimi Ioannis domini præ-
curſoris,laudibus expletis matutinis, dum memoratus
pontifex more ſolito in Eccleſia ſolus ante altare eiuſ-
dem præcurſoris domini glorioſi, flexis genibus ipſius
gloriam & excellentiã multa ſpiritus dulcedine cõtem-
plaretur,repẽtino ſomno aliquantulum obdormiuit,&
ecce in Eccleſiam (vt ſibi clariſsime videbatur) binatim
quorundam ſpecioſiſsimorũ hominũ vltra humanam
æſtimationem cantus alternatim ſuauiſsimos conci-
nentium turba vehementiſsima miro ordine veniebat.
Deinde binatim omnes ad altare procedentes, & ibidẽ
flectentes genua,ad ſedendũ ſinguli ſe ponebãt. Cumq;

G illorũ hominũ iam eſſet Eccleſia valde plena, poſt om-
nes duo viri eminentiores cęteris, in toto ſimiles atque
pares, infinities ſole lucidiores, ſtola induti lucidiſsima,
candidiſsima, aureo & gemmis vndiq; ineffabiliter ru-
tilante, venientes, Eccleſiã pariter intrauerũt. Ad quorũ
introitum omnes in Eccleſia reſidentes, protinus flexis
genibus eiſdem ſummã reuerentiã perſoluerunt. Tunc
duo illi viri ante altare ab eiſdem reuerentia exhibita,
in duabus cathedris aureis mira lapidũ precioſorũ va-
rietate & pulcherrime decoratis, ſibi à quibuſdam pul-
cherrimis iuuenibus pręparatis, ambo pariter cõſede-
runt, & ſic ſilentes aliquantulũ permanſerunt. Interim
inter illos ſilentio facto, cœpit alter eorũ duorum alte-
rum impellere ad loquendum. Cumq; lõga adinuicem
altercatio oriretur, quis primò inciperet prædicare, cœ-
perunt ſinguli, vt Hieronymus Ioannis (cuius erat die
illa ſolennitas) laudes & magnificentias explicaret, ma-
gnis vocibus acclamare. Tunc vnus illorum ſermonẽ
mox incipiens, laudes beatiſsimi pręcurſoris domini
tanta loquelę dulcedine, tãtoq; verborũ ornatu, necnõ
H & ſententię grauitate contexuit, quod fas non eſſet lin-
guę hominum declarare. Finito itaq; ſermone illo, alter
(quem Ioannẽ Baptiſtam cuncti qui aderant nomina-
bant) eidẽ grates referens multiplices, hoc circunſtãti-
bus ad eius honorem & gloriam eſt locutus: Socius iſte
meus chariſsimus Hieronymus, ęqualis mihi in gloria,
ęqualis etiã in ſanctitate, ſeriem mearũ laudum eſt hac-
tenus proſecut⁹, idcirco dignũ eſt vt eius laudibus nũc
inſiſtam. Hic verè lux eſt Eccleſię, tenebras effugans er-
rorum, & cunctos illuminans homines veritatis clari-
tate cęcos. Hic fons eſt aquæ ſapiẽtię ſalutaris, ad quem
ſitientes dum accedunt, largiſsime ſatiantur. Hic arbor
altiſsima, cuius cacumen cœlũ aſcẽdit, ſub cuius doctri-
nę frondibus, de ſuaui eiuſdẽ oris fructu, aues cœli (ſci-
licet homines multum intelligentes) & beſtię terrę (ſci-
licet homines parum intelligentes) vberrime ſatiantur.
Hic mecum fuit in ſeculo eremita, & certè non minus
me carnem abſtinentiis macerauit. Hic mecum virgo
nitidus atq; purus, Hic mecũ fuit prophetico ſpiritu il-
luſtratus, Hic mecum doctor extitit veritatis. Ego pro-
I pter iuſtitiam & veritatem, vitã corporeã dereliqui: hic
etſi ſic non amiſerit vitam corporalẽ propter iuſtitiæ
& doctrinæ ſuæ perſpicaciſsimæ veritatem, tẽpus ſuum
tamen totum geſsit in ſeculo, in martyrio, afflictioni-
bus, & dolore. Ego Chriſtianæ fidei præcucurri nũcius,
& gentium inuitator: hic poſtmodũ veniens eiuſdem
fidei extitit ſuſtẽtator, & ab hæreticis eandẽ laceranti-
bus defenſator. Ego ſemel in baptiſmate manibus pro-
priis Chriſtum tetigi in Iordane: hic ipſum non ſolùm
manibus propriis habuit multotiẽs in altari, ſed & ore
proprio mãducauit. Hic mihi in ſanctitate per omnia
fuit æqualis, nũc autem æquali ambo æternæ vitæ præ-
mio inſimul cõgaudemus. Hæc & alia multa proſequẽ-
te beato Ioanne, quæ idem beatus Cyrillus non potuit
totaliter memorię cõmendare, iam hora diei prima ad-
ueniente, Eccleſiam cuſtos intrans Epiſcopum intuitus
dormientem, eundẽ manibus excitauit. Expergefactus
itaq; pontifex, ſtupore & admiratione & gaudio admo-
dum plenus, quæ viderat, cuſtodi cũ lacbrymis enarra-
uit: deinde illo die miſſam ſolenniſsime celebrans, vi-
ſionem mirabilem omni populo declarauit.

SVnt infinita plura quæ dici poſſent miracula ve-
riſsima, & vtilia enarranda, quàm ea quæ in bre-
ui hoc opuſculo ſunt ſcripta. Sed ne prolixitate operis
aliquid legentibus tædij oriatur, vno ſolo miracu-
lo, quod nondum expleto menſe in Bethleem pera- K
ctum eſt, perfectus huic operi finis erit. Die dominico
tranſacto poſt octauas Pentecoſtes, omnibus meis ſuf-
fraganeis Epiſcopis, & multitudine maxima tam viro-
rum quàm mulierum in Eccleſia in qua ſacratiſsimum
quieſcit Hieronymi cadauer, in ſimul congregatis, ho-
nore debito & veneratione tam debita quàm deuota
primò egomet ſacris indutus veſtibus, ad locum foueæ
in qua corpus venerãdum iacet, accedens, terram cœpi
effodere ſepulturæ, quatenus ſacratiſsimum illud cor-
pus inde ablatũ, in tumulo marmoreo mira pulchritu-
dine vndique decorato (quod hac de cauſa fuerat fabri-
catum) poſtmodũ poneretur. Cum iam fouea foret va-
cua, cunctis cernentibus corpus ſanctiſsimũ in medio
foueæ, tanquã in aëre à nulla parte terram tangens per-
manebat integrum, nec corruptione aliqua violatum.
Quod inde eleuantes enim odore tam vehemẽti & ſua-
ui, quòd talem olfactus hominum nunquã ſenſit, collo-
cauimus in altari, quatenus à populo reliquię ſanctiſsi-
mæ viderentur. Quot autem illo die me cunctiſq; qui
aderant aſtantibus ſunt peracta miracula glorioſa, expli-
care ea nullatenus compos eſſem. Cęci ſedecim illas re-
liquias tangentes facie, viſum protinus receperunt. Tres L
pręcipuè dæmoniaci catenis vincti, in illam Eccleſiam
plurimorum hominum manibus deportati, ſunt proti-
nus liberati. Mulieris cuiuſdam viduæ pauperculæ pue-
rulus, eius vnicus filius, in Eccleſia fuit præ gentium
multitudine ſuffocatus, quẽ mater mortuum inueniẽs,
dolens & lugens, mox in vlnis puerile cadauer ad fo-
ueam in qua ſepultum fuerat corpus Hieronymi glo-
rioſi, deferens, eum in foueã proiecit, hæc dicens verba:
Sancte Hieronyme glorioſe, hinc nõ recedam, donec
reſtituas mihi vnicum meum filium, quem amiſi. Mira-
bilis certe deus in ſanctis ſuis, faciens prodigia inſueta.
Statim vt terram extincti pueruli corpus tetigit, eidem
anima eſt coniuncta. Quidam vir corpus cuiuſdã ſui
filij de ſepultura in qua per triduũ iacuerat, extractum,
mox ad foueam illam detulit, & illud in foueam ſic
proiecit: qui iuuenis fuit illico vitæ priſtinæ reſtitutus.
Innumerabilia pene forent miracula, quæ peracta ſunt
à mane vſque ad veſperas, quo quidem tempore glo-
rioſum Hieronymi cadauer de fouea diſſepultum in
altari extitit collocatum. Sed tamen ad huiuſmodi mi-
racula vlterius non procedam. Vnum quod nocte ſe- M
quenti accidit, non ſilebo.

IN hora ergo veſpertina corpus illud ſacratiſsimum
in monumento quod præparauimus, poſuimus: ſed
mane monumentum vacuum eſt inuentum, & cor-
pus ſanctiſsimum foueæ priſtinæ inuenimus reſtitu-
tum. Quod dum ego plurimum admirarer, nocte ſe-
quenti mihi dormienti beatus Hieronymus apparens
in viſione, plurima mihi grandia patefecit: ſed inter
cætera, talia mihi verba dixit, Noueris Cyrille, quòd
corpus meum de fouea in qua iacet, nullatenus extra-
hetur, quouſque ciuitas Hieruſalem ab infidelibus ca-
pietur: quo quidem tempore Romam delatum, ibidem
multo tempore requieſcet. Ad hæc expergefactus, quæ
viderã, cunctis Epiſcopis & aliis viris catholicis enar-
raui. Quid & quando hæc euenient, aliter non agno-
ſco. Si quid vtile aut bonum in hac epiſtola dixi, non
meis, ſed glorioſiſsimi Hieronymi meritis imputetur.
Si quid verò ſuperfluum inutile & non bonum: ſolùm
meæ inſipientiæ & negligentiæ cauſa hoc accidiſſe, ab
omnibus iudicetur. Mei Auguſtine chariſsime in tuis
orationibus memor eſto.

FINIS.

A *Epiſtolæ ſequentes X X I. ſunt primùm editæ Lutetiæ anno domini. 1555.*

Auguſtinus Bonifacio comiti vitam Chriſtianorum compendio depingit: oſtendens obiter Chriſtiano pro pace publica arma tractare licere. Videtur miſſa eſſe cum Epiſtola. L. cuius initium ad eundem Bonifacium eſt, Laudo & gratulor. *Epiſtola. I.*

DOMINO eximio, & meritò inſigni atque honorabili filio Bonifacio, Auguſtinus in domino ſalutem. Iam reſcripſeram charitati mæ, ſed cum Epiſtolæ dirigendæ occaſio quæreretur, ſuperuenit dilectiſsimus filius meus Fauſtus pergens ad eximietatem tuam. Qui cum ipſas literas quas iam feceram, accepiſſet tuæ beneuolentiæ perferendas, ſuggeſsit mihi multum te deſiderare vt aliquid tibi ſcriberem quod te ædificet ad ſempiternam ſalutem, cuius tibi ſpes eſt in domino noſtro Ieſu Chriſto: & mihi quanuis occupato, tantum inſtitit, vt facere non differrem, quantum ſcis quòd te B ſynceriter diligat. Feſtinanti ergo vt occurrerem, malui feſtinanter aliquid ſcribere, quàm religioſum tuum deſiderium retardare, domine eximie, & meritò inſignis atque honorabilis fili. Quod ergo breuiter poſſum dicere, Dilige dominum deũ tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota virtute tua: & dilige proximum tuum tanquam te ipſum. Hoc eſt enim verbum *Matt.22.* quod breuiauit dominus ſuper terram, dicens in Euan- *Marc.12.* gelio, In his duobus præceptis tota lex pendet & Pro- *Luca.10.* phetæ. In hac ergo dilectione quotidie profice, & orando & bene agendo, vt ipſo adiuuante, qui tibi eam præ- *Roma.5.* cepit atque donauit, nutriatur & creſcat, donec hæc te perfecta perficiat. Ipſa eſt enim charitas, quę (ſicut Apoſtolus dicit) diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum *Roma.13.* ſanctum qui datus eſt nobis. Ipſa eſt de qua iterũ dicit, *Gala.5.* Plenitudo legis, charitas. Ipſa eſt per quam fides operatur: vnde iterum dicit, Neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur. In hac ergo omnes ſancti patres noſtri & Patriarchæ & Prophetæ & Apoſtoli placuerunt deo. In hac omnes veri martyres vſque ad ſanguinem contra C diabolum certauerunt: & quia in eis non refriguit nec defecit, ideo vicerunt. In hac omnes fideles boni quotidie proficiunt, peruenire cupientes non ad regnũ mortalium, ſed regnum cœlorum: non ad temporalem, ſed ad ſempiternam hæreditatem: non ad aurum & argentum, ſed ad diuitias incorruptibiles angelorum: non ad aliqua bona huius ſeculi, (in quibus cum timore viuatur, nec ea quiſquam ſecum poteſt auferre dum moritur.) ſed ad videndum deum. Cuius ſuauitas & delectatio excedit omnem non ſolùm terreſtrium, verumetiã cœleſtium corporum pulchritudinem: excedit omnẽ decorem animarum quãtumlibet iuſtarum atque ſanctarum, excedit omnem ſpeciem ſupernorum angelorum atque virtutum, excedit quicquid de illo nõ ſolum dicitur, verumetiam cogitatur. Neque hãc tam magnã promiſsionem, quia valde magna eſt, ideo deſperemus, ſed potius quia valde magnus eam promiſit, acceptu- *† fidamus.* ros nos eſſe credamus. † Sicut enim dicit beatus Ioan- *1.Ioan.3.* nes Apoſtolus, filij dei ſumus, & nõdum apparuit quid erimus: Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eum ſicuti eſt. Noli exiſtimare neminem deo placere poſſe, qui in armis bellicis militat. In his erat ſanctus Dauid, cui dominus tam magnum perhibuit teſtimonium. In his etiam plurimi illius temporis iuſti. In his erat & ille Centurio qui domino di- D xit, Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed *Matth.8.* tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habẽs ſub me milites, & dico huic vade, & vadit: & alij veni, & venit: & ſeruo meo fac hoc, & facit. de quo & dominus, Amen, inquit, dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſraël. In his erat & ille Cornelius, ad quem miſſus angelus *Act.10.* dixit, Corneli, acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ, & exauditæ ſunt orationes tuæ. vbi cum admonuit, vt ad beatum Petrum Apoſtolum mitteret: & ab illo audiret quæ facere deberet. Ad quem Apoſtolum vt ad eum veniret, etiam religioſum militem miſit. In his erant & illi qui baptizandi cum veniſſent ad Ioannem ſanctum domini præcurſorem, & amicum ſponſi, de quo domi- *Matt.11.* nus ipſe ait, In natis mulierum non ſurrexit maior *Luc.3.* Ioanne Baptiſta: & quæſiſſent ab eo quid facerent: reſpondit eis, neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Non eos vtique ſub armis militare prohibuit, quibus ſuum ſtipendium ſufficere debere præcepit. Maioris quidem loci ſunt apud deum qui omnibus iſtis ſecularibus a- E ctionibus derelictis etiam ſumma continentia caſtita- *1.Cor.7.* tis ei ſeruiunt: Sed vnuſquiſque, ſicut Apoſtolus dicit, proprium donum habet à deo, alius ſic, alius autem ſic. Alij ergo pro vobis orando pugnant contra inuiſibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra viſibiles Barbaros. Vtinam vna fides eſſet in omnibus, quia & minus laboraretur, & facilius diabolus cum angelis ſuis vinceretur. Sed quia in hoc ſeculo neceſſe eſt vt ciues regni cœlorum inter errantes & impios tẽtationibus agitentur, vt exerceãtur, & tanquam in fornace ſicut aurum probentur, non debemus ante tempus velle cum ſolis ſanctis & iuſtis viuere, vt hoc ſuo tempore mereamur accipere. Hoc ergo primum cogita quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipſa corporalis donũ dei eſt. Sic enim cogitabis de dono dei non facere contra deum, fides enim ſi quando promittitur, etiam hoſti ſeruanda eſt, contra quem bellum geritur, F quanto magis amico pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum neceſsitas, vt liberet deus a neceſsitate, & conſeruet in pace. Non enim pax quæritur vt bellum excitetur, ſed bellum geritur vt pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos *Matt.5.* expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici, ait dominus, quoniam ipſi filij dei vocabuntur. Si autem pax humana tam dulcis eſt pro tẽporali ſalute mortalium, quanto eſt dulcior pax diuina pro æterna ſalute angelorũ? Itaque hoſtem pugnantem neceſsitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & reſiſtenti violentia redditur, ita victo vel capto miſericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur. Ornet mores tuos pudicitia cõiugalis, ornet ſobrietas & frugalitas. Valde enim turpe eſt, vt quem non vincit homo, vincat libido: & obruatur vino, qui non vincitur ferro. Diuitiæ ſeculares ſi deſunt, non per mala opera quærantur in mundo: ſi autem adſunt, per bona opera ſeruentur in cœlo. Animum virilem & Chriſtianum nec debent ſi accedunt extollere, nec debent frangere ſi recedunt. Illud potius *Matth.6.* cogitemus quod dominus ait: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum: & vtique cum audimus vt cor ſurſum habeamus, non mendaciter reſpondere debemus quod noſtri quia reſpondemus: & in his quidem bene ſtudioſum te eſſe cognoui, & fama tua multum delector, multumq; tibi in domino gratulor, ita vt hæc Epi-

G ſtola magis tibi ſit ſpeculum, vbi qualis ſis videas, quàm vbi diſcas qualis eſſe debeas: veruntamen quicquid ſiue in iſta ſiue in ſcripturis ſanctis inueneris quod tibi ad bonam vitã adhuc minus eſt, inſta vt acquiras & agendo & orando: & ex iis quæ habes, gratias age deo tanquam fonti bonitatis vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi humilitatem. Si-
Iac.1. cut enim ſcriptũ eſt, Omne datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendẽs à patre luminum. Quantuncunque autẽ in dei & proximi charitate atque in vera pietate profeceris, quandiu in hac vita conuerſaris, ſine peccato te eſſe non credas. De ipſa
Iacobi 7. quippe legitur in literis ſanctis, Nunquid non tentatio eſt vita humana ſuper terram? Proinde quoniam ſemper, quàm diu es in hoc corpore, neceſſarium eſt tibi in
Matt.6. oratione dicere quod dominus docuit, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: memẽto cito ignoſcere ſi quis in te peccauerit, & à te veniam poſtulauerit, vt veraciter poſsis orare, & peccatis tuis veniam valeas impetrare. Hæc dilectioni tuæ feſtinãter quidem ſcripſi, quoniam me feſtinatio perlatoris vrgebat: ſed deo gratias ago, quoniã bono deſiderio tuo qualitercunque non defui. Sempee te mi-
H ſericordia dei protegat, domine eximie, & meritò inſignis atque honorabilis fili.

Euodius Auguſtino quæſtionem proponit de ratione & deo, rationis cum deo coæternitatem aſtruens. Apparet hanc ſeorſum Epiſtolæ incluſam tranſmiſſam eſſe. Epiſtola. II.

EVodius Auguſtino Epiſcopo Salutem.

Perfecta ratio illa eſt, quæ omnium rerum præſtat ſcientiam: & maxime æternarum rerum, quæ intellectu comprehenduntur. Hanc æternam eſſe, æternam eſſe debuiſſe, æternum illud eſſe, quod nec cœpit, nec mutatur, nec variatur, ipſa docet atque oſtendit ratio: quam neceſſe eſt eſſe æternam, non ſolùm quòd æterna doceat & demonſtret, ſed multo magis quòd ipſa æternitas non poteſt eſſe ſine ratione. Quæ arbitror non eſſet æternitas, ſi ratio ipſa æterna nõ fuiſſet. Deinde deum eſſe vel eſſe debuiſſe, nec aliter fieri quàm vt deus eſſet, ratio demonſtrat. Quæ vtique, ſiue eſſent qui hoc ſcirent, ſiue non eſſent, tamen, cum æternus ſit deus, dubitandum non eſt æternam eſſe rationem, quæ deum eſſe oportuiſſe intenderet, & ita, vt illi ſe demonſtraret eſſe coæternam. Sunt autem quædã
I quæ ratione coguntur vt ſint, vt anterior ſit ratio, & effectus poſterior eius rei quam futuram eſſe oſtendit ratio: vt verbi gratia, Cùm mundus factus eſt, ratio habuit vt fieret mundus. Prior ergo ratio quàm mundus
Ratio & Deus vtrũ alteri præferẽdum. eſt. Ea ergo quæ ſciuit ratio futura eſſe, ſubſecuta ſunt, vt ſit princeps ratio, poſtea mundi operatio. Iam nunc quoniam ratio oſtendit deum eſſe, vel neceſſe eſſe vt deus eſſet, quid cui præponemus? Rationem deo, aut rationem mundo, aut deum rationi, ſine qua deum nullatenus eſſe probabile eſt? Si enim deum eſſe æternum,
Ratio coæterna deo. eſt ratione eſſe æternum, quæ eſt ratio? Ergo aut deus eſt, aut dei eſt, vt ipſa docet ratio: quæ ſi ipſa eſt deus, ratio oſtẽdit deum eſſe rationem, & poſſunt iſta coæua & coæterna eſſe. Si autem dei eſt ſimilitudo hæc ratio, oſtẽdit rationem dei eſſe ſimiliter: & hoc erit coæuum & coæternum. Deum autem eſſe ſimilitee fieri nõ poſſe, niſi eſſet deus, ipſa ratio oſtendit: quæ ratio ſi auferatur (quod dictu nefas eſt) non erit deus, ſi ratio non oſtenderit neceſſe eſſe deum. Tunc ergo deus eſt, cum eſt ratio vt ſit deus. Deus ergo quia eſt: ſine dubio eſt ratio quæ docuit quia eſt. Quid ergo eſt, ſi dici poteſt in deo primum, ratio, an deus? Sed deus non erit, niſi K
fuerit ratio quæ doceat deum eſſe debere. Ratio quoq; non erit, niſi deus erit. Nihil ergo ibi primum & poſtremũ. Natura ergo hęc diuina ſimul quodãmodo habet, & rationem & deum. Vnum autem vnum generat, aut ratio deum, aut deus rationem. Subiectum autem aut in ſubiecto forte dicatur ratio & deus. Deus & ratio vnus in vno. Bene autem deus generat rationem: quia ratio deum eſſe demonſtrat. Intelligitur autem deus à ratione vt filius à patre, & ratio à deo vt pater à filio. Nam & ipſa ratio cum deo deus eſt. Neque enim deus aliquando ſine ratione fuit, aut ratio ſine deo. Tunc enim deus eſt ſi eſt ratio, & tunc filius ſi eſt pater: vt ſi ratio auferatur, ſicut dictum eſt, quod dici fas non eſt, ne ipſe quidem deus eſt. Per eius enim rationem eſt actus & operatio vt ſit deus. Rurſus eadem dicamus. Si ratio non fuit, deus non fuit: & ſi deus non eſt, ratio non fuit. Ratio ergo & deus ſempiterna res: & deus & ratio ſimili modo res ſempiterna. Connexio autem atque vnitio rationis ad deum, & dei ad rationem, patris ad filium, filij ad patrem, principia ſibi quodammodo & cauſas exiſtendi præſtant: quia alterum ſine altero eſſe non poteſt. Deficitur in verbis, & quodcun- L
que dicitur ne ſileatur. Vtrum autem germen rationis deum dicamus, an dei germen rationem, quia nec fructus ſine radice eſſe poteſt, nec ſine fructu radix aliquid eſt, ſimilitudo ſit ducta: vt quidam intelligentiæ de deo ſignetur, viuit enim & in grano tritici ratio fœcundans, quo ſterile non ſinitur eſſe. Sed iterum ſi granum tritici non eſſet, ex qua re iſta produceret, ratio non haberet. Cum igitur ratio quæ deus eſt aut oſtendat deum rationem, aut rationem eſſe deum, vnum quodammodo alterum oſtendens: non oſtenditur pater niſi per filium, nec filius oſtenditur niſi per patrem: & tunc quaſi in ſilentio fit filius, quando per patrem venitur ad filium, vt vnum quodammodo abſcondatur, alterum demonſtretur: vt demonſtrans ſe vnus, demõſtret & alterum, nec poſsit vnus ſciri, vt lateat alter: quia qui me videt, inquit, videt & patrem: & nemo ve- *Ioan.14.*
nit ad patrem, niſi per me: & nemo venit ad me, niſi quem pater attraxerit. Arduum vehementérque difficile negocium iniuimus, vt aliquid de deo non intelligentes intelligeremus. Tamen quemadmodum omnia quæ ſunt, ſine quadam ſpecie non intelliguntur, & incognoſcibilia ſunt: ſic multo magis ſine filio, hoc eſt ſi- M
ne ratione incognitus eſt deus. Quid enim? An aliquãdo ſine ratione pater alogus fuit? Quis hoc audeat dicere? Cognoſcẽdum itaque ratione deum vnum ex vno, vel vnum in vno ſimul vnum eſſe: quia vnus eſt deus, cui neceſſe eſt illam ineſſe dilectionem, quia ſemper habendam ipſa ratio docet vel deus præcipit dilectionem exhibendam eſſe.

Euodius Auguſtino, de eo quod ad Voluſianum ſcripſerat de Virginis conceptione, Si ratio quæritur, &c. Et de eo quod ad Italicam ſcripſerat, dei ſubſtantiam oculis corporeis cerni non poſſe. Epiſtola III.

EVodius Auguſtino Epiſcopo Salutem.

Per Iobinum qui ad poſſeſsionem Marcianenſem miſſus erat, dudum vnam quæſtionẽ de ratione & deo miſſa Epiſtola mea interro- *Quæ ſunt*
gaui, cuius adhuc reſponſum non merui. Sed quia epi- *in ordine*
ſtolas ſanctitatis tuæ, vnam ad illuſtrem virum Voluſia- *Epiſtola-*
num, & alterã ad Italicam illuſtrẽ in Chriſto fœminam *rũ præce-*
in manib⁹ legẽtes habuimus, occurrit quod in Epiſto- *dentium*
3. & 6.
la de

A la de domini Ieſu Chriſti dei noſtri carnali in virgine conceptione, & ex ea natiuitate poſuiſti: Si ratio quæritur, non erit mirabile: Si exemplum poſcitur, non erit ſingulare: & viſum eſt poſſe de omni natiuitate & hominis vel cuiuſlibet animantis tale aliquid dici. Si ratio enim eius quæratur, non indagabitur, & erit mirabile: & ſi exemplum poſcatur, quia nihil tale ſit in exēplis, erit ſingulare. Neque enim quis conuentus viri & fœminæ vel cuiuſlibet conceptionis aliquādo, quod in ſecreto formatur, ratione poterit exponi. Aut verò ſeminum ex terra naſcentiū, primitus putreſcētium, poſtea fructificantium vlla ratio inuenietur. Non enim & hoc mirabile nō eſt, vermē vnum ſine vllo parēte, ſi ad ſingularitatē aliquid requiratur, intra pomū virgineo conceptu formatum, perfectū inueniri? vnde ad exemplum arbitror dictū, Ego ſum vermis, & non homo. De conceptionibus ergo, ſiue coniunctorū, ſiue ſingulariū, neſcio quænam poſsit ratio exhiberi. Non ergo de conceptione virginis tantū nō redditur, ſed de nulla quidem arbitror cōceptione poſſe perſolni rationem. Sed exemplum poſcitur, Ecce & de vento dicuntur equæ, & de cinere gallinæ, & de aqua anates, & alia nonnulla

Pſal. 21. — Pli. lib. 7. — Vir. geor. 3.

B animalia ſine virili ſemine fœtus proprios edere. Certe ſi integræ non reddunt, tamen poſſunt illibatæ concipere. Quomodo ergo ponitur, ſi exēplum poſcitur, non erit ſingulare, quando tot exempla procedunt? Naſci etiam in corporibus, non ſolùm fœmineis, verumetiam virorum, intrinſecus dico quædam animalia, notū eſt omnibus. Ecce exempla, ecce miracula, de quibus ratio nullaten⁹ redditur. Aut ſi ad hoc redditur, quia in virgine homine nihil tale vnquam contingit, tamen ſunt exempla in aliis rerum naturis, quia nata & ſine ſeminibus concipiuntur, ex quibus penitus ratio reddi nequaquam poteſt. Tamen nec in generatione eſt aliquid tale inuenire quod ſic edat partus, vt integritas naturæ non violetur. Soleo enim audire quòd aranea ſine vlla virili conceptione, & partus corruptione illa omnia fila ex quibus tentis hærere ſolet, ſecundum naturæ ſuæ modum proferat mirabiliter, & ſibi tantū quaſi ſingulari præſtitū eſſe demonſtrat. Ergo ſi & hoc quæratur, non tantum mirabile eſt, & exempla talia rerum dari nullatenus poſſunt. Metuo enim ne ob hoc ipſa præceſſerint in exemplis, vt qui non crediderint virginem concipere poſſe, his exēplis conuincerentur eſſe

C quidem mirabile, ſed tamen non erit ſingulare. Nam omnia dei opera mirabilia: quia in ſapientia facta ſunt. Si ergo hoc nobis obiiciatur, quid reſpōdebimus? Illud etiam me vrget vehemētiſsimè, quod ſic poteſt dici in corporis ipſius domini clarificati ſubſtātia, quia & ipſa poterit videri dei ſubſtantia. Aiſti enim in epiſtola ad Italicam, nō poſſe. Et certum eſt, vt cum rationem reddere cœperimus, quia nō poteſt: hoc nobis obiiciatur, quia ſi quod illa conceptione & natiuitate factum eſt, mirabile eſt & ſingulare, nec ratio quam volūt nec exemplum redditur: quia vnico hoc præſtitum eſt, quemadmodum eis ratio non redditur de cōceptione & generatione, ſed in illo ſolo inuenitur ſingularē: ſic de ei⁹ viſione ratio non reddatur, nec exemplum requiratur, ſed ſoli illi ſingulariter licere diuinitatis ſubſtantiam corpore videre. Sed reſpondebitur rationem poſſe reddi, quia corporea re incorpoream rem nequaquam cernere liceat. Metuo ne reſpondeatur, quia & conceptio illa ratione exponi, & exēplis poſsit firmari. Aut enim in hominibus ratio deficiet, & exempla ceſſabunt, & confirmabunt corpore ſuo vnigenitum videre poſſe

D deum: aut ſi ratio hic reddita fuerit, conſequetur rationem reddi poſſe ab aliquibus nimia ſapientibus viris, & illius cōceptionis & conſequētis generationis. Quid ergo talibus reſpondeatur, percunctor. Non enim certamina ſemino, ſed quemadmodum inſidioſis reſpondeatur, interrogo. Ego tamen ſic credo virginis conceptionem & partum, quo modo ſemper credidi: & corpore quoque clarificato deum videri non poſſe vtcunque ratione colligo. Obuiandum tamen cenſeo hominibus, qui aut ſeditiones ex quæſtionibus ſolent excitare, aut feruenti ſtudio ad diſcendum euigilare. Ora pro nobis. Pax & charitas Chriſti ſanctitatem tuam noſtri memorem perficiat, domine ſancte venerabiliterq; beatiſsime frater.

Auguſtinus Fabiolæ peregrinationem eius moleſte ferenti, de præſentia animorum nexu amicitiæ vinctorum. Eſt corrupta & imperfecta. Epiſtola IIII.

DOMINAE religioſiſsimæ & præſtantiſsimæ & in Chriſti charitate laudabili filiæ Fabiolæ Auguſtinus in domino ſalutem. Quanquā reſcripta reddideris, ſic tamen legi literas ſanctitatis tuæ, vt eis reſpondere debitum duxerim. Doluiſti e-

E nim peregrinationem, qua contingit perpetuo gaudere cum ſanctis, & deſiderium ſupernæ patriæ vbi iam non certarum ſpacio diuidemur, ſed ſemper nimis cōtemplatione lętabimur, meritò pertuliſti: felix es talia fideliter cogitando, amādo felicior: & ideo eris etiam feliciſsima conſequendo. Sed etiam nunc diligentius intuere vnde magis dicamur abſentes, vtrum quia noſtra inuicem corpora non videmus, an quia ſigna non damus & recipimus animorum, quod eſt colloqui. puto enim quòd licet longinquis regionibus corpore ſeparati, ſi noſtras cogitationes noſſe poſſetis, magis eſſemus vobiſcum, quàm ſi vno in loco alterutrum cōſpicātes taciti ſederemus, nullam vocibus ſigna ſenſus intimi proferētes, nullis corporum motibus noſtros animos indicantes. Quocirca intelligis ideo vnumquemque ſibi eſſe præſentiorem quàm alterum alteri, quòd vnuſquiſque ſibi magis quàm alteri notus eſt, non faciem ſuam, quæ niſi aſsit ſpeculum geſtatur & lucet, ſed conſcientiā contuēdo quā & clauſis oculis videt quanta eſt, quia etiam vita, quæ pro magno habetur, noſtra.

Locus corruptus. — Locus corruptus.

Auguſtinus Naucelioni temeritatem Donatiſtarum ex cōdemnatione Feliciani Maximianiſtæ & eiuſdem reſtitutione

F *aſſeuerat, conuincens eadem temeritate eos erga catholicos agere. Et hæc eſt imperfecta, & erat corruptiſsima. Tractat ferè idem quod CLXXII. in numero epiſtolarū.*

Epiſtola V.

DOMINO dilectiſsimo & honorabili fratri Naucelioni, Alipius & Auguſtinus. Cū retuliſſes nobis quid à patre noſtro Clarencio reſponſum fuerit, id eſt, de Feliciano Muſticano non eum negaſſe, & damnatum ab ipſis & poſtea in honore ſuo receptum, ſed innocentem fuiſſe damnatum, quia abſens fuerit, & abſentem ſe fuiſſe probauerit: hoc dicimus, vt ad hoc reſpondeat, quia non licuit damnari inauditum, quem innocentem fuiſſe ipſi modo dicunt qui eum damnauerunt. Aut ergo innocens damnari non debuit, aut nocens recipi dānatus nō debuit. Si innocens receptus eſt innocens dānatus eſt, ſi nocēs damnatus eſt, nocens receptus eſt. Si neſciebant qui illum damnauerunt, vtrū innocens fuerit, arguendi ſunt temeritatis, quia inauditum, innocentē, de quo neſciebant, dānare auſi ſunt: & de præſenti facto intelligimus eadem temeritate illos damnaſſe etiā ſuperiores quos

G traditionis crimine infamauerunt. Si enim potuit ab
ipſis innocens damnari, potuerunt ab ipſis traditores
etiam dici, qui non erant traditores. Deinde idem Fe-
licianus damnatus ab ipſis, multo tempore cum Maxi-
miano communicat. ſi innocens erat quando damna-
tus eſt, quare poſteriore tempore cum ſcelerato Maxi-
miano cõmunicans multos baptizauit extra cõmunio-
nem ipſorum? Teſtes ſunt ipſi qui egerunt apud con-
ſulem, vt idem Felicianus tanquã cum Maximiano de
Baſilica excluderetur. Paruin ergo erat damnaſſe abſen-
tem, damnaſſe inauditum, damnaſſe (ſicut dicũt) inno-
centem, inſuper & additus contra illum Proconſul,
ait, de Eccleſia expellatur. Vel tunc quando illum ex-
pellebant de Eccleſia, fatentur quia inter damnatos &
ſceleratos & Maximianiſtas eum deputauerunt. Quan-
do ergo ille baptizabat homines, Maximiano commu-
nicans, verum dabat, an falſum? Si verum baptiſmum
dabat, qui cũ Maximiano cõmunicabat, quare accuſa-
tur baptiſmus orbis terrarum? Si autẽ falſum baptiſmũ
dabat quãdo cõmunicabat cum Maximiano, quare ſic
ſunt recepti cum illo, quos in ſchiſmate Maximianus
baptizauit, & nemo eos in parte noſtra rebaptizauit?

H *Auguſtinus Palatinum vt terrena (quod iam cœperat) con-temnens, in Chriſti ſapientia ſeſe exerceat adhortatur. Non eſt integra.* *Epiſtola VI.*

DOMINO dilectiſsimo & deſideratiſsimo fi-
lio Palatino, Auguſtinus. Conuerſatio tua
fortior atq; fructuoſior ad dominũ deum no-
ſtrum, magnum nobis attulit gaudium. Elegiſti enim
à iuuentute doctrinam, vt inuenias vſque ad canos ſa-
Sap. 4. pientiam. Cani ſunt ergo ſenſus hominis, & ſenectu-
tis ætas vita immaculata. Quam donet tibi dominus
petenti, quærenti, atque pulſanti, qui nouit bona data
dare filiis ſuis. Quanuis enim abundant tibi adhorta-
tiones, & exhortationes ad viam ſalutis & gloriæ ſem-
piternæ, maximè ipſa gratia Chriſti, quæ tibi ſalubri-
ter in corde tuo locuta eſt, tamen etiam nos pro dile-
ctionis officio, quod tibi debemus, afferimus aliquid ex-
hortationis in hac reſalutatione noſtra, quare non pi-
grum vel dormientem excitemus, ſed prouocemus, in-
citemus, quod currentem ſapere te oportet, fili, vt per-
ſeueres, quia ſapuiſti vt eligens ſit hoc ipſum ſapientiæ
Pſal. 36. tuæ, ſcire cuius donum hoc eſt. Reuela ad dominũ viã
tuam, & ſpera in eum & ipſe faciet: & deducet velut lu-
I men iuſtitiam tuam, & iudiciũ tuum velut meridiem:
ipſe faciet rectos curſus tuos, & itinera tua in pace pro-
ducet. Sicut ſpreuiſti quod ſperabas in ſeculo, ne in abũ
dantia diuitiarum gloriareris, quas more filiorum ſe-
culi huius concupiſcere cœperas, ita nunc ad tollẽdum
iugum domini & ſarcinã eius in virtute tua non con-
fundas. Et illud leue erit, & hæc leuis. Pariter quippe
Pſal. 48. improbantur in Pſalmo, & qui confidunt in virtute
ſua, & qui in abundantia diuitiarum ſuarum glorian-
tur. Ergo diuitiarum gloriam non iam habebas, ſed
quam habere cupiebas, prudentiſsimè cõtempſiſti. Ca-
ue ne tibi ſubrepat in tua virtute confidere: homo es
Hiere. 17. enim, & maledictus omnis qui ſpem ſuam ponit in ho-
mine. Sed planè in deo tuo toto corde confide, & ipſe
erit virtus tua, in qua pius gratusq; confidas, cui dicas
Pſal. 17. humiliter & fideliter, Diligam te domine virtus mea,
1. Ioan. 4. quia & ipſa charitas dei, quæ perfecta foras mittit ti-
morem, non per vires noſtras, id eſt humanas, diffun-
Roma. 5. ditur in cordibus noſtris: ſed ſicut dicit Apoſtolus, per
ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Vigila ergo &
Mar. 14. ora ne intres in tentationem. Ipſa quippe oratio admo-
net te quòd indigeas adiutorio domini tui, ne ſpem be- K
ne viuendi in te ponas. Oras enim non iam vt acci-
pias diuitias & honores præſentis ſeculi, aut aliquid va-
nitatis humanæ, ſed ne intres in tentationem. Quod
vtique ſi homo ſibi præſtare poſſet volendo, non po-
ſceretur orando. Quapropter vt non intremus in ten-
tationem, ſi voluntas ſufficeret, non oraremus: quæ ta-
men ſi deeſſet, nec orare poſſemus. Adſit ergo vt veli-
mus, oremus autem vt valeamus quod voluerimus, cũ
ipſo donãte rectè ſapuerimus. Quod bonum quoniam *1. Cor. 4*
iam accepiſti, eſt vnde gratias agas: quid enim habes
quod non accepiſti? Si autem accepiſti, caue ne glorie-
ris quaſi non acceperis: hoc eſt, quaſi ex te ipſo habere
potueris. Sciẽs autẽ vnde acceperis, ab illo pete vt per-
ficiatur, à quo datum eſt vt inciperetur. Cum timore
itaq; & tremore tuam ſalutem operare. Deus eſt enim *Philip. 2.*
qui operatur in te & velle & perficere, pro bona volun-
tate: quoniam præparatur voluntas à domino, atque ab
ipſo greſſus hominis diriguntur, & viã eius volet. Hæc *Pſal. 36.*
cogitatio ſancta ſeruabit te, vt ſapientia tua pietas ſit:
id eſt, vt ex deo ſis bonus, & Chriſti gratiæ non ingra-
tus. Deſiderant te parentes tui, fideliter congratulan-
tes meliori ſpei tuæ, quam in domino habere cœpiſti.
Nos autem te ſiue abſentem corpore, ſiue præſentem, L
in vno ſpiritu habere cupimus, per quẽ diffunditur cha-
ritas in cordibus noſtris, vt quolibet loco fuerit caro *Roma. 5.*
noſtra, nullo modo ſeparata poſsit eſſe anima noſtra.
Gratiſsime accepimus cilicia quæ miſiſti, vt nos de fre- *Non potuit*
quentanda humilitate oratio non prior ipſe monuiſti. *legi hic lo-*
cus.

Auguſtinus Feliciæ virgini, quæ mala quorundam Eccleſiæ paſtorum vita, non leuiter ſcandalizata fuerat, monens ne ſcandalis offenſa ab Eccleſia recedat. Docta & pia omnino. *Epiſtola VII.*

DOMINAE meritò ſuſpiciendæ & in Chriſti
membris honorãdæ filiæ Feliciæ, Auguſtinus
in domino ſalutem. Non dubito animum
tuum & pro tua fide & pro aliorum infirmitate vel ini-
quitate turbatum, cum ſanctus Apoſtolus plenus vi-
ſceribus charitatis confiteatur & dicat, Quis infirma- *2. Cor. 11.*
tur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego nõ
vror? Vnde etiam ego ipſe compunctus, & pro tua quæ
in Chriſto, ſalute ſolicitus, has vel conſolatorias vel
exhortatorias literas ad tuam ſanctitatem dandas pu-
taui: quoniam in domini noſtri Ieſu Chriſti corpore,
(quod eſt Eccleſia eius, & vnitas membrorum eius) ger- M
maniſsima nobis facta es, quæ tanquã honorabile mẽ-
brum in eius compage diligeris, & nobiſcum illius ſan-
cto ſpiritu viuis. Vnde te admoneo, ne grauius pertur- +
beris his ſcandalis, quæ ideo ventura prædicta ſunt, vt
quando venirent, reminiſceremur eſſe prędicta, & non
eis valde commoueremur. Nam hæc ipſe dominus in
Euangelio ita prędixit. Væ mundo ab ſcandalis. Opor- *Matth. 18.*
tet venire ſcandala: væ autem homini illi per quẽ ſcan-
dalum venit. Qui ſunt ipſi homines niſi de quibus di-
cit Apoſtolus, ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. Alij *Philip. 2.*
ſunt ergo qui propterea tenent paſtorales cathedras, vt
Chriſti gregibus conſulant: alij verò qui propterea in
eis ſedent, vt ſuis honoribus temporalibus & commo-
dis ſecularibus gaudeant. Iſta duo genera paſtorum,
aliis morientibus, aliis naſcentibus, in ipſa catholica
Eccleſia neceſſe eſt vſque ad finem ſeculi, & vſque ad
domini iudicium peruenerint. Si enim temporibus
Apoſtolorum fuerunt tales, inter quos falſos fratres
Apoſtolus gemeret, & diceret, periculis in falſis *2. Cor. 11.*
fratribus: nec eos per ſuperbiam ſepararet, ſed per

tolerantiam

A toleratiam ſuſtineret : quanto magis temporibus no-
ſtris neceſſe eſt vt ſint, cũ de tempore huius ſeculi quod
Matt.24. propinquat ad finem, apertiſsime dominus dicat, quo-
niam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multo-
rum? Sed quod ſequitur, nos debet conſolari & exhor-
Matt.10. tari, Qui perſeuerauerit vſq; in finẽ, hic ſaluus erit. Sicut
autem ſunt paſtores boni, & mali, ſic etiam in ipſis gre-
gibus ſunt boni & mali. Boni ouium nomine ſignificã-
tur, mali verò hædi appellantur, ſed commixti pariter
paſcũt, donec veniat princeps paſtorum, qui dictus eſt
Mat.25. vnus paſtor, & quemadmodum ipſe promiſit, ſeparet
ſicut paſtor oues ab hædis. Nobis enim imperauit con-
gregationem, ſibi autem ſeruauit ſeparationem: quia il-
le debet ſeparare qui neſcit errare. Nã qui ſeparare an-
te tempus, quod ſibi dominus ſeruauit, ſuperbi ſerui fa-
cilè auſi ſunt, ipſi potius ab vnitate catholica ſeparati
ſunt. Nam ſchiſmate immundi mundum gregem vn-
de habere potuerũt? Vt ergo in vnitate maneamus, nec
offenſi ſcandalis palearum, aream dominicam deſera-
mus, ſed potius vſque in finem ventilationis frumenta
perſeueremus, comminutam ſtipulam firmo charita-
tis pondere toleremus. ipſe paſtor noſter in Euangelio
B de paſtoribus bonis nos admonet, vt propter bona o-
pera eorum nec in eis ipſis noſtrã ſpem ponamus, ſed
cum qui tales illos fecit, patrem qui in cœlis eſt glorifi-
cemus, & de paſtoribus malis, quos nomine Scribarum
& Phariſæorum ſignificare voluit, docentes bona, & fa-
Matt.5. ciẽtes mala. Nam de bonis paſtoribus ita loquitur, Vos
eſtis lumen mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper
montem conſtituta, neque accendunt lucernam & po-
nunt eã ſub modio, ſed ſuper candelabrũ, vt luceat om-
nibus qui in domo ſunt. Sic luceat lumen veſtrũ coram
hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificẽt
patrem veſtrum qui in cœlis eſt. De malis autem pa-
Matt.23. ſtoribus oues admonet dicẽs, Super cathedram Moyſi
ſedẽt: quę dicunt facite: quę autẽ faciunt, ipſi facere no-
lite: Dicũt enim, & non faciunt. His auditis oues Chri-
ſti etiã per malos doctores vocẽ ipſius audiunt, & vni-
tatẽ illius non relinquunt: quia bonũ quod eos audiunt
dicere, nõ eſt ipſorum, ſed illius. Et ideo ſecurè oues pa-
ſcuntur, quia & ſub malis paſtoribus paſcuis dominicis
nutriuntur. Non autẽ faciunt malorum facta paſtorum,
quia talia opera non ſunt illius, ſed ipſorum. Quos au-
tem bonos vident, nõ ſolum audiunt bona quæ dicũt,
ſed etiam imitantur bona quæ faciunt. De talibus erat
1.Cor.11. Apoſtolus, qui dicebat, Imitatores mei eſtote, ſicut &
C ego Chriſti. Iſte lumen erat illuminatũ à lumine ſem-
Philip.3. piterno ipſo domino Ieſu Chriſto, & in cãdelabro po-
Gala. 7. ſitum erat, quia in eius cruce gloriabatur: vnde ait, Mi-
hi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu
Chriſti. Et quia non ſua quærebat, ſed quæ Ieſu Chriſti,
quanuis ad imitationem ſuam, quos per Euangelium
genuerat, hortatur, tamen corripit grauiter eos qui per
Apoſtolorũ nomina ſchiſmata fecerunt, & obiurgat il-
1.Cor.1. los qui dicũt, Ego ſum Pauli, ego verò Cephę. Nunquid
Paul' pro vobis, inquit, crucifix' eſt, aut in nomine Pau-
li baptizati eſtis? Hinc intelligim' & bonos paſtores nõ
ſua quęrẽtes, ſed quę Ieſu Chriſti: & bonas oues quanuis
imitẽtur facta paſtorũ bonorum, tamen in eis non po-
nere ſpem ſuam quorũ miniſterio ſunt congregatæ, ſed
in domino potius, cuius ſanguine ſunt redẽptę: vt quã-
do forte incurrerint in paſtores malos, doctrinam il-
lius prædicantes, & ſua mala opera facientes, quę dicũt
faciant, quæ autem faciunt, non faciant: nec propter fi-
lios iniquitatis paſcua deſerant vnitatis. In catholica
enim Eccleſia, quæ non in ſola Africa, ſicut pars Do- D
nati, ſed per omnes gentes ſicut promiſſa eſt dilatatur
atque diffunditur, in vniuerſo mundo, ſicut dicit Apo- Coloſſ.1.
ſtolus fructificans & creſcens, & boni ſunt & mali. Ab
ea verò ſeparati, quàm diu contra illam ſentiunt, boni
eſſe nõ poſſunt: quia etſi aliquos eorum bonos videtur
oſtendere quaſi laudabilis conuerſatio, malos eos facit
ipſa diuiſio: dicente domino, Qui mecum non eſt, ad- Matth.12.
uerſum me eſt: & qui mecũ non colligit, ſpargit. Vnde
& exhortor te domina meritò ſuſcipienda & in Chriſti
membris honoranda filia, vt quod tibi dominus præ-
ſtitit, fideliter teneas, eumq; corde toto diligas, & eius
Eccleſiam, qui te nõ permiſit virginitatis tuæ fructum
cum perditis perdere vel perire. Si enim de iſto ſeculo
exires ſeparata ab vnitate corporis Chriſti, nihil tibi
prodeſſet ſeruata integritas corporis tui. Sed deus qui
diues eſt miſericordia, fecit iuxta te quod in Euange-
lio ſcriptum eſt, cum excuſarent inuitati venire ad cœ-
nam patrisfamilias, inter cætera dicẽs ſeruis ſuis, Exite Lucæ.14.
in vias & ſepes, & quoſcũq; inueneritis cogite intrare.
Tu ergo quanuis dilectionẽ ſynceriſsimã debeas etiam
bonis ſeruis eius, per quorum miniſterium intrare coa-
cta es, in illo tamen debes ſpem ponere qui conuiuium E
præparauit, cui & tu ad vitam æternam beatámque ſo-
ciata es. Ei quippe cõmendans cor tuum & propoſitum
tuum & ſanctam virginitatem tuam, & fidem & ſpem
& charitatẽ tuam, non moueberis ſcandalo quod abũ-
dabit vſque in finẽ, ſed ſtabili robore pietatis ſalua eris,
atq; in domino glorioſa in eius vnitate perſeuerando
vſque in finem. Quomodo autẽ hanc acceperis pro te
ſolicitudinem meam, quam quibus potui literis tibi in-
ſinuare curaui, fac vt nouerim reſcriptis tuis. Dei mi-
ſericordia & gratia te ſemper protegat.

*Auguſtinus, libro quodam ſuo in eam rem conſcripto, Cele-
rem inſtruxerat, mera leuitate Donatiſtas ſe ab Eccleſia
catholica ſegregaſſe. Cui, ſi eo codice ſatisfactum non ſit,
promittit adhuc ſcripta. In fine cum amico quodam
Donatiſta, Celeri ſubdito, conferre rogat.*

Epiſtola VIII.

DOMINO dilectiſsimo meritoq; honorabili
ac ſuſcipiẽdo filio Celeri, Auguſtin' in domi-
no ſalutẽ. Nullam fuiſſe iuſtam cauſam cur
ab orbe terrarum quo Eccleſia catholica ſecundum
Prophetica & Euangelica promiſſa diffunditur, ſe pars
Donati dirimeret, credo quòd magis quoque conſide-
derans prudẽtia tua facillimè intelligit. De qua re, ſi di- F
ligentior diſputatio neceſſaria eſt, memini me ad legẽ-
dum dediſſe beneuolẽtiæ tuæ codicẽ, cũ te petiſſe cha-
riſsimus mihi filius meus Cęcilius intimaſſet, qui codex
non paucis diebus apud te fuit, quẽ ſi rei huius cogno-
ſcẽdæ ſtudio, vt inter occupationes tuas legere ſiue vo-
luiſti ſiue potuiſti, nõ dubito cõperiſſe prudentiã tuam
nõ eos habere quod probabiliter cõtradicãt: & ſi quid
te forte adhuc mouet, quantũ deus donat ac ſinit, forte
poterimus reſpõdere interrogãti, aut ad legendũ itidẽ
ad te dare, domine dilectiſsime meritoq; honorabilis
ac ſuſcipiẽde fili. Quapropter peto vnitatẽ catholicam
regioni Hipponenſi diligentius cõmendes hominibus
tuis maxime Paterno & Mauruſio. Vigilãtiã cordis tui
noui, nec opus eſt, arbitror, plura ſcribere, cũ ſi volueris
facillime poſsis, & quid alij curẽt & caueãt in poſſeſsio-
nibus tuis, & in re tua quid agatur addiſcere. In re tua
eſſe mihi valde affirmatũ eſt amicũ cũ quo cupio cõcor-
dare: peto ſaneas ad hanc rem, vt & inter homines ma-
gnam laudem, & apud deũ habeas magnam mercedem:

G iam enim mihi per quendã vtriuſq; noſtrum medium mãdauerat, ſe neſcio quos violentos ſuos timere ne faceret, quos in re tua & te fauente timere nõ poterit, nec ipſe in eo debes diligere non conſtantiã, ſed planè pertinaciam. Turpe eſt enim mutare ſententiam ſed veram & rectam: nam & ſtultam & noxiam, & laudabile & ſalubre eſt. Sicut autem conſtantia non ſinit hominem deprauari, ſic pertinacia nõ ſinit corrigi: proinde ſicut illa laudanda, ſic iſta eſt emendanda. & PP. quem miſi reliqua tuæ prudentiæ planius intimabit. Incolumẽ fœlicemq; te dei miſericordia tueatur, domine dilectiſsime meritoq; honorabilis ac ſuſcipiende fili.

Auguſtinus, Romulum potentem hominem, quem in Chriſto genuerat, obſecrat ne nimium acerbus & iniuſtus exactor ſit tributorum adminiſtratoribus ſuis ſolutorum: minitans ei, ſi tyrannice exigere pergat, extremum iudicium. Hæc vix legi potuit ex vetere. Vnde & poſt medium epiſtola ſubobſcurior eſt.

Epiſtola IX.

DOMINO dilectiſsimo Romulo filio, Auguſtinus in domino ſalutem. Veritas & dulcis eſt & amara. Quando dulcis eſt, parcit: & quando amara, curat. Si nõ recuſas bibere quod in hac epiſtola offero, probabis quod dixi: vtinam ſicut mihi

H nõ obeſt, ſic nec tibi obeſſet quicquid contumeliarum mihi irrogas. Et vtinam vel tantum tibi obeſſet iniquitas quam miſeris & pauperibus facis, quantũ obeſt ipſis quibus eam facis. Illi ad tempus laborant, tu autem vide quid tibi theſaurizes in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua: cuius miſericordiam deprecor, vt hic te corrigat, quo modo ipſe nouit, potius quàm reſeruet in illũ diẽ quãdo nullus iam erit correctionis locus: vt qui tibi dedit timorẽ ſuum, propter quẽ de te nõ deſpero, aperiat tibi ſenſum, vt videas quæ facis, & exhorreas, & emendes. Parua enim & quaſi nulla tibi videntur, quæ tam mala ſunt, vt quãdo te domita cupiditas ea conſiderare permiſerit, riges lachrymis terram, vt deus miſereatur tui. Aut ſi ego iniquus ſum qui hoc tecum ago, ne miſeri & egeni homines bis reddãt quod debẽt, cũ coloni actori ſuo dederint, ſubditi præpoſito & iubenti ſeruientes, nec ille ſe accepiſſe negare potuerit. Si ergo ego iniquꝰ ſum, quia mihi videtur iniuſtũ vt bis exigantur, qui vix ſemel reddere ſufficiũt fac quod vis. Si autem tu vides quia iniuſtũ eſt, fac quod decet, fac quod deus iubet, &

I ego rogo. Nam pro illis magis nouit ille quem timeo, ſed pro te ipſo te ipſum rogo, vt quomodo ſcriptum eſt

Eccle. 30. Miſerearis animæ tuæ placẽs deo. Et modo quidẽ non rogandus, ſed obiurgandus es. Nam & hoc ſcriptũ eſt,

Apoc. 3. Ego quẽ amo redarguo & caſtigo. Ego tamen ſi pro me rogandus eſſes, forte non te rogarem. Quia verò pro te rogãdus es rogo te iratũ vt parcas tibi, vt tibi placetur ille quẽ rogas. Miſi ad te die ſabbati cum adhuc pranderes, vt nõ proficiſcereris niſi me vidiſſes: renũciaſti ita te eſſe facturũ. Surrexiſti die dominico, & vt audiui veniſti in Eccleſiã, & oraſti, & profectus es, & me videre noluiſti: deus tibi ignoſcat. Quid enim aliud tibi dicã niſi quod ipſe nouit quia cupio? Sed ſcio quia niſi te correxeris, ille iuſtꝰ eſt. Cũ autẽ tibi parcis, & mihi parcis. neq; enim tã miſer ſum & alienus à viſceribꝰ Chriſti, vt non grauiſsimo vulnere feriatur cor meũ, quando ſic agunt quos in eius Euãgelio genui. iterũ dicturus es, Non eis iuſsi vt darent Ponticano, nec poſſent diſtinguere quouſq; ſeruirent, & quouſq; non ſeruirẽt, maxime cum ea peteret quæ ſe debere ſciebant. Tuas autem literas habere debuerunt, quas proferrent exactori, ſi te nolente exigebat, & relegerent ei non ſe debere dare, K

niſi cum tuas literas accepiſſent. Nam ſi verbo aliquando iuſsiſti ne exactori aliquid darent, multũ eſt vt meminerint multum eſt vt tu ipſe memineris, an vere iuſſeris, an ipſis iuſſeris, an aliis, an omnibus: maxime quia etiam nunc alteri actori audiſti datam & ſaluam eſſe ipſam pecuniam, & non tibi diſplicuit quia dederunt. Sed cum ego dixiſſem, quid ſi & iſte interuertiſſet, ab ipſis iterum exigendum erat rurſus? tibi cœpit diſplicere quia dederunt: & cum mihi ſæpe dixiſſes, nunquam te iniunxiſſe vices tuas vel Valerio vel Agineſi, ſubitò cum denuo ageretur quia debuerunt oſtẽdere ſi accreſcere cœperit, & diceret tibi quòd abſens erat: credo excidit tibi, qui mihi toties dixeras, & dixiſti, quia habuerunt Agineſi oſtendere, & ipſius agere arbitrio. Ibi ego cum dixiſſem, certe vices tuas iſtis nõ ſoles iniungere: reſpõdiſti, ſed literas meas habebat Agineſis. quaſi ſemper illi, quibus aliquid iniungis, literas tuas recitẽt ruſticanis hominibus vt credant quia tu iuſsiſti. Sed quia eos vident tibi ſic iungi, nõ vtique credunt temere illos aliquid audere præſumere, niſi à te data poteſtate. Ideo quòd inter iſta incerta non apparet quid iubeas, nec poſſunt firmum aliquid retinere niſi literas tuas habuerint. quas omnibus proferant, & nõ niſi tuis lite- L

ris probatis obtemperent, quando eis aliquid dandum eſt. Sed quid opus eſt tam diu tecũ diſputare, & onerare verbis occupationes tuas, vt fortè cum iraſceris verbis meis, velis ſæuire in homines miſeros? Illis imputabitur ad meritũ bonũ, quia pro ſalute tua, propter quam tibi tanta loquor, te patiuntur iratum: tibi autẽ nolo aliquid grauius dicere, ne putes me nõ timendo, ſed male optando tale aliquid loqui. Time deum ſi nõ vis decipi: ipſum teſtem inuoco ſuper animã meam, plus me tibi timere cũ hæc dico, quàm illis pro quibus apud te intercedere videor. Si credis, deo gratias. Si autem nõ credis, cõſolatur me quod dominꝰ ait: Dicite, pax huic Matt. 10.

domui: & ſi eſt ibi filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra. Si quo minus, ad vos reuertetur. Dei miſericordia te tueatur domine dilectiſsime fili.

Auguſtinus Pancario de presbytero quodam ab hæreticis criminis inſimulato, Pancarij ſcilicet opera, commendat ne eiuſdem presbyteri domus diripiatur. Imperfecta eſt.

Epiſtola X.

DOMINO dilectiſsimo meritóque honorabili M

filio Pancario, Auguſtinus in domino ſalutẽ. Cum antequã veniret religio tua, presbyter Secundinus Germanitianenſibus non diſpliceret, vnde modo factum eſt vt eum (ſicut ſcripſiſti) etiam de neſcio quibus criminibꝰ accuſare parati ſint, neſcio domine dilectiſsime meritoq; honorabilis fili. Veruntamen nullo modo nos poſſumus contẽnere quod presbytero videtur obiicere, tantũ ſi catholici ſunt qui obiiciunt. Nam hæreticorum accuſationes cõtra catholicum presbyterũ admittere nec poſſumus nec debemus. Proinde hoc primo agat prudẽtia tua, vt hæretici non ſint, vbi ante aduentum tuum nõ fuerunt, & audiemus cauſam presbyteri ſicut eam oportet audiri. Illud ſanè moneo, quia dignaris, quoniam & ſalus & exiſtimatio tua chariſsima nobis eſt, & ipſi Germanitianẽſes pertinent ad curã humilitatis noſtræ, vt ea quæ à glorioſiſſimis Imperatoribus impetraſti, & ea quæ apud competentes iudices egiſti, fidenter allegare digneris: vt appareat omnibus nihil te inordinate agere, ne iterum in cauſa veſtra qui de poſſeſsione contenditis, ipſi miſeri

fatigentur,

A fatigentur, & grauius afflicti diſpareant. Simul etiam
commendo, vt eiuſdem presbyteri domus nõ diripia-
tur, neque vaſtetur. Nam de Eccleſia ſua nunciatum eſt
nobis, quòd eã neſcio qui velint deponrre, ſed non pu-
to quòd vllo pacto poſsit hoc à tua religione permitti.

*Hæc epiſtola refutat incomprehenſibilitatem Platonicorum, vi-
deturq́; cum libris Academicorum tranſmiſſa. Eſt, vt alia,
imperfecta. Epiſtola XI.*

HERMOGENIANO, Auguſtinus. Acade-
micos ego ne inter iocandum quidẽ vnquam
laceſſere auderem. quando enim me non tan-
torum virorum moueret authoritas, niſi eos
putarẽ lõge in alia quàm vulgo creditum eſt fuiſſe ſen-
tẽtia? Quare potius eos imitatus ſum quantum valui, q̃
expugnaui, quod omnino non valeo: videtur enim mi-
hi ſatis congruiſſe temporibus, vt ſi quid ſyncetum de
fonte Platonico flueret, inter vmbroſa & ſpinoſa du-
meta potius in poſſeſsionem paucisſimorũ hominum
duceretur, quàm per aperta manans irruentibus paſsim
pecoribus nullo modo poſſet liquidum purúmque ſer-
uari. Quid enim conuenientius pecori eſt, quàm putari
animam corpus eſſe? Contra huiuſmodi homines opi-
B nor ego illam vtiliter excogitatam dei veri artem atq;
rationem: hoc autem ſeculo, cum iam nullos videmus
Philoſophos, niſi forte clanculo corporis (quos quidem
haud cenſuerim dignos tam venerabili nomine) redu-
cendi mihi videntur homines, ſi quos Academicorum
peruerſorum ingenium à rerum comprehenſione ter-
ruit, ſententia in ſpem reperiendæ veritatis: ne id quod
eradicandis altiſsimis erroribus pro tempore accom-
modatum fuit, iam incipiat inſerendæ ſcientiæ impe-
dimento eſſe. Tantum enim tunc variarum ſectarum
ſtudia flagrabant, vt nihil metuendum eſſet, niſi falſi
approbatio. Pulſus autem quiſque illis argumentis ab
eo quod ſe firmum & inconcuſſum tenere crediderat,
tanto conſtantius atque cautius aliud quærebat, quanto
& in moribus maior erat induſtria, & in natura rerum
atq; animorum altiſsima & implicatiſsima latêre veri-
tas ſentiebatur. Tanta porrò nunc fuga laboris & in-
curia bonarum artium, vt ſimul atque ſonuerit, acutiſ-
ſimis Philoſophis eſſe viſum nihil poſſe comprehendi:
dimittant mentes vt in æternum obducant. Non enim
audent viuaciores ſe illis credere, vt ſibi appareat, quod
tanto ſtudio, ingenio, ocio, tam denique multa multi-
C plicíq; doctrina, poſtremò vita etiam longiſsima Car-
neades inuenire non potuit. Si verò etiam aliquantum
obnitentes aduerſus pigritiam, legerint eoſdem libros,
quibus quaſi oſtenditur naturæ humanæ denegata per-
ceptio: tanto tempore indormiſcunt, vt nec cœleſti tu-
ba euigilent. Quamobrem cum gratiſsimum habeam
fidele iudiciũ tuum de libellis meis, tantumq́; in te mo-
menti ponã, vt nec error in tua prudentia, nec in ami-
citia ſimulatio cadere poſsit, illud magis diligẽtius pe-
to cõſideres, mihiq́; reſcribas, vtrum approbes quod in
extremo tertij libri ſuſpicioſius fortaſſe quàm certius,
vtilius tamen, vt arbitror, quàm incredibilius putaui
credendum. Equidem quomodo ſe habeant illæ literæ,
non tam me delectat (vt ſcribis) quòd Academicos vi-
cerim (ſcribis enim hoc amantius fortè quàm verius)
quàm quòd mihi abruperim odioſiſsimum retinaculũ,
quo ab philoſophiæ vbere, deſperatione veri (quod eſt
animi patibulum) refrenabar.

*Adhortatur in hac epiſtola Auguſtinus Zenobium, vt
cœptam inter ſe diſputationem ſemel finiant. Eſt man-
ca, vt præcedentes. Epiſtola XII.*

ZENOBIO Auguſtinus. Bene inter nos cõ- D
uenit, vt opinor, omnia quæ corporeus ſenſus
attingit, ne puncto quidem temporis eodem
modo manere poſſe, ſed labi, effluere, & præ-
ſens nihil obtinere: id eſt, vt Latinè loquar, nõ eſſe. Ho-
rum itaque pernicioſiſsimum amorẽ, pœnarumq́; ple-
niſsimum, vera & diuina philoſophia monet frenare
atq; ſopire: vt ſe totus animus, etiã dũ hoc corpus agit,
in ea quæ ſemper eiuſdemmodi ſunt, nec peregrino
pulchro placent, feratur atque æſtuet. Quę cum ita ſint,
& cum te verum ac ſimplicem, qualis ſine vlla ſolicitu-
dine amari poteſt, in ſemetipſa mens videat, fatemur
tamen congreſſum iſtum atque cõſpectum tuum, cum
à nobis corpore diſcedis, locisq́; ſeiũgeris, quærere nos,
eaq́; dum licet cupere. Quod profecto vitiũ, ſi te bene
noui, amas in nobis: & cum omnia bona optes chariſſi-
mis & familiariſsimis tuis, ab hoc eos ſanari metuis. Si
autem tam potenti animo es, vt agnoſcere hunc laqueũ,
& eo captos irridere valeas, nę tu magnus, atq; alius. Ego
quidẽ quàm diu deſidero abſentem, deſiderari me vo-
lo. Inuigilo tamẽ, quantũ queo, & nitor vt nihil amem
quod abeſſe à me inuito poteſt. Quo cũ officio admo-
neo te interim, qualiſcunq; ſis, inchoatã tecum diſputa- E
tionẽ perficiendã, ſi curę nobiſmetipſis ſumus. Nam eã
cũ Alipio perfici nequaquam ſinerẽ, etiã ſi vellet. Non
vult autem. Non enim eſt humanitatis eius nunc mecũ *Locus cor-*
operam dare, vt inquam, multis poſſemus literis te no- *ruptus.*
biſcum teneamus, neſcio qua neceſsitate fugere tecum.

*Faſtius quidam ære alieno obrutus ad Eccleſiam confugerat,
cuius creditoribus mutua accepta pecunia Auguſtinus ſatiſ-
fecit, cum publica collatione per Chriſti fideles orat Faſtio
impertiri. Epiſtola XIII.*

DOMINIS dilectiſsimis & deſiderantiſsimis
ſanctæ plebi cum miniſtro membris Chriſti,
Auguſtinus in domino ſalutem. Notiſsima
mihi & probatiſsima deuotio ſanctitatis veſtræ in do-
mino noſtro Ieſu Chriſto fiduciam dedit, vt etiam ab-
ſens præſumerem vnde præſens gaudere conſueui. Qui
ſemper ſpiritu vobiſcum ſum, non ſolum quia gratia
domini noſtri Ieſu Chriſti tantæ ſuauitatis flagrare non
ceſſat, ſed etiam quia meipſum, qui vobis in Euangelio
ſeruio, anguſtiam pati non permittitis. Cum enim fra-
ter noſter Faſtius debito decem & ſeptem ſolidorum ab
opinatoribus vrgeretur vt redderet, quod ad præſens F
vnde explicaret ſe, nõ inueniebat, ne corporalem pate-
retur iniuriam, ad auxilium ſanctæ eccleſię conuolauit:
illi etiã exactores cũ proficiſci cogerẽtur, & ideo dila-
tionem dare non poſſent, grauiſsimis me querelis one-
rauerunt, ita vt eis illum traderẽ: aut quod ſibi deberi
oſtendebant, vnde acciperent prouiderem. Cumq́; ob-
tuliſſem Faſtio vt veſtram ſanctitatem de neceſsitati-
bus eius alloquerer, pudore deterritus ne facerẽ depre-
catus eſt. Ita ego maiore neceſsitate coarctatus, à fratre
noſtro Oracedomo decem & ſeptem ſolidos accepi,
quos in cauſam eius continuò dedi, promittente illo
quòd ad certum diem cum eis reddendi poſſet occur-
rere: & conſentiẽte vt ſi non poſſet occurrere, ſermo de
illo fieret ad veſtram miſericordiam, quam fraternam
fratribus exhibere conſueuiſtis. Nunc ergo quoniã ab-
ſens eſt, reſtat vt ſubueniatis, non illi quem nemo com-
pellat abſentẽ, ſed pollicitationi meæ, cuius exiſtima-
tio vobis ſemper eſt præſens. Iam enim dies, ad quem
ſe promiſerat occurſurũ, tranſactus eſt, & ego ei qui ſo-
lidos ſuos fidei meæ cõmiſit, quid reſpondeã nõ inue-
nio, niſi faciã quod me facturũ eſſe promiſi. Sed quo-

G niam non ſum de hac re commonitus, vt die Penteco-
ſtes, quando aderat maior veſtra frequẽtia, ſermonem
inde facerem, peto vt has literas pro lingua mea præ-
ſente habere dignemini, admonente vos & exhortan-
te in cordibus veſtris deo & domino noſtro cui credi-
diſtis, qui nunquam diſcedit à vobis timentibus & ho-
norantibus nomen ſuum, in quo vobis & nos ſemper
coniuncti ſumus, quamuis corpore à vobis profecti eſſe
videamur: qui nobis bonorum operum ſemine meſſem
Galat. 6. vitæ æternæ promittit, dicẽte Apoſtolo, Bonum autem
facientes non deficiamus: tempore enim ſuo metemus
infatigabiles. Itaque dum tempus habemus, operemur
bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei.
Quoniam ergo domeſticus fidei eſt, Chriſtianus fide-
lis, catholicus frater noſter, pro cuius ſupplẽda neceſ-
ſitate vos peto vt faciatis quod dominus imperat, ſine
triſtitia, ſine murmuratione, & cum lætitia & hilarita-
te facite: deo enim creditis, non homini: quia ille pro-
mittit vos nihil eorum quæ miſericorditer facitis, per-
dituros, ſed in illo die cum vſuris immortalibus rece-
pturos. Et quoniã ipſe Apoſtolus dicit, Hoc autẽ dico:
2. Corin. 9. qui parcè ſeminat, parcè & metet. Intelligere debetis tẽ-
H pus eſſe vt domũ vitæ æternæ, cũ adhuc in iſta vita ſu-
mus, feſtinanter & alacriter cõparemus: quia cum finis
ſeculi venerit, non dabitur niſi eis qui fide ſibi hoc me-
ruerunt, antequã videre potuiſſent. Scripſi eis etiã preſ-
byteris, vt ſi quid minus fuerit poſt collationẽ ſancti-
tatis veſtræ, cõpleãt ex eo quod habet Eccleſia, dum ta-
men vos ſecundũ quod placet hilariter offeratis: quia
ſiue de veſtro ſiue de Eccleſia detur, omnia dei ſunt, &
deuotio veſtra dulcior erit theſauris Eccleſiæ: ſicut Apo
Philip. 4. ſtolus dicit, Non quia quæro datũ, ſed requiro fructũ.
Lætificate ergo me, quia de fructib' veſtris gaudere cu-
pio. Vos enim eſtis arbores dei, quas aſsiduis imbribus
& per noſtrum miniſterium rigare dignatur. Tueatur
vos dominus ab omni malo & hic & in futuro ſeculo,
domini dilectiſsimi & deſiderantiſsimi fratres.

*Corrupta & non integra eſt hæc epiſtola, vixq; legi ex ve-
teri potuit. Obiurgat verò Paulum quendam Epiſcopum,
qui Eccleſiam leui ſua vita grauiter offendebat, vt ad
frugem & Epiſcopo dignam vitam redeat.*

Epiſtola XIIII.

DOMINO ſynceriter dilectiſsimo & votis om-
nibus beatificando fratri & cõſacerdoti Pau-
lo, Auguſtinus in domino ſalutem. Iam inex-
I orabilem me non vocares, niſi etiam mendacem puta-
res. Quid enim aliud de animo meo credis, quando
mihi talia ſcribis, niſi me tenere aduerſus te manũ diſ-
cordiæ, & odium deteſtandũ: quaſi in re manifeſta non
1. Corin. 9. caueam, ne aliis prædicans ipſe reprobus inueniar? aut
Luca 6. ita velim eiicere ſtipulã de oculo tuo, vt in meo trabem
nutriam? Nõ eſt quod putas. Ecce iterum dico & teſtor
deum, ſi tu tibi ea velles quæ tibi ego volo, iam olim ſe-
curus in Chriſto viueres, & in nominis eius gloria totã
eius Eccleſiam lætificares. Ecce iam ſcripſi non tantùm
te eſſe fratrem meum, ſed etiam collegam meum. Neq;
enim fieri poteſt, vt non ſit collega meus quilibet Epi-
ſcopus Eccleſiæ catholicæ, qualiſcunq; ſit, nullo Eccle-
ſiaſtico iudicio damnatus. Sed vt tibi cõmunicẽ, nulla
cauſa eſt, niſi quia tibi adulari non poſſum. Tibi enim
maximè debeo, quia in Chriſto Ieſu per Euangeliũ ego
te genui, ſaluhrem mordacitatem charitatis, veraciter
obiurgando. Et ita gaudeo multos in eccleſiam catho-
licã adiuuante domino per te eſſe collectos, vt non de-
beam plangere plures inde diſpergi. Sic enim vulnera-
ſti Eccleſiam Hipponenſem, vt niſi te dominus omni- K
bus curis & ſarcinis ſecularibus expeditum, ad veram
epiſcopalem vitam mecum reuocauerit, tale vulnus ſa-
nari nõ poſsit. Cum autem tu magis magiſq; implicare
te non ceſſes, vt etiam rebus quibus renunciaſti, te poſt
renunciationẽ inſerueris, quod nec apud humanas ip-
ſas leges vllo modo defendi poteſt: & in ea profeſsione
viuere dicaris, cui fragilitas Eccleſiæ tuæ ſufficere non
poſsit: vt quid quæris communionem meam, cum au-
dire nunquam volueris admonitionem meam? An vt
quicquid facis, mihi imputẽt homines, quorũ querelas
ſuſtinere non poſſum? Fruſtra autem ſuſpicaris eos eſſe
obtrectatores tuos, qui tibi ſemper & in vita priore ad-
uerſati ſunt. Non eſt ita, nec mirũ quòd multa te latent.
Sed etiam ſi hoc verũ eſſet, nihil in tuis moribus inue-
nire debuerunt, quod rectè reprehenderẽt, & vnde Ec-
cleſiam blaſphemarent. Adhuc me putas fortaſſe ideo
iſta dicere, quia non accepi ſatisfactionem tuam. Imò
propterea dico, ne ipſe non poſsim ſatis deo facere de
peccatis meis, ſi hoc tibi tacuero. Noui quia cor habes,
ſed & tardum: ſecurũ eſt, & acutũ: cor nihil eſt quando
in terra eſt. Non eſt Epiſcopatus artificium tranſigendæ
vitæ fallacis: docebit te, quod dico, dominus deus, qui L
tibi interclusit omnes vias ad quas illo vti voluiſti, vt
dirigat, &, ſi intelligas, in illam viã propter quam am-
bulandam tibi ſancta ſarcina impoſita eſt.

*Auguſtinus Victori Epiſcopo, concilium Epiſcoporum iure
primatus conuocanti, excuſatoria quare ad concilium non
venturus ſit. Rogat vt prius cum Xantippo Epiſcopo ſu-
per iure primatus & concilij Epiſcoporum conuocandi pla-
cide componat.* *Epiſtola XV.*

DOMINO beatiſsimo & venerabili patri &
conſacerdoti Victorino, Auguſtinus in do-
mino ſalutem. Tractoria ad me decimo idus
Nouembris venit, iam finito die, & me valde indi-
ſpoſitum inuenit, vt occurrere omnino non poſſem.
Veruntamen ſiue imperitiam meam mouerit, ſiue iuſtè
motus ſim, tuæ ſanctitatis & grauitatis eſt arbitrari. Le-
gi in eadem tractoria etiã ad Mauritanas eſſe ſcriptum,
quas prouincias ſcimus nobis nos habere primates.
Quòd ſi & ex eis ad Numidiam conuocandũ eſſet con-
cilium, oportuit vtique vt aliquorum Maurorum Epi-
ſcoporum, qui illic priores ſunt, nomina in tractoria
ponerentur. Quod in iſta tractoria non reperiens, mul-
tum miratus ſum. Deinde ad ipſos Numidas ita per- M
turbato & neglecto ordine ſcriptum, vt nomen meum
tertio loco inuenerim, qui noui quàm poſt multos epi-
ſcopus factus ſum. Quæ res & aliis iniurioſa eſt ſatis,
& mihi inuidioſa. Præterea venerabilis fratar & col-
lega noſter Xantippus Tagonẽſis dicit, quòd eum pri-
matus ipſe contingat, & erga plurimos ſic habetur,
& tales mittit epiſtolas. Qui etiam error ſi facilè in-
ter veſtram ſanctitatem cognoſci & corrigi poteſt, non
debuit tamen in tractoria, quam miſit venerabilitas
tua, nomen eius prætermitti. Quòd ſi in mediis locis
conſcriberetur, & nõ in primo poneretur, multum mi-
rarer: quanto magis mirandum eſt, quòd nulla tibi eius
admemoratio facta eſt, qui maximè ad conciliũ venire
debuit, vt de ipſo primatus ordine, quæ cauſa omnium
Numidarum Epiſcopis Eccleſiarum primatus agere-
tur? His de cauſis etiam venire dubitarẽ, ne fortè falſa
eſſet tractoria, qua tanta peruerſitas appareret: quan-
quã & anguſtia tẽporis & aliæ graues neceſsitates me
multipliciter impedirẽt. Vnde peto beatitudinẽ tuã, vt

A mihi ignoſcas:& primo inſtare digneris, vt inter tuam ſauctimoniam & ſenem Xantippum concorditer conſtet, quis veſtrum debeat conuocare concilium: aut certe (quod ſalubrius arbitror) ſine cuiuſquam præiudicio ambo conuocate collegas veſtros: eos maximè, qui vobis Epiſcopatus ætate vicini ſunt, qui facilè quis veſtrum verum dicat agnoſcant: vt inter vos pauco a eadem præ cæteris quæſtio dirimatur, & erore ſublato minores à cæteris côuocentor: qui nec poſſunt nec debent niſi vobis in hac re tanqnam prioribus credere, & nunc ignorant cui veſtrum potiſsimum credant. Hanc epiſtolam ſignatã miſi annulo qui exprimit faciem hominis attendentis in latus.

Longa & docta eſt hæc Epiſtola, tractans de Baptiſmo paruulorum, contra Pelagium: quem tamen clementer hæc Epiſtola tractat. Hæc per exemplaris vetuſtatem difficulter legi potuit, propter quod in aliquibus locis obſcura eſt.

Epiſtola XVI.

CHARISSIMO filio Marcellino, Augnſtlnus Epiſcopus ſeruus Chriſti ſeruorũq; Chriſti in domino Salutẽ. De quæſtionibus quas mibi B propoſueras, vt ad te aliquid ſcriberem aduerſus eos qui dicunt, Adam etiã ſi non peccaſſet, fuiſſe moriturum, nec ex eius peccato quicquã ad eins poſteros propagando tranſiſſe: maximè propter baptiſmũ paruulorum, quem more piiſsimo atque materno vniuerſa frequẽtat eccleſia: & quòd in hac vita fuerint futuriq; ſint filij hominum, nullum habẽtes omnino peccatum: iam duos prolixos abſoluerã libros, quibus mihi viſus ſum non quidem omnibns omninm occurriſſe in hac cauſa motibus animorũ: (qnod vel à me vel à quoquã vtrum fieri poſsit, ignoro, imò fieri non poſſe non dubito) ſed tamen egiſſe aliquid, quo de his rebus à maioribus traditæ fidei defenſores, cõtra nouitates eorum qui aliter ſentinnt, non inermes vſquequaq; conſiſterent. Verùm poſt paucisſimos dies legi Pelagij quædã ſcripta, *Pelagius.* viri, vt audio, ſancti, & non paruo prouectu Chriſtiani, quæ Pauli Apoſtoli expoſitiones breuiſsimas continerent. Atq; ibi cõperi, cum ad illnm veniſſet locum, vbi dicit Apoſtolus, per vnum hominem peccatum intraſſe *Roma.5.* mundum, & per peccatũ mortem, atq; ita in omnes homines pertranſiſſe: quandam eorum argumentationem qui negant paruulos peccatum originale geſtare, quam C fatcor in illis tam longis voluminibus meis nõ refelli: quia in mentem mihi omnino nõ venerat; quenquam poſſe talia cogitare vel dicere. Quapropter quoniã illi nperi, quod iam certo fine concluſeram, nihil addere volni, & ipſam eiſdẽ verbis quibus eam legi, & quid mihi contra videatur, hnic epiſtolæ inſerendũ putaui. Sic ergo illa argumẽtatio poſita eſt. Hi autẽ, inquit, qui cõtra traducẽ peccati ſunt, ita illam impugnare nitunrur. Si Adæ, inqniunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit: ergo & Chriſti iuſtitia etiam non credentibus prodeſt: quia ſimiliter, imò & magis dicit, per vnum ſaluari, qnàm per vnnm ante perierunt. Huic ergo, vt dixi, argumento in illis duobus libris, quos ad te ſcripſi, nihil reſpõdi: neqne id mihi prorſus redargnendum propoſui. Nũc ergo prius illud attende, quẽadmodum cum dicunt, Si Adæ peccatum etiam non peccantibus nocet, ergo & Chriſti iuſtitia etiam nõ credẽtibus prodeſt: abſurdiſsimũ vtiq; & falſiſsimũ iudicãt, vt Chriſti iuſtitia etiam non credentibus proſit. Vnde putant confici nec primi hominis peccatum paruulis non peccãtibus nocere potuiſſe, ſicut & Chriſti iuſtitia prodeſſe nullis non credentibus poteſt. Dicant itaque, Chriſti iuſtitia qnid baptizatis paruulis proſit. Dicant omnino D quod volũt. Profecto enim ſi ſe Chriſtianos eſſe meminerunt, aliquid prodeſſe non ambigunt. Quodlibet igitur proſit, prodeſſe, ſicut etiam ipſi aſſerunt, nõ credentibus non poteſt. Vnde coguntur paruulos baptizatos in credentium numero deputare, & authoritati ſanctæ vbiq; eccleſiæ cõſentire, quæ fidelium nomine eos cenſet indignos, quibus iuſtitia Chriſti etiam ſecundũ iſtos prodeſſe non niſi credentibns poſſet. Sicut ergo eorum per quos renaſcuntur, iuſtitiæ ſpiritus reſponſione ſua traiicit in eos fidem quã volnntate propria nõdum habere potuerunt: ſic eorum per quos naſcuntur, caro peccati traiicit in eos noxiam, quam nondum vita propria contraxerunt: & ſicut eos vitæ ſpiritus in Chriſto regenerat fideles, ſic eos corpus mortis in Adam generauerat peccatores. Illa enim carnalis generatio eſt, hæc ſpiritalis. Illa facit filios carnis, hæc filios ſpiritus. Illa filios mortis, hæc filios reſurrectionis. Illa filios ſeculi, hęc filios dei. Illa filios iræ, hæc filios miſericordiæ. Ac per hoc illa peccato originali obligatos, iſta omnis peccati vinculo liberatos. Poſtremò ad id quod intellectu perſpicaciſsimo aſſequi non valemus, authoritate diuina E conſentire cogamur: bene quod ipſi nos admonent, inſtitiam Chriſti niſi credentibus prodeſſe non poſſe, & prodeſſe aliquid parunlis cõfitentur. Vnde, vt diximus, neceſſe eſt eos baptizatos in credentiũ numero ſine vlla tergiuerſatione cõſtitnant. Conſequenter igitur ſi nõ baptizentur, inter eos qui nõ credunt erunt. Ac per hoc *1.Ioan.5.* nec vitam habebunt, ſed ira dei manet ſuper eos: quo- *Ioan.3.* niam qui non credit filio, nõ habebit vitam, ſed ira dei manet ſuper eum: & iudicati ſunt, quoniam qui nõ cre- *Mar.16.* dit, iam iudicatus eſt: & cõdemnabuntur, quoniam qoi crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui autẽ non crediderit, condemnabitur. Iam nunc videãt iſti qna iuſtitia tentent vel conenmr aſſerere, non ad vitã æternam ſed ad iram dei pertinere, & diuinitus iudicari atque damnari homines qui ſine peccato ſunt: ſi quẽadmodum proprinm, ita nullum in eis eſt etiam originale peccatum. Iam cęteris quæ Pelagius inſinuat eos dicere, qui cõtra originale peccatum diſputant, in illis duobus prolixi mei operis libris ſatis (quantum arbitror) dilucidéq; reſpõdi. Quod et ſi quibuſdã vel parum vel obſcurum videbitur, dent veniam, & componãt cum eis qui F fortaſſe illud nõ quia parum eſt, ſed quia nimiũ, reprehendunt. Et qui ea quæ pro natura quæſtionũ dilucidè dicta exiſtimo, adhuc non intelligunt, nõ mihi calumnientur pro negligẽtia, vel pro meę facultatis indigentia, ſed deum potius pro accipienda intelligẽtia deprecentur. Veruntamen nos nõ negligẽter oportet aduertere iſtum (ſicut eum qui nouerunt loquuntur) prædicãdum virum, hanc argumentationẽ contra peccati propaginem non ex propria intuliſſe perſona: ſed quid illi dicant qui eam non approbant, intimaſſe. Nec ſolũ hoc quod modo propoſui, eiq; reſpôdi, verùm etiam cætera quibus me in illis libris iam reſpondiſſe recolui. Nam cum dixiſſet, ſi Adæ, inquiunt, peccatum etiam nõ peccantibus nocuit, ergo & Chriſti iuſtitia etiam non credentibus prodeſt: quod in iis quæ reſpõdi, cernis quàm non ſolùm nõ expugnent qnod dicimus, ſed etiam nos admoneant quid dicamus: ſecutus adiunxit, Deinde aiunt, Si baptiſmus mundat antiquum illud delictum: qui de duobus baptizatis nati fuerint, debẽt hoc carere peccato. Non enim potuerunt ad poſteros trãſmittere, quod ipſi minimè habuerunt. Illud quoque addunt, inquit, quia ſi anima non eſt ex traduce, ſed ſola caro, ipſa

G tantùm habet traducē peccati , & ipſa ſola pœnam me-
retur: iniuſtum eſſe dicentes, vt hodie nata anima, non
ex maſſa Adæ , tam antiquum peccatū portet alienum.
Dicunt etiam, inquit, nulla ratione cōcedi, vt deus, qui
ccuſat propria peccata remittit, imputet aliena. Vidés ne, obſe-
lagium. cro , queadmodum hoc totum Pelagius non ex ſua ſed
ex aliorum perſona indiderit ſcriptis ſuis , vſqueadeo
ſciens hanc neſcio quam eſſe nouitatem, quæ contra an-
tiquam Eccleſiæ inſitā opiniouem ſonare nūc cœperit,
vt eam ipſe confiteri, aut verecundatus, aut veritus fue-
rit? Et fortè hoc ipſe nō ſentit, quòd ſine peccato naſca-
tur homo, cui fatetur neceſſariū eſſe baptiſmum, in quo
ſit remiſsio peccatorum: quòd ſine peccato dānetur ho-
mo, quem neceſſe eſt non baptizatum in non credenti-
bus deputari: quia vtiq; ſcriptura Euāgelica fallere non
Mar.16. poteſt , in qua apertiſsime legitur : Qui non crediderit
condēnabitur . Poſtremò quòd ſine pecato imago dei
non admittatur ad regnum dei, quoniā niſi quis rena-
tus fuerit ex aqua & ſpiritu, nō poteſt introire in regnū
dei: atq; ita vel in æternam mortem ſine peccato præci-
pitetur , vel (quod eſt abſurdius) extra regnū dei habeat
H vitam æternam: cum domiuus prædicens quod ſuis in
Matt.25. fine dicturus ſit , Venite benedicti patris mei, percipite
regnum quod vobis paratum eſt ab initio mūdi: mani-
feſtauerit etiam quid ſit ipſum regnū quod dicebat, ita
concludens, Sic ibunt illi in ambuſtionem æternā, iuſti
autem in vitam æternam . Hæc igitur & alia quæ iſtum
ſequuntur errorem , nimium peruerſa & Chriſtianæ re-
pugnantia veritati, credo quòd vir ille tā egregiè Chri-
ſtianus omnino nō ſentiat. Sed fieri poteſt, vt etiā iſto-
rum argumētis, qui contra peccati traducem ſentiunt,
adhuc fortaſſe ita moueatur, vt audire vel noſſe quid
cōtra eos dicatur expectet. Et ideo quid illi dicant, qui
contra peccati traducem ſentiunt, nec tacere voluit , vt
quæſtio diſcutiēda inſinuaretur: & à perſona ſua remo-
uit, ne hoc etiam ipſe ſentire iudicaretur . Ego autē etſi
refellere iſtorum argumenta non valeam, video tamen
inhærēdū eſſe iis quæ in ſcripturis ſunt apertiſsima , vt
ex iis reuelentur obſcura: aut ſi mens nondū eſt idonea
quæ poſsit vel demōſtrata cernere, vel abſtruſa inueſti-
gare, ſine vlla hęſitatione credantur. Quid autem aper-
tius tot tantiſq; teſtimoniis diuinorū eloquiorū, quibus
dilucidiſsimè apparet , nec præter Chriſti ſocietatē ad
I vitam ſalutemq; æternam poſſe quenquam hominum
peruenire, nec diuino iudicio iniuſtè aliquē poſſe dam-
nari, hoc eſt, ab illa vita & ſalute ſeparari? Vnde ſit con-
ſequēs, vt quoniā nihil agitur aliud quando paruuli ba-
ptizantur, niſi vt incorporentur Eccleſiæ, id eſt Chriſti
corpori mēbriſq; ſociētur, manifeſtū ſit eos ad damna-
tionem, niſi eis conſultum fuerit, pertinere. Non autem
damnari poſſent, ſi peccatum vtiq; non haberent. Hoc,
quia illa ætas nullum in vita propria cōtrahere potuit,
reſtat intelligere, vel ſi hoc nōdum poſſumus, ſaltē cre-
dere, trahere paruulos originale peccatum . Ac pec hoc
ſi ambigui aliquid habent verba Apoſtolica, quibus di-
Roma.5. cit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mūdum,
& per peccatū mors, & ita in omnes homines pertrāſiit:
poſſuntq; ad aliam duci transferriq; ſentētiam: nūquid
Ioan.3. & illud ambiguum eſt , Niſi quis renatus fuerit ex aqua
& ſpiritu, non poteſt intrare in regnum dei? Nūquid &
Lucæ.1. illud, Vocabis nomen eius Ieſum : Ipſe enim ſaluum fa-
Matt.9. ciet populū ſuum à peccatis eorum? Nunquid etiam il-
Mar.2. lud, Quia non eſt opus ſanis medicus, ſed ægrotātibus,
hoc eſt , quia non eſt neceſſarius eis qui nō habent pec-
catum, ſed eis qui ſaluādi ſunt à peccato? Nūquid etiam
illud, Quia niſi manducauerint homines carnem eius, Ioan.6.
hoc eſt, participes facti fuerint corporis eius, non habe- K
bunt vitam? His atq; huiuſmodi aliis quæ nūc prætereo
teſtimoniis, diuina luce clariſsimis, diuina authoritate
certiſsimis, nónne veritas ſine vlla ambiguitate procla-
mat, non ſolùm in regnum dei nō baptizatos paruulos
intrare non poſſe, ſed nec vitam æternam poſſe habere
præter Chriſti corpus, cui vt incorporentur, ſacramen-
to baptiſmatis imbuuntur? Nónne veritas ſine vlla du-
bitatione teſtatur, nō ob aliud eos ad Ieſum, hoc eſt, ad
Saluatorem , & ad medicum Chriſtum piis geſtantium
manibus ferri, niſi vt per medicinā ſacramētorum eius
poſsint à peccati peſte ſanari? Quid ergo cunctamur
Apoſtoli verba, de quibus forte dubitamus, etiā ipſa ſic
intelligere , vt iis cōgruant teſtimoniis de quibus dubi-
tare non poſſumus? Quanquam toto ipſo loco , vbi per
vnius peccatū multorum condēnationem, & per vnius
iuſtitiam multorum iuſtificationē Apoſtolus loquitur, Roma.5.
nihil mihi videtur ambigui, niſi quod ait Adā formam
futuri. Hoc enim re vera non ſolùm huic ſententiæ cō-
uenit, qua intelligitur futuros eius poſteros ex eadē for-
ma cum peccato eſſe generatos : ſed etiam in alios & a- L
lios intellectus poſſunt hæc verba deduci . Nam & nos
inde aliud aliquādo diximus, & aliud fortaſſe dicem⁹,
quod tamen huic intellectui non ſit aduerſum , & ipſe
Pelagius non vno modo id expoſuit . Cætera verò quæ
ibi dicuntur, ſi diligenter aduertantur atq; tractētur, ſi-
cut in primo illorum duorum libro vtcunque conatus
ſum , etiam ſi ſubobſcurum pariunt rerum ipſarum ne-
ceſsitate ſermonem , nō tamen poterunt alium ſenſum
habere, niſi per quem factum eſt, vt antiquitus Eccleſia
retineret fideles paruulos originalis peccati remiſsionē
per Chriſti baptiſmum conſequutos. Vnde non imme-
ritò beatus Cyprianus oſtendit quàm hoc ab initio cre-
ditum & intellectum ſeruet eccleſia: qui cum paruulos
à materno vtero recentiſsimos, iam idoneos ad perci-
piendum Chriſti baptiſmum aſſereret , quoniam con-
ſultus fuerat, vtrum hoc ante octauum diem fieri debe-
ret: quantum potuit conatus eſt eos demonſtrare perfe-
ctos: ne quaſi pro numero dierū , quia octauo antea cir- M
cuncidebantur infantes, eos adhuc perficiendos exiſti-
maret . Sed cum magnum eis defenſionis patrocinium
præſtitiſſet , ab originali tamen peccato eos immunes
non eſſe cōfeſſus eſt : quia ſi hoc negaret, baptiſmi cau-
ſam, propter quem percipiēdum eos defendebat, aufer-
ret . Potes ipſam epiſtolam memorati martyris de ba-
ptizādis paruulis legere ſi volueris. Neque enim poteſt
deeſſe Carthagini . Verùm in hac etiam noſtra , quan-
tum præſenti quæſtioni ſatis viſum eſt, pauca inde trāſ-
ferenda arbitratus ſum. Quę prudenter attende. Quan-
tum vero, inquit , ad cauſam infantium pertinet, quos
dixiſti intra ſecundum vel tertium diem quo nati ſunt
conſtitutos, baptizari non oportere, & conſiderandam
eſſe legem circunciſionis antiquę, atque intra octauum
diem eum qui natus eſt, baptizandū & ſanctificandum
non putare : longe aliud concilio ſancto viſum eſt . In
hoc enim quod tu putabas eſſe faciendum , nemo con-
ſenſit, ſed vniuerſi potius iudicauimus nulli hominum
nato miſericordiam dei & gratiam denegādam . Nam
eum dominus in Euangelio ſuo dicat , Filius hominis Ioan.10.
nō venit animas hominum perdere, ſed ſaluare : quan-
tum in nobis eſt , ſi fieri potuerit , nulla anima perden-
da eſt. Aduertis ne quid dicat, quemadmodum ſentiat,
non tantùm carni , ſed animæ quoq; infantis exitiabile
eſſe atque mortiferū, ſine illo ſalutari ſacramento exire

de hac

A de hac vita? vnde ſi iam nihil alind diceret, intelligere
noſtrum fuit, ſine peccaro aninnam perire nõ poſſe. Sed
vide, paulopoſt defendens innocentiam paruulorum,
quid tamen de illis apertiſsimè fateatur. Cęterum ſi ho-
mines, inquit, impedire aliqnid ad cõſecutiontm gra-
tiæ poſſet, magis adultos & prouectos & maiores natu
poſſent impedire peccata grauiora. Porrò autẽ ſi etiam
grauiſsimis delictoribus, & in deum multum ante pec-
cãtibus, cum poſtea crediderint, remiſsio peccatorum
datur, à baptiſmo atq; gratia nemo prohibetur: quanto
magis prohiberi non debet infans, qui recens natus ni-
hil peccauit, niſi quod ſecundum Adam carnaliter na-
tus contagium mortis antiquæ prima natiuitate cõtra-
xit? Qui ad remiſsionem peccatorum accipiẽdum hoc
ipſo facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria,
ſed aliena peccata. Vides quanta fiducia ex antiqua &
indubitata fidei regnla vir tantus iſta loqnitur, quia hæc
documenta certiſsima ideo protulit, vt illud quod erat
incertum, vnde conſuluerat ille cui reſcribit, & vnde
†aliàs, conſtitutũ eſſe. concilij decretum conſenſiſſe† commemorat, vt ſcili-
cet etiam ante octauum diem, ex quo die natus eſſet in-
B fans, eũ, ſi afferretur, baptizare nemo dubitaret: per hæc
firmamenta probaretur? Neque enim hoc tunc quaſi
nouum, aut quaſi aliqua cuiuſquam cõtradictione pul-
ſatum, cõcilio ſtatuebatur ſeu firmabatur, quòd obſtri-
cti originali peccato tenerentur infantes: ſed cum illic
alia conſultatio verſaretur, & diſceptaretur propter le-
gem carnalis circũciſionis, vtrum eos & ante octauum
diem baptizari oporteret: ideo ei qui hoc negabat, ne-
mo conſenſit: quia iam non conſulendum, nec diſce-
ptandum, ſed firmnm certumq; habebatur, animã ſalu-
ti æternæ perituram, ſi hanc vitam ſine illius ſacramen-
ti conſecutione finiret: & quanuis ab vtero recentiſsi-
mi paruuli ſolo reatu eſſent peccati originalis obſtricti,
quare illis etſi multo facilior, quòd alienorũ, ſed tamen
eſſet neceſſaria remiſsio peccatorum. His certis illa in-
certa de octauo die quæſtio diſſolnta eſt, atque in con-
cilio iudicatum, homini nato, ne in æternũ pereat, om-
ni die debere ſuccurri: cum etiam de ipſa carnali circũ-
ciſione ratio redderetur, quòd vmbra eſſet futuri, non
quòd intelligeremus etiam baptiſmum octauo die, ex
qno natus eſt homo, dari oportere: ſed nos in Chriſti
reſurrectione ſpiritaliter circuncidi, qui tertio quidem
C poſt diem paſsionis, in diebus hebdomadarum, quibus
tempora prouoluuntur, octauo, hoc eſt, poſt ſabbatum
primo die à mortuis reſurrexit. Et nũc neſcio cuius no-
uæ diſputationis audacia quidam nobis facere conan-
tur incertum, quod maiores noſtri ad diſſoluenda quæ-
dam, quæ nonnullis videbantur incerta, tanquam cer-
tiſsimum proferebant. Quando enim primitus hoc diſ-
putari cœperit neſcio: illud tamẽ ſcio, quòd etiam ſan-
ctus Hieronymus, qui hodiéque in literis eccleſiaſticis
tam excellentis doctrinæ fama ac labore verſatur, ad
quaſdam ſoluendas in ſuis libris quæſtiones etiam hoc
certiſsimum adhibet ſine vlla diſceptatione documen-
tum. Nam in eo quod in Ionam Prophetam ſcripſit,
cum ad eum veniſſet locum vbi cõmemorantur etiam
paruuli ieiunio caſtigati: Maior, inquit, ætas incipit, vſq;
ad minorem peruenit. Nullus enim abſq; peccato, nec
ſi vnius quidem diei fuerit vita eius, & innumerabiles
anni vitæ illius. Si enim ſtellæ mundę non ſunt in con-
ſpectu dei, quanto magis vermis & putredo, & ij qui
peccato offendentis Adam tenentur obnoxij? Hũc do-
ctiſsimum virum ſi facilè interrogare poſſemus, quàm
multos vtriuſque linguæ diuinarum ſcripturarum tra-
ctatores, Chriſtianarumq; diſputationũ ſcriptores com- D
memoraret, qui non aliud ex quo Chriſti eſt Eccleſia
conſtituta, ſenſerunt, nõ aliud à maioribus acceperunt,
nõ aliud poſteris tradiderunt? Ego quidẽ quanuis lon-
gè pauciora legerim, non memini me aliud audiſſe à
Chriſtianis, qui vtrunq; accipiunt teſtamentum, nõ ſo-
lùm in Eccleſia catholica, verumetiam in qualibet hę-
reſi vel ſchiſmate conſtitutis: non memini me aliud le-
giſſe apud eos quos de his rebus aliquid ſcribẽtes lege-
re potui, qui ſcripturas canonicas ſequerentur, vel ſequi
ſe crederent, credive voluiſſent. Vnde nobis hoc nego-
cium repẽte emerſerit, neſcio. Nam ante paruum tem-
pus à quibuſdam tranſitoriè colloquẽtibus, curſim mi-
hi aures perſtrictæ ſunt, cum illic apud Carthaginem
eſſemus, non ideo paruulos baptizari, vt remiſsionem
accipiant peccatorum, ſed vt ſanctificentur in Chriſto.
Qua nouitate permotus, & quia opportunum non fuit
vt contra aliquid dicerem, & non tales homines erant
de quorũ eſſem authoritate ſolicitus, facilè hoc in trãſ-
actis atque abolitis habui. Ecce cõtra Eccleſiam ſtudio
flammante defenditur: ecce ſcribendo etiam memoriæ
commendatur: ecce res in hoc diſcriminis adducitur, E
vt hinc etiã à fratribus conſulamur: ecce contra diſpu-
tare atque ſcribere cogimur. Ante paucos annos Romæ
quidam extitit Iouinianus, qui ſanctimonialibus etiam Iouinian⁹.
ætate iam prouectiorib⁹ nuptias perſuaſiſſe dicatur, nõ
illiciendo, quò earum aliquam ducere vellet vxorem,
ſed diſputãdo virgines ſanctimoniæ dicatas nihil am-
plius fidelibus coniugatis apud deum habere merito-
rum. Nũquam tamen hoc ei cõmentum venit in men-
tem, vt aſſerere conaretur, ſine originali peccato naſci
hominum filios. Et vtique ſi hoc aſtrueret, multo pro-
cliuius vellent fœminę nubere, fœtus mundiſsimos pa-
ritura. Huius ſanè ſcripta (nã & ſcribere auſus eſt) cum
fratres ad Hieronymum refellenda miſiſſent, non ſo-
lùm in eis nihil tale comperit, verũ etiam ad quædam
eius vana cõfutanda, hoc tanquam certiſsimum de ho-
minis originali peccato (vnde vtique nec ipſum dubi-
tare credebat) inter multa ſua documenta deprompſit.
Id agentis hęc verba ſunt, Qui dicunt ſe, inquit, manere
in Chriſto, debẽt, ſicut ille ambulauit, & ipſi ambulare.
Eligat aduerſarius è duobus quod vult, optionẽ ei da-
mus. Manet in Chriſto, an non manet? Si manet, ita er-
go ambulet vt Chriſtus. Si autem temerarium eſt ſimi- F
litudinẽ virtutũ domini polliceri, non manet in Chri-
ſto: quia non ingreditur vt Chriſtus. Ille peccatum non Eſa 53.
fecit, neque inuẽtus eſt dolus in ore eius: qui cum male-
diceretur nõ maledixit, & tanquam agnus coram ton-
dente ſic non aperuit os ſuum: ad quem venit princeps Ioan. 14.
mundi iſtius, & inuenit in eo nihil: qui cum peccatum
non feciſſet, pro nobis peccatũ eum fecit deus. Nos au-
tem iuxta epiſtolam Iacobi, multa peccamus omnes, & Iacobi. 3.
nemo mundus à peccatis, nec ſi vnius quidem diei fue-
rit vita eius. Quis enim gloriabitur caſtũ ſe habere cor,
aut quis cõfidet mundum ſe eſſe à peccatis? Tenemurq;
rei in ſimilitudinẽ pręuaricationis Adam. Vnde & Da-
uid dicit: Ecce in iniquitatib⁹ cõceptus ſum, & in deli- Pſal. 50.
ctis concepit me mater mea. Hæc nõ ideo cõmemora-
ui, quòd diſputatorum quorumlibet ſentẽtiis tanquam
canonica authoritate nitamur, ſed vt appareat ab initio
vſque præſens ad tempus, quo iſta nouitas orta eſt, hoc
de originali peccato apud Eccleſiæ fidẽ tanta conſtan-
tia cuſtoditũ, vt ab eis qui dominica tractarẽt eloquia,
magis certiſsimum proferretur ad alia falſa refutanda,
quàm id tanquam falſum refutari ab aliquo tẽtaretur.

G Cæterũ in ſanctis canonicis libris viget huius ſentẽtiæ *Roma.5.* clariſsitua & pleuiſsinia authoritas. Clamat Apoſtolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mũduin, & per peccatũ mors: & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Vnde nec illud liquide dici poteſt, quòd peccatũ Adæ etiam non peccãtibus nocuit: cũ ſcriptura dicit: In quo omnes peccauerunt. Nec ſic dicũtur iſta aliena peccata, tanquã omnino ad paruulos non pertineant. Siquidẽ in Adã omnes tunc peccauerunt, quãdo in eius natura illa vi inſita qua hos gignere poterat, adhuc omnes ille vnus fuerunt. Sed dicuntur àliena, quia nondũ ipſi agebant vitas proprias, ſed quicquid erat in futura propagine, vita vnius hominis continebat. Nulla, inquiunt, ratione conceditur, vt deus qui ꝓpria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, ſed ſpiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò, non iam aliena, ſed propria. Aliena quippe erant, quãdo ij qui propagata ea portarent, nondũ erãt. Nũc verò carnali generatione iam eorum ſunt, quibus nondum ſpiritali regeneratione dimiſſa ſunt. Sed ſi baptiſmus, inquiũt, mundat antiquum illud delictum: qui
H de duobus baptizatis nati fuerint, debẽt hoc carere peccato. Nõ enim potuerunt ad poſteros trãſmittere, quod ipſi minime habuerũt. Ecce vnde plerunq; conualeſcit *Error vnde conualeſcit.* error, cum homines idonei ſunt iis rebus interrogãdis, quibus intelligendis nõ ſunt idonei. Cui enim auditori, vel quibus explicẽ verbis, quomodo mortalia vitioſa primordia nõ obſint eis qui aliis primordiis immortalibus inchoati ſunt, & tamẽ obſint eis quos iidem ipſi quibus iam non obſunt, ex eiſdẽ vicioſis primordiis generauerint? Quomodo id intelligat homo, cuius tardiuſculam mentem impedit etiam ſuæ ſentẽtiæ præiudicium, & pernicaciæ grauiſsimæ vinculum? Veruntamẽ ſi aduerſus eos mihi eſſet cauſa iſta ſuſcepta, qui omnino paruulos baptizari prohiberent, aut ſuperfluo baptizari cõtenderent, dicentes eos ex fidelibus natos, parentum meritum neceſſario conſequi: tunc deberem ad hanc opinionem cõuincendam laborioſius fortaſsis & operoſius excitari. Tũc ſi mihi apud obtuſos & contentioſos, propter rerũ naturæ obſcuritatem, difficultas refellendi falſa & perſuadendi vera reſiſteret, ad hæc forte quæ in vſu atque in promptu eſſent exempla cõfugerem, viciſsimq; interrogarem, vt quia eos moueret quo
I modo peccatum quod mundatur per baptiſmum, manrat in eis quos genuerint baptizati. ipſi explicarẽt quo modo præputium, quod per circuncitionem auſertur, maneat in eis quos genuerint circũciſi: quomodo etiã palea, quæ opere humano tanta diligẽtia ſeparatur, maneat in fructu qui de purgato tritico naſcitur. His & talibus forſitan vtcunq; conarer exemplis perſuadere hominibus, qui mũdationis ſacramẽta ſuperfluò filius mũdatorum crederẽt adhiberi, quàm recto conſilio baptizatorum filij baptizẽtur: quamq; fieri poſsit, vt homini habenti vtrunq; ſemen, & mortis in carne, & immortalitatis in ſpiritu, nõ obſit regenerato per ſpiritũ, quod obeſt eius filio generato per carnẽ: ſitq; in iſto remiſsione mũdatũ, quod ſit etiã in illo ſimili remiſsione, velut circunciſione, velut trituratione ac ventilatione mundandũ. Nunc verò quoniã quidem cum eis agimus qui confitentur baptizatorũ filios baptizandos, quãto melius ſic agimus vt dicamus, Vos qui aſſeritis de hominibus à peccati labe mũdatis, ſine peccato naſci filios debuiſſe: cur non attenditis eo modo vobis poſſe dici, de Chriſtianis parẽtibus Chriſtianos naſci filios debuiſſe? Cur igitur eos Chriſtianos fieri debere cẽſetis? Nũquid in eorum parentibus corpus Chriſtianũ nõ erat, quibus K dictum eſt, Neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt *1.Cor.6.* Chriſti? An forte corpus quidẽ Chriſtianũ ex Chriſtianis parẽtibus natum eſt, ſed nõ Chriſtianã animã accepit? Hoc verò multo eſt mirabilius. Nãq; vtrũlibet de anima ſentiatis, quia profecto cum Apoſtolo non eam creditis, antequã naſceretur aliquid egiſſe boni aut mali: aut de traduce attracta eſt, & ſimiliter vt corpus de Chriſtianis Chriſtianum, ſic anima etiã Chriſtiana eſſe debuit, aut à Chriſto creata, vel in Chriſtiano corpore, vel propter Chriſtianũ corpus, Chriſtiana debuit creari ſeu mitti. Niſi fortè dicetis Chriſtianos homines Chriſtianum corpus gignere potuiſſe, & ipſum Chriſtũ animam Chriſtianã nõ potuiſſe procreare. Cedite itaq; veritati, & videte, ſi fieri potuit (quod & vos fatemini) vt de Chriſtianis non Chriſtianus, de membris Chriſti nõ membrum Chriſti, atque (vt occurramus etiam omnibus, qui licet falſo, quocunq; religionis nomine detinẽtur) de cõſecratis nõ conſecratus, ita etiã fieri, vt de mũdatis nõ mũdatus naſcatur? Quid reſpõdebitis quare de Chriſtianis nõ Chriſtianus naſcatur, niſi quia non facit generatio ſed regeneratio Chriſtianos? Hãc igitur vo- L bis reddite rationẽ: quia ſimiliter à peccatis nemo naſcendo, ſed omnes renaſcẽdo mundãtur. Ac per hoc de hominibus ideo mundatis quoniam renatis, homo qui naſcitur renaſcitur, vt etiã ipſe mundetur. Potuerunt enim parẽtes ad poſteros trãſmittere quod ipſi minime habuerunt. nõ ſolũ ſicut frumẽta paleam, & præputium circunciſus, ſed etiã (quod & vos dicitis) fideles infidelitatẽ in poſteros traiciunt, quod iam nõ eſt illorum per ſpiritum regeneratorũ, ſed quo in carne generati ſunt mortalis ſeminis vitium. Nã vtique quos paruulos per ſacramentum fidelium fideles faciendos eſſe iudicatis, infideles natos ex parentibus fidelibus non negatis. Atenim ſi anima non eſt ex traduce, ſed ſola caro, ipſa tantùm habet traducem peccati, & ipſa ſola pœnam meretur. Hoc enim ſentiunt iniuſtum eſſe, dicentes, vt hodie nata anima nõ ex maſſa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum. Attende obſecro rem: quemadmodum vir circunſpectus Pelagius. Nam (ex eius libro hæc quæ modo poſui verba tranſcripſi) ſenſit quàm in difficili *Difficilis de anima quæſtio.* de anima quæſtione verſetur. Nõ enim ait quia anima non eſt ex traduce: ſed, ſi anima non eſt ex traduce: re- M ctiſsimè faciens de re tam obſcura (de qua nulla in ſcripturis ſanctis certa & aperta teſtimonia inuenire poſſumus) cunctanter loqui potius quàm fidẽter. Quapropter ego quoq; huic propoſitioni nõ præcipiti aſſertione reſpondeo. Si anima non eſt ex traduce: ergo quæ iſta iuſtitia eſt, vt recẽs creata, & ab omni delicto prorſus immunis, ab omni contagione peccati penitus libera, paſſiones carnis diuerſoſq; cruciatus, & (quod eſt horribilius) etiã dæmonũ incurſus in paruulis ſuſtinere cogatur? Neq; enim aliquid horũ caro ſic patitur, vt non ibi anima potius quę viuit ac ſentit, pœnas luat. hoc enim ſi iuſtũ oſtẽditur, ſic etiã oſtẽdi poteſt, qua iuſtitia in carne quoq; peccati ſubeat originale peccatũ, baptiſmatis ſacramẽto & gratiæ miſeratione mundandũ. Si autẽ illud oſtendi nõ poteſt, neq; hoc poſſe arbitror. Aut ergo vtrũq; occultũ feramus, & nos homines eſſe meminerimus: aut aliàs aliud de anima opus (ſi neceſſe videbitur) cautela ſobria diſputando moliamur. Nunc tantùm illud quod ait Apoſtolus, Per vnum hominẽ peccatum *Roma.5.* intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertrãſiit, in quo omnes peccauerũt: ſic accipiamus, ne tot tantiſq; apertiſsimis diuinarũ ſcripturarum

A rarum teſtimoniis, quibus docemur præter Chriſti ſocietatē, quæ in illo & cum illo ſit cum ſacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitam ſalutemq; æternam adipiſci neminē poſſe: nimis inſipiēter atque infeliciter repugnare iudicemur. Neq; enim alio ſenſu dictum eſt ad Romanos, Per vnum hominē peccatum intrauit mundum, & per peccatū mors, atque ita in omnes homines pertrāſiit: quàm illo quo dictum eſt, ad Corinthios, Per hominem mors, & per hominē reſurrectio mortuorū. Sicut enim in Adā omnes moriūtur, ſic & in Chriſto omnes viuificabūtur. Nemo quippe ambigit, hoc ibi de corpore mortis dictum, quoniā de reſurrectione corporis magna Apoſtoli intentione quæſtio verſabatur: & ideo videtur ibi de peccato tacuiſſe, quia non erat quæſtio de iuſtitia. Hic autē ad Romanos vtrunque poſuit, & vtrūque diutiſsime cōmendauit, peccatum in Adam, iuſtitiam in Chriſto: & mortem in Adam, vitam in Chriſto. Quæ omnia verba ſermonis Apoſtolici, quantū potui ſatiſq; viſum eſt, in primo, vt iā dixi, illorum duorū libro perſcrutatus aperui.

Roma.5.

1.Cor.15.

B Quanquā etiam ibi ad Corinthios locum ipſum de reſurrectione diu tractatum ſic in fine concluſerit, vt nos dubitare nō ſineret mortē quoque corporis merito accidiſſe peccati. Cum enim dixiſſet, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatē: cum autē corruptibile hoc indutum fuerit incorruptionē, & mortale hoc immortalitatem, tūc fiet ſermo, inquit, qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors cōtentio tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Deinde ſubiecit, Aculeus autē mortis eſt peccatū, virtus verò peccati lex. Quia ergo ſicut Apoſtoli apertiſsima verba declarant, eo abſorbetur mors in victoria, quo corruptibile & mortale hoc induet incorruptionē & immortalitatē: id eſt, quo viuificabit deus & mortalia corpora noſtra propter inhabitantē ſpiritū eius in nobis: manifeſtum eſt & huius mortis corporis, quæ reſurrectioni carnis cōtraria eſt, aculeū fuiſſe peccatum. Aculeum autē, quo mors facta eſt, non quē mors fecit. Peccato enim morimur, nō morte peccamus. Sic itaq; dictum eſt aculeus mortis, quomodo lignum vitæ: nō quòd hominis vita faceret, ſed quo vita hominis fieret. Et quomodo lignum ſciētiæ, per quod ſciētia fieret hominis, nō quòd per ſuam ſcientiā faceret homo.

Vbi ſupra.

C Sic ergo & aculeus mortis, quo mors facta eſt, nō quem mors facit. Sic enim dicimus, & poculum mortis, quo aliquis mortuus ſit vel mori poſsit, non quòd moriens mortuúſve cōfecerit. Acule⁹ itaq; mortis peccatum eſt. Peccati punctu mortificatum eſt genus humanū. Quid adhuc quærimus cuius mortis, vtrum animę, an corporis? vtrum primæ, qua nō omnes morimur: an ſecūdæ, qua tunc impij morientur? Nulla cauſa eſt exagitandi quæſtionem, nullus tergiuerſandi locus. Apoſtoli verba quibus id agebat, interrogata reſpōdent. Cum mortale hoc, inquit, induerit immortalitatē, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria: vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis peccatū, virtus verò peccati lex. De reſurrectione corporis agebat, qua abſorbebitur mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc ipſi morti inſultabitur, quę in victoria reſurrectione corporis abſorbebitur: tunc ei dicetur: Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors acule⁹ tuus? Morti ergo corporis hoc dicetur: hāc enim abſorbebit victorioſa immortalitas, cum mortale hoc immortalitatem induetur. Morti, inquā, corporis hoc dicetur, vbi eſt victoria tua, qua omnes ſic viceras vt etiam dei filius tecum cōfligeret, teq; nō vitādo ſed ſuſcipiendo ſuperaret? Viciſti in morientibus: victa es in reſurgentibus. Victoria tua qua abſorbueras corpora morientium, tēporalis fuit: victoria noſtra qua in corporibus abſorpta es reſurgentium, æterna cōſtabit. Vbi eſt aculeus tuus? hoc eſt, peccatū, quo puncti & venenati ſum⁹, vt etiā in corporib⁹ noſtris fieres, & ea tam longo tempore poſsideres. Aculeus autē mortis eſt peccatum, virtus verò peccati lex. Peccauimus in vno omnes, vt moreremur in vno omnes: accepim⁹ legē, non vt emendati eo finiremus peccatū, ſed vt trāſgreſsione augeremus. Lex enim ſubintrauit, vt abūdaret peccatum. Et cōcluſit ſcriptura omnia ſub peccato. Sed deo gratias qui dedit nobis victoriā per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt vbi abundauit delictum, ſuperabundaret gratia: atque vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus, & vinceremus mortē per immortalē reſurrectionē, & aculeum eius peccatū per gratuitam iuſtificationem. Nemo itaque de hac re fallatur & fallat. Omnes adimit atq; aufert iſte ſanctę ſcripturæ ſenſus manifeſtus ambages. Quēadmodū ab origine trahitur mors in corpore mortis huius, ſic ab origine tractum eſt peccatum in hac carne peccati.

1.Cor.15.

D

Roma.6.

E Propter quod ſanādum & propagine attractum, & volūtate auctum, atque ad ipſam carnē reſuſcitandā medicus venit in ſimilitudine carnis peccati: qui nō eſt opus ſanis, ſed ægrotātibus: nec venit vocare iuſtos, ſed peccatores. Proinde quod ait Apoſtolus, cum fideles moneret vt ſe ab infidelibus cōiugibus nō diſiungerent: Sanctificatus eſt enim vir infidelis in vxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre: alioquin filij veſtri immūdi eſſent, nunc autē ſancti ſunt. Aut ſic eſt accipiendum, quemadmodum & nos alibi, & Pelagius cum eandē ad Corinthios epiſtolā tractaret expoſuit, quòd exēpla iam præceſſerāt & virorum quos vxores, & fœminarū quas mariti lucrifecerant Chriſto, & paruulorum ad quos faciendos Chriſtianos voluntas Chriſtiana etiam vnius parentis euicerat: aut ſi (quod magis verba Apoſtoli videntur ſonare & quodammodo cogere) aliqua illic intelligenda eſt ſanctificatio qua ſanctificabantur vir vel mulier infidelis in cōiuge fideli: & qua ſancti naſcebātur filij fidelium, ſiue quia in mēſtruo cruore mulieris à cōcubitu cōtinebat, quicunque vir vel fœmina id in lege didicerat.

1.Cor.6.

F Nam hoc Ezechiel inter illa præcepta ponit, quæ nō figuratè accipiēda ſunt, ſiue ꝓpter aliā quālibet quæ ibi aperte propoſita non eſt, ex ipſa neceſsitudine cōiugiorum atque filiorum ſanctitatis aſpergine: Illud tamen ſine dubitatione tenendum eſt, quęcunque illa ſanctificatio ſit; nō valere ad Chriſtianos faciēdos, atque ad dimittēda peccata, niſi Chriſtiani & Eccleſiaſtici inſtitutione ſacramenti efficiantur fideles. Nā nec coniuges infideles, quālibet ſanctis & iuſtis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundātur, quę à regno dei ſeparatos in damnationē venire compellit: nec paruuli, de quibuſlibet ſanctis iuſtiſq; procreati, originalia peccati reatu abſoluuntur, niſi in Chriſto fuerint baptizati. Pro quibus tanto impēſius loqui debemus, quāto pro ſe ipſi minus poſſunt. Id enim agit iſta diſputatio, cōtra cuius nouitatē antiqua veritate nitendum eſt, vt infantes omnino ſuperfluò baptizari videātur. Sed aperte hoc non dicitur, ne tā firma ſalubriter Eccleſiæ conſuetudo violatores ſuos ferre non poſsit. Sed ſi pupillis opem ferre præcipiamur, quāto magis pro iſtis laborare debemus, qui deſtitutiores & miſeriores pupillis etiam ſub parētib⁹ remanebūt, ſi eis Chriſti gratia denegabitur, quam

G per ſe ipſi flagitare nō poſſint? Illud autē quod dicunt, ſine vllo peccato aliquos homines iam ratione vtentes in hoc ſeculo vixiſſe vel viuere: optādum eſt vt fiat, conandum eſt vt fiat, ſupplicandum eſt vt fiat, non tamen quaſi factum fuerit confidendum. Hoc enim optātibus & conantibus & digna ſupplicatione deprecantibus, quicquid remanſerit peccatorū, per hoc quotidie ſoluitur, quod veraciter in oratione dicimus: *Matt. 6.* Dimitte nobis debita noſtrā, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quam orationē quiſquis cuilibet homini ſancto & dei voluntatē ſcienti atque facienti, præter vnum ſanctum ſanctorum, dicit in hac vita neceſſariam nō fuiſſe, multū errat nec poteſt omnino illi ipſi placere quem *Ioan. 1.* laudat. Si autē ſeipſum talē putat, ipſe ſe decipit, & veritas in eo nō eſt: nō ob aliud niſi quia falſum putat. Nouit ergo ille medicus qui non eſt opus ſanis ſed ægrotantibus, quemadmodum nos curādo perficiat in æternam ſalutem: qui & ipſam mortem quāuis peccati merito inflicta ſit, non aufert in hoc ſeculo eis quibus peccata dimittit, vt etiam cum eius timore ſuperādo ſuſcipiant pro fidei ſinceritate certamen. & in quibuſdā e-
H tiam iuſtos ſuos, quoniam adhuc extolli poſſunt, nō ad- *Pſal. 142.* iuuat ad perficiendā iuſtitiam: vt dum non iuſtificatur in cōſpectu eius omnis viuens, actionē gratiarum ſemper indulgētiæ ipſius debeam⁹: & ſic ab illa prima cauſa omnium vitiorum, hoc eſt, à tumore ſuperbię ſancta humilitate ſanemur. Hāc epiſtolā dum diſputatio mea breuem parturit, liber prolixus eſt nat⁹: vtinā tam perfectus, quàm tandem aliquando finitus.

Nebridius Auguſtino quæſtionem proponit vnde nocturnæ imagines & ſomnia dormientibus ſubrepant. Debebat hæc præponi Epiſtolæ C X V. quæ huius eſt reſponſoria.

Epiſtola XVII.

AVGVSTINO Nebridius. Feſtinanti mihi ad rem peruenire, nullum proœmium, nullū placet exordium. Quid ſit mi Auguſtine, vel qui modus eſt ille, quo vtūtur ſuperiores poteſtates, quas cœleſtes intelligi volo, cū eis placet nobis dormiētibus aliqua ſomnia demōſtrare? Qui inquā modus eſt, id eſt, quomodo id faciūt, qua arte, quibus imaginibus, quibuſq; inſtrumentis aut medicamentis animum noſtrum per cogitationes ſuas impellunt, vt nos
I etiam ea cogitādo imaginemur. An ipſa in ſuo corpore vel in ſua phantaſia facta nobis offerunt & oſtēdunt? Sed ſi in ſuo corpore ea faciunt, ſequitur vt & nos alios oculos corporeos intrinſecus habeamus cū dormimus, quibus illa videmus quæ illi in ſuo corpore formauerunt. Si verò ad iſtas res non corpore adiuuantur ſuo, ſed in phantaſtico ſuo iſta diſponunt, atque ita phantaſtica noſtra cōtingunt, vt ſit viſum, quod eſt ſomnium, cur, quæſo te, nō ego phantaſtico meo tuum phantaſticum ea ſomnia generare cōpello, quæ mihi primo meo ipſe formaui? Certe & mihi eſt phantaſia, & quod volo potēs fingere, cum omnino nullū tibi facio ſomnium, ſed ipſum corpus noſtrum video in nobis ſomnia generare. Nam cum ſemel habuerit per affectum quo animæ copulatur, cogit nos idipſum miris modis per phātaſiam ſimulare. Sæpe dormientes cum ſitimus, bibere ſomniamus, & eſurientes quaſi comedētes videmur, & multa talia, quæ quaſi commercio quodam à corpore in animam phantaſticè transferuntur. Hæc pro ſui obſcuritate, pro noſtraq; imperitia ne mireris ſi minus eleganter minúſque ſubtiliter explicata ſunt: tu id facere quantum poteris laborabis.

Epiſtola hæc, præter pauca quæ in initio ſunt, tota inſerta eſt epiſtolæ numero C X V. cuius initium, Quanquam mei animi K *cognitor ſis.*

Epiſtola XVIII.

NEBRIDIO Auguſtinus. Recentiſsimis literis tuis reſpondere malui, nō quòd contempſerim præcedentia quæſita tua, minúſve me delectauerint, ſed quòd in reſpondendo maiora quàm opinaris molior. Quanquam enim longiorē quàm quę longiſsima eſt epiſtolā tibi mittēdam eſſe pręſcripſeris, non tamen tantum habemus ocij, quātum exiſtimas, & quàm ſemper optaſſe nos noſti & optamus. Ne quæras cur ita ſit. Illa enim facilius quibus impedior, quàm cur impediar expoſuerim. Scribis cur ego & tu cum ſimus ſinguli, eadem multa faciamus, ſol autem non idē faciat quod cætera ſidera. Cuius rei cauſam conarer? Nam ſi eadem nos agimus, multa & ille cum cæteris agit. Si nō ille, nec nos. Ambulo & ambulas mouetur & mouētur. Vigilo & vigilas, Lucet & lucent: Diſputo & diſputas, circuit & circumeunt: tametſi actus animi nullo modo eſt iis quæ videmus comparādus. Si autem animum, ita vt æquum eſt, animo cōferas, magis idem vel cogitare vel cōtēplari, vel ſi quid aliud cōmodius dicitur, ſi vllus eis ineſt animus, ſidera quàm homines cōſideranda L
ſunt. Cæterum in corporum motibus, ſi vt ſoles diligēter attendas, nihil omnino à duobus idem fieri poteſt. An tu cum deambulamus ſimul, ſatis idem nos agere exiſtimas? abſit à prudentia tua. Septentrioni nāque vicinior noſtrum qui deambulat, aut alterum pari motu antecedat, aut tardius ingrediatur neceſſe eſt: neutrum tamē ſentiri poteſt. Sed tu, niſi fallor, quid intelligam⁹ non quid ſentiamus expectas. Quòd ſi ab axe in Meridiem tendamus coniuncti nobis atq; inhærentes quantum valemus, innitamurq; marmori leui & æquali, vel etiam ebori, tam non poteſt eſſe amborum idem motus, quàm venæ pulſus, quàm forma, quàm facies. Remoue, nos & pone Glauciam prolē, nihil egeris. Quippe his etiam ſimillimis geminis tāta eſt neceſsitas, vt propriè moueantur, quāta fuit ne ſinguli naſcerētur. At enim hoc, inquies, rationi tantùm: quòd autem ſol ab aſtris differt, ſenſibus etiam clarum atque manifeſtū eſt. Si magnitudinē me cogis aſpicere, noſti de interuallis quàm multa dicantur, & ad quantum incertum perſpicuitas iſta reuocetur. Sed vt concedam ita eſſe vt appa- M
ret (ſic enim & credo) eius tamen & ſenſum fefellit illa proceritas, ne ſeptem pedum lōgioris quàm quæ ſex lōgiſsimis: qui te credo nimium quæſiſſe hominē æqualem, & cum minime reperiſſes, vſque in eius formā noſtram epiſtolam tendere voluiſſe. Quare cum in terris quoq; aliquid tale exiſtat, nihil de cœlo puto eſſe mirādum. Si autem te mouet quod præter ſolem nullius ſideris lumen implet diem: quis, queſo te, hominibus tātus apparuit quātus ille homo quem deus ſuſcepit, longe aliter quàm cæteros ſanctos atque ſapientes? Quem ſi cum aliis hominibus cōferas maiori diſtātia continentur, quàm collatione ſolis cætera ſidera. Quam ſanè ſimilitudinē diligenter intuere. Fieri enim poteſt mente, qua excellis, vt quādam quæſtionem de homine Chriſto à te propoſitam tranſeuntes diſſoluerimus. Itē quæris verum ſumma illa veritas & ſumma ſapiētia & forma rerum per quem facta ſunt omnia, quem filium dei vnicum ſacra noſtra profitentur, generaliter hominis, an etiam vniuſcuiuſque noſtrum rationem contineat. Magna quæſtio. Sed mihi videtur, quod ad hominē faciendum attinet, hominis quidem tantùm, non meam vel tuam ibi eſſe rationem: quod autē ad orbem temporis, varias hominum rationes in illa ſinceritate viuere.

Verum

A Verùm hoc cum obſcuriſsimum ſit, qua ſimilitudine illuſtrari poſsit, ignoro: niſi forte ad artes illas quæ inſunt animo noſtro confugiendũ eſt. Nam in diſciplina metiendi vna eſt anguli ratio, vna quadrati. Itaque quotiẽs demonſtrare angulum volo, non niſi vna ratio anguli mihi occurit. Sed quadratum nequaquam ſcriberem, niſi quatuor ſimul angulorum rationẽ intuerer. Ita quilibet homo vna ratione, qua homo intelligitur, factus eſt. At vt populus fiat quanuis, & ipſa vna ratio, non tamen hominis ratio, ſed hominum. Si igitur pars huius vniuerſi eſt Nebridius, ſicut eſt: & omne vniuerſum partibus conſit, non potuit vniuerſi conditor deus rationẽ partium nõ habere. Quamobrẽ quòd plurimorum hominum ibi ratio eſt, non ad ipſum hominem pertinet. quanquã miris rurſum modis ad vnũ omnia rediguntur. Sed tu id cõmodius cogitabis: his contentus ſis interim peto, quanquam iam exceſſerim veniam.

Auguſtinus Nebridio de anima corpore. In fine quæſtiones, tales ad ſe nihil pertinentes rogat vt dimittant.
Epiſtola. XIX.

B NEbridio Auguſtinus. Viſitata tibi ſcribere non libet, noua non licet. Alterum enim video tibi non cõuenire, alterum nõ mihi vacare. Nam ex quo abij abs te, nulla mihi opportunitas, nullum ocium datum eſt, ea quæ inter nos quærere ſolemus, agitãdi atque verſandi. Sunt quidem hyemales nimis lungæ noctes, nec à me totæ dormiuntur, ſed ſe obiiciunt magis cogitanda cum ocium eſt, quæ definiẽdo ſunt ocio neceſſaria. Quid ergo faciam? mutús ne apud te, an tacitus ſim? Neutrum vis, neutrum volo. Quare age atque accipe quod de me excudere potuit vltimum noctis, quandiu exequebatur, quo hæc epiſtola ſcripta eſt. Neceſſe eſt te meminiſſe quod crebro inter nos ſermone iactatum eſt, nóſque iactauit anhelantes, atque ęſtuẽtes de animę ſcilicet velut perpetuo quodam corpore, vel quaſi corpore, quod nonnullis etiam dici vehiculum recordaris. Quam rem certe, ſi quidem loco mouetur, non eſſe intelligibilem clarũ eſt. Quicquid intelligibile non eſt, intelligi non poteſt. At quod intellectum fugit, ſi taltẽ ſenſum refugit, æſtimare inde aliquid veriſimile non vſquequaque denegatur. Quod

C vero neque intelligi neque ſentiri poteſt, temerariã nimis atque nugatoriam gignit opinionẽ: & hoc de quo agimus tale eſt, ſi tamen eſt. Cur ergo, quęſo te, nõ nobis ad hanc quæſtiunculam indicimus ferias, & nos totos precato deo in ſummam ſerenitatem naturæ ſummę viuentis attollimus? Hic forſitan dicas, quanquam corporea percipi nequeãt, multa nos tamẽ ad corpus pertinentia intelligibiliter poſſe percipere: vt eſt quod nouimus eſſe corpus. Quis enim neget, aut quis hoc ius ſimile potius quàm verũ eſſe fateatur? Ita cũ ipſum corpus veriſimile ſit, eſſe tamẽ in natura tale quiddam veriſsimum eſt. Ergo corpus ſenſibile, eſſe autem corpus intelligibile iudicatur. Non enim poſſet aliter percipi. Ita neſcio quid illud de quo ad locum tranſeat putatur, quanquam etiam ſi non ſenſibus noſtris, tamen quibuſdam longè vegetioribus ſenſibile ſit, verum tamen ſit intelligibiliter cognoſci poteſt: Hoc ſi dices, veniat in mẽtem illud, quod intelligere appellamus, duobus modis in nobis fieri: aut ipſa per ſe mente atque ratione intrinſecus, vt cum intelligimus eſſe ipſum intellectum: aut admonitione à ſenſibus, vt id quod iam dictum eſt, cum intelligimus eſſe corpus. In quibus duobus generibus illud primum per nos, id eſt, de deo quod apud nos eſt deum conſulendo: hoc autem ſecundum de eo quod à corpore ſenſúque nũciatur, nihilominus deum D conſulendo intelligimus. Quæ ſi vera ſunt, nemo de illo corpore vtrum ſit intelligere poteſt, niſi cui ſenſus quicquam de illo nunciarit. In quo animantium numero, ſi vllus eſt nos quoniam non eſſe perſpicimus, illud etiam perfectum puto, quod dicere cœperam, non ad nos iſtam pertinere quęſtionem. Hęc etiam atque etiam cogites velim, & quod cogitando genueris, vt nouerim cures.

Auguſtinus Felici de pupilla quadam eccleſiæ tutela commiſſa. Imperfecta epiſtola. Epiſtola XX.

DOmino dilectiſsimo meritóque honorabili & præferendo fratri Felici Auguſtinus in domino ſalutẽ. Nouit optime religio tua, quã curam tuẽdis cum omnibus hominibus, tum maxime pupillis eccleſia vel Epiſcopi debeãt. Vnde receptis literis tuis, & exemplo literarum viri ſpectabilis fratris noſtri, nec potui nec debui paſsim puellã cuiquã committere, præſertim quia eam eccleſiæ commendauit, domine dilectiſsime meritóque honorabilis & pręferende frater. Proinde aduentum eius expecto, vt E quid fieri oporteat, eius præſentia deliberam, & faciam quod dominus faciendum eſſe inſpirauerit, &c.

Epiſtola hæc miſſa eſt ad Peregrinum. Excuſat autem breuitatem epiſtola ad Maximum data quæ incipit, Cum à ſancto fratre. Epiſtola XXI.

DOmino beatiſsimo & venerabiliter chariſsimo fratri & coëpiſcopo Peregrino, Alipius & Auguſtinus in domino ſalutem. Ad honorabilem fratrem noſtrum Maximum literas dedimus, credentes eum gratanter eas ſumpturum: vtrum tamẽ aliquid profecerimus, proxima occaſione quam reperire potueris, dignare reſcribere. Sciat ſanè prolixas epiſtolas ad familiariſsimos noſtros, nõ ſolùm F laicos, verum etiam Epiſcopos, ſic quomodo iſta ſcripta eſt ad eos nos ſcribere non ſolere, vt & cito ſcribantur, & certa teneantur commodius cum leguntur, ne forte iſtum morem noſtrum neſciens factam ſibi arbitretur iniuriam.

Quæ eſt numero LXVI. epiſtola.

Epiſtolæ ſubſequentes viginti duæ, ſtudio Martini Lypſij repertæ, primùm editæ ſunt Baſileæ, anno domini 1569.

Conſentius Auguſtino, proponit quæſtiones de Trinitate. Epiſt. I.

Domino ſancto ac beatiſsimo papæ Auguſtino, Conſentius.

IAm quidem ſancto mihique cunctis animi virtutibus admirãdo fratri tuo Alipio genus petitionis meæ breui ſermone ſuggeſſeram, ſperans precum mearum vt apud te eſſe adiutor dignaretur, Sed quia præſentiam mihi tuam, ea quæ ad villam ire compulit cauſa fraudauit, malui literis precem inſerere, quàm expectationem animi fluctuare, maximè cùm id quod poſtulo, ſi mihi concedi oportere perſpexeris, adiuuare ſenſum tuum altiſsima myſteria perſcrutantem, loci ipſius, vt arbitror, in quo nunc conſiſtis, valeat ſolitudo. Ego igitur cum apud memetipſum prorſus deſinierim, veritatem rei diuinæ ex fide magis quàm ex ratione percipi oportere, ſi enim fides ſanctæ eccleſiæ ex diſputationis ratione, non ex credulitatis pietate ap-

G prehenderentur, nemo præter philoſophos atque oratores beatitudinem poſsideret. [1.Cor.1.] Sed quia placuit Deo, qui infirma mundi huius elegit vt confundat fortia, per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, non tam ratio requirenda eſt de Deo, quam authoritas eſt ſequenda ſanctorum. Nam profectò neque arriani, qui filium quem genitum confitentur minorem putant, in hac impietate perſiſterent, neque Macedoniani ſpiritum ſanctum, quem neque genitum neque ingenitum credimus, quantum in ipſis eſt à diuinitaris arce detruderent, ſi Scripturis ſanctis magis quam ſuis ratiocinationibus accommodare fidem mallent. Tamen tu vir admirabilis, ſi tibi ille pater noſter, ſolus conſcius ſecretorum, qui habet clauem Dauid, ſereniſsimo cordis obtutu cœlorum machinam penetrare conceſsit, & reuelata, vt ſcriptum eſt, facie gloriam Domini ſpeculari, inquantum tibi ille qui huiuſmodi cogitationem dedit, promendi dederit facultatem: enuncia nobis aliquam ineffabilis ſubſtantiæ portionem, & imaginem ſimilitudinis eius ipſo adiuuante exprimere, inquantum potes verbis enitere: quo-
H niam niſi tu tantæ rei dux ac magiſter adfueris, velut lippientibus oculis proſpicere in eam tanti luminis repercuſſa fulgore cogitatio noſtra formidat. Intra ergo in illam quæ noſtros arcet intuitus myſteriorũ Dei obſcuriſsimam nubem: quæſtiunculas in quibus abſoluendis me errare cognoſco, qui autoritatem ſanctitatis tuæ fide magis ſequi volo, quàm rationis corde conceptæ falſa imagine deprauari, primum in memetipſo, dehinc in libris corrige. Ego ſiquidem in circumſpecta admodum ſimplicitate audiens credenſque Dominum Ieſum Chriſtum lumen eſſe de lumine, ſicut ſcriptum eſt. [Pſal.95.] Bene nunciate diem de die ſalutare eius, & in Sapienna Salomonis: [Sap.7.] Candor eſt enim lucis æternæ, credere vt dignum eſt non valebam, tamen eſſe inæſtimabilis cuiuſdam lucis infinitam magnitudinem, cuius nec qualitatem æſtimare, nec quantitatem metiri, nec ſpeciem fingere, quanquam ſublime cogitans mens humana ſufficeret, tamen eſſe illud quiddam quicquid eſt, cui adſit incomparabilis forma, inæſtimabilis pulchritudo, quam etiam carnalibus oculis ſaltem Chriſtus aſpiciat. Cum ergo circa finem primi libri, ſicut proculdubio meminiſſe digneris, cupiens comprobare Dominum Ieſum Chriſtum, id eſt hominem aſſumptum, ita diuinam poſsidere potentiam, vt materia car-
I nis humanæ, quam ſuſceperat, permaneret, quam in illis viſceribus niſi aliud quàm infirmitatem periiſſe dicimus, illius mihi nodus quæſtionis obiectus eſt. Si, inquit, homo ille quam aſſumpſit Chriſtus, in Deum verſus eſt, ergo localis eſſe non debuit. Cur ergo poſt reſurrectionem dixit: [Ioan.20.] Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum? Ego igitur elaborans approbare vbique eſſe Chriſtum virtute non opere, diuinitate non carne, de vnitate Dei & perſonarum trinitate huiuſmodi conſcripſi: Deus, inquam, vnus eſt, & perſonæ tres ſunt. Deus indiſcretus eſt, perſonę diſcretę ſunt, Deus intra omnia, trans omnia, vltima includit, media implet, ſumma tranſcendit, vltra vniuerſa & per vniuerſa diffunditur: perſonæ autem ſunt conſtantes, proprietate ſecernuntur, non confuſione miſcentur. Deus ergo vnus eſt, & vbique eſt, quia & alius præter illum non eſt, & locus non eſt vacuus vbi eſſe alius poſsit. Plena ſunt Deo omnia, & præter Deum nihil eſt. Ipſe eſt in patre, ipſe in filio, ipſe in Spiritu ſancto: ac poſt hoc, pater & filius & ſpiritus ſanctus non plures dij, ſed ipſe vnus eſt Deus: & non eſt ipſe pater qui eſt filius, nec K
filius qui eſt Spiritus ſanctus. Pater in filio eſt, filius in patre, in vtroque Spiritus ſanctus: quia in tribus numero non ordine, id eſt perſonis non virtute diſcretis, vnus atque indiuiſibilis habitat Deus. Omnia quæ patris ſunt, filij ſunt: & quæ filij ſunt, patris ſunt: & quæ vtriuſque ſunt, Spiritus ſancti ſunt: quia æqualem, ſed eandem, id eſt vnicam non ſeparatam poſsident ſubſtantiam deitatis, & ideo vel maieſtate vel ætate alter alterum non præcedit, quia diuidi quod plenum eſt non poteſt: nec eſt in plenitudine aliquid quod poſsit plenitudinem reparare, & maiorem vni, minorem alteri facere portionem. In perſonis autem non ita eſt: quia patris perſona non eſt filij, nec filij perſona eadem eſt Spiritus ſancti. Vna virtus eſt quam trina poſsidet virtus, vna ſubſtantia eſt in qua tria ſunt quæ ſubſiſtunt. Pater ergo & filius & Spiritus ſanctus maieſtate vbique ſunt, quia vnum ſunt, perſonis tantum apud ſe ſunt, quia tres ſunt. Et reliqua huiuſmodi texens rem euſque deduxi, vt præſentes quidem & vbique eſſe perſonas, ſed illam quæ ſupra cælos, trans maria, vltra inferos, vna atque eadem eſt maieſtate firmarem. Ex quo intelligi debere monſtrabam, hominem quem Chriſtus aſſumpſit, L
in Deum quidem verſum ſuſceptam non amiſiſſe naturam, non tamen quaſi quartam credi perſonam. Sed tu vir cui cœlum, vt arbitror, ipſum ſubtilitate cogitationum intrare conceſſum eſt, verax etenim eſt qui ait: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt: [Matth.5.] ſuper omnia ſidera ipſam contemplationem altitudinem mundi cordis attollis, ais non tanquam aliquod corpus debere cogitari Deum. Nam etiamſi quiſpiam animo lucem millies quàm huius ſolis clariorem intẽtioremque confingat, nullam illic Dei ſimilitudinem comprehendi poſſe, quia corpus eſt omne quod cerni poteſt, ſed ſicut iuſtitiam vel pietatem corpoream cogitare non poſſumus, niſi aliqua fortè nobis fœminea corpora gentili vanitate fingamus, ita & Deum ſine aliqua phantaſiæ ſimulatione inquantum poſſumus cogitandum. Mihi autem, qui ſubtilitatem diſputationis tepido percipere admodum corde vix poſſum, videbatur nihil viuum ſecundum ſubſtantiam ineſſe iuſticiæ, ideòque non poſſum adhuc Deum, id eſt viuentem naturam, iuſtitiæ ſimilem cogitare, quia iuſtitia non in ſe, ſed in nobis viuit, imò potius nos ſecundum iuſtitiã viuimus: ipſa iuſtitia per ſe nequaquam viuit, niſi forte M
non huius humanæ æquitatis, ſed illa quæ Deus eſt, ſola aſſeratur eſſe iuſtitia. Vnde confirmari me ex omnibus non ſolum præſentibus, ſed etiam pleniori epiſtola velim. Neque enim fas eſt, vt noſtri tantum pedes ab iſta, in qua multi ingredimur, erroris via, te monente reuocentur. Cum enim multi in illis in quibus habitamus inſulis, Dum recto ad viam pergunt aggere, in tramitem tortuoſi huius erroris incurrerint, eritne aliquis illic Auguſtinus, cuius authoritati cedant, cuius doctrinæ credant, cuius ingenio ſuperentur? An fortè ex illo paternitatis affectu, manis me occulta commonitione dirigere, quàm velut comitem praui itineris increpare? Sed mihi pro vtilitate animæ, magis quàm pro ſeculi laude currere cupienti, non eſt inutilis, ac proinde etiam non amara coargutio tua: maximè cum & mihi ex cæteris vitam ſimul laudémque paritura ſit. Nemo ſiquidem tam iniuſtus eſſe (vt arbitror) poteſt, qui me ex eo quod aliquando deuia ſum ſecutus, ſtultitiæ denotare malit, quàm ex eo quod delegerim prudenter iudicare cunctetur. Neque enim ſtulti æſtimandi ſunt,

di ſunt,

A di ſunt, quos Paulus apoſtolus, ne in incertum currerent admonebat, dicens: ſic currite vt comprehendatis: quia via iſta quam currimus, nō ſolum relinquenda nobis, verumetiam intercludenda atque præcidenda nobis eſt, ne forte etiam eos fallaci dilectionis ſimulatione fruſtrentur. Tu enim non editorum iam à me librorum lector, ſed probandorum emendator, ni fallor, electus es. Nam in illa epiſtola quam illis meis libellis velut præfatiunculam prętuli, huiuſmodi verba conſcripta ſunt: Placuit, inquam, fluctuantem fidei noſtræ cymbam, beati Auguſtini epiſcopi ſtabilire ſententia. Cur ergo vir doctrinæ huius quæ in Chriſto eſt culmen, arguere palàm corrigendum de cætero filium dubitas, cum ſententiæ tuæ anchora niſi morſum altius preſſerit, nos certius ſtabilire non poſsit? Non enim leuis aut culpata quæſtio, in qua non ſolum nihil profecit, verumetiam pòſt, vt à te fortiſsime dictum eſt, idololatriæ, crimen cæcitas noſtræ cogitationis incurrit. hanc à te cautè prudentérque diſcuti vellem, vt doctrinæ tuæ ingeniique ſerenitas ita nebulam noſtræ mentis abſtergat, vt quòd nunc cogitare non poſſumus, intelligentiæ à te declaratum, oculis cordis videre valeamus. Incolumis ac beatus in æternum memor cœleſtia B regna poſsideas, Domine ſancte ac beatiſsime papa. 1. Cor. 9.

Huius epiſtolæ fragmentum ſuprà habetur columna ordine quæ hic integra habetur: ſed quod ſero venerit, non eſt ſuo poſita loco. Reſpondet Conſentio ad quæſtiones de Trinitate, ſibi propoſitas. *Epiſt. 11.*

Fratri dilectiſsimo & in Chriſti viſceribus honorando Conſentio, Auguſtinus in Domino S.

EGo propterea vt ad nos venires rogaui quoniam in libris tuis valde ſum tuo delectatus ingenio. Proinde volui vt quædam noſtra opuſcula, quæ arbitratus ſum tibi eſſe neceſſaria, non procul à nobis poſitus, potius apud nos legeres, vt ea quæ fortè minus intellexiſſes, non difficulter præſens interrogares, atque ex noſtra ſermocinatione mutuóque colloquio, quantum dominus & nobis promere, & tibi capere tribuiſſet, quod in libris tuis emendandum eſſet, ipſe cognoſceres, ipſe emendares. Eius quippe es facultatis, vt poſsis ea quæ ſenſeris explicare: eius porro probitatis & humilitatis, vt merearis vera ſentire. Et nunc in eadem ſum, quæ nec tibi debet diſplicere, ſententia. Vnde te nuper admonui, vt C in his quæ a nobis elaborata apud te legis, ſigna facias ad ea loca quæ te mouent & cum his ad me venias, & de ſingulis quæras. Nondum quæ feciſti, exhortor vt facias. Recte quippe verecundareris, ac te pigeret id agere: ſi vel ſemel voluiſſes, & me difficilem reperiſſes. Illud quoque dixerim, cum à te audiſſem quòd mendoſiſsimis fatigareris codicibus, vt in noſtris legeres, quos emendatiores poſſes cæteris inuenire. Quod autem petis, vt quæſtionem Trinitatis, hoc eſt de vnitate diuinitatis & diſcretione perſonarum, cautè prudentérque diſcutiam, vt doctrinæ meæ (ſicut dicis) ingeniique ſerenitas, ita nebulam veſtræ mentis abſtergat, vt quod nunc cogitare non potes, intelligentiæ à me lumine declarationis quodammodo videre poſsis, vide prius verum iſta petitio cum tua ſuperiori diffinitione concordet. Superius quippe in eadem ipſa epiſtola in qua hoc petis, apud temetipſum definiſſe te dicis, ex fide veritatem magis quàm ex ratione percipi oportere. Si enim fides, inquis, ſanctæ eccleſiæ ex diſputationis ratione, & non ex credulitatis pietate apprehenderetur, nemo præter philoſophos atque oratores beatitudinem poſsideret. Sed quia placuit (inquis) Deo, qui infirma huius mundi elegit, vt confunderet fortia, per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, non tam ratio requirenda, quàm authoritas eſt ſequenda ſanctorum. Vide ergo ſecundum hæc verba tua, ne potius debeas, maxime de hac re, in qua præcipuè fides noſtra conſiſtit, ſolam ſanctorum autoritatem ſequi, nec eius intelligentiæ à me quærere rationem. Neque enim cùm cœpero te in tanti huius ſecreti intelligentiam vtcunque introducere, quod niſi Deus intus adiuuerit, omnino non potero, aliud diſſerendo facturus ſum, quàm rationem vt potero redditurus. Quam ſi à me, vel à quolibet doctore non irrationabiliter flagitas, vt quod credis intelligas, corrige definitionem tuam, non vt fidem reſpuas, ſed vt ea quæ fidei firmitate iam tenes, etiam rationis luce conſpicias. Abſit namque vt hoc in nobis Deus oderit, in quo reliquis animantibus excellentiores creauit. Abſit inquam, ne ideo credamus vt rationem accipiamus ſiue quæramus, cum etiam credere non poſſemus, niſi rationales animas haberemus. Vt ergo in quibuſdā rebus ad doctrinā ſalutarem pertinētibus, quas ratione nondū percipere valemus ſed aliquādo valebimus, fides pręcedat rationē qua cor mūdatur, vt magnæ rationis capiat & perferat lucē, hoc vtiq; rationis eſt. Et ideo rationabiliter dictū eſt per Prophetam: Niſi credideritis, non intelligetis. Vbi proculdubio diſcreuit hæc duo deditque conſilium quo prius credamus, vt id quod credimus intelligere valeamus. Proinde vt fides præcedat rationem, rationabiliter viſum eſt. Nam ſi hoc præceptum rationabile non eſt, ergo irrationabile eſt. Abſit. Si igitur rationabile eſt, vt magna quædam quæ capi nondum poſſunt, fides præcedat rationem, proculdubio quantulacunque ratio quę hoc perſuadet, etiam ipſa antecedit fidem. Propterea monet apoſtolus Petrus, paratos nos eſſe debere ad reſponſionem omni poſcenti nos rationem, de fide & ſpe noſtra, quoniam ſi à me infidelis rationem poſcit fidei & ſpei meę, & video quòd antequam credat capere non poteſt, hanc ipſam ei reddo rationem, in qua ſi fieri poteſt, videat quàm præpoſterè poſcat rationem earum rerum quas capere non poteſt. Si autem iam fidelis rationem poſcat, vt quod credit, intelligat, & capacitas eius intuenda eſt, vt ſecundum rationem redditam ſumat fidei ſuę quantam poteſt intelligentiam: maiorem ſi plus capit: minorem, ſi minus: dum tamen quouſque ad plenitudinem cognitionis perfectionémque perueniat, ab itinere fidei non recedat. Hinc eſt quod dicit Apoſtolus: Et tamen ſi quid aliter ſcitis, id quoque vobis Deus reuelabit, veruntamē in quod peruenimus, in eo ambulemus. Iam ergo ſi fideles ſumus, ad fidei viam peruenimus, quam ſi non dimiſerimus, non ſolum ad tantam intelligentiam rerum incorporearum & incommutabilium, & quanta in hac vita capi non ab omnibus poteſt, verumetiam ad ſummitatem contemplationis, quam dicit Apoſtolus, facie ad faciem, ſine dubitatione perueniemus. Nam quidam etiam minimi, & tamen in via fidei perſeuerantiſsimè gradientes, ad illam beatiſsimam contemplationem perueniunt, quidam verò quid ſit natura inuiſibilis, incommutabilis, incorporea, vtcunque iam ſcientes, & viam quæ ducit ad tantę beatitudinis manſionem, quoniam ſtulta illis videtur, quod eſt Chriſtus crucifixus, tenere recuſātes, ad quietis ipſius penetrale, cuius iā lu-

(Margin: D; 1. Cor. 1.; E; Eſa. 6.; 1. Pet. 3.; F; 1. Cor. 13.; Phil. 3.)

G ce mens eorum velut in longinqua radiante perſtringitur, peruenire non poſſunt. Sunt autē quędam, quę cum audierimus, non eis accommodamus fidem, & ratione nobis reddita vera eſſe cognoſcimus, quæ credere non valemus. Et vniuerſa Dei miracula ideo ab infidelibus non creduntur, quia eorum ratio non videtur. Et reuera ſunt, de quibus ratio reddi non poteſt, non tamen non eſt: Quid enim eſt in rerum natura, quod irrationabiliter fecerit Deus? Sed quorundam mirabilium operum eius, etiam expedit tantiſper occultam eſſe rationem, ne apud animos faſtidio languidos, eiuſdem rationis cognitione vileſcant. Sunt enim, & multi ſunt, qui plus tenentur admiratione rerum quàm cognitione cauſarum, vbi miracula mira eſſe deſiſtunt, & opus eſt eos ad inuiſibilium fidem viſibilibus miraculis excitari, vt puritate purgati, eò perueniant vbi familiaritate veritatis mirari deſiſtant. Nam & in theatris homines funambulum mirantur, muſicis delectantur. In illo ſtupet difficultas, in his retinet, paſcitque iucunditas. Hæc dixerim, vt fidem tuam ad amorem intelligentiæ cohorter, ad quam ratio vera perducit, & cui fidelea animum

H præparant. Nam illa quæ perſuaſit, in ea trinitate quæ eſt Deus, filium patri non eſſe coæternum, vel alterius eſſe ſubſtantiæ, atque aliqua parte diſsimilem, & eo modo inferiorem Spiritum ſanctum, itémque illa quæ perſuaſit, patrem & filium vnius eiuſdémque, ſpiritum vero ſanctum alterius eſſe ſubſtantiæ, non ideo quia ratio, ſed quia falſa ratio eſt, cauenda & deteſtanda dicenda eſt. Nam ſi ratio vera eſſet, non vtique erraſſet. Quapropter ſicut non ideo debes omnem vitare ſermonē, quia eſt & ſermo falſus: ita nō debes omnem vitare ſermonem, quia eſt & ſermo falſus, ita non debes omnem vitare rationem, quia eſt & falſa ratio. Hoc & de ſapiētia dixerim. Neque enim propterea ſapientia vitanda eſt, quia eſt & falſa ſapiētia, cui ſtultitia eſt Chriſtus crucifixus, qui eſt Dei virtus, & Dei ſapientia. Et ideo per

1.Cor.1. hanc ſtultitiam prædicationis placuit Deo ſaluos facere credentes: quoniam quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Hoc quibuſdam philoſophorum & oratorum, non veram viam, ſed veri ſimilem ſectantibus, & in ea ſeipſos alióſque fallentibus, perſuaderi non potuit, neque ſcandalum eſt Chriſtus crucifixus, neque ſtultitia: in ita enim ſunt, quibus vocatis Iudęis & Græcis, Dei

I virtus eſt & Dei ſapiētia. In qua via, id eſt in cuius Chriſti crucifixi fide, qui eius rectitudinem per Dei gratiam comprehendere potuerunt, etſi philoſophi appellati ſunt ſiue oratores, profecto humili pietate cōfeſsi ſunt, ſibi longè excellentius in ea fuiſſe præuios piſcatores, non ſolùm credendi firmiſsimo robore, verum etiam intelligendi certiſsima veritate. Cùm enim didiciſſent, ad hoc electa ſtulta eſſe mūdi & infima vt fortia & ſapientia confunderentur, ſeque cognouiſſent fallaciter ſapere, & imbecilliter præualere, confuſi, ſalubriter facti ſunt ſtulti & infimi, vt per ſtultum & infirmum Dei, quod ſapientius & fortius eſt hominibus, inter electa ſtulta & infirma fierent veraciter abſentes, & efficaciter fortes. Cui autem niſi veriſsimæ rationi fidelis pietas erubeſcit, vt quandam idololatriam quam in corde noſtro ex conſuetudine viſibilium conſtituere conatur humanæ cogitationis infirmitas, non dubitemus euertere: nec audeamus credere, ita eſſe trinitatem, quam inuiſibilem & incorpoream atque incommutabilem colimus, quaſi tres quaſdam viuētes moles, licet maximas & pulcherrimas, ſuorum tamen ſpaciis propriis terminatas, & ſibimet in ſuis locis cōtigua propinquitate cohærentes, ſiue vna earum ſit in medio cōſtituta, vt duas K diri mat ſibi ex lateribus ſingulis iunctas, ſiue in modum trigoni duas cęteras vnaquæque contingat, vt nulla ab aliqua ſeparetur, earúmque trium tantarum ac talium perſonarum licet in grandi valde, molibus tamē à ſummo & imo & circunquaque terminatarum, vnam eſſe diuinitatem aliquid quartam, nec talem qualis eſt vna ex illis, ſed communem omnibus tanquam vnum omnium, & in omnibus & in ſingulis totum, per quam vnā diuinitatem dicatur eadem Trinitas vnus Deus, eius tres perſonas nuſquam eſſe niſi in cœlis, illam verò diuinitatem dicatur eadē trinitas vnus Deus, eius tres perſonas nuſquam eſſe niſi in cœlis, illam vero diuinitatem nuſquam non eſſe, ſed vbique præſentem, ac per hoc rectè quidem dici, Deum & in cœlo eſſe & in terra, propter illam diuinitatem quæ vbique eſt, tribúſque communis ſit, non autem recte dici, patrem eſſe in terra vel filium vel Spiritum ſanctum, cui huic Trinitati fides non niſi in cœlo ſit. Iſtam cogitationis carnalis compoſitionem, vanúmque figmentum, vbi vera ratio labefactare incipit, continuò illo intus adiuuante, atque illuminante, qui eum talibus idolis in cordibus noſtris habitare non vult, ita iſta confringere, atque à fide noſtra L quodammodo excutere feſtinamus, vt ne puluerem quidem vllum talium phātaſmatum illic remanere patiamur. Quamobrem niſi rationem diſputationis qua forinſecus admoniti, ipſa intrinſecus veritate lucente hæc falſa eſſe perſpicimus, fides in corde noſtro anteceſsiſſet quæ nos indueret pietate, in caſſum quæ vera ſunt audiremus. Ac per hoc quoniam id quod ad eam pertinebat fides egit, ideo ſubſequens ratio aliquid eorum quæ inquirebat inuenit, falſæq; ita rationi, non ſolum ratio vera, qua id quod credimus intelligimus, verùm etiam fides ipſa rerum nondum intellectarum ſine dubio præferenda eſt. Melius eſt enim quamuis nondum viſum, credere quod verum eſt, quàm putare te verum videre quod falſum eſt. Habet nanque fides oculos ſuos, quibus quodammodo videt verum eſſe, quod nondum videt, & quibus certiſsimè videt, nondum ſe videre quod credit. Porrò autem qui vera ratione iam quod tantummodo credebat intelligit, profectò præponēdus eſt ei qui cupit adhuc intelligere quod credit, ſi autem nec cupit, & ea quæ intelligenda ſunt, credenda tantummodo exiſtimat, cui rei fides proſit M ignorat. Nam pia fides ſine ſpe & charitate eſſe non vult. Sic igitur homo fidelis debet credere quod nondum videt, vt viſionem & ſperet & amet. Et viſibilium quidem rerum præteritarum quæ temporaliter tranſierunt ſola fides eſt, quoniam non adhuc videnda ſperātur, ſed facta & tranſacta creduntur, ſicut eſt illud, quòd Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt & reſurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Ea vero quæ nondum ſunt, ſed futura ſunt, ſicut noſtrorum ſpiritalium corporum reſurrectio, ita creduntur vt etiam videnda ſperentur, ſed oſtendi modò, nullo poſſunt modo. Quæ vero ita ſunt vt neque prætereant, neque futura ſint ſed æterna permaneant, partim ſunt inuiſibilia, ſicut iuſtitia, ſicut ſapientia, partim viſibilia, ſicut Chriſti immortale iam corpus. Sed inuiſibilia intellectu conſpiciuntur, ac per hoc & ipſa modo quodam ſibi congruo videntur. Et cum videntur, multò certiora ſunt quàm ea quæ corporis ſenſus attingit, ſed ideo dicuntur inuiſibilia, quia oculis iſtis mortalibus videri omnino non poſſunt. At illa quæ viſibilia ſunt permanentia, poſſunt, ſi oſtendantur, etiam his

mortalibus

A mortalibus oculis conſpiel, ſicut ſe diſcipulis poſt re-
ſurrectionem Dominus oſtendit, ſicut etiam poſt aſcẽ-
ſionem Apoſtolo Paulo & Stephano diacono. Proinde
iſta viſibilia permanentia ita credimus, vt etiam ſi non
demonſtrentur, ſperemus ea nos quandóque viſuros.
Nec ea conamur ratione intellectúque comprehende-
re, niſi vt ea (quia viſibilia ſunt) ab inuiſibilibus diſtin-
ctius cogitemus, & cum cogitatione qualia ſunt ima-
ginamur, ſatis vtique nouimus ea nobis nota non eſſe.
Nam & Antiochiam cogito incognitam, ſed non ſicut
Carthaginem cognitam. Illam quippe viſionem cogita-
tio mea fingit, hanc recolit, nequaquam tamen dubito,
ſiue quod de illa teſtibus multis, ſiue quod de iſta meis
aſpectibus credidi. Iuſtitiam verò & ſapiẽtiam & quic-
quid eiuſmodi eſt, non aliter imaginamur, aliter con-
tuemur, ſed hęc inuiſibilia ſimplici mentis atque ratio-
nis intentione intellecta conſpicimus, ſine vllis for-
mis & molibus corporalibus, ſine vllis lineamentis
figuriſque membrorum, ſine vllis localibus finibus, ſine
ſpaciis infinitis. Ipſumq; lumen quo cuncta iſta diſcer-
nimus, in quo nobis ſatis apparet, quid credamus inco-
gnitum, quid cognitum teneamus, quam formam ſen-
B ſu corporis recordemur, quam cognitione fingamus,
quid corporis ſenſus attingat, quid imaginetur animus
ſimile corpori, quid certum & omnium corporum diſ-
ſimile intelligentia contempletur. Hoc ergo lumen vbi
hæc cuncta diiudicantur, non vtique ſicut huius ſolis &
cuiúſque corporei luminis fulgor per localia ſpacia
circunquaque diffunditur, mentémque noſtram quaſi
viſibili candore illuſtrat, ſed inuiſibiliter & ineffabiliter,
& tamẽ intelligibiliter lucet, támque nobis certum eſt,
quàm nobis efficit certa quæ ſecundum ipſum cuncta
conſpicimus. Cùm igitur tria ſint rerum genera quæ vi-
dentur, vnum corporaliũ, ſicut hoc cœlum & hæc terra,
& quicquid in eis corporeis ſenſus cernit & tangit: Al-
terum ſimile corporalibus ſicut ſunt ea quæ ſpiritu co-
gitata imaginamur, ſiue recordata vel oblata quaſi cor-
pora contuemur, vnde ſunt etiam viſiones quæ vel in
ſomnis, vel in aliquo mentis exceſſu, his quaſi localibus
quantitatibus ingeruntur: Tertium ab vtroque diſcre-
tum, quod neque ſit corpus, neque vllam habeat ſimili-
tudinem corporis, ſicut eſt ſapientia, quæ mente intelle-
cta conſpicitur, & in cuius luce de his omnibus veraci-
ter iudicatur, in quo iſtorum genere credẽdum eſt eſſe
iſtam quam noſſe volumus Trinitatem? Profectò aut in
C aliquo, aut in nullo? Si in aliquo, eo vtique quod eſt aliis
duobus præſtantius, ſicut eſt ſapientia. Quod ſi donum
eius in nobis eſt, & minus eſt quàm illa ſumma & incõ-
mutabilis, quæ dei ſapientia dicitur, puto quòd non de-
bemus dono ſuo inferius cogitare donantẽ. Si autẽ ali-
quis ſplendor eius in nobis eſt, quæ noſtra ſapientia di-
citur, quantumcunq; eius per ſpeculũ & in ęnigmate ca-
pere poſſumus, oportet eam & ab omnibus corporibus
& ab omnibus corporum ſimilitudinibus ſecernamus.
Si autẽ in nullo iſtorũ genere eſſe putanda eſt iſta Tri-
nitas, & ſic eſt inuiſibilis, vt nec mente videatur: multo
minus de illa huiuſmodi opinionẽ habere debemus, vt
eam rebus corporalibus, vel corporalium rerum ima-
ginibus ſimilem eſſe credamus. Nõ enim corpora pul-
chritudine molis aut magnitudine ſuperat, ſed diſſimi-
litudine ac diſparilitate naturæ, & ſi diſcreta eſt à com-
paratione bonorum animi noſtri, qualia ſunt ſapientia,
iuſtitia, charitas, & cætera talia, quæ profectò mole cor-
poris non pendimus, nec eorũ quaſi corporeas formas
cogitatione figuramus, ſed ea quãdo rectè intelligimus,

ſine aliqua corpulentia vel ſimilitudine corpulentiæ in D
luce mentis aſpicimus, quãto eſt ab omnium qualitatũ
& quantitatũ corporaliũ comparatione diſcretior, non
eam tamẽ à noſtro intellectu omnino abhorrere Apo-
ſtolus teſtis eſt, vbi ait: Inuiſibilia enim à conſtitutione
mũdi, per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciũtur, ſem- Rom.1.
piterna quoque eius virtus ac diuinitas. Ac per hoc cũ
eadem Trinitas fecerit & corpus & animam, ſine dubi-
tatione eſt vtroque præſtantior. Anima ita conſidera-
ta, maximè humana & rationalis atque intellectualis,
quæ ad eius imaginem facta eſt, ſi cogitationes noſtras
& intelligentias non euicerit, ſed eius quod habet præ-
cipuum, id eſt ipſam mentem atque intelligentiã men-
te atque intelligentia potuerimus apprehendere, non
erit fortaſsis abſurdum, vt eam ad ſuum quoque crea-
torem intelligendum ipſo adiuuante meditemur attol-
lere. Si autem in ſeipſa deficit, ſibiq; ſuccumbit pia fide
contenta ſit quandiu peregrinatur à Domino, donec
fiat in homine quod promiſſum eſt, faciente illo qui
potens eſt, ſicut ait Apoſtolus: facere ſupra quàm peti- Eph.3.
mus aut intelligimus. Quæ cum ita ſint, interim volo vt
legas ea quæ ad iſtam quæſtionem pertinẽtia iam mul-
ta conſcripſimus, illa etiam quę in manibus habemus, &
propter magnitudinem tam difficilis quæſtionis, non- E
dum poſſumus explicare. Nunc verò tene inconcuſſa
fide, patrẽ & filiũ & ſpiritũ ſanctũ eſſe Trinitatẽ, & tamẽ
vnum Deũ, non quòd ſit eorũ cõmunis quaſi quarta di-
uinitas, ſed quòd ſit ipſa ineffabilis & inſeparabilis Tri-
nitas: Patremq; ſolũ genuiſſe filiũ: filiumq; ſolum à patre
genitum, ſpiritũ verò ſanctũ & patris & filij eſſe ſpiritũ.
Et quicquid tibi, cùm iſta cogitas, corporeæ ſimilitudi-
nis occurrerit, abige, abnue, nega, reſpue, abiice, fuge. Nõ
enim parua eſt inchoatio cognitionis Dei, ſi antequam
poſſumus noſſe quid ſit, incipiamus iam noſſe quid nõ
ſit. Intellectũ verò valde ama: quia & ipſę Scripturę ſan-
ctæ, quæ magnarũ rerũ ante intelligentiã ſuadent fidẽ,
niſi eas rectè intelligas, vtiles tibi eſſe non poſſunt. Om-
nes enim hæretici, qui eas in autoritate recipiũt, ipſas ſi-
bi videntur ſectari, cũ ſuos potius ſectẽtur errores, ac per
hoc non quod eas contẽnant, ſed quod eas non intelli-
gant, hęretici ſunt. Tu autẽ chariſsime, ora fortiter & fi-
deliter, vt det tibi Dominus intellectum, ac ſic ea quæ
forinſecus adhibet diligentia pręceptoris ſiue doctoris,
poſſunt eſſe fructuoſa: quoniam neq; qui plantat eſt ali- 1.Cor.3.
quid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ dat Deus, cui F
dicimus: Pater noſter qui es in cœlis. Non quia ibi eſt, &
hic non eſt, qui præſentia incorporea vbique eſt totus,
ſed quia in eis habitare dicitur, quorũ pietati adeſt. Et hi
maximè in cœlis ſunt, vbi etiam noſtra conuerſatio eſt,
ſi nos os noſtrum veraciter ſurſum cor habere reſpon-
deat. Nam etſi carnaliter acceperimus quod ſcriptũ eſt:
Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum Eſa.66.
meorum: & ibi & hic eum eſſe credere debemus: quam-
uis non totum ibi, quia hic eſſent pedes: nec totum hic,
quia ibi eſſent ſuperiores corporis partes. Quam cogi-
tationem carnalem, ſurſum illud nobis excutere, quod
de illo ſcriptum eſt, poteſt: qui cœlum mẽſus eſt palmo, Eſa.40.
& terram pugillo. Quis enim ſedeat in ſpacio palmi ſui?
aut in tanto loco pedes ponat, quãtum eius pugnus ap-
prehendit? Niſi fortè intantum caro vana progreditur,
vt ei parum ſit humana membra ſubſtantiæ Dei tribue-
re, ſi ea non etiã monſtroſa confingat, vbi palmus lum-
bis, & pugillus ambabus palmis coniunctis, ſit latior.
Sed hæc dicuntur, vt cum ſibi non conueniunt quæ
carnaliter audimus, eis ipſis admoniti, ineffabiliter

G ſpiritalia cogitemus. Vnde etiã ſi corpus domini, quod de ſepulchro excitatum leuauit in cœlum, non niſi ſpecie humana membriſque cogitemus: non tamen ita putandum eſt ſedere ad dexteram patris, vt ei pater ad ſiniſtram ſedere videatur. In illa quippe beatitudine quæ omnem ſuperat humanum intellectum, ſola dextera eſt: & eadem dextera, eiuſdem beatitudinis nomen eſt. Proinde nec illud quod poſt reſurrectionem ſuam dixit Mariæ, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad *Ioan.20.* patrem meum: tam abſorde accipiendum eſt, vt exiſtimemus eum cum aſceodiſſet, voluiſſe à fœmina tangi, qui ſe tangendum viris antequam aſcenderet præbuit. Sed Mariȩ profectò, in qua figurata eccleſia eſt, quaodo illud dixit, intelligi voluit tunc aſcendiſſe ad patrem, cum illum patri cognooit æqualem: & tali fide illum ſalobriter tetigit, oe ſi hoc ſolum eum eſſe crederet quod in carne apparuerat, non bene tangeret. Sic eum Photinus hæreticus tetigit, qui hominem tantummodo credidit. Et ſi fortè in his verbis Domini aptius meliuſque intelligi poteſt, opinio tamen putatur ſubſtantia patris eſſe in cœlo, ſecundum quod pater vna in Trinitate perſona eſt, diuinitas verò non in cœlo tantùm, ſed vbique: qoaſi aliud ſit pater, aliud diuinitas eius quæ illi H communis eſt cum filio & ſpiritu ſancto: vt ipſa trinitas, tanqnam locis corporalibos & tanquam corporea ſit, diuinitas verò vna triom perſonarum vbique ſit prȩſens, & ipſa ſola tanquam incorporea vbique ſit tota, ſine dubitarionc reſpuenda. Si enim qualitas eorum eſſet, quod abſit, vt in patre aut filio aut ſpiritu ſancto aliod ſit qualitas, aliud ſubſtaotia: tameo ſi eorum qualitas eſſe poſſet, vtique amplius alicui quàm ſua eſſe non poſſet. Si autem ſubſtantia eſt, & alia eſt quàm ſunt ipſi: alia ſubſtaotia eſt, qood nibilominus falſiſsimè creditur. Sed ſi fortè mious intelligis inter ſubſtaotiam & qualitatem quid interſit: hoc certè facilius aduertis, quòd & diuinitas Trioitatis (quæ potatur alia eſſe quàm eſt ipſa Trinitas, & propter hanc dici non tres Deos, ſed vnum Deum, quoniam ipſa eſt tribus vna communis) aut ſubſtaotia eſt, aut non eſt ſubſtantia. Si ſubſtantia eſt, & alia eſt quàm pater aut filius aut ſpiritus ſanctus, aut eadem ſimul Trioitas: proculdobio alia ſubſtaotia eſt. Hoc antem veritas refellit & reſpuit. Si autem non eſt ſubſtaotia iſta diuinitas, & ipſa eſt Deus, quia ipſa eſt vbique tota, non ipſa Trinitas: ergo Dens non I eſt ſubſtantia. Quis hoc catholicus dixerit? Item ſi non eſt ſubſtantia iſta diuinitas, & ſecundum hanc eſt Trinitas vnus Deus, quod hæc vna eſt in tribus: non debuit dici pater & filius & ſpiritus ſanctus vnios ſubſtantiæ, ſed vnius diuinitatis quæ non eſt ſubſtantia. Agnoſcis autem in fide catholica, quoniam hoc eſt verum, hoc eſſe firmatum, quoniam pater & filius & ſpiritus ſanctus cum ſit Trinitas, vnus eſt Deus: quia ioſeparabiliter ſont vnius eiuſdémque ſubſtantiæ, vel (ſi hoc melius dicitur) eſſentiæ. Nam nonnulli noſtri, & maximè Græci, Trinitatem quæ Deus eſt, magis eſſeotiam quàm vnam ſubſtantiam eſſe dixerunt: aliquid inter hæc doo nomina intereſſe arbitraotes, vel intelligentes, vnde nunc diſputare non eſt opus. Quod & ſi diuioitatem iſtam, quæ aliud exiſtimatur eſſe quàm ipſa Trinitas, non ſubſtantiam ſed eſſentiam dixerimus, eadem falſitas conſequetur. Si enim alia eſt qnam ipſa Trinitas, altera erit eſſentia: qtod abſit vt catholicus ſentiat. Reſtat itaque vt ita credamus vnius ſubſtantiȩ Trinitatem, vt ipſa eſſentia non aliud ſit quàm ipſa Trinitas. Ad qoam videndam quantumlibet in bac vita proficiamus, per ſpeculum erit & in ænigmate quod videbimus. Cum verò, K quod in reſurrectione promittitur, ſpiritale corpus habere cœperimus, ſiue illam mente, ſiue mirabili modo, quoniam ineffabilis eſt ſpiritalis corporis gratia, & corpore videamus: non tamen per locorum interualla, nec in parte mioorem, in parte maiorem, quooiam non eſt corpus, & vbique tota eſt, pro noſtra capacitate videbimus. Quod verò poſuiſti in epiſtola tua, videri tibi vel potius quod videbatur tibi, nihil viuum ſecuodum ſubſtantiam ineſſe iuſtitiæ, ideoque te noo poſſe adhuc Deum, id eſt vioentem naturam, iuſtitiæ ſimilem cogitare, quia iuſtitia, ſicut dicis, non in ſe, ſed io nobis viuit, imò nos potios ſecoodum illam viuimos, ipſa vero pee ſe iuſtitia nequaquam viuit. Ad hoc vt tibi ipſe reſpondeas, illud intuere, vtrum rectè dici poſsit, vitam ipſam non viuere, qoa fit vt viuat quicquid non falſò dicimus viuere. Puto enim abſurdum tibi videri, vt per vitam vioatur, & vita non viuat. Porrò ſi vita ipſa præcipuè viuit, qua viuit omne qood viuit, recole obſecro quas dicat Scriptura diuina animas mortuas, profectò inuenies iniuſtas, impias, infideles. Nam licet per illas viuaot corpora impiorum, de quibus dictum eſt, quòd L mortui ſepeliant mortuos ſuos, & ibi intelligantur e- *Matt.8.* tiam ioiquæ animæ noo eſſe ſine aliqua vita: non enim aliter ex eis poſſent corpora viuere, niſi qualicunque vita qua omnioo animæ carere oon poſſunt, vnde immortales merito vocantur: oon tameo ob aliud amiſſa iuſtitia dicuntur mortuæ, niſi qoia & animarum, licet immortaliter qualicunqne vita viuentium, verior & maior vita iuſtitiá eſt, tanquam vitarum. Quæ cum ſint in corporibus, etiam ipſa corpora viua ſunt, quæ per ſeipſa viuere nequeuot. Quapropter ſi animæ non poſſunt, oiſi etiam in ſeipſis vtcunque viuere, quia ex eis viunnt & corpora, à quibus deſerta moriuntur: quanto magis vera iuſtitia etiam in ſeipſa viuere intelligenda eſt, ex qua ſic viuuot animæ, vt hac amiſſa mortuæ nuncupentur, quamuis quaotulacunque vita non deſinant viuere. Ea porro iuſtitia qnæ viuit io ſeipſa, proculdubio Deus eſt, atque incommutabiliter viuit. Sicut autem cum ſit in ſeipſa vita, etiam nobis fit vita cum eius efficimur vtcunque participes: ita cum in ſeipſa ſit iuſtitia, etiam nobis fit iuſtitia, cum ei cohærendo iuſtè viuimus, & tanto magis minúſve ioſti ſumus, quanto magis illi minúſve cohæremus. Vnde ſcriptum eſt de vnigenito filio Dei, cum ſit vtique patris ſapientia at- M que iuſtitia, & ſemper in ſeipſo ſit, quod factus ſit nobis à Deo ſapientia & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, *1.Cor.1.* in Domino glorietur. Quod quidẽ & ipſe vidiſti, addẽdo atque dicendo, niſi fortè non hæc humanæ æquitatis, ſed illa quæ Deus eſt, ſola eſſe aſſeratur iuſtitia. Eſt plane ille ſummus Deus vera iuſtitia, vel ille verus Deus ſumma iuſtitia, qoàm profectò eſurire & ſitire, ea noſtra eſt in hac peregrinatione ioſtitia, & qoa poſtea ſatorari, ea noſtra eſt in æternitate plena iuſtitia. Non ergo Deũ noſtrȩ ioſtitiȩ ſimilẽ cogitemus, ſed cogitemus oos potius tãto ſimiliores Deo, quãto eſſe poterimus eius participatione iuſtiores. Si ergo cauendũ eſt ne ioſtitiȩ noſtræ ſimilẽ putemus Deũ quoniã lumẽ quod illuminat, incomparabiliter excellẽtius eſt illo quod illominatur: quãto magis caueri oportet, ne aliquid inferius & quodãmodo decoloratius eũ eſſe credamus, quàm eſt noſtra iuſtitia. Quid eſt autẽ aliud iuſtitia, cũ in nobis eſt, vel quȩlibet virtus qua rectè ſapienterq; viuitur quã interioris hominis pulchritudo. Et certè ſecundum hanc pulchritu-

A pulchritudinem magis quàm corporis, facti ſumus ad imaginem Dei. Vnde nobis dicitur: Nolite conformari huic ſeculo, ſed renouamini in nouitate mentis veſtræ, ad probandum vos quæ ſit voluntas Dei, quod bonum & beneplacitum & perfectum. *Rom. 12.* Si ergo non in mole neque in diſtantibus per loca ſua partibus ſicut corpora ſiue cernuntur ſiue cogitantur: ſed in virtute intelligibili qualis eſt iuſtitia, mentem dicimus ſeu nouimus ſeu volumus pulchram, & ſecundum hanc pulchritudinem reformamur ad imaginem Dei: profectò ipſius Dei, qui nos reformauit & reformat ad imaginem ſuam, non aliqua mole corporea ſuſpicienda eſt pulchritudo, eoque iuſtorum mentibus credendus eſt incomparabiliter pulchrior, quo eſt incomparabiliter iuſtior. Hæc dilectionem tuam, quãtum ad vſitatum epiſtolarum modum attinet, prolixius forſitan quàm expectabas: quãtum autem ad tam magnæ rei quæſtionem, breuiter admonuiſſe ſuffecerit: non vt ſatis ſit eruditioni tuæ, ſed vt alijs quoque lectis vel auditis diligenter inſtructus, ipſe vberius tua ſecus dicta redarguas: quod eſt vtique tanto B melius, quanto ſit humilius & fidelius.

Auguſtinus ad Theodorum epiſcopum, de recipiendis Donatiſtis. Epiſt. III.

Dilectiſſimo fratri Theodoro, Auguſtinus.

CVm beneuolẽtia tua mecum loqueretur, quomodo ſuſceperimus clericos ex parte Donati, ſi voluerint eſſe catholici placuit mihi illud quod tibi reſpondi, etiã hac ad te data epiſtola ſcribere: vt ſi quis de hac re te interrogauerit, etiam manu mea prolata, quid de hac re ſentiamus vel faciamus, oſtẽdas. Scias ergo nos non in eis deteſtari, niſi diſſenſionem ipſorum per quam ſchiſmatici vel hæretici facti ſunt: qui eccleſiæ catholicæ vnitatem & veritatem non tenent in eo quòd pacem cum populo Dei non habent, qui toto terrarum orbe diffunditur: & in eo quòd in hominibus baptiſmum Chriſti non agnoſcunt. Improbamus ergo malum errorem ſuum quem habent, bonũ autem nomen Dei quod habent, & ſacramentum eius agnoſcimus in eis, & veneramur, & amplectimur. Sed propterea dolemus errãtes, & eos per charitatem Chri- C ſti lucrari Deo cupimus, vt ſanctum ſacramẽtum quod foris ab eccleſia habent ad perniciem, in pace eccleſiæ habeant ad ſalutem. Si ergo de medio mala hominum, & honorentur, in hominibus bona Dei: erit fraterna concordia, & amabilis pax in cordibus hominum. Vincat perſuaſionem Diaboli, charitas Chriſti. Itaque cum ad nos veniunt ex parte Donati, mala illorum non ſuſcipimus, id eſt diſſenſionem & errorem, ſed ipſa tollũtur de medio tanquam impedimenta concordiæ, & amplectimur fratres ſtantes cum eis, ſicut dicit Apoſtolus, in vnitate ſpiritus, in vinculo pacis, & agnoſcentes in eis bona Dei, ſiue ſanctum baptiſmum, ſiue benedictionem ordinationes, ſiue continentiæ profeſſionẽ, ſiue conſignationem virginitatis, ſiue fidem Trinitatis, & ſi qua alia ſunt, quæ omnia etiam ſi erant, nihil tamen proderant, quando charitas non erat. Quis autem verè dicit ſe habere Chriſti charitatem, quando eius nõ amplectitur vnitatem? Cum ergo ad catholicam veniunt, non hic accipiunt quod habebant, accipiunt hic quod non habebant. Hic enim accipiunt radicem charitatis in vinculo pacis, & in ſocietate vnitatis: vt non ad damnationem, ſed ad liberationem illis valeant, omnia quæ habent ſacramenta veritatis. Non enim debent gloriari D ſarmenta, quia non ſunt ſpinarum ligna, ſed vitis. Si enim non in radice vixerint, cum tota ſpecie ſui in ignẽ mittentur. De quibuſdam autem ramis fractis dixit Apoſtolus, Quia potens eſt Deus iterum inſerere illos. *Rom. 11.* Et ideo dilectiſsime frater, quoſcunque illorum videris forte dubitantes quo ordine ſuſcipiantur à nobis: oſtẽde illis iſtam quam bene noſti manum meam, & ſi eam habere voluerint, habeant: quia teſtem Deum facio ſuper animam meam, ſic eos me ſuſcepturum, vt non ſolum baptiſmum Chriſti quem acceperunt, ipſum habeant, ſed etiam honorem pactimonij & continẽtiam.

Auguſtinus ad Alipium, docens quomodo ſuſpicionibus & calumnijs ſit occurrendum, & quantopere cauendum ſit periurium. Epiſt. IIII.

Domino beatiſſimo & venerabiliter chariſſimo fratri & conſacerdoti Alipio, & qui tecum fratres in Domino ſalutem.

DOlemus quidem grauiter, nec fieri poteſt vt pſruipendamus quòd in iniurias ſanctitatis tuæ populus Hipponenſis tanta clamauit: ſed E multo grauius dolendum eſt, frater bone, talia de nobis exiſtimari quam illa clamari. Quãdo enim nos credimur cupiditate pecuniæ, non dilectione iuſtitiæ ſeruos Dei velle retinere: nonne optandum eſt vt qui hoc credunt, occultum cordis ſui voce teſtentur: ac ſic aliqua, ſi fieri poteſt, tanto maiora remedia requirantur, quàm vt taciti pereant pernicioſis ſuſpicionibus venenati? Quapropter magis ſatagendum eſt, vnde etiam prius quàm hoc fieret, locuti ſumus, quomodo perſuadeatur hominibus, quibus nos ad exemplum bonorum operum præbere præcipimur, falſum eſſe quod ſuſpicentur, quàm quomodo arguendi ſunt, qui ſuſpiciones ſuas vocibus verbiſque declarant. Proinde ego ſanctæ Albinæ non ſuccenſeo, nec arguẽdam iudico, ſed à tali ſuſpicione ſanandam. Quæ, quia non in meam perſonã eadem verba dixerit, ſed tanquam de Hipponenſibus queſta eſt, quod aperuerint cupiditatem ſuam, ſe non clericatus, ſed pecuniæ cauſa hominem diuitem, atque huiuſmodi pecuniæ cõtemptorem & largitorem apud ſe tenere voluiſſe: tamen quod de nobis ſenſerit, penè clamauit. Nec ipſa tantum, verum etiam ſancti filij eius: qui hoc etiam ipſa die in abſide dixerunt. Hos ergo, vt dixi, magis ſanãdos ab huiuſmodi ſuſpicionibus, quàm propter has arguendos exiſtimo. F Vbi enim nobis à ſpinis talibus ſecuritas & requies præparari vel præberi poteſt, ſi aduerſus nos in tam ſanctis nobiſque chariſſimis cordibus noſtris pullulare potuere? De te quippe, imperium vulgus hoc ſenſit: de nobis, lumina eccleſiæ. Vnde quid magis dolendum ſit, vides. Vtrumque autem non accuſandum cenſeo, ſed ſanandum. Homines enim ſunt, & de hominibus talia, licet falſa, non tamen incredibilia ſuſpicantur. Nam vtique non vſque adeò deſipiunt tales homines, vt credant populum ſuum deſiderare pecuniam: præſertim iam experti, quod nihil ex ea populus Tagaſtenſis accepit: ſic ergo & Hipponenſis. Verum omnis hæc inuidia non niſi in clericos æſtuat, maximéque in epiſcopos, quorum videtur præminere dominatus, qui vti fruique rebus eccleſiæ, tanquam poſſeſſores & Domini exiſtimantur. Ad iſtam cupiditatem tam noxiam atque mortiferam, ſi fieri poteſt, mi Alipi, non ædificentur per nos infirmi. Recordare quid loquuti fuerimus, antequam iſta tentatio quæ plus ad hoc cogit

G accideret. Ex hoc potius conferendo, adiuuante Domino, prouidere conemur: nec nobis ſufficiat noſtra conſcientia, quia non talis cauſa eſt vbi debeat ſola ſufficere. Si enim ſerui Dei non reprobi ſumus, ſi aliquid viget in nobis illius igniculi quo charitas non quærit quæ ſua ſunt: prouidere vtique debemus bona, non ſolum corã Deo, ſed etiam coram hominibus, ne tranquillam aquã bibentes in noſtra conſcientia pedibus incautis agere conuincamur, vt oues dominicæ turbidam bibant. Nã quod ſcripſiſti, de genere iurationis violenter extortæ, vt inter nos requiramus: obſecro te ne res lucidiſsimas diſputatio noſtra faciat obſcuras. Si enim certa mors intentaretur, vt aliquid illicitum ac nefariũ ſeruus Dei ſe iuraret eſſe facturum, mori malle quàm iurare debuerat, ne iurationem ſcelere impleret. Nunc verò cum tantummodo populi perſeuerantiſsimus clamor, ad nullũ nefas hominem cogeret, ſed ad id, quod ſi fieret, licitè fieret: cúmque metueretur quidem, ne aliqui perditi, qui multitudini etiam bonorum plerunque miſcentur, occaſione ſeditionis & quaſi iuſtæ indignationis inuenta, in aliquam vim ſceleratam rapinarum cupiditate prorumperent, ſed tamen illud quod metuebatur eſſet in-
H certum: quis cenſeat propter incerta non dico damna & quaslibet iniurias corporales, ſed propter ipſam mortem cauendam, certum periurium debere committi? Neſcio quis ille Regulus, nihil in ſcripturis ſanctis de impietate falſæ iurationis audierat, nihil de Zachariæ volumine didicerat: & nimirum Carthaginenſibus non per ſacramenta Chriſti, ſed per dæmonum inquinamẽta iurauerat: & tamen certiſsimos cruciatus & horrendi exempli mortem, non vt iuraret neceſsitate perimuit, ſed libera voluntate quia iurauerat, ne peieraret accepit. Et Romanam tunc illa cenſura nolui habere non in numero ſanctorum, ſed in numero ſenatorum, nec in cœleſti gloria, ſed in terreſtri curia non ſolum eos qui metu mortis crudeliúmque pœnarum apertiſsimè peierare, quàm ad immanes hoſtes remeare maluerunt: ſed etiam illum qui reatu periurij ſe putauerat abſolutum, quia poſt iurationem ficta neſcio qua neceſsitate redierat. Ita non attenderunt, qui eum ſenatu pepulerunt, quid ipſe iurando cogitaſſet, ſed quid ab illo quibus iurauerat expectarẽt. Nec legerant quod nos vſque-
Pſal.14. quaque cantamus, Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. Solemus hæc, quamuis in hominibus à Chriſti gra-
I tia & nomine alienis, cum ingenti admiratione laudare: & adhuc in libris diuinis inquirendum putamus, vtrum aliquando licitè peieremus: vbi nobis ne iurandi facilitate in periurium prolabamur, etiam præceptum eſt ne iuremus? Illud ſanè rectiſsimè dici non ambigo, non ſecundum verbum iurantis, ſed ſecundum expectationem illius cui iuratur, quam nouit ille qui iurat, fidem iurationis impleri. Nam verba difficilimè comprehendunt maximè breuiter ſententiam, cuius à iurante fides exigitur. Vnde periuri ſunt, qui ſeruatis verbis expectationem eorum quibus iuratum eſt deceperunt: & periuri non ſunt, qui etiam verbis non ſeruatis, illud quod ab eis cum iurarent expectatum eſt, impleuerunt. Proinde quia Hipponenſes ſanctum Pinianum non ſicut damnatum, ſed ſicut chariſsimum inhabitatorem ſuæ ciuitatis habere voluerunt, & ſi verbis eius non ſatis comprehendi potuit, vſque adeò tamen in promptu eſt quid ab illo expectauerint, vt quod nunc poſt iurationem abſens eſt, neminem moueat eorum qui audire potuerunt, certa eum cauſa profecturum eſſe, cum voluntate redeundi. Ac per hoc periurus nec erit, nec ab eis putabitur, niſi eorum expectationem deceperit. Nõ K
autem decipiet, niſi aut volũtatem mutauerit apud eos habitandi, aut aliquando diſceſſerit ſine diſpoſitione redeundi. Quod abſit ab eius moribus & fide, quam Chriſto & eccleſiæ debitam ſeruat. Nam vt omittam quod mecum noſti, quàm ſit tremendum de periurio diuinum iudicium: illum certe ſcio, nulli nos deinceps ſuccenſere debere qui nobis iurantibus non crediderit, ſi talis viri periurium non modò æquo animo ferendũ, verùm etiam defendendum putabimus. Quod & à nobis & ab illo auertat illius miſericordia, qui eruit à tentatione ſperantes in ſe. Sicut ergo in commonitorio reſcripſiſti, impleat promiſſum, quo ita ſe promiſit ab Hippone non receſſurum, quemadmodum ego vel ipſi Hipponenſes non recedimus, quibus tamen & abeundi & redeundi facultas eſt libera: niſi quòd his qui iuratione non detinentur, etiam omnino & migrandi & non redeundi ſine periurij reatu poteſtas eſt. Clericos ſanè noſtros vel fratres in monaſterio conſtitutos, participes vel hortatores fuiſſe cõtumeliarum tuarum, vtrum probari poſsit, ignoro. Nam cum hoc quæſiſſem, dictum eſt vnum tantummodo Carthaginenſium de L
monaſterio clamaſſe cum populo, cum illum presbyterum peterent, non cum in te indigna iactarent. Adiunxi huic epiſtolæ ipſius promiſsionis exemplum, ex chartula eadem tranſlatum, quam ipſe ſubſcripſit, & me inſpiciente emendatum.

Auguſtinus ad Albinam, conſolando eam recenſet quis & qualis tumultus Hippone ſit exortus propter Pinianum, dum eum inuitum ordinare populus contendit.

Epiſtola V.

Dominæ ſanctæ ac venerabili famulæ Dei Albinæ Auguſtinus in Domino ſalutem.

DOlorem animi tui quem te ſcribis explicare non poſſe, conſolari æquum eſt, nõ augere: vt ſi fieri poteſt, ſanemus ſuſpiciones noſtras, non vt eis pro noſtra cauſa ſuccenſendo venerandum cor tuum, & Deo dicatum amplius perturbemus. Sancto fratri noſtro filio tuo Piniano, nullus ab Hipponenſibus metus mortis ingeſtus eſt, etiam ſi fortè ipſe tale aliquid timuit. Nam & nos metuebamus, ne ab aliquibus perditis, qui ſæpe multitudini occulta conſpiratione miſcentur, in violentam prorumperetur audaciam, oc- M
caſione ſeditionis inuenta, quam velut iuſta indignatione concitaret. Sed ſicut poſt audire potuimus, nihil tale à quoquam dictum eſt vel molitum: ſed verè in fratrem meum Alipium multa contumelioſa & indigna clamabant, à quo tam ingenti reatu vtinam per illius orationes mereantur abſolui. Ego autem poſt primos eorum clamores, cum eis dixiſſem de illo inuito non ordinando, quia iam promiſsione detineretur: atque adieciſſem, quòd ſi mea fide violata illum haberent preſbyterum, me epiſcopum non haberent, ad noſtra ſubſellia, relicta turba, redieram. Tum illi aliquantulum inopinata mea reſponſione cunctati atque turbati, velut flamma vento paululum preſſa: Deinde cœperunt, multo ardentius excitari, exiſtimantes fieri poſſe vt vel mihi extorqueretur illud non ſeruare promiſſum, vel me tenente promiſsi fidem, ab alio epiſcopo ordinaretur. Dicebam ego quibus poteram, qui ad nos in abſidem honoratiores & grauiores aſcenderent: nec à promiſsi fide me poſſe dimoueri, nec ab alio epiſcopo in eccleſiam mihi tradita,

niſi

A niſi me interrogato ac permittente, poſſe ordinari. Quod ſi permitterem, a fide nihilominus deuiaré, Addebam etiam, nihil eos velle ſi ordinaretur inuitus, niſi vt ordinatus abſcederet. Illi hoc poſſe fieri non credebant. Multitudo verò pro gradibus conſtituta, horrẽdo & perſeuerantiſsimo clamorum fremitu in eadem voluntate perſiſtens, incertos animi conſiliique faciebat. Tunc illa in fratrem meum indigna clamabantur, tunc à nobis grauiora timebantur. Sed quamuis tanto motu populi & tanta perturbatione eccleſiæ permouerer, nec aliud conſtipationi illi dixiſſem, niſi eum me inuitum ordinare non poſſe: nec ſic tamen abductus ſum, quia & hoc promiſeram non me fuiſſe facturum, vt aliquid ei de ſuſcipiendo presbyterio ſuaderẽ. Quòd ſi perſuadere potuiſſem, non iam ordinaretur inuitus. Seruaui vtriuſque promiſsionis fidem, non ſolùm illius quam iam populo patefeceram: verumetiam illius in qua vno teſte, quantum ad homines attinet, detinebat. Seruaui, inquam fidem promiſsionis, nõ iurationis, in tanto periculo: quod licet falſo, ſicut poſtea comperimus, metuebatur, omnibus tamẽ, ſi quod eſſet, communiter im-
B pendebat, & erat metus ipſe communis, ac per eccleſiã in qua eramus, maximè metuens abſcedere cogitabam. Sed metuendum fuit, ne magis me abſente tale aliquid faceret & reuerentia minor, & dolor ardentior. Deinde ſi cum fratre Alipio diſcederem per populum cõſtipatum, cauendum fuit ne quiſquam in eum manum mittere auderet. Si autem ſine illo, quæ frons eſſet exiſtimationis, ſi quid ei fortaſsis accideret: & viderer eum propterea deſeruiſſe, vt furenti populo traderetur? Inter hos æſtus mens grauémque mœrorem, & nullius conſilij reſpirationem: ecce repentè atque inopinatè ſanctus filius noſter Pinianus miſit ad me ſeruum Dei, qui mihi diceret, eum ſe velle populo iurare, quod ſi eſſet ordinatus inuitus, ex Africa diſcederet: omnino credo exiſtimans eos, quandoquidem peierare non poſſet, non iam vlterius infructuoſa perſeuerantia clamaturos, ad expellendum hinc hominem, quem ſaltem deberemus habere vicinum. Mihi autem, quia videbatur vehementiorem eorum dolorem poſt hanc iurationẽ fuiſſe metuendum, apud me tacitus habui: & quia ſimul petierat, vt ad eum venirem, non diſtuli. Cum mihi dixiſſet hoc ipſum, continuò & illud adiũxit eidem iurationi, quod
C mihi dum ad eum pergo per alium dei ſeruum mandauerat, de præſentia ſcilicet ſua, ſi ei clericatus ſarcinam nolenti nullus imponeret. Hic ego in tantis anguſtiis quaſi aura ſpirante recreatus, nihil ei reſpondi: ſed ad fratrem Alipium gradu cõcitatiore perrexi, eique quid dixerit dixi. At ille, vt exiſtimo, deuitans ne quid ſe autore fieret, vnde nos putabat offendi: huic me, inquit, nemo conſulat. Quo audito, ad populum tumultuantem perrexi: factóque ſilentio, quid promiſſum eſſet cum promiſsione etiam iurationis aperui. Illi vero qui ſolum eius presbyterium cogitabant atque cupiebant, non ita vt putabam quod oblatum fuerat acceperunt: ſed inter ſe aliquantulum muſsitantes, petiuerunt vt adderetur eidem promiſsioni atque iurationi, vt ſi quando illi ad ſuſcipiendum clericatum conſentire placuiſſet, non niſi in ipſa Hipponenſi eccleſia conſentiret. Retuli ad eum, ſine dubitatione annuit. Renunciaui illis, lætati ſunt, & mox iurationem pollicitam popoſcerũt. Reuerti ad filiũm noſtrum, eúmque inueni fluctuãtem, quibuſnam verbis comprehendi poſſet illa cum iuratione promiſsio, propter neceſsitates irruentes, quæ poſſent eum vt abſcederet cogere. Simul etiam quid timeret oſtendit, ne quis irruiſſet hoſtilis incurſus, qui D
eſſet diſceſsione vitandus. Volebat addi ſancta Melania & aëris morbidi cauſationem: ſed illius reſponſione reprehenſa eſt. Ego autem dixi, grauem ab illo & non contemnendam cauſam neceſsitatis ingeſtam, quæ ciues etiam emigrare compelleret. Sed ſi hæc populo dicerentur, timendum eſſe ne malè nos ominari videremur: ſi autem ſub neceſsitatis nomine fieret excuſatio, non niſi fraudulentam neceſsitatem putari. Placuit tamen vt de hac re populi animum experiremur, & nihil aliud quàm id quod putaueramus inuenimus. Nam cum eius verba à diacono dicta recitarentur, & omnia placuiſſent: vbi nomen interpoſitæ neceſsitatis inſonuit, continuo reclamatum eſt, penitùſque diſplicuit, tumultu recrudeſcente, & nihil aliud quàm fraude ſecum agi populo exiſtimante. Quod cùm ſanctus filius noſter vidiſſet, iuſsit inde auferri nomen neceſsitatis, rurſúmque ad lætitiam populus remeauit. Et cum laſsitudinem excuſarem, ſine me ad plebem accedere noluit, ſimul acceſsimus. Dixit ei quæ à diacono audita erant, ſe mandaſſe, ſe iuraſſe, eáque ſe eſſe facturum, continuòque omnia eo tenore quo dictauerat proſe- E
cutus eſt. Reſponſum eſt, Deo gratias: & petitum vt totum ſcriptum ſubſcriberetur. Dimiſimus catechumenos, continuóque ſcriptum ſubſcripſit. Deinde peti cœpimus nos epiſcopi, non vocibus populi, ſed tamen à populo per honeſtos fideles, vt nos quoque ſubſcriberemus. At vbi cœpi ſubſcribere, ſancta Melania contradixit. Miratus ſum quare tam ſerò, quaſi promiſsionem illam & iurationem nos, non ſubſcribendo, facere poſſemus infectam. Sed tamen obtemperaui. Ac ſic remanſit mea plena ſubſcriptio, nec vlta nobis quiſquam vt ſubſcriberemus putauit inſtandum. Qui autem alio die poſteaquam ipſum diſceſsiſſe didicerunt, fuerint motus vel linguæ hominum, quantum ſatis arbitratus ſum, ſanctitati veſtræ per commonitorium intimare curaui. Quiſquis itaque vobis contraria his, quæ narraui forte narrauit, aut mentitur, aut fallitur. Quædam enim quæ mihi ad curam non pertinere viſa ſunt, prætermiſiſſe me ſentio, nulla tamen falſa dixiſſe. Proinde ſanctus filius noſter Pinianus, quod me præſente ac permittente iurauerit, falſum eſt. Scit ipſe, ſciunt ſerui Dei quos ad me miſit, primo ſanctus Barnabas, deinde Timaſius, per quem etiam de promiſsione præſentiæ ſuæ mihi mandauit. Ipſe quoque populus non ad presbyterium, non ad iuſiurandũ clamãdo co- F
gebat: ſed oblatũ ſibi nõ reſpuit, ea ſpe quo poſſet in eodem apud nos habitante voluntas fieri quo conſentiret ad ordinationẽ, ne ſicut iurauerat, ſi minus ordinaretur, abſcederet. Ac per hoc & illi propter opus Dei clamauerũt, neq; enim ſãctificatio presbyteri nõ eſt opus Dei. Et quod poſtea de promiſſa præſentia gratulati nõ ſunt, niſi adderetur quod ſi quando ad ſuſcipiendũ clericatũ conſentire vellet, nõ niſi in Hipponenſi eccleſia cõſentiret: ſatis in prõptu eſt quòd etiã de ipſa eius apud ſe habitatiõe ſperauerint, ideoq; ab illo operis Dei deſiderio nõ receſſerũt. Quomodo ergo dicis hoc eos feciſſe turpiſsimo appetitu pecuniæ? primo quia ad plebẽ quæ clamabat, omnino nõ pertinet. Sicut enim plebs Tagaſtẽſis de his quæ cõtuliſtis eccleſiæ Tagaſtenſi, nõ habet niſi gaudiũ boni operis veſtri: ſic & Hipponẽſis & cuiuslibet alterius loci, vbi de mãmona iniquitatis Domini præcepta feciſtis, vel eſtis vbicũq; facturi. Nõ ergo populus vt de tãto viro eccleſiæ cõſuleret ſuæ ardẽtiſsimè flagitans ſuum pecuniarũ quæſiuit cõmodũ à vobis ſed veſtrum

G pecuniç contemptum dilexit in vobis.Nam ſi in me di-
lexerunt,quòd audierant paucis agellulis paternis con-
temptis , ad Dei liberam ſeruitutem me fuiſſe conuer-
ſum, neque in hoc inuiderunt eccleſiæ Tagaſtenſi , quæ
carnalis patria mea eſt:ſed cum illa clericatum mihi nō
impoſuiſſet,quando potuerunt,habendum inuaſerunt:
quanto flagrantius in noſtro Piniano amare potuerūt,
tantam mundi huius cupiditatem, tantas opes, tantam
ſpem,tanta cōuerſione ſuperatam atque calcatam? Ego
quippe ſecundum multorum ſenſum comparantium
ſemetipſos ſibimet ipſis , non diuitias dimiſiſſe , ſed ad
diuitias videor veniſſe.Via enim vigeſima particula res
mea paterna exiſtimari poteſt , in cumparatione præ-
diorum eccleſiæ,quç nunc,vt Dominus,exiſtimor poſ-
ſidere. In qualibet autem maximè Africanarum eccle-
ſiarum,hic noſter,non dico presbyter,ſed epiſcopus,ſit
comparatus priſtinis opibus ſuis,etiam ſi animo domi-
nantis egerit,pauperrimus erit.Multo ergo liquidius &
ſecurius in hoc amatur Chriſtiana paupertas, in quo
nulla rerum ampliorum poteſt putari cupiditas. Hoc
accendit animos populi , hoc in illam violentiam per-
ſeuerantiſsimi clamoris erexit . Non eos turpis cupidi-
H tatis inſuper accuſemus,ſed magis bonum quod ipſi nō
habent , ſaltem in aliis diligere ſine crimine permitta-
mus.Nam & ſi fuerint illi multitudini permiati inopes
vel mendici,qui ſimul clamabant,& de veſtra venerabi-
bili redundantia indigentiæ ſupplementum ſperabant:
nec iſta,vt arbitror, cupiditas turpis eſt . Reſtat ergo vt
iſte pecuniæ turpiſsimus appetitus ex obliquo in cleri-
cos, & maximè in epiſcopū dirigatur . Nos enim rebus
eccleſiç dominari exiſtimamur,nos opibus frui.Poſtre-
mò quicquid de iſtis nos accepimus,nos vel adhuc poſ-
ſidemus,vel vt placuit erogauimus : nihil inde populo
extra clericatum vel extra myſterium conſtituto , niſi
paucisſimis indigentibus largiti ſumus. Non ergo dico
quia vel in nos maximè à vobis dici iſta debuerunt, ve-
runtamen in nos ſolos credibiliter dici potuerūt.Quid
ergo faciemus ? Quia nos , ſi apud inimicos non poſſu-
mus,ſaltem apud vos ratione purgamus?Res hęc animi
eſt,intus eſt,procul ab oculis ſecreta mortaliū:Deo tan-
tummodo nota eſt . Cum ergo de nobis iſta ſentitis nō
præcipitis,quod multo melius eſt, & quod mihi in epi-
ſtola tua tanquam culpabile obiiciendum putaſti , ſed
omnino cogitis vt iuremus , non intento metu mortis
I carnis noſtræ, quod populus Hipponenſis feciſſe puta-
tus eſt : ſed intento metu mortis exiſtimationis noſtræ,
quæ propter infirmos quibus nos præbere ad exemplū
bonorum operū qualicunque conuerſatione conamur,
etiam vitæ carnis huius vtique præponenda eſt. Verun-
tamen vobis nos ita cogentibus vt iuremus,non ſuccē-
ſemus,ſicut vos Hipponēſibus ſuccēſetis.Creditis enim
tanquam homines de hominibus , & ſi ea quæ in nobis
non ſunt, non tamen ea quæ in nobis, eſſe non poſſunt
Sananda iſta in vobis,nō accuſanda ſunt:& noſtra pur-
ganda vobis eſt fama,ſi eſt domino purgata conſciētia.
Qui fortaſſe præſtabit,ſicut antequā accidiſſet iſta ten-
tatio,ego & frater meus Alipius colloquuti ſumus:non
vt ſolum vobis chariſsimis cōmembris noſtris , verùm
etiam inimicis notiſsimū fiat , nulla nos cupiditate pe-
cuniæ in reb⁹ eccleſiaſticis ſordidari. Quod donec fiat,
ſi Dominus donabit vt fiat: ecce nūc interim quod co-
gimur facimus,ne veſtri cordis medicinam in quantā-
libet moram temporis differamus.Deus teſtis eſt,iſtam
omnem rerum eccleſiaſticarum procurationem,quarū
credimur amare dominatum , propter ſeruitutē quam
debeo charitati fratrum & timori Dei,tolerare me,non K
amare:ita vt ea ſi ſaluo officio poſsim , carere deſiderē.
Nec aliud me de fratre meo Alipio ſentire , ipſe Deus
teſtis eſt. Tamen & de illo aliter ſentiendo, populus, &
quod eſt grauius Hipponenſis,in tantas eſt illius præci-
pitatus iniurias : & de nobis vos ſancti Dei & pleni vi-
ſceribus miſericordiæ talia credendo,nomine eiuſdem
populi , qui ad cauſā huiuſcemodi cupiditatis omnino
non pertinet,nos tāgere atque admonere voluiſtis: vti-
que ad nos corrigendos,neque enim audio, quod abſit
a vobis : vnde non iraſci , ſed gratias agere debeo quod
nec verecūdius nec liberius agere potuiſtis:vt epiſcopo
non quaſi cōuiciose obiiceretis quod ſentiebatis, ſed ex
obliquo intelligendū relinqueretis.Nec moleſtū ſit vo-
bis,vt vos velut grauatos arbitremini,quia iurandū pu-
taui.Neque enim grauabat Apoſtolus,aut eos parū dili-
gebat quibus dicebat: Non in ſermone adulationis fui-
mus apud vos, ſicut ſcitis, nec in occaſione cupiditatis, 1.Theſ.1.
Deus teſtis eſt. Rei quippe apertæ ipſos teſtes adhibuit,
rei autē occultę quem niſi Deum?Si ergo ille meritò eſt
veritus,ne humana ignorantia de illo tale aliquid ſenti-
ret,cuius labor omnibus in prōptu erat,quod niſi ſum-
ma neceſsitate à populis quibus gratiā Chriſti diſpēſā- L
bat,in vſus ſuos aliquid nō ſumebat:cætera vero ſuo vi-
ctui neceſſaria ſuis manibus trāſigebat:quāto magis no-
bis laborandō eſt,vt credatur , qui & merito ſanctitatis
& virtute animi lōge impares ſumus,nec aliquid ad ſu-
ſtētacula huius vitæ operari noſtris manibus poſsimus:
& ſi poſſemus,tantis occupationibus,quas tunc illos nō
credo fuiſſe perpeſſos,nequaquā ſineremur? Non ergo
vlterius in hac cauſa populo Chriſtiano,quę eccleſia eſt
Dei,obiiciatur pecuniæ turpiſsimus appetitus. Tolera-
bilius enim nobis obiicitur , in quos huius mali quāuis
falſa,tamen veriſimilis ſuſpicio cadere potuit , quā illis,
quos ab hoc appetitu & ſuſpicione conſtat eſſe alienos.
Denegare autem iurationē qualibet fide præditas men-
tes,quanto magis fide Chriſtiana, nō dico aliquid con-
trarium confirmare , ſed omnino dubitare fas non eſt.
De qua re quid ſentiā, ſatis, vt arbitror, in epiſtola mea
quam ad fratrem meum ſcripſi,pleniſsimè aperui.Scri-
pſit mihi ſanctitas tua: ſi aut ego aut Hipponenſes hoc
cenſent , vt iureiurando violenter extorto ſatisfiat. Tu
enim ipſa quid cenſes?Placétne tibi,vt etiā certa morte
imminente , quod tunc inaniter metuebatur , nomen
domini Dei ſui in fallaciā Chriſtianus aſſumat , Deum M
ſuum teſtem falſitati Chriſtianus adhibeat? Qui profe-
ctò ſi præter iurationem ad falſum teſtimonium morte
imminente cogeretur : maculare vitam ſuam magis ti-
mere debuit quàm finire . Hoſtiles inter ſe acies & ar-
matæ , certè apertiſsima mortis intentatione confli-
gunt : & tamen cum inuicem iurant , laudamus fidem
ſeruantes , fallentes autem meritò deteſtamur . Vt au-
tem iurarent, quid vtræque ab alterutris, niſi occidi vel
capi timuerunt ? Ac per hoc vel mortis vel captiuitatis
metu extortæ iurationi niſi pareatur , niſi fides quæ ibi
data eſt cuſtodiatur , ſacrilegij , periurij crimine deti-
netur , etiam tales homines qui magis metuunt peie-
rare, quàm hominem occidere : & nos vtrum implen-
da ſit extorta iuratio ſeruorum Dei , munere ſanctita-
tis præeminentium monachorum ad perfectionem
mandatorum Chriſti,rerum etiam ſuarum diſtributio-
ne currētium,quaſi diſceptaturi ponimus quæſtionem?
Nam quid exilij vel deportationis aut relegationis
nomine promiſſa illa præſentia prægrauatur obſecro
te ? Puto quòd presbyterium , aut maluiſſe periurium
quàm

A quàm exilium. Hæc dicerem, ſi verè à nobis, aut à populo iuratio ei fuiſſet extorta promittendæ præſentiæ: nunc verò non extorta eſt dum negaretur, ſed dum offeretur accepta. Et hoc ea ſpe, ſicut ſuprà diximus, quia per illam præſentiam creditum eſt, eum etiam ad clericatum ſuſcipiendum poſſe deſiderantibus conſentire. Poſtremò quidlibet de nobis vel Hipponēſibus ſentiatur, longe alia eſt eorum cauſa qui vi coëgerint iurare, quàm eorum qui nō dico coëgerint, ſed ſuaſerint peierare. Ipſe etiam de quo agitur, conſiderare non renuat, vtrum ſit peius, ſub quolibet timore iuſiurādum, an remoto timore ipſum periurium? Deo gratias, quia non aliter Hipponenſes promiſſum circa ſe impleri ſentiūt, quàm vt adſit volūtate habitādi, & eat quò neceſſe fuerit cum diſpoſitione redeundi. Nam ſi verba iurationis attenderēt & exigerēt, tā nullo modo ſeruus Dei recedere, quàm vllo modo debuit peierare. Sed quia crimē eorum eſſet, non dico talem virū, ſed quemlibet hominem ſic tenere: nec ipſi aliam expectationem ſe habuiſſe probauerunt, qui audientes quòd rediturus abſceſſerit gratulati ſunt, nec aliud illis verax iuratio debet, quā
B id quod ab illa expectauerūt. Quid eſt autem quod dicitur, eum iuratione ore ſuo expreſſa, exceptionē feciſſe neceſsitatis? Quaſi non ore ſuo hoc rurſum iuſſerit auferri. Certè ad populum quando ipſe loquutus eſt, tunc etiam interponeret. Quod ſi feciſſet, nō vtique reſponderetur, Deo gratias: ſed ad illam rediretur reclamationem, quæ facta fuerat, quando ſic à diacono recitatum eſt. Et nūquid ad rem pertinet ſiue inter poſita ſit ad recedendum neceſsitatis excuſatio, ſiue non ſit? Nihil ab illo aliud expectandum eſt, quàm id quod ſupra diximus. Expectationem autem eorum quibus iuratur quiſquis deceperit, non poteſt eſſe non periurus. Fiat ergo quod promiſſum eſt, & infirmorum corda ſanentur, ne tanto exemplo quibus hoc placuerit, ad imitādum periurium ædificentur: quibus autem diſplicet, iuſtiſsimè dicant, nulli noſtrum credendum eſſe, non ſolum promittenti aliquid, ſed etiā iuranti. Huic enim potius cauendæ ſunt linguæ inimicorum, de quibus tanquam iaculis ad interficiēdos infirmos maior vtitur ille inimicus. Sed abſit vt de tali anima ſperemus aliud, quàm quod Dei timor inſpirat, & tanta quæ in illo eſt excellētia ſanctitatis hortatur. Ego autem quem dicis etiā prohibere debuiſſe, fateor, nō potui ſic ſapere: vt tanto vel
C tumultu vel offenſione magis euerti vellem eccleſiā cui ſeruio, quàm id quod à tali viro nobis offerebatur, accipere.

Officiosè Auguſtinus ad Chriſtinum ſcribit. Epiſt. VI.

Domino meritò prædicando ſynceritérque chariſsimo ac deſideratiſsimo fratri Chriſtino, Auguſtinus in Domino ſalutem.

EPiſtolam meam deſiderare te mihi tua epiſtola nunciauit. Frater autem Iacobus eius deſiderij erga nos tui, locupletior teſtis acceſsit, qui plura mihi de te ſuauia atque in ſeipſo experta loquutus eſt, quàm illa parua chartula potuit. Vnde tuæ benignitati congratulor, & de tuo pectore Chriſtiano, Domino Deo noſtro, cuius hæc dona ſunt, gratias ago, Domine meritò prædicande, ſynceritérque chariſsime ac deſideratiſsime frater. Quòd autem petis, vt literis te quæram, ego te affectu quæro, qui omnes literas ſuperat: & vbi te quæram, quod bene intelligas, noui. Quantum autem ad me legendum

attinet: magis vereor in manibus veſtris loquacitatem D meam reprehendi, quàm eloquium requiri. Illud breuiter dixerim, quod diuturna cogitatione ſi ruminaueris, ſenties quid ſapiat. Cum in itinere Dei faciliora & fructuoſa ignaua formidine fugiuntur, in itinere ſeculari duriora & ſterilia ęrūnoſo labore tolerātur. Incolumis in Chriſto vigeas & proficias, Domine meritò prędicāde ſynceriterq; chariſsime ac deſiderātiſsime frater.

Auguſtinus ad Albinum, Pinianum, & Melanium, excuſans cur ad ipſos non venerit. Epiſt. VII.

Dominis in Domino inſignibus, & ſanctitate chariſsimis ac deſideranti ſsimis fratribus, Albino, Piniano, & Melano, Auguſtinus in Domino S.

CVm habitu valetudinis, vel natura frigus ferre non poſsim, nunquam tamen maiores æſtus quàm iſta hyeme tam horrenda perpeti potui, quod ad vos, ad quos volatu maria tranſeunda fuerant, tam in proximo conſtitutos, tam de longinquo viſendi nos gratia venientes, non dicam pergere, ſed volare nō potui: & forte ſanctitas veſtra eandem hyemalem aſpe- E ritatem pœnæ meæ tantum cauſam putauerit: Abſit chariſsimi. Quid enim graue ac moleſtum, vel etiam periculoſum habent imbres iſti, quod non mihi ſubeūdum ac ferendum fuit, vt ad vos venirem, tanta in tantis malis noſtris ſolatia, in hac generatione tortuoſa ac peruerſa, tam ardenter accenſa de ſummo lumine lumina, ſuſcepta humilitate ſublimia, & contempta claritate clariora? Simul etiam fruerer carnalis patriæ meę tam ſpirituali felicitate, quæ vos etiam præſentes habere meruit: de quibus abſentibus, cum id quod nati eſtis, & quod gratia Chriſti facti eſtis, audiret: quamuis charitate crederer, tamen ne crederetur narrare forſitan verebatur. Dicam igitur quare nō venerim, & quibus malis à tanto bono impeditus ſum: vt non ſolum à vobis veniam, ſed etiam veſtris orationibus ab illo qui in vobis quod ei viuitis operatur, merear miſericordiā. Populus Hipponenſis, cui me Dominus ſeruum dedit, cum ex magna, & penè ex omni parte ita infirmus ſit, vt preſſura etiam leuioris tribulationis poſsit grauiter ægrotare, nunc tam magna tribulatione cęditur, vt etiam ſi non ſic eſſet infirmus, vix eam cum aliqua ſalute animi ſuſtineret. Eum autem modo cum regreſſus ſum, periculoſiſsimè ſcandalizatum comperi de abſentia mea: F veſtris autem, de quorum ſpirituali robore gaudemus in Domino, ſanis vtique faucibus, ſapit quomodo dictum ſit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego nō vror? 2. Cor. 11 Præſertim quoniam multi ſunt hic, qui detrahendo nobis cæterorum animos à quibus diligi videmur, aduerſus nos perturbare conantur, vt locum in eis Diabolo faciant. Cum autē iraſcuntur nobis de quorū ſalute ſatagimus, magnum illis conſilium vindicandi, eſt libido moriendi, non in corpore, ſed in corde: vbi fumus occultè prius ſuo putore ſentitur, quàm noſtra cogitatione proſpicitur. Huic meæ ſollicitudini proculdubio libenter ignoſcitis: prę ſertim quoniam ſi ſuccenſeretis, & velletis vlciſci, nihil fortaſſe grauius inueniretis, quàm id quod patior, cum vos Tagaſtæ nō video. Spero autem veſtris adiutus orationibus, quod mihi ad vos vbicunque in Africa fueritis, venire quantocyus concedetur, cum hoc quo nunc detentus ſum, præterierit, ſi hæc ciuitas in qua laboramus, digna non eſt, quia nec ego audeo dignam putare, quæ nobiſcum de veſtra præſentia collætetur.

G *Auguſtinus ad Florentinum, de ſauentio, & de edicto imperatoris. Epiſt. VIII.*

Domino dilectiſsimo filio Florentino, Auguſtinus in Domino ſalutem.

CVius poteſtatis iuſsione fauẽtinum rapueris, ipſe videris, hoc autem ſcio, quod omnis poteſtas ſub imperio conſtituta, imperatoris ſui legibus ſeruit. Quamuis ergo iam per fratrẽ & compresbyterum meum Cœleſtinum miſerim legẽ, quam quidem & antequam mitterem, ignorare vtique non deberes: qua conceſſum eſt eis qui præcipiuntur ab aliqua poteſtate iudiciis exhiberi, vt ad geſta municipalia perducantur, atque illic interrogentur, vtrum velint triginta dies in ea ciuitate vbi tenentur agere ſub moderata cuſtodia, ad parandos ſibi fructus, vel rem ſuam, ſicut neceſſe fuerit, ordinandam: quę lex, ſicut mihi memoratus presbyter renunciauit, tuæ religioni recitata eſt: tamen etiam nunc eam cum his literis identidem miſi, non terrens, ſed rogans, & pro homine humanè, & epiſcopali miſericordia, quantum ipſa permittit humanitas & pietas, intercedẽs Domine fili, vt ex hoc exiſti-
H mationi tuæ & petioni meæ præſtare digneris: & quod lex imperatoris iubet, cuius reipublicæ militas, meo quoque & interuentu & deprecatione accedente facere non graueris.

Auguſtinus ad Creſconium, eiuſdem argumenti cum ſuperiore. Epiſt. IX.

Domino dilectiſsime, meritóque honorabili & ſuſcipiendo fratri Creſconio, Auguſtinus in Domino S.

SI ab iſta cauſa diſsimulauero, de qua tuæ religioni ecce iterum ſcribo, non ſolum eximietas tua, ſed etiam ipſe, quiſquis ille eſt, in cuius cauſa fauentius ſic raptus eſt, meritò me culpabit, & rectè reprehendet: iudicãs vtique, ſi etiam ipſe ad auxilium eccleſiæ confugiſſet, ſi ei ſimile aliquid accidiſſet, ita me fuiſſe ab eius neceſsitate & tribulatione diſsimulaturum. Deinde, ſi hominum exiſtimatio contemnenda eſt, ipſi Domino Deo noſtro quid dicam, & quam rationem reddam: ſi quãtum poſſum non egero, pro eius ſalute qui eccleſiæ cui ſeruio tuendum adiuuãdúmque commiſit, Domine dilectiſsime & venerabilis fili? Rogo itaque benignitatem tuam, quoniam difficile & incredibile eſt vt non iã vel noueris, vel noſſe poſ-
I ſis, in qua cauſa detentus ſit, hoc interim apud apparitorem qui eum tenet, petitionem meam adiuuare digneris, vt faciat quod imperatoris lege præcipitur: vt eum apud acta municipalia interrogari faciat, vtrum ſibi velit dies triginta concedi, quibus agat ſub moderata cuſtodia in ea ciuitate in qua detentus eſt, vt ſua ordinet, ſumptúſque prouideat. Quorum dierũ ſpacio, tua nobis annuente beneuolentia, ſi eius cauſam amica diſceptatione finire potuerimus, inueniet eũ exitus iudiciorum qui placuerit Deo, ſecundum cauſæ ipſius meritũ vel Domini omnipotentiſsimi voluntatem.

Auguſtinus ad Fortunatum, eiuſdem argumenti cum ſuperiore. Epiſt. X.

Domino beatiſsimo & venerabiliter chariſsimo fratri & conſacerdoti Fortunato, & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus in Domino ſalutem.

FAuentium bene nouit ſanctitas tua, qui Paratianenſis ſaltus conductor fuit. Is, cum ab eiuſdem poſſeſsionis Domino, neſcio quid ſibi metueret, ad Hipponenſem confugit eccleſiam: & ibi erat vt confugientes ſolent, expectans quomodo per interceſsionem noſtram ſua negocia terminaret. Qui vt ſępe fit, per dies ſingulos minus minúſque ſollicitus, & quaſi aduerſario ceſſante ſecurus, cum ab amico ſuo de cœna egrederetur, ſubitò raptus eſt à florentino quodam, vt dicunt, comitis officiali, per armatorum manum quanta eis ad hoc factum ſufficere viſa eſt. Quod cum mihi nunciatum, & adhuc quò vel à quibus raptus fuerit ignoraretur, ſuſpicio tamen eſſet de illo quem metuens ſe per eccleſiam tuebatur: continuò miſi ad Tribunum, qui cuſtodiendo littori conſtitutus eſt. Miſit militares, nemo potuit reperiri. Sed mane cognouimus & in qua domo fuerit, & quod poſt galli cãtum eum illo abſceſſerit qui eum tenuerat. Etiam illuc miſi quò dicebatur abductus: vbi memoratus officialis inuentus, concedere presbytero quem miſeram noluit, vt eum ſaltem videret. Alio die miſi literas, petens vt ei concederetur quod iuſsit in cauſis talibus imperator, id eſt vt actis municipalibus interrogarentur qui præcepti fuerint exhibendi, vtrum velint in ea ciuitate ſub cuſtodia moderata triginta dies agere, vt rem ſuam ordinent vel præparent ſumptus: id vtique exiſtimans L
quod per dies ipſos poſſemus fortaſſe cauſam eius amica diſceptatione finire. Iam vero cum illo officiali profectus ductus eſt: ſed metus eſt, ne forte ad conſularis perductus officium, mali aliquid patiatur. Habet enim cauſam cum homine pecunioſiſsimo, quamuis iudicis integritas fama clariſsima prædicetur. Ne quid tamen apud officium pecunia præualeat, peto ſanctitatem tuam domine dilectiſsime & venerabilis frater, vt honorabili nobiſque chariſsimo conſulari digneris tradere literas meas, & has ei legere: quamuis eandem cauſam inſinuare neceſſarium non eſſe arbitratus ſum, ei eius cauſæ differat audientiam, quoniam neſcio verũ in ea nocens an innocens ſit. Et quod circa eundem leges non ſeruatæ ſunt, vt ſic raperetur: neque vt ab imperatore præceptum eſt, ad acta municipalia perduceretur interrogandus, vtrum beneficium dilationis vellet accipere non contemnant: vt per hoc poſsimus cum eius aduerſario rem finire.

Auguſtinus ad Generoſum, vt cauſam Fauentij cognoſcat. Epiſt. XI.

Domino eximio & meritò inſigni, honorabilitérque chariſsime filio Generoſe, Auguſtinus in Domino S. M

LAus & prędicatio adminiſtrationis tuæ & fama præclara, cum me pro dilectione quã tuis meritis beneuolentiæq; debemus plurimum delectaret: nunquam adhuc in aliquo beneficio poſtulando eximietati tuæ mea interceſsio extitit oneroſa, Domine dilectiſsime & venerabilis fili. Sed nunc quid in ciuitate in qua eccleſiæ Dei ſeruio factum ſit, cum ex literis quas ad venerabilem fratrem & epiſcopum meum Fortunatum dedi cognouerit præſtantia tua: qua fuerim neceſsitate compulſus, vt petitionẽ meam ingererem occupationibus tuis, tua benignitas peruidebit. Et profectò facies quod non ſolum integrum, verumetiam Chriſtianum iudicem decet eo circa nos animo, de quo in nomine Chriſti vtique fuerat præſumendum.

Auguſtinus ad Benenatum, quomodo eccleſiæ negocium tractare debeat. Epiſt. XII.

A *Domino beatiſsimo & venerabili ac deſiderabili fratri Benenato, & qui tecum ſunt fratribus Auguſtinus in Domino ſalutem.*

PEr quem ſaluto ſanctitatem tuam, de fide & eius bono circa eccleſiã ſtudio gratulamur. Voluit autem ad tuam benignitatem cum literis meis venire, Domine dilectiſsime ac venerabilis frater, & quoniam audiui quod de negocio illo trãſigere cogitas, ſi verum eſt: quod miror, ſi verum eſt, noſti quemadmodum debeas epiſcopali paternitate catholicæ eccleſiæ prouidere: vt non cum quolibet id agas, ſi tamen (vt dixi) verum eſt quod audiui, ſed potius cum domo catholica, cuius non ſolum nullam aduerſitatem, verumetiam fidele adiutorium babere poſsie eccleſia.

Auguſtinus ad Benenatum, pronubum agentem Ruſtici filio. Epiſt. XIII.

Domino beatiſsimo & venerabili fratri & conſacerdoti Benenato & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus, & qui mecum ſunt fratres in
B *Domino ſalutem.*

PVella de qua mihi ſcripſit ſanctitas tua, in ea voluntate eſt, vt ſi ætas ei iam matura eſſet, nulli in nuptiis conueniret. In ea verò ætate eſt ſi voluntatem nubendi haberet, nulli adhuc dari vel promitti deberet. Huc accedit, quia eam Deus in eccleſia ſic tuetur, vt contra improbos tueamr, non vt cui voluero tradi poſsit, ſed vt à quo non oportet rapi nõ poſſit, Domine Benenate dilectiſsime & venerabilis frater. Conditio itaque quam inſinuare dignatus es, non mihi diſplicet ſi nuptura eſt. Vtrum autem nuptura ſit, etſi illud quod in ore habet magis optamus, nũc tamẽ ignoramus: quia in annis his eſt, vt quòd ſe dicit velle eſſe ſanctimonialem, iocus ſit potius garrientis, quàm ſponſio profitentis. Deinde babet materteram, cuius vir honorabilis frater noſter Felix, dum de hac re contuliſſem cum illo (neque enim poſſem aliter, vel deberem) non quidem inuitus accepit, imo etiã gratulatus eſt: ſed iure amicitiæ non importunè doluit, quòd eis nihil inde ſit ſcriptum. Fortaſsis enim quę nũc non apparet, apparebit & mater, cuius voluntatem in tradẽda filia omnibus, vt arbitror, natura præponit: niſi eadem puella in ea
C iam ætate fuerit, vt iure licentiori ſibi eligat ipſa quod velit. Illud quoq; cogitet ſynceritas tua, quia ſi mihi de nuptiis eius poteſtas ſumma ac tota tribuatur, atque ipſa quoque iam matura & nubere volens, cui voluero tradendam ſe Deo iudice mihi committat: ſic dico, & verum dico, mihi placere iſtam conditionem, vt propter Deum iudicem non poſsim reſpuere meliorem: quæ vtrum aduentura ſit, vtique incertum eſt. Quapropter videt charitas tua quanta conſideranda concurrant, vt nunc à me cuiquã promitti omnino nõ poſsit.

Auguſtinus ad Ruſticum, de puella in connubium eius filio petita. Epiſt. XIIII.

Domino dilectiſsimo ac meritò prædicabili ac ſuſcipiendo filio Ruſtico, Auguſtinus in Domino ſalutem.

QVamuis tibi & vniuerſæ domui tuæ omnia bona optem, nec tantum ad felicitatem pręſentis ſeculi pertinẽtia, verùm etiam ad vitã futuram atque ſempiternam, quæ tibi nondũ credenda perſuaſa eſt: tamen quæ moueant vt de puella quam petis nihil adhuc audeam polliceri: quantum ſufficere viſum eſt, ſancto fratri & coẽpiſcopo meo Benenato reſcripſi, Domine dilectiſsime & venerabilis fili. Si enim tu, cum certiſsimè noueris, etiam ſi noſtræ abſolutæ ſit poteſtatis, quamlibet puellam in cõiugium tradere, tradi à nobis Chriſtianam niſi Chriſtiano non poſſe: nihil tamẽ mihi tale de filio tuo, quem adhuc paganum audio, promittere voluiſti: quanto magis ego, propter illa quæ in epiſtolam memorati fratris mei legere poteris, quicquam de illius puellæ connubio ſpondere non debeo, etiamſi quod dixi de filio non tantum promiſſum tenerem, ſed iam etiam factũ eſſe gauderẽt. D

Auguſtinus ad Quintianum, reconciliare volens eum Aurelio epiſcopo. Epiſt. XV.

Domino dilectiſsimo fratri & compresbytero Quintiano, Auguſtinus in Domino ſalutem.

NOs non dedignamur aſpicere corpora minus pulchra, præſertim cum ipſa animæ noſtræ nondum pulchræ ſint, ſicut eas futuras ſperamus, cum ille ineffabiliter pulcher nobis apparuerit, in quem modò non videntes credimus: tunc enim ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt. (E) (1.Ioan.3.) Quod & tu de anima tua, ſi libenter & fraternè me accipis, admonemus vt ſentias: nec eandem pulchram eſſe præſumas: ſed quemadmodũ apoſtolus præcipit, in ſpe gaudeas: & quod ſequitur facias. (Rom.12.) Sic enim dicit, Spe gaudentes, in tribulatione patiẽtes. Spe enim ſalui facti ſumus: ſicut rurſus idem ipſe dicit, Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. (Rom.8.) Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patiẽtiam expectamus. Hæc patientia in te non deficiat, & in bona conſcientia ſuſtine Dominum, & viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum. Manifeſtum eſt quidem, quod ſi ad nos venires, venerabili epiſcopo Aurelio non cõmunicãs, nec apud nos poſſes communicare: ſed ea charitate nos faceremus, qua & illum facere non dubitamus. Nec ideò tamen oneroſus nobis eſſet aduentus tuus: quia & te oportet æquo animo facere pro eccleſiæ diſciplina, præſertim ſalua conſcientia, qua tu noſti, & Deus. Neque enim & ille ſi cauſam tuam diſcutiendam diſtulit, odio tui fecit, & non neceſsitatibus ſuis: quas tu ſi ita noſſes quemadmodum tuam noſti, nec mirareris nec contriſtareris. Quod etiã de noſtris petimus credas, quia ſimiliter eas non potes noſſe. (F) Sunt autem maiores nobis, & autoritate digniores & loco viciniores epiſcopi, per quos facilius poſsitis ad curam veſtram pertinentes eccleſiæ cauſas exequi. Nec ego tamen tacui apud venerabilem & debita mihi pro eius meritis honorificentia ſuſcipiendum fratrem & collegam meum ſenem Aurelium, tribulationem veſtram & querimoniam literarum veſtrarum, ſed per exemplum epiſtolæ tuæ, innocentiam tuam ei perferre curaui. Literas autem tuas vel pridie, vel ante biduum natalis domini accepi, quãdo illum inſinuaſti ad eccleſiam Badeſilitanam venturum, à qua timetis Dei plebẽ conturbari atque corrumpi. Quapropter per literas quidem alloqui plebem veſtram non audeo: reſcribere autem eis qui mihi ſcriberent poſſem: vltro autem ad plebem ſcribere quæ diſpenſationi meæ commiſſa non eſt, vnde poſſem? Veruntamen quod tibi vni dico qui mihi ſcripſiſti, per teipſum perueniat ad eos quibus

G opus eſt dicere. Vos ipſi prius nolite in ſcandalum mit-
tere eccleſiam, legendo in populis ſcripturas, quas ca-
non eccleſiaſticus noo recepit: his enim hæretici, & ma-
ximè Manichæi, ſolent imperitas menies euertere, quos
in campo veſtro libẽter latitare audio. Miror ergo pru-
deotiã tuam, quod me admonueris vt iubeã non recipi
eos, qui ad nos à vobis ad mooaſteriũ veniunt, vt quod
ſtatutum eſt à nobis in concilio permaoeret: & tu non
memineris in concilio inſtitutum, quæ ſint ſcripturæ
canooicæ quæ in populo Dei legi debeant. Recenſe er-
go concilium, & omnia quæ ibi legeris commenda me-
moriæ: & ibi etiam ioueoies, de ſolis clericis fuiſſe ſtatu-
tum, ooo etiam de laicis, ut vndecunque venientes noo
recipiantur in monaſterium. Non quia monaſterij fa-
cta meotio eſt: ſed quia ſic inſtitutum eſt, vt clericum
alienum nemo ſuſcipiat. Receoti autem concilio ſtatu-
tum eſt, vt de aliquo monaſterio qui receſſerint, vel
proiecti fuerint, nõ fiant alibi clerici aut præpoſiti mo-
naſteriorum. Si ergo de priuatione te aliquid mouit,
ſcias eum à nobis nondum eſſe ſuſceptum io monaſte-
rium: ſed cauſam ipſius ad ſeoẽ Aurelium miſi, vt quod
H de illo ſtatuerit, hoc faciã. Miror enim vtrum iam po-
teſt lector deputari, qui non niſi ſemel ſcripturas etiam
non canooicas legit. Si eoim propterea iam ille lector
eccleſiaſticus, profectò & illa ſcriptura eccleſiaſtica eſt.
Si autem illa ſcriptura eccleſiaſtica nõ eſt, quiſquis eam
quamuis io eccleſia legerit, eccleſiaſticus lector non eſt.
Tamen de iſto adoleſcente, quod memorato antiſtiti
viſum fuerit, hoc oportet obſeruem. Plebs autem Vige-
ſilitana vobiſcum nobis in viſceribus Chriſti chariſsi-
ma, ſi epiſcopum in plenario Africæ concilio degrada-
tum ſuſcipere noluerit, ſano capite faciet, & nec cogi
poteſt, nec debet. Et quiſquis eam violenter coegerit, o-
ſtendet qualis ſit, & qualis antè fuerit, quando de ſe ni-
hil mali credi volebat, faciet intelligi. Nullus enim ſic
proditur qualem cauſam habuerit, quàm ille qui per ſe-
culares poteſtates vel quaslibet violentias cum pertur-
batione & querela conatur recipere hooorem quem
perdidit. Non vult enim volenti Chriſto ſeruire, ſed
Chriſtianis noleotibus dominari. Frater, cauti eſtote:
Multum aſtutus eſt Diabolus, ſed Chriſtus Dei ſapien-
tia eſt.

Auguſtinus ad Xantippum, exhortans eum vt infamem presbyterum eccleſiaſtica functione abdicet. Epiſt. XVI.

Domino beatiſsimo & venerabiliter ſuſcipiendo patri & conſacerdoti ſeni Xantippo, Auguſtinus in Domino ſalutem.

OFficio debito meritis tuis ſalutans dignatio-
oem tuam, tuiſque me orationibus valde cõ-
mendans, inſiouo prudẽtiæ tuæ, Habundan-
rium quendam in fundo Strabonianenſi per-
tinente ad curam veſtram ordinatum fuiſſe presbyte-
rum. Qui cum non ambularet vias ſeruorum Dei, non
bonam famam habere cœperat, qua ego conterritus,
non tameo temerè aliquid credens, ſed planè ſollici-
tior factus, operam dedi, ſi quomodo poſſem ad aliqua
malæ conuerſationis eius certa iudicia peruenire. Ac
primo comperi, eum pecuniam cuiuſdam ruſticaoi di-
uino apod ſe commentato interuertiſſe: ita vt nollam
inde poſſet probabilem reddere rationem. Deinde cõ-
uictus atqoe confeſſus eſt, die ieiunij natalis Domini,
quo etiam Gippitana eccleſia ſicut cæteræ ieiunabant,
cum tanquam perrecturus ad eccleſiam ſuam valefe- K
ciſſet collegæ ſuo presbytero Gippitano, hora ferme
quinta: & cum ſecum nullum clericum haberet in eo-
dem fundo reſtitiſſe, & apud quandam malæ famę mu-
lierem & prandiſſe & cœnaſſe, & in vna domo manſiſ-
ſe. In huius autem hoſpitio iam quidam clericus noſter
Hipponenſis remotus erat: & hoc quia iſte optime no-
uerat, negare nõ potuit. Nam quæ negauit, Deo dimiſi,
iudicans quæ occultare permiſſus non eſt. Timui ei cõ-
mittere eccleſiam, pręſertim inter hęreticorum circum
latrantium rabiem conſtitutam. Et cum me rogaret, vt
ad presbyterum fundi Armemanenſis io campo Bul-
leoſi, vode ad oos deuenerat, cauſa eius inſinuata literas
darem, ne quid de illo atrocius ſuſpicaretur, vt illic vi-
uat, ſi fieri poteſt, ſine officio presbyterij correctior, mi-
ſericordia commotus feci. Hæc autem præcipuè pru-
dentiæ tuæ intimare oportebat, ne aliqua tibi fallacia
ſubreperet. Audiui autem cauſam eius, cum ceotum
dies eſſent ad dominicum Paſchæ, qui futurus eſt octa-
uo Idus Aprilis. Hoc propter concilium inſinuare cu-
raui veoerabilitati tuæ, quod etiam ipſi non cęlaui, ſed
ei fideliter quid ioſtitutum eſſet aperui. Et ſi intra ao-
num cauſam ſuam, ſi forte ſibi aliquid agendum putat, L
agere neglexerit, deinceps eius vocem oemo audiat.
Nos autem beatiſsime Domioe & verabiliter ſuſcipiẽ-
de pater, ſi hæc iudicia malæ conuerſationis clericorũ,
maxime cum fama non bona eos cœperit comitari, nõ
putauerimus eo modo vindicanda, quo in concilio in-
ſtitutum eſt: incipimus cogi ea quæ ſciri non poſſunt
velle diſcutere, & aut iocerta damnare, aut verè inco-
gnita præterire. Ego certè presbyterum, & qui die ieiu-
nij quo eiuſdem loci etiam eccleſia ieiunabat, valefa-
ciens collegæ ſuo eiuſdem loci presbytero, apud famo-
ſam mulierem, nullum ſecum clericum habentem, re-
manere & prandere & cœnare auſus eſt, & in voa do-
mo dormire: remouendum ab officio presbyterij arbi-
tratus ſum, timens ei deinceps eccleſiam Dei commit-
tere. Quod ſi forte iudicibus eccleſiaſticis alius videtur,
quia ſex epiſcopis cauſam presbyterij terminare conci-
lio ſtatutum eſt, committat illi qui vult eccleſiam ſuæ
curæ commiſſam: ego talibus fateor quamlibet plebem
committere timeo, præſertim quos nulla bona fama
defendit, vt hoc eis poſsit ignoſci: ne ſi quid pernicio-
ſius eruperit, languens imputem mihi. M

Auguſtinus ad Celerem, iubens eum literarum ſacrarum ſtudio incumbere, vt diſcat hanc vitam collatione æterna eſſe fumum, & Donatiſtarum ſecta ſe abdicet. Epiſt. XVII.

Domino eximio meritóque honorabili, & dilectiſsimo filio Celeri, Auguſtinus.

PRomiſsi mei tuæ voluntatis immemor non
ſum. Sed quoniam viſitandarum eccleſiarũ
ad meam pertinentium curam neceſsitate
profectus ſum, nec per me ipſe debitum cõ-
tinuò reddere potui: me tibi tamen diutius debere no-
lui, quod poſſet & me habeote redhiberi. Proinde cha-
riſsimo filio presbytero Optato delegaui, vt eis horis,
quas tibi opportuniores videris, tecũ legat ea quæ pol-
licitus ſum: cum totum fieri poſſe perſenſerit: hoc etiã
eximietas tua quàm gratè acceperit, iam impigrè atque
acriter facere ſuadebit. Quantum autem te diligam,
ſalubribúſque ſtudiis in rerum diuinarum atque huma-

A narum cognitione oblectari atque exerceri velim, cre-
do quod optimè intelligas. Charitatem officij mei ſi nõ
aſpernaris, ſpero in ipſa fide Chriſtiana & in moribus iã
ita conſtitutæ perſonæ tuæ congruis, talea te pronectus
habiturum, vt huius fumi vel vaporis temporalis, quæ
vita humana dicitur, vltimum diem, quem nulli morta-
lium euitare conceditur, vel auidus vel ſecurus vel certè
non deſperare ſollicitus, non in vanitate erroris, ſed in
ſoliditate veritatis expectes. Quam certum eſt enim ti-
bi viuere te, tam ſit certum doctrina ſalutari iſtam vi-
tam quæ in delicijs temporalibus agitur, in compara-
tione vitæ æternæ, quæ nobis per Chriſtum atque in
Chriſto promittitur, non vitam ſed mortem eſſe depu-
randam. Nullo modo autem dubitauerim de indole
tua, quòd iſta conſuetudine Donatiſtarum facillime te
extrahes, ſi religioſiſsimè ipſam Chriſtianam puritatem
non paruipenderis. Quam inconcuſsis enim documẽ-
torum firmamentis error ille conuincatur, non magnũ
eſt etiam tardis ingenio, ſi tantum patienter aut inten-
te audierint, peruidere. Sed ad ſectandam inſolitam re-
ctitudinem, vſitatæ & quaſi familiaris peruerſitatis vin-
culum abrumpere, maiorum virium eſt. Et nequaquam
B deſperandum adiuuante atque exhortante ipſo Domi-
no Deo noſtro, de generoſa libertate, atque plane virili
pectore tuo. Incolumem te Domini Dei noſtri miſeri-
cordia tueatur, Domine eximie meritóque honorabi-
lis & dilectiſsime fili.

*Auguſtinus ad Caſtorium, exhortans eum vt Maxi-
miano cedentis epiſcopatum accipiat, fideliterque ſuum
agat munus.* *Epiſt.* XVIII.

*Domino meritò dilectiſſimo dignéque honorabili & ſuſcipiendo
filio Caſtorio, Alypius & Auguſtinus in Domino S.*

MOlitus eſt quidem aduerſarius Chriſtianorũ,
per chariſsimum atque dulciſsimum filium
noſtrum fratrem tuum, catholicæ matri quæ
vos in hæreditatem Chriſti ab exhæredata
præciſione fugientes pio ſinu ſuſcepit, periculoſiſsimũ
ſcandalum commouere: cupiens videlicet ſerenitatem
gaudij noſtri, quæ nobis de bono veſtræ conuerſionis
oborta eſt, fœda innubilare triſtitia. Sed Dominus
Deus noſter miſericors & miſerator, conſolans affli-
ctos, nutriens paruulos, curans infirmos, ad hoc eum
aliquid poſſe permiſit, vt rem correctã multo amplius
C lætaremur, quàm dolebamus afflictam. Longè eſt quip-
pe glorioſius, epiſcopatus ſarcinam propter eccleſię vi-
tanda pericula depoſuiſſe, quam propter regenda gu-
bernacula ſuſcepiſſe. Ille quippe ſe honorem ſi pacis ra-
tio pateretur, dignè accipere potuiſſe demonſtrat, qui
acceptum nõ defendit indignè. Voluit ergo Deus, etiã
per fratrem tuum filium noſtrum Maximianum, oſtẽ-
dere inimicis eccleſiæ ſuę, eſſe in viſceribus Chriſti eius,
qui non ſua quærant, ſed quæ Ieſu Chriſti. Neque enim
illud miniſterium diſpenſationis myſteriorum Dei, vi-
ctus aliqua ſeculari cupiditate deſeruit, ſed pacifica per-
motus pietate depoſuit, ne propter eius honorem fœda
& periculoſa, aut fortaſſe etiam pernicioſa in membris
Chriſti diſſenſio naſceretur. Quid enim eſſet & omni
execratione dignius, quàm propter eccleſiæ catholicæ
pacem ſchiſma deſerere, & ipſam pacem catholicam
honoris ſui quæſtione turbare? Quid enim laudabilius,
& Chriſtianæ charitati commodatius, quàm derelicta
Donatiſtarum væſana ſuperbia, ita hæreditati Chriſti
cohærere, vt teſtimonium humilitatis, amore probare-
tur vnitatis? Itaque quantum ad ipſum attinet, ſicut D
eum gaudemus talem inuentum, vt quod in eius
corde diuinus ſermo ædificauit, nequaquam tem-
peſtas huius tentationis euerteret: ſic optamus & de-
precamur à domino, vt conſequenti vita & moribus
ſuis magis magiſque declaret, quàm bene geſturus
fuiſſet: quod profectò gereret, ſi hoc oportuiſſet. Re-
tribuatur ei pax æterna, quæ promiſſa eſt eccleſiæ, qui
intellexit ſibi non expedire quod paci nõ expediat ec-
cleſiæ. Tu vero fili chariſsime, non mediocre gaudium
noſtrum, qui nulla tali neceſsitate à ſuſcipiendo epiſco-
patu impediris, decet indolem tuam in Chriſto io te
dicare quod dedit. Ingenium quippe tuum, prudentia,
eloquentia, grauitas ſobrietas, & cætera quibus ornan-
tur mores tui, dona ſunt Dei. Cui melius ſeruiunt, quàm
ei à quo tributa ſunt, vt & cuſtodiantur & augeantur, &
perficiantur, & remunerentur? Non ſeruiant huic ſecu-
lo, ne vaneſcant cum illo atque diſpereant. Non diu te-
cum in hoc agendum nouimus, quanta facilitate con-
ſideres ſpes inanium hominum, & inſatiabiles cupidi-
tates, & incertam vitam. Abiice igitur ex animo quic-
quid terrenæ atque falſæ fœlicitatis expectatione con-
ceperas: operare in agro Dei, vbi certus eſt fructus, vbi E
tam multa tanto antè completa ſunt promiſſa, vt ea
quæ reſtant, inſaniſsimè deſperentur. Obſecramus te
per Chriſti diuinitatem & humanitatem, per pacem
cœleſtis illius ciuitatis, vnde peregrinantes labore tem-
porali æternam requiem comparamus, vt in epiſcopatu
Vaginenſis eccleſiæ fratri tuo, non ignominioſe caden-
ti, ſed glorioſe cedenti ſuccedas. Plebs illa cui per tuam
mentem ac linguam donis Dei fœcundatam & orna-
tam vbertima incrementa ſperamus, in te intelligat fra-
trem tuum non pro ſua deſidia, ſed pro eius pace fuiſſe,
quod fecit. Hæc epiſtola, mandauimus vt tibi non le-
geretur, niſi cum te iam tenerent, quibus es neceſſarius.
Nos enim te ſpiritualis amoris vinculo tenemus, quia
& noſtro collegio multum es neceſſarius. Cur autem
etiam corporalem præſentiam non exhibuerimus po-
ſtea ſcies.

*Auguſtinus ad Alypium, qua epiſtola docet, non eſſe ſpo-
liandos ſuis bonis, qui ad religionem recipiuntur.*
Epiſt. XIX.

*Domino beatiſſimo, & venerabiliter chariſſimo ac deſideran-
tiſſimo fratri & coëpiſcopo Alypio, & qui tecum ſunt* F
*fratribus, Auguſtinus, & qui mecum ſunt
fratres, in Domino ſalutem.*

TRiſtitia Thianenſis eccleſiæ cor meum con-
quieſcere non permittit, donec eos tecum au-
diam in priſtinum animum reſtituros, quod
citò faciendum eſt. Si enim de homine vno tantum ſa-
tegit Apoſtolus, dicens: Ne maiore triſtitia abſorbea- 2. Cor. 2.
tur qui eiuſmódi eſt: vbi etiam ait, Vt non poſsideamur
à ſatana: non enim ignoramus mentes eius: quanto ma-
gis nos oportet vigilanter agere, ne hoc in toto grege
plangamus, & maximè in eis qui iam catholicæ paci
acceſſerunt, & quos nullo modo relinquere poſſum.
Sed quia temporis non ſinit anguſtia, vt ſimul nobis
inde diligenter deliberatam liceret eliquare ſentẽtiam:
quid mihi poſt digreſſum noſtrum diu cogitanti pla-
cuerit, accipiat ſanctitas tua: & ſi tibi quoque placet, iam
literæ quas ad eos communi nomine ſcripſi, ſine dila-
tione mittantur. Dixiſti vt dimidium habeant, & alte-
rum dimidium eis à me vndecunque prouideretur.

G Ego antem puto, quia ſi totum eis auferretur, eſſet quod
diceremur non de pecunia nos, ſed de iuſtitia tantope-
re laboraſſe. Cum verò dimidium eis concedimus, & eo
modo cum eis pacem quandoque componimus, ſatis
apparebit noſtram curam nihil aliud quàm pecunia-
riam fuiſſe. Et vides quæ pernicies conſequatur. Et illis
enim videbimur alienam rem dimidiam tuliſſe: & illi
videbũtur nobis inhoneſtè & iniquè ſe paſsos fuiſſe, vt
adiuuarentur de dimidio, quod totum pauperum fue-
rat. Nam quod dixiſti, cauendum eſt, ne cum rem du-
biam emendari volumus, maiora vulnera faciamus.
Tantundem valebit, ſi eis dimidium concedatur. Pro-
pter ipſum quippe dimidium, illi quorum conuerſioni
volumus, vt hoc exemplo ſecum agatur, rerum ſuarum
venditionem per moras illas excuſatorias dilaturi ſunt.
Deinde mirum ſi de re dubia eſt totius plebis tam grã-
de ſcãdalum, cum epiſcopos ſuos quos pro magno ha-
bent, ſordida auaritia maculatos putant, dum maligna
ſpecies non vitatur. Nam quum quiſque ad monaſteriũ
conuertitur, ſi veraci corde conuertitur, illud non cogi-
tat, maxime admonitus quantum malum ſit. Si autem
H fallax eſt, & ſua quærit, non quæ Ieſu Chriſti, non habet
1. Cor, 13. vtique charitatẽ. Et quid ei prodeſt, ſi diſtribuerit om-
nia ſua pauperibus, & tradiderit corpus ſuum vt ardeat?
Huc accedit, quia illud, ſicut iã collocuti ſumus, Dein-
ceps vitari poteſt, & agi cum eo qui conueſtitur, ſi non
poteſt admitti ad ſocietatem fratrum, antequam ſe om-
nibus illis impedimentis exuerit, & ex ocio tendatur
eum eius res eſſe deſtiterit. Hæc autem mors infirmo-
rum, & tantum impedimentum ſalutis eorum, pro qui-
bus tantopere laboramus vt eos catholicæ paci lucre-
mur, aliter vitari non poteſt: niſi vt apertiſsimè intelli-
gant, nullo modo nos de pecunia ſatagere in talibus
cauſis. Quod nullo modo intellecturi ſunt, ſi illam rem
quam ſemper presbyteri eſſe putauerunt, eorum vſibus
relinquamus, quia etſi eius non erat, hoc ab initio ſcire
debuerant. Videtur itaque mihi hæc regula eſſe in re-
bus huiuſcemodi retinenda, vt quicquid eo iure quo ta-
lia poſsidentur, eius fuerit qui alicubi clericus ordina-
tur, ad eam pertineat eccleſiam in qua ordinatur. Vſque
adeò autem eodem iure presbyteri Honorati eſt illud
vnde agitur: vt non ſolùm alibi ordinatus, ſed adhuc in
I Tagaſtenſi monaſterio conſtitutus, ſi re ſua non vendi-
ta, nec per manifeſtam donationẽ in quempiam tranſ-
lata moreretur, non niſi hæredes eius in eam ſuccede-
rent, ſicut frater Aemilianus in illos triginta ſolidos
fratri Priuato ſucceſsit. Hæc ergo antè præcauẽda ſunt,
Si autem præcauta non fuerint, ea iura ſeruare oportet,
quæ talibus habendis vel non habendis ſecundum ciui-
lem ſocietatem ſunt inſtituta, vt ab omni non ſolùm
re, ſed etiam ſpecie maligna quantum poſſumus nos
abſtineamus, & bonam famam cuſtodiamus, diſpenſa-
1. Theſſ. 5. tioni noſtræ multum neceſſariam. Quàm verò ſpecies
maligna ſit aduertat ſancta prudentia tua. Excepta illo-
rum triſtitia quam experti ſumus, ne quid fortè ipſe fal-
lerer, ſicut fieri ſolet, dum in ſententiam meam procli-
uior erro, narraui cauſam fratri & collegæ noſtro Sau-
ſucio, nondum dicens quod mihi modo videtur, ſed
illud potius adiungens quod vtrique noſtrum viſum
ſit, cũ illis reſiſteremus. Vehemẽter exhorruit, & nobis
hoc viſum eſſe miratus eſt: nulla re alia permotus, niſi
ipſa ſpecie fœda non noſtra, ſed cuiuslibet vita ac mori-
bus indigniſsima. Proinde obſecro te, vt epiſtolam quã
eis communi nomine ſcripſi, ſubſcriptam non differas
mittere. Et ſi fortè illic illud iuſtum apertiſsimè perui-
des, non cogantur infirmi modo diſcere quod ego nõ- K
dum intelligo, vt hoc circa eos in hac cauſa ſeruetur,
quod Dominus ait: Multa habeo vobis dicere, ſed non Ioan. 16.
poteſtis illa portare modò. Tali quippe infirmitati par-
cens, etiam illud de tributo ſoluendo ait: Ergo liberi
ſunt filij. Sed ne ſcandalizemus eos, & cætera: quando Matt. 17.
Petrum miſit vt didrachmas quæ tunc exigebantur,
ſoluerent. Nouerat enim aliud ius quo nihil tale debe-
bat, ſed eo iure tributum ei ille ſoluebat, quo iure dixi-
mus hæredem presbyteri Honorati ſucceſſurum fuiſſe,
ſi antequam rem ſuam vel donaret, vel venderet, more-
retur. Quanquam in ipſo eccleſiæ iure Paulus parcit in-
firmis, & debitum ſtipendium non exigit, certus con-
ſcientia quod rectiſsimè exigeret: ſed nihil aliud quàm
ſuſpicionem deuitans bonum Chriſti odorem turban-
tem, & ab illa maligna ſpecie ſeſe abſtinens, in eis regio-
nibus vbi hoc nouerat oportere, & fortè antequam tri-
ſtitiam hominum fuiſſet expertus. Sed nos tardiores
vel experti corrigamus, quod præuidere debuimus. Po-
ſtremò quia omnia timeo, & memini in digreſſu noſtro
quid propoſueris, quod me fratres Tagaſtenſes teneant
debitorem in dimidio illius precij, ſi hoc iuſtum eſſe li-
quidò perſpicis, ea duntaxat conditione non abnuo, vt L
cum habuero reddam: id eſt, cum aliquid tantum ob-
uenerit Hipponenſi monaſterio, vbi hoc ſine anguſtia
fieri poſsit: vt tanta ibi ſumma detracta, non minus
quam æqualis pro numero cohabitantium pars ad no-
ſtros perueniat.

*Auguſtinus ad Seuerum, excuſans ſe ei quod ipſo iuben-
te putaret Timotheum conſtitutum ſubdiaconum, atque
ob id ſibi ſubducendum. Epiſt. XX.*

*Domino beatiſsimo, & venerabili & ſynceriſsima charitate am-
plectendo fratri & conſacerdoti Seuero, & qui tecum
ſunt fratribus, Auguſtinus, & fratres qui
mecum ſunt, in Domino ſalutem.*

SI dicam quæ me ipſa cauſa cogit dicere, vbi
erit ſollicitudo charitatis? Si autem non di-
cam, vbi erit libertas amicitiæ? Veruntamen
fluctuãns interim, elegi me purgare potius,
quàm te arguere. Scripſiſti te mirari, nos cum dolore
noſtro tolerare voluiſſe, quod correctione emendari
potuiſſet: quaſi non ſint dolenda quæ malè facta ſunt, M
etiam quantum poſſunt, poſtea corriguntur: aut non
id maximè tolerandum ſit, quod cum manifeſtum ſit
perperam factum, fieri non poſsit infectum. Deſine
itaque mirari frater ſynceriſsime. Nam ordinatus eſt a-
pud Suſannam ſubdiaconus Timotheus, præter meũ
conſilium & voluntatem: cum quid de illo agendum
eſſet, adhuc inter noſtras alternas ſententias delibera-
tio nutaret. Ecce adhuc doleo, quamuis iam ad te re-
dierit in quo nos tuæ voluntati paruiſſe non pœnitet.
Audi etiam quid obiurgando, quid monendo, quid o-
rãndo correxerimus, & antequam hinc eſſet profectus:
ne adhuc propterea videatur tibi nihil à nobis tũc fuiſ-
ſe correctum quia nondum ad vos ipſe redierat. Obiur-
gando correximus, primo ipſum qui tibi non obtem-
perauit, vt inconſulto fratre Carcedonio ad tuam ſan-
ctitatem antè proficiſceretur, vnde origo noſtræ tribu-
lationis exorta eſt: Deinde presbyterum & Verinum,
per quos vt ordinaretur factum eſſe comperimus. Cum
enim omnes obiurgantibus nobis hæc omnia non re-
ctè facta confeſsi ſunt, & vt ſibi ignoſceretur rogaue-
runt: nimis ſuperbè ageremus, ſi non crederemus eſſe

A correctos. Neque enim agere poterant vt facta non eſſent: ſed nec nos aliud obiurgando agebamus, niſi vt ſe malè egiſſe cognoſcerent & dolerent. Monēdo autem correximus, primo omnes, vt deinceps talia non auderent, ne iram Dei experirentur: Deinde præcipuè Timotheum, qui ſola iuratione ſe cogi dicebat ad tuam pergere charitatem: vt ſi ſanctitas tua quod fore ſperabamus, conſiderās quæ ſimul loquuti fuerimus, propter infirmorum ſcandalum, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, & propter eccleſiæ diſciplinam quam periculoſè negligunt, quoniam hic iam lector eſſe cœperat, nolles eum eſſe tecum: iam liber à vinculo iurationis, æquiſſimo animo Deo ſeruiret, cui ſumus rationem noſtrorū actuum reddituri: Ipſum quoque fratrem Carcedoniū, quantum potuimus monendo ad hoc perduxeramus, vt etiam ipſe patientiſſimè acciperet quicquid de illo fieri, conſeruandæ eccleſiaſticæ diſciplinæ prouiſio & neceſſitas cogeret. Orando autem correxeramus nosipſos, vt & gubernationes & exitus noſtrorum conſiliorum miſericordiæ Dei commendaremus, & ſi quid indignationis nos momorderat: ſub illius medicinalem dexteram confugiendo ſanaremur. Ecce quam multa, B partim obiurgando, partim monendo, partim orando

1.Cor.2. correxeramus. Et nunc conſiderantes vinculum charitatis, vt non poſsideamur à ſatana, non enim ignoramus mentes eius: quid aliud facere debuimus niſi obtemperare voluntati tuæ, qui non putaſti quod factum eſt corrigi potuiſſe: niſi ipſe, in quo tibi iniuriam factam eſſe conquereris, iuri tuo redderetur? Hoc etiam frater ipſe Carcedonius, quamuis non poſt leuem animi turbationem, de qua peto vt ores pro illo: tamen Chriſtum in te cogitans, æquanimiter fecit. Et quum adhuc ego, vtrum apud nos remorante Timotheo, alias ad tuam germanitatem literas mitterem, cogitandum putarem: veritus eſt ipſe paternam commonitionem tuam, & præcidit deliberationem meam, non ſolum ſinens, ſed etiam inſtans, vt tibi Timotheus redderetur. Ego autem frater Seuere, cauſam meam iudicio tuo dimitto. Certus ſum enim Chriſtum habitare in corde tuo: per quem te obſecro vt ipſum conſulas, tuæ menti ſibi ſubditæ præſidentem: vtrum homo qui in eccleſia meę Diſpenſationi credita iam legere cœperat, & non ſemel, ſed iterum & tertio, apud Subſanam & presbytero Subſānenſis eccleſię comitatus, & apud Turres, & apud Cizan, & apud verhalis legerat, non fuiſſe lector poſsit C aut debeat iudicari. Et ſicut nos, quod poſtea nobis innitis factum eſt, Deo iubente correximus: ſic & tu quod prius te neſciente factum eſt, eodem iubente ſimiliter corrige. Neque enim vereor, ne tu parum intelligas quantus aditus aperitur ad diſſoluendum ordinem eccleſiaſticæ diſciplinæ: ſi alterius eccleſiæ clericus cuiuſque iurauerit quòd ab ipſo non ſit receſſurus, eum ſecum eſſe permittat: ideò ſe facere affirmans, ne autor ſit eius periurij: quum profecto qui hoc non ſinet, nec illum apud ipſum remanere permittet, quia de ſe non de altero iurare potuit, ipſe pacificam regulam ſine aliqua reprehenſione cuſtodiat.

Alipius, Auguſtinus & Samſucius ad Seuerum ſcribentes, & ſuam & Timothei cauſam tuentur.
Epiſt. XXI.

Domino beatiſſimo & venerabiliter chariſſimo & ſynceriſſimo fratri & conſacerdoti Seuero, & qui tecum ſunt fratribus, Alipius, Auguſtinus & Samſucius, & qui nobiſcum ſunt fratribus, in Domino ſalutem.

Cum Subſannā veniſſemus, & quæ illic nobis D abſentibus contra noſtram voluntatem geſta fuerant, quæreremus: quædā ſicut audieramus, quædam verò aliter facta: omnia tamen dolenda & tollenda, quantum dominus adiuuit, partim obiurgando, partim monendo, partim orando correximus. Illud ſanè quod poſt tuæ ſanctitatis perfectionē nos plurimum contriſtauit, quod inde fratres ſine itineris duce dimiſsi ſunt, petimus ignoſcas, & timidius quàm malicioſius factum ſcias. Cum enim putarent eos à filio noſtro Timotheo propterea mitti, vt in nos maximè charitatem tuam ad iracundiam prouocarent, vellent autem ipſi noſtro aduentui quem tecum futurum ſperabant omnia integra reſeruare: putauerunt nō eos profecturos, ſi ducem itineris non acciperent. Sed tamen peccatum eſſe, quis dubitet? Hinc etiam factum eſt, vt & foſſori diceretur, iam Timotheum cum ipſis fratribus fuiſſe profectum: quod vtique falſum erat, nō tamen à presbytero dictum. Et hæc omnia fratrem Carcedonium penitus ignoraſſe, nobis manifeſtiſsimè declaratum eſt, quantum iſta manifeſtari ſolent. Sed quid pluribus immoremur? Memoratus filius noſter Timotheus vehementiſsimè perturbatus, quod dubie- B tatem tam inopinatam inuitiſsimus ſenſerit: indicauit nobis, quod cum ageres cum illo vt apud Subſanam Deo ſeruiret, erupit & iurauit, à te omnino non receſſurum. Cúmque eius voluntatem requireremus, reſpōdit ſe hac iuratione impediri, quo minus ibi eſſet vbi eū eſſe etiam antea volebamus: cum iam præſertim de ſuæ liberatis manifeſtatione ſecurus ſit. Cumq́; illi aperuiſſemus, nō eum futurum periurij reum, ſi non per ipſum ſed per te fieret, vt propter vitandum ſcādalum tecum eſſe non poſſet, quandoquidem non de tua voluntate, ſed de ſua iurare potuerit, nec te ſibi viciſsim aliquid iurare confeſſus ſit: ad extremum dixit, quòd ſeruum Dei eccleſiæ filium dicere oportebat, quicquid nobis cum tua ſanctitate de illo fieri placuiſſet, id ſe ſine dubio ſecuturum. Proinde petimus, & per charitatem Chriſti obſecramus prudentiam tuam, vt omnium quæ loquuti ſumus memineris, & reſcriptis tuis nos lætifices. Debemus enim nos firmiores (ſi tamen inter tanta Rom.15. tentationum pericula dicere hoc audendum eſt) ſicut ait Apoſtolus infirmorum onera ſuſtinere. Frater Timotheus ideo non ſcripſit ſanctitati tuæ, quia omnia quæ geſta ſunt ſanctus frater tuus ſignificauit. Memor F noſtri, in Domino glorieris, Domine beatiſsime & venerabiliter chariſsime & ſynceriſsime frater.

Auguſtinus ad Nouatum, queritur ſe deſtitutum amicis, & iis quorum opere ſibi eſſet opus regendis eccleſiis.
Epiſt. XXII.

Domino beatiſſimo & venerabili ac deſiderabili fratri & conſacerdoti Nouato, & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus, & qui mecum ſunt fratres, in Domino ſalutem.

Et ego ſentio quāquam durus videar, & meipſum vix fero, quòd filium meum diaconum Lucillum germanum tuum ſanctitati tuæ non mitto atque permitto. Sed cum ipſe quoque aliquos, ex tuis nutrimentis valde chariſsimos atque dulciſsimos, neceſsitatibus eccleſiarum longè poſitarum abs te concedere cœperis: tunc ſenties quibus deſideriorum ſtimulis fodiar, quod quidam mihi maxima & dulciſsima familiaritate coniuncti, non ſunt etiam corporaliter mecum. Nam vt longe mittam co-

G gitationem tuam, quantumlibet valeat germanitas tui
ſanguinis:non vincit amicitiæ vinculum,quo nobis in-
uicem ego & frater Seuerus inhæremus:& tamen noſti
quàm raro eum mihi videre contingat. Atque hoc fe-
cit,non vtique voluntas vel mea vel illius:ſed dum ma-
tris eccleſiæ neceſsitates,propter futurum ſeculum,quo
nobiſcum inſeparabiliter conuiuemus,noſtri temporis
neceſsitatibus anteponimus. Quanto ergo æquius te
tolerare oportet,pro vtilitate ipſius matris eccleſiæ eius
fratris abſentiam: cum quo non tam diu cibum domi-
nicum ruminas quamdiu ego cum dulciſsimo conciue
meo Seuero, qui mecum tamen nunc & interdum per
exiguas chartulas loquitur, & eas quidem plures alia-
rum curarum & negociorum refertas, quàm portantes
aliquid noſtrorum in Chriſti ſuauitatem pratorum?
Hic forſitan dicas, Quid enim? Et apud nos germa-
nus meus eccleſiæ non erit vtilis,aut propter aliud eum
mecum habere deſidero? Plane ſi tantum tibi quantum
hic mihi, eius præſentia lucrandis vel regendis ouibus
Domini vtilis videretur, non dico duritiam,ſed iniqui-
tatem meam nemo non iure culparet. Sed cum latina
H lingua, cuius inopia in noſtris regionibus euangelica
diſpenſatio multum laborat, illic autem eiuſdem lin-
guæ vſus omnino ſit: itáne cenſes nos ſaluti plebium
Domini oportere conſulere, vt hanc facultatem illic K
mittamus, & huic auferamus, vbi eam magno cordis
æſtu requirimus? Da itaque veniam, quòd non ſolùm
contra tuum deſiderium, ſed etiam contra ſenſum
meum facio:quod me facere, ſarcinæ noſtræ cura con-
ſtringit. Dabit tibi Dominus, in quo poſuiſti cor tuũ vt
tales ſint labores tui, vt pro iſto beneficio remuneteris:
ſic enim regionum noſtrarum ardentiſsimæ ſiti, diaco-
num Lucillum tu potius conceſsiſti. Neque enim pa-
rum præſtabis, quum de hac re nulla petitione me vl-
terius onerabis: ne nihil aliud quàm durior appaream,
venerabili mihi & ſanctæ beneuolentiæ tuæ.

Tomi ſecundi,qui complectitur epiſtolas Diui
Auguſtini,& nonnullas aliorum ad ipſum,
FINIS.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z
A B. L

Omnes ſunt quaterniones,præter duos. z,& A.
quinterniones.

Digitized by Google

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO · ROMA ·
1371